BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVIII
H
30
NAPOLI

XXVIII · H 30.

Digitized by Google

76.9.25

XI. B. 9

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI OPERA OMNIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI

MEDICI CÆSAREI, ET FERDINANDI

Archiducis Austriæ,

OPERA

quæ extant omnia:

HOC EST,

Commentarii in VI. Libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de Medica materia:

Adjectis in margine variis Græci textus lectionibus, ex antiquissimis Codicibus desumptis, qui Dioscoridis depravatam lectionem restituunt:

A

CASPARO BAUHINO, BASILIENSI MEDICINÆ PROFESSORE CLARISS.

Post diversarum editionum collationem infinitis locis aucti:

SYNONYMIIS QUOQ. PLANTARUM ET NOTIS ILLUSTRATI:

ADJECTIS PLANTARUM ICONIBUS, SUPRA PRIORES editiones plus quàm trecentis (quarum quamplurimæ hic primùm describuntur) ad vivum delineatis.

DE RATIONE DISTILLANDI AQUAS EX OMNIBUS plantis: Et quomodo genuini odores in ipsis Aquis conservari possint.

ITEM

APOLOGIA IN AMATUM LUSITANUM, CUM Censura in ejusdem Enarrationes.

EPISTOLARUM MEDICINALIUM LIBRI QUINQUE.

DIALOGUS DE MORBO GALLICO.

CUM LOCUPLETISSIMIS INDICIBUS, TUM AD REM HERBARIAM, tum Medicamentariam pertinentibus.

EDITIO ALTERA.

VV.

BASILEÆ,

SUMPTIBUS JOANNIS KÖNIG,

cIↃ IↃc LXXIV.

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO

GEORGIO D. G.
DUCI WIRTEMBERGENSI ET
TEKENSI COMITI MONTBELGARDENSI DOMINO IN HAYDENHEIM &c. &c. PRINCIPI AC DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME PRINCEPS

QVANQVAM prudentia, ſecundùm Ethnicorum poëtarum ſententiam, non pro numine habenda: tamen ſub divini auxilii patrocinio, eam non negligendam, felix id molientibus demonſtrat exitus; quo fruſtrantur eam ſuſque deque habentes. Si autem ea in rebus agendis attendenda, imprimis iis obſervanda, quorum munus verſari circa res humanas; quæ, dum variis obnoxiæ mutationibus, in contingentibus volvuntur. Etſi enim non culpandi, qui ejus intuitu, fortunæ majeſtatem abrogant: tamen neque contrà pietatem faciunt, qui Divini Numinis regimen in omnibus adorantes, ex ejus gratia, cuncta circumſpectè & providè tractanda ſentiunt. Sub primæ cauſæ quippe directione, cæteræ quæ inde pendent, non contemnendæ. Hinc apud Hippocratem Medico adeò providentia commendatur. Quicquid itaque is, non ſecus ac ſtrenuus miles, magni momenti, ad generis humani incolumitatem parat, ni prudenter agat, abſque decentibus organis, aliquid laude dignum effectui ſe dare poſſe putans, nugatur. Licet qui in bello imperat, mœnia muniendi, militis legendi, in ordinem locandi, hoſtem qua dolo qua virtute aggrediendi, gnarus ſit: niſi armis, reliquiſque ad bellicum apparatum pertinentibus, ſit inſtructus, tum quibus ipſe ſe ſtrenuum præbeat, (etſi, non ſecus ac Jugurtha, manu promptus ſit,) ſine machinis & tormentis, pyrioque pulvere, ſine alimentis, unde hominibus & jumentis victus, inutilis erit omnis labor. Quanquam, inquam, ſcientia militari probè inſtructus, imparatus verò ab organis militaribus & annona, nihil unquam quod commendari mereatur efficiet quicquam. Ita Medicus, qui humanæ infirmitati ex DEI ordinatione fert ſolamen: ne, aut valetudo integra labefactetur, operam dans, aut, extra orbitam errans, plane evertatur: harmoniæ & ſymmetriæ ſolidarum partium, humorum & ſpirituum, uti in ſtatu ſanitatis ſe habere debent, peritus: nihil eum lateat eorum, quæ eam affligere, aut immutare adeoque nocere poſſunt, ſive morbi ſint, ſive horum cauſæ: quorum præſentiam ſignis cognoſcat, præterita in memoriam, in horum confirmationem, revocet, futura prævidendo, de eventu, quis qualiſve ſperandus, aut metuendus, compertum habeat: neque Andabatarum modo in tenebris gladium vibrans, aut clauſis oculis eorum more pugnans: ſine idoneis inſtrumentis plus nocebit quam proderit. Imò, nec legitimam methodum in omnibus obſervans, ſine hiſce quicquam proficiet. Edoctus inde quidem ſciet, qui morbus contrario

Digitized by Google

expugnandus, causa averruncanda, hujusq; vim sumentia symptomata atrocia mitiganda; viriumque, sine quarum cooperatione omnia vana, conservationem studiose expendat: quæ omnia victu, medicamentis & manu præstanda: destitutus autem sit præsidiorum materia, tunc omnis ejus scientia, peritia atque doctrina, sine suo frustrata inanis abibit & iners. Hinc magnus ille Medicorum Dictator vult ac monet, in eventum paratum esse debere, etiam non utentem. Planè uti prudentes Naucleri, navem dum tranquillum conscendentes, alto mari se commissuri, vel tunc maximè prospiciunt sibi, de illis, quorum in tempestate necessarius usus. Ita Medicum urget necessitas, ut copia sit instructus auxiliorum, quibus in artis operibus opus habet. Hæc est ratio, quod adeò commendatur DIOSCORIDES, ab omnibus, qui post ipsum, hocce studiorum genus prosecuti sunt. Qui omnem MATERIAE MEDICAE sylvam, magis copiosè, accuratè ac disertè, quam ullus ante ipsum, hocce ipso opere descripsit. In eo comprehendens, quæ, sive ex animalibus, sive plantis, sive mineralibus, ortum sibi vendicant. Hujus sanè humeris, tanquam gigantis, posteriores scriptores, veluti nani, suffulti longiùs prospexere: sicque suis meditationibus, omni laude dignis, studium hocce auxere & latius protulere. Absque quo si fuissent, fundamento tam firmo ad innitendum caruissent. Ob hanc causam, MATTHIOLUS, luculentos & doctissimos in hunc scripsit Commentarios: quos Parens noster ante annos complures suis laboribus instruxit & auctiores reddidit. Quia vero ejus in bibliopoliis apparens defectus, ob omnimodam jampridem factam distractionem, hancce editionem postulabat, ea ad SERENISSIMAM CELSITUDINEM TUAM, vel hæreditario jure accedens, venit in clientelam. Potentissimo enim Avo SERENISS. CELS. T. Pater olim suos dicavit hosce labores, sesquiannum ante ab eo in Medici munus receptus. Ea autem gratia, qua SEREN. CELS. T. me hactenus, à multis annis, excepit & continuò clementissimè fovit, meritò me hortatur, ut nihil omittam eorum, quæ à me humilimi obsequii & honoris proficisci unquam poterunt, quin id omne, ad testificandam submissam animi gratitudinem, depromam & humiliter pronus deponam. Sunt anni circiter triginta ex quo, SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO MEO LEOPOLDO FRIDERICO laudatissimæ memoriæ, placuit meo uti ministerio, dein misso diplomate in Consiliarium & Medicum, pro se & suis, gratiosè me vocare. Quod SEREN. CELS. TUA succedens imperio principatus, confirmare dignata est. Ita ut à centum annis facta supputatione per seculum plus minus integrum, SERENISSIMIS DOMUS WIRTEMBERGICÆ Laudatissimis Principibus Avo FRIDERICO, Patruo JOANNI FRIDERICO, Patri LUDOVICO FRIDERICO, Fratri LEOPOLDO FRIDERICO, & nunc SERENISSIMÆ TUÆ CELS. primùm Joannes Bauhinus patruus meus, dein Casparus pater, demum ego à Consiliis & Medic. fuerimus, nulla facta interruptione. Id ipsum humilima gratitudine ac observantia, ad obsequiorum obedientiam paratissimus, testari volui ac debui. Qua decet submissione & devotione rogans, porro SERENISS. CELS. T. gratiam & clementiam suam mihi meisque largiri pergat. DEUS OPT. MAX. SERENISSIMAM CELSITUDINEM TUAM cum tota SERENISSIMA Familia & Celsissima Prole salvam & incolumem, in pace & tranquillitate, ad sui gloriam, publicum bonum & ditionum emolumentum, protegat, tueatur ac conservet! BASILEÆ A. D. IV. IDUS MARTII CIↃ IↃC LXXIV.

SERENISSIMÆ CELSITUDINIS TUÆ

humilimus cliens
& Medicus

IO. CASP. BAUHINUS.

Digitized by Google

ILLUSTRISS. ET CLEMENTISS.

PRINCIPI HEROI

D. D.

FRIDERICO D. G.

DUCI

WIRTEMBERG. & TECCEN.

COMITI

MONTISBELIGARD. &c.

ORDD. REGG.

FRANCOR. ET ANGLOR.

EQUITI TORQUATO

JUSTO FORTISS. PRUDENTISS.

DOMINO SUO CLEMENTISS.

FID. OBS. ET SUMMIS. GRAT. ERGO

D. D.

CASPARUS BAUHINUS. D.

Digitized by Google

EPISTOLA DEDICATORIA.

MEMORABILE est *Illustrissime ac Clementiss. Dux, Regum illud sapientissimi Salomonis exemplum, quod is inter tot tantaq; Imperii sui negotia, omnium Plantarum, quæ* DEI OPT. MAX. *sapientiam admirandam prædicaret, à Cedro inquam Libani usq; ad Hyssopum murorum, Historiam texere voluerit: quæ (heu optata) non sine magno mortalium damno interiit. Cujus tam illustre exemplum Ethnicorum Reges plures & conati & idem imitati sunt. Et, ut ex multis aliquos referam: en eximios Reges, Gentium quidem Illyrorum, à quo Gentiana: Lysimachum Macedoniæ, à quo Lysimachia: Telephum Mysiæ, à quo Telephium: deniq; Mithridatem Ponti, à quo Mithridatica nomen sibi reservat perpetuum. Quid? quod monumenta tradunt, Evacem Arabum Regem primum herbas pinxisse, ac ejusmodi depictum librum Neroni Cæsari honoris gratia misisse? Recte, equidem. Existimarunt etenim, licet clari & armis & consilio forent, illustriores futuros se, & nominis claritatem auctam iri, si de plantis vel scriberent, vel aliquas à se inventas denominarent. Quin eadem ratione quoque nomen suum non modo perpetuo hominum memoriis inhæsurum, verum etiam cum plantis repullulantibus, & reviviscentibus quotannis quasi revicturum, haud temere judicarunt. Sanè, hoc nostro seculo neutiquam desunt* HEROES *vere magnanimi, qui nullis sumptibus parcentes, Hortos plantarum exoticarum feracissimos colunt: inter quos* ILLVSTRISS. DVX *inter primos merito collocandus: Ecquis enim quæso Principum hoc seculo, duos hortos Simplicibus exoticis refertissimos, si qui alii hodie sunt, vel fuerint olim, præter I. C. T. excoli curas: alter Stutgardiæ, multis miraculo: Montisbeligardi alter exoticarum fertilitate notissimus, quem Johannes Bauhinus, Celsitudinis Tuæ Archiater, optimus frater meus, magna cura, indefessis laboribus, ex I. C. T. mandato, indies auget & illustrat. His equidem, & majoribus etiam motus ego, (postea quam de simplicibus aliquid nunc ab annis aliquod meditari cœpissem, & quædam publici juris fecissem) labores hosce & qualescunq; notas, adjectasq; icones plantarum CCC. inter quas plures nuper inventarum stirpium, plurimasq; descriptiones, quod in Matthiolo me præstitisse fateor, dicare volui: sed & jure etiam debui. Tantum enim est I. C. T. erga plantas harumq; cultores & studiosos, studium atq; patrocinium, ut nullum alium hodie videam, cui Botanica mea studia potius voveam. Accedit quod ante sesquiannum ab I. C. T. in Medicorum numerum fuerim cooptatus. Pro quo tantoq; tanti Herois favore, quid deberem, agnovi dudum, sed hactenus occasio defuit: nunc conatus sum, quod conatum I. C. T. videt. Efficiat modo ut qualecunq; hoc chartaceum munusculum, verius animi obsequentis & fidei debitæ signum, aliquam apud C. T. mereatur gratiam. Quod* ILLVSTRISS. DVX, *te, prout es ingenio, virtutum, disciplinarum, scientiarumq; omnium capacissimo, facturum planè confido: quod etiam submisse obtestor. Quod unum superest,* DEVM VNVM ET TRINVM *precor, ut* CELSITVD. TVAM, *ad Christianæ Reipublicæ bonum incolumem diu conserves, clementer protegat, atq; regat. Basileæ,* XVI. KAL. VII BR. ANNO CIↃ IↃ IIC.

T. CELSITVDINIS

Humilis & observan.

CASPARVS BAVHINVS D.

INVI-

INVICTISSIMO POTENTISSIMOQUE

ROMANORUM IMPERATORI SEMPER AUGUSTO, MAXIMILIANO SECUNDO, &c

SERENISSIMIS & ILLUSTRISSIMIS

SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBUS, &c.

FERDINANDO, ET CAROLO, AUSTRIÆ ARCHIDUCIBUS, &c.

AC CAETERIS UNIVERSAE GERMANIAE

PRINCIPIBUS,

DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS.

HERBARIAM MEDICINAM (ut ab ea primum sermonem exordiar) Invictissime Imperator, ac Serenissimi Principes, antiquis temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phyllira filio, primum repertam esse testantur, cum Plinius, tum plerique historiarum antiquarum autores. Alii vero ab Apolline inventam volunt, alii ab Æsculapio ejus filio, tantæ facultatis excellentiam à nemine excogitari, inveniriq; posse putantes, præter quam à Diis immortalibus. Non enim fieri posse censent, ut homo ipse abditas stirpium naturas, facultatesq; investigare, ac perspectas habere quiverit, nisi prius à maximo omnium opifice hasce dotes fuerit edoctus. Namque (ut Plinius inquit) si quis id ab homine excogitari posse credat, ingrate Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi autores, qui rejectis Poetarum figmentis, & aliorum, fabulose suis in historiis de Herbariæ Medicinæ inventoribus scribentium, certo credunt, allatis cum autorum testimoniis, tum efficacissimis rationibus, omnium creatorem Deum, Optimum, Maximum, plantarum, & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates Adæ, primo humani generis propagatori indicasse, eique illarum cognitionem infudisse, simulatque illi è limo terræ conformato vitæ lumen inspiravit. Quod autem admiranda Medicinæ secreta, quæ non solùm in herbis, & arboribus, sed in omnibus rebus, quæ in universo habentur orbe, in humani generis usum creata fuerint, apertissime testatur in sacris literis moralis, ac vere divinus ille Philosophus Jesus Syrach: quippe qui scribit Medicinam à summo Deo è terra esse creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quod vero rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facile quidem conjicere quisque potest ex Mosaicis monumentis libr. 1. Genes. Etenim cum parentibus primis nostris potestatem dederit ipse Deus, ut dominarentur volucribus Cœli, piscibus maris, cæterisque terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frugiferæ sunt, omnesque fructifero fœtu præditas arbores, semenque parientes, quibus ad alimoniam vobis uti liceat, Bestiis autem omnibus terrestribus, cæterisque volucribus, & quæcunque vitali spiritu animata moventur, his omnem herbarum viriditatem ad sese alendum tribuo. Hinc itaque (inquam) conjiciendum est, quod cum Deus tam immensis muneribus hominem ornaverit, haudquaquam prætermisisse illum, quin omnium rerum vires, ac naturam hominem ipsum, uno tantum spiritus divini afflatu docuerit. Nihil enim à quoquam æstimaretur, preciosissimum quantumvis donum, nisi scirent in quem usum sibi esset futurum. Cum autem Dei opera omnia omni prorsus defectu careant, aliter sane nobis censendum non est, quod certiores sumus ipsum Deum haud unquam latuisse, humanum genus, tot, tantisque subjici debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (ut pium decet patrem) nunquam prætermisisset is, quin homines auxilia, ac remedia docuisset, quæ plantis inessent, ipsius tantum hominis causa procreatis, ut non desperaret in afflictionibus, quæ in morbis atrocissimis proveniunt. In quibus ingenti solatio afficimur, ubi medicamentorum auxilia præsentia esse videmus. Ab Adamo omnium parente subsequutam ætatem volunt rerum omnium notitiam habuisse, ac subinde industria adaucta, rem altius, diligentiusque exquirere cœpisse: ita, ut hinc primum rei herbariæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cum postea animadvertissent sapientes, novissentque maximam hujusce facultatis esse præstantiam, ac utilitatem, ejus voluptate capti, ipsi quoque rei herbariæ, & cæteris, de quibus ars medica tractat investigandis, ac cognoscendis, studium impenderunt. Atqui non tantum mira eorum cura fuit, in his, quę satu blandiuntur, aut in cibum veniunt,

Herbaria Medicina origo divina.

Plantæ ad usum hominum condita.

sed culmina quoque montium invia, & solitudines abditas, omnesq; terræ fibras scrutati, invenere, quid quæque radix polleret, ad quos usus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta, ad salutis usum vertentes. quibus quantum illis debeamus, non equidem facile dixerim, cum tanti beneficii præmium, nullo prorsus thesauro compensari possit. De herbis autem primus omnium, quos memoria novit, Orpheus accuratissime scripsit, apud Græcos, & post eum Musæus, ac Hesiodus ab Ægyptiis (ut narrat antiquitas) edocti. Ab his Pythagoras sapientia clarus, primus volumina de Plantarum facultatibus composuit, Apollini, Æsculapioque omnia accepta referens. Composuit, & Democritus volumina de plantis, Perside, Arabia, Æthiopia, & Ægypto prius peragratis. Hoc quoque sequuti sunt alii nobilitate, ac jucunditate hujusce divinæ facultatis allecti: quinetiam studio juvandæ posteritatis non dubitarunt se variis vitæ periculis committere, dum multas ignotas, asperasque peragrarent regiones, ut veram, legitimamque medicamentorum cognitionem consequerentur. Inter hos reperio fuisse Hippocratem, Cratevam, Aristotelem, Theophrastum, Dioclem Caristium, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioscoridem, Galenum, Plinium, & alios quamplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quam par sit, lubens prætereo.

Primi herbarum scriptores.

Cæterum quod plantarum peritia, aut inventio, præter eam, quam maximam affert voluptatem, utilitatem quoque, gloriam, & laudem pariat sempiternam, noverunt non tantum universi orbis sapientes, diligentissimi rerum indagatores, sed summi etiam, ac potentissimi Reges: quippe illorum claritatem, quæ hinc potissimum ortum habuerat admirati, rati in hac antiquissima facultate summam splendorem, singularemque præstantiam esse, tantum ocii, ac studii ad eam percipiendam, & illustrandam contulerunt, ut eorum plerique de Plantarum historia, & viribus libros condiderint, nonnulli generosa antidota composuerint, ut ita suæ, & aliorum mortalium vitæ, usuiq; consulerent. Alii, etsi ex rebus consilio, & armis præclare gestis, se illustres reddidissent, cum tamen illustriores effici se posse cernerent, si clarissimam stirpium facultatem ipsi quoque suo essent studio prosequuti, e remotissimis terrarum regionibus raras, nobilesque plantas ingenti sumptu, & labore conquisitas, ad se transferri curarunt, ut certam, ac veram earum historiam describerent. Neque illos certe hoc latuit, quod si hac in re studiose diutius versari, egregium quicquam invenissent, aut scriptis tradidissent, suum nomen esset nullis non seculis celebre duraturum: quandoquidem herbæ, quæ singulis annis reviviscunt, repullulant, & revirescunt, eos perpetuo in hominum memoriam revocant, qui illas invenerunt, vel de ipsarum historia, & virib. aliquid posteritatis memoriæ prodiderunt. Gentianam herbam ubiq; scriptoribus comendatam a Gentio Illyriorum Rege inventam, & ab eo appellationem mutuatam esse, illi vero claritatem, & immortalitatem tribuisse, plures sunt, qui scriptis tradiderint. Similiter Lysimachus Macedoniæ Rex Lysimachiam (ut Plinius est autor) invenit, & ex se nominavit ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordium item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni commendat. Clymenos præterea herba, Clymeno Regi inventori suo, Euphorbium, Jubæ Mauritanorum: Telephium, Telepho Misiæ Regibus: Echium, & Anchusa Alcibiadi Atheniensium Duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent Attalus, Pergami, & Evax Arabum Reges. Siquidem hic de simplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille vero dum plura adversus venena, & animalium virus ejaculantium ictus conficeret antidota plurimum laboris assumpsit, ut legitimas nancisceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Massinissa Numidiæ, & Agamemnon Argivorum Rex, quorum nomina nulla penitus vetustate extingui poterunt ob eam, quam in cognoscendis prodendisq; stirpibus, curam, diligentiamq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos, magni nominis Reges, ne verbosius, quam oporteat rem prosequi videar, qui vel ipsi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quod rei herbariæ studiosi extiterint. in eaq; de posteris præclare sint meriti.

Priscorum Regum in plantarum inquisitione mirum studium.

Postero tractu temporis migravit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium magister, primus, & diu solus hanc facultatem attigit, boum etiam medicina non omissa. Post eum unus illustrium, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura scribere tentavit, imperfecto tamen volumine; divo Augusto dicato. Sed antea condiderat solus apud Latinos plantarum volumina Pompeius Lenæus, magni Pompei libertus, ex Mithridatis promptuario edoctus. Namque cum is Rex esset, in reliqua ingenii magnitudine medicæ materiæ peculiariter curiosus; à subjectis hominibus, quæ fuere magna pars terrarum, singula exquirens, scrinium comentationum harum, & exemplaria, effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus eo devicto, & superato, transferre ea Latino sermone Lenæum, Grammaticæ artis doctissimum, jussit, vitæq; ita profuit, non minus, quam Reipublicæ victoria illa. Hos multo post tempore sequutus Plinius de Naturali historia scribens, pluribus & continuis libris de plantis, & herbis fusius egit, cui ea omnia, quæ ab aliis ante ipsum scripta sunt, accepta referre debemus, cum jam diu perditis eorum scriptis, nihil emolumenti ex iis capere valeamus, præterquam iis tantum, quæ ab eodem Plinio, in sua translata sunt monumenta. Contemplanda quoq; fuit ante id tempus Antonii Castoris scientia, cui summa admodum autoritas erat ea in facultate, visendo ejus viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria, aut vigore concussus, nec aliud mirata magis antiquitas reperitur. Fuere etiam inter Latinos, qui hujusce facultatis meminere, Poetæ nonnulli, nempe Virgilius, Ovidius Macer, siquidem hi plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam Mulieres quoq; affectasse, & assecutas esse, ut quæ multum curæ, ac studii earum viribus investigandis impenderint, non modo Poetæ, sed etiam historici tradunt. Etenim olim Circem, à qua Circea herba dicta est, Poetæ Solis filiam fuisse fabulantur: Sed hæc revera eam dumtaxat ob exquisitam herbarum notitiam adepta est, ut non temere ob ejus mirabilia facta illis seculis divina potius, quam humana sit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, ut cum compositis ex iis medicamentis pluribus senectutem retardasset,

Romanorum illustrium [illegible] monumenta.

Plinii laus.

Antonii Castoris in colendis plantis [illegible] genius.

Poetæ Latini qui de plantis scripserunt.

Heroinæ plantarum studiosæ.

Æsonem

Æsonem Poetæ finxerint ultimo affectum senio, ab hac juventuti fuisse restitutum. Helena adhæc, Helenio herbæ, quam primum (ut quidam volunt) sevit, suum nomen impertita est, atq; ideo in ea nunc etiam nominatissima vivit. Artemisia vero Mausoli Cariæ Regis uxor alioquin præclarissimi nominis mulier vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita est, quod suum nomen herbæ inditū reliquerit. Illud insuper satis esse potest, ut quemq; ad plantarum cognitionem capessendam invitaret, quod hæc tantum utilitatis in se habeat, ut & animalia, irrationalia natura, ipsa edocta, plurimarum plantarum vires cognoscant easq; mortalibus indicarint. Quandoquidem Cervi dictamnum herbam, quod vulnerati ejus pastu telum venatorium ejecissent, sagittarum vulnerib. mederi ostenderunt, ubi ferrum vulneri inhæserit. Item Cervæ, Seseli herbam demonstrarunt. Testudines, cunilam, mustelæ, rutam, accipitres, hieracium: columbæ, verbenacam, hirundines, chelidonium, ciconiæ, origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas invenere. Quocirca si ad prædicta mentem, animumque homines converterent, si medicæ materiæ primordia spectarent, utpote cum plantæ suis divinis præditæ viribus statim ab elementis conditis, è terra emerserint, nullum mihi dubium est, quin omnes faterētur hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & divinitate cæteras antecellere. Neque ob id solum illi tantum laudis, admirationis, & gloriæ debetur, quod ejus cognitio jucunda, ac delectabilis sit, sed etiam quia utilis admodum, & necessaria existit. Ea namq; sanitatem, qua nihil exoptatius homini esse potest, tuetur, varia, innumeraque morborum genera fugat, ferarum virus evincit, & venenorum lethalium vim demolitur: quin etiam homines in vita diutius servat, & sæpe etiam deploratos, quorum scilicet salutis nulla spes reliqua sit, ad vitam revocat. Quod cum recte quidem æstimassent Romanorum Imperatorum nonnulli (ut libr. 1. de Antidotis testis est Galenus) etsi in Republica administranda, & provinciis gubernandis, tuendisque plurimum essent occupati, eos tamen non mediocre tenuit studium colendæ rei Herbariæ, atq; etiam illustrandę. Quippe, ut genuinas consequerentur plantas, utq; veris aromatis potirentur, in multis ac longinquis regionibus, Herbarios magnis sumptibus alebant, muneribusq; donabant: hac præterea animi inductione, ut inde non minus gloriæ, quam utilitatis referrent, quod ita quoq; studerent immortalitatem beneficio demereri. Sane memorabili majorum suorum exemplo ducebantur, qui non solùm exuvias Regum quos in bello devicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosq; Reges vinctos ante se ducere solebant, sed etiam raras, & peregrinas plantas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræq; dotes inerant, in iisdem magno cum honore ferebant, nec putabant ii se minorem laudem, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas postea per quam diligenter suis in hortis serebant: idem ex aromatis, quæ inter sua alia pretiosa reponebant in suum, & cætęrorum commodum, quam ex trophæis, simulachris, & arcubus quæ omnia erigi curabat Senatus, Populusq; Romanus, in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorum gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam honore apud Romanos habiti sunt ii, qui de plantarum historia, & viribus scripserunt, & in hac facultate claruerunt, argumento satis manifesto, quod expūgnata Carthagine omnes Bibliothecas, quas invenerunt, variis Regib. & Principibus donaverint, præter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tantum a Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & ut in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus iniit gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Adeo deniq; fuit attonita ad herbarum facultates antiquitas, ut illorum temporum scriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita ut Xantus historicus in primo historiarum libro scripserit, occisum Draconis Catulum herba quadam à parente revocatum ad vitam, quam Magi Balim nominant: eadem Thilonem, quem Draco occiderat, saluti restitutum. Et Juba Rex Mauritaniæ herba quadam in Arabia hominem ad vitam revocatum esse tradidit. Picum etiam avem adactum suis cavernis cuneum, quas in arboribus habet, admota quadam herba extrahere tradiderunt, cum Democritus, tum etiam Theophrastus. Quin etiam Æthiopide herba, tactu clausa omnia aperiri, quibusdam admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non est. Memini enim dum superioribus annis Venetiis agerem, me quendam suspendio damnatum vidisse, cui fores omnes paterent disjectis seris, una tantum herba admota signaculis quibusdam decantata. Talis fere facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proveniens, qua ab equis calcata continuo ferrei solvuntur calcei. Herophilum clarissimum antiquitatis medicum posteritatis memoriæ tradidisse ferunt historiarum autores, quasdam haberi plantas, quæ calcatæ tantum prodesse, quæque etiam obesse possint. Observatum certe est inflammari vulnera, ulceraq; superventu eorum qui pedibus iter confecerunt per loca perniciosis plantis scatentia; contra vero sanari morbos, ubi ab itinerantibus vulneratis, salubres calcatæ sunt. Nam Hemionitidis contactu splenericos sanatos scimus: Comitiales suspensa collo Pæoniæ Romanæ radice: Ictericos substrato in calceis, nudis pedibus majori Chelidonio aut Pastoria bursa: Aconitum pardalianches contactis tantum fœminei sexus pudendis, paulo post necem afferre certum est. Tam diu quempiam lippitudine haud tentari observatum est, quam diu is sylvestris Rumicis radicem, secum nitidissimè habuerit. Definet stranguria cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua ipsius extinxerit urina. Inguinis tumorem haudquaquam iis subcrescere putant, qui Myrti surculum secum gerat. Varices in cruribus sanari scribunt, ubi hederæ radicibus, Luna Aquarium occupante, erutis circumdetur affectio. Idemque effici, si ternæ ejusdem hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordii contactu præservari Cadavera, non solum Mithridatis, sed etiam Galeni testantur monumenta. Scythæ, Scythicam herbam circa Bæotiam nascentem ad invenere, gustatu quidem prædulcem; cujus magna nimirum commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiant. Idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quod equis quoque eundem effectum præbeat: Traduntq; his herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame, & siti. Tantam gloriam esse herbæ Vetonicæ tradidere quidam, ut domus in qua sata sit tuta existimetur à piaculis omnibus. Coriacesia herba quinetiam Callitia, Pythagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis succo in aqua

Helenium. Artemisia. Animalia bruta, quæ plantas manifestavevent. Herbarum cognitio utilis & necessaria. Cæsarum Romanorum circa herbariam studium. Mago Pœnus xxxij volumina de plantis conscripsit. Quarundā plantarum admirandi, & stupendi affectus. Claustrorum apertio. Alii effectus ex solo contactu. Scythica herba vis magna ad abigendam famem

decocto protinus sanari serpentium morsus, si eo foveantur, idem tradidit, & eundem effusum in herba, qui vestigio contigerint, vel eo respersi fuerint insanabiles perire monstrifica prorsus natura veneni, præterquam contra venena. Ab eodem Pithagora Aproxis herba appellatur, cujus radix non minus quam Naphtha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantam colore electri sine folio nasci in Tardystilis Indiæ meminit Democritus, cujus radice in pastillos digesta in dieque ex vino pota, noxii per cruciatus nocte confiteantur, omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ & Cappadociæ alumnam, qua Leonibus admota, resupinari eos illico laxo hiatu : nominis causam habere ajunt, quod Adamantis modo conteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu ligna oleo prius peruncta, illico accenduntur, si decerpatur, cum Sol fuerit in Leone. Therionarca in Cappadocia, & Misia nascente, omnes feras torpescere, quibus fuerit admota, nec nisi Hienæ urinæ aspersu recreari, tradidere veteres. Ophiusa in Elephantina Æthiopiæ nasci etiam tradunt, lividam, & horribili aspectu, qua pota terrorem, minasq; serpentium obversari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant, qui biberint, ob idque cogi sacrilegos illam bibere: adversari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluvium inveniri narrant, qua pota lymphari homines observantibus miraculis. Manicum Solanum (ut Dioscorides est autor) varias facere species, imaginesque non jucundas obversari, si ejus radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ nasci, qua devorata futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenem planta provenit Gelotopyllis dicta, quæ si cum vino, & myrrha, bibatur, varias dicunt obversari species, ridendiq; finem non fieri, ni potis ex palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere, & melle additis. Asciomenes herba (ut Apollodorus est autor) vino aspersa, folia in se contrahit. Oenotheta (Cratevas autor est) meraco aspersa, omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel jugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quod lapides continuò effoderent, quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum evomentes interirent. Rhamni tertii ramus (autore Dioscoride) valvis fenestrisve impositus veneficia omnia depellit. Scilla tota in limine januæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo adalligatæ (eodem autore) choeradas & strumas sanant. Vermiculi in echinatis Dipsaci capitulis autumno reperti, collo in folliculo adalligati, aut sinistro brachio appensi, quartana febre affectos incolumitati restituunt. Atractylis herbæ gestatu obtunditur Scorpionum ictus quousque icti gestaverint: deposita tamen illico recrudescere dolorem scribit Dioscorides: Quin etiam posteritatis memoriæ tradidit, à Scorpione non ici eos, qui polemoniæ herbæ radicem secum tulerit, vel si forte fortuna quispiam ictus fuerit, eum quidem nihil molesti passurum. Nascitur in Judæa radix Baaras, à loco appellata (ut Flavius Josephus scribit libro de bello Judaico) quæ flammam colore imitatur, circa vesperam vero veluti jubar fulgurans : accedentibus autem, eamque vellere volentibus, facilis res factu non est, nam tamdiu refugit, quousq; urina muliebris, vel menstruus sanguis super eam fundatur: quinetiam tunc siquis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte eam ipsam radicem ferat de manu pendentem: ideo effossæ circumquaq; radici, nec dum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominum sequi volens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquam ejus vice à quo tollenda erat: nullus enim post hac accipientib. metus est. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam operæpretium est: Siquidem iis admota, qui cacodæmonibus oppressi sunt, illico libertate fruuntur. Cæterum & mihi quidem radix est, à Francisco Calceolario Veronensi reperta, qua vino per noctem macerata, & epoto subinde vino, linteolo percolato, a quovis quantumcunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum degustare, nisi aceti cochlear absorbuerit. Ridendus profecto jocus, sed res ipsa non omnibus committenda. Foditur radix apud occidentales Indos, foliis Sambuci, quæ humanæ coxæ complet crassitudinem, cujus succus epotus lethalis est. Reliqua vero expressa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni saluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi potest, quod in Circulatorum spectaculis sæpe demirantur homines. In vinum radicis cujusdam pulverem, cujus gustatu fauces convelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, jubent, ut illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat, tum illico digitum in vino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore, & clamore premit invitus. Interea perinde atq; blanditiis mærentem consulatur Circulator, temporum, carpiq; arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram projectum hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primum sese nequit attollere, mox unguinis vi amens factus, concidit, statimque ejus more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur simul se fluctibus obrui. Ergo cum erigit Circulator. Ille quasi ulturus injuriam, primum maleficium obliquo ac torvo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur. Postremo fugientem Circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Ubi autem ad se rediit, quasi, qui evaserit à mari naufragus, capillum, vestimentaque, veluti vela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc, fabulæ non sunt. Nam non desunt multorum testimonia, qui viderunt, quiq; imposturam suspicantes, suis & amicorum suorum famulis (ut hoc anno Pragæ factum est) hæc fieri jusserunt. Herbam commemorat Theophrastus, qua devorata septuagies coeundi potestas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis provincia quadam versus Datieu, arborem esse Pyri faciem referentem, scribunt Hispani, cujus fructus devorati (sunt ii butyri sapore) adeo valide eos, qui devorarunt, in Venerem agunt, ut prope miraculo sit eorum efficacia: Agnoscat illi nomen est. Achemenide herba in hostium aciem conjecta trepidare agmen, & terga dare scribit Plinius. Quinetiam Laticen Legatis dari solitam à Persarum regibus, ut quocunque venissent, rerum omnium copia abundarent. Apud Tartarus plantam inveniri tradunt, cujus fructus Agnum per omnia refert. Obducitur is tenuissimo corio, quo utuntur incolę ad capitis tegmina: internam palpam Cammari carnes referre

Herba qua Reos sua malefacta confiteri cogit.

Baaras admirabilis planta.

Fucus parasitu conveniens.

Circulatorũ quorundam jocus.

Planta agnos proferens.

referre ajunt, & è vulnere succum manare sanguini omnino similem; item dulcore esse admirabili: radicemque humo exertam, subrigere ad umbilicum usque. Illud miraculi fovet magnitudinem, quamdiu obsidetur herbis, vivere illum, quasi agnum in læto pascuo: evulsis vero illis, paulatim contabescere. Atqui & illud admirationem auget, appeti à Lupis illum, atque vorari. Nonne & id mirum, quod de Ægyptia traditur Loto? Hujus cum flores, tum etiam scapum vesperi sub aquis mergi Ægyptii narrant, usque ad medias noctes, totumque abire in altum, adeò, ut demissa quidem manu inveniri non possint: verti deinde paulatimque subrigi, & ad Solis exortum emergere extra aquas, ac flores patefacere, & capitula exerere, ut planè ab aqua absit alte. Cæterum nec sylvæ quidem, nec saxa, nec antra, horridiorq; naturæ facies, medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini. Innumeræ fere sunt in sylvis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ utilissimæ: quin etiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludib. è quibus sua habet medicina auxilia: adeo, ut nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nihil enim quispiam à natura creatum inveniet, quod in medicum usum venire non possit. Quandoquidem ipsa venena non solùm sese destruunt invicem, sed quamplurimis medentur morbis. Aconitum enim, etsi (ut prædiximus) adeo perniciosissimum sit, ut contactis tantum fœminei sexus genitalibus, necem paulò post afferat, epotum tamen, ictis à Scorpione, præsentaneo fere auxilio eos liberat. Mirum quidem, exitialia ambo cum per se sint hæc duo venena, in homine commoriuntur, ut homo supersit. Idem oculorum medicamentis, levandi doloris gratia commodissimè adjicitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & ulcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorum inflammationes mulcet, & alios quidem plures in Medicina habet usus. Nerium asinos, mulos, equosq;, qui devoraverint, interficit; cæterum è vino potum demorsos a serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit; contra verò dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides devoratæ, in necem hominem trahunt, atque iisdem curantur à cane rabido demorsi. Vipera reptilium fere perniciosissima, non solùm sui ipsius venenum extinguit devorata, & illita, sed alia etiam venena destruit, & superat. Quid demum plura? nihil non herbarum vi effici posset, si plurimarum vires non ignorarentur. Hæc tametsi quibusdam fide carere videantur, admiratione tamen implent, coguntq; confiteri, multum esse, quod vero supersit. Quapropter male audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cum & rerum eventa prorsus famæ suffragentur. Non protinus historiis fidem derogare consentaneum est, si vel aucupium causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat: Siquidem innumera fere sunt hominib. conspicua, quorum ratio non possit inniri. Multa in intimis naturæ penetralib. delitescunt, quæ nec ratio ulla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hæc potius admirari homines, quam à quoquam unquam intelligi. Quare qui scrupulosius in pervestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submovent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitandi manat exordium, hoc est philosophandi. Icc irco philosophiam modo quodam conantur abolere, qui prodigiosis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quare non plures noscantur plantæ (inquit Plinius) causa est, quod eas agrestes, literarumq; ignari experiantur, ut qui soli inter illas vivant. Multis enim inventis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantam in angulis segetis defossam, præstare ne qua ales intret: Turpissima causa raritatis, quod & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum, quod tradiderunt alii. Ita certe recondunt, qui pauca alia novere, invidentes aliis, & neminem docentes, inscientiæ autoritatem: tantum excogitandis novis, ac humana juvanda vita, quorundam mores absunt. Summumq; opus ingeniorum diu jam hoc fuit, ut intra unumquemq; recte facta veterum perirent. At nos elaborata, ac iis, nobisq;, laboribus ingentissimis parta abscondere atq; supprimere cupimus, & fraudare vitam alienis bonis? minime omnium, imo non tantum aliorum inventis, sed propriis nostris comparatis auxiliis præsentium, & posterorum vitam juvandam statuimus, compluriurn ætatis nostræ clarissimorum, doctorumq; virorum institutum sequuti, in quorum catalogo præcipui sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Joannes Manardus, Joannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonardus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa Brasavolus, Jacobus Sylvius, Aloysius Mundella, & alii, qui cum animadverterent, Medicam materiam, nullis olim non seculis celebrem, medicorum, qui nos præcesserunt, incuria segnitieque obsoletam, intentatam & incultam jacere, adeo ut perpauci reperirentur Medici, qui alias fere plantas, quam olera, quorum frequentior est in cibis usus, cognoscerent, humanum genus miserati, strenuam navarunt operam, ut discussa superioris seculi caligine, Medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ pristinæ luci restituerent. Quos equidem eo quo potui majori studio, atq; industria imitatus, cum multis jam annis animadvertissem in universis Italiæ pharmacopoliis, cum à Pharmacopœis ipsis, tum maxime à medicis hujusce facultatis ignaris, quam plurimos errores, eosq; graves, & detestandos committi in humanæ vitæ discrimen, ac sæpe in ejusdem perniciem, ut eorum errores tollerentur, habita nostrorum Pharmacopœorum ratione, quorum pauci satis Latine sciunt, Dioscoridem Anazarbeum, & Græcum & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium medicamentorum historia, & viribus reddendis facile Principem in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentariis, ut possem, illustrandum suscepi. In quos utiq; quantum ingenio, quantum labore, ac cura, quantum deniq; judicio consequi potui, contuli, ut legitimas, quas puto plantas proderem, meamq; similiter de cæteris simplicibus medicamentis proferrem sententiam. Qua iu re coacti fuimus, non modo Pharmacopœorum, & Medicorum superioris ætatis, qui hanc Medicinę partem neglexisse videntur, errata passim explodere, sed recentiorum quoqeu, qui tamen materiam hanc diligentissime tractarunt, opiniones sæpenumero refellere. Nec certe mirum, quod viri alioqui doctissimi, & summa laude digni impegerint, lapsiq; fuerint, vel in tanto rerum discrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidisse, hoc in opera magno,

Venena venenis quandoque antidota esse possunt.

Clariss. hac ætate viri qui de re herbaria scripsere.

Commentaria Italice scripta.

Medicorum superioris ætatis negligentia.

Digitized by Google

Methodus obſervata.

in[illegible] non dubitamus. Porro Plantarum, & Animalium hiſtoriam late, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuiq; plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoq; fere ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea, cum plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in Medicina uſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab aliis, qui per ſingulas ætates claruerunt inventa, de quibus nuſquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, & Galenus, aliiq; veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentariis inſeruimus, ipſorumq; hiſtoriam, & vires, ea, qua potuimus diligentia deſcripſimus. Hoc opus, ubi ad umbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, ut aliqua ex parte induſtria mea hominum vitę prodeſſem, deq; ea benemeritus exiſtimarer.

Comment. [illegible]

Aſſecutus hoc ſim, necne, noſtrum non eſt ferre judicium. Niſi temere fortaſſe à nobis dictum videretur, me ex eo conjeciſſe, non ingratum opus Italis, neq; inutile fuiſſe, quod paucis poſt annis, tertio, quarto, quinto (ni fallor) fuerit excuſum, & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum judicium, ex quo etiam cognovi, me non oleum nec operam plane luſiſſe. Id profecto me movere debebat, ut ſi quid de exteris quoq; gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſſit, quod ex illis etiam aliquos noſtris commentariis, quamvis Italice conſcriptis delectatos eſſe, ex iiſq; fructum aliquem cepiſſe intellexerim. Cujus rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quod ex recentioribus tam Germanis, quam Gallis ſcriptoribus invenerim, quibus placuit noſtras qualeſcunq; ſententias interpretari, ſuiſq; ſcriptis inter ſerere, neque eas tantum nobis ingenue acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorifice loqui. Quorum erga nos voluntatem ut augerem, & ſtudium omnium externorum, ſi poſſem, adjuvarem, ut que illis gratiam aliquam rependerem, & cum aliis omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio viſa eſt, quam ut Italicos noſtros commentarios in Latinam linguam transferrem.

Commentaria Latina cum minor. figuris.
Com. Latin. ſecunda editio.

Hos itaque, ut primum potui Latinos feci, in quibus tamen plura mutavi (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illuſtravi. Adjecimus inſuper quamplurimas plantarum & animalium imagines in minori forma ad naturæ imitationem expreſſas, non alia, me hercle, ratione, quam ut iis, qui terras peragrare non poſſunt, nec præceptores habent, quaſi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nulla adhibita cultura, vivas fere ſtirpium effigies ſpectare poſſent. Cæterum dum anno a JESU CHRISTO nato M. D. LVIII. iterum recudi eadem commentaria curarem, multas adhuc adhuc adjecimus imagines, quæ partim plantas, partim vero animalia nonnulla referunt, de quibus præterea quæ à Dioſcoride tradita ſunt, in hiſce commentariis peculiariter diſſeruimus, quinetiam vel ipſa commentaria permultis in locis auximus. Atqui nunc cum annis continuis decem in Aula Sereniſſimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. vivam, & ejus Celſitudinis Medicum agam, id ocii, quod ſuffurari licuit, Medicæ materiæ adhuc diligentius excolendæ, contulimus.

Matthiolus German. & Bohemis herbaria conſcripſit.
Cum Latin. tertia editio.

Ubi non ſolum Germanis, & Bohemis in eorum ſermone Herbaria peculiaria ſcripſimus, & Typis excudenda curavimus, ſed hæc eadem commentaria noſtra Latina locis plus mille auximus, & imagines omnes in forma longe majori, diligentioriq; artificum ſtudio elaboratas, una cum illis excudi curavimus, additis aliquot novarum, peregrinarumq; plantarum centuriis, ad vivum expreſſis, quæ antea nunquam à me, neq; à quopiam editæ ſunt. Eæ enim (ut res ipſa fatetur) adeo artificioſe (ſit hoc citra crimen jactantiæ dictum) diligenterque expreſſæ ſunt, tamque ad amuſſim delineatæ, ut ſine coloribus ullis additis, facile ab omnibus rei herbariæ ſtudioſis dignoſci poſſint.

Autoris labores ac ſumptus in hoc opere cudendo.

Atq; ita fit, ut ubi hactenus Matthioli hortulo uſi ſunt rei Plantariæ ſtudioſi, nunc ampliſſimo ejuſdem viridario, cujus intrantibus omnibus patent fores, ſeſe oblectari valeant. Tanta enim nobis ſemper fuit juvandæ in univerſum Reipublicę promptitudo, ut nec ſumptib. ingentiſſimis, quos in pingendis, ſculpendiſq; tot imaginum tabellis contulimus, neq; vigiliis, nec laboribus pepercerimus unquam. Quæ quidem qualia & quanta attulerint vitæ noſtræ incommoda, ſilere potius conſilium eſt, quam multis explicare, ne his enumeratis, captandis potius legentium animis, quam juvandæ poſteritati, occupatus eſt videar, præſertim cum ſciam hæc ante hac quam plurimos haud latere, qui ea omnia, & viderunt, & intellexerunt: quin etiam multos futuros ſpero, qui operis magnitudinem ſcrutati, recte perpendent, quantum oneris, quantum laboris, curæq;, quantum deniq; temporis, ſedulitatis, & diligentiæ, in hoc cudendo plantarum volumine exantlaverim. Tacebo quoq; peregrinationum, & itinerum labores, ad montes, valles, ſylvas, colles, prata, maria, lacus, flumina, paludes, & fontes diverſarum provinciarum, & regionum, quin etiam ad clariſſimarum urbium viridaria, ad rudera, collapſas magnorum ædificiorum ruinas, ad ſpeluncas, & longos terræ meatus in ſubterraneis diverſorum metallorum fodinis, & ad eorum fornaces, ubi cadmia, pompholyx, ſpodium, flos æris, argenti ſpuma, & alia plura metallica medicamenta fiunt. Silebo quoq;, quam diu inſudaverim, quamq; ſedulus fuerim in numeroſis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Aſia, Græcia, Syria, Ægypto, Arabia, Numidiaq; allatis. Id quod facile intelligere poterunt, qui volumen hoc noſtrum in Dioſcoridem, diligenter intuebuntur. Nec me certe labores, aut pericula deterruiſſent a magnis, longiſq; itineribus, quod Galeni exempla mare trajeciſſem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Ægyptum, aliaſq; regiones peragraſſem, ut multa præclara ſimplicia, quæ hodie deſiderantur, eſſem conſequutus, ad mortalium cognitionem, & uſum transferenda, niſi meæ animi propenſioni obſtitiſſent negotia domeſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſuis conſtitutio, quæ me quidem maris, & longæ peregrinationis incommoda, ferre non diu permiſiſſent. Itaq; hoc inconficiendo volumine ſi id mihi non licuit, quod libuit, id ſaltē, quod potui omni ſtudio, induſtriaq; mea præſtare conatus ſum. Adeo enim hujuſce operis conficiendi cupidus ſemper fui, ut potius ab ipſo etiam principio beneficium hoc in univerſam Rempublicam, & in futuram poſteritatem conferre ſtatuerim, quam ut cogitarem, quo pacto tam mognis ſumptibus non ſuccumberem. Atqui ſuccubuiſſem profecto, ni Dei Opt. Max. nutu, me, dato cumulatius auro, juviſſent, cum Cæſar Ferdinandus, felicis recordationis, & Cæſarea Majeſtas

tua,

tua, tum Celsitudines vestræ: (Cæsar invictissime, & Serenissimi & Illustrissimi Principes) Siquidem Imperator ipse Ferdinandus auro&argento sane non modico, hosce meos juvit conatus. Quem imitatus Cæsarea Majestas tua, & Serenissimi Principes Ferdinandus, & Carolus, Austriæ Archiduces, suas quoq; opes non exiguas liberaliter contulerunt, adeo ut his potius quam mihi beneficium hoc acceptum referre possit universa Respublica. His accessit non mediocris liberalitas quorundam Germaniæ Principum, qui ad hoc volumen consummandum, sua contribuere auxilia: Nam inter Illustrissimos Sac. Rom. Imperii Electores primus, qui suppetias amplissimas tulit, mihi recensendus est Illustrissimus Princeps Augustus, Saxoniæ Dux, qui peculiarem suæ Aulæ Veredarium, ære plurimo instructum, ad me misit: cujus liberalitatem, & erga me munificentiam, nunquam satis collaudare possum. Quem postea secutus Illustrissimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, & Illustrissimus Joachimus Marchio Brandeburgensis, sua etiam contulere auxilia. Id quod inter cæteros Germaniæ Principes fecere Illustrissimus, & Reverendissimus, Cardinalis, & Princeps Tridentinus, Chistophorus Madrutius, & Illustrissimus, & Reverendissimus Joannes Jacobus Archiepiscopus, & Princeps Saltzpurgensis: quinetiam Illustrissimi, Albertus Dux Bavariæ, Gulielmus Dux Clevensis, & Joannes Albertus Dux Megapolensis, & Vandalorum Princeps: atq; Magnificentissima Norimbergensis Respublica. Quorum omnium liberalitatem non solum mihi sed omnibus celebrandam, ac divulgandam censeo. Lætor autem plurimum, quod Mecœnates habuerim Imperatores, Reges, Sacr. Roman. Imperii Electores, Archiduces, Cardinales, Episcopos, Duces, ac Principes, quod hoc longe plus splendoris nostris conatibus addat, quam cætera de quibus diximus. Sed quid nunc commemorem de clarissimo viro Joanne Nævio, Illustrissimi Electoris Ducis Saxoniæ Medico? quibus ego illum præconiis efferam? innumeris, si tantum possem, quod is non solum Principem suum hortatus sit, ut tam copiosas mihi mitteret suppetias, sed quod ex propria sua pecunia (quæ ingens fuit ejus in me liberalitas, & in rei herbariæ studiosos pietas) aliquot obsignati argenti pondo, sua sponte ad conflandum hoc opus contribuerit. O virum multiplici calamo celebrandum cum ob pietatem, humanitatemq;, quib. totus redundat, tum quoq; ob insignem doctrinam, & Medicæ facultatis scientiam, in quibus adeo præcellit, ut è longinquis regionibus, spe recuperandæ tuendæq; sanitatis, plurimi ad eum confluant homines, adeo ut à Cæsare Ferdinando ad se curandum, quoq; vocatus fuerit. Non defuerunt etiam alii, qui hisce nostris conatib. magnam opem tulerunt, & non solùm his postremis, sed aliis antea editis, quorum alii plantarum missione, alii consilio, alii rerum inventarum communicatione, mihi multum profuerunt. Inter quos potissimum non gravarer hoc loco commemorare, si possem illis ex beneficii accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocorneliensem, Medicum ingenii, & doctrinæ singularis, qui Pisis magna cum omnium laude Medicam materiam multis jam annis professus est: nec non Doctissimum Ulyssem Aldrovandum Bononiensem, honestissimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis cum Philosophum, tum etiam Medicum. Quibus eo magis me devinctum esse intelligo, quod ii pro sua tantum humanitate ac liberalitate, me quem non noverunt, nec viderunt unquam, amore & officio semper sint prosecuti. Non defuerunt etiam amicitia, & affinitate nobis conjuncti, quorum studio, ac diligentia mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diversis locis plures consequi plantas earumq; picturas edere, sed præsertim in hoc pro nobis assiduam navavit operam Joannes Odoricus Melchiorius Tridentinus Medicus spectatæ eruditionis, qui me in patris loco semper habuit, & qui ob suam præclaram eruditionem à Serenissima Imperatrice Maria Cæsaris Maximiliani conjuge, in sui, & Aulæ suæ commodum in Medicum honorifice ascitus est. Sane is tum Patavio, tum Venetiis, complures stirpes non vulgares ad nos perferri curavit. Est præterea summa probitate, & vitæ integritate vir, Franciscus Parthinus Roboretanus, cujus egregiæ doctrinæ & in re Medica singularis experientiæ, tanta est apud multos hujus ætatis Principes opinio, ut eorum nonnulli, præcipue vero Cardinales, Tridentinus, & Augustanus, cujus aliquot annis Medicum egit: magnæ sibi laudi duxerint, quod talem hunc virum amplissimis muneribus, variisq; ornamentis decoraverint. Quo postea factum est, ut nunc in Invictissimi, Potentissimiq; Romanorum Imperatoris Maximiliani secundi, Medicum merito evectus fuerit. Est etiam Hieronymus Donzellinus Brixianus, utraq; lingua, eruditione, & judicio summo clarissimus Medicus, qui quidem modis quam plurimis labores hosce nostros adjuvantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Cæterum postremis hisce nostris conatibus auxilii plurimum contulit vir Clarissimus Augerius de Busbeke Flandrus, qui Constantinopoli pro Cæsare Ferdinando apud Turcarum Imperatorem, Oratorem, egit, quippe quia non solum is multas peregrinas rarasq; plantas, mihi transmisit, sed vetustissima Dioscoridis exemplaria, mei tantum causa, secum tulit: quorum auxilio splendoris plurimum toti operi accessit, ut latius, in sequenti præfatione ad lectorem dicemus. Quinetiam opem maximam præstitit, & assiduam, multis annis navavit operam Clarissimus, Doctissimusq; Jacobus Antonius Cortusus Patritius Patavinus, à quo (quę sua fuit liberalitas, & beneficientia) complura ad me missa sunt plantarum genera, ipsaq; rara, peregrina, & paucis admodum nota. Hunc secutus est Doctissimus Medicus Bernardinus Trevisanus, qui in Academia Patavina, Materiam Medicam magna cum laude profitetur. Namq; is tum plantarum missione, tum etiam consilio non parum nos juvit. Nec minus mihi celebrandus est vir optimus, & rei plantariæ indagator acerrimus Franciscus Calceolarius pharmacopœos Veronensis una cum ejus filio Angelo, qui ne dum in rei herbariæ scientia patrem æquat, sed fere superat. Quinetiam nec Cecchinus Martinellus Ravennas, quod hic Damasco Syriæ, ille vero Verona, non paucas ad me raras miserint plantas, quæ nusquam antea à me visæ sunt, sicuti nec à quoquam, qui ante nos hoc tẽpore de Medica materia scripserit. Adjuvit nos quoq; mirum in modum Georgius Liberalis humo artis pingendi peritissimus, & post ipsum Wolfgangus Meierpek Misnensis, qui dum assidue plantarum, & animalium imagines delinearent, nulli quidem labori, ac diligentiæ pepercerunt. Potuissem equidem hæc omnia facile dissimulare, & mihi soli laudem

Principum Germaniæ in Matthiolum liberalitas.

Matthioli Mecœnates.

Joannis Nævii laus, & liberalitas.

Optimorum virorũ commemoratio, qui hoc opus juverunt. Lucas Ghinus. Ulysses Aldrovandus.

Joannes Odoricus Melchiorius.

Franciscus Parthinus.

Hieronymus Donzellinus

Augerius de Busbeke.

Jacobus Antonius Cortusus. Bernardinus Trevisanus.

Franciscus Calceolarius.

Cecchinus Martinellus

Pictores qui plantarum icones delinearunt.

dem universam vendicare, sed absit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum est (ut scite Plinius in epistola ad Vespasianum inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterum quandoquidem Dioscorides non modo quinq; libris tradidit universam Medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, sed his etiam sextum attexuit, in quo ad humani generis usum de antidotis disseruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenosorum animalium morsus ictusve curantur, ideo nos ipsum secuti, in hunc quoq; commentarios scripsimus, in quo plura regessimus, quæ vitæ hominum profutura speramus. Nam præterquam quod improborum veneficorum insidiis pateant cum universum genus humanum, tum maxime Reges, ac Principes, non desunt etiam quamplurima animalium genera, quæ morsu, vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe Scorpiones, Stelliones, Phalangia, nostris in domibus vivunt, oberrantq;, quæ animalia cum nullam habeant personarum, aut locorum rationem, ubiq; sese recipiunt, & latebras, nidosq; parant, quo fit ut interdum à domesticis inscientibus molestata ictu venum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modo in hortis, ac viridariis, modo in vinetis, & pratis, aliisq; in locis inter flores, & herbas, aspides, & viperæ, & alia venenosa reptilia, quæ vel si tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitiosum vulnus infligunt: ex quo statim vel paulo post icti commoriuntur, nisi eis quam primum antidotis succurratur. Est & Canis, qui etsi homini familiaris sit tamen cum in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendū mortis genus plerunq; deducit. Quæ cum diligenter examinassent, recteq; expendissent veterum sapientum complures, quorum superius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quorumcunque simplicium medicamentorum vires altius perscrutati, varia adversus venena & virulentorum animalium morsus antidota composuerunt. Quorum vestigia secutus Mithridates magnus ille Ponti, & diversarum gentium Rex, cujus etiam ante mentionem fecimus, cum non magnam satis sibi gloriam ex eo comparasse judicasset, quod mortalium solus (ut testis est Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeo, ut de subjectis gentibus, nullum hominem per interpretem compellaret, nec quod plurimis potitus esset victoriis, ad majorem adhuc, immortalemq; suam gloriam, Medicinæ peculiariter curiosus fuit, & rei herbariæ percipiendæ, maximum studium impendit. Quorum utrunq; plane assecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera invenit, ex quibus unum composuit, quod nomen etiam ejus ad nostra usq; tempora retinet, & suum autorem famæ immortalitati consecrat. Hujus antidoti usu adeo corpus suum Rex ille firmaverat, tutumque à venenis reddiderat, ut cum ipse vitam finire mallet, quam Romanorum servitutem pati, id sæpius fertur frustra veneno tentasse. Mithridatem imitatus est Andromachus, doctissimus pariter & elegantissimus Neronis Imperatoris Medicus. Is siquidem Theriaces compositionem adinvenit, quæ Galeni testimonio à venenis servavit non solùm plurimos Romanorum Imperatores, ac Principes, sed & alios quosq;, qui eam opportune sumpserunt. Quapropter Galeni tempore ab ipso magnifice, ac splendide, ita jubentibus Imperatoribus, hæc parabatur Antidotus. Prætereo Attalum Pergami Regem, de quo etiam nobis antea dictum est, quem quoniam idem studium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipso Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen nostra hæc ætas ex horum antidotorum usu non eum fructum, neq; utilitatem capit, sentitq;, quam sensit antiquitas. Nam etsi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atq; etiam antidota ipsa in officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus, viresq; hæc præstant, quas suis nominibus pollicentur, quasq; illa pręstare veteres memorię prodiderunt. Cujus discriminis illud nimirum in causa est, quod plura à nobis desiderentur generosa & preciosa aromata, quæ legitima, & omnium præstantissima, suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alii complures veterum, quæq; ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Æthiopum, Troglodytarum, aliarumq; diversarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis Imperatores Romam afferri curabant. Ubi tamen nemini præterquam Cæsareis Medicis (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam conficere Theriacen, nisi quis forte potentiorum favore ab Imperatoribus esset iis præclaris donatus aromatibus. Id quod maxime facit, ne miremur, si Theriacæ nostri usus, itemq; Antidotus Mithridatica, non perinde pollent viribus, atq; eorum nomina pollicentur, & veterum scripta testantur. At certe in hoc satis infeliciter actum esse constat cum vita hominis, utpote quæ jacturam fecerit maximorum remediorum adversus venena: aliaq; gravissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quam ob rem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua fere omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus, & vere fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, Invictissimus ille Cæsar, Serenissimus ille Rex, Magnanimus ille Princeps, Sapientissimus ille cujusq; Reipublicæ Senatus, qui propriis animi dotibus Romanos illos Imperatores, & alios potentissimos Reges imitatus, nullus fineret se vel sumptibus, vel laboribus gravari, sed omne studium, omnem operam, omnem deniq; suam facultatem adhiberet, ut jam diu deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad Antidota conficienda, in lucem revocarentur. Enimvero si horum aliquis id faceret, vel si omnes id facere contenderent, non suæ tantum, & aliorum mortalium vitæ consulerent, deq; posteris præclare mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. Siquidem beneficium id posteri summa cum laude propriis autoribus perpetuo acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui omni studio, industriaq; mea præstare conatus sum. Nam cum viderem nostræ hujusce ætatis homines in iisdem in quibus priscæ, atque etiam in majoribus vitæ periculis versari, nobis tamen deesse vera illa, ac generosa veterum antidota, ob ea, quæ hodie in hisce desiderantur, legitima, ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, possent ne ex legitimis, quæ habemus, antidota parari, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum usu & experientia: sed assecutus sim, necne, quod contenderam, ignoro. Illud certo fateri possem, ea semper mihi visa esse longe felicius Theriacæ, & Mithridaticæ antidoti vires præstare, quam quæ passim (paucis exceptis) hac tempestate earundem nomine conficiuntur. Verum non omisi,

Venenosa animalia quam facile homines interimant.

Antidota à Regibus inventa.

Mithridatium.

Andromachus Theriacæ inventor.

Nostri temporis Antidota antiquorum antidotis deteriora sunt.

emisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset judicium, quam meum: quandoquidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris Commentariis in sextum Dioscoridis librum, non solum Dioscoridem ipsum, quantum potui illustravi, sed quædam etiam secuta antidota nobis inventa descripsi. Verum non ob hoc velim nonnullos esse, qui putent hoc tempore ab usu cujusq; Theriacæ, Mithridaticæq; Antidoti esse abstinendum: siquidem ab his tantum abstinendum intelligo, quæ passim ubiq; veneunt, & de quarum compositione nullum extat probatissimorum medicorum testimonium, quarumq; ingens habetur quantitas apud impostores. Etenim scio non deesse in Italia in famosis civitatibus Pharmacopœos honoris, & humanæ salutis cupidos, qui nullis sumptibus, aut laboribus parcentes, omnem suam navant operam, omneq; studium impendunt, ut legitima omnia simplicia medicamenta, quibus hæc antidota parari solent, sibi comparent. Inter quos (servata semper cæterorum pharmacapœorum fama, ac fide) mihi maxime laudandus venit Franciscus Calceolarius pharmacopœus Veronensis ad aureæ Campanæ signum, quippe qui Theriacam optimam & Mithridatium parare soleat, adstipulantibus Clarissimis Medicis omnibus, & præsertim qui primas in civitate tenent. Id quod præ cæteris is præstare potest, quod non solum Medicæ materiæ sit indagator maximus, sed quod ubiq; terrarum amicos habeat qui sibi peregrina & aliis ignota simplicia mittant, à quo nuper legitimum Costum sum consequutus, à me nusquam antea visum. Sed de his hactenus satis superq; diximus. Cæterum cum veterum studiosorum morem sequutus, de promotoribus defensoribusq; cogitarem, qui labores hosce nostros ab invidorum, vitiligatorumque morsibus protegerent, ac tuerentur, quorum item amplitudine, authoritate, gloriaque splendore, iidem illustriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi sese obtulit Sac. Cæs. Majest. Tua, utpote quæ pro summa, & innata virtute sua, atq; clementia; neminem unquam iniq; depressum non extulerit, aut injuria affectum non defenderit, nec quempiam non juverit bonarum artium studiosum, qui ad ejus patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum visum est, ut hoc opus Cæs. Majest. Tuæ potissimum consecrarem, non solum quod Romani Imperii Diademate refulgeat, & Universæ Christianæ Reipublicæ imperet, & præsit, sed quod mihi peculiariter (quæ sua fuit in me Pietas, Benignitas ac Beneficentia) semper clementissima fuerit: Illud quoq; me adduxit, ut Cæs. Majest. Tuæ hoc volumen dedicarem, quod in ipso ea describatur Materia, cujus studio (ut superius commemoravi) complures olim Imperatores, ac Reges sunt magnopere delectati. Ideoq; eo libentius id faciendum mihi proposui, quo certior sum Cæsar. Majest. Tuam ex naturalis Philosophię lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immensa erga studiosos quosq; Cæs. Majest. Tuæ benignitas, qua eos perpetuo promovet, juvat, & fovet, eosq; præcipue quos de Repub. literaria benemeritos esse agnoscit, præsertimq; Medicos, utpote qui divinam potius quam humanam excolant facultatem. Id quod apud Hebręos testatum reliquit sapientissimus ille Jesus Syrach, divino spiritu afflatus, dum sic inquit: Ab Altissimo orta est Medicina, & a Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creavit Dominus, & vir prudens non contemnit illa. Disciplina Medici exaltabit caput ejus, & in conspectu Magnatum collaudabitur. Hæc illæ. Porro & illud mirum videri posset, quod Cęs. Maj. Tua, & si in gravissimis negotiis, suiq; Romani Imperii, ac Regnorum suorum functionibus, & continuis curis, dies, noctesq; versetur, nunquam tamen prætermittere solet, quin succisivis quibusdam horis variis scientiarum studiis vacet. Quare non parum mihi sperandum est, lucubrationes hasce meas apud Cæs. Majest. Tuam non minimum authoritatis habituras, tum quod ante hac ejus erga me singularem clementiam, liberalitatemq; longe lateq; fluentem, iterum, atque iterum sim consequutus: tum quod omnia quantumvis exigua munuscula, hilari admodum vultu, summaq; humanitate ab omnibus suis fidelibus suscipere soleat. Cæsareæ ergo Majestatis Tuæ beneficia in me sunt amplissima, Serenissima Austriaca Domus deniq; tota me semper omnibus modis aluit, promovit, & decoravit. Quo fit, ut certa omnino spe ductus, mihi persuadeam de Cæs. Majest. Tuæ clementia plurimum perpetuo confidere posse. Facit enim tua summi generis dignitas, Cæsareorumq; ornamentorum amplitudo, ut quotquot ab ea juvari petant, omnes promovendos suscipiat. Cætera vero virtutum decora in Cæs. Majest. Tua sic vigent & elucescunt, ut universæ gentes eam magnopere admirentur & colant. Quis enim non admiretur Cæsar. Majest. Tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi splendorem? Quis non suspiciat Justitiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, & generositatem tuam? quæ tanquam ex uberrimo fonte è tota Majestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quæ quidem animi Majest. Tuæ Cæsareæ dotes, proculdubio efficient (Dei Opt. Max. auxilio) ut superatis, ac debellatis Sac. Rom. Imperii & Regnorum suorum inimicis, omnia nobis pacata restituat. Postremo ut Illustriss. S. Rom. Imperii Electoribus, Sereniss. Austriæ Archiducibus Dominis meis Clementissimis, ac cæteris universæ Germaniæ Principibus, labores hosce meos dicarem, in causa fuit, ut omnes simul conjuncti ex hoc intelligant ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, utq; hac dedicatione, eorum erga me liberalitatem apud omnes gentes testatam relinquerem. Quin etiam quod mihi persuasum habeam, non minus hęc nostra Latina commentaria, universis (ut spero) profutura, defendenda, promovendaq; suscipiant una cum Cæs. Maj. Tua, quam ab iis antea factum sit de Herbario Germanico nostro illis dicato. Idq; præsertim faciendum ad me spectasse cognovi, quod non minora auxilia in hoc cudendo volumine, quam in illo nobis præstiterint. Interim me totum Cæs. Maj. Tuæ dedico, dono, ac voveo. Cui Deus Opt. Max. felicia omnia concedat. Pragæ, Ultima Januarii, M D LXV.

Antidota quæ nunc esse debent & quæ non.

Theriaca à Francisco Calceolario parata præ cæteris laudatur.

Dedicatio operis.

E. *Cæs. Majest. Tuæ, Vestrarumq; Celsitudinum*

Humilis Servitor

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI
AD MEDICÆ MATERIÆ STUDIOSOS,
PRÆFATIO.

SI vellem eorum morem sequi, qui anteaquam opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi majori cura ac studio esse, quam ut vitæ, usuiq; mortalium consulant, hoc ipse quoq; ingenue facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa juventute, quantum mihi otii à medendis ægris, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum Autorum libros evoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, ut certe apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoq; elaborasse, ut quantum studio, labore, atq; industria, consequi possem, humanæ vitæ prodessem; deq; ea optime meritus existimarer. Dioscoridi omnem meam operam, ac diligentiam adhibui, ut quantum in me esset, illustrior redderetur, atq; omnium manibus teneretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, ut ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios, à nobis Italice item conscriptos, adjicerem: quod tunc nos privatim studium, majoraq; cura subires, Italos juvandi, quam cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia Pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de Medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam exacte norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, ubi absolvissem, emisi, vel hortantibus amicis, ut quem fructum antea ex meis laboribus mihi proposueram, cum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verum an is talis fuerit, qualis ut esset, contenderam, malim aliorum esse judicium, quam meum. Illud certo scio (si tamen id absq; vitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum judicium cæteris antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata, ac commendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atq; etiam Italis non inutilia, neq; injucunda accidisse. Quorum sane exemplo, deq; nostris commentariis judicio, non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoq; demerendi, eamq; cupiditatem illud auxit, quod intellexerim iis pergratum fore, si nostri commentarii Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, ut etiam ab externis gratiam aliquam inirem, utq; omnibus in universum studio, cura industriaq; mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex parvo, quod nobis superest, otio, Latinos reddendos, atq; illustrandos suscepi. Verum cum tractu temporis animadverterem, me non omnes in universum exteros Latina editione juvisse, cum longe plures habeantur in unaquaq; natione Latini sermonis ignari, quam periti, Germanis, & Bohemis, herbaria peculiaria conscripsi, & in eorum linguis edita in lucem protuli, additis majoribus plantarum imaginibus. Quæ omnia (ut audio) iis haud ingrata fuere. Id quod apud omnes perpetuo testatum relinquet, Matthiolum ad omnes juvandas nationes esse factum. His expeditis, dum interpretem quærebam, qui idem herbarium nostrum Gallicum faceret, allatus est mihi Francofurto Dioscor. meus in Gallicum Idioma traductus, quo factum est, ut à suscipiendo hoc labore animum averterim, ac interpreti illi me non parum debere cognoverim, quod me eo onere sublevasset. Curassem præterea, ut idem, Hispanico quoq; sermone exiret, nisi Andreas à Lacuna me prævertisset. Sed fortasse quoq; fiet, si vita nostra cursum fortunet præpotens Deus, ut in iis quoq; linguis ex Matthioli officina hæc evulgentur herbaria. Scripseram antea in hac eadem præfatione, me absoluta Latina commentaria in Dioscoridem, in multorum gratiam in lucem misisse, mihi vero hactenus non satis concocta. Quo fit, ut nunc locis plus mille aucta, cum pluribus castigata, & majoribus admodum numerosioribus elegantioribusq; imaginibus illustrata vobis inspicienda legendaq; emiserim: sed quid hucusq; præstiterim, vos in quorum gratiam tantum laboris insumpsi, & tam ingentes feci sumptus, de his æqui eritis judices. Neq; aliud ab omnibus petitum velim, quam ut hos nostros Commentarios ea animi sinceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab aliis æstimari, & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atq; non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt, id tamen eo consilio feci, ut quantum ingenio proficere, quantum mente elaborare, quantum deniq; judicii in re Medica, ex studiis, laboribus, ac vigiliis mihi comparare potui, libere in publicum ad mortalitatis fructum, & utilitatem proferrem. Sed certe in hoc longius, quam statueram, digressa est oratio nostra: eo enim nescio quomodo irrepsit, ut partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi ejus consilii ratio cum alibi, tum præcipue superius in Epistola nuncupatoria à nobis latius exposita esset, atq; à pluribus opinor, comprobata, quam ut hoc loco paucis attingi debuisset. Quare jam ad id nobis accedendum est quod in primis Medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus, utpote quod nonnihil privatim ad rem præsentis operis facere videatur. Cum enim ab eo tria potissimum comprehendant, Dioscoridis contextus, nostri in eum Commentarii, & plantarum imagines, de singulis nobis reddenda ratio est, ut qualem me in uno quoq; gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaq; Dioscorides quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hic referre nimis longum esset, quæret aliquis, Cur Joannis Ruellii Galli Medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignamq; existimaverim, quæ præ cæteris in nostris commentariis legatur, cum tamen duo alii viri summi pariter, & doctissimi Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus, in idem studium gnaviter incubuerint. Fateor ego ingenue, me Ruellii versionem sequutum esse, sed non propterea aliorum præclaros conatus contempsisse unquam: quin potius utrinsq; studium semper admiratum: quippe quod uterq; in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis movit, Ut Ruellium admiserim, quod ejus conversio omnibus facta sit vulgatior, ac frequentior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quod de communi omnium fere, medicorum præsertim, judicio præferatur. Cui nimirum nobis quoq; libuit subscribere. Non tamen illud me certe latuit, Ruellium nimis forte religiosum fuisse quippe qui in-

terdum

Autor Italica Commentaria primum edidit.

Cur Italica Commentaria in Latinam linguã conversa fuerint ab Autore.

Autor conscripsit herbaria Germanis, & Bohemis.

Matthioli, Dioscorides in Gallicam linguã translatus est.

Operis auctio.

Authoris excusatio in aliorum carpendis erroribus.

Admonitio ad lectores.

Cur Ruellii versionem præ cæteris probaverit Author.

Præfatio.

terdum maluerit Dioscoridem deserere, quam Plinium, modo Latini sermonis nitore captus, modo etiam rei cognitione incertus, Theodorum sequutus, qui in convertendo Theophrasto idem sæpissime fecisse videtur. Quare à nobis perspecta, Ruellii quidem interpretationem recepimus, ita tamen, ut nonnusquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum, probatissimorumq; exemplarium, & unius Oribasii fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem, quæ immutavi, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum supressimus, eo in exemplari, quod postremo loco excusum dedimus. Atqui nunc ad hoc munus latius obeundum me summopere juvit Clarissimus Vir Augerius de Busbeke Belga, qui annis continuis septem apud Solimanum Turcarum Imperatorem, pro Cæsare Ferdinando Oratorem egit: Siquidem is duo Dioscoridis exemplaria antiquissima Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanum Turcæ vocant) mei tantum juvandi causa, mutuo acceptos referebat. Quorum exemplarium auxilio non solum permultis in locis Dioscoridis exemplar, quod publice circumfertur, sed etiam Ruellii ipsius versionem castigavimus, ut ex quam plurimis adnotationibus ad marginem dispositis unusquisq; facile intelliget. Ut autem omnibus perspicuum esset, unde illas acceperimus, Catecuzeni, Dragomani, meiq; exemplaris nomen omnibus & singulis annotationibus addidimus. Id quod doctis viris, & rei plantariæ studiosis non dubitamus gratissimum futurum. Itaq; hinc factum est, ut Ruellii nomen contextui describendum non duxerim, ne viderer cum eo, nomine convenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putavi, si hic studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis conversionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde (ut arbitror) præstitimus, jam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentariis erat, progrediamur. De quibus profecto mihi satius fuerit tacere, quam pauca dicere, si vellem nasutulis, & vitiligatoribus occurrere. Frequens namq; hodie est indiesq; magis pullulat hujusmodi genus hominum, qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum semenve proferunt, alienos tamen avide carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt: Sed ii omnes Sycophantæ sunt, temerarii, impudentes: quippe qui tantum bonis & doctis viris subsannandis student. Scimus jam dudum non deesse hujusce atræ farinæ nonnullos, qui libellis contra nos scriptis, conatus nostros obscurare nituntur, nixi tantum sophismatibus, fucatis mendaciis, jurgiis, & conviciis. Ego autem cum hos verius Asinos quam homines existimem, in plateis lascivientes, pedere sinam ad sanguinem usq;. Interim garriant, agant, scribant, & contra me latrent hi perditissimi nebulones, lacerent, flagellent, vulnerent, & Calumniis, contumeliis, omniq; malorum genere, quibus tantum nituntur, labores nostros oppugnent, & si quid etiam iis gravius in mentem venerit, contra nos proferant, non tamen ob id à studiis, & laboribus juvandæ Reipublicæ, propagandæq; veritatis, me avertent, nec unquam suis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntq; (ut ipsi sibi persuadent) quin ea contra innatam eorum malignitatem continuo in medio bonorum, doctorumq; virorum emergant, & auri purissimi modo elucescant. Nam apud bonos, & sanctos viros, vituperari mihi viderer, si sceleratissimi atq; perditissimi homines me laudarent. Immo vero si ab iisdem vituperentur studiosi, & de republica bene meriti, maximo id illis esse honori semper existimavi, cum hujuscemodi insidiatorum consilia nil aliud moliantur, quam virtutem opprimere, veritatemq; confundere: vitium vero (si tantum possent) extollere, & mendacium ubiq; alere, ut præ cæteris hisce diabolicis illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Græci calumniatorem appellant διάβολον, qua voce etiam tam Græci, quam Latini cacodæmonem execrabilem illum teterrimumq; humani generis hostem, nuncupant, nimirum calumniarum summum architectum, mendaciorum patrem, & discordiæ magistrum. E cujus schola prodeunt atra illa ingenia livorem, virulentiam, fucos & mendacia, utpote Tartareæ disciplinæ materiam spirantia. Proinde qui mendaciis malunt connivere, quam pro veritate libere dicere, non ex Deo, sed ex diabolo sunt. Semper enim legitimi aliquam referunt ex parentibus notam. Nostra Commentaria (Dei Opt. Max. munere) ab annis propemodum viginti, magna cum laude, in omnium manibus, non in Europa solum, sed in aliis orbis partibus versantur, adeo ut in Italia magno sibi dedecori esse existiment, qui Matthiolum domi sua non habeant. Atqui horum vitiligatorum fœdissima folia, quod omni ex parte pestilentem auram spirent, & Stygio tincta sint veneno, non dubito quin merito igni brevi comburenda tradantur; siquidem Salsamentarii halecibus & farciminibus involuendis, olfacta virulentia, ea haud quaquam admittent. Nostris commentariis, scriptis, conatibus ac studiis (ut Deo Opt. Max. placet) subsidii, & auxilii plurimum contulerunt Imperatores, Reges, ac alii complures Serenissimi, & Illustr. Principes, & Heroes, & nostros modis omnibus juverunt labores: sed horum commentitia vanitates, quæ calumniis captiunculis, maledictis, atq; etiam blasphemiis nituntur, comites asseclas, & promotores tantum habebunt, Blaterones, Vitiligatores, Sophistas, Maledicos, Sycophantas, Susurrones, Nebulones, Invidos, Detractores, Impostores, Impudentes, Temerarios, Thrasones, Gnatones, & alios quotquot habentur, huisce diabolicæ factionis homines. Ad hæc tanta apud doctos & bonos viros (sit etiam hoc citra invidiam dictum) est autoritas nostra, tantaq; in universa Republica nobis amicorum est copia, ut certo mihi sperandum sit, hos suis iniquis, ac virulentis scriptis, longe plures inimicos sibi comparaturos quam in omni eorum opere extent characteres. Sed tantum potest invidia, atq; malignitas, ut vesanos reddat homines, à quo morbi genere nec Apollinis numen, cujus nomen novus quidam impudentissimus sibi vendicavit, nec ipsius filius Aesculapius eos liberare queat. Atqui inter cætera, id mihi solatii plurimum affert, quod rabidorum canum (ut Itali dicunt) nusquam alantur greges. Nam ubi forte fortuna insectantium hominum manus evaserint, postridie sua ipsorum rabie extinguuntur. Porro facit in præsentia horum nebulonum mentio, ut hic quoq; & si præter rei ordinem esse videatur, Joannem Jacobum cognomine Ueker furem appellare ausim, Siquidem is tabulas medicinales nostras, vigiliis & studiis non paucis elaboratas, quas Bononiæ à Balthassare Burger Labacensi sub Matthioli nomine accepit, in librum, cujus se autorem fecit, congessit, & me laboribus meis exspoliavit. Cum autem res ita habeat, sciant optimi quiq; Medici volumen illud, cui Medicæ Syntaxeos est titulus usq; ad partem παθολογικὴν esse continuatum Matthioli opus, una cum compluribus tabulis de evacuandi ratione, quas impudentissimus ille Plagiarius in θεραπευτικὴν transportavit. Cætera vero partim ex Jacobi Sylvii libris, partim ex recentioribus in Academia Patavina professorum scriptis ablata sunt adeo ut jam vanus ille Medicus, qui se pavonis pennis ornaverat, cum Aesopi crocitet corvo. Sed nolim Candide Lector, dum hæc legis, Matthiolum maledicentiæ accuses, cum & bruta animalia unguibus & dentibus adversus insidiatores, suos partus tueantur, vitamq; suam amore prolis, quibusvis objiciant periculis. Non sum ego autor injuriarum sed propulsator. Armis utor (ut leges inquiunt) non quæ offendere, sed quæ defendere possunt. Justissima causa est, veritatem ab injuria vindicare, æque justa, & licita, famam, existimationem, & dignitatem suam tueri, & defendere.

Emendatio contextus ex diversis exemplaribus antiquissimis.

Contra obtrectatores.

Præfatio

Nam & si hic affectus forte ardentius sese exerunt, id virtus facit, non vitium, honestissimus est Zelus invehi in alienum scelus, & refutare calumnias. Ubi ergo & nos asperius fortasse, quam atas, & animi nostri in cateris moderatio ferat, calamum in hos male feriatos Aethiopas strinxisse videbimur, id nostra defendenda innocentia ascribant lectores quaso. Nam manifestum est eos, quos dixi obtrectatores, nulla alia de causa, quam ex mera invidia contra me scriberè. Atqui ubi Invidia & Odium in consilio est, ibi cœcum est judicium. Sed hos nunc missos faciam, nunquam post hac cum illis verba facturus, ne in iis castigandis temporis jacturam faciam, in Reipublica detrimentum. Elixabunt tandem se ipsos, (ut de fungis quibusdam proverbium est apud Hetruscos) suo ipsorum jure. Verum ad candidos, & aquos, quibus hac scribimus, nostra se convertat oratio. Neminem velim moveat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nostris hisce commentariis, plures quam mille plantarum, & animalium imagines non appinximus: cum infinitus fere sit stirpium numerus. Hoc (si veritatem fateri debeam) factum est, non quod deessent adhuc planta, sed ob magnos ingentesq; sumptus, quos diutius tolerare non poteram. His accessit magna negociorum moles, qua studia nostra adeo impedierunt, ut nullus fere fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquam ab Imperatore Ferdinando in ejus Serenissimi filii Ferdinandi Archiducis Austria Medicum ascitus sum, cum non solum quotidie prater opinionem multa emergant negocia, ut Medicis Aulicis fere quibuscunq; plurimum evenire solet, & longa quandoq; itinera sese efferant, & bella, quo Medicos, suos oporteat sequi Principes, factum sane est, cum hac omnia exequi me oportuerit, ut hisce negotiis impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui nobis non parum fecisse videmur, si inter tot Aulica, bellicaq; incommoda, & in tanta negociorum mole, ingravescente admodum etiam atate, Commentarios nostros vobis nunc damus, non solum (ut diximus) plus mille locis auctos, sed trecentis, ac etiam plurib. stirpium, & animalium Iconibus additis, qua in prioribus editionibus non habentur. Selegimus tamen meliora ac preciosiora, optimos gemmarios imitati, quippe qui relictis infima plebecula vilioribus Gemmis, Imperatorum, ac regum Coronis ac monilibus ornandis, Carbunculos, Smaragdos, Saphiros, Adamantes ac splendidissimas Margaritas seligunt. Nam & nos praciosioribus plantis asserendis intenti, quam plurimas novo hoc in viridario nostro consevimus plantas ingenti sumptu & labore ex longinquis regionibus allatas, & à nemine hactenus editas, & à paucissimis fortasse visas: qua proculdubio ad sese contemplandas, multorum doctorum, bonorumq; virorum oculos allicient. Sed profecto molestissimum mihi accidit, quod non desint qui nostras plantarum imagines corrumpant, mutilent, ac destruant. Siquidem Andreas à Lacuna superioribus annis, non solum in suos in Dioscoride Commentarios, Hispanico idiomate conscriptos, majorem nostrorum laborum partem transtulit, sed imagines omnes antea à nobis editas, artificum negligentia, & illius parsimonia, adeo deformes redditas, ut nihil nativi splendoris, qui in nostris minoribus elucet, in iis conspici possit. Sed magis etiam acerbe accusandus est Coterius Typographus Lugdunensis, quippe qui easdem imagines recudi curavit, & in Dioscoride nostro, in Gallicum sermonem converso, appinxit. Nanq; is longe magis lucro addictus quam sua gentis juvanda avidus, imagines ipsas in tam exiguam formam redegit, ut nihil inde frugis capi possit, cum nec foliorum, nec florum, nec fructuum, nec radicum aperta sit facies, sed omnia confusa, intricata, mutila, & conspurcata appareant: Adeo ut me quandoq; pœniteat tantum suscepisse laboris, & prasertim cum videam hosce impostores, impune alienos corrumpere & occupare conatus. Caterum ut de imaginib. quoq; seorsim aliquid aliud dicam, equidem alias abhorrui, ab iis excudendis, ratus neminem unquam posse ex Iconibus, tam veram, & exactam simpl. med. peritiam assequi, ut eorum varietas possit una pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herba facies, qua adulta, neq; adulta, qua jam senescenti. Quod si ejusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimvero cum vidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, ac in dies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diversam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, volui huic optimo & minime infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret Typographi cujusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè primus editis, furtim quasdam inseruerat imagines, minime à nobis adjunctas, qua quodvis potius, quam rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite, contigisse, ut turpem notam falso mihi inustam ipse delerem. Ideo, ut & aliorum conatus adjuvarem & malitiosi hujusce Calcographi temeritati occurrerem, ipse quoq; experiri volui, si quid hac in re præstare possem; non tantum ut mea in medium proferrem, sed & ut de vobis studiosis, si possem, bene mererer. Sed quam res hac nobis difficilis fuerit, non est quod pluribus explicem. Omnes enim sciunt, quam difficilime inveniantur homines, qui res ipsas, ita ut sunt, ad vivum depingant, & qui depictas diligenter insculpant: quorum major adhuc inopia est. Id quod etiam facile dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas fortasse effigies affabre satis, nonnullas vero haud satis solerter sculptas offendetis. Sane quod in rem communem navare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo tamen non commisi, ut meum studium, opera, aut diligentia à nobis desideretur. Quid autem profecerim nescio: vestrum de omnibus erit judicium. Sed longe aliter, quam nos, videtur fecisse Cornarius, alioqui in utraq; lingua doctissimus, sed qui inter omnes alios forte singularis haberi velit. Is enim in suo Dioscoride, quem nunc primum in Latinum vertit, emblematibus quibusdam additis, non solum nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas in suis inseruerint commentariis. Sed an livore potius, vel ratione ductus, id fecerit, vos judices esse velim, si quandoq; illius boni viri legeritis præfationem, & ejus animum diligenter explorabitis. Nam tametsi Galeno dictum sit, (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium Icones in suos conferunt libros. Quippe quoniam nusquam invenerim damnasse Galenum plantarum imagines, qua in libros appingi solent, sed eos qui existimant se rei plantaria peritissimos evadere posse, non solum imaginum inspectione, sed & librorum quorumcunq; lectione, licet fuerint ii à summis, gravissimisq; autoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit Cornarium alioqui virum apprime doctum, Galeni verba non modo non intellexisse, sed in reprobum quoq; distraxisse sensum. Quo fit, ut hinc facile suspicari quis possit, quod cum animadverterit Cornarius omnium postremus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum jam esse locum, quo novi aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id sibi consilii asciviße, ut eos admodum detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent: ratus fortasse hoc detestandi genere, non solum laudis plurimum sibi comparaturum, sed etiam suum obtecturum infortunium, suamq; (quod ejus pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Qua enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? Quasi posteris non sit id licitum, ut & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitent, quod ab antiquis

Contra corruptores, & raptores imaginum, ex Matthioli commentariis.

Contra Coterium typographũ.

De Imaginibus plantarum.

Cornarii opinio de Iconibus non edendis confutata.

antiquis ante non sit animadversum. At non damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed homines, qui horum, harumve tantum inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum, crediderunt, id manifesto fuerit argumento, quod ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, posteritatis memoriæ prodidit, cum inquit: Comparatos nobis esse hosce libros, ut nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, non ut rudes, & ignari per illos perfectam doctrinam assequantur. Quod si qui sint, qui præceptoribus careant, velintq; iis, quæ luculente, ac copiose sunt scripta, diligenter incumbere, magnum inde fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non graventur. Quibus palam est longe magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus invidentes, nil aliud quam blaterare, ac carpere sciunt, quam eos, qui Reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quam ut boni semper aliquid, & novi in publicum usum promant. At quare imagines, & non libros damnaverit Cornarius, cum non minus ex Galeni sententia, eorum lectione, quam imaginum inspectione, quis neutiquam proficere valeat, non satis animadverto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit in vertendo Dioscoride, adjectis quoq; emblematibus, in cassum suscepit? Hoc ne ei erat studium, hunc ne capiebat animum, ut in vanum laboraret? Porro nil aliud vobis dandum, dicendumq; superest. Spero tamen ab iis, qui grati sunt (ingratos, malevolos, ac invidos nihil sane moror) me gratiam initurum: quandoquidem mihi communis utilitatis cupidissimo, hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assidue conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

PRÆFATIO AD LECTOREM

CASPARI BAUHINI.

QUID operæ in hoc volumine præstiterim, CANDIDE LECTOR, paucis aperiam. Cum Petri Andreæ Matthioli in Dioscoridem Commentaria, sæpius Venetiis apud Valgrisios edita, toties fere mutata, maxime postrema anni 1583. quæ cum ultima ab auctore ipso data editione non convenit, cum multa non solùm verba, sed lineæ, imo sententiæ sint omissæ, ut in capite de Malabathro, Cinnamomo, Costo, Junco odorato, Balsamo, Aspalatho, Manna, aliisque videre est: nunquam vero in Germania Latine excusa, serio vero expetita, Typographus prælo esset commissurus, à clarissimo & excellentissimo Viro D. Jo. Hartmanno Beyero, Reipubl. Francofurdianæ Archiatro, ipsius Typographi nomine summopere rogatus, ut succisivis horis in Matthioli lectione, me, qui totus essem in universali historia nova conscribenda, oblectarem, notisque ubi opus foret, illustrarem: sane laborem hunc in gratiam Medicinæ studiosorum, eorundemque commodum, denegare nec volui, nec debui: mihique cordi fuere: Primo ut omnia opera à Matthiolo edita in unum corpus congesta, prodirent: cujusmodi sunt, Commentaria in Dioscoridem, quæ Italice quinquies, & Latine toties, quater in Italia, semel in Gallia: quæ Germanice bis primo opera Georgii Handschii, dein, opera Clarissimi Joachimi Camerarii (qui insignem operam præstitit, multisque novis figuris auxit) prodiere: quæ etiam Bohemice bis, & toties Gallice, semel quidem studio Antonii Pinæi fuere excusa. Compendium ipsius ab auctore primum in Italia, dein Lugduni in 16. opera Pinæi: tum in Germania, labore D. Camerarii. Apologia & Censuræ in Amatum, Commentariis additæ aliquoties, tandem in secundum Epistolarum librum rejectæ: Disputatio adversus viginti problemata Guilandini anno 1562. edita, quæ in libro tertio Epistolarum nunc habetur. Epistolæ medicinales in folio & octavo editæ: Dialogus de lue venerea, separatim & conjunctim cum aliis ejusdem materiei excusus: & similia. Dein diversas Commentariorum editiones contuli, & quæ in aliquibus deerant, complevi: fuere enim ad manus editiones annorum 1554. 1559. 1561. 1563. quo anno tres diversæ editiones prodiere. 1565. 1568. 1570. 1571. 1572. 1583. 1586. Bohemicam vero editionem anni præcedentis habere non licuit. Tum, quia in Commentariis non sollicitus fuit circa descriptiones, quas tamen Compendio à se anno 1571. edito, inservit, eas omnes inde in Commentaria suis locis inserui, & quidem iisdem auctoris verbis servatis. Quarto cum multarum plantarum sæpius meminerit, figuris non appositis, eas adjeci, & quidem ex omnibus editionibus tam ab ipso authore datis quam ab aliis (maxime D. Camerarij, qui elegantissimis figuris Matthiolum illustriorem reddidit, cujus nomine non parva illi debetur gratia) & quidem numero trecentas, ut subsequens docebit Catalogus. Quo vero auctiora essent hæcce Commentaria, placuit ex meo The-

by Google

ſauro Botanico ſatis magno plantas multas (neutiquam omnes) à nemine ante me propoſitas deſcriptas,& iconibus vivis expreſſas adjicere. De quibus omnibus tamen & plurimis aliis, ſuo tempore & plenius & clarius, cum hunc meum laborem non pauci Viri Clariſſimi & Doctiſſimi hactenus juverint, & quidem inter cæteros, Johannes Bauhinus frater meus, ejuſque gener Jo. Henricus Cherlerus: Jacobus Antonius Cortuſus Patricius Patavinus: Ferdinandus Imperatus, & Fabius Columna, Neapolitani: Hieronymus Belli ex Creta: Joachimus Camerarius, Leonhardus Doldius, & Joan. Neudorffer, Norinbergenſes: Paſchalis Gallus & Theodorus Collado, Galli: Nicolaus Agerius & Joan. Rudolphus Salzmannns, Argentinenſes: Philippus Sprengerus Electoralis Pharmacopœus, & ejus filius Sigiſmundus Stephanus aliique plures: quod ut porro faciant, boni publici cauſa, rogo: & ut ipſorum exemplo moti idem faciant, Proſperum Alpinum, Botanicum Patavinum: Jo. Richerum Profeſſorem Monſpelienſem: Jacobum Cargillum: Jo. Purmannum: Johan. Bierdumphelium Philoſophiæ & Medicinæ Doctores (ut jam polliciti ſunt) Jacobum Iſraelem Brunnerum Ratiſponenſem, alioſque obſecro & obteſtor, omnium debito modo ſuo & loco tempore (quemadmodum in noſtri Phytopinacis parte prima factitatum) mentionem facturus. Suam etiam operam contulere Joan. Rudolphus Saltzmannus, Joan. Purmannus Medicinæ Doctores, ut qui animi cauſa plurimas plantas delineavere tam pro hoc, quam pro futuro noſtro opere: quos imitantur Jo. Fridericus Exius, & Jo. Henricus Frœlich, Medicinæ ſtudioſi: nec tu mihi prætereundus mi Jo. Henrice Ryhinere, qui ut totius artis, ita hujus ſtudii ſtudioſiſſimus es, qui mihi hactenus plurimum (ut ſcis) auxilio fuiſti, & porro eris. Tandem cum nominum varietas apud auctores qui de re herbaria ſcripſerunt, ſtudium hoc obſcurum, difficileque reddat, ad finem cujuſlibet capitis poſt Matthioli Commentaria, Synonymias plantarum ex claſſicis deſumptas, ſubjeci: & quidem alio charactere, quo à Matthioli ſcriptis diſtinguantur: aſperſi nonnunquam notas & correctiones, cum humanum ſit errare, ubi opus videbatur: nonnunquam à quorundam immaturis calumniis, ubi veritas requirebat, Matthiolum tueri ſum conatus: ita tamen ut in neminem, quod honeſtum decet, eſſem injurius. Quod deniq; Matthiolum attinet, cujus patrocinium ſemel ſuſcepi, hoc unum addam, ſua laude dignum eſſe, cum inter eos qui glaciem in hoc ſtudio fregere, ſit referendus & recenſendus: is ſeipſum laudavit ſuis ſcriptis maxime Commentariis toties cuſis, & porro, apud æquiores laudabit. Hæc eſt CANDIDE LECTOR inſtituti ratio, quam ſi abs te probatam cognoverimus, ad Botanica noſtra abſolvenda nos accingemus, alteramq; Phytopinacis partem abſolvemus. Vale, & vive, & fave cœptis, eademq; move & promove.

IN AD-

IN ADDITIONIBUS BAUHINI
immutanda, expungenda, reponenda.
Ex autographo.

p. 167.	l. 7.	Doctore Everardo
	l. 16.	etiam Lobelus.
p. 181.	l. 60.	Hanc depingi voluimus,
	l. 62.	accepimus. Meminit & Camer. in suo Matth. hist. Querc.
p. 196.	l. 38.	Cam. Vitis
p. 365.	l. 32.	sylvestris insipidæ parvæ
p. 383.	l. 4.	Lob. Crithmus secundus Tab.
		IV. Crithmum quartum Matth. Cast.
	l. 5.	Crithamus
p. 403.	l. 34.	Clusio Pannon.
p. 419.	l. 21.	lævis vacuus
	l. 28.	Pan. *dele, sequentia hujus lineæ*
p. 420.	l. 37.	ASCALONIA
p. 443.	l. 16.	Cast. Lugd.
	l. 17.	*dele, Lugd.*
p. 463.	l. 9.	*dele, Anemone hortensis Trag.*
p. 469.	l. 35.	II. GARYOPHYLLUS INDICUS MINOR FLORE SIMPLICI.
		III. GARYOPHYLLUS INDICUS MINOR.
p. 552.	l. 32.	Alba Tab.
p. 574.	l. 26.	Pyrethrum secundum, Taber.
p. 580.	l. 66.	*dele, Melanthium agreste.*
p. 582.	l. 3.	grestes Tab.
p. 607.	l. 17.	Phalangitis, Cord.
p. 639.	l. 13.	secundus major,
	l. 17.	*dele, Cynosorchis Brunf.*
	l. 21.	*dele. & Triorchis major mas, Tab.*
	l. 24.	mas Cynosorchis,
	l. 27.	Castori. Phallus Hollandicus Ponæ
p. 640.	l. 36.	iconibus. Verbascum nigrum salvefolium, Lobel. Lugd.
p. 650.	l. 52.	Eranthemum vulgare, Dod. fol.
p. 654.	l. 2.	*dele, Buphthalmi altera species, Gesf. hor.*
p. 669.	l. 40.	dictum bifolium.
p. 673.	l. 26.	nominatur monente Thalio. Sed Tragus Conyzam cæruleam per Schartam secundam intelligit.
p. 675.	l. 9.	quina, modo septem folia obtinet:
	l. 10.	fol. Anguil.
p. 689.	l. 39.	*dele, Scabiosa calidarum Regionum, Lob. & Lugd.*
p. 706.	l. 28.	similis tertia,
p. 714.	l. 16.	Tanacetum minus candidis floribus, Lob.
p. 722.	l. 37.	*dele, Quinquefolium minus, Fuch.*
	l. 38.	Quinquefolium luteum minus Fuch. in icon.
	l. 49.	*dele, Camer. in Matth.*
p. 737.	l. 30.	hor. Heliochrysum primum, Taber.
	l. 31.	Lobel. II. Millefolium
p. 741.	l. 26.	Ageratum secundum candidum, Taber.
	l. 27.	Ageratum tertium minus, sic
p. 781.	l. 32.	Plinium & Anguillaræ
p. 791.	l. 5.	Brunf. Melissa syl. Trago.
p. 793.	l. 30.	dicitur Galium.
	l. 32.	*dele, Lon.*
p. 799.	l. 28.	Matth. Cæsalp.
	l. 31.	*dele, Millefolium majus Cæsalpino*
p. 815.	l. 7.	facultate) Matth.
p. 821.	l. 3.	Castor Durantes
p. 861.	l. 14.	*dele, Narcissus octavus Matthiolo in Compendio*
	l. 16.	Hemerocallis alia, Gesf.
	l. 17.	*dele, Pancratium verum, Gesf. hort.*
	ibid.	*dele, Cord. in Diosc.*
	l. 55.	*dele, Pseudonarcissus calice prælongo anguloso, Cæs. Pseudonarcissus Dod. gal. Clus. hist. Hisp.*
	l. 58.	Coquelurde, Hispanis.

Digitized by Google

CATALOGUS FIGURARUM, HUIC EDITIONI A

CASPARO BAUHINO ADDITARUM.

LIBRO PRIMO.

Chamaeris.
Acorus cum julis.
Galanga major, minor.
Meum spurium.
Mutelina.
Curcuma.
Hiteulus.
Nardus montana altera.
Valeriana rubra dicta.
Valeriana peregrina purpurea.
Cubeba.
Betel seu Tembul.
Folium Officinis.
Cinnamomum Officinis.
Xilocassia.
Xilocassia subnigra.
Cassia Monspeliaca
Rosa Hiericontea { *viridis.* / *arida.*
Amomum.
Amomu { *Officinarum* { *amarus.* / *dulcis.*
Costus { *Iridem redolens* / *Arabicus.*
Calamus odoratus Libani.
Balsamum ex Alpino.
Xilobalsamum.
Carpobalsamum.
Aspalathus Rhodius.
Santalum { *album.* / *citrinum.* / *rubrum.*
Lignum aloes.
Lacca.
Gelsiminum grandiflorum.
Tore & ejus folium.
Idolum Mumia.
Lentiscus Peruvianus.
Juniperus major.
Muscus terrestris clavatus alter.
Arbor vitae.
Laurus { *latifolia.* / *sylvestris.*
Alnus hirsuta.
Myrtus maxima latifolia.
Carpini & Ulmi flores.
Canna fistularis.
Papyrus Nilotica.
Arundo maxima.
Tamarix Narbonensis.
Aquifolii varietas.
Oxyacantha pyrastri folio Dios.
Ligustrum Ægyptiacum ex Alpino.
China.
Smilax aspera.
Phillyrea secunda & tertia.
Rosa sylvestris.
Acacia Ægyptiaca ex Alpino.
Arbor Juda.
Vitex latifolia.
Salix { *latifolia rotunda.* / *humilis repens.*
Quercus { *latifolia.* / *florens.*
Uva Quercina.
Ilex latifolia spinosa.
Tamarindi.
Balaustia.
Malus fructu oblongo.
Cotonea oblonga.
Prunus { *cerea* / *sylvestris florens.*
Nux vomica.
Nux metel.
Nuci metel congener.
Anacardium.
Morus alba.
Sycomorus seu Ficus Cypria.
Opuntia marina Chamaeficus.
Persea Plinii.

LIBRO SECUNDO.

Triticum { *Hibernum aristis carens.* / *multiplici spica.*
Zea dicoccos.
Triticum amylaeum.
Panicum minore panicula.
Linum sylvestre tenuifolium.
Lupinus { *sylvestris luteus.* / *caeruleo flore angustifolius.*
Rapunculus alpinus spicatus.
Lapathum rubens.
Acetosa Cretica.
Rapistrum monospermon.
Blitum polyspermon.
Malva rosea flore pleno.
Spinachia semine non spinoso.
Atriplex { *angusto sinuato folio.* / *sylvestris lappulas habens.*
Kali cochleatum.
Brassica { *gongylodes.* / *cauliflora.* / *spinosa.* / *maritima major.*
Soldanella alpina.
Beta Cretica.
Asparagus sylvestris aculeatus.
Plantago rosea.
Nasturtium aquaticum minus.
Cochlearia folio subrotundo.
Sonchus laevis caeruleus.
Cichorium spinosum.
Cyanus multiplex.
Lactuca { *crispa capitata.* / *folio endiviae.*
Scandix { *Italica.* / *Cretica.*
Caucalis echinata ad nodos.
Eruca caerulea.
Ocimum latifolium maculatum.
Tragopogon laciniatum.
Ornithogalum spicatum.
Medica.
Ampeloprasum { *angustifolium.* / *latifolium.*
Nasturtium { *crispum* / *hortense latifolium.*
Thlaspi { *vulgatum serrato folio.* / *villosum.* / *saxatile.*
Draba lutea.
Erysimo similis.
Macropiper.
Uva piperis.
Piper Indicum triplex.
Caryophylli aromatici.
Gingiber ex Lobelio.
Zedoaria longa & rotunda.
Saponaria.
Ciclaminus radice oblonga.
Ophioglossum { *ramosum.* / *abortivum.*
Asphodelus luteus.
Scill. { *Hispanica.* / *major radice rubra.*
Capparis { *acuminato folio.* / *leguminosa*
Ranunculus multiflorus albus.
Anemones flores varii.
Pulsatilla lutea rubra aquatica.
Anagallis { *aquatica.* / *aquatica folio rotundo.*
Hedera terrestris montana
Chelidonium Sprengerianum.
Aquilegia multiplex.
Caryophyllus Indicus minor flore simplici.
Myosotis scorpioides.
Telephium purpureum.

LIBRO TERTIO.

Rhaponticum { *folio Helenii* / *verum Officinarum.*
Rhabarbari radix.
Gentiana major purpurea.
Aristolochia longa vera, pistolochia dicta.
Centaurium spicatum luteum, perfoliatum non perfoliatum.
Spina Arabica.
Chamaeleon Monspeliensis.
Anonis non spinosa purpurea lutea.
Carduus stellatus.
Aloe America.
Absinthium { *montanum.* / *maritimum foliis laciniatis* / *seriphium* { *latifolium.* / *Gallicum.*
Veronica mas supina.
Hyssopus caerulea folio dissecto rubro flore.
Grassola minor.
Origanum Monspeliacum.
Pulegium angustifolium.
Salvia Cretica.
Mentha crispa verticillata.
Calamintha magno flore.
Thymus vulgaris tenuiore folio.
Melilotus Italica folliculis rotundis.
Acinus Columnae
Ruta sylvestris tenuifolia.
Panax Asclepium alter. Chironium minus.
Seseli Massiliense nonnullorum.
Creticum majus, minus.
Sison
Consolida regalis peregrina.
Ammi minus.
Hieracium falcatum.
Apium crispum maximum.
Imperatoria alpina.
Daucus Creticus.
Sena Orientalis.
Coronilla scorpioides.
Ranunculus sylvestre minus.
Nigella Cretica.
Laserpitium Gallicum.
Euphorbium.
Antieuphorbium.
Vitium polyseccon.
Asclepias nigra.
Chamaedrys spinosa.
Moluca aspera.
Phalangium ramosum.
Trifolium { *acetosum luteum.* / *pratense luteum.* / *peltatum Creticum.* / *spinosum Creticum.*
Petasites alba.
Tussilago altera pleno flore
Geranium tuberosum majus myrrhinum erectum cicutae folio, repens cicutae folio.
Gnaphalium vulgare Americum.
Phyllon testiculatum
Testiculus quartus & quintus ex magnis figuris ipsius Matthioli.

Saty-

ed by Google

Catalogus Figurarum.

Satyrium basilicum pratense maculatum.
Horminum Syriacum.
Lunaria minor ramosa.
Chamæmelum fœtidum seu Cotula nobilis multiplici flore.
Buphthalmum alterum. Bellis alpina.
Pæonia fœmina flore pleno.
Lithospermon { *harundinaceum.* / *fruticescens angustifolium.* / *arvense radice rubra.* }
Rubia maritima.
Androsæmum fœtidum.
Chamæpytis Monspeliaca foliis serratis.

LIBRO QUARTO.

Betonica flore albo.
Bistorta minor.
Polygonum { *maritimum latifolium.* / *Polonicum cocciferum.* }
Clematis Daphnoides flore pleno.
Coris cærulea maritima.
Symphytum majus tuberosa radice.
Consolida media cærulea alpina.
Holosteum hirsutum, albicans majus.
Pilosella major repens, minus hirsuta.
Scabiosa { *Officinarum.* / *argentea angustifolia.* }
Jacea incana laciniata.
Periclymenum Germanicum.
Satureia montana.
Caryophyllata aquatica.
Epimedium.
Arundo Indica latifolia.
Echium flore albo.
Lychnis sylvestris alba multiflora.
Gramen { *Caryophyllo arvensi glabro simile.* / *monophyllon.* }
Sideritis vulgaris hirsuta.
Virga aurea latifolia serrata.
Quinquefolium { *erectum incanum.* / *palustre rubrum.* }
Fragaria fructu albo.
Sanicula montana rotundifolia minor.
Uva marina minor.
Ilex coccifera.
Pimpinella minor.
Helichrysum Orientale.
Amaranthus panicula incurva.
Bellis { *lutea major.* / *lutea minor.* }
Verbena nodiflora.
Hyacynthus Tripolitanus.
Papaver { *polyanthos.* / *spinosum.* }
Hyoscyamus Creticus luteus.
Nicotiana major latifolia.
Solanum { *tuberosum esculentum.* / *pomiferum, fructu rotundo, molli.* }
Solani tuberosi radix & fructus.
Aconitum unifolium.
Thora minor.
Antora radices variæ.
Taxus glandifera.
Dens canis primus.
Hermodactyli Officinarum radices.
Alsine altissima.
Lens palustris tertia.
Elleborine.
Millefolium aquaticum pennatum, spicatum.
Millefolium aquaticum cornutum.
Myagrum { *sativum.* / *Monospermon.* }
Onagra.
Aster Atticus cæruleus alpinus.
Aster luteo flore.
Heptaphyllon alpinum sericeum.
Viola Martia multiplici flore.
Cacalia.
Turpetum Officinarum.
Adiantum Syriacum.
Astragalus alpinus.
Sesamoides parvum flore magis complexo.
Spartium Hispanicum.
Genista angulosa.
Glans unguentaria.
Myrobalani { *Chebuli.* / *Citrini.* / *Indi.* / *Bellerici* / *Emblici.* } { *recentes.* / *sicci.* }
Behen rubrum Officinarum.
Chamæsyce.
Scammonea Monspeliaca.
Sambucus aquatica polyanthos.
Helenium Indicum { *maximum.* / *ramosum.* }
Cynocrambe { *Dioscoridis.* / *fœmina.* }
Heliotropium tricoccon.
Scrophularia { *palustris.* / *flore luteo.* }
Alga Veneta.
Equisetum olidum.
Verbascum hortense multiplex.

LIBRO QUINTO.

Uva passa.
Alcyonium.
Spongia marina.
Corallium nigrum.
Corallium album & rubrum.

PLANTÆ, IN PHYTOPINACE

CASPARI BAVHINI PRIMVM descriptæ, quarum Icones in hoc opere proponuntur.

Acetosa Cretica.
Alnus hirsuta.
Androsæmum fætidum.
Apium maximum.
Atriplex sylvestris lappulas habens.
Bellis alpina.
Beta Cretica spinosa.
Brassica spinosa.
Caucalis echinata ad nodos.
Centaureum spicatum.
Chamædrys spinosa.
Chelidonium Sprengerianum.
Cichorium spinosum.
Consolida regalis peregrina.
Consolida media alpina.
Cynocrambe Dioscoridis.
Equisetum fætidum.
Eruca cærulea.
Erysimo similis.
Gnaphalium Americanum prius non pictum.
Horminum Syriacum.
Hyoscyamus Creticus.
Hyssopus cæruleus folio dissecto.
Jacea alba.
Lens palustris tertia.
Lentiscus Peruvianus.
Lithospermon fruticescens angustifolium.
Millefolium pennatum.
Millefolium cornutum.
Myagron monospermon.
Nasturtium crispum latifolium.
Nasturtium crispum angustifolium.
Nigella Cretica.
Ocimum latifolium maculatum.
Opuntia marina.
Papaver spinosum.
Rapistrum monospermon.
Rapunculus alpinus spicatus.
Scabiosa argentea.
Scandix Italica.
Scandix Cretica.
Scrophularia lutea.
Solanum tuberosum esculentum.
Spinachia semine non spinoso, hactenus non picta.
Taxus cum glandibus.
Thlaspi villosum.
Trifolium peltatum Creticum.
Trifolium spinosum Creticum.
Valeriana peregrina.
Verbena nodiflora.

NOTAS,

NOTAS, QUIBUS UTITUR

D. CASPARUS BAUHINUS,

in Synonymis, ita intelligito.

ACost. Christophori Acostæ de plantis Indiæ.
Alpin. Prosper Alpinus de plantis Ægypti.
Anguil. Aloysius Anguillara.
Apul. Apulejus de herbis.
Brunf. Otho Brunfelsius.
Camer. Joachimi Camerarii editio Matthioli, & ipsius hortus Medicus.
Cast. Castor Durantes.
C. B. Casparus Bauhinus.
Cæsalp. Andreas Cæsalpinus de plantis.
Clus. hist. Hisp. Pan. Caroli Clusii historia Hispanica & Pannonica.
Colum. Fabius Columna in suo Phytobasano.
Cord. in Diosc. hist. Valerii Cordi commentaria in Dioscoridem, & ejus de Historia plantarum libri.
Dalech. Joannis Dalechampii notæ in Plinium.
Dod. gal. & fol. Remberti Dodonæi editio Gallica, & ejus postrema Latina in folio.
Fuch. Leonardi Fuchsii historia & Icones.
Gesn. Conradi Gesneri liber de hortis Germaniæ.
Garz. Garzias ab Orto de animalibus.
Hermol. Hermolai Barbari corollaria in Dioscoridem.
Lac. Andreæ Lacunæ historia Hispanica.
Lob. Matthiæ de Lobel observationes & Icones.
Lon. Adami Loniceri historia postrema.
Lugd. Lugdunense herbarium.
Monard. Nicolaus Monardis.
Pena. Petri Penæ Adversaria.
Rauvvolf. Leonhardi Rauvvolffii Hodœporicum.
Scalig. Julii Cæsaris Scaligeri Exercitationes.
Tabern. Jacobi Theodori Tabernæmontani Historia & Icones.
Thal. Joannes Thalyus in sua Harcinia Saxono Thuringica.
Trag. Hieronymus Tragus.

IN EFFI-

Digitized by Google

IN EFFIGIEM CL.
D. CASPARI BAUHINI
BASILIENSIS PRACTICI FOELICIS, ANATOMICI SOLERTIS, BOTANICI indefessi, Præceptoris observandi.

PInge mihi, vitam cui debet Virbius ũmbra
Factus, Cratevam, Pergameumq́ decus.
Geryoni huic inspira animam, quæ triplice non sit
Inferior. quod si non potis ulla graphis,
Non cœlum, scalprúmve ullum; quanam arte BAHINUM
Tergeminum tandem pingere posse putas?

IDEM
IN PETRI ANDREÆ MATTHIOLI
BOTANICA A CASPARO BAUHINO EMACULATA ET AUCTA.

IAmpridem fasces melior, sceptrumq́ superbum
Hetruscæ floræ Belgica Flora tulit.
Damnatumq́ caput tenebris misisset ad orcum,
Ni cautum, libri nescio quo genio.
O factum bene, quod bigas agitante triumpho
Spes superest vitæ quantulacunq́ brevis!
Supremam moribundæ animam legit acrior ultrix
Helvetica, & Tuscam restituit solio.
Fallor ego, aut spoliis utriusq́ erectior olim
Intexet propriam perpete fronde comam.

JACOBUS CARGILLUS Scotus
Philosoph. & Medicinæ Doctor.

Digitized by Google

CASPARVS BAVHINVS

Pet Aubry sculpsit

Digitized by Google

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM FACULTATES SECUNDUM LOCOS EX Dioscoride, & Matthioli commentariis.

CAPITIS.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores ex frigiditate.

IRIS Illyrica cum aceto, & rosaceo illita.
Oleum sylvestris olivæ inunctum.
Oleum amigdalinum illitum.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto, vel rosaceo, fronti, vel temporibus illita.
Torpedo marina viva admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus adalligatum.
Hederacei corymbi, vel foliorum hederaceorum succus, cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloe temporibus, frontiq́; ex aceto, rosaceoq́; illita.
Mentha fronti adalligata.
Serpyllum coctum, rosaceo, acetoq́; madefactum & adhibitum.
Melilotus cum rosaceo, & aceto subactus.
Baccharis folia per se illita.
Ruta ex rosaceo & aceto.
Scammonia ex aceto & rosaceo perfusa.
Anisum per se potum.
Sphondylium cum ruta illitum.
Aqua marina vapor operto capite perceptus.
Peucedanum ex rosaceo, & aceto.
Melanthium fronti adalligatum.
Conyza minor adalligata.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex vino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum cornamenti modo adhibitum.
Chamædaphnes folia trita, & illita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & baccæ in vino pota.

MATTHIOLI.

Galanga naribus indita.
Nardum Italicum.
Lavendula.
Phu virens, cum radicibus contusum, & illitum.
Cinnamoni stillatitia aqua pota.
Cubebæ devorata.
Balsamum factitium & ejus aqua illita.

CAPITIS.

Moschus. / Zibetum. / Ambarum. } *linimenti modo adhibita.*
Laurinum oleum
Mumia ex amarici aqua naribus infusa aut ex castoreo, caphura, & oleo balanino.
Mastiche mansa cum odorata cera.
Dictamni albi florentis aqua naribus infusa.
Persicorum nucleorum cremor ex aqua verbenaca paratus, fronti, temporibusq́; illitus.
Amygdalarum amararum lacteus cremor eodem modo paratus.
Mustellarum combustarum cinis aqua subactus, & illitus.
Capæ squama ferventi cinere tosta, & calida in dolentis lateris aurem introducta, additis rosaceo, laurino, & succida lana.
Flores Caryophylli vocati sacch. asservati, & devorati.
Cyclamini succus in errhinis additus.
Hederæ folia septem, totidemq́; ossium persicorum nuclei à cortice delibrati, ex oleo, & aceto cocta, & temporibus & fronti illita.
Agaricum in potu sumptum.
Graminis genus septem internodiis distinctum capiti accomodatum.
Rhodia Radix recens contusa, ex amaraci aqua fronti, & temporibus illita.
Verbenacæ aqua, aut oleum capiti adhibitum.
Verbasci stillatitia aqua fronti illita.
Fungi qui ad imam sambuci sedem oriuntur in aqua rosacea macerati, & illiti.
Agaricum in potu sumptum, aut in catapotiis additum.
Colocynthis in catapotiis addita.
Quinta essentia nostra lib. v. capite de vino descripta tum pota, tum exterius fronti illita.

MATTHIOLI.

Ad diuturnum capitis dolorem.

Ligni Guaiaci / Chinæ radicis / Sarzæ parillæ } *decoctum diebus continuis 40. potum.*
Punicæ arboris folia, aut eorum succus illitus.
Hederæ folia septem, totidem ossium persicorum nuclei à cortice delibrati ex oleo, & aceto cocta, & fronti & temporibus illita.
Agaricum in potionibus, aut catapotiis additum.
Colocynthis in catapotiis, aut potione usurpata.

DIO-

Digitized by Google

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores à calida causa genitos.

Oleum sylvestris oliva inunctum.
Unguentum rosaceum illitum.
Ligustri flores fronti ex rosaceo illiti.
Rosarum aridarum ex vino dilutum adhibitum.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilotus cum aceto, aut rosaceo aspersa & adhibita.
Nymphaæ radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaveris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq; aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum capite gestatum.
Sedum majus cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Vinifera vitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Arboreus, lapideusvè muscus recens, rosaceo imbutus & impositus.
Populneum unguentum toti capiti inunctum.
Betulæ aqua quæ per se è perforato caudice fluxit illita.
Ligustrinum oleum illitum.
Rosa, & præsertim purpurea austero vino incocta & illita.
Pomorum acidorum succus cum Santalis adhibitum.
Cochlearum viventium mucus, fronti ex rosaceo illitus.
Punicorum acidorum vinum potum & impositum.
Anguium senecta ex aceto decocta.
Ovi recentis vitellus, albumq; ex rosaceo, & rosacea aqua.
Mica triticei panis amygdalino, papaverinoq; oleo imbuta, & fronti adalligata.
Portulaca contusa, & fronti imposita.
Plantaginis succus ex rosaceo illitus.
Cucurbita, & cucumeris recentis ramenta fronti adalligata.
Lactucæ succus cum rosaceo, & aceto impositus.
Fabaria contusa ex aceto.
Nymphaæ recentia folia capiti superposita.
Polygoni majoris succus illitus.
Hyosciami recentia folia fronti adalligata.
Psyllii seminis mucago fronti ex rosaceo adhibita.
Solani hortulani succus fronti impositus.
Mandragoræ recentia folia capiti superposita.
Alsine contusa & adhibita.
Sedi cujuscunq; succus, aut herba ipsa contusa & illita.
Cotyledonis utriusq; succus impositus.
Cymbalaria vulgaris contusa & illita.
Momordicæ fructus amygdalino oleo insolatus, contusus, & illitus.
Santalum album cum aqua rosacea adhibitum.
Caphura ex rosacea aqua imposita.
Rosaceum oleum tepidum.
Sylvestris olivæ oleum inunctum.
Punicæ folia contrita, aut eorum succus cum rosaceo illitus.
Amygdala dulces ex aqua rosacea contrita, & illita.
Oleum in quo cucurbitæ flores insolati fuerint illitum.

CAPITIS.

Mustelarum exustarum cinis aqua subactus, & illitus.
Sena decoctum, vel dilutum potum.
Ejusdem folia in lotionibus addita.

MATTHIOLI.

Ad hemicraneam.

Thuris & Myrrhæ pulvis ovi albo exceptus, & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Sagapenum ex Betonica decocto potum.
Cucumeris sylvestris radix in aqua elixa, tusa & oleo subacta, & cum absinthio applicata.

DIOSCORIDIS.

Ad purgandum caput.

Brassicæ succus
Anemonis succus
Betæ succus
Chelidonii maj. succus
Cyclamini maj. succus
Cæpæ succus
} *naribus infusus.*

Pyrethrum
Staphysagria
} *diu mansa.*

Colocynthis in catapotiis devorata.
Uva passa cum pipere manducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus naribus infusus.
Cubeba cum mastiche mansa.
Mastiche unà cum cera odorata commansa.
Gattariæ succus naribus infusus.
Amaraci succus naribus inditus.
Imperatoriæ radix commansa.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum in catapotiis devoratum.
Sinapi & nasturtii semen commansum.
Cyclamini succus naribus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores faciunt.

Styracinum oleum olefactum.
Oliva flava.

Glandes
Palmulæ Phœnicia
Juglandes nuces
} *in cibis accepta.*

Arbuti fructus
Ferulæ caules
} *devorati.*

Mei radices largius sumpta.
Absinthii liquamentum haustum.

MATTHIOLI.

Vinum generosum largius sumptum.
Sinapis in cibis usurpata.
Pontica nuces largius devorata.
Lac abunde potum.

DIOSCORIDIS.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo & aceto perfusum.
Castoreum ex aceto & rosaceo naribus infusum.
Cæpa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Spondilium suffitum & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica
Lavendula
} *cùm pota, tum illita.*

Cin-

Digitized by Google

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrii succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores sacchairo conditi & devorati.
Agaricum potum cum purgante medicamento.
Oleum è floribus & foliis hyssopi paratum & illitum.
Stœchas addita scilla, aut ejus aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Salvia tam in potionibus, quàm in fomentis usurpata.
Saccarum è salvia floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoria radix quomodo usurpata.
Rosmarinum, vel saccharum ex ejus floribus paratum.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamadrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, tum pota, tum naribus injecta.

DIOSCORIDIS.
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdala amara devorata.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloe illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Junci Aethiopici semen potum.
Papaveris erratici quinq; sexve capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachma pondere in vino potus.
Mandragora radicis ex vino decoctum, cyathi unius mensura potum.
Mandragora poma olfacta naribus.
Mandragora liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI.

Arborei, lapideive musci dilutum ex vino paratum potum.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdala dulces cum rosacea aqua illita.
Lactuca succus ex rosacea fronti & temporibus illitus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Somnia terribilia faciunt.

Faba / *Lentes* } *in cibum accepta.*
Pycnocomi semen coma drachma pondere potum.
Smilacis levis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obulis.

MATTHIOLI.

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS.
Sternutamenta cient.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmica flores admoti.

Struthii radix trita & admota.
Ranunculi radix sicca & in pulverem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI.

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS.
Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Bryonia radix pota per continuum annum quotidie drachma pondere.
Vitis nigra viticula prima recentes decocta, & in cibis accepta.
Vinum / *Acetum* } *Scillinum potum.*

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii primus, secundus & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochlea cum suis testis trita ex aceto pota.
Scorzonera radix, aut succus potus.
Caryophyllorum flores sacchairo asservati, & frequenter devorati.
Combebarum grana quinque quotidie sumpta.
Agaricum potioni infrictum, & pro sapone usurpatum.
Salvia tam in potu quàm in fomentis sumpta.
Saccharum salvia floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tùm illita.
Imperatoria radix in potiones & localia medicamenta addita.
Sena decoctum, vel dilutum potum.
Rosmarinum quocunq; modo usurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamadrys quoquo modo usurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naphtha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigra in cibum accepta.
Ficus sicca in cibum accepta.
Conchula Indica suffita excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustela ventriculus coriandro infarctus, inveteratusq; devoratus.
Mustela ejusdem sanguis potus.
Asininum jecur tostum in jejuno sumptum.
Ungula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hirundinum pullorum prima fœtura ventriculo inventus pro amuleto in cervi aluta suspensus.
Serum lactis potum quousq; alvum ciet.
Phoca coagulum bibitum.
Ursinum fel ad lingendum datum.

Digitized by Google

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores à calida causa genitos.

Oleum sylvestris olivæ inunctum.
Unguentum rosaceum illitum.
Ligustri flores fronti ex rosaceo illiti.
Rosarum aridarum ex vino dilutum adhibitum.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilotus cum aceto, aut rosaceo aspersa & adhibita.
Nymphææ radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaveris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq; aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum capite gestatum.
Sedum majus cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Viniferæ vitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Arboreus, lapideusvè muscus recens, rosaceo imbutus & impositus.
Populneum unguentum toti capiti inunctum.
Betula aqua quæ per se è perforato caudice fluxit illita.
Ligustrinum oleum illitum.
Rosa, & præsertim purpurea austero vino incocta & illita.
Pomorum acidorum succus cum Santalis adhibitum.
Cochlearum viventium mucus fronti ex rosaceo illitus.
Punicorum acidorum vinum potum & impositum.
Anguium senecta ex aceto decocta.
Ovi recentis vitellus, albumq; ex rosaceo, & rosacea aqua.
Mica triticei panis amygdalino, papaverinoq; oleo imbuta, & fronti adalligata.
Portulaca contusa, & fronti imposita.
Plantaginis succus ex rosaceo illitus.
Cucurbita, & cucumeris recentis ramenta fronti adalligata.
Lactucæ succus cum rosaceo, & aceto impositus.
Fabaria contusa ex aceto.
Nymphææ recentia folia capiti superposita.
Polygoni majoris succus illitus.
Hyosciami recentia folia fronti adalligata.
Psyllii seminis mucago fronti ex rosaceo adhibita.
Solani hortulani succus fronti impositus.
Mandragoræ recentia folia capiti superposita.
Alsine contusa & adhibita.
Sedi cujuscunq; succus, aut herba ipsa contusa & illita.
Cotyledonis utriusq; succus impositus.
Cymbalaria vulgaris contusa & illita.
Momordicæ fructus amygdalino oleo insolatus, contusus, & illitus.
Santalum album cum aqua rosacea adhibitum.
Caphura ex rosacea aqua imposita.
Rosaceum oleum tepidum.
Sylvestris olivæ oleum inunctum.
Punica folia contrita, aut eorum succus cum rosaceo illitus.
Amygdala dulces ex aqua rosacea contrita, & illita.
Oleum in quo cucurbitæ flores insolati fuerint illitum.

Mustelarum exustarum cinis aqua subactus, & illitus.
Sena decoctum, vel dilutum potum.
Ejusdem folia in lotionibus addita.

MATTHIOLI.

Ad hemichraneam.

Thuris & Myrrhæ pulvis ovi albo exceptus, & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Sagapenum ex Betonicæ decocto potum.
Cucumeris sylvestris radix in aqua elixa, tusa & oleo subacta, & cum absinthio applicata.

DIOSCORIDIS.

Ad purgandum caput.

Brassicæ succus, Anemonis succus, Betæ succus, Chelidonii maj. succus, Cyclamini maj. succus, Cepæ succus — naribus infusus.
Pyrethrum, Staphysagria — diu mansa.
Colocynthis in catapotiis devorata.
Uva passa cum pipere manducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus naribus infusus.
Cubeba cum mastiche mansa.
Mastiche unà cum cera odorata commansa.
Gattariæ succus naribus infusus.
Amaraci succus naribus inditus.
Imperatoria radix commansa.
Sena decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum in catapotiis devoratum.
Sinapi & nasturtii semen commansum.
Cyclamini succus naribus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores faciunt.

Styracinum oleum olefactum.
Oliva flava.
Glandes, Palmulæ Phœniciæ, Juglandes nuces — in cibis accepta.
Arbuti fructus, Ferulæ caules — devorati.
Mei radices largius sumptæ.
Absinthii liquamentum haustum.

MATTHIOLI.

Vinum generosum largius sumptum.
Sinapis in cibis usurpata.
Ponticæ nuces largius devoratæ.
Lac abunde potum.

DIOSCORIDIS.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo & aceto perfusum.
Castoreum ex aceto & rosaceo naribus infusum.
Cepa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Spondilium suffitum & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, Lavendula — cùm pota, tum illita.

Cin-

Digitized by Google

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrii succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores saccharo conditi & devorati.
Agaricum potum cum purgante medicamento.
Oleum è floribus & foliis hyssopi paratum & illitum.
Stœchas addita scilla, aut ejus aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Salvia tam in potionibus, quàm in fomentis usurpata.
Saccarum è salvia floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoria radix quomodo usurpata.
Rosmarinum, vel saccharum ex ejus floribus paratum.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamædrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, tum pota, tum naribus injecta.

DIOSCORIDIS.
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdala amara devorata.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloe illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Junci Aethiopici semen potum.
Papaveris erratici quinq; sexue capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachma pondere in vino potus.
Mandragoræ radicis ex vino decoctum, cyathi unius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI.

Arborei, lapideive musci dilutum ex vino paratum potum.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdala dulces cum rosacea aqua illita.
Lactucæ succus ex rosacea fronti & temporibus illitus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Somnia terribilia faciunt.

Faba } *in cibum accepta.*
Lentes }
Pycnocomi semen coma drachma pondere potum.
Smilacis levis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obulis.

MATTHIOLI.

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS.
Sternutamenta cient.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.

CAPITIS.

Struthii radix trita & admota.
Ranunculi radix sicca & in pulverem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI.

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS.
Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Bryoniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ viticula prima recentes decocta, & in cibis accepta.
Vinum } *Scillinum potum.*
Acetum }

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii primus, secundus & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochleæ cum suis testis tritæ ex aceto potæ.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophyllorum flores saccharo asservati, & frequenter devorati.
Combebarum grana quinque quotidie sumpta.
Agaricum potioni infrictum, & pro sapone usurpatum.
Salvia tam in potu quàm in fomentis sumpta.
Saccharum salviæ floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tùm illita.
Imperatoriæ radix in potiones & localia medicamenta addita.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Rosmarinum quocunq; modo usurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamædrys quoquo modo usurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naphtha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigræ in cibum accepta.
Ficus sicca in cibum accepta.
Conchula Indica suffita excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ ventriculus coriandro infarctus, inveteratusq; devoratus.
Mustelæ ejusdem sanguis potus.
Asininum jecur tostum in jejuno sumptum.
Ungula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hirundinum pullorum prima fœtura ventriculo inventus pro amuleto in cervi aluta suspensus.
Serum lactis potum quousq; alvum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Ursinum fel ad lingendum datum.

Digitized by Google

Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Dryngii radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ sylvestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitii liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolii semen & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaveris spumei semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis alba drach. pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigra viticulæ primæ virentes cocta, & in cibis sumpta.
Acetum mulsum potum.
Vinum & acetum scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Ætites lapis cum Cyprino unguento, aut gleucino, vel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

MATTHIOLI.

Nardus Italica.
Lavendula.
Asarina & ejus decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillititia aqua pota.
Balsami factitii liquor omnis illitus.
Mumia ex amarici aqua naribus immissa.
Cranium humanum potum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Leporis coagulum cum aceto bibitum.
Lapis in felle bubulo inventus tritus lentis quantitate, & in errhinis additus.
Aqua stillatitia humani stercoris pota.
Scorzoneræ radix, aut ejus succus potus.
Caryophyllorum flores ex betonicæ, aut amarici decocto poti.
Iidem sacchàro asservati frequenter devorati.
Cyclaminus in potione, vel clysmate infusus, aut ejus succus in errhinis additus.
Agaricum potioni ingestum.
Aristolochia rotunda.
Hyssopum quoquo modo sumptum.
Stœchas cum Scilla, aut ejus aceto usurpata.
Dictamnus albus.
Salvia tam pota, quàm trita adhibita.
Amaracus quovis modo usu veniat.

Galegæ succus sescuncia pondere potus.
Imperatoriæ radix in potionibus addita.
Sena dilutum vel decoctum potum.
Rosmarinum, vel saccharum ex ejus floribus paratum.
Sagapenum devoratum.
Quercini visci lignum in tenuissimum pulverem redactum & diebus quadraginta potum.
Vincetoxici radices tritæ una cum pæoniæ semine.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædrys in potionibus addita.
Filipendulæ radicis pulvis cibis inspersus.
Palmæ Christi seminis pulvis drachmæ pondere ex vino potus.
Ejusdem radicum decoctum diutius vino mistum potum.
Pæonia Galeni collo suspensa.
Pæoniæ semina filo trajecta, & collo circumligata.
Hyperici florentis aqua stillatitia pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite diebus pluribus potum.
Ellebori nigri dilutum potum.
Colocynthis in catapotiis addita, aut in potionibus.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, hausta.
Acetum scillinum frequenter haustum.
Stibium nostrum proprio comment. descriptum.
Corallium tam suspensum, quàm potum.

MATTHIOLI.
Ad obliviosos & deperditam memoriam.

Anacardia.
Quinta essentia nostra comment. de vino lib. 5. descripta, frequenter usurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad apoplexiam.

Vitis alba radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ / *Lavendulæ* } *stillatitia aqua pota.*
Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitii liquor primus, secundus, tertius illitus.
Agaricum in potu sumptũ, aut in catapotiis devoratum
Quinta essentia nostra libr. 5. comment. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad Phrenesim.

Unguentum Crocinum perfusum aut naribus illitum.
Vitex aceto & oleo instillatus.
Asparagus in vino albo potus.
Serpyllum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondilium suffitum, impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex oleo & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Malvæ succus octo unciarum pondere potus.
Solani hortensis, tum foliorum, tum baccarum succus syncipiti cum linteolis superpositus.
Borraginis, aut buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cerebri inflammationes, quas syriasim vocant.

Cucurbitæ ramenta syncipiti apposita.
Peponis ramenta syncipiti adhibita.
Heliotropii folia fronti adhibita.

Acetum

Digitized by Google

Acetum fronti illitum.

MATTHIOLI.

Agaricum potui datum.
Santala omnia ex rosaceo aceto & caphura momento illita.

DIOSCORIDIS.
Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonica folia pota.
Epithymum potum.

MATTHIOLI.

Poma dulcia.
Citria mala.
Santalum omne.
Malva succus unciarum sex pondere potus.
Scorzonera radix, aut ejus succus bibitus.
Agaricum sumptum.
Thymus drachmarum duarum pondere ex oxymelite potus.
Sena decoctum vel dilutum potum.
Vincetoxici radices trita cum ocimi semine, aut cum citrei mali cortice, aut cum margaritis hausta.
Melyssophyllon quocunq; modo frequenter potum.
Aspleni decoctum haustum.
Borraginis aut buglossi decoctum ex vino, aut ex aqua paratum potum.
Ellebori nigri dilutum.
Syrupus è polypodio, & præsertim ad hypochondriacam: vide lib 4. comm. de Polypodio.
Acetum scillinum haustum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comm. de vino descripta.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere haustum.
Argentum vivum præcipitatum octo granorum pondere ebibitum.
Aurum.
Corallium.
Margarita.
Oleum è lapide gagate tum potum, tum illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad crapulam ebrietatemque tollendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } *hausttus.*
Myrti baccarum succus }
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

MATTHIOLI.

Acetum testiculis cum linteolis adhibitum.
Croci florum stillatitia aqua pota.
Amygdala amara sex ante potum devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad capitis fluxiones.

Unguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaq;.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices trita cum melle in eclegmate devorata, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces avellana tosta, & cum exiguo piperis pota.
Dracunculi majoris radix tosta, vel elixa devorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potum.

Helichrysi coma trium obolorum pondere in vino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaveris semine haustum.

MATTHIOLI.

Juniperinum gummi suffitum & capiti inspersum.
Santalum rubrum capiti inspersum.
Caryophylli aromatici suffiti fumo naribus excepto.
Agaricum in potionibus additum.
Rosmarinum.

DIOSCORIDIS.
Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

MATTHIOLI.

Cubeba devorata.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii unusquisq; liquor illitus.
Moschus.
Zibetum.
Ambarum.
Caryophyllorum pulvis capiti inspersus.
Caryophylli flores sacchraro conditi frequenter devorati.
Stœchas.
Mentha Græca.
Salvia.
Sena in capitis persusionibus addita.
Rosmarinum atq; saccharum ex ejus floribus paratum.
Caryophyllata radix olfacta.
Rhodia radix olfacta, vel quomodolibet usurpata.
Quinta essentia nostra commento de vino descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad capitis ulcera manantia.

Thus cum nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Urina inveterata apposita.
Fænumgræcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malva ex urina humana emplastrata.
Allii cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato nitro adhibiti.
Melilothus ex aqua cum creta Chia, vinoq; aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilii cremata radix ex melle adhibita.
Adianthum in lixivio decoctum.
Acida muria inspersa.

MATTHIOLI.

Hedera helicis folia in pileū consuta, & capiti imposita.
Centaurii minoris succus illitus.
Mentha illita.

NERVORUM.

DIOSCORIDIS.
Ad convulsionem.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Junci odorati radicis drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex vino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle eclegmate exhibitum.

Digitized by Google

Unguentum sampsuchinum more cataplasmatis appositum.
Unguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Juniperi baccæ bibita.
Cedrides devorata.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum & potum.
Serpyllum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta & elixa devorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pondere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurii majoris radix ex vino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthii radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum exhaustum.
Origanum esum cum fico.
Eryngii radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & devoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum devoratum.
Betonicæ folia denarii pondere cum hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryonia eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædrytes bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrii radix ex vino nigro austero bibita.
Coris ex vino pota.

MATTHIOLI.

Oleum irinum inunctum.
Nardus Italica.
Lavendula.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes.
Helenii radicis farina.
Oleum nucum inunctum.
Mumia tum foris, tum intus usurpata.
Oleum ex semine lini illitum.
Cyclaminus in potione sumptus, vel clystere infusus, aut in errhinis additus.
Agaricum potum usurpatum.
Oleum è foliis & floribus hyssopi paratum.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegii decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Salvia tam pota, quàm fotu usurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoria radix.
Euphorbium ex leucoii oleo illitum.
Unguentum è visci in pyro sylvestri nascentis foliis, & recenti capi pinguedine paratum: vide visci comm.
Chamædrys in fomentis & unguentis addita.
Liliorum alborum oleum illitum.
Cannabis radix decocta, & deinde tusa & illita.
Colocynthis in catapotiis addita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum
Oleum è lapide gagate illitum.

MATTHIOLI.
Ad stuporem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitii liquores omnes.
Oleum sinapinum.
Nuclei pinei frequenter devorati.
Oleum è floribus & foliis hyssopi illitum.
Stœchas in balneis laconicis & fomentis addita.
Pulegii decoctum.
Salvia tam intus sumpta quàm exterius admota.
Amaracus.
Imperatoria radix.
Rosmarinum.
Euphorbium ex leucoii oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle potum.
Quinta essentia nostra comment. de vino descripta, tam pota, quàm illita.

DIOSCORIDIS.
Ad paralysin.

Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Capparis semen & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clystere perfusa.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes cocta, comestaq́.
Vinum scillinum haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ, devoratæ.
Nardus Italica.
Lavendula.
Asarina per se, aut ejus decoctum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes illiti.
Helenii radicis farina bibita.
Oleum sinapinum inunctum.
Nuclei pinei frequenter devorati.
Mumia ex amaraci aqua illita.
Juglandium oleum illitum cum calce lota.
Anacardia.
Castoreum cum mulsa potum.

Digitized by Google

Flores caryophylli ex betonica aut amaraci decocto poti.
Eidem sacchare asservati, & frequenter devorati.
Cyclaminus in potione, vel clystere sumptus, aut ejus succus in errhinis additus.
Agaricum in catapotiis, aut potione sumptum.
Oleum è foliis, & floribus hyssopi paratum inunctum.
Stœchas in balneis laconicis, & fomentis addita.
Pulegii decoctum, cum haustum, tum fotum.
Salvia tam potione quàm fomentis usurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoria radix.
Sena decoctum, vel dilutum.
Euphorbium ex leucoii oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Oleum liliorum alborum.
Bellidis genera omnia.
Hyperici florentis stillatitia aqua pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite potum pluribus diebus.
Conditum & pilula contra nervorum resolutionem: vide chamæpitys commentarium.
Colocynthis in catapotiis addita.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, pota & illita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum
Oleum è gagate lapide inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althæa decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitii liquor & oleum.
Nuclei pinei frequenter devorati.
Salvia tum potu, tum fotu usurpata.
Amaracus.
Imperatoria radix.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle haustum.
Quinta essentia nostra tam pota, quàm illita: parandi rationem habes lib. 5. comment. de vino.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herba succo apposita.
Farina hordeo ex aceto adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad ægritudines & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Unguentum Cyprinum }
Unguentum Gleucinum }
Unguentum Metopium } *inunctum.*
Unguentum Amaracinum }
Bdellium malagmati insertum.
Lixivium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro devorata in cibis.

NERVORUM.

Viperina carnes decocta, & esui data.
Poterii radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere devoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilii radix inassata, melleq; excepta imposita.
Satyrii radix ex vino nigro austero pota.
Althæa radix per se, vel decocta in vino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccum infectorium cum aceto illitum præcisos nervos juvat
Senecii folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita ad eadem utiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scillinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem juvat.

MATTHIOLI.

Oleum larigna resina, vel terebinthina illitum.
Nuclei pinei frequenter in cibis usurpati.
Terebinthina resina }
Larigna resina } *devorata cum chamæpity.*
Abiegna resina }
Nucis Indica }
Nucis Myristica } *oleum tum potum, tum illitum.*
Fabalium caulium, & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegium.
Amaracus.
Ajuga.
Cortusæ herbæ flores in amygdalino oleo recenter presso & rosaceo completo, pari pondere commisti, diu insolati, & illiti.

DIOSCORIDIS.
Ad nervorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ & imposita.
Terreni vermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterii radix tusa & imposita.
Lilii radix ex melle subacta & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

MATTHIOLI.

Balsamum factitium impositum.
Terebinthina }
Laricea } *Resina oleum.*
Abiegna }
Abiegna lachryma.
Juglandium oleum.
Cochlearum caro cum farina polline imposita.
Oleum è terrenis vermibus, addito præsertim factitio balsamo, aut oleo è terebinthina confecto.
Hyperici oleum.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

MATTHIOLI.
Ad contractionem & duritiem.

Digitized by Google

Fabarum farina cum rosis, ovorum albo & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex uva passa illitum.
Fuligo { Thuris / Picis } illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti bacca cum polline polentæ imposita.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesame herba ex vino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.
Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi majoris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idæi flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta apposita.
Papaveris liquor cum tosto ovi vitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen & folia cum farina, polentáve imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta illita.

MATTHIOLI.

Lac muliebre unà cum aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillatum.
Caphura in collyriis addita.
Cochlea in nitido mortario tusa una cum ovo gallinaceo incocto & ex succida lana fronti adalligata.
Cyani succus instillatus.
Hieracii succus cum muliebri lacte instillatus.
Betonicæ folia contrita & fronti adalligata.
Consolidæ regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Vinum è fragis adhibitum.
Solani hortensis tum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti superpositus.
Solani halicacabi baccæ musto dilutæ & imposita.
Lentis palustris stillatitia aqua, illita.
Borraginis, & Buglossi vulgaris stillatitia aqua, tam extra quàm intus imposita.
Lapis Achates inspectus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum dolores.

Ovi vitellus tostus addito rosaceo & croco illitus.
Sesame herba in vino decocta, & illita.
Ocimi succus infusus.

Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularis medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

MATTHIOLI.

Lac muliebre & aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillata.
Caphura in collyriis addita.
Cochlea in nitido mortario tusa una cum ovo gallinaceo incocto, ex succida lana fronti adalligata.
Cyani succus instillatus.
Consolidæ Regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Solani hortensis cum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti adhibitus.
Solani halicacabi rubentes baccæ musto dilutæ, & imposita.
Lentis palustris stillatitia aqua imposita.
Lapis achates inspectus.

DIOSCORIDIS.
Ad lusciosos.

Jecoris { Caprini / Hircini } emanans succus dũ assant injectus.
Caprinum jecur tostum in cibis sumptum.
Sylvestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad suffusiones.

Fel marini scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & vetere oleo. Galenus verò non probat.
Fel { Testudinis marinæ / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Capræ sylvestris } illitum.
Fabarum farina vino macerata & illita.
Caparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

MATTHIOLI.

Hieracii succus instillatus.
Polium fronti adalligatum.

DIOSCORIDIS.
Ad lippitudines.

Portulaca & ejus succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi majoris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus cum lacte injectus.

MATTHIOLI.

Aqua rosacea in qua thus incensum trigesies extinctum fuerit instillata.
Crispini baccarum succus cum pompholige & aqua rosacea instillatus.
Margarita in collyriis addita.

Bubuli

Digitized by Google

Bubili fellis lapis naribus inditus.
Fanugraci decoctum fronti illitum.
Rumicis sylvestris radix luna decrescente effossa gestata.
Ophioglossi ex vino austero decoctum ablutione adhibitum.
Hieracii succus instillatus.
Euphragia quoquo modo usurpata.
Vinum Euphragiatum, vide lib. 4. c. 38.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyriis additum.
Flos æris inditus.

MATTHIOLI.

Phu ex vino albo decoctum, & oculis instillatum.
Vinum ex Helenio paratum frequenter potum.
Lentiscinum oleum in cibis additum.
Erucæ succus oculis infusus.
Ebenum ad cotem tritum, & cum passo inditum.
Salicis florentis succus, qui inciso cortice fluxerit, instillatus.
Nux myristica commansa.
Margarita in collyriis addita.
Lapis ex felle bubulo naribus inditus.
Brassicæ succus ex melle coctus, & oculorum angulis illitus.
Asparagi in cibis sumpti.
Sium in cibis devoratum.
Scorzoneræ radicis lac instillatus.
Caryophyllorum pulvis tenuissimè tritus oculis inspersus.
Hieracii succus instillatus.
Rosmarini flores recentes decerpti, & cum sale & pane quotidie devorati, toto tempore quo floret planta.
Sagapenum rutæ succo, & felle avium rapacium diutius maceratum, & in collyriis additum.
Sclareæ seminis granum in oculo delatum.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex vino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt, ex melle illitæ.
Marini scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsoniis addita.
Rutæ succus in malicorio fervefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ sylvestris succus cum vino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo injectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum fluxiones.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex ovi vitello impositum, vel ejusdem albo.
Thuris fuligo imposita.

Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in vino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ sylvestris foliorum succus injectus.
Cornu cervinum ustum lotum & injectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota injecta.
Faba sine cortice commanducata, & fronti imposita.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota injecta.
Plumbum elotum injectum.
Galactites, Morochthus, Samius, lapis cum lacte injectus.
Hyoscyami seminis cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium injectum.
Pumex impositus.
Hæmatites lapis injectus.

MATTHIOLI.

Moschus in pulverem tritus & impositus.
Aqua florum ligustri instillata.
Tragacanthæ lacryma in collyriis addita.

AURIUM.
DIOSCORIDIS.
Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus vino vetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex vino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex vino infusum.
Salicis foliorum & corticis succus cum rosaceo in malicorio fervefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco, myrrhaq; injectum.
Anguium senecta in vino decocta instillata.
Millepedæ sive onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.
Anserinus, Gallinaceus, Vulpinus adeps instillatus.
Urina Tauri, Apri cum myrrha cocta instillata.
Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo injectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusq; succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure & lacte injectus.
Sinapi succus vel ejus decoctum instillatus.
Hederæ & ejus corymborum succus cum oleo inditus.
Absinthium suffitum & cum melle impositum.

Ori-

Origani virentis succus cum lacte infusus.
Menthæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo injectus.
Rutæ succus in malicorio fervefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus injectus.
Marrubii succus rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro injectus.
Hyosciami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto injectum.

MATTHIOLI.

Oleum Irinum instillatum.
Oleum Hyosciaminũ, cum castoreo, aut croco impositum.
Mumia ex Leucoji oleo, aut Hyosciamino infusa.
Oleum è nucleis persicorum instillatum.
Oleum scorpionum immissum.
Castoreum cum meconio infusum.
Baccarum sambuci succus, cum melle coctus & instillatus.
Oleum ex ovorum vitellis.
Oleum è colocynthide infusum.
Gliris caro melle subacta, & devorata.
Malvæ succus instillatus.
Sonchi lacteus succus è caule manans, & præsertim in Malicorio cum oleo coctus instillatus.
Ari semen tritum, vel baccarum succus ex rosaceo impositus.
Amarici succus instillatus.

DIOSCORIDIS.
Ad internas aurium inflammationes.

Crocum injectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

MATTHIOLI.

Ovum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oleum ex ovorum vitellis inditum.
Cucurbitæ ramentorum succus ex rosaceo instillatus.

DIOSCORIDIS.
Ad parotidas.

Oesypum impositum.
Caprarum montanarum fimus, vino vel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo adhibita.
Irionis semen tusum, decoctumq́; appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resina, ac cera commistum adhibitum.
Althea decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoq́, aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radices recentes decoctæ, tusæq́; ex hordeacea farina illitæ.

Fœnogræci farina in hydromelite decocta, & cum axungia imposita.
Asphodeli radix decocta, & illita.
Eryngii radix decocta, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad tinnitum & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum vino vetere & rosaceo instillatus.
Ficus sicca trita cum sinapi, & liquore aliquo excepta injecta.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq́; instillatus.
Cepæ succus impositus.
Sinapi tritum & cum fico injectum.
Acetum calidum suffitum per trajectorium instrumentum.

MATTHIOLI.

Lauri & nardi in vino decocti vapor per infundibulum immissus.
Cyclamini concisæ radices in rosaceo, amygdalino, chamæmelino, & vini modico calefactæ, auribus instillatæ, oleo prius immisso.
Cyclamini item contusarum radicum cum persicorum, amararumq́; amygdalarum nucleis, & deinde triduo aqua vitæ maceratarum expressus succus & auribus infusus.
Oleum è colocynthide instillatum.

DIOSCORIDIS.
Ad purulentas aures.

Myrrha cum Meconio, castoreo & glaucio injecta.
Thus ex vino dulci infusum.
Resina { Therebintina, Larigna, Abiegna, Picea } ex melle & oleo indita.
Lycium infusum.
Rhois decoctum injectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ sylvestris foliorum succus ex vino infusus.
Taurinum fel cũ caprillo, humanove lacte instillatum.
Urina infusa.
Umbilicus veneris cum medulla cervina injectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, vino, & mirrha instillatus.
Cepæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosaceo instillatum.
Sphondylii florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stœbis decoctum injectum.
Psyllii succus inditus.
Omphacinum cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis injectus.

MATTHIOLI.

Persici foliorum succus instillatus.
Oleum è vitellis ovorum.
Bursæ pastoris succus infusus.

DIOSCORIDIS.
Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.

Sul-

Digitized by Google

Sulphur cum vino & melle illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

MATTHIOLI.

Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus in oleo decoctum.

DIOSCORIDIS.
Ad surditatem.

Hastula regia radicum ex oleo decoctum injectum.
Capa succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum usq; in diem tertium.
Bryonia succus cum melle instillatus.
Flos æris conditus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

MATTHIOLI.

Oleum resinæ laricea, aut stillatitia ejusdem aqua infusa.
Fraxini spuma è viridi ligno in igne posito emanans, instillata.
Raphani radicis succus una cum oleo dulcium, & amararum amygdalarum, vino albo & colocynthidis momento calefactus & infusus.
E capa excavata & cumini pulvere repleta, & sub ferventi cinere cocta, expressus cremor instillatus.
Oleum è colocynthide infusum.

DIOSCORIDIS.
Ad verminulosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Urina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus injectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllii succus inditus.
Acetum infusum.

MATTHIOLI.

Oleum è laricea resina destillatum, aut ejusdem aqua infusa.
Foliorum persici succus instillatus.
Ficulneum lac infusum.
Persicariæ succus inditus.
Centaurii minoris succus infusus.
Menthastri succus instillatus.
Trissaginis succus impositus.
Cannabis decoctum, aut ejus succus infusus.

NARIUM.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinis profluvium.

Thus in pulverem tritum injectum.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tritæ, & impositæ.
Porri succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Urticæ utriusq; folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intromissa.
Lysimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galyopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.
Acetum tum potum, tum injectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

MATTHIOLI.

Thus cum tela aranea, oleo & ovi unius albo mistum, & cum licinio naribus introductum.
Pannus in annosis laricum caudicibus repertus intromissus.
Mastiche cum thure, sanguine draconis, leporinis pilis combustis ovi albo excepta, frontiq; applicata.
Caphura cum urticæ semine immissa, aut fronti ex sedi aut plantaginis succo illita.
Sandaracha pulvis ex ovi albo fronti, temporibusq; illitus.
Suberis cortex ex aqua calida potus.
Galla combusta indita.
Pili è ventre vivi leporis evulsi & usti intromissi.
Plantaginis stillatitia aqua cum æquali acerrimi aceti portione, manuum volis, pedum plantis, & jecinori applicata.
Capæ succus ex aceto perquàm acerrimo infusus.
Cyclamini stillatitia aqua naribus sursum tracta.
Menthæ florentis stillatitia aqua balneo calentis aquæ destillata, unciarum quatuor pondere pota.
Betonicæ folia cum salis momento contusa naribus immissa.
Clematis recens collo gulaq; circumducta.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Millefolii sicci farina naribus indita.
Exusta sambuci folia & in pulverem trita.
Gypsum tritum, & ovi albo exceptum, & fronti illitum.
Jaspis lapis suspensus, & in manu gestatus.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinem è naribus sistendum.

Crocodilii radicis decoctum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi majoris radix imposita.
Laserpitii liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

MATTHIOLI.

Ari radicis succus.
Ari folia combusta.

DIOSCORIDIS.
Ad narium ulcera & Carcinomata.

Dracunculi majoris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo injecta.

DIOSCORIDIS.
Ad narium tædia.

Aurantiorum florum aqua infusa.

DIOSCORIDIS.
Ad narium destillationes.

Melanthii semen tritum, & in linteolo colligatum sæpe ac sæpius olfactum.

DIOSCORIDIS.
Ad sternutamenta cienda.

Fibrorum testiculi injecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusus.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaq; injecta.
Ptarmicæ flores olfacti.

Digitized by Google

Struthii radix imposita.

MATTHIOLI.

Betæ succus infusus.

ORIS, ET LINGUÆ.
MATTHIOLI.
Ad fœtorem oris.

Iridis radix mansa.
Acorum devoratum.
Galanga in ore detenta.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Moschus in ore contentus.
Moschardina ita vulgò vocata in ore servata.
Caryophylli mansi.
Angelica radix mansa.
Aurum in ore contentum.

MATTHIOLI.
Ad pustulas.

Bellidis folia commansa.

DIOSCORIDIS.
Ad erodentia ulcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiamsi ulcera depascantur, vorentq́.
Aspalathi ex vino decoctum ore collutum ad tetra oris ulcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoii flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanica succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore contentum.
Quinquefolii radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex vino affusa.
Staphysagria cum melle indita.
Labrusca flos ore inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum & injectum.

MATTHIOLI.

Aqua, quæ è perforato Betulæ caudice destillat in ore contenta.
Ligustri folia commansa.
Aurum in ore contentum.
Malorum punicorum vinum cum aqua plantaginis collutum.
Oleum è chalcantho illitum.
Diphryges.
Corallium.
Achates lapis in ore detentus.
Fagi folia esitata.
Pruni sylvestris baccarum, & radicum decoctum in ore contentum.
Mororum succus in collutionibus, aut gargarismatibus additum.
Portulaca commansa.
Cyani majoris succus in ore detentus.
Flos salis in vino decoctus.
Bellidis folia commansa.
Consolida media, minorisq́; folia, vel eorum succus.
Sanicula.
Auricula ursi.
Virga aurea decoctum.
Pilosella.
Potentilla.

DIOSCORIDIS.
Ad halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

MATTHIOLI.

Citri decoctum collutum.
Nux myristica commanducata.
Sonchi folia commansa.
Caryophylli mansi.
Anethum commansum.
Imperatoria radix commanducata.
Rosmarinum mansum.

DIOSCORIDIS.
Ad linguæ scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

MATTHIOLI.

Mucago seminis cydoniorum illita.
Sebestena delibrata & superposita.
Tamarindorum pulpa confricata.
Saccharum candi in ore detentum.
Cucumeris recentis segmina imposita.
Anguriæ pulpa admota.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Solidaginis minoris decoctum.

MATTHIOLI.
Ad linguæ inflammationem.

Cucumeris recentis, vel Anguriæ segmina imposita.
Anguriæ pulpa adhibita.
Lentiscinum oleum.
Trinitas herba in vino austero decocta.

MATTHIOLI.
Ad paralysin linguæ.

Mumia tum bibita tum confricata.
Cinnamomi stillatitia aqua in ore detenta.
Pyrethri & longi piperis decoctum, addito Amaraci succo & in ore retentum.
Sagapenum.
Pæoniæ feminis triginta grana à putamine repurgata, contritaq́; & ex vino pota.

MATTHIOLI.
Ad impeditam loquelam.

Nardi Italica, aut lavendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua tum pota tũ in ore cõtenta.

MATTHIOLI.
Ad pustulas.

Malorum punicorum vinum ex Rhodomelle & aqua plantaginis adhibitum.
Plantaginis succus illitus.

DENTIUM ET GINGIVARUM.
DIOSCORIDIS.
Ad dentes purgandos.

Cinis { *Purpuræ*, *Buccinæ*, *Mitulorum*, *Conchulæ*, *Cochlearum terrestrium*, *Sepiæ piscis*, *Cervini cornu* } *dentibus affricatus.*

Planta-

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
Alcyonium quintum.
Pumex / *Samius lapis* / *Arabicus lapis* } *dentibus affricata.*

MATTHIOLI.

Gammarorum lapilli in pulverem triti & affricti.
Malvæ radix sub cinerib. decocta madida papyro circumvoluta, deinde siccata & pro dentifricio usurpata.
Cyclamini succus cum melle illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentium dolores.

Piceæ & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cavis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex vino decoctum in ore detentum.
Olei amurca in cupreo vase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut vino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneum lac lana exceptũ & cavis dentibus inditũ.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in ejus cauda prominens dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctum in collutionibus.
Lacertæ jecur cavis dentium impositus.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrariam aurem instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariã aurem infusus.
Allii, tedæ, thurisq; simul decoctum in ore contentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat capparis cortex, quin & radix commanducata.
Lepidii (ut ajunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partem infusus.
Hederæ corymborum acini quinq; cum rosaceo in malicorio fervefacti, in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthii decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces haracleum dentium cavis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cavis dentium inditus.
Nigellæ decoctum, una cum teda ex aceto in ore detentum.
Laserpitii liquor cavis dentium impositus.
Galbanum illitum & eorum cavis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex vino, vel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonii radix commanducata.
Quinquefolii radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctum in collutionibus.
Solani somnifici ex vino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex vino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris sylvestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agria decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cavernis inditum, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cavis inditum.

MATTHIOLI.

Mastiche cum cera odorata mansa.
Cupressi conorum decoctum ex aceto collutum.
Sandaracæ suffitus per infundibulum exceptus.
Juniperinum oleum calidum ore contentum.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de vino descripta, in ore contenta.
Betonicæ decoctum ex vetere vino paratum, in ore detentum.
Juniperinarum baccarum ex vino albo decoctum, additis cupressi pilulis & myrti foliis, & aqua vitæ momento sæpe collutum.
Myricæ decoctum ore versatum.
Castoreum ex oleo auri dolentis lateris infusum.
Calli equorum cruribus innati triti, & per aurem ex oleo infusi.
Plantaginis radix commansa, quinetiam dentium collutionibus incocta.
Sinapis semen mansum.
Nasturtii succus calidus in aurem dolentis lateris instillatus.
Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Iridis radix mansa, & ejus decoctum collutum.
Nardi Italicæ aut lavendulæ decoctum ore contentum.
Hyoscyaminum oleum ore contentum tepidum.
Imperatoriæ radicum decoctum ex vino austero paratum.
Rosmarini decoctum ex vino austero & aceto.
Bistortæ radicum pulvis, cum aluminis & pyrethri momento cavis dentium inditus.
Potentillæ decoctum ore collutum.
Millefolii folia commanducata.
Angelicæ radix mansa, & dentium cavis imposita.
Calthæ aridæ pulvis dentium cavis inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cavitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix injecta eorum cavitatibus.
Chamæleonis nigri radix cavernis dentium indita.

MATTHIOLI.

Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Chelidonii majoris succus inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore contentum.

DENTIUM ET GINGIVARUM.

Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Sylvestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto & melle solutum & adhibitum.

MATTHIOLI.

Crispini baccarum succus in ore detentus.
Viburni foliorum ex posca decoctum collutum.
Mespilorum decoctum ore contentum.
Virgæ sanguineæ baccæ admotæ.
Cornorum, & sorborum decoctum.
Gammarorum lapilli contriti & leviter affricti.
Portulaca commansa.
Helenium à jejunis commanducatum, sed illud esse oportet, quod erutum terram non contingat.
Virgæ aureæ decoctum.
Potentilla.
Fragaria, & ejus radicum decoctum ex vino austero.
Corallii pulvis affrictus.

MATTHIOLI

Ad dentionem [illegible].

Lapis è capite limaciarum sine testis existentium ademptus, & adalligatus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentium torporem.

Portulaca commanducata.

DIOSCORIDIS.

Ad fluidas gingivas

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex vino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum sylvestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentis cytini in decoctis macerati & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq; & in pulverem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agria decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri adhibita.
Alumen quocunq; modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites }
Smyris } *Lapis tritus impositus.*

DIOSCORIDIS.

Ad erosas putridasque gingivas.

Cancamum impositum.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Alæ ex vino & melle illita.
Tribuli utriusq; fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis }
Alumen } *trita & imposita.*
Pumex }
Aerugo.

MATTHIOLI.

Cochlearum putaminum exustorum cinis infrictus.

GUTTURIS ET GULÆ.

Cicer columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum.
Potentilla quovis modo usurpata.
Fragariæ herba, & radicum decoctum.
Punicorum malorum vinum ex Rhodomelle, & plantaginis aqua.
Corallii pulvis illitus.

GUTTURIS ET GULÆ.

DIOSCORIDIS.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo vase decoctus, insolatusq; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ sive Onoscii ex melle inuncti.
Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hirundines sale inveteratæ drachmæ unius pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Capæ succus inunctus.
Absinthium cum melle & nitro illitum.
Piper cum melle inunctum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitii liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cum melle, vetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo & aceto illitum.
Spartii succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis extractus, & illitus.

MATTHIOLI.

Mumia cum oxymelite gargarizata.
Mororum succus illitus.
Succinum suffitum & ejus fumus per infundibulum in os receptum.
Cochleæ cum acu vulneratæ succus cum penna illitus.
Viperæ caput in linteolo colligatus collo suspensus.
Caninum stercus fistula insufflatum.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Rana oleo elixa cervicis & colli abscessibus illita.
Mel illitum.
Origani virentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq; inunctus.
Vrticæ utriusq; succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum vino aut melle imposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.

Rubi

Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

MATTHIOLI.

Cassia solutiva pulpa insumpta.
Crespini baccarum succus gargarizatus.
Uva spina succus.
Ribis vulgaris succus.
Lactuca succus cum punici mali succo gargarizatus.
Trinitas herba in vino austero decocta.
Virga aurea decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.
Malorum punicorum vinum ex rosarum aut plantaginis aqua gargarizatum.

DIOSCORIDIS.
Ad prolapsam columellam.

Laserpitii liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex vino decoctum, gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in pulverem subtilissimum impositus.

MATTHIOLI.

Pix liquida calefacta unà cum thure, & mastiche deraso occipitio adhibita.
Lauri bacca cum cumino, hyssopo, origano, & euphorbio melle excepta, & summo capiti calida applicata.
Viburni decoctum gargarizatum.
Cochlea putamen ustum, & inspersum.
Phyllitidis stillatitia aqua gargarizata.
Virga aurea decoctum gargarizatum.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Potentilla.
Pyrola.
Punicorum malorum vinum cum aqua plantaginis gargarizatum.

DIOSCORIDIS.
Ad gulæ destillationes.

Papaveris vasculorum decoctum ex melle in eclegmatis formam redactum, sæpiusq; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum jejuna saliva dilutum & illitum.
Verbenaca altera ex vino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris pulverizatus, & impositus.
Alumen impositum.

MATTHIOLI.

Crespini baccarum succus } *in gargarismatibus.*
Mespilorum decoctum }
Pruni sylvestris bacca, & ejus radices gargarismatibus addita.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Punicorum acidorum malorum vinum gargarizatum

DIOSCORIDIS.
Ad faucium & tracheæ asperitates.

Myrrha lingua subdita, ibiq; liquata.
Ptysana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizæ succus lingua subditus.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.

Laserpitii liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolii radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum & delinctum.

MATTHIOLI.

Cassia solutiva pulpa insumpta.
Oleum amygdalarum dulcium.
Oleum sesaminum.
Cochlea illota cocta, trita, & ex passo pota.
Ovi album insumptum crudum.
Malva cum foliorum, tum radicum decoctum gargarizatum.
Atriplex coctum devoratum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Solidago minor ex aceto, & aqua rosaceo decocta, & in ore colluta.

PECTORIS ET PULMONIS.
DIOSCORIDIS.
Ad cruenta sputa & sanguinis rejectiones.

Ovum tepidum bibitum.
Cornu cervini cinis lotus & ebibitus cum tragacantha.
Clymenum potum.
Serpylli succus drachmarum duarum pondere cum aceto potus.
Fimum caprinum tritum in vino, aquáve potum.
Triticea farina glutinis modo elixa in delinctu data.
Amylum potum.
Ferula viridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta devorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Ejusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus trium obolorũ pondere cum aqua mulsa potus.
Rhaponticum haustum.
Lysimachia succus haustus, & perfusus.
Centaurii majoris radix pota.
Spina alba radix hausta.
Arabica spina radix pota.
Aloe cochlearium duorum pondere cum frigida aqua vel sero pota.
Polygoni maris succus potus.
Salvia succus in orbiculos concretus cum melle sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Mentha succus cum aceto potus.
Althea decoctum potum.
Betonica folia trium obolorum pondere in diluta vini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in vino bibita.
Personata radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adianthum potum.
Trichomanes pota.
Vitis viniferæ foliorum & capreolorum succus haustus.
Labrusca flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium haustum.

Digitized by Google

Hæmatites lapis }
Morochthus lapis } cum mali punici succo pota.
Samia terra }

MATTHIOLI.

Thus potum.
Mastiches in potu.
Mumia hausta.
Juniperi gummi haustum.
Succinei pastilli exhibiti.
Ligustri florum aqua pota.
Crespini baccarum succus haustus.
Hypocistis potui data.
Rhodosaccharum.
Quercus foliorum stillatitia aqua pota.
Glandes & galla in potionibus data.
Suberis corticis cinis haustus.
Castanearum tenuior tunica in pulverem hausta.
Persici lachryma ex aqua plantaginis, aut portulacæ pota.
Mespili folia in pulverem trita, & potui data.
Virga sanguinea bacca.
Corna.
Sorba.
Cochlea elixa, & pro cibo sumpta.
Plantaginis succus addito armenio bolo, aut hæmatite.
Bursa pastoris & plantaginis decoctum ex pluviali aqua, addito armenio bolo.
Cyclamini radicis stillatitia aqua senarum unciarum pondere, unà cum sacchari albissimi uncia pota.
Ophioglosson ex aqua equiseti potum.
Rhabarbarum drachmæ pondere cum mumia momento potum.
Tragacantha lachryma insumpta.
Salviæ succus potus.
Flos solis unà cum radicibus contusus & potus.
Hyperici seminis farina è polygoni succo hausta.

Pilosella }
Consolida minor }
Consolida media }
Sanicula }
Auricula ursi }
Caryophyllata radix } quovis modo hausta.
Lagopi semen }
Virga aurea }
Potentilla }
Pyrola }

Pulmonariæ succus potus, & herba ipsa quocunq; modo usurpata.
Amaranthi purpurei flos potus.
Millefolii succus, aut ficci farina ex symphyti majoris aut plantaginis aqua pota.
Punicorum malorum vinum ex aqua portulacæ, aut rosarum pota.
Corallium sumptum.
Jaspis lapis suspensus, aut jecinori admotus.

DIOSCORIDIS.
Ad phthisin.

Pistacia }
Pineæ nuces } per se aut ex melle sumpta.

Terebinthina resina per se, vel ex melle more eclegmatis devorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura devorata.
Juniperi bacca hausta.
Lauri bacca trita cum melle, & cum passo devorata.
Ficus sicca cum hyssopo fervefacta, & pota.
Cancri fluviatiles elixi cum suo jure sumpti.
Lac humanum ex ubere suctum.
Jus esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices pota.
Marrubii folia, sive expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

MATTHIOLI.

Larigna resina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei cum melle, aut saccharo exhibiti.
Cochleæ nemorales à mucagine repurgatæ, & ex lacte bubulo decoctæ, unà cum tussilagine, & cibi loco propinatæ.
Ranæ ex capi, aut gallinæ jure decoctæ, devoratæ.
Gallorum juvenum testes in cibo usurpati.
Brassica percocta frequenter devorata.
Melopeponum seminum cremor haustus.
Glycyrrhiza radix, & ejus succus.
Veronica mas.
Salviæ catapotia: vide salviæ commentarium.
Geranii primi radix ex vino pota.
Pulmonariæ succus frequenter potus, aut herba ipsa quocunq; modo usurpata.
Uva passa in cibis devorata.
Armenia terra quoquo modo sumpta.
Corallium potum.
Hæmatites lapis sumptus.

DIOSCORIDIS.
Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq; fumus ore haustus apostemata interna pectoris rumpit.

MATTHIOLI.

Mustelarum pulmo devoratus.
Vulpinus item pulmo in pulverem tritus.
Fœnugræci decoctum potum.
Pulmonaria frequenter sumpta.

DIOSCORIDIS.
Ad suspiriosos.

Lauri bacca trita cum melle, vel passo exhibita.
Ficus sicca cum hyssopo decocta & pota.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Jus senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurii majoris radix pota.
Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutaq; potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.

Pule-

Digitized by Google

Pulegium cum melle & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ovo sumptus.
Nigella in vino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubii decoctum, sive expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Periclymeni semen potum cum vino.
Adianthi potum decoctum.
Fidicula, sive trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Thapsia succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotiis data.
Sulphur in ovo sumptum vel suffitum.
Agaricum drachma unius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua vel mulso.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices saccharo condita asservata.
Phu, sive Valeriana, præsertim cum dulci radice, uvis passis & anisi semine cocta.
Cubeba devorata.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassia solutiva pulpa cum decocto hyssopi pota.
Balsami factitii liquores, & oleum.
Helenium conditum sæpe devoratum.
Oleum amygdalinum.
Oleum cnicinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & devorati.
Larigna, aut terebinthina resina epota.
Pix ex melle lincta.
Persici lachryma ex mulso, aut bechii decocto pota addito croci momento.
Amygdala.
Nuclei pinei.
Oleum de nucibus Indicis.
Cochlea magna semicocta devorata, primo die una, sequenti dua, tertio tres, quarto dua, quinto una.
Brassica caulium medulla ex cremore amygdalino decocta & cum melle in eclegmate parata.
Sonchi lacteus in potu sumptus.
Traserum cremor è carnium jure paratus, potus.
Porrum coctum, & ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut sub prunis tosta, & cum saccharo devorata, & butyri recentis momento.
Sinapis semen in cibo vel potione exhibitum.
Ari radix decocta, melleq; excepta devorata.
Eadem cineribus tosta, & ex amygdalino oleo exhibita.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & ejus aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda.
Glycyrrhiza radix & ejus succus.
Veronica mas.
Salvia.
Gattaria.
Hyssopum.
Menthastrum.
Calamintha.
Amaraci decoctum.
Imperatoria radix.
Sena decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum ex Helenii, aut hyssopi decocto potum.
Botrys decoctum, aut ipsa herba, ex dulcis radicis decocto pota.
Armenia terra delincta.
Utriusque securidacæ semen ex melle, aut defruto delinctum.
Stibium nostrum potum.
Scabiosa quoquo modo usurpata.
Cnici seminis medulla saccharo eclegmatis modo excepta.
Quinta essentia nostra cum julapio violaceo frequenter pota.

DIOSCORIDIS.
Ad tussim.

Iris Illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum devoratum vel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, vel ex resina terebinthina.
Helenii eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ devorata.
Styrax } *data in eclegmate.*
Bdellium }
Terebinthina resina ex se, vel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Juniperi bacca bibita.
Cedri fructus devorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatib. insertum.
Cerasi gummi cum vino diluto exhaustum.
Amygdala amara cum melle, & lacte in illinctu data.
Gummi amygdalarũ amararũ cum vino diluto potum.
Nuces avellana cum aqua mulsa pota.
Ficus sicca devorata.
Chamædryos decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, sive incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cum mentha, & butyro data.
Farina avenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Faba in cibis accepta.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in vetere tussi.
Dracunculi majoris radix tosta, & elixa devorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum & coctum assumptum in veteri tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurii majoris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.

Digitized by Google

Salvia.
Menthastrum.
Gattaria.
Amaracus.
Sena decoctum vel dilutum.
Sapagenum ex helenii, vel hyssopi decocto potum.
Botrys herba decoctum, addito violaceo melle, aut herba ipsa & glycyrrhiza decocto.
Securidaca utriusq; semen ex melle, aut defruto delinctum.
Quinta essentia nostra com. de vino descripta pota.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere potum.

DIOSCORIDIS.
Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum fere omne potum.
Raphanus elixus devoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum in sorbitione datum.
Bulbi brevi coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scilla sicca oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti & devorati.
Terebinthina resina in eclegmate delincta.
Ervi farina melle excepta & delincta.
Agaricum.
Veronica mas.
Hyssopum.
Pulmonaria quoquo modo sumpta.
Salvia.
Scabiosa pulvis quinetiam succus atq; decoctum hausta.

MATTHIOLI.
Ad purgandum pectus.

Terebinthina resina devorata.
Agaricum in potionibus additum.
Hyssopum.
Salvia.
Sena decoctum vel dilutum.
Scabiosa in pulverem trita, tum ejus succus cum melle delinctus, aut herba decoctum pluribus diebus haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

MATTHIOLI.

Agaricum.
Veronica mas.
Salvia.
Armena terra ex rhodosaccharo delincta.

DIOSCORIDIS.
Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhiza succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilii radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices pota.
Symphytum petraeum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolii radicis succus potus.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices condita.
Terebinthina devorata.
Veronica mas.
Glycyrrhiza.
Uva passa quomodo libet usurpata.

MATTHIOLI.
Ad empyematicos.

Pulmonaria & ejus succus ex melle devorata.
Scabiosa pulvis, succus atq; etiam decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris vulnera.

Caryophyllata
Potentilla
Alchimilla
Bistorta } *radices.*
Tormentilla }
Solidagines omnes
Sanicula
Auricula ursi
Pilosella
} *in vino decocta, & deinde decoctum ipsum potui datum.*

Amaranthi purpurei flos potus.
Pyrola in potionibus addita, potionem ejus vulnerariam admirabilis operationis reperies libr. 4. cap. 16. comment. de Limonio.
Uva passa devorata.

CORDIS.

DIOSCORIDIS.
Ad deliquium animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

MATTHIOLI.

Nardi Italica, aut lavendula aqua pota & arteriis illita.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum & olfactum.
Moschus potus & illitus.
Confectio è moscho devorata.
Zibetum illitum.
Ambarum potum & impositum, aut olfactum.
Ocimum ex aceto naribus admotum.
Scorzonera radix, aut ejus succus potus.
Caryophylli commansi, vel naribus admoti.
Caryophylli flores quocunq; modo sumpti.
Zedoaria com mansa.
Mentha olfacta.
Melissophyllon & ejus stillatitia aqua.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata radices olfacta.
Angelica radix pota.
Borraginis atq; etiam vulgaris buglossi decoctum potum, aut vino admistum & haustum.
Vinum odoratum, generosumq; in faciem projectum, ac etiam potum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, tam pota quàm arteriis, & naribus illita, & in faciem projecta.

DIO-

CORDIS.

DIOSCORIDIS.

Ad cardiacam.

Intybus per se, & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum & appositum.
Rubi folia illita.

MATTHIOLI.

Nardi Italica aut lavendula stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum, & epithematibus additum.
Moschus potus & illitus.
Ambarum potum.
Agallochum.
Mumia ex aqua mentha pota granorum quatuor pondere.
Rosarum succus & dilutum potum.
Caryophyllata olfacta.
Vinum in quo gagates lapis ignitus extinctus fuerit potum.
Cardiaca herba pota.
Angelica radix hausta.
Borrago, aut vulgare buglossum quovis mon sumptum.
Rhodosaccharum devoratum.
Myrti bacca quoquo modo hausta.
Aurantis, limonumq; florum stillatitia aqua pota.
Citria mala.
Aurantia mala.
Limonia mala.
Poma Adami.
Pyra cocta devorata.
Sericum in antidotis additum.
Margarita pota.
Cervini cordis os epotum.
Scorzonera radix, aut succus potus.
Caryophylli in cibis usurpati.
Caryophyllorum flores ex Melissophylli decocto poti.
Zedoaria commansa, aut in potionibus addita.
Eryngii radix ex buglossi melissophyllive decocto pota.
Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine, & buglossi aqua hausta.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Trifolium acetosum.
Melissophyllon quocunq; modo haustum.

MATTHIOLI.

Ad tremorem cordis.

Galanga è succo plantaginis pota.
Cinnamomi aqua stillatitia.
Myrti bacca quoquo modo hausta, aut devorata.
Scorzonera radix, aut ejus succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex aqua oxalidis pota.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata olfacta.
Quinta essentia nostra, lib. 5. commen. de vino descripta, uncia pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium ebibitum.
Margarita devorata.

MATTHIOLI.

Ad pulsum cordis.

Scorzonera radix, aut ejus succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex buglossi aqua hausta.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, lib. 5. comment. de vino descripta, uncia pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium in potu sumptum.
Margarita in potionibus addita.

MATTHIOLI.

Ad cordis dolorem.

Viridis pinus acicula contrita, & ex vino optimo pota.
Scorzonera radix, aut ejus succus potus.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, descripta libr. quint. comment. de vino, pota.
Aurum tritum & ebibitum cum corallio, & Margaritis.

DIOSCORIDIS.

Ad præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

MATTHIOLI.

Ad vetustas præcordiorum inflammationes

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARUM.

DIOSCORIDIS.

Ad mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adjecta & illita.
Nuces juglandes cum ruta & exiguo melle imposita.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices & folia ex vino exhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althaa decocta & superposita.
Uvarum vinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Ovum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oryza farina decocta & emplastri modo adhibita.
Portulaca contusa & illita.
Trifolium acetosum impositum.
Lenticula palustris aqua cum pota tum illita.
Oleum è fructu momordica illitum.
Unguentum ex oleo in mortario plumbeo & pistillo paratum.

DIOSCORIDIS.

Ad rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex ruta decocto elixi & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedii folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex vino illitum.
Ricini folia imposita.
Uvarum vinacei cum sale illiti.

MATTHIOLI.

Cancri crudi triti & illiti.
Marrubium cum vetere axungia tritum & illitum.

DIOSCO

Digitized by Google

MAMMARUM.

DIOSCORIDIS.

Ad induratas mammas.

Ervi farina emplastri modo imposita.

Chamæpitys prima ex melle illita.

Uvarum vinacei cum sale triti & impositi.

DIOSCORIDIS.

Ad mammas exulceratas.

Conchula Indica cinis illitus.

Asclepiadis herba radices imposita.

MATTHIOLI.

Aparina farina inspersa.

Unguentum ex oleo cum mortario & pistillo plumbeo paratum.

MATTHIOLI.

Ad Papillarum rimas.

Oleum è luteis ovorum illitum.

Pomata illita.

Aparina succus illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad lac in Mammis concretum.

Cera grumi decem granorũ milii magnitudine sumpti.

Fabarum lomentum per se,& cum polenta impositum.

Lentium farina illita.

Apium & ejus succus illitus.

MATTHIOLI.

Mentha recens mammis illita.

DIOSCORIDIS.

Ad extinguendum lac.

Cicuta imposita mammis.

MATTHIOLI.

Cucurbita recentia folia imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad Lactis ubertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.

Viticis semen potum.

Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta & in cibum sumpta.

Malva decoctum potum.

Sonchi succus haustus.

Lactuca in cibis recepta.

Ocimum devoratum.

Eruca comesta.

Anemone & ejus caules cum ptissana hordeacea devorati.

Anisum potum.

Anethi aridi seminis, & coma decoctum haustum.

Fœniculum in cibo sumptum.

Nigella pluribus diebus pota.

Circea semen in sorbitione potum.

Clematis prima in cibis accepta.

Echii radix in sorbitione, vel cum vino hausta.

Glaux cum hordeacea farina, sale & oleo cocta & devorata in sorbitione.

Bryonia succus cum tritico coctus, in cibum sumptus, sed hic prudentia opus est.

MATTHIOLI.

Ungularum asini aut vaccarum cinis potus ex ptissana.

Cicerum decoctum potum.

Brassica cocta & longo pipere aspersa, una cum jure devorata.

Cardui benedicti radicis pulvis addito fœniculi semine,& longi piperis momento ex ptissana haustus.

Crystallum in tenuissimum pulverem tritum potum.

VENTRICULI.

DIOSCORIDIS.

Ne lac in mammis concrescat.

Mentha cum polenta imposita.

Vini fæx cum aceto peruncta.

MATTHIOLI.

Fabarum farina illita.

DIOSCORIDIS.

Ad mammas cohibendas ne nimis crescant.

Cicuta contrita & imposita.

Cotes naxia illita.

MATTHIOLI.

Aqua è nucibus pineis immaturis destillata & imposita cum linteolis.

Alchimilla seu stellaria stillatitia aqua, aut succus, aut decoctum, cum linteolis adhibita, admistis hypocistide, equiseto, rosis & alumine.

VENTRICULI.

DIOSCORIDIS.

Ad vomitiones, & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.

Nardus Indica } *ex aqua pota.*
Nardus Celtica }

Palmulæ in cibo sumpta.

Palmularum involucrum cataplasmatis conferentibus adjectum.

Gallinaceorum ventriculi interior folliculus siccus, tritusq́ cum vino potus.

Succinum haustum.

Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.

Lentis xx. grana sine cortice devorata.

Phaseolus in cibo acceptus.

Sisymbrium haustum.

Rubi folia exterius illita.

Lactuca illota devorata.

Lens sylvestris esui data.

Scilla sicca pota.

Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.

Gentiana radicis succus cum aqua potus.

Alba spina radix hausta.

Mentha duo, tresve rami cum acida punica succo poti.

Pæonia semen ex vino nigro potum.

Betonica commanducata, moxq́ vino aqua misto superbibito.

Vitis vinifera foliorum, capreolorumq́ succus potus.

Myrtites vinum potum.

Vini fæx illita.

Scillinum vinum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.

Musci arborei dilutum ex vino paratum potum.

Pseudoberberi bacca.

Ribes vulgaris.

Uva spina.

Poma austera cineribus incocta devorata.

Cydoniorum pomorum vinum, oleum, caro, confectio, Miva.

Eorundem succus, in quo conferbuerint corallium, rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.

Mespilorum siccorum pulvis, rosarum rubearum succo exceptus, additis corallio, caryophyllis & nuce myristica.

Malva

Digitized by Google

Malvæ semen ex rubro vino potum.
Caryophylli ex vino austero, aut malorum cydoniorum succo poti.
Iidem cum mastiche, rhoe, coralliis, & balaustiis ventriculo illiti.
Punicorum malorum vinum potum.
Jaspis viridis lapis super os ventriculi gestatus.
Mentha sicca è mali punici vino sumpta.
Mentha græca succus tam potus quàm illitus.
Rosmarinum in pulverem contritum cum pane devoratum, aut meraco potum.
Lagopi folia, panicula, ac semen ex vino austero, aut punici mali pota.
Sanguisorba sive sorbastrella hausta.
Pulmonaria altera.

DIOSCORIDIS.
Ad cœliacos.

Lycium potum & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata usq. obsoniis immista.
Ficulnei cineris lixivium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Galla cum aqua aut vino trita, & illita,
Rhois semen obsoniis inspersum.
Myrti folia trita & ex aqua illita.
Oleæ sylvestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum tritum obolorum pondere ex vino potum.
Faba in posca decocta, & devorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut vino potū.
Plantago elixa in aceto & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spina alba radix pota.
Ferulæ viridis medulla bibita.
Laserpitii liquor in uvæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in vino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonii herbæ semen acetabuli pondere ex vino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex vino bibiti.
Papaveris vasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si vero efficacius reddere velis adjungito hypocistidis, & acaciæ succum.
Uvarum vinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua vel vinum, in quib. ferrum extinctum fuerit pota
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adianthum ex vino bibitum.
Trichomanes ex vino pota.

MATTHIOLI.

Galanga ex succo Plantaginis pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum in vino austero paratū haustum.
Thus tam potum quàm illitum.
Mali punicæ è floribus paratum saccharum ex vino austeriusculo sumptum.
Myrteum condimentum.

Cydoniorum vinum, miva & oleum.
Cydoniorum confectio.
Mespila.
Sorba.
Pyra sylvestria.
Pruna sylvestria.
Nux myristica.
Mora immatura.
Cochleæ duæ una cum testis contritæ, & ovis gallinaceis duobus exceptis, ex vino passo, & aqua prius calefacta pota.
Anguium senecta rosaceo incocta, & imposita.
Oryza prius torrefacta & in lacte, in quo calculi fuerint extincti, decocta in cibum sumpta.
Sonchi decoctum ex vino potum.
Caryophylli ex vino, aut malorum cydoniorum succo hausti.
Menta sicca cum amylo, & aqua pota.
Anethum tostum cum mentha exhibitum.
Coriandri semen ex aqua.
Rosmarini pulvis cum pane devoratus, aut ex mero haustus.
Amaranthi purpurei flos potus.
Malorum punicorum vinum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ vepribus inhærentes devoratæ.
Peponis radix sicca drach. pondere ex hydromelite pota.
Bulbus vomitorius devoratus.
Origanum cum rhois semine & capis in cupreo vase diebus quadraginta, dum canicula sydus flagrat, insolatum potum.
Lemnia terra pota.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi dolores.

Juncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex vino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, devoratus vel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutivæ pulpa.
Ricininum oleum illitum, potum & infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mastiches grani tres devorati abeuntibus cubitum.
Myristicæ nucis decoctum ex rhodomelle & aqua vitæ potum.
Sisymbrium calefactum & vino cretico aspersum impositum.
Aloe devorata aut pota.
Quinta essentia nostra, libr. 5. cap. de vino descripta, pota ubi à frigiditate provenit dolor.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica / *Nardus Celtica* } *ex aqua pota.*

Juncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pinea nuces devorata.
Lac humanum potum.
Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracii utriusq; succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsa potum.
Paeonia semen ex vino nigro potum.

MATTHIOLI.

Amygdalarum dulcium oleum potum.
Sesaminum oleum potum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & cum succo portulacae hausti.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Umbilici Veneris succus illitus.
Intybus utraq; ex aceto devorata.
Glycyrrhizae succus potus.
Apium ebibitum.
Foeniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamaedaphnes folia hausta.
Vitis viniferae folia, & capreoli emplastri modo adhibiti.
Labruscae flos illitus.

MATTHIOLI.

Cassiae solutivae pulpa sumpta.
Santala pota vel aqua rosacea foris illita.
Crespini, uvae spinae, ribisq; vulgaris bacca devorata.
Rhodo saccharum.
Quercus recentia folia in ore contenta.
Citria, Aurantia, Limonia } *mala.*
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Glycyrrhizae radix & ejus succus.
Phyllitidis pulvis sua ipsius aqua exceptus & illitus.
Trifolium acetosum devoratum.
Consolidae regalis flores poti.
Fraga devorata.
Lenticulae palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua fervefacta, vel citra coctionem trita pota.
Nardi Indicae & Celticae ex aqua pota.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium jus potum.
Absinthium cum seseli, aut Gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnii semen haustum.

MATTHIOLI.

Cubeba devorata.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris haustus.
Oleum ricinium illitum, potum & infusum.
Balsami factitii aqua cum carnium jure sumpta.

Cnicinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mumia ex cumini, ammi & cari decocto sumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus illitum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Milium torrefactum cum sale mistum, & anthemide in sacculo impositum.
Mentha tam illita, quàm pota.
Menthastrum.
Mentha graeca.
Salvia.
Gattaria.
Imperatoria.
Tanacetum.
Quinta essentia nostra, lib. 5. c. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad singultum.

Sisymbrii semen in vino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthae duo, tresve rami cum acidae punicae succo poti.
Anethi coma, & seminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alysson potum, sive manib. gestatum, vel narib. infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclymeni semen potum.
Saxifraga bibita.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Mumia hausta ex cumini aut apii decocto.
Castoreum cum mulsa potum.
Rhabarbarum ex vino haustum.
Anethum cum haustum, tum olfactum.
Phyllitidis stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, lib. 5. cap. de vino descripta, uncia pondere pota, ubi ex repletione fuerit singultus.

DIOSCORIDIS.
Ad acidos ructus.

Agaricus drachmae pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicae folia fabae pondere ex despumato melle sumpta.

MATTHIOLI.

Coriandrum cochlearii mensura exhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixivium potum.
Coagulum { *Equinum, Leporinum, Agninum, Haedinum, Hinnulinum, Vitulinum, Bubalinum* } *trium obolorum pondere ex vino potum.*
Helichrysi coma cum mulso pota.
Laser potum.

MATTHIOLI.

Cyclamini radicis stillatitia aqua senis unciis pota, cum sacchari uncia una.
Consolidae mediae succus epotus.
Auricula ursi.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi inflammationes.

Hiera-

Digitized by Google

VENTRICULI.

Hieracium majus & minus emplastri modo impositum.
Vitis viniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.
Viola purpurea ex polenta illita.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutivæ pulpa sumpta.
Santala omnia tam sumpta quàm illita.
Rosa illita.
Consolidæ regalis flores illiti.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

MATTHIOLI.
Ad famem caninam.

Glirium pinguium caro assa devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad appetentiam ciendam.

Piper comestum.
Acetum in obsoniis additum.
Absinthium potum.

MATTHIOLI.

Crespini bacca.
Uva spina.
Ribes vulgaris.
Sinapismum.

DIOSCORIDIS.
Ad concoctionem juvandam.

Eruca in cibo comesta.
Piper omne comestum.
Gingiberis usus.
Scilla cum melle cocta & devorata.
Absinthium haustum, vel ventriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Seselis Massiliensis semen cum vino potum.
Garum potum.
Betonicæ folia post cœnam sumpta, addito melle despumato fabæ magnitudine.
Vinum absinthite.

MATTHIOLI.

Acori radicis & cinnamomi drachm. ex vino absinth.
Galanga.
Nardus Italica.
Lavendula.
Cubebæ.
Cinnamoni stillatitia aqua hausta.
Caryophylli hausti.
Crocum.
Ladanum drachma pondere duabus horis à cœna devoratum.
Pyrum vel cydonium cineribus tosta & devorata.
Pistacia.
Citria condita.
Juglandes conditæ.
Nux myristica.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi fluxiones.

Adiantum potum cum vino.
Persici mali sicci decoctum & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

MATTHIOLI.

Myrteum condimentum.

MATTHIOLI.
Ad restinguendam sitim.

Crespini bacca.
Uva spina.

JECINORIS.

Ribes vulgaris.
Citria, Limonia, Aurantia } *mala.*
Pyra.
Portulacæ folia linguæ subdita.
Melopeponum seminum lacteus cremor.
Anguriæ pulpa.
Glycyrrhizæ radix, & ejus succus.
Trifolium acetosum.
Fraga matura devorata.
Punicorum malorum vinum ex intybi stillatitia aqua aut hordei decocto potum.

JECINORIS.
DIOSCORIDIS.
Ad jecinoris obstructiones.

Nardus Indica, Nardus Celtica } *ex aqua frigida hausta.*
Lauri cortex tribus obolis in vino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.
Amygdala amara cum melle, & lacte in illinctu data nucis avellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rhaponticum ex haustum.
Eryngium ex vino assumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatorii herba, aut semen in vino potum.
Papaveris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hausta.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lavendula in decoctis addita.
Asari decoctum.
Carpesium.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Cassia solutiva.
Acorum quocunq; modo sumptum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum potum.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Amygdala.
Pistacia.
Cicer nigrum & rubrum decoctum & potum.
Ciceris farina ex Intubi stillat. aqua decocta, & illita.
Lupini cocti & cum ruta & pipere devorati.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubii decocto frequenter potum.
Brassicæ decocta vis.
Beta cum sinapi, aut aceto devorata.
Cichorium ex vino albo tenui potum.
Cyclamini succus duarum drachmarum pondere potus cum oxymelite.
Rhabarbarum quocunq; modo potum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurii magni radix tum pota tũ in vino macerata.
Centaurii minoris decoctum & succus.
Cardui radicum decoctum haustum.
Eryngii radicum decoctum potum.

Digitized by Google

JECINORIS.

Aloe quocunq; modo sumpta.
Veronica mas.
Mentha græca.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum, aut dilutum haustum.
Rosmarinum frequenter usurpatum.
Marrubium.
Eupatorii vulgaris decoctum, aut succus epotus.
Lupuli flores in potionibus sumpti.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem invenies lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscutæ decoctum potum.
Quinta essentia ferri, descripta lib. 5. in comm. de ferri scoria, sive stercore, drachmæ pondere quotidie pota.

DIOSCORIDIS.

Ad morbum regium.

Nardus Indica, Nardus Celtica } hausta.
Cervinum cornu ustum, ac lotum, potumq;.
Millepedæ, sive onisci ex vino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in vino decocta & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicum decoctum potum cum ficis & cicerib.
Crithmi & ejus radicum seminumq; decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hirundinariæ radix cum aniso, & vino pota.
Sphondili semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumpta.
Rhaponticum haustum.
Absinthii decoctum, dilutúmve trium cyathorum pondere quotidie haustum.
Aloe drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpore perfusum.
Calamintha cum vino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices pota cum vino & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus apposita.
Chelidonii radix cum aniso & vino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubii succus naribus infusus.
Polii utriusq; decoctum bibitum.
Conyzæ folia & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum haustum.
Anthemidis decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæonia radix bibita.
Hyacinthi semen cum vino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinque folii succus cum trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.

JECINORIS.

Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, & vini veteris hemina una, jejuna quadraginta diebus pota.
Lycii herba in aceto decocta & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halicacabi fructus poti.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia & baccæ in vino pota.
Cervini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulphur sorbili ovo sumptum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Nardi Italicæ, lavendulæve decoctum additis cinnamomo, asparagi & fœniculi radicibus.
Asari dilutum ex vino paratum.
Asarina, aut ejus decoctum.
Cassiæ solutiva pulpa.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Castoris anteriores dentes in poculo contenti, è quo vinum biberit affectus.
Terrenorum vermium cinis ex absinthii decocto potus.
Bubuli fellis lapis ex vino potus.
Napi semen ex marrubii decocto potum.
Oxylapathi ex vino decoctum potum.
Cichorii radices saccharo condita.
Cichorii & ejus radicum decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor haustus.
Erucæ sylvestris tria folia læva manu decerpta, illicoq; devorata.
Cyclamini succus cum saccharo haustus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino sumpta.
Chelidonium majus in calceis sub nudis pedib. gestatum
Aquilegiæ semen ex cretico vino & croci momento potum.
Rhabarbarum in potionibus additum.
Agaricum in potionibus additum.
Centaurii magni radix quoquo modo usurpata.
Centaurium minus.
Carduorum radicum decoctum.
Eryngii radicum decoctum.
Aloe quovis modo usurpata.
Pulegii, Menthastri, Marrubii } decoctum haustum.
Cuminum illico à balneo exhibitum.
Senæ decoctum vel dilutum.
Radicum Vincetoxici decoctum in potu propinatum.
Chamædryos semen drachmæ pondere ex meraco.
Eupatorii vulgaris decoctum potum.
Lupulorum florum decoctum, haustum ex vino albo.
Frangulæ corticum decoctum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco & ebulo.
Cuscutæ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Ad fluxum hepaticum.

Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua pota.

Lupi-

Digitized by Google

Lupinum jecur siccum in pulverem sumptum.
Rhabarbarum tritum & propinatum.

DIOSCORIDIS.
Ad Jecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthii decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum vino.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum illitum.
Amygdalinum oleum.
Laurinum oleum.
Eupatorii vulgaris decoctum aut ejus succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad jecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad refrigeratum jecur.

Nardus Indica } *ebibita.*
Nardus Celtica }
Amomi decoctum potum.
Pinorum & piceæ folia ex aqua, vel mulso pota.

MATTHIOLI.

Acori oxymel potum.
Cinnamomi aqua stillatitia hausta.
Acorum quocunq; modo sumptum.
Balsamum factitium cum potum, tum illitum.
Caryophylli in potu, aut in cibo sumpti.
Rhabarbarum tritum & cum uvis passis devoratum.
Mentha Græca.
Imperatoria radix.
Eupatorii vulgaris succus, aut ejus decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad jecinoris scyrrhum.

Asarum.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Mastiche cum imposita, tum intus sumpta.
Centaurii minoris decoctum haustum.
Frangulæ radicum decoctum potum. Parandi modum invenies lib. 4. comment. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

MATTHIOLI.
Ad cachexiam, id est, malum habitum.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorus, quem calamum odoratum vulgo vocant, sumptum.
Balsami factitii liquores omnes.
Nux myristica intrò sumpta.
Jecur leporinum arefactum potioni infrictum.
Sium in cibis sumptum.
Cichorium quoquo modo acceptum.
Rhabarbarum quavis ratione haustum, & cum passis uvis comestum.
Agaricum.
Absinthii pontici coma saccharo asservata & devorata: parandi rationem habes commentario de absinthio.
Pulegii decoctum potum.
Mentha Græca.
Imperatoria radix.
Sagapenum exhibitum flavis myrobalanis duplicato pondere additis.
Marrubii decoctum potum.
Eupatorii vulgaris succus, aut decoctum potum.

Frangulæ radicum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.

DIOSCORIDIS.
Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apii potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, & caro simul contrita, tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in villosa pelle peruncta & imposita.
Urina humana sui ipsius bibita.
Urina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum roremarino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in vino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cum melle & trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus vino potus.
Chamæleonis albæ radix cum vino pota.
Absinthiũ bibitum cum ficubus, nitro & [illegible]iacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositum.
Fidicula decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & ejus decoctum ex vino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnii semen potum.
Laserpitii liquor cum caricis datus.
Chamedrii decoctum potum.
Polii utriusq; decoctum bibitum.
Androsaces in vino pota duarum drachmar. pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex ejus acetabuli quarta parte.
Aqua marina balneum.
Vitis sylvestris radix in aqua fervefacta, & in vini cyathis duobus marina aqua diluti, pota.
Vinum scillinum potum.
Visicis semen potum.
Ficus sicca in vino cum polenta, & absinthio decocta & illita.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole fervefacta capite tenus hydropicis obruta.

MATTHIOLI.

Electuarium de succo iridis, in cap. proprio de iride.
Iridis radices conditæ.
Cyperi radicum, & baccarum lauri pulvis pari pondere ex impubis pueri urina exceptus, & ventri adhibitus.
Asari dilutum ex vino paratum potum.
Asarina & ejus decoctum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes.

Cnicinum oleum potum.
Lixivium ex vino albo, & juniperino cinere potum.
Fraxini semen cum vino assumptum.
Ossicula acinorum sylvestris mali punici trita & pota.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Bubulum caprillumve stercus emplastri modo impositũ.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubii decocto in diebus pluribus potum.
Brassicæ marinæ decoctum potum & præsertim addito rhabarbaro.
Brassicæ marinæ pulvis, additis rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus.
Sinapis ex impubis pueri urina illitus.
Caryophylli in cibo, vel potione usurpati.
Cyclamini succus cum sacchаро potus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino pota.
Rhabarbarum frequenter usurpatum.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana.
Centaurii magni radix tum vino macerata tum pota.
Cardui radicum decoctum
Cardui benedicti decoctum } *haustum.*
Eryngii radicum decoctum
Zuccharum ex pontici absinthii coma paratum: modum parandi habes commento de absinthio.
Pulegii decoctum bibitum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum cum duplicato pondere myrobalanorum flavorum potum.
Euphorbium haustum.
Vincetoxici radicum ex vino albo decoctum bibitum.
Marrubii decoctum potum.
Eupatorii vulgaris decoctum haustum.
Ricini semen ex caprino lacte maceratum & haustum.
Sambuci aut ebuli radicum stillatitia aqua pota: hæc binis, illa quaternis unciis simul mista, & diebus xxx. pota.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem invenies lib. 4. comment. de sambuco.
Colocynthis cum pota, tum clysmate infusa.
Stibium nostrum granorum quatuor pondere haustum.

LIENIS.

MATTHIOLI.

Ad inflammationem.

Cassiæ solutivæ pulpa devorata.
Caphura illita.
Crispini baccarum succus potus.
Rosæ & earum succus, seu dilutum.
Cichorii radices conditæ.
Cichorii flores saccharo asservati, & sæpe devorati.
Melopeponum lacteus cremor potus.
Phyllitidis farina sita ipsius aqua subacta, & illita.
Trifolium acetosum devoratum.
Consolida regalis flores poti.
Fragariæ & radicum decoctum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ folia cum aceto devorata.
Chamadrys decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

MATTHIOLI.

Helenii radicis farina denarii pondere diebus aliquot ex vino pota.
Amygdalinum oleum.
Terebinthina devorata.
Sesaminum oleum.
Myrica ex vino decocta.
Cochlearum majorum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus.
Stercus caprillum illitum.
Dracunculi radix contusa, & illita.
Cyclamini succus unguentis additus.
Centaurii minoris decoctum & succus tam interius, quam exterius usurpatus.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quocunq; modo sumpta.
Oxymel ex floribus genistæ paratum.
Saccharum è genistæ floribus paratum sæpe sumptum.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem habes lib. 4 comm. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex vino pota.
Adiantum bibitum.
Thrichomanes hausta.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, lavendulaq;.
Asari decoctum haustum.
Cubeba.
Carpesium.
Helenii radicis farina frequenter ex vino vetere sumpta.
Amygdalarum amararum oleum.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Mumia ex cari decocto pota.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Ciceris rubri decoctum potum.
Lupini cocti & cum ruta, & pipere comesti.
Brassicæ decoctæ jus potum.
Betæ cum sinapi aut aceto devorata.
Sium in cibis sumptum.
Cyclamini succus binis drachmis ex oxymelite sumptus
Rhabarbarum potioni infrictum.
Agaricum in potionibus sumptum.
Gentiana & ejus aqua stillatitia.
Centaurii minoris decoctum & succus.
Eryngii radicum decoctum potum.
Veronica mas.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Sena decoctum vel dilutum haustum.
Rosmarinum cum pane devoratum.
Phyllitis quoquo modo sumpta.
Eupatorii vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus additi.

Digitized by Google

Fragaria tum folia, tum radices.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.
Cuscuta, & ejus decoctum.
Quinta essentia ferri, descripta in quinto libro capite de scorio seu stercore ferri, diebus pluribus continuis drachma pondere pota, ex adianti, aut aspleni, aut myrica decocto.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex vino pota.
Nardus montana ex vino hausta.
Sarmentitius cinis ex aceto, rosaceo & ruta illitus.
Myrica ex vino decoctum potum.
Viticis semen potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis dolores.

Dictamnum potum & illitum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum & illitum.
Laurinum oleum inunctum.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quovis modo sumpta.

MATTHIOLI.
Ad refrigeratos lienes.

Acori oxymel sumptum.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes.
Amygdalarum amararum oleum cum potum tum illitum.
Laurinum oleum.
Rhabarbarum intrò sumptum.
Agaricum potum.
Mentha græca ex irino oleo inuncta.
Imperatoria radix devorata.
Rosmarinum cum pane usurpatum.
Phyllitis.

DIOSCORIDIS.
Ad minuendos exuberantes lienes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { *Celtica* / *Montana* } *ex vino bibita.*
Myrica ex vino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secunda semen quadraginta dieb. haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polii utriusq; decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex vino bibitum.
Ejusdem radix ex vino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenii radice impositum.
Hederæ tenella folia ex vino decocta, vel arida ex pane cocta imposita.
Isatis sylvestris tum pota tum illita.

Agaricum drachma pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnii radix comesta.
Gentiana radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilii radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatéve lapide decoctum.
Teucrium cum posca potum, vel cum ficis appositum.
Leucoii radices cum aceto illitæ.
Nymphea radix ex vino bibita.
Aspleni folia pota, vel ejus decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, vel folia ipsa ex aceto illita.
Bunii semen potum.
Hamionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonii radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in vino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraq; cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans unguentaria cũ ervi farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ viticula prima recentes coctæ, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua vel vinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & viva calce illitus.
Cotis naxiæ delinata à ferro scobes ex aceto bibita.

MATTHIOLI.

Helenii radicis farina è vino vetere frequenter denarii pondere pota.
Terebinthina, laricea; resina frequenter devorata.
Fraxini corticis decoctum potum.
Myricæ rami ex aceto illiti.
Nux myristica.
Ervum à jejunis devoratum.
Erucæ semen potum.
Hederæ helicis foliorum succus ex vino austero potus.
Rhabarbarum quoquo modo sumptum.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Phyllitis quovis modo sumpta.
Eupatorii vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus decocti.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. capite de sambuco.
Cuscuta & ejus decoctum.
Corallium frequenter potum.

DIOSCORIDIS.
Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tusa, addita pauca myrrha, ex vino bibitæ.
Alauda avis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem usque, potus, ubi flatus excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto vel vino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clysmatibus.
Cnici decoctum infusum.

MATTHIOLI.

Galanga pota.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitii liquores omnes poti & illiti.
Oleum cum pari portione cretici vini sumptum, aut clystere infusum.
Ricinium oleum potum, illitum & infusum.
Amygdalinum oleum utrumq.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Succinum ex tepenti aqua potum.
Persicorum nucleorum oleum tam potũ quàm infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Nucum juglandium oleum haustum.
Oleum è scorpionibus nostrum illitum.
Aqua in qua cervinum genitale elotum fuerit pota.
Cervorum tenerrima cornua in taleolis concisa siccaq. & in pulverem trita, & cũ pipere, & myrrha hausta.
Lupinum fimum, quod terrã non attigerit ex vino albo vel aqua potum, & forinsecus ventri adalligatum.
Brassicæ semen crassiuscule contusum, & in carnium jure fervefactum, potumq. una cum ipso jure.
Jus decoctæ brassicæ cum vetere gallo potum.
Cyclamini succus trium drach. pondere in clysteribus additus.
Imperatoria ex calido meraco pota.
Sagapenum bibitum, aut clysteribus inditum.
Verbasci flores in pulverem triti, & poti.
Trinitatis herba in pulverem trita & pota.
Ricini semen ex jure veteris galli decoctum & potum.
Colocynthis clysteribus infusa.
Momordicæ pulvis haustus.
Quinta essentia nostra pota, & in clysteribus addita.
Stibium nostrum, commentario proprio descriptum, sumptum quinq. granorum pondere.
Gagates lapis in pulverem tritus drachmæ pondere diebus septem potus.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum dolores.

Iris Illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua haustum.
Nuces juglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ovo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpillum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Ammi ex vino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrii semen in vino potum.
Piper cum lauri tenellis foliis haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurii majoris radix epota.
Ruta unà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum vino haustum.
Anethi coma & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangii folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero vino potum.
Conyzæ folia & flores poti.
Pæonia radix in vino pota.
Pseudobunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Massiliensis semen ex vino potum.
Asclepiadis radices ex vino pota.
Alisma per se, aut cũ pari põdere seminis dauci, haustum.
Suillus talus combustus ad albedinem usq., ebibitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

MATTHIOLI.

Oleum { *Olivarum cum vino cretico potũ, & infusum.* / *Amygdalarum dulcium ebibitum.* / *Laurinum inunctum.* }
Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei devorati.
Cochlearum elixarum jus potum.
Milium cum sale, & anthemidis floribus mistum & calidum cum sacculis adhibitum.
Brassicæ jus cum vetere gallo paratum potum.
Cyclamini succus in clysteribus additus.
Chelidonium majus una cum radice tusum, & oleo chamæmelino fervefactum, & umbilico adhibitum.
Dictamnum album ex meraco potum.
Menthastrum.
Imperatoria.

Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in pulverem triti & epoti.
Herba trinitatis, aut stillatitia ejus aqua pota.
Momordicæ farina potui data.

MATTHIOLI.
Ad Dysenteriem.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine devorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus devorati, vel poti.
Rubi canini fructus devoratus.
Cisti folia & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum vino vetere potum.
Rosarum fructus cum potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior, tenuiorq́ tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex vino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, vel potu acceptum.
Ejusdem semina pro sale cibis, obsoniisq́ aspersa.
Palmæ involucri decoctum tum infusum, tum bibitum.
Punicorum acidorum nuclei siccati & ebibiti, vel in desessionibus additi.
Myrti semen & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, vel cocta, vel eorum succus potus.
Pyra tam domestica, quàm sylvestria devorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, vel haustæ.
Corni arboris baccæ, sive in edulio, sive in defruto assumptæ.
Sorbæ siccæ quoquo modo sumptæ.
Prunorum sylvestrium baccæ devoratæ.
Siliquæ siccatæ devoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Galenus inquit) usui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus devoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Cervinum cornu potum duorum cochlearium mensura
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis injectis calculis decoctum clystere infusum.
Leporinum, Equinum — coagulum trium obolorum pondere ex vino potum.
Asparagus altilis elixus, vel assus in cibo sumptus mitigat.
Idææ radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex vino haustus.
Alceæ radices cum vino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & rhoe datus, vel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.

Tragium scolopendræ simile elixum, & sumptũ in cibo.
Faba in posca decocta & comesa.
Alismatis radix, cum pari pondere seminis sylvestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen in aqua, aut vino bibitũ.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina decem in vino pota.
Clematis folia cum vino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonii semen in vino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonii radix ex vino sumpta.
Eupatorii semen & folia in vino hausta.
Nymphea siccata radix ex vino bibita.
Sedum majus cum vino potum.
Sanguis {Hirci, Capræ, Leporis, Cervi} in sartagine frixus in cibo sumptus.
Vitis viniferæ foliorum, & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illisi.
Uva passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnanthinum, Vinum cydonites, Vinum rhoites — potum.
Terra lemnia ebibita.
Murta clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordium duarum drach. pondere cũ aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum, carptæ bis in die ex vino hausti.

MATTHIOLI.

Lentiscinum oleum infusum.
Rosaceum oleum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Armenium lutum unà cum corallio, mastiche, cornu cervino & hæmatite potum.
Pinorum nucum cortices ex aceto acerrimo decocti & suffiti.
Mastiches pota.
Millefolii succus clysteribus infusus: quin etiam sicci farina cum epota, tum infusa.
Potentilla pota, aut viridis in calceis imposita sub nudis pedibus.
Succinei pastilli hausti.
Crespini uvarum succus in potu sumptus.
Uva spina.
Ribes vulgaris.
Ligustrinorum florum aqua.
Cisti flores.
Rosaceum saccharum.
Rosarum ungues.
Rosarum calyx.
Rosarum semen & lanugo circumstans.
Licium infusum.
Quernorum foliorum stillatitia aqua pota.
Querna folia, glandes & gallæ.
Faginea glandes & gallæ.
Punicũ malum in furno tostum tritumq́, potui datum.

Puni-

Punicæ mali florum saccharum rosacei modo paratum sumptum.
Myrteum condimentum.
Cerasia austera saccharo condita.
Poma acerba sub calidis cineribus assa.
Cydonia mala tosta à jejunis devorata.
Cydoniorum vinum, mīva, oleum, hoc illitum, illa hausta.
Diacydonites confectio.
Cydoniorum pomorum succus, in quo conferbuerint rubrum corallium, rubearum rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Corna cum cruda, tum saccharo condita.
Mora immatura arida.
Cochleæ cum testis ustæ, admistis galla omphacitide & pipere albo, & cibis inspersæ, aut ex vino austero potæ.
Leporina caro assa devorata.
Leporinus sanguis adhuc calens cum hordeacea farina decoctus, & devoratus.
Leporinus fimus potus.
Cervi genitale ex vino austero sumptum.
Ovum gallinaceū in aceto coctum devoratum durum.
Cervinus sanguis clysteribus infusus.
Caninum stercus album ex lacte potum, in quo igniti calculi extincti sint.
Oryzæ decoctum potum, aut infusum.
Oryza in lacte cocta, in quo igniti calculi extincti fuerint, devorata.
Milii Indici panicularum flores intra sumpti.
Milii granorum putamen ovi vitello exceptum, & probè decoctum sumptum.
Amylum in cibo usurpatum.
Bistortæ }
Tormentillæ } *radices, in potionibus additæ.*
Caryophyllatæ }
Lagopi paniculæ pro sedis absterforio usurpatæ.
Virga aurea pota, & clysteribus infusa.
Plantaginis utriusq; semen ovo exceptum, tegulisq; inassatum devoratum.
Trasorum lacteus cremor ex aqua, in quo candens ferrum extinctum fuerit, paratus potus.
Bursa pastoris cum plantagine, luto armeno ex pluviali aqua cocta & pota.
Rhabarbarum igne torrefactum ex vino austero & plantaginis succo potum.
Tragacantha lachryma tosta, & ex vino cydoniorum pota, tum clysmate infusa.
Flos solis unà cum radicibus ex vino austero potus.
Aparinæ stillatitia aqua pota.
Gnaphalium ex vino austero.
Conyzæ mediæ pulvis drachmæ pondere quotidie sumptus ex austero vino.
Palmæ Christi florum pulvis ex aqua plantaginis, aut in qua ferrum ignitum extinctum fuerit.
Lunaria minor quoquo modo sumpta.
Cannabis foliorū pulvis ovi vitello exceptus, devoratus.
Hyperici oleum ventri illitum.
Pyrola }
Pilosella } *ex vino austero pota.*
Fragaria }

INTESTINORUM.

Amaranthi purpurei flos epotus.
Punicorum malorū vinum ex aqua plantaginis potum.
Armenia terra pota aut in clysteribus addita.
Corallium rubrum in pollinem tritum bibitum.
Crystallum tenuissimè lævigatum potui datum.

MATTHIOLI.
Ad tormina.

Oleum { *Olivarum cum vino cretico potū & infusum.*
Amygdalinum haustum.
Laurinum illitum. }
Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei devorati.
Cochlearum jus potum.
Milium cum sale mistum, & in sacculis calidum appositum ventri.
Brassicæ jus cum vetere gallo decoctum bibitum.
Cyclamini succus clysteribus additus.
Chelidoniū majus una cum radice tusum, & oleo chamæmelino fervefactum, & umbilico illitum.
Dictamnus albus ex meraco potus.
Menthastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in pulverem triti, & potionibus inspersi.
Herba trinitatis, aut stillatitia ejus aqua pota.
Momordicæ farina hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad cohibendam alvum, & diarrhœam.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardente syrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inveteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut sylvestribus pyris, aut malicorio ex vino illita.
Puls ex { *Zea*, *Avena*, *Milio* } *in cibum sumpta.*
Oryza in cibum accepta.
Lentes cum suo cortice decoctæ devoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus aliis.
Oxylapathi aut oxalidis semen in vino, aut aqua potū.
Brassica percocta cibus.
Beta nigra cum sua radice & lente decocta, esui data.
Plantago ex aceto elixa cum sale comesa, quin & ejus semen ex vino potum. Præterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quam erratica in cibū accepta.
Chondrillæ succus coctus potus.
Lens sylvestris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quinetiam ejus coma & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo, vel potu sumpta.
Orchis Serapias ex vino potus.
Pæoniæ radix ex vino decocta hausta.
Althææ decoctum bibitum.

Alismatis

Alismatis radiis pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in vino bibita.
Lagopus ex vino, vel ex aqua sumpta, ubi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex vino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolii radicis decoctum bibitum.
Phœnix in vino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Junci præsertim marini semen frixum, & in diluto vino potum.
Astragali radix ex vino hausta.
Hyacynthi radix ebibita.
Papaveris nigri semen ex vino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum vinum potui datum.
Rubrica sinopica in ovo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum majus ex vino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

MATTHIOLI.

Arborei musci dilutum ex vino paratum potum.
Thus potum & clystere infusum.

Mespila / *Sorba* / *Corna* / *Pyra sylvestria*	*devorata.*

Nux myristica & præsertim tosta.
Avellanarum putamina trita, & ex vino austero pota.
Oryza torrefacta, & in lacte decocta, in quo igniti calculi extincti sint.
Milii putamen ovi vitello exceptum, deinde inassatum & devoratum.
Caryophylli prius igni tosti, & in potu, aut cibo sumpti.
Coriandri semen ex aqua potum.
Lagopi folia, panicula, & semen, ex vino austero, aut punici mali hausta.
Virga aurea pota, & in clysteribus addita.
Potentilla pota, aut viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia, atq; radices.
Solbastrella, sive sanguisorba quovis modo usurpata.
Pulmonaria altera ebibita.
Punicorum acidorum malorum vinum potum.
Armenia terra tam pota, quam clysmate infusa.

MATTHIOLI.
Ad lienteriam.

Arborei musci dilutum ex vino paratum.
Lycium.
Saccharum è punicorum floribus paratum ex austero vino sumptum.
Myrteum condimentum.
Siliqua sicca devorata.
Nux myristica, præsertim calido cinere inassata.
Milii Indici panicularum flores hausti.
Milii putamen ovi vitello exceptum, deinde inassatum & devoratum.
Oxylapathi semen potum.

Caryophylli tosti in potione, vel in cibo sumpti.
Rhabarbarum tostum, & vino austero, aut plantaginis succo haustum.
Coriandri semen ex aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas alvi fluxiones.

Sanguis	*Hircinus* / *Caprillus* / *Leporinus* / *Cervinus*	*in sartagine frixus & comesus.*

MATTHIOLI.

Mastiches pota.
Nux myristica.
Myricæ ramorum cortex.
Oxylapathi semen potum.
Milii Indici flores intro sumpti.
Milii putamen vitello ovi exceptum, & deinde inassatum devoratum.
Caryophylli tosti in potu, aut cibo sumpti.
Lagopi folia, semen & panicula, ex vino austro, aut punici mali pota.
Virga aurea tum pota, tum infusa.

Pyrola / *Pilosella*	*quomodo libet usurpata.*

Potentilla pota vel viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia & radices.

DIOSCORIDIS.
Ad emolliendam alvum.

Cerasia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus matura devorata.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq́; jus cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobii jus bibitum.
Piscium in universum jus per se, aut ex vino bibitum.
Gallinaceorum veterum jus epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum commestum, vel bibitum.
Medulla ossium devorata.
Cicer in cibo sumptum.

Rumex / *Blitum* / *Malva* / *Atriplex* / *Beta candida* / *Asparagus* / *Lactuca*	*decocta & in cibis sumpta.*

Brassica leviter fervefacta esui data.
Tragoriganum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, & fœnugraci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.

Anethi

Anethi coma & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, vel ejus semen cum polenta, & hydraleo maceratum & illitum.
Peucedani liquor in ovo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ quocunq; modo sumptæ.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorum, quod falsò calamum odoratum vocant.
Balsami factitii liquores omnes.
Ricininum oleum.
Mumia ex ammi & cari decocto sumpta.
Milium torrefactum cum sale mistum, & calidum in sacculis impositum.
Sisymbrium quocunq; modo haustum.
Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces juglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, vel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere ex castorei & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthii semen potum, vel ex aqua umbilico illitum.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, vel cum melle delinctum.
Heliotropii majoris tum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

DIOSCORIDIS.
Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, vel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brasica semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, vel cum oryza decoctum cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, aut marinum haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.
Calaminthe decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Ruta decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum majus ex vino haustum.
Filicis fœmina radix drachmarum trium pondere cum vino pota, sed qui sumunt prægustare allia debent.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Asarina quoquo modo hausta.
Helenii radicum succus, aut decoctum potum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Myrrha hausta.

Juniperi gummi haustum.
Lauri cima cum calamintha, & sale trita, & ex tepida aqua pota.
Crespini acinorum succus cum aqua graminis aut portulacæ potus.
Persici folia contusa, & ventri ex aceto illita.
Aqua stillatitia è limoniorum succo pota.
Limonii immaturi succus haustus.
Pruni sylvestris aqua è floribus seu distillata.
Sebestena devorata.
Brasica semen haustum.
Beta candida cum allio sumpta.
Sisymbrium potum.
Erucæ semen sumptum.
Nucum Indicarum oleum.
Mori arboris radix pota.
Oleum scorpionum nostrum cum potum, tum illitum.
Cornu cervinum ex melle haustum.
Apri urina oleo in sua ipsius vesica commista, diuq; in fumo suspensa, naribus & arteriis manuum, & temporum illita.
Secale vulgaris decoctum cum coriandro potum.
Lupinus tum illitus, tum potus.
Napi semen ex limoniorum, aut arantiorum succo potum.
Caryophylli flores ita vocati, sacchero asservati devorati.
Succisæ radicis pulvis potioni injectus.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Cruciata radix tusa, & ventri imposita.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Centaurium minus drachmæ pondere ex melle potum.
Aloe ex lacte vel melle sumpta, aut bubulo felle, & aceto excepta, & umbilico tenus illita.
Abrotonum.
Absinthium.
Hyssopum ex melle & nitri momento.
Dictamnus albus drachmæ pondere bibitus.
Menthastrum ex aceto potum.
Mentha græca succus potui datus.
Galegæ succus, sive herba ipsa recens ex oleo amygdalarum amararum calefacta & ventri adalligata.
Pseudomelanthii semen tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto illitum.
Vincetoxici radices cum albo dictamno haustæ.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædryos succus vel vinum, in quo florescens planta fuerit macerata.
Marrubii pulvis insumptus.
Securidacæ utriusq; semen ex dulci lixivio potum.
Tanacetum.
Cannabis decoctum bibitum.
Hyperici florum oleum, cochlearis mensura potum.
Tormentilla, Bistortave radicum decoctum potum.
Eupatorii vulgaris succus in catapotiis devoratus.
Muscus marinus drachmæ pondere haustus: & electuarium ex ipsomet musco, vide lib. 4. ejus comment.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Oleum è colocinthide cum felle bubulo umbilico inunctum.

Argen-

Argentum vivum semiscrupuli pondere haustum.
Oleum è chalcantho sex granorũ pondere ex vino datũ.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxum alvi ex epoto medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum ventriculus sale inveteratus, & in umbra siccatus potus.

MATTHIOLI.
Ad illiacam passionem.

Iridis Illyricæ pulvis drachmæ pondere ex passo haustus.
Oleum senarum unciarum pondere ex vino cretico potum aut infusum.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum vulnera.

Equiseti radix, & folia cum aqua pota.

MATTHIOLI.

Leporinus fimus, atq; pili, qui sub ventre habentur ex melle decocti, & faba quantitate frequenter devorati.
Terrenorum vermium oleum, addito factitio balsamo illitum.
Cyclamini radicum stillatitia aqua sex unciarum pondere hausta, addito selectissimi sacchari pulvere.
Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Terrestris hederæ decoctum, vide ejus commentarium.
Solidago minor, & media, Sanicula, Auricula ursi, Pilosella } *in potionibus hausta.*
Pyrola de qua vulnerariam potionem habes lib. 4. comment. de Limonio.
Virga aurea, Pontentilla, Alchimilla, sive stellaria } *in potionibus hausta.*
Momordicæ siccæ pulvis cochlearis mensura ex plantaginis, aut equiseti decocto potus.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum ulcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum infusum.
Saphyrus lapis bibitus.

MATTHIOLI.

Solidago minor, & media, Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Pyrola } *tum pota, tum infusa per clystres.*

SEDIS.
DIOSCORIDIS.
Ad sedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo vase ad mellis spissitudinem decocta illita.
Viticis semen cum aqua illitum.
Cancri fluviatiles combusti cum melle cocto illiti.
Labri veneris radix in vino decocta, & subinde tusa imposita.
Leucoii flores cera excepti, & emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flores illiti.
Plumbum elotum impositum.

MATTHIOLI.

Juniperinum gummi cum rosaceo, aut Myrteo illitum.
Cancri fluviatiles triti & inspersi.
Oleum ex luteis ovorum illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci genera omnia.
Unguentum ex mortario & pistillo plumbeo atq; oleo paratum.
Diphryges in unguentis additum aut inspersum.

DIOSCORIDIS.
Ad sedis ulcera.

Thus tritũ cum lacte, & linamento exceptũ impositum.
Punicorum acidorum succus cum melle decoctus illitus.
Oesypus impositus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

MATTHIOLI.

Aloe inspersa.
Solidago minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Verbasci genera omnia.
Unguentum ex oleo, mortario & pistillo plumbeo paratum.
Diphryges.

DIOSCORIDIS.
Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplasmatis adjecta.
Ovi vitellus assatus, & ex rosaceo & croco illitus.
Aloe cum passo adhibita.
Anethi cremati seminis cinis illitus.
Libanotis emplastri modo imposita.
Ballotes folia in ferventi cinere cocta imposita.
Rubi folia adhibita.
Helxine imposita.
Quinquefolii radix illita.
Sarmentitius cinis, quin & vinaceorũ ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impositum.
Sandaracha cum rosaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplasmatis inditum.

MATTHIOLI.

Lini seminis oleum illitum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS.
Ad sedis inflammationes.

Lens cum sertula campana, siccis rosis, cydonio malo, malicorio & rosaceo illita.
Sonchi succus illitus.
Melilotus cum fœnigraci farina, & lini semine ex passo impositus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti majoris radix cum foliis senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia ex modico vino illita.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos sedis tumores.

Pix liquida illita.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentem sedem.

Lentisci succus, & folia illita.

c Malo-

Digitized by Google

SEDIS.

Malorum cydoniorum decoctum in desessionibus.
Torpedo marina apposita.
Ciclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus illitus.
Carules anagallidis flores appositi.
Aster atticus illitus.
Acetum illitum & fotu adhibitum.
Acida muria in desessionibus.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersum.
Cochlea putamen ustum & aspersum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci florum & seminum pulvis larigna resina exceptus & suffitus, addita Anthemidis florum farina.
Ebuli radicum succus illitus.

MATTHIOLI.

Ad hœmorrhoidarum dolorem.

Nucum Indicarum oleum illitum.
Persicorum nucleorum oleum.
Lini seminis oleum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Porri folia decocta & illita.
Dracunculi radix cineribus calidis tosta, & imposita.
Ari radix oleo subacta, & imposita.
Scrophulariæ unguentum, cujus parandi rationem habes lib. 4. cap. 90.
Verbasci genera omnia.
Oleum de momordica ex amygdalino, aut lini semine paratum: vide lib. 4. comment. vitis nigræ.

DIOSCORIDIS.

Ad hœmorrhoidas ciendas.

Capa confricata.

MATTHIOLI.

Ficulnea folia affricta.
Capa cruda imposita, aut ex aceto illita.
Cyclamini radix recens affricta, aut ejus succus ex lana impositus.

DIOSCORIDIS.

Ad hœmorrhoidarum defluxiones.

Aloe cum passo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illita.

MATTHIOLI.

Iuniperum gummi ex oleo rosaceo, aut myrteo illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Lagopi panicularum cinis inspersus.
Verbasci flores una cum ovi vitello, & clematide primo, & porri foliis illiti.
Ejusdem verbasci folia suffita ex molari lapide accenso.

DIOSCORIDIS.

Ad hœmorrhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.
Palmulæ illita.
Ononis decoctum (ut quidam ajunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum fotum.

SEDIS.

DIOSCORIDIS.

Ad tenasmon.

Lac { *Caprillum*, *Ovillum*, *Bubulum* } *ignitis calculis calefactum, clystere infusum.*
Fænigraci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina vino macerata illita.

MATTHIOLI.

Thus suffitum addita præsertim colophonia resina.
Verbasci florum & seminum pulvis unà cum Anthemidis florum farina, resina larigna receptus & suffitus.

DIOSCORIDIS.

Ad pensiles thymos.

Capra sylvestris fel illitum.
Fimum ovillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto fervefactum.
Acetum illitum.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita & illita.

MATTHIOLI.

Ad inflammationes.

Caphura.
Oleum è cucurbitarum vulgarium floribus paratum illitum.
Lentis palustris stillatitia aqua tum pota, tum illita.

RENUM.

DIOSCORIDIS.

Ad renum dolores.

Cardamomum ex vino potum.
Nardum celticum potum, ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Arundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ pondere in passo dissoluta cum adusto, elotoq; cervi cornu, & scissilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Uva passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fæniculi coma decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ succus cum passo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæoniæ radix ex vino pota.
Symphytum petreum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

MATTHIOLI.

Cassia solutiva pulpa cum Glycyrrhizæ pulvere hausta.
Oleum laurinum illitum.
Amygdalinum oleum potum.
Filipendula radix pota.
Althea alterius semen ebibitum.

MATTHIOLI.

Ad lumborum dolorem.

Helenii folia ex vino illita.
Agaricum in potionibus additum.

DIOSCO-

Digitized by Google

DIOSCORIDIS.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus {Indica, Celtica, Montana} potui data. Verum Celtica cæteris præstat.

Lauri folia pota, quin & radicis cortex, qui longè potentior est potus.
Cerasi gummi ex vino haustum.
Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.
Anonis radicis cortex cum vino potui datus.
Anisum potum.
Cumini alterius sylvestris semen potum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, vel fotu adhibitum.
Parthenii folia hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis decoctum potui datum.
Tribuli utriusq; fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaveris corniculati radicis decoctum haustum.
Umbilici Veneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adiantum potui datum.
Trichomanes potui data.
Uva passa alba comesa.
Melitites vinum assidue potum.
Alcyonium tertium potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ frequenter devoratæ.
Phu radices ex jure sumptæ.
Carpesium.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutivæ pulpa ex glycyrrhyzæ decocto, aut pulvere sumpta.
Balsami factitii liquores omnes poti.
Terrestris musci ex vino decoctum potum.
Oleum cum pari portione vini Cretici calidum potum aut infusum.
Amygdalinum oleum, & præsertim ex amaris nucibus.
Bdellium in potu datum.

Resina {Larigna, Terebinthina, Abiegna} devorata unciæ pondere.

Os humani capitis haustum.
Fraxini semen ex vino vetere potum.
Aqua defluens ex perforato betulæ caudice hausta.
Quernorum foliorum stillatitia aqua in potu sumpta.
Glandis fagineæ cinis ex posca illitus.
Persici lachryma cum succo raphani, aut limonum sumpta.
Persicorum nucleorum oleum potum, quin etiam nuclei ipsi in potu hausti.
Persicorum nucleorum, & aliorum nonnullorum stillatitia aqua: vide in commentario persici, libro primo.
Limoniorum succus ex vino Cretico propinatus.
Mespilorum ossicula cochlearis mensura ex vino albo hausta.
Cochleæ putamen casu inventum tritum potu datum.
Cammarorum lapilli ex vini albi potione sumpti.
Cancri fluviatilis putamen ex vino subdulci potum.
Scorpionum cinis ex vino datus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri combusti cinis in potu sumptus.
Leporini renes tum crudi, tum cocti devorati.
Calli, qui equorum interna crurum parte innascuntur, triti, & ex vino propinati.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Ciceris cum nigri, tum quoq; rubri, jus haustum.
Brassicæ jus potum.
Hippolapathi radix trita ex vino sumpta.
Anonidis radix trita ex vino sumpta: ita ejusdem stillatitia aqua, cujus parandi rationem habes in commentario.
Veronica mas.
Dictamnus albus ex vino meraco ebibitus duarum drachmarum.
Filipendulæ radices haustæ.
Tanacetum quovis modo usurpatum.
Hyperici semen ex vino.
Polygoni minoris pulvis ex vino haustus.
Oleum è flammula illitum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de clematide altera.
Consolidæ regalis flores poti.
Saxifragiæ albæ decoctum potum, vel albæ radicum circumstantia grana contusa & devorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex vino hausta.
Pimpinella saxifragia radices potæ.
Vinum è calcatis halicacabi solani baccis potum unciarum quatuor pondere.
Primulæ veris radicum decoctum potum.
Genistæ semen aut juncei ejus rami cum foliis in potionibus.
Genistæ florum stillatitia aqua pota libræ pondere, & eorũdem conserva ex saccharo parata & devorata.
Oleum è chalcantho scrupuli pondere ex vino potum.

DIOSCORIDIS.

Ad renum ulcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices & folia ex passo sumpta.
Uva passa alba comesa.
Melitites vinum assiduè potum.

MATTHIOLI.

Pinei nuclei ex melle, aut saccharo devorati.
Tragacanthæ lachryma intus sumpta.
Equiseti cujusq; decoctum, aut aqua stillatitia pota.

DIOSCORIDIS.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.

{Vinum absinthites, Vinum Melitites} potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Cassiæ solutivæ pulpa devorata.
Terebinthina laricea've resina sumpta unciæ pondere.
Zizypha.
Agaricum.
Anonis & ejus aqua stillatitia.
Ciceris decoctum potum.
Nuclei pinei.
Hippolapathi radix contrita ex mero.
Dracunculi radicis farina ex uvarum passarum cremore, & mastyches momento sumpta.

Cardiel

Digitized by Google

Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Eryngii radix.
Veronica mas.
Fragariæ radicum, & foliorum decoctum potum.
Vinum è calcatis solani halicacabi baccis quatuor unciarum pondere potum.
Oleum è chalcantho ex vino potum.

VESICÆ.
DIOSCORIDIS.
Ad ciendam remorantem urinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decocta, vel trita citra coctionem & pota.
Nardus { Indica, Celtica, Montana } potui data.
Cardamomum ex vino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Cassia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Juncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apii sem. sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Gelenii radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, vel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq; Terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides devoratæ, vel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex unciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum & radicum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex vetere vino haustum.
Oleæ æthyopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ involucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inveterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea devorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Ervi decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & ejusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi brevi coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquomodo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ utriusq; semen bibitum.

Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliqua cum semine elixa, & in cibum data.
Asphodeli radix pota.
Bulbus vomitorius in cibum sumptus, vel ejus decoctum potum.
Porrum domesticum, & sylvestre comestum.
Cæpa decocta & in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Salviæ decoctum haustum.
Crocodilis semen potum.
Thymidis decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpillum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex vino haustus.
Eryngii radix pota.
Absinthium potui datũ, vel ejusdem decoctũ bibitum.
Hyssopi decoctum in potu sumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta sylvestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi coma & seminis, decoctum bibitum.
Apium crudum, coctumvè in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polii montani decoctum potui datum.
Artemisia decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctum haustum, vel in desessionibus additum.
Lithospermi semen ex vino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex vino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustum. Est enim valentissimum medicamentum.
Saxifragia potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita, sed semini vis longè major.
Junci marini semen frixum.
Ageratum suffitum.
Vesicaria, sive halicacabi rubentes acini folliculis inclusi devorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ, asparagi, radicesvè in vino potæ.
Spartii semen devoratum
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & devorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.

Vmbilici

Umbilici veneris folia cum radicibus manducata.
Bunii, & Pseudobunii semen potum.
Astragali radix ex vino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ viticulæ primæ coctæ, comestæq.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino sumptus.

Vinum { Cydonites, Hyssopites, Scillinum, Absinthites } potum.

Aqua mulsa in potum accepta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ, aut lavendulæ flores ex vino fervefacti & pubi impositi.
Asarinæ decoctum potum.
Carpesium haustum.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Calamus odoratus vulgaris in potu sumptus.
Bdellium haustum.
Iuniperinus cinis ex lixivio & vino albo potus.
Sabina quocunq; modo devorata.
Fraxini semen potum.
Arundinis radix.
Cochleæ putamen casu inventum tritum, & ex albo vino potum.
Scorpionum exustorum cinis potus.
Eorundem oleum pubi illitum.
Sepiæ ova in cibis sumpta.
Cimices vivi in penis foramen immissi.
Aqua in qua cervinum genitale elotum fuerit, hausta.
Sisymbrium aquaticum, cum raphano omni, & petroselini radicibus ex albo meraco, butyroq; calefactum pubi illitum.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Pectinis veneris planta tota, albo meraco & butyro calefacta, & pubi imposita.
Porri semen ex passo potum.
Sinapi potum.
Gentiana.
Anonidis radicum stillatitia aqua. Parandi modum habes commento de Anonide lib. 3.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Veronica mas ebibita.

{ Hyssopum, Pulegium } potum.

Mentha Græca ex vino fervefacta, pubi illita.
Imperatoria hausta.
Vincetoxicum sumptum.
Filipendulæ radices ex vino.
Tanacetum fervefactum & illitum.
Polygoni minoris pulvis ex vino haustus.
Oleum flammulæ inunctum pubi, aut clystere infusum.
Consolidæ regalis flores aut eorum decoctum potum.
Saxifragia alba ex vino decocta, & pota: vel granula quæ in radice sunt contusa & devorata.
Saxifragia magna.
Fragariæ folia & radices, sive earundem decoctum ex vino.
Pimpinella saxifragia.
Trichomanes in pulverem trita, & drachmæ pondere ex albo meraco pota.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Genista quoquomodo sumpta.

Genistæ florum ex vino decoctum, aut stillatia aqua: quin etiam conserva ex iisdem & saccharo parata.
Oleum è chalcantho ex vino potum scrupuli pondere.

DIOSCORIDIS.

Ad urinæ angustias.

Cimices lectularii triti, & urinaria fistulæ impositi.
Millepeda ex vino pota.
Cicada inassata mansa.
Locustæ suffita, præsertim in fœminis.
Cervini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Malvæ decoctum insessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen & folia ex vino decocta pota.
Sandicis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibo sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnii radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut vino haustus.
Lotus sylvestris trita per se, aut cum malvæ semine ex vino, aut passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
Pastinacæ sylvestris semen potum, vel pubi illitum.
Tordilii semen in potu sumptum.
Polemonii radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum vino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Trifolii bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordii decoctum ex vino, vel ex aqua paratum potum.
Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex vino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctii radix cum semine decocta in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.

Lapis { Hæmatites ex vino, Morochthus ex aqua } bibitus.

Lapis { Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus. Spongiæ ex vino haustus. }

MATTHIOLI.

Cassia solutivæ pulpa devorata, aut cum diureticis hausta.
Amygdalinum oleum potum, aut per penis meatum infusum.
Terebinthina resina hausta.
Lauri bacca cum triticeo furfure, juniperi baccis, & allio contrita, & vino super calenti tegula aspersa, & pubi superposita.
Napi semen cochlearis mensura, addita lini seminis

Digitized by Google

drachma ex vino potum.

Raphani rusticani radix minutim concisa, unà cum petroselini vulgaris radicibus ex oleo vel butyro & vino calefacta, & pubi adalligata.

Raphani hortensis radix eodem modo usurpata.

Raphani utriusq. dilutum ex vino paratum haustum, vel eorum succus unciarum duarum pondere ex cretico vino sumptum.

Anonidis radicum stillatitia aqua pota: parandi modum habes lib.3.cap.8.

DIOSCORIDIS.

Ad urinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.

Sisymbrii semen in vino bibitum.

Panaces heraclium ex vino haustum.

Seseli Massiliense potui datum.

Cumini sylvestris alterius semen in potu sumptum.

Olusatri radix cum semine ex mulso pota.

Polycnemum ex vino bibitum.

Clinopodium haustum.

Oenanthes radix cum vino epota.

Conyzæ folia & flores in potu.

Aspleni decoctum potui datum.

Capa cum asparagi radicib. decoctũ in potu sumptum.

Onobrychis bibita.

Polygoni succus haustus.

Saxifragia in vino decocta potui data.

Xyridis radix ex mulso pota.

Tragii liquor, semen, & folia in potu sumpta.

Rusci folia, radices, & baccæ bibita.

Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.

Elichrysi coma ex vino hausta.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum.

Cassia solutiva pulpa cum dulci radice sumpta.

Nuclei pinei saccharo, aut melle excepti.

Sebestena.

Zizypha.

Cochlea cum suo putamine contrita, ex passoq. diebus septem continuus pota.

Leporini testiculi in cibo sumpti.

Cicerum rubeorum decoctum paratum, ut in ciceris commento.

Sonchi lacteus succus è caule manans cyathi mensura.

Amarago, sive dens leonis ex aceto decoctum potum.

Melopeponum lacteus cremor, additis halicacabi pastillis & glycyrrhyzæ succo, mumiaq. momento, & gummi arabici & tragacanthæ nonnihil.

Lactucæ semen è papaverini seminis cremore haustum.

Trasorum lacteus cremor è carnium jure absque sale paratum.

Glycyrrhiza.

Cuminum ex dulci vino potum.

Eryngii radix.

Filipendulæ radices, aut earum decoctum potum.

Veronica mas.

Lagopi decoctum cum malvæ foliis, & dulci vino paratum.

Agrimonia ex vino albo decoctum cum saccharo haustum.

Solani halicacabi baccarum succus ex papaveris albi cremore, aut melopeponum, aut cucurbitæ, aut cucumeris haustus.

Lupulorum flores in desessionibus additi.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ ulcera.

Myrti folia & semen pota.

Lac omne bibitum.

Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.

Glycyrrhyzæ succus ex passo sumptus.

Uva passa alba comesa.

MATTHIOLI.

Nuclei pinei ex melle, aut saccharo devorati.

Mumia ex caprillo lacte pota.

Amyli semuncia cum ovo, & uvis passis subservefacta & à balneo sumpta.

Equiseti cujusq. decoctum, aut aqua stillatitia cum herba pulvere pota.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ vulnera.

Butyrum infusum.

Equiseti folia ex aqua pota.

DIOSCORIDIS.

Ad ejiciendos vesicæ calculos.

Ossifragi avis ventriculus paulatim in potu haustus.

Muris qui muserta dicitur, fimus cum mulso & thure potus.

Urina apri potui data.

Rumicis radicum ex vino decoctum bibitum.

Sion crudum, coctumve haustum, vel comestum.

Sisymbrii semen potum.

Baccharis decoctum haustum.

Apii semen vel radix vino bibita.

Fœniculum erraticum potum.

Sagapenum potui datum.

Adianthi decoctum bibitum.

Trichomanes decoctum in potu sumptum.

Vitis viniferæ lachryma in caudice concreta ex vino pota.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ calculos frangendos educendosq.

Cardamomum cũ corticis radicis lauri drachma potũ.

Bdellium potum.

Cerasi arboris gummi bibitum.

Aspleni decoctum haustum.

Lithospermum ex vino albo potui datum.

Saxifragia ebibita.

Graminis decoctum haustum.

Tragii semina pota.

Rusci radices, ac baccæ in potu sumpta.

Judaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.

Lapis spongiæ potui datus.

MATTHIOLI.

Balsami factitii liquores omnes poti.

Betulæ aqua, quæ è perforato caudice destillavit, pota.

Ericæ decoctum tum potũ, tum balneum ex eo paratum.

Scorpionum cinis potioni inspersus.

Scorpionum oleum pubi illitum.

Leporis integri cinis in potione sumptus.

Murium stercus potum.

Bubuli fellis lapis in potione sumptus.

Humani stercoris aqua stillatitia pota.

Polygoni minoris pulvis ex vino potus.

Saxi-

Saxifragia alba ex vino decoctum potum, sive albicantia grana radicibus inhærentia cōtusa, & devorata.
Saxifragia magna drachma pondere ex vino.
Primula veris radicum decoctum haustum.
Genistæ florum decoctum potum.
Corallium ustum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad urinæ incontinentiam.

Ruta sylvestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in vino austero bibita.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Echini terrestris combusti cinis cum agrimonia. & interna membrana ventriculi gallinæ sumptus.
Tormentillæ / *Bistortæ* } *radices ex plantaginis aqua potæ.*

MATTHIOLI.
Ad vesicæ scabiem.

Cassiæ solutivæ pulpa cum pulvere dulcis radicis pota.
Nuclei pinei devorati ex melle, aut saccharo.
Amygdalinum oleum potum.
Sesaminum oleum haustum.
Glycyrrhiza radix & ejus succus.

DIOSCORIDIS.
Ad cruentos mictus.

Cumini sylvestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
Acida muria infusa.

MATTHIOLI.

Dactylorū ossa cum crudo serico combusta intus sumpta
Plantaginis & millefolii succus potus, addita philonii Persici drachma.
Millefolii farina unciæ pondere, una cum boli armenii drachma ex lacte bubulo propinata.
Millefolii succus unciæ pondere cum syrup. mirtino haustus.

VIRILIUM ET PUDENDORUM.
DIOSCORIDIS.
Ad venerem ciendam stimulandamq;.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle & pipere devoratum.
Rapum decoctum in cibo sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maj. radix tosta, vel elixa ex vino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum. vel comestum.
Porri semen potui datum.
Culbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Urticæ semen ex passo potum.
Gallii radix assumpta.
Menthæ succus potus.
Pastinaca erratica radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix, quæ vegetior est, bibita vel comesta.
Satyrii radix esitata.
Horminium in vino potum.
Gladioli superior radix ex vino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex vino hausti.
Lac omne haustum.

MATTHIOLI.

Galanga pota, & in cibis addita.
Moschus ex cicino oleo peni illitus.
Zibetum eodem modo inunctum.
Pistaceorum oleum unà cum oleo sinapino, benzoino, & moscho genitalibus illitum.
Fraxini semen cum pistaciis, & nucibus pineis devoratum addito saccharo.
Nux Indica.
Myristicæ nucis oleum genitalibus illitum.
Sepiæ pisces cum nucibus & allio paratæ & devoratæ.
Genitale cervi in pulverem tritum, & ex ovo sumptū.
Caryophylli quatuor drachmar. pondere ex lacte poti.
Phasioli in lacte bubulo decocti, & longo pipere, & galanga aspersi.
Dauci semen.
Mala insana elixa, & deinde in butyro frixa, & cum longo pipere devorata.
Vitis nigra radix sub ferventibus cineribus decocta, & cum pipere & sale devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta, quæ venerem excitant, præter ea, quæ in calore, & siccitate excellunt.

MATTHIOLI.

Sesaminum oleum potum, aut in cibis additum.
Cephiliones cum pipere & sale.
Nuclei pinei.
Pistacia.
Nux Indica.
Gallinaceorum testes frequenter devorati.
Oryza in bubulo lacte decocta addito croco & cinnamomo.
Cicera cibo data.
Phasioli in lacte bubulo decocti, longoq; pipere, galanga, & saccharo aspersi.
Rapum in lacte decoctum.
Napi ex pingium carnium jure decocti addito pipere.
Siser coctum & cum pipere devoratum.
Asparagi in cibo sumpti.
Trasorum cremor ex carnium jure paratus.
Caryophylli quatuor drachmæ. pondere ex lacte poti.
Cinara echinus ex pipere devoratus.
Ferulæ corculum sub cineribus decoctum cum sale & pipere devoratum.
Mala insana cocta, & in butyro frixa, & cum pipere devorata.
Vitis nigra radix sub cineribus ferventibus probè decocta, & cum pipere devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad venerem inhibendam & nocturnas pollutiones.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudenduq; inuncta.
Lactucæ semen potum, nocturnas veneris imaginationes arcet.
Anethi seminis & coma decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potuq; sumpta.
Canini testiculi herbæ, languida flaccidaq; radix potui data.
Cannabis sativæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.

Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

MATTHIOLI.

Caphura renibus & testibus illita.
Vinum, in quo mullus piscis fuerit immersus, potum.
Lactucæ succus cum caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen ex papaverini seminis cremore potum.
Sisymbrii succus testibus illitus.
Cannabis sativæ semen largius sumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad feminis profluvium.

Nymphea radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum renibus & testibus illitum.
Thus drachmæ pondere cum aqua nymphea bibitum.
Larigna aut terebinthina resina ex aqua plantaginis lota, additis succino, vel aspleno, & caphuræ momento.
Caphura cum succino ex aqua nymphea hausta, exteriusq́ illita.
Rosarum baccarũ semen, & lanugo in vino austero pota
Rosarum crocei flosculi, capillive epoti.
Saccharum è punica floribus paratum ex vino austero sumptum.
Cichorii succus potus.
Menthastri succus potus, & testibus illitus.
Asplenii aurigo drachmæ pondere, cum albi succini semidrachma ex portulaca, aut plantaginis succo pota.
Lithospermi utriusq́ semen, sesquidrachmæ pondere, addita pari aspleni quantitate, & succini scrupulis duobus, ex succo portulacæ pluribus diebus potum.
Millefolium cui candida inest umbella, una cum floribus tusum, & cum sua ipsius aqua stillatitia, aut caprino lacte potum, vel cum corallio, succino & eboris scobe propinatum.
Unguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratum.
Diphryges illitum ex rosaceo unguento.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pudendorum ulcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in pulverem imposita.
Polygoni succus in vino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

MATTHIOLI.

Mumia ex caprillo lacte pota.
Malicorium cum marina spongia exiccatum additis oleo & alumine.
Cucurbitæ exustæ cinis.
Gammarorum lapilli cum tartaro triti & aspersi.
Abrotanum ustum in pulverem admotum.
Floris solis decoctum fotum.
Anethum ustum & aspersum.
Solidaginis mediæ folia, aut eorum succus adhibitus.

Sanicula *Auricula ursi* *Pilosella* *Potentilla* *Pulmonaria altera*	*tum in pulverem inspersa tum in lotionibus decocta, & fota.*

DIOSCORIDIS.
Ad testium inflammationes, & tumores.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in vino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri foliis.
Sal cum origano, & fermento illitum.
Cuminum cum passa uva, fabaq́ lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum uva passa, & melle illitum.
Lilii concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo, & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex vino impositum.

MATTHIOLI.

Iridis Illyricæ farina cum aliis quibusdam medicamentis, ut in commento de iride diximus.
Hyoscyaminum oleum illitum.
Fœnugræci farina ex hydromelite decocta, & addita axungia, imposita.
Cicerum farina, aut fabarum, aut erui ex aqua decocta & illita.
Bellidis folia tusa, & illita.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Unguentum ex mortario & pistillo plumbeo cum rosaceo paratum.

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium pruritum.

Salviæ decoctum ex vino illitum.
Resinæ omnes præsertimq́ terebinthina illita.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad eos, qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus, tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputii jacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium phagædenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

MATTHIOLI.

Pilosella *Potentilla* *Solidago minor & media* *Sanicula* *Auricula ursi* *Pyrola*	*quovis modo usurpata in topicis auxiliis.*

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel sylvestris capræ inunctum.
Fimum ovillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.

Ruta

Digitized

Ruta cum pipere, nitroq; confricata.
Tithymali caraciæ lac inunctum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropii semen illitum.
Oleum è chalcantho illitum.
Oleum nostrum de antimonio cum cautela adhibitum.

UTERI.
DIOSCORIDIS.
Ad uteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate devoratæ.
Juniperi bacca pota.
Ungues odorati suffiti.
Cimices lectularii naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Urina cum ligustrino oleo fervefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum vino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolii bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachma pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Zibetum cavernulæ umbilici illitum.
Juglandium juli in pulverem contriti, & ex vino albo poti.
Castoreum incensum naribus admotum.
Castoreum semioboli pondere cum pari assa fœtida in catapotiis devoratum.
Imperatoriæ radix ex vino.
Sagapenum cum olfactum, tum catapotiis devoratum.
Alliariæ semen suppositum.
Tussilaginis majoris radix duarum drachmarum pondere ex mero pota.
Hippoglossi radicum, aut foliorum pulvis cochlearis mensura ex vino, vel jure haustus.
Antirrhini flores folia, & semen, cum rosaceo, & melle umbilico adhibita.
Vitis albæ radix ex vino pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta, hausta, & in faciem projecta.

DIOSCORIDIS.
Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex vino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Cassia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, vel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus juncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.

Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenii radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel rutæ succo admota.
Styrax pota & apposita.
Bitumen ex vino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phyllireæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex vino haustum.
Olea Aethyopica, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ devoratæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce græca ebibitum.
Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cepæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus vel ejus succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngii decoctum haustum.
Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, vel ejusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, vel ejus decoctum in potu sumptum.
Centaurii majoris radix bibita vel ejusdem succus suppositus.
Chondryllæ gummi ex myrrha subditum.
Lactucæ sylvestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & sylvestre comestum.
Allii comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex & semen potui datum.
Anemones radix ex vellere apposita.
Hederæ corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelle drachmæ pondere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum, vel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Salvia decoctum potum.
Ammi ex vino haustum.
Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnii semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, vel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta utraq; tum pota, tum subdita.
Panaces herculeum ex vino haustum.
Ligustici radix & semen potum, & illitum.
Pastinaca erratica semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex vino sumptum.

Sison bibitum.
Libanotis radices pota.
Pucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitii liquor cum pipere & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Lilii cremati radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desessionibus.
Trifolii semen & folia pota.
Polii utriusq; decoctum haustum.
Scordii succus bibitus vel herba ipsa subdita.
Arthemisia decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia & flores poti.
Hemerocallis radix cum vellere subdita.
Rusci folia & baccæ ex vino sumpta.
Leucoii decoctum fotum, & sessionibus admotum.
Ejusdem semen drachmarum duarum pondere ex vino sumptum.
Anthemidis decoctum tum potum, tū fotu adhibitum.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichmanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.
Urticæ utriusq; folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum vino sumpta.
Medii semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragii liquor bibitus, quinetiam semen & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocomæ ex melicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Ejusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum / Album } suppositum.
Vitis nigræ tenellæ viticulæ in cibum sumptæ decoctæ olerum vel asparagorum more.
Heliotropii folia supposita.
Vinum { Scillinum bibitum. / Absinthites haustum. / Hyssopites potum. }

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lavendula cum in potionibus, tum in fomentis.
Asarinæ decoctum potum.
Phu quoquomodo sumptum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris.
Crocum ex jure sumptum.

UTERI.

Juniperinarum baccarum decoctum potum.
Sabinæ decoctum haustum.
Arundinis radix.
Cicerum rubeorum, nigrorúmve jus.
Lupini decoctum cum myrrha & melle impositum.
Sinapi in potione sumptum.
Dracunculi radix supposita.
Ari semen drachmarum duarum pondere haustum.
Gentiana quovis modo sumpta.
Aristolochia longa fotu adhibita.
Centaurii magni radix ebibita.
Centaurii minoris succus suppositus.
Cardui benedicti decoctum tam haustum, quàm fotu adhibitum.
Hyssopum / Pulegium } quoquomodo usurpatum.
Dictamnus albus tum suppositus, tum cum pulegio suffitus, tum ex mero potus duarum drachmarum pondere.
Gattaria tam pota, quàm desessionibus addita.
Calamintha tum pota, tum supposita.
Imperatoria quovis modo usurpata.
Vincetoxici radices in desessionibus addita.
Artemisia recentia folia, cum myrrha & oleo irino trita, & apposita.
Botrys suffitu usurpata.
Matricaria quoquo modo adhibita.
Lupuli semen tritum, & potui datum.
Quinta essentia nostra frequenter pota sescunciæ pondere.

MATTHIOLI.

Ad alba uteri profluvia.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, & suppositum cum lana.
Caphura cum succino, & aqua nymphææ hausta, aut pubi, aut imo ventri illita.
Flosculi medii rosarum cum suis capillis accepti.
Quernorum foliorū tenellorum stillatitia aqua hausta.
Castanearum interior rubens membrana cum eboris scobe & nymphææ albæ stillatitia aqua.
Saccharum è floribus punicæ arboris paratum.
Dactylorum ossa in pulverem trita, & cum sanguinis draconis lachryma & aqua portulacæ pota.
Ossicula mali punicæ acidi cum thuris polline ex stillatitia rosarum aqua.
Avellanarum putamina ex vino austero hausta.
Ebur in tenuissimum pulverem tritum, & ex cremore seminis lactucæ potum, quod prius in aqua, in qua ferrum candens extinctum fuerit, sit maceratum.
Milii Indici panicularum flores ex vino austero haustī.
Ophioglossum ex quernorum foliorum aqua potum.
Salviæ aridæ folia suffita.
Rosmarinum quotidie, idq; diutius sumptum.
Lunaria minor ebibita.
Alchimillæ lunaria appellatæ stillatitia aqua pota, aut in uterum infusa, aut ejus decoctum in desessionibus usurpatum.
Caryophyllatæ radices haustæ.
Potentillæ siccæ farina ex sua ipsius aqua stillatitia, additis corallio & eboris scobe, pota.
Solbastrella, & ejus semen.
Pulmonaria altera.

Anna-

Amaranthi purpurei flos.
Millefolium recens contusum, & suppositum, pubiq; illitum: vel cum corallio, succino & eboris ramentis ex sua ipsius aqua potum.
Malorum punicorum acidorum vinum potum.
Cymbalaria herba in acetariis devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad mentes cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens insessionibus additus.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacantha bacca in potu, vel in cibo sumpta.
Hypocistis tum pota tum indita.
Oleæ sylvestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum, alba profluvia sistit.
Palmula immatura manducata.
Palmularum involucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, & obsoniis inspersi, concoctive sumpti.
Galla in decoctis addita ad insessiones parata.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, vel desessionibus additum.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota, tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.

Coagulum { Leporinum, Hedinum, Agninum, Cervinum, Hinnulinum, Vitulinum } potum ac etiam subditum.

Cervinum cornu ustum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum tritúmve cum thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barba hircina succus ex vino sumptus, vel suppositus.
Porri coma decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabica spina radix manducata.
Phœnix ex vino austero bibita.
Papaveris nigri semen potum.
Achilea subdita.
Idæa radix hausta.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Junci marini semen frixum, & ex vino diluto potum.
Ocimastrum potum ex vino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluvia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphæa flore luteo radix, & semen ex vino nigro pota.
Pæoniæ seminis grana xv. ex vino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex vino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.

Limonis semen acetabuli pondere ex vino bibitum.
Medii radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi ricini numero x. ex vino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, & vino suppositum.
Sempervivum majus in vellere subditum.
Uvarum vinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fæx imo ventris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex vino haustus.
Morochthus lapis in vellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex vino sumptus.
Samia terra cum sylvestris punicæ floribus hausta.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, aut suppositum.
Rosaceum unguentum.
Mastiches.
Iuniperinum gummi.
Crespini baccarum vinum.
Hypocystis sæpe ex vino austero hausta.
Rosacearum baccarum semen, & lanugo ex vino austero.
Querna folia, Glandes, & gallæ.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Saccharum ex mali punicæ floribus paratum, & ex vino austero potum.
Myrteum condimentum pro intinctu usurpatum.
Cydoniorum vinum, Miva, oleum, confectio.
Mespilorum decoctum, & Mespila ipsa sæpe esitata.
Corna sacchara condita devorata.
Virga sanguinea bacca.
Pruni sylvestris decoctum in desessionibus.
Leporinum stercus suppositum.
Milii Indici panicularum flores ex vino rubro.
Portulaca quoquo modo sumpta.
Bursa pastoris tum devorata, tum in desessionib. addita.
Persicaria maculosa in desessionibus ac etiam intus sumpta.
Chelidonium majus mammis adhibitum.
Salvia arida suffita.
Flos solis cum radicibus contritus, & ex aqua plantaginis sumptus.
Lunaria minor ex vino punicorum hausta.
Clematis prima femoribus adalligata.
Bistorta & tormentilla radicum decoctum in desessionibus usurpatum.
Pilosella tā in corpus sumpta, quam exterius usurpata.
Caryophyllata radices pota.

{ Pyrola, Potentilla, Sanicula, Auricula ursi } quomodo libet usurpata.

Fragariæ folia & radices.
Solbastrella, seu sanguisorba.
Pulmonaria altera.
Amaranthi purpurei flos potus.

Mille-

Digitized by

Millefolium recens tusum, & suppositum, pubiq; illitũ.
Punicorum malorum acidorum vinum potum.
Corallium tam potum, quàm suspensum.

DIOSCORIDIS.
Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere, cum pulegio bibitum.
Cyclamini alterius semen haustum.
Allii coma decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha & pipere sumpta, vel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apii semen in potu sumptum.
Marrubii decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis vini heminis macerata per noctem diemq; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis & folia ex mulso bibita.
Leuconii semen drachmarum duarum pondere ex vino haustum.
Rubia radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpitys ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Thrichomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunii semen potum.
Smyrnii semen potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, aut lavendula pota.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsamum factitium potum.
Ari semen duabus drachmis potum.
Dictamni albi radices cum pugelio fotu adhibita, aut ex meraco pota duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua bibita.
Artemisia recens cum myrrha & irino oleo trita, & supposita.

DIOSCORIDIS.
Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Canicula lac prima fœtura haustum, mortuum pellit.
Oesypus in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi majoris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclamini radix femori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.

Gentiana radix subdita.
Centaurii majoris radix indita.
Centaurii minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumq;.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erratica radix subdita.
Seselis Massiliensis radix pota, quinetiam & semen.
Galbanum cum myrrha & vino potum, suffitumq;.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum potum.
Scordii succus drachma pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum insessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoii semen duarum drachmarum pondere ex vino potum.
Onosmatis folia ex vino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropii folia indita.
Sulphuris fumus in uterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachma pondere in vino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci vino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis femori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto femori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Balsami factitii liquores omnes hausti.
Sabina hausta.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibita, aut ex meraco drachmarum duarum pondere hausta.
Calamintha seu pota, seu admota.
Artemisiæ radix pota.
Botryos suffitus per muliebria exceptus.
Chamæpitys altera recens in aceto decocta, & pota.
Chrysocolla mineralis ex sabinæ succo drachma pondere pota.

MATTHIOLI.
Ad alleviationem partus.

Iuniperina, & laurina bacca cum cinnamomo in turturis ventre assata, & alternis diebus devorata.
Lauri bacca septem devoratæ.
Cochleæ ante partum diebus aliquot comestæ.
Malva cum radice ad lentorem usq; decocta, & potui data.
Ejusdem succus potus.
Cardiaca herba sicca farina cochlearis mensura ex vino albo pota.

DIOSCORIDIS.
Ad præsentem difficultatem partus.

Suffitus ex cancris aridis in vulvam exceptus.

Lingua

Lingua chamaleonis adalligata.
Raphani cortex cum aliis nonnullis suppositus: lege raphani commentarium.
Dictamnum Cretense in potu propinatum cum suo ipsius decocto.
Dictamni albi radices cum pulegio suffita, aut ex meraco pota duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua pota, additis croco & casia odorata.
Lithospermi minoris seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri pota.
Cardiaca herba in pulverem trita, pota ex vino albo calido cochlearis mensura.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere pota. Atqui dari non debet nisi in magno discrimine vitæ.
Argentum vivum semiscrupuli pondere devoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drach. pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminu subditum.
Cedria virili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere 4. diebus à purgatione potus.
Asplenum (ut quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum, cum muli liene ventri adalligatum.
Periclymeni semina & folia diebus triginta sex pota.
Epimedii folia trita illico à purgatione quinq; diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœmina radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum vulvæ admota.

MATTHIOLI.

Leporinum stercus suspensum.
Vinum in quo vivus mullus piscis immersus fuerit, potum.
Mulæ ungularum cinis haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem juvandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

MATTHIOLI.

Salviæ succus heminæ mensura, addito salis modico quaternis diebus potus.
Cuminum suppositum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Alchimilla, seu stellaria pulvis ex vino aut jure, quindecim aut viginti diebus continuis potus cochlearis mensura.
Oleum è momordica uteri osculo inunctum, ante veneris congressum.

Oleum è gagate lapide illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Salviæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex vino potum.
Marrubii decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

MATTHIOLI.

Balsami factitii liquores omnes hausti.
Centaurii magni radix.
Centaurii minoris succus suppositus.
Pulegii decoctum haustum.
Calamintha tam pota quàm supposita.
Botrys cocta ac suffita.
Chamæpityos ex aceto decoctum haustum.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere ex succo sabinæ pota; sed ubi tantum vitæ periculum adsit.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

MATTHIOLI.

Dactyli recentes cum infectorii cocci pulvere devorati.
Cydonia mala frequenter esitata.
Salvia sæpe devorata, vel saccharum ex ejus floribus paratum.
Bistortæ vel tormentillæ radices bibitæ & ventri, lumbisq; ex aceto illitæ.
Coccum infectorium quotidie in ovo sorbili propinatum, thure modico addito aut mastiche. Pulverem præstantissimum ad hoc habes lib. 4. cap. 43.
Jaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS.
Ad puerperia juvanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Althææ decoctum infusum.

MATTHIOLI.

Balsami factitii liquores omnes poti.
Dictamni albi radices supposita, aut cum pulegio suffita: quinetiam ex meraco pota duarum drachmarum pondere.
Menthastrum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prægnantium malaciar.

Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq; succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad uteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Junci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum, & seminum decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegii decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis herculei lachryma ex melle indita.

Digitized by Google

Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteq; indita.
Parthenij decoctum in desessionibus additum.
Althæa decocta, aut subinde anserino, suillove adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Consolida regalis flores poti.
Oleum de momordica illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad exulceratos locos

Aspalathi ex vino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infusum.
Oesypum inditum, explet enim & emollit.
Fœnogræci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

MATTHIOLI.

Malicorium cum marina spongia exiccatum, additis aloe & alumine.
Solidaginis mediæ, & minoris farina inspersa, aut succus illitus, aut infusus.
Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Pyrola, Potentilla } *adhibita.*
Oleum è momordica syphone injectum.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Malvæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces herculeum ex melle inditum.
Ebuli, sambuciq; decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœnigræci ex aqua expressus succus, cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Oleum ex ovorum vitellis.
Cervina & vitulina medulla.
Lini seminis oleum.
Oleum liliorum alborum.
Lupuli florum decoctum in desessionibus usurpatum.

DIOSCORIDIS.
Ad uteri inflationes.

Ruta ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium & ejus radix drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.

Galanga.
Cubeba.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores, & oleum in potionibus.
Cnicinum oleum.

Laurinum oleum.
Scorpionum oleum in potu datum, aut exterius illitum.
Castoreum cum pipere albo, & melicrato potum.
Milium cum sale impositum.
Sisymbrium in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aspersum, ventriq; applicatum.
Dictamni albi radices duarum drachmarum pondere ex meraco pota.
Mentha græca in placentis addita, aut ejus folia tenui pulticula illita, & deinde in oleo, aut butyro frixa & devorata.
Carum quovis modo usurpatum.
Imperatoria radix hausta ex meraco.
Matricaria quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.
Ad molam expellendam.

Balsamum factitium potum.
Dictamni albi radices supposita, aut cum pulegio suffita, aut ex meraco duarum drachmarum pondere bibita.

MATTHIOLI.
Ad uteri frigiditates.

Nardus Italica.
Lavendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsamum factitium, & ejus liquores omnes.
Nux myristica.
Scorpionum oleum in vini potione sumptum, & forinsecus applicatum.
Dictamni albi radices, aut cum pulegio suffita, aut ex vino meraco pota duarum drachmarum pondere.
Mentha græca tam fotu, quàm potu usurpata.
Carum quovis modo sumptum.
Imperatoria radix ex vino pota.
Matricaria quomodolibet usurpata.

MATTHIOLI.
Ad vulvam cohibendam.

Nucum sive viridium conorum pini stillatitia aqua cum linteolis in ea madefactis admota.

MATTHIOLI.
Ad delectandas fœminas in coitu.

Fel { *Aurata, Lucii, Perdicis, Gallinacei.* } *coli virili inunctus.*
Zibettum peni illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentem uterum.

Casia fotu, vel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in desessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ utriusq; folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersa.

DIO-

Digitized by Google

DIOSCORIDIS.

Ad uteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*
Urina cum ligustrina oleo fervefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Malva decoctum fotu adhibitum.
Portulaca decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurii majoris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenaca recta folia ex recenti suillo adipe, vel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragora liquor pessulis impositus.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Amygdalinum oleum haustum.
Laurinum oleum inunctum.
Balsami factitii liquores omnes.
Nucis myristica decoctum ex rhodomelite, & aqua vita potum.
Nuces myristica cum matricaria radicibus ex vino albo cocta, & potui data.
Scorpionum oleum in potione sumptum, aut foris admotum.
Castoreum cum pipere albo ex melicrato.
Sisymbrium cum Parthenio in calenti tegula calefactũ, & odorato meraco aspersum, & impositũ ventri.
Succisa radicum decoctum ex vino paratum.
Chelidonium majus cum radice tusum, & oleo chamamelino fervefactum, & imo ventri admotum.
Dictamni albi radices ex meraco vino pota.
Mentha graca in placentis addita.
Imperatoria quovis modo bibita.
Vincetoxici radices in desessionibus addita.
Oleum liliorum alborum, & è lini semine calidum cum succida lana ventri adhibitum.
Botrys recens in tegula calefacta, & cretico vino aspersa & imposita.
Aliud simile medicamentum, sed praestantius vide lib. 3. cap. 113.
Matricaria quoquomodo adhibita.

EXTREMORUM MEMBRORUM.

DIOSCORIDIS.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices imposita.
Populi nigra folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositum.
Ficulneum lac cum farina fœnigraci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochlea terrestres suo cum operimento tusa imposita.
Mustela cremata cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ovillus, caprillus, hircinusve ex ejusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.

Caprarum montanarum fimus ex earum adipe illitus.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polenta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœno graco & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbita ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachma pondere ex vino pota.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Panaces herculeum cum passa uva illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Sempervivum inunctum, ubi calor exuperat.
Urtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsia succus illitus.
Glans unguentaria illita.
Sambuci & ebuli folia cum sevo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropii folia illita.
Uva passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornacea testa exusta imposita.

MATTHIOLI.

Oleum irinum è floribus paratum.
Asarina, aut ejus decoctum potum.
Santalum rubrum è sedi succo, aut solani, aut portulaca illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus & admotus.
Terebinthina resina, aut larygna cum chamapity devorata.
Juniperini ligni decoctum pro balneo usurpatum: vide Juniperi commentarium.
Oleum è luteis ovorum illitum.
Oleum è terrenis vermibus.
Faba fresa cocta, & cum adipe suillo subacta & imposita.
Plantago trita & illita.
Dracunculi radix cum melle, & caprino fimo illita.
Ari folia calenti fimo bubulo illita & imposita.
Aristolochia rotunda.
Thymi aridi semuncia cum oxymelle hausta.
Canabis sativa radix in aqua decocta & illita.
Chamapitys decoctum cum rhodomelle, & oxymelite pluribus diebus potum.

Cortusa florum oleum illitum: Parandi rationem habes lib. 4. commen. de lagopo.
Primula veris illita ac devorata.
Verbasci minoris folia in aqua decocta, & illita.
Ejusdem florum oleum inunctum.
Genistæ florum conserva ex saccharo parata frequenter devorata.
Ricini semen ex jure veteris galli decoctum & potum.
Sambuci tenerrima folia primo germinatu prodeuntia, cum pari pondere radicum plantaginis, suillaq; axungia veteris contrita, & illita.
Colocynthis in catapotiis devorata, & clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad coxendicos affectus.

Mei radices imposita.
Helenii folia ex vino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, vel clystere infusum.
Populi albæ cortex unciæ pondere haustus.
Iberis contusa & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium garum clysteribus injectum.
Smyrnii semen potum.
Bubulum fimum ex bobus in pascuis degentibus illitum.
Lolii farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum.
Sinapi cum fico tritum impositum, donec ruborem excitat.
Nasturtium clysmate infusum.
Irionis semen clystere injectum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidii folia & radices cum helenii radice trita & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potum.
Rhaponticum potum.
Androsami semen bibitum, sed à purgatione aquam exsorbere oportet.
Centaurii majoris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubia radix pota.
Pulegium illitum quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens, tritaq; donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Ruta sylvestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustrino & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia 40. diebus ex dulci aqua bibita.

Betonica folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum vino, myrrha, & piper sumptum.
Quinquefolii radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex vino hausta.
Papaveris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopidis decoctum bibitum.
Arction ex vino haustum & illitum.
Chamæcisси folia trium obolorum pondere in aqua cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris sylvestris radix clysmate infusa.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex vino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

MATTHIOLI.

Asari decoctum, sive diluium ex caprino sero paratum potum.
Balsami factitii liquor secundus, tum haustus tũ illitus.
Abiegna lachryma devorata.
Nuclei pinei frequenter sumpti.
Terebinthina, aut larigna resina sumpta uncia pondere, addito chamæpitys, aut stœchadis pulvere.
Castoreum drachmæ pondere potum, cum tribus opopanacis obolis.
Ibicis stercoris admirabile medicamentum: vide lib. 2. commentarium de stercore.
Fabalium caulium & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Lupinorum farina cocta, & cataplasmatis modo illita.
Siliquastri recentia cornicula tusa & illita.
Agaricum in potionibus additum.
Thymi aridi semuncia cum oxymelite hausta.
Sagapenum quoquo modo adhibitum.
Euphorbium ex leucoii oleo illitum.
Artemisia arida pulvis trium drachmarum pondere ex vino haustus.
Bellidis genera omnia quovis modo usurpata.
Chamæpityos pulverem cum radicibus trita, & cum terebinthi lachryma drachmis quatuor excepta, & quotidie diebus quadraginta devorata.
Oleum flammulæ calidum inunctum, aut infusum clysteribus.
Consolida regalis flores poti.
Daphnoidis recentia folia contusa, & illita, donec rubescat locus.
Saccharum è genista floribus paratum.
Ricini semen ex jure veteris galli decoctum potum.
Colocynthis in catapotiis devorata, & in clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium jus potum.
Brassica cum fœnograco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolii radicis decoctum bibitum.

Psyllium

Psyllium ex rosaceo & aceto, aut aqua illitum.
Mandragorae radix cum polenta imposita.
Urtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Ficus marinus recens impositus.
Thapsiae succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum inunctum.
Balsamum factitium illitum.
Oleum flammulae inunctum, & clysteribus additum.
Cortusa herba oleum: vide lib. 4. comment. de lagopo, primula veris herba.
Abiegna, lentiscina, terebinthina, larginaq; lachryma, unaquaq; per se devorata.
Mastiche cum cumino, pulegio, salvia, lauri baccis, & sabina, omnia melle excepta & imposita.
Cochleae cum testis tritae, & impositae.
Oleum è terrenis vermibus.
Sagapenum quomodo libet adhibitum.
Oleum liliorum alborum illitum.
Cannabis radix in aqua decocta & adhibita.
Chamaepytis decoctum cum Rhodomelle & oxymelite pluribus diebus potum.

MATTHIOLI.
Ad diuturnos articulorum dolores.

Ligni Guaiaci.
Radicis { *Chinae*, *Zarzae parillae* } *decoctum diebus xl. potum.*

MATTHIOLI.
Ad genuum dolores.

Oleum è nucibus Indicis.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia vel oleo illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum tophos.

Cannabis sylvestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

MATTHIOLI.

Oleum Indicae nucis illitum.
Taxi pinguedo.
Muris montani pinguedo.
Sagapenum emplastri modo impositum, addito aceto & capparum succo.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad perniones.

Thus cum suillo adipe, aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus cremata cum cerato imposita.
Cancrorum fluviatiliū cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininae ungulae cinis oleo maceratus illitus.
Ursinus adeps inunctus.
Umbilici veneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo & rosaceo adhibitae.

Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betae decoctum impositum.
Dracunculi majoris folia ex vino decocta & imposita.
Oleum ex incavata asphodeli radice decoctum illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cum pauca cera in ejus excavata radice fervefactum illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex vino illitum.
Alumen aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Malicorium ex vino decoctum, & impositum.
Cancrorum exustorum cinis oleo subactus & impositus.

MATTHIOLI.
Ad pedum tumores.

Tiliae folia ex aqua aspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo { *Agninus*, *Ursinus*, *Suillus* } *impositus.*

Calceamentorum veterum solae combustae, & illitae.
Capae succus cum adipe gallinaceo impositus.

MATTHIOLI.

Leporinus pulmo impositus.
Unguentum ex rosaceo in mortario plumbum paratū.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum rimas.

Cancrorum fluviatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo fervefacta, & cum resina imposita.

MATTHIOLI.

Oleum ex ovorum vitellis.
Oleum ex tritico.
Unguentum è rosaceo in mortario plumbeo diu circumductum, ut habes lib. 5. com. de plumbo.

DIOSCORIDIS.
Ad digitorum reduvias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita & imposita.
Oleae sylvestris folia trita & imposita.
Eboris ramenta in pulverem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousq; liquescat inuncta.
Labruscae cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubii folia ex melle imposita.
Quinquefolii radix illita.
Tithymali characiae lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

MATTHIOLI.

Plantaginis folia recentia trita, & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad paronychias.

Thus cum melle illitum.

lized by Google

Eboris scobes inspersus.
Paronychia folia illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scabros ungues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupressi pilulæ imposita.
Lapathi cujusq; radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia & radices admota.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fex vini cremata ex resina.

MATTHIOLI.

Ranunculus tritus impositus.
Chelidonium minus tritum & illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad mobiles ungues extrahendos.

Uva passa illita.

DIOSCORIDIS.
Ad contusos ungues.

Bulbi cum polenta impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad clavos, & callos.

Fermentum triticeum illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto maceratus impositus.
Blitum illitum.
Lilii radix axungia excepta & illita.

MATTHIOLI.
Ad verrucas.

Cichorium verrucarium in acetario devoratum.
Ejusdem herbæ semen drachmæ pondere tribus diebus potum, ante nocturnum decubitum.

DIOSCORIDIS.
Ad varices.

Cirsii radix dolenti loco adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad lumborum dolores.

Echii radix pota.
Chamæleuce illita.

DIOSCORIDIS.
Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.
Aster atticus recens illitus.

MATTHIOLI.

Cochleæ minores tritæ, & illitæ.

DIOSCORIDIS.
Ad enterocelas.

Cupressi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini catap[la]smatis additi.
Symphytum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia imposita.
Aloe emplastri modo illita.

MATTHIOLI.

Bdellium saliva matutina subactum emplastri modo impositum.
Cupressini coni virides ex vino vetere decocti, & epoti, interim tamen cupressinis foliis affecto loco adalligatis.
Ulmi folliculorum liquor impositus.
Cupressi item folia contusa & affecto loco illita.
Leporinus fimus & pili, qui sub ventre habentur cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter devorati.
Ophioglossum in potione sumptum, & extrinsecus impositum.
Trinitatis herbæ pulvis dimidii cochlearis mensura ex vino austero pluribus diebus potus.
Lunaria minor in potu usurpata.
Polygonum minus in potionibus sumptum.
Sanicula quovis modo sumpta.
Auricula ursi ebibita.
Pilosella farina hausta.
Caryophyllatæ radices ebibitæ.
Potentilla tam in cibis, quàm in potionibus usurpata.
Personata in vino decocta, aut trita & epota.
Alchimillæ aridæ pulvis ex sua ipsius aqua stillatitia sumptus.
Hippoglossi radicum, aut foliorum pulvis sesquidrachmæ pondere ex majoris symphyti decocto potus.

DIOSCORIDIS.
Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita, & mensibus pluribus hausta.

SIMPLI.

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM FACULTATES SECUNDUM GENERA,

Ex Dioscoride.

FEBRIVM.

DIOSCORIDIS.

Ad tertianas.

ARANEUS, plagella confricatus, linteolóve illitus, mox fronti, & temporibus impositus.
Vermes terreni, cum anserino adipe decocti & illiti,
Plantaginis radices integra tres, cum vini cyathis tribus, pari aqua pota.
Trifolii bituminosi tria folia trita, totidemq; semina epota.
Hypericum ex vino bibitum.
Verbenaca supina tertius à terra geniculus, cum adjacentibus foliis bibitus.
Heliotropii seminis grana quatuor, pota ante febris accessionem.
Portulaca succus haustus.

MATTHIOLI.

Asari ex vino decoctum potum addito melle, maci & cinnamomo.
Rosarum succus, & dilutum potum.
Tamarindi hausti.
Sebestena.
Lapis inventus in capite nudæ limacis suspensus.
Caninum stercus album in accessione cochlearis mensura ex vino potum.
Agaricum in potione sumptum.
Rhabarbarum potui datum.
Gentiana stillatitia aqua pota.
Centaurii minoris decoctum potum.
Chamadryos decoctum aliquot diebus potum.
Jaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS.

Ad quartanas.

Cimices lectularii septem, cavis fabarum inclusi, & poti.
Plantaginis radices integra quatuor, cum vini cyathis quatuor, & pari aqua bibita.
Vermiculi qui in dipsaci echino internis partibus conclusi reperiuntur, in aluta collo, brachióve adalligati.
Ruta sylvestris cum vino pota.
Hypericum ex vino haustum.
Quinquefolii rami quatuor sumpti.
Verbenaca supina quartus à terra geniculus unà cum adjacentibus foliis haustus.
Heliotropii seminis grana quatuor, hora una ante accessionem pota.

MATTHIOLI.

Asari ex vino albo decoctum addito melle, maci, & cinnamomo.

FEBRIVM.

Asarinum oleum pedum plantis, & spina dorsi illitum,
Myrrha drachma ex vino Cretico calido pota hora una ante accessionem, sed agros subinde in lecto sudare oportet, & potionem tribus in accessionibus replicare.
Eadem in catapotiis cum theriaca conformatis.
Gentiana stillatitia aqua pota.
Eryngii tenellorum foliorum stillatitia aqua.
Imperatoria radicis drachma, ex mero calido hora una ante accessionem pota.
Cardui benedicti decoctum, aut herba ipsa in pulverem pota.
Palma Christi radices per potiones sumpta.
Flammula & ejus aqua pota.
Verbasci fœmina radicis succus duarum drachmarum pondere, ex Cretico vino haustus, ipsa hora accessionis.
Ellebori nigri dilutum potum.
Stibium nostrum quatuor granorũ pondere sumptum.

DIOSCORIDIS.

Ad diuturnas febres.

Galli senis jus Dioscoridis modo paratum potum.
Agaricum haustum.
Vinum melitites haustum, ubi ventriculus magna imbecillitate laboret.

MATTHIOLI.

Asari decoctum potum.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum frequenter potum, & ejus dilutum.
Gentiana aqua pota.
Anthemidis florum pastilli, in suo ipsius oleo dissoluti, & febrientibus à vertice capitis usq; ad pedes illiti. Parandi modum habes lib. 3. c. de anthemide.
Eupatorii decoctum potum.
Foliorum, & folliculorum lupuli decoctum.
Ellebori nigri decoctum.
Stibium nostrum quatuor granorum pōdere sumptum.

MATTHIOLI.

Ad continuas.

Cassia solutiva palpa sumpta.
Santula omnia pota, vel ex aqua rosacea ventriculo illita.
Melopeponum seminum cremor ex hordeacea ptisana (potus.
Trifolii acetosi stillatitia aqua.
Anguria pulpa devorata.

DIOSCORIDIS.

Ad hepialas.

Hyoscyami tria, vel quatuor folia pota.

MATTHIOLI.

Acori, Fœniculi, Asparagi, Agarici } decoctum potum.

Eupatorium

Digitized by Google

Eupatorium quocunq; modo usurpatum.

MATTHIOLI.

Ad quotidianas.

Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum, & ejus dilutum frequenter potum.
Genista stillatitia aqua potui data.
Eryngii stillatitia aqua pota, quam è tenellis paratur (foliis.

MATTHIOLI.

Ad compositas febres.

Gentiana stillatitia aqua pota.
Agaricum / Rhabarbarum } & eorum dilutum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad causum.

Crespini baccarum succus cum violaceo julapio propinatus.
Uvæ spinæ jusculis incocta.
Ribes vulgaris.
Salicum & arundinum folia circa lectulum sparsa.
Cerasia acetosa saccharo condita.
Melopeponum, cucumerum, cucurbitarumq; seminum lacteus cremor potus.
Anguriæ pulpa devorata.
Potentillæ pedum plantis manuumq; volis, admota.

DIOSCORIDIS.

Ad hecticam.

Portulaca tum ventriculi osculo, tum hypochondriis illita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Pistacia quoquomodo sumpta.
Nuclei pinei.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptũ.

DIOSCORIDIS.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnii semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.
Quinquefolii folia ex dulci aqua, aut diluto vino, cum exiguo pipere bibita.

DIOSCORIDIS.

Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.
Abrotonum ex oleo inunctum.
Calamintha decoctum potum.
Panaces herculeum illitum.
Smyrnii semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex vino haustum.
Gressi cocta & illitæ.
Viperæ carnes cocta, & in cibum sumpta.
Mustelæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, vel ter qualibet die ex vino pota.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum, & ipsa quoq; radix hausta.

Myrrha.
Caphura.
Dictamnus albus.
Crespini baccarum succus.
Uvæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Quernorum foliorum stillatitia aqua.
Citrii mali succus.
Limonii & aurantii florum stillatitia aqua.
Avarantia acida.
E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cyanus herba & ejus flores.
Galega / Tormentillæ } radicum decoctum, addito armenio bolo.
Cardui benedicti decoctum, & ipsa herba pota.
Scordium quovis modo usurpatum.
Tussilaginis majoris radix.
Tormentillæ radicum decoctum, vel aqua stillatitia, vel pulvis.
Scabiosa quovis modo hausta.
Sanguisorba decoctum haustum.
Lentis palustris stillatitia aqua.
Punicorum malorum vinum ex oxalidis, aut intybi aut borraginis aqua potum.
Armenia terra ex oxalidis aqua sumpta.
Antidotum nostrum magnum descriptum in præfatione sexti libri.

MATTHIOLI.

Ad pestem, & pestilens contagium.

Citrii pomi semen.
Scorpionum oleum nostrum, cordi, & arteriis temporum, manuum, pedumq; frigidum quotidie illitum.
Cervini cordis os.
Sco[illegible]nera radix, aut ejus succus.
Cepa excavata, theriaca, & citrii succo repleta, & calentibus cinerib. cocta expressus cremor potus.
Caryophylli tam devorati, quàm suffiti.
Saccharum è cariophyllorum floribus paratum.
Caryophyllorum florum succus, ex tota planta expressus & haustus.
E caryophyllis floribus paratum insolatumq; acetum manibus & arteriis illitum.
Zedoaria commansa, vel in potione sumpta.
Succisæ radix viridis, recensq; carbunculis imposita.
Ejusdem ex vino dilutum potum.
Cruciatæ utriusq; radices quoquo modo sumpta.
Aristolochia longa pota.
Veronica mas drac. duabus unà cum theriaca drachma ex vino meraco pota, ad ciendum sudorem.
Dictamni albi radices.
Galega sive ruta capraria quovis modo usurpata quotidie.
Ejusdem succus, addita theriaca, trium unciarum pondere potus.
Agaricum in potionibus.
Gentiana.
Abrotonum.
Calamintha intus sumpta, & foris cum oleo fervefacta illita.
Imperatoria radix pota.

Saccha-

Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radices ex vino pota.
Carduus benedictus.
Chamædrys à jejunis quotidie in acetariis sumpta.
Scordium quomodo libet sumptum.
Tussilaginis majoris radix duarum drachmarum pondere ex vino calido pota, ad sudandum.
Scabiosæ succus quatuor unciarum pondere cum theriaca drachma pota, ad citandum sudorem.
Pimpinellæ radices quoquomodo sumptæ.
Sanguisorba, & ejus aqua stillatitia.
Angelicæ radicis semidrachma cum theriaca drachma & sua ipsius aqua pota, ad ciendum sudorem.
Stibium nostrum quinq; granorum pondere sumptum, cum electuario liberantis in principio morbi.
Armenia terra in antidotis addita.
Argentum vivum præcipitatum ex rhodosaccharo sumptum.
Oleum è chalcantho scrupuli pondere sumptum, citato subinde sudore.
Antidotum nostrum magnum in præfatione 6. libri descriptum, tam ad infectos curandos, quàm ad præservandos sanos.

TUMORUM PRÆTER NATURAM.

MATTHIOLI.

Ad exanthemata & morbillos.

Napi rapive semen ex adianti decocto potum.
Caucamum ex caricarum decocto haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad inflammationes.

Arundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritæ; & illitæ appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Umbilici veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum cum succidis lanis, aut spongiis impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum ubi diutius perseveraverit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis sylvestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xiridis ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenaca supina folia illita ubi inflammatio diutius perseverat.
Papaveris folia, unà cum calycibus illita, vel calyces tantùm cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq; præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Tritici furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydreleo, vel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Alni recentia folia.
Ligustri foliorum decoctum.
Glandes omnes recentes illitæ.
Myrti foliorum, & baccarum decoctum.
Cydoniorum seminis mucago.
Cochleæ tam crudæ quàm coctæ, cum testis, aut sine contritæ & locis affectis agglutinatæ.
Ovi album.
Tritici farina, oleo rosaceo, aut chamæmelino subacta.
Indici frumenti farina.
Secale farina.
Fœnogræci farina.
Lini seminis farina.
Lini seminis oleum.
Malvæ folia cum salicis frondibus.
Brassica.
Portulaca.
Cucumis sectus, & impositus recens.
Anguriæ pulpa illita.
Bursa pastoris adhibita.
Cassiæ solutivæ pulpa illita.
Santalum rubrum ex frigidis plantarum succis illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus, & admotus.
Hyoscyaminum oleum.
Rosaceum unguentum.
Lilia diu in oleo macerata, & illita.
Trifolii acetosi succus.

DIOSCORIDIS.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle & uva passa illita, emarginat disrumpitq;.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabina folia ex vino illita carbunculos circumscribunt.
Oliva matura arefacta illita emarginant.
Nucum Juglandium veterum nuclei perunctis.
Columbinũ fimum cum melle, & lini semine subactum.
Ervi farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces herculeum illitum.
Coriandrum cum passa uva ex melle impositum.
Laserpitii liquor inunctus.
Tithymali caracia lac illitum.
Uva passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Juglandium oleum.
Bursa pastoris trita imposita.
Scabiosæ folia applicata.
Galega illita.

DIOSCORIDIS.

Ad furunculos.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.

Sal cum uva passa aut scillo adipe, aut melle impositum.
Hastula regia radix in face vini decocta illita.
Ephemeri folia ex vino cocta, & imposita.
Utriusq. urtica illita folia.
Leontopodii radix suspensa.
Cucumeris sylvestris radix cum terebinthina resina imposita.
Scammonea succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsia succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice aut resina terebinthina exceptus illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

MATTHIOLI.

Triticum commansum impositum.
Lilii radix elixa, & cum adipe & oleo adhibita.
Sclarea folia ex aceto imposita, aut ex melle.
Triticea farina ex hydrelao subacta, & calide imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad gangrænas, & sphacelum.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum juglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixivium spongiis exceptum, & impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illita.
Ervi farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitii liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali characia lac impositum.
Bryonia radix, fructus, & folia cum sale illita.
Uva passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

MATTHIOLI.

Juglandium nucum oleum.
Lupinorum farina, ex vino, & oleo incocta, addito croco & emplastri modo adalligata.
Aerugo cum melle, alumine, & aceto incocta & illita.

DIOSCORIDIS.

Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosa illita.
Acacia succus inunctus.
Olea sylvestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & vino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum stercus ex vino, vel aceto decoctum impositum.
Urina humana sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibita.
Malva ex oleo decocta & illita.
Brassica utraq. incisa, & cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.
Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Asari folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentâve illitum.
Lilii folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusa radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolii radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaveris vascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortensis folia cum pollme polenta illita. Quin & ejusdem succus inunctus.
Mandragora radix ex aceto illita.
Cicuta succus inunctus.
Umbilici veneris succus circumlitus.
Psyllium, & ejus spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Sempervivum majus inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Portulacæ succus illitus.
Plantaginis succus.
Solanum hortense, & ejus succus.
Cassiæ solutivæ pulpa illita exterius.
Anguria pulpa.
Cucumeris recentis ramenta.
Bursa pastoris.
Trifolii acetosi succus.
Solani majoris succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad herpetas.

Acacia succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Olea sylvestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimus ex vino, vel aceto decoctus illitus.
Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis indita.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium majus ex vino illitum.

Rubi

Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

MATTHIOLI.

Pompholyx
Diphryges
Cerussa
Cadmia. } *in unguentis addita.*

Ligustri folia contusa & imposita.
Rhois recentia folia & uva contusa & imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad epinictidas.

Ovillum caprillúmve stercus ex aceto illitum.
Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum rhoe obsoniorum cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa uva, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropii semen inunctum.
Uva passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Lac caprillum, bubulúmve cum linteolis adhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum hordeacea farina, & pueri impubis urina decocta illita.
Ficus sicca cocta, & imposita.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini unguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulus fimus è bobus herbas pascentibus sumptus illitus.
Hordei farina cum pice, & impubis pueri urina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex vino decocta adhibita.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, vel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum faba lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex vino, vel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolii radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitii liquor ex cera illitus.
Umbilici veneris succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Sempervivum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunii rami quaterni ex aqua poti illitiq.
Adiantum impositum.
Fornacea testa tosta ex cerato illita.
Capparis radix & folia trita, & imposita.

MATTHIOLI.

Cochleæ, quæ salinis inhærent cum putamine tusæ & illitæ.
Cancri fluviatiles combusti, tritiq. ex melle illiti.
Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum, aut fœnogræci farina, & illitus.
Milii Indici arundinum medulla, cum aliis nonnullis: vide panici commentarium.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Dracunculi radix contusa & imposita.
Cruciatæ minoris radix recens contusa, & emplastri modo adhibita.
Eryngii radix decocta, & illita.
Menthastrum illitum.
Lilii radix cocta ex adipe & oleo, adhibita.
Arthemisiæ radix ex axungia.
Bellidis genera omnia.
Scrophularia ex butyro illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personatæ emplastri modo adhibita.
Genistæ flores contriti, & ex rhodomelle, aut sorbili ovo devorati.
Vitis nigræ radicis succus, cum vini, & mellis æquali portione haustus.
Ejusdem radix tusa, melleq. excepta, & illita.

MATTHIOLI.
Ad ganglium.

Plumbea lamina tenuis probè adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad panos.

Oleæ sylvestris folia cum melle inuncta.
Ficus sicca decocta, & illita.
Bubulum stercus ex pascuis sumptum, impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotonum cum farina hordeacea, & hydraleo subactum illitum.
Acinos herba imposita.
Panaces asclepii flores & semen cataplasmatis indita.
Coriandrum cum faba lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetóve, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatæ radix cum axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

MATTHIOLI.

Eryngii radix decocta, & emplastri modo imposita.
Sclarea ex aceto aut melle subacta.
Folia verbasci tusa cineribusq. calefacta & imposita.
Malva decocta tusaq. ex hordeacea farina illita.
Lilii radix cocta, & ex lini seminis farina adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores discutiendos.

Cancri fluviatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœnigræci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnii radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus,
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

MATTHIOLI.

Juglandium oleum.
Caricæ pingues cum lilii, Iridis, & althææ radicibus decocta.

MATTHIOLI.
Ad chæradas, scrophulas.

Mustelarum fimus melle exceptus, addita lupinorum aut fænogræci farina, & illitus.
Cruciatæ radix recens contusa, & emplastri modo imposita.
Cyclamini radices contusæ, & illita.
Cruciatæ minoris radix imposita in pulverem trita.
Scrophularia contusa & illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata contusa, & adhibita.
Genistæ flores ex Rhodomelle, aut sorbili ovo devorati.
Vitis nigræ radicis succus ex vino & melle haustus.
Ejusdem radix tusa, & ex melle illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulus fimus ex pascuis assumptus ex aceto illitus.
Loliacea farina cum fimo columbino in vino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixivio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis sylvestris radix imposita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Pix liquida
Bubulum } *stercus ex aceto impositum.*
Caprinum }
Cyclamini radices contusæ illitæ.
Dracunculi radix tusa & imposita.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad carcinomata.

Cancrorum fluviatilium cinis cum melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Utraq; urtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus & semen imposita.

MATTHIOLI.

Humani stercoris stillatitia aqua illita.
Fœnigræci farina, ex vino subacta, & imposita.
Sanguisorba, & ejus succus illitus.
Unguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo confectum.
Plumbum ustum, & lotum.
Oleum de antimonio nostrum adhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores in universum.

Suillus adeps.
Brassica utraque concisa cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthii semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœnigræci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa uva & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smirnii radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera cocta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo imposita.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis sylvestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolii radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetove, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex vino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, vel cum myrto illita.

DIOSCORIDIS.
Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad melicerides.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Uva passa à nucleis repurgata trita, cũ ruta imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, [illegible]ymbraq; illita.

MATTHIOLI.

Absinthium in tegula calefactum, & vino aspersum adalligatum.
Cari seminis farina ex melle, aut sapa decocta, & imposita.

Fabarum

TUMORUM PRÆTER NATURAM.

Fabarum farina unà cum anthemide, & betonica ex defruto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetóve perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fænograco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allii cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex ovi vitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloe ex melle.
Laserpitii liquor.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex ferventi aqua.
Calamintha ex vino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa uva illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & cera æquali portione, duabus tantùm horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

MATTHIOLI.

Triticum cum radicula commansum, & impositum.
Lupini ex aceto decocti, & impositi.
Ari radix cum fabacea farina ex defruto subacta.
Succisa trita & illita.

VULNERUM.

DIOSCORIDIS.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Ulmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fascia loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo vase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Sylvestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurii majoris recens radix imposita.
Centaurii minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterii radix imposita.
Aloe in pulverem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.

VULNERUM.

Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta, imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys ex melle adhibita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo impositum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum alterum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis qualibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine, ex aqua, vel posca.
Succida lana vino, aceto, oleóve infusa.
Dracunculi folia ex vino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

MATTHIOLI.

Oleum stillatitium è larigna resina aut abiegna.
Abiegna lachryma.
Terebinthina resina.
Pix arida.
Cupressi folia, germina, coni recentes, & molles.
Ulmi folliculorum conclusus liquor illitus.
Papyrus oxycrato, vinove macerata.
Tiliæ cortex commansus & deinde illitus.
Cisti folia imposita.
Hypocistis.
Ilicis rubentes pilulæ cum aceto tritæ & impositæ.
Quernа folia adalligata.
Mespili folia sicca, & in pulverem aspersa.
Corni folia eodem modo adhibita.
Oleum è terrenis vermibus addito balsamo factitio, aut oleo terebinthino.
Cyani majoris folia, & succus.
Tragopogoni succus, aut stillatitia aqua.
Bursæ pastoris succus.
Ophioglossum impositum, aut ejus oleum illitum.
Omphacinum oleum in quo ophioglossum diu fuerit insolatum, addita lachryma abiegna.
Chelidonii majoris pulvis inspersus.
Centaurii magni radix.
Veronica mas.
Gratiola trita & illita.
Flos solis.
Rosmarini sicci farina inspersa, post ablutionem è suo ipsius decocto.
Aparinæ succus, aut sicca pulvis.
Trinitas herba tam hausta, quàm exterius usurpata.
Lunaria minor.
Hyperici flores, & semen vel oleum.
Consolida major, minor, & media.

g *Sanicula.*

Digitized by Google

Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola, de qua praestantissimam potionem vulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Virga aurea.
Potentilla.
Eupatorii vulgaris flores illiti.
Fragariae folia, & radix.
Sanguisorba.
Pulmonaria.
Alchimilla.
Ophris.
Bistortae & tormentillae radices cùm vulneribus illitae, tum etiam in potionibus haustae.
Oleum balsaminae, seu momordicae.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxum sanguinis.

Sylvestris oleae foliorum succus admotus.
Galla cremata e vino, aceto, aut muria extincta inspersa.
Punicorum cytini impositi.
Perseae arida folia illita.
Cupressi pilulae cum arboris coma trita & admotae.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimus ex aceto.
Asinini stercus cum crudum tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idaea radix adhibita.
Isatidis folia inuncta.
Salvia adhibita.
Galii flos inditus.
Androsaemi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiae siccae recentes, & vacuae impositae.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

MATTHIOLI.

Pannus in annosis laricum caudicibus prope medullam repertus, impositus.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Mespeli sicca folia in pulverem aspersa.
Pili leporini usti è vivi ventre evulsi.
Bursa pastoris tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa.
Centaurii magni radix.
Flos solis.
Lanugo xyli combusta, & illita.

Bistorta, vel tormentilla pulvis vulneribus inspersus.
Consolida minor, & media imposita.
Sanicula quoquo modo adhibita.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola, de qua praestantissimam potionem vulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Potentilla quoquo modo adalligata.
Gypsum inspersum.
Jaspis lapis nuda manu comprehensus.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex vino potum.
Stibium tritum inspersum.

MATTHIOLI.

Urticae communis semen tritum & inspersum.
Xylum combustum.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

MATTHIOLI.

Cervinus sanguis ex vino sumptus.
Cydonia mala devorata.
Scorzonerae succus potus, tum vulneri infusus.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa nuda carne vestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleae carnibus peruncta.

MATTHIOLI.

Thuris cortex inspersus.
Myrrha cum thure, aloe, & sarcocolla.
Peucedani radix in pulverem trita, & inspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

MATTHIOLI.

Oleum rosaceum.
Abiegna lachryma.
Oleum ex ovorum vitellis.
Bellidis genera omnia.
Betonica tusa & illita, & in unguentis addita.
Matrisylva eodem modo adhibita.
Sanguisorbae succus in unguentis additus.
Gummi elemi, Pilosella, Quinquefolium, Alchimilla } *in unguentis addita.*

MATTHIOLI.
Ad vulnera carne replenda.

Iridis radicis farina, Thus, Myrrha, Aloe, Sanguis draconis, Sarcocolla, Panacis radicum cortex } *rhodomelle & laricea resina excepta, aut per se inspersa.*

DIOSCORIDIS.
Ad vulnerum inflammationes.

Bubulus

Digitized by Google

Bubulus recens fimus ex pascuis sumptus, ac subinde in foliis involutus, & in fervente cinere calefactus impositus.
Pinorum & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

MATTHIOLI.

Rosaceum unguentum.
Caphura illita.
Ligustrinum oleum.
Malvæ folia cum salignis frondibus trita & illita.
Ophioglossum recens, siccumvè ex gallinaceo adipe illitum.
Cynoglossæ vulgaris recentia folia circumligata & quotidie bis repetita.

DIOSCORIDIS.

Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsicaro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolii farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex vino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragii folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acuta spina radix admota.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

MATTHIOLI.

Calami phragmitis radix cum bulbis apposita.
Pectinis veneris radix, cum malva tusa, & adalligata.
Aristolochia rotunda illita.
Eryngii radix ex melle.
Verbasci semen, & folia in vino decocta & imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq́, illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Cremata purpuræ cinis inditus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lana cremata cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes ustum impositum, quinetiam æris flos admotus.
Plumbum elotum, Stibium, Argenti spuma, Cerussa, Chrysocolla, Ochra, Diphryges } *trita inspersa, illita, vel quoque modo admota.*
Auripigmentum, Pumex, Corallium, Asii lapidis flos siccatus } *trita &c.*
Pyrites lapis cum resina impositus.

MATTHIOLI.

Alumen combustum.
Chalcanthum.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Ellebori nigri farina.

DIOSCORIDIS.

Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa vel illita.
Plumbum elotum impositum.
Argenti spuma.

MATTHIOLI.

Alumen ustum.
Corallium.
Pompholyx.
Sandix ex plumbo parata.
Aerugo exusta.
Charta combusta.
Linteorum combustorum cinis.
Cucurbita sicca & combusta.
Vini fæx combusta usta cum siccis plantaginis radicib⁹.

MATTHIOLI.

Ad vulnera interna.

Phu in potionibus vulnerariis additum.
Dictamni albi radices in potionibus addita.
Flos solis potus.
Trinitas & ejus decoctum haustum.
Lunaria minor potionibus addita.
Bellidis genera omnia.
Equisetum, Solidago omnis, Sanicula, Pyrola, Alchimilla, Pilosella } *in vino decocta & pota.*
Virga aurea, Bistorta, Tormentilla, Dictamni albi, Fragaria, Caryophyllata } *radices in potionibus addita.*
Potio nostra de Pyrola, in limonii comment. descripta.

ULCERUM.

DIOSCORIDIS.

Ad depascentia ulcera quæ Græci φαγέδαινα vocant.

Pini piceaq́, cortex cum chalcantho tritus, illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia trita & admota.
Sabinæ utriusq́, folia trita & admota.
Rhamni cujusq́, folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ sylvestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Olivæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex sive involucrum admotum.

Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosacco ex vino imposita.
Amygdala amara ex vino inuncta.
Smaridis piscis crematum caput, tritum & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex vino decoctum.
Ervi farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquomodo indita.
Dracunculi majoris radix concisa, ex melle, bryonia (addita.
Asphodeli radix & folia ex vino.
Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonii majoris radix ex vino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium virens appositum.
Marum admotum.
Panacis asclepii flores & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa, ex melle.
Coriandrum cum pane polentavè illitum.
Marrubii folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum majus impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polenta polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squama inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum galla cremata pari pondere ex aceti fæce.

MATTHIOLI.

Cochleæ contrita, & illitæ.
Humani stercoris aqua stillatitia, & oleum.
Lupini decoctum adhibitum.
Caninum stercus inspersum.
Plantaginis succus.
Ari radicum succus.
Oleum è chalcantho.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus illitum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilii foliorum succus in æreo vase decoctus ex aceto, & (melle.

Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes sicca, & vacua imposita.
Asii lapidis flos siccatus illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina.
Cariosorum lignorum vermes.
Crespini baccarum succus.
Bursa pastoris trita.
Hypocistis.
Ladanum emplastri modo impositum.
Sylvestris olivæ oleum.
Aqua in marcescentibus quercuum cavitatibus reperta.
Oleum è tritico.
Brassica imposita.
Chelidonii majoris pulvis.
Aristolochia rotunda.
Aloe cum sanguine draconis, & myrrha.
Veronica mas.
Flos solis.
Abrotonum ustum.
Aparina sicca farina.
Utriusq. securidacæ farina.
Consolidæ mediæ, vel minoris folia, aut eorum succus.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Potentilla.
Eupatorii vulgaris flores illiti.
Fragariæ folia.
Sanguisorba.
Filicis farina inspersa.
Oleum è chalcantho.
Oleum nostrum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.

DIOSCORIDIS.
Ad maleficia dolosaque ulcera.

Plantago quoquomodo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryonia folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita & illita.
Cadmiæ pulvis inspersus.
Salis flos illitus.
Asii lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis.

MATTHIOLI.

Querna superinaq. glandes cum salsa axungia illita.
Humani stercoris stillatitia aqua, & oleum stillatitium.
Caninum stercus inspersum.

Lupini

Lupini cum suo decocto admoti.
Bursa pastoris.
Ari radicis succus.
Carduus benedictus tam potus, quàm admotus.
Unguentum ex mortario, & pistillo plumbeo & rosaceo paratum.
Plumbum ustum & lotum.
Chrysocolla factitia inspersa.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.

DIOSCORIDIS.
Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi majoris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondylis ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrii modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.

Aqua stillatitia Laricea lachrymæ sive abiegna infusa.
Oleum è tritico.
Plantaginis succus.
Bursa pastoris & ejus succus.
Hederæ terrestris succus cum ærugine infusus.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Alchimilla.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Chalcanthi stillatitia aqua infusa.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrii modo imposita.
Spongia arida lino ligata, & penicilli modo imposita.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita & inspersa.
Mercurius sublimatus in unguentis additus.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcera ab erodentibus facta.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

MATTHIOLI.

Oleum è luteis ovorum.
Cerussa lota } *in unguentis addita.*
Argenti spuma } *in unguentis addita.*
Calx pluries lota } *in unguentis addita.*

DIOSCORIDIS.
Ad phthyriasim.

Staphysagria trita, & ex oleo illita.

MATTHIOLI.

Argentum vivum illitum.
Piper ex salvia inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad sordida ulcera.

Oleæ sylvestris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex melle.
Colymbades trita & imposita.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpura cremata cinis illitus.
Conchula Indica cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fœnograeco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonium majus cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballote ex melle.
Marrubii folia ex melle.
Verbenaca supina folia illita.
Narcissi radix cum ervi farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes ustum inspersum.
Urtica utraq; illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquomodo adhibitum.
Asii lapidis flos exiccatus, & illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina.

DIOSCORIDIS.
Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ovo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo adipe vel anserino exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calceamentorum veterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.

Fimus { *Ovillus cera & rosaceo subactus.* / *Columbinus*, *Gallinaceus* } *cum lini semine ex oleo.*

Sesamum ex rosaceo.
Malva decocta ex oleo.
Betæ virentia folia illita.
Brassicæ cinis ex ovi albo.
Lactucæ sylvestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex vino.

ULCERUM.

Acanthi radix illita.
Ruta sylvestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos vetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaveris corniculati folia ex oleo.
Verbasci sylvestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.
Alumen ex aqua }
Sal ex oleo } *pustulas prohibet.*
Cimolia terra illita. }
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galii flos inunctus.
Lilii radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex veteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcissi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cavatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Ovi album per se, aut cum vitello impositum, addito rosaceo.
Oleum ex ovorum vitellis.
Hordei combusti cinis inspersus.
Lini seminis oleum ex aqua rosarum elotum, illitumq;
Cucurbitæ cinis.
Sambuci secundarius cortex.
Cannabis radix in aqua decocta, & imposita.
Eadem recens cum recenti butyro trita, & illita.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Unguentum è sambuci cortice inunctum: cujus parandi rationem habes lib. 4. cap. de sambuco.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad favos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad hcos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum manarum cinere impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad intertrigines.

Calceamentorum crematorum soleæ illitæ.

MATTHIOLI.

Lithargyrium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcerum inflammationes.

Aranei tela imposita.

MATTHIOLI.

Cynoglossi vulgaris succus unà cum cerussa, & caphura illitus.

ULCERUM.
DIOSCORIDIS.
Ad ulcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum }
Conchulæ Indicæ } *cinis illitus.*
Aloe inuncta.
Eupatorii folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminæ radix sicca in pulverem aspersa.
Cadmia admota.
Aes ustum impositum.
Squamma æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.
Stimmi }
Molybdæna }
Argenti spuma }
Cerussa }
Chalcitis }
Pumex } *quoquomodo adhibita.*
Fæx vini cremata }
Calx lota }
Corallium }
Asii lapidis flos }
Fornacea testa tosta }

MATTHIOLI.

Plumbum ustum elotum.
Coralli cinis impositus.
Diphryges illitum.
Alumen ustum.
Aerugo usta.
Calx pluries lota.

MATTHIOLI.
Ad ulcera morbi gallici.

Argentum vivum in unguentis additum.
Argentum vivum præcipitatum inspersum.
Argentum vivum sublimatum.
Oleum nostrum de antimonio.
Calx lota.
Cinnabaris vulgaris.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcera cava explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum qualibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Asii lapidis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

MATTHIOLI.

Plumbum ustum elotum.
Coralli cinis impositus.
Thus.
Myrrha.
Aloe.
Iridis radix.
Thuris cortex.

LUXATIONUM ET FRACTURARUM.
DIOSCORIDIS.
Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.

Persona-

Digitized by Google

Personatæ radix trita illita, dolores articulorum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum foliis cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, vel vino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera cocta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Urtica utraq; imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum vino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropii folia linita.
Sarmentorum vitis & vinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina & melle.

MATTHIOLI.

Fœnograeci farina cum hydromelite decocta, addita axungia.
Plantaginis folia ex sale modico illita.
Primulæ veris succus tum potus, tum illitus.
Thus cum armenia terra & sanguine draconis, ovi albo subactum & emplastri more illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa fracta.

Myrti foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, vino, acetoq; perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Ulmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfrictum.

MATTHIOLI.

Primulæ veris succus tam potus, quàm illitus.
Lapis ad ossium fracturas, descriptus lib. quinto comm. de lapide morochtho.
Symphyti majoris radix contusa & circumligata.
Geranii florem cæruleum gerentis, radix contusa cum axungia & imposita.
Ova recentia rude agitata, additis thure, aloe, sanguine draconis, & armenio bolo.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa fracta evellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in pulverem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita & imposita.
Vitis nigræ radix.

MATTHIOLI.

Iridis radix trita & imposita.
Dictamnum tum potum, tum illitum.
Mercurius præcipitatus impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad eos qui ab alto devolvuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixivium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale & melle.

MATTHIOLI.

Mumia cum cassiæ solutiva pulpa, lemnia sphragide, & rubiæ radice sumpta.
Gammarorum lapilli cum tiliæ carbonibus sumpti.
Plantaginis folia non solùm illita, sed & devorata.
Cyani majoris pulvis, ex aqua plātaginis aut symphyti.
Cyclamini stillatitia aqua, cum sacharo pota.
Rhabarbarum cum mumia, & erithrodani radice haustum.
Aristolochia rotunda.
Vincetoxici radices, ex vino aut symphyti majoris decocto potæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ, vel tormentillæ succus, aut pulvis ex symphyti majoris aqua potus.
Consolida minor, & media in potionibus vulnerariis additæ.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Virga aurea.
Potentilla.
Alchimilla.
Ophris.

DIOSCORIDIS.
Ad ruptos.

Acorum decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apii semine potum.
Helenii radices in eclegmate cum melle devoratæ.
Bdellium haustum.
Juniperi buccæ bibitæ.
Cedrides devoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi majoris radix tosta, & elixa cum melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in vino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere devoratum cum mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurii majoris radix hausta cum vino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnii radix comesta, vel pota.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum potum.
Abrotoni semen ex aqua potum.
Origanum cum fico devoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calamintha decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitii liquor cum lixivio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum vino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaq; devoratum
Althea decoctum potum.
Alcea radix in vino, vel aqua pota.

Digitized by Google

VENENORUM.

Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in vino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate devorata.
Schistus lapis potus.

MATTHIOLI.

Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Rhabarbarum, cum munita & rubiæ radice potum.
Vincetoxici radices ex vino aut majoris symphyti decocto hausta.
Lunaria minor ebibita.
Bistorta & tormentilla radicum pulvis, ex symphyti majoris aqua potus.

Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Virga aurea, Potentilla, Alchimilla, Ophris } *quomodolibet sumpta.*

Perfoliata in vino decocta, aut in pulverem trita, & pota.

MATTHIOLI.
Ad calvariæ fracturam.

Gummi elemi.
Pilosella & ejus succus in unguentis additus.
Ophris quoquo modo illita.

VENENORUM.
DIOSCORIDIS.
Ad omnium venenorum morsum, aut ictum.

Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex vino potum.
Nardus Celtica cum absinthii decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ venenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Cassia potui data.
Helenii radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex vino haustæ.
Ericæ flores poti: quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum vini potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum { *Leporinum, Agninum, Hinnulinum, Aprinum, Cervinum, Vitulinum, Bubalinum, Hædinum, Capreæ, Laticornis* } *potum ex vino triũ obolorum pondere.*

Marinæ testudinis sanguinis cum leporino coagulo & cumini potus.

VULNERUM.

Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina, ex aceto & vino imposita.
Porri succus ex melle sumptus: quia & coma illita.
Porrum sylvestre esitatum.
Piper quoquomodo sumptum.
Eryngium ex vino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex vino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex vino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex vino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex vino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, & etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex vino sumpta, vel cataplasmatis addita.
Pulegium ex vino potui datum.
Dictamni succus ex vino potus.
Baccharis radix ex vino bibita.
Panacis herculei semen, cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex vino sumpta.
Cuminum ex vino haustum.
Ammi cum vino potui datum.
Delphinum morsui admotum.
Laserpitii liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolii bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polii decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex vini sextariis hausta, vel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganii radix ex vino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Phu radix non modo hausta, sed & olfacta.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Myrrha ex vino hausta.
Caphura epota.
Dictamni albi radices sumpta.
Oleum nostrum è scorpionibus, cordi & arteriis illitum.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus potus.
Porri folia melle subacta & illita.
Caryophyllorum flores saccharo conditi, & devorati.
Zedoaria cum pota, tum exterius illita.
Boni henrici succus haustus.
Agaricum tum foris illitum, tum haustum, drachmæ pondere cum vino diluto.
Cruciatæ radices.
Dictamnus albus.
Menthastri folia tam pota, quàm illita.
Galega contusa, & vulneri adalligata, seu ejus succus potus.

Imperato-

Digitized by Google

Imperatoria radix.
Vincetoxicum.
Carduus benedictus tam intrò sumptus, quàm icto loco adhibitus.
Securidacæ utriusq; semen potum.
Hypericum cùm intus sumptum, tum exterius demorso loco illitum.
Bistorta.
Tormentilla.
Angelica.
Borraginis
Vulgaris buglossi } *succus epotus.*
Quinta essentia nostra, in præfatione lib. 6. descripta, semunciæ pondere.
Galli vel gallinæ podex deplumatus, & vulneri superpositus, repetitis tot gallis quousq; sat sint ad revocandum venenum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Calx viva oleo & melle subacta, & illita.
Ellebori nigri radix vulneri infixa.
Cæpa
Allium
Asphodeli radix
Dracunculi radix } *elixa, & contusa, & morsibus illita.*

Radices {
Iridis
Ari
Phu
Chamæleonis
Lilii
Hemerocallis
Helenii
Fœniculi
Smyrnii
Gladioli
Scillæ
Sparganii
Cyclamini
Bryoniæ
Raphani
Bulbaceorum omnium } *concisæ ac decoctæ, & vulneribus illitæ.*

Citria mala devorata.
Serpentinæ sive sylvestris coronopi radix pota.
Theriaca Andromachi.
Superstitiosum remedium eremitæ cujusdam. vide lib. 6. commento communis curationis in omnes virulentos ictus.
Lapis bezahar duodecim granorum pondere haustus, & vulneri illitus.
Sordes in cervorum oculorum angulis reperta, pota & illita.
Melitea terra ex vino pota.
Antidotum nostrum, libr. 6. in præfatione descriptum, ex vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ eodem in loco descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad viperarum morsum.

Costus semunciæ pondere potus.
Casia potui data.
Pix liquida illita.
Juniperi folia, & foliorum succus potui datus.

Fraxini folia, vel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotanum illitum.
Galbanum splenii loco super ictum locum adhibitum.
Origanum virens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota: sed locus antea aceto mulso calido foveatur.
Rubi folia ex vino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex vino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore vino: quin etiam admotæ.
Cervi genitale tritum, & ex vino sumptum.
Urina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures tritici in decocto rutæ elixi, admoti.
Ervi farina ex vino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Brassicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrilla manducata.
Allium ex vino sumptum & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex vino sumptus.
Ferulæ medulla in vini potione hausta.
Aparinæ succus ex vino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum foliis potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusæ Alcibiadis nomine, folia, radicesq; tum comesta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex vino haustum.
Sambuci, ebuliq; radix ex vino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarum pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Lapis bezahar tam potus, quàm illitus.
Sordes in angulis oculorum cervi reperta, cùm pota, tum etiam illita.
Antidotum nostrum in lib. 6. præfatione descriptum, potum.
Potio ex antidoto nostro & aqua vitæ ibidem descripta.
Viperei pastilli poti.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arteriis illitum.
Theriaca Andromachi cum vino pota.
Allium plurimum devoratum ante cruentam urinam
Vinum meracum copiosè bibitum, excitatis vomitibus.
Vipera ipsa excoriata resecsis capite & cauda, interioribusq; exemptis & anguillarum more cocta, & devorata.
Viperæ vivæ caput amputatum mollicula prehensum, & morsui adalligatum ea parte adhuc calente, qua à reliquo corpore abscissa est.
Gallina viva dissecta, & calens morsui imposita.
Cucurbitula loco demorso imposita.
Fraxini foliorum succus potus post appositam cucurbitulam, & expressa à succo folia vulneri illita.
Melissophylli folia, & succus, tum ex vino potus, tum exterius illitum.

Melanthii

Digitized by

Marrubium cum lauri foliis, & echio potum.
Panacis radix cum salvia devorata.
Fici lactis gutta quinq; cum trib. serpylli granis pota.
Salvia decoctum potum pluribus diebus.
Scordium ex suo ipsius decocto potum.
Theriaca devorata.
Mithridatis antidotum.
Quinta essentia nostra cum antidoto nostra parata.

Anchusæ folia, Quinquefolium, Rubi flores, Arctium, Oxalis, Lycopsis, Tordilium, Chamæpitys, Fagi cortex, Pastinaca agrestis semen, Terebinthi fructus, Ficus marinus, Smyrnium, Eryngium, Libanotis — *plagis illita & intus sumpta.*

DIOSCORIDIS.
Ad mustelæ morsum.

Eruca comesta, & post eam bibitum vinum odoriferũ.

MATTHIOLI.

Vincetoxici radices pota.

DIOSCORIDIS.
Ad basilisci morsum.

Castoreum drachmæ pondere ex vino potum.
Papaveris succus haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad calcidicæ lacertæ morsuram.

Portulaca percocta devorata & illita.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus succurrunt.
Portulaca plurima in cibo devorata.
Vinum myrtite, meracius bibitum.
Acetum calidum cum spongia fotum.

MATTHIOLI.
Ad ammoditæ morsum.

Mentha ex aqua mulsa pota.
Casia odorata, Castoreum — *ex frigida pota.*
Artemisiæ succus cum aqua potus.
Theriaca Andromachi tum devorata tum illita.
Medicamenta quæ trahendi vim habent imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad canis rabidi morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluviatilium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis vino, per triduum in vino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salita carnes illita.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præservat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina urina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.

VENENORUM.

Cape cum ruta, sale & melle mixta.
Allium cum vino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces herculeum pici mistum & cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle imposita.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium sylvestre in cibo sumptum, & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus cyrenaicus.

MATTHIOLI.

Cancrorum fluviatilium cinis quadraginta diebus cum gentiana, & thure potus.
Pix brutia cum opopanace & aceto imposita.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Oxylapathi decoctum fotu adhibitum, herbáque ipsa illita, atq; unà cum radicibus hausta.
Scorzoneræ radix devorata, aut ejus succus haustus.
Hippolapathi radix quadraginta diebus pota, atq; etiam illita.
Vincetoxici radices quotidie sesquidrachma pondere pota ex cardui benedicti decocto continuis quadraginta diebus.
Angelica radix exterius cum ruta imposita, & nitro in corpus sumpta.
Bitumen Asphaltite drachmæ pondere, diebus pluribus continuis ex aqua potum.
Hippocampus marinus ex aceto nigro, & melle subactus tam potus, quàm illitus.
Rumex fotu adhibita.
Theriaca Andromachi devorata, & vulneri illita.
Potamogetum cum sale exterius illitum.

Artemisia, Absinthium, Allium, Centaurium mi., Aristolochia, Scordium, Chamædrys, Bryonia, Pulegium — *tam intus sumpta, quam exterius illita.*

Caprifici cortex contusus & ex aqua potus.
Cauterium actuale inustum.
Mercurius præcipitatus vulneri inspersus.

MATTHIOLI.
Ad hydrophobiam, id est aquæ timorem.

Veratri albi, aut nigri potiones.

Epithymum, Fumaria, Sena, Myrobalana, Elaterium, Agaricum, Rhabarbarum, Centaurium mi., Genistæ semen, Thapsia, Armenius lapis — *in potionibus purgantibus propinata.*

Bitumen

Digitized by Google

Bitumen judaicum frequenter ex aqua potum.

Coagulum { *Leporis*, *Vulpis*, *Capreoli* } *potum.*

Catuli coagulum semel potum.
Ciceris nigri decoctum copiose haustum.
Mithridatis Antidotum.
Theriaca Andromachi.

DIOSCORIDIS.
Ad canis non rabidi morsum.

Amygdala amara ex melle excepta.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina vino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica utraq; cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe veteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Hippolapathi radix trita, & ex meraco vulneri illita
Marrubii folia cum veteri axũgia trita & imposita.
Canis qui momorderit pili excisi & vulneri adalligati.

DIOSCORIDIS.
Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiviũ ficulnei cineris potũ, adjecto sale trito & vino.
Cancri fluviatiles crudi, tritiq; cũ asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Malvæ decoctum impositum.
Myrrhis ex vino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex vino.
Lactuca sylvestris bibita.
Coris semen potum in vino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum vino bibitum.
Dauci semen ex vino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex vino pota.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangii folia, flores semenq; potum.
Junci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Sempervivum maius in potu datum.
Aqua maris fotu adhibita.
Punicæ sylvestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu admotum, aut ejus folia.

Abrotani, *Anisi*, *Cumini æthiopici* } *semen propinatum.* } *Binarũ drachmarũ põde, cũ hemina vini.*
Cedrides trita admota, vel bibita.

Platani cortex potus.

Cupressi viridium pilularum admisto vino decoctũ.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolii semen propinatum.

MATTHIOLI.

Atriplicis succus potus.
Cyani utriusq; folia sive semen ex vino hausta.
Porri folia melle subacta & illita.
Hyeracium ex commisto vino, & aceto potum.
Trifolii bituminosi decoctum fotum.
Acetum calidum cum spongiis vulneri adhibitum.
Sanguinaria trita & illita.
Porrum cum furfuribus, & aceto incoctum, & illitũ.
Hordeacea farina ex vino & melle cocta & imposita.
Lauri folia cum ruta adhibita.
Caprillum stercus cum vino impositum.
Amaracus cum sylvestri ruta, & cypero ex aceto.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.

MATTHIOLI.
Ad aconitiæ morsum.

Antidota omnia, quæ vipereis morsibus resistunt.
Oleum nostrum de scorpionibus, plagæ, cordi, & arteriis illitum.
Potio ex aqua vitæ, & antidoto nostro parata: lege lib. 6. præfationem.

DIOSCORIDIS.
Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

MATTHIOLI.

Mithridatis antidotum.
Scorpiones contriti.
Oleum nostrum de scorpionibus inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

MATTHIOLI.

Crocodili corii cinis ex aceto illitus.
Hastulæ regiæ radices elixæ & illitæ.
Hypericum recens tritum & morsui adalligatum.

DIOSCORIDIS.
Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens tum siccum bibitum.

MATTHIOLI.

Phaseoli commanducati & vulneri adalligati.
Fabarum & ervi farina melle subacta, & illita.
Abiegna resina calens, cum rosaceo adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad scorpionis ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex vino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri bacca ex vino bibita.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus sativæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluviatiles crudi, tritiq; cũ asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & impositus, vel tost⁹ devoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro, apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.

Fimus { *Asini*, *Equi* } *herbas pascentis vino dilut⁹ haustus.*

G *Vrina*

Digitized by Google

Urina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & vino imposita.
Lychnidis semen cum vino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen vino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis adhibitus.
Phalangium herba pota.
Lactuca sylvestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen & flores in vino poti.
Abrotonum in vino potum.
Sampsuchum ex aceto & sale impositum.
Hieracium majus, & minus cataplasmatis more appositum.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum vino pipereq; bibita, & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonii radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum vino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum, cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, vel cum posca fota.
Galbanum splenii more ductum impositum.
Hordei farina cum vino parata.
Ruta decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum injectum.
Cupressus cum vino & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegii / *Gentianæ* } *decoctum potum.*
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarum pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

MATTHIOLI.

Mumia ex mero hausta, quin & illita, cum recenti butyro.
Citrii semen potum & appositum.
Ponticæ nuces in cibis sumptæ, tum quoq; in cingulo gestatæ.
Pastinacæ semen potum.
Oleum nostrum de scorpionibus, vulneri, cordi, & arteriis illitum.
Serpillum / *Althææ radix* / *Elaphoboscum* } *pota*
Blitum ex vino sumptum.
Atriplicis succus potus & ipsa herba illita.
Cyani utriusq; folia sive semen ex vino decocta, & pota.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina aceto subacta, & illita.
Asphodeli radix decocta & plagæ admota.
Gentiana hausta.
Achates lapis gestatus, ut carnem tangat.
Cochlea hortulana contusa, & illita.

Terreni vermes triti, & impositi.
Cancer fluviatilis tritus, & potus ex vino.
Verbenaca recta tum pota, tum illita.
Cuminum cum melanthii, & viticis semine drachmæ pondere potum ex vino.

DIOSCORIDIS.
Ad vesparum, & apum ictus.

Lauri folia trita, & illita.
Malva concisa ex oleo imposita.
Sisymbrii folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sevo vitulino adhibitum.

MATTHIOLI.

Asparagus tritus, & cum melle illitus.
Bubulum stercus cum posca illitum.
Sesamum cum posca.
Musca contrita, & illita.
Thymbra / *Melissophyllum* / *Sisymbrium* } *illita.*
Momordicæ oleum inunctum.
Ferrum, in quo strombi conchylii imago exculpta fuerit, icto loco superpositum.

DIOSCORIDIS.
Ad fuganda animalia venenosa.

Juniperi accensæ fimus.
Cedrides perunctο corpore adipe, vel medulla cervina excepta.
Viticis folia suffita, vel substrata.
Cancri fluviatiles crudi cum ocimo triti, scorpionib. admoti.
Cervinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cervi, & Elephantis adeps inunctus.
Cervina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffituq; incensum.
Origani folia stratis subacta.
Dictamnum olfactum, omnia quæ ictu aut morsu venenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigella suffitus.
Polium utrumq; incensum stratumq;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Veteramentorum suffitus.
Scordium substratum & suffitum.
Bitumen suffitum.
Succinum suffitum.
Assa fœtida suffita.
Castoreum suffitum.
Cervina ungula suffita.
Cervi corium in terra stratum.

DIOSCORIDIS.
Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis imposita.
Nuces juglandes cum ruta, & ficis præsumpta.

Quinque-

Digitized by Google

Quinquefolii radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha prepota.
Mustela salita, & in umbra exiccatae pulvis cum vino.
Mustelae ventriculus coriandro farctus, & inveteratus.
Caniculae lac primi partus potum.
Eryngium cum vino potum.
Butyrum deficiente oleo haustum.
Sanguis { Anseris, Anatis, Hædi } antidotis commistus.
Urina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutae semen acetabuli pondere cum vino potum.
Napi semen potum.
Malvae decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebroq; rejectum.
Brassicae semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drach. pondere cum diluto vino sumptum.
Chamaeleonis alba radix pota cum vino.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum vino potum.
Ruta cum juglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apii decoctum potum.
Marrubii folia bibita.
Betonicae folia drachmae pondere in vino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum vino.
Polemoniae radix in vino bibita.
Smilais asperae acini prius, postve sumpti.
Acetum tepidum bibitum.
Terra { Lemnia, Samia } ex aqua hausta.

MATTHIOLI.

Iridis radix pota.
Imperatoriae herbae radix sumpta.
Phu radix hausta.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitii liquores.
Helenium.
Myrrha. Caphura.
Mumia cum tribulo marino, & assa fœtida sumpta.
Dictamni albi radices quoquo modo sumptae.
Quernarum glandium decoctum in potu sumptum.
Citriorum malorum semen haustum.
Oleum nostrum de scorpionib. cordi, & arteriis illitum.
Castoris urina.
Cervini cordis os.
Napi semen haustum.
Cyani utriusq; folia, sive semen hausta ex vino.
Scorzonerae radix, aut ejus & foliorum succus haustus.
Caryophyllorum flores sacharo asservati, intus sumpti.
Zedoaria devorata, vel in potu hausta.
Dictamnus albus, Imperatoria, Vincetoxicum, Scordium, Carduus benedictus, Hypericum } quovis modo insumpta.

Bistorta & Tormentillae decoctum potum.
Consolidae regalis flores.
Angelica.
Quinta essentia nostra hausta.
Lapis bezahar octo granorum pondere sumptus.
Melitea terra pota.
Antidotum nostrum magnum, in praefatione lib. sexti descriptum.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitae, eodem in loco descripta.

MATTHIOLI,
Ad veneficia.

Herbae paridis semen drachmae pondere quotidie potum ad vigesimum diem usque.
Argentum vivum pro amuleto suspensum.
Lapis aetites gestatum.
Upupa avis cor suspensum.
Leporis cor in aluta gestatum.
Lupinus oculus dexter gestatus.
Scilla super limine januae suspensa.

DIOSCORIDIS.
Ad leporem marinum.

Cedria contrita cum vino hausta.
Cancri fluviatiles cum suo jure elixi, & comesti.
Lac asininum, Passum } continuè datum.
Malvae radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum vino bibita.
Veratrum nigrum, Scammonii succus } drachmae pondere data cum mulsa, & mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, vel altera adhibita.

MATTHIOLI.

Humanus sanguis calens potus.
Humanum lac ab ipsis mammis exuctum.
Vulpis caro inassata, & devorata.
Theriaca diatessaron, tribus diebus pota.

DIOSCORIDIS.
Ad rubetam ranam.

Testudinis marinae sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix unius, vel duarum drachmarum pondere in vino pota.
Merum largius potum, & vomitu redditum.
Arundinis, Cyperi } radicis binae drachmae pota.

MATTHIOLI.

Eryngii radix ex ranarum comestibilium jure pota.
Antidotum nostrum magnum, in praefatione lib. sexti descriptum.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arteriis illitum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.
Testudinis marinae sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitae, in lib. 6. praefatione descripta.
Smaragdi pulvis; scrupuli pondere ex vino potus. & subinde intres aeger nudus in mulum, aut equum

Digitized by Google

recenter exenteratum, ibiq; conclusus moretur donec deferveſcat cadaver.

Rhabarbarum
Diacurcuma } *pota.*
Dialacca

Lapis in rubeta ipſius capite inventus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad bupreſtes, & pinorum erucas.

Oleum { *Irinum* / *Melinum* } *potum.*

Carica comeſa, & earum decoctum ex vino.
Palmula in cibo ſumpta, vel trita ex mulſo, aut lacte pota.
Pyra omne genus in cibum ſumpta.
Humanum lac bibitum copioſè.

MATTHIOLI.

Antidota omnia, quæ cantharidum noxæ ſubveniunt.

DIOSCORIDIS.
Ad epotas hirudines.

Muria in ſorbitionibus data.
Cyrenaicus ſuccus potus.
Laſerpitii folia ex aceto hauſta: quin & ſuccus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Nivis glebula cum aceto ſumpta.
Cimices ex vino acetove poti.
Acetum cum ſale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum ſutorium aceto dilutum & gargarizatũ.

MATTHIOLI.

Salicis decoctum, aut lixivium ex ipſius cinere paratum potum.
Alumen in lixivio diſſolutum gargarizatum.
Sal ammoniacum aqua dilutum & gargarizatum.
Quinta eſſentia noſtra pota.
Oleum è chalcantho ſemiſcrupuli pondere hauſtum.

DIOSCORIDIS.
Ad epotas cantharidas.

Halicæ
Oryzæ
Tragi
Malvæ } *decoctum clyſmate infuſum.*
Sem. lini
Semen fœnigræci
Althææ

Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex vino ſumpti.
Cucumeris ſemen contritum, ex mulſo aut lacte hauſtum.
Anſerinus adeps ex paſſo potus.
Samia terra, quæ aſter appellatur ex defruto hauſta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Lac potum.
Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex paſſo ſumptus.
Roſaceum cum Irino ex ruta decocto ſumptum.
Vitis recentis ramuli detriti, & ex paſſo hauſti.
Jus eſculentum omnium adipum.

MATTHIOLI.

Lac humanum ex uberibus ipſis exuctum.
Butyrum crudum recens, eclegmatis modo delinctum.
Pſillii, cydoniorum malorum, malvæq; ſeminis ſpiſſamentum.

VENENORUM.

Lactucæ
Portulacæ
Cucumeris } *ſuccus potus.*
Cucurbitæ

Papaveris
Lactucæ
Peponum
Cucumeris } *ſeminum cremor lacteus, ex halicacabi ſolani aqua paratus, potus.*
Cucurbitæ
Anguriæ

Halicacabi baccæ decem aut duodecim confractæ, & ex aqua portulacæ, aut hordeacea ptiſſana potæ.
Amygdalinum dulce ſelibræ pondere potum.
Oleum è pineis nucleis
Oleum à papaveris ſemine } *copioſè hauſtum.*
Malvæ
Althææ } *ſtillatitia aqua abundè pota.*
Cucurbitæ

Theriaca devorata.
Mithridatis antidotum.
Antidotum è pineis nucleis, comm. de cantharidibus deſcriptum.
Antidotum è lemnia terra.
Oleum è momordica, ſyphone in penis meatum infuſum.
Balneum ex ibiſci, malvæ, violarum, pſillii, fœnigræci, hordei, & hyoſcyami foliis & ſeminibus paratum.
Ovi album cum ſuccis frigidis iniectum.

DIOSCORIDIS.
Ad ſanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum, & vomitu redditum.
Groſſi lacteo ſucco turgentes ex poſca ſumpti.
Nitrum per ſeſe potum.
Coagulum omne ex aceto, & laſerpitii radice, aut laſere hauſtum.
Braſſicæ ſemen ex lixivio ficulnei cineris potum.
Conyzæ ſemen cum pipere ex aceto hauſtum.
Rubi ſuccus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina ventriculo, & alvo ex aqua mulſa inuncta.
Thymum ex vino hauſtum.
Calaminthæ folia arida pota.

MATTHIOLI.

Caprifici lac potum.
Chelidonii majoris ſuccus hauſtus.
Napi ſemen ex aceto bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ſalamandram.

Reſina pinea in delinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex ajuga decocto poti.
Urtica cum liliis ex oleo decocta, & pota.
Teſtudinis marinæ, & terreſtris ova, cocta, & devorata.
Ranarum jus, in quo eryngii radix fuerit cocta, potum.

MATTHIOLI.

Theriaca
Mithridatis antidotum
Terebinthina reſina } *pota.*
Urticæ ſemen
Cupreſſi folia

DIOSCORIDIS.
Ad colchicum ephemerum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininum largius potum.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium viticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex vino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixivio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis adversantur.

MATTHIOLI.

Lac { Humanum, Bubulum, Asininum } potum.
Dictamnum duarum drachmarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad solanum somnificum & manicum, & Dorichnium.

Aqua mulsa copiosè sumpta.
Lac caprillum, Lac asininum } potum.
Amygdala amara devorata.
Conchylia omnia, tam cruda quàm tosta devorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum jusculæ potæ.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ opio adversantur.
Quinta essentia nostra, comm. de vino descripta.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ, in præfatione libri sexti descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei devorati.
Cucumeris semen passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potum.
Urticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium devoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium.
Raphanus, Cæpa, Allium } ex vino sumpta.

MATTHIOLI.

Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum magnum.
Piper longum.
Pistacea largius devorata.
Meracum à vomitu potum.
Absinthium. *Castoreum.*

Ruta, Lauri bacca, & folia, Defrutum, Urticæ semen, Cardamomum } ex meraco hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad aconitum.

Leporinum, Hædinum, Vitulinum } coagulum ex vino potum.
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani, Rutæ, Marrubii, Absinthii } decoctum cum vino absinthite potum.
Sedum majus, Abrotanum, Chamelæa, Ajuga } ex vino absinthite pota.
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, vel lacte cum castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex vino potum.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ jus ex lixivio & vino paratum potum.
Bubularum carnium præpinguia jura cum vino sumpta.

MATTHIOLI.

Eryngii radix ex ranarum comestibilium, vel Anserino jure pota.
Lemnia sphragis duarum drachmarum pondere ex calida aqua pota & vomitione reddita.
Theriaca Andromachi à vomitu hausta ex vino in quo gentiana decocta fuerit.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti libri descriptum, devoratum, aut ex vino haustum.

MATTHIOLI.
Ad napellum.

Lapidis Bezahardici septem grana ex albo meraco.
Napi, aut rapi semen potum.
Butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum vino sumptum.
Glandium putaminum decoctum ex vino paratum.
Diambari, diamoschiq́; pulvis potus.
Moschus ambarumq́; per sese, & cum Lemnia terra ex vino pota.
Capparis radices contritæ, & haustæ.
Mus qui napelli ipsius radices depascitur, siccatus & ebibitus.
Antidotum è muscis napelli flores depascentibus: vide lib. 6. Napelli commentarium.
Smaragdus in pulverem tritus duarum drachmarum pondere haustus.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, arteriis, atq; nucibus replicatis sæpe vicibus inunctum.
Pulvis servi, principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo nonnullos qui Napellum sumpserunt sanatos vidimus.

DIOSCORIDIS.
Ad taxum.

Acetum calidum potum, & vomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

Google

MATTHIOLI.

Medicamenta omnia ad cicutam facientia.
Theriaca Andromachi.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti lib. descriptum.

DIOSCORIDIS.
Ad toxicum.

Sanguis { *Hircinus*, *Caprillus*, *Leporinus*, *Cervinus*, *Caninus* } *frixus, & in cibis sumptus.*

Galbanum cum myrrha ex vino haustum.
Quinquefolii radix pota.
Roboris, *Fagi*, *Ilicis* } *cortex tritus ex lacte haustus.*
Cotonea mala devorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum, *Carpobalsamum* } *ex vino haustum.*

MATTHIOLI.

Lapis bezahar octo granorum pondere ex vino haustus.
Napi, aut rapi semen potum.
Tormentilla radix hausta.
Glandium omphacides sive putamina ex lacte hausta.
Malorum cydoniorum vinum potum.
Cubeba devorata.

DIOSCORIDIS.
Ad opium & corniculatum papaver.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex vino pota.
Acetum bibitum, & vomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum vinum cum absinthio, & cinnamo haustum.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixivio, aut passo potum.
Ruta sylvestris semen cum pipere, & panace ex vino sumptum.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, vel cum satureia, aut origani decocto ex vino bibitum.
Pinguia jura in potu sumpta cum vino, aut passo.
Ossium medulla ex oleo pota.

MATTHIOLI.

Artemisia recens devorata, aut foliorum succus haustus.
Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta.
Laserpitii lachryma pota.
Castoreum ebibitum.
Theriaca saganea devorata.
Mithridatis antidotum ex vino potum.
Moschum, *Ambarum* } *olfactum.*
Ellebori albi pulvis naribus inditus.
Sulphuris suffitus.

DIOSCORIDIS.
Ad cicutam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & vomitu rejectum.
Meracum vinum largius epotum, & per intervalla repetitum.
Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Castorium cum ruta, & mentha ex vino sumptum.
Amomi, *Cardamomi*, *Styracis* } *uncia pota.*
Piper cum urtica semine ex vino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo, vel passo potum.
Passum per se largius ebibitum.

MATTHIOLI.

Apii semen ex vino potum.
Iridis radix potui data.
Seseli Massiliense ebibitum.
Nitrum ex copiosiore aqua potum.

DIOSCORIDIS.
Ad ixiam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum ex vino sumptum.
Acetum potum, vomituq́ rejectum.
Ruta sylvestris semen, *Laserpitii radix* } *pota.*
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina devorata.
Nardus Indica potui data.
Castorium, *Laserpitium* } *oboli pondere sumpta.*
Nuces juglandes cum resina, castorio, & ruta trita, ita ut singula drach. pondus æquent ex vino hausta.
Chamaleæ, *Thapsiæ*, *Absinthii* } *succus scillici pondere ex aqua mulsa haustus.*

MATTHIOLI.

Theriaca Andromachi, *Mithridatis antidotum* } *ex absinthii pontici decocto, pota.*
Saccharum è floribus borraginis buglossive paratum, additis corallio, margaritis, moscho, ambaro, & pretiosorum lapidum fragmentis.
Rosaceum cum aceto syncipiti illitum.
Thlaspi semen potum.
Betæ succus ebibitus.
Triticeæ ptisanæ cremor ex passo potus.
Absinthii dilutum potum.
Nitrum ex mulso haustum.
Lac recenter mulsum à vomitu copiosè potum.

DIOSCORIDIS.
Ad coriandrum.

Merum per sese, vel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Ova in oleo exinanita, & ex muria liquefactum devorata.
Muria epota.
Passum ex lixivio assumptum.
Gallinarum, & anserum jus copiosè salsum, haustum.

MATTHIOLI.

Theriaca ex mero pota.
Vincetoxici radices potui data.
Diamoschum, *Diambrum* } *in potionibus.*

DIOSCORIDIS.
Ad psillium.

Simplicia omnia quæ coriandro adversantur.

MAT.

Digitized by Google

MATTHIOLI.

Theriaca hausta.

Vincetoxicum ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.

Lac affatim bibitum.

Aqua calida fotu adhibita: quin etiam & oleum.

MATTHIOLI.

Vinum dulce potum ad ebrietatem usque, ut inde dormiant affecti.

Cistorium è dulci vino potum.

Melissophylli succus ex aceto sumptus.

Oleum de { *Lilio, Castorio, Vermibus, Costo, Hypericone, Vulpinum* } *occipitio, cervici, & spinali medullæ illitum.*

Unguentum { *Aragon, Agrippa* } *eodem modo usurpatum.*

DIOSCORIDIS.
Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & vomitu rejecta.

Nitrum cum absinthio ex dulci vino, aut passo sumptum.

Rosaceum cum aceto capiti perfusum.

Eupatorium, Piper, Sinapi, Castorium, Ruta } *ex aceto trita, & ad olfaciendum data.*

Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

MATTHIOLI.

Coriandri semen, Pulegium } *ex aqua calida potum.*

Origanum ex frigida ebibitum.

Veratri albi pulvis naribus inditus.

Cantharides ex fermento occipitio adalligatæ.

DIOSCORIDIS.
Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.

Mel ex rosaceo calido potum.

Raphanus devoratus, vel potui datus.

Absinthium cum aceto bibitum.

Melissophylli folia cum nitro bibita.

Lixivium sarmentitii cineris ex acida muria potum.

Satureia fervefacta, haustaq;.

Origani jusculum potui datum.

Acetum calidum potum, & vomitu rejectum.

Atramentum sutorium ex aqua potum.

Sal cum oxymelite bibitum.

Pyrastri folia pota, devorataq;.

Ova gallinacea cum aristolochia drachma ex posca devorata.

Panacis radix, & semen ex vino pota.

Fæx vini cremata ex aqua pota.

Sinapis bibita.

Nasturtium comestum.

MATTHIOLI.

Myrti frondes, cum baccarum semine trita, & insumpta.

Brassica succus potus.

Porrum sub cineribus coctum haustum, & comestum.

Pyri sylvestris cinis potus, quin & ligni ramenta.

Pyra sylvestria devorata, aut cum ipsis fungis elixa.

Quinta essentia nostra pota.

Raphani domestici succus potus.

Rutæ folia devorata.

Origanum. Mel.

Theriaca ex aceto acerrimo pota.

Vinum generosum in quo piper conferbuerit.

Allium crudum devoratum.

Murinum stercus ex vino potum.

Oleum cum anatis adipe clystere infusum.

Ricinum oleum ventri illitum.

Scammonium ultimo loco potum.

Diapipereos, aut diacyminum, aut diagalanga, aut diamoschum pota.

DIOSCORIDIS.
Ad gypsum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.

Malvæ decoctum potum: quin & toti corpori inspersum.

Oleum bibitum.

Aqua mulsa bibita.

Caricarum decoctum potum.

Lixivium è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratum, cum vino copiosiore haustum.

Origanum cum lixivio, aut aceto, aut passo sumptum. quin etiam & thymum.

Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ cerussæ & fungorum noxæ optulantur.

Malvæ, althææ, fœnograci, & lini seminis decoctum potum.

Aqua egelida cum butyro pota, & vomitione rejecta.

Mithridatis antidotum ex meraco duarum drachmarum pondere à vomitu bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad cerussam.

Amaracinum, Irinum } *oleum potum.*

Ulmi liquor potus.

Persicorum nuclei ex ptissana poti.

Caricarum, Malvarum } *decoctum haustum.*

Lac calidum bibitum.

Sesamum tritum ex vino sumptum.

Lixivium ex sarmentitio cinere haustum.

Columbina ova cum thure pota.

MATTHIOLI.

Scammonium ex mulsa aqua potum.

Medicamenta quæ suapte natura urinam pellunt.

Oleum lilinum ex hydromelite potum, & vomitione redditum.

Atriplicis rapique semen ex mulso potum, & vomitu rejectum.

Brassica decoctum absque sale cum oleo infusum.

Theriaca.

Mithridatis antidotum.

Vinum album meracum liberalius potum.

MATTHIOLI.
Ad arsenicum sublimatum.

Butyrum frequenter sumptum, frequenterq; rejectum.

Digitized by Google

Asininum lac potum.
Rapi semen bibitum.
Mucago ex psillii, malva, & cydoniorum semine parata, & pota.
Amygdalinum oleum potum.
Pinguium gallinarum jus copiosè haustum.
Crystallum in tenuissimum pulverem tritum, drachmæ pondere ex dulci amygdalino oleo potum.

DIOSCORIDIS.
Ad argenti spumam.

Hormini sylvestris semen potum.

Myrrha bibita
Absinthium
Hyssopum
Apii semen
Piper
Ligustri flores
} *ex vino pota.*

Palumborum aridus fimus cum nardo ex vino potus.

MATTHIOLI.

Butyrum cum mulsa potum, & vomitione rejectum.
Gallinarum & anatum adeps ex hydromelite potus, & vomitu redditus.
Amygdalinum oleum copiosè potum.
Hydromel clystere infusum.
Apii succus ventriculo inunctus.
Butyrum ventri illitum.
Lathyris semen drachmarum duarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad argentum vivum.

Lac copiosè potum, & vomitu rejectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

MATTHIOLI.

Lac bubulum cum suo butyro potum.
Amygdalinum oleum ebibitum.
Aurum in pulverem subtiliter tritum potum.

MATTHIOLI.
Ad argentum vivum sublimatum præcipitatumque, & cinnabarim.

Lac bubulum cum suo butyro potum, & vomitione redditum.
Antidota omnia quæ ad cantharidum noxam faciunt.

DIOSCORIDIS.
Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & vomitu rejectum.
Carnium jura pinguia hausta.

Althææ
Malvæ
} *decoctum, ad spissitudinem redactum potum.*

Tragi herbæ semen potum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Lac abundè potum.

Butyrum
Jus carnium pinguium
Animalium pinguedines
Medicamenta alvum lubricantia
} *copiosè pota.*

Seminis {
Malvæ
Althææ
Psillii
Lini
Fœnugræci
} *mucagines.*

Antidota omnia quæ ad cantharidum noxam faciunt.

MATTHIOLI.
Ad anacardia.

Amygdalinum oleum dulce
Oleum è pineis nucibus
Oleum è nucibus Indicis
Oleum è papaveris semine
Butyrum crudum recens
Bubulum ovillumq; lac
Violaceum oleum
Hordeacea ptissana
} *glacie refrigerata, & pota.*

Pinguium carnium jus
Suillus & anserinus adeps
Cerebrum tam quadrupedum, quàm volatilium
Ossium medulla
} *copiosè sumpta.*

MATTHIOLI.
Ad staphidem agriam.

Amygdalarum dulcium oleum, admisto copioso hydromelite.
Medicamenta omnia quæ cantharidum noxæ adversantur.
Theriaca Andromachi pota.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum, in lib. 6. præfatione descriptum.

MATTIOLI.
Ad scyllam malam.

Lac in quo calybs candens extinctus fuerit potum.
Ovorum vitelli in aceto decocti, devorati.
Carnium pinguia jura pota.
Butyrum crudum ac recens, copiosè sumptum.
Extrema juvenum quadrupedum membra elixa & devorata.

MATTHIOLI.
Ad flammulam.

Bubulum lac à vomitu, & clystere, potum.

Oleum {
Amygdalinum dulce
E pineis nucleis
Papaveris semine
Ex Indica nuce
} *potum.*

Semen {
Lini
Malvæ
Althææ
Psillii
Cydoniorum
} *spissamenta pota.*

Pinguia carnium jura hausta.
Halicacabi bacca devorata.

MATTHIOLI.
Ad urticæ semen.

Medicamenta omnia quæ scyllæ noxæ resistunt.
Malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota.

MATTHIOLI.
Ad dracunculi semen.

Butyrum crudum recens haustum.
Hordeacea farina pulticula additis saccharo, penidiis, amygdalino oleo, aut recenti butyro.
Pinguia carnium jura hausta.

MATTHIOLI.
Ad rhododendrum.

Fœnugræci decoctum potum.
Dactyli devorati.
Viticis semen, aut folia, aut eorum decoctum potum.
Carica ex melle, aut julapio sumpta.
Defrutum potum.

Pinguia

Digitized by Google

Pinguia omnia devorata.
Diacastoreum potum duarum drachmarum pondere.
Juniperi bacca pari pondere pota.

MATTHIOLI.
Ad azadaracht.

Theriaca Andromachi / *Mithridatis antidotum* / *Antidotum nostrum* } *ex vino pota.*
Medicamenta omnia quæ nerio conveniunt.

MATTHIOLI.
Ad vomicas nuces.

Butyrum copiosè devoratum à vomitu.
Vinum meracum copiosum additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo à vomitu epotum.
Ea omnia quæ opii noxam superant.

MATTHIOLI.
Ad sanguinem menstruum.

Margarita drachma pondere ex aqua melissophylli pota.
Balneum tepentis aquæ.
Theriaca Andromachi drachma pondere ex fumariæ aqua quotidie pota.
Viperei pastilli scrupuli pondere hausti.

MATTHIOLI.
Ad fel Leopardi.

Antidota quæ napello epoto, & vipereis morsibus auxiliantur.
Antidotus Avicennæ è lemnia terra. Vide libro 6. comm. de taurino sanguine.

MATTHIOLI.
Ad vipereum fel.

Butyrum decoctum potum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotus / *Viperei pastilli* / *Antidotum nostrum* / *Moschum* / *Ambarum* / *Diamoschum* / *Diambarum* } *à vomitu sumpta.*
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arteriis sæpe inunctum.
Quinta essentia nostra, lib. 6. in præfatione descripta.

MATTHIOLI.
Ad canis piscis fel.

Butyrum bubulum cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo potum.
Oleum odoratum quodlibet corpori universo illitum.

MATTHIOLI.
Ad cati cerebrum.

Terra lemnia ex oleo pota, & vomitione rejecta semel in septimana.
Diamoschum quotidie sumptum horis quatuor ante cibum.
Moschum per sese semiscrupuli pondere ex vino pluries potum.

MATTHIOLI.
Ad venenum caudæ cervi.

Butyrum bubulum potum & vomitione rejectum.
Smaragdi pulvis semiscrupuli pondere à vomitu ex vino potus.

VENENORUM.

Pistacia & ponticæ nuces in cibis largius devorata.
Oleum è citri semine pressum, toti corpori illitum.
Theriaca Andromachi duarum drachmarum pondere ex vino pota.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arteriis inunctum.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione. 6. lib. descriptum.

MATTHIOLI.
Ad quadrupedum quorundam sudorem.

Butyrum sive oleum potum, & vomitione rejectum.
Vinum cum rosaceo à citata vomitione potum.
Rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitii salis momento.
Theriaca ex terra lemnia Avicennæ.

MATTHIOLI.
Ad castoreum malum.

Butyrum bubulum / *Aqua mulsa* } *pota, & vomitione rejecta.*
Diamoron / *Limonum succus* / *Citrii mali succus* } *à vomitu cum sacchar o potus.*
Coriandri semen tostum duarum drac. pondere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad plumbi scobem.

Antidota omnia quæ ad argenti spumam faciunt.

MATTHIOLI.
Ad ferri scobem, & scoriam.

Lac recenter mulsum potum.
Medicamenta valenter alvum solventia ab epoto lacte sumpta.
Butyrum tam diu potum quousque intestinorum dolores cedant.

MATTHIOLI.
Ad lapidem Magnetem.

Auri scobes in tenuissimum pulverem trita & pota.
Smaragdi pulvis potus novem diebus.
Lac, & amygdalinum oleum clystere infusum.

MATTHIOLI.
Ad æris squamam.

Mulsa pota, & vomitione rejecta.
Balneum ex hircorum capitum, & cochlearum jure paratum.
Menthæ succus potui datus.
Rosaceum calidum ventriculo inunctum.
Acori radices trium drachmarum pondere pota.
Lemnia terra drachmæ pondere ex vino albo hausta.
Corallium rubrum drachmarum duarum pondere ex vino ebibitum.

MATTHIOLI.
Ad æruginem.

Medicamenta, & antidota omnia quæ ad æris squamam conferunt.

MATTHIOLI.
Ad risagallum.

Medicamenta, & antidota omnia quæ argenti vivi sublimati, arsenici, & æruginis noxæ adversantur.
Amygdalinum oleum toti corpori illitum.
Violaceum julapium ex ptisana hordeacea potum.
Oleum è pineis nucleis & Indica nuce pressum, selibra pondere potum.
Antidota omnia quæ cantharidibus conveniunt.

MAT-

Digitized by Google

MATTHIOLI.
Ad elleborum album:

Mulsa cum butyro pota, & vomitione rejecta.
Nymphaea flores duarum drachmarum pondere poti.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI.
Ad elleborum nigrum.

Absinthium in vino potum.
Anisi semen bibitum.
Nardus Indica unà cum castoreo pota.
Caseus recens, Mel, Butyrum, Pinguia, Passum } *in cibis sumpta.*
Lemnia terra ebibita.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI.
Ad euphorbium.

Butyrum potum.
Oleum amygdalinum
Pinguia omnia.
Aqua { *Solani hortensis, Violarum, Nymphaea* } *pota.*
Seminis { *Malvae, Althaeae, Psyllii, Cydoniorum malorum, Lini* } *mucago pota.*
Lac acidum.
Caphura ex aqua rosacea bibita.
Punicorum malorum vinum, Anguria: Cucumis, Cucurbita. Malorum acidorum succus, Ptissana hordeacea } *glacie refrigerata & insumpta.*
Citri semen ex vino helenii potum.

MATTHIOLI.
Ad turpetum & tithymalos.

Antidota omnia quae ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit.
Mumia sepulchrorum drach. pondere ex meraco hausta.

MATTHIOLI.
Ad scamonium.

Lac à quo demptum fuerit butyrum potum.
Cotoneorum malorum succus.

Rhois succus potus.
Ribis vulgaris, vinum haustum.

MATTHIOLI.
Ad colocynthidem.

Antidota omnia ad euphorbium facientia.
Bubulum lac, & butyrum recens potum.
Lemnia terra frequenter pota.
Smaragdi pulvis pluries haustus.
Theriaca Andromachi devorata.

MATTHIOLI.
Ad cyclaminum.

Lauri bacca duarum drachmarum pondere pota.
Gentiana hausta.
Nigrum piper in potu sumptum.
Theriaca.
Lemnia terra.

MATTHIOLI.
Ad thymelaeam & chamelaeam.

Antidota omnia quae ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi.
Lemnia terra.
Rosaceum serapium ex hordei ptissana potum.
Origanum tostum potum.

MATTHIOLI.
Ad bryoniam.

Antidota omnia quae ad euphorbium conveniunt.
Theriaca ex vino hausta in quo helenium incoctum fuerit.

MATTHIOLI.
Ad elaterium.

Theriaca andromachi ex baccarum lauri decocto, aut melle drachmarum duarum pondere pota.
Mentha succus ebibitus.

MATTHIOLI.
Ad aquam frigidam.

Piper potum.
Creticum vinum potum.
Antidotum nostrum.
Quintaessentia nostra.

MATTIOLI.
Ad vini laesiones.

Vomitus excitatio.
Brassica succus potus.
Acetum testiculis adhibitum.

MATTHIOLI.
Ad carnes & pisces refrigeratos.

Ea quae ad maleficos fungos valent.
Vini optimi & odorati potus admisto cydoniorum succo.
Lemnia terra cum agallocho, & mastiche hausta.

SIMPLI-

Digitized by Google

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM FACULTATES, QUÆ CORPORI DECOREM præstant, ex Dioscoride.

DECORIS.

DIOSCORIDIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & vino myrteo illita.
Harundinum corticum cinis ex aceto inunctus.
Ladanum cum vino, myrrha, & myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum succus illitus.
Nucum juglandium putamen combustum, tritumq́; & impositum.
Nucum avellanarum crematarum cinis ex ursino adipe perunctus.
Erinacei terrestris corii cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex ursino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium stercus combustum ex aceto.
Ursinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Brassica cum sale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Asphodeli radicum cinis impositus.
Cæpa confricata.
Allii cinis ex melle illitus.
Sinapi illitum.
Nasturtium confricatum.
Cyclamini succus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ parvo temporis spatio.
Aloe ex vino.
Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.
Laserpitii liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynoglossæ folia ex vetere suillo adipe.
Adiantum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hyssopo aut vino.
Thapsiæ succus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex resina.
Alcyonium tertium exustum inunctum.
Cotes naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento.
Caprinarum ungularum cinis ex aceto inunctus.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis oleo Myrtino exceptus illitus.
Ulmi radicum decoctarum mucago illita.
Persici nuclei contusi.
Abrotoni cinis cum oleo raphanino, aut sicyonio illitus.

DECORIS.

Lilii radix ex adipe, & oleo.
Oleum è colocynthide illitum.

MATTHIOLI.

Ad capillorum defluvium.

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis, ex myrtino oleo illitus.
Ulmorum radicum mucago illita.
Humor defluens è medulla dissectæ tiliæ.
Ladanum inunctum.
Sylvestris olivæ oleum.
Rhois foliorum decoctum ex lixivio paratum.
Viperinæ senectæ cinis inspersus.
Murinum stercus ex aceto illitum.
Cæpa affricta.
Abrotoni cinis cum oleo veteri, aut lentiscino illitus.
Oleum è colocynthide illitum.
Myrti baccarum vinum illitum.
Myrobalana omnia, & præsertim flava, quovis modo usurpata.

DIOSCORIDIS.

Ad pilos avellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra marina inunctum.
Lepus marinus per se, & cum marina urtica tritus, & appositus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachryma illita.
Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.
Aqua è viridibus vitium sarmentis igne incensis emanans, admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

MATTHIOLI.

Ad pilos retardandos.

Oleum hyoscyaminum.
Cicutæ succus illitus.
Hyoscyami succus inunctus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & decoctum corticis in lotionibus.
Myrti baccarum succus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana urina inveterata admota.
Adiantum in lixivio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malva ex urina humana.
Beta decoctum admotum.
Allii cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilii cremati radix ex melle.

Alumen

DECORIS.

Alumen cum ervo ex pice.

MATTHIOLI.

Evonymi bacca in lixivio decocta.
Sylvestris olivæ oleum.
Pomata illita.
Oleum amygdalarum amararum.
Lupini farina confricata.

DIOSCORIDIS.
Ad rufandos capillos.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata & illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fæx cremata, ex lentiscino oleo tota nocte illita.

DIOSCORIDIS.
Ad crispandos capillos.

Asphodeli radices deraso capiti affricta.
Castanearum echinorum cinis deraso capiti ex melle illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua macerata illita.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Ilignea radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus contabescat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Salviæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

MATTHIOLI.

Ervinæ siliquæ priusquam indurescant cum sale suisq; foliis contrita, & illita.
Oleum è colocynthidis fructu illitum.
Ophris in capitis perfusionibus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad pediculos, & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphys agria admota.
Sandaracha ex oleo inuncta.
Alumen ex aqua.

MATTHIOLI.

Evonymi bacca in lixivio cocta.
Hederæ gummi illitum.
Hyssopum cum oleo inunctum.
Albi veratri radix in lixivio decocta.
Argentum vivum extinctum, & cum butyro inunctum.
Piper in pulverem tritum, & ex saliva illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendam solis adustionem.

Albumen ovi inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

DECORIS.

MATTHIOLI.

Melopeponis } *pulpa illita.*
Anguriæ }
Seminis malvæ, althea, psyllii, & cydoniorum malorum mucago illita ex recenti butyro.
Ulmi folliculorum liquor inunctus.
Uvæ prematuræ succus illitus.

MATTHIOLI.
Ad remorandam caniciem.

Sylvestris olivæ oleum inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad faciei nitorem.

Ulmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum sylvestrium semen admotum.
Peponis succus cum ejus semine, & farina in sole siccatus & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans unguentaria ex urina illita.
Ricini semen impositum.
Vitis sylvestris acini illiti.
Argenti spuma elota, inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimus illitus.

MATTHIOLI.

Caphura circumlitionibus addita.
Eadem cum chrysocolla trita ex melle.
E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cochlearum terrestrium stillatitia aqua.
Fabacea farina.
Aqua stillatitia ex phasiolis, & quibusdam aliis, vide in phasiolorum commentario lib. 2. cap. 101.
Lupini decoctum perfusum.
Aqua stillatitia ex melopeponibus & aliis multis: vide lib. 2. cap. 128. in comment.
Ari radicum stillatitia aqua, vel earum succus insolatus, & cum ejusdem ari stillatitia aqua illitus.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum, & polygonati radicum dilutum per alembicum destillatum.

DIOSCORIDIS.
Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumvè.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Carica in cibis sumpta.

MATTHIOLI.
Ad pustulas sanguineas.

Caphuræ unciæ pondere cum pari sulphuris portione trita, additis myrrhæ, thurisq; cujusq; quaternis drachmis, & aqua rosarum libra in vitreo vase per dies decem insolata & deinde illita.
Fraxini stillatitia aqua.
Tamarindorum pulpa devorata frequenter.
Vinum è fragis illitum.
Verbasci florum stillatitia aqua, addito caphuræ momento.

DIO-

Digitized by Google

DIOSCORIDIS.
Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia, trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum ervo, creta Chia, & fœnograco illita.
Chia terra admota.

MATTHIOLI.

Myrrhæ oleum frequenter illitum.
Myrrha suffita ex cadenti patella.
Conorum pineorum recentium stillatitia aqua faciei admota.
Ari radicum stillatitia aqua illita, vel insolatus ex radicibus succus.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum & polygonati radicum stillatitia aqua, addito limonio succo.

DIOSCORIDIS.
Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans unguentaria trita ex urina.
Cancrorum fluviatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis sylvestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua, vel melle illita.
Bryoniæ radix per se, & cum ervo, creta Chia, & fœnograco admota.
Alcyoniam primum, & secundum impositum.

MATTHIOLI.

Resina laricea aut terebinthina stillatitia aqua, addito oleo è vini face parato.
Pomata illita.
Aqua è succo limoniorum parata vitreo alembico.
Oleum ex ovorum vitellis.
Oleum è tritico.
Avenæ farina in aceto decocta.
Fabacea farina.
Lupini decoctum affusum.
Rapi sylvestris semen illitum.
Lapathi acuti aqua stillatitia, & quorundam aliorum: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Erucæ semen cum melle inunctum.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Dracunculi radix contusa & illita.
Boni Henrici succus cum aceto illitus.
Ari radicis stillatitia aqua, vel insolatus earum succus illitus.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Pseudomelanthii semen in farina tritum & melle illitum.
Scabiosæ succus cum chrysocolla farina, & caphura momento illitus.
Vinum quod è fragis elicitur.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum, & folliculorum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad jonthos, & varos.

Myrrha illita cum melle, & cassia odorata.

DECORIS.

Porri folia cum Rhoe obsoniorum admota.
Cepæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex ovi vitello.
Pulegium ex cera.
Sory ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

MATTHIOLI.

Aqua è succo limoniorum vitreo alembico parata.
Aqua è lapathi acuti radicibus, & aliis nonnullis parata: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Centaurii minoris decoctum adhibitum.
Scabiosæ succus cum chrysocolla farina, & caphura momento illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum ellebore admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua, vel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.
Fici lac inunctum.
Cochlearũ tum caro, tum testa simul cremata ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

MATTHIOLI.

Thus cum lacte illitum.
Melopeponum } pulpa illita.
Anguriæ }
Uvæ immaturæ succus ex lacte humano illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Brasicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allii cinis ex melle.
Dracunculi majoris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis sylvestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum ervo, fœnograeco, & creta Chia.
Adarces imposita.

MATTHIOLI.

Laricea resina stillatitia aqua, addito oleo ex vini face parata.

Nux

Digitized by Google

Nux myristica illita.
Mustelæ fel ex melle, & ari farina illitum.
Oleum ex ovorum vitellis.
Rapi sylvestris semen.
Hordei farina, ex aceto, & melle subacta.
Avenæ farina in aceto decocta, & illita.
Fœnograci farina, cum sulphure, & nitro apposita.
Fabacea farina.
Lupinorum decoctum affusum.
Sii succus illitus.
Aqua stillatitia è lapathi acuti radicibus & aliorum nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in commentario.
Melopeponum pulpa affricta.
Dracunculi radix illita.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Centaurii minoris succus, aut decoctum.
Menthæ græcæ succus illitus.
Pseudomelanthii seminis farina ex melle illita.
Securidacæ utriusq; seminis farina ex melle.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.
Scrophæ lac perfusum & plena manu illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad nævos.

Alcyonium illitum.

MATTHIOLI.

Avenæ farina in aceto decocta, & illita.
Lupinorum decoctum affusum.
Centaurii minoris decoctum.
Argenti spuma ex aceto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Ulmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum ejus semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Caphura illita.
Fabacea farina.
Aqua è vulnerato Betulæ caudice distillans illita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Fabarum stillatitia aqua: vide libro 2. cap. 101. in comment.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Ari radicum stillatitia aqua, vel insolatus earũ succus.
Gentianæ aqua stillatitia.
Verbasci florum stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illita.
Calamintha ex vino decocta admota.
Cucumeris sylvestris radix trita, & inspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum ervo, creta Chia, & fænograco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Erucæ semen tritum cum felle bubulo illitum.
Cervina medulla.
Opobalsamum.
Oleum Myrrhæ.
Ovi recentis dum assatur sudor.
Caphura cum chrysocolla trita & medulla bubula illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ crudæ folia illita.
Chõdrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua
Dracunculi majoris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Capæ succus in sole inunctus.
Allii cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & vino sulphure admota.
Telephii folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum vino, pipere, nitroq; confricata.
Libanotidis semen ex acerrimo aceto.
Lilii cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
Bryonia cum ervo, creta Chia, & fænograco illita.
Glans unguentaria in aceto decocta cum nitro imposita
Cucumeris sylvestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi decoctum affusum.
Tamarindorum pulpa in potionibus addita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Oleum ex ovorum vitellis.
Lupinorum decoctum.
Rapi sylvestris semen.
Aqua è lapathi acuti radicibus & aliis nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta illita.

Mentha

Digitized by Google

Mentha Græca adhibita.
Chamæleonis nigri radix cum aceto trita & illita.
Securidacæ utriusq; seminis farina melle excepta.
Scabiosæ succus addito chrysocolla, & caphura momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lichenes, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtii semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans unguentaria cum lotio imposita.
Vitis viniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethiopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex vino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cujusq; radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato, apposita.
Nasturtium ex melle impositum.
Allii cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitii liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutū inunctum.
Cucumeris sylvestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum ervo, creta Chia & fœnograeco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

MATTHIOLI.

Pix cum melle illita.
Tamarindorum pulpa frequenter devorata.
Oleum ex ovorum vitellis inunctum.
Rapi sylvestris semen.
Saliva humana affricta à jejuniis.
Aqua è lapathi radicibus & aliis nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Asphodeli radix ex aceto decocta, & imposita.
Gentianæ stillatitia aqua fotu usurpata.
Mentha illita.
Menthæ Græcæ succus impositus.

DECORIS.

Marrubii folia ex aceto.
Securidacæ utriusq; seminis farina ex melle illita.
Scabiosæ majoris radices decocta, & pota quadraginta diebus, & earundem radicum pulvis, quotidie drachmæ pondere ex sero haustus.
Xyridis succus illitus.
Lupulorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Urina humana inveterata adhibita.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegii decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle adhibitum.
Cinnabaris, id est, sanguis draconis adhibitus.
Fornaceæ testæ admota.

DIOSCORIDIS.
Ad alphos & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans unguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.
Lotus sylvestris cum melle perunctus.
Cucumeris sylvestris pulverizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis sylvestris acini liniti.
Bryonia cum ervo, creta Chia, & fœnograeco illita.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum fotu adhibitum.
Rapi sylvestris semen.
Aqua è lapathi, & aliorum nonnullorum radicibus vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Melopeponum pulpa affricta.
Cæpa cruda affricta.
Ari radix elixa, & cum farina fabacea defruto subacta.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Centaurii minoris decoctum fotu adhibitum.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans unguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum affusum.
Rapi sylvestris semen illitum.
Florum, & folliculorum lupuli decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.

Digitized by Google

Oleæ virentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac illitum.
Erinacei marini testa cruda, testáve cum aliis mista & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento coactus, & capiti inunctus.
Urina humana inveterata.
[illegible] *illitum.*
[illegible] *& melle.*
Lupinorum farina.
Argemone [illegible], tusaq; cum nitro in balneo confricata.
Herundinaria minor confricata.
Chamæleontis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, [illegible] liquore, & axungiæ pauco linita: quinetiam sulphure, & alumine mistis.
Glans unguentaria cum lotio [illegible].
Origani [illegible] corpori [illegible].
[illegible]
[illegible] *penitum [illegible].*
[illegible] *mell. [illegible].*
[illegible] *pice, & cedrino oleo.*
[illegible]
Alumen cum aqua aspersum adversus pruritum.

MATTHIOLI.

Terebinthina [illegible] illita.
Juniperi [illegible] paratum.
Oleum [illegible].
Aqua in [illegible] quercuum cavitatib. reperta.
Tamarindorum pulpa frequenter devorata.
Poma Adami per medium secta, sulphuris pulvere aspersa, inde calenti cinere calefacta, & scabiosis membris affricta.
Nucum juglandium oleum vetus.
[illegible] *farina, cum nasturtii semine aceto excepta.*
[illegible] *radices ex aceto elixæ, & illitæ.*
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Scabiosæ decoctum, & ejus succus in unguentis additus.
Myrtidis succus illitus.
[illegible] *& fumariæ in caprino sero decoctum potum.*
Eupatorii ejusdem succus cum aceto & sale.
Borraginis vulgaris i. buglossi decoctum ex vino, aut aqua paratum haustum.
[illegible] *radix trita & ex aceto illita.*
Lupulorum florum, & folliculorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad [illegible].

Fel taurinum cum nitro, & cimolia terra.
Urina humana addito nitro fota.
Juniperi cortex crematus ex aqua illitus.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Ulmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.
Resinæ { Terebinthina, Larigna, Abiegna } cum [illegible], chalcantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Tritici furfures ex acerrimo aceto elixi.

Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolii farina cum sulphure ex vino & aceto.
Lapathi cujusq; radices, loco prius scarificato, & nitro confricato admotæ.
Brassica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allii cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia & radices apposita.
Melanthii semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in pulverem aspersa.
Glans unguentaria cocta in aceto, cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis viniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum brassica, & melle coctum.
Sulphur ex resina terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto fervefactum.
Alcyonium primum, & secundum illitum.
Adarces impolita.
Melia terra illita.

MATTHIOLI.

Tamarindorum pulpa frequenter devorata.
Chamæleontis nigri radix ex aceto trita, & illita.
Ellebori nigri dilutum bibitum.
Senæ foliorum dilutum potum.
Polypodii radicum decoctum haustum.
Fumariæ succus ex sero caprino diutius potus.
Viperei pastilli, ex melissophylli succo poti.
Myrobalanorum nigrorum, chebulorumq; decoctum pluribus diebus haustum.

MATTHIOLI.
Ad morbum gallicum.

Myricæ radicum decoctum potum.
Guajacum lignum, & ejus decoctum.
Guajaci vinum: quære lib. 1. comment. de ebeno.
Radices { Chinæ, Zarzaparillæ } decoctum potum.
Buxi ligni decoctum.
Pruni sylvestris radix decoctum & nonnullorum aliorum ad eos qui oris exulceratione laborant: vide lib. 1. comment. de pruno.
Asarinæ decoctum potum.
Eryngii novellorum foliorum stillatitia aqua pota.
Dictamni albi radices quotidie drachmæ pondere ex Guajaci decocto potæ.
Aspleni decoctum bibitum.

MATTHIOLI.
Ad obesos extenuandos.

Cancamum potum.
Fraxini semen.
Acetum frequenter potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.

Alumen

Digitized by Google

Alumen cum aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Beta nigra in aqua decocta & illita.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Sena decoctum, vel dilutum potum.
Eupatorii vulgaris, & fumariæ decoctum potum.
Lupuli florum & folliculorum decoctum potum.
Serum lactis haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad elephantiasin.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra aliis frequentibus medicamentis admixta.
Fel { Capræ sylvestris / Hircinum } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

MATTHIOLI.

Myricæ radicum decoctum & cum passis uvis epotum.
Viperina caro devorata.
Viperei pastilli insumpti.
Veronica mas.
Eupatorii vulgaris, & fumariæ succus simul potus.
Ellebori nigri dilutum ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

MATTHIOLI.

Asphodeli radices cum hyoscyamo fervefactæ, pice liquida exceptæ, & illitæ.
Alumen ex vino affrictum.
Absinthium recens appositum.

DIOSCORIDIS.
Ad clavos, callos, & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus, & illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ovillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum projice, & hoc non fiat nisi nova luna.
Heliotropii semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix in vino decocta, tusa, & imposita.
Nigella ex vetere urina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitii liquor cera præmollitus impositus scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Vitis sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Aerugo imposita.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis, aceto maceratus, & impositus.

Cichorium verrucarium in acetario devoratum.
Ejusdem semen tribus diebus drachmæ pondere insumptum, ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus, & impositus.
Chelidonii majoris succus illitus.
Verbasci succus tam florum, quam foliorum illitus.
Cantharides tritæ, & ex fermento illitæ.

DIOSCORIDIS.
Ad acrochordonas, thymos, & myrmecias.

Mali punici vinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adjacentem carnem illitum.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere, vino, & nitro affricta.
Cicer cum hordeo, & melle.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix trita in vino decocta.
Tithymali characiæ succus, & lac illitum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Heliotropii semen linitum: quin & heliotropium minus.
Vitium viniferarum sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum sevo vitulino illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto impositus.
Cichorium verrucarium in acetario devoratum.
Ejusdem semen drachmæ pondere potum ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus & impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus / Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

MATTHIOLI.

Terebinthina larignaq́; resina.
Fagi folia.
Oleum ex ovorum vitellis.
Pomata illita.
Oleum è tritico.

DIOSCORIDIS.
Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo impositum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel heraclium quodam anni tempore devoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

MATTHIOLI.

Succinum album ex vino potum.
Aurantiorum & limonum florum stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta unciæ pondere hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
{ Gypsum / Morochthus lapis / Samia terra } admota.

Digitized by Google

DECORIS.

MATTHIOLI.

Sylvestrium olivarum oleum illitum toti corpori.
Myrteum oleum.
Cyperi radicum | *Nardi Indicæ* | *Rosarum sylvestrium* } *pulvis astrictus toti corpori.*

DECORIS.

DIOSCORIDIS.
Ad extergendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

MATTHIOLI.

Rapi sylvestris semen.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua.

SIMPLICIUM MEDICAMENTORUM
VIRES, QVIBVS EXVBERANTES IN CORPORE HVMORES, VOMITV, ET ALVI DEJECTIONE
excernuntur in Dioscoride.

EXPELLENTIUM MEDICAMENTORUM.

DIOSCORIDIS.
Ad bilem educendam.

IRIS Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.
Thlaspi semen potum.
Aloe hausta.
Absinthium potui datum.
Tragorigani decoctum bibitum.
Lychnidis sylvestris semen drachmarum duarum pondere potum.
Androsæmi semen duarum drachmarum pondere haustum.
Veratrum nigrum per se datum, aut ex scammonia cum salis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulsa.
Centaurium minus decoctum devoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.
Thapsiæ succus in aqua mulsa potus.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris sylvestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophaïs succus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hausta.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Mercurialis jus potum.
Lathyris grana sex aut septem, cum ficis, aut palmulis in catapotio devorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonii succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua mulsa, vel pura.
Chamelææ folia in catapotiis devorata, cum duabus absinthii partibus adjecta chamelæa, una cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interna bibita.
Folia { *Sambuci* | *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apios, scilicet inferior radicis pars devorata.
Empetrum in jure aliquo, aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa bibita.
Cynocramba decoctum haustum.
Heliotropii decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una, vel altera, cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa hausta, seminis vero drachma, & succi cum farina subacti cochlearium in catapotio.

MATTHIOLI.

Asarum & asarina.
Cassia solutiva pulpa.
Manna ex sena diluto pota.
Spina infectoria bacca, & syrupus ex earum succo paratus.
Tamarindorum pulpa.
Pruna.
Sebestena.
Zyziphа.
Nasturtii semen denariorum decem pondere ex aqua potum.
Thlaspi semen acetabuli mensura haustum.
Rhabarbarum | *Sena* | *Gratiola* | *Myrobalani flavi* | *Frangula* } *hausta.*

DIOSCORIDIS.
Ad pituitam ejiciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite.
Mandragoræ succus duorum obolorum pondere potus.
Veratrum nigrum per se datum, vel cum scammonia cum salis drachma.
Lycii Indici semen cyathi dimidii mensura potum.
Ulmi crassior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus.
Gallinaceorum senescentium jus Dioscoridis modo paratum haustum.

Cyclami-

Digitized by Google

Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scylla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Sphondyli semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, vel jure gallinaceo.
Magnes potus trium obolorum pondere cum mulsa.
Centaurii minoris decoctum devoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris sylvestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophaïs succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis devorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonii succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus, ex aqua pura, vel mulsa.
Chamelææ folia in catapotiis devorata, cum duabus absinthii partibus, adjecta chamelæa unà cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interior bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta.
Apii inferior pars devorata.
Empetrum in jure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa insperſa hausta.
Cynocrambes decoctum bibitum.
Pityusæ radix duarum drachmarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi vero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.
Heliotropii decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma una, aut altera cum mulsa pota.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus potus.
Asari decoctum aut dilutum potum, & præsertim ex caprillo sero paratum cum nardo & hydromelite.
Asarina ex mulsa pota, aut oxymelite.
Cassiæ solutiva pulpa.
Cnicinum oleum potum.
Manna ex sena diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & earum succus.
Cyclaminus.
Dracunculus.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Aristolochia utriusque radix.
Centaurium minus.
Aloe.
Gratiola.
Sena.
Myrobalani, Chebuli, Embelici, & Bellerici.
Frangula.

DIOSCORIDIS.
Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium jus Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccum acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Elleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

MATTHIOLI.

Sena & ejus decoctum, vel dilutum, & vinum ex ea paratum. Vide comment. ejus lib. 3. cap. 70.
Myrobalani nigri.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apii superior pars devorata.
Spartii flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam ejiciunt.
Papaveris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans unguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esa, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes ustum cum hydromelite bibitum.

MATTHIOLI.

Napi semen ex oxymelite & tepenti aqua potum.
Atriplicis semen potum.
Lathyris semen haustum.
Asari radicum pulvis ex oxymelite potus.
Stibium nostrum quinque granorum pondere ex rhodosaccharo sumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad aquam intercutem educendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polii decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophaïs succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cujusque grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis devorata.
{ Sambuci / Ebuli } folia olerum more cocta.
Empetrum in jure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambes decoctum potum.
Asarum bibitum.

Digitized by Google

Lactuca sylvestris succus in aceto mulso potus.
Trifolii radix drachmarum duarum pondere in vino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelaea viginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis sylvestris radix fervefacta in aqua in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota.
Squama aeris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decocta jus potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicum succus potus.
Persici flores in acetariis devorati.
Brassica marina succus cum rhabarbaro sumptus.
Frangula.
Elaterium bibitum.
Rhabarbarum } *in potionibus additum.*
Agaricum }
Stibium nostrum devoratum quinque granorum pondere.
Turpetum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad alvum emolliendam, ciendamque.

Cerasa recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliqua devorata.
Fici matura deglutita.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium jus potum.
Unguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba devorata.
Blitum comestum.
Rumicis cujusq; decoctum potum: quin & ipsa herba decocta devorata.
Malva in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leniter fervefacta comesta.
Lentis decorticata decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbita integra fervefacta expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scilla sicca cochlear unum, aut alterum jejunis datum.
Androsami semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaveris erratici semina acetabuli pondere, ex mulsa aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamaesyces rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniae cauliculi recentes cocti, & in cibum devorati.

MATTHIOLI.

Cassia solutiva pulpa devorata.
Amygdalinum oleum potum.
Manna ex jure sumpta.
Laricea resina devorata.
Pruna Damascena, & Ungarica ex jure, aut vino decocta.
Sebestena jure macerata, & devorata.
Juglandes cum garo à jejunis sumpta.
Malva folia, vel teneri ejus cauliculi decocti, & ex oleo & aceto devorati.
Beta alba & ejus succus.
Beta albae succus libra pondere infusus.
Ejusdem decocta radix sale aspersa & supposita.
Hieracii succus ex posca duorum obolorum pondere.
Sena decoctum, vel dilutum, aut ejusdem vinum. Parandi rationem habes in comment. proprio lib. 3. cap. 70.
Bellis recens in catapotiis devorata vel ex jure decocta.
Uva passa ante prandium devorata.

F I N I S.

Digitized by Google

Mensurarum & ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno,

In Ponderum ratione. — *Pendet*

In Ponderum ratione		Pendet
Siliqua		*Chalcum unum*
Aegyptia faba		*Chalcum unum & semis*
Orobus		*Chalcos duos*
Obolus		*Chalcos tres*
Scrupulus		*Obolos duos*
Drachma		*Scrupulos tres*
Uncia		*Drachmas octo*
Acetabulum		*Drachmas quindecim*
Nux	*Regia*	*Uncias septem*
	Pontica	*Unciam unam*
Libra		*Uncias duodecim*
Mina	*Medicorum*	*Uncias sexdecim*
	Italica	*Uncias decem & octo*
	Alexādrina	*Uncias viginti.*

DE ARIDORUM MENSURIS.

In Aridorum mensuris.	continet
Artaba Aegyptia	*Modios quinque*
Modius Aegyptius & Italicus	*Chœnices octo*
Medimnus	*Hemiecta duodecim*
Hemiectum. i. semisextum	*Congios duos*
Congius	*Chœnices 4. i. drachmas 720*
Chœnix	*Heminas 3. Atticas. i. drach. 180*
Sextarius	*Heminas duas. i. drach. 120*
Hemina	*Cyathos sex, id est, drach. 60*
Cheme	*Cyathi quartam part. i. drach. 2. & 5.*
Cochlear	*Scrupulos tres.*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In Liquidorum mensuris Pendet

Vini, Aceti, Aquae
Ceraminum lib. 80
Amphora lib. 80
Urna lib. 40
Congius lib. 10
Sextarius lib. 1. & uncias 8
Hemina uncias 10
Cotyla uncias 10
Oxybaphus drach. 18
Acetabulum drach. 18
Cyathus drach. 11. & scrupulos 4
Cheme drach. 3. & scrup. 1.

Olei
Ceraminum lib. 72
Amphora lib. 72
Urna lib. 36
Congius lib. 9
Sextarius lib. 1
Hemina uncias 9
Cotyla uncias 9
Acetabulum drachmas 18
Oxybaphus drach. 18
Cyathus drach. 18
Cheme drach. 3.

Mellis
Ceraminum lib. 120
Amphora lib. 120
Urna lib. 60
Congius lib. 15
Sextarius lib. 1
Hemina lib. 1
Cotyla lib. 1
Acetabulum drach. 27
Oxybaphus drach. 27.
Cyathus drach. 20
Cheme drach. 5.

Digitized by Google

Τῷ ἐξοχωτάτῳ ἰατρῷ τε, καὶ φιλοσόφῳ

ΠΕΤΡΩ ΑΝΔΡΕΑ ΜΑΤΘΙΟΛΩ

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΡΤΩΝΑΙΟΣ.

Οὐ χρείη τῶν μερόπων γεννᾶσθαι μόνον ἑαυτῷ.
Ἐνθάδε καὶ ζώειν, ἀλλ᾽ ἅμα καὶ πατρίδι·
Τοῖσι φίλοις, κεδνοῖς τε γονεῦσι, τέλει, χρεῖος οἷσι
Θρέπτρα, χάριν τε φέρειν ἧμας, ἔλεξε Πλάτων.
Δόγμα δὲ νῦν τε γεραιὲ τελεῖς σύγε Ματθιόλ᾽ ἔργοις,
Ὥσπερ ἂν εἰ κείνε κλῆρον ἅπαντα λάχες·
Εὖ τε τεκέεσσιν, πάτρῃ τ᾽ ἐρικυδέϊ κόσμον
Αἰὲν ἄγειν σπεύδεις, ἀμφαγαπᾷς τε φίλους·
Ὥπασεν ὅττι πόνος σέο καλὸς ἅπασιν ἀνοίγων
Τὸν βαθὺν ἑρμηνῆς κόλπον ἀκεστορίης.
Ὅττι Διοσκορίδης διὰ σοῦ πάλι φαιδρὸς ἰδέσθαι,
Καὶ σωτήριον πάντως ἀχλὺν ἀπωσάμενος.
(Καίγε διαφραγοῦσι μιμεῖσθαι ὅσοι τὰ καλὰ
Οὔποτε, μιμεῖσθαι δ᾽ οἴδασιν ἔργα μόνον)
Εὐμενίην δὲ τεὴν μαρτύρομαι αὐτὸς, ἐκείνης
Πολλάκις εἰληφὼς πεῖραν ἐτυμολάλον.
Μαρτυρέουσι καὶ οἱ φιλαληθέες ἄνδρες ἔασι.
Γευσάμενοι φιλίης σεῖο τεθυνοπέτης.
Τοὔνεκα τεθνήξῃ οὐ πώποτε, τόσον ὀνήσας
Ματθιόλε θνατὲς, θεοσεβής τε τίσον.
Οἶδεν ἅλις γὰρ ἅπας σ᾽ ἐπιτηδεία χρηστῷ ὑπάρχειν,
Τῇ τ᾽ ἐκκλησίῃ κείνῃ ὑπηρέτιδι.
Ἔστι χρεὼ δέ μ᾽ ἀεί σοι φίλτατε πλεῖστον ὀφείλειν
Ἄμμι χαριζομένῳ πολλὰ, καὶ αὐτομάτως.
Πῶς γὰρ ἴσην ποτ᾽ ἔχοιμι χάριν σοὶ ἀνταποδοῦναι,
Οὔπερ ἐλαττοῦμαι παντὶ, κρατῶν δὲ πόθῳ.

Digitized by Google

Martini Cutheni Pragenſis.

Cedant Heſperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus, & quotquot barbara Memphis habet.
Unicus hic cunctis multò eſt præſtantior hortis.
Quem pia Matthioli cura, laborq; dedit.
Illic non cui vis tranſcendere ſepta licebat,
Omnibus hic aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abiit decor omnis in auras,
Hujus at æternum gratia viva manet.
Tot plantis, herbisq; ſuum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur merito, debes Hetruria, quantum
Ipſa Dioſcoridi Græcia docta ſuo.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii.

IN LIBR. PRIMUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis,

IOANNE RVELLIO SVESSIONENSI INTERPRETE.

QUANQUAM, amiciſſime Aree, complures non veterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, viribus, atque probatione ſcripſerunt: nobis tamen nec vanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſſiſſe, tibi oſtendere tentabimus: propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alii plurima, ut ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Jolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſâ prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerunt: neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Cratevas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte verſati videntur, radices multas apprimè utiles, herbasque aliquas haudquaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententiis: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Junioribus minùs aſſentiendum: è quibus eſt Julius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamque vulgò, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum vires, probationesque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani verò reddendarum cauſarum ſtudio verba fundentes, alia interdum pro aliis ſcriptitando, † rem in acervum, congeriemque controverſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, Euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: Androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quin etiam Aloen in Judæa foſſilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus veritati refragantur. Quibus conjectura colligi poteſt, ea non oculata fide, ſed narratione potius ab aliis accepiſſe. In ordine præterea iidem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione conjunctas vires colligentes, partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum affectus à ſua cognatione disjungentes. Nos verò ab ineunte, ut ita dicam, juventa, jugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem vitam exegiſſe) tuo hortatu commentationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum verò in eos, quibuscum tibi ejuſdem artis neceſſitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimverò non parvum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi viri Licinii Baſſi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes novimus, cùm mutuam inter vos benevolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te velim, eosque qui in hoſce commentarios incident, ne in verbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima viſu ipſi exactiſſimè cognovimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes convenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab aliis ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, vireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt fermè, qui ignoret: quòd ea & toti arti conjuncta ſit, univerſiſque ejus partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimùm conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quin etiam vernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & demetantur, & recondantur: certè pro horum ratione, medicamenta aut valent viribus, aut evanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cœli conſtitutione demetenda ſunt: magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi vel ſqualores, vel imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, clivoſa, & ventis expoſita ſint, & perflata, frigidaque & aquis carentia: in his enim locis vires eorum longè validiores intelliguntur. Contrà, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à vento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus viribus valent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc ſæpe, pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere: nonnulla propria vi hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolo emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perſpexerunt, magno in errore verſentur. Quæ cauſa etiam non-

nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, verbi gratia, gramen, quinquefolium, & tussilaginem, emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sæpius ad visendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur. Scire etiamnum convenit, sola ex herbaceis medicaminibus Veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticosa sunt, sicut stœchas, trissago, polium, abrotonum, seriphum, absinthium, hyssopum, & alia id genus semine prægnantia demetuntur. Flores quoque antea, quàm sponte sua decidant, Fructus autem, ut maturi decerpantur, necesse est: & semina, ubi siccari cœperint, priusquàm defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lachrymæ excipiantur, inciso per summum adolescentiæ vigorem caule. Radices, & liquamenta, corticésve ut recondantur, eximere convenit, cum herbæ suis foliis exuuntur: siccantur etiam expurgatæ inibi, locis asperginem non redolentibus: sed quæ luto, aut pulvere sunt oblitæ, aqua elui debent. Flores & omnia, quæ jucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo situ obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut foliis semina, ut perennent, aptè involvuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, vitrea, aut cornea convenit. Fictilis etiam, si modò rara non sit, accommodatur: & lignea, præsertim e buxo: sed ænea vasa ocularis medicamentis, liquidisque, & omnibus iis, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas, stagneis vasis recondi convenit.

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

QUANTUM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen sibi comparare student, simplicium quorumcunq; medicamentorum, quæ medicinæ usui competunt, cognitionem, ac facultatem sensibus exactè consequi, non modò hac præfatione declarat Dioscorides Anazarbeus, in hac materia cæteris facilè princeps: sed id quoq; post Dioscoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit gravissimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioscoridem secutus (ut ejus luculentissima monumenta passim attestantur) in simplicium medicamentorum viribus, ac facultatibus indagandis relicta (hoc etiam ipse fatetur) Dioscoridi historiarum palma, omnes, qui in hac materia scripserunt, longè admodum superavit. Quippe tanta animi propensione oblectationeq; cognoscendorum simplicium captus fuit (sciebat enim non posse ritè se dici Medicum sine eorum scientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam navigaverit, atque alias plurimas peragraverit regiones, ea demum causa, ut quæ legitima & syncera, quæq; spuria & adulterata essent medicamenta, certò dignoscere posset. Quapropter lib. III. de med. comp. per genera, ita scriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis juvenes incitatum iri, ut medicamentorum materiam cognoscant, ipsimet inspicientes, non semel aut bis, sed frequenter: quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione perficitur: cujus rei evidentissimum est indicium, quòd gemini per omnia similes esse nobis videantur, differentes autem iis, qui ipsos inspicere consueverunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priusquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum augescunt, & dum vigent. Hæc siquidem continua eorum speculatio docebit te, quando potissimùm ipsos commodè decerpas, ac in siccis domunculis repositos custodias. Vos ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me sequamini, si artis opera pulchrè obire volueritis. Novistis enim, quomodo ex omni natione præstantissima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocant) variis modis ea contaminant. Præstiterat forsan non hos solùm, sed multò magis etiam mercatores, qui illa advehunt, incusare, atq; his multò magis ipsos herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi siquidem omnium primi in iis dolum exercent. Quisquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere volet, omnis materiæ stirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terrestrium corporum, quæ ad medicinæ usum ducimus, expertus esto, ut ex eis & exacta, & notha cognoscat. Nisi enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia veniat, verbotenus quidem medendi methodum sciet, opus verò nullum ipsa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo: sin minus plurium saltem, quibus frequenter utimur. Earum genera quisquis toto ætatis illarum decursu noverit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, ut ego in Italia multis in locis inveni: quæ nec quando pullulant, nec quando crescunt, noverunt isti, qui siccas stirpes tantummodo cognoscunt. Hæc Galenus. Ex quibus satis Medicis omnibus perspicuum est, non posse quenquam sine certa simplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem rectà methodo exercere, nec nisi fortuna quadam, vel naturæ ipsius robore ægros sanare. Neq; enim ullo pacto eis adstipulandum censeo (ut Medicorum pleriq; faciunt, & ii sæpè, qui primas sibi deferri existimant) qui compositis tantùm officinarum medicamentis, ipsisq; admodum vulgaribus contenti sunt. Nam cùm satis sibi fore persuadeant, scire Diacatholicum omnes in universum humores dejicere, Dejectorium è succo rosarum flavam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cœruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare: sicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex Hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida vocantur, arthriticis esse peridonea, nihil ultra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus componantur medicamenta, & an iis ea insint vires, quæ suis nominibus pollicentur: an simplicia, quibus constantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore vel situ corrupta, an suo tempore, & opportunè decerpta, sole siccata an umbra, an igne, ut sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neq; unquam animadvertunt, quòd dejectoriis medicamentis, quæ nostro ævo parantur ad bilem dejiciendam, sæpe Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscent. Iis verò, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, ut non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunq; qui rem plantariam profitentur, oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio & collatione deprehendatur. In Catapotiis deinde, quæ ex Hermodactylis vocant, ephemerum Colchicum legitimi Hermodactyli vice: in Fœtidis verò, cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum utrunq; mortiferum est medicamentum, omnes injiciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex iis simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil viribus præstant, quo fit, ut penitus evanida, ac invalida reperiantur. Quod etsi quandoq; malitia, ac propria artificum impostura fiat: id tamen plerunque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia: nam pauci, vel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexantur,) qui supposititiis, ipsisq; innumeris non utantur simplicibus. Namq; Asaro utuntur pro bacchare: urbana

Galeni navigationes, ut legitima cognosceret simplicia.

Medicamenta adulterabantur etiã Galeni tempore.

Sine simplicium cognitione máca est medendi ratio.

Medicorum quorundam opinio explosa.

Officinarum lapsus.

Loto,

Loto, pro sertula Campana: Colutea, pro sena: acoro, odorati calami vice: cypero, pro galanga: hieracio, pro soncho: sphondylio, pro acantho: chondrilla, pro cichorio: agresti lactuca, pro intubo: ophioscorodo, pro scordio: quibusdam arborum lachrymis, pro succino: tapsia, pro turpeto: pice pro pissasphalto: resina larigna, pro abiegna, & legitima therebinthina: phyllitide, pro aspleno: obscuris quibusdam radicibus, pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam, pro cancamo usurpant. Rhodium oleastrum, pro agallocho, ossa & carnem humanam, pro mumia: macim pro macere: chartam, pro papyro: cresspinum (sic enim vulgò vocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha: convolvulum, sive lævem smilacem, pro ligustro: agrestium prunorum succum, pro acacia: succum verò baccarum ligustri, & periclymeni, pro lycio: cancros, pro gammaris: ranunculum, pro coronopo: saponariam vulgò dictã, pro struthio: carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album, pro leucacantha: parthenium, pro artemisia: cotulam fœtidam appellatam, pro parthenio: canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio: polium, pro chamæpity. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem genuinam mentitur, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandix minium: terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia deniq; plura, ac diversa simplicia medicamenta sunt, quæ ubiq; locorum apud varias nationes, hujus, vel illius vice nulla penitus ratione indifferenter subyciuntur, ubi tum pravum, tum spurium sibi jamdiu vendicant usum. quæ, ne verbosius rem hanc prosequi videamur, silentio prætermittenda censemus.

Officinarum ignorantia & abusus.

Hæc autem pluribus in locis non evenirent, si Medici omnes veram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur, quam maximè & jure consequi deberent. Quippe materiæ hujus peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarii in ejusmodi versarentur erroribus, obstarent: neq; eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaq; jam operam imperiti, ut hujusce materiæ cognitionem exactè consequantur, quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quam suæ artis subjectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè unicuiq; Medico usu evenire comperimus, qui non modò alienis utitur mixturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates novit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de compos. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine ejusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit.

Medicorum munus neglectum.

Veruntamen nemo in hac materia se peritum evadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem gravissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad visendas stirpes se contulerit, & quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, variis anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendat. Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (ut sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari iis, qui ex libris prodeunt gubernatores: nam sic & verior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò & fruticum, arborumq;, sed & aliorum omnium medicaminum. Verùm enimverò si omninò libris est opus, quis adeò miser est, ut prætermissis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, dæmoniorumq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ viva voce traditur: neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex evadit. In hoc namq; comparati sunt libri, ut nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta: non ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, velintq; iis, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum is fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non graventur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicujus lectione, quales sunt commentarii Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem pervenire aliquis velit, longè majore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarum virtutes, ac vitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas divendunt, tam callide illarum quasdam concinnant adulterantq;, ut etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. IX. de simplic. medic. facultatibus, in Diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adyciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de Diphryge scitu utilem, sed & de Lemnia sphragide, & Pompholyge, & Opobalsamo, & Lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, ut à veris nativisq; nihil differre viderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantum, sed & aliis similibus. Itaq; in Lemnum, in Cyprum, in Palæstinam Syriam eo studio navigavi, ut medicamentorum istorum cujusque multam copiam, quæ in omnem vitam meam satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum Aloë Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina advectum esset, proculdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab iis, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius visum est mihi illegitimorum compositiones haud quaquam adscribere, utpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum verorum ac germanorum notis ac indiciis, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à majoribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum prodita sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare: hactenus Galenus. Ex cujus verbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiamsi in ipsis stirpium imagines virentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adjectæ. Siquidem (ut in hac præfatione scribit Dioscorides, & locis jam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus evadere cupit, illum quidem vivas omnium plantas non semel tantùm, sed diversis anni temporibus inspicere oportet.

Simplicium peritiã nemo potest adipisci ex librorum lectione.

Herbarũ formæ descriptæ parũ cõferunt.

Scripta quorum cõmendet Galenus.

Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris cõparatur.

Impostores quandoq; etiã peritos decipiũt.

Galeni peregrinationes.

Quandoquidem plantæ ipsæ folia alias exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cùm adolescunt, & caulem edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè Populum nigram, sicuti Ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi verò triangulari sectione laciniata visuntur. Sed contra Hederæ evenit, quippe huic prima statim juventa triquetra folia insunt, quæ vetustiora jam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrii aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm verò adolevit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, &

Stirpes folia mutantes dum adolescunt.

Nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum vulgò Petroselinum vocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis foliis caulem vestit, quæ in cacumine ita prioris forma obliviscuntur, ut in Aristolochia, aut hederæ folia degenerent. Novellus Acanthus folio lactucæ longiore virescit erucæ incisuris diviso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, ut nucamenti speciem quandam referant. Sunt & alia nonnulla, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina brevitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, ut hujuscemodi stirpium variationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes observari possint: quandoquidem plantæ ipsæ appictæ, ex tot variisq; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguem referre, ac exprimere queunt, quamvis etiam naturam exactissimè imitentur. Eadem ratione putaverim ex cujuslibet gravissimi auctoris commentariis, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturum esse, quæ maximè Medicis requiritur: quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historiis, non nisi unã lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi vera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpè ac sæpius plantis compluribus variis totius anni curriculis tum in foliis, tum in caulibus, reliquisque particulis evenire comperimus. Quo fit ut hæc variandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ virescunt. Cæterùm ubi scriptores in suis historiis stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparantes. Unde fieri non potest, ut aliquis, non prius perspectis una cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ initisse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, vel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium evadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blande admodum detineant, atq; illas prius a nobis cognitas in memoriam revocent; magni tamen eas esse emolumenti iis non crediderim, qui visu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus vulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, ut in primis viros hujus rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde ut assuescant per diversa temporis interstitia, montes adire, valles, sylvas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere valeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæq; deinde ab adulterinis discernere sciant. Neq; solum in fodinis ipsis versari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur: nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropoliis ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia luculentissimasq; civitates se conferant, ubi peregrina undiq; importata veneunt. At certè ridiculi sunt qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, vana ducti religione, quibusdam verborum, carminum & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi vires, & facultates medicamentorum verba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere valeant, ut stulti & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simpl. med. facul. superius citato acerrimè damnavit Galenus, sic inquiens: Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit, verùm is ad fabulas versus aniles est, simulq; præstigiaturas quasdam, junctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur iis περὶ ἀπάρτημα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solùm curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas universas. Ex hac Galeni sententia omnibus palam fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs navare operam, in quibus vera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; jure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cùm inquit: At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex iis, quæ vel ipse scribit, præ se fert Grammaticum, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec vires earum expertum, sed iis qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustra annexo ad unamquamq; herbam nominum acervo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens: nec non & alias ejusmodi præstigiaturas nugaces. At Dioscorides Anazarbensis quinq; libris materiam omnem utilem absolvit, non herbarum tantùm, sed & arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à majoribus multa de illis bene scripta extent, tamen à nemine omnium æque de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Cratevas, & Mantejas, non in ordinem digesta, nec in unum omnia collecta visuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis volumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq; libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus Medicis, itemq; seplasiariis, ad quos potissimùm spectat rei Medicæ cognitio, in ea simp. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclarissimè ageretur, si ejus scripta tantisper legerent, ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eum planè sibi familiarem redderent, & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus vera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam nostris commentariis, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, ut maximam (ni fallor) secum

Stirpium imagines parum, vel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

Notandum.

Vanum & superstitiosum incantationibus uti, dum plantæ effodiũtur.

Dioscorides à Galeno maximè cõmendatur.

Dioscorides in simpliciũ medica. materia primas tenet.

Google

secum adferant claritatem. Huic igitur soli se dedant, hunc solum sequantur ob jam dictas rationes omnes ij, qui non modò stirpium, sed & reliquorum simplicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi volunt. Ac contrà tum vulgò semper ignaro, tum iis etiam, qui coaxantium ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus detestabiles quorundam libros, ubi simplicium & compositorum materia ab iis tractatur, qui vix lactucam novissent, nisi eorum cœnis frequentissima extitisset: paritérq; urticam, nisi acerrimè tangentes pupugisset.

> Libri explodēdi.

Quorum inscitiam animadversus Galenus, contra eos locutus esse videtur lib. 6. de simplic. medic. facultat. præfatione breviter & scitè, sic inquiens. Verùm abstinendum est à multis mendacibus, multóq; etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas vidit, quarum aggreditur figuras perscribere. Nam id genus hominum (quomodo assimilavit eos Heraclides Tarentinus) simillimum est præconibus, qui formam ac notas fugitivi mancipij, licet ipsi non viderint unquam, præconio tamen publicant, notas enim ab aliis, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut si fortè is, quem præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamen non possent. Hucusq; Galeni verba.

> Galeni verba notanda.

Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitionem, qui ad simplicium materiam noscendam per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu progredi. Verùm inprimis, ut opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maximè plantæ viribus valeant. Quapropter à radicibus initium sumentes, dicimus harum vires, sicut etiam aliarum stirpium partium, non eodem anni tempore aquè in omnibus reperiri, quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ verò illo humore prægnantes deprehenduntur.

> Tempus quo stirpiū partes legēdę sint.

Tametsi non desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas asserant semper autumno, cùm scilicet folia decidunt, & caules contabescunt: alij verò ineunte vere, priusquam folia concrescant: siquidem hisce temporibus radicibus major vis inest, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear quid sentiam, crediderim ego omnino majorem succi ubertatem inveniri in his, quæ vere effodiuntur: quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neq; flores emiserint, à quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi consonum mihi videtur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quàm vernales, quòd scilicet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari velim, quòd quæ vere leguntur, copiosiore, quàm par sit, humore redundantes, illóq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertímq; si longo asserventur tempore. Quæ re à Dioscoride animadversa, is sanè jussit stirpium radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ foliis exuuntur. Quod cùm variis anni temporibus eveniat pro natura diversarum plantarum, curam impendere oportet, ut suo tempore unaquæq; radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis evellatur, & in iis locis, atq; sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habet.

> Radices quando effodiendæ.

Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, & tabe vacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui solo, ubi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut ejusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus differens, libro primo de antidotis: In universum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atq; illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis usu veniat. Hæc Galenus.

> Radicum optimarum notæ.

Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tamdiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra vel limo penitus abstergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus universim ferè omnes comantur: postremò siccari eas convenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales venti respirant, diligenter siccentur. At omnino cavendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis proculdubio evanesceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimvero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, veluti gentiana, helenij, mandragora, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac vento tutò siccari possunt. Quod commodius fieri potest, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo trajiciantur, ut partes non se contingant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus revolvantur. Atqui curandum est, ante quàm siccentur, ut lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullámq; vim obtinet: etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium majus, nymphæa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices.

> Radices quomodo mundandæ, siccandę, ac conservandæ sint.

Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adservari posse, iis reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; pulverulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem vergens, vel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita demúq; recondi, ac servari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe vindicari valeant.

> Radices quibus in locis exiccatæ sint ponendę.

Nam etsi quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: veratrum tamen utrunq;, quamvis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usq; perdurat.

> Veratrū utrumq; triginta edurat annis.

Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus, non modò in radicibus observandus, sed & in cæteris tum stirpium, tum etiam animalium partibus, ut in hirci sanguine, lupi jecinore, intestino, ac etiam stercore, vulpis pulmone, apri vesica, anguium senecta, aliisq; consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis viribus sunt prædita, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant. Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullósq; errantium siderum aspectus observant: quippe quòd apud graves auctores scriptum invenerint, pæoniæ radices contra comitiales non esse evellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda videtur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; vanitatum, quas stultè (ut Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda.

> Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Nam cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernentur & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motúq; velocissima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusvis aliis habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, Alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse evellendam, sicuti etiam fluviatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus scorpiones, atq; Anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas

> Quibus in locis plantæ colligi debeant.

excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere convenit. Quocirca Hippocrates ad Cratevam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt iis, quæ aquosioribus nascuntur locis: idque, quòd in montibus terra sit densior, & aër tenuior: nam quod attrahunt plus virium sortitur. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluvios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Omnia autem medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus novis probè obturatis, ut ne ventis perflata, medicamenti vigorem, veluti in animi deliquium collapsa, amittant. Hæc Hippocrates. Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asservandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidiè virentes usurpantur, veluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, viola nigra, malva, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & alia complures. Atque non solum refrigerantibus herbis, verùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerumque enim ex calida potestate præditis, virides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in virentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cujus quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demeti expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, viola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæque consimiles plantæ, quas, ne longior, quàm par sit, esse videar, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atque aliis adventitiis excrementis amotis, diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, ut in acantho, vel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant: quandoquidem si ejusmodi herbæ in umbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cùm rectè siccatæ fuerint, decusso pulvere, in sacculis ex corio, vel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum vires evanescant. Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas jam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, ubi non solum brevi viribus destituuntur, aëris ambientis exuctione, ac ventorum perflatu, sed etiam pulvere, & aranearum telis obsidentur: quin etiam muscarum stercore, quæ illis die, noctúque, insident, labefactatæ nigricant. Neque verò planè laudibus efferendi sunt ii, qui in linteis sacculis, ipsisque textura admodum raris eas trabibus appendere consueverunt: quippe æstivus aër in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet: quinetiam pulvere obsita corrumpuntur, & contabescunt. Idcircò ut tam herbæ, quàm radices suas integras asservent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, vel piceis, vel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Cratevam his verbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus novis probè obturatis, ut ne ventis perflata, medicamenti vigorem, velut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus observandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit. Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in vigore consistunt, non autem cùm jam flaccescentes decidui evanescunt. At capparum flores muria asservandi, antea quàm se explicent, decerpuntur. Rosarum verò cùm non planè explicati visuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis foliis patent. Verùm cum majori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores: idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in umbra, si calida, vel eminentia fuerint loca: quippe, ut solis fervore, sic & aëris calore nimio exolvuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius revolvantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci nativum colorem deperdant: quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicinæ usu. Itaque perbellè siccantur super linteis extensi, velaminibusque contecti. Siccantur autem probè ubi substratis linteaminibus sparguntur, & iisdem lenibus operiuntur. Flores itaque in universum sicci ad annum duntaxat edurant, etsi anthemidis, centaurii, chrysanthemi, millefolii, spartii, & rosarum flores etiam longiori asserventur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, ut lithospermi, fœniculi, anethi, & cari: vel vasculis, aut capitulis inclusa, ut papaveris, nymphææ, melanthii, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phaseoli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, sertulæ campanæ, sinapis, & erucæ: aut variis involucris contenta, ut ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantii, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa verò, ubi herbæ jam siccæ, non amplius virent. Et quamvis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultra suas asservent vires, ea tamen quotannis renovare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inveterata rancorem non redoleant, quo fit, ut calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Ubi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores. Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa, quæ vulgò marascas vocant, corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ usum reponuntur, operæpretium est, ut maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conveniat. At animadvertendum est, quòd ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò juglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & avellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quam planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima involucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa unà cum fructibus decidunt, alioquin insolata contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asservantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui verò per annum recentes reponuntur, aut majori ex anni parte perdurant, in locis siccis minimè asperginem redolentibus appendantur, ut assolet de uvis, pyris, malis cydoniis, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, vel milio sepeliantur, quemadmodum

Herbæ quo pacto legendæ siccandæque sint.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Flores quo tempore sint decerpendi, siccandi, ac recondendi.

Fructus quando decerpendi, & quomodo conservandi.

modum medica, & aurantia mala. Cortices praeterea, qui fructibus auferuntur, ut citriis, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, veluti thuri, ligno guajaco, sambuco, ac fraxino: quis item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragorae, thapsiae, alypiae, pityusae, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atq; radices: quin etjam similiter reponendi. Succi quoque, utpote in medicina admodum necessarii, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asservandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut glycyrrhizae, vere quidem parandi sunt, cùm primùm folia emergunt. Ex foliis verò, antequàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi ultimam maturitatem senserint, cujusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum limonum, & ex myrti baccis: quidam verò antequam ad plenum maturuerint, ut ex juglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc uvis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloës, sylvestris cucumeris, absinthii, eupatorii, hypocistidis, glycyrrhizae, & hujusmodi generis: aliqui verò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conservandi ratio: quippe alii paululum primùm ad ignem fervefacti, moxq; diligenter defaecati, ut fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apii, & foeniculi. Alii vero ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde vasis tamdiu transferuntur, donec defaecati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animadversione opus est (ut Galenus inquit lib. 6. de medicamentorum compositione secundùm locos) in succis liquidis conservandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi fervefactis prius, & mox à faecibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertissimi pharmacopolae. Adhac habentur varia liquorum genera, quae quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alii gummi, alii resinae, alii lachrymae vocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum vero censu sunt terebinthina lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lachrymarum deniq; numero sunt lac, quod ex papaverum vasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodque ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthae lachryma, quiq; defluit è vitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod vulgus Arabicum vocat gummi, quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lachrymas malint in gummi potius referre, quàm in lachrymas. Sed quoquo modo res habeat, eo tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur, quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica. Postremò si forsitan cuipiam nasuto videretur Dioscorides non parva errorls culpa suspectus esse, quòd in hac praefatione absolutè pronuntiaverit, ex omni herbarum genere solum Veratrum multis edurare annis, reliqua vero a trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis ejus sententiae reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor: dicimus, ut hos ab hujuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facilè princeps, gravissimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum videtur, sed ne cogitandum quidem, quòd non callueris is omnes stirpium proprietates, quodque haud studiosè legerit ea, quae ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriae mandaverat Theophrastus, & aliorum veterum plerique: praesertim cum nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis hujus voluminis scriptura deficit, in aliis spuriis additionibus redundat, in aliisq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atq; etiam eorum, qui in scribendis, vel excudendis auctorum voluminibus plus, minùsve cura impenderunt, quàm sua interesset, ita etiam in hac praefatione evenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longè plura hic desiderari, quàm ea, quae hac in re tradiderit Theophrastus, qui veratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, vel sex, chamaeleonta nigrum quadraginta, centaurium majus decem, vel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, vitem sylvestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaq; rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse ac monumentis tradidisse Dioscoridem, ut ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & depravatus habeatur. Idcircò non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriae id vitii adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ii, qui, ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales sunt spuriae additiones illae, quae plura & Graecorum, & Hebraeorum, & Arabum, & Chaldaeorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coacervant, atq; in omni ferè plantarum historia in pluribus voluminibus Graecis statim occurrunt singulis capitibus. Quae facilè ex Pamphilo depromta fuerunt: argumento quòd (ut superius dictum est) eis rem hanc vitio vertat Galenus, atq; sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis volumen importata. Cujus rei nobis postea praebuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis volumina reperta sint Graecè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spuriis nominibus legebatur. Quorum vetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis versionibus Italica lingua conscriptis, omnia illa nomina adulterina ab opere abdicavi, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus vulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile quàm necessarium duximus, ut omnes ii, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem quî arbores à fruticibus dissideant, frutices ipsi à suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes Arbores appellari debere, quae ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per intervalla tanquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliae. Frutices verò, quae ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus. Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, foliisque minutis, quae non velut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis foliis toto anno virescunt, ut stoechas, ladanum, ruta, hyssopum, salvia, & ejusdem generis alia. Herbarum deniq; generi subscribunt reliquae plantae, quae inter initia folia tantùm sine caule pandunt, ac deinde in caulem erecta, flores, & semina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quae in hortis ad cibos seruntur, & sylvestrium ferè innumera, quae sponte sua in pratis,

Cortices quomodo siccandi, & reponendi.

Succi quomodo exprimendi, conservandique sint.

Gummi lachrymae, & resinae.

Dioscorides defenditur a calumnia.

Simplicium nomina varia Dioscoridi adulterina.

Arbores.

Frutices.

Suffrutices.

Herbae.

campis, ac aliis compluribus locis proveniunt: tametsi ex eis nonnulla habeantur, quæ neque caulem, neque flores, neque semina gignunt, ut phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum præterea est,

Plantarũ degeneratio.

herbas assiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè malvæ accidit. Hanc enim pluries vidi senis, septenisve mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, & duritie proficere, ut hastæ instar grandesceret. Frutices quoque aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores non pumilas exeunt, ut vitex, hedera, myrica, paliurus. Contra similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur sylvescere, a sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, vendicato sibi robore, crassos prædurosq; fundunt caudices ac ramos. Illæ verò tanquam indomita surculis, stolonibus, ac germinibus, qui circa caudicẽ & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, ut in frutices sensim elanguescant, ut myrto, lentisco, & corylo quandoq; evenisse comperimus.

Stirpium mutatio.

Tantum enim in plantis natura germanitas potest, ut non solùm sæpe prædictos præstet effectus, sed etiam ut alteram in alteram stirpem facilè vertat, ut casiam in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in avenam, & ocymum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam sativa sunt, quædam agrestes. Has volunt nonnulli priores fuisse sativis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoq; & sylvestre, & sativum genus inveniatur, quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde virent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde provenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, ubi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicum vitio.

Plantæ meliorescunt cœli clemẽtia, & loci amicitia.

Magni quippe refert, ut fœcundæ, floridæ, & perpetuò virentes plantæ conserventur, si clemens cœli constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam vitibus folia nunquam decidant, quòdque in insulis, aliisque regionibus nuper in Indiis occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non vireat. Neq; item admirandum, quod reperiantur arbores proceriores, virentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: namq; aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo, pro sua quæque naturæ ratione.

Plantarũ situs naturales, ubi lætæ nascuntur.

In Montibus.

Proinde videmus, quòd quæ montes amant, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, juniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum formaq; insigni prosiliant.

In planitie.

Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt.

Juxta flumina.

Juxta flumina, & in aquosis latiores proveniunt platanus, alnus, populus utraq;, myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, vallibus, planis, & sylvis exultent. Id quoq; discriminis in herbis, & fruticibus, visitur, quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluviorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, uliginososq; amant tractus: quædam aquas oderę, & ob id arida & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis vitam ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiant, quæ vinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ valles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ juxta urbium, & oppidorum mœnia in maceriis, & ruderibus prodeunt.

In palustribus locis.

In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondylium, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equisetum, limonium, heliotropium parvum, verbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertii generis, eupatorium commune. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, juncus.

In lacunosis.

At tam lacunosis, quam admodum palustribus innatant, nymphæa, potamogeton, lotus Ægyptia, colocasia, foliis & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum littoribus ac ripis familiare spectatur nerium.

Uliginosis locis.

Adianthum, itemq; trichomanes uliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas: quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha, fluminum ripas accolunt.

In litoribus & scopulis.

Crithamum verò, brassica marina, androsaces, corniculatum papaver, dorycnium, solanum somniferum, glaux, hipophaes, hippophæstum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium seriphum in maritimis tum in litoribus, tum scopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit, ubi scilicet alludit unda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degens. Non nisi aquis proveniunt bryon thalassion, corallium, & alga.

In fontiũ riguis.

At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium unà innatant, ut quasi invicem fraternam videantur iniisse amicitiam. Cæterum ex his, quæ in continenti nascuntur, arida,

In aridis & siticulosis.

& siticulosa loca petunt eryngium, satureia, lythospermon, lycium, salvia, stachys, onosma, lonchitis, cynoglossum, echium, buglossum, chamæpitys, veratrum nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgunt capparis, libanotis, symphytum petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi utrumq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, asplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleraq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis virescant.

In opacis.

In opacis autem nascuntur, chrysocome, asarum, viola purpurea, astragalus, & cyclaminus.

In humidis.

In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres invenitur: item phyllitis, hemionitis, althæa, helenium, paludapium.

In collibus.

Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, sylvestre cuminum, chamædrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci videmus: quin & holostium.

In cultis.

Culta deinde virent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, chamæcisso, ægylope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, sylvestri papavere, xyphio, leontopetalo, phœnice, hyperico, cyano.

In incultis.

Inculta verò virent psyllio, hieracio.

In pratis.

Pratis lætantur trifolium, lotus sylvestris & urbana, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde scateant.

In vinetis.

In vinetis aluntur telephium, portulaca sylvestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos.

Intra & extra oppida.

Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta visuntur verbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malva, chelidonium majus, urtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galeopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, sylvestris cucumis.

In campestrib.

Campestria carduorum omni genere horrent, atractyle, ferulis, sylvestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio.

Circa sepes.

Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum sylvæ virescunt.

In Montibus.

Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium majus, mandragoras,

hastula,

hastula regia, satyrium, testiculus, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, veratrum album, ruta sylvestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelaea, chamelaea, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, paeonia, aethiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamaedaphne, tormentilla, bistorta, chamaeleo albus, angelica, libanotis. In sylvis montanis emicat leucacantha, atque inibi in praeruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt praeterea, quae arboribus innasci velint, in quibus resident, atque ab iisdem suscipiunt alimentum, ut agaricum, viscum, sphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliae quidem in arboribus conspiciuntur, aliae verò prius è terra exortae, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, vitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam levis, quam aspera, lupus salictarius, convolvulus, periclymenum. Non desunt etiam herbae, quae sine radicibus in aliis herbis prosiliant, neque alibi, quàm in illis reperiantur, ut cuscuta, epithymum, epithymbrum, & epistaebe. Veruntamen illud scire convenit, quòd etsi harum omnium quaeque sua natura felicius proveniant in praedictis locis, suosque unaquaque sequatur situs: nihil tamen obstat, quin eaedem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, saepe in vallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in aliis variis locis nullo discrimine inveniri possint. Et haec satis sint quantum ad natalem plantarum situm. Caeterùm ut, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus utilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturque, jam ad singulas herbarum partes noster se convertet sermo, & de radicibus, foliis, caulibus, floribus, ac seminibus differemus, primò à radicibus, veluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes.

> In montanis sylvis. — In arboribus. — In aliis plantis.

Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus iisq; tenuibus. Legumina verò singulas habent radices praeter fabam, easque surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohaerent, ut lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur, sylvestris ruta, quam harmalam vocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & saepius verbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur, asarum, phu, baccharis, veratri genus utrunque, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, cyrcaea, alcaea, aethiopis, gramen, filix foemina, muris auricula altera, plantago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, paeonia foemina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicae modum capillatur. Praegrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, sylvestris cucumis, vitis nigra, rapum, nymphaea, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium majus, libanotis, sphondylium, oenanthe, symphytum secundum, papaver corniculatum: raphanus: carduus: periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaes, hippophaestum, tithymalus characias, pityusa, Rhabarbarum, Raponticum. Contra exiguam tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculus, panaces Asclepium, & chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holostium, britannica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, verbenaca supina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamaecissos, asarum, utrunque veratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum sylvestre, alypon, atractylis, heliotropium majus, onosma, rubia, cepaea, alisma, betonica, chamesyce, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum duresсunt aethiopidi, smilaci asperae, poterio, leucacanthae, astragalo, tithymalo characiae, cypero, rhododendro. At molli, lentaque radice constant althaea, acanthus, alcea, malva, symphytum majus. Geniculatae veluti arundinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphaeae, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexandrinae, colocasiae, galangae, gingiberi, radici Chinae nuper inventae, & Rhodiae. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, paeonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca sylvestris, symphytum petraeum, dorycnium, ebulus, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosae autem insunt caeparum modo, lilio, hemerocallidi, capiis, bulbis, hastulae regiae, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, ephemero, arisaro, hyacintho, dracunculo, ampeloprasо, scorodoprasо, moly. In globum extuberant radices aristolochiae rotundae, cyclamini, apii vomitorii, leontopetali, oenanthes, paeoniae foeminae, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundae, pycnocomi, geranii unius, pseudoapii, antorae.

> Plantarum in radicibus varietas.

Insuper radices inter se dissident, tum colore, tum odore, tum sapore: quae discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui brevi hanc facultatem assequi desiderant, non parum inde haurient utilitatis. Sicuti & maximè confert scire, quae sint radices magnae vel parvae, quae durae vel molles, quae numerosae vel paucae, quae caeparum vel tuberculorum effigie, quae denique geniculatae, de quibus hucusq; abunde disseruimus. Sed jam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, etsi canticet intus: item papaveris cornuti, nardi montani, helenii secundi, cyclamini, chamaeleonis, cardui, hastulae regiae, libanotidis, rhapontici, quanquam hujus interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedii, nymphaeae, eryngii, symphyti secundi, smyrnii, echii, veratri nigri, astragali, anemones, mandragorae, aconiti tertii generis, thapsiae, personatae, filicis maris, vitis nigrae, aristolochiae utriusque, quarum tamen interna buxeo colore pallent, paeoniae foeminae, tametsi huic, sicut etiam thapsiae, & mandragorae delibrata exalbeat. Contra è candida proveniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculus, veratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circaea, alcea, holostium, tragum, trifolium, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragum, somniferum solanum, arction, onagra, chamaecissos, scammonium, althaea, pityusa. At non prorsus albae, sed subalbidae radices tributae sunt aro, polemoniae, helenio primo. Rubent rubiae, centaureo magno, rhapontico, rhabarbaro, tametsi tria haec exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betae tertii generis, blito, carotae, anchusae, lycopsi, onosmati, chrysogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, sed subrubra, radice sunt acanthus, phu, satyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, solanum somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici foeminae, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petraei, caeparum, scillae, pancratii. Flava intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium majus, gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalangio, smyrnio, & imperatoriae. Odorata radice fragrant, iris, acorus, meon, cyperus, galanga, Zedoaria, nardum tam Gallicum, quàm Indicum, asarum, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticũ, pastinaca, angelica, seseli Massiliense, hipposelinum, smyrnium, libanotis, asclepias, circaea, alisma, tripolium: quin & radix Rhodia odorem expirat non injucundum. Dulcedinẽ gustui praebent glycyrrhiza, tragopogonis radix, centaurii majoris, chamaeleonis albi, elaphobosci, geranii, arctii,

> Radicum differentiae in coloribus & saporibus. — Quae nigricant. — Quae albicant. — Quae subalbicant. — Quae rubent. — Quae subrubent. — Quae intus flavescunt. — Quae virescunt. — Quae bene olent. — Dulces.

Amaræ.

arctii, polipodii. Amaritudinem verò gentianæ, ranunculi, belenii, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei hippophais, pancratii, scillæ, cichorii, asparagi, rusci, centaurii minoris, chelidonii majoris, asphodeli, cyclamini.

Acres.

Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, Zedoaria, imperatoria, crocodylium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum sativus, tum sylvestris, utraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cepa, allium, porrum, scandix. Quo fit, ut si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ii, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimum iisdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq; (de iis intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro viribus enitar, ut quæ plurimis ignotæ sunt, iis, quæ omnibus sane vulgares apparent, rectè comparentur, quapropter ab hedera primùm, ut quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor.

Foliorū in plantis comparatio, & similitudo inter se.

Hederam igitur foliis æmulantur, etsi quædam majora, quædam verò minora cernantur, scammonium, asarum, uterq; cyclaminus, smilax aspera, lævis, & hortensis, [illegible] nigra, marina brasica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia utraque, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, viola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cinocrambe, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam sylvestris, quam sativus, utraq; clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, veratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis quem Veneti anguriam vocant. Alba spina, & acanthium simili virent folio: sicuti abrotanum fœmina, & absinthium seriphium vocatum foliis se invicem imitantur. Vitex & anagyris, & foliis & ramis conveniunt. Apii folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium. Amygdala fronde vestiuntur, persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro foliis adstipulatur, anagallis amyrrhino, atriplex xanthio. Utriusque rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis majora, huic verò minora spectentur. Porri bulbiq; folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo foliis correspondet, pyrethrum sylvestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces, Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphtalmos, anethum, thapsia. Anethi foliis assurgit meon. Plantagini non dissimilia sunt folia candidi veratri, gentianæ, alismatis, & clymeni. Phœnii folium geranium exprimit, Filicem folio æmulantur sideritidis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc verò myrrhidem. Buglossum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceum, coronopus. Hujus verò folia habent catanance, psyllium. Cichorium, chondryllæ utrunq; genus, & quod quibusdam dens caninus dicitur, consimili sunt folio. Cnico atractylis folio assimilatur, chamæleoni nigro crocodilium, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri foliis comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius ejus speciem sequuntur) uterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula, cannabis, aut quinq; folii eupatorium, sed quæ quadripertito dividantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnii folium præstant phu, laver. Cupressi effigiem promit sabina: juniperi cedrus minor quæ phœnicia dicitur. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanum sicuti in specie, ita & in foliis conveniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini sylvestris stratiotes millefolium: cucurbita personata: lolij phœnix: juglandis centaurium majus, pæonia mas, gentiana: etsi huic magis cum plantagine conveniat. Iridis folia reddunt, acorum, medion, sylvestris iris: item gladiolus, nisi hic breviora, angustioraq; folia sibi vendicasset. In junci specie collocandum esset utrunque equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde virent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilii folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, sylvestris lactuca, lycopsis, anchusa, sylvestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham sativam folio exprimunt sisymbrium, hidropiper, pentaphyllon. Marrubii effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio est cinocrambe: Helxine & elatine folio simili comantur. Nasturtii foliis iberis non refragatur nec thlaspi. Oleam æmula foliorum facie repræsentant halimus, ptarmica, phyllyrea, ligustrum, vitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hippophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum veratrum, sphondylium, aconitum cinoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium foliis inter se non dissident. Portulacæ folio assimilantur telephium, cepæa, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus sylvestris, medica, cytisus, sertula campana. Thimum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili virent folio. Nec dissimili pulegio dictamnum & calamintha comantur. Mirica sabina, & cupressus: serpilli clinopodium, salviæ sideritis prima, horminum, verbascum sylvestre, foliis vestiuntur. Picea folium ferunt poligonum, & pityusa: quercus verò chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neque à ruta foliis dissident acacia altera, centaurium minus, serpillum sylvestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hipericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, & panaces chironium. Solani folio germinant Circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, & quæ vulgo bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Aspleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis, sicuti sempervivi minoris tertia ajugæ species, aristolochia clematitis. Salicis fronde provenit lysimachia, sertula Campana ligusticum. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese foliis imitantur.

Foliorū in coloribus discrimen.

Ex his igitur facilè quisq; herbarum germanitatem, cognationem, similitudinemq; perdiscere poterit, quæ omnia in dignoscendis stirpibus non parvam adferunt utilitatem. Cæterum plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, uti flores haudquaquam splendeant.

deant. Niger ſanè color in nullis reperitur herbis, neq; arboribus, quamvis nonnullæ atro quodam virore ſint ſuffuſæ, ita ut paululum nigricent, ſicut phillyræa, buxus, liguſtrum, hortenſe ſolanum, nigra viola, oſyris, hyoſcyamus, utraque clematis. Contra nec folia habentur, quæ niveum candorem exprimant: verùm pleraq; quæ incana ſunt, ſubalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, abſinthio, ſalviæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaveri, ſtachy, menthaſtro, althææ, polio, verbaſco, utriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus ſupernè candicant, quemadmodum infernè roſmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemiſiæ, & aliis multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentiſco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androſæmo, aſcyro, lonchiti, oſyri, blito, amarantho, phyco marino, ſeſamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, inſunt dictamno, verbaſco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthaſtro. Aſpera ſunt ſymphyto alteri, marrubio, fico ſalviæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglosſi, echii, urticæ, eryngii, ruſci, atractylis, ſonchi, chamæleonis utriuſq;, dipſaci, quinetiam cardui omne genus, aquifolii, & ilicis. Humi jacent panacis folia, coronopi, anchuſæ, mandragoræ, utriuſq; anagallidis; cynoglosſi, glauci, catanancæ ſecundi generis. Reptant etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis, canis teſticuli, albiq; chamæleonis. In univerſum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio utriq; tam aquatico, quam terreſtri, ſinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, eryſimo, clematidi ſecundæ, thlaſpi, ſerpyllo, thymo, thymbræ, ſiſymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano: quæ omnia non modò olfactu, ſed magis etiam guſtu acrimoniam præbent. At amaritudinem poſſident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, abſinthium, aphaca, abrotonum, parthenium, ſcandix, aloe, ſantonicum, ſeriphum, chamædrys, marrubium, ſcordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ vulgò gratia Dei dejectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia ſunt aſaro, ſio, ſiſymbrio, menthæ, menthaſtro, calaminthæ, pulegio, ſalviæ, ladano, hyſſopo, ſampſucho, origano, thymo, ſerpyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy, malabathro. Nec inſuavem efflant odorem betonica, chamædrys, baccharis, artemiſia minor, & herba illa, quam aliqui ſclaream, nonnulli herbam ſancti Ioannis, & pleriq; matriſalviam nuncupant. Nec deſunt ſtirpium folia, quæ ab aliis tum plantis, tum liquoribus odorem emendicaſſe videntur, ut ſcordium ab allio, trifolium a ruta, & bitumine, cytiſus ab eruca, apiaſtrum à citreo malo, chamæpitys à pino, xanthium à naſturtio: ita deniq; hydropiper a pipere mutuatur odorem. Graviter olent abſinthium, abrotonum, ſeriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, ariſtolochia, cannabis, anagyris, galiopſis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium. Non parum quoq; diſcriminis in plantarum tum caulibus, tum ſtolonibus reperitur: quandoquidem ex eis quædam ſingularem, ſimplicemq; caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt: quibuſdam craſſi caules inſunt: aliis tenues aſſurgunt: aliis inanes, & vacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: aliis pleni conſpiciuntur: quibuſdam item longus proſilit caulis, quibuſdam verò brevior, nonnullis caules geniculati ſunt: alii enodes exeunt, alii lævore, alii ſcabritia, alii duritia, alii lentore notantur. Nec deſunt, qui lanugine veſtiantur, & qui ſpinis, & aculeis rigeant. Quibuſdam plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati. Alii deniq; ſurſum eriguntur, alii per terram ſerpunt, ac repunt. Diſſident præterea inter ſe ſtirpium caules colore, rectitudine, & curvitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis varietas, atq; ſolertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glaſto ſylveſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ utriq;, rutæ ſylveſtri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, ſolano ſomnifero, & manico, minori ſedo, chamæciſſo, glauci, oſyri, tithymalo paralio, helioſcopio & thymelææ. Ramoſo, ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſalvia, ſatureia, thymum majus, origanum, hyſſopum, abſinthium, abrotonum, ruta, ſtœchas, ocimum, amaracum, ſymphytum petræum: & ut ſummatim rem complectar, omnes denique plantæ, quæ ſuffrutices appellantur. Craſſum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, ſymphytum alterum, hyoſcyamus, perſonata, ſedum majus. Contra proditur tenuis ornithogalo, thlaſpi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, liguſtico, panaci Aſclepio, peucedano, artemiſiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, aliſmati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio majori, muris auriculæ, ariſtolochiæ utriq;, ſeripho, tragorigano, menthæ, ſiſymbrio, lyſimachiæ, rutæ ſylveſtri, delphinio, melanthio, agreſti cumino, aparinæ, chamædry, ſcordio, teucrio, trifolio, hyperico, ſideritidi ſecundæ, elatinæ pentaphyllo, veneris umbilico, chamædaphnæ, tithymalo, helioſcopio, thymelææ, alypo. Inanes in univerſum, ac fiſtuloſos caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim verò cavis emicant colliculis phu, apium montanum, ſonchus, veratrum album, gentiana, equiſetum, narciſſus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium majus, ſymphytum ſecundum, ſpina alba, cæpe, porrum, hipposelinum, thapſia, ferulæ omne genus omneſq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laſerpitium, ſeſeli Peloponnenſe, & quæ guttatim ſtillant ſagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, ſambucus, phu, cyclaminus ſecundus, gentiana, panaces Aſclepium, polycnemon, crateogonum, polygonum, equiſetum, ferula, cicuta, meon, odoratus juncus, pityuſa, arundinum omne genus, hydropiper, liguſticum, xyphium, & omnes denique plantæ, quæ fœniculaceo caule aſſurgunt, ut elaphoboſcum, anethum, ſeſeli Maſſilienſe, pyrethrum, ſphondylium, peucedanum. Lævi conſtant caule dracunculus, haſtula regia, typha, nymphæa, ſideritidis tertium genus, chryſanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloë, iberis, hyacinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, ſeſamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus teſticulus, epimedium, hypericum, ſideritidis tertium genus, centaurium minus, anonis, ſylveſtre cuminum, tuſſilago, œnanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphyllum, tragus, ageratum, papaver ſpumeum, pſyllium, aconitum primum, colchicum, ſempervivum minus, umbilicus veneris, ſtratiotes millefolium, chamæciſſos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrſinites, paralius, helioſcopius, & cypariſſias: item chamælea, & verbenaca. Duum verò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaſpi, melanthium, pæonia, veratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adoleſcit petaſitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, roſmarino, chelidonio majori, bacchari, panaci Aſclepio, ſphondylio, ſatyrio, alſinæ, betonicæ, fabæ Aegyptiæ, crithamo, arabidi, aſphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, ſylveſtri papaveri, aconito tertio, ſempervivo majori, ſenecioni, verbaſco fœminæ, cytiſo, xanthio, ruſco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, aſcyro, lyſimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt aliſma, cyperus, tithymalus characias, pityuſa. At horminum ſemicubitali caule contentum eſt. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, ſpina alba, acanthus, conyza major, althæa, ſymphytum ſecundum, helenium, glaſtum, glycyrrhiza, centaurium majus, dipſacum,

Caulium in plantis differentia.

dipsacum, cardum, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, sylvestris lotus, cirsium. Quaternum cubitorum caulis exit moly: tricubitalis verò medio. Duris lignosisq; nituntur cauliculis hypericum, chamædrys, teucrium. symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aster Atticus. hyssopum. stœchas. Lentore & mollitia caules languescunt trioni, poterio, malvæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, viti nigræ, viciæ, helxinæ, quam cissampelon cognominant, scammonio, junco, typhæ, althææ, alceæ, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium majus, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur urticæ caules, echii, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis visitur menthastro, orobanchæ: helenio, ocimoidi, eupatorio. herba quam pilosellam vocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, verbascum, lychnis utraq;. tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia utraq;, lupus salictarius, aparine, baccaris, sylvestris cnicus, æthiopis, equisetum, veratrum nigrum. papaver sylvestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis. clematis prima, holostium. tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus. centaurium minus: mentha, calamintha, baccharis, horminum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenum, verbenaca, urtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoq; etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly. utriq; iberidi, nasturtio, cnico, cacaliæ, cynocrambæ. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu. virgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis. filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenum, hemionitis, lichen, paronychia, adjantum, hippophæstum, chamæsyce. Ad hæc non parum quoque in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tùm coloris, tùm formæ cognitio: quippe cum nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis vere & æstate, quam flores, varia colorum pictura quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorantur. sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tùm ruber, tùm etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus. pyrus, mespilus. prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum. ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly. aparine, phalangium, tripolium, sed cui flos quandoq; rubescat, polium. œnanthe. alba viola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera. ocimastrum. erinus, achillea, helxine, cissampelos dicta, convolvulus, dorycnium, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia chamæsyce, sesamoides magnum. narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, viburnum. flammula, fragaria, imperatoria, lilium convallium dictum, & vincetoxicum. Rubri flores emicant rosis, in quibus tamen variant, nam alii candidi, alii purpurei, alii lutei reperiuntur: item malis punicis, fabæ Aegyptiæ, rumici, oxylapatho. oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaveri sylvestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis vocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti, vetonicum appellant, quanquam & hi purpurei emergant, & quandoq; varia colorum mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrii & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amygdalo, eruo. bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, vitici, viciæ, cyclamino primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, salviæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoq; varient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi. scordio, violæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utriq;: etsi secundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio. sideritidi tertiæ, verbenacæ, astragalo, hyacintho. cirsio, capno, bubonio, sed cujus interna flavescant, antirrhino, acanthio. glauci, veratro nigro: tametsi quandoq; huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi majori, ricino, amarantho, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic vocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ majori. geranio. At in purpura nigricantes insunt violis, leontopodio, delphinio. napello. pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus. lampsana, brassica, crithamum, sonchus, aphaca cichorii genus, tragopogon. cucumis tam erraticus, quàm sativus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunq;. sertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tussilago, conyza, hemerocallis, viola aurea. nymphæa secunda, anagyris, alisma. hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys. spartium. lysimachia, eupatorium, pentaphyllon. chrysocome, chrysogonon, chrysanthemum, ageratum, papaver corniculatum, hyosciamus, galium, senecio, verbascum, lotus urbana, & sylvestris, bunium, osyris, colocynthis, cnicus, virga aurea, balsamina, blattaria, caltha. colutea, tanacetum, & quam falso oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmo. bellidi, & cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à vulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurii majoris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & varia cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, malvæ, euphragiæ. Spicati insident blito, plantagini. hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, salviæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarantho, virgæ aureæ, stœchadi, ladano, lavendulæ utriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, convolvulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, althea, rhododendro, pæonia veratro nigro, colocasia, corniculato papaveri. Echinatis capitulis flores condunt uterque chamæleo, centaurium majus, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, vel muscariis emicantes insunt meo, siſaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achillea, chrysocoma,

Florum in plantis varietas.

agera-

agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, viburno, imperatoriæ eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum vocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræsentant flores asari, hyoscyami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohærent botry, ambrosia, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atq; in pappos evanescunt flores omnium carduorum sonchi, tragopogoni, centaurii majoris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracii, senecionis, cirsii. Stellarum, solisque flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum intubus utraq;, cyanus. Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionem quis assequi poterit, si seminis, fructusque, quos plantæ ferunt, delineationes habeat: quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt therebinthus, lentiscus, populus utraque, oxyacantha, vitis nigra, vitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos verò hedera, periclymenus, solanum hortense, & manicum, smilax aspera, polycnemon, hippophaes. Semina autem racematim cohærent artemisia, ambrosia, botry, urticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, vesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod verticilli referat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ cumino sylvestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & veluti nucamenta sunt fructus piceæ, laricis, & cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, Zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblonga, & quæ magnitudine cedant olivis, visuntur myrtho, thymelææ, polygonato. Rotunda sunt ligustro, junipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterum fructum semenq; siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliqua arbor, cassia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, ervum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, vicia, pæonia, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis verò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & staphylodendro, suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis servant delphinium, fœnum græcum, lotus sylvestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, brassica, eruca, sinapi, erysimum, circæa, leucojum, hedysarum, papaver corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papaver tam sativum, quam erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris, nymphæa. At capitulis parvis concipiuntur lino, ptarmicæ, cumino sylvestri, sparganio, psyllio, verbasco, scrofulariæ, isopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cepa, allium: etsi prius folliculo quodam claudantur. Umbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemque seseli, ligustico, apii omni generi, aniso, anetho, cumino sativo, ammi, elaphobosco, dauco, sphondylio, peucedano, elichryso, cicutæ, myrrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen veluti spicis continetur origano tam sativo, quam sylvestri: quin & sampsucho. Papaveris imaginem semine repræsentant phyllum, nymphæa alba, hyoscyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæsyce. Piperis similitudinem exhibent semina cum lycii, tum etiam viticis. Compresso, atq; rotundo semine habentur malva, althæa, alcea, smilax levis. Neque seminis effigie ab epithymo dissidet alypon: a lolio phœnix: a viola alba chamæcissos: a salvia horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeo ut id tactum vestibus adhæreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine xanthium, & vulgare cynoglossum. Capiti viperarum simile fert echium, & vituli non dissimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic vulgo vocatum, tribulus tam aquaticus, quam terrestris. A fœnigræci semine non desciscit semen myagri, item & loti sylvestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi verò semina, apii, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utrique chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cynaræ, medio, nigro veratro, & omnibus fere cardui generibus. Milii semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, phalaris, lotus Aegyptia, sesamoides. Ervi semen possident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conveniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam urticæ genus. Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides: & verrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina quæ fructibus carnosis tam arborum, quàm herbarum delitescunt, gestant alvo mala cotonea, pyra, citria, limonia aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsamina vulgò vocata fructus, mandragoræ, aristolochiæ, halicacabi: quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papaver, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiamnum colore inter se semina, siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaveri sativo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Ut fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, juncus, coccum infectorium, aspera smilax: chamædaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro allio, cepis, ampeloprasо, hyacintho, scorodoprasо, ophioscorodo, salviæ rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideritidi primæ, verbasco, laureolæ, narcisso, sylvestri cucumeri. In longum verò protensum proferunt semen seseli Massiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Massiliensi, & libanotidi: triquetrum verò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dissident etjam sapore semina: namq; acre id proferunt porrum, cepe, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Massiliense, tordylium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus, pastinaca sylvestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, & libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam denique duritiem semen coalescit asparago, peryclimeno, & rusco. Harum itaq; rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstantissima facultate absq; ullo impedimento poterit peritissimus evadere: verum enimvero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari possit, ob id scire

Seminũ & fructuum in plãtis discrimina.

Sympathia, & antipathia rerũ quarundam pro simplicium materia.

convenit, quod permulta creavit natura rerum omnium parens, quæ inter se vel maximè consentiunt, vel admodum dissentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit, hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorum materiam spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, ut non solùm non vivant, neq; germinent, si altera effossa, in ejus scrobe altera implantetur: sed etiam altera alteram interficiat, si forte prope oriantur. Nec minor inter brassicam, & vitem antipathia cernitur: quandoquidem observatum sit, vitem, ad cujus radices assita fuerit brassica, non parvo intervallo sponte sua resugere. Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiam pollere credant, quodq; Germani quotidianis mensis id olus semper apponant, ut vini noxam effugiant. Nec secus brassicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atq; illa vites: quippe perspectum est, quòd si seratur brassica juxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeo veneficiis, & admurmurantium incantationibus adversatur, ut in limine januæ domus integra suspensa, ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, vindicet. Quocirca non temere à doctissimis rerum naturalium investigatoribus memoriæ proditum est, omnes in universum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asservari ab omni aëris intemperie, animaliumq; noxa: sed etiam lætiores, feracioresq; evadere. Ferula in pabulo asinis gratissima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, vel bobus edatur, veneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus vero contra serpentum morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes: nihilominus sturni innocuè ejus semine vescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut si vas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis subjiciatur, admodum longiores effecti, mire in illam descendant. Contra oleum suppositum sic refugiunt, ut in hamos recurventur: quandoquidem in universum oleum omnibus, quæ feruntur plantis, inimicum est. Quo fit, ut planta qualibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur: quemadmodum eas non respuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec resinam fundunt, siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam visa sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quam proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & vituli marini: neq; fulmine icuntur ficus & laurus. Caprificorum grossi domesticis ficis appensi, non solùm eorum fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem usq; remorantur. Apium tanto celerius adolescit in hortis, quanto magis atteritur, & calcatur: cum tamen secus, & contra eveniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui jugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asservantur, quibus æneus clavus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare non immerito poeta ille damnatur, qui Phaëtontem cecinit de cœlo tactum quibusdam in vallibus computruisse. Sed majore miraculo nobis illud sese offert, quòd scilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio vinum evanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanorum gravida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum vixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide sylvestri, aut aconiti radice, quod pardalianches vocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, ut potius mortui, quam vivi existimentur: veruntamen albi veratri contactu mirificè excitantur, viresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, vesparumq; aculeo non infestantur. Quod item malva præstat oleo contusa, corporiq; membris illita. Qui polemoniæ radicem gestaverit, à scorpionibus non icitur: & si ictus sit, nulla neq; molestia, neq; noxa afficitur. Porrò tanta est arundinis, & filicis discordia, ut arundine vomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contra magnam inter se ineunt amicitiam arundines, & asparagi: quippe in arundinetis satis longè lætiores, quam alibi adolescunt: quemadmodum & vites, quæ ulmos, populosq; scandunt. Magna insuper conveniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Cimices lectularii si vivi devorentur, non solùm quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percussis ab aspide prosunt. Martes, feles, & mustela gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neq; vulpes eas invadunt, quæ pulmonem vulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obviam facta gressum sistit, & veluti attonita manet: quod item facit arundine etiam leviter percussa. Furens elephas ariete tantum conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id nequicquam agit, nisi sanguine hircino lotus vim ab allio obsessam redimat. Succinũ paleas, & festucas ad se trahit, nihilominus oleo illitum, eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum vestigia calcaverint, cruribus obstupescunt, ac convelluntur. Carnes ovillæ à luporum morsibus dilaniatæ cæteris teneriores, gustatu suaviores existunt: at earum lana vestibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum veretur, ac magis terrore concutitur audito ejus cantu. Gallinacei pulli elephantem, bovem, & equum minimè metuunt: atqui si umbram tantum milui in aëre volantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agunt oves & agni lupo conspecto. Idem lupus scillæ bulbo contacto quam primum sideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmutescunt: item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentẽ vindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is parvo temporis tractu tum integentes crustas tum ungues è pedibus abjiciat. Ciconiæ platani foliis nidos implent, ut inde vespertiliones abigant, quibuscum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium majus, quo obcæcatis pullis visum restituant. Cæterùm lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corvi arum, upupæ adiantum, cornices supinam verbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni viticem: ut à diversis animalium injuriis se vindicent, aut ab alio quocunq;, quod noxam adferre possit: tam admirabilis in volatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum vires absconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint: quin etiam phu minoris radicibus maximè delectatur. Ranæ juncum, ranunculum, & stœben diligunt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu visum recuperant. Leo devorata simia febrem efficacissimè discutit. Cervæ, & fera capra non modò dictami pabulo illata vulnera in Creta insula sanant, sed & infixa tela venatoribus rejiciunt. Ursi formicas devorant, ubi mandragoram degustaverint, quibus mirificè sanantur. Elephantes devorato chamæleonte animali oleastri frondes depascuntur,

Brassicæ mira vis ad temulentos.

Arbores aliarum arborum fructuũ feraces.

Corpora icta fulmine nõ putrescunt.

Admirabilis fulminum facultas.

Gallinarum tutela contra Mustelas.

*tur, quibus incolumes evadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aves siderite tantùm herba suis incommodis meden-
tur: sicuti gallinæ helxinem devorant, grues juncos, panthera humanum stercus. apri hederam, & cinaram cervæ. Præ-
terea rhabarbaro flava bilis è corpore dejicitur, itemq; manna, & scammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis verò
atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & venena theriaca superantur. Oculorum ægritudines curant solo contactu
sapphiri & anthraces. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sanguinis defluxus jaspide sistitur. Topasio appenso venus in-
firma redditur: item & vitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis vespertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin &
serpentes veterum calceamentorum suffitu abiguntur, ut blattæ, & papiliones hircino jecinore incenso. Torpedo piscis non
modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quamvis validissimis musculis constet.
Catablepha quemcunq; oculo conspexerit, enecat, etsi per mille passus distet. Nec inter homines desunt, qui laudibus, &
oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterum si cæterarum volatilium pennæ aquilinis permisceantur, brevi carie
contabescunt: quemadmodum testudinum chordæ contactæ disrumpuntur, si una tantùm ex lupi intestino parata inter
eas resonet. Eodem pariter modo tympana ovina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana contectum
inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibiis, cæterisq; id genus instrumentis facultas adversus tarantulæ venenum inest, ut
languentes etiam invitos non modò ad choreas saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta vi pollent Mar-
si, ac Psylli contra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim vertigine corripitur.
Lapis Thracius aqua madens igni admotus, præter rerum naturam flammam statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso
oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem brevitati studentes plura adhuc silentio prætereunda duximus.*

*† Hic locus (ut mihi retulit excellentiss. Medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων
διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. Id est: in tumorum differentias unumquodq; ipsorum referentes. Quæ lectio non
solùm ob id magis probari posset, quàm vulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medica-
mentorum causam in tumores, & meatus referebat: sed quòd etiam ejus dogmatis meminerit Galenus lib. primo de
simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his verbis. τινὲς μὲν γὰρ ἔστι τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις
τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. Hoc est: Quidam enim in magnitudines, figuras, & situs tumorum & meatuum
referunt.*

METHODUS,

QVA DIOSCORIDES IN SUO OPERE USUS EST, ET SECUNDUM QUAM OMNES AB AVCTORIBVS PROPOSITÆ PLANTÆ ad Dioscoridis capita referri possunt, à CASPARO BAUHINO proposita.

CUM DIOSCORIDES de MATERIA MEDICA perfectum opus se scripsisse in Præ-
fatione testetur: & Galenus 6. de facult. simpl. med. 1. idem statuat, his verbis: Quin-
que libris materiam omnem utilem Dioscorides absolvit: & 1. de Antidotis, suffi-
cienter de omni materia medica in quinq; libris a Dioscoride scriptum est, operæ pre-
tium est intelligere, quanam in suo opere Methodo sit usus. Dioscorides, cùm duos
esse præcipuos Medicinæ scopos animadverteret, Sanitatis conservationem, &
Morbi curationem: materiam Medicam pertractaturus, censuit præstantiùs esse
valetudinem conservare, quam amissam recuperare: quare ab illis exorsus est. At cùm nihil sit, quod
tam valetudinem conservet, quam Spirituum calorisque nativi refectio, ea quæ citò hæc præstare que-
ant, præponit: ejusmodi autem cum sint aromatica, ab Aromatibus principium facit. Sunt autem Aro-
matica, quæ plenum, gratum, & perseverantem v. g. per annos circiter decem, odorem spirant. Quare
ea quæ facultate conveniebant, primùm junxit, & quantùm licuit etiam facierum similitudinem ob-
servavit, cùm facies seu forma externa ipsius plantæ, facillimè sub sensum cadat. Ubi verò facultas à
forma externa esset sejuncta, potius facultate, quàm forma similes conjunxit, inque classes & capita di-
gessit: quod probatur ipsius Auctoris verbis, ut qui in fine præfationis libri secundi hæc habeat: ideò
ne cognatorum vires disjunxisse videamur, & quæ sequuntur: sic & in libro tertio inquit, quæ verna-
cula sunt & cognata censentur. Aliquando ubi nulla neque facultatis neque faciei similitudo intercede-
bat, Nominis similitudine observata, diversa in eandem classem retulit: sic enim infinitum chaos in
pauca reducitur, memoriámque & artem plurimùm juvat. Primo ergo loco aromata, quæ spiritus re-
ficiunt, caloremque innatum fovent, proposuit: mox his subjunxit, quæ ex Aromatibus componun-
tur, ut unguenta & olea, eò quòd apud veteres in magno forent pretio, & ad sanitatem conservandam
plurimum conferrent, propter quotidianum Balneorum usum, è quibus egredientes se ungebant, ut
Galenus pleniùs in libris de sanitate tuenda, docuit. Hæc verò cùm ab arboribus petantur, arbores, à
quibus unguentorum & oleorum materiæ desumuntur, subjunxit. Tum in fine libri, de alimentis age-
re incipit: & quia verisimile est primos parentes potius arborum fructibus, quàm frugibus victitasse,
ideo antequam ad Cerealia, quæ magis nutriunt, accederet, arbores quarum fructus edules sunt, descri-
psit:

Medicinæ scopi duo.

Aromatica quæ.

Libro primo quæ tractentur.

psit: ut quæ sine imposuissent aromaticis, etiam alimentorum genus inciperent: accedente etiam faciei similitudine: & quia magis notæ sunt & familiares, quàm herbæ cereales: de his libro primo. Unde liquet, caput ultimum libri primi, quod est de Iberide, licet Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, Joan. Ruellius, Franciscus Asulanus, & Matthiolus (qui idem cum Lepidio dicit) in suis Codicibus reservarint, expungendum esse, & in librum secundum post caput de Lepidio rejiciendum esse, non solùm ratione ea, quòd locum justum inter arbores non habeat, ut loquitur Janus Cornarius: sed quia nec facultate, nec facie, nec nominis similitudine cum iis, quæ à Dioscoride libro primo proponuntur, conveniat. Eandem ob causam caput de Halicacabo, quod in quibusdam exemplaribus Iberidi subjungitur, expungendum venit, & in librum quartum ad Solani genera referendum est. Secundo libro, cùm non solùm Aromaticis reficiamur, sed & Esculentis spiritus & calor innatus conservetur, humoresque augeantur, quibus librum primum concluserat, nunc quæ succedunt, proponit, utpote carnes, pisces, cerealia, olera: ab Animalibus incipiens, à quibus non solùm alimenta, sed etiam remediorum copia educitur: Cerealia subjungit, tum olera: & si ab his medicamenta quædam vel colligantur, vel conficiantur, breviter admonet. Hæc enim Dioscoridis est methodus, ut primùm propriam vim, dein comunem alicujus plantæ enumeret: id est, id quod illi peculiare est & præcipuum, & quod præstantissimè facit: postea id quod etiam aliorum auxilio agit: quod ut in particularibus capitibus observat, sic etiam in universalibus tractatibus idem persequitur. Exempli gratia: inter oleraceas ea connumerat primo, quæ magis in usu sunt, ut Triticum, Hordeum &c. dein ea quæ minus nutriunt: quare Alimentorum oleraceorum genus acribus terminatur. Acria autem cùm alia sint Alimentosa, alia medicamentosa, alia mixta: ab alimentosis orditur, ut à Sinapi, Cepa, Nasturtio: quæ quamvis parum nutriant, appetitum tamen excitant: hæc sequuntur, quæ non nutriunt, sed medicamentosa tantùm sunt, vereque acria. Tertio libro, ut in iis quæ medicamentosa sunt, progrediatur, Radices subjungit: mox succos, qui ex Corollariis eliciuntur: Dicuntur autem Corollariæ herbæ, quæ vulgò odoratæ plantæ appellantur, & potissimùm odore grato dignoscuntur: subjicit Umbelliferas, quarum præcipuè semina in usu sunt. Quartum librum Herbaceum genus incipit: Herbacea dicuntur, quia potissimùm herbacea pars (sive intelligas folia ipsa, vel ex iis elicitum succum) in usu est (sub qua specie ea quæ Cosmetica sunt, & ad capillorum tincturam faciunt, & ad cutis ornatum pertinent) de Radicibus etiam egit purgantibus, at in finem libri rejicit ea quæ potenter purgant, quò hæc, nisi alia prosint, ultimo loco experiamur, & in usum revocemus. At in purgantibus primùm ad morbos internos, tunc ad externos respexit: & rursus primùm ad universales, tum ad particulares: & potius & prius ad periculosos, quàm ad salutares. Nec omisit quæ vulnera & continui solutionem curant: imò & de venenis quoque in sequentibus egit. Quinto libro de Vino agit: licet namque sint, qui vinum inter Aromatica reponendum censeant, ut & omnia ea quæ ex eo eliciuntur, ut Aquam vitæ, Omphacium, Sapam: ast quia magis antidotum est, & eo potius ad medicamenta miscenda & antidota conficienda opus habemus, quàm ad victum, in hunc locum ejus historiam rejecit: & librum integrum dicavit, quo etiam vinorum factitiorum, quæ partim aromatica sunt, partim verò purgantia, modum conficiendi, doceret. Liber sextus: quoniam venenum præcipuus est vitæ nostræ hostis, nec satis sit sanitatem tueri, ideò sexto libro de his agit: quem aliqui dividunt, & alterum, De Bestiis venenum ejaculantibus: alterum de Lethalibus Medicamentis inscribunt: alii in tres, alii in plures divisere libros. Ex his ergo patet, Dioscoridem magis Facultatem plantarum (quas in Arbores, Frutices & Herbas distinxit) respexisse, cùm hoc magis intrinsecum sit, neque adeò mutabile. Secundùm hanc Methodum, Angelica non inter Apiastra connumeranda, sed cùm sit aromatica, venenis, pesti ac putredini adversa, statim post Iridem vel Meu collocari debet. Sic Flos solis Peruvianus, quem auctor noster edit. postrema post præfationem locavit: Dodoneus ad Chrysanthemum: Cæsalpinus ad Helenium, retulit: licet antiquis indictus videatur, tamen non ex foliis stipitis, neque floris aut seminis forma in aliquam classem referri debet, sed omnibus simul consideratis, & maximè facultate ipsa, qua cum Carthamo convenit, ad Carthamum referri debet. In adprobatione remediorum & usu, hæc tria potissimùm observat: ut vel sibi experta dicat: vel comuni usu & experientia adeò probata, ut nullus inficiari possit: vel quæ à magno aliquo viro sibi exposita asserit. Hæc universalis est Methodus, nunc ad Particularem. Particularis methodus est in capitibus: in initio capitis nomen proponit, dein regioné in qua frequentius vel optima provenit, quæ Geographia est: tum Chorographiam subjicit, ejus regionis locum, vel nivosum & altum: vel umbrosum: vel hortensem, vel alium aliquem explicando. Postmodum ab his incipit, quæ maximè oculis patent: hinc ea quæ non tam facilè videntur, ut sunt radices & semina: mox particulares & minimas differentias: tandem facultates & proprietates & primùm universales & antidotarias, quæ Cordi, vitæ fonti opitulantur: dein quæ spiritibus animalibus: tum quæ ad morbos totius corporis, dein partium & communiter quæ ad capitis morbos valent, primò exponit. Verùm in virium enarratione aliquando simpliciter ponit, valet, prodest: aliquando legitur, ferunt, prædicant. Cùm scribit valere, prodesse, videtur experientiam ejus rei habere: quod verò nunc non semper iidem effectus observantur, id ad plantarum varietatem, quæ aliorum loco substituuntur, referendum est: non verò ad ignorantiam & fallendi voluntatem. Ast cùm habet ferunt, prædicant, non necessarium est argumentum certitudinis alicujus facultatis. Tandem, licèt quædam interposuerit, non tamen contra propositam methodum fecit, sed quòd nullus commodior locus videretur: sic Confectionem Cyphi inter aromata recensuit, quia ex odoratis constat: sic Picem & bitumen terrestre inter gummata. Hactenus de universali & particulari methodo librorum Dioscoridis, de materia medica, eorundemque capitibus.

Libro secundo quæ contineantur. | Materia libri Tertii. | Liber quartus. | Liber quintus. | Liber Sextus.

10 | 20 | 30 | 40 | 50 | 60

1. IRIS

I. IRIS DOMESTICA.

II. IRIS SYLVESTRIS.

III. IRIS SYLV. ALTERA.

IV. CHAMAEIRIS.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed majora, latiora, & pinguiora, Flores in summitate cujusque caulis, æqualibus inter se spatiis distant, incurvi, varii: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei † & cærulei conspiciuntur: qua diversi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari videtur. Radices subjacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in umbra siccantur: & trajectæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ † mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore † gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita ut nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta movet. Secundum locum habet † Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in vetustate sentiunt: tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ægrè rejiciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassamque pituitam ex hydromelyte drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, convulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex vino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandáque in eis venarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahunt, quinetiam coctæ & illitæ, strumas veteresque duritias emolliunt, Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna utilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines & vitia cutis in facie à Sole contracta emaculant. Pessis, malagmatis, & acopis inseruntur. In universum magni ad omnia usus.

Omnia exemplaria ἐπὶ ἀκρῷ, in caule. ὑπόκολοβος, submutila.

Iridis genera, ejusque consideratio.

IRis in universum sativa est, & sylvestris, illius tres numerantur species, versicolor, lutea, candida. Hujus tantum duæ major & minor. Sativa passim in hortis & viridariis habetur, folio gladii formam referente, striato, acuminatoq; : caulem profert lævem, cubitalem, rotundum, geniculatum, à quo ramuli in summitate exeunt, è quibus flores prodeunt violacei coloris, æqualibus inter se spatiis distantes, & variis in medio coloribus sese immiscentibus Iridis cœlestis modo. Capitula edit oblonga, gladioli modo, crassiora tamen, in quibus semen concluditur rotundum, sesamæ magnitudine. Quo fit ut ii manifesto ducantur errore, qui Iridem nullum ferre semen contendunt. Radix inest Iridi candicans, solida, geniculataq; , à cujus infima sede, copiosæ funduntur fibræ, ut in majori plus, odorata, gustu acres, & subamaræ, perinde ac radix. SYLVESTRIS duum est generum. Altera, quæ plurimum saxosis collibus & asperis nascitur locis, sativæ per omnia similis, minoribus tamen foliis, & floribus, radicibus gracilioribus, ac & caulibus. ALTERA foliis gladioli paulò longioribus radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraq;, & graminis ferè modo repente: caule brevi: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Constat hæc foliis novem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes, in quorum sententiam etsi jampridem devenerim, tamen longè aliter rem se habere postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam noverim, non quòd genere, vel specie à nostrate differat, sed quòd cœli, soliq; illius convenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimaq; proveniunt. Id enim apertè testatur gravissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his verbis. Omnes itaque herbarii unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum verò, quod in Macedonia provenit: bitumen è Judæa advectum. item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm privatim de unoquoq; loquemur, non omittemus: hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inveneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem possint. Quibus palàm est Illyricam Irim non genere, & facie, sed viribus tantùm è nostrate disjungi. Sativa (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleraq;, cultu tamen vegetior grandiorq; effecta. Seritur jam & altera, quam flore & foliis minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd novis floribus delectentur homines, adeò ut jam tot sativæ, quot sylvestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ii, meo quidem judicio, decipiuntur: quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in universum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm, quæ cum loci ac cœli clementia in Illyrico tractu optima spontè proveniat, non est necesse, ut colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, virens, pulchráque spectetur: sylvestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & foliis sativæ longè minoribus, radice tenuiore, breviore & aridiore: nulli quidem absurdum videri debet, si nos utranque depingi curavimus. Quin etiam compertum habeo, veteres quoque Iridis sylvestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. 24. qui præterea Irim domesticam cultámque illis fuisse ostendit: sed Galeni quidem testimonio, is enim Iridis sylvestris meminit lib. 10. de com. medic. secundùm locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Quin etiam Plinius lib. 27. cap. 11. Medii folia Iridis sativæ foliis comparat. Sylvestris utriusq; generis plurima oritur in Goritiensi agro Salvatino monte, & Japidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quamvis etiam ambas viderim in campestribus non longè à Sontii ripis. Est præterea in sativarum genere, quæ flores nivei candoris, quæq; aureos proferat. Hanc in Bohemia passim colunt in hortis. Illam pluribus in locis in Hetruria vidimus, cujus radix odoris fragrantia, & virium robore Illyricam ferè æquat. Nec putes velim eam, quæ flore est aureo, pseudoacorum esse vulgaris usus. Est enim hæc Iridis propria species, ut florum figura, & ipsæ attestantur radices. Iridis meminit Plinius lib. 21. cap. 7. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoq; non in maritimis, sed in sylvestribus Drilonis, & Narone, quod à Nicandro transcripsisse

Improbatur opinio asserentiũ Iridem nullũ ferre semẽ.

Iridis sylvestris genera.

Opinio reprobata eorum qui Iridẽ domesticã reperiri negant.

Sylvestris utraque ubi plurima oriatur.

Iris candida.

Iris aurea.

pſiſſe videtur. Proxima in Macedonia: longiſſima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, ampliſſima inter omnes, guſtúq; amariſſima. Illyrica quoque duorum generum eſt: raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: rhizotomos ſubrufa. Et cap. 20. ejuſdem libri, Iris rufa (inquit) melior eſt, quam candida. Quibus in locis ſibi manifeſtè repugnare videtur Plinius: quod ſuperius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufeſcit, antepoſuerit, hìc verò contra. Dioſcoridi præſtat, quæ ſubrufo conſtat colore, qualis Plinio rhizotomos.

Plinii contradictio.

Cæterum (ſi Theophraſto & Plinio credamus) non omnis Illyrica præſtat, ſed quæ tantùm in ſylveſtribus naſcitur: ſiquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd ſubinde flacceſcens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica deſtituimur, è noſtrate elicitur, ducitq; abundè aquas. Excalfacit Iris ordine ſecundo completo, vel tertio inchoante, & pariter ſiccat.

Iridis vires præter traditas à Dioſcor.

Atque præter vires, quas illi adſcribit Dioſcorides, aliis pluribus pollet, quandoquidem compertum eſt, manſam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere ſi radicis decocto iidem foveantur: coquit item abſtergit, digerit, reſolvit, lenit, reſerat, expurgat, & dejicit: vulnerariis medicamentis immiſta ſarcotica eſt. Radicis expreſſus ſuccus bilem flavam, pituitam, & aquas cutem ſubeuntes pellit, hæmorrhoidas fotu elicit.

Elect. ex Iride ad hydropicos.

Fit quoq; electuarium ex ſucci radicum Iridis drachmis tribus, Galangæ, zedoariæ cujuſq; drachmis duabus, Cinnamomi, Caryophyllorum cujusq; ſeſquidrachma, marinæ braſsicæ ſemuncia, & mellis quantum ſat fuerit ad excipiendum: quo maximè juvantur aqua intercute laborantes, ubi quotidie ſemunciam jejuni devorarint.

Irid. rad. vires.

Quin etiam Iridis radicum farina, drachmarum quatuor pondere, additis cinnamomi, & anethi cujusq; drach. duabus, & croci ſcrupulo, dolores, & tumores teſticulorum, mirificè tollit, ſi panni coccinei fruſto, albo meraco perfuſo, hæc omnia in pulverem contrita excipiantur, & calida apponantur. Ejuſdem radices veſtibus interpoſitæ, eas à tinearum eroſionibus tuentur, & odoris fragrantia commendant. Radix ipſa contrita, & ex aceto bibita, omnibus adverſatur venenis. Succus radicis naribus infuſus cerebrum à pituita mirificè purgat: ventriculo tamen nocet cùm per ſe tantùm bibitur: ideoq; à peritis Medicis exhiberi non ſolet, niſi admiſta mulſa, & Indica nardo. Potum radicis decoctum obſtructiones aperit, præſertim ubi craſſa fuerit impacta materia, & ventris tineas pellit, urinas ciet, & renum calculos ejicit. Datur potandum utiliter ictericis, quippe ſudores movet, & auriginem exterit. Pulmones, & thoracem expurgat, & Jecinoris inflammationibus auxiliatur. Recentes Iridis radices ſaccharo aut melle conditæ, dantur utiliter devorandæ unciæ pondere calculo affectis, & anhelandi difficultate laborantibus, quin etiam hydropicis, ac reſolutis: eædem in paſſo decoctæ, contuſæq;, addita hordeacea farina, & illitæ, parotidas bellè diſcutiunt. Illyricæ pulvis ſeſquidrachmæ pondere, datur ex paſſo calido, perquam utiliter ad Iliacos affectus.

Irinum oleum ad quos uſus præſtet.

Oleum, quod è floribus, & radicum ſucco paratur reſolvit, emollit, concoquit, frigidos dolores mulcet, attenuat, & mirificè confert Jecinoris & lienis doloribus: Podagricos juvat, lenitq; articulorum duritiem, ac cæterarum corporis partium: præſtat & ad frigidos uteri dolores, ad convulſos, & aurium cruciatus. Uſus apud veteres eſt radicum tantùm, quamvis nunc non deſunt recentiores, qui flores quoq; in medicum vertant uſum. Iris ſylveſtris major excalfacit & ſiccat valentius tamen quàm domeſtica. Eaſdem cum domeſtica vires habet, ſed acriores ac etiam valentiores. At ſylveſtris minor, excalfacit & extenuat ordine primo aut ſecundo inchoante. Præſtat eadem quæ cætera Iridis genera, minori tamen efficacia. Fit è floribus oleum, quo quidam utiliter utuntur ad tumentes ex partu mammas, & ad teſtium inflammationes.

Iris cognomẽto aſtragalitis.

Reperio quoddam eſſe Iridis genus, quæ Aſtragaritis cognomine dicitur. Id enim oſtendit Galenus lib. 1. de comp. medicam. ſecundùm locos cap. 1. ex Sorano tranſcribens: item Aetius lib. 13. cap. 3. qui quibuſdam in emplaſtris Irim aſtragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, vel recentiorum repererim neminem, qui in ſimpl. medic. libris hujuſce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, ſanè non habeo.

Cornarius notatur.

Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim aſtragalitem, & Aſtragalum idem eſſe exiſtimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem eſſe tradiderit: alteram, quæ raphanitis à ſimilitudine: alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe conjicit: quin & Plinio per Iridem raphanitẽ, aſtragalum intelligi cenſet.

Iridis mentio ex Galeno.

Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis vocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd, ut aſtragalus, raphani modo radicem gerat: ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim à Galeno cognominatam eſſe putaverim, quòd radice referat aſtragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet. Iridem memoria proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamentorum, ſanè nuſquam reperi: tametſi libro primo de antidotis ejus poſtmodum meminerit his verbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adjungit: quæ verba non fruſtra, negligenterq; excipienda ſunt, veluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòſt diſſerentes, quid quoque in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora: in aliquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proveniunt illis annis, quibus ver totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtivo tempori ſimile. Quòd ſi veris conſtitutio ſiccior obvenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, veluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaſpi, veratrum nigrum, & id genus alia. At verò, quod ad Irim pertinet, ſecus ſe res habet: ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipſi cedet, quantum cadaver vivo corpori: non tamen aliis in gentibus ortam tam multum ab Illyrica degenerare Iris videtur.

Iridis delectus.

Irim igitur, velut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodq; optimum eſt, quod proprium ſui generis odorem vehementiſſimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus unicuiq; fit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt: id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi proprium eſt, exuperat: peſſimum verò quod ſui generis aliis & tenuius, & exilius eſt. Meliora namq; ſunt omni in ſpecie, quæcunq; nec rugoſa, nec exilia fuerint: ſicut quæ convenientem ſibi magnitudinem exceſſere, pejora ſunt iis, quæ benè nutritam, & adſtrictam habent ſubſtantiam. Quamobrem, ut dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maximè optima, & quæ longo jam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initiis præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarii unanimes ſcripſerunt, Irim in Illyrio natam optimam eſſe: hæc Galenus.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Aſmeni juni, ſive Ajerſa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cæleſte: & Giglio pavonazzo: Germanis Blaw-Gilgen/ Blawſchwertel/ Veielwurtz & Himmelſchwertel: *Hiſpanis, Lirio Cardeno: Gallis Glayend & Flambe: Bohemis, Koſatec: & Polonis. Iris ſylveſtris major Græcis ἶρις ἀγρία μεγάλη: Italis Giglio azurro ſalvatico: Germanis,* wild blaw Gilgen: *Gallis, Flambe ſauuage. Iris ſylveſtris minor. Græcis, ἶρις ἀγρία μικρά: Italis, Giglio azurro piccolo: at quidam falsò Iridem Illyricam vocant.*

† Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoq; facturus sum, quàm Ruellii, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπικαυλὶς, quæ vox in summitate cujusque caulis significare videtur: quòdque natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.

ADDITIONES CASPARI BAUHINI.

THeophrasto 6. de causis plant. 13. Iris odorata est, & à gratia palati nomen accepit, quæ in Illyride, ut habetur 6. de caus. 28. melior est quàm in Macedonia: in Thracia verò cæterisque frigidioribus locis odore penitùs caret: sed plura 4. hist. plant. 16. ubi Iridis vocem Gaza consecratricem vertit, fortè quoniam in quibusdam tum Theophrasti, tum Athenæi codicibus ἱερὶς legitur: quod in sacrificiis purificationibusque suis antiquitas Iride sit usa. Aliis οὐρανία cœlestis, quod cœlestis arcus specie & modo floreat: aliis θαυμαστὸν admirabilis, eadem ratione qua à poëtis ille cœlestis arcus Thaumantias dicitur, genus originemq; illi ex admiratione novæ rei, rudi adhuc sæculo, ut primus Plato indicavit, assignantibus antiquis. Dividimus Iridem in sativam & sylvestrem: quæ rursus variat, vel formæ, vel loci ratione. Ratione formæ, vel foliorum, vel radicum, vel ob colorem floris. Ratione foliorum, alia latifolia, alia angustifolia: illa vel major, quæ Caulifera: vel minor quæ ἄκαυλος. Ratione radicum, quòd aliis sit bulbosa (& hæc fortè Hyacinthus Virgilii, Columellæ & Palladii, non autem vulgata) aliis geniculata: utraq; vel latifolia, vel angustifolia. Color aliis candidus, aliis pallidus, luteus, niger, purpureus, cæruleus, aliis denique mixtus. Quam coloris diversitatem Lacuna in uno flore reperiri existimavit, quæ tamen Dioscoridis mens non est: probatur ex eo quòd de Illyrica maximè loquatur: jam verò Brassavolus in suo examine testatur se in Illyrico flores plerosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos conspexisse. Ratione denique loci natalis, Illyrica, Macedonica, Africana, Carthaginensis, Lusitanica, Florentina, Septentrionalis, maritima, saxatilis. Sicque Iridis non bulbosæ, de qua hoc loco, species viginti tres reperiuntur, quemadmodum in nostro Phytopinace ordine recensuimus: de singulis plenius in UNIVERSALI HISTORIA nostra, DEO juvante, acturi.

I. Iris vulgaris cærulea C. B. Iris Brunf. Trago (cui novem foliis & totidem coloribus flos constat) Fuch. Cord. in Diosc. Dodon. Loni. Cæs. Tab. Iris nostra sativa Cord. hist. Iris vulgaris Lob. Iris domestica Lac. Lug. Iris sativa cæruleis floribus Gesf. hort. Iris major cærulea Cam. hort. Variat colore floris cæruleo, purpureo, cæruleo obsoleto, cinereóve & variegato.

II. Iris sylvestris major, quæ sativæ vulgari similis C. B. Gladiolus cæruleus major Trag. Iris sylvestris Lac. Lug. Cord. hist. Tab. Iris sylv. major Gesf. hort. Cast. Iris sylv. prima Penæ.

III. Chamæiris prunum redolens C. B. Iris syl. minor Matth. ed. ital. & icon. Cast. Iris syl. altera Gesf. hort. Lug. Chamæiris Dodo. Cam. Iris angustifolia minor, vel 12. Clus. Pan. Iris perpusilla syl. angustifolia Lob. ob. Chamæiris angustifolia Lob. icon. Iris peregrina Cæs. Iris angustifolia Cam. hort. Chamæiris angustifolia minor Tab. Hanc Illyricam censet Hermolaus, sed ab ea differre Ant. Musa ostendit. Aliquibus Illyricam legitimam censeri, quæ ab Italica differat, licet nec genere nec specie Italica ab Illyrica differat, auctor Gesnerus. An potius Rhizotomos Plinii lib. 21. cap. 7? Duum est generum, alterius enim flos cauli longiori, alterius cauli breviori, & penè nulli insidet, cujus iconem IV. notavimus.

V. Iris Florentina alba C. B. Iris Illyrica Cord. in Diosc. Iris Florentina Gesn. hort. (qui fœminam dicit) Dodo. gal. Tab. Iris flore ex toto candido Cæs. Iris alba Illyrica vulgo, vel potius Florentina Cam. hort. An hæc Macedonica Plinii? Etsi vulgata albo quoque flore reperiatur, hæc tamen radices minores habet, & quæ siccatæ non corrugantur, ut nec Illyricæ: & licet Illyricam præferant omnes, & ipse Galenus, tamen cùm idem 1. de Antidotis statuerit, quodlibet simplex medicamentum in suo genere quò sit fragrantius, eo esse præstantius, ex ejus sententia Florentinam meritò, tanquam odore suaviorem Illyrica, candidiorem item & elegantiorem aspectu, quis præferat: dein Illyricam, à cujus bonitate tantum abest Africana, quantum animal vegetum à suo cadavere, ut auctor est Galenus.

Ἄκορον. ACORUM. CAP. II.

Meum πικρὸν i. amarum. ἀβρωτὸν i. non cariosum. ἐν χαλκίδι i. in Chalcide.

ACorum folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est † densum, candidum, † plenum, carie non exesum, odoratum: cujusmodi † Colchidicum, & Galaticum, quod aspletion dicunt. Radici vis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodest lateris doloribus, & jecinoris, atque thoracis: item torminibus, vulsis, ruptis: lienem absumit: urinæ stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur: oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno usu commiscetur.

Acori cōsideratio.

ACorum legitimum, quod falsò calamum aromaticum vocant, foliis provenit Iridi angustioribus, longioribusq;, odoratis, ac gustu fervidis: radicibus Iridi æmulis, frequenter geniculatis, firmis, subcandidis, innumeris in inferiore parte adnatis fibris, odoratis, gustu acri, ac subamaro, complicatis, haud in rectum descendentibus, sed in obliquum actis, & summa tellure sese diffundentibus. Caule est levi, è quo ramuli prodeunt, in quorum cacuminibus, (ut Gulielmus Quacelbenus Medicus se vidisse affirmabat) nucamenta quædam exoriuntur, mihi hactenus non visa, nucis Ponticæ julis, aut longo piperi similia. Tales sanè fuere legitimæ Acori plantæ, cujus hic imaginem damus, quas Constantinopoli ad me misit Clarissimus Cæsaris Ferdinandi ad Turcarum Imperatorem Orator Augerius de Busbekt unà cum ipso

Quacelbeno,

I. ACORUM.

ACORUM CUM JULO.

Quacelbeno, è Nicomedia à quodam vaſtæ magnitudinis lacu petitas, ubi copioſiſſimum provenit Acorum: eſt enim Nicomedia Bithyniæ civitas, Galatis, ac Colchis vicina, ubi naſci Acorum omnium optimum ſcribit Dioſcorides. Sed fecit diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus non in Italia ſolùm, ſed in quocunque terrarum loco, ubi ſeplaſiarii & medici habeantur, in legitimi Acori locum ruſa quædam radix ſucceſſerit, quæ paſſim in paluſtribus, & uliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur: eo ſanè argumento, quòd foliis ſit Iridis, ſed longioribus, quemadmodum & caulibus & floribus, qui tamen haud verſicolores, ſed lutei ſpectantur: differunt tamen facie, quippe quòd minores ſint & anguſtioribus foliis, & radices Iridis proferat, quamvis hæ colore ruſæ, inodoræ, majores durioreſque, illæ verò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum hiſtorias neglexerunt, in hoc uſq; ævum legitimi Acori munere functa eſt, à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioſcoride patet: quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec ullo prorſus commendetur odore. Radix, cujus tantum eſt uſus, exiccat, ſed non niſi parum excalfacit: attenuat, roborat, reſolvit. Conſtat multorum experimento, valere Pſeudoacorum, propria ſua ipſius vi, ad omnes nervorum & cerebri affectus. At quamvis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ii, qui non in hac tantùm ſtirpe, ſed etiam in aliis quàmplurimis defecere, cùm tamen ipſi probatiſſimos auctores nuſquam legerint, potius excuſandi ſunt, quàm quidam fortaſſe ætatis noſtræ ſcriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritiſſimi, quibus res ſolæ clariores propoſitæ ſunt, quiq; in ſimplicium medicamentorum cognitione cæteris præſtantiores haberi volunt, & ii longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero eſt Braſavolus Ferrarienſis, vir ſanè doctrina, & fama clariſſimus: qui dum innumera ſimplicia medicamenta declarare, explicare, & palam facere in ſuo ſimplicium examine ſtudium impendit, etſi id in plurimis aſſecutus fuerit, in hoc tamen, aliiſq; nonnullis (ut ſuis locis in his noſtris commentariis oſtendemus

Pſeudo-acorum.

Braſavoli error, Acorum Galangã eſſe ſtatuentis.

II. PSEUDOACORUS.

ostendemus) in tanto illustrium authorum lumine mihi magis cæcutire videtur, quam qui ante ipsum in tenebris erraverunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quam eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam vocant, adeò ut maluerit cum Leoniceno errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quam cum Manardo bene sentire. Sed quantum ejus opinio à veritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest.

Galangæ cum Cypero cõparatio.

Quippe galangam folia iridis proferre apud Syros, nullo nobis testimonio constat: verùm quia cum cypero adeò convenit, ut is sylvestris Galanga nonnullis dicatur: ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio provenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem videtur, nec ullum id affirmare existimo: neq; illud etiam videre possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quam extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, aliis non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens.

Fuchsii error Galangam crassiorẽ Acorum cẽsentis.

Brasavolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus: is, cùm sibi nimis pusilla viderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atq; propterea Brasavoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentariis, alteram crassiorem galangam, quæ jampridem in Italia fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animadvertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quam quòd hæc dictio [illegible] designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palam fiet, quòd una cum Brasavolo ipse quoq; aberraverit.

Acori radix amara.

Sed præter hæc iis etiam refragatur Galen. lib. 6. de simpl. med. facul. quòd asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neq; in hac, neq; in illa reperitur galanga: etsi invalidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brasavolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara: sed vereor, ne is tunc bile perfusus suam degustaverit galangam. Amarum quoque esse Acorum, facile quispiam ex lectione antiqui nostri exemplaris intelliget, qui legerit ea quæ in margine adnotavimus: quæ quidem lectio mihi maximè probatur, quòd cum Galeno Acorum amarum faciat.

Acori & Galangæ differentia.

Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio: qui, cùm sciret non parum discriminis inter has radices esse, de iis seorsum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diversis. Hoc idem probatur ex Actuarii etiam monumentis, siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ, & Acorum, & Galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diversa. His itaq; tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasavolo, & Fuchsio diversus esse cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum sit, quòd galanga major, quæ à minore non genere, & facultate, sed tantùm specie differt, cùm primùm huc è Syria advecta est, in Acorum se commutaverit: sed qui hæc intelligunt, dijudicent.

Acorum legitimũ esse Calamum odoratũ.

Cæterùm, ut dicam quid hac in re sentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrariensi, aliisq; nonnullis hujus ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctissimis viris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in universum falsò Calamum odoratum vocant, quanquam non desint novi quidam herbarii, qui nostram sententiam destruere nitantur, Leonicenum, Brasavolumq; sequuti.

Contra asserentes, crassiorẽ Galangam legitimũ esse acorum.

Sed ridiculum satis, meo quidem judicio, eorum est argumentum, quippe ut probent à loco, crassiorem Galangam legitimum esse Acorum, illam in Syriæ montibus oriri contendunt. Nam cùm scribat Serapio, in Syria nasci Galangam, nec est qui dixerit unquam ibi provenire Acorum, nil aliud probant, quàm Galangam esse Galangam: quam quidem in Ponto nasci apud Colchos, aut in Galatia, Bithyniàve, ubi Acorum oriri scribunt autores, nemo est, qui asserat. Nec minus infirma ac levis eorundem ratio est, ubi volunt uno tantum inspecto Galangæ folio, Iridi (ut ajunt) æmulo è Syria allato, Galangam hanc esse Acorum. Etenim, tametsi concedam ego facilè folium illud fuisse Galangæ, quod sciam hanc folio esse Cyperi latiore vegetioreq;, Iridi non omnino absimili, concedam tamen nunquam ex illius tantum folii inspectione, rectè affirmare posse quenquam, Galangam crassiorem esse Acorum, cæteris latentibus partibus ac notis. Folia enim Iridis, Acori, Pseudoacori, Xyphii, Xyridis, Galangæ, Cyperi, similem ferè faciem referunt. Quo fit, ut ex solo folio, nihil certi quis affirmare queat. Fabulantur iidem præterea, imò potius veritati se opponunt, cùm dicunt Calami aromatici radices Iridi non esse similes, cùm tamen geniculatæ, solidæ odorataq; ubiq; spectentur. Nam non secus se habent Iridis radices, si Dioscoridi credimus, ita de iis differenti: [illegible] i. Radices subsunt geniculatæ, solidæ, odoratæ. Atqui non solum fabulantur, sed potius delirant, cum tandem hisce præmissis concludant, nil aliud esse vulgaris calami odoratæ radices, quàm generis cujusdam Iridis. An non item apertissime insaniunt, cùm dicunt recentes Calami ipsius radices omni prorsus sapore, & odore destitui, & paulò pòst affirmant easdem recenter effossas, esse amarissimas, & odore admodum ingrato? Furor sanè hic est non verbis, neq; rationibus, sed antidotis coërcendus. Credamne hoc ego illis? Profectò minimè, quòd recentissimas hasce radices degustaverim, tum etiam, quòd Tartaros compertum habeam eas sapidissimè pro obsonio cum pane devorare. Sunt enim tunc nil minus odoratæ, & acutæ, quàm quæ siccæ ad nos deferuntur.

Anguillarii opinio.

Cæteras horum ineptias prætermitto, ne nimis severus censor tantæ oscitantiæ videar. Cæterùm qui plura audire cupit, legat Anguillarii Italicum libellum, de suis in plantaria facultate opinionibus. Poterit enim æquus lector hinc suum quoque de reliquis ferre judicium: quinetiam facilè agnoscere crassiorem Galangam arundinis potius quàm Iridis, vel acori referre radicem, & subinde mecum affirmare Calamum vulgaris usus legitimum procul dubio esse Acorum. Siquidem radices illi primum iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ: insuper & folia, quæ integra ad nos una cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Oeniponti (Germani Inspruck dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Joannes Merlinus, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim Calamum aromaticum vocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur, foliis iridi æmulis: caule iridis longiore, gracilioreq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: vocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelii, id est, herba Tartarica, quod fortasse à vicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. 25. cap. 13. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto advehitur. Pontus enim his Tartaris ferè jungitur, qui ultra Lituaniam inhabitant, ubi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri.

Brasavoli error.

Quamobrem non potui non maximè Brasavolum admirari, quòd sibi tam facilè persuaserit, vulgarem Calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum: nam (ut suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) in arundinea est fistula, non autem radix: sed de his hactenus.

Acori vires.

Acorum ponticum à jejunis devoratum, optimè facit ad fœtorem anhelitus. Præstat quoque Acori ex aqua decocti vapor per infundibulum hianti ore exceptus ma-

xime

ximo juvamento ad tussim, ejusdem quoq; radicis, & cinnamomi drachma in vini absinthitis haustu sumpta, frigidum infirmumq; ventriculum roborat. Fit quoq; ex Acoro oxymel, quod mirum in modum præstat, ad refrigeratos lienes, & refrigerata Jecinora hoc modo: teritur Acori radicum libra crassiusculè, & dein tribus diebus maceratur in aceto, postea coquitur ad medias, & linteolo percolatur, demum aceto adjungitur mel, quod sufficit, & coquitur, quousq; acetum evanescat: de quo datur quotidiè manè uncia, cum ejusdem Acori decocto. Affertur Acori radix sacchazo vel melle asservata recens, à locis in quibus provenit: quin etiam in Italia & Germania paratur è sicca radice, sed non ut genuina illa utilis. Acori meminit Galenus lib. 6. de simpl. med. facul. sic inquiens. Acori utimur radice, quæ gustu acris est, & modice amara, odore non injucunda. Unde constat, quod facultatis calida est, & consistentia tenuis. Huic consentaneum est, ut urinam moveat. & lienes induratos juvet, tùm ceratoidis crassitiem detergeat, simulq; extenuet: sed ad hoc melior est ipsius succus: omnino verò siccificum esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertii in utroq; in calfaciendo scilicet & desiccando: hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioscoride, aliisq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoria proditum sit, differam ego de hac, quæ à Mauritanis, & aliis sum consecutus. Est itaque

Oxymel ex acoro.

Acori radix condita.

Acori vires ex Galeno.

III. GALANGA MAIOR.

IV. GALANGA MINOR.

GALANGA duplex, major altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodiis quibusdam reflexa, odorata, sapori admodum acri, adeo ut mansa piperis, & gingiberis modo linguam & fauces exurat, odore, formaq; cypero similis: quapropter quibusdam Cyperus Babylonicus dicitur. In Italia namq; tam ex Mephi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit gravis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima. Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga venditent: verum fraus facilè deprehenditur, quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At major, tametsi longè crassior sit radix, ignavior tamen est, & viribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde ventriculum roborat, & ejus dolores tollit, si tamen à frigore, vel flatu proveniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis uteri affectibus: venerem roborat: renes refrigeratos calefacit, in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Cæterum omnino explodenda est Monachorum in Mesuë scribentium opinio, qui contra Brasavolum & Fuchsium quasi velle videntur, Galangam potius odoratum juncum esse, quàm Acorum, quod tamen planè falsum omnibus jam compertum esse non dubitamus. Quod Græcè Ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Ugi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiariorum perperam Calamus aromaticus. Germanicè Kalmus: Bohemicè prustuorec. Polonicè, Tatarski, ziele. Pseudoacorum verò appellant Græci Ψευδάκορον: Itali, Acoro falso, Acoro bastardo & Giglio giallo: Germani Gelb Wasser-lilien: Galli Flambe bastarde, Flambe de rivieres: Bohemi, Kosatec z luti falessni: Poloni, Mieczikonne. Korzenie.

Galangæ consideratio & historia.

Galangæ vires.

Monachorum opinio falsa.

Nomina.

ACORUS dicitur, quia ταῖς κόραις aciei oculorum caliginosæ medeatur: hujus Plin.l.25.c.13. meminit, cujus radices nigras dicit, at Dioscorides albicantes, candidásq; cōmēdat: quare dubiū, an Plinius hāc intellexerit, an verò in ipsius cōtextu mendū fiet: tales sunt Calami aromatici officinarū radices, quas Acorū Dioscoridis statuimus, licet alii Iridi cognatā: alii Juncis magis cōvenientē: alii deniq; Costi Arabici apud Diosc. lib.1.c.15. descriptionē cōpetere statuant, Galangam majorē, Acorum Dioscor. facientes.

I. Acorus Dioscor. sive officinarum Calamus aromaticus. C. B. Cam. hor. Acorus vulgo Calamus aromaticus Cord. hist. & in Dios. Acorus Dios. Loni. Lob. Acorum Cast. & Tab. Acorum legitimum Clus. hist. & pan. Calamus aromaticus vulgo Cæs. Acorum verum Lugdunensi historiæ.

II. Hanc aliqui Iridem in maritimis nascentem à Theoph. & Plinio improbatam credunt: alii Butomon Theoph. 1. hist. 8. 4. hist. 9. & 11. quod à bobus libenter edatur & proscindatur, esse volunt: verùm cum radici vis sit adstrictoria, Acoro aut Galangæ similior quàm Iridi. Acorus adulterinus seu Iris palustris lutea C. B. Acorus offic. Brun. 4. Acorum adulterinum offic. Trag. Gladiolus luteus vel acorus vulgaris

vulgaris Fu[illegible] icon. Iris lutea Dod. gal. Pseudoiris eidem fol. Pseudoacorus Cord. hist. Lon. Acorum Lac. Acorus falsa Gef.hor. Acorum falsum Cast. Matth. Ital. & 4. Acorus nostras palustris Lob. Acorus, Iris palustris Cæs. Iris palustris lutea Tabernæmontano.

III. Galangam veteribus Græcis ignotam, & Arabibus non satis perspectam, sunt qui Acori, alii qui iridis speciem velint, rectius tamen ad Cyperi genera, potissimùm minorem retulerimus: quare re[illegible]tiores Græci Cyperum Babylonicam vocavere. An hanc Dioscoridis lib. 2. cap. 153. per piperis radicem, ob saporis similitudinem, intelligit? A majore & minore, cujus icones adjecimus, diversum ex Christ. à Costæ historia Lug. lib. 18. cap. 127. expressit. Galanga major quæ Javanensis a regione dici potest: major nominatur à Cordo. Dios. & hist. Lob. Clus. in Garc. Loni. Lugd. Tab. Cæs. At minor quæ Chinensis, cùm ex Chinarum regione in Indiam deferatur, dici potest, appellatur minor à Cord. hist. Lob. Lon. Tab. Lugd. Galanga in offic. Cæs. de his vide caput 40. lib. 1. apud Garziam, qui Rusco congeneres facit. 10

I. MEON.

II. MEUM ADULTERINUM.

20 30 40

Μῆον MEON. CAP. III.

Oribasius non legit cô. clusa.

† Non ferme, sed ὡς τὰ πολλὰ legit Oribasius i. ut plurimum.

MEON, [quod Athamanticum vocant,] in Macedonia, & [Hispania] plurimum gignitur, anetho foliis & caule simile [sed eo crassius:] binûm † ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ fervefactæ ex aqua, vel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, vesicæque farctæ vitia potu leniunt: urinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt, torminibus, affectæ vulvæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, desessionibus fervefactæ: infantibus autem illitæ imo ventri, urinas movent. Quòd si plus quam deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt. 50

Mei consideratio.

Mei historia.

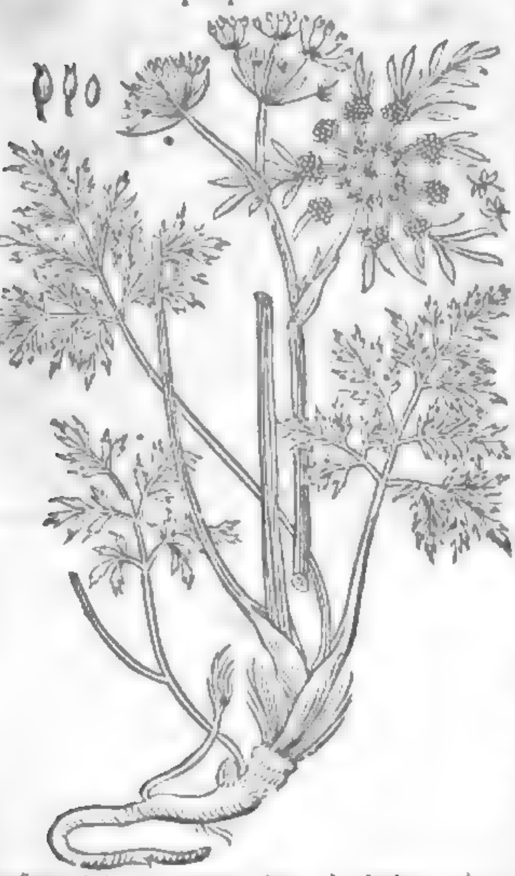
CRedidimus superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde advehi: primùm quòd Mei vice uterentur seplasiarii quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinii tempore rarum esset in Italia, quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi à Medicis, iisq; admodum paucis. Quod proculdubio indicare videtur, usque ad Plinii ævum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta, cujus hic primo loco imaginem damus, quæque foliis constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectùmque sparsis, graviter odoratis, acribusq;, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne videar mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deveniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet hujusce plantæ radices odorem non usq; adeò gratum spirent, sed quadantenus graviter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioscorides inquit, nec folia anetho similia, sed asparago potius ferat. Hanc Apuli Imperatricem vocant, & ad venenosorum serpentiũ morsus præferunt, Plinius Meo folia aniso similia reddidit, vocum fortasse similitudine deceptus: siquidem Dioscorides anethi foliis Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum vocant, ita dictũ, quòd ab Athamante Aeoli filio inventũ 60

sit,

sit, vel quod præstantissimũ in Athamante Phthiotidis proveniat. Sed ad nos affertur, nascitur, in Italia montibus apricis. Radices tantum ejus in usum medicum venere: etsi semen viribus non careat suis.(Sunt qui plantam, quam secundo loco appinximus, pro Meo usurpent, quod magis Anethum quàm altera referat, quorum sententia non mihi omnino improbanda videtur, siquidem ut diximus, priori potius Asparagi, quàm Anethi folia insunt,*) non solùm in Gargano Apuliæ monte, sed etiam in aliis & apricis collibus. Meminit Mei Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his verbis. Mei radices perutiles sunt, calidæ tertio ordine, siccæ secundo: proinde urinam, mensesq; ciere volentes hoc utantur pharmaco. Sed si plusculum sumatur, capiti dolorem movet, utpote cum plusculum sit calidum, quàm siccum: quippe quòd ejus caliditas humiditatem crudiorem etiamnum, & flatuosiorem ad caput deferat, atq; ita ipsum afficiat lædatq;. Μῆον ita Græcis vocatum, Latinis Meum dicitur. Arabibus, Mu. Italis, Meo: Germanis Bärwurtz seu Hertzwurtz: Hispanis Pinillo.*

Mei Plinius lib. 20. cap. 23. duo fecit genera, nobilius Athamanticum pronunciavit. Plures licet sint species, tres hoc loco proponuntur, duæ quidem à Matthiolo, quibus tertiam adjecimus, cum & in D. Camerarii Matthiolo habeatur I. Meum foliis Anethi, seu Meum Dioscoridis & Plinii B. C. Daucus Creticus, Trag. Fuch. fol. Eric. Cordo, Lob. icon. Seseli Creticum, Fuch. icon. Lon. Libanotidis primum genus, & Fœniculus porcinus officinarum, Dod. gal. Tordylion, Cord hist. Tordylium & Tordylion: Nicandro, Hordylon: Æginetæ, Torgylon: quibusdam Meu, Cord. in Dioscor. Meum, Ges. hor. Anguil. Lob. obs. Dodo. Cast. Lugd. Taber. Cam. hor. Lac. cui & Anethum sylvestre: ut & Ruellio, qui etiam Anethum tortuosum in Gallia vocari auctor est. Meu. Imperatoria quibusdam, Cæsalpino. II. Meũ adulterinum, C. B. Matthiolus in secunda Commentariorum editione, ut & postrema anno 1583. edita, plantam aliam à quibusdam pro Meu usurpari scripsit, eò quòd magis Anethum, quàm altera referat, sed in omnibus editionibus pictura omissa: ne quid ergo deesset huic editioni, verba ipsius duobus asteriscis inclusa adjecimus, & figuram ex Lobelo & Lugdunensi historia adposuimus, qui Meum alterum spurium Italicum nominant. III. Meum alpinum umbella purpurea. C. B. Ex radice simplici oblonga, nigra, parum fibrosa, aliquando minimum digitum crassitie æquante, circa caput barbata. Mei fere figura, sed infirmiore, odorata & & acri. folia prodeunt. Mei foliis latiora: caulis item unus vel alter levis, striatus, umbellam sustinens florum purpureorum, vel etiam ex albo purpurascentium: quibus succedunt semina oblonga satisque magna. Nascitur in Helvetiorum & Valesianorum alpibus. Dicitur vulgo in alpibus Muttry, vel Mutteren, hinc Muttellinæ nomen apud Gesnerum in descriptione hortorum Germaniæ, & montis fracti (cui Caros vel Daucus aliquis alpinus censetur) & Camerario in Matthiolum. Radix cum sit aromatica & Mei fere sapore, excalfacit, cujus Dauci Cretici loco usum esse posse, Gesnerus censet, & ea efficaciorem censet. Ejus pabulo (ut ex pastoribus Bernensibus cognovimus) in montibus vaccæ plurimum & optimum lac reddunt, sicut & Mei pabulo in Apulia. Ea etiam lactarii condiunt colostra & recoctam suam Glaronenses & Valesii.

MEUM ALPINUM UMBELLA purpurea.

Κύπειρος CYPERUS CAP. III.

Cyperus (quem aliqui erysisceptrum, ut aspalathum appellant, folia fert porraceis proxima, sed longiora, & exiliora: *a* caulem *b* odorati junci, cubitalem, aut majorem *c* angulosum: in cujus cacumine minuta folia cum semine exoriuntur: radices, quarum in medicina est usus, cohærentes inter se, oleis oblongis similes, aut rotundæ, nigro colore, suavi odore, amaro gustu. In *d* lacunosis, palustribus, & cultis enascitur.) Optima est gravissima, densa, fractu contumax *e* plena, & aspera, odoris cum quadam acrimonia jucundi: qualis est Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida vis inest. Venarum spiracula laxat: urinam ciet: ad calculos aquámque subter cutem utilissime bibitur: adversus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus vulvæ, & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra ulcera oris, etiamsi depascant vorentque, farina ejus efficax est. Malagmatis calfacientibus, & unguentorum spissamentis benè adjici solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci vim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri vim exhibet.

Tametsi unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cujus radices inter se cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ sunt, visitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus constat longis, geniculatis, summo cespite vagantibus, colore in purpuram nigricante. Ego hunc illum esse crediderim, quem Plin. Cyperida vocat. Nascitur hoc Cyperi genus laudatissimum prope Timavi fontes, circumstantibus palustribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ vocatæ (ut paulò ante diximus) persimile, non tantùm facie, sed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria provenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis, sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plin. lib. XXII. cap. XVIII. ubi de juncis egit, sic inquiens. Quidam etiamnum unum genus faciunt junci trianguli, cyperon vocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, juncus est, ut diximus, angulosus, juxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq; folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix olivæ nigræ similis, quam, cum oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoq; etiam quadrangulari caule, unde non mirum, si quadratum juncum eum vocaverit Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarissimus, utranq; differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Nos autem Cyperum plantam esse dicimus, quæ porraceis fermè provenit foliis, longioribus tamen & exilioribus. Caulem edit cubitalem, & nonnunquam majorem, angulosum, alba intus medulla ut in junco. in cujus cacumine folia sunt minora, stellarum modo radiantia, inter quæ semen prodit spicatum herbacei coloris. Radices illi sunt subnigræ, cohærentes, oblongis oleis similes, aut rotundæ, aliquando etiam longæ, galangæ modo, quo fit ut hoc cyperi genus, à nonnullis appelletur sylvestris Galanga. Nascitur in palustribus, & humecto solo, quin etiam locis cultis: utimur ejus radicibus, ubi Indica vel Celtica Nardus non sit ad manus earum loco. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cujus defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt qui

a Addit Catac. καὶ σχοίνου ... i. asperiora & anguστiora.

b Odorati, deest in omnibus exẽplaribus.

c Aliqua exemplaria legũt γονιώδη, i. geniculatũ. Sed melius quæ γωνιώδη habent, i. angulosũ, ut vertit Ruellius.

d Meum exẽplar habet tãtum ἐν λιμνάσι ...

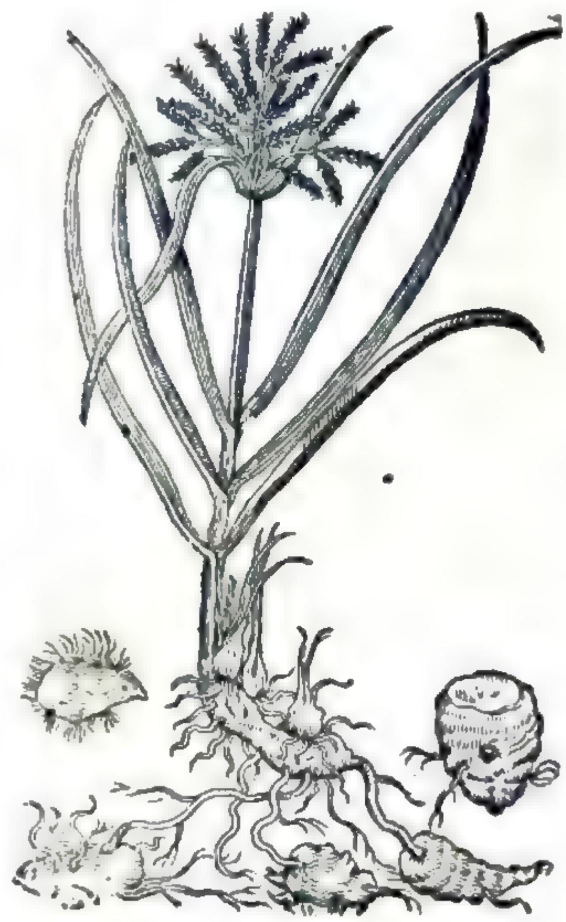
e Meum exẽplar ... aliud verò ...

Inclusa à quẽ usq; ad Optima non legit Oribasius.

I. CYPERUS ROTUNDUS.

CYPERUS ROTUNDUS Orientalis.

10

20

30

II. CYPERUS LONGUS.

Curcuma cyperi genus.

Lectio Serapionis depravata.

qui differentiam ponant inter Cyperum & Cypirum. Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum verò angulosum odoratum juncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroq; vocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotavit) penultimam Cyperi quandoq; diphthongo longam quandoq; vocali brevem Graeci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyssimè crescens, & pseudo cypirus frutex, ut lib. XVII. c. XIII. ipse scriptum reliquit. Caeterùm id CYPERI *genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinae Mauritanos secutae* CURCUMAM *vocant. Nempe prae se fert haec notas ferè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides, quandoquidem gingiberi similis est, ejus odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit: quibus illud etiam accedit, quòd depilatoriis medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam a Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium: quo fit, ut non desit suspicio erroris vel interpretis, vel scriptoris, cùm curcuma neq; Mauritanum, neq; Graecum sit vocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. Unde palam est Curcuma pro Kauroch in Serapione depravatè legi: quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarii, qui nunquam haec perpenderunt, fuerint hallucinati: quippe cùm eos lateret, cujusnam plantae radicem Indica Cyperus referret, chelidonii majoris radicem esse crediderunt, ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis depravatam lectionem secuti, Indicum Cyperum curcumam vocavere. Indici Cyperi meminit Serapio Dioscoridē secutus, proprio capite de Cypero.*

40

50

60

Ex quo

III. CURCUMA.

Ex quo apertè conſtat, curcumam Serapioni depravatè inſcriptam, ſeplaſiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus eſt Cyperus, eſſe nequaquam. Cyperi radicum farina, addita baccarum lauri eadem menſura, urina impubis pueri excepta, & illita hydropicos mirificè juvat. Cyperum recenſuit Gal. libro VII. ſimplicium med. ubi ſic inquit: Cyperi radices maximè uſui ſunt, excalfacientes pariter & exiccantes abſque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt: habent enim quiddam etiam adſtringens: quapropter ulceribus item oris conveniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis ineſſe teſtificandum, qua & calculo vexatis congruunt, & urinam menſesq; provocant. Cyperi vires ex Galeno. *Planta, quæ Græca voce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saberade: Italis, Cipero: Germanica,* wilder Galgan: *Hiſpanica, Juncia de olor, & Juncia avellanada: Gallica, Souchet: Bohemica, Galgan planey.* Nomina.

Κύπειρος aut κύπειρις à radicis effigie, quæ pixidulam aut poculum, vaſculúmve puſillum imitatur, dictus videtur, ſiquidem apud Theophraſtum folliculus ulmi κύπειρις τῆς πτελέας legatur. Theophraſt. 4. hiſt. 11. Cypirum (Gladiolum Gaza vertit) dixit, radice inæquali, partim craſſa carnoſaque: partim gracili & ſurculoſa. Matthiolus una figura utramque, nos duabus expreſſimus. Decem Cyperi ſpecies Phytopinax proponit, hic de quatuor ſermo. I. Cyperus odorata radice rotunda, ſeu Dioſcor. & veterum C. B. Cyperus radice carnoſa craſſa, Theophr. Cyperos & Cypirus Plinio. Cyperus Trago. Lugd. Lob. ob. cui & Juncus quadratus Celſi. Juncus anguloſus & triangularis Plinii. Cyperus rotundus Geſn. hor. Lob. icon. Dodo. Camer. Tab. Cyperus radice rotunda Lon. Cord. in Dioſcor. cui offic. Cyperus rotundus & Germanorum ſylv. Galanga. Cyperus alter radice olivari Cæſalp. Non multùm abſimilem pingit Rauvvolffius in ſuo itinerario, Cyperi rotundi Orientalis majoris vel Babylonici nomine; ſic & apud Alpinum cap. 37. Cyperi rotundi figura, cujus radices quaſi ſibi invicem incumbunt. II. Cyperus odoratus radice longa, ſeu Cyperus officinarum (quando enim ſimpliciter Cyperus ſcribitur, tum Cyperum longum aſſumunt) C. B. Cyperus radice gracili & ſurculoſa Theo. Cyperida Plinio. Cyperus radicibus longis geniculatis multis. Galanga ſylv. Matth. Cyperus Fuchſ. Dodo. gall. Lat. Cyperus longus, Geſn. hor. Dodo. Tab. Cam. hor. Cyperus longus odoratior Lob. Lugd. Cyperus radice Galangæ Caſt. Cyperus radice longa Loni. Cord. in Dioſ. cui etiam Cyperus Romanus vel longus off. Cyperus primus & major Cæſalpino. III. Cyperus Indicus Dioſc. C. B. Cyperi ſecunda ſpecies Dioſc. quæ Curcuma Matth. Lac. Cyperus Indicus Dioſc. & Curcuma off. Cordo in Dioſc. Lonic. Cæſ. Curcuma off. Cyperus Indicus Cord. hiſt. Cluſ. in corol. ad Dod. gal. Lob. obſerv. Tab. Terra merita Lob. icon. Lugd. Cyperus altera radice lutea dictus Curcuma Caſt. Hic radice longa & rotunda, ut rectè Cordus in hiſt. lib. 4. cap. 71. reperitur. An ab eo, qui radice eſt rotunda, differt ipſius à Coſt. cap. 35. (ex quo Lugd. in appendice) Crocus Indicus, de quo & Garzias lib. 1. arom. cap. 39. cujus & Avicenna libr. 2. cap. 200. ſub Chalidunio meminiſſe videtur. Major eſt curcumæ cum Zingibere, quam cum Cypero ſimilitudo, & ratione formæ & virium, licet enim ipſo Gingibere ſit guſtu ignaviore & ingratiore, facultate tamen, qua viſcerum obſtructiones tollit, eſt potiore.

CARDAMOMI SPECIES. Καρδάμωμον. CARDAMOMUM. CAP. V.

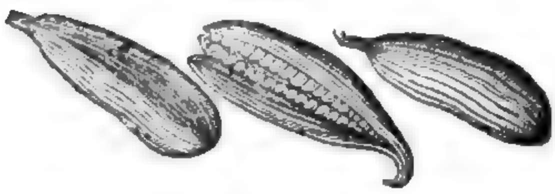
I. CARDAMOMUM MAJUS.

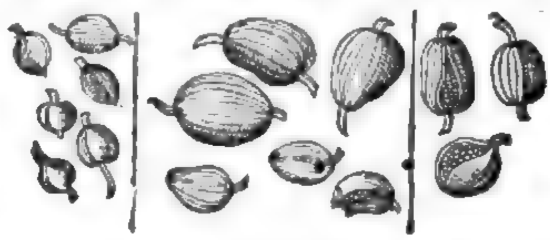
Cardamomum optimum eſt, quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroq; devehitur: in India quoque, & Arabia provenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax † occluſum, fractumq; (quod enim hujuſmodi non eſt, exoletum judicatur) & guſtu acre, ſubamarum, & odore caput † tentans. Excalfactoriam vim habet: potumq; ex aqua facit ad comitiales, iſchiadicos, tuſſes, nervorum reſolutionem: item ad rupta, vulſa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potum, renibus, difficultati urinæ, à ſcorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio eſt. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos

μέμυκος meum, aliud μεμυκός. Tentans πλήττιον i. feriens.

II. CARDAMOMVM MEDIUM.

III. CARDAMOMVM MINVS.

los comminuit: partus suffitu enecat, scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum spissamenta additur.

Cardamomum majus.

TRIA sunt Cardamomi genera, quæ passim ad nos afferuntur, nempe majus, medium, & minus, & omnia suis in folliculis conclusa. Majoris involucrum Fici [seu pyri] faciem refert, materia compactum tenaci, lentaq; ac levi Indicæ nucis involucro, aut palmæ elates, non absimili, staminibus nonnullis secundùm longitudinem discurrentibus. Hoc intus semine ubique farctum est, subrubro colore, granis inæqualibus, multis intercursantibus membranis albicantibus, quibus ipsa semina conteguntur, quæ Melegetas appellavere quidam, quòd Milium Indicum referant, Italis Melegam appellatum, saporis acuti, & odoris jucundi, ac suavis: quo factum est, ut grana paradysi quibusdam vocitentur.

Grana paradysi.

Cardamomum medium.

Medium folliculo contegitur oblongo, triquetro, striatoq;, retuso in summitate cacumine, in quo semen reconditur membranis pariter obvolutum, oblongum, pressum, canaliculo quodam altera parte divisum, pluribus transversim intersecantibus lineis, colore ex albo rufescente.

Cardamomum minus.

Minus capitulo constat brevi, facie triangulari, Faginei fere nuclei effigie, crassioribus tamen angulis, colore subcandicante, media intus intercursante membrana, in quo utrinq; semen, altera parte cava linea divisum, subrotundum, & tactu subasperum. Omnibus semen inest fractu facile, acre, quadam accedente odoris saporisq; suavitate, & omnis amaritudinis expers. Majus tamen acrius est, & aromatis quid magis resipiens. Minus, ut medium acredinis vehementia superat, ita & odoris fragrantia. Affertur in Europam ex Alexandria Aegypti, ac etiam à Lusitanis ex India orientali. Sed an horum aliquod Græcorum sit Cardamomum, hactenus affirmare non libuit.

Cardamomum veterum.

Concederem tamen ego facilè, majus Cardamomum legitimum illud esse quo usi sunt veteres, quod suo e Cardamomo, secundo de antidotis apud Galenum, folliculos abjiciat Zeno. Quinetiam, quod in Theriaca carmine descripta libro primo antidotorum post Damocratis inscriptionem, folliculorum Cardamomi mentio fiat. Et 7. de comp. medic. sec. locos cap. 3. Galenus ex Pamphilo myropola transcribens Cardamomi delibrati meminerit: sed vetat, ne concedam, inprimis sapor, in quo nulla prorsus reperitur amaritudo, quæ Galeno adeò conspicua est, ut vermes intestinorum necare Cardamomum is affirmarit. Deinde Cardamomi vulgaris odor suavis est, & caput minime tentat, nec frangenti contumax est, sed dentibus facillimè cedit, adeò, ut malleo ferreo nobis opus non sit. Hæc itaq; in causa sunt, ut dubius adhuc sim, an vulgare cardamomum legitimum sit, quo usi sunt antiqui. Hoc dixerim ego nunquam, quòd mordicus meam velim tueri opinionem, nec quod aliis, qui aliter sentiunt contradicere velim, sed ut meam tantum sententiam palam faciam.

Cardamomum Græcorũ & Arabũ diversũ.

Saccola duplex.

Ad hæc nec Arabum Cardamomum, hoc repræsentare videtur, quandoquidem aliud Græci, aliud verò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertissimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride & Galeno transcripsit. Is enim (ut sua declarant monumenta) Dioscoridis Cardamomum, Cordumenum appellat, deinde auctore Isach Arabe sui Cardamomi peculiare caput instituit: idq; Saccolam sua lingua nominat: quin & duum esse generum tradit, alterum majus, alterum verò minus: quorum nullum non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur præterea officinarum Cardamomum Arabicum nullum esse, quòd Serapioni majus Cardamomum semen sit plantæ, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis sanè similibus, quæ e rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè majoribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus vero nullo contegitur capitulo majoris modo, quanquam colore conveniant. Quod planè indicat omne officinarum Cardamomum haud Arabum esse, sed potius ab eo maximè differre.

Monachi reprehẽduntur.

Quare putaverim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quod Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas vocant. Andreæ Bellunensis, qui Avicennam mendis expurgavit, auctoritate freti. Sed cum Bellunensis id asserat vulgari tantum opinione ductus: cumq; notæ minimè eorum sententiæ adstipulentur, errasse Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim quæ Meleghettas appellant (ut omnibus plane constat) capitulis excepta suboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non evenit.

Ruellii & Fuchsii error.

Crediderunt, Ruellius in suis de natura stirpium libris, & Fuchs. in sua methodo, id omnino Mauritanorum esse Cardamomum, quod nos PIPER INDICUM, alii siliquastrum appellant: verùm cùm planta hæc foliis exeat hortensi solano similibus, floribus luteolis fructu longo corniculorũ instar, qui primo exeuntis virescat, maturus vero adeò rufescat, ac lavore quodam ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumilum semen, lentium modo compressum usq; adeò acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hæc in re lapsi deprehenduntur.

Piperis Indici mentio.

Nam etsi Indicum piper in hisce corniculis rosarum ferè modo suum includat semen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correspondent: hoc enim suis in vasculis globulos quosdam concludit, non lenticulis similes, sed rotundos, & pipere crassiores, qui intra se minutum quoddam semen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum semine, tum corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditum, ut non modò mansum, sed ori tantùm admotum statim quasi ignis exurat, absurdum utiq; fuerit credere Serapionis Cardamomum esse, cùm dixerit ipse magis a [illegible] facultate pollere quam acri. Cæterùm scribit Avicenna majus Cardamomum grana ciceribus atris, minus verò lentibus minora proferre. Quod cum fortasse Ruell. haud rectè percepisset, ei errandi ansam præbuit: quippe minori Cardamomo, non autem majori semina lentium modo nasci ait Avicenna: quanquam Ruellius, ut suam tueatur sententiam, secus fortè legerit Avicennam.

Cardamomi genera quatuor ex Plinio.

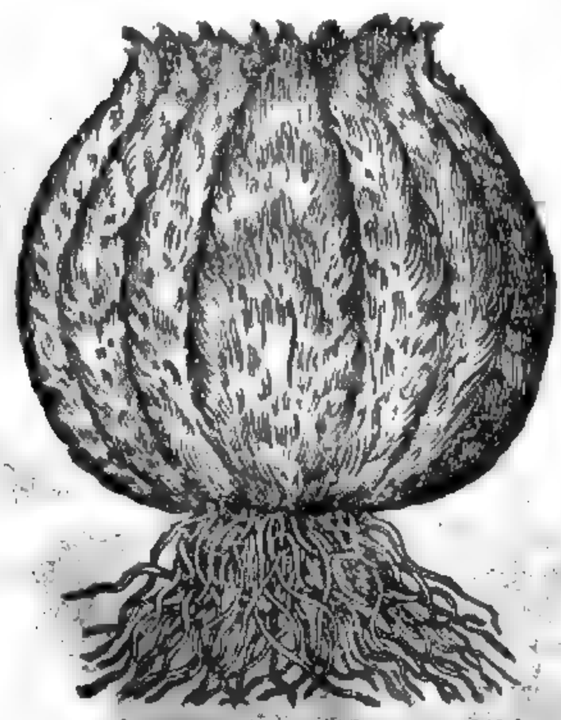
Plin. lib. XII. cap. XIII. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile est amomo Cardamomum & nomine, & frutice, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor ejus genera: viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum e rufo candicans: tertium brevius, atq; nigrius: pejus tamen varium, & facile tritu, odorisq; pravi, quod verius costo vicinius esse debet: hoc & apud Medos nascitur: hactenus Plinius. Sed nescio quos auctores sit secutus, quandoquidem tam Dioscoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantum extet Cardamomi genus. In cujus defectu supponit Galenus aut myrtum, aut cype-

cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit libr. VII. simplicium medic. his verbis. Cardamomum est sanè facultatis admodum calidæ, non tamen usq; adeò, ut nasturtium: sed quantò suavius, magisq; fragrans est nasturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim ulcerare idoneum est vel ipsum per se illitum. Porrò adjunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit. Cardamomum, καρδάμωμον, quod non secus Latinè atq; Græcè vocatur: Arabibus, Cardameni, seu Cordumeni: Italicè Cardamomo: Germanis, Cardomömlin: *Hispanis, Grana de parayso, [officinis Melegeta & grana paradysi.]*

Cardamomi vires ex Galeno. Nomina.

Καρδάμωμον dicitur quasi Nasturtium suave. Verùm an officinarum Cardamomum sit idem cum Dioscoridis Cardamomo, ambigitur: cùm nullas Dioscorides notas proponat, ex Galeno & Paulo id elici debet: quòd si ergo ea perpendamus, quæ Galenus lib. 2. de Antid. in compositione Zenonis habet, καρδαμώμου τῶν λοπῶν χωρίς, τῶν ἐντεριώνων: & in versibus Damocratis, Cardamomum semen esse quod sit inclusum folliculo: Dein si color albicans ex Ægineta addatur: tum ex Dioscoride, quod eligendum sit plenum, frangenti contumax (intellige dum adhuc in folliculo est) occlusum, quod odore caput tenet, gustu acre sit & amarum, Hæc si cum nostro conferantur minore Cardamomo, omnes in eo notæ, ut arbitror, apparebunt, licet Manardus & Brasavolus astruant, vero nos Cardamomo carere. Verùm Dioscorides & Serapio integros utriculos granis refertos, ut olim afferebantur, descripsere: hodie verò ut plurimum sola grana adferuntur, cùm Græci, ut videre est apud Galenum 7. de Compos. medicament. secundum loc. 3. in confectione Pamphilii, Καρδάμωμον ἐξεντεριωμένον exenteratum, & aliquando τὸν ἐντεριώνων ex utriculis exempta grana requirant. Sunt alii qui nostrum Cardamomum veteribus tum Græcis tum Latinis indictum, & Dioscoridis Cardamomum idem esse cum Arabum Cordumeni velint: at officinarum Cardamomum esse Arabum Saccolaa aut Saccule Avicennæ: alii majus Heyl & minus Helbane vocitant. Cæsalpinus ex genere Asari Cardamomum esse dicit: sed de his agemus Deo auxiliante in tractatu nostro, quem de materia Medica in officinis usitata inscribemus. Genera plura videtur Dioscorides agnovisse, cum ex Comagine, Armenia, Bosphoroque devehi scribat, & subjungat in India quoque (unde ad nos etiam adfertur) & Arabia pervenire. Hoc ex Galeno probari posse videtur, qui in Theriaca Andromachi 1. de antid. & 1. de Theriaca ad Pisonem, Indæum requirit Cardamomum. Tria proponit genera Matthiolus: ac recentiores quinque agnoscunt, his nominibus. I. Cardamomum majus Matthiolus vocat ea grana, quæ officinis & vulgò Grana paradysi dicuntur, qua voce Lon. & Lac. utuntur, hic verò Cardamomum quoque hortense nominat. Grana paradysi, alias Melligeta, quæ Cardamomum majus vocant malè. Cord. in Diosc. Melligetta seu Cardamomum piperatum, Cord. hist. Milleguetta, Grana paradysi, Lob. Cardamomum alterum, Cæsalp. Cardamomum primum. Cam. 1. Cardamomum Arabum majus. Tab. II. Cardamomũ medium Matthioli: Cardamomum majus, Heyl Arabibus, Cord. in Diosc. & hist. Cardamomum medium, Lon. Cast. Cardamomum vulgare, Lob. Clus. in Gar. Tab. Cardamomum 2. Camerario. III. Cardamomum minus quod vocat Matthiolus, à recentioribus in tres species distrahitur: *a* notatum dicitur Cardamomum mediocre, Cord. hist. Cardamomum medium, Lob. Tab. Cardamomum 3. Cam. 4. *b* Cardamomum minus propriè Matth. & Lac. cui & Cardamomum minus, quod simpliciter Cardamomum dicitur, Helbane Arabibus, Cord. in Diosc. Cardamomum minus, Eid. hist. Tab. Cardamomum minus vulgare, Lob. & Clus. in Gar. Cardamomum primum, Cæsalp. Verùm quemadmodum Matthiolus cum præcedenti junxit: sic & Camerarius cum priori, Cardamomi tertii nomine pingit. *c* Cardamomum minimum, Lob. Taber. Cardamomum quartum, Camer. 1. Lugdunense herbarium ad imitationem Matthioli, Cardamomi omnes species una icone proposuit.

I. NARDUS INDICA.

Νάρδος, NARDUM. CAP. VI.

Duo Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proveniat, sed quòd montis in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum est recens, & leve, largam gerens comam, flavum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, † brevi spica, amaro sapore, linguam siccante, quod diu in sua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur, à fluvio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, viribus infirmius est, atque procerius adolescit, plures ferens spicas, ab unica radice comosas, unaque convolutas, ac graviter olentes. Montanum autem odoratius, spica brevi ac mutila, odore cypero vicino, cæteras habens Syriaci dotes. Est & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice brevi, in magnas se spargens spicas, candidiore interim medio caule, hircorum virus supra modum redolente: quod improbatur: madefactum vendi solet, quod vitium ex eo deprehenditur, quod candida sit spica, & squalida, suaque careat lanugine. Adulteratur stibio cum aqua, aut palmeo vino, inspissationis ponderisque causa inspirato. Intueri autem oportet, si lutum radicibus insideat, & incerniculo pulverem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Urinam moventes alvum

† Brevi, μικρῷ i. parva.

Frutice brevi nõ legit Oribasius, neq; ullũ exemplar.

potu sistunt: vulvæ profluvia, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, jecinori, regio morbo, renum vitiis. Aquæ autem incoctæ fotu ad insessum, vulvæ inflammationibus medentur: ad glabras oculorum genas valent, siquidem eas ad densiorem pilum reducunt: perfusis humore corporibus insperguntur. Miscentur antidotis, & in fictili novo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum vino pastillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ consideratio.

NARDUM *officinæ Nardi spicam appellant: Spica non est, quæ in culmorum summitate oritur, sed radix quæ spicæ figuram habet. Complures enim ab una basi oriuntur spicæ, perinde ac in lilii aut allii radice, verum capillaceæ & comosæ, colore ferrugineo, pluribus una parte capillamentis, odore haud injucundo. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non advehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro ævo seplasiarii utuntur: tametsi (ut inquit Dioscorid.) in Syria non oriatur, verùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proveniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, alteraq; nonnullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorum continent, nescíverim profectò, quonam pacto fieri possit, ut mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tam facile respiciat, ut Nardus ea parte proveniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoq; mecum disquirere licuerit, eam potius a Syrastene regione, quæ ad Indicum fluvium est, Syrii nomen sibi ascivisse, quam a Syria: quandoquidem, si Ptolemæus vera refert, mons in India visitur, qui à Gange fluvio ad Syrastenem extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cum in Syria nusquam proveniat, cumq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per Carovanas (ut vocant) in Alexandriam Aegypti convehantur: cum quibus nec temere credendum est, quin Nardum etiam convehant mercatores: præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quam in India nasci, Dioscoridis testimonio satis aperte monstretur: etsi Plinius contra scribat nasci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam.*

Manardi error, officin. nardum, nec Indicam, nec Syriacam esse.

Cæterùm Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cujus sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarissimus fuerit indagator, quippe quoniam Venetiis pluribus in locis Nardi ingentem copiam vidi, levis, comosæ, perquam odoratæ, cyperum redolentis, flavæ, subamaræ, & mansæ non modò linguam exiccantis, sed odorem etiam non injucundum per os aspergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut ascito sibi maris humore (id namq; facile fit, quod Nardus sit siccissima) vel situm contrahat, vel subputrescat: unde postea amissa suaveolentia, graviter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longe hallucinatum crediderim, qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atq; in emporiis ubi numerosa præstantissimaq; visitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem vereor, quin aliter de ea scripsisset. Verum enimvero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardum minimè novisset, lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem radicem quidem, non spicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suavitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit, Galenus libr. 1. de antidotis in theriaca compositione Nardi radicem tantummodo admiscet, eo quòd viribus ipsa præstantior sit: spicam verò parvi pendit, & pro nihilo habet. Quod sanè declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse, quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, ut ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Jubet Andromachus adjicere nardum indicam: ea verò est, quam spicam vocant, non quòd spica sit, radix etenim est, sed quòd spicæ formam referat.

Spica nardi est nardi radix.

Quibus palàm est, idem esse nardi spicam, & nardi radicem, ut etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de compositione medicamentorum secundùm locos, in Philonis antidotum scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam unam conjiciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit, Nardi spica, utpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam a radice differre, eam planè silentio præteriisset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut a radice tantum, uti viribus præstantiore. Manardo subscribit, & quidem male, novus quidam rei plantariæ censor, Nardum inquiens, quod ad nos affertur, nec Indicum, nec Syriacum est, sed Gangiticum. Quo argumento quis facile nosse potest, quàm diligenter hic peritus herbarius perlegerit Dioscoridem, quamq; in Geographorum libris fuerit versatus. Sed nescio quis tam fuerit amens, qui dixerit plantas, quæ circa Tyberim nascuntur non esse Italicas. Atqui Gangiticum Nardum Indicum esse apertissimè testatur Dioscorides sic inquiens: τῆς δὲ ἰνδικῆς ἡ μέν τις λέγεται γαγγῖτις, ἀπό τινος ποταμοῦ παραῤῥέοντος τῷ ὄρει γάγγη καλουμένου. Id est ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur à Fluvio Gange, apud quem nascitur montem præterfluente. Sed an Gangitis nostrum sit, vel quod in monte nascitur, difficile quidem ob eas, quas diximus rationes, quempiam affirmare posse censeo.

Brasavoli error, nardi radicē nullius usus existimātis.

In hoc, ac longe majori versatur errore Brasavolus, siquidem suo de simplicium examine, Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius usus eam existimat, sic inquiens: Venetiis spicam, caulem, & radicem emes, quamvis & ipsi adulterent. Jubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, ut Dioscoridem, & Galenum magis in usu medico sunt, quàm spica: quippe folia abjicit Dioscorides: ad nos tamen spica non defertur, sed radix: hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spicam. Quòd autem crediderit ipse, spicam in Nardo viribus magis præstare, quam cæteras ejus partes, quodq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, aperte ostendit, cùm inquit: Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & levis, largam gerens comam, &c. Quippe levitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt, præsertimq; cum ipsa non vacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem hujusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & hujusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, foliis ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur.

Brasavolus ignoravit spicam esse nardi radicem.

Quo fit, ut etiam fateri liceat, Brasavolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius Nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior, quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radi-

cibus

cibus ex more redderet Dioscorides, quàm spica. Quòd praeterea Galenus plus laudaverit Nardi caules, quàm spicam (ut asserit Brasavolus) nusquam compertum habeo. Caeterùm quanta sententiae inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo ultimam manum imposuisse fatetur, facilè conjicitur, dum senem secum colloquentem instruit, his verbis: Ne igitur in his montibus Nardum quaeras, sed Venetiis spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus videtur non multis post lineis, cùm inquit: Aliud verò sunt spica, & flos, quae ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atque etiam, quod pejus est, corrupisse, sed etiam sibi ipsi, vel potius seni verba dedisse: primum namq; ait, Venetiis spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos advehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoq; graviter hallucinatum invenio: quippe qui libro & cap. XII. in Nardi ipsius historia longè dissideat à Dioscoride & Galeno, quin & à caeteris materiae medicae auctoribus, dum ita scribit: Nardum frutex est gravi, & crassa radice, sed brevi, ac nigra, fragiliq;, quamvis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio parvo, densoq;. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant: haec Plinius. Cujus doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoq; pariter aberrarunt: siquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum vidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditae, quam ut Plinianam tueretur lectionem: quod tamen falsum esse arbitramur: Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinaverim, ac selegerim, aliud tamen, quàm spicam videre mihi non licuit. Quapropter nullum inveniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasavolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab una tantùm radice provenientes: non tamen quòd alia radix viribus praestans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicae, necesse est, ut basi, vel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, ut in allio & lilii radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm saepenumero Venetiis Nardi spicae cespites viderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisq; pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimvero ut probè responsum sit omnibus ferè objectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quae capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, ut in allio, caepis, ac bulbaceis omnibus visitur, & eapropter spicas iis annexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum objectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo, cap. X. de plantarum historia apertè declarat, in allio, caepis, bulbis, liliis, ac aliis ejus generis, & per consequens in spica, non solùm dici radices ea capillamenta, quae bulbaceis illarum plantarum capitibus subjiciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum voluit, quòd totum id in quavis planta, quod sub terra obruitur, radix commodissimè dicatur. Proinde videtur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. IX. cap. VII. de plantarum historia, his verbis: Quibus ad unguenta utuntur, haec ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, narum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, juncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymae, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lacrymae speciem prae se ferat. Quod cùm rectè scivisset Galenus tum libr. I. de antidotis, tum IX. de compositione medicam. secundùm locos, Nardi spicam radicem esse declaravit.

Plinius hallucinatur.

Hermolai & Ruellii error.

Diluitio cujusdam objectionis.

Verùm longè ab omni Nardo distat NARDUS ITALICA,

Nardus Italica.

II. NARDUS ITALICA.

quae nostris vulgò vocatur Spigo. Cujus etiam generis ea est planta, quam aliqui vulgò appellant Lavanda, alii verò Lavendula, adeo ut haec foemina, illa verò mas in eo genere à quàmplurimis vocitentur. Mas folio constat latiore, longiore, crassiore, robustiore, albidioreq; quàm foemina. Sed utraq; planta fruticosa, ac lignosa, stoechadis aut rosmarini modo, innumeris referta est foliis longiusculis angustiusculisq;, è quorum medio junceì exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, (quamvis in foemina dilutiores, patentiores, & mitiore satis odore, ac magis grato) odore fragrantes, verùm usq; adeò acuto, ut nares feriat. Nascitur in collibus & locis saxosis, à sole illustratis, & seritur in hortis.

Nardi Italicae historia.

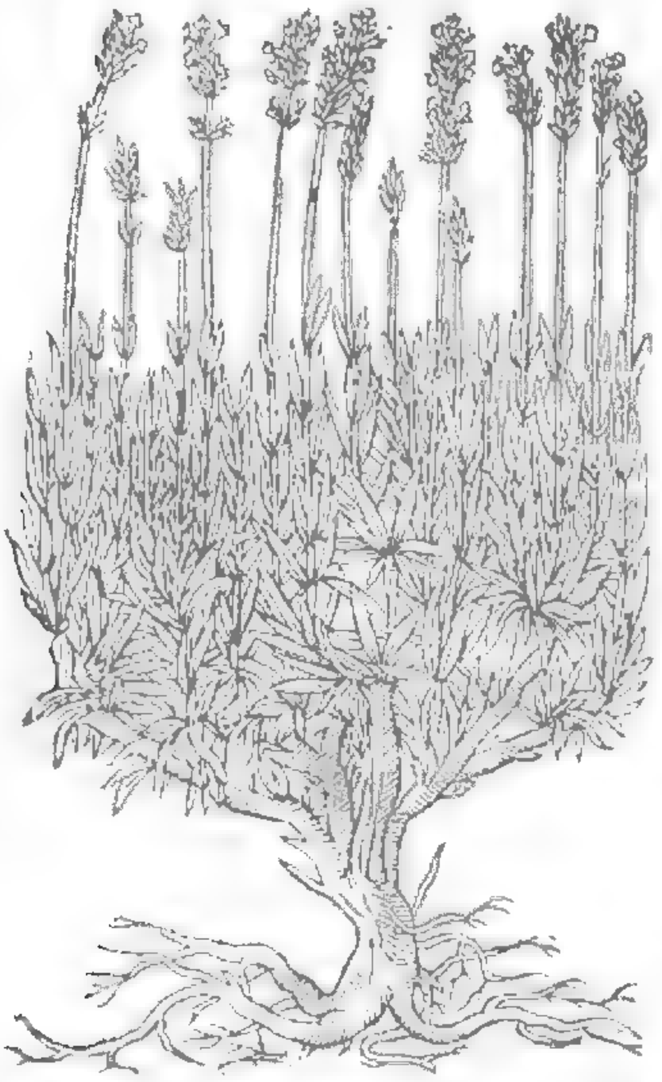
Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine secundo completo, vel tertio inchoante, viribus à Nardis omnibus non longè recedentibus. Aperiunt, attenuant, resolvunt, concoquunt. Conferunt omnibus cerebri aegritudinibus à frigido provenientibus: Epilepticis, apoplecticis, veternosis, convulsis, resolutisq; auxiliantur: ventriculum roborant, & jecur ab infarctu liberant: quin & obstructos lienes juvant: uterum calefaciunt, & menses, & secundas educunt.

Nardi Italicae vires.

Flores ex vino fervefacti urinam pellunt, & flatus dissolvunt illiti. Datur decoctum è floribus paratum utiliter morbo regio affectis ab infarctu jecinoris, & praesertim si cum Marrubio, cinnamomo, & foeniculi, & asparagi radicibus incoquantur: colluuntur item eodem decocto utiliter in dolore dentes, rheumatismis praesertim obnoxii: stillatitia florum aqua potu duorum cochlearium mensura, deperditam reddit loquelã, & cardiacam sanat: praestat quoq; ad animi deliquia non solùm pota, sed etiam naribus illita, & arteriis admota. Fit e floribus stillatitium oleum vitreis

Florum Nardi vires.

III. LAVENDULA.

Oleum Spicæ.

organis, quod propriè unguentarii vulgò vocant olio de Spigo, odoris adeo acerrimi, ut cætera odoramenta superet: quo fit, ut extra officinas illud asservent, ne moschi, ambari, Zibetti, aliorumq; unguentorum, & aromatum suavitatem intercipiat, quod illinitur ubi excalfacere sit opus. Fœmina etsi idem possit, quæ mas, at peculiariter vestibus interposita, eas à tinearum rosione vendicat, & odoratas reddit.

Nardi Indicæ vires ex Galeno.

Nardi Indicæ vires scripsit Galenus lib. VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens: Nardi spica excalfacit excessu primo, & desiccat secundo jam completo. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leviter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad jecur, & ad stomachum rationabiliter convenit tum pota, tum extrinsecus imposita. Urinam ciet, morsus stomachi sanat: in ventre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccat, adhæc & eas, quæ in capite & thorace. Valentior est vocata Indica, nigriorq; quam Syriaca vocata.

Nomina.

Νάρδος & νάρδου στάχυς sic Græcis dicitur, ut Latinis Nardum, & Nardus, seu Nardi spica: Mauritanis, Sunbel, aut Senbel: Italis Spico & spigo nardo. Germanis Edelfrembd/ Welriechendt Spicken Narde/ Hispanis, Azumbar, aut Espiga stl. Gallis, Aspic d'oultremer. Bohemis, Nardus indyanski. At vulgaris nardus quæ pseudonardus, seu Nardus Italica, Italis spigo. Germanis gemeine Spicken-Narde: Bohemis spica nardomaci: Gallis Lavande masle. Lavendula verò seu Pseudonardus fœmina. Italis lavanda: Germanis Lavendel: Bohemis Lavendula: Gallis Lavande femelle.

NArdus fortè à Naardo urbe Syriaca Euphrati contermina: aliis ναρδόσταχυς: quam inter aromata Dioscorides, inter odorata Theophrastus 9. hist. 7. recensuit. Nardus Indica quæ Spica officinarum, & à Syriaca & Gangite natalibus tantùm differre videtur, & hodie ad nos indistinctæ iisdem saccis adferuntur: qua de re in universali nostra historia. Nardus Indica sive Spica Nardi, Matth. Ital. & 4. Cast. Nardus & Spica Cord. in Diosc. Nardus Indica, Cord. hist. Loni. Tab. Nardus Gangitis, Anguill. Spica Nardi, Adverf. Lob. icon. Garziæ, Acostæ. Lugd. Cæsal. cui ex algarum genere esse videtur. Nardus, Lac. Lob. ob. Clus. in Garz. Spica Nardi Indica, Lugd. Quando simpliciter Nardus habetur, Indica vel Syriaca intelligenda: sic & quando simpliciter Spica scribitur, hæc Spica Inda, vel Nardus intelligenda. II. Lavendula quia lavacris expetitur, à Plinio lib. & cap. 12. Pseudonardus: à Mesuæo stæchas Arabica dicitur: quam aliqui ad Stæchadem veterum, alii ad Libanotidem coronariam, ut Leonicenus, Manardus & Ericius Cordus: alii ad Casiam Vergilii referunt: alii ad Casiam albam Theoph. alii Cercorum albam ejusdem censent: quibusdam Spica seu Nardus Celtica malè statuitur, cum & Nardus Celtica & Lavendula sui generis sit planta. Hæc triplex, latifolia, angustifolia & dissecto folio. Lavendula latifolia C. B. libanotidis Coronariæ species, Leoniceno & Manardo: Spica, Nardus Germanica, Trago, Pseudonardus, Matth. 4. & Castori. Pseudonardus fœmina, Fuch. icon. Lavandula fœmina, Dodo. gal. Lavandula major, Cord. in Diosc. & hist. Lavandula vulgò dicta stæchadi veterum cognata, Ges. hor. Nardus Germanica: Spica recentiorum, Lob. obs. Nardus Italica, Lob. icon. Lavandula, Ericio Cord. Dodo. Lavandula mas, Lugd. Lavandula vulgaris altera spica longiore, Clus. hisp. Lavendula foliis latioribus, Cam. hor. Lavendula prima, Taber. Flore variat, ut sequens, qui communiter cæruleus, est & purpureo & albo. III. Lavendula angustifolia C. B. Lavendula, Casia Germanica, Trago Pseudonardus fœmina sive Lavandula, Matth. 4. Cast. Pseudonardus mas, Fuch. icon. Lavandula mas, Dodo. gall. Lavendula vulgaris, Cord. in Diosc. Lavendula minor, Cord. hist. Lavandula, Lac. Lon. Cam. hor. Nardus vulgò dicta, Ges. hor. stachys, August. Spica Lavendula, Lob. Lavandula altera, Dod. Lavendula breviore folio & Spica, Clus. hisp. Lavandula fœmina, Lugd. Spica Italica, Cæs. Spica alba Tabernæmontano.

Νάρδος κελτική.

NARDUM CELTICUM. CAP. VII.

CEltictum Nardum nascitur in Liguriæ Alpibus, Aliungia patrio nomine appellatum: provenitque in Istria. *a* Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet *b* oblonga, colore in *c* flavum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat usus est, & odoris suavitas: unde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pavito solo atque humenti subjecta charta reponere, postridie repurgare, siquidem utile, cum aceroso alienoq; propter humoris vim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ Hirculus vocatur, ab odoris gravitate. Sed facilis cognitio: namq; herba candidior est, sine caule, minus oblongis foliis, radice neq; amara, neq; odorata, uti verum Nardum est. Itaq; radices, atq; cauliculi, abjectis foliis, triti secernuntur, vino excipiuntur, digeruntur q; in pastillos, & ita fictili novo diligenter operto, asservari debent. Laudatur maximè, recens, jucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed vehemen-

a θαμνίσκος μικρός i. parvus frutex. *b* ὑπομήκη i. sublonga legit vulgata editio, Oribasius vero ὑπομήκη. *c* Omnia exe ὑπόξανθα i. subrufa.

vehementius urinam cit, & stomacho utilius est. Inflammationibus jecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthii decocto bibitur: item adversus lienem, renum & vesicæ vitia, & venenatos ictus, ex vino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia unguenta.

NARDUS CELTICA.

Nardi Celticæ consideratio.

Tanta fuit veterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in veram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus advehuntur, probatissimorum auctorum ope, venire non elaboraverint; sed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, ut de his saltem quæ in quam plurimis Italiæ locis, ac aliis non longè distantibus inveniuntur, quicquam lucis assequerentur, ac posteris relinquerent: quin potius in suis multò videntur negligentiores, quam in alienis. Nascitur Celtica Nardus in Liguriæ Alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis visitur officinis: nec fortasse in iis videretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum videtur, quòd iis in regionibus, ubi Celtica Nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quam alibi: siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est civitas (nisi jam admoniti resipiscant) aliisq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facile haberi potest, tam Medici, quàm seplasiarii aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lavanda sic vocata, vel nostrate Nardo passim utuntur.

Ubi nascatur Nardus Celtica.

Comparatio nardi Celticæ cum Lavanda.

Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam viribus, à Celtica nardo discrepent, quicunq; primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lavandæ, nostratisq; Nardi notis comparaverit, manifestum eorum lapsum facilè incusare poterit, quippe Celtica nardus in brevem, exiguamq; plantam consurgit caule tenui, & imbecilli, radice squamosa spicæ faciem referente, è qua tenues & numerosæ prodeunt fibræ: Lavanda verò, & socia Nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq; comantibus foliis. Illa folia fert subrubea, & flores flavo colore: hæ autem foliis consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule & radicibus utimur, quòd hisce partibus maxime polleat: harum verò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facile decipiantur, qui tam levibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lavandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere, hoc tamen eos ab errore non vindicat, qui Lavandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plãtam quandam incognitam emant humi repentem, caule longo reflexoq;, cujus folia, quæ colore subflavo constant, adeò densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quam aliud repræsentent. At quod in vestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundant, ut ferè spicæ effigiem præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus venditur. sed hæc haud amarescit, nec ulla odoris præstantia commendatur. Hujus imaginem dabimus inferius, ubi de arboreo musco disseremus. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ proventus habetur in Stiria, Austriæ & Carinthiæ conterminis, ubi Iudemburgensia rura suis e montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus vendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia convehunt. Siquidem (ut ferunt) Syriis, & Aegyptiis Celtica nardus maxime expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primum misit Petrus Salicetus clarissimus Medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cujus plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut a Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in ejus cacumine videbatur, uti Ruellius & Brasavolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrem nobis quoq; jam liceat literis memoriæq; mandare Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria provenire: sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam aliis fortasse locis: quippe superiore anno ego hujus Nardi nonnullas inveni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm viginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur Medici, commodè Indicam supponere potuerunt. An verò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Vergilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem: cùm tamen ea parum, vel nihil rei medicæ conferant, silentio involvenda duximus: quanquam eruditissimus Leonicenus non animadvertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam, Celticam nardum appellasse, Plinium accusat, qua in re ipse potius deceptus fuisse videtur: quemadmodum & Fuchsius, vir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidem in suo libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differe existimat. Plinius tamen locis separatis de utraq;, tanquam herbis inter se differentibus tractavit: neq; ea notis tantùm dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ Alpibus, atq; in Istria provenit: Plinio verò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaq; Fuchsius ut Ruellii sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à veritate defecisse, & una cum illo errasse creditur, quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιύγγια, non σαλιύγκα vocatur. Cæterùm Saliuncam Plinio aliam ab ea esse plantam, de qua Vergilius meminit in Bucolicis, ut Anguillarius contendit, non ita facile consentiam, tum quòd Servii authoritas in simplicium censura perinde ac in Grammatica mihi probanda non sit, tum quòd nullo authorum testimonio

Seplasiariorum quorundã error.

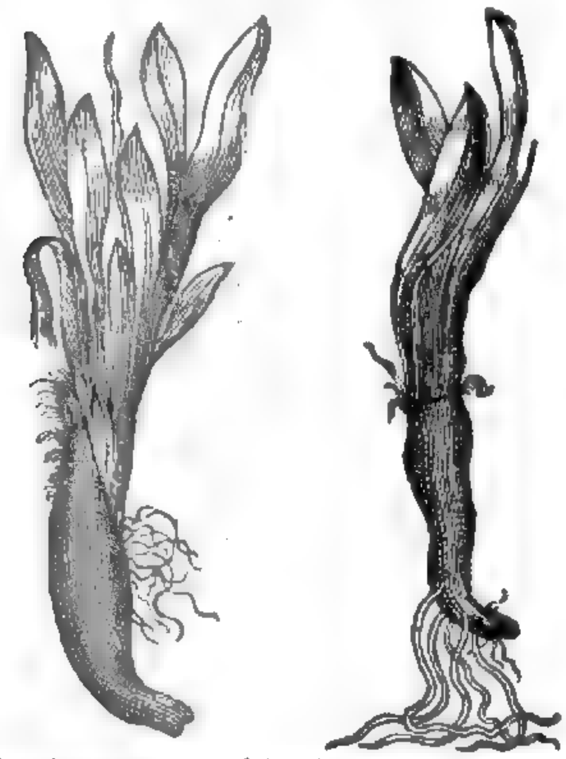
Leoniceni, & Fuchsii opinio improbata, qui voluerũt Celticã nardum à Saliunca non differre.

probare

Anguillarii opinio reprobata in Saliunca, & Hirculo.

probare nitatur Anguillarius, nil aliud Vergilio esse Saliuncam, quàm Anemonem, Grammatici tantum illius authoritate fretus, qui nec lactucas rectè fortasse novit. Scribit quidem Servius Saliuncam vulgo vocari Orcitunicam, cùm tamen nec illam (ni fallor) noverit unquam. Sed qua ratione aut authoritate, Orcitunicam, de qua, nemo est, qui meminerit, Anemonem fecerit Anguillarius, nec ipse dicit, nec ego conjicere possum, miror tamen hominem hunc rei herbariæ peritum, in re tam gravi, tam levibus, tamq; vulgaribus niti argumentis, sed is fortasse conducibilius sibi fore putat, novi aliquid in medium afferre, quam de his graviori judicio differere. Ego sanè etsi parum in hac facultate sum versatus, haudquaquam tamen dixerim Anemonem, proceram satis plantam, vocari Vergilio humilem: nam & ipsa Vergilii comparatio, nostræ astipulatur sententiæ, quippe qui, ut Mopsum plurimum laudaret, ei tantum cedere dicit Amyntam, quantum Saliunca humillima herba, puniceis cedit rosetis, facta comparatione à pumila planta ad roseta. Nec

HIRCULUS.

Hirculus.

præterea placet Anguillarii ipsius opinio de HIRCULO *herba, quam à Samphoritico Nardo, quod in India nascitur, nihil differre putat. Siquidem Hirculus herba est, Celticæ nardo similis, non quidem nardi genus, ut Samphoriticum, ita à loco in quo provenit, denominatum, & in magnas se spicas diffundens: sed fortasse, quod hircum redoleat, hirculum id esse censet Anguillarius, cum quo Celticam Nardum adulterari scribit Dioscorides. Sed non omnes herbæ, quæ hircino sunt odore, hirculi sunt appellandæ. Atqui si quis plura de Saliunca videre cupit, nostras legat epistolas Joanni Cratoni inscriptas. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. fac. his verbis. Nardus Celtica jam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est: cæterùm ad omnia imbecillior, præterquàm ad provocandam urinam, siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis Νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica, seu Nardum Celticum, seu Spica Celtica appellatur: Italis verò Nardo Celtico. Sive Spica Celtica: Germanis, Celtischer Nardus: Gallis, Nardus Gaulois: Bohemis, Celtitca Nardus.*

Nardi Celticæ vires ex Galeno. Nomina.

NArdus Celtica à loco fortè natali nomen habet: Celtarum autem appellatione tam Germani, (apud quos ut in Austria, Styria, Pannonia, Norica & Alpibus Helvetiorum provenit) quàm Galli (cujus nomine Nardus Gallica Plinio lib. & cap. 12. dicitur) vocantur. Addit Dioscorides, & patrio nomine appellari ἀλιούγγιαν, sic enim Marcellus, Ruellius, Matthiolus, & Cæsalpinus legunt, at Goupylius in notis σαλιούγκα legendum existimat: alii γαλιούγγιαν legendum putant. Rectè videtur Saliunca legi, qua voce & Plinius (non tamen cum Vergilii Saliunca idem dicimus) loco citato, & Scribonius, cui & Nardus sylvestris, usus est, sic & Germani plerique eandem herbam adhuc proprio veterique nomine Sellunck/ quasi animam juvenilem reddentes, appellant, apud Galenum, Nardum Celticam interpres posuit Gallicam. Nardus Celtica Dioscoridis, C. B. sic & Lac. Gesſ. hort. qui Valerianæ cognatam dicit) Cord. hist. & in Diosc. (cui & Spica Romana offic.) Lob. Cast. Lugd. Tab. Saliunca, Gesſ. hort. Nardus Gallica & Saliunca Plinii, Cæs. Nardus Alpina seu Celtica. Valerianæ sylvestris species, Clus. Pan. Verum notare convenit, differre eam, quæ in monte Baldo crescit, ab ea quæ in altissimis Valesianorum montibus provenit, quod cauliculi non sint glabri, nec flosculi in umbellam congesti: hujus iconem Camerarius in suo Matth. nomine Spicæ Celticæ fastigiato flosculorum ordine proposuit. HIRCULUS similis est Nardo, sed candidior, ex viridi cinereus, folio minore, odore gravi, unde nomen, radice villosa ac nigricante, nec odorata, nec amara, sic & folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt: sed lenta & viscida sunt, cujus figuram adposuimus: & Hirculus, Cæs. Cam. Tab. Hirculus veterum, Clus. in Garz. Lugd. & Hirculus, Nardo Celticæ similis herbula, Adverf. & Lob. dicitur.

Νάρδος ὀρεινή. NARDUS MONTANA. CAP. VIII.

Oribasius non legit cõclusa.

MOntanum Nardum (quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur) in Cilicia, & Syria nascitur: Embitar legit κλάδος, caule & foliis eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanę consideratio.

VIdetur in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & foliis esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neque caulem, neque fructum, neque florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui vocum vicinitate decepti καυλὸς pro κλάδος, vel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, vel surculos designent, quæ nomina potiùs arboribus conveniunt quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis: idcirco non videtur hic locus, ut illi fortasse putant, à mendis vindicatus. Cæterùm non crediderim ego Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoque turpiter lapsum fuisse: quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte vitium aliquod accesserit, non harum vocum vicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, vel vigilantium temeritate. Quo factum est, ut hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proveniat, vel aliunde eò afferatur.

Nardi

I. NARDUS MONTANA.

II. NARDUS MONTANA altera.

Nardi montanæ imaginem, quam hic excudi curavimus, misit ad me Clariss. Medicus, & rei plantariæ indagator maximus Ulysses Aldrovandus Bononiensis, quæ [folia habet majoris Phu, sed minora, caulem spithamæ longitudine, umbellam puniceo colore: radices duas Antoræ, aut testiculi modo subnigricantes ac fibratas, odore Phu, aut Asari] etsi folia Eryngii non habeat, cum tamen cætera correspondeant, & in hoc capite plures habeantur mendæ, haudquaquam abducar, quin credam montanam hanc esse Nardum, præsertim cum radices perquam bellè correspondeant, tum facie, tum odoris fragrantia, quæ à cæteris nardi generibus non dissentit. Brasavolus Ferrariensis, Indicæ nardi vice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia scribit, eamq; propriè montanam existimat, cujus passim in officinis est usus. Sed qua ratione ductus novam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non utique spicatas, leves, comosas, quemadmodum ea, qua utimur ex India advecta: nisi fortasse Brasavolus voluerit Indicam nardum ideò montanam appellare, quod in montibus oriatur, ita quidem ejus sententiam veram esse putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptum iri. Nardi montanæ vires scripsit Galen. lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur, sed prædictis debilior est. Νάρδος ὀρεινὴ Græcis, Nardus montana, sive Nardum montanum Latinis: Nardo montano Italis nominatur.

Brasavolus arguitur.

Nardi montan. vires ex Galen.

Nomina.

† *In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc est, candidiores, quòd Nardus montana constet radicibus asphodelo non solùm minoribus & gracilioribus, sed etiam candidioribus.*

† *Nulla quidem dissimulanda est ratio, qua probatissimi quiq; scriptores veteres à mendis, quæ eorum scripta temporum injuria, & multorum imperitia contraxerunt, vindicari possint. In hoc capite Dioscoridem depravatum esse, ita ut etiam à seipso dissideat, manifestum est: in qua autem parte vitium lateat, quodque illud sit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etsi nos quoque ejus rei incertos esse antea scripsimus, nunc tamen inclinat animus, ut in hoc loco mendum subesse, illudq; ex malo unius vocis Græcæ intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem verbum φέρει non pro fert, sed pro συμφέρει, id est confert, accipiendum fuit. Itaq; non οὔτε ἡ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, ut vulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed οὔτε ἡ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, hoc est: Neq; caulis, neq; fructus, neq; flos confert, prodéstve, legendum esse judicamus. Etenim radicis, utpote odoratæ, usus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarii Græci imperiti, vel potius temerarii, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco verbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cum alii rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Falloppius Mutinensis, vir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non vulgaris eruditionis.*

Nardus montana radice olivari C. B. Theophrastus Nerum appellat inter odorata, quibus ad unguenta utitur: dicitur & θυλακῖτις Dioscoridi, quoniam olim ex Cilicia coriaceis sacculis, quos θυλάκια vocant, ad exteros ferebatur, partim ad medicum usum, partim ut ignibus propter odorem in sacrificiis injiceretur, unde & Pyrites vocatur. Hæc illa est Spica (licet aliqui Crocum esse velint) cujus Ovidius in Fastis meminit: Et sonat accenso Spica Cylissa foco. Dicitur Nardus montana Anguil. Adv. Lob. Cam. hor. Lugd. Tab. Cæs. Hujus duæ sunt species radice potissimùm differentes: altera radice est olivari orchidis instar, non tantùm gemina, sed pluribus: altera radice est oblonga, cujus iconem Nardi montanæ longius radicatæ nomine ex D. Camerarii Matthiolo proponimus.

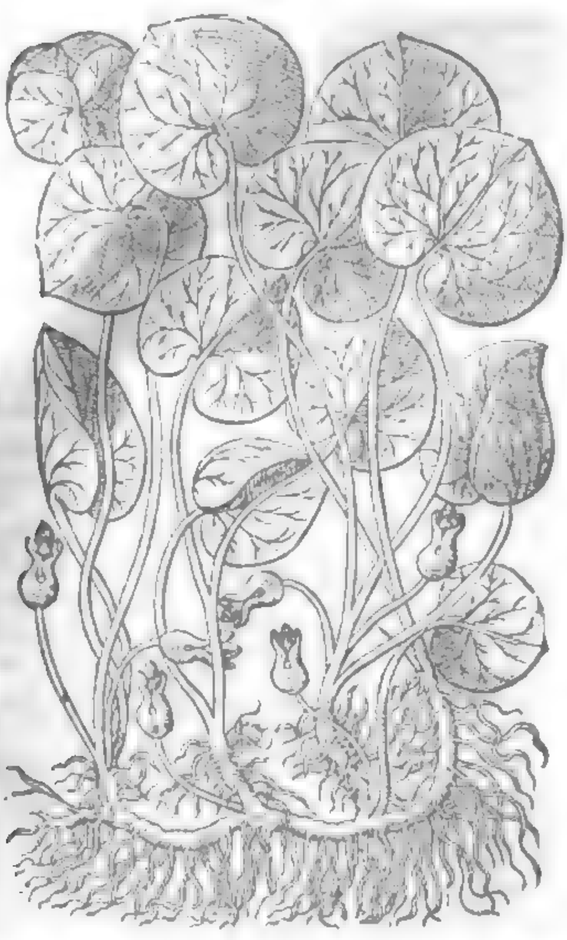
Ἄσαρον. ASARUM. CAP. IX.

† Addit Catac. βοτάνη εὐώδης στεφανωματική. i. herba odorata coronaria. Meū verò habet, ὡς ἡ νάρδος ἀγρία καλοῦσι τινὲς ἰνδικὴ στεφανωματική.

ASarum † (quod & ipsum aliqui sylvestre nardum appellant) hederæ foliis † minoribus multò, rotundioribusque *a* floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, *b* odoratis: in quibus *c* semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, *d* longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam vehementer mordent. *e* Excalfactoriam vim habet: urinam cit: hydropicis, & vetusto coxendicum dolori *f* prodest. *g* Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & veratri albi modo purgant. In unguenta additur. Umbrosis montibus provenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Justiniensi agro. 10

Conclusa non legit Oribasius. † Antiquum exemp. leg. πυκνότερα i. densiora. Ruellius autem videtur legisse μικρότερα. a Meum exemp. leg. ἄνθη μεταξὺ τῶν φύλλων πρὸς τῇ ῥίζῃ κυανοῦ, ὑοσκυάμου κυτίνῳ ἐμφερές i. flos inter folia ad radicem cyaneus, cytinum hyoscyami referens. b Catac. addit λεπτῶς i. leviter. c Meum exempl. ὅμοιον γιγάρτῳ. i. simile vinaceis. d Meum exemp. πολλῷ Catac. verò πολλαί. e. Exemplaria omnia ad radices hæc tantum referunt. f. Meum exempl. habet καὶ βηχί. i. tussi. g Ista dicuntur continua oratione cum aliis.

I. ASARUM.

Asarum & Bacchar differunt.

NUllam nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum & Baccharem: quinimò uno ore ferè omnes Asarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & viribus inter se differant, is rectè judicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum & Baccharis, ut diffusius libro tertio differemus. Asarum itaq. procul dubio illa fuerit planta, quæ vulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab historia dissideat notis. 20

Plinii tutela adversus Brasavolum.

Cæterùm Brasavolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiam in errore versari, ut Asarum Baccharem esse existimaverit. Sed profectò nescierim ego, qua ratione illud Brasavolus in Plinium scripserit: quippe qui libro 21 cap. 6. eos acerrimè arguat, qui Baccharem, & sylvestrem nardum idem esse contendunt, his verbis: Sed eorum quoq. error corrigendus est, qui Bacchar rusticum nardum appellavere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant, cujus speciem, figuramq. diximus in nardi generibus: hæc Plinius. Quibus palam est, Plinium seipsum à Brasavolo defendisse. Porrò si etiam Plinii ætate non deerant, qui Asaron Baccharem vocitarent, non mirum fuerit, si in hunc usque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseverantes veterum nonnulli, Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere, præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio Bacchari adscripsit: quod facilius ad credendum vulgus allexit, Asarum & Baccharem nomine tantùm differre. Verùm cum recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additū deprehensum sit, eo quòd diversis tum libris, tum capitibus ipse de his differuerit, cùmq. Oribasium, & Serapionem viderint de Asaro ex Dioscoride scribentes, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter auctoru sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. 30 40 50

Asari vires ex Mesue.

Asari vires scripsit Mesues inter dejectoria medicamenta, ubi sic habet: Excalfacit asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, referat, resolvit & provocat, adstrictione tamen non vacat. Bibitum non modò vomitiones ciet, sed & per alvum ducit, & per urinam pituitam, & bilem dejicit. Roboratur tamen admisto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quàm bilem educit, quo fit, ut coxendicum cæterarumq. compaginum dolore vexatis non obscurè opituletur: præsertim si sero maceretur, vel decoquatur. Facit mirum in modum ad jecinoris & lienis infarctus, scirrhososq. tumores. Quamobrem subeuntibus cutem aquis felliq. suffusionibus, datur maximo juvamento vino maceratum. Confert idem diuturnis febribus, iisq. præsertim, quæ ex contumaci infarctu proveniunt.

Oleum Asari.

Oleum macerationis ipsius admisto ladano, dorsi sphondylis inunctum sudorem commovet: leviter tamen coqui debet, nam si diu ferveat, vim ferè omnem deperdit, neq. etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius vomitiones, quàm alvum ciet: hæc Mesues. A quo edocti fortasse, in Germania rustici tertianam febrem, & quartanam curant, epoto Asari, ex vino, decocto, Melle, Maci, cinnamomo, & id genus aromatibus additis. Bibunt enim hujus decocti calidi cyathum unum, alii quotidie, alii alternis diebus, itaque alvum subducunt: & quandoque bilem, aut pituitam vomitionibus reddunt. Accedente autem paroxysmo, dorsalem spinam, & plantas pedum inungunt oleo calido, in quo Asarum diu fuerit insolatum, & deinde in lecto se componunt calido: sic enim horror minuitur, & sudor copiosus funditur. Est & planta in montibus, nascens in Bohemiæ. 60

cujus

II. ASARINA.

cujus hic imaginem damus, quam ASARINAM vocare libuit, quòd Asaro congener videatur. Repit hæc humi folio Asaro rotundiore, ac scabriore, leviter circumserrato, cauliculis pilosis, floribus melinis anthemidis modo, sed longè minoribus, haud inodoris. Radices habet tenues, longasq́, summa tellure repentes, acuto gustu, quadam cum leviuscula amaritudine, id quod calidum, siccumq́ temperamentum indicat. Vim habet abstergendi modicam, sed attenuandi, incidendi, aperiendiq́ magis præstantem. Herba ipsa cum radicibus pota drachmæ pondere ex mulsa sive oxymelite, alvum exolvit, duciq́ crassam pituitam & atros humores. Ideoq́ hanc novi quidam herbarii praferunt ad Morbi Gallici dolores, & articularios morbos. Datur quoq́ utiliter hydropicis, & morbo regio laborantibus. Sunt qui ad comitiales, & resolutos eam propinandam consulant, nempe aut herbam per sese, aut ejus decoctum. Cit urinam, & menses: & vermes intestinorum necat. Legitur Autumno, & siccatur in umbra, una cum radicibus. Asari meminit Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Asari radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen: itaq́, ex iis, quæ de illis prodita sunt, hic facienda conjectura: hactenus Galenus. A cujus sententia (sit tamen cum venia dictum) maximè dissentio, siquidem cùm nulla in acoro dejectoria sit facultas. & Asarum, ut Dioscorides inquit, Mesues fatetur, & nobis experimento compertum est, veratri modo expurget, & bilem, pituitamq́, & supernè, & infernè propellat, non video sanè cur acoro in omnibus suis facultatibus tam facilè comparari possit. Planta Græcis ἄσαρον ac etiam νάρδος ἀγρία vocata: Latinis Asarum, & Nardum sylvestre appellatur: Arabibus, Asaron: Italis Asaro, & Bacchara: Germanis Haselwurz: Hispanis, Asarabacchara: Gallis, Cabaret: Bohemis, ac pariter Polonis, Kopytnick. Asarina, Græcis, Ἀσαρίνα: Italis, Asarina.

Asarinæ consideratio.

Asari vires ex Galeno.

Nomina.

† *Hæc verba ut in Ruellio invenimus ita reliquimus. Sed admonendum esse lectorem duximus, ea non legi in Græcis nostris codicibus, neq́ a Serapione referri: quod argumento est illa Dioscoridi accrevisse. Suspicionem augere, vel potius ita esse confirmare potest Oribasius, qui Dioscoridem transcripsit, & hæc verba non habet. Sunt tamen Græce sic scripta: ἔχον καυλία γωνιώδη, ὑποτραχέα, ἀραιά. Id est: Habens cauliculos angulosos, subasperos, raros.*

ASarum quoniam in coronas non addatur Plinio lib. 21. cap. 6. & Nardus sylvestris, quòd Nardi vim, eodem auctore, habeat: vel quòd odore nardum æmuletur: nullam enim cum Nardo formam communem habet. Dicitur herbariis Asarum, Brunf. Trag. Lac. (cui & Asara Baccara) Fuch. Cord. hist. Gesn. hist. Lob. ob. Loni. Lugd. Tab. Dodo. fol. & gal. cui & Perpensa & Vulgago. Asarum Nardus Sylvest. Cord. in Dios. Asarum Nardus rustica, Castori. Asarum Baccaris sive baccarus, Lob. icon. Asarum, Bacchara vulgo, Cæsalpino. II. Asarina foliis Asari C. B. ad differentiam Asarinæ Lobelii, quæ foliis est hederæ terrestris, quam Hederam Saxatilem vocamus: Asarina, Matthioli, Castori, Lugd. & Taber.

Φοῦ. PHU. CAP. X.

PHu, quod & aliqui sylvestrem nardum appellant, nascitur in Ponto, folio olusatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, lævi, *a* cavo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto: floribus narcisso proximis, majoribus, *b* tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad digiti minoris crassitudinem, ex obliquo *c* villosa in nigri veratri, aut junci *d* odorati modum: capillamentis invicem contextis, flavescentibus, odoratis, cum quadam odoris gravitate nardum æmulantibus. Excalfacit: urinam movet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest, ad lateris etiam dolorem efficax: menses cit: antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista: sed maleficum deprehenditur, quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine ulla odoris gratia.

a Meum μεσοκοίλου. i. in medio concavũ. *b* Oribasius non legit, nec ullum exempl. *c* Oribasius non legit villosa, sed [illegible] i. subignatas radiculas habet. *d* Omniá exemp. σχοίνου tantum habent.

PHu trium habetur generum. Majus, minus, & exiguum. Majus folio est Scabiosa, majori tamen, nec tot sectionibus diviso, caule cubitali aut altiore, lævi, cavo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto, in cujus summitate florida extat umbella, flosculis in purpuram albicantibus. Radicem habet minimi digiti crassitudine, agnatis ex obliquo multis prodeuntibus Iridis, Acorive modo, capillamentisq́ invicem contextis, flavescentibus, odoratis, quadam cum odoris gravitate Nardum æmulantibus. Nascitur in montibus, uliginoso solo: ac etiam in campestribus, unde hoc tempore in hortos & viridaria transfertur. Minus, omnibus cognitum, foliis est Fraxini vel Sorbi, lævibus, nigricantibus, humi accubantibus: caulem, sed longiorem, & umbellam gerit, ut majus, sed magis habetur exiguum in omnibus suis partibus: radices habet numerosas, albicantes, invicem complicatas, Succisa vocata æmulas, odore cum

Phu majus & ejus historia.

Phu minus.

I. PHU MAGNUM.

II. PHU PARVUM.

cum quadam gravitate jucundo, Nardi modo. Nascitur humecto solo. **Phu exiguum.** *Exiguum, folio est majoris effigie, sed admodum parvo, caule angulo so, dodrantali, foliis utrinque per intervalla emergentibus. in cujus summitate umbella exit exigua, colore, ut in generibus dictum est, subpurpureo: radix illi parva, prælonga tamen, albicans, è qua numerosa oriuntur capillamenta jucundi odoris. Nascitur in montibus, aquoso solo, & in pratis palustribus. Hanc non desunt qui putent Nardum esse montanam, sed decipiuntur. Leguntur in autumno omnium radices. Caterùm non possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui majorem Valerianam sic vocatam legitimum esse Phu asserunt: quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in universum notis ab iis, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haudquaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi verò adolescunt cubitali mensura proceriores, leves, inanes, molles, geniculati, & in purpuram vergentes. Flores tamen obstare videntur, qui in Phu lilii, vel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, vel muscarii speciem, ut in majori Valeriana visuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam conficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putaverim, hæc de floribus verba esse à scriptoribus in Dioscoride depravata. Namq; videtur nostra Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu convenire, ut revera dici possit, non aliud, quàm ipsum Phu ad unguem referre. Et si non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se invenisse, quod floribus narcissi proveniat: at quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim.* **Phu vires Matthiolo.** *Phu minus, excalfacit & siccat valentius quam majus. Radix viribus omnibus prædita est, quibus & major, gustu tamen acrior est: quo fit, ut majori aperiendi, attenuandiq; sit facultate. Nam & venenis magis resistit. Peculiariter autem valent ejus radices ad testium tumores à frigiditate, aut flatu genitos si in vino decoquantur, & vapore fumi suffiantur testes. Phu minoris radicibus mirum in modum delectantur cati, adeo, ut e longinquo iis olfactis, adveniant, atq; inventas devorent, continuò dum eos erodunt, atq; delingunt, præ solatio murmurantes, tanta est hujus plantæ cum catis sympathia. Omnia genera odore commendantur: proinde eas vestibus quidam interponunt. Præstat Phu (Antidotis miscetur) ad venenosorum ictus, ex vino potum, & adversus pestilentiam non modo haustum, sed etiam olfactum: valet ad stranguriam ejus decoctum potum. Datur quoq; utiliter anhelosis, & tussientibus, præsertim si coquatur cum dulci radice, uvis passis, & semine anisi. Devorata radix flatus pellit. Tota planta virens una cum radicibus contusa, & capiti dolenti illita, dolores, & punctiones mulcet. Facit & ad oculorum vitia, & claritatem adjuvat ubi albo vino decoquatur, & deinde vinum in oculum guttatim instilletur: additur in potionibus vulnerum intrinsecorum magno juvamento.* **Phu vires ex Galeno.** *Phu minimum excalfacit & siccat, sed cæteris minus. Vires sunt illi, quæ cæteris eædem, sed longè imbecilliores. Phu (ut scriptum reliquit Gal. lib. VIII. simp. med.) odoratum quodammodo est. Hujus herbæ radix nardo viribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Urinam plus movet quam aut Indica, aut Syriaca Nardus: similiter autem ut Celtica.* **Carpesiũ.** *Simile Phu asserit ipse Galen. esse Carpesium, cujus cum nullibi meminerit Dioscorides, ut rectè sciri possit quidnam senioribus Græcis fuerit Carpesium,* **Carpesii consideratio.** *in primis Galeni testimonio ejus vires & formam describam: is enim lib. 7. simp. med. sic habet. Carpesium simile est vocato Phu, non gustu tantum sed & facultate: sed plus habet tenuitatis. proinde magis eo etiam viscerũ obstructiones extergit, & urinam movet, renesq; calculis degravatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi usurpare, sicuti faciebat*

Quin-

III. PHU MINIMUM.

Quintus. Præstantius est Carpesium Ponticum Laërtio: non tamen vel ipsum cinnamomi viribus vicinum est, imò non parvo deterius optima cassia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibusdam Phamphiliæ, in quibus nascitur: ingensq; ejus proventus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit: Quintus (ut ajunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, ut quod viribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco ejus plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis provincias adii, diligenterq; repositum nunc usq; multum servo, quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu appellato generè similis, valentior tamen, atq; odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic vilißimo pretio: quocirca si quis vestrûm illuc accesserit, Carpesii plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum noverit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi virgultis similia. Ejus duo reperiuntur genera, unum quod Laërtium: alterum, quod Ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, utraq; nomen adepta, sed Ponticum melius est. Quod cùm ejus non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu vocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, valentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur: hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare mihi, & cæteris materiæ Medicæ scriptoribus: tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiam Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Avicennæ, Serapionis, & Actuarii auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui vulgo Cubebæ vocantur, legitimum esse Carpesium. Siquidem Serapio, quod Galeno carpesium vocatur, sub Cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio, sic describit: Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quamvis longè tenuior: quare obstructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia versatur & Avicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κουβέβας vocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differant. Veruntamen illud animadvertendum est, quòd eos in errore versari existimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) vulgares seplasiariorum Cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Avicenna, & Actuarius: quandoquidem qui dixerit Cubebas plantæ fructum, vel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id usquam dixisse Galenum, qui carpesium describit his verbis. λεπτὰ δέ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου, hoc est, Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi virgultis similia: ipsumq; Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in usum medicum veniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium: & præcipuè cùm asserat diu asservari posse, quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi virgulta ellebori radicibus comparaverit, hic mirum videri non debet, quod idem contra sarmentosas carpesii radices cinnamomi virgultis similes fecerit: Adde etiam, quòd in plantis non solùm caules sarmentosi, verùm etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis vulgares officinarum Cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus: quod manifestè indicat vulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, ubi & apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum vice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, vel cassia, potius quàm cubebæ vulgaris usus, erunt subjicienda. Jacobus Sylvius inter recentiores apprimè doctus, quanquam novit cubebas nostrates carpesium non esse, non tamen animadvertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum esse cubebas. Aberravit in cubebarum historia etiam Serapio, quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cujus autem stirpis fructus vulgares CUBEBAE *sint, quid affirmare poßim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo, qui gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus constat, quòd excalfacere valeant tertii ordinis initio, & siccent in fine ejus: quamobrem languentem ex pituita ventriculum, vel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgant. Lienem juvant, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur: diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.*

VII. CUBEBÆ VULgares.

Quorundam doctorũ virorũ opinio reprobata, qui Carpesium Cubebas esse statuunt.

Cubebæ Arabum ab offic. differũt.

Leonicenus à Fuchsii calumnia defenditur.

Sylvii error.

Serapionis error.

Cubebarum vulgarium consideratio.

10 20 30 40 50 60

Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & sylvestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herva benedicta: Gallis, Valerienne: Bohemis Kozlyk: Polonis, Kozilek. Phu minus, Græce φοῦ μικρόν: Italis, Valeriana minore: Germanis gemein Baldrian: Gallis, Valerienne des prez: Bohemis Kopitnik. Phu minimum sive Valeriana montana: Italis, Valeriana minima: Germanis, klein Baldrian.

VALERIANA Nardus quoque sylvestris dicitur, partim ob radices, quæ cum quadam odoris gravitate nardum æmulantur, partim ob vires Nardo (auctoribus Galeno & Aegineta) similes. Dioscorides videtur una descriptione duo genera proposuisse: folia namque olusatri & radicis forma, hortensi: at folia Elaphobosci & floris color sylvestri majori conveniunt. Duodecim autem species in nostro Phytopinace recensuimus, Matthiolus verò trium tantùm meminit, de quibus hoc loco: cui & rubram, cum in D. Camerarii editione habeatur, adjiciemus: & purpuream peregrinam.

I. Valeriana hortensis C.B. Valeriana vera seu Nardus agrestis, Trag. Phu magnum. Fuch. fol. Lon. Lugd. Phu verum, Fuch. icon. Cord. in Diosc. Taber. fol. Phu majus, Cord. hist. Cast. Phu hortense. Gesn. hor. Valeriana hortensis, domestica, genicularis, herba Benedicta, Dodo. gal. & fol. Valeriana major, Lob. Cam. hor. Valeriana optima & Carpesium Galeni. Cæs. Phu ponticum & Valeriana pontica. Tab. in iconibus. II. Valeriana sylvestris major, C.B. Phu Dioscoridis, Brun. 4. & Fabio Columnæ: Valeriana vulgaris, vel secunda, & Serpyllum majus, Trago. Phu Germanicum, Fuch. fol. Phu vulgare, Fuch. icon, Valeriana syl. major, Dod. gal. Lug. Thal. Tab. fol. Phu parvum, Lac. Phu minus, Matth. 4. Cast. Phu majus commune, Gesn. hor. Valeriana vulgaris, Cor. in Diosc. Lon. Valeriana syl. Lob. Dod. Cam. hor. cui & Valeriana palustris major. Valeriana altera, Cæs. Valeriana major & herba benedicta, Tab. icon. Variat hæc foliis, quæ aliquando vulgari decuplo majora sunt: aliquando minora & cinerea in sylvis cæduis, quam Tragus tertiam fecit. III. Valeriana sylvestris minor. C.B. & Lugd. Valeriana exigua vel quarta, Trag. Phu parvum, Dod. gal. Phu minus. Gesn. hort. Lon. Tab. Phu minimum, Cast. Lugd. Matth. 4. cui & Valeriana montana. Valeriana minor sylvestris, Lob. Valeriana sylvestris, sive palustris minor, Cam. hort. Valeriana minor seu palustris, Thalyo. Valeriana minima, Dodo. Duum est generum, altera minore, altera majore est flore. IV. Valeriana rubra dicta. Ex radice candida odorata, mediocriter crassa longaque caules aliquot duorum dodrantum aut longiores rotundi læves geniculati exurgunt, quos folia viridia, lata, oblonga in acutum desinentia cingunt, in caulium fastigiis flores copiosi, oblongi, eleganti purpura rubentes, caudati, quasi racemati disponuntur: quibus semina oblonga, plumosa, succedunt. Aestivis mensibus floret. In ruderibus Pisanis sponte, apud Germanos in hortis provenit. Radix, cum odorata & dulcis sit, cum levicula amaritudine & aliqua acrimonia, calida in secundo, sicca in primo compluribus censetur.

IV. Valeriana Rubra dicta.

V. Valeriana Peregrina Purpurea.

Hujus habetur & altera ſpecies oblongo & anguſto folio. Sunt qui Narciſſum Virgilii & Columellæ in hortis cenſeant: alii Condurdum Plinii lib. 26. cap. 5. alii Struthii, alii Behen rubri: alii Polemonii ſpeciem: alii denique Limonium. Polemonii altera ſpecies, Dod. gal. Limonium Monſpellienſium, Polemonium alterum & Polemonii genus Fontanoni, Geſn. hor. & app. Ocymaſtrum Valerianthon, Behen rubrum Belgarum, Saponaria altera & Struthion Aldroandi, Lob. Valeriana rubra, Dod. Taber. Cam. hor. Phu peregrinum Pariſienſibus, Phu latifolium, Cam. 4. Polemonii ſpecies, Dod. Lugd. Valeriana inodora tertia, Centaurea media quibuſdam, Cæſalpino. V. Valeriana PEREGRINA purpurea. Ex radice parva, fibroſa, albicante, caulis prodit pedalis, viridis, rotundus, canus, ſtriatus, quem folia pallide virentia, pauca, oblonga, Nardi montanæ ſimilia, integra, ſine pediculis cingunt: quorum 10 tamen ſuperiora ad exortum in crenas dividuntur. Caulis in ramos brachiatur, qui quaſi umbellam (cui duo folia ſubjiciuntur) floribus elegantiſſimis purpureis oblongis refertam, ſuſtinet: quibus ſuccedunt vaſcula oblonga calyces referentia, in quibus ſemen, altero tamen vaſculo incluſum, continetur. Sponte in Latio provenit, in loco quodam Siculo dicto (unde Valeriana Sicula) ut & in Sabinis: ubi & flore albo reperiri ajunt: nunc in hortis Italiæ habetur, & in horto Illuſtriſſimi Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici, & Teccii, Comitis Montisbelgard. Domini mei clementiſſimi, quem Joh. Bauhinus, ejus Celſitudinis Archiater, frater chariſſ. Montembelgardi colit, nomine Nardi Creticæ cultam legimus. A forma Valerianam peregrinam purpuream nominamus, licet Nobiliſſ. Cortuſus Patricius Patavinus, hortique Medici præfectus, noſtri amantiſſimus, Tripolium eſſe cenſeat, cujus opinioni favet icon Tripolii in manuſcripto Codice Dioſcorideo, quem Nobiliſſimus Pinellus, Patavii in ſua Bi-20 bliotheca habet. Hanc cum pictam Valerianæ Indicæ Imperati nomine à Doctore Paſchali Gallo, Pictavienſium Medico, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, ex Italia accepiſſemus, nec deſcriptam inveniremus, & deſcripſimus in noſtro Phytopinace, & iconem adjecimus: quo loci circiter centum & ſexaginta hactenus non deſcriptarum plantarum breves deſcriptiones legere licet, plenius Deo duce, in univerſali noſtra hiſtoria hæc tractaturi, omniumque icones addituri. VI. Carpeſium, Cæſalpinus Valerianam majorem eſſe cenſet: quare Caſtor in ſuo herbario ſub Carpeſii titulo Valerianæ majoris figuram, quam Matth. in ſecund. edit. & Lac. habent, poſuit. Cenſuerunt Arabum aliqui Ruſci fructum Cubebas vocari, & apud Galenum 7. ſimpl. & 1. de Antid. Carpeſium eſſe: quia de Carpeſio nil inveniatur apud Dioſcoridem, ut de Ruſco nil apud Galenum. Sed falluntur, cum Ruſci fructus & à Cubebis Arabum, & à Cubebis offic. differant. Cordus in ſua hiſtoria Carpeſium nominat, id quod Matthio-30 lus & Lobelius pro pipere Æthiopico pinxere. VII. CUBEBÆ officinarum quid ſint ambigitur: alii ex genere piperis, & nigro piperi congeneres, Theophraſtoque piper rotundum dici volunt: alii viticis fructum (at facultatis diverſæ) exiſtimant: Sylvaticus, Ruſci fructum: alii Carpeſium Galeni ſtatuunt: at Cæſalpinus, Amomi legitimi fructum pronunciat. Verùm hunc fructum Actuarius κυμβίδας vocat: Medicis Arabibus hoc ſeculo, Cubebe vel Quabebe. Arbor malo vulgari ſimilis, foliis piperis ſed anguſtioribus, ramis per arbores Piperis modo repentibus, cujus fructus racematim cohærent. Duum generum adferuntur, partim maturæ, partim immaturæ ab incolis collectæ: immaturæ leves, rugoſæ, nucleo exiguo, flaccido: maturæ, æquali ſuperficie, nucleo intus diſtento, quare illis ponderoſiores. Cubebas vocant, Cord. hiſt. Caſt. à Coſta, Tabern. Cubebas offic. Lac. Cubebas Actuarii & Græcorum καρπήσιον, Lonicerus.

40

Μαλάβαθρον. MALABATHRUM. CAP. XI.

MAlabathrum [arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: namque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtivo fervore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non evenerit, ne amplius quidem renaſci.] Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum nec fragile, odore caput feriens, quod diu in ſuavi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum verò, & 50 minutim contuſum, præſertim ſi carioſum virus olet, vitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur vires: ſed efficacius omnia præſtat. Urinam vehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri vis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in vino fervefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuavitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſervat & ab eroſione tuetur.

Oribaſius non legit incluſa.

MAlabathrum, quod plerique folium Indicum vocant, qui hac ætate viderit, habeo neminem. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquis abſque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos advehitur, quòd fortaſſe indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balſamum in Syria. Etenim Dioſcorides refert, Malabathrum non renaſci, niſi ſiccatis æſtivo fervore aquis, 60 humus aridis fruticibus peruratur: quod cùm jamdiu fortè non ſit à natura factum, vel potius ſit ab indigenis omiſſum, ob eorum negligentiam, facilè poſtea evenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum ſit. Plinius libr. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cujuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his verbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta: fertilior eſt ejuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum: celerrimè ſitum in vetuſtate ſentit. Sapor ejus nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor verò in vino ſubfervefacti antecedit alios: hactenus

Malabathri conſideratio.

Plinii Malabathrum.

D 3 Plinius

Digitized by

Plinius. Qui tamen præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabathrum duxit, quod falsum est, non quod insulsum. Sed non desunt recentiores rei plantariæ professores, qui sibi persuadent alia quoq; haberi folii genera præter Indicum Malabathrum, Galeni primum testimonio freti, quod is in uno & eodem medicamento Malabathrini, & Foliati unguenti meminerit in libris de comp. med. secundum locos, tum de sanitate tuenda. Deinde, quod apud Jureconsultos trium Foliorum fiat mentio, lib. Digestorum trigesimonono. Titulo quarto de publicanis & vectigalibus. Ego verò longè aliter rem hanc se habere crediderim, quod (quantum viderim legerimq;) non scripserint tractaverintq; Dioscorides, & Galenus nisi de uno tantum Folio, nempe de Malabathrino, nec ullus inveniatur autor, qui de pluribus scripserit inter Græcos: id quod affirmat unum tantum Folium fuisse apud antiquos. Nec obstat quod Galenus Malabathrini & Foliati unguenti meminerit in uno & eodem medicamento, quemadmodum Nardini & spicati: siquidem mihi quidem perpetuò persuasi, Malabathrinum apud Galenum non differre a Foliato, quòd Folium, & Malabathrum diversa sint medicamenta, sed quod diversa fuerit parandi ejusmodi unguentorum ratio, alterum Foliatum, alterum Malabathrinum vocarit antiquitas, differentiæ tantum causa. Quemadmodum eadem de causa alterum Sampsuchinum, alterum Amaracinum appellat Dioscorides, quum tamen nil aliud sit Sampsuchum quam Amaracus. Atqui illis venia danda est, quod primis in viridariis detenti, ad intima & secreta Galeni loca non penetraverint. Idem quoq; sentio de spicato, & Nardino, apud Galenum, cum nihil à Spica differat Nardus: nec aliter, mea quidem sententia, res se habere potest. Namq; si Malabathrum & Folium, Spica & Nardus diversæ essent plantæ, haud dubium est, quin Galenus ambarum meminisset in libris de simp. med. facultatibus: Id quod etiam non prætermisisset Dioscorides. Quantum verò ad Jureconsultorum authoritatem attinet, negaverim ego nunquam trium Foliorum ibi fieri mentionem, nempe Malabathrini, Barbarici, & Pentasphæri. Atqui non tamen affirmaverim titulo illi Digestorum esse credendum, quòd pluribus ibi scateat mendis. Nam Cassamum (ita ibi legitur) Thuriana, Aroma Indicum, Alchelusia, Sargogalla, Omerabicum, Carpasum, opus Bussicum, Ferrum Indicum, Folium pentasphærum, de quo nullus antiquorum meminit, & alia nonnulla, quæ ibi depravate leguntur, & legi debebant, Cancamum, Thymiama, Ammoniacum, Agallochum, Sarcocolla, Gummi Arabicum, Carpesium, opus Byssinum, Ebenum Indicum, affirmant quidem nihil solidi, veriq; de Folio Pentasphæro ibi haberi: quin etiam, nec fortasse de barbarico, de quibus nihil apud Theophrastum, Dioscoridem, Galenum, Plinium, posteritatis memoriæ traditum est. Cæterùm demus nos hæc tria reperiri Folia apud Jureconsultos, & concedamus hæc omnia olim comportasse ad nos mercimoniorum negotiatores: probabunt ne ob id qui tria faciunt Foliorum genera, tria illa apud Jureconsultos genere, aut specie inter se differre? Minimè gentium, sed cognomine tantum dicant oportet, a regionibus in quibus provenit folium, aut à foliorum latitudine, angustiáve, sibi comparato. Quemadmodum enim cognomine tantùm a locis imposito differunt Rha Indicum, à Rhabarbaro: Costum Indicum, ab Arabico & Syriaco: Iris Illyrica, à Macedonica, & Africana: Indica Nardus, a Syriaca: Amomum Armeniacum, a Medico: Crocum Coryceum, à Lycio & Cyrenaico: Styrax Cabalites, a Pisidica, & Cilica: Thus Arabicum, ab Indico: Chia mastiche, a Cretica: Lacca Cambaitis, à Sumatrina: Manna Orientalis, a Calabrina, & alia plura medicamenta ab aliis: eadem profecto ratione tenendum est Folium Barbaricum, à Malabathrino Indico, cognomine tantùm differre. Cùm enim scribat Strabo lib. vigesimo quinto suæ Geographiæ, ea omnia in aromatum & plantarum genere oriri in Arabia & Aethiopia, sub qua Barbariam Geographi ponunt, quæ in India Australi proveniunt, nihil sanè vetat, quin in Barbaria Malabathrum quoq; nascatur, & præsertim cùm scribat Arrianus antiquissimus auctor, se magnam Malabathri copiam reperisse in quibusdam Rubri maris insulis, quarum oras & littora legebat. Sed jam ad pentasphærum me confero, quod non Pentasphærum legi debere censeo, sed potius Hadrosphærum, aut Mesosphærum, aut microsphærum. Siquidem Plinius de Nardi foliis scribens lib. & cap. XII. trium horum meminit, non quòd specie aut genere differant, sed amplitudine tantum, & angustia foliorum, quæ in una & eadem planta, alia majora, alia minora, alia minima habeantur. Nec alia de causa selegisse ea negotiatores censendum est, quam quòd hæc pluris, illa minoris venderentur. Id quod manifesto indicare videtur Plinius eodem loco his verbis: Folia divisere annonam ab amplitudine: Hadrosphærum vocatur majoribus foliis, pretio X. XXX. Quod minore est Mesosphærum appellatur, emitur denariis sexaginta. Laudatissimum Microsphærum, e minimis folium, pretium ejus LXXV. Hæc ille. Sed vereor ne hic Plinius deceptus sit, quemadmodum in universa ipsius Nardi historia, in qua plura fabulosa deprehenduntur, imò, & ne una cum aliis quibusdam crediderit Malabathrum esse Indici Nardi folium, falsus odoris cognatione, ut rectè libro primo de Malabathro scribens adnotavit Dioscorides, quòd non deessent suo tempore, qui falsa hac opinione ducerentur. Namq; non reperio apud ipsum, nec apud Galenum, aliosq; antiquos Græcos, qui de Nardi foliis usquam meminerit, nec ea in medicum, aut alium usum verterit: imo ea silentio præterierunt omnes tanquam supervacua, & nullius usus. Qua in sententia confirmat me Arrianus, quippe qui scribat in Periplo tres fere similes Malabathri differentias, sic inquiens: Post hanc autem regionem, sub ipso Borea extrinsecus in quodam loco, ubi mare desinit, mediterranea quædam maxima civitas est, quæ Thina dicitur: ex hac lana, cùm rudis, tum elaborata, tum in serica lintea contexta, Barigazam per Bactra, terrestri itinere primum, atq; inde in Lymiricam per Gangem fluvium deportantur. In Thinam autem hanc non facile pervenitur: rarò enim illinc homines, iiq; pauci exeunt. Lacus autem sub ipsa Ursa minore situs est. Dicitur autem conterminus esse his partibus, quæ deducta aversaq; sunt à Ponto & Caspio mari, ubi palus Mæotica, quæ proxima est, in mare sese exonerat. Quot annis autem in confinia Thinæ gens quædam ventitat, corporibus breves, sed horridi, & lata facie aliqui (& ut paucis dicam, hi Sesatæ nuncupari dicuntur) qui adductis secum uxoribus, & liberis vagantur ad tempus, & confluunt, ferentes magna onera, & culcitras, his quæ ex crudæ vitis foliis fieri solent, non dissimiles. Hærent autem uno aliquo in loco, & ipsorum regioni, & Thinæ incolis confini, ac prædas agunt ad aliquot dies, culcitras, quæ diximus sibi substernentes: tandem domum in interiores suæ regionis sedes se recipiunt. Qui autem de eorum discessu certi fiunt, in loca confluunt, & stragula colligant, & enervantes calamos, quos petros vocant, duplicantes folia rotundamesq;, ea calamorum villis consuunt: hinc tria genera efficiuntur. E majore enim folio, quod Hadrosphærum Malabathrum dicitur: è minore Mesosphærum, ex minimo verò Microsphærum: atq; hinc sunt tria genera Malabathri quæ in Indiam postea deportantur: hæc ad literam Arrianus. Quibus facilè adducor ad credendum Pentasphærum non esse per se genus, & depravatè legi in Jureconsultorum digestis, ita ut censeam unicum tantum esse Folium, nempe Malabathrum: & Syriacum Plinii Malabathrum, potius fabulosum esse, quàm verum. Cæterum ex præscriptis Arriani verbis facilè quisquam intelliget

Folii mẽtio apud Jureconsultos. Malabathrini, & foliati unguenti explicatio.

Locus digestorũ Jureconsultorum emendatur.

Non pẽtasphærum sed Hadrosphærum aut Mesosphærũ legendũ in ff.

Plinius in nardi historia deceptus.

Malabathri historia ex Arriano.

Hadrosphærũ. Mesosphærũ. Microsphærũ.

quam

quàm fraudulenter, ne dicam infideliter citaverit ex eodem Arriano Malabathri historiam novus quidam rei plantariæ ψευδοσυμπλαξ, dum mecum, imò potiùs secum, de Malabathro contendit. Quippe qui scribat gloriari Arrianum, se reperisse Malabathri copiam (quod falsissimum est, nec usquam apud Arrianum extat) dum littora, & oras rubri maris legeret: atqui ne solo hoc mendacio suam ornaret in nos calumniam, corollarium addidit, nempe, quòd scribat idem, Thinam urbem sitam esse in fine Erythræi maris, ad quam quotannis gens ex Arabia proficiscatur: taceo alias fabulas, quas ex eodem authore sibi fingit, ut tantum vicisse videatur. Porrò fortasse censebat sycophanta ille, qui misellum hunc docuit, non alibi fortasse reperiri Arriani Periplum, quàm in sua bibliotheca: sed quid plura de his, qui meretricum modo frontem perfricuere, quiq; dolis tantum, & imposturis aliorum labores insectantur? Errant præterea recentiorum nonnulli, in censendo T E M B U L *(quidam hoc quoque Folij genus faciunt) quòd putant hoc differre ab Indorum Betel: nihil enim inter se differunt. Siquidem, quod Indi Betel vocant, Arabes & Persæ Tembul, & Tember appellant. Id illi continuè mandunt, tam in otio, quàm in negotio, quod putant secundæ valetudini multum conferre, corporibus vires addere, venerem augere, cor & cerebrum roborare: ubi autem copiosius edatur mentem movet. Iccirco mulieres Tarnasari in defuncti mariti rogum se ipsas injecturæ, tantum illius vorant, ut amentes efficiantur. Id aqua aspergunt, quæ soluta sit calx è conchis parata, ac tunc demum vescuntur eo: sed hæc perperam transcripsit novus quidam herbariæ rei indagator, quippe qui hæc folia calce vel cinere circumvoluta, ab Indis devorari scribit, sed tam suave obsonium mihi non vendet. Est Betel folium planta, quæ Hederæ, Smilacisve modo arbores scandit, neq; per se consistere potest absq; pedamento. Floret nunquam, nunquamq; fructum profert: folia est hæc planta Citrio æmulis, nervis quibusdam secundum longitudinem discurrentibus, ut in plantagine. Hæc Alexandria Aegypti ad nos pluribus ante annis comportantur: nec desunt, qui loco Malabathri iis utantur: Sed videant illi an rectè, mihi verò Malabathri vicem nunquam præstabunt. Ubi enim Malabathro opus sit, Casiam odoratam, vel Indicam nardum supponendam putamus, Galenum secuti, qui ita decrevit tum in succedaneis, tum etiam lib.* V I I. *&* V I I I. *simplicium medicamentorum. Quanquam Fuchsius in libro, quem de compositione medicamentorum novissimè edidit, dum ea perpendit quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Attractylim statuit subjiciendam, Galenum (ut inquit) in libello de substitutis medicamentis secutus. Sed certè non satis possum mirari Fuchsium virum alioqui doctrina & judicio clarum, in hac re (ut mihi quidem videtur) manifesta, minus rectè sensisse. Nam ut omittam, in libro illo de medicamentis, quæ inter se commutari possunt, qui tamen liber Galeno adscriptus censetur, me nusquam legisse, quod Attractylis Malabathri vicem suppleat, sed Casia odorata & Nardi spica: est Dioscorides hoc loco, est Galenus locis ante citatis in simplicium censu: qui uno quasi ore fatentur, eandem vim habere Malabathrum, quam Nardum. Quorum equidem auctoritati gravissimæ longè satius adhærendum existimo, quam ut temere fortasse sit Attractylis in Malabathri locum substituenda: præsertim cum nobis non desit copia Nardi & Casiæ odoratæ: Attractylis autem vera, hactenus, mea opinione, desideratur, ut libro tertio suo loco latius ostendemus. Quod etsi concedamus, hanc aliquibus compertam esse, tamen quis audebit ea uti pro Malabathro, etenim nullus, quod sciam, Attractylim odore commendavit: ut Malabathrum Dioscorides non solùm odoratum fecit, sed etiam id ipsum ἐν τῇ εὐωδίᾳ, hoc est in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (ut author est Avicenna) siccatq; ordine secundo. Μαλάβαθρον καὶ φύλλον sic Græcè, Latinè autem Malabathrum & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.*

Sycophantæ cujusdã calumnia depulsa.

Quorundam error qui Tembul & Betel distinguunt.

Tembul Betel historia.

I. BESEL SEU TEMBUL.

Fuchsii opinio explosa.

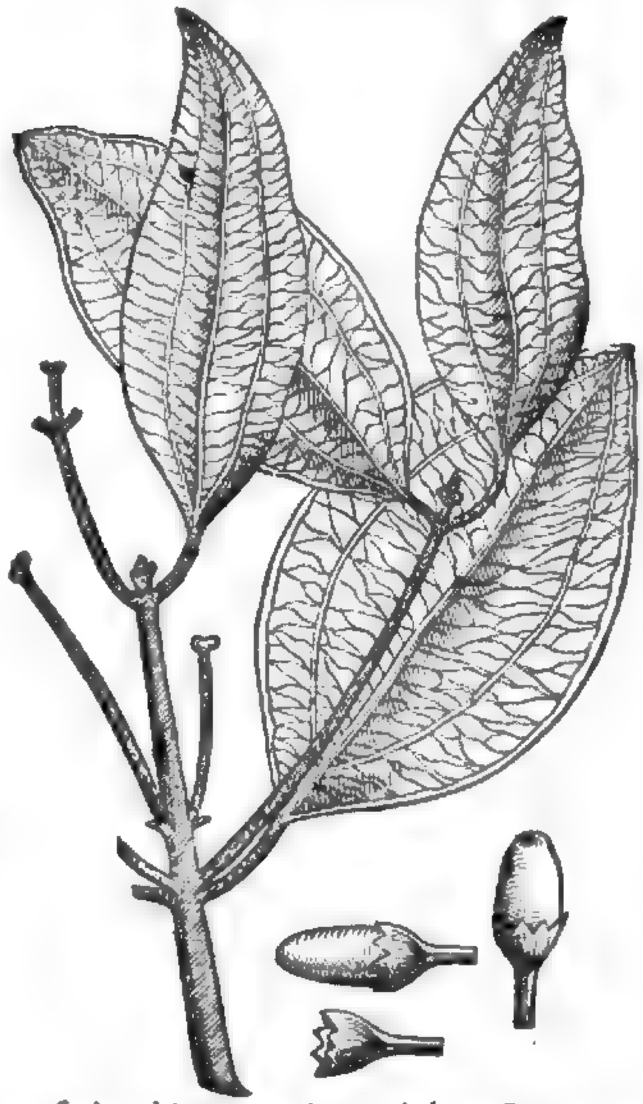
Nomen.

I.

HOc folio Indo adeò simile, ut idem esse multi credant, & misceant, ut Lusitanus fecit, quod Tambul Arabes & Persas vocare, Odoardus Barbosa auctor est: dicitur, Tembul Avicennæ, Betre, Garz. Betel, Cast. Betre sive Betle, Lugd. & Taber. II. Malabathrum triplex est: primum Dioscoridis, quod apud Plinium secundum est: alterum est, quod Plinius pro primo recensuit: tertium officinarum est Malabathrum, cujus iconem ut & Betel adposuimus. Est autem officinarum Malabathrum quibusdam folium Caryophyllorum: aliis Casiæ folium: alij canellam (cujus figuram sequenti capiti adiecimus) putant. Folium officinarum seu folium Indum (quod ex India adferatur) est arboris proceræ procul ab aqua nascentis folium, mali Medicæ folio simile, per extremum tamen angustius, costis tribus per longitudinem excurrentibus, colore viridi, odore quodammodo Caryophyllorum, non adeò vehementi ut Nardus, aut Macis, neque tam acuto ut Canella: qua de re Ludovicus Romanus, Aloysius Cadamustus & alii. Vocatur ab Avicenna Cadegi Indi, & à Betre seu Tembul, quæ apud Avicennam

Digitized by Google

II. FOLIUM OFFICIN.

cennam eadem sunt, differt. Folium Indum seplasiariorum, Trago Malabathrum, Lac. Lob. Cæs. Tab. Casia aromatica, Cord. hist. Tamalapatra Garziæ, Clus. Lugd. Folium Indianum, à Costæ. Fructus vero qui adpinguntur, Lob. Fructus Tembul vocat: fructus Canellæ quorundam sententia. Lugd. & sane fructus Canellæ nomine, ad nos etiam ex Italia missi, meminit & Cordus in Dios. Cinamomum fructum ferre parvum glandibus similem.

10

Κασσία. CASSIA. CAP. XII.

Cassia, cujus complura sunt genera, juxta *a* odoriferam Arabiam gignitur, crassi corticis sarmento, foliis *b* piperis. Eligenda est fulvescens, pulchri coloris, corallii æmula, *c* perquàm angusta, longa, *d* crassa, & fistulosa, gustu mordens, & cum *e* aliquanto fervore adstringens, aromatica, vinoso odore: cujusmodi est, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur crassa, purpurea, & nigricans, zigir 20 cognomine, quæ rosam odore imitatur, præcipui in medicina usus. Secundum locū tenet antedicta. Tertia, cui Mosylitico blasto, id est, germini cognomen est. Reliquæ viles, ut quæ asyphemum dicitur, nigra, insuavis, cortice tenui, ac rimoso: & quæ darca, & citto vocitatur barbaro nomine. Similior huic est pseudocassia, quàm ut explicari possit, quæ gustu coarguitur, cum nec acris, nec odorata sit, hærentemque medullæ corticem habeat. Invenitur etiam lata quædam fistula, mollis, levis, *f* surculosa: antedictæ præfertur. Damnatur candi- 30 cans, scabra, hircinum virus redolens, & *g* quæ tenui fistula & scabra cute sit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, siccandi, & leniter adstringendi. Convenit ad medicamenta oculorum, quæ præstandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menses trahit: contra viperarum ictus pota auxiliatur: adversus intestinorum inflammationes omnes, & renum vitia, pota proficit: fœminis in solio desidentibus, aut suffimentis, prodest ad dilatationem vulvæ. Et duplo pondere medicamentis mista, cinnamomi vicem supplet, si ipsum desit: nam eosdem effectus præbet. Ad plurima perquàm utilis est.

a Meum ἀρωματοφόρον, i. aromatifera. *b* Cat. ὥσπερ ἴρεως i. instar Iridis. *c* Meum στενὴν λείαν i. angustā lævem. *d* Omnia exē παχεῖαν τῆς σύριγγος πλήρη. i. crassam & fistulis plenam. *e* Meū & Drag. μετὰ πολλῆς πυρώσεως. i. cū multo fervore. *f* Meum ὑλώδης. i. ramosa. *g* Meum καὶ τὴν μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν σύριγγα παχεῖαν, τραχεῖαν δὲ καὶ λεπτήν. i. & quæ nō habet fistulam crassam, sed scabram & tenuem. Sic item Catecuz

Κιννάμωμον. CINNAMOMUM. CAP. XIII.

40

Cinnamomi genera plura, patrium sibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Mosyliticum, quòd cassiæ, cui mosyliti nomen est, aliquam referat effigiem: sed in eo genere recens, nigrum, ex vinoso in cinereum vergens, læve, tenuibus ramulis, ac frequentibus *a* nodis cinctum, perquàm jucundè olens. Optimi fere indicium, jucundi odoris proprietate constat: invenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare est, odor rutæ, cardamomo proximus. Insuper acre, mordens, & cum calfactione quadantenus salsum, *b* quod non citò confricant asperum; aut frianti lanuginosum, lævibus tamen *c* internodiis appareat. Si certior fieri voles, vellito ab radice *d* surculum, facilis est hujuscemodi probatio: namque fragmenta miscellanea quædam esse videntur. Quæ autem melius spirant, suo halitu, cum nares primùm consuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Est etiam montanum, crassum, pumilum, fulvescens admodum. Tertium à Mosylitico, per- 50 quam suaviter olet, nigrum, *e* fruticosum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungosum, candicans, aspectu tuberosum, vile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ cassiam planè repræsentat. Quintum genus odore nares feriens, subrufum, & cortice fulvæ cassiæ simile, tangenti firmum, minus *f* nervosum, densa radice firmatum. Iis, quæ thuris, cassiæ, myrti, aut amomi odorem spirant, minus suavitatis inest. Deligito scabrum, album, rugosum: *g* at læve, & lignosum circa radicem, ut inutile, rejicito. Est etiamnum simile aliud, cui pseudocinnamomo cognomen est, vile, invalidi odoris, solutarumque virium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen sit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Est autem lignosum cinnamomum, sarmenta *h* longa robustaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum, à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura ejus abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: urinam ciet, 60 tam menses, quàm partus potum, aut ex myrrha impositum pellit: contra bestias, quæ virus ejaculantur, venenaque convenit: caliginem pupillis oculorum obversantem discutit: crassitiem extenuat: lentigines, & vitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tusses, defluxiones, aquam subter cutem fusam, renum vitia, & urinæ difficultatem efficax est. Unguentis pretiosis inferi solet. Et in summa, magni

a Meum ὄζοις. i. ramis. *b* Meum ὅτι τῇ παρατρίψει μὴ ταχέως διαθρύπτεται, καὶ ἐν τῷ θραύεσθαι χνοώδες. i. quod attritu non cito friatur, & pulverulentum fit. *c* ὄζοις. i. ramis ita me. exē. *d* Meum θάλλον. i. germen. *e* Meum ὀζώδης, i. ramosū.

f Antiquus codex οἰνώδης. i. vinosum. *g*. Meum & Drag. καὶ ῥυσὸν ἐκλέγου, καὶ λεῖον, καὶ ξυλῶδες δὲ καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἀχρεῖον ἀποδοκίμαζε. i. virgis rugosum, at læve & lignosum ad radicem, ut inutile rejicito. *h* Meum ῥάβδους μικράς. i. virgulta brevia.

ed by Google

magni ad omnia usus. Tritum vino excipitur, umbraque siccatum, quo diutius duret reconditur.

† Addunt Meum exemp. & Drag. ἔστι δὲ λεγόμενον, ὃ ἔνιοι ψευδοκιννάμωμον καλοῦσιν, εὐῶδες σφόδρα καὶ παχυραβδότερον, καὶ πολὺ μέντοι ἐλαττόν ἐστι κινναμώμου, κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ γεῦσιν.

Natura omnium rerum parens, in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeò inexorabilia procreavit, ut nequam plurimis quidem deliciis, blanditiis, officiis, obsequiisq; ea apud nos quispiam retinere potuerit. Siquidem stirpes ipsæ vivere coactæ in hortis, viridariis, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium & majestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quam in suis mapaliis hilariter, ac jucundè vivere possunt: ita & ipsæ relicta cæli clementia, hortorumq; amœnitate, spreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarium stirpium consortio, in deserta, solitudinesq; suas, à quibus primam duxerunt originem, se tandem recepere, tantùm patriæ natalisq; soli amor in rerum natura potest. In quarum genere casia connumeranda venit: quæ tametsi in majore illa Romanæ gentis fortuna multis ac variis hortorum locis consita habebatur: nullibi tamen hac ætate (quod noverim) in Italia, ne in tota dicam Europa invenitur. Sed hæc de Casia dixisse volumus simplicium medicamentorum peritissimos secuti, qui (ut eorum testantur volumina) nihil invicem differre censent, Casiam quæ in arborum genere Dioscoridi & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim passim circa apum alvearia serebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis & viridariis coronis maximè expetita. Verùm enimvero longè aliter hæc res intelligi postulat, quod aliam repererim fuisse Casiam (ut Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam, ex arbore (auctore Theophrasto) viticis magnitudine, ab hac longè diversam, quam apibus, & coronis serebat antiquitas, quandoquidem fuerit hæc verba, illa verò arbor: præsertim cum nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memoriæ mandaverit, Casiam adeò copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia convehi solitam, ut inde vulgaris facta, ubique passim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè evenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia, & facultate omnium deligentissimus, & qui Romæ diu vitam duxit, Italicæ Casiæ historiam silentio involvisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in usum coronarum venerant, inquit: Ergo in coronamenta folia venère malobathron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Higinus vocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius, Casiam inter coronarias herbas recolens, in Bucolicis ecloga ij. his versibus

Cassiæ odoratæ, & coronariæ discrimen.

Tum casia, atque aliis intexens suavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha. — *Et in Georgicis lib. II.*
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat. — *Item Georgicorum lib. IIII.*
Nec circum casiæ virides, & olentia latè
Serpylla, & graviter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat violaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm est, Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. Verùm hortis coronamentisq; maximè alvearia, & apes conveniunt, res præcipui quæstus, compendiiq;, cum favit. Horum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, ervilium, cunilam, papaver, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen: hactenus Plinius. His itaq; rationibus, auctorumq; veterum testimoniis innixus Theodorus, Cneoron Theophrasto, Casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum Cneoron Græcis vocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratissimam, quam eam, quæ in India & felici Arabia provenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi vice usi sunt medici. Neq; tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit. Judæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram civitatem prædictis egere stirpibus: quippe cùm pluribus locis urbis jam casiam frondentem conspicimus, jam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quamvis concedi posit Columellæ Casiam ex Arabia allatam, urbis illustrandæ gratia, Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & Imperatorum, hoc tamen non prohibet, quin Casia, quam prope apum alvearia passim sevit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa verò inter arbores odoratas recenseatur. CNEORON autem describit Theophrastus lib. 6. cap. 2. de plantarum historia, his verbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarisci (sunt qui legant μυρσίνη. i. Myrto) carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, crassi surculosiq;, ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant: quamobrem hisce ad colligandum junci modo utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent: hæc Theophrastus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, vel aliunde eò afferantur, quæ Cneorum referant, quid veri referam sanè non habeo. Hallucinatur profectò Anguillarius, quippe qui nulla dubitatione sibi persuadet Lavendulam vulgò vocatam, Cneorum esse album: Nigrum verò, Rosmarinum coronarium. Nam præter id quòd Rosmarinum & Lavendula tantum inter se habent cognationis, quantum Laurus & Ilex, quod apertissimè ejus errorem accusat, sunt & aliæ notæ, quæ illi omnino repugnant. Siquidem Cneorum utrumque (ut Theophrastus testis est) floret tantum post æquinoctium Autumni. Atqui Rosmarinum bis in anno florere scimus, nempe post æquinoctium vernum, & ante æquinoctium autumni: in Lavendula verò æstate tantum. Præterea Theophrasto utriq; Cneoro radix est grandis & altè descendens: id quod nec in Lavendula, nec in Rosmarino quispiam vidit unquam, cùm hæ per summa ferè cespitum mediocres radices fundant, & ob id frigoris impatientes plantæ. Adhæc Cneori utriusque rami flexiles lentiq; habentur, colligandis aliarum plantarum fasciculis apti: sed cum Rosmarini rami tales non sint, nec etiam Lavendulæ, cadit peritq; Anguillarii sententia. Præter id Cneorum nigrum nullo esse odore scribit Theophrastus: siquidem non εὔοσμος, ut legit Anguillarius, sed ἄοσμος, cum Gaza & Plinio legendum est, qui album tantum Cneorum ex Theophrasto odoratum habet: id quod ipsa Theoph. lectio manifestè indicat, quæ sic habet. ὁ λευκὸς ἐστὶ εὐοσμώδης, ὁ δὲ μέλας ἄοσμος. Non ὁ δὲ μέλας εὔοσμος, ut perperam legit Anguillarius: ea enim adversativa est oratio, nec ullo pacto vocem εὔοσμος admittere potest.

Columellæ casia.

Cneori descriptio.

Anguillarii sententia cõfutata, dũ Lavẽdulã, Cneorũ albũ, & Rosmarinũ Cneorũ nigrum censet.

Puerilis

Puerilis enim esset oratio, non gravissimi autoris Theophrasti, si locus hic Anguillarii modo legeretur: sed admodum

Cneorū, chamælæa non est.

I. CNEORUM MATTHIOLI.

quidem miror quod hæc non noverit Anguillarius, cùm tamen is plus Græcæ (ut audio) quam Latinæ linguæ professorem se dicat. Postremò de Coronario Rosmarino scribens Dioscorides, nihil ibi Cneori meminit, quem tamen totum legisse Theophrastum non ambigo. Aberrant etiam qui contendunt Theophrasti Cneorum chamælæam esse, vel Thymelæam, ut in Epistolis nostris satis superq; à nobis comprobatum est. Invenimus nos hoc anno in Bohemiæ sylvis plantam, cujus hic imaginem damus, quæ omnibus suis partibus CNEORUM candidum refert, siquidem cutaneum illi folium est, & oblongum, rami flexiles, ac lenti, multi, surculosiq;, ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius emergentes, & humi sese diffundentes. Flores illi sunt in surculorum cacuminibus purpurei, odorati testiculi odorem referentes: radice nititur altè descendente, non tenui, quæ nota albo Cneoro bellè correspondent. Atqui floret hæc (quantum viderim) verno tempore, verùm non ob hanc tantum repugnantem notam adducar, ut credam hanc plantam Cneorum aut ejus speciem esse, & præsertim cum à rusticis intelligam, florere etiam Autumno. Appinximus hîc ejus imaginem, & ejus historiam descripsimus, non tam tuendæ opinionis nostræ causa, quàm ut cæteri rei plantariæ periti de hac planta suum quoque judicium ferant. Nam ubi ii Theophrasti Cneorum ipsam esse negaverint, erit mihi satis superq; satisfactum, si Matthioli Cneorum ipsam appellaverint. Sed jam ad Casiam odoratam redeamus, ob cujus cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, investigandaq; multum negotii accesserit. Namq; hactenus tum medici, tum seplasiarii (etsi plures jam resipiscant) odoratæ casiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec viribus prædicata semper capesserunt. Veruntamen postquam

Cneori noviter reperti consideratio.

Medicorum ex seplasiariorum error, in Casiæ succedaneo.

nonnulli ætatis nostræ doctissimi viri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes, in aliud novum Casiæ genus segmenta illa commutarunt: quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, Casiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis Pseudocasiam esse, quippe & crasso cortice constat, & in ejus cavitate lignosa etiam visitur materies, paululumq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac non contenti, quædam vocati cinnamomi fragmina Casiæ vice usurpant, quæ cum nullo odore saporeq; commendentur, potius quercum, vel fagum, quàm Casiam referunt. Cæterùm, ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam cinnamomum perperam appellamus, & vulgo Cannella, Casiæ generibus rectè comparaverit, facilè noverit vulgaris usus cinnamomum legitimam Casiam procul dubio referre: quinimò diligenter inquisituris, judicisq; trutina examinaturis hujusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetiis in mercatorum repositoriis asservatur, nimirum omnia illa casiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facilè sese offerent, quandoquidem mercatores (ut semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro virili utuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Casiæ genera recensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur quæ zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum usque adeò æmulari, ut essent, qui suo ævo eam cinnamomi loco venderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, ubiq; casia pro cinnamomo venundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent, quando-

II. CINNAMOMUM OFficin.

Pseudocasia.

Casia legitima est cinnamomum vulgo dictum.

quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Cassiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, faterurq; se jam vidisse eximiæ Cassiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contra pariter inspexisse cinnamomi surculos Cassiæ prorsus persimiles, adeo ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis, duas electæ cassiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Cassiæ genus, quod tradit juniorem Andromachum Cassiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo inanis cavaq; sit, & crassi corticis: cujusmodi in vulgari cinnamomo frequentissima conspicitur. Hujus sanè ea videtur esse generis, quam in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd velit cassiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Cassiæ odoratæ frustulum cum cortice & ligno suo interiore, nuper dono mihi dedit Serenissimus Princeps Ferdinandus Archidux Austriæ, Dominus mihi clementissimus, ab integro ramulo abscissum, quem ille inter plures alias res non minus pretiosas quàm raras, reconditum habet. Hujus cortex colore quidem cinereo à nostro vulgari cinnamomo dissidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod vulgus Canellam vocat, ori planè repræsentat: at lignum, quod cortice contegitur, fragilis constat materiæ, neq; ullo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantum ejus usum esse, atq; etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, hujus virgas in frusta secari, recentiq; bovis corio hæc consui, ut vermiculis, qui ex eo nascuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ cassiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi. Quin & Plinius Cassiæ meminit lib. XII. cap. XXIX. his verbis. Frutex & Cassia est, juxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute, verius quàm cortice: quem contra atq; in cinnamomo levari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Color triplex: cùm primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede, ultra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur verò candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum: mox præsuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptarum, ut iis putrescentibus, vermiculi lignum erodant, & excavent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustúve quam maximè fervens, potius quàm lento tempore leviter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, brevi tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius: quorum plura à Theophrasto transcribit, qui Cassiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantùm utilis sit, ob id hominum industria inventum esse ait, ut coriis quadrupedum consuta,

Cassia transmutatur in cinnamomũ. Cassia fistula Andromachi.

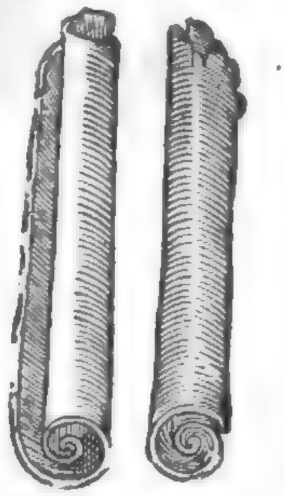
Cassiæ historia ex Plinio.

Cassiæ historia ex Theophrasto.

III. XYLOCASSIA.

IV. XYLOCASSIA SUBNIGRA.

interius lignum vermiculis devoretur. Cæterùm planè hallucinantur ii, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, sive Cassiam solutivam vulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti: siquidem Serapio, Avicenna pariterq; Mesues, sive sit ipsorum, sive interpretum lapsus, pari consensu Cassiam nigram, Cassiam fistulam vocavere: legitimam verò Cassiam, de qua hic disserit Dioscorides, Cassiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici possit, in omnibus iis medicamentis à Mauritanis inventis, quæ Cassiam fistulam expetunt, solutivam illam esse inserendam. Si verò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Cassia fistula inventa fuerit, vel in Mauritanorum compositionibus à Græcis transcriptis, Cassiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi velint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commovendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas Cassiæ dejectoria corticibus, odoratæ loco usquequaque utebantur. CINNAMOMUM verò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetiis, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam navigant, diligenter conquisiverim; nusquam id tamen mihi videre licuit, neque etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negotiatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, vel apud quempiam Principem, Regem, vel Imperatorem legitimum reperiri possit: quâ de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore hujus

Error quorundam, qui Cassiæ fistulæ loco, Cassiam solutivam sumunt.

Cinnamomi consideratio.

hujus magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asservari curabant. Cujus rei historiam in medium affert Galenus libr. 1. de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria iis, quæ de opobalsamo narravimus, compertum habeo: persuasum namq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum viderint. Optimum verò consequi nemo potest, nisi repositum ab Imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum: siquidem & in hoc ipso, velut & in casia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima casia à pessimo cinnamomo parum distet. Neq; verò Cinnamomi virtus ad usum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio vim habuit, integram non conservat: nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentûm annorum interventu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, jam aliquam mutationem vetustati Cinnamomo factam observavi. Quo tempore siquidem Antonino Imperatori theriacam paravi, vasa lignea, in quibus ejusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Trajani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum Imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis & odoris imbecillitate, vehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino Imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea degustata medicina concoctionem, velut in aliis fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antoninum subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, verumetiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc Imperator noster Severus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere jussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Trajani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecilliora q; planè mihi visa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subjicere volumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando tristitiam palato inferat: colorem denique talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atque cærulei, quem vocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum volebam, ut mos mihi fuit, cum accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas servabam: verùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & alia quinque Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaq; cùm Imperatori nostro Severo theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum visum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis subdere cùm possim, id facere non gravabor. Supersunt adhuc ibi multa vasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, vel plurium ramorum, vel ut quispiam dicere velit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen veluti truncus, in ramos plures divisus attollitur, sed veratri utriusq; figuram præ se fert, atq; etiam magis damasonii vocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quævis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam parvus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt, verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Universa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ casiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus. Cujus verba hic recensere libuit, ut omnibus palàm fit, quòd cum sub iis tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quod cum hac ætate casia plurimum afferatur, quæ ut Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur juxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Judæa, quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas jam esse plurimas Cinnamomi sylvas, his verbis. *Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille: sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (ut ferunt) sylvis, ira ne barbarorum id acciderit, an ob iniquitatem præpotentium forte, non satis constat: Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus sylvas accendant: invenimus apud auctores.* Quo fit, ut facilè credi possit à Plinii ævo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter vel barbarorum bello, vel igneis flatibus deperiisse. Nam si aliter res se haberet, qui casiam ad nos deferunt, cùm multò plus lucri ex Cinnamomo, quàm ex casia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum casia veherent. Hæc autem dixisse volui, non quòd hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cum tantùm conjecturis agam, sed ut aliis ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit: quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (ut ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, casiam, & alia, perinde ac illa. Atqui nasci in Arabia Cinnamomum testatur Aristoteles libro nono cap. decimo quarto de historia animalium his verbis. *In Arabia Cinnamomus avis appellatur, quam surculos Cinnamomi portare, ac nidos ex his conficere ajunt: nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atq; ita discussum in terra Cinnamomum legunt.* Hæc ille: quæ quidem Julio Solino pariter tradita sunt cap. XIII. de Arabia scribens, atq; id etiam addit, Cinnamomum hoc pretiis vendi amplioribus, quòd magis quàm aliud mercatores probent, ac etiam avem ipsam non Cinnamomum, sed Cinnamulgum appellat. Verùmtamen cur nec inde ad nos afferatur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ii manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie navigant. Sed videtur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse, quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat, quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde verò unamquanq; Cinnamomi speciem scribit, ab una radice, ceu frutex quidam parvus, consurgere, adeò ut majora ejus virgulta dimidium Romanum pedem non excedant: quibus proculdubio fatetur, Cinnamomum esse in parvorum fruticum genere. Unde certè nescīverim ego explicare, quid sibi hac in historia voluerit Galenus, præsertimq; cum tam tenue ipsum sarmento esse tradiderit, ut veratri, vel damasonii radicibus comparaverit. Sed illud etiam mirum mihi videtur, quod ex casia (ut ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam casiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è casiæ ramis prodeant, cùm tamen Cinnamomum, & casia diversæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter utranque tanta sit generis cognatio, ut aliquando inventa sint casiæ virgulta tanta

odoris

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnam. cognitu facillimum.

Optima cassia parum distat ab optimo cinnamomo.

Cinnamomum è barbarorum terra Romam allatum.

Cinnamomi optimi notæ.

Longitudo ramorum cinnamomi.

Cinnamomi penuria unde sit.

Cinnamomum in India. Straboni.

Cinnamomum avis Aristot.

odoris saporiq; fragrantia, ut omni ex parte Cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Praeterea non desunt, qui putaverint hac Galeni auctoritate freti, cassiam & cinnamomum ex una, & eadem arbore provenire, quae dum pumila sit, cinnamomum edat, dum verò adoleverit, cassiam: sed cùm dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in cassiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. 9. de plantarum historia cap. 5. ubi cassiam, & cinnamomum ostendit diversas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis, non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & cassiam frutices esse magnitudine amerinae: deinde verò alios etiam secutus auctores, cinnamomum fruticosum facit. Caeterum cum scribat Strabo Arabes cinnamomo, & cassia uti ad ignem parandum, caeterorum lignorum loco, videntur hae plantae non esse adeo pumilae, ut quidam scribunt. Quod de cassia facile dici potest, siquidem Venetiis cassiae canellae vocatae fistulae visuntur tanta crassitudinis, longitudinisq;, ut facilè quisq; judicare possit eas è ramis, seu virgultis non sanè brevibus fuisse decerptas.

Quorundam error, cassiam & Cinnamomum ejusdem arboris existimãtium.

Cinnamomi deniq; sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quod sciverim) praeterquam in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spurium putamus, ea per genera descripsit, fortasse (ut solet) Dioscoridi se remittens. qui etiam tantùm à locis, ubi nascuntur, plus minúsve praestantiae huic, quàm illi reddidit.

Cinnamomi sex genera Galeno.

At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his verbis: Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni narrant. & esse praecipuae bonitatis, quod germinibus proximum fuerit: idq; palmi longitudine cadi, aut paulò majus. Secundũ quod sequitur, quod etiam minus casura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Ultimum verò, quod deterrimum, proximumq; radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno, qua de causa praeferri cacumina solent, quòd corticis plurimum habeant: quidam sic ajunt. Alii verò Cinnamomum fruticosum enarrant, ejusq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum: haec Theophrast.

Cinnamomi differentiae ex Theoph.

Veruntamen cum nec is hac in historia aliquid constanter, affirmanterq; scribat, Imperatorem, Regémve quempiam desiderarem, qui humanam Rempublicam miseratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq; illos imitaretur Imperatores, qui ipsius Galeni avo ex iisdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant. Id enim Caesar noster Carolus quintus, si illi Deus opt. max. Christianam remp. pacatam redderet, commode consequi posset: vel fortasse commodius Rex Lusitanus, qui in orientalem Indiam saepe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere universas felicis Arabiae oras explorare posset, quemadmodum & universam Indiae partem, quae ad austrum spectat, ubi inquit Strabo Cinnamomum pariter nasci. Sed ò clarissimi Lusitaniae medici, si res medica vobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, si charitas vos tenet, si naturalis humani generis juvandi amor vobis insitus est, jamjam provinciã hanc suscipite. Quippe si princeps vester hinc immortale nomen, universae verò reipublicae commodum per quàm maximum comparare posse à vobis intellexerit, cum omni pietate ac magnanimitate (ut audio) praeditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum revocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraq; medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustravit antidotos.

Exhortatio ad Lusitanos medicos.

Porrò tametsi hactenus illud mihi abundè probatum esse videatur, quòd cassiam veram habeamus, desideremus autem optimum & legitimum cinnamomum, sunt tamen hac aetate scriptores, qui non cassiae solùm, sed etiam cinnamomi genera inveniri tradunt, inter quos extat Fuchsius, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo disserens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis canellae refertis, & cassiae, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere velit: distinguet autem notis utriusq; diligenter expensis. His nimirum verbis Fuchsius cinnamomum nobis verum non deesse asseverat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non video: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiae devenisse videtur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit ut apud nos cinnamomi genera inveniri, atq; etiam illud aroma notissimũ esse contendat. Verùm hujus ineptias ac vanitates plurimas alibi persequimur, ubi nos ab ejus calumniis defendimus: hic enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de Cinnamomo sententia, quae à nobis antea fusius probata est. quam modò oporteat pluribus Fuchsium refellere, quem tamen doleo majorem fidem praestitisse Lusitani illius ineptiis & mendaciis, quam virum peritum deceat.

Fuchsii opinio reprobata volentis & Cassiae & Cinnam. genera inveniri.

Amati opinio cinnam. notiss. refutatur.

Caeterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui Cinnamomum lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò pòst, contrarium scripsit, ut ejus verba, quae subjiciam, apertè testãtur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altae, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & valdè mordax, non tamen adeò ut molestè rodat, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem judicio, vanam opinionem Fuchsius non secus atq; in superiorem venisse deprehenditur, secutus Amatum Lusitanum, qui eandem ferè prius, quam ille post cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur.

Fuchsius sibi contrarius.

Cinnamomi vires scribit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem aequè desiccat eorum, quae pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiae. At Cinnamomis est velut imbecillum cinnamomum, nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant. Meminit & cassiae eodem libro citato, ubi sic habet: Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu verò plurimùm in se acris deprehenditur, leviter quoq; nonnihil adstringens. Quamobrem ob haec omnia incidit, simulq; digerit, quae in corpore sunt recrementa & ad haec robur etiam instrumentis addit. Idoneum verò etiam suppressis mensibus, cùm videlicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, evacuari nequit: hactenus Galenus.

Cinnamomi vires ex Galen.

Cinnamomis quid.

Cassiae vires ex eodem.

Caeterùm ex vulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quae & odore & sapore idipsum pulchrè repraesentat, eam autem extrahendi ratio haec est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idq; leviter contusum in vas vitreum vel aeneum, quod matulae formam referat, conjicito: dein aquae rosarum stillatitiae libras quatuor, & vini albi odorati sesquilibram infundito, vas illud in balneum aquae tepentis & non ferventis imponito, atq; inibi ore vasis prius obturato, vigintiquatuor horis macerari sinito: post id tempus vitreo organo rostrato, quod ab effectu galerum vocant, vas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquae ferventis aquam stillatitiam elicito, (verùm canna stagnea vel vitrea, quae duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi vitrei rostro admovenda inserendaq; est) illi postremò vas vitreum subjicito, quod manantem aquam excipiat: insuper providendum est, ut omnia vasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia ut conficiẽda.

Haec aqua contra omnes aegritudines, quas frigus excitaverit, efficax est: utpote quae pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatusq; discutiat. Privatim verò ventriculum, jecur, lienem, cerebrum, nervosq; juvat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus praesentaneo remedio succurrit: venenis, venenosorumq; animalium morsibus adversatur: menses pellit, & urinam ciet: caeliacis auxilia-

Vires aquae Cinnamomi vulgaris.

 tur:

IV. CASSIA SOLUTIVA.

tur: nauseam sedat, & fastidium abigit: uteri morbis perquam utilis est: prodest suspiriosis, resolutis, convulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, hujus aquæ usus maximam præstat utilitatem.

Cassiæ solutivæ consideratio.

Verumtamen quoniam nec Dioscorides, nec veterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLUTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad ciendam alvum frequentissimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamque humanæ saluti necessario medicamento destituerentur, dicam hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptia itaque siliqua arbor inter valdè proceras annumerari potest. Hujus materies solida, compactaq; visitur, corticetenus buxeo colore, medullitus vero nigra, non secus ac ebenum, sive guajacum, radicibus magnis, recens graviter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cinericio, radicibus magnis glandis modo: a ramis siliqua pendent, sesquicubitales prælongæ, teretes, densæ, ligneo putamine, sed tenui ac fragili, & cum maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante: hæ nigra, dulciq; replentur medulla, lenta ac lento cremori simili, non tamen ut in ossibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret unicuiq; membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non possit, ex quo eum non errasse putaverim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti convehitur, non admodum crassa, pellucens, recens, gravis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resolvit, sanguinem mundat, bilisq; fervorem extinguit: alvum item commodissime citat, ejusq; vis ventriculum non pertransit: quapropter securissimè datur à medicis inchoantibus febribus, aliisq; calidis morbis ante venæ sectionem, quòd tantum ventriculum repurget, & alvum emolliat. Nocet tamen intestinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt, alias omnino habetur innoxia: tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & mastiche. Constipatis si detur, augenda est ejus facultas iis, quæ magis eadem vi pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllii spissamentum: urinæ difficultatibus mirifice auxiliatur, si cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, vel devoretur. Aegrè alvum excernit, eaq; propter nonnulli roborant ejus vires, addito hyssopo, vel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sane incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resolvit: renes à calculis, & sabulo expedit: præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, aliisve medicamentis urinam cientibus bibatur: quinetiam frequenter devorata calculos renasci prohibet: quinimo sunt, qui affirment, si quis quotidie ante prandium ternas pulpæ cassiæ drachmas devoraverit, is nunquam calculos in renibus gignet, & à ventriculi doloribus, & apostematibus se perpetuò tuebitur: admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasq; inflammationes, quæ cutetenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant nisi piperæ pulverem admisceant, quod consulto factum existimo, præsertim ubi ventriculi, & intestinorum imbecillitas adsit.

Aegyptiæ siliquæ histor.

Cassia solutiva, quæ præstantior.

Cassiæ solutivæ vires.

Nomina.

Quæ Græcis κασσία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Seliacha: Italis, Cassia, atq; etiam Italorum vulgo Cannella: Germanis Zimmet/ *seu* Zimmetrörlin: *Hispanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod vero Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo. Germani* Zimmetrind: *Bohemi, skorice. Cassia solutiva, sive Aegyptia siliqua: officinis simpliciter Cassia: Italis, Cassia: Gallis, Casse laxative: Bohemis Cassia.*

CNEORUM Matthioli, Cluſ. Pann. Cam. hor. Cneorum album Matthioli, & Oleander Sylveſtris Avicennæ, Lugd. Caſſia Matthioli, Chamælææ ſpecies, Taber. hanc forte Thymeleæ minoris nomine Cordus in ſua hiſtoria exprimere voluit. II. Caſſia *παρὰ το κάσαι*, quaſi *κεκασον διὰ τ ευωδίας τὰς αἰσθήσεις*, quod ſenſibus fragrantiam largiatur. Quam veteres Caſſiam vocarunt, credimus officinarum eſſe Cinnamomum, quod vulgo Canella. Eſt autem Cinnamomum cortex arboris lauro non abſimilis, præſertim foliis, cujus baccæ lauro ſimiles ſed minutiores, albicantes: hujus rami ſingulo triennio ab incolis inciduntur, (truncus enim quo novos ſtolones proferat, aſſervatur) qui delibrantur: cortex detractus fiſtulam repræſentans (unde vulgo Canella) Cinnamomum vocatur: qui poſt tres menſes à delibratione odoratiſſimus ſuaviſque redditur. Cujus, ratione craſſitiei & bonitatis, differentiæ plures, ſiquidem præſtent anguſtiores & leviores fiſtulæ, odoris ſuavitate & ſaporis dulcedine. Quibus verò fiſtula major & aſperior, iis pro dulcedine aſtrictio linguam exſiccans ineſt, & minor odoris fragrantia. Adfertur ex India, ejus namque maxima copia in Zeilan inſula Indici maris prope Æquinoctium. Plura, qui volet, legat Ludovicum Romanum & alios. Dicitur Cinnamomum, Cord. in Dioſcorid. Caſt. Tab. Lonic. (cui & Caſſia odorata) Cæſalp. cui & Cinnamum. Canella, Cluſ. in Garz. Lugd. cui & Caſſia lignea Græcorum. Caſſia, Lob. Garz. & Thevero, cui & Cinnamomum & Canella. Quod verò officinæ communiter pro Caſſia exhibent, nil aliud eſſe videtur quàm Pſeudocaſſia Dioſcori-

Dioſcoridis & fortè Caſſia fiſtula Andromachi junioris apud Galenum 1. de Antidotis, licet alii corticem Caſſiæ Monſpeliacæ, cujus iconem addidimus, eſſe velint. Verùm cum Gal. 1. de Antid. teſtetur Caſſiam in Cinnamomum, & Cinnamomum in Caſſiam tranſire, habeatque noſtrum cinnamomum officinarum vires Caſſiæ veterum, ejus loco uſurpari poteſt & debet. Loco verò cinnamomi veterum, imitati Dioſcoridem & Galenum, duplum noſtri cinnamomi optimi ſubſtituamus: ſic compoſitionibus xylocaſſiam, ſive caſſiam ligneam, ſive odoratam poſtulantibus, cinnamomum noſtrum in pari doſi immiſceatur, qua de re plenius in tractatu de materia medica in officinis uſitata agemus.

III. Xylocaſſiæ poſita figura, ſiquidem Matthiolus moneat odoratæ caſſiæ loco multos ſegmentis incognitæ arboris uſos eſſe. Hujus, Xylocaſſiæ nomine, meminere Cordus in Dioſcoridem, Lobelus & Lugdunenſis hiſtoria: fortè Pſeudocinnamomum Dioſcoridis. IV. Xylocaſſia ſubnigra Lobelo dicta, ea eſt cujus Matthiolus meminit caſſiæ fiſtulæ Andromachi nomine: quam & Cordus in Dioſcor. Caſſiæ ſyringitis nomine expreſſiſſe videtur. V. Caſia Monſpelliaca frutex parvus eſt, ex radice dura lignoſa, ſubruffo craſſoque cortice valde adſtringente tecta, virgas emittit cubitales, nonnunquam altiores, tenues, lentas, ſtriatas, ex virore nigricantes, per quas folia liniariora, at ſucculenta, guſtu amaro ſparguntur: flores muſcoſi ex herbaceo flaveſcentes corni æmuli, ad foliorum exortum prodeunt: quibus ſuccedunt fructus pedicellis inſidentes ſinguli, myrti æmuli, virentes primò, at maturi Aſparagi fructui ſimiles, in quibus oſſeus nucleus, medullam candidam dulcem continens, ipſa verò pulpa lenta, ſubdulcis primùm, dein acrimoniæ aliquid exhibens. Hanc in agro Monſpelliaco frequentem obſervavimus: quamvis & in agro Romano & Hiſpania vulgaris ſit. Caſiam poëticam vocitabant. Cenſent adverſaria eſſe Caſiam Theophraſti, quæ in Dioſcoride deſit: verum nec Virgilii, nec Hygini eſt, quam odoratam dicunt. Oſyridis Plinii notas aliquas habet. Dicitur Caſia Poëtica Monſpellienſium Adver. Lob. icon. & Cam. Caſia quorundam, Cluſ. hiſp. (cui & oſyris quorundam & Polygonum Placcæ, Plinii) Tab. Caſſia lignea officina. Cæſ. Caſſia lignea maritima, quibuſdam Geniſtæ marinæ ſpecies, Lugd. Radicis cortice ſunt qui ad obſtructiones hepatis utantur. VI. Caſſia fiſtula purgatrix: cujus inventionem Arabibus tribuunt, & ex recentioribus Græcis Actuario 5. de compoſ. med. *κάσσια μέλαινα* dicitur: an hanc intellexit Theophraſtus, cùm ſiliquas quaſdam Ficus Ægyptias appellari ſcribit? Caſſia fiſtula Arabum, Caſia nigra Græcis recentioribus, Faba Indica Ariſtobulo, Cord. in Dioſc. Caſſia fiſtula Dodo. gal. Lacu. Loni. Caſtori, Alpino, Taber. Siliqua Inda, Geſn. hort. Cord. hiſt. Caſſia purgatrix, Lob. ob. Siliqua aut Caſſia purgatrix Arabum Carrobiis ſimilis, Lob. icon. Caſſia nigra, Dod. Canna fiſtula, à Coſtæ. Caſſia Ægyptia ſive purgans, Cam. hort. Caſſia ſolutiva Monardis, Garziæ. Caſſia, Cæſalp. Siliqua ſive Caſſia Catharctica, Lugd. Hæc Caſſia cùm non ſit aromatica, ſecundùm methodum Dioſcoridis huc referri non debet, ſed inter arbores, quæ fructum ferunt edulem, nimirum ad ſiliquæ Dioſcoridis caput.

V. CASIA MONSPELLIACA.

Ἄμωμον. AMOMUM. CAP. XIV.

AMomum [exiguè fruticat, ex ligno ſe convolvens, in racemi modum: flore, ceu candidæ violæ, parvo: foliis bryoniæ ſimilibus.] Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum vergens: ligno ſubrufo, abundè odorato. Medicum, quoniam in campeſtribus, & aquoſis enaſcitur, infirmius eſſe conſtat: eſt autem magnum, ſubviride, tactu tenerum, frutice venoſo, odore origani. Ponticum verò ſubrufum, *a* parvum, fragile, racemoſum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, vel ſubrubrum, quod nec adſtrictum cohæreat, nec convolvatur, ſed ſolutum diffundatur, ſemine plenum, uvis parvis ſimile, grave, valde odoratum, modò cariem non contraxerit, acre guſtu, mordens ſimplici colore non evariante. Vim habet calfaciendi, adſtringendi, exiccandi: Somnum allicit, & illitum fronti, doloris ſenſum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, diſcutitque: juvat quos ſcorpius percuſſit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, viſcerumque lenit ex uva paſſa: ad vulvarum vitia in peſſis, aut inſeſſionibus utile eſt. Decoctum jecinori, renibus, podagræ, potu convenit. Antidotis immiſcetur, & pretioſiſſimis unguentis. Adulteratur Amomum herba ſimili, quæ Amomis vocatur, ſed ſine odore, ſine fructu. Naſcitur in Armenia, flore origani. Quare in hujuſcemodi rerum probationibus fragmenta fugienda ſunt: eligenda autem, quæ ab una radice ſuos integros ſurculos emittunt.

Concluſa non legit Oribaſius.

a Meum ὁ μακρόν, i. nō longum.

TAnta medicorum, qui nos præceſſerunt, in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & facultatibus ignorantia, ſegnitiaq; extitit, ut niſi DEUS opt. max. acerrimi, & ferè divini ingenii viros, hac ætate nobis produxiſſet in lucem, *qui*

Amomi conſideratio.

qui præter id, quòd universam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgaverint, eandemq; illustraverint, vera quidem simplicia medicamenta investigarunt: minimè profectò verendum fuerat, quin parvo temporis tractu ars medica penitus subversa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin hujusce facultatis cognitio in auram evolasset, quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio & doctrina præstantes plurimum insudaverint, omneq; studium, & operam quam diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignavia & negligentia emerserant, a re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus evellere nequiverint. Siquidem non desunt, qui (quamvis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quam candidissimæ inhærere veritati. Quo fit, ut una cum aliis innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus: cujus vice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthii. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur excogitarunt, ut facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id proculdubio legitimum esse Amomum: quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit uvarum racemis simile, non autem minutum, quale illud visitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & cassia videre est, quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quam semen existimaverim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam vocatam, quæ geranii præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod jure probari possit, nullibi (quòd sciverim) in Italia provenit, nec eò aliunde translatum hactenus videre potui, præter quam illud uvæ modo racemosum, baccis piperi æqualibus, quod a Francisco Calceolario superiori anno sum consecutus, dum ille suam theriacam, jure optimo præ cæteris extollendam, parabat. Atqui cùm omnibus haud concessum sit ut legitimum Amomum consequi queant, acorum (ut Galenus docuit) in ejus loco substituendum

Amomũ spurium.

Serapionis interpretis lapsus, in Pede columbino.

ROSA HIERICUNTEA VIRIDIS.

ROSA HIERIC. ARIDA.

erit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non verentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hierichuntam a Hierico Palæstinæ oppido appellant: plantam hanc plerunq; ad nos e Hierico deferunt ii, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS *nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam divæ Mariæ vocant. Constat hanc amomum non esse, quòd folia albæ vitis non proferat, nec ullo spiret odore. Legitimum enim valde odoratum est, adeò ut nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit, quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum verum esse rosam Hiericuntis: in compositione verò theriacæ, sui ipsius oblitus, habere nos Amomum negat. Utuntur Hiericuntea nostrates mulieres tempore partus ad investigandam pariendi horam, quandoquidem (ut ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter Christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, ubi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his verbis: Botryos, Græcè est βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt, siquidem Andernacus lib. 1. de antidotis, uvæ convertit: alii omnes, & cum iis Cordus, racemosi, βότρυος vocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, conjungentes, quasi verò Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non βότρυν sed βοτρυῶδες, appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interjectum comma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος,* ut nos

Error quorundam qui Hiericõteam rosam, Amomum censent.

Cordus taxatur.

Fuchsii opinio reprobata, qui Botrym theriacæ miscet.

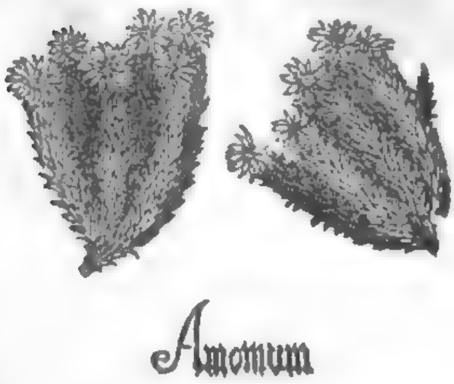
Digitized by Google

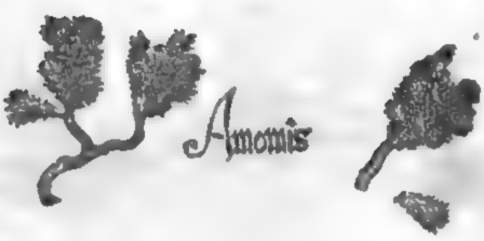
ut nos convertimus: ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry: hæc ille. Ex quibus utiq; abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoq; herbam, de qua Dioscorides agit libr. 3. in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos a Fuchsio, viro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idq; non sine rationibus, & conjecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non invenio in suis carminibus, quæ lib. 1. de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quàm καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου: quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neq; prior illud unquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur junior Andromachus: utpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantum. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βοτρυόεντ' ἀμώμου, hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo judicio, separandæ: nam eas auctor consultò conjunxisse videtur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur, tamen nusquam (quantum invenerim) botryos mentionem facit: neq; etiam ejus meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens: quid, si eandem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quod inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabes Avicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem: cui si illud objiciat Fuchsius, quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat, respondebo ego quòd Nicolai codex Græcus depravatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius non negabit, quòd idem de Nicolai codice sæpenumero pollicetur. Ex his itaq; satis manifestum fieri arbitror, quòd ut Fuchsii sententia, quæ theriacæ botryn adjicere contendit, refellenda est, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum vertunt, probandi sunt, ut qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti: is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, ut suprà in ejus mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet, nisi quòd acorum siccius sit, majore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

Amomi vires ex Galeno. Nomina.

AMOMI nomine diversæ proponuntur plantæ: alii pedem columbinum, Geranii speciem, malè: alii ut Ericius Cordus, Val. Cordus & Lonic. Rosam Hiericonteã: alii cubebas amomum dicunt, ut Cæsalp. alii ut Anguillara, piper æthiopicum, quod piper caudatum est: alii ut officinæ, semen Sisonis assumunt: alia denique in notis in Garziam proponitur, quæ pedem columbinum refert. I. Officinarum Amomum semen est plantæ, quam Σίσων Dioscorides lib. 3. cap. 55. nominat: quæ Amomum Germanicum, & Sison hortense Trago, Petroselinum Macedonicum Fuch. Dod. gal. & fol. Lonic. Sison Taber. Cam. hor. Lugd. figuram lib. 3. cap. 55. invenies.

III. Amomum, Amomus.

II. Rosam Hiericunteam, Ericius Cordus in suo Botanologico, Val. Cordus Amomum Dioscorid. Hiericonthidam Rosam & S. Mariæ rosam vocant. Rosa Hiericontea, Lob. Cast. Garz. Amomis Diosc. & Plinii & Rosa Hierici, Cæs. Hujus duæ species, altera lignosa tota, fractu contumax, insipida & inodora, altera lignosa quidem sed fragilior, aromatica, valdè odora, intus racematim concreto semine plena: & illud Amomis, hoc verò Amomum Cordo statuitur. III. Has binas Clusius adjecit suis notis in Garziam: quæ ex Ormus Arabiæ emporio Valerando sub his nominibus (quæ & Lud. & Taber. reservarunt) sint missæ, verum neutrum addit Dioscoridis & Plinii descriptionibus convenire, constant enim (auctore Clusio) hæc fragmenta aliquot ramulis, foliolis quibusdam adeò frequentibus onustis, ut ex solis foliis constare videantur, quæ in extremo tali ordine sunt distributa, ut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedem columbinum (qualis earum est, quæ pedes hirsutos, seu plumatos habent) referre videntur, nullo tamen singulari odore aut sapore præditi sunt.

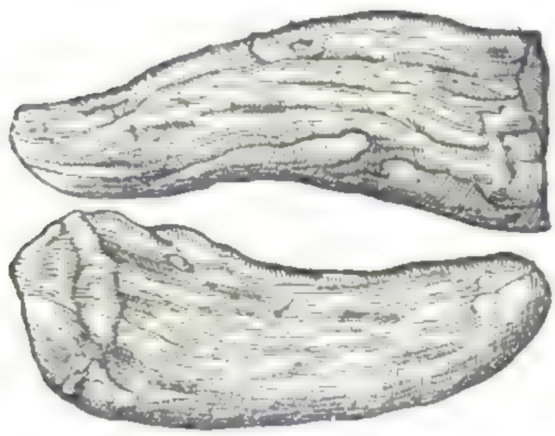
Κόστος. COSTUS. CAP. XV.

PRæcellit Arabicus, candidus, levis, eximia odoris suavitate. Secundum locum sibi vendicat Indicus, a levis, uber, ut ferula niger. Tertius est Syriacus, gravis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus nõ erosus, sine graveolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet, menses pellit, vitiis, quæ vulvam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur. Contra viperarum morsus sextantem bibere prodest: item adversus pectoris dolores, convulsa, inflationesque ex vino & absinthio; venerem ex mulso stimulat; latas ventris

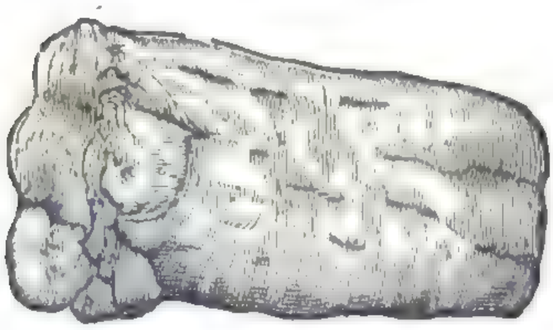
a Omnia exempl. ἀδρὸς ὢν καὶ μέλας καὶ κοῦφος ὡς νάρθηξ i. qui plenus est, & niger, & levis ut ferula.

tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & nervorum resolutionibus oblinitur: vitia cutis in facie, cum aqua, vel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenii Comageni præduris radicibus, adulterent, quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu fervet helenium, neque validum odorem vibrat, ut caput tentare possit.

I. COSTUS OFFICIN. AMARUS.

II. COSTUS OFFICIN. DULCIS.

III. PSEUDOCOSTUS.

Costi cõsideratio.

Costus, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem dividi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat & albi. Galenus quidem scribit leviculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inveniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quãvis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropoliis passim habetur, adulterinus est: quippe nec ulla odoris suavitate commendatur, nec gustu adeò acri deprehenditur, ut admotus exulceret, ut Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, non erit, meo judicio, imponendus, cùm præterea nos plane lateat, cujusnam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte, quotannis ad nos convehunt Pseudocosti cujusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo vendunt nostratibus pharmacopœis, iis præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atque etiam depingi curavimus, ut ex ejus imagine, quam hic damus, discant imperiti, cujus plantæ sint radices illæ quæ pro legitimo costo circumferuntur: videtur tamen Pseudocosti planta quandam præ se ferre majestatem, & ideo non vulgaris judicanda. Foliis est pastinacæ domesticæ majoribus, densioribus, crispis, & asperioribus, humi accubantibus, caule rotundo fœniculaceo, geniculatoq;, bicubitali. E geniculis ramuli oriuntur in universo caule, in quorum summitatibus umbellæ spectantur melino colore, nudo semine, subrotundoq;. Radice nititur vegeta, crasso cortice, carnosoq;, vestita colore cinereo splendente. Excalfacit & siccat ordine secundo completo. Aperit, abstergit, incidit, attenuat. Amara est & acris. Præferunt hanc herbarii qui eam ex Apulia ad nos comportant, ad omnes capitis, nervorumq; affectus frigidos, quinetiam ad pectoris vitia, ad ventriculi cruciatus: & viscerum omnium obstructiones, & ad renum, vesicæ, & uteri morbos. Ideoq; diutino capitis dolore affectis, vertiginosis, comitialibus, stupidis, veternosis, convulsis, resolutis, asthmaticis, anhelatoribus, tussientibus, ictericis, hydropicis, plurimum conferre Pseudocosti radicem affirmant: quin etiam flatus expellere, vermes necare, urinas, & calculos ejicere, menses, secundas, & partus ducere, sive bibatur ipsa radix, sive decoctum ejus, aut si in fomentis, balneis, & desessionibus addatur. Præferunt eandem ad coli cruciatus, ubi decoctum clystere infundatur, & adversus articulorum morbos, & coxendicum dolores. Nam cum amara sit, nonnihil odorata, & nonnulla sit acredine prædita, hæc omnia Pseudocostum præstare posse, facile concedam. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus vocatam supponendam existiment, quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis utuntur: Costum enim hæc radix non obscurè refert, quandoquidem eximia illa odoris suavitate tam jucundè spirat, ut angelicæ nomen sibi meritò vendicasse videatur: acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putaverim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint: contrà verò eorum opinionem haud unquam probarim, qui Zedoariam legitimum esse Costum contendunt. Siquidem his nec Dioscorides adstipulatur, nec etiam Galenus. Ille quidem quod Helenii radicibus, quæ vegetæ magnæq; sunt, costum adulterari scribit: hic verò quòd pluribus in locis asserat costum ex discussoria, & adstringente constare facultate: adeoq; eximii fragrantisq; esse odoris, ut non minus ad unguenta odorata paranda ejus apud antiquos invaluerit usus, quàm Malabathri, Amomi, Casiæ,

Pseudocostus.

Pseudocosti à Costo discrimen.

Pseudocostum quale melius & quibus polleat viribus.

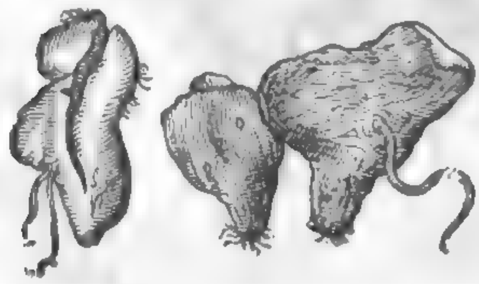
Angelica, Costus quibusdam.

Zedoaria costus quibusdam.

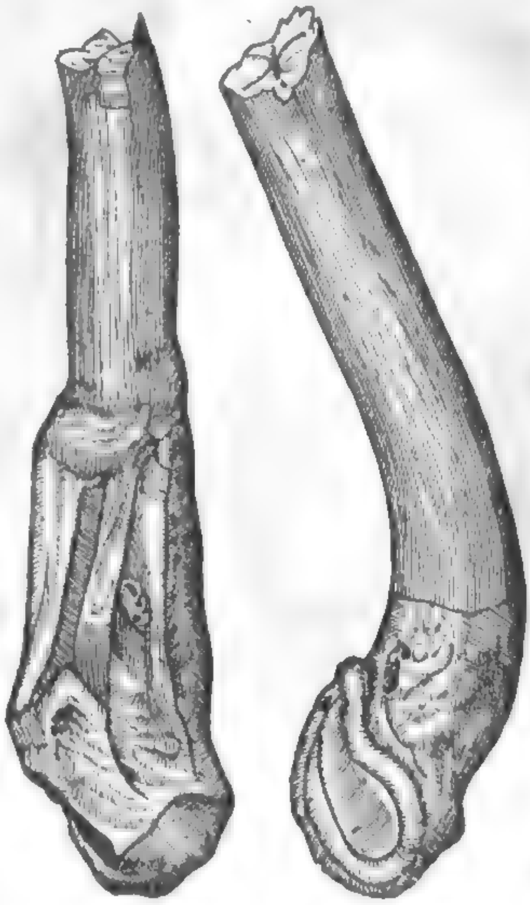
Caſſia, atq; Myrrha. Quibus tamen tum notis, tum facultatibus prorſus Zedoaria deſtituitur; quum potius graviter, quàm ſuaviter oleat. Adde quòd Coſto Galenus leviculam planè amaritudinem, & validam tribuit acredinem, ſed hæc in Zedoaria contrario modo ſe habent, cùm in ea validior amaritudo, & acredo remiſsior deprehendatur. Nec prætereà deſunt calumniatores, qui dicunt, ut nobis inſidientur, Zedoariam non Indicum eſſe coſtum, ſed Syriacum. Sed quis hos non ridebit, quum nuſquam auditum ſit in Syria naſci Zedoariam? Indica enim radix zedoaria eſt, quæ per mare rubrum affertur Alexandriam Aegypti: verùm non ob id negaverim pro Coſto ſubſtitui poſſe zedoariam, ut aliàs diximus in Epiſtolis. Arabici Coſti radices, omnibus aſtipulantibus notis, miſit ad me jam diu Franciſcus Calceolarius, pharmacopœus

Coſtus Arabicus

IV. COSTUS ARABICUS.

V. COSTUS IRIDEM redolens.

Veronenſis, materiæ medicæ ſtudioſiſsimus, quas pluribus de cauſis, tanquam pretioſas, inter mea ſelectiora ſimplicia ſervandas duxi. Indici autem Coſti fruſtum deinde à Cecchino Martinello Ravennate mihi miſſum eſt, quod ſecum ex India attulit, ubi vulgò Coſti ab Indis vocari dicit. Cæterùm etſi duo hæc Coſti genera cum forma, tum ſubſtantia non parùm inter ſe differre videantur, id tamen mihi nullam dubitandi ſuſpicionem affert, cùm videam ex Dioſcoridis lectione, Arabicum ab Indico non parum differre, & hic quoque à Syriaco. Atque cum Arabicus Coſtus cæteros præcellat, illum à Calceolario mihi miſſum, præ cæteris magnifacio. Coſti vires ſcribit Gal. lib. 7. de ſimp. medic. facultatibus, ſic inquiens. Coſtus leviculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatem cõtinet, adeo ut etiã exulceret. Unde ipſo cum oleo perfricant corpus ante acceſsionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic vero etiam in reſolutis, & iſchiadicis, atque in ſumma in quibus excalfacere partem quamvis, aut ex alto in ſuperficiem extrahere aliquem humorem eſt opus, ad coſtum confugitur. Eadem de cauſa urinas, menſesq; provocat: & ad rupta, convulſa, ac laterum dolores convenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi ineſt, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas velut ex ſole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua, aut melle uſurpant. Ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo. Κόςος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Coſtus, Arabicè Koſtos, ſive Chaſt, & Italicè Coſto. Pſeudocoſtus, Coſtus vulgaris: Italis, Coſto baſtardo, & Coſto di Puglia.

Coſtus Indicus.

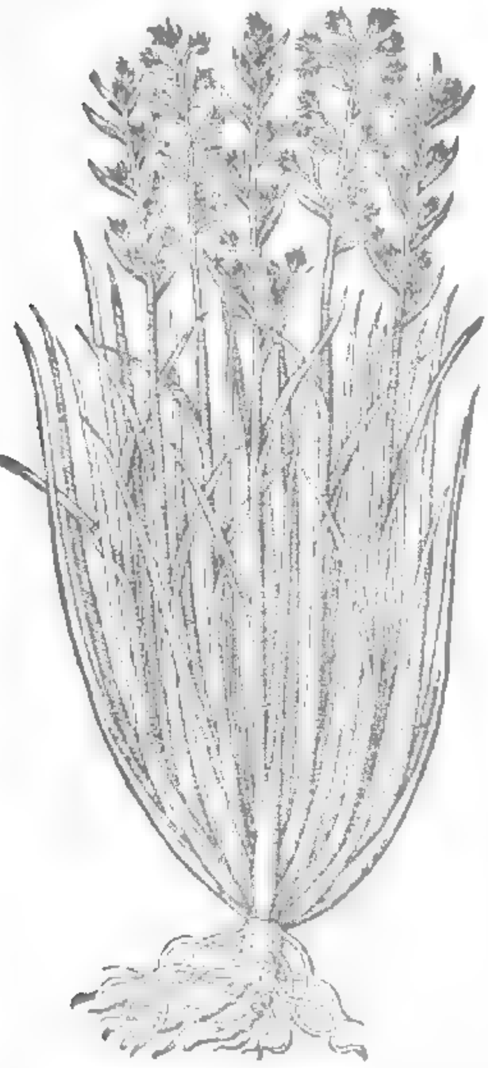
Coſti vires ex Galeno.

Nomina.

Coſti Arabici, Indici, & Syriaci: ſeu albi, nigri, & buxei meminit Dioſcorides: at Plinius lib. & cap. 12. tantum nigrum, & quod melius ſit candicans, novit: & Theophraſt. 9. hiſt. 7. coſtum inter ea quę ad unguenta apta ſunt, nominat. Nec quèm moveat officinarum ſententia, quæ in dulcem & amarum diviſere, ſiquidem omnis coſtus Galeno amarus ſit, & ſolum recentiores Græci (inter quos eſt Actuarius) qui Arabes ſunt ſecuti, coſti dulcis meminere: imò is quem dulcem vocant, amarus, & quem amarum nominant, dulcior guſtu ſentitur. I. Verùm quem coſtum amarum nominant, ut & Lon. & Tab. Helenii Comageni radix eſt, apud Dioſcoridem, quo coſtum adulterari monet: quare Inula Comaginea Cord. hiſt. & Coſtus Comagineus adulterinus officinarum, Lob. icon. Quæ ſanè radix adfertur, vel per tranſverſum inciſa (quæ noſtrum Helenium orbiculato rugarum habitu refert) vel per longum ſecta II. At coſtus officinarum dulcis, quo nomine Lon. & Tab. utuntur, Coſti pharmacopolarum major ſpecies, Camer. in Matth. D. notatus, dicitur. Notare convenit, ſæpe coſti vice in officinis uſurpari radicẽ per tranſverſum in taleolos ſectam, foris fuſco, intus candicãte colore: cortice craſſo, ſubſtantia rara, guſtu admodum acri &, odore cùm teritur, rancidam pinguedinem olens: quæ ſanè Thapſiæ majoris radix eſt, & non ſine periculo intra corpus ſumitur. In hac ergo radicum incertitudine, ſuaſerim Zedoariam Coſti loco aſſumendam: maximè cùm non deſint, qui Coſtum Arabicum, alii qui Syriacum, ſtatuant ipſam Zedoariam. III. Pſeudocoſtus Matth. & Lugd. Panacem coſtinum nominamus: Coſtus vulgaris Caſt. Herba coſta Cæſ. Panax chironium Theoph. Cam. hor. cui & ferula ſagapenifera quorundam. IV. Coſtus Arabicus Dioſcoridis. C.B. & Cam. Zingiberis effigie coſtus Arabicus & Syriacus, Adv. & Lob. Coſti quoddam genus Zingiberis radicibus ſimile, Cluſ. in Garz. Coſtus Arabicus vel Syrius, Tab. Coſtus Syriacus & Arabicus Lugd. V Coſtus Iridem redolens, an Indicus Dioſcoridis? C.B. Coſtus Indicus, Cluſ. in Garz. Lugd. Tab. Coſtus facie radicis centaurii majoris, Lobelo.

a Meum. μῆον.

JUNCUS ODORATUS. Σχοῖνος ἀρωματικός. CAP. XVI.

ODoratus Juncus in a Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alii teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque est usus. Vim urinæ ciundæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggravat, modicè adstringit, cōminuit, excoquit ac venarum spiracula laxat. Flos ejus in potu utilis sanguinem rejicientibus, doloribus stomachi, pulmonis, jecinoris, & renum: miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo [fastidiis stomachi,] hydropicis, convulsis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum vulvæ inflammationibus, ad desidentium fotus, utile est.

δυσώδεσι στομάχοις. i. graveolentibus stomachis Antiquus codex.

Junci odorati cōsideratio.

JUncus odoratus, officinis Squinanthum vocatur: quæ vox, quamvis depravatè, ex planta, & floris nomine componitur, in unam utriusq; junctis dictionibus. Namq; squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quàm duas hasce Græcas dictiones σχοῖνος & ἄνθος, quæ Latinè florem junci significant: σχοῖνος enim juncum, ἄνθος verò florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur, quod tamen mirum non est, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis: his præterea Juncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem nescio quomodo schœnanthon, id est, junci odorati florem multi vocent, cum nobis floris copia non adeò suppeditet. Nam etsi tota advehatur herba, sunt tamen ejus superiores partes à camelis sæpe depastæ: vescuntur enim ea, & delectantur maximè: hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda quàm probanda videntur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in universum schœni flores depascantur, ut nulla penitus supersit planta, cui flos non devoretur. Ego enim eorundem florum plenam habeo arculam, quorum partem Venetiis ad me misit Albertus Martinellus pharmacopœus ad Angeli Myropolium, partem verò Veronæ Franciscus Calceolarius materiæ medicæ admodum studiosus, qui odoris suavitate atq; fragrantia, quin etiam cæteris qualitatibus omnibus, quæ in Schœnantho requiruntur, ita præditi sunt, ut quispiam sanæ mentis eos hallucinari manifestò deprehendat, qui communis usus odoratum Juncum adulterinum esse contendunt. Hos itaq; flores Syris, primus in Italiam misit Cecchinus Martinellus, Alberti præscripti frater, qui non parvo labore ex Arabia sibi afferri curavit. Planta est Juncus odoratus peregrina, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos convehitur. Nascitur in Arabia, Syriaq; cum in campestribus & pascuis, tum etiam ubi lacus quodam tempore siccantur.

Junci odor. descript.

Folia habet Caricis vel zeæ, robustiora tamen, sursum spectantia, & sese stipantia, è quibus culmi exeunt zeæ modo geniculati, in quorum summitate flores habentur odorati. Radix est illi ima parte villosa odorataq;, sed odor tractu temporis deperditur. Referunt quidam nasci odoratum Juncum etiam in Apulia: quin & in Campania provenit, ut Brasavolus inquit Plinii auctoritate. Sed vereor, ne hallucinetur, quod nec inde flores afferantur, nec palea: neq; etiam id Plinius affirmanter asserat. Is, quo Seplasiarii passim utuntur, non affertur aliunde, quam ex Alexandria. Cæterùm non parva quidem diligentia, dum emitur, est adhibenda: quandoquidem non desunt impostores, qui ad merces augendas, schœnum palearum & herbarum quibusdam festucis adulterent. Præterea videndum est, ne vetustate exoleverit: facilè enim (ut in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc vis omnis evanescit.

Monachorum opinio explosa, dum Jūcum odoratum offic. spurium cēsent.

Scribunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, odoratum Juncum, quo passim officinæ utuntur, spurium & illegitimum esse, cum hæ palea (ut eorum verbis utar) Dioscoridis schœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ usui congruas illi inesse contendunt, sed capillorum modo tenues: deinde paleas ipsas nullam gustantibus acrimoniam relinquere, nulloq; rosarum odore fragrare, si manibus confricentur: nec postremò juncum aliquem proferre, sed calamos geniculis interceptos tritici vel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioscoridem oscitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento proculdubio falsum esse deprehenditur. Quod autem Dioscoridem oscitanter legerint, cùm dicunt schœnum juncum proferre, non calamum, facilè patet, quandoquidem contrarium scribit Dioscorides, ubi schœni usum reddit his verbis. χρῶνται δὲ τῷ ἄνθει, καὶ τῷ καλάμῳ, καὶ τῇ ῥίζῃ: id est. Usus est floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis usus schœnos acrimoniam non habet, pariter falsum est, quippe, ut experimento quotidie comprobari potest, qui non longo tempore consenuerit, linguam mansu vellicat. Quibus palam est, Monachos vel nunquam schœnum degustasse, vel si degustarunt, illum adeò vetustate exoletum fuisse, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremq; amiserit. Quòd autem nostri schœni radices tenues sint, nihil ad historiam refert: sive enim tenues sint, sive crassæ, eas non descripsit Dioscorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attritis rosarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum sententiam affirmandum putaverim, communis usus schœnum legitimum, & probatissimum esse.

Fuch. lapsus. Anguill. reprehēditur.

Sed ii quidem adhuc magis reprehendendi videntur (non tamen ut eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compositione scripserint, radicem galangam vocatam legitimum esse schœnum, ipsamq; galangam ad nos afferri, quod prorsus à veritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchsium errasse crediderim, quippe qui scripserit sua in methodo, schœnianthi stipites nullam acrimoniam mansu relinquere. Est etiam Anguillarius, qui Monachorum fortasse sententiam sequutus, pluribus contendit

tendit schœnianthum communis usus, esse adulterinum. Primùm quòd caulem non habeat Cyperi, ut Dioscorides in Cypero testatur: deinde quòd ejus radices similes nostro vocato Phu haudquaquam conspiciantur: præterea, quòd antiquis usus fuerit florum, caulis, radicum, non foliorum, quibus tantùm nobis est usus. Ad hæc quòd in nostratis tum caule, tum radice nullus prorsus odor percipiatur, nec sapor, sed tantum in foliis, quibus non utitur Dioscorides. Hæc itaq; sunt Anguillarii argumenta, quæ non parum fortasse valere putaret, qui aliorum sententiam non audierit. Ego verò hisce argumentis ne minimo quidem ungue à priori mea opinione amoveri possum: siquidem ante Oribasium nulla Dioscoridi erat Cyperi descriptio, id est, nec foliorum, nec caulis, nec seminis, nec radicis: quo fit ut illa omnia in Dioscoride addita crediderim: adde quod in omnibus exemplaribus Dioscoridis, quæ ad manus sunt, non legitur Cyperum odorati junci modo calamum proferre, sed junci simpliciter, etsi odorati perperam addiderit Ruellius, id quod ipse videtur apertè satis demonstrare Dioscorides cùm dicit: χρῶσι δὲ τὰ ἄνθη, καὶ τῶν καλάμων. Siquidem Cyperi caulis nullam prorsus calami faciem refert, cùm rotundus non sit, sed angulosus, alba farctus medulla, non inanis, nec ulla in parte geniculatus, ut calamus: ideoq; Schœnianthum, rotundum odoratum Juncum vocat Galenus lib. 6. de compos. medicament. secundum locos. Ad hæc non reperio scripsisse usquam Dioscoridem, Phu radicem habere Schœnianthο similem: sed quod Phu superior radix, quæ digiti minimi crassitudinem æquat, ex obliquo adnatas habeat fibras, sive exiguas radices iis ferè similes, quæ in Junci & Ellebori nigri radicibus visuntur. Nam ita habent Dioscoridis verba: ῥίζα δὲ ἡ μὲν ἀνωτέρω, περὶ δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγια δὲ ἐκπέφυκεν ἔχει καθάπερ σχοῖνος ἢ μέλας ἐλλέβορος: quibus linguæ Græcæ peritis facilè palàm fiet fibras tantum, quæ in Phu radice habentur, Junci simpliciter, non odorati Junci fibris (ut hic quoq; somniavit Ruellius) comparasse Dioscoridem. Quod verò nostratis odorati Junci non veniant in usum caules & radices, sed tantùm folia, præter Dioscoridis sententiam, quòd nulla odoris saporisq; vis in hisce partibus reperiatur, id evenire crediderim, non quòd sit verũ Anguillarii argumentum, (sunt enim omnes ejus partes odoratæ) sed quòd ita post Dioscoridis tempora invaluerit usus, quandoquidem Galen. universa utitur planta libr. 8. de simpl. medic. facultat. Ego quidem mihi testis esse possum, habere me nunc ad manus aliquot odorati Junci plantas, quarum calami ac radices non minus sunt acres quàm folia: quo fit ut putem rotundum odoratum Juncum, qui non fuerit exoletus, nunquam degustasse Anguillarium, ut nec Fuchsium. Postremò, si natale solum ac vires nostri Schœnianthi rectè quidem examinentur, id proculdubio ex Arabia Alexandriam Aegypti importari nos facilè negotiatores certiores reddent: & legitimi odorati Junci viribus præditum esse omnes testabuntur Medici, qui curandis ægris sese totos dedêre. Schœni vires prodidit Galenus lib. 8. simpl. medicam. ubi sic habet: Schœnanthos modicè calfacit modiceq; etiam adstringit, nec planè à tenuitatis natura alienus est. Aperit, digerit, pellit, incidit, excoquit, modicè adstringit. Quocirca his de causis urinam movet, mensesq; ciet adhibitum sive in fomentationem, sive in potionem: prodest & jecoris, & stomachi, ac ventris inflammationibus: magis eo adstringit radix: quod verò florem vocant, calidius est. Porrò in omnibus sui partibus, in aliis magis, aliis minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, sive sanguinem rejicientibus exhibentur, commiscetur: Decoquitur ex gallinaceo jure tota planta, fitq; hinc potus admodum utilis fœminis, quæ uteri doloribus in puerperiis laborant. Miscetur Antidotis.

Junci odorati vires ex Galeno.

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικὸς, Græcis: Juncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Camels-Hew/ Germanis: Paja de la Meca, sive Paja de chamellos, Hispanis: Pasture de chameaulx, Gallis nominatur: Bohemis, Sitii Vuanne.

JUNCUM odoratum hoc loco proponit Dioscorides, quia aromaticus est, idcircò de eo inter aromata egit: at palustrem, cùm non sit aromaticus, in quartum librum rejecit. Licet Græci plerunq; ut Hippoc. de nat. mulieb. σχοῖνον absolutè scribant, tamen idem de morbis mulieb. σχοῖνον εὐώδεα, καὶ εὔοσμον, καὶ εὐώδεα vocat: quibusdam σχοῖνος μυρεψικὸς, quòd in unguenta recipiatur. Celsus, ut à Junco palustri, & à Cypero seu junco anguloso odorato distinguatur, juncum rotundum nominavit: quare Juncus rotundus odoratus nominari poterit, Juncus quintus & odoratus, Dodo. gal. Juncus odoratus. Lob. Clus. in Garz. Lac. Castor. à Costæ. Cæs. Lugd. Schœnus, id est, teres odoratus Juncus, Cord. hist. & in Diosc. Schœnanthum, Lon. Tab. Cam. cui & juncus floridus seu aromaticus.

Κάλαμος ἀρωματικός. CALAMUS ODORATUS. CAP. XVII.

CAlamus odoratus in India nascitur. Melior est fulvus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula, albicans, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquanta acrimonia. Urinam potu ciet: quare cum graminis, aut apii semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum vitiis, stillicidio urinæ ruptisque commodè bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

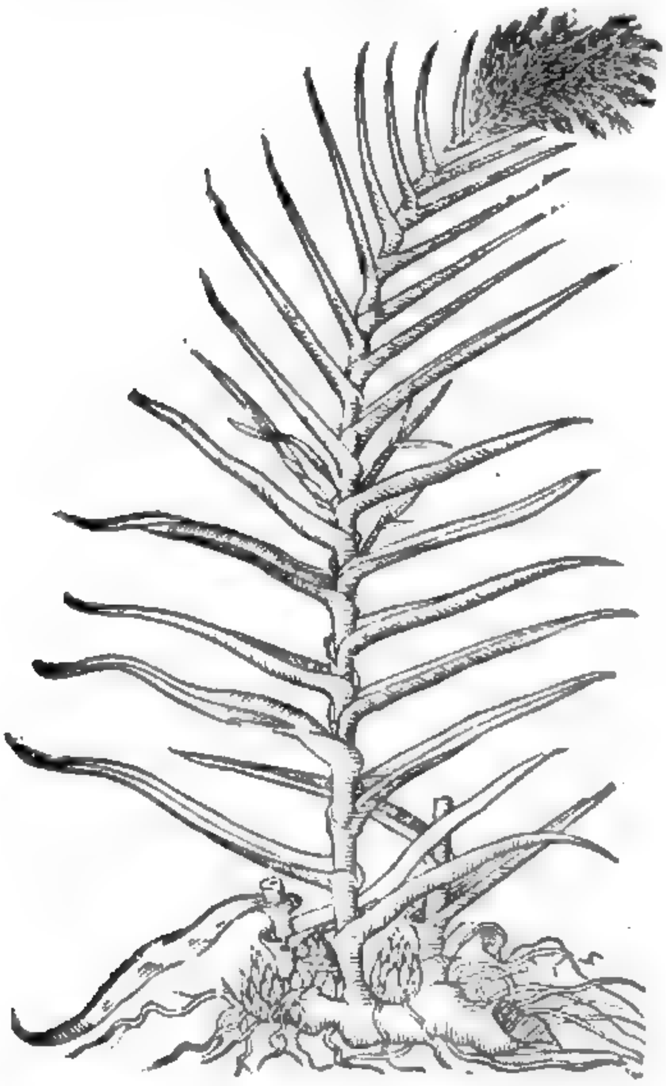
Calami historia ex Theophrasto.

CAlamus, & Juncus odoratus (ut Theophrastus est auctor lib. 9. cap. 17. de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem parvum valle minima exeunt (non, ut quidam dixêre, inter Libanum, atq; Antilibanum) inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quà verò calamus, & juncus proveniunt, lacus in amplius spatiatur, juxtaq; eum palustribus siccatis isti assurgunt: occupant locum plusquam triginta stadia. Virides nequaquam esse videntur, sed sicci: forma verò nihil ab aliis differunt. Locum ingredientis protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, ut quidam referunt: hic enim locus à mari plus est, quàm stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratissimam esse inter omnes constat: hæc de Calamo Theophr. Cui etiam subscribit Plin. lib. 12. cap. 22. ubi sic habet: Calamus quoq; odoratus in Arabia nascens communis Indis, atq; Syriæ est: in qua vincit omnia à nostro mari centum quinquaginta stadiis. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (ut quidam existimavere) Antilibanum, in convalle modica juxta lacum, cujus palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & juncus odorati gignuntur: nil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo invitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistula araneum, quod vocant florem: præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, ut integer sit, damnatur alibi. Melior quo brevior, & crassior, lentusq; in frangendo: hactenus Plinius. Sed certè satis palam esse arbitror (ut in acori cõmentariis diximus) quàm magno ducatur errore Brasavol. Ferrar. quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimũ odoratum Calamum illam esse radicem, quæ temerè omnibus in phar-

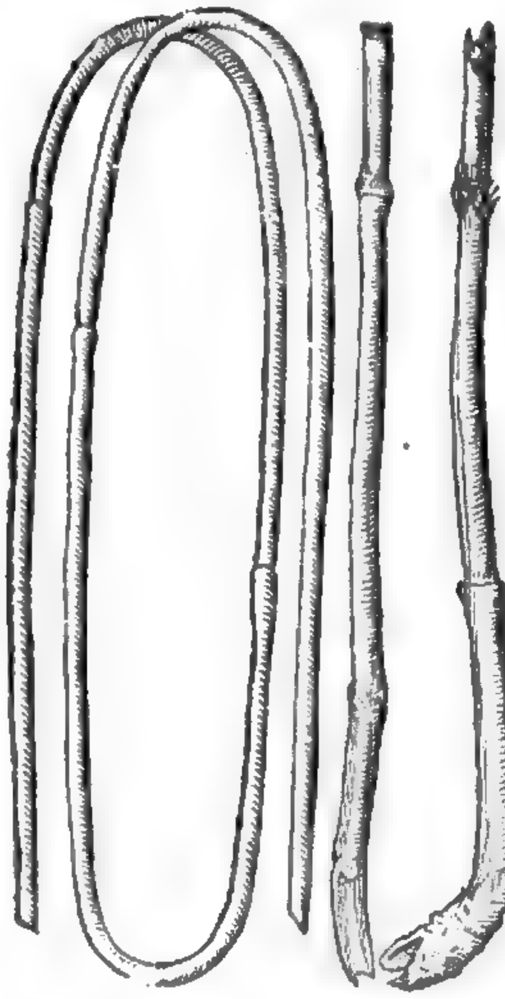
Ex Plin.

Brasavoli error, calamũ odoratũ, Acorum offic. credentis.

CALAMUS ODORATUS.

CALAMUS ODORATUS LIBANI.

pharmacopolis illius vicem explet, quamq; verum esse acorum superius pluribus rationibus comprobavimus. Quandoquidem primum ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophrastus & Plinius, non differre hunc forma à reliquis sui generis. id est, ab omni arundinum genere, utiq; constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistula (hoc est cavitati) inest araneum, quod vocant florem: non autem radici, ut falsò contendit Brasavolus, araneum illud inveniri in vulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. 24. cap. 11. dum plura arundinum genera, & vires recenset, idem apertissimè ostendit, his verbis. Arundinis genera 29. demonstravimus, non aliter evidentiore illa natura, quam continuis iis voluminibus tractavimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; nascitur, odorum unguentorumq; causa, urinam movet cum gramine, aut apii semine decocta: cit & menstrua admota: medetur convulsis duobus obolis pota, jecinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisq; cum resina: hæc Plinius. Sed præterea vulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transversim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut

Calamus odoratus non est radix.

eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (ut apertè ostendimus) nil aliud est quàm arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus evidenter apparet: quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia, nulla tamen usquam inventa est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat: nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaq; rationibus Fuchsii quoq; sententia improbanda mihi videtur, quippe qui putaverit in sua methodo, vulgarem officinarum calamum veri odorati calami esse radicem.

Fuchs. opinio improbata.

Porrò minimè quidem compertum habeo Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus vires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè investigavit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quam tamen in acoro haberi Galenus prodidit, qui calami odorati vires pluribus descripsit. lib. 8. simpl. medicamentorum sic inquiens: Calamus odoratus leviculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia ejus terrena est & aërea, in caliditatis frigiditatisq; conjugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam movet, & facultatibus, quæ jecori, & stomacho imponuntur, misceri potest: tum in fomenta quoq; uteri quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaq;, habeaturq; secundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant, valentius tamen desiccent, quam excalfaciant. Inest quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo verò non multum adest: hæc Galenus.

Calami odorati vires ex Galeno.

Quibus facilè patet, Calamum officinis vocatum, legitimum esse nequaquam, major enim illi inest acrimonia, quam suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc ævo destitutos fateri non dubitaverim, id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto.

Calamo odorato destituimur.

Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (ut mea quidem fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponendum esse velint: quam equidem sententiam ut hactenus probaveram, ita etiam literis mandaveram. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum videtur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant quæ contrariam facultatem sortita sunt, cujusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos, ideò non temerè cogor mutare sententiam, atq; ab illis desciscere: sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus.

Muscus arboreum malè Calamo substituitur.

Ejus nomen Græcum est Κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum Calamo odorato, Calamo aromatico.

Nomina.

Calami.

Calami duo prima genera sunt, alter vulgaris seu palustris, & alter odoratus aromaticus, hic Hippocr. de natur. muliebri κάλαμος, Calamus odoratus Plinio, Dod. gal. Cast. Calamus Arabicus, Plutarcho, Alexandrinus, Celso: Calamus aromaticus, Theoph. & Galeno dicitur: ut & Lac. Lon. Tab. At Lobelus calamum odoratum Libani proponit, cui similem Camer. in Matth. habet. (cujus frusta à Cl. viro Bernhardo Paludano Frisio una cum aliis accepimus) qui an cum Matthioli conveniat, consideratione dignum. Verùm cùm officinæ vero destituantur Calamo aromatico (ipsarum enim Acorus est) substitui poterit cum Galeno, Cardamomum, vel hujus loco Squinantum ipsorum, cum sapore & odore penè conveniant Calamus & Juncus: si & hoc exoletum sit, Calamus aromaticus, officinarum sit succedaneum, sed in minori dosi, cùm in caliditate & siccitate gradu uno Calamus aromaticus officinarum, Calamum Dioscoridis superet.

βάλσαμον. BALSAMUM. CAP. XVIII.

Balsamum arbor albæ violæ, *a* lycii, sive pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò virens. In Judæa solùm quadam valle, & Ægypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate.. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum vocant, quasi demessile: fortasse quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Æstivis sub ortu canis ardoribus, arbor unguibus ferreis inciditur, manatq; è plaga *b* succus, quem Opobalsamum vocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septemve congii cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. *c* Succi probatio est, ut sit recens, validi odoris, syncerus, non ad acorem vergens, dilui facilis, lævis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed variè vitiatur misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani unguento: item susino, metopio, melle, aut *d* Cypria cera liquida. Quod maleficium facile deprehenditur: namque merus in laneam vestem fusus, *e* neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quin etiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lactescit: vitiatus verò olei modo innatat, se convolvens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum vocant, probatur recens, *f* sarmento tenui, fulvum, odoratum, quadantenus opobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit usus: quare eligatur flavum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, fervens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignavia, sapore piperis. Efficacissima vis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vulvæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: ulcera sordida expurgat, & cruda concoquit: urinam potu ciet: ægrè spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitum haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa præcipua authoritas succo, secunda semini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum vitiis, tussi, ischiadicis, comitialibus, vertiginosis, orthopnoicis, urinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm utile est: vulvam aperit in desessionibus balnearum decoctum, & humorem evocat. Lignum easdem habet vires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis, venenatorum ictibus opitulatur: urinam cit, ad capitis vulnera cum sicca Iri convenit: squamas ossium extrahit, & ad unguentorum spissamenta additur.

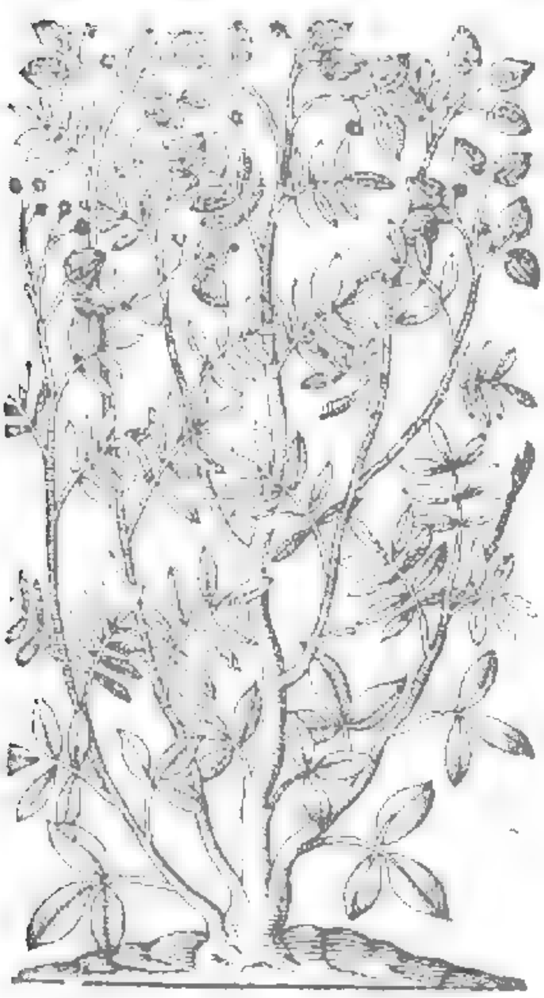
a Meum, & Drag. non habent.
b Meum, ὀπὸς i. liquor.
c Meum, τοῦ ὀποῦ i. liquoris.
d Omnia exempl. κηρωτῇ μυρσίνῃ ἢ κυπρίνῃ λείᾳ. i. cerotum myrteū, aut Cyprinum læve.
e Omnia exempl. κηλῖδα οὐ ποιεῖ οὐδὲ σπίλον. i. maculā non facit, neque notam.
f λεπτόκλαδος. i. habens ramos tenues.

Antiquitus balsamum (ut Plinius libro 12. cap. 25. est auctor) in duobus tantùm hortis, utroq; regio, altero jugerum viginti non amplius, altero pauciorum, uni terrarum Judææ concessum erat: sed postea propagata admodum suis species, cùm Judæa ipsa simul cum Balsamo Romani potiti sunt, qui veluti politicarum pretiosarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; stirpem raram non esse tulerunt: itaq; eam malleolis serendo, atq; iterando, non secus ac vites in collibus propagantur, latius accreverunt. Quocirca Justinus quoq; hæc de Balsamo memoriæ prodidit: Opes gentis Judaicæ ex vectigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam cincta, ad instar castrorum clauditur: spatium loci ducenta millia jugera, nomine Hierico dicitur, in ea valle sylva est & ubertate, & amœnitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur: quanquam species hujus insignis, ac pretiosæ arboris plurimum adaucta sit: hæc Justinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. 16. suæ geographiæ, ubi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat: hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia est, & Balsami viridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, & cytiso, & terebintho persimilis: ejus corticem vulnerantes, succum in vasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Judæa nasci balsamum eodem libro idem testatur, præter Plinii, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam balsamum, & quædam alia planta valde odorata: hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Bœticis, magnitudine fruticis myrti, foliis amaraci, sub cujus umbra innumeræ apricantur viperæ, & suavissimo ejus liquore aluntur. Sed quonam modo sit factum (ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Judæa sit penitus destituta, cùm olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certo sciam probatissimorum virorum testimonio, qui ex Italia solventes pluries in Aegyptum navigarunt, in urbe quam Cairum vocant, Balsami viridarium extare, illud fortasse evenisse putandum est, quòd è Judæa ab Aegypti regibus, quibus universa subjiciebatur Syria, omne in universum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoque provenire antiquorum monumentis mandatum est, ut ex ipso Dioscoride constat, atq; etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. 4. ubi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neque lachryma, neque semen, neque lignum, neque cortex importantur, nisi adulteriis, & imposturis vitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorum, ut auctor est Theophrastus, qui hæc de Balsamo lib. 9. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandavit. Balsamum in valle Syriæ provenit: ejus hortos duos tantùm affirmant, alterum viginti jugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punica

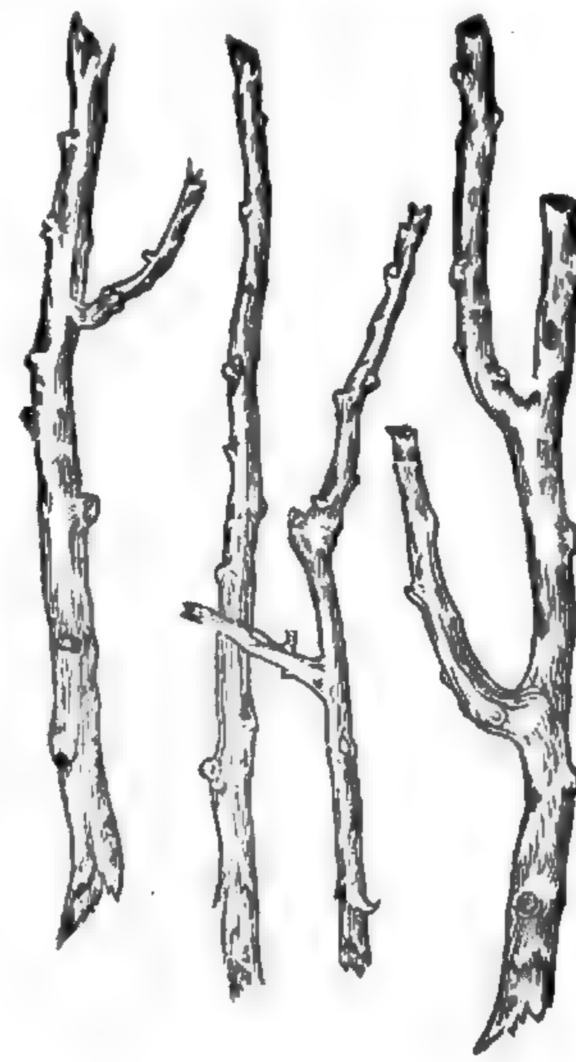
Balsami consideratio.
Balsami historia ex Justin.
Ex Strabone.
Ex Pausania.
Judæa Balsami plantis destituitur.
Balsamū in Aegypto.
Theoph. de Balsamo.

micæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò virens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus est, & magis quàm lachryma. Colligi lachrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit: collectum verò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse, vix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò ut ex parvo spatium perlongum odor valeat permeare. Verum syncerum ad nos nullum advehi, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus vitiari, quod in Græcia venditur. Ideoq; Galenus lib. 1. de antidotis narrabat,

BALSAMI ARBOR.

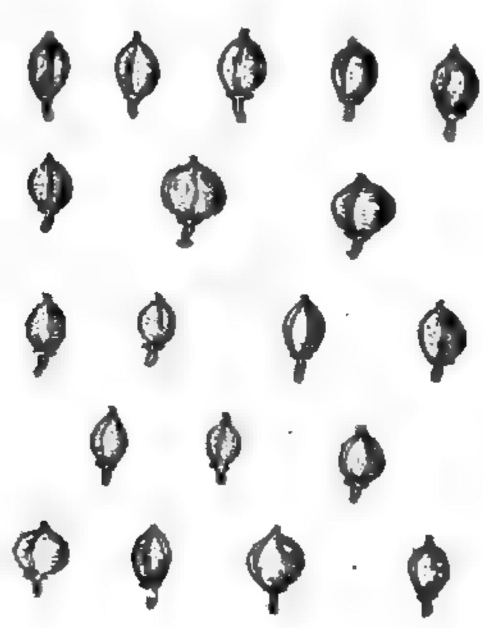

Xylobalsamum officinarum.

Opobalsamum.

Carpobalsamum officinarum.

cùm non ignoraret, opobalsamum diversis modis adulterari posse, ita ut difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret: voluitq; synceræ ejus lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus vitiati circumferebantur. Legitimum autem opobalsamum notis omnibus comprobatum, vidi tamen ego apud Imperatorem Ferdinandum Primum, Dominum meum clementissimum, à Solimano Turcarum Imperatore dono missum, quibusdam cum nonnullis aliis muneribus. Cui simile omnino mihi visum est illud quod anno superiore detulit ad me Tridentum Franciscus Calceolarius Veronensis, rei medicæ admodum peritus: id ille acceptum referebat Reverendissimo Danieli Barbaro Electo Aquileiensi Patriarchæ, ad suam parandam Theriacam: itaq; mirari desinant invidi, si eam præ cæteris jure optimo laudaverim, atq; prætulerim. Modus autem incidendi corticis, ut inde liquor effluat, apud auctores sanè varius est: quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt unguibus ferreis scalpi, ut inde vulnerato cortice fluat lachryma. Plinius verò contra, si ferro incidatur, statim siccari, atq; emori scribit: ob idq; qui opobalsamum colligunt, inquit, vitro, lapide, osseisq; cultellis ad corticem vulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitaverim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cavere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam revocare. quod si unquam opobalsamum venale inveniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum venturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quò clarè cognoscatur omnibus iis præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur. Ad hæc Balsami fructus, sive semen, quod CARPOBALSAMUM vocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flavum sit oportet, farctum ponderosum, gustu mordens, & fervens in ore: non autem nigrum, leve, inane, non acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circumfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen

Cortex Balsami ut incidatur.

Carpobalsamũ non legitimum.

hyperico

hyperico simile, quod etiam Dioscoridis ævo à Petra Palestinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno evenit, quod Xylobalsamum vocant officinæ Græcos secutæ, quippe quod passim in iis habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert.

Xylobalsamum.

Corticis non meminit Dioscorides, quamvis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoque in usu medentium esse. Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultat. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò ut odoratum sit. Sed liquor ejus subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, ut quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus ejus persimilis generis facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partium inferior.

Balsami vires ex Galeno.

Placet eidem Galeno (ut in libello de suppositiciis medicamentis illi adscripto legitur) ut Balsami vice stacte myrrhæ, aut oleum, in compositis medicamentis commodè inseri possit: xylobalsami verò loco leucoii radix. Porrò quid carpobalsami vice supponendum sit, nullibi apud eundem reperi, tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarii Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, vel laurinum, vel gummi hederæ, subjiciatur, pro carpobalsamo hederæ corymbus: & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum, tantam ille hederæ tribuit auctoritatem.

Succedaneum balsami.

Sed alia est opinio nostra: Nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, vel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, vel laurinum: pro xylobalsamo agallochum: & pro carpobalsamo vulgares cubebas. Quod autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, plerique rei medicæ studiosi id mecum sentiunt. Sed addam præterea, quòd si eæ mandantur, dentibusve conficiantur, mordent gustum, ferventes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt, quas nimirum qualitates Balsami fructus inesse Dioscorides testatur.

Cubebæ pro Carpobalsamo.

Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio viro alioqui doctissimo planè dissentiamus, namque in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoii radicem supponendam censet: eo quidem argumento (ut inquit) quòd ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verùm cùm ipse nusquam (quod quidem legerim) in legitimis Galeni libris invenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, vel viribus proximam facere leucoii radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neque facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsii probem sententiam.

Fuchsii opinio improbata de succedaneo Carpobalsami.

Cæterùm affertur jam (ut audio) ex occidentalibus Indiis liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lachryma lacteo colore sit, crediderim potius novum liquorem hunc veram esse stactem, vel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idque non esse penitus abre, si quispiam eo Balsami loco uteretur.

Balsamũ Indicum novum.

Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerent, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciundi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cujusque libram: thuris albi, ladani, cujusque unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum, cassiæ odoratæ, zedoariæ, cujusque drach. sex: nucum myristicarum unc. quat. macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloes hepaticæ, myrrhæ, cujusque unc. unam & semis: castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamitæ pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lachrymæ sanguinis draconis sescunciam: florum lavendulæ unc. quatuor, olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in pulverem contenito, liquoribusque admisceto, & vitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentissimè vi commensurati ignis oleum elicito.

Balsami factitii conficiẽdi ratio.

Primùm enim clarissima tenuissimaque emanat aqua, tenuissimarum utique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuem, & crassam, quod oleum Balsami vocant. Postremò vero id manat, quod Balsamum vocant, rufo colore. Aqua quæ primo fluxit, ventriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum juvat: siquidem tum pituitam, tum flatum valenter consumit: sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi vino, aut jure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè nervorum vulneribus, compaginum cruciatibus, convulsis, resolutis, comitialibusque succurrit. Ultimum vero oleum hæc omnia similiter præstat, verùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ brevitati consulentes silentio involvenda duximus.

Balsami factitii vires.

Nomina.

Βάλσαμον sic Græce dicitur, ut Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.

Balsamum duplex est, naturale & artificiale: naturale aliud veterum, aliud recentiorum: veterum est Judaicum, de quo Dioscorides, Theophr. Galenus, Plinius, Pausanias, Strabo, Justinus multa: arbuscula foliis rutæ proximis, floribus albæ violæ similibus (ut figura hic ex Prospero Alpino adposita, qui eleganter de eo scripsit, exprimit) fructu Terebintho magnitudine, figura & colore farcto ponderoso, gustu in ore fervente: quod in India & Ægypto provenit. Ex quo tria in usum assumuntur medicum, succus, fructus & lignum arboris. Succus Opobalsamum ex inciso caudicis cortice parte superna sub canicula colligebatur: hujus succedaneum Galenus stacten fecit: potest substitui Balsamum Peruvianum, vel in hujus quoque defectu, Terebinthi genuini liquor lympidissimus, cum viribus opobalsamo respondeant: alii sumunt oleum Caryophyllorum: alii oleum nucis moscatæ. Fructus Carpobalsamum dicitur, & quod officinæ habent adpinximus, quos veros Balsami fructus esse, statuit Alpinus: at quia exoleti & cariosi habentur, sunt qui semen Terebinthi, vel Lentisci immaturi, cum horum vires Carpobalsamo respondeant, substituant: alii nucem moscatam, alii Caryophyllos: Cubebæ etiam sed in minori dosi, cum gradu uno caliditatis & siccitatis Balsamũ superent, antibalomenon esse possunt. Lignum ipsius Xylobalsamum offic. dicitur, cujus figuram adposuimus, ut apud eos invenitur: huic fortè Lentisci surculi, modò non cariosi sint, sed recentes, nec odorem amiserint, succedere possunt, cum ii sint temperie modicè calfacientes & exsiccantes, moderatè quin & astringant & aromatica sint: alii tamen Maceris & Cyperi æquales partes: alii santalum flavum: alii Cubebas substituunt.

Balsamũ Judaicũ.

Balsamum recentiorum quadruplex est: Indicum, Americum, novum ex Hispaniola & Tolutanum. I. Indicum seu occidentale, quod ex occidentali India in Hispaniam adfertur, liquor est arboris Indis Xilo dictæ punica malo majoris, foliis urticæ similibus serratis & tenuibus: cujus cortice, qui tenuis est, vulnerato liquor tenax, subalbidus, paucus, quem incolæ sibi reservant, effluit. Sed ex ramis & truncis assulatim & minutim concisis, & cum aqua in lebete decoctis, ubi refrixerit, conchis oleum supernatans colligunt, quod ex nigro rubet, odoris suaviss. gustus acuti & aliquantum amari, cujus libra in Hispania nunc tribus aut quatuor ducatis vænit, cum olei unc. una decem aut viginti venderetur. Calidum & siccum est gradu secundo: sumitur in corpus, foris illinitur, & chirurgicis remediis permiscetur. Plura apud Nicolaum Monardem lib. de simpl. Indiæ Occidentalis.

Balsamũ Indicum.

II. Balsamum Americanum, quod ex Americæ, sive novi orbis continente adfertur, seu Peruvianum, liquor est arboris vastæ magnitudinis, ad radicem ramosis, duplicique cortice, quo vulnerato ex medio spacio alba, lympidissima, & odoratissima lachryma effluit, cujus gutta li-

Balsamũ Americanum.

bram

bram prædicti per decoctionem collecti, ut autor est Monardis, præstat. Hujus fructus ciceris aut pisi grano non major aliquantulum amarus, siliqua angusta digitum longa, alba, tenui, includitur. III. Balsamum novum, quod ex insula Hispaniola adfertur, succus est plantæ sponte nascentis, arboris magnitudine, ad duorum hominum proceritatem interdum assurgente, caulibus cinereis, foliis superne viridioribus, acutis, costa per medium divisis, foliis sex digitorum longis, quatuor cum dimidio latis, pediculis rubescentibus, fructu racemoso longo, acinis rubentibus: ex asparagis & summitatibus, ut etiam racemis, expressus succus in aqua ad medias coquitur ad mellis crassitudinem: quo ad ulcera & vulnera utuntur, Balsamo efficacius: Plura apud auctorem generalis Indiarum historiæ. IV. Tolutanum, quod ex continentis quadam provincia inter Carthaginem & Nomen Dei sita, Tolu ab Indis appellata, liquor est arboris pumilæ pino similis, ramosæ, foliis instar Ceratiæ perpetuo virentibus: cujus cortice inciso, arbori veluti quibusdam cochlearibus, e cera nigra confectis, adnexis, liquor colligitur ex rubro ad aureum tendens, dulcis, odore Limonum fragrantiam referens, quod præstantius eo quod ex nova Hispania adfertur, & ad omnia, ad quæ & Balsamum Ægyptium efficax: plura in appendice historiæ Lugdunensis.

Balsamũ ex Hispaniola.

Balsamũ Tolutanum.

10

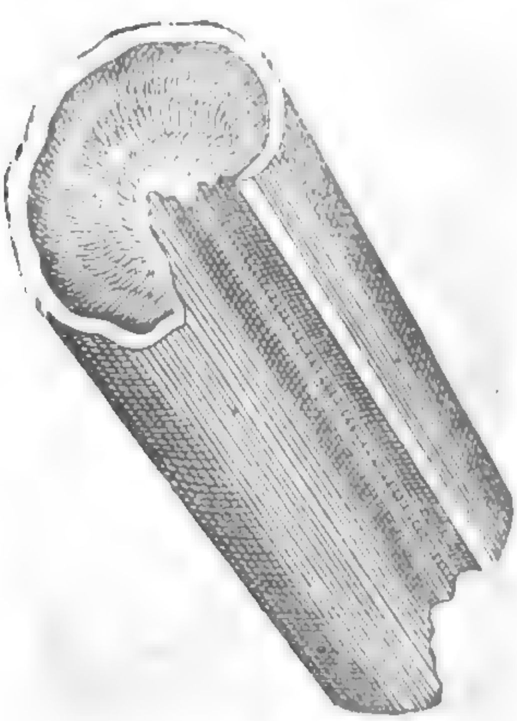
Ἀσπάλαθος. ASPALATHUS. CAP. XIX.

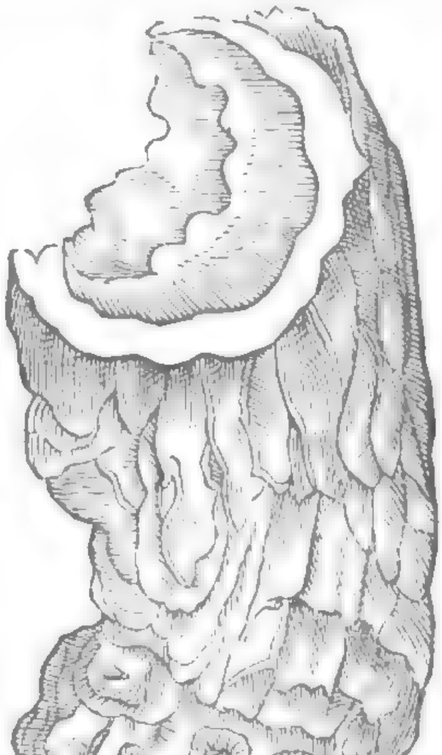
Aspalathus, aliis erysisceptron, frutex est *a* surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria & Rhodiorum insula: quo ad unguentorum spissamenta *b* pigmentarii utuntur. Optimus est gravis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram vergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum ejus genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Unde decoctum cum vino ad tetra oris ulcera colluenda convenit: ad nomas genitalium, & *c* sordida ulcera infunditur: subjectum in pesso, partum extrahit. Alvum sistit ejus decoctum: & sanguinis rejectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesque discutit.

a Meum & Car. ξυλώδης. i. lignosus. *b* Meum μυρεψοί. i. unguentarii. *c* Meum. ὀζαίνας. i. sordida narium ulcera.

20

I. ASPALATHUS RHODIUS. II. ASPALATHUS ROSEUS.

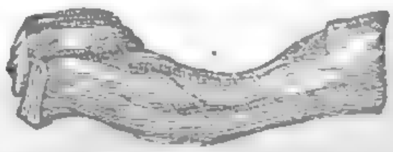

30

40

50

Aspalathus quidem ex Creta, Rhodo vel Syria ad nos (quod ego sciam) non advehitur: quare errant (mea quidem sententia) qui putant Santalum rubrum legitimum esse Dioscoridis & antiquorum Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (ut assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis, & præsertim cum plures in eo desiderentur Aspalathi notæ. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisaban, ubi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia validior accedit ratio, siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis navigationibus ad orientales Indias aliasq́, ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate sylvas unanimiter vidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suaviter odoratus, amarulento gustu: quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est, Quod si quandoq́, odoratum sentitur, id (ut optime norunt periti myropolæ) non evenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum una cum albo & flavo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciverit, qui tamen tractu temporis facilè evanescit. Porrò Ruellius (ni fallor) mediocri censura non vacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli vocant: quo item quondam agallochi vice utebantur myropolia. Cujus materiam cùm & in seplasiis, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicam) coronas ad Deiparæ Virginis salutationes torno conficiunt, diligentissimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim vero ex nigro flavoq́, venosa mihi sese obtulit: rubram autem, & subrubram (ut

Aspalathi consideratio: nõ esse Santalũ rubrum.

60

Ruellius errore notatur, quod Rhodiũ oleastrũ, Aspalathum cẽsuerit. Rhodius oleaster.

Ruellius

Ruellius inquit) nunquam me vidisse ingenuè fateri possum. Adde etiámnum, quòd sit (quemadmodum Rhodii narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abundè proveniens, quæ olivas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, quanquàm sententiæ nostræ non subscribat Anguillarius. Ille Constantinum Myropolam quendam Rhodium testem adducit, ego Rhodios alios à quibus de his omnibus diligenter sum percontatus, qui plantam hanc oleastrum, non Aspalathum vocari dicunt. Itaq; cum nobis Aspalathus desit, qui tamen facilè ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat ejus locum viticis semen : sic enim in Galeni succedaneis scriptum reperio. Atqui manifestò hallucinatos esse cùm Ruellium ipsum, tum Anguillarium, palàm facit Aspalathus, quem mihi primus superiori anno dono dedit Franciscus Calceolarius Veronensis, rei plantariæ peritissimus, & deinde ejusdem Aspalathi truncus humani brachii crassitudine à Bartholomæo Rolleo Medico, & rei medicæ perito, & à Constantino Sylvestrio pharmacopæo Ariminensi ex Cypro Insula ad me missus : cùm huic, qui ejusdem generis est, cum altero a Calceolario misso, nihil penitus desit, quod in legitimo Aspalatho comprobando desiderari possit, & præsertim cùm non solum detracto cortice, purpureo colore rufescat, gustu sit amaro, & materia densitate gravis, sed quòd Castoreum non obscurè resipiat, ut Plin. inquit lib. x 1 1. cap. 24. Cæterùm & illud quidem mirum videri debet, (quod Cyprii referunt rei plantariæ periti) ex centum Aspalathi plantis, vix reperiri duas, aut tres, quæ odoratæ habeantur. Porrò quoniam non ignoro, non defuturos calumniatores, qui (ut eorum est natura) testimonium hoc nostrum impugnabunt, Aspalathi hujusce truncum mihi servo, ut si fortasse eorum aliqui illum videndi, examinandiq; causa ad me concederent, possint suam ipsi accusare protervіam, & mentis amarorem abstergere. si fortasse contigerit, ut ipsis olfacientibus, ego nasum ligno sursum impulso ita protrudam ut inde sanguis profluat & emergat, ita enim puto, futurum mihi negotium ad eorum castigandam temeritatem. Meminit Aspalathi Galenus lib. v 1. simpl. med. sic inquiens: Aspalathus gustu quidem acris simul & adstringens est : facultate verò ex dissimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus verò aliis, austeris scilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione desiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones est utilis : hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri commentarii Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic disserere non alienum duximus. SANTALUM *itaq; in utraq; India*

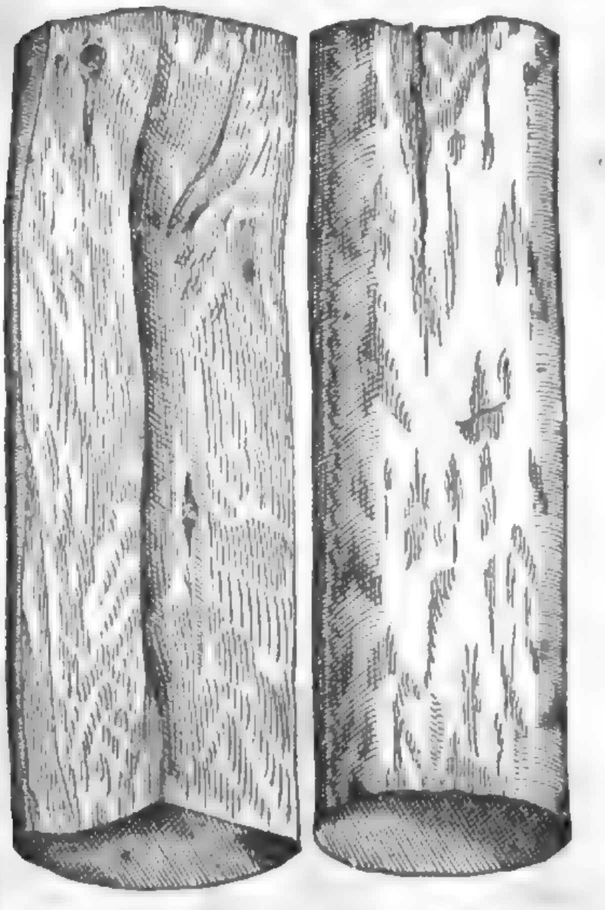
Anguillara notatur.

Aspalathum verum è Cypro allatum.

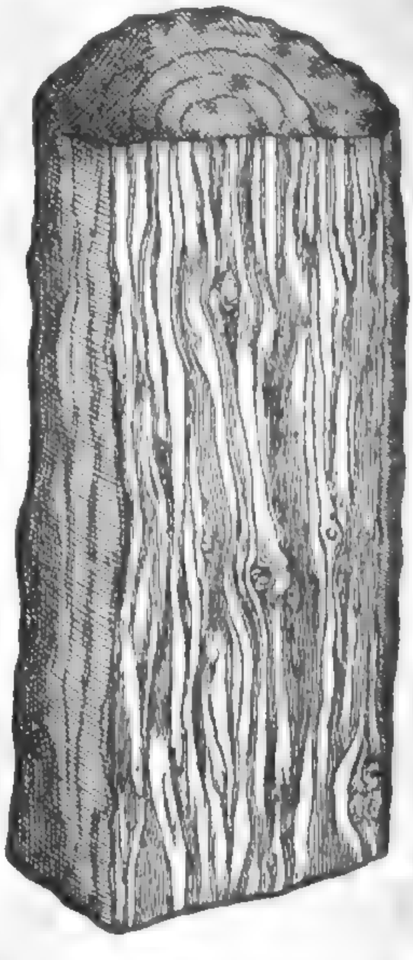
Aspalathi vires ex Gal.

Santalorum considerationes & vires.

III. SANTALUM ALBUM & citrinum.

SANTALUM RUBRUM.

sylvis densissimis, ingentissimisq; nascitur. Cujus tria numerantur genera : quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremo rubrum, quòd nullo commendetur odore : priora duo suaviter spirent. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probandam putaverim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare verò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipsi asserunt) privatim defluxiones prohibet : incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, vel portulacæ utiliter illinitur. Candidum ac pallidum, ex rosarum aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Adversantur omnia calidis febribus : epota æstuanti ventriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex iis, & aqua rosarum epithemata, quæ ventriculo illita ejus fervorem in ardentissimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut Auctor est Avicenna libro de viribus cordis) santalum non modò cordi efficacissimè lætitiam affert, sed & robur non parvum addit : quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præstant. Quod ἀσπάλαθος Græcis, Latinis item Aspalathus vocatur : Arabibus, Darsisahan : Italis, Aspalatho.

Nomina.

Aspalathus dictus παρὰ τὸ μὴ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν πληγέντων ἀποσπᾶσθαι ἤτοι ἀφαιρεῖσθαι: quod non facile evelli sive eximi queat è corpore eorum, qui in eam impegerunt, quare Plato 10. de Repub. refert Tyrannos Aspalathi spinis apud inferos laniari. Hippocrates 2. de nat. mulieb. μέλαιναν ῥίζαν radicem nigram cum aliis in vino ad fluxum uteri bibendam exhibet, quam Galenus in lexico Hippocrateo dicit esse radicem Aspalathi aromatici appellari. Plinius meminit li. 12. fruticis Aspalathi, qui sit spinosus, nec ubiq; odoratus, ubi videtur alterum Dioscoridis Aspalathum intelligere: at lib. 24. meminit spinæ sylvestris in Oriente, quo loci videtur Dioscoridis Aspalathum voluisse exprimere. Sed hac de re plenius in universali nostra historia. Usus erat corticis ex radice, ut ex lib. de Theriaca ad Pisonē cap. 13. & de Theriaca ad Pamphylium in magmate Hedychroo, qui Theriacam Andromachi senioris ingrediuntur, colligere est: requirit enim ἀσπαλάθου ῥίζης φλοιόν: cujus etiam usus in Trochiscis Cyphi Damocratis, qui Mythridatium ingrediuntur, de quibus Galenus 2. de Antidotis. Quare cum eo destituantur officinæ nostræ, de antiballomeno cogitandum. Galenus in succedaneis (modo ipsius sit) Erices fructum, aut semen Agni casti substituit: sumi potest aut lignum aloes, aut santalum citrinum odoratissimum, aut agni casti seu viticis semen. II. Rhodius Oleaster, dicitur Rhodium lignum Cord. in Diosc. cui & olea æthiopica videtur. Aspalathi tertia species Penæ & Lugd. quod pro Agallocho sæpe venditur, quare Agallochū & Xyloaloe solida & ponderosa, Cord. hist. cujus duæ species, altera albicat & torulo est cinereo: altera rubet, & hoc Aspalathi 2. genus est Penę & Lugd. Rhodium lignum rubescens. Cord. in Diosc. Aspalathus roseus, Lobelo in iconibus. III. Sandal Arabes vocant: veteribus Græcis indictū, ex recentioribus Actuarius meminit Arabes imitatus, qui flavum σάνταλον vocat. Album & pallidum Garzia autore, in nucis juglandis magnitudinē attollitur, foliis virentibus lentisci æmulis, flos ex cœruleo nigricans, fructus cerasi magnitudine, viridis, mox niger, insipidus & facilè decidēs. Arbor inodora, nisi jam detracto cortice exsiccata, odor enim in medulla est, quare id quod multum medullę & parum ligni habet, præfertur: utraque arbor ligni tantum colore differt. Santalum pallidum, officinæ citrinum vocant, aliisque præfertur quia odoratius, sed minore copia advehitur: hoc videtur esse santalum Machoziri apud Mesuem, quam vocem Monachi odoriferi reddunt: Cordus citrini speciem odoratissimam quæ rarius cum albo & citrino vulgari adfertur, censet: quare Franciscus Alexander in suo Apolline, quartum santalorum genus esse voluit: ast Garzias existimat dictum Machazari, quasi è Malaca petitum: aut Mazafrani legendum, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat. In defectu citrini candidum substituemus, non albi & rubri partes æquales, ut Sepulveda fecit. Censet Cæsalpinus flavum quod habemus, candidi medullam esse. At rubrum (Lotum veterum censuit Cord. in Diosc.) quod decorticatum affertur ligno Bressilio dicto sæpè adulteratur: verùm licet utrumque sit inodorum, attamen santalūm rubrum neque dulce est, neque inficere debet. Brasilium & dulce est & inficit: ponderosior quin etiam & solidior santali materia, ideo aquæ injectum statim fundum petit. IV. Verum & Bresilii (quod ex Brassilia adferatur) ligni duo genera sunt, alterum ruffum, alterum citrinum: ruffum, aliud ruberrimum, aliud in ruffo candicat. Similitudinem quandam habet cum Acere, crassitudine Guajaco æquiparatur, fibras rectas habens: hoc tinctoribus ob rubedinem quam decoctione deponit, expetitum. Citrinum verò Bugia vocatur, baculi longi sunt, crassitudine ferè qua manum impleant, rectis etiam fibris, tenues assulæ in aqua decoctæ luteum vel citrinum colorem, quo fullones utuntur, remittunt.

Sandali historia. — Bressiliū duplex. — Bugia.

MUSCUS. CAP. XX.

Βρύον.

BRyon, [id est, Muscus, à quibusdam splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu invenitur.] Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringendi vim habet. *a* Decoctum insidentium vulvis utile. Unguento balanino, oleisque inspissandi gratia inseritur: thymiamatum, acoporumque compositionibus conveniens.

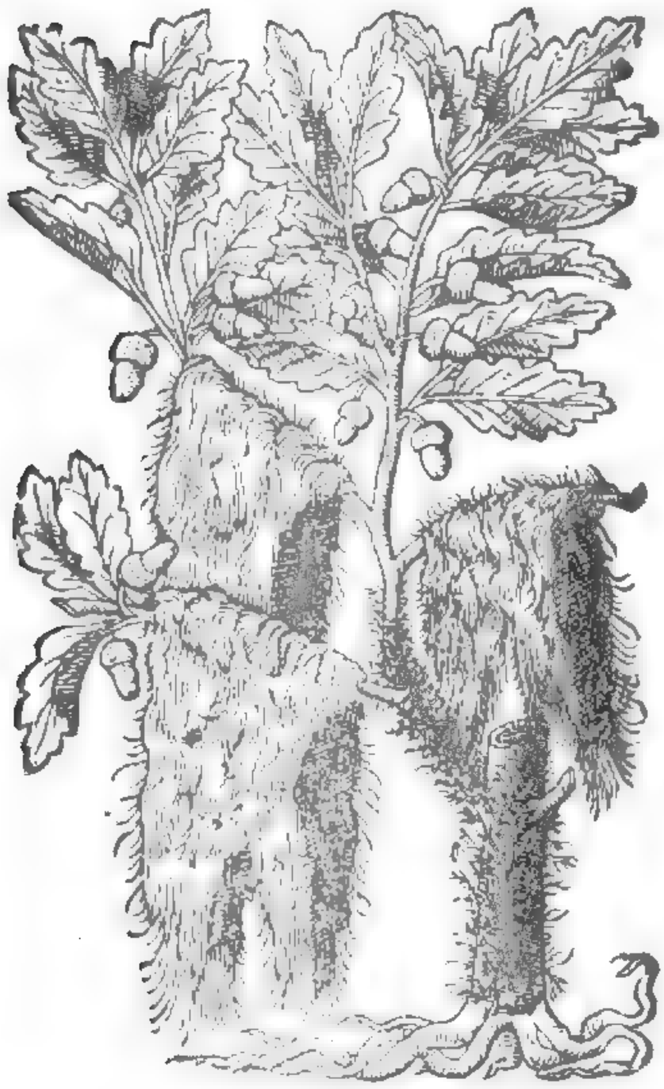
Conclusa non legit Orib. — *a* Meum addit μέσον θερμῶν καὶ ψυχρῶν. Desig. μέσῳ θερμῶ καὶ ψυχρῶ. i. medium in caliditate, & frigiditate.

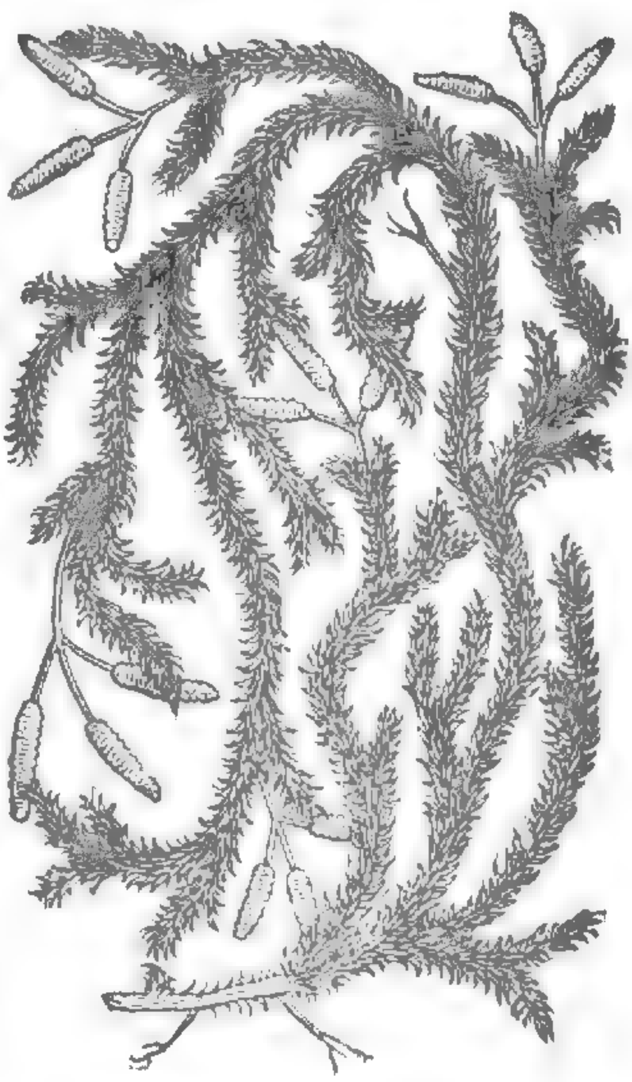
Galenus lib. VI de simplicium medicamentorum facultate, & post ipsum Paulus non modò Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere, sed præterquam quòd populnei, & quernu meminerint, de eo etiam unum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipse quidem in vallis Ananiæ montibus supra Tridentum muscum admodum villosum propriis manibus quampluries decerpsi, multo sanè odoratiorem pulchrioremq;, quam qui in populo, & quercu provenit. Nec minus piceo suaviter olet abiegnus, quo in eorundem montium sylvis abietes innumeras adeò villosas, incanasq; mihi videre sæpius contigit, ut prima statim facie crediderim villos frondium loco iis in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus varia ac diversa nomina: quippe & muscus & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypnon appellatur. Meminit hujus Plinius l. XII. cap. XXIII. &. inquiens. Sphagnos in Cyrenaica provincia maximè probatur: alÿ bryon vocant, secundum locum obtinet Cyprius, tertiū Phœniceus. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitaverim. Sunt enim hoc nomine cani arborū villi ex annosis plerumq; arboribus dependentes, colore subalbicante ac incano quales in quercu maximè videmus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis: atque altissimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisq; nati improbantur, omnesq; quibus palmarū, atque non suus odor inest: hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere quod in Italia provenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & viribus fortasse præstantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte villoso musco incanæ. Quandoquidem pastores, ut nos veluti re nova & voluptuosa reficerent, quodam parvo ignis lumine hos villos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem viderentur tormentorum pulverem facilè superare. Quippe flammæ una cum ingenti favillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli videbantur, relicto suo odoris oblectamento. Unde illud existimaverim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inveniri tradiderit, non solum de picea intellexerit sed etiā de congeneribus plantis, nempe abiete, larice & pinu. Is autem lib. VI. simpl. medic. citato, ita de eo scriptum reliquit: Bryon, quidam verò splachnon: invenitur autem in quercubus, & piceis & populis albis. Vim habet adstringentem, invalidam: nec enim multum est frigidum, sed propinquum fermè mediÿs: quia videlicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muscum officinæ Arabes secutæ Usneam vocant: inter quod Serapio epotum vinum retulit, in quo diebus aliquot usnea maduerit, altū somnum inducere, ventriculum roborare, vomitiones compescere, & alvum sistere. Recens decerptus & oleo rosaceo imputus capitis dolores à calore exortos mirificè mulcet. Sanguinem è vulneribus manantem compescit impositus arcteq; adalligatus. Expetitur quernus, laricem, ac etiam abiegnus unguentariis ad pulveres odoratos parandos, quos Cyprios vocant

Muſci arborum historia. — Musci nomina. — Lariceus muscus nobilior. — Musci arborei vires ex Gal. & Arabibus. — Usnea.

Adhæc

I. MVSCVS ARBOREVS. II. MVSCVS TERRESTRIS.

Ad hæc Muscus (ut Avicenna inquit) utiliter inter Cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus juvet. Est & planta, cujus superius in celtica nardo meminimus, quam recentiorum quidam TERRESTREM MVSCVM *appellant. Hæc longas viticulas ubique oblongis numerosissimisq; foliolis circumvestitas, funiculi instar habet, quæ sæpè ad septem, octoq; ulnarum longitudinem protenduntur, compluribus utrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumseptis, ut piceæ arboris summitates. Tota planta tactu sicca est, & subaspera, colore ex viridi pallescente. Serpit humi, & inter saxa musco scatentia, niliturq; radicibus plurimis capillaribus ex ipsis viticulis prodeuntibus ut in hedera. Emittit Iunio mense, in ramusculorum summitate julos corylaceis ferè similes, subflavo colore. Nascitur in sylvis sabulosis, & inviis locis, & præsertim inter muscosos lapides. Hanc plantam pro celtica nardo, adhuc aliqui usurpant Myropolæ, qui vulgares sequuntur errores. Præstat tota planta ad calculosos affectus: nam si vino albo incoquatur, eo epoto, renum calculi franguntur, pelluunturq; certissimo experimento. Idem contusus, & deinde ex aqua decoctus, inflammationes, & calidos dolores admotus mulcet, ob idq; hoc auxilium à multis usurpatur ad podagram à calore provenientem. In vinum pendulum positus brevi restituit illud. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente & occidente, quibusdam pilosis utriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galeniq; ævum hunc silentio prætererit, nos tamen haud quaquam dissimulanda putavimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarii meritò de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suavitate destitutos reliquissem, præsertim cùm omnibus palàm sit ubique terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusq; suspensus, vestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & superciliis inunctus defertur Moschus, quo alarum, nariumq; tædia, sudoris graveolentia, & insuaves corporis halitus occulantur, lasciviæ oblectamenta augeantur, molliorq; politia fiat: sed etiam ut odoris suavitate Deiparam virginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocrisi lasciviam dissimulent (eò enim vanitatis perventum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo trajectis angelicas salutationes in cœlum eructant: omnia denique, quibus miscetur Moschus, sua odoris jucunditate commendat. Quòd si hæ lucubrationes eo fortè caruissent, verendum quidem erat, ne cum illis gratiam iniissent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ii sibi unguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare valeant, Moschi primùm, deinde verò liquoris Zibetti vocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam.* MOSCHVS *itaq; (ut Ruellius ex Aetio, transcribit, si tamen ea Aetii legitima sunt, cùm potius Simeonis Sethi esse videantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascit[ur], quod magis, quàm Chorasa civitas ad orientem vergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflavo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in umbilico cujusdam animalis gignitur, quod capreæ simile [est], unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in venerem agitur, furoris vehementia umbilicus intumescit, fitq; vomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humiq; crebrò volvitur: qua versatione umbilicum lutoso, fæculentoq; sanguine turgentem exprimit. Cæterùm emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suavitatem adsciscit. De Moscho inter Arabes scripsit diligenter accuratèq; Serapio, his verbis. Animalia capreis non absimilia, quæ Moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potissimùm habentur, loca invicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quòd capreæ Moschum gignentes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascantur, quod Sinis non evenit: nam etsi hæ quoque odoratis vescantur herbis, ea tamen odoris & facultatis præstantia, nardum & cæteras Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio: quippe Tumbascini è vomica folliculo*

Musci terrestris consideratio.

Musci terrestris vires.

Moschi odorati historia ex Ruellio.

Serapio de Moscho.

saniem nunquam eruunt, quæ adulteria permisceant, & non nisi sereno cœlo syncerum legunt. Sinici verò vomicæ utriculum exprimunt, & exclusâ sanie imposturas quasdam admiscent, nubilo parumq; arridente cœlo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui majore odoris fragrantiâ redolet, & qui è vomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab aliis Moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquam caninis vocatis dentibus: quippe hæc verrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter Moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuavi odore displicet, verùm venatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit: is enim aëris coctione perfectâ, miram sibi conciliat odoris suavitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis utriculo sibi maturitatem comparaverit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos, namque animal cùm vomicam maturam esse præsentit, & saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto vomicæ emissario tota sanies vis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cœli benignitate maturitatem ultimam consecutus. Hunc itaq; Moschum inde venatores colligentes eorum animalium utriculis asservant, quæ aliàs venatione captaverant: isq; ille Moschus est, quo reges & donantur, & utuntur.

Moschi odorati vires.

Moschus excalfacit ordine secundo siccat verò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proveniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in venerem excitatur.

Confectio è Moscho.

Fit è Moscho confectio suavis in exiguas particulas digesta, quam Itali appellant Moschardini, hoc modo. Tragacanthæ gummi uncia, una cum sanguinis draconis lachrymæ binis drachmis, stillatitia aqua rosarum duobus diebus maceratur, deinde in mortarium conjiciuntur: his adduntur sacchari albissimi drachmæ sex, amyli drachmæ quinque, moschi ex aqua rosarum dissoluti scrupulus: atteruntur deinde pistillo quousq; simul misceantur, postremò digeruntur in particulas hordei granis haud majores, & siccantur in umbra. Præstat ad oris graveolentiam, si una, aut altera portio in ore contineatur.

Moschi probatio.

Probant nonnulli, an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libræ examinatum in labellum humore persusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant, quod si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant. Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquam quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris vehementia nares admodum ferit: hoc vulgari sermone vocamus ZIBETTO, unguentariis maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant.

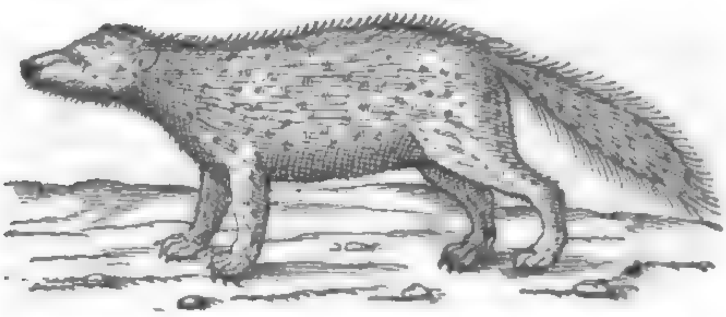
Zibetti historia.

Gignitur id in exteriori testiculorum utriculo cujusdam animalis, feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia vocant, quos sæpiùs Venetiis vidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter hujusce animalis testiculos concrescens, calidæ humidæq; facultatis.

Zibetti vires.

Id cavernulæ umbilici impositum vulvæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo viri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Adulteratur Zibettum ab impostoribus felle bubulo antiquo, aloe, aqua rosa-

ANIMAL ZIBETTI.

rum, caryophyllis, & Moscho, sed fraus gustatu facilè deprehenditur.

Ambari historia.

Porrò ex quo AMBARUM aliud odoramenti genus gignatur, quod nos vulgò vocamus Ambracane, varii variè opinantur. Alii namque tradunt ipsum in maris alveo, non secus atque in terra fungos oriri, ac deinde sævientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli verò referunt piscem Azelum nomine, Ambarum hoc avidissimè prosequi, cujus esu necem sibi statim consciscere: quòd cùm sciant piscatores hujus rei periti piscem hunc mortuum, undisque fluctuantem conjectis uncis & funibus extrahunt, & Ambarum scisso animalis ventre eruunt. Quod verò (ut perhibent) proximè dorsi spinam invenitur, id maximè præfertur aliis. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant.

Sethi de Ambaro.

Hujus sententiæ è recentioribus Græcis invenio Simeonem Sethi, qui Ambarum describit his verbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diversis locis scaturit: sunt enim ejus fontes ut bituminis, & sulphuris, & rerum similium.

Ambari genera & vires.

Tria Ambari faciunt genera: præfertur colore fulvum è Selachito Indiæ petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido advehitur. Tertium atrum, & cæteris viribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & naturâ frigidis opem mirificè præstat: quare iisdem potius, quàm juvenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit.

Fuchsii opinio. Ambarũ nostrum esse factitium.

Cæterùm ex antedictis quæ sit Ambari historia ut verior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd nihil adhuc certi atque explorati habeam. Neque etiam libet subscribere sententiæ Fuchsii, quamvis viri eruditissimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem ultimo loco auctum edidit, Ambarum nostri usus factitium esse censet, atque legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodque ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non video, quibus rationibus, vel auctorum testimoniis hanc suam comprobet sententiam.

Nomina.

Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον Græcis appellatur: Muscus, Latinis: Axnech, aut Usnee, Arabibus: Mosco, Italis: Müeß/ Germanis: Bohemis, Mech & Polonis. Muscus terrestris: Italis, Mosco terrestre: Germanis, Beerlag. At Moschus odoratus μόσχος Græcis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesc. Arabibus: Muschio, Italis. Bysem/Germanis: Piizmo, Bohemis. Ambarum autem vocant Itali Ambra: Germani Amber: Bohemi, Ambor: Hispani Ambar.

Musci

Muſci vox quamcunq; villoſam canitiem annoſis caudicibus, aut ſaxis madidis, aut aquis paluſtribus aut maritimis adnaſcentem ſignificat: idem quod Græcis βρύον: Arabibus, Vſnea: Sphagnum & Hipnum Aëtio, Sphagnom Plinio. Triplex eſt, arboreus, terreſtris, & maritimus: hic de arboreo, quia aliquando odoratus eſt, cujus nomine primas tenet, & à Galeno βρύον ἀρωματικὸν dicitur, eò quòd antiquitas crebrò in odoratis unguentis & ſuffitibus uſa ſit, ut is qui è cedro, robore, pinu, picea, abiete, & larice dependet, quem privatim Splachnon vocant: aliquando inodorus, ut eſt populi, ulmi, betulæ, pomi, pyri & aliarum arborum. Omnium ferè color viridis, vel albicans, quibuſdam fuſcidior, nonnullis flaveſcens, aliis ſubrubens, rariſſimè niger: ſic alter tenuior, craſſior alter: quidam brevior, alter prolixior: viliſſimus qui ex quercu dependet. Imitatur autem muſcus naturam parentis & loci natalitii. 10 Muſcum & Muſcum arboreum communiter herbarii nominant. II. Muſcus hic in quartum librum fuit rejiciendus, qui dicitur Muſcus terreſtris, Trago. Lon. Caſt. Dod. Lugd. Permonaria, Anguil. Lycopodium ſeu pes lupi, officinis quibuſdam, ſpica Celtica magno errore, Dod. Gal. Muſcus clavatus, Lob. Muſcus urſinus, Geſ. in fracto. Muſci genus, Cæſ. Lycopodium, Tab. Selaginis ſpecies altera & Muſcus reptilis, Thal. Chamæpeuce, ſcholiaſti Cordi.

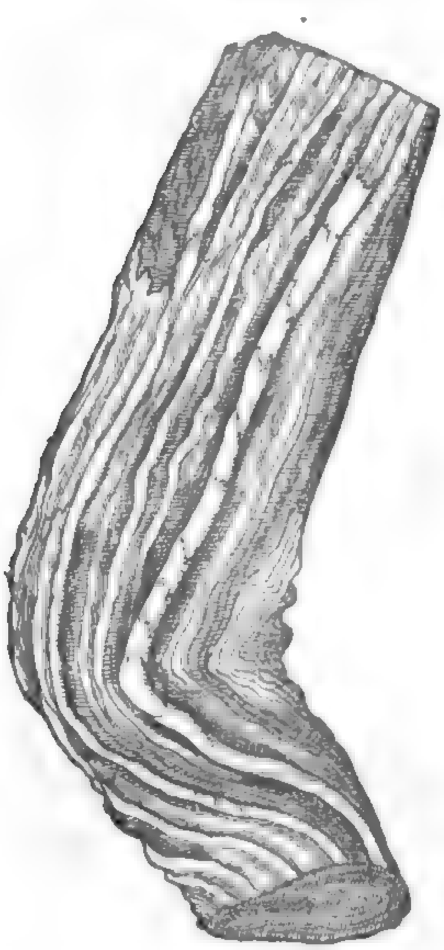
Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatum, 20 odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine: *a* cute verius quàm cortice veſtitur: aliquantulum verſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratiâ: *b* ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimenta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida ſtomachi vitia, & imbecillitatem, fervoremque mulcet: ſi lateris, jecinoriſvè dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

a Ita leg. Catac. & Drag. ſed meum ἐστιγμένον, ſed vereor ne falsò. *b* καὶ διάπασμα δι᾽ ὅλου τοῦ σώματός ἐστι. 1. ſiccum triramq; inſpergitur toti corpori

LIGNVM ALOES.

30

40

50

60

AGallochum à Græcis, & Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris, Lignum Aloes appellatur. Optimum à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos convehitur. Etſi etiam Venetias hâc ætate ex Alexandria Aegypti præſtantiſſimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuaviſſimum, ac perjucundum ſpirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum eſſe, quod ἐστιγμένον *id eſt punctis maculatum non ſit: quoniam Oribaſius non legit* ἐστιγμένον ἐστὶ μὲν ἐν ἰνώδες, *id eſt: Eſt igitur odoratum, &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterùm non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licèt antea quibuſdam non deeſſet Agallochum verum, nihilominus, quòd rariſſimum eſſet, officinæ ferè omnes ejus loco, ut ſuperiùs diximus, oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falsò exiſtimavit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agallochum (ut Luſitani per meridiem in orientem navigantes teſtantur) in inſula Taprobana, aliiſq; confinibus locis, cujus integros truncos in Luſitaniam, & Hiſpaniam iidem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantùm attritu ſuaviter (ut ajunt) redolent. Porrò ubique pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, ubi naſcitur, plurimi penditur. Verum Agallochum, quod tantoperè præſtet, hactenus mihi videre non licuit. Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi arborem vidiſſe neminem, cùm terreſtri tantùm paradyſo proveniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut ſacra teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut pauca innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſſimum fluvium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina vehere, quæ tamen in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluvii transfluant loca, ubi Agallochum provenit, aquarum inundationibus turgentes, hujus truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum aliis variï generis lignis, & in Gangem transferunt, quemadmodum in noſtris etiam fluminibus ſæpè ac ſæpius viſitur. Cujus rei indicium affert illud, quod Venetiis venditur, utpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeſum, comminutumq; ſpectetur. Quamobrem mirum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris non præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniam advectum. Ejus plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohaniſa Arabe ita tranſcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri, tametſi quædam ibi creſcat planta Nevig vocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verùm præſtantiſſimum India mittit: & quamvis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi ſunt genera) id tamen quod viribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter vocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula invenitur, quæ Fimua nominatur. Selectiſſimum eſt nigrum, quod varium oſtendit colorem,*

Agallochi conſideratio.

Agalloe, fabuloſa opinio.

Agallochi hiſtoria, ex Serapione.

succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, quod accensum ægerrimè flagret. Secunda bonitatis est Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscura bonitatis præsumitur, quòd sua præstanti vi, ac gravedine in aqua conjectum, non innatet, sed statim subsidat: porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericum Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine varium, grave, ignium flammis diu resistens, veruntamen viribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, ut ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq; tantùm purum remaneat, adeò, ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumstantes regiones deferri; hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Simeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoq; tempore eximunt, & negotiatoribus vendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotavit. Sæpè Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoq; hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut testis est Simeon Sethi) ejus regionis, in qua provenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo pulvere obruunt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere videtur, ligni partes educunt, & mercatoribus vendunt: crudum itaque erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur: hæc Fuchsii sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus, nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitq; Agallochum illud præstantius, odoratiusq; (ut etiam Simeon ille refert) quod terra, vel pulvere fuerit sepultum, non video, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum vocaverit Nicolaus, præstantiusq; existimaverit. Pulvere enim vel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neque calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem ejus obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortassis odoratissima lavacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaq; odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel forte per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones non defertur: in his namque calorificis regionibus aquæ à solibus non obscurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modo crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere videtur, quàm quod sepultum præstantissimum evaserit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, ut Avicenna scribit, ad cordis affectus: ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Hujus non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succedaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Græcis ἀγάλλοχον, Latini similiter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλαλόη nominatur, ut officinis Lignum aloes: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes Holtz, seu Creutz Holtz: *Hispanis, Lin aloe.*

Ex Simeone Sethi. Fuchsii sententia improbata, de Agallocho crudo. Agallochum crudum quid. Agallochi facultas. Nomina.

AGallochum ex recentioribus Græcis primus Aetius, (quem sequuntur Actuarius & Simeon Sethi) Xyloaloen, fortè à nonnulla similitudine coloris aloes, appellavit: unde officinis lignum aloes, ut & Lon. Cæs. Tab. & Lignum Paradysi, quibusdam lignum aquilæ, vel S. Crucis: at Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lugd. Agallochus. Videntur & veterum nonnulli per Aloem, Agallochum intellexisse. Nam diapasma illud, quo lectulum suum odoris gratia, consperserat muliercula, de qua apud Salomonem legitur, Myrrhâ, Aloen & Cinnamomum recipit, quo loco minimè succus ille herbæ Aloes intelligendus, cùm inter odorata non referatur. Est enim Agallochum arboris oleæ instar, fructu piperis modo rotundo & rubente, ligno thuiæ simili, maculato, odorato, quod cortice crasso, aliquantulum versicolore, vestitur: cujus licet Serapio plura genera, Sethi differentias decem, Ruellius quatuor, Ludovicus Romanus triplicem arborem faciat, duo constituimus summa genera, aliud legitimum, aliud sylvestre: legitimum aliud solidum & ponderosum, nimirum Agallochum: aliud fissile, leve & aromaticum, quod Tarum dicendum. Sed de duplici Taro videatur Cordus in sua historia.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHUM: CAP. XXII.

NArcaphthum ex India defertur, corticosum, simile a sycomori libro: quod jucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus vulvæ suffitu prodest.

a Meum & Cat. *συκαμίνε*, i. Mori. Narcaphthi consideratio.

TAm breviter, tamq; parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, ut nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, & Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præ se ferant (si modò ad nos deferatur) id omnino esse Narcaphthum, quod vulgò officinæ vocant Tigname: nam Tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cùm hujus in suffimentis frequentissimus sit usus, nil mirum si novum ex usu sibi vendicaverit nomen, quod est thymiama. Id quod corrumpentes posteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioscorides inquit) jucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam aliis suffimentis inseritur. Quod in Tigname facilè probatur: quippe id tantùm usu venit in compositis odoramentis, quæ ad suffiendum parantur, ita ut præterquam quòd per se id muneris præstet, raræ quoq; fiant suffimentorum compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si relicto proprio suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturam ex suffimentis usurpaverit. Serapio Narcaphthum Lasabaten vocat: & illud odorati calami vice supponi posse autumat. Νάρκαφθον Græcè, sicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, sive Lasabaten: Italicè, Agallocho. atque etiam Tigname, veluti seplasiarum vulgo.

Tigname. Nomina.

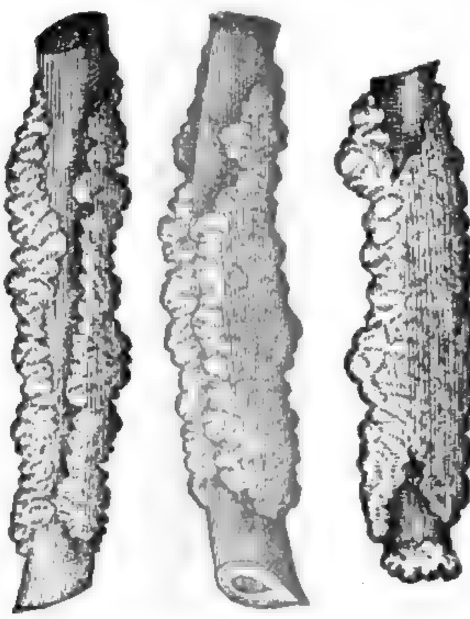
CVm nec Theophrastus, nec Plinius Narcaphthi, seu Nascaphthi, ut multa exemplaria habent, ut & ipse Ægineta legit, meminerit, sed solus Dioscorides cum Ægineta, & quidem adeò succinctè, dubium est, an legitimum hoc sit caput, maximè cùm Marcellus in antiquissimo & probatissimo codice

dice non legi testetur: imò & antiquiora exemplaria, quæ hoc caput habent, in ejus tamen lectione varient. Ast Hermolaus censet consultò à Plinio Nascaphthum prætermissum, quia ejus natura incerta sit, & nomine tantùm orbi nostro cognitum: idem ex Hermolao, Ruellius refert.

Κάγκαμον. CANCAMUM. CAP. XXIII.

CANCAMUM Arabici ligni lachryma est, myrrhæ quodammodo similis, virosi gustus, quam ad suffimenta usurpant. Vestes eo, additis styrace & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto plusculos dies ebibatur: lienosis datur, comitialibus, & suspiriosis: menses cum aqua mulsa pellit: oculorum cicatrices confestim emendat: vino madefactum medetur eorundem hebetudinibus: adversus gingivas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

LACCA.

Cancami consideratio.

Cancamum, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos advehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris undiq; circumvestit, myrrhæ quadantenus simile. Veruntamen quod nulla (ut Dioscorides inquit) in eo manso saporis virositas deprehendatur, alij id potius mentiri, quam esse legitimum Cancamum volunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maxime infectoribus ad inficienda serica stamina, idq; vulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cujus duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præstantius vulgò appellant Lacca sumetri: quod verò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum à quib. deferuntur, accepti. Primum surculis perpetuò obvolutum visitur: alterum absq; surculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam viliori pretio vendunt. Hinc itaq; factum est, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum esse Cancamum, nempe quòd is Cancamum Laccam appellet, & quod arboris sit gummi, vel lachryma myrrham quadantenus referens: quodq; etiam ejus meminerit Serapio, postquàm de Dioscoridis & Pauli Cancamo egit, his verbis. LACCA (ut inquit Isac amran) res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret, sapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant: quod verò post infecturam subsidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam vocant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur, exiccans & excalfaciens ordine secundo. Ventriculum & jecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos juvat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc scatent gummi, diligenter franguntur, ac subinde aqua perfunduntur, in qua odoratus juncus aristolochiaq; inferbuerint: deinde pistillo agitantur: cùm autem ab agitatione resederint, aqua leviter abjicitur, quod si una tantùm lotione non pelluceat, secundò item repurgetur, demum siccetur in umbra, & recondatur in vase vitreo: hæc Serapio. Quibus palàm est, gummi, quod infectoribus vulgò Lacca dicitur, Laccam esse Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quod Dioscoridi Cancamum lachryma sit Arabicæ arboris, virosi gustus: Serapioni verò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum surculis inhærens, sapore non ingrato. Item Dioscoridi Cancamum obesos extenuat, lienosos juvat, suspiriosis & comitialibus prodest, menses pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingivas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obstructiones aperit, viscera imbecilla roborat, jecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem sanat: quæ omnia medicamentorum diversitatem præ se ferunt. Quo fit, ut non ab re existimaverint peritiores medici, nos omnino Dioscoridis Cancamo esse destitutos. Veruntamen non desunt rationes, nec probatissimorum auctorum testimonia, quibus etiam probari possit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idem esse. Nam etsi hæc, quæ allata sunt, omni ex parte vera videantur, si quis tamen Dioscoridis codicem hoc capite scatere mendis animadverterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, invenissemq; illi Cancamum lachrymam esse Arabicæ arboris myrrhæ similem odore grato, & quòd nullius virosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quòd ea particula Dioscoridi illegitimè accesserit. Auxit deinde suspicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam hujus particulæ mentionem fecerit: quòd fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facilè vacarit. Sed illud adhuc magis rem ita se habere mihi persuasit, quod primum legatur in Dioscoride, Cancamum virosi esse gustus, quod fœtoris, non suaveolentiæ indicium est: mox cum styrace, & myrrha ad suffiendas vestes experti, ut grato commendentur odore: quæ ut inter se maxime repugnant, ita etiam depravatæ lectionis præbent suspicionem. His itaque rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus esse videor, ut quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco vitiatum fuisse: unde postea factum sit, ut ejus Cancamum ab Arabico diversum sese ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare videtur, quòd plura in morbis curandis Cancamo assignaverit Dioscorides, quàm Serapio: siquidem nulli dubium est, quin ea medicamenta, quæ obesos extenuant, lienosos juvant, & menses cient, possint pariter ventriculum & jecur roborare, eorumq; infarctus expedire, & cutem subeuntes aquas, & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio involvenda non duximus, non ut nostra hæc probetur, vel improbetur opinio, sed ut aliis veritatis investigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera, quæ ex diversarum infectionum sedimento pictoribus tantùm parantur. Alia namque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam vulgo vocant Cremese, & Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex nativa

Laccæ Arabum opinio varia.

Laccæ vires & lotio.

Lacca tinctorū est & Arabum, differens à Cancamo.

Cancamum & lacca quòd idem sint, probatur.

Laccæ factitiæ genera.

nativa Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod brasilium vocant, omnium deterrima: quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus vocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (ut paulò ante diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant, quandoquidē hujus sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo judicio non exactè rem explorasse videtur, quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (ut Itali optimè norunt) pilula, vel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, vel roscidum, vel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diversum. Siquidem hoc nihil aliud est, quàm nativa Serapionis lacca, quam propriè Itali vocant vulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita iis inficiendis sericis, quæ viliori veneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hic secutus est Fuchsius, hujusce laccæ infecturam vocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis: quo fit, ut existimaverim in eo capite de lacca omnino subesse mendum, vel auctoris, vel interpretis: & fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei videantur: vel adeò ut iis similes sint, quorum infecturis injicitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi, Dialaccam antidotum componentes, quòd legitima Armeniaca lacca loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caveant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id namque iis facilè continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent. Hi enim jam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lachrymam, quam seplasia sanguinem draconis appellant, quaque Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ii magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lachryma in compluribus facultatibus cancamo adversetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potissimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inventum, præterquàm quòd ventriculum, & jecur roborat, adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes juvet: contrà verò draconis lachryma propria vi efficaciter adstringit, ita ut scriptum reliquerit Dioscorides, eam lachrymam iisdem pollere viribus, quibus hæmatites lapis: cujus tamen vis est, ut mensium profluvia sistat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præsertim ubi vasorum infarctu remorentur, ob idq; maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad vulnera cohibenda, & ossium fracturas ferruminandas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, ut si nostro consilio uti velint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis, qua nativa ex Armenia ad sericorum vellerum infectum copiosissima ad nos defertur, siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione, laccam infectorum immiscuit. Quod κάγκαμον Græci, Latini item Cancamum vocant: Arabes, Sach, sive lach: Itali, Cancamo: vulgus officinarum, Lacca.

Chermesinum quid sit. Fuchs. opinio improbata, chermes laccam existimātis. Pharmacopolarū error in dialacca. Monachorum lapsus, sanguinē draconis, cancamo substituentium. Nomina.

Cancamum Dioscorides & Aegineta ex Græcis proposuêre: at Galenus in classe simplicium non meminit: & Plinius li. 12. c. 20. nomē solum habet: at recentiores Græcos, ut Actuarium, secuti Arabes λάχαρ vocant: cur autem dicatur Lac, Loc, & Luc (Serapio habet Sac, apud incolas quibus nascitur Trec, unde apud Pandectarium Aec) caussam putat Garzias quod in Loc seu mellis crassitudinem dissolvatur, cùm ad inficiendum, vel etiam in medicina ejus usus est. Verùm Anguillara & Montanus Cancamum Græcorum censent esse id, quod in officinis Benioinum dicitur: sic Garzias Cancamum vult idem esse cum eo gummate, quod nunc Anime nomine adfertur: qua de re plenius in Commentariis nostris in librum primum Dioscoridis agemus. Revera Arabum Laccæ descriptio, cum Cancami Dioscoridis & Pauli descriptione convenit. Est autem Lacca lachryma adhęrens lignosis quibusdam surculis, qui vastæ sunt arboris, foliis quodammodo pruni (vel arboris, quę juglandibus nostris similis Ludovico Romano) in cujus surculis formicæ magnæ materiam ex arbore exsugentes Laccam elaborant, quæ colore ruffo, odore viroso si accendatur: præstantior quæ surculis adhæret, quam Laccam Sumetri vocant, quia ex Sumetria insula, id est, Taprobana habeatur: vilior quæ in glebis sive surculis affertur, quæ Lacca Comberti dicitur. Cancamum Græcis veteribus, recentioribus Græcis & Arabibus Lacha Cord. in Diosc. & hist. Sylvio, Amato, Cronenburgio Arabum Lacca & offic. Lob. Lacca Clus. in Garz. Cæs. Tab. & Lugd. qui Cancamum Dioscorid. & Pauli esse negat: eò quod Lacca minimè sit odorata: eandem ob causam Lobelus cum Hermolao, an Lacca Arabum & offic. sit Cancamum, dubitat.

Κῦφι. CYPHI. CAP. XXIIII.

Cyphi odorati suffimenti compositio est, dicata diis, qua abunde Ægyptii sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarū juniperi adultæ modo: uvæ passæ pinguis, exemptis vinaceis, minas duodecim: resinæ purgatę minas quinque: calami, & junci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: vini veteris sextarios novem, cum duabus mellis minis. Uvam passam, detractis vinaceis, tusam cum vino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cribrata adjicito: die uno humorem combibere finito: dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto, cum reliquis diligenter contritis, & in fictile vas recondito.

Non omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; vetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse: siquidem non rationi consentaneum esse videtur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis aliis compositionibus. Ut κῦφι Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

Cyphi caput adscititiū.

Quod Dioscorides hoc loco Cypheos compositionem posuerit, ratio est, quia velut simplex quoddam in multas compositiones recipitur, maximeq; veteres ad suffitus utebantur, quamvis & in Medicamētis ejus fuerit usus, ut videre est apud Galenum 8. de comp. medic. secundum loca, in malagmate Asclepiadeo, ubi habetur Cypheos hieratici, id est, sacrificulorum, eò quòd Ægyptii sacerdotes eo uterentur, ut eo-

ut eodem lib.cap.7.& 2.de antid.2.oſtendit Galenus: qua de re plenius Plutarchus commentario de Iſide & Oſyride: vide & Hermolaum. Non tamen compoſitio ipſius Cyphi cum Cyphoide commiſceri debet, cùm diverſa ſint medicamenta: de hac namque antidoto ad hepaticos & thoracis vitia agit Galenus libro citato cap.7.& Aegineta lib.7.cap 11. Dioſcorides permultas dicit fuiſſe compoſitiones, & rectè: apud Ægyptios certus rerum exigebatur numerus, qui ſexdecim erat, quadratus & pariter par: adeò autem religiosè conficiebant, ut Sacerdotes ex ſcripto unguentariis præirent. At Aegineta lib.7.cap.22. duplicem habet compoſitionem, alteram Cyphi magnam ἡλιακὸν ex triginta ſex ingredientibus, cujus & Poſidonius & Trallianus lib.1. cap.15. meminere: alteram σεληνιακὸν lunarem, ex viginti octo ſimplicibus compoſitam: qua de re & Myrepſius Antidoto 298. & Aetius lib.13.cap.116. Nec admodum diſſimile medicamentum Aegineta ſequenti cap. proponit, quod Maſucha, Ægyptia voce, quibuſdam Maſnaphium vocetur.

Κρόκος. CROCUM. CAP. XXV.

CRocum optimum in medendi uſu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in *a* capreolo, oblongum, *b* omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenum, à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin hujus generis non eſt, aut vetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Ægibus Ætoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia viribus infirmius eſt. Omnium natura oleracea: Italia tamen ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem, tingendis mortariis dicaverunt: quibus de cauſis magno venditur. Utiliſſimum in medicina quod antè deſcripſimus. Adulteratur immiſto crocomagmate tuſo, *c* atque etiam ſapæ ſublitu: contrita, quò pondus adjiciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat inſidens pulvis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet. Theſſalus ipſum tantùm odoratum eſſe voluit. Alii exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Proculdubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: urinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vulvæ etiam, ſediſque cataplaſmata utiliter inditur: venerem ſtimulat: vergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auricularis collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili † ſole ſiccari oportet, celeriterque verſari. Urinam movet radix ex paſſo pota.

a Meum ἐπὶ τῆς ἕλικος. i. in circuitu.
b Ruel. ὁλόκληρος. Cat. ἰσομήκης addi. ſed meum. ὁλομελές.
c Non habet Oribaſius.
† Novo addit Orib.

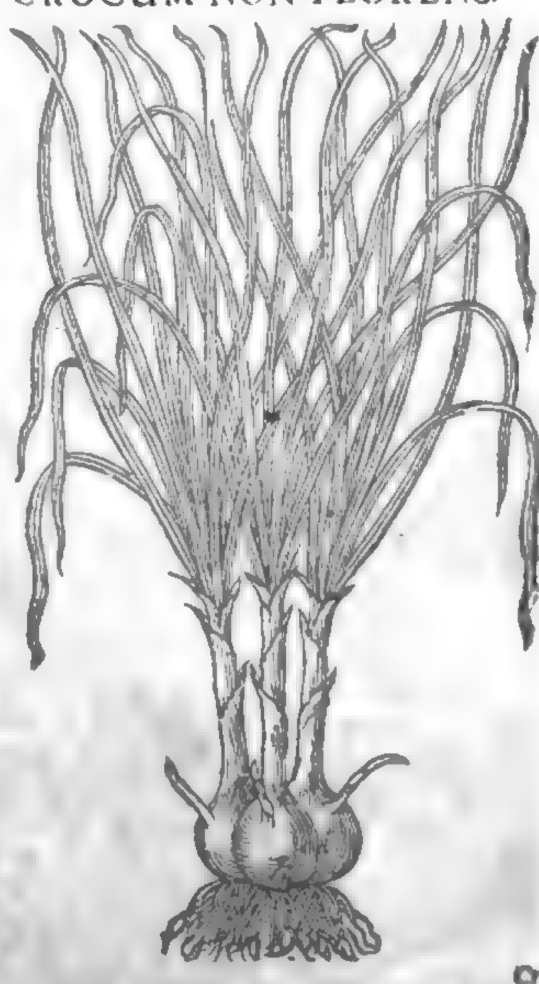
Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CRocomagma fit expreſſis unguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, grave, nigrum, ligni expers, leve, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas vires ad delenda, quæ caliginem oculis obverſant: urinam cit, calfacit, concoquit, & emollit. Vires croci proportione quadantenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagma vendicat.

CROCUM FLORENS.

CROCUM NON FLORENS.

Digitized by Google

Croci consideratio. *Crocum quidem ubiq; terrarum cognoscitur. Planta est comosis foliis longis, angustis, capillaceis, planis, tamen non rotundis, tragopogoni modo, sed angustioribus & numerosioribus, humi accubantibus, densis ac mollibus. Floret post æquinoctium Autumni anteaquam folia proveniant, floribus Colchico Ephemero similibus, purpureis, ac aspectu jucundis. E medio rubra prodeunt stamina in crassiusculum cacumen desinentia, quibuscum ex eadem ferè origine, quidam exeunt processus exigua linguæ figura, aurei coloris, iis similibus, qui in colchici flore habentur. Floret Crocum continuo fere mense. A floribus prodeunt subinde folia, quæ tota hyeme virescunt, spretis algoribus: arescunt hæc, ac prorsus deperduntur vere, & nunquam per æstatem apparent. Radicem habet Crocum bulbosam, pluribus contectam tunicis, ipsisq; subflavescentibus, Gladioli modo. Eruuntur Bulbi quarto anno, verno tantùm tempore, servanturq; æstate tota in horreis: & seruntur deinde appetente autumno, in tenui solo, nam & stercora odere, & solidam humum, in campis & hortis, bulbis tantùm transpositis. Crocum in Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorum modo vulgò vocatur Zaffarano: quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco vocabulo ipsum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod sciam) ad nos non advehitur: quapropter quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur, primum sibi locum vendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli devectum: sed hujuscemodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos, ob ejus frequentissimum in cibo usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophrastus auctor est) vergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim verò cum folio florem quoq; expellit. Gaudet calcari, & melius ita evadit. Croci meminit Galenus lib. 7. simpl. med. inquiens: Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus: sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota ejus essentia secundi sit ordinis excalfacientium & primi exiccantium, proinde concoquendi quoq; vim quandam habet, adjuvante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem habent essentiis emplasticis vocatis, quas cùm junctas esse caliditati non vehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. 2. de comp. med. secundùm locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo. Lætitiam affert, ob id additur utiliter medicamentis ad cor facientibus.* (margin: *Crocum quod optimum.* *Croci vires ex Galeno.*)

Nomina. *Κρόκος, Græcè: Crocus, sive Crocum Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran/ Germanicè: Azaffran, Hispanicè: Saffran, Gallicè. Bohemicè, ssfran. Polonicè, SZafran. Κροκόμαγμα idem nomen retinet apud Græcos, Latinos & Italos.*

In Croci floris medio plerunque tria, nonnunquam etiam plura stamina (κροκίδες vocantur) observantur, quæ cùm sola in usum veniant, propter excellentiam croci nomine donantur. Duum generum est Crocus Theophrasto: Sativus, de quo 1. hist. 6. & 6. ejusdem 6. item 7. hist. 9. & 10. & montanus, de quo 6. hist. 7. Sic Sylvestrem alium dicimus majorem, alium minorem: alium vernum, alium autumnalem, qui rursum colore floris & foliorum variat: quare in nostro Phytopinace quindecim differentias posuimus. Dicitur herbariis Crocus, Crocus vulgaris, Crocus sativus. Callimachi Scholiastes deducit παρὰ τὸ ἐν κρύει θάλλειν, quòd bruma vireat: at Galenus 9. de comp. med. fabulam de Croco puero, cujus sanguis in hunc florem versus sit, refert: aliter tamen quàm Ovidius 4. Metam. qui ob amorem Smilacis virginis in hunc florem mutatum scribit. Subjungit Dioscorides Crocomagma, quod fex est olei Crocini, seu Crocini unguenti, ex croco & Myrrha parati, sedimentum in pastillos efformatum. Hippocrates libro de Sterilibus, ἐκμαγμα appellat. Celsus lib. 5. recrementum: Plinius, unguenti fecem nominavit. Verùm Galenus 2. de Antidotis aliam Crocomagmatis descriptionem proposuit, quam Damocrates versibus conscripsit: quam & Aetius libr. 2. cap. 196. & lib. 6. cap. 50. & lib. 14. cap. 50. habet: Ægineta lib. 7. cap. 12. etiam compositionem, sed Galeni & Ætii pleniorem proponit: habet & Mesues suos Trochiscos Crocomagmatis, qua de re alias.

HELENIUM.

Ἑλένιον. ELENIUM. CAP. XXVII.

HELENIUM folia habet verbasci angustioris folii asperiora, oblonga: caulem *a* quibusdam in locis non emittit: radicem *b* subalbidam, interdum subrufam, odoratam, *c* subacrem, vegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines *d* liliorum, aut *e* ari modo seruntur. Montanis, umbrosis, & *f* siccis locis provenit. Foditur æstate radix, particulatimq; dissecta siccatur. Potum radicis decoctum menses, & urinas ciet. Ipsaq; in eclegmate ex melle prodest tussi, orthopnϾ, ruptis, convulsis, inflationibus, & serpentium morsibus. In summa excalfaciens est. Folia ejus ex vino cocta utiliter ischiadicis illinuntur. Helenii radix & stomacho utilis est in passo condita: siquidè salgamarii paululum siccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam conjiciunt, & ad usus recondunt. Trita, potaq; ad cruentas excreationes efficax

a Ita Cat. Sed Meũ & Drag. simpliciter καυλὸν ἔχει. *b* Deest in meo & pro subrufa habet ξανθὴν, i. fulvam. *c* Cat. δριμεῖαν, i. acrem. *d* deest in omnibus exempl. *e* Ita Meũ & Drag. Sed Cat. κινάρας, i. cinaræ: idque rectius meo judicio. *f* Meum ξηροῖς, i. siccis. Sed Cat. ὑγροῖς, i. humectis: idq; rectius.

cax eſt. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Cratevas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humum repentibus, foliis lenticulæ circa ramos, ſed longioribus crebriſque, radice pallida, g digiti minoris craſſitudine, per ima tenui ſupernè craſſiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, collibuſque. Radix una in vino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

g Cat. addit, ἢ μακρά, i. & longa.

Helenii conſideratio & hiſtoria.

Helenium, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta eſt vulgaris notitiæ. Folia habet verbaſci latifolij latiora, longioraq́, hirſuta & in acutum deſinentia, dorſo prominente. Caulem profert bicubitalem, & aliquando majorem, craſſum, hirſutum, in quo flores exeunt aurei, Chryſanthemi modo, ſed majores. Semen edit verbaſco ſimile tactu pruritum faciens. Radice nititur grandi, vegeta, tortuoſaq́: exterius nigricans, interius verò albicans, ſapore amaro & ſubacri, ex qua agnatæ propagines ſeruntur: loca amat uliginoſa, quanquam & in montibus quandoq́ naſcitur. Quod autẽ in Italia provenit, folio eſt longe majore, quàm tradiderit Dioſcorides. Quippe non ſolùm verbaſco anguſtifolio Inulæ Italicæ majora inſunt folia, verum etiam ea magnitudine longè ſuperant, quæ latifolio exoriuntur: quod tametſi pro locorum varietate evenire facilè poſſit, crediderim tamen hoc in loco Dioſcoridis codicem pluribus ſcatere mendis. Siquidem teſtatur Marcellus Florentinus vir quidem apprimè doctus, ſe habuiſſe Dioſcoridis vetuſtiſſimum ac probatiſſimum codicem, in quo longè plura legebantur, quam in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præſertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & ſemine habebantur. Caulem ex ſe mittit Helenium craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando majorem, anguloſumq́: flores luteos: & in his ſemen verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non eſt ſi etiam alia hîc deſiderari poſſint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioſcoridem Helenij radicis, cujus tantùm eſt in medicamentis uſus, tum amaritudinem, tum formam ſubticuiſſe. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. ubi ſic habet. Siſer his ſeritur menſibus, Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri: brevior his eſt, ſed toroſior amariorq́, Inula, per ſe ſtomacho inimiciſſima: eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Illuſtrata maximè Julia Auguſtæ quotidiano cibo. Supervacuum ejus ſemen, quoniam oculis ex radice exciſis, ut arundo ſeritur. Item lib. XX. cap V. Inula quoq́, inquit, a jejunis commanducata dentes confirmat, ſi ut eruta eſt, terram non attingat. Condita tuſſim emendat. Radicis vero decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tuſſi, & convulſis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex vino lumborum dolori illinuntur: hactenus Plinius. Vinum, quod Helenij radicibus paſſim ubiq́ in Germania paratur, frequenter in potu ſumptum mirifice viſum acuit. Arridet radicis farina denarij pondere, diebus aliquot ex vino vetere hauſta, ſpleneticos juvat. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioſcorides ad nos (quod ego ſciam) non defertur, nec in Italia provenit: hoc à noſtrate non diſtinxit Avicenna, ſed utrunq́ ſimul confudit. Meminit hujus etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his verbis. Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena inſula laudatiſſimum: eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem c. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lachrymis (ut diximus) natum favere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq́ corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu ejus quandam gratiam ijs, veneremq́ conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumq́ quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod triſtitia omnis aboleatur: eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix ejus in aqua jejunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex vino. Mures quoq́ contrita dicitur necare hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus provenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantiſſimum haberi. Helenij radicum ſuccus, cum pari hyſſopi ſucci portione, & aqua ſtillatitia Tuſſilaginis triplicato pondere, ſacchariq́ quantum ſat fuerit, ad mellis ſpiſſitudinem decoctus, mirificè aſthmaticos juvat, ſi eo frequenter utantur. Helenij vires ſcripſit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens: Helenij herbæ radix maximè utilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde non dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone craſſos lentoſq́ humores idoneè commiſcetur. Rubrificant quoq́ ea partes frigidis, ac diuturnis vexatas affectibus, cujuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſſiduæq́ articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes: hæc ille. Aperit, provocat, concoquit, incidit. Aqua à radicibus deſtillata maculas in facie delet, & cutis nitorem conciliat. Cæterùm ſunt, qui dicunt (ut etiam teſtatur liber de theriaca ad Piſonem, Galeno aſcriptus) quod ſi Helenij ſucco tela venatoria inficiantur, venenata efficiuntur, idq́ in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant: quod tamen potius fabuloſum, quàm hiſtoricum crediderim. Nam cum plura ſint in eo libro, quæ fabuloſa habentur, ut latius in noſtris ſcripſimus epiſtolis, nihil eſt quod me adducat ad credendum, ex Helenio parari venenum. Crederem potius illius operis authorem ex aliquo codice hæc transſcripſiſſe, ubi ἑλένιον ἀντὶ τῦ ἐλλεβόρε depravatè legebatur. Idq́ eò magis adducor ut credam, quod ſciam in Hiſpania ex albo veratro parari unguentum pro illinendis ſagittis, adeo venenoſum, quod ubi ſanguini ſe commiſcuerit, ante horam animal interficit, nec alio medicamento ſanari poſſe vulneratos, quàm devoratis cydoniis malis, vel ſucco eorum ebibito. Hac enim antidoto ijs mirificè ſuccurritur. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iaſim, ſive Raſen: Italico, Iella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alantwurtz*: Hiſpanico, Raiz de alla: Gallico, Aulned: Bohemico Vuoman. Polonico, Oman: vulgo officinis Enula campana.*

Plinius de Inula.

Vinum helenites

Helenii Aegypt. conſid.

Helenii vires ex Gal.

Fabuloſum, Helenii ſuccum venenatum eſſe.

Vnguen. venenat. ex Elleb.

Nomina.

Helenium quidam ab Helena dictum volunt, quod, ut habet Plinius lib. 21. cap. 10. fabulentur, ex ejus lachrymis in Helena Inſula, in qua Paris primum adulterium commiſerit, natum ſit: quam fabulam eleganter Nicander in Theriacis deſcripſit: alii quòd contra ſerpentes ex eo primum remedium ab Helena inventum ſit: vel quod in Helena inſula longe optimum luxuriet. Quibusdam dicitur Nectarium, qui à Mercurio inventum & Ulyſſi traditum volunt. Tria genera agnovit Dioſcorides, hoc enim capite duo propoſuit, alterum foliis ſimilibus verbaſco, στενοφύλλῳ, ubi πλατυφύλλῳ legendum cenſemus: alterum Ægyptiacum: & tertium Helenii Comagenii nomine, ſuperius capite de Coſto. Quod Helenium vulgare vocamus, vulgo Enula campana, quod alicubi in campis proveniat, dicitur, apud Theophraſtum 9. hiſtor. 10. Panax chironium cenſetur Anguill. quibusdam panaces centaurium: Inula Plinio. Inula Campana, Apulejo: Enula, Lon. Cæſ. Elenium, Trago, Fuchſ. Helenium, Dod. Geſ. hor. Cord. in Dioſc. Lac. Caſt. Lob. Tab. Cam. Helenium majus Cord. in hiſt.

Ὀμφάκινον, ἢ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

Oleum quod ex a immaturis olivis exprimitur, ad multos uſus recte valentibus accommodatiſſimum eſt, omphacinum id appellatur. Præſtat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale unguen-

a Meum ὠμοτριβὲς, i. crudum.

torum compositionibus idoneum intelligitur. *b* Stomacho utile est, quod astringat: gingivas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: *c* sudores cohibet: quò autem vetustius ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calefacit, *d* emollit ventrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumque promptius ad obeunda munera reddit, alvum emollit, ulcerantium medicamentorum vires permistum hebetat: contra venena datur, assiduè potum, redditumque vomitionibus: solvit alvum heminæ mensura cum pari prisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextariis in potu datur, ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & vehementius discutit: oculorum claritati sublitum confert. Si vetusti non sit occasio, in vase decoquitur *e* ad mellis crassitudinem, ut vetustatem repræsentet.

b Meum hic addit. μέτριον δὲ μῦ ψυχρῦ, i. in caliditate & frigiditate temperatum. *c* Meum cũ Ruel. ἱδρώτων ἐφεκτικόν, i. sudores sistit. Sed Cat. contrario ἐφελκυστικόν, i. elicit: sed malè. *d* Ita Cat. sed Meũ & Drag. μαλακτικὸν τῦ σαρκὸς, idque rectius. *e* Meum & Cat. μέλιτος πάχος, ἐπειδὴ τὴν αὐτὴν τῷ προειρημένῳ ἐκφέρεται δύναμιν, i. ad mellis crassitudinem, & uctior, eandem enim cũ prædicto vim habet.

10

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEUM SYLVESTRIS OLIVÆ. CAP. XXIX.

OLeum, quod sylvestres olivæ fundunt, vehementer astringit, & ad sanorum usus secundum sibi locum vendicat. In doloribus capitis utiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet: defluentes capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, scabiem, leprasque abstergit: tardius canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetustius, in novum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut assidua devolutione, istuque agitatum respumet: octava die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum dejicitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adjicitur, & transactis octo diebus, oleum concha movetur. Ubi candorem contraxerit, in vas novum vetere vino affusum recondi debet, substratis sertulæ campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere: sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, usque dum inalbescat.

20

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIUM OLEUM. CAP. XXX.

SIcyonii componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur novi olei albi, quod crudæ olivæ reddiderunt, congius unus: aquæ semicongius. Levi id igne coquitur, leniter movendo: at ubi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adjecta nova aqua confervescit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri consuevit, Sicyonii inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam usque modum vim habet. Febri ac nervorum vitiis prodest: fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

30

Ῥύπος. STRIGMENTUM. CAP. XXXI.

Meum & Drag. cõjungunt hoc caput cum superiori.

STrigmenta à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris pulverem sibi adsciverunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adjuvant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus simulachrisque sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & ulceribus antiquis prosunt.

40

Olei cõsideratio.

MUlto quidem artificio veteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioscoride satis superque constat: quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet, quamvis fortasse apud Græcos ejusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleverit. Quippe id tantum in communi omnium usu apud nos habetur, quod è maturis olivis exprimitur: tametsi quidam, quod & gustatu jucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare velint, id ab immaturis olivis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipsæ jam plenè flavæ tantillum subrubescere cœperint. Cæterùm non mirum est, si veteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modo in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur, sed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores evaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant, qua de causa & balnea frequentabant, & thermas: namque olei contractas sordes, ut corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris servi in balneis, qui non modo corpus totum intrantibus abluebant: sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alii ex auro, nonnulli ex argento: quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, denique pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balnea confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremque emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo usu apud veteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæstra nudi luctabantur, non solum ut eorum corpora agiliora, expeditioraque in certamine redderentur, sed ut etiam ii difficilius sese manibus comprehenderent. Cùm autem ibi pulvis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illum in se facilè contrahebant, ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusque abrasi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis, sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant, quo facilè fiebat, ut adveniente pulvere cœnosum quoddam unguen parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit. Oleum, si cum pari portione vini Cretici calidum bibatur, aut Clystere infundatur, colicos, iliacos, & calculosos dolores mirificè mulcet. Olei facultates fusius prosequutus est Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facult. sic inquiens. Oleum, quod ex olivis conficitur, quod sanè propriissimo nomine oleum appellamus, cujusmodi sit temperatura, superioribus libris definitum est: quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Ejusmodi est, quod est dulcissimum, fitque potissimum ex olivis, quas Græci ὀμφακίδας vocant.

Olei usus apud veteres.

50

60

Ol. ad colicos. Olei facult. ex Galeno.

by Google

vocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. Porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inveterato efficitur, & calidius eſt, & magis diſcuſſorium. Quod verò ex immaturo, id dum reliquum quippiam ſervaverit adſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: ubi verò illam prorſum abjecerit, reliquo ſit ſimile. Quinetiam quicunq; in præparando germina injiciunt, ii & ipſi omphacino ſimile oleum efficiunt. Cæterùm rogandum non eſt, quo pacto ſit præparatum, ſed guſtandum eſt potius: ac ſi præ ſe ferat adſtrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum eſſe exiſtimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id eſt Hiſpanicum nominant. Quòd ſi nequaquam guſtantibus adſtringere appareat, ſed adamuſſim videatur dulce, id modicè eſſe calidum putandum. Porrò ſi tenue quoq; cernatur (tale eſt, quod purum eſt, quodq; intuenti tranſlucidum videtur) ac modicum ejus latiſſimè per cutem extenſum ſibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendum, ac olei virtute quàm maximè pollere, quale eſt Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers ſit mordacitatis, ſuprà poſitum eſt. Cæterùm quo potiſſimum modo id probiſſimè laves, in ſequenti tradam opere, quod inſcribetur de medicaminum compoſitione, ubi & de Sicyonio, & ſi quod ejus generis præterea oleum eſt, agetur: nunc ſimplicia proſequor, adjiciamq; & de aliis olei ſpeciebus ſermonem. Iam quod ex agreſti oliva oleum exprimitur, non ſimplicem temperaturam obtinet, ſed extergit, ſimulq; adſtringit. Squalidiſſimum id eſt ex omni olei genere, & poſt Iſtricum quoque: deinceps illis eſt Hiſpanum. Pinguiſſimum eſt Libycum, & Cilicium: ſimul autem pingue, & tenue Sabinum: in medio comprehenſorum omnium ſunt tum id, quod per Cyclades inſulas naſcitur, tum quod per Græciam, Aſiamq;. Porrò oleum pingue æſtimatur, judicaturq; viſcoſitate: tenue verò ſi perluceat, ſi purum ſit, ſi plurimum à minima ejus portione inungatur, ſi facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoſcere jam liceat & de aliis olei generibus, quæ æquivocè ipſis dicuntur unguenta, put à roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparatur, unguentum efficitur: pro cujusq; injectorum natura oleum variari contingit. Ex iis ergo, quæ in toto hoc opere de quoque injiciendorum generatim diſces, ſigillatim quoque confectum ex iiſdem oleum cognoſcere dabitur. Quod Græci ἔλαιον, Latini Oleum dicunt, id Arabibus Cait, ſeu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Öl: Hiſpanis, Azeite: Gallis, Huyle.

Oleum ſylveſtre. Nomina.

Oleum aliud nativum eſt, ſeu propriè vocatum oleum, quo in genere continentur ex cujuſcunque Oleæ aut oleaſtri baccis facta olea: aliud factitium. Nativum, aut ex ſativis premitur olivis, aut ex ſylveſtribus: ſi ex ſativis, vel ex baccis maturis, vel immaturis. Si ex maturis, tunc nationum & regionum quibus naſcitur diverſitate, in plures ſpecies diſtinguitur, ut Italicum, Gallicum, Hiſpanicum: hocq; Oleum commune eſt. Hoc rurſus ſecundum præparandi modum variat, aut eſt ſimplex & impermixtum, ſaliſque expers: aut cum ſale præparatum: vel illotum, vel lotum, idque vel ut fiat candidum, vel ut fiat morſus expers: rurſus vel recens & velut muſtum, vel antiquatum: & denique ſecundùm inductam arte alterationem variat, aut enim ſervatur quomodo ab initio præparatum fuit, aut candidum efficitur. Candidum ſi efficiatur, vel fit ſimplici affuſa & refuſa aqua: eaque rurſus vel ſimplici, vel artificiali, vel etiam additis odoramentis. Si ex immaturis baccis prematur, quod acerbum oleum, vel Omphacinum dicitur: cujus differentiæ ſunt ut & olei communis: ex hoc etiam fit oleum Sicyonium. Si ex Sylveſtris baccis prematur, vel fit ex baccis vulgaris oleaſtri, vel æthiopici oleaſtri: vel oleaſtelli. Factitium in duo etiam genera dividitur, alterum enim ſimplex eſt, alterum compoſitum. Simplicia olea dicuntur Galeno 6. ſimplic. omnia ea quæ è ſolis fructuum & ſeminum nucleis, quæ pinguem in nucleo, vel ſemine, ceu medullam habent, exprimuntur: dicta ſimplicia, quod illis educendis ac exprimendis, aliud miſceri non conſuevit, præterquam quibuſdam pauxillum aquæ. Hæc rurſus duplicia, alia enim tantùm exprimuntur: alia verò ignis vehementia extrahuntur, ut ex liquoribus, ſuccis, gummatibus, reſinis, cera, melle, lignis reſinoſis, aromatibus. Compoſita ſunt ex ſimplicibus, ut arborum, fruticum & herbarum foliis, floribus, ſeminibus, aut aliis partibus medicâ vi pollentibus, oleo nativo maceratis, ut eſt Myrtinum, Laurinum, Lentiſcinum, Maſtichinum & reliqua ejuſmodi. Hæc rurſus variant, aliqua enim macerantur, aliqua inſolantur, aliqua incoquuntur: & quidem vel in oleo nativo, vel alio oleo. Variant etiam ratione partium plantarum: aliqua enim ex floribus oleo inditis conficiuntur, idque inſolatu, coctionem enim flores non tollerant: ſic quidam diu, quidam pauco tempore inſolantur: ut meliloti, cheiri, ſambuci & ſimiles. Quidam validam vim odoris & pluribus diebus conſtantem edunt oleo merſi, ut ex roſis, violis, chamemelo, &c. talia olea inſolatu tenuiora & utiliora redduntur. Quædam antequam colentur duplici vaſe incoquuntur: ut anethinum, nardinum, myrteum & id genus. Aliqua denique ex germinibus ſurculiſve: aliqua ex fructibus integris oleo injectis fiunt. Hæc de oleo: particulatim de oleis à Dioſcoride propoſitis, ut & de diverſa auctoris lectione, egimus in Commentariis noſtris in librum primum Dioſcoridis, quæ ſuo tempore publici juris faciemus, hic enim guſtum tantum damus.

Oleum duplex. Nativum ol. Factitiũ oleum duplex. Compoſita olea.

Ἐλαιόμελι. ELÆOMELI. CAP. XXXII.

IN Palmyris Syriæ, quod elæomeli vocant, ex quodam caudice manat oleum melle craſſius, ſapore dulci. Bilem, cruditateſq; detrahit ſextario cum una aquæ hemina dato. Sed qui ſumpſere, torpeſcunt, & viribus deficiuntur, quod minimè vereri oportet, verùm crebro excitare, ne veterno preſſi ſomnos capiant. Fit & oleum è pinguetudine ſurculorum. Optimum vetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: privatim caliginibus oculorum illinitur, lepras, nervorumque dolores illitum emendat.

QVanquam quotidie plura, variaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria convehuntur, Elæomeli tamen (quod ſciam) non modò non convehitur, ſed ne ullum quidem unquam audivi, qui ipſum viderit, vel noverit. Cæterùm Hermolaus vir quidem præſtantiſſimus dubitat, utrum elæomeli ſit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel aëris ſignificat, vicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari, doctiſſimum virum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibuscum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententiâ ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syria Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere ca-

Hermolai lapſus elæomeli, Mannæ conſentis.

dat. Eoq; magis, cùm addiderit Dioscorides, non modo elaomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi, tusis, expressisq; arboris surculis.

Κίκινον ἔλαιον. **CICINUM OLEUM. CAP. XXXIII.**

Cicinum oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua voles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dum vestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & conjecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, subjectoque igni fervescunt: & ubi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato ab igni vase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Ægypto, ubi largior increbuit usus, longè secus fieri solet: nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & ulcera capitis manantia valet: prodest sedis inflammationibus, vulvis conversis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam alvo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei consideratio. *Ricinus animalculum.*

Ricinum, sive Cicinum oleum, Chervæ oleum officinis dicitur, quamvis rarioris sit usus. Namq; semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse chervam, nemo est qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum vocat, ut diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum est fœdum, lividum, & sanguine plenum, quod Itali Zecca vocant, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum, idcirco Ricini nomen sibi comparavit. Meminit hujus olei etiam Mesues, qui præter vires ei à Dioscoride redditas, addidit, id validè crassas coercere inflationes. Proinde ventriculi, laterum, coliq; doloribus prodesse illitum, potum, & infusum. Simili fere modo conficitur oleum è semine ebuli repurgato, ad quosuis dolores mitigandos efficacissimum, quod ad rem medicam ornandam & locupletandam nunc edam in publicum, licet diu inter arcana mea id primum habuerim. *Ol. è semine Ebuli.* *Semen frutícis siccatum in pila ligneo pilo tunditur in offas, aqua calida adjecta per noctem maceratur, & tandem in lebetem oris lati stanno inductum, positum levi igne coquitur leniter movendo: at ubi assiduo fervore ictuq; agitatum respumat, & substrato igne refrixit, innatans oleum concha excipitur, & prorsus oleum reddiderit, quod nulla alia ratione, nullove artificio acquiri potest. Idq; oleum ob virorem, à me Smaragdinum appellatum, quod hactenus thesauri loco continui, neq; cuiquam aperire volui, pio in omnes medicinæ studiosos animo jam effluere sino, hortante Phedrone Rhodocheo, quem ob morum, vitaq; probitatem, insigni doctrina, ac multarum rerum experientia conditam, diligo maximè, dum apud Serenissimas D. D. Magdalenam & Helenam, natas Ungariæ, & Bohemiæ Reginas, magna laude medicinam factitat.*

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. **AMYGDALINUM OLEUM. CAP. XXXIV.**

Amygdalinum oleum, quod aliqui metopium vocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisque, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adjicitur, & ubi dimidia hora humorem hauserit, vehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquam ebiberint, idem opus prosequendum: singulas heminas reddunt singuli modii. Contra vulvarum dolores, strangulatus, conversiones, & eorundem locorum inflammationes efficax est: vitiis renum, calculosis, difficili urinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, gravitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit: maculas & vitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilii, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat: ulcera capitis manantia, & furfures cum vino abstergit.

Cum amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio involuerit) ex amaris confecto non adjicerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cum nostra ætatis medicis maximo sit usui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq; conficiant. *Amygdalini dulcis parandi ratio.* *Parandi igitur rationem (ut Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, quæ lubet quantitate, ab utrisq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponuntur, quinq; horarum spatio: dein parum iterum contunduntur: mox prælo tamdiu premuntur, quousq; omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in vitreo, vel stanneo vase, infunditurq; vas in balneo calentis aquæ: eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subjiciuntur: itaq; oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ, in sacculis panno duplicato involutis, sub arena cineréve calido recondunutur, & postquam efferbuerint, prælo oleum elicitur.* *Myropolarum ignavia, & lapsus.* *Sed nostrates seplasiarii plurimùm negligentiæ segnitiaq; indulgentes, non modo amygdalas non repurgant, neq; delibrant, sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum injiciunt, igniq; admovent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum conjiciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt; quod plerunq; exustionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico evomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, ejus lenientem facultatem pervertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis non delibratis oleum inde confectum corticum vires asservat; proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit: id quod etiam adauget ignis violentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur.* *Mesues.* *Hoc itaq; diligenter animadvertens optimus Mesues, Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut videlicet, cùm purgatæ contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suavi ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ii faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundũt.* *Amygdalini dulcis vires.* *Amygdalinum igitur, si rectè probeq; conficiatur, mirificè lenit: quare potũ ad libræ dimidiũ, alvum leniter dejicit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginũ, & membrorum omnium siccitates humectat, quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra vulvarum dolores illitum & potum facilè præstat, sicuti vesicæ: cruciatib. est efficax, si argentea fistula conjectũ impulsorio instrumẽto injiciatur.* *Amygdalini amari vires.* *Quod autẽ ex amaris amygdalis exprimitur.*

dulci

dulci in omnibus efficacius habetur: idcirco in provocandis lapillis, conciliandisq́; viscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINUM OLEUM. CAP. XXXV.

Antiq. cod. separat ab invicem hæc tria capita.

Simili modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: alvum solvit, stomacho adversatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce juglande oleum, quod carinum vocant: eandem vim habet, quam balaninum.

Balanini consider.

Balanini facultates.

Sesaminum & ejus vires

Oleum è nucibus juglandibus.

10 *Oleum unguentariæ glandis, quod Balaninum vocant, à pharmacopolis & unguentariis oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini ungentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit: illitum strumas dissolvit, durosq́; tumores. Frigidis tum jecinoris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas nervorum convulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adscivit, quod etiamsi diu veterascat, haudquaquam rancidum evadit: ideoq́; unguentariis expetitur ad suavissima odoramenta excipienda, præsertim cùm moscho, & ambra chirothecas illinunt: quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, ut facilè eveniret, si alio quovis oleo eo in opere uterentur. Quamobrem mirari non licet, si veteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominaverint. Sesaminum verò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo 20 supponitur, tandinq́; premitur, quousq́; oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget. asperitates quascunq́; lenit, sed præcipuè gulæ vocem expedit, & dura apostemata mollit. Adjicitur Sesaminum plerunq́; unguentorum compositionibus, quorum in officinis est usus. Verùm quod è Juglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant, quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quam id, quod ex olivis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è Lini semine exprimitur: siquidem hoc cerussæ admissum tractu temporis colorem immutat, illud verò incorruptum perpetuò asservat.*

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINUM OLEUM. CAP. XXXVI.

30 Hyoscyaminum sic fit. Semen candidum recens ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt, partes cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & graviter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendum utile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei alvum solvere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur, cui facultas eadem est quæ facto è gnidio grano, verùm invalidior. Raphaninum è raphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala valetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia utuntur Ægyptii. Melanthinum idem, quod raphaninum potest, eodemque modo paratur. Tritum sinapis semen, [& calida aqua] madefactum, adjecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreverunt.

ὕδατι ψυχρῷ i. aqua frigida leg. antiq. cod.

Hyoscyamini vires.

Hyoscyam. parandi ratio.

Gnidinũ.

Cnicinũ.

Raphaninum. Melanthinum. Sinapinum.

40 *Tametsi perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum noverint, ne dum in usum receperint unquam, ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præsidia non juverint, efficacissimum est medicamentum, præsertimq́; inflammationibus pudendorum utriusq́; sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, vel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Mensium exuperantiam cohibet, & albicantia uteri profluvia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, aliis quibusdam additis: ita ut evulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinveni, quæ hæc est. Sumito novum, siccumq́; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq́; in stanneo, vel vitreo vase, ardenti aqua, quæ è vino 50 fit, parumper prius affusum. His factis ponito vas in calentis aquæ balneo die ac nocte, demum adhuc fervens sacculis imponito, & prælo subjicito, sicq́; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc ævo à medicorum usu, eo quòd in dejicienda alvo violentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm sæpius, ne medicos consulant, coccum Gnidium devorent, quo etiam sæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (ut Mesues inquit) potum aqua intercute laborantibus, viscerum obstructionibus, ventriculi, & coli cruciatibus à flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & vocem clarificat. Epotum pituitam tum vomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Raphaninum præterea, & Melanthinum aboleverunt, sicuti etiam Sinapinum, etsi ubi ad summum excalfacere opus fuerit, maximam opem præstare valeant. Sinapinum verò non nisi collachrymantibus oculis exprimi potest: tanta enim est vaporis acrimonia, ut concepto vapore, illico prodeant lachrymæ. Miscetur quandoq́; cum eo, quod è pistaceis nucibus elicitur: perunguntur q́; eo genitalia in frigidis, ut felicius coëant, addito lasere, & moscho.*

60 Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEUM OLEUM. CAP. XXXVII.

Myrtei faciundi ratio hæc est. E myrto nigra, sylvestri, aut sativa, foliorum mollissima quæque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adjiciuntur, subjectisq; carbonibus infervescũt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compositio. Tenera folia contusa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Privatim alii dejecta in oleum folia in sole macerant: alii prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero. & junco odorato. Efficacius est amarum gustu, & oleosum, viride, translucens, & olens myrtum. Astringit, & indurat: ideo medicamentis miscetur, quæ cicatricem obducunt: prodest ulceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papularum

rum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, sedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia valet, quæ astrictionem, inspissationemq; desiderant.

In myrteo officinarum lapsus.

Myrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantum, nulla servata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; vino immiscent, & in aeneum cacabum transferunt, subduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tamdiu infervescere sinunt, donec vinum totum absumatur; mox ab igne tollunt, percolant, & asservant. Neq; animadvertunt conficiendi regulam a Mesue explicatam, siquidem in calentis aquæ balneo, non quidem violento carbonum igne Myrteum parari jubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipsi parant) ex maturis olivis expresso. Namque, ut balnei humenti, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac ejus omnes conservantur partes: sic contra violento igne subdito pervertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decrevi non prætermittere quicquam, quo errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne quod officinæ ad medicamenta usurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis stirpiumq; aliarum gummi, vitreis organis per sublimationem, ut chymistæ vocant, elicitur) vase vitreo vel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primum impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium verò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaque tamdiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparaverit vires. Verùm ingens hominum lucri aviditas, auriq; ingluvies, ut admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum usque impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continue magis crumenis intendunt & inhiant, quam ut vitæ ægrotantium satagant. Probi tamen & diligentes hæc mea verba boni consulant, hi vero mali errores emendent suos.

Myrtei parandi ratio.

Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum ejus recentium uncias decem, vini nigri adstringentis libras duas, olei omphacini libras quinq;: deinde contusis baccis ac foliis omnia oleo excipito, & vase vitreo vel stanneo reponito tectoq; vasis ore in balneo calentis aquæ immergito. & post tres dies extrahito, ac percolato: rursus assumptis recenter baccis, foliis, & vino, ut ante, oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium usq; diem. At postremo vasis ore detecto, tandiu id apertum finito, donec balnei fervore vinum totum exhalet, & oleum tantum remaneat. Nec audiendi sunt ii, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (ut supra dictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt: quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeo exculta erat, quin nec seplasiaria, ut nostra hac ætate esse visitur. Quamobrem putandum, quòd si hujus balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio prætermisisset, veluti nec illud Mesues, nec alii complures prætermiserunt, qui summo studio & diligentia medicam facultatem excoluerunt & in ordinem redegerunt.

Δάφνινον ἔλαιον. LAURINUM OLEUM. CAP. XXXVIII.

Laurinum fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alii omphacinum prius oleum cypero, junco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt: alii etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit: alii styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque viridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: venarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus nervorum vitiis, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum, non aliud juvantius: attamen potum nauseam parit.

Laurini consider.

Laurini conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem, ideoq; quod id parum vel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cujus est usus in officinis, à seplasiariis nequaquam fieri, sed ab aliis confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent.

Laurini vires ex Mesue.

Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summe laudavit & ad jecinoris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis: quin & ad ventriculi dolores, coli, vulvæ, & lienis efficax esse tradidit.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINUM OLEUM. CAP. XXXIX.

Similis Lentiscini ratio: nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis: ut in laurino diximus. Hoc scabiem jumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parandi ratio.

Lentiscinum pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longe a continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & a putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flavescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu fervent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt præloq; subjiciunt, expressumq; asservant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absq; alterius cujusvis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit.

Lentiscini vires.

Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius usus sum magno sanè juvamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus libr. v. de comp. medic. secundum locos, ad gingivarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur.

Terebinthini consideratio & vires.

Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana viridia nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quod equidem sciam) aliunde convehitur: proinde non venit in usum. Hoc tamen (ut Mesues inquit) vulnera consolidat: medetur item convulsis, opisthotonicis, nervorumq; duritiis, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

† *In his verbis mendum subesse putamus, ut etiam doctissimè adnotavit Manardus Ferrariensis libr. VIII. epist. prima. Alias siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cum scripserit in Terebinthi mentione, ejus fructum excalfacere, hic verò dica-*

Digitized by Google

rò dicatur oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic depravatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus verba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de ejus tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μαςίχινον ἔλαιον. MASTICHINUM OLEUM. CAP. XL.

MAstichinum è trita fit mastiche. Quod contra omnia vulvæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Adversus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumq; cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit: optimum in Chio insula componitur.

10 *MAstichini parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit, quippe trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarii autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo vino permisto, mastichen admiscent, & æreo vase carbonum igni admovent, ibiq; tanto tempore effervescere sinunt, quoad vinum prorsus exiliat, ac inde usui asservant. At ipse vitreo organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confeci.*

Seplasiariorum lapsus.

Μύρων σύνθεσις. UNGUENTORUM COMPOSITIO. CAP. XLI.

DE ratione unguentorum consequenter tractandum existimavimus, quandoquidem ea in nonnullis corporum vitiis, aut medicamentis mista, aut corpori perfusa, aut naribus objecta, plurimùm 20 prosunt: in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum hujuscemodi judicium, quod tamen in quibusdam planè observari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris prævalentia: ut in amaracino & crocino, telino, & plerisque aliis, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conveniet.

Unguenta, ab utendi modo, Græcis μύρα fortè à Myrrha: quo nomine veteres pretiosa unguenta ex odoramentis confecta appellabant: hodie verò quæ ex oleis, speciebus quibuscunque & cera componuntur, ita vocantur: at hæc non simpliciter μύρα, sed myracopa dicenda, quoniam similia sint acopis. Primus censetur Archilochus μυρῶ nomen unguentis imposuisse, siquidem vetustissimus Homerus licet unctionum frequenter meminerit, attamen oleum, non Myron appellavit: sic quo ungebantur 30 à Moyse sacerdotes, non unguentum sed oleum sanctum vocant. Et licet opinio sit, primum unguentum ex Bryo seu musco & balanino oleo confectum fuisse, attamen oleum sanctum, de quo Exodi 30. & apud Josephum lib. antiquit. 3. cap. 13. primum statuendum, quod ex præstantissimis odoramentis conficiebatur, utpote ex myrrhæ sponte fluentis, quingentis siclis: cinnamomi aromatici, 250. & calami aromatici tantundem, casiæ verò quingentis, secundum siclum sanctuarii: & olei de olea Hin, id est duobus cois Atticis, unguentum opere unguentarii conficiebatur: quo & sacerdotes, & tentorium conventionis, arca testimonii, mensa & omnia instrumenta ejus ac reliqua vasa illita purgabantur. Unguentorum licet duo constituerit genera Icesius libello de odoribus, alterum deliciarum quod χρίμα seu χρῖσμα dicitur: alterum promiscuum & ferè palæstris dicatum, quod ἄλειμμα cognominatur: tria tamen constituemus 40 summa genera: unum ad luxuriam: alterum ad necessitatem: tertium ad salubritatem. Ad luxuriam, apud Græcos, Persas & alios cultiores Orientis populos, quotidianus erat in conviviis usus, quare cum bellariis & corollis, secundis mensis inferebantur: quibus convivarum capilli & barbæ ungebantur, de quibus Athenæum consule. Et licet Solon, cum hæc ad lasciviam veneris facere animadverteret, unguenta Athenis divendi vetuerit: sic Socrates apud Xenophontem ut meretricium accusarit: sic Lacedæmonii unguentarios civitate expulerint, eos oleum corrumpere dictitantes, attamen hac ætate plurimi & ambram & moschum ad fastidium olent. Ad necessitatem erant ea quibus certantes utebantur & palæstrarum corpora inungebantur. Ad valetudinem tertium genus facit. Dioscorides auctor est, ea aut medicamentis mista, aut corpori perfusa, aut naribus objecta, in quibusdam corporum vitiis plurimum conferre. Hæc autem nunc usitata ex tribus conficiuntur, oleo, speciebus & cera: oleis adjiciun- 50 tur adipes, butyrum & mucilagines: nonnunquam gummata & lachrymæ his quoque miscentur. Species seu pulveres pro affectuum diversitate variant. Cera additur, ut convenientem consistentiam unguenta nanciscantur: ita tamen plerique conficiunt ut ad oleorum ℥ 1. specierum ʒ 1. ceræ ʒ. ij. admisceant: At cum unguenta æstate plus ceræ, hyeme minus requirant: sic interdum firmius & diutius, interdum contra, corporibus adhærere velimus, consultius ut componentis judicio liberum relinquatur. Galenus 4. de sanitate tuenda, ceræ quartæ parti, resinæ duodecimam immiscet, sic enim non solum pulcherrimum sed etiam quod bene adhæreat unguentum fieri: idem habent Oribasius in unguento ex Euphorbio, & Ægineta lib. 7. cap. 17. Concludentes dicimus unguenta quæ in Pharmacopoliis habentur, assumpta antiqua unguenti significatione, unguenti nomen non mereri, sed potius esse apud veteres olea composita, cum plerunque nullam odore fragrantiam habeant. Dioscorides verò ea propo- 60 nit quibus corpora irrigantur & ex quorum olfactu vires animales (hic rursus ipsius Methodus notanda) recreantur, & quod aliis medicamentis hæc misceri soleant. Unguenta verò quæ ad voluptatem & luxum faciunt, in totum Dioscorides omittit, tanquam indigna quæ inter remedia salutaria proponantur: de quibus multa Plinius lib. 13.

Unguenti primi confectio.

Unguentorum genera tria.

Unguenta usitata ex quibus conficiantur.

Olea composita veterum.

Ῥόδινον. ROSACEUM. CAP. XLII.

ROsaceum sic fit. Junci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in viginti olei libris & quincunce, subinde movendo, coquito: dumque percolaveris, in olei libras viginti, & quincuncem, adjicito rosas † non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moveto, inter-

† ἐρυθρῶν, i. rubras. Ant. codex habet.

interdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recrementum pessum ierit, mutato vase, in craterem melle illitum recondito. Cæterùm rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritq; secundarium oleum. Quòd si tertias usque, quartásve perfusiones infundens exprimere voles, secundarium fiet, tertiarium, & quartarium unguentum. Sed quoties id feceris, vasa melle oblini debent. Si verò secundam *a* infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo *b* humore imbutas injicito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò simili modo exprimens facito, totiesque recentes rosas detractis unguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius: nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet, nam si minimum quid relinquatur, unguentum corrumpet. Alii autem detractis unguibus rosas tantùm oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibram pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & usq; ad tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alii calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alii coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus utile. Potum solvit alvum: stomachi ardorem restinguit: ulcera cava replet, & mulcet, quæ cacoëthe vocantur: ulceribus in capite manantibus, atque fervidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris colui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est: ad lacessita interanea, & concitatas vulvas utilissimè subjicitur.

a Meum ἐμβολὴν. i. injectionem. *b* Meum ἀνίκμων. i. siccarū.

Unguentorum consid.

HOc sub olei nomine comprehendit Dioscorides, oleum omne, quod per se tantum, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diversorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, ut in præsentia de Rosaceo agens, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, ut apud Dioscoridem oleum vocetur, quod simpliciter expressum fit: unguentum verò oleum quodlibet, cujus componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. simp medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere jam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquivocè ipsis dicuntur. unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conjiciuntur. Horum quoque ubi una cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Cæterum oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ completū appellant, à Dioscoridis rosaceo longè dissidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium est multorum a labore proclive ad ignaviam) illud secundum Mesuem temperant, tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti. Fit etiamnum rosaceum rosis non affatim dehiscentibus in omphacinum demissis, modò calentis balnei viribus (ut in quibusdam aliis superius adnotavimus) modò insolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis viribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lavent, deinde pluscula temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta, immaturarum rosarum succum adjiciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum a succo secernunt, & diligenter asservant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis vulneribus aptissimum est, quòd roboret, siccet, resolvat, inflammationesq; non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib. 2. de comp. med. secundum locos. ubi de dolore capitis scribit, qui vel ex vulnere, vel casu excitatur: cujus etiam meminit lib. X. simp. med. de sanguine agens.

Rosacei consider. Rosaceū omphacinum. Rosacei omphacini vires.

Ἐλάτινον. ELATINUM. CAP. XLIII.

FRacta elate, tusa, & sacrificata, in labellum dejicitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: verùm pares esse debent utriusq; portiones, dein mundo vase ad usus reconditur. Viribus rosaceo proportione respondet: alvum tamen non mollit.

ELatinum, quod ex dactylorum involucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate obsolevit.

Μήλινον. MELINUM. CAP. XLIIII.

MElinum hoc modo temperatur: Olei congius decem aquę sextariis admiscetur. Adjicitur elatę palmarum fractæ quadrans, & junci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis involvunt, ut contineatur odoris suavitas, nec evanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id vim refrigeratoriam, & adstringentem habet. Contra scabiosa ulcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vulvis infunditur: citatam urinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharides, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini consider.

MElinum oleum ad hodiernum officinarum usum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolos dissecta omphacino oleo macerantur, & vino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atq; iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in aliis superius ostendimus.

Οἰνάνθινον. OENANTHINUM. CAP. XLV.

OEnanthe è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, dejecta in omphacinum oleum movetur, volviturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum præbens: sed alvum non resolvit, aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

Oenan-

OEnanthinum nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur ejus parandi ratio, ut non ſit opus, illud pluribus explicare.

Τήλινον. **TELINUM.** CAP. XLVI.

FOeni græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris novem ſeptenis diebus macerantur, quotidie ter moventur, poſtea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum ſubſtituunt, & cyperi loco xylobalſamum macerant. Alii oleo antea his odoribus ſpiſſato fœnum 10 græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abſceſſus emollit, & concoquit: omnibus vulvarum duritiis magnopere convenit, fœminis difficile parientibus ſubjicitur, ubi præ excretis humoribus loci ſiccitatem contraxerunt: ſedis inflammationes lenit, teneſmo ſubditum prodeſt: ulcera capitis manantia, furfureſque expurgat: ambuſtis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inſeritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ ſe ferat, & manus abſtergat, ſapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum judicatur.

OFficinarum Luminaria ex Rhaſis auctoritate aliam, quamvis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterii beſſem adjiciunt.

20 Σαμψύχινον. **SAMPSUCHINUM.** CAP. XLVII.

SErpylli, caſſiæ, abrotoni, florum ſiſymbrii, frondium myrti, ſampſuchi ſingulæ portiones, quadam pro viribus ipſorum conjectatione, unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adjicitur, qui madentium vires non evincat: hæc poſt quatriduum exprimuntur: denuo nova alia ſimili menſurâ, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim validius reddi ſolet. Eligi oportet ſampſuchum colore ex atro viridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: adverſus vulvæ præcluſiones, converſioneſque efficax eſt: menſes, & ſecundas, & partus extrahit, vulvæ ſtrangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: ſed cum melle uti eo præſtat, quandoquidem vehementi aſtrictione locos indurat. Laſſitudines illitum diſcutit: in opiſthotonicorum, vul30 ſorumque cataplaſmata utiliſſimè additur.

Sampſuchini cõſideratio.

QVanquam ex Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinii ſententia idem eſſe conſtat ſampſuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diverſis capitibus ſeorſum ſcripſerint, eorumq; temperamenta per gradus diſſidere tradiderint, non ab re credidere nonnulli aliud eſſe ſampſuchum, aliud verò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioſcorides, quòd in his unguentorum compoſitionibus Sampſuchinum, & Amaracinum diverſis capitibus digeſſerit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has ſtirpes tum facie, tum viribus differre, hac ratione freti, quòd ſi alterum ab altero non diſtaret, omnino præter rationem de his variis in locis ſcripſiſſet Dioſcorides, alterum unguentum Amaracinum, alterum verò Sampſuchinum appellans. Porro ut hujuſmodi controverſia tollatur, ſciendum eſt, ſtirpem eam, quæ Ga-

Solutio controverſiæ de Sampſucho & Amaraco.

40 leno, & Paulo amaracum appellatur, id ſanè amaracum non eſſe, quod Theophraſtus, Dioſc. & Plinius ſampſuchum vocavere, ſed potius (ut ego exiſtimo) Marum, id quod etiam ſentiunt clariores noſtri ſeculi ſimplicium indagatores. Namq; Mari, nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorſus in ſimplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deeſt ſuſpicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in ejus tum gradibus, tum facultatibus aſſignandis Galenus à Dioſcoridis Maro non longè receſſerit. Sunt & qui velint apud Paulum, & Galenum id Amaracum dici, quod Dioſcorides parthenium vocat: quippe & hoc quibuſdam amaracum vocatur. Cujus rei indicium eſſe exiſtimant, quòd tam Galenus, quam Paulus nullibi in ſimp. medic. libris aliquid de parthenio poſteritatis memoria prodiderunt: quorum opinio non omnino reprobanda videtur. Cæterùm licèt Dioſcorides Sampſuchini, & Amaracini diverſis per ſe capitibus meminerit, non obſtat propterea, quò minus idem eſſe poſſint ſampſuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de cauſis ut alterum ab altero diſtingueret, Dioſcorides facilè impulſus fuit: quarum altera eſt, quòd ſi

Opinio quorundam Amaracũ eſſe Parthenium.

diligenter animadvertantur utrorumq; compoſitiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampſuchino pre50 tioſius judicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodq; ob ejus claritatem id particulari deſcriptione dignum cenſebat, ut præſtantiæ diſcrimen faceret, utq; etiam minus probatum à probatiſſimo dignoſceretur, homonymiam immutavit, ipſumq; non quidem Sampſuchinum, ſed Amaracinum appellare voluit: nam ſi id non feciſſet, quodnam altero præſtantius eſſet, diſcerni non potuiſſet. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampſuchinum, alterum verò Amaracinum Dioſcorides appellaverit: quod (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico ſampſuchum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum inſigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compoſitoribus ex eorum more Amaracinum vocabatur, talem nomenclaturam Dioſcorides haudquaquam permutandam cenſuit: quare ipſum in eadem reliquit appellatione, quam ſecum ex Cyzico tulerat.

60 Ὠκίμινον. **OCIMINUM.** CAP. XLVIII.

OCiminum oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & beſſis pondo, die noctuque viginti olei libris macerato, premito, colato: cumq; exhauſeris quallum, rurſus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id ſecundarium: nam tertiæ perfuſionis non eſt capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in roſaceo diximus, rurſus maceratur, & cùm tanto temporis ſpatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur: quod ſi in animo fuerit ter, aut quater madefacere, ſemper ocimum recens addes. Poteſt ex omphacino confici: ſed illo modo melius. Idem quod ſampſuchinum poteſt, ſed inefficacius.

Ἀβρο-

Ἀβροτόνινον. ABROTONINUM. CAP. XLIX.

OLei cyprini odoribus imbuti libris novem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum velis asservari, ejectis prioribus foliis, nova appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vulvæ duritias, præclusionesque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

† παλαιοῦ i. antiqui. leg. Orib. Conclusa leg. Orib. τὸ αὐτὸ. i. tantundem.

OLei † libris octo & dodrante florum anethi [libras undecim & bessem,] maceratas in oleo die unâ, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere velis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vulvarum duritias emollit, venarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Σούσινον. SUSINUM. CAP. LI.

SUsinum, quod alii lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ novem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permisto odorifero vino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aquâ madefacti libræ tres & semis macerantur premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur: mille lilia deceptis foliis, in latum, non tamen profundum labellum demittuntur: injectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuq; conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur, quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut rosaceum moram tolerat; nam concalfactum fervet, & computrescit; quare sæpiùs decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspergendus, & si qua sordes vasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis jam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem conjiciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interjecta brevi mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adjecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi vendicat, quod novissimum prodit. Denuò in mille lilia evulsis foliis expressum primò oleum infunditur: tum eâdem ratione prosequendum, idemq; faciendum, ut prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, ut dictum est: & quò frequentiùs recentia lilia maceraveris, eò validius unguentum efficies. Denique cùm factum abundè videbitur, singulis compositionibus miscere convenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci verò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumque primò unguentum infunditur, & paulò post excipiuntur vasculis siccis, myrrhâ, aut gummi anteà perfusis, & croco, & melle, & aquâ madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, aliove oleo, & liliis componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Ægypto factum, sed cumprimis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: vulvæ præclusiones, & collectiones aperit: utilissimum ad muliebria mala: ulcera in capite manantia, fervidas eruptiones, varos, furfuresque emendat: vibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpè fallant. In summa extenuat: potum, bilem per alvum extrahit, urinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Antiq. cod. legi. ψύξεων καὶ φλεγμονῶν. i. frigiditates & inflammationes.

HOc, quod ex liliis temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm uniuscujusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potiùs, quàm auctoris incuria depravata videtur.

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

NArcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum vnciis quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adjicitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac vino veteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum iis efferbuerit, eximitur: refrigeratum oleum excolatur, cujus portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi conjiciuntur, qui bidui spatio (ut in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum, siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas vulvæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

NArcissinum, quod ego sciam, non paratur nostratibus myrepolis, quod mirum non est, cùm id etiam Plinii ætate parari desiisset, ut ipse libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

CVm Crocinum componere voles, prius olei, ut in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cujus olei libras tres & semissem, croci unciam unam assumes: identidem quotidie moveto, & sextâ die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum, à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adjicito: move triduo, dein contusæ myrrhæ, atq; cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione utuntur. Optimum est, quod abundè crocum spirat, in medendi usu expertum. Proximum quod myrrham

myrrham refert. Calfacit, ſomnum allicit: quare perſæpe phreneticis ſubuenit perfuſum, aut naribus admotum, aut illitum: pus movet, ulcera purgat: contra vulvæ duritias, atq; præcluſiones, & ulcera quæ cacoëthe vocantur, prodeſt cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet, ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur: huic autem proportione reſpondent butyrinum, onychinum, & ſtyracinum: quæ etſi nominibus diſtant, viribus, & compoſitione cognata ſunt.

Κύπρινον. CYPRINUM. CAP. LIIII.

OLei omphacini eloti pars una, aquæ cœleſtis tantundem cum ſemiſſe, cujus una parte oleum diluitur, altera adjiciendis odoramentis admiſcetur. Dein aſſumptis aſpalathi libris quinque & ſemiſſe, calami libris ſex & ſemiſſe, mirrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris novem, & unciis quinq; aſpalathus tuſus, & aqua affuſus decoquitur in oleo, donec conferveſcat: myrrha autem vino vetere odorifero ſubacta, contuſusq; ſimul calamus, digerentur in offulas, quæ exempto aſpalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, ſublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tuſum reliqua aqua aſperſum infunditur, ſpatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poſt hæc colato oleo in viginti octo libras olei, floris liguſtri, quod cyprum vocant, ſex & quadraginta libræ cum beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quod ſi copioſius deſideretur, idem recentium florum pondus injectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertiò, ſi quis velit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuavitate nares feriat: aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora venarum adaperit: vulvæ, nervorumq; vitiis convenit, pleuriticis, fractisq;, per ſe, vel cerato immiſtum: malagmatis imponi ſolet, quæ opiſthotonicis, angina laborantibus, inflammationiq; inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

Ἴρινον. IRINUM. CAP. LV.

SPathæ quàm minutiſſimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo vaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inſpiſſato macerata, ut ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylobalſami (ut dictum eſt) contuſi libras quinq; & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami novem libras & ſextantem adjicito, & myrrhæ glebam vetere vino odorato perfuſam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito ſtrenuè, & vehementer diſtringito. Quòd ſi vis validius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irim olet, quale illud eſt, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achajæ componitur. Vim habet calfactoriam, atq; emollientem, cruſtas adimit, ſordida ulcera & putrida purgat: confert fœminis vulvæ cauſariis: item inflammationibus ejuſdem, atque præcluſionibus: partus ejicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodeſt: diuturnis deſtillationibus, naribus illitum, & contra graveolentia earum ulcera, quas ozænas vocant, auxiliatur: alvum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus: urinam movet: difficiles vomitiones adiuvat, perunctis eo digitis & immiſſis, vel iis, quæ ad vomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: item contra arteriæ ſcabritiam: datur etiam iis, qui cicutam, coriandrum, aut venena fungorum hauſerunt.

Irini cõſideratio.

QUanquam Irini præparatio (eſt enim per ſe clara ſatis) non magis, quàm Crocini, & Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum videtur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cum hæ odore fragrent, illi verò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debent. Quod etſi Dioſcorides non explicaverit, cùm tamen unguenta odorum jucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexiſſe Dioſcoridem exiſtimandum: quippe quæ & ſuaviter oleant, & ad unguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur.

Γλεύκινον. GLEUCINUM. CAP. LVI.

GLeucinum abſolutè conſtat omphacino oleo, junco odorato, calamo, Celtica nardo, ſpatha, aſpalatho, fertula campana, coſto, & muſto: circundatis interim vinaceis vaſi, quod aromata, vinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus bis in die movetur, poſtea expreſſum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & nervorum vulvæque vitiis auxiliatur: omni acopo juvantius, quippe quod emolliat.

Gleucini conſideratio.

MInimè quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellaverit Dioſcorides. Siquidem alia habentur unguentorum compoſitiones, quæ multò pluribus ſimplicibus conſtant odoramentis, ſicuti Columella libr. XIII. cap. I. apertè indicat. Cæterùm non poteſt Gleucinum (ſi rectè admiſta ſimplicia conſiderentur) non vehementer excalfacere: tametſi Plinius libr. XXIII. cap. IV. id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod evidenti argumento eſt aut Plinii gleucinum, ſive muſteum, ab hoc Dioſcoridis, & Columellæ diverſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. ſcribat, gleucino muſtum incoqui in vapore lento, non ut alia admoto igne, ſed circundatis vinaceis per ſe calentibus, videtur non parum cum Dioſcoride convenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapſum fuiſſe, quàm ſecus. Nam etſi oleum omphacinum, cum quo muſteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adſtrictionis habeat: cùm tamen ſit aliarum qualitatum ſuſceptivum, fieri quidem non poteſt quin admiſtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aſpalatho, meliloto, & coſto, valde calidum evadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum ſit, temperamentum permutat (ut Galenus aſſerit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipſa facilè alias recipit qualitates.

Plinii lapſus.

Ἀμαρά-

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMaracinum longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo,& balanino : spissamentis è xylobalsamo,junco odorato,& calamo factis: conditisq; amaraci,costi,amomi,nardi,cassiæ,carpobalsami,& mirrhæ odoribus : aliqui,quò pretiosius fiat,cinnamomum addunt. Mel autem,& vinum assumuntur : hoc in vasorum illitionem,illud ad cogendas tusorum aromatū offas. Amaracinum calfacit, soporem movet,venarum spiracula aperit,emollit.fervorem excitat.urinam cit:putrilaginibus,ac fistulis perquàm utile:nec non humentibus herniis,postquam medica manus operam suam impenderit:crustas,& tetra ulcera,quæ theriomata vocant,rumpit : difficili urinæ illata sede,& ejus inflammationibus auxiliatur : hęmorrhoidas illitu solvit : vulvę subditum menstruos cursus evocat : duritias,ac vulvæ tumores discutit : vulneratis nervis, & musculis confert, laneo centunculo modice madefactum & impositum.

Amaracini consideratio.

SVperius in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, quo fit, ut hic de eo plura scribere non sit opus. Hujus meminit Galenus libro primo de antidotis. dum hedychroum explicat, quod theriacæ admiscetur, ubi diffusius de eo agens scribit, quod sui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, Marum imponebant, ut majorem expiraret odorem. Cæterùm se jussisse ait, ut legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia videretur inferius, non tamen viribus imbecillius fuisse testatur.

Μεγάλειον. MEGALINUM. CAP.LVIII.

FActitabatur olim Megalinum, sed nunc compositio exolevit,& prorsus oblirerata est, cujus ad historię complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat,sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leviter emollit. Resina unguentis, neq; tutelæ, neq; voluptatis gratia adijcitur, sed coloris,crassamentiq; causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere : cujus coquendæ ratio declarabitur, cum de resina differemus.

Ἡδύχρουν. HEDYCHROVM. CAP. LIX.

QVod Hedychroon vocant,in Co fieri solet : eisdem præditum viribus,& misturis,quibus amaracinum,sed suavius spirat.

Hedychroi cōpositio ex Galeno.

HEdychroi compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis,cùm omnia, quæ continet, odoramenta vino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unam tamen elegit,quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari,amaraci aspalathi,schœni,calami odorati,phu pontici totidem : xylobalsami verò,& opobalsami,cinnamomi,costi. singulorum drachmas tres : myrrhæ drachmas sex,totidem folij malabathrini,nardi Indicæ,croci,cassiæ : duplo autem plus amomi,advectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula,mastiches drachmam unam:vino falerno omnia excipe.Cùm igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis,& scillinis,quos exiccabis eo modo, quo diximus.Productus fuit Galenus,ut hunc parandi modum describeret,tum quod Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandaverit : tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione,ne in eorum errorem caderent,in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat : qui compositurus antidotum,quærebat apud myropolas Hedychroum, existimans esse herbam,aut radicem,aut quodpiam simplex medicamentum,id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis evenisse comperimus. Avicenna,& cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellavere : tradentes varias eorum compositiones,in simplicibus medicamentis pondere & mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si jamdiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit,cum & ab Arabibus,& à myropolis,adulterinis medicamentis fuerit depravata.

Alindaracaron Avicen. Theriac. depravatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIt in Aegypto unguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem : nam lignum,in quo galbanum enascitur,metopion vocant. Constat amygdalis amaris,omphacino oleo,cardamomo,odorato junco,calamo,melle,vino,myrrha,balsami semine, galbano,& resina. Probatur pingue,gravi odore,quod magis cardamomum, & mirrham, quàm galbanum resipiat. Calfacit vehementer,& adurit,atq; extrahit : ora venarum aperit : ulcera purgat,extrahitque : ad præcisos nervos,& musculos,ad hernias humore contractas,cum erodentibus medicamentis efficax est : ceratis, & malagmatis inferitur : horroribus,convulsisque,præsertim quibus cervix in scapulas dejecta,& retrorsum contracta est,utile habetur : sudores ciet, vulvæ spiracula recludit, & ejusdem duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIUM. CAP. LXI.

MEndesium constat balanino oleo,mirrha,cassia,& resina. Aliqui tamen post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio : nam quæ simul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio vim obtinet,sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

Alm. valde non leg. Ori.

STacte vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ,& organo expressæ. Ea perquam odorata ac pretiosa est,atq; unguentum per se facit,quod Stacte nominatur. Maximè probatur,quæ nullam

Digitized by Google

nullam olei mistionem admisit, cujus minima portio compos est virium plurimarum. Vim calfactoriam myrrhæ, & calidis unguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Stacte Serapioni, quandoquidem & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis, Styrax liquidus appellatur, cujus copia non solùm Venetiis ubiq; venalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus vocatus Styrax facilè probat Serapio, quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animadvertendum est, quòd hoc ævo syncerum haud facilè invenias, ut fermè evenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, vel Syria ad nos convehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Judæorumq; manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesq; moliuntur, Diis sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, ut redeam, unde diverteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam invenire, nisi forte vera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Styrax liquidus. Medicã. peregrina cur adulterẽtur.

Stacte à stillando dicta: licet sint qui non tantùm Myrrhæ propriam vocem esse velint, sed aliorum etjam liquorum ex arborum truncis distillantium, idque ex Plinio lib. 17. cap. 11. colligentes: attamen cum Galenus stacten myrrhæ, Aegineta stillatitiam myrrham, & Plinius lib. 12. cap. 16. Myrrhæ arbores sponte priusquam incidantur, stacten fundere scribat, stacten Myrrhæ liquorem dicimus, qui in Mecha Arabiæ ex myrrha exprimitur: quod tamen à Styrace diversum, cùm styracis & Myrrhæ arbores sint diversæ: hujus lachryma in aqua resolvitur: illius verò in oleo: stacte magno, styrax parvo emitur: item stacte amara, styrax non item. Cæsalpinus Asam dulcem, Stacten credidit: Athenæus vult appellatione unguenti Ægyptiaci, stacten venire.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINUM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINUM constat è balanino oleo, & xylobalsami: calami, junci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & seminis balsamini suavitate conditur, quadruplaque myrrhę ad cinnamomũ portione: mel ad cogenda omnia adiicitur. a Laudatur non acre, molli odore, planè myrrhã redolens, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adiicit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggravat: contra vulvæ vitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit, & quædam emolliendi vis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & ulcera, quæ putredinis vitium senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasq; cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: adversus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

a Drag. δόκιμον δ' ἐστὶ τὸ ἄμυρον, i. probatur quod acre est.

Νάρδινον. NARDINUM. CAP. LXIV.

RATIO Nardini faciundi evariat: nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Juncus odoratus spissamenti gratia adiicitur: sicuti propter odoris suavitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abstergit humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, junco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATHRINUM. CAP. LXV.

MALABATHRINUM spissamenta nardi habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respondens.

Ἰάσμινον. JASMINUM. CAP. LXVI.

APUD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ, quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, violis, ut in lilino diximus, vicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum usurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori convenit, præsertim cùm in balnea descensum est. Sed iis opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant: gravius tamen spirat, quam ut libenter à plerisque recipiatur.

Ex meis Drag. & Cat. Ex ã pluribus nullũ haber hoc caput.

Jasmini consider.

Jasminum unguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc verò aliquid nobis sese offert declarandum. Itaq; primùm scire convenit, quòd Jasme vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm violaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, unguentum hoc fieri [illegible], hoc est verbum verbo reddendo, ex floribus albis violæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus iis perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini vulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, ut suam comprobet sententiam, veteres asserit, præsertimq; Dioscoridem, inter leucoii genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intel-

Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

H laxisse

lexisse, quod floribus caeruleis provenire nonnulli pro certo asserunt. Cujus sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo: siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisq; generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimaverit caeruleum leucoium gelsiminum esse: cùm id foliis viticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, caeterisq; notis ab omni leucojo dissideat. Sed hoc verum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quanam ratione dicet unquam, Jasminum unguentum fieri ex floribus gelsimini, quod caeruleum Dioscoridis leucojum esse asserit, si Dioscorides ipse palàm prodit, Jasminum ex albis violis temperari? Ad haec differre Gelsiminum à leucojo abunde ostendit Serapio, qui non modo fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diversis capitibus distinxerit, & de utroq; tanquam de rebus diversis differuerit. Quimmò de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm sua gentis monumentis inhaeret, asseritq; gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum caeruleis reperiri, quale etiam aetate nostra visitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, ut credamus, gelsiminum Dioscoridi caeterisq; veteribus incognitum fuisse.

Jesemin unde dictum.

Caeterùm cur Arabes stirpem hanc JESEMIN *appellaverint, caussa facilè assignari potest: quòd cum gelsimini flores odoratos, albicantesq; albae violae modo conspicerent, Graecos barbaricè imitari volentes, ipsi violae nomen indidere, quod est Jesemin: tametsi vernacula eorum lingua Zambach, sive Sambach vocitetur.*

Jesemini vires ex Serap.

Id autem sicut odore fragrat, ita & viribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitae lentitiam senibus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitae lentore provenientibus mirificè prodest. Flores tam recentes, quàm sicci lentigines & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex iis etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc unguentarii cum amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoq; è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi vocabuli similitudine, Sambacinum & Sambucinum idem esse existimant.

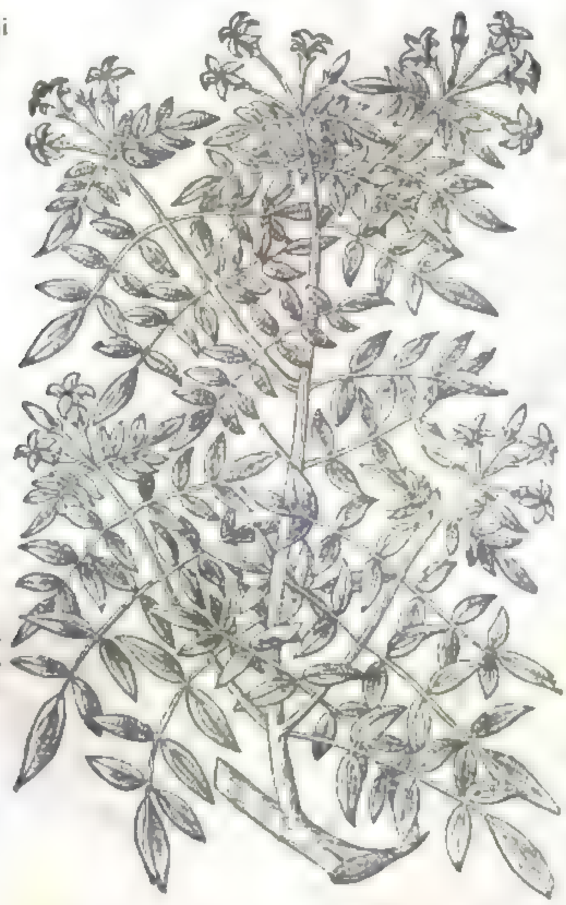
Joannis de Vigo lapsus.

Inter quos errore implicatur Joannes de Vigo chirurgus nostri temporis non obscurus, capite de Sambuco, in suo parvo de simplicibus libello. Non diu est, quòd Jeseminum, sive (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est, quamvis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam caeruleis gelsiminis ornentur.

Gelsemini descriptio.

Planta itaq; est Gelsiminum topiariis operibus maximè expetita, non modo quòd ad vestiendas attegias, pergulas, & umbracula contexenda plurimum valeat, sed quòd flores odoratissimos proferat. Tota viticulosa sarmentosaq; est planta, facilè scandens. A radice viticulae oriuntur flexiles, longae, virides, ac lentae, e quibus folia prodeunt oblonga, septem uno e pediculo exeuntia, ut in lentisco in mucronem desinentia, mollia, & saturatè virentia. Flores habet in caulium summitate racematim prodeuntes, lilii parvi effigie, odoris jucundi, acutiq; variis, ut praediximus, coloribus, e quibus rarissimè semen oritur. In aliquibus tamen locis Gelsiminum semen edit, lupino simile, quod à Doctissimo viro Jacobo Antonio Cortuso Patavino mihi missum est. Amat amoenos, & calidos tractus, passimq; habetur in hortis & viridariis.

GELSIMINUM.

Oleum è Jasmino.

Oleum quod ex ejus paratur floribus in eo insolatis, lilino facultatibus aequiparari potest ad omnes frigidos dolores, excalfacit enim & laxat. Illinitur quoq; utiliter mulieribus, ad frigidos uteri cruciatus, frigidosq; quoscunq; nervorum, & articulorum affectus. Fit etiam iisdem ex floribus oleum aliud ab unguentariis tantum ad odoramenta, recentibus floribus, delibratis dulcibus amygdalis commistis, pluribus replicans vicibus, quousque nuces humorem odoratum combiberint. Tunduntur deinde in lapideo mortario, & calidae sacculis conclusae premuntur. Reddunt enim oleum perquam odoratum, quod etiam in medicum usum venit, quòd viribus iis polleat omnibus, quibus suum pollere scribit Dioscorides.

Nomina.

Gelsiminum, Italicè appellatur Gelsimino: Arabicè Jesemin, & Zambach, sive Sambach.

Jasminum, quasi violaceum, à violis quas *ia* vocant: vel Josme quasi violae odor: aut Jasme quasi medicatus odor. Zambach & Sambach Arabibus: quibusdam Apiaria, quòd apes ejus floribus plurimùm delectentur: an Smilax levis Dioscoridis, & Smilax redolens Homero? quibusdam Pothon album Theophrasti. I. Jasminum album C.B. Lugd. Tab. Viola persica, Parthica & peregrina, Hermolao: Jesiminum Marcello: Jasminum primum, Anguil. Jasminum, Dod. Cord. in Dios. Clus. Jasme & Sambac, Ges. hort. Gelseminum vulgatius, Lob. Gelsiminum, Cast. Caes. Cam. II. Jasminum Hispanicum grandiflorum C. C.B. Hoc ex radice, caudice recto, fungoso, levi, non admodum crasso fruticat, cujus rami cubitum vel sesquicubitum longi, virides & tenues, cortice una parte rugoso vestiti: è quibus prodeunt folia, quàm in Jasmino albo breviora, nigriora & rotundiora: in virgarum summitatibus flores, qui antequam dehiscant subpurpurei apparent, aperti intus candicant, foris purpurascunt, ex quinis foliis compositi, quadruplo aliis latiores, ampliores & venosiores, sed rariores, odore acriori & suaviori: floret autũno & penè tota hyeme: Haec à Graecis & Turcis in multis Peloponnesi locis studiosè colitur: quae primùm è Chio insula Genuam, & inde in alia loca advecta, nam Patavii, Lugduni, & Basileae in urceis pensilibus cultam observavimus: ut autem propagetur in vulgari inseritur. Dicitur Jasminum tertium, Anguill. Chamaegelsiminum grandiflorum, Lobel. Gelsiminum Catalonicum, Cam. in Matth. Gelsiminum

by Google

JASMINVM HISPANICVM grandeflorum.

minum humilius primum, Cæſ. Jaſminum puniceũ, Lugd. Jaſminum candiflorum, Tab. Habetur & flore luteo, & cærulæo, quam Clematidem alteram faciunt: quædam folio capillaceo, flore rubro, quod Gelſeminum alterum rubrum, Cæſalp. & Quamoclit. Cam. dicitur. Habetur etiam Jaſminum Indicum Cluſ. Cam. quod rubrum Cæſalp. & Lugd. vocatur, quod potius ad Solanum, vel Mandragoram referendum videtur.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lachryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Ægyptiæ ſpinæ non diſſimilis: è cujus vulnere defluit lachryma in ſubjectas tegetes: *a* alia circum caudicem concreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos præpinguis, qua expreſſa, ſtacte emittitur. Alia gabirea pinguiſſima, lęto & pingui ſolo naſcens: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo provenit, ſplendens, ſubviridis *b* ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quędam, quæ à Troglodytica ſecunda eſt, bdellii modo mollis, verùm odore graviuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima quæ ergaſima dicitur, pingui carens, *c* cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & viribus ejus proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex iis paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: è ſiccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admiſit, cùm in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda eſt recens, *d* fragilis, levis, undiq; concolor, quæ confracta venas unguiũ modo candidas & læves oſtendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciẽs: ſupervacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, vulvam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, vel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ devoratur in vetere tuſſi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alvi profluvio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febrium acceſſiones, fabæ magnitudine pota cũ pipere & aqua: ſubdita linguæ liquataque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra gravem oris halitum manditur, & adverſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingivas, & dentes ſtabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitum glutinat: medetur fractis auribus, ac oſſibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſque cum meconio, caſtorio, & glaucio: ad varos autem cum caſſia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem lævigat. Fit è myrrha, perinde atq; thure, fuligo: & ut poſtea oſtendemus, ad eadem conveniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cujuſdam in Bœotia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuavitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitque: ſuffimentis commodiſſimè inſeritur.

a τὸ δ' ἐπὶ τοῦ στελέχους περιπεπηγὸς κάλλιον. i. alia verò quæ in caule cõcreſcit melior eſt, leg. Orib.

b Non leg. Orib.

c Meum ψαφαρὴ. i. ſqualiore fragilis, alii ψάθυρος. *d* ψαθυρος, friabilis.

Myrrhæ conſideratio.

MYrrha, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodùm ſanè ab ea differt, quam inter præſtantiſſimas Myrrhæ ſpecies recenſuit Dioſcorides. Quippe univerſa ferè myrrha, quæ in officinarum uſu habetur, iis omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur. Namque ea (ut videre eſt) minimè vireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non undique concolor, nec confracta venas unguium figura leves intus oſtendit, nec ſapore acri deprehenditur, tametſi guſtus amaritudinem relinquat. Verùm ſi fortaſſe cuipiam videretur & hæc inter Myrrhæ ſpecies eſſe recipienda (quod tamen non ſatis compertum habeo) aut cacalim, aut ergaſimam eſſe crediderim, aut potius quàm Plinius ex India deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; ſciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò ſicca, nigraq; eſt, ſed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam ſitu obducta: & quanquam inter hujuſcemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmentum, quod & clarum ſit, & pellucens, confractum tamen diverſicolor apparet. Ecquid magis? nec guſtui inſigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum ſentitur. Quo fit, ut credere liceat, ejuſmodi Myrrham aut è deterioribus eſſe, aut gummi alicujus, aliarumq; miſtionum adulterio minimè vacare: hac enim impoſtura (ut Dioſcorides inquit) myrrha adulterari ſolet: ſed hæc ita de illa conjicimus, quæ paſſim vulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham jam ad nos advehi ſcimus, quæ & legitima, & probatiſſima eſſe cenſetur: verùm ea hactenus tam rara eſt, ut non niſi ad oſtentationem aſſervetur, & ad aliarum dignoſcendarum regulam. Habebatur myrrha Galeni tempore in opocalpaſum, quod calpaſi lethalis, venenoſaq; eſt lachryma, converſa, ut Caſſia in cinnamomum, & Galbanum in Sagapenum. Idcirco libro primo de antidotis, Opocalpaſum (inquit) exitiale eſt, multoſq; nos forte quadam vidimus noſtræ ætatis decurſu mori, quòd inſcii myrrham, cui opocalpaſum admiſtum erat, aſſumpſiſſent. De induſtria namq; nonnulli eorum, qui antidotos præparant, ut laudatiſſimam imponebant, eo quod viderent, collyriis inditam optimum eſſe medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem diſcutiat: & interdum incipientem

cipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: sive autem in emplastrum, sive in ceratum, sive in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, hujusmodi myrrham injicias, vim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile: hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia est, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaso adulteratam emamus.

Brasavoli opinio improbata, volentis Myrrham offic. esse Bdelliũ.

Ad hæc Brasavolo Ferrariensi animus inclinare videtur, ut existimet Myrrham officinis vulgarem, bdellium esse. Cui haudquaquam assentiendum putaverim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licèt quædam nostratis myrrhæ frusta quandoque translucida reperiantur, sunt tamen potius hæc (ut dictum est) gummi adulteria, quam myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem unguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasavoli animum immutare poterit: quod scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq; facile lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha verò, quæ officinis venditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm aridã sese offert. Cæterùm improbavit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specierum deterrimam judicavit, quæ aliquibus minæa, aliis aminnea vocatur: quam cùm Galenus probaverit libro primo de antidotis, omnibusq; Troglodyticis prætulerit, factum est, ut existimaverint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse.

Myrrhæ hist. ex Plinio.

Plinius lib. 12. cap. 15. myrrhæ arborũ faciem diligenter expressit, his verbis. Myrrham in iisdem sylvis, ubi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim, quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Convehitur & ex sylvis laudata, petuntq; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Sativa quoque provenit multùm sylvestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro, & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem lævem, similemq; unedoni: scabrum alii spinosumq; dixere: folium oleæ, verùm crispius, & aculeatum: juba olusatri. Aliqui similem junipero, scabriorem tantùm, spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore juniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrumq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemq; temporibus, sed à radice usq; ad ramos, qui valent. Sudant autem spontè priusquam incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac sativa, & in sylvestri quoque melior æstiva. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solum pejus India affert, facili distinctione, tantò deterior est: hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim nostri usus myrrham Indicam esse: namque per mare rubrum, & inde per Carovanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoque historiam non injucundè scripsit Theophrastus lib. 9. ca. 4. de plantarum historia, sic inquiens.

Myrrhæ hist. ex Theoph.

Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibana, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ super montem, aliæ in pede montis culturis propriis: quamobrem aliæ coluntur, aliæ vitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq; narrant: caudice duro, contortoq; juxta terram crassioriq; sura hominis, cortice lævi adrachnæ simili. Alii verò, qui se vidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt: neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq;. Sed thuris folium laurinum, læveq;: myrrhæ aculeatum, non læve, ulmeo simile, crispum tamen, extremò spina horridulum, iligni modo. Iidem ea navigatione, quæ ex sinu heroum vehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atq; ita vidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios veluti securi percussos videri, alios tenuiores incisuras habere: & lachrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subjectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodò circumpavimentatum. Montem autem universum Sabæis divisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, justitiaq; mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese largè ad naves solitudine deportasse narrarunt. Illud quoque se audivisse dixere, myrrham, thusq; collectum undique ad Solis delubrum convehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesq; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus acervatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super acervum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit: mercatores verò, qui venerint, tabellas advertere, ejusq; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde venire, parteq; tertia pretii Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq; servari tutissimè dominis, donec acceptũ venerint. Alii myrrhæ arborem terebintho similem reddidere, sed scabriorem, spinosioremq;: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoq; veteres præstantiores haberi. Nasci verò hanc, & thus in eodem loco terra subargilla, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, videlicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoque longè majore ignorantia laborarunt: thus enim & myrrham nasci ex eadem arbore putaverunt. Quamobrem verisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos navi vetulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu ejusq; norma concolorem accipiunt: hactenus Theophrastus.

Myrrhæ vires in febri.

Myrrha drachma ex vino Cretico calido pota, hora una ante paroxysmum datur utiliter quartanariis, sed sudare eos in lecto statim oportet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valet quoq; ad idem in Catapotiis cum Theriaca conformatis, magnitudine ciceris. Horum si unum quotidie voretur, hora una ante paroxysmum, quartanarii bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quæ ad venena, venenosorum animalium ictus, & adversus pestilentiam parantur.

Ol. Myrrhæ.

Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Decoquuntur ova gallinarum, quousque dura fiant, deinde secantur secundùm longitudinem in duas partes æquales, & exemptis vitellis, replentur Myrrhæ pulvere, conduntur q; in humido loco, donec Myrrha liquescat in oleum. Hujus vires sunt ad tollendas vulnerum cicatrices, & faciem erugandam, ubi frequenter illinatur.

Fucus ex Myrr. ad rugas.

Cæterùm alio quoque myrrhæ fuco mulieres nonnullæ faciem absque rugis præservant. Admovent igni ferream novam patellam, quousq; candescat, deinde vino albo cum impetu ore projecto, patellã ipsam restinguunt, mox capite linteo amplo contecto, vaporem facie excipiunt, subinde in eandem patellã rursus igne candentem Myrrhã contritã projiciunt, eodemq; linteolo contectæ fumũ recipiunt, demum ipsomet linteo faciem contegunt & dormitum se conferunt. Fit ejusmodi fuco, singulis octo diebus parato, ut ea perpetuo erugata, juventutem etiam jam senescentes mentiantur.

Myrrhæ vires ex Galeno.

Myrrhæ meminit Gal. lib. 8. simplicium medicam. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaq; capitum vulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum ejicit: adest hinc ei

& ab

& abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, utique quæ ad ulcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim veterem, & asthma, sive anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exasperat. sicut abstergentium nonnulla, verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ vocant, medicamentis commisceant, tanquam sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil verentes: hæc Gal. Porrò ubi myrrha desit, Gal. in succedaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calamum supplet. Constantinus verò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos velim, ut nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui jubent, Avicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum supponere. Namque Avicenna hanc sententiam omnino refellit, cùm utatur his verbis: pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (ut Gal. inquit lib. 2. de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cum ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, veluti etiam thus, & aloe. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita. Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis: Myrrha, Bohemis.

Myrrhæ succedanea.

Bœotica myrrha.

Nomina.

† *Exemplaria Græca typis expressa habent, Δικχρισμένα πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id est, illita ala narium. Quæ verba inunctionem ad partem nasi referre videntur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. 11. de usu partium, πτερὸν seu πτερύγιον pars quædam nasi vocatur.*

Myrrha, μύῤῥα Hippocrati: communis opinio, nobis non esse veram Myrrham: aliqui tamen existimát Bensoinum officinarum, veram esse Myrrham. Sic Beniovinum Amygdaloides, esse apud Dioscoridem Myrrham Troglodyticam, Gummi verò quod Lusitani Anime vocant, multi Myrrham Amineam Dioscoridis statuunt. Sic & Indicam Myrrham à Plinio vocatā eam esse, qua vera Myrrha adulterabatur. De Bœotica Myrrha quæ proponit Dioscorides, videntur non genuina, quod ex Serapione capite de Myrrha colligi posse videtur, qui non radicem arboris dicit, sed inquit, Myrrha quæ est ex terra, quæ dicitur Laptoteno, id est Bœotia, abscinditur ex radice arboris, quæ est in terris illis: vult ergo ex radice exscindi quemadmodum incisione elici solent reliqui liquores: at hæc hodie omnino non cognoscitur.

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lachryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flavus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimum in sua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è [a] Catabalis, Pissidia, & [b] Cilicia devehitur. Deterior niger, furfurosus, [c] friabilis, canoq; situ obductus. Cæterùm lachryma invenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: verùm perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam vermiculi erodentes excusserunt, melle, & iridis sedimento, & quibusdam aliis. Alii ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantissimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua veluti vermiculos exprimunt, vænundantque. Styracem hunc, † quoniam in vermiculorum speciem contrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animadvertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis vitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tussi, destillationibus, raucedini, gravedini, & interceptæ voci: vulvæ præclusæ, duritiáve laboranti convenit: cit menses potu, appositúque: alvum leviter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotii modo devoretur. Miscetur utiliter discutientibus malagmatis, acopisque, Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo veluti ex thure, fuligo: ad eadem conveniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: verùm caput dolore afficit, aggravatque, & soporem adfert.

[a] Oribas. leg.
[b] γαβαλίτες λύκιος.
[c] Meum habet tantùm ψαθυρός. i. friabilis.

STYRAX.

STyracis planta proceritate, ac forma malo Cotoneæ est similis. Folia tamen longè minora profert, aversa parte albicantia, solidaque, robusta, oblonga paulo, latiore tamen ambitu. Flos est illi albus, aurantiæ mali haud longè dissimilis. Baccas profert longo pediculo appensas, & tenui quadam lanugine obductas, rotundas, & in acutum desinentes, nucis ferè Pontica magnitudine, in quibus aliquot concluduntur ossicula semen continentia. Habentur Styracis plantæ in Italia non solùm in hortis nonnullis, ac viridariis, sed etiam spontè provenientes in Romano, ac Tyburtino agro: sed in Italia gummi non proferunt. Hanc plantam vidi ego primùm Venetiis, in viridario clarissimi medici Maffei à Maffeis, ubi alia plura & rara, diligenter coluntur. Gummi, quod è Styracis planta emanat, vocatur passim in Italicis officinis Storax Calamita,

Styracis consider. & hist.

quod cognomen ex Galeno libr.1. de antidotis acceptum crediderim. Namq; ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ composi. ionem faciunt, optimum judicavit styracem, qui in calamis è Pamphilia ferebatur: unde calamitæ cognomen sibi facile vendicavit. Itaq; cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in usu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adjiciant, quo indicent, se primùm dotibus intelligere. Nec illud quidem abre: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum vinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus venditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimavit, ubi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτ@ ἐστιν ὁ καταβαλίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neq; probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quemadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit vir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda videtur, quippe quæ Plinii testimonio comprobatur lib.12. cap. 25. ubi sic inquit. Styracem Syria Judææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Casium Seleuciæ montem. Atq; etiam ei adstipulatur Oribasii codex manuscriptus, in quo lib.12. legitur γαβαλίτης & non καταβαλίτης. Porrò Fuchsium medicum nostra ætatis clarissimum, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem video) ratione fretus, quam quòd in calamis adveheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace ejus dixerim) à veritate deficit, quandoquidem Dioscoridis styrax lachryma est arboris malo cotoneæ similis: cujus ille præstat cæteris, qui flavus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facile constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neq; certè mihi rationi consonum videtur, ex eo quod Galeni tempore styrax in calamis vehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lachrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm ut suavis ejus odor conservaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ii (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib.9. cap.16. de histor. plantarum) qui ipsum in Creta legebant: siquidem ii dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne vis ejus expiraret. Præterea cùm apud veteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquam possum huic Fuchsii sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire videar cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterum Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta: ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta verò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est †, quod styrax plerunq; pulverulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum advolant pennati vermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lachryma, vel gummi, melle, aut amaris amygdalis: quocirca retinenda sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Paratur è Styrace oleum odoratum hoc modo: Styrax biduò è rosarum aqua maceratur, deinde unà cum aqua in vitreo vase, luto circumlito collocatur, huic rostrato lambico superimposito & in fornace collocato, ignis fit moderatus, quousq; aqua tota in recipiens vas destillaverit. Cùm verò oleum fluere inceperit, fortiore igne opus est, donec totum effluxerit. Præstabit hoc oleum non solùm ad odoramenta, sed etiam ad ea omnia ad quæ styrax: est tamen longè ad omnia valentius. Hujus meminit Galenus lib.8. simpl. medic. sic inquiens: Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας καὶ βράγχους vocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum projicit. Combusti ejus fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis. Στύραξ ut Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè verò Mebu, Mehaha, seu Astarach: Italicè Storace: Officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.

† quoniam in vermiculorum speciem contrahatur. Hæc verba non leguntur in Græcis codicibus: sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete, adjecta sunt ob majorem rei declarationem, quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoq; relinquere placuit.

Styracis in officinis tres differentiæ: styrax calamita, styrax liquida, & styrax rubra. Secuti fortasse Arabes, siquidem Serapio divisit in liquidum & siccum: per liquidum intelligit modò oleum ex nucleis extractum, modò ipsam arboris lachrymam, modò stillatitium humorem è Myrrha quem Stacten vocat Dioscorides: per siccam verò corticem fructus, postquam expressum est oleum. Avicenna similiter humidum & siccum facit, humidum, unum qui spontè ex arbore fluit, coloris citrini, quem Storacem calamitam vocant: alterum per decoctionem coloris nigri, quem Storacem liquidum: fæces autem Storacem siccum esse. Videtur sic distinguendum, ut alia sit Styrax calamita, seu rubra, alia Styrax liquida, cujus veteres Græcos fecisse mentionem necdum invenimus: hæc censetur quibusdam Oeleomeli Dioscoridis: hoc enim ex quorundam surculorum in aqua decoctione fieri tradunt: alia Styrax sicca, seu styracis cortex. Ad styracis genera reduci potest id quod Liquidambar nunc vocant, resina liquida odore styraci similis, quæ ex arboris magnæ (quam Americi Ocosol vocant) frequentibus ramis ac foliis hederæ, crasso & cinereo cortice inciso aut excavato emanat, cui indigenæ corticem confractum (suavioris odoris gratia dum uritur) miscent. In nova Hispania provenit, & ex India Occidentali adfertur. Cujus differentiæ aliquot, aut ex vulnerata arbore effluit: aut ex recenti resina humido loco reposita oleum odoratius stillat, quod ol. de Liquidambar vocant: aut ex hoc oleum exprimitur minus perfectum, quo chirothecæ inficiuntur: aut ex ramis comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt. Folia in fasciculos collecta cum summitatibus, odoris gratia, vestibus Indi apponunt, à quibus Hispani emunt. Hujus, styracis loco usus, cùm calidum sit in fine secundi & humidum gradu primo: sed oleum longè subtilius, & frigidis morbis utilius. Hæc summatim ex autore historiæ Mexicanæ, & Nicolao Manarde desumpta: qua de re & Clusius in Garziam, Cæsalpinus & historia Lugdunensis, Liquidambar nomine.

Βδέλλιον. BDELLIUM. CAP. LXIX.

BDELLIUM *a* [alii holchon appellant, alii madelcon:] lachryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morē, intus pingue, *b* liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratum ungui simile. Est etiamnum bdellii genus nigrum, uberioribus glebulis in offas convolutum, *c* aspalathi odore, ex India advectū. Defertur etiam à Petra oppido *d* siccum resinosum,

Manardi lectio nō probata.

Fuchsii opinio styracem calamitem liquidum fuisse reprobata.

Styracis adulteratio.

Oleum ex Styrace.

Styracis vires ex Galeno.

Nomina.

Styrax triplex in officinis.

Oeleomeli quibusdam Styrax.

Liquidābar quid.

Oleum de Liquidambar.

a Oribas. non leg. & meum habet Σαχείτα etiā Dra.

b ὑγρὰ-λλαντα. i. quod facilè molle scit.

c Meum ...

d Non leg. Oribas.

10 20 30 40 50 60

sum, e livescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita vitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec usque adeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasq; hernias discutit cum jejuna saliva dilutum: vulvæ spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesq; omnes extrahit: calculos potu comminuit, urinam movet: tussientibus, & à serpente percussis utilissimè datur: valet ad rupta, vulsa, laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quæ contra duritias, & nervorum nodos prosunt. Contusum resolvitur affuso vino, aut aqua calida.

ἐ λιβανώδ. Acr. i. sublividum Me.

Bdellii consider.

10 *PRæstantissimum Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, ut (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantùm asservetur, vel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc vulgare Bdellium, cujus passim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim vero ex eo Arabici generis, quod siccum, resinosum, livensq; ex Petra defertur, utrumq; à mercatoribus simul mistis. Quod si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quod saltem mediocre impertiretur, postquam nobis optimo interdictum est. Verùm etsi hoc fieri possit, cùm tamen in eo parum, vel nihil amaroris sentiatur, cùmq; cæteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit, est potius opinandum factitium id & adulterinum esse, quàm legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cùm nobis persuadere vellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non advectum ex Saraca felicis Arabiæ civitate, unde advehi consueverat, somniaverint communem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam refellentes, in præcedenti commen-*

Bdellii vulgaris genera.

20 *tario scripsimus. Hujus, quo passim utimur, plura quidem habentur genera: siquidem aliquod quandoq; vidi nigrum, resinosum, odore fœtido laseri quadantenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam vero adeò vulgari myrrhæ persimile, ut ab ea vix dignosci posset. Quæ omnia genera tametsi illegitima censeantur, officinis tamen tanquam legitima, & præstantissima in medicamentis passim temerè usurpantur. Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his verbis. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alii brochon appellant, alii malachran, alii maldacon. Nigrum verò, & in offas convolutum, hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris vino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaq;, & Media, ac Babylone. Aliqui Peraticum vocant ex Media advectum, facilius hoc, & crustosius, amariusq;: at Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce: hæc Plinius. Bdellii facultates prodidit Galen. lib. VI. sim-*

Bdellii historia ex Plin.

Bdellii vires ex Gal.

30 *plicium medicamentor. sic inquiens: Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis virtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facile mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Utuntur autem quidam illis, & potissimum Arabico, & ad gutturis ramices: & hernias aquosas, saliva matutina, jejunaq; subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare: hactenus Galenus. Cæterùm invenio Serapionem duobus capitibus Bdellii meminisse: quorum alterum appellavit Judaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum verò cujusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum vidimus, inq; officinis accepimus, ubi sacchari arundines e Sicilia petitæ venundantur. Nam cùm illic essem cum*

Bdellium alterum Serapioni, palmæ genus.

40 *Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum V. invictissimum Imperatorem agebat, multarum videndarum rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum foliis palmeis ac radice defertur cubitali, vel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli vulgò* CEFAGLIONI, *quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & oris gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam involucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carioffi & archichiochi Itali vulgò vocant) præferunt: quandoquidem id secundis mensis pro bellariis cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui u cibus admodum arrideat, tum etiam quòd venerem conciliet. Porrò illa vulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conjicere possumus) a Mauritanis accepta est: siquidem Serapio inquit: Cesilio est cor istius palmæ: & natura ejus est, sicut natura palmeris. Gal. insuper lib. VIII. simpl. med. de palma disserens, ejus medullam encephalos appellari tradidit: ex quo adducor, ut suspicer, inde Arabes Græca vo-*

Cefaglionis consideratio.

50 *ce corrupta suum Cesilionis nomen accepisse. Quod* βδέλλιον *Græci, Bdellium similiter Latini vocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol aut Mochel: Itali, Bdellio. Hispani, Bedelio.*

Nomina.

† *Licet Saracenicæ arboris lectio admitti possit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia, non tamen improbanda videtur lectio Arabicæ arboris, quod non solum Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum Bdellii genus Arabicum faciat, sed etiam quod Oribasius lib. XI. legat* δάκρυον ἐστὶ δένδρου ἀραβικοῦ: *hoc est: lacbryma est arboris Arabicæ.*

† *Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus sic legitur:* εὐώδης ἐν τῷ θυμιᾶσθαι, ἐοικὸς ὄνυχι. *hoc est, si verbum verbo reddamus: odoratum in suffitu, simile ungui. Eadem verba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aetius & Oribasius. Cæterùm in iis verbis illud dubiam sententiam facit, quòd non facilè colligi possit, quid per* ὄνυχι *intelligat Dioscorides: nam cùm hæc vox homonyma sit, & plura significet, cui potissimùm rei conveniat, auctor non explicavit, ut hinc vel aliquid deesse suspicandum*

60 *sit, vel hac voce divinandum de nota illa Bdellii optimi magis sit, quam aliquid certi statuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, viri doctissimi, verba illa in diversum sensum trahant. Alii enim probatum Bdellium volunt benè odoratum esse semper, sed incensum, fieri ungui simile, ut Manardus libro suarum epist. octavo: alii dum incenditur, odore malunt ungui assimilari, ut Hermolaus: quorum tamen utrumq; constat de odorato ungue intellexisse. His adstipulari videtur Serapio inter Arabas, qui Bdellii descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, verba illa interpretatur in hunc sensum: cum incenditur, bonum spirat odorem, odori unguis odorati similem. Sunt porrò qui Bdellium suffitu odoratum faciunt, ungui simile, ut Ruellius, qui certè ea simplici verborum illorum versione non minus ambiguum reliquit illius notæ sensum, quam in Græco reperiatur. Marc. autem diversam ab antedictis sententiam protulit, nam ita vertit illa verba: cùm incenditur, odoratum, & humano ungui colore simile. Hæc utiq; Marcelli interpretatio plura habet, quàm in Græcis codic. legantur, ea fortasse ratione ab eo addita, ut nulla reliqua esset ambiguitas, quanquam in hoc à Manardo redarguitur.*

Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, ut patet in principio hujus commentationis: nunc verò quid mihi sentiendum sit, fere incertus sum. Videntur enim verba illa Dioscoridis ita distincta esse, ut duas Bdellii optimi notas faciant: quarum altera est, ut odoratum sit, cùm suffitur: altera, ut sit ungui simile. Sed relinquitur dubitatio an unguis odoratus, aut humanus sit intelligendus: eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quòd Plin. lib. XII. cap. IX. de bdellio disserens, Bactriano ungues reddat candidos, cùm inquit. Bactriano nidor siccus, multiq; candidi ungues. Ex his nimirum verbis liquet, Bdellium illud albis maculis ungui humano similibus refertum esse. Id quod etiam videtur Bdellio assignasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Gal. referuntur lib. II. de antidotis, dum ita scribit. Σχοίνου ιβ', κρόκου μίαν, βδελλίου ὄνυχας < γ', ἀσπαλάθου Ʒ S. *Hæc duo carmina soluta oratione ad verbum sic vertemus: Junci odorati duodecim, & croci unam, Bdellii ungues drachmas tres, aspalathi duas semis. Sanè quòd Damocrates Bdellii ungues in cypheos compositionem addat, me magis movet, ut credam Bdellium notam peculiarem habere, quæ unguium effigiem repræsentat: aut quòd illud Bdellium sit præstantius, cui sint maculæ humanis unguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quàm deceat, ut quid alii, & quid ego sentiam in illis Dioscoridis verbis, exponerem, ita tamen ut malim eruditiorum quoq; judicium esse.*

Bdellium densata lachryma est ex arbore quadam, Ceraso simili cortice vestita, emanans, atque circa ramulos in magnos grumos concrescens, qui tam integri, quàm confracti ex Arabia, India, & vicinis aliquot locis adferuntur, una cum adhærente sæpè cortice & ramulis. Hoc myrrhæ concretione & aspectu simile, quare censuit quidam Bdellium Myrrhæ speciem esse (quidam Anime esse voluit) à qua differt, non solùm quod arbores sint differentes, sed in eo quòd Myrrha sit fragilior, & in igne ut resina ardeat: at Bdellium magis naturam gummatis resipit, difficile enim ardet, & humore mollescit, odor non sine gravitate suavis. Sunt autem ejus sex differentiæ: 1. Majoribus glebis rufum, & cùm frangitur in plurimos grumulos dissiliens, mediocriter splendens: 2. Minoribus glebis subfuscum, intus rufum, cùm frangitur in duas partes quasi dissectum se dividens, translucens, densum, lentum, glutinosum, pingue, & lachrymas albas calido in loco emittens. 3. Nigrū, intus in nigro rufum, glutinosum, mediā inter thus & gummi cerasorum qualitatem resipiens. 4. Nigrum quoque, sed intus fulvum, purpureo colore, maxime translucens, molle, glutinosum, cerasi gummi simile, ejusdemq; saporis. 5. Colore & sapore priori simile, sed intus pallidis aut candicantibus maculis distinguitur. 6. Pallidum aut candidum, grumis oblongis, mediocribus: multis, longis, guttis densatis concretum, amarum, ingratum, omnibus speciebus acerrimum. Eligendum est in quovis genere aspectu, cùm frangitur, nitidum, cornu aut taurino glutini simile, magis translucens, pinguius & mollius, cum hoc recentis indicium sit. Sunt qui Cuciopheram de qua inferiùs Matthiolus aget, Bdellii fructus nomine allatam censeant, & utrumque idem statuunt.

Bdellium à Myrrha differt.

Bdellii differentiæ sex.

Λίβανος. THUS. CAP. LXX.

THus in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculus stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem † individuum est candidum cum frangitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum verò *a* fulvescit, & colore livet, sed rotundum industria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus versant, donec rotunditatem contrahat: verum hujusmodi thus tempore flavescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in *b* Smilo nascens, quod aliqui copiscum vocant, minus multò, & fulvius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gummi: quod facile deprehendi potest, siquidem suffitum gummi flammam non ejaculatur, & resina in fumum evanescit, thus verò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: oculorum caliginem discutit, cava ulcera complet & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera glutinat, infrenatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoëthe vocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, pernionesque cum suillo adipe, aut anserino, & ulcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychiis cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur, inflammatæ à partu mammæ, cum cimolia & rosaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ viscerumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda valetudine haustum insaniam movet, & largius cum vino potum interficit, in fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succensum à lucerna, donec exuratur: post perfectam ustionem operire oportet, usquedum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cavo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, ut in ejus mentione mox ostendemus. Alii crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam novo vivacibus prunis torretur, dum non amplius bulliat, aut pinguitudinem vaporémve emittat: facile enim comminuitur, quod perustum non est.

a Meum τὸ ἀσ-…
b Meum ὁ λιβάν….

Φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THURIS. CAP. LXXI.

PRæfertur thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, lævis, minimè scaber, sine membranis. Adulteratur admisto *a* pini, aut nucis ejus cortice, sed horum index ignis est, siquidem reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris verò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem ejaculatur. Thuris modo uritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vulvis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices oculorum, & cava, sordesque efficax est: tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

a Meum στροβίλινος ἢ πιτυΐνου. i. Strobilino aut pineo.

Μάννα λιβάνου. MANNA THURIS. CAP. LXXII.

MAnna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed invalidiusculam. Sunt qui *a* cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant.

a Non leg. Oribas.

terant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum & impurum expuit, & permistum suaveolentiæ halitus virus habet.

Ἀιθάλη λιβανώτου. **FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.**

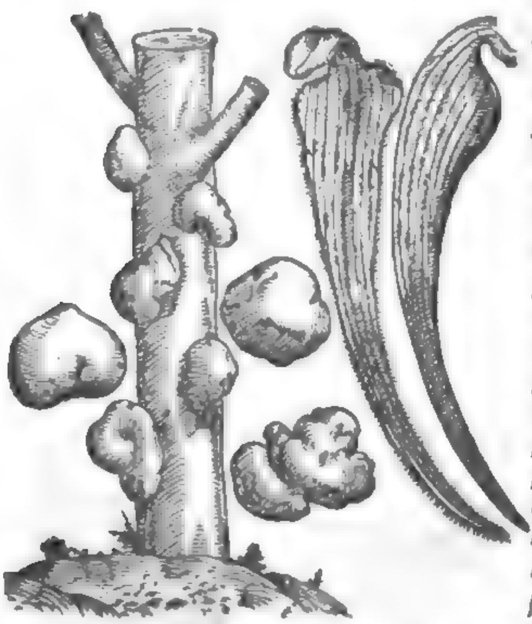
FVliginem thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in novam fictilem ollam concavam imponito: & æreo vase in medio perforato, detersa diligenter sorde, obtegito: alte-
10 ram admoveto, ex altera ejus parte, aut utraque, subjectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perspici queat, si urantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias a supponito, & antequam prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem videaris coëgisse. Continuò tamen externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta abstergantur: ita enim temperato æris fervore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per levitatem decidua thuris cineribus admiscetur. Derasa itaque fuligine, cinis cremati thuris seorsum subtrahendus est: idem opus, quoad satisfactum tibi videbitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, ulcera purgat, cava explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisque, lachrymis fuligo excipitur, ad eadem conveniens.

a ἀλέας: integras Orib. addit.

CVm thus, Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proveniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario disserere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioscorides in ejus scribenda historia, non late se diffun-
20 *dat, ut eos voti compotes faciam, qui eam audire desiderant, hic referam, quæ ex Theophrasto lib. ix. cap. IIII. quæq; ex Plinio libro XII. cap. XIIII. diligenter excerpsi. Gignitur itaq; thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem universæ, sed privatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est: tractus is spectat ad orientem undiq; rupibus invius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Sylvarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium ejus: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes per quos thus evehitur uno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæum olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, ejusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, videre thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipsas arbores videre possunt. Jus enim in thus, ipsumq; legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi vendicant, quæ etiamnum ob id à propinquis populis sacræ vocantur, quòd cùm vulnerant arborem, quò*

Thuris histor. ex Theoph. & Plin.

30 THVS ET EIVS FOLIVM.

liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congressu polluuntur: atque ita religione merces augentur: quidam promiscuum jus Minæis omnibus esse tradunt, & unoquoque anno inter ipsos dividi. Cæterùm quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere, thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiamnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de ejus effigie satis inter se convenit, licèt dixerit Theophrastus, quòd arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet:
40 *Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis æstibus, quod tunc esset humoribus maximè prægnans, quod posteà legebatur sequenti autumno. Verùm dulcedo quæstus aliam viam attulit, quæ etiam primo vere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, ubi loci natura poscit, alicubi area circum pavita. Purius & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusq; viribus pollet. Vindemia verna thus rufum emittit, nec comparandum priori: vires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur novellæ arboris candidius esse, quam veteris: quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dio-*
50 *scorides præter Arabicum inveniri & Indicum, id tamen flavescere: quod indicat, thus & in aliis regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia devehitur. Quod cùm Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quamvis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni, dixere tamen postea, quòd ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam Insulis. Datur utiliter potandum dysentericis, & diarrhœa laborantibus. & iisdem clystere quoque infunditur. Linitur cum lacte adversus solis ardores. Cum aqua autem nymphææ bibitur drachmæ pondere, ad gonorrhœam. Auget memoriam bibitum oboli pondere: fugat tristitiam, & lætificat cor, & convenit omnibus ejus affectibus, præsertim ubi misceatur cum medicamentis, quæ cordi opem præstant. Fit è thure medicamentum, quo nihil præstantius, certiusq; vidi ad oculorum lippitudinem, & ruborem: etenim sæpe una tantum nocte affectos juvit. Accenditur Thuris grumus, acuto stilo affixus, cerea candela, mox in aqua rosacea unciis quatuor restinguitur, repetuntur incensiones extinctionesq; trigesies, & deinde percolata aqua linteolo mũdo, oculorum angulis cum penna vesperi illinitur, dum cubitum affecti sese recipiunt. Atqui si rubor, lachrymæq; vehemẽti*
60 *cum dolore fuerint, additur tantundem lactis muliebris. Sistit Thus sanguinem è naribus manantem, si cum tela aranea & aloe excipiatur ovi unius albo, & cum licinio introducatur in nares: Thuris suffitu sanatur quoq; tenasmus, addita præsertim colophonia resina. Fiunt ex Thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo catapotia decem admodum utilia ad frigidam tussim, si unum tantùm quotidie sumat æger vesperi iturus dormitum. Paratur ex Thure pulvis quoque admodum utilis ad dysenteriam hoc modo: Sumito Thuris, Mastiches, cujusq; drachmas duas, luti Armenii drachmam, coralliorum rubeorum, cornu cervini usti, singulorum drach. semis. Lapidis hæmatitis usti scrup. duos: terito simul omnia: datur ex vino rubeo sesquidrach. horis duab. à cœna. Thuris & Myrrha pulvis ovi albo except. fronti tẽporibusq; illi-*

Thuris vires.

Catapotia ex Thure.

tus,

Thuris facul. ex Gal.

tis, hemicranios dolores mulcet. Thus (ut scribit Galenus lib. VII. simp. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccat verò primo, paululumq; adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex ejus evidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoque desiccat, adeò ut ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est ejus usus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantùm iis, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes, sed & iis, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus ejus (lego fuligo ejus, & infrà rationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò ut ad tertium usque excessum perveniat. Habet verò etiam abstersorium quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt ulcera, videtur, velut & myrrha, & styrax: hæc Galenus. Verùm, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in

Galeni locus restitutus.

Galeni loco citato non solùm Gerardi Gandani versio reprehendenda (quod tamen interpreti vitio minimè dandum est) sed etiã in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Æginetæ codicibus communis lectio depravata videtur: quippe ubi in thuris capite legitur apud Gal. ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηρότερός ἐστι, καὶ θερμότερος κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δύναμιν, hoc est, ut vertit Gerardus, Ramus ejus tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putaverim, ἡ δὲ ἀσβόλη αὐτοῦ, hoc est, Fuligo ejus &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præterquam quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt ulcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse videtur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, veluti ex myrrha, & styrace. Nam lib. VIII. simp. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis: & libro VII. de fuligine scribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur in ocularias medicinas mistæ, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc usurpant quoq; eam ad facultates quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo valentior est. His igitur rationibus asserere non dubitaverim, hoc in loco vulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria vocum similitudine deceptorum depravatos esse: quodq; loco hujus vocis ἀσβόλη quæ Latinè fuliginem reddit, successerit θαλλὸς quæ ramum germénve significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostrâ ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium videre licet: quin etiam apud Avicennam cap. de olibano legitur: fumus ejus est vehementioris exsiccationis & stipticitatis: tametsi Paulus hac menda non vacet, vel sui ipsius fortasse, vel potius librariorum culpa. Nam alias non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc depravatam esse non animadvertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni videntur. Cæterùm thus (ut Galenus scribit lib. IIII. de compositione medicamentorũ per genera) concoquit, & pus movet in

Avicen. lapsus.

temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est: Præterea cùm dixerit Diosc. thus in secunda valetudine haustum, insaniam facere, & largius cum vino sumptum interficere, hinc Avicennam errasse crediderim, qui & depravatis sensibus, & abolita memoria thus opem præstare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostrâ ætate è cœlo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis dejiciendæ alvi gratiâ propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: namq;

Manna thuris.

Plinius & alii complures produnt, Mannam thuris esse micas ejus concussu elisas, quod dum convehitur, evenit: quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medicamentorum secundùm locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, ut plenius legentibus satisfiat, cùm hujus nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria vidi, ubi laudatissima

Mannæ cœlestis historia & genera.

colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, sive liquor suavis, qui ex aere veniens sublucanis temporibus, arborũ ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum invenitur hærere: qui brevi temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Hujus duo tantùm genera ipse in Italia vidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum verò à Calabris defertur. Ejus, quod ex oriente petitur, duplex habetur species: præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma verò & vilis altera, quæ Bombycina nuncupatur, quippe quæ nil aliud est, quàm aut evanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccharo, aliisq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorũ Manna cognominata, minutis granulis constans, translucida, gravis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atq; suavis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet, tertias verò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constat crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cœlo ceciderat Cossentiæ, quæ est Calabriæ civitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus quæ julapii perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quòd hæc mane legitur, priusquam sol exortus admodum excalfaciat: namq; postea sole liquefacta, absorptaq; facilè evanescit. Quapropter plerique (ut à nonnullis audivi) ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam majori

Fuchsii opinio.

commodo legunt. Hinc verò fit, ut nescíverim ego, quâ ratione dictus Fuchsius vir eruditissimus, scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis verbis utar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam vocari: quin & hanc viliori pretio vendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Manna, quæ ex Calabria advehitur, historia, ratus gnarusq; hanc quam paulò ante reddidi, veram esse, non plura adjiciam: sed relinquam in hoc fore judicium eorum (sint vel Medici, vel pharmacopœi, vel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectiùs norunt, atq; eam satis exploratam habent. Duo Mannæ

Mannæ Arabum.

genera etiamnum à Mauritanis diversis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum verò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos advehitur, Quam verò ii Tereniabin vocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Namq; Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, alvum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm

Brasavoli lapsus.

Manna. Testatur Brasavolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano vas plenum cujusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimaverim, quod Mauritani Teneriabin nominant: etsi Brasavolus ipse contrarium senserit, cùm velit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter utimur: eorundem verò Mannam esse hujusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur, quandoquidem ipse invenerim apud Serapionem, quòd Teneriabin quidam ros est è cœlo cadens melli grumoso similis, & quod aliter mel roscidum appellatur. Avicenna verò de

Mannâ

Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Averroes, & post
cum aliquam plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Gale-
nus scriptis tradidit lib. III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando, cùm æstate super
arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse. Jupiter
melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstivum erat) pridieq; calida, &
sicca fuerat aeris temperies. Atqui periti naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè at-
tenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse videbantur: sed apud nos raro id accidit: in monte
autem Libano quotannis persæpe. Itaq; coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, exci-
piunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantq; id roscidum mel, & aerium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit.
Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes
suum deduxerunt Terenjabim, præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Hujus etiam meminit
Plin. lib. XI. cap. 12. his verbis. Venit mel hoc ex aere & maximè siderum exortu, præcipueq; ipso Syrio exsplendente fit,
nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus: itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inve-
niuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt. Sive ille est cœli sudor, sive
quædam siderum saliva, sive purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit pri-
mò: hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, ut ante Galenum, & Plinium, ejus etiam meminerit Theophrastus
Hesiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum historia, his verbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq; quer-
cus ferat, magis quoq; illud confirmatur. Ergo nascitur vel hic melleus humor è cœlo cadens, in hac maximè insidens. Man-
nam utrinsq; consistentiæ è cœlo demissam vidimus in comitatu Goritiensi, universoq; Foroiuliensi agro, ac circumvici-
nis locis, Anno à CHRISTO nato M.D.XLVI. Majo & Junio mensibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum amplissima
facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini & orneoglossi frondib. inhæserat, gummi modo concreverat, colore candida. At quæ
super amygdalo, persicæ ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flavo colore. Quo factum
est, ut facile crediderim, quod non sit ipsius facultate gummi modo Manna concrescat, sed foliorum, in quibus delapsa re-
cumbit: quare ab Arabibus diligentissime perspecta utriusq; Mannæ historiam diversis per se capitib. suis monumentis pro-
didere. Cecidit quoq; è cœlo Manna admodum copiosa, mastichesq; granis similis, agro Tridentino, in Ananiensib. monti-
bus, & præsertim super larices arbores, ut testari possunt Clariss. Medicus Julius Alexandrinus & Petrus Spezalancius
pharmacopœus Ananiens: quippe qui hujusce Manna, quam ipsemet legerat, selibram fere mihi Goritiam misit. quo fit ut
hinc, & ex cæteris, quæ præmisimus, manifestò deprehenderim, non parùm aberrare Donatum Altomarum medicum insi-
gnem, cùm is plurib. contendat verbis, Mannam quæ in Apulia & Calabria è fraxineis legitur foliis, è cœlo haud quaquam
decidere, sed ex ipsa & planta exsudare. Atqui tametsi id illi verum esse videatur, ego tamen concedam nunquam, Man-
nam, quam è lariceis foliis legerunt Ananienses, è larice ipsa exudasse, cùm nihil prorsus resinosi resiperet: quin etiam quòd
non solùm in arborum foliis spectetur, sed etiam in pratis, adeo, ut fœnisecæ præ manna à Sole dissoluta, falces ab herbis
nequiverint explicare. Fuit itaq; hæc profectò Cœlestis Manna, perinde ac illa, quam ego propriis manib. legi in agro Gori-
tiensi, & alii perplures legerunt in circumstantib. locis. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda videtur sen-
tentia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm ro-
ris modo super arborum & herbarum folia reperiri, aeris & cœli clementia: sed etiam arboribus fraxino s. & orneoglosso
absq; aliquo cœli rore gummium modo inciso earum cortice, in lachrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita et-
jam à ratione, & à veritate abhorrere putaverim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, &
Calabriensi agro hac ætate canicularibus dieb. collachrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Man-
na, quæ dieb. superiorib. easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionib. usu veniat, quod præ cæteris prædictæ
arbores eo mellifluo rore afflatim abundeq; madescant, sitq; cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris
quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula, inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in
grumos concrescat: qui tamen cùm leves fungosiq; sunt ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Man-
næ viribus correspondent. Quod autem id tantum fraxino, orneoglossoq; eveniat, cùm melleus ille ros in universum omnes
occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas: quippe o-
mnib. clarum est apud Calabros, & Apulos solam fraxinum & congenerem orneoglossum Mannã in se contrahere, retine-
re, densare, ac cohibere: ex aliis verò arborib. eandem statim defluere, & in subjectas herbas, petras, solumq; diffundi. Quare
ab his duntaxat arboribus inciso cortice, non sane primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm
optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt: at incolæ, qui ex ma-
jori hujus liquoris proventu, plus auri referunt, rei naturam diligentius investigarunt. Monachorum sententiæ adstipula-
tur Altomarus, cùm ipse sibi persuadeat communis usus Mannam, nihil roscidi cœlestisve liquoris continere, sed tantum
esse: quod etsi multis conatur ipse comprobare, cum tamen plura sint quæ non consentiunt, id ego examinandum sapientio-
ribus relinquo. Cæterùm ex his qui thuris Mannam cœlestem hanc esse crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuisse
comperio: in cujus censuram Manardus Ferrariensis libro I. suarum epist. peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen
venia illi danda est, cum & Serapio, qui Mauritanis omnibus in simpl. medic. historia præstitit, thuris Mannam cum cœ-
lesti inepte confundit. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius lib. de medic. compositione, ibiq; de ejus viri-
bus ac facultatibus disserit. Manna tam Avicennæ quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad
calidum paululum inclinet: at Averroi calida humidaq; habetur. Alvum devorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecil-
liter. Ideoq; tum fœminis utero gerentib. tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Aliis medicamentis addita vires eorum
auget. Bilem facile educit: sitim extinguit: aperit, emollit, lævigatq; gulæ pectorisq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti ad-
fertur Mastichina vocata, uno dũtaxat anno in suis virib. persistit: sed quæ in Italia provenit, præsertimq; Calabriensi agro
plurib. annis incorrupta perdurat. Enimverò Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerũ cognitione clarus, in lib.
de composit. medicament. quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum usu explodere conatur his verbis. Manna
levem certe, aut ferè nullam solvendi, alvumq; subducendi vim habet, quod iis compertum est, qui juxta Libanum fuerunt:
nam referunt indigenas ejus montis, cùm abundè ea satientur, nihil tamen lædi, aut alvum sibi quoquo pacto subduci senti-
re, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatẽ habere constet, facilè ea carere
liceret, modo peregrinorũ admiratione non ita duceremur, neq; stulti, contẽptis nostratib. e longinquis regionib. allatis uti
potius, quã iis, quæ nostris in hortis proveniũt, mallemus: sed stultitiæ nostra, temere sumptus immodicos facientes, condignas
damus pœnas: hæc Fuch. Quib. nimirum verb. liquet eũ velle usum Mannæ prorsus adimi, atq; ipsum ad medicam deferri quæ nostris

Mannæ historia ex Gal. Plin. & Theoph.

Plinius.

Manna in comitatu Goritiensi, & foro Julii.

Manna in agro Trident. e cœlo delapsa. contra Altomarum.

Monachorum opinio explosa.

Manna tecto arborum cortice manans.

Petri Criniti error. Serapiõ. lapsus.

Mannæ temperamentũ & vires.

Fuchsii opin. reprobata, Mannam explodere conãtis.

nostris in regionibus proveniunt: utinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse vehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc ejus sententiæ refragari: namq́; quod Manna alvum subducat, & eam quidem innocue, non solum convenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed ita etiam quotidiana experientia docet: siquidem duarum & semis unciarum pondere data alvum perbellè dejicit & privatim bilem educit. Quod autem Libani montis indigenæ Manna non ut medicamento quod purget, sed ut obsonio, quod nutriat, utantur, quis tam facilè ut Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur, aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinveniet, quæ ut decet, experimentum tueatur? certè nullus, si rectè judico. Ut autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitissimam solvendi vim habent, inter quæ jam dudum Manna principem ferè locum obtinet, utemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & aliis hujusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atq́; vim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem judicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunq́; sit, illi enim non contenti simplic. medicamentis quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam uti voluerunt: quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, ut etiam sapientes judicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnibus eo excepto, perspicuum est sine molestia ventrem purgare. Equidem optarem, ut ii, qui alicus medicamento usum abrogare student, vel id æquius & modestius agerent, aut è nostratibus ea proferrent, quæ eandem vim præstare possent: neq́; enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre velim, modò hæc cum illis viribus certare valeant.

Peregrinis medicamentis etiam utendum.

Nomina. *Λίβανος καὶ λιβανωτὸς id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis,* Weyrauch: *Hispanis, Enciensо: Gallicis, Encens: Bohemis, Kadidlo.*

† *ἄτομος. Hæc dictio hic, & paulò post legitur in vulgaribus Græcis codicibus: quæ in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo verò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum videbatur Marcello, Dioscoridem usum fuisse homonymia, ideo mutavit lectionem, alterum. s. ἄτομον ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus, qui præterea dubitat quomodo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem videntur ab Oribasio sublatæ lib. VII. ubi primò non ἄτομος, sed ἄτμητος legitur, quæ vox sine controversia illæsum, atq́; non scissum thus facit: secundò verò nihil legitur, quod argumento est, atomum secundum accrevisse Dioscoridi. Legitur autem τύαγρος, quæ vox ut est illius factitii thuris cognomentum, Oribasio teste legitimum, ita non mutanda videtur.*

† *Hic vulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι: id est: Arabias, & in Smilo nascens quod aliqui copiscum vocant. Marcellus non ἀραβίας, sed ὀρόβιας legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libr. XII. ubi ὁ ὀρόβιος tantum, reliqua verò ut addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt καθοδευόμενος: quæ vox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformatum, vertitur à Marcello. Sed equidem eam adventitiam putaverim, quòd non legatur ab Oribasio.*

Thuris nomen. Thus dictum aut à Græco θύος sacrificium notante, aut à tusis glebis, λίβανος à λίβω stillo: licet Græci fabulentur à juvene Assyrio hujus nominis, quòd Deos studiosissimè coleret, ab invidis occiso (hinc nihil esse Diis thure gratius) in hanc fruticem converso dici. Arbor Galeno λίβανος καὶ δενδρολίβανος: lachryma verò λιβανωτὸς, quæ Hippocrat. λιβανωτοῦ κάρφος dicitur. Præter Theophrastum & Plinium, de thure multa scriptis tradidere Diod. Siculus lib. 3. & 6. antiq. Solinus cap. 36. Strabo & alii antiquissimæ fidei historiographi. Sed recentiores aliter arborem thuris descripsere: Thenetus qui iconem ponit tomi 1. Cosmog. lib. 4. arborem thuriferam pinus resiniferas referre, succum (ipsum thus) fundere qui tempore durescat, cum quo granula reperiantur arenæ aut sabulo similia, quæ sint Manna thuris. Garzias arborem humilem scribit foliis Lentisci, alteram montanam, à qua laudatissimum thus: alteram in planis nascentem, quæ nigrum & improbum thus fundat. Verum ex adversariis folium adposuimus, quod ab imo pediculo ad summum usque duplicatum, quasi ex geminis tenuibus tunicis conflatum, vagina sesquipalmum longa instar infundibuli hiantis, supernè galeata. Differentiæ plures, colore & magnitudine grumorũ variantes mixtim adferuntur I. Indicum maximis glebis constans, ex livido nigricans, candicantibus aut flavis maculis nigricans. II. Mammosum, multis oblongis guttis densatis pendularũ mammarum figura compositum, quod flavum & stagonia cognominatur. III. Masculum, parvis rotundis candicantibus, aut flavis granis, partim singulis, partim geminis cohærentibus constans: IV. Orobia, granulis minimis, ervo æqualibus, globosis, colore masculo simili. Eligendum authore Gal. 5. Meth. magis tenax & resinosius, hoc enim mollius & albidius: tum quod mansum, ritu aloës & mannæ non comminuitur, sed velut mastiche partes habet cohærentes. Mannam verò Thuris, Græci etiam μάννα à concussu dixerunt, & veteres Latini pollinem Thuris quoque nominarunt, cùm veterum Manna, sit lachrymæ thuris pollen & farina, quæ crebro motu ac concussione atterentibus, ut loquitur Aetius, è glebis eliditur: differre autem à Thure docuit Galen. 4. de compos. med. secundùm loca 4. sic 5. & 13. Meth. meden. ubi Mannam magis ipso thure adstringere scribit: quod dubio procul ob corticis thuris admixtionem contigit. Fuligo dicitur Gazæ favilla: Galeno λιγνὺς: sunt qui & ἡμισώματα semicorpora appellent, est tenuis fumus resolutus ex quacunque re pingui incensa, imposito quodam concavo vase exceptus: qui ex omnibus resinosis & oleosis rebus fieri potest: modum conficiendi docuit Dioscorides, ostendit & Aetius lib. 1. at plenius in liquidæ picis fuligine declaratur. Quæ sit in ipsis differentia, quæ speciatim ab usta materia obvenit, & quis usus, Galenus 7. simplicium explicavit.

Thuris arbor.

Thuris differentiæ.

Manna Thuris.

Fuligo thuris.

Πεύκη καὶ Πίτυς. PINUS, ET PICEA. CAP. LXXIV.

PINUS ET PICEA generi eidem adscribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctioně arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex adstringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, ulceribus summum corpus ocupãtibus, ambustisq́; cum spuma argẽti, & manna: ulcera delicatulorũ acrimoniã recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentia cohibet: suffitu partus, & secundas eiicit: potus alvũ sistit, urinã movet. Folia eorũ trita, & illita inflãmationes leniũt, vulnera ab inflã. vindicãt: trita aut, & decocta in aceto fervẽti collutione dẽtiũ dolores mulcẽt: hepaticis utilia

utilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Piceæ nucis cortex, & folia potu idē præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores levat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumq; compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarii atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremq; mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis: calloſis, glabriſq; genis, & collachrymationibus opitulatur. Pityides *a* appellantur pinorum, piceæq; fructus, qui in conis inveniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſſi, & pectoris vitiis auxiliantur per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, urinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant, ſtomachi roſiones leniunt: datę cum portulacæ ſucco, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoq; humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, vetuſti tuſſi ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

a appellantur pinorum, piceęque fructus, ita habēt omnia exemplaria quæ vidi: ſ·d locus eſt mihi ſuſpect9, nam puto aliunde irrepſiſſe in conte. & vba.

Noſtra nimirum negligentia ad criſendum foret, cùm nos aſsiduè habeant pinorum, abietum, picearum & laricum ſylvæ, niſi harum omnium ampliſsimam, veramq; hiſtoriam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri videor, cùm animadverterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum ſecutos, in hujuſcemodi plantarum hiſtoria, quæ reſinas fundunt,

PINUS SYLVESTRIS MONTANA.

I. PINUS DOMESTICA.

longè ab eo diſſentire, quod in Tridentinis montib. noſtris oculis perſpectum, apud alios etiam teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaq; à Pinu exordiens, invenio Theophraſtum lib. III cap. x. de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alterā verò ſylveſtrem: hujuſq; in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce verbis. Pinorum aliam urbanam, aliam ſylveſtrem aſsignant. Sylveſtris binum ſtatuunt genus, quorum alteram Idæam, alteram maritimam vocant. Harum rectior, celſior, materieq; craſsior Idæa: folio imbecilliori, tenuiorique maritima, & cortice leviori, utiliq; ad coria, quod alteri minus. Nux maritima rotunda, breviq; dehiſcens: Idæa oblongior, viridis minuſq; hiſcens tanquam ſylveſtrior: hactenus Theophr. Verùm non deſunt, qui contendant Theophr. hæc de picea ſcripſiſſe, non autē de pinu: ea nimirū ratione freti, quod πίτυς de qua hic diſſerit Theophr. Græcis piceā, non pinum ſignificet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus cōmunem Græcorum ſententiam ſecutus, libro, quem arboribus coniferis dicavit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophr. περὶ πίτυος Græcè ſcriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quod propterea eum Græci ſermonis imperitum judicem, ſed quòd mihi videatur non diu verſatus in Theophraſti & Galeni lectione, aut de plantis iis ſcripſiſſe, quarum non certam habuit cognitionem: nam plura ſunt, quæ ejus opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium eſt, quin veteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea uſurpaverint. Neq; certè veriſimile eſt Theodorum, Theophraſti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritiſsimum, ignoraſſe quid per illa tam uſitata & trita vocabula intelligerent Græci ſcriptores. Deinde Theophraſtus ipſe τῆς πίτυος nucem στρόβιλον vocat: ex quo palam fit, eum nomine πίτυος de pinu, non autem de picea ſcripſiſſe. Quandoquidem στρόβιλος non aliud deſignat, quam nucem pineam, ut aperte declarat Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus his verbis. Nux pinea boni ac craſsi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur. Appellant autem Græci ipſam non κῶνον ſed στρόβιλον:

Pini hiſtor. ejuſque genera.

Petri Bellonii opinio exploſa.

II. PINUS SYLVESTRIS
Montana.

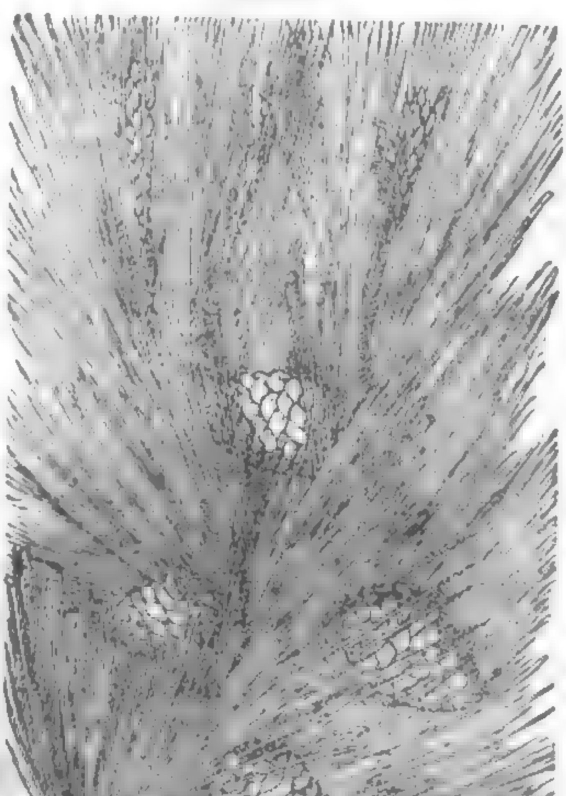
Idem libro de cibis boni & mali succi, ita scribit. His ipsis plus crassi, non autem mali succi habet nucleus pineus, qui κῶνος vocatur, ipsum verò etiam στρόβιλον veteres appellant. Item lib. VII. de simplicium medicament. facultatibus sic inquit: Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant & strobilon, &c. Ad hæc commentario quarto, de victus ratione, in morbis acutis, apud eundem hæc scripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, sed κῶνος magis ab Antiquis Græcis appellatur, veluti à recentioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος. Galeno deniq; adstipulatur Simeon Sethi, utpote qui nucleos pineos κωνάρια τοῦ στροβίλου etiam nominet. Ex quibus utiq; constare puto contra Bellonii opinionem, Theophrastum sub πεύκης vocabulo pinum descripsisse, non piceam. Nam si Theophrasto peuce strobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non video quomodo is piceæ fructus esse possit, cujus nuclei non sunt edendo, Bellonii etiam testimonio. Quòd insuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophrastus, illud maximo esse potest argumento, quòd nusquam picea visa sit urbana, nisi fortè è sylvestrium semine ad spectaculum in hortis sata. Cujus tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domestica atq; urbana frequentissima conspicitur. Hinc porrò factum est, ut Bellonius sua ductus opinione, ex hoc in alium quoq; errorem inciderit: quippe illud falsum est, quòd ex teda piceæ fiat pix, ut Bellonius asserit, perperam, meo judicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum est picea, quæ tedam habeat: atq; pix omnis, cujus est usus, ex pinea tantum teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, ubi ingentissimæ ac frequentissimæ sunt pinorum sylvæ. Sed jam ad legitimam, veramq; Pini historiam venio, quæ sic habet. Pinorum duo genera. Alterum domesticum, alterum sylvestre. Domestica Pinus numerosos fundit ramos in proceri caudicis summitate circumvagantes, comosis ac firmis foliis, in cacumine aculeatis, & in longitudinem protensis angustis. Nuces edit magnas, ponderosas, compactas, solidas, in quibus nuclei concluduntur oblongis, ac duris putaminibus conclusi, nigra quadam fuligine obducti. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flavo colore, quæ digitorum attritu facilè expellitur: sapor illi dulcis ac jucundus: substantia pinguis, oleosaq;. Habetur copiosa domestica Pinus in agro Ravennate, non longè ab Adriatici maris littore: habetur & in aliis Italiæ locis, & præsertim in cœnobiorum hortis & viridariis. Syl-

Pinorum species, & consideratio. Pinorum histor.

III. PINUS SYLVESTRIS MUGO.
Pinus Mugus.

IV. PINUS SYLVESTRIS
Cembro.

vestrium

vestriũ varia sunt genera, quæ in alpina & maritima partiũtur. Alpinorũ tria genera. Excelsius cæteris primũ, quod copiosissimũ habetur, in omnib. Bohemiæ, Silesiæ & Poloniæ sylvis, ac etiã in Tridentino agro, cum in Ananiensibus, tum etiam in Flemensibus montib. e quibus sylvani homines picẽ perpetuo parant. Pinus hæc omnib. suis notis domesticæ ferè similis, coma tamẽ breviori, foliis rudiorib. & acutiorib. est, sed minores edit nuces: sunt enim cupressinis paulo majores, longiores tamen ac cõpactiores & in acutũ desinentes, squamarũ congerie domesticis nucib. per omnia similes, resinosæ, ac odoratæ, autumno dehiscentes.

Sylvestriũ pinorum varia genera.

Secundũ genus Mugũ Ananiensib. appellatũ, quo Rovena mons in summitate abundat, caudicem nullum edit, sed humotenus ramos a radice fundit, qui humi perpetuò repunt, decem, quindecimve cubitorum spatio. Fructum profert prædictæ similem, vel paulò vegetiorem, ac resina magis obductum, odoris non ingrati, nullo intus nucleo, qui mandi possit. Hujusce ramis utuntur incolæ ad vasa vinaria cingenda. Nam præter id quòd longissimi habentur, flexiles, ac tenaces ad-

Pinus Mugo.

10 *modum sunt. Tertium quod Tridentini & Ananienses Cembro, & Cirmulo vulgo vocant, provenit frequens in Tridentino agro, tum in Gavia Phœbeæ vallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus, & in Comitatu Tyrolensi, non longè ab Oeniponte. Id speciosa satis provenit proceritate, ita, ut ad tabulas parandas materiam non modo pulcherrimam præbeat, sed etiam odoratam, attamen non tam procerum est, ut alterum genus, nec caudicis cortex, ut in cæteris pinorum generibus, flavescit, spissiori tamen ac tenuiori coma. Hujus fructus Piceo crassitudine æquè similis est, brevior tamen, resinosus, colore subpurpurascente, omniumq; fragilior. Concluduntur inter ejus nucamenta nuces, domesticis longè minores, triquetræ, breves, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: inest his nucleus pusillus, dulcis, albicans sub rufa contectus membrana, non ingratus esui: sapore quadantenus domesticas referentes, nisi quòd gustui quandã leviculam relinquunt asperitatem, quod omnium sylvestrium est proprium.*

Pinus Cembro.

Quo facile adducor, ut credam hanc plantam Pinum esse Tarentinam, de qua libr. XV. cap. X. meminit Plinius, digitis (ut ille inquit) fragili putamine, aviumq; expositum furto in

Pinus Tarentina.

20 *arbore. Etenim ita eæ nuces fragiles sunt, ut non difficulter ab avibus rostro frangantur. Manat etiam ex hoc genere resina, tum alba, tum odorata, veluti ab aliis sui generis plantis. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra materie, & venarum serie placeant sed quod etiam ut diximus, odoris fragrantia præstent. Id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maxime ob frigidissimam regionis temperiem, & indigent, & utuntur, plurimum affert ornamenti, ac etiam ad alia ædium ornamenta. Maritimorum duplex observavi genus, nucum tantum magnitudine ac parvitate differens, ut ex appictis hic imaginibus quisq; facilè conjicere poterit. Primum genus folia habet angusta, prælonga, raraq; in capillamenti modum protensa, squamosis ubiq; ramis, julis sursum spectantibus. Conos edit cæteris sylvestribus longiores, crassioresq;, praeduros, nucamentis in acutum extuberantibus, in quibus inanes concluduntur nuces. Provenit in maritimis Italiæ, agro cum Pisano, tum Senensi, & (ut audio) apud Calabros. Secundum genus, comosior huic opaciorq; quam alterius, sed brevioribus capillamentis. Strobilos profert majores, longiores, duriores, ac pulchrio-*

30 *res, prominentibus undiquaq; nucamentis, vacuis intus nucibus, ac supervacuis. Nascitur haud longè a mari, iisdem ferè ut altera locis. Omnia in universum genera resinam albam, & odoratam mittunt, in tedam vertuntur, & picem nigram fundunt. Cæterùm his quæ de sylvestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia: siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proveniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facile dehiscentem. Quæ verò numerosæ virescunt in Ananis, reliquisq; Tridentinis montibus, ac etiam in Bohemia, Moravia, Poloniaq; fructu constant parvo, brevi, qui quam primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id evenire existimamus, climatum & regionum varietate, vel etiam quòd maritima plura sint genera. Bellonius, cujus paulo ante meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus, quantum ex ejus verbis colligere potui, pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidem sententia namq; pinaster, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud est, quam pinus sylvestris, mira altitudine, gignitur q; non modo in montib.*

Bellonii alia opinio explosa.

40 *sed etiam in planis, Bellonio vero contra, pinaster pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi provenit, præterquàm in excelsissimis montiũ jugis. Huic profecto ut quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset, quod peregrinationi quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptũ, aliasq; regiones se fecisse fatetur, plura tribuere vellet, quam probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, ita ut suam putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quòd mihi relatum sit virum hunc esse vulgaris peritiæ, neq; tot loca peragrasse, quot ejus scripta perhibent. Quod autem ad rem nostram attinet, Bellonius ubi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri vocem ex versione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnovisse plantam, quòd non nascatur in Græcia, aut Asiæ montibus: atq; ideo nullum esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu sylvestri meminerit. Sed quanta sit hujus boni viri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicavimus, ubi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, unum urbanum, alterum sylvestre. Veruntamen si is*

50 *mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceam significet, non pinum, & quod ex consequenti idem hic de picea sylvestri sit locutus, demus illi ita esse, quid respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subjiciamus ergo quæ Theophrastus lib. III. cap. III. de plantarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonii sententiam posteritatis memoriæ prodidit, iis verbis.* Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται· περὶ τὴν Μακεδονίαν ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. *hoc est, Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proveniunt. Macedoniæ abies picea, pinaster. Addamus præterea quæ eodem capite, ubi plantarum meminit, quæ perpetuo virent, idem sic habet.* ἀείφυλλα μὲν ἐν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία, *id est. Ergo inter sylvestria perpetuò virent, quæ primo voluminè retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaq; manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legisse, plura etiam temerè & falsò scriptis tradidisse: ut hinc ipsum inanis gloriæ, vel alicujus dignitatis cupidum potius, quam veritatis studiosum fuisse facile judicem.*

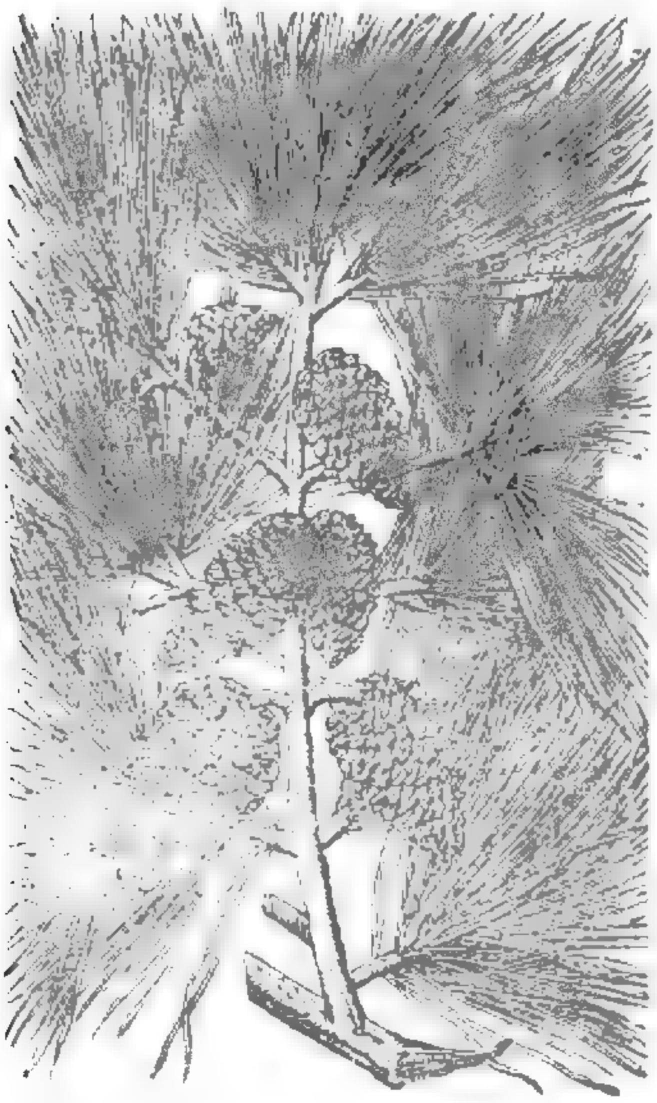
Nec

60 *minus hallucinatus in his censendis resiniferis arboribus videtur Anguillarius, quippe qui tantum sua ipsius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum testimoniis, Montanam sylvestremve Pinum, ac eam quam Mugum vocari Ananiensibus diximus, picearum generi ascribit, cùm tamen hæ a pinis aliis quibuscunq; non, nisi magnitudine, & conorum exiguitate differant, cæteris nihil dissentientibus. Nam omnibus eadem facies, eadem folia, iidem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, eadem resina, idem odor, idemq; sapor. Adde etiam quòd hæc omnia pinorum genera in tedam vertantur & picem copiosissimam fundant, quod omnium scriptorum consensu pinorum proprium est, non picearum. Nec minus decipitur in censenda Tarentina pinu, quam quibusdam vocari Cembro diximus. Quippe is hanc, sua tantum sententia ductus, Montanam pinum esse censet: sed cùm inter cætera pinorum genera, tam sylvestrium, quàm urbanarum, nulla habeatur pinus, quæ fragiliori sit fructu, quam hæc, cadit, peritq; Anguillarii sentẽtia: namq; Theophrasti testimonio sylvestris Montana pinus, nucem edit Maritima compactiorem, dutioremq; ac minus dehiscentem, tan-*

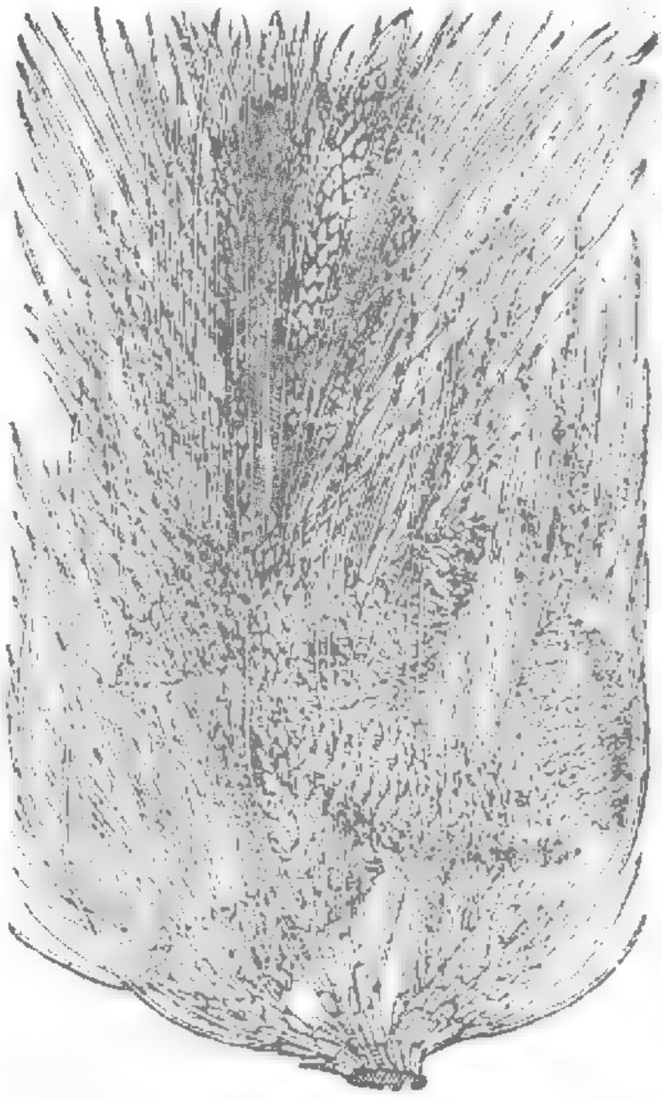
Anguillarii lapsus.

 quam

V. PINUS MARITIMA.

VI. PINUS MARITIMA II.

quam sylvestrior, ac robustior. Cætera quæ plurimum hujusce hominis sententiæ refragantur, si quis audire desiderat, legat epistolam priorem nostram ad Clariss. Medicum Ulyssem Aldrovandum: ibi enim plura sane reperiet, quæ ante à nemine de pino & picea usquã sunt explicata. Cæterùm non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate nulli æquiparandam esse. Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie videmus) quòd pini interitus est, ut tæda fiat. Cujus verba sunt hæc loco supra citato. Morbum pinus accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tædam transiverit, tunc strangulari quodammodo, quod sponte accidit ubertate arboris largissima, quoad quis conjectare possit: tæda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus tæda fiat, scribit idem Theophrastus lib. vi. cap. xv. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit tæda totam refertam, ut antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; fit, quoniam purgatissima est assidet: & collecta, densataq; pinguedinem reddit. Reliquum verò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tædam omni ex parte mutata sunt, obesitate moriuntur, ut dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint: hæc ille. Cæterùm quòd tæda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sane ratio, quæ etiam arte fieri possit, ita ut pinus non sua utiq; sponte, sed artificio tæda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus lib. ix. cap. ii. de histor. plantarum, his verbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consuevere, confluxum istuc fieri non sine tæda uno cum plurimùm anno affirmant. Idq; cum securi detraxerint, secundo iterum anno tæda locum expleri: & tertio pari modo. Post hæc ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu prosterni, tum ejus cor extrahi (hoc enim tædam maximè præfert) nec non & radicem effodi: hæc etiam ille. Quibus palam est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririq; tædam. Quamobrem putaverim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui lib xvi. cap. x. ubi resiniferas enumerat arbores, tædam propriam, & per se esse arborem censet, cum inquit. Sextum genus est Tæda propriè dicta, abundantior succo quàm reliqua: parcior liquidiorq; quàm picea, flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap xviii Nunc ait, celeberrimis arborum dictis quædam in universum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, tæda, & cæteræ, è quibus resina gignitur: hæc Plin. Verùm si quis Plinii defensor diceret per tædam ipsum hoc in loco non aliud intelligere quàm pinum, itaq; eum tueri vellet, hanc tutelam illud (ut puto) vanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plin. resiniferas arbores omnes per genera describat, & primũ omnium genus pinũ faciat, nullo pacto pinũ pro tæda accepisse videatur, cùm sexto resinarum generi tædam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis cap. pinum tædam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Lonic. Ruellium secutus in suo de plantarum historia volumine, ubi fictam potius, quàm veram arborem pro tæda pinxisse videtur. Sed animadvertendum est, non è pinu tantùm fieri tædam, sed ex aliis etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus sylvis pinguissimam excidimus. Sed in his rara admodum tæda est. Quapropter dicebat Theophrastus lib. 4. cap. 5. de historia plantarum, quòd in Ponto ex sylvestribus desint pinaster, abies, atq; picea, & omnino quæ tædam in sese gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tædam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eveniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut

Plinii lapsus.

Tædæ consideratio.

Plinii error, qui Tædam propriã arborem esse censet.

Marcelli error Pinum tædam interpretãtis.

Plinii error tedã Laricis morbum volentis.

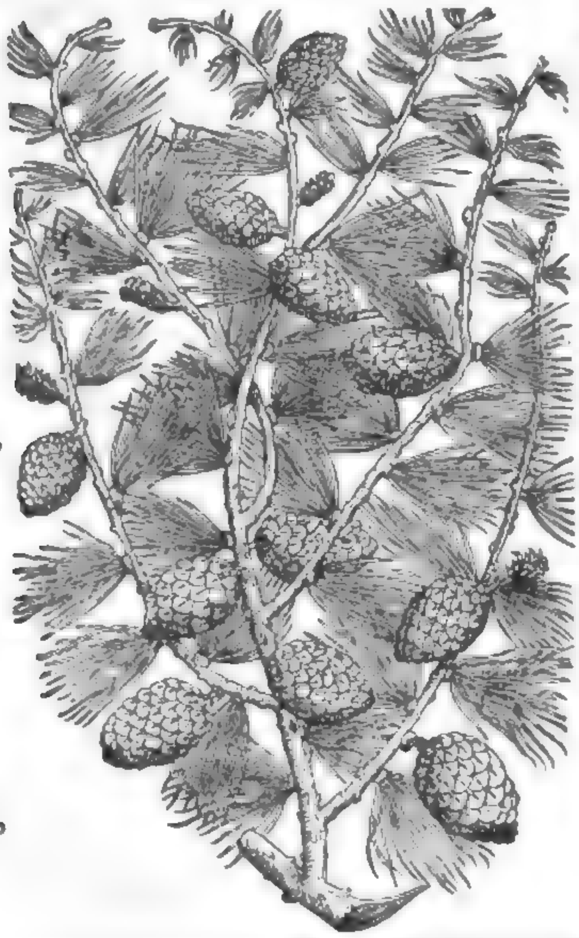
ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum vires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarissimum ab hujuscemodi lapsu vindicare vellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquivocatione sit usus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animadvertens, quàm magno ipse quoq; fuerit errore implicitus, quemadmodum & recentiorum alii. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me vidisse nunquam (etsi centenas laricum sylvas viderim) cui per hyemem folia non deciderent. & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque ut vera ejus quoq; promulgetur historia, hic ea de larice disseremus, quæ & vidimus, & experientia comprobavimus. LARIX *igitur arbor est eximiæ proceritatis, materie æterna, cortice perquàm crasso (non autem leviori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus scribit) in rimas undiq; dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non injucundo: foliis gregatim circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ adventãte hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita ut sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem vitã transigat. Novella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Ejus coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, molliores tamen, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen*

Ruellii error Laricem perpetua fronde esse.

Laricis historia.

Plinii error volẽtis laricem esse sterilem.

VII. LARIX.

flores longè odoratiores sunt, qui vere emergentes è ramusculorum cacuminibus, arborem universam mirum in modum condecorant, quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum viatorum oculos remorantur. Ligni materies durissima, præsertimq; rubescens & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificiis omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere, (ut Plinius, Vitruvius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones vertatur, sed veluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quin etiam ii proculdubio falluntur, qui horum authoritate freti, Laricem nostram legitimam haud esse contendunt, quòd eam tam facilè accendi cernant. Siquidem cum omnium tam antiquorum, quàm recentiorum scriptorum consensu, præsertimq; ipsius Plinii, ac Vitruvii, Larix præpinguem, & copiosam resinam fundat, quæ perinde ac bitumen igne admota, quàm celerrimè accenditur, ignari sanè hominis est, credere Laricis resinosum, & pinguissimum lignum ignem respuere, quum lapides ipsi, qui propria sua natura flammis accendi nequeunt, ubi tamen bitumine redundent, perinde ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quousq; vertantur in cineres. Quod facilè testabuntur Flandri, Brabantii, & alii Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hisce tantùm lapidibus suos fovent ignes. Si verò plura contra horum sententiam quispiam audire cupiat, legat secundam epistolam nostram ad Clarissimum Medicum Vlyssem Aldrovandum. Ibi enim plura reperiet authorum testimonia, quæ nulla dubitatione affirmant, nostratem & antiquorum laricem eandem esse plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim valle Ananiis contermina, quam Solis nuncupant, ac aliis multis Camonicæ, & Fliotropiæ vallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cujus inibi maxima conflagratur copia. Namq; (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo: quin & lignum ejus siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm vehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt. Cæterùm selectissimum Agaricum in larice provenit: namq; ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantissimum agaricum parva quadam securi à laricibus compluribus dejeci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in aliis arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licèt asserat in cedro gigni. Brasavolus agaricum Comachii in ilicibus invenisse fatetur, nec non per Galliam equitans, id vidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimverò ipse in tota Hetruria, in aliisq; quamplurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; provinciis, ubi sylvæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam vidi, sed ne quidem audivi in his agaricum provenire: tametsi illis inhærere viderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; passim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice chalybe excutitur: quinetiam iis ignitis ad machinulas exonerandas venatores frequentissimè utuntur. Ad hæc quamvis in Tridentinis montibus præsertimq; Ananiensibus, præter Abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus, in nulla tamen agaricum, præterquam in larice, nascitur. Porrò ex larice etiamnum præstantissima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina vocatur, cùm terebinthina ex terebintho proveniat. Verùm cùm mercatores præterito jam ævo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna ejus loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen vendicaverit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea passim occupaverit, ut etiam hodie in officinis ejusdem, si desit, vicem suppleat, omnibus notissimum arbitror. Attamen Fuchsius vir alioqui doctissimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ vice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (ut dixi) pro terebinthina larignã usurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco vendebatur, ut ipse libro tertio de compos. medicam. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna vocata, prædictis planè humi-

Vana Vitruvii, & Plinii de larice, quòd nõ flagret, opinio.

Lapides qui accẽduntur.

Agaricũ larici innascens.

Brasavolus in quercubus Agaricum vidit.

Fungi igniarii.

Resina larigna, quæ officinis terebinthina dicitur.

Fuchsii error circa terebinthinã resinam.

dior: substãtia verò similis liquidæ piceæ, quã loco terebinth. institores vendunt, ignorantib eas discernere: est autẽ talis resina odore, gustu & facultate, quam terebinthina acrior. Cum hac igitur & terebinthina, larigna vocata, persimilem potentiã obtinet, sed tenuiori substantia majoreq; discutiendi virtute prædita est. Hanc Tridentini ac etiã qui iis contermini

VIII. PICEA.

IX. ABIES.

Largi.

sunt, vernaculo sermone Larga appellant, deflexa à Larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit, sed qui ipsum colligunt, magno & longo terebro laricis caudicem ad medullam usq; per æstatem perforant, & inde manãtem resinam vasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt juvenculæ arbores sicuti de thure diximus: turbidiorem verò annosæ. Cortex siccat pini modo. Resina excalfacit, atqui minus quam pinea & abiegna. Hæc ad quam plurima expetitur medicamenta, & præsertim ad vulnerum, ulcerumq; auxilia paranda. Devorata unciæ pondere, purgat per inferna. Abstergit, provocat, aperit, glutinat, attrahit. Renes & vesicam expurgat, calculos expellit, & urinam ciet, & præsertim si cum Benedictæ simp. sesquidrachma devoretur: devorata articulorum dolores lenit: præstat & ad Gonorrhæam, ubi absorbeatur, pluries cum aqua plantaginis lota, aut nymphææ, addita selectissimi succini drachma, & corallii vel aspleni, & caphuræ momento. Delincta in eclegmate commodissimè auxiliatur tabidis, empycis, ac diuturna tussi laborantibus, purulenta extrahit.

Resinæ larignæ vires.

Fit ex ea oleum & aqua, destillatorio vase, cum ad plura utile, tum maxime ad recentia vulnera glutinanda plurimum præstans, quin etiam ad nervorum articulorumq; dolores a frigiditate prognatos. Cæterùm aqua quæ in primis distillat, si scrupuli tantùm pondere ex vino albo bibatur, ubi ventriculus pituita repletus languet, paulo post eam per vomitum expellit, magno juvamento. Eadem lentigines, varos, alphosq; abstergit: cum in facie tum in quacunque alia corporis parte, addito oleo, quod ex vini fæce paratur. Præstat quoque ad sinuosa ulcera infusa & ad vermiculosas aures, addito fellis bubali momento: quin etiam ad surditatem, una cum oleo suo infusa.

Oleum & aqua de Resina larigna.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam, pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, ut vix alterum ab altero discerni possit. Utuntur hoc incolæ ad vulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Pannum in larice nascens, & ejus usus.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA & ABIES, *ita ut sæpè etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utrique proceritas, ambæ iisdem sunt foliis, oblongis, duris, ac densis: utriusq; ramusculi producuntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & foliis evenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longe nigriora, quin & paululum latiora, molliora, leviora, minusq; pungentia, ac ramos circumquaq; vestientia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus & lori modo flexilis, abietis verò albicat, & si flectatur, facile perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non visitur. Ligni demq; materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim venas rectiores, minusq; nodosas. Ambæ conos ferunt spithamæ longitudine, nucamentis quamplurimis invicem subintrantibus compactos, in quibus semen est subalbum nulla intus medulla. Picea nascitur in montibus & sylvis. Abies in altis montibus inter Larices & Piceas. Picea fert resinam inter corticem & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies verò inter corticem & corticem præstantissimum liquorem illum concludit, quem vulgò* LAGRIMO, *quasi abietis lachrymam, appellant, de quo veteres nihil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere.*

Piceæ, & Abietis histor.

Nisi quispiam dixerit per abietes lachrymam intellexisse Galenum lib. III. de compmed. per genera paulo ante citata, piceam illam liquidam resinam quam pro terebinthina institores vendebant. Cujus rei illud indicium esse videtur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilem, quod in abiegna lachryma maximè notatur, & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior: namque hujusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, ut suspicandum putaverim, in his Galeni verbis, librariorum fortasse culpa, men-

Abietis lacryma, an Picea liquida Galeni.

pa, mendum aliquod subesse, licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia, in quamplurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (ut suprà diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus, quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbii medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq; illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lachrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices vomicæ modo coacervatur, & secto corio (ut in abscessibus sanie vexatis fieri solet) elicitur: hæc verò manat è laricis caudice ad medullam usque perforato, ut ego experientia doctus facile attestari possum. Nam, ut rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à Larice larignam, & ab Abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, ut hac impostura magis lucrentur, eò quòd omnes abiegnam pluris faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna vendi-tent, cùm rarissimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lachryma substantia minus consistat, odore præstantissimo fragret, & gustus larignis sit amarior: magis excalfacit & eadem præstat valentius, ad annumq; asservata quadantenus flavescit. Ea vulneribus recentibus maximum affert præsidiũ, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota semunciæ pondere renum calculos ejicit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit: quin & Asthmaticos, suspiriosos & purulentos. Capitis vulnera mirificè sanat, ubi tamen cerebri membrana haud detecta appareat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami vice. Cortex exiccat Piceæ & Pinus modo. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: verùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes sylvescunt, Abies omnis est & floribus & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quã exhibuit, atque etiam ex notis, quas suæ piceæ assignavit, aliquod pinastri genus intelligere videtur. Cæterum arbor, quam idem sua tantùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus, perperam Sapinum vocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conjicere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, ut sæpè sylvanos homines, & lignarios fabros fallat, ut supra dictum est. Idcirco Plinius lib. 16. cap. 24. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens: insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem libr. cap. 10. quemadmodum & Dioscorides libro 4. Taxum autem (ut observavimus) maximè foliis æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat: nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, ut ejus verba declarant lib. 16. cap. 39. ubi ita scribit. Abietis quæ pars a terra fuit, enodis est. Hæc qua diximus, ratione fluviata decorticatur, atque ita Sapinus vocatur, superior pars nodosa duriorq; substerna. Quibus utique Plinii verbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem, sicuti etiam Vitruvius testatur. Verùm Bellonius, quod audiverit tam piceam, quam abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè vulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam veram putavit, ita etiam piceam Sapinum appellavit. Sed is mihi quidem non videtur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neq; in Theophrasto cognovisse quid πεύκη & πίτυς significarent, neque etiam animadvertisse, quòd hæ duæ voces sæpè à Græcis una pro altera usurpentur. Sed hic fusius, quam deceat, aliquot Bellonii errata persecuti sumus: alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Cæterùm his expeditis, jam tempus admonet, ut de nucleis pineis, & eorum viribus agamus, quinetiam de recenti pini nuce. Siquidem aqua, è viridibus pinorum nucibus, quas conos vocant, destillatorio vase parata, rugas in facie delet & mammas admodum in virginibus extuberantes cohibet, ubi linteolis in ea madefactis sæpius foveantur: eadem vulvam angustiorem reddit infusa, & a fluxionibus tuetur, sed longè ad hoc efficacior est succus. Nuclei autem e domesticis nucibus exempti humano corpori magno sunt usui. Sunt enim in suis qualitatibus temperamento proximi, paululum tamen ad calidum inclinantes. Maturant, leniunt, agglutinant, resolvunt, & impinguant, & leviuscula quadam acrimonia mordicant: belle nutriunt, ac quamvis crassiusculum potius quam tenue præbeant alimentum, non tamen improbantur: emendant enim humiditates in intestinis putrescentes, ægre tamen concoquuntur: ideoq; natura frigidis dari debent cum melle, calidis autem cum saccharo, id enim corrigit eorum contumaciam. Cæterùm ubi tepenti aqua macerantur, acrimoniam exuunt, & oleosam quam possident qualitatem. Sanant, frequenter devorati, nervorum ac dorsi dolores. Dantur utiliter Ischiadicis, paralyticis, stupidis, & tremore affectis. Pulmones mundant, & ejus ulcera, humores lentos, & saniem inde expurgantes: propinantur tussientibus. Remorantem excitant Venerem, aqua tepida prius macerati, & deinde saccharo, aut melle excepti, & devorati. Præstant quoque ad renum & vesicæ ulcera: ideoq; opitulantur urinæ cum stillicidiis, tum etiam ardoribus. Impinguant macilentos, & sanant ventriculi erosiones, cum succo portulacæ hausti. Cæterùm viridis pinus aciculæ contritæ, ex vino optimo potui datæ, cordis dolorem sedant: sed à pinguibus ægros abstinere oportet. Pini Conorum cortices in aceto acerrimo decocti, perquam utiliter suffiuntur dysentericis. Pini sylvestris cortex, ficciore præstat facultate, ut resina, calidiore quam domestica. Folia, cortex, resina, nuces eadem præstare possunt, quæ in domestica diximus, ac etiam valentius. At Mugo eædem sunt qualitates, quæ cæteris pini generibus. Iisdem quoque viribus pollet, quibus & cætera pinorum genera. Sic & Cembro qualitate & viribus à cæteris pini generibus non variat. Maritimæ cortex mitius exsiccat, minusq; resina excalfacit quam cæterorum sylvestrium. Eædem quæ cæteris illi sunt facultates. Vtuntur incolæ pinguissima ejus materie ad nocturnas faces. Maritima altera, qualitate & viribus à cæteris haud differre videtur. Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonabar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum/Fichtenbaum & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin: Bohemis, Borouubit: Polonis Sosz.un. Pinus sylvestris, Græcis, πίτυς ἀγρία: Italicè, Pino salvatico: Germanicè, Wild Fichtenbaum: Gallicè, Pin sauuage. Pinus sylvestris altera, Ananiensibus Mugo: Latinis, Pinus sylvestris repens: at Græcis quod stipite careat πίτυς ἀγρι-λεχ@ vocari poterit. Pinus sylvestris, Cembro & Cermolo Ananiensibus: Pinus Tarentina Plinio, Pinus maritima, Græcis θαλάσσια πίτυς: Italis, Pino Marino. Quæ autẽ Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, ArZ: Italicè, Pezzo: Germanicè, rot Thannenbaum: Hispanicè Pino negro: Gallicè, Vn arbre du gendre du pin, Pesse, Pignet, sive Garipool. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix: Italico, Larice: & Germanico Lerchenbaum vocatur: Gallis, MelZe, sive Meleze. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germ. Thannen sive Thannenbaum. Gal. Sapin.

Error eorum qui abiegnã lachrymã larignam censent.

Abiegna lac. ut adulteretur, ejus vires.

Ruellius croceum florem abieti tribuit.

Bellonii Sapinus est Picea.

Bellonii error Sapinum arborem statuẽtis.

Pineatũ Nucum facult.

Nucleorum pineorum vires.

Nomina.

Magna est controversia ratione interpretũ in vocabulo πίτυς & πεύκη: quia interdum πίτυν Pinũ, interdũ Piceã: & πεύκην piceã: interdũ pinũ verterunt. Sic Gaza etsi in Theophrasto πεύκην pinũ, & πίτυν piceam reddiderit, attamẽ & ipsã πίτυν, Laricẽ est interpretatus, Pliniũ sequutus, quẽ & Marcellus sequitur, qui præterea πεύκην Tędã reddidit: sed & in Græcia & Maced. πίτυς καὶ πεύκη arbores, sua nomina permutabãt. Verũ dicimus πεύκην Theop. esse Pinũ, & πίτυν piceam: probatur ex Theophrasto 3. hist. plãt. 10. qui τῆς πεύκης nucẽ στρόβιλον appellat, quod nucẽ pineã significat, quæ edulis est, attestãte Gal. 2. de fac. al. 7. simpl. & l. de

Πεύκη an sit Pinus vel Picea.

Πεύκην Pinũ esse probatur.

mali succi alimentis: altera probatio, ex libro de causis plantarũ Theophrasti desumitur, ubi τῆς πεύκης duo constituuntur genera, sativa & sylvestris: jam verò Pinum coli, notissimum est, non autem piceam: tum divisit τὴν πεύκην in Ideam & Maritimam: at Picea solum in frigidis & excelsis montibus provenit: tandem ἐκ τῶν πευκῶν copiosam picem fieri scribit, earumque proprium ut in tedam abeant: jam verò ex pinorum assulis tedaque picis copiam colligi, norunt alpium incolæ. Subjiciamus nomina. I. Pinus Sativa C.B. & Dod.gal.Lugd. Pinus urbana folio perpetuo, Theoph. Pinus, Plinio: sic & Brũf. Trag. Cord. in Diosc. Lon. Ges. Dod. Bellon. Lac. Cast. Cæs. Pinus domestica Tab. Pinus vulgarissima Lobelo. In hoc genere datur mas & fœmina: illa enim nucem fert rotundiorem, hæc longiorem. Adferuntur nunc ex nova Hispania pinci nuclei cathartici, pineis nucleis similes, in strobilis magnis, at molliore & nigriore putamine: Indi quinque aut sex tritos, in vino loco cathartici assumunt: de quibus Monardis & ex eo Lugdunensis historia. II. Pinus sylvestris duplex est, alia fructifera, alia sterilis: fructifera alia est montana, alia maritima: montana triplex, sativæ similis, altera quæ Tubulus Plinii, & tertia quæ Teda arbor. Maritima duplex, major & minor. Sterilis etiam duplex, major & minor. Pinus sylvestris sativæ similis C.B. quando enim sponte provenit pinus, tũ Pinaster dicitur, Plinio auctore: hinc Pinaster, Brũf. Trago, Lob. (cui & Pinus sylv. montana Theop.) Cæs. Thal. Pinus sylvestris sive Pinaster, Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Pinus sylv. fructifera, Lug. Pinus sylv. mõtana, Taber. Hæc in multis Hispaniæ & Lusitaniæ montibus crescit adeò fructuosa, ut inde copia nucum pinearum in Galliam adferatur. III. Pinus sylvestris humilis seu repens. C.B. quia sine caudice rami in terram sparsi sunt tubulorum modo, quare Tubulus Plinio, licet quibusdam in exemplaribus legatur Tibulus, in aliis Stubulus. Pinus sylvest. altera, Dodo. gal. & fol. quoad iconem, quoad descriptionem tertia. Pinus sylvestris Mugo, Lobel. Tab. Pinus tubulus, Lugd. Pinus sylvestr. repens, Matth. in iconibus. IV. Pinus sylv. montana tertia. C.B. an Teda arbor fructifera Plinio? Pinus sylv. tertia, Dod. gall. Pinus sylv. altera species, Italis Cembro, Dod. Pinaster, Bellonio: Teda arbor, Lugd. Pinus sylv. Cembro, Tab. Pinus Tarentina Plinii, Matth. icon. Nuclei parvi trianguli forma, quos putant à Plinio Tarentinas nuces appellatas lib. 15. cap. 10. quo loci nucum pinearum genera recenset: non autem quod censuerit Pini genus aliquod Tarentinum, ut quidam existimant, sed quòd hæ nuces Tarento Romã veherentur. V. Pinus maritima longioribus setis C.B. Pinus syl. quinta Dod. gal. Pinus maritima major Dod. Pinus maritima Theoph. Lob. Pinus maritima Lugd. & Taber. cui prima. VI. Pinus maritima altera C. B. sic & Matth. Lugd. Taber. Pinus sylv. 4. & Pino Idææ Theophrasti similis, Dod. gal. Pinus Idæa Theophrasti, Lob. Hæc duo genera potissimum nucum magnitudine differunt. Pinus sylvestris sterilis dicitur, non quòd nullũ edat fructum, cùm conos ferat, sed quod nuclei edules non sint: qua de re Clus. histor. Hispan. & ex eo Lobelus, Dodonæus, & Lugdunensis historia. Præter hæc Pini genera, Clusius histo. Pannonica, meminit Pinastri latifolii julis virescentibus aut pallescentibus: dein tenuifolii julo purpurascente: tum pumilionis qui conos sursum spectantes habet. VII. Laricem nusquam in Græcia nasci, idcircò Theophrasto ignotam, statuunt: attamen quidam Pinum urbanam folio deciduo apud Theophrastum censet: dicitur Larix, Brunf. Lon. Lac. Bellon. Fuch. Dod. gall. & folio, Cord. in Diosc. & hist. Gesn. hor. Lob. Cast. Lugd. Cam. hor. Taber. Abies tertia & Larix, Trag. Pini sylvestre genus, cui hyeme folia decidunt, Cæs. hujus lachryma seu resina liquida pro Terebinthina venditur: in hac etiam sola Agaricum utile nascitur, de quo libro tertio agitur. VIII. Piceæ vox ab aliquibus Abieti & contra tribuitur, πίτυν Theophrasto, (quamvis Gaza aliquando Laricem vertat) & veteribus: sunt qui à πίσσα derivatam putent, quòd hæc arbor, præ cæteris picem stillantibus, magnam copiam fundat: siquidem inter corticem & lignum gummi resinæ modò concrescat, ac nonnunquam etiam liquida effluat. Dicitur Picea, Brunf. Lac. Cord. in Diosc. Lob. Cast. Cæs. (qui Tedam Plinii statuit) Thal. Tab. Lugd. Abies prima & rubra Trag. Abies fœmina & sapinum, (eò quòd Gallis Sapin dicatur) Bellon. sequutus Lacuna, Sapini nomine proponit iconem Bellonii. Picea & Abies rubra, Ges. Lon. Picea Plinii, Abies mascula Theophrasti, Clus. Pannon. Habet ex Bellonio Dodonæus edit. gall. aliam Abietis figuram, cujus rami sursum spectant, quam editione Latinã pro Abiete altera proposuit: à Bellonio de Coniferis & in iconibus, Abies legitima & mas, Lacunæ Abies, & Abietes pilari, du choul in descriptione Pilari nominat, & ex eo Lugd. Verùm de his & similibus plenius suo loco. Sic & Clusius historia Pannonica Piceam pumilam nucamentis nucis ponticæ magnitudine è squammulis imbricatim compositis, sed in pungens foliolum desinentibus, quæ matura dehiscentia concavas cellulas ostendant, proponit. IX. Quam Abietem Plinius, Theophrastus ἐλάτην nominat, vulgò Abies dicitur, ut Brunf. Bellon. Lac. Cord. Cast. Lob. Cæsalp. Lugd. Taber. Abies Candida Trago: Abies fœmina Anguill. Picea, Dodon. Abies Plinii & Abies fœmina Theophrasti, Clus. Panno.

Margin notes: Pinei nuclei purgantes. — Pinus sylvestris duplex. — Tubulus Plinii. — Larix. — Picea. — Abies.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor est, cui toti vis inest adstringendi: semini enim, folio, ramo, cortici radicibusque cognatæ insunt vires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & ubi abundè cocta, refrigerataque sunt, folia abjiciuntur: aqua denuò coquitur, donec mellis habeat crassitudinem. Lentiscus sua adstringendi dote, valet adversus sanguinis rejectiones, alvi profluvia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è vulva, & ejusdem, aut sedis procidentia. In totum Acaciæ, & hypocistidis vicem repræsentat. Idem facit succus è tritis foliis. Decoctum fotu cava explet, & fracta ossa ferruminat, vulvæ fluxiones sistit, nomas arcet, urinam pellit, motus dentium collutione stabilit. Virentes surculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Fit è semine oleum astrictoriam vim habens: quod prodest, cùm quid adstringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscina cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota utilis est sanguinem rejicientibus, & tussi veteri: stomacho auxiliatur, sed ructum movet, additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorẽ cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingivas contrahit.

Optima

Optima. & copiosissima in insula Chio provenit. Præfertur, *a* nitedulæ modo resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, *b* [retorrida] friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

a Græcè uno verbo λαμπρίζουσα. *b* ἢ τριζή. Et fulva leg. Orib.

I. LENTISCUS.

Lentisci consideratio, & historia.

Lentiscus in Italia frequentissima nascitur, præsertimq́; in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificiis, ac ruderibus: quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copiosa oritur, in Campania maximè. Cæterum Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ verò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed virgultis stolonibusq; innumeris corylorum sylvestrium modo dissiliunt: veruntamen Lentiscus tum ramis, tum foliis densior constat, magisq; virgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Foliis utraq; est Myrto æmulis, octo ex uno pediculo prodeuntibus, pari utrunq; exortu graveolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurum virentibus, in ambitu tamen rubentibus, sicuti & quibusdam venulis: perpetua fronde viret. Cortice est subrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus rubentesq; in unum modum, è quibus oleum elicitur, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem veterascens vertitur in bestiolas iis persimiles, quæ ex ulmi, & terebinthi folliculis evolant. Tota planta graviter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggravet, ipsam devitant. Sed Lentiscum, quæ roboris magnitudine proveniat, folio sorbi, acinis sylvestris punicæ rubentibus, ut Ruellius scribit, hactenus non vidi, nec id unquam me legisse memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatum crediderim, quemadmodum & Hermolaum, qui ea esse lentisci folia existimat, quibus coriarii Venetiis pelles conficiunt, vulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentisco differt, etsi cum terebinthino aliquam habeat similitudinem. Fert etiam Lentiscus Italica masticen, ut ipse attestari possum: sed rara admodum, nec Chiæ comparanda. Itaq; immeritò à nonnullis notatur Avicenna, quòd Mastichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ii, qui majori in errore versantur, existimaverint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicam mastichen è spinosa quadā planta manare, non solùm Theophrastus, sed etiam alii tradidere, quemadmodū & Plinius, qui lib. 12. cap. 17. non modò Chiæ mastiches meminit, sed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontoq; proveniunt. Quæ ad nos comportatur, & in universam ferè Europam, in Chio tantum, Ægei maris insula, provenit, ex domesticis solùm lentisci plantis, vulnerato quotannis arboris trunco. Fluit enim inde Mastiche, & in terra circumpavita concrescit. Mastiches id omne quod in tota Insula provenit, Reipublicæ debetur. quo fit ut qui vindemiæ tempore propriis in agris Mastichen colligunt, id totum absq; dolo in cōmune ferant. Mulctantur secta manu, qui Lentiscum Mastichen fundentem in proprio, vel alieno agro exciderit, tanta est Mastiches cura, & reverentia apud Chios. Nec ab re quidem, cum illis tantùm Mundus ferè universus tàm necessarium ac salubre medicamentum acceptum referat. Audio etiam in Creta lentiscum Mastichen fundere, sed flavam, amaram, & Chia longè deteriorem. Restringit Mastiche sanguinem è naribus manantem, si unà cum Thure, sanguine draconis, & leporinis pilis combustis, excipiatur ovi albo, & fronti applicetur, fascia superposita, quæ arctè constringat. Manditur unà cum cera odorata ad dentium dolores, & ad pituitam à capite trahendam. Tollit, mulcetq́; mastiche frigidos articulorum dolores, si unà cum cumino, pulegio, salvia, lauri baccis, & sabina, melle excipiatur, & dolorifico loco applicetur: valet ad ventriculi dolores, ubi affectus iturus dormitum tres mastiches grumos devoraverit: non solùm enim hoc medicamento tollitur dolor, sed fit quoq;, ne post hac sentiatur. Lentisci meminit Galenus libr. 8. de simpl. med. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia leviter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccat igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac foliis, præterea fructu, & cortice: at si succum ex foliis ejus viridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaq; bibitur & per se, & cum aliis medicamentis, quæ dysenterias, & alvi affectus sanant: quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisq; ex utero eruptiones, tum sedis, vulvæq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil propè accedens. Meminit idem & mastiches lib. 7. simpl. med. his verbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrariis composita facultatibus est, adstringente videlicet, & emolliente. Proinde stomachi, ventris, intestinorum, jecorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra verò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccat, tum minus adstrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ validiorem digestionem per halitum exposcunt: hac igitur ratione & furunculis bonum est remedium. Porrò oleum unguentumq; mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegyptia: cæterùm similis est & ipsum masticha facultatis. Hæc de lentisco, & mastiche Galenus posteritati memoriæ prodidit. Sed cum mastiche mihi Capburam in memoriam redegerit, quòd certò sciam, eam mastiche, ardenti aqua, Zedoariaq; ab impostoribus adulterari, cùmq; Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam non solū non adnotaverint, sed ne noverint quidem, silentio minimè dissimulandum fore putavimus, quò magis legentibus satisfiat, quantū tum à Serapione, tum etiā ab his, qui meridionalē plagam, & Indiæ ora hoc ævo navigationib. perlustrarunt, memoriæ proditū est. CAPHURA *igitur est gummi arboris cujusdā in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut sub ejus umbra hominū centuria recondi possint. Nascitur hæc arbor in montib. mari propin-*

Lētiscus roboris magnitudine. Ruel. & Hermolai lapsus.

Mastiches cōsideratio.

Mastiche Indica.

Mastiches cura.

Mastiches vires.

Lentisci vires ex Galeno.

Mastiches vires ex Galen.

Mastiches nigra.

Caphura ut adulteretur.

Caphuræ historia, & genera.

propinquis: materie levi, ferulacea, qua prodit Caphura. Hujus largioris proventus augurium est, cùm frequentibus cœlum fulgetris coruscat, aut crebro tonitru constrepit, vel cùm terra motu concutitur. Hujus multa traduntur genera. Una in interveniis ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, veluti resina, illiq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calore solis excosta, vel ignium vi candescit: hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinvenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longiorique perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore, proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumq; in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam: siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata verò, quæ solis, vel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ proventus augurium esse, cùm cœlum crebris fulgetris coruscat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cum regio, in qua provenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terra concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra, quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumcunq; hanc fuisse sententiam existimem: cùm tam ipse, quam cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cujusdam vastissimæ proceritatis gummi, vel resinam Caphuram esse scribant. His accedit quòd ex omni bituminum genere per alembicum (ut Chimistæ vocant) oleum & aqua elici potest, id quod ex caphura, haud quaquam succedit. Siquidē ea hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendit ibiq; tota purior facta cohæret. Nimiū oscitanter de hac scripsisse videtur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis & complurium testimonio, ex succo cujusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Avicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro ævo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium navigant. Credidere Serapio, & Avicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm vehementer etiam in aquam projecta conflagret, sit perquam odorata, & adeò tenuium partium, ut sæpe per se in auram evanescat, illis reclamare videtur. Quo fit, ut quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non advehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in aliis quam plurimis) esse vitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore provenientes, Caphura illita mulcet: incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq; jecinoris. Renes & seminaria vasa refrigerat, sanguinemq; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam vulnerum, quam ulcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & adversus gonorrhœam, & albas vulvæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo ventri, testibus, renibusq; illita: quæ tamen antea psyllii seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex majoris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyriis ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus ac testibus illita venerem extinguit. Corpora à putredine præservat: proinde commode antidotis admiscetur, quæ contra venena, venenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. Caphura una cum Chrysocolla, qua utuntur aurifabri, trita, & cum melle illita, faciei cutim clariorem splendidioremq; reddit. Eadem trita unciæ pondere cum sulphuris æquali portione, additis myrrha, thureq;, cujusq; quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, & vitreo vase exceptis omnibus, diebusq; decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ruborem pustulis scatentem, si cum hac aqua sæpe lavetur. In universum viribus innumeris pollet, quas brevitati consulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoq; manibus scisso, Caphura ponatur: quòd si humore madeat, syncera est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterum nisi diligenter asservetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam evanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarii. Asservatur tamen securè vase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllii semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asservari putent, quod nec planè comprobandum videtur. Venetias Caphuram omnem rudem importent, ibiq; igne, & arte vitreis organis elaboratur, sic ut candescat, atq; pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arveria, Hispanis: Lentisq;, Gallis. Germanis, Mastixbaum. Hujus resina μαστίχη Græcè vocatur: Latinè, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Mastech, Masteche, sive Masteche: Italicè, Mastice: Germanicè ac Gallicè, Mastic: Hispanicè, Almastiga. Quod Arabibus Kaphor, seu Cafur, recentioribus Græcis καφουρά, ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Gampher: Gallis, Camphre.

Fuch. opinio improbata, Caphurā bituminis genus statuentis.

Platearii error volentis Caphuram ex succo herbæ fieri.

Caphuræ temperamentum, & vires.

Aqua ad faciei ruborem.

Caphura legitima quæ & quomodo asservanda.

Caphura ut alba reddatur.

Nomina.

Lentiscus σχῖνος dicitur (non σχοῖνος, quod est Juncus aromaticus seu Squinanthum officinarum) quasi σχιστὸς fissilis, quòd facilè & frequenter findatur in dentiscalpia. At lentiscus, fortè quod folia ejus lentore quodam lentescant. Arbor Mastiches, eò quod Mastichen ferat, dici posset: est enim ex resiniferarum genere, à quibus tamen foliis differt. Arbor, Lentiscus dicitur herbariis omnibus: at baccas sive fructus, σχινίδας Hippocrates libro de natura muliebri, appellat. Sic resina quæ ex trunco vulnerato primum liquida destillat, dein paulatim in guttas densatur foris candida aut flavescens, propter inhærentem pulverem, quo absterso propemodum crystallina & translucens, dicitur Resina Lentiscina, Mastiche & officinis Mastix, Arabibus Gluten Romanum, quæ optima in Chio provenit: hinc factum, ut apud Græcos sæpè chia simpliciter pro Mastiche scriptum reperiatur. Duplex est, alia propriè Mastiche dicta, alia impropriè. Propriè dicta est ea quæ ex Lentisco effluit, hæcq; vel alba, vel viridis Dioscoridi: vel ut Galenus, alia alba, quæ Chia, alia nigra, quæ Ægyptia: habetur & Cretensis quæ flava est & amara: apud Italos exiguam fundunt. Impropriè dicta est ea, quæ ex spinosa planta emanat, ut habet Theophrastus 6. hist. 4. vel ut Plinius ex humili spina: quæ planta Chamæleon albus Dioscoridi lib. 3. dicitur: qui scribit Ixion aliquibus ideò vocari, quod quibusdam in locis viscum circa radicem ejus reperiatur, quo pro Mastiche utantur mulieres: & Theophrastus Acanthicen Mastichen vocat, Gaza spinalem vertit. Est & altera arbor, quam LENTISCUM PERUVIANAM vocamus, quæ Lentisco similis, ramosa, ramis obsequiosis deorsim spectantibus, cortice subrusso & rugoso tectis: foliis lentisci modo integris, sed acuminatioribus utrinq; binis non tamē sibi ex opposito respōdentib. quindecim, septendecim & etiā novendecim ab uno pediculo cohærentibus, saturatè virentibus, per quorum mediū linea subalbicans excurrit & ad latera venulæ quasi rugosę discurrunt, quę inferna parte potissimum conspiciuntur, hæc trita non ingratum spirant odorem. Flores qui in ramorū summitatibus conspiciuntur, ramulis palmaribus, & longioribus

Resina Lentisci.

Mastiche duplex.

II. LENTISCUS PERUVIANA.

III. MOLLIS ARBOR.

ribus instar racemi sparsi insident; albicant & ex quinq; foliolis acuminatis cōponuntur: his succedunt fructus rotundi, ut Lentisci, parvis pediculis & pericarpiis sustentati, qui racematim conglobantur, primum virides, mox rubei, dein subnigri, piperis instar acres & pingues, tenui tecti membrana, cui medulla acutissimi saporis & odoris subest. Semen ex America primum allatum, & Piperis nomine Romæ in horto Illustriss. Cardinalis Columnæ, à quodam Pharmacopœo Septembri mense satum, & sequenti anno ad quinque cubitos excrevit, at semen ad maturitatem non pervenit, monente Doctore Edoardo Vorstio, qui nobis ramulum cum baccis (unde delineari curavimus) obtulit. At nunc Lentiscū altitudine adæquat, unde ramos cubitales floribus & tenellis baccis refertos, à Doctore Jo. Neuderfero (unà cū aliis elegantissimis) accepimus, ut & Gummi quod ex inciso cortice emanat. Etenim apud Americanos, ex cortice vulnerato gummi album mastici simile colligitur, quod in aqua vel decocto aliquo dissolutū ab incolis drachmæ unius pondere pro cathartico sumitur, cùm eo blande humores omnes vacuentur, & hydropicorum aquæ educantur. Ex foliorum libra, scrupulus unus succi elicitur, quem Opobalsamo comparant. Verùm cùm hic Lentiscus Peruvianus, ab incolis Molle (quod molliat alvum fortè) dicatur, & in multis (nisi sit eadem) cum ea quam pro Molle, Carolus Clusius in Monardem proposuit, conveniat, & ejus iconem proponere placuit, cujus hæc est apud Clusium historia, ex quo etiam Lugdunensis & Tabernæmontanus desumpsere. Cæterùm odor fœniculi mihi in memoriam revocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cujus ego pusillas duas plantas è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ, in horto splendidissimo Illustris viri D. Joan. de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hyemis injuria. Erant autem eæ arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis conspersо veluti maculis cinereis, folia pennata ut fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata, & sub extremū angustiora, quæ ab arbusculis revulsa, lacteo succo, eoque lento & viscido & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus racematim cohærens, ut ex ejus icone, quam ad vivum depingi tum temporis curavimus, conspicere licet: florē quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, viti similis. Hæc arbor abundanter nascitur in convallibus & locis planis Peruanæ regionis, ut referunt omnes qui Occidentaliū Indiarum descriptionem dederunt. Sed Petrus Cieca maximè, qui ejus descriptionem cap. 112. primæ partis Chronici dedit.

Τέρμινθος. TEREBINTHUS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHUS cognita arbor est: cujus folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadem, ad quæ lentiscus conveniunt, simili parata modo, sumptaque. Fructus esui aptus est, sed stomacho adversatur: excalfacit, urinām movet, venerem excitat: contra phalangiorum morsus convenienter in vino bibitur. Resina ejus ex Arabia petræa defertur. Provenit etiā in Judæa, Syria, Cypro, Aphrica, & a Cycladibus insulis. Sed prævalet candida, perlucida, vitreo colore, b[& in cæruleū vergente.] terebinthū olens. Terebinthina resinas omnes antecedit: proxima lentiscina, & è pinu, & abiete: has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi conveniunt per se, aut in

a Meum addit [illegible] in [illegible]. b Hæc [illegible] leg. Oribas.

aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, urinam cient, cruda concoquunt, ventrem emolliunt, palpebras commodiſſimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine ac ſutorio atramento, nitroque: auribus ſaniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles, malagmatis, acopisque admiſcentur. Laterum doloribus per ſe, illitu & appoſitu auxilio ſunt.

Ῥητίναι ἄλλαι. **RESINÆ ALIÆ. CAP. LXXVII.**

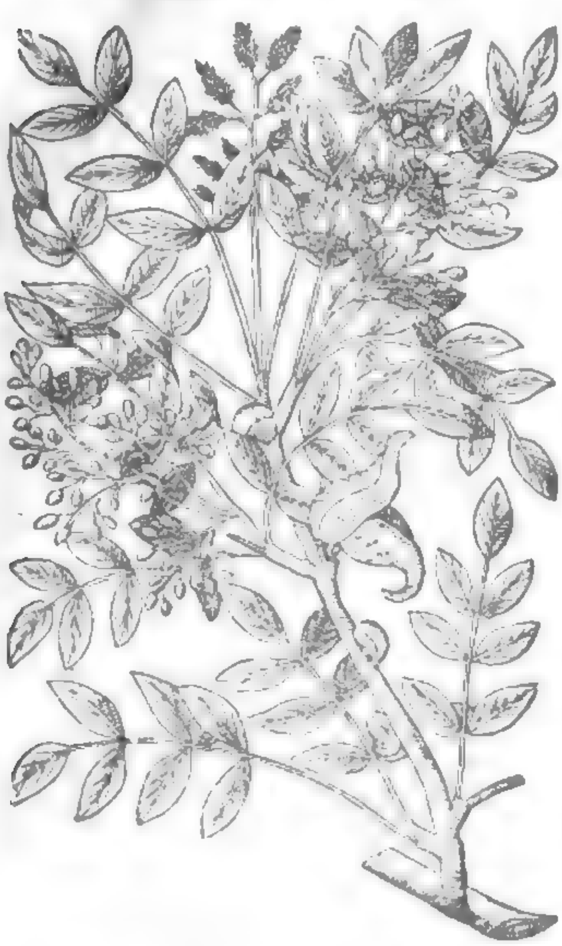
a Hęc delet Orib.

b ἀκαθάριστα, i. liquida Meum.

c Meum & Drag. πιτυΐνη, & ἐλατίνη, i. pinea & abiegna.

LIQUIDA reſina è pinu picea, à Gallia & Hetruria convehi ſolet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ ſibi cognomentum vendicavit. A Gallia quoque ſubalpina: quam vernaculo nomine larica, hoc eſt, larignam appellant incolæ. Ea a [in linctu, & per ſe] magnoperè prodeſt tuſſi veteri. Colore inter ſe diſtant: ſiquidem alia candida eſt, alia oleoſa, alia mellei liquoris ſimilitudine, ut larigna. Cupreſſus etiam liquidam fundit reſinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſſima, translucens, non retorrida, neq; b diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. c E picea, & abiete reſinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores à Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur: veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, ſumi ſolent. Lentiſcina terebinthinæ reſpondet. Uritur reſina omnis liquida in vaſe quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur: itaque reſinæ congius in duobus aquæ pluviæ coquitur, ſubjectis levibus prunis, reſina aſſiduè movetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterum ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id eſt, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximii candoris, ſi reſina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta ſordes excernatur. Uruntur quoque ſine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, major carbonum ſtrues ſupponitur, & triduo citra intermiſſionem diſcoquuntur, uſque dum antedictas naturæ ſuæ notas exuerint: mox, ut dictum eſt, reponuntur. Aridas unius diei ſpatio decoxiſſe ſatis. Uſtæ odoratis malagmatibus, & acopis, & unguentorum colorationibus magnoperè utiles ſunt. E reſina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea, quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur: prodeſt glabris genis, collachrymationibus, eroſisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum ſcriptorium.

TEREBINTHUS.

Terebinthi deſcriptio.

Terebinthus folio eſt fraxini, craſſiore, pinguioreq; & rotundiore, cotino proximo. Ligni materies lentiſco ſimilis quemadmodum & cortex. Radices validæ, altè deſcendentes. Flos oleæ ſimilis, ſed raſeſcens, è quo fructus rubens racematim prodit, uvarum modo, Juniperi baccarum magnitudine, reſinoſus, durusq;. Cornicula edit rubentia, carpinorum ſimilitudine, in quibus culices quidam concluduntur, una cum liquore quodam, ut in lentiſco. Reſina è trunco manat, ut è reliquis plantis ipſam fundentibus, liquida & odorata, Larignæ, aut Abiegnæ ſimilis, cæterisq; præſtantior, lentiſcina excepta.

Terebinthi hiſtoria ex Theoph.

Terebinthorum (ut Theophraſti memoriæ prodidit lib. 3. cap. 15. de hiſt. plantarum) alia maſcula, alia fœmina. Maſcula ſterilis eſt, ob idq; ſexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia viridem editum, rufum poſtmodum tingit, & cũ uva matureſcentẽ, nigrum noviſſimè facit, magnitudine fabæ, reſinoſum, ſulphuroſum. Circa Idam, & Macedoniã brevis, fruticoſa, contortaq; naſcitur: ut apud Damaſcum Syriæ magna, copioſa, decoraq;: montem enim inibi Terebintho refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices validæ in profundo, atq; in totum incorrupta hæc arbor habetur. Flos oleæ, verùm colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraq; ſpecie laurinorum conjugatim, quemadmodum ſorbo, quodq; parte poſtrema acuminet impar exit: verum minus angulata, quam ſorbo, ambituq; laurino ſimiliora, & pinguia cum univerſo fructu. Fert & ad nucis ſimilitudinem quadam concava, ut ulmus: quibus beſtiolæ tanquam culices innaſcuntur. Fit in his reſinoſum quid, lentumq;: ſed reſina tamen non hinc legitur, ſed à ligno. Fructus reſinæ copiam non mittit, ſed manibus tantùm adhæret: & ſi non lavetur, poſtquam collectus eſt, inter ſe cohæreſcit: cum verò lavatur, candidus, probeq; non maturus ſupernatat, niger ſubſidit. Idem refert deinde lib. 4. cap. 5. hiſtor. plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, rami, & reliqua omnia Terebintho ſimilia: fructus autem diverſus, ſimilis enim amygdalis. Nam & in Bactris Terebinthum hanc eſſe, ferreq; nuces amygdalarũ magnitudine: quoniam non magnas, ſed viſu ſimiles, & ſuavitate amygdalis præſtantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti: hæc Theophraſtus. Quibus facilè adducor ad credendum Indicam Theophraſti Terebinthum, nil aliud deſignare

Indica Terebinthus: piſtacearũ planta.

quàm noſtratem Piſtaceam. Eſt enim hæc tota facie Terebintho ſimilis, & nuces profert amygdalis ſuaviores. Terebinthum vidi ego primum in colle vulgò cognomine Caſtel Trento, non procul à civitate Tridenti prope Atheſim, à Theophraſti hiſtoria haud quaquam diſſimilem, facta hujus videndi mihi copia à clariſſimo medico Julio Alexandrino Tridentino: reperiq;

riq; ipsam deinde in aliis compluribus Hetruriæ locis, videlicet in collapsis Romanorum ædificiis ac ruderibus: sed frequentem admodum in Japidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto: saxosa enim & calida amat loca. Ab hac sæpè, dum illac iter haberem, & fructus & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit, non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, vel quòd esset advectu aptior, vel quòd impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret: verùm liquida ut per se ex arbore manat, jam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina jamdiu in Italiam non advehebatur (ut suprà in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi vendicaverat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abundè scriptum sit, operæ pretium quidem non est, ut hic iterum ea repetamus. Scire tamen convenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lachrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inveniuntur, hæc est (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cujus res manifestum argumentum est, quòd omnis abies quæ resinam fundit, tabida sit, putris & cariosa. Brasavolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius lib. 24. cap. 6. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam. siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides verò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quod quamvis asserat Plinius siccas resinas è pinu, & picea colligi: non propterea obstat, quominus ferant pariter hujuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus variisq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles: quod etiam sæpè evenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificiis coaptantur. Verùm enimverò malim dicere Plinium errasse, quòd liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam convenit, quòd quæ in officinis Colophonia Hispanica, Græcaq; dicitur, illius species est quam coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diversis, utpote crystallina, hyacinthina, saturatoq; colore, pro resinarum ex quibus conficitur, varietate: quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ verò à Colophone Joniæ urbe sibi cognomentum comparavit, est (ut refert Plin. lib. 14. cap. 20.) præter cæteras fulva: neq; alia de causa vocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex iisdem etiam regionibus advehatur. Attamen animadvertendum est aliam ab hac, quæ neq; fricta, neq; excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiã vocabatur. Quod item testatur Galenus li. 7. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam verò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueverunt, sciendum venit, aliam quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro 2. ejusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur colophonia, odoratu suavitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita: nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est. Porrò si quispiam diceret, non cognovisse Plinium, neq; Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lachrymam, nonnulli verò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à veritate desciscere putaverim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthina resina auxiliatur laterum doloribus, sanat cum labiorum, tum faciei rimas. Scabiem & impetiginem delet illita, ulcera expurgat, & vulnera recentia glutinat. Splenem attenuat sæpè devorata, valet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragram, & ischiadicos affectus, ubi frequenter sumatur unciæ pondere, addito chamæpitys, aut salviæ, aut stœchadis pulvere. Terebinthi & resinarum meminit Galenus lib. 8. de simplicium medicamentorum facultate, ubi ita scriptum reliquit; Terebinthi tum cortex, tum folia tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quod etiam desiccent, manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidiq; modicè: sicci verò, ordine secundo adstringunt, roborant, repellunt, contrahunt. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, ut mandentibus protinus ejus caliditas percipiatur. Itaque etiam urinam provocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis differens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate verò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non injuria lentiscina: eam vocant mastichen. Nam præterquam quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi ventrisq; & jecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conveniat, insuper illi inest mordacitate vacans desiccatio: minimum enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atq; mastyche, adstrictionem possidens. Cæterum adjunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet: quin etiam quæ in profundo residet, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis majorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neque attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimonia. Et lib. 3. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multò pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultùm differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alii colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur: his ambabus siccior est, quæ dicitur πιτυΐνη φύτευμα, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: usus autem sum fricta, & liquidis. Jam vero ex his quoq; nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media utrinsq; est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox verò abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc verba scribentem, primo de medica materia commentario: Ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de pinu raditur, & abiete. post quas picea, strobilinaq; numeratur: in his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima verò terebinthina sentire videtur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi: hactenus de resinis Galenus. Sed hæc in re animadvertendum est, quòd hoc in loco cæteris

Resina terebinthina.

Brasa. opinio reprobata.

Colophoniæ consideratio.

Abiegna liquida Diosc. & Plin. ignota.

Terebinthinæ res. usus.

Terebinthi vires ex Gal.

Resinarũ vires ex Gal.

strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in universum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, videlicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, paulò post declaravit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaveris, non tamen caliditate primas obtinere. Excalfacit, extrahit, emollit, abstergit, dejicit. Nomina. *Arbor, quæ Græcè τέρμινθος Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, sive Albotin: Italicè, Terebintho: Gallis, Terbentin. Resina verò ita Latinis vocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratim, sive Natig: Italis Ragia: Germanis, Hartz.*

Terebinthus, τέρμινθος Dioscoridi, Galeno & Paulo: τερέβινθος Theophrasto: apud Nicandrum legitur τρέμιθος, quo loci scholiastes idem vult esse quod τερέβινθος. Terebinthum herbarii vocant: cujus fructum Avicenna grana viridia nominat: ipsam verò resinam, Gluten albotin, Nicandro alexiph. τερμινθίς. Resina omnis duplex est, alia liquida, alia sicca, ad quas differentias omnia resinarum genera referri possunt. Colophoniam videtur Dioscorides à pinu vel picea sumere, quæ non ea est, qua hodie utimur: cùm nostra resina sit siccissima, veterum fuerit liquida, quam aliqui cedri picem credunt, vulgò pix sicca Græca, dicitur: frictam etiam vocant Colophoniam: & Græci frictam resinam, simpliciter φρυκτὴν appellant, ut 4. de tuenda sanitate, & 6. methodi, apud Galenum legitur. 10

Resina duplex est. Colophonia Diosc. à nostra differt.

πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIx liquida, quam alii conum vocant, è pinguissimis pini, piceæq; lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, lævis. Contra venena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & uvæ inflammationes, anginæq; utiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adjecta verò pari cera, scabros ungues extricat, impetiginesque emendat: vulvæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaq; hordeacea, & pueri impubis urina decocta, strumas rumpit: cohibet ulcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos ulcerum sinus conglutinat: rimis sedis & pedum magno auxilio illinitur: ulcera replet, & cum melle purgat, quin & cum uva passa, & melle carbunculos, & putrida ulcera emarginat, disrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas vocant, probè immiscetur. 20 30

πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

Orib. nō leg.

E Pice fit quod pisselæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum [lacti.] Nã expãsa, quandiu pix coquitur, supra cortinã vellera pura madescũt, acceptoq; halitu ejus exprimuntur in vas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida præbet utilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitũ: quibus & liquida pix medetur: jumentorũ ulcera, scabiemq; emendat.

λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDÆ PICIS. CAP. LXXX.

FIt hoc modo è liquida pice fuligo: in lucerna nova, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili vase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoq; liquore novum infundito, quoad sufficientem usui fuliginem collegeris. Vis ei adstringens, acrisque. Usui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lachrymososque oculos, insuper ad eorundem ulcera non inutilis est. 40

πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Conclusa non legit Orib.

LIQVIDA pix decocta in spissam coit, [quam vocant aliqui palimpissam,] quo in genere quædam visci modo lentescit, [boscas cognominata:] altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia & Lycia, picis resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam vim habet: dura emollit, pus movet, tubercula panosque discutit, ulcera replet: vulnerariis medicaminibus commodè permiscetur. 50

† *Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, ut communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, viscosa legitur in Oribasii codice manu scripto, libro 12. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior, in probatione picis siccæ, aliorum sit judicium.*

ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui ajunt derasam navibus resinam cum cera, quam alii apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alii pineam resinam hoc nomine vocaverunt. 60

TAmetsi de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diversis, ac propriis capitibus disserat Dioscorides: cùm tamen horum omnium historia notior sit quàm ut à nobis explicari debeat, opera pretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quonam modo pix ipsa conficiatur, ut illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim navalis dicitur, eo quòd picandis navigiis sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confecta sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliorum arborum truncis ad carbonis opus

Picis cõficiendæ, & parandæ ratio.

fieri

fieri solet. Deinde verò area ex creta pavitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in area struis congerie locant, velut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq́; frondosis ramis undiq; tectam circundat atq; tum demum terra septa, lutoq; obstructa, ne quovis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt, eâdem quoq; ratione, quâ & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatq; ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquatur, & per areæ pavimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corrivat in scrobes ligneis asseribus circumdatos, ne terra defluxam picem combibat, unde postea dolia, & cadi, & utres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatq; & liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri videmus à sylvicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti videntur Theophrastum lib. 9. cap. 3. de historia plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Pix liquida calefacta unà cum Thure & Mastiche, deraso occipitio adhibita, prolapsam columellam restituit. Picis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, sive symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida verò contrà, plus videlicet calfacit, quàm desiccat: habetq́; nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adjuvat: satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam vim habent, atq; concoquendi, digerendiq; : veluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos ungues eximunt mistæ cum cera: lychenasq; detergunt: concoquunt item duros & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida valentior est: arida verò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen vulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. 7. eorundem simpl. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota ejus natura terrena est, tenuium partiũ. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, ex prousta materia eveniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proveniente fuligine: ex dulciore simili quoq; & hinc fuligine proveniente. Primum enim thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiamnum fluxione vexantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Adhæc usurpant quoq; eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quam thuris: sed styracis his quodammodo valentior est: magis etiam picis liquidæ, quæ etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad vitia palpebrarum vocata ptila, & erosos oculorum angulos humidosq́; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq́; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρὰ, Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Ersfest, Zest, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantum. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλιμπίσσα Græcè vocatur: Latinè, Pix sicca: Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes Kepsen, seu Kapse: Hispani, Azei de pez.

Picis facultates ex Gal.

Fuliginũ vires ex Gal.

Nomina.

Ἄσφαλτος. BITUMEN. CAP. LXXXIII.

Bitumen Judaicum cæteris anteponitur: cujus probatio est, ut purpuræ modo splendeat, sitque ponderosum, ac validum odorem vibret: nigrum autem & sordidum, vitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. *a* [Liquidum invenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei vice. Hallucinantur, qui id Siculum oleum nominant: namque liquidi bituminis genus esse constat.]

a Non habet Oribas.

Πισσάσφαλτος. PISSASPHALTUM. CAP. LXXXIV.

Nascitur in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Cerauniis montibus devoluta impetu fluminis rapitur, æstuque in litus expuitur, illic coacta in glebas mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

a Naphtham vocant Babylonii bituminis colamen, colore candidum: invenitur etiam nigrum [Vis ei ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum & albugines utilis.] Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: vulvarum procidentias, strangulationesque olfactu, suffitu, impositu, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum vino, & castorio potum elicit: tussim veterem, & anhelitum adjuvat: serpentium morsibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in cataporio devorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cum ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

a Ista omnia desunt in meo, & Drag.

Legitimum quidem Judaicum Bitumen hoc ævo (quod sciam) in Italiam non advehitur: id namq; quo officinæ utuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & aliis nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historia minimè respondere videatur. Optimum in Judæa provenit in quodam lacu, quà Jordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palestinæ topographiam edidit. Nil verò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod undis ventoq; agitatum in littore concrescit, densatur, coit, tenacissimumq́; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. 4. cap. 20. simpl. medicamentorum) animal, nullaq; stirps innascitur, neq; visitur, ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in

Bituminis consideratio, & historia.

eam confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod propè Hierichontem fluit, quod Jordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo eodem auctore, de his, quæ in eum projiciunt, nihil mergitur, sed instar navis, super aquam fertur. Quippe hoc esse verum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam unaquæque navis levius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alii quidem mare vocant mortuum, alii stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem verò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoque statim aspectu unà cum universo mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem injicias, ne liquari quidem etiã possit: plurimum enim ejus in se habet: at si quis in eam se immergat, continuo sale tenuissimo velut conspersus, undique emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quam cætera marina gravior est, idque tanto pondere, quanto fluviali marina. Itaque si volueris te ipsum dejicere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, elevatque aqua: non sanè quia natura levis sit, quod quidam veterum sophistarum prodidit, sed ut censuit Aristoteles, propter gravitatem instar luti, quæ leviora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusque in stagni illius aquam conjeceris, deorsum haud feretur: quin verò sicut naves in mari onera plura, quam in fluviis citra submersionem portare valent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quam in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina gravior, quantò marina lacustri, aut fluviali: inest enim ei salis substantia, quæ terrea, gravisque est. Ipsique tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluviali colliquato, cognoscereque quanto gravior reddatur aqua ejusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum jam invenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ovum in ea videatur natare: nam ubi etiamnum sidit, ac nondum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: graviter verò salsa est, ubi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adjicitur, nequeat: quam aquam si pendere non gravaberis, omnium aquarum comperies gravissimam. Itaque ego quandoque inanem esse divitis cujusdam ambitionem ostendi, qui tanta in Italiam maris mortui aquam devexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem conjecto: hæc Galenus.

Sodomeus lacus.

Lacus iste, quem aliqui mare mortuum vocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ civitates cœlesti igne absorptæ, subversæque fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam vapores fœtorem intolerabilem vibrantes, qui postea ventorum flamine per convalles olim fertilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum denique germen proveniat, neque virescat, nisi juxta Hiericuntem, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia passuum excedere, latitudine maxima viginti quinque millia passuum implere.

Pissasphalti consideratio.

Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libr. 24. cap. 7. sic inquiens, Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiamnum hoc ævo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam vulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis navigiis copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, valentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam, non longè à Narenta foditur: cujus amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant.

Fuch. & quorundam lapsus circa pissasphaltũ.

Scribit Fuchsius libr. 1. de comp. medic. pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Inspruck reperiri, vocarique Germanico sermone Trischemblut, *cujus portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem verissimè redolet. Sed equidem vereor, ne ipse quoque decipiatur, unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea civitate Germanicis milliaribus (ut Fuchsius inquit) in litore cujusdam torrentis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Inspruck essem, à clarissimo Joanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quod lapis Germanica lingua* Trischemblut *vocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus, nunquam tamen ut pix & asphaltus igne liquescit, sed ligni, vel tedæ modo comburitur.*

Naphthę mentio.

Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham vocant, Plinius lib. 2. cap. 105. in Austagenis Parthiæ inveniri prodidit, tantamque esse huic ignium cognationem, ut transiliant protinus in ipsum undecunque visum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur, inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi & aliis quibusdam in locis in Insubria scaturit, petroleum, sive saxeum appellatum. Cæterum id quidem mirum admodum de petroleo omnibus videri debet, quod mihi narravit Posonii Ungariæ, Illustris comes Hercules à contrariis Ferrariensis, eo tempore, quo Maximilianus Romanorum & Bohemiæ rex, Pannoniæ coronam suscepit.

Petrolei cujusdã historia, & vis admirabilis.

Narrabat itaque Comes suo quodam in prædio se puteum habere, in quo una cum aqua petroleum distillat è terræ meatibus. Atqui cum rimæ quædam in putei fundo biantes exortæ essent, è quibus petroleum sensim labebatur, cæmentarium fabrum se conduxisse, dicebat, qui rimas diligenter obstrueret: at cum artifex sine lumine id præstare nequiret, laternam expostulasse, eamque illi in puteum demissam esse perquam diligenter occlusam, verum paulo post, evenisse affirmabat, ut petroleum ignium rapax accensis putei parietibus, & impetuoso admodum excitato vapore, non solum cæmentarium artificem illum, perinde ac è bombarda extinctum sursum extra puteum ejaculasset, sed etiam putei tectum totum in aera evexisset, accensis lagenis nonnullis petroleo plenis extra putei ostium existentibus, quarum igne astantes quidam maximè læsi sunt. Hinc itaque adducor omnino ad credendum, nil aliud petroleum esse, quàm Naphtham, bituminis colamen, de quo scripsere Dioscorides, & Plinius. Sed ut redeamus, unde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium vel impostorum malitia adulteratum, advehitur.

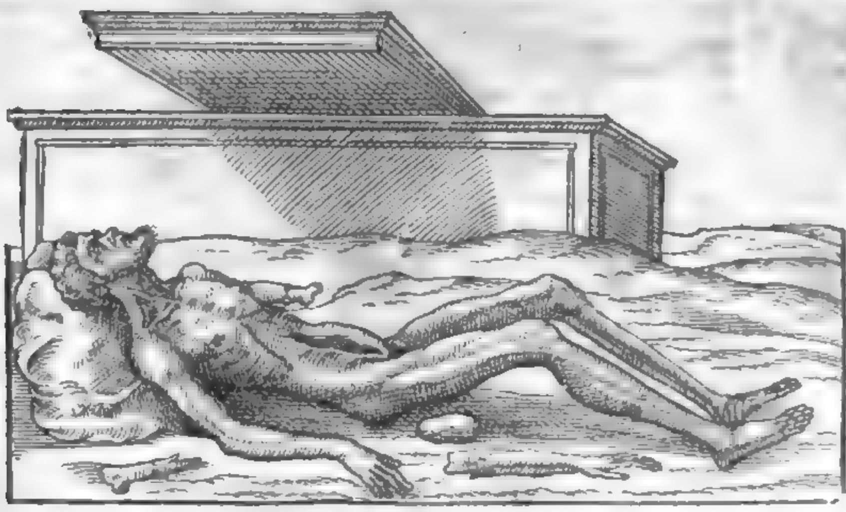
Brasav. opinio improbata, dũ Mumiã, bitumini substituit. Mumiæ consider.

Proinde Brasavolus in synceri defectu, Mumiam à Mauritanis vocatam substituit, quòd certo crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimavit, sicca tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, vice aloës, myrrhæ, croci, & balsami ex more Judaico, duntaxat asphalto impleri, quod eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc jecisse videtur, quòd Strabo literis mandaverit Bitumen Sodomei lacus in usu esse ad tutanda hominum cadavera. Sed quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MUMIA *potius est pissasphaltum, quam asphaltum: siquidem scribit Avicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè conjicere possumus, cadavera illa pissasphalto tantum impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse verbotenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit namque ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & ejicit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & virtus ejus est, sicut picis, & asphalti mistorum. Unde potius asserendum putaverim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quamvis dicat Strabo bituminis Judaici usum fuisse ad*

conservanda

Digitized by Google

M U M I A.

conservanda cadavera: non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Avicenna has misturas optime noverant, utpote quibus non modo Syri, sed & sua gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Brasavoli sententiam non probandam existimem, quòd scilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Namq; Mumia præterquam quod est (ut puto) syncerum pissasphaltum, vel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuo e cadaveribus in sepulchris liquatur: ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum & Paulum consulere, qui in succedaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare convenit Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adjecisse, ut quæ aliquam inter se cognationem haberent, ab invicem non disjungeret: non enim erat nescius, hujuscemodi cadavera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ veram tractu temporis conficiebant mumiam, cujus meminit ejusdem capitis initio, his verbis. Mumia sepulchrorum, fit è myrrha, aloë, aliisq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hæc nostra tempestate in Italiã haudquaquam advehitur: quippe quòd hac mistione nulla earum regionum cadavera, præter nobilium, ac divitum condiantur: & hi quidem sepulchra habent sibi constituta, diligenterq; occlusa. Idcirco non ita facile istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, vel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq; apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadaverum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, veluti seplasiariorum quam plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq; medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus, ut in hospitalibus nostris cadavera obeuntium aloë, myrrha, & croco repleri curarent, eamq; deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, vir ex eo fortasse peritus judicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos & Arabes, quàm pissasphaltum. Sed quod ejus argumenta non sint tanti momenti, ut oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adjuvante Deo, latius ostendam: ubi etiam plurima ejus errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadavera servantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotavimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est, in his commentariis nostras ad unguem tueri sententias, atq; ab erroribus, quibus notati erimus, nos vindicare, sed quantum possumus, materiam medicam à mendis expurgare, eamq; illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur.

Bellonii opinio explosa.

Mumiæ vires.

Porrò Mumia, de cujus viribus jam nobis differendum est, (ut Arabes tradunt) quam plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absq; humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, vertiginosisq;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoii oleo, sive hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earum concavitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ, cordis affectus removet: cum decocto verò cumini, ammi, & cari, tum ventriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto devolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphragide, & rubia radice. Hausta trium, vel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apii decocto assumatur. Errhinis imposita, additis moscho, castore, caphura, & oleo balanino, naribus commode inditur ad diuturnos capitis dolores: præsertimq; cum adhibitis aliis, contumax morbus non solvitur. Gargarizatur cum oxymelite adversus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia venena ex decocto tribuli marini, & fætidi laserpitii gummi juvamento non modico sumitur: item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictusq; locis cum recenti bubulo butyro utilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluvia, pota verò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ vesicæ, internis penis desquamationibus & urinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadaverum ossa in pulverem redacta, & in potu exhibita, variis corporis languoribus prodesse, os suum unicuiq; membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries vidi, in comitiali morbo cranium humanum in pulverem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disjunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus.

Bituminis hist. & vires ex Gal.

Hujus meminit Galenus lib. 11. simplicium medicamentor. sic inquiens: Bitumen, unum & ipsum est ex iis, quæ in aqua marina proveniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, ut in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis spontè nascentibus, ceu spuma quadam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea verò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimum verò bitumen in mari, quod mortuum vocant, provenit.

Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est cava, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius vis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomen ejus Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral jeuds, sive Chefer aliheud: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Juden Leim. *Πισσάσφαλτος verò sic Græcè dicitur, ut Latinis Pissasphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, seu Mumia: Italis, Pissasphalto: Hispanis, Cera de minera.*

Nomina.

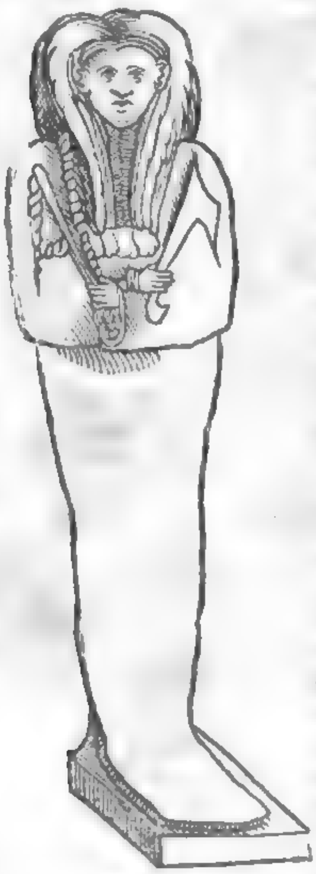
Asphalti nomina.

Bitumen, ἄσφαλτος, dici Suida innuit, παρὰ τὸ σφάλλεσθαι, quamvis ab Asphaltitide lacu (mortuum mare vocant) ubi plurimùm colligitur, derivari possit. Germani Erdbech quasi picem terrestrem, eò quòd substantia & viribus cognatum sit, vocant. Est autem veluti pinguis terræ adeps, aëreæ & igneæ substantiæ ideoq; flammam promptissimè concipiens, Plinio lib. 35. cap. 15. Duplex verò est Bitumen, liquidum ac densum: illud vario est colore, candidum, quod Babyloniis Naphtha: aliud in cinereo candidum, quod concretum Arabes Ambra nominant: est & fulvum, nonnihil cæruleum, purpureo colore splendens: est nigrum, est alio atque alio colore, pro locorum in quibus scaturit diversitate. Sic hoc nostro seculo ex Auvernia Galliæ Bitumen adfertur & liquidum & nigricans, gravisque odoris, ad hystericas passiones olfactu utile. Et licet Asphaltum quamdiu innatat, molle sit, exemptum verò pice sicca sit durius, Galeno auctore: attamen integrum ex fontibus ita crassum emanat, ut limus videri possit: quod fortassis Plinium movit, cur loco citato, alibi limum, alibi terram dixerit. Quod si bitumen tam durum fuerit ut poliri queat, Gagates appellatur & Obsidianus lapis: sic in mare Germanicum bitumen effunditur candidum, quod Succinum album est. Nihil dicimus de Bitumine fossili, quod terra ampelitis & Bitumen fossile terrenum, Germanis Stein koll, id est, Carbones lapidei dicuntur. Quod denique Dioscorides liquidum Bitumen in Siciliæ fontibus innatare dicit, copiosè etiam in Germania, maximè circa Brunschwigum reperitur, quo ad axes ungendas, jumentorum scabiem & lucernarum lumina utuntur, & aliqui à fœtore Teüffels-dreck, id est, Satanæ stercus vocitant: at in Burgundia, ad axes usus est picis albæ quam Burgundiacam vocitant. Simile etiam ex Betula arbore igne elicitur, quod Bitumen Betulæ arboris, Plinius nominat. PISSASPHALTUM idem ac si dicas picinum bitumen: Marcell. Empiricus dicit Latinis Rubricam Scythicam appellari. Galenus, Ægineta, Aëtius Pissasphalti ne mentionem quidem ullam fecere, ut rei ad medicamenta inutilis: Theopompus de eo tanquam fossili agens, ea penè quæ Dioscorides refert: Arabibus est Mumia, quod Pissasphaltum Dioscorides vocat: duplex autem est Arabibus, naturale & factitium: quo mortuorum corpora condiebantur, ex Myrrha & Aloe. Sic & Mumia duplex, alia Arabum, Pissasphaltum puta, quæ nativa est: alia officinarum, quæ Bitumē judaicum est, humani cadaveris tabo mixtum. Dicitur autem Mumia, cadaver conditum. Ex Dioscoride enim capite de Cedro, hæc conditura φύλαγμα νεκρῶν σωμάτων dici potest: sic ex Galeno septimo simplicium ξηράντικον καὶ φύλαγμα μορίων τεθνεώτων appellare licet. Herodotus in Euterpe, cadaverum condituram ταρίχευσιν vocat: quem Diodor. lib. 2. cap. 5. sequitur, & Strabo lib. 16. quòd ea non aliter, quā carnes sale condirentur. Plinio lib. 11. cap. 37. Cadaver conditū, at Pomponio Melæ lib. 1. ca. 9. medicatū. Hodie non solùm in Europa, sed ut ferunt, etiā in Asia & Africa, Mumia dicitur. De condientibus & cōdiendi modo, Diodorus Siculus loco citato eadem penè quæ & Herodotus habet. Tres enim hoc munus absolvunt. Primus Grammaticus dicitur, qui posito humi corpore circa ilia describit, quantū à sinistra parte incidatur: Alter est Scissor, qui æthiopico lapide latus aperit, subitoq; aufugit, ob astātes qui cum exsecratione in eū lapides conjiciunt: tū sequūtur corporis curatores, qui ταριχευταὶ salitores appellātur & polinctores, qui existimatione digni: horum unus scissurā per corporis interiora, præter renes & cor, ducit: alter vino phœniceo odoriferis immixtis lavat, dein Cadaver lotū unguētis ex cedro & aliis pretiosis per dies triginta ungūt: Myrrha deinceps & Cinnamomo liniunt, ut servari & odoriferū reddi possit. Curatū cadaver cognatis traditur, etiam superciliorū & palpebrarū pilis servatis, ut dormienti sit similis. Triplicē cōdiendi modū Herodotus docet. Primus, cerebro per nares hamo extracto, & lapide æthiopico visceribus ablatis, repurgāt vino phœniceo, & odoribus farciunt: tū omenta myrrha, casia & odoribus, excepto thure, contusis, cōplent & consuunt: dein per 70. dies saliunt: tum cadaver ablutum, & syndone involutum, gummi illinunt. Tandem in ligneam hominis effigiē indunt & reponunt. Alter modus: clystere repleto unguine cedrino, in alvum injiciunt, non resectis corporibus: dein diebus 70. saliunt: ultimo die cedrinum unguen regerunt, quod secum intestina educit. Tertius modus: pauperes dilutionibus ventrem abstergunt, per dies septuaginta, sale arefaciunt, dein reponunt. Verùm Judæi, Strabone lib. 16. attestante, Asphalto sive Bitumine liquido utebantur. Ast consuetudo condiendi corpora in Ægypto, longè ante Hesiodi tempora, qui quadringentis ante Herodotum annis vixit, cœpit. Condierunt autem ob id, quod mortuorū resurrectionem exspectarent, quod Democriti sententia testatur, inquientis: Ægyptii, Judæorum more mortuorum expectabant resurrectionē, ideò corpora condiebant, ut durarent, & ad æternitatem asservarentur: ob id nefas illis videbatur ab igne comburi corpora, aut à vermib. absumi debere. Quam Democriti sententiam Plin. ut Epicureus lib. 7. c. 55. irrisit his verbis: similis & de asservandis corporibus hominum ac reviviscendi promissa Democriti vanitas, qui non revixit ipse. Herodotus in principio l. 3. Zoroastis rationem adferre conatus est hanc, ne humatus à vermib. devoraretur. Verum enimverò non solum hominū, sed etiā brutorum animalium, permulta genera in Ægypto condiebantur. Ex quo colligi posse videtur, etiam sceleratorum cadavera quovis mortis genere affectorum condita fuisse, cùm li. 2. referat Apicē regem strangulatum & in paternis monumentis sepultū: sic fœminarum, non secus quàm virorū funera condiebantur, ita tamen ut fœminæ forma conspicuæ, monente Herodoto, demum tertio aut quarto à morte die salinariis & polinctoribus, ne cum eis concumberent, fuerint traditæ. Tradebantur autem, ut Diodorus auctor est, iis tantùm, qui funera mortuorū curare soliti erant, eo exercitio à majoribus tradito. Bruta quoq; condita fuisse, sufficiat Herodoti testimonium, siquidem Ægyptii certa animalia diis sacra habuere, & etiam post mortem coluere: quorum cùm aliquod moriebatur, syndone contectum cum ululatu pectus percutientes sale aspergebant, ac cedri liquore, quo diutius servaretur, ac unguentis odoriferis corpus unctum, in sacris locis sepeliebant. Ejusmodi autem erant, crocodylus, felis, canis, mures aranei, accipitres, ursi, lupi, qua de re Herodotus lib. 2. Advehuntur ex Ægypto ejusmodi medicata & condita cadavera

Bitumen duplex. — Bitumen ex Auvernia. — Gagates. — Bitumen fossile. — Pix Burgūdiaca. — Betulæ bitumen. — Pissasphalti nomina. — Mumia duplex. — Cadavera qui cōdiant. — Condiēdi triplex modus. — Cadavera cur cōdita. — Cadavera quæ condita. — Bruta etjam condita.

davera (cujusmodi duo Venetiis integra vidimus) quorum tamen venter non videtur concidisse: eò quòd mos fuerit: ut quæ defunctus in vita dilexisset, unà cum eo sepelirentur, & si fas esset, condirent, quæ in alvum indebant & rebus odoratis complebant, quare in Ægypto & Alexandria, in ventre & thorace etiam reperiuntur libri, idola, numismata, vasa. Meminit Rondeletius funeris conditi, quod integrum ex Memphite, navigio Massiliam fuit advectum, in cujus thorace inventa sunt viginti folia papyri antiquæ literis Arabicis inscripta, quod nemo legere potuerit, licet Judæi Avinionenses historiam vitæ defuncti contineri ajebant. Sic Bellonius refert se vidisse libros antiquissimos, idola ex ære & orichalco, aliaq; permulta suppellectilia antiqua, in eorum thoracibus reperta. Vidimus nos ipsi idola palmum ferè longa, ex terra aliqua confecta forinsecus coloris ex viridi subcærulei, quæ vel viros vel mulieres referebant: quorum quædam hieroglyphicis litteris erant insignita, quædam non: unum habemus quod à D. Doctore Bernardo Paludano, cùm ex Ægypto rediret, Patavii dono accepimus, quod ex thorace cadaveris in Ægypto conditi se sumpsisse affirmabat, cujus iconem adjecimus: alterum hieroglyphicis notis insignitum apud Nobilissimum Cortusum, nunc horti Patavini præfectum, quod de collo gestabat, vidimus.

Cadaveribus varia inclusa. *Idola in Cadaveribus.*

Nunc de usu cadaveris conditi paucis: Etsi Dioscorides, Galenus, Ægineta, Aëtius, non minus quàm historici, Diodorus Siculus & Herodotus, Cadaver conditum agnoverint, & cedria condiri voluerint, quo humiditates depascerentur, duræ carnes exsiccarentur, & à putredine asservarentur, tamen priscorum Græcorum ætas nusquam in suis monumentis vires medicas tribuisse legimus, cùm hoc non fuerit ipsorum institutum, & à paucis annis advehi sit cœptum. Quare inquiunt recentiores, si cedria condiantur, cedriæ virium participia cadavera futura. Si asphalo, asphali: idem de reliquis medicamentorum generibus dicendum: ex quibus perspicuum, Mumiam vocatam, rem esse compositam ex humana carne, admixto vel sale, vel bitumine, vel cedria: quare hoc conditum mixtam naturam habet cum nitro & cedria, vel pro ratione eorum, quibus conditur: divitum namq; cadavera in oriente, Aloë, Myrrha, & opobalsamo etiam condiebantur, pauperes verò, Bitumine conditi sepeliebantur. Hæc ratio cur nostro seculo, Mumiæ dictæ, inter exotica medicamenta primum locum tribuerint: cujus apud Gallos tanta commendatio, ut optimates ea nunquam carere voluerint: referunt Franciscum primum ipsorum Regem, in baltheo semper gestasse, nullum casum pertimescentem, si vel minimum saltem apud se haberet. Utuntur & hoc tempore Medici ad coagulatum vel grumosum sanguinem, ex casu resolvendum. Ast in ea quæ ad nos adfertur, nec colore, nec odore, nec sapore percipias myrrham vel aloën, vel opobalsamum admixtum: quare videtur ea esse, quæ bitumine & humano tabo constat, at neque hæc genuina, sed bitumine cadaverum ossibus infuso & circumfuso: hinc in officinis sæpè scapularum, costarum videbis ossa. Quod cùm ita sit, malunt aliqui Bitumen, aut picem siccam accipere, cùm hæc cum Asphalto & vim & ordinis facultatem sortiatur: & sanè, tutius est rem cognitam & synceram, quàm peregrinam & multis abominabilem in usum vocare. Ex dictis facilè colligere est, falsam esse eorum opinionem, qui dicunt Mumiã esse corpora eorũ, qui in littore maris arena obruuntur: vel, ut aliis placet, corpora in montibus frigore congelata, qua de re plenius alibi. Verùm & hoc tempore magnatum condiuntur corpora: postquam enim omnia fuerint interanea ablata, ea quæ Cadavera à putredine conservare possunt, aspergunt, & indunt. Apud Gallos usitatus fuit pulvis, quem Myrrhaceum vocant, cujus plures licet sint compositiones, unam tamen addere lubet. Assumunt salis multum, Alumen cum Myrrha & Aloë fusum, Absinthium, Cinnamomum, Caryophillos, Piper, Cuminum, Siler montanum, & id genus aromatum, omnium partes convenientes, quæ in crassiorem comminuunt pulverem, affundendo Aceti parum: hunc pulverem alvo indunt: tum cera circumlitũ (quod tamen non in omnibus observatur) & involutum feretro plumbeo includunt. Simile quid apud Herodotum li.4. habetur. Patavii anno 78. vidimus hoc pacto cadaver condiri: inciso ventre intestinis cum reliquis visceribus exemptis, pectus ad costarum cartilagines fuit incisum, visceraq; excisa: mox corpus aqua frigida ablutũ, spongiisq; absterssum primò: dein aceto acerrimo, tum aqua vitæ, tandem post factam cum spongia sicca abstersionem, pulvis inspersus ac infricatus: quin & bombacem vel stupas aquæ vitæ immersas & expressas carni applicant, totaq; & infimi & medii ventris cavitas pulvere impletur, cutisq; consuitur. Pari pacto & caput conditur, posteaquam cranio serra ablato aut perterebrato, cerebrum fuerit exemptum. Sic conditum cadaver linteo cerato adhuc calente involvitur, & denique pice navali illinitur: hoc pacto conditum in annos decem conservari potest. Pulveris hæc est compositio. Accipe herbarum Absinthii sicci, Salviæ, Lavendulæ, florum Rosarum rubearum, Nucis cupressi, ana M. iij. Spicæ Germanicæ, calami aromatici, ana M. i. Aloës, Myrrhæ, Mastiches, ana ℥.j.ß. Cinnamomi, Caryophyllorum, Nucis moschatæ, Macis, Croci, ana ℥.i. Aluminis rochæ, Acatiæ, ℥.ij. Salis marini, Cumini, Furfuris torrefacti, ana ℔.i. Contusa omnia ruditer serventur ad usum. Dein, accipe Aquæ vitæ ℔ x. aceti acerrimi ℔ xv. Stupæ canabinæ vel Bombacis ℔ viii. Spongias magnas, N. iiii. Hæc sunt quæ parata haberi debent.

Cadaveris conditi usus. *Error quorundam.* *Cadavera ut nũc condiantur.*

Naphtha Græcis & Latinis, Arabibus & Turcis Nepht. Suidas medicum esse vocabulum scribit, & à Græcis Μηδείας ἔλαιον vocari, eò quod Medea Creontis filiam pellicem cremaverit Naphthico oleo, qua de re & Plinius lib. 2. c. 105. Quibusdam oleum Siculum, quod in Agrigentino Siciliæ agro, eo olei vice ad lucernarum lumina utuntur. Persæ auctore Herodoto, oleum hoc Rhodium vocant. Officinis oleum

Naphtha nomina. *Petroleũ.*

Petræ sive petroleum: Mutinensibus, oleum montis Gibii. Differt ab alio quovis liquido bitumine: alia absque igne, aut bitumine accenso, per se in terra gignuntur: hoc verò gignitur ex Bitumine in terra & montibus natura accenso, tenuissimis ejus vaporibus sursum elevatis, & ad frigidiora saxa in tenuem liquorem resolutis, qui dein per suos meatus è montibus fontium modo scaturit: verum ex crasso & terrestri bitumine, crassa: ex tenui & puro, pura etiam & tenuis gignitur. Duas quidem differentias Dioscorides agnovit, candidam & nigram: at cum Bellonio tres statuimus, nigram, candidam, & flavam: illa crassior, hæ verò aquæ modo liquidæ sunt. Variant etiam ratione loci: Italica namq; in suo fonte non flagrare dicitur, quod Babylonica facit, si Plutarcho in vita Alexandri credimus. Alba, quæ Babylonica est: licet etiam in Italia scaturiat, in tractu Parmensi, apud Mejanam pagum, quo loci tres scaturigines sunt, ubi levi stillatu effluit, cum paulo majori aquę quantitate, parcius oleum fundens, quàm russa. Excipiunt autem singulo vel altero die: hoc pacto: aquam scopis quatiunt, sicq; oleum in angulum coactum vase quodam excipiunt in singulum diem libram semis, vel paulo plus: maximè ęstivo, sicco & sereno tempore: hocq; cæteris odore suavius & subtiliorum partium. Rufa circa montem Zibitum, tredecim à Mutina miliaribus distantem, ubi duæ vel tres scaturigines, colligitur, & quidem hyberno tempore ad uncias quindecim, at æstate ad uncias quadraginta quinq; Nigra in vico Allensi non longè à Mediolano colligitur, ex puteis qui non Naphthæ gratia, sed salis causa parati sunt: aquæ namq; quæ salis conficiędi causa hauritur oleum innatat: quod concha aufertur: alii tamen vellera immergunt & oleo supernatante imbuunt, eaq; postea exprimunt: & quantò magis aqua exhauritur, tanto amplius olei excipitur, ita ut aliquando in æstate ad 240. uncias colligi referant, maximè æstate siccissima, hyeme verò nihil aut parum. Quàm sit Naphtha ἁρπακτικὴν τοῦ πυρός, exempla diversa legantur apud Plinium capite de Naphtha, Plutarchum in vita Alexandri, & Herodotum de scaturigine Naphthæ apud Persas: solent enim, ut auctor Ammianus, Persæ Naphtha tela illinere, ipsisq; accensis & latius emissis hostium tecta cremare: qui volet, plura inveniet & de Naphtha & Mumia apud Bellonium & alios. Inter has candida efficacissima, dein fulua, postremum locum nigra obtinet, quod Asphalti odorem plus cæteris refert, ejusq; pretium, propter magnum ejus proventum, vilius est. Hæc crassior est rufa: rufa paulò crassior alba, licet rufa & alba sæpè pro eadem sumatur, quæ ambæ adeò liquidæ, ut aquæ non valdè sint absimiles: quare si paulò obscuriorem videris, nigram largius affusam scias. Sunt qui loco olei petræ substituunt oleum Latericeum, quod quibusdam Petroleum artificiale, illud naturale, dicitur.

Naphtha duplex. Petroleum triplex. Album. Russum. Nigrum.

CUPRESSUS. CAP. LXXXVI.

Κυπάρισσος.

CUpressus refrigerat, & astringit: cujus folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, vesicæ rheumatismi, & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulę autem ex vino tusæ in dysenteria, alvi fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si rejicitur sanguis, convenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: a [tusę cum fico duritias emolliunt, nariumq; polypo medentur: in aceto coctę, & cum lupinis detritæ scabros ungues ejiciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant.] Pilulę cum arboris coma suffitę, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita vulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

a Cōclusa non legit antiquū manu scriptū exēplar: sed meum, & Catag. hæc omnia habent.

Cupressi historia.

CUPRESSUS.

TAmetsi cupressus arbor notissima sit in Italia: quin etsi vulgaris sint notitia ejus fructus, quos tam Græci, quam Latini conos appellant, attamen cùm nihil de ejus historia memoria tradiderit Dioscorides, ut lectorib. undequaque sit satisfactum, hic nobis de ea disserendum est. CUPRESSUS *itaq; duum est generum: quorum alterum mas est, alterum fœminam appellant. Hæc metam in fastigium acuminatam ducens, illa verò ramos in latum spargens: utraq; procera est planta, recta, caudice glabro, ramos in summitate tantū habens. Foliis viret perpetuis & Sabinæ baccifera viridioribus, ac longioribus. Conos edit ter in anno, laricis similes, et apsiores tamen, duriores, compactiores speciosioresq;, in quibus minutum concluditur semen. Fundit caudex resinam liquidam sed modicam, odore haud ingrato, Terebinthinæ haud absimilem & facultatis fere ejusdem. Ligni materies solida, compacta, spectabilis, suaviter odorata, santalorū fere modo. Advena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficilime nascētium, natuq; morosa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, ubi suapte natura non provenit. Tradiderunt veteres cupressum Diti sacram: & ideo funebri signo ejus ramos ante domos ponere solebant, ubi aliquis defunctus jaceret: ex quo more creditur ejus umbra infausta, nec quidem gratiosa. Cupressi patria, ac proprium natale solum Creta insula est: namq; inibi quocunq; loco terra moveatur, subactaq; fit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atq; protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte presilit. Quod admiratione nō vacat, alibi nō nisi tempore, &*

Resina Cupressi.

Cupressi natalia.

pore, & perquàm diligenti cultura proveniens, & cultorem magnopere fastidiens. Odere cupressi flumina, lacus, omnesq; aquosos tractus, quo fit, ut ejusmodi locis sata confestim inarescant. Quod si rectè scivisset Adamus Lonic. non tam facilè (ut puto) scripsisset, cupressum humidis gaudere locis. Aspernantur & fimum, quo etiam si circumfossura impleatur non multo post tempore pereunt. Mira est Cupressi fœcunditas, etenim trifera est: colliguntur ejus coni mensibus Januario, Majo, & Septembri. Semen iis innascitur, granis adeò pusillis ac minimis, ut atomis comparari possit: ob id enim agrè perspicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam parvo semine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum: quo fit, ut fructifera Cupressi nunquam formicis sint destitutæ. Cupressus perpetua coma viret, ejusq; materies nec cariem, nec vetustatem sentit, ut etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde veteres non aliam ob causam ex cupressina materie simulacra sculpebant, nisi quòd ad æternam diuturnitatem permansura putarent, veluti Romæ illud Jovis in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam larignæ similem, sapore vero acerrimam. Reliqua semina tradunt, foliis cupressi tusis si misceantur, à vermiculis quibuscunq; non tangi, neq; erodi. Lignum autem (ut ajunt) nulla temporis diuturnitate suaveolentiam exuit. Conorum decoctum ex aceto paratum dentium dolores mulcet, si eo sæpe os colluatur, eorundem rheumatismos cohibet: idem quoq; præstat foliorum decoctum. Hoc quoq; medicamento vitiligines curantur: eorundem & mulorum unguium cinis oleo Myrtino exceptus, valet illitus ad capillorum defluvium. Iidem (ut Marcellus inquit) impari numero minutissimè triti & ex vino vetere hausti, tussim potentissimè leniunt. Recentes viridesq; coni herniosos magnopere juvant, si eorum decoctum ex vino vetere paratum, quotidie affecti biberint trium unciarum pondere: interim tamen folia cupressi trita testiculis illinenda sunt, est enim hoc auxilium multis experimentis comprobatum. Idem præstant tenera arboris germina commansa, ita ut eorum succus deglutiatur. Sunt qui pusillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso vulgo dictam, abrotonum fœminam vocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet: idcirco nec fortasse aberraret, qui certo crederet, Plinium libr. XXIV. cap. XV. de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cùm tradat, ipsam ex vino potam contra serpentium omnium venena, scorpionumq; ictus pollere: siquidem & nostra hac ætate plerique abrotonum fœminam ad idem usurpant. Quod item ad alvi tineas necandas bellariis immiscent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina vulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit differendū, hic plura dicere supervacaneum esset. Cupressi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupressi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna vulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi vim habeat absq; insigni acrimonia aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea levis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq; quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ut nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depascitur, atq; absumit: cùm quæ excalfaciunt simul desiccantq; eas quidem quæ contentæ sunt, absumant, cæterùm acrimonia & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos juvat: siquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum servante modum, ut deducere quidem valeat non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso. Κυπάρισσος Græcè vocatur: Latinè, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Sero: Italicè, Cipresso: Germanicè Cypressen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez: Bohemis, Cypris.

Adami Loniceri lapsus circa locum natalem cupressi.

Cupressina resina.

Conorū usus.

Cupressus pusilla.

Santolina.

Cupressi vires ex Gal.

Nomina.

De Cupresso ex antiquis, nullus melius ipso Theophrasto, ex quo Plinius sua desumpsit, scripsit. Dicitur autem ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας à partu parilium ramorum: arborem Herbarii Cupressum vocant, cujus fructus, σφαιρία pilulæ dicuntur, aliis Coni, quibusdam galbulæ, officinis nuces: quemadmodum apud multos Taxus, apud Germanos Buxus, sic cupressus apud Italos in cœmiteriis colitur, cùm funebris arbor olim fuerit habita: plurimas videmus non longè Patavio in colle circa Eremitarum cœnobium: apud nos sæpè licet ex semine germinarit Juniperinis foliis, non tamen ad aliquam altitudinem pervenit.

a Ἄρκευθις. JUNIPERUS. CAP. LXXXVII.

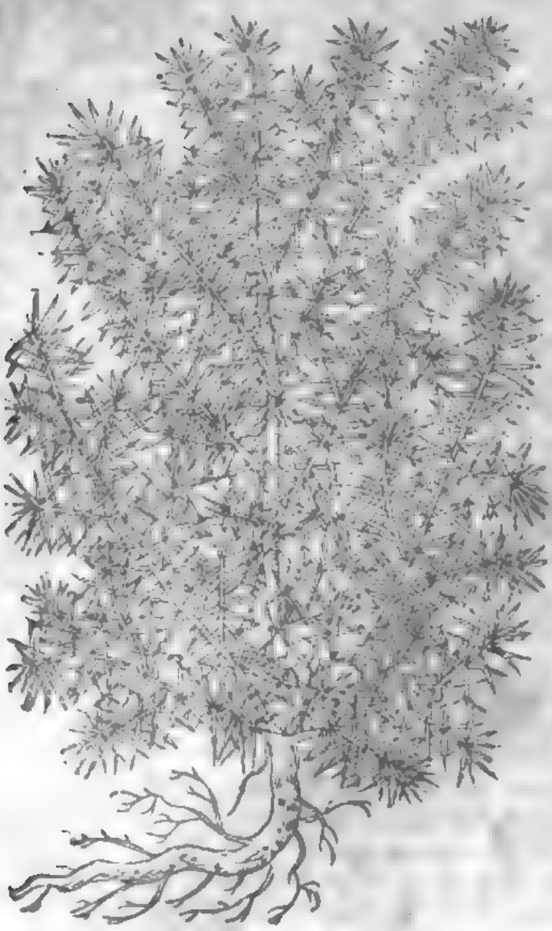
JUniperi genera duo, altera major altera minor: utrraq; acris est. Excalfacit, & urinam movet: accensa serpentes fugat. *b* Baccarum nonnullæ nucis juglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inveniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam id est, baccæ Juniperi nominantur. Modicè calfaciunt, & adstringunt, stomacho utiles: contra pectoris vitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: urinam [illegible]cient, unde ruptis, convulsis, & vulvæ strangulatui subveniunt. *c* [Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsa, quàm eorum succum ex vino contra viperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.] *d*.

a Antiquus codex habet περὶ Ἀρκεύθου μικρᾶς capit. περὶ Ἀρκεύθου μεγάλης in multis antiquis codicib. reperitur. *b* Meum & Drag. [Greek illegible] Profert fructum magnitudine nucis ponticæ, reperitur & fabæ æqualis. Sed Cat. primo loco habet καρύῳ simpliciter: Secundo vero καρύῳ ποντικῷ. *c* Conclusa desunt in meo, sed Cataeuz. habet. *d* Cat. addit. τὸ δὲ ῥίνημα τοῦ ξύλου ποθὲν ἀναιρεῖ. i. ramenta verò ligni devorata interficiunt: quin etiam addit alterum caput de Junipero majore, hunc in modum Ἄρκευθος μεγάλη, οἱ δὲ κυπάρισσον ἀγρίαν, οἱ δὲ [illegible] [Greek illegible]. Juniperus magna quæ & Cupressus sylvestris & mnesitheos dicitur, Romanis Juniperus, plurimis cognita, similis est cupresso. Nascitur plerumque asperis & maritimis locis. Easdem habet vires cum prædicta.

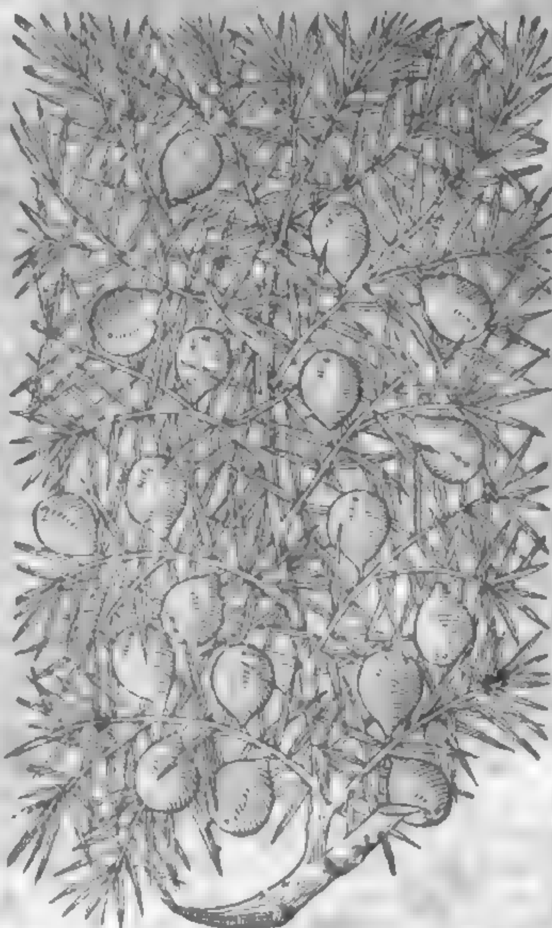
REperiuntur Græci Dioscoridis codices (ut etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Juniperi caput prorsus depravatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen verbotenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud usquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Juniperi epota homines perdant, præsertim cùm ejus bacca contra serpentium ictus efficacissimè devorentur: bibaturq;, ac illinatur foliorum expressus succus ad vipe-

rarum

JUNIPERUS.

JUNIPERUS MAJOR.

rarum morsus. Adde etiam quod facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modo non credendum, sed ne cogitandum quidem, ejusmodi ineptias a Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. Siquidem cùm Oribasius, qui plantarum historias perquam diligenter ex Dioscoride transcribit, Juniperi historiam praetermittat, id quidem manifestè indicat haec omnia esse Dioscoridi adulterina. Nam scripsisse Dioscoridem, majoris Juniperi fructum haberi nucis juglandis magnitudine, alterius verò nucem ponticam aequare, nihil est quod me adducat ad credendum, & praesertim cum de re hac tam variae sint lectiones. His ergo rationibus adductus, non temere partem illam, utpote additiam, ex hoc capite resecandam duxi. Sed non desunt recentiorum quidam, qui ut novi aliquid in medium afferre videantur, Dioscoridis Juniperum contendunt, nil aliud esse quàm Theophrasti cedrum, & erroris in hoc Dioscoridem accusant. Sed ii potius videntur somnia describere quàm vera, ut facilè cuipiam palam fiet, qui diligenter Theophrastum perlegerit. Habet enim is duo cedri genera, alterum lycium, alterum Phoenicium, de quibus in Junipero nihil meminit Dioscorides. Sed majorem & minorem Juniperum describit: non lycium & Phoenicium ex Theophrasto, ut novi hi censores somniavere.

Juniperus Diosc. Cedrus Theoph. non est.

Juniperus duplex.

Major, & minor Juniperi species in pluribus Italiae locis reperitur. Tuscia urbanas alit, quae in proceram arborem assurgunt visunturq; hae frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus sylvestribus & crassior, & dulcior habetur. Folio utraq; est aculeato, longiusculo, coronarii Rosmarini effigie, angustiore tamē. Ligni materies dura, compactaq; ac odorata, ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde jussit Hannibal (ut Plinius tradidit lib. 15. cap. 40.) templum Dianae Ephesiae Juniperinis trabibus extrui, quòd per multas aetates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistae asseverant, carbonem Juniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fovere. Baccas edit caeruleas copiosas, ervi magnitudine, odore haud ingrato. Profert ex se Juniperus gummi masticha simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primum cùm mexitur, candido splendescit colore, senescens verò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est, hanc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquam longè dissidere. Namq; Graecis sandaracha est fossilis ad arsenici, sive auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, ut amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm haec sandarachae nomenclatio in gummi Juniperi invecta fuit a medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicū nomen (sic enim Arabes Juniperi gummi vocant) in sandaracham converterunt. Quamobrem illud adnotandum esse videtur, quod ubi Arabes sandaracham medicamentis inserendā esse praecipiunt, gummi Juniperi immiscendum intelligunt: ubi verò à Graecis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui velint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Juniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem judicio ausim facilè subscribere: etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Juniperum majorem: adeò ut pleriq; vulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro decimo tertio, capite undecimo plura gummi genera, ubi gummi Juniperinum ad nihil esse utile scribit. Cujus tamen frequens usus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso fit vernix liquidus: cujus est usus ad illustrandas picturas & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiamnum ad ambusta, & praecipuus ad dolores, & tumores haemorrhoidum. Siccus vernix, hoc est gummi Juniperi (ut author est Serapio) suffitus aut aspersus destillationes suspendit: haustus mensium profluvia sistit, sinus exicat immissus, haustus verò pituitam, quae ventriculo, & intestinis haeserit: tineas & caetera ventris animalia necat. Nervorū resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit. Idē exceptus sanguinis excreationes supprimit, & haemorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tū myrtino sedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedumq; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu. Sandarachae igni admotae fumus dentiū dolores mulcet, ubi per infundibulum ad affectum dentem pervenerit: ejusdem pulvis ovi albo subactus, & fronti temporibusq; illitus sanguinem è naribus fluentem sistit. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plin. qui de ea lib. xi. cap. vii. ita

Juniperi lignum ad centenarios annos perdurat.

Gummi Juniperi seu Vernix.

Sandaracha Graecorum, Sandarax Arabum.

Gummi Juniperi usus.

Vernix liquidus & siccus.

Sandaracha alia Plinii apum cibus.

Digitized by Google

vii.ita scribit. Prater hac convehitur Erithace, quam alii sandaracham, alii cerinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpè invenitur in favorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis, gignitur rore verno: hactenus Plinius: de hac ante ipsum meminit etiam Aristoteles lib.ix.cap.xl. de historia animalium, Apes inquiens recondunt alterum quoq; cibarii genus cui durities, cera proxima, quod Sandaracham nonnulli appellant. Cæterùm oleum, quod ex Juniperi materie (ut chymistæ dicunt) per descensorium duobus adversis fictilibus, tum pariter vitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm jucundo: foliorum & baccarũ Juniperi decoctum potum valentißimè pellit menses & urinas. Decoquuntur quoq; juniperinæ baccæ ex vino albo prius confractæ, unà cum rosis, cupressi pilulis, & myrti foliis, utilißimè ad dentium dolores. Siquidem hoc decocto calido in ore contento facilè juvantur affecti, & præsertim addito aquæ vitæ momento, atque ubi dolor modum excesserit, addito etiam philonis antidoto. Lixivium ex vino albo, & juniperino cinere paratum, unciarum quatuor aut quinque pondere potum, valentißimè pellit urinam ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantùm auxilio sanatos. Item scabiem sanat ubi eo affecti sese profundant. Paratur ex juniperino ligno balneum admirabilis facultatis ad podagricos, hoc modo. Sumito ligni juniperini concisi lib. xii. coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars superstit: deinde decoctum unà cum ligno in labrum projicito. In hoc ubi descenderit æger, sedeat umbilicotenus, & membra languida foveat: atqui hunc præpurgatum esse oportet. Hoc enim balneo nonnullos podagricos in Bohemia vidimus in lectulo jacentes, perpetuoq; dolore vexatos, qui adeò revaluerũt, ut expeditiores facti, ad negotia redierint, quoquo libet ambulantes. Juniperi & lauri cujusque septena baccæ, addita caßia lignea vulgaris semidrachma, & Cinnamomi drachma, si in Turturis ventrem integra omnia conjiciantur, & Turtur deinde assatus, & gallinaceo adipe perfusus, mulieri propediem parituræ, vesperi alternis diebus, devorandus præbeatur, prægnans facilimè puerpera fiet. Juniperi meminit Gal. lib. vi. simpl. medic. sic inquiens. Juniperus, calida & sicca utrinque tertii ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, verùm in hoc primi fuerit ordinis. Attenuat, aperit, digerit, resolvit, adstringit, roborat. Arbor Græca voce ἀρκευθὶς dicta, Latina Juniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archenas: Italica, Ginepro: Germanica, Wachholter/ & Krametbaum: Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure: Bohemica Jalowec. Ejus autem gummi Græci vocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi Juniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di Ginepro: Germani, Birnes: Hispani, Verniz: Galli, Vernix.

Sandaracha Aristotelis.
Oleum Juniperi.
Balneum ad Podagricos.
Pulchrũ experimentum.
Juniperi vires ex Galeno.
Nomina.

Juniperus cùm resinam fundat mastichi persimilem, inter resiniferas, at bacciferas, non autem coniferas connumerari potest. Græcis ἀρκευθὶς παρὰ τὸ τὴν ἀρκὰν κεῦθειν, quod ejus odorem omnia reptilia adversentur: vel διὰ τὸ ἔχειν τὰς ἀκάνθας κεκρυμμένας. Juniperus verò, quod juniores & novellos fructus pariat antiquis maturescentibus, ut qui pariat usque ad tertium annum, arbori suæ inhærente fructu. Florere Theophrastus & Plinius meminere, succedunt fructus ἀρκευθίδες seu baccæ, officinis Grana Juniperi, quibus semen inclusum est. Juniperum distinguimus in minorem & majorem. Minorem alium vulgatum, alium alpinum: vulgatus duplex, fructu vel majore, vel minore, quod videtur ratione fruticis evenire, siquidem humilis baccas majores, arborescens minores ferat: quod & à Gesnero libro de hortis, annotatum fuit: sic & aliæ baccæ observantur rotundæ, aliç acuminatæ & oblongæ. De alpino seu minimo, qui cubitalem non excedit altitudinem, vide Gesnerũ, & Clusium hist. Pan. alibi de eo dicturi. Majoris Juniperi nomine tres ostenduntur plantæ, utpote ea quam Cedrum phœniceam auctor vocat: dein altera quam pro Cedro Lycia auctoris posuimus: tum ea cujus figuram adjecimus. Et licet omnibus tribus hoc nomen tribui possit, ut in universali ostendetur historia, hic tamen de tertia sermo, cùm Dioscoridis major sit Juniperus, aut saltem congener, quam Juniperum majorem bacca cærulea appellamus: Lobelus, Juniperi Maximi Illyrici: Lugdunensis historia Juniperi majoris: Tabernæmontanus Juniperi majoris Illyricæ nomine proposuere.

Βράθυ. SABINA. CAP. LXXXVIII.

SAbina duorum generum est. Una foliis cupresso similis, spinis horridior, *a* [graviter olens,] acris & fervens: *b* arbor est coactæ brevitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit: hujus foliis nonnulli pro suffitu utuntur. Altera tamaricis folio similis est. Utriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per urinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Unguentis calfacientibus immiscentur, & privatim *c* gleucino.

a Βαρυοσμότερον, gravius olens Omib. legit.
b Meum λέγειν δὲ τὸ δένδρον, id est,

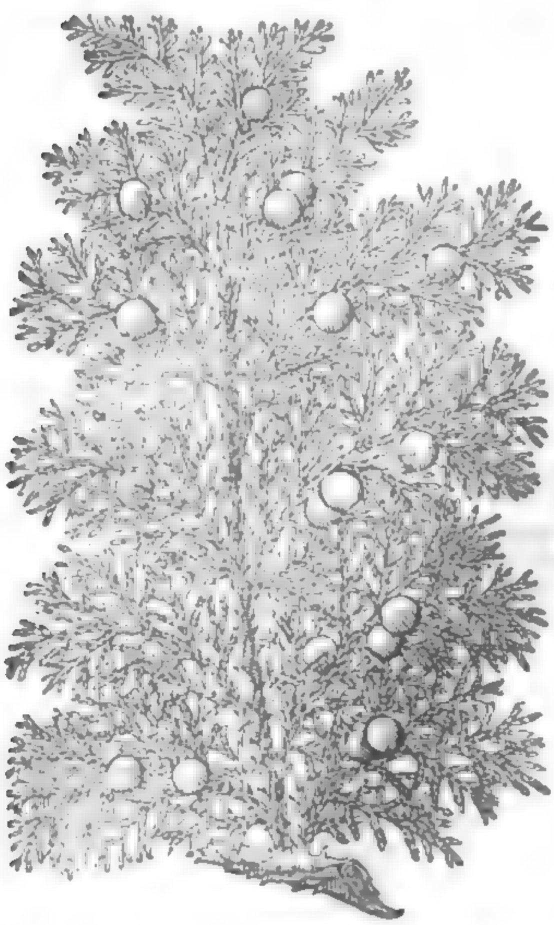
est autem arbor robusta. Sed Cateeus. κολοβὸν δὲ τὸ δένδρον i. est autem arbor curta. *c.* In gleucini compositione apud Dioscoridem nulla fit sabinæ mentio.

SAbina, planta est densa in latitudinem potius, quàm in longitudinem sese diffundens: ramos edit flexiles, & fractu contumaces, foliis, squammisve circumquaque vestitos. Duum est generum, alterum quidem frugiferum, alterum sterile. Sterilis, vulgaris est notitia: Foliis exit hæc cupressi ferè similibus, sed acuto, pungentiq; cacumine graviter olentibus, acribus, ferventibusq;. Nascitur in apricis, & seritur quoq; in hortis & viridariis. Fructifera etsi non adeò vulgaris in Italia visitur, in Germania tamen frequens reperitur, spontè proveniens, folio tamarisci, crassiore tamen, minimè aculeato, nec adeò ut alterius, graviter olente, acriq;. Differt hæc quoq; baccarum colore, quæ in altera rubentes, in altera cæruleæ spectantur, sed odore, saporeq; similes. Seritur in apricis & collibus, in hortis & viridariis, ac etiam sponte per se provenit. Cæterùm non desunt imperiti, qui pro Sabina quandam herbam dodrantalem sumunt, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimavi esse Selaginem à Plinio lib. xxiiii. cap. xi. commemoratam: namq; inibi selaginem esse affirmavit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorumq; vanitas, veluti & hoc ævo apud plerasq; gentium turbas visitur, ut ii nunquam ad selaginem legendã accederent, nisi prius Diis sacra fecissent: quin & eam invalidã omnino censebãt, nisi dextra manu, & nudis pedib. legeretur. Cæterùm non desunt qui bacciferã sabinã haud sabinã esse contendant, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarũ in sua Diosc. nõ meminit. Unde factũ est, ut quidã putaverint, eã majorẽ juniperũ esse, alii verò thuiã, quam Theophr. memoria prodidit li. & c. v. de hist. plant. Verùm utriq; meo judicio in errore versantur: illi quidẽ quod hæc planta

Sabinæ consideratio.
Herba quæ pro Sabina exhibetur. Selago Plinii.
Opiniones quorundam reprobatæ, qui bacciferã Sabinam negant esse Sabinam.

planta nec folio, nec flore, neq; fructu, non materie, non odore, neq; sapore, non cæteris deniq; notis juniperum referat: hi verò, quòd thuia, ut est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis delubrum, atq; in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cum ramis, tum foliis, caudice, fructuq;, vel potius ceu cupressus sylvestris: præterea quòd, ut idem scribit, thuiæ materies omninò incorrupta perduret, nihil ejus radice crispius sit, atq; simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo brevi contenta est: materie non constat incorrupta solidaq;, sed caduca & fungosa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, sed ubiq; ferè locorum nascitur: ut hinc majus atq; evidentius discrimen in iis plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Ideoq; nostris antagonistis mihi astipulandum non est, quòd nostris respondeant argumentis, sed frivolis admodum nitantur conjecturis, ubi bacciferam sabinam Thuiam facere nituntur. Sed dicant, si sapiunt, quomodo & quo pacto Thuia ex Mauritania evolaverit in Germaniam, ubi in Tyrolensi comitatu plurima baccifera sabina provenit. Hæc profectò omnia sunt, sapientium indigna-

SABINA BACCIFERA.

III. MVSCVS TERRESTRIS clavatus alter.

tio, risus posteritatis. Sed certè relinquitur, ut miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus veram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex iis, quas illi Dioscorides reddidit. Atqui illud nobis objiciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit: id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ii, si in quamplurimis plantis ex iis etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, vel quòd plantæ eæ essent alioqui vulgo cognitæ, vel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, vel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus: quarum omnium aliqua facilè potuit esse cur Sabinæ baccas non admotas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo evenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Atqui fructum proferre Sabinam testatur apertissimè Avicenna, illum ad aurium surditatem præferens, & ad menses ducendos. Ex iis igitur meritò colligendum esse arbitror: hanc nostram Sabinam esse legitimã, ut quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus. Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis disserens, iis ineptè satis, meo quidem judicio, Sabinam admiscet. atq; in ea describenda quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quòd constanter affirmaverit se vidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus tota facie Juniperum majorem referens, magnitudine amygdalæ arboris majoris, foliis cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit hujus plantæ facies, & quæ magnitudo, sed etiam in foliis tantùm à priori variare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum utriusq; esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie juniperum majorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum foliis prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, ut Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum videtur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, vel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò post arborem illam constituit, quam Plinius libro duodecimo, capite decimo septimo Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit utriusque Sabinæ libro vigesimo quarto capite undecimo. Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, ut eos non pudeat sæpè absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere, ut novus alius quidam impostor facere solet. Neq; certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo utilissimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, ut ii, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi, & veritati consona, & veterum scriptorum auctoritate com-

Bellonii opinio absurda circa Sabinã bacciferam.

Bruta Plinii.

tized by Goo

tate comprobata. Quod ſi à Bellonio, qui tot terras ſe peragraſſe profitetur, factum eſſet, nimirum eas laudes jure ſibi comparaſſet, quæ rei medicæ inquiſitoribus maximè debentur. Atq; hæc obiter dicta ſint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem ſuſpicetur, quàm Theophraſtus thujam nominat, non miror: nam & alii idem ſentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem ſuperius abunde (ni fallor) improbavimus, ideo hic non eſt ut plura addamus, atq; idem repetere ſupervacuum eſſet. Sabina ſterilis, non adeò multum differt à baccifera, verùm tum acrior eſt, tum quoq; graveolentior. Excalfacit & ſiccat tamen valentius. Digerit, reſolvit, aperit, abſtergit, provocat, & parumper adſtringit. Præſtat foliorum ſabinæ pulvis cum adipe vaccini lactis miſtus, magno juvamento ad manantia infantium capitis ulcera: quin etiam incenſa ſumus gallinarum pituitam excutit, & gravedinem. Idem drachmæ pondere ex butyri unciis tribus, & binis mellis ſumptis mirificè aſthmaticos juvat. Dantur quoq; magno auxilio binæ ſucci ſabinæ drachmæ, additis ternis ſcrupulis Chryſocollæ foſſitiæ, & vini albi uncia, ægrè parturientibus: verùm dari non debet, niſi in maximis difficultatibus. Reliquum igitur eſt, ut Sabinæ ſuas vires reddamus, de quibus Galenus libr. VI. ſimplicium medicamentorum diſſerit iis verbis. Sabina ex numero eſt fortiter exiccantium, idq; ſecundum tres qualitates, quas in guſtu præ ſe fert, ſimiliter cupreſſo, niſi quòd ea & acrior eſt, & ut ſic dixerim, magis aromatica, ſeu odoratior. Igitur hujus, quam modo dixi, qualitatis eſt particeps, nam acrimoniæ conſiſtentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adſtrictionis obſcurioris, quàm in cupreſſo. Siquidem quantò magis acrimonia ſuperat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob ſiccitatis, & caliditatis robur: nam utriuſq; illi tantum ineſt, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus ſimiliter cupreſſo accommodari poteſt, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores, nam hæc citra noxam vim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra ſunt reddita, & admodum ſordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item ſolvit. Porrò eſſentiæ tenuitate menſes quoq; provocat, ut ſi quid aliud, & ſanguinem per urinas movet, fœtum etiam viventem interficit, & mortuum ejicit. Eſto autem hoc medicamen tertii ordinis, tum excalfacientium, tum deſiccantium ex numero eorum, quæ vel maximè tenuium ſunt partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos injicitur. Quidam verò etiam cinnamomi vice duplum ejus ſubjiciunt: eſt enim extenuandi, & digerendi facultatis ſi epotum fuerit.

Sabinæ vires.

Sabinæ vires ex Galeno.

Βράθυ Græcè, Sabina Latinè vocatur: Arabicè, Abel, Abhel, ſeu Alborar: Italicè Sabina & Savina: Germanicè, Sevenbaum*: Hiſpanicè, Sabina: Gallicè, Saviniere aut Savinier. Bohemicè Klaſſterska Chuuogka, Polonis, Szauuina. Sabina Sterilis, Græcis, Βράθυ ἄκαρπος: Italis, Savina ſterile.*

Nomina.

Sabina Romanis dicta à regione, in qua multum naſceretur, quæ duplex: altera vulgatior folio Tamariſci: altera folio Cupreſſi: in hoc tamen conveniunt, quòd immortali coma vireant, & utraq; baccas ferat nigras Juniperinis ſimiles: nulla enim eſt, quæ ſterilis omninò ſit, licet ea quæ ſurculis ſeritur rarius fructum proferat. I. Sabinam ergo primam Dioſcoridis, ſabinam folio cupreſſi vocamus, Sabina major Geſ. Sabina altera Dodo. ſabina fructifera, Caſt. Genuina ſabina baccifera atrocærulea. Lob. Sabina folio cupreſſi ſimili, Cord. in Dioſc. Sabina cupreſſo ſimilis, Lugd. Sabina baccifera, Cam. ſavina fœmina major, Tab. II. Sabina folio Tamariſci, C.B. Sabina, Brunf. Fuch. Dod. Sabina ſterilis, Caſt. Sabina vulgatior, Lob. Sabina minor, Geſ. hort. ap. ſavina Lon. ſavina mas, Lob. Sabina Tamarici ſimilis, Lugd. III. Meminit Matthiolus herbæ quæ pro Sabina exhibeatur, idcirco ejus iconem adjecimus, dicitur autem Muſcus terreſtris clavatus alter, qui toto genere à ſabina differt. C. B. ſavina ſylveſtris, Trag. (cui & ſelago) Lon. Geſ. Muſcus terreſtris tertius, Lugd. ſavina Tragi ſylveſtris ſeu ſelago Pliniana, Thalio: Chamæcypariſſus, Turnero & Tabernæmontano. Sed de hoc muſco alibi.

Κέδρος. CEDRUS. CAP. LXXXIX.

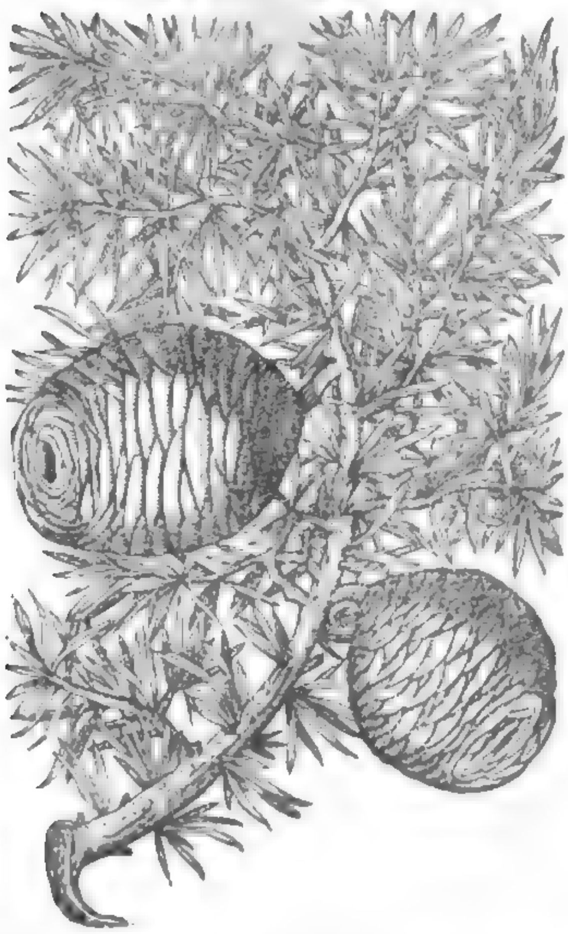
Cedrus arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria vocatur. Juniperi modo baccas parit, baccarũ myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, gravis odoris quæ dũ effunditur, guttatim nõ diſſipata coit. Cui ea vis ineſt, ut defuncta corpora cõſervet, & viva corrũpat: qua ex cauſa mortuorũ vitam aliqui eam appellavere. Veſtimenta quoq;, & pelles eximia calfaciendi & ſiccandi dote, corrumpit: magni ad ocularia medicamenti uſus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatriceſq; detergit: inſtillata autẽ cum aceto vermes auriũ necat: cũ hyſſopi decocto infuſa, ſonitum ſibiloſq; ſedat, cavis dentiũ indita eos frangit, & dolores levat: idem facit cum ex aceto colluitur: perunctо ante coitum genitali, concipiendi vim adimit: anginæ ea perungũtur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt: lendes, pediculoſq; illitu enecat: ceraſtę morſibus cũ ſale impoſita ſubvenit: cõtra hauſta leporis marini venena in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum ulcera purgat, & ſi cyathus ejus abſorbeatur, perſanat: vermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, velleribus ſupra halitum ejus expanſis, ut in pice. Ejuſdem ad omnia uſus: privatim vehementer perunctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumq; perſanat: iiſq; inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriã vim habent: ſtomacho adverſantur: auxilio ſunt tuſſi, convulſis, ruptis, ſtranguriç: menſes ciunt ex polline piperis poti: contra hauſtum leporem marinum in vino ſumuntur: ſerpentes fugantur, perunctо ex adipe cervino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quo modo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, vim præbet.

a Catac. Κέδρος δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος, φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. i. Cedrus arbor magna eſt, ex qua cedria colligitur, fructum producit velut cupreſſus majorem tamen ut plurimũ. Reperitur & alibi cedrus parva aculeata, inſtar Juniperi, ferens fructũ magnitudine myrti rotundũ.

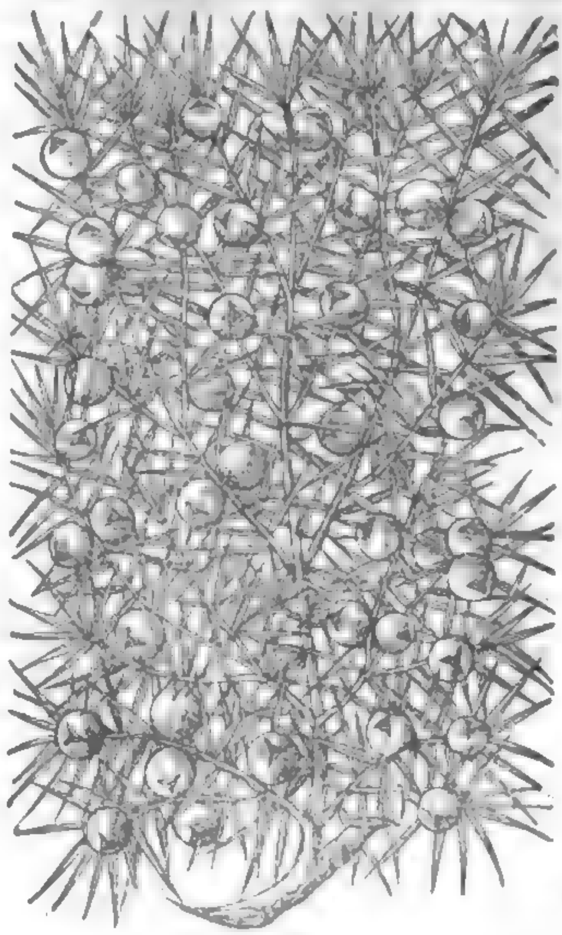
Cedri hiſtoria Dioſcoridi reſtituta.

Fecit depravata Dioſcoridis lectio, & ſcriptorum negligentia, ut non ſolùm is author multis in locis à recentioribus erroris reprehendatur, ſed ut rei herbariæ indagatoribus multum acceſſerit negotii in agnoſcendis, demonſtrandiſq; ipſius Dioſcoridis plantis. Id, quod in Cedro accidiſſe videmus, cùm non deſint recentiores, qui in deſcribenda majori Cedro toto cœlo aberraſſe Dioſcoridem dicant: quippe qui ſcripſerit magnam cedrum baccas edere juniperi modo rotundas, baccarum myrti magnitudine. Hoc idem nobis quoq; magnum faceſſebat negotium, donec clariſſimus vir Augerius Buſbeke Flander qui ſeptem annis, Cæſaris Ferdinandi, apud Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ad nos rediit. Siquidem is antiquum Dioſcoridis exemplar habuit ab Antonio Catacuzeno Conſtantinopolitano viro optimo acceptum, cujus teſtimonio mihi jam compertum eſt, ne minimum quidem unguem in deſcribenda Cedri hiſtoria à ſcopo aberraſſe Dioſcoridem. Id quod doctiſſimo Augerio univerſa poſteritas referet acceptum. Exemplar enim illud ſic habet κέδρος δένδρον ἐστὶ μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται, καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος, φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. Id eſt, Cedrus arbor magna eſt, ex qua cedria colligitur,

I. CEDRUS

II. CEDRUS PHOENICIA.

ligitur. fructum producit velut Cupressus, majorem tamen ut plurimum. Reperitur, & alibi Cedrus parva, aculeata instar Juniperi, ferens fructum magnitudine myrti, rotundum. Quibus manifestò palam est, utrusq; cedri historiam rectè scripsisse Dioscoridem, quemadmodum Theophrastus, & Plinius, qui majoris cedri duo genera facit lib. XIII. cap. V. ubi ita scribit. Et majoris cedri duo genera: quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat novus, semen ejus cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima, materiæ verò ipsi æternitas: itaq; & simulachra deorum ex ea factitaverunt. Et libro XXIV. cap. V. idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur: hactenus Plinius. Qui fortasse non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellavit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proveniunt (ut mihi retulerunt amici, qui universam fere Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur: unde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (ut iidem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, ut nusquam arborem se vidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice vestitur lævi & glabro, ea parte excepta, quæ a terra ad primos usq; ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur: corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo usq; ad cacumen ferè in rotæ modum per intervalla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores visuntur, quantò superius erumpunt: hinc est, quod eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, veluti larici, vel pino, breviora tamen, & minime aculeata: id quod etiam testatur Plinius lib. XVI. cap. XXIV. Conos profert piceis æmulos, verùm breviores, crassiores, duriores, & vegetiores, ut ex ejus imagine quispiam videre potest, pediculo pertinaciter inhærentes: in quibus semen includitur cupresso simile, ut Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis fervore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre, atq; alteram intra corticem vomicæ modo coacervari, ut abiegnam lachrymam in abiete oriri superius diximus: alteram verò extra corticem emanare: utramq; ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. Porrò Cedrus cor habet durissimum ac odoratum, colore perinde rubens, atq; larignum. Tota cedri materies durissima: quam ob causam credidere majores, eam neq; cariem, neq; vetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiamnum ratione ductus Salomon Hebræorum rex, Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curavit. Ex ea quoq; prisci simulachra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima navigiis non modo extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conveniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma viret, quæ si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undecciremem Demetrii succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Cedri hujusce majoris ramum una cum fructu è Libano monte allatum, cujus hic imaginem damus, misit ad me Verona Franciscus Calceolarius pharmacopæus, ad Auream Campanam, vir quidem rei plantariæ studiosissimus: a cujus icone edocti, qui medicā materiam colunt, facilè intelligent, quam magno ducantur errore, qui nostratem laricem Cedrum hanc magnam esse contendunt. Cæterum minoris Cedri binæ item species sunt (ut prædicti authores testantur) Lycia, & Phœnicia, juniperi similitudine: differunt folio, nam Phœnicia folium habet juniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia verò folio constat longè minore frequentiore, longè minus aculeato, ut ita juniperum parvam quadantenus referat. Eadem si digitis atterantur, non insuavem spirant odorem: talis enim habetur, qualis fere in pineorum strobilis percipitur. cortice caudex obducitur subrubro, & ramos emittit lentos vitilium instar: utraq; omni tempore fructum gerit: verum in oxycedro major & pulchrior spectatur, quadruplo majorib. colore aureo rufescente, sapore dulci, esui haud ingrato. Lycia baccas gerit alteris mino-

Cedri duo genera Theophrast. & Plinio.

Cedri majoris historia.

Cedri duplex resina.

Cedri minoris genera.

Cedrus Phœnicia

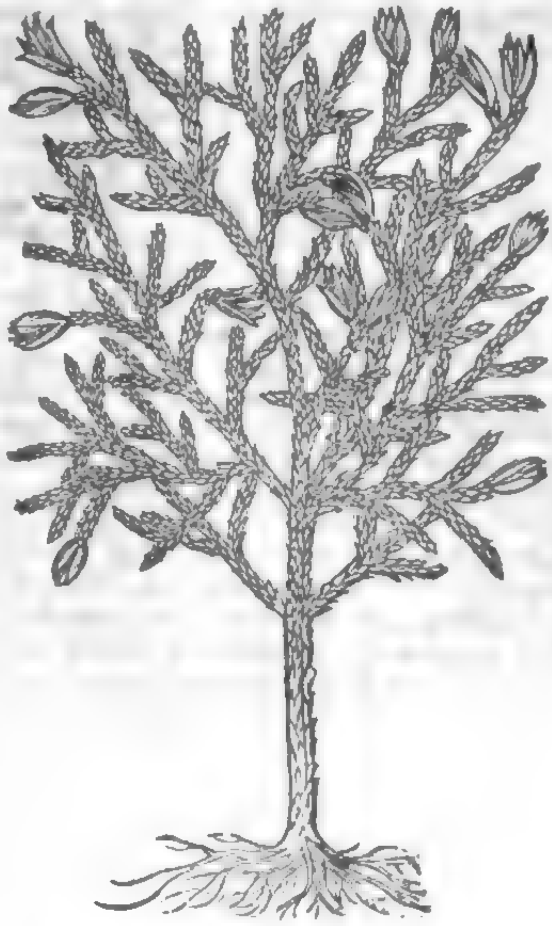
minores, rubentesq́; amaro sapore, odore non ingrato. Phœnicia cedrus frequentißima nascitur in Istria, atq; etiam in nonnullis Japidiæ locis, Junipero admodum similis, nec nisi fructu differens, majore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à Junipero nesciunt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculos essem donatus à Georgio Reſſingero primario provinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis undiq; refertum, eaq; in memoria haberem, quæ apud Theophrast. Galenum, ac veteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinavit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (ut memorant stirpium scriptores tum veteres, tum recentiores) difficile esset dignoscere oxycedrum à Junipero, nisi huic cæruleus pumilusq́;, illi verò flavus rubensve, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cujus hic effigiem damus, non majoris cedri genus ullum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros vocatur. De Lycia autem ce-

Cedrus Lycia.

III. CEDRUS LYCIA.

IV. ARBOR VITÆ.

dro quid sentirem, vel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, ut quæ mihi planè incomperta esset: sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei juvenis, ex quibusdam Moraviæ montibus à quodam vulgari herbario pro Sabina allatam. Ut autem ille hanc veram Cedrum Lyciam adinvenit, & pro ea mihi demonstravit, ita mihi ejus cognitionem illi acceptam referre jucundum est. atq; ideo ipsam pictura, quam hic damus, exprimere curavi. Hujus plantæ folia si digitis atterantur, suavißimum spirant odorem, illi quadantenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quam altera, quæ in ramusculorum tantum cacuminibus prodeunt: hæ non secus ac illæ primo exortu virent, mox flavescunt, deniq; rubent ubi plenè maturuerint: saporem habent subamarum. atq; non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore magni cedri (ut suprà dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina usus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprii, neq; mercatores, qui ex Syria mercimonia convehunt: tametsi regiones illæ plurimis (ut ajunt) cedris majoribus scateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus, putat non modo cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricem, cupressum, juniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedriis eas omnes facultates aßignavit, quas Dioscorides, Galenus, & alii quam plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ridendo errore dixerit, suas hasce cedrias defuncta corpora conservare, quemadmodum ea conservat legitima cedria: quasi idem quoq; velit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, juniperus, & betula nulli prorsus inter se facultatibus differant. Neq; certe alia videtur mihi auctoritate vel ratione ductus, ut in hanc iverit sententiam, quàm hac, quòd scripserit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium vocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, utpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex verbis Plinii, quæ modo subjiciam, satis, ut puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur navalibus muniendis, multosq; ad alios usus: lignum ejus concisum furnis undiq; igni extra circumdato fervet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis inest, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa serventur. Ex iis Plinii verbis non aliud (meo quidem judicio) intelligi potest, quam quòd Syri liquorem illum cedrium vocaverint, quoniam olim ii ex cedro tantùm picem suam conficiebant, ut ea in Europa è teda fit. Quod autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius. Non tamen contra quòd cedria ab aliis resiniferis plantis defluat. Adde quòd à veteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride & Galeno nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ, aut picis genus ullum defuncta corpora conservare, & viventia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse: Bellonium verò in hoc similiter hallucinatum fuisse, atq; in aliis pluribus rebus, ut aliquando, Deo juvante, latius ostendemus. Cæterùm variat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio: quippe vulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est gravis odore, cùm tamen antiquißimus codex manu scriptus habeat εὔτονος τῇ

Cedria.

Bellonii opinio falsa circa Cedriam.

Plinius picē Cedriam vocat.

Pix ex Cedro.

ὀζώδη, id est vehemens odore, quod indicat cedriam esse vehementer odoratam, non autem graviter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro 7. Aeneidos his versibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Dives inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuchs. opinio de Cedria.

Gummi cedri meminit Fuchsius libro illo de componendis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non possit inveniri, lachrymam abietis substituendam præcipit, ratus utiq; eandem utriq; facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab aliis aptiora proferantur, quorum meliori judicio subscribendum sit.

Cedrus Atlantica Plinii.

Est etiam (ut Plinius inquit lib. 13. cap. 15.) aliud cedri genus, quod in Atlante Mauritaniæ monte, quadam in peculiari sylva provenit. Arbor est cupresso fœminæ, etiamnum sylvestri similis, folio, odore, caudice. Hujus existimatio summa mensarum causa eburneis pedibus subjectis. Ex hujusce arboris materie mensæ duæ (ut idem inquit Plinius) altera M. Ciceronis, altera Galli Asinii, quæ sestertium undecies venundatæ sunt. Traditur & Jubæ Rex duas vendidisse, quarum alteri pretium sestertium quindecies, alteri paulò minus.

Cedrus Atlantica & Thuia idem.

Sunt qui dicant, & rectè quidem, Cedrum hanc a Thuia sive Thya nihil differre, de qua meminit Theophrastus libro & capite 5. de plant. hist. Quamobrem Plinium redarguunt, quod simul ac de Cedro Atlantica disseruit, illico caput proprium de Thuia scripserit, tanquam de arbore diversa. Verùm longè aliter se habet sententia nostra: nam diligenter Plinii lectionem enucleantibus, palam apertissimè fit, Thuiam Plinio nil aliud designare, quam Atlanticam Cedrum, cùm ibi sic habeat. De mensis tamen tacuit Theophrastus: & alias nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est, ex quo novitiæ apparent. Etenim hæc verba non solum Theophrastum excusant, quod ejus ævo nulla cedrinarum mensarum extiterit memoria, sed manifesto sunt argumento, haudquaquam ignorasse Plinium Thuiam & Cedrum eandem esse plantam, cum paulo superius Ciceronianam mensam ex Atlantica cedro asseruerit fuisse paratam: Adde quod in antiquis Plinianis codicibus Thuiæ caput à Mauritana Cedro separatum non sit, quod manifeste arguit Plinium adhuc Cedri illius historiam prosequi de Thuia agentem, quemadmodum & ipsa verba clarissimè indicant, quæ in antiquis codicibus ita habent: nota etiam Homero fuit, Trogete vocatur, ab aliis Thya. Id est, eadem Cedrus nota etiam fuit Homero, quam alii Trogetem, alii Thyam appellant. Ideoq; perperam egerunt, qui in Frobeniana editione Thuiæ sive Thyæ caput ab Atlantica Cedro diviserunt, haud rectè Plinium intelligentes: ac præter id lectionem ejus corruperunt, ubi se emendasse crediderant.

Anguillar. notatur circa Thuiā.

Cæterùm Anguillarius de Sabina agens, eam quæ Cupressinam exprimit faciem foliorum tantum similitudine, Thuiam nulla dubitatione esse censet. Atqui cùm deinde Thuiam nihil ab Atlantica cedro differre existimet, sequitur, ut velit nihil a Cedro hac differre Sabinam. Sed credam ne ego Anguillario Sabinam hanc esse Cedrum Atlanticam, vel Thuiam? Minimè omnium, quod hæc nusquam gentium proveniant nisi in Cyrenaica regione, apud Ammonis delubrum: & in ea Atlantis parte, ubi Anchorarius mons habetur, Plinii adusq; tempora exhaustus, quodq; caudice & odore, quin etiam fructu nullam habeat Sabina cum Cupresso cognationem. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ viridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci littoribus, in sequentibus, & capite de malis, ubi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adjuvante Deo, plura dabuntur: siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedreæ vires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum his verbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa juniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Utraq; est calida, siccaq; temperaturæ tertii quodammodo ordinis, secundum utrunq;. Ceterùm Cedrea (vocatur ita cedrioleum) quartum etiam ordinem videtur attingere: abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm ejusdem sint in calfaciendo ordinis, adjunctam etiam habent substantiæ tenuitatem: at in duris plusculo tempore, & vix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica vocantur, & septa: sed inter sese majoris, minorisq; ratione dissident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraq; enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaq; & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in viventibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ vires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum videri debet, si cùm tanta polleat potentia, lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos vermes interficere valeat, tum fœtum apposita viventem quidem interimat, mortuum autem ejiciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita, proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nullis secundum, aliaq; multa ejusmodi particulatim efficit. Itaq; argumentum est, ipsum valenter excalfacere, sicut ubi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoq; oculorum cicatrices, & visus hebetudini ab humorum crassitudine ortæ medetur. Porrò quod ejus est pinguissimum, & ad unguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre, quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, crassius illud videlicet, quam oleum ad amurcam: proinde illud utpote crassius, mordax est, & majore aperiendi facultate præditum. Itaq; ulcera irritat, phlegmonemq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est viribus, ut etiam plebeii experientia docti vulnera ovibus occasione tondendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Utuntur autem ea & ad ovium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας vocant.

Cedrides fructus Cedri.

Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores vires obtinent, adeo ut comedi quoq; possint: attamen si liberalius iis utare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in ventre percipies.

Nomina.

Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Ejus autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran. sive Alkitran: Italicè, Cedria. Cedrus phœnicea Græcis ὀξύκεδρος: Italis, Cedro minore. Cedrus Lycia, Græcis κέδρος λυκία: Italis Cedro Lycio.

† *Hic lectorem admonitum volumus, illa de fuligine Cedri verba, non legi in Græcis tum vulgatis, tum etiam antiquis omnibus codicibus quos legimus. Quare cùm neq; à Marcello vertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius addititia, quàm legitima censenda videntur.*

Cedrus major est & minor: minor altera Junipero, altera Sabinæ similis, seu Phœnicia & Lycia. I. Cedrus major, cui competit nomen *ἀνωφερόκωνον* in Geoponicis, cujus coni sursum (licet hoc figura non exprimat) spectāt, quod huic ut & Abieti peculiare est. Cedrus in Syria, Theophrasto lib. 5. cap. 9. Cedrelate, Plinii. Cedrus major, Bellon. Cast. Cedrus arbor conifera, Ges. hor. Cedrus major conifera, Dod. Cedrus Libani & Palestinæ præcelsa, Lob. Cedrus phœnicia, Lugd. Cedrus, Cæsal. & Taber. II. Cedrus mi-

nor

nor Juniperi folio & oxycedrus Theophraſti, quam videtur intellexiſſe Galenus dum cedrum fruticoſum Juniperis adſimilem ſcribit. C.B. Oxycedrus, Dod. Gal. Lugd. Cluſ. Hiſp. cui etiam Cedrus Lycia Theophraſt. & Plinii: Oxycedrus Phœnicea, Dodo. Cedrus Phœnicea, Caſt. Tab. Cedrus, Lac. Lon. Cedrus magna, Cord. in Dioſc. Cedrus minor, Geſ. hor. Juniperus major Monſpelienſium, Lob. inter Juniperum montanum Cæſalpinus recenſuiſſe videtur. III. Cedri Lyciæ nomine hanc Matthiolus proponere videtur, quo nomine & Bellon. & Geſ. hort. donarunt: Cedrus minor, Cord. in Dioſc. Oxycedrus Lycia, Dod. Cedrus Phœnicea media, Lob. Juniperus major, Cluſ. Hiſp. Sabina baccata, Adver. & Lob. in Iconibus. Thyiæ genus quartũ, Lugd. Cedrus Phœnicea ſecunda, Tab. Oxycedrus folio cupreſſi, & ſabina major Monſpellienſibus dicebatur, apud quos in monte Cetio ad mare collegimus. Equidem malim ad Juniperum referre, cujus nomine Juniperum majorem folio Cupreſſi appellamus, & videtur Juniperus major Dioſc. quem ſcribit aliquibus Cupreſſum ſylveſtrem appellari, quia Cupreſſo ſimilis, aſperis maritimiſq; locis plerumq; naſcitur: quæ Dioſcoridis verba tanquam notha, à Dioſcoridis interprete rejecta ſunt. Hujus eſt altera ſpecies, majoribus multò baccis, quam ex Ægypto accepimus, quã Cedrum phœniceam alteram Lobel. nominat, ut qui tres referat ſpecies, ſola magnitudine differentes. IV. In hanc claſſem & Arbor vitæ referenda, cum Cedrus Lycia Lob. dicatur, multis videatur eſſe Thuya Theop. 4. hiſtoriæ 1. qua in deſcriptione quædã ſunt quæ noſtræ conveniunt: alii ad Brutam Plinii lib. 12. ca. 17. referunt, licet pauciſſimæ notę Plinianę noſtræ conveniant. Hæc vulgo Arbor vitæ dicitur, fortè ob odoris vehementiam: quo nomine donarunt Bellonius, Geſ. hort. Dodo. Cluſ. Caſt. Taber. Arbor filici ſimilis Oviedo: Thuiæ tertium genus, Lugd. Thuia, Cam. Arbuſcula eſt admodum odorata, perpetuo virens altitudine virum longè ſuperans, quæ ex radice unicum caudicem eumq; rectum, cortice lento ex rubro nigricante tectum emittit, nodoſo duroq; ligno: qui in varios ramos alarum modo expanſos brachiatur: hiq; in alios planos alternatim dividũtur, & ii denuo in alia atq; alia oblonga folia, è multis foliolis quaternis ſimul compoſitis conſtantia. Flores ex extremis foliis vernali tempore exeunt, ut in Cupreſſo puſilli flaveſcentes, quorum aliqui in exiguum fructum pinei nuclei magnitudine conglobantur, conis ex ſquamulis ſex compactis, qui primò virent, mox pallent, & ubi maturuere nigricant: in quibus ſemina quatuor pelleacea in medio continẽtur, quorũ medulla acris & amariuſcula. Hæc ex Canadas ſeptẽtrionalis Americæ provincia in Galliam primum illata, & Franciſco regi arboris Paradyſi nomine donata: quam Lutetiæ dum eſſemus, ex Regio horto quem Jo. Robinus colit, in Illuſtriſſ. Ducis Wirtenbergici D. Friderici hortum, quem Montembelgardi, frater Joha. Bauhinus ejus Celſitudinis Archiater colit, miſimus, unde plurimis aliis per Germaniam cõmunicata ex tranſmiſſis ſurculis, qui facilè radices agunt.

LAURUS.

LAURUS LATIFOLIA.

Δάφνη. LAURUS. CAP. XC.

LAurus quædam tenui folio conſtat, altera latiore: utraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Unde decoctum earum in muliebres inſeſſus additum, vulvæ, & veſicæ vitiis convenit. Virentia a folia ſenſim ſubſtringunt: illita quoq; ac trita veſparum apumq; ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: ſed pota ſtomachum effundunt, & vomitiones movent. Lauri baccæ magis quàm folia calfaciunt: ergo in eclegmate tritæ cum melle vel paſſo, proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis; contra ſcorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines

a Ita Cat. & Drag. At meum exemplar legit τὰ δὲ χλωρὰ τῶν ξύλων. i. virentia ligna. τὸ ἦχον. i. ſonitui legit antiq. cod.

Digitized by Google

gines emaculant. Succus baccarum utilissimè aurium dolori, [& gravitati] instillatur cum vino vetere, & rosaceo. In medicamenta autem adjiciuntur, quæ nervorum lassitudines reficiunt, acopa vocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in vino odorato potus.

Lauri histor. Laurus mas & fœmina.

Laurus tam tenuifolia, quàm latifolia, arbor est odoratissima, neminiq; in Italia non cognita, quòd non solùm in hortis, viridariisq; ac vineis sata ubiq; virescat, sed per se in sylvis, locis præsertim maritimis, ac etiam in montibus, & collibus apricis, qui lacus & maria respiciunt, spontè nascatur. Folia habet oblonga, & lata origine in acutum desinentia, crassa, solida, & odorata, in uno quidem genere latiora, in altero angustiora: qua foliorum differentia alteram marem, alteram fœminam censemus. Flores mittit parvos muscosos, oleæ ferè similes, ex luteo albicantes, è quibus baccæ prodeunt oleis similes, colore primùm viridi, & per maturitatem nigro, crasso intus nucleo, ut in Rusci baccis. Decerpuntur Lauri baccæ in fine Autumni, vel statim in ipso hyemis principio, ut etiam olivæ. Et oleum ex iis elicitur, quod Laurinum vocamus.

Laurus Apollini & Jovi sacra.

Laurus planta est, Apollini lucidissimo sacra: quin etiam à Jove colitur. Una quoq; laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atq; alii complures gentilium mores, in hunc usq; diem apud nos perdurat. Namq; ubi dies festus advenerit, laurus non modò templorum valvas decorat, sed & ubi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est janitrix. Quo fit, ut magnis adventantibus principibus, lauri frondibus & columnæ & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si ejus rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua observatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea & argentea vasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna ejus palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ victoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Jovis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam victoria nova attulerat. Quin etiam grata Apollini dona unoquoq; anno mittere solebant in Parnaso monte, quod ibi laurus spectatissima cresceret.

Laurus è cœlo missa.

Cæterùm quòd laurus Romæ à Jove è cœlo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi potest: namq; Livia Drusilla, quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abjecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conservari alitem & sobolem jussere aruspices, ramumq; eum seri, ac ritè custodiri: quod factum est in villa Cæsarum fluvio Tyberi imposita, juxta nonum lapidem flaminia via, quæ ob id vocatur ad gallinas. Porrò tam crevit ramus laureus, tamq; se propagavit (tametsi radicibus destitutus) ut brevi tempore ibi mirè sylva provenerit: ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur: tenebantq; in manu ejusdem ramos: quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum sylvæ Romæ virescerent, quæ ob id laureta vocabantur: qualis erat, quæ in monte Aventino multo ante alios tempore viguit.

Lauri natura.

Nimirum indicat laurum diis gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cœlo ruunt, nec divinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunq; templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt: hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint ejus rami, de cælo tangi, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cœlo lauro coronabatur.

Lauri vires Matthiolo.

Laurus ex sese vim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris pulvere ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde viret, tantaq; pollet vi, ut ejus ramis in arvo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex arvis. Poetæ perfectionis signo lauro coronantur, idq; præmium est Apollineorum musas colentium. Corvus occiso chamæleonte, fronde lauri devorata infestum virus extinguit: qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aves annuum fastidium purgant. Lauri tenerrimæ summitates unà cum nardo in vino fervefactæ, aurium gravitatem, & sonos curant, si decocti calentis vaporem, per infundibulum in aures intromittant affecti. Restituunt Lauri baccæ prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & euphorbii melle excipiantur, & summo capiti calidæ applicentur. Eædem cùm triticeo furfure, Juniperi baccis, & allio contritæ, & vino subinde super calenti tegula aspersæ, pubiq; admotæ, urinam suppressam provocant. Septem lauri baccæ, à prægnantibus propediem parituris, cùm se dormitum recipiunt, devoratæ fœlicem facilemq; partum præstant. Tenerrimæ lauri cimæ, una cum calamintha, & sale contritæ, ex tepida aqua sumptæ, alvum concitant, pituitamq; & lumbricos celeriter ejiciunt.

Laurus lapidea. Lauri vires ex Galeno.

Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrast. lib. 4. cap. 8. de plant. histo. sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptii, laurus est, & olea, & thymum: verùm non viridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen viridibus tam foliis, quàm germinibus. Color quoq; floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur: longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est: hæc ille. Laurum scriptis commendavit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant; & calfaciunt vehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adstrictionis non nihil. Quamobrem & calculos confringit, & jecori prodest bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere. Laurus attenuat, aperit, provocat, incidit, emollit, digerit, flatus pellit.

Nomina.

Arbor Δάφνη sic Græcis vocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeer-Baum: Hispanis, Lauret, sive Laureiro: Gallis, Laurier: Bohemis, Bobeck. Hujus fructus Græcè Δαφνίδες vocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.

Lauri multa genera Plinius recensuit, ut Mustaceam, Delphicam, Cypriam, baccaliam, triumphalem, taxam, spadoniam: qui & alia genera affert, quæ nomine potius quam generis societate conveniunt. At Theophrasto Laurus quædam flore est copioso & racemoso (Uvam vocant) quæ fructum non fert: altera fructum fert. Dividimus in sativam & sylvestrem: sativæ (quia ut plurimum in hortis colitur) alia latifolia, cujus species quædã adeò latis foliis, ut ad mali Medicæ folia accedant, quam Laurum Regiam amplissimam Plin. vocavit: alia tenuifolia: sic utraq; mas, vel fœmina, eo quod alia sit sine fructu, alia verò baccifera. Variat & fructu, alterius enim in rotũdo modicè oblongus: alterius oblõgus, gracilis, & utrinque ovato mucrone turbinatus. Sylvestris trium generum est & Tini nomine Clusius hist. Hispanica proposuit. De Lauri sylvestris specie una, cùm ejus & in Matthiolo Camerarii addita sit icon, paucis.

Hæc

LAURUS SYLVESTRIS seu Tinus.

PLATANUS.

Hæc arbuscula est Lauro humilior in alas divisa, ramis longiusculis articulatis: folia lauro vulgari latiora, nigricantia, inodora, ramos ordine quodam ambientia, leviter lanuginosa: ramulorum summitatibus umbellæ florum (quinis foliis constantium) alborum, foris purpurascentium, insident: quibus succedunt baccæ seu fructus subcærulei oblongi, tenui pericarpio semen continentes. Hanc in Italiæ hortis observavimus, quam in Hetruriæ sylvis frequentem dicunt. Theoph. 1. hist. 15. ubi Gaza simpliciter Laurum vertit, δαφνὴν ἀγρίαν, Cato Laurum sylvaticam, Plinius lib. 15. c. 30. Laurum Tinnum appellavit. Anguillara Lauro sylvatico Italis dici scribit. Bellonius, Lentagine nuncupat, Clusius & ex eo Lugd. pro Tinno tertio, at Tabernæmontanus pro secundo, proposuere.

πλάτανος. PLATANUS. CAP. XCI.

TEnerrima Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores & inflammationes levant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

PLatanus Italiæ advena peregrinaq; est, quanquam regionem diluunt (ut Theophrast. est author) multi, magniq; fluvii. Verùm enimvero si ibi nonnullæ virescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patavii vidi, sunt quidē ex longinquis regionib. allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Joniū invectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Namq; hæc arbor plurimū vini irrigatione gaudet: tametsi majorem in modum fontes, & fluvios amet. Platanus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus civis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui provinciæ Lyciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanū sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atq; unius pedū specu, numeroso vertice, se vastis protegentem ramis arborū instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatū cum duodevigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quàm marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam Platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Jovi compressam Europam indigenæ fabulantur. In Asia longè majores habentur: nam earum folia, quæ unà cum fructu ad me misit Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus, eruditissimus, Medicus viniferæ vitis majora sunt. Pilulæ verò juglandis magnitudinem æquant, & hirsutiores spectantur, quàm quæ in Italia proveniunt. Scripsit quoq; de Platanorum vastitate Pausanias lib. 7. historiarum veteris Græciæ, his verbis. Præterfluit Pharensium agrum fluvius Pierus in cujus ripis Platanorum lucus est, tanta arborum magnitudine, ex ipsa vetustate, ut intra cavernas (multæ enim concava sunt) qui velint, & epulari, & recumbere possint. Fori area magna, & latè patenti ambitu est, quo scilic. spatio esse consueverūt priscorū fora. Quæ in Italiā invectæ fuerūt climatis inclementia in magnā proceritatē non adolescunt: attamē sunt cortice crasso, subalbicāte, fronde vitiginea aversa parte candida, sed multo minore, lata, longo rubroq; pediculo, flosculo parvo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis, longo à pediculo dependentib. ex quib. oleū fieri prodidit Plin. l. 15. c. 7. Platani umbra usq; eò delectatū Xerxē in terra Lydia scribit Aelian. ut die integrū sub ea cū maximo exercitu consumpserit, floccipendens tā brevi voluptate tot copias remorari. Platani

Platani consider.

Mira Platani vastaq; amplitudo.

Pausanias de Platano.

Platani descript.

Digitized by Google

Platani vires ex Gal.

tani adversantur vespertilionibus: earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, veteresq́; nigritias emendant. De platano disseruit Galenus libr. 8. simplicium Medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris frigidiorisq́; essentiæ est, non ita multò quam symmetra. Proinde folia viridia trita & illita, prohibent, resolvunt, reprimunt, & non obscurè phlegmonas nascentes adjuvant: Cortex autem, & pilulæ magis deficcantem vim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ verò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese illitum, ob humorem nimium, vetera & sordida. Vitandus est pulvis foliis arboris insidens, alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, valenter desiccans, & exasperans, vocemq́; lædit, sicut sanè etiam visum & auditum, si in oculos, aut aures inciderit. Πλάτανος ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur. Arabibus, Dulb: Italis, Platano. Gallis, Plan, sive Plane.

Nomina.

Platanus nomen habet ab amplitudine, ob latè diffusos ramos, amplaque folia, de qua Plato in Phædrone, Theophrastus, Aelianus, aliique, Platanum vocantes, ut ex recentioribus Cord. Ges. Dodo. Lob. Lac. Cast. Cæsal. Lugd. Taber. Platanum Græcam vocabimus ad differentiam Gallicæ (relicta sententia Cornari, qui Tiliam vulgarem Platanum autumat) quæ ob foliorum formam & nominis similitudinem, huc quidem referri posset, quæ Acer major dicitur: at quia Aceris in simpl. med. classe Dioscorides, Galenus, Ægineta, Aëtius aliiq; non meminerunt, & viribus cum Platano non convenit, de eo, ejusque speciebus in universali historia.

Μελία. FRAXINUS. CAP. XCII.

Fraxini histor. ex Theoph.

FRAXINUS arbor nota est. Cujus foliorum succus, & ipsa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

FRaxinus arbor est notissima. Ejus (ut Theophrastus memoriæ prodidit lib. 3 cap. 11.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum procerumq́; est, lignum habens candidum, crassivenium, nervatum, mollius, enodius, ac crispius: alterum humilius, minus ductile, scabrius, durius, & flavius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leviter serrata. Ramulus totus, quem folium unum putaveris, quòd simul cuncta folia ferat singulari pediculo, & singulis foliis conjugatim, veluti per genicula, pendentibus constat: amplo intervallo conjugationibus distinctis, perinde atq; in sorbo. Fert fructum in siliquis linguis avicularum similem, subrubrum, & gustu subamariusculo ac medicato, minutum, nucosum, qualem amygdalæ, gustu subamarum. Fraxinus excalfacit & siccat, adstringit, resolvit, abstergit, attenuat. Tradidit Plinius fraxini folia jumentis mortifera: cæteris ruminantium innocua: quæ de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si jumenta (ut ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum vicinitate Plinium deceptum esse crediderim, nam Græcis fraxinus μελία, taxus verò σμίλαξ, & μίλος appellatur: unde unum pro altero sumens Plinius, facile (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia, siquidem taxi foliis, non fraxini, jumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium venenis: quibus adeo inimica est fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentésve umbras quamlibet spatiosas serpens arboris hujus attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere. Quo argumento fretus, non vereor quin unusquisq; medicæ materiæ studiosus, facilè deprehendet hallucinari proculdubio Robertum Constantinum, in annotationibus editis in Amathi Lusitani enarrationes in Dioscoridem, dum contra sententiam nostram, hoc in loco Plinium defendere nititur. Atqui si suam ipsius ignorantiam & Plinii errorem cognoscere cupit, alat suum equum aut asinum fraxineis frondibus: id si fecerit, sui erroris atq; Plinii palinodiam recantabit. Quòd si plura à nobis doceri non dedignabitur, sciat devoratis à quadrupedibus fraxini foliis ea certò sanari, quæ taxum fuerint depasta. Humiliorem Fraxinum Ornum & orneoglossum vocavere quidam, ab ipsius fructus figura, quæ linguæ imaginem refert, quamobrem avis linguam illum vocant officinæ. De quo disserens Plinius lib. 24. cap. 8. mederi id jecinoris, & lateris doloribus in vino tradidit: aquam, quæ subit cutem, extrahere: corpus obesum levare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum usu est ad stimulandam venerem. Fraxini spumam, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succi cyclamini, scillæ, rutæq; æqualibus partibus omnibus simul parumper fervefactis, plurimum valere ad surditatem scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cum se cubitum receperit æger: atqui eum super affecta aure jacere oportet. Ubi verò utranq; aurē surditas occupaverit, in eam fundatur, quæ minus affecta fuerit, & super altera jaceat. Fit è viridi fraxini ligno tesseratim cōciso per descensum, aqua simul & oleū, ut ex ligno Juniperi: quæ quidem aqua, cum quarta parte aquæ violarum purpurearū faciei illita, ruborem, & pustulas cum eo erumpentes sanat. Ramorum cortex in aqua decoctus splenem absumit, ubi pluribus diebus ejusdem decoctum bibant splenetici. Semen, quod avis linguam vocant Myropolæ, datur utiliter potandum in lateris dolore, & ad ciendam urinam. Venerem idem excitat, & præsertim, si una cum pistaciis & nucibus pineis devoretur, ad-

Plinii lapsus, fraxini folia mortifera esse.

Roberti Constantini hallucinatio.

Fraxinus humilior Ornus.

Fraxini vires.

Aqua & oleū fraxini.

Avis lingua.

tur, addito ſaccharo: idem Semen in Novembris initio decerptum, & in furno ſiccatum, datur perquàm utiliter potandum calculoſis, ex vetere vino. Folia fraxineis ſimilia fert ſtirps illa apprimè celebris, quam vulgò DICTAMUM ALBUM *nuncupant, ob idq; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quam Arabum auctoribus (quod equidem legerim) uſquam deſcripta eſt. Quare non poſſum non admirari, quonam pacto ſibi dictami nomen vendicaverit. Ea eſt viſu pulcherrima, ſpecioſaq; floribus formoſis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro ſapore: proinde mirum non eſt, ſi ventris tineas perimat. Tradunt etiam ſuapte vi pollere adverſus lethalia venena, ac omnium venenoſorum animalium morſum ictumq;, nec minus adverſus peſtilentiam. Prodeſt ſtomachicis, & ſuſpirioſis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infuſa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Cæterùm non deſunt antagoniſtæ, qui velint Dictamum hunc eſſe Dioſcoridis Tragium. Sed cùm tantum in Creta Dioſcoridis, Galeni, Oribaſii, Pauli, Pliniiq; teſtimonio proveniat Tragium, cadit peritq; horum ſciolorum ſententia, quos & illi perpetuò videbant, qui haud ignorant, quanto grandior ſit albo dictamno Lentiſcus. Namq; quis ſanæ mentis dixerit dictamnum hunc herbam ſeſquicubitalem ramos habere lentiſco arbore non infima, majores, aut grandiores? ſed ita ſæpe ducuntur invidi ad ſtultitiam uſq;: atqui plura de his in Epiſtolis ſcribemus. Quæ arbor Græcè* μελία*: Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Fraſſino: Germanicè,* Eſchern/ Eſcherbaum/ Stein-eſchern*: Hiſpanicè, Fraſno, & Frexo: Gallicè, Fraiſne, Bohemicè, Gelin: Polonis, Zeſion.*

Dictami albi conſideratio.

Tragium Dioſcor. non eſſe.

Nomina.

Fraxinus duum generum, altera latioribus, altera anguſtioribus foliis: quæ latioribus, alia ſterilis, alia frugifera: ea eſt quam Theophraſtus excelſam dicit, quamq; Macedones βουμελίαν (Bubulum fraxinum Gaza reddidit) id eſt, grandem fraxinum vocitant: idem enim eſt, ac ſi diceret πολυμελίαν, βοῦ particula magnitudinem ſignificante pro πολὺ, Plutarcho in Sympoſiis auctore: etſi ad boum pabula quidam frondes etiam reponant, ita ut & ob eam cauſſam Bubula fraxinus fortè ſit dicta: Hæc Plinio longa & campeſtris eſt. Recentioribus fraxinus. Sterilis ſeu mas ſolos floſculorum racemos ſeu globulos nigros fert, qui abſq; fructu decidunt, quos Theophraſtus σφονδύλια, velut muſcos, vocat: pilulas vocat auctor Herbarii Lugdunenſis, Muſcos in globum coactos quoq; Cæſalp. & Camer. in Matth. hiq; partim fructui propinqui, partim longè remoti verno tempore obſervantur. Frugifera ſeu fœmina, fructus fert ſiliquarum inſtar dependentes, quos aliquis ὀρνιθόγλωσσον, alii rectiùs ὀρνιθόγλωσσον vocant. Officinis, ex Serapione & Avicenna, Lingua avis & Lingua paſſerina.

Λεύκη, Αἴγειρος. POPULUS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POTUS albæ populi cortex unciæ unius pondere, iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt, ſterilitatẽ inducere tradunt, ſi cũ mulino rene bibatur. Folia quoq; cum vino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorũ ſuccus utiliter auriũ dolori inſtillatur. Pilulæ, quę primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cũ melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigrę particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lachrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum vocant, alii chryſophorum. Id attritu jucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, ventriſque fluxiones ſiſtit.

I. POPULUS ALBA.

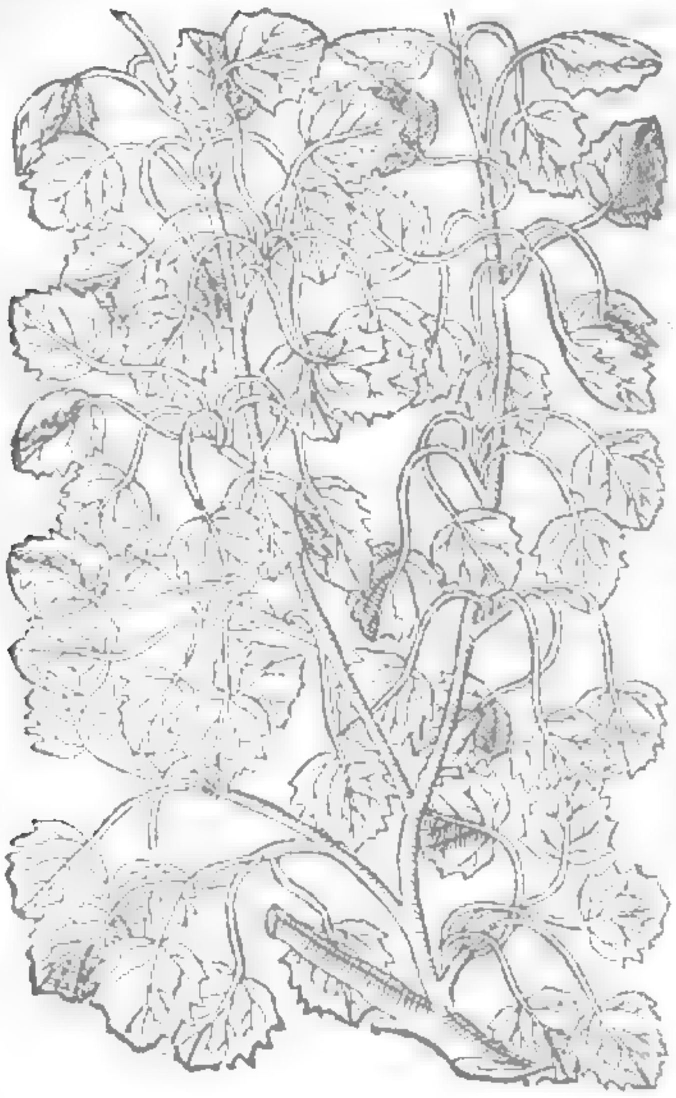

II. POPULUS NIGRA.

Populus

III. POPULUS LYBICA.

Populorum consideratio, & histor.

Populus tres habet species: alba, nigra, & Lybica sive montana, quæ Græcis κερκὶς dicitur. Alba arbor est procera, crasso caudice, albicante cortice, ac lævi. Folia illi sunt vitiginea, aversa parte maximè albicantia lanuginosaq́ue, Bechii herbæ modo, quod à similitudine chamæleucen vocavere Græci, unde illi nomen, λεύκη. Nigra procerior, rectiorq́ue habetur folio hederaceo, non tamen ut in alba dissecto, sed integro, paululum per ambitum serrato, longo tenuiq́ue appenso pediculo, apice in acutum desinente: cortice est cinericio, non tenui: materia alba ac contumaci ad ædium & utensilium fabricas idonea, præsertimq́ue ad asseres parandos. Lybica in Bohemia, & in universa Germania frequentissima visitur, folio est cæteris rotundiore, tenuiore, angulosa, leviter in ambitu serrato, punctis quibusdam albis consperso, longo tenuiq́ue pediculo appenso, continuò ferè se movente, etiam si nullus in aëre spiritus sentiatur. Caudice est cæteris breviore, nigrioreq́ue cortice vestito, & materia imbecilliore, alba tamen, ac tenaci, fructum nullum fert nec flores. Alba sterilis. Nigra verò fructum fert racematim uvæ speciem repræsentantem, baccis orobi magnitudine, in quo plurima concluditur lanugo albicans, quæ, ubi maturuerint baccæ, in pappos evolat. Amat utraq́ue nasci in fluminum ripis, in scrobium aggeribus, & uliginosis tractibus. Lybica nascitur in montium sylvis, & sylvestribus locis. Semen legitur anteaquam rumpatur, & siccatur in umbra. Harum omnium meminit Theophrastus lib. 3. cap. 14. de historia plantarum, ubi sic habet. Populus alba, nigraq́ue uniformes habentur: ambæ natura erectæ, sed excelsior, læviorq́ue nigra: figura foliorum adsimilis, & ligni materies albedine similis visitur: utranq́ue ne florem quidem habere existimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam vertunt) populo albæ non absimilis, cùm magnitudine, tùm verò quòd ramis albicantibus spargitur: folio hederæ, sed parte altera sine angulo, altera verò oblongo, inq́ue angulum exeunte acutum: colore parte resupina, pronaq́ue ferme simili: pediculo prolixo, tenuiq́ue annexo, quamobrem non erecto, sed inflexo, Cortice asperiori, quam populus alba, scabriorique, ut pyrus sylvestris: hæc Theophrastus.

Nigra.

Lybica.

Theophrastus de Populo.

Plinij plures lapsus circa Populũ.

Hæc omnibus passim nota sunt. Lybica Plinio lib. 16. cap. 23. minima folio est, ac nigerrima, fungisq́ue enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi. Sed hic Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contra supernè vireat, infernè verò albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non visitur, ut Plinius existimat, cum indifferenter inquit: Populorum foliis grandissima lanugo. Sed & tertio idem errasse deprehenditur: quippe qui scripserit eodem libro cap. 26. populum nec fructum, nec semen ferre, cum tamen fructum ferat, uvarum speciem præ se ferentem, intus alba lanugine refertum: atq́ue etiam scribat Dioscorides, semen ex aceto potum comitialibus prodesse. Sed quid opus est pluribus si Plinius seipsum accusat? siquidem libro 24. cap. 8. populum & uvas & semen ferre fatetur, illas utiq́ue unguentis, hoc verò comitialibus præferens. Sed caveant myropolæ, ne ob id communis usus unguentum populeum vocatum, ex populi uvis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd iis ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepsicus non uvas, sed germina, vere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cum tamen nullus prorsus uvis sit odor. Verùm enimvero an antiquitas populi uvas odoratis admiscuerit, dubitandum sanè est: nam Plinio lib. 7 cap. ult. ubi de unguentorum materia egit, nil aliud est populi uva quam bryon, Latinis muscus vocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Diosc. & Gal. & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, ut facilè credi possit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab ejusdem uvis differre, cum innuit: eodem & bryon pertinet uva populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis asperisq́ue locis. Secunda in Lycia cedro: hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat uvas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinii error manifestè deprehenditur.

Ruellii erratũ in unguento populeo.

Populus utraq́ue frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis litoribus, sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideoq́ue fabulantur poetæ, ictis Phaëtontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores juxta Eridanum amnem, quem Padum vocant, ex corticis meatibus instar auratæ lachrymæ, electrum, sive succinum fundere, ut adhuc viventes lachrymas effundebant, quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ virgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & vulgaribus & infimis mulierculis monilium vice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq́ue, inquit: Lachrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alii chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decrevisset, nullam ejus certam tenens historiam, ipsum populi generi utriq́ue adjunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in hujusce operis loco aptius succinum accommodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam, siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo trajecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm pleriq́ue ipsorum, præsertim verò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërẽ, ingulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum adversari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: namq́ue cùm facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, si etiam Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enaranda Succini historia, auctores complures, sed re vera admodum varios: qui etsi gravius (ut historicos decet) hac de re loquan-

Populi uva quid. Poetarũ fabula circa succinum.

Succini varia historia.

re loquantur, tamen cùm ipſi ſuccini originem nuſquam viderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, aliis acceptum referant, his nulla, ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foßile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero verò croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere, quod Sotacus credidit in Britannia evenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinum advehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipſumq; Teutonis vendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe voluit: hic enim credit radios vehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum littora ejici. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiusq; thure eſſe Indis. Non defuerunt etiamnum, qui ſuccinum naſci tradiderint juxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diverſas iverint ſententias, quas nunc, utpote non probandas, ſilentio involvam. Unde jure dici poteſt, ſuccinum apud eos vel cereum, vel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot varias formas ac imagines transmutaverint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur: gignitur ſuccinum in inſulis Septentrionalis oceani, id olim à Germanis Gleſum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claßibus rem gerente, una inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtravia a barbaris dicebatur. Hic nimirum (ut Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generis defluens in terram, ubi poſtea denſatur. Cùm verò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſylvas, ex iis in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum littora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè ſcriptum reliquit, Germanos hujus maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere. Quod ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lachryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques, illuc miſſus ad id comparandum à Juliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea littora peragravit, ipſum vidit, veram ejus originem didicit, & ſecum ingentem copiam Romam invexit. Præterea ſuccinum eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarum modo deflagret. Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumento ſunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ tranſparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, veluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim verò ex aliorum ſcriptis decerpſimus. Atqui ego potius credam unà cum Georgio Agricola, ſuccinum non aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod a quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum ſalſedine dureſcit. Ita enim affirmant Boruſſi medicæ materiæ haud ignari, ad quorum tantum littora maris fluctibus ducitur ſuccinum. Nam, quod nigerrimum eſt, ex quo etiamnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere videtur. Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe vidiſſe affirmat. Cæterùm, quantum video, plures de ſuccino veteres narraverunt fabulas. Atqui compertum eſt, quòd ſicuti magnes ferrum reſpuit, ſi adſit adamas, vel ſi allio affricetur: ita nec ſuccinum ad paleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verum eorum opinio vana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius hujus rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine ſuccinum vocant Karabe Mauritanos ſecutæ: licet Braſavolus Ferrarienſis in ſuo de ſimplicium examine deceptus exiſtimaverit, Arabum Karabe ſuccinum eſſe nequaquam, ſed verum populi albæ gummi, Serapionis, & Avicennæ teſtimonio: etſi eorum neuter, ſicut nec Dioſcorides, quem illi ſequuntur, id quidem pro comperto aſſeveraverit. Namq; Serapio (ut in omnibus adſolet) quicquid de Karabe notavit, verbotenus ex Dioſcoride deprompſit, ſic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haurromi, quod naſcitur juxta fluvium, qui dicitur Eridanus, quando diſtillat in flumine illo, coagulatur ibi, & eſt illud, quod dicitur Alipton, id eſt electrum, & ſunt qui nominant ipſum Arſopodon, & eſt Karabe. Eadem ſententia elicitur ex Avicenna, quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, non aſſerat eam eſſe populorum gummi, ſed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe diſſeruit, niſi ut oſtenderet, Karabe per ſe à populorum gummi differre. Præterea comprobat id eſſe Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis ſignificatum quandoquidem Karabe lingua Perſica, Avicenna auctore, non aliud deſignat, quàm rapiens paleas, quod ſenſu comprehenditur proprium eſſe ſuccini, aut electri, non autem populorum gummi. Inſuper adſtringentes paſtillos, quos Galenus libr. 7. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Paulus ſui voluminis etiam ſeptimo, & Actuarius in ſuo de compoſitione medicamentorum, electri trochiſcos vocant, Arabes de Karabe appellant, eoſdem à Galeno, & Paulo aſſumentes: quo fit, ut hac in re manifeſtè aberraſſe Braſavolus deprehendatur. Itaq; dicendum eſſe putaverim, electrum idem eſſe apud Græcos, quod ſuccinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi eſſe crediderim, ut Braſavolus aſſeverat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lachrymam dicunt, quæ juxta Eridanum amnem deſtillat, & in ſpißitudinem coit, aureo colore: nam his verbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id tantum refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioſcorides, quem ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi populneum eſſe inter ſe diverſa. Credidit Demoſtratus fieri ſuccinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & vulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerens, quod flaveſcit, fieri ex urina maris, album verò ex urina fœminæ. Quibus refragatur Plinius quandoquidem ipſe manifeſtè dicat, hoc eſſe falſum. Quod cum & Diocles, & Theophraſtus credidiſſent (non autem Dioſcorides, ut ei falsò Braſavolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos ejuſdem criminis Plinius accuſat. Quod autem Diocles, & non Dioſcorides (ut Braſavolus putat) hujus erroris accuſetur, oſtendit ipſe Dioſcorides libr. 2. cap. de urina, ubi in eandem Plinii ſententiam veniens, hæc verba protulit: Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, ſimul ac excernitur, glaciari, coireve in calculi duritiam, vulgo creditum eſt, quare quod de ea proditum eſt, vanum eſſe convincitur. Eſt enim quod à nonnullis vocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictũ quòd pennas ad ſe alliciat. At cum Braſavolus minus fortaße accuratè Dioſcoridis verba legendo percurrißet, dixit de Karabe agens, ſenſiſſe Dioſcoridem electrum eſſe lapillũ, in quem lyncis urina concreſcit. Quod tamen falſum eſſe facilè conſtat ex prædictis Dioſcoridis verbis. Cæterùm cùm non deſint etiam poëtæ, qui Phaëtontiadas non in populos, ſed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; hiſtoriam, & vires præcedentibus adnectere non ab re fore exiſtimavimus. Eſt itaq; ALNUS (ut Theophraſtus eſt auctor lib. 3. cap. 14. de plantarum hiſtoria) ſterilis & unigena natura, caudice recto: ligno, medullaq; molli adeò ut graciliores virgæ totæ concaventur: folio pyri, ſed ampliore, nervoſioreq;: cortice ſcabro, rufoq; intus, qua de cauſa coria tingit: radice ſumma, nec majore quàm laurus: naſcitur in aquoſis, alio nullo pacto: hactenus Theophraſtus. Qui tamen eodem lib. cap. 15. non utiq; pyri folio alnum vireſcere tradidit, ſed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit eſſe ſterilem lib. eodem cap. 6. cùm inquit, Terebinthus circa tritici meſſem, aut paulo ſerius ſemen reddit: fraxinus atq; acer æſtate: alnus,

Succinũ lachryma arboris Pinorũ.

Formicæ, culices in ſuccino.

Succinũ bituminis genus Agricolæ.

Succinũ rubeum.

Braſavoli opinio reprobata, qui Karabe negat eſſe Succinum

Avicennæ de Karabe.

Karabe, i. rapiens paleas.

Demoſtrato ex lyncis urina ſuccinum fit.

Braſavoli lapſus.

Succinũ pterygophoron.

Alni hiſtoria ex Theoph.

IV. ALNUS.

VI. BETULA.

Alni descript.

alnus, nux juglans, pyrorumq; sylvestrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino suspicandum videatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut ejus codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore nervosioreq;, cortice scabro, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proveniens, secus flumina, & uliginoso tractu. Hetrusci vulgò appellant Onio: alii vero in Italia Auno. Italica fructum fert viridem, oblongum, moris forma similem, squamis quamplurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fulvo. Exsiccat manifestè, sed in frigiditate & caliditate parum à mediis abest. Præfertur lignum & pali ex alno parati ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quod in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad jacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modo ad æternitatem permaneat immortalis,

Alni vires.

sed quòd ingentes admodum ferat moles. Folia resolvunt, restringunt, delassatosq; recreant. Recentia folia tumores imposita dissolvunt, & inflammationes restinguunt: eadem nudis pedum plantis supposita viatoribus itinere defatigatis levamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem utiliter sparguntur. Præstat cortex, quod magis adstringat, gallæ vice tingendis coriis atro colore. Sunt etiam, qui iis & fructu viridi utantur, gallarum

Betulæ consideratio, & historia ex Theophrasto & Plinio.

vice ad scriptorium atramentum conficiendum, additis gummi, & chalcantho. Sed nec BETULA *omittenda videtur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophr. folio est caryæ sic Græcis vocatæ (quid autem sit carya compertū hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autem versicolore, & materie lævi non nisi ad baculos utili. Plin lib.16.c.18. Betula arbor est Gallica, mirabili candore atq; tenuitate: terribilis magistratuum virgis: eadem circulis flexilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea Gallia excoquunt: hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima provenit, materie adeo tenaci lentaq;, ut ad vasa vinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananii è suis Betulis non modo optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, sed è delibrato contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quod bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrāt, & resinosum quoddā picis colore reddūt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bi-*

Betulæ descript.

tumine scateat. Hāc Tridentini corrupta voce vulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac nivoso, & ideo in Bohemia frequentissima: folio est nigræ populi haud absimili, sed parte prona asperiori, viridioriq;, per ambitum serrato. Sterilis hæc nec fructum ferens, quanquam julos, ut Corylus edit. cortex illi albus membranosusq;, bituminosus & pinguis. Materies cādida flexilis ac tenax.

Aquæ Betulæ vires.

Hujus caudex terebro perforatus ingentem aquæ clarissimæ copiam reddit, potu non ingrato, cui vim maximā inesse quidam asserunt ad comminuendos tam renum, quàm vesicæ calculos, si diutius bibatur. Eadē maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris ulcera sanat collutione ex ea facta. Foliorū succus coagulo admistus, caseos à carie, & vermibus vindicat. Folia excalfaciunt & siccant, resolvunt, attenuant, abstergunt, aperiunt, & amara sunt. Cortex vero quod bituminosus sit, excalfacit & emollit. Sed jam ad Populos, & ad Succinū nostra revertatur oratio, in quibus medicinæ nobis

Populorū vires.

reddenda ratio est, ut in omnibus ferè facere consuevimus. Nigræ populi prima erumpentia germina odorata sunt & glutinosa: expetuntur ad capillorū nitorem conciliandū à mulieribus. Contundunt enim ea cū recenti butyro, & deinde aliquot diebus insolata, à butyro percolant, quo postea capillos inungunt, abluto prius capite. Libycæ autē populi folia, ad ea omnia præstant ad quæ nigræ populi valere diximus, sed longè inefficaciora creduntur. Primùm igitur de viribus Populi nigræ dis-

Populorū vires ex Gal.

seruit Galen. lib.6. simpl. med. ubi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à temperatis; sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulū à temperatis & mediis ad siccius deflexerunt: verùm & subtiliorū potius quàm crassiorū sunt partium. Et folia quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & resina ejus floribus similem facultatem obtinet, atq; etiam calidiorem. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodum calidum. Deinde lib.7. eorundem

dem ſimplicium, idem Galenus Populi albi vires deſcribit his verbis: Populus alba arbor miſta quodammodo temperatura eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia, quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps: hactenus Galenus de utriuſq; Populi facultatibus. Atqui præterea quæ à Galeno de Populi facultatibus ſcripta ſunt, ſciant hoc velim rei medicæ ſtudioſi, populum albam humotenus ſectam ad radicem uſq; & aqua calida, in qua fermentum fuerit diſſolutum, perfuſam, infra quatriduum fungos copioſos edere, eſui quoq; gratiſſimos. Cæterùm non invenio Galen. Succini meminiſſe in ſimpl. med. cenſu, qui tamen l. 7. c. 4. de comp. med. ſecundum locos paſtillum ex ſuccino confectũ ab Aſclepiade tranſcripſit, quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tuſſientibus, & recenter phthiſicis, purulenta e pectore difficulter ejicientibus, ſuppuratis, cœliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruthemi in quorum littora fluctus maris ſuccini plurimũ expuunt, ejus genus quoddã reperiri quod planè cryſtallum repræſentat, quod album ſuccinum vocatur. Huic vim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilic. fœmina deprehendatur an virgo ſit & incorrupta necne. Nam ſi ex vino jejuna exhibeatur, efficere ajunt, ut corrupta & vitiata protinus urinam reddere cogatur: id quod virgini evenire negant. Datur ſuccinum magno auxilio tritum duorum cochleariorum menſura, coli dolore affectis, diebus tribus continuis ante cibum ex tepenti aqua potandum. Idem, & præcipuè album, ex aqua frigida potum, ſitim illico ſedat, & ſudorẽ valentiſſimè provocat. Suffitur prunis impoſitum utiliſſimè ad anginas, fumo per infundibulum hauſto, eſt enim præſtantiſſimum auxilium.

Fungi ad populum album. Succinũ apud Galenum. Succinũ album.

Nomina.

Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba vocatur: Arabibus, Haur: Italis, Populo bianco: Germanis, Bellen / Poppelbaum / *&* Sarbaum: *Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ verò Ἄιγειρος Græco nomine, Latino, Populus nigra vocatur: Mauritano, Haurromi: Italico, Popolo nero: Germanico* Aſpen *aut* Poppelweiden: *Hiſpanico, Alamo nigrilbo: Gallico Tremble, & Peuplier. Bohemicè, Topel. Populus Lybica ſive alpina, Græcis, κερκὶς: Italis Popolo montano. Quod Græcè ἤλεκτρον ἢ χρυσόφορον, Latinè Electrum ſeu Succinũ dicitur: Arabicè Karabe ſive Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè,* Agſtein *aut* Boernſtein: *Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambre. Alnus verò Græcis dicitur κλήθρα: Italis, Alno, Onio, Onizo & Auno: Gallis, Aulne: Germanis* Erlenbaum: *Bohemis, vuolſe: Polonis, Olſa. Betula autem Græcis Σημύδα dicitur: Italis, Betula: Tridentinis, Bedollo: Germanis,* Bircken: *Bohemis, Brika: Gallis, Bouleare.*

Populus alba & nigra Dioſcoridi, ob corticis & foliorum colorem ſic diſtincta: quibus Theophraſtus & Plinius tertiã addunt, & recentiores Americã. I. λευκὴ ab albedine foliorum quæ eſt averſa parte: ἀχερωΐς Homero Iliade ν. quod Hercules devicto Cerbero, populũ arborẽ ex Acherõte ſecum detulit, frondibus populneis coronatus: ad cujus exemplum certatores victores poſtmodum coronabantur. Farfarus Plauto, Populus alba Plinio & recentiorib. ſcriptoribus, excepto Trago, cui Populus alba ſecunda dicitur. Quędã ſterilis eſt, ut non floreat: quędã julos ſalignis ſimiles fert, quos uvas lanoſas aliqui appellant. Eſt autẽ duplex, alia majorib. alia minoribus foliis, quare rectè in Lobelii Iconibus duæ proponuntur figuræ. II. Populus nigra, ἄιγειρος veteribus Græcis, Plinio Populus nigra, quem ſequuntur Herbarii, excepto Trago, qui populũ vulgarẽ & albam primã nominat. Hujus folia antecedunt germina, quæ oculi vulgo dicuntur, aliis Gemmæ populi, Dioſcorides videtur pilulas vocaſſe: ex quibus unguentũ populneũ (non ex albæ germinibus, ut aliqui volunt) officinæ ex Nicolao Myrepſio conficiunt, quæ colliguntur, quando julos producit. Quædã ante exortum foliorum floret, at fructum non fert, flos inſtar amenti, colore rubente aut candicante: quędã fructũ fert, ſeu julos, racematim compactos, multis rotundis & viridibus granis conſtantes (uva populi aliquibus) in quib. lanugo candida, in pappos avolans, cui pauca ſemina valde minuta adpenſa ſunt: Plinius Bryon ſeu Muſcũ eſſe vult. Fundit etiam reſinã hæc populus: ferunt & populi folia guttam, ex qua apes Propolim faciunt. III. Populus Lybica, quæ κερκὶς Theophraſto, Gaza alpinam, alii Lybicam vertunt, ſic Plinio Lybica, quod nomen reſervarunt ex recẽtiorib. Dod. Caſt. Lob. Thal. Lugd. & Taber. Populus nigra, Trago & Loni. Populi tertia ſpecies, Cord. in Dioſc. Populo nigræ ſimilis in alpibus, Cæſ. Tremula latinis, quòd ſemper ferè folia tremant. Hujus juli cæteris longiores, coloris ex cinereo fuſci. Eſt & Populus America, de qua Adverſaria & Lobelus, nomine populi novi orbis & populi Americæ Lugd. & Taber. de hac in noſtra hiſtoria.

V. ALNUS HIRSUTA.

Alnus.

IV. Alnus, quòd amne alatur, κλήθρα Theophraſto: Amedanus Creſcentio: Herbariis Alnus: julos longos, Betulis ſimiles, fuſci coloris pro flore emittit, qui non decidunt ut in Fago, ſed coguntur in formam olivarum, hic fructus Alni eſt durus, viridis ex plurimis ſquamis compactus, in quibus ſemen colore in nigrum fuſco, licet Plinius neq; fructum neque ſemen Alnum ferre, & Theophraſtus ſterilem dixerit, fortè Ariſtotelis moti ſententia, qui inter naturæ miracula retulit, quòd Alni in ſola Creta non ſint ſteriles: aſt notare convenit, Theophraſtum aliquando ſteriles vocare eas quæ fructum non conſpicuum, aut inutilem ferunt. Genera duo apud nos habentur, glabra & hirſuta. Glabra alia & glutinoſa, quæ foliorum forma variat, altera folio rotundo, altera folio oblongo, prior ea eſt, quæ ab Herbariis deſcripta, quam Alnum rotundifoliam glutinoſam appellamus, ex cujus ligno pali in aqua, ædificiorum fundamentis ſubacti lapideſcunt. Altera Alnus eſt folio oblongo, quam locis aquoſis inter Mutetam & Monchenſteinum Baſilienſis ditionis obſervavimus.

Quæ verò hirſuta eſt, arbor eſt minor vulgari alno foliis longioribus, acuminatioribus & majoribus per ambitum inciſuris, ſubnigris: quæ ſuperne glutinoſa non ſunt, ſed mollia ob exiguam, vixque conſpicuam lanuginem, quæ

aversa parte copiosior, cujus nomine subcinereus eorum color, qua etiam pediculi vestiuntur, julos obtinet vulgari breviores, qui conglobati fructum non ita rotundum, sed oblongum constituunt. Reperitur apud nos infra pagum Hüningen ad Rhenum. VI. Betula σημύδα Theophrasto, Betulla Plinio, Betula Trago (qui papyri speciem veterum censet) Dod. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Tab. populo albæ similis in Alpibus, Cæsalp. Hæc suis julis vere floret, in quibus semen continetur: duplici cortice est, quorum interior tenuis, candidus chartæ instar, cui veteres, ante repertum usum chartæ, opera sua inscribebant.

Betula.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIV.

MAcer ex Barbaria advehitur, cortex flavescens, crassus, gustu perquàm adstringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alvi fluxiones bibitur.

Maceris & Macis discrimẽ.

NUnquid officinarum Macis, quæ myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat, Macer qui ex Barbaria advehitur, est cortex crassus, flavescens, & gustu perquam adstringens: manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu fervens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quod dixerit Plinius lib. 12. cap. 8. Macis ex India advehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignoravit Serapio: nam postquam tradidisset ex auctoritate Isach, macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, sive corium. Quod cum compertum haberet Avicenna, de utroq; seorsum tractavit, & Macim odoratæ nucis involucrum ad caput 456. relegavit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis convehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoq; advectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in viribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India convehitur, gustu multum acerbo, cum levicula quadam acrimonia odorata, jucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata sive odorata, quæ ex India convehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci: namq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leviuscula acrimonia, quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum vellicat: odorem jucundum perfundit, & leviusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, vel fortasse plus calidi, & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, vel in principio tertii. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula verò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd Macer à Dioscoride & Galeno descriptus, hoc ævo ad nos non advehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quamvis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment, nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno nec Plinio, quòd dixerint ex India advehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomæus est auctor) quædam in Indo fluvio insula, vel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile comportabatur macer: vel quod afferatur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proveniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Machir appellatur: Arabibus. Thalusar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muschaten Blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorum opinio falsa.

Nomina.

Macer Græcorum veterum, ut & Plinii non est id, quod Macis officinæ vocant, sed cortex radicis arboris Maceris, ut monet Plinius: à Costa, arborem Ulmo majorem in provincia Malabar provenientem, cujus arboris cortex in usu sit, descripsit & iconem adjecit: ex quo Lugdunensis historia in appendice, quæ loca lector consulat, cùm alibi hac de re acturi simus. Macis verò, quod recentioribus Græcis μάκις, nucis moscatæ medium operimentum est, Græcis veteribus incognitum: Avicennæ ut & Serapioni notum utrumque, illud nomine Talisafar: hoc nucis moscatæ involucro.

Macer & Macis differũt.

Πτελέα. ULMUS. CAP. XCV.

ULmi & folia, & cortex, & *a* rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo *b* magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit: fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foveantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemq; splendidioré præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

a ἀκρέμονες. *b* μᾶλλον δ' ὁ φλοιός. habet exempl. & ita Catacuz. Sed rectius vertisse videtur Ruellius.

TAmetsi Ulmus notissima omnibus ferè sit arbor, non tamen ob hoc ejus historiam silentio involvendam putavimus. Ulmi itaq; duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa verò auctior. Folium habet individuum, leviter circumserratum oblongumq;, crispum, scabrumq;. Folliculos profert multos, non parvos, subrotundos, ac crispos

by Google

I. ULMUS.

II. CARPINUS.

III. CARPINI & ULMI flores.

ac crispos humani scroti effigie, in quibus liquor concluditur lentus ac clarus, una cum culicibus compluribus, ut in Terebinthi & lentisci corniculis. Ligni materies nervosa, tenax robustaq; deformis tamen: Montana julos siliquas profert, & deinde semē, quod samaram vocant. Cortex illi superius asper, crustosusq;, & inæqualis: sed interior, qui lignum ambit, contrario modo se habet, siquidem lentus, & lori modo flexilis habetur. Ideoq; Ulmus, dicebat Theophrastus lib. 3. cap. 14. de plantarum historia, duobus distinguitur generibus: cujus altera montana, quam Græci ὀρειπτελέαν vocant: altera campestris, ulmus propriè vocata: fruticosior hæc, illa verò auctior: folium individuum, leviter circumserratum, oblongius quam pyro scabrum, non læve. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flava, robusta, nervosa, deformis, ut quæ tota cor sit. Utuntur ea ad fores lautiores: viridis facilè caditur, sicca difficile: sterilis deniq; putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea, cachryes peculiares gerit autumno multas, minutas, nigras: cæteris verò temporibus quid ferat, minus animadversum est: hactenus Theophr. Plinius verò quatuor ulmi genera statuit lib. 16. c. 17. his verbis. Inter has, atq; frugiferas materie vitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo ejus genera novere, montosam, quæ sit amplior: campestrem, quæ fruticosa: Italia attineas vocat, excelsissimas: & ex iis siccanas illis præfert, quæ non sunt rigua: alterum genus Gallicas: tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore: quartum sylvestre. Attineæ non ferunt samaram, ita vocatur ulmi semen. omnesq; è radicum plantis proveniunt, reliquæ verò semine: hæc Plinius, qui tamen una cum Theophr. errasse deprehenditur, quod hic ulmum cujusvis generis sterilem esse scripserit, ille autem quod attineam sic Italis appellatam, semen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophr. præter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinii authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam semine provenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib. 5. cap. 6. cùm inquit: Ulmorum duo esse genera convenit, Gallicum, & vernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samarā (quod est semen ejus arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisq; & sterilis videtur, seminibus inter frondē, quam prima germinatione edit, latentib. Itaq; nemo jam serit ex samara, sed ex sobolib. Est autem ulmus longè latior, & procerior, quàm nostras frondemq; jucūdiorem bubus præbet. Ulmo foliis ferè adsimilis planta est, quam Itali passim CARPINUM vocant, omnibus notissima

crescit

[Theoph. de Ulmo.]

[Plinio Ulmi quatuor genera.]

[Theoph. & Plinii error.]

[Columellæ duo genera.]

[Carpini consideratio, & historia.]

crescit hæc passim omnibus ferè in sylvis inter quercus, & cæteras sylvestres arbores foliis (ut diximus) Ulmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicante, modicè scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos umbratilesq́ue. Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quædam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaq́ue racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat: & inter hos parva quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, aut paulò majora, in quibus semen concluditur: radicibus nititur firmis, crassisq́ue: ligni materies alba, solida, tenaxq́ue, è qua juga boum villici in Italia parant. Qualitates atq́ue vires, nemo est (quod sciverim viderimq́ue) qui describat.

Carpinus Plinii & Theoph. *Cæterùm an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophr. & Plinius scripsere, non parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem utriq́ue ζυγία, quam Plinius Carpinũ interpretatur, Aceris genus est, à qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua iidem scripserunt authores, cùm enim illorũ neuter Acerem (quod viderim legerimq́ue) descripserit, quemadmodũ nec Carpinũ, non habeo sanè quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flava, crispaq́ue, cortex verò paulo scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quàm Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra carpinus alba constat materie, minimè crispa, cortice Tiliæ haud scabriore, Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in utraq́ue cinereus habeatur, aut subalbicans. Ad hæc Theophrasto Carpinus rara inventu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra verò contrà sylvis ferè omnibus, montibusq́ue communis, & numerosa habetur, & raro humectus reperitur locis: verùm in hoc tantum convenire videntur, quod è nostrate quoq́ue juga parentur. Atq́ue ita tot aliis repugnantibus notis, affirmaverim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, eandem esse arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dissolvat: dixi sententiam meam, esto quoq́ue aliorum judicium. sed hactenus de Carpino.*

Ulmi facultates ex Plinio. *Ulmi autem facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis utiq́ue interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ alvum purgat, pituitasq́ue, & aquas privatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma: & vulneribus, ambustisq́ue, decocto fovere prodest. Humor in folliculis arboris hujus nascens cuti nitorem inducit, faciemq́ue gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntq́ue per fistulas: idem præstante tiliæ cortice. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq́ue è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq́ue continet. Hæc Plinii verba de ulmi facultatibus l. 24. c. 8.*

Humor ex folliculis ad enteroceles. *Cæterùm humor in folliculis ulmi contentus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia sive linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ superimponantur, atq́ue ibi sub femorali, quod Itali vulgo brachiere appellant, subligentur, & constringantur. Idem liquor vitreo vase exceptus sepelitur in terra, aut fimo equino calido, vigintiquinq́ue diebus, ore diligenter obturato, & collocato vasis fundo super salis communis strato: fit enim hoc tempore ut fæx subsidat, & liquor clarissimus supernatet. Is ad vulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, ut dictu mirum sit, quàm bellè celeriterq́ue id præstet, si cum spleniis, aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & nervorum convulsiones resolvit, si in fotus, vel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos jugi attritus in collo boum excitavit. Interiores Ulmi radices si diu decoquantur, & juri supernatans pinguedo colligatur, illinaturq́ue, ea sæpe locus glaber, à quo pili defluxerunt, brevi repullulabunt. Ejusdem cortex contusus, & muria usq́ue adeo subactus, ut malagmati similis fit, illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Ulmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex vino Cretico pota à jejunis purulentas tusses mirificè juvant, ut Marcellus est author.*

Ulmi vires ex Galeno. *Ulmi meminit Galenus lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Ulmi foliis quandoq́ue recens vulnus glutinavimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaq́ue cum aceto & lepram sanat. Porrò viridis etiamnum ac recens, si vulneribus vinculi vice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem vim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, sive callo inducto opus habent.*

Nomina. *Hujus arboris nomen Græcum est πτελέα: Latinum, Ulmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Ulmen/ Rustholtz/ Lindbast/ Ilffenholtz: Hispanicum, Ulmo: Gallicum, Orme: Bohemicum, Gilm. At Carpinus Græcis ζυγία vocatur: Italis, Carpino.*

Ulmus nostra vulgaris, Ulmus est Dioscoridis, Ulmi alterũ genus Theophrasto, Ulmus vernacula Columellæ: Herbarii Ulmum vocant. Quod si Ulmus, Aprili aut Majo Mense pluviis, subitoq; calore solis insequente infestetur, ipsius folia corrugantur protinus, & vesicę seu folliculi, scroti hominis figura generantur, quibus includitur humor, initio lentus, mox solis vi in gummi concrescens, quod Gummi ulmi

Gummi Ulmi. recentioribus ex Theophrasto, quod dum siccatur, vermiculi qui cnipes, culices & muliones appellãtur, evolant. Galenus 2. de cõp. med. secundùm genera 7. in Emplastro Melino quod Rustico adscribitur, recipit πτελέας τ' ἐν θυλακίοις drachmas XVI: ubi interpres vertit, ulmi in sacculis ex corio reconditi denarium pondo: verùm intelligendum Humoris Ulmi qui in folliculis continetur, ut, τῦ ὑγρῦ aut quid simile intelligatur: nam apud Paulum habetur ἐν τοῖς θυλακίοις ὑγρόν. Ita ut τὸ θυλάκιον apud Galenũ & Paulum, idem sit quod κωρυκὸς Theophrasto, & φύσα Dioscoridi, id est, folliculus, utriculus, vesicula. De altero Ulmi genere & similibus, Deo adjuvante, in universali nostra historia, quam adornamus, verba facturi. II. Fagus Sepium C.B. quam Fraxino similem dixit Plinius: alii ad Ulmum, ad Fagum alii referunt: sunt qui Carpinum Plinii velint, quæ Aceris est species, alii Ostry seu Ostriam Theophrasti, quam aliquantum repræsentat: Dicitur Ornus Trago, Lon. Ulmi tertia species, Dod. gal. Ulmus atinia, Lugd. Fagus sepiũ, Ulmo magis cognata, Ges. hor. Carpinus Dod. obs. Tab. Cam. Carpinus alba, Cast. Betulus, Lob. icon. Fago similis altera, Cæs. Ostrya Cordi, Thalio. III. Figura addita Carpini & Ulmi flores & semina exprimit.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORUM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque veteribus caries congeritur, quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteisque imposita illinatur.

Cariei lignorũ consider. *NOn sanè prorsus negligenda est lignorum veterum, & contabefactorum caries, cum tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetq́ue, & eadem serpentia sistat: quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi vim possident. Quo fit, ut ligni Guajaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe*

quæ

quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat, sed & quæ cacoëthe dicuntur, quæq; Gallica peste contracta sunt: quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirifice medetur. Cæterùm non modo lignorum marcor sive caries in medicum usum venit, sed & VERMES in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro 30. cap 13. de his sic scriptum reliquit. Cossos qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia: nomas verò combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis, idem posteritatis memoria tradidit lib. 17. cap. 24. cùm inquit, Vermiculantur magis minusve quædam, omnes tamen ferè, idq; aves cavi corticis sono experiuntur. Jam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore sunt in cibo, cossos vocant: atq; etiam farina saginati hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis devoraverit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suavissimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus vermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodum cum voluptate a compluribus devorentur? Galenus cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset, lib. 8 simpl. med. sic de illa scripsit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps est adstrictionis simul & abstersionis, velut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida. Σαπρότης ξύλων *ita Græcè dicitur, quòd Latinè Lignorum marcor, sive caries: Arabicè, Nucharer veasab: Italicè, Tarlatura de legno: Germanicè,* Wurm-meel: *Hispanicè, Carcoma.*

Vermium lignorum usus in cibis.

Cicadæ in cibo.

Cariei vires ex Galeno.

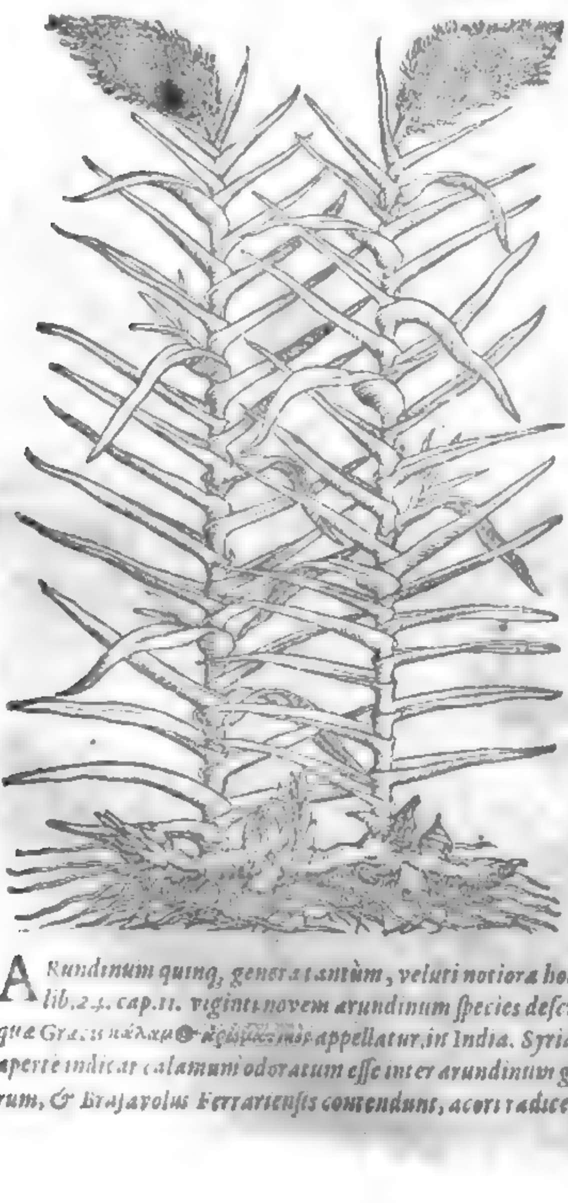
Vermes vetustos arborum truncos, & intempestivè cæsa, atque ædificiis nimia vetustate corrupta ligna arrodunt, ita ut e foraminibus pulvis farinæ similis, qui caries seu marcor lignorum dicitur, excidat. Quæ sanè secundum lignorum diversorum naturam variat. Quandoquidem vero caries lignorum maximè adstringendi & extergendi vi præditorum, ut est ulmus, humentia ulcera exsiccat & replet, ideò ulmi historiæ, arborum cariem subiungit.

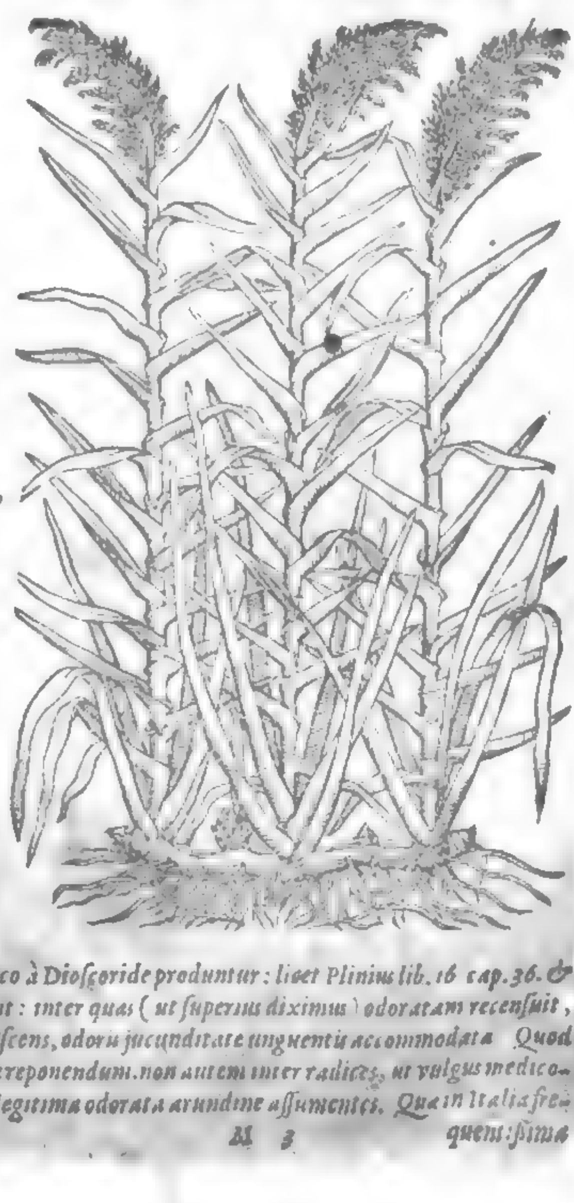
Κάλαμος. ARUNDO. CAP. XCVII.

IN Arundinum genere quædam nastos, id est, farctior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multū inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorū conscriptionem accōmodata. Alia crassa, concava, apud omnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab aliis donax appellatur. Alia phragmites, seu vallatoria, a gracilis, candicans, vulgò cognita: cujus trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosq; corpore extrahit: luxata, lumborumq; dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intraverit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

a Cat. ι. πυκνόφλοιος. i. aliquā. culum tenuus.

I. ARUNDO DOMESTICA. II. ARUNDO PALUSTRIS.

ARundinum quinq; genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. 16 cap. 36. & lib. 24. cap. 11. viginti novem arundinum species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recensuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς *appellatur, in India, Syriaq; nascens, odoris jucunditate unguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum esse inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut vulgus medicorum, & Brasavolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine assumentes. Quæ in Italia frequentissima*

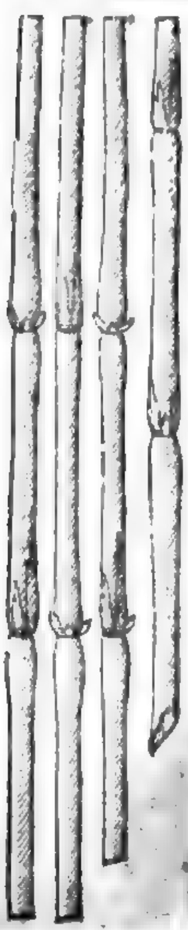
Arundinum cōsider. & histor.

quentiſſima in vinearum Arundinetis, uliginoſo præſertim ſolo, è radicum geniculis ſeritur ad vitium palos, ad decem cubitorum altitudinem adoleſcit, militaris haſtæ craſſitudine, robuſta, ac firma materie, inanis tamen intus, compactu per intervalla geniculis. Cortice veſtitur ſquamoſo, & qui facile auferatur, aſpero ac ſubalbicante. Folia illi ſunt longa, milij Indici æmula, ſed latiora, ac longiora, aſpera ubiq; ſuperficie, & acuta circumferentia: radix illi eſt alba, dura, tuberoſa, contortaq;, informis, ac geniculata, ut in Iride, ſed longè major, ac robuſtior. Secantur Arundines quot annis humotenus, ſectæq; illico regerminant, creſcuntq; anno toto ad priorem altitudinem, craſſitudinemq;. Illa, quæ naſtos dicitur, ſolida, fartaq;, quamvis gracilis & levis, in communem ſagittarum uſum à Syris accepta, non oritur, quod ſciam, in Italia, niſi naſcatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononienſi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc eſt, fœmina appellatur, cujus tantùm eſt uſus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita eſt. Namq; noſtra tempeſtate fiunt ejuſmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea ſcilicet ſpecie quam Dioſcorides vallatoriam nuncupat, qua noſtri in viridariis, ac hortis in topiariis extruendis utuntur, ac palos vitibus aptiſſimos efficiunt. Quòd autem vallatoria ſit hæc noſtra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit anſam Dioſcorides: quippe qui dicat, eam eſſe gracilem & candidam, cùm tamen communis noſtra ſit craſſior. Verùm cùm poſtea invenerim Theophraſtum ſcribentem l. 4. c. 12. de plantar. hiſtor. craſſiorem, firmioremq; illam arundinem eſſe, quæ vallatoria nominatur, facile ſum ad credendum inductus, hunc Dioſcoridis locum eſſe depravatum: eoq; magis, quòd ſeptis, palis, & topiariis operibus craſſæ ſunt tenuibus aptiores. Eſt autem arundo paluſtris calamo tenui, geniculato, lævibus internodiis, inani ac fragili, foliis longis, aſperis: & per ambitum acutis, paniculis in ſummitate comoſis, tactu mollibus, lævibusq;. Provenit ſponte in paludibus, lacubus, & cæteris ſtagnantibus aquis. Vires ſunt illi eædem quæ & cæteris generibus. Illa verò quæ ad ſcribendum uſurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, eſtq; omnibus notiſſima: veluti & ea, quæ Cypria vocatur, in paludibus naſcens, & apud amnes. Traditur à pluribus, rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem & filicem herbam inteſtinum eſſe odium: proinde arundinem vomeri alligatam filicem in agro deſtruere, ac enecare prodiderunt. At eo major arundini cum aſparagis intercedit amicitia: nam ſi ſerantur in arundinetis, inibi mirificè proveniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam aſſurgere molem, ut ſingula internodia navigiorum vicem præſtent per fluvios & lacus, ternos homines capiente alveo. At ſi plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophraſtum legat, qui longiori ſermone earum hiſtoriam literis memoriæq; mandavit. Pota arundinis radix urinã, & menſes ciet: eadem recens tuſa ſcorpionũ ictibus utiliter imponitur. Non deſunt impoſtores, qui Arundinum radices combuſtas pro ſpodio uſurpent. De arundine Galen. lib. 7 ſimp. med. hæc ſcripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis, aculeos & ſtipites ex alto extrahere quidam ſcripſere, ceu trahendi quædam vis ei ineſſet. Nos tamen ejus rei periculum non fecimus: verùm quantum guſtu liceat conjicere, abſtergentem facultatem poſſidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm folia ipſa abſtergentis ſunt facultatis. Cortex verò ejus combuſtus admodum tenuium partium & digerentis facultatis efficitur, adjunctum habens abſterſorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen deſiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem eſt ejus id quod anthelen vocant: nam ſi in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut avelli non poſſit, auditumq; vitiat: quamobrem ſæpiſſimè exſurdat. Arundo ſic Latina voce vocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Caſab: Italica, Canna: Germanica Rohr: *Hiſpanica, Cannas: Gallica, Cannes, ſive roſeau: Bohemica, Treſt. Arundo paluſtris Græcis κάλαμος ἰλεῖος: Italis, Cannella. & Cannuccia aquatica.*

(Marginal notes: Arund. ſativæ deſcrip. — Naſtos. — Vallatoria. — Scriptoria. — Arundinis, & filicis odium: cum aſparago amicitia. — Arundinis vires ex Gal. — Nomina.)

Arundo κάλαμος, παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι etymologicè dicitur, quæ odorata, (de qua ſuperius) & inodora, cujus genera quinque agnovit Dioſc. at Theoph. 4. hiſt. 12. duo ſumma conſtituit genera [illegible] αὐλητικὸν ἢ τὸν ἕτερον, inde in plures ſpecies ſubdiviſit. Plin. etſi l. 16. c. 36. plures differentias agnoverit, attamen l. 24. c. 11. viginti novem genera ſe demonſtraſſe expreſsè monet: in phytopinace noſtro duodecim Arundinis genera recenſuimus, ſed de commentatoris arundinibus.

III. Arundo ſcriptoria.

I. Papyrus Nilotica.

I. Arundo ſativa, quæ Donax Dioſcoridi C.B. Arundo Cypria & ſexta. Dod. gal. Arundo magna, Geſ. hor. Arundo donax ſativa ſive Cypria, Lob. Arundo domeſtica, Caſt. Lugd. Tab. Calamus ſive harundo craſſa, Cæſ. Arundo Italica major, Cam. II. Arundo vulgaris quæ phragmites Dioſco. C.B. Arundo, Trag. Geſ. Lon. Harundo vallatoria, Dod. gal. Lugd. (qui figuram habet Dodonæi & alteram Matthioli) Thal. Harundo phragmites, Dod. Arundo paluſtris & Canna ſepiaria, Tab. Calamus vallatoria, Lob. Calamus ſive arundo alia gracilis, Cæſ. III. Arundo ſcriptoria συριγγίας Dioſc. C. B. Syringias fiſtularia, arundo tertia, Dod. gal. Fiſtula vel ſyringa. Lobel. Canna fiſtularis, Tab.

πάπυρος. PAPYRUS. CAP. XCVIII.

PAPYRUS, quā chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas

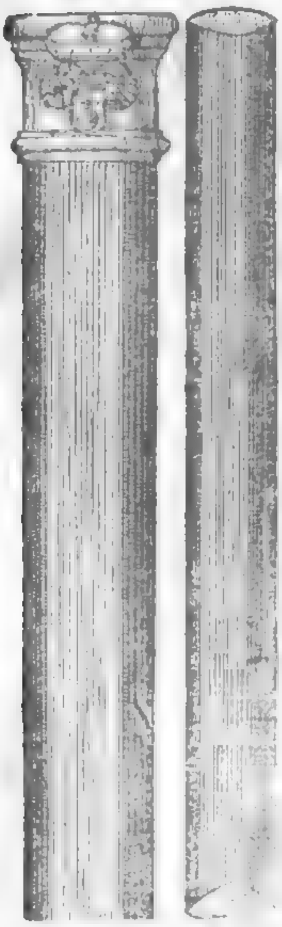
laxandas fiſtulas: madefacta lino involvitur, uſq; dũ inaruerit: cõſtricta enim atq; immiſſa in hiatũ humore cõpletur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaq; Aegyptii eã mandũt, ſuccũ tantũ devorantes, & manſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno utuntur. Crematę papyri cinis depaſcentia ulcera cùm omnium partium, tũ oris maximè, cohibet: verũ melius id cõbuſta charta præſtat.

Papyri conſider. ex Theophraſt. & Plinio.

QUalis Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib. 3. cap. 9. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 13. cap. 11.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantum prope Nilum fluvium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ evagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu ejus alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro navigia texunt: & e libro vela, tegeteſq; necnon & veſtem etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum decoctumq;, ſuccum tantùm devorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem charta: & tamen adhuc malunt Parthi literas veſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diviſæ acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. Hæc Plinius: qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis. Poſt hanc papyrum eſt, extremumq; ejus ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſverſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ atq; inter ſe junguntur, proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm vicenæ. magna in latitudine earum differentia 13. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Papyri conficiẽdi ratio.

II. ARUNDO maxima.

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia laviaq; illa folia e juncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis divi Thomæ, Braſilii, & Mederæ, ad nos convehuntur, ſacchareis ut vocant panibus inde delatis circumvoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus a clariſſimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq; Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clariſſimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuiſſimis his foliis pro papyro paſſim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, e quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quod hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud verò tale a natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum retinens nomen, etiamnum Papyrus apud pleroſq; dicitur. Credidere nonnulli, veram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas vocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prælati vulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, vel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm hujuſce rei certam cognitionem adhuc aſſequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non venit, at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, vinove macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hic quidem eſt ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, velut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quam papyri: hæc Galenus. Cæterum animadvertendum eſt, quod noſtri uſus charta, quæ ex veteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quonam modo parari poſſit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utiliſſimum: itemq; paſtillus Fauſtini a Paulo lib. 7. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis: Papiro.

Papyri quoddã genus.

Indica arundo.

Papyri vires ex Galen.

Papyri iconem ex Lobelo adiecimus, quæ Dioſcoridis & Theophraſti eſſe videtur, & Papyrus Cæſalp. & Alpino dicitur, Papyrus Nilotica, Adu. Lob. & Tab. Papyrus Aegyptia, Lugdu. Quemadmodum apud veteres χάρτης charta ex papyro fiebat, & chartæ papyriq; vox non eadem erat, qua ad ſcriptionem utebãtur, cujus multa genera Plinius propoſuit, ſic charta noſtra ex attritis linteaminibus parata, eadem tamen eſt chartę & papyri vox. Aſt quemadmodũ veteres & aliis rebus ad ſcriptionẽ uſi ſunt, ut Betulę Tiliæq; corticibus: ſic recentiores varia habent: Sic Carolus Clu. Papyri ex Jacca meminit, liber eſt arboris tenuiſſimę membranę inſtar candidus, quo ut Papyro ſcriptura excipi poteſt: ſic Scaliger exerc. 158. Palmeta humilia recenſet, & foliorum pro chartis uſum ſcribit: ſic Oviedus li. 8. cap. 13. & 14. Guajabara ſcribit Hiſpanis in inſula Hiſpaniola papyri uſum præbere & atramenti. Idẽ & Copey in Hiſpaniola folio duplo majore & craſſiore refert, quibus pro chartis luſoriis Hiſpani utebantur. Nicolaus Coſtinus in ſuo itinerario arboris meminit, cujus folia tenuia longitudinem & latitudinem ſex brachiorũ æquant, quibus chartę vice utantur, & folio extenſo, tres quatuorve ita operiantur, ut pluvias nõ metuant. Tandem Lugd. hiſt. lib. 18. cap. 86. Tal vocat arborem in provincia Mangi, folio grandi, quod chartæ uſum præbeat in tota India, fructu magno Napy ſimili. II. Meminit Commentator Indicæ arundinis, cujus figuram adjecimus, quam Arundinem maximam vocamus, Naſtos Dioſcoridis & Toxicam Theophraſti cenſemus. Harundo prima Dioſc. Dod. Naſtos vel farcta, Lob. Naſtos tertia, Tabernæmontani.

Papyrus ex Jacca, Guaiabara, Copey.

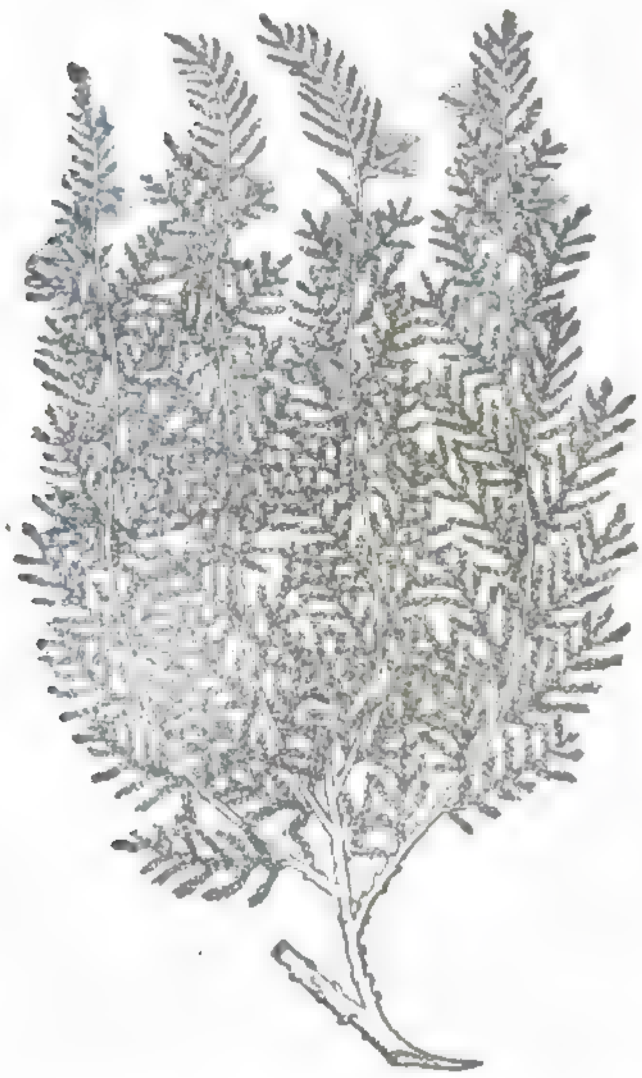
Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

Oribaſſius non habet.

MYrica, ſeu tamarix, [arbor vulgo cognita] eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaq; alteram gignunt mitiorem, ſylveſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo convenienter utimur vice gallæ in medicaminibus oculorũ, oriſq;. Datur cruētę excreationi in potu, & cœliacis, & con-

& contra profluvia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morsus: illitus tumores inhibet. Cortex in eosdem usus adhibetur. Decoctum foliorum cum vino potum, lienem absumit: ad dolorem dentium in collutionibus salutare, & mulieribus fluxione vulvæ opportunis in desessionibus: phthiriasi lendibusq; circumfusum prodest. Abundantiam fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

I. MYRICA. II. TAMARIX NARBONENSIS.

Myricæ consider. *Urbana Myrica, quod sciam, nascitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam viridariis mitior reddita, non alia est, quàm sylvestris, in locos mitiores translata, quæ folia habet Sabinæ bacciferæ similia, tenuiora tamen, ac magis virentia, fructum quasi florem ferens compage muscosum. Cujus rei certo sunt indicio fructus & flores, quos omnino sylvestribus similes profert, non autem gallæ modo ut domestica. Umbra arboris insigni proceritate sæpe per æstatem Romæ me oblectatum fuisse recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus: quæ etsi domestica haberetur ab omnibus, florem tamen & fructum ferebat sylvestri similem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioscoridem, quippe qui dicat tantum nasci Myricam apud paludes, ac resides aquas, cum oppositum sanè eveniat in Italia. Quod me sæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco depravatum esse, aut in Græcia secus, quàm in Italia myricam proximè stagna ac paludes oriri. Tamaricis fruticem, qui fructum quasi florem profert compage muscosum πανακαρπέα θάμνον Nicander in theriacis celebrat, tanquam divinam, & omnibus modis colendam plantam ad serpentium morsus, hisce Carminibus.*

> Καὶ μυρίκης λάζεο νέον πανακαρπέα θάμνον,
> Μάντιν ἐνὶ ζωοῖσι γεράσμιον ᾗ ἐν Ἀπόλλων
> Μαντοσύνας Κοροπαῖος ἐθήκατο, καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Myricæ medicinæ. *E myricæ trunco alvei excavantur (ut Columella scribit) aquaq; replentur, ut subinde postea bibant sues: nam hoc potu à splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maximè torquentur, dum, quæ eorum est pabuli insatiabilis aviditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami concisi, ex aceto illiti lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alvi fluxiones. Fructus potui datus confert vipereis morsibus. Elephantiasim ex lienis vitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum passis uvis epotum sanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod se vidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id non incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guajaco forsitan lino non absimile. Myricæ radices, pro odorata casia venditabant impostores, sed postquam fraus à peritis medicæ materiæ viris deprehensa est, ejus in officinis usus penitus exolevit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit.* *Myricæ vires ex Galeno.* *Myrica abstergentis est ac incidentis facultatis, absq; perspicua desiccatione: habet verò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates facultatesq; admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut vino sive radice, sive foliis, sive extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas evidens est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ ejus multa partium tenuitas, atq; vis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur, in eisdem, & cortice. Porrò Myricæ combustæ cinis*

admodum

admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi. Μυρίκη arbor ita Græcè vocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarſa, ſeu Carſa: Italicè, Tamarigio. Germanicè, Tamariſcken, aut Porſt: Hiſpanicè, Tamargueria, & Tamaritz: Gallicè, Tamariſc.

Nomina.

Myrica Dioſcoridi, Theophraſto & Galeno: Tamarix Corinthiis Hermolao teſte, & quibuſdam Amarix, quæ duum generum, ſativa Ægyptia, quæ arbor eſt: & ſylveſtris, quæ frutex eſt lignoſus: Hujus duplex genus in Germania, alterũ ſolidiore ligno, medulla exili, & foliis tenuioribus, circa Rhenum: alterũ ampliore medulla, foliis latiuſculis, ligno non uſq; adeò ſolido quæ in Danubii ripis frequens. Rurſus differt Narbonenſis à Germanica, illa exiguos habet floſculos, non papposos ſed rotundos, ex albo puniceantes, & acinulis ſubſilientibus à vermiculo intus orto agitatos. Hæc verò flores habet tomentoſos & papposos purpureos, qui unà cum ſemine diffluunt. Narbonenſi ſimilis ea quæ in Lio Venetorum inſula creſcit. I. Tamariſ. Germanica C.B. Lob. & Lug. Tamariſ. Brun. Lon. Tamarix. Dod. Tab. Fuch. cui & Tamarix ſylu. fœmina. Tamariſcus fæmina, Cord. hiſt. Tamarix humilis, Cord. in Dioſc. Myrica, Trag. Lac. Geſ. hort. Myrica humilis, Dod. gal. Myrica altera in Germania, Cam. Myricæ ſylveſtri ſecundæ ſimilis, Cluſ. Hiſp. & Myricę Pannonicæ ſimilis, Cluſ. Pan. II. Tamariſcus Narbonenſis C.B. & Lob. Tamarix Narbonenſis, Lugd. Tab. Tamariſci ſylv. Alpino, Myrica circa Monſpelium, Geſ. hort. Myrica ſylv. prima, Cluſ. Hiſp. Myrica ſive Tamariſcus gallica Cam. Myrica, Cæſalp.

Tamaricis genera. De Ægyptia in hiſtoria noſtra.

Ἐρείκη ERICA. CAP. C.

I. ERICA PRIMA.

ERica fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor, cujus flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quam coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

ERica ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus adſcribitur. Hæc (ut plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret, quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter ſylveſtres ſtirpes floreat. Quæ de Erica Dioſcorides prodidit, Nicander habet in theriacis dum Ericam perpetuò virentem apes depaſci ait, & ſerpentium ictibus adverſari commemorat his verſibus.

Ericæ conſider.

> Λάζεο δ' ἀειθαλέος ἀφάρτε νέφυλλον ἐρείκης.
> Ἣν τε μελισσαῖος [illegible] ὑλαμὸς ἔργων.

Plinius lib. 24. cap. 9. Ericam deſcribens inquit, Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc adverſari ſerpentibus tradunt: hæc Plinii verba. Verùm non ob id facile fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cujus hic figuram appinximus, nil aliud quam Ericam deſignare videatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore roris marini, foliis ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſſimilat: vere primo & autumno floreſcens, quod hujus fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd hujuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & ultima ſylveſtrium, quæ floreat, ſed quòd etiam diutius floribus quam plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem uſq;. Unde mel, quod ex iis apes faciunt, ericeum (ut Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod convehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſylvis. Præterea cùm lib. 3. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus vocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinavit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temere factum putavi, pro legitima erica hujus effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſſima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Divo Andrea (ita appellatur vicus) ad Vipacum fluvium itur: incolæ vernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruriá longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſſimæ ad mundandas ædes, & ob id vulgò hæc planta propriè vocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cujus etiam hic imaginem exhibemus, ut quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, veram referat, miſit ad me Gabriel Fallopius Mutinenſis Medicus ſingularis ingenii & eruditionis, dum Patavii honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Ramos edit tenues, foliis alterius longioribus acutioribusq;, anguſtis ac numeroſioribus, quibus circumquaq; ramuli ſtipantur. Flores edit parvos rubenteſq;. Naſcitur arido ſolo, & in collibus apricis & montibus non valdè excelſis. An Erica ſit legitima hæc planta, aliorum judicio relinquo. Eſt & planta in montibus naſcens, qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, & à quorum fontibus Albis fluvius originem ducit, humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè vulgaris Ericæ, quæ baccas edit purpureas in purpura nigricantes, Juniperinis haud minores, ſed molliore pulpa, lenta, & colore ſubvireſcente ut in pruno. Ramis eſt lignoſis, ex atro ruſeſcentibus, flexibilibus, obſequioſiſq;, flores videre non licuit, ſed ipſam tantùm bacciferam menſe Auguſto. De qualitatibus & viribus, quid certi dicam, non habeo. Hanc Ericã bacciferam appellandam duximus: quam unà cum altera à Fallopio mihi miſſam libenter depingi curavimus, atq; in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, judices conſtituamus: quorum ſanè judicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidẽ quantum labore atq; induſtria conſequi poſſumus, non gravamur prodeſſe. Ericam paucis perſtrin-

Mel ericeum. Scopa. Erica altera. Erica baccifera.

II. ERICA SECUNDA.

III. ERICA BACCIFERA.

Ericæ facultates ex Gal: Contra calculū.

perstrinxit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore ejus potissimum, ac foliis utendum: hæc Galen. Cæterùm aqua, in qua vulgaris Erica, folia ejus & flores, decocta sit, sumpta tepida tam manè quàm vesperi triginta dies, quinq; unciarum pondere tribus horis ante cibum, valet ad vesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm fælicius succedit, si post id tempus malè affecti in balneum decoctionis ejusdem plantæ ingredi, atq; inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq; pluries repetendum est. Equidem novi aliquos, qui servata recta victus ratione, hoc tantum potu vesicæ calculum in minimas partes comminutum ejecerunt. Florum decoctum potum lumborum & ventris doloribus succurrit: foliorum succus oculorum imbecillitatem sanat, si guttatim instilletur. Plantа hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden / Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere Gallis.

Nomina.

Ericæ, quæ Tetralix Atheniensibus, Plinio auctore, Sisara Varroni, duo summa sunt genera: altera Myricæ similis, sed minor: altera Coridis folio, ut ex Dioscoride colligitur: Siquidem capite de Cori, corin Ericæ dixerit folio. Hujus multæ sunt species magnitudine foliorum, & florum forma coloreq; inter se differentes, cujus nomine Clusius historia Hispanica novem species: Pannonica verò historia alias etiam proposuit, qua de re suo loco. I: Quam Ericam folio Tamarisci vocamus, Erica est Dioscoridis, Erice Fuch. Erica, Dodo. gal. Cord. in Diosc. Lonic. Cast. Tab. Erica vulgaris, Thal. Erica folio myricæ, Lob. Clus. Hisp. Erica prior, Dodo. Erica prima, Matth. Lugd. Erica vulgaris purpurea, Trago. Variat floris colore purpureo & candido: hæc etiam foliis tomentosis & incanis, flore dilutiore, monente Clusio, in Anglia reperitur. II. Erica secunda, altera Clus. hisp. Erica Juniperifolia densè fruticans Narbonensis, Lob. Erica altera, Matth. Lugd. Cast. Taber. III. Erica baccifera Matthioli, Clus. Hisp. Lugd. Thal. Erica prima vel Erica baccifera, Clus. Panno.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

ACacalis fructus est nascentis in Ægypto fruticis *a* seminis myricæ quadantenus similis. Cujus aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conveniunt.

a Meum exempl. ἐοικὼς κατὰ τὶ τῷ μυρίκης καρπῷ, id est, quadantenus similis est myricæ fructui.

ACacalim Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate convehi non equidem arbitror, quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNUS. CAP. CII.

RHamnus fruticat in sepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ spinæ modum: foliis parvis oblongis, subpinguibus: teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusq; foliis constat & quadantenus rubentibus: cujus rami quinum ferè cubitorum longitudinem implent, spinosiores quidem, sed infirmioribus, minusq; rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari specie, verticillo similem. Omnium folia igni sacro, & serpentibus ulceribus efficaciter illinuntur. Fama est ramos hujus valvis, fenestrisve impositos, veneficia depellere.

Et aculeos, non legit Orib.

I. RHAM-

I. RHAMNUS PRIMUS.

II. RHAMNUS SECUNDUS.

III. RHAMNUS GERMAnicus.

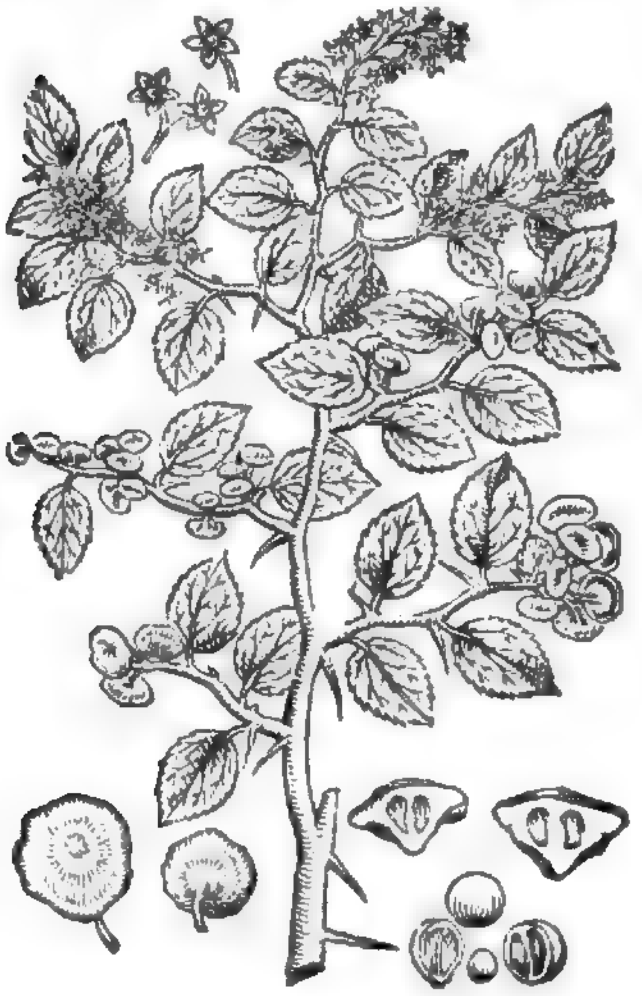

Rhamnorum conſideratio & hiſtoria.

RHamni tria genera facit Dioſcorides, ac etiam eum ſecutus Oribaſius. Primum, & tertium ubiq; in Hetruria fruticant. Illud privatim in ſepibus & frutetis naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis hujuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia, tenuia: corticem habet album, lævemq;, baccas rubentes, piſi magnitudine, cortice albo & tenui. Secundus primo candidior eſt: foliis ſalicis, averſa parte candidis, virgis aculeatis albicantibus, & rubentibus inter folia baccis. Tertium quod nigrius eſt (ut etiam Dioſcorides inquit) quinum ferme cubitorum altitudine attollitur, cæteris ſpinoſius, infirmioribus aculeis, aliis longis & rectis, aliis ut Rubi incurvis, lævi cortice obductis fulvo colore: foliis latioribus, ſolidioribus, nervoſioribusq;: nigrioribus, quadantenus ad ruborem vergentibus, floribus muſcoſis, ſubcroceis, fructu tenui lato candido folliculari ſpecie, rotundo, verticillo non abſimili: in cujus medio nucleus eſt durus ac rotundus, ciceris ferè magnitudine, in quo ſemen concluditur, lentis inſtar compreſſum, rubro cortice & alba intus medulla. Naſcitur in maritimis, in campeſtribus, & locis incultis. Secundum verò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſſ. medicus Lucas Ghinus, cujus etiam hic effigiem damus. Verùm non deſunt recentiores quidam rei plantariæ ſtudioſi, qui cenſent tertium Rhamni genus, Dioſcoridi eſſe adulterinum, quòd (ut ipſi ajunt) in fructus deſcriptione non deſit contradictio. Namq; ipſi ita legunt: καρπὸν δὲ πλατὺν λευκὸν, λεπτὸν ὡς θυλακώδη, ὁμοιὸν ἀσφοδέλῳ. Id eſt: Fructum edit latum, candidum, tenuem veluti folliculum Aſphodelo ſimilem: quæ comparatio adeo abſurda videtur (ut illi contendunt) ut nihil prorſus Dioſcoridis lectionem reſipiat, quippe quòd Aſphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi ſpeciem, nec latus aliqua ex parte videatur, nec tenuis, nec candidus, ſed viridis & globuli inſtar rotundus. Quæ fortaſſe argumenta poſſent facilè nonnullos in eorum trahere ſententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribaſius qui plantarum hiſtorias perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, non legit ὁμοιὸν ἀσφοδέλῳ, ſed ὁμοιὸν σφονδύλῳ, ut etiam legit antiquus Dioſcoridis codex, cujuſmodi exemplar habuiſſe Ruellium haud ambigo, quippe qui verterit: Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, verticillo ſimilem, quo ſcilicet utuntur in fuſis mulieres. Quæ quidē notæ in 3. Rhamni fructu manifeſtò deprehenduntur. Fideliores codices habuere quoq; Marcel. Virg. &

Dioſcoridis locus reſtitutus.

IV. RHAMNUS TERTIUS.

V. SPINA INFECTORIA.

Virg. & Cornarius: quippe qui una cum Ruellio verterunt verticillo similem: atq; eorum impugnaverunt opinionem qui depravata lectione decepti, antea longè à scopo aberraverant. Notæ enim, quibus Rhamni fructum describit Dioscorides, ad fusorum verticillos manifeste pertinent, quorum figura, authore Theophrasto, natura pluribus plantis semina dedit. Hos itaq; qui tertium Rhamnum Dioscoridi adimunt, nullam aliam ob causam id moliri crediderim, quam ut hoc Rhamni tertium genus, Dioscoridi legitimum Paliurum confingerent. Sed hallucinari eos, vel potius eorum fallaciam à nobis deprehensam, is facilè conjiciet, qui apud Theophrastum lib. 3. c. 17. de hist. plantar. legerit paliurum ἐν λοβῷ proferre semen, id est in siliqua prælonga fabæ instar, non autem in fructu rotundo, ac verticillato, qui non vere folliculus sit, sed follicularem quandam referat speciem, & ut propriè Dioscorides inquit θυλακώδης. Græcis enim scriptoribus λοβὸς longam, vel oblongã siliquam in plantis designat, Suida & Phavorino testibus, ut fabæ folliculi sunt, & Terebinthi cornicula, non autem rotundum fructum verticilli faciem referentem. Quod verò Paliuri fructus sive folliculus oblongus sit, id quidem manifestò testatur idem Theophrastus lib. 3 cap. 2. de plant. hist. de Acere scribens. Ibi enim Acerem fructum ferre ait oblongum, Paliuro similem. Obstat præterea ne tertium hoc Rhamni genus Paliurum esse possit, ipsum quoq; semen, quod non ἐν λοβῷ, sed in duro, ac rotundo concluditur ossiculo, in ipsius verticilli centro latescente, fungosa quadam pulpa exterius obducto, triplici intus cavitate diviso, ubi semen ipsum se continet, ac latitat lentis instar compressum, rufa ac levi cuticula contectum, alba dulciq; intus medulla, non autem fuliginosum, & pingue, ut de Paliuri semine scribit Dioscorides. Quæ omnia maximo sunt argumento, falli proculdubio, qui putant hoc tertium Rhamni genus Dioscoridi adulterinum esse, & plantam, quam nos tertium Rhamnum esse non dubitamus, Paliurum esse contendunt. Cæterùm Ruellium deceptum esse crediderim, quippe qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quam nos vulgari sermone SPINO *merlo, Longobardi Venetiq; Spin cervino, Forojulienses vero Spin guerzo appellant. Hæc enim arbuscula est non magna, foliis latis, pyri quadantenus modo brevioribus & angustioribus. Ramos fundit numerosos, quorum fastigium in aculeum desinit: fructu copioso ligustri effigie baccarum instar, quæ primũ virides, & per maturitatem nigræ spectantur, cujus succo utuntur pictores, ubi colore viridi inficere sit opus. Ligni materies albicat exterius, medullitus verò rufescit, provenit in sepibus & senticosis. Exoluit alvum baccarum succus, aperit & expellit. & caloris & siccitatis haud est expers. Quamobrẽ hanc plantam nobis* SPINAM INFECTORIAM *appellare libuit. Fit è baccarum hujusce arboris succo liquor alvum exolvens, qui diu asservari potest, hoc modo: Sumito succi baccarum probè maturarum (id namq; fit circa calendas Octobris) libras duas (atqui anteaquam succum prælo extrahas, baccas semicontusas quaternis diebus in fictili vitreato macerari per sese in calido loco permittito) quibus addito sacchari optimi sesquilibram, vel mellis electi probè despumati tantundem: deinde lento igne decoquito ad Julapii vel syrupi spissitudinem: demum linteolo rariore colato, additoq; pulveris Cinnamomi selectissimi, Gingiberis, cujusq; drach. quatuor, Caryophyllorum drach. duas, & mundo vase asservato. Datur potandum unciæ quantitate, & usq; ad drach. decem. Educit enim facilè pituitam, & crassos, ac lentos humores: ideoq; podagricis, Ischiadicis, paralyticisq; bellè confert. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrast. absoluta rhamni hist. de paliuro disseruit. Sed in errore longè majore versantur Monachi, qui in Mesuë commentarios edidere, cùm Rhamnum existimaverint rubum quendam, qui humi repens, incultisq; proveniens, mora, cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus lib. 8. simpl. medic. sic inquiens. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente: proindè herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm adhuc teneris utendum est foliis. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος. Latinum, Rhamnus. Mauritanum, Nausig, sive Nausegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones. Gallis, Burguespin, sive Neprun. Rhamnus secundus, Italis, Marruca bianca. Rhamnus tertius Italis, Marruca nera. Spina autem Infectoria, Italis dicitur, Spino merlo, spino cervino [sive spino guercio]: Germanis Creutzbeer: Wegdorn: Bohemis Badlak.*

Opinio quorundam improbata circa Paliurum.

Ruellii error qui Spinam infectoriã Rhamnum censuit.

Spinæ infectoriæ succus & ejus vires.

Monachorum error.

Rhamni vires ex Gal.

Nomina.

Rhamni

Rhamni tria genera proposuit Dioscorides: at Theophrastus duo, album & nigrum, quem sequutus est Plinius, Ruborum generi adscribens. Et sanè Rhamnum primum Dioscoridis, Rhamnum nigrũ Theophrasti, & apud Plinium Rhamni alterum genus sylvestre nigrius, censemus. At secundum Dioscoridis, candidum Theophrasto, & candidiorem Plinio: Tum Rhamnum tertium Dioscoridis, Paliurũ Theophrasti, cujus semẽ in siliquis contineri 3. historiæ scribit, credimus. Recentiores plures agnoscunt differentias, sed in præsens de commentatoris Rhamnis. I. Rhamnus primus, Matth. Lac. Lonic. Lugd. Cast. II. Rhamnus secundus Matth. Lac. Lon. Lugd. Hic multum cum Rhamno Germanico similitudinis habet (si non idem) cujus nomine iconem adjecimus. III. Rhamnus Germanicus, arbuscula est quatuor, quinq; aut sex cubitorum, nonnunquam procerior, quę ex multifida lateq; diffusa radice, caudicem emittit intortũ, rugoso spadiceoq; cortice vestitum, qui in plurimos ramos brachiatur: hiq; undiq; aculeis longis, sescuncialibus, cinericeis armantur: ramos cingunt inordinatè folia oblonga, angusta salignis æmula, candida, infernè tenuissima lanugine pubescentia, supernè ex viridi cinerea, saporis modicè adstringentis. Flores herbacei ramulis compacti adnascuntur, quibus succedunt baccæ rotundæ Asparagi baccis similes, racematim quasi cohærentes, tenui & ruffescente, vel ex luteo rutilante cute tectæ, quibus præter pulpam mollem, luteam singulis semen unicum ex rotunditate oblongatum, splendens, tunica foris fusca, intus candida involutum, includitur. In nostris aquosis ad Rhenum infra Hunningen, ludit, quæ enim foliis latioribus & longioribus, baccis est singulis vel binis stipiti annexis: quæ verò foliis est angustioribus & brevioribus, baccis est multis veluti conglobatis, quæ & hyeme frutici adhærent. Provenit etiam ad Lycum Vindeliciæ amnem & ad Danubium: sic & in Hollandiæ potissimum Flandriæ maritimis littoribus. Ex baccis paratur Rob quod acidum est, incidens & attenuans, & in Dysenteria commendatur: cùm acinis vis quædam purgatrix à Belgis tribuatur, idcirco Schytbesien, id est Acini purgatrices ipsis dicuntur. Cordo in Diosc. & hist. Oleaster Germanicus, Dodonæo gal. & fol. Lugd. Rhamnus secundus: Camerario in Matthiolum Rhamni species nominatur. IV. Rhamnus tertius Dioscoridis. C.B. Rhamnus tertius, Dod. Gal. Lac. Lon. Cast. Gesn. hor. Rhamnus niger, Cord. in Dios. Paliurus, Dod. Lob. Lugd. Casto. Cam. Jujuba sylvestris, Cæsalp. V. Rhamnus solutivus Dod. Gal. & fol. Thal. Cam. (licet pruno sylvestri sit similior, quam Rhamno, à quo facultatibus discrepat) Rhamnus Catharcticus, Lugd. Rhamni alia species, Trag. Cervi spina, Cor. hist. Spina Cervina Marcello, Hermolao, Gesn. hor. Spina infectoria, Lob. Clus. Pan. Cast. spina alba, Lon. spina Cervalis, Cæsalpino. Hujus duas adhuc pumilas Clusius hist. pan. species proposuit.

ἅλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HAlimus frutex est sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, foliis oleæ, sed latioribus, nascitur in sepibus. † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix convulsa, rupta, torminaq; mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis ubertatem facit.

† καὶ παραθαλασσίοις addit Orib. i. eminentibus.

I. HALIMUS VULGARIS.

II. HALIMUS LATIFOlius, erectus.

EST profectò & Halimi planta, cujus variæ sunt inter auctores sententiæ. Alii enim (ut Plinius auctor est libr. & cap. xxii.) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alii maritimum olus, salso sapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas sub hederâ tantum nasci, longioribus foliis hirsutioribusq; odore cupressi. Quæ autem a Dioscoride hoc loco

Halimi consideratio.

aversa parte copiosior, cujus nomine subcinereus eorum color, qua etiam pediculi vestiuntur, julos obtinet vulgari breviores, qui conglobati fructum non ita rotundum, sed oblongum constituunt. Reperitur apud nos infra pagum Hüningen ad Rhenum. VI. Betula *σημύδα* Theophrasto, Betulla Plinio, Betula Trago (qui papyri speciem veterum censet) Dod. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Tab. populo albæ similis in Alpibus, Cæsalp. Hæc suis julis vere floret, in quibus semen continetur: duplici cortice est, quorum interior tenuis, candidus chartæ instar, cui veteres, ante repertum usum chartæ, opera sua inscribebant.

Betula.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIV.

MAcer ex Barbaria advehitur, cortex flavescens, crassus, gustu perquàm adstringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alvi fluxiones bibitur.

Maceris & Macis discrimē.

NUnquid officinarum Macis, quo myristica nuces prætextu instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat, Macer qui ex Barbaria advehitur, est cortex crassus, flavescens, & gustu perquam adstringens: manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu fervens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quod dixerit Plinius lib. 12. cap. 8. Macis ex India advehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignoravit Serapio: nam postquam tradidisset ex auctoritate Isach, macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quod scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, sive corium. Quod cum compertum haberet Avicenna, de utroq; seorsum tractavit, & Macim odoratæ nucis involucrum ad caput 456. relegavit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer utiq; inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis convehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoq; advecta essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in viribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India convehitur, gustu multum acerbo, cum levicula quadam acrimonia odorata, jucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata sive odorata, quæ ex India convehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci: namq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leviuscula acrimonia, quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum vellicat: odorem jucundum perfundit, & leviusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, vel fortasse plus calidi, & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, vel in principio tertii. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula verò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd Macer à Dioscoride & Galeno descriptus, hoc ævo ad nos non advehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quamvis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment, nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India advehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomæus est auctor) quædam in Indo fluvio insula, vel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile comportabatur macer: vel quod afferatur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proveniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ ut Græcis, ita Latinis Macer, atq; etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muschaten Blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorum opinio falsa.

Nomina.

Macer Græcorum veterum, ut & Plinii non est id, quod Macis officina vocant, sed cortex radicis arboris Maceris, ut monet Plinius: à Costa, arborem Ulmo majorem in provincia Malabar provenientem, cujus arboris cortex in usu sit, descripsit & iconem adjecit: ex quo Lugdunensis historia in appendice, quæ loca lector consulat, cùm alibi hac de re acturi simus. Macis verò, quod recentioribus Græcis μάκις, nucis moscatæ medium operimentum est, Græcis veteribus incognitum: Avicennæ ut & Serapioni notum utrumque, illud nomine Talisafar: hoc nucis moscatæ involucro.

Macer & Macis differūt.

Πτελέα. ULMUS. CAP. XCV.

ULmi & folia, & cortex, & a rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo b magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit: fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foveantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemq; splendidiorē præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia usurpantur.

a κλεμάτια. b μᾶλλον δ φλοιὸς. habet exempl. & ita Cataeuz. Sed rectius vertisse videtur Ruellius.

TAmetsi Ulmus notissima omnibus ferè sit arbor, non tamen ob hoc ejus historiam silentio involvendam putavimus. Ulmi itaq; duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa verò auctior. Folium habet individuum, leviter circumserratum oblongumq;, crispum, scabrumq;. Folliculos profert multos, non parvos, subrotundos, ac crispos

I. ULMUS.

II. CARPINUS.

10

20

30

III. CARPINI & ULMI flores.

40

50

60

ac crispos humani scroti effigie, in quibus liquor concluditur lentus ac clarus, una cum culicibus compluribus, ut in Terebinthi & lentisci corniculis. Ligni materies nervosa, tenax robustaq; deformis tamen: Montana julos siliquas profert, & deinde semē, quod amaram vocant. Cortex illi superius asper, crustosusq;, & inaequalis: sed interior, qui lignum ambit, contrario modo se habet, siquidem lentus, & lori modo flexilis habetur. Ideoq; Ulmus (dicebat Theophrastus lib. 3. cap 14. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cujus altera montana, quam Graeci ὀρειπτελέαν vocant: altera campestris, ulmus proprie vocata: fruticosior haec, illa vero auctior: folium indivíduum, leviter circumserratum, oblongius quam pyro scabrum, non laeve. Praestat haec arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flava, robusta, nervosa, deformis, ut quae tota cor sit. Utuntur ea ad fores lautiores: viridis facile caditur, sicca difficile: sterilis denique putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quaedam culicea, cachryes peculiares gerit autumno multas, minutas, nigras: caeteris verò temporibus quid ferat, minus animadversum est: hactenus Theophr. Plinius verò quatuor ulmi genera statuit lib 16. c. 17. his verbis. Inter has, atq; frugiferas, materie vitiumq; amicitia accipitur ulmus. Graeci duo ejus genera novere, montosam, quae sit amplior: campestrem, quae fruticosa: Italia attineas vocat, excelsissimas: & ex iis siccaneas illis praefert, quae non sunt riguae: alterum genus Gallicas: tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore: quartum sylvestre. Attineae non ferunt samaram, ita vocatur ulmi semen, omnesq; è radicum plantis proveniunt, reliquae verò semine: haec Plinius, qui tamen unà cum Theophr. errasse deprehenditur, quod hic ulmum cujusvis generis sterilem esse scripserit, ille autem quod attineam sic Italis appellatam, semen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophr. praeter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinii authoritas: quippe qui ulmos omnes praeter attineam semine provenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib. 5. cap. 6. cùm inquit: Ulmorum duo esse genera convenit, Gallicum, & vernaculum: illud attinia hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samarā (quod est semen ejus arboris) falsò est opinatus Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerumq; & sterilis videtur, seminibus inter frondē, quam prima germinatione edit, latentib. Itaq; nemo jam serit ex samara, sed ex sobolib. Est autem ulmus longè latior, & procerior, quàm nostras frondemq; jucūdiorem bubus praebet. Ulmo foliis ferè adsimilis planta est, quam Itali passim CARPINUM vocant, omnibus notissima crescit

Theoph. de Ulmo.

Plinio Ulmi quatuor genera.

Theoph. & Plinii error.

Columellae duo genera.

Carpini consideratio, & historia.

Digitized by Google

crescit hac passim omnibus ferè in sylvis inter quercus, & cæteras sylvestres arbores foliis (ut diximus) Ulmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicante, modice scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos umbratilesq;. Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quædam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaq; racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat: & inter hos parva quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, aut paulò majora, in quibus semen concluditur: radicibus nititur firmis, crassisq;: ligni materies alba, solida, tenaxq;, è qua juga boum villici in Italia parant. Qualitates atq; vires, nemo est (quod sciverim viderimq;) qui describat. Cæterùm an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophr. & Plinius scripsere, non parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem utriq; ζυγία, quam Plinius Carpinũ interpretatur, Aceris genus est, à qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua iidem scripserunt authores, cùm enim illorũ neuter Acerem (quod viderim legerimq;) descripserit, quemadmodũ nec Carpinũ, non habeo sanè quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flava, crispaq;, cortex verò paulo scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quàm Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra carpinus alba constat materie, minimè crispa, cortice Tiliæ haud scabriore, Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in utraq; cinereus habeatur, aut subalbicans. Ad hæc Theophrasto Carpinus rara inventu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra verò contrà sylvis ferè omnibus, montibusq; communis, & numerosa habetur, & raro humectis reperitur locis: verùm in hoc tantum convenire videntur, quod è nostrate quoq; juga parentur. Atq; ita tot aliis repugnantibus notis, affirmaverim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, eandem esse arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dissolvat: dixi sententiam meam, esto quoq; aliorum judicium sed hactenus de Carpino. Ulmi autem facultates hæ sunt. Folia, & cortex & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis utiq; interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ alvum purgat, pituitasq;, & aquas privatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma: & vulneribus, ambustisq;, decocto fovere prodest. Humor in folliculis arboris hujus nascens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas: idem præstante tilia corticis. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq; è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq; continet. Hæc Plinii verba de ulmi facultatibus l.24. c.8. Cæterùm humor in folliculis ulmi contentus (ut ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia sive linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ superimponantur, atq; inibi subfemorali, quod Itali vulgo brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Idem liquor vitreo vase exceptus sepe itur in terra, aut fimo equino calido, vigintiquinq; diebus, ore diligenter obturato, & collocato vasis fundo super salis communis strato: fit enim hoc tempore ut fæx subsidat, & liquor clarissimus supernatet. Is ad vulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, ut dictu mirum sit, quam belle celeriterq; id præstet, si cum spleniis, aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & nervorum convulsiones resolvit, si in fotus, vel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos jugi attritu in collo boum excitavit. Interiores Ulmi radices si diu decoquantur, & juri supernatans pinguedo colligatur, illinaturq; ea sæpe locus glaber, à quo pili defluxerunt, brevi repullulabunt. Ejusdem cortex contusus, & muria usq; adeo subactus, ut malagmati similis fit, illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Ulmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex vino Cretico pota à jejunis purulentas tusses mirificè juvant, ut Marcellus est author. Ulmi meminit Galenus lib.8. simpl. med. sic inquiens. Ulmi foliis quandoq; recens vulnus glutinavimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaq; cum aceto & lepram sanat. Porrò viridis etiamnum ac recens, si vulneribus vinculi vice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem vim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, sive callo inducto opus habent. Hujus arboris nomen Græcum est πτελέα: Latinum, Ulmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Ulmen/ Rustolz/ Lindbast/ Yffenholz: *Hispanicum, Ulmo: Gallicum, Orme: Bohemicum, Gilm. At Carpinus Græcis ζυγία vocatur: Italis, Carpino.*

Carpinus Plinii & Theoph.

Ulmi facultates ex Plinio.

Humor ex folliculis ad enterocelas.

Ulmi vires ex Galeno.

Nomina.

Ulmus nostra vulgaris, Ulmus est Dioscoridis, Ulmi alterũ genus Theophrasto, Ulmus vernacula Columellæ: Herbarii Ulmum vocant. Quod si Ulmus, Aprili aut Majo Mense pluviis, subitoq; calore solis insequente infestetur, ipsius folia corrugantur protinus, & vesicæ seu folliculi, scroti hominis figura generantur, quibus includitur humor, initio lentus, mox solis vi in gummi concrescens, quod Gumi ulmi recentioribus ex Theophrasto, quod dum siccatur, vermiculi qui cnipes, culices & muliones appellãtur, evolant. Galenus 2. de cõp. med. secundùm genera 7. in Emplastro Melino quod Rustico adscribitur, recipit πτελέας τῆς ἐν θυλακίοις drachmas XVI: ubi interpres vertit, ulmi in sacculis ex corio reconditi denarium pondo: verùm intelligendum Humoris Ulmi qui in folliculis continetur, ut, τῆς ὑγρᾶ aut quid simile intelligatur: nam apud Paulum habetur ἐν τοῖς θυλακίοις ὑγρὸν. Ita ut τὸ θυλάκιον apud Galenũ & Paulum, idem sit quod κωρυκὸν Theophrasto, & φύσα Dioscoridi, id est, folliculus, utriculus, vesicula. De altero Ulmi genere & similibus, Deo adjuvante, in universali nostra historia, quam adornamus, verba facturi. II. Fagus Sepium C.B. quam Fraxino similem dixit Plinius: alii ad Ulmum, ad Fagum alii referunt: sunt qui Carpinum Plinii velint, quæ Aceris est species, alii Ostry seu Ostriam Theophrasti, quam aliquantum repræsentat: Dicitur Ornus Trago, Lon. Ulmi tertia species, Dod. gal. Ulmus atinia, Lugd. Fagus sepiũ, Ulmo magis cognata, Gesf. hor. Carpinus Dod. obs. Tab. Cam. Carpinus alba, Cast. Betulus, Lob. icon. Fago similis altera, Cæs. Ostrya Cordi, Thalio. III. Figura addita Carpini & Ulmi flores & semina exprimit.

Gummi Ulmi.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORUM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque veteribus caries congeritur, quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteisque imposita illinatur.

NOn sanè prorsus negligenda est lignorum veterum, & contabefactorum caries, cum tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetq;, & eadem serpentia sistat: quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi vim possident. Quo fit, ut ligni Guajaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ

Cariei lignorũ consider.

quæ non modò ulcera, quæ contumacia non sunt, sanat, sed & quæ cacoëthe dicuntur, quæq; Gallica peste contracta sunt: quare pudendorum exedentibus ulceribus inspersa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor sive caries in medicum usum venit, sed & VERMES in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro 30. cap 13. de his sic scriptum reliquit. Cosses qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia: nomas verò combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis, idem posteritatis memoriæ tradidit lib. 17. cap. 24. cùm inquit, Vermiculantur magis minusve quædam, omnes tamen ferè, idq; aves cavi corticis sono experiuntur. Jam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore sunt in cibo, cossos vocant: atq; etiam farina saginati hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis devoraverit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suavissimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus vermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodùm cum voluptate à compluribus devorentur? Galenus cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset. lib. 8 simpl. med. sic de illa scripsit. Caries lignorum, & maximè quæ particeps est adstrictionis simul & abstersionis, velut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida. Σαπρέτης ξύλων *ita Græcè dicitur, quòd Latinè Lignorum marcor, sive caries: Arabicè, Nucharer veasab: Italicè, Tarlatura de legno: Germanicè, Wurm-meel: Hispanicè, Carcoma.*

Vermiũ lignorũ ejus in cibis.

Cicadæ in cibo.

Cariei vires ex Galeno.

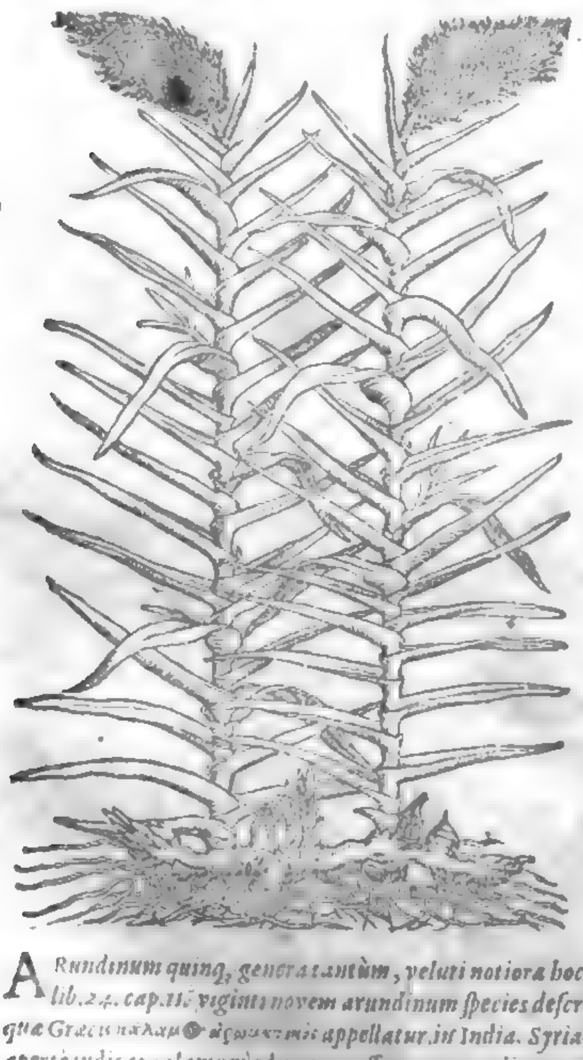
Vermes vetustos arborum truncos, & intempestivè cæsa, atque ædificiis nimia vetustate corrupta ligna arrodunt, ita ut e foraminibus pulvis farinæ similis, qui caries seu marcor lignorum dicitur, excidat. Quæ sanè secundùm lignorum diversorum naturam variat. Quandoquidem vero caries lignorum maximè adstringendi & extergendi vi præditorum, ut est ulmus, humentia ulcera exsiccat & replet, ideò ulmi historiæ, arborum cariem subiungit.

Κάλαμος. ARUNDO. CAP. XCVII.

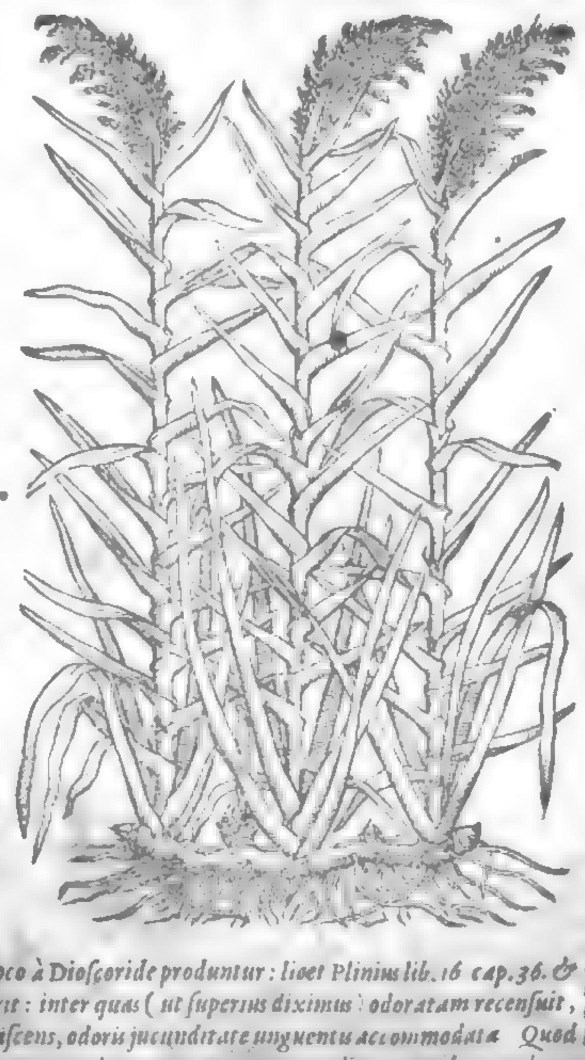
IN Arundinum genere quædam nastos, id est, farctior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multũ inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorũ conscriptionem accõmodata. Alia crassa, concava, apud omnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab aliis donax appellatur. Alia phragmites, seu vallatoria, a gracilis, candicans, vulgò cognita: cujus trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeosq; corpore extrahit: luxata, lumborumq; dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intraverit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

a Cat. ὀ. [illegible] antiquã. tulum sepius.

I. ARUNDO DOMESTICA.

II. ARUNDO PALUSTRIS.

ARundinum quinq; genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. 16 cap. 36. & lib. 24. cap. 11. viginti novem arundinum species descripserit: inter quas (ut superius diximus) odoratam recensuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India. Syriaq; nascens, odoris jucunditate unguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum esse inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut vulgus medicorum, & Brasavolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine assumentes. Quæ in Italia frequentissima

Arundinum cõsider. & histor.

Digitized by Google

Arund. sativæ descrip. — *quentissima in vinearum Arundinetis, uliginoso præsertim solo, è radicum geniculis seritur ad vitium palos, ad decem cubitorum altitudinem adolescit, militaris hasta crassitudine, robusta, ac firma materie, inanis tamen intus, compactu per intervalla geniculis. Cortice vestitur squamoso, & qui facile auferatur, aspero ac subalbicante. Folia illi sunt longa, milij Indici æmula, sed latiora, ac longiora, aspera ubiq; superficie, & acuta circumferentia: radix illi est alba, dura, tuberosa, contorta q;, informis, ac geniculata, ut in Iride, sed longè major, ac robustior. Secantur Arundines quot annis humotenus, sectaq; illico regerminant, crescuntq; anno toto ad priorem altitudinem, crassitudinemq;. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quamvis gracilis & levis, in communem sagittarum usum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cujus tantùm est usus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Namq; nostra tempestate fiunt ejusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie quam Dioscorides vallatoriam nuncupat, qua nostri in viridariis, ac hortis in topiariis extruendis utuntur, ac palos vitibus aptissimos efficiunt. Quòd autem vallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea invenerim Theophrastum scribentem l. 4. c. 12. de plantar. histor. crassiorem, firmioremq; illam arundinem esse, quæ vallatoria nominatur, facile sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse depravatum: eoq; magis, quòd septis, palis, & topiariis operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Est autem arundo palustris calamo tenui, geniculato, levibus internodiis, inani ac fragili, foliis longis, asperis: & per ambitum acutis, paniculis in summitate comosis, tactu mollibus, lævibusq;. Provenit sponte in paludibus, lacubus, & cæteris stagnantibus aquis. Vires sunt illi eædem quæ & cæteris generibus. Illa verò quæ ad scribendum usurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notissima: veluti & ea, quæ Cypria vocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. Traditur à pluribus, rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem vomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eo major arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, mihi mirificè provenient. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia navigiorum vicem præstent per fluvios & lacus, ternos homines capiente alveo. At si plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandavit. Pota arundinis radix urinã, & menses ciet: eadem recens tusa scorpionũ ictibus utiliter imponitur. Non desunt impostores, qui Arundinum radices combustas pro spodio usurpent. De arundine Galen. lib. 7 simp. med. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis, aculeos & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam vis ei inesset. Nos tamen ejus rei periculum non fecimus: verùm quantum gustu liceat conjicere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeq; acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex verò ejus combustus admodum tenuium partium & digerentis facultatis efficitur, adjunctum habens abstersorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen deficcet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est ejus, id quod anthelen vocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut avelli non possit, auditumq; vitiat: quamobrem sæpissimè exsurdat. Arundo sic Latina voce vocatur, ut Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica Rohr: Hispanica, Cannas: Gallica, Cannes, sive roseau: Bohemica, Trest. Arundo palustris Græcis κάλαμος ἑλεῖος: Italis, Cannella. & Cannuccia aquatica.*

Margin notes: *Nastos.* — *Vallatoria.* — *Scriptoria.* — *Arundinis, & filicis odium: cum asparago amicitia.* — *Arundinis vires ex Gal.* — *Nomina.*

Arundo κάλαμος, παρὰ τὸ καλῶς ἐλαύνεσθαι etymologicè dicitur, quæ odorata, (de qua superius) & inodora, cujus genera quinque agnovit Diosc. at Theoph. 4. hist. 12. duo summa constituit genera, τὸν δ᾽ αὐλητικὸν ἢ τὸν ἕτερον, inde in plures species subdivisit. Plin. etsi l. 16. c. 36. plures differentias agnoverit, attamen l. 24. c. 11. viginti novem genera se demonstrasse expressè monet: in phytopinace nostro duodecim Arundinis genera recensuimus, sed de commentatoris arundinibus.

III. Arundo scriptoria.

I. Papyrus Nilotica.

I. Arundo sativa, quæ Donax Dioscoridi C. B. Arundo Cypria & sexta, Dod. gal. Arundo magna, Gesf. hor. Arundo donax sativa sive Cypria, Lob. Arundo domestica, Cast. Lugd. Tab. Calamus sive harundo crassa, Cæs. Arundo Italica major, Cam. II. Arundo vulgaris quæ phragmites Diosc. C. B. Arundo, Trag. Gesf. Lon. Harundo vallatoria, Dod. gal. Lugd. (qui figuram habet Dodonæi & alteram Matthioli) Thal. Harundo phragmites, Dod. Arundo palustris & Canna sepiaria. Tab. Calamus vallatoria, Lob. Calamus sive arundo alia gracilis, Cæs. III. Arundo scriptoria συριγγίας Diosc. C. B. Syringias fistularia, arundo tertia, Dod. gal. Fistula vel syringa. Lobel. Canna fistularis, Tab.

πάπυρος. PAPYRUS.
CAP. XCVIII.

PAPYRUS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas

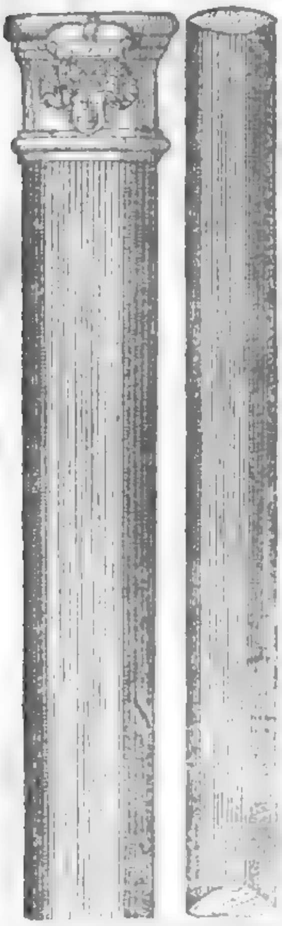
by Google

laxandas fiſtulas: madefacta lino involvitur, uſq; dũ inaruerit: cõſtricta enim atq; immiſſa in hiatũ humore cõpletur,& intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaq; Aegyptii eã mandũt, ſuccũ tantũ devorantes,& manſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno utuntur. Crematę papyri cinis depaſcentia ulcera cùm omnium partium, tũ oris maximè, cohibet: verũ melius id cõbuſta charta præſtat.

Papyri conſider. ex Theophraſt. & Plinio.

QUalis Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt auctor lib. 3. cap. 9. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 13. cap. 11.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantum prope Nilum fluvium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ evagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliqua radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu ejus alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec igni tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro navigia texunt: & e libro vela, tegeteſq;, necnon & veſtem etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum decoctumq;, ſuccum tantùm devorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem charta: & tamen adhuc malunt Parthi literas veſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diviſæ acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. Hæc Plinius: qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis.

II. ARUNDO maxima.

Papyri conficiendi ratio.

Poſt hanc papyrum eſt, extremumq; ejus ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primo ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſverſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ atq; inter ſe junguntur, proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quam vicenæ. magna in latitudine earum differentia 13. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Papyri quoddã genus.

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia læviaq; illa folia e juncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis divi Thomæ, Braſilii, & Mederæ, ad nos convehuntur, ſacchareis ut vocant panibus inde delatis circumvoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus a clariſſimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq; Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clariſſimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuiſſimis his foliis pro papyro paſſim uti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, e quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quod hoc arte (ut Plinius eſt auctor) fieret, illud verò tale a natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaq; ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum retinens nomen, etiamnum Papyrus apud pleroſq; dicitur.

Indica arundo.

Credidere nonnulli, veram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas vocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prælati vulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, vel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm hujuſce rei certam cognitionem adhuc aſſequi non potuerim.

Papyri vires ex Galen.

Papyri meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non venit, at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, vinove macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hic quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, velut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quam papyri: hæc Galenus. Cæterùm animadvertendum eſt, quod noſtri uſus charta, quæ ex veteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quonam modo parari poſſit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utiliſſimum: itemq; paſtillus Fauſtini a Paulo lib. 7. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis: Papiro.

Papyri iconem ex Lobelo adiecimus, quæ Dioſcoridis & Theophraſti eſſe videtur,& Papyrus Cæſalp.& Alpino dicitur, Papyrus Nilotica, Adu. Lob. & Tab. Papyrus Aegyptia, Lugdu. Quemadmodum apud veteres χάρτης charta ex papyro fiebat, & chartæ papyriq; vox non eadem erat, qua ad ſcriptionem utebàtur, cujus multa genera Plinius propoſuit, ſic charta noſtra ex attritis linteaminibus parata, eadem tamen eſt chartę & papyri vox. Aſt quemadmodũ veteres & aliis rebus ad ſcriptionẽ uſi ſunt, ut Betulę Tiliæq; corticibus: ſic recentiores varia habent: Sic Carolus Clu. Papyri ex Jacca meminit, liber eſt arboris tenuiſſimę membranę inſtar candidus, quo ut Papyro ſcriptura excipi poteſt: ſic Scaliger exerc. 158. Palmeta humilia recenſet,& foliorum pro chartis uſum ſcribit: ſic Oviedus li. 8. cap. 13. & 14. Guajabara ſcribit Hiſpanis in inſula Hiſpaniola papyri uſum præbere & atramenti. Idẽ & Copey in Hiſpaniola folio duplo majore & craſſiore refert, quibus pro chartis luſoriis Hiſpani utebantur. Nicolaus Coſtinus in ſuo itinerario arboris meminit, cujus folia tenuia longitudinem & latitudinem ſex brachiorũ æquant, quibus chartę vice utantur,& folio extenſo, tres quatuorve ita operiantur, ut pluvias nõ metuant. Tandem Lugd. hiſt. lib. 18. cap. 86. Tal vocat arborem in provincia Mangi, folio grandi, quod chartæ uſum præbeat in tota India, fructu magno Napy ſimili. II. Meminit Commentator Indicæ arundinis, cujus figuram adjecimus, quam Arundinem maximam vocamus, Naſtos Dioſcoridis & Toxicam Theophraſti cenſemus. Harundo prima Dioſc. Dod. Naſtos vel farcta, Lob. Naſtos tertia, Tabernæmontani.

Papyrus ex Jacca. Guaiabara. Copey.

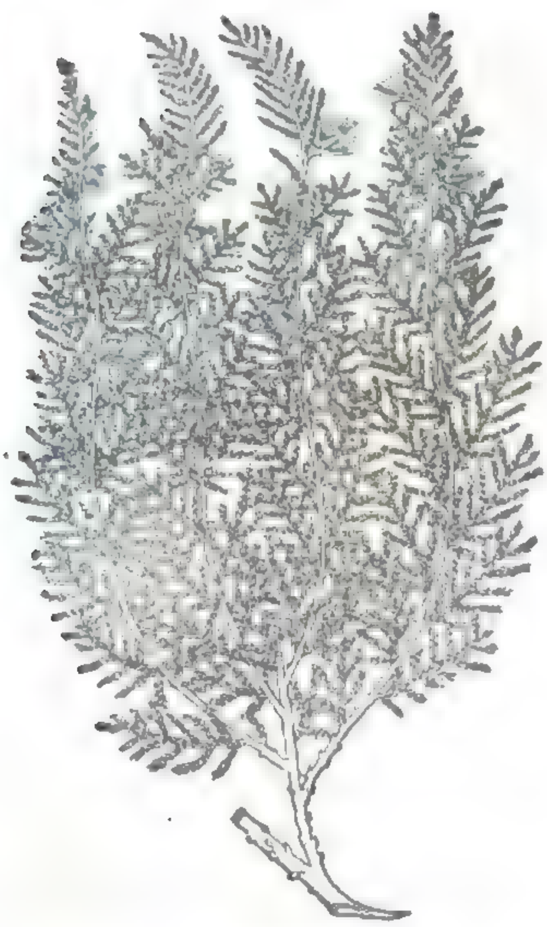
Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

MYrica, ſeu tamarix, [arbor vulgo cognita] eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaq; alteram gignunt mitiorem, ſylveſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo convenienter utimur vice gallæ in medicaminibus oculorũ, oriſq;. Datur cruentę excreationi in potu, & cœliacis, & con-

Oribaſius non habet.

& contra proſluvia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem uſus adhibetur. Decoctum foliorum cum vino potum, lienem abſumit: ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione vulvæ opportunis in deſeſſionibus: phthiriaſi lendibusq; circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

I. MYRICA.

II. TAMARIX NARBONENSIS.

Myricæ conſider.

URbana Myrica, quod ſciam, naſcitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam viridariis mitior reddita, non alia eſt, quam ſylveſtris, in locos mitiores tranſlata, quæ folia habet Sabinæ bacciferæ ſimilia, tenuiora tamen, ac magis virentia, fructum quaſi florem ferens compage muſcoſum. Cujus rei certo ſunt indicio fructus & flores, quos omnino ſylveſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo ut domeſtica. Umbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatum fuiſſe recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hoſpitalis Sancti ſpiritus: quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus, florem tamen & fructum ferebat ſylveſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſſima naſcitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioſcoridem, quippe qui dicat tantum naſci Myricam apud paludes, ac reſides aquas, cum oppoſitum ſanè eveniat in Italia. Quod me ſæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioſcoridis codicem hoc loco depravatum eſſe, aut in Græcia ſecus, quàm in Italia myricam proximè ſtagna ac paludes oriri. Tamaricis fruticem, qui fructum quaſi florem profert compage muſcoſum πανακαρπέα θάμνον Nicander in theriacis celebrat, tanquam divinam, & omnibus modis colendam plantam ad ſerpentium morſus, hiſce Carminibus.

Καὶ μυρίκης λάζοιο νέον πανακαρπέα θάμνον,
Μάντιν ἐνὶ ζωοῖσι γεράσμιον ᾗ ἐν Ἀπόλλων
Μαντοσύνας Κοροπαῖος ἐθήκατο, καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Myricæ medicinæ.

E myricæ trunco alvei excavantur (ut Columella ſcribit) aquaq; replentur, ut ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu à ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur, dum, quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis aviditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt Serapio. Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami conciſi, ex aceto illiti lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alvi fluxiones. Fructus potui datus confert vipereis morſibus. Elephantiaſim ex lienis vitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paſſis uvis epotum ſanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod ſe vidiſſe ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi perſuaſum eſt, id non incongruum in Gallica peſte fore medicamentum, Guajaco forſitan ligno non abſimile. Myricæ radices, pro odorata caſia venditabant impoſtores, ſed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ viris deprehenſa eſt, ejus in officinis uſus penitus exolevit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Myrica abſtergentis eſt ac incidentis facultatis, abſq; perſpicua deſiccatione: habet verò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates facultateſq; admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut vino ſive radice, ſive foliis, ſive extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem, adeò ut gallæ omphacitidi proxima ſint, niſi quòd acerbitas evidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim natura ejus multa partium tenuitas, atq; vis abſtergendi: quod ſanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur, in eiſdem, & cortice. Porrò Myricæ combuſtæ cinis

Myricæ vires ex Galeno.

admodum

admodum deſiccatoria facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi. Μυρίκη *arbor ita Græcè vocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarſa, ſeu Carſa: Italicè, Tamarigio. Germanicè,* Tamariſcken, *aut* Porſt: *Hiſpanicè, Tamargueria, & Tamaritz: Gallicè, Tamariſc.* — Nomina.

Myrica Dioſcoridi, Theophraſto & Galeno: Tamarix Corinthiis Hermolao teſte, & quibuſdam Amarix, quæ duum generum, ſativa Ægyptia, quæ arbor eſt: & ſylveſtris, quæ frutex eſt lignoſus: Hujus duplex genus in Germania, alterũ ſolidiore ligno, medulla exili, & foliis tenuioribus, circa Rhenum: alterũ ampliore medulla, foliis latiuſculis, ligno non uſq; adeò ſolido quæ in Danubii ripis frequens. Rurſus differt Narbonenſis à Germanica, illa exiguos habet floſculos, non pappoſos ſed rotundos, ex albo punicantes, & acinulis ſubſilientibus à vermiculo intus orto agitatos. Hæc verò flores habet tomentoſos & pappoſos purpureos, qui unà cum ſemine diffluunt. Narbonenſi ſimilis ea quæ in Lio Venetorum inſula creſcit. I. Tamariſ. Germanica C.B. Lob. & Lug. Tamariſ. Brun. Lon. Tamarix. Dod. Tab. Fuch. cui & Tamarix ſylu. fœmina. Tamariſcus fæmina, Cord. hiſt. Tamarix humilis, Cord. in Dioſc. Myrica, Trag. Lac. Geſ. hort. Myrica humilis, Dod. gal. Myrica altera in Germania, Cam. Myricæ ſylveſtri ſecundæ ſimilis, Cluſ. Hiſp. & Myricę Pannonicæ ſimilis, Cluſ. Pan. II. Tamariſcus Narbonenſis C.B. & Lob. Tamarix Narbonenſis, Lugd. Tab. Tamariſci ſylv. Alpino, Myrica circa Monſpelium, Geſ. hort. Myrica ſylv. prima, Cluſ. Hiſp. Myrica ſive Tamariſcus gallica Cam. Myrica, Cæſalp. — Tamariſcis genera. — De Ægyptia in hiſtoria noſtra.

Ἐρείκη ERICA. CAP. C.

I. ERICA PRIMA.

ERica fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor, cujus flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quam coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

ERica ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus adſcribitur. Hæc (ut plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno flores, quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter ſylveſtres ſtirpes floreat. Quæ de Erica Dioſcorides prodidit, Nicander habet in theriacis dum Ericam perpetuò virentem apes depaſci ait, & ſerpentium ictibus adverſari commemorat his verſibus. — Ericæ conſider.

> Λάζεο δ' [illegible]
> Ἥτε μελισσαῖ[illegible]

Plinius lib. 24. cap. 9. Ericam deſcribens inquit, Ericen Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc adverſari ſerpentibus tradunt: hæc Plinii verba. Verùm non ob id facile fuerit affirmare, quanam planta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cujus hic figuram appinximus, nil aliud quam Ericam deſignare videatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore roris marini, foliis ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſſimilat: vere primo & autumno floreſcens, quod hujus fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd hujuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & ultima ſylveſtrium, quæ floreat, ſed quòd etiam diutius floribus quam plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem uſq;. Unde mel, quod ex iis apes faciunt, ericeum (ut Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod convehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſylvis. Præterea cùm lib. 3. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus vocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinavit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putavi, pro legitima erica hujus effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſſima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Divo Andrea (ita appellatur vicus) ad Vipacum fluvium itur: incolæ vernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruriâ longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſſimæ ad mundandas ædes, & ob id vulgò hæc planta propriè vocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cujus etiam hic imaginem exhibemus, ut quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, veram referat, miſit ad me Gabriel Fallopius Mutinenſis Medicus ſingularis ingenii & eruditionis, dum Patavii honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Ramos edit tenues, foliis alterius longioribus acutioribuſq;, anguſtis ac numeroſioribus, quibus circumquaq; ramuli ſtipantur. Flores edit parvos rubentesq;. Naſcitur arido ſolo, & in collibus apricis & montibus non valdè excelſis. An Erica ſit legitima hæc planta, aliorum judicio relinquo. Eſt & planta in montibus naſcens, qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, & à quorum fontibus Albis fluvius originem ducit, humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè vulgaris Ericæ, quæ baccas edit purpureas in purpura nigricantes, Juniperinis haud minores, ſed molliore pulpa, lenta, & colore ſubvireſcente ut in pruno. Ramis eſt lignoſis, ex atro rufeſcentibus, flexibilibus, obſequioſisq;, flores videre non licuit, ſed ipſam tantùm bacciferam menſe Auguſto. De qualitatibus & viribus, quid certi dicam, non habeo. Hanc Ericã bacciferam appellandam duximus: quam una cum altera à Fallopio mihi miſſam libenter depingi curavimus, atq; in medium proferre libuit, ut rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, judices conſtituamus: quorum ſanè judicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidẽ quantum labore atq; induſtria conſequi poſſumus, non gravamur prodeſſe. Ericam paucis perſtrin- — Mel ericeum. — Scopa. — Erica altera. — Erica baccifera.

II. ERICA SECUNDA.

III. ERICA BACCIFERA.

Ericæ facultates ex Gal: Contra calculũ.

perstrinxit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore ejus potissimum, ac foliis utendum: hac Galen. Cæterùm aqua, in qua vulgaris Erica, folia ejus & flores, decocta sit, sumpta tepida tam manè quàm vesperi triginta dies, quinq; unciarum pondere tribus horis ante cibum, valet ad vesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm fœlicius succedit, si post id tempus male affecti in balneum decoctionis ejusdem plantæ ingredi, atq; inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq; pluries repetendum est. Equidem novi aliquos, qui servata recta victus ratione, hoc tantum potu vesicæ calculum in minimas partes comminutum ejecerunt. Florum decoctum potum lumborum & ventris doloribus succurrit: foliorum succus oculorum imbecillitatem sanat, si guttatim instilletur.

Nomina.

Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden / Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere Gallis.

Ericæ, quæ Tetralix Atheniensibus, Plinio auctore, Sisara Varroni, duo summa sunt genera: altera Myricæ similis, sed minor: altera Coridis folio, ut ex Dioscoride colligitur: Siquidem capite de Cori, corin Ericæ dixerit folio. Hujus multæ sunt species magnitudine foliorum, & florum forma coloreq; inter se differentes, cujus nomine Clusius historia Hispanica novem species: Pannonica verò historia alias etiam proposuit, qua de re suo loco. I: Quam Ericam folio Tamarisci vocamus, Erica est Dioscoridis, Erice Fuch. Erica, Dodo.gal. Cord.in Diosc. Lonic.Cast. Tab. Erica vulgaris, Thal. Erica folio myricæ, Lob. Clus. Hisp. Erica prior, Dodo. Erica prima, Matth. Lugd. Erica vulgaris purpurea, Trago. Variat floris colore purpureo & candido: hæc etiam foliis tomentosis & incanis, flore dilutiore, monente Clusio, in Anglia reperitur. II. Erica secunda, altera Clus. hisp. Erica Juniperifolia dense fruticans Narbonensis, Lob. Erica altera, Matth. Lugd. Cast. Taber. III. Erica baccifera Matthioli, Clus. Hisp. Lugd. Thal. Erica prima vel Erica baccifera, Clus. Panno.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

ACacalis fructus est nascentis in Ægypto fruticis *a* seminis myricæ quadantenus similis. Cujus aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conveniunt.

a Meum exempl. ὁμοίως τῷ τοῦ μυρίκης καρπῷ. id est, quadantenus similis est myricæ fructui.

ACacalim Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate convehi non equidem arbitror, quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNUS. CAP. CII.

RHamnus fruticat in sepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ spinæ modum: foliis parvis oblongis, subpinguibus: teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusq; foliis constat & quadantenus rubentibus: cujus rami quinum ferè cubitorum longitudinem implent, spinosiores quidem, sed infirmioribus, minusq; rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari specie, verticillo similem. Omnium folia igni sacro, & serpentibus ulceribus efficaciter illinuntur. Fama est ramos hujus valvis, fenestrisve impositos, veneficia depellere.

Et aculeos, non legit Orib.

I. RHAM-

I. RHAMNUS PRIMUS.

II. RHAMNUS SECUNDUS.

III. RHAMNUS GERMAnicus.

Rhamnorum consideratio & historia.

RHamni tria genera facit Dioscorides, ac etiam eum secutus Oribasius. Primum, & tertium ubiq; in Hetruria fruticant. Illud privatim in sepibus & frutetis nascitur, quo nostrates mulieres utuntur ad insolandas ficus: siquidem eas adhuc recentes longis hujusce fruticis aculeis perforant, & ad solem appendunt. Fert aculeos in acutæ spinæ modum: folia oblonga, mollia, subpinguia, tenuia: corticem habet album, lævemq;, baccas rubentes, pisi magnitudine, cortice albo & tenui. Secundus primo candidior est: foliis salicis, aversa parte candidis, virgis aculeatis albicantibus, & rubentibus inter folia baccis. Tertium quod nigrius est (ut etiam Dioscorides inquit) quinum fermè cubitorum altitudine attollitur, cæteris spinosius, infirmioribus aculeis, aliis longis & rectis, aliis ut Rubi incurvis, lævi cortice obductis fulvo colore: foliis latioribus, solidioribus, nervosioribusq;: nigrioribus, quadantenus ad ruborem vergentibus, floribus muscosis, subcroceis, fructu tenui lato candido folliculari specie, rotundo, verticillo non absimili: in cujus medio nucleus est durus ac rotundus, ciceris ferè magnitudine, in quo semen concluditur, lentis instar compressum, rubro cortice & alba intus medulla. Nascitur in maritimis, in campestribus, & locis incultis. Secundum verò genus, quod cæteris candidius est, ad nos misit clariss. medicus Lucas Ghinus, cujus etiam hic effigiem damus. Verum non desunt recentiores quidam rei plantariæ studiosi, qui censent tertium Rhamni genus, Dioscoridi esse adulterinum, quòd (ut ipsi ajunt) in fructus descriptione non desit contradictio. Namq; ipsi ita legunt: καρπὸς δὲ πλατὺς λευκὸς, λεπτὸς ὡς θυλακώδης, ἰσωδὴς ἀσφοδέλῳ. Id est: Fructum edit latum, candidum, tenuem veluti folliculum Asphodelo similem: quæ comparatio adeo absurda videtur (ut illi contendunt) ut nihil prorsus Dioscoridis lectionem resipiat, quippe quòd Asphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi speciem, nec latus aliqua ex parte videatur, nec tenuis, nec candidus, sed viridis, & globuli instar rotundus. Quæ fortasse argumenta possent facilè nonnullos in eorum trahere sententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribasius qui plantarum historias perquàm fideliter ex Dioscoride transcribit, non legit ἰσωδὴς ἀσφοδέλῳ, sed ἰσωδὴς σφονδύλῳ, ut etiam legit antiquus Dioscoridis codex, cujusmodi exemplar habuisse Ruellium haud ambigo, quippe qui verterit: Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari specie, verticillo similem, quo scilicet utuntur in fusis mulieres. Quæ quidē nota in 3. Rhamni fructu manifestò deprehenduntur. Fideliores codices habuere quoq; Marcel.

Dioscoridis locus restituitur.

Rhamni tria genera propoſuit Dioſcorides: at Theophraſtus duo, album & nigrum, quem ſequutus eſt Plinius, Ruborum generi adſcribens. Et ſanè Rhamnum primum Dioſcoridis, Rhamnum nigrũ Theophraſti, & apud Plinium Rhamni alterum genus ſylveſtre nigrius, cenſemus. At ſecundum Dioſcoridis, candidum Theophraſto, & candidiorem Plinio: Tum Rhamnum tertium Dioſcoridis, Paliurũ Theophraſti, cujus ſemẽ in ſiliquis contineri 3. hiſtoriæ ſcribit, credimus. Recentiores plures agnoſcunt differentias, ſed in præſens de commentatoris Rhamnis. I. Rhamnus primus, Matth. Lac. Lonic. Lugd. Caſt. II. Rhamnus ſecundus Matth. Lac. Lon. Lugd. Hic multum cum Rhamno Germanico ſimilitudinis habet (ſi non idem) cujus nomine iconem adjecimus. III. Rhamnus Germanicus, arbuſcula eſt quatuor, quinq; aut ſex cubitorum, nonnunquam procerior, quę ex multifida lateq; diffuſa radice, caudicem emittit intortũ, rugoſo ſpadiceoq; cortice veſtitum, qui in plurimos ramos brachiatur: hiq; undiq; aculeis longis, ſeſcuncialibus, cinericeis armantur: ramos cingunt inordinatè folia oblonga, anguſta ſalignis æmula, candida, infernè tenuiſſima lanugine pubeſcentia, supernè ex viridi cinerea, ſaporis modicè adſtringentis. Flores herbacei ramulis compacti adnaſcuntur, quibus ſuccedunt baccæ rotundæ Aſparagi baccis ſimiles, racematim quaſi cohærentes, tenui & ruffeſcente, vel ex luteo rutilante cute tectæ, quibus præter pulpam mollem, luteam ſingulis ſemen unicum ex rotunditate oblongatum, ſplendens, tunica foris fuſca, intus candida involutum, includitur. In noſtris aquoſis ad Rhenum infra Huningen, ludit, quæ enim foliis latioribus & longioribus, baccis eſt ſingulis vel binis ſtipiti annexis: quæ verò foliis eſt anguſtioribus & brevioribus, baccis eſt multis veluti conglobatis, quæ & hyeme frutici adhærent. Provenit etiam ad Lycum Vindeliciæ amnem & ad Danubium: ſic & in Hollandiæ potiſſimum Flandriæ maritimis littoribus. Ex baccis paratur Rob quod acidum eſt, incidens & attenuans, & in Dyſenteria commendatur: cùm acinis vis quædam purgatrix à Belgis tribuatur, idcirco Schytbeſien, id eſt Acini purgatrices ipſis dicuntur. Cordo in Dioſc. & hiſt. Oleaſter Germanicus, Dodonæo gal. & fol. Lugd. Rhamnus ſecundus: Camerario in Matthiolum Rhamni ſpecies nominatur. IV. Rhamnus tertius Dioſcoridis. C.B. Rhamnus tertius, Dod. Gal. Lac. Lon. Caſt. Geſ. hor. Rhamnus niger, Cord. in Dioſ. Paliurus, Dod. Lob. Lugd. Caſto. Cam. Jujuba ſylveſtris, Cæſalp. V. Rhamnus ſolutivus Dod. Gal. & fol. Thal. Cam. (licet pruno ſylveſtri ſit ſimilior, quam Rhamno, à quo facultatibus diſcrepat) Rhamnus Catharcticus, Lugd. Rhamni alia ſpecies, Trag. Cervi ſpina, Cor. hiſt. Spina Cervina Marcello, Hermolao, Geſ. hor. Spina infectoria, Lob. Cluſ. Pan. Caſt. ſpina alba, Lon. ſpina Cervalis, Cæſalpino. Hujus duas adhuc pumilas Cluſius hiſt. pan. ſpecies propoſuit.

ἄλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HAlimus frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno, ſine ſpinis, foliis oleæ, ſed latioribus, naſcitur in ſepibus. † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix convulſa, rupta, torminaq; mitigat, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: eadem lactis ubertatem facit.

† παράλιοις [?] addit Orib. i. eminentibus.

I. HALIMUS VULGARIS.

II. HALIMUS LATIFOlius, erectus.

EſT profectò & Halimus planta, cujus variæ ſunt inter auctores ſententiæ. Alii enim (ut Plinius auctor eſt libr. & cap. xxii.) halimum frutitem eſſe dicunt, Dioſcoridem ſecuti. Alii maritimum olus, ſalſo ſapore. Tertium quoq; genus addidit Cratevas ſub hederâ tantum naſci, longioribus foliis hirſutioribusq́; odore cupreſſi. Quæ autem à Dioſcoride hoc loco

Halimi conſideratio.

describitur, etsi alicubi fortasis proveniat in Italia, tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantum admorsa fames arceatur: unde si nomen adinvenisset, ea proculdubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. [Molochia Mauritanis quid.] *Cujus historiam referens Serapio narrat, quòd eam venalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse quam fruticem vel arborem, eamq; fortasse quam Plinius maritimam ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone vulgò appellant) quæ frequentissima in littoribus Venetis provenit, hanc esse putaverim: quamvis non desint rationes, quæ rem dubiam reddant: quippe quòd ea instar oleris in ciborum usum recipiatur.* [Halimi vulgaris descriptio.] *Hæc nimirum (ut ejus pictura, quam hic damus, apertè demonstrat) folia fert olivæ similia, crassiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulaca, subalbida, lævia sapore salso. Caules emittit plures à radice albicantes, tenues & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minus copiosa visitur atriplex marina, quæ sylvestrem maximè æmulatur: quanquam apud Mauritanos atriplex marina, idem esse videtur cum halimo. Sed quod inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione.* [Halimi vires ex Gal.] *Halimi meminit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè proventu, ubi & germina ejus recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palam est, ipsam esse dissimilarem. Major autem pars ejus substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leviter flatuosa, & ut cætera salsa corroborat, adstringit & abstergit. Cocta ex jure, aut aqua addito oleo aut butyro alvũ subducit. Idonea planta est Halimus ad sepiendos hortorũ toros, quippe obsequiosa cùm sit, facilè quocunq; distrahitur.* [Nomina.] *Quæ planta Græcè ἄλιμος. Latinè similiter Halimus dicitur: Arab. Molochia: Italicè Halimo: Venetis, Bidone.*

Halimus, id est, marinus, quòd in maritimis proveniat: vel rectiùs, ut Plinius lib. & cap. 22. quòd olus sit maritimũ salsum, cùm & alibi quàm in maritimis proveniat: apud Theophrastum Gaza Auronẽ vertit 4 hist. 20. Halimi duo genera Plinio, mitius id est, sativum, quod Tholosani in hortis habent & herbã Colicã, ab usu, vocant: & sylvestre: tres habemus species, hæc verò dicitur Halimus tertius Clus. Hispa. Halimus primus tenuiore folio & Halimus sylvestris Plinii, Cæs. Portulaca marina, Dodo gal. (cui videtur secunda species Halimi apud Plinium) & fol. Lemnio (qui Halimum esse negat) Lugd. Lobelo, qui an Crithmum sit Dioscoridis dubitat. II. Halimus latifolius erectus, C.B. frutex est omnino candidus, in Rhamni altitudinẽ assurgens, qui ex radice dura, lignosa & ramosa multos protrudit ramos, crassos, lignosos, at fragiles & leves: circa quos sine ordine nascuntur folia oleæ, sed latiora & breviora, interdum rhomboidea candida, carnosa quasi splendẽtia, acida gustu: flos in summis ramis muscosus, purpurascẽs, racematim cohæret: cui succedit semen copiosum latum portulacæ marinæ simile. Æstate floret, semen autumno maturescit, qui Ulyssiponæ sponte provenit & Hispali in sepibus: in horto Montẽbelgardiaco legimus. Hic legitimus Diosc. Halimus & mitius genus Plinii, Auronem Gaza apud Theoph. vertit. Halimus Lob. Halimus primus Clus. Hisp. Halimus alter latiore folio Cæsalp. Portulaca marina Dodo. fol.

παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

PAliurus frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cujus semen pingue & fuliginosum invenitur. Quod potum tussi opitulatur, vesicæ calculos comminuit, serpentiũ ictibus adversatur. Folia & radix astrictoriam vim habent: quorum decoctum potu alvum sistit, urinam trahit, contra venena & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit, trita & imposita.

[Paliuri consideratio.] *ADeò inter se quibusdam plantarum historiis discrepant scriptores, ut persæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum veritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum evenit de Paliuro. Nam quæ hujusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diversis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non convenit cum ea, cujus Plutarchus est auctor, & hæc à prædictis omnib. prorsus dissentire videtur.* [Paliuri histor. ex Diosc.] *Paliurus Dioscoridis (ut ab ea primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus, cui semen pingue & fuliginosum. Paucis ejus historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de foliis mentione, quòd supervacaneũ existimaverit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud suas regiones notissima, quod nobis est impedimento, quò minus veram Paliurum de qua ipse intellexit, cognoscere valeamus.* [Paliuri Theophrasto varia historia.] *Theophrasto deinde lib 3. cap. 17. de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoq; dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre videtur & illa, cujus idem meminit inferius lib. & cap. 4. siquidem hanc plurimam nasci testatur in Africa, foliis ei quæ in Græcia nascitur non absimilem. Quæ quamvis folio Græcam æmuletur, fructu tamen diverso provenit, ut qui non latus, neq; folliculari specie, sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus verò per se jucundus habetur, atq; si quis vinum infundat, tum ipsum suaviorem, tum vinum suavius reddi ajunt.* [Agrifolium.] *Ex quo aliquando mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam Plinius Aquifolium vocat: & nos* AGRIFOLIVM *dicimus, quòd sit undiq; foliis aculeatis, loto majoribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, jucundo & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere velim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta, sed quòd aliquando his notis persuasus putaverim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem, nõ autem zizyphum,* [Guilandinus arguitur.] *ut ille impudentissimus somniavit Guilandinus: siquidem zizyphi baccæ rotundæ nõ sunt, ut cedrides, sed oblongæ olivarum modo, neque os intus habent punico malo simile, sed ut in Oliva longum, durumq;. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandavit libr. 13. cap. 2?. Sed cùm de viribus ejus dissereret lib. 24. eam recensuit, quam & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium ut dixi. Verùm, ut ad nostrum institutum redeamus,* [Paliuri histor. ex Agatoc.] *Agatocles Paliurum omnino, ab illis differentem tradit, quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad Pinus Ulmiq; proceritatem, ramis frequentib. & aculeatis, folio viridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam Vere quàm Autumno fructum profert olivæ phaulis vocatæ, magnitudine. Crudus manditur is, ac virens, ubi verò exaruit, in farinam molitur, atq; ea ita estur nullo liquore subacta.* [Paliuri descriptio ex Plutarch.] *Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si avis, aut aliud animal volucre sidat, velut inviscatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro tot ac diversæ ferantur sententiæ & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad nationũ placita varis,*

variis ac diversis aculeatis stirpibus impositum: etsi Josephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Græciam trajecisset, Dioscoridis Paliurum se vidisse mihi pro certo affirmaverit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; ibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobavimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quodq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus verò non fructum sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (ut Theophr. inquit lib. III. cap. XVII. de hist. plant.) in siliquis conclusum, lentum, pingueq; lini seminis instar. Verùm ii fortasse Theodorum Theophrasti interpretem sequentes hac in re decipiuntur. Siquidem is libro primo cap. XVI. sic vertit: Quædam folia cum extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, ut ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Ubi animadvertendum est, eum perperam vertisse ἀκρακανθίζοντα sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quàm spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quòd omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum, folia non proferre aliqua parte sinuata, uti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur: sed longa, & per ambitum ubiq; tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, ut in ejusdem capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit, Simili modo nonnulla ex his caulem primò mitem, pòst horridulum spinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, ut rubus, paliurus. Quibus palam fit, plantam, quam nos vulgò vocamus Bagata, alii verò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam tùm rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite à nobis adducentur. Cæterùm quoniam Paliurus AGRIFOLIUM sive AQUIFOLIUM (ut Plinius appellat) mihi

Recentiorum opinio reprobata, oxyacantham paliurum statuentium.

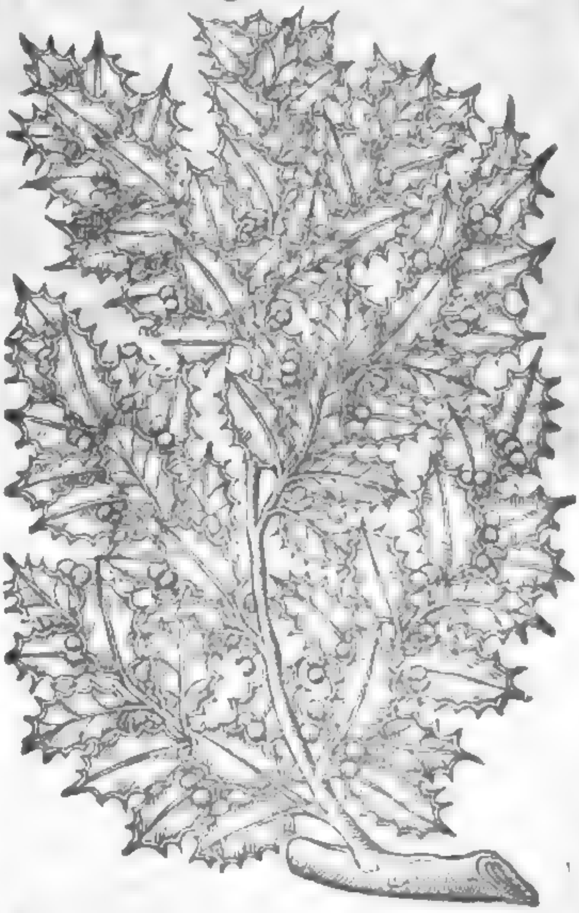
Gaza reprehenditur.

Aquifolii consideratio.

AQUIFOLII VArietas.

AQUIFOLIUM.

in mentem revocavit, non ab re factum esse putavi si de ejus historia & viribus hic verba facerem. Est itaq; Aquifolium planta arborescens, ad acutæ spinæ magnitudinem, foliis perpetuò virentibus, Lauri æmulis, sed in toto ambitu per intervalla sinuatis, aculeatis, carnosis, solidisq; ac lævibus. Virgas edit virenti libro vestitas, lentas ac flexiles: baccas rotundas rubentesq;, Rusci æmulas, & nucleo etiam simili, albo crassoq;. Arborescit in sylvis, & sylvestribus locis. Radicum decocto foventur utiliter articuli, qui prius luxati duritiem contraxerunt, nam emollit & resolvit, tumores discutit, & ossa fracta ferruminat. Id quod Valentius præstat radicum ipsarum cortex excoctus & illitus. Folia suspenduntur circa funes, è quibus salsæ carnes sub tecto pendent, prohibent enim suis aculeis, ne mures accedant. Sunt qui è tuso radicum cortice arte quadam viscum parant ad aucupia. Sunt qui etiam scopas ad verrendas domos è foliosis virgis parant. Ramis, quòd perpetuò virescat hæc arbor, hyeme ornantur templorum fores, & aræ, quos deinde in suas ædes deportant rustici, putantes hisce ramis fulgura inhibere, & fascino adversari, gentilitatis superstitionem sectantes, à Plinio edocti: quippe qui scribit, Aquifolium arborem in domo aut in villa satam veneficia arcere. Ejusdem arboris flore (eodem authore ex Pythagora) aquam glaciari legimus. Item baculum ex ea factum, in quodvis animal emissum, etiam si citra acciderit defectu emittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi, tam præcipuam naturam inesse arbori. Censet idem Plinius lib. 27. cap 8. Crateogonon, sive Crateogona Theophrasto eam arborem designare, quam Latini Aquifoliam appellant. Sed an is rectè senserit, ex Theophrasti lectione judicare poterunt rei plantariæ studiosi: siquidem is ita habet lib. 3. cap. 15. de historia plantarum. Crateogon, folio mespilæ, promisso scilicet est, verum majori, latiori oblongioreq;, nec serrato, quemadmodum illa sit: hæc non admodum magna neq; crassa. Materies ei versicolor, valida, fulva, cortex lævis, mespilo similis, radix singularis, acta in profundum. Magna ex parte fructus rotundus, qui maturescens siccatur, nigrescitq;, gustu & succo mespilaceus, quapropter veluti sylvestris mespilus apparuerit, est specie simplex, & sine ullo discrimine. Hallucinantur qui hanc arborem Theophrasto Agriam, sive Ariam faciunt: atq; in eodem errore versantur, qui eandē existimant ejusdem esse crateogonon.

Aquifolii vires.

Crateogonon Theoph.

Galenus Paliuri à Dioſcoride deſcripti meminit lib. 8. ſimp. med. his verbis: Paliuri folia & radix adeò non obſcuram habent adſtringendi facultatem, ut & ventrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonodê ſunt & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi vim ut & calculos veſicæ comminuat: & pectoris pulmonisq; excretionibus auxilietur.

Nomina.

παλίουρος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Aquifolium autem vocant Itali Agrifoglio: Germani Walddiſtlen *ſive* Stechpalmen.

Paliurus Dioſcoridis idem fortè cum Rhamno tertio ejuſdem, ita ut quæ de Rhamno tertio dicuntur, ad hoc caput ſint referenda. Theophraſtus 3. hiſt. duo paliuri genera propoſuit, alterum cujus ſemen in ſiliquis continetur, intelligens Dioſcoridis Rhamnum tertium: alterum Paliurus Africanus fructu rotundo & rubicundo, ut Gaza vertit: Verùm vox *τρόγγυλον* apud Theophraſtum ex rotunditate oblongum ſignificat: Hanc dicimus eſſe Jujubas minores, qua de re inferius. Nunc de Agrifolio: aliquib. Paliurus Africanus Theophraſti: alius Cratægus ejuſdem, cum quo tamen deſcriptio non convenit, ut nec Paliuri apud Dioſc. aliis hedera rigens apud Plinium: quibuſdam Lauri ſpecies. Videtur Theophraſtus 3. hiſt. 4. *ἀγρίαν* vocâſſe, quo loci Gaza Aquifolium vertit: at 3. hiſt. 16. licèt habeatur *ἀγρία*, *ἀγρία* legendum. Vocatur Aquifolia Trago (cui & laurus ſpinea, ſive aculigera) Dod. Gal. (& Ruſcus ſylveſtris) Aquifolium Ruellio. Geſ. hor. (& Ilicis aquifoliæ genus, Paliurus aculeata) Lob. Caſt. Thal. Lugd. Tab. Agrifolium Dodo Cæſ. Cam. Ilex aquifolia, Lon. Paliurus ſecunda, Lac. Variat hæc, quòd aliquando in arborem excreſcat, aliquando fruticoſa ſit: ſic alia eſt cujus folia margine ſpinoſo: alia folio non fimbriato, levi, extremitate tamen aliquando acuminata, aliquando non, ut figura adjecta exprimit.

Ὀξυάκανθα. ACUTA SPINA. CAP. CV.

a. Orib. hæc non habet. b *ἀχράδι*. † Non legit Cataꝫ. c *πυρῆνας*. i. nucleos leg. Orib.

ACuta a [ſpina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui vocant,] arbor eſt b pyraſtro ſimilis, ſpinoſa valde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, † fragiles, & intus c nucleum: radicem multifidam, altè deſcendentem. Hujus baccæ potu, aut cibo, alvi profluvium, & abundantiam fœminarum ſiſtunt. Radix illita aculeos, & ſpicula extrahit: abortum fieri tradunt, ſi ter radice venter aut ſenſim feriatur, aut perungatur.

Acutæ ſpinæ cōſid. & hiſtoria. Acuta ſpina nō eſt offic. Berberis, ſive Creſpinus.

HAbet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, id eſt, acuta ſpina, vocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirum arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in ſepibus, ſylvis & convallibus frequentiſſima naſcitur, Creſpino vulgo nominant: medicorum verò vulgus ac officinæ Arabes ſecutæ Berberim appellant, ita eſſe certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen ſi rectè delineationes notæq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioſcorides, creſpini notis prorſus acutam ſpinam reclamare conſtabit. Qua potiſſimum ratione adductus, quo magis veritas eluceat, errorisq; nebula tollatur, non dubitavi eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de ſtirpibus commentaria conſcribentes, Creſpinum vocatum legitimam oxyacantham eſſe aſſeverant. Neq; me fugit, non parum ſuſcepiſſe negotii, ut eos a concepta jamdiu opinione in ſententiam noſtram, quam veram putamus, venire compellam, cùm magna admodum ſit tum medicorum, tum ſeplaſiariorum turba, quæ hac in hiſtoria longo uſu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd veritas ſit nive candidior, ſoleq; ſplendidior, & eorum tum vera, tum fida comes, qui virtutibus ac probitate præſtant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctiſſimorum virorũ auribus moleſtiam allaturas, qui nolentes non aberrarunt: quinimo iis, utpote veri defenſoribus, fore jucundiſſimas atq; gratiſſimas. Nam qui, ut ſibi placeant, malunt errare quàm veritati & æquo cedentes, errores cognoſcere, eoſq; corrigere, non ſunt in philoſophorum ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis verbis tempus conteratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem tamen, magiſq; aculeatam, fructumq; gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentem & intus nucleum, cui radices ſubſint multifidæ, alteq; deſcendentes. Ex quo palam eſt ipſum non alias acutæ ſpinæ notas expreſſiſſe quàm proceritatis, craſſitudiniſq;, ſtipitis, ramorum, radicum ac fructuum, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſtoria. Folia apii hortenſis modo diviſa, ſed longiora: floribus racemoſis ac candidis: cortice ſcabro & materie pyracea. Quæ omnia ipſe accuratè perpendens, in primis Creſpinũ omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui tamen prorſus adſtipulari acutã ſpinam Dioſcorides eſt auctor. Siquidem ſylveſtris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, ſimplex e ſolo proſilit, atq; unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longũ latumq; creſcit, ut ad commune arborum proceritatẽ aſſurgat. Creſpinus verò, cujus ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe offerunt plantæ, nullũ ab radicib. mittit caudicem, ſed pluribus ac diverſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui virgarum modo in altum ſe attollunt, nec unquã arboreſcunt, niſi raro, & longo temporis tractu: quippe qui omniũ majores habentur, pollicarem craſſitudinẽ rariſſimè excedunt, niſi ætatis longæ incrementũ ſuſceperint: quin & rara inveniuntur ejus virgulta, quæ hominis longitudinẽ æquent. Ad hæc pyraſter cortice conſtat aſpero,

Creſpini cum pyraſtro & acuta ſpina collatio.

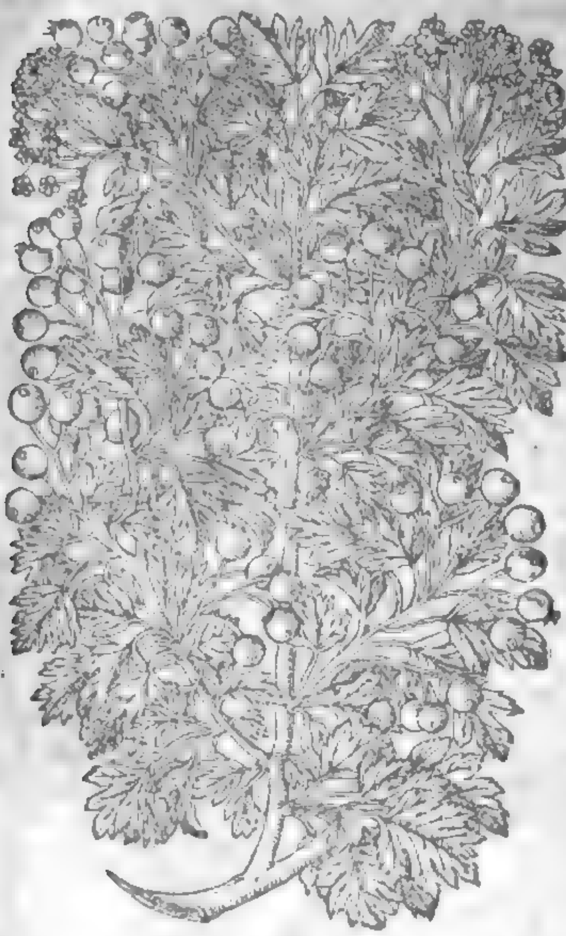
ſquamoſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſeſcente. Creſpinus verò cortice veſtitur albo, lævi & admodũ tenui: quo fit ut nõ adeò leviter ferro, vel lapide tangi poſſit, quin ſtatim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraſter prunorũ modo aculeata conſpicitur, aculeis ſingulis ex eodẽ loco erumpentib. licet rami frequentiſſimis horreãt ſpinis, iiſq; nigris, validis, candidis rhamni modo mucronatis. At Creſpinus ternis per intervalla armatur aculeis, ſimul ex uno, eodemq; puncto prodeuntib. adeò ut triſurcato ordine prodeant, duobus ſcilicet utrinq; ſe pandentib. tertio verò mediũ occupante, albis, planis, nõ quidem rotundis, fragilibus, & admodũ pungentibus. Illud inſuper diſcriminis addã acutã ſpinã fructum afferre myrti magnitudine. Creſpinus verò racematim in uvæ modũ, cujus oblongi acini tritico paulo majores, vividi ac rubentes, eleganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræſentãt: quanquã minores, oblongiores, acidiores, & colore etiã multò vivaciores habeantur. Creſpini deinde folia minimè pyraſtrum referunt, ſed potius punicã malũ, quamvis latiora, nec adeò in mucrone deſinentia, per ambitũ ſpinis tenuiſſimis, frequentiſſimiſq; horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flavæ ſunt, ac ſi croco eſſent infectæ, etſi plures ſint, atq; exiles, nihilominus altè nõ deſcẽdunt, veluti acuta ſpina, ſed in latus ſummo ceſpite vagãtur. Flos deniq; pyraſtro admodũ refragatur: namq; melinus ex racemo uvæ ſimilẽ erumpit, ſui fruticis interno colore, a quo dum explicatur atq; dehiſcit, perquam ſuavẽ ſpirat odorem. Quib. evidentiſſimè colligi poteſt, & oxyacanthã Græcis, & berberim Arab. non eſſe creſpinũ, cujus communis eſt uſus apud medicos & ſeplaſiarios. Sed præter hæc illud etiã certò credendũ eſt, quòd ſi Dioſcorides per acutã ſpinã creſpinum intellexiſſet, nunquã ſilentio diſſimulaſſet folia mirabili opere per ambitum aculeata: neq; fructum, quem ramis pendulũ gerit, acinis inter ſe racematim

matim

matim cohærentibus, myrti baccis aſsimilaſſet: nec ſcriptum reliquiſſet: radices in profundum agi: nec deniq; flavum earum colorem unquam reticuiſſet, quo inſigniter natura infecta ſunt. Non prætermiſiſſet etiam ſpinarum hiſtoriam, utpote quæ ternæ ſuis virgis innaſcantur, à pede ad verticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quod ſæpius ſine caudice, variis veluti ſtolonibus fruticet: non deniq; ipſam pyraſtro prorſus ſimilem reddidiſſet, à qua profectò non minus diſsidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm ſi modò dicendum eſt, Oxyacantham naſci in Italia, eam equidem acu-

Legitima oxyacantha.

I. ACUTA SPINA.

II. OXYACANTHA DIOſcoridis.

leatam arborem eſſe crediderim, ſtipite, cortice, ramis, floribus, proceritate ac ligni materie planè pyraſtrum referentem, quam in Hetruria rura noſtra Senenſia Bagaia vulgò nominant. Ananienſes, & cæteri Tridentinarum vallium incolæ quidam Amperlo, quidam vero Pan d' orſo vernaculis nominibus vocant, & Goritienſes barazzo bianco vulgari ſermone appellant, quippe quæ omnibus notis ac lineis acutam ſpinam referat. Primùm enim hæc manifeſto indicio eſſe poſſunt, arboris ſcilicet ſtipes, rami in qualibet parte acutiſsimis, firmisq; aculeis armati, ligni materies, ſubſcaber ſquamoſusq; cortex veluti pyraſtro. Tum ita eſſe comprobant radices in profundum deſcendentes, & fructus, quem fert myrti craſsitudine, viſu jucundus, rubeſcens, plenus, fractu facilis, ori ſubauſterus, in quo modò unus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyraſtro admodum adſtipulatur: quippe quòd ſit illi haudquaquam abſimilis. Porro folia duntaxat à pyraſtro diſsidere videntur: nam diſſecta ſunt apii modo, paululumq; longiora. Verum mihi quidem illud non videtur ob multas rationes aliqua ex parte noſtræ repugnare ſententiæ: convenientias enim pluribus ex partibus peti certum eſt, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta ſpina vireat fronde, hic non explicavit Dioſcorides, ſed tantum dixit, eam eſſe arborem pyraſtro ſimilem, quemadmodum Arbutum Cotoneæ malo, & ilicem & fagum Quercui, idem comparavit Dioſcorides, quòd magis ad ſtipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem reſpiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata conſtant apii modo: tametſi hoc in loco id adnotare prætermiſerat Dioſcorides. Hoc autem probatur manifeſto ipſius Dioſcoridis, ac etiam Theophraſti teſtimonio. Nam Dioſcorides, cùm de meſpilo ageret, duo meſpilorum genera conſtituit, & relecta in capitis calce vulgata, quæ frequens, & communis viſitur in Italia, illam in primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate vulgò Azarolo vocatur, & veteribus aronia dicta eſt, ſic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν, ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ· καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον ἡδύν: id eſt verbum ex verbo. Meſpilus arbor, quæ à nonnullis aronia vocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis foliis oxyacanthæ, fructum ferens exiguo malo ſimilem, ſuavem. Quib. autem foliis conſtet illa meſpilus Azarolo vocata, Theophraſtus lib. III. cap. XII. demonſtravit his verbis. Hujus folia diſſecta ſunt, extremitateq; apio ſimilia. Ita fit, ut concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio oxyacanthæ provenit, eoq; ſciſſo (ut Theophraſtus prodidit) apii inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaia vulgò dictam, eſſe proculdubio acutam ſpinam: quandoquidem ejus folia in modum apii diſſecta ſunt meſpili aroniæ modo. Theophraſtus lib. VI. cap. ultimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructum fuiſſe antiquis in coronarum uſu, quod etiam nō parvo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus: quandoquidem fructus ejus, qui autumno toto, & ad mediam hyemem uſque perdurat, adeò lævore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos è præſtantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præſtaſſe crediderim. Hanc noſtram de oxyacantha ſententiam, duobus argumentis impugnant Antagoniſtæ. Primum ſane eſt, quòd noſtra folia decidant. Theophraſto verò perpetuò acuta ſpina vireſcat. Secundum quod ipſius etiam Theophraſti teſtimonio Acutæ ſpinæ aculeis ſimiles habeantur, qui in Medica malo proveniunt: quæ tamen non magno quidem labore diſſolvi, ac convinci poſſunt. Siquidem ut reperitur fabuloſum apud Theophraſtum lib. primo cap. XV. de hiſt. plantarum, Tiliam & myricam perpetua fronde vireſcere: & libro tertio cap. 16. Suber folio eſſe haud perpetuo, ſed deciduo, ita pariter de Oxyacantha di-

Meſpili duo genera.

Antagoniſtarum argumēta confutata.

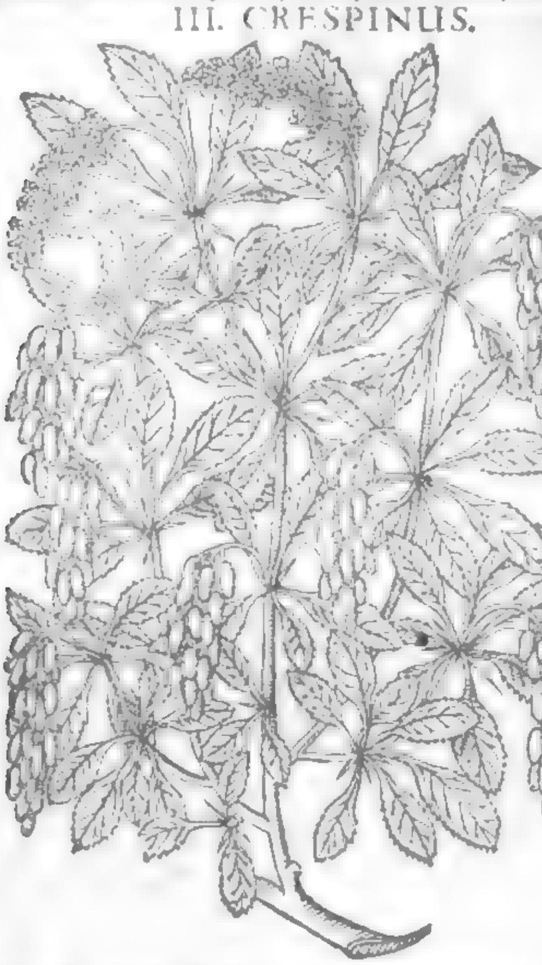
xerim:

xerim: sed verendum est potius ne in hoc capite, quemadmodũ in aliis plerisq; locis, plura depravata legantur, quàm quòd in his aberraverit Theophrastus. Quòd autem ita sit, maximo est mihi argumento Plinius, qui plantas perpetua fronde virentes ex Theophrasto transcribens li.16.cap.21. ibi nec Tiliæ, nec oxyacanthæ meminit. Id quod manifestè arguit in Theophrasti codice hæc haudquaquam adinvenisse Plinium. Sed non desunt etiam Theophrasti exemplaria quæ πυξάκανθος*, non* ὀξυάκανθος *legunt. Præterea si Dioscoridis, & Galeni testimonio Oxyacantha fuerit pyrastro per omnia similis, ut adversarii contendunt, nusquam hanc perpetuo virescere dicam, sed una cum Pyrastro folia hyeme amittere. Quantum verò ad aculeos attinet, si quis Theophrasti verba diligentius, quàm illi fecerint, expenderit, ea nihil prorsus pro iisdem affirmare comperiet. Inquit enim Theophrastus de mali Medicæ aculeis agens,* ἀκάνθας δὲ οἵας ἄπιος ἢ ὀξυάκανθος*, Id est, spinas quales Pyri, aut Oxyacanthæ. Atqui cùm domestica Pyrus nullis rigeat aculeis, de sylvestri intellexisse illum necesse est: verùm quantum agrestis Pyri aculei, a mali Medici aculeis differant, quispiam per sese videre poterit. Quo fit ut Theophrasti verba nil aliud exprimere putarim, quam quòd Medica malus aculeata sit, ut Pyraster, & Oxyacantha: non autem quod harũ arborum aculei sint omnino similes, ut perperam ille interpretatur. Postremò quòd baccæ, quas nostra profert acuta spina, sint dulces, ut ultimo loco contendit illorum unus, nec adstringant, sed potius adstrictos muliebres locos ducant, ii id omnino judicabunt, qui sapidiori gustu ac saniori à natura fuerint procreati, quiq; aliquando hujusce plantæ fructus periculum fecerint. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideo fuisse veteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, hujus aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit.*

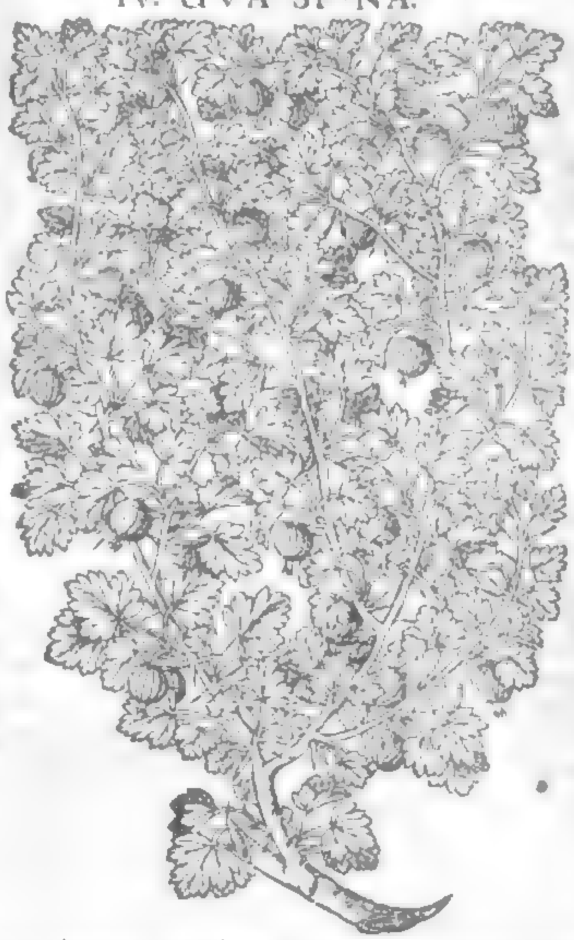
Crespini forma & vires.

Porrò CRESPINUS *frutex potius, quam arbor est, è terra virgultis plurimis sive aculeatis stolonibus assurgens, veluti co-*

III. CRESPINUS.

IV. UVA SPINA.

rylus: è quibus non desunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret, longis, compressis, albicantibus fractuq; minimè contumacibus, quæ (ut supra dictum est) per intervalla terna ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, lævis, ac tenuis: cui subest ligni materies flava, fragilis atq; fungosa. Numerosis tota virgultorum congeries nititur radicibus impensè flavis, quæ per summa terræ divagantur: foliis ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Majo luteos, racematim cohærentes in uvæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemis pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haudquaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, parvis reconditis intus nucleis. Nascitur in sepibus frutetis, ac senticosis locis. Baccæ refrigerant & siccant, cohibent, roborant, & adstringunt. E fructu post vindemias incolæ vinum exprimunt, quod falsò de Berberi vocant officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo.

Vinum Berberis & ejus usus.

Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, uti causus, & quæ pestilens est, julapio violaceo commistum, ac oxalidis aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, ex ptisana haustum, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur utiliter cum myrtino & aqua plantaginis, cœliacis, cibum rejicientibus, & dysentericis, & ubi bilis à jecinore in ventriculum regurgitans cholericos excitaverit affectus. Non secus tam sumptum, quam inditum mensium profluvia cohibet. Tineas ventris enecat ac pellit, præsertim si bibatur ex aqua graminis, vel portulacæ, vel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpiùs foveantur: quinetiam gingivas roborat, & gargarizatu faucium uvaq; inflammationes discutit, columellam procidentem reprimit atq; destillationes eo confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & ulcera serpentia cohibet, & humida desiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant ventriculi doloribus atque etiam ægrè spirantibus: datur etiam utiliter ad jecinoris inflammationes. Confert oculorum destillationibus lachrimasq; cohibet, ubi guttatim in oculorum angulos distilletur cum pompholyge, & aqua rosarum.

Uvæ spinæ mentio.

Caterùm postquam acutæ spinæ historia eò me deduxit, ut de nonnullis aliis aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apii constat, & undiq; spinis riget, ab aliquibus UVA SPINA, *à nonnullis Uva marina, & à pluribus Uva crespina vocata.*

cata. Planta hæc antiquis (ut puto) incognita, arbuscula est parva, fruticosa, folio apii, aut oxyacanthæ: ramulis ac virgis albicantib. ubiq; aculeatis. Duorũ est generũ. Sativa altera, altera sylvestris ac spontè proveniẽs. Flos utriq; albus, & quandoq; ex viridi purpurascens. Uvas profert non racematim cohærentes, sed baccarũ more dispositas: eædem facie sunt rotunda, pilosæ, præsertimq; sylvestres: succo abũdant plurimo, vinoso, sapore acido adstringẽte, adeò, ut prorsus omphacinũ referant. Color illis ante maturitatẽ viridis, atqui maturescentes colorẽ una cum sapore permutant, siquidẽ flavescunt, & succũ subdulcẽ reddunt. Habent & nucleos, fragiles tamen, & imbecilles, adeò ut unà cum fructu mandantur. Leguntur ante maturitatẽ Majo mense, ac Junio. Sativa in hortis, pomariis & vineis seritur. Sylvestris in sepibus, & senticosis locis spontè provenit. Frigida sunt, & sicca astringẽtes, & in cibis omphacii loco gratæ: nam jusculis incoctæ appetitũ excitant. Quæ & febrientib. jusculis incoctæ nõ sine utilitate exhibentur, sitim sedant: in summa mulierib. utero gerentibus magnopere expetuntur, gravidorũ malaciæ succurrunt. Dantur devorandæ cœliacis, dysen[illegible]cis, & cruenta exspuentibus. Huic accedit & altera planta, veterib. quantũ reor, incognita, & silẽtio involuta, quã aliqui falsò Mauritanorũ RIBEM esse contendunt. Duum est generum, domesticũ & sylvestre. Parva utraq; est arbor. Ea fruticosa est, topiaria, folio parvo, vitigineo, perinde ac albæ populo, sed longè viridiori: ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles, è quib. fructus parvarum uvarum modo, ut in crespino, racematim dependent, rotundis, simulq; cohærentib. acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti maximè rubent, sapore subacido & adstringenti, admisto etiam dulci: floret mense Majo, florib. in luteo candicantib. & in stellæ modum radiantib. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniam domestica ad sepiendos hortorum pulvinos eleganter seratur: sylvestris nascitur spontè in Bohemia, in sylvosis collibus, & in aliis Germaniæ locis. Verùm eos hallucinari abundè constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, ut posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore viridi rubescente, & folia lata, magna & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notũ est. Neq; enim fert hæc capreolos, neq; ejusmodi foliis viret, tametsi fructu Ribẽ admodum referat, quòd is gustui sit acidus simul & dulcis, qualẽ esse Ribis baccã auctor est Serapio. exiccant, adstringunt & roborant, quamobrem is ad ea, quæ ille jure poterit usurpari, utpote quòd febrib. acutis opituletur, æstuantẽ ventriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & vomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœliacos & lientericos juvet, & biliosis destuxionib. vexatos: sanguinis fervorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi videntur seplasiarii, qui ex hujusce arbusculæ fructu vinum exprimunt, & per annum asservant, ut illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur quod Galenus lib. 7. de compositione medicamentorum secundum locos Ursi uvã appellat. Quorũ error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quandoquidẽ asserit hujusce uvæ plantã memæcyli folio virescere. Memæcylum enim Galeno, etsi Arbuti fructum designat lib. 7. de simplicium medicamentorũ fac. aliquando tamen ipsam quoq; Arbuti plantã designare videtur, ut loco superius citato, ubi Gal. continens pro contento accipiens, Arbutũ Memæcylũ appellavit. Inquit enim quæ ursi uva appellatur, in Ponto nascitur. Planta est humilis, & fruticosa, folio Memæcyli. Cæterũ cum magna differentia habeatur inter Ribis folia, quæ vitiginea sunt, & Arbuti quæ laurina æmulantur, explodenda est omnino Dodonæi sententia, quippe qui nulla dubitatione censeat vulgarẽ Ribem ursi uvã esse Galeni, sua tantum opinione falsus. Bellonio verò in lib. de arborib. coniferis. Ribes Serapionis planta quædã censetur, quam se invenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumẽ, foliis oxylapathi, grandiorib. retusioribusq;: è quorũ medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglosso, rusco & lauro Alexandrina. At certè ego nõ audeo, nec possum Bellonii judicio subscribere, q. planta illa nõ respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea n. folia nõ fert rotunda, sed oxylapathi, nõ habet capreolos, & baccas è mediis foliis exerit. Unde facile adducor, ut putẽ ejus Ribẽ falsam & adulterinã esse potius, quã verã & legitimã. Oxyacanthæ meminit Galen. lib. 8. simplic. medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro sylvestri similem habet speciẽ, ita & vires nõ dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem sylvestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuiũ est partium, & paulũ quiddã incisivum obtinet. Porrò arboris hujus fructus pyri sylvestris fructui similis non est, verùm myrti, sc. rubens & rarus. Habet verò & nucleos. Porrò non esus tantum, sed & bibitus affectus omnes fluxionũ, quos ῥοώδεις Græci vocant, cohibet. Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabi. Amirberis, seu Amyrbaris sive Berberis: Italis Hetruscis, Bagaia, & Ananiensib. Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Pilriteros: Germanis Haadorn: Bohem. Hloc. Crespinus verò officinis Berberis: Italis Crespino: Germ. Saurach/Saurdorn vñ Paiselbeer/Versich: Bohem. Drac sive Drištal: Gallicè Espine vinette dicitur. At Uva spina sive crispa, Ital vocatur uva spina, sive uva spinella, uva marina: Germ. Klosterbeer sive Creutzbeer: Bohem. Chlupate yahody: Gallis Groiselier. Cæterum vulgaris Ribes Italis vocatur vuetta rossa, & Ribes: Ger. S. Johansdreuble: Bohe. vuyno S. Iana: Gal. Greiselles d'outremer.

V. RIBES VULGARIS.

Uva spina duplex.

Uvæ spinæ usus.

Ribes offici. consid.

Error quorundam Ribes Arabum credentium.

Ribes offici. usus.

Uva ursi Gal.

Dodonæus arguitur.

Bellonii opinio improbata.

Oxyacãthæ vires ex Gal.

Nomina.

Oxyacantha à Dioscoride proponitur, at Galen. 8. simp. & clariùs lib. de facult. alimentorum, præter oxyacanthã habet & oxyacanthum. Oxyacantha i. acuta spina Diosc. est oxyacanthus Galeni: à veterib. Latinis simpliciter spina dicta, quæ tribuuntur ei quæ vulgò oxyacanthæ nomine ostenditur, quam alii ad Cynosbatũ Theophr. (non autem Diosc.) nec adeò malè referunt: hujus vulgò cognitæ nomina subjiciamus. I. Oxyacantha apii folio. C.B. spina Callobrix Palladio: Spina candida Marcello, Anguil. Cynosbatos Trag. Lon. Sorbus aculeata, Cor. hist. Oxyacãtha seu pyracãtha, Cor. in Diosc. Oxyacantha Diosc. Dod. gal. Gesn. hor. cui & spina appendix Plin. Oxyacãtha, Lac. Lob. Lug. Tab. Cam. Cæs. cui Anthemis Theoph. & Mespili tertiũ genus apud Pliniũ videtur. Oxyacanthus sive spina acuta Dodo. Mespilus sylvestris Castori. II. Verùm cum Diosc. pyrastro & Galenus pyo sylvestri similem dicat, alteram adjecimus si-

Digitized by Google

mus figuram, quæ melius cum descriptione convenire videtur. Hæc ex radicibus crassis, multis, caudicē emittit rectum, firmum, cortice subcinereo tectum: qui in multos ramos longos late diffusos brachiatur, quos inordinatè cingant spinæ validè erectæ, atrociter pungentes, quib. superiores rami sæpè destituuntur: foliis est aliquando rotundiorib. arbuti instar, aliquando ad modum pyrastri oblongis, aliquando etiam acuminatis, in ambitu tamen dissectis, venosis: flosculi ex quatuor & quinque foliolis compositi, parvis pediculis insidentes, acervatim congesti, ex luteo subrubent, ex quorū medio aliquot brevia stamina prodeunt: his succedunt fructus forma oxyacanthæ vulgaris, rotundi, umbilicati, densius coacervati, ex aureo ad coccineum vergentes, acidi gustus, in quib. grana aliquot continentur. Provenit sponte in sepibus circa Bononiam, in agro item Senensi prope Alcinum montem: & in Alpinorum gentium Ebrodunensium saxosis convallibus. Sunt qui pro schamno, alii qui pro Pyrocantha ostendant. Uvam ursi Galeni 7. de compos. med. secundum loca, Lugdunensis herbarii auctor censet, Acutæ spinæ nomine Castor Durantes exhibet. Oxyacantham Dioscoridis censemus, & ad differentiam vulgatæ, oxyacanthā pyrastri folio nominare lubet. III. Crespinus Matthioli oxyacantha Dioscoridis non est sed Galeni (non autem oxyacanthus) id est spina acida, cùm non solùm fructus sed & folia sint acida ejus nomine ad ciborum condituram usurpata: spina appendix Plinii lib. 24. c. 13. Arabum est Amirberis fructu longo acido, non autem rotundo: unde depravata voce officinis dicitur Berberis, sic & Bruf. (cui & spina acuta) Dod. Gal. Lac. Gesf. hor. Lob. (spina sancta quorundā) Lugdun. (quibusdam Colytea Idæa secunda Theophr.) Lon. Cast. Cam. Oxyacantha Diosc. Hermolao, Ruellio, Trag. Fuch. Cornaro. Oxyacantha Galeni, Cord. in Diosc. Taber. Camer. Crespinus Cæsalpino, qui Ribes Serapionis suspicatur: Spina acida sive oxyacantha Dod. In hortis Italiæ nomine spinæ Christi colitur, cujus folia ratione culturæ, multò sunt longiora, spinis dein duplo majoribus flavescentibus, dimidiam stellam efformantibus. IV. Uva crispa (ab intortis & veluti crispis foliis) licet quibusdam Rhamni species, aliis Oxyacantha Theophr. aliis Vitis precia Plinii censeatur, attamen Ceanothum spinam Theophrasti credimus. Uva crispa, Trag. Fuch. Dod. Gal. & fol. Lon. Gesf. hor. Lob. Tab. Uva spina. Lac. Cast. Cæs. Crispina uva, Cord. in Diosc. Ceanothus asper, Gesf. hor. Grossularia Thal. Grossularia alba (quod grossorum exiguorum imaginē referat) Lugd. Variat, quòd domestica frutescat & fructu sit cerasi magnitudine: sylvestris per omnia minor: fructus item maturus flavescit, nonnunquam subruber. V. Ribes vulgaris, Ribes hortense, Trag. Ribes, Fuch. Lac. Lon. Gesf. hor. Taber. Ribes Arabum, Lob. Ribesium fructu rubro & Ribes Serapioni, Dod. Uva ursi Galeni, Dod. Gal. Ceanothus levis. Gesf. hor. Grossularia rubra, Lugd. Ribes vulgare baccis rubris, Cam. Hæc duplex, communiter in hortis colitur fructu subacido; in montosis tamen Bernensium & Marchionatus sylvestribus sed fructu per omnia minore, baccisq; rarioribus reperitur: habetur & fructu dulci, aliàs à vulgari nil differens: sic & illius species quædam rubro flore, foliis & fructu majoribus: in horto Illust. Ducis Wirtenbergici Stutgardiæ baccis habetur unionum instar candidis. Est & fructu nigro, Ammomum quibusdam, majoribus quoque & minoribus baccis varians. Bellonius meminit & Ribes foliis oxylapathi: alia tamen est Rauvvolfii figura.

Κυνόσβατος. RUBUS CANIS. CAP. CVI.

FRutex est arboris instar, rubo longè major. Folia fert multo latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo olivæ simili, qui per maturitatem fulvescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, alvum sistit: fervefacti enim ii in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubum canis non esse rosā sylvestrē.

NOn equidem putaverim esse Rubum canis illud rosarum sylvestrium genus, quæ rosas edunt iis quadantenus similes, quas Moschette vulgo vocamus, quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores proferunt: nec etiam quodvis aliud sylvestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quod arboris instar assurgeret, rubo longè major, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus sylvestris rosa profecto plurimum dissidere videtur, fructumq; mittere non modò olivarum nucleis, sed olivis ipsis multò crassiorem. In eam autem sententiam non modò me pluries deduxit, sed etiam confirmavit Plin. quandoquidem ipse lib. VIII. cap. XLI. peculiari nomine rosam sylvestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, i. caninum rubum, cujus radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib. XXV. cap. II. ubi illud etiam addidit, quod apud veteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm spongiola illa, quæ mediis sylvestrium rosarum ramis oboritur. Ceterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa sylvestri longè diversum fecit, ut videre est libro XXIIII. cap. XIIII. ubi ait, cynosbaton folio esse vestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio viticis. Ex quibus palam est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & sylvestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Ubi cùm primùm sativas rosas longa persecutus fuisset oratione, de sylvestri ita paucis disseruit. Sylvestres rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant, & florem minus odoratum minusq; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam sylvestrem à canirubo, quorum alterum κυνόρροδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animadvertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes sylvestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum olivarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt: ex quo aliquis facilè judicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum sylvestrium fructus refertus invenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omninò compertum haberet, hunc à rosis quamplurimùm differre. Illud insuper addi-

Marcelli & Monachorum lapsus, cynosbaton & cynorrhodō idem esse credentes.

Serap. de can. rub.

addiderim, quòd cùm rosæ sylvestres ferè omnes non leviter ex albo purpurascant, cynosbato verò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, sylvestrem rosam esse cynosbaton. Ex iis igitur omnibus satis (ut arbitror) liquet, canirubum à sylvestri rosa longè abesse, tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. 9. de plantarum historia, caninæ sentis fructum averso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel quid pulverulenti insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, facilè iis cæcitatem inducat, quod tamen in sylvestrium rosarum fructibus nunquam visitur. Sed nescio quo judicio quave authoritate Cynosbati plantam nasci apud Pelignos & Etbruscos scribat adversarius quidam, eamq; arbores scandere, quum manifestò scribat Dioscorides fruticem esse arboris instar, & posteritati memoriæ prodiderit Theophrastus, Canirubum medium esse inter arborem & fruticem, malo punicæ proximum. Meminit Rubi canis Galenus lib. 7 simplicium medicamen-
10 torum sic inquiens. Hujus fruticis fructus non segniter adstringit, folia verò mediocriter: itaq; particularis ejus usus haud ignotus est. Cavendum ab eo, quod in fructu ejus lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè κυνόσβατος vocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè Rouo canino.

Rubi canis vires ex Gal.

Nomina.

Κύπρος. LIGUSTRUM. CAP. CVII.

Ligustrum arbor est oleæ foliis circum ramos similibus, latioribus, mollioribus & colore viridioribus: flore candido, [muscoso,] odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriam vim habent: quare commanducata ulceribus oris medentur: illita fervidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta foventur: capillum
20 rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque nervos, si quæ ferventi natura prædita sint, assumat.

Βοτρυώδη. i. racemoso leg. Orib.

I. LIGUSTRUM.

Ligustrum in Hetruria Guistrico corrupta voce vulgus nostrum appellare consuevit: quod ibi etiam aliqui Olivetta, nonnulli Olivella, quidam Chambrossene vulgò vocant. Mauritanis verò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus ac nemoribus, secus vias passim in Italia. Floret abeunte vere, & ineunte æstate, flore muscoso, vel (quandoquidem Oribasius legit βοτρυώδη) racemoso, candido, odore
30 suavi, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo bacca in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, leviores ac nigriores, sapore amaro ac injucundo, purpureo intus succo: hæ sua in arbore hyeme ferè tota perdurant incorrupta, quib. aves vescuntur, præsertimq; merulæ ac turdi. Folia edit oleaginea, latiora, molliora tamen ac viridiora, adstringentis gustus. Virgas habet lentas, flexilesq;, solida tamen materie, e quibus caveæ fiunt ad canoras servandas aviculas, ac virgæ ad instruendos equos. Sunt qui baccas a Virgilio vacinia vocari putent, sed meo quidem
40 judicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodum nec Fuchsius qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα vacinia esse putat: siquidem vacinium florem non fructum esse pluribus constat. Cæterum in nothis Dioscoridis stirpiũ nomenclaturis legitur, Hyacinthum vacinium Romanis fuisse vocatum. Ex quo facilè crediderim, vacinium Virgilio nil aliud designare quam Hyacinthum. Neque mirum est, quòd Virgilius Hyacinthum vacinii nomine nigrum appellaverit: nam hyacinthus facilè cum violis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc nostram sententiam
50 comprobat Virgilius: quippe qui semper vacinia floribus admiscet, iisdemq; comparat, non autem fructibus. Quod manifestè declaravit in Bucolicis, ubi de vacinio sic cecinit, primo Eclog. II.

Ligustri consideratio & historia.

Vacinia.

Fuchsii error.

Hyacinthus vaciniũ est.

Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur. Deinde in eadem:
Mollia luteola pingit vacinia caltha. Item in ultima:
Et nigræ violæ sunt, & vacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, vacinium esse Irim. Siquidem præterquam quòd nunquam legerim Irim in coronas venisse, color non æquè promptè correspondet, quòd varius adeò sit, ut non aliunde sibi nomen comparaverit, quam à cælestis arcus colorum varietate. Adde etiam, quod cùm Iridis flos omnium fragilissimus
60 caducissimusq; sit, poeta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam convolvuli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus & arbustis se circumvolvit, ac etiam sæpius vitium palis in vinetis, flore candido, lilii, seu calathi effigie, quam ego lævem esse smilacem nunquam dubitavi: è quorum numero fuit Servius Grammaticus Virgilii commentator Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium consulere, Dioscoridem & alios de stirpium natura disserentes. Non defuerunt etiam qui existimaverint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium, quod sanè nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacantha seu lycium, non autè periclymenon, ut Ruellio placet: sed isti quoq; a veritate desciscunt. Nec in minori sanè errore versatur quidã novus Herbarius, quippe qui censeat Cyprum & Ligustrũ diversas esse stirpes: idq; tam frivolis argumentis ex Plinio desumptis, ut ea potius contra illũ, quã pro illo faciãt: hallucinatur profectò qui nõ videt Ligustrũ omnib. suis notis referre Cyprum. Provenit enim Ligustrũ foliis circum ramos oleæ similibus, latioribus tamen, mollioribus ac viridioribus, gustu adstringenti: quinetiam & flores edit, candidos, muscosos, racemo-

Marcellus reprehenditur.

Ligustrũ convolvuli speciem Servio Grã.

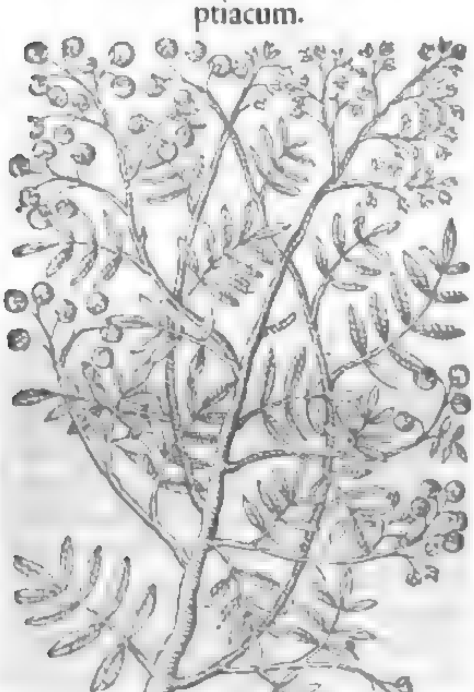
Herbarii cujusdã error cyprum & ligustrũ diversa censentis.

racemososq; & fructum nigrum, Sambuci baccis æmulum. Præterea si Ligustri facultates expendamus, nullum reperiri posse medicum tam inexpertum crediderim, qui non noverit ligustrum iis omnibus præstare viribus, quib. pollere Cyprum scriptum reliquerunt Dioscorides, & Galenus. Atqui Herbario illi venia danda est, quòd in noscendis tantùm plantis non autem earum facultatibus examinandis operam navarit. Verùm videat is quo pacto Plinii verbis suam tueatur sententiam, cùm ipse lib. 24. cap. 10. affirmanter scribat, Ligustrum eandem esse arborem, quæ in Oriente Cypros appellatur. Paratur è Ligustri floribus oleum, iis in oleo insolatis, quod plurimum præstat ad vulnerum inflammationes: valet idem & ad capitis dolorem a bile provenientem. Fit etiam è floribus aqua non inodora, ad ea sanè utilis, quæ refrigerationem, & adstrictionem postulant. Eadem pota auxiliatur cœliacis, dysentericis, & cæteris alvi fluxionibus affectis: uterinas quoq; fluxiones cohibet tam bibita, quàm supposita. Datur eadem utiliter potanda sanguinem rejicientibus, sicut oculorum fluxiones, per se, aut cum pompholyge adhibita. Ligustri meminit Galenus lib. VII simp. med. sic inquiens: Cypri seu ligustri folia, summaq; germina in usum veniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habentq; etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaq; eorum decocto quidam ambusta fovent. Utuntur vero etiam adversus igneas phlegmonas, & carbunculos: nam absque molestia & morsu desiccant. Quinetiam sponte provenientibus in ore ulceribus, aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt. Κύπρος arbor ista Græcis, Latinis verò Ligustrum appellatur. Mauritanis, Kenne, Henne seu Hanne: Officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Olivella, Olivetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinweiden / Beinhöltzlein und Mundholtz: *Hispanis, Alfena, sive Albena: Gallis, Du troesne sive Tresillon: Bohemis Ptacii Zob.*

Ligustrinum oleũ & ejus vires. Ligustrina aqua, & ejus vires. Ligustri vires ex Galeno. Nomina.

Cyprus Dioscoridis, idem ne sit cum Ligustro nostro, & Henne Arabum, ampla est controversia alibi tractanda: hoc in loco duas posuimus figuras: alteram vulgaris Ligustri, alterã Ægyptiaci. I. Ligustrum vulgare, C.B. Ligustrum, Brun. Fuch. Lac. Ges. hor. (cui & phillyrea) Lob. Thal. Tab. Ligustrum, Cyprus, Trag. Cord. in Diosc. Cost. Lugd. Cæs. Phillyrea, Dodo. Gal. (& ligustrum Plinii) & fol. Ligustrũ majus & minus Lon. Flore est albo, at subluteo reperiri ajunt. II. Ligustrum Ægyptiacum arbor est Ligustro similis, quæ in multos ramos brachiatur, quos folia Ligustrinis angustiora & candidiora, ut in Lentisco disposita cingunt: in ramulorũ summitatibus flores racematim dispositi conspiciuntur, qui non albi sed cinericei, figura sambucinis proximi, at minores, odore Ligustrinis suaviores & acutiores: quibus succedunt fructus seu baccæ instar coriandri rotundæ, quæ tanquam in folliculo multa semina nigra parva concludunt (quæ ipsimet ex baccis sumpsimus.) Hæc copiosissima & notissima in Ægypto, quæ & in Canope (Alpino monente) ubi Dioscorides suum Ligustrum notavit, provenit. Foliis adstrictoria & exsiccans vis inest, qualem suo Ligustro Dioscorides, & suæ Alcannæ Avicenna tribuit. Quare Ægyptii, apud quos Elhenne ac Tamarhendi nominatur, foliorum pulvere ad ulcera oris, gingivarum & pudendorum maximè utuntur: eundem cum mulsa miscentes & emplastri modo pedibus applicantes, fluxiones humidas pedum, eorundem sudores & fœtores, exsiccando tollunt. Mulieres pulverem foliorum aquæ miscentes auream reddunt, qua manus & pedes aureo colore ad ornatum inficiunt. Utuntur & Ægyptii foliis in commerciis ad tingendum aureo colore. Flores quinetiam capiti dolenti (ut & Dioscorides monuit) applicant, sed sine aceto. Hujus iconem Alpinus etiam proposuit: & similem historia Lugdunensis ex Rauvvolfii itinerario, Cypri Græcorum & Ligustri Latinorum nomine.

II. LIGUSTRUM ÆGYPTIACUM.

Φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHillyrea arbor est ligustri magnitudine, foliis oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente: asperis nascitur. Hujus folia astringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota urinam, ac menses cient.

REcentiores Dioscoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic descriptam à Dioscoride eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα, dicatur. Quod cùm nullus horum animadvertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem judicio, in Latinum vertentes. Quo factum est, ut multis sit persuasum, vel quòd Dioscorides tiliam nunquam viderit, vel quòd illi a vulgari tilia alia esset longè diversa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quòd Dioscorides tiliam seorsum à phillyrea cognoverit, vel saltem in iis plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in hujus libri præfatione circa finem, ubi hæc verba leguntur. Flores, & omnia, quæ jucundum odorem efflant, reponantur in κιβώτιον φιλύρινον. Quæ sanè voces Græcæ non solùm quod rectè vertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quòd postrema quidem non a φιλλυρέα, sed a φιλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci possit, abundè declarant, has plantas diversas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facile cõprehendi potest, quòd illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognovissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam lib. III. cap. X. de plantarum historia

Phillyreæ, & Tiliæ cõsideratio. Interpretũ Diosc. lapsus.

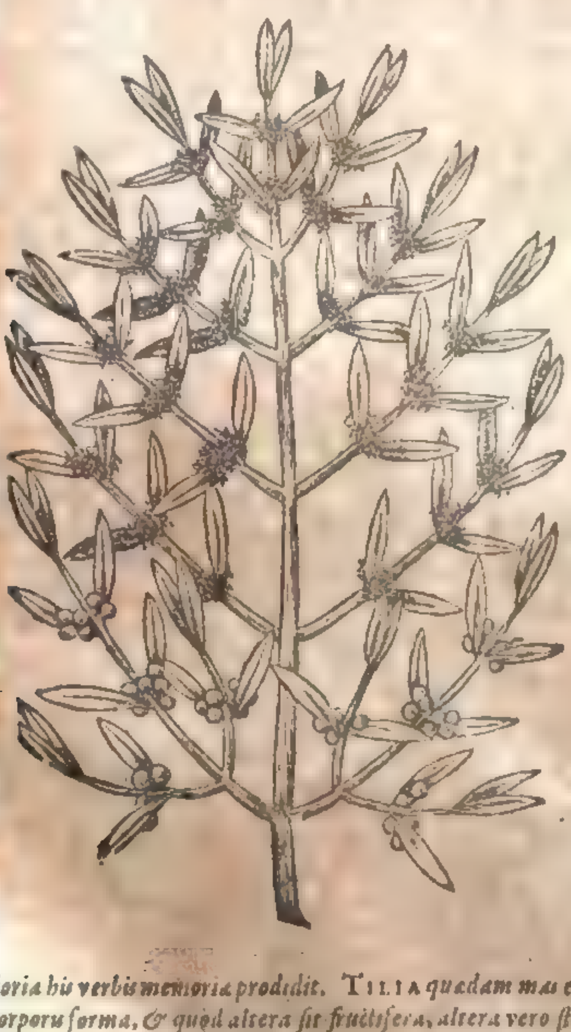
I. PHILLYREA.

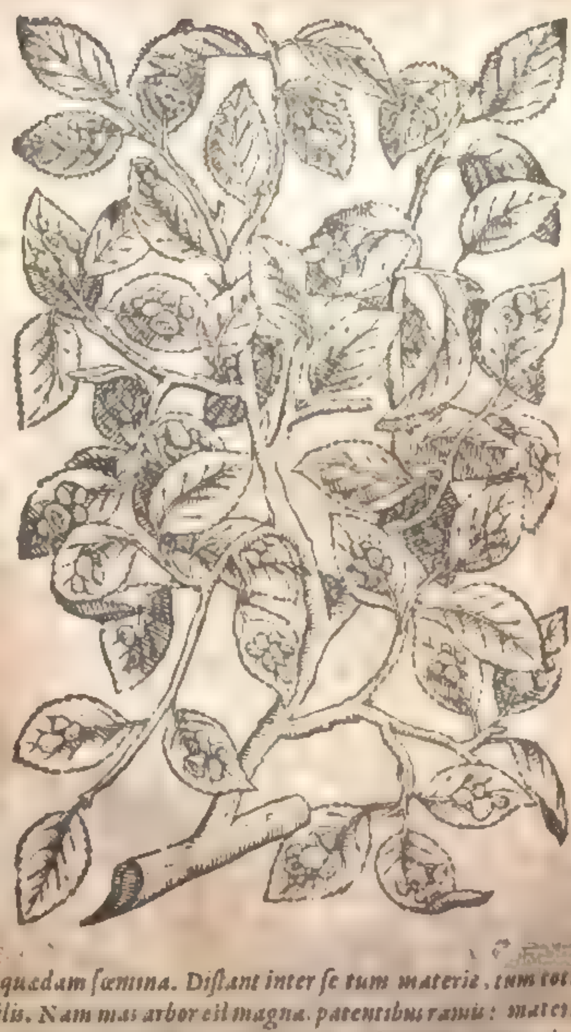
II. PHILLYREA MEDIA.

III. PHILLYREA ANGVſtifolia.

IV. TILIA MAS.

ſtoria his verbis memoria prodidit. TILIA *quædam mas eſt, quædam fœmina. Diſtant inter ſe tum materie, tum totius corporis forma, & quod altera ſit fructifera, altera vero ſterilis. Nam mas arbor eſt magna, patentibus ramis: materies mari dura, flava, nodoſior, ſpißiorq;: fœminæ candidior: & cortex mari craßior, detractusq; inflexibilis propter duritiam eſt: fœminæ candidior, flexibilior tenaxq;, ex quo ciſtas faciunt, item fœmina odoratior: & mas ſterilis, nulloq; flore eſt:*

Tiliæ hiſtoria.

V. TILIA FOEMINA.

VI. MAHALEB.

re est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folii pediculum, amentumq; futurum, pediculo altero annexus, viridis dum in calycula est, detectus autem leviter flavus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, veluti nervis eminentibus, inq; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet majusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille majusculus scabitur, parvula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium & cortex dulcia, suaviaq;: folium fœminæ forma hederaceum, nisi quod in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam juxta pediculum curvatius, tamen de medio in acutius coactum prætendit, seq; prolixius protrahit, crispum in orbem leviter, atq; serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est: hæc de tilia Theophrastus. Mas folia fert lata, oblonga tamen, in quibus ferè omnibus numerosæ extuberant bullæ, in quibus muscæ gignuntur, quæ tandem arescentibus receptaculis, inde gregatim evolant. Provenit in sylvis & montibus, saxosis locis. Fœmina non solùm in montibus, sed in planitie quoq; provenit, ac in cæmiteriis, & ædium areis. Quid de maris facultatibus scribam, hactenus non habeo. Fœmina adstringit, glutinat, discutit, inspissat, abstergit. Quibus sanè notis ad amussim respondent nostræ tiliæ, quarum hic imagines damus. Sed eas, mea quidem sententia, non invenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa verò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ vocant paradysi, non absimilis: illi verò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, veluti nervis, disjunctus, cui intus semen atriplicis instar: quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas amplitudoq; ac ramorum densitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquam modica, tamen cum sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putaverim, Plinium quoq; deceptum propinquitate vocabuli, & Theophrasti philyram, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facile ea, quæ de tilia scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quod Plinius uni tantùm speciei, scilicet nostræ vulgari tiliæ, vires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaq; Phillyrea arbor a Tilia utraq; valdè diversa, cujus imago, quam hic appinximus, descriptioni haud parum astipulari videtur: sed non ob id affirmare ausim, hanc legitimam esse Phillyream, quod ejus baccæ subdulces non habeantur. Quamobrem minimè eorum sententiæ subscribam, qui ligustrum de quo superiori capite disseruimus, Phillyream esse contendunt. Serapio ex Dioscoride transcribens, Phillyream MAHALEB *appellat. Verùm planta, quam nonnulli Mahaleb vocant, arbor est non admodum procera, foliis Tiliæ haud longè absimilibus: flores edit albos, è quibus baccæ subnascuntur nigræ, ossiculo intus cerasorũ paulo minore, in quo nucleus reconditur, cujusq; baccarum nucleis Unguentarii nostri utuntur, ad smegmata odorata paranda. Dioscoridis Phillyreæ haudquaquam respondere videtur. Siquidem Phillyrea Dioscoridi folia habet oleæ, sed latiora, & baccas racematim cohærentes: quæ quidem nota in Mahaleb cujus imaginem hic expressimus, longè aliter se habent. Verùm etsi negaverim hanc esse Phillyream, non desunt tamen argumenta, quæ me inducunt ad credendum eandem legitimum esse Mahaleb, de quo Arabes scripserunt. quod videam apud Arabes, quos in eodem capite citat Serapio eorum Mahaleb à Phillyrea plurimum facultate differre. Phillyrea enim Dioscoridi adstringit oleæ agrestis modo. Serapioni verò, Aben mesuai & Rasis testimonio excalfacit & emollit. Id quod vulgaris Mahaleb nuclei, quorum tantum est usus, manifesto præstant: nam cutis asperitatem, duritiemq; facilè tum emolliunt, tum lævigant illiti, confrictive. Quapropter eos haud aberrare crediderim, qui plantam, cujus hic imaginem damus, Mahaleb Arabum legitimam esse censent. Atqui non parum hoc in loco aberrasse Serapionem animadverto, quod putarit Dioscoridis Phillyreã ab Arabico Mahaleb nihil differre. Mahaleb Avicenna abstergit, attenuat, resolvit & dolores*

Plinii lapsus.

Mahaleb à Phillyrea discrimen.

Serap. lapsus.

Mahaleb vires ex Avic.

dolores sedat: ideoq; nuclei contusi utiliter illinuntur iliorum, & dorsi doloribus: id quod magis praestat oleum ex iis expressum: ex melicrato pota, animi deliquiis subvenit. Datur quoq; adversus coli cruciatus, & renum calculos. Caeteri verò Arabicis, quorum authoritate nititur Serapio, ventris tineas pellit, & urinam cit: quae omnia Mahaleb communis usus praestare posse non ambigimus. Hujus plantam misit ad me primum Jacobus Antonius Cortusus Patritius Patavinus, rei plantaria admodum studiosus: & deinde eandem quoq; misit Franciscus Calzolarius Myropola Veronensis ad auream Campanam, vir quidem medicae materiae haud ignarus. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum & phillyream unam & eandem esse plantam: contenditq; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideò hallucinatus videtur, quod primùm phillyreae delineatio à ligustro, quod Graecis κύπρος dicitur, non parum dissentiat: secundò quòd non solùm codices Dioscoridis Graeci, & ii quidem probatissimi, habeant phillyream: sed etiam Oribasii codex manuscriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellavit. Tiliae cortex commansus, ac inde illitus vulneribus recentibus agglutinandis efficax est. Folia vero trita, & aqua conspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratae arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq; continet. Aqua è floribus destillata sua peculiari dote datur utiliter Epilepticis. Ligni carbones in pulverem tusi, auxiliantur his qui ab alto devolvuntur fractis ac contusis. Arbor, quae Graecis φιλυρέα; Latinis item Phillyrea vocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillyrea. Mahaleb: Mauritanis sic dicta unguentarius: Italis, Machalep. Quae verò Graecè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè sive Tejo nominatur: Germanicè, Linden: Bohemicè Lypa: Gallis Tilleu femelle. Mas verò Tilia, Graecis φιλύρα ἄῤῥεν: Italis, Tilia maschio & Carpino nero: Germanis Stein-Linden: Gallis Tilleu masle.

Adami Loniceri error. — Tiliae vires. — Nomina.

Phillyream sunt qui eandem cum Ligustro censeant: alii qui Tiliam interpretantur, quae apud Theophrastum philyra dicitur: at haec Dioscoridis, videtur à Theophrasto phylica dicta. Genera quinq; Clusius proposuit, de quibus aliàs. Quam Matthiolus proponit racemosam, ad imitationem textus Dioscoridei, nisi racemos haberet, phillyream arborem Gallo provinciae Adversariorum, Lobelii & Lugd. herbarii diceremus. Camerarius una figura tres differentias ostendit, alterâ latis, alteram angustis & tertiâ medio modo se habentibus foliis, ut nihil obstet Dioscoridis descriptioni folia oleae latiora Phillyreę tribuentis. Has diversas species & adhuc alias, de quibus in historia, circa Monspelium observavimus, cujus nomine ad Matthioli figuram adjecimus adhuc mediam & angustifoliam: quae enim II. est, dicitur Phillyrea Narbonensis Lob. Phillyrea tertia Clusio hisp. Taber. Phillyrea Penae majus & Alaternus major Dalechampii Lugd. Phillyrea media Camer. ad Matth. Cyprus latiore folio, Dodo. fol. Ilatrum, Caesalpino: haec brevis esto descriptio: Arbuscula est, viri altitudinem non facilè superans, ramosa, cortice rugoso eoq; candicante: foliis oblongis, integris, acuminatis, firmis, ex viridi nigricantibus, saporis adstringentis: floribus oleae similibus, pusillis, ex herbaceo candidis, inter foliorum exortus congestis: quibus succedunt fructus racematim inter folia propendentes, rotundi, nigri, magnitudine fructus Myrti, qui nucleum osseum cortici fragili alboq; inclusum continent. Non longè Monspessulo observavimus, via qua itur ad stagna. III. quam angustifoliam vocamus, (licet & aliam angustiorem humilioremq; habeamus) Phillyrea angustifolia dicitur Lobelo: & Cam. ad Matth. Phillyrea quarta Clus. Hisp. & Taber. Phillyrea minor Penę, & Alaternus minor Dalechampii, Lugd. Cyprus, Dod. fol. Oleastrū Monspelienses dum apud ipsos essem, vocabant. Haec priore humilior magisq; à radice ramosa, ramis minoribus, cortice nigriore vestitis, foliis salignis, angustis, nigricantibus, amaris: floribus ad foliorum exortus circa ramulos congestis, candicantibus: quibus succedunt fructus nigri parvis pedicellis insidentes, baccarum Myrti magnitudine, in quibus ossiculum durum continetur. In sepibus Monspelliacis legimus. IIII. Tilia mas, quae hic proponitur, ut & à Lob. Lugd. & Tab. Carpinus nigra dicitur Castori: & nobis Ulmus, aut certè ejus aliqua species esse videtur: aliam enim marem agnoscimus, cujus descriptionem subjicere placuit; figuram historiae nostrae addituri: Arbor est crasso caudice, ramosa, materia uti Tiliarum robusta, cortice lanuginoso, subrusso: foliis magnis, quae vix rotundantur, ut in foemina fit, monente Theophrasto 3. hist. 10. sed in acutum angulū desinunt, Mori sativae foliis quoad formā simillima, eo excepto, quod profundè sint serrata, ex virore nigricantia, prona verò parte splendentia, Tiliae foeminae vulgaris, foliis triplo & quadruplo majora: in qua hactenus nec florem, nec fructum videre licuit. Quam tamen ab annis septendecim nunc observavi, cùm in monte nostro Muteto (quo studiosos singulis annis deducere solemus) verè Apollineo ob plantarum copiam, plures sint arbores. Tilia foemina non est, nec etiam Tilia sylvestris Tragi, cui folia multo minora: fortè Tilia mas Theophrasti 3. hist. 11. quam sterilem & nullo flore esse scribit. V. Tilia foemina Plinii seu Phillyra Theophrasti C.B. aliis Tilia simpliciter, aliis Tilia foemina dicitur: ad radices antiquarum Tiliarum saepenumero extuberantias & excrescentias observare licet, quemadmodum juxta antiquas quercus uvarum forma reperiuntur. VI. Chamaecerasus petraea, C.B. Mahaleb, Matth. Cast. Lugd. Cam. Cerasus sylvestris, Trago, Chamaecerasus alia quam Punicè Mahaleb vocant, Gesn. hor. Phillyrea Arabicè Mahaleb, Gesn. ad hist. Cordi. Macaleb, Gesneri & Matthioli, Lob. Machalepum Tabernaemontano.

Tilia mas nova.

Κίσθος. CISTUS. CAP. CIX.

Cistus quem aliqui citharon, aut cissaron vocant, ramosus frutex est, sed improcerus, *a* foliosus: saxosis locis nascens: foliis rotundis, *b* acerbis, hirsutis, flos † masculo *c* ut mali punicae, foeminae albet. Vis astringens: unde flores in vino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: vetustati ulcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, juxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quaedam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciae modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque ut in lycio prosequuntur. Vires acaciae habet, verùm aliquanto magis siccat & astringit. Prodest dysentericis, coeliacis, sanguinem excreantibus, foeminarum profluvio & pota & indita.

a Meum. θαμνώδης. i. foliosa. Cat. verò ξυλώδης. i. lignosa. b Meum μέλανα. nigra, sed Cat. cum Ruellio τραχέα. i. acerba. c Catac. ὡσπερ ῥοδον. i. ut rosae.

I. CISTUS MAS.

II. CISTUS FOEMINA.

III. HYPOCISTIS.

Cisti & hypocistidis cōsideratio & histor.

NAscitur uterq; Cistus, è cujus radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Fœmina in collibus aridis ac saxosis: copiosa in agro Patavino. Duum est generum: Alterum mas: alterum fœmina. Arbuscula Cistus est pumila, ramosa tamen & foliosa, saxosis ac aridis locis nascens. Mas foliis est rotundis, crispis, acerbis, hirsutis, albicantibus. Flos mari ut mali punici. fœminæ verò albus, & cisti maris longè minoribus, & folia oblonga Salviæ æmula, albicantia & hirsuta Hanc rustici Patavini Sylvestrem Salviam vocant Hypocistis verò juxta utriusq; Cisti radices, quinetiam Ladani nascitur, floris punici figura, vel potius Orobanches fastigiis colore vario Liquatur acaciæ modo: cæterùm tunditur recens elicitur ex eo succus ad medicamenta, & subinde insolatur & asservatur ad usum: siccat enim & potenter adstringit. Quare probi quidem. ac diligentes seplasiarii omni studio atq; ope niti deberent, ut sibi utrunq; genus cum hypocistide vel ex Apennino ipso, vel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non possit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ usum veniunt, antidota ac medicamenta.

Hypocistis.

Namq; hypocistin, qua passim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, ac ut concrescat, insolantes. Errandi tamen ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quòd cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, ut ii omnino aberraverint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα vocant. illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modo seipsos decipiunt. sed etiam alios. qui passim adulterina hypocistide utuntur.

Cistus. hirci barbula.

Fuchsii error dū hypocistin fungum putat.

Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundo edidit, ubi pastillos ex succino pervendit, non sine magno errore (pace viri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed veluti germen. quod cisti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræsentans, ut optimè sciunt ii, apud quos cisti plantæ copiosè proveniunt.

Hypocistidis succedanea.

Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, ut etiam habetur in Galenicis succedaneis, qua illius vice uti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiamnum, si desit hypocistis, assumi ejus loco floris agrestis punicæ succus, quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride.

Plinii lapsus cistū cum cisso confundentis.

Plinius deceptus vocabulorum germanitate ineptè

inepte satis, meo judicio, commiscet cisti, & cissi historiam: quamobrem non immeritò eum damnavit doctissimus Leonicenus. Cisti meminit Gal. lib. 7. simp. med. sic inquiens. Cistus aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibusq; particulatim operibus. Attamen folia & parva germina trita adeò desiccant, adstringuntq; , ut vulnera glutinare valeant. At flores sunt magis efficaces, adeò ut cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita ulcerum putredinosa juvant. Est enim eorum facultas non instrenuè desiccans, fereq; secundi excessus à temperatis absoluti: adeo vero frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quam vocant, multò est magis astrictoria quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis rejectiones profluvia muliebria, cœliacos, dysentericosq; affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticisq; commi-

Cisti & hypocistis vires ex Galeno.

10 *scetur, & ex viperis confecto antidoto inditur, nimirum, quo corpora confirmet ac roboret. Frutex Κίσθος, κίσθαρον aut κισσάρον, Græcis dictus, Latinis quoq; Cistus appellatur: Arabibus, Ramiet, Althef seu Ihasc althu: Italis Cisto: Hispanis Cerguacos: Cistus fœmina, Græcis Κίσθος θῆλυς: Italis Cisto femina: Patavinis Salvia salvega. Hypocistis verò sic Latina voce, quemadmodum ὑποκιστίς, Græcè dicitur: Arabicè, Taratith: Italicè Hypocisto: Hispanicè Pultegras.*

Nomina.

† *Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quod verbum illud à Dioscoride studio fortasse brevitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quam subintelligendum, quod etiam Hermolaus fecit.*

† *Nil mirum esse debet, quod Plinio duo tantum hypocistidis genera prodantur, coloribus rufo & candido distincta: quandoquidem iis duntaxat Oribasius quoq; contentus fuisse videtur lib. 12. ubi genus χλωρόν, hoc est, herbaceum, ut vulgati codices habent, non legitur.*

20

Κίσθον Gaza apud Theophrastum 6. histo. interpretatus est Hederam, quia κισσὸς pro κισθὸς (ut multa exemplaria habent) legit: quæ forte causa fuit Plinio, ut lib. 16. κισσὸν cum κίσθῳ confuderit, quod rectè Leonicenus ostendit, licet Collinutius & Polutianus pro Plinio pugnent. Cisti duo genera facimus, Cistum non ladaniferam, & Cistum ladaniferam: illius duo genera, mas & fœmina: maris genera quinq; Clusius hist. Hispanica proposuit, quæ inter se foliorum forma, aut colore florum rubro, nunc saturatiore, nunc dilutiore differunt. Fœminæ plures species, aut elatior est & rectis virgis fruticat, aut supina est: rursus utrumq; genus colore floris variat, vel candidus est, vel luteus. Ad fœminam communem, novem adhuc species Clusius refert, nam cum florem roseum aut purpureum non habeant, qualem in mare requirit Dioscorides, rectè ad fœminam referuntur. His adjicit Cisti speciem Lobelus & exoticam Cistifoliam:

Cisti genera.

30 sic & Clusius hist. Pannonica Chamæcisti quatuor proposuit differentias. I. Cistus mas Matthiolo Lac. Cistus masculus, Lonic. Cistus mas folio rotundiore Matthioli, Lug. forte cistus mas quartus Clus. hist. hisp. At Matthiolus in suis editionibus, diversas proponit icones: inter magnas enim figuras habet Cistum, cujus folia ex rotunditate oblonga sunt, inter minores hanc proponit foliis rotundis, procul dubio imitari volens Dioscoridis descriptionem, qui talia in Cisto requirit folia. Cùm verò talibus foliis marem hactenus non viderimus, sed oblongis, aposuimus figuram talem sub Hypocistide. Dicitur Cistus, Dodo. Cistus mas, Lob. Cam. Cistus mas primus, Clusio & Lugd. Cistus mas latifolius, Tab. Cisti alterum genus Cæsal. II. Cistus fœmina Matthioli, at majoribus floribus cæteri pingunt, sed noluimus commentatori sua mutare. III. Hypocistis dicitur id quod ex ipsius & Cisti & Ledi radicis medio pullulat: Limodori genus vocat Dodonæus. Reperitur rubra, flava, pallida.

40

Λῆδον. LEDUM. Λάδανον. LADANUM. CAP. CX.

Est & alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longiorib. foliis, & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum vis astringens, ac eosdem, quos Cistus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur: siquidem cũ cisti frondes pascuntur capræ, hirciq;, pinguitudinem conspicuè barba carpunt, & suo lentore villosis cruribus adhærescentem reportant: quam depectentes incolæ colantesque, cogunt in offas, & ita recondunt. Alii vero attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantque in Ladanum. Maximè probatur odoratum, subviride, a facile mollescens, quod arenas non collegit, nec squalore obsitum est,

50 resinosum,] quale in Cypro gignitur. Arabicum verò, Lybicumq; vilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum vino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelide aut rosaceo infusum: suffitu secundas ejicit: pessis immistum vulvæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tussimque finiunt, & malagmata utiliter inseritur: alvum sistit cum vino vetere potum, & urinam ciet.

a Meum & Cat. εὐμάλακτον λιπαρόν, ἀμιτοχον ψάμμου ἢ ψαφαρόν, ὑπορρητινῶδες. i. facile mollescens, pingue, expers arenæ, nec friabile, sed resinolum.

Ladanum, quod vulgo alij appellant Laudano, alii verò Odano, tametsi plerumq; impostorum malitia adeo sabulo, & aliis adulteriis sit vitiatum, ut nihil valoris præstet, ego tamen præstantissimum sæpius Venetiis emi ab unguentariis, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum purumq;

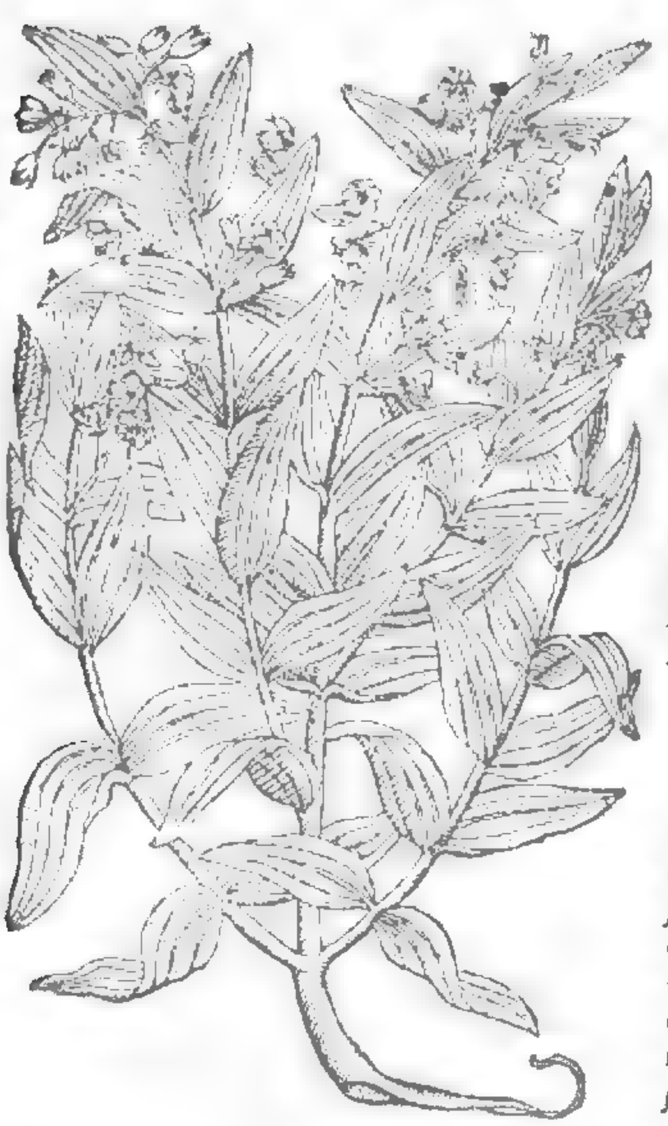
Ladani consider.

60 *sit, rarissimè reperitur: cum eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quam ut seligant legitima ab adulterinis, quod tamen iniquum est, inhumanum ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterùm Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falso persuasum est quòd non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur. Duum est generum: alterum foliis grandioribus, alterum verò minoribus. Est ladani planta Cisto fœminæ fere similis, sed longioribus foliis & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Provenit in saxosis & apricis collibus in calidioribus regionibus. Ladanum, additur in emplastris, quæ ad roborandum ventriculum parantur. Atqui non modo id præstare ladanum extrinsecus palam est, sed etiam in catapotiis drachmæ pondere devoratum, duabus horis à cœna: siquidem hoc modo concoctionem adjuvat. Additur in odoratis suffiti-*

Plinii lapsus ladanum ex cisso colligentis.

Ladani usus.

LEDUM.

Oleum ex Ladano quomodo paretur.

Ladani vires ex Galeno.

bus. Consolidat antiqua ulcera, emplastri modo impositum. Purgatur Ladanum calore remollitum, & vino albo, & aqua rosacea deinde pluries elotum. Expetitur ita purgatum ad globos qui parantur adversus pestilentem auram, Ambaro, Moscho, Caryophyllis, Santalo & Agallocho additis. Paratur ex optimo pinguiq; ladano ab unguentariis oleum odoratum hoc modo: Sumunt ladani præstantissimi libram: secant in tenuissimas portiones, & in æreo cacabo collocant, superadduntq; deinde aquæ rosarum senas uncias, & amygdalini olei dulcis uncias quatuor. posthac igni haud magno admovent, fervescereq; sinunt sesquihora: posthac tollunt, & toties percolant, quousq; clarum fiat. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libr. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus aut Ladanum: in calidioribus regionibus hic Cistus proveniens, tametsi haud alius sit genere, quam qui apud nos nascitur: eximiam tamen à regione ac peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus est: atq; utroq; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaq; cætera quidem hujus cisti, illis quæ in nostrate visuntur, similia sunt. Verùm Ladanum, quod vocant, ex eo provenit, medicamentum primo excessu jam quodammodo complete calidum, ut videlicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Adhuc substantia tenui, ac proinde emolliens sive malacticum, pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam συμπεπτικόν, hoc est, concoquens. Emollit, digerit, concoquit, venarum ora patefacit & spissat. Itaq; mirandum non est, si peculiariter ad uteri vitia conveniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum pravi humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias & ophthalmias sive lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias vires, quam quæ Ladano insunt, poscentes: quippe proveniunt hæ ex pravis succis, lentis crassisq;, quos secantia ac digerentia medicamenta potissimum evocant atq; evacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usq; adeo tenuium partium, & desiccatoria, ut nimio plus desiccent, unaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant, nam sic non tantùm alopecia liberabunt, sed & calviciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur, Arabice Chasus. Quòd verò λάδανον Græci, Latini item Ladanum vocant: Mauritani, Loden sive Ladex: Itali Laudano & Odano: Hispani, Xara.

Nomina.

Cistus Ladanifera vel Ledum: Galeno cistus aut ladanum: Plinio Lada. Recentioribus Ledum & Cistus ledon. Hujus genera decem Clusius hist. Hisp. proposuit: quibus tria adhuc Lobelus addit, & historia Lugdunensis, his omnibus & aliam nomine Ledi Bauhini adjecit. Ladanum verò, sive officinarum Laudanum, lenta est resinosa & odorata pinguedo, foliis & ramis Cisti ledi adhærens, quæ inde colligitur diversimodè, qua de re Dioscorides, Plinius, Hermolaus & Bellonius.

Ἔβενος. EBENUS. CAP. CXI.

EBenus optima habetur Æthiopica & nigra, nullos habens *a* venarum discursus, factitii cornus lævore: cum frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque *b* astringens. Suffitur jucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, *c* internatis segmentis candicantibus, & *d* modice fulvis, item frequentibus maculis: cæterùm prior bonitate antecedit. *e* Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno væneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas assulas resolvuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum abstergeat: ad veteres destillationes, pustulasq; mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyriis utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentáve vino Chio, die noctuq; macerata, in collyria digerantur. Nonnulli prætereà ipsa excolant, reliquaq; eundem in modum peragunt. Alii pro vino aquâ utuntur. Uritur in fictili novo, donec in carbones redigatur. Lavatur plumbi usti modo, & ita siccis, scabrisq; lippitudinibus conducit.

a Meum ... i. pectines. *b* Meum ... i. subadstringens. *c* Meum διαφύσεις λευκάς, i. lineas albas. *d* Meum & Catac. κιρρὰς, i. fulvas. *e* Meum ... i. quidam Sesami, aut Acanthi ligna, quòd illi similia sunt, pro Ebeno vendunt. Ebeni consider. ex Th. & Pl.

CRedidit Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum lib. 4. cap. 5. de historia plantarum, ubi sic habet. Ebenus quoq; ejus regionis vernacula est. Hujus duo genera constant: alterum materie laudatum pulchrumq;: alterum vile & vitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capessit: hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse videtur Vergilius in Georgicis lib. 2. ita canens:

--sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea virga Sabæis.

Plinius etiam lib. 12. cap. 4. Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiam universam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddam fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus verò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse videtur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palam est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno

Deorum

Digitized by Google

Deorum ſimulachra ſingunt, regesq; ex eo tantùm ſceptrum ſumunt: item pocula, craterasq; ex ebeno factitant, quòd ſanè credant contra maleficia efficaciſſimum eſſe, & quicquid veneficii fuerit, tractu ejus averti. Itaq; nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italia importatur, ſummo ſit in pretio, cum etiam ab ipſis, quibus provenit, maximo honore habeatur.

Ebenum quando primum Romæ.

Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho oſtendit, cujus materies denſiſſima omnium conſtat: quo fit, ut quamvis multis annis exareſcat, non fluitet in aquis, ſed tota mergatur. Ebeni ſiccatos truncos maximè hac ætate novit Italia: namq; innumeri viſuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo trajiciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Pauſanias, in libro primo, Græciam deſcribit. Audivi autem, inquit: Cyprium hominem oppidò quam peritum in herbarum generibus ad medendi uſum notandis, qui diceret. Ebenum nulla folia, nullumq; omnino fructum ferre, quin & ſtirpem nullam eſſe ſoli expoſitam: radices tantùm terra occultari, quas eruant Aethiopes; atq; ii in primis, qui quo maximè loco reperiatur, norunt. Hæc ille: quæ etſi fabuloſa fortaſſe videantur, faciliùs tamen illi crediderim, quam Anguillario,

Anguillara arguitur.

qui minorem Anagyrim, quam Auanienſes Eghenum vel Eghelum vocant, vocis tantùm ſimilitudine fretus, ſecundum ebeni genus (ridenda ſanè opinione) Theophraſto eſſe cenſet. Cùm Eghenus fœtidiſſima ſit planta, & ſcribant Theophraſtus, & Plinius id ebeni genus in India tantum naſci, & in India tota eſſe diſperſum. Redeo ad Pauſaniæ ebenum, quod quidem fabuloſum haudquaquam exiſtimo, cùm ſcribat Georgius Agricola foſſilium indagator maximus, reperiri etiam in Germania Ebenũ

Ebenum foſſile Agricolæ.

foſſile, ad ſeptimi libri ferè calcem, his verbis. Quinetiam Hildesheimi intra terram aluminoſam juxta lignum in lapidem mutatum, & in ejus commiſſuris reperitur ebenum foſſile, quod & ſparſum in aliorũ lapidum cavernis, tanquam in alvo latere Theophraſtus non ignoravit. Stirps eſt nigra, foliis fructuq; carens, cornu politi modo ſplendidum, ſolida, ſed levis, omnino aſpectu ſimilis gagatæ lapidi, ſed natura admodũ diverſa: nam ebenum ignem non ſentit, Gagates accenſus ardet & igni perit: Hæc ille. Cæterùm an ebenum, quod ad nos affertur legitimum ſit (ſi Dioſcoridi credimus) non parum videtur dubitandum, quòd ſuffitum nullo commendetur odore: verùm quum cæteræ ejus notæ legitimi ſint Ebeni, non omnino eorum opinio videtur rejicienda, qui nihil de ebeno dubitant, & præſertim cùm Theophraſtus & Plinius nullibi (quod legerim ſciverimq;) odorati ebeni meminerint.

Ebeni vires ex Plinio.

Ebeni vires ſcripſit Plin. lib. 24. cap. 11. his verbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem ejus oculis unicè mederi dicunt: lignoq; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit, ex aqua verò & radice albugines oculorũ. Item tuſſim pari modo cum melle ac dracunculi adjecta radice. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt.

Ebeni vires ex Galeno.

Ebeni meminit Gal. lib. 6. ſimplic. medicamentorum ſic inquiens. Ebenus ex iis lignis eſt, quæ trita cum aqua in ſuccum ſolvuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi & tenuium partiũ. Quamobrem quæ pupillas offuſcant, extergere creditur: miſcetur aliis remediis ocularibus, quæ ad ulcera vetera, fluxiones & bullas, ſive puſtulas accommoda ſunt: hactenus Galen.

Guajaci conſider. quod quidam Ebenum.

Sunt qui lignum ex Indiis petitum, quod quidã GUAIACUM, nonnulli Guajacanum, pleriq; verò lignum ſanctum appellant, cujus adverſus Gallicam luem præcipuus eſt uſus, ebeni genus eſſe crediderint. Quod quidem nec aſſerere, nec negare auſim, quandoquidem nuſquam invenerim apud quenquam tum veterum, tum recentiorum ſcriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perſpicuum eſt, Guajacum nihil, niſi ſumma nigritia, ab ebeno diſſidere, quæ in hoc ſummo ſplendore nigricat, in illo albeſcit: cæteris vero qualitatib. id maximè cum ebeno certat.

Guajaci tria genera Manardo.

Tria ad nos Guajaci genera afferuntur, ut in ſuis Epiſtolis doctiſſimè adnotavit Manardus Ferrarienſis: quod & nobis jamdiu planè compertum eſt, cùm hæc omnia ſæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaq; genus craſſiori, vegetioriq; mole conſtat, quo reſecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore verò ſubpallida & veluti perplexis lineis quibuſdã ad fuſcum tendentib. per longũ interſecta. Alterũ caudice minori, nec adeo vegetiori habetur, cujus extimæ partes majore ambitu ſe diffundunt: intima vero, quæ pariter nigricãt, minore ſatis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè ſanctum appellant, caudice cæteris exiliore viſitur, intrinſecuſq; & extrinſecus albicans, cujus materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexe diſtinguitur, eſtq; hoc longè cæteris & acrius & odoratius. Cæterùm credendũ non eſt ejuſmodi ligna, etſi colore, magnitudine ac pondere inter ſe diſcrepent, idcirco diverſarum eſſe plantarum, diverſorumq; generum, ut quidam fortaſſe exiſtimant,

Fallopius notatur.

quorum unus eſt Fallopius. Nam quòd hoc tam intus, quam extra candicet, illud verò interiore ſui parte nigricet non aliunde provenit, quam quòd hoc magis, illud verò minus adoleverit vel conſenuerit. Quippe eo ſanè nigrius cernitur lignum Guajacum, quo ad maturiorem ætatem pervenerit arbor, à qua deciſum fuerit: & per conſequens tanto magis album apparet, quanto minus adoleverit illa, quemadmodum conſpicitur in noſtris nonnullis Italiæ arborib. & præſertim in moro, nuce & anagyri. Veruntamen illud cuiq; perſuaſum ſit ætatem uni plus, quam alteri virium addere ac demere.

Guajaci lignum præſtantius.

Quæ de re verba facturi dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius & amarius habeatur, cumq; ejus decoctum craſſius & cæterorum decocto pinguius ſit, & acrimonia & amarore admodum refertum, ut ipſa me docuit experientia, nil mirum eſſe crediderim, ſi in eo, utpote juniore, vis inſit vegetandi præſtantior, ac propterea plus in ſe ſucci contineat, quin & cæteris viribus præſtet. Eaq; propter putaverim ego, hoc illis in uſu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerſerint depaſcentia, contumaciaq;: oſſa verò carioſa ſint, ac putrilagine conſumpta, & tumores in oſſeam penè duritiem occalluerint: & quibus deniq; perpetuus articulorum cruciatus, diuturnuſq; capitis dolor inhæſerit, eoq; magis quo patiens junior extiterit, fortior & natura robuſtior. Huic illud ſuccedere exiſtimamus, quod medium obtinet locum: ſiquidem hoc & odoratius eſt, & acrius eo, quod nigrius ac craſſius invenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus eſt ætate confectum & majore humoris copia redundat. Quocirca commodiſſimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores ſunt, & temperamento imbecilliores, atq; etiam ii, in quorum artus hujuſce luis furor nondum graſſari cœperit. Poſtremò illud minus cæteris præſtat, viribuſq; infirmius habetur, quod nigrius, craſſius & annoſius reperitur. Namq; qualibet conſeneſcens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus evenit) continuo exareſcit, humidoq; privatur. Cujus rei certiſſimum eſt argumentum, quòd in annoſarum arborum truncis major appareat nigredo, quàm in aliis vel junioribus, vel ætate tenellis: nigredo enim ſiccitatis indicium eſt, quin etiam deperditi caloris innati & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalib. locum habet. Nihilo tamen ſecius illud diligenter animadvertendũ eſt, quod Guajacum albicanti prorſus colore præditũ, recens, incorruptumq; ſit: quippe cum cæteris exilius ſit, citius ac facilius exareſcit, & ob humoris redundantiam velocius cariem ſentit atq; fraceſcit. Quam ob cauſam ſatius quandoq; foret vetuſtiore recenter caſo uti, quàm juniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore deciſum.

Alphonſ. Ferreus.

Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorum numero unus eſt Alphonſus Ferreus, qui de ligni guajaci decocto elegans admodum opuſculum edidit, qui tantùm guajacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ deſumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda videtur: nam quicunq; rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoſcet: item ramos hujus à caudice junioris: quippe plus humoris ad ſe trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de cauſa plantæ rejuveneſcunt, cùm earum

rami implantantur, feruntur & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continent & eodem vigent temperamento quo qui adolescunt: etenim surculi atq; rami sunt caudici, perinde atq; filii & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id, quod maximè confirmat Theophr. l. 1. c. 12. de causis plantarum, ubi sic habet. Etenim quodq; germen quasi planta quædam in arbore, perinde ac in terra consistit. Atqui mihi longè magis junioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum virium aufert. Præstantissimum itaq; lignum Guajacum illud erit, quod ex juniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atq; lignum in usum veniunt, eandem in iis rationem servandam censeo, ut quinam meliores præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut scilicet illi eligantur & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guajacum tam ex occidentalibus, quam orientalibus Indiis: nam & Hispani è suis regionibus noviter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana & Java insulis, & Mauritani, Aegyptii, Arabes ac Persæ à mari rubro per camelorum carovanas (ut ajunt) Guajacum ad nos convehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum viribus esse imbecillius quàm quod ex Lusitania, vel Alexandria in Italiam importatur.

Guajaci corticis electio.

Guajaci planta (ut ii referunt, qui eam in sylvis se vidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerumq; assurgit. Folia fert quadantenus plantagini æmula, dura ac brevia. Flores ejus produntur lutei: fructus verò juglandis magnitudine, qui esu alvum subducit: cortex annosis niger, juvenibus verò subrutilus.

Guajaci planta.

Porrò si Guajaci vires ac qualitates rectè perpendantur, proculdubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis viribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere atq; expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni atq; putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterùm eo tempore, quo primum in Italiam Guajacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti victus rationem per panis & uvæ passæ modicum non servasset, quiq; non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem usq; in tenebris inclusus, ita ut ne aëris quidem claritatem inspiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: iis insuper carnium esu, & vini potu interdictum erat, non secus atq; veneno. Verùm enimvero cùm sæpius evenisset, ut ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam victus rationem ita imbecilles ac viribus destituti conspicerentur, ut penè spiritus & vitæ deficerent, ii ne in tam manifesto vitæ discrimine versarentur, à consanguineis & assidentibus persuasi, caporum, gallinarumq; jura, ac contusas carnes in cibum sumentes, tantum inde percipiebant juvamentum, ut vitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, vanam illorum doctrinam ridentes, qui tam gravem ægris legem imponebant, paulò pleniori victu uti jusserunt, nempe juvenum gallinaceorum carnibus, ac majore panis portione. At nullus tamen adhuc ausus erat vinum exhibere. Quare à me sæpius animadversa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obscuris adductus tentare volui, posset ne vinum dari ex Guajaci maceratione iis majori cum juvamento, qui Gallica lue correpti essent. Quod cùm mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potissimum me adduxit, ut hanc vini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatisq; memoriæ mandarem, id, quod feci pluribus jam annis elapsis: quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiæ excusus prodiit in lucem, ubi eodem anno Carolus Quintus invictissimus Imperator à Clemente septimo Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audivi, ut plerìq; medici ex illis nostris lucubrationibus, brevi temporis tractu plurimum laudis ac gloriæ sibi comparaverint utpote qui vinum Guajaci ad suam praxim vertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui aliis persuadere conati sint, suum illud esse inventum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus hujusmodi vini præparationem dissimulabant & occultabant: vel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde majorem quæstum consequi possent.

Guajaci facultates.

Matthiolus primus vinum ex Guajaco propinavit.

Sed cavendum profectò est à quibusdam impostoribus, qui cùm sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, vel ejus cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem & turpetum admiscent, atq; alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant, quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus hujusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut si forte quadam unum quandoque persanant, decem postea jugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quisq; horum manus evitare, atq; effugere possit, opera pretium visum est, vini Guajaci conficiendi rationem subjungere, ac subinde hauriendi modum addere.

Impostorum fraus cavenda.

Sumito igitur ligni Guajaci præstantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum ejusdem libras duas: cardui benedicti libram unam & semis: adianthi, aspleni, florum utriusq; buglossi, cujusq; libram, cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam: sacchari libras quinq;. Deinde conjiciantur omnia in cado vinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quàm optimi & ferventis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaq; sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolentur, asserveturq; hujusce macerationis vinum in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, secundi Guajaci decocti loco: non mane, neq; vesperi serapii vice, quemadmodum temerè multi facere consueverunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & majore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisq; aliis recentibus uvis albis in mustum compressis: ibiq; tamdiu dimissis, quousq; mustum effervescere desinat, & pellucidum clarumq; reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conveniunt medicamenta pro uvarum quantitate.

Vini Guajaci conficiendi, & exhibendi ratio.

Præter hujus vini potum cibis associandum, bis in die manè scilicet, & vesperi tribus aut quatuor horis, antea quàm sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua secundum communem Medicorum usum senas uncias, admistis unciis duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primum adianthi, lupi salictarii, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurii magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriusq; buglossi, singularum uncias quatuor: seminis anisi, melanthii, florum sativi & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinq;. Hæc ex aqua libris viginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissima senæ libras duas, conjicitoq; in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum fervens superimponito, ac inde obturato fictile ore pulvinari anserinis plumis farcto igniq; prius calefacto fictile involvito, & loco calido collocato, itaq; per diem ac noctem reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilu-

Syrupus decocto ligni miscendus, & ejus parandi ratio.

tum

rum percolatur: cui adjiciuntur diluti rosarum efficaciter alvum subducentis libræ sex. sacchari libræ octo: effervescunt deinde simul subjecto igne, quousq; tertia pars evanescat: quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi uncia: ac ita iterum fervent omnia, donec julapii modo consistat liquor. Postremo percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti uncia utiliter addi potest. Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet ut tam in prandio, quam in cœna edat panis ternas tantum uncias, sitq; is similaceus ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac avicularum in sylvis, vineis ac montibus victitantium, assatæ potius quam elixæ: quin & uvæ passæ modicum. Bibat autē oportet præscripti vini æquam cum cibo mensuram. Quod si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis addita Guajaci unciola brevi temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimum profectò ver est Martio, Aprili & Majo mensibus: quod si hoc tempore fieri non possit, fiat mense Septembri in autumno: nam sicuti æstivis ardoribus & exurente jam sirio, non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem brevia tollerant homines, ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sævit hyems. Intereà ægris sine metu noxæ indulgere licet, modo cœli serenitas adsit, ut quandoq; in proximis hortis ac viridariis solatii causa lento gradu deambulent: quippe quoniam ejusmodi hortorum amœnitate animus plurimum levari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseverare oportet, pro morbi necessitate & salutis mensura. Hac ergo ratione vinum Guajaci exhibitum non modo medetur cuiq; accerrimo Gallicæ pestis incommodo: sed etiam diuturnis articulorum, capitis, nervorum, ventriculi, jecinoris, lienisq; morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam observandum est, quòd ego Guajaci vinum iis tantum potandum exhibeo, quibus pituita redundet: vel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab aliis fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alii CINAM, alii Chinam vocant, Guajaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor, oppositum senserit. Hujus radicis jamdudum apud Hispanos invaluit usus contra podagras, maximeq; apud invictissimum Imperatorem Carolum V cui merito præclaram laudē acceptam referre potest. Advehitur hæc (ut audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in littoribus maris è terra evulsa: nam in paludibus exorta ac inde maris fluctibus rapta, in littus rejicitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, levis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma & quæ neq; teredinem neq; cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius ut dixi: sed quibus validis rationib. id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam, Cæsarem invictissimū nunquam ea toties usum fuisse, nisi ex ea plurimum adjumenti percepisset. Cæterùm non minus Chinæ, & Guajaco præstat radix, quam Hispani ZARZAM PARILLAM vocant, quinimo hoc ego asserere possum, nonnullos à me esse curatos

Victus ratio.

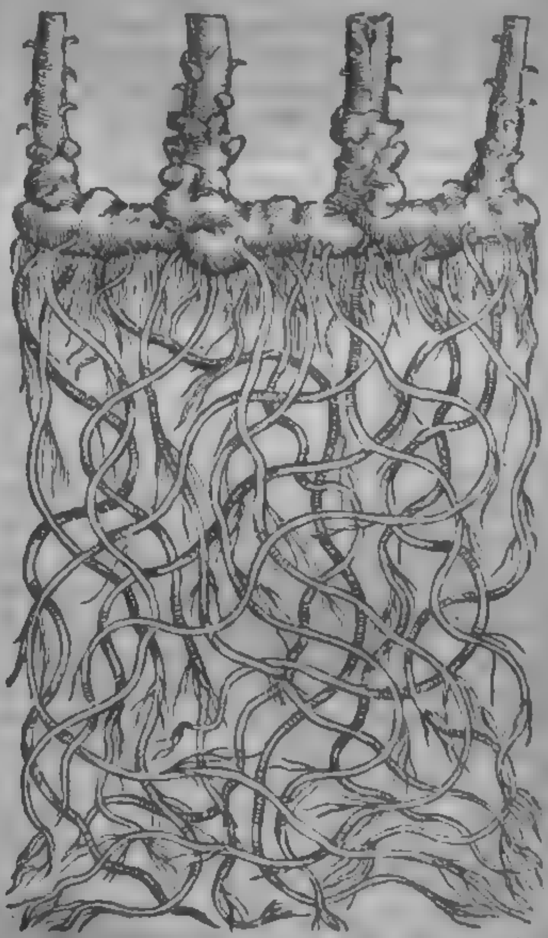
Chinæ radicis consider.

Zarzæ parillæ consider.

CHINA.

ZARZA PARILLA.

morbo Gallico affectos, qui Guajaci decocto pluries epoto, antea curari non potuerunt. Affertur hæc ab Hispanis ex occidentali India, sed plantam ejus nondum solia hactenus videre non licuit. Sunt tamen rei plantariæ studiosi, qui velint Zarzam Parillam Smilacis asperæ esse radicem, in quorum opinionem ego facilè concedo. Nam inter cæteros, qui ita esse affirmant, primus fortasse in Italia fuit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei plantariæ peritissimus, qui se vidisse palam affirmabat apud Illustrissimum Florentiæ Ducem Zarzæ parillæ integram plantam ex Hispania allatam, quæ omnibus suis partibus ac notis, nihil ab aspera Smilace differebat: imò non aliud hanc plantam esse censebat, quàm genuinam Smilacem asperam. Id quod paulò post experimento deprehendit: siquidem erutis asperæ Smilacis radicibus, earūm decocto plures curavit morbo Gallico affectos. Hoc idem quoq; ab aliis medicis esse factum intelligo, & Romæ, præsertim sub Paulo tertio Pontifice Maximo, à Giberto Horschio Flandro, Medico non vulgari, & rei plantariæ studiosissimo, ut Libro tertio nostrarum

Smilacis asperæ radicis.

O Epistolar.

Epistolarum, historiam hanc posteritatis memoriæ commendavit Joannes Hessus Medicus Norimbergensis. Cæterùm non desunt alii, qui hanc opinionem impugnent, quòd videant Zarzæ Parillæ, & asperæ smilacis radices facie non parum differre, cùm hæ nodosæ, illæ verò rugosæ habeantur. Ego autem quid de re hac veri affirmare possim, sanè non habeo, quòd nusquam integram viderim Zarzæ Parillæ plantam. Veruntamen cogor interim sequi Lucæ Ghini opinionem, quòd is (ut ego syncere attestari possum) præter id, quod in censendis plantis, dum vixit, nemini secundus habebatur, sed quòd candidus admodum fidelis & verax perpetuo fuerit. Nec admodum obstat radicum differentia, quandoquidem (ut Theophrastus est Author) loci à locis differunt, & sæpe climatum, cœli, soliq; varietate differunt cum forma, tum sapore & odore plantarum radices. His accedit nomenclaturæ significatio: namq; zarza parilla apud Hispanos nil aliud designat, quàm Rubus viticulosus. Parra enim Hispanis vitis dicitur, Parilla viticula & zarza rubus. Hetrusci quoq; Asperam smilacem, quod aculeos Rubi æmulos habeat, Cervinum rubum appellant. Ea arbores etiam proceras ad summum usq; scandit: quo fit, ut Hedera aculeata pluribus dicatur. Quamobrem aut asperam smilacem zarzam parillam esse dixerim, aut plantam illi viribus, & facie congenerem. Vis illi excalfaciens & attenuans, & quæ valenter sudorem provocat. Peculiariter autem præstat non solum ad Gallicum morbum curandum, sed ad quoscunq; articulorum dolores: quinetiam ad quascunq; cutis infectiones, ulcera contumacia, & Lichenas. Auxiliatur prætereà iis, qui œdemate laborant, videturq; proprias habere facultates ad frigidos capitis, & cerebri affectus. Decoquuntur hujusce radicis unciæ quatuor, in libris quindecim aquæ, in qua prius maceratæ fuerint die & nocte una, ad medias, ac etiam diutius, ubi decoctum valentius desideretur: ubi autem deferbuerint, linteolo mundo colantur, & asservatur decoctum ad potandum. Dantur hujusce decocti quotidie ægris tam mane quam vesperi, horis quatuor ante cibum unciæ otto, prius calefacti. & deinde sudant in lecto stragulis contecti horis duabus, in trigesimum, & quandoq; (ubi morbus contumax sit) in quadragesimum diem usq;. Fit hæc radix magis tenuium partium, quàm China & Guajacum, ob idq; copiosiorem provocat sudorem, & longè melius morbos, qui sunt in ambitu corporis, curat. Est tamen operæ pretium decimo quoq; die bibentes purgare, aut catapotiis, aut potionibus ad morbum facientibus. Victus ratio eadem instituitur, quæ Guajaci decoctum sumentibus instituì solet, nempe ex pane biscocto, & uvis passis, quanquam quandoq; imbecillioribus gallinacei pulli, & aviculæ concedantur. Daturq; potandum cum cibis idem decoctum, pro affectorum voluntate. Quibus quoq;, ubi serena quietaq; fuerit dies, conceditur, ut paulisper egrediantur. Cæterùm oportet, ut qui hoc medicamento uti volunt, ii prius præpurgati ad hanc curationem accedant. Sed de zarza parilla hactenus. Jam ad Ebenum redeamus, atq; de nominibus agamus. Ejus nomen Græcum est ἔβενος, veluti & Latinum Ebenus: Arabicum, Abanus seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod verò Latini Lignum Guajacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum vocant, Italis, Legno santo, Guajaco, & Guajacane appellatur: Germanis, Frantzosenholtz: Hispanis Legno santo, & Legno della antilbas: Gallis, saintbois.

Zarzæ parillæ etymologia apud Hispan. — Zarzæ parillæ vires. — Decoctio zarzæ. — Nomina.

Ebenus duplex Dioscoridi, Æthiopica & Indica, hanc Theophrastus 4. hist. 5. agnovit & duplicem fecit: Brassavolus in tractatu de morbo gallico (ubi 234. morbi gallici species recenset) Ebeni plures facit species, rubram, albam, luteam, variegatam, de Guajaco intelligens, cùm sint, qui velint Guajacum Ebenum esse. Guajaci nomen patrium est, Indi enim Guayacan vocant, nunc Guajacum, Guajacum & lignum Indum nominant: quod aliqui Buxi speciem faciunt: alii Ebenũ statuunt: alii Ebeni speciem, quod facile concesserimus, propter lævorem similem ei qui est in cornu elaborato: propter spissitudinem materiæ, propter ipsius gravitatem, quod in aquis statim subsideat & non fluitet, quæ de Ebeno prædicavit Plinius, & in Guajaco observatur: ob vires, cum Galenus Ebeno vim extergentem cum caliditate ac partium tenuitate tribuat, quam sanè & in Guajaco reperias. Est autem arbor (referente Monarde de simp. Indiæ occidentalis) Ilicis magnitudine ramosa, matrice magna nigricante, cortice crasso, pingui, à ligno sicco facile decidenti: foliis exiguis, duris: flore luteo: fructu rotundo solido, in quo semina velut in Mespilo cõtinentur. Ad nos verò advehuntur caudices crassi ab incolis in trũcos serra incisi, cujus diameter pedis longitudinem penè æquat ligno densissimo, in ambitu albo, vel potius flavescente, in medio nigro Ebeni forma resinoso, sapore non insuavi, subamaro: cortices crassi, cinerei, scabri, amariores ligno. Genera tria, alterum de quo dictum, in insula S. Dominici frequens: alterum in insula S. Johannis de portu divite, postea repertum, superiori ferè simile, sed per omnia minus & penè sine matrice, superiore tamen odoratius & amarius, quod ab ipsis illi præponitur, & ob mirandas facultates, lignum sanctum dicitur, de quo videntur adversaria nomine Palmæ, aut Pali sancti Indię occiduę, egisse: verùm utriusq; in lue venerea insignes vires. Multæ sunt Insulæ in Oceano in quib. Guajacũ nascitur, ut S. Benedicti, Hispaniola, S. Crucis, S. Dominici, S. Joannis de portu: egregius tamen in insula S. Joannis oriri existimatur: sed cum hoc ligno naves onustæ in Hispaniam, Genuam, Venetias, afferantur, nec ratione loci dignosci possit, ex ipsius dotibus eligendum. Tertium genus in Orientalibus etiam repertum magnitudine Fraxini, foliis plantaginis brevib. ac duris: floribus luteis, fructu juglandis magnitudine qui esu alvum subducit: cortice annosis nigro, juvenibus subrutilo. Usum primũ ita narrant: Hispanum magnis doloribus ob luem veneream ab Inda muliere contractam, divexatum fuisse, cui servus ejus, in ea provincia medicinam faciens, decoctum ligni propinaverit, quo ipsum restituerit: cujus exemplo multi Hispani eadem lue infecti curati sint. Cura hæc Hispali statim evulgata, & ab iis qui ex ea insula redierant per totã Hispaniam & universum orbem. Etsi referant Christophorum Columbum, cùm viros & mulieres ex insula S. Dominici in Italiam duxisset, simul & luem, Buvam appellatam, ejus regionis familiarem attulisse, unde & remedium advectum. CHINA radix est tuberculosa crassa, arundini ferè similis, exterius rubens aut subnigricans, interius candicans aut subrubens, densa & ponderosa cũ vegeta est, succo exuta fungosa & levis redditur, insipida: quæ hederæ modo arbores cauliculis tenuibus raris scandit, suisq; farmẽtis smilaci asperæ non absimilis, foliis mali Assyrii similibus. In maritimis Chinæ Indiæ regionib. copiosè proveniens (unde nomen) Lac. Lob. Lon. Cast. Lugd. Tab. cui & Schina: Chinna seu Cinna, Cæsalp. Chinæa radix, Cord. hist. dicitur. Hæc duplex, alia in India Orientali, alia in India Occidẽtali, quæ colore interius magis russo est. De hac Vesalius libellum conscripsit: multa habet Monardes, Garzias, Acosta (qui integram proposuit plantam) & alii. Usum hujus, non solùm ad luem veneream, cùm ea in regione frequens sit, sed etiam in sanandis morbis inveteratis, ut in Occidente per Sarsam & Lignum, Lusitani didicere ab Indis, apud quos præ aliis remediis in pretio est. Modus exhibendi: Accipe radicum in taleolos tenues incisarum

Ebeni species. — Guajacũ quid sit. — Guajaci arboris descriptio. — Guajaci tria genera. — Palum sanctum. — Guajaci primus usus. — Buva lues. — Chinæ descript. — Nomina. — China duplex. — Chinæ usus.

incisarum unciam unam: Atque lib. duodecim, stent in olla obturata horis 24. dein lento igne absq; fumo ad medias coquantur: refrigerata coletur, vitro indita loco calido (sic enim diutius incorrupta perdurat) reservetur. Hujus aquæ calidæ unciæ decem ægro purgato exhibeantur manè, totidem octo horis à prandio in lecto & ad duas horas sudare debet: Victus observatur ut in decocti ligni exhibitione, solùm potus variat, qui idem esse debet cum priori, cùm duplex non paretur ut ex ligno. Hic modus triginta diebus (nulla alia purgatione intermixta, cùm largus sudor satisfaciat) continuis observari debet, ægro in conclavi remanente. Post id tempus, æger 40. diebus cibis boni succi utetur, & vini loco sit aqua hoc pacto præparata: Sume radicis taleolos parvos, decoctos in umbra exiccatos unciam uná, infunde per horas 24. in libr. 12. aquæ, dein ut prius ad medias coquatur, & ad usum (singulis diebus decoctioné parando) servetur. Smilax aspera Peruviana C.B. Sarza parilla Cæs. ob similitudinem cum smilace aspera, quam Hispani Sarza parillam (quasi dicas Rubum viticulum) vocant. Zarza parilla, Lac. Dodo. Mona. Lugd. Salsa parilla, Lob. Tab. Sarsa parilla, Lon. Smilax aspera in Zacynthi insula, quæ salsa parilla est, diversa à smilace aspera Italiæ, Alpino. Duum est generum: altera radicibus tenuibus, colore albo ad fulvum vergente, in nova Hispania: altera crassiorib. radicib. ac magis fulvis aut subnigris, efficacior quæ in Hondura juxta flumen quoddam reperiatur: de hac Monardes. Hujus usum, Hispani primùm ex Peru in Europam, nunc à triginta circiter annis invexere. Variis modis & in lue venerea, & in frigidis capitis affectibus exhibetur, ut habet commentator, at vel solius radicis decoctum, vel ipsius pulverem, vel cum Guajaco & aliis mixtum. Simplicissimus modus hic: Accipe Sarzę uncias octo, aquę lib. 12. coquantur ad remanentiam librarū quatuor, adde sacchari libras quatuor. Hujus decocti exhibeantur, præmissis purgantib. unciæ tres manè & vesperi: vel pulvis tenuissimus ex pulpa dempto interno nervo drachmæ unius pondere, cum prædicta decoctione mane jejuno ventriculo & vesperi post cœnam, cum victu boni nutrimenti, & potu aquæ ejusdem, exhibetur: quidam pulverem cum vino exhibent. Vel hoc pacto: ℞. sarsæ uncias duas, Guajaci uncias quatuor, jujubarum demptis ossibus, numero triginta sex, pruna passa demptis ossibus num. vigintiquatuor: Florum borraginis, violarum, singularum unciam semis: Hordei mundi pugillum, aquæ libras duodecim: coquantur ad librarum octo absumptionem: cujus decocti exhibentur manè & vesperi unciæ decem, addita syrupi violati uncia una.

Smilacis asperæ nomina. Smilax aspera duplex. Usus.

Ῥόδα. ROSA. CAP. CXII.

Rosa refrigerat, *a* & astringit,] sed sicca magis astringit. *b* Succus recentibus foliis exprimitur, desectis forfice unguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiamnum folia rosarum, continuò versata, ne muceant, néve situs in iis insideat. Aridis rosis, & in vino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingivarum, sedis, recti intestini, ac vulvæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expressione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi vitiis, igni sacro illini prodest: siccis ac tritis semina asperguntur. Misceri solent vulnerariis antidotis, atque compositionibus, quas antheras vocant. Folio utuntur in calliblephara. Flos, qui in mediis rosis invenitur, siccatus, gingivarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam alvum & cruentas rejectiones sistunt.

a Oribas. non leg. *b* Addit Cat. καὶ ψύχει, i. & refrigerat.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

Pastilli, quos rhodides vocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum viridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmę quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pondus æquent: siccatiq; in umbra in fictili non picato, atq; obturato reconduntur. Alii adjiciunt costi drachmas duas, iridis Illyricę totidem, & vinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium vice collo circundato usui sunt, ad retundendum grave sudoris virus. Tritus etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

Rosa adeo vulgaris est planta, ut superfluum omnino judicaverim ejus historiam à me describi debere. Est domestica & sylvestris. Domesticæ multa sunt genera, quæ in usum medicum veniunt. At vulgatissimæ in Italia trium sunt generum albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas vulgo appellant incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis, quæ in rufum candicant: vilissimæ albicantes, in quarum tamen genere ea odoratissima excipiuntur, quæ Hetrusci Damascena, & alii Moschette vulgò dicuntur. Siquidem non modo cæteras excellunt, quòd odore admodum suavi fragrent, sed quòd etiam magis alvum subducant, id quod indicat earum jucundissimus odor. Urbanæ in hortis, viridariis, pomariis & vineis florent. Sylvestris in sepibus, sentecosis, nemoribus & campestribus provenit. Rosæ diversis partibus constant, quo fit, ut pro diversis tam internis quàm externis particulis, diversum quoq; temperamentum sibi asciscant. Primum itaq; terrestribus & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam & astrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aereis verò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his demum, quæ igneis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectantur, quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus astrictioni præstat amaritudo, in siccis vero minimè: eaq; propter compertum est, earum dejiciendæ alvi facultatem, quam priores Græci non animadverterunt, tantùm ex amaritudine provenire, cùm recentes alvum subducant, siccæ verò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, verùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum alvum innoxiè dejiciens conficiunt, plerumq; ex subrubescentium maceratis aqua foliis paratur: etsi hac in re iis Damascenæ Hetruscis vocatæ longè præstent: quippe ex earum vicenis devoratis foliis facilè quidem, & citra noxam subducitur alvus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & de-

Rosarum consider.

Rosarum succus & dilutum.

Digitized by Google

ROSA.

ROSA SYLVESTRIS.

& dejicit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis & ventriculi, jecinorumq; obstructionibus opem mirifice praestat. Cor item corroborat, ejusq; palpitationi salutare est remedium: nam illos dejicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cujusmodi sunt cujusvis generis tertianae. Adhaec rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolae Syrupum rosatum solutivum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quae quoniam absq; aliqua noxa alvum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosae (Damascenas tamen exceptas velim) non alium in medicina sibi vendicant usum, quam ut ex se aquam stillent: siquidem iis dejectoria vis, qua pollent puniceae ac subrutilae, multo infirmior inest. Quamobrem videtur Manardus Ferrariensis, vir alioqui doctissimus, immerito id Mesui vitio vertisse. Nam albae, quas Damascenas appellamus, etsi majore dejiciendi vi caeteris praestent, credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem: quod eas illi facile incognitas fuisse existimem, verùm de iis albis tantum, quibus passim roseta florent. Cujus rei illud maximo argumento esse potest, quod Damascenae Hetruscis vocatae nuper in Italia florere coeperint, quodq; eas veteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriae prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quae Plinio spineolae appellantur. Sanè rosae magnificandae sunt, summoq; in pretio habendae, non modo quòd viridariis, & hortis sint ornamento ac aspectu perquam jucundo: sed etiam quod ■ praeclarissimis medicamentis conveniant, quibus humana vita succurritur. Sylvestres majore adstringendi facultate sunt praeditae, quàm sativae, sed minori fragrantia redolent atq; dejiciendae alvi ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus lib. & cap. 6. de historia plantarum: Sylvestres, inquit, rosae domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant: florem praeterea ferunt, quo ab illis odore, colore atq; magnitudine superantur: haec Theophrastus. Caeterum quaedam etiam rosae nascuntur in Italia, quae aureo colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atq; insuavi. Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius lib. 21 cap. 4. ubi sic inquit. Contra rosae genera nostri fecere celeberrima, Praenestinam & Campanam. Addidere alii Milesiam, cujus sit ardentissimus color, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Utilissimam verò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, lavore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora. Cum sit genus ejus, quam centifoliam vocant, quae est in Campania Italiae, Graeciae vero circa Philippos, sed ibi non suae terrae proventu. Pangaeus namq; mons in vicino fert, numerosis foliis ac parvis: indè accolae transferentes conserunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum maximumq; folium: breviterq; indicium est odoris scabritia corticis: Cyrenis odoratissima est, ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniae hyeme tota praecox. Refert & coeli temperies: quibusdam enim annis minus odorata provenit. Praeterea locis siccis, quam humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta rariis, proprieq; ruderatum agrum amat. Praecox campana, sera Milesia, novissimè tamen desinit Praenestina. Rosa ex spina nascitur, Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantis complexa luteos apices: hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quae omnes sunt & scitu dignae, & in medicina utiles, etsi pauci habeantur seplasiarii, qui separatim eas reponant. Primum quidem duae partes inveniuntur in foliis: quarum altera est, ubi calyci folia inseruntur, unguium modo albicans, ob idq; rosarum ungues hae extremitates appellantur: altera verò foliorum reliquum. His aliae duae succedunt, in iis flosculis qui veluti minuta semina tenuissimis capillis annexa flavescunt in rosarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem vero capilli. Postremo quae reliquae sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur: una scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, ventriculum, jecur & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate

Syrupus rosa. solutivus.

Manardus arguitur. Damascenae veter. notae.

Sylvestres rosae.

Rosae luteae. Rosarum genera ex Plin.

Partes in rosa, earumq; vires.

ditate provenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Ungues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem, inseruntur tamen utiliter lotionibus omnibus & clysteribus, ad inhibendas fluxiones. Flosculi medii cum suis capillis gingivarum desluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluvia mirifice inhibent. Calyx denique, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte basis, alvi fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus rosis consistunt, tres etiamnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatem sensit, videlicet substantia carnis, semen & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi vis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alvi fluores, & fœminarum abundantiam qualemcunque: item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent: & præsertim sylvestrium. Namque harum fructus unà cum seminibus prius siccati & in pulverem triti, utiliter seminis proflavio affectis dantur drachmæ pondere ex vino austero. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui verò alabastros, antheram esse existiment. Sed revera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celso, Gal. & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compositio, cujus frequens erat usus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumque pterygia. Cujus etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. 6 de comp. medicamentorum secundùm locos, de oris ulceribus disserens. Ex rosis vi ignis fit aqua, pluribus ac diversis instrumentis: veruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur, cujusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad universum medicinæ usum confici solent. Quandoquidem inter has & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum vel carbonũ igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ vitreis rostratis organis, ab herbis & floribus, à quibus manant, nec sapore nec odore dissentiunt, adeo ut non solum proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in iis non invenias, quæ vulgò plumbeis & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, vel rarissimè gustaveris, quin tibi fumidum virus, nidoremque reddant. Quæ res non modo ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunque movent, sed & plurimum noxæ pectori, ventriculo, jecinori, visceribusque omnibus inferunt: quod à metallinis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi vendicent, ut libro tertio in absinthii commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perspecta, doctissimi ac peritissimi medici veteres secuti, decoctis ac dilutis tantum uti cœperunt. Quæ tametsi viribus aquas quascunque sublimatas (ita enim stillatitias vocant) præcellant, eæ tamen, quæ calentis aquæ fervore (ut supra diximus) fiunt, cum proprios tum odores, tum sapores herbarum ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, jure quidem decoctis non modo ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd viribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suaviores, & visui jucundiores habeantur, quod non parum solatii ægrotantibus affert. Nos quidem aliis aquis non utimur quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabre parari fecimus, cujus ope hasce stillatitias ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus, quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ verò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ denique insipido pro variis simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarii & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quam aurum & argentum, dent operam, ut jam plumbea & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant: quippe in hoc etiam (quamvis plus laboris, minus verò emolumenti suscipiant) & Deo & hominibus simul rem gratam facere poterunt. Cæterùm Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, unicè cavendum præcipit in succis stillatitiis eliciendis, ne ejus vasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo vapore ab ea elevato incalescat. Qua in re secutus potius videtur fuisse Manardum, virum de arte medica præclare meritum, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quam rei experimentum. Verùm ipse non possum omnino eorum sententiæ subscribere, ut qui judicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quod certo sciam nihil referre, quando etiam vasculum herbas recipiens in aquam in majore vase bullientem immergatur. Nam etsi aquæ, quas illi volunt ex herbis vapore tantum ab aqua bulliente elevato extrahi, cæteris præstantiores habeantur: tamen quæ ex herbis eliciuntur vasculo impositis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè aut fere nihil illis bonitate cedunt: quod mihi compertum est in iis aquis, quas sæpissimè libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quòd illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quod vaporis illius caliditas imbecillior sit, quam ut possit totam herbæ substantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes secum referunt. Hæc sanè differentia, quæ facilè concedi potest, non est, meo judicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò sit observanda, hæc verò evitanda: quin potius facit, ut hæc mihi videatur probanda, illa verò rejicienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum vires collegit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum vis, atque facultas superioribus libris pluribus verbis exposita est, nempe quod ex aquea substantia calida mista duabus aliis qualitatibus, adstringenti videlicet & amara, composita sit: quin etiam cujus sit naturæ utraque, amara scilicet & adstringens, in horum commentariorum quarto declaravimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sane etiam exsiccatorius est. Rosa, quam ita Latini vocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron seu Vard: Italis Rosa: Germanis Rosen: Hispanis Rosas: Gallis Rose: Bohemis Ruoze.

[Margin: Quorundam lapsus de anthera.] [Margin: Aqua rosarũ præstantior.] [Margin: Fuchsii opinio non probata.] [Margin: Rosarum facultas ex Gal.] [Margin: Nomina.]

Rosa ῥόδον Græcis ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, quod ingentem odoris fluxũ emittat, Plutarcho auctore. Cujus differentiæ permultæ Theoph. 6. hist. 6. foliorum multitudine, paucitate, asperitate, lævitate stirpis, colore & odore variantes. Dividimus in sativam & sylvestrem. Sativa est purpurea, quæ incarnata Italis, Alabandicæ Plinii similis Dodonæo: Trachiniã Plinii, quam minus rubentẽ dicit, credimus. II. Est alba, quę spineola Plinii Dodonæo: malim Campanã dicere, nisi sit Alabandica, quam viliorẽ albicantib. foliis scribit. III. Rubra saturati coloris, provincialis Gallis, Milesia Plinii videtur, Holosericea Lobelo: hæc flore est simplici & multiplici. IV. Flore nõ ita saturate rubente, Franche Gallis, Damascena Lobeli: Prænestina Plin. forte: & hęc vel simplici, vel multiplici flore est. V. Moschata ab odore, Nesrim Serapioni: alia simplici, & quidẽ vel minore, vel majore flore: alia pleno flore est. VI. Spinis carens, quæ vel major vel minor. VII. Folio est crispo, floribus incarnatæ similibus. Sylvestris aliquot etiam differentiæ. I. Vulgaris cui spongiola Bedeguar adnascitur: Cynorrhodon, Barbaro: Cynosbatos, Brunf. Rosa sylvestris prima, Trag. Dod. Canina rosa odorata & sylvestris, Lob. hanc & glabro, & hirsuto folio circa Montembelgardũ passim, fratre Joh. Bauhin. ostẽdente, observavimus. Hæc flore est simplici & pleno, ut & II. quę Cinamomea dicitur. III. Lutea, quę veterib. indicta videtur quę simplici flore rarissime pleno. IV. Pimpinula, à similitudine foliorũ Pimpinellę. V. Odoratis foliis, Esglanteriũ vulgo & spina Marię. VI. Campestris

[Margin: Rosa duplex.] [Margin: Nesrim.]

Digitized by Google

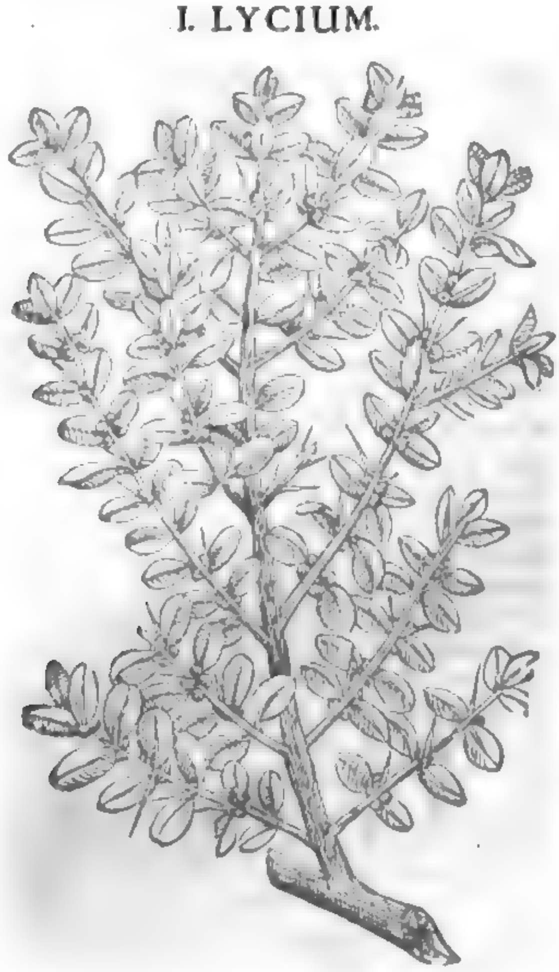
ſtris humilis vel avenacea, albo eſt flore: eſt & rubello: VII. Pomifera. VIII. Rotundifolia: hæc purpureæ ſimilis, ſed rotundo quaſi folio.

Λύκιον. LYCIUM. CAP. CXIIII.

a Oribaſ. non legit. *b* Addit μεῦ μέσον θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. mediū in caliditate & frigiditate. *c* πλαγίας. i. latas leg. Orib. *d* Μεῦμ χυλίζεται δὲ τῶν φύλλων σὺν τοῖς θάμνοις ἐλαιωθέντων. i. Elicitur ſuccus foliis unà cum frutice tuſis. *e* καπνὸν. i. Fumū legit Orib. *f* Μεῦμ πυῤῥόν. i. fulvum.

LYcium, *a* [quod aliqui pyxacantham vocant,] arbor eſt ſpinoſa, ramis trium cubitorum, aut longioribus, foliis buxi, denſis: *b* fructu piperis, nigro, lævi, amaro, denſoq;: cortice pallido, non diſſimili lycio madefacto: radicibus *c* [multis, obliquis,] lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque aliis locis: aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. *d* Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abjectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur id lycium, adjecta decoctioni amurca, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo & inſolato. Optimum, quod uri poteſt, reſtinctumq; rubêtem *e* ſpumam oſtendit, glebis intrinſecus nigris, intus, cùm fregeris, *f* rufis, odore minimè viroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cujuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, veteresq; fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingivas, tonſillas, labiorum fiſſuras, ſedis rimas, attritusq; illitum: cœliacis, dyſentericis potum, inditumq; convenit: datur ſanguinem excreantibus & tuſſi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio devoratur, aut in aqua bibitur: flavos facit pilos: reduviis, ulceribus, quę ſerpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluvia appoſitum ſiſtit: rabioſorum ictibus ex melle potum, aut vice catapotii devoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea ſpinarum generi aſcribitur, ramos rectos habens ternum cubitorum longitudine, majoresve rubo craſſiores, à radice numeroſos: fractus cortex rubeſcit: folia oleæ ſimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Aſſeverant etiam crudam in potu, eoſdem effectus præſtare: ſemen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio eſſe.

I. LYCIUM.

II. LYCIUM ITALICUM.

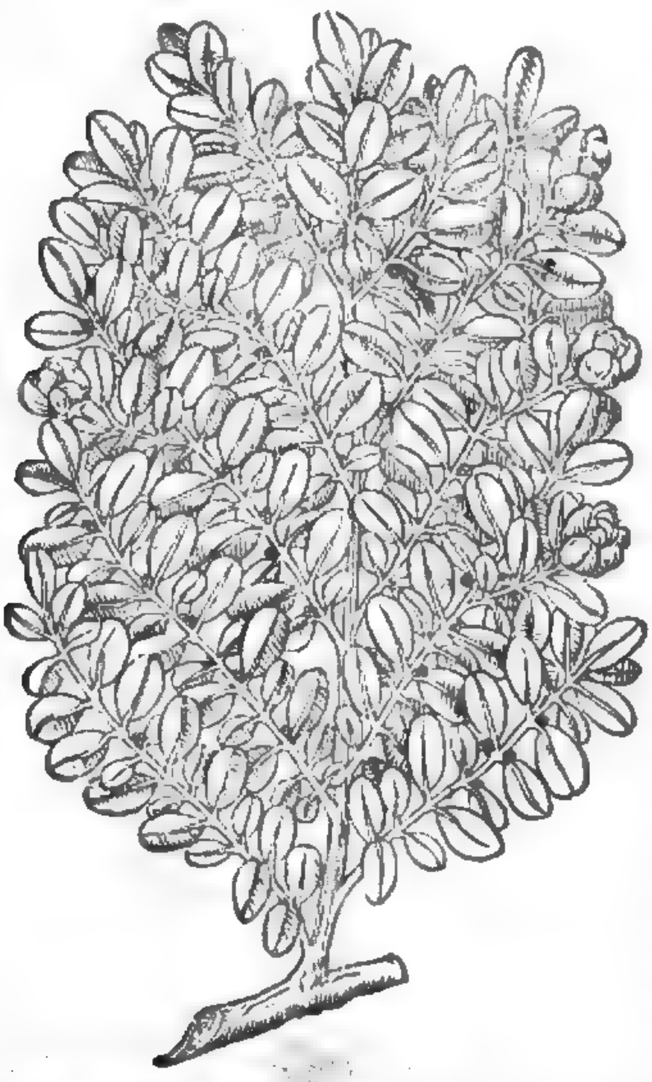
Lycii cōſideratio. Lycium adulterinum.

LYcium medicamentum, quo hodie officinæ paſſim utuntur, nimirum notis illi plurimum reclamat. quod nobis hic reddidit Dioſcorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur. nec intus rufeſcit. nec ullam guſtantibus affert amaritudinem: quæ omnia certo ſunt indicio, id omnino impoſturis & adulteriis non vacare. Tradidere quidam hoc ab impoſtoribus fieri è liguſtri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij ſanguineæ virgæ corymbis. alij porrò ex his omnibus ſimul contuſis elici produnt, ac inde inſolari. At legitimum, & quod ſyncerum ſit, quoquomodo ſe res illa habeat, compertum eſt hoc ævo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari. Lycij plantam cujus hic imaginem damus appictam mihi miſit Baptiſta Baliſtus Dalmata, Myropola, & rei plantariæ ſtudioſus. ſed revera planta ipſa viva à me nuſquam viſa eſt. Cæterùm quanquam cenſet vitilitigator quidam, hanc fictitiam potius quam veram eſſe Lycij plantam, nos tamen cum Lycij hiſtoriam omnibus ferè notis illam repræſentare videamus, eam ex Commentariis noſtris eruncandam non duximus, quouſq; alius compareat, qui ex Lycia & Cappadocia, ubi naſci Lycium ſcribit Dioſcorides, veriorem Lycij plan-

Digitized by Google

cii plantam ad nos afferat. Habetur quoq; alia quædam planta, quæ non parum Lycio æmulatur. Hanc primum Veronæ ad me misit Franciscus Calzolarius rei plantariæ admodum studiosus, cujus hic imaginem damus, ut de ea quoq; aliorum sit judicium. Lycium Italicum, planta est aculeata, pruni sylvestris faciem referens, minoribus tamen foliis. Flores mittit cãdidos, è quibus baccæ gignuntur, ligustri ferè similes, sapore acerbo atq; adstringenti, è quibus succus exprimitur. Nascitur copiosum in agro Tridentino circa arcem de Gresta, saxosis locis. Adstringit, cohibet, roborat, siccat & reprimit, & ubi legitimum Lycium non sit ad manus, nihil prohibet, quin hoc ejus vice succedere valeat: succus è baccis à me extractus, hæc omnia bellè præstat. Quinam præterea aculeatus ille sit frutex Lonchitis appellatus, è quo Indicum parari Lycium scribit Dioscorides, hactenus mihi non constat. Lycii vices Dioscoridi explet amurca in cupreo vase decocta, aut etiam rhus decoctus quousq; ejus liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Lycii meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lycion sive pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod vocant, conficitur: id videlicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata utuntur, & sedis oris; phlegmonas ulcerationesq; tum herpetas, putredines & ulcera contumacia, & aures purè fluentes, & intertrigines ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diversi generis substantiis, quas ἑτερογενεῖς Græci vocant: altera quidem tenuium partium digerente atq; calida: altera terrestri & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest digerit verò & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem mediis & symmetris proximum est. Proinde ad diversos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente verò cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluvio adhibentes. Lycium hoc in Lycia & Cappadocia plurimum provenit: alterum verò Indicum ad omnia valentius est. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit: hæc Galenus. Lycii vires ex Galeno.

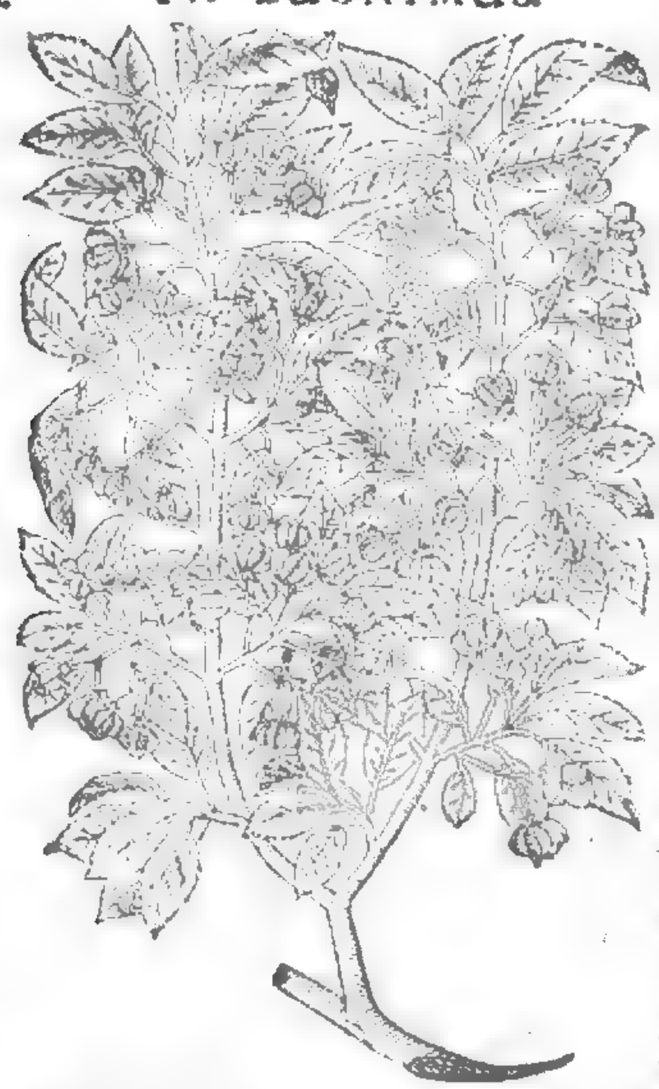
III. BUXUS.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine Lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. Buxi cõsideratio. BUXUS *itaq; nobis notissima est planta, quòd plurima in Italia proveniat, folio myrti minore, densiore, crassiore, viridiore ac subrotundiore: viret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatissima: flore herbaceo, fructu rutæ simili, quadruplici, apice in cacumine diviso, ciceris magnitudine, semine rufescente, omnib. animantib. inviso. Crassissima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie ac pallore commendabilis. Eadem spississima, flava & densissima atq; ponderosissima, adeo ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Exiccat manifestè, sed in calore non longè à mediis abest, adstringit quoq; & roborat. Hæc etsi (ut quidam putant) nullius sit in medicina usus, & ob id à Dioscoride esse prætermissam, nos tamen compertum habemus capillos rufos fieri, ubi frequenter laventur lixivio in quo decocta fuerint folia & rami. Sunt etiam qui dicant ligni scobe hausta, sanari alvi profluvia.* Quorundam opinio reprobata, qui Buxũ Guajacũ censent. *Non desunt etiam è recentioribus, qui velint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod Guajacum appellant: ea tantùm ratione ducti, quod pluries experimento compertum sit, ejus decocto etiam feliciter eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quod etsi experientia concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quòd buxus in Italia nascens, & Guajacum ab Indis petitum, una & eadem sint planta (ut in secunda centuria Amathus Lusitanus asserere videtur) nunquam profectò crediderim.* Contra Amathũ. *Sed delirant qui unam & eandem faciunt arborem. Siquidem Guajacum pingue, resinosumq; visitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior & acris, quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam Guajaco (ut narrant ii, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breviora, crassiora durioraq;: lutei flores & fructus juglandis magnitudine. Buxus verò folia fert myrti, breviora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit ut omnino existimem eos hallucinari, qui putant buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guajaco, ut nuper sensisse videtur Lusitanus loco ante dicto. Sed quàm ab eo jejunè, ne dicam imprudenter actum sit de simpl. medi. cognitione, eorum facile judicium futurum spero, qui non mediocriter in re herbaria versati fuerint, & hujus scripta legent: atq; etiam legere non gravabuntur Apologiam, quam nos adversus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in ejusdem in Dioscoridem enarrationes adnotavimus. Quoniam autem buxo cum materie, tum quoq; baccarum facie quadantenus ea arbor similis spectetur, quam nos in Tuscia vulgari idiomate vocamus Silio: alii verò Fusaro, quòd ex ea optimi fusi fiant, quibus mulieres è lino stamina ducunt, nos verò Euonymum eam esse putamus, prætermittendum sanè non duximus, quin de ea hic scriberemus.* Euonymi consider. EUONYMUS *itaq; Theophrast. libro tertio, cap. ultim. de plantarum historia, arbor est mali punicæ magnitudine, atq; folio ejusdem, majori quàm chamædaphne, molli, ut punica. Germinare mense Septembri incipit: floret vere: flos colore albæ violæ similis, odore infestus, velut cruorem inferens. Fructus cum putamine siliquæ sesamæ proximus, præterquam quòd in versus dividitur quaternos. Hic pecus enecat gustatus, quinetiam folium idem facit, & potissimum capras, nisi purgentur, interimit: purgantur autem Anocho: hæc ille. Quæ quidem si quis cum Silio nostro conferat, eam Euonimum esse facile conjiciet. Id enim ut credam, non solum hujusce plantæ notæ me adducunt, sed quòd sciam, arbusculam nobis Silio vocatam, pecoribus esse adversissimam, quinetiam quod graviter oleat. Lixivium in quo baccæ decoctæ fuerint (ut nostræ referunt mulieres) capillum splendidum facit, furfures extergit, & pediculos necat. Materie est Buxi modo pallida, verũ non adeo gravi ac solida. Nascitur frequens in Italia in sepibus, dumetis & sylvis.* Tragus arguitur. *Errat toto cœlo Tragus, qui hanc plantam Theophrasti ζυγίαν esse contendit.*

Nomina.

IV. EUONYMUS.

Lycium Latini similiter atq; Græci λύκιον ἢ πυξάκανθα nominant: Arabes Hadhadh, Hadad, Kilulem sive FelZakarag: Itali Licio. Quæ verò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis Bosso: Germanis Burbaum: *Bohemis Posspan. Euonymum denique appellant Græci εὐώνυμον: Hetrusci, Silio: Itali cæteri Fusano sive Fusaro, quod ex eo fusi à tornatoribus fiant: Germani* Spindelbaum.

Lycium officinarum.

Lycii seu pyxacanthæ, id est, Buxi aculeati vox cùm apud Theophrastum non reperiatur, sunt qui existimant oxyacanthi nomine ab ipso proponi. I. Lycium, Lac. Cast. Tab. Cæs. Brassa. Lycium alpinum, Lug. Pyxacantha, Dod. gal. (cui & Onopyxos Theophrasti) & fol. Lon. II. Lycium Italicum, Lug. & Tab. Meminit & tertii Hispanici nomine Clusius & Lobelus, aliud habet Lug. historia: sic Alpinus Uzeg pro Lycio Indico habitum, pingit: habet & suum Rauvvolfius in suo itinerario: tandem apud Acostam habetur Cate, quod Lycium putat Garzias. Officinæ suum Lycium communiter ex Periclymeni baccis gravissimo errore conficiunt, qui error à pandectario promanare videtur, qui Periclymenon cum Pyxacantha confundit: alii ex Ligustri fructu: alii ex prunis sylvestribus: posset non ita contemnendum succedaneum ex oxyacantha seu acuta spina, aut Rhamno aut Rhois succo fieri, cùm & veteres non solùm è Lycio, sed & è Rhamnis & aliis quibusdam similiter adstringentibus spinis confecerint. III. Buxus Theophrasti, vel sylvestris Plinio C. B. Buxus herbariis: hæc frutex est, quædam tamen & in arborem excrescit. Est & humilior foliis rotundioribus Chamæpyxos Trago & Tabernæm.

Euonymi differentiæ.

IV. Euonymus, id est, boni nominis, per antiphrasin, unde quædam exemplaria habent Anonymos ut & apud Plinium: duplex est, angustifolia & latifolia: angustifolia, alia granis rubeis vulgaris, quæ aliquando & albis variat: alia nigris quæ Pannonica. Euonymus vulgaris granis rubris C. B. dicitur Fusanus Crescentio, quòd ex eo fusi fiant. Carpinus Theophrasti, Trag. Lon. Anonymos, quæ aliàs Evonymos, Cord. hist. Euonymus Theophrasti, Dod. gal. Thal. Ges. hor. Lob. Tab. Cast. Tetragonia (quadratoria Gaza vertit) Theophrasti Lugd. Siler Plinii, Cæsalpino.

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

a Meum & Catac. δενδρώδης θαμνοειδής. *b* Meum καρπὸν. i. fructum. *c* Meum χύλισμα. *d* Oribas. ἐν ἡλίῳ. i. in sole.

Acacia in Ægypto nascitur, spina instar *a* arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & *b* semen lupino simile in folliculis: ex quo, *c* succus expressus siccatur *d* in umbra, niger ex maturo semine, subrufus ex viridi. Eligatur modice rufus & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex foliis & semine succum: Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum refrigerandumq; efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: valet ad ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, perniones, pterygia & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: mensium abundantiam sistit: prociduam vulvam cohibet: citam alvum supprimit, aut potus aut subter inditus: capillos denigrat. Lavatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreverat, donec pura extet aqua, & ita cogitur in pastillos. Uritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur ejus spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & vitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum verò ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ovo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque provenit, Ægyptiæ spinæ similitudine, [longe minus, tenerius, humile: aculeorum vallo munitur, folia habens rutæ, semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm quaternûmve capacibus. Succus ejus astringit,] viribus inferior & ocularibus medicamentis inutilis.

Hæc non leg. Orib.

Acaciæ hist. ex Theoph.

Arbor, quæ Dioscoridi Acacia vocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur libr. 4. cap. 3. de plant. hist. ubi de ea ita scriptum reliquit: Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum tectis idonea cæditur. Ejus duo genera sunt, quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior atq; incorrupta, ob id in navium fabrica ad costas, ventrisq; compagines ea utuntur. Erecta non valde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt vice gallæ. Flos & pulcher aspectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gummi ex ea: manat hoc tum arbore percussa, tum sponte sine ulla plaga: cùm autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia hujus arboris largè habetur, & sylva ingens circa agrum Thebanum est, ubi & robur & persea, & olea quoq; eo loco emigrat. non aquis fluvii riguo (distat enim plus, quàm trecentis stadiis) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura & cæsa colorem cœli utiq; repræsentat; hactenus Theophrastus. A quo Plinius non dissentiens, ipse quoq; ejus historiam memoriæ

Ex Plinio.

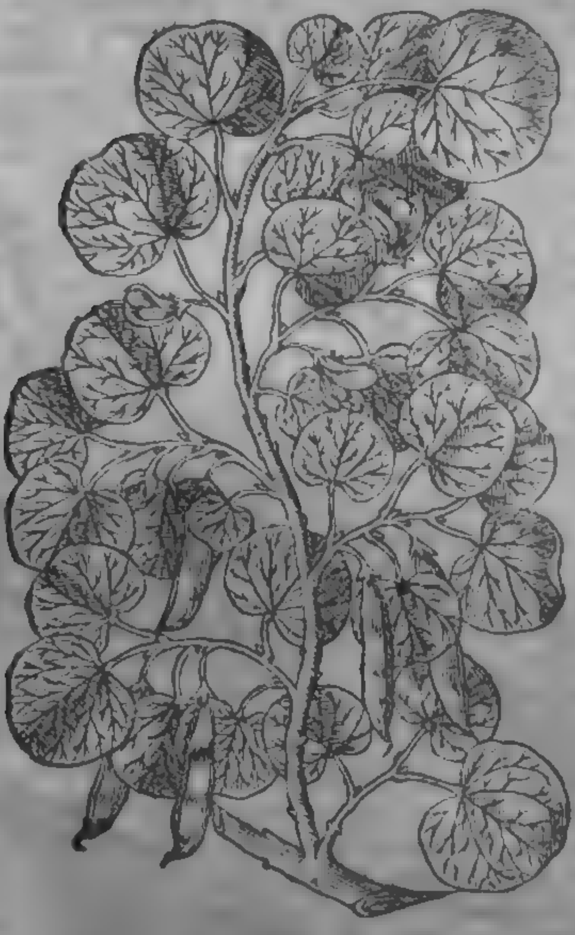
I. ACACIA ÆGYPTIACA.

II. ACACIA.

III. ARBOR JUDÆ.

memoria prodidit libr. XXIIII. cap. XII. cujus ſic verba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraq́; arbore, item viridi, ſed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam ante collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cœleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortariis in paſtillos acacia dicta, arboris videlicet ſuæ nomine. Fit & ex foliis per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Foliorum ſuccus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus eſt: hæc Plinius. Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione concretus Græcis nomine ſuæ arboris Acacia nuncupatur. In cujus defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorum vulgus ſuccum è ſylveſtribus prunis expreſſum in tenues quaſdam placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos non affertur. Ubi acacia defecerit, licet (ſi Dioſcoridi credimus) ejus vice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorum ſuccũ, tum etiam hypocyſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrem his potius ſedlaſtaris uti deberemus, quàm ſuppoſititio ſylveſtriũ prunorum ſucco. Acaciæ imaginem, quam hic appingi curavimus, detulit ad me Conſtantinopoli Clariſſimus Augerius de Busbeke Flander, Cæſareus orator ad Turcarum Imperatorem, quæ omnibus ſuis partibus, notisq́; veram legitimamq́; Theophraſti & Plinii acaciam imitatur. Nam planta integra imago, cujus unum tantum ramum appinximus, caudicem habet non in rectam, ſed in obliquum ſe attollentẽ, nigro omnino libro, ramos, ſurculosq́; ubiq́; ſpinis rigentes. Foliis eſt rotundis, pyri magnitudine, venoſis, parte prona fuliginoſis, ſupina verò ex viridi ſubalbicantibus, minimè ſerratis, ſubnigricante pediculo, floribus ex albo purpuraſcentibus, & ſiliquis, & ſemine Lupino ſimilibus. Dioſcorides tamen Acaciæ albos reddidit flores. Atqui cum Acacia Theophraſto, & Plinio tum nigra, tum alba generis diverſitate habeatur, facilè crediderim albam, album proferre florem: nigram verò (ut noſtra hæc eſt) purpureum, & præſertim cum Theophraſtus ſcribat Acaciæ florem aſpectu eſſe pulchrum, & coronas ex eo factitari. Nam purpureus color longe pulchrior ſpecioſiorq́; eſt quàm albus. Scire etiamnum convenit, gummi, quod ab arbore acacia manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animadvertere oportet, quod Arabicum vulgaris uſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur:

Acacia officinarum.

Acaciæ ſuccedaneum.

Acaciæ primæ Matth. deſcript.

Gummi Arabicũ.

tur: namq; illud non contractis vermiculis simile, sed in grumis versicoloribus conspicitur, quorum alii succinum alii topatium, alii chrysopatium, alii beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acacia desit, illud argumento esse potest, quod ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo utimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi: procul dubio ipsa quoq; acacia ad nos conveheretur: cum longe magis in paranda theriaca, aliisq; componendis medicamentis expetatur, quam gummi. Hinc itaq; facile quisq; conjicere potest gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum vulgus habet. Hoc igitur vulgare gummi illud equidem esse existimaverim, quod Græcis gummi simpliciter vocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus, siquidem lib. 7. simplicium medicamentorum. sic inquit: Gummi lachryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium. velut resina quoq; in multis visitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterùm quod ex cicatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat: hæc Galenus. Ex cujus verbis palam est gummi sic in universum Græcis appellatum, nostrum gummi esse vulgo Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum judicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cujus rei manifesto indicio sunt cum grumorum formæ diversitas, tum colorum varietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt. Quamobrem omnino explodenda videtur eorum sententia, qui ubi Græci gummi absolute scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganthi, hoc est, tragacanthæ officinis appellatur, propterea, quòd effigie contractos vermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, ut suo loco dicemus. Galenus lib. 7. de compositione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμιδι θηβαϊκὸν vocat: hoc fortasse argumento quod scripserit Theophrastus (ut supra dictum est) ingentem hujusce spinæ sylvam esse in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulò ante scripsimus) nec etiam ejus gummi importari credendum est. Gummi Acaciæ meminit Jacobus Sylvius, vir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simplicium medicamentorum libello, his verbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia seu Arabica, quo nomine soli Dioscoridi vocatur. Unde colligas licet, acaciam & acantham Aegyptiam seu Arabicam, diversas esse in Aegypto spinas arbores: hæc ille. Sed mea quidem sententia, Sylvius manifeste aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio ἀκάνθῃ λευκῇ, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellant: quocirca eo capite Acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum. Cæterùm alteram ACACIAM, *quam in Cappadocia, Pontoq; provenire tradit Dioscorides foliis rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex iis, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbelle repræsentare visa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternum quaternumve capacib. quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò ut in sole auri modo pelluceat. Ab hac sanè opinione non recedam, antequam eam viderim plantam, quam Anguillarius secundam Acaciam esse censet. Nam ejus judicio minimè subscribam, nisi prius plantam conspexerim. Acaciæ vires adnotatas reliquit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Acacia & planta ipsa acerba est & fructus & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum invehens, sed nec frigoris admodum valentem. Unde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sanè conjectura est non esse similare, verùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estq; & hoc tertii ordinis exiccantium & secundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum verò primi. Nomen, quod ἀκακία habet apud Græcos, idem quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autē Arabice Achachie appellatur.*

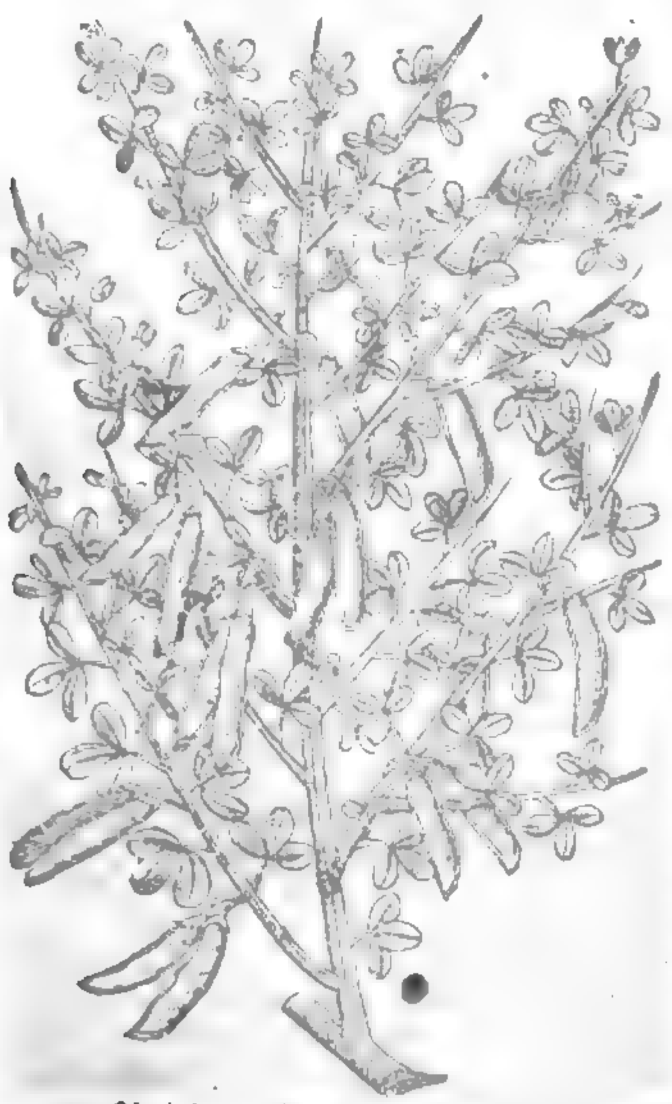
Gummi Græcis quid.

Quorundam lapsus.

Dragaganthū.

Jacobi Sylvii opinio reprobata.

IV. ACACIA ALTERA

Acaciæ alterum genus.

Anguillarii opinio.

Acaciæ vires ex Galeno.

Nomina.

Acacia ab ἀκάζω acuo, quasi acuta, quare Theop. 4. hist. 3. simpliciter Acantham, id est spinā, vocat. Spina Ægyptia, ex qua Acacia præparatur, Aëtio lib. 1. & Oribasio. Spina Ægyptia, aliquib. Arabica Gal. 6. simplicium: at Diosc. & Plin. cum inxere. I. Acacia Ægyptiaca C.B. Acacia Ægyptia, Dod. Gal. Lug. Acacia, Bellonio in iconib. Dod. Alpin. Acacia prima, Lac. Acacia prima Ægypt. Cam. Acacia Alexandrina, Cast. Spina Acaciæ Diosc. Lob. Acanthus Theoph. Anguillaræ. Succus expressus Acacia dicitur Paulo & Aëtio, at Gal. succus Acaciæ lachryma cyanea Andromachi fortè: verum officinarū Acacia prunellorū agrestium succus est diligenter spissatus. Gūmi quod ex hoc manat, veterib. absolutè videtur gūmi dici, ut apud Gal. 4. secundū loca 4. cui lib. 7. secundū genera gūmi Thebaicū, aliis Babylonicū, aliis vermiculatū: gūmi acanthinū, Marcello: gūmi Alexandrinū, Scribonio dicitur. II. Acacia Matt. Cast. Lug. quæ licet videatur nil aliud esse, quā Arbor Judę, cui aculei adpicti: siquidē tota descriptio, aculeis exceptis, nostræ tertio loco positæ cōveniat: attamē cum cōmentator se talē accepisse testetur, noluimus eam removere, sed potius arboris Judę iconē verā, ut juxta se posita dignoscātur, adjicere. III. Arbor Judę dicitur Gesf. hor. Dod. Lo. Tab. Lug. cui & Colytea 3. Theoph. quibusdā: Siliqua sylvestris Clus. Hisp. Cam. in Matt. Cæs. Siliqastrū & sili-

& Siliqua sylvestris & fatua & arbor amoris, Cast. Sycomorus, Stephano Ceratonia sylvestris, Gesf. hor. cui & Ceratia agrestis & Cercis Theophrasti. Fabago arbor Bellonio. Floribus est communiter purpureis, quandoque candidis. IV. Acacia altera, Dod. Gal. & fol. Lac. Lugd. Acacia altera Dioscoridis, Lob. Tab. Aspalathus secundus Maranthæ, Ges. hor. Aspalathus Cæs. Camerario.

ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

Vitex sive lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, *a* aspersisq; locis, ac torrentium alveis: ramos gerit longos, fractu pervicaces: folia olivæ, sed molliora. Duo genera ejus: una harum album florem mittit *b* cum purpureo: altera tantùm purpureum & semen, ut piper. Excalfactorias vires habet, & adstrictorias. Semen ejus potum venenatis ictibus, aquæ quæ cutem subiit, lienosisq; auxiliatur: lac evocat: menses ciet, drachmæ pondere in vino potum: genituram exolvit: caput tentat & soporem affert. Decoctum herbæ & seminis in desessione, mulieribus vulvæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes movet semen cum pulegio potum, etiam suffitu, vel apposita: capitis dolorem dissolvit illitum: instillatur cum aceto & oleo capiti in lethargo & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugant venenata: illita quoque serpentium morsibus auxiliantur, testium duritias, cum butyro & foliis vitium emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat: & cum foliis medetur luxatis, vulneribusq;. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, vocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, foliis hujus cubitus sibi sternunt, & lygon, quasi vimen, propter invictam ferè ramorum flexilitatem.

a Cat. πεδίοις ὑφύδροις. i. campis udis.
b Omnia exempl. σὺν ὑποπορφύρῳ i. cũ subpurpureo.

I. VITEX.

II. VITEX LATIFOLIA serrata.

Vitex, quam vulgus herbariorum Agnum castum appellat, arbuscula est in Italia vulgaris notitiæ. Duo ejus genera recenset Plinius lib. 24 cap. 9. Major in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ candida vocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Non multum à salice vitilium usu distat vitex: foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset. Græci lygon vocant, alii agnon, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes foliis cubitus sibi sternunt. Meminit præterea Theophrastus lib. 4. cap. 11. de plantarum historia, cujusdam plantæ ἐλαίαγνος appellatæ (ex oleæ & agno nomenclatione deducta, quod utriq; similis habeatur) sic inquiens. Ἐλαίαγνος *natura fruticosa, nec cæteris Amerinis absimilis folio, figura quidem proximo cæteris, sed molli, lanuginosoq; flore populi albæ, sed minore: fructu nullo: nascitur plurima super insulas fluitantes. Verùm an ea vera sit* ἐλαίαγνος, *quam novus quidam herbarius in Umbria, & apud Pelignos oriri scribit, non ausim ego affirmare: quòd illam non viderim usquam. Nascitur tamen & in Bohemia planta, quæ omnibus notis Elæagno astipulari videtur. Est enim fruticosa, folio viticis simili, molli ac lanuginoso. Flore albo gradatim ex virgis propè foliorum exortum prodeunte: odore non insuavi, è quo nullus provenit fructus. Huic alia per omnia similis habetur Viennæ Austriæ, in Viridario Serenissimi Cæsaris Ferdinandi, quæ baccas profert oleæ figura, sed longè minores apice in summitate aculeo simili. Hanc ego Elæagnum appellarem, quòd folio ac virgis Agnum, fructu verò oleam referre videatur. Etsi sciam Theophrasti Elæagnum non esse, quòd hæc sterilis sit, non fructum ferens, nisi fortasse deceptus sit Theophrastus, vel ejus codex depravatus, ut in aliis quàm plurimis locis observavimus. Vitex, ut scriptum reliquit Galenus*

Viticis consider.
Ἐλαίαγνος Theophrast.
Elæagni Bohemicæ hist.
Elæagnus alia.

III. OLIVA BOHEMICA
sive Elæagnos.

lenus lib. 6. simplicium medicamentorum, caliditatis & siccitatis classem tertiam sortita est, verùm ea est multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamen vitices ad medicinam habet inutiles: cæterum folia, semenq; calida, siccaq; facultate sunt, substantia verò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subadstringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est, verùm tam perspicue calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellariis) minus caput tentat. Porrò flatus ventris discutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetus in venerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, floresq; ipsius fruticis idipsum præstare possunt. Itaq; non tantum esa, potaq; ad castitatem conferre creduntur, verùm etiam substrata. Hinc est, quòd Athenis in Thesmophoriis, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentariis sunt dicta, agnum calfacere, simulq; exiccare, tum omnium maximè flatus discutere. Porrò quòd exactè tenuium sit partium, facultas ejus indicio est. Nam quòd caput tentat, non magis a multitudine vaporum ab eo prognatorum, quam à caliditate ejus ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & ventrem inflaret, & venerem stimularet, perinde ut eruca: verùm cùm non tantum non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam utroq; paulò est inferior: siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul ac facultatis mistione. Nam agni semen ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta ubi aruerit, exactè amara est, & acris: ubi verò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui videatur inesse, ea utiq; omnino obscura, scio, videbitur, nec par ei quæ est in agno. Quocirca & ad jecur, & lienem indurata & obstructa agni semen potius, quam ruta competit. Sed hæc ad curandi jam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: verùm celeriter ad rem propositam reflectere, viri est utiq; temperati: magisq; etiam idipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, ubi ex quibusdam paucis evidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solum novisse sufficit, quod agnus calidus est & siccus facultate, idq; non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inveniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem solvens, seu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur: hactenus Galenus. Hujus plantæ nomen Græcum est ἄγνος καὶ λύγος: Latinum Agnus, Vitex & Salix amerina: Arabicum Famanchest, Samanchest seu Bengiechest: Italicum Vitice & vulgare: Agno casto: Germanicum, Schaffmüllen und Keuschlamb: *Hispanicum, Gattiglio casto: Bohemicum Drmek: Gallicum Agnus castus & officinis.*

Nomina.

Vitex, ἄγνος quasi castus, licet Gaza apud Theophrastum Amerinam sit interpretatus: & λύγος, vimen, propter invictam ferè ramorum exilitatem; unde fortè nomen Viticis. Non solum floris colore variat, sed & foliorum, altera namq; est angustiore, altera latiore & serrato folio, quare utriusq; figuram adposuimus, cum utramq; in Patavino horto medico ante viginti annos collegerimus. I. Vitex angustifolia C.B. Vitex major candida Plinio: Vitex, Trag. Dod. Gal. fol. Lac. Lon. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lug. Cæs. Cam. Agnus castus, Cost. & officinis. Elæagnon Theophrasti. Vitex, Lob. II. Vitex latifolia serrata. C.B. Vitex latiore & serrato folio, Lob. Lugd. Vitex minor, quæ & nigra Plinio, Cæs. III. Olea Bohemica & Elæagnus Matth. Lugd. Ziziphus alba Columellæ, Bello. in obser. Ges. hor. Clus. Hisp. Cam. Ziziphus Cappadocica Bell. Dodo. Lugd. cui & arbor Paradisea à floris odore. Salix amerina Amato: olea sylvestris Septentrionalium, & Elæagnos Theophrasti folio viticis Lobelo.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

SAlix vulgo nota est. Cujus semen, folia, cortex & succus spissandi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere & vino pota, ileosis subveniunt: sumpta per se, & cum aqua, præstant mulieribus ne concipiant. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eosdem præbet effectus: corticis cinis admisto aceto maceratus, illitu clavos, & callos tollit. a Ex foliis & cortice, succus cum rosaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foveri utilissimum: furfures purgat in corpore. Excipitur succus, qui manat ex ea, cum floret, exciso cortice: in plaga enim concretus humor invenitur, qui ad purganda, b quæ obstant oculis suam vim præbet.

a Cat. [illegible] Succus ex foliis tempore floris in cortice mali punici calfactus. b Meum [illegible] quæ obtenebrãt pupillas.

QUamvis de Salice, ut una tantùm agat Dioscorides, ejus tamen plura traduntur genera tum à Theophrasto libr. 3. cap. 13. de plant. hist. tum etiam à Plinio lib. 16. cap. 37. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ & pali maximi usus ad vitium pedamenta. Aliæ non tam procera crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commodè finduntur. Hanc Salicem Græcam vocat M. Cato suo de *rerum-*

Salicis consider.

Digitized by Google

SALIX.

SALIX LATIFOLIA rotunda.

SALIX HUMILIS REPENS.

re rustica libro. Rursus aliæ firmiores corbibus & rusticanæ supellectili admodum expetitæ. Aliæ demum sunt minusculæ ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cistellis ac calathis aptissimæ. omnibus folia oleaginea oblonga, supernè virentia, & infernè candicantia. Nascuntur humecto solo in fluviorum & fossarum aggeribus. Salicis lachrymam trium generum esse prodidit Plinius lib. 24. cap. 9. tametsi unius tantum generis meminerit Dioscorides. Unam arbor ipsa spontè exudat, altera manat in plaga, cùm floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumni tempore à falce distillans. Cæterùm qui salicis albicantem spumam adnotatam reliquerit, invenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis uvæ modo dependet, donec ventis arrepta huc & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò senescit, ac brevi vitæ spatio perdurat. Salicis recentia folia utiliter à Medicis adduntur in lotionibus, quæ ad somnum conciliandum parantur, sparguntur eadem utiliter circa febricitantium lectulos. Epotum salicis decoctum, aut lixivium è salicis cinere paratum, inhærentes gutturi hirudines necat solvitque: viridia folia sparguntur utiliter circa febricitantium lectulos. Ligni materies, cadis ac scutis conficiendis, aptissima, quòd suo lentore frangi contumax sit, & levitate polleat. Salicis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6 simp. med. his verbis. Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationem quis uti posset. Verùm floribus ejus maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim vis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat: habet verò etiam quandam adstrictionem. Sunt verò etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen fervent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim invenias quid ad plures res utilius, medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adstringat, sicut in opere de medicamentorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum foliis, nisi quòd temperatura sit siccioris, velut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, ejusque cinere utuntur ad omnia quæ valenter desiccare oportet. Nam clavos, quos vocant callos, Græcis τύλας, myrmeciasque tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem ejus incidunt & succum quendam colligunt, utunturque ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente videlicet simulque tenuium partium medicamine. Uti verò illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit. Salix ita Latinis dicta, Græcis ἰτέα: Arabibus Bulef, Bhulles

Salicis lachryma triplex Plinio.

Salicis spuma.

Salicis vires ex Galeno.

Nomina.

Saffaf aut Chalif nominatur: Italis Salice & Salcio: Germanis Weiden und Felbinger: Hispanis Salce aut Salgueiro: Gallis Saulz: Bohemis Vurba.

Salicis differentiæ.

Salix ἰτέα, παρὰ τὸ ἰέναι quòd ea celeritate crescat, ut salire videatur: ὠλεσίκαρπον frugiperda Homero, quia ocyssimè semen amittat, ut habet Theophrastus 3. hist. 2. & Plinius lib. 16. cap. 26. Salix alia perticalis, alia viminalis. Perticalis, quæ vulgaris & prima, vel est sterilis, flores ferens amentaceos ante folia: vel est fructifera, ferens racemulos populi instar oblongis granulis. Viminalis variat colore corticis magnitudine & fructu. Colore est cortex albo seu pallido, Gallica dicta: nigro; phœnicea Theophrasto, purpurea Plinii: luteo, Græca dicta, vitellina Plinio: Cinereo, quæ latifolia seu aquatica. Magnitudine, alia viminalis magna, alia parva: magna quæ secunda est salix purpurea nigra viminalis, cui peculiare quod ad cujusq; folii petiolum gemina semper sint foliola, μελανοφλοιον Theophrasto: tertia salix phœnicophloios sive phœnicea: quarta salix lutea: quinta salix latifolia, quam aliqui Elæagnon Theoph. censent, quæ duplex, alia folio oblōgo, quę salix caprea latifolia Tab. alia folio rotundo, salix quarta Trago, cujus iconem adposuimus: sexta salix angustifolia: septima, salix foliis longissimis, Eleagnos Lugdunensi. Parva variat foliis latis & angustis: latis salix humilis repens, cujus iconem adposuimus, quæ duplex est apud Clusium historia Pannonica, hæc octava est & nona: decima est rotundifolia in historia nostra describenda. Angustifolia duplex Clusio, undecima & duodecima: decima tertia, salix Helice Lugdunensi, quę baccas fert rubentes & caput squammis compactum: decimaquarta salix marina quę testis ostrearum & saxis in mari adnascitur. Fructu variat, quod alia sterilis, alia fructifera, ut supra dictum.

Ἀγριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

SYlvestris oleæ, quam aliqui cotinon, id est, oleastrum appellant, alii Æthiopicam olivam: folia astringunt, trita autem & imposita ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, reduvias, nomasq; cohibent, crustas emarginant cum melle illita: quinetiam sordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle imposita discutiunt, cutem à capite vulsam conglutinant: oris ulceribus, & privatim infantium commanducata medentur. Succus & decoctum eosdem habent effectus: sanguinis eruptiones ac muliebre profluvium, admotus succus inhibet: uvæ oculorum pustulisque prodest: ulcera & veteres defluxiones sistit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum erosiones perquam utilis. Exprimitur succus tusis foliis, affuso vino aut aqua, siccatusque sole in pastillos digeritur: sed longè validior ad recondendum succus habetur, qui cum vino, quam cum aqua expressus est: auribus subvenit sive ulcerentur, sive pus effluat. Folia convenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Uruntur cum floribus folia, ut spodii vicem cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, usque dum figulinum percoquatur: restinctaque vino, & rursus subacta, eodem modo uruntur: postremo cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Hujuscemodi cinerem in medicamentis oculorum constat spodio non cedere, sed eisdem viribus præditum esse putandum est. Foliorum sativæ oleæ eadem vis intelligitur, sed aliquando inferior: unde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem vim convenientior est. Sudor ligni virenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures & scabiem. *a* Oleaginum semen illitum medetur furfuribus & ulceribus, quæ depascunt, vorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe & farina scabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida ulcera purgant. Muriæ succus collutas gingivas contrahit, & motus dentium firmat. Oliva *b* flava & recens stomacho utilior est, ventri difficilis: nigra autem & matura corruptioni opportuna est, stomacho adversatur, oculis non convenit, capitis dolorem movet: arefacta illitu depascentia ulcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum sylvestris olivæ gingivis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates stabilit: calfacti fotus gingivis fluxione laborantibus utilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingivis admovere, donec albæ spectentur.

a Meum καρπὸς. i. fructum.

b Meum ὑπόξανθος. i. subfulva.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACHRYMA ÆTHIOPICÆ OLEÆ. CAP. CXIX.

LAchryma, quam Æthiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulva, stillis exilibus constans, mordax. Quæ autem [ammoniaci aut gummi similitudinem refert,] colore *a* nigricans, [nec] gustu mordens, supervacua est. Nostrates [oleæ,] oleastri[que]similem lachrymam sudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesq; illitu emendat: urinam & menses ciet: cavis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter venena scribitur, partus pellit: lepras & impetigines sanat. Appellatur autem Æthiopica & agrestis olea.

Quæ īclusa sunt tribus in locis non leg. Orib.

a Meum μέγα καὶ λεῖον. i. magnum & læve.

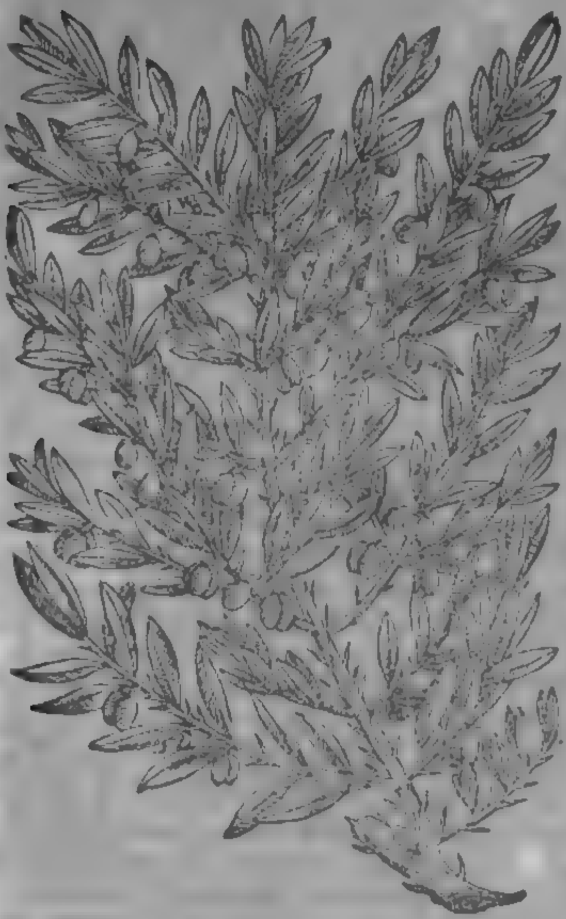
Ἀμόργη. AMURCA. CAP. CXX.

AMurca *a* [expressæ] olivæ recrementum est. Decocta in cupreo vase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycii effectus. Insuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulso commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inducto suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri constat. Utiliter infunditur sedis, genitalium ac vulvæ exulcerationi. Si verò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: jumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foveri, utilissimum: peruncta in villosa pelle & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

a ἐλαίας. i. Olei, leg. Orib.

Cum

I. OLEA SYLVESTRIS.

II. OLEA DOMESTICA.

CUm olivæ, oleum oleæ Aethiopicæ lachryma, & amurca ex una tantùm arbore proveniant: non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Oleæ itaq; folia habent longa, in acutum desinentia, crassa, pinguiaq;, supernè virentia, infernè albicantia, sapore amaro & acriusculo. Florent omnes Julio mense floribus albis, racematim prodeuntibus, è quibus baccæ prodeunt primum virides, deinde appropinquante maturitate pallescunt, tandem purpureæ prius factæ saturatè nigrescunt: decerpuntur mense Novembri & Decembri, namq; antea non maturescunt. Sternuntur deinde in pavimentis, donec rugosæ fiant, deinde molæ supponuntur, & torculari premuntur, affusa ferventi aqua: ita enim oleum reddunt. Ligni materies pulchra, solida, venosa, crispa, ardetq; viridis, perinde ac sicca: seruntur in collib. & in campis. Nascuntur sylvestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, aliisq; Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quam plurimis Adriatici & Aegei maris insulis, verùm domesticis longè minores, foliis brevioribus aculeatisq; ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate vincant, magnitudine tamen sativis cedunt: quin & gustatu adstringentiore sentiuntur, & ori sapidiores existunt. Cujus rei certo sunt testimonio turdi, merulæ & sturni: quippe quoniam sylvestres olivas libentius devorant, quàm sativas. Incolæ, qui aucupiis delectantur, agrestes oleas summo studio ac industria ab avibus tuentur: nempe quòd confecta sativarũ vindemia, aviculæ ad has advolant, ubi mense Decembri & Januario visco innumeræ capiuntur, præsertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna sativarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino parvipendantur sylvestres. Olivarum genera decem in antiquorum notitiam pervenisse reperio, pausias videlicet, algianas, licinianas, sergias, nevias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non novit hac nostra ætate Hetruria, præsertimq; noster Senensis ager. Primum harũ genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur, sunt tamen spectatæ formæ & magnitudine, Bononiensibus non quidem inferiores: his tantùm muria asservatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo nimis aptæ sunt, quòd multò plus amurcæ quam olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quamvis prædictis longè minores sint, sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum: quippe quòd oleum ex eis expressum, sit non modo flavum, dulce, pellucidum ac cæteris præstans, sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis, prægrandib. juglandium nucum instar, ramos in altũ latumq; amplissimè fundentibus, eas rura nostra Olivastre vulgo vocant. Tertii verò ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ passim in universa Italia nascuntur, & omnium vulgarissimæ habentur. Laudatissimæ olivæ Bononiensibus & nostratibus crassiores muria asservatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clarissimas urbes, ubi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur. Condiuntur muria olivæ brevi tempore, servata nativa viriditate, hoc modo. Sumuntur calcis vivæ cribratæ libræ sex, aquæ quod sufficit ad dissolvendum, quousq; calx pulticula liquida fiat, huic adduntur cineris querni cribrati libræ duodecim, & aquæ tantum, quod sufficiat ad dissolvendum: deinde in hac pulticula macerentur olivarũ viridium electarum libræ viginti quinq;, horis octo continuis, aut ad summum decem (hoc temporis spatio omnem amaritudinem exuent) sed interim lignea rude leviter commisceantur, ne lædantur, contundanturve. Eximuntur deinde, & lavantur in aqua, in qua posthac macerantur quinis, senisve diebus mutata, affusaq; sæpius aqua: Extrahuntur deinde, & condiuntur muria in qua ferbuerint prius fœniculacei caules in particulas dissecti: & asservantur fictili, quod commodum fuerit. Ita enim paratæ nativã viriditatem servant, & esui delectabiliores evadunt. Cæterũ olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissident (si rei agrariæ scriptorib. fides est adhibenda) ut altera prope alterã depacta brevi tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeo sterilescunt, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, vel nullas proferant

baccas

Oleæ cõsideratio.

Olea sylvest.

Olivarũ genera decem.

Olivas condiendi ratio.

Oleæ & quercus odium.

baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium. Amant oleæ apricos tractus & colles, calidasq; regiones, nam in frigidis locis non proveniunt. Sylvestris seu Aethiopicæ oleæ lachryma, licet multis polleat viribus, ejus tamen in Italicis officinis nullus est usus: neq; quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lachrymam gummi elemi non esse, quod gustatu mordax non sit, neq; linguam vellicet: tum etiam, quod omnibus perspicuum sit, eam lachrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem, sed verius in resinarum genere esse recipiendam: cùm igni exposita statim colliquescat & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & aliis resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in Oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto vel vino: quin potius statim comburitur. Est & alia oleæ maris rubri lachryma, ex qua (ut Theophrastus inquit lib.4.cap.8.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterùm quamvis ætate nostra obscura admodum sit gummi elemi origo, ejus tamen vires clarissimæ apud chirurgicos & vulnerarios medicos reperiuntur: nam in calvariæ fracturis, ac vulneribus mirificè unguentis, & emplastris additur, adeò ut præstantissimum sit in his sanandis medicamentum. De Amurca olei postremo nil aliud dicendum est, nisi quod sit admodum utilis (ut memoriæ prodidit Cato) apotecarum & officinarum fabricis, ubi lanei, vel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq; item laquearia & pavimenta, non modò parietes contractos, vel adventitios humores nunquam collachrymant, & situm minimè contrahunt: sed nec blattæ, nec aranei, nec cujusvis generis vermiculi ibidem gigni possunt. Sylvestris olivæ oleum cæteris adstringentius est. In doloribus capitis utiliter pro rosaceo substituitur, sudores illitu arcet, & defluentes capillos cohibet, capitis furfures, ulcera manantia scabiemq; abstergit. Tardius etiam canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Olivæ vires prodidit Galenus lib.6 simplicium medicamentorum, sic inquiens. Olivæ rami quantum habent adstrictionis, tanta & frigiditatis participes sunt. Fructus verò si quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Oleæ sylvestris rami ac folia magis adstringunt, magisq; refrigerant quam domestica. Olea sativa, sic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Saiton seu Caiton: Italicè Olivo domestico: Germanicè Oelbaum: Hispanicè Olivo & Azeytuno: Gallicè Olivier. Sylvestris autem ἀγριελαία, κότινος appellatur: Latinis, Oleaster & Olea sylvestris: Italis Olivo salvatico: Germanis wilder Oelbaum: Hispanis Azebuche: Gallis Olivier sauvage.

Æthiopicæ oleæ lachryma.

Gummi elemi.

Amurca olei.

Olivæ vires ex Galeno.

Nomina.

Olea sativa est & sylvestris. I. Sylvestris olea seu cotinus Dioscoridi: olea sylvestris, Lac. Lob. Dod. Tab. Oleaster Lon. Lug. Cæs. II. Sativa, olea & olea sativa herbariis dicitur. Olivarum genera plura proposuit Plinius lib.15.cap.3. Columella verò lib.5.cap.8. decem recensuit. At Virgilius 2. Georgicorum tria enumerat quæ nota satis, Orchites, Rhadios & Pausias. Tria quoq; ad nos adferuntur genera: grandissimæ nucis ferè magnitudine ex Hispania muria conditæ, quę Superbę Plinii fortè: dein majusculę & oblongæ ex Gallia & Italia: tum Genua minores rotundiores, quæ Olivellæ vocantur. Verum apud Generosum Baronem Rudophum à Salis Cæsareæ Majestatis consiliarium, aliquoties comedimus peculiares à prædictis olivas, quę oblongæ sunt & magnitudine ad Hispanicas accedunt, verùm minore sunt pulpa seu carne & nigricantes, quæ in Rhætia suis in hortis proveniunt.

Δρῦς. QVERCUS. Βάλανος. GLANS. Φηγός. FAGUS. Πρῖνος. ILEX. CAP. CXXI.

QVercus omnis adstrictoriam vim habet, præsertim liber, qui cortici & ligno intercedit: quin etiam tunica putamini glandis subjecta. Decoctum ex iis datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione vulvæ laborantibus subjicitur. Glandes eosdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ venenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Inritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe vocant, & malefica ulcera cum salsa axungia conveniunt. Iligneæ glandes viribus quernas antecellunt. Fagus & Ilex quercus generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

SUnt & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, Phellodrys & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere potest universa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeo numerosa in vastissimis sylvis proveniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginent. Verùm ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quod fortasse eas non cognoverit, sciendum est, eum, meo quidem judicio, δρυὸς nomine comprehendisse in universum omnes glandiferas arbores non solum quòd sciret, una voce omnia illa genera contineri posse, sed etiam ut brevitati consuleret: δρῦς enim apud Græcos non modò quercum particulatim significat, sed universim quamcunq; glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse: Δρῦς πᾶσα στυπτικὴν ἔχει δύναμιν, id est, Quercus omnis adstrictoriam vim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Quercus foliis est oblongis, firmis, robustis, per ambitum utrinq; sinuatis, caudice crasso, cortice rudi, scabroq; in ramis verò leviori. Materie robusta, dura, gravi, compacta, firmaq;. Glandifera est arbor, & præter glandes Gallas quoq; producit cum majores, tum etiam minores, quas omphacitides vocant. Alios quoq; fert fructus de quibus Theophrastus. Porrò mirum est (ut Theophrastus est auctor lib.3.cap.8.& 9. de plantarum historia) quòd alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit parvulam atq; alteram resinosam & nigram: quin & aliud specie veluti morum, sed durum & fractu admodũ difficile, id tamen rarum: ad hæc aliud effigiem colis repræsentans. Cum verò perficitur, durum quid parte emicante & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilula est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminib. utuntur: flagrat etenim probè, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, Cæterùm quidem inutilem,

Glandiferarum arborum consider.

Quercus quæ proferat ex Theoph.

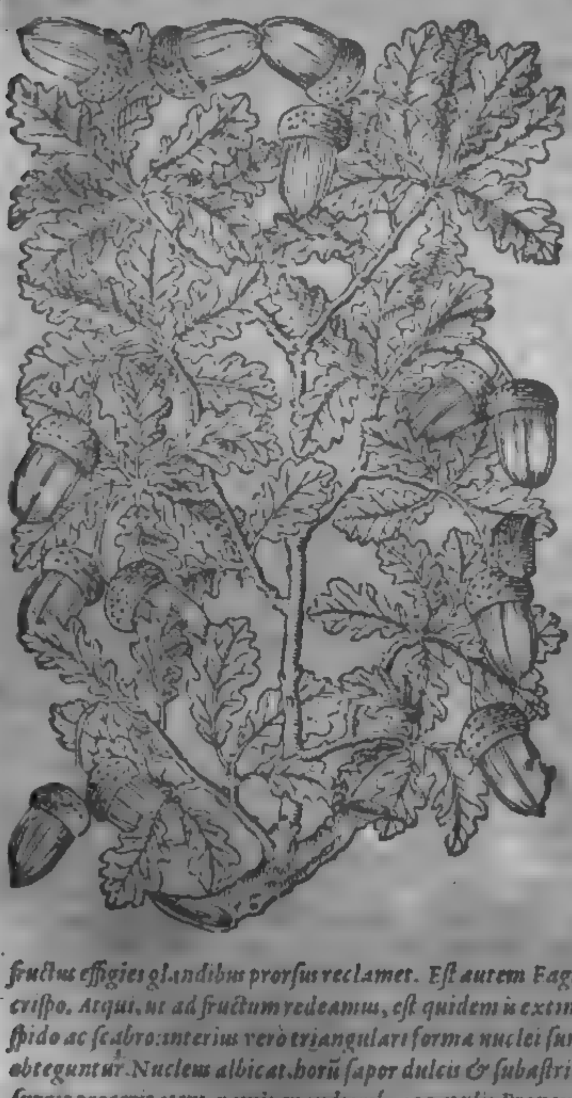
I. QUERCUS LATIFOLIA.

II. QUERCUS FLORENS.

II. QUERCUS.

utilem, verno autem tempore succo melligeno inficientem, tum tactu, tum gustatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit sine pediculo, concavoq; sessilem, peculiarem certè, versicoloremq;. Nam eminentes quosdam umbilicos candicantes, vel passim variantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, splendidamq; ostendit aperta, nigra & putricans cernitur. Lapillum quoq; puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è foliis convolutam, compressam atq; oblongam. Super foliis verò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquosam, dum tenera est: hæc etiam interdum muscas intus continet, veniensq; ad incrementum justum in modum lævis parvulæ gallæ indurescit. Fungos omitto, qui è radicibus, & juxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam viscum taceo, quippe cùm in aliis quoq; proveniat. Sed nihilominus (ut dictum est) ferax hæc arbor habetur plurimarum: hactenus Theophrastus. Cæterùm non dubitandum est, quin omnes ii partus suos habeant usus, suisq; polleant viribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ vitreo organo à tenellis quercus foliis primo ipsarũ exortu decerptis elicitur, jecinoris destuxiones sistit, renum calculos cõminuit, & mulierum alba profluvia cohibet. Datur quoq; potanda utiliter dysentericis, & sanguinẽ rejicientibus. Sunt qui in pestilentialibus febribus eam propinent, quod adversus venena non parum valeat. Recentia folia ventriculi ardorem tollunt, si super lingua teneantur. Cæterùm aqua quæ in marcescentiũ quercuum reperitur cavitatibus, scabiem omnem ulcerosam sanat. Glandes urinam cient & resistunt devoratæ venenatorum morsibus. Intritæ crudæ inflammationes leniunt. Ad hæc ejus echinatæ pilulæ siccæ, ac tritæ vim apprimè adstrictoriam possident: eaq; propter efficacissimo sunt remedio contra omnes alvi fluxiones. In summa præstant, ubi supprimere sit opus.

Aqua foliorum quercus & ejus visca.

FAGUS quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Est autem Fagus folio carpini non absimili, grandiore tamen, læviore, nec adeo crispo. Atqui, ut ad fructum redeamus, est quidem is extima parte, calyculo includitur rotundo quadantenus echinato hispido ac scabro: interius verò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui & levi cute, castanearum modo, in atrum rubescente obteguntur. Nucleus albicat, horũ sapor dulcis & subastringens. Materies dura, sed non admodũ firma, arbor in magnã assurgit proceritatem, ramis grandiorib. ac patulis. Provenit in sylvis, tam in planitie quàm in montib. & collibus. Glires hoc pabulo maximè delectantur ac pinguescunt: quamobrem cùm ejus advenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ & Carinthiæ sylvis: quippe is in locis incolas manè inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant una tantũ nocte captis. Delectantur fagi fructu etiã mures, siquidẽ e longinquis regionib. natura ducti gregatim sylvas ingrediuntur. Item & sciuris gratiss. cibus ac etiam turdis, merulis, aliisq; compluribus volatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido

Fagi cõsideratio.

Chio

IX. FAGUS

X. ILEX.

XI. ILEX LATIFOLIA spinosa.

Chio ea tantum glande victitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingivarumq; vitiis mirifice opitulantur: tusa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur. ILEX *insuper arbor est in Italia notissima, spectataq; proceritatis, cortice in rufum nigricante: materies ejus densa admodum est, gravis ac robusta, in atrum rubescens. Foliis laurinis ac perpetuis viret, sed quæ externè candicent, scabraq; sint: internè verò virescant læviaq; cernantur: quæ & in toto ambitu serrata sunt. Duum Ilex est generum: alterum folio spinoso, sine aculeis alterum. Hoc ubiq; fere scatet Hetruria: illo verò Hispania. Meminit utriusq. Columella libr. 6. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Possunt & ficulnea bubus probè dari, si sit eorum copia: Iliginea tamen vel melior est quernea, sed ejus generis, quæ spinas non habet: nam id quoq; uti Juniperus, respuitur à pecore. Quare non rectè sentiunt, qui Plinii tantùm & Theophrasti testimonio freti, Ilicem [illegible] spinosam, legitimam esse negant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modò quòd ignem diu foveat, sed etiam quod (ut ajunt) vapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto vulneribus recentibus, & cruentis oculis utiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theoph. lib. 3. cap 16. de plant. hist.) est arbor illa, quam Arcades Smilacem vocant, ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiam smilax dicitur, quoniam de taxo capite 10. ejusdem libri disseruit Theophrastus) folio tamen non aculeato, sed molliori profundioriq;, differentiisq; pluribus distinguendum: nec materie, ut illa, solida spissaq;, sed soluta, mollisq; in opere. Sunt qui censeant Ilicem non spinosam smilacem esse. Sed cùm smilaci materies sit soluta molliq; in opere (ut Theophrastus scribit) cur eorum sententiam comprobem, non habeo. Meminit hujus Gal. lib. 6. cap. 3. de comp. med. secundum locos in columellæ remediis, sic inquiens: His fortiora sunt ac baccarum ejus decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & virgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri possit, quòd smilax (taxum, vel ejus speciem intelligit) quæ ab omnib. venenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubii verò solutione nil aliud determinat, nisi quòd, cùm nō ubiq; (sic ipse putat) taxus sit veneno-*

Ilicis cōsideratio & historia.

Ilex duplex.

Smilacis consideratio ex Theoph.

Cornarii lapsus circa smilacē.

XII. SUBER PRIMUS.

XIII. SUBER SECUNDUS.

XIV. PHELLODRYS.

venenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi altoquin familiarem consuluisset, qui smilacem quandam (ut paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius meo quidem judicio, & paucioribus rem hanc explicasset. S U B E R *demq; arbor est fructu & folio ilicis, perpetua similiter coma virens, quanquam id negat Theophrastus, sed crassissimo cortice vestitur, atq; ilici magnitudine cedit, ut ii quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ visuntur. Atqui duo ejus visuntur genera: alterum folio angustiore, prolixiore, acuminatioreq;: alterum verò breviore, rotundioreq;. & per ambitum serrato, acuminatis quibusdam in locis incisuris. Glandes quoq; profert ilignæis pares, paulò tamen minores, deterioresq;. Hoc in Romano, illud in Pisano agro proveniens. Hæc cortice exuta minimè arescit, quemadmodum reliquæ arbores, quandoquidem natura haud ignara, quòd sæpissimè cortice expolianda esset, materiem duplici cortice munivit. Inter plures. ac varios corticis suberei usus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & vulgaris, quòd sutoribus maximè sit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piscatores. quòd ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinendis retibus plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius lib. 16. cap. 8. scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraq;: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Usus ejus anchoralibus maximè navium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu: quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem vocent, atq; ubi non nascitur ilex, pro ea subere utuntur, in carpentariis præcipuè fabricis, ut circa Elin. & Lacedemonem: nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. 40. inquit. Ejus materies tardissimè vetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, juglans: hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quòd caudicem habeat Suberi non absimilem, folia ferat suberis, corticem verò, & ligni materiem & glandes quercui sive cerro non absimiles. Hetruria vulgò appellat Cerrosugaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse videtur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea PHELLODRYS dicitur: copiosa hæc in agro Senensi*

Suberis consideratio, & historia.

Suber duplex.

Suberinæ corticis usus.

Suber Plinii.

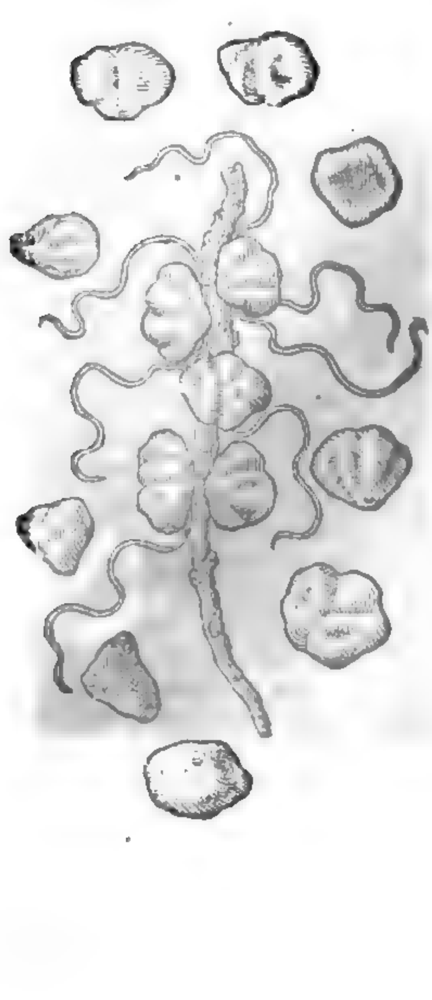
Phellodrys & ejus hist.

Anguillarius arguitur. Suberis vires Matthiolo. Glandiferarum arborum vires ex Galeno.

in omnibus Archidosi, & comitatus S. Floræ sylvis. Sed illuc usq; non pervenit Anguillarius, cùm de hac arbore nihil meminerit inter glandiferas, quæ in Italia proveniunt. Non differt suis in facultatibus ab aliis glandiferis. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit: ejusdem cinis ex vino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Omnium glandes in farinam tritæ, & potui datæ, drachmæ unius pondere, ex succo plantaginis, auxiliantur omnibus alvi, & uteri fluxionibus. Confert earum decoctum potum contra venena. Crudæ ac recentes intritæ, illitæq; inflammationes leniunt. Illinuntur eadem cum salsa axungia maleficis ulceribus. Calyx quo glandes in arbore substinentur, easdem possidet facultates, sed magis cum adstringit, tum contrahit. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea videlicet, quæ fructus carnem convestit. Quamobrem ad profluvium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias & diuturnos ventris fluxus commodam esse credunt. Maximè verò ea utuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis has species esse roboris velit, seu toto genere diversas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non infirmè desiccare valent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quanto minus fortia sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinasse me vulnus memini falce inflictũ, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: trivi ea in lævi petra, & vulnus, omnemq; vicinum locum contexi. Eandem vim foliis habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes & crescentes utuntur phlegmonas, nam quæ jam vehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quam ad præsentem tractatum attinent. Cæterùm in præsentia novisse, quòd eatenus adstringentem quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atq; adstringendi: excalfaciendi autem paulo infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam) tepida sunt. Arbor, quæ Δρῦς Græcis: Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus. Quercia, Italis: Eychbaum/ Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ verò Φηγὸς Græcè: Fagus Latinè dicitur: Arabice, Chinaos, aut Chiachus: Italicè, Faggio: Germanicè Buchbaum: Hispanicè, Haya: Gallice, Fau. Quæ deniq; Græca voce Πρῖνος: Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, sive Carmas: Italica, Elice: sive Leccio: Hispanica, Anzina, & Anzinheira: Germanica, Stechenchen. Gallis Veuse. Suber autem Græcis Φελλὸς: Italis Sugaro: Germanis, Pantoffelholtz. Suber angustifolium φελλὸς στενόφυλλος. Phellodrys, Græcis pariter φελλόδρυς: Italis præsertimq; Hetruscis, Cerrosugaro.

Quercus Δρῦς: Veteres omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt, à δρύω erumpo aut pullulo: posterioribus δρῦς omnem arborem glandiferam tantùm significat & præsertim Quercum. Una voce Latina comprehendi posse Plinius negat: at Gaza Roboris appellatione contineri posse censet. Quercus apud Latinos, modo pro genere, modo pro unica ejus specie ponitur. Sic fructus βάλανοι glandes dicuntur: licet Latini, ut Jabolenus ait, glandis nomine omnem fructum sint complexi: at Plinius Glandem, inquit, quæ propriè intelligitur, ferunt Robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Genera Quercus quinq; Theophrast. 3. hist. 9. Platyphyllos, hemeris, phagus, ægylops, haliphlæos seu cerrus fœmina: quę caudice, ligno, folio, fructus sapore, magnitudine, figura, colore variát. I. Quercus latifolia seu platyphyllos Theophrasti, cujus iconem adjecimus: quam in marem & fœminam distinguunt. II. Quercus longissimo pediculo est Hemeris Idæorum, Etymodrys Macedonum, Placidam Gaza interpretatur: huic peculiare, quod longo pediculo & tenui affixa sit, modò unica, modò gemina glans: hujus & flores adpinximus. III. Phagus seu Esculus, Roboris primum genus Clusio [qui quinq; Roboris species proposuit, ut est in Pannonicis, distinctas in quo genere mas est & fœmina. IV. Quercus calyce echinato, Ægylops Idæorum Aspris Macedonum, Cerris majore glande Lob. V. Quercus calyce echinato altera, Halyphlęos Idæorum & Macedonum, Cerris Plinii minore glande Lobelo: hujus lignum sæpè lapidescit. VI. Hujus etiam species in Burgundia reperitur minor, glandibus tribus quatuorve simul junctis, quæ sine pediculo surculis hærent, calyce valdè hispido, quam apud fratrem Johannem Bauhinum Ill. Ducis Wirtenbergici Medicum Montembelgardi vidimus. VII. Quercum marinam refert Theophrastus 4. hist. 7. foliis lenibus carnosis, myricæ folio: quam nunc habemus: oblonga lataq; habet folia eaq; mollia. VIII. Præter autem ea, quæ ex Theophrasto Matth. refert Quercum ferre, ad annosarum Quercuum radices uva reperitur antiquis incognita, vernali potissimum tempore, aliquando etiam in Canicularibus, ex superfluo succo circa radicem coacervato diutiusq; detento, sub terra prorumpit concretitium quiddam uvæ forma, colore foris purpureo, intus candido & quasi lactifero, saporis adstringentis, quæ in æstate lignescit. Colligenda vernali tempore, in umbra siccanda, siccata pulverisanda, cum pulvis hic in Dysenteria sit insignis, & in omni fluxu sanguinis: hac una desperatos dysentericos se curasse testatur Encelius libro tertio de lapidibus & gemmis capite 51. Hanc cum nemo pinxerit, eam depingi voluimus, ex uva quam Friburgo à clarissimo Johan. Schenckio à Grafenberg ante annos decem accepimus. IX. Fagus Latinorum, non autem φηγὸς Græcorum sive Dioscoridis: φηγὸν Græcorum Phegum vertere oportet, non Fagum, cum hæ inter se differant. Græci enim ut ex hoc Dioscoridis loco & Theophrasto liquet, glandiferis connectunt suam φηγὸν, cui glandem tribuunt, non oblongam sed rotundam. Latinorum Fagus glandem propriè non fert, sed in echinato involucro

VIII. UVA QUERCINA.

ero caſtanearum more, aliquot parvas, pingues & oleoſas nuces, non rotundas, ſed acuminatas & triquetras. Quare Fagus Latinorum ſui generis eſt arbor quæ Theophraſto ὀξύα vocatur, ſcillimam Gaza reddidit, eò quòd ejus materia facilè in tenuiſſimas laminas findatur, Fagus recentioribus. X. Ilex πρῖνος (quia ſerra propter duritiem ſit ſecanda) duplex, altera folio non ſpinoſo, alia ſpinoſo. Ilex Italica folio oleæ. C.B. Ilex prima folio oleæ Plinio. Ilex Lac. Cæſ. Lugd. cui & Phellodrys folio ſerrato anguſtifolia. Ilex anguſtifolia Tab. Ilex prima Matthioli & Smilax Arcadum Theophraſti, Cluſ. hiſp. Suberi ramulum hujus adpinxit Lob. XI. Ilex Hiſpanica ſpinoſo folio. Ilex major Cluſ. hiſp. & Pan. Ilex major glandifera, Dod. Ilex arbor. Lob. Ilex latifolia, Cam. in Matth. Ilex Taber. Lugd. cui & Phellodrys nigra: Ilicis alterum genus Cæſalpino. Hæc altitudine & ligni materia cum præcedenti convenit, & foliis differt, quæ in hoc latiora ſunt, ambitu ſinuoſo & aculeato: licet in eadem diverſa etiam obſerventur, ut in juvencis folia per margines ſpinis horreant, adultę verò aculeis careant. Floſculi puſilli flaveſcentes, oblongum racemulum conſtituentes Majo menſe inveniuntur: quib. ſuccedunt fructus ſeu glandes ratione locorum variantes, interdum namq; glans major & longior, ut in Hiſpania: interdum minor & brevior quam in quercu, ut in Narbonenſi: ſpinoſa attamen intelligitur calyce, qui per maturitatem alicubi nigricat, & cujus nucleus albus gratiq; ſaporis. Frequens hæc in nemoribus & convallibus Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis. XII. Suber, dicitur & Ilex fœmina Plinio: duplex eſt, alterum rotundo, alterum oblongo folio. Rotundo, Suber. dicitur Lac. Lon: Cord. in Dioſc. Cæſal. & Suberella: Suber latifolium, Cluſ. hiſp. Caſt. Tab. Lob. Suber folio breviore & latiore, Lugd. Phellos ſive Suber Dodo. XIII. Suber oblongo folio: Suber anguſtifolium. Caſt. Tab. Suber Aquitanicum & Suber folio deciduo Theophraſti, Cluſius hiſp. Suberi latifoliæ ſuæ ramum adpinxit Lob. XIV. Phellodrys, id eſt ſuberi quercus: Ilex fœmina Arcadibus, Theophraſto monente, Phellodrys. Caſt. Lugd. Tabernæmontano.

I. CASTANEÆ.

Καςανια.

II. CASTANEÆ EQVINÆ.

CASTANEÆ. CAP. CXXII.

SArdianæ glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Jovis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimileſque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conveniens eſt.

Caſtaneæ nuces ſunt in tota Italia vulgò notiſſimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera: omnibus plerunq; inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, ſativum ſcilicet, & ſylveſtre. In domeſticarum genere habentur majores, quæ Marones vocantur: & minores quæ peculiariter Caſtaniæ vocantur. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas vulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris ſint majores, ſapidiores, ſpecioſioreſq;. Arbor eſt procera, amplaq;, foliis oblongis juglandis ſimilibus, venoſioribus tamen, & per ambitum fimbriatis, fructu echinato: nuce intus ſolida, altera parte plana, altera gibboſa, triplice tegminis ambitu ſepta, membrana primùm tenui, criſpaq; & amara, mox lento ac coriaceo cortice, demum echinato calyce, alba intus pulpa ac dulci. Ligni materies ſolida, ac diuturna. In montanis, ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem victitant. Namq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroq; cortice repurgant, moluntq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificiis, atq; aliis domeſticis utenſilibus

Caſtanearum cōſideratio.

Castanea Orientalis sive equina.

libus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta, sed & cadorum costa & eorum cinctus: verùm ignaris inepta. Montibus, & opacis gaudet magis quam campestribus, & apricis. Crearit quoq; natura aliud Castanearum genus, in orientalibus regionibus, de quo tam apud antiquos, quàm recentiores (quantum viderim legerimq;) nemo est, qui meminerit. Arbor est Castanea hæc spectata proceritatis, folio pentaphylli, sexies tamen divisuris sed longè humana manu, quin etiam Ricini folio, grandiore, longo ac tenui pediculo appenso. Echinos fert in cacumine, magnitudine nostratibus æquales, subrufo colore, verùm duriore ac crassiore putamine, aculeis raris, sed robustis ac firmis, & calore flavescentibus: singuli singulam includunt castaneam nostratibus ferè similem, crassiorem tamen rotundioremq; cortice subnigricante, præterquam anteriori parte, qua interno echini putamini conjungitur, ea enim albicat, macula cordis figuram præ se ferente, quemadmodum videmus in repentis vesicariæ semine. Totus idem robustus est, simplex tamen, nullam intra se aliam tuniculam habens quæ carnem ambiat illi similem, qua nostrates castaneæ conteguntur. Sapor pulpæ vulgarib. ferè similis habetur, sed dulcior paulò, nec adeo mandentib. grato, si tamen ex sicco fructu id quidem rectè percipi potest. Adstringunt, & flatus devoratæ pariunt. EQVINAS hasce castaneas appellant Constantinopolitani, quòd anhelosis ac tussientibus equis plurimum auxilii afferant devoratæ. Dantur quoq; sanguinem rejicientibus. Plantæ ramum, una cùm prægnantibus echinis misit ad me Constantinopoli Gulielm. Quaccelbenus Flander, medicis insignis, unà cum quam plurimis aliis, de quibus in epistolis latius diximus.

Castanearum vires.

Castaneæ vehementer sistunt tum alvi, tum ventriculi fluxiones, idq; maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale melleq;, subactæq; rabidorum canum morsibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, alvum adstringunt, ac ægre concoquuntur: attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, vulnerato prius in latere cortice, crudis & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, vel saccharo edantur. Interior castanearum membrana rubens, qua albicans pulpa circumvestitur ex vino austero pota, duarum drachmarum pondere, sistit valenter immodicos omnes alvi fluores, & sanguinis rejectiones, quin etiam cum pari pondere ramentorum Eboris, alba fœminarum profluvia cohibet ex aqua albæ Nymphææ hausta.

Castanearum vires ex Gal.

De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi namq; & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent: hactenus Galenus. Illud porrò in his verbis animadvertendum, quòd Castaneæ, quamvis eas Gal. plurimum nutrire prodiderit, non tamen in cibis commendantur si comedantur frequenter. Namq; ut idem auctor est libro de tenui victus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multoq; magis, si crudæ edantur: Quod etiam libro de cibis boni & mali succi memoriæ mandavit.

Nomina.

Castaneæ ita Latinis vocatæ, Græcis Κάστανα, σαρδιανὰς βαλάνους, ἢ Διὸς βαλάνους, ἢ λόπιμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Castaignes: Bohemis, Kasstany.

Castanea *κάστανα* & *καστάνεα*, à Castano Magnesiæ urbe, Phocioni: Nux heracleotica Macrobio Plinius lib. 15. cap. 23. genera octo recensuit. Apud Germanos triplex genus, unũ sylvestrium & duo sativarum. Sylvestrium proventus in Alsatia inferiori: sativarum quędam minores, quę populares & coctivæ Plinii videntur: quædã verò grandes ex Allobrogibus allatæ, quas Marones appellant. Verùm figura & sapore etiam differunt. Nux Euboica Theophrasti censetur, quam Juglandem aliquando Gaza vertit. Castanea herbariis dicitur. II. Castanea equina Lob. Cast. Clus. Pan. Lug. Tab. Cæs. qui dubitat an sit Myrobalanus folio Heliotropii Plinii. Addit & tertium genus Lugd. historia Castaneę humilis, provenientis ad montem Pilati non longè Lugduno. Quartum habet Monardis, & ex eo Castor, Castanearum purgativarum ex India.

GALLA.

a Meum & Car. ăna læ-vis.

GALLA. CAP. CXXIII.

Κηκὶς.

GAlla fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parva quidem, sed † articulorum manus modo rugosa, solida, nullo foramine pervia. Altera *a* plana, levis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Utriusq; vis vehementer adstringere: tritæ excrescentias in carne, fluxiones gingivarum & uvę, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cavernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra vulvas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrat, aceto aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum vino, aut aqua tritæ convenienter illinuntur, aut bibuntur: obsoniis addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his utendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

Gallarum conditio.

GAlla vulgò notissimæ sunt easq; ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriariis expetitæ, quæ Græco nomine omphacitides dicuntur. Majores verò,

quæ

Digitized by Google

quæ leviores habentur. Cæterùm neq; in hoc Cornario adstipulandum esse judico, quòd suis in Galenum commentariis tam primo, quam sexto libro de comp. med. secundùm locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno, quam calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantum argumento ductus, quòd Paulus cap. de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ᾧπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται, id est: omphacidis ustæ: est autem cavum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarii utuntur. Ubi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, vulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) esse existimat, quam cavum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam vocant: statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantivè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & vulgò cupula glandis vocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenii, sanissimiq; judicii virum semper existimavi, in re tam, meo judicio, clara, tam facilè aberraverit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum vocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse videtur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cum inquit. Est autem ὀμφακὶς cavum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarii utuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glãdium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quod ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat: alteram verò magnam, flavo colore, viribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam ante Dioscorides, & Galenus fecere, qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignoraverint (ut Cornarius ignorasse videtur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, usi sunt hoc vocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adjectivè, & cum suo substantivo κηκὶς. Quare concludendo putaverim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quin etiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo vocem illam acerbam uvam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc non cognovisse, neq; animadvertisse deprehendantur. Fit ex omphaciti Galla, chalcantho, gummi, & vino atramentum scriptorium optimum, hoc modo. Sumito gallarum crassiusculè confractarum uncias quinq; chalcanthi Romani uncias tres, gummi Arabici uncias duas, salis drach. unam. Ponantur hæc omnia in fictile vitro circumlitum, & deinde superinfundito vini albi potentis, ferventisq; libras quinq; & uncias quatuor, & occluso vasis orificio, quindecim diebus insolato, vel post vaporarii fornacem hyeme reponito, miscetoq; quotidie rudicula. Illud peculiare sibi majores gallæ vendicavere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut vermiculum exponent. Si musca volat, futuri belli: si repit vermiculus, annonæ penuriæ, si currit araneus pestilentium morborum præsagium est. Neq; cuiquam mirum videatur, quòd ex omnibus gallis istæ exoriantur animalcula: etenim ego hujus rei sæpius periculum feci, nullamq; unquam sum consecutus, prius no [illegible] tam, quæ ex tribus animalibus unum intra se non contineret: nam foraminè conspecto facilè indicium sumi pot[illegible] mal exisse. Dicamus igitur licet, quercũ & fructũ, & animal gignere. Cujus rei haud ignari veteres illi patres [illegible] sa quercum dixerunt Jovi summo esse dicatam. Gallarum vires memoriæ prodidit Gal. lib. 7 simpl. medic. sic inquiens Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraq; sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquam desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas omnibusq; fluxionum affectibus strenuè resistit. Esto verò tertii in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flava illa, & magna, laxaq; & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaq; ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin vehementiore, in vino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, vino utare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi vini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex ustione assumunt: suntq; iis, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum majore desiccandi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppressionem præparare eas voles, carbonibus impositas, dum undequaq; candeant, aceto, aut vino extinguere oportebit. Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafsu, Arabicè. Gallöpffel und Eychöpffel, *Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè. Noix de galle, Gallicè. Bohemicè Galles aneb bublinky.*

† *Hoc loco Græci codices habet κονδυλώδης, Qua voce constat, judicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoq; magnitudinem innuisse videtur. Quocirca nobis satius visum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum vocabulum: sed multo etiam magis omphacitides ipsæ apertissimè demonstrent.*

[Margin: Cornarii opinio improbatur, dum omphacitidem gallã calycẽ glãdium esse dicit. — Andernacus notatur. — Attamẽti scriptorii conficiendi ratio. — Gallarũ præsagiũ. — Gallarũ vires ex Galeno. — Nomina.]

Ῥοῦς. RHUS. CAP. CXXIV.

RHus, quæ obsoniis aspergitur, [ab aliquibus erythros appellata,] semen est coriarii fruticis, [sic vocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inspissandas pelles.] Arbuscula † est in petris nascens binum ferè cubitorum altitudine: foliis oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino uvarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cujus corticosa tunica perquam utilis est. Folia vim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, in potus eorum, insessusque adjicitur: instillatur auribus purulentis: gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis foliis, ad crassitudinem [mellis] in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conveniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsoniis inspergitur: fracta, desquamata, lividaq; illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitates cum melle abstergit: candida fœminarum profluvia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cavis imprimitur, ad dolores finiendos.

[Margin: Orib. nõ legit cõclusa. — †μικρόν. i. parva habet Orib.]

I. RHUS. II. VIBURNUM.

Rhois consider.

RHus Græcorum, cui (ut scribit Plinius li. 24. cap. 11.) Latinis non est inditum nomen, Sumach officinis vulgò vocatur, vocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in aliis quam plurimis ab illis fieri solet. Hoc in condimentis pro sale utebantur antiqui: ideirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsoniis aspergitur. Cujus usus ut audio, & apud Syros & apud Aegyptios in hunc usque diem perdurat, ubi rhus provenit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, omnibus plane notis quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Hujus aridis foliis hircorumque caprarumque pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturque, quas vulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non videtur prætereundum, quod etsi Galenus tum alibi, tum præcipue lib. 6 de comp. med. secundùm locos, plura Rhou nomina & genera explicasse videatur, ut qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriarium, modò rubrum, non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, vel specie differre. Quandoquidem nobis constat, unum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno lib. 8. simp. med. Atqui hæc in re scire convenit, quòd Rhus obsoniorum nihil aliud est, quàm semen: coriariorum verò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit: Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarii ad inspissandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus verò rubens nil aliud esse comperitur, quàm ejus semen immaturum, cui major adstringendi vis inest, quàm maturo, cujus acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atque Pontica rhus, etsi in aliis nascatur regionibus, à quibus nomen invenit, nihil tamen genere distat ab Italica atque Iberica, nisi illa magis, hæc verò minus viribus præstet. Ideoque Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoem Ponticam alterius esse generis ab ea, cujus extitit usus apud antiquos in obsoniis. Qua in re & Plinius deceptus esse videtur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumque diviserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur. Fuchsius verò, non contentus duobus Rhois generibus Plinii imitatione, tertium adinvenit. Etenim is lib. de componendis med. quem secundo loco edidit, Rhoem Syriacũ non solùm differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriariis expetitur, sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quod Galenus lib. 6. de comp. med. secundùm locos succum rhou Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia, quandoquidem non video quomodo ex mentione succi rhou Syriaci à Galeno factâ colligi possit, rhoem Syriacum esse genus separatum: nam ego potius adducar ut credam, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syrios cœli & soli illius temperie proveniat cæteris præstantior. Et quamvis Theophrasto lib. 3. cap. 18. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis alia fructifera sit, non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera coriis nasceretur, sed an has ad coria inficienda destinavit: quòd coriarii folia, & ramusculos tantùm accipiant, non autem semen. Rhoem, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus depravatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis advehitur, esse putavit Petrus Crinitus Florentinus cap. 7. libri ultimi de honesta disciplina falsus vocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aëris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen ejus sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis lib. epist. suarum primo. Theodorus in Theophrast. Rhou vocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit ansam, cùm jam dudum pro certo existimaverim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ vulgo Lantana vocatur, è cujus radicibus viscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophr. codicem perlegissem, Theodorique novum vocabulum non sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factum est, ut jam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophr. designare, quàm Rhoem, & ob id Lantanam sic à vulgaribus vocatam, ut prius credideram, non esse. Quæ tamen (ut mea fert opinio) potius VIBURNUM imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuque invicta sit. Tale enim esse viburnum Virg. in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Rhois plura nomina apud Gal.

Monachorum error & Plinii.

Fuchs. opinio damnata dũ Rhois 3. fecit genus.

Rhus duplex Theophr.

Petri Criniti lapsus ros Syriacũ, Mannam putantis.

Fluida Theodoro.

Viburni historia.

Quantum

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Exit hac ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, foliis ferè ulmeis, crassioribus, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodiis adversis pediculis conjugatim adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu virides, deinde rubri, demum verò nigri spectantur: radice per summa cespitũ vagante: virgæ adeo flexiles, lentæq; habentur, ut ad colligandum fasciculos iis commodè utantur rustici. Nascitur in sepibus, & frutetis, & inculto solo. Folia aspera sunt & gustu adstringentia: fructus, ubi ad ultimam pervenit maturitatem, alvum exolvit. Sententiæ nostræ adstipulatur Ruellius, non solum quod hæc planta flexilis admodum ac lenta omnibus sui partibus habeatur, sed etiam quod hactenus in Gallia proprium retineat nomen. Nam detrita una tantum litera ibidem viurna vocatur. Plura de hac planta diximus adversus Guilandini calumnias in Epi-10 stolis nostris. Non desunt autem, qui genistam quandam Viburnam faciant, eo tantum argumento, quod Calabri Genistam illam, Vavorna nuncupent. Atqui nihil est, quod me adducat ad credendum Virgilium Genistam vocasse Viburnum, cùm hæc proprium habeat nomen. Viburni itaq; folia adstringentis sunt facultatis, ut prædiximus, ideoq; præstat ad vacillantes dentes confirmandos, & gingivarum rheumatismos, si decoquantur in vino austero: atqui longè magis valebit, si cum olivæ foliis decoquantur in aqua & aceto, & ex hoc decocto sæpe foveantur dentes. Gargarizatur idem ad columellæ prominentiam & ad faucium fluxiones: uvarum acini arefacti antequam maturescant, & in pulverem poti, alvi fluxiones sistunt. Paratur è radicum corticibus sub terra maceratis, & subinde decoctis, & diu tusis viscum ad aucupia haud inutile. Folia ubi in lixivio decoquantur, capillum denigrat, & eosdem fluentes sistunt. Cæterum cum Rhois mentio Cotinum arborem mihi in mentem redegerit, quam Itali vulgo vocant Scotano, quòd hac quoq; planta coriarii utantur, non minus quàm Rhoe ad coria firmanda, prætermittere sanè non potui, quin in Medicum usum hic ejus historiam, & vi-20 res attexerem, & ejus quoq; imaginem adderem. Est itaq; COTINUS planta vel arbuscula fruticosa, foliosaq; ra-

Viurna Gallorũ.

Genista quædam Viburnũ est.

Viburni vires.

Cotini historia.

III. COTINUS.

COTINUS CUM FLORE.

mis numerosis, tenuibus, subrubentibusq; foliis densis, terebinthi rotundioribus, ac latioribus, odore subgravi, gallæ contusæ modo. crescit ad trium quatuorve cubitorum altitudinem, & si quandoq; adhuc grandior evadat, caudice humano brachio paulo minore: materie adeo flava, ut ad lanificia coloranda maxime infectionibus expetatur. Gerit in ramusculorum cacuminibus magnam, plumosamq; congeriem, umbellæ ferè speciem præ se ferentem, colore ex candido rufescente, in qua siliqua oblongæ, hypericis ferè haud absimiles proveniunt, in quibus semen concluditur. Provenit copiosa in Tridentino agro, Veronensi, & in aliis non paucis Italiæ locis, & præsertim in Apennino monte. Meminit breviter Cotini Plin. lib. 16. 60 cap. 18. his verbis. Est & in Apennino frutex qui vocatur Cotinus ad lineamenta colore insignis: hæc ille. In multis Insubriæ locis appellatur vulgo Roso, & Scotano, ubi in arbusculam adolevit. Vis illi adstrictoria insignis, exiccans, cohibensq;. Sanantur foliorum decocto in collutionibus oris, & linguæ ulcera, quin etiam columellæ, & faucium destuxiones. Valet idem ad genitalium quoq; ulcera, ubi eo sæpe abluantur. Adduntur folia in desessionibus, quæ ad menses cohibendos parantur. Siccorum foliorum, ac ramusculorum pulvis, ventri prius aceto rosaceo illito, inspersus, alvi destuxiones quascunq; compescit. De Rhoe hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum sic inquiens. Rhus fruticosa planta astringit, desiccat. Nam & coriarii ad desiccandum, & adstringendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ hoc est, excoriaria appellata est. Porrò Medicis in usu sunt in primis fructus ejus, & succus multùm austeræ qualitatis. Consentaneus est usus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo verò refrigerantium. Ῥοῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur:

Cotinus ex Plinio.

Cotini vires.

Rhois vires ex Galeno.

Nomina.

Sumach. Adurion. Rosbar ſadiſticos, ſeu Roſaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagro, Hiſpanis: Germanis, Gerberbaum: Gallis & officinis, Sumac. Viburnum autem Italis Viburno: Inſubris, Lantanna: Gallis, Viorne & Mauſſane. Germanis, Schlingbaum. Cotinus, Italis, Scotano & Roſo.

† *In vulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc eſt, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omiſſa fuerit, certe neſcio. Sed mihi quidem viſa eſt non omittenda, quòd non modò eam quoq; Oribaſius legat, ſed quòd etiam Rhus foliis pulchrè Ilicem æmuletur.*

I. Rhus, ῥόος Hippocrati à colore coccineo acinorum dicitur: Rhus Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Tab. Rhus coriaria, Dod. gal. & fol. Rhus obſoniorum Lob. Sumach Lon. Caſtori. Eſt & alterum genus à Plinio, myrti folio, propoſitum, de quo Geſ. hor. Lob. Lugd. Dod. Tab. II. Hæc quibuſdam Viburnum Vergilii videtur, aliis ſpinea Theophraſti. Viburnum Geſn. hor. Caſt. Lugd. Kleiner Mälbaum Trago & Lon. Lantana (quod lenti ſint rami) Geſ. hor. Dod. Cæſal. cui Rhoe, ſive Fluida, ut Gaza vertit, Theophraſti videtur. Viurna vulgi Gallorum & Ruellii, Lobelo. III. Cotinus Plinii, Geſ. hor. Cam. Caſt. Tab. Cotinus coriaria, Dod. Scotanum vulgo Cæſ. Coccigria Theoph. Geſ. hor. Lob. Lugd. Tab. Coggygria Plinii, cocconelia Theophraſti Cluſ. Pan. Quidam Rhoem coriariorum crediderunt, eò quòd hujus cortice Allobroges coria ſpiſſant, & Gaza κοκκυμηλέαν legit apud Theophraſtum, & Prunum ſatis abſurdè vertit. Oleam Æthiopicam Hippocratis, Guilandinus nominare ſolebat.

φοῖνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

PAlma in Ægypto gignitur. Ea medio maturitatis vigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem pervenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alvi, fœminarumq; profluvia, in vino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & dyſentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino veſicę vitiis. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æſtuationem ſedat: vires recreat cum hydromelite veteri ſumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conveniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino reſtincti, cinere loto, ſpodii vicem efficiunt, miſcenturq; in calliblephara, quòd ſi non juſtam uſtionem acceperint, denuo cremandi. Vim adſtringendi habent, & ſpiracula cutis obductu ſuo claudunt: contra oculorum uvam, & puſtulas, palpebrarum defluvia, cum nardo effectum præbent: corporis excreſcentias cum vino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Ægyptiæ.

φοῖνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PAlma, quam aliqui elaten, aut ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium involucrum eſt, calixque: quo in ſpiſſamenta unguentarii utuntur. Optima habetur odorata, aſtringens, ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit ulcera, quæ depaſcunt: laxatos artus committit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordiis, imbecilli ſtomacho, & jecinori affecto, miſta conferentibus cataplaſmatis. Ejus decoctum ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, veſicæ, & viſcerum vitiis: vulvæ, ac ventris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera †ſanat, ſi viginti diebus recens apponatur. Involutusq; in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fovet, elate etiam vocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus præſtat, non ſic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

† ἑψηθεῖσα. i. cocta leg. Antiquus Cod.

Palmæ conſideratio & hiſtoria.

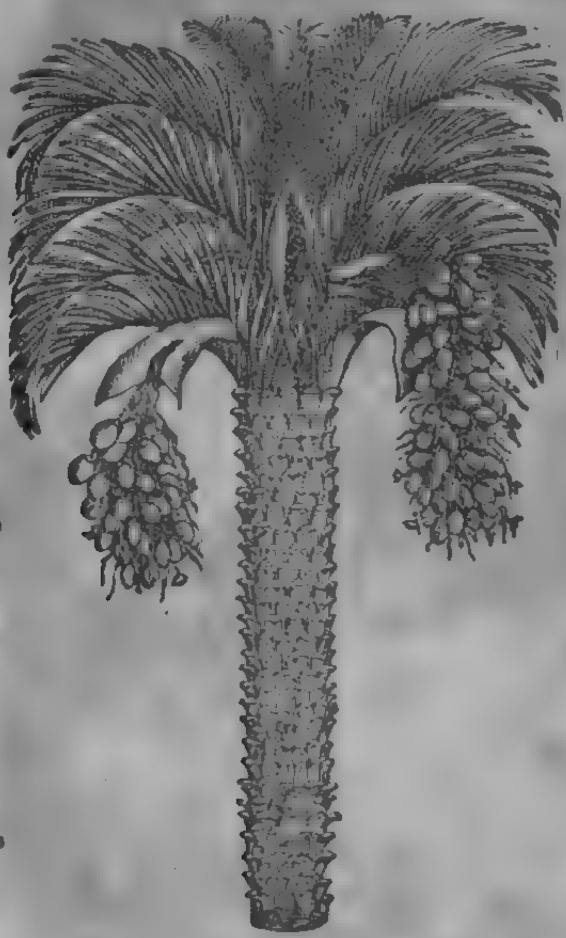
PAlma, arbor eſt procera, caudice admodum ſquamoſo, ramos in cacumine tantum fundit in orbem actos, cacuminibus ſolum ſpectantibus: foliis longiſſimis, duplicibus, gladii figura. Flores profert numeroſos, tenuibus quibuſdam villis appenſos, in magni racemi modum, facie crocinis ſimilis: ſed multo minores, albo colore. Ii anteaquam emergant, magno quodam concluduntur involucro, quod palmam elaten vocant, quo tandem dehiſcente, emergunt, ac panduntur. Hinc ſubinde dactyli prodeunt, qui per Autumnum, una cum ficubus mature ſcunt, rufo colore. (Decerpuntur eodem tempore, & inſolantur ad uſus,) nucleo intus duriſſimo, oblongo, canaliculatoq; Fructus palmarum adhuc florentium involucrum eſt magnum pulvinaris faciem repræſentans, extremitatibus in acutum deſinentibus, colore ſubrufo, fragili materie, ac tenui. Dehiſcit hæc ſuo tempore, & numeroſos pandit flores, in racemi magni modum, è quibus dactyli proveniunt, parum racemoſi. Naſcitur Elate ex ipſo caudice inter primos ferè ramos, duarum ſpithamarum longitudine, quæ hic appicta eſt, imagine. Hanc, cujus hic imaginem damus, miſit ad me integram, una cum dactylorum racemo, Gabriel Fallopius Medicus clariſſ. quinetiam eodem tempore ejuſdem Elates icones graphicè delineatas nobis miſit Jacobus Antonius Cortuſius patritius Patavinus, vir quidem ut proſapia & virtute præclarus, ita omni humanitate, & liberalitate præditus. Viſuntur palmarum arbores in compluribus Italiæ civitatibus, nempe in hortis, viridariis, & monachorum clauſtris dictis, inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate, cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructum edunt, verùm immitem, & qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proveniunt, fructum ſane percoquunt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtantiſſimas ferunt, quæ in Judæa proveniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus caryotæ, quibuſdam verò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti advehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, vinum fieri auctor eſt Plin. lib. 14. cap. 16. quo Parthi, & Indi utuntur, at cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. 13. cap. 4. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, viduæ poſtea ſterileſcunt: Nec tamen ob id putandum quod mares

Elate & ejus hiſtoria.

Palmulæ ubi optimæ.

Vinum ex palmulis Pl.

I. PALMA CUM FRUCTU & floribus.

DACTYLI CUM PALMA elate.

10

20

30

mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus lib. 2. ca. 8. de historia plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alii sine osse, alii duro osse, alii molli proveniunt. Colore quoq; inter se discrepant: alii enim candidi, alii nigri, alii flavi: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; volunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudineq; tantos, ut quatuor tantùm in spicam teneantur. alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimum differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros quam inter candidos, genus, quod regium vocant, cùm magnitudine, tum virtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, verùm & arbore ipsa, longitudine, formaq; reliqua distant: non enim magnæ, excelsæq;, sed breves fœcundiores, quam cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proveniunt: quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum, non tamen sapidum, tanquam cætera, sed radicibus similem, ut non devoretur, sed succo tantum expresso expuatur: hæc de palmæ historia ex Theophrasto. Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Syria Aegypto, Cyproq; & Sicilia nascentem, quam Veneti inde redeuntes MUSAM appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (ut referunt) ad quinum, senumve cubitorum proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoq; excedat: in latum verò sesquicubitum, ac etiam quandoq; grandiore spatietur, lata crassaq; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeo ut mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squamoso foliorum cortice vestitur, palmæ vel arundinis ferè modo. Ramos habet nullos sed caudice tantum consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt germina ternum, quaternùmve digitorum invicem distantia: è quibus circumeminent fructus parvi cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flavescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neq; semine. Sapore cum quadam insipiditate dulci. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeò ut primo statim gustu non placeant: verùm qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suavitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos revertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quam idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè majore magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem invenio mentionem fecisse inter simplicia, ubi de ejus viribus in hunc sensum disseruit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in ejus fine: paucum præbet alimentum. Privatim prodest thoracis, pulmonis, ac vesicæ ardoribus: alvum emollit. Verùm liberalior ejus usus stomacho adversatur, ac jecur obstruit. Quamobrem si quis, cùm frigidi sit temperamenti ea copiosius vescatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber conditū sumat necesse est. Fœtū in utero alit. renibus opitulatur, urinā ciet, & venerē stimulat: hactenus Serapio. Est & aliud palmæ genus humile pumilūq;, quod in Sicilia & Creta copiosissimū provenit: quinetiam in maritimis nostrīs Senensibus, cubiti altitudinē parū excedens, folio cæteris simili, sed longe minore brevioreq;. Flores edit ex obliquo è capillacea quadā coma emergentes: è quibus baccæ racematim prodeūt, ut ex appicta hic imagine quisquā certior

40

50

60

Dactylorum differentia ex Theophrast.

Palma in Cypro.

Musæ plantæ historia.

Musa quid apud veteres.

Musæ vires ex Serapione.

Camæriphis cōsideratio.

III. MUSA SINE FRUCTU.

MUSA CUM FRUCTU.

II. CHAMÆRIPHES SIVE palma humilis.

tior fieri poterit. Pars radici propinquior in globum extuberans internum, germen quoddam, quod cerebrum vocant, innumeris ferè involucris circumseptum habet, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Adstringenti pollent facultate: itaq; roborant & cohibent: Germen quod cerebrum vocant estur secundis mensis pro bellariis, cum pipere & salis momento, Cardui aut echinatæ Cinaræ modo: Arridet enim maximè gustui. Id (ut aliqui ajunt) ad venerem excitandam præstare haud parum creditur. Rami quadragesimali tempore deferuntur venales per totam ferè Italiam, ad exornandos olivarum ramos, qui sacra palmarum die ab omnibus in templis gestantur. Præstant iidem ad sportulas, tegetes, & scopas parandas: sunt enim ad verrendas domos rami unà cum foliis ad scopas parandas, non solùm peridonei, sed etiam utiles, quòd non confringantur, nisi tempore longo. Cætera cum majori Palma communia habet. Baccæ sua adstringenti vi, dantur contra omnes corporis fluxiones. Hoc palmæ genus, Theophrasto Χαμαιῤῥιφὶς appellatur lib. 2. cap. 8. de historia plantarum, ubi sic habet. Palmæ autem vocatæ Χαμαιῤῥιφεῖς aliud quoddam genus est, tanquam ejusdem nominis. Nam excepto cerebro vivunt, & ab radicibus succisæ repullulant. Fructu quoq;, & foliis distant: sunt enim lato molliq; folio: ob id sportulas, tegetes, & capitis umbracula eo contexunt: quin & in Creta insula multa, ac etiam multò plures in Sicilia tales proveniunt, ubi Cefaglioni vulgò vocantur. Palmæ genus India profert (ut Josephi Indi navigationes perhibent) è cujus truncis, excisis consultò ramis mense Augusto distillat liquor, quem incolæ vasis excipiunt, ebibuntq; suaviter vini vice: veruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum descifcit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, velut mel suavissimum, quod postmodum ex aqua resolvunt, & diebus viginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atq; pellucidum: quo artificio jucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas vocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ TAMARINDOS appellant. Græcis verò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum vocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à

Χαμαιῤῥιφὶς ex Theoph.

Palmæ genus in India.

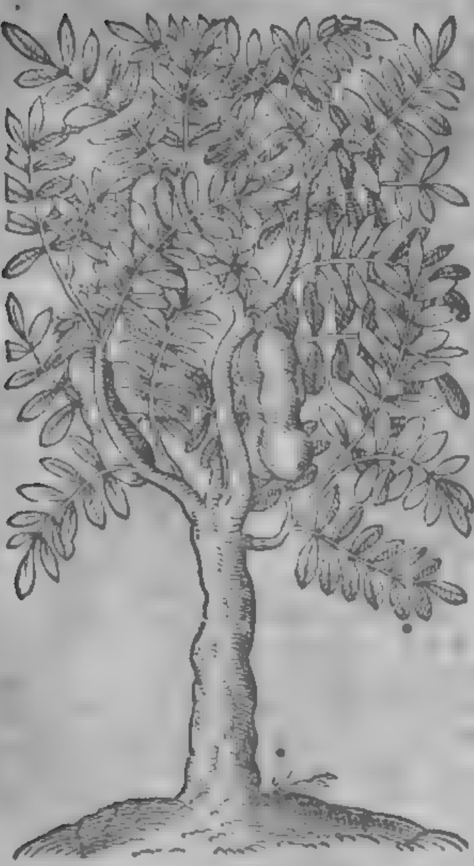
Palmulæ Thebaicæ ex Diosc.

Tamarindorũ consider.

10 20 30 40 50 60

Digitized by Google

IV. TAMARINDI.

V. CUCIOPHERA.

rapio) à quibusdam plantis, quæ foliis longis, acuminatisq́; salignis similibus virent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quam illis, præsertim cùm non constet è veteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex iis, qui ad nos importantur, nulli, vel pauci admodum integri reperiuntur: nam plerunq; contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disjeceris, flavos nucleos invenies, varias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesq;, & qui nervosis quibusdam villis fracti inveniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant. Refrigerant ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Averroi tertio describantur. Alvum cient, quapropter potì bilem facilè solvunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, vitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum ventriculum habentibus, sed noxa tollitur, admistis maci, mastiche, cassia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarii succo bibantur: in summa palmarum varia, ac diversa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato, & ad Plinium lib. 13. cap. 4. ubi de his latissimè scripsit. Atqui non ob id scribere prætermittam, quod est etiamnum Theophrasto planta Κουκιόφορον appellata. lib. 4. cap. 2. de plantarum historia, palmam caudice & foliis repræsentans. Verùm à Palma differt, quòd hæc individua simplexq; assurgat, illa verò quum aliquatenus increverit, scindatur, & bifida fiat, iterumq; horum utrumq; pari modo dividatur, & subinde virgas breves, & multas proferat, cortice sicuti palmæ ad utensilium nexus utili. Fructum peculiarem parit: magnitudine & figura, & succo singularem. Quippe magnitudine ferè, qua manum impleat, rotundum, colore flavicantem, succo dulcem, & ori gratissimum, non racematim congestum, ut Palma, sed per singula discretum, nucleo magno, vehementer duro, ex quo annulos detornantur, quibus in versicoloribus stragulariis vinculis utuntur. Materies à palma plurimum distat: altera enim rara corpore, & nervosa, & viridis: altera spissa, gravis, carnosaq́;, & cæsa crispa admodum, atq; dura. Persæ quidem majorem in modum eam præferunt ad lectorum pedes conficiendos. Hæc ex Theophrasto transcripsimus, quòd hæc planta palmarum generi ascribatur. Hujusce arboris poma (ut puto) misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander Medicus insignis: sed re vera tunc temporis, cujus arboris essent fructus, conjectare non poteram. Verùm cum posthac illustrandis augendisq; commentariis hisce nostris operam navarem, legeremq; apud Theophrastum, de Cuciopheri fructu, ac de admirabili nuclei ipsius duritia, illico inclinavit animus hæc poma, quæ nuces appellabat Quaccelbenus, legitimos Cuciopheri esse fructus, cùm omnibus suis notis descriptioni correspondeant. Sunt enim ea magnitudine, qua manum implere possint, oriq; gratissima, & suavi quadam dulcedine prædita, colore flavicantia, perinde ac Cydonia mala, à quibus etiam parum facie distant: glabra tamen sunt, & carne fibrosa. Os internum habent juglandis magnitudine, quadrilateri ferè figura, ima tamen parte lato, & suprema in acutum desinente, color illi externus, qualis in juglandium, avellanarumve, aut Pineæ nucis putaminibus visitur: putamine altero obductum grandiori, haud fragili, sed duro, villis quibusdam valido compactu sese stringentibus, colore ex rufo nigricante. Ossis substantia interior, ut colore marmor imitatur, ita etiam duritie excedit, in cujus centro cavitas est, in qua sylvestris avellana unà cum putamine recondi facilè posset: verùm nullo intus nucleo, sed inanis & vacua. Nos tantùm fructum vidimus: quo fit ut plantæ imaginem hic ostendere nequeamus.

Tamarindorũ vires.

Cuciopheræ plantæ, & ejus fructus consideratio.

Cæterùm

Palma elate quid sit.

Cæterùm quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan vocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium involucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco jam citato, ubi ita scribit. Fructiferarum alia mascule, aliæ fœminæ: interest autem, quòd mas primum super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat. Sed elate, sive spatha Galeno duo videntur esse genera lib. 8. simpl. med. alterum quod tenerum sit palmæ germen: alterum quod ejus sit tegumentum. Primum verò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte involucri, gignitur antequam flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio ab aliquibus Borassus appellatur, atq; etiam Elate dici solet. Verùm hac in re maximè caecutisse Plinium illud apertissimè ostendit, quod ipse lib. 12. cap. ult. scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elaten vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spathen. Quibus palàm est, Plinium palmæ adhuc florentis fructus involucrum cum abiete arbore confudisse, vocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη, Latinis abietem significat. Quin etiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen vel germen palmæ tantùm, vel florum sit involucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quòd ensiformia videantur. De Palmarum viribus pertractans Galenus libro 8. simpl. medic. ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps: igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis natura est encephalos, quem vocant, hoc est cerebrum, sive medulla, esui aptus: at fructus ejus, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo fit, multo est usui, non tamen foris impositus, ubi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq; consilium est, sed & tanquam cibus sumptus & simul cum aliis, & per se. Porrò quod elaten vocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro ejus facultatem possidet. Quod verò velut tegumentum ejus est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: verùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quod & essentia consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaq; jure utuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentq; medicamentis articulos plus justo laxatos contrahentibus: adhæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoveantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adjunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu differens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parva in palmulis differentia: aliæ namq; siccæ sunt, & adstringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantissimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hiericunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minus sunt humidæ ac dulces, siccæ atq; adstringentes: sed constitutis extremis jam omne, quod in medio est, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat: siquidem caryotæ leviusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & alvum sistere ostendimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorē adferunt: quædam etiam morsus cujusdam sensum ori ventriculi, quod medici stomachum vocant, inducunt. Succus autem ex iis in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quod & inflammetur, & scyrrho obsideatur: post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sane maximè virides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore, adstringentes verò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, veluti & ficus: eadem namq; palmularum viridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò ut reponi nequeant. Quo fit, ut homines ipsis viridibus vesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq;, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur. Dactyli recentes duo ossa exenterati, & infectoris cocci pulvere repleti, devoratiq; sæpè à prægnantibus, abortum prohibent. Præstant quoq; dactylorum ossa in pulverem trita semuncia pondere, addita sanguinis draconis lachryma drachma, & portulacæ aqua pota, ad albas uteri fluxiones, & præsertim si exempto osse infarciantur Eboris scobe, Margaritis, Corallio rubeo, & deinde sumantur à jejunis quotidie tres aut quatuor: eadem combusta drachmæ pondere, cum crudi serici combusti semidrachma, sanguinem mingentibus medentur. Arbor, quæ φοῖνιξ Græcis, Latinis Palma vocatur: Arabibus, Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Dattelbaum: *Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes, Palmiers sive Dattiers. Hujus autem arboris fructus, qui δάκτυλοι, φοίνικες Græcis, Latinis, Palmulæ & dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis,* Dattlen: *Hispanis, Tamaras, & Dattiles: Gallis, Dattes: Bohemis, Daktile. Palma elate, Græcis, φοῖνιξ ἐλάτη: Italis, Invaglio, over Corteccia di dattili. Chamæriphes sive palma humilis, Græcis, χαμαιρίφης: Italis, Palma minore: Siculis, Cefaglioni.*

Loniceri lapsus. Palmarū vires ex Gal. Palmarū facultas ex eodē. Elate duo genera Galeno. Plinii lapsus. Nomina.

I. Palma arbor φοῖνιξ: fructus δάκτυλοι & φοίνικες, dactyli & palmulæ. Gal. φοινικοβάλανοι, Caryotæ Dioscoridi & Plinio: vagina, elate & spatha, Palmes Plinio. Palmam vocant authores, at Tabernæmontanus Palmam majorem. II. Palma Humilis: hæc Bdellium est de Mecha apud Arabes. Palma minor, Gesn. hor. Palmites Lob. Chamæriphes Dod. Lugd. cui & Palma chamærops Plinii. Meminit Thevetus Palmę viniferæ in Aethiopum promontorio, quæ arbor ex palmarum genere pulcherrima, sive proceritatem, sive perpetuam viriditatem spectes: fructus cujus, parvi dactyli acerbi, qui non facilè edi possunt. Inciduntur hæ arbores duobus pedibus à terra, quo succus inde eliciatur, qui vasis terreis pro quotidiano potu excipitur, ut autem diutius conservetur, modicum salis injiciunt: hic colore & consistentia vinum album Campaniæ refert & suavissimi gustus est. III. Musa quæ ex palmarum genere censetur, Serapioni & Avicennæ Musa, Meum, & Amusa, in Syria Mosc: ubi Græci Christiani & Judæi eam dicunt arborem esse, cujus fructus edit Adam in Paradyso, quare Ludovicus Romanus libro navigationum suarum Poma Paradysi nominat: at Garzias hanc opinionem ridet. Palmæ speciem humilem Gesn. hor. Musam Dod. gal. Garz. Cast. Cęs. Tab. Lug. vocant: at Lobelus, Musam Serapionis: Musa seu Ficus Indica à costę: Maurz Alpino: Mauze nomine Thevetus suæ Cosmog. Tomo 1. lib. 5. ca. 2. proposuit. Huic additur Musa Pacovera à Lug. hist. quam arborem Thevetus Paquovere Americis vocari, & fructum Pacova, scribit. Meminit idem Cosmographiæ tomo 1. lib. 12. cap. 19. arboris in regione Catay, quam Photel vocat, quę altitudinem octo cubitorum vix superat: folio plantaginis, sed paulo spissiore: in ramorum utraq; parte fructus Muzæ Ægyptiæ similis, sed brevior, quem nonnulli ficum Phaaronis vocant, qui ligno ipsi inhærens

Palma vinifera. Musa. Pacovera. Photel.

hęrens ſub foliis occultatur: cujus uſus ad ſitim & febrium ardentium ęſtus refrigerandos, & ad arthritidem utilis. IV. Tamarindi, quaſi dicas Palmulas Indicas, cenſentur oxyphœnica, id eſt Palmulæ acidæ & palmę ſylveſtris fructus: at videntur potius ad ſiliquas quàm ad palmas pertinere: dicuntur Tamarindi Lac. Lob. Garz. Cæſalp. Cam. à Coſtę, Lug. Alpino, Cord. hiſt. cui & Acacia Indica: Palma ſylveſtris, Lon. Oxyphœnix, Caſt. V. Cuciophera quo nomine Lugd. & Taber. etiam propoſuere, aliqui an Nux Indica ſit dubitant: alii id quod pro Bdellii fructu à Cluſio in notis in Garziam proponitur, eſſe ſtatuunt.

Ῥοιά. MALUM PUNICUM. CAP. CXXVII.

10 MAlum punicum omne boni ſucci eſt, ſtomacho utile, perexiguum ſufficiens alimentum. Dulcia ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur. Acida adſtringunt, æſtuanti ſtomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient: *a* ora, gingivaſq; lædunt. Vinoſa verò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſoniis inſperſi, concoctive, fluentem alvum, ſtomachumq; ſiſtunt: cœleſti aquâ madeſcunt, bibunturque commodè ſanguinem excreantibus: ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumque fluxione vulvæ laborantium utiles ſunt. Expreſſus nucleorum ſuccus coquitur cum melle, ad oris virilitatis, & ſedis ulcera, nomas, *b* teduvias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium vitia, præſertim acidorum. Hujus flores cytini vocantur: qui adſtringunt, ſiccant, cohibent: ſanguinolenta glutinant: quas punicum, præſtant utilitates: humida gingivarum vitia, mobileſq; dentes de-
20 cocto colluuntur: herniam prolapſu inteſtini erumpentem, cataplaſmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quam minimos cytinos devoraverint, nullam eo anno lippitudinem paſſurum. Eliquatur hypociſtidis exemplo. Malicorium aſperum eſt mali punici putamen, quod aliqui ſidion appellant. Id ſpiſſandi vim habet, & quos cytini, præbent uſus. Decoctum *c* [radicis] potu latas ventris tineas pellit, & eaſdem evocat. Balauſtium ſylveſtris punicæ flos eſt, cytino ſimilis. Cujus complura genera reperiuntur, candidum, *d* fulvum,] colore roſaceo. Succus ex eo exprimitur, hypociſtidis modo: cui adſtrictoria vis ineſt, eadem faciens, quæ hypociſtis, & cytinus.

a Meum εὐστομάχοις καὶ στυπτικά. i. ſtomacho utile & adſtringens ſed Cat. εὔστομα καὶ στυπτικά i. ori gratum & adſtringens.
b Meum πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. ad teduvias in digitis.
c ῥιζῶν. legit antiq. cod.
d πορφυρῶν purpureum, legit Oribaſ.

MALA PUNICA.

BALAUSTIA.

30

40

50

60

PUnica Malus arbor eſt minimè procera, foliis Oleaginis, Myrti æmulis ſed majoribus, ſaturatè virentibus, craſſiuſculis, rubris intercurſantibus venulis, rubroq; pediculo appenſis. Rami illi ſunt flexiles, ſpinis horridi. Flores punicei calathi modo patuli, ore ſtellatim circumſepto. è quo folia prodeunt tenuia, colore coccineo, agreſti papaveri æmula granulis quibuſdam mediis capillamentis appenſis, ut in Roſa. Fructus coriaceo tegitur cortice, exterius ruſeſcente, & interius flaveſcente: innumeris refertus granis anguloſis, rubentibus, vinoſo ſucco refertis, oſſiculo intus latente, quæ intercurſantib. flavis tenuibusq; membranis, miro quodam naturæ ordine diſtinguuntur. Ligni materies flava, cinereo libro veſtita. Punica itaque Mala in pluribus Italiæ locis vulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus concluſis granis: quanquam

Punici mali conſider.

Granata.

 hon

non desunt, qui ita appellari velint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proveniant. Sed quomodocunq; se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in vineis, & in viridariis, eorum frequentissimæ visuntur arbores. Sylvestre alterum, alterum domesticum. Sylvestres sponte nascuntur in collibus, & maritimis locis, & aridis. Domestica triplici (ut etiam scribit Dioscorides) distinguuntur specie: quippe quod alia dulcia sint, alia acida, alia vinosa. Vinolenta ea sunt, quæ vulgò Vajani vocat Hetruria, quæq; alibi Schiavi, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib.13.cap.17 quinq; enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & vinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: utpote qui uni dulcia, alteri acria, & acida, tertio verò generi mista & vinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & vinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foveantur arboris radices, & vetere urina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscant, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati. quin & si jam consita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur: sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, urinam veterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris circulo, vel anguis corio involveris. Servantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, vel si postquam decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta undiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in ferventem aquam immergant, statim eximant, & soli siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est: Acini maturi diligenter a putaminibus & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox vinum succi ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur, quousq; fæx residat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, vel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asservent, sed id per æstatē facilè acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem sativæ punicæ cytinum appellat, balaustium verò sylvestris. Plinio lib.23 cap.6. primus tam sativæ, quàm sylvestris partus florere incipientis citinus vocatur: balaustium verò flos utriusq; in ipso erumpens cytino. Laudatissimi sativarum flores colore perquam rubro ex Creta, & Cypro hoc ævo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & viribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen usq; adeò præstantes. Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine vocantur, ventriculo inutilia haberi, dentes gingivasq; lædere, auctor est Plinius, etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Pulvis mali punici in olla nova operculo indito in furno tosti, potus fluentem alvum efficaciter sistit. Sylvestris verò acinorum ossiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex vino decocto & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur. Paratur ex Punicæ floribus, hoc est ex internis Cytinorum puniceis, ac tenuibus foliis Saccharum, perinde ac ex puniceis rosis, admirabilis facultatis, ad utrasq; uteri fluxiones si semuncia pondere sumatur ex vino rubro austeriusculo, aut ex punicorum acidorum succo, aut ex aqua in qua ferrum quod Græci στόμωμα vocant, extinctum fuerit: quinetiam ex carnium jure, ubi alia non sint ad manus. Præstat quoq; magno sanè præsidio, ad Gonorrhæam, ad Cœliacos & dysentericos: quo medicamento plurimæ adjutæ sunt mulieres, quæ diuturna uteri fluxione laborarunt: id quod Francisco Calzolario Pharmacopœo Veronensi acceptum refero, qui mihi tantum hoc saluberrimum auxilium revelavit. Cæterùm est etiam Malicorio præcipua vis adversus pudendorum ulcera: siquidem id exiccatum, & cum sicca pariter marina spongia, & aloe tritum, æquali omnium portione, addito aluminis usti momento, penis ulcera in viris, & vulvæ in mulieribus, brevi ad sanitatem deducit. Punicæ folia diligenter contrita, aut eorum succus rosaceo permistus, potenter inveteratos capitis dolores mulcet, fronti frequenter illita. Punicum malum fictili vase inclusum, cooperculo argilla circumlito, & in furno combustum, dysentericos & torminosos, præsentaneo remedio juvat, ubi ipsius sesquidrachmam in pulverem contriti, ex vino potandum propinabis. Ossiculi punicorum malorum acidorum uncia una, cum thuris drachma in tenuissimum pulverem contrita, auxiliantur fœminis albis uteri profluviis laborantibus, si quotidie ex rosarum stillatitia aqua hujusce pulveris binas hauserint drachmas. Malorum punicorum vires prodidit Galenus lib.8. simplicium medicamentorum, sic inquiens, Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quam austera: & sanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, secundum vincentem eveniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido: itaq; ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: vocantur autem sidia. Adsimilem illis vim habent cytini. Malum, quod Græcis ῥοιά, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis Granatöpffel: *Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomes de grenades, & Mygraines: Bohemis, Grana Jorne yablka.*

Acida quomodo mitescant. Punicorũ cultura. Vini è punicis conficiēdi ratio. Cytinus, & Balaustium. Malicorium. Punicorũ vires. Conserva e floribus punicorum, & ejus vires. Malicorii vires. Punicæ arboris facult. Mali punici vires ex Gal. Nomina.

Malus punica seu granatus, fert poma vel dulcia, quæ ut plurimùm grandiora granis majoribus, in quo genere quędam reperiuntur, adeo parvo osse, ut eo carere videantur ἀπύρηνα dicta: vel acida: vel mixta medio quodam sapore, quę Arabibus Muza, voce μέσον corrupta. At Plinio l. 14. c. 19. quinq; sunt species, dulcia, acria, mixta, acida, vinosa. Est sativa, est sylvestris similis, sed incultior & spinis horridior. Reperitur quoque sterilis flores tantum proferens, adeò multiplici folio, ut Rosæ videantur centifoliæ, colore saturato. Empedocles ὀψίγονον appellat, quod serius gignantur fructus, & ὑπέρφλοια μῆλα, quòd cortice præcrasso vestiantur. Dicitur Recentioribus Malus punica & malus granata.

Μυρσίνη. MYRTUS. CAP. CXXVIII.

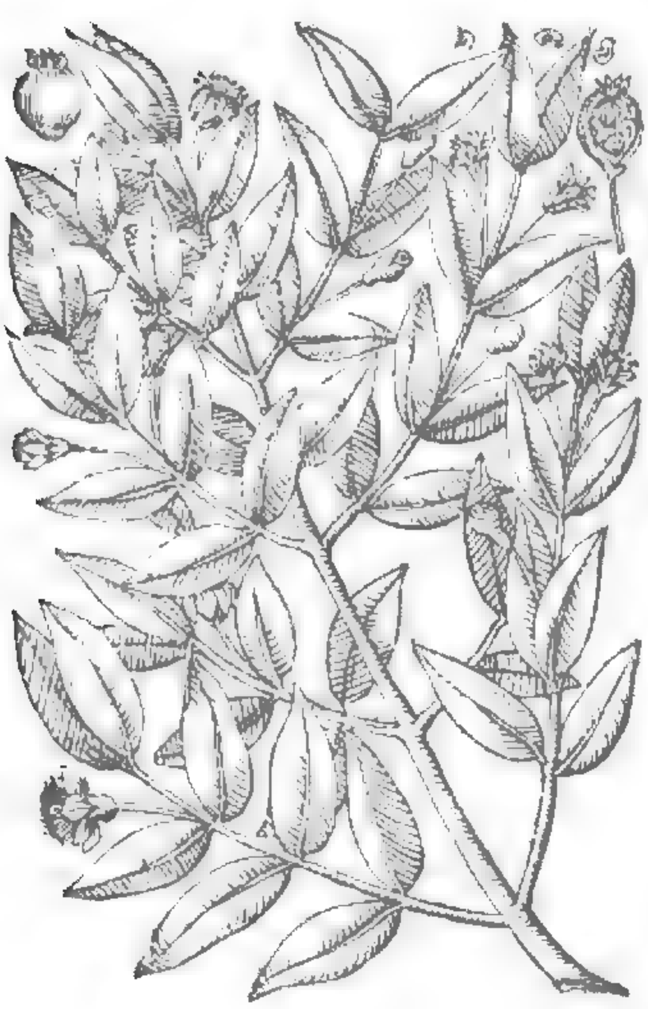
MYrtus sativa nigra utilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. a Semen viride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & vesicæ erosionibus. Succus virentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, urinam cit: prodest contra phalangii morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Jus decocti in vino ulcera in extremis mēbris nata sanat: oculorũ inflamationes illitum cum polline polentę lenit: contra ægylopas illinitur: crapulam arcet pręsumptum vinum,

a Meum καρπός, i. fructus.

vinum, quod fervefacto aliquantùm ejus semine exprimatur, aliàs enim acorem contraheret. Præstat idem seminis effectus: utile procidentię vulvarum in desessionibus, sedis vitiis, & fœminis fluxione vulvę laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoq; in medicamenta, quas liparas vocant, uti oleum, quod ex foliis ejus factum est. Decoctum foliorum ad desessiones balnearum convenit, & contra laxatos artus, & malè solidescentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utilissimè foventur: vitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisq; prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum vino, ad ulcera serpentia, ignem sacrum, testium inflamationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inspergitur paronychiis, pterygiis, & contra alarum, feminumq; perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychiis, pterygiisq; medentur. Exprimitur foliis succus, adfuso vetere vino, aut aqua cœlesti, cujus recentis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & vires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, *b* verrucosum, intumescensq;, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero vino reponitur, coactumq; in pastillos siccatur in umbra: multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum: ubi adstringendum aliquid est.

b Meum [illegible]

I. MYRTUS ROM.

II. MYRTUS TARENTINA.

Myrti consider. *Myrti arboris historia.*

M*Yrtus arbor frequens in Italia nascitur. Cujus duo produntur genera: sativum, quod in candidum, & nigrum dividitur: & sylvestre, quo universa ferè Tyrrheni littora virescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in universo Liguriæ tractu, Romano, atq; Neapolitano ubiq; Myrti sponte proveniunt. Sativæ in arbores facilè adolescunt, at sylvestris magis fruticat ramis flexilibus ac lentis, rubro cortice: foliis longiusculis, crassiusculis, firmis, odoratis, in acutum desinentibus, perpetuoq; virentibus, punicæ æmulis: quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, numerosi, intus capillamentis, eximiè odorati, ideoq; aqua ex iis confecta odoris suavitate unguentariis plurimum expetitur. At cùm nostras aquè sit odorata, atq; olfactu jucunda, eam tamen odoratissimam existimaverim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimam, & jucundissimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Sativarum utrumq; genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadantenus referentes, multò sanè sylvestribus majores, parvis numerosisq; intus nucleis: etsi contrarium asseveret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd ubicunq; sativa Myrtus colitur, grandiores, vegetioresq; baccas edit, quàm sylvestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ sativæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus sylvestribus denegat. Caeterùm, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cùm de sylvestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio sylvestris, & acuta myrtus appellatur: sed de vera sylvestri myrto, quæ sua sponte in littoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, sylvis, ac campestribus provenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa, cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus sativa, & reliqua, his verbis & sylvestrem ejusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter sylvestres alba quoq;, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas, quandoquidem ipse quàm plurimas sylvestres myrti plantas vidi in mille locis, quibus matura inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos oderit*

Marcelli lapsus.

Ruscus. Myrtus est syl.

III. MYRTUS EXOTICA.

IV. MYRTUS MAXIMA latifolia.

V. MYRTILLUS.

odere tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, viridariis, vineis, & campis maximè proveniunt: tum in maritimis præcipuè, atq; amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, vitamq; lætam agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, vulgò notißimum est, ubi scilicet myrtus frequens nascitur. Sunt & alia veteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum. TARENTINA *à Tarento Apuliæ civitate, ubi copiosa provenit ita vocata, folio est nostrate longe minutiore, robustioreq;: fructu minore, copiosiore, & in summitate pluribus apicibus coronato, colore ex nigro purpurascente, minutis, crebris, albicantibusq; intus oßiculis: floribus communi Myrto similibus.* EXOTICA *habetur nunc in Italia in hortis, & viridariis. Hæc folio est nostrati non absimili, dilutiore tamen, acuminatiore, copiosioreq; & adeò denso, ut eo rami ubiq; stipentur. Fructum fert oblongum, è longoq; pediculo dependentem, seminibus refertum, communi Myrto haud absimilem, flores albicant ut in cæteris generibus. Utraq; topiariis operibus peridonea habetur. Viribus quoq; pollet utraq; nostrati paribus, & qualitatibus à cæteris generibus non differunt. Harum Plinius meminit libro 15. cap 29. his verbis. Sativarum genera topiarii faciunt: Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densißimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in usu, ramosa utraq; alia. In Germania & Bohemia, quòd legitima Myrto careant, aliam in sylvis nascentem sibi compararunt pharmacopolæ, eamq;* MYRTILLUM *vocavere. Provenit hæc in montibus & sylvis, frutice cubitali, caudice duro & ramis tenuibus & viridibus. Foliis viret buxo ferè similibus, sed tenuioribus, myrti minoribus robustis, & sensim per ambitum serratis: flores illi sunt, tintinnabuli figura, suis è pediculis dependentes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedūt quæ matura cum sunt, colore & magnitudine Juniperinis* [*Myrti*] *non absimilis, sed paulo minores, vinosæ austeriusculaq; & in summitate concavæ umbilicatæve. Fructus refrigerat, exiccat, roborat, reprimit, cohibet. Dantur baccæ cū recentes, tum quoq; siccæ devorandæ dysentericis & cœliacis. Hæ itaq; Germanis unà cum universa planta haud inefficaciter Myrti vicem præstant. Peculiariter autem iis utuntur infectores ad inficienda stamina, & chartam* cæruleo

Myrtidanum. Myrti alia genera. Myrtus Tarentina.

Myrtus exotica.

Myrtilli historia.

cæruleo colore, ac etiam à pictoribus: quinetiam eduntur æstate fragorum vice à pastoribus, & aliis, nam gustui placent. Austeriuscula cùm sint & vinosæ, sitim extinguunt. Germani autem Pharmacopæi iis passim utuntur Myrti baccarum vice, cùm iis destituantur. Myrti nostratis in Hetruria coria ubiq; perficiuntur: quippe quod ea pelles densentur, crispentur, atq; crassescant. Myrti baccis ultimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, viníq; bina genera fiunt: item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens vicem. Quodam etiam generosi obsonii nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum vocatur. Eademq; origine aprorum sapor commendatur, plerumq; ad intinctus additis myrtis: hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos ventriculos ro-

Myrti usus.

Myrteũ cõdimẽtum.

10 borat, idcirco & cœliacis, & dysentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunq; sint valenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè præstant. Arida folia longè plus siccant, quàm viridia. Foliorum, Baccarumve decoctum, auxiliatur calidis collectionibus, nempe erysipelatibus & herpetibus. Baccæ quoquo modo haustæ, aut devoratæ, cor corroborant, & ejus tremori mirificè conferunt. Folia sicca uruntur in fictili crudo, quousq; in cinerem albissimum vertantur, lavanturq; deinde, & pro spodio, vel pompholyge supponuntur. Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrariis substantiis planta constat: vincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet verò etiam tenue quiddam calidum, unde valenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dissident. Cæterùm quòd ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis siccius est, tantò & desiccat & adstringit vehementius: quidam id tundentes reponunt, postea vino subigentes in pastillos formant. Folia item arida viridibus plus desiccant: miscetur enim virentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantùm ex virentibus foliis exprimitur, sed & fructu. Restrin-

Myrti vires Matthiolo.

Myrti vires ex Galeno.

20 gendi vim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intrò sumpta in corpus, quod scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, sive As: Italis, Myrto, Mortina & Mortella: Germanis, Welsch Heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Rajam: Gallis, Meurte. Myrtillus verò Germanis, Heydelbeer: Bohemis, Byaods aut vuramoka. χαμαιμυρσίνη Græcis: Italis Myrtillo: Ananiensibus, Calavezza.

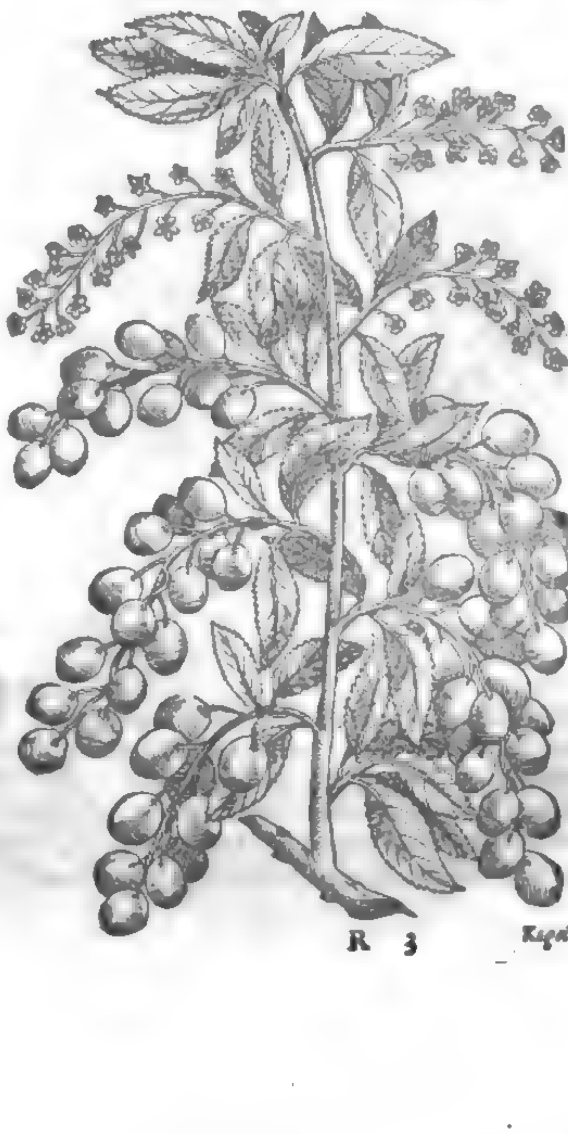
Nomina.

Myrtus & Murtus μυρσίνη & μυῤῥίνη, à Myrsine Atheniensi puella, pulchritudine & robore insigni: amica Palladi, in quam occisa conversa fuit. Hujus plures differentiæ. I. Myrtus vulgaris: Myrtus Bœtica sylvestris, Clus. Hisp. Lugd. Myrtus Gesf. hor. Dod. Cęs. Myrtus candida & nigra, Cord. in Diosc. Myrti majoris quinta species, Lob. Myrtus communis Italica, Cam. II. Myrtus Tarentina, Cast. Lugd. Cam. 30 Myrtus minor, Clus. hisp. Myrtus major vulgaris, Lob. Myrthus, Tab. Hujus quatuor differentias fecit Lob. III. Myrtus exotica, Cast. Lugd. Myrtus exotica Plinii pluribus foliorum versibus, Lob. Myrtus tertia, Dod. Myrtus exotica Bœtica angustifolia, Clus. hisp. His addere oportet. IV. Myrtum maximam latifoliam, quam Myrtum lauream maximam, Lob. vocat: dein Myrtum laurifoliam secundam, quæ Myrtus Bœtica latifolia domestica, Lobelii: cujus tres agnoscit species Clusius: tum Myrtum nonam angustifoliam Lob. cujus duas differentias magnitudine variantes refert Clus. V. Myrtili, ad Vitim Idæam Theop. referuntur. Fructus colore variat rubro & nigro: sic foliis crassioribus. Dicitur Myrtillus exiguus, Trago: Myrtillus germanica, Lug. Vaccinia nigra, Dod. gal. & fol. Lob. Vitis idæa, Gesf. hor. Lug. Vitis idæa nigra, Cam. Vitis idæa prima, Tab. Vitis idea minor, Thal. Uva ursi, Anguillaræ.

40 CERASIA.

CERASA RACEMOSA.

50

60

Κεράσια. **CERASIA.** CAP. CXXIX.

a [illegible]

CErasia alvo utilia sunt, si viridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. a Gummi, quod cerasi resudarunt, cum vino diluto, tussi vetustæ medetur: colorem commendat, visum exacuit, appetentiam invitat: idem ex vino potum calculosis auxilio est.

Cerasorũ historia.

NUlla hodie arbor est in Italia, quæ vulgo notior sit Cerasis. Cerasus itaq; arbor folia fert Mespilo latiora, & per ambitum serrata: flores albos racematim dependentes, è quibus rubentes oriuntur baccæ, longo, ac tenui pediculo junci modo flexili, appensæ, prona parte divisura quadam sectæ, duro intus ossiculo, pisi magnitudine, aut majore, in quo nucleus concluditur, subamariusculo sapore. Ligni materies fibrosa, compactaq;, cortice vestitur levi, pluribus involucris referto. Cerasorũ genera. *Genera Cerasorum diversa habentur. Nam alia dulcia, alia subamara, alia austera, alia acida, alia insipida reperiuntur: quinetiam alia domestica, alia sylvestria. Domestica in hortis, vineis & viridariis seritur. Sylvestris in sylvis provenit, ac etiam in vallibus. Harum plantas scribit Plinius lib. 15. cap. 25. novas, & peregrinas, nec antea visas è Ponto secum primum advexisse in Italiam Lucullum, postquam debellato Mithridate is victoria potitus Romam venit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, ut non solùm ager is sativarum plantas servaverit, propagaverit, & adauxerit, sed & veluti ex ejus humore (quæ summa fuit inter se societas) gravida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus & sylvis numerosissimas plantas procreaverit, & ediderit. Sativarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diversorum sunt generum: quo fit, ut diversa quoq; sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum vendicant, quæ Hetruscis vulgò Marchiane & duracine vocantur: tametsi horum alia majora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia verò potius albicent. Quæ autem Plinio Juliana, nobis verò vulgò Acquaivole, hoc est, aqueæ dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera & fragilia, ut nisi sub arbore sua comedantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin & ob aqueæ partis redundantiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quod ad modum Corvorum modo nigricent, Corbine nos vulgò vocamus, Plinius verò actia, & caeciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non injucunda: verumtamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentesq; deturpent, mensis rarò apponuntur. Sunt & Cerasa, quæ uno tantum petiolo, terna, quaterna, quinave bacca nitantur: quinetiam, quæ racematim uvæ modo proveniant, quorum imagines misit ad me Verona Franciscus Calzolarius: quæ peculiariter in hortis, vineis ac viridariis habentur. Viribus &*

CERASA AUSTERA.

CHAMÆCERASUS.

qualitatibus ab aliis cerasorum generibus non differunt. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in aliis compluribus Italiæ locis Marasche vulgò nuncupantur, à sapore (ut puto) dicta, quòd non injucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò varia diversaq; notantur genera, quæ cunctis notiora sunt, quam à me describi possint, quæ etsi omnia sibi acidum asciscant saporem, hæc tamen ejus plus, illa verò minus habent. Habentur in hortis passim, viridariis atq; etiam vineis. Rura Tridentina ea Marasche vulgo nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in iis acido dulce sit

dulce sit admistum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quadam praterea inibi Marine, & Marinelle, cognominantur, qua & minora, & rotundiora sunt, & breviori pediculo appensa, gustu nihil ferè pradictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ vulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiamnum cateris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec unquam in atrum vergente, etsi catera, ubi plene maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hac cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera refrigerant, exsiccantq; : quinetiam adstringunt, roborant, & cibi appetentiam excitant. Non ita facilè devorata, ut dulcia corrumpuntur in ventriculo, ideoq; febricitantibus ac sitientibus facilè conceduntur a Medicis Germanis. A pediculis repurgata, uvis maturis admiscentur, & deinde vinum ex his paratur, gustatu gratissimum, quod in alvi fluxionibus utiliter usurpatur: aptissima sunt, ut insolentur, & ut saccharo condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia jucundissimè condiuntur, sed etiam ægrotantibus, præsertimq; biliosis febribus vexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuavitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Sylvestre pumilumq; horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro, ac etiam in Bohemia circa Pragam, & in Austria circa Viennam secus itinera, & propè sepes sponte provenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dissidens, quæ inibi, ut diximus, Verule vulgò vocantur. Baccæ quæ cum austeris magnitudine certant. Hæc brevi pediculo pendent in arbusculis admodum pumilis, tantæq; brevitatis, ut raræ, vel potius nulla dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, ut crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ a Plinio Macedonica dicuntur. Cæterùm ego horum plantam Chamæcerasum potius vocaverim. Baccæ cum cæteris austeriora habeantur, etiam cæteris sicciora jure fuerint, magisq; adstringentia. Sylvestria, quibus plerunq; vescuntur aves, rarò in cibis admittuntur, præterquam à rusticis, tum quòd plus ossis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara sentiantur.

Sylvestria cerasia seu Chamæcerasus.

Degenerant cerasi quocunq; fimo radicibus admoto, id usq; adeò oderunt, & horrent: contra proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibiq; marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx viva radicibus circumponitur: vel quibus aqua calida sæpius pede irrigantur, etsi postea parvo temporis tractu inarescant. Sine ossibus cerasa provenient, si arborem teneram ad duos pedes recides, & eam usq; ad radicem findes, medullamq; partis utriusq; ferro curabis abradi, & statim utrasq; partes in se vinculo stringi: & oblinis fimo, & summam partem, & laterum divisuras: ita post annum cicatrix ducta solidatur. Hanc arborem ubi surculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inseres, baccas sine ossibus dabit.

Cerasi arboris cum fimo inimicitia.

Cerasa sine ossibus.

Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione lib. 7. simpl. med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam verò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida: sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasiis non semper. Ergo quæ dulciora sunt magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus utilia stomacho sunt, contra austera. Quæcunq; verò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisq; stomachis conveniunt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriè autem (siquidem verum est quod quidam scribunt) calculis vexatos cum vino potum adjuvat: nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest.

Gummi cerasorum.

Cerasorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Cerasia, & Cerasa dicuntur: Arabibus, Serasie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirsen: und Chirschen: *Hispanis Cerezas: Gallis Cerises: Bohemis Vussne. Cerasa racemosa. Hetruscis, Ciregie grappolose: cæteris verò Italis, Ciregie del Graspo. Cerasa austera, Romanis Visciole: Senensibus, Ciregie amarine: in cæteris verò Italiæ locis Marasche. Chamæcerasus, Græcis χαμαικέρασος: Italis Ciregio nano.*

Nomina.

SILIQUÆ.

Cerasus à Cerasunte Pontico municipio in Italiam detulisse Lucullum Romanum imperatorem auctor est Athenæus. Plurima cerasorum genera apud Plinium: differentia enim sumitur ex colore, sapore & magnitudine: sic inter sativa sunt quæ planè cerea, quę pruno sunt insita, sed non adeò sapida: quædam flores instar parvarum rosarum habent, sed paucos fructus edunt; quædam fructus & flores proferunt penè sine foliis, qua de re in historia.

Κεράτια. SILIQUÆ. CAP. CXXX.

Siliquę recentes stomacho adversantur, alvum solvunt: eædem siccatæ sistunt, stomachoque utiliores fiunt: urinam ciunt, sed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur.

Siliquæ, quæ Græcis Κεράτια dicuntur, in Italia officinis vulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, copiosè in regno Neapolitano, præsertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè sciunt ii, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob lævigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum via, quam Appiam vocant, frequentissimæ conspiciuntur. Incolæ has plantas Salequa vulgò nominant, vocabulo nimi-

Siliquarum consideratio.

rum à Siliqua detorto. In Creta, Syria, Cypro, ac aliis calidioribus regionibus arbores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protensis: cortice cineritio ad ceruleũ inclinante, loti arboris instar. Folio virent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinato. Florent discedente hyeme, aut vere jam appetente: fructificant verò æstate, & autumno, dependentibus siliquis, primum viridibus, & deinde cum siccantur ex rufo nigricantibus, mansu lignosis, sed dulci pulpa succoq; praditis, semine Aegyptiæ Siliquæ haud dissimili. Siliquæ recentes ab arbore decerptæ ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus expansæ & siccatæ, adeò mitescunt, ut & dulces evadant admodum, & gustui suaves fiant. Melleo succo refertæ sunt, eæq; præsertim quæ in orientalibus nascuntur regionibus, ideoq; Indi, & Arabes, non parvam mellei succi copiam ab eis exprimunt, quo zingiber, Myrobalanos, Myristicas nuces, & alia aromata condiunt. Id quod testatur Strabo lib. 15. suæ Geographiæ de Indicis arboribus scribens. Aliud siliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophrastus, & Plinius: de quibus mihi disserendum non proposui, tum quòd Italiæ nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neq; cognoscantur: tum etiam quòd nullum habeant usum in medicina. Siliquæ siccæ, etsi omnium consensu manifestò adstringunt, compertum est tamen præstare earum decoctum potum mirificè tussientibus, ob dulcem, melleamq; substantiam, quæ iis inest. Siliquas in cibis damnavit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis. Ceratia quorum tertia syllaba per, t, literam scribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasiis per, s, scriptis habent similitudinis. Est autem pravi succi edulium, ac lignosum: unde necessario sequitur, ut concoctu sit difficile: nihil enim quod lignosum est, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipsis inest non parvum, quòd non celeriter dejiciãtur: proinde satius esset, ea ad nos non importari à regionib. orientalibus, in quibus nascuntur. Sed de viribus quas & arbor, & ipsæ habent in medicina, idem Galenus disserens lib. 7. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est & adstringentis facultatis, sicut & fructus ejus, quæ ceratia vocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quiddam simile cerasiis: nam si humida sumas, magis ventrem subducunt: sicca verò magis sistunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod essentia est crassioris, tantùm reliquũ habeant. Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ vocantur: Arabicè, Charumb: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Johanns Brot: Hispanicè, Alsarobas: Carrouges, Gallicè, Carouge: Bohemicè, Suvatheo Janachleb: Officinis, Carobe.

Siliquarũ descriptio.

Siliquæ mel fundentes.

Ficus Aegyptia.

Siliquarũ vires ex Galen.

Nomina.

Κεράτια ob corniculorum similitudinen, Ceronia arbor Theophrasto, officinis Xylocaracta, pro Xyloceratia & Carobe. Ceratonia, Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lug. Ceratia Clus. hisp. Ceratia siliqua, Lob. Tab. Siliqua, Lac. Lon. Cord. in Diosc. Cast. Cam. Siliqua dulcis, Alpino. Siliqua arbor Ges. hor. Cæsal.

I. MALUS. MALUS OBLONGO FRUCTU.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

Folia, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adstringunt. Pomis acerbis adstringendi vis inest, maturis verò longè secus. Ex iis verna bilem gignũt, nervos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho utilia, urinam cient, verùm tosta mitiora habentur. Prosunt cœliacis, dysentericis, purulenta extussientibus cholericis, præsertim cruda. Maceratorum liquor commodè in stomachi, aut ventris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum assumptus orthopnoicis salutaris est. Decocto foventur vulvę, & sedes, si procidãt. Cotonea, quæ melle condiuntur, urinam movent: mel autem sibi constrin-

conſtringentem illorum vim,& inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adjiciuntur, ad cohibendam alvum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in vomitiones effundatur: ad mamarum inflamationes, præduros lienes, & condylomata. Fit vinum ex ipſis tuſis, expreſsiſq; , ſed quò perduret, quindecim ſextariis ſucci unus mellis adjungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quę dicta ſunt. Fit & oleum ex iis, quod melinum vocavimus: quo utimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet vera, quæ ſane rotunda, parva, & odorata: quæ verò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus utilia. Flos & viridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: iis conveniens, quæ adſtrictionem deſiderant, inflamationibus oculorum, rejectionibusq; ſanguinis: contra citam alvum, & menſium impetus, in vino bibitur. Melimela ventrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibent: æſtuationem faciunt, ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho utilia, ſiſtunt alvum, urinas evocant: malis tamen cotoneis invalidiora. Sylveſtria mala ſimilia ſunt vernis, & adſtringunt. Sanè in hunc uſum immatura omnia opus ſunt. Perſica poma matura tam ſtomacho, quàm ventri utilia ſunt: acerba alvum cohibent, ſed ſicca vehementius. Decoctum è ſiccis alvi ſtomachiq; fluxiones ſiſtit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora ſunt ſupradictis, & ſtomacho utiliora. Medica mala, perſicave, aut cedromela, quæ Latini citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, aliis deciduis, aliis ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum gravitate odoratum: ſemen habet pyri. Id in vino potum venenis reſiſtit, alvum movet: oris ſuavitatem commendat, decocto ejus colluto, aut ſucco: eſtur in malacia mulieribus. Veſtiariis impoſitum ab eroſionis vitio veſtes vindicare exiſtimatur.

Malorũ conſider. & hiſtor.

IN malorum quoq; genere Dioſcoridi recenſentur Perſica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræſentare videantur. Sed nos primùm de vulgaribus malis agemus, reliqua ſubinde ſigillatim proſequemur. Malorum itaq; planta unico tantum exit caudice, ramos inde ſtatim mittens, in latum longumq; ſe diffundentes: veſtitur craſſo ſatis libro, cinereo exterius colore, & interius flavo, levi potius, quam aſpero. Foliis eſt oblongis, carnoſis, per ambitũ tenuiter ſerratis. Flores edit verno tempore foliatos, albo colore, vel ex candido ſenſim purpuraſcentes, è quibus poma oriuntur forma, colore, magnitudine & ſapore varia. Radicibus nititur paucis, non in profundum actis, ſed ſumma tellure vagantibus. Domeſtica in hortis, vineis & pomariis habentur. Sylveſtria verò locis campeſtribus, tum etiam in ſylvis & collibus ſpontè naſcuntur. Fructuum diverſa ſunt genera, ac plura quam explicari poſſint: quin etiam & ſapore, & forma diverſa, quo fit ut variæ quoq; ſint eorum functiones. Alia namq; (ut Galenus inquit lib. 2. de Alimentorum facultatib.) auſterum, alia acidum, dulcemve ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex iis miſtum habeant, ita ut appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur: adhac alia cum acore acerba. Invenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores planè referant, dulcem ſcilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adſtringunt, ſuccum habent frigidum quidem ac terreum, quæ verò acida apparent, frigidum ſuccum habent, verùm tenuium eſt partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius vergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidave, ac veluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro vincentium ſaporum facultatibus: auſteris quidem, cùm ventriculus vel propter calidam intemperiem, vel ob multam humiditatem fuerit imbecillis: acerbis autẽ, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm craſſum ſuccũ, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum. Siquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Utraq; certè & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: in eo tamen differunt quòd hæc quidem cum refrigeratione, illa autem cum calfactione id præſtent. Porrò dulcis malorũ ſuccus, cùm ſine acrimonia, & craſſitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſitè fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur: quòd ſi acrimoniam, aut craſſitiem habuerit, citius ſubducitur. Cæterùm optima etiã genere mala vitãda ſunt, antequam in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu ſunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & parvi ſunt ſucci: ad hæc ſuccum habent frigidum, & leviter craſſum. Quæ verò bellè matura in hyemem, & ver proximum aſſervantur, ea morbis ſæpenumero perquàm utilia ſunt, aut farina aqua ſubacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter aſſata, aut pulchrè in aquæ bullientis vaporibus percocta. Dare autem ipſa convenit ſtatim poſt cibum, aliquando etiã cum pane, ad ventrem, & ſtomachum roborandum, iis qui cibum faſtidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; vomitu, diarrhæa, ac dyſenteria infeſtantur. In hunc quoq; uſum apta ſunt acerba: nam parata ut modò dixi, mediocrem retinent adſtrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele roſe vulgò vocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm ſuaviter oleant, guſtuiq; arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putaverim, qui dixerit Appia eſſe Dioſcoridi melimela: Roſea verò, quæ eidem Epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ verò adeò rubent, ut cruore perfuſa videantur, & acido guſtu ſunt prædita, non alia de cauſa ita rubeſcunt (ſi rei agrariæ auctoribus credimus) niſi quòd ex mali & mori nigræ inſitione ſuam traxerint originem. Cornarius ſua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in ſuis commentariis in Galeni libros de compoſit. medicamen. ſecundùm locos, Ceſtiana poma eſſe arantia ſive aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recenſentur. Nec eum potuit à ſua ſententia revocare Plinius, qui lib. 15. cap. 14. apertiſſimè ſcribit à Ceſtio ceſtiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inventorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuiſſe cognominata. Quocirca eo loco ſcriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonii, quòd in capitis dolore ex ebrietate ceſtiana mala, ſic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd auſtera ſint facultate: non, ut ſomniaſſe videtur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Appollonio, & Galeno incognita fuiſſe cenſentur, nuſquam gentiũ, quod equidem ſciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui ſuæ cervicis duritiam conſulunt, ſuas ſæpius reprobari ſententias audiant. Malos, quæ fructus ſuos tanquam ſteriles, dare recuſant, fœcundas effeceris, ſi plumbeo circulo earum caudicẽ altitudine pedis à terra ſtrictim concluſeris ante florum adventum, & cùm mala cœperint adoleſcere, ſoluto vinculo eas libertate donaveris. Præſtant dulcia poma ad melancholicos affectus, quinetiam contra pleureſim. Nam ſi dulce pomum calidis cineribus coctum, & glycyrrhizæ ſucco, amylo, & ſacchare albiſſimo conſperſum, pleuriticis edendum præbeatur, tam manè, quàm veſperi, horis duabus ante cibum, illos quidem mirificè juvat. MALA COTONEA primùm in Italiã advecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta ſunt. Eſt itaq; Planta Cydonia malus cõmuni malo ferè ſimilis, atqui folia anguſtiora ſunt, læviora, carnoſiora, duriora, & à tergo candidiora. florẽ fert album, vel ex albo purpuraſcentẽ ſylveſtris roſæ figura, quinq; per ambitũ foliis diſtinctũ, qui vere prodit. Hæc raro procera viſitur, fructu ſcil. incurvatos deprimente ramos. Cydoniorum

Fructuũ diverſa genera.

Malorũ vires.

Poma præcipua.

Cornarii opinio reprob.

Aurantia Galen. ignota.

Steriles Mali quomodo fœcundæ fiant.

Mala dulcia ad Pleuritidem.

Malorũ Cotoneorũ cõſideratio.

malorum

II. COTONEA MALUS.

COTONEA PYRUS.

Cydoniorum genera.
Pyra cotonea.

malorum tria in Italia inveniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta melopeponum modo, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ majore admodum corporis mole proveniunt. Dioscoridi & Galeno struthia vocata. Hetrusci hæc pyra cotonea vocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris prævalent, colore tamen, suaveolentia, ac viribus cedunt. Postremò Plinio milviana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quod tantum proveniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insita fuerint, vel ex strutheis, quæ cotoneatum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris verò, sive strutheis minora visuntur: forma verò ac facultate inter utrumq; media. Proveniunt sata in hortis, vineis & viridariis. Valenter adstringunt, cohibent, roborantq;: quin etiam refrigerant ordine primo, siccant secundo. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ usum. Nempe quòd ex omnibus præter vinum, mivam, oleum, & quod Dyacidonium vocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis utilia æquè & grata. Galeni ævo (ut ipse contestatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Dyacidoniũ nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam convehebatur, ex melle tantùm & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ sacchаro, vel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, alias indurescunt lignorum instar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asservantur, seorsim à pensilibus uvis reponenda sunt, quòd uvas suo acerrimo sapore adeò vitient, ut eæ statim marcore conficiantur. Mirum est, quod multi ferunt, ut si mulier prægnans Cydonia mala crebrius esitaverit, paritura sit infantẽ cum industrium, tum ingeniosum. Struthiorum radix adalligatur utiliter strumosis, sed anteaquam eruatur, terra circumscribenda est sinistra manu: quin & oportet, ut qui fodit, dicat se id facere, & cujus causa. Cydonia mala præsumpta, alvum sistunt, contra verò citant, & vapores caput petentes reprimunt. Semina si in aqua decoquantur, quousq; jus mucaginem contrahat, prosunt illita omnibus inflammationibus, linguæq; scabritiem mirificè lævigant. Cydoniorum succus libræ pondere in quo corallorum rubeorum, seminis rosarum rubearum, & Rhabarbari, cujusq; drachma, unà cum hypocistidis, & acacia, binis scrupulis, ad tertias bullierint, auxilium est magnum, ad biliosas vomitiones: quinetiam ad dysenteriam. Datur is quotidiè potandus manè, & vesperi horis binis ante cibum: verùm affectos purgatos esse oportet. PERSICA autem malus notissima est: foliis Amygdalæ per omnia similibus, ligni materie fungosa, & imbecilli. Flores quoq; amygdalinos profert, sed magis purpurascentes. Radicibus nititur imbecillibus, minimè in altum actis, unde fit, ut consenescat, & cadat. Persicorum plurimæ reperiuntur species: nam quædam rubent, aliæ aureo colore fulgent, aliæ virescunt, aliæ candidæ sunt, aliæ sanguineo succo madent, aliæ duracina, aliæ cotonea vocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam vinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd duriore sint pulpa & caro tam pertinaciter hæreat ossi, ut nullo pacto ab eo avelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquàm jucundo, Cotonea cognominant. Secundas sibi vendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quòd sint gustu reliquis suaviora, sed etiam quia magnitudine & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica, quòd nucum juglandium faciem repræsentent, cognominantur: hæc enim cùm colore & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt voluptate. Est & genus aliud persicorum in Hetruria, ac in aliis Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam Persicorum ossium vice dulces amygdalarum nucleos includunt. Habetur Persica ubiq; copiosa in Italia, sed in Apulia copiosissima provenit. Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentariis in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundùm locos, ubiq; corruptum esse Plinii codicem iis in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladii,

Diacydonium Galeni.

Mirum admodũ auxiliũ.

Malorũ Cydoniorum vires Matthiolo.

Persicorum consideratio, & genera.

Nucipersica.

Persica amygdala.

Cornarii opinio reprobata.

& Con-

III. PERSICA MALA.

& Constantini Cæsaris libros corruptos esse, ubi in iis de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla vel ratione, vel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione videtur: atq; ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdũ esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros depravatos esse crediderim. Quinimo virum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δωράκια, quidve Aetio, & Constantino, ac aliis quibusdam Græcis ῥοδάκινα extiterint: Nam si animadvertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem judicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in universum auctorum codices depravatos pronunciasset: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit vitiatus. Paulo enim δωράκια ut vulgata habet lectio, non ῥοδάκινα Cornarii modo, legendum semper existimavi,

Doracia Pauli.

quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica vocata: id quod & nos sine ulla controversia probamus. Sed Paulo δωράκια (ut diximus) genus est præcocis, sive armeniaci mali, ut ipse declarat his verbis. τὰ δὲ πραικόκκιά τε καὶ δωράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὁμοίως διαφθείρεται. id est: Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neq; enim acescunt, neq; similiter corrumpuntur. Quibus palam est in Paulo potius δωράκια quàm ῥοδάκινα esse legendum, quòd tantum persica malus Græcis ῥοδακινὴ vocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm iis similes videantur, non tamen vera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκινα μῆλα in universum vocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si vellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaq; rationibus liceat nobis dicere, δωράκια Paulo nec ῥοδάκινα, nec duracina designare, sed præcocis, sive armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed jam ad Plinium venio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uvæ etiam duracinæ inter varias cerasorum & uvarum species eodem Plinio & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud verò Græcis ῥοδάκινα, quòd verbum hoc universaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neq;, ut ait Cornarius, vocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustu gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palam facit Plinius lib. 14. cap. 3 cùm ait. Duracina uva sine ullis vasis in vite servabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesq; firmitas: hanc & Columella prætulit in cibis. Postremo quod rhodacene arbor, persicam arborem in universum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset hoc pluribus comprobare: sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aetium consulat, Constantinum Cæsarem, & Simeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ii pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm veram, legitimamq; persici plantam.

Rhodacena sunt persica.

Persicorum omne genus damnavit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, ut pravi succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam ventriculo inferant: quapropter Persica primis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris, nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodũ fecere recentiorum nonnulli. Persici flores recentes esu alvum dejiciunt, itemq; vomitiones cient. Hydropicorum aquam pellunt, si recentes in acetariis edantur, sed non absq; ægrotantium labore. Arboris lachryma datur ex aqua plantaginis, aut portulacæ succo utiliter ad cruentas rejectiones: tussientibus verò & anhelosis, ex mulsa, aut Tussilaginis, decocto addito croci momento: facit ad raucedines, & asperæ arteriæ impedimenta. Datur calculosis cum succo raphani, aut limonum, aut ex vino duarum drach. pondere: contusa folia recentia illinuntur utiliter ventri ex aceto ad interaneorum vermes: eorundem succus purulentis, vermiculosisq; auribus utiliter instillatur. Nuclei tormina ventris tollunt, si devorentur: quinetiam potantes inebriari prohibent, si seni septenive præsumantur. Tunduntur iidem & decoquuntur in aceto, quousq; liquescant, pulticulæ modo, ad alopeciam, namq; illiti mirum in modum capillos replicant. Contusorum cremor ex aqua Verbenacæ illinitur utiliter fronti, ac temporibus, in capitis dolore. Idem præstat oleum ex iis expressum, convenit enim peculiariter hemicraniæ, & somnum conciliat, id quod & cremor facit: instillatur oleum cum utilitate ad aurium dolores. Idem tam potum, quàm clysteribus infusum, coli dolores à flatu genitos, ac etiam à fæcibus exiccatis, perbellè mulcet: datur pariter potandum iliacis, ac calculosis, quatuor unciarum pondere. Atqui maximè calculosis auxiliantur hoc modo: Sumito nucleorum ossium persicorum quinquaginta, nucleorum ossium cerasorum centum, florum sambuci manipulum, vini Cretici odorati libras tres: excipiantur hæc omnia fictili novo, & sepeliantur in fimo, diebus decem: deinde destillentur vitreis organis. Aqua quæ inde fluxerit, pota ante cibum, quatuor unciarum pondere, mirum in modum renum calculos pellit. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Symphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimaverint eandem plantam esse persicam & perseam, de qua agit Dioscorides in hujusce primi voluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Per-

Persicorum vis ex Gal. Plinius lapsus.

Persici arboris, & persicorum facultas.

Aqua stillatitia ad calculosos.

Marcelli, & Symphoriani error Persicam & Perseam idem censentium.

sidé exi-

IV. ARMENIACA malus.

ARMENIACA MInor.

side exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in salutarem verterit naturam, adeo ut in cibos recepta, tam sanis, quam morbosis prorsus habeatur innocua. Hujus historiam latius prosequitur Theophrastus lib. IIII. de plantarum historia (ut infra suo loco dicemus) quam si quis perlegerit, hanc a nostris persicis plurimùm dissidere comperiet. Manifesto etiamnũ argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidem ii de his ut forma, & genere differentib. seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronuntiant, nos in Hetruria Græcos imitati vulgò Bacoche, & Moniache corruptis vocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum visuntur genera magnitudine potius quàm genere differentia: quod evenit non modò cœli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus, sed & cultorum mangonio: namq; ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent: idcirco Romanis vulgò Grisomele, quasi chrysomela dicuntur, eaq; præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense Junio ante alios fugaces fructus, unde merito Præcocia dicta. Ea parum genere, & natura dotibus a persicis dissidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non item in ventriculo, ut illa, tam cito corrumpi: quanquam recentiores Medici ea longè magis, quam persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Hæc Arbor raro procera admodum visitur: folia fert nigræ Populi æmula, Pyri haud absimilia, subrotunda, in summitate acuminata, & per ambitum serrata, quaterna, quinave simul emergentia. Flores profert albos Cerasi figura, è quibus fructus prodeunt persicorum forma, ac ferè magnitudine, sed aureo colore, sæpè cum purpura misto. Plura eorum habentur genera, cum sapore, tum magnitudine differentia, quod non modo cœli, soliq; clementia evenire crediderim, sed etiam cultorum mangonio: namq; multiplicata insitione maximè proficiunt, & augescunt. Os omnia intra se concludunt, utraq; parte turgens, in quo nucleus concluditur eadem figura qui in quibusdam amarus reperitur, ut in Persico, in aliis verò dulcis, ut in amygdala. Habentur in hortis, vineis & viridariis. Oleum è nucleis expressum, mirificè valet inunctum ad inflammatas hæmorrhoidas: valet quoq; ad ulcerum tumores, ac linguæ impedimenta, & pariter ad aurium dolores. Idem potus unciarum quinq; pondere, cum vini Cretici uncia, calculos pellit, & colicos juvat. Armeniaca minor, arbor est, mali proceritate, foliis albæ populi, floribus cerasi admodum similibus, ac pariter racematim prodeuntibus. Fructus edit mali Persici effigie minores tamen, colore aureo subrutilanti, & odore jucundo Non differunt suis in facultatibus à majoribus: veruntamen austeriori sunt sapore. Insuper MEDICA MALA, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm advecta sunt. Hæc Latinis Citria, vel Citromala vocantur. Eorum arbor quæ perpetuo pomifera est, aurantiorum ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuo ei virescunt, aurantiis parum, vel nihil refragantur, foraminibus visum ferè effugientibus ubiq; veluti acu tenuissima punctim trajecta. Quamobrem nescíverim ego qua ratione Theophrastus (ut Theodorus interpretatur) ei folia assignaverit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum plerìq; existimaverint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης id est portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης id est, araneorum telæ. Quandoquidem iis fortasse videbatur quòd, cum mali Medicæ folia sint ubiq; minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli spissioris modo sint transparentia,

Armeniacorum confid.

Oleum nucleorũ Armeniacor.

Medica mala.

Theodori lapsus.

V. MEDICA MALUS.

rentia, facilè telis araneis comparari poſſent. In quorum ſententia ego quoq; perſtiti, quouſq; Plinius inde me revocavit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegiſſem, comperi Theodorum, alioquin virum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritiſsimum, malè Theophraſtum hoc in loco fuiſſe interpretatum, & vocabuli ſignificatum minus rectè accepiſſe: ſiquidem, ut apertiſsimè declarat Plinius lib. 13. capite 22. Adrachne arbor eſt arbuto admodum ſimilis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa ſit herba, & andrachne vocetur, unius literæ diverſitate. Cæterùm adrachne eſt ſylveſtris arbor, neque in planis naſcens, ſimilis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi poteſt, huic plantæ, quæ arbuti frondib. perpetuò vireſcit laurinis ſimilibus, Medicæ mali folia comparaſſe Theophraſtum. Citrea arbor (ut diximus) Aurantiis folio perpetuo vireſcit: ramos habet flexiles, viridi libro veſtitos, atq; ſpinoſos. Flores edit ſubpurpureos, ſolidos, calathi effigie capillamentis quibuſdam è medio emergentibus, omnibus horis pomifera eſt: alia namq; matura cadunt, alia matureſcunt, alia verò ſubnaſcuntur. In pomis non parva ſpectatur diverſitas, tum magnitudinis, tum ſaporis. Quandoquidem nonnulla in tantam excreſcunt molem, ut melopepones magnitudine æquent, cujuſmodi ſunt, quæ ex Liguria & Hadriatici, Aegeiq; pelagi inſulis afferuntur: alia his paulò minora, alia verò limonum magnitudine, aut paulò majora, cujuſmodi ſunt, quæ à Lacu Benaco comportantur: hæc principem in cibis obtinent locum. Nam etſi cæteris pumiliora ſint, majorem tamen reliquis ab ore ineunt gratiam. Atqui quæ grandiora ſunt, etſi ſpecioſa magnitudine excellant, cum tamen inſipido guſtu non multum placeant, in cibis recentia non æquè ac illa præſtant: verum quòd pulpa copioſiore conſtent, officinis expetuntur, ſaccharo vel melle aſſervanda. Color omnibus aureus, facies oblonga, ut limonum, ſed denſiore corticis pulpa: cortex illis rugoſus, flavus, odore præſtans perquàm grato. Acidam concludunt medullam, ſucco plenam, in qua ſemen latitat hordei figura, grandius tamen, & duro obductum cortice, amaro ſapore. Matureſcunt integro anno, decerpunturq; cum aureo colore fulveſcunt: namq; matura cadunt: alia matureſcunt, alia verò ſubnaſcuntur. Hæ Plinii ævo non erant in Italia, ut ipſe teſtatur lib. 12. c. 3. ubi inquit, ſæpius tentaſſe gentes, plantas e Media transferre ad ſe, quæ tamen ibi diu vivere nequiverunt, licet magna cultorum ſolertia fuerint enutritæ. Nunc verò contra translatitiæ factæ ſunt, atq; cum Italo ſolo tantam iniere gratiam, ut non modo in maritimis, ſed in mediterraneis quidem tum hortis, tum viridariis, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentiſsimæ feliciter germinent, poſtquam cultu, & diligentia Palladii (is enim proditur primus artem adinveniſſe) factum eſt, ut ex Media in Italiam translatæ proſilierint, ac propagaverint. Theophraſti ætate Citria mala nondum in ciborum uſum venerant, eorum teſtimonio, quæ ipſe libro 4. de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit, ſed tantùm odoris gratia veſtibus inſerebantur. Quin & eorum uſus erat antidoti loco contra venena, ad quæ demolienda ſemen præcipuè efficaciſsimum habent. Refert Athenæus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quoſdam damnaſſet nebulones, quò ſuorum facinorum luerent pœnas, aſpidibus ſecundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ii Citrium in itinere, dum ad beſtiarum pabulũ ducerentur, comederunt quod caupona quædam vicem eorum dolens atq; miſeriam, illis dederat: mox cùm in theatrum deſcendiſſent, & ab immanibus, ferociſsimiſq; feris demorſi eſſent, nihil ſanè moleſtiæ ſenſerunt. Qua de re præfectus non parvam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præſumpſiſſent, certior factus eſt citrium tantùm ex integra ſimplicit. donatam, eos comediſſe. Poſtridie verò juſsit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrũ trudi ad ſupplicium. Quo facto qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt, alter verò à fera ictus undiq; lividus factus, confeſtim interiit. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum volu. Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos veneno necaſſe: ſed ille, inquit, plures adhuc interfeciſſet, ſi populum præſtantiſsima citrii vis latuiſſet. Servantur citria mala diutius incorrupta, ſi hordei, vel milii acervis obruantur. Sed habita medicinæ ratione, jam de eorum viribus plenius differendum eſt. Citria itaq; venenis adverſantur, eorumq; maximè ſemen. Citrii decoctum collutione oris halitum commendat, ſuavitatemq; accerſit. Ipſa autem integra veſtiariis condita, veſtes non modo gratiſsimo odore perfundunt, ſed eas etiam à tineis, & blattis vindicant. Idem potum venenis adverſatur, & ſuccurrit peſtilentialibus febribus affectis. Cortex ſaccharo aut melle conditus ventriculum & cor corroborat. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt, quin & craſſum generant ſuccũ: ob hoc veſci iis melle, aut ſaccharo conditis ſatius eſt, quòd ventriculum commodè calefaciant, ac roborent: quamvis hæc noſtra ætas gulæ nimium indulgens, in cibis citria cruda præferat cum aſſatis carnibus eſitata. Citria adverſus atram bilem, & morbos mœſtos, quos illa excitat, opitulantur: Semen privatim ſcorpionum ictibus & potum, & appoſitum mirificè medetur. Acidus eorum ſuccus flavam reprimit bilem, arcetq; peſtis contagia, & ſitim ſedat. Proinde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapiis ex eo confectis feliciter utuntur: Succus gravidarum malaciæ ſuccurrit. Citrii mali meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, ſed ab omnibus Citriam nuncupari adſolet. In ſemine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam, ut ipſum tertii ſit ordinis reſiccantium, refrigerantiumq;. In cortice verò itidem deſiccantem temperiem eſt ſortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde deſiccat hic ſecundo exceſſu, non tamen frigidus eſt, ſed aut temperatus, aut paulò infra. Porrò caro ejus pariter craſſi ſucci eſt, & pituitoſa frigidaq;: nam & ipſa editur, ſicut & cortex. Semen omne edi ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſeruitum nucleus,

Adrachne Plinii.

Malorũ diverſitas.

Palladius mala Citria propagavit in Italia.

Citriorũ mira facultas adverſ9 venena.

Citriorũ vires Matthioli.

Citrii mali vires ex Gal.

qui in illo invenitur, id quod revera semen est. Hic amarus est, & digerendi videlicet, siccandiq; facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatu recedens. Folia verò deniq; exiccandi, ac digerendi vim obtinent: hactenus Galenus. Ubi animadvertendum est, quòd cum initio capitis inquit: In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, ac refrigerantium, Gal. non de nucleis intellexit, neq; de vero eorum semine, sed tantùm de acido Citrij succo, in cujus medio ubiq; includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, ejus verba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant: Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo invenitur, id quod revera semen est. Hic amarus est & discutit, hoc est calfacit, & exiccat secundo recessu. Quam rem malè, meo quidem judicio, assecutus Avicenna, utpote qui non rectè distinxerit, neq; hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo, semini Citrij secundam calidorum, & siccorum sedem assignavit: tractatu verò, quem cordis viribus dicavit, eidem tertiam frigidorum, & siccorũ classem adscripsit, nullum quidem verbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstravimus. Non longè natura, & viribus à citriis distant mala LIMONIA *&* AURANTIA *dicta, & illa quæ* ADAMI POMA *vulgò vocantur, nos verò Lomie dicimus: tametsi Limonia magis cùm facie tum facultate Citria referant. Li-*

Avicēna notatur.

Limonia.

VI. LIMONIA MALA.

VII. AURANTIA MALA.

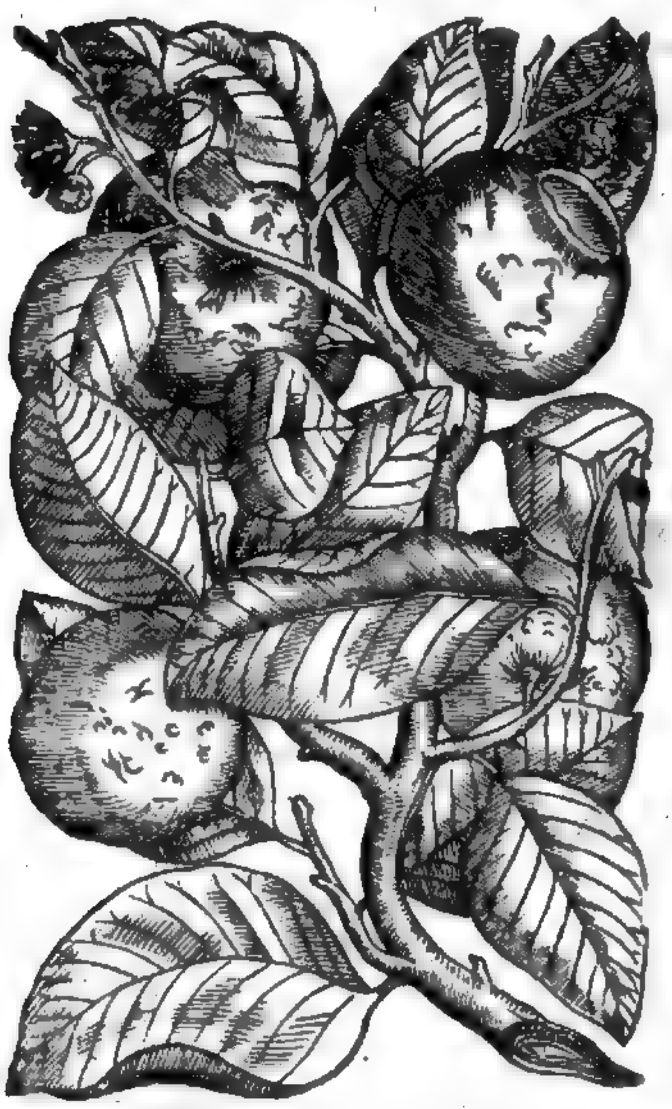

monum planta perpetua fronde viret, quemadmodum & Citrus, foliis etiam similibus: sed paulo angustioribus. Flores fert albos, & odoratos: à quibus poma oriuntur citrij faciem referentia. Sunt tamen Citriis minora oblonga, cute non adeò crassa, & magis succo prægnantia, qui gustu acidior percipitur, semine ferè simili, & colore pallida. Eadem omnibus ferè gentibus nota sunt magis quam describi debeant. Sunt majora & minora: quæ etiam succi bonitate differunt, & corticis crassitudine. Nam quæ grandiora sunt, & succo, & cortice, carneq; longè sunt præstantiora. Seruntur tanquã peregrina in hortis & viridariis: & quanquam mangonio cultorũ in frigidis regionibus vivant, quod hyeme in concameratis cellariis recondantur, earum tamen proventus, non est nisi in locis calidis, & præsertim maritimis, & circa lacus amœnissimos. Ideoq; in Apulia, Calabria, & aliis regni Neapolitani regionibus copiosa Limonia proveniunt. Iisdem qualitatibus prædita sunt, quibus & Citria mala. AURANTIA *verò poma rotundiora, & per maturitatem aureo prorsus colore nitentia, odorataq;, cortice limonibus crassiore, amarioreq;. Internus succus, quo maximè sunt referta, in quo semen citri simile, non in omnibus eodem percipitur sapore. Nam in hoc genere acidus, in illo dulcis, in altero vinosus habetur. Horum arbores citro similes, quemadmodum, & Citreæ mali coma perpetua virent, foliis Lauro latifoliæ proximis, crassis, lævibus, ac suaviter odoratis, & in acutum desinentibus. Rami pariter illis sunt flexiles lentive, topiariis operibus haud inidonei, aculeis firmis acutisq; referti: cortice ex viridi subalbicante. Flores albi, odore perquàm præstanti. Seritur in viridariis & hortis, maritimis præsertim tractibus. Abundant in Campania, Apulia, Calabria, & alia regni Neapolitani regiones, quin etiam Liguriæ & Benaci lacus viridaria: decerpuntur flores, ubi copiosi proveniunt, ab Unguentariis ad varia odoramenta paranda. Peculiariter autem distillatur ex iis aqua, quæ non solùm odoris præstantia cæteras præcellit, sed ad medicamenta etiam optimè facit, & præsertim ad pestilentes febres, quæ cum exanthematibus in cute eveniunt. Datur enim potanda sex unciarum pondere magno sanè auxilio, ubi per sudorem à centro ad circumferentias infectos humores trahere sit opus. Siquidem hæc aqua valenter sudorem provocat, & cordi plurimũ succurrit, id corroborat, & spiritus vivificat. Cortex Sacchаro conditus ventricu-*

Aurantia.

Aquæ florum aurantiorum mira facultas.

VIII. POMA ADAMI.

ventriculum roborat, & flatus pellit. Omnium ſuccus ſitim extinguit & febrientes juvat, præter dulcium Aurantiorum: nam iis febrientibus non adeò ſalubris eſt, nec ſitim ſedat. Arbor hæc ſemper pomifera eſt, & eadem ferè, quæ citria præſtat. Aurantia calidiore ſunt cortice, quandoquidem is reliquis acrior, atq; amarior guſtu deprehenditur. Refrigerant & exiccant, quæ ſcilicet acida & vinoſa ſunt. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt, cæterorum verò ſuccus refrigerat, & putredini adverſatur. Quocirca febricitantibus belle conveniunt, dulcia verò contrà. Fit è Limoniorum ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis ſervorem non inutile: ſed quoq; ad ſitim extinguendam: item & ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non vacant. Aqua, quæ è Limoniorum ſucco calentis aquæ balneo, & vitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro ſucco ad faciem expoliendam, vitiligines ubicunq; ſint, & totius corporis cutiq; maculas emendat, varos delet, & acaros interimit. Serapiis admiſta febribus acutis, & contagioſis mirè ſuccurrit. Epota ventris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, unciæ pondere potus: idem ex immaturo pomo expreſſus ſeſquiunciæ pondere, ex vino cratico potus mirificè calculos renum pellit. Cæterùm non parum laboris impendiſſe videtur Braſſavolus in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, ut doceret, unde emanaverit Arantiorum vocabulum. Sed licet ibi plura de ejus origine referat, ea tamen, meo quidem judicio, non multùm nomini quadrant: quandoquidem ego potius exiſtimaverim, vulgo Arantia, quaſi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuiſſe. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe videntur: unde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc eſt, aurea mala dicta fuere. Cæterùm non longè natura, & viribus à Limonibus diſtant, quæ ADAMI poma vulgus vocat. Siquidem planta, quæ hæc profert, folio eſt Limonii arboris majore, patentioreq;, ramis etiam ſimilibus, floribus Citrei mali æmulis, fructu Aurantiis duplo triplove majori rotundoq;, cortice non admodum craſſo, pallido, criſpo, & inæquali, fiſſuris quibuſdam apparentibus, perinde ac ſi dentibus demorſus eſſet, unde illis nomen, quòd putet ignarum vulgus hoc illud eſſe pomum, quod ab Adamo in Paradyſo delitiarum demorſum fuit: ſed hæ fabulæ ſunt. Succoſa ac acida madet pulpa, ſapore limonibus haud longè abſimili, ſed non ita palato grata, in qua ſemina latitant Citrei aut Limonii mali ſimilia. Hæc poma quidam putant Limonia eſſe fœminini generis. Seruntur cum Citriis, limoniis aurantiiſq;, & iiſdem, ut illa proveniunt locis. Refrigerant, exiccant, & adſtringunt. Præſtat pomorum ſuccus ad ea omnia, ad quæ limonia præſtare diximus, minore tamen efficacia. Peculiariter autem valent poma ad ſcabiem, ſi per medium ſecta, & tenuiſſimo ſulphuris pulvere aſperſa, & deinde cinere ferventi calefacta corpori ſcabioſo confricentur. Reliquũ eſt, ut ſingulis malis ſua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα vocantur: Arabibus Tufa, ſeu Tuſaha: Italis Mele ſeu Pomi: Germanis, Depffel: *Hiſpanis, Manſanas: Gallis, pomes. Ea verò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα Latinè Cotônea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargell: Italicè, Mele cotogne: Germanicè,* Quitten oder Kitten: *Hiſpanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Contings, Pomes de coing. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα eorum Latinum eſt, Mellita, vel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Perſica mala appellantur: Arabico, Sauch, ſeu Chauch: Italico Peſche & Perſiche: Germanico,* Pferſich: *Hiſpanico, Pexegos: Gallico, Peſches. Polonis, Broskuini. Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini, Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritanis, Mermex, ſeu Mirmix, Mex, Meſmes, ſive Miſmis: Italis Armoniache, Bacoche, Moniache & Griſomele: German.* S. Johan. Pferſich: *Hiſpa. Albiricoques, Albarchigas, & Alvaricoques: Gal. Abricot, Carmaignoles & Chicandeliz. At Armenia minora, Græcis Μῆλα ἀρμενιακὰ μικρὰ; Italis præſertimq; Hetruſcis, Armoniache, Bacoche & Moniache minori: Inſubribus autem & Venetis, Armellini. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis vocata, Latinis ſimiliter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicuntur: Italis, Cedri & Citroni: Germ.* Citrin Depffel/Juden Depffel/ *&* Citronaten: *Hiſpanis, Cidras: Gallis Citron: Bohemis Citrynouny. Mala Limonia Italis, Limoni: Gallis Limons. At Aurantia mala, Italis, Aranci: Germanis* Pomerantʒ, *Gal. Pome d'Orenges. Poma Adami, Italis Lomie & Pomi d'Adamo.*

Aqua ſtillatitia è limoniorum ſucco & ejus vires.

Braſavolus de Arantiorũ nomine.

Adami pomorũ hiſtoria.

Pomorũ Adami vires.

Nomina.

I. Mala propriè dicuntur, quæ brevi pediculo annectuntur: ab aliis poma, quamvis hoc commune ſit nomen ferè omnibus fructibus perſpicuæ magnitudinis. Differentiæ plurimæ ratione ſaporis acidi, aquoſi, auſteri, dulcis: coloris, magnitudinis, figuræ: duæ figuræ adpoſitæ, magnorum rotundorum & oblongorum: plures differentias veteribus indictas, qui cognoſcere cupit, Cordum in ſua hiſtoria, qui ultra triginta ſpecies habet, & Tabernæmontanum conſulat. II. Aſt Cydonia, Cotonea etiam dicuntur, quo nomine primus Cato donavit à Sidonte Corinthi vico: quibuſdam, quòd mala ejus cotone ſeu lana quadam tegi videantur: fortè ex Plinio χρυσόμηλα ab externo aureo colore. Apud Plutarchum 5. Sympoſiacon, Tryphon medicus, apud Homerum ἀγλαόκαρπον dictum putat. Genera explicavit Athenæus 3. Dipnoſoph. Columella lib. 5. c. 10. tria refert, Struthia, Chryſomeliana, & Muſtea: icones binæ, altera Cotoneæ malus, altera Cotoneæ pyri, quæ Cydonia milviana etiam dicuntur quibuſdam. III. PERSICA quæ ῥοδάκινα Simeoni Sethi de alimentis. Differentiæ plures à nobis obſervatæ, quòd alia ſint præcocia, alia ſerotina: præcocia dicuntur perſica S. Johañis, quòd circa illud tempus matureſcant, parva inſtar Arme-

Perſica.

niacorum, ejusq; ferè saporis. At ex Armeniacorum genere non esse, nucleus ostendit, qui ut persicorum striatus est. Serotina majora, alia minora: majora vel flava, quæ à Cotoneis cognominata, vel alba, vel viridia, vel buxea: minora, vel rubra, quæ sanguinea dicũtur, vel flava. Ratione saporis, dulcia, acida, vinosa, amariuscula, austera. Ratione ossium, quorundam ossa à carne separari non possunt, quæ duracina dicuntur, non quòd servari diutius possint, sed ob carnis substantiam duriorem, quæ modò candida, modò lutea, nunc ex albo subrubea: in quibusdam nuclei disrupti observantur. Sic & figura differunt, quędam orbiculata, quędam in rotunditate oblonga, quędam cotoneis similia & colore & odore, quæ primas tenent: quædã à nucis similitudine Nucipersica: alia quæ mangonio facta persica amygdala vocantur, ob nucleum amygdalorum modo dulcem. Sic deniq; ex his quędam lanuginosa, alia glabra, lævia, exterius & interius virentia. IV. ARMENIACA malus ex genere persicorum Galeno, quare præcocia, inter persica recensuit Plinius: hæc differunt sapore & magnitudine, sunt etiam parva, prunis vulgaribus non majora, alia ut mediocria persica, alia majora insitione, alias exigua: sunt & candicantia nucleo dulci. Dicuntur præcocia & persica minora, Brunf. Persici quartum genus, Lon. Malum armeniacum vel præcoquum, Ges. hort. malus Armeniaca, Cord. in Diosc. Lob. Dod. gal. & fol. Lac. Lug. Cast. Armeniaca, Tab. Cæsalpino. V. CITRIA. Limonia, Arantia, tria hæc malorum genera in officinis usitata, ad unum genus pertinent. Citria Theophrasto μῆλον μηδικὸν ἢ περσικὸν à regione: Malum Hespericum & Chrysomela Athenæo lib. 3. Κίτριον Galeno Medica malus: quibusdam Assyria: adnumerat Barbarus in suo Corollario, Nuptialia pręgrandia & melonum orbiculata facie. Varietas enim est pomorum tam in magnitudine quam sapore: quædam in molem decem librarum pondo excrescunt: quæ Gallis pomcires, quasi poma citria, vocantur: alia his minora: alia Limonũ magnitudine aut paulò majora: sapore vehementiore & remissiore: item dilutiore saturatioreq; colore. De his vide Theophrastum 4. hist. 4. 1. de caus. plant. 22. Plinium lib. 12. cap. 3. Solinum cap. 49. Macrobium 3. Satur. 19. Palladium in Martio. Recentiorib. dicitur Malus citria, medica, citrium. VI. Limonia mala ex citri genere sunt, sed minora, cute minus crassa, succo acidiore. Plures differentię: alia oblongiora asperiora, cortice crassiore, succo dulciore, quę maximè probantur: alia lęviora, cortice tenuiore, succo acidiore: sunt in Hispania, vix nucis amplitudine, odore cæteris præstantiore, arbore excelsiore, sic & pusilli dulcissimi in Zeilan habentur, Scaligero attestante: & in Syria in sylvestribus frequentia exigua & acidissima. Recentiorib. Limonia, Limones. VII. Aurantia mala fortè ab Arantio Achajæ oppido, vel Arania à gente ejus nominis in Persia: aliis à corticis colore luteo, quare Aurea Virgilio: an Cestianum malum Galeni 2. de compos. secundum loca. 1. fortè Martianum malum apud Suetonium in Domitiano. Sunt qui Citrangulum Avicennæ & Mesuei statuant. Censentur insitione ad nos devenisse: Si enim Arantius Citro inseratur, Arantius vix cubiti altitudinem excedet: at si contra Citrus in Arantio, ad magnam proceritatem pervenit. Variant sapore succi, acido, dulci, medio seu vinoso. Dulcia superficie magis sunt glabra, lęvia, mollia: acetosa duriora ac asperiora. Cutis colore magis viridi, magis flavescente, quæ citreolus, magis croceo, quæ Citrangula dicuntur: reperiuntur etiã sine semine, & alia in pomo duo genera acinorum habent: nostris amarus est cortex: meminit Scaliger in Zeilan haberi cortice dulci & suavi. Variãt & cortice modo rugoso magis minusve, aliquando extuberat forma rotunda, aliquando oblonga papillarũ instar. Recentioribus Aurantia, Anarantia & Aurea mala dicuntur. VIII. Poma Adami: hæc foliis cum limonibus (sed majoribus) floribus cum Citro, fructu, sed triplo quadruplove majore, cum Arantiis convenit. Poma Adami, Cord. in Diosc. Cast. Lugd. Citrius altera, Cord. hist. Malus Assyria, Dod. Tab. Pomum Assyrium, Lob. Ponziras, Cæsalpino.

Armeniaca. Citria. Limonia. Aurãtia. Poma Adami.

PYRA.

Ἄπιοι. PYRA. CAP. CXXXII.

PYrorum multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur convenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa alvum sistunt: jejunos esitata lædunt. Achra pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem convenit: stringunt etiam ejus folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Ajunt fungos, si sylvestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorum consideratio, & genera.

QVoniam Pyra vulgatissima sunt non modò in Italia, sed ubiq; in tota Europa: quæ proveniunt ubiq; in collibus, agris, vineis, hortis, & viridariis, sylvestria verò locis incultis & in sylvis. Varia est quoq; Pyrorum facies: quod cùm omnibus notum sit, quemadmodum & planta: ideo supervacaneum duxi eorum arbores per historiam explicare. Multa ac varia apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos, odore, sapore, colore, forma ac proventu differentia. Quin etiam & sylvestria quoq; copiosa visuntur. Antiqui, ut Plinius refert libro & capite decimo quinto celebra-

Digitized by Google

celebravere ſuperba, ſalerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, ſeveriana, tyranniana, ſavoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas ſanè varias appellationes mutuati ſunt, vel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum uſum revocarunt: vel à locis, unde venerant: aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant: aut à colore proprio: aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; noſtri quoq; Hetruſci antiquorum conſuetudinem ſecuti, variis nominibus à diverſis inditis cauſis ſua Pyra vulgò appellant, moſchatelle, giugnole, ciampoline, rogie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan Nicolo, durelle, Zuccaie, campane, vernareccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent aliis nomenclaturis appellata. Cæterùm ſi quis vellet in noſtratibus, veterum Pyra collatione aſſequi, operæpretium eſſet, ut unumquodq; eorum genus peculiarem perſpicuamq; habuiſſet deſcriptionem: quandoquidem fieri non poteſt, ut hac ſola nomenclatura innoteſcant. Porrò in univerſum de eorum viribus differentes, dicamus, ſicuti etiam de malis diximus quòd pyrorum facultates ex ſaporibus guſtu dignoſcuntur: cùm dulcia natura diſtent ab acerbis, acidis, auſteris, & ab his, quæ unum, vel plures præ ſe ferunt ſapores: & contra, hæc deinceps ab illis ſint diverſa. Pyra (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. 5. ſimplicium medicamentorum) eſu ſtomacho grata ſunt, quin & vim habent exiccandi. At quî ſylveſtribus magis adſtringendi facultas ineſt: ob id etiam magis præſtant contra fluxiones. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ita ſcribit: Quæ de malis diximus, ſi omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil novo alio ſuper his ſermone opus erit. Nam in iis quoq; alia auſtera tantùm, vel acerba apparent, veluti quædam acida, quædam dulcia, quædam deniq; ex horum miſtione compoſita ſunt, quæ nullam penitus hujuſcemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea ſint, ac hebetia nulla roborandi vi polleant. Talis igitur omnino pyrorum uſus, qualis malorum. At pyris præſertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ vocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccataq; reponunt, quibus coctis per hyemem, & ver, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium vice veſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπιοι Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetry: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires: Bohemis Hruſky.

Pyrorum facultas. Pyrorum vires ex Gal. Nomina.

Pyra dicuntur, quæ longo pediculo pendent, & quidem à fructus figura pyramidem referente: differentiæ plurimæ ratione magnitudinis, figuræ, ſaporis, odoris, coloris, temporis, ita ut Cordus in ſua hiſtoria quinquaginta genera recenſuerit. Sic genus quoddam eſt quod comeſtum ventrem ſubducit, qui eleganti rubore carnis placent: eſt & alterum genus è quorum medio corpore folium exoritur, quod Pyrophilla dicuntur: eſt & quoddam pomi folio.

Μέσπιλον. MESPILUS. CAP. CXXXIII.

MEſpilus, quæ à nonnullis aronia vocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio † pyracanthæ, ſive oxyacanthæ. Fert pomum ſuave, exiguo malo non diſſimile, tribus intus oſſiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellavere. Tarde matureſcit, eſu adſtringit: ſtomacho gratum eſt, alvumq; ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida vocant: arbor foliis mali, ſed minoribus: pomum fert rotundum, eſui aptum, à umbilico latiore: quod adſtringit, ſeroq; matureſcit.

† ἀκτὸς λεῖ, ſi lundis, meum habet.

1. MESPILUS PRIMA.

MEſpilorum hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ foliis eſt pyracanthæ, ſive oxyacanthæ noſtratibus haudquaquam adſtipulari videtur. Quippe (ut ſenſu patet) noſtrates Meſpili foliis oblongis, ceraſorum ferè ſimilibus virent, non autem apii modo per ambitum inciſis, veluti oxyacanthæ. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuavem, ſed potius injucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſſicula, non ſanè terna: ut primo Meſpilorum generi aſſignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poſſit, ejus nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copioſa ſeritur in hortis, viridariis, ac vineis, Azarolo vulgò nominatur. Hujus plures plantas vidi ego primùm Neapoli in ampliſſimo viridario Pompeii Cardinalis à Columna, via, qua itur ad poëtæ Maronis ſepulchrum, vel ut vulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor eſt mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno [pyro] haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: foliis laciniatis, apii æmulis aut oxyacanthæ, floribus albicantibus, racematim cohærentibus. Fructus illi ſunt ſorborum craſſitudine, oblongi, rubentes, vulgaribus meſpilis æquales, ſed arctiore umbilico, tribus tantum intus oſſiculis. Matureſcunt autumno, Septembri tantum menſe. Ex quo perſpici poteſt, eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus depravatè legitur, hanc arborem foliis eſſe pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut ſuperius ſuo loco explicavimus) oxyacantha foliis germinat diſſectis: pyxacantha verò buxi modo oblongis. Cujus rei illud manifeſto eſt indicio, quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoria prodidit Theophraſtus libro 3. capite 12. cùm inquit: Magnitudine arbor iſta excellit, gyroq; comatur. Folium magna ex parte inciſſum, quod vel apium parte poſtrema imitatur.

Meſpilorum conſideratio. Azaroli deſcript. Dioſcoridis locus enucleatus. Meſpilus Theoph.

tatur, ampliore figura, quodq; promissum, nervosum, apio tenuius, oblongius, totumq; circumtusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequam decidat, vehementer rubet. Radice numerosa, altaq; arbor cohaeret: ob id diuturna, & inextirpabilis est: hactenus Theophrastus. Quae sanè verba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè depravatam esse, quae huic Mespilorum generi pyxacanthae frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthae à Dioscoride ejus in historia silentio dissimulatum, quòd scilicet apii modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacantha cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus haec oxyacanthae inseratur, omnium speciosissima proveniat, & longè magis fructifera evadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis menda, quae librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus quòd Azaroli vocatae fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quae primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ii exigui sunt, terna includunt ossicula aliis Mespilis duriora: quanquam magnitudine, & forma dissimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non injucundi & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repraesentant, ut non aliud hac in re afferendum putaverim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Haec cùm maturitatem senserint, gustui haud parum placent: quo fit, ut ab incolis pro delitiis, non solum cruda expetantur in cibis, sed iis etiam saccharo, melleq; asservata edantur. Eadem gratissimus sunt cibus utero gerentibus: quippe non modo sapore placent, sed earum malaciae subveniunt. Quae porrò Mespili aliquibus Setaniae, & Epimelides appellantur, vulgaribus nostratibus collatae nihil inter se dissentire comperiuntur. Folia est mali, sed minoribus: flores fert albicantes, cotoneae mali aemulos: fructum rotundum, latiore umbilico quinq; acutis processibus coronato: Habetur in vineis, hortis & sepibus. Quapropter nil mirum scriptis mandasse Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diversam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro 6. simplicium medicamentorum scribit, ejus fructum acerbum esse, & ventriculo noxium: Epimelida autem à rusticis Italiae unedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de utroq; Mespilorum genere, seorsum diversis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur, quippe qui sorbi titulo omnia referat, quae de utroq; Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret, declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: namq; is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Vulgaria Mespila devorata coeliacos, dysentericos, & diarrhoea affectos juvant. Sistunt faucium, gutturis dentium, & gingivarum fluxiones, ubi eorum decocto os colluatur. In hoc si insideant foeminae, mensium abundantiam sistit. Fit è siccis Mespilis, rosarum succo exceptis, additis aliquot Caryophyllis, & coralliorum rubeorum nonnihil, quinetiam myristicae nucis, cataplasma, ori ventriculi admovendum, ad compescendas vomitiones, & praesertim, ubi cibus rejiciatur. Sicca folia in pulverem aspersa, recentia vulnera glutinant, & sanguinis profluvium sistunt: ideo dantur quoq; utiliter ad cruentas rejectiones. In summa ubi adstrictione, corroborationeq; opus sit, cum folia, tum fructus plurimum praestant. Mespilorum ossicula, in pulverem contrita, calculos è renibus valenter pellunt, ubi cochlearis mensura ex vino in quo vulgaris petroselini radices decocta fuerint, ebibantur. Mespilorum vires recensuit Galenus libr. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Mespili fructum, alii tricoccum nominant, quòd tria intus in universum gerat grana, quorum unumquodq; arboris est semen, ceu ea, quae in malis inveniuntur, ipsius mali: & acini, ipsius vitis: & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Graeci vocant. Arboris hujus fructus admodum acerbus est, vixq; edi potest, ventrem strenuè coërcens: quin & in germinibus, & foliis acerba haec qualitas non pauca reperitur. Et libro 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Horum eadem quoq; praedictis est ratio: ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem alvo fluenti in cibo accommodatissimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suaviora: prorsus namq; nihil acerbi, ut Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, haec omnia parcè, non affatim, ut ficus, uvasq; esse comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, sed ut medicamentis potius indigemus. Hac novisse longè tibi fuerit utilius, quàm si primam hujus dictionis οὖα syllabam ab antiquis Atheniensibus per, ο, solùm prolatam, scriptamq; fuisse cognoscas. Mespila, nullis intus ossiculis, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius. Arbor μέσπιλον ἢ μεσπίλη Graecis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror seu Zarur, & Alzarur. Mespilus prima: Italis & Hispanis Azarolo. Mespilus vulgaris, Graecis Μέσπιλ☉ ἢ μεσπίλη. Italis Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas, Gallis, Nesplier: Bohemis Nyspule.

Mespilus oxyacanthae inserta.

Mespila Aronia.

Mespilus altera.

II. MESPILUS ALTERA.

Epimelis Gale.

Serap. lapsus.

Mespilorum usus.

Mespilorum vires ex Galen.

Mespila sine ossiculis.

Nomina.

† *Ne videamur hic temerè communem lectionem immutasse, quae est pyxacantha, lectorem admonere non alienum duximus, variam esse hujus loci scripturam in Graecis tum impressis tum vetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda visa sunt, quae habent pyracantham vel oxyacantham (idem enim esse putamus,) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.*

Mespilus duplex habetur: I. Mespilus folio apii C. B. Haec Aronia Dioscor. Anthedon dicitur Theophrasto & Plinio. Mespilus Aronia, Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lob. Tab. Mespilus prima Lac. Cast. Paliurus Africana Ruellii, quae & vinosa cognominari potest, Ges. hor. Mespilus propriè, Cord, in Diosc. Azarolus Caesal.

Cęſalp.hæc ſpinoſa quidem eſt,attamen in Italia tanquam magis domeſticam ſpinis carentem obſervavimus, à Theophraſto capite de Sorbo admoniti. II. Meſpilus vulgaris: apud Theophraſtum & Plinium Setania ſeu Satania cognominatur. Meſpilus, Brunf. Trag. (cui Cratægus Theophraſti) Geſ.hort. Lon. Lob. Dodo. Tab. Meſpilus altera, Dod.gal. Cord. in Dioſcor. cui eſt Epimelis & hamamelis: Meſpilus ſetanea, Lugd. Hæc duplex eſt, vulgatior quæ aliquot ſpinis armatur, fructu minore: altera frequenti inſitione miteſcit, nec ſpinis horret, fructumq; edit multo majorem, cujus iconem propoſuit Lobelus editione Belgica. Scaliger meminit Meſpili, cujus fructus albus ſit, maliq; magnitudine. Huc referri poteſt & Meſpilus altera humilior, quæ Chamæmeſpilus Geſnero & Lobelo dicitur.

10 *Λωτὸς δένδρον.* LOTUS ARBOR. CAP. CXXXIV.

Lotus arbor eſt vaſtæ magnitudinis, ferens baccam pipere majorem: dulcem, cibis gratam, ſtomacho facilem. Alvum ſiſtit baccis. Ramentorum ligni decoctum ſive potu, ſive infuſione dyſentericis, ac fœminis fluxione vulvæ laborantibus, auxilio eſt: rufat capillos: citam alvum cohibet.

Lotus (inquit Theophraſtus lib. & cap. 4. de plantarum hiſtoria) proprium genus præſtat, magnitudine quanta pyrus, aut paulò minore, inciſuras folium habet, ac Ilicis eſſe videatur: materies nigra. Genera ejus plura fructibus inter ſe diſcreta: fructus magnitudine fabæ: matureſcit uvarum modo, variè colores immutans. Naſcitur ut myrta, adverſa inter ſe denſus ſuper germina, guſtatu inter Lotophagos dictos prædulcis, ſuavis, innocuus, atq; etiam bonæ frugis. Ventribus 20 *eſt bonus, ſuavior verò, qui ſine ligno interiori eſt: nam vel genus hujuſmodi eſt, & vinum eo exprimitur. Multa hæc arbor, fructuq; copioſa eſt. Exercitum itaq; Ophelli, cùm in Carthaginem proficiſceretur, vel eo fructu diebus pluribus paſtum commeatuum defectu, accepimus. Eſt igitur in Inſula Lotophagia, Pharide vocata, larga copia: hæc autem inſula abeſt, & non multum diſtat. Cæterùm non minor in continenti, ſed longè largior eſt: plurima enim hæc omnino in Lybia: hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit lib. 13. cap. 17. his verbis. Eadem Africa, quæ pergit ad nos, inſignem arborem Loton gignit, quam vocant Celtim, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa Syrtes, atq; Naſamenas. Magnitudo, quæ pyro. Inciſuræ folio crebriores, alioqui Ilicis viderentur. Differentiæ plures, eæq; maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, ſed ante maturitatem alius, atq; alius, ſicut in uvis. Naſcitur denſus in ramis myrti modo, non ut in Italia Ceraſi, tam dulci ibi cibo, ut nomen etiam genti terræq; dederit. Melior ſine interiore nucleo, qui in altero genere oſſeus videtur. Vinum quoq; exprimitur illi ſimile mulſo, quod ultra denos dies negat durare Nepos. Baccasq;* 30 *contuſas cum Alica ad cibos doliis condunt, quin & exercitus paſtos eo accepimus, ultro, citroq; commeantes per Aphricam. Ligno color niger, ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breveſq; alios uſus excogitant. Dioſcorides non aliis notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor eſſet vaſtæ proceritatis. Cui ſubſcribens idem Plinius libro 16. capite 30. ſic inquit: Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſſima expatiantium umbra, & in vicinas domos ſæpè tranſilientium. Item eodem loco ita ſcribit: Loti fructus ſylveſtris quidem eſt, ſed ceraſorum penè natura. Nulli brevior opacitas, nec auſert ſolem hyeme decidentibus foliis. Nulli cortex jucundior, aut oculos ex-*

Loti arboris hiſtoria ex Theoph.

Vinum è Loto.

Lotus Plinii.

I. LOTUS

40

50

60

II. PSEUDOLOTUS.

cipiens blandius. Nulli rami longiores, validioresq́;, aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas: & libro 17. capite 1. lotos ingentes esse arbores quoq; ostendit his verbis. Ea sex arbores fuere Loti patula ramorum opacitate lasciva. Cæterùm non solùm ingentes esse arbores Lotos testatur Plinius, sed etiam in longas perdurare ætates libr. 17. idem ostendit his verbis: Romæ verò Lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus 369. urbis ædi condita: incertum ipsa quanto vetustior: esse quidem vetustiorem non est dubium, cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum 450. habet. Antiquior illa est, sed incerta ejus ætas, quæ capillata dicitur, quoniam vestalium Virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de Decumis, æquæva ibi intelligitur, ut autor est Massurius. Radices ejus in forum usq; Cæsaris, per stationes municipiorum penetrant. Quamobrem putaverim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui veram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino & Goritiensi agro vulgo Bagolaro vocatur: in Veronensi verò, & in aliis quibusdam Italiæ locis, Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinẽ æquent, pleraq; tamen conspiciuntur, quæ longè admodum pyrum proceritate vincunt. Hæ itaq; præterquam quòd caudice cõstant crassissimo, ramis latissimis in altitudinem latitudinemq; se extollentibus: cortice spectantur lævi, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, ut tradidit Plinius. Foliis virent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisq; quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis (ut Plinius lib. 13. & 16. inquit) cerasorum similitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet: is primo viret, mox in candidum flavescit, deinde per maturitatem rubescit: deniq;, postquam maturuerit, nigricat, gustu non ingrato. Quæ omnes hujusce arboris delineationes ac notæ, Dioscoridis, & Plinii loto planè respondere videntur. Non desunt tamen, qui nostræ refragentur sententiæ, censentes fortasse Lotum haud provenire in Italia, sed his maximè repugnat Plinius, qui Lotum Italiæ familiarem esse affirmat. Itaq; cum nulla alia arbor crescat in Italia, quæ Plinianam referat lotum, quàm ea de qua diximus, nulla ratione possumus, debemusq; à nostra deflectere sententia. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoq; hoc ævo Italiæ esse copiosam.

Lotum longævã admodũ esse arborem.

LOTI AFRICANÆ SPECIES.

Lotus Italica.

Loti Italicæ historia.

Ruelli error Agrifoliũ lotũ censentis.

Cæterùm nescíverim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimaverit plantam exiguam illam, quam Hetrusci vulgò Agrifolio dicunt: è cujus cortice (ut superius de paliuro disserentes diximus) uti ex viburno nostro, vulgò verò lantana, quidam viscum conficiunt, quo aves capiuntur. Quæ sanè opinio tantum abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioq; retulimus, ut etiam ei prorsus adversetur: quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua virens coma, foliis admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice viridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant.

Anguillaris lapsus in Theophrasti versione.

Atqui ridenda magis videtur Anguillaris diligentia in vertenda ex Theophrasto Loti historia in Italicum sermonem. Siquidem is, dum nescio quos carpit, quod perperam (ut ille putat) Theophrasti lectionem verterint, ipse præ cæteris dum se peritissimum ejusdem interpretem facit, erroribus illis omnibus, quibus alios accusat, apertissimè notari potest. Nam ubi Theophrastus habet ἢ κατάπερ τὰ μύρτα, παράλληλα ille quidem vertit. Come quelli del Myrto intrecciati, id est Myrti modo triplici ordine implicitis. Deinde ubi statim Theophrastus habet πυκνὸς ἐστι τῶν βλαστῶν, manifestò declarans fructum ipsum densum provenire super ramorum germina: ille ad arborem, non ad fructus respiciens, autoris sententiam destruit, his verbis: è copioso di germogli: id est germinibus copiosus est. Deinde, ubi paulò inferius Theophrasto legitur ἢ ἐστι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθόν. ἥδιον δ' ὁ ἀπύρηνος, ἐστι γάρ τι τοιοῦτον γένος, ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ, inutile admodum, & sine ullo prorsus sensu, vertit Anguillarius hoc modo: Ma di questo è piu soaue il primo, perciocche v'è una sorte cosi chiamata. & di questo se ne faceva vino: id est, isto suavior est primus, quoniam genus unum est ita vocatum, ex quo vinum parabatur. Hæc qui viderint, facile cognoscent Anguillaris in Græcis literis peritiam.

Anguil. lapsus in Plin.

Præterea manifestò is hallucinatus deprehenditur, ubi Plinii authoritate parari vinum dicit ex eo loti arboris fructu, qui nucleum habet. Siquidem contra Plinius ex iis loti baccis vinum fieri scribit, qui sine interiori nucleo habetur: quemadmodum scribit etiam Theophrastus. Sed de his satis.

Dactyli ex Trapesonda.

Cæterùm misit ad me plantam, cujus hîc imaginem damus, Constantinopoli allatam, Augerius de Busbecke, vir quidem clarissimus, cui subscriptum erat, Dactyli ex Trapesonda dulces, & gustui delectabiles. Hanc itaq; ego inter Lotorum genera annumerandam censerem: & præsertim, cùm legerim apud Athenæum eadem de loto scripsisse Polybium, quæ de dactylis scripsit Herodotus.

Pseudoloti descript.

Pseudolotus arbor est procera, foliis latis oblongisq;, firmis ac nervosis, fructu Sebestenorum effigie, sed longè minore, colore per maturitatem cæruleo, pluribus intus ossiculis, sapore non ingrato. Italiæ peregrina hæc arbor est, & raris in viridariis habetur. Eædem ferè illi qualitates sunt, quæ legitimæ loto tribuuntur. Vires quoq; eædem illi sunt, si rerum experimentatoribus credimus. Non rectè sentiunt, qui Pseudolotum hanc Guajaci plantam esse putant. Nec fortasse ab re fuerit, inter lotos recensere aliam quoq; plantam, quam hîc Pseudoloton vocavimus.

Loti Africanæ descript.

Lotus Africana altera, arbor est procera, foliis alterius loti latioribus, baccis rotundis, acuminato tamen cacumine, colore cæruleo subnigricante. Hæ pediculis carent, calyculis tamen ima parte obductis perinde ac glandes, & Mixa, arboris ramis & surculis seriatim cohærent. Habentur arbores multis in locis in Italia, è longinquis tamen regionibus allatæ. Sunt qui velint arborem hanc ejusdem cum loto pollere viribus: id quod nos quoq; putamus. Aberrant, qui hanc loti speciem, Guajaci esse plantam contendunt. Sed hæc obiter dicta sint, ut alii quoq;, qui rem plantariam excolunt, suam his mentem adhibeant. Sunt etiam qui putent

Lotum

Lotum Athenæo, Zyzyphum eſſe noſtratem, ſed decipiuntur, quòd Zyzyphus folia non ferat Rhamno latiora, nec baccas rotundas puniceasq́ , ſed oblongas, & aureas potius, quam rubentes. Quinetiam, quòd Zyzypha eſui ficubus, dactyliſq́ haud perſimilia ſint, nec eos odoris ſuavitate præcellant. Lotum ſcriptis tradidit Galenus lib.7. ſimpl. medic. his verbis. Lotus arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exſiccatoria. Itaq́ lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluvio, & dyſenteriis, & cœliacis affectibus. Decoquuntur verò interim in aqua, interim in vino, nimirum prout uſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non parvum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cujuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis. Dictum quippe eſt & in ſermone de ladano, ejuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturũ. Planta, quæ Græcis λωτὸ δένδρον, Latinis Lotus arbor. & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, ſeu Alſadar: Italis, Loto albero, Bagolaro, ſive Perlaro: Germanis, Zurgelbaum: Gallis, Alyſier: Hiſpanis, Almez. Pſeudolotus, Italis, Loto baſtardo. Lotus Africana altera, Italis, Legno ſanto, ſed falsò.

Lotus Athenæi non eſt Zyzyphus. Loti vires ex Galeno. Nomina.

I. Lotus arbor, Lotus Celtis Plinio: Fraxinagolum, Creſcentio: recentioribus Lotus, & Lotus arbor. II. Loti Africanæ nomine quæ proponitur, à quibuſdam Dioſpyros Theophraſti cenſetur, Lotus & Faba Græca, Plinio, Cæſalpinus ſuſpicatur apud Plinium inter Mala eſſe Tuberum alterum genus, quod Sericum cognominatum eſt à colore. Guajacum Patavinum, Geſ. hor. (cui & viſcago) Lob. cui & Lotus vera Theophraſti: Dioſpyros ſive Faba Græca, Lugd. Ermellinus Cæſ. Guajacana vulgò, Camer. Pſeudolotus, Tab. Ceraſum Trapezuntiam Conſtantinopoli vocari teſtatur Bellon. Figuræ duæ appoſitæ Pſeudoloti & Loti Africanæ nomine, videntur foliorum tantùm longitudine, brevitate, anguſtia, latitudine, pro ratione ætatis & loci, variare. Quòd Guajacum aliqui putarint cauſſa eſt, quòd ligni materia ſit alba, & cor nigreſcens.

Κρανία. CORNUS. CAP. CXXXV.

Cornus dura arbor eſt, baccas ferens olivæ modo oblongas, quæ primùm virent, dein per maturitatem *a* rubeſcunt, aut ceræ colorem repræſentant. In cibo adſtringunt: profluvio alvi, atq; dyſenteriæ ſalutares, ſive in edulio, ſive in defruto exhibeantur. Muria, ut olivæ condiuntur. Sanies, quam virentia folia torrendo reſudarunt, impetigini convenienter illinuntur.

a Meum & Drag. ξανθὸν ἢ κηρώδη. i. flavus aut ceræ colore referens, ſed Cacar. ξανθὸν ἢ κροκώδη. i. flavus aut croceus.

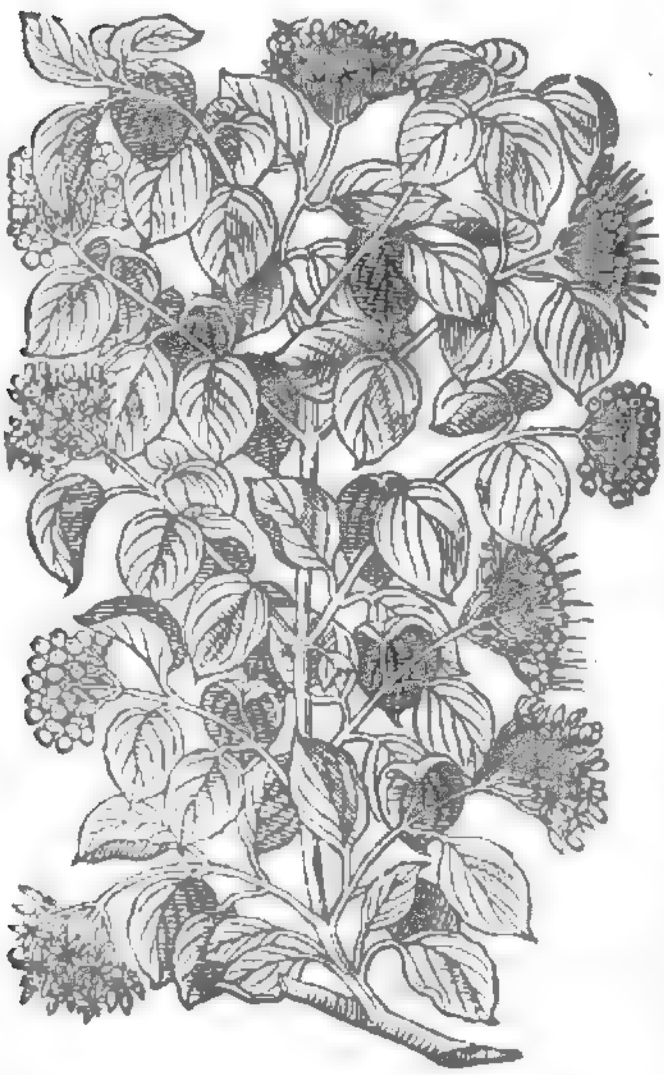
I. CORNUS.

Cornus eſt vulgaris notitia. Cæterùm (ut lib.3. de plantarum hiſtoria, cap.12. memoriæ prodidit Theophraſtus) ſexus in ea duplex invenitur. Namq́ conſurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, niſi quòd pinguius, craſſiusq́ : cortice nervoſo, & tenui: caudice non minus craſſo. Fœmina virgas parvas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere profert, & fruticoſior eſt. Nodos ambæ, perinde ac vitex, tum germinatos, tum invicem congruos habent. Materies maris excors, totaq́ ſolida, cornibus denſitate firmitateq́ ſimilis, unde illi nomen. Fœmina verò medullam continet & mollior eſt, atq́ cavatur: ob id ad venabulorum uſum inutilis. Qui Idam Trojanam incolunt, marem ſterilem dicunt: fœminam autem fructuoſam. Nucleum fructus olivæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratuq́ gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq́ eodem modo, ut ſingulari pediculo plura proferat. In Macedonia verò (veluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina verò per autumnum baccas maturat, hujus tamen baccæ tantum maſculæ bonitate cedunt, ut mandi vix poſſint. Porrò cavendum eſt, ne corni arbores prope alvearia conſerantur, vel à natura producta ibidem permittantur: quandoquidem apes flore ejus deguſtato alvo citata commoriuntur: atqui contrarium in homine operatur. At certè mirandum eſt, quòd ſcriptis mandaverit Theophraſtus, Cornum arborem amygdalæ folio vireſcere, cùm longè diverſo prorumpat. Eaq́ propter dixerim ego, aut in Theophraſti exemplaribus hoc loco mendum ſubeſſe, aut in Ida monte prope Trojam tum ſoli, tum etiam cæli magis æſtuante natura, corno folia adeò reſtringi, ut amygdalæ quadantenus æmula videantur: etſi meo quidem judicio, potius putandum ſit, Theophraſti lectionem hoc in loco depravatam eſſe. Arbor eſt Cornus mediocris proceritatis, plerumq́ fruticoſa, virgis numeroſis, è brevi caudice emergentibus, nodoſis, firmis, robuſtiſq́. Tota arbor ſcabro veſtitur cortice, adſtringenti admodum ſapore: proinde expetitur piſtrinariis fabris, ad parandos rotarum dentes: folia illi ſunt ſanguineæ virgæ, tactu lævia, mediocriter craſſa, ac venoſa. Flores edit muſcoſos aurei coloris, è quibus baccæ oriuntur rubentes, oblongæ olivarum figura, & ſingulari pediculo, prædura intus oſſiculo, olivæ modo, in quo nucleus, ſapore dulci, odoratuq́ gratus. Fit ex baccarum pulpa quoddam obſonii genus cydonitæ non diſſimile. Quin & ex eorum decocto, & ſacchara liquor ignis opere, & coctura concreſcit, coagulaturq́, qui præterquàm quòd gratiſſime placeat guſtu, datur utiliter dyſentericis, ac fœminis menſium profluvio laborantibus. Adverſatur cornus à canibus rabidis demorſis, ut inferius libro ſexto, diffuſius dicemus. Corni vires memoriæ prodidit Galenus libro ſeptimo de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens: Corni arboris fructus admodum acerbus eſt, eſui aptus. Itaq́ mirum videri non debet, ipſum valenter ventrem reſtringere, ſicut & meſpila. Folia quoq́ & germina guſtu acerba ſunt,

Corni hiſtoria ex Theoph. Theoph. locus ſuſpectus. Corni hiſtoria. Cornorũ uſus in cibis. Corni vires ex Galen.

II. VIRGA SANGUINEA.

Virgæ Sanguineæ consideratio.

Ol. ex virgæ sang. baccis.

Virga sanguinea Plinii.

Nomina.

sunt, valenterq; desiccant. Itaq; maxima vulnera glutinare possunt, potissimum durorum corporum: at parvis vulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant. Corno haud longè absimilis est planta quam nos vocamus in Hetruria à sanguineo virgarum colore vulgari idiomate SANGUINO, & Sanguinello. Crescit hæc in dumetis, & sepibus: arbor est fruticosa, virgis Corno tenuioribus, robustis, nodosisq;. Cortice sanguinis modo rufescente: foliis Corno proximis, paulo tamen brevioribus ac latioribus, firmis, nervosis, rubenti pediculo nitentibus. Floret Vere umbellis albicantibus, quarum flores baccas edunt, racematim cohærentes, sanguineas, tenuibusq; petiolis appensas, orobi magnitudine, primùm virides, & per maturitatem nigricantes: è quibus Ananiensia rura, in Tridentino agro, oleum conficiunt ad lucernarum usum, expressis torculari, decoctis prius in aqua baccis. Ligni materies dura osseaq; habetur, corno minimè cedens, ob idq; sunt qui velint hanc Cornum esse fœminam, sed non video, quibus argumentis hoc probare nitantur. Atqui fortasse à scopo non longè aberraret qui diceret, hanc virgam esse sanguineam, de qua Plinius meminit lib. 24. cap. 10. his verbis. Nec virga sanguinea felicior habetur, cortex ejus interior cicatrices, quas præsanavere, aperit: Hæc ille. Sed an planta, Sanguino nobis vocata id præstare possit, nondum periculum feci, quo fit, ut hanc sententiam non ausim affirmare, cùm nullis notis de ea meminerit Plinius. Baccæ quæ ad maturitatem pervenerunt, amaro, acerbo, adstringentiq;, sapore degustantur: itaq; abstergunt, roborant, cohibent ac repellunt: quare oleum, quod ex iis exprimitur, tale quoq; esse necesse est. Porrò plura non habeo, quæ de hac planta in medicum usum veniant. Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus vocatur: Italis, Corniolo, veluti fructus ejus Cornole. & Cornie. Germanis arbor, Cornelbaum / Kurbeerbaum / & Dierlein: *fructus verò* Welsch-Kirschen: *Hispanis, Cornizolos: Gallis, Cornier, fructus verò Cornelle: Bohemis, Driukowy, à virga sanguinea, Italis Sanguineo, & Sanguinello.*

Cornus mas est & fœmina: Mas sativa & sylvestris: Sativa fructu rubro, ceræ item colore & albo. Sylvestris fruticat tantùm & fructu est dulciore. I. Cornus mas Theophrasti: Cornus Dioscoridis: Cornus sativa & mas, Cord. in Diosc. Cornus mas, Dod. gal. Gesf. hor. Lug. Cast. Cornus, Trag. Lon. Lob. Lac. Dod. Cæsalp. II. Cornus sylvestris seu fœmina Theoph. Virga sanguinea Plinii, Gesn. hor. Dodo. Sanguinus Crescentio, Cast. Sanguen vulgo, Cæsalp. Hartrigel Trago: Cornus fœmina, Dod. gal. (cui & Opulus Columellæ) Gesf. hor. Lob. Bellon. Lugd. Tab. Thal. Cornus sylvestris & Ossea Loni. Pseudocrania, Cord. in historia sua.

ὄα. SORBA. CAP. CXXXVI.

a Meum μαλίζοντα.

Sorba a colorem luteum referentia, priusquàm maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, ut alvum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

Sorborum consideratio & genera.

Sorbæ sylvestris histor.

Sorba fructus sunt in Italia vulgatissimi, nulliq; non cogniti. Habentur ferè ubiq; locorum in campis, vineis & viridariis. Duorum sunt generum quæ domestica sunt, quemadmodum & quæ sylvestria. Domestica pomorum diversitate noscuntur: nam alterum quidem mas, alterum fœmina, quæ pomorum diversitate noscuntur. Utraq; arbor caudice exit recto ac longo, ramis in altum assurgentibus: folio Fraxini sed angustiore, aversa parte albicante, & per ambitum serrato: album edit florem, racematim prodeuntem, è quo fructus exeunt in racemi modum, & ex uno tantum exortu pediculos ducentes, in altera quidem orbiculati, & succo odoratiore, ac mitiore: in altera verò ovati pyri faciem referentes, & gustu asperiores, insuavioresq; & minus olentes, colore subpallido, & in latere rufescente. Hic maris, ille fœmina esse creditur. Decerpuntur immatura Autumno, & in manipulos colligata suspenduntur, vel reponuntur substratis straminibus, ut ita mitescant, nam aliter præ nimia austeritate nec mandi, nec deglutiri possunt. Ligni materies solidissima ac compacta: Ideoq; ad mensas parandas lignariis fabris perquàm libenter expetitur, quemadmodum & virgæ à bubulcis ad stimulos parandos. Cortice vestitur scabriusculo, colore ex flavo albicante. Radix illi rara, crassa, solida, atq; descendens. Datur utiliter farina delingenda dysentericis, cœliacis, & sanguinem rejicientibus, ac etiam fœminis uterinis fluxibus opportunis. Sylvestrium (ut diximus) similiter genera duo. Unum quod propriè sylvestre appellatur, alterum quod Terminale vocat Plinius. SYLVESTRE ferè facie à sativo non differt, præterquàm fructu, qui ex muscariis umbellatim sambuci modo prodit, croceantibus in rufum baccis oxyacanthinis magnitudine ferè æqualibus, sapore tamen à domesticis non parum dissimili, acerbo, adstringentiq;. Provenit sylvosis ac frigidis locis inter cæteras agrestes plantas. Baccæ adstringunt, siccant & repellunt.

I. SORBUS DOMESTICA.

II. SORBUS SYLVESTRIS.

III. SORBUS TORMINALIS.

& repellunt, quæ per hyemem à rusticis ad aucupia asservantur: ea enim turdis gratissima sunt. Arboris virgæ quod solida, robustaq; sint materie, expetuntur à rusticis pro stimulis boum parandis. TORMINALIS *folio est vitigineo, Platani modo, lævi, haud infirmo: baccis oblongis, asperiusculis, teretibus, racematim coeuntibus, & longo pediculo appensis, coronato umbilico, colore ferrugineo, sapore per maturitatem acido, & austero. Arbor ipsa spectatæ satis habetur proceritatis, cortice obducta lævi, & materie haud fragili. Nascitur in sylvis, cum cæteris sylvestribus. Baccæ adstringunt, non tamen adeò valenter, ut domestica. Possunt eadem omnia, quæ domestica, sed inefficaciora habentur. Astringunt enim alvum, & dysentericorum torminibus utilia sunt, unde illi nomen. Hanc Anguillarius manifesto sanè errore Cratægum esse censet. Siquidem Theophrasto libro 3. capit. 15. de historia plantarum, Cratægus folio Mespili prolixo scilicet est, verùm majori, latiori, oblongioriq;, nec serrato quemadmodum illa sit. Atqui quantum distet Torminalis sorbi folium à Mespili foliis, manifestè testatur Plinius libro 15. cap. 21. quippe qui Torminali Sorbo Platani, non Mespili folia esse scribit. Adde quòd huic Sorbo ligni materies, nec versicolor sit nec valida, nec flava, qualis Cratægo esse debet, si Theophrasto credimus. Quinetiam nec fructus convenit, qui in hac Sorbo oblongus semper visitur, in Cratægo vero magna ex parte turbinatus. Sorba, testimonio Galeni tum libro 8. simplicium medicamentorum tum libro 2. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quam mespila, sed imbecilliore effectu. Utraq; tamen in medico usu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq;. Sorbi fructus Græci* ὄα*: Latini, Sorba: Itali, Sorba: Germani,* Speyerling / Sporoepffel / Sperberen: *Hispani, Sorbas: Galli, Sorbes & Corniers nominant: Bohemi, Kzerbiny. Sorbus sylvestris, Italis Sorbo salvatico. Ananiensibus, Temelo. Sorbus torminalis, Italis, Sorboterminale, & sorbo salvatico: Germ.* Wilder Sperwerbaum: *Bohemis, Vuosikeruffe.*

Sorbi Torminalis cõsideratio.

Anguill. Cratægum male.

Sorborũ vires ex Gal.

Nomina.

Sorbus alia sativa, alia sylvestris, quæ duplex: sativa variat & forma & sapore fructus. Forma, alia orbiculata, ut mala: alia oblonga, vel turbinata, ut pyra: alia ovato fructu. Orbiculata, dulciora & odoratiora: ovata verò, acida & minus odorata. I. Sorbus fructu ovato Theoph. Sorbus, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lon. Ges. hor. Cæs. Tab. Lugd. Sorbus domestica, Cast. Lobel. cui & Ostria Theophrasti. Sorbus esculenta, Cam. Sorbus ovata, Fuch. Sorbus legitima Clus. Pann. II. Sorbus sylvestris: Cast. Tab. Sorborum quartum genus Plinio: Fraxinus Bubula, Dod. gal. Fraxinea arbor, Trag. Fraxini species, Lon. Ornus, Ges. in fracto Dod. Ruell. Sorbus sylvestris alpina, Lob. Sorbus acuparia, Clus. Pan. Thal. Cam. Sorbi quintum genus, Cord. in Diosc. III. Sorbus Torminalis, Cord. hist. Ges. hor. (cui & Mespili aroniæ sylvestris species) Dod. Clus. Pann. Lob. Lugd. cui & torminalis vera, Lonic. Tab. Cæsalp. Thal. Cam. Sorbi quartum genus, Trag. Cord. in Diosc. Sorbi sylvestris alia species, Cast. Cratægus Theophrasti: Anguil. Lugdunensi historiæ.

Κοκκυμηλέα. PRUNUS. CAP. CXXXVII.

PRunus arbor est nota, cujus pomum estur, sed stomachum malè habet, alvum mollit. Syriaca pruna & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho utilia sunt: alvum adstringunt. Folia pruni in vino decocta, collutione & gargarizatu, uvam gingivas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem sylvestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa verò decoctæ stomacho utiliores redduntur, alvumq; magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: a potum in vino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

a Addit Cat. [Greek illegible], i. cutis meatus obstruens.

I. PRUNUS.

II. PRUNUS CEREA.

Prunorũ consideratio.

PRunorum differentia inexplicabiles ferè sunt, facie, magnitudine, colore & sapore differentia. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam vero parva: quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia vinosa, alia dura, alia mollia: alia deniq; rotunda, alia oblonga, alia ovata conspiciuntur. Arbor est procera, radicibus haud altè descendentibus paucisq;, caudice subrecto, cortice scabro, multis ramis brachiato, foliis latis oblongisq;, per ambitũ serratis: floribus candidis, foliatis, racematim prodeuntibus. Fructu carnoso, tenui vestitus cuticula, ossiculo intus oblongo, in quo nucleolus. In vineis, hortis & viridariis habetur. Cæterùm licet Diosc. pruna Damascena sicca alvum sistere prodiderit, Galenus tamen aliter sensisse videtur septimo simplicium censu. ubi sic inquit: Pruni fructus ventrem subducit, recens quidem plus, aridus verò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata ventrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuè solvant, minus tamen iis, quæ importantur ex Iberia: hactenus Galenus. Atqui in hoc Brassavolus Ferrariensis medicus nostra ætatis clarissimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atq; doctissimo, suo de simplicium examine, ubi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animadverterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquam quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brassavolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto veritatis tramite lapsus deprehenditur, quandoquidem non meminerit, quòd nõ solum pruna Damascena sicca, sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamẽta dejectoriam simul & adstrin-

Galeni tutela cõtra Brasavolum.

adstringentem vim obtinent, ut manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalanorũ omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primùm alvum dejiciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasavolus non perpenderit, Galenus tamen optimè novit, & expertus est. Idcirco cùm loco citato pruna Damascena sicca alvum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria vi pollere, lib. 2. de alim. facultat. his verbis attestatur: Prunis æque ac ficubus concessum est, ut vel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur: proxima iis, quæ in Iberia, & Hispania proveniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla verò Damascenorum vel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna laxaq; sunt. At parva, dura, acerbaq;, & in cibo prava sunt, & ventri subducendo minùs idonea: hæc Galenus. Ex cujus verbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi invalidis admodum argumentis Brasavolum adductum fuisse, ut hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignoraverit, quam sapores, quam odores, quam cætera denique non fructuum modò, sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam & facultatem sortita essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputavit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perspicuum est ex ejus primis quinq; libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima iis similia, quæ Galeno præferuntur, esu ventrem solvere non inefficaciter, adstricta alvo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasavoli reprehensione servasse volumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri velimus, nil aliud dicendũ putaverim, quam quòd pruna Damascena siccata alvum adstringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd voluerit, ea esse dejectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem dejiciunt: proinde ea utiliter usurpant medici ad febres, aliosq; biliosos affectus: quin & seplasiariis expetuntur, quippe qui ex iis quotannis electaria, intinctus, liquoresq; varios parare consueverint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur, sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (ut Theophr. est auctor lib. 4. cap. 3. de plant. hist.) insignis magnitudinis, fructum ferens natura & magnitudine mespilo proximum, nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Julio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tunsitant, offasq; faciunt: hæc Theophrastus. Pruna quæ dulcia sunt minus frigidæ naturæ possident, contra verò acida, & austera: atque omnia frigida, & humida sunt. Palma datur (ut Galenus inquit) Damascenis, quæ sicca ex Syria Venetias importantur. Secundas tenent in Germania, quæ ex Pannonia, & Transylvania convehuntur: in quorum genere, quæ minuscula sunt, majorem cum palato ineunt gratiam, in vino decocta, & saccharo aspersa. Hoc enim modo parata, & primis mensis devorata, præter id quod esui placent, commodissimè alvum ciunt: nihil enim adstrictionis habent, sed dulcia sunt. Habetur & SYLVESTRIS prunus, in dumetis, sepibus & sylvis crescens. Pumila est arbuscula fruticosa, & ubiq; aculeata, folio sativæ pruni, verùm longè angustiore, duriore, asperioreq;. Vere flores floribus

Prunorũ usus.

Prunus Ægyptia.

Prunorũ facultas.

Pruni sylvestris consid.

III. PRUNUS SYLVESTRIS.

PRUNUS SYLVESTRIS florens.

albis numerosisque, è quibus baccæ proveniunt magnitudine uvæ acinis æquales, colore in purpura nigricante, viridi intus pulpa, austero, & adstringenti admodũ gustu, in quo ossiculũ includitur cerasorũ simile. Tota planta exiccanti & adstringenti facultate præstat, quemadmodũ & baccæ. Baccæ cœliacis & dysentericis utiliter devorantur. Eadẽ cũ arbusculæ radicibus ex aqua, vel vino austero decocta, sanãt oris, linguæ & gingivarũ ulcera, & fluxiones, quinetiã columellæ & faucium

Pruni sylvestris vires.

IV. PRUNUS SEBESTENA.

Sebesten consideratio & historia.

ulcera, tum collutione, tum gargarizato earum decocto. Quãobrem non parum recreantur hoc medicamento, qui hydrargyro perunctis, oris ulceribus, & fluxione laborant, & præsertim addito lycio, alumine, & Rhodomelle. Idem decoctum in desessionibus auxiliatur fœminis uteri fluxionibus obnoxiis. Aqua è floribus distillata hausta, intestinorum vermes interficit, oculorumq; fluxiones cohibet. Non dissident effigie a prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ii, quos officina Arabes secuta SEBESTEN A nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria vocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint, de iis tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinii ætate: nunc verò nullas ibi in hortis aut viridariis (quod sciam) virent. Plantæ ramum unà cum fructu misit ad me præclariss. Medicus Gabriel Faloppius Mutinensis, vir quidem, ut doctrina & facundia præcellens, ita humanitate, & liberalitate illustris. Est itaq; arbor Sebestenus pruno non admodum dissimilis, ei tamen magnitudine cedens. Foliis comatur pruno rotundioribus ac firmioribus, floribus albicantibus, racematim prodeuntibus, è quibus fructus oriuntur prunis parvis similes, calyculo quodam ut glandes, ima parte colligati, osse intus triquetro, qui satis baccæ proportione correspondet, in quo nucleus. Ii maturitatem adepti, in atrum virescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptii, apud quos proveniunt, unde ad nos conferuntur, viscum ad aucupia conficiunt, quod Veneti is Alexandrinum appellant, aucupiis commodissimum: Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color & dulcedo, quæ gustatu deprehenduntur. Emolliunt, sitim sedant, & alvum citant, Pollent autem dejectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quam Arabum testimonio: id quod etiam

Viscum e Sebestenis paratur.

Sebesten facultas. Fuchsii opin. reprobata.

comprobatur quotidiana Medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius: quippe qui in suis paradoxis capite 27. ut fortasse in Arabes inveheretur, quos ubiq; ferè odisse videtur, nullam Sebestenis dejectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria vi pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & vulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quod Sebestena assumpta in medicamentis alvum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. de iis verba faciens sic inquit: Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate vero consimilis. Ex quibus Pauli verbis elicitur, quòd ita ventrem molliant Sebestena; quemadmodum pruna: de quibus idem disserens eodem libro Galenum secut[illegible] Pruni fructus, inquit, ventrem subducit, recens quidem magis, aridus verò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem ejiciunt, ut videre est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper dejicienda alvi facultatem maximè comprobat vulgaris experientia clarissimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere devorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia vocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsii opinionem minus probem, quæ est, quod electuarium de Sebesten officinis dictum ventrem dejiciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum dejectoria vi præditorum, quæ iis adduntur: nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam aliis admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantum, quem alioquin semper admiratus sum, ut virum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum: sed plerique alii, nunquam adeo Græcis addicti esse deberent, ut prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis & veritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra revertatur oratio unde diverterat, dicimus auctoritatibus & experientia fretis, Sebestena dejectoriam vim habere. Quocirca baccæ à cortice purgatæ utiliter dantur ex flava bile febricitantibus, atq; (ut auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi & lateris dolore affectis opitulantur: ventris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, vel salsa pituita provenientibus maximam opem præstant: devorata triginta, aut quadraginta, ex jure carnium macerata, prima statim mensa, alvum commodissimè citant: præstantiora sunt plena, pinguia, & carnosa, quæq; situm non redolent, nec teredinem senserunt. Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iujubæ dicuntur, in mentem revocarunt, cum eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem alienum hic ejus historiam & vires diffusius recensere. Arbor itaque est zizyphus pruno paulo humilior, caudice contorto, cortice scabro, vitis ferè viniferæ simili. Materie oxyacanthæ proxima, radicibus firmis, ac solidis. Spinis ubique ferè riget, longis, lævibus, firmis, acutissimisq;, colore ex nigro rufescente, quemadmodum & rami, è quibus junceî quidam processus exeunt, colore pallido, tenues sparti modo, lenti, ac flexiles, spithama longiores, in quibus utrinque per intervalla folia exeunt, ut in fraxino, & sorbo, impari tamen exortu oblonga, non magna, firma, ut in clematide, quam vincam pervincam vocant, & sensim per ambitum serrata. Flores à foliorum exortu nascuntur pallidi, ac muscosi, è quibus baccæ exoriuntur olivarum instar, primum virides, deinde subalbicantes, posthæc aureo colore, & cum ad ultimam venerint maturitatem rufescentes, in quibus nucleus osseus concluditur olivæ similis. Pulpa ante maturitatem sunt viridi, austeriusculo sapore referta, at in præmaturis, dulcis evadit, & gustui non ingrata. Quo fit ut Zizypha in humiditate, & caliditate temperata habeantur. Seruntur in hortis & viridariis. Galenus, qui (ut nonnulli censent) ea Serica vocat, de eorum viribus libro secundo de alimentorum facultatibus sic habet: Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbosve profligandos valeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguũ præbent alimentũ, difficilè concoquuntur, ideo stomacho non sunt utilia. Eandem sen-

Sebesten dosis. Fuchsius reprehenditur.

Zizyphorum consideratio.

V. ZIZYPHA.

dem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Avicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atq; pulmonis vitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cum maximè renum, tum etiam vesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinvenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Avicenna, sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à veritate alienum. In quo tamen si vitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoq; Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicum peritissimum, suo de compositione medicamentorum volumine, zizypha ad pectoris vitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorum redundantia morbus emerserit, item eandem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medic. persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Avicenna: namq; suo lentore, ac sua, quâ ægrè permeant, crassitie (ut rei veritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flavæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaq; tradat Avicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medicè utiliter zizyphis uti possint & debeant. Id quod ejus verba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Avicenna adeò ignarus, ut datis jam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atq; tutum esse judico, quòd quandoq; cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpè antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed veritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Avicenna, eos meo quidem judicio labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea iis commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, ut recentiorum nonnulli, qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quodvis pectoris vitium indifferenter utuntur, & plerumq; cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. 15. cap. 14. ubi sic habet: Aeque peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria, Sextus Papinius, quem consulem vidimus, primus utiq; attulit, divi Augusti novissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta jam sylvæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et lib. 16. cap. 25. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illa peregrina, hæc coacta. Item lib. 17 cap. 10. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno sylvestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina sylvestris: hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquàm, quod legerim, meminit, sed zizyphorum lib. 9. c. 4. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut suspicandum sit, Plinii codicem hoc in loco depravatum esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Avicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandaverint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Simeoni Sethi ζίζυφα, ζίζυφα, ἢ ζίζυφα (tot enim modis scripta inveniuntur) ea esse videantur, quæ Galeno serica, eademq; Avicennæ, Serapioni, aliisq; pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum videtur, Galeno serica non aliud designare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hic subesse mendum, & illi de Zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus depravatè fortaßè legitur. Leguntur Zizypha ad calcem Septembris in Autumno, unà cum junceis ramusculis, & in manipulos colligata, laquearibus suspenduntur, prius diebus aliquot insolata: postremo decerpuntur, & asservantur in capsulis, ad medicos usus. Sunt etiam qui decerpta & super cratibus, aut tegetibus strata tam diu insolant quousq; rugosa fiant.

Avicennæ defensio contra Fuchsiũ.

Plinii Zizypha & Tuberes.

Zizyphorum duo genera.

Prunus, Græcè κοκκυμηλέα: Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Avas, seu Agias: Italis, arbor Pruno Susino: fructus Prune, & Succine, & Susine: Germanis, Praumen/Pflaumen/& Kriechen: Hispanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, arbor Prunier, fructus Prune. Prunus sylvestris, Græcis κοκκυμηλέα ἀγρία: Fructus Italis, pignuole salvatiche: Germanis, Schlehendorn arbor: fructus Schleen: Bohemis, Truki. Fructus verò, qui Græcis recentioribus μύξαι, μύξα, ἢ μυξάρια: Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atq; etiam Sebestena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita: Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίζυφα, & Galeno σηρικά, Latinis Zizypha vocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Jujuba: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot Brustbeerle: Hispanis, Azufeifa: Gallis, Jujubes: Bohemis, Jujuba.

Nomina.

Prunorum ingens turba est, ut habet Plinius: differunt verò hæc magnitudine, figura, colore & sapore: sic quibusdam caro siccior, facilè ab osse separabilis, aliis humidior & pertinacius adhæret: præcipua laus tribuitur Damascenis, quæ Brabyla Theocriti censentur. Habentur nunc & suavissimi gustus, quæ exempto nucleo siccata ex Galliis advehuntur Prunorum de Prunioles nomine. II. Addita est figura

Prunus.

ized by Google

Pruna cerea. altera Prunorum, quæ Pruna cerea & cereola dicuntur, quia ex candido in luteū pallescunt. Elegantissima etiam sunt Amygdalina, quæ Coccimelea videntur esse apud Theophrastum: recentiores pruna habent quæ Myrobalana cognominantur. III. Prunus sylvestris, cui hoc peculiare, quòd si deflorescentem imbres contigerint, fructus in oblongum & inane corpus convertitur, quod Itali Turcas vocant. Carne hujus, vel succo expresso pro Acacia utuntur. IV. Prunus Sebesten, alia sativa, alia sylvestris, autore Alpino. Sativa, dicitur Sebesten Trag. Lac. Mixa, Dod. Lon. Mixæ vel Sebastæ, Cord. hist. Prunus Sebestena, Lugd. V. Zizypha: duplex est, rutila & alba: rutila, sativa & sylvestris, ut rectè Anguillara: Sativa, ratione fructus duplex, major & minor. Zizyphus rutila sativa major, sunt Jujubæ Arabum & officinarum, quæ Jujube & Zizypha recentioribus dicuntur, & referre oportet ad Lotum Athenæi, Homeri & Polybii, & Paliurum Africanam Theophrasti. Zizyphus verò rutila sativa minor, ea est quam Cordus Jujubas minores & Tuberes Plinii vocat: hæ à prioribus differunt, quod colore, nitore, carne molli, lentore, sapore & nucleo majores quidem imitantur, sed minores sunt, nec oblongæ, sed rotundæ (hæ fortè ad Paliurum alteram Theophrasti, dum fructu dicit rotundo, referri possunt) atq; similiter flaccidæ. At Zizyphus rutila sylvestris, Jujuba sylvestris & Paliurus secunda Theophrasti, & rectè, Anguillaræ dicitur: hæc in agro Veronensi provenit, spinis valdè horrida, unde eam habemus.

Marginalia: Prunus Sylv. — Prun. Sebesten. — Zizypha. — Zizypha syl.

Κόμαρος, ARBUTUS. CAP. CXXXVIII.

ARbutus, sive unedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui *a* [folio:] cujus fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo, huic memæcylo cognomen est. Maturus aut *b* flavet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho adversatur, capitisque dolorem movet.

Marginalia: a λεπτόφλοιον. i. tenui cortice leg. Orib. — b Meum ὑπόξανθον. i. subfulvum.

ARbutus in Hetruria frequentissima provenit, ubi vel per hyemem perpetuis virescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi redditur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putaverim ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel depravatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in universum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora: nec scribit tenuia habere folia, ut vulgata habet Dioscoridis lectio: siquidem, ut palàm est, Arbuto folia insunt laurinis, & ilignëis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus lib. 3. cap. 16. de plant. hist. sic inquiens: Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similem habet, foliū inter ilicem, & laurum: floret mense Julio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent, specie quoq; myrto oblongo similis, & magnitudine tantus: non foliatus, concavus, tanquam ovum excalptum, ore aperto: cum autem defloruerit, retinaculum perforatur, quodq; defloruerit tenue, sicut verticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, ut simul hunc haberi, atq; alterum flore sponderi contingat: hactenus Theoph. Quæ in Hetruria nascitur folia profert laurinis, ilignëisve similia, breviora tamen paulò, crassioraq; colore potius pallido, quàm viridi, in ambitu ubiq; serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice vestitur subrubro, haud crasso, tamen aspero, squamosoq;, a quo rami prodeunt rubentiores, ac leviores. Floret mensibus Julio & Augusto, floribus candidis parvis, lilii convall. vocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, fragorum ferè magnitudine: qui primo exortu virent, deinde flavescunt, maturi verò rubent aspero tactu, nullo intus ossiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, quæ exterius conteguntur, ita ut planè acerosi videantur: integro anno maturescunt: nascitur in collib. & sylvosis vallibus. His maximè delectantur turdi, & merulæ, quo fit, ut hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatē sentiunt, ejusmodi aves inibi laqueis, retibus, aliisq; aucupii generib. facilè capiantur. Arboris folia coriariis ad spissanda coria expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare adversus pestem: quamobrem aquam, quæ ex foliis extracta sit, admisto osse in cervi corde reperto, ubi statim morbus invasit, magno (ut ipsi ajunt) juvamento ægrotantibus exhibent. In summa, ubi astringere & roborare opus est, Arbutus eximie præstat. Arbuti meminit Gal. lib. 7. simp. med. ubi paucis inquit: arbutus arbor ipsa qualitate acerba una cum fructu est, eum memecylum nuncupant. Est autem hic & insensus stomacho, & capiti dolorem inferens. Hujus arboris nomen Græcum est κόμαρος: Latinum, Arbutus sive Unedo: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Madrometbro: Gallis, Arbausier.

Marginalia: Arbuti consider. — Arbuti histor. ex Theoph. — Arbuti descriptio. — Arbuti usus, & vires Matthiolo. — Nomina.

ARBUTUS.

Arbutus variat, quòd alibi vastæ magnitudinis fit arbor, Bellonio in observ. monente: alibi tantùm frutex: modica in fructu differentia, quidam parvi mali amplitudine, rubore magis nigricante, qui suavior est: quidā avellanæ magnitudine flavior & asperior. Fructus, Arbutus Vergilio, Fraga montana Ovidio, Memecylon Diosc. Theophrasto, Galeno. Unedo Plinio. At arbor Comaros Dioscoridi, recentioribus Arbutus dicitur.

Ἀμύγδαλον

Ἀμύγδαλαι. AMYGDALÆ. CAP. CXXXIX.

AMygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum vitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præstant: menses admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, vel rosaceo: epinyctidas sanant ex vino: item putrescentia ulcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle. Earum autem esu dolores finiuntur, alvum emolliunt, somnum faciunt, urinam cient: contra sanguinis rejectiones cum a amylo, † & mentha assumuntur: renũ vitiis, & pulmonum inflammationibus b [ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina therebinthina dantur: calculosis, difficilique urinæ in passo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli, c nucis avellanæ magnitudine: quinis, septenisve præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cum quadam esca eas voraverint, emoriuntur. Gummi enim calfacit, & adstringit: rejicientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi vetustæ cum diluto vino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, sed multò minus valent in remediis, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi vitia emendantur.]

a Catae. σὺν ἀμύλῳ λευκοτάτῳ, cum amylo albissimo. b Conclusa Orib. nõ legit. c Meum & Drag. καρύου simpliciter.

AMygdalæ tam dulces, quàm amaræ fructus sunt ubiq; vulgò notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ majore excalfaciendi, exiccandiq; facultate preditæ sunt, quàm dulces: quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq; humores expectorandos. Arbor est Amygdalus, spectata satis proceritatu, caudice crasso, raro tamen recto, cortice aspero, paucis radicibus, siquidem plurimùm singulari nititur radice, robusta, grandi, altè descendente. Folia habet persico per omnia similia, quã quoq; tota æmulatur planta, nam & flores in amygdalo spectarentur, quales in Persico, nisi hujus saturatiori purpura rubescerent. Floret vere inchoante. Nuces edit cordis figura, quæ antequam obdurescant, integræ cum putamine comeduntur, & præsertim ab utero gerentibus, sunt enim gustui non ingratæ. Duplici conteguntur putamine, quemadmodum juglandes: sunt aliæ majores, aliæ minores. Leguntur Augusto mense ad finem æstatis, cum extima earum tunica dehiscit. Tractu gaudent calidiore, quo fit ut in Apulia, Siciliaq; optimæ, copiosissimæq; proveniant. Galenus dulces paucis perstringens li. II. de alimentorũ facultatibus, sic inquit: Amygdala nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortita sunt: sola enim extenuandi, atq; abstergendi vi pollent: qua tum viscera purgant, tum humorum e pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promovent. Dulces impinguant, lateris dolores, ac tussim sedant, & præsertim earum cremor. Oleum ab iis expressum mulcet intrinsecos dolores omnes, intestinorum præsertim, uteri ac renum, si calidum sex unciarum pondere bibatur, est enim certum auxilium. Et de utroq; Amygdalarum genere differens lib. 6. simplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur, his verbis: Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi vim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi satis est, unde vim eorum possis discere. Siquidem ephelim expurgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq;, crassorum lentorumq; humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie verò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in jecore crassorum, viscosorumque humorum in extremis vasis impactorum obstructiones abundè expurgant, expediuntq;. Quin & laterum dolores ab ejusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor universa similem sortita vim est: nam hujus radices coctæ, atque illitæ ephelas purgant. Quotquot verò sunt amygdala dulcia, & ipsa leviculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstratum autem retrò est, qualitatem dulcem moderatè esse calidam: hactenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abstergatur. Et contra, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam iis plerique utuntur, & ad roborandam venerem, & ad reficiendas vires. Amaræ gallinas, & gallinaceos necant, si ab iis devorentur. Eædem contritæ, & fronti, temporibusq; illitæ, capitis dolorem mulcent, & somnum conciliant, & præsertim, si aqua Verbenacæ excipiantur. Hæc ut Græcis Ἀμύγδαλαι, ita etiam Latinis Amygdala vocitantur: Arabibus, Jauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandole: Germanis, Mandelkern: Hispanis, Almendras: Gallis, Amendes: Bohemis, Mandly.

Amygdalorum consideratio. Amygdalæ hist. Amygdalarum vires ex Gal. Amygdalarum amararũ facultas. Amaræ amygdalæ quo pacto fiãt dulces. Nomina.

AMYGDALÆ.

† In vulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur ἢ ἡδυόσμου, id est, & mentha. Verùm dictionem hanc vertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur: eam quoq; & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ ut vera Dioscoridis lectioni adstipulantur, ita hoc loco mentham addendam esse putavimus.

Amygdalus ipsa arbor dicitur, at fructus Amygdala & Amygdalum, Catoni Nux Græca ob osseum eorum corticem, antiqui inter nuces reposuere. Sunt autem dulces & amaræ, & hæ arte dulces fiunt: sic majores sunt (pruno enim si inserantur grandiores fiunt & lanugine carent, quæ maximè laudantur) & minores, triplo namq; minores aliis ex Asia adferuntur, amaræ & dulces: sunt nuces plerunq; oblongæ, reperiuntur tamen & rotundæ. Addere oportet Amygdalopersicum nunc in Alsatia frequentem, cujus osseus cortex persici instar rugosus, & nucleus persicum olet, grati saporis, fortè persico primò insita.

PISTACIA. CAP. CXL.

Pistacia, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum vino contra serpentium ictus prosunt, sive edantur, sive bibantur.

I. PISTACIA.

II. STAPHYLODENDRON.

Pistaciorum consideratio & historia.

Pistacia, quorum est communis in officinis usus, ex Persia, Arabia, & Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea provincia fuisset, novissimis Tyberii Cæsaris temporibus. Horum arbores Venetiis, Cajetæ, Neapoli, & in aliis Italiæ locis vidimus. Tota arbor Terebintho similis est, foliis colore ex viridi in luteum inclinante, Terebinthi modo, è ramusculis utrinq; emergentibus. Nuces racematim prodeunt è ramorum extremitatibus, rufa exterius tunica & odorata: albo sunt putamine, facie unguentariæ glandi simili: internus nucleus cuticula contegitur rufa: atqui medulla virescit, sapore pineæ nuci proximo, sed odoratiore, ac gratiore. Quo fit, ut legitimam Indicam Theop. Terebinthū, Pistaciam arborē nulla dubitatione esse censeā, ut superius de Terebintho agētes latius diximus. Etenim nota tā perspicua sunt, ut id negare nemo cū ratione possit. His accedit Athenæi testimonium. Quippe qui l.14.c.20. Dipnosoph. Nicander Colophonius, inquit, in Theriacis Pistaciorum meminit, sic inquiens: Pistacia assimilis truncos onerare videbis prorsus Amygdalinis. Meminit de his & Posidonius Stoicus lib. hist. 3. his verbis. Ipsum fert Persia, Arabia & Syria, ac Pistaciū vocant: fructus racematus est, albo cortice, ac longus lachrymisq; simillimus, atq; uvarū modo vicissim cohæret. Quæ interius sunt, virent, minusq; bonū habent succū quàm nux Pinea, at melioris sunt odoris: Fratres verò, qui Georgica conscripserunt, hæc inquiunt, & Fraxinum & Terebinthum quæ Syri nunc Pistacia vocarunt: atq; hi per p Pistacia dixerunt, cùm tamen Nicander aspiraverit, dixeritq; phistacia: hactenus Athenæus. Excalefaciunt & humectant, impinguant, roborant, aperiunt, non tamen valdè nutriunt. Hæc (ut libr. 2. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parùm præbent alimenti, tametsi infarctas humore jecinoris vias expediant, & à vitiis liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an utilia, an alvum molliant, an adstringant, nullum hujus rei certum habere testimonium scribit Galenus. Cujus sententiæ refragatur Avicenna, qui cum palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione utitur, his ferè verbis: Inquit quidam, non invenio, quòd Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant: ego autem dico, quòd nauseam discutiunt, & ventriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraq; qualitas, quæ gustu in iis deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad jecinoris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent, sed ad jecur ipsum, ventriculumq; roborandum. ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent: quin & ad conciliandam venerem, & ad pinguedinem inducendam, macie & marasmo affectis commendant. Stomacho amica sunt devorata, aut ex vino pota. Prosunt cōtra serpentiū morsus. Tabidos & suppuratos juvāt.

Terebinthus Indica Theophrast.

Quibus-

Quibusdam in locis pistaciorum sylvestrium nomine appellantur cujusdam arboris fructus, quam Plinius libro. & cap. 16. STAPHYLODENDRON nominat, etsi à pistaciis effigie, & sapore plurimum dissideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodũ imbecilli: floribus albicantibus racematim dependentibus, quemadmodũ & fructus: qui quibusdam in folliculis provenit, ruso colore, ciceris ferè effigie, major tamen: in quo subvirens nucleus includitur, sapore dulcis, sed nauseam commovens. Provenit in sylvis & frutetis. Neminè habeo, qui de horum viribus & facultatibus scripserit: verùm cùm nauseam moveant si copiose edantur, vomitiones eadem movere posse non dubitamus. Sapore pistaciis similes sunt Pinei nuclei, qui in strobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum sed crassum, tametsi ægrè concoquantur. Verùm si Avicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, resolvunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum vitiis, purulenta excreantibus, & tussi molestatis: sed priusquam edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin ventriculum lædunt. Semen augent, & venerem excitant. Renes & vesicam non modò expurgant, sed etiam roborant, eorumq; ulcera prohibent: urinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentissimo habentur usu ad hujuscemodi affectus. Quæ nuces Græcè πιστάκια, Latine quoq; Pistacia, & Pistacea appellantur: Arabicè, Pustech, aut Festuch: Officinis & Barbaris, Fistici: Italis, Pistacchi: Germanis, Welsch Bimpernüßlein: Hispanis, Alhocigo: Gallis, Pistaches: Bohemis, Pistacya. Staphylodendron, Italis, Pistaci saluatici: Gallis, Pistaches sauuages: Germanis Wild Bimpernüßlein.

Staphylodendrõ Plinii.

Nuclei pinei vires.

Nomina.

Pistacia peregrina C. B. Terebinthus Indica Theophrasti: recentioribus Pistacia & Pistacium. II. Pistacia Germanica. C.B. & Lon. Nux vesicaria, Trag. Dod. Staphylodendrum Plinii. Dod. gal. Ges. hor. Lob. Cæsal. Tab. Cam. Lugd. Arbor uvæ, Anguillaræ. Pistacia sylvestris, Castori. Coulcul & Hebulben Turcarum cum hac convenire, sentit Matthiolus in suis epistolis.

NUX JUGLANS. CAP. CXLI.

Κάρυον βασιλικόν.

NUces Juglandes, quas nonnulli Persicas vocant, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicæ: vomituris tamen jejunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, venenis resistunt, nec minus si a veneni haustu comedantur: largius esitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarũ inflammationi, abscessibus, luxatisq;, cum mellis exiguo, & ruta: cum cæpa autem, sale, & melle, canis hominisq; morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perustæ, & umbilico admotæ, sedant. Putamen combustum tritumque, in oleo & vino infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nuclei usti, si triti ex vino admoveantur: iidem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopiis medentur: alopeciis commanducati & impositi, præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt, utpote suaviores: itaq; allio mistæ eximunt acrimoniam: livores in corpore illitu tollunt.

I. NUX JUGLANS.

NUces Juglandes, quæ in communi sunt usu, itemque arbores, a quibus eduntur, omnibus vulgò notiores sunt, quàm ut a nobis repræsentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubique frequentius occurrat. Hæ Latinis Juglandes, quasi Jovis glandes, interlisis literis appellantur. Quo nomine primo mundi ævo eas appellatas esse, plures tradidere auctores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu victitassent, inventa tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Jovis glandes ob excellentiam appellavere. Juglandium arbor prægrandis spectatur, caudice procero, ac crasso, ramis multis, ingentibus, & longè lateq; sese diffundentibus, libro vestitur cinereo, crasso, ac rimoso: radicibus nititur prælongis, rolusus, Frondibus pluribus utrinque ab eodem pediculo excunt, ut in Fraxino, oblongis, & graviter olentibus. Verè inchoante in ipsa prima germinatione, julos edit, sive paniculas quæ brevi flaccescentes decidunt: tum super horum pediculo flos emergit herbaceus, totidemq; caliculacea tegumenta, quot flores petiolo contrahuntur, singulisq; his singulæ includuntur nuces, duplici obductæ munimento, & (ut Plinius inquit) pulvinato calloso primùm calyce, mox ligneo putamine. Crispo intus nucleo, quadripartitoque, callosa intercedente membrana. Genera Juglandium plura, quæ cum forma, tum putaminis duritia, fragilitateque dignoscuntur. Præstant oblonga, putamine albicante ac fragili, albo intus nucleo, putamini haud hærente, & gustu dulci. Juglandes aquas odere montes amant algoris cupidæ. Leguntur inchoante autumno, perticis excussæ, & siccantur umbra, exuto exteriore indumento. Proveniunt ubiq; in campis & collibus. De iis disserens Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in foliis, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet: cæterùm evidentem, multamq; in nucis putamine recenti pariter & sicco: proinde eo tinctores quoq; uti solent. At nos ejus expressi succo similiter, ut merorum, & ruborum in melle decocto, vice stomachici medicaminis utimur. & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti succi convenire censentur. Porrò nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur, quamobrem

Nucum Juglandiũ consideratio & historia.

Juglandes.

Juglandis vires ex Gal.

Digitized by Google

oleum ex eo inveterato exprimere liceat: tunc sanè admodum fit per halitum evaporatorium. Itaq; quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægylopas sanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα hoc est, nervorum vulnera utuntur. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Habet Juglans & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis processu marcescit, degenerante tota ejus substantia in pinguem succum, adeo ut cibo prorsus fiat inidonea, quòd veteri oleo, sua pinguitudine adsimilis appareat. Viridis autem, atque etiamnum humida, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ conspicuè est particeps, sed magis est quodammodo ἄποιος id est, qualitatis expers quod saporis genus aqueum (ut dixi) vocare consuevimus. Juglans facilius, quàm avellana concoquitur, stomachoq; utilior est, & multò magis, si una cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisq; medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas dejectioni magis aridas verò minus convenire. Non pauci quoq; cum garo juglandes præsumunt, ventris subducendi gratia. Ad hoc autem virides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minus participes sunt. Quin & aridarum quoq;, ut prius in aqua fuerint maceratæ (uti nonnulli faciunt) similis, ac viridium facultas habetur: hæc Galenus. Nuclei usti alopeciis impositi præsenti sunt remedio. recentes stomacho innocentiores sunt, & illitæ livores auferunt. Cæterùm Juglandes virides decerptæ mense Majo, vel Junio appetente, antequàm earum putamina obduruerint saccharo vel melle asservatæ stomacho utiles evadunt, & ori non ingratæ. Juglandiū juli, qui mense Martio prima germinatione erumpunt, sicci & in pulverem contriti, & ex vino albo poti drachmæ pondere, fœminis strangulatu vulvæ affectis mirificè prosunt. Fit quoq; è nucibus oleum, quo ad lucernas utuntur Insubres. quinetiam pictores & fabri lignarii. ubi splendorem suis operibus addere volunt. Haustum hoc quinq; aut sex unciarum pondere flatus potenter dissipat, quo fit ut in coli affectibus à flatu genitis plurimum afferat auxilii. Illitum tumores discutit & contractos nervos emollit, addita præsertim calce lotâ: antiquam verò scabiem sanat. Inest quoq; juglandibus nucibus propria quadam, & peculiaris facultas ad remoratos menses ciendos, adeo ut ego facto periculo, non parùm fuerim demiratus, & præsertim ubi cætera medicamenta, quæ ad hoc munus obeundum præstantiora censentur, nihil moverant. Macerantur itaq; ad id in aquâ juglandes nuces cum suis putaminibus, quousq; remollitis iis, atq; humefactis, earum nuclei à contegente membranâ perinde ac virides expoliari possint: sumuntur deinde expoliati nuclei & conduntur macerandi in aquâ vitæ præstanti. & post duos dies præpurgatis prius fœminis, nuclei duo vel tres integræ nucis, quotidie dantur manè jejunis devorandi, decem continuis diebus, ante tempus menstruæ fluxionis. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides. Galenus ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis. Metellis, ac Vomicis nihil quod constet, memoriæ prodiderint, hic ea non dissimulanda putavi, neq; alienum duxi recensere. quæ de iis ex Mauritanorū monumentis, & recentiorum quorundam historiis sum consecutus. Sed primo de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE, *myropolis omnibus vulgatissimā fructus sunt arboris cujusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie prægrandes, magnorum melonum instar, de arbore dependentes: namque magna involucrorum mole obteguntur. Cortex iis extimus colore constat in atrum rufescente. subdurus, tenax, callosusq;, intus verò villosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit: subtus est putamen triquetrum, villosum, barbatumq;, cornu instar prædurum, anteriori parte humanam ferè faciem referente, ejusdem ferè coloris nucleum continens, ovi anserini magnitudine, intus concavum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigitali, duriuscula, tenax, callosaq;, albicans, sapore dulci, butyrum referens: tenuis, sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Provenit hæc arbor copiosa in India orientali, unde ad nos affertur. Probantur recentes, eaq; præsertim, in cujus concavitate liquor quidam dulcis includitur: siquidē hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur.*

Juglandes conditæ.

Juglandium vires Matthiolo.

Nucis Indicæ cōsid.

10 20 30

II. NUX INDICA.

III. NUX MYRISTICA.

40 50 60

Excal-

Google

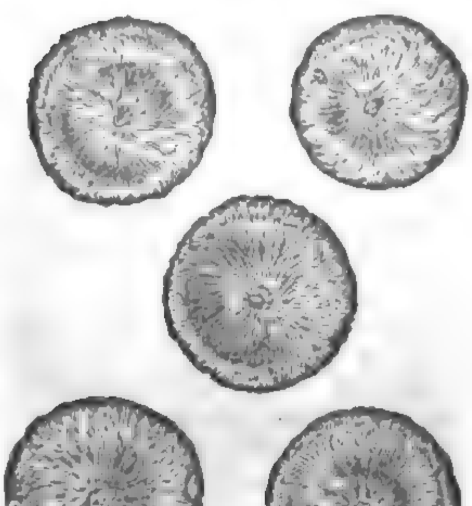
Excalfaciant ſecundo abſceſſu, humectant verò primo, emolliunt, lævigant, & dolores ſedant. In cibis ſumptæ, etſi noxium admodum ſuccum non gignant, ventriculo tamē laborē inferunt: Additur nucleus à tenui cuticula repurgatus, in medicamentis, quibus extenuata corpora refocillantur. Iidem ſemen augent, & venerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidum doloribus inungitur, oleo præſertim admiſto, quod è perſicorum nucleis elicitur: per ſe illitum, lumborum & genuum dolores mulcet, & ventris animalia pellit. Quod verò recentes nuces preſſæ ſtillaverunt oleum, denſum eſt, candidum & pingue: in ſumma ſubſtantia, qualitate, ſapore, ac deniq; facultatibus butyro non diſſimile, ſed longè melius ſubminiſtrat alimentum. Præſtat idem inunctum ad nervorum dolores, quinetiam pectus lenit, non modò illitum, ſed etiam hauſtum. Raucedini opitulatur, macros impinguat, ſemen auget, & induratos articulos emollit. Nux Indica latiore ſagina corpora reficit: idcirco ſtrigoſas mulieres mirum in modum impinguat, & ad craſſitiē reducit: hactenus de Indicis. His ſuccedunt MYRISTICAE, quæ vulgo officinis ob odoris præſtantiam Muſcatæ, quaſi moſchatæ dicuntur. Hæ afferuntur ex India (referunt ii, qui Indica littora perluſtrarunt) & proveniūt copioſiſſima in inſula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quædam noſtratibus perſicis haud abſimiles, anguſtioribus tamen foliis, ac brevioribus. Fructus noſtratibus nucibus adhuc in arbore exiſtentibus perſimiles ſunt. Siquidem primò craſſo, ac viridi cortice conteguntur, cui deinde ſubeſt nux ipſa, duro ſatis putamine occluſa, noſtra tamen tenuiore, Maci quem vocant, in reticuli modum circumveſtito, eoq; fracto nucleus exit, quem myriſticam, moſcatamve nucem vocamus. Id quod palam faciunt myriſticæ nuces, quæ ſacchmaro, aut ſiliquarum melle aſſervatæ, integræ ex India ad nos convehuntur. Has, cum ſuo tempore mature ſcunt, incolæ legunt certatim, & quàm quiſq; poteſt uberius, quoniam ſunt ibi omnia communia. Arbores abſque omni cultu, ſuppeditante tantùm natura, ſuos fructus edunt. Myriſticæ nuces ſuo maci, tanquam rete comprehenſæ, Venetiis in officinis quampluribus viſuntur, duro putamine concluſæ, avellanarum modo, colore ſubnigro: quo fracto compactilis ſubeſt globulus nuclei vice, & is eſt nux Myriſtica, quam uſurpare ſolemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præſenſerint cariem: item ponderoſæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confeſtim è vulnuſculo exeat humor. Siccant (ut Mauritani ſcribunt) & excalfaciunt ordine ſecundo completo. Adſtringunt, oris ſuavitatem commendant & fœtentis animæ virus commanſæ abolent: lentigines in facie emendant, viſum acuunt, ventriculum & jecur roborant: lienem abſumunt, urinam cient, fluentem alvum ſiſtunt, flatus diſcutiunt, & frigidis quibuscunq; uteri affectibus mirificè proſunt: & ut in univerſum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contuſis, & in cacabo calfactis, prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ novæ inſtar concreſcit, fragrantiſſimum ſpirans odorem, nervorū & articulorū diuturnis doloribus à frigore excitatis utiliſſimus: quin & venereis inunctionibus maximè expetitur. Mulcet mirificè myriſtica nux vētriculi dolores, ſi trita decoquatur ex rhodomellis ſenis unciis, & aquæ vitæ binis, quouſq; aqua evaneſcat. Namq; ſi hujuſce liquoris colati tria cochlearia quotidie dentur jejunis, proculdubio juvabuntur, ubi cauſa à frigidis oriatur excrementis aut à flatu. Præſtat eadē ad flatuoſos uteri cruciatus hoc modo: Coquitur una craſſiuſculè tuſa, cum matricariæ radicibus ex ſenis unciis vini albi generoſi ad tertias: deinde percolatur decoctū, & additis ſacchari duabus drachmis propinatur. Contra venenoſorum animalium ictum ex vino pota maximè præſtat. Myriſticas nuces veteribus Græcis ignotas fuiſſe illud fidem facit, quòd Theophraſtus, Dioſcorides, & Galenus earum, quod in ſuis monumentis equidem legerim, nuſquam meminerint. Quare & hic quoque aſſerere non dubitaverim, macerem (ut in ejus mentione jam ante diximus) Dioſcoridi, & Galeno myriſticæ nucis florem eſſe nequaquam, Nam ſi ad

Oleum ex nucibus Indicis.

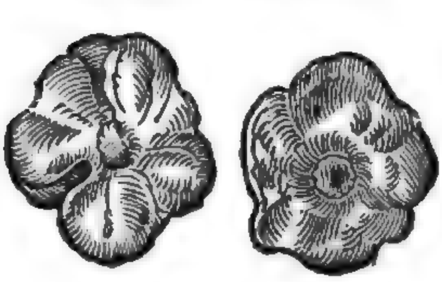
Nucis Myriſticæ conſid.

Myriſticarum vires.

IV. NUCES VOMICÆ.

V. NUX METEL.

VI. NUX METEL.

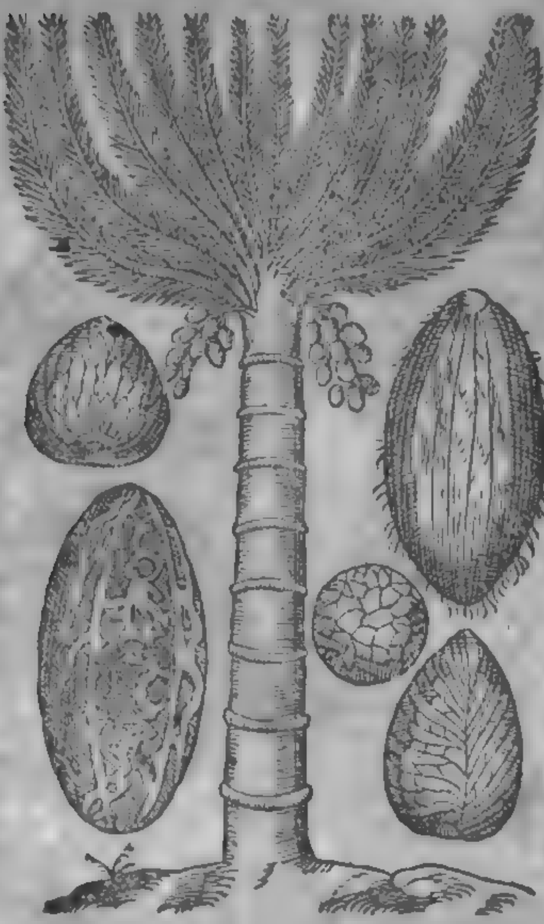

Nuces vomicæ & metellæ.

eos floris cognitio pervenisset, veri quidem simillimum est quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates & naturæ dotes nunquam scriptis dissimulassent. Præter odoratas, eas etiã nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS & METELLAS vocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum vulgus has magno errore confundunt, quod plerumq; legitimas vomicas metellarum loco usurpent, & contra metellas nonnunquam vomicarum vice. Nam vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas verò quæ nonnihil extuberantes quibusdam nodis, veluti parvis oculis per ambitum sunt refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum & album avellana paulo majorem nodosamq;. Quibus notis eas esse præditas constat, quas Seplasiariorum vulgus Metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis Metellis à Serapione descriptis, his verbis: Nucis metellæ arbor, vomicæ arbori non dissimilis fructum gerit mandragoræ oleosum, hirsuto cortice sapore non injucundo. Quæ notæ perspicuè adstipulantur iis, quas vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt & gustus non ingratæ: quin & facultatibus, non autem notis (ut quidam falsò existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cùm auctore Serapione quarto refrigerent excessu, ita ut drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore verò mensura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præstare videmus non modo in canibus, sed etiam in hominibus quibus hæ datæ fuerint, quas Vomicas esse contendunt. Siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus disserens, nullam lethalem vim eis adscribit, sed quod tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, vel sale haustæ, mirificè vomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; visuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse vomicas: Metellas verò, quæ pressæ & hirsutæ canibus necandis aptissimæ habentur. Cæterùm nescíverim ego qua ratione ductus Leonhardus Fuchsius ultimo libello, ubi tantum stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno volumine Stramoniam vocaverat. Quod prorsus reclamare videtur Mauritanorum sententia, à quibus harum historias accepimus. In quibus censendis, me antea in errore versatum esse, nunc primum intelligo. Credideram enim nuces, quas Vomicas seplasiæ vocant, genuinas esse Methellas, nec id tamen sine adstipulantibus indiciis. Atqui cum diligentius legerem apud Avicennam Nucem Methel crassis, ac brevibus rigere aculeis, & semen ferre Mandragoræ simile, non potui me ipsum non accusare. Siquidem non is sum, qui (ut multi faciunt) velim mihi potius, quam veritati assentiri, & studiosis imponere posteritati. Hinc itaq; factum est, ut priore mea revocata sententia, eorum prorsus inhæserim opinioni, qui nucem Methellam Stramonii fructum esse affirmant. Siquidem is præter id, quòd nucis imaginem refert, & aculeis crassis, ac brevibus riget, mandragoræ etiam semen simile habet. Nec dubito, quin fructus ipse, ac etiam tota planta soporiferæ sint facultatis. Nam & ipsa plantæ facies solanis adeo similis, ut aliud nihil quam ipsum repræsentet: verùm ejus folia opium redolentes & odor illius gravis, id quidẽ manifesto indicare videntur. Flores gerit albos convolvuli majoris, sive lævis smilacis æmulas. Fructus mespilorũ magnitudine, circumquaq; aculeatus umbilicatusq;, viridi colore, in quo semen Mandragoræ simile. Seritur nunc passim in hortis ut alia peregrina. Frigida est Serapioni excessu quarto, obstruit, mulcet, vomitiones ciet: pota quatuor granorum pondere cum vino fortem facit ebrietatẽ, duarum verò drachmarum pondere hausta statim interimit, nisi succurratur epoto butyro calido, vomitu, & aqua calida balneis cum brachiis tum cruribus adhibitis. Cæterùm hinc quoq; conjicient alii, Vomicam nucem, quam vocant, non esse genuinam: quandoquidem (si Avicennæ, & Serapioni credimus) Vomica nux, Methellæ assimilis esse debet: sed aculeorum vice (ut Serapio inquit) nodis quibusdam referta. Quibus non solùm vulgaris vomica caret, sed nullam prorsus nucis faciem refert. Itaq; hanc Caninam, non vomicam posthac appellare licebit, quòd Canes devorata, parva temporis mora interimat. Sunt & aliæ quadam nuces, quas quidam methellas putant, Myristicarum magnitudine & colore, suis nixi rationibus, de quibus quid in præsentia dicam non habeo. Cæterùm valent Stramoniæ nuces siccæ, in pulveremq; contritæ, ex vino haustæ drachmæ pondere (ut quidam vir insignis mihi affirmavit) magno remedio ad colicos affectus, siquidem (ut ille ait) non solùm morbum facile propellunt, sed prohibent quoque ne posthac affligat. Verùm ego hujusce medicamenti hactenus minimè periculum feci. Atqui non omnibus eadem est facies, quippe quod aliæ rotundæ sint, altera parte sessiles, aliæ oblongæ. Conteguntur hæ capillaceo quodam involucro, in acutum desineate, colore subflavo, ut quispiam videre poterit ex earum imagine, quam hic appingi curavimus, ut alii quoq; Medicæ materiæ studiosi suam de his sententiam proferant. Tria nobis allata sunt genera prima Nuces Farsalach Constantinopoli vocari eas, scripsit ad me Gulielmus Quaccelbenus, Medicus insignis, ut latius in Epistolis ante à nobis scriptum est. Ego vero has Indicas crediderim esse Avellanas, Serapioni Fausel appellatas. Nam illis omnibus notis correspondere videtur. Videtur hasce nuces rectè agnovisse Matthæus Sylvaticus, quippe qui de his ita scriptum reliquerit: Fausel id est Avellana Inda, est simillima nuci Muscatæ: nisi quòd pars una est plana altera eminentior, ita ut possit stare erecta, sicut calculus, qui in ludo dicitur pedes: in cæteris intus & extra nuci muscatæ similis est, sine odore, & sapore adstringens. Nascitur hæc nux inclusa in quadam lanugine, seu potius capillaceo involucro Indicæ nucis modo barbato, simili folliculo serico. Multoties fertur inter alias species à Calicut, & ego vidi ipsam in suo folliculo: hæc ille. Avellana hujusce plantæ (ut Serapio est author) est similis Neragil, id est Nuci Indicæ, proceritate tamen minor. Refrigerat quæ Fausel appellatur & valenter adstringit: proinde membra corroborat, confert calidis morbis quibuscunq; tam bibita quam exterius illita. Decoquitur in vino ad dentium dolores, & fluxionem, siquidem si eo calido foveantur, non solùm eorum dolores mulcet, sed commotos firmat, gingivas laxas stringit, & fluxiones inhibet. Illinitur quoq; utiliter ad palpebrarum scabiem. Additur in collyriis, quæ parantur ad oculorum inflammationem. Atqui præter id admirabile admodum est medicamentum, adversus dysenteriam drachmæ pondere quotidie pota cum succo pomorum Cotoneorum, aut cum vino rubro austero. Sed alia est Avellana Indica, quam mihi dono dedit Jacobus Antonius Cortusus, patritius Patavinus, rei plantariæ peritissimus. Siquidem hæc longè alia est, cum facie, tum magnitudine, ut ex ejus imagine, quam hic appinximus quispiam videre poterit. Contegitur hæc putamine exteriori cardamomi majoris putamini simili, sed duriore, compactiore, & colore magis obscuro: magnitudine Juglandis, viridi adhuc putamine circumtecta. In eo itaq; Avellana concluditur, oblonga utraq; parte acuminata, dorso arcuato, & inferiore parte lata ac sessili, osse contecta duro, lævi castanearum colore, in quo nucleus concluditur solidus, ejusdem ferè figuræ, tenui albaq; membrana circumvestitus, dulciq; intus medulla, & ipsa quidem albicans. Atqui de ejus facultatibus, nihil hactenus compertum habeo. Cæterùm, dum hæc scribo, altera quoq; comparuit Indica Avellana, superiori longè minor, ab eodem Clarissimo Cortuso mihi Patavio missa. Est itaq; hæc suo tegumento exempta, quod læve molleq; est, colore subpallido, nec folio Palmæ crassius, glandis acuminatæ, aut Myrobalani flavi ferè figura, duro putamine, colore vulgaris Avellanæ, oblongo intus nucleo, pumilam amygdalam referens ut ex ejus hic imagine omnibus palam fiet. Afferuntur ex India una cum Myristicis nucibus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus omnibus, ANACARDIA sese

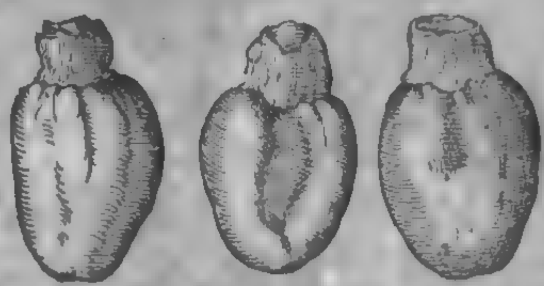
obtulere

VIII. AVELLANA INDICA. IX. NUCULA INDICA.

XI. ANACARDIUM.

obtulere Græcis veteribus ignota, cùm & ipsa in officinarum usu expetantur, de iis quoq; verba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut testis est Serapio) fructus cujusdam arboris, avicularum corculis nō dissimiles, unde & nomē, colore etiamnū cordis modo rufescente, cùm scil. de arbore decerpuntur. Inest iis liquor mellis crassitie sub cortice residens, sanguinis modo rubicundus, sub quo est & nucleus parvæ amygdalæ effigie. Nascuntur in Siciliæ montibus, qui continue igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor, etsi myropolæ cōmuni errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut ajunt) labantes revocant sensus, memoriæ jacturā resarciunt, & nervorū & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur: nihilominus sanguinem exurunt, & cutim ulcerant. Quare Anacardia juvenibus noxia sunt, cùm & adurant, & deleteria facultate non vacent: cui tamen remedio est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expressum. Hactenus de variis nucibus, nunc earum nomina sunt nobis reddenda. Nuces communis usus Græci vocant κάρυα βασιλικά: Latini, nuces Juglandes: Arabes, Jeuz, Leuz, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani, Nüsse vnd Welschnüsse: Hispani, Nuezes: Galli, Noix. Nux verò, quæ ex India defertur, a recentioribus Græcis, κάρυον ἰνδικὸν appellatur: Latinis Nux Indica: Arabibus Neregil, Dabig, seu Giauz jalbend: Italis, Noce d'India: Germ. Indianische Nüß: Hisp. Noez de las Indias: Gallis Noix d'Indie. Nux deinde, quæ μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικόν, & κάρυον ἀρωματικὸν Græce, Nux myristica, aut Nux moscata Latinè dicitur: Jeuzbaue, Jubague seu Giauziban, Arabicè: Noce Moscada, Italicè: Moschatnuß/ Germanicè: Noez de especie, Hispanicè: Nois muscades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, seu alker, Officinis ac Barbaris Nux vomica, & Italis Noce vomica nominatur. Nux deniq; Arabica voce Leuz alrachaha dicta: Latina Nux metella: Recentioribus Stramonia: Barbara, Nux Methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Avellanæ Indicæ, Italis, Nociuole d'India. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardium dicunt: Arabes, Baladar, seu Beladur: Hispani, Anacardo.

Anacard. mentio & vitea.

Nomina.

Nux: quemadmodum βαλάνου glandis, ita τῶ καρύου nucis nomine permulti fructus nominantur: siquidem Athenæo auctore, Attici omnes fructus lignoso cortice inclusos κάρυα nominant. Κάρυα quod caput odoris gravitate offendant Plinio. Nux persica & basilica, quòd è Perside à Regibus sit translata. Hujus aliquot differentiæ a magnitudine & corticis duritie: sunt quæ à magnitudine malis æquales Caballinæ dicuntur, aliæ mediocres, aliæ minores, sic sunt quæ ante festum Johannis nec folia nec nuces ostendant. II. Nux Indica, fructum aliqui censent Palmæ Indicæ, qua de re Garziā qui volet, legat: videtur in genere Caryotarum esse, quos Plinius Nicholaos appellat, aut quod Pateron nominat. Coccus Indica, Lac. Nux Indica, Cord. hist. Lon. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cæs. Palma Indica, Garziæ, Lugd. in appēd. cui & Elephantis. Ajunt referente Cæsalpino, crescente nuce colligi humorē sub extimo involucro inter stamina, qui nuce perfecta aquæ rosaceæ similis effunditur, mensura terni calicis ex singulis nucibus, qui in potu sit suavis. Arborem tradunt palmæ similem, cujus folia per sex menses aquā contineant: ramos primos verè amputari, mox largè, ut ex vitibus lachrymas exstillare, quę vasis excipiuntur, ut pro vino utantur, at triduo acescere: liquorem verò percoctum in melleā substantiam transire. Hujus est & altera species, quæ minor & Cuci Theophrasti a Cordo censetur: Nucula Indica quibusdam. III. Nux moscata, videtur Nux Indica Aetii, cujus etiā in suffimento moscato meminit. Variat fructu oblongo & rotundo: quæ oblongo est, mas censetur, & à Cordo in hist. Nux moschata mascula vel major dicitur, estq; gustu adstringente, odore ferè nullo, cariosa magis, minus oleosa, affectibus ventriculi & capitis commodior.

Nux de quibus dicatur.

Nux Indica.

Nux moscata.

Auctor

Digitized by Google

Auctor est Acosta in Moluccis humiles esse & fructu pusillo nasci. Triplici donantur cortice, cortex extimus quibusdam Narcapthum Dioscor. censetur: medius verò, qui reticuli instar fructui circumjicitur, Macis dicitur: tertius nucem quam in Officinis habent, continet. IV. Nux vomica (quod vomitum cieat) officinarum: hanc nec veram vomicam, nec methellam esse Anguillara putat. Nux metella vera, vomica officinis, Lonic. Nux metella, Lac. Nux vomica, Lugd. Tab. Cord. hist. cui & Canina. Nux metel vulgo, & Fungus orietalis Cæsalpino, verba asteriscis inclusa ex secunda commentariorũ editione adjecimus, maxime propter vomicas officinarũ V. Hæc nux methel censetur Lug. Nux vomica vera seu metella officinarũ Lon. Nux vomica, Lacunæ: Hippomanes Cratevæ quibusdã. VI. Quæ pro nuce Methel à Commentatore proponitur, ad Solanũ, (licet Cardanus dubitet) referimus, cujus duo sunt genera: alterũ fructu rotundo & semine albo: alterũ fœtidũ, fructu oblongo & semine nigro. Primũ Solanũ pomo spinoso semine albo C.B. Stramonia seu pomũ spinosum, Trag. Stramonia, Dodo. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Lon. Fuch. (cui & nux methel) Lugd. Stramonium peregrinũ, Lycopersicum Galeni, βαρυοσμόκαλον Dodonæi, Lob. Hyoscyamus Peruvianus, Cordo hist. Solanũ spinosum, Lac. Tab. Hippomanes, Anguillarę Ges. hort. Nux methel Avicennæ, Tatonla Turcis, Paracocalõ Græcis, corona regia, Nux impropriè, pomum verius, Mandragoris potiùs quam Solanis adnumeranda, Solanum Romanum Monspelii, Solani pomiferi genus tertium, Ges. hor. Nux methel sive Stramonia Alpino, Cast. Cam. Malũ spinosum Solanum manicũ alterum Diosc. cui caput olivę, sed hirsutius tribuit & Theophrastus simile fructui platani, Nux methel Avicennæ Cæsalpino VII. SOLANUM fœtidum pomo spinoso, semine nigro, vel Stramonia fœtida nigro semine, planta est fruticosa, humanã superans altitudinem, ex cujus radice fibrosa, alba, pro ratione totius plantæ, parva, caulis exsurgit unicus, crassus, inæqualis, striatus, viridis, bicubitalis, altiorve antequam in varios brachietur ramos: hos folia cingunt ampla, quorũ aliqua palmum longitudine excedunt & latitudine adæquant, quæ instar foliorum Xanthii laciniata sunt, in acutiores tamẽ & longiores angulos desinunt, viridia, venosa, ex pediculis levissimè villosis dependentia, gravissimo & tetro opii odore prædita, quę etiã non trita, sed saltẽ vestibus transeuntium mota emittunt. Flores in extremis ramis dodrantales, ex calicibus quinquangulis viridibus, oblongis prodeunt, colore albi, calathi instar integri, qui in acuminatos angulos desinunt, in quorum medio stamina quina, etiam sena (quæ extra florem non feruntur) quibus singulis singula capitula oblonga, alba, ut in liliis albis resident, quæ pulvere etiam aspersa. His succedunt fructus copiosi, brevi, anguloso, crassoque pediculo insidentes, ex rotunditate oblongi, nucem juglandem magnitudine æquantes: horum exterior cortex viridis, undique aculeis horridis cingitur, qui exsiccatus, spontè in quatuor secedit partes: in horum medio fungosa membranosaque substantia, cui undique semina depressa, lenticulæ forma, multò quàm in altera Stramonia, quæ semine albo est, minora, tanta copia infixa sunt, ut pomum refertum sit, quæ ante maturitatem candida, matura verò atra existunt & amara. Nascitur in Malavar umbrosis locis & secundùm aquas: nostri in hortis colunt. Hoc primus Christophorus Acosta pictum proposuit Daturæ nomine, sic enim Lusitani & la Burladora, hoc est, facetum nominant: in Malabar Unmatacaya: in Cavara, Datyro: apud Arabes, Marana: apud Persas & Turcas, Datulã dicitur. Germani Jacktolben vnd stinckende Stachelnüß vocant. Maxima pars Medicorum iis in regionibus legitimam Nucem Methel Arabum esse censent. An forte Solanum manicum Dioscoridis? Nuci metellæ congener Cam. in Matth. Frigidam excessu tertio & siccam secundi fine constituunt: perniciosa idcirco qualitate non caret. Seminis triti dimidiam drachmam ex vino qui hauserit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut ejulans, aut dormiens, aut alteri colloquens & respondens, omnium tamen postquam ad se redierit immemor. Si nimia sumatur quantitate, interimet: licet Gentiles ad provocandas urinas cum Pipere & foliis Betele id exhibere soleant: sed aliis potius utamur certioribus: Gentiles Medici ad curam eorum qui sumpsere vocati, vomitum provocant, fortesque ligaturas & fricationes adhibent, quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad sudorem movendum: Porrò a vomitu Vinum propinant, cui Piper & Cinnamomum admiscent. Semine per noctem in aceto macerato, dein exactè trito, utiliter illinuntur herpetes milliares & erysipelata serpentia, brevi enim sanari A Costa monet. Sic & Radicis drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia & miræ rerum facies obversantur. Hujus adhuc duo sunt genera quæ flore potissimum à prædicto differunt, siquidem colore sint flavo & secundum pediculos nonnihil rubent. Sed de his in historia. VIII. Avellana Indica hic proponitur oblonga, cum suo involucro & eodem exuta: ejusdẽ varietates aliquod adduntur: dicitur Areca Scaligero, Vartomano, Lugd. Areca sive Fausel, Clusii: Fausel sive avellana Indica, Sylvatico: Fausel, Serapioni: Frefel Avicennę, Lugd. Fausel Garziæ, Lob. Areca Cast. Tab. Nuci Indicę affinis fructus Indis Areca sive Fausel Cęsal. Avellana Indica Acostæ. IX. Nucula Indica Tab. Avellana Indica Lob. X. Mehenbethene, Lob.

VII. SOLANUM FOETIdum spinosum.

Nux vomica. Nux methel. Stramonia. Solanum fœtidum spinosũ. Avellana Indica. Mehenbethene.

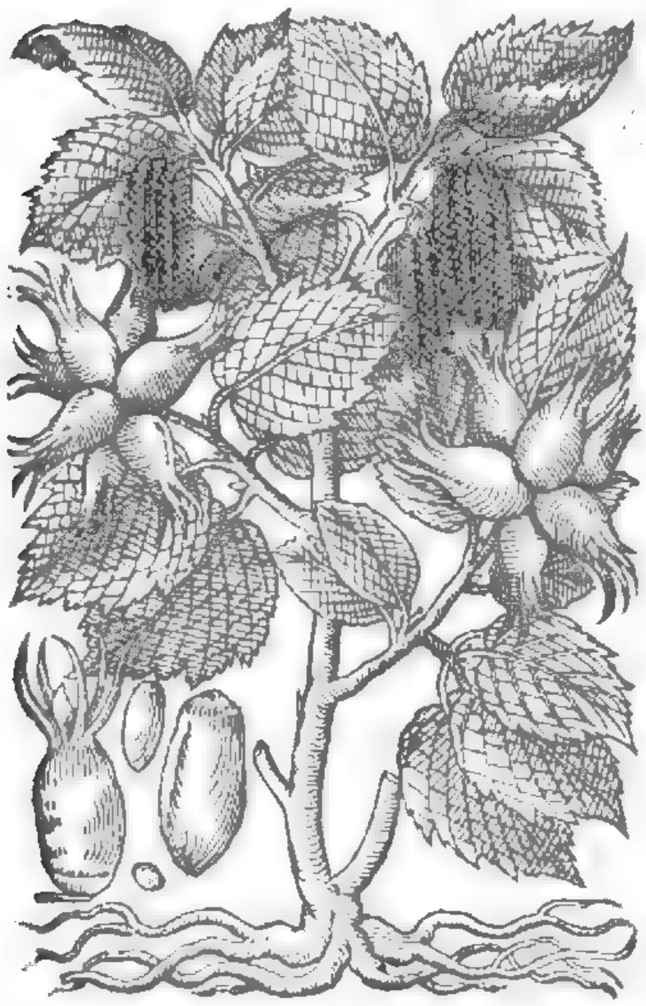
Lob. Tab. Lugd. Eſt etiam ex Avellanis Indicis XI. Anacardium (à cordis ſimilitudine & colore) Avicennæ & Serapionis Lug. Anacardium Cord. hiſt. Lac. Tab. Anacardus, Caſt. Cæſal. cui & Anacardium recentioribus Græcis, & Perſea fortè Plinii, Anacardum à Coſtæ.

Anacardium.

Κάρυα ποντικά. **NUCES AVELLANÆ. CAP. CXLII.**

NUces avellanæ, quas & leptocarya vocant, ſtomacho infeſtæ ſunt: ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ, tuſſi veteri medentur: toſtæ, & cum exiguo piperis potæ, deſtillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe urſi perunctus, alopeciis capillum reddit. Ajunt nonnulli uſta earum putamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſyncipite.

NUX AVELLANA.

Avellanarum conſid.

AVellanæ nuces ideò Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in ſylveſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: veruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat, & illas præſertim, quæ putaminè vehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ, quæ tā ſuavi ſunt ſapore, ut piſtaciis ferè comparari poſſint. Siquidem non omnibus Avellanis idem ſapor reperitur, neque eadem pulpæ gratia: ſiquidem aliæ prædulces ac manſu faciles, aliæ vero aſperiuſculæ, & ingratiores, & manſu duriuſculæ habentur. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius verò rotundæ: quapropter illæ vegetiori ſunt nucleo, diuq; perdurant. Sylveſtribus coryletis ferè innumeris ſcatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura ſaccis legant, ubi maturitatem ſenſerint. Avellanarum planta, quæ corylus dicitur, rarò procera ſpectatur, ſed quæ ab ipſis ſtatim radicibus numeroſos emittat caudices, ut fruticoſa ſit: arboreſcit tamen, è quibus in ſummitate rami exeunt frondoſi, ac virgis non brevibus, enodi materie. Foliis eſt Alno ſimilibus, latioribus tamen, criſpioribus, tenuioribusq; & in ambitu ſerratis. Cortice veſtitur tenui, albis maculis vario. Radicibus nititur minimè craſſis, altis tamen, vivacibus, ac robuſtis. Florere hanc arborem non videmus, ſed julos emittere Autumno, quo tempore folia decidunt, longi piperis figura, dehiſcit is ineunte Vere ac defluit, cum folia proſiliunt, tunc calyculacea tegumenta totidem quot juli, ſupra pediculum exeunt, eorumq; ſingulis nuces ſingulæ. Veſtitur Avellanæ nucis putamen, viridi calloſaq; membrana, in extremitatibus tamen mollior, & fimbriata in barbæ modum protrahitur: quo fit ut quibuſdam hæ barbatæ nuces appellentur, et ſi genus reperiatur haud barbatum, ſed adeò brevi amictu, ut putamen anteriori parte nudum videatur. Nucleus primò molli calyculo innaſcitur, alba occluſus medulla, atqui ſubinde indureſcente putamine, is adoleſcit, tenui membrana circumplexus. Nuci nucleus quandoq; albus, quandoq; purpurea veſtitus membrana, dulcis ferè Amygdalarum modo, ſed duriore pulpa. Domeſticæ habentur in hortis, vineis & viridariis: Sylveſtres verò ubiq; proveniunt in ſylvis & ſecus itinera.

Avellanarum facultates.

Bilem nuces augent, & dyſenteriam faciunt, uberius devoratæ. Tritæ tamen, & ex mulſa hauſtæ, tuſſi veteri medentur, & cum exiguo piperis hauſtæ deſtillationes concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aùt adipe urſi perunctus, alopeciæ capillum reddit. Putamina ipſa cruda in tenuem pulverem contrita, & ex vino auſtero hauſta drachmarum duarum pondere, diarrhœam cobibent, & alba fœminarum profluvia: verùm ad hoc, ac etiam menſes cohibendos, ſunt qui magis præſtare affirment ſubrufeſcentem medullam, quæ putamini intus inhærens nucleum circum ambit. Ajunt nonnulli uſta earum putamina ac oleo excepta, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſyncipite. Obſervavit ſimplex ruſticitas, ſerpentem prorſus obtorpeſcere, quæ Coryli virga percuſſa fuerit, & tandem emori: nec fortaſſe mirum, cum nux ipſa cum ficubus & ruta devorata, venenis ac venenoſorum animalium morſibus reſiſtat. Oleum è nucleis expreſſum articulorum dolores inunctum juvat.

Avellanarum vires ex Galen.

Avellanæ (ut memoria prodidit Galenus tum libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum, tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Juglandes: quin & plus præbent alimenti, ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles auctor eſt, Avellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in ventriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare, innocentiores tamen eſſe virides, quàm aridæ.

Nomina.

Nuces quæ κάρυα ποντικὰ, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis nuces Ponticæ, nuces Præneſtinæ, & nuces Avellanæ dicuntur: Arabibus, Agilenz, ſeu Bunduch: Italis, Noccivole: Avellane, & Nocelle: Germanis, Haſelnüß: Hiſpanis, Avellanas: Gallis Noyſilles Noyſette, & Melline: Bohemis Vueredi Liiskouuy.

Avellana, quæ Februarii fine communiter flores eleganter rubentes inſtar ſtaminum oſtendit, Heracleotica Theophraſto, quod ex Heraclea Ponti translata: dicitur Nux barbata, Plinio: Nux avellana ſeu Corylus recentioribus. Alia eſt ſativa, alia ſylveſtris. Sativa fructu eſt oblongo, rubro, hæc vera pontica veterum: alia fructu rotundo, eoq; vel minore vel majore, hæcq; eſt Avellanæ tertium genus Cord. in Dioſcoridem, & Nux avellana major Lugd. dicitur. Eſt & Corylus Macedonica, cujus nuces in racemum congeruntur, monente Geſnero, Habetur & Byzantina pumila apud Cluſium & Tabernæmontanum.

Huc referendę ex Monarde Avellanæ purgatrices, quæ colore & forma nostris respondent, quæ in novo orbe insula D. Dominici reperiuntur, & Ben magnum medicorum vulgus vocare testatur.

Μορέα. MORUS. CAP. CXLIII.

a Omnia exemp. *μορέα ἢ συκάμινος*. i. Morus sive sycaminea. *b* Cat. *κοιλίας μαλακτικὸν καὶ λυτικόν*. i. alvum mollit & solvit.

Morus arbor nota est: cujus fructus *b* alvum solvit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo vase, atq; insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit vis ejus adjecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaq; acinorum rhois vice, obsoniis miscentur, ut cœliacos juvent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus alvum resolvit: latas ventris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, vitium & fici nigræ frondib. simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorum cyathi mensura potus, contra phalangiorum morsus auxilio est. Fervefacti corticis, & foliorum jure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto ambitu scrobe, succum emittit, qui postridie concretus inveniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & alvum purgat.

I. MORUS.

II. MORUS ALBA.

Mori cōsid. & historia. Mori nigræ descript.

Mori duo sunt genera, album videlicet, & nigrum, à fructuum colore ita appellata. Nam & nigra, & alba mora reperiuntur, quæ non solùm colore, & magnitudine differunt, sed etiam sapore. Nigra Morus caudice plurimum est contorto, gibberoq; ac nodoso, etsi nonnunquam satis spectatæ proceritatis reperiatur. Ramos edit crassos, in latum magis, quam sursum spatiantes: libro vestitur crasso, lento, flexiliq;, cui materies subest robusta, & medullitus flava. Radicibus nititur numerosis, magnis ac robustis, non tamen altè descendentibus sed quæ cespite tenus in ingentem sese diffundunt longitudinem, & præsertim albæ mori, fortasse quoniam hæc amplior, altior, procerior q; semper quam nigra habeatur. Nigræ folia latiora crassioraq; sunt, & ambabus in acutum desinentia, & circumquaq; serrata, quanquam nonnulla, in utraq; moro, vitiginea quandoq; spectantur. Nigra fructum fert rubi, grandiorem tamen & oblongiorem, sanguineo succo per maturitatem madentem, qui contactu manus & os inficiat: is primum viridis est, & subcandicans, dum adolescit rubens & per maturitatem niger. Idem dum rubet acido adstrigentiq; sapore degustatur, sed ubi maturuerit, adeò mitescit, ut dulcis ferè fiat, modica remanente austeritate. In alba autem baccæ minores habentur, quæ ante maturitatem subvirides factæ, austeriusculo sapore percipiuntur, ubi vero ultimam sensere maturitatis coctionem, melleam prorsus dulcedinem resipiunt, quo fit ut minimè cum nigris facultate conveniant. Alba ubiq; scatet Italia, ac etiam Hispania: ad alendos bombyces sericeos tantùm sata. Nigra verò etiam ubiq; habetur, aut in hortis, aut in viridariis. Sapientissima antiquis Morus dicta est, quòd ultima inter urbanas arbores germinare incipiat. Amat amœnos tractus. Materie constat utilis operibus quæ flexu constant, eiq; hac in re primatus datur. Aeternam arbitrantur ac validam, ideò furculas ex ea circosq; faciunt, utunturq; ea in navigiorum fabricis.

Morus alba.

Mori vires ex Gal.

Mora (ut prodidit Gal. lib. 8. simplic. medicam. item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem ventrem subducunt, immatura verò ubi aruerint, admodum restringunt. Itaq; ad dysenterias accommoda sunt, item ad cœliacas, & quascunq; alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorū succus ad oris medicamenta sit utilis, propter eam videlicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminē latet. Præterea ad alia cōplura particularia,

quæ

quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem. & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam vim obtinere videtur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeo ut & latas interaneorũ tineas perimat. In aliis autem partibus reſtringens vincit, in foliis tamen, & germinibus quodammodo media utriſq; temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citiſſimè tranſeunt, & aliis cibis ſuo veluti ductu viam ſtruunt, verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè aliis una cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur pravo in ventriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Pauciſſimum miniſtrant alimentum ſimiliter atq; pepones, haud tamen vomitum cient, nec ſtomacho, ut illi adverſantur. De Moris autem, quæ rubi ferunt, libr. 4. in Ruborum commentatione, Deo favente, latius diſſeremus. Sed quoniam Mori foliis & veſcuntur, & aluntur vermiculi, latinis recentioribus Bombyces appellati, qui admirabili naturæ ſpectaculo, & miro ac ferè inexplicabili opificio nobis SERICUM vellus conficiunt, veniatq; & ipſum in medicum uſum in Arabum medicorum antidotis, non præter rationem fore duximus ejus hic vires (quandoquidem non invenio è veteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) ex Serapione, & Avicenna deſcribere. De eo itaq; ſcribens Serapio, Bombyx inquit (ita Serapionis verba latina reddidit Nicolaus Mutonus Mediolanenſis) aureis jam filis agglomeratis, obſcuroq; clauſus carcere, nec annuo vix ſpatio intacta, folliculum roſtro contundit, ac protinus erumpit, unde oritur Habriſen & Ken. Folliculo autem inſolato, ut Bombyx, Serue extinguatur, ſericum aut ſeta inde efficitur: hæc ille. Cæterùm alterius, ac ſanè diverſi generis ſunt animalia, quæ à Seris populis aluntur ad Serica ſtamina comparanda, de quibus lib. 6. quinq; regionum veteris Græciæ ita ſcriptum reliquit Pauſanias: Sed enim quæ fila ad textrinam uſurpant Seres, ea è nulla ſtirpe ſunt. Naſcitur in eorum terra vermis, quem Serem Græci, ipſi longè alio appellant nomine: magnitudine eſt id inſectum dupla maximi ſcarabei, cætera aranei ſimillimum. Hoc Seres accuratè nutriunt, cellas illi tum æſtivas, tum hybernas aptè fabricantes. Pedib. (habet vero octo, quot & aranea) ſub arboribus teſtile opus facit. Annos ferè quatuor panico alitur: quinto demum (neq; enim longior contingit vita) viridem apponunt arundinem, quo pabulo beſtiola illa maximè delectatur, eoque ſatur ſagina rumpitur. Educunt inde e viſceribus ſtaminum volumina: hactenus Pauſanias. Bombycinum vellus (ut ſcribit Serapio) medicorum nonnulli in caliditate, & ſiccitate ſymmetrum poſuerunt. Cordi laudatiſſimum. Ipſum enim roborat, in eoq; ſanguinem expurgat. unde medicamentis cordi potiſſimùm conducentibus admiſcetur, præſertim compoſitioni ex Moſcho, Græcis Διάμοσχον inſcripta. Uritur, quò ſiccius redditum, lævigari, & tenuiſſimè comminui poſſit, quanquàm id nonnullis improbetur, ne vires per ignem minuantur. Cæterùm minutatim inciditur, admixtumq; unionibus potiſſimum Succino & Corallio, facilè contunditur. Alii vim per coctionem extorquent, decoctoq; à colatura in mortario, aliove vaſculo, medicamenta ſole calente infundunt, quoad bellè macerentur, atq; imbibantur facultatemq; omnem attraxerint, indeq; exiccant, & in uſum reponunt: nec plura Serapio. Scripſit quoq; de Bombycini velleris facultatibus Avicenna, libro de viribus cordis, his verbis: Sericum ex fortibus lætificantibus eſt, excellentius tamen eſt crudum, ſed quandoq; cadit in uſum & coctum, potiſſimum ſi non fuerit tinctum: eſt autem calidum & ſiccum in primo: corroborat itaq; cor ac etiam viſum quemadmodum & memoriam: quin etiam naturales operationes mirificè exhilarat, quà in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum, tametſi coctum quandoq; in uſum veniat, verùm antequam in inſectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatq; ordine primo, exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus: neq; enim facultas uni tantum aſſignatur ſpirituum generi in una tantùm diſpoſitione, ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tam vitales & animales quam naturales reficere valeat. Cæterum quamvis negaverit Avicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos venire uſus, Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit inſectum. Idq; ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes ipſe nuncupavit. Arbor, quæ μορέα ἡ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Ejus fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes utrunq; Tut, ſeu Thut nominant: Germani, Maulberbaum und Maulber: *Hiſpani, Moras del moral: Galli Meurier & Meure.*

Bombycis hiſt. — Seres Pauſaniæ. — Bombycini velleris uſus. — Nomina.

Morus Sycamine Theophraſto, ſativa eſt & ſylveſtris, ſeu ratione fructus nigra & alba. I. Morus nigra fructu eſt majore & ſuaviore, quæ in arborem excelſam excreſcit, aliquando humilis remanet, & Chamæmorus dicitur, augmenti tarditate tantum diſcrepans: diverſa tamen eſt ab hac Chamæmorus cujus Cluſ. in hiſt. Pannon. meminit. Dicitur recentioribus Morus & Morus nigra: in quibuſdam officinis, morus celſa ad differentiam fructus Rubi, quæ etiam Mora dicuntur. II. Morus alba ſive candida, in qua folia inſtar foliorum vitis lacinioſa & ſinuata ſæpiſſime obſervavimus in urbe Patavina.

Συκόμορος. **SYCOMORUS. CAP. CXLIV.**

SYcomorum, aliqui etiam ſycaminum, id eſt, morum, vocant, cujus fructus ſycomorum etiam propter inefficacem guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, *a* frondoſa, multo lacte abundans: foliis mori: pomum ter aut quater anno fert, non ramis, ut fico, ſed caudice ipſo, caprifico non diſſimile, dulcius groſſis ſine granis interioribus: quod non matureſcit niſi ungue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria, Rhodo, locisq; non multi tritici feracibus: ubi proventu fœcundo reſtibiliq; juvamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum alvo utile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam: ſtomacho adverſatur. Succus primo vere tenera arbore antequam fructum ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim altiore plaga violetur cortex, nihil effluet. Spongia aut vellere lachryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili vaſe reponitur. Vis *b* ſucci emollit, & vulnera conglutinat, diſcutit collectiones concoctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores, & perfrictiones: celerrimè teredinem ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cùm ſit ulmus, prædita tamen eſt foliis *c* ſycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

a Meum ita diſtinguit. [illegible] foliis Moro valde ſimilis. At Cat. [illegible] refert ad [illegible], illud verò, quod ſequitur, *i.* multo lacte abundans, in omnibus exempl. deeſt. — *b* [illegible] liquor. — *c* Meum [illegible]

SYcomorus (ut Theophraſtus eſt auctor lib. 4. cap. 2. de plantarum hiſtoria) arbor eſt moro noſtrati ſimilis, quippe folio magnitudine, aſpectuq; proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit; non enim germinibus, non ramis extremis,

Sycomori hiſt. ex Theoph.

I. SYCOMORUS.

II. SYCOMORUS SEU Ficus Cypria.

III. PSEUDOSYCOmorus

mis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & visu proximum, succo atq; sapore caprificis sanè simile, verùm longè dulcius, granisq; internis omnino carens, multitudine numerosius, maturescere nequit nisi scalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm scalpta poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quod sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium vendicavit, quòd cæsa continuò viret, neq; siccatur unquam, nisi aqua obruatur. Eaq; propter & lacubus, & stagnis demergitur madefactaq; in profundo siccatur, cumq; sicca omnino fuerit, supersluitat atq; innatat: hactenus Theophrastus. Hanc quam appingi curavimus, Sycomori imaginem misit ad me clarissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, Ulysses Aldrovandus Bononiensis, vir quidem non solum doctrina, sed etiam liberalitate, & humanitate præclarus. De Sycomoro disseruit Gal. libr. 2. de alim. facultatibus, ubi ita scriptum reliquit: In Alexandria Sycomori plantam vidi una cum fructu, parva, candidaq; ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, veluti mora: quinimo inter ac mora ficus medium jure quis ipsum collocarit, atq; hinc nomen ipsi inditum esse mihi videtur. Ridiculi namq; sunt, qui fructum hunc ob id ajunt sycomora fuisse nominatum, quòd parvis ficubus assimiletur. Ipsius autem nascendi ratio ab aliis arborum fructibus quodammodo est diversa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceq; enascitur. hæc Gal. Sycomoro similis est (ut

Sycomori mentio ex Galen.

Vulgaris error.

eſt (ut loco citato memoriæ prodidit Theoph.) quæ in Creta vocatur Cypria ficus: nam & ipſa fructum edit, caudice, ramisq; craſſiſſimis. Differt tamen à priore, quod germen quoddam emittit ſine ullis foliis, radiculæ ſimile cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, ejusq; folia ulmum repræſentat. Quater anno fructum fundit, ſed nullum ad maturitatem perducit, niſi pomo ipſo immaturo inciſo, emiſſoq; lacte. Dulcedo ficubus non abſimilis. & interna groſſis planè conveniunt: magnitudo autem pruni eſt: hæc Theophraſti verba. Quæ ſanè maximo ſunt argumento, hanc quoq; plantam in Sycomori genera annumerandã eſſe. Cæterùm apertè hallucinantur ii, qui putant arborem Sycomorum eſſe, quæ plerunq; viſitur in monachorum clauſtris vulgo vocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadavera humantur, nuſquam alias in Italia (quod ſciverim noverimq;) hæc planta ſponte naſcitur. Arbor eſt procera, foliis vulgaris loti longioribus, & in acutum deſinentibus. Baccas edit virides, è cujus baccis monachi verticillos factitant, quibus funiculo trajectis mulieres ſuas numerant preces. Hanc (ut Bellunenſis caſtigavit) Azadaracht appellat Avicenna, quam deleteriæ facultatis participem eſſe prodit Fen ſexta quarti, ut latius lib. 6. dicemus. Arbor, quæ Συκόμωρος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Jumeiz, Aliumeiz, ſeu Giumeizi: Italis, Sicomoro, & Fico d'Egitto: Bohemis Moruſſe. Pſeudoſycomorus, Italis, Sicomoro falſo: Mauritanis, Azadaracht.

Vulgaris error. — Azadaracht. — Nomina.

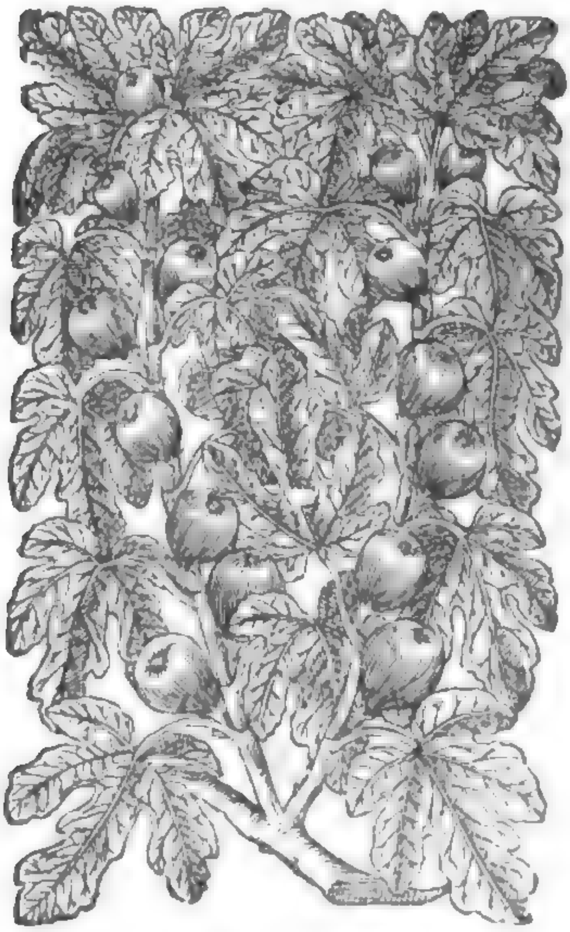
Sycomorus duplex à Dioſcoride & Theophraſto proponitur: altera fructum ex caudice ramisve grandioribus emittit, hæcque Ægyptia eſt ficus: altera ex trunco germina ſine foliis emittit, quibus ficus adhærent, & hæc Cypria eſt ficus. I. Sycomorus ſeu ficus Ægyptia, Caſt. Lugd. Rauuolf. Sycomorus in Ægypto, Cord. in Dioſc. Sycomorus, Lac. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Alp. Tab. Sycomorus veterum, Ficus Pharonis vulgò in Syria, Morus Ægyptia Theophraſti, Geſ. hor. Sycamine Theophraſti, Cæſ. II. Sycomorus ſeu Ficus Cypria, Sycomorus in Cypro, Cord. in Dioſc. Ficus Cypria, Rauvvolfio, & ex eo Lugd. In hanc claſſem referas Ficum Indicam Theophraſti, de qua ex Cluſio Lugd. & Taber. & Mangle Oviedi videtur. Sic & ficus Nigritarum, foliis ficus, fructu duorum pedum, ſemine fabę magnitudine, figura renis: apud Thevetum, ex quo Lugd. hiſtoria ſumpſit. III. Pſeudoſycomorus, ſeu Zizyphus candida. Sycomorus Italorum male, Cord. in Dioſc. Azadarecht Avicennæ, Sycomorus falsò Monachis. Siliqua Bellonio, Sebaſtum ſeu Mixus alba quibuſdam, aliis Laurus Græca Plinii, Geſ. hor. Zizipha candida Monſpelienſium Lob. (cui & arbor Paradyſi Luſitanis) Lugd. Azedarach, Dod. Azadarac, Arbor ſancta Monſpelienſibus, Lotus alba Pelicerio, Cluſ. hiſp. Pſeudoſycomorus Tab. Caſt. cui & ficus Ægyptia falſa, Piſtacia ſylveſtris: Tuber Cæſalpino.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

Fici maturę recentes ſtomachum lędunt, alvum ſolvunt, ſed facilè contracta ab eis fluxio ſiſtitur: ſudorem evocant papulasq;, ſitim ſedant, calorem reſtinguunt. Sicci natura excalfaciendi, *a* vires alunt, ſed ſitim magis ſtimulant, alvo utiles: rheumatiſmis ventris, & ſtomachi contraria: gutturi autē, arterię, renibus, veſicæ & iis, quos longa valetudo decoloravit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſſimæ: fervefactæ cum hyſſopo, & potæ thoracem purgant: tuſſi veteri, diuturnisq; pulmonum vitiis conveniunt: alvum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt: *b* cum hordacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cum fœnogræco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias diſcutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducũt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorio, deploratis fere tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis ulceribus medentur: quin & cum vino decoctę addito abſinthio, & hordeacea farina, utiliſſimè hydropicis illinũtur. Crematæ cum cerato ſanant perniones, prurigines, ſonitusq;, ſi crudæ terantur, & ſinapi, liquoreq; aliquo exceptę auribus inſtillẽtur. Tam ſylveſtris, quàm ſativę fici *c* lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, concretumq; diſſolvit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit: ſolvit alvum, vulvam recludit cum detrita *d* nuce Græca potus: menſtrua ciet cum luteo ovi appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigręci, & aceto utilis: lepras, lichenas, vitiligines, vitia cutis in facie, pſoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagę percuſſis à ſcorpione, venenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentiũ dolori lana exceptus, & cavis eorum additus verrucarum informicationes tollit cũ adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idẽ præſtat ſuccus è teneris ramis ſylveſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in umbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratoriis medicamentis. Decocti cũ bubulis carnibus ramuli ficulnei, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſolvat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moveatur. Groſſi, quæ erinei nonnullis vocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ *e* formicas, verrucas, & thymos, nitro, farinaq; additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cũ ſale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures ſanant: iis *f* ficoſæ exturberationes, & palpebrarũ ſcabritię perfricantur. Nigrę ficus, foliis cauliculisq;, candidę vitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, *g* & ulcera, quę ceria, id eſt favos, vocant. Groſſi cum ſylveſtris papaveris foliis oſſa extrahunt, furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ venena, cum ervo & vino illitę, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylveſtris, quam ſativę lixivium crematis ramorum cauliculis, quod ſubinde macerari opus eſt, & inveteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt, namq; expurgat, & cõſumit, quę excreſcunt, eoq; ſic utendum eſt: ſpongia aſſiduè hoc lixivio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones vetuſtas, *h* & ſinus cuniculatim exedentes, magnosq;, inſtillari conveniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras cõmittit, non ſecus atq; emplaſtra, quę cruentis vulneribus injiciuntur, enęma vocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, convulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: nervorũ vitiis, convulſionibus, cõmodè illinitur ex oleo, utpote quòd ſudores moveat: adverſus gypſi potũ, & phalangiorum morſus bibitur. Hæc eadem præſtant reliqua lixivia, preſertim quernũ: omnia tamen adſtringunt.

a Meum τρόφιμα. i. nutriũt. *b* Meum & Cat. καὶ εἰς τὰς ὠμὰς λύσεις μίγνυνται, i. admiſcetur & hordeaceæ farinæ. *c* Meum ἰκὰς. i. liquor. *d* Meum μετ' ἀμυγδάλης. i. cum amygdalo. ſed Cat. σὺν ἀμύλῳ. i. cum amylo. *e* Meum μυρμηκίας. i. formicas, tãtum habet. *f* Meum συκώδη καὶ τὰ τραχέα τῶν βλεφάρων. i. ficoſæ, & aſperæ palpebrę. Cat. καὶ τὰ βραχέα. i. breves. *g* Addit Cat. σὺν μέλιτι. i. cũ melle. *h* Meum κόλπους ὑπονομώδεις καὶ μεγάλους, ſinus cuniculoſos & magnos.

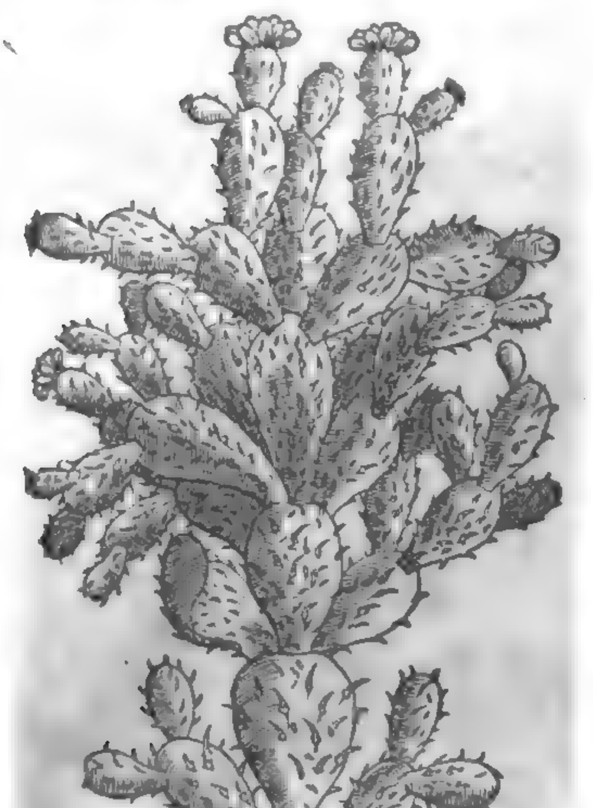
I. FICUS.

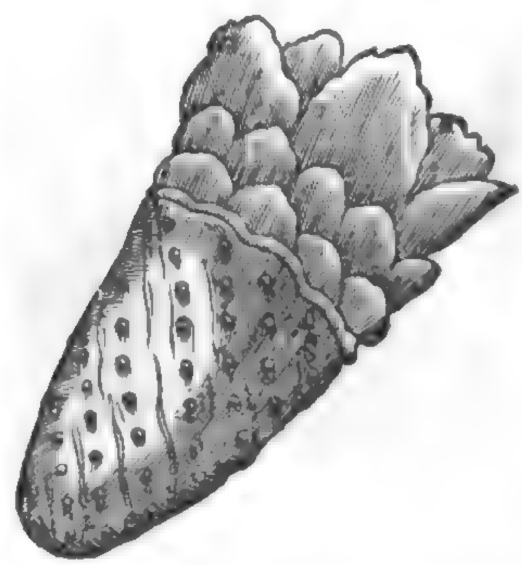
II. CHAMÆFICUS.

III. FICUS INDICA.

FICUS INDICÆ FRUctus.

Ficorum consideratio, & histor.

Ficus arbor caudice plurimum est brevi, contortoq́; : subalbicante libro, lacteoq́; succo madente, gustu adstringente, acri amaroq́;, ita ut exulcerare possit. Materies illi alba & fungosa, ut in vite, tenax tamen, & ad scuta paranda peridonea. Radicibus nititur multis, sed summa tellure vagantibus, quo fit, ut algoris, & frigoris sit impatiens. Folia fico sunt aspersa, ampla, firma, vitiginea, rotundis ac robustis pediculis nitentia. Fructus edit, nullis apparentibus floribus, à foliorum exortu, extremis tantùm ramis turbinatos, & varios: siquidem alii pyri faciem repræsentant, alii sessiles sunt, alii verò inter hos medii. Differunt etiã colore Ficus: quippe quòd aliæ albæ, aliæ nigræ, aliæ purpureæ, aliæ virides, aliæ subrufæ, aliæ pallidæ, & aliæ variegato colore spectentur. Molli præterea sunt pulpa, granis minutis referta, quæ esui maximè placent. Habentur in hortis, vineis & viridariis, in Italia & Hispania copiosæ. Eæ præ cæteris laudantur, quæ maturæ rimosa cute visuntur, & quæ pulpæ pinguedine, dulcedine, atq; sapore cæteras antecellunt. Maturescunt Autumno, Augusto, & Septembri: sed Grossi æstate perficiuntur. Decerpuntur maturæ, & in sole siccantur cratibus, non solùm ad ciborum, sed etiam medicamentorum usum: siccæ in cadis ligneis asservantur. Atqui longè à nostratibus distant Indicæ Ficus, de quibus Theophrastus lib. 4. cap. 5. de historia plantarum

Ficuum varia genera.

Indicæ fi-cus hist. ex Theo-phrasto.

plantarum ita scriptum reliquit: Indica autem regio arborem ficum vocatam sortitur, quæ ramis radices dimittit singulis annis, ut primo volumine retulimus. Dimittitur autem non ex novellis, sed ex anniculis, atq; etiam vetustioribus. Illæ se terræ conjungentes, ceu sepem circum arborem faciunt, ita ut veluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines solent. Radices autem nascentes evidentissimè à ramis discernuntur: sunt enim albiores, hirtæ, tortuosæq;, binaq; fronde foliatæ. Item arbos comam supernam lascivam gerit, totaq; fornicato ambitu pulchrè orbiculatur, & magnitudine vehementer excellit, quippe umbram bino stadio facere fertur, & crassitudine caudicis pleraq; ultra quàm sexaginta graduum orbem colligere, magna verò ex parte quadraginta. Folium peltæ non minus habet, fructum admodum parvum, magnitudine ciceris, ficui similem, quamobrem Græci ficum eam arborem appellabant. Parvum mirum in modum fructificat, non tantùm pro magnitudinis desiderio, verùm etiam omnibus rebus. Nascitur arbos hæc circa Acesivam amnem: hæc Theophrastus. Atqui eadem ferè à Strabone lib. 15. sua Geographia, & à Plinio lib. 12. ca. 5. de Indica Ficu scripta reperio, sub qua, ut idem scribit Plinius lib. 7. c. 2. turmæ conduntur equitum. Cæterùm ea longè ab hac differre videtur, quam nos, quòd ex Indis occidentalibus allata sit, Indicam ficum vocamus: siquidem hæc nec caudice, nec ramis, nec foliis, nec fructu genuinam Indicam ficum refert, de qua scripsere Theophr. Strabo, ac etiam Plinius. Hanc Indi suo idiomate TUNE *vocant. Ego verò eandem plantam esse censerem Opuntiam Plinio appellatam, quòd circa Opuntem proveniat, ut Theophrastus inquit his verbis: Huic Indicæ Fico simile, vel potius quodammodo mirabilius, si quid ex foliis radicem dimittat, qualem circa Opuntem herbam esse quandam enarrant, cui datum est, ut mandi suavitate possit. Nam ut nobis manifestò constat, abscisso ab hac planta uno tantùm folio, humiq; ad medium usq; sepulto, prognatis è se radicibus paulò post folia supernè ex ipso prodeunt, adeò ut hac serie foliis è foliis prodeuntibus, in arboris speciem hæc planta assurgat, sine caudice, sine ramis, germinibusq;, ut ex appicta hic imagine quispiam cernere potest. Adeò ut inter naturæ miracula hæc planta meritò recenseri possit. Folia ei crassissima sunt, ita ut quandoq; pollicis crassitudinem excedant, è quibus albæ, tenues, longæ, acutæq; prominent spinæ, etsi sine spinis nonnulla visa sint. Parit hæc planta illis in regionibus foliorum summitatibus fructus ficubus nostratibus similes, sed crassiores, & qui anteriore parte in coronæ speciem desinant, colore ex viridi purpurascente. Interior pulpa perinde est ac in nostratibus, verùm adeò succosa rubicundaq;, ut sanguineo succo, mororum modo manus inficiat. De viribus & qualitatibus, quid veri, certiq; afferam, sanè non habeo: referunt tamen, qui Orientales Indias sunt pervagati, eorum esu & urinam sanguineam reddi: id quod multis non exiguum terrorem incussit, qui horum vires ignorarunt, non sine Medicorum & consociorum risu. Peregrina in Europa est arbor, & in Italia a multis in hortis colitur. Unicum tantùm folium cum fructu mihi dono dedit Angelus Crottus Brixianus, cujus hic imaginem appingi curavi, quod è Provincia secum attulerat Viennam. Audio quoq; in quibusdam Italiæ locis haberi hanc plantam, quæ ficus proferat, quod tamen hactenus mihi in Bohemia agenti, videre non licuit. Habui quidem ego, dum Goritiæ agebam, hanc plantam, hominis magnitudine, sed nunquam edidit fructum. Cæterùm ut ad nostrates ficus revertar, & ut præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoscant, quòd præbeant alimentum, quamq; utilitatem ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. 2. de alim. fac. sic scriptum reliquit: Ficus tametsi minus pravi succi gignant, quam cæteri omnes non modo fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id vitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus pervadant, penetrentq;: nam & abstergendi vi pollent haud obscura: cujus gratia post ipsarum usum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porro omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id usu venit. Carnem tamen non compactam, neq; firmam generant, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, veluti faba. Quin ventrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cujus beneficio, cùm celeriter pervadant, flatus quem excitant, non diu manet, atq; ob id minus cæteris autumnis fructibus lædere consueverunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in aliis quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa vacant. Et sequenti capite, ubi uvarum facultates recenset, sic inquit: Ficus, & uvæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; pravi succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ii, qui vinearum fructum custodiunt: siquidem hi cum duos menses, solis uvis ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, vescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis edant) obesi tamen ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm vesci ipsis desierint, contrahitur ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citato, ita scribit: Caricæ multiplicē quidem habent utilitatem, si quis tamen largius esitaverit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinē gignunt, quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur. Incidendi extenuandiq; vim habent, quæ & ventrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Jecori autem, lieniq; inflāmatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omniū ciborum, ac potuū. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem; aut omnino incidendi aut extenuandi, assumantur, non solùm sic affectis, sed sanis quoq; utiles erunt. Siquidem jecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò, sed benè valentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas vulgò comedunt, quòd id utile esse experientia didicerint. Verisimile autem est ipsorū nonnullos medici cujusdam consilio adductos, ficus hoc modo primū comedisse, deinde eam notitiam ad vulgus dimanasse. Qui verò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item lib. 8. de simp. med facult. idem Gal. ita scribit. Ficus aridæ vim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent verò etiam partium tenuitatem quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquunt, statim verò etiam ea discutiunt: atq; ipsæ per se illitæ ejusmodi vim obtinent. Sed & decoctum earum ejusdem utiq; naturæ est. Verùm ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi verò plus discutere, hordeacea: panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medic. comp. & rationis curandi, verùm in præsentia hæc de caricis novisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt magis possunt cōcoquere: quæ verò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quòd ex iis plurimùm in aqua coctū efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate. Porrò ficus virides comesæ, propter admistam humiditatem, faculta-*

Indica ficus altera, & ejus historia.

Tune.

Opuntia.

Ficuum facult. ex Galen.

Caricarū usus.

Ficus arbor & ejus vires.

facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen alvum utraq; tum humida tum sicca. Ficus arbor calidæ tenuiumq; partium temperatura est, ceu indicant tum liquor ejus, tum foliorum succus, valenter enim eorum uterq; calidus est. Itaq; non mordicat tantùm, aut abstergit vehementer, sed & ulcerat, & ora vasorum reserat, & formicas, myrmecias vocant, ejicit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum succus ad omnia quàm sativæ valentior est. Sed & cradæ, hoc est, rami earum adeò sunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, si coquendis adjiciantur, friabiles ac teneras efficiant: hæc de ficubus Galenus.

Caricarum vires Matth.

Cæterùm nobis experimento compertum est, caricas duas aut tres, nocte una in aqua vitæ maceratas asthmaticos juvare, qui manè eas devoraverint.

Fici præcoces quo mangonio fieri possint.

Democritus præcoces ficus fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, serotinas, si prima grossi, cùm fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Ficum arborem item atq; laurum, è cœlo fulminibus non ici compertum est.

Ficus pumilæ quo modo habeantur.

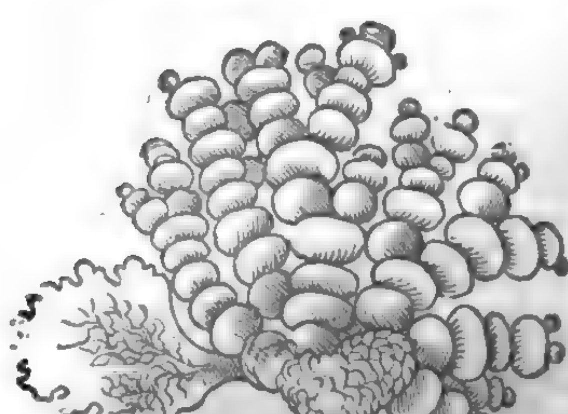
Ficus arbores, ut perquàm pumilæ habeantur, & in vasculis super fenestris spectentur à viatoribus, ita docuère mangones: abscindito Fici surculum verno tempore, paulò ante germinationem, prominente jam corculo, & subinde contorto manibus cacumine, in quo vis vase terra referto surculum ipsum serito cacumine inverso, circa quem hordei miliiq; nonnihil inspergito, & terra deinde obruito, demissa extra tellurem resecta parte. Fit enim hoc mangonio, ut inde ramuli enascantur parvuli, qui circum vas sese fundentes, brevi admodum tempore ficus optimos edant, pumila perpetuo manente arbore. Ficulneo lacte verminulosæ sanantur aures: & ficulneis foliis facilè affrictu citantur hæmorrhoides. Pani quoq; probè maturantur, illitis caricis decoctis, additis lilii, aut Iridis, aut Altheæ radicibus.

Nomina.

Fici fructus Σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, seu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feigen: Hispanis, Figos: Gallis, Figuier. Bohemis, Fyk stepei: & Ficus Indica, Italis, Fico d' India.

I. Ficus multa cognomina Plinius affert, vel à figura, vel à gente, vel autore derivata: verùm variant & forma & colore tunicę, quę nigra, subrubra, ex viridi candicans, vel flava est. Fructus immaturus, ὄλυνθος, Grossus siccus ἰσχάς, καρικαί caricæ: grana ficaria, κεγχραμίδας vocant, frumenta Plin. Floris vestigium tantum in summo, qua etiam in internam cavitatem foramen patet. II. Chamæficus, sive humilis ficus Lob. Chamæsyce arbor. Lugd. Ficus pumila, Dod. III. Ficus Indica spinosa: Carduus Indicus & Euphorbium Jo. Leonis, Clus. in Cord. ad Dod. hist. Gallic. Ficus Indica, quam aliqui ridiculè Opuntiam vocant, Gesn. hor. Ficus Indica quibusdã Pala Plinii, Lac. Tunc, Lon. Lug. Ficus Indica, Dod. gal. & fol. Lob. Cast. qui ab Oponte loco natali Opuntiam dici scribit. In Insulis Peruvianis & Hispaniolæ aliàs sponte provenit. Indorũ Tuneficifera, Adverf. Ficus Indica Theop. Cæs. Ficus Indica spinosa, Tab. Anapallus Bellonii: Opuntia vulgo, Camerario. Huc referenda est illa, quam Indorũ ferruminatricem Adversaria & Opuntiam osteocollon, quod artuum fracturis & luxationibus mirè prosit, Lug. hist. vocat, quæ foliis similibus, sed fructu superiore minore, ex auctore historiæ generalis Indiæ refert. IV. Ficus maritima, planta est in maritimis proveniens, quæ ex radice cõpacta unum alterumve emittit foliũ subrotundũ, pallidè virescẽs, ex quo (ut in Ficu Indica fit) alia supernè prodeũt, adeò ut hac serie foliis è foliis prodeuntibus quasi ramosa fiat. In foliorum summitatibus prodit flos parvus oblongus, modo unus, modo duo, colore russescente. Hanc, ob similitudinem quam cum Ficu Indica habet, in hanc classem retulimus, Ficumq; maritimã nominavimus, quam Neapoli ab ingeniosissimo & doctissimo pharmacopæo Imperato Ferrando nomine Sertulariæ accepimus: quibusdam tamen & Opuntia marina dicitur, de qua plenius in historia nostra universali, cum figura à nemine quidem hactenus proposita, fideliter eam exprimat, ut eam doctissimus D. Joh. Rudophus Saltzmannus Argentinensis Medicinæ candidatus, nostri amantissimus, unà cum aliis plurimis pro nova nostra historia, animi causa (cùm hoc studio ut & omnium Medicinæ partium, maximè delectetur) depinxit.

IV. FICUS MARITIMA.

Περσία. PERSEA CAP. CXLVI.

Perseæ arboris consider. & histor.

PErsea arbor est in Ægypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho utilem, in quo phalangia cranocolapta nomine inveniuntur, præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatamque in Ægyptum, mutata natura in cibos receptam.

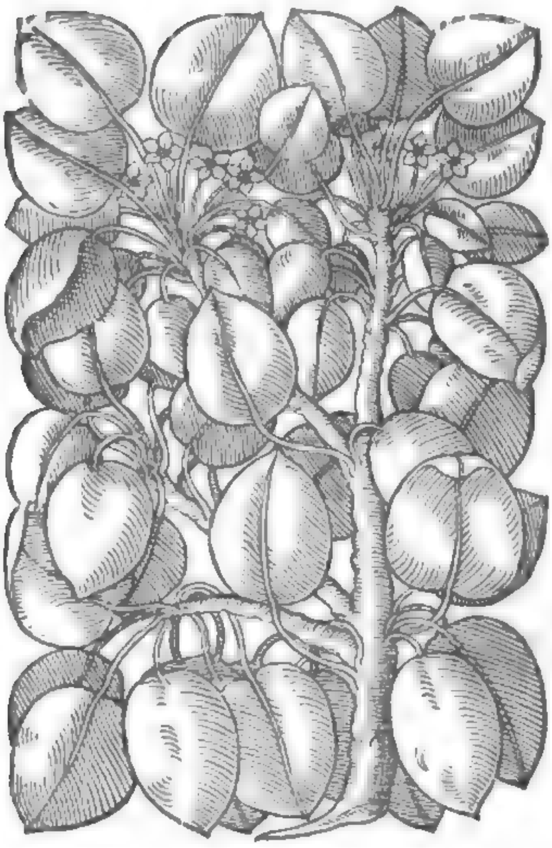
QUemadmodum superius in malorum commentatione prodidimus, Persea arbor Aegyptia non est (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) nostrás Italica malus persica, sed planta plurimum dissidens ab ea, ut & Dioscoridis, & Galeni testimonio facilè probari potest: quandoquidem ii utramq;, sed alteram ab altera diversam, diversis capitibus tradiderunt. Hæc (ut lib. 4. de plant. hist. c. 2. scribit Theoph.) arbor est Aegypti, aspectu magna, formosaq;: folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum pyro vicina: nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abundè parit, omniq; tempore perficit: quippe novus anniculũ semper occupat. Maturitas anniversariorũ afflatu conficitur: reliquum crudiorẽ auferunt, atq; recondunt. Est magnitudine pyri, figura oblongus: amygdalæ modo, colore herbidus. Nucẽ intus habet, ut prunũ, verùm lõgè minorẽ molliorẽq;: caro ejus suavis, ac prædulcis mãditur, cõcoctuq; facilis, & innocua, etiã largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat, tũ longitudine, tũ etiã crassitudine, multitudineq;. Materie cõstat robusta, dura, visuq; decora, veluti lotus: quapropter ex ea & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia factitãt. Ex his igitur Theoph. verbis si Perseæ notæ, ac delineationes cũ nostra persica malo diligenter cõferãtur, liquido patere arbitror, has plantas inter se diversas esse. Hujus imaginem suis coloribus ornatã dono mihi dedit Tridenti Odoardus Polonus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, qui Syriã & Aegyptũ peragravit.

Perseæ mentio ex Gal.

De Persea verba faciens Gal. lib. 2. de alim. facul. hæc memoriæ cõmendavit: Hanc etiam plantã vidi in Alexandria, quæ & ipsa magnis arboribus est annumeranda. Tradunt autem fructũ hujus apud Persas adeò

noxium

I. PERSEA.

II. PERSEA PLINII.

noxium esse, ut edentes interimat: in Aegyptum verò translatum, in esculentum mitescere, & pyrorum malorumq; modo, cum quibus & magnitudine convenit, esitari. Eadem recensuit Gal. lib. 2. de comp. med. secundùm locos, ubi de cephalaea curatione agens, sic inquit: In sola Alexandria Persea arborem vidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidam persion ipsam appellant, ajuntq; in Persis lethalem ejus arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus existat: hactenus Galen. Ex cujus etiam verbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proveniat. Quin & ex iis facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimaverit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata Persea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his versibus testatur:

Perseæ mentio ex Gal.

Columellæ lapsus.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armeniisq; & cereolis, prunisq; Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (ut fama est) patriis armata venenis.
At nunc expositi parvo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Arbor, quæ Περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis Perseo Græcæ vocis imitatione dicetur.

Perseæ duas proposuimus figuras, cùm diversas arbitremur. I. Matthioli ex quo Lonicerus & Lugd. sumpsere: & II. Clusii quæ historia Hispanica habetur, quam Perseam Plinii & Plut. censet, quem secutus Lob. & Lugd. historia. Arbor est Pyro similis perpetuò virens, ramis ex viridi pallescentibus, inq; latum diffusis: folia Lauri latifoliæ supernè virentia, subtus cinerei coloris, firma, nervis per obliquum discurrentibus, masticata cum adstrictione linguam mordicantia: flos racematim compactus, pallidus, ex sex foliolis compositus: cui succedit fructus Pruno similis, auctus pyri modo oblongus, niger, jucundo sapore: nucleum cordis effigie continens, gustu castaneæ aut Amygdalæ. Vere florere, autumno maturum fructum ferre in regni Valentini Jesuitarum monasterio, ubi unica arbor ex America eò delata, monet Carolus Clusius in suæ historiæ Hispanicæ lib. 1. cap. 2. Author herbarii Lugdunensis suæ figuræ fructum adpinxit eum, quem supra pro Cuciophera exhibuimus: qualem fructum & nuper Danus quidam nobis ostendit.

IBERIS.

Ἴβηρις.

IBERIS. CAP. CXLVII.

Iberidis caput nō habet antiquus manuscriptus codex, nec alia, quæ vidi exempl.

† IBeris, sive cardamantica, folia habet nasturtii, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem: in incultis nascitur. Æstate lacteum florem promit, quo tempore efficacior est. Radices duas nasturtio similes

similes habent calfacientes, & adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo utiles, quaternis horis alligatæ, ut dein in balneas descendatur, & postea oleo cum lana locus perungatur.

Iberidis consideratio, & histor.

Vidimus primùm Iberidem, quam nobis indicaverat Julius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras sui ingenii & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra civitatem Tridenti, ubi vulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, quæ describitur à Dioscoride, ac aliis pluribus Græcis auctoribus. Hujus Galenus in simp. censu nusquã separatim meminit, sed hanc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est lib. 10. de comp. med. secundum locos circa finem, de coxendicum curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit: Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo versibus Jambicis, quemadmodum solet, de tribus disserit medicamentis: ac primo quidem de eo disserit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendavit. In Iberide Medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem vocat, ut qui tantùm visu herbam cognoverit, nomen autem ejus nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignoraverit is, à quo ejus usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in quâ amicus ejus curatus fuit. Describit autem ipsius formam in carminibus:

Iberis, & Lepidiũ idem.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens nascitur,
Monumenta juxta antiqua, muros, & veteres,
Tritasq; quondam publice pedibus vias.
Quas juxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper virescens, foliis nasturtii 20
Florentibus vere, attamen majoribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Æstate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Dejecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Æstate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, variumq; valde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum, 30
Visum ferè ut fallens, oculos quoq; effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quod Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his verbis: Si coxendicum dolores levare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui Lepidium vocant, aut nasturtium sylvestre colligito. Ex cujus certè sententia asserere non dubitaverim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Unde perspicuum est, hoc Iberidis caput hujusce primi voluminis calci accrevisse nimia vel librariorum, vel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimùm deducit, quòd constet, hujus primi voluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem ejusmodi herbas Dioscorides lib. 7. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, ubi privatim Lepidio, quod Damocratis Iberidem existimamus, propriam assignavit sedem. Idcirco rectè Paulus Ægineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio viribus proximum. Et lib. 3. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati Iberidis herbæ usus, quam lepidium quoq; appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi venerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expressè contra Galeni & Pauli Auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à Lepidio Iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, utpote qui fortasse majus studium rebus divinis impenderint, quàm ut certam simpl. med. cognitionem assequi potuerint. Dixi de Iberide sententiam meam non hic solum, sed etiam diffusius in Epistolis nostris Medicinalibus, ad Bartolemæum Marantham scribens, quam qui impugnare volunt, nostris inprimis respondeant argumentis, & deinde suas exordiantur opiniones, si quas habent meliores. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diversæ, ejusq; item usum ad ischiadas commendasse. Quod ejus verba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant: 50 *Quæ verò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri foliis, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in aliis quoq; diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. 19. cap. 8. his paucis describitur: Exit lepidium in cubitalem altitudinem: foliis laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, vel lepidii dicamus, quòd lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis, ob vehementem ejus acrimoniam dicta. Itaq; manifestè aberrarunt viri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putaverint, quod vulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, verbasco majora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Planta, quæ ἰβηρὶς, καρδαμαντικὴ, vel ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Aseitaragi, seu Scitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Wilderkreß: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum,* 60 *Chasserage, Passerage sauvage, & Nasitort sauvage: Bohemis, Steunik.*

Iberidis caput adsititium. — *Monachorum lapsus.* — *Iberis altera Paulo.* — *Barbari & Ruell. lapsus.* — *Nomina.*

† *Quòd caput hoc de Iberide accreverit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint vetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.*

Iberidis icon diversa est apud Matthiolum, alia enim ipsius est inter figuras minores, huic similis: alia verò habetur inter majores figuras folio Nasturtii, quam libro secundo capite de Lepidio invenies.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI

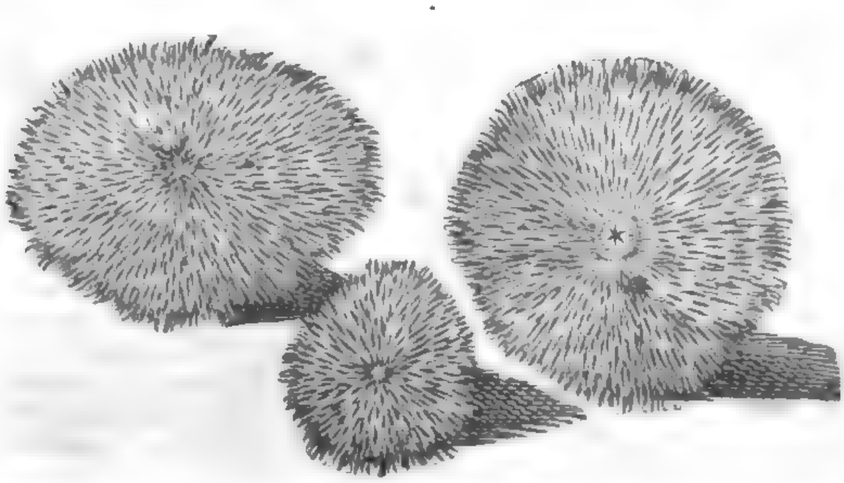
Senensis Commentarii,

IN LIB. SECUNDUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſſime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lachrymis, ſeminibusque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, utpote quæ cum ipſis cognatione juncta ſint: qualia allium, cæpa, ſinapi, intelliguntur. Idque ideò, ne cognatorum vires disjunxiſſe videamur.

Ἐχῖνος θαλάσσιος. ECHINUS MARINUS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, ventrique utilis eſt: urinam cit. Hujus teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ verò cinis ſordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echinus marinus notiſſimus eſt, iis præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum vidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alveo magni portus Civitatis veteris in Romano littore, nigris horrentibus ſpinis. Alios verò vidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè majores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellaverim, quòd ſcripſerit Ariſtotel lib. 4. de hiſt. animal. cap. 5. hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ovo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis parvis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primum, quod cibo idoneum eſt, in quo quæ ova appellantur, magna, eſculentaque, conſiſtunt, pariter in majore corpore, & minore: nam novelli adhuc, parvique pleniuſculi illis conſtant. Secundum, ac tertium ſpathagi, ac briſſi, quæ genera pelagia ſunt, raraque inventu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud eſt minutum, ſpinis longis prædurisque, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad deſtillationes urinæ medicam. utuntur. Quo fit, ut Paulum Jovium planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcibus libello, Echinometram Ariſtoteli deſtillationibus urinæ opitulari, non autem hujuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma viſitur, priore, atque noviſſima parte ſpiſſum, & continens: cætera verò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui non obducta membrana eſt. Omnium maximè à natura

Echini marini consid.

Echinometra. Jovii error.

Echinorũ descript.

muniti

muniti sunt, utpote qui testa undiq; spinis circumvallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: iis enim nitibundi moventur, sedemq; permutant, cujus rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Evenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis versum in terram sit: quod verò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur, quod idem omnibus turbinatis, patellisq; evenit: pastus enim de imis petatur necesse est, unde fit, ut os inversum ad pastum sit, excrementum verò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, cavi intrinsecus: inter quos caruncula quædam interjacens linguæ officio fungitur, mox jungitur gula, deinde venter in partes quinq; distinctus, perinde ac si plures numero ventres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, plenîq; vacantis materia, & ex uno stomacho dependent, in unumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa ventrem nulla, sicuti in universo corpore. Sed quæ ova appellantur, numerosiora testæ adhærent membranulis singula obvoluta, & paribus distincta intervallis: nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed ova appellata, nec omnes cibo idonea, & parva admodum continent, exceptis iis, qui vada incolunt. Tradunt sævitiam maris Echinos præsagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: quod ubi videre nautici, statim pluribus anchoris navigia infrænant: hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini scilicet & terrestris, unico tantùm cap. lib. 11. simpl. medic. sic inquiens: Erinacei utriusq; tum marini, tum terrestris corpus totum ustum, cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidem & ad excrescentia, & sordida usi sunt ulcera. Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorum vires ex Gal.

Nomina.

ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINUS TERRESTRIS. CAP. II.

TErrestris erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Assiccatum corpus, & cum aceto mulso potum, renum vitiis auxilio est: item aquæ, quæ cutem subiit, convulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos vocant: viscerum fluxiones exiccat. Ejusdem jecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

ECHINUS TERRESTRIS.

Echini terrestris confider. & histor.

TErrestris Erinaceus vulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & Tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro: id namq; alii suillum, alii verò caninum habent. Rarò ex cavernis exeunt, nisi noctu, quo fit, ut nocturno tempore à venatoribus plerunq; capiantur. Maturescentibus uvis per æstatem, & autumnum vineas petunt, ubi ad uvas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus deducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se volutant, itaq; spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu sylvestrium arborum poma à ventis decussa, aut maturitate decidua, in cavas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus volatilium more testes renibus hærentes habet, eaq; propter velocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superveniens, sed erectus conjungitur propter spinas. Ubi præsensit venantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaq; oblatrantes deludit canes. Assusa conglomerato aqua illico solvitur is & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco ejus carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ: terrestres enim cum sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Præstat terrestris Echini combusti cinis trium drachmarum pondere, additis Agrimoniæ uncia, & internarum membranarum ventriculi gallinarum quaternis drachmis, ad eos qui dum dormiunt in lecto mingunt: datur hic pulvis ex vino vesperi cum se cubitum recipit affectus. Vires longè plures iis Echino reddidit Rhasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimavi: ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longe major: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissimève mucronatis undequaq; riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cavernis, ut ursus, totidemq; dies is fert utero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos jaculatur aculeos: quo fit, ut non modo canes, sed quandoq; venatores feriat. Combusti cinis potus (ut Plin. est auctor) partus conceptos continet. Animal quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco sermone: Echinus terrestris **Latino vocatur: Arabico, Ceufud: sive Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Jgel/ aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.**

Echini terrestris facultas.

Hystricis mentio.

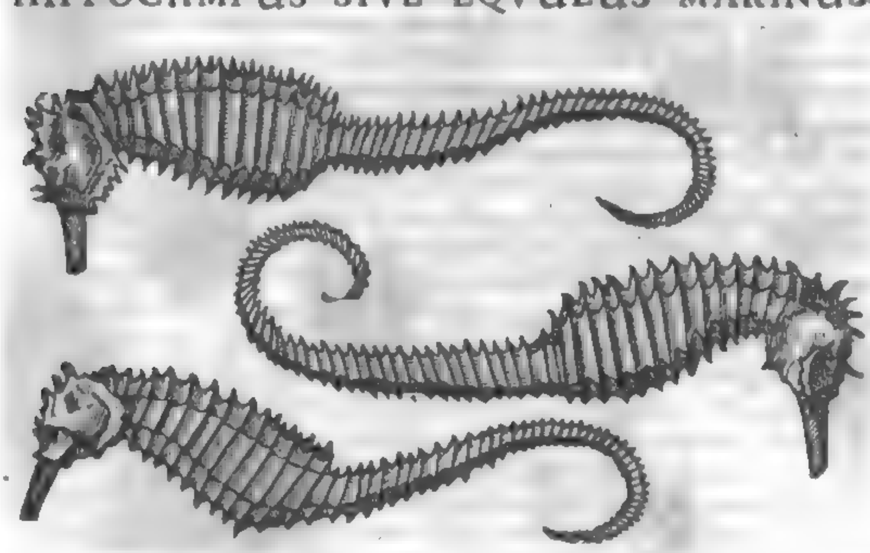
Nomina.

ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPUS. CAP. III.

HIppocampus marinum animal est exiguum: cujus cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino unguento illitus, alopecias replet.

HIPPO-

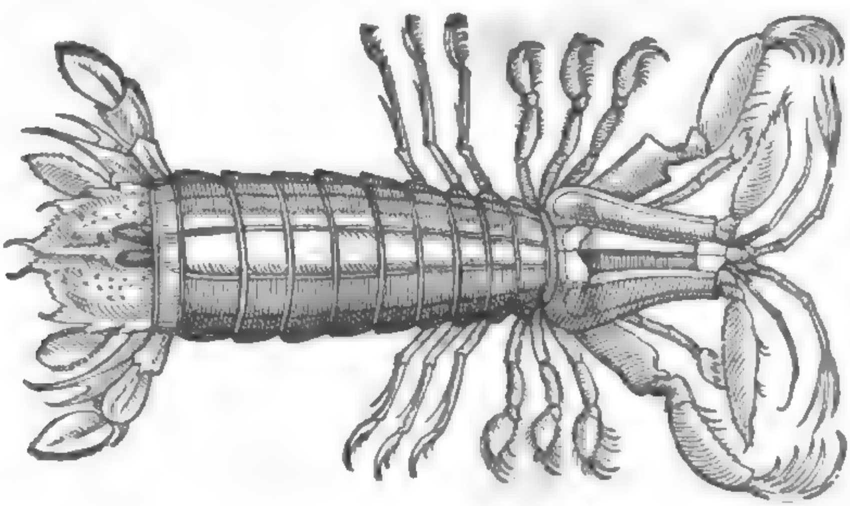
HIPPOCAMPUS SIVE EQVULUS MARINUS.

Hippocampi consideratio & opinio.

20 QUanquam non desunt scriptores, (ut Marcellus inquit) qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis ejus historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterum sunt, qui credant Hippocampum id nominis sibi ascivisse ab erucis, quæ in hortis olera, in campis verò herbas universas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπας vocant: quippe quòd illis fortasse forma ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunq; magnitudinem innuat: ἵππος enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios qui de eo idem scripsere: quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, aliisq; in aquatilium genere grandioribus, parvum videatur, si tamen ei erucarum generi comparetur, quarum imaginem formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Unde inclinavit quandoq; animus eum esse Hip-
30

HIPPOCAMPUS LOCUSTÆ GENUS.

50
pocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus vulgò vocatur Falopa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum, capite & cervice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutissimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt, cæteri verò ut locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis, quasdam villosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis & agris, olerum & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura vocant vulgò Cagne, Ananienses verò, quod villosæ sint, Orsolane: qua appellatione planè videtur vulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proveniunt hæ in Tridentino agro frequentissimæ, exeuntq; è terra plerunq; imbrium tempore: nam quæ propè herbarum radices in cavernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores eas venantur advenientibus pluviis, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut si vera referunt, qui dicunt Hippocampum è locustarum genere esse (id enim videtur inter antiquos fateri Plinius lib. 32. cap. 11. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre valeat, quam id de quo diximus. Sunt & alii, qui pro certo velint, Hippocampum esse pisciculum illum, vel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus: aliis verò Equiculus marinus vocatur, cujus nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum vertentes. Visitur plerunq; hic in piscariis foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine. Capus illi est equinum, quemadmodum & collum: rostrum oblongum fistulæ in modum cavum, oculi rotundi perspicuè: à superciliis duo oriuntur aculei, qui in mare in crines desinunt: frons illi glabra, sinciput crinitum est, quemadmodum superior

Equiculi marini consider.

60 (line marker)

X colli

colli pars. Id quod in fœminis non visitur, namq; in sinciput tantum crinitum est. Verùm crines in vivis tantum videntur, extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorso singularem, qua ad natandum regitur. Ventre est albicante, extuberanteq; sed fœmina ventricosior est. Mas sub ventre rimulam habet, qua excrementa excernuntur, fœmina verò præter hanc alteram dedit natura, excludendis ovis idoneam: cauda est quadrata, reflexaq; unci modo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum est, & ubiq; ferè aculeatum. Namq; duplici utrinq; a capite ad caudam usq; aculeorum serie rectis lineis spectatur, nec disparibus aculeis collum præcingitur, ac per longum rectà secatur. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contra reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nunquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineaverit: nam etsi Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis, & ejus filii Cephisodori admiranda percurrit marmora, videri asserat in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos. cùm tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè iis adhibendam esse fidem existimaverim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini visuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum verò corporis partium numerosis squamis contectum, aliisq; per quàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim verò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parva corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hoc facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Cæterùm tametsi notarum nihil de Hippocampi facie ex autorum monumentis haberi possit, inclinat tamen animus, hunc verum esse Hippocampum, cujus hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus, cujusq; historiam descripsimus, & præsertim cum non pauci doctissimi viri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia. Hippocampi vires recensuit Galenus libro 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris, alopeciis prodesse proditum quibusdam est. ipsumq; videlicet desiccantis esse facultatis. & tenuium partium, aut certè ejus cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ. alii veteri adipi suillo: hæc Galenus. Cæterùm longè alias Hippocampi vires retulit Aelianus libr. 14. cap. 20. de hist. animalium: cujus verba hic subjiciam: Rei piscatoriæ ritè periti homines, dicunt Hippocampi ventrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussi vehementer torqueri, at enim nihil excreare. sed & superiorem ei ventrem intumescere, & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim diffluere, & pisculentum odorem reddere, simul & oculos ejus sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & vomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verùm nihil emittere. Quòd si natura evicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in oblivionem, & dementiam incurrere: sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus jam membris captum è vita excedere. Ex morte porrò qui evadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur: hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis levationem afferat, & somnum conciliet. Itaq; ad perennes fluvios, aut ad litora, aut juges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & jucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum jucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant hujus bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Verumtamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus: is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum aliis piscibus caperet. et per adolescentes a rabida canicula morderentur. Cum eorum in Methyna Cretensi ad litus jacentium vicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius jecur medicamentum ad rabiem edendum juvenibus dandum esse: alii consulerent a Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consiliis, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendos dedit, alios in acetum & mel contrivit, iisq; morsus ulcera obligavit, atq; hominum adolescentium rabiem vicit. eosq; ad incolumitatem tandem restituit: hactenus Aelianus de Hippocampi viribus. Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Hippocampi vires ex Galeno.

Hippocampi vires ex Æliano.

Nomina.

Πορφύρα, Κήρυκες, Κιόνια.

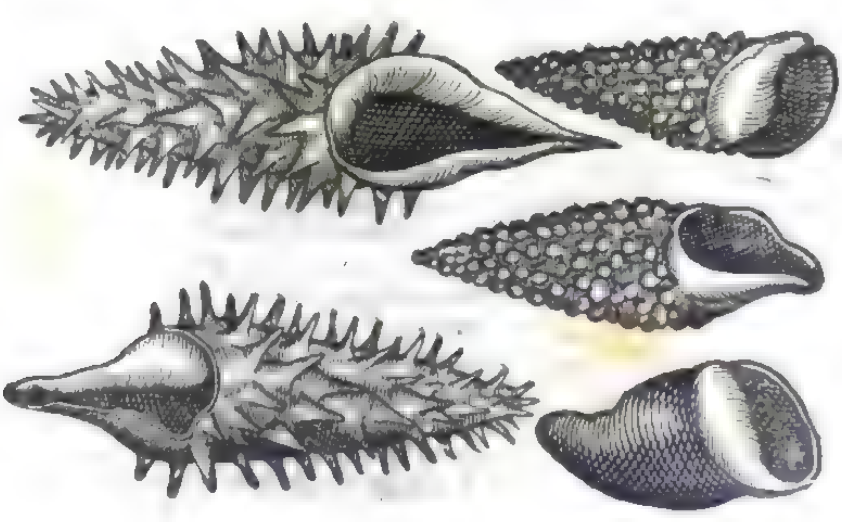
PURPURA, BUCCINA, CIONIA.

CAP. IIII.

PUrpura usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata a Buccina, sed vehementius urunt. Si quis salis plena fictili cru-

a κήρυκες ita meū scribit & Drag.

PURPURÆ, ET BUCCINÆ.

do ad-

do adurat, dentifricio conveniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solvi medicamentum non oportet, nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in ejus mentione demonstrabimus. b Cionia vocantur purpurarum buccinarumq; mediæ partes, circa quas testę volumen claviculatim intorquetur. Cremata simili modo, majorem purpuris, buccinisq; facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed alvum non molliunt.

Purpurarum consider. & histor.

SUnt & Purpuræ marini pisces, ejus sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. 9. cap. 36.) illum magni pretii florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum vestibus expetitum. Hunc in mediis faucibus gerunt, candida quadam vena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Vivas capere contendunt, quia cum vita sua succum illum evomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cujusdam ceræ salivant. Lingua purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ parvulis, rarisq; textu veluti nassis, in alto jactis. Inest iis esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos videmus, has semineces, sed redditas mari, avido hiatu reviviscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes aviditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis vivunt saliva sua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum, ad similitudinem ejus buccini, quo sonus editur: unde & causa nominis, & rotunditate oris in margine incisa. Sed major est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utriq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo: ad ejus igitur volumina accedant ii, qui plura scire desiderant. Sed quoniam MARGARITÆ, *quæ non modo ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu ex-*

Buccinũ.

MARGARITÆ.

Margaritarum & earum conchæ historia.

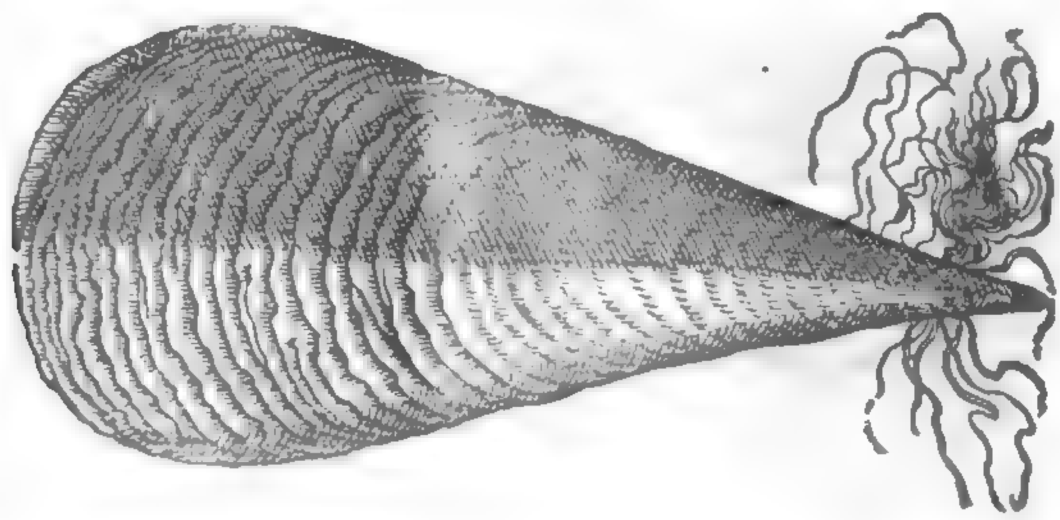
petuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus, præsertim quòd neq; Dioscorides, neq; Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaq; animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. 9. cap. 35. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Toidis: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex iis, quas nostri vulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulaverit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, gravidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si verò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cœlo minante conceptum. Et ex eo quippe constare cœliq; eis majorem societatem esse, quam maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestivè satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro jejunii modo minui. Si verò & tonuerit, pavidas, ac repentè compressas, quæ vocant Physemata efficere speciem, verùm inani inflatam sine corpore. Cæterùm in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & vetustate præcipuas esse, veluti duces, miræ ad cavendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum videt captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præveniat, acie sua abscindit, nulla justiore pœna, & aliis munita suppliciis. Captæ multo obruuntur sale in vasis fictilibus: namq; erosa carne, uniones sive margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, pondere, tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Juba Arabicis concham esse similem pectini insecto, insutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit: verùm Americus Vesputius, qui nostro ævo liburnicis omnem ferè australem oceanum exploravit, talem ibi concham se quandoq; habuisse testatur, in qua uniones ultra centum & triginta reperti sunt. Quod non solùm confirmant ii, qui post ipsum ad occidentales Indias navigarunt, sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinii sententia plurimum dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem parvas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Julius Cæsar dicavit. Reperiuntur Margaritæ quandoq; etiam in Pinnis magnis, quas Veneti vocant

Plinii error.

Margaritę provenient in Bohemia.

ASTURÆ, ut Plinius testatur. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proveniunt, quæ margaritas gestant. Hujus autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd jam mihi in Bohemia degenti com-

PINNA SIVE ASTURA.

10

20

pertum sit in Vuetava flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subiit quandoq; mirari, cùm earum margaritarum copiam vidi tum apud Serenissim: Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohemiæ homines. Margaritæ in medicum etiam usum veniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Avicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyriis admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè Naperam & Porphyra: Italicè Porpora. Quæ verò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros seu Cobron: Italis Buccine: Hispanis Bozios: Gallis Bios Cornetos. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Uniones vocant: Arabes Hageralbato: Itali Perle: Germani Perlin: Hispani Perlas.

Unionū vires.

Nomina.

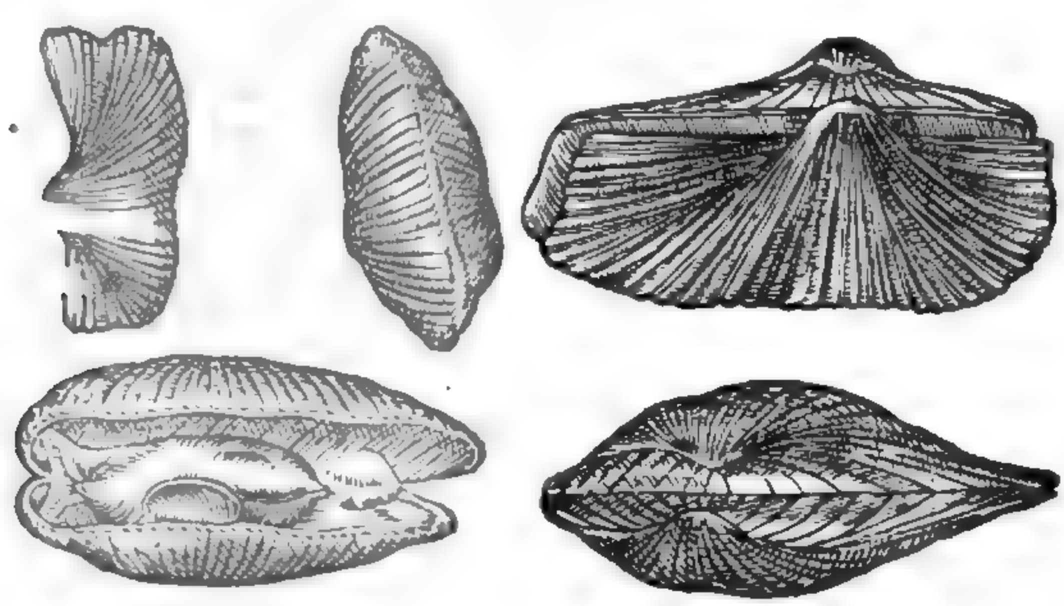
30

Μύακες. MITULI. CAP. V.

MItuli laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent: privatim plumbi more loti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus utiliter imponuntur.

MITULI.

40

50

Τελλίναι. TELLINÆ. CAP. VI.

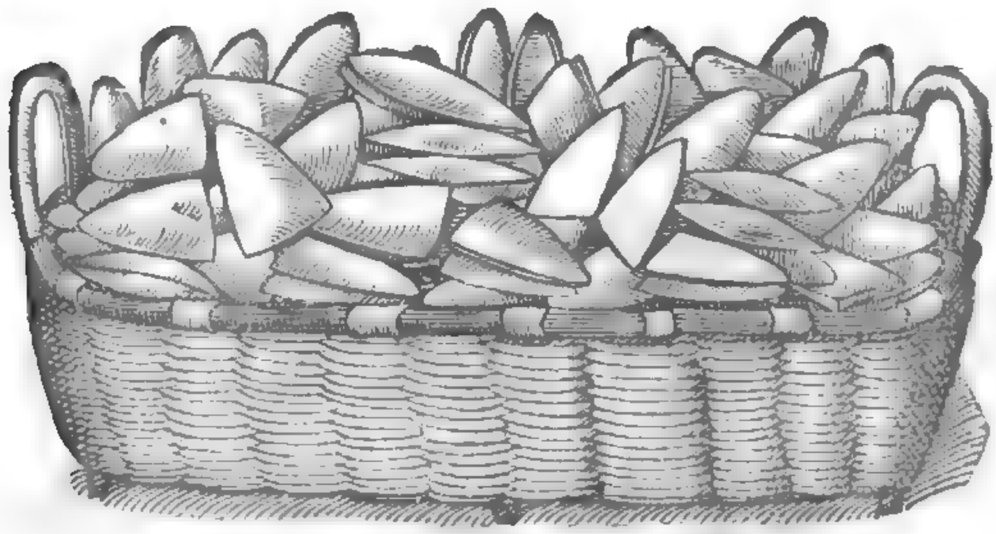
60

REcentes Tellinæ alvo utiles, sed maximè jus earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, avulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

Mitulorū & tellinarum confid. Jovii lapsus.

NOn desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant: in quam sententiam potissimùm venisse comperio Paulum Jovium virum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cujus scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quod de his duobus diversis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam utriq; reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. 11. de simplic. medicamentorum facultatibus, ubi

Digitized by Google

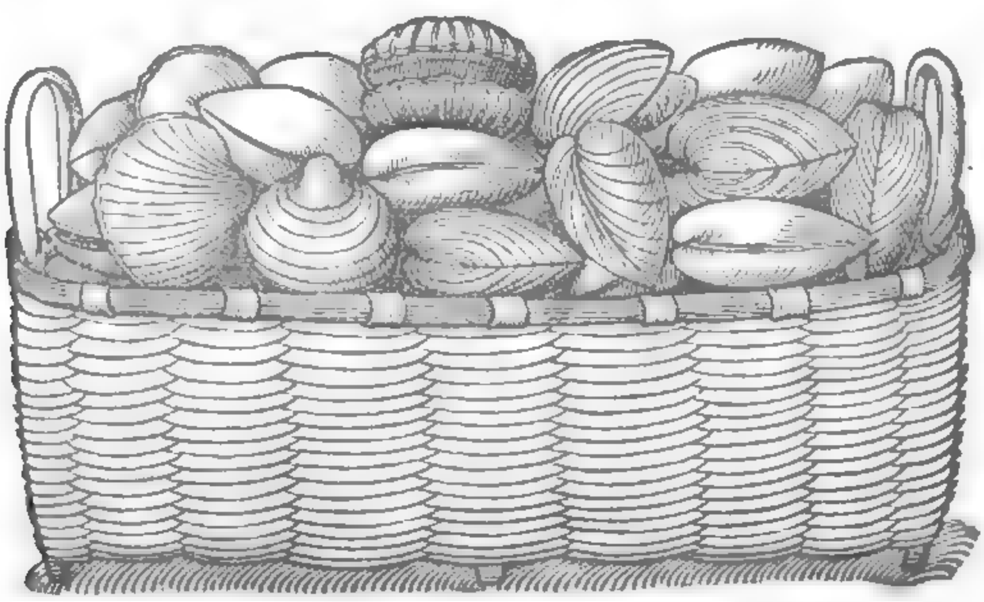

ubi de viperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum verò peculiari capite, singulis proprias & diversas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusque sectator. Quamobrem dicendum putaverim, differentes nimirum esse mitulos & tellinas. Notissima sunt in Italia Telline, praesertim Romae, ubi plurimae venales circumferuntur, quòd edendo sint & ori admodum grata, si tamen ab arena optimè repurgentur. Caeterùm quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicaverit, hactenus inveni neminem, praeter unum Massarium Venetum qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolae vulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cujus opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita vocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò majores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus verò pellucida & tota pondere levia. Μύακες ita Graecis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus verò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλῖναι ut Graecè, ita etiam Latinè Tellinae & Italicè Telline dicuntur, Arabicè Sedef & Talsam: Hispanicè Brignigois.

Nomina.

Χῆμαι. CHAMÆ. CAP. VII.

CHamarum, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum jus, alvum ciet, id cum vino assumitur.

QUanquam Chamae inter caetera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenaeo referuntur, nihilominus tamen tot hujusmodi testaceorum habentur species, ut non facilè sit, eas inter se distinguere. Caeterùm praeter caeteras conchas, id sibi peculiare ascivere Chamae, quòd plerunq; in littore biantes inveniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putaverim, quae in marinis oris, pandentes sese laevi testa contectae reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse vidi in Adriatici littore. Verùm quoniam nulla alia facultate praeditae, praeter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur, ideò non est, ut plura de his dicamus. Quae Graecis χῆμαι Latinis Chamae, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

Chamarũ consideratio.

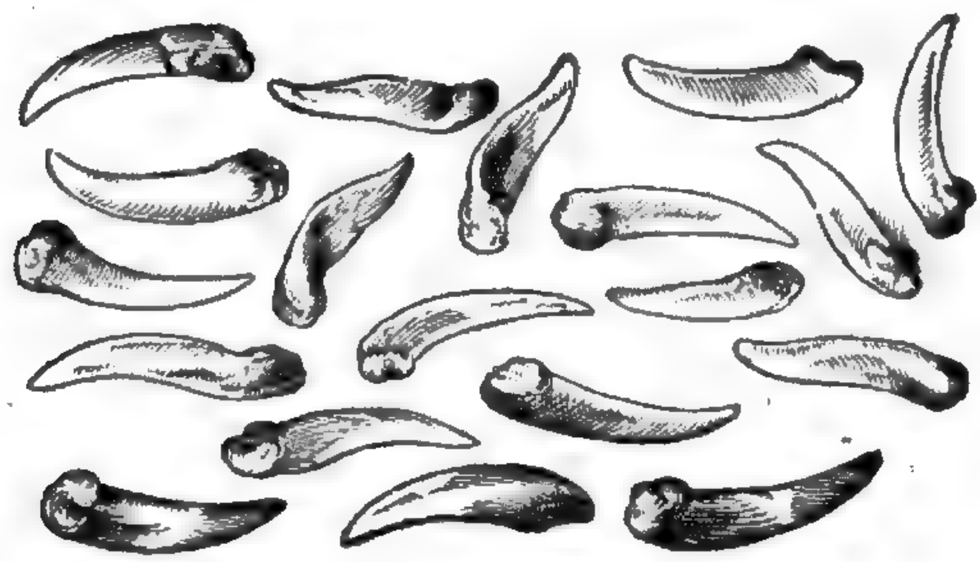
Nomina.

Ὄνυξ. UNGUIS ODORATUS. CAP. VIII.

UNguis sive onyx conchylii tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiae nardiferis paludibus invenitur, suavem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo vescantur. Colligitur posteaquam stagnantes aquae aestivis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant foeminas vulvae strangulatu

oppressas, comitialesque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura & buccinum.

UNGUIS ODORATUS.

Unguiũ odoratorum consideratio.

QVi diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inveniri, quando nusquam a veteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis vocatur, à fluvio Gange, apud quem enascitur, monte præterfluente. Neq; enim volunt eam nardum in fluvio illo, aut in paludibus provenire, sed in monte, aut infima ejus parte quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides conchulas odoratas in Indiæ paludibus inveniri, illis planè absurdum videtur, quòd præ cæteris eas laudaverit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonicis generis meminerit. Addunt insuper, quòd cùm ungues ii, quorum in officinis pharmacopœorum communis usus, fi urantur, non suavem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & injucundus & ingratus habetur fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur, præsertim quod iidem suffitu (ut Dioscorides tradit) excitant fœminas vulvæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Sciunt autem, quòd qui hujusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur & à fœtidis juvantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra virili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirũ videtur, quòd à Dioscoride scriptum sit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inveniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut iidem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocaverint, simili ratione decepti. Quorum forte Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominavit, in quibus hujusmodi habentur conchilia. Nec placet Rondeletii alioqui viri doctissimi opinio, qui putat conchilia nullibi haberi posse, præterquam in mari, sic inquiens: Nam si conchilia marina sunt animalia, quomodo in lacubus inveniuntur, colliguntur q; aquis æstu exiccatis? an mare deserunt turbinata, ut fluvios lacusq; subeant? Hæc ille: qui etsi præclarus sit, & doctrina non vulgari præditus, non tamen omnia naturæ secreta rimari potuit. Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoq; sunt animalia, in Bohemia habentur, quæ à mari longè lateq; distat, in flumine Vuotauva, ut de margaritis agentes paulò superius diximus. Deinde illud quoq; mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro ac Babylone. Etenim hoc non evenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam convehebantur, omnia prius per mare rubrum conveherentur in Aegyptum, nempe Memphim aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suavem spirent odorem, eoq; nardum imitentur, atq; odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi vel quòd propter maximam locorũ distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, ut Indicæ nardo evenire libro superiori in ejus mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludib. capiantur quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo jam tempore malabathrum ad nos non advehitur facilè adducor, ut credam id in India cultorum negligentia periisse, perinde ac balsamum in Judæa. Quippe ut malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, ut siccatis æstivo fervore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facile postea factum est, ut universum malabathri genus omnino deperditum sit. Atq; adeo hinc est, ut ungues ii, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremo illud mihi haudquaquam absurdum esse videtur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas uteri suffocatione mulieres comitialesq; revocent. Namq; quod fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atq; jucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ità tenuibus inhæsisse, ut igni imposita testa ille statim exhalaret, testa verò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum contulerit & castoreum oluerit? ex quo sanè (ut experientia docet) mulieres vulvæ strangulatione laborantes suscitantur. Ideoq; variat nostra à Rondeletii sententia, qui ut Dioscoridis lectionem servare videatur, dicit ἰνῶδες Dioscoridi designare non semper id quod grato solùm & jucundo, sed aliquando quod vehementi aut gravi est odore: quippe etsi id haud negaverim ego, non tamen affirmaverim ἰνῶδες hoc in loco injucundum significare aut graveolentum: siquidem cùm Dioscoridi hi ungues suavem spirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta sunt, nardi pabulo vescantur, ratio sanè non consentit ut Rondeletio subscribam. Cæterùm cùm onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortassis unguis alicujus effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est, cùm purpuræ operculum rotundum sit, quemadmodum & buccinæ, conchilii verò longum, nisi unà cum Rondeletio dicamus, haud intellexisse Dioscoridem odoratos ungues facie purpurarũ opercula referre, sed quod iis conchilia operiantur, ut purpuræ suis, à substantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, ut dicam quod

Rondeletius notatur.

Margaritæ nascũtur in Bohemia.

Rondeletii sententia nõ accepta.

sentio,

sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchilii genus onychem appellari volunt, quàm quòd ejus tegumentum sit rugarum, concavitatis, asperitatisq; expers: lavore autem ac candore praditum, humanorum unguium modo: siquidem purpura testa, cui onychem assimulat Dioscorides, in universum aculeata conspicitur: quin & inaquali, sinuosoq; cortice obducitur. Porrò quòd videam ungues odoratos, qui in myropoliis passim habentur, brutorum quorundam ungues repraesentare, atq; si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse. Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum annotationibus, in compositione aurea Alexandrina, ubi ipso vertente legitur, ossis anterioris narium purpura, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & aliis posterioribus Blattium byzantium, sive bysantiis dicitur, quòd in quibusdam interpretationib. in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilii sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpura. Quod etiam confirmavit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens: officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpura reperitur, Blattam Bysantiam vocari. Sed longè quidem ab eo dissidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni & Avicenna, quorum vocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Graci sapius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quam Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non invenirem, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) sive testa earum tegumentum odore aliquo commendaverit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atq; antidotis inseruerit, sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contra verò constet omnib. odoratos ungues à Mauritanis praferri, quòd aroma quoddã resipiant, & tenuium atq; adstringentium sint partium, ad ventriculi, jecinoris, cordis, uteriq; affectus, non modo Fuchsii, sed Nicolai quoq; sententia (modò hujus codex non sit depravatus) inanis profectò, & planè refellenda videtur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues pratulerint Arabes, quib. recentiores Graci longè plura accepta referũt, testis est Serapio authoritate Mesebaa, cum inquit: Conchula Indica excalfacit & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: ventriculo cordiq; palpitationi, jecinori, vulvaq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium sive blattum bysantium repraesentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, vel narib. purpura inventum. Miscetur itaq; Indica conchula, vel eam voces odoratum unguem, non sine magna ratione & auctoritate à posterioribus Gracis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & viscerum morbos sit admodum utilis: quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem virium imbecillitatem firmet, animi defectum sive à corde, sive à ventriculo originem ducat, maximè juvet: longo morbo dejectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulierib. avertat, ut Auctuarius & Nicolaus Myrepsicus testantur. Qua omnia odorata conchula per se ferè praestare potest, si primùm ejus qualitates, demum verò facultates perpenderimus, quarum nulla (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnaverim (si tamen error illi ascribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitaverit his antidotis esse admiscenda, cùm purpura in universum prater testam, qua conteguntur, ossib. careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellaverit, quod in anteriori testa parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repraesentat. Illud praeterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hac excogitata purpurarum ossa Blatta byzantia vocentur, cùm etiam qua legitima in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quaqua sint illa in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatib. adductis haud quaquam obstare posse putaverim, cùm fortasse incerti sint auctoris, vel si certi, minimè probandi, quòd iis rationi ac veritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contra quam Fuchsius intellexerit, Nicolai verba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστοῦν ῥινὸς τῆς πορφύρας quam βλάττιον βυζάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai verba secundùm Fuchsii interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret: sed potius ut declararet, animadversa depravata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere: quòd facilè sciret fabulosum esse purpuras in naso vel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus. Hujus nomen Graecum est ὄνυξ: Latinum unguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum Achsar ateb aut adsar altbaib: Italicum, Unghia odorata.

Fuchsii opin. reprobata, volentis Blattium byzantiũ & onychen differre.

Conchulæ Indicæ qualitas.

Nicolaus damnatur.

Nomina.

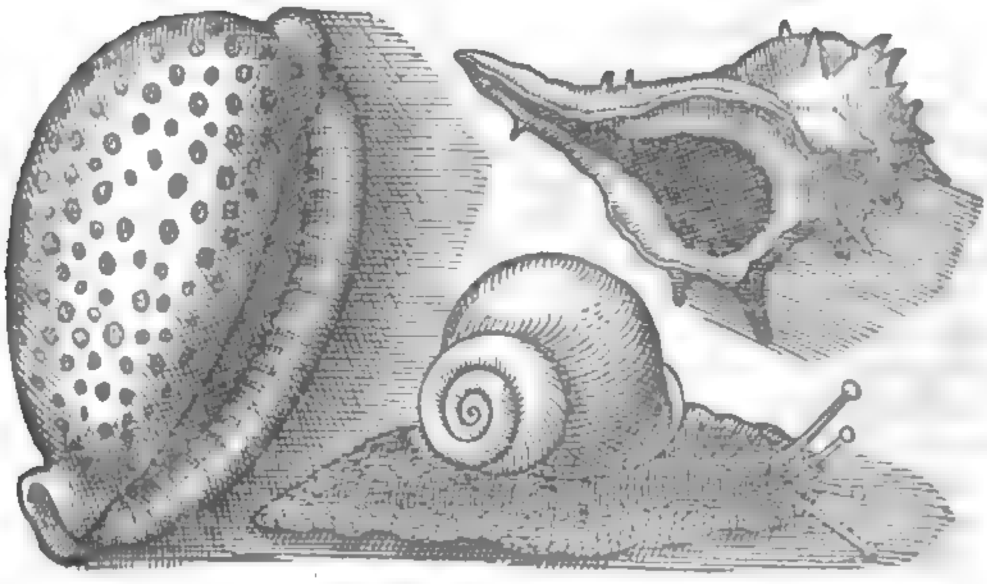
Κοχλίαι. COCHLEÆ. CAP. IX.

Terrestres cochleæ stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, *a* Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facile alvo excernitur: fluviatilis virus olet. Quæ verò vepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam vocant nonnulli *b* sesilon, ventrem & stomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines dentesque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines ac visus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè solvantur, quàm omnis hauriatur humor: podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ evocant: menses tritæ & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nervi acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Vivæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto devoratum, stomachi dolores mitigat: trita cum testa, vino & myrrha si exiguum inde bibatur, coli, vesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore ejus, pilum attingat.

a Meum Λιβύαι. i. Libycæ. *b* Meum Drag. addunt ἢ σεσιλίτιν. i. aut sesilitim.

Cochlea vulgò notissima sunt. Ha licèt alba nigraq; reperiantur, tum magna, tum parva, tum mediocres, omnes tamen eandem naturam in universum obtinent. Si verò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causa adscribitur: nam qua in apricis admodum locis odoratis victitant herbis, iis sanè praestant. qua in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd ha vel insipida habeantur, vel palustrem resipiant limum: illa verò sapidiores, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depasta amaritudinem reddunt, sicuti qua serpyllum, pulegium,

Cochlearum cõsideratio.

calaminthiam, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum aquè referri possunt, quæ paulò lupinis majores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus acervatim cohærentes innumeræ visuntur. Cochleas olim usq; adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. 11. cap. 56. ut iis vivaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa & farre, aliisq; rebus, quæ eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias vocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, viciniisq; aliis locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus & frutetis, uncis quibusdam ferreis prope fruticum radices terra circumfossa. Cõcluduntur hæ contra frigoris injuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis iis longè suaviores, gratioresq; habeantur, quæ vere & æstate imbrib. excitatæ hinc inde vagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat, cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Præstant cochleæ, præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, ad varia corporis incommoda. Siquidem testa exutæ, & hordeacea ptisana incoctæ lateris dolorem tollunt, ubi ptisana sorbenda detur, cochleæ verò contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum jus potum iliacos juvat: eadem elixa ac trita, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, aut ad summum novem. Vertiginosis quoq; prosunt suspiriosisq;, ubi prima die cochleam unam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, semicoctas voraverint affecti, nec minus vertiginosis quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has majores esse oportet: si verò minus res successerit, triduo quiescat affectus, & subinde eandem potionem diebus plurimis replicet: Cœliacos quoq; juvant cochleæ duæ, unà cum testis contritæ, & duobus ovis gallinaceis exceptæ vini passi ternis unciis, & aquæ quaternis, ac demum fictili vase calefactæ & haustæ. Præstant eædem ad fauctium molestias & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à gravidis fœminis edantur aliquot ante partum diebus. Adduntur utiliter in emplastris, quæ pus movent: namq; non solum bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ & illitæ serpentibus ulceribus medentur. Quæ verò saltnis inhærent, strumas illitæ resolvunt, si cum putamine tusæ illinantur: columellæ vitia sanat cochleæ vivæ succus acu vulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusæ, unà cum ovo gallinaceo incocto, ex succida lana utiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis, cum ligni & urticæ semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cæteris minutiores habentur, tritæ & illitæ, inguinum tumores resolvunt. Omnium putamen ustum, & in pulverem tenuissimum contritum, gingivarum putredines exulcerationesq; illitum tollet. Idem casu inventum tritumq;, & potui datum, calculos expellit: quin etiam urinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex vino albo & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet: & procidentem quoq; sedem sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restinctum fuerit. Cochleis nemoralibus à mucagine nativa diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso unà cum Tussilagine concisa decoctis, condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Item cochlearum carnes à putaminibus & excrementis repurgatæ, quin etiam aqua ablutæ involvuntur linteolo crassiore pluries replicato, & sepeliuntur in fimo equino ferventi duarum horarum spatio, indeq; detractæ lavantur lixivio calido, & coquũtur in jure gallinacei pulli: atq; tabidis, & macie summa affectis auxilio sane magno propinantur devorandæ. Parantur præterea ad idem majori etiam cum utilitate hoc modo: Sumito cochleas majores quinquaginta, easq; prius belle lotas coquito cum putaminibus in aqua, unà cum hordeo à gluma repurgato, quousq; hordeum rumpatur. Deinde exemptas è putaminibus coquito iterum ex capi jure quousq; probè discoquantur: demum jus percolato linteolo mundo, & quotidie ejusdem affectis propinato sex uncias, addita sacchari uncia tam mane quàm vesperi horis tribus ante cibum. Non parvo quoq; auxilio ad hoc mali parantur cochleæ hac etiam ratione. Sumito cochlearum putaminibus exutarum libras 2. radicum glycyrrhizæ recentium libram unam: rad. altheæ unc. quatuor, atq; omnia minutim concisa in vitreum collocato alembicum, & balneo ferventis aquæ Chymica ratione eliciatur aqua, cujus uncias quatuor cum sacchari unceola quotidie manè affectis propinato. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit lib. 11. simplicium medicamentorũ) admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenteriis, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt: convenit autem ut piperis sit pars una gallæ vero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem levigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex vino albo & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex ustione calidum. Porrò cochleæ, quæ ustionem non sunt expertæ, si tritæ unà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cute laborantium,

Cochleæ pomatię.

Cochlearum vires Matth.

Ad tabidos.

Aqua cochlearũ.

Cochlearum vires ex Gal.

vantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, agrè quidem divelli poterunt, caterùm impensè desiccant : & omnino inhærere ipsas finere oportet, quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus : desiccant enim illos magnopere universos, etiamsi viscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diversis carnibus verba faceret, sic de cochlearum quoq; carne disseruit. At cochlearum caro primum in mortario contusa, ac postea ad lævorem redacta, omnium valentissimè desiccat partes superfluo humore gravatas, adeò ut & hydericis conveniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (vocatur autem is à multis ὑγρὰ κοχλίου, hoc est, mucus limacis) thuri mistus aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium : sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis una cum testis ad lævorem tritis : sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in vulnus cum nervi vulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsumq; vulnus pulchrè glutinatum est, & nervus phlegmonem haud perpessus : erat autem homo durus & agrestis : miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum a pariete molæ proximo. Scripsere autem majores me nonnulli medici, ad ejusmodi usum miscendum ipsi thus aut myrrham. Verùm horum habebam tùm neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in villa. Possis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò ubi multum muci cochlearum accipere voles seorsum, stylo carnem earum pungito. sed non ante multos dies venatas esse expedit, alioqui enim tempore desiccantur : nam recentes plurimum habent viscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est : hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è vomicis fracta cute educentibus utiliter immiscentur. Marinæ in Italia mediterraneis perquàm raro in cibis veniunt : quanquam iis qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento vel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache vulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis & hortis, sed in cellis vinariis, & aliis subterraneis uliginosisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodesse existimat. At Plin. lib. 30. cap. 5. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem : namq; ex iis in stillatorium vas conjectis, additis quibusdam aliis, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies lævorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare scriptum reliquit Plin. lib. 30. cap. 3. & eas combustas dysentericis utilissimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in vino myrtite aut quolibet austero. Eædem cum Thuris polline contritæ, addito ovi Gallinacei albo & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enterocelas, sed interim pueros in lecto jacere oportet. Uruntur & ipsæ utiliter & in pulverem teruntur, qui inspersus quamcunq; pedum exulcerationem sanat. Κοχλίαι ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur : Arabibus Balzum & Halzum : Italis Chiocciole : Germanis Schnecken : *Hispanis Caramuyos & Caracoles : Gallis Escargotz.*

Cochleę marinæ.

Cochleę sine testa.

Nomina.

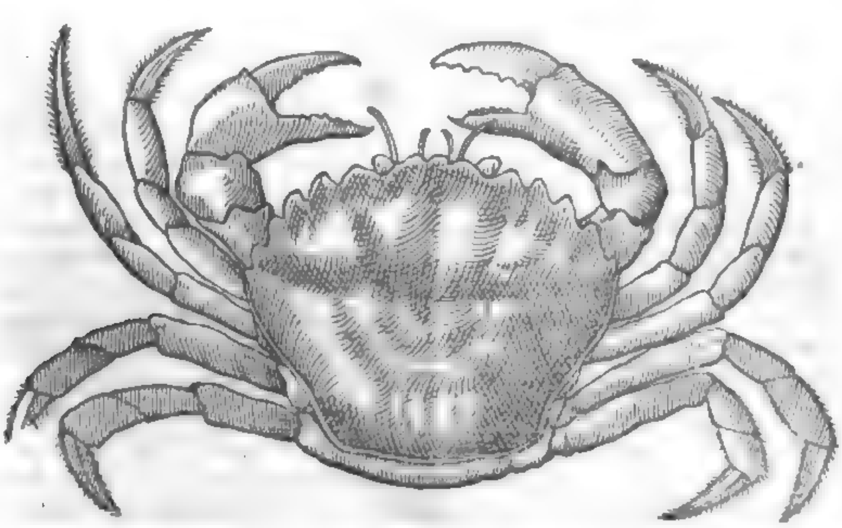
Καρκίνοι.

CANCRI. CAP. X.

CAncrorum fluviatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adjecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus : rimas pedum sedisque perniunculos & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumq; morsus atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum jure esitati, iis prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, verùm inefficacius omnia præstant.

ἀντὶ γεντιανῆς ῥίζης κοχλιαρίῳ ἑνί. i. cũ gentianę radicis cochleario uno.

CANCER FLUVIATILIS.

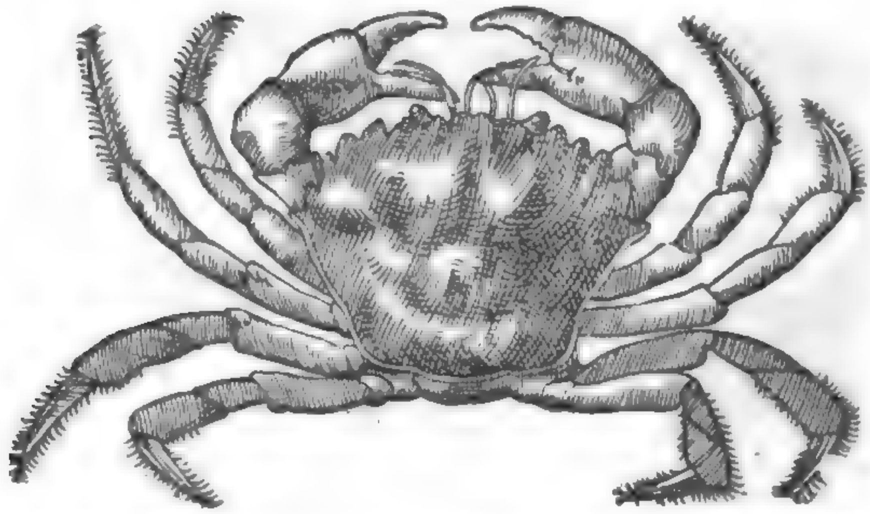
HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioscoride & Galeno descriptos, illos esse, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκῖνος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperam vocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis, sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetiis, ubi MARINORUM *numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca. E quorum genere sunt etiam quæ appellantur Macinette : nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro quarto, capite secundo de historia animalium, ubi sic inquit : ὁ δὲ καρκῖνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνορροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον : hoc est : Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cum quidem locustis, squillisq; longum sit,*

Cancrorum consideratio.

Multorũ error.

cancris

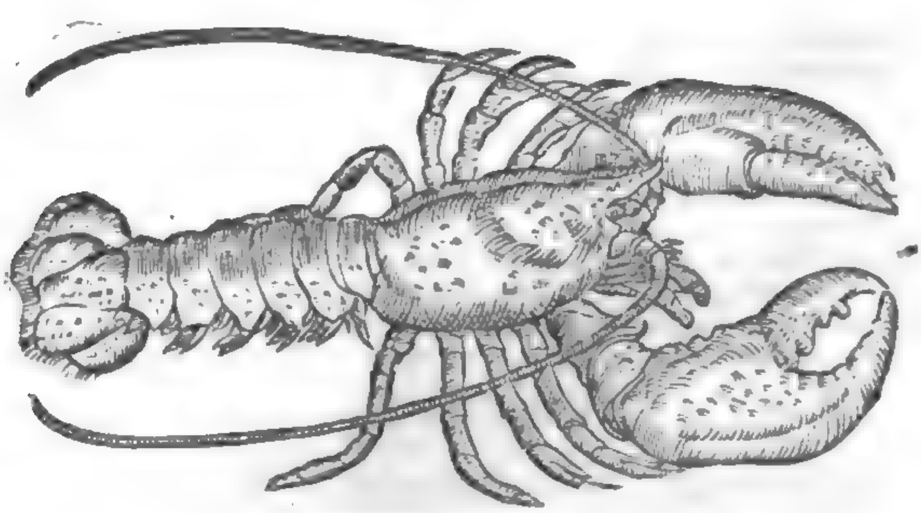
CANCER MARINUS.

Astacus.

cancris verò rotundum est. Porrò ASTACUS *Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum vulgò Astase nominare consueverunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentet. Veruntamen (ni fallor) Aristotelis ἀστακὸν nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis Astase, Ro-*

ASTACUS.

Gammari nomen græcum Aristot. ignoravit.

manis verò Leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquam de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, videtur sanè vulgares fluviatiles gammaros describere statim post fluviatiles cancros, cum inquit: ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκῖνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς: *hoc est. Genus item aliud est, quod quidem parvum est veluti cancri, facie verò astacis simile. Hæc, meo quidem judicio, declarant Græcis fluviatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & parvorum cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles. cum inquit: Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putaverim ego, gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες*, mutuato, cùm Romam venisset, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Namq; lib. 3. de alimentorum facultatibus:* Ἀστακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι, καὶ καρκῖνοι καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ γαμμαρίδες, ὅσα τἆλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον, *hoc est: Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitaverim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim unquam.*

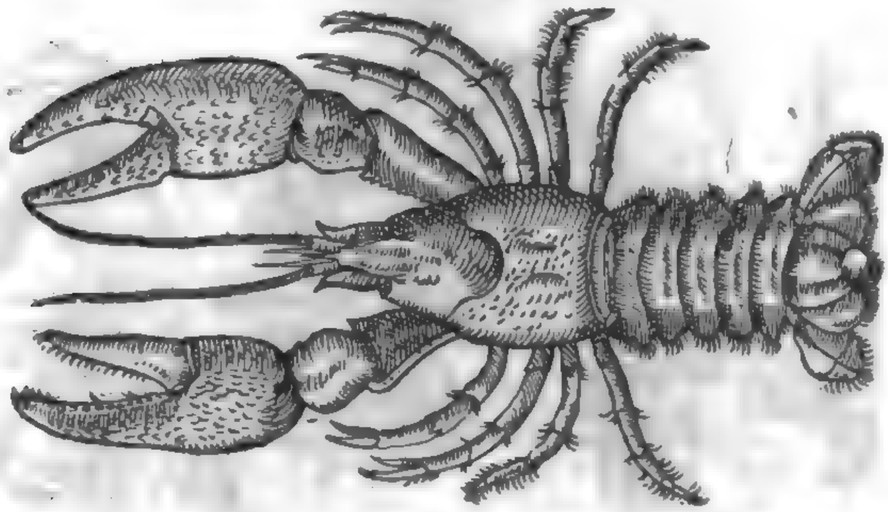
Quorundam medicorum error.

Quibus etiam ex verbis palàm certè est, inter GAMMAROS *& cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Gal. lib. 11. de simpl. med. hæc fusius scripta reliquit.*

Cancrorum vires ex Gal. Antidotus ad rabidorum canum morsus.

At fluviatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinq; aut em gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis usu nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeschrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, concivis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viventes, hactenus urebat, dum facilè ad lævorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum ac promptum semper in ædibus habebat medicamen, urens cancros tempore æstivo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octava. Porrò bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearii satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies curam cæpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus empla-

GAMMARUS.

emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirùm cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de iis, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaq; tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proveniret utilitas, quam sanè posteris impertire volebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium ejusmodi causas reddere volens: non abs re inquit, Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus videlicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrem sanè etiam aquam metuunt. Ac fluviatiles, non marinos convenire cancros dictitabat, scilicet quod animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est adversus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subjecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, juvare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorium cùm sit, canum mordentium venenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna jactitans, omnium se talium novisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, aliis persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut veram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: verùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciveram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum recensendumq; à me existimavi, tametsi non esset hujus instituti proprium: nam id non erat propositum: hactenus Galenus. Cancros tritos ex lacte potos auxiliari serpentium morsibus Dioscorides è Nicandri Theriacis literis mandasse videtur, cùm ipse sic habeat Nicander:

> Σὺν δὲ καὶ ἑπταπόδην ποταμῷ ἀποσυληθέντα
> Καρκίνον οὐδρήρχιο νεοβλάστοιο γάλακτος.

Cæterùm gammarorum faciem referunt locusta & squilla, quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos rotundosq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in pulverem, & ex vino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos, ad idem magis probent. Et præsertim ubi ex petroselini vulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere, atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Iidem cum vini excremento quod circa vasa lapidis instar concrevit (Tartarum vocant chymistæ) ulceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoq; cum Tiliæ arboris carbone utiliter ab alto devolutis, quinetiam ad dissolvendos internos sanguinis grumos. Eorundem pulvere dentes quoq; dealbantur firmanturq;. Cæterùm rotundis cancris marinis similib. quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine vulgò Granci & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq; suis in fluminibus ac rivulis Hetruria: nam quemadmodum Insubria, Transalpinarumq; regionum fluvii ac lacus gammaros alunt: Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Cancri fluviatilis putamen diligenter contritum, & ex vino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritiq; & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem pulvere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, perniones curat. Suffiuntur sicci, ubi fœtus hæserit mortuus in uteri cervice. Iidem triti crudi & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum durities resolvunt & lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum convenire tradidere quidam, ubi cancri decem fluviatiles marinive, cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluviatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripsêre, si pluribus in locis inter olera ligneis clavis figantur. Sed & illi non minori in errore versantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quos vulgò Gambarelli & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristo. tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ parvæ dicantur. Siquidem ii, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis aliisq; quàm plurimis populis, proprium adhuc SQUILLÆ retinent nomen: vulgò enim Schille dicuntur: quanquam in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, ut diximus, adstipulatur Aristoteles lib. 4. de partibus animalium. cap. 8. cum inquit: Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam, quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cujusmodi sunt MAIÆ vulgò Grancevole, Paguri vulgò granciporri, marini ac fluviatiles canchri vulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos parvas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, nos etiam haberi

his lon-

Gammarorum lapilli.

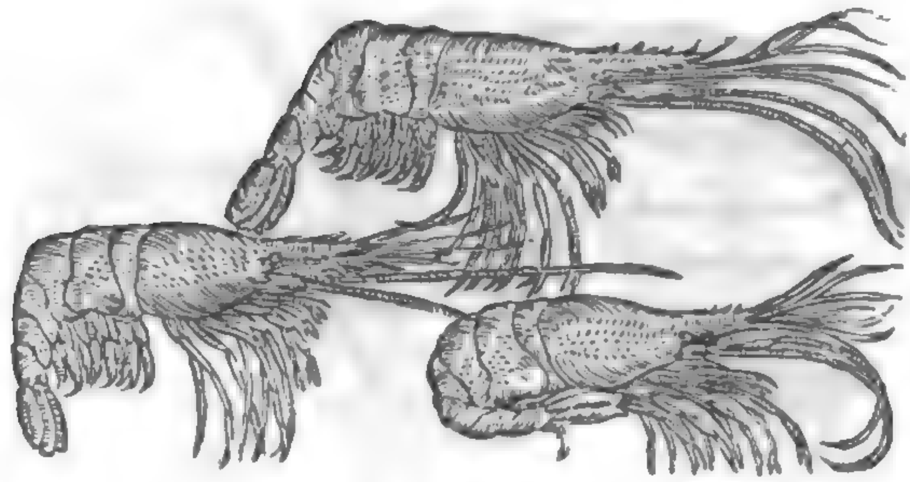
Cancri fluviatiles.

Cancrorum fluviatilium vires.

Quorundam error. Squillarū consideratio.

Majæ.

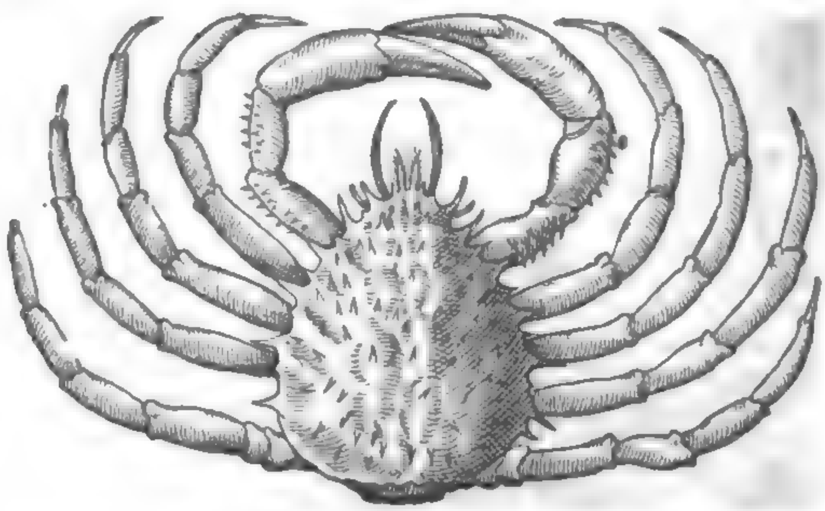
SQVILLÆ.

MAJA.

his longè majores, ut memoria prodidit Aristoteles libr. 4. cap. 2. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones & parvæ, quæ majores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat vulgares gammarulos Aristoteli parvas facilè esse Squillas, cùm ii majores nunquam evadant, quàm qui semper parvi in piscariis

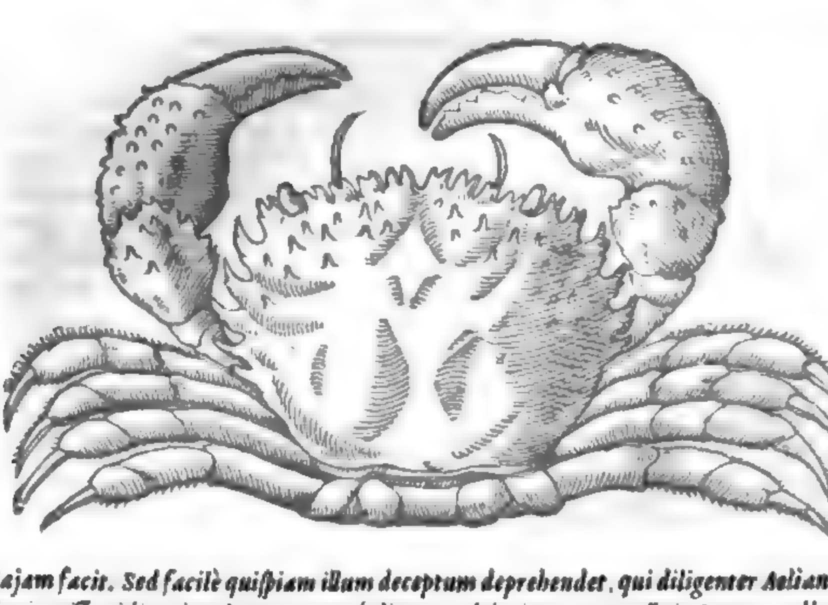
Cancellorum consider.

habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd iis cauda sit locustarum & gammarorum modo, chelæ verò seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicu conferunt. Eadem trita & cum aceto potæ, lumbricos & tineas ejiciunt. Quadam autem peculiari facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in annulo gestaverit. Cæterùm Rondeletius, vir quidem doctissimus atq; præclarissimus, PAGURUM, *quem Granceporro Itali vocant, Majam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclavi, qui Japidiam incolunt, quorumq; littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen servantes, qui no-*

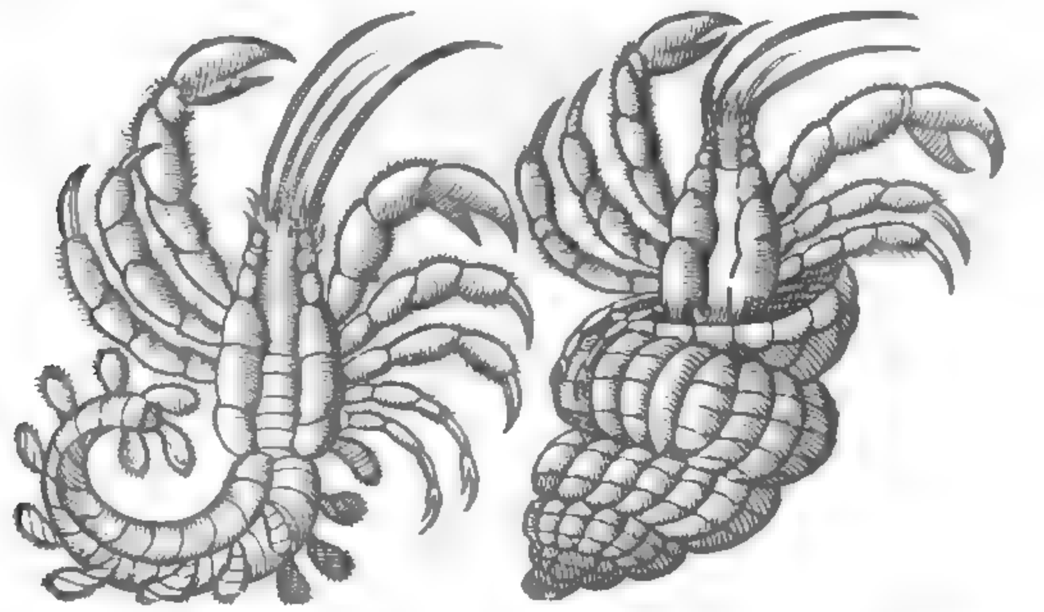
Rondeletii errarum, Pagurum, Majam statuentis.

PAGURUS.

qui nobis Granciporri vocantur, Paguri vulgò appellant. E Paguris in cavernis extinctis oriri scorpiones testis est Nicander. Sed ad CANCELLOS *redeo, nomine ipso parvulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimen-*

CANCELLI.

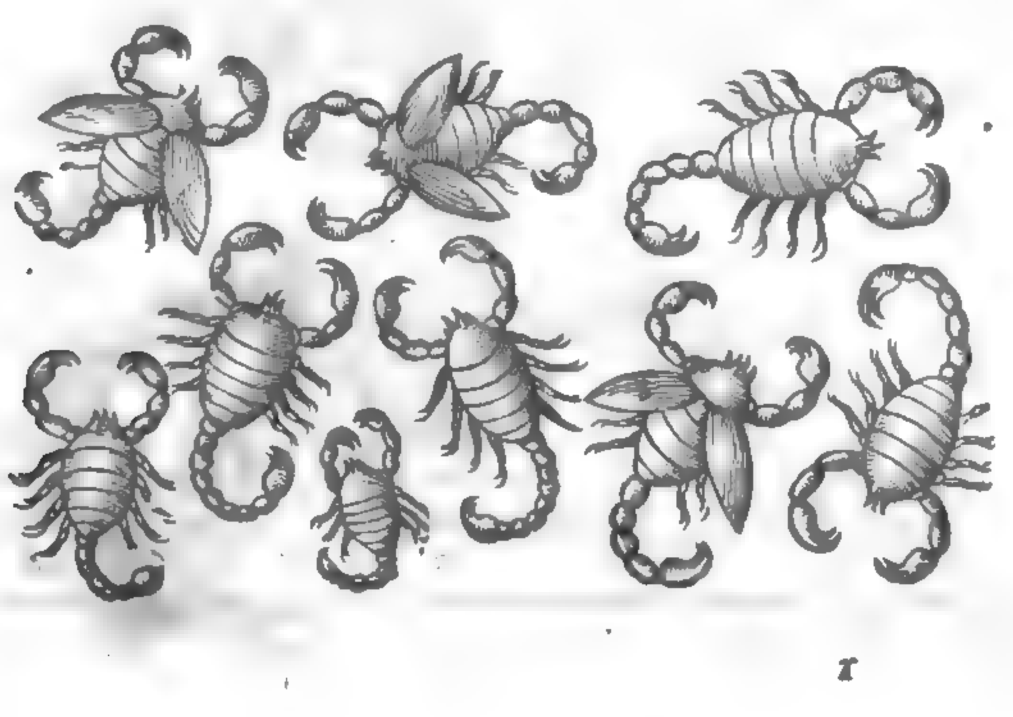
torum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flavo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles, his verbis: Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est: quippe qui natura locustis similis spectetur, nascitq; seorsum per se solutus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est, quapropter is in ancipiti esse, genusq; sibi vendicare utrunq; videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiti, & pectori subditā, ampliorem quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subjacent, qui nunquam intrò recedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub iis est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subjuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoveat: bini item utrinq; adhaerent lateri, & tertius parvus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disjectoq; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit: foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem prae se ferunt, sed minus quàm cancri. Nexu nullo testis adhaeret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberq; vagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem, (quem naticem interpretamur) genus enim diversum est, quod in natice degit, caetera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem parvum habens: cùm laevum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet: haec Aristoteles. Aelianus verò lib. 7. cap. 31. de cancellis ita scribit: A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpurae, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreverunt, quàm iis ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neq; modò in supra dictorum conchas immigrant, sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti ea tanquam majore domicilio gaudent; ac saepe de spoliis multo certamine inter se contendunt, viribusq; inferiore repulso, victor exuvias assequitur: hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. 9. cap. 31. & 42. His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Graecè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè Sarthan, seu Sarthan: Italicè Granchio: Hispanicè Cangrejo: Gallicè Cancres.

Cancellorū historia.

Cancelli ingrediuntur cōchulas.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suae plagae remedium est: quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum cōſideratio.

TErreſtres Scorpiones animalia ſunt vulgò nota, quòd in quacunq; domo, non modò in cubiculis, & cellis vinariis, ſed ubiq; paſsim reperiantur: adeò eſt hominum vita periculis obnoxia. Licet autem ſint in Italia minus venenoſi, minusq; nocui, quàm aliis in regionibus, quæ ſub meridie ſitæ ſunt, ipſe tamen complures vidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui ſæviſsimas perpeſsi ſunt exacerbationes, & quaſi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui ſunt. In agro Tridentino à ſcorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen evenire affirmant gratia peculiari ſibi à Deo impertita precibus divi Vigilii epiſcopi, quem & patronum præcipuum habet, & advocatum apud Deum. Hoc idem aſſerit Ariſtoteles lib. 8. cap. 29. de animalium hiſtoria, ubi ſic inquit: Morſus beluarum ex locorum diverſitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; aliis, ſcorpiones non lædunt. At in aliis locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui ſunt, & vel hominem, vel quamvis beſtiam percuſſerint, interimunt, nec ſues evadere poſſunt, quanquam cæteros virulentos ictus minimè ſentiunt. Plinius, Avicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum pleriq;, novem Scorpionibus genera aſsignant, diverſis duntaxat coloribus diſtincta: nimirùm quòd alii ſint flavi, alii ruffi, alii cinerei, alii ferruginei, virides alii, alii lutei ſubatraq; cauda, alii vinoſi, alii albi, alii deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidiſſe, legiſſeq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in ſylvula novellis quercubus compoſita apud ſacellum divi Pauli, ubi parvo admodum tempore, ſirio ardente, ego & eremita quidam, de his, qui ſub ſaxis latebant, plus quàm mille & quingentos collegimus, craſſos & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas invenimus, quæ ſuos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, ſub ventre ſecum ubiq; gerebant, ſinguli ſingulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Ariſtoteles lib. 5 cap. 26. de hiſtoria animalium, quòd terreſtres Scorpiones vermiculos ovorum ſpecie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipſa, & interimantur à ſuis liberis magno numero: ſæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor eſt, Scorpionum ictum multò magis fœminis pernicialem eſſe, quàm viris: præſertim virginibus, quibus ſemper lethalem eſſe ait. Quibus ſepteni in cauda internodii numerantur, longè ſæviores habentur, quàm ii quibus tantum ſeni inſunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus ſubſcribit Strabo libr. 15 ſuæ Geographiæ, Scorpiones quoſdam habere alas, quibus per aëra volitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur abſurdum, cùm idem formicis ſimiliter eveniat, quandoquidem & hæ iiſdem ferè coloribus diſtinguuntur. Tantoq; magis credendum eſt, quòd in Caſtella Hiſpaniæ regione ſæpius agricolæ aliquos terræ ceſpites aratro ſcindant, ubi formicarum more innumeri ſcorpiones gregatim hyeme deliteſcunt. Citra Cynamolgos Aethiopas latè deſerta regio eſt, à ſcorpionibus gente ſublata, ſi Plinio credimus. Qui præterea tradit, (ut in Cancro ſuperius diximus) quòd ſi decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi ſunt ſcorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioſcoridi manifeſtè refragari videtur, nam ſuperius in cancris ita ſcriptum reliquit Dioſcorides: Cancri Scorpiones necant, ſi triti cum ocimo admoveantur. Feriunt à veſpis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à ſcorpione percuſsi fuerunt. Quin etiam narrat Plinius lib. 25. cap. 9. Scorpiones mortuos reviviſcere, admoto albo veratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui vivi ſint exuſti, ad urinam ciendam, iis præcipuè, qui renum, aut veſicæ calculo obſtruuntur. Quo fit, ut in hunc uſum commendaverit Meſues oleum ex iis paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendavit Avicenna ad Aurium dolores. Ego tamen illud uſu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod ſanè magnus ſcorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulſantibus temporum, manuum, & pedum arteriis, illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos ſanat, qui tam à viperis, quàm cæteris venenoſis animalibus vel icti, vel demorſi fuerint. Quæ de re ii (abſit tamen verbis jactantia) teſtimonium perhibere poſſunt, qui prius oleo ſancto à ſacerdotibus illiti, noſtro poſtmodum peruncti evaſere incolumes. Præſtat item maximè hoc oleum, cùm in homines peſtilentia ſævit: quippe quòd non modò peſte infectos juvet, ſed & ſanos præſervet. Præſtat deniq; ad omnes interaneorum vermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore genitos, præſertim ventriculi, coli, ac uteri. Ejus parandi rationem trademus (DEO concedente) libro ſexto, ubi de venenorum remediis, ſive Antidotis latius diſſeremus. Σκορπίος χερσαῖος Græcis, Latinis Scorpio & Scorpius vocatur: Arabibus Harrab, ſeu Hacbarab: Italis Scorpione terreſtre: Hiſpanis Alacrna.

Scorpiones ubi minus nocui.

Scorpionum genera novem.

Scorpionum fœtus.

Scorpiones alati.

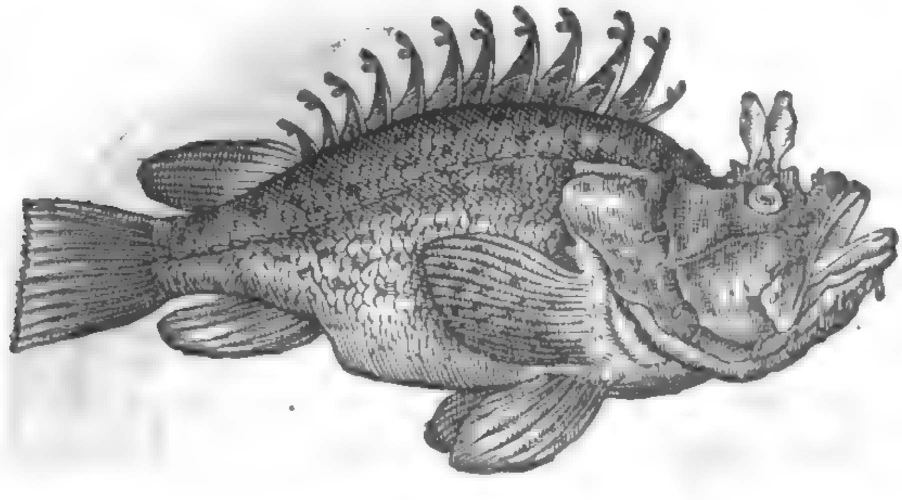
Scorpionum facultates.

Olei ex Scorpionibus vires.

Nomina.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINUS. CAP. XII.

MArini Scorpionis fel convenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines & hebetudines.

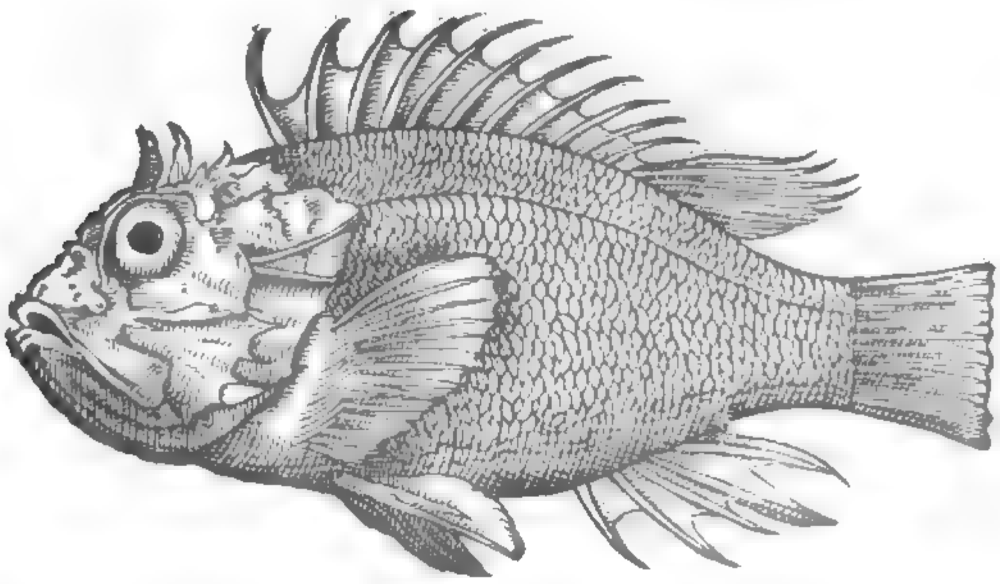

Scorpiō. marini & Scorpenæ confuſio.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam vocatam, nihil inter ſe differre, veruntamen hos piſces inter ſe differre haud inficiabitur, qui Plinii & Athenæi autoritate nitatur: uterq; enim ab invicem diſtinxit illos. Porrò uterq; in dorſo ſpinam gerit venenatam, quà imprudentes piſcatores ſæpius icit: neq; jam defuerunt, qui ejus ictu ſint interempti.

interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter Scorpenam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoque in capite habet, quæ prædictis non sunt minus venenosa. Cæterùm Scorpio, & SCORPENA (ut equidem arbitror) ejusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæque præstantia (ut Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagiis piscibus est, scorpenâ longè major; adeò ut octonas novenasque quandoque penderet libras. Scorpena verò piscis est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item universo corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: Pinnis constat aculeatis,

SCORPENA.

tam his, quæ per medium excurrunt dorsum, quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed iis tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen vis his, qui scorpenæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgò vocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. SCORPENA autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, dentes adeò acutos non habet: gerit tamen in dorso aculeos scorpii modo, sed eminentiores, ac duriores, nec usque adeò pinnatos: in cæteris verò pinnis iis omnino caret, præterquam circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro virescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpenam vocent. Vinum in quo Marinus Scorpio necatus fuerit, haustum, jecinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoque valere dicunt lapidem in ejus capite inventum, oboli pondere sumptum. Cæterùm Scorpii marini felle ex lana supposito, secundas & menses elici certum est: quin etiam eodem incipientes suffusiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoque illito, intermissis diebus. Ad hæc trium Scorpenarum parvarum ustarum cinis epotus, calculos exterit. Σκορπίος θαλάσσιος, Græcè: Scorpio marinus Latinè: Italicè Pesce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem Scrofanello.

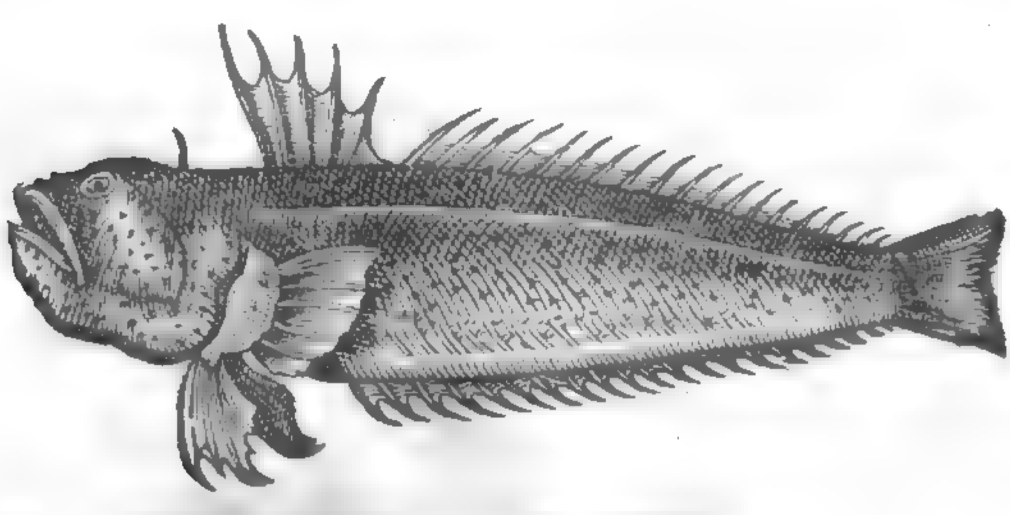
Scorpenę consider.

Nomina.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINUS. CAP. XIV.

DRACO marinus dissectus, & apertus impositusque, spinæ suæ ictus qua ferit, medela est.

DRACO MARINUS.

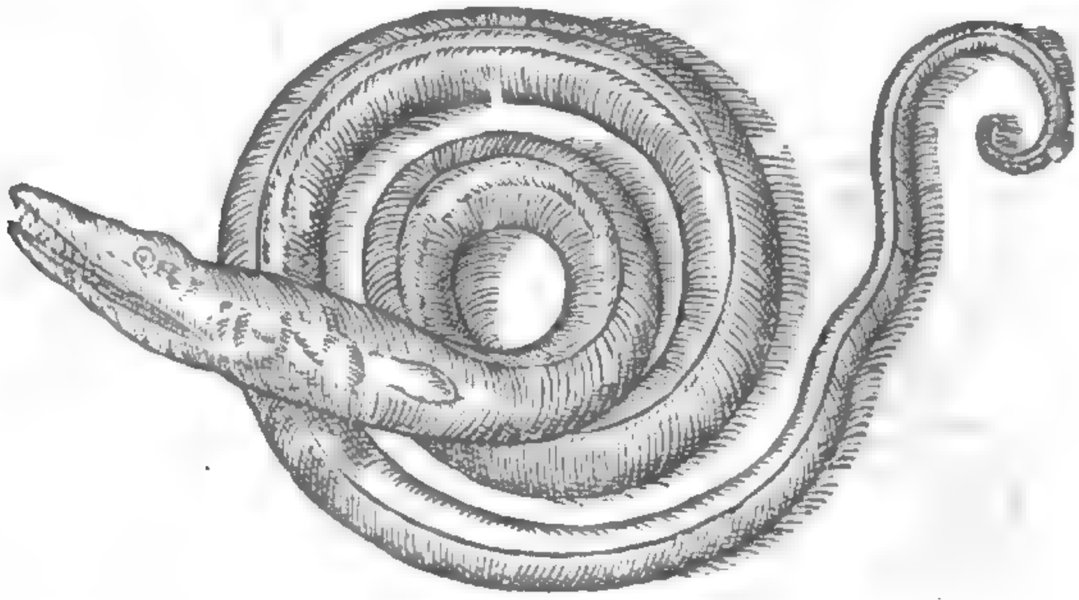
VAriat auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, aliis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omnium aquatilium velocissimus censetur: quapropter brevi admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò ut quoscunque pisces, vel alia quæcunque animalia dente vulneraverit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit: hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat, plura tamen addere videtur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur,

Draconis marini consider.

Serpentis marinæ hist. ex Aristotele.

sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendavit libro 9. cap. 37. de historia animalium his verbis. SERPENS MARINA *colore, & corpore Congro proxima est, sed obscurior, atq; acrior: hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro*

SERPENS MARINA.

Draconis marini historia ex Aristotele.

quàm primùm adacto terebrat, subitóq; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib. 2. cap. 14. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes: nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ varietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. De marino autem Dracone scribens libro octavo, cap. decimo tertio, de hist. anim. Draco marinus, inquit, piscis est litoralis quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alii complures, & omne saxatile genus. Meminit quoq; de eo Plinius libro trigesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynops, cammarus, cynosdexia, draco, quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis, aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere videtur, quem Veneti Piscatores, quin etiam Tergestini, & Aquileienses vocant pesce Ragno, Itali verò Trascina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habeat caudam versus spectantes, & alios in dorso adeò venenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint diligentem, vel doloribus intensissimis crucientur, vel moriantur. Itaq; & is videtur Plinio fuisse Draco, quem lib. 9. cap. 48. ipse araneum quoq; vocavit: cùm inquit: Atq; pestiferum animal Araneus, spina in dorso aculeo noxius: præsertim cum libr. 32. cap. ultimo, inter litorales pisces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recensere videatur, quàm draconem Aristoteles. Cæterùm is libro nono, cap. 27. Serpentem marinam, de qua superius ex Aristotele diximus, draconem quoq; vocat, & utriusq; historiam errore manifesto confundit, sic inquiens: Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arena, cavernam sibi rostro mira celeritate excavat. Id quod Aristoteli marini draconis non est, sed marinæ serpentis. Quibus apertissimè constat, Plinium aut negligenter hoc in loco Aristotelem legisse, aut ejus lectionem haud rectè intellexisse. Nec sanè quispiam Plinium excusabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immissum, perinde ac serpens illa, rostro sibi cavernam fodere, quandoquidem cum nullo rostri mucrone sit institutus (ut rectè vir doctissimus Salvianus inquit) sed obtuso quidem ore habeatur, nulla prorsus consentit ratio, ut cavernam in arena sibi tam facilè excavare queat. Itaq; Matthiolus non tam leviter Rondeletio subscribit, qui hoc Plinii erratum haud animadvertens, præterea, inquit, quod de Dracone scripsit Plinius, id in araneo nostro (araneus illi Draco marinus est) quivis experiatur, qui piscium capturæ interesse voluerit. Captum enim araneum arena semper se obvolventem cernet. Atqui aliud, mea quidem sententia, designat Plinio, rostro in arenam immisso cavernam sibi mira celeritate excavare draconem: aliud verò Rondeletio, in arena se obvolvere, ut fere cæteri faciunt pisces, qui vivi è retibus in litus à piscatoribus devolvuntur. Quare non absq; injuria in Matthiolum invehitur (illum tamen non nominat) cum dicit absurdam esse illius opinionem, qui in Dioscoridem commentaria scripsit, quòd scribat is non eundem esse Plinii, & Dioscoridis marinum Draconem. Sed hanc injuriam ius refellendam, imò potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondeletii viri alioqui doctissimi negligentiam in examinanda Plinii lectione facilè cognoscent. Non video sanè, quo pacto Draconem lib. 9. cap. 27. à Plinio descriptum facere legitimè possit Rondeletius à Dioscoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud describat Plinius, quàm serpentem marinam Aristotelis. Cæterùm marinæ serpentis imaginem, primus (quod viderim legerimq;) ad amussim delineatam edidit Hippolytus Salvianus, medicus doctissimus, in pulcherrimo suo de piscibus volumine, unde nos hanc, quàm pinximus, accepimus: Δράκων θαλάσσιος Græcè: Italicè, Trascina: Gallicè Vive dicitur.

Plinius Serpentẽ marinam cum Dracone cõfundit.

Rondeletio non subscribendum.

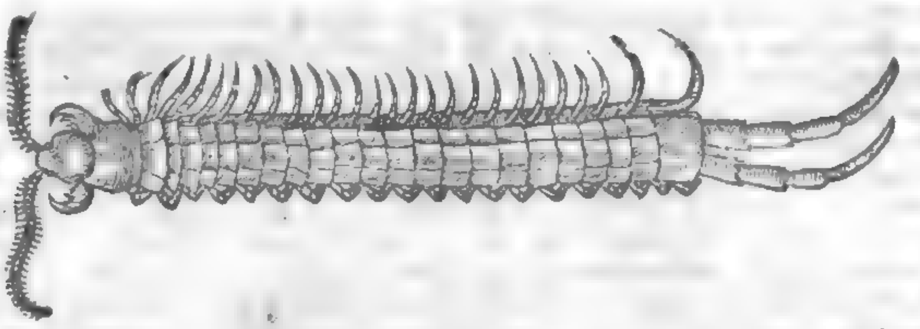
Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIV.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, avellit capillos: sed contactu pruritus facit.

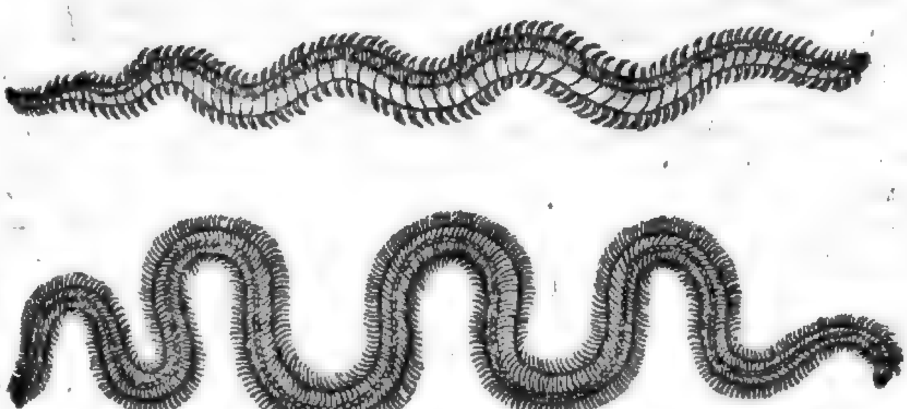
Scolopẽdræ consideratio.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles lib. secundo cap. 14. sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulò inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum adstipulari videntur, quæ à Rondeletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoq; ex illius codice huc translatæ sunt, vermium terrestrium figura, & numerosis, tenuibusq; utrinq; pedibus stipatæ. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarissimus Augerius de Busbecke, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam esse marinam Scolopendram censeo, ideoq; eam hîc excudi volui, ut aliorum quoq; sit judicium. Aristoteles lib. 9. cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, ubi hamum devoraverit, evomit foras sua interiora, donec hamum rejiciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hæc fieri in

SCOLOPENDRA.

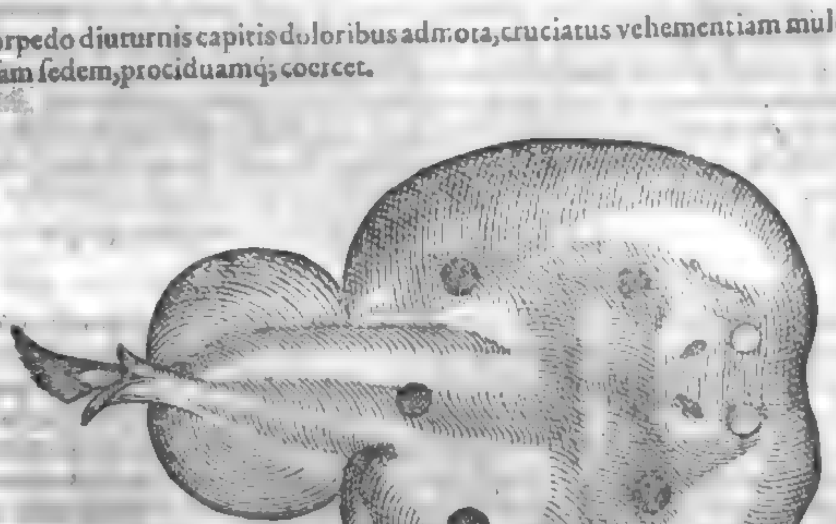
SCOLOPENDRA MARINA, RONDELETII.

Nam tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondeletius, vix credibile videtur, cùm tam exiguo sit ore, & angusto, ut hamum quantumvis tenuem deglutire nequeat. Quo fit, ut omnino adducar, ad credendum, nostram hanc legitimam veramq; esse Scolopendram: id enim adeò manifestum facit universa ejus effigies, ut omni prorsus judicio eum carere, utem, qui aliter senserit.

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet: eadem apposita eversam sedem, prociduamq; coercet.

Torpedinis consideratio.

Torpedo in cartilagineorum planorumq; piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, leviraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam absciderіs, orbicularis fuerit. Caput adeò inter scapulas contractum est, ut ipsius nullum vestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exiguos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò reclusa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactus gratia nata videntur. Eadem in parte, (ut author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias utrinq; quinas habet, sed exiguas & attenuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum: prope caudæ exortum, quæ illi brevis est, sed carnosa, & in latam desinens pinnam. In cauda dorso duas quoq; pinnas habet, sed prior altera major, quinetiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, utrinq; unam, latiores semicircularesq;, de quibus tantum libro quarto, cap. decimotertio de partibus animalium, meminit Aristoteles, cæteris silentio præteritis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis cauda scripsisse judico, cùm Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisq; cartilagineis, longam, spinosam, rigidamve caudam tribuat. Corpus totum molli ac lævi cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flavescit, vinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies: siquidem aliquibus quinq; sunt in dorso maculæ nigræ orbicularesq;, oculorum ferè effigie, pentagonoq; figura dispositæ. Unde illi nomen, Romanis occhiatella: Aliis eadem ferè visuntur maculæ, sed non ut in primo genere nigræ. Sunt enim circulis versicoloribus pictæ, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur. Quibusdam verò nullæ prorsus apparent, dorso tantum flavescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diverso esse genere videantur, non tamen in iis variat torporis inducendi facultas: namq; omnibus eadem est. Torpedo vivum parit animal ovo prius intra se genitis, ut cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, ut scripserit Aristoteles, Torpedinem visam esse grandem, quæ intra se fœtus circiter octuaginta haberet. Tanta huic vis peculiaris inest, ut retibus capta, antequam manu attingatur, & manus & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis namq; hujus facultas per setas & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transvecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus lib. 6. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repente obstupefacit. Idem postea retulit Plinius lib. 32. cap. 1. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & in longinquo vel si hasta, virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quamlibet ad cursus veloces alligat & retinet. Et lib. 9. cap. 42. ita scribit: Novit torpedo vim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. 9. cap. 37. de historia animalium sic inquiens: Torpedo pisces, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atq; ita retardatos præ stupore capit & vescitur. Abdit sese in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem plerіq; conspectam à se retulerunt. Est enim pigra Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cum piscibus vescatur, cumq; lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cujus rei indicio sunt Mugiles, qui cum velocissimi sint, sæpius in torpedinum ventriculis reperiuntur. Cæterùm proprietas hæc vivis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (veniunt enim frequenter in cibis) universum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus lib. 11. simp. med. de ea ita scriptum reliquit: Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; eversam coercere, à quibusdam est proditum: verùm ego cùm utrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc vivam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter aliis quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi, putoq; eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione id aggressum. Hæc Galenus. Non desunt authores, qui putent vim torpidam in Torpedine haud in toto corpore esse diffusam, sed in quibusdam tantum particularibus ejus corporis membris, sed an hoc verum fabulosumve sit, haud facilè fuerit asserere: sunt tamen rationes, quæ illorum sententiæ non parum refragantur. Venetiis piscis hic ab affectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani verò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem vulgari nomine Batti potto & Fotterigia dicere consueverunt. Quæ Νάρκη Græcis. Torpedo Latinis nominatur: Arabibus Toad: Italis, Torpedine: Hispanis Hugia: Gallis, Turpilles.

Torpedinis vires ex Gal.

Nomina.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

Viperinæ carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: nervorum vitiis auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaq;, quoniam carne vacant, amputari debent: quippe *a* commentitium est quod præcipitur, certam utrinq; mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis, elotum dissectumq; discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Ajunt iis, qui viperas esitent, pediculos procreari, quod planè à veritate abhorret. Adjiciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viva autem vipera in fictile novum demittitur, adjiciuntur salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinque sextarii, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulveris faciem reconditur. Plerunq;, ut ori gratior fiat, immiscetur *b* spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

a falsum. b spica nardi, & malabathri folii.

Jam pridem cœptum est veras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more hoc etiam ævo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circumforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem ova cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud verum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ viscera abrodant occisæ parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate & Plinius lib. 10. cap. 62. qui Aristotelis verba perperam interpretari deprehenditur, à quo viperæ historiam ipsum accepisse liquido constat. Cujus sententiam non tantum explodit, quod experimento compertum est, sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nunquam dixerit, viperinos fœtus parentis viscera, aut uterum abrodere, sed quod qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranā quandam, quæ in matris utero obvol-

Viperarum consid.

Plinii lapsus.

Digitized by Google

VIPERA.

re obvolvuntur, ut citius prodeant in lucem. Quæ in re, ut hoc omnibus palàm fit, sic lib. 5. de historia animalium capite ul-
timo, sonant Aristotelis verba, [illegible Greek]
[illegible Greek]
[illegible Greek]
Vipera e serpentibus animal edit, cùm intra se primùm ova pepererit. Ovum hoc unius coloris, & molli cute contectum,
ut piscium est. Fœtus superne gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit parvas viperulas
membranis obvolutas, quæ tertia die rumpuntur. Evenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant:
singulos diebus singulis parit, pluresq; parit quàm viginti: hæc Aristoteles. Cujus sententiam (ut dictum est) pervertens
Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ viperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodant involucra, antea-
quam prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ
etiam Philostratus refragatur: nam in vita Apollonii Tyanei narrat, Apollonium ipsum vivam, ac incolumem vidisse Vi-
peram, quæ suos catulos novissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò
ex D. Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso vulgò appellant, utq; majorem cum spectatoribus in-
eant gratiam, sæpissime viperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plin. inquit l. 11. c. 37.)
gingivis, atq; membranula quadam circumdatos, lethali veneno referta. Quin & viperarum nuper editos fœtus ostendunt,
quos viperæ suis alunt in capsulis, quib. eas deferunt: nec tamen illi matris viscera scindunt. Cæterùm quod viperæ primùm
intra se ova pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoq; auctor est libro 7. c. 14. contra eos qui secus sentiunt. Vi-
peræ (ut scribit Avicenna libro quarto, ubi de venenis agit) caput habent pressum, latumq; ubi cervici annectitur quæ pe-
culiariter illis tenuis est, nec corpore admodum sunt longo ut pote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet,
quibus notis mares viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit: Viperæ fœminæ sub-
fusæ sunt, & perquàm agiles, cervice elata: oculis subrubentibus, inverecundis, atq; intuitu feri: iis caput latius, quàm
mari, quem etiam excedunt universali corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm.
Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ verò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his versibus.

[illegible Greek]
[illegible Greek]

Hoc est soluta oratione,

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur venenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud hu-
superaddiderim: Aristotelem memoriæ mandasse lib. 8. cap. 15. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes
cavernas subeant terræ, viperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexis-
se Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. 8. cap. 19. Viperam solam terra condi, cæteras arborum, aut saxorum cavis. Illud
item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dul-
cedine. Sed ut jam viperis vires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de iis lib. 2. simplicium medicamen-
torum, tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palam videre est
excalfacientes, & desiccantes ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro & aqua, servato nimirum mo-
do. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex iis, quæ ego juvenis etiamnum in Asia nostra sum
expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans, aliquousq;
cum sodalibus conversabatur, donec ex ipsius consuetudine conversationeq; quidam nostrum morbi inficerentur contagio-
ne: ille jam graveolens erat, ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè vicum, in jugo collis propter fontem, illic
hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm
fortè messoribus haud procul inde metentibus vinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat,
deposito illo prope messores, abiit. Verùm ubi ejus bibendi advenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more, impleto
crætere, competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & unà excidit vipera mortua. Qua re attoniti
messores: veriti ne quod si ebibissent, inde sibi malum eveniret, suam quidem sitim aqua potione sedare maluerunt. Cæte-
rùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedi-
re illi potiùs mori, quàm vivere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est: na
tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracon, tegmen de-
cidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum & locustarum (carabos Græci vo-
cant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoq; ejusmodi non dissimili casu in Mysia, Asiæ, non procul ab urbe nostra acci-
dit. Vir quidam elephante laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil [illegible]
commodi adepturum. [illegible] formosa, [illegible] cum aqua

Viperarum partus ex Aristotele.

Viperarum facies, & sexus distinctio.

Plinii lapsus.

Viperinæ carnis vires ex Galeno.

cùm aquis uteretur in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus, & viperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum vini incidit negligentius positum, extinctaq́ est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod fors evenisset, hero id vini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est: hæc Galenus. Qui etsi alia è viperis experimenta ibidē scripserit, unde similiter alii incolumes evasere, ut ejus firmior redderetur ratio, quòd scilicet viperarum esu elephantiaci sanentur, attamen brevitati consulentes, ea hoc loco silentio involvenda duximus. Verùm enimvero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse vino: siquidem illæ natura comparatum est, ut vino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libr. 8. cap. 4. de historia animalium, quod ideo viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, quia vini incontinentes sunt: ebria enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis, venenatisq́ agens. Quin etiam viperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes & cantharides devorant. Item Aristotelis testimonio libr. 8. cap. 29. de historia animalium scorpium devorari à vipera certum est: ob idq́ (ut idem est auctor) eorum venenatorum morsus graviores sunt, quæ aliis animalibus venenatis vescuntur: quod profectò faciunt viperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declaravit, sic inquiens: [illegible] non ut aliqui faciunt, æstate media, neq́ statim ubi cavernas egressæ fuerint: æstate siquidem earum caro sitim [illegible] statimq́ ab egressu frigida est, sicca & extenuata. Optimum itaq́ tempus est, quod in medium intercedit, quod & Andromachus ipse significavit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, viperas dilacerare solent, vere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si ver ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes sunt, rejicere oportet. aliarum verò caput, ac caudam abscindere: nam præterquam quòd hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis, id quod utrinq́ amputatur, quatuor digitos æquare. Totum verò reliquum corpus, intestinis exemptis pelleq́ detracta, aquis primo abluendum, atq́ in vas fictile conjiciendum est: deinde aqua pura superinfusa viridiq́ anetho (tunc enim viget) ollæ prunas ut coquatur subjicere convenit: vel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, [illegible] vocant: vel quod melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore viperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate jam incipiente, nihil. Porrò observandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degunt, antidotus enim quæ ex hujusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere vellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis avellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atq́ his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeq́ confecti, qui præcipuè & bene fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram servandam præcipiunt, ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: alii ne tertiam partem excedat malunt: ego vero quandoq́ quartam, quandoq́ & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm viperas & panem conjunxeris, diligenterq́ adeò subegeris, ut nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq́ ante siccatum teri melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsaris theriacam faciebant, viperarum jure maceratum: id quod ipse quoq́ diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè jam subactis admiscere: citius namq́ pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis in superiori domus parte ad meridiem conversa, vel saltem ad septentrionem nō respiciat, ut solis radios tota penè die admittat: tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, quà solares radii pervenire non possint. Frequenter autem ipsos convertere opus erit, ut æqualiter utraq́ ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculumq́ erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quam prius à solis radiis, sæpeq́ denuo convertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum, post quod tempus donec theriacam conficere volueris, recondi debent in vase stanneo aut vitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur, quod vitare conveniet, non solùm in hac, sed & in quibuscunq́ aliis antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: vasa namq́ ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterùm longè melius est, haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis uti: quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atq́ etiam multo post, eis utaris. Rectè namq́ à principio siccati, ad tertium quartumq́ annum integri perseverant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde pulvisculus quidam, qui ipsis obnasci consuevit, mundis linteis interdum abstergatur. Is namq́ si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles evadere, qui perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridis ridiculum videtur, quod qui viperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, ubi id certo iis evenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius lib. 30. c. 3. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset insanabilia ulcera, viperas edendas dabat, miraq́ celeritate persanabat. Quare non demirabor Cardanum viperarum carnes mirum in modum prætulisse ad eos persanandos, qui tabe afficiuntur, & pulmonum ulceribus laborant. Namq́ quodam in consilio ad Ioannem Scotum Archiepiscopum S. Andreæ ita de eis scribit: Dicam tibi secretum maximum, liberans à tabe, elephantiasi, & morbo Indico, atq́ præter omnium spem, impinguat, & sanat etiā deploratos. Sumsito itaq́ Viperam illam rubram, crassam & brevem, quam Itali appellant Milort. & abscissis capite, & cauda, detractoq́ corio, & exemptis intestinis, & pinguedine per se asservata, viperam ipsam dissecato plures in partes anguillarum modo: coquitoq́ deinde in aqua cum belzoino & sale, additis etiam paulò post petroselini vulgaris foliis: cùm autem excocta fuerit, jus linteolo percolato, ac ex eo gallinaceum pullum juvenculum coquito, ac panem subinde ipso jure maceratum, cum pulli carnibus edendum præbeto: & interim cum asservata pinguedine dorsi spinam, cæterorum membrorum articulos, & pulsantes manuum pedumq́ arterias, quin & pectus ipsum inungito. Interim verò in vaporario calido maneat affectus, atq́ id repetat diebus septem continuis. Hoc enim auxilio pulmonum ulcera ad extimam cutem expelluntur excitatis ibi tuberculis: interna verò ulcera sanantur, & ægri bellè revalescunt: hactenus Cardanus. Qui tamen non parum cæcutiisse videtur in hac vipera describenda, namq́ plurimum à vipera serpentem distare scimus, quam Mediolanenses, ac cæteri Insubres Milort appellant. Siquidem hæc omnium innocentissima serpens est, & domibus plerunq́ familiaris: illa verò contrà cùm morsu facilè de-

Margin notes:
Viperæ vino delectantur.
Viperarū venandarum [illegible] pastilli.
Viperarū vires adversus tabem.

cillè demerſos perimat. In Aegypto Aegyptios ipſos viperis, aliiſq; ſerpentibus ſimiliter atq; anguillis victitare prodidit Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos veſci traditum eſt, qui occidentales, noviterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ii, qui orientales inhabitant, ut libro 7. auctor eſt Plinius. Cinis ex viperea pelle factus, capiti aſſiduè aſperſus, alopeciæ fœditates aufert. Viperæ totius cinis, quæ viva in vas novum fictile conjecta fuerit, additi ſucci fœniculi unciis duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combuſta oculorum hypochyſes & caligines potenter tollit, collyriis adhibitus aut per ſe tantùm. Viperæ caput linteolo colligatum & collo ſuſpenſum, magnum ſanè amuletum eſt contra anginas, quippe non ſolùm jam factas ſanat, ſed ne fiant, prohibet. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus Labane alſabay: Italis Vipera: Germanis Brandſchlangen: *Hiſpanis Bivora & Bicha: Gallis Viperes.*

Ægyptii viperæ cibus.

Nomina.

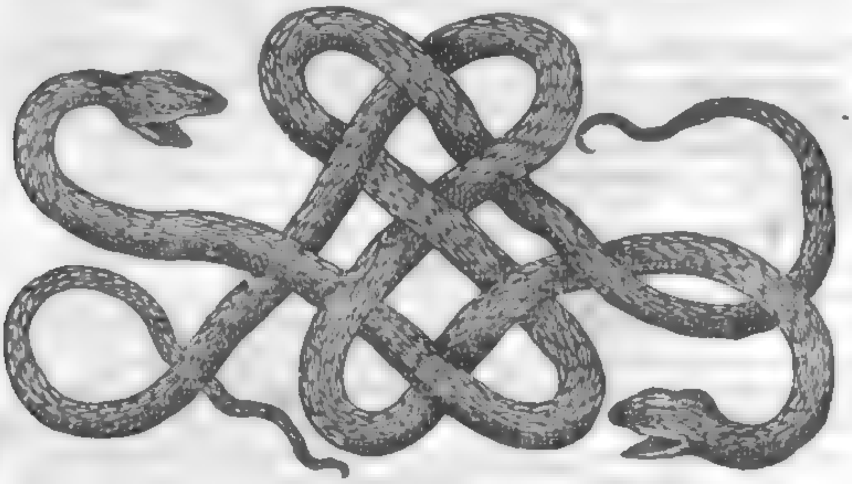
10

Γῆρας ὄφεως. SENECTA ANGUIUM. CAP. XVII.

SEnectus anguium in vino decocta dolori aurium, infuſu; & dentium, collutione auxilio eſt. Addunt eam in medicamenta oculorum, ſed præcipuè viperinam.

SENECTA ANGUIUM.

20

30

NUllis non cognita anguium Senecta: quippe quæ ſæpe in campeſtribus inter ſaxa & ſtirpes inveniatur. De hac cùm diſſereret Ariſtoteles lib. 9. de hiſtoria animal. cap. 17 ſic inquit: Serpentes ſenectam exuunt tum vere cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam vere quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primum detrahi ajunt, ita ut obcæcari videatur iis, qui rem non intelligunt: tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente ipſa removetur. Ut enim fœtus involucro ſecundarum, quo contentus prodierit, exuitur: ſic iſta ſenectute detracta renovantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galen lib. 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium ſenectam vulſis commendat, ſi iis licio alligetur. Eandem quoq; prætulit, ad cœliacos, in roſaceo prius decoctam in ſtanneo vaſe, & deinde ventri impoſitam. Γῆρας ὄφεως Græcè: Senecta anguium, Latinè vocatur: Alchalba & Selach albate, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangenbalck / *Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè.*

Senectæ anguium conſider.

40

Nomina.

Λαγωὸς θαλάσσιος καὶ χερσαῖος. LEPUS MARINUS ET TERRESTRIS.

CAP. XVIII.

50

LEpus marinus loligini parvæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum *a* urtica marina illitus capillos evellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, juvandis tremoribus, qui valetudine contracti ſunt: affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe urſino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partuſq; ſpem intercipere proditur: vulvæ & alvi fluorem ſiſtit: comitiales juvat: contra venena ex aceto bibitur, præſertim adverſus concretum lac & viperarum morſus. Sanguis ejus ſi calidus illinatur, vitia cutis in facie, vitiliginem lentigineſque ſanat.

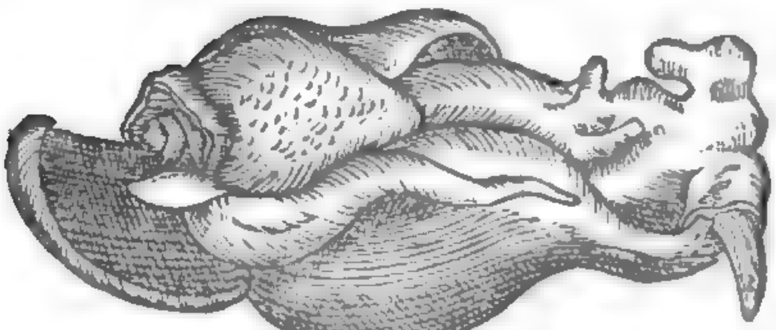
a ἀκαλήφης. cum urtica ſimpliciter, non cum urtica marina ut Ruellius, Marcellus & Cornarius vertunt. Ita enim habent omnia exemplaria.

60

MArinus Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quòd terreſtris Leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur lib. 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, vomitum, diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm, nec vivus ibi capitur: hæc Plinius. Ex quibus facilè conjici poteſt, Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quàm de iis, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd parvæ loligini ſimilem marinum leporem reddiderit. At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ ſimilis habetur, cui ſanè is cujus imaginem hic primo in loco ex Rondeletio appinximus, illi haud parum ſimilis videtur. Hinc color in dorſo eſt ex ruſo nigreſcens: caput habet deforme, cujus alterum cornu Libellæ, quam Græci ζυγαίναν vocant, ſimile cernitur: alterum verò

Leporis marini conſid.

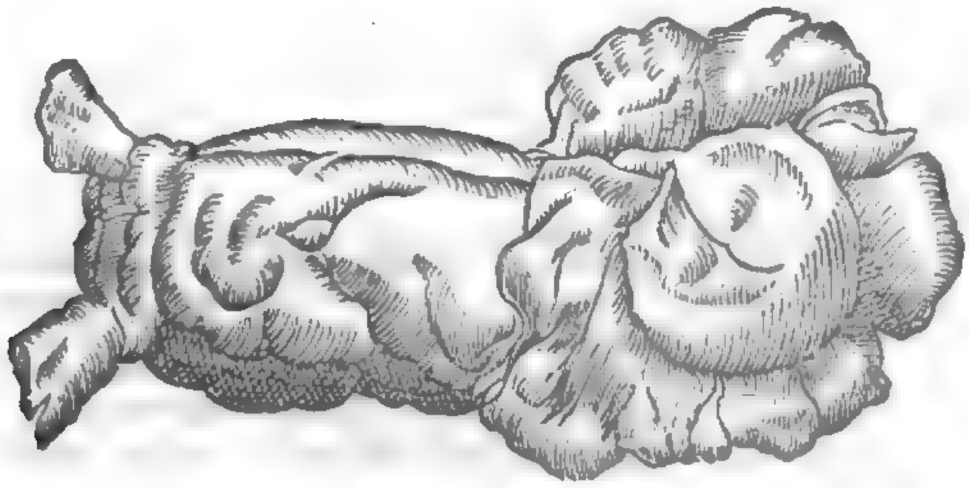
LEPUS MARINUS. I.

verò mutilum est, foramine apparente, per quod processum quendam carneum exerit ac retrahit adeò, ut linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima visitur. Os habet in dorso perinde ac Sepia, sed tenuius ac tortuosum. Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis sedem, sed breviora & rescissa. Atramento refertum est, ut loligines, quibus quoq; internis visceribus omnibus similis habetur. Est & alterum genus grandius atq; exterius à præscripto differens. Siquidem anteriore parte appendices duas habet latas carnosasq;, ore in medio reposito. Inferius paulò cornicula

Leporis marini alterum genus.

LEPUS MARINUS ALTER.

quoq; duo prominent, sed breviora quàm in altero & acutiora: osse hic in dorso caret, cæterà Sepiæ similia sunt, atq; visceribus loliginem quoq; refert, quemadmodum atramento. Perniciosum valde Lepus marinus animal est, lethaliq; veneno refertus, adeò ut devoratus interimat, & conspectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nausea. Ideoq; rectè Plinius scripsit lib. 32. cap. 1. Lepus marinus venenum est, aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam visus, siquidem gravidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere duntaxat, statim nausea & redundatione stomachi vitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cætera moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertiq; temporis veneficium [illegible] *esse, autor est Lycinius Macer: hæc ille. Tetrum & pisculentum odorem spirat marinus Lepus, nec alibi degit quàm in limo & sordibus. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, utpote quod & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat. Dioscoridi marinus lepus præstat tantùm illitus ad evellendos pilos. Plinio præstat quoq; ad strumas si imponatur, & celeriter amoveatur. Idem (ut Marcellus empiricus est author) aut ejus sanguis cum oleo tritus, evulsos pilos renasci prohibet. Verùm si renascantur, adeò molles futuros dicit, ut si iterum evellantur, & posthac illinatur locus, haudquaquam eos renascituros. Cæterùm* TERRESTRIS *Lepus notissimum animal est, & cursu velocissimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinq; dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles libro tertio de partibus animalium, capite decimo quinto) & quæ unicum tantum continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius libro 8. cap. 55. refert in alpibus inveniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis vallis Ananiæ montibus frequentès reperiuntur, eo præsertim tempore, quo ii nivibus altißimis vestiuntur: qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campestribus capiuntur. Cæterum candidi hyeme tantùm conspiciuntur, nam liquescente nive subrubescunt, quemadmodum & cæteri. Cujus rei indicio sunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili visuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotavit Aristoteles lib. 3. de historia animalium, cap. 12. Archelaus auctor est, cui etiam sententia plerig;*

Lepus marinus venenũ.

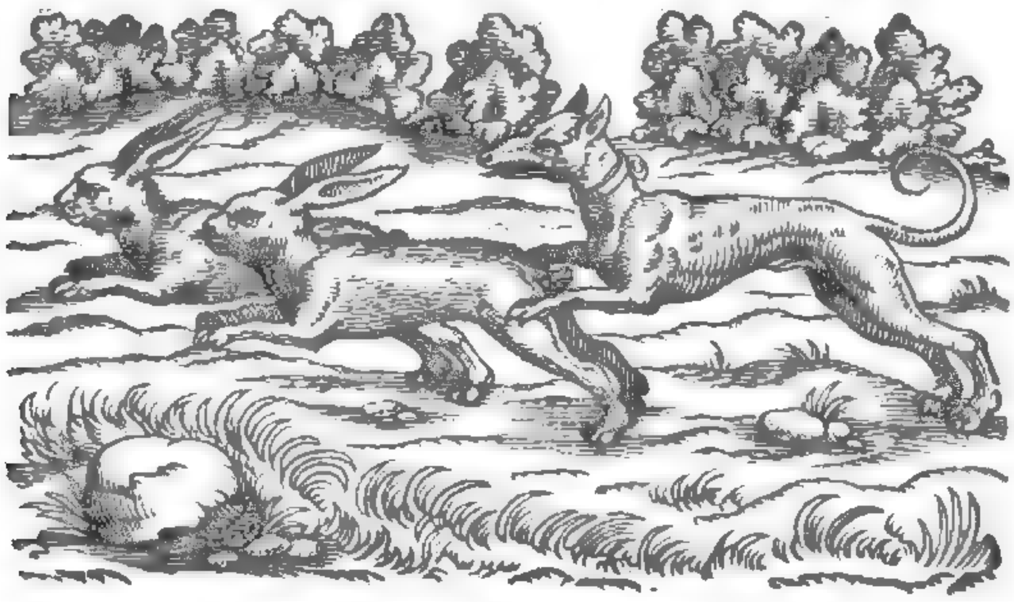
Leporis terrestris consider.

Vana opinio lepores æquè gignere.

Digitized by Google

viq; subscribunt, Leporibus utrunq; sexum, & utramq; gignendi vim inesse, & omnes lepores aquè gignere, ac si essent Hermaphroditi. Verùm invaluit falsa hac opinio, quòd crediderint homines tumores binos in inguinibus utriusq; sexus prominentes, testiculos esse. Atqui hi testes non sunt (ut in Castore inferius dicemus) sed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è Castoris folliculis, quos omnis superior ætas

LEPUS TERRESTRIS.

tas falsò testiculos putavit. Hos quoq;, quinimo & vulgus universum, hac in opinione confirmavit, quòd viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundiùs procreare. Veruntamen id non evenit, quoniam mares ipsi pariant, sed quia (teste Aristotele libro 6. de historia animalium, cap. 33.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non universos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem: unde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis prabeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum; & lactans gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) aversi coëunt cum fœminis: retrò enim iis genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere, siquidem cognitu perquam difficile est, an mares, an fœmina sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cum fœcundius etiam prolificent, quàm lepores, non ob id tamen mares unquam parere visi sunt, quamvis quolibet mense fœmina pariant. Tradit Plinius lib. 11. cap. 37. bina jecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro 2. de historia animalium, cap. 17. Item libro 3. de partibus animalium, cap. 7. ubi hoc Leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim verò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro 8. de historia animalium, cap. 28.) Lepores si aliunde illati dimittantur, vivere nequeunt: sed eodem reversi, unde maris introierint insulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libr. de 60. de animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Jecur verò arefactum, jecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoq; igne succenso tamdiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ vitiis mirificè opitulatur, adeò ut calculos ejiciat, tam in renibus quàm in vesica genitos. Leporinum fel sacchare exceptum, oculorum argemas nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut ajunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd vulvis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Renes crudi, præsertim adhuc calentes devorati, auxiliantur mirificè calculosis, quin etiam cocti idem præstant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes sanat: ejusdem testiculi iis salubriter manduntur, qui vesica molestiis laborant. Leporinus sanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus ac devoratus, dysentericorum profluvium illico sistit. Ad idem quoq; valet Leporinus fimus potus. Idem atq; pili, qui sub ventre habentur (ut Marcellus est author) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter devorati, rupta intestina conglutinant, etiamsi læsio in gracilioribus fuerit intestinis, verùm assiduè hoc medicamento utendum est, donec periculum omne tollatur. Pili leporini usti, sanguinem undequaq; fluentem sistunt, peculiariter autem ad fluxum sanguinis narium ii valent, qui è ventre vivi Leporis evulsi fuerint, si in nares intromittantur. Sunt qui scribant, eos ventriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum Talum secum portaverit: sed hæc superstitiosa sunt, quanquam non omnino rejicienda. Animal λαγῶς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis Lepre marino. Quod verò λαγῶς χερσαῖος Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè Arneberri: Italicè Lepre terrestre: Germanicè Hast: Hispanicè Lieure: Gallicè item Lieure.

Leporibus bina jecora.

Nomina.

Τρυγὼν θαλασσία. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

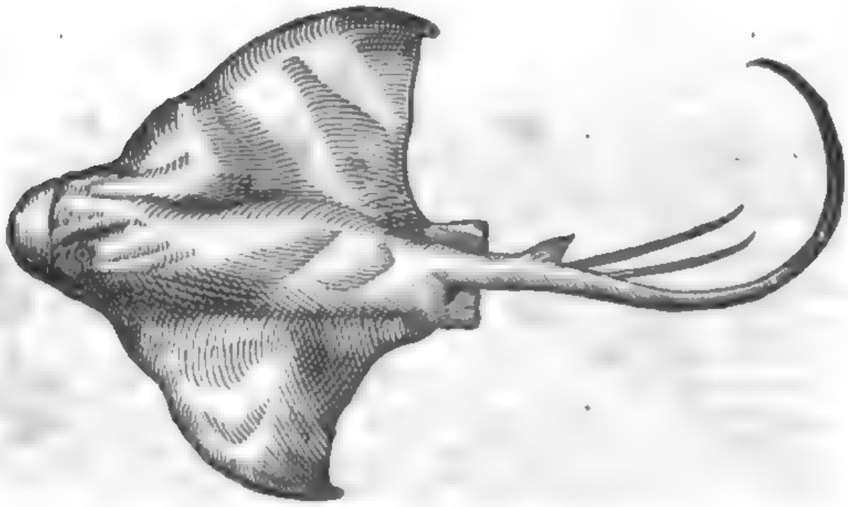
MArinæ Pastinacæ radius, qui ejus cauda enatus adversis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit & evocat.

PAstinaca marina similiter atq; Raja, & alia id genus, in piscium planorum, & cartilagineorum genere collocatur. Hanc Veneti Pesce colombo, Romani Bruco appellant. Duo ejus vidimus genera, alterum, cujus unus tantùm aculeus caudæ inest: alterum, cui duo. Postremam hanc aquilam quidam esse censent. Verùm cùm Aquila uno tantùm aculeo sit munita, nec parum capitis figura, & cauda longitudine à Pastinaca differat, piscatorũ sententiis ego potius accesserim:

Pastinacæ piscis cõsideratio.

quippe

PASTINACA MARINA.

10

20

quippe qui dum Istriæ litora perlustrarem, Pastinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ unico, aliæ gemino aculeo armatæ spectabantur, has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Pastinacæ. Aculeos enim robustos admodum habent, utrinq; minutis dentibus, ipsisq; aduncis serræ in modum excisis, quorum venenato ictu piscatores graviter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aëtius libr. 3. quòd qui à marina Pastinaca percussi sunt, his vulneris locus manifestè apparet: Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso nervi sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepente totum convellens corpus comitatur. Idcirco non absq; forti ratione Plinius libr. 9. cap. 48. ita scriptum reliquit: Nullum usquam execrabilius venenum, quàm radius super caudam eminens trygonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perferat & ferri, & veneni malo. Latet piscis hic (ut & idem auctor est libro citato, cap. 42.) latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Vergilius, nimirum cupidus ineundi rationem, quá Pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd in silentio involverit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiverit, nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. 4. nos abundè docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti valeamus, sic inquiens: Pastinacæ quoq; radio scarificare gingivas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis vermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, purgenturq;. Pastinacæ jecur oleo incoctum, non modò hominum scabiem sanat, sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in universum cauda & capite, decoquatur.

Marcelli ignoratio.

30

Pastinacę & ejus radii vires.

40

Τρυγὼν θαλασσία ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

Sepiæ coctæ dum estur atramentum ægrè concoquitur: alvum mollit. Collyriis è testa factis convenienter genarum scabritie perfricantur. Ustum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat vitiligines, furfures, dentes: & vitia cutis in facie: elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis jumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum & injectum.

50

Sepiarũ consider.

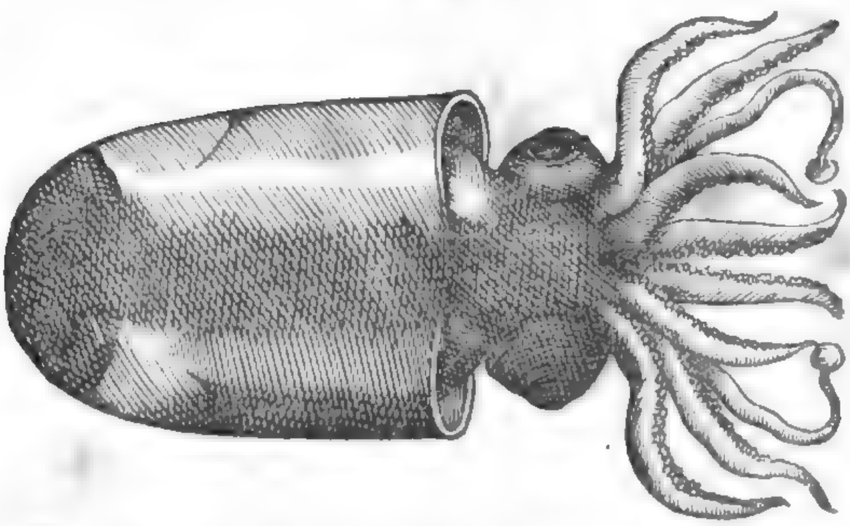
Sepiæ in omnibus Italiæ piscariis, proprium retinent nomen, venalesq; habentur, in iis inquam, in quibus marini veneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ vero majore corporis mole. Est Sepiis in dorso os candidum, superiori parte durum ac læve: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leviter aspera, & ligni modo frequentibus venis distincta visitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facilè enim in partem illam fungosam annulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etjam astu non vacant: ubi enim piscantem sensere, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt advenientibus voracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius libr. 9. cap. 51.) omnibus mensibus, plerunq; autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neq; his bimatu longior est vita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius libr. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cujus caput Lucullo ostensum fuisse narrat, dolii magnitudine amphorarum quindecim capax: atq; pedes, quos vix utroq; brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, vera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & his denis annis vivere possint. Quod etiam tum sepiis, tum loliginibus evenire posse non dubitaverim, præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; ejusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam vim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes videantur. Hic an jure, vel injuria me redarguat Gesnerus, doctis viris relinquo judicandum, cùm ego sensum, non verba Anaxilai referam. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur, quam ob causam antea cædi verberibus solent, quam exco-

60

Polypi mira magnitudo.

Gesnerus notatur.

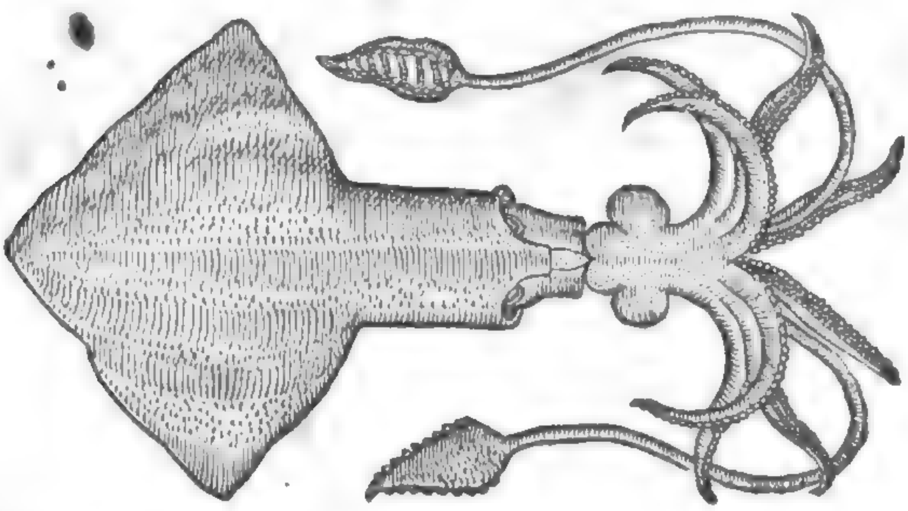
SEPIA.

excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas ventriculo utiles existimaverit, dixeritq́, eas sanguinem attenuare, atq́, hæmorrhoides ciere. Cæterùm (ut Galeno placet libr. 3. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, & succi crudi plurimum gignunt. Attamen iis quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & ejus testa exusta (ut libro 11. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad vitiligines,

Sepiarũ facultat.

LOLIGO SIVE CALAMARO.

lentes, & scabiem usum utilem præstat: mista præterea fossili sale, in oculis existentes ungues eliquat, & antequam uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccat. Sepiæ ova in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq́, lentorem disjicere. Sepiis, nucibus & allio paratu quidam vescuntur, ut salaciores in venerem prorumpant. Quæ Σηπία Græcis: Sepia item Latinis & Italis appellatur: Arabibus Sarathan & Sarthan: Germanis Blackfisch: *Hispanis Siba: Gallis Seche.*

Nomina.

Τρίγλα. MULLUS PISCIS. CAP. XXI.

Mullorum assiduo cibo aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei ac scorpionis morsibus medetur, si crudus atque dissectus admoveatur.

Mullus piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla, & Italicè Triglia nominatur. Duo ejus habentur genera (ut diligenter observavit Salvianus) colore & magnitudine differentia. Major qui pedalis longitudine sæpe visitur, rubro vestitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus est, maculis quibusdam flavis, liventibusq́, apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. Ambo barbati sunt, ideoq́, à Venetis appellantur Barboni. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cum ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à privatis etiam hominibus argenti libra singulos vaniisse, tanta cum eorum jecore, & capite gratia intercesserat gula. Quamobrem Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli jecur à gulosis mirabilem in modum voluptatis nomine commendatur. Quidam vero ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod vocant, in vase præparato, cum pauxillo vini viscus in eo tantisper disterunt, dum ex universa ejus substantia. & præparato liquamine unus ac similaris succus, quantum sensu possis judicare, factus esse videatur, in quo intincta mulli carne vescuntur. At mihi profectò nequaquam tanta suavitatis visum est,

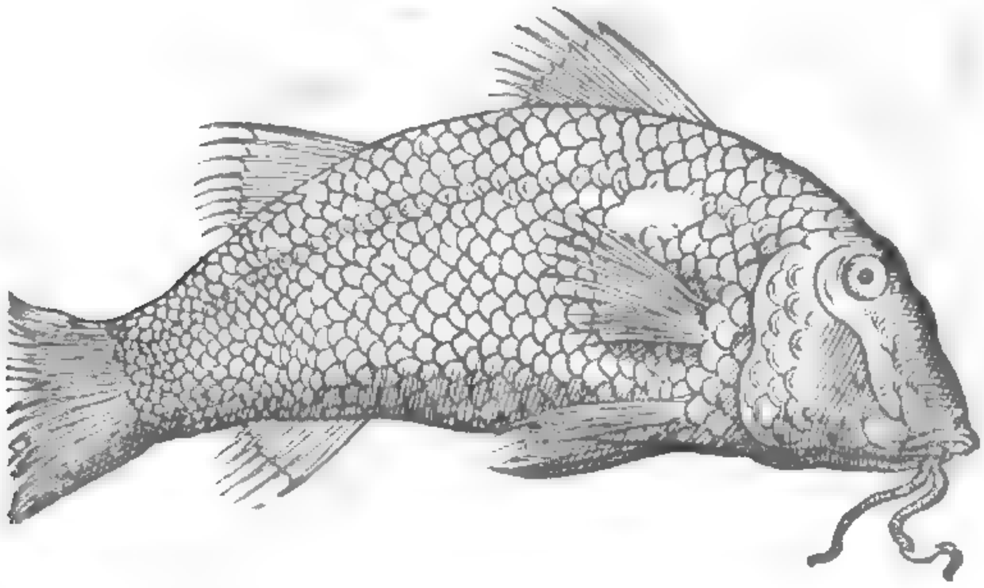
Mulli cõsideratio.

Mulli facultas ex Gal.

Digitized by Google

ut eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post jecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suavi sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaq; cum aliquando

MULLUS PISCIS.

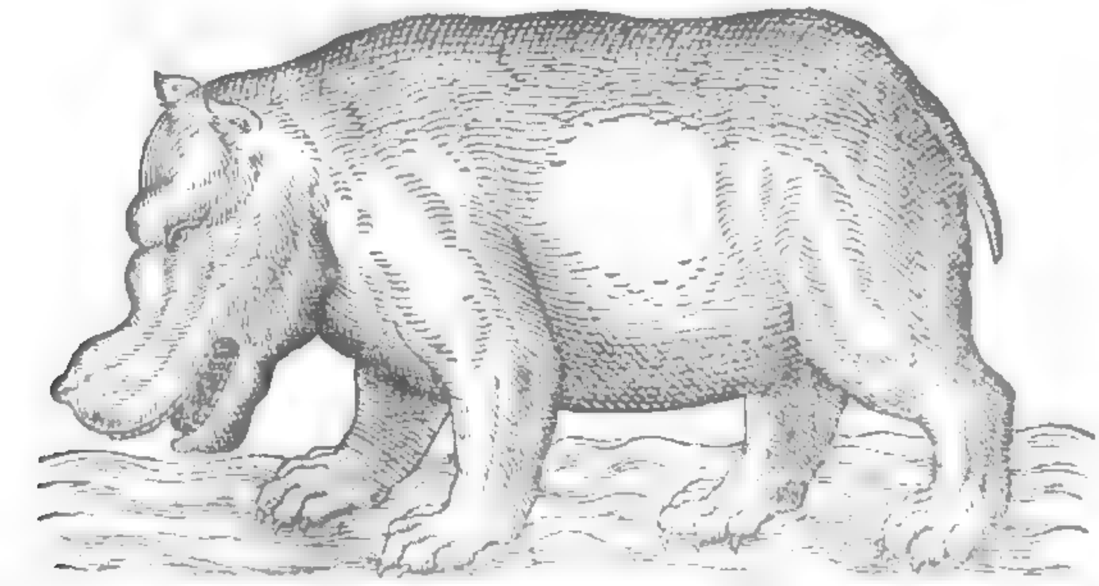
quendam ingenti pecunia prægrandes Mullos ementem interrogarem, cujus rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neq; pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis aliis præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur: hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant, tantaq; iis ingluvies, ut etiam hominum cadaveribus vescantur. Ii cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro utrinq; barbati habentur. Romani, Neapolitanis & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo Mullus vivus immergitur, haustum venerem viris mirum in modum inhibet: fœminis verò conceptum. Nomina. *Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis vocatur: Italis Triglia & Barbone: Hispanis Salmoneta.*

ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMUS. CAP. XXII.

Hippopotami testes exiccati ac triti, a contra serpentium morsus bibuntur.

a Meum & Catec. addunt μετ' οἴνου. i. cum vino.

HIPPOPOTAMUS.

Hippopotami historia. *Hippopotamus est (ut Plinius narrat libro 8. cap. 25. & 26.) bellua, quæ in Nilo editur, crocodilo altitudine major: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & juba & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxiis: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles libr. 2. de historia animalium, cap. 7. à quo Plinius transcripsisse videtur, de fluviatili equo ita scriptum reliquit: Os quibusdam animalibus rescissum, ut cani, leoni, deniq; omnibus, quibus dentes serrati. aliis parvum, ut homini. aliis mediocre, ut generi suum, equo fluviatili, quem gignit Aegyptus, juba equi, ungula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, vox equi, magnitudo asini. Tergoris crassitudo tanta, ut ex eo venabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia: hæc ille.* Pausanias. *Cæterùm (si Pausaniæ credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, ut aper exertos habet, eosq; adeò conspicuos ac grandes, ut in Arcadicis scribat se apud Proconne-*

gynæcæo matris Dindymenæ simulachrum aureum extitisse, cujus facies, eboris vice è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare videtur ab Hippopotami historia animal, cujus hic imaginem damus, quanquam illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic bovum modo pedes bisulci non sunt, nec talis bisulcorum similis, sed canum, luporumve similes, multifidi, unguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse videtur, cùm Bellonio crocodilum in ore habeat. Dentes nulli visuntur exerti aprorum modo: juba illi nulla, nullaq; equi aut asini facies: cauda elephanti potius quam apri è posterioribus pendet: aures habet ursinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantùm notasse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquam pedibus, porcum referre videtur. Nec me à mea deducit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romæ habetur, prope quam tale animal, quale hic pinximus, stare videtur, ore crocodilo apprenso atq; sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluviatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius & cæteri antiqui scriptores meminere, mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum repræsentare. Et præsertim cum nusquam legerim, Hippopotamum crocodilos venari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se vidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absq; humore tribus annis in sicco vixerat, vivebatq; adhuc: cum scribat Aristoteles lib. octavo cap. secundo de historia animalium, quædam esse animalia, ut sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili & equi fluviatiles, quæ vivere quidem disclusa ab aqua natura non valeant, id quod ipsa naturæ ratio & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Itaq; Bellonium hac in re vel cæcutisse crediderim, aut longè plura, majorave narrasse, quam ipse viderit unquam. Quod autem ita sit, testantur quædam antiquissima Romanorum numismata, quæ suis cum Hippopotamis ad vivum delineatis jam ante excusa, [hic tamen omissa sunt,] ope & auxilio Jacobi à Strada Mantuani, Cæsaris Ferdinandi & Maximiliani antiquitatum præfecti, qui ex suo promptuario illa numismata ut appingerentur concessit. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur, sed Bambotho quoq; juxta Athlantem Africæ & Indo Indiæ flumine, ut Strabo & Julius Solinus narrant. Nusquam verò Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, ut conjectantes regionum incolæ dicunt, infectantis multitudinis tædio ad Blemmias migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus vestigiis, ne quæ revertenti insidiæ compararentur. Primus eum vivum & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua namq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum casuras perspeculatus, atq; ubi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atq; ita profluvio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Hujus corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læva dolores dentium, scarificatis gingivis. Pellis ejus è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Ejusdem cinis alopecias explet. Quod Dioscorides Hippopotami testes contra serpentium morsus propinat, è Nicandri Theriacis, ut alia quam plurima desumpsisse videtur, ubi hunc segetum Aegyptiarum depopulatorem nobis describit his versibus.

Hippopotamus Bellonii & Gesneri.

Bellonius arguitur.

Hippopotamus ubi alatur.

Hippopotami vires.

ἔρχν
Ἵππω, τὸν νεῖλος ὑπὲρ σάιν αἰθαλόεσσαν
Βόσκει ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην.
Ὅ γε καὶ ἐκ ποταμοῖο λιπὼν ζάλον εἰλυόεντα,
Χιλὸς ὅτε χλοάουσι νέον δ᾽ ἀπεχεύατο ποίην
Τόσσον ἐπιστείβων λείπει βυθὸν ἰσάντιον πιζ
Ἐκτέμεται γυίοισι παλίσσυτον ὄγμον ἐλαύνων.

Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluviatilis equus appellatur: Italis Hippopotamo.

Nomina.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

Fiber ancipitis vitæ animal, plerumque cum piscibus & cancris ex aqua victum capessit. Hujus testes serpentium venenis adversantur, sternutamenta movent, & in universum varios obtinent usus. Si-

CASTOREUM SIVE FIBER.

quidem menses ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus secundasque ejiciunt: contra inflationes, tormina, singultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos & utcunque veterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo olfactu & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, convulsis & omnibus nervorum vitiis. In summa calfactoriam vim habent. Eligi debent testes, qui ex uno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in una membrana conjuncti reperiantur) liquore intus veluti ceroso, odore gravi, & virus redolente, gustu acri, mordente ac friabili, naturalibus tunicis circumdato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conjicientes in follem gummi aut ammoniacum cum sanguine & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis evelli, & a sese abjici, cum venatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, divisa pelle melleum liquorem cum evellente tunica assumere & siccatum † potui dare.

Quemadmodum in superiore spectatur Germania, ubicunque Rhenus influit, quin & in Austria, atque Pannonia, ubi Danubius, in aliisque finitimis provinciis, ubi Dravus & Savus discurrunt. Fiber sanè, quem Græci κάστορα appellant, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris & aquis vitã ducat: ibi namque videtur modò in fluminib. natare, modo in litore vagari, modò in propinquis sylvis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, major tamen. Caput huic est subrotundum, dentes & oculi murini, lingua suilla, leporinaque maxilla, rostro retuso, minimè prominente, longis quibusdam setis barbato, quemadmodum & supercilia. Dentes anteriores, qui utrobique bini spectantur, illi sunt, longi latique, incurvi, acuti & intus concavi, flavo colore: molares autem in utraque parte octoni, sed inæquales & limæ instar asperi. auriculæ breves, subrotundæ, parvæ, pilosæ. Priores pedes digitis quinque conspicuis constant muris montani aut sciuri modo, firmis unguibus armati, non autem Simiæ similes, ut scribit vir quidam clarus: posteriores verò anserinos æmulantur, digitis pariter quinque, cartilagine nigra comprehensis. Caudam habet latam, superiori parte squamosam, altera verò sede levem & pilis, ut superior vacuam, qua una cum posterioribus pedibus ad natandum utitur. Jecur habet magnum, subnigrum, lobis quinque dissectum, ubi quoque fel hæret inter minores. Renes longè majores sunt, splen verò minor, quam requirat corporis moles, vesica suillam refert. Testes illi sunt parvi, substrictique, & adhærentes spinæ, qui adimi sine animalis vita non possunt. Id quod rectè apud Plinium animadvertit Sestius medicus. Idcirco manifesto fabulantur Solinus, Andromachus, Ælianus, Apulejus, Juvenalis, Cicero & Plinius, quippe qui scripserint, Castorem sibi testes dentibus amputare conspecto venatore: sed miror Plinium in hac falsa perstitisse sententia, cùm legerit apud eundem Sestium (ut ipsemet scribit lib. 32. ca. 3.) id esse fabulosum & comprobatũ ab eo errorem cerneret. Cæterùm cùm Fibris testes sint manifestò spinæ cohærentes & gallorum Gallinaceorum testiculos non admodum magnitudine superent, castorea, quæ medicamentis usurpamus, veri testes non sunt, sed folliculi quidã, qui tam in maribus, quam in fœminis, utrinque inguinibus, statim sub cute ovorum gallinaceorum magnitudine, & sæpe majores conspiciuntur. Meatum uterque habet, cujus orificium extra corpus circa pubem perspicuum est, parumque alterum ab altero distat, ex utroque exudat fluitque humor substantia oleosus, odore perquam gravi, quem animal lingua lambit, & deinde seipsum inungit. Liquoris, quo folliculi iidem referti sunt, in vivis adhuc animalibus fluidus est, olei modo: deinde exemptis folliculis, & aliquandiu asservatis, mellis spissitudinem coloremque contrahit. Postremò ceræ in modum concrescit, ubi in fumo suspenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores folliculive, testiculi non sint, ex hoc liquidò constat, quod tam in maribus, quam in fœminis habeantur, quodque nullus in iis sit meatus in penem, qui inter illos tamen situs est, quinetiam ipsorum folliculorum magnitudo eos non esse testiculos facilè convincit. Postremò cùm testiculi intus spinæ cohærentes conspiciantur, ipsique parvi, ut prædiximus, nulla consentit ratio ut Castorea, testiculi esse possint. Nos ergo id primùm a Rondeletio edocti, rei novitate excitati, Castores duos, marem alterum, alteram fœminam, a Sereniss. Austriæ Archiduce Ferdinando nobis dono datos secuimus, unà cum Claudio Richardo, Cæsaris Ferdinandi Chirurgo, collegis nostris clarissimis, Andrea Blavio, Joanne Villebrochio, Georgio Handschio, & aliis nonnullis astantibus medicis, qui omnes non aliter rem se habere invenimus, quàm ipse describat Rondeletius, cui sequutura posteritas hujusce secreti munus acceptum referre debet. Cum antiquitas universa & ad hæc usque tempora secuta ætas, in hoc versata sit errore, ut crediderit castorea veros Fibrorum esse testiculos. Fœmina uno tantùm meatu & parit & egerit & mingit, uteri & vesicæ cervicibus illuc concurrentibus. Cauda una cum posterioribus pedibus estur, & quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, iis etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum est a lege. Dentes Fibris anteriores (ut diximus) ferocissimi atque acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cadit, quos postea miro coaptat artificio, sibique domum construit pluribus tabulatis in riparum cavis, ubi juxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resolvit. Cæterùm diligenter animadvertere oportet, ne ab impostoribus adulterata castorea emantur: namque pauca admodum habentur ex iis, quæ venalia Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cujus manifesto est indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius verò asservatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis ejusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sæpius contingit & videre & habere ex Austria, Stiria & Carniola Castorea, quæ omni prorsus adulterio vacant. Plinius libr. 32. cap. 3. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur, id quod prius scripserat Strabo libro tertio suæ Geographiæ, his verbis. Producit Capreas Hispania, equosque sylvestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni & ejus generis aves plurimæ: similiter & otides aves. Fluvii quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet vim. Pontico enim proprium est, vim in medicamentis habere efficacissimam, ut in aliis permultis. Ideoque malè vertit Strabonis interpres φαρμακώδης venenosum, cum potius medicamentosum vertere debuisset, id est in medicamentis præstantius, ut alia permulta quæ ibi proveniunt, cujusmodi est Absinthium, Phu, Acorum, Amomum & alia complura. Quod cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum Castoreum addit. Horum meminit Galenus lib. 11. simp. med. sic inquiens: Testiculos castoris nuncupant Castoreum, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de Castorei usu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares ejus facultates exposuit, nos verò velut in aliis medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares invenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est: nam si voles ipsum ad unguem lævigatum oleo macerato parti corporis illinere & infricare, evidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contacta substan-

Fiber illustr. — Varia opinio. — Castoreũ non provenire ex testibus. — Rondeletius. — Castorei adulteratio. — Strabo & Plinio quod Castoreum efficaciss. — Castorei vires ex Gal.

substantia quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant, nisi quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque adventitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit, sicut certè hæc ipsa igni, & soli æstivo admota. Itaq; cùm Castorei consistentia quoq; sit sicca, & calefaciendi potentiam habeat adjunctam, meritò desiccat. Atq; hoc illi cum multis aliis medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, iis quæ sunt crassarum plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimum si ex densa fuerint, velut nervacea. Palam igitur talia ob causam positam magnificè juvantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerìq; in usu Castorei, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut convelli, aut sensu motúve privatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At ut ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter & inanitione convulsionem fieri, ubi quidem quæ in nervis continentur præter naturam, evacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Ubi verò ex siccitate nimia obveniret convulsio, scito hoc medicamen illic esse adversissimum. Ad eundem modum, iis qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: adversissimum verò iis, quibus hujusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus evenerit stomachi, perscrutato prius, inventoq; illius affectu, ac discreto, siquidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorii usum accedito: sin autem à siccitate, & evacuatione, aut acrium humorum morsu provenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; advertas animum, suspicaberis humano corpori adversissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum vitiant, alia ventrem, alia caput, alia aliam quamvis partem lædunt. At hoc medicamen sive corpori humido applices resiccationem poscenti, sive frigido excalfactionem, sive humido simul frigidoq; excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam utiq; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri vacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accedit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castoreum exhibuimus unà cum pipere albo, utrumq; mensura cochlearii ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per venam, quæ in talo est, modicè evacuassem, oblato castorio unà cum pulegio & calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absq; ut fœminam læderet. Præterea locos morantes ejicit, eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus vexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, viscososq; humores aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adjuvat. Quæ porrò juvat in corpus intrò sumptum, iis prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio, aut veteri oleo. Quæ verò ampliori caliditate indigent, iis etiam per sese infricari debet. Juvat etiam, si quis suffitum ejus in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos: & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adjunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti colloq; imponere: hactenus de castoreo Galenus. Castoreum suffitum, fumo naribus admoto, fœminas uteri strangulatu collapsas revocat. Præstat idem, & quidem valentius semioboli pondere cum eadem assæ fœtidæ quantitate in catapotio devoratum. Ciet quoq; alvum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit feces, flatumq; sursum, deorsumq; pellit. Mirificum quoq; est auxilium, ubi discrimen adsit, ne colica, aut uteri doloribus laborantes, tremore, contractione, convulsionéve afficiantur. Datur cum mulsa utiliter resolutis, & singultientibus. Juvat & Ischiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opoponacis obolis. Non desunt superstitiosi, qui dicant anteriores dentes sanare regium morbum, si in poculo teneantur, e quo vinum biberit affectus. Cæterùm, ut Plinius est autor libro 32. cap. 3. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cujus parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Urina quoq; Fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur. Asservatur autem optimè in sua vesica, ut aliqui existimant. Animal quod κάστωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè Inchiam algiden beduster, Giendedestar, seu Gendibidestar: Italicè Castoreo: Germanicè Biber: Hispanicè Bivaro & Biverio: Gallicè Bieure.

Convulsioni ex plenitudine prodest Castoreum.

Ad menstes movendos.

Castorei suffitus.

Castorei vires ex Plin.

Nomina.

† *Cùm impressis hoc loco legatur ποτίσαι, id est, potui dare: tamen in codice manuscripto, in quem Oribasius (ut aliàs diximus) Dioscoridis verba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι id est, reponere: Quæ lectio ideo verior esse videtur, quod castoreum (teste Dioscoride) non solùm potui detur, sed etiam infundatur, & suffiatur.*

Γαλῆ κατοικίδιος. MUSTELA VULGARIS CAP. XXIIII.

MUstela, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inveterata sale, in umbra siccatur. Ea binis drachmis cum vino pota, adversus omnia serpentium venena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Ejus ventriculus coriandro farctus, inveteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ juvantur: comitialibus etiam prodest.

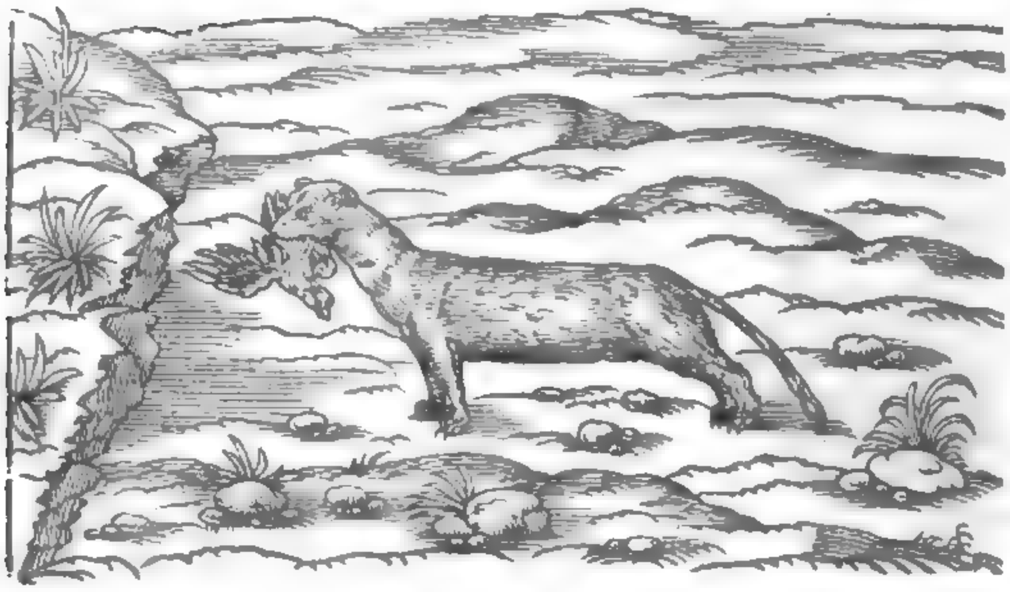
MUstela vulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore parvum, animo tamen invicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. 29. cap. 4. Alterum sylvestre, quod in agris & vepribus vitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Utraq; adeò cupidè catulos suos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, verentes, ne sibi ii surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. 3. de generatione animalium, cap. 6. ut cum vidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos parvos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sint, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ovidius: cui tamen venia danda est, cùm poetis qualibet audendi amplissima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, vir aliòquin eruditus, quòd lib. 3. cap. 54. de fossilium natura, vulgi fortasse sententiæ addictus magis quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit: qui præterea corvos & sylvestres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES *appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Una namq; pilo vestitur fulvo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat: hanc nos vulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpè domos illorum ingrediatur, ubi non modò gallinas, quas invenit, jugulat, sanguine plerumq; exucto, sed etiam ova exhaurit & exorbet:*

Mustelæ consideratio.

Vana quorundam opinio.

Martes & earum histor.

MUSTELA VULGARIS.

quin & in turres ascendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere possit) earumq; pullos enecat. Altera sylvas incolit, raroq; illas deserit: hæc propriè Mars vocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore tactuq; molliore, ut vel his nominibus ejus generis pelles, magnatibus expetantur, ad hyemales vestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, ilignisq; sylvis versatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu. (Zobellæ histor.) *Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani* ZOBELLAM, *nos verò Zibellinum vocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à martes, quamvis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fulvis vestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscovia, & Lituania, atq; etiam iis abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos convehuntur. Veneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur: quo fit, ut venatores quandoq; ditissimi fiant.* (Viverra.) *Porrò &* VIVERRA *inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò ut sanguine potius, quàm carnibus victitet. Inveniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hactenus ipse non vidi, neq; explorata sunt mihi, ideo quid de iis scribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohemia vitam agam, equidem futurum spero favore atq; auxilio Sereniss. Ferdinandi, Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendissimi, ut non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proveniunt, sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt.* (Mustelæ natura, & vis.) *Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; devorata prius ruta. Basilisco mustelæ virus exitio esse auctor est Plinius libro 8. cap. 21. adeò natura nihil placuit esse sine pari. Injiciunt enim eas cavernis facilè cognitis sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis ajunt visum reverti, eademq;, quæ in lacertis, & anguibus faciunt. Mustelæ cujuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœnigræci farina, strumas, cæterosq; pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas: quin etiam idem lentigines, & alia hujusmodi cutis vitia emaculare perhibent, si cum melle, & vitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò injectus suffusiones emendat.* (Nomina.) *Hoc animal* γαλῆ *Græcis dicitur: Latinis Mustela: Italis Donnola.*

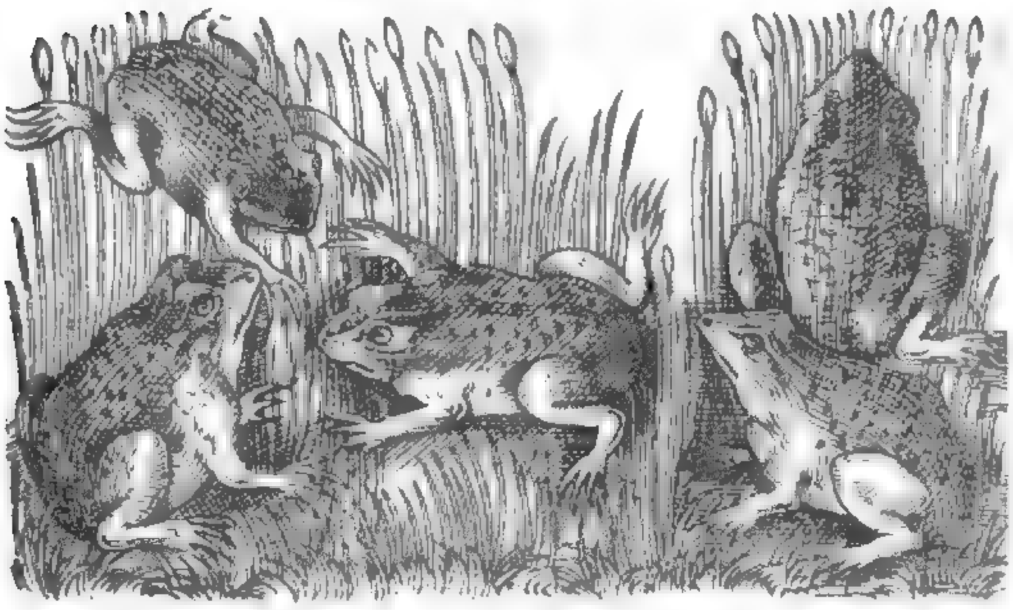
βάτραχοι. RANÆ. CAP. XXV.

Contra omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, jusque earum itidem sorbeatur: contra inveteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor avulsos genis pilos renasci prohibet, in vestigia evulsorum instillatus: decoctæ in aceto, & aqua dentium dolores collutione leniunt.

(Ranarũ consider.) *Rana Italis, præsertimq; Insubriæ populis frequentissima. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ namq; ex putredine gignuntur æstivis imbribus pulvere madefacto, quibus sic ortis brevis est vita, nullusq; earum usus. Aliæ verò ritè, & secundum naturæ ordinem, proveniunt in mari, fluviis, paludibus, ac lacubus.* (Rubetæ.) *Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerumq; victitant, ob idq; rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis vitam agant: Verùm utraq; & venenata, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluviis, paludibus, & lacubus versantur, & degunt, quarum nobis in cibis invaluit usus, colore viridi, aut subrutilo, cinereóve, tametsi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tutò edi possunt, ut potè quæ à rubetis non multum pernicie distent.* (Ranarũ partus.) *Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. 9. cap. 51. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm, & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri vita resolvuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde*

occulta

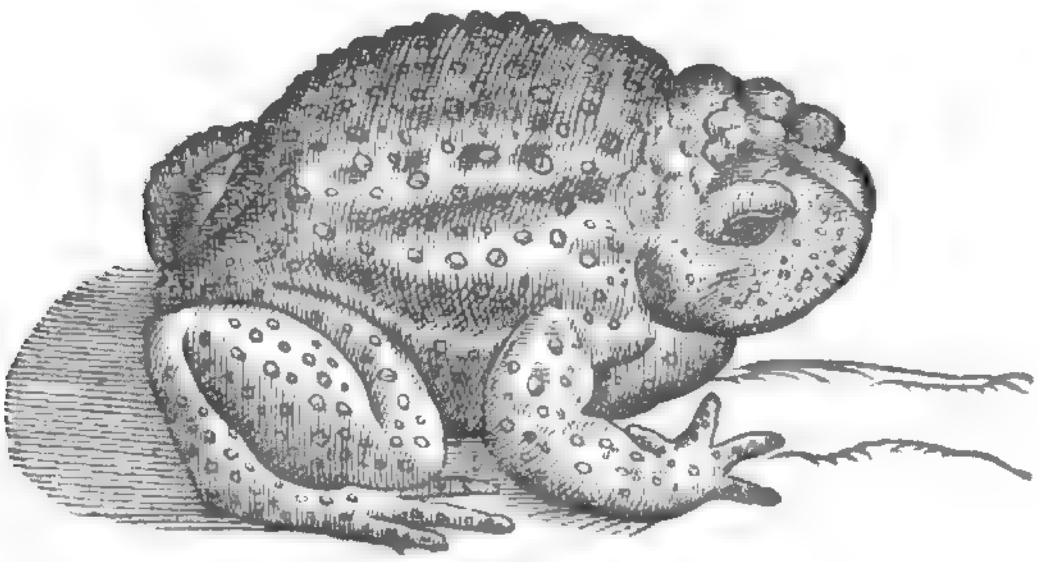
RANÆ.

occulta ratione, cùm omnibus annis id eveniat: hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunq; anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolvi existimasse, quæ ex ipsius aquæ & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam, iis sanè utilem, qui hectica febre aut phthisi laborant, & præsertim

Ranarū vis.

BUFO.

si è capi, aut gallinæ jure decoquantur. Unguentis adduntur, ubi siccare aut discutere sit opus. Decoctæ, quousq; dissiliant & fiant velut unguentum, scabiem equorum sanant illitæ. Ranas decoctas contra serpentium venena antidotum esse patet, ex Nicandri Theriacis ubi sic habet.

--γερύνων καναχοὶ περὶ ἄλλα τοκῆες
Βάτραχοι οἱ χύτροισι καθεψηθέντες ἄριστοι.

Βάτραχοι sic Græcè, Ranæ Latinè vocantur: Arabicè Disdaba: Italicè Rana: Germanicè Frosch: *Hispanicè Ranas: Nominat. Gallicè Grenoville & Raine.*

Σίλουρος. SILURUS. CAP. XXVI.

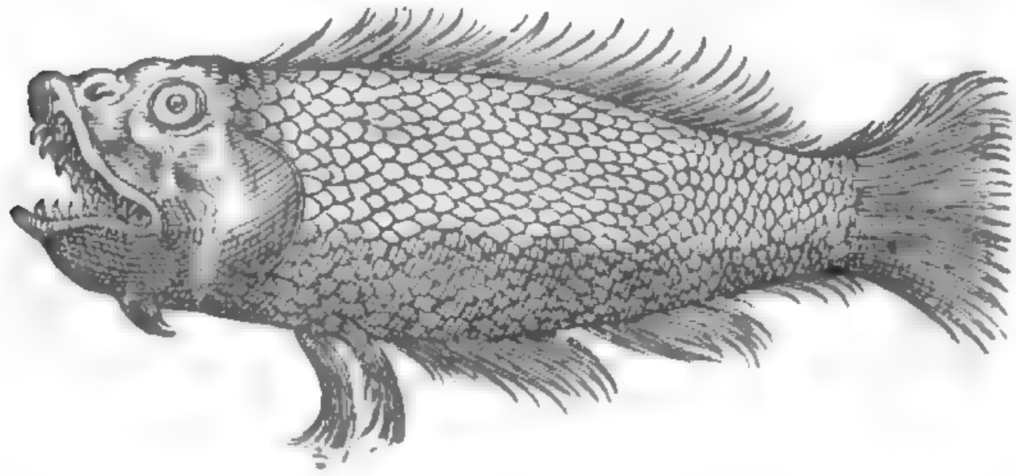
Silurus recens in cibo nutrit & facilem præbet alvum, sale verò conditus, minimum suppeditat alimentum: arteriam expurgat & vocem expedit. Illita saliti caro, aculeos & infixa corpori spicula extrahit. Muria ejus incipientibus dysenteriis prodest, si in desidentium fotus adjiciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit: ischiadicis infusa medetur.

Existimat Paulus Jovius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem vulgus Sturionem appellat. Veruntamen si Aristoteli & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, alius piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Namq; Aristoteles Siluro dentes assignat adeò firmos atq; acutos, ut iis hamos etiam ferreos frangere valeat. Plinius item lib. 9. cap. 15. tradidit, Silurum ubicunq; sit grassari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos sæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lübeum & in Danubio. At Sturiones etsi prægrandes sint, edentuli

Pauli Jovii opinio improbata.

penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli & Plinio fluviatilis semper describitur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, ut facilè deductus sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus,

SILURUS SECUNDA EDITIONE.

quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubii accolæ Silurum vulgari sermone vocant Acchia: Rheni verò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich *appellant: siquidem is maximè grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obviam fit. Is effigie Gobium refert, capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoq; Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est.*

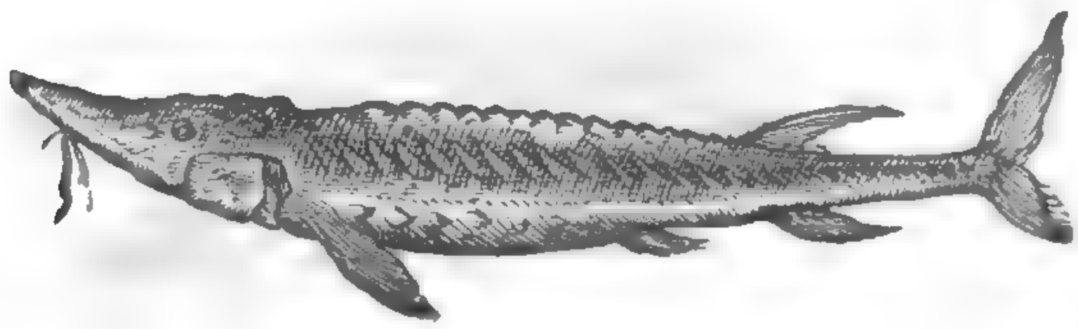
Nomina.

Piscis qui Σίλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus Harbe: Italis Siluro: Germanis Bolich und Balich.

Siluri cõsideratio. Theodori Gazæ error. Glanides.

Mirum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem atq; doctissimum, adeò Plinianæ lectioni fuisse addictum, ut Plinij errores potius, in vertendo Theophrast. & Aristotele fuerit sequutus, quàm ipsorum Græcorum genuina cum plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro: quo

SILURUS.

factum est ut Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum verterit. Hæc itaq; falsa interpretatio aliis errandi præbuit ansam, qui tantùm Latinum Aristotelis codicem legerunt, ubi Glanidem Silurum vertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius & Plinii erratum non agnoscentes, Pauli Jovii opinionem refutavimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum verò Plinio valde dentatum esse, & rapina viventem, adeo ut is natantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm posthac & Plinii & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui utrumq; non accusare, quòd me quoq; in errorem vocaverint. Quare fit in præsentia, ut ego subscribam Salviano, qui Pauli Jovii opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondeletii & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluviatilem, dentibus armatum, quem à Gesnero sibi missum scribit, quanquam id manifestò neget Gesnerus. Nec probo tamen frivola Rondeletii argumenta, quæ contra Jovii & Salviani opinionem scribit, cùm Salvianus ea omnino superaverit. Scribant itaq; illi, quicquid volunt, ego quidem nunquam à Jovio & Salviano posthac dissentiam, nisi prius horum scripta ubiq; ab iis confutata conspexero. Piscis qui Græcis Σίλουρος: Silurus Latinis appellatur, Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis Stör oder Styrle: *Gallis Esturgeon: Hispanis Suillo.*

Rondeletii erratum.

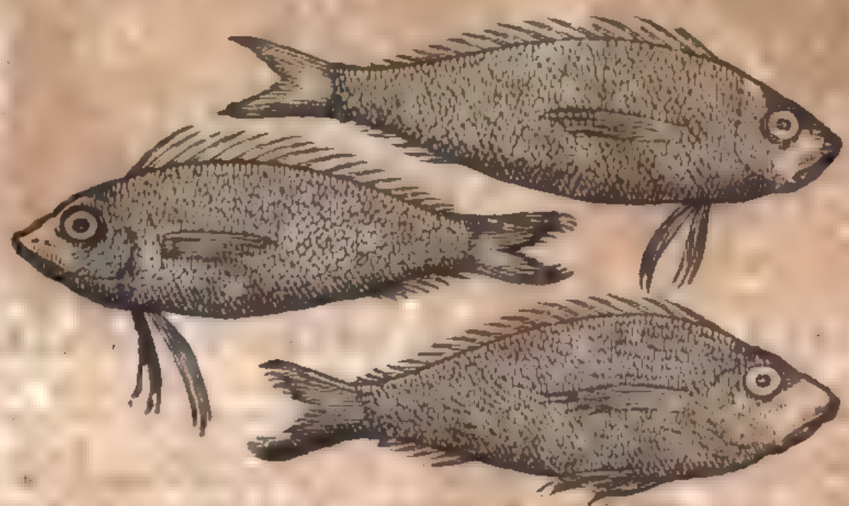
Xyphi-

Σμαρίδες. **SMARIDES. CAP. XXVII.**

SMaridis piscis saliti caput exustum, *a* excrescentes ulcerum oras pulvillosque reprimit, nomas cohibet, thymos clavosque absumit. Caro *b* non secus atq; salsamentum prodest à scorpione percussis, aut à cane demorsis.

a Meum· ἕλκη σέλλων ὑπερσαρκοῦντα, i. ulcerum supercrescentem carnem; cohibet. *b* Meum καθάπερ πᾶς τάριχος, i. veluti omne salsamentum.

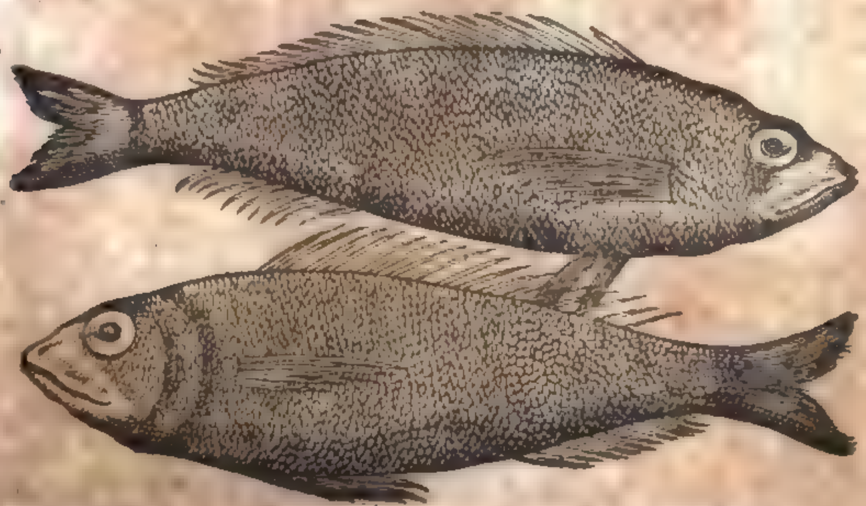
SMARIDES.

Μαινίδες. **MÆNÆ. CAP. XXVIII.**

MÆnarum ex capitibus cinis, si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Ejus etiam garum oris putrilagines collutione sedat.

MÆNÆ.

ETsi studii, ac diligentiae plurimum impenderim, ut quinam piscis sit Smaris certior fierem, nunquam tamen apud Aristotelem, nec Plinium, nec deniq; veterum quemquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cognoscere, ac describere possem. Illud tantum inveni, ut Smaridem esse pisciculum, mænis facie similem. Ex quo facilè adductus sum, ut eos non longè aberrare putaverim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos vulgo Veneti appellant Giroli: namq; hi præter id quod corpore minores sunt, mænas notis omnibus repræsentant. Cæterùm cum Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur sint vulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis disseram.

Smaridis consider. Mænæ.

Σμαρίδες ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Absamaris: Italis Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες, Latinè: Mænæ dicuntur: Italicè Menole: Hispanicè, Pandelhas.

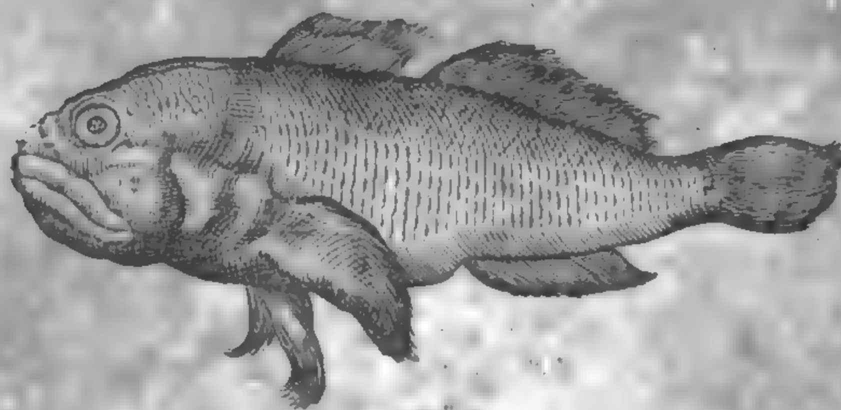
Nomina.

Κωβιός. **GOBIUS. CAP. XXIX.**

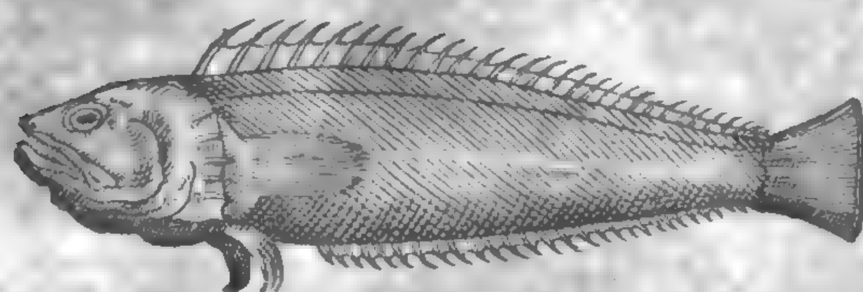
GObius recens in suillum ventrem conjectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextariis donec duo supersint, decoquatur excolatus, & sub divo refrigeratus potui detur, alvus sine molestia dejicitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

GOBI-

GOBIUS I.

GOBII ALIUD GENUS, SIVE PAGANELLO.

Gobiorum consideratio.

Gobii in Venetis ichthyopoliis frequentißimi conspiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numerosi proveniant. Quare non immeritò prodidit Aristoteles in marinis littoribus, ubi in profundum non labatur aqua, summa cum voluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis posterioribus syllabis Go vulgò vocant. Capite sunt amplo, gustuq; persuaves, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his disserens Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus; sic inquit: Gobius litoralis est piscis, ex eorum numero, qui parvi perpetuo manent. Præstantißimus autem ad voluptatem, coctionem simul ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontoriis vivit. At qui in fluminum ostiis, aut stagnis marinis versatur, non æquè suavis est, neq; probi succi, neq; concoctu facilis. Cæterùm sciendum est (ut etiam annotavit Galenus) Gobios non in mari tantum reperiri, verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum testantur ii, qui in Lario lacu, itemq; Ver-

Gobii facultas ex Gal.

Gobii fluviatiles.

GOBIUS III. ET IIII.

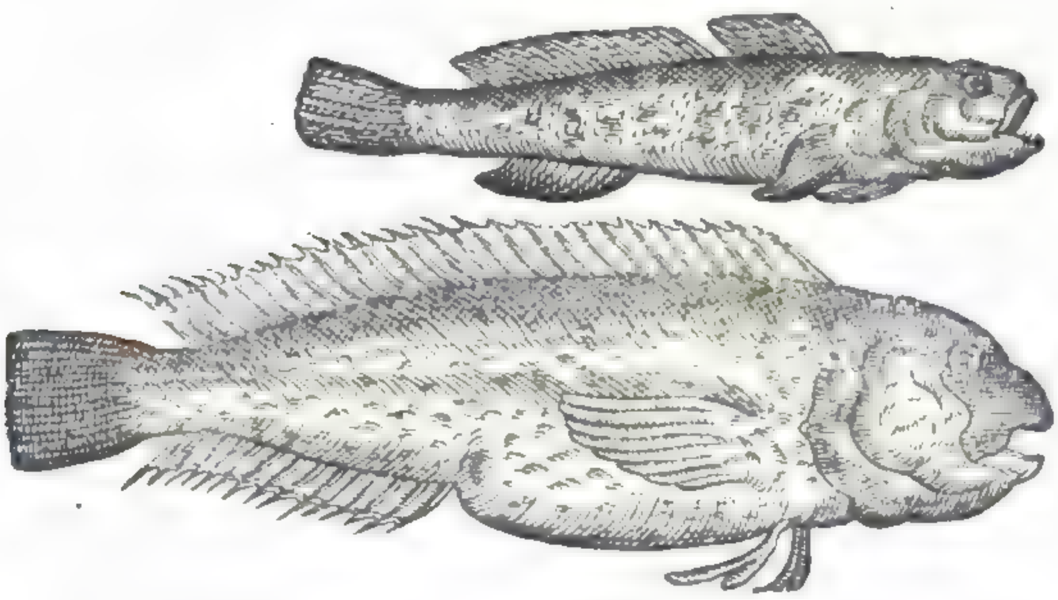

bano

bano capiuntur, laudatissimi quidem, propterea quòd eorum jecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametsi hi pisces, qui Italis dicuntur Bottatrise, fluviatiles Gobii non sint, de quibus meminit Ausonius, sunt tamen omnibus suis partibus, pulpaq; adeò Gobiis similes, ut mihi nihil verendum sit, quin rectè in Gobiorum fluviatilium, lacustriumq; genere recenseri possint: quemadmodum & ii, qui in fluviis universim minores existunt, quanquam ex iis etiam nonnullos

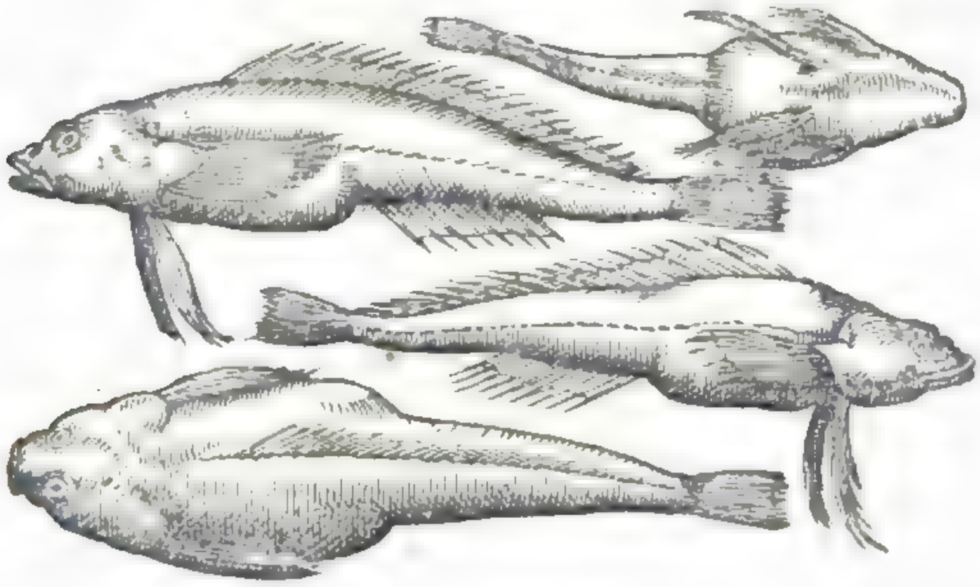
Bottatrise.

GOBIUS V. & VI.

invenias, qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluvii, qui Gobios non alant: namq; & Athesis & Nosius, & Lausius, & Sacra iis refertissimi sunt. Hos inibi quidam vulgò vocant Capitoni, quidam verò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobiis vocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt

GOBIUS FLUVIATILIS.

hi pisciculi non modo concoctu facillimi, sed & ori suavissimi, atq; gratissimi, præsertim cùm ovis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui verò suavissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas observantes, non minus expiscandis ovis operam navent, quam piscibus ipsis. Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus Kamen, Italis Gobio: Germanis Goeb: Hispanis CadoZes: Gallis Goujones.

Gobii vis.

Nomina.

Θύννος. THUNNUS. CAP. XXX.

CONditanei thunni caro, quam omotarichon vocant, sumpta iis auxiliatur, quos vipera nominepræster momorderit: sed oportet vinum quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita ut vomitione reddatur. Contra acrimonias elitatorum maximè valet: canum morsibus utilissimè illinitur.

THunni pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quam iis, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt Majo Mense, ac Junio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphiis, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes belluæ. Nam (ut Plinius inquit libro 32. cap. 2.) mucronato rostro tam valide naves perfodiunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphiis gregatim aguntur, quam ovium greges à lupis: quam ob causam vel inanibus terriculamentis acti, facilè vadis atq; litoribus intruduntur. Porrò summa spectantium voluptate Majo & Junio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem universus concurrit populus, maximo clamore tympanorũ sonis, ac bellicis pulvere & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, vocibus & strepitu territi, concitantur ad vada, quo in loco posteà gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diversa sortiuntur nomina: namq; primus thunnorum fœtus ab ipso statim ovo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias evadit: ex limariis autem adolescentibus

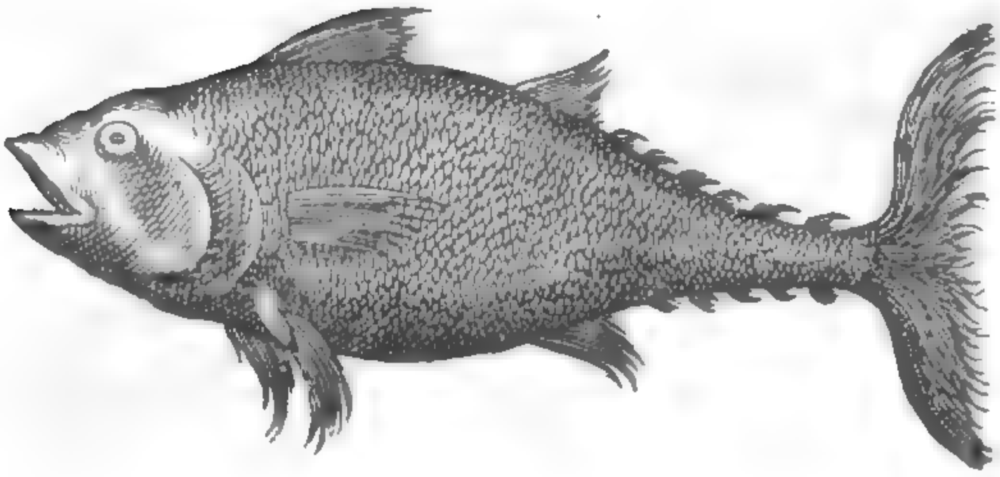
Thunni consider.

Xiphia piscis.

Thunnorum captura.

Pelami-

THUNNUS.

Pelamides sunt, sic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu vivere ait, & in prægrandes evadere pisces. Sed huic opinioni videtur adversari Aristoteles, cùm asseveret, eos biennio vitam finire. Animal est parvum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente Sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore ut in naves exiliant, quo tempore, ut maximè noxii damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum ventres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis ventriculo nocent: contra eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam, minorem tamen ventriculo inferunt noxam. Quanquam hujuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author libro 3. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & pravi sunt succi, & excrementitium præbent alimentū. Quapropter sale macerata plerunq; eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; fit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in venis congerit. Piscis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus vocatur: Arabibus, Kesam & Aliena: Italis Tonno: Hispanis Atuni: Gallis Thun.

Thuñorũ in cibis facult. — Nomina.

Γάρον. GARUM. CAP. XXXI.

GArum omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat depascentia ulcera sistit. Morsis à cane medetur: dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: aliis autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. JUS PISCIUM. CAP. XXXII.

REcentium piscium jus, modò per se, modò ex vino potum, alvum subducit, Privatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & julide, percis, & recentibus aliis saxatilibus, nec virus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari cō̃siderat.

GArum dictum esse à veteribus tradidit Plinius lib. 31. cap. 7. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci Garon vocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus fere liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides, sed generatim de omni piscium, & carnium muria quæ hæc diutius asservari solent. Cæterùm de piscium jure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso auctore de eo proditum fit. Quod Græci γάρον, Latini similiter Garum dicunt: Arabes Muri sive Almuri: Itali Garo: & Salamuoia. Quòd verò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Jus piscium dicitur: Italis Brodo de pesci.

Nomina.

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTULARII. CAP. XXXIII.

CImices, qui in cubilibus enascuntur, cavis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni devorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: vulvarum exanimationes olfactu revocant. Poti cum vino aut aceto adhærentes sanguisugas abigunt: triti & urinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias levant.

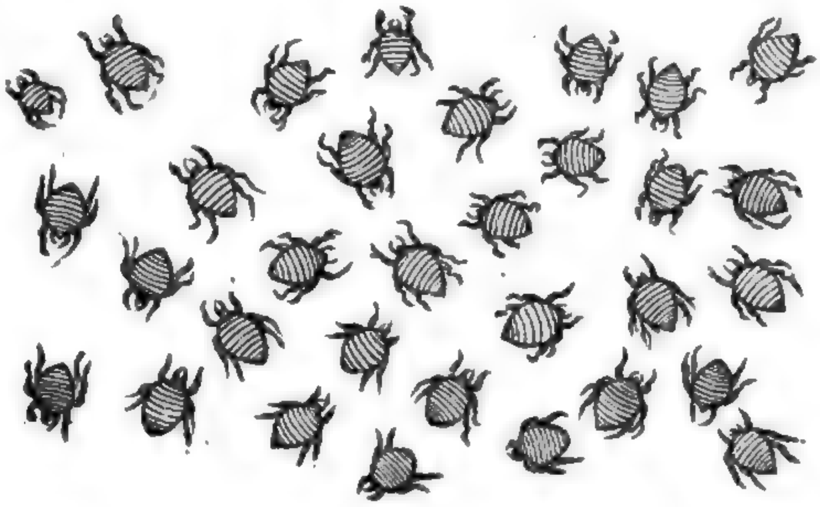
Cimicū cōsider.

INter omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solum morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt, sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumq; nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq; lædantur, quam universæ corporis partes, quæ ab iis fuerint icta. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimaq; sint animalia: noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Utuntur iis recentiores quidam ad ciendam urinam, vivis in penis organum immissis, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse videtur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & urinæ vim expultricem proritant. Sunt & sylvestres Cimices, qui ex herbis victum, & locum habent, lectulariis majores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum. Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellantur: Italis Cimici: Germanis Wantzen: Hispanis Chismes, Chimesas, & Paravelhos: Gallis Punæses.

Cimicū vires. — Cimices sylvestr. — Nomina.

Oves

CIMICES LECTULARII.

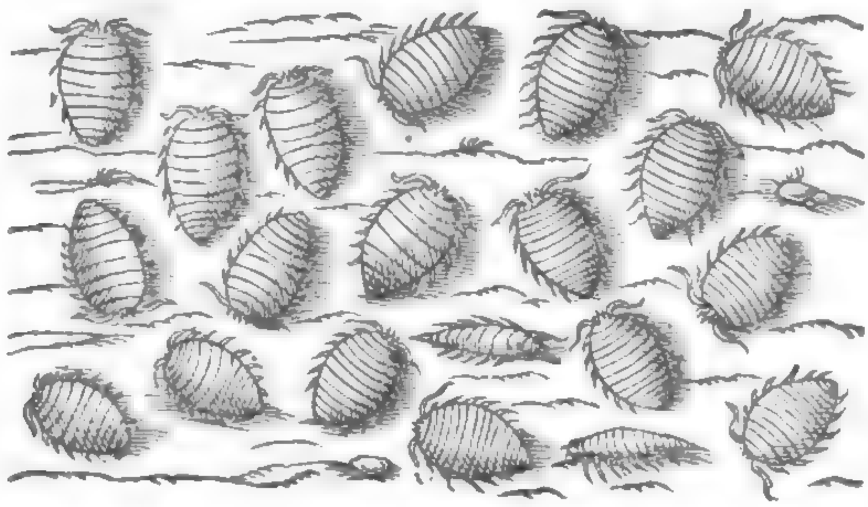
10

20

Ὄνοι. **MILLEPEDÆ.** CAP. XXXIIII.

Millepedæ, quæ sub aquario vase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, convenienter instillantur.

30

40

Millepeda, quas vulgo appellamus Porcelleti, animalia sunt exigua, & omnibus vulgaria: proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt lib. 2. de comp. med. secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic inquit: Maximè etiam prosunt sub aquario vase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciverim, cur dixerit Plinius lib. 29. cap. ultimo, Millepedam animal esse è vermibus terræ, pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aselli & Multipedæ vocantur: Arabicè, Harna: Italicè Millepedi: Germanicè Esel: Hispanicè Gallmilha: Gallicè Cloporte. (50)

Millepedarum consider. Millepedarum usus. Nomina.

Σίλφη. **BLATTA.** CAP. XXXV.

Blattæ ejus, quæ in pistrinis invenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

60

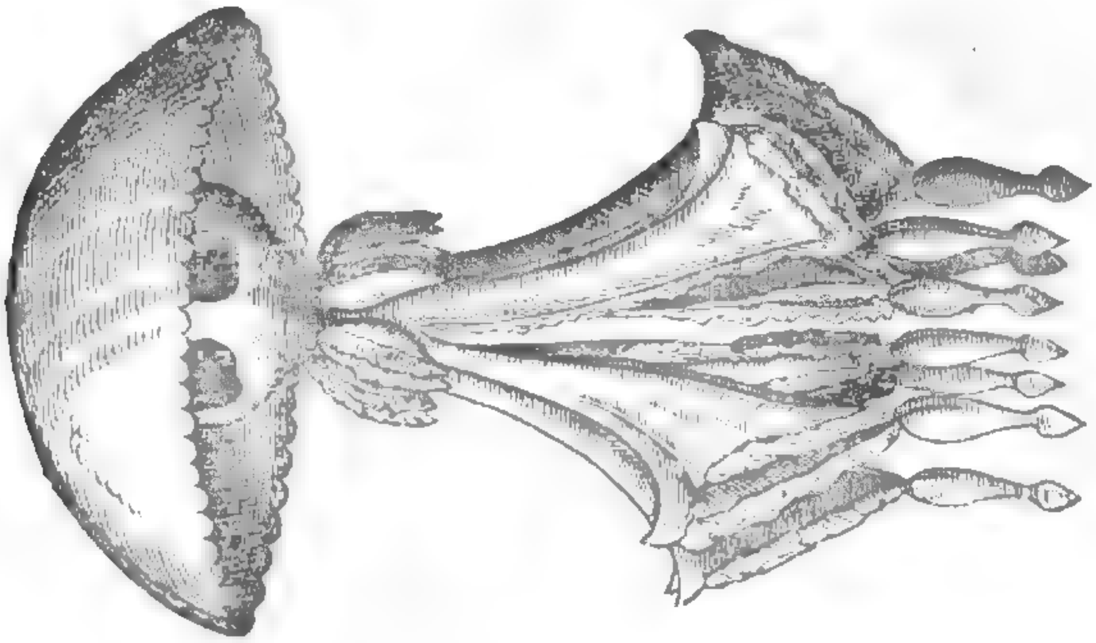
Blattarum plura esse genera, auctor est Plinius lib. 29. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ vulgò vocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis vinariis apparentes, circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, fœdissima quidem nauseosaq; sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fuga citissimæ. Lux istis adversissima, ita ut si nocte lumen repentè inferatur, humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in pistrinis versantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis vermiculorum modo oblongis, quæ in apum alveariis, & in carnibus diu sale inveteratis enascuntur: quanquam & hæ blattæ nomen sibi vendicaverint. Nobis hæ vocantur vulgo Barbeggie, aliis verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio involvimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remediis morbos posse sanari

Blattarũ consider.

Nomina. *sanari, quàm iis, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus. Quæ Græcis σίλφη, Latinis pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis* Grillen und Heimchen. *Hispanis, Rapa cova.*

Πνεύμων θαλάσσιος. PULMO MARINUS. CAP. XXXVI.

POdagras, perniones que emendat pulmo marinus recens, tritus & illitus.

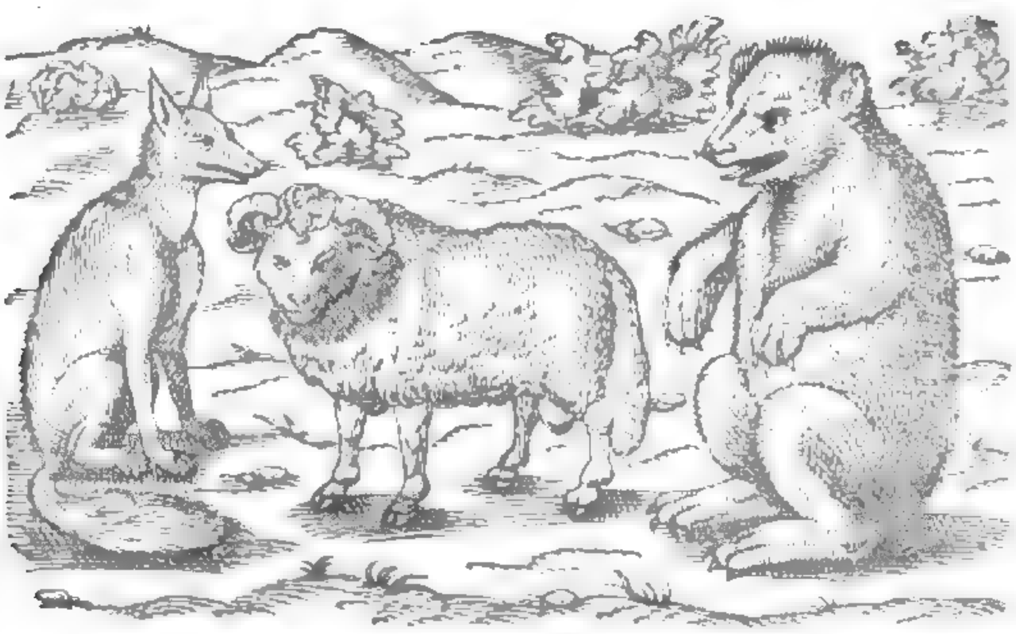
Pulmon. marini consider. *PUlmones marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est auctor libr. 9. cap. 47.) eadem quæ fruticis inest natura, perinde ac spongiis, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerumq; undis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Colore crystalli in modum pellucido, cum cæruleo misto, substantia tam fragili, ut vix è mari integer eximi queat. Mirum, quod si iis virga baculiq; perungantur, noctè facium accensarum modo lucem edant: admotus pruritum facit, & ruborem excitat, id quod ego in me ipso expertus sum. Πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis: Latinis verò Pulmo marinus appellatur: Italis Potta marina. Hispanis, Natura de vieja, Capacha de velha.*

Nomina.

Πνεύμονες. PULMONES. CAP. XXXVII.

SUillus, & agninus, ursinusq; pulmo impositus, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò si arefactus bibatur, suspiriosos adjuvat. Adeps *a* quoq; liquefactus, infususq; aurium dolores finit.

a Meum αὐτοῦ. i. ipsius.

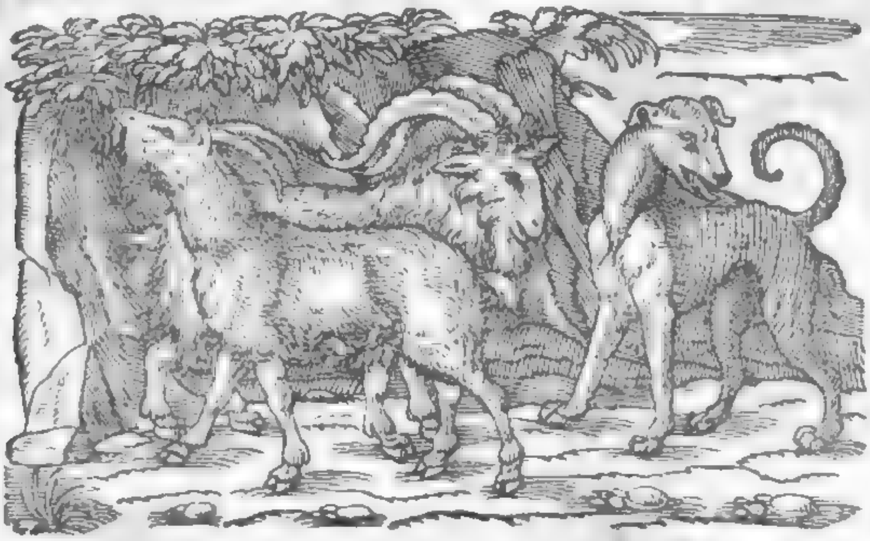
Vana de ursæ partu opin. MUlta præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum disserit Dioscorides, quæ medicamenti vim possident, de quibus postea speciatim suo loco dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de iis plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quòd scilicet Ursarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undiq; rudis, ac informis: nec quod parentis linctu formam tandem recipiat ursinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit vulgus. Quandoquidem in valle Anania supra Tridentum vidimus nos prægrandem Ursam prægnantem, ab ipsis venatoribus exenteratam cujus catuli adhuc in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, ut pleriq; existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinii auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia.*

Nomina. *Πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè Polmoni: Hispanicè, Levianos: Gallicè Polmon.*

Digitized by Google

Ἥπατα. JECINORA. CAP. XXXVIII.

ASini jecur inassatum esu comitialibus prodest: veruntamen jejunis edendum praecipitur. Caprae verò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu ejus vaporari: prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini jecinoris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex vino potum, contra serpentium, † volucrumq; morsus auxilio est. Jecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquae tueri creditur. Utuntur autem ad arcendos aquae pavores dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane, qui momordit, exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inveteratum autem sale Mergi jecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

PRaeter Asini, Caprae, Hirci, Apri, rabidi Canis & Mergi jecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in universa Italia. Siccant enim lupinum jecur, mox in pulverem conterunt, & tanquam praecipuum medicamentum iis exhibent, qui jecinorosis afficiuntur fluxionibus: iisq; similiter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non videatur Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Jecur lupinum saepenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum sit, amplius praestare comperi, ad illud videlicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de jecore lupino scripsit postea lib. & cap. 8. de compositione medicamentorum secundùm locos, ubi jecinoris medicamenta recenset, cùm sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem valde probè terito, & affusis vini nigri cyathis tribus calfacito ac bibendum dato. Videntur autem haec juxta totam substantiam efficacia esse, non secundùm unam aut alteram qualitatem. Quale est & lupinum hepar, cujus abunde experimentum habemus. Usus autem ipsius consimilis cochleis est: teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cum vino aliquo dulci, qualia sunt theraeum, Creticum, scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim haec sunt visceri, ipsum nutrire potentia, & media juxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis convenire videntur, ut quae ex substantiae proprietate commoditatem de se exhibent, & neq; calidas neq; frigidas intemperies laedunt: hactenus Galenus. Caeterùm idem in simplicium medicamentorum censu, libro paulò ante citato, Canis rabidi jecur non iis praestare viribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his verbis: Jecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere iis, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdam memoriae est proditum. Ac scio certè quosdam qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, verùm non illo solo: siquidem aliis praeterea remediis usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audivi verò quosdam, cùm illi soli fidem habuissent, postea mortuos. De jecore Mergi in aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandaverit, Paulus tamen id renum calculos ejicere tradidit. Dioscorides verò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem depravatum esse crediderim. At ventris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut vanam explodens, qui ventriculo roborando ipsum exhibent. Eosq; idem deridet medicos, qui ad idem usurpant internas ventriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunq; expertum fuisse, nec inde quicquam consecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cum seplasiariis ad ventriculum roborandum aliquid praecipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur. Quod Graeci ἧπαρ, Latini item hepar & jecur vocant: Mauritani Bedib: Itali Fegato: Germani Leber: Hispani Figado.

Jecinoria lupi consider.

Lupini Jecinoris vires ex Gal.

Canis rabidi jecur.

Mergi jecur & venter.

Nomina.

† *Sunt qui hoc loco non πτηνῶν quod est volucrum, legant: sed κτηνῶν id est, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quae sit vera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aves etiam dentatae prodantur.*

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXIX.

GEnitale cervi tritum, & in vino potum, à vipera demorsis auxiliatur.

RHasis auctor est, Genitale cervi, praeter vim, quam sibi natura comparavit contra viperarum morsus, ut etiam scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probè fuerit elotum, ipsa statim ablu-

Genitalis cervi vires.

ablutionis bibatur aqua. Ajunt in pulverem tritum, & iis medicamentis inditum, quæ venerem excitant, ea valentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Cervi genitale auxiliari serpentium morsibus autor est quoq; Nicander in Theriacis hoc carmine, à quo sumpsisse videtur Dioscorides:

Ἠὲ καὶ ἐξ ἐλάφοιο ταμὼν ποιήεντα θορμόν.

Nomina. *Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cervi Latini dicunt: Itali, Verga del cervo.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός.

UNGULÆ ASINI ET CAPRÆ. CAP. XL.

10

UNgularum asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adjuvare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

20

30

Ungularũ vires. *NOn solum Asini & Caprarum ungulæ in medicum veniunt usum, sed & Vaccarum, ex prioribus tantum pedibus exutæ, ut auctor est Rhasis libello de 60. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat: Mularum verò mulieres infœcundas reddere. Quin etiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis & accensis.* Nomina. *Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Ungues & Ungulæ: Arabicum Chafit, Stes & Dalef: Italicum Ungie: Hispanicum Unhas de animal: Gallicum Ongle.*

40

Λειχῆνες ἵππων.

LICHENES EQUORUM. CAP. XLI.

LIchenes sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli, qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

LICHENES EQUORUM.

50

60

Callorũ equi vires. *DE Callis, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro 28. capite 10. & 15. iisq; tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex vino aut mulso potis calculos expelli.*

Cæterùm

Caeterùm Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet animalium morsum: Λειχῆνες ἱππων ita Graecis, Latinis verò Lichenes equorum nominantur: Arabibus Zeide: Italis Calli de cavalli: Hispanis Impigenes dellos cavallos: Gallis, Cal des jambes des chevaux. Nomina.

Καττύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

Veteris corii cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus sanat.

Coria vetera, quae videlicet veteramentorum sunt, usta (ut Galenus memoriae prodidit libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum a quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipathia quadam. Certè quae phlegmone obsidentur, haudquaquam juvantur: verum ubi sedata fuerit phlegmone, non injuria juvantur, nempe quia resiccantur: haec Galenus. Caeterùm veteramenta prunis accenso fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad vulvae strangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. In similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant: sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per aestatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostrae aetatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini, cui cùm frustra adhibita essent innumera medicamenta, ipsaque alioquin efficacissima, illud tamen magnificè praestitit veteramentorum fumus trajectorio in corpus haustus. Siquidem cum primùm immanis fera (erat enim vipera non parva) fumi nidorem praesensit, visa est à circumstantibus egredi per anum, non sine magna omnium admiratione. Καττύματα sic Graeci, quae Latini Coria veteramentaria vocant: Arabes Geldalatiche: Itali Scarpe vecchie: Hispani Zepatos viegos.

Veteramentorũ vires ex Galeno.

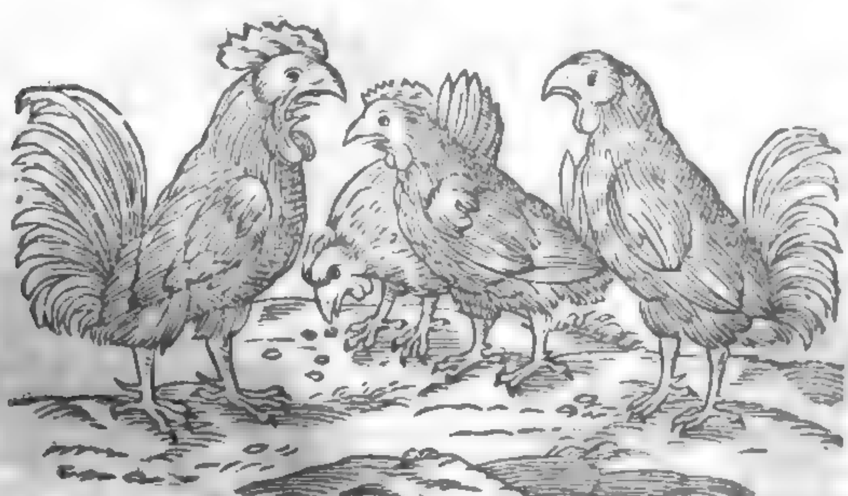
Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Ἀλεκτορίδες καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE ET GALLI. CAP. XLIII.

Dissectae gallinae, & adhuc calentes appositae, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quae interiore ventriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea verò inter coquendum abiici solet) siccatur, tritaque in vino convenientissimè stomachicis datur in potu. † Jus è vetere gallinaceo alvum dejicit. Abjectis itaque interaneis salem conjici oportet, & consuto ventre decoqui in viginti sextariis aquae, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub divo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, [illegible]icum aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspiriis, articulariis morbis & inflationibus stomachi.

GALLINAE ET GALLI.

Tametsi Gallinarum jus simplex (ut Galeno proditum est libro 11. simplicium medicamentorum) retinendi vim habeat: gallorum tamen veterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Adversus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipsis dissectis & appositis (ut docet Dioscorides) sed viventibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumque demorsis partibus apponunt: attrahunt enim haec animalia cucurbitularum modo in se venenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos vivos continuò apponere necesse est, donec injectum virus penitus absumatur. Utuntur praeterea gallinarum adolescentium jure, ad aequandos corporis humores: post febrium discessum, cum sacharo, serapii modo. Ad haec gallorum cum gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis vires mirificè restituunt: quam ob causam hecticis & marasmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & venereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis dissereret lib. 29. cap. 4. haec inter caetera memoriae prodidit. Non praeteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. In quibus illud quoque sibi a natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctu horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur,

Gallorũ & gallinarum vires ex Galeno, & aliis.

Nomina. *tur, quin statis horis canent: etsi per anni circulum noctes modò breves, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis,* [illegible] *Græcis vocantur: Arabibus, Degedi sive Giaziudiuch: Italis Galline: Germanis* Han und Hennen: *Hispanis Gallinas: Gallis Gellines & Coq.*

† *Codices Græci typis expressi hoc in loco habent:* [illegible Greek] *hoc est ad sensum: Jus galli junioris maximè datur ad contemperandos humores vitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cujus interpretationem alioquin sequimur, vel neglexit, vel illegitima judicavit. Nos verò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in vulgatis codicibus ac antiquissimo (teste Marcello) legantur: sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere videtur verborum series & communis rei usus.*

[illegible Greek] OVUM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit sorbili & durum plus molli. Luteum ovi contra oculorum dolores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum uva autem fruticis ejus, quem rhoa dicunt aut galla, in patinis frigitur, ut cibo alvos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum ovi crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, avertitq́;: inflammationes oculorum lana exceptum addito rosaceo, melle & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest vesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, rejectionibus sanguinis, destillationibus & thoracis rheumatismis.

Ovorum consider. *DE Gallinarum tantùm ovis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq́; sit tum in cibis, tùm in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. 3. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum ova gratioris sunt saporis, ori jucundiora, pluráq; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & brevi reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & vires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentissima, pessima autem vetustissima.* *Perdicũ & Phasianorum ova.* *Secundum locum sibi vendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea viribus non excellant. Deteriora verò sunt anatum, anserum, gruum & reliquarum aquatilium: aggravant enim ventriculum: succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur, tametsi plurimum præbeant alimenti, ubi à validis, robustisq́; ventriculis optimè conficiantur. Columbarum ova admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda.* *Pavonũ ova pessima.* *Pavonum autem ac struthiocamelorum pessima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia & humanæ temperaturæ inimica. In ovis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum est, pituitam gignit, ægréq́; concoquitur.* *Ovorum coctura diversa.* *Ova variis & diversis modis decoquuntur: quo fit, ut etiam diversum afferant nutrimentum, & ob id diversos in corpore pariant succos.* *Ova tremula.* *Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula vocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut velocius hauriantur, breviorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficilimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in ventriculo marcescunt: arenulas & calculos gignunt: coli & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex iis, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in ferventem immerguntur aquam: hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, vulgò Sperdute vocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq́; indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atq́; alia diutius cocta, redduntur noxia.* *Ova frixa.* *Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, ventriculum lædunt, ructus commovent, ægrè conficiuntur. consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis regulis inassantur, alvum cohibent, difficileq́; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ovorum in alimentis facultates.* *Ovorum vires ex Gal.* *Cæterùm quibus, quantisq́; ova in medicamentis polleant viribus, retulit Galenus lib. 11. de simp. med. facultatibus, sic inquiens: Ovorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaq́; utendum est ovi albumine non tantùm ad oculos, verùm etiam ad alia omnia, quæcunq́; medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis ac pudendorum ulcera ma-*

ra maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluvium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, qua nimirum citra morsum illinuntur, atq; astringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur iis, qua absq; morsu ea possunt desiccare, cujusmodi est medicamen Pompholyx elota, & metallicorum quadam elota, de quibus privatim suprà disseruimus. Porrò & ipse vitellus adsimilis est natura, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ovis videlicet aut elixis, aut assis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc leviculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum hujus accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut in quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo verò ovo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quovis modo evenerint, aut extiterint in nervosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ovum si edatur fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conveniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est, qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita prabeas, non minimè sanè laborantes adjuveris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis aspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoq; & uvarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, sive mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, sive quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, sive etiam cum vitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut elixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: iis verò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod vocant: id quod in aqua eo usq; lixari debet, dum incaluerit. Ejusdem ipsius natura nomine & ad eos, quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atq; cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantia sua lenitate ea mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, ventris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus: hæc Galenus. Ovum recentissimè exclusum, si crudum dum adhuc calet absorbeatur, præstat maximo sanè auxilio, cùm ad alba fœminarum profluvia, tum quoq; ad gonorrhœam. Cæterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & vitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atq; ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ovis præterea omnibus volucribus generatio evenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phoca, delphino, & aliis nonnullis. Gignuntur item ex iis & è terrestribus quadam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, vipera excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit depravatus) pullus ex vitello nascitur, informaturq;, ex albumine verò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. 6. cap. 3. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpè à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis ova incubanda subjiciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atq; duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli visceribus magnam vitelli partem invenerunt in corpus assumptam. Testudinum ova, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamvis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo testudines statim ova non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum volucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: namq; mihi quandoq; contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat ova, suo putamine obducta, quod & serpentibus evenire quidam existimant. Ovum quod Latini, ὠὸν Græci vocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vovo: Germani, Ein Ey: Hispanis, Huevo, & ovo: Gallis Oeuf.

Ovorum partes.

Oleum ex ovorũ luteis.

Animalia ex ovis orta.

Ova testudinũ.

Nomina.

Τέττιγες. **CICADÆ.** **CAP. XLV.**

Cicadæ, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADÆ.

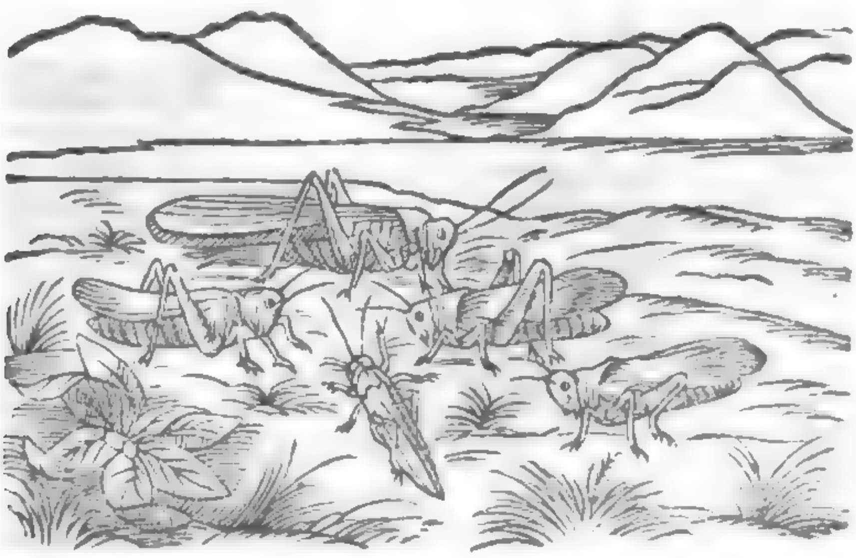
Cicadarum consideratio.

Cicadæ passim in Italia cognoscuntur, atq; adeò inibi vulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac viatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 30. de historia animalium, & Plinius lib. 11. cap. 27. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest: Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & novissimæ pereunt; aliæ majores, quæ canunt, eædemq; novissimæ prodeunt & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu dividua sive minores, sive majores sunt: quæ autem non canunt, individuæ sunt. Pariunt in arvis cessantibus, excavantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum fœturæ excavant. Proveniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra vocatur parentis nomine, quo tempore gustu suavissimæ sunt, anteaquam cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ verò silent. 10 Cicada sine ore est. *Unum hoc animal, ex iis quæ vivunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desunt, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiamnum regionibus.* Alberti lapsus. *Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus frigidissima regione ad Arcticum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme verò ad hypocaustorum fornaces plerunq; stabulantes, cicadæ tamen desunt. Parthi cicadis vescuntur, quemadmodum & gentes ad Orientem. Idcirco mirum non est, quod dixerit Aristoteles, eas esse gustu suavissimas, anteaquam tettigometræ rumpatur cortex. Cæcinus fluvius (ut Pausanias est autor) Locrensem agrum, à Rhegino dividens, cicadarum miraculo est memorabilis. Citerioris enim Locridis accolæ, atq; aliæ omnes argutæ sunt. At in Rheginorum finibus trans Cæcinum, nulla est omnino cicada vocalis.* 20 Cicadarũ vires ex Gal. *Cicadarum vires descripsit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, damq; aut tres, aut quinq; aut septem, per intermissionem videlicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta vesica est.* Nomina. *Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis Cigale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis Sigale.*

Ἀκρίδες. LOCUSTÆ. CAP. XLVI.

Locustæ odoris suffitu urinæ difficultates adjuvant, præsertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex vino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. 30 Hac abunde vescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCUSTÆ.

40

50

Locustarum cõsideratio.

Locustæ omnibus notæ, varia promorum & locorum diversitate sortiuntur nomina. Verùm herbis & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus universa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 28. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac universæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita ut quasi favus esse videatur. Hinc vermiculi, speciem ovi gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua disjecta emergunt locustæ ac evolant. Tam mollis fœtura hæc est, ut ad tactum levissimum dilabatur & pereat. Pariunt exitu veris, & statim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. 60 *Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq; : pariunt enim in rimis sua ova. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maxime coortæ infestant, tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent sollicitè suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras. quòd non modò* Locustarum agmina in Italia. *universas cum segetes, tum herbas devorent ad radicem usq;, sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Hujus rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore volvente anno Domini M. D. XLII. ex paludib. Mæotidibus profectæ, non solùm universam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnẽ segetem, omnemq; virentem herbam radicitus devorarunt.* Locustæ in cibis. *Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrẽ admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Levitici 11. cap legitur,*

à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, divum Joannem Baptistam iis ex sylvestri melle victitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui velint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alii verò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam devenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus victitasse, quemadmodum etiam sentit divus Augustinus, exponens divi Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò ova obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessaverit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò ut fœminarum crura serrarum usum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες, Latinum, Locustæ: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locuste & Sauterelles.

Locustæ debellātur.

Nomina.

Φήνη. OSSIFRAGUS. CAP. XLVII.

OSSIFRAGUS.

VEnter ejus avis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VAria admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli volucris est aquila major, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat & vivit. Pia & benigna est: non enim suos tantum nutricat pullos, sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido ejecerit, antequam adolescant, quòd inter se cibi aviditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis valet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio libr. 10. cap. 3. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, iisq; ab eodem proditur ex haliaeto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diverso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea videtur avis, quam idem lib. 23. Arabica voce appellat Kirii, cùm sic inquit: Kirii avis est præda victitans, bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens, non solùm suos, sed & ab aquila abjectos tædio nutriendi: hæc ille. Qui vel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, ubi ita scribit: Quintum autem aquilæ genus est parvulum valde, & à quibusdam vocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, ut ex iis confractis medullam sugat: hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed avis major aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Namq; marina illa clarissima aquila vocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit adversum intueri solem: tum cujus oculi prius lachrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abundè ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortasse Aristotelem legisse, quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint visus, nullam ii cum Ossifrago cognationem habere videntur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa depravatus, in quo ossifrago pro osina legebatur, jamdudum credidimus ossifragum apud Albertum eam avem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens visitur, cygno major, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis vulgò vocatur Agrotto. Sed cùm postea animadvertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, ut vitiosè in alio scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus depravatam Alberti lectionem.

Ossifragi consider.

Plinii opinio.

Alberti sententia

Alberti & Plinii lapsus.

Avis, quæ Græcis Φήνη, Latinis Ossifragus nominatur.

Nomina.

Κορυδαλλὸς. GALERITA. CAP. XLVIII.

GAlerita avicula est parva, apicem in vertice, pavonis modo, gestans. Hæc assa & in cibo sumpta, cœliacos adjuvat.

ALaudarum (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro 9. cap. 25. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, verùm colore simile: quanquam magnitudine minus & galero carens. Campestres ambæ sunt aves, vermiculis victitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suaviter canunt, primæq; sunt aves, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aves expavescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caveis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ avis Græcè κορυδαλλὸς: Latinè Galerita & alauda vocatur: Arabicè Hanabroch seu Kanabroch: Italicè Lodola: Germanicè Wald Lerch: Hispanicè Cucuyada: Gallicè Aluoette.

Alaudarū hist.

Nomina.

GALE-

GALERITA.

Χελιδών. **HIRUNDO.** CAP. XLIX.

Dissectis crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in ventre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore varium, alterum purum eximes: ii priusquam terram attigerint, in juvencæ corio, aut cervina pelle, brachio aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines uti ficedulæ, in cibo, aciei visus medicamentum præbent. Tam pullorum quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uvæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos juvant, qui anginæ morbo conflictantur.

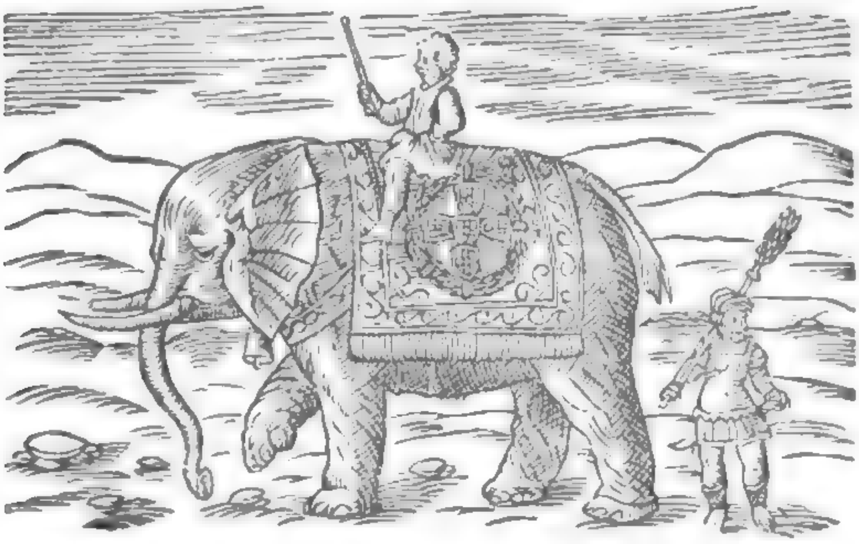
Hirundinum hist. *Hirundinum tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum vetustorum ædificiorum muros, cavernulas, & montium scopulos expetit: tertium verò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente vere ad nos advolant, & Martio plerunque Mense nostras ingrediuntur ædes: ubique è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus ova pariunt. & his pullos excludunt, tantùm humanæ fidunt benignitati: atque, ubi ultimos educaverint partus, æquinoctii autumnalis tempore, in suas remigrant regiones.* Chelidonia. *Chelidoniam herbam ab his inventam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento iis visum reddentes. Quinetiam experientia compertum esse quidam ajunt, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent: sed his refragatur Aristoteles, ut in majori chelidonio inferius disseremus. Hirundinum verò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.* Hirundinum vires ex Galen. *Cæterùm vires Hirundinum recensuit Galenus lib. 11. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens: Hirundinibus quoque usi sunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atque columella cum tumoribus consistunt affectus. Utuntur & ad acuendum visum hoc cinere nonnulli. Alii verò eas arefactas drachma pondere bibendas exhibent.* Nomina. *Avis χελιδὼν Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas aut Chataf: Italis Rondine: Germanis* Schwalb: *Hispanis Golandrina & Andorinha: Gallis Arondelles.*

Ἐλέφας. **EBUR.** CAP. L.

Eboris scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

Omnibus

ELEPHAS.

Elephantorũ historia.

OMnibus sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus, tametsi Pausanias libro quinto descriptionis veteris Græciæ, non dentium sed cornuum materiem esse ebur describat, his verbis. Quod ad ebur verò pertinet, si qui hominum sannas illas esse è beluarum ore exertas, non cornua existimant, ab Alce illi Gallica fera, & tauris Aethiopicis specimen capiant. Alces enim qui mares sunt, (nam fœminis nulla omnino prodeunt cornua) è superciliis, Aethiopici tauri è naribus cornua omnino extrudunt. Quis igitur in magno ponat miraculo esse animal, cujus ex ore erumpant cornua? Argumento & illud esse facilè potest illam eboris molem cornua esse, quod bestiæ sunt quæ raro certoq; tempore cornua abjiciant: rursumq; illa quoties amiserint rursus reponant. Hoc cervis, capreis, & item Elephantis accidit. Dens certè animali nullo jam adulto, cùm semel decidit, renascitur. Quare si dentes essent, & non cornua, quæ natura vis, ut renascerentur efficere potuisset? Hæc & plura Pausanias. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia, initio libri octavi pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putaverim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas solitudines, item Mauritania & Aethiopia: sed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitißimi & placidißimi evadant: quippe qui per multa officia & erudiantur & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is verum præbuit exemplum, quem Roma vidit Leonis decimi Pont. Max. ævo, etsi rarißimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breve, aures verò undiq; duum palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longißimum habent, concavum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum suillo ineat similitudinem: è cujus superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi venales conspiciuntur Venetiis in publico foro, vulgò Merceria dicto, ac in aliis Italiæ emporiis) qui proni cuspide deorsum vergunt. Pedibus nituntur rotundis, dispari latitudine duum triumve palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinq; circùm, rotundis, mediocrium cancharum magnitudine.

Plinius de Elephanto.

Crura iis magna ac fortia, neq; (ut quidam imperiti existimant) uno tantum osse constant indivisa, sed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam & ad Calicut navigavit) ut eos, qui deferri volunt, suscipiant, genua submittunt, seseq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarißimis setis referta. Quocirca haud facile se tueri possunt a muscarum injuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab iis se vindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt, quo fit, ut arctatis in rugas repente cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi lacessiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime jaciunt, ut priusquam in terram decidant, suffocentur & pereant. Adhæc nullus hominum tantæ pernicitatis invenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit vasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem evincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fruticibus: neq. ulla tam ingens est arbos, quam ii promuscide non prosternant, frangant ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem, quapropter qui eos conscendere non assuevere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui navibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, ut nullis habenis cohiberi poßint, quo fit ut liberi incedere dimittantur: verùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco verbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expavescunt, ut eo territi a fuga revocari non queant. Quare ab iis non cognita, qui ejus Elephanti curam gerebant Romæ, in cujus dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Julianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine versati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumq; ac terrificum sonum sensisset, tanta se fugæ dedit, ut nunquam cohiberi voluerit, donec una cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit.

Error quorundam.

Elephanti non coeunt, neq; gignunt, nisi annum vigesimum agant, ut auctor est Aristoteles lib. 6. cap. 27. de historia animalium. Qua in re Plinii error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodidit. Elephanti nulla novere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem viderint, non amplius tangunt. Quantum verò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haudquaquam sciri potest: quod Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alii eis annum & sex menses statuerunt, alii biennium, alii denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cum natus est, cernit & ambulat. Vivere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum vel septuagesimum narrant. Iidem hyemis ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluvios vagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam servant, & religionem præ se ferunt: solem namq; ac

Plinii lapsus.

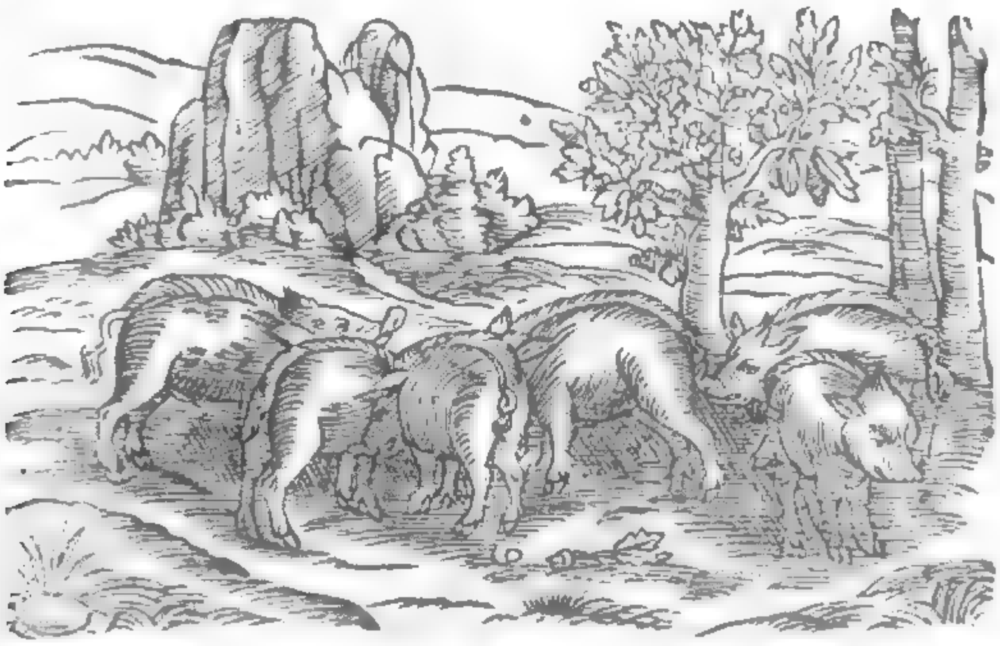
lunam

lunam venerantur. Cujus rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim nova nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lavantur: mox purificati, genibus flexis salutant sidus, & in sylvas revertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naves conscendere voluerint, quàm ii, qui eos ducebant, jurejurando de reditu promiserint. In sylvas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit verò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à venatoribus circumventos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus vehementer impingentes arboribus eos sibi evellere, prædaq; se redimere. Quod facilè crediderim vanum ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber viso venatore sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, sylvestresq; sunt, mitescunt autem arte, ut pleraq; alia feræ animalia. Item si parvi & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame & verberibus: præsertim si aliis domitis, qui tumultuantem coerceant, admoveantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui natura feritate nunquam domari possint, quales in Senega (ut in suis navigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis venales spectari possunt in compluribus Italiæ urbibus, veluti Romæ, Venetiis, Mediolani & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum usum accommodantur. Hinc itaq; fit, ut nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè verum reperiri: atq; illud quod vulgò ejus vice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse; quòd in hoc erret evidentius est, quàm ut à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum pulverem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis Avorio: Germanis Helffenbein: *Hispanis Diente de elefante aut Marfil: Gallis Yuoire.*

Elephantorū miria sagacitas. — Fuchsii opinio falsa. — Eboris vires. — Nomina.

Ἀστράγαλος ὑός. SUILLUS TALUS. CAP. LI.

SUis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus & potus inflationibus coli, longisq; torminibus medetur.

TAlus in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, vulgò autem os clavicula appellatur, de quo non operæpretium est, ut plura dicamus. Nomina subjiciam. Græcum est ἀστράγαλος ὑός, Latinum Talus Suillus: Italicum Talone del porco: Hispanicum Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum Talon de porceau.

Nomina.

Ἐλάφου κέρας. CERVINUM CORNU. CAP. LII.

CErvini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, *a* regio morbo & vesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vulvæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cervi cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, fervefactum in aceto, si eo gingivæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

a Antiq. codex. ὑστερικοῖς. i. utero affectis.

CErvi animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Cervis hic referam, quæ Aristoteles tum 6. & 9. de histo. animalium libris, tum 4. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cervi itaq; sylvestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu velocissimi & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente jam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæviunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu & clamore vagentur in sylvis: quo fit, ut convalles & montium cavitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut sæpe inter coëundum fœminas declinent atq; prosternant in terram. Cum autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint fœminæ, euntes & currentes coëunt & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant & hircorum modo, brevi interposito tempore aliam atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminam concurrant plures, tunc cornuum adminiculis, statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usq;. Cum mares impleverint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graveolentiam quisq; solitarius scrobes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, ut hircorum.

Cervorū historia.

CERVINUM CORNU.

corum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascua repetunt. Haec ideò Cervo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim aestate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab iis, qui pedibus insectantur. Quo fit ut ubi se praepingues sensere, latebras quaerant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, Mense Augusto & Septembri. Implentur cervae paucis diebus, & ab eodem multae. Utero ferunt octo Menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos cervam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerva maximè prudentia praestare videtur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet belluae rapaces propter homines minùs accedunt: tum etiam quia cum peperit involucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, devorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quòd indicij gratia fit initium quoddam protuberans, quod breve hirtumque est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere aetatem ramorum numero. Verum in Italia (sit tamen cum Aristotelis venia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant, quod & Albertus testatur se vidisse in Germania, quemadmodum & nos vidisse fatemur. Addam praeterea, quod certò scimus, Gulielmum Bavariae Ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cervi cornua, quorum singula unum & viginti ramos fundebant. Haec admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimae Pannoniorum Reginae Mariae Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Cervorum aetatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longaevi admodum sint, si quot annis ramorum numerus augeretur, profectò iis, qui ultra centum annos vixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis majora fuissent. Caeterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, quae imis cornibus prominent ante frontem: Nam iis in pugna utuntur juniores, sed in senibus non renascuntur, cum praeliis omnino cesserint. Cervi (ut etiam Theophrastus inquit libro & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè invia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & ipsi bono suo invidentes. Fit hoc mense Aprili statuto tempore: idque opacis faciunt locis, ut muscarum taedio vacent: pascuntur per id tempus noctu quasi verecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & quae inveniri nequeant: unde illud proverbium ortum: quae cervi amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cavent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento praeditum: etsi Plinius & Albertus occuli dextrum memoriae prodiderunt. A phalangio demorsi, vel à quovis generis ejusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cervi sibilo, & cantu venantium, pastorumque fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea voluptate, ita ut alter venantium cantet palàm, aut sibilet, alter clàm feriat à tergo, ubi socius jam tempus esse significaverit. Namque animal simplex cervus est, & omnium rerum miraculo stupens, in tantum ut equo, aut bucula accedente, propius hominem juxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasque miretur. Si cervus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiae possunt: sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes praecedentium clunibus, vicibusque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum trajicientibus. Nec vident terras, sed in odorem earum natant. Cervorum foemina cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per aetatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem servantur. Cervas tamen cornigeras, non sine naturae miraculo, quandoque inventas esse compertum habeo. Hujus autem miraculi fidem facere possunt illa cornua cervae, quae sunt Augustae Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum divitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atque idipsum confirmari potest non dissimilibus cervae cornibus, quae argento laborato ornata conservat Dux ille Bavariae, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita cervis (ut Plinius memoriae prodidit lib. 8. cap. 32.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis jam cute in magna obesitate. Caeterùm quòd vita tam longa sint cervi, quanta eos esse ferunt, non videtur approbasse Aristoteles lib. 6. de hist. animalium, ubi sic inquit: Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex iis, quae narrantur, videmus: nec gestatio aut incrementum hinnuli ita evenit, quasi vita esset praelonga: haec Aristoteles. Qui reverà nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Caesaris Augusti cerva, quae similiter innumeris elapsis annis post ejus imperium capta nunquam jugulari potuit, prohibente torque argenteo, temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur verba haec: Noli me tangere, quia Caesaris sum. Monte Asiae Elapho nomine apud Arginusam, quo loco

Aristoteles arguitur.

Vulgaris opinio vana, ramorum numero aetatem dignosci.

Cervis castratis cornua non nascuntur.

Cervi vita.

Alcibiades mortem obiit, cervæ omnes scissis auribus sunt, quæ notæ vel alibi si loca mutaverint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. 8. cap. 28. de historia animalium, Aphricam nec cervos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. 8. cap. 33. Cùm tamen palam omnibus sit, & aprorum, & cervorum greges in Aphrica haberi: nisi forsan posteriori ævo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius est auctor lib. 8. c. 27.) cervi monstravere percussi eo telo, pastúq; ejus herbæ ejecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta vulneratis. Cervi manifestò fel in jecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus & phoca: sed id in venulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum viscera non modo in cibis minime recipiantur, sed nec à canibus quidem edantur, nisi prapinguia sint: amarescunt enim bile, quæ suffunduntur. At cervis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri ajunt, colore quidem simile fellis, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est venenum, adeò ut brevi temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cervi omnes continent in capite vivos, qui nasci solent sub lingua in concavo circiter vertebram qua cervici innectitur caput, magnitudine haud minores iis, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni universi atq; contigui solent numero adeò circiter viginti. Cervinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alvi fluxiones cohibet: ex vino verò sumptus, venenatis sagittis resistit. Ejus cerebrum nervorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alvi tineas pellit. Juvenum cervorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & novo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, ut in pulverem facilè conteri possint, additis pipere & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem auctore, quæ in procensis oculorum cervorum angulis hærent ac coalescunt, tam hausta quàm illita, præstant mirificè ad venenatorum serpentium morsus. Ideoq; à Siculis venatoribus diligenter colligi scribit, & quocunq; portari cum ipsis in cingulo. Os præterea, quod in cervorum corde reperitur (tametsi Vesalius vir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ adversantur. Sed cavendum est, ne hujus loco seplasiarii bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueverunt. De Tubere, seu Boleto cervino vel fungo, quem è cervi semine oriri quidam asserunt, satis superq; à nobis dictum est in libro nostrarum Epistolarum. Itaq; qui hæc non legerunt, ibi hujusce fungi historiam & vires invenient. Quod Græci ἐλάφου κέρας, id Latini Cervinum cornu vocant: Itali Corno del cervo: Germani Hirschhorn: *Hispani Cuerno de ciervo, & Punta de ciervo: Galli Corne de Cerf.*

Aristotelis & Plinii lapsus dum in Aphrica cervos esse negant.
Cervi fel non habent.
Vermes in capite cervi.
Cervi usus in medicina.
Vesalius arguitur.
Nomina.

Κάμπαι. **ERUCÆ.** **CAP. LIII.**

ERucis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à venenatis bestiis feriri negantur.

ERucæ, quibus Olitores maximè inimicantur, animalcula sunt vulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numerosæ proveniant, ut invitis olitoribus olera cuncta una tantùm devorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. 5. cap. 19. de historia animalium) ex virentibus herbarum foliis, maximeq; ex brassica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox vermiculi inde contrahuntur & augentur: tum intra triduum erucula efformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioreq; cortice teguntur, cujus color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodidit & post ipsum Theophrastus lib. 5. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine teguntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obducta: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine abrupto: evolant inde animalia pinnigera, quos papiliones vocamus. Itaq; primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at verò cum in aurelias transierint, nihil vel gustant vel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisq; credidisset, nisi deprehensa fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut universas eroserint herbas: quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia ac rami, ædificiorumq; parietes, iis veluti vivo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulavit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros circa eos præsertim, quibus adjacent horti ac viridaria: plerunq; enim in ædificiorum cavis capite ad terram verso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles erucas ex herbarum olerumq; præsertim foliis ex sese gigni, absq; animalis semine, visuntur tamen hoc ævo papiliones ex aureliis exorti, aversis olerum foliis ova parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino erucarum generi evenire comperimus. Unde mihi quidem dubitandum videtur, an rem hanc diligenter perpenderit, vel exquisitè tractaverit Aristoteles. Quanquam minimè negaverim, quin & ex putri quodam humore per se erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari, quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Adversus quas & cancrum fluviatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse: hæc Plinius. Columella præterea lib. 11. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit: Ubi verò apricis regionibus post pluvias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen supervacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquamq; aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes vermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda. Κάμπαι Græcè, Latinè Erucæ vocantur: Arabicè Riapsa: Italicè Bruchi: Germanicè Rauppen oder Holtzwurm: *Hispanicè Bruchi: Gallicè Chenilles.*

Erucarũ historia.
Erucarũ generatio.
Remedia contra erucas.
Nomina.

Karabe-

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIV.

Frumentis congeſtæ Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quæ fictili vaſe non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorſum converſo ſuſpenduntur ſuper aceti ferventis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur : poſtea lino transfixæ reponuntur. *a* Potentiſſimæ omnes variæ, *b* luteis lineis, quas in pennis tranſverſas habent, promiſſoque corpore, craſſæ, ac blattarum modo præpingues : ſed inertes ac imbecillæ, quæ unius ſunt coloris.

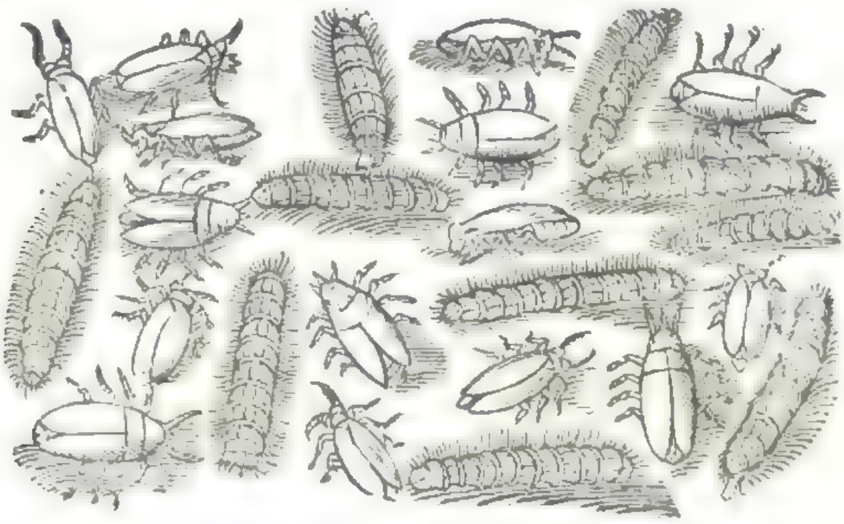
a Meum ἐνεργεῖς, i. efficaces. *b* Luteis, in meo non legitur, nec etiam in pennis.

Βουπρήστεις καὶ πιτυοκάμπαι. BUPRESTES ET PINORUM ERUCÆ. CAP. LV.

10

Similimodo reconduntur Bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ ſupra cribrum ſuſpenſum ferventi cinere pauliſper intoſtę, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, feroſque lichenas, & carcinomata ſanant : menſes ciunt peſſis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt : argumento, quòd urinam moveant. Alii pennas, pedeſque contra potarum veneficia, remedio eſſe tradiderunt.

20

30

Cantharides vulgata ſunt animalia, nomine à canthаro, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris parvos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſſimæ, calidioribus præſertim regionibus, ubi non modo in frumentis inveniuntur, ſed 40 *in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recentesq; ſunt, nam veteraſcentes facilè cariem ſentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Bupreſtes autem (ut Plinius inquit libr. 30. cap. 3.) non perinde in Italia ſunt vulgares & frequentes : ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores. At pinorum erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd ibi pinorum perpetuo vireant ſylvæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum convallibus. In extremis arborum ramis, & iis plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibuſdam tenuiſſimis velleribus innumeris involucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam evitantes. Nidi magnitudo adeo ampla eſt, ut nonnunquam concluſi vermiculi millenarium numerum excedant. Involucri materies, qua concluduntur, tenuiſſima ſerici velamina maximè æmulatur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus aptiſſima eſt, quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus. Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas &* 50 *pedes abjici, tanquam partes cæteris nocentiores : quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. 11. ſimpl. medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & iis integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ii, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis lib. 4. de victus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus verbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit: Quidam dictionis hujus mentem haudquaquam intelligens audax medicus prædictas partes à cantharidibus abjecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe viſus eſt : quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, veruntamen non multis poſt diebus obiit. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperam data eſſe cantharidum corpora inquiens: Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinavit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu ſectoq;, multis poſt diebus hominem* 60 *mori contigit, quanquam urinam provocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint: hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimaverim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura ſunt præditæ in proprii veneni remedium. Quod cùm accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit, ut facilè atteſtantur quæ libro 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens: Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam iis quæ clavos, quos vocant, ejiciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia injiciebat. At quidam ſolas alas & pedes injiciunt, quæ ajunt eſſe alexiteria iis, qui corpora ipſorum bibiſſent: alii contra: at nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ*

Cantharidum conſider. Bupreſtes. Pinorum erucæ. Error multorũ, alas & alia abjicientiũ. Cantharides integras uſurpandas. Cantharidũ vires.

cantharidum, quæ inventæ in frumento, luteæ transversim in alis cingula obtinent, potissimum si injiciantur in vas fictile novum, deinde ori vasis linteum obductum sit rarum, & vas ita teneas inversum, ut linteum, quod cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides Et de Buprestibus agens, ita subdit: Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum specie, tum viribus adsimile. Mox de pinorum erucis: Quin & erucæ (inquit) quæ in pinu nascuntur, merito nuncupatæ pityocampæ, hujus sunt facultatis. Κανθαρίδες *ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus Dherarie sive Carariha: Italis Cantarelle: Germanis* Gold Kefer: *Hispanis pariter & Gallis Cantarides.* Βούπρηστις *Græcè, item Latinè Buprestes nominantur: Arabicè Xosostis: Italicè Buprestis: Germanicè* Knölster: *Hispanicè Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini Italis: Pytoriapsa Arabibus:* Die Würm von Fichten *Germanis: Gansanos del pino Hispanis.*

Bupre-stes.

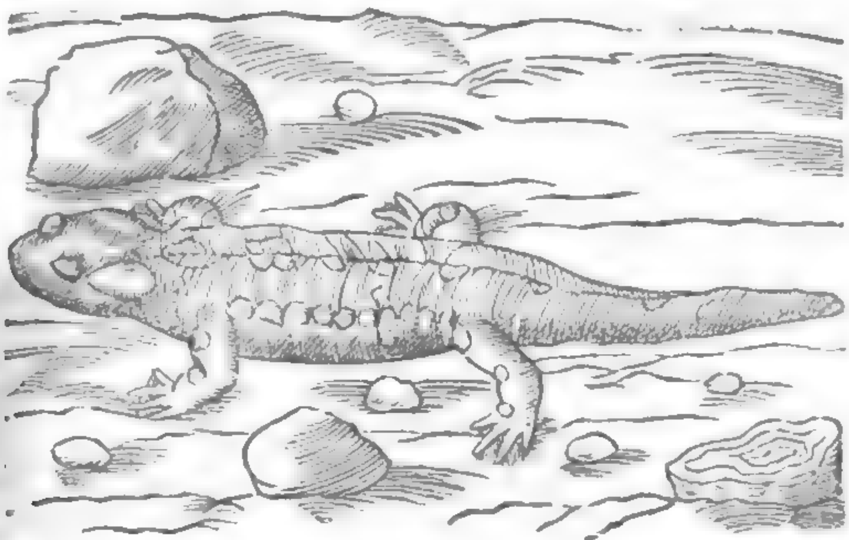
Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum vis est exesse, *a* & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos evellit. Exenterata, detractis pedibus & capite, in melle servatur ad eundem usum.

a Orib. addit καὶ ἑλκωτικαῖς δυνάμεσιν, i. exulcerare.

SALAMANDRA.

SAlamandræ in agro Tridentino copiosæ inveniuntur, Ananiensi præsertim valle, juxta semitas, & in opacis uliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere verno tempore, atq; etiam autumno, cœlo maximè pluvio. Sed æstate ob solis fervores: itemq; hyeme ob urgentissima frigora suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est, verùm capitis ac ventris crassitudine excellit, breviore tamen constat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignavior est, hic verò contra agilis celerq; conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam lævitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles atq; abominandæ sunt, ita ut facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius lib. 10. cap. 67. sic inquit: Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus provenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo quam glacies: quod quidem facit prunis superposita, non secus atq; cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma valentius agit, vel in fornacem projecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (ut etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; victitare, ut chamæleon aëre: quandoquidem facto periculo, igne exustam brevi Salamandram vidimus. Quo fit, ut scripserit Galenus lib. 3. de temperamentis, Salamandram ad certum usq; temporis spatium ab igne nihil pati: uri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, ut explicare nesciam quo argumento, quave ratione prodiderit Aristoteles libr. 5. cap. 19. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem, flammas & prunas extinguere: cum contrarium experientia facilè probari possit. Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite vera retulerit, cùm asserit in Cypro Insula ærariis fornacibus, ubi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne, exoriri pennatas bestiolas paulò muscis grandibus majores, quæ per ignem saliant atq; ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc vera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentissimè omnia Cypri metalla investigavit ac novit, pariterq; metallorum fornaces, cum fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratissimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, a quibus utranq; cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli, sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam videre licuit. Qua in re nescierim, quonam pacto Aristoteles servari possit: nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nil gignunt (ut Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum fœmininumve. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu venenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quasdam oris saliva veneno inficiunt, maxima degustantium jactura: quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc veneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Utinensibus frequentissimum, capite terrestribus breviore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorso, ventre autem rufescente, luteis

Salamandræ consideratæ.

Salamandram igne absumi.

Arist. variæ opiniones.

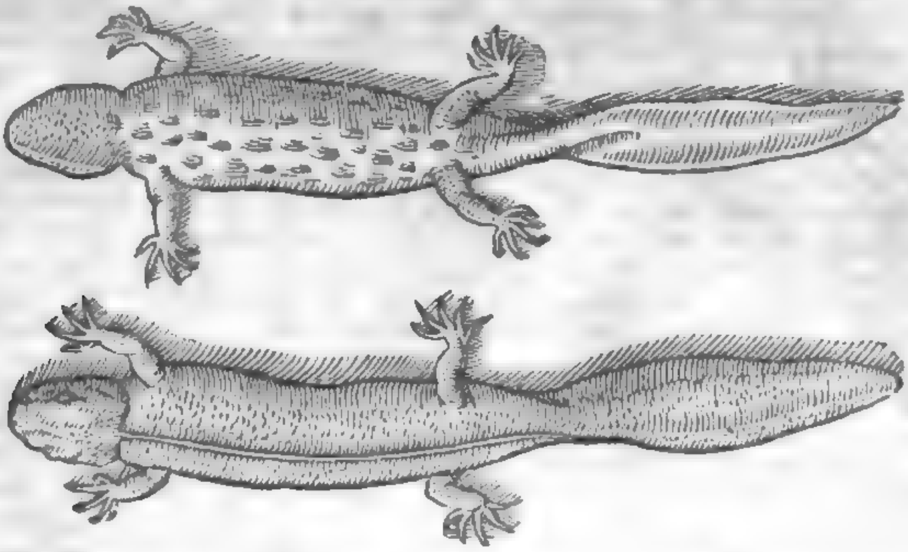
Salamandræ generatio.

Salamandra aquatica.

maculis

Digitized by Google

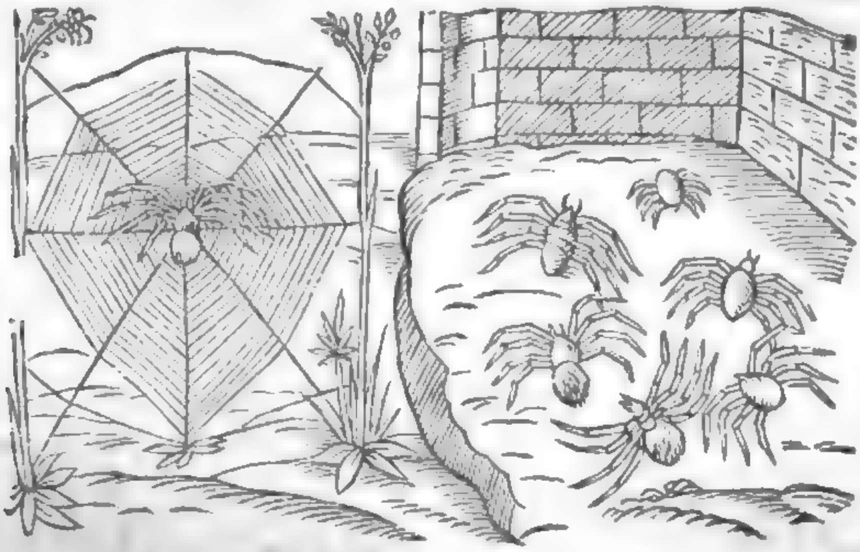
SALAMANDRA AQUATICA.

maculis reſperſo, horrendo aſpectu, aquè atq; terreſtre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus Adbaya: Italis Salamandra: Germanis Olm oder Moll: *Hiſpanis Salamantegua: Gallis Salamandre.*

Ἀράχνη. **ARANEUS.** **CAP. LVII.**

ARaneus, quem holcum, alii lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusq; utriſq; temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela ejus impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis injuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem denſamq; telam orditur, quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorum & phalangiorum genera. *ARaneorum & phalangiorum (ut lib.9.cap.39. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile iis, quæ lupos appellant, eſt parvum, varium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum majus, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum & lentè ambulans, nec viribus valens neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarii proponunt, aut nullum aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim majus, quod aſperam, parvamq; telam apud terram aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordiis intus poſitis obſervatur, dum aliquid in tela offendens commoverit, mox accurrit, ut capiat: partim varium eſt, quod paucam vilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſſimum lautiſſimumq; omnium eſt, noſtris ædificiis latiſſimas contexit telas. Hujus ut equidem arbitror hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, vel morſu venenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam lib.29.cap.4. diffuſius enarravit his verbis: Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Unum ſimile formicæ, ſed multò majus, ruſo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior hujus, quàm veſpæ ictus. Vivit maximè circa furnos & molas. Atque phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangii nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, qui cervina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub alvo, pedibus breviſſimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu ejus, qualis à ſcorpione. Urina ſimilis, araneis textu. Idem erat aſterion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Hujus morſu genua labefactantur. Pejor utroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneoſos: etiamnum deterior eſt à crabrone penna tantùm differens: hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, alvo nigra, guttis albis diſtinguentibus, veſparum dolore torquet. Tetragnathii duo genera habent, pejor medium caput diſtinguente linea alba, &*

Phalangiorum genera ex Plin.

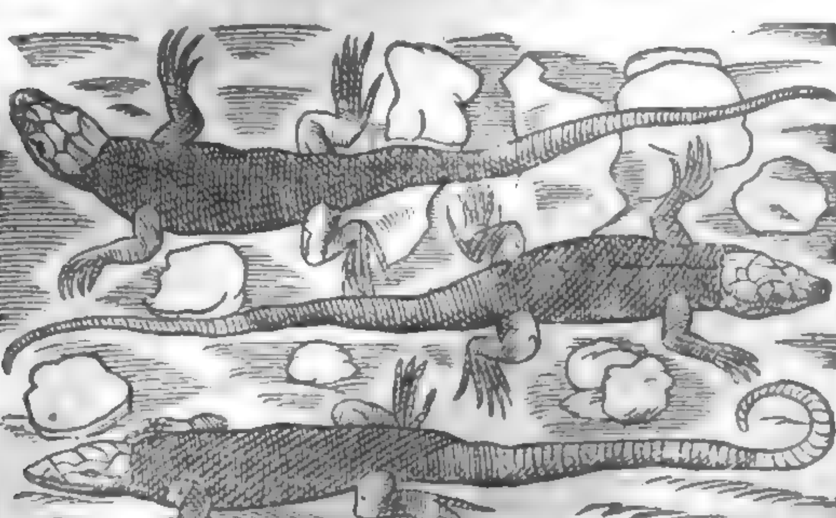
transversum altera, hic ori tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Hactenus de araneis & phalangiis Plinius. Cui subscribens Aetius lib. 13. cap. 18. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ verò apud eos, qui de noxiis bestiis scripserunt, referuntur, ut plurimum sex numero existunt. Unum quidem ex his rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id est acinum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini uvæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem juxta medium ventrem habet, pedes verò ex utraq; parte quam brevissimos. Alterum verò lupus appellatum, muscas perdit eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum ac volubile, partes verò circa ejus cervicem incisæ sunt: amplius autem, & os ejus eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicis maximè assimiletur, colore est fuliginosum: corpus verò ejus velut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde, cranocolaptes, oblongum est & viride, stimulumq; juxta collum habet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumvolitant. Sextum postremò scolecium sive vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangiis Aetius. Ego autem asserere non dubitaverim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint visa, quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ civitate, ubi innumera æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti verò ab his variè ac diversè torquentur: siquidē alii perpetuò canunt, alii rident, alii plorant, alii clamitant, alii dormiunt, alii vigiliis afficiuntur, plerique vomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alii tremebundi fiunt, quidam pavoribus infestantur, & alii alia patiuntur incommoda, fiuntq; phrenetici, lymphatici ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam varia, ac diversa non aliunde provenire dicendum est, quam aut ex vario horum animalium veneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ venenum diutim, vel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam variis symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiamnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adjacentibus, & Romano agro frequentes: veruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cavernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui hujus insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos vidi ego nonnunquam in plateis jacentes, & in xenodochiis, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certe, quam facilè hujusce veneni vis musicâ mulceatur. Quandoquidem, (ut equidem attestari possum) auditu lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quod si eveniat, ut tibicines tantillum conquiescant ac interponant, non multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saltant atq; tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut absq; ulla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demorsi, quousq; penitus curati quiescant: tum tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus adversantur. Constat quoq; esse ex mortifero araneorum genere quam Solifugam appellat Julius Solinus his verbis. Sardinia est quidem absq; serpentibus, sed quod aliis locis serpens est, hoc Solifuga Sardois agris animal perexiguum, simile araneis forma. Solifuga dicta, quòd diem fugiat. In metallis argentariis plurima, nam solum illud argenti dives est: occultim reptat, & per imprudentiam supercedentibus pestem facit. Nomen ἀράχνη Græcum est, ut Latinum Araneus: Arabicum Hamdebut seu Hancbebut: Italicum Ragno: Germanicum Spinn: Hispanicum Arana: Gallicum Artine.

[Marginalia: Phalangiorum genera ex Aetio. — Tarantulæ consideratio. — Tarantulæ remediū musica. — Solifugæ historia. — Nomina.]

Σαύρα. LACERTA. CAP. LVIII.

LAcertæ caput intritum & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes verrucas & pensiles, quas acrochordonas vocant, tollit. Jecur exesis dentibus conjectum dolores finit. Si divulsa admoveatur, ictis a scorpione levamentum præstat.

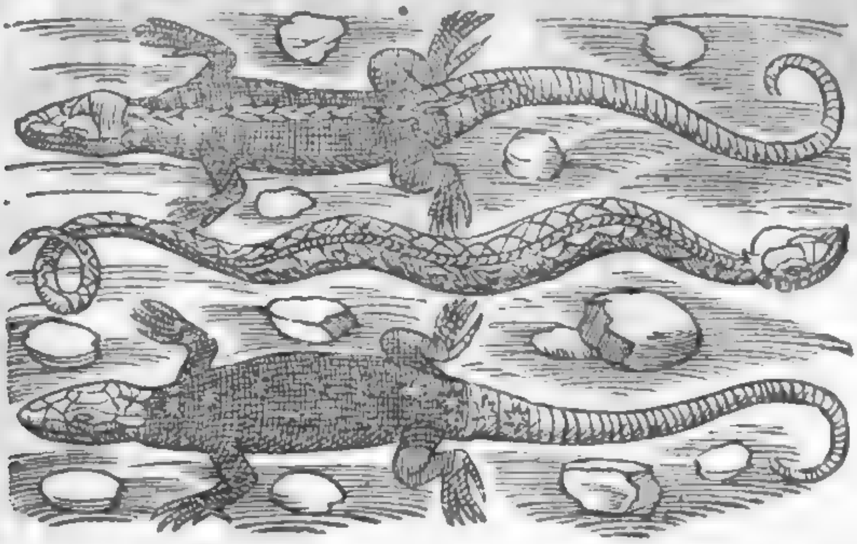
LACERTA.

SEPS

Σήψ. SEPS. CAP. LIX.

SEps, quam aliqui lacertam chalcidicam vocarunt, in vino pota, morsus suos sanat.

LAcerta, quæ ubiq; vulgares oberrant, ova quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India verò Nisa monte, si Plinio credimus, ad 24. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fulvi, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas navigarunt insulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ vocantur, in Lybia, & Cypro copiosè provenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerumq; in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia, apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam verò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aëtius lib. 13. Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, universum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ii, qui ab eo percussi sunt intra tres, aut quatuor dies pereunt: hæc Aëtius. Pausanias porrò aliter sentire videtur: inquit enim Aegyptum Arcadiæ quondam regem in venatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Vipera similis est minima, cineris colore, maculis ex intervallo varius, lato capite, angusta cervice, alvo majori, cauda brevi, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putaverim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen convenire serpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoq; cogitaverim, an ea fortassis Nicandro ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitaq; cernatur. Sed hæc libr. 6. duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, vel ictu venenum emittunt, sermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur. Italis Lucertola: Germanis Heider: *Hispanis Gartixa. Quæ verò* Σήψ *Græcè, Latinè Seps & Lacerta Chalcidica vocatur: Italicè Sepa.*

Lacertarum consideratio.

Chalcidicarum descript.

Seps inter mortiferos Aëtio.

Terrantola.

Nomina.

Σκίγκος. SCINCUS. CAP. LX.

SCincus aut Ægypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quamvis inveniatur a in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inveteratus cum Nasturtio. Ajunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi virium vendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, venerem accendant. Verum decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur: additur in antidota.

a Orib. leg. λιβύῃ. A. pollonia.

Scinci consid.

TAmetsi scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem Crocodilum, sui generis: aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quamvis forma crocodilos referant, magnitudinem tamen longè minorem habent: namq; qui ad summum adoleverunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis vestiuntur subluteis, castа à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: veruntamen ii ad nos non deferuntur.

Scinci Vicentini.

Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarii deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominum discrimine.

Fuchsii error.

Reprobat hos Fuchsius quoq; libro 1. de compositione medicamentorum, sic inquiens: Scincus animal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed ventricosius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subjiciunt, cum duabus caudis, veri non sunt, sed ex Vicentino agro allati: hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem merito damnat, ipse (pace viri alioquin clarissimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse videtur, quòd existimaverit, legitimum Scincum, cujus effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsii Scincus, quo Forojuliensis ager, & quæ circa Utinum civitatem stagnantes sunt aquæ, maximè scatent, & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus venter, ac maculis varius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus verus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribendum, quod terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quam aquatiles testudines terrestres repræsentant: ob id itaq; rectè Utinenses hoc animal Salamandrã aquaticam vocãt abhorrentq; maximè, quòd inter venenata omnino reputent.

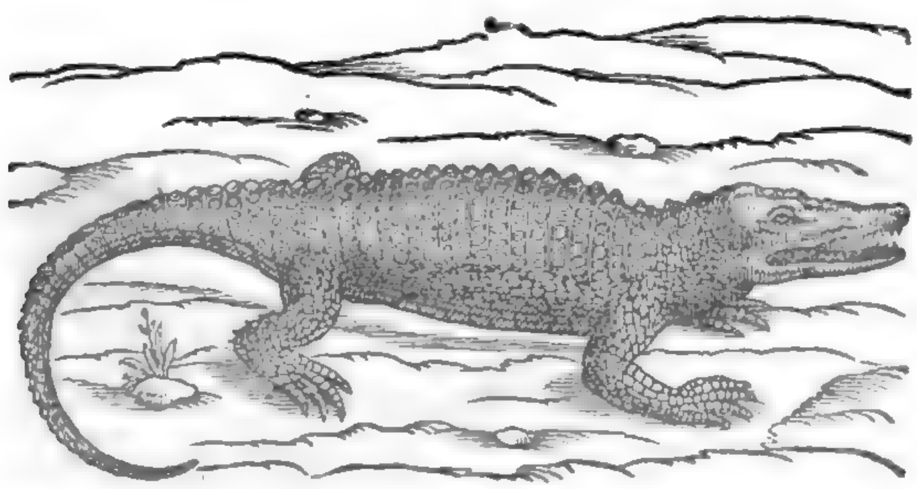
Scinci Ægyptii historia.

Huic sanè cum Aegyptio scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: ventre lacertæ non majore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in universum referto: cauda lacertæ modo tereti, breviore tamen: castaq; à capite ad caudam discurrente linea. Talis nimirum Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus convehitur. Scincorum meminit Plinius libro 28. cap. 8. ubi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiori cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à Crocodilo aquatico squamarum serie à cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum ejus, & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt. Utiq; cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum venena ante posteaq; sumptus. In antidota quoq; nobilia additur: hæc Plinius.

Crocodili histor.

CROCODILUS (ut refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum,

CROCODILUS

ad quindecim usq; cubita crescens: quamvis ad duodeviginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ovum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimum sexaginta, vivitq; diu, maximumq; animal minima hac origine evadit: namq; fœtus ex ovo exclusus proportione respondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiscretam habet, ut omnino ea carere videatur. Cujus rei causa est, quod idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo ut terrestris, locum obtinet linguæ, ut verò aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam videntur, nisi valdè resupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera superiorem movet mandibulam, minimeq; inferiorem: causa est, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutissimi, coriumq; durissimum, telis ac sagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu verò aquis se mergit, innatatq; flumine.

Crocodili genera & vires.

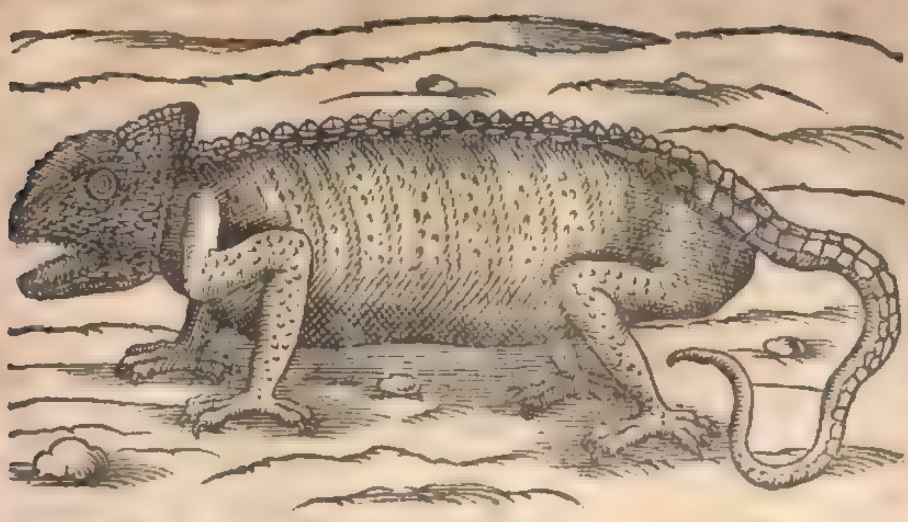
Duo ejus esse genera Plinius est auctor loco citato. Unum majus, de quo diximus: alterum minus illi simile, multum infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratissimisq; floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur, jucundo nidore farcta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis utilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, vel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac varos, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil utilius prædicant. Majores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Cornu utriusq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem visus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ovis nigræ, cui nullus alius color incursaverit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum excepto capite pedibusq; elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius intestinis assignavit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cujus formam refert, mihi in mentem revocaverit, veniatq; & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, ejus tum historiam, tum etiam facultates enarrare.

Chamæleon. hist.

CHAMÆLEON igitur (ut Aristoteles memoriæ prodidit libro 2. capite. 11. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera

deorsum

CHAMÆLEON.

deorsum ducta ventri junguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quam lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus reliquam partem objectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulotenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium oviparorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ ejus referenda est: præ nimio namq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis: pallescit cùm moritur, defunctus colorem eundem servat. Subit cavernas, & latitat more lacertarum. Caput ejus, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item jecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperiis adimi. Linguam, si viventi exempta sit, ad judiciorum eventus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pavoresq; corpore vero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi. Σκίγκος ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus Aschancur: Italis Stinco & Scinco: Hispanis Stinco.

Chamæleontis vires.

Nomina.

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TErreni vermes impositi, præcisos nervos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo urinam ciunt.

TErreni vermes etiam in medicum usum veniunt, quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, nervorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim vermiculos in aneum cacabum, & affuso inde oleo igni fervefaciunt: quo fit, ut parvo momento ii non modò inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cum vase vitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: namq; hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si vermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus provenientes, inunctis priùs locis dolentibus oleo, & mox superpositis vermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod tria pharmacum vocant ex argenti spuma, oleo & aceto conflatum. Quibus etiam commendavit Plinius libro 30. cap. 3. ipsorum vermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos vermes in oleo veteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres vermes primùm vino albo eloti, ac per se absq; oleo vase vitreo excepti, operculato vasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tamdiuq; effervescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem vertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè prastet nervorum, & intestinorum vulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod vitreis organis è larigna, sive abiegna lacryma elicitur. Namq; his additis universa corporis recentia vulnera brevi tempore glutinat, iis exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni vermiculi igne cremati, & in pulverem contriti felle suffusis, ex marrubii, vel absinthii decocto: adduntur & in electuariis ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt. Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis vermes terreni: Arabibus Charatin: Italis Vermi terrestri, & Lombrichi: Germanis Regenwürm: *Hispanis Lumbrices de tierra: Gallis Vers de terre.*

Terrenorum vermiũ, & eorum olei vires.

Nomina.

Μυογάλη. MUS ARANEUS. CAP. LXII.

MUs araneus dissectus & impositus, sui morsus veneficia luit.

ARaneus mus (ut Aetius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os verò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplice ordine nati, in utraq; maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abunde respondent ii, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander, in suis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum poeticumq; censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, hujusce succurrant morsibus. Scribit Plinius libro 8, capite 58. mures Araneos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc ævo in universa reperiantur

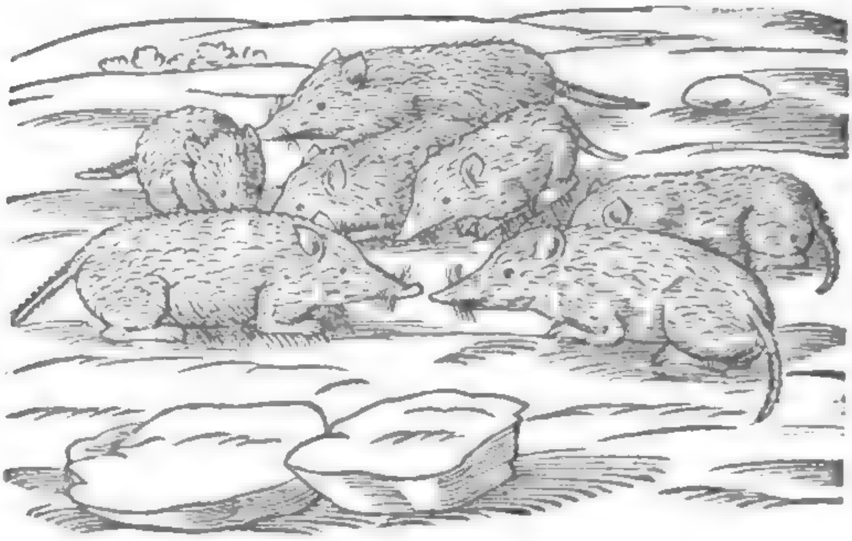
Aranei muris cõsiderat.

Plin. arguitur.

Italia.

Digitized by Google

MUS ARANEUS.

10

20

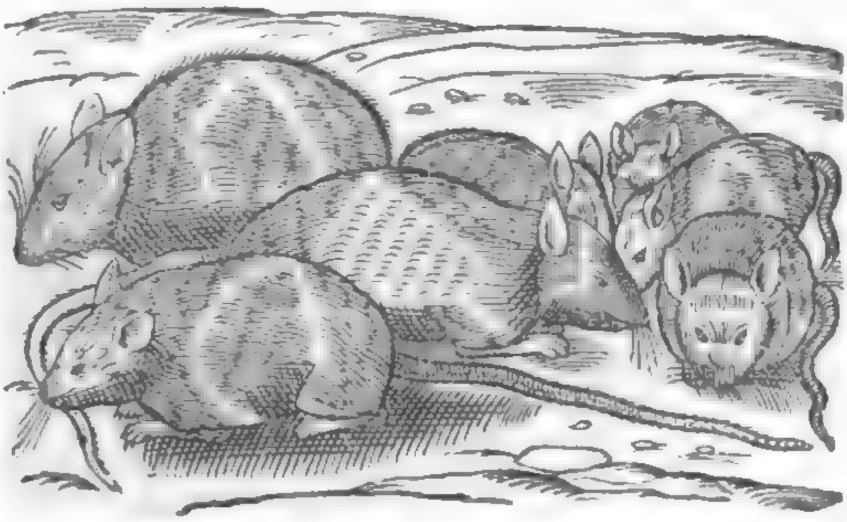
Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes visuntur. Nibilominus incolæ inter venenata non habent: id quod fortaßis & cœli & soli temperamento evenit. Siquidem nec Scorpiones ibidem exorti illis venenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus. Μυογάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè Toporagno: Germanicè Spitzmauß: *Hispanicè Murganho.*

Nomina.

Μῦες. **MURES.** CAP. XLIII.

MUres, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris salivam exiccari promittunt.

30

40

Muris consider. *MUres diversorum sunt generum, siquidem domestici, sylvestres, ac montani reperiuntur, sunt etiamnum aquatiles, marini. Verùm primùm de iis differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur. Aristotelis verba referam, qui libro 6. de historia animalium cap. ultimo sic habet: Murium generatio mirabilis præter cætera animalia majorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Jam enim fœmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulò post reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex universo frumenti relinquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inveniant totam. Interitus autem minime evenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines vincere, vel suffiendo, vel sues, ut latibula effoderent, admittendo, non possent. Quin etiam vulpes eos venantur, & cati sylvestres inprimis: sed tamen superare copiam, & celeritatem proventus nequeunt. Nec aliud quicquam omniū vincit, nisi imbres: iis enim quàm primum intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui vehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptiis muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor est lib. 36. cap. primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes. Verùm hoc ævo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato injuriam fieri putantes, si tam pingui privetur alimento. Sed ii minimè perpendunt, vel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia ventriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares ejusdem sylvæ, & si misceantur alienigenæ, amne, vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim*

Glirium consider.

50

60

& hi

Google

& bicubant, rurſus æſtate juveneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniola, Carinthia, ac Stiria alpinis ſylvis maxima eſt horum quandoq; fœtura. Quo fit, ut numeroſi à venatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glande abundant ſylvæ. Exeunt venatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut in repletis ſaccis domum plerumq; redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis, ſale & muria aſſervant, quemadmodum piſces. Horum caro iis utiliter eſtur, qui canina laborant fame: namq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili novo, addito nardo ad tertias, atq; ita aſſervatur, quòd conſtet deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. Georgius Agricola, vir alioqui doctiſſimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe veros glires non viderit, neq; cognoverit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicavit, Sciuros à villoſa cauda, qua ſe operiunt & inumbrant, ita vocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat. Porrò MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam*

Agricolæ error, Sciuros, Glires exiſtimãtis.

Murium montanorum conſideratio.

MUS MONTANUS

nonnunquam ſuperant, cruribus non uſq; adeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam brevibus auribus ſunt, ut vix ſupra pilos appareant. Pilo veſtiuntur vario taſſi modo, oblongo. Brevem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita ut aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus Phœbeiſq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, vocanturq; vulgò corrupto vocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori adminiſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atq; acutiores, quibus ſæviſſimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quod ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi juvenes ſint, exuta quadantenus feritate miteſcunt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obviant, erodant, & deſtruant. Hyeme delitescunt, fœno ac paleis in acervum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus vivunt. Stramenta in cavernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſſimè vociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylveſtri & gravi quodam odore adeò ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moveant. Quo fit, ut ſale & muria aſſervati tum odoris gravitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, ventriculo laborem inferant, corpuſq; univerſum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & reſtituat nervos. Sunt verò & alia quoq; murium genera, nempe, Ponticum, Laſicium, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus provinciiſq; cognominata. Ponticus pilo eſt nivei candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinẽ non excedit, corporis magnitudo illi ut ſciuro: inſectatur aves & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum vocamus. Laſicus pilis veſtitur in

Murium alia genera.

S C I U R U S.

cinereo

*cinereo candidis, ventre tamen albicante: est Pontico paulò major: hunc varium appellamus. Noricum corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus, brevi constat cauda, caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicum, cui color subviridis, Mustelæ speciem refert, verùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremo Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis, capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis brevinsculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè defluente, cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò brevioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si adverso tractu mulceas. Atq; hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & S*CIURUS *in murium genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeò villosa, amplaq; est, ut ea se totum inumbret & contegat, cætera Pontico muri ferè similia sunt. Animal vulgò notum. Meminit Sciuri Plinius libro octavo cap. trigesimo octavo, his verbis: Prævident tempestatem & Sciuri, obturatiq; quà spiraturus est ventus, cavernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis provisum pabulum, aliis pro cibo somnus. Hæc ille. Non desunt, qui Sciuri carnes in cibum paratas commendent, & quòd utile corpori præbeant alimentum, quodq; cum palato non vulgarem ineant gratiam. Habet etiam ejus pinguedo suum in medicamentis usum ubi emollire, ac discutere opus sit. Cæterùm murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, vesicæ lapidem comminuit. Μῦες ita Græcis, Latinis verò Mures appellantur: Italis Topi: Germanis,* Mauß: *Hispanis Ratones: Gallis Sorice.*

Sciuri consider. — Nomina.

10

Γάλα. LAC. CAP. LXIV.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, alvum emollit: stomachum & intestina † inflatione vexat. Vernum tamen dilutius æstivo habetur, & è viridi pabulo alvum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quod ungui instillatum cogitur. Alvum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentib. pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & therebinto magna ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ovillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usque adeò utile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, ventri magis idonea, sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, veratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne ventrem, & stomachum subvertit: *a* quale in Justinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu evomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipuèq; candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, vesicæ & renum: foris verò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & vitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel fervefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas ventris fluxiones adjuvat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur, quibus sine acrimonia volumus dejectionem moliri ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantiis, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili novo fervet, ramoque ficulneo recenti movetur, inspersis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseum concrevit. Sed cùm fervet, ne superfundatur, conveniet spongia ex frigida continuè fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum dimittere. Bibitur heminis per intervalla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, ustionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert, gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisq;. Asininum peculiariter collutos dentes, gingivasque stabilit. Fluxiones alvi, si ulcera sentiantur, tenesmosque, ovillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit: per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut alicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: ulceratæ vulvæ immittitur. Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & nervorum vitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

a Meum ὡς καὶ ἐν τοῖς Ἰουστίνοις ὄρεσιν ὑφ' ἡμῶν ἱστόρηται. i. sicut in Justinis montib. à nobis visũ est.

20 30 40 50

Τυρός. CASEUS. CAP. LXV.

CAseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, alvum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, alvum sistit: illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui verò recens salitus est, minus alimenti præbet: carnem aptè minuit, stomacho adversatur, negotium ventri, interaneisque exhibet. Vetustiore sistitur alvus. Sero, quod à caseo manavit quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui Hippacen equinum coagulum appellarint.

60

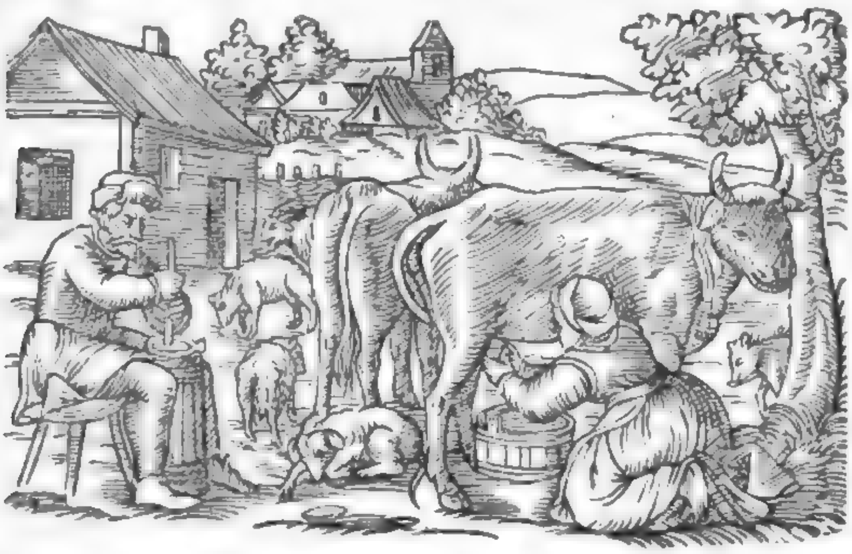
Βούτυρον καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BUTYRUM, ET EJUS FULIGO. CAP. LXVI.

E Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ovillũ est. Fit & ex caprino, agitato in vasis lacte donec pingue separetur. Butyrum, natura oleosum est, & emolliens; unde largius epotum, ventrem resolvit:

Digitized by Google

reſolvit: prodeſt, ubi oleum non adfuerit, contra venena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adjuvat: gingivarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Contra inflamationes & duritias vulvæ, quod nec virus reſipit, nec vetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi ſolet, quæ pus movent: utile præſertim cum nervi, aut cerebri membranæ, veſicæ cervix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat, ab aſpide percuſſis utiliſſimè imponitur. Recens obſoniis additum olei vicem penſat, & adipis vice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Bu t yrum in lucernam novam ingeſtum accenditur, fictilique operculato, quod ſupernè in ſiphunculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coacervetur fuliginis modus, quem faecre inſtitueris: penna pòſt deraditur ad uſus. Ejus effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC, CASEUS, BUTYRUM.

Lac eſt benigni alimenti ſuperfluum in fœminarum mamillis ex bina ſanguinis coctione progenitum. Conſtat autem *id tribus diverſis eſſentiis: nimirum caſeoſa, butyroſa, ac ceroſa, quæ abinvicem ſeparatæ, variam conſequuntur temperiem. Sed à lacte primum rem exorſus, de eo tantùm facultates diſſeram, cujus hac tempeſtate tam in cibis, quàm in medicamentis eſt uſus. Tale autem eſt humanum, caprinum, ovillum, bubulum, bubalinum & aſininum. Et quamvis veteres uſi fuerint tum camelino, tum etiam equino: cùm tamen in Italia, ac in aliis conterminis regionibus, quod ſciam, eorum nullus ſit uſus, hæc tanquam ſupervacanea omnino reticenda cenſemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum ſit in omnibus ſuis partibus. Hoc ſequitur caprinum, etſi aliquantò ſiccius ſit. His craſſius eſt ovillum, minusq; ſeroſum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum ſit craſſum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. 10. ſimp. med. dicebat Galenus: Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ovillo, & caprino butyrum confici referat. Ego namq; ex bubulo fieri novi, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo: hæc Galenus. Porro aſininum ſicut lac omne ſeri exuberantia ſuperat, ſic cæteris pinguedine cedit. Probatur in univerſum lac colore, odore, ſapore, ac ſubſtantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo viſitur, pellucidum, ac clarum, non viride, non luteum, non nigrum, nec aliquo livore ſuffuſum: odore ſuavi, ſyncero, minimè gravi, aut viroſo: ſapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut ſalſo: ſubſtantia media inter craſſum, & tenue, ita ut ejus gutta ungui inſtillata non defluat, ſed in ſua ſphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium ſanè præſtantiſſimum erit, & in cibis optimum. Contrà peſſimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus ſubvertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morboſis animalibus emulſum fuerit, vel etiamnum ab iis, quæ reprobatas, venenoſasq; plantas depaſcuntur. Quocirca memoria prodidit Galenus lib. 3. de facult. alim. quòd ſi capræ, aut alterius cujuſpiam animalis ſcammoniam, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino alvus illi fluet. Optimum datur utiliter ætate conſiſtentibus, ſenibus non naturaliter frigidis, bilioſis, & maraſmo affectis, & deniq; ubi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, reſolutis, convulſis, fluxione tentatis, calculo oppreſſis, pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis, & iis præſertim, qui lacte, & eduliis lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq; major inde ſequitur noxa, quantò craſſius lac aſſumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus: Lac, quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo utare, nullum prorſus periculum adfert. Quod verò hujuſcemodi humiditatis exiguum habet, caſeoſæ autem craſſitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius utuntur, eſt periculoſum. Cæterùm ut lac, quod bibendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet: lac nimirum recenter ſit mulſum, aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in ventriculo concreſcat: tantumq; ex eo ſumatur, quantum concoquere valeat ventriculus. A cibis etiam omnibus, & vino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quouſq; à ventriculo seceſſerit, minimeq; excercitio utendum eſt. At quoniam lac dentes inficit (etſi Dioſcorides contrarium de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, vino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immiſſo coagulo concrevit, quãquam verno, ac æſtivo tempore, menſis frequentiſſimè expetatur, tamen anguſtiam parit, ventriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoq; in cibum veniat, primum omnium ingeratur: ſiquidem ultimo loco ſumptum (ut fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit, aut ſubſidentem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præſertim, cerebrum auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tuſſim lenit, venerem roborat, urinæ ardoribus ſubvenit, diſſoluta corpora reficit, probi multiq; eſt alimenti, bonam facit alvum, facilè in ſanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis majus adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabreſcere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum eſſe ſcribit Dioſc. reprobat Galenus*

Lactis conſider.

Lactis probatio.

Lactis facultates.

Lactis bibendi ratio.

Lactis coagulati vires.

Butyri vires ex Gal.

lib. 10. simp. med. Butyrum praeterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiae, in medio nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim plane durorum tumores praeter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quae in mollibus sunt phlegmonae, eas & concoquit, & digerit persacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonae, aliaq; partes complures illo prorsus solo oriuntur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingivis illitum, nihilo imbecillius melle gingivas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit & pariter concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quae extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus. Sed & in ventrem devoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit, verùm minus educit: plus verò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli praesertim lactis pinguedine

Caput lactis.

id, quod vulgò Romae, ac in universa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimum expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimverò ob pinguedinis copiam, praeterquam quòd ventriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo, nutrimentum ejicit, anteaquam concoquatur, vapores in caput mittit, & crassum generat succum.

Casei cōsideratio, & facultates.

Caseus autem fit ex crassiore cujuslibet lactis substantia, admisso coagulo, & expresso inde sero. Praefertur in cibis recens, quòd noxam ventriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asservatur. Namq; vetus, qui quòd linguam parumper vellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui caeteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, jecur obstruit, alvum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex ejus succi pravitate, & ferventi qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neq; ad concoctionem, neq; ad movendam urinam, neq; ad ciendam deniq; alvum, quicquam boni conferat, quemadmodum neq; ad succi probitatem.

Casei bubuli antiqui vires ex Gal.

De hoc autem disserens Galenus libro 10. simplicium medicamentorum, sic inquit: Itaq; cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conjiciebam, abjeci, & jam à famulis absumptum putabam: verùm illi talia servare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri juberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru convectus esset, tophos, quos Graeci πώρους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adjutus est: nam rupta sponte sua cute, absq; incisione videlicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulae. Ubi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum servavit, & postea rursum usus est inveterato: atq; ubi tunc quoq; idem percepit commodum, saepius deinceps uti perseverabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atq; id quidem nos excogitavimus: caeterum comprobavit, ac confirmavit experientia: hactenus Galenus. Ex quo palam fit, ejusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui verò nec recens, nec vetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers laesionis: minore tamen constat noxa. Praestat caeteris ovilus.

Caseus Hetruscus optimus.

Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suae patriae caeteris commendavit libro 3. de alimentorum facultatibus: ita nec mihi sanè vitio vertendum existimaverim, si Hetruscum caeteris Italicis praeferam, eum praesertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ovillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atq; suavis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinarae floribus, qui passim universa ferè Hetruria coaguli vicem praestant: quo fit, ut senescens nunquam acris evadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro praestantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensq; estur. Hunc vulgo Ravaggivolo appellamus. Defertur is Romam, quod à Praesulibus, aliisq; primatibus summopere expetatur, quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubiq; nostrates referti sunt colles, iiq; praesertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus praeterea caseus, etsi plus caeteris nutriat, pinguiorq; existat, est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus, inveteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus deniq; in globos illos junceis vinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Privature vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci vescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed aegrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentam.

Recoctae vires.

His accedit, quae vulgò nobis Recotta dicitur. Fit haec ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Avicennae, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum vexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis destuxionibus obnoxiis, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & nervorum morbis. Inveterata autem aegrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, alvum cohibet, & flatus procreat.

Seri vires ex Gal.

Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. 10. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducendi ventris gratia, ac per clysteres injicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Praeterea si quis ulcera, quae sanie infestantur acri, vice aquae sero colluat, optimè sanè fecerit. Praeterea quaecunq; medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea praestat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad haec medicamentis commiscentes.

Ex Mesue.

Praetulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ovillo, sic inquiens: Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Praefertur, quae fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis victitantium, recenterq; foetarum. Excalfacit haec, atq; siccat ordine primo completo, & usq; ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, alvum absq; aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flavam, tum atram ab exustis humoribus genitam dejicit: ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Praestat item ad viscerum infarctus, & morbis inde provenientibus opitulatur, nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum vitiis in cute & bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, alphis psoris, lepriisq; admodum convenit: haec Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos, quodq; magis in medicina praestet, in nostro Epistolarum medicinalium volumine.

Lactis facult. ex Gal.

Lactis autem facultates memoriae prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit: Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adjunctam, optimum est remedium dysenteriae, & omnium ventris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui praedecocto ipsi injiciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant κάχληκας. Et lac eousq; decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos injectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: praeterea ad hypopia, & hyposphagmata.

Quinetiam

Quinetiam palpebris extrinſecus, ubi qui ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum roſaceo & ovo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mamillis expreſſum. Infundimus ipſum & utero ulcerato tum per ſeſe, tum iis medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, utiq; citra morſum curantibus, & ubi in ſede ulcera mitigamus præ ſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſive ob inflammationem, ſive morſum, ſive ob malignitatem. Eaq; propter & cancroſis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum gargarizatumq; vel maximè phlegmonas ejus mitigat: Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiam habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, ubi concoctione moderata potiſſima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi videntur etiam medici ad venena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, velut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hæc ex ratione fecerunt. Quod Græci γάλα, Latini lac dicunt, Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milch: Hiſpani, Leche: Galli, Laict. Caſeus verò ita Latinis: τυρὸς, Græcis vocatur: Arabibus, Lubon ſeu Gieben: Italis, Caſcio: Germanis, Keſe: Hiſpanis, Queſo: Gallis, Fromage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molcken: Hiſpanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod deniq; Græci βούτυρον, Latini ſimiliter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter/ & Ancken: Hiſpani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre.

Nomina.

† *Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητικὸν, hoc eſt inflationem pariens, ſed φυσικὸν, id eſt, naturale legatur: quòd lac potius ſtomachum juvet, quàm inflatione vexet: id enim innuit verbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe videtur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribat: Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob vocum ſimilitudinem.*

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANÆ, ET OESYPUS. CAP. LXVII.

SUccidæ lanæ molles è collo feminibuſque, laudatiſſimæ habentur. Subveniunt inter initia vulneribus, percuſſis, deſquamatis, lividis, oſſibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt: capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum

LANA.

lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more uruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alii in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tedæ ſubjectis, & eiſdem, laniſq; permutatim interſtratis, leviter ſuccedunt, & uſtas tollũt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudove ulla profluit, collecta reconditur. Lavatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſępius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum vocant Græci, ſuccidarum lanarũ pinguitudinem: cujus parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lavantur, & quibuſcunq; ſordibus expreſſis, & in labellum oris ampli conjectis, aqua infunditur, magnoq; impetu ligula, uti reſpumet, agitatur, aut lignea rude validiuſculè conturbatur, quo largius ſordida ſpuma colligi poſſit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoq; in altero fictili vaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantiſper fieri ſolet, dum conſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaq; ſenſim omni aqua, recentiq; affuſa manibus miſceatur, donec admotum linguæ œſypum adſtringat leviter, nec mordeat, atq; pingue candidumq; ſpectetur: tum in fictili vaſe conditur: verùm omnia fervido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non ſecus atq; ceratum mulieres confricant: ita enim candidius redditur. Alii elotis lanis, & ſordibus quibuſcunq; exemptis, ac lento igni in æneo vaſe ex aqua decoctis, pingue, quod ſupernatat, collectum aqua, ut diximus, lavant: colatumq; in fictilem patellam, quę calidam aquam contineat, linteo operiunt, atq; ſoli mandant, donec candidum fiat,

 & ſatis

& satis crassum. Alii bidui spatio aquam effundunt, novamq; adjiciunt. Melius est leve, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: veluti quod cerato aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet ulcera & emollit, præsertim sedis ac vulvæ, cum meliloto & butyro. In vellere appositum menses, & partus evocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluvia, efficax est. In testa nova torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstravimus, quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cum Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quàm Græci Oesypum appellant, & officinarum vulgus Isopum humidam vocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, vel adjiciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον *quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis* Schmutzige Wollen: *Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè* οἴσυπος, *Latinè item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido: Gallicè, Graisse de la laine sorge.* (Nomina.)

πυτία. COAGULUM. CAP. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione vulvę laborantibus, ac rejectionibus à pectore, auxiliatur, sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum vulvæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, privatim cœliacis, dysentericisq; convenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cervi, vituli, bubaliq; coagula similes naturas sortiuntur, contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto convenienter assumuntur. Hinnuli privatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis vulvis, potu conferre existimatur. Sed si sit vituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissolvit.

(Coaguli consider.) *Animalium coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. 3. c. 21. de historia animalium) lactis substantia est: quippe quòd in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia: & inter dentata utrinq, lepus. Quo vetustius coagulum est, eò præstantius: sale enim profluvio alvi mederi præcipuè potest: atq; etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli: hæc Aristoteles.* (Coaguli facultat. ex Gal.) *Quòd autem leporinum coagulum sanguinem rejicientibus conveniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare videtur Gal. lib. 10. simpl. med. ubi sic inquit: Coagulum omne acris ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluvium muliebre sanare proditum est: sed & lac in ventre coagulatum dissolvere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino, sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in ventre concretum simili modo epotum dissolvit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: verùm non solùm, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace rejectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderũt. Cæterùm nec alium quenquam eo usum novi, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam vires obtineat castorij. Verùm quæcunq; proditum est, quodq; coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Quam vim Dioscorides contra venenatorum morsus hic tribuit coagulo leporis, capreæ, hinnuli, cervi, eandem quoq; Nicander in Theriacis hisce versibus:*

Ἐν δὲ τίθει τάμισον ὀκτάνοος νεαροῖο λαγωοῦ
Ἢ προκὸς ἢ νεβροῖο πάρος δ' ἀπολύματα κόψας
Ἢ ἐλάφου νηδὺν, τὴν δὴ καλέουσιν ἐχῖνον.
Ἄλλοι δ' ἐγκατόεντα κινεύραλον ὧν ἀπεγύσας
Δραχμάων δοιοῦς δύω καταβάλλειο μοίρας
Τέτρασιν ἐν κυάθοις μέθυος πολὺ ἀπομίξας.

Ejus nomen Græcum πυτία: *Latinum, Coagulum: Arabicum, Ansea, Anshae, seu Anshaa: Italicum, Caglio: Germanicum,* Lipp/Kimn lipp/ & Käß lipp: *Hispanicum, Coalbo: Gallicum, Presure.*

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

Adeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vulvæ vitia proficit. Sale inveteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, vulvæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tanto capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter vase flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alii fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis vicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, conjectusque in ollam eliquatur, adjecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Utiliter in medicamenta additur, quę lassitudines, & fatigationes levant. Suillus adeps & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeq; nova aqua abluitur: cęterũ fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis levibus prunis spatha movetur, eliquatusq; colo,

colo transfunditur in aquam. Ubi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fęculentum virus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur: ubi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusq;, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum sevum, ovillum, cervinumq; ita curato. Elotum ex his quodcunq; tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conjicito, & adjecta aqua, ut supereemineat, levi pruna liquefacito, & moveto, atque in aquam colato: cumq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumq;, ut in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem sevum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm verò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conjiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereemineat, proluendum: decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas sevi Atticas minas, quaternis Thyrrenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierunt sordibus, in novo fictili reponendum, opertumq; soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris virus evanescat. Privatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus evulsum pingue profluente amnis aqua abluito detractisq; tunicis, fictili novo, postquàm exiguum salem inspersers, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lavato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidem finito pernoctare: postridie si graviter adhuc oleat, nova olla repetitum, vino odorato perfundatur: eadem quæ prius, fiant, dum omne virus evanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal adversari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. a Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon cervinum, atque etiam hujus animalis medulla odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elutum, & vino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, fervefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus vinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: novemq; ejus heminis, junci Arabici septem drachmæ adjiciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris ejusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami & Casiæ modis adduntur: & Xylobalsami, Aspalathi singulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi singulæ unciæ: omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter effervescunt, & semoto ab igni vase inibi pernoctant: postridie vinum effunditur, aliudq; generis ejusdem adjicitur. Ter simili modo bene confervescat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur: & abluto vase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur: postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm ante dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum vires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum voles, cum vino fervefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur. Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet ut recens tundatur.) Sincerus & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam novam demittitur, infuso vino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni fervescat, dum vernaculus odor aboleatur, planeque vinum redoleat. At ubi deposito vase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini ejusdem sextarii, & seminis loti, ejus inquam, cujus è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tusi minæ quatuor adjiciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cumq; odoris virus evanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & vetere vino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntve: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe injecta, additis sextariis tribus vini, unà fervescunt, quousque & vim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit, qui eliquescens colatur, & reponitur. Quod si majorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quam pinguissimæ myrrhæ vino maceratæ, quod multos in annos asservatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cujusvis eorum percurati sextarii duo fictili olla excipiuntur: erysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum sescuncia admiscetur: vini Lesbii veteris cyathus unus adjicitur: ea ter effervescũt prunis, mox vase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in vas excolantur: ubi verò adeps coierit, concha excipitur, fictiliq; novo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pinguia non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adjiciant, quò facilius in unum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps & ursinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo: Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina una, tempestivique sampsuchi exquisitè confracti sesquimina miscentur, & insperso largiore vino digeruntur in offas, quæ in vase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leviusculo igni, affusa aqua leviter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet: postero die detersa sorde, quæ pessum ierat, sampsuchi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adjicitur, eodemque modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & siqua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut vitulinum à putredine tueri velit, ita faciundum est. Quemvis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra super cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoq; contusum umbroso in loco suspendat, & post multos dies nova charta involutum, frigido loco

Oribas. leg. Aoyrada.

a Hæc omnia veluti subdititia nõ describũtur ab Oribasio.

do loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adstringunt. Earundem virium compos leoninus: nam resistere eum ajunt iis, qui insidias moliuntur. Cervino, elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoe, & caseo dysentericis datur, & cũ ptisanæ succo infunditur. Jus decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque utiliter iis, qui cantharidum venena hauserunt. Hircinus, ut qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus: huic proportione respondet ovillus. Suillus verò contra vulvæ, & sedis vitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue vetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusq; conveniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Ursinum constat raptos vitio alopeciæ capillos restituere, pernionibus subvenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluviatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescant, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis evulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

Tametsi de adipibus, sevis, & pinguibus, quæ in medicum usum veniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides, utpote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit: sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & a putredine vindicentur: tamen cum de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem judicio) copiosius etiam, & particularius disseruerit Galenus, nec vanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hic ea omnia referre quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro 11. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Pinguedo. & adeps & hæc quoq; communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò macilenta sunt, maleq; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe verò adeò pauculum, idq; siccum, ut ægrè uti possis. Porrò differt a pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps provenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit nec facilè, ubi liquata fuerit, rursum concrescit, cogiturve. At adeps nec facilè funditur, liquescitve, & fusus celerrimè coit, ac cõglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim benè nutritus, pastusve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boves, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, ut pleriq; medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nam hic omnium fermè aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua vicinam oleo vim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui verò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem, quàm suillum injicimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cujusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat. suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tenesmosis injicimus, quando morsum eorum mitigare consiliũ est. Porro ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus: magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porro calidior semper ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus ejusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cujus meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias ejus, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunq; modo appellare licebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit: proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Hujus enim meminisse perpetuò oportet in principiis hujus operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cujusq; singulatim, in majoris minorisq; ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: verùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, velut quicquid juvenilis est ætatis. Et inter juvenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps vitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum quàm caprarum, sed & caprarum minus, quàm hircorum: & rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium prope quadrupedum adipe potentius digerit: nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partiũ. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas convenientibus commisceas, non modò nihil adjuveris, verùm etiam læseris, nimirum addita majori, quàm conveniat acrimonia. Inveteratis tamen tumoribus atq; scirrhi in morem induratis, tum nervorum curvaturis (ἀγκύλας Græci vocant) & in summa quæcunq; scirrhosa sunt, iis aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo distat, ut quantò calidior sicciorq; suillo est, tantò superetur a leonino. Itaq; tanquam in medio consistens, meritò utriq; medicamentorum miscetur generi, & iis scilicet quæ scirrhosis medentur, & iis, quæ phlegmonas concoquunt, cujusmodi est tetrapharmacum quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam sive in hoc taurinum, sive vitulinum, sive hircinum, sive suillum indideris, semper puri movendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris & fœminis, & ut breviter dicam, omnibus quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adjeceris, fossoribus, messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, sive ob naturalem temperiem, sive ex ratione, ac forma vitæ, convenientis effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inveterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoq; magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inveterascentibus accidit, quæ quidẽ putrescere non anticipent. Nam vinum, mel, acetũ, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne sive lentiscinum, sive cicinum, sive raphaninum, sive ipsum quod ex olivis conficitur, vetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq; solubiles affectus

Pinguedinis vires ex Gal.

Pingued. & adipis differ.

Caprinus.

Anserinus Gallinarum adeps.

Suillus.

Taurinus.

Vitulinus.

omnes

omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia vocant id genus omnia, adusq; piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtu, mespilu, mali punici putaminibus, quæ sidia vocãt, rhoe & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi adversissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, capa, allio, & adarce: igitur si quemadmodum adstrictionis vocabulum de utroq; affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoq; affectus unam habere naturam existimant, quidvis aliud potius habendi sunt, quàm homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereq; nostram fateantur substantiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet conjectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos viros illos dixerim: & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profectò multa benè dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum vocum non satis pernovit. Hic ergo cùm ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo, siquidem acriorem significare velit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam viperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis evulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi ejus facere periculum esse satius: at ubi prout jubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm ursorum adipem alopecias curare verè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamẽ vulpinum adipem dolores aurium sanare, absq; ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est: Alii piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcunq; alium affectum nominare velint, congruat. Alii non simpliciter piscium, sed addunt fluviatilium: alii verò potius marinorum, quò videlicet aliquid plus scire videantur, quam vulgus: hæc Galenus. Cæterùm de Taxi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos nervos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent: quemadmodum hac nostra ætate unguentarii illam parant, quam vulgò POMATA vocamus. Ea autem hoc modo paratur: Sumunt cervini adipis, aut hœdi binas libras: suilli verò recentis uncias sex, deinde exemptis membranis, vino albo lavant, exprimuntq; tamdiu, donec vinum omne exeat: post hæc elotam pinguedinem in fictile novum, vitro, vel plumbo oblitum conjiciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel sylvestribus semicontusis senis, vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tamdiu decoquunt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousq; universa ferè aqua evanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito vase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntq; concrescere. Quo facto in fictile novum iterum conjiciunt, adjectis olei amygdalini dulcis unciis sex, ceræ albæ unciis quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa, sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut aliis fragrantibus aquis tamdiu lavant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo vase recondunt, servantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam frigore, quam ab acri succo factas. Utuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide lævigata admisceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alii verò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut lib. 3. de facult. alim. scribit Gal. & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam dejicit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alvi fluxiones commovet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit: sensus & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus Menim, Vxabam, sive Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feißt/ Fettigkeit und Schmaltz: *Hispanis, Gordua: Gallis, Gresse.*

Viperarũ, Ursorũ.

Adeps piscium.

Taxi pinguedo.

Pomatæ parandæ ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

Μυελός. **MEDULLA. CAP. LXX.**

LAudatissima est cervina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ovilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm aliis anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inveniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullę molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Cervina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ resperſu subactę, selectisq; ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili novo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstravimus.

MEdulla, ut scriptum reliquit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, vim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, sive musculis, sive tendonibus, sive ligamentis id accidat, sive etiam visceribus. Optimam semper expertus sum cervinam, deinde ipsorum juniorum boum, quos vitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum vitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhosas dissolvere nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex vitulina igitur, & cervina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi: Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè revera est medulla, sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem videlicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absq; illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primum eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus siccis, atq; editis, planè humoris expertibus, cum foliis lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino, medullas aut adipem voles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neq; calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec hu-

Medullæ vires ex Gal.

mo proximum, atq; humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atq; excelsum, & ad aquilonem obversum, parvas habens fenestras apertas, ut tam noctu, quam interdiu ab Arcto spirantes ventos accipiat: hactenus Galenus. In usu verò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, agrè concoquitur, ventriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen ventriculis concocta, bonum prabet alimentum. Medullæ in cibis facultas. *Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta ventriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat: si tamen probè conficiatur, valentissimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.* Nomina. *Μυελὸς Græcè: Medulla Latinè vocatur: Arabicè, Mochial halhadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.*

Χολή. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo: Recens præligato ore folliculi lino tamdiu demissum in ferventem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur umbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adjici solet, ligatum lino in vitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumvoluto ad os vasis lini principio, & operto vase reconditur. Est autem omnis fellis vis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæq;: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & sylvestris capræ, quod privatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ovillo, suillo, hircino, atque ursino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, dejectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum aut fimbriam, sedi subjiciat. Privatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis ulcera sanat, & ad cicatricem usque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insuevit vulnerariis emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis ulceribus colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ovillum, & ursinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Ursinum eclegmate comitiales adjuvat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis prodest: naribus inditum comitiales erigit. Sylvestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

QUamvis de fellis reponendi ratione, atq; etiam de ejus viribus abunde scripserit Dioscorides, non tamen ob hoc prætermittenda existimavi nonnulla, quæ à Galeno lib. 10. simpl. medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Fellis vires ex Gal. *Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoq; sunt animalium, calidissimum. Itaq; sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia: eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quanto scilicet & in aliis sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diverso animalium genere, quòd hæc magis, illa verò minus calida sint: verùm etiam pro diverso ejusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, violenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim famemq; & multum laborem perpessus fuerit, ab ejus felle plurimùm differre invenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus liberq; vitam desidem, ac quietam duxerit.* Fellis bubuli lapis & ejus vires. *Nam defatigati, ac vexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, viridius, aut magis cæruleum, magisq; æruginis simile: ob idq; etiam longè calidius erit quàm alterius, qui in pace, & otio degerit: Ideoq; fel animalium quanto tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam ovi magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cujus Dioscoridem & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut pleriq; perhibent auctores) potus vesicæ calculos comminuit. Naribus inditus visum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in errhinis naribus attractus, comitialibus subvenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex vino exhibeant potandum felle suffusis. Deniq; aurata, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si viri penis eo perungatur.* Nomina. *Quod Græcis χολὴ, Latinis Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Gall: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.*

Αἷμα. SANGUIS. CAP. LXXII.

SAnguis anseris, anatis, & hœdi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cervi, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluvia sistit, in vino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, vitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta ruberæ venena convenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras evelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur, levat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Disse-

Differens de sanguine Galenus, statim initio lib. 10. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usu rectè competat, ut Dioscorides, & pleriq; alii qui de ejus viribus scripserunt, liquido affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis viribus a scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & vana reperiuntur, quàm vera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum verò peruncta virginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosq; renasci inhibeat, in partibus illitus, unde recenter ipsi evulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosq; è palpebris evulsos nasci prohiberi viridiũ ranarum cruore. Quibus facilè conjicere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse, quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum viridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) evulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse videtur, quòd hic ea, quæ de admissariorũ equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum vitium sit, qui sexum in Dioscoride perperam mutarint. Præterea inquit Galenus: Tametsi non desint, qui turturis, vel columbæ sanguinem præferant in perforata calvaria, ubi rosaceo melius invenire nihil possis: nonnulli verò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili verò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quod septicum sit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domesticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis vocatas, id tamen nunquam experiri volui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, vel stolidus viderer, si tantis, tamq; probatis remediis semel præteritis, considerem sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri velit, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quam concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, ut sexto volumine diffusius dicetur. Ejus nomen Græcum αἷμα: Latinum Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Blut: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Sanguinis consideratio. Vana sanguinis experimenta. Dioscoridis locus suspectus. Nomina.

Ἀπόπατος. FIMUM. CAP. LXXIII.

Armentariæ bovis fimum, si recens admoveatur, vulnerum inflammationes mitigat: foliis autem involvitur, & calefactum cinere ferventi superponitur: coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum aceto duritias, panos, & strumas discutit. Privatim suffitu fimi, quod a masculo bove redditum est, procidentes vulvæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum præsertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus evocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluvia sistit, cæterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopeciis exustũ, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum, his qui podagra tentantur auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, ulceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Utilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, ubi pollex brachiali committitur, cava veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim ferventes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur pervenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur. Ovillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clavos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni rosaceo cerato exceptum. Fimum suis sylvestris aridum, in aqua, aut vino potum, rejectiones sanguinis sistit, vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & convulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, sive crudum, sive crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarii, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & urit: cum hordacea farina mistum, strumas ex aceto discutit, carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceũ verò omnia eadem, sed inefficacius præstat: privatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopeciis medetur: cum thure & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alvi dejectionem promovent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potum, sistit alvum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat: sicca ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremq; servat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quę cùm teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumq; non dissimile vendunt. Alii amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusę colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes convenire invenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

Stercus, ut posteritatis memoria prodidit Galenus libro 10. simplicium medicamentorum, vim habet vel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium & canum, ubi ossibus duntaxat vescuntur, neq; graviter olet, & multa experientia non tantùm nobis, sed & aliis medicis me natu majoribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmacion, & alia omnia composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiscens: sed iis quoq;, quæ intrò in os sumuntur. Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum. Assiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentib. vexabatur, adeò vehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum venam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se vocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem præcepit. Itaq; vocatus, medicamento illito, statim hominem curavit. Ut autem iterum profecit, non in ipso tantùm, sed & in aliis

Stercoris vires ex Gal. Humani stercoris experimentum.

in aliis qui similiter erant affecti, rogabat is qui assiduo suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò ubi conventum esset de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Jussit itaq; alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; jurejurando reciperet, sese nulli ejus medicamenti facturum copiam, priusquam ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaq; à morte ejus, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum volens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad lævorem tritum. Victitabat autem puer, cujus stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane benè cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modo ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo victu esset usus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugit autem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese verò experimenti gratia carnes gallinaceas, aut perdicũ ex aqua aut tenui jure benè coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum: hæc Galenus. Cæterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, præsertimq; ex eo, quod homo rufus excreverit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus verò sumpta comitiales juvat, lapidem in renibus, & vesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & iis auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt, sed etiam ab omnibus aliis animalibus illis, quæ venenum ejaculantur. Porrò oleum, quod post ejus stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoethe dicuntur, etiam valentius sanat. Bubulum deinde stercus (ut idem Gal. citato loco scriptum reliquit) exiccantis attrahentisq; & ipsum est facultatis, ut palam facit, dum apum vesparumq; morsus juvat. Atq; hæc ut à proprietate substantiæ totius juventur, fieri potest. Cæterùm humidum illud vere collectum, cum boves herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes juvat. Scire tamen oportet, omnia genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò validum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur. Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò ut induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantum lienis, ad quos creberrimè medici non pauci hujusmodi stercora applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inveteratum, & ægrè solubilem jusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adjutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et jam etiam alius rusticus, cùm sic usus esset, non tantùm in genu, sed etiam aliis in partibus ad tumores similes, perinde adjutus est. Nam acrius est medicamentũ, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos variè caprino stercore utimur. Sed & ustũ tenuiorum quidem partium, verùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim vis ejus cujusq; etiam usti, abstersoria, & digerens, nec eam parvam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex iis, qui in agris, & vicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad viperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex iis complures servavit. Et hic ipse quoq; medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex vino præbuit, & ad profluvium muliebre cum Thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet, cæterùm potiora eligere potissimum ad urbanos, & honoratos, alicujusq; existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in natione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam ejusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus præterquam quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci [illegible] vocant. Quinetiam periodicas, circularesve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex vino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, vel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis viribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens: Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm ipsis paroxysmis, sed etiam in intervallis, si quidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id graviter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere: verùm illud etiam in eo mirabar, quod vel suspensum, evidenter sæpenumero juvisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram, id quod non erat inventu difficile. Ea enim est luporum natura quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & mejant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, vepribus, herbisq; procerioribus. Invenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium devorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quo & ipsum contendens ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis: aut quippiam ejusmodi. Ut plurimùm autem ex vino albo consistentia tenuis bibendum præbebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus illibus applicandum esset, jubebat suspendi vinculo confecto ex lana, non cujuslibet ovis, verùm multò præstabat eam esse ovis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle cervina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximè fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum videremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quòd autem ciconiæ fimum comitiales juvet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ovillo, columbino, gallinaceo, & murino, & crocodilino, cùm satis superq; disseruit Dioscorides, nec plura à Galeno, & aliis descripta reperierim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quod amplius addendum existimem. Veruntamen animadvertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minusve calidum, pro animalium diversorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in ejusdem speciei animalibus. Cæterùm non duxi prætermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus em-

Aqua, & oleum ex humano stercore.

Bubuli ster. vires ex Gal.

Caprini ster. vires ex Gal.

Canini stercoris vires.

Lupini ster. vires ex Gal.

Ciconiæ stercus.

Ibicis stercoris mira facultas.

10 20 30 40 50 60

Digitized by Google

lus empiricus, ad ischiadicos, & arthriticos, cum certè admirabile sit auxilium. Ille itaq; sic habet: Incredibile & unicum remedium ischiadicu & arthriticu hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita jacentes, ut movere se sine cruciatu nequirent, intra quinq; dies stare, ambulare autem intra septem dies facit. Conficitur sic: Fimum Ibicum luna septimadecima colliges, quanquàm & alia luna vetere collectum, simili efficacia prosit, dum modo medicamen septimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, atq; adjicies piperis grana vigintiquinq;, diligentissimè trita: tunc addes mellis optimi heminam, & vini veterrimi sextarios duos & contritis prius pilulis universa miscebis, & repones in vasculo vitreo, ut cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentum ad subveniendum. Sed ut major sit medicamenti efficacia, luna septimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Jovis incipe, & per dies septem continuos dato, ita, ut qui remediandus est, stans in scabello contra orientem bibat: qua potio, si ita, ut scriptum est, data, & observata fuerit, etiam si omnibus articulis, & coxa infirmus contractusq; fuerit & immobilis, ac desperatus jacuerit necesse est, ut septima die ambulet. Hæc ille: qui etsi non dixerit, quantum hujusce medicamenti quotidie sumere affectos oporteat, intelligendum tamen censeo, ut in septem æquales partes dividi debeat, & una quotidie sumi. Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum vocatur: Arabicè Hebel, Zebel, aut Bhar, haiuam: Italicè, Sterco: Germanicè, Dreck: *Hispanicè Estiercol: Gallicè, Fiante.*

Nomina.

Οὖρον. URINA. CAP. LXXIIII.

HUmanam urinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus ac venena, incipientemq; aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea convenientissimè foventur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus ulcera capitis manantia, furfures, psoras, & fervidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaq; in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo vase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque: ex ea & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subsidit illitu ignem sacrum mitigat: fervefactum cum cyprino, inditumq; vulvæ dolores mulcet, strangulatus levat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eisdem prædita est: privatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subiit, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: urinamq; per alvum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitiis mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireve in calculi duritiam vulgò creditum est: quare quod de ea proditum est, vanum esse convincitur. Est enim quod a nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua, stomacho alvoque fluxione laboranti convenit.

URinæ omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. 10 simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperies hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum valida est, ut etiam ex odore apparet, quæ utiq; acerrima est. Hac utuntur Hetrusci ad puerorum vermes, oleum suo in utriculo urinæ admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asservant, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quamvis Dioscorides complurium urinarum vires descripserit, ut quas variis, ac diversis morbis utiles existimaverit, Galenus tamen urinarum medicamenta parvipendisse videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur valentiora medicamenta, ac experimento comprobata, iis præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososq; spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè spirantibus conferat (ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit: Urinam pueri orthopnœæ vocatæ gratia ebibere necessariũ non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat. Chrysocolla conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides: quamq; seplasiarii, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. 10. eorundem de urinis differens. Et quamvis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq; chrysocolla fossitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri urina in ardentissimis solis caloribus, æreo mortario, atq; etiam pistillo æreo tamdiu circumacta, donec mellis spissitudinem assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaq; coercenda. Illud profectò vanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (ut hic Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quòd urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coëatve in lapidem illum, quem Lyncurium vocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur: quòd sua proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac levissima quæq; alliciunt. Quantam verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cujus est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simpl. medicamentorum scientiam negligunt, ii dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis venditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quivis lapis ei viribus respondens, nec siquidem urinam cieat, & renum, vesicæq; calculos comminuat, ut seplasiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace viri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod lib. 3 cap. 27. de re metallica, poëtarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatissimorum auctorum testimoniis probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coalescere, atq; ex maris urina fulvum fieri, ex fœminæ verò urina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare videtur, quòd aliquando in vesica apri, itemq; suis domestici lapillos invenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quod lyncis quoq; urina in lapillos concrescat. Sed quàm levis & infirma sit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quamq; vana sit opinio hæc, eorum sit judicium, qui magnis laboribus multis

Urinarũ facultat. ex Gal.

Urina apri.

Urinæ medicinas contempsit Galenus.

Chrysocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Lapis lyncis vulgatus.

Encelii opinio vana de Lyncurii generatione.

multis studiis, summaq; diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atq; hactenus de urinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Saliva aliquid in medium afferamus. Itaq; cum ejus non meminerit his libris Dioscorides, possitq; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de ejus viribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro decimo simplicium medicamentorum memoriæ produntur his verbis: Sielon, sive sialon, sive ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, vim ejus esse differentem, tum in animalium speciebus, tum eorum unoquoq; sano, aut ægroto, jejuno aut sitibundo, aut cibo potuq; sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor: sic etiam saliva sumpto quidem cibo imbecilla est: valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utrinsq; est eorum qui probè concoxère quidem, nondum tamen cibum potumve ingesserunt. Hac ergo saliva nutrices puerorum lichenas curant, parvum videlicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde tanto scilicet intervallo, dum salivæ vires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet salivam ipsam auxilii robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraq; ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia vel maximè adversa est saliva bestiis hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac ubi tertiò dixisset, atq; expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absq; incantatione à sola saliva morientem vidi scorpium, idq; celeriter passum à saliva esurientium, aut sitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant impleti: in aliis autem proportione. Quod οὖρον Græcis: Latinis, Urina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, Orina. Quod verò σίαλον, σίαλον, καὶ πτύελον Græcè, Saliva Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Ibab.

Salivæ vires ex Gal.

Nomina.

10

20

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & e Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflavum, nec humectum, grave & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumq; resilit in digitos. Mel abstergendi vim habet: ora venarum aperit, humores evocat, qua ratione in sordida ulcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ, collutum gargarizatumve medetur: urinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: adversus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit: crudum tamen alvum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati usus aptior est. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde æstivum: hybernum verò, utpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est, quoniam apes inibi absinthio vescuntur: quo vitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quorundam florum dote mel conflatur: quod qui edère, mente alienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsum: resumpta, quoties vomitione rejiciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamenta movet. Quod cum costo illitum, fœminarum cutem emendat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus invenitur: salis modo coactum est, dentibus, ut sal, fragile: alvo idoneum, & stomacho utile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ vesicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

30

40

M E L.

50

60

Mellis consider.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; vulgarissimum est (auctore Galeno lib. 3. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum foliis: earumq; neq; succus, neq; fructus neq; pars, ullo pacto dici potest, sed ejusdem cum rore generis est: non tamen assiduè, nec copiosè, ut ille, provenit: reperitumq; est aliquando æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq;

folia

que folia mel quàm plurimum, adeò ut agricolæ velut ludentes canerent, Jupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. 11. c. 12. sic inquit: Mel ex aëre venit, & maximè siderum exortu, sitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roscida inveniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt. Sive ille est cœli sudor, sive quædam siderum saliva, sive purgantis se aëris succus: utinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multumq; dum venit sordescens, & obvio terræ halitu infectus: præterea à fronde, ac pabulis potus, & in utercul os congestus apum: ore enim vomunt, ad hæc succo florum corruptus, & alveis maceratus, totiesq; mutatus, magnam tamen cœlestis naturæ voluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimvero (ut idem auctor est libro 11. cap. 14.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem usquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti provenit, cujus hic meminit Dioscorides, Plinius quoq; recensuit libro ante citato, ca. 13. subjunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent sylvæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardiis fluere Arabes scribunt. & inter Græcos Strabo Geographicorum libro 15. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè evadant. Quinetiam refert Pomponius Mela tertio de situ orbis tam pingius alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiamnum è vulgaribus siliquis, quæ Græcis κερατια dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Trogloditicam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes viridesq; asservant, ac etiamnum myrobalana omne genus. Quod facilè conjicitur ex iis quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputant, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt veteres, præsertim Dioscorides & Galenus, in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacchato dici possit. Et quamvis pleriq; reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis usus saccharum, & quod ab antiquis describitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proveniant planta, tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concrevisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus, concrescereq; ad hanc diem usq; ex cœlesti rore, quemadmodum & id quod mannam vocamus: non autem in iis arundinibus, è quibus in aqua decoctis hujusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos viros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec veterum, vel recentiorum quemquam, concrescere saccharum in arundinum foliis, ex rore solis fervore concreto sive potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si verum illud esset ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæq; mandavit, silentio præteriisse tam pulchrum & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in sacchato conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. 3. de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos manna vocamus, quodq; sua ætate in monte Libano, aliisq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis veritati consonum videtur, ut dicamus, nil aliud veteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lachryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo perinde ac gummi, exterius concreverit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. 12. c. 8. sic inquiens: Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis avellanæ magnitudine: hæc Plinius. Ex quib. facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ evenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodiis cohæreret collachrymans, è quibus vulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsii sententiæ prorsus adversatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret foliis, parvo temporis intervallo in auram evanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id sacchato evenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facilè dissiliisset in auram, nec gummium modo concrevisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è foliis arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro 15. Geographiæ, ubi apertè scribit, in India arundinum mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat ut quidam pervicax, ignarusq; medicus mecum contendere, atq; etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est veritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentib. fragile, ex his conjectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreverat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quòd cum accuratissimè perpendissent homines, liquorisq; præstantiam agnovissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neq; id incassum attentasse videntur, quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tamdiu decoxerunt, donec universus liquor absumpta igni aqua, diu effervescens in saccharum salis modo in vasis fundo concreverit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerit Dioscorides, & Galenus, non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse Solini auctoritate freti, qui in India palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodiis lembi vice vectitet navigantes, è cujus radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suavitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicib. elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, proculdubio falluntur, quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarū quoq; arborum radicib. sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentissimæ fiunt plantarum radices quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit: Nullus annus in India invenitur utroque tempore sine pluvia, quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborumq; radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cœlesti, quàm fluviali: adeò quod ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos

Mel Heracleoticum.

Mellis genera non roscida.

Sacchari consideratio.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Antiquorum Saccharum.

Factitii sacchari inventio.

Aliquorū lapsus.

concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoq; suffragatur, illud explicans hoc carmine:

> *Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.*

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus versibus attestatur, dum inquit:

> *Indica non magna nimis arbore crescit arundo.*
> *Illius & lentis premitur radicibus humor,*
> *Dulcia cui nequeant succo contendere mella.*

Ex iis palàm est, hos omnes de factitiis Indorum potionibus, quæ iis vini loco sunt fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidē & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, pressisq; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad varij usus potationes: quemadmodum & occidentales Indi, è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed nō ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcissimum præbeant succum, non modò illæ magnæ, sed etiam quæ ibi nascuntur, nostris fortasse non multò grandiores, cum etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicavit abunde Marcus Varro, cui non magna nimis est arbor. In hoc tamē à Solino dissentit, cui arundines, quarum meminit, vastissimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda videtur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus saccharum nostro similius factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus vini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro 9. ep. 5. Avicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubiq; rejecit, ac reprobavit, asserens, quod cùm ipse hujus fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi, antiquorum saccharum mannam vocavit, cùm inquit: Zuccharum albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, sive Albasser (ut Bellunensis castigavit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem sic ab ejus loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem Casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum albasser apud Avicennam hujusce arboris esse mannam, vel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Avicenna, sic inquiens: Et in zucchero quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum sacchαro fuerint, nusquam meminere Dioscorides & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infra voluit Avicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & vesicæ vitiis auxiliari, non tamē ob hoc dici potest, zuccharum albasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Avicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Avicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharū gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zucchαro agens loco nuper citato ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit: Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concrevisse. Verùm enimverò quòd Albasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd ejus zuccharum, quamvis ab Avicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haud quaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de sacchαro his verbis. Albasser habet lata folia, & habet Zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum ejus, & colligunt de eo homines rem convenientem, & in zucchαro ejus est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticaq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Albasser est leve, crassum, rectum pulchrumq;: & ideo assimilaverint cantilenarii in cantilenis suis, brachia & crura dominarum ligno ejus: hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum & Fuchsium, viros alioqui doctissimos, hac in re hallucinatos putaverim. Cæterum Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cœli succo in calamis concrescere, utq; illud à nostrate diversum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel calidum reperiatur, sitimq; facile concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cujus tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo nō discedens Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum de sacchαro ita scribit: Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia convehitur, in calamis, ut ajunt, concrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei vires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substātia differt. Quibus Galeni verbis clarū est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaq; propter asserit Gal. saccharū non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari videtur. Quin etiam idem Galenus lib. 8. cap. 4. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab iisdem arundinibus emanare, à quibus vulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse quòd à natura factum, sit nostrate factitio longè tenuius: ideoq; Avicenna: Zuccharum (inquit) Taberzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Avicenna, Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutissimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur: quanquam ego non ita pridem à viris fide dignis accepi, qui divi Thomæ insulam, itemq; Mederam lustrarunt, adhuc iis in locis saccharum inveniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dissimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquam ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proveniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum convehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adolevissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, veluti innumeris arboribus Gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si ejus à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq; quo saccharum concisis, decoctis, pressisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est ut inde quotannis universos inciderint calamos, ac iterum quotannis severint. Hinc igitur evenit, ut nullis remanentibus, quæ sacchαro plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumq; hac de causa sit antiquorum saccharum. Cujus vice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fossitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad hac id

Manardi ratio infirma.

Albasser quid, ex Serapione.

Fuch. opinio reprobata.

Sal Indū.

hæc id præstantius est, quod in fictilibus, ubi violaceum Julapium asservatur, æstate concrevit: eo quòd violarum diluti facultate humectet, leniatq́; magis. Cæterùm qui plura de sacharo legere desiderant, quæ sententiam nostram longè magis probant, videant in Epistolarum nostrarum volumine epistolam ad Jacobum Bosellum scriptam, ibi enim plura quàm hic à nobis comprobata inveniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael: seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè: σάκχαρον, Latinè quoq́; Saccharum dicitur. Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker: Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre. Nomina.

Κηρός. CERA. CAP. LXXVI.

10 CEra optima est subfulva, subpinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in vas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cumque iterum, tertiove inferbuit, separatum vas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tum denuo indita nova maris aqua fervet, uti retulimus: & vase dempto ex igne, fundum ollulæ novæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum vasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, intervacante spatio suspen-20 duntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, usque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt qui pro marina, in muria quàm accerrima semel, aut iterum excoquant, dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm sol remissa vehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis, ac milii magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

30 *CEra, ut Galenus scriptis mandavit lib. 7. simplicium medicamentorum, medium quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet verò quiddam etiam crassarum partium, atq́; emplasticum, quamobrem non modò exiccare, sed & per accidens humectare videri fortassis poterit, perspirationes videlicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq́; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Ejus nomen Græcum κηρός: Latinum, Cera, Arabicum, Hamaha. Italicum, Cera: Germanicum, Wachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Cire.* Ceræ vires ex Gal. Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

40 PRopolis eligi debet flava, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & evocat aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in alveariorum foribus, ceroſæ naturæ invenitur. Orib. legit στύρακι ἐοικυῖα i. styracē spirans.

QUanquam, ut hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro lib. 3. de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in alveariis præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundiq́; apibus patet aditus: tamen Plinius lib. 11. cap. 7 ita scriptum reliquit: Prima fundamenta comosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq́; magni ad medicamina usus Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam venit picantium modo, ceu dilutior. Cera initium, plerunq́; è mitiore gummi. Propolis crassioris jam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed favorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut injuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiam-50 num gravi, ut qua plerique pro galbano utantur. Hujus etiam meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Propolis extergentis, non ita valentis est facultatis, cæterùm admodum valenter attrahentis: est enim essentiæ tenuis. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoq́; scribit lib. 3. de compositione medicamentorum secundùm genera: Propolis valentius attrahit, quàm cujusvis generis resina. Quamobrem illis in nervorum vulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non abre his quoq́; addendam fore duximus Apum historiam. APES igitur (ut Plinius auctor est) sunt & rusticæ sylvestresq́;, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breves variæq́;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum, etiamnum deterrimæ ex iis pilosæ. Apes odere fœdos odores, proculq́; fugiunt, sed & infectos. Itaq́; unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & 60 morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq́; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq́;, inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, variusq́;. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris major: penna breviores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, una est totum examen, circaq́; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq́;, assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestivum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quaq́; proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris sublevant: validius fatigatum ex toto

Propolis consider. Propolis vires ex Gal. Apum consider. Apum rex & regimen.

ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut forte aberravit, odore prosequuntur. Ubicunq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prenenso totum sistitur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Invitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignavo dolore: non cibos convehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus ejus. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantem exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subveniatur, fame moriuntur.

Apes quibus gaudeant.

Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope alvearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, ervilium, cunilam, papaver, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incurvo, cubitalis, capite concavo, mellis succum habente. Horum florum avidissimæ sunt, atq; etiam sinapis, quod miremur, cùm oliva flores ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quam proximè seri conveniat: quæ & evolantium examina invitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caveri oportet: nam flore ejus degustato (etsi à nobis profluvia sistat) alvo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere iis, vel urinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo vino conspersa. Amant & genistas circumseri alvearis, iisq; gratissimum.

Mira apũ in opere suo industria.

Mira apum prudentia, earumq; operis observatio, ut annotavit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc universæ provolant, si dies mitis futurus est. Prædivinant enim ventos, imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cœli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta convehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia divisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsæ à concameratione alvei, textumq; vel usq; ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut aliis intrent, aliis exeant. Favi superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Alveum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alveus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad farciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod invitet furantem. Novissimi maximè implentur melle: ideoq; averso alveo favi eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Juxta verò terram volant in adverso flatu vepribus hebetato. Mira observatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ jacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm advesperascit in alveo strepunt minus, ac minus, donec una circumvolet, eodem quo excitavit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc castrorum more, tunc repentè omnes conticescunt. Cæterùm (ut Pausanias testatur) Himmetus mons pastiones habet apibus omnibus aptissimas, quæq; solis cedunt Halisonum pascuis. Apud Halisones certè adeò mansuetæ sunt apes, ut cum hominibus una pabulatum exeant, ac liberè vagentur, quippe quæ alvearibus nullis contineantur. Passim verò opus faciunt, illudq; ita concretum, ut mel à cera nequeas sejungere. Fit præterea Mel sine favo, ut Aristoteles est autor lib. quinto ca. vigesimo secundo, ubi sic habet: Ad Amisum urbem convehitur à locis superioribus mel candidum, crassumq; majorem in modum, quod apes faciunt arboribus sine favo, quale etiam fieri in Ponto cognitum est. Sunt etiam apes, quæ favos sub terra triplici ordine faciant, in quibus mel est, vermis nullus: sed nec favi omnes ejusmodi sunt, nec apes ita omnes consingunt.

Apum reparatio ex vitulo.

Si fortè fortuna apum universum deperderetur genus, reparari posset ex bienni vitulo, ut lib. 4. Georgicorum clarè docuit Virgilius ita canens.

Exiguus primùm, atq; ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parjetibusq; premunt arctis, & quatuor addunt
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curvans jam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasq; virentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè novis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Æstuat: & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pennis
Miscentur: tenuemq; magis, magis aera carpunt:
Donec, ut æstivis effusus nubibus imber,
Erupere: aut ut nervo pulsante sagittæ,
Prima leves ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccæ & in pulverem contritæ, iis admistis, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopeciis capillum restituunt. Πρόπολις ut Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Jasach alcut: Italis, Propoli: Germanis Vorstoß: Hispanis, Betum de colmena. Gallis, Cire vierge.

Nomina.

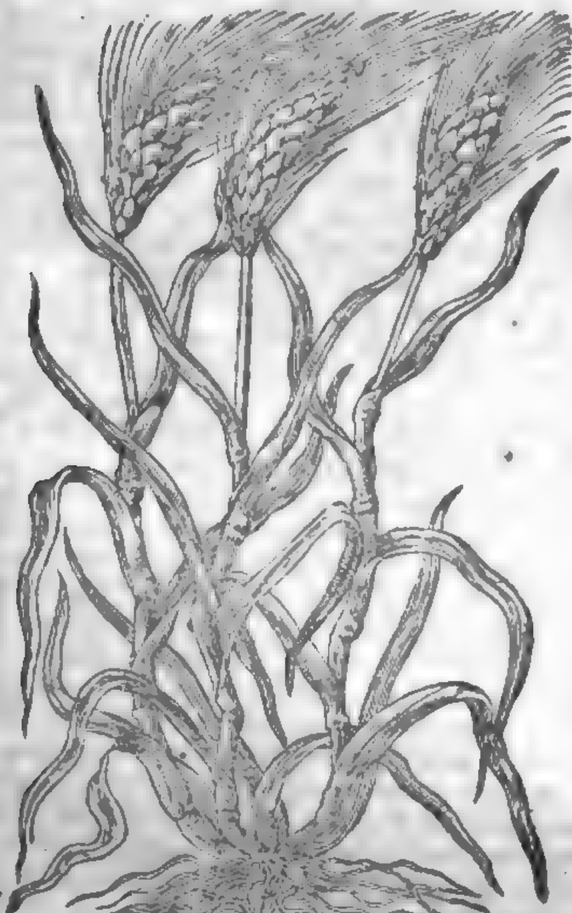
Κηρός.

Πυρὸς. **TRITICUM.** CAP. LXXVIII.

OPtima è tritici generibus ad ſecundę valetudinis uſus habentur, quę recentia, & jam perfectè adulta, colorem luteum referunt: dein ſequuntur trimeſtria, quæ nonnullis ſitania nominantur. Itaq; cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morſibus proſunt, manſa & impoſita. Confectus eorum ſimilagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimeſtrium farina panis, leviorem cibum præbet, & qui facilè in membra demanderur. Farina eorum cum hyoſcyami ſucco illinitur adverſus nervorum fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulſo tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas ſedant: viperarum ictib. auxiliantur: & torminoſis proſunt. Farinaceum fermentū calfaciendi, extrahendiq; vim habet: a privatim callos pedum, clavosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex ſale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodiſſimè illinitur: eadem ſi decocta in glutini modum deligantur, cruentis excreationibus proderit: contra tuſſim, & exaſperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax eſt. Tritici pollen ſi ex aqua mulſa, aut hydrelæo decoquatur, omnem diſcutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulſa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadantenus refrigeret: ſed herbis, ſuccisve huic rei accommodatis admiſceatur. Vetus panis aridus, adjectis convenientibus, citam alvum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetuſtas impetigines ſanat. Glutinum ex ſimilagine, & polline, quo chartæ glutinantur, ſanguinem excreantibus prodeſt, ſi liquidius, ac tepidum cochlearis menſura detur ſorbendum.

a Omnia exempl. ἰδίως τὰ ἐν πέλμασι λεπτύνει, καὶ τὰ ἄλλα φύματα. i. privatim ea, quæ in plantis pedum, & alia tubercula attenuat.

I. TRITICUM.

II. TRITICUM HYBERnum ariſtis carens.

TRitici genera (ut Theophraſtus auctor eſt lib. 8. cap. 4. de plantarum hiſt.) plura notantur, cognomina ex locis ſortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Aſſyrium, Aegyptium, Siculum: quæ & colore, & magnitudine, & ſpecie, & proprietate inter ſe differunt. Quædam vel aliunde cognomina ſortiuntur pro ſuis virib. tum aliis, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, ſtlengys, alexandrinum. quorum omnium differentias in ſupradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, ſi illa quoq; pro differentiis capies: & aliud præcox, aliud ſerum: & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud jejunum quoddam parumq; ferens: & aliud ſpicam grandiorem effundens, aliud parvam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum brevi abſolvi, ut Aphricum: & aliud culmo tenui conſtans, aliud craſſo, quod etiam ipſum Aphrico datum eſt: craſſo tamen, & cachrydias dictum conſiſtit. Item aliud tunicis paucis aliud multis veſtitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, alium multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam ſi quid aliud his, aut prædictis, ratione virium proximum eſt: ejuſmodi namq; differentiæ naturaliores profectò appareant. Quib. & trimeſtrium annumerari genus par eſt, & bimeſtrium, & ſi quid intra pauciores dies valeat conſummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies craſſari, perficiq; poſſe affirmant: idemq; firmum eſſe, ac ponderoſum, nec trimeſtris modo leve. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris eſſe volunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad conſummationem, ſed inventu rariſſimum eſt. Et bimeſtria verò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achajam advecta ſunt: ſed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & jucunda ſunt. Naſcuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria verò permulta, & ubiq; habentur: levia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt,

Tritici genera ex Theophraſto.

atq; in totum infirma. Levissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex iis, quæ in Græciam advehi solent, Siculũ datur: sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicum asserunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos semisextarios vix possint consumere, cùm fuerint Athenis, facilè quina consumunt. Leve satu & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Asia ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis olivæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit lib. 18. cap. 7. his verbis: Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparaverim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem ejus anni ferè centum quadraginta quinq; Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudaverit: ad verbum translata sententia:

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem hujus fecisse frumenti: hæc Plinius. Nec sanè mirum videri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit, quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamavit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) vivendum instituit, ut meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleraśq; superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis, ac prætenuibus nititur, folio uno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. Tota hyeme herbaceum est: remollito autem cœlo cauliculus de medio assurgit, cujus tertio, aut 4. geniculo spica geritur, non prius evidens, quàm folliculo inclusa. Consummato eo, flos erumpit, quarto aut quinto post die ac totidem ferè diebus perdurat: post florem granum crassescit, maturaturq; intra quadragesimum diem, quanquam etiam citius in calidiori tractu. Seritur ubiq; locorum. Locis autem maritimis & tractu amœniore calidioreq; fragilius ac copiosius provenit. In aliquibus Italiæ locis, ac præsertim in nostro agro Senensi, maritimis locis planta una visa est 24. ferre spicas, tantaq; reperitur ibi soli ubertas, ut quandoq; modius unus centum afferre sit visus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius: Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem, utpote cùm è modio, si sit aptum solum, quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modii reddant. Misit ex eo loco Divo Augusto procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex uno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliiq;, & tota Bætica, & in primis Ægyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmus quoq; levius, nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem aliæ sine aristis, tonsæ proveniunt: ut in universa visitur Bohemia: aliæ verò longis, asperisq; rigent aristis, quod quidem genus altero melius est, & fœcundius.

Triticum spicis vigintiquatuor.

III. TRITICUM MULTIplici Spica.

Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, læve, trium mensium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerumq; evenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flavum densumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conspiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infimum non modò præbeant alimentum, verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non nova, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò jamdiu molita fuit, pulvere, situ, carie, aut viroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optima est associanda aqua, eaq; subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit non palustris, neq; cœnum aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Injiciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creverint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus justæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas, in amplum clibanum missa, exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Unde accidit, panem hunc visu injucundum fieri, & duplici nomine pravum, quòd interne crudus sit, atq; illaboratus: externè verò siccus, & praassatus. Qui autem longiore spatio undiq; æquabiliter praassatur, hic & probè in ventriculo concoquitur, atq; ad actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cùm annus pluvius frigidusq; advenerit, ut in lolii mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calfactis compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant: Sunt etiamnum, qui eo utantur ad pe-

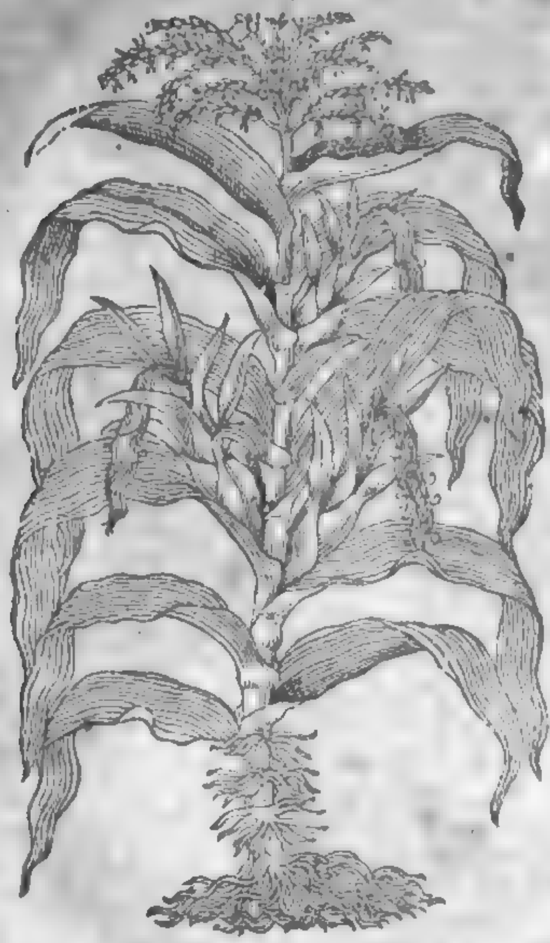
Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Panis quis optimus Gal.

Oleum è Tritico.

Digitized by Google

IV. FRUMENTUM INDICUM.

FRUMENTI INDICI SPICA.

ad pedum, & manuum rimas quas frigus excitaverit: item ad asperam cutim lævigandam. Meminit tritici Galenus lib. 8. simp. med. sic inquiens: Triticum ut medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet verò etiam quiddam viscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod verò ex pane fit cataplasma, vim habet magis digerentem quàm quod ex tritico: nimirum cùm & salem, & fermentum panis adjuncta habeat: quippe cùm fermentum vim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum. In cibum assumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem ventriculo infert, & caput vaporibus tentat. Potest inter Tritici genera quoq; recenseri illud frumenti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam, quòd INDICUM, non Turcicum, vocari debeat. Nam ex occidentalibus Indiis primò allatum est, non ex Turcia, & Asia, ut credidit Fuchsius. Hujus quatuor vidimus genera, colore tantum cùm granorum, tùm spicarum differentia. Namq; & rufescentibus seminibus, & nigricantibus, & crocantibus, & subalbicantibus Indicum frumentum habetur. Calamum edit arundinaceum, quemadmodum & folia, crassum, rotundum, procerum, geniculatum, & alba farctum medulla, Sacchariferarum Arundinum modo, in cujus summitate paniculas fundit divulsas, spicis pluribus inde emergentibus, mutilis tamen, & granis vacuis, nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo colore, prout frugiferæ spicæ coloratæ sunt. Fructus, in quo grana vaginis foliaceis concluduntur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Horum spica piceæ arboris conum tum longitudine, tum crassitudine æquat, circa quam totã omnino nuda coacervantur grana, penitissimè sese stipantia, lævia, ac subrotunda, pisi magnitudine, alba intus substantia, inq; octo aut decẽ versus, rectis lineis ordine digesta. E vaginarũ fastigio capillacea coma dependet, eo ipso colore, quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac nervosis, sed minimè crassis. Serunt Indi hoc semen, quod Malitz vocant hoc modo. Descendunt in agrum aliquot simul, recta linea dispositi, æqualiterq; distantes, & deinde acuto palo terram perforant dextra manu, & statim quatuor quinqueve grana sinistra manu in unumquodq; foramen conjiciunt, pede altero foramina occludentes, ne Psittaci semẽ depascantur: & ita seriatim passu suo distantias metientes, agrum totum semine replent retrocedentes. Verùm anteaquam semen terræ credant, biduo id aqua macerant, nec serunt, nisi prius terra pluvia maduerit. Nascitur infra paucos dies, & quarto in India demetitur mense. Est etiam hujusce frumenti peculiare genus, quod duobus tantùm mensibus, & seritur, & demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus à satione maturescit. Verùm minutum est & infirmius, nec aliam ob causam seritur, quam quòd ubi futuram annonæ caritatem verentur. Ejus temperamentum nostro tritico simile esse creditur, aut paulò calidius, id quod indicare videtur panis ipsius dulcedo. Farinam mittit candidam, è qua panes pinsunt, crassiore tamen substantia ac magis viscida, quàm nostri, adeò ut eorum alimentum crassius quoq; fit, & quod facilè obstruere possit. Quo fit ut ejusmodi frumenti farina iis in cataplasmatis sit utilis, quibus movendi pus insit facultas. Id quod valentius etiam præstat fermentum ex eadem farina paratum. Ex ea quoq; rura alpinis tractibus pultem, quam suo idiomate vocant Polenta, conficiunt, & addito butyro, & caseo avidissimè vorant. Est enim cibus non insuavis, sed crassum præbet alimentum. Nam suo lentore meatus obstruens, apostematibus maturandis peridonea existit. Cæterùm facit Indicum frumentum, ut de Saracenico, quod id mihi in mentem revocavit, aliquid disseram. Hoc primùm ex Aphrica allatũ dicunt, & ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino, hoc est SARACENICUM, quanquam non desint, qui illud quoq; vocent Formentone, quasi vile frumentum. Crescit id in primis folio subrotundo, quod deinde tractu tẽporis hederaceum evadit, verũ acutius & mollius. Caulẽ edit fragilẽ, rotundũ, inanẽ, bicubitalẽ & sæpe majorẽ, rubentẽ, foliosumq;. Florẽ deinde fundit parvũ, candidũ, racemosũ è quo semen oritur triquetrũ pullo colore, nigro exterius cortice, sed alba intus medulla. Seritur passim in arvis, perinde ac alia frumentacea Aprili, & metitur Ju-

Tritici vires ex Gal.

Tritici Indicum.

Indici tritici historia.

Frumenti Saracenici historia.

ized by Google

V. FRUMENTUM SARACENICUM.

lio menſe in calidioribus locis, adeò ut ibi bis in anno, in eodem agro proveniat, nempe vere & poſt meſſem, id quod in pluribus fit Italiæ locis. Itaq; biſerum eſt, calefacit & humectat, verum non multum à temperatis diſtat. Farina ex lacte decocta præſtat illita ad biliosas inflammationes. Ruſtici ex ejus farina non ſolùm panes conficiunt, ſed pulmenta, quibus hyeme victitant. Pinſunt quoq; idem in pila, & exutis granorum putaminibus priſanam inde conficiunt, quâ nonnulli veſcuntur è carnium jure decocta, eſt enim cibus non ingratus, ſi rectè coquatur, nec adeò, ut grana diſſiliant in pultem, ſed integra permaneant. Ruſtici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam vulgari idiomate appellant Polenta, conficiunt, & deinde forti ſtamine maſſam in tenues ac latas portiones ſecant, & caſeo, & butyro ſubinde conſperſas in cibum ſumunt. Eſt enim (ut ego quoq; teſtari poſſum) non ingratus, nec ventriculum gravat, perinde ac puls illa, quæ è milii farina paratur à ſylvanis. Quanquam autem flatus expers non eſt, haud tamen adeò inflat, ut faſelus, & faba, atq; piſum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud eſſe pabulum, jumentis purgandis aptiſſimum, quod antiqui ocymum vocavere. Quo fit ut Tragus manifeſtò fuerit deceptus, non ſolùm quòd in hoc verſetur errore, ſed etiam quòd huic frumento omnes tribuerit vires, quas ocymo odorato tribuunt autores: quod quidem non parum ridendum videtur, iiſq; præſertim qui rei plantariæ excolendæ invigilant.

Tragi error.

Nomina.

Triticum ſic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè. Henta, Henca, ſive Hantha, Arabicè. Grano, ſive Formento, Italicè: Korn/ ſive Weytzen/ Germanicè: Trigo, Hiſpanicè: Froment, Gallicè. Frumentum Indicum, Indis Maiz: It[illegible] no, ſive Formento Indiano: Germanis, Türckiſ[illegible]: Bohemis, Tureckenzito. Frumentum Saracenicum Ita[illegible], Fermentone, & Saracino: Germanis, Heydenkorn: Bohemis, Pobanka.

Poſteaquam Dioſcorides hoc libro ſecundo Animalia, à quibus non ſolùm alimenta, ſed & remediorum copia deſumuntur, expoſuiſſet, ad Cerealia ſeu fruges accedit. Cùm verò Frugum duo ſint ſumma genera, Frumenta, ut Triticum, hordeum &c: & Legumina, ut Faba, Cicer &c. à frumétaceis orditur. Frumentacea autem ſunt, quæcunq; geniculato culmo & harundinaceis conſtant foliis, ſemenq; panificio & pultibus aptum, in ſpicis aut Jubis producunt, ceu triticum, hordeum, milium, panicum, & quotquot his ſimilia exiſtunt. Aſt Frumenti duo etiam prima ſunt genera, per tempora ſatus diviſa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occaſum, ſeu Novembrem ſata terra, per hyemē nutriuntur, ut Triticum, Hordeum: Æſtiva, quæ ante æſtatem Vergiliarum exortu, circa Majum ſeruntur, ut milium, panicum. Verùm in Græcia & Aſia omnia Vergiliarum occaſu ſeri teſtis eſt Plinius: quædam autem utroq; tempore in Italia: ex his quædam & tertio, Veris ſcilicet: aliqui enim verna appellant, milium, panicum, ſiliginem. Sed ad Triticum accedamus. Etſi Triticum generaliter omne Frumentum, quod ex ſpicis tritum ac trituratione repurgatum eſt ſignificet, ut ex Varrone colligere eſt, poſteriores tamen peculiari frumenti ſpeciei Tritici nomen tribuunt. Cujus genera plura, quæ ex locis cognomina ſortita ſunt, Theoph. 8. hiſt. 4. & ex eo Plinius lib. 18. ca. 7. recenſuere: nunc verò ſeptem præcipuè ſpecies habentur, de quibus in univerſali noſtra hiſtoria: eſt namq; aliud, cujus ſpicæ ariſtis carent: hocq; vel hybernum, vel æſtivum: aliud longioribus ariſtis armatum, hocq; vel multiplici ſpica, vel ſimplici: hoc rurſus quatuor generum in noſtro phytopinace fecimus, qui tamen primum & ſecundum genus ariſtis donatum idem cenſuerit, cum eo non contenderimus: quo loco etiam Triticum amylæum malè irrepſit. Sic & granis color alius candidus, alius ſubruffus: alia rotundiora alia oblongiora: grandiora quoq; & tenuiora. I. Triticum longioribus ariſtis C.B. Triticum, Matth. Lac. Lugd. Triticum tertium, Trag. Lon. Fuch. Tipha Dodonæi & Fuchſii, Lugd. Typha Cerealis, Dod. gal. Triticum Romanum Tragi, Dod. fol. quod Tritico Typhino non diſſimile dicit: quare qui Triticum hoc cum Typhino Dodonæi & Tritico ariſtis circumvallato Lobel. idem contenderit, cum eo non diſputarim. II. Triticum hybernum ariſtis carens C. B. Triticum, Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. hiſt. Geſ. hor. Tab. Tritici primum genus, Trag. Fuch. Lon. Triticum ſpica mutica, Lugd. Siligo ſpica mutica, Lob. Triticum ariſtis carens, Cæſalp. III. Triticum multiplici ſpica, C.B. & Lob. Tritici quinta ſpecies, Anguill. Triticum ſpica ramoſa, Cæſalp. Triticum Typhinum multiplici ſpica, Taber. IV. Panicum Indicum (quia primum ex India allatum) majus C. B. Turcicum Frumentum, Trag. Fuch. Dod. fol. Geſ. hor. Tab. cui & Aſiaticum: Triticum Bactrianum ſive Indicum, Cord. hiſt. Geſ. hor. Frumentum Indicum, Matth. Lonic. cui & Turcicum: Milium Indicum, Lac. Milium Indicum Plinianum vel Mais occidentalium, Lob. Maiz Indorum, Cæſalp. Cam. Diſtinxit Plinius lib. 18. c. 17. colore candido, nigro, ruffo, etiam purpureo: variat namq; floris colore qui modò purpureus, modò ruber, modò luteus, aliquando pro ratione fructus futuri. V. Frumentum Saracenicum, quia ex Africa primum ſemen allatum, cujus Theophraſtus inter frumentacea nomine Eriſimi alterius, meminiſſe videtur, C.B. Ocymum veterum, Trag. Ocymum Varronis, Anguil. Frumentum Sarracenicum, Matth. Caſt. Lugd. Tragotrophon Fago triticum, Dod. gal. Fegopyron, Dod. fol. Frumenti genus folio hederaceo, Cord.

ceo, Cord. in Dioſc. Frumentum Vaccinum, Lon. Eryſimum Theophr. Lob. Ocymum Cereale, Cluſ. Pan. Tab. cui & Tragopyrum: Formentone vulgò Cæſalpino.

Κριθή. HORDEUM. CAP. LXXXIX.

a Hordeum eſt candidum, purumq;, id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob creniorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta, contra acrimonias, atq; gutturis ſcabritias, exulcerationesq; pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magisq; urinam movet. Lac abundè ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſtergit, urinam ciet, inflationem parit, ſtomacho adverſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, ut inflammationes, collectionesq; diſcutiat: duritias b cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaveris calyce dolores finit, qui latus excruciant: adverſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœno græco, & ruta illini juvat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri urina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylveſtribus pyris, aut rubo, alvi profluvia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri movendo eſt, cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his alvum cohibet, inflammationesque mitigat.

a Omnia exempl. Κριθὴ ἡ ἀρίστη λευκὴ καὶ καθαρά. i. Hordeū optimū eſt, albū & mundum.
b Omnia exempl. μετὰ πίσσης ἢ ῥητίνης. i. cum pice, & reſina.

HORDEUM.

Non minus Hordeum in Italia vulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (ut Theoph. lib 8 c. 4 de plant. hiſt. memoriæ prodidit) in hordei genere differentia, quippe quod aliud binis verſibus, aliud ternis quaternisq;, cuniq; plurimũ ſenis: eſt enim vel ejuſmodi quoddam genus. Quod verò pluribus conſtruitur verſibus, hoc ſemper ferè ſpiſſius, poſituq; arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, ut propoſui. Et ſpicæ verò aliis grandiores, rarioresq; conſtant: aliis minores, frequentioresq;: & aliis diſtantiores a foliis, aliis proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minusq;: aliud oblongius, majusq;, atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpurã, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cœli mutationes candido validius eſſe videtur: hactenus Theoph. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putaverim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ferunt, mundum vocant hordeum, quòd ſpontè granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægre deglubitur. Hordeum magis quàm triticum, rubiginem ſentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus aut uliginoſis locis, aut longiore pluvia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant. Exit Hordeum folio tritici latiore, aſperioreq;, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, ſed octonis articulis geniculato, ſimplici in ſtipula, folio, & eo quidem ſcabro, latoq;: grana ſimplici amiciuntur tunica, quæ tamen ſolidè inhæreat, è cujus acumine ariſtæ prodeunt firmiores, longiores, mordacioresq;, quàm in tritico. Nititur fibrata radice. Pinguiſſimo agro Hordeum committendum, quòd ejus ſatu facilè macreſcat ſolum, nec ſeri poſtulat, niſi ſoluta, ſiccaq; terra. Præſtat, quod candidiſſimum eſt, farctum, ponderoſum, coctu facile, & quod ſitum non contraxit. Ruſum enim, ut contra cœli tempeſtatem, & hyemem validius, ſic medica vi infirmius. Hordei meminit Galenus libr. 7. ſimpl. medic. ubi ita ſcriptum reliquit: Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices: cætera verò ſimilia ſunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quòd flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunq; coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum, quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrumq; paulùm à medio receſſit, multo ſunt uſui. Nam talia medicamenta multis aliis miſcentur, ceu materia quadam: itaq; etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis conjunguntur. Alphiton verò, hoc eſt polenta, multo plus hordeo deſiccat. Et primo de fac. alim. ſic inquit: Hoc item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc verò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calfacientium, & refrigerantiũ, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſive panes ex ipſo feceris, ſive ptiſanã coxeris, ſive polentam paraveris, vim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos utrumq; ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis provenit, craſſus & viſcoſus eſt, qui ab hordeo tenuis, ac nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: ſed variè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contra humectare, ſi quidem ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta: hæc Galen. Hordei combuſti cinis, ambuſtis, & carnibus, quæ recedunt ab oſſib. utiliter inſpergitur. Hordei quoq; farina ex aceto, & melle ſubacta, utiliter illinuntur lentigines. Cæterùm cùm recentiores medici Gal. ptiſanam non ritè, & ad unguẽ parare noverint, ejus vice integrũ deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum

Hordei conſider.

Hordei facultas ex Gal.

pultis

Digitized by Google

Ptisanæ consider.

pultis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modo melopeponum, ac papaverum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Ptisana febrientibus & pleuriticis commodissimè datur: quinetiam tabidis, & hecticis, aut marasmo laborantibus, & præsertim addito seminis melopeponis, cucurbitæ, cucumeris & papaveris cremore. Manardi opinio. *Manardus verò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis maximè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quod, ut ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueverint, quodq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cujus tamen sententiæ, non vulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur.* Panis hordeaceus. *Porrò hordeaceus panis præter id, quòd ventriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palàm sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea disserere.* Polentæ consider. *Polentam veteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est auctor lib.18.cap.7. Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant, deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quam molerent. Alii verò virentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato vicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali verò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, iisdem additis, atq; etiam milio: hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Gal. libr.1. de alim. facul. ubi non ex aliis seminibus admistis, ut Plinius tradit, sed ex hordeo tantùm recenti, ac novo mediocriter tosto, laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, in medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inveniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunq; intellexisse non dubitem.* Nomina. *Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xahaer, aut Shair: Italis, Orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Cevada: Gallis, Orge.*

Hordeum, κριθὴ, ἀπὸ τοῦ διακεκρίσθαι, quòd eo reperto & in usum recepto, glandibus spretis, à brutis homines distincti sint. Hordei plures fuerunt Theophrasto 4. hist. 5. & 8. hist. 4. ut & Plinio lib. 18. cap. 7. differentiæ, recentioribus etiam cognitæ, in spicarum forma, in magnitudine, & in granorum ordine, eorundemq; colore. Datur polystichum (quia in multos versus spicatur) hybernum & vernum, datur & distichon: figura polystichon exprimit.

Ζύθος. ZYTHUM. CAP. LXXX.

EX hordeo potus fit, cui Zytho nomen est: is urinam cit: renes, & nervos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationes parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CURMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem curmi nominant, eoque sæpe poto pro vino utuntur: verùm dolorem capitis movet, malum succum gignit, nervis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

Zythi, & curmi consider.

ZYthum, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Cervisia appellatur. Siquidem hujus rei testis est Plinius lib.22. cap. ult. ubi sic inquit: Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: cervisia, & plura genera in Gallia aliisq; provinciis: hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; vini loco. Cervisia. *Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Cervisia, quam loco vini bibit hoc ævo universa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunq; fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, vel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, vel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania evenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, vel tritico parentur, diversa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ namq; dulces, grataq; gustui sunt: aliæ verò amaræ, austeræq; habentur: quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bohemia, Germaniaq; hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut in his locis non levi plectatur pœna, qui lupulos secuerit, vel deperdiderit. Serunt enim lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos vites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur, sed & vini speciem induunt:* Aqua vitæ ex cervisia paratur. *quopropter potus inde confectus gustatu gratior evadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & vinum, perduratq; ejus temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuq; difficilior sit, quam vinum: cui viribus quoq; tam similis est cervisia, ut ex ea aquam vitæ conficiant perinde ac ex vino.* Nomina. *Ζύθος sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè, Zitho vocatur: Germanicè, Bier: Bohemicè, Piva.*

Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est: una simplex, altera in geminis putaminibus grana bina juncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

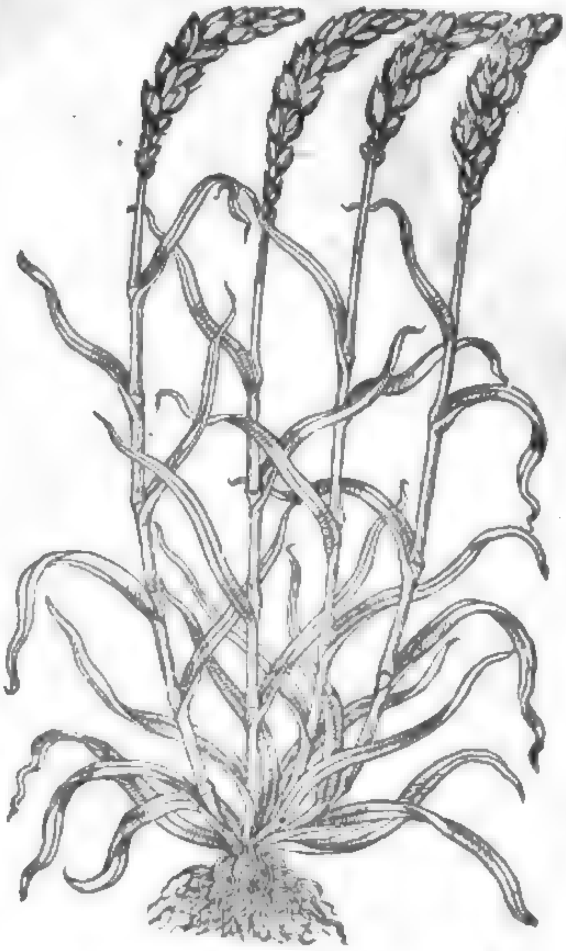
Zeæ consider. Spelta.

NIsi Zea, de qua hoc in loco disserit auctor noster Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgari lingua nominant, aliam certè frugis speciem provenire in Italia equidem non facilè crediderim

Digitized by Google

I. ZEA. * II. ZEA DICOCCOS. *

diderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimvero, quod zea Italica sit Spelta facilè ex Dioscoride conjectari potest. quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum est generum: una spicas profert simplicibus granorum versibus: altera verò iis duplicibus constat. Zeam hanc quidam, ut Forojulienses, Pirra farra vulgò appellant, quod ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea lib. 18. c. 8. zeam esse Italiæ in Campania maxime & semen vocari ait. Id quod manifeste ostendit, cum zea fuerit copiosa fruges in Italia: facilè in hunc usq; diem ejus perdurare proventum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum Zea esse potest quam Spelta nobis vocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti, appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen Semen, omnibus seminib. est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres qui Speltam, algam, quasi alicam vocent: quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & veteres deglubitam zeam, halicam appellavere. Zea itaq; quam nos speltam vocamus, tritico haud absimili folio provenit, tenuiore tamen culmo firmioreq;: verùm spica, à tritico differt, quòd plana sit, granis tantum utrinq; e lateribus simplicibus versib. prodeuntibus, aristis longis ac tenuibus. Duo ejus sunt genera. Dicoccos, majus, firmiore, grandioreq; culmo, & spica grandiore provenit, quæ duabus siliquulis simùl conjunctis duo grana profert: alterum quod minus est, minore tum culmo, tum spica spectatur, in qua grana singula, singulis includuntur putaminibus. Seritur ubiq; locorum in agris, cæterorum frumentaceorum modo. Tunditur utraq; in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptissanæ hordaceæ modo, ut suo loco inferius dicetur. Leves efficit panes, concoctu faciles, haud ingrati gustus. Zeæ meminit Gal. libro 6. simpl. med. sic inquiens: Zea universa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei: itaq; ex illis cognoscatur. Ejus nomen Græcum ζεὰ, Latinum, Zea: Arabicum, Hais: Italicum, Spelta, Biada, & Pirra: Germanicum, Speltz/S. Peters Korn/ Kinkorn/& Dinckelkorn: *Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.*

Semen. Zeæ historia. Zeæ facult. ex Gal. Nomina.

Zea duplex quidem Dioscoridi, his tamen addere possumus eam quam oryzam Germanicam Tragus vocavit: & eam quam Zeopyron (quod Zeæ & tritici naturam habeat) Dod. & Lob. nominant. Duæ additæ icones. I. Zea prima & simplex Diosc. quòd simplicis sit grani, an Typha apud Gal. C.B. Spelta prima quoad iconem, secunda quoad descriptionem, Trag. frumentum loculare, Ruell. Briza Dod. gal. Lugd. Briza monococcos, Lob. Monococcon & Frumentum barbatum, Dod. fol. Zeæ alterum genus Fuch. Zea, Matth. Lac. Cast. Zea simplex, Cord. in Diosc. Zea monococcos, Tab. Spelta vulgo, Cæsal. II. Zea altera quæ δίκοκκος Diosc. eò quòd in geminis putaminib. grana bina juncta habeat. C.B. Zea, Brunf. Cord. in Diosc. Lon. Dod. gal. & fol. cui & Spelta & Semen Latinorum: Zeæ primum genus, Fuch. Spelta prima, Trag. Far. Cæs. Zea, Ador. Far. adoreum Tabernæmontano. Hæc & aristis armatur, ut expressit Zeæ alterius nomine Matth. Lac. Cast. Zeæ majoris seu dicocci, Lugdunensis historia.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRimnon crassior est ex zea, triticoq; farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit † sed ægrè conficitur: alvum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimnum

Crimni consider. Nomina.

Crimnum crassior zea, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius victitarunt, ut Plinius est auctor lib. 18. cap. 8. Κρίμνον id Graeci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atercolada, aut Rolum vocant.

† Neq; Ruellium, neq; communem, vulgatamq; Graecam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quòd facilè conficiatur: sed δυσκατέργαστον, quòd agrè concoquatur, legendum putat.

ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

Eidem zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, ut zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyram zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo, tametsi hac ætate non seratur in Italia: ideoq; Gal. iisdem Olyram pollere facultatib. ait, quibus & zea: i.n. utramq; inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, Dioscor. interpres, ut ferè credat, Olyram à Secale vulgò vocato, è quo rustici [illegible] cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium alioqui sibi familiarem, haud accuratè legisse videtur, cùm non animadverterit, seorsim ac differenter scripsisse illum de Olyra & Secale, quod speciatim Farraginem appellat. Nam lib. 8 c. 10. de olyra sive Arinca sic idem habet Plinius: Ex Arinca dulcissimus panis, ipsa spissior quam far, & major spica, eadem & ponderosior. Rarò modius grani decem & septem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter, ob id jumentis dari ab Homero dicta. Hæc est, quam olyram vocant. Eadem in Aegypto fertilis, facilisq;. De Secale autem scribens lib. 18. cap. 16. Id autem, inquit, quod Secale sive Farrago appellatur, occari tantum desiderat. Secale Taurini sub Alpib. Asiam vocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utile. Fœcunda, sed gracili stipula, nigricia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic Far, ut mitiget amaritudinem ejus, & tamen sic quoq; ingratissimum ventri est: nascitur qualicunq; solo: hæc ille. Quib. non solùm liquidò constare non ambigo, Secalam quidem ab Olyra differre, sed quòd nullum aliud sit granum, quàm vulgaris Siligo nostra. Siquidem hæc præter id, quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet, ubi Secala ubiq; ferè appellatur, cæteris quoq; notis Pliniana Secali correspondet. Est.n. fœcunda, stipula tritico graciliore, nigricans, tum ipsa, tum ejus panis: quinetiam rustici farris loco, tritici aut Milii tertiam partē admiscent, ut panis amarorem amittat, qua seminum mistura olyra minimè indiget, cùm dulcissimum per se conficiat panem. Ad hæc plurimum differre Olyram à Secala nostrate testatur gravissimus author Gal. lib. 1. de alim. fac. ubi sic habet, de Typha, Olyra, & Zea scribens: Typhæ semen extrinsecus corticem habet veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatum in panes cogeritur: & paulò post inquit. Ex nobilissima autē Olyra, cùm ut decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt: id quod repetit lib. de attenuante victus ratione, sic inquiens: Cæterùm semen ut Hordeum, Olyra, & Avena, est mundandum, & cortice spoliandum: ideoq; dicebat Plinius, quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur. Siquidem Secala vulgaris nostra decorticatione non indiget, quemadmodum nec Triticum, cùm ipsa tritura tantū nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoq; noscitur, Olyram non esse Secalam vocatam, ut Gal. lib. 1. de alim. fac. Testatur his verbis: Color in hordeis quidē & Olyris est albus, in triticis autem subflavus, id quod nusquā in Secala visitur. In eodē versatur errore Otto Brunfelsius, & Janus Cornarius, quorum sententiis manifestò ea, quæ diximus, refragantur. Præter id non possum non admirari Hermolaum, Manardū & Ruellium, alioqui doctissimos viros, quippe qui uno ore fateantur, quod tamen nusquam reperitur, Olyrā Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non siliginem, sed Arincam Olyram vocaverit, & speciatim de utraq; tanquam de rebus invicē discrepantib. scripserit lib. 18. c. 8. 9. & 10. Is enim pro siligine intelligit quoddā præstantissimi frumenti genus, è cujus farinæ selectiore parte veteres panem conficiebant omniū præstantissimum, levissimumq;. Pro Olyra autem aliam frugis speciem, è qua dulcis fiebat panis. Plinii autē verba sunt hæc: E siligine laudatissimus panis, pistrinarumq; opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Rufior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò Cretacea. Justum est è grano Campana, quam vocāt castratam, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura sextarios quinq;. Præterea floris semodium, & castratā, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura, sextarios quinq; Præterea floris semodium, & cibarii, quod secundariū vocant, sextarios quatuor, furfuris sextarios totidem. E Pisana autem, siliginis sextarios quinq;, cætera paria sunt. Item eodem li. c. 10. Similago, inquit, ex tritico fit laudatissima. ex Aphrico justum est, è modiis redire semodios, & pollinis sextarios quinq;. Ita n. appellant in tritico, quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ, chartariæq; utuntur. Et cap. 11. Panis summa laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Plinio quoq; videtur subscribere Gal. lib. 1. de facult. alim. cap. de Tritico, de panibus scribens, ubi sic habet: Et apud Romanos quidem, ut etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus σιλιγνίτης id est Siligineus: qui autem huic est proximus σεμιδαλίτης, id est Semilaceus nuncupatur. Verùm σεμίδαλις quidem Græcum nomen est, & antiquum: Σιλίγνις verò neq; Græcum est, neq; ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præstat post ipsum autem Semilaceus, tertio loco Medius, qui & συγκομιστὸς & αὐτόπυρος dicitur: quartum post hunc sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus. De olyra autem agens: Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quod si olyrini ex vitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores: hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione convincitur, contra eorundem doctissimorum virorum sententiam, Olyram non esse Siliginem: quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex ejus historia apud Plin. lib. 18. ca. 10. ubi sic habet: Siligo nunquam maturescit pariter, nec ulla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, iis, quæ maturuere protinus granum dimittentibus, sed minus quam cætera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam, nec rorem continet, qui rubiginem faciat: hæc ille. Quæ sanè evidenter admodum distinguunt Secalæ vulgaris, & Siliginis antiquorū differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeò hoc præstantissimum semen neglexerit, ut non solùm in Italia, ubi frequentissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc ævo reperiatur. SECALE folio provenit tritici angustiore, stipula tenuiore, sed firmiore, ac proceriore, spica pendente, aristis infirmioribus, sed fœcundis granis: diu floret, adeò ut quadragesimo tantum die à flore maturescat. Seritur alpinis tractibus. Refrigerat & humectat ordine primo: emollit, abstersione non vacans, & pus movet. Sordidos efficit (Plin. lib: 18. ca. 16.) efficit panes, agrestibus hominibus idoneos, amarulentos ac lentos, atq; facile permeabiles: minus alit quàm triticum & hordeum. Secala vulgaris farina, quod glutinosa emplasticaq; fit utiliter additur in emplastris pus moventibus. Seminis decoctum tineas ventris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoq; Mulomedici Secalam decoctam dare solent jumentis, quæ tineis infestantur. Idonea est farina ad glutinum librariorum parandum, est enim cæteris tenacius. Culmorum cinis aqua subactus & illitus, pedum, manuumq; rimas sanat. Culmi aqua macerati utiles sunt festucandis vitibus, junci enim, aut genistæ vicem explent. Olyra Græcis ὄλυρα, Siligo Latinis dicta, aliud

Secale.

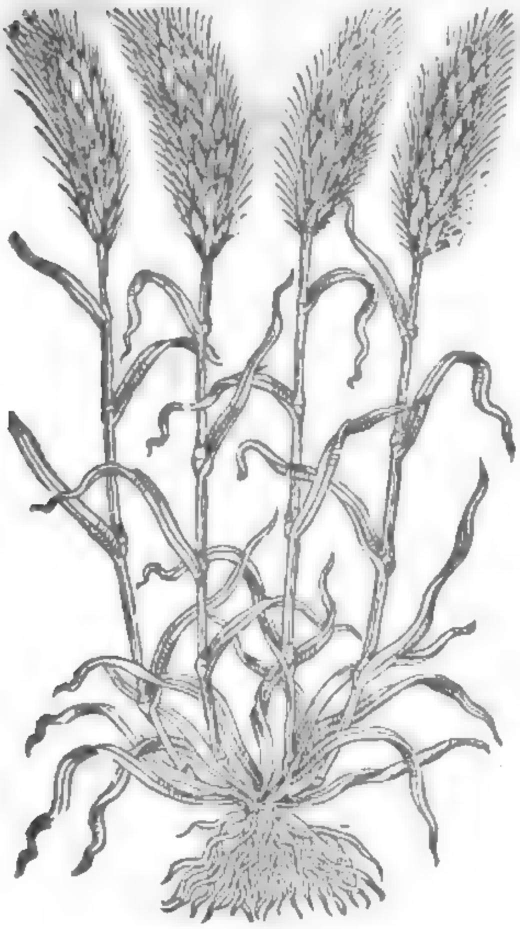
Olyræ & Secale differentiæ.

Brunfelsii & Cornarii error. Hermolai, Ruellii & Manardi, & aliorum error.

Siliginis descriptio ex Plinio.

Secalæ vulgaris vires.

SECALE

aliud apud alias nationes nomen non habet. Secala autem vulgaris Latinis Secale, sive farrago: Germanis, Rom: Italis, Segala: Hispanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche: Bohemis, Zito. Nomina.

Secale sive Rogga duplex est, unum enim autumno, alterum vere seritur: hybernum majus, vernum minus est. Siligo, Brunf. Lon. Siligo veterum & secale, Trago: Secale Fuchs. Dodon. gal. Matth. Cast. Lobel. Tab. Lugd. Olyra, Cord. in Diosc. Rogga sive Secale, Dod. fol. Fit aliquando ut ob copiosius alimentum attractum grana ob corticem tenerum ruptum, longiora reddantur, quæ à fervore Solis forinsecus nigrescunt, intus verò densiore & candida materia constant Quod vitium aliqui matrem Secales, alii clavos Siliginis vocant. At Plinius lib. 18. c. 17. hoc intellexit, dum inquit, inter vitia segetum & luxuriam esse, cum onerata fertilitate procumbunt: sunt tamen, qui statuant Plinium eo loci id voluisse exprimere, quod Theophrastus 8. hist. 7. φυλλομανίαν, insanam foliorum luxuriam vocavit. Hujus figuram cùm nemo expresserit, in nostra historia proponetur.

ἀθήρα. ATHERA.

CAP. LXXXV.

Athera ex zea fit tenuissimè molita: est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conveniens, & cataplasmatis efficax.

Cum Dioscorides satis superq; declaraverit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus, de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis vulgò Mosa nuncupatur, utunturq; ea plurimum non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ii quidem norunt, qui diu in Germania versati sunt. Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas. Atheræ consider. Nomina.

TRITICUM AMYLÆUM.

Τράγος. TRAGOS.

CAP. LXXXVI.

Tragos quandam halicæ frugis figuram gerit: multo minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, alvumque magis emollit.

Tragos, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non provenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. 18. cap. 10.) ex oriente peregrinus nobis invectus erat, unde nostro etiam ævo innumeræ deferuntur plantæ, mirum quidem non est, si, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos advehi cœpit, ut in aliis quàm plurimis evenisse comperimus. Nomen ejus Græcum τράγος, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Amelkorn: Gallicum, Double turquet. Tragi consideratio. Nomina.

Ee Cum

Digitized by Google

Cum Tragos Germanis Amelkorn dici auctor sit Matthiolus, placuit figuram Frumenti seu tritici amylæi Germanorum adjicere.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

A V E N A.

a Meum [illegible] locustas bipedes.

Avenæ consider.

AVena genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes parvulas veluti *a* locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte hujus alvus sistitur: prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAmetsi Avena, vulgaris notitiæ seges, seratur in campis gaudeatq; frigido tractu, & edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum, in Germania tamen ab aceribus repurgata, & jure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Sic enim parata cibus fit haud ingratus. & præsertim ubi estur antequam dissiliat. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Avena (ut Galenus memoriæ prodidit libr. 6. simpl. medic.) unum est ex leguminibus: verùm ut medicamentum similem hordeo vim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu: temperiem autem habet paulò frigidiorem: nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut ventris profluvia juvet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typha, & olyræ uberrimus est proventus. Jumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utiq; aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoq; semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum vino dulci, aut sapa, aut mulso. Eadem cum putamine calefacta, & in sacculis adhibita, flatuosos dolores tollit. Cæterùm Avenæ farina (ut Plinius adnotavit libr. 22. cap. 25.) decocta in aceto nævos tollit. Seges hæc, quæ Βρῶμος Græcè: Avena Latinè vocatur: Arabicè, Cartamum, sive Churtal: Italicè, Vena sive Gena: Germanicè, Habern: *Hispanicè, Avena, & Avea: Gallicè, Auoyne.*

Avenæ facultates ex Gal.

Nomina.

Avena Βρῶμος, forsan à βρῶμα quod cibum significat: nam ut auctor est Plinius lib. 18. cap. 17. Germaniæ populi eam serunt, quibus frumenti instar est, cujus pulte etiam vivunt: & sanè quotidiano usu apud Germanos frequentissima, non autem sola hac pulte utuntur, ut falsò Plinius scribit. Theophr. 4. de caus. plant. 6. Avenam ex Zea fieri: & Plinius loc. cit. primum frumenti vitium esse, & in eam hordeum degenerare, scribit. Hæc triplex est, vulgaris, dein nigra, tum nuda.

O R Y Z A.

Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis est, in palustribus, riguisq; nascens. Mediocriter alit: sed alvum supprimit.

Oryza.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoso, porro haud absimile: culmum fert cubitalem, & sæpe majorem, geniculatum & tritico crassiorem, firmioremq;, in cujus summitate spica prodit, in ramulos divulsa, in quibus semen utrinq; impari exortu provenit, cortice subflavo, aspero, tenuibus quasi costis striato, ovi figura, quod gluma expoliatum, candidum est. Gaudet locis uliginosis ac palustribus. Provenit copiosa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm solo: sed copiosis-

Digitized by Google

piosissima in Asia Syria, & Aegypto. In cibis Oryza admodum est familiaris, concoctuq; facilior evadit, & ori gratior, ubi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui jure decocta fuerit. Datur utiliter in cibis, dysentericis, cœliacis, & diarrhœa affectis, præsertim ubi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti decoquatur. Sunt, qui oryzam quoq; dicunt genitale augere semen, in bubulo lacte decoctam, additis saccharo, & cinnamomo. Oryzæ decoctum utiliter dysentericis infunditur, ac etiam potandum datur. Farina bellè quidem cataplasmatis admiscetur repellentibus: mammarum incipientes inflammationes arcet cum rosis & anthemide decocta, & illita. Hujus meminit Gal. qui lib. 8. de simpl. med. facultate, sic de ea paucis scribit: Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter ventrem sistit. Et lib. 1. de aliment. facultat. Semine hoc, inquit, omnes in sistenda alvo utuntur ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi suavitate ab ea quàm

10 *plurimum deficit. Ut ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz. seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reiß: Hispanis, Arroz: Gallis, Riz.* — Nomina.

Oryza: ὄρυζον Theophrasto 4. hist. 5. ex qua Plinius lib. 18. cap. 7. Ptisanam fieri scribit, quod aliqui de Oryza quæ vulgo cortice nudata venalis habetur, intelligendum volunt. Dicitur Oryza Italica, ad differentiam Germanicæ. C. B. Oryza peregrina, Trag. Oryza, Brunf. Cord. in Diosc. Dod. Matth. Lac. Lon. Lob. Cast. Cæsalp. Lugd. Cam. Tab. cui & Hordeum galaticum.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

20 HAlica fit ex zea, quam dicoccon appellavimus: plus alit, quàm oryza: alvum *a* magis cohibet, *b* stomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: unguium scabritias extricat: incipientibus ægylopiis medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

a Magis non legit Orib.
b Orib. εὐστόμαχος. i. stomacho utilis.

HAlicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Hujus rei auctor est Plinius lib. 18. cap. 11. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellavimus. Tunditur granum ejus in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo vinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum verò aphærema appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt, jam tamen Alexandrina præferuntur: postea mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq; & teneritatem affert. Invenitur hæc inter Puteolos, & — Halicæ consider. Parandi ratio ex Plinio.

30 *Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores ejus spicæ, nigrioresq; & brevi stipula, pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos: posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit, farinario cribro subcernunt: hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quod veteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm proculdubio compertum sit, gypsum, in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alii verò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior evaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Namq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine vindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, vel medicamentorum misturis ea expetuntur. Hoc enim mihi visus est innuisse Gal. lib. 1. de alim. facult. cùm ait: Cæterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animadvertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sor-* — Halica ex zea Aphrica. — Gingiberis rad. rubrica inficiuntur.

40 *bitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere videtur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Gal. loco nuper citato, cùm inquit: Halica ex genere est tritici quæ valenter nutrit, succumq; lentum habet, sive in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci vino, aut etiam adstringente sumas, sive ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob vehementem ventris mordicationem, sive à biliosi humoris copia, sive aliundè profectam, sorbitione egent, iis halicam affatim coctam, quoad teneram flacciditatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus, qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, vel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex Zea, quæ dicoccos dicitur, sed etiam ex tritico, & aliis frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, & aliis intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in universa Italia, quamvis eam non Halicã, sed Far falsò appellitent. Namq; far ab halica longè diversum putamus. Quòd autem Far à chondro, sive* — Halicæ vires ex Galeno.

50 *halica differat, sitq; per se frumenti, vel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plin. lib. 18. c. 8. sic inquiens: Frumenti genera non eadem ubiq; neq; ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum veteres appellavere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse Zeam, è qua fit halica, aliud verò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. 7. ejusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. 22. capit. 25. cùm inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeji magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas libr. 7. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti marrubii viridis sextarium unum: hæc in vas vitreum conjecta, diem & noctem macerari finito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum* — Farris, & halicæ differentia.

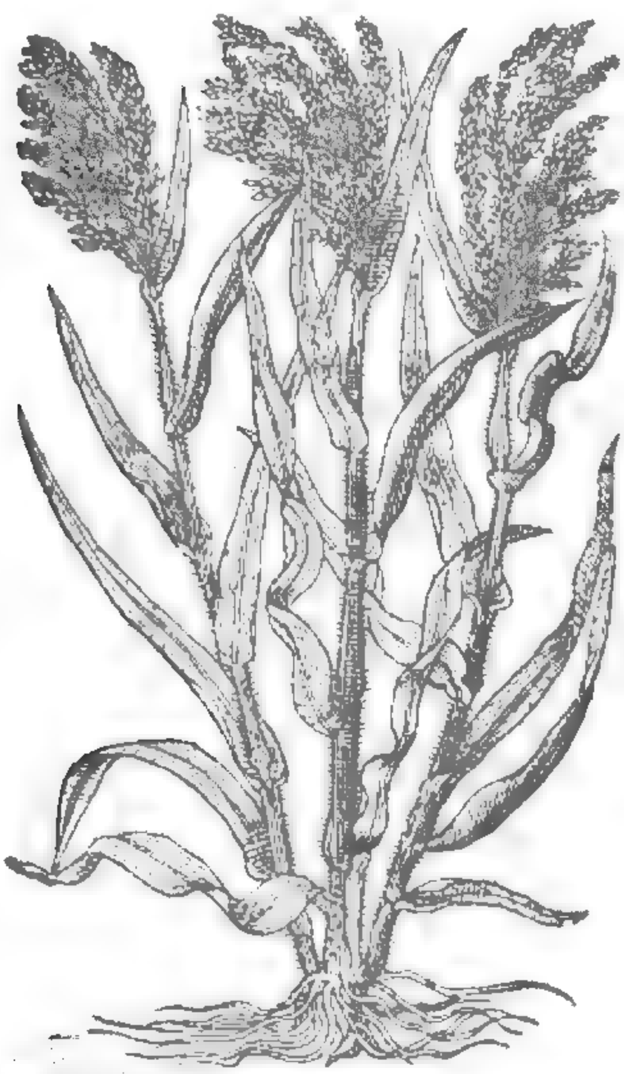
60 *halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius libr. 9. cap. 45. ubi ex Archigene hæc habet. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellant, hoc modo paratur: Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum, ac in pilam conjectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, ubi verò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suavius, & jucundius redditur: hactenus Aetius. Ex cujus, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat, qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.* — Nomina.

κέγχρος. MILIUM. CAP. XC.

Milium in panes coactum minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua alvum, urinam cit. Torretur milium, ferven sque in sacco ponitur, ut torminibus reliquisq; doloribus, si foveatur, auxilio sit.

Milii cōsid. & histor.

MILIUM.

Milium, folia profert arundinacea, panico æqualia, calamum bicubitalem, crassum, geniculatum, lanuginosumq́;, radicem multiplicem, ac duram, paniculis divulsis è cacumine dependentibus. In quibus copiosum oritur granum, subrotundum, solidum, læve, subflavum, tenui tunica vestitum. Seritur in agris, pingui & stercorato solo. Ejus panis dum recens est, & arte quadam pistoria rectè paratus, ut Veronæ fit, & ita calidus, ut ex furno excipitur, devoratus, sua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare non desunt, qui ipsum calidum per plateas circumferant, clamantes, Pan di miglio caldo, caldo: at cum obduruit ingratus sanè est. Sylvani, qui carbones, & arbores secant in Tridentino agro, sola pulte Miliacea, quam vulgò appellant Polenta, se alunt, eam cum lacte edentes, nec alio dicunt se posse alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantùm alimento vivunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum est optimum ad siccandum contra morsum, & ad flatus repellendos, præsertim ubi cum sale admistum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, & ad laterum dolores quin etiam præstantius est additis chamæmeli floribus. Medicamenta, quæ in milii acervo sepeliuntur, diutius à carie, & putredine præservantur: imò & ipsæ carnes recentes milio æstate sepultæ, pluribus diebus à putredine vindicantur.

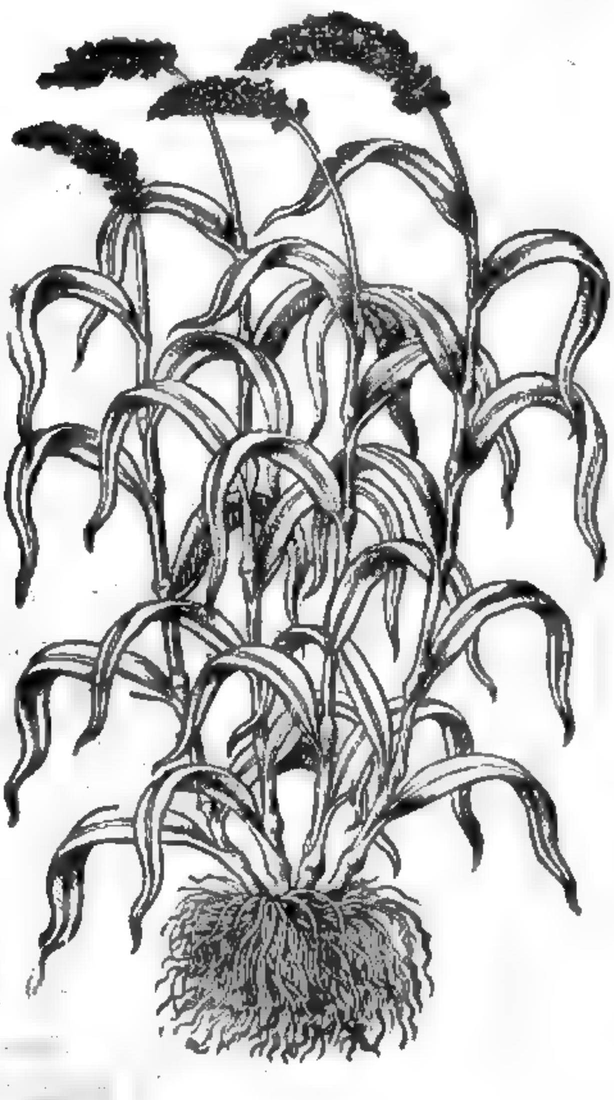
Milii vires ex Galeno.

Milium, ut libro 7. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat verò tertio exoluto, aut certè secundo intenso: paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulii comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti, sed & ventrem desiccat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est somentum iis, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest, attamen admodum friabile est, proinde difficilis est ejus in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libr. 1. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cinerus friabilem esse: nihil enim in se habet pinguedinis, & lentoris. Jure ergo alvum humentem desiccat. Agricolæ hujus farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo vescuntur.

Nomina.

κέγχρος Græcè: Milium, Latinè dicitur: Arabicè, Jeuers, Geguers, sive Giaures: Italicè, Miglio sive Meglio: Germanicè, Hirß: Hispanicè, Millo, & miyo: Gallicè, Millet.

I. PANICUM MINORE PANICULA.

Milium à milliari summa Festo, quasi millesimum granum ferat: κέγχρος Theophr. 8. hist. 3. à minutis ficuum granis numerosissimis, quæ κεγχραμίδες vocantur: πανικὸν, Hippocrati: πάνικος, Galeno. Habetur semine luteo ac albo: alterum semine nigro, quod à vulgato differt, caule latiore & non hirsuto & latiore juba. In Argovia nunc frequenter seritur nigrum, quod ex radice caules emittit non adeò ut in priori altos, foliis latioribus, juba sparsa & minore, semine aliquantum majore & rotundiore, & ad pultes conficiendas altero longè utiliore. De Indico dicetur sequenti capite.

ἔλυμος. PANICUM. CAP. XCI.

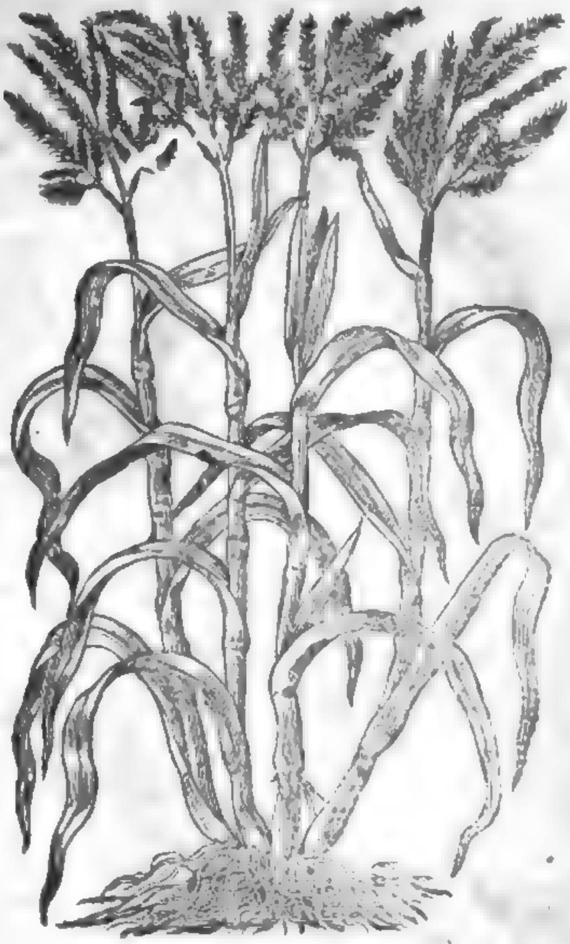
Panicum a frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus: minus tamen & nutrit, & stringit.

a Meum. ἣν τινες μελίνην καλοῦσι. i. eam aliqui Melinem appellant.

Panicum

II. PANICUM DOMESTICUM. III. PANICUM SYLVESTRE.

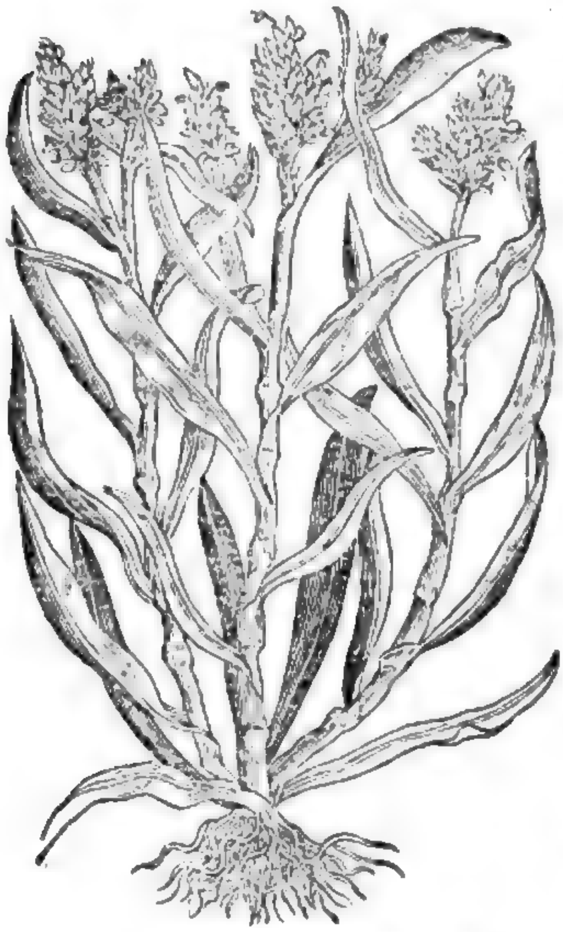

Panicum folio, radice, culmo, milio est per omnia simile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudine panicula provenit, ad terram versa, non ut in milio divulsa, sed prædensis compacta racemis, granis numerosis, hirsutisq;. Seritur in campis mense Majo, & quandoq; statim post messem. Est & aliud genus, quod mammosas ferè paniculas gerat, & pene semen racematim proferat, copiosiore proventu. Color paniculis varius: namq; in quibusdam candicat, in aliis rufescit, in pluribus verò flavescit. Reperitur & SYLVESTRE, sed cibis inutile & tantùm aviculis idoneum, quibus panicula offeruntur. Hoc sativo longè minus, gracili admodum stipula, geniculata tamen, cubitali longitudine, aut majori: foliis angustioribus, brevioribus, asperisq;, paniculis in cacumine longis, subrubentibus, hirsutis & asperis, adeò, ut pertinaciter vestibus inhæreant, sed panico valde minoribus. Sponte per se provenit in hortis & viridariis: quinetiam in campis, & vineis. Vis illi panico similis, sed longè magis adstringit, siccat ac refrigerat: ut scriptum reliquit Galenus, libro 6. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si verò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat: hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: namque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum vulgus in Hetruria Saggina vocat: alii verò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam, quòd sciam, in Italia panicum melica vocatur. MELICA autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quam proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleverit, arundineta repræsentare videantur. Ejus tamen calamus non ut vulgarium arundinum, inanis est, sed saccharíferarum arundinum modo, alba farctus medulla, Sambuci modo. Paniculas quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, magnas, crassasq;, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò nigredinem in universum contrahunt, quædam subalbicant granis compluribus onustæ. Seritur in campis aratro cultis ac stercoratis. Refrigerat, siccat, cohibet & resolvit. Facultas ei haud milio dissimilis. Depectitur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem concoctu contumacem, & qui parum alat: alvum adstringit: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq; seratur saginam, quam ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro 18. cap. 7. Milium est INDICUM, quod tamen non animadvertit Ruellius, alioqui maximus Plinii sectator. Plinius enim sic habet: Milium intra hos decem annos ex India in Italiam invectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum. Est & aliud Milii Indici genus, quod primum mihi Patavio missum est, à Jacobo Antonio Corrusio, Nobili Patavino & rei plantariæ studiosissimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præstantiusq; habetur, nam glumam facilè exuit, & minorem, pulchrioremq; conficit panem: idem culmo, foliis, paniculisq; alteri simile habetur. Sed hæc omnia in Bohemia minora provenerunt, aeris fortasse inclementia. Fit è milii Indici communis arundinum medulla medicamentum ad strumas valde utile, hoc modo: Sumuntur hujusce milii internodia decem, extrahiturq; inde universa medulla, huic spongia nova integra, rubensq; additur, & igni simul comburuntur: deinde in pulverem teruntur, additis piperis nigri granis duodecim. Pulveri admiscetur triticeæ farinæ uncia, & postea exceptis omnibus ovo recenti, inde placentula conficitur, & sub ferventibus cineribus coquitur. Demum in sex partes dividitur, & Luna decrescente, pars una alternis diebus vesperi strumoso dormitum ituro propinatur, nullo addito potu: fitq; ita, quousq; affectus senas illas vo-

Panici consid. & historia.
Panicum alterum.
Panici sylv. consid.
Panici vires ex Galen.
Ruell. lapsus.
Melicæ consideratio.
Milium Indicum Plinii.
Milii Indici aliud genus.

IV. MILIUM INDICUM.

Nomina.

raverit particulas: deinde altera, & tertia luna idem repetitur. Hoc medicamento plures curati sunt. Flores, qui rubris Milii Indici Panniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro vino hausti, rubra fœminarum profluvia sistunt, quemadmodum ex albis panniculis accepti albos quoq; uteri fluores cohibent. Dantur pari juvamento etiam dysentericis, & cæteris alvi fluxionibus affectis. Idem præstat granorum putamen, ovi vitello probè decocto exceptum, & a jejunis illicò devoratum. Quod ἔλυμος Græcis: Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Fenich: Hendelfenich/ Fuchsschwantz: *Hispanis, Panico, & Paniso: Gallis, PaniZ. Milium Indicum. Hetruscis, Sagina: Longobardis Melega: Venetis, Sorgo. Panicum sylvestre Græcis ἔλυμος ἄγριος: Italis, Panico salvatico, seu Panicastrella.*

Panicum à panniculis quibus semen inest, Plinio lib. 18. cap. 7. quod mel frugum Diocli dici, idem lib. 22. ca. 25. testatur, qua de re dictum plenius in nostro Phytopinace. Hoc quadruplex reperitur, minore, majore & cærulea pannicula: & Indicum de quo supra. I. Quod & vulgatius, dicitur Panicum pannicula minore C.B. Milium exiguum, Trag. Panicum Fuchs. Cord in Diosc. & hist. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cęsalp. Tab. Cam. Hoc variat panniculis albis, flavis, purpureis, quare semine est albo, luteo ruffescente. II. Panicum pannicula majore C.B. Panicum domesticum, Matth. Panicum, Lacu. Cast. Panicum aliud Indicum pannicula villosa, Lob. Panicum Indicum, Dodo. fol. & Tab. cui & villosum & Hispanicum. III. Panicum sylvestre est, quod quadruplex existit, primũ quidem duplex, sine aristis & cum aristis: alterum simpl. spica molli: tertium spica aspera, & quartũ spica nigra. Figura adposita Panici est sylvestris sine Aristis, siquidè alterius ejus speciei utriculi in oblongam aristam desinunt, C.B. dicitur Panicũ palustre, & sylvestre, Dod. gal. Panicũ sylvestre Matth. Cast. Taber. Lugd. Cam. Panicum herbariorum sylvestre Lobel. Panicastrellæ similis alia, Cæsalpin. Gramen Mannæ alterum, Dodon. fol. & Lugd. Milium sylvestre & supinum quod Ischæmon videtur, Clus. Hisp. an Schwaden/ Cord. in Diosc. & Ges. hor. IV. Milium Indicum, quia Plinius lib. 18. cap. 7. ex India in Italiam invectum scribit. C.B. Panicum, Trag. Milium Indicum, Matth. Fuch. (cui & Sarracenicum vel Sorgi) Cast. quo ad descriptionem Lugd. Cam. Sorghi, Dod. gal. Lon. Melica, Cæs. Dodo. fol. cui & Sorghum, Sorgo. Melica Italorum Lob. Sorgum, Ges. hor. Tab. Maizum, Gesn. hor. cui & Panicum Indicum, & Milium Indicum. Hoc variat seminis colore nigro, rubro, luteo, albo.

SESAMUM.

Σήσαμον. SESAMUM.

CAP. XCII.

SEsamum stomacho inutilis cibus: halitus gravitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: nervorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Ægyptii utuntur.

Sesami consideratio.

TAmetsi Sesami Semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas viderint unquam, cùm nullum, vel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia.

Siquidem

Digitized by Google

Siquidem quod in myropoliis habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos convehitur. Provenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: foliis rubentibus: flore viridi, herbaceo: semine vasculis incluso, papaveris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm advectum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cum maximo inde oleum proventu conficiant, non modò ad lucernarum usum, sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex olivis. Non temerè scripsisse videtur Ruellius, nihil ita, ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. 8. cap. 9. de plantarum historia, ubi sic inquit: Omnium, quæ æstivis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori crassioriq; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium: hactenus Theophrastus. Cæterùm plantam, quam hic pro Sesamo excudi curavimus, misit ad me Pisis Lucas Ghinus præstantissimus plantarum indagator. At si verum fateri debeam, non ausim ego affirmare hanc genuinum esse sesamum, quòd in primis culmum non gerat milio crassiorem, altiorem, numerosioremq;, nec radices longè plures. sed scapum fabæ æmulum, in quo fabarum more siliquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus semen: Deinde quod ejus folia non rubescant, nec flos herbaceo sit colore. Dixi sententiam meam, videant nunc alii, an hæc planta pro legitimo Sesamo sit recipienda. [Cæterùm duas diversas imagines pro Sesamo exhibuimus, quod varia quoq; sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alii enim hanc plantam, illam alii pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quòd utraq; historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curavimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quod eæ, meo judicio, notis veri Sesami non respondeant: quodq; in manifesto errore versentur, qui secus opinantur.] Sesami meminit Galenus lib. 8 simplicium medicamentorum, ita scribens: Sesamon non parum in se continet viscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Ejusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoq; decoctum similem vim obtinet. Et libro de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerrime fit oleosum: quamobrem & eos qui ipso vescuntur, celeriter implet, & stomachum subvertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus vigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quodvis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non celeriter pervadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Jorgilim, & Alegria: Galli, Jugoline.

Sesami vis. ex Theoph. & Plin.

Ruellius.

Lucas Ghin. An Sesamum hoc sit genuinũ.

Sesami vires ex Gal.

Nomina.

Sesamum: in secunda editione commentariorum duas habet icones, ut ex verbis ex secunda editione desumptis & notis inclusis, huicq; editioni additis colligere est. Alteram Sesami quorundam nomine, quam figuram in aliis editionibus, capiti de Myagro adposuit, siquidem in secunda editione, capiti de Myagro, nullam figuram addiderit: alteram habet Sesami aliorum nomine, quam pro Sesamo aliis in editionibus reservavit, & rectè: quam Sesamum etiam vocant Cord. in Diosc. Dodo. fol. Lobel. Cast. Tab. Sesamum verum, Ges. hor. Lugd. Cam. Sesama. Cæsalp. Sempsem Alpinus.

Αἶρα. LOLIUM. CAP. XCIII.

Lolium, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia ulcera, gangrænasque compescit, cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure vivo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoq; discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissime ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adjuvat.

LOLIUM.

Lolium omnibus notissimum est. Nascitur in arvis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verum etsi non desint, qui Lolium vere tantum exoriri putent, provenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit, libro octavo capite septimo, de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, ejusque peculiare pinguitudo notatur. Cæterùm non solùm triticum, hordeumq; in Lolium degenerat, sed & ipsum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non solùm affirmant Ruricolæ, sed & Theophrastus quoq; testatur libro quarto capite sexto, de plantarum causis, sic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rursus ex Lolio in triticum, & semine in avenam, mirandum sanè est, &c. Quo fit ut potius exibilanda sit nostrorum antagonistarum opinio, quippe qui mutari plantas in melius negant, voluntque earundem mutationes perpetuò in deterius fieri. An non ipse Theophrastus libro secundo capite quinto de historia plantarum scribit Typham, & Zejam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non scribit idem, cupressum fœminam in marem mutari? Hippocrates, gravissimus autor, ad calcem libri sexti de morbis popularibus, scribit contra hos sycophantas: Phaetusam Pitea uxorem, quæ antea fœcunda erat, in virum hirsutum barbatumq; esse mutatam. & Plinius testatur se vidisse in Africa mutatum ex fœmina in marem, ipso nuptiarum die Lucium Cossicum, civem Tisdutanum: Naturam enim sagacissimam qui negant in melius operari, ii sanè amentia, aut furore agitantur: an non ex putrisimo lutore animalia gignuntur; an non ex pu-

Lolii cõsid.

Triticum in Loliũ. & Loliũ in triticũ mutatur. Matthioli adversarii notantur.

Fœminæ in viros mutatæ ex Hippoc. & Plinio.

zed by Google

Lolii historia. *tri juvenci cadavere apes procreantur, quæ nobis suavissima fundunt mella? an non ex rudi viliq; materia gignũtur in terræ visceribus pretiosissima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monstra, qui potius ad perdendas scientias, vitiandasq;, quàm juvandas nati sunt. Sed hæc jam missa faciamus, & ad institutum nostrum redeamus. Est itaq; Lolium, ut prædiximus, vitium frugum, & hyeme statim prima è terra prosilit, folio longo, pingui, hirsuto, adultum culmo tritici graciliore, in cujus summitate spica habetur longa aculeatis siliquulis impari exortu utrinq; referta è quibus grana tria vel quatuor cumulatim apertè exeunt, cortice contumaci contecta. Maturescit unà cùm tritico. Attenuat, resolvit, & abstergit.* Lolii vires. *Panis qui Lolij multum admisit, inebriat, & caput maximè afficit, adeò, ut qui ederint, somno quodam gravi opprimantur, & quasi vertiginosi fiant. Nocet oculis, & visum obtenebrat. Ideoq; Italia, apud quos plurimum inter segetes provenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico magna diligentia secernunt, servantq; pro alendis gallinis, & capis. Namq; non solùm ab eo non læduntur, sed bellè saginantur.* Fuchsii error. *Credidit Leonhardus Fuchsius (ut declaravit in suis circa Lolium clarissimis de stirpium historia commentariis) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum virorum, qui in stirpium doctrina diu versati sunt, sententiæ refragatur, sed & veterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis Melanthij vel papaveris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quamvis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse videtur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoq; jocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit id lolium in pane comedisse. Quod autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. 4. cap. de phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palam fit, lolium in spica, non autem in capitulis Pseudomelanthij, & papaveris modo semen ferre. Ex vulgata quoq; Lolij facultate Fuchsii error deprehendi potest. Siquidem panis (ut prædiximus) in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantibus parit, cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, aliisq; cerealibus ipsum separant, qui ejus noxam sensere.* Lolii vires ex Galeno. *Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. 6. simp. med. desiccat & excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quàm Iris: sed non est perinde ut illæ subtilis essentiæ, verùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi verò extremè exiccantium.* Nomina. *Ejus nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum Sceilen seu Zeved: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum* Twalch/ Kuhtweyzen/ und Lulch: *Hispanicum, Joyo: Gallicum, Juayare, & Yuraye.*

Lolii nomine multæ donantur à diversis plantæ, nos duas potissimum hoc nomine dignas censemus: alteram spica breviore de qua infra: alteram spica longiore de qua nunc. Lolium spica longiore tritici pestis, C.B. dicitur Lolium, Dod. gal. (cui & Zizania Arabum) & fol. Matth. Cord. in Diosc. Lob. (cui & in iconibus Triticum temulentum) Cast. Cæsalp. Lugd. & Taber. cui & Jureum; Lolium verum, Gesnero de hortis.

Ἄμυλον. AMYLUM. CAP. XCIIII.

Conclusa non leg. Orib. a Orib. addit. τὸ ἐκπλυνόμενον, καὶ βρεχόμενον ὕδατι γλυκεῖ ἀποχυθέντι, quod fit ex tritico, purgato, loto & madefacto, aqua dulci affusa.

AMylum [ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat.] Optimum a [ex trimestri, natione Creticum, aut Ægyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, & si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis una excludatur: ubi mollissimum esse videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teritum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi, reliquumq; qualo sportisq; siccatum tegulis novis confestim torreatur flagrantissimo in sole: namque si paulisper udum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cavaq; ulcera efficax est: sanguinis rejectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit: lacti, atq; obsoniis admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaq; ferventissimo in sole, ut ante retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conveniens.

Amyli consid. *AMylum, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum est: probatur autem, auctore Plinio libro 18. cap. 7 levitate ac lævore, atq; ut recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta advehitur, Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inventio debetur, præstare asserit.* Amyli vires ex Galen. *Amylum, ut memoriæ prodidit Gal. lib. 1. de alimen. facul. ex tritico conficitur, lævigandi exasperatas partes vim obtinens, quæ communis est omnibus substantiis consistentia siccis, quæ neq; adstrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quamvis facultatem habet insignem, quas substantias jure ἀποίους id est qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, nihilo minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quod verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum eo amylum ne conferendum quidem est, cùm palam id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficile. Porrò Amylon (ut Pli. tradit lib. 22. cap. 25. hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit alvum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis: genas duras emollit. Datur cum ovo his, qui sanguinem rejecerint: in vesicæ verò dolore semuncia amyli cum ovo, & passo tribus, suffervefacta à balneo.* Nomina. *Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum vocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani,* Amlung: *Hispani, Amydon: Galli, Amydum.*

Τῆλις. FOENUM GRÆCUM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina vim habet emolliendi, discutiendiq;: in aqua mulsa decocta adversus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti ejus fœminarum malis subvenit: & sive tumor sive præclusio sit vulvæ, foventur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi vice subjiciatur. Viride cum aceto utilissimum imbecillib. locis

FOENUMGRÆCUM.

locis, & ulcera sentientibus. Decoctum ejus prodest adversus tenesmos, fœtidamque dysentericorum proluviem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abstergit.

Foeni Græci semen profert plantam trifolio similem, folia habet per ambitum serrata, caules exiles, complures ab una radice prodeuntes: flores candidos, parvos, è quibus cornicula prodeunt incurva, acuminataq́;, in quibus semen concluditur subfulvum, pingue, odore gravi. Radice nititur multiplici atq; tenui. Seritur pingui solo Februario, & Martio calidiori tractu. Digerit, resolvit, emollit, pellit & abstergit. Sicci seminis farina, cum sulphure, & nitro lentigines delet. Medetur ulcerosæ scabiei, si cum quarta parte seminis nasturtii, excipiatur aceto, & subinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus: quinetiam parotidas juvat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex vino subacta carcinomata purgat. Datur utiliter potandum fœnogræci decoctum diuturna tussi laborantibus, & ubi pectus fuerit exulceratum. Seminis mucago, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitis, oculorum fluxiones avertit. Decoctum verò ejus ex aqua oculorum inflammationes arcet instillatum. Hujus meminit Galenus libro 8 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde ferventes phlegmonas irritat acerbatq́;: quæ verò minus sunt calida, & magis dura, eas digerendo curat, Τῆλις καὶ βούκερ☉ id Græcè dicitur, quòd Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fieno greco: Germanicè Fenigrec/ & Bockshorn: Hispanicè, Alfornas & Alolvas: Gallicè, Fenigrec, & Senegre.

Fœni Græci cõsid. & histor.

Fœni Græci vires Matth.

Fœni Græci vires ex Gal.

Nomina.

Fœnum græcum Plinio dictum, à siliquarum forma, βούκερ☉ καὶ αἰγόκερ☉ Græcis, & Siliqua Columellæ dicitur. Fœnumgræcum, Trag. Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Cast. Cam. Cæsalp. Fœnogræcum, Fuch. Cor. in Diosc. & hist. Dod. gal. Fœnumgræcum sativum, Lug. Hoc enim duplex est, sativum & sylvestre: hocque duplex, alterum a Dodonæo & Lobelo, alterum ab Herbario Lugd. propositum: quod enim Tragus Fœnigræci sylvestris nomine proposuit, in hanc classem non pertinet.

Λίνον. LINUM. CAP. XCVI.

I. LINUM.

Linum vulgò notum est: cujus semen easdem, quas fœnum græcum, vires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisq; inflammationem, cum melle, oleo exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: vitia cutis in facie, varosq; crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasq; discutit: ulcera, quæ serpunt, favosq; cum vino decoctum expurgat: ungues scabros eximit, cum pari modo nasturtii, & mellis: vitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis vicem substituatur: tussim lenit: ventrẽ stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Hujus decoctum interaneorum, vulvæque erosionibus immittitur, alvi excrementa evocat, ad vulvæ inflammationes in desessionibus perquam utile.

Linum caulem edit sesquicubitalem, teretem, rectum, obsequiosum, folia oblonga, angusta molliaq́;: ramulos promit in summitate ternos, quaternosve, in quibus cærulei emicant flores: Semen edit in orbiculatis folliculis in acutum desinentibus, planum, leve, cordis figura. Radice nititur unica, non tamen sine fibris. Seritur passim in campis, attrito ac stercorato solo. Cùm Linum, & ejus semen sint non modò medicis omnibus, sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, vulgò notissima, supervacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi, etsi seminis usus, & vires minimè silentio sint prætereunda. Exprimitur ex semine oleum, quod non solùm medicis, & seplasiariis expetitur: sed etiam pictoribus, lapicidis lignariis, cæmentariis, ac ferrariis fabris. Præstat & ad lucernarum usum, quod diutius igni resistat, quàm quod ex olivis exprimitur. In medio autem

Lini cõsiderat.

Olei ex lini semine vires.

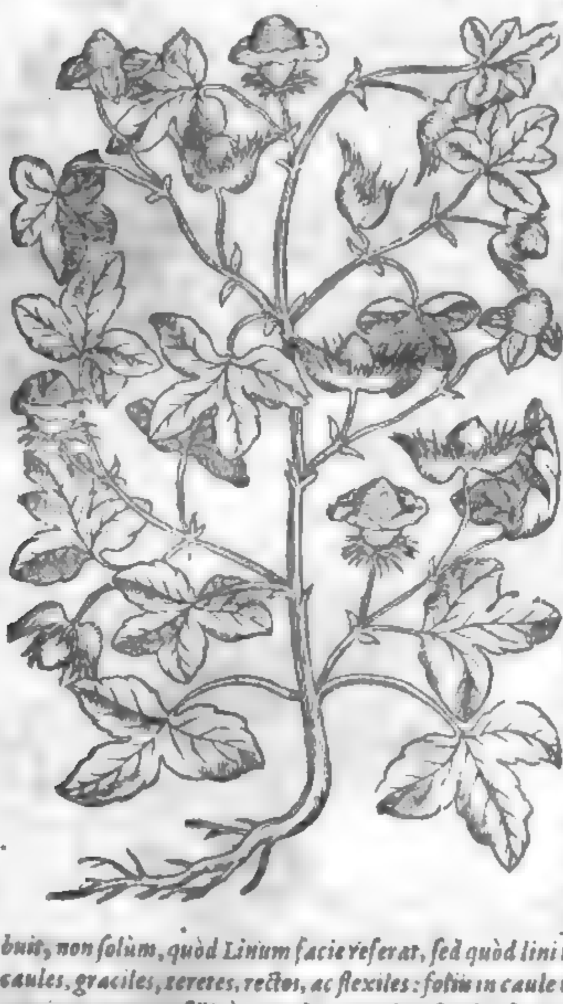
II. LINUM SYLVESTRE.

III. LINUM SYLVESTRE angustifolium.

IV. XYLON SIVE GOSSIPIUM.

autem diutius igni resistat, quàm quod ex olivis exprimitur. In medico autem usu nervorum convulsionib. peridoneũ est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicãdas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis ac doloribus: fœminarum induratos locos emollit: infunditur utiliter coli dolore vexatis. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu iis exhibeant qui laterali dolore vexantur & nephriticis, verum recens sit oportet: quandoquidem inveteratum, contracto rancore non modò excalfacit plusquam par sit, sed & nauseam cõmovet. Caterùm quoniam (ut Plinius inquit libr. 19. cap. 1.) XYLON, sive Gossipium, quod nos vulgari sermone Bambagia, alii Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, & cum ejus, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, mihi sanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic differerem. Planta est Xylon non admodum magna, caule tamen ramis non paucis referto, foliis [vitigineis] triquetris [floribus luteis, umbilicotenus purpurascentibus] fructu [exigui mali magnitudine] barbato, pomicæ nucis ferè modo in quo semen concluditur [pipere majus, in quo medulla est alba ac pinguis] unà cum mollissima, ac candidissima lanugine, quæ maturo jam fructu eximitur, atq; netur ad multa utilis. Planta seritur adolescitq; tribus, aut quatuor mensibus, ad arbusculæ proceritatem. Excalfacit eadem & siccat. Usta sistit sanguinis profluvia: & præsertim in vulneribus. Seminis medulla tussientibus & difficulter spirantibus mirificè auxiliatur: genituram quoq; auget. Oleum è seminis medulla expressum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet.

Xyli mẽtio & vires.

Linum sylvestre.

Est & planta lino similis, tum foliis, tum caule, tum quoq; florum ipsorum figura, quanquam aureo sint colore. Hanc à nobis inventam LINUM sylvestre vocare libuit, non solùm, quòd Linum facie referat, sed quòd lini modo in stamina trahi possit. Complures ab una radice emittit caules, graciles, teretes, rectos, ac flexiles: foliis in caule universo lini æmulis, sed brevioribus ac firmioribus. Flores in cacumine exeunt pusillis è ramulis, aurei lini floribus facie haud absimiles. Nascitur sponte in convallibus inculto solo. Herba ipsa una cum floribus decocta, & cum recenti butyro illita, tumores resolvit, & inflammationes lenit, quinetiam induratos articulos emollit, addita althææ radice & gallinaceo adipe, panosq; in inguinibus sanat. Lini seminis vires memoria prodidit

Lini vires ex Gal.

prodidit Gal.lib.7.ſimp.med.ſic ſcribens: Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur, adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum. Quinetiam emollit, reſolvit, concoquit & abſtergit. Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, ſive Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein und Flachs*: Hiſpani, Lino: Galli, Lin. Linum ſylveſtre, Græcis, λινοάγριον: Italis, Lino ſalvatico: At Goſſipium, Græcis, Ξύλον, βάμβαξ, ſive πάμβαξ, ſive ἐριοφόρον. Officinis & Barbaris, Cotum, Bambax, ſeu Bambaſum: Italis, Bambagia, ſive Cotone: Germanis,* Baumwoll*: Gallis Coton.* Nomina.

Linum in Lolium mutari auctor eſt Theophraſtus 3. de cauſ. plant. 21. cujus genera ratione loci natalitii Plinius lib. 19. c. 1. recenſuit: in Phytopinace noſtro licet novem propoſuerimus genera: nunc tamen & decimum tenuifolium violaceum agnoſcimus, de quibus ex profeſſo in univerſali noſtra hiſtoria, ubi deſcriptionibus fideliſſimis etiam icones adponemus. Lini enim duplicis tantùm meminit Matthiolus, ſativi & ejus quod flore luteo eſt: adjecimus tamen & tenuifolium cùm vulgatiſſimum ſit. I. Linum ſativum C.B. & Dod. fol. Linum, Brunf. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac. Lonic. Lob. ob. Caſt. Cæſ. Lug. Linum Germanicum ſive Sativum, Trag. Linum ſativum vulgare cæruleum, Lob. icon. II. Linum maritimum luteum. C.B. Linum ſylveſtre, Matth. Dod. fol. Caſt. Cæſal. Linum ſylveſtre primum, Lugd. Linum marinum luteum. Narbonenſe, Lob. III. Linum ſylveſtre anguſtifolium flore minore. C.B. Linariæ quarta ſpecies Trago: linum ſylveſtre tenuifolium, Lob. Tab. Linum ſylveſtre tertium, Cluſ. Pan. Lug. Linum ſylveſtre cæruleo flore, Camer. ad Matth. Flore eſt cæruleo, reperitur & albo. IV. Goſſipium duplex novimus, alterum vulgatum, alterum arboreum, quod in horto Doctoris Zuingeri vidimus, cujus iconem hiſtoria noſtra exhibebit: ſed de vulgato quod Coto & Bombax Serapioni dicitur, Xylon. Fuchſ. Matth. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Lon. Goſſipium, Matth. Lob. Dodo. fol. Caſt. Lugd. Cæſalp. Tabern. Cam. λινόδενδρον ἐριοφόρον, Guilandino.

CICER DOMESTICUM.

CICER SYLVESTRE.

Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

Cicer ſativum alvo idoneum eſt, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum ervo decoctum illinitur ad inflamationes teſtium, verrucoſas informicationes: ad ſcabiem, ulcera capitis manantia, impetigineſq́; item contra carcinomata, & ulcera, quę cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodeſt. Alterum genus arietinum nominatur. Utrunq; ciet urinas, dato cum roremarino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam veſicam, & renes. In verrucarum formicantium, penſiliumq́; genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaq; grana linteolo deligata abjici poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylveſtre cicer, foliis ſativo ſimile eſt, odore acri, ſed ſemine diſcrepat. Idem quod ſativum præſtat.

IN cicerum genere habetur ſativum & ſylveſtre. Sativum trium eſt generum, candidum, quod Columbinum vocatur, eſt & rubeum Venereum dictum. quòd ad excitandam Venerē mirificè præſtet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Adoleſcit ciceris planta cubitali altitudine, paulò procerior, foliis oblongis, denticulatis, ſubalbi- Ciceris conſider. Ciceris hiſt.

albicantibus, pilosis: caule lignoso, haud recto, ramis multis brachiato, floribus subpurpureis, è quibus siliquæ prodeunt breves, farctæ, hirsutæ, in mucronem acutum tenuem desinentes, in quibus ad summum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignosa fibrosaq; altè descendens. Solum amat pingue. Seritur vere appetente & maturescit æstate, quo etiam tempore demetitur arescentibus siliquis, nam si citius extirpetur, semen rugosum evadit. Horum meminit Gal. 1. de alim. fac. inquiens: Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed valentius nutrit. Venerem stimulat, creditumq; est etiam simul semen generare: cujus gratia admissariis equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi major, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos evidenter frangant, atq; comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè nascentia, Arietinaq; vocata. Hujus ex aqua decoctum potare præstiterit: Vescuntur & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis: hactenus Galenus. Nigrum vocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoq; Cicerum plures sunt differentiæ libr. 8. cap. 5. de hist. plant. ubi sic habet: Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, pleraq; differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiamnum Aetius, sic inquiens: Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, ventri accommodatum, urinam ac menses evocat, & lac, & sperma copiosè generat. Hujus decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum verò genus, quod Orobiaum vocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Jecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertq; ad ulcera maligna præsidium non pœnitendum: hactenus Aëtius. Cicerum farina ex intubi stillatitia aqua decocta, & jecinori illita tumores illius resolvit, & serpentium morsibus medetur, præsertim, si cum Hyperici decocto misceatur: columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitū, putrescentes gingivas sanat. Paratur è cicerum rubeorum sesquilibra, additis quibusdam aliis, decoctū perquàm optimum ad urinæ ardores, hoc modo: Sumito eorum sesquilibram, & in lib. 10. aquæ die una macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis unciam, item malvæ, & ejus radicis, graminis, & althææ, agrimoniæq;, & cuscutæ manipulum, Sebestena, & zizyphas decem, præterea seminis melopeponis delibrati binas uncias, baccarum Halicacabi, & hortensis Solani, & lithospermi, singulorum drachmas quatuor, ossium dactylorum contritorum drachmas tres: & permittito hæc omnia fervere ad tertias: propinato quotidie manè uncias quatuor. Errant maximè Germani, qui Pisorum jus potandum exhibent, ad abstergendum ventriculum, sibi persuadentes Pisum, columbinum esse cicer. CICER sylvestre, sativo ciceri simillimum habetur, sed folia denticulata non sunt & siliquæ minores, rotundioresq; spectantur. Est planta in universum hirsutior, atq; asperior. Nascitur sponte in agris: & locis incultis. Excalfacit & siccat, & cùm plus amaritudinis habeat, magis quàm sativū abstergit & aperit. Cæterùm sylvestre omnib. ferè, notum est, & si Plinio fides est adhibenda, ventrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος: Latinis, Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, seu Halhamos. Italis, Ceci: Germanis, Kichern/ Kicher-Erbs/ und Ziser-Erbs: *Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices. Cicer sylvestre, Græcis ἐρέβινθος ἄγριος: Italis, Ceci saluatichi.*

Ciceris vires ex Galen.

Ciceris vires ex Aetio.

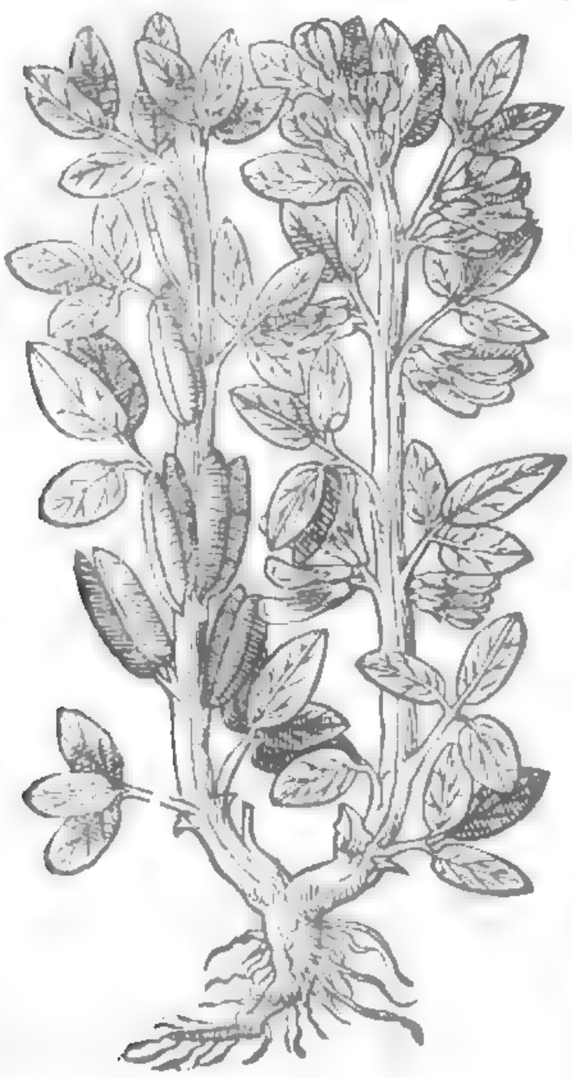
Ciceris vires Matthiolo.

Cicer sylvestre. Nomina.

Cicer sativum est & sylvestre. Sativi differentias Theophrastus & Plinius referunt, siquidem habeamus floribus candidis, aut ex purpura rubescentibus, seminibus albis qui columbini, rubri qui arietini, aliis venerei: & nigri qui, ut Galenus voluit, arietini, aliis Venerei dicuntur. Aliud quoddam Ciceris orobæi Theophrasti nomine adversaria proposuere. Ciceris verò sylvestris tres quoque occurrunt differentiæ, alterum enim est folliculis rotundis, alterum folliculis oblongis, quod duplex existit. Hic de priori sermo, quod dicitur Cicer sylvestre folliculis rotundis. C.B. Cicer sylvestre, Dodon. gal. Matth. Cast. Lugd. Cicer sylvestre herbariorum Lob. Cicer sylvestre primum, Dodo. fol. & Tabern. quod fructu etiam majore & oblongiore reperitur monente D. Cam.

FABA. CAP. XCVIII.

I. Κύαμος.

a Omnia exempl. κύαμος ἑλληνικός, i. faba græca.

Faba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidiq; natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias, & cœliacorum profluvia sistit: contra vomitiones convenienter manditur. Inflatio levior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abjiciatur. Viridis plus negotii stomacho exhibet, majoremque flatū parit. Lomentum ejus & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitavit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumeso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adjuvat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & ovi candido, procidentes oculos, tumores, uvasque reprimit: subactum vino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba ad avertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat pueris, imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post evulsionem renascuntur, gracilescunt & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & vetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes divisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: namq; eas supprimit, si semisecta apprimatur.

Fabarum consid. & histor.

Faba, caule exit quadrangulo, obliquo, geniculis intersepto, inani fragiliq;, aliis multis, e quibus flores plures ex uno pediculo

culo racematim exeunt, non quidem utrinq; sed uno tantùm latere seriatim appensi, versicolores, hirti, ac cristati. Prodeunt è caule rami dispari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, utrinq; quaterna: è ramusculorum cacuminibus capreoli exeunt singulares, sed adeò tenues, ut facilè perdantur. Siliquas primas edit iis floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, cæteris leguminibus majores, crassiores, carnosioresq;, apice in acutum desinente, quibus fabæ concluduntur, forma, colore & magnitudine differentes. Nam aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ subrotundæ, aliæ compressæ, & aliæ quidem colore sunt albicante, aliæ subrutilo, aliæ subnigro. Planta tota unica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Seritur in agris cæterorum leguminum modo. Gaudet irrigari pluvia, dum floret, deflorescens verò contra, tunc enim nisi exiguas desiderat aquas. Seritur à nonnullis solùm ad arva impinguanda: namq; cum florere incipit, totaq; succosa est planta, illam arant agricolæ, quæ subinde sepulta contabescens, latissimum, pinguissimumq; agrum reddit. Fabalium caulium, & siliquarum cinis, ad coxendices, & veterum nervorum dolores, cum vetere axungia illitus prodest. Fabæ, ut memoria prodidit Gal. l. 7. simpl. medic. in exiccando, & refrigerando secundum utrumq; ad medium temperamentum propinquissimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringētis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, & vomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea: ut medicamentum verò, foris imposita, sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipe suillo admista. Ad nervorum tum contusiones, tum vulnerationes, farinam ejus cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu jam phlegmone occupaverat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit: Inflat is cibus quocunq; modo apparetur, nec per quamvis longam decoctionem id vitii potest amittere, quod ptisanæ minimè negatum est, deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animadvertere, & mente consequi volet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeq; qui ad hujusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec gravem, sed fungosam, levemq; substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil abstersoriæ possidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, velut alii nitro atq; aphronitro, & in universum iis, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterit, & maculas velut ex sole cōtractas. Hujus ergo facultatis nomine in alvi quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine ulla abstergendi facultate, qualia halicam, tragum, similaginem, & amylum, esse perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex fresa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integra faba inflabit cibus: quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellariis sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu, perdifficilis, tardoq; descensu incommodior redditur, & crassi succi alimentum in corpus diffundit. Quòd si viridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde majorem excrementorum vim non tantùm in viis intestinorum, sed etiam per universum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, sed promptius dejicietur. Pleriq; autem hominum non crudas solas fabas comedentes, una eas cum suilla carne decoquunt, veluti olera consueverunt, ruri verò etiam cum caprina, & ovilla. Alii fabas inflare sentientes, cæpas admiscent, cùm in ollis pulmentum ex illis struunt: sunt qui non simul elixatas, sed cum pulmento cæpas ingerant crudas. In omnib. namq; dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est. Est etiam planta, cujus hic imaginem appingi curavimus, quam SYLVESTREM FABAM appellare libuit, quòd cum domestica non parvam habeat similitudinem. Crescit hæc in Apulia, ut quidam mihi retulerunt, passim in campestribus humi repens, caulibus quadrangulis sese invicem implicantibus, folio domesticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus siliquæ oriuntur, lupinorum modo compressæ, fabarum longè minores, in quib. semen continetur rotundum, fabarum sapore. Sunt qui dicant hanc easdem cum domestica habere vires. Sunt qui hanc plantam velint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus ARACUM vocari domesticum, qua in re fortasse non malè sentiunt, nec volo ego quoq; horum sententiæ contradicere: etsi ego sylvestrem fabam eam vocaverim, ob similitudinem, & præsertim, cùm alia sit planta, cujus hic imaginem quoq; expressimus, quæ Arachum secundo loco à Galeno descriptum per omnia referat. Dicant alii rei plantariæ studiosi suam quoq; sententiam, quam facilè ex Galeni verbis elicere poterunt, qui de Aracis sive Arachis ita scriptum reliquit: Postremam nominis Aracorum syllabam scriptam per, c, in Aristophanis Holcadibus invenimus, ubi inquit: Aracos Triticum, ptissanam, alicam, Zeam, lolium, similaginem. Semen hoc cicerculæ semini est adsimile, fueruntq; nonnulli qui putarunt ipsum non esse generis à cicercula diversi, quandoquidem & usus ipsius omnis, & facultas, cicerculæ facultati est adsimilis, nisi quòd Araci sunt duriores, minusq; facilè elixantur: quæ causa etiam est, cur cicerculæ concoctu sint difficiliores. Apud nos autem sylvestre quoddam rotundum, ac durum, ervoq; exilius, in fructi-

Fabarum vires ex Galen.

II. FABA SYLVESTRIS.

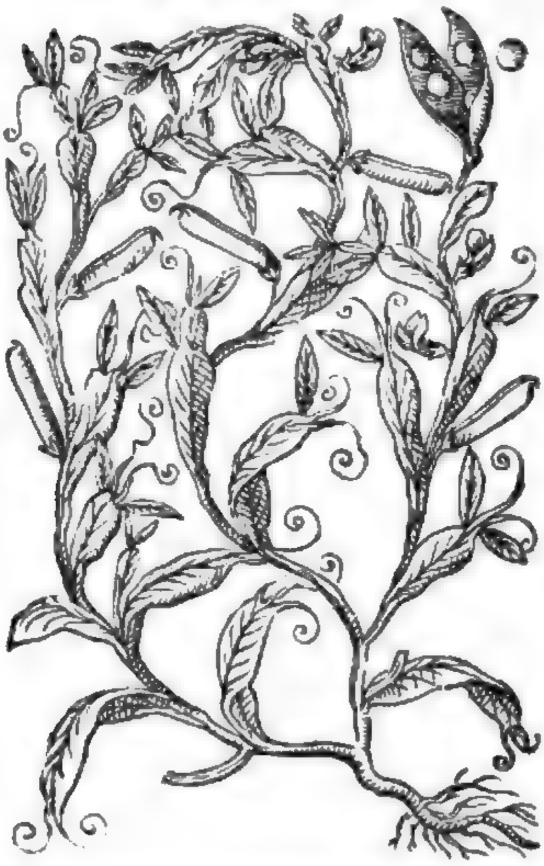

Fabæ sylvestris historia.

Araci histor.

Galenus de Araco.

III. ARACUS NIGER.

bus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, sed per ch, ultimam syllabam proferentes: projiciunt ipsum, uti & semen securidacæ, seligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophrastus lib. & cap. 8. de historia plant. sic inquiens: Nam & Avena magis in hordeo exire videtur, & in lente Aracus, res scabra, & dura. Id quod in planta, quam pro sylvestri Aracho appinximus, quis facilè videre potest. Theoph. de Arace. *ARACUS humi repit, caule anguloso, flexili, subaspero, cicerculæ haud absimile: folia illi sunt oblonga, caulem infernè ambientia, quæ summo cacumine claviculas tenues fundunt: flores edit non magnos ervi ferè modo, è quibus siliquæ oriuntur pisi minores, in quibus semen est asperum, rotundum, pullo colore. Nascitur inter segetes, campestribus locis. Abstergit, resolvit, desiccat & expurgat. Verùm in altera nullam video ego Cicerculæ cognationem, quo fit, ut eam fabam sylvestrem appellaverim.* Nomina. *Κύαμος sic Græcis, Latinis verò Faba vocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, sive Bachale: Italis, Fava: Germanis,* Bonen*: Hispanis, Havas: Gallis, Fave. Faba sylvestris, Græcis, κύαμος ἄγριος: Italis, Fava salvatica. Aracus, Græcis ἄρακος: Italis, Araco.*

Faba *κύαμος* à feracitate dicta, & *κύαμος ἑλληνικὸς* ad differentiam Ægyptiacæ, semen est inter legumina maximum & quo majus, eò magis in longitudinem depressum: minora autem rotundiora sunt, quæ in siliquis continentur ut plurimùm ternæ ad summum, & rarissimè quinæ, quæ ut plurimùm candidę, sunt nigræ & ex rubicundo colore purpurascentes: & flores aut candidi lituris nigris conspicui (quas lugubres dicunt, ideoq; ab eorum usu aliqui abstinent) aut ex purpura nigrescentes. Est autem sativa & sylvestris: est & purgatrix, quam alii ad Phaseolos referre malunt. Sativa est major & minor. Faba sativa major. C.B. Fabulum Gellio & Festo: Faba, Brunf. Fuch. Matt. Cord. in Diosc. Gef. hor. Lac. Lon. Cast. Cæsalp. Tab. Faba vulgaris, Trago, Fuch. Cord. in hist. Faba major recentiorum, Lob. Faba sativa, Lugd. Phaselus sativus, Faba non est, Dodo. gal. Bona sive Phaselus major, Dodo. fol. II. Faba sylvestris Matth. Cast. Lugd. Tab. Phaselus sylvestris & niger, fortè Faba, Dodo. gal. Gef. hort. Sylvestris Græcorum Faba, Lob. Bona sylvestris, Dodo. fol. Pisa nigra, Cam. Aracus Fuch. dicebatur. III. Aracus & Aracus niger, Matth. Cast. Cam. Ervilia sylvestris, Dodo. gal. & fol. Ochrus sive Ervila, Lob. Cicer ervinum quorundam, Lugd. semen colore est subluteo, aut nigro.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA ÆGYPTIA. CAP. XCIX.

I. FABA ÆGYPTIA.

Ægyptia Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Ægypto plurima provenit: in Asiæ etiam, Ciliciæq; lacubus invenitur. Folia habet ampla, † etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaveris amplitudine: & ubi flore exuitur, fert folliculos vesparum favis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctave estur: ei Colocasiæ nomen est. Faba virens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho utilem: dysentericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ vice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulso decocti si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Ægyptiæ fabæ consideratio.

SUnt qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoque plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto.

Cæterum

Digitized by Goo

Ceterùm eos equidem in errore verſari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ Ari ſpeciem repræſentat, eſſe fabam Aegyptiam. Siquidem hæc, nec caulem, nec flores, nec fabas edit, nec radice nititur craſſiſſima, arundinaceaq́, nec ſpinis ſubhorrens, ut Theophraſtus inquit. Ceterùm explodenda videtur Anguillarii ſententia, ubi probare contendit AEGYPTIUM ARUM legitimam eſſe Colocaſiam.

Anguillarii opinio explodenda volentis Ægyptium Arum eſſe Colocaſiam.

II. ARVM ÆGYPTIVM.

Siquidem ipſe, non aliam ob cauſam Ari hujuſce plantam caule viduam perpetuò eſſe cenſet, quam quòd illarum regionum incolæ quotannis radices effodiant ad eſum, nec permittant eam ad ſuam pervenire frugem. Sed quàm frivolo nitatur argumento, ipſamet planta palam facit, cùm neq; in Italia pluribus annis ad ſenectutem uſq; in fictilibus, & viridariis educata uſquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit unquam effodi has plantas, iis in regionibus adeò diligenter, ut alicubi quandoque aliqua non remanſerit? Abſurdum quidem hoc eſt, & minimè credendum. Ideoq; cum iis conſentiam, qui Ari ſpeciem eſſe putant, ſiquidem cum folio, tum radice Arum imitatur, ut ex ejus imagine hic expreſſa, quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke, vir ſanè clarus, ex Conſtantinopoli allatam, quis certior fieri poterit. Meminit hujus Theophraſtus lib. 4. cap. 10. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit: Faba Aegyptia in paludibus, ſtagnisq; exit. Caulis ejus, qui longiſſimus, quaterna cubita perficit: craſſitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, veſparum favo non abſimile. Inque ſingulis cellis ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimum tricenæ. Flos papavere duplo major, colore roſeus, in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeunt. Fabam quamq; conterenti amarũ illud, ex quo pilula fit, inflexum pateſcit: fructus ita ſe habet. Radix illi craſſiſſima, arundine plenior, rimas ſimiliter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & aſſa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Naſcitur itaq; ſponte vel plurima: ceterùm & ſeritur in limo paleis largè admiſtis, ut deſcendat, incorruptaq; maneat, ſicq; fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim valida eſt, nec procul arundinum ſtirpibus, verùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non videt. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque: hactenus Theophraſtus. Hanc ampliſſima emittere folia tradidit Plinius lib. 21. c. 15. ubi ſic inquit: In Aegypto nobiliſſima eſt Colocaſia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus eſt, araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: foliis latiſſimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus vocamus. Adeoq; Nili ſui dotibus gaudent, ut implexu Colocaſiæ foliis, in variam ſpeciem vaſorum, potare gratiſſimum habeant. Seritur jam hæc in Italia: hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor eſt libro primo de alim.) ſicuti noſtratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam ſortita eſt. Planta quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Fava d'Egytto: Hiſpanicè Inhame. Hava de Egipto: Gallis, Fave d'Egypte. AEGYPTIUM Arum folia fundit bina, & fortaſſe plura, prægrandia Ari noſtratis majora lineis numeroſis exarata, ac longo, craſſo, canaliculatoq́, pediculo appenſa. In regionibus noſtris translatum, neq; caulem, neq; florem, neq; fructum gignit. Radice nititur bulboſa, rotunda, ima parte in caudam definente, agnatis circumquaque multis, ari noſtratis modo. Provenit plurimum in Aegypto. Excalfacit & ſiccat, minus tamen quam noſtrum: quin etiam abſtergit, incidit, aperit, attenuat, provocat. Radix decocta & melle excepta, medetur cunctis pituitoſis pectoris morbis. Expectorat enim valenter admodum, quæ craſſa, lentaq; ſunt, & pituitoſa: quare aſthmaticos maximè juvat. Datur elixa utiliter tuſſientibus ex pituitoſis pectoris vitiis, ex amygdalino oleo. Idem præſtat lac bubulum recenter mulſum, in quo radix ipſa incocta fuerit. Illinitur elixa epiphoris, ſuggillatis, inflammatisq; tonſillis fabacea farina addita & defruto ſubacta: præſtat quoq; ex oleo illita ad tumentes hæmorrhoidas. Arum Aegyptium, Græcè ἄρον αἰγύπτιον: Italis, Aro ſive Gigaro d'Egitto.

Ægyptiæ fabæ hiſt. ex Theophraſt.

Colocaſia ex Plinio.

Galenus de Ægyptia faba.

Nomina.

† *Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id eſt, inſtar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio ſumpſit loco citato. Ubi verbis, quæ illa ſequuntur, rectius fortè hunc Dioſcoridis locum interpretari videtur.*

Fabam Ægyptiam & Arum Ægyptium, diverſas fecit plantas Matthiolus, alii verò non diſtinguunt: Arum Ægyptium ſeu Colocaſiam, ſæpius vidimus, at Fabam Ægyptiam, ſi modo diverſa ſit, nunquam vidimus, quam utinam aliquis ad nos mitteret pro univerſali hiſtoria noſtra, ejus enim, ut par eſſet, honorifica fieret mentio. I. Faba Ægyptia Matth. Lacu. Lugd. Caſt. cui etiam Colocaſſia dicitur, Colocaſia Lon. II. Aron maximum Ægyptium, Aron cui folium cavum Theophraſti, & fortè faba Ægyptia Dioſcoridis, cujus radicem Colocaſiam dici monet. C.B. Arum Ægyptium, Matth. Geſ. hor. Lob. in icon. Dod. fol. Caſt. Lugd. Cam. Aron magnum Colocaſia vulgo, Pampina Paradyſi Siciliæ incolis, Cæſalp. Faba Ægyptia, Cord. in Dioſc. Colocaſia Bellon. Geſ. hort. Cluſ. Hiſp. Lob. obſer. Lugd. Culcas, faba Ægyptia, Alpini. Hanc nec fructum nec florem ferre, ſcribit Bellonius, Lugdunenſis verò cum flore pingit, quem tamen hactenus videre non licuit.

Φακός. LENS. CAP. C.

LEns frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumq; & inteſtina inflat: ſed alvum cum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facilimè coquitur, nihil atri in

Digitized by Google

maceratione reddens. Vim habet adstringendi, qua ex causa alvum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventré resolvit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, nervis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere contra alvi fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abjiciuntur: vel rhoe, quæ obsoniis inspergitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs alvum conturbat. Contra subversionem stomachi, triginta grana lentis delibrata devorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflamationibus oculorum sedisq;, addito rosaceo: sed in amplo sinu, ut inflamationibus sedis, quæ majus remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis adjecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam evaserunt, adjuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusq; ut antea dictum est: contra mamas in quibus lac in grumos coiit, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENS.

Lentium consideratio.

Lens legumen ubiq; cognitum, folio est viciæ minore, & flore haud longe dissimili, siliqua parva, compressa, molliterq; in latitudinem fusa, in qua semina terna, quaternave concluduntur, rotunda, pressa, lævia, cuticula contecta. Genera ejus duo, album, quod minus est, & in cibis gratius, cinereo colore alterum, orbe paulò majore. Huic flos est in purpura candicans, alteri simpliciter albus. Seritur ubiq; in campis, cum cæteris leguminibus. Necatur strangulaturq; lens, adnata illi aparine herba. Semina quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora proveniunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus credimus. Lentis decocta cremor ad oris, & genitalium exulcerationes utiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoq; affirment, epoto primo lentis jure, necari expellique citissimè puerorum vermes.

Lentium vires ex Galen.

Lentes quemat⸗odum libr. 8 simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galen. valenter adstringunt, in caliditate verò, & frigiditate medium tenent, desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaq; earum corpus desiccat, & sistit ventrem: cæterùm decoctum provocat: proinde etiam prior aqua abjicitur, ubi retentionis causa adhibentur: hactenus loco citato Galenus.

Galenus, Dioscoridi contrarius in Lentium viribus.

Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes alvum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaq; inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit: Ne ex lente quidem panem quis tentaverit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex ejus vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius: quocirca si elixæ in aqua jusculum sale, garo, oleoq; conditum bibatur, alvum dejiciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modum, quem retulimus ferculum apparatur, contrariam succo vim obtinet. Nam quæ ventri obveniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, & totum deniq; ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, ut illam adstringendi vehementiam, cumq; hac alia videlicet omnia, quæ consequuntur amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, pravumq; succum gignens, tardè commeans: alvi tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Jure igitur qui modum in hoc edulio non servant, elephantiasim quam vocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa siccaq; cibaria facilè in melancholicos humores vertuntur. Quare iis duntaxat, quibus vitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentib. admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans: ei verò, qui contrario modo se habet, humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est, crassum enim, & tardifluum sanguinem facit: at muliebri appellato profluvio convenientissima. Cùm porrò lens & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusq; porr̃io esse debet: minus enim ptisanæ adjiciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem ascẽ it. Sed enim hujus edulii eadem ac ptisanæ est confectio, præterquam quòd satureia, & pulegio adjectis, jucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam divitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri sed liquida potius & crassitudinem incidentia. Cui verò sapa commiscetur, jecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius visceris, atq; una lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum durescentes visceris utriusq; affectus, quos scirrhos vocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asservatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media est, quam νεαλὸν id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suavitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit: nam hæ quoq; sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neq; istis affatim, sæpeq; uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino pravo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in unoquoq; edulio intelligere oportet.

Ac autum-

Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme verò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in vere medii temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non una, nec simplex species: quædam enim hujusmodi sunt quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo intervallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepta: ut si quis juxta id quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos invenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, verùm etiam laborantibus exhibebat, est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta, citius verò quàm lentes per alvum descendit. Est & illud perspicuum, hujus succum in corpus dispartitum, ex amborum virtute, lentis videlicet, ac betæ, esse permistum: hactenus Galenus. Ex cujus verbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minimè esse recipiendas, præterquàm ab iis, quibus morbi alicujus ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conveniant. φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, & Lente, Italis: Linsen: Germanis: Lentejas, Hispanis: Lentille, Gallis.

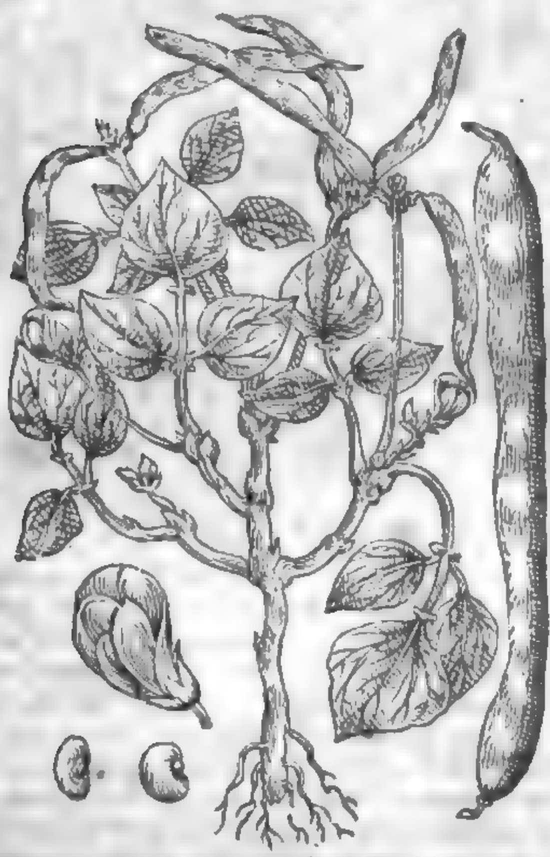
Nomina.

Lentium genera duo habemus, majus quod album, minus verò, aliud cinereo, aliud subrusso colore, aliud colore ex luteo pallido. Lentis majoris figura adposita.

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHasioli inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo alvum emolliunt, ad vomitiones idonei.

PHASIOLI.

PHasioli sunt in Italia vulgares, & in hortis, ac arvis frequentes. Diversa eorum habentur genera, variis coloribus distincta, nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diversis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putaverim: etsi nonnulli eos nuper in Italiam venisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in arvis seruntur: at rubescentes, melini, ac varii seminantur in hortis aliisve locis, ubi umbra æstiva fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam involucris, ac sequaci foliorum clavicularumq; repatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula, è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quàm vitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac convestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à veritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etjam libro à Dioscoride descriptum: quippe quod illi maximè respondeat, ut in sequentibus dicetur. Quamobrem longè aberrasse videtur Marcellus, in carpendo Hermolao tantopere avidus, cùm dixerit sibi parum verisimile videri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula vestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides: sed & ipsius smilacis numerosus plantarum proventus, quæ in aquam plurimis hortis, ac viridariis longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conveniunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putaverim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib. 8. cap. 3. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (ut adjuvante Deo infra in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausoniis vulgo dicitur Roviglione, Tridentinis verò Arabeia, ut Manardo Ferrariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus descripsere, ut eo, quem modò citavimus loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm ac vulgaribus phasiolis disseruit, non de ervilia, Arabeia vulgò vocata: in sequentibus verò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubentes, vel lutei, vel versicolores enascuntur. Albi itaq; & magis vulgares, qui seruntur passim in campis, mense Majo & quandoq; post messem sine pedamento per se subsistunt: sed in latum sese pandunt, foliis hederaceis, majoribus tamen & mollioribus, venosis, ternis ex uno pediculo prodeuntibus: flores emittit candidos piso minores, è quibus palmaria cornula prodeunt, teretia, & in acutum desinentia, primo quidem exortu viridia & per maturitatem albicantia. In his semina plura, quæ phasiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus similia, alba, præter umbilicum, qui tantum in iis nigricat. Phasioli excalfaciunt, & humectant ordine primo. In cibum sumpti inflant, & ventriculo laborem faciunt, semen tamen generant, & venerem sollicitant, præsertimq; ubi longo pipere, galanga, & sacchare asperguntur: atq; id valentius præstant, si lacte bubulo pingues decoquantur quousq; rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores, si cum sinapi vel cari semine edantur. Tumultuosa præterea ac terrifica faciunt somnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrima sunt, elixantur, & in acetariis devorantur, addito pipere, gustu non ingrato: Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo ferventi aut butyro frixa, addito pipere, & uvæ acerbæ succo, Italis quoq; expetuntur in cibum. Præstant peculiariter propria sua ipsius facultate ad sanandum equorum morsus, si dentibus attriti crudo vulneri illinantur. Parant quoq; è phasiolis muliebrem fucum hoc modo: Sumunt phasiolorum alborum, micæ panis triticei albissimi, singulorum libram, Cucurbitam longam, teneram, virentemq; unam: dissecta prius cucurbita macerant simul omnia ex lacte caprino nocte una, deinde addunt seminum melopeponum uncias quinq;, nucleorum persicorum mundatorum unc. 3. nucleorum pineorum delibratorum selibram: conterunt per se omnia in

Phasiolorum consider.

Candidi, Rubescētes, Melini, Varii.

Marcelli error.

Roviglione.

Phasiolorum descriptio.

Phasiolorum vires

Fucus ad mulierū ornatum.

lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domesticum unà cum plumis in particulas dissectum, abjectis tantum intestinis, & omnibus simul mistis, ex vitreo organo, ad hoc parato, in vase ferventis aquæ collocato, aquam distillant, & subinde diligenter custodiunt. Siquidem hujusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant, & cuti mollissimum addunt lævorem. Cæterùm cùm phasioli pisa mihi in mentem revocaverint, & nihil de eis meminerit Diosc. prætermittere quidem non potui, quin de eis quoq; differerem.

Pisorum histor.

PISUM itaq; caulibus exit fistulosis ramosisq;, capreolis multis è ramorum summitatibus prodeuntibus, folio numeroso, longiusculo, crassiusculoq;, ac subpingui: siliqua cilindracea, rotunda, & can-

PISUM MAJUS.

PISUM MINUS.

dido semine albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis animalis figura, circa umbilicum purpureum, quandoque in universum candidum: radice imbecilla: Grana in siliquis sese invicem stipant, ut in vicia, & ervo. Seritur vere, & æstate metitur.

Pisorum genera duo.

Duo ejus sunt genera, alterum majus, alterum minus. Majus pedamento gaudet, quo fit, ut Agricolæ arborum ramos illi adjungant. Facilem & solutam terram desiderat, & in apricis seri. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus nec adeò in cibis gratum. Duum hoc est generum, album, & cinereum, quod Erviliam vocant quidam: Ananienses, & cætera Tridentina rura, Arabeia vernaculo sermone appellant: alii Roviglione. Seritur ut majus aprico loco, solo probè culto ac soluto, in qualitatibus omnibus nihil prorsus a majori differt. Exiccant pisa fabarum modo, remissius tamen.

Quorundam opi. refutata.

Sunt qui scribant Pisorum jure hausto purgari puerperas, & lactis copiam augeri, auriginosos sanari, & aquæ interculi succurri, sed proculdubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum, quod refrigeret, & siccet.

Tragi error. Pisum cicer Arietinũ censentis

Verùm errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum cui ea inest facultas. At quantum ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conjicere poterit ex his, quæ superius in Cicere diximus Cicer enim Arietinum nihil ab aliis ciceribus differt, nisi colore, cætera similia sunt. Ideoq; errorem hunc debent diligenter vitare Germani, qui suis puerperis pisorum jus propinant, quin etiam iis qui sumpserunt purgativum medicamentum, extergendi ventriculi gratia.

Pisorum vires ex Galen.

Nulla enim pisis inest abstersoria facultas, ut Gal. inquit lib. 1. de alim. fac. his verbis: Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem, eodemq; cum fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quòd non æque ac fabæ sunt flatulenta, tum etiam quòd detergendi facultatem non habent, ideoq; segnius quàm illæ per alvum secedunt. Ubi faba non sit ad manus, pisum ejus poterit esse succedaneum, præterquam iis in morbis, qui abstersione opus habent.

Nomina.

Ita φασίολοι Græcè, ut etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagivoli. Hispanicè, Fasiolos: Gallis, Fasiolis. Pisum, Græcis πίσον. Italis Pisello & Piso, Germanis, Erbis. Pisum minus Græcis, πίσον μικρὸν. Italis Pisello minore. Gall. Poix.

Pisa à Pisa loco, ubi olim copiosè nascebantur: quæ diversorum generum sunt, majora quæ hortensia, cujus fructus dum virides rotundi, resiccati, angulosi fiunt: colore candido aliàs sordido: hæcq; duplicia, vel sine folliculis comeduntur, vel simul cum folliculis & leptoloba dicuntur: sunt quadrata: sunt minora, quæ vel hortensia & ramis affixis in altum scandunt, & ramulare pisum dicitur: vel in agris seruntur, & humi serpunt, & sunt vel alba (quę majora & minora) vel viridia, vel cærulea quæ rariora, vel rufa, quæ nostris cinerea dicuntur. Est pisum proliferum, ubi plures siliquæ simul junguntur: sunt pisa Americana rubra: sunt & sylvestria, de quibus omnibus in historia.

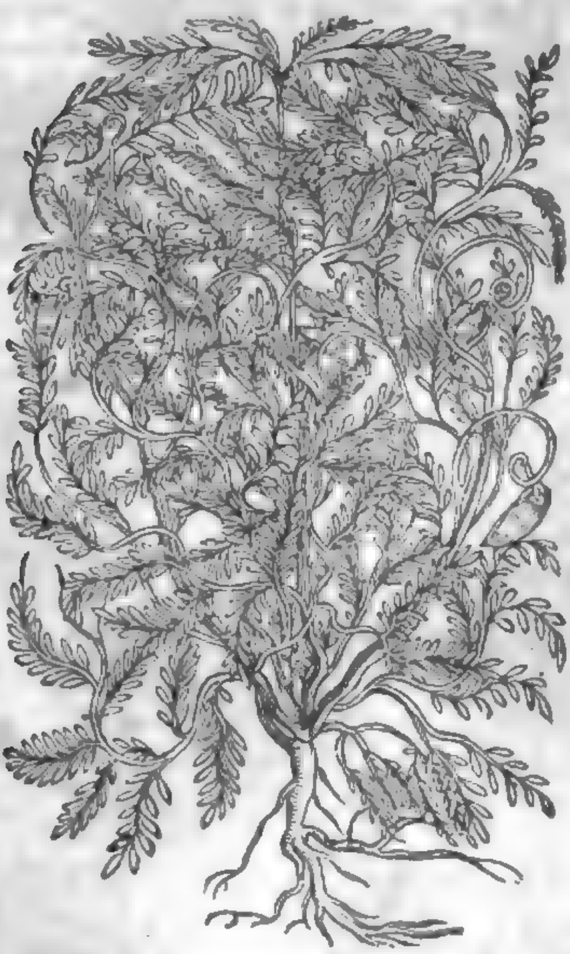
ὄροβος. ERVUM. CAP. CII.

Conclusa non leg. Orib.

[Ervum parvus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valvulis habens: è quib. farina fit, nomine ervina, ad medendi usus conveniens. Ervum capiti onerosum est: alvum esu turbat: sangui-

ſanguinem per urinam extrahit: elixo boves ſaginantur.] Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Uberiora grana candidaq́; deliguntur, permiſcendoq́; aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, uſq; dum hians cortex diſrumpatur: molitaq́;, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina recõditur. Hæc alvo utilis eſt: urinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per veſicam, aut alvum cum torminibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: ulcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumq́; corpus emẽdat: nomas, gangrænas, duritiasq́; ſerpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quę theriomata vocãt, favosq́; emarginat: carbunculos rumpit: cum vino ſubacta illitu morſibus viperarum, canum, hominumq́; medetur: urinæ difficultates, teneſmosque ex aceto mitigat. Ervum tabidis, qui alimentum non ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, ſumptumq́; convenit. Ejus cremor perniones, & pruritus in toto corpore ſanat fovendo.

I. OROBUS.

II. OROBUS CRETICUS.

Ervi conſider.

*E*Rvum officinæ, Græcorum more, Orobum appellant: Planta itaq; eſt ervum ſarmentoſa, folioſa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis ſeſe implicantibus, foliis parvis, longiuſculis, lente minoribus, pluribus ex uno pediculo utrinq; pari exortu per intervalla prodeuntibus, uno in cacumine permanente. Flores edit parvos, ipſosq; ſubpurpuraſcentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Piſi ferè ſimilem, ſed breviorem, & graciliorem, in qua ſemen rotundum concluditur, preſſa ſtrictave inter granum & granum ſiliqua. Duum eſt generum, candidum, & rufum. Gal. tertium quoq; addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu eſt, quod legitimum habetur, & ſeritur jam ubiq; in Italia. Alterum quoque vidimus ervi genus, quod Creticum vocant, noſtrati ferè ſimile, ſed minutiore ſemine, & ſiliquis gracilioribus. Porrò Braſavolus credidit Ervilian, quæ Theophraſto, Galeno, ac Paulo, ochros appellatur, legitimum eſſe Ervum, nominis vicinitate fortaſſe deceptus. Qua in re Fuchſius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd ſuo de plantarum hiſtoria volumine Cicercula vulgò vocatam, ſativum Ervum eſſe exiſtimaverit: etſi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clariſſimum eſt, haud quaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Ervum tradidit Dioſcorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorſus amaritudine vacat, largius eſitata nunquam ſanguinem per veſicam & alvum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioſcorides, & Galenus: ex quo planè conſtat tam Braſavolum, quàm Fuchſium, utriuſq; pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quòd etſi Ervum ab agricolis ſeratur, habetur tamen & inter ſponte naſcentia: namq; & per ſe inter ſegetes frequens oritur. Verùm cùm a paucis cognoſcatur, illud inter viciæ ſpecies annumerant. Animadvertendũ præterea eſt, quòd quanquam ad Ervinam farinam conficiendam eligit Dioſcorides candidius Ervi ſemen: Gal. tamen lib. 1. de fac. alim. candidum pallido, ac ruſeſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſavolus Galeni rationẽ minimè habuiſſe videtur, cùm ſibi ex Dioſcoridis tantùm ſententia perſuaſerit, album ervi ſemen in medicamentorũ uſu tam rufum, quàm pallidum viribus antecellere. Ervi farina melle excepta ii recreantur, quorum pulmones craſſis excrementis redundant: expectorat n. ex thorace id omne, quod inhæſerit. Lienem minuit Ervum, à jejunis devoratum. Inguinũ bubones reſolvit, ex melle illitũ. Virides ejus ſiliquæ priuſquàm indureſcant, cum ſuo caule foliiſq́; contritæ illitæq́;, nigros faciunt capillos. Ervina farina in Theriacam quoq; venit: nam ſine ea parari nequeunt Viperei paſtilli. Ervi vires prodidit Gal. lib. 8. ſimp. med. ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, catenus incidit, extergit, atq; obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatur copioſè, ſanguinem per urinas evocat. Et libro 1. de alimentorum facultat. ait: Boves apud nos, ut apud alias pleraſq; gentes, Ervo in aqua edulcato paſcuntur: hominum cibis

Ervum duplex.
Ervum Creticũ.
Braſavoli lapſus, Ochrum, Ervum cẽſentis.
Ervum ſpontè provenit.
Ervi farina.
Ervi vires ex Galeno.

prorsus hoc semen damnatur, est enim & insuavissimum, & pravi succi. Caterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoq; scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos ervo instar lupini praparato ex melle utimur, ut medicamento crassos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id quod ad flavum, aut pallidum colorem tendit. Ervum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuavitatem certè deponit, sed una cum ea & abstergendi, & incidendi vim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaq; citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Nomina. *Id Gracis ὄροβος quod Latinis Ervum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, sive Kersene: Italis, Ervo: Germanis,* Erven: *Hispanis Jerves: Gallis, Ers.*

Orobus ὄροβος Græcis, quibusdam παρὰ τὸ ὀρέγεσθαι ὑπὸ τῶν βοῶν, quòd eo boves vescantur & saginentur: Ervum Latinis: quod sativum est & sylvestre. Sativum, vel majore siliqua & semine, vel graciliore siliqua & semine: rursus qui majore, semine candido est aut pallido, aut russo. Sylvestre ervum, varium est. Hic tantùm de sativo. I. Orobus sativus majore siliqua C.B. Orobus & Ervum Matth. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Cast. Lugd. Orobus receptus Herbariorum, Lob. Ervum verum sive Orobus, Cam. Tab. Cicer sativum, Dod. gal. Mochus sive Cicer sativum, Dod. fol. II. Orobus sativus, minore siliqua. C.B. Orobus Creticus Matthiolo (in cujus editione postrema, & iconibus figura non habetur) & Lugdunensi. 10

Θέρμοι. LUPINI. CAP. CIII.

Sativus Lupinus notus est. Cujus farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoq; macerati, & cum sua amaritudine esitati eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest: eodem ulcera tetra, quæ theriomata vocant, gangrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, ulcera in capite manantia, vitiligines, maculasq; fovere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in vellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto *a* cocta, illitaq; dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut tepente decocto abluantur. Ciet urinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, ubi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidia detrahunt, & cibi aviditatem faciunt. Gignuntur & sylvestres Lupini, *b* sativis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ sativi possunt. 20 30

a Drag. addit μέλιτι, i. e. cum melle. *b* Omnia exempl. ἥμεροις ἴσοι... i. e. sativo per omnia similis, minor autem.

I. LUPINUS.

II. LUPINUS SYLVESTR. luteus.

40 50 60

Lupinorum consideratio & histor. *Lupinus vulgaris planta unico exit caule, haud infirmo, folio septifariam dissecto, piloso, molli, subcandicante, flore candido, siliquis compressis, per ambitum crenatis, albicantibusq;, fabarum modo longis, in quibus quina, senave continentur grana, membranis districta: orbiculata, pressa, umbilicotenus concava, ex albo flavescentia, & insigniter amara. Radice nititur sublutea, in multas divaricata partes. Nullis lupinus pestiferis strangulatur plantis, cùm ipse noxias omnes*

III. LUPINUS COERULEO
flore angustifolius.

omnes strangulet herbas, quæ illi adnascuntur. Floret inprimis circa medium caulem. Seruntur in agris, sterili solo in Hetruria Lupini, non modò ad alimentorum usum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter sativos Lupinos, sylvestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ Majo mense in campestribus visuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Sativi dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Excalfacit, & siccat manifestè, abstergit, aperit, digerit, resolvit & attenuat. Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuavitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, vel sine his etiam, sale modico conditus: non velut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est: quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus succus acervatur. Et libro 6. simpl. medic. sic inquit: Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: sicq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm ut medicamentum, ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui nativam amaritudinem habet, etiam extergendi, digerendiq; vim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus: quin & decoctum ejus lumbricos ejicere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, vitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci vocant, psoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoethe vocant, juvat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat jecur & lienem, cum ruta & pipere suavitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina sine mordicatione digerit, nec enim livida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diversitate, quod ex usu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere: digerit item quæ livida sunt. Et quæcunq; modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt vero etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia valentior domestico ejusdem generis cum ipso facultatis. Lupinus sativus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarmus, Atinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis. Wickbonen / Feigbonen / Wolffsbonen: *Hispanis, Entramuces, & Entramucos: Gallis, Lupins. Lupinus vero agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino salvatico dicitur.*

Lupini sylvestr.

Lupinorum facult. ex Galen.

Lupin. farina.

Nomina.

Lupinus duplex sativus & sylvestris: sylvestris flore vel luteo, vel cæruleo minore fructu: hicq; vel latifolius hirsutus, vel angustifolius. I. Lupinus sativus albus C.B. Lupinus Brunf. Trag. Fuch. Matth. Lac. Lon. Cord. in Diosc. Cast. Cæsalp. Tab. Lupinus sativus, Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lob. Lugd. Lupini communes. Gesn. hor. Lupini albi, Fuchs. Cam. In hoc genere maximi, flore antequam aperiantur subcæruleo, intus verò albo. II. Lupinus luteo flore. C.B. Ex radice unica fibrosa plures caules emittit virides, striatos, subhirsutos, sesquipalmares, circa quos folia priora quidem duo subrotunda & integra, reliqua verò longis pediculis donata, quorum inferiora in novem, superiora in septem partes communiter divisa sunt: flores obtinet luteos, spicatos, violę luteę colore & sanè odore: quibus succedunt siliquę sativis minores, duriores & hirsutę, quibus semina iis minora, plana, rotunda, maculis & lineis variegata, saporeq; amarissima includuntur. Hic ut & sequens, licet aput multos sponte oriatur, apud Germanos tamen, quibus hic violæ Turcicæ nomine donatur, hortensis est. Dicitur Lupinus sylvestris luteus, Dod. gal. & fol. Lupinus Hispanicus flore luteo Gesn. hor. Lupinus luteus Cam. ad Matth. Tab. De Lupino flore purpurascente, latifolio, hirsuto, seu sylvestri Dioscoridis, dicitur in historia exhibita simul figura, prout sponte in lacu Gramuntio probe Monspelium provenit, qui prædicto altior & ramosior est. III. Lupinus cæruleo flore angustifolius C.B. Hic est foliis multò angustioribus & minoribus, ut figura ostendit, communiter in septem partes divisis: flosculis quàm in illa minoribus, cæruleis, aut subrubentibus, quibus siliquę multò minores succedunt, vix conspicua lanugine hirsutæ, quibus semina minuta rotunda, colore sordido, variis maculis aspersa & amara reconduntur. Florent eodem tempore quo sativi, & quia sativis amariores, idcirco iis valentiores: hiq; Lupini minores Tabernæmontano dicuntur.

Γογγύλη. RAPUM. CAP. CIIII.

Decocta Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; foventur: contritoque rapo, atq; imposito juvantur. Si excaveatur radici rosaceum ceratū adigatur, & ferventi cinere eliquescat, *a* exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ ejus decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris aufe-

a Cat ἐκ-καῦσιν] διαθέσεις i. exulceratas affectiones.

I. RAPUM ROTUNDUM.

II. RAPUM LONGUM.

III. RAPUM SYLVESTRE.

auferunt, anodyna vocant, idoneum est: potum contra venena salutare: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multò magis appetentiam recreat. Sylvestre rapum in arvis nascitur. †Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, lævis in cacumine. Folia fert lævia, digitali latitudine aut majora: & fructum in siliquis calyculatis: cumq; eorum involucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis speciem præbet: in qua semina parvula cōcipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore utimur: præsertim quæ ex lupini, aut ervi, tritici, aut lolii farina fieri solent.

Rapi consid. & genera.

Rapum in Italia vulgò notissimum est. ut supervacaneum sit ejus formam describere, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem, ubi seges prius fuerat æstate. Junio, ac Julio mensibus, in arvis secundò seritur: deinde mense Octobri, cùm radix ad summum extuberavit, è terra eruitur. Sativum in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandaverit Plinius libro. 18. cap. 13. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam parvo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quam centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa vidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (ut Theophrastus est auctor libro 7. cap. 4. de plantarum historia) gaudent frigoribus, & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia verti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nunsinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm jumentorum pabulum.

Rapum quopacto ab erucis vindicetur.

Quæ æstate seruntur, vindicantur ab erucarum injuria, quæ plerumq; tenella folia in universum erodunt, commista sationis tempore semini fuligine, aut majoris sedi succo per noctem macerato semine: siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatam asserit. RAPUM longum forma tantum ab altero differt: cætera verò nihil dissidet.

Rapum sylvestre Matth.

SYLVESTRIS rapi plantam ob meam ab Hetruria, ubi frequens nascitur, absentiam, hactenus

IV. RAPUNCULUS.

hactenus conſequi non potui, atqui volo etiam meipſum accuſare, quòd rem ipſam neglexerim apud amicos. Quare Rapi ſylveſtris imaginem, quam hic appingi curavimus, etſi ſylveſtre Dioſcoridis rapum non referat, refert tamen plurimùm domeſticum: quam ob cauſam, illud quoque excudi curavimus, tanquam Rapum ſylveſtre noſtrum. Non deſunt rei herbariæ ſtudioſi, qui velint Rapunculum vulgò vocatum, quo Itali in acetariis veſcuntur, unà cum Fuchſio rapum eſſe ſylveſtre Dioſcoridis, quorum opinionibus refragari cogor: quippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus ſemen concluditur, duplicia non ſunt, nec ulla in ipſo ſemine [illegible] qualitas, quæ abſtergere poſſit. Horum etiam ſententiæ [illegible] Theophraſtus lib. 7. cap. 6. de plantarum hiſtoria, [illegible] ſylveſtre rapum radice conſtare longa raphani modo, brevi[illegible] caule conſiſtere ſcribit. Rapunculus non eſt Rapũ ſylveſt.

RAPUNCULUS itaque planta eſt cubitalis, caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, in cacumine ramoſis: antea quàm caulem edat, folia profert oblonga humi accubantia, ſed quæ in caule ſere toto ſunt longiori facie, ſed breviora, & anguſtiora ſpectantur. Flores fert in ramuſculorum cacumine purpuraſcentes, & ad cæruleum inclinantes, quatuor tantùm foliis conformatos. Semen in ſimplici capitulo continet minutum, pullo colore. Radice nititur alba, trium digitorum quatuórve longitudine, craſſiuſcula, extuberante media ipſius parte, alba, fragili, tenera, & ſubdulci quodam ſucco prædita. Id quod, meo quidem judicio, non prætermiſiſſet Dioſcorides, ſi rapunculus noſter ſylveſtre illi fuiſſet Rapum. Naſcitur in arvis non cultis, in collibus amœnis, & in pratis, quin etiam in hortis jam ſeritur, ut grandiores edat radices, quarum eſu plurimi delectantur. In caliditate & frigiditate radix non longè abeſt a temperatis, imò nec in aliis qualitatibus. Rapunculi conſideratio.

Eduntur in acetariis eadem non ſolùm cruda, ſed etiam cocta, quod maximè guſtui placeat & appetentiam excitet. Cæterùm quid in medicum uſum Rapunculus præſtare poſſit, nondum compertum habeo, etſi non deſint, qui putent lactis ubertatem in nutricibus facere, ſi coctus cum longo pipere edatur. Rapunculus ſeritur.

Sed ad SYLVESTRE rapum noſtrum venio, quod frequens in Bohemia in agrorum marginibus & juxta ſemitas naſcitur. Exit hoc folio, caule, flore, ſiliculis, ſemine, domeſtico ſimile, ſed agreſtioribus foliis, omnia agreſtiora, aſperiora, hirſutioraq; ſpectantur. Radix illi eſt raphani modo longa, craſſaq;, ſed ſapore per omnia domeſticum refert: acriore tamen & amariore, quo factum eſt, ut ſylveſtre rapum hanc plantam vocaverim. Legitimum naſci copioſum in Hetruria diximus, non quòd ipſum uſquam a nobis viſum ſit, ſed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Noſtri ſemen, cùm inſigniter amarum habeatur, & abſterſoria ſit facultate præditum, alterius loco ſecurius illini poterit, ubi cutem detergere fuerit opus: quin etiam necandis vermibus utile quoq; fuerit. Rapi ſylveſt. Matthiol. conſicet.

Radix, quod acrior amariorq; ſit, excalfacit ordine ſecundo, & ſiccat in principio primi: atqui ſemen id longè valentius præſtat: præterea abſtergit, incidit, aperit, attenuat & provocat magis quam domeſtici. Rapi domeſtici radix excalfacit & humectat. Semen verò calidum eſt & ſiccum: cùm autem etiam ſit amarum, abſtergit, aperit, digerit, provocat, flatus gignit. Rapi vires recenſuit Gal. lib. 6. ſimpl. med. ita inquiens. Rapi ſemen venerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatq; & ſemen generat: Et lib. 2 de alim. fac. inquit: Rapum ſive γογγύλην, ſive βουνιάδα appellare velis, quod ejus extra terram eſt, oleraceum cenſetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoq; ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum uſui eſſe poſſit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craſſior eſt: ideoq;, ſi quis ultra modum eſitaverit, & maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in venis congeret. Ad alvi dejectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potiſſimùm quando benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; ſit his decoctionem perpeſſa, ad eum modum videlicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu eſt difficilior ac flatulenta, ſtomachoq; noxia: nonnunquam autem & ventrem mordicat. Conſtat experimento, ſemen valere ad variolas & morbillos: nam potum ſemidrachmæ pondere morbillos latentes ad cutim expellit. Rapi vires ex Galeno.

Γογγύλη id Græcè vocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Selſem, Selgem, Selgrem ſive Alſegrem: Italicè, Rapo: Germanicè Rüben: *Hiſpanicè, Nabo: Gallicè, Rave, ſeu Naveau blanc de Jardin. Rapum ſylveſtre Græcis γογγύλη ἀγρία: Italis, Rapo ſalvatico. Rapunculus Italis, Raponzolo.* Nomina.

† Quod in Græco hic legitur θαμνώδης, Ruellius vertit fruticoſum. Quæ vox eſt potius ab eo ex Plin. lib. 20. cap. 3. repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græce Latina reddita. Nos fruticem vertimus, licet hac, ut aliis pleriſq; vocibus, Dioſcoridem impropriè uſum fuiſſe exiſtimemus.

Rapa quaſi ruapa, quod è terra eruantur Varroni: at veriſimilius etymon à Græco ῥάφυς Athenæo l. 9. c. 2. γογγύλη. Dioſc. a rotunda orbiculari ve radicis figura. Theop. 7. hiſt. 4. marem & fœminam dicit, ambas tamen ex eodem ſemine naſci, ſic c. 6. ejuſd. l. & ſylveſtris meminit. Dividimus in ſativam & ſylveſtrem: ſativam in longam ſeu fœminam, in rotundam ſeu marē, & in ſeſſilem. Sylveſtris alia radice non bulboſa, alia radice turbinata: his addimus Hetich Americũ ex Theveto, quod Rapũ Americanũ vocamus & fortè apud Plin. l. 21. c. 15. Oetum eſt. I. Rapa ſativa rotunda ſeu mas Theop. & Plin. C. B. Rapum, Trag. Lac. Lon. Caſt. Rapa, Brunf. Dod. gal. Geſ. hor. Cyſ. Rapum ſativũ, Fuch. Cord. in Dioſc. Rapum vulgare, Dod. fol. Rapũ majus orbiculatũ, Lob. Rapum orbiculatũ, Tab. Rapũ ſativum orbiculatũ, Lugd. Hujus radix quoad formam cõmuniter tuberoſa eſt, raro globi inſtar orbiculata, frequentius in latitudinem effuſa: variat & parvitate & magnitudine: colore externo etiam vel viridi, vel candido, vel puniceo: habétur nunc, quę foris & intus flaveſcunt: ſic & Bernæ, quę obſoletè nigræ, ut plurimũ rotundæ, rarius oblongatæ, quę vulgatis dulciores ſunt. II. Rapa ſativa oblonga ſeu fœmina Theop. & Plin. C. B. Rapum longum, Matth. Caſt.

Cast.Lon.Lugd.Rapum oblongum, Trago Dod.fol.Rapum tereti, rotunda oblongaq; radice, Lob.Rapa radice in rotunditate oblonga, Cæsalp. Hæc magnitudine etiam variat. III. Rapa sylvestris non bulbosa.C.B. Rapum sylvestre, Matth.Lugd.Tab.Rapum sylvestre non bulbosum, Lob.Rapa sylvestris, Cæsalp. IV. Rapunculus esculentus, fortè Rapum sylvestre Diosc.& Plinii C.B.Raponcoli, Brunf.Rapunculum vulgare, Trag.Rapunculus, Matth.Lac.Dod.fol.Lon.Cæsalp.Cast. Tab.Cam.Rapuntium parvum, & pes locustæ Avicennæ, Lob.Rapunculus minor, Lugd.Rapum sylvestre, Fuch.Gesf.hor.Rapum sylv.minus, Dod.gal.Erinus Nicandri & Diosc.Columnæ.Flore est cæruleo, aliquando purpureo, aliàs candicante vel albo. Verùm Rapunculi undecim species in Phytopinace proposuimus esculentum, spicatum triplicem, umbellatũ triplicem, nemorosum triplicem & alpinum ex Baldo: cujus iconem adjecimus. V. Rapunculus alpinus spicato similis, palmo major, unico caule ex fissuris rupium prodiens, folium utrinque habet subrotundum Bellidis cæruleæ forma, quibus succedunt folia, quæ ex cauliculo striato, oblongis pediculis insident, ex rotunditate oblongata, satis lata, profundis risisque incisuris donata: & licet ea quaterna sint, rarius plura, attamen in cauliculi summo folia, forma similia quina vel sena penè sine pediculo, stellæ modo flori subjiciuntur: siquidem cauliculi summo apici insideant: flores viginti & plures, quasi ad exortum conglobati, latis, brevibus tamen & striatis pediculis insidentes, qui oblongi sunt tenues, infernè albicantes quasi inflati, qui sensim angustantur, cæruleo purpurei in extremitate crenati: ex singulorum medio, filamentum oblongum prodit, quod in summo bipartitum aliquando instar Capreolarum vitium contorquetur. Hunc in Baldo Augusto mense, inter saxa collectum, cum D. Guilandino horti Patavini præfecto anno 1578. Patavii ostendissemus, Rapunculum montanum nominavit: at Nobilissimus Jacobus Antonius Cortusus, nunc horti ejusdem præfectus, Cantabricam alteram Anguillaræ statuebat. Cùm jam delineatus esset hic Rapunculus, eundem à Doctore Joanne Neudoffero Norimbergensi, rei herbariæ studiosissimo & nobis amicissimo, accepimus, unà cum radice quæ tuberosa est inæqualis, Rapunculo vulgato triplo major. Ab eodem & duas alias Rapunculi species ex monte Sumano, necdum descriptas accepimus, ut & à Nobilissimo Cortuso elegantem aliam Petramarulæ nomine, quarum omnium & descriptiones & figuras universalis historia nostra, Deo concedente vitam, exhibebit.

V. RAPVNCVLVS ALPINVS spicato similis.

NAPUS.

Bouviás.

NAPUS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit: semen ejus potum venenorum vires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

Naporũ consideratio.

NApi in raporum genere recensentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus seminéque rapum æmulantur. Plura Theophrasto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duo tantum repererim, nempe album, & flavum. Flavi tametsi albos crassitudine superent, magísque colore placeant: sunt tamen insipidiores, & gustui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carnium jure decocti, inflant tamen, & magis quam rapum saturant, & magis quoque venerem excitant, & præsertim addito pipere. Radix excalfacit ordine secundo, & humectat primo incipiente: atqui semen excalfacit & siccat, abstergit, aperit, digerit, provocat, & incidit. Semen additur in Theriaca, quòd venenis potenter resistat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum succo potum: ex Adianti autem, sive lentium decocto potum, morbillos & exanthemata ad cutim propellit. Duplici enim

Napi seminis vires Matth.

enim nominis morbillis affectos juvat, tum quòd à centro ad circumferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoq; quòd propria sui ipsius facultate morbi malignitatem superet, ac compescat. Datur utiliter cochlearis mensura ex vino addita lini seminis drachma ad ciendam urinam. Ventriculi cruditates vomitione extrahit, ubi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoq; diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubii stillatitia aqua aut decocto, utiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epistolis diximus. In Aegypto frequentius seritur, quòd inibi ex ejus semine tuso pressoq; copiosum exprimant oleum, ad omnia utile ad quæ semen.

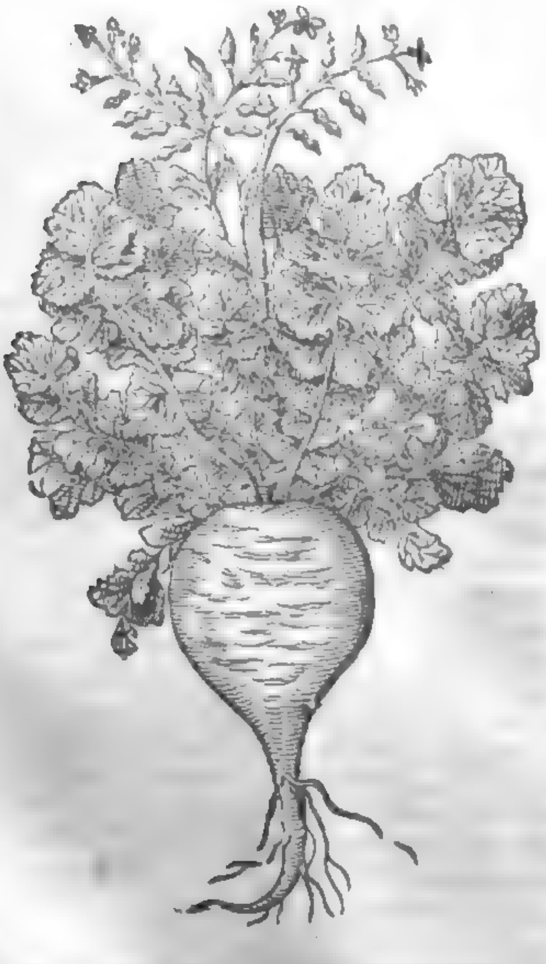
Nomina. *Βουνιὰς nomen Græcum est: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum,* Steckrüben: *Hispanicum, Nabicas: Gallicum, Navet.*

Napus, *βουνιὰς* Dioſcoridi, à tumenti figura deducta significatione: *γογγύλος* species Galeno. Plinius lib. 20.cap.4. Naporum non plures quàm duas differentias proposuit, alterum Bunion, alterum Buniada medicis Græcis vocatum: nec quenquam moveat locus Plinii lib. 19. c. 5. ubi quinq; Naporum genera fecit, ſiquidem hæc de Raphano ſint intelligenda: quod probatur ex eo, quod quæ Theop. 7. hi. 4. de quatuor generibus *τῆς ῥαφανίδος* retulit, ea Plinius de Napo recenſuit. Agnoſcimus Napum ſativam quæ bunium: & ſylveſtrem, quæ Bunias, quæ etiam ex non transplantatorum ſemine naſcitur. Napus ſativa C.B. Rapum mas apud Theophraſtum cenſuit Athenæus. Napi, Brunf. Napus, Dod. fol. Matth. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Cæſalp. Cam. Napus hortenſis, Dod. gal. Napus bunias ſativus, Fuch. Napus ſativus, Lugd. Napus verus, Anguil. Bunias Napus, Adver. Lob. icon. Rapum ſativum alterū & Napus veterum, Trago. Napus primus Lon. Hæc radice eſt colore aliis candido, aliis buxeo & croceo: radice etiam nigra in horto Illuſtriſſimi Ducis Wirtembergici, quem Montembelgardi colit frater Joh. Bauhinus, legimus.

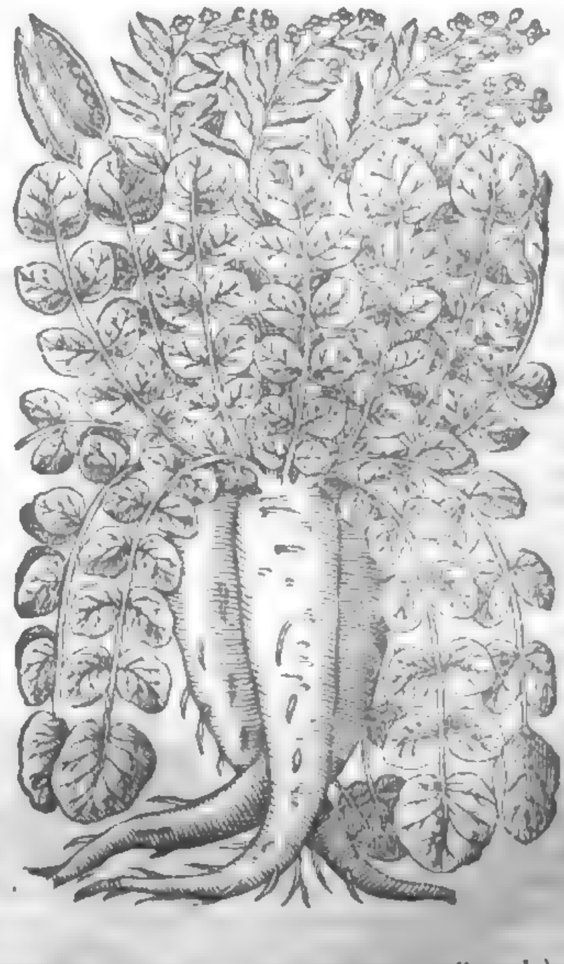
Ῥαφανίς. RAPHANUS. CAP. CVI.

Radix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuavis eſt: ſed ſtomacho adverſatur, ructus ciet, urinam pellit, alvo aptior: ſumto tamen cibo ſumi debet, quò magis ejus diſtributionem adjuvet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare vomituris commodiſſime datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra veterem tuſſim, & pituitæ craſſitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius vomitiones movet: hydropicis commodiſſime illinitur: lienoſis utilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, vomitiones facit, urinam movet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas validiſſimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm utiliter gargarizatur: cōtra ceraſtis morſus, potum ex vino auxilio eſt. Sylveſtris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia ſativo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quam radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, urinam concitat, æſtuoſa eſt.

I. RAPHANUS I.

II. RAPHANUS II.

Raphani consider. *Raphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria quòd Latinum nomen imitentur, Radice vulgò vocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylveſtris appellationem retinent, qui ipſum prima literæ metathesi*

Digitized by Google

Dioscor. locus suspectus.

III. RAPHANUS RUSTICANUS sive vulgaris.

Raphani vires Matthiol.

Fuch. error circa Armoraciam.

Raphanus rusticorum.

metathesi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm sylvestris sativa longè durior, acriorq; deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in aliis plerisq; locis, mendi suspicione non vacat: utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemve & subacrem. Folio provenit Raphanus napo simili, & rapo angustiore, scabriore, ac magis hirto, caule tereti, flore albo, siliquis tumentibus, rapo quadruplo majoribus, in mucronem desinentibus, in quibus semen concluditur rotundum, rufum, & sapore acutum, rapi, napiq; semine cum minus, tum etiam durius. Radix illi varia, nam nonnullis longa, alba, teres tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præstantior habetur: aliquibus crassa, napi pene figura, altera longè durior, acrior, & gustui ingratior. Differunt quoq; colore: namq; & alba, & nigra, ubiq; ferè habetur, non solùm sativa, sed agrestis quoq;: sed hæc altera minus frequens. Sativus seritur in hortis & agris: Agrestis sponte provenit in campestribus in agro Romano. Recens minutim incisa radix, albo meraco inspersa, & butyro in sartagine calefacta, & pubi admota, remoratam urinam pellit: idem præstat ejusdem succus, duarum unciarum pondere ex Cretico vino haustus. Uncia corticis cum tantundem mercurialis, croci granis quatuor, casiæ odoratæ pulveris drachma & drachmis duabus succi sabinæ, omnibus simul in mortario contusis, & tenuissimo linteolo exceptis, & uteri cervici adhibitis, subvenit præsentaneo auxilio ægre parturientibus. Ejusdem radicis succus una cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & vini albi nonnihil fervefactus, addito colocynthidis momento, aurium sonitus curat si calidus instillabitur. Leonhardus Fuchsius, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli vocavere, foliis oxylapatho majoribus, radice longa, pollicis crassitudine ac etiam [illegible], acerrimo gustu, sinapi haud absimili: floribus in caulium summitatibus albis & pusillis, radicibus acerrimis, quibus utitur universa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. [& quanquam appetentiam faciat, revera tamen & caput lædit & nidorosas eructationes movet. Nascitur spontè in pratis, viridariis, & secus itinera. Radix excalfacit, & siccat ordine tertio completo. Aperit, pellit, incidit, provocat, attenuat, & abstergit. Ea omnia potest, quæ domestica & agrestis radix, sed valentius operatur. Quinetiam Sinapi vires obtinet, urinam, & arenam valentius pellit. Illinitur contrita radix ex vino albo, & recenti butyro calefacta, utiliter pubi ad ciendam urinam, sive sit dolor ex renum calculis, sive ex crassa lentaq; pituita vesicæ cervicem obstruente. In quo casu datur quoq; non parvo auxilio potandum vinum, in quo incisa radix fuerit macerata.] Qua in re eum alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quòd si is vel Romam unquam profectus esset, vel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset. Rectius fortasse saperent, qui hanc plantam perperam Armoraciam faciunt, si Crateva Thlaspin, de quo in Thlaspi meminit Dioscorides, eandem esse scriberent. Raphani Theophr lib. 7. cap. 4. de hist. plant. plura sunt genera: nempe corinthium, cleonium, liothalasium, bœotium. Adolescit amplissime Corinthium, quod vel radice constet detecta. Hoc enim sursum versus protruditur, non ut cætera in terram ampliari solitum est. Liothalasium, quod Thracium vocant, validissimum adversus frigora traditur. Bœotium dulcissimum est, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia lævia, dulciora, suavioraq; sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod foliis erucæ simile constat. Raphanus (ut lib. 8. simpl. med. scribit Gal.) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat verò secundo: agrestis autem in utroq; efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi, itaq; ad sugillata, & alia id genus livida ob talem facultatem accommoda existit. Aperit, provocat, incidit, extenuat, rarefacit. Meminit item Galenus Raphani lib. 2. de alim. facult. sic inquiens: Radiculam solam, crudamq; urbani homines ut plurimum prima mensa ex garo sumunt, alvi ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici verò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars paravit obsonia, in quibus est origanum viride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpillum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia viridia, edulior um sunt obsonia, unà cum illis sumpta, suntq; herbacei generis plantæ. Radicula caulis quoq; & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonii potius, quam nutrimenti nomine assiduè vescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapiq;, & lactucæ: nutritq; magis caulis iste, quam cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solùm caulem, sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis juvandæ gratia: ipsi quidem id experientia abunde compertum habere dicunt, nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥαφανίς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, sive Fegiel: Italis, Rafano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Ravano, & Ravanillo. Gallis, Reffort. Raphanus longus: Italicè, Radice longa. Raphanus rusticanus; Græcis ῥαφανὶς ἀγρία: Italis, Rafano & Ravano: Germanis, Kren: Gallis, Rafan, sive Reffort sauvage.

Raphani vires ex Galen.

Nomina.

Raphanus veteribus ῥαφανίς, quasi radix perspicua: posterioribus ῥάφανος, παρὰ τὸ ῥαδίως φαίνεσθαι quia statim à semine oriatur: Theophrastus licet utraq; usus sit voce, attamen Raphanum ῥαφανίδα vocavit, at

ῥάφανος

ῥάφανος ubi habetur, Brassicam intelligere oportet, quæ causa erroris fuit Plinio cap. 5. lib. 19. ubi Raphani genera recenset, quæ ex Theophrasto 7. hist. 4. sunt desumpta, ubi de Brassica egit: & quæ Theophrastus Raphani genera proposuit, Plinius lib. 19. cap. 5. pro Napi generibus recensuit. Has licet nunc differentias observare, ut sit præcox alius, alius serotinus: hicq; albus, niger & rubeus: albus, oblongus & orbicularis: niger, communiter, rotundus, rarius oblongus: ruber oblongus, qui & fibras rubentes per substantiam discurrentes obtinet: habetur & radice lutea: est rusticanus: & denique sylvestris aquaticus. I. Raphanus major orbicularis C.B. Raphanus, Brunf. Matth. Lac. Cord. in Diosc. Cast. Raphanus vulgaris, Trag. Ges. hor. Raphanus sativus, Fuch. Lugd. Raphanus magnus: Lob. Raphanus orbicularis, Tab. Raphanus rotundus, Lon. Raphanis sive Radicula sativa, Dod. fol. & gal. Radix & Radicula, Cæs. II. Raphanus oblongus C.B. Raphanus longus. Trag. Lonic. Raphanus prælongus, Ges. hor. Raphanus secundus, Matth. Lugd. Raphanus minor purpureus, Lob. Radicula sativa minor, Dod. fol. colore radix variat, noster albo est cortice: Italicus rubello. III Raphanus rusticanus seu Thlaspi alterum Dioscoridis C. B. Raphanus major seu Armoracia, Brunf. Trag. Ges. hor. Raphanus sylvestris Fuchs. Raphanus magnus & montanus, Dodon. gal. Raphanis magna, Dod. fol. Raphanus rusticanus, Matth. Lob. Raphanus rusticus, Lugd. Cam. Raphanus marinus, Tab. Armoracia Plin. Lac. Thlaspi majus, Cord. in Diosc. Lon. Cæsalpino.

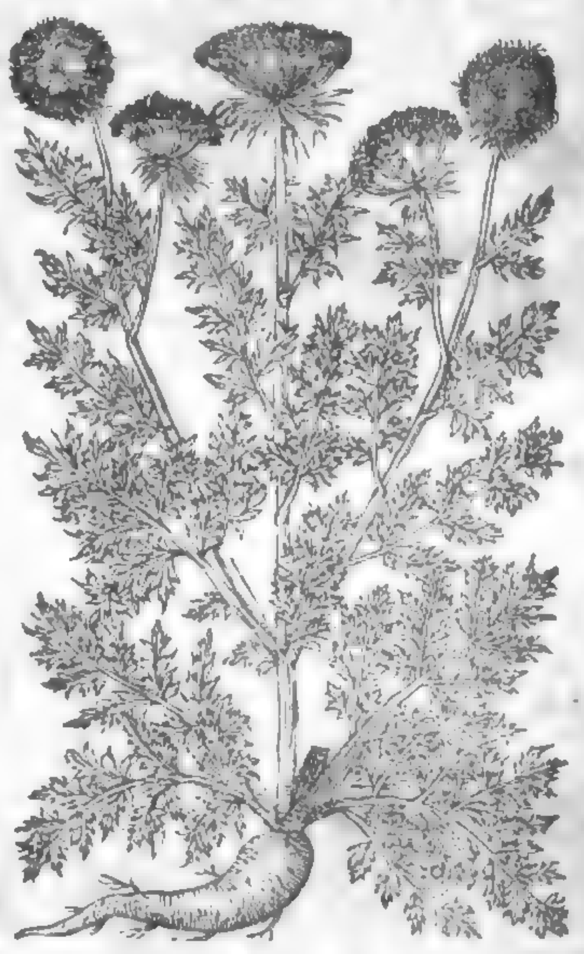
Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

Siser vulgò cognitum, cujus radix decocta ori grata est, & stomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam invitat.

I. SISER. I.

II. SISER. II.

Etsi antiquis omnibus Siser adeò notum fuit, ut horum nullus habeatur, (quod sciverim viderimq;) qui ejus scripserit historiam, nobis tamen adeò obscurum ignotumq; est, ut hoc ævo difficillimum sit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos scripserunt, verum ac legitimum ostendere Siser. [* *Non desunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum vocatum genus, quæ naporum modo carnium juri incoquuntur, legitimum esse Siser. Cæterùm eos hallucinari putaverim, Plinii testimonio ductus, qui libro 19. capite 5. hæc habet: Inest Siseribus longitudine nervus, qui decoctis extrahitur amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hisce Carotarum radicib. haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec nervum concludant, nec gustui amaritudinem relinquant, sed dulcedinem potius quandam præ se ferant. Quòd prætereaSiser sapore sit subamaro, facilè ex Galeni sententia comprobari potest lib. 8. simplicium medicamentorum. Ex cujus verbis facilè colligi potest, Sisera ab hisce carotis plurimum recedere. Sciendum igitur est, quòd Siser in Italia non seritur, tametsi in Germania, Rheni præsertim fluminis accolæ, suis in hortis Sisera frequentissima habeant, quæ & serunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ venalia abunde reperiuntur à Tinçao agro illuc allata. Siser folio est olusatri, caule & umbella pastinacæ simili, radicibus dodrantalibus, nervosam intus matricem continentibus, subamaris & colore subcroceo, & quæ gustatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præstantia allectus Tiberius Cæsar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania advehi Sisera curavit ex Gelduba castello Rheno imposito, ubi generositas præcipua.* *] *Ego superiori*

Siseris consider.

Digitized by Google

tempore, quorundam relatione persuasus, scripseram reperiri verum Siser in agro Maguntino circa Rhenum: sed postquam deinde cum aliis doctis viris regionis illius de re hac conferrem, affirmabant id esse falsum: quippe quòd ea radix, quam priores illi Siser faciebant, eadem esset, quam nos hic appinximus, quamq; Germani Gelb Ruben/ *&* Mören *vocant: quæ res in causa fuit, ut nunc aliter sentiam. Adducor itaq; ut putem si Siser nunc apud nos extat, id eam esse plantam, quæ folia promit hortensi pastinacæ similia, breviora tamen, atq; minora, caules etiam similes habet, striatos. Semen in umbella provenit, petroselini modo. Radicibus nititur numerosis asphodeli modo, teneris, fragilibus, dulci sapore & amariusculo, ori gratis, tenui intus matrice, cujus hic quoq; imaginem expressimus. Hoc ut censeam, plura sunt, quæ me inducunt: primum, quòd Siser apud veteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata observentur, pastinacæ congenere sit. Namq; Plinius, (ut cæteros omittam) libr. 20. cap. 5. ubi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractavit, quemadmodum & hoc nostrum esse videmus: præterea, quod ejus radix (ut idem Plinius inquit) nervum sive matricem intus habeat, quæ [illegible]itur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, avulsis à radice agnatis ut Inula, Lilium, Arum, quàm semi[illegible] od semine satum non nisi tertio anno esui idoneum proveniat, radice verò quotannis. Id quod fecisse veteres in Siseris [illegible]tione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamvis non scribant, ubi id legerint, nec a quibus autoribus acceperint, ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam, hosce probos, doctosq; viros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores. In qua sententia confirmat me Columella lib. 11. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atq; Inula, coalescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, ut majora capiant incrementa: quæ verba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facile constabit: quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarissimè idem poni oportere, ut latius radices fundantur, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustus suaviores habentur. Ideoq; dicebat Plinius libro 19. cap. 5. inter medica dicendum Siser & ipsum Tiberius Princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, ubi generositas præcipua: ex quo apparet frigidis locis convenire. Inest longitudine nervus, qui decoctis extrahitur: hæc ille. Quibus palam est, Germanicum Siser Tiberio fuisse gratum, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grandius proveniret. Ad hæc scribit Dioscorides, decoctam Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho utilem. Id quod in hujus plantæ radicibus manifestò deprehenditur, ubi primùm elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitæ friguntur. Unus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamen Galeno & Plinio, Siser amarore non vacet. Verùm hoc à mea me non deducit sententia, quòd haud me lateat, regiones sæpe plantis immutare saporem. Siquidem cæpa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Cajetano tamen agro, ubi omnium maxima provenit, nulla prorsus acredine redundat: id quod multis in locis, in Raphano videmus, & in Aro (ut Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro provenit. Dixi sententiam meam, non ut hanc plantam legitimum faciam Siser, sed ut noscant rei plantariæ studiosi, non levibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam ipsam esse Siser. Sylvestre quoq; extare Siser, perinde ac Pastinacam, testis est Plinius lib. 20. cap. 5. ubi inquit: Siser erraticum sativo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, vel mulso, vel garo. Urinam ciet, ut Opion credidit, & venerem: in eadem sententia est & Diocles. Præterea cordi convenire convalescentium, aut post multas vomitiones perquàm utile. Heraclides contra argentum vivum dedit. Veneri subinde offensanti, ægrisq; sese recolligentibus. Sativi privatim succus cum lacte caprino potus sistit alvum: hæc Plinius. Siseris meminit Galenus lib. 8. de simpl. med. facult. his verbis: Sisari radix cocta stomacho grata est, & urinam movet, secundo ordine excalfaciens, adjectam habens amaritudinem quandam, cum levicula adstrictione. SISER ALTERUM, folia, caules, umbellas, flores & semen habet sylvestris pastinacæ. Radix, napi effigiem repræsentat, colore albicante aut subflavescente, sapore subdulci, ac simul amariusculo. Seritur in hortis ac etiam in agris, in universa Germania & Bohemia. Excalfacit & humectat, inflat, aperit, urinas movet. Valet radix ad ea omnia, ad quæ Siser primum valere diximus. Tametsi sub Siseris alterius nomine hæc planta posita sit, nihil tamen cum legitimo Sisere habet cognationis. Siser Græcis σίσαρον dicitur: Mauritanis, Culcas, Fisarum, sive Seisaron: Italis, Sisaro. Siser alterum: Italis, Carota bianca: Germanis,* Gierlin/ *sive* Girgelin: *Hispanis, Chirivias: Gallis, Cheruy, sive Girolles, aut Carottes blanches.*

(Margin notes: Siseris legitimi planta. — Siser a[...] Ph[...] — [illegible] — Siser Tiberio Cæs. gratissimũ. — Cæpa nõ acris. — Siser sylvestr. — Nomina.)

Sisarum, quod cum Elaphobosco Dioscoridis & Plinii multum convenit, dicitur Siser Brunf. Cord. in Dios. Ges. hor. Lon. Cam. Sisarum, Dod. gal. & fol. Lob. & Tab. Siser sativum, Fuch. Siser primum, Matt. Cast. Siser alterum, Lac. Siser German. & Elaphoboscum Plinii, Cæs. Sisarũ majus, Lugd. Elaphoboscon Dios. Columnæ. II. Quæ pro Sisero altero hic proponitur, Pastinacam tenuifoliam sativã radice lutea, ad differentiam ejus quæ radice alba, & ejus quæ radice rubra est, vocamus: aliis Staphylinus primus, ut Trag. Staphylinus luteus, Dod. gal. Siser alterum, Matth. Tab. Siser Lac. Pastinaca sativa prima, Fuchs. Pastinaca sativa flava, Lon. Pastinaca sativa Diosc. & Daucus Theoph. Lob. Pastinaca tenuifolia sativa, Dod. fol. Pastinaca radicibus luteis, Ges. hor. Carota radice buxei coloris, & Daucus domesticus Galeni, Cæsal. Carota nostra lutea, Lugd. Carota altera radice ex albo flavescente Castori.

Animadv. **LAPATHUM, SIVE RUMEX. CAP. CVIII.**

EX generib. rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est sativus, † illi *a* dissimilis. Tertium genus sylvestre, parvum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alii oxalida, alii anaxirida, aut lapathon vocant. Folia ejus sylvestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere alvus emollitur. Crudi illitu, meliceridas, rosaceo aut croco adjecto, discutiuntur. Sylvestris, & oxylapathi, & ejus quam oxalida nominant, semen ex aqua aut vino utiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionũ ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos ungues persanãt: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foveatur: aut in soliis balnearum confricetur. Coctę in vino, & instillatæ, aurium dentiumq; dolorem mulcent: strumas, parotidasq; discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum

(Margin note: *a* Cat. οὐκ ἀνόμοιον, i. non dissimile.)

I. OXYLAPATHUM.

* II. LAPATHUM SANguineum. *

III. OXALIS SIVE ACETOSA.

fœminarum profluvia ſiſtunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos veſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet vires, quas ſupradicta rumicis genera.

> Rumicis conſider.

TAmetſi Rumex, qui & Lapathum, nomine a Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur, in iis tamen ſponte frequens naſcitur, quinetiam incultis locis, foliis nigræ betæ proximis, ſed minoribus, plantagini proximis humi accubantibus, caule cubitali, ſtriato, flore rubro, ſemine minuto, pellucido, ſubnigricante, radice longa, crocata amaraq́ꝫ. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum vocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, ut oxalis, quam vulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd foliis proveniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non advertentes Avicenna, pariterq́ꝫ Serapio, Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperam id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. 20. cap 21. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſativo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſſimile faciat Dioſcorides. Illud verò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur (etſi id ſilentio involvat Dioſcorides) duorum eſt generum, majus nimirum, & minus. Illi folia ſunt agreſtis rumicis adeò æmula, ut quandoq́ꝫ oculos fallant. tanta eſt lineamentorum ſimilitudo, atqui herba deguſtata, illico cognoſcitur. Eſt tamen folio minore, paulo læviore, anguſtioreq́ꝫ, ſagittali fere ab ipſo exortu figura: Radicibus nititur pluribus ubiq́ꝫ fibratis, ſed haud ut in Rumice crocantibus, acido guſtu, perinde ac folia & caules, caule cubitali, & ſtriato & ſucceſo. Naſcitur ſponte in pratis, & ſeritur etiam à nonnullis in hortis. Alteri verò folia ſunt longè minora, lanceæ cuſpidis figura, mollia, lævia, quibuſdam veluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, foliiſq́ꝫ majoris acidiora. Semen utriq́ꝫ idem ſubrubrum parvum & acuminatum, præterquàm quòd majori majus, minori verò minus. HIPPOLAPATHI duo obſervavimus genera. Hortenſe alterum, alterum ſylveſtre.

> Oxylapathum.

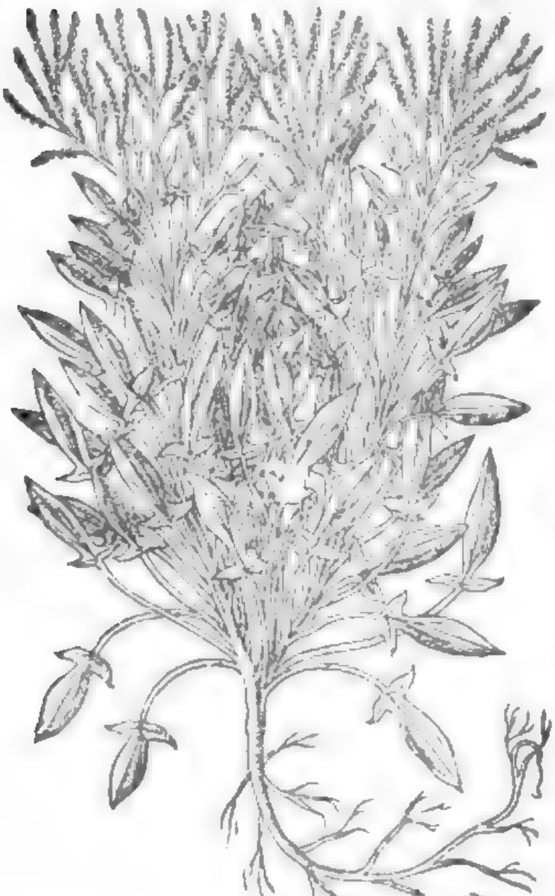
> Avicenn. & Serapi. lapſus.

> Oxylapathum Plin.

> Oxalis duplex.

> Hippolapathum duplex.

IV. OXALIS SIVE ACETOSA minor.

VI. HIPPOLAPATHUM

VII. HIPPOLAPATHUM sylvestre.

Quod in hortis seritur Rhabarbarum Monachorum vocant. Siquidem hoc folio, semine, radice, ac cateris in universum notis legitimum Hippolapathum refert. Planta est grandis, ac formosa, foliis, semine, radicibus, ac cateris in universum notis, minori lapatho similibus, sed omnia longe majora, nã folia grandia sunt, helenij ferè modo, radix pariter grandis, vegeta, fulvo colore. Seritur à pluribus spectaculi causa in hortis & viridariis. Sylvestre autem non solum in palustribus & uliginosis tractibus provenire videmus, sed etiam in montibus, iis præsertim in locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, & ubi eorum fimo pinguescit solum, illi plantæ omnino respondens, quæ sub Rhabarbari nomenclatura, passim hodie in hortis ac viridariis plantatur. Folia gerit numerosa, magna, hortensis haud absimilia, sed viridiora & asperiora: caulibus bicubitalibus: floribus in ramusculorum cacumine numerosis, rufescentibusq́; semen profert in rubris folliculis inclusum, acuminatum & subrufescens. Radice nititur crocante, pollicis crassitudine, dura ac lignosa.

Lapathi vires ex Gal.

Lapathi meminit Gal. lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Lapathum moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nã simul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam quãdam etiam adstrictionem obtinet, adeò ut & dysenterias, & diarrhœas sive profluvia sanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathũ, quod in totum in paludibus provenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, sylvestrem betam possit quis appellare, cùm non gustu solùm verùm etiam facultate hortensi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta jucundior est rumice, idcirco ea magis homines vescuntur. Quare nec nos quoq; prolixius hic de rumice scribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia exposuerimus.

Oxylapathi vires ex Aetio.

Oxylapathum (Aetius auctor est) peculiariter præstat ad canum rabiosorum morsus, si vulnus in primis ejus decocto foveatur, & deinde herba ipsa illinatur, atq; potanda una cùm radicib. prabeatur.

Lapathi vires Matthiolo.

Fit è lapathi acuti radicib. aqua per Alembicum, quæ omnes cutis, & præsertim faciei, maculas ac pustulas tollit, nempe alphos, jonthos, vitiligines, lichenasq́;. Sumuntur aquæ radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi singulorum

libra

libræ duæ, ova hirundinum decem, ſalis nitri ſemuncia, Tartari albi unciæ duæ: attritis terendis ponuntur ſimul cum aquis præſcriptis in vitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua: cum qua mane abluitur facies, & veſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis. Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinum nitorem reſtituit. Credunt quidam lippire nunquam eos, qui Rumicis ſylveſtris radicem luna decreſcente effoſſam, nitidiſſimè ſecum portaverit. Oxalis major refrigerat & ſiccat exceſſu ſecundo digerit, aperit, & nonnihil incidit. Herba ipſa bilioſis ac peſtilentibus febribus adverſatur: præſtat & ad cordis affectus. Sitim ſedat, putredini reſiſtit: vermes necat, appetentiam excitat. At minor refrigerat, ac ſiccat perinde ac altera digerit, & incidit. Omnia belle poteſt, quæ major, nec infirmioribus pollet viribus. Hippolapathi hortenſis radicis ſuccus cum ſulphure illitus ſcabiem ſanat, cum lupinorum verò farina lentigines, alphos, & alias cutis infectiones exterit. Radicis dilutum, ex vino paratum, præſtat ad pellendos renum calculos. Idem facit ſiccæ radicis pulvis, drachmæ pondere ex meraco potus: quinetiam ex Marrubii decocto hauſtus, auriginem curat. Hippolapatho ſylveſtri eadem inſunt qualitates & vires, quæ & cæteris Lapathi generibus. Planta quæ Græcis λάπαθον ἢ ὀξυλάπαθον: Latinis etiam Lapathum & Rumex, Officinis Lapatium acutum appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: *Hiſpanis, Labaça: Gallis, Lapais. Quæ verò Græcè ὀξαλὶς, Oxalis item Latinè & Officinis dicitur: Germanicè,* Saur-ampffer: *Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Saliette. Oxalis minor, Græcis ὀξαλὶς μικρά: Italis, Acetoſella, Saecciola & Sanniccıola. Hippolapathum, Græcis, ἱππολάπαθον: Officinis Rhabarbarum monachorum: Italis, Rombice maggiore. Germanis,* Mönch Rhabarbaren: *Gallis, Reubarbe de marais: Hippolapathum ſylveſtre, Græcè, ἱππολάπαθον ἄγριον Italis, Rombice ſalvatica maggiore.*

Vinum oxylap.

Nomina.

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſii lib. 11. ſimplicium, qui habet οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantùm priora lapathi genera inter ſe differre, quantum vulgata lectio innuere videtur.*

Lapathum à λαπάζειν, exinaniendo nominatur, ſiquidem foliorum decoctum alvum molliat: Latinis Rumex dicitur, quod non tantùm ſativo competit, ſiquidem Plinius lib. 20. cap. 21. Oxalidi tribuat. Genera plura ſunt Theophr. 7. hiſt. 4. Plinius loc. cit. quinq; recenſuit genera, in noſtro Phytopinace oxalidis decem differentias, lapathi & hydrolapathi tredecim, & hippolapathi duas propoſuimus. I. Lapathum folio acuto, quod Oxylapathum Dioſcoridi & Plinio, C.B. Lapatium acutum & Sicla ſylveſtris Avicennæ, Trag. Lapathum acutum & Oxylapathum, Lob. Lapathum ſylveſt. Geſ. hor. Lapathum & Rumex, Lon. Caſt. Oxylapathum, Fuch. Dod. gal. Matth. Lac. Lug. Rumex acutus, Cord. in Dioſc. Hęc foliis eſt aliquando anguſtiſſimis, oblongis & criſpis. II. Lapathum rubens, quod cum oxylapatho plurimum convenit: ex radice oblonga, mediocriter craſſa, fibroſa, lutea ut in vulgari, à qua ferè magnitudine tantùm differt, caules emittit oxylapatho breviores, ramoſos: foliis eſt oblongis, aliquando rugoſis, ſaturato rubore nigricantibus, coſta media ac fibris dilutè rubentibus, quæ unà cum caule cruento ſucco turgent, ut ſi terantur manus inficiant: floribus & ſeminibus priori correſpondet. In hortos ſemel ſata, ſeipſam ſemine propagat. Viribus cum oxylapatho convenit, nitroſiore tamen guſtu eſt, quare ejus decoctum, aut ſuccus expreſſus alvum lubricat. Seminis etiam pulveriſati in aliquo decocto adſtringente exhibiti, in ſiſtendis ſanguineis fluxibus ſingularis efficacia. Dicitur ἐρυθρολάπαθον. Lapathum nigrum Dod. gal. Lapathum rubens, Dod. fol. Lapathum ſanguineum, Lob. & Cam. Lapathum rubrum, Cæſal. Cam. ad Matth. cui & Cretenſe: Lapathi ſyl. tertium genus, Lugd. Sanguinis draconis herba, Geſ. hor. & Lonicero. III. Acetoſa pratenſis ſeu lapathum quartum Dioſcoridis, & Lapathum ſyl. Plin. C.B. Acetoſa & Lapathum acetoſum, Brunſ. Acetoſa, Lon. Oxalis, Trago, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Oxalis prima, Cæſal. Oxalis major, Matthiol. in ico. Lugd. Lob. cui & Lapathum oxalida. Acetoſa major, Caſt. Lapathum minimum, Geſ. hor. Rumicis ſeu Lapathi quarta ſpecies, Cord. in Dioſc. Hujus folia aliquando criſpantur: aliquando media ipſorum pars per longitudinem candida reperitur: nonnunquam utrinque ab exortu duplici ſagittali figura conſpiciuntur. Hujus ſpecies in montibus reperitur, majoribus & rugoſioribus foliis, quàm ſunt ipſius pratenſis, in reliquis vix differens, quæ in montibus Helveticis & Sabaudicis reperitur: Eſt & alia tuberoſa radice: alia geniculis nodoſis: alia Calthæ folio: alia rotundifolia ſeu Romana, quæ maximis etiam foliis reperitur. IV. Oxalis arvenſis lanceolata. C.B. Oxalis minima, Trago. Dodon. fol. Oxalis minor, Matth. Geſn. hort. Lugd. Oxalis parva, Dodo. gal. Oxalis Vervecina tenuifolia ſinuata, Lob. Oxalis ſponte naſcens, Cæſ. Oxalis ovina, Tab. Acetoſa minor, Caſt. Acetoſella, Lon. Rumicis ſeu lapathi ſextum genus, Cord. in Dioſc. Hæc major minórve, latioribus anguſtioribusque foliis, pro ratione loci pinguioris aridiorisve reperitur. Eadem reperitur etiam non lanceolata. V. His addamus Acetoſam Creticam, ſemine aculeato, prius à nemine deſcriptam nec pictam. Hæc cauliculis eſt ſæpe plurimis dodrantalibus, humi reclinatis, in alios ramulos diviſis, foliis parvis, oblongo pediculo donatis, oxalidis vervecinæ forma, ſed auriculis carentibus, ramulis floſculi junguntur & adhærent multi exigui, quibus

* ACETOSA CRETICA. *

Semen ſuccedit, tenuibus membranis aculeatis incluſum, cujus nomine cum Tribuli terreſtris ſemine ſimilitudinis aliquid habet, minus tamen eſt, minuſque pungens, cui pediculus oblongus, incurvus, tenuis ut in Caltha additur. Junio floruit & ſemen maturuit, in horto Illuſtriſſ. Ducis Wirtenbergici, qui Montembelgardi colitur. VI. Hippolapathum latifolium, ſeu Hippolapathum Dioſcoridi, Galeno & Plinio. C.B. Rhabarbarum, Brunſ. Rhabarbarum Monachorum, Trag. Geſ. hort. Rumicis alterum genus, Fuch. Lapathum ſativum, Dod. gal. Lapathum hortenſe, Lac. Lapathum maximum, Geſ. hort. Cæſalp. Lapathi vel Rumicis ſpecies, Cord. in Dioſcoridem. Hippolapathum, Dod. fol. Matthiol. Hippolapathum ſativum latifolium, Lob. Lugdunenſ. Hippolapathum hortenſe, Matth. in icon. Lugd. Hippolapathum ſativum, Caſt. Tabern. Bulapathum Scaligero, Patientia vulgi. Utimur eo frequenter pro Rhabarbaro, ſed dupla doſi. Eſt & alterum rotundifolium. VII. Hydrolapathum folio cubitali. C.B. Rumex paluſtris vel ſeptimus, Trago. Hippolapathum, Dodon. gal. Geſ. hor. Hippolapathum ſylveſtre, Matth. Caſt. Hydrolapathum majus, Lob. Lugd. Lapathum paluſtre, Taber. Rumicis ſeu Lapathi quintum genus, Cordo in Dioſcoridem.

Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

Lampſana ſylveſtre olus eſt. Plus alit quàm rumex, & ſtomacho utilius. Cujus folia, caulesque coquuntur in cibo.

I. LAMPSANA.

* II. RAPISTRUM MONOſpermon. *

Lampſanæ conſideratio.

Quamvis hic inter olera, quæ in alimentorum uſum venere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride, nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſſima haberetur: id quod nobis Italis non evenit. Quamobrem dixerim una cum Plinio lib. 20. cap. 9. inter ſylveſtres braſſicas lampſanam eſſe pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimilimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hæc frequentiſſima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, iis præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan urgente annonæ penuria, in alimentorum uſum recepta. Meminit hujus Galen. lib. 7. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Lampſana eſa ſuccos pravos procreat. Cæterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſſidet. Olus ut hoc Græcis λαμψάνη, ita Latinis ſive Braſſica ſylveſtris nominatur: Itali Cavolo ſalvatico & rapo ſalſo, & rapaſtrela.

Lampſana Plinii. Lampſanæ vires ex Gal. Nomina.

Quæ pro Lampſana à Matthiolo pingitur, Rapiſtrum eſſe arvorum, & ejus epiſtolis ſatis liquet. Hoc Rapiſtrum à ſimilitudine cum foliis Rapæ dictum videtur: Eſt flore luteo, eſt albo, aliquando purpureo, eſt & monoſpermon. I. Rapiſtrum luteum, C.B. Lampſana, Matth. Caſt. Lon. Lugd. qui & alteram habet figuram, ut ſæpiſſimè ſolet, nomine Lampſanæ veræ. Lampſana flore melino, Taber. Lampſana, Geſ. hor. Rapiſtrum, Brunſ. Geſ. hor. Dod. fol. Rapiſtrum arvorum, Lob. Sinapi agreſte quartum, Trago. Irio Fuch. Eryſimum Theophraſti, Dod. gal. Rapa ſylveſtris altera, Cæſalp. II. Rapiſtrum monoſpermon à nemine prius pictum nec deſcriptum. Ex radice longiuſcula non craſſa exurgunt caules pedales & altiores, rotundi, tenues, ramoſi, eleganter virentes, leviter hirſuti: folia per terram ſparſa Rapi foliis ſimilia, ad principium laciniata, dein ſubrotunda, leviter ſinuata, craſſa leviterque hirſuta, ſecundum cauliculos palmares, tenues, flores prodeunt, vulgari forma eleganter lutei, quibus ſiliquæ pulcherrimæ ſuccedunt, rotundæ quaſi geminatæ, ſibi inſidentes (ut in radice gladioli) ita tamen ut pars ſuperior, in qua

qua semen unicum continetur, sit major: hæ striis instar seminis Coriandri dividuntur, & singulæ in oblongum filamentum abeunt. Hujus semen Lampsanæ monospermi nomine Doctor Doldius Norinberga misit. Majo mense floruit, & semen in horto Doctoris Zuingeri hic Basileæ maturuit.

I. BLITVM MAJVS.

II. BLITVM RVBEVM.

III. BLITVM ALBVM.

Βλῖτον. BLITVM. CAP. CX.

BLitum estur oleris modo, alvo utile est: nullius in medicina usus.

BLitum duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Utrumq; notum, in hortis seritur ac etiam in iis sponte & campis nascens. Rubro caulis & folia adeo rubescunt, ut coccineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu tandem purpurascant. Folia amaranthum referunt [minus tamen rubescentia] sicut etiam caulis, qui purpurascens, striatus, cubitalisq; flores edit spicatos, sive in racemi modum, pariter purpureos. Quin & radix multifida sanguineo succo madet. Est in hoc rubri genere alterum, quod nobis MAIUS BLITUM vocare libuit, quòd crescat arbusculæ magnitudine, foliis, & caule altero longè majoribus: flore grandi, numerosis paniculis sive spicis scatente, cacumine deorsum spectante, rubentibus amaranthi ferè modo, caule brachiali crassitudine striato, firmoq; lignoso. Seritur in hortis & viridariis, & habetur etiam fictilibus ad fenestras opacandas. Auxiliantur peculiariter ad menses remorantes provocandos, moias, & secundas educendas, si fœminæ vapore decocti calidi suffiantur, adeò ut vapor uterum ascendat. ALBUM provenit iisdem foliis, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis ex alarum cavis prodeuntibus paniculårum effigie, sylvestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgo appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id namq; aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, vel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex visu testari possum) vomitiones movet, ventriculi, & intestinorum tormina facit, & alvi fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius lib. 20. ca. 22. ita de eo scriptum reliquit: Blitum iners videtur, ac sine sapore, aut acrimonia ulla: unde convitium

fœminis

Blitum duplex.

Blitum majus.

Blitum album.

fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est: ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen adversus scorpiones potum, è vino prodesse, & clavis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat: hactenus Plinius. Bliti meminit Gal. 6. simp. med. his verbis: Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatu. Item 2. de alim. facul. Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brassicæq; saporis commeminit, lactucam in brassica, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregie desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq;, sed addito aceto sæpius, meliusq; assumuntur: aliàs namq; stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad lævigandam alvum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint: hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinii, & Galeni scripta perpendamus: quòd dixerit Dioscorides, Blitum alvo utile esse, & nullius in medicina usus. Ejus nomen Græcum est βλῖτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala jamenia, sive Bachale altamamanie: Italicum, Blito: Biedone & Bietolone: Germanicum, Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge, Blette. Blitum rubrum minus, Græcis βλῖτον μικρὸν: Italis, Blito, Biedone, aut Bietolone minore, & Gelosia. Blitum album, Græcis, βλῖτον λευκὸν, Italis, Biedone & Bietolone bianco.

Bliti vires ex Gal.

Nomina.

* IV. BLITUM POLYSPERMUM. *

Blitum βλῖτον, fortè ita dictum quasi βλητὸν, id est, abjiciendum, propter vilitatem, vel ab insulso fatuóve sapore. Genera plura esse Theophrastus 1. hist. 9. pronunciavit: quare aliud facimus majus, aliud minus: majus rubrum & album: minus quoq; album & rubrum, hoc verò vel caule tantùm, vel omnibus partibus rubet. I. Amaranthus maximus sive cristatus, an Erysimum Theophr. 8. hist. 1. & 3. ubi Gaza Trionum vertit, C.B. Blitum majus, Matth. Blitum rubrum majus, Cast. & Lugd. quod Polyanthes Dalechampius appellat: Bliti peregrini genus primum, Cæsal. Blitum Indicum, Taber. Amaranthi species alia, arborescens cognominata, Gesf. de hort. Amaranthus purpureus tertius, Dod. gal. Amaranthus major floribus obsoleti coloris, Dodon. fol. Amaranthus major floribus panniculosis, spicatis purpureis, Lob. Amaranthus magnus, Cam. II. Blitum rubrum majus C.B. Blitum rubrum, Matth. Lob. icon. Dodo. fol. Cam. Blitum rubrum minus, Matth. in icon. & Lugd. Blitum majus rubrum vel secundum, Dodo. gal. Blitum sativum rubrum, Gesf. hor. Blitum primum vel rubrum, Cæsalp. Blitum, Lob. obs. & Taber. III. Blitum majus album. C.B. Dod. gal. Lob. Lugd. Blitum album, Matth. Cast. Blitum sativum album, Gesf. hor. Blitum, Lac. Blitum majus, Dod. folio. IV. Blitum polyspermum adjecimus, à seminis copia qua cauliculi onerantur dictum, quod ex radice alba gracili, plures caules sesquicubitales, etiam minores, striatos emittit, foliis paucioribus, pediculis oblongis donatis eos cingentibus, Solani vel etiam Bliti forma, modò latiores, modò angustiores, ex viridi nigricantes, summis tamen minoribus: ex caule prodeunt plures ramuli, flosculis racemosis & muscosis, ex luteo viridibus onusti, quibus semen copiosissimum Botryos instar nigrum & splendens succedit. Provenit in nostris arenosis ad Wiesam fluvium, sed longè humilius: majus verò in pinguioribus locis ubi fimum reperitur, inter Blitum & Atriplicem. Hoc mirè capi pisces auctor est Castianus, cui Polyspermon dicitur, ut & Lugd. cui & Anguillara experimento nixus subscripsit: Polyspermon, Lob. & Tab. Blitum sylvestre, Cam. ad Matth. quid si ad Blitum tertium Tragi referatur?

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MAlva sativa esui longè aptior sylvestri: stomacho adversatur: alvum juvat, sed multò magis caules interaneis, & vesicæ utilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verùm cum cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem utendum est. Contra aculeatos apum vesparumq; ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: ulcera manantia in capite, furfuresq; cum urina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaq; utilissimè ex oleo imponuntur. Ejus decoctum vulvas insessione mollit: prodest erosionibus vesicæ, & intestinorum, vulvæ, sedisq; clystere infusum. Jus decoctæ cum radice sua contra omnia venena auxiliatur, si continuo à bibentibus revomatur, contra phalangiorum morsus remedio est: lac evocat. Semen in vino potum, addito loti sylvestris semine, vesicæ cruciatus lenit.

Malvæ consid.

MAlva vulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non noverint: hæc olim antiquis de industria in hortis serebatur, in quibus nunc spontè frequentissima provenit: ea enim tunc vescebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura ejus genera: Una hortensis, altera agrestis. & utraq; major, & minor. Vulgaris adeò notitiæ Malva est ut eam calamo delineare opus non sit, sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quam sativa cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut lib. 1. de plant. hist. cap. 5. prodidit Theophrastus, cùm inquit: Quædam etiam comperta sunt ob culturam diversa effici, atq; a sua natura discedere, ut malva in altum se attollens, atq; in arborem transiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crassitudineq; instar hastæ

Malva in arborem Theoph.

I. MALVA.

II. MALVA MAJOR.

* III. MALVA ROSEA flore pleno. *

hastæ possit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi venit. Tempore verò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit: hactenus Theophrastus. Plinio lib. 19. cap. 4. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit & baculorum usum præbet extemplo, est & Malvæ arbor in Mauritana Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum viginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit: in simili genere habetur & cannabis. Malvam, quæ in arborem degeneraverat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas, in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciverat amplitudinem. Est & ea inter malvarum genera recensenda, quæ in hortis ac viridariis grandescit arbusculæ instar, caudice simplici, magno, rotundo, baculi faciem referente, foliis amplis, raris & quæ ad terram sunt, non ut in altera divisa spectantur, sed tantùm per ambitum leviter fimbriatis serratis: iis verò, qui in caule sunt, vulgaris malvæ modo divisis floribus ut in altera rosæ majoribus, & non ut in altera versicoloribus sed in quibusdam simplici omnino foliorum ordine, sylvestris rosæ modo, in aliis verò multiplici. Radice nititur firma, divaricataq; : semine lupino majore. At POLYCAULON, folia gerit hortensis malvæ grandiora, subhirsuta, per ambitum hortensis malvæ modo divisa, longisq; pediculis appensa. Stolonibus pluribus ab una radice prodeuntibus, tricubitalibus, & quandoq; majoribus, subhirsutis, bacul. effigiem referentibus: floribus, in toto ferè caule magnis rosarum effigiem referentibus, foliosis, colore vario: nam in quibusdam plantis purpureus, inflammatus, in aliquibus candidus, in nonnullis, carnis colorem referens, visitur, adeò ut forma ita etiam colore cum rosis certare videatur. Hujus flores minus quàm rosæ fugaces sunt, sed inutiles & nullo prorsus odore præditi. [Nam si ut rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma ac coloris vivacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia ac pulchritudine cum rosis certare potuissent. *] At Rosa etsi fugacior sit, hoc magnopere præcellit, quòd odore sit gratissimo, tam recens, quàm siccatum quoq; quod præclarissimis sit facultatibus prædita. Semen edit cæteris malvis simile, sed majus. Radice nititur longa. Althææ modo flexili, ac lenta. Seritur in hortis, & viridariis, ac etiam in fictilibus, ad opacandas in æstate fenestras. Hanc itaque, nihil est, quod*

Malva arbor Plin.

Malva rosea.

quod probibeat, quin Majorem malvam appellari poßimus: quanquam non desint, qui arboream malvam ipsam appellent. Cùm tamen Gal. l.7. de simpl. medic. facultatibus, & l.14. nihil aliud sit ἀναδενδρομαλάχη, quàm Althaea. Et omnia facilè praestare potest, quae & caetera malvarum genera. Scripsit ad me superioribus annis Joan. Jordanus Medicus, nasci arboream malvam copiosam in Genuensi litore, sed hactenus non potui ab eo hanc plantam extorquere. Quartam quam hic quoq; expreßimus, nusquam antea à me conspectam mibi dono misit Franciscus Calzolarius Pharmacopaeus Veronensis, &

Malva quarta.

IV. MALVA MAJOR altera.

V. MALVA QUARTA.

rei plantariae studiosus. Folia profert oblonga Hederae helicis ferè modo, per ambitum sinuata, sed haud profundè divisa: pediculis praelongis inhaerentia, caulibus multis, lentis ac foliosis: floribus ac seminibus hortensis malvae. Provenit sponte in altis montibus. Magis digerit quàm domestica, minusq; humiditatis habet. Non differt viribus ab aliis Malvae generibus. Malvae radix sicca, die una in aqua macerata, & deinde madida papyro circumvoluta, & sub cinere fervente decocta, & iterum siccata, utiliter usurpatur ad dentifricia: mundat enim affricta dentes, & gypseam materiam solvit. Foliorum & radicum decoctum gargarizatu exasperatas fauces lenit, mucago verò acrimonias emendat: Fervefacta folia in cibum apposita raucedines expediunt, ex oleo autem, sale, & recenti butyro alvum citant. Fit è foliis cum salignis frondibus tritis praestantißimum emplastrum ad vulnerum, & alias quascunq; inflammationes. Valent eadem cum porris & capillitia ad serpentium venenosorum morsus. Succus auribus instillatus dolorem sedat. Decocta unà cum radice ad lentorem usq; datur potanda aegrè parturientibus magno juvamento: id quod etiam praestat succus selibrae pondere haustus. Semen ex vino rubro potum nauseam tollit. Cauliculi molles decocti delibratiq; comeduntur ex aceto, & oleo, & sale, asparagorum modo prima statim mensa, ad citandam alvum: in summa, malva ad multa utilis est. Ideoq; non immeritò antiqui Malvam omnimorbiam appellaverunt. Datur utiliter succus potandus melancholicis sex unciarum pondere, at infantentibus unciae octo propinantur. Malvae meminit Galenus lib.7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Malva agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leviter est facultatis: Hortensis verò quantò plus habet aqueae humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus ejus tantò validior est, quantò & siccior. Porrò hujus generis est & ea, quae anadendromalache nuncupatur, sed efficacißima comprehensarum in digerendo: appellatur etiam althaea. Et libro 2 de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quaedam sylvestris malva, ceu à lactuca est θριδακίνη, id est, lactuca sylvestris: Inter verò has congeneres plantas, id est discriminis, nempe quòdocciora sint sylvestria, sativa humidiora. Permistum quoq; est malvae succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus vicißim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueverunt, molliuscula folia per quàm diligenter tundentes, donec ad laevorem exactißimum redacta sunt. Tum namq; cognosces lactucam manifestè refrigerare, malvam verò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est, sed etiam quia glutinosum, praecipuè cùm oleum garumq; affatim una hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum succos inter se compares, tenuis & abstersorius beta, malva craßior glutinosiorq;, lactuca in utriusq; medio statuetur. Herba, quae Μαλάχη Graecè, Malva Latinè vocatur: Arabicè, ChubeZe, seu ChabaZi: Italicè Malba & Malva: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Malvas: Gallicè, Malve. Malva arborea, sive Malva major: Graecis Δενδρομαλάχη: Italis, Malba sive Malva maggiore: Germanis, grosse Pappeln: Gallis, Malves de jardin. Malva major unicaulis, Graecis, Δενδρομαλάχη μονόκαυλος: Italis, Malva arborea, sive Malva maggiore d'un gambo solo. Malva hederacea, sive montana: Italis Malva salvatica montana.

Malvae vires Matthiolo.

Omnimorbia.

Malvae vires ex Galeno.

Nomina.

Malva

Malva quòd alvum molliat, idcircò Græcis μαλάχη à μαλάσσω, emolliendo ventre, propter naturalem lentorem ſuum, ut Paulus aſſerit: unde Martiali Mollis dicitur. Novem ſpecies in Phytopinace recenſuimus. I. Malva ſylveſtris folio rotundo, quam Theophraſtus 7. hiſt. 7. coqui, & cibo eſſe idoneam ſcribit. C.B. Malva, Brunf. Matth. Lac. Caſt. Malva vulgatiſſima & prima, Trago. Malva ſylveſtris pumila, Fuch. Dod. gal. & fol. Thal. Malva ſylveſtris repens pumila, Lob. Lugd. Malva ſylveſtris ſupina, Cord. hiſt. Malva agreſtis minor, Geſ. hort. Malva minor, Lonic. Malva ſylveſtris minor, Tab. & vulgaris minor Cam. Malva flore candido, Cæſalpino. II. Malva roſea folio ſubrotundo, flore ſimplici, quæ Malva ſativa eſt apud antiquos, & quam cultu arboreſcere ſcribit Theophraſt. Malope Plinio, C.B. Malva hortulana, Brunf. Malva hortenſis vel Romana, Trag. Cam. Malva Romana, quibuſdam Haſtula regia Apuleii, Geſ. hort. Malva hortenſis, Fuch. Dod. fol. Lac. Malva ſativa, Dod. gal. Malva major, Matth. Malva roſea fruticoſa, Lob. Malva arborea ſive hortenſis, Tab. Malva roſea ſimpliciore flore, Lugd. Floribus eſt candidis, rubentibus ſaturatis vel dilutis, ſive ex rubro nigricantibus. III. Malva roſea folio ſubrotundo, flore pleno, C.B. Malva Romana multiplex, Trag. Geſ. hort. Malva roſea, Matth. (in minoribus figuris pingit ſimplici, in majoribus pleno flore) Malva roſea multiplex, Lob. Tab. Lugd. cui & Roſa tranſmarina. Malva hortenſis multiplici flore, Dod. fol. Lon. Habetur candido, incarnato, rubro, puniceo, nigricante flore, eoq; majore & minore. IV. Malva arborea Veneta dicta flore cæruleo. C.B. Malva major altera, Matth. Lugd. Malva arboreſcens, Geſ. hort. Dod. fol. Cam. Malva arborea, Caſt. V. Malva montana hederaceo folio, C.B. Malva quarta, & Malva hederacea ſive montana eidem in icon. & Caſt. Malva major tertia Matthioli, Lugdunenſi.

Ἀτράφαξυς. **ATRIPLEX.** CAP. CXII.

ATriplicem aliqui chryſolachanon vocant, cognitum olus eſt: duo ejus genera, ſylveſtre, & ſativum. Coctum eſtur, ut olus: alvum mollit. Panos diſcutit, ſive crudum, ſive coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

I. ATRIPLEX DOmeſtica.

II. SPINACIA.

ETſi in Hetruria hortis rara admodum ſit Atriplex, frequentiſſima tamen apud Inſubres ſeritur à ruricolis in hortis & in campis, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutiſſimo cultello Atriplicis folia, & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ovis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labiis. Hæc inter olera ocyſſimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu die. Trium eſt generum, hortenſe, ſylveſtre, marinum. Hortenſis ATRIPLEX *folia promit (humotenus) cauletenus lata, in mucronem tamen deſinentia, ſagittarum inſtar, pinguia, ſuccoſa, colore ex viridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis ramis, ad quatuor cubitorum menſuram adoleſcit: ſemine ſpicato, preſſo, tenuibusq; folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis vere tantùm: ſiquidem ut ocyſſimè creſcit, ita & velociſſimè ſeneſcit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò dictam, ejuſdem eſſe generis. Verùm ii, meo quidem judicio, falluntur apertiſſimè: quippe præter id, quòd Spinacia novum in Italia olus eſt, & foliorum, & caulis, & ſemi-*

Atriplicis condimentum. Recẽtiorum quorundam opinio reprobata circa Spinachiã

III. SPINACHIA SEMINE non spinoso.

IV. ATRIPLEX SYLVESTRIS. I.

V. ATRIPLEX SYLVESTRIS. II.

VI. ATRIPLEX SYLVESTRIS. III.

& seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Namq; suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem & Spinaciam Chrysolachani speciem esse. Sed ejus sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat: quod tametsi Atriplici competere posit, non tamen ob id Spinaciæ convenire videtur, quæ foliis, caule, flore, ac semine perpetuò virescit. Seritur Augusto, quinetiam Martio. Nascitur

Spinachiæ descript.

VII. ATRIPLEX ANGUSTO Centinodiæ folio.

IX. ATRIPLEX MARINA.

scitur septem diebus à satu, folio primùm triangulari, deinde sagittali, mox à pediculo intubi sylvestris modo laciniato: exigua nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & sæpe longiore, intus cavo. Flores gerit in vertice rotundos, parvos, herbaceo colore, racematim cohærentes: semen spinosum, angulosumq; provenit. in quocunq; solo, quod stercoratum fuerit, & copiosa ubiq; crescit in hortis: hyemes, & frigora spernit. Nam in Bohemia, hyeme tota venalis in plateis reperitur, & frequentissima. In quo genere fœmina quoq; habetur: hæc facilè noscitur, quòd semen nusquam proferat. Non desunt, qui putent hoc olus ex Hispanis primùm fuisse advectum, ob idq; volunt spanaceum, non spinaceum appellari debere, sed revera, à spinoso semine ita denominari cœpit. Coquitur plerunq; sine aqua, nam cùm multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum jure videtur. Refrigerat, & humectat ordine primo, nec omnino vacat nitrosa qualitate, alvum emollit, flatus parit. Bibitur ejus succus ad scorpionum, phalangiorum & araneorum ictus, ac etiam vulneri illinitur, quinetiam collum lenit exasperatas fauces.

Spinaciæ facult.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum sylvestre, alterum maritimum. Sylvestre aliquot habet species: nos hic tres excudi curavimus foliorum diversitate dissimiles. Primum genus folia edit hortensi haud dissimilia, minora tamen & quæ ad terram sunt per ambitum laciniata, subalbicantiaq;: caulem sesquicubitalem, ramosum, ac etiam striatum, semen racemosum, & exile. Radicibus nititur numerosis, ac tenuibus. Nascitur sponte cum in hortis, & vineis, tum secus itinera, & locis incultis & campestribus. Secundum foliis exit latioribus, quercus modo per ambitum incisis, subalbicantibus: cætera cum altera paria sunt. Nascitur propè urbium mœnia, & locis quoq; aliis incultis. Eadem illi sunt qualitates & vires, quæ priori. Tertium folia habet, lata, viridia, carnosa, per ambitum laciniata & in acutum desinentia semen racemosum, cæteris minutius, caule ramoso, firmo atq; striato. Nascitur intra & extra urbium, & oppidorum mœnia, & in areis. Viribus præstat, quibus & præcedentes.

Atriplicis alia genera.

ATRIPLEX verò in maritimis nascens, humi jacet, suos circumquaq; caules spargens, in quibus folia sunt subalbicantia spinachii oleris figura, sed minora salso sapore. Semen profert in caulium summitatibus, baccis quibusdam inæqualibus racematim cohærentibus. Radice nititur divaricata, multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, sed propter salsedinem, qua referta est, magis quidem alvum citat, magisq; abstergit, si è carnium jure decocta edatur: digerit, incidit, attenuat, liquat, à putredine vindicat, aperit, & abradendo expurgat. Humentem ventriculum siccat, hydropicos juvat, pingues extenuat. Hujus nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, sed iis facilè sese offeret, qui non gravabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam invenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diversam ab halimo olere maritimo, ut ejus imago, quam hic damus, apertè declarat.

Atriplicis marinæ descript.

Inibi quoq; plantam illam nobis contigit videre quæ KALI Mauritanis appellatur, cujus cinere utuntur fabri vitrarii ad vitrum conficiendum: ex decocto autem ejusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali iisdem dicitur. Hæc cùm primum terra emergit, folio est tereti forma, minori sedo non absimile: atq; deinde crescens, caule erecto, geniculato, non multo post tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleverit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio cava, & ex lata origine mucronata. Ubi deniq; planta adulta senescit folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conspiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac parvæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor universæ plantæ salsus, veluti crithmo. Itaq; excalfacit, adstringit, dissolvit: attenuat, contrahit, & desiccat citra apertam caliditatem aut siccitatem. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent: sed errant, meo quidem judicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus.

Kali Mauritanorũ mentio.

Kali Anthyllis altera quibusdam.

Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medio, frigida verò primi, quam utiq; tepidam esse cali-

Atriplicis vires ex Galen.

X. KALI.

XI. KALI MAJUS Cochleato semine.

esse caliditatem posuimus, cujusmodi rosis inest, non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena; similiter malva. Quin & ventrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino ejus est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malva, quàm agrestes, tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus glíscentibusq;, & mollibus etiamnum, ac velut ferventibus hortenses: vigentibus autem & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen ejus abstergendi vim habet: itaq; ad morbum regium ex pituita (rectius fortè hepatis legendum) infarctu proguatum utile est: hæc Galenus. Scribit Serapio, Rasim vidisse hominem quendam qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum vomitionibus, tum alvi dejectionibus vexatus fuit, adeò ut ad extremam virium imbecillitatem devenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem novi ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod is non sine molestia magna alvum abundè ciebat, atq; etiam simul crebros provocabat vomitus: quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις καὶ χρυσολάχανον, vocatur: Arabibus, Cataf, seu Caraf: Italis, Atriplice: Reppice & Treppice: Germanis, Molten und Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes, Choux, Arroches, Bonne dames. Spanachium, Græcis Σπανάχιον: Italis Spinace: Germanis, Spinat: Arabibus: Spanach: Gallis Espinoches, sive Espinach. Atriplex sylvestris, Græcis ἀτράφαξις ἀγρία: Italis, Reppie salvatice: Germanis Wildmilten: Gallis, Arroches sauvages. Atriplex marina, Græcis, ἀτράφαξις θαλασσία: Italis Atriplice, sive Reppice marino. Kali ita marinis vocata, Italis, Soda.

Atriplicis semen ex Serap. alvum movet.

Atriplex ἀτράφαξις παρὰ τὸ ἀθρόως αὔξειν, utpote quæ octavo à satu die prodeat, ut habet Theophrast. 7. hist. 1. Duodecim genera novimus, quare dividimus in hortensem, sylvestrem & maritimam. Illæ in plures species distrahuntur, foliis namq; rubicundis, in luteum languescentibus & nigricantibus: sic & sinuatis & non sinuatis reperiuntur. I. Atriplex hortensis rubra, C.B. Lon. Atriplex sativa folio rubicundo, Trag. Atriplex domestica, Matth. Atriplicis sativę species altera, Dod. gal. Atriplex sativa ruffo folio, Cord. in Dios. Atriplex sativa altera, Lugd. Atriplex sativa, Lob. obser. Atriplex sativa altera folio & flore purpurea livens, Lob. icon. Atriplex hortensis, Dod. fol. Atriplex rubra, Tab. Atriplex purpurea grandis, Cam. Ab hac potissimum colore differt. Atriplex hortensis alba. II. Lapathum hortense alterum seu Spinacia semine spinoso, C.B. Spinachiam ob semina dura & spinosa coacervata, at Σπανάχια recentiorib. Græcis à raritate, quòd rarò illa medici utantur. Hispanach Arabibus. Spinachia, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Tab. Spinacia, Matth. Lob. Lug. Cæs. Spanachium, Matth. in icon. Cast. Spanachia, Lon. Spinaceum olus & Seutlolapathum, Ges. hort. Seutlomalache Ruellio. Olus Hispanicum, Trago: cujus tres sunt species, altera semine spinoso, quæ vulgatior, quæ mas quibusdam: altera semine non spinoso sed rotundo, quæ fœmina: & tertia sterilis. III. Lapathum hortense alterum semine non spinoso, C.B. Spinachiam manifestum habere sexum, rectè Scaliger, quare hic de nobili hactenus non depicta. Hæc ex radice oblonga, tenuibus fibris constans caulem emittit pedalem, teretem, striatum, concavum, infernè aliquando subrubentem, ramulis brachiatum. Foliis vestitur molliusculis, obscurè virentibus, succi plenis, quorum inferiora multò quàm in vulgari latiora, aliquando palmum ęquantia, non acuta sed subrotunda & Boni heinrici instar laciniata: superiora verò acuminata & ob unam utrinq; laciniam quasi triangula. In alarum sinu flosculi racematim cohærent, quibus semina rotunda, nequaquam spinosa, verrucarum

rum inſtar conglobata ſuccedunt. Hæc diligentiſſimè coli deſiderat, quare in paucioribus hortis habetur, & quò ſæpius tenella ſucciditur, eò ſurculoſior evadit. Dicitur Olus Hiſpanicum & Spinachia nobilis, Trag. Spinacia fœmina, Geſ.hort. Spinacia ſativa mas, Lugd. & Camerario. IV. Atriplex ſylveſtris prima, Matth. Lugd. Atriplex ſylveſtris, Fuch. Dodo. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Atriplex ſylveſtris major, Lon. Cynocrambe prima, Cæſal. V. Atriplex ſylveſtris ſecunda, Matth. Lugd. Tab. Atriplex ſylv. Cord. in Dioſ. Cæſ. Atriplex ſylveſtris ſinuata, Lob. Duæ hæ ſpecies tantùm foliorum amplitudine & exilitate differunt. VI. Atriplex ſylveſtris latifolia, C.B. Blitum quartum, Trago, Solanum quartum, eidem. Pes anſerinus, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Lugd. Cam. Atriplex ſylveſtris tertia, Matth. Lugd. Atriplex ſylveſtris ſive pes anſerinus latifolia laceris laciniis, Lob. Chenopodium, pes anſerinus primus, Tab. Cynocrambe alterum genus, Cæſ. Hujus & altera ſpecies eſt acutior & nigriore folio. VII. Atriplex anguſto Centinodiæ folio. C.B. Hæc ex radice parva fibroſa, caulem emittit ſupinum lævem, ſtriatum, qui mox in ramos brachiatur, hic in alios quos folia cingunt Helxines aut Centinodiæ majoris æmula, oblonga, acuminata, integra, obſcurè virentia, quorum inferiora aliquando ad exortum in duas alias laciniantur: ramulis inſident floſculi exigui coacervati, ſuccedente ſemine cæteris minore, foliaceo, tenui cute obducto, racematim cohærente. Naſcitur circa mænia, in areis, locisq; fimerariis. Dicitur Atriplex ſyl. prima, Matth. inter majores figuras, inter minores enim non expreſſit. Atriplex ſylveſtris altera, Dod. gal. Atriplex ſylveſtris humilima, & quarta Dod. fol. Atriplex ſyl. Polygoni aut Helxines foliis, Lob. Cam. Atriplex ſyl. prima Matth. polygoni folio Lugdunenſi. VIII. Atriplicem ſylveſtrem lappulas habentem à nobis primum deſcriptam exhibet. Hæc atriplici ſylveſtri ſecundæ Matthioli aliquantum ſimilis: quæ ex radice parva, fibroſa, cauliculos plures emittit palmares & majores, ſtriatos, leviſſimè hiſpidos, longè à ſeinvicem diſcedentes, quos cingunt folia ſinuoſa alternatim diſpoſita, aliis minora, brevibus pediculis donata, ad quorum exortum lappulæ duræ adhærent, in quibus ſemen nigrum, parvum, compreſſum continetur. Monſpeſſuli provenit: eandem Atriplicis ſylveſtris hiſpidæ parvæ, erectæ nomine, à Doctore Doldio Norinberga accepimus. IX. Atriplex maritima. C.B. Atriplex marina, Matth. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Atriplex marina repens, Lob. Cynocrambe tertium genus Cæſalpino eſt rubro & herbaceo ſemine. X. Kali Mauritanorum nomen eſt, quod aliqui ad Anthillidem alteram Dioſcoridis: alii ad ejuſdem Tragum, minus rectè, ſapore acerbo, & defectu acinorum reclamantibus, referunt: videtur Plinius lib. 8. cap. 22. ad Halymum retuliſſe. Novem ſpecies in Phytopinace propoſuimus, duas adponimus figuras, quia una figura utramq; ac ſi una foret, Matthiolus Kali nomine propoſuit. Kali geniculatum, C.B. Adver. Lugd. Cam. Taber. Salicornia, Dod. gal. & fol. cui & Kali articulatum. Salicornia ſive Kali geniculatum vermiculatum, Lobel. icon. Alcali aliud, Geſ. hor. Alkali, Lon. qui Matthiolum imitatur. Cali tertium: Salſicornia, Cam. ad Matth. qui quatuor habet differentias, quæ tamen parvi ſunt momenti, (ipſomet monente) & autumni tempore rubent. Kalli primum, Kellu Aegyptiis, Alpin. Salſolæ genus aliud, Cæſalpino. Hoc habetur & rubrum & viride. XI. Kali majus cochleato ſemine, C.B. Kali magnum ſedi medii folio, ſemine cochleato, Adverſ. Soda, Lob. icon. Kali magnum, Lob. obſerv. Penæ Lugd. cui & Kali Dalechampii. Salſolæ genus Iſgarum vulgo, Cæſal. Kali cochleatum majus Camerario.

* VIII. ATRIPLEX SYLveſtris lappulas habens. *

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRaſſica ſativa alvo idonea eſt, ſi modò leviter ferveſacta edatur: nam percocta alvum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixivio coquitur: ſtomachum autem malè habet, acrior eſt æſtiva. In Ægypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum urinam validior: ea condita ſtomacho inimica eſt, alvum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri devoratus, alvum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœnigræci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitiis illinitur: prodeſt & ſordidis ulceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſq; ſanant: carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle adverſus depaſcentia ulcera, gangrænaſque valent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa devorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum ejus potu alvum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen ejus, præſertim quæ in Ægypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

I. BRASSICA LÆVIS. II. BRASSICA CRISPA.

Κράμβη ἀγρία.

BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIV.

SYlveſtris Braſsica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: ſativæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorq; amara. Cujus cyma in lixivio cocta, ori non inſuavis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresq; diſcutiunt.

Κράμβη θαλασσία.

BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

MAtina Braſſica à ſativa prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochię, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, ut hedera, pediculo. *a* Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, *b* pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: vehementiſſimè alvum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

a Meum λευκὸν ὀπὸν, i. album liquorem. *b* Cat. λιπαρὸν τὴν σύστασιν, i. pinguis conſiſtẽtia, ſed de herba nõ de ſucco ſcribit Dioſcor.

Braſſicæ ſativę genera.

SAtiva Braſsica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in iis multiplex, & varia creſcit Braſsica. Braſsica lævis folio exit grandi, ima parte utrinq; diſſecto, per ambitum fimbriato, lævi, pinguiq; : caule brevi, firmo, ſubalbicante, alba intus medulla. Flores edit melinos, & ſemen rapi ſimile, ac ſimilibus quoq; ſiliquis incluſis, ſubrufo colore, & ſubamarum. ſeritur paſsim in hortis. Cato braſsicæ tria fecit faſtigia. Unam grandibus, latisq; foliis, caule magno, tonſilli cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam cramben, minutis caulibus, tenerioribus foliis, lævem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius lib. 19. cap. 8. Braſsicæ (ut diximus) complures enumeravit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ caule exit firmo, nodoſo, latis & criſpis admodum foliis, & quæ in medio ſunt criſpioribus, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans: tenera, ſubdulcis, in cibis grata & quæ hac ætate omnium præſtantiſsima habetur. Ait enim, Sabellica uſq; in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craſsitudo caulem extenuat, ſed dulciſsima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undiq; in orbem foliis, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit: Nuper ſubiere lacuturres ex convalle Aricina, ubi quondam fuit lacus turriſq;, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri: alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus capitis ullis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cyma nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſsicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè reſpondent. Folia fert primum ampla, ſubrotunda, à pedamento in gyrum ſeſe fundentia, quæ deinde in orbem capitatum, ac ſolidum conglomerantur, quis in aliquibus ruſeſcit, in quibuſdam albicat, in nonnullis vireſcit. Seritur in Germania in campis: in Italia verò in hortis. Viribus ab aliis Braſsicis non differt, niſi quòd in cibis nocentior habeatur. Eſt inſuper ex iis, quæ noſtris Italiæ hortis proveniunt, alia quadam, cujus caulis rapi in morem extuberat, manditurq; ſubinde medulla, pingui jure incocta raporum modo. Hujus non reperio meminiſſe Plinium, nec eo vetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ foliis admodum per ambitum laciniatis, minutimq; interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braſsicis omnibus cum vitibus odia ſervantur, vitemq; vivam oleris hujus odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant, aſsitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento uſus Androcides, Braſsicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſa reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemq; contineat. Sylveſtris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, aliiſq;

Sabellica.

Capitata ſeu lacuturris.

Caulorapum.

Braſſica foliis laciniatis.

Braſſicæ ſylveſtris conſi.

tum

III. BRASSICA CAPITATA.

IV. BRASSICA CONGYLODES.

V. BRASSICA CAULIFLORA.

tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina urbe, via qua itur Neapolim, plurimam vidimus, foliis domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuavi gustu. Ex semine Brassicæ veteris (ut Plinius est auctor lib. 19. cap. 10.) rapa fiunt, atq; invicem. Brassicæ semen crassiusculè contusum, & carnium jure fervefactum, potumq; unà cum ipso jure, colico dolore laborantes præsentaneo remedio juvat. Brassica tormina discutit, si bis cocta edatur, addito cumini semine, sale, & oleo, & hordeacea farina polline, præsertim si sine pane devoretur. Idem facit jus decocta cum vetere gallo. Prodest idem jus jecinorosis, lienosis, & renum calculo laborantibus. Prodest percocta tabidis, si frequenter edatur. Succus ex melle coctus, visum clarificat, angulis tantum oculorum illitus: datur succus utiliter potandus adversus fungorum venena. Cocta & longo pipere aspersa, unaq; cum jure sumpta, nutricibus lactis ubertatem præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cum melle in eclegmate parata, datur lambenda magna utilitate anhelosis: in summa, Brassica est ad omnia utilis, id quod antiquitus Chrysippus medicus testatus est, siquidem is de Brassica integrum volumen scripsit, per singula membra hominis digestum. Quamobrem haud nobis mirum videri debet, si DC. annis antiquitus Romani, expulsis medicis, sola Brassica sibi ad omnes morbos medicinam fecerunt. Brassica sativa, & esculenta, ut memoria prodidit Gal. lib. 7. simpl. med. desiccandi vim habet tum esa, tum foris imposita, nō tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas tam induratas, ac ægre solubiles, & id genus quoq; erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen ejus potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut videlicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abstersionem postulant, adjuvat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut videlicet adurētem vim participent. Hac ratione ei veterem adipem commiscentes, ad inveteratos laterum dolores, & si quid ejus fuerit generis, adhibent: nam

Seminis vires.

Brassicæ vires Matthiolo.

Brassicæ vires ex Galeno.

valenter

Digitized by Google

valenter digerens medicamentum efficitur. Brassica vero agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, ceu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utramq; hanc facultatem valentiora sunt. Quamobrem neq; intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa, & gustantibus amarior est quàm domestica: quanquam domestica quoq; subamarum quiddam & acre contineat: sed utramq; habet agrestis validam: quare etiam extergit, & digerit quam domestica valentius. Marina autem brassica supra quam quòd ventrem dejiciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis usus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. 2. de alim. fac. Brassica quoq;, inquit, à multis ut obsonium estur, medici autem ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatib. med. ageremus, tum etiam in lib. superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo brassica succus purgandi vim quandam obtinet: contra solidum ejus corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare dejectionem potest. Proinde cum expellere alvi excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa una cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, vasculoq; in quo paratur, oleum cum garo injicere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem alvum siccare volentes, cum mediocriter bullisse videbitur, priore aqua effusa, repentè aliam calentem injicimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usq; dum tenera flaccidaq; evaserit: quod non facimus, cùm ventris subducendi gratia sumitur: hactenus Gal. Caterùm licet

VII. BRASSICA MARINA.

*VIII. BRASSICA MARITIMA major. *

Brassicæ marinæ consid. — *Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia, ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, foliis latteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acria sentiuntur. Flores fert lævis smilacis vulgaris haud absimiles, calathi effigiem referentes.* Locus Diosc. suspectus. — *Quamobrem Diosc. codicem hoc in loco, sicut & in aliis permultis, mendi suspicione non vacare putamus. Facilè enim evenisse crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parva, hoc loco successerint: & certè facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis foliis, quæ sunt aristolochia rotunda minora.* Ruellii error. — *Ruellius vir doctissimus, etsi in hoc nobiscum cæterùm consentiat, quòd marina brassica hæc sit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota: in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochia longa, atq; etiam prælonga reddiderit.* Sylvatici error. — *Errat præterea in hac planta Matthæus Sylvaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cujus error apertè convincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Chachile suum Usneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litoribus Venetis, Aquilejensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius vidimus, ac legimus. Præstat ejus decoctum potum cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas: idem facit foliorum siccorum pulvis, addito Rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus.* Nomina. — *Κράμβη ita Græcis, Brassica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, sive Karumb: Italis, Cavolo, & Verza: Germanis, Köl: Hisp. Colhes & Couves: Gallis, Choulx. Brassica lævis, Græcis Κράμβη λεία: Italis, Cavolo liscio, sive Verza liscia: Germanis, Köl: Gallis, Choulx verds, aut Choils. Brassica crispa, seu Sabellica, Græcis κράμβη οὖλη: Italis, Cavolo crespo, seu Verza crespa. Brassica capitata, Græcis, Κράμβη κεφαλώδης: Italis, Cavolo capuccio: Germanis, Kapstraut: Gallis, Choulx cabusZ. Brassica marina, Græcis, Κράμβη θαλασσία: Italis & officinis, Soldanella: Gallis, Choulx de mer.*

Brassica quæ ἀπὸ τοῦ βρώσκειν vorando dicta videtur: κράμβη quasi κοράμβλη quòd pupillas oculorum lædat: Theoph. ῥάφανος. Cujus genera plura 7. hist. 4. & Plin. lib. 19, cap. 8. Cumanam, Aricinam, Pompejanam, Sabellicam,

Sabellicam, Lacuturrem recenſuit. At li. 20. c. 9. ex Græcorum ſententia tres ſpecies enumerat, Criſpam quę Selinada à ſimilitudine foliorum Apii: alteram Leam latis foliis, quę caulodes: tertiam propriè Cramben appellatam. Plures agnoſcimus differentias & quidem pro foliorum colore, criſpitudine, denſitate, aliiſq; qualitatibus. Aliis enim color viridis, aliis candicans, aliis purpuraſcens. Criſpitudo & lævitas tam in candida, quàm in viridi, quam nigram vocant, reperitur. Summa genera ſunt, ſativa & ſylveſtris: ſativa alba, & rubra, horumq; ſpecies viginti ſex in Phytopinace enumeravimus. I. Braſſica alba viridis: Theophraſto, lævis & caulodis Plinio. C. B. Braſſica, Brunf. Braſſicæ ſativæ majoris ſpecies altera, Trag. Braſſica lęvis, Matth. Caſt. Cęſ. Braſſica candida, Geſ. hor. Braſſica lata alba, Lon. Braſſica vulgaris ſativa, Lob. Dod. fol. Braſſica alba vulgaris, Lob. Braſſica prima, Tab. II. Braſſica Criſpa, forte Sabellica Plinii, C. B. Braſſica Criſpa, Matth. Geſn. hor. Lac. Braſſica alba criſpa, Lugd. Braſſica patula criſpa Sabauda ęſtiva, Lob. Braſſica Sabauda, Dod. Braſſica Sabauda criſpa, Tab. In hac magnam colorum varietatem obſervavimus, eſt nivea tota: eſt quæ candidiſſima, verum circumferentia, quæ criſpitudinem efficit, viridis eſt quę roſea, quę purpurea, quoad nervos diſcurrentes per folium, at criſpitudine viridi: eſt & ſulphurei coloris magis minuſve intenſi. III. Braſſica capitata, hæc alba habetur & quidem capite vel globoſo, vel oblongo, non penitus clauſo: pluribus item capitibus conglobatis: habetur & rubra. IV. Braſſica GONGYLODES, Rapitius colis Cotoni fortè: quæ ex albarum genere eſt. C. B. Hæc ſtatim à radice caulem emittit, qui proximè radicibus infra folia craſſeſcit, & ſtrumoſus factus in mediocris rapi magnitudinem modo rotundam, modò oblongam extuberat. Ex quo prodeunt caules, ſic & folia lævi braſſicę æmula, quæ aliquando profundis laciniis criſpantur: flores veluti aliæ profert, ſic & ſemina, quæ tamen apud nos raro ad frugem perveniunt, ſed ex calidioribus regionibus pro ſatione inferuntur. Amat ſolum pingue, benè ſtercoratum & ſubactum. Dicitur Braſſicę albæ quarta ſpecies & Rapocaulis, Dod. gal. Caulorapum, Scalig. Lob. obſ. appen. Cam. ad Matth. & Tab. Braſſica thyrſuta, Geſ. hor. Braſſica caule rapum gerens, Dod. fol. Rapa Braſſica peregrina, Lob. icon. Braſſica cujus caulis in in caput extuberat. Cęſ. Braſſica rapoſa, Lugd. Braſſica rapicaulis, Cam. V. Braſſicam CAULIFLORAM ſeu Pompejanam Plinii cum hortis inſtructioribus ſit communis, adjecimus. Hæc breviſſimo eſt caule, foliis paucis, latis, laciniatis albam referentibus, ex quorum medio caules albidi, craſſi, molles, & pingues, aſparagorum inſtar compacti, exeunt, qui ſi rectè coquantur, ori gratiſſimi: & ſi hyemem ſuperârint, vernali tempore altiores facti, flores & ſemina inſtar vulgaris Braſſicæ proferunt. Dicitur Braſſica Pompejana, aut Cypria, Dod. gal. Lugd. Braſſica florida botrytis, Lob. Braſſica cauliflora, Dod. fol. Cam. ad Matth. Braſſica prolifera florida, Tab. Braſſicæ capitatæ tertium genus, Cæſ. VI. Braſſica SPINOSA C. B. Ramum hunc adpictum

VI. BRASSICA SPINOSA.

IX. SOLDANELLA ALPINA.

ex Bembiano horto Patavio accepimus, & totam plantam exſpectamus univerſali noſtræ hiſtoriæ cum deſcriptione addendam. VII. Braſſica maritima ſeu Soldanella officinarum, C. B. Braſſica marina, Matth. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lug. Cam. Soldanella, Geſ. hor. Lob. Lon. Tab. Cæſalpino. VIII. Braſſica maritima major C. B. Braſſicæ marinæ genus, Rauvvolff. & ex eo Lugd. in append. Elegantem hancce Convolvuli marini nomine, Neapoli à præſtanti Imperato accepimus, verum & virentem in horto D. Zuingeri vidimus: hæc cùm folia quædam habeat laciniata, quædam parte ſuperiore ſinuata, quædam non, placuit ejus figuram proponere: ejus deſcriptionem univerſalis hiſtoria exhibebit. IX. Soldanellæ nomen invitat & alteram alpinam ob elegantiam adponendam. Hæc ex radice craſſiuſcula oblonga, à qua multæ fibræ candicantes ex uno veluti capite dependent, folium

folium emittit, sæpè unum aut alterum, aliquando plura, rotunda, crassa supernè viridia, infernè dilutè virentia, sapore subadstringente & amaro nonnihil, & ingrato: cauliculo dodrantali lævi, nudo, gracili, subrubro à radice prodeunte (qui communiter unicus, rarius geminus,) flores insident bini, terni, alioquin plures, cæruleo colore nunc saturatiore, nunc dilutiore (rarius nivei) insignes, deorsum propendentes, campanulæ formam repræsentantes, multipliciter dissecti: quibus singulis succedit capitulum oblongum, durum, membraneum, in filamentum finiens, quod semen parvum durum continet. In Alpibus Helvetiorum & Juræ, Austriæ quin & Styriæ, Baldoq; monte provenit, Julio & Augusto florens. Cujus & aliud genus est folio minus rotundo, brevioreq; pediculo. Soldanellam putant dictam à similitudine cum Officinarum Soldanella, quid si ab effectu, cùm polleat vi vulnera glutinandi, & ad cicatricem perducendi nomen habeat? Vocamus Soldanellam alpinam folio rotundo: Soldanella montana, Adv. Lob. Soldanella alpina, Clus. Pann. Cam. ad Matth. Lunaria alia minor cærulea, Dalechampii. Asclepias quibusdam Lugdunensi. 10

Τεῦτλον. **BETA.** **CAP. CXVI.**

Beta duorum generum est: è quibus nigra coquitur cum lenticula, ut venerem sistat: quod magis radice ejus præstatur. Candida alvo utilis est. Utraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxii succi est. Unde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures lendesq; deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia ulcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisq; cocta medetur. 20

I. BETA ALBA.

II. BETA NIGRA.

30 40 50

Betæ consid. & genera.

Beta tam candida, quàm nigra in Italia hortis frequentissima nascitur. Alba foliis provenit cæteris grandioribus, atriplicis aut hortensis rumicis ferè similibus, per ambitum leviter fimbriatis: caulem gerit bicubitalem, striatumq;: flores exiguos sublutei coloris: semen copiosum, inæqualiter rotundum, ac subasperum: radice alba, raphani modo longa, ac etiam tenera. NIGRA, foliis, caule, floribus, semine, ac radicibus provenit albæ similibus, paulò tamen minoribus & nigricantibus foliis. In Germania tamen habetur & RUBRA, non modo foliis, cæteris angustioribus, durioribus, sed etiam radice, quæ illis raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut ejus succus vivum sanguinem referat, adnatis circumquaq; prodeuntibus: caule verò pariter rubente, semine cæteris simile. Non adeò multum differt suis in qualitatibus, ac viribus à cæteris generibus. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, incidunt, & in acetariis asperso pipere concinnant ad esum. Carota vulgò vocata modo. Sed & illis dulcior est, & gustui gratior: adhac eas quoq; parumper elixant, & deinde transversim in particulas secant. & fictili vase cum aceto & sale recondunt, addito rustico Raphano, quem illi Kren vocant minutim conciso. His vescuntur deinde cum assis carnibus. Transferunt à satione omnia genera, cum folia quinq; eruperint: verùm latiora, ampliora, & grandiora evadunt, si radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotavit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Beta nitrosa facultatis particeps est, quæ tum digerit tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis adversæ, leviter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; validior 60

Beta rubra radice.

Betæ facult. ex Galen.

est beta

eſt beta alba: nam nigra adjunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm in aliis partibus. Et lib. 2. de alim. facult. inquit: Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut alvum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim iis, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Hujus, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Jecoris obſtructionibus, quàm malva, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè juvat. Jure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur: hact. Gal. Inveniri ſylveſtrem Betam tradidit Plin. l. 20. c. 8. eamq; vocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſc. lib. 4. à Gal. verò l. 7. ſimpl. med. Cujus ſententiæ refragatur Gal. l. 2. de alim. fac. cùm inquit: Equidem non ſativam ſolùm malvam, ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam, at agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare velit. At Aſinus quidam Galenum lacerare, non erubuit, ut Plinium ſervaſſe videretur, qui aliorum fidem ſequutus, in quàm pluribus deceptus eſt. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alvi tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alvi evocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint. Albæ radix deraſa, & melle, ſaleq; illita, ſuppoſitaq; alvum exonerat. Nigra autem in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expreſſus, valet tam potus, quam illitus ad ſerpentium venenoſorum morſus. Candida beta cocta, & cum allio crudo devorata, ventris tineas abigit. Olus Græcè τεῦτλον: Latinè, Beta vocatur: Arabicè, Deck, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt/ & Pieſſen: Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porrée. Beta alba, Græcis τεῦτλον λευκόν. Beta nigra, Græcis τεῦτλον μέλαν: Italis, Bietola nera: German. ſchwarz Mangolt/ & Pieſſen: Gallis, Joatre, reparée ſive porrée. Beta rubra, Græcis, τεῦτλον ἐρυθρόν: Italis, Bietola roſſa: Germ. roth Mangolt.

Beta ſylv. Plinio:

Galenus à calumnia defenditur.

Betæ vires ex Plinio.

Nomina.

III. BETA RUBRA.

* IV. BETA CRETICA. *

Beta, quoniam figuram literæ β dum ſemine turget, referre videatur, nomen habet. Th. 7. hiſt. 4. candidam habet & nigram quæ Sicula dicatur (unde Sicla practicis) & 6. h. 3. & ſylveſtris meminit. Quatuor præcipuas hortenſis agnoſcimus differentias: Prima vulgaris, quæ nigra, folio breviore & viridiore: ſecunda, quæ alba, candicantibus foliis, iiſq; multò longioribus & amplioribus: tertia quæ rubra, radice rubra & magna: quarta quę lutea, radice buxea, caulibus buxeis, foliis virentib. quibus addimus & Creticam. I. Beta alba, Matth. Geſ. hor. Lon. Lob. icon. Caſt. Cam. Beta candida, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Beta altera, Cæſ. Beta, Brunf. & Tab. II. Beta rubra vulgaris C. B. Beta rubra, Brunf. Trag. Dod. fol. Lon. Beta rubra vulgatior, Lob. & Lug. Beta nigra, Matth. Fuch. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. III. Beta rubra radice craſſa C. B. Beta rubra, Matth. Lob. Caſt. Lugd. Geſ. hor. cui & Seutloſtaphilinum: Beta nigra Rom. Dod. gal. Beta rubra Rom. Dod. fol. Beta nigra Latinis, Cor. in Dioſc. Rapum ſativum rubrum, Fuch. Rapa rubra, Betæ ſpecies, Geſ. hort. IV. BETA CRETICA ſemine aculeato: elegans eſt hæc, & à nobis primò propoſita: ex radice enim tereti, brevi, plures prodeunt caules cubitales per terram ſparſi, rotundi, ſtriati, ad radicem hirſuti, cani, in ramulos effuſi: folijs paucioribus, betæ nigræ ſimilibus, ſed minoribus: floribus ex flavo vireſcentibus: ſeminibus ſtatim ad radicem multis, & hinc inde per caulem aſperis extuberantiis donatis, in tres aculeos abeuntibus, in latera recurvatis, vel ſi mavis ſiliquam appelles, in ſua enim cavitate granum unum continet, ad formam ſeminis Adonidis, ſubrotundum, quod in apicem abit, duplici membrana tectum, interiore ruſeſcēte, quæ proximè medullam albam farinaceam cingit: exteriore minus ruſſa, non proximè granum cingente. Hanc florentem principio menſis Julii, & Auguſti fine ſemine prægnantem, jamq; aridam in horto D. Zvvingeri legimus,

Beta Cretica.

ἀνδράχνη. PORTULACA. CAP. CXVII.

PORtulacæ vis adstringit: capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & vesicam adjuvat, etiam si erosionem sentiant: Veneris impetus exolvit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluvia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atq; vulvarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitavit, caput ex rosaceo, & oleo fovetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur. 10

I. PORTULACA DOMEST. II. PORTULACA SYLVESTR.

20 30 40

Portulacæ genera duo. *POrtulaca omnibus vulgarissima est. Duo ejus habentur genera. Unum sativum, cui folia insunt latiora, pinguia, fabaria vulgò vocata modo crassa, splendentia, & à tergo candicantia, gustu insipido, quadam cum austera aciditate: caulem edit crassum, glabrum, erectum, subpuniceo colore, atq; pinguem: semine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluso: radice multifida. Quæ autem sponte nascitur in hortis, vineis, campis, & aliis locis, provenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufescentibus, humi sese diffundentibus. Folia gerit alteri similia, sed multò minora, & oblongiora, numerosioraq;, cætera consimilia sunt. Manditur cruda ad oris ulcera, & commotos dentes. Folia linguæ subdita, bibendi desiderium restinguunt. Alterum verò sylvestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis. Portulacæ meminit Gal lib. 6.* 50
Portulacæ vires ex Gal. *simpl. med. ubi ita scribit: Portulaca frigida, & aquea temperamento est, pauca cujusdam particeps austeritatis, proinde fluxiones repellit, maximè biliosas, & calidas, cum ■, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertii excessus à temperatis, ac medius: in humectandi verò secundi. Hac ratione & æstuantes, ut si quid aliud, adjuvat, tum ventris osculo imposita, tum totis hypochondriis, potissimùm in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atq; replens, utpote cùm viscosam habeat humiditatem: similiter verò & succus ejus. Itaq; non foris modò impositus, sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subadstringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluvio, & sanguinis rejectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et lib. 2. de alim. fac. Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Ut medicamentum autem dentium stupori medetur, ob lentorem suum morsus expertem: de ea diffusius in* 60
Plinius. *opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap. 20. emplastri modo imponitur umbilico procidua. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle aut cimolia creta. Prodest in universum omnibus calidis affectibus. Portulaca sylvestris qualitate & viribus non differt à domestica, nisi quòd adstringenti vi paulo sit potentior atq; etiam nonnihil minus humectat. Rusticolæ integras plantas elixant, & deinde in sole siccant, & ad hyemales*
Nomina. *cibos asservant. Hujus herbæ nomen Græcum ■ ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachelo albanica: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum,* Burtzelkraut/ und Portzelkraut: *Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourcelaine, Pourpier, & Pourchaille. Portulaca sylvestris: Græcè, ἀνδράχνη ἀγρία: Italis, Procbachia, & Porcelana salvatica, & parmenegrassola.*

Portu-

Portulacam cum Peplio herba diverſiſſima Plin. lib. & cap. 20. confundit, quin & vires ſylveſtris cum ſativæ viribus: quod ex eo factum, quòd aliqui Peplion agreſtem porrulacam vocarint. I. Portulaca latifolia ſeu ſativa. C.B. Portulaca hortenſis, Trag. Fuch. Dod. gal. Portulaca major hortenſis, Geſn. hor. Portulaca domeſtica, Matth. Lob. Caſt. Tab. Portulaca ſativa, Cord. hiſt. Dod. fol. Lugd. Portulaca, Cord. in Dioſc. Portulaca latioribus foliis, Cæſalp. Portulaca major, Cam. II. Portulaca anguſtifolia ſeu ſylveſtris C.B. Portulaca, Lac. Portulaca ſylveſtris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Portulaca ſpontè naſcens, Cord. hiſt. Portulaca minor, Geſ. hor. Cam. Portulaca arvenſis, Tab. Portulaca anguſtioribus foliis, Cæſ. Cephæa herba, Cord. in Dioſc. Cepæa Lonic. quoad deſcriptionem.

Ἀσπάραγος. ASPARAGUS. CAP. CXVIII.

Corruda, ſive a ſylveſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Hujus caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra urinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, ejus dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, ut ajunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſſis: quod, quantum equidem ſentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Hujus teneri cauliculi triti in vino albo renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctuſve, urinæ ſtillicidium, difficultatemque ac dyſenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus ſumpta regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamque levat: Alligata radix, aut hauſtum ejus decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

a Caiae. ... i. peugus.

I. ASPARAGUS.

II. ASPARAGUS SYLVEST.

Aſparagus duplex habetur, altilis, & ſpontè proveniens. Hujus tria viſuntur genera nempe Paluſtre Græcis ἕλειος vocatum, montanum, & petræum Corruda propriè dictum. Altilis paſſim in hortis ſeritur, cæteriſq; notior eſt, quàm ut debeat explicari. Thyrſum is primùm ſive germen è radicibus mittit, tenerum, cacumine craſſiore, in acutum deſinente, Orobanche modo, qui tandem auctus in ramos ſeſe explicat, in quibus folia ſunt capillacea, fœniculo breviora, tenuioraq;. Florem edit exiguum, quo flacceſcente, baccæ ſubſequuntur, primùm virides, & deinde ruſeſcentes. Radice nititur circa caulem ſpongioſa, à qua numeroſæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, craſſioreſq;, ut in ruſco. Montanus [qui in montibus] & Paluſtris [qui in paludibus provenit] facie vix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis paſſim expetuntur prima germinatione, dulces ſunt, & guſtui grati. Corruda verò contrà, ſiquidem ij tenuiores & amariuſculi ſunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Naſcitur Corruda ſive petræus ſiccis & ſaxoſis locis, & præſertim in ſepibus & frutetis, caule lignoſo poſtquam adolevit flexiliq;, albicante, foliis exiguis, praduris, & aculeatis. Naſcentur altiles Aſparagi totius anni decurſu, ſi ubi fructum legeris, radices, quæ ſummo ceſpite vagantur, circumfoderis, ac aperueris. Serruntur etiam ad eſum, nam non ingratus ſunt cibus, ſive in acetariis, ſive dum cauleſcunt, aſperſo modico ſale, recentiq; butyro, cum pipere devorentur. Meminit horum Gal. lib. 6. med. ſic inquiens: aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi vim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac jecur infarctu liberat, & maximè

Aſparagi conſideratio, & genera.

Montanus & paluſtris. Corruda.

Aſparagorum facultates ex Gal.

*III. ASPARAGUS SYLVEST. aculeatus. *

Ex Plinio & Avicenna.

Nomina.

herba ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et lib. 2. de alim. facult. Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἕλειος id est, palustris appellatur, cum alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, parum prabent nutrimenti. Si tamen ii probè concoquantur, olerum asparagus magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores: hac Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius libro 20. cap. 10. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & ventrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant: hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Avicenna Fen ultima libri quarti, Asparagi in cibis suavi odore corpus totum commendant: verùm urinam fœtidam trahunt. Palustris, & Montanus eadem omnia possunt, quæ altilis, nec imbecilliores, nec valentiores vires habent. Cæterùm Corruda, ob manifestam, quam possidet amaritudinem, longè magis aperit, provocat, & abstergit, id quod manifestè patet ex fœtida quam ciet urina. Græcis ἀσπάραγος. Latinis Asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, sive Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge. Asparagus sylvestris, Græcis, ἀσπάραγος ἄγριος: Italis, Asparago salvatico.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, vel sativi asparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hæc ad sylvestrem quoque referri possint, ut aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, ejus subjecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad sativum referenda putemus, vel saltem mendum subesse suspicemur.

I Asparagus, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod.gal. Cord.in Diosc.& hist. Lon. Cast. Asparagus hortensis, Dod.fol. Cam. Asparagus sativus, Lac. Lugd. Asparagus altilis, Fuch. Tab. Asparagus major Gesf.hor. Asparagus domesticus vulgaris, Lob. II. Asparagus sylv. tenuissimo folio C.B. Asparagus sylv. Matth. Cast. Lugd. Asparagus tertius sativo similis, Palatium leporis vulgo, Cæs. His addere possumus Asparagum marinum, seu Corrudam marinam Monspeliacam. III. Asparagus sylv. aculeatus C.B. Asparagus montanus seu Corruda, Matth. Asparagus sylvestris, Gesf.hor.ap. Lac. Dod.fol. Corruda, Dod.gal. Cord.hist. Lugd. Corruda prior, Clus.Hisp. Corruda Penæ, Lugd. Lob.icon. Asparagus petræus, Cæsalp. Tab. Hujus tres species observantur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

a Orib. sic habet. [illegible] i. Plantago, quam alii heptaneuron, alii polyneuron vocant, duum est generum aliud parvum, aliud magnum. b Ori. habet, μακρότερα. i. longiora.

DUo a Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, b minora, molliora, læviora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera major, lætior virentiorq;, latis constans foliis, oleracei generis: cujus caulis cubiti altitudinem petit angulosus, subruber, à medio ad verticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò utilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem: quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atq; elephanticis, sordidisq; illita prosunt: profluvia sanguinis, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasq; cohibent: vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant, sinus conglutinant: morsibus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, strumis, ægylopiis, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisq; sumptum subvenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic ut media antecedat: comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium dolorib. idem succus instillatur: additur quoq; in oculorum collyria: gingivis cruore suffusis, & sanguinis rejectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: adversus strangulationes vulvæ, in vellere subjicitur, etiam si vulva fluxione laboret. Semen ex vino potum alvi fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores sedat: eadem cum foliis, ulceribus renum, & vesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis utantur.

Plantaginis consideratio & genera.

QUanquam à Dioscoride, Plinio, Apuleio, aliisq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenseantur, majus nimirum, & minus, eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolam appellat, esse tertiam quandam plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia vulgo vocatur, corrupto à Quinquenervia vocabulo. Major eò quòd ejus folia, quæ latiora sunt fibris septem & quandoq; pluribus tanquam nervis secundum longitudinem excurrentibus distinguuntur, Septinervia appellatur. Media, quoniam in ejus foliis quinq; apparent costæ, Quinquenervia dicitur. Folia habet angustiora, minora, molliora, leviora & tenuiora: cauliculo est anguloso, in terram inclinato, floribus spicatis, pallidis, pilosisq;: semine summis caulibus emicante: radicibus multifidis,

tenuibus

I. PLANTAGO MAJOR. *II. PLANTAGO ROSEA.*

III. PLANTAGO MEDIA.

tenuibus, albicantibusq;. Nascitur & hac perinde ac altera plurimum humectis & uliginosis locis, in hortis, & secus vias. Minima verò, quòd ejus folia, quæ leviter hirsuta sunt, tres tantùm habeant nervos, Trinervia dici potest. Longa, folia gerit longa, cuspidis lanceæ modo, unde illi nomen, striata, nervosaq;, humi accubantia: caules, flores, semina ac etiam radices mediæ plantaginis omnino similia. Nascitur locis incultis, ac ferè ubiq;. Quam vero recentiores AQUATICAM vocant, folio est cæteris crassiore, carnosiore, robustioreq;, ac leviore, ex lata origine in acutum desinente, lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, flosculis candidis ubiq; refertum. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, ut in Elleboro. Nascitur tantum in aquosis, & palustribus. Majoris, & minoris semen tritum, ovoq; exceptũ, & calenti tegula inassatum, dysentericos juvat, frequenter devoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam vitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasq;. Illinuntur quoque utiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum vitiis. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, verberatis, & ab alto devolutis, non solùm illita sed devorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa provenientes mulcet. Datur quoq; magno juvamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij succo mistus, cruentam urinam reddentibus mirificè medetur potus, & præsertim addita philonij persici drachma. Illinitur quoq; rectè erysipelis, addito aceto, & solani, sediq; succo. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, sanguinem è naribus fluentem cohibet, si linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum volis, & jecinori. Longa non differt facultatibus & viribus ab aliis generibus, nisi quod minus humidas qualitates habet. Quoad Aquaticam cùm neminem antiquorum habeam, neq; apud Græcos, neq; apud Mauritanos, aut Latinos, qui hujus plantæ meminerit, nec de ejus viribus aliquid scriptum reliquerit, nihil sanè habeo, quod de ejus viribus tutò in medium afferre possim. Non desunt, qui hanc plantam Damasonium, sive Alisma esse autument: atqui pro-

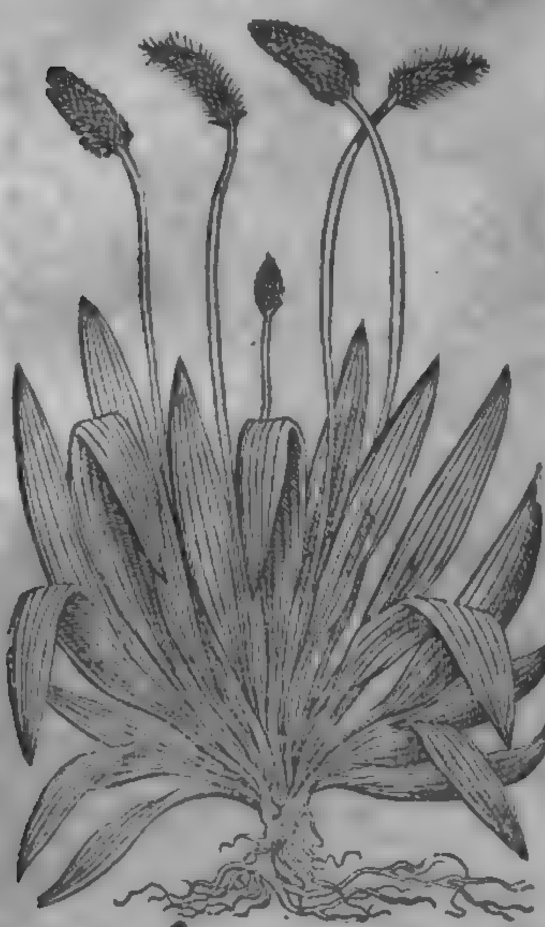
Plantaginis aquaticæ mẽtio.

Plantaginis facult. Matth.

Plantaginis vires ex Gal. *culdubio falluntur. Plantago (ut scriptum reliquit Gal.lib.6.simpl.med.) mista est temperatura: habet enim quiddam aqueum frigidum, habet verò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaq; refrigerat simul, & desiccat, & in utroq; secundi excessus à mediis est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, una etiam sicca sunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conveniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluvia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia simul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & cõvenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem & frigiditatem, quæ nõdum obstupefaciat. Semen ejus, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd sicciores, & minus frigida. Sed semen etiam subtilium est partium: radices verò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad jecinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent, sed folia quoq;, & multò magis semina. Hæc enim quandã in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba viridi inesse satis conjici potest, verùm ab humiditatis copia vinci.*

Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocatur: Arabibus, Lisen, aut Lesan albamel: Italis, Piantagine: seu Centinerbia: Germanis,* Wegerich*: Hispanis, Lhantem, Tamchagem: Gallis, Plantain. Plantago media sive minor, Græcis ἀρνόγλωσσον μικρόν, sive ἔλαττον: Italis, Piantagine minore. Plantago longa Græcis, ἀρνόγλωσσον μακρόν: Italis, Piantagine longa, sive Lanciola. Plantago aquatica recentioribus appellata, Græcis incognita: Officinis, Barba sylvana, Italis, Piantagine aquatica.*

IV. PLANTAGO LONGA.

V. PLANTAGO AQUATICA.

Plantago à planta ducto nomine, plures habet differentias, ut in Phytopinace monuimus. I. Plantago latifolia maxima sinuata. C.B. Plantago rubea, Brunf. Trag. Lon. Plantago major, Matt. (figuræ enim transpositæ in aliis editionibus) Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Tab. Cast. Cam. Plantago latifolia, Cor. in Diosc. Plantago vulgaris latifolia, Lob. & Lugd. Arnoglossa, Plantago latifolia lævis, Lob. icon. Plantago πολύνευρος major seu rubra. Thal. Plantago & Centinervia, Cæs. II. Plantago ROSEA, quæ Plantaginis latifoliæ maximæ species est, cum ea foliorum forma & radice convenit, at caule, seu spica variat. quæ multò brevior est: antequam enim penitus adolescat, multis foliolis convestitur, ita ut foliorum & densitate & frequentia herbaceum florem multiplicis rosæ instar, forma non colore, ostendat. Vocatur Plantago rosea Advers. Lob. icon. Lugd. & Cam. Plantago multiplex Tabernæmontano. III. Plantago latifolia major incana. C.B. Plantago major, Brunf. Matth. Lac. Lon. Lugd. Plantago major incana, Lob. Plantago media, Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Thal. Plantago latifolia vel media, Trag. Plantago tertia, Cord. in Diosc. Plantago minor *Diosc.* Tab. Cynoglossa quorundam, Lugd. Hæc etiam reperitur spica multiplici seu pannicula sparsa. In hoc genere & minor est. IV. Plantago angustifolia major. C. B. Plantago minor, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Lac. Lon. Lugd. Plantago lanceolata, Trag. Tab. Plantago longa, Matth. Plantago angustis oblongisque foliis, Cord. in Diosc. Plantago quinquenervia, Lobel. Plantago media, Cast. Lanceola vulgo, Cæsalp. Plantago πολύνευρος minor, Thal. Hæc aliquando caulem palmarem emittit, in cujus summitate folia plura habentur, eo modo quo ad radicem disposita: spicis rotundis brevissimis, panniculis lanuginosis insidentibus. Habetur & altera angustissimo folio, quam in Phytopinace descripsimus. Addere oportet & angustifoliam minorem: & deniq; parvam quandam,

Digitized by G

quandam, quæ spicarum loco globulos habet hirsutos, albos, quam à Doctore Jo. Henrico Cherlero unà cum aliis Nemauso accepimus, cujus & iconem & descriptionem in universali nostra historia exhibebimus. V. Plantago aquatica latifolia. C.B. Barba Sylvana, Januensi: Plantago aquatica, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Gesn. hor. (cui impropriè plantago) Lon. Cast. Lug. Thal. Cæsalp. qui vult plantaginem majorem Dioscoridis & Plinii, ab hac non abhorrere. Plantago palustris sive aquatica, Tab. Plantago aquatica foliis Betæ aut Plantaginis, flore Gallii albi, Lob. icon. qui in obser. an Alisma sive Damasonium sit dubitat. Reperitur hujus species angustifolia, quæ & humilior est.

SIUM, SEU LAVER. CAP. CXX.

Σίον.

SIon in aquis invenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq; esu calculos rumpunt, atque excernunt: urinas cient: menses, & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De Sio Cratevas tradit, a herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, majora, quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

a Ms. & Dra. [Greek illegible] i. herba fruticosa, exigua, habens multa folia rotunda. † Ori. [Greek illegible] i. e. pinguia.

I. SIUM VERUM. II. SIUM VULGARE.

SIum in scatutientium fontium rivis, quorum aquæ hyeme calent, æstate verò frigescunt, plerumq; nascitur. Cæterùm falluntur apertissimè, qui pro Sio herbam Crescione vulgò vocatam, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quam acrem, ac subamaram, cui nasturtii sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis usurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus vulgò vocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dissidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule exit recto: foliis latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: umbellas profert in summis caulibus, floribus candidis: semine odorato, aniso non dissimili. Rari admodum sunt fontium rivuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Sium VULGARE, caulem edit striatum, ramosum, inanem, tenerum, fragilemq;: folia gerit apii, non insuavia. flosculos in summitate albos, semine corniculis incluso, parvo, minutoq;: radice supervacua. Provenit tantum in aquis decurrentibus, perinde ac Sium verum. Plin. lib. & ca. 22. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse videtur: quòd Sio Sisymbrii aquatici vires assignaverit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam vocant, nonnulli etiam Sium appellant. Unde quòd fortè existimaverit Plinius, Sium & Cardaminam unam & eandem plantam esse, uni tantùm Sio utriusq; facultates reddidit: etsi prius lib. 20. cap. 22. speciatim de sylvestri sisymbrio in riguis provenientе disseruerit. Serapio Sium Senation vocat: verùm Senecio Dioscoridi alia est planta, ut lib. 4. in ejus mentione explicabitur. Confert Sium in cibis iis, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam spleneticis, & malo habitu laborantibus. Cruda folia coctave esa calculos rumpunt atq; excernunt, urinas cient, menses & partus extrahunt, dysentericis in cibo auxiliantur. Hepatis obstructiones quoq; expedit, universa planta decoctum potum, auriginem tollit, hydropicos juvat. Ventris tineas pellit, id quod valentius facit ejus semen tritum, cochlearis mensura, ex vino austero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum sale, & nitro, equorum scabiem sanat. Utuntur etiam eo quidam in acetariis. Sium vulgare, excalfacientis est facultatis, quæ tamen imbecillior

Sii consideratio.

Plinii lapsus.

Senatio Serap. Sii vires.

 illi est,

Digitized by Google

Sii vires ex Galen. *illi est, quàm legitimo Sio. Sii meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem & urinam movet, & calculos renum frangit, & menses evocat.* Nomina. *Quod Graeci σίον, Latini quoq; Sium vocant: Mauritani, Rorcathalmi, & Inhamehanella, seu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Wassermerck: Hispani, Rabacas: Galli, Berle. Sium vulgare, Italis, Sio falso.*

Sium ἀπὸ τοῦ σείειν, quia in aquis vacillando succutiatur à præterlabentibus aquis: vel potiùs ab excutiendis calculis. Apium palustre foliis oblongis serratis. C.B. Sion odoratum, Trag. Sium verum, Matth. Lugd. Thal. Sii primum genus quod Laver vulgò dicitur, Fuch. Apium palustre, Fuch. Lon. Lug. Laver & Sion Cratevæ, Dod. gal. Sium, Cord. in Diosc. Ges. hor. Dod. fol. Sion sive Laver Dioscoridis Olusatri folio, sive Pastinaca aquatica, Lob. icon. Sium Cratevæ majus latifolium, Tab. Crescione vulgo, Eliosclinum Dios. Theop. Plinio, & Sium Galeni Cæsalp. Hoc variat ratione latitudinis foliorum. II. Sium vulgare, Matth. Lugd. Sium, Lac. Cast. Sion. Matthioli & Italorum, Lob. Vella Galeni, Anguillaræ.

Σισύμβριον. SISYMBRIUM. CAP. CXXI.

SIsymbrium (alii serpyllum *a* sylvestre vocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine *b* odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi vim habet: contra stillicidia urinæ calculosq;, semen ex vino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporib. illinuntur. Item contra vesparum, apumq; ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrii genus, aliqui Cardaminam, alii Sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus Sion, provenit: quæ ideo nonnullis Cardamina nominatur, quòd gustu Cardamum, id est nasturtium repræsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta crucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas movet: crudum estur. Purgat lentigines, cutisque vitia in facie, noctibus impositum matutinisque detractum.

a Orib. ἕρπυλλον. *i.* magnum sed sylvestre non legit. *b* Εὐώδης. *i.* odoratum leg. Orib.

I. SISYMBRIUM HORTENSE. II. SISYMBRIUM SYLVESTRE.

Sisymbrii consider. *TAmetsi prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theoph. tamen lib. 6. cap. 7. de plantarum historia, & lib. 5. cap. 8. de earum causis, sativum etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendavit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis provenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, vulgus verò mentham Romanam, vel crispam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & vulgaris menthæ latiora rotundioraq;, crispa tamen: caulem edit quadrangulum, rubentem virentemq;, & flores spicatos: & odore, gustuq; mentha longè acrior sentitur. Cujus rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit quòd Balsamita hæc facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theoph. his verbis: Sisymbrii mutatio in mentham, velut prædictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eveniat. Fit enim cùm quis non excolit, neq; curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem vi tota conversa, debilior pars superna consistit, odorisq; sui vehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine,* Sisymbrii in mentham mutatio.

atq;

Digitized by Google

atq; odore ſimilitudo proveniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquum odor, quia mollis quidam remiſſusq; eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero jubent, ne iſtud eveniat. Hæc Siſymbrii cauſa eſt: hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putaverim Dioſcoridis Siſymbrium ſponte in incultis naſcens, cum Theophraſti Siſymbrio convenire, quin potius alterum ab altero longè diſsidere crediderim. Sylveſtre enim in Ananienſi agro in incultis natum compluribus locis vidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioſc. tributis, caule quadrangulari, radicib. longè vagantib. tenuibus, villoſis, quod mihi quidem ſativo effigie planè reclamare viſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſylveſtre Siſymbriũ à ſativo plurimum differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cùm Siſymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non poſſet, ut ſylveſtre aliter uſquam inveniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura naſcatur: quo poſtmodum fieret, ut locus, in quo Siſymbrium primò adoleviſſet, brevi temporis tractu ubiq; mentha ſcateret, quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm Braſavolus, cùm hæc fortaſſe non perpendiſſet, credidit Balſamitam, quam ipſe Florentinam mentham appellat, tam ſativum, quàm ſylveſtre Siſymbrium indifferenter explere poſſe. Qui præterea fatetur ſe vidiſſe (quòd potius eum oculos fefelliſſe putaverim) Balſamitam deſciviſſe in calamintham, Plinium quidem, non Theophraſtum ſecutus: ſiquidem Theoph. in mentham, non in calaminthem Siſymbrium deſciſcere prodidit. Plinii verò codices nonnulli libro 19. c. 10. ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthem degeneret, quam lectionem accepit Braſavolus: ſed ea lectio depravata cenſetur. Idcirco factum eſt ut ii, qui Plinium caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaq; jam ejus loci vera & legitima lectio eſt, ut in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthem. Siſymbrium verò, quod (ut Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alii Sium appellant, ea nimirum her-

Sylveſtre

Braſavoli error.

III. SISYMBRIUM Aquaticum | IV. SISYMBRIUM AQUAticum alterum.

Siſymbrium aquaticum.

ba eſt, quam vulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium rivis diſcurrentibus comite Sio naſcitur, foliis primo exortu rotundis: cùm verò adoleverint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſativo naſturtio proximis. Meminit hujus Plinius lib. 20. cap. 22. quamvis lib. 19 cap. 8. aliud Siſymbrii genus commemoret his verbis: Siſymbrium ſimili modo ſeritur: latiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Plinium de vulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſſim provenit, diſſeruiſſe. Siſymbrium tam hortenſe, quod tenuium eſt partium, excalfaciens & exiccans in fine ſecundi ordinis, aut in principio tertii: attenuat, digerit, reſolvit, aperit, incidit, provocat, quàm ſponte proveniens, & flatus, & lumbricos pellit, cùm herba ipſa in pulverem trita, tum ejus decoctum potum: valet ad uteri inflationes, ſi unà cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aſperſum, imo ventri applicetur: valentius quoq; uterinis doloribus à partu ſubvenit, ſi unà cum parthenio, artemiſia & anthemidis floribus, tenuiter conciſa, tribus, aut quatuor ovis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur ventri, ſuper ipſo umbilico. Illinitur tam recens, quàm ſiccum calefactum, & vino cretico aſperſum, cœliacis & ad ventriculi dolores à flatu provenientes. Succus teſtibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterum aquaticum Siſymbrium cum raphano omni, & petroſelini radicibus, ſectum & ex albo meraco, & butyro calefactum, & calidum pubi adhibitum, urinas remorantes educit ac trahit. Succus ex aceto illinitur ſyncipiti utiliter veternoſis. Eſt & alterum ejuſdem generis, ſed foliis & caulibus longè minoribus, ramulis numeroſis, in cacumine tantùm comantibus, in quib. floſculi exeunt puſilli, tenues, albicantes. Hoc autem non ſolùm in aquoſis, & riguis provenit, ſed in hortis & ſecus itinera acuto ſapore. Imbecillius eſt altero, namq; minus excalfacit & ſiccat: ubi verò alterum non ſit ad manus, hoc uti præſtabit. Siſymbrii utriuſq; mentionem facit Gal. li. 8. de ſimpl. medicamen. fa-

Creſcione.

Siſymbrii vires Matthiol.

Siſymbrii utriuſq; vires ex Galeno.

folium emittit, sæpè unum aut alterum, aliquando plura, rotunda, crassa supernè viridia, infernè dilutè virentia, sapore subadstringente & amaro nonnihil, & ingrato: cauliculo dodrantali lævi, nudo, gracili, subrubro à radice prodeunte (qui communiter unicus, rarius geminus,) flores insident bini, terni, alioquin plures, cæruleo colore nunc saturatiore, nunc dilutiore (rariùs nivei) insignes, deorsum propendentes, campanulæ formam repræsentantes, multipliciter dissecti: quibus singulis succedit capitulum oblongum, durum, membraneum, in filamentum finiens, quod semen parvum durum continet. In Alpibus Helvetiorum & Juræ, Austriæ quin & Styriæ, Baldoq; monte provenit, Julio & Augusto florens. Cujus & aliud genus est folio minus rotundo, brevioreq; pediculo. Soldanellam putánt dictam à similitudine cum Officinarum Soldanella, quid si ab effectu, cùm polleat vi vulnera glutinandi, & ad cicatricem perducendi nomen habeat? Vocamus Soldanellam alpinam folio rotundo: Soldanella montana, Adv. Lob. Soldanella alpina, Clus. Pann. Cam. ad Matth. Lunaria alia minor cærulea, Dalechampii. Asclepias quibusdam Lugdunensi.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

Beta duorum generum est: è quibus nigra coquitur cum lenticula, ut ventrem sistat: quod magis radice ejus præstatur. Candida alvo utilis est. Utraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxii succi est. Unde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures lendesq; deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia ulcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisq; cocta medetur.

I. BETA ALBA.

II. BETA NIGRA.

Betæ consid. & genera. *Beta tam candida, quàm nigra in Italia hortis frequentissima nascitur. Alba foliis provenit cæteris grandioribus, atriplicis aut hortensis rumicis ferè similibus, per ambitum leviter fimbriatis: caulem gerit bicubitalem, striatumq;: flores exiguos sublutei coloris: semen copiosum, inæqualiter rotundum, ac subasperum: radice alba, raphani modo longa, ac etiam tenera. NIGRA, foliis, caule, floribus, semine, ac radicibus provenit albæ similibus, paulò tamen minoribus & nigricantibus foliis. In Germania tamen habetur & RUBRA, non modo foliis, cæteris angustioribus, durioribus, sed etiam radice,*

Beta rubra radice. *quæ illi raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut ejus succus vivum sanguinem referat, adnatis circumquaq; prodeuntibus: caule verò pariter rubente, semine cæteris simile. Non adeò multum differt suis in qualitatibus, ac viribus à cæteris generibus. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, incidunt, & in acetariis asperso pipere concinnant ad esum, Carotæ vulgò vocatæ modo. Sed & illis dulcior est, & gustui gratior: adhæc eas quoq; parumper elixant, & deinde transversim in particulas secant, & fictili vase cum aceto & sale recondunt, addito rusticano Raphano, quem illi* Kren *vocant minutim conciso. His vescuntur deinde cum assis carnibus. Transferunt à satione omnia genera, cum folia quinq; eruperint: verùm latiora, ampliora, & grandiora evadunt, si radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur.*

Betæ facult. ex Galen. *Betæ facultates adnotavit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Beta nitrosæ facultatis particeps est, quæ tum digerit tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis adversæ, leviter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; validior est beta*

eſt beta alba: nam nigra adjunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm in aliis partibus. Et lib. 2. de alim. facult. inquit: Betæ abſterſorium ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut alium ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim iis, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Hujus, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Jecoris obſtructionibus, quàm malva, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè juvat. Jure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur: hact. Gal. Inveniri ſylveſtrem Betam tradidit Plin. l. 20. c. 8. eamq; vocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſc. lib. 4. à Gal. verò l. 7. ſimpl. med. Cujus ſententiæ refragatur Gal. l. 2. de alim. fac. cùm inquit: Equidem non ſativam ſolùm malvam, ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam, at agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare velit. At Aſinus quidam Galenum lacerare, non erubuit, ut Plinium ſervaſſe videretur, qui aliorum fidem ſequutus, in quàm pluribus deceptus eſt. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alvi tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alvi evocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint. Albæ radix deraſa, & melle, ſaleq; illita, ſuppoſitaq; alvum exonerat. Nigra autem in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expreſſus, valet tam potus, quam illitus ad ſerpentium venenoſorum morſus. Candida beta cocta, & cum allio crudo devorata, ventris tineas abigit. Olus Græcè τεῦτλον: Latinè, Beta vocatur: Arabicè, Deck. & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt/ *&* Pieſſen: *Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porrée. Beta alba, Græcis τεῦτλον λευκόν. Beta nigra, Græcis τεῦτλον μέλανον: Italis, Bietola nera: German* ſchwartz Mangolt/ *&* Pieſſen: *Gallis, Joatre, reparée ſive porrée. Beta rubra, Græcis, τεῦτλον ἐρυθρόν: Italis, Bietola roſſa: Germ.* roth Mangolt.

Beta ſylv. Plinio:

Galenus à calumnia defenditur.

Betæ vires ex Plinio.

Nomina.

II!. BETA RUBRA.

* IV. BETA CRETICA. *

Beta, quoniam figuram literæ Δ dum ſemine turget, referre videatur, nomen habet. Th. 7. hiſt. 4. candidam habet & nigram quæ Sicula dicatur (unde Sicla practicis) & 6. h. 3. & ſylveſtris meminit. Quatuor præcipuas hortenſis agnoſcimus differentias: Prima vulgaris, quæ nigra, folio breviore & viridiore: ſecunda, quæ alba, candicantibus foliis, iisq; multò longioribus & amplioribus: tertia quæ rubra, radice rubra & magna: quarta quę lutea, radice buxea, caulibus buxeis, foliis virentib. quibus addimus & Creticam. I. Beta alba, Matth. Geſ. hor. Lon. Lob. icon. Caſt. Cam. Beta candida, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Beta altera, Cæſ. Beta, Brunf. & Tab. II. Beta rubra vulgaris C. B. Beta rubra, Brunf. Trag. Dod. fol. Lon. Beta rubra vulgatior, Lob. & Lug. Beta nigra, Matth. Fuch. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. III. Beta rubra radice craſſa C. B. Beta rubra, Matth. Lob. Caſt. Lugd. Geſ. hor. cui & Seutloſtaphilinum: Beta nigra Rom. Dod. gal. Beta rubra Rom. Dod. fol. Beta nigra Latinis, Cor. in Dioſc. Rapum ſativum rubrum, Fuch. Rapa rubra, Betæ ſpecies, Geſ. hort. IV. BETA CRETICA ſemine aculeato: elegans eſt hæc, & à nobis primò propoſita: ex radice enim tereti, brevi, plures prodeunt caules cubitales per terram ſparſi, rotundi, ſtriati, ad radicem hirſuti, cani, in ramulos effuſi: folijs paucioribus, betæ nigræ ſimilibus, ſed minoribus: floribus ex flavo vireſcentibus: ſeminibus ſtatim ad radicem multis, & hinc inde per caulem aſperis extuberantiis donatis, in tres aculeos abeuntibus, in latera recurvatis, vel ſi mavis ſiliquam appelles, in ſua enim cavitate granum unum continet, ad formam ſeminis Adonidis, ſubrotundum, quod in apicem abit, duplici membrana tectum, interiore ruſeſcẽte, quæ proximè medullam albam farinaceam cingit: exteriore minus ruffa, non proximè granum cingente. Hanc florentem principio menſis Julii, & Auguſti fine ſemine prægnantem, jamq; aridam in horto D. Zvvingeri legimus,

Beta Cretica.

[illegible]

ἀνδράχνη. PORTULACA. CAP. CXVII.

Portulacæ vis adstringit: capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & vesicam adjuvat, etiam si erosionem sentiant: Veneris impetus exolvit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluvia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atq; vulvarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitavit, caput ex rosaceo, & oleo fovetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur. 10

I. PORTULACA DOMEST.

II. PORTULACA SYLVESTR.

20 30 40

Portulacæ genera duo. *Portulaca omnibus vulgarissima est. Duo ejus habentur genera. Unum sativum, cui folia insunt latiora, pinguia, fabaria vulgò vocata modo crassa, splendentia, & à tergo candicantia, gustu insipido, quadam cum austera aciditate: caulem edit crassum, glabrum, erectum, subpuniceo colore, atq; pinguem: semine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluso: radice multifida. Quæ autem sponte nascitur in hortis, vineis, campis, & aliis locis, provenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufescentibus, humi sese diffundentibus. Folia gerit alteri similia, sed multò minora, & oblongiora, numerosioraq́; cætera consimilia sunt. Manditur cruda ad oris ulcera, & commotos dentes. Folia linguæ subdita, bibendi desiderium restinguunt. Alterum verò sylvestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis. Portulacæ meminit Gal lib. 6.* 50 *Portulacæ vires ex Gal.* *simpl. med. ubi ita scribit: Portulaca frigida, & aquea temperamento est, pauca cujusdam particeps austeritatis, proinde fluxiones repellit, maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertii excessus à temperatis, ac mediis: in humectandi verò secundi. Hac ratione & æstuantes, ut si quid aliud, adjuvat, tum ventris osculo imposita, tum totis hypochondriis, potissimùm in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe qui ab acidorum succorum contactu, asperè exiccati fuerant, leniens, atq; replens, utpote cùm viscosam habeat humiditatem: similiter verò & succus ejus. Itaq; non foris modò impositus, sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subadstringit, utiliter dysentericis editur, & muliebri profluvio, & sanguinis rejectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et lib. 2. de alim. fac. Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam,* 60 *& glutinosam. Ut medicamentum autem dentium stupori medetur ob lentorem suum morsus expertem: de ea diffusius in* *Plinius.* *opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap. 20. emplastri modo imponitur umbilico procidua. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle aut cimolia creta. Prodest in universum omnibus calidis affectibus. Portulaca sylvestris qualitate & viribus non differt à domestica, nisi quòd adstringenti vi paulo sit potentior atq; etiam nonnihil minus humectat. Ruricolæ integras plantas elixant, & deinde in sole siccant, & ad hyemales* *Nomina.* *cibos asservant. Hujus herbæ nomen Græcum est ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele albanica: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut/ und Portzelkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourcelaine, Pourpier, & Pourchaille. Portulaca sylvestris: Græcè, ἀνδράχνη ἀγρία: Italis, Procacchia, & Porcelana salvatica, & parimente grassola.*

Portu-

Portulacam cum Peplio herba diversissima Plin. lib. & cap. 20. confundit, quin & vires sylvestris cum sativæ viribus: quod ex eo factum, quòd aliqui Peplion agrestem portulacam vocarint. I. Portulaca latifolia seu sativa. C.B. Portulaca hortensis, Trag. Fuch. Dod. gal. Portulaca major hortensis, Gesn. hor. Portulaca domestica, Matth. Lob. Cast. Tab. Portulaca sativa, Cord. hist. Dod. fol. Lugd. Portulaca, Cord. in Diosc. Portulaca latioribus foliis, Cæsalp. Portulaca major, Cam. II. Portulaca angustifolia seu sylvestris C.B. Portulaca, Lac. Portulaca sylvestris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Cast. Lugd. Portulaca spontè nascens, Cord. hist. Portulaca minor, Ges. hor. Cam. Portulaca arvensis, Tab. Portulaca angustioribus foliis, Cæs. Cephæa herba, Cord. in Diosc. Cepæa Lonic. quoad descriptionem.

10

Ἀσπάραγος. ASPARAGUS. CAP. CXVIII.

Corruda, sive a sylvestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Hujus caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra urinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morsibus auxiliatur. Si decocti succus super dente contineatur, ejus dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, ut ajunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis: quod, quantum equidem sentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Hujus teneri cauliculi triti in vino albo renum dolores sedant. Assus autem, coctusve, urinæ stillicidium, difficultatemque ac dysenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus sumpta regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque levat: Alligata radix, aut haustum ejus decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

a Cæsar. ... πετραῖος.

20

I. ASPARAGUS.

II. ASPARAGUS SYLVEST.

30

40

50

Asparagus duplex habetur, altilis, & spontè proveniens. Hujus tria visuntur genera nempe Palustre Græcis ἑλεῖος vocatum, montanum, & petræum Corruda propriè dictum. Altilis passim in hortis seritur, cæterisq; notior est, quam ut debeat explicari. Thyrsum is primùm sive germen è radicibus mittit, tenerum, cacumine crassiore, in acutum desinente, Orobanchæ modo, qui tandem auctus in ramos sese explicat, in quibus folia sunt capillacea, fœniculo breviora, tenuioraq;. Florem edit exiguum, quo flaccescente, baccæ subsequuntur, primùm virides, & deinde rufescentes. Radice nititur circa caulem spongiosa, à qua numerosæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, crassioresq;, ut in rusco. Montanus [qui in montibus] & Palustris [qui in paludibus provenit] facie vix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis passim expetuntur prima germinatione, dulces sunt, & gustui grati. Corruda verò contrà, siquidem ij tenuiores & amariusculi sunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Nascitur Corruda sive petræus siccis & saxosis locis, & præsertim in sepibus & frutetis, caule lignoso postquam adolevit flexiliq;, albicante, foliis exiguis, praeduris, & aculeatis. Nascentur altiles Asparagi totius anni decursu, si ubi fructum legeris, radices, quæ summo cespite vagantur, circumfoderis, ac aperueris. Seruntur etiam ad esum, nam non ingratus sunt cibus, sive in acetariis, sive dum caulescunt, asperso modico sale, recentiq; butyro, cum pipere devorentur. Meminit horum Gal. lib. 6. med. sic inquiens: asparagus petræus, aut myacanthinus abstergendi vim habet, idq; citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac jecur infarctu liberat, & maximè

60

Asparagi consideratio, & genera.

Montanus & palustris. Corruda.

Asparagorum facultates ex Gal

*III. ASPARAGUS SYLVEST. aculeatus. *

Ex Plinio & Avicenna.

Nomina.

herba ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et lib. 2. de alim. facult. Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἑλεῖος id est, palustris appellatur, cen alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, parum prabent nutrimenti. Si tamen ii probè concoquantur, olerum asparagus magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores: hac Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius libro 20. cap. 10. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & venerem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant: hactenus Plinius. Caterùm, ut memoriæ prodidit Avicenna Fen ultima libri quarti, Asparagi in cibis suavi odore corpus totum commendant: verùm urinam fœtidam trahunt. Palustris, & Montanus eadem omnia possunt, quæ altilis, nec imbecilliores, nec valentiores vires habent. Caterùm Corruda, ob manifestam, quam possidet amaritudinem, longè magis aperit, provocat, & abstergit, id quod manifestè patet ex fœtida quam ciet urina. Græcis ἀσπάραγος, Latinis Asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, sive Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge. Asparagus sylvestris, Græcis, ἀσπάραγος ἄγριος: Italis, Asparago salvatico.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, vel sativi asparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hac ad sylvestrem quoque referri possint, ut aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, ejus subjecisset descriptionem. Quo fit, ut hac potius ad sativum referenda putemus, vel saltem mendum subesse suspicemur.

I Asparagus, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod.gal. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cast. Asparagus hortensis, Dod. fol. Cam. Asparagus sativus, Lac. Lugd. Asparagus altilis, Fuch. Tab. Asparagus major Gesf. hor. Asparagus domesticus vulgaris, Lob. II. Asparagus sylv. tenuissimo folio C.B. Asparagus sylv. Matth. Cast. Lugd. Asparagus tertius sativo similis, Palatium leporis vulgo, Cæs. His addere possumus Asparagum marinum, seu Corrudam marinam Monspeliacam. III. Asparagus sylv. aculeatus C.B. Asparagus montanus seu Corruda, Matth. Asparagus sylvestris, Gesf. hor. ap. Lac. Dod. fol. Corruda, Dod. gal. Cord. hist. Lugd. Corruda prior, Clus. Hisp. Corruda Penæ, Lugd. Lob. icon. Asparagus petræus, Cæsalp. Tab. Hujus tres species observantur.

PLANTAGO. CAP. CXIX.

Ἀρνόγλωσσον.

a Orib. sic habet. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάπλευρον οἱ δὲ πολύνευρον ... τὸ δὲ μικρὸν, τὸ δὲ μέγα. i. Plantago, quam alii hepta neuron, alii polyneuron vocant, duum est generum aliud parvum, aliud magnum. b Ori. habet, μακρότερα. i. longiora.

DUo a Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, b minora, molliora, læviora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera major, lætior virentiorq; latis constans foliis, oleracei generis: cujus caulis cubiti altitudinem petit angulosus, subruber, à medio ad verticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò utilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem: quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atq; elephanticis, sordidisq; illita prosunt: profluvia sanguinis, ulcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasq; cohibent: vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant, sinus conglutinant: morsibus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, strumis, ægylopiis, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisq; sumptum subvenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic ut media antecedat: comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium dolorib. idem succus instillatur: additur quoq; in oculorum collyria: gingivis cruore suffusis, & sanguinis rejectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: adversus strangulationes vulvæ, in vellere subjicitur, etiam si vulva fluxione laboret. Semen ex vino potum alvi fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores sedat: eadem cum foliis, ulceribus renum, & vesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis utantur.

Plantaginis consideratio & genera.

QUanquam à Dioscoride, Plinio, Apuleio, aliisq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenseantur, majus nimirum, & minus, eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolam appellat, esse tertiam quandam plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia vulgo vocatur, corrupto à Quinquenervia vocabulo. Major eò quòd ejus folia, quæ latiora sunt fibris septem & quandoq; pluribus tanquam nervis secundum longitudinem excurrentibus distinguuntur, Septinervia appellatur. Media, quoniam in ejus foliis quinq; apparent costæ, Quinquenervia dicitur. Folia habet angustiora, minora, molliora, læviora & tenuiora: cauliculo est anguloso, in terram inclinato, floribus spicatis, pallidis, pilosisq;: semine summis caulibus emicante: radicibus multifidis,

tenuibus

I. PLANTAGO MAJOR.

II. PLANTAGO ROSEA.

III. PLANTAGO MEDIA.

tenuibus, albicantibusq́;. Nascitur & hæc perinde ac altera plurimum humectis & uliginosis locis, in hortis, & secus vias. Minima verò, quòd ejus folia, quæ leviter hirsuta sunt, tres tantùm habeant nervos, Trinervia dici potest. Longa, folia gerit longa, cuspidis lanceæ modo, unde illi nomen, striata, nervosaq́;, humi accubantia: caules, flores, semina, ac etiam radices mediæ plantaginis omnino similia. Nascitur locis incultis, ac ferè ubiq́;. Quam vero recentiores AQVATICAM *vocant, folio est cæteris crassiore, carnosiore, robustioreq́;, ac leviore, ex lata origine in acutum desinente lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, flosculis candidis ubiq́; refertum. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, ut in Elleboro. Nascitur tantum in aquosis, & palustribus. Majoris, & minoris semen tritum, ovoq́; exceptũ, & calenti tegula inassatum, dysentericos juvat, frequenter devoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam vitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasq́;. Illinuntur quoque utiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum vitiis. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, verberatis, & ab alto devolutis, non solùm illita sed devorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa provenientes mulcet. Datur quoq́; magno juvamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij succo mistus, cruentam urinam reddentibus mirificè medetur potus, & præsertim addita philonij persici drachma. Illinitur quoq́; rectè erysipelis, addito aceto, & solani, sediq́; succo. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, sanguinem è naribus fluentem cohibet, si linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum volis, & jecinori. Longa non differt facultatibus & viribus ab aliis generibus, nisi quod minus humidas qualitates habet. Quoad Aquaticam cùm neminem antiquorum habeam, neq́; apud Græcos, neq́; apud Mauritanos, aut Latinos, qui hujus plantæ meminerit, nec de ejus viribus aliquid scriptum reliquerit, nihil sanè habeo, quod de ejus viribus tutò in medium afferre possim. Non desunt, qui hanc plantam Damasonium, sive Alisma esse autument: atqui procul dubio*

Plantaginis aquaticæ mẽtio.

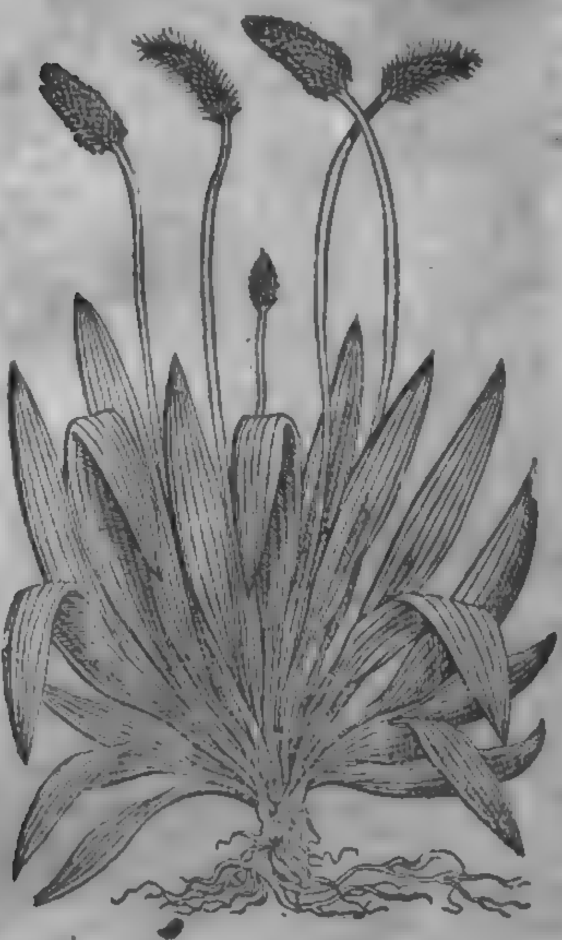
Plantaginis facult. Matth.

Plantaginis vires ex Gal.

culdubio falluntur. Plantago (ut scriptum reliquit Gal.lib.6.simpl.med.) mista est temperatura: habet enim quiddam aqueum frigidum, habet verò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaq; refrigerat simul, & desiccat, & in utroq; secundi excessus à mediis est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, una etiam sicca sunt, & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conveniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluvia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia simul & vetera. In omnibus fere id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & convenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen ejus, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd sicciora, & minus frigida. Sed semen etiam subtilium est partium: radices verò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis sunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad jecinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent, sed folia quoq;, & multò magis semina. Hæc enim quandã in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba viridi inesse satis conjici potest, verùm ab humiditatis copia vinci.

Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocatur: Arabibus, Lisen aut Lesan albamel: Italis, Piantagine: seu Centinerbia: Germanis,* Wegerich: *Hispanis. Lhantem, Tamchagem: Gallis. Plantain. Plantago media sive minor. Græcis ἀρνόγλωσσον μικρὸν, sive μέσον: Italis, Piantagine minore. Plantago longa Græcis, ἀρνόγλωσσον μακρὸν: Italis, Piantagine longa, sive Lanciola. Plantago aquatica recentioribus appellata, Græcis incognita: Officinis, Barba sylvana, Italis, Piantagine aquatica.*

IV. PLANTAGO LONGA.

V. PLANTAGO AQUATICA.

Plantago à planta ducto nomine, plures habet differentias, ut in Phytopinace monuimus. I. Plantago latifolia maxima sinuata. C.B. Plantago rubea, Brunf. Trag. Lon. Plantago major, Matt. (figuræ enim transpositæ in aliis editionibus) Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Tab. Cast. Cam. Plantago latifolia, Cor. in Diosc. Plantago vulgaris latifolia, Lob. & Lugd. Arnoglossa, Plantago latifolia lævis, Lob. icon. Plantago [illegible] & major seu rubra. Thal. Plantago & Centinervia, Cæs. II. Plantago ROSEA, quæ Plantaginis latifoliæ maximæ species est, cum ea foliorum forma & radice convenit, at caule, seu spica variat. quæ multò brevior est: antequam enim penitus adolescat, multis foliolis convestitur, ita ut foliorum & densitate & frequentia herbaceum florem multiplicis rosæ instar, forma non colore, ostendat. Vocatur Plantago rosea Advers. Lob. icon. Lugd. & Cam. Plantago multiplex Tabernæmontano. III. Plantago latifolia major incana. C.B. Plantago major. Brunf. Matth. Lac. Lon. Lugd. Plantago major incana, Lob. Plantago media, Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Thal. Plantago latifolia vel media, Trag. Plantago tertia, Cord. in Diosc. Plantago minor Diosc. Tab. Cynoglossa quorundam, Lugd. Hæc etiam reperitur spica multiplici seu pannicula sparsa. In hoc genere & minor est. IV. Plantago angustifolia major. C. B. Plantago minor, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Lac. Lon. Lugd. Plantago lanceolata, Trag. Tab. Plantago longa, Matth. Plantago angustis oblongisque foliis, Cord. in Diosc. Plantago quinquenervia, Lobel. Plantago media, Cast. Lanceola vulgo, Cæsalp. Plantago πεντάνευρος minor, Thal. Hæc aliquando caulem palmarem emittit, in cujus summitate folia plura habentur, eo modo quo ad radicem disposita: spicis rotundis brevissimis, panniculis lanuginosis insidentibus. Habetur & altera angustissimo folio, quam in Phytopinace descripsimus. Addere oportet & angustifoliam minorem: & deniq; parvam quandam,

quandam, quæ ſpicarum loco globulos habet hirſutos, albos, quam à Doctore Jo. Henrico Cherlero unà cum aliis Nemauſo accepimus, cujus & iconem & deſcriptionem in univerſali noſtra hiſtoria exhibebimus. V. Plantago aquatica latifolia. C.B. Barba Sylvana, Januenſi: Plantago aquatica, Brunf. Trag. Match. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. (cui impropriè plantago) Lon. Caſt. Lug. Thal. Cæſalp. qui vult plantaginem majorem Dioſcoridis & Plinii, ab hac non abhorrere. Plantago paluſtris ſive aquatica, Tab. Plantago aquatica foliis Betæ aut Plantaginis, flore Gallii albi, Lob. icon. qui in obſer. an Aliſma ſive Damaſonium ſit dubitat. Reperitur hujus ſpecies anguſtifolia, quæ & humilior eſt.

SIUM, SEU LAVER. CAP. CXX.

40

SIon in aquis invenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq; eſu calculos rumpunt, atque excernunt: urinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De Sio Cratevas tradit, *a* herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, majora, quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

a Me. & Dra. [Greek illegible] i. herba fruticoſa, exigua, habens multa folia rotunda. † Ori. [Greek illegible] i. e. pinguia.

I. SIUM VERUM.

II. SIUM VULGARE.

20

30

40

50 *SIum in ſcaturientium fontium rivis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate verò frigeſcunt, plerumq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertiſsimè, qui pro Sio herbam Creſcione vulgò vocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quam acrem, ac ſubamaram, cui naſturtii ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequenti capite à Dioſcoride deſcriptum, non legitimum Sium, quod noſtratibus Senenſibus vulgò vocatur Gorgoleſtro. Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule exit recto: foliis latis, in ambitum ſerratis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: umbellas profert in ſummis caulibus, floribus candidis: ſemine odorato, aniſo non diſsimili. Rari admodum ſunt fontium rivuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Sium VULGARE, caulem edit ſtriatum, ramoſum, inanem, tenerum, fragilemq;: folia gerit apii, non inſuavia. floſculos in ſummitate albos, ſemine corniculis incluſo, parvo, minutoq;: radice ſupervacua. Provenit tantum in aquis decurrentibus, perinde ac Sium verùm. Plin. lib. & ca. 22. Sium cum aquatico ſiſymbrio*

Sii conſideratio.

60 *confudiſſe videtur: quòd Sio Siſymbrii aquatici vires aſsignaverit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam vocant, nonnulli etiam Sium appellant. Unde quòd fortè exiſtimaverit Plinius, Sium & Cardaminam unam & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſq; facultates reddidit: etſi prius lib. 20. cap. 22. ſpeciatim de ſylveſtri ſiſymbrio in riguis proveniente diſſeruerit. Serapio Sium Senation vocat: verùm Senecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut lib. 4. in ejus mentione explicabitur. Confert Sium in cibis iis, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam ſpleneticis, & malo habitu laborantibus. Cruda folia coctave eſa calculos rumpunt atq; excernunt, urinas cient, menſes & partus extrahunt, dyſentericis in cibo auxiliantur. Hepatis obſtructiones quoq; expedit, univerſæ plantæ decoctum potum, auriginem tollit, hydropicos juvat. Ventris tineas pellit, id quod valentius facit ejus ſemen tritum, cochlearis menſura, ex vino auſtero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum ſale, & nitro, equorum ſcabiem ſanat. Utuntur etiam eo quidam in acetariis. Sium vulgare, excalfacientis eſt facultatis, quæ tamen imbecillior*

Plinii lapſus.

Senatio Serap. Sii uſus.

atq; odore similitudo proveniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidem remissusq; est, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre sæpenumero jubent, ne istud eveniat. Hæc Sisymbrii causa est: hactenus Theophrastus. Sed equidem non putaverim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio convenire, quin potius alterum ab altero longè dissidere crediderim. Sylvestre enim in Ananiensi agro in incultis natum complurib. locis vidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Diosc. tributis, caule quadrangulari, radicib. longè vagantib. tenuibus, villosis, quod mihi quidem sativo effigie planè reclamare visum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, sylvestre Sisymbriū à sativo plurimum differre. Quandoquidem si idem essent, cùm Sisymbrium cultura negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut sylvestre aliter usquam inveniretur, quam in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura nascatur: quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adolevisset, brevi temporis tractu ubiq; mentha scateret, quod tamen nusquam hactenus factum reperi. Cæterùm Brasavolus, cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam sativum, quàm sylvestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se vidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putaverim) Balsamitam descivisse in calaminthàm, Plinium quidem, non Theophrastum secutus: siquidem Theoph. in mentham, non in calaminthàm Sisymbrium desciscere prodidit. Plinii verò codices nonnulli libro 19. c. 10. scriptum quidem habent, quòd Sisymbrium in calaminthàm degeneret, quam lectionem accepit Brasavolus: sed ea lectio depravata censetur. Idcirco factum est ut ii, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophrasti historiam sumpsisse. Itaq; jam ejus loci vera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbrium in mentham desciscat, non in calaminthàm. Sisymbrium verò, quod (ut Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alii Sium appellant, ea nimirum her-

Sylvestre

Brasavoli error.

III. SISYMBRIUM Aquaticum

IV. SISYMBRIUM AQUAticum alterum.

Sisymbrium aquaticum.

ba est, quam vulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium rivis discurrentibus comite Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis: cùm verò adoleverint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore sativo nasturtio proximis. Meminit hujus Plinius lib. 20. cap. 22. quamvis lib. 19. cap. 8. aliud Sisymbrii genus commemoret his verbis: Sisymbrium simili modo seritur: latissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt, Plinium de vulgari menthastro, quod in aquosis passim provenit, disseruisse. Sisymbrium tam hortense, quod tenuium est partium, excalfaciens, & exiccans in fine secundi ordinis, aut in principio tertii: attenuat, digerit, resolvit, aperit, incidit, provocat, quàm sponte proveniens, & flatus, & lumbricos pellit, cùm herba ipsa in pulverem trita, tum ejus decoctum potum: valet ad uteri inflationes, si unà cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aspersum, imo ventri applicetur: valentius quoq; uterinis doloribus à partu subvenit, si unà cum parthenio, artemisia & anthemidis floribus, tenuiter concisa, tribus, aut quatuor ovis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur ventri, super ipso umbilico. Illinitur tam recens, quàm siccum calefactum, & vino cretico aspersum, cœliacis & ad ventriculi dolores à flatu provenientes. Succus testibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterùm aquaticum Sisymbrium cum raphano omni, & petroselini radicibus, sectum & ex albo meraco, & butyro calefactum, & calidum pubi adhibitum, urinas remorantes educit ac trahit. Succus ex aceto illinitur syncipiti utiliter veternosis. Est & alterum ejusdem generis, sed foliis & caulibus longè minoribus, ramulis numerosis, in cacumine tantùm comantibus, in quib. flosculi exeunt pusilli, tenues, albicantes. Hoc autem non solùm in aquosis, & riguis provenit, sed in hortis & secus itinera, acuto sapore. Imbecillius est altero, namq; minus excalfacit & siccat: ubi verò alterum non fit ad manus, hoc uti præstabit. Sisymbrii utriusq; mentionem fecit Gal. li. 8. de simpl. medicamen. fa-

Crescione.

Sisymbrii vires Matthiol.

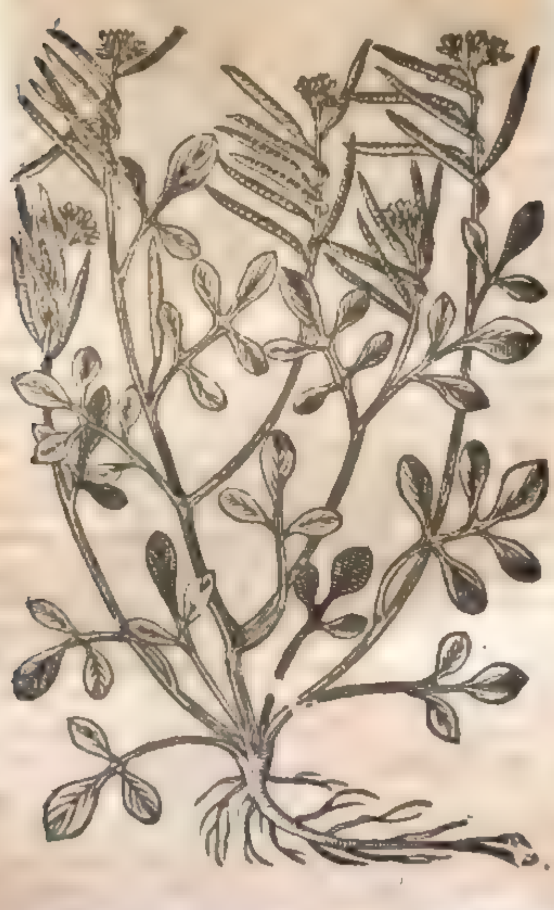
Sisymbrii utriusq; vires ex Galeno.

cultate, sic inquiens: Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis est, & temperatura in tertio ordine. Sed & semen ejus tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum vino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sisymbrium verò, quod quidam Cardaminam vocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddam gustu præfert, cùm siccum est, tertii est ordinis excalfacientium, & desiccantium: cùm humidum, & viride, secundi. Ut Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Sisymbrium dicunt: Arabes, Sisnabarion, seu Sisnabar: Sisymbrium sativum, sive hortense, Græcis, σισύμβριον ἥμερον: Italis, Sisembro domestico, Balsamita, seu Mentha crespa: Germanis Katzenbalsam: *Quòd verò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Sisymbrium alterum Latinis appellatur: Sisymbrium aquaticum: Officinis, & Barbaris Senetion. Italis Sisembro aquatico, & Crescione: Germanis,* Brunnkressen / und Wasserkressen: *Hispanis, Berroes, & Agrioes: Gallis, Cresson.*

Nomina.

Mentha rotundifolia, crispa, spicata C.B. Sisymbrium hortense, Matth. Lac. Cast. Lugd. Mentha hortensis altera sive crispa, Ges. hor. Sisymbria mentha agrestis, Lob. II. Mentha rotundifolia palustris, videtur Sisymbrium Dioscor. C.B. Mentha rubea, Brunf. Balsamina agrestis & Nepeta tertia, Trag. Sisymbrium Fuch. Dod. gal. & fol. Cam. Sisymbrium sylvestre, Matth. Lugd. Sisymbrii primi species prima, Cor. in Dios. Sisymbrium agreste aquaticum, Ges. hor. Mentha aquatica & sylv. altera, Lonic. Mentha palustris, Cam. hort. Aquatica sive Sisymbria, mentha rubra folio & flore nigræ menthæ, Lob. Sisymbrium primum Thal. Mentha sylv. prima & Sisymbrium terrestre Diosc. & Theoph. Cæsal. Calamintha aquatica, Taber. Variat foliis aliquando majoribus, aliquando minoribus: aliquando tota rubet: habetur magis (ut pictura ostendit) minusq; hirsuta. III. Nasturtium aquaticum primum. C.B. Nasturtium aquaticum, Trago. Lonicero Dodonæo fol. cui & Sion Cratevæ: Sisymbrium aquaticum, Matthiolo Cast. Cæsalpino, Sisymbrium Cardamine, Fuch. Lugdunensi. Clus. Pann. Sisymbrium alterum Diosc. Cord. in Diosc. Ges. hor. Thal. Sisymbrium tertium, Lacu. Sisymbrium aquaticum primum, Tab. Sion Cratevæ erucæfolium, Lob. Variat hæc prout humidioribus, aridioribusve locis enascitur: illud foliis ferè Terebinthini magnitudine: hoc triplo minoribus quamvis viribus non discrepent: sic & tenuioribus foliis & simplicioribus cauliculis locis siccis reperitur. Alterum etiam est Nasturtium aquaticum quod amarum est, & ultra cubiti altitudinem assurgit, foliis magis acuminatis, de quo & Thalius in sua Harcynia. IV. Nasturtium pratense vulgatius. C.B. Flos cuculi, Brunf. Dod. fol. Nasturtium pratense vel tertium, in quod aquaticum non rarò degenerat Trag. Nasturtium agreste & Hiberis, Fuch. Nasturtium syl. Lonic. Sisymbrium aquaticum alterum Matth. Tab. Sisymbrium Cardamine, Dod. gal. Lac. Sisymbrio aquatico non absimilis, Cæsal. Cardamine altera, sive Sisymbrium Cardamine secundum, Lob. Lepidium minus, Cord. in Diosc. Iberis & Nasturtium pratense, Ges. hort. Sisymbrium Cardamine secundum Matthioli. Sisymbrium Cardamine tertium Dodonæi. Cardamine altera Lobelii, Lugd. qui hujus tres icones proponit, licet unius sint plantæ. Iberis seu Cardamantice nasturtii folio, Thal. Flos aliquando totus albus, communiter leviter purpurascit: rarius flore pleno reperitur. V. Nasturtium minimum siliqua longa. C.B. Hoc ex radice tenui, fibrosa, caules rarius palmares, sed minores, tenues, striatos emittit, circa quos folia oblongis pediculis donata, pleraq; tripartitò divisa, quædam tamen in partes quinq;

* V. NASTURTIUM AQUAticum minimum. *

* VI. COCHLEARIA FOLIO subrotundo. *

vel

vel Rhesedę vulgaris modo dividuntur. Flores obtinet albos, tenues, in summo comantes, quibus succedũt siliquæ longæ, angustæ, exiguo & subacri semine refertæ. Variat ratione loci, in aquaticis namq; planis majus, in vinetis riguis Wilensibus miliari Basilea, longè minus reperitur, cujusmodi & Patavij observavimus. Provenit etiam in alpibus locis humidis. Dicitur Cardamine quarta Dalechampio, Sisymbrium aquaticum minus, Cam. apud Matth. VI. Cochlearia folio subrotundo, sic à foliorum forma dicta, quæ & forma & sapore Nasturtiis & Thlaspi affinis est. Cochlearia, Dod. gal. & fol. Lug. Cam. ad Matth. Telephium, Lac. Britannica Plinii, Cochlearia vulgo, Gesn. hor. Cochlearia Batava, Lob. Ex radice tenui, fibrosa, alba & gustu acri, folia pediculis oblongis insidentia prodeunt complura, lata, crassa, splendentia, concava, instar cochlearis minimè profundi, quorum prima rotunda sunt, reliqua oblongantur, & nonnunquam angulosa existunt. Ex horum medio caules terni, quaterni, dodrantales, paucis foliis, quę caulem amplexantur cincti, qui in alios cauliculos brachiantur, quibus secundum longitudinem flores candidi quatuor foliolis constantes, quatuorque exiguis filamentis donati adnascuntur: quibus succedunt capsulæ interstitio membranoso tenui, in apicem desinente divisæ, utrinq; semen exiguum, ruffum, continentes. Hæc licet sponte in maritimis Germaniæ inferioris, Holandiæ & Frisiæ, & circa Hamburgum locis palustribus proveniat, in superiori tamen Germania tantùm in hortis visitur: altero à satione anno, Aprili & Majo florens, semen Junio maturans. Calida & sicca ut Nasturtium, cujus peculiaris in scorbuto usus, vel in acetariis, vel cocta cum lacte aut vino, & continuè bibita.

CRITHMUM. CAP. CXXII.

Κρίθμον.

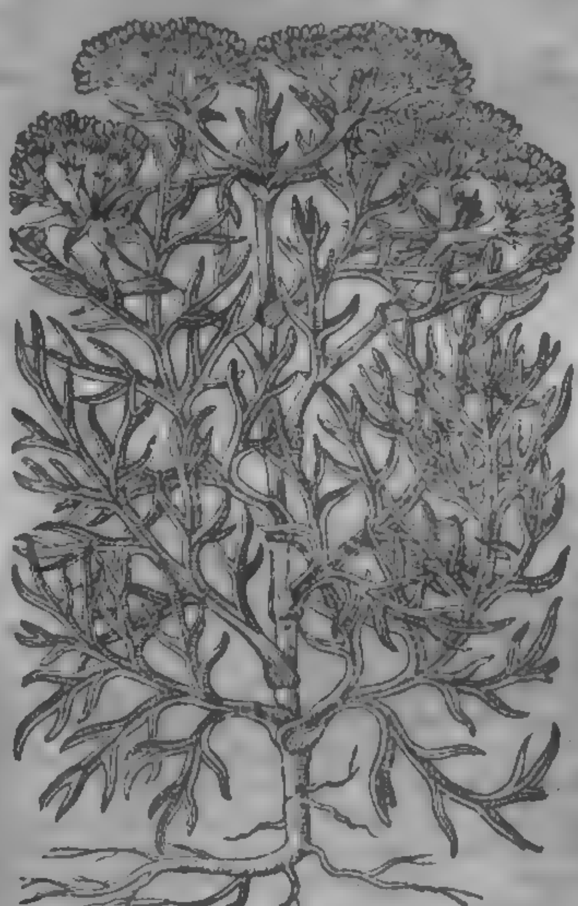
CRithmum, seu, ut aliqui, Crithamon, fruticosa, & undiq; foliosa herbula est, cubiti altitudinem fere petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: foliis pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacæ, a latioribus, salso gustu: flores b candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & jucundi. Radix, semen, & folia incocta vino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumve in olere: servatur etiam in muria.

a Cat. [illegible] latioribus. b [illegible] lutei. Od. lib.

CRITHMUM I.

CRITHMUM II.

QUatuor habentur genera quorum tria Marina sunt, & quartum Terrestre. Nascitur Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontoriis, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & universo circum Italiam litore, sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu, per quem à Timavo fonte Tergestum navigatur: namq; inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in universa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in aliis quamplurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac viridariis translatum virescit, herbam sancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, plantam hanc legitimum esse Empetron libro 4 à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ dejectoria pollent facultate. Inter hos invenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto vocabulo Sanpetram herbam vocari putat, nulla habita facultatum, notarumq; ratione. Cujus sententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum quanquam abunde, copioseq; ingestum

Crithmi consideratio. Fœniculum marinum. Quorundam lapsus, Empetron censentiũ Herbam S. Petri.

ſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum Empetro reddidit Dioſcorides: qui propterea illud inter ea, quæ alvum dejiciunt, medicamenta locavit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis aliis à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo & amaro ſapore? Verùm enimvero non modò putandum, ſed etiam pro certo, meo quidem judicio, affirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, foliis, caulibus, ac ſeminibus, & univerſæ deniq; plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat.

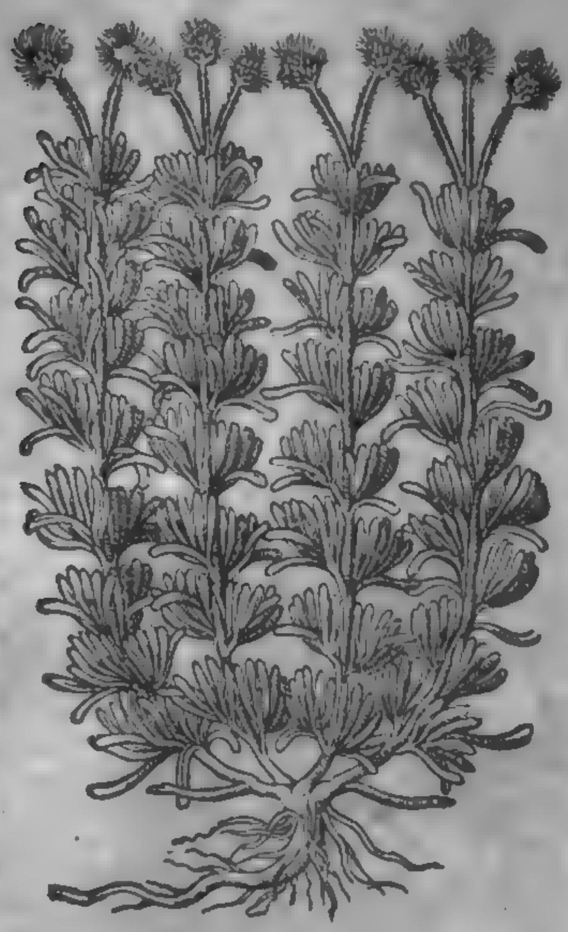
Crithami alia genera.

Cæterùm maritimi crithami duo alia habentur genera. Primum, à præclariſſimo viro Jacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum, vulgari ferè ſimile eſt, niſi quòd foliis eſt anguſtioribus, & in cacumine mucronatis, atq; pungentibus, ſalſo, amariuſculo & acuto ſapore: caulibus verò prægnantioribus, ſuccoſioribus, vegetioribusq;, in quorum cacumine ramuli exeunt bini, terni quaternivè, ſuas ſinguli umbellas proferentes, albis floſculis refertas, è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile, cui radicem quoq; ſimilem profert. Iisdem provenit locis in maris litoribus.

Crithmũ alterum.

Alterum planta eſt fruticoſa, ab una radice plures emittit caules rectos, circa quos totos folia habẽtur, per intervalla tamen plura ex una origine gregatim prodeuntia, longiuſcula, craſſa, & ſalſo etiam guſtu, ſub horum exortu peculiare quoddam erumpit folium, cæteris duplo longius, è quo prope caulis cavitatem pediculus exit, è quo ſex, ſeptemve folia breviora producuntur, ut ex appicta ejus imagine quiſpiam videre poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, villoſosq;, colore pallido: Radice nititur longa, tereti, non ſine aliis adnatis. Naſcitur in litore maris, locis planis non clivoſis.

CRITHMUM III.

CRITHMUM IV.

Non deſunt quoq; qui hanc Empetron faciant, ſed ego iis haud ſubſcribere auſim, cùm plura ſint, quæ reclament. Hæc enim nuſquam in montibus oritur, nec pota ventrem exolvit.

Crithamum terreſtre.

Eſt & altera planta, quæ non ſolum odore, ſaporeq; guſtu ſalſuginoſo atq; amariuſculo Crithamum refert, ſed quadantenus ſua ipſius facie. Hanc nos terreſtre Crithamum, his de cauſis appellare voluimus. Naſcitur hæc in Bohemia copioſa, præſertim in agro Pragẽſi, non ſolum inter ſegetes, ſed in agrorum marginib. & ſecus vias, ac etiam aliis in regionibus foliis longis, anguſtis, firmis, ternis ex uno pediculo, ipſoq; longo prodeuntibus utrinq; denticulatis, falcis frumentariæ modo: cæterùm quæ in caulium ſummis partibus habentur, minora, brevioraq; ſunt. Caulem gerit ramoſum, alis concavum geniculatumq;, in cujus ſummitate ramuli exeunt divulſi, in quibus floridæ, albicantesq; ſunt umbellæ, in quib. poſtremò ſemen oritur parvum, oblongum, acre, & odoratum. Radice nititur ſylveſtri paſtinacæ haud abſimili, minore tamen: ſapore in primis dulci, ſed ſi diutius mandatur, acri, & odorato.

Crithmi vires ex Gal.

Crithami vires recenſuit Gal. lib. 6. ſimp. med. his verbis: Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt, cum paucula amaritate, quamobrem vis ejus eſt exiccatoria, & abſterſoria: utraq; tamen imbecillior in eo eſt, quàm in amaris. Crithmum ſecundum, ea omnia præſtare poteſt, quæ primum Crithmi genus, niſi quòd vim aliquam inciſivam habere videtur. At tertium ea omnia poteſt, quibus pollere cætera genera diximus. Quartum aperit, digerit, excalfacit, ſiccat & mediocriter incidit.

Nomina.

Κρίθμον Græci, Crithmum item & Crithamum Latini vocant: Itali, Crithmo, Finocchio marino, & herba di ſan Pietro: Germani, Bacilen/vnd Meerfenchel: *Hiſpani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerva: Galli, Braſſille, & Fenoil marin.*

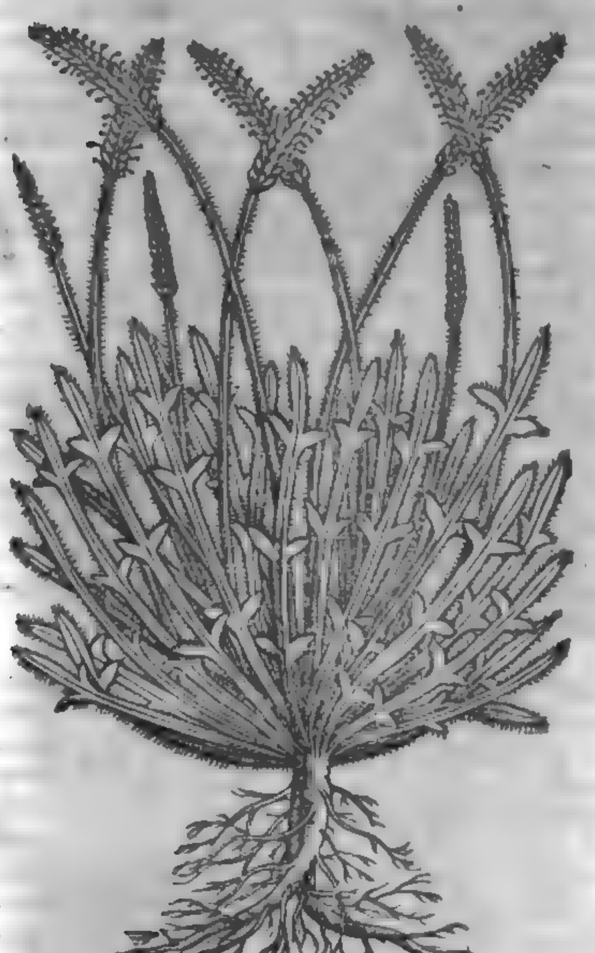
Crithmum duplex in ſecunda editione propoſuit, at ſequentibus editionibus ſecundũ & quartum adjecit. I. Crithmum ſeu Fœniculum marinum C.B. Batis hortenſis, Plinio: Cretamum marinum, Creſcẽtio. Crithmum primum, Matth. Crithmum Matth. edit. 2. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac. Caſt. Lugd. Tab. Crethamum marinum. Cord. hiſt. Crithmus marinus, Creta vel Salſa marina, & Batis, Geſ. hort. Crithmũ marinum, Dodo. fol. Fœniculum marinum, Empetrum Rondeletio, ſeu Calcifraga, Lobelo Baticula, quaſi parva Batis vulgó, Cæſalpino Creta marina, Lonicero. II. Crithmum ſecundum, Matthiolo, Camerario. Crithmum ſpinoſum, Dodonæo fol. Tab. Paſtinaca marina, Lobelo, Lugdunenſi: qui alteram

ram habet figuram nomine Tribuli marini quorundam. III. Crithmum marinum Aſteris flore C.B. Crithmi marini ſpecies, Matth. editio ſecunda. Crithmum tertium, Matth. Lugd. (qui & Matth. & Dod. figuram habet) Cam. Crithmum Chryſanthemum, & Aſter atticus marinus quibuſdam, Dod. fol. Littoreum Cryſanthemum, Lob. Crythmus ſecundus, Tab. IV. Crythmum quartum, Matth. Caſtrenſ. Tab. Cam. qui an κρηθμον ſit Tralliani dubitat: Crythamus agreſtis, Trago. Eryngium montanum recentiorum, alterum Lob. Eryngium quartum, Dod. fol. Ammi quorundam Dalechampii, Lugdunenſi.

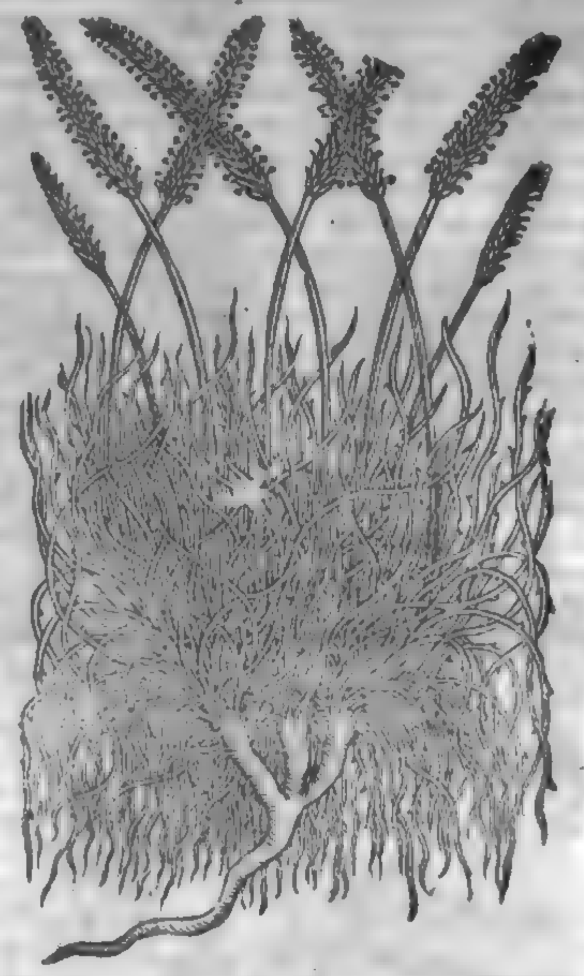
Κορωνόπους. CORONOPUS. CAP. CXXIII.

10 Coronopus oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſſis foliis: coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, qui in cibo cœliacis facit. Provenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus vias.

I. CORONOPUS.

II. CORONOP. SIVE SERpentina.

20

30

40

Varias, ac diverſas reperio eorum fuiſſe ſententias, qui non parum laboris, ac ſtudii impenderunt, ut plantarum hiſtoriam à mendis omnibus expurgatam, priſtinæ ac propriæ redderent integritati, in inveſtigando, quanam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poſſit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, vir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa verborum ſerie hac de re ſcripſit, concluſitq; tandem, Coronopum eam herbam eſſe, quam ipſe vernacula ſua lingua Capriola, nos verò noſtra Sanguinella apellamus, quòd eam pueri æſtate naribus indant, ut inde ſanguinem eliciant. Verùm cùm ejus ſententiam minimè probandam exiſtimaverit Manardus Ferrarienſis, hac in re magis Dioſcoridi addictus, quàm Plinii, ac Theophraſti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenſent, his magis adſtipulandum eſſe judicavit, qui volunt Coronopum Dioſcoridi eam eſſe herbam, quæ vulgò dicitur Herba ſtella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, ſponte etiam in aggeribus, locis incultis, & ſecus vias naſcens, quòd in acetariis paſſim uſurpetur, quàm iis qui Capriolam, ſive Sanguinellam dictam Coronopum eſſe cenſent. Quandoquidem hæc nuſquam, quod ſciam, in cibis ſumitur, ſed in brutorum tantùm venit pabulum. Nec deſunt præterea, qui firmiter aſſeverent, quòd quæ inter plantas vulgò nonnullis Pes corvinus vocatur aliquib verò Pes gallinaceus, qua utuntur nonnunquã medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expoſtulet neceſſitas, legitimus ſit coronopus. Inter quos non modò deprehenſi ſunt commentatores Avicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuiſſe conſtat, ſed & recentiorum quidam, præſertim ex eorum numero, qui de ſtirpium hiſtoria, & facultatibus ſcripſere commentarios: Namq; Otthò ille Germanus cognomine Brunfelſius, tametſi non ignoraret, eos à probatiſſimis viris refelli, qui in hanc venerunt ſententiam: tamen (quæ multorum eſt pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè ſentire. Quippe Pes corvinus vulgò vocatus (ut in ſequentibus ſuo loco diſſeremus) Coronopus non eſt, ſed proculdubio Ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cujus variæ Dioſcoridi produntur ſpecies: inter quas vulgaris Pes corvinus ſuam retinet ſedem. Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus ſit Dioſcoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmaverim. Nam etſi gerat hæc herba in ſui culmi faſtigio quinq; veluti graciles ſpicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, vel alterius volucris formam pedis repræſentant: cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis inciſuris diſſecto, non ſeratur in hortis, & arida tanquam ſtenum aſſurgat, nullo pacto aſſerendum cenſeo Capriolam eſſe Coronopum. Cæterùm ſi modò quis in eo Plinium ſequi velit, quòd dixerit libro vigeſimo I. cap. 16. (quod tamen ex Theophraſto ſumpſit) aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpere, ut ejus, quam Coronopum vocant, fruſtrà, meo quidem judi-

50

60

Coronopi conſideratio.

Capriola Coronopus Leoniceno. Herba ſtella.

Quorundam opinio damnata.

Brunfelſius taxatur.

Leoniceni opinio reprobata.

judicio, probare contendet Sanguinellam, sive Capriolam esse Coronopum, quòd ejus caulis culmi modo geniculis interse-
ctus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare puta-
verim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cujus meminit Plinius lib. 24. cap. 19 his verbis: Sunt qui &
aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolu-
tos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ru-
ellius testari videtur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animadvertere oportet, quòd Dioscorides non
scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ci-
borum usum veniunt. Quamvis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laci-
niarum tenuitate coronopo aculeata videntur, cùm tamen pungere non valeant, ut cum acanthinis fortasse lusit Dioscori-
des. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoq; Plinius libro 21.
Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò 22. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudqua-
quam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus
eliciunt, Sclavi Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milii, vel panici modo carni-
um jure decoquunt, granulis oblonginsculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò ut Germani Himmeltaw *vocent,*
hoc est, cœlestem mannam. Hujus plantam (cujus inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclavi corni-
cis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab iis fortasse doctus, putaverit hanc plantam esse
Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, seriq; in hortis in ciborum usum, eos nihil falli
existimaverim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse coronopum, quæ vulgò nobis Herba stella vocatur.
Nempe nullam hactenus plantam vidi, quæ perinde ac illa adamussim Coronopum referat. Coronopus itaq; folia fert lon-
ga, angusta, per intervalla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen
gerit per omnia plantagini similia, adeò ut nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur unica tantùm, numero-
sis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis omnino est: quo fit, ut crediderim Coronopum ejusdem esse
generis. Invenitur quoq; Coronopus sponte nascens diluto extenuatoq; solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontii flu-
minis ripis, & aliis etiam in agris & in loco, qui dicitur in collibus. Folia fert tenuiora, capillaceaq; rariusculè cornicula-
ta, humi accubantia: caulibus, spicis, floribus, semine, hortensi similibus, sed longè tenuioribus. Eam inibi vulgò Serpenti-
nam appellant, quòd ejus radix in vino pota viperarum, aliorumq; venenosorum animalium morsibus maximè adverse-
tur, sitq; præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Præfe-
runt eam quoq; ad hydropem, quam Anasarcam vocant, epoto apozemate pluribus diebus, in quo radix conferbuerit. Sunt
qui hanc Holostium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, ut libro quarto fusius differam. Coronopi
vires paucis perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Coronopodis radix cœliacis prodesse
creditur manducata. Ejus nomen Græcum κορωνόπυς, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & Herba stella:
Germanicum, Krähenfüß*: Hispanicum, Gujabelba: Gallicum, Capriole. Gallis, Corn de Cerf, sive Sanguinaire. Coronopus*
sylvestris, Italis, Herba stella salvatica, at peculiariter Goritiensibus, Serpentina vocatur.

Gramen aculeatũ Plinii. — Coronopi histor. — Coronopi Sylvestris mentio & vires. — Coronopi vires ex Gal. — Nomina.

I. SONCHUS ASPERA.

Coronopus seu pes cornicis à foliorum forma, Gaza apud Theophrastum 7. hist. 9. Silaginem vertit. I. Coronopus hortensis. C.B. Coronopus, Trag. Matt. Fuch. Lac. Lon. Lob. obser. Lugd. Cæsalp. Tab. Pseudocoronopus, Dod. gal. Coronopus sativa, Cord. hist. Cast. Cam. Coronopus vera, Ges. hor. cui & stella herba: Herba stella sive cornu Cervinum. Dod. fol. Cornu Cervinum, Lob. icon. Hujus habetur sylvestris species foliis hirsutioribus, & ad Erucæ similitudinem laciniatis. II. Holosteum strictissimo folio majus C.B. Coronopus sylvestris, Matth. edit. secunda & in icon. Lob. icon. Cast. Lugd. Tab. Coronopus sive Serpentina, Matth. Coronopi sylvestris species., Ges. hor. Serpentina, Matth. Ital. Lob. obser. Dod. fol. Coronopus montanus, Cæsalp. Plantago marina, Camerario.

σόγχος. SONCHUS.
CAP. CXXIV.

SOnchi duo genera. Sylvestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: foliis in ambitu per intervalla dissectis. Utriusque vis refrigerat, modicè adstringit: unde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit: in vellere appositus, sedis, ac vulvæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, vibratis à scorpione ictibus subvenit. Alter Sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans foliis: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt, sed ad eadem pollet.

Sonchi consider. & genera duo.

SOnchus in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò vocatur. Visuntur in hortis, campis, & vi-
neis, agris incultis & secus itinera, duo sonchi genera alterum asperum, alterum leve. Folia utraq; sonchus profert
cichorii modo laciniata, quæ quidem in aspero crispa, aspera, & pungentia, subrubentiaq; habentur: in levi verò levia, &
spinis nullis rigentia. Hujus duo habentur genera, quæ tantùm foliis aliquatenus differunt, nempe eorum alterum levierib.
habe-

II. SONCHUS LÆVIS.

III. SONCHUS LÆVIS ALTERA.

IV. SONCHUS LÆVIS cæruleus.

habetur foliis, minus quoq; laciniatis, ac etiam magis extensis. Omnibus caulis est cubitalis, intus vacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerumq; rufescens. Flores gerit in caulium summitate melinos, senetioni haud absimiles, qui deinde in pappos evanescunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis differuit Dioscorides, non solùm non invenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus vidisse plantam, quæ Sonchum arborescentem referat, sed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri Itali utuntur hyeme in acetariis, præsertimq; ejus radicibus, quæ cùm teneræ sint, mansuq; dulces, frequenter mensis expetuntur. In vino decoctus stomachi fluxionibus medetur. Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè spirantibus, & asthmaticis. Idem auribus instillatus dolorem tollit, & præsertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoq; sanat cyathi mensura unciæ pondere potus. Commanducata folia oris graveolentiam tollunt. Sonchus lævis non differt à primo genere, siccis in facultatibus. Sonchi vires nobis descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Sonchus ubi adoleverit, ex spinosis plantis est, cæterùm viridis etiamnum, & tener estur, perinde ut cætera olera sylvestria. Temperamentum ejus quodammodo mistum est: constat enim ex aquea, terreaq; essentia, utraq; leviter frigida. Nam & adstrictionis cujusdam est particeps: & sive cataplasmatis in morem illinatur, sive edatur, manifestò refrigerat: postea verò quàm planè reficcatus fuerit, terrestre ejus temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. Σόγχος *sic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, Cicerbita seu Crespine: Germanicè,* Wilder hasenkol/Gensedistel: *Hispanicè, Serraya, & Seralba: Gallicè, Latteron, & Palais au lievre. Sonchus lævis, Italis, Cicerbita gentile.*

Sonchi vires Matthiolo.

Sonchi vires ex Galen.

Nomina.

† *Hæc dictio* κενὸς, *quæ vacuum, & inanem significat, hic non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent vetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.*

Sonchus ἀπὸ τῦ σῶν χέειν, quod salubrem fundat succum, qui rosiones stomachi lenit, caule nam-

quæ diſſecto, copioſus ſuccus lacteus defluit. Dividimus in aſperum & lævem: utrumq; in laciniatum, & non laciniatum. I. Sonchus aſper laciniosus. C. B. Sonchus aſpera, Matth. (ſed in iconibus figura tranſpoſita) Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. Tab. cui & Cicerbita aſpera, Endivia ſylveſtris, Lonic. II. Sonchus lævis laciniosus primus. C. B. Intybus ſylveſtris ſeu erratica altera, Trag. Sonchus lævis, Matth. Geſ. hor. Caſt. Dod. fol. Thal. Sonchus non aſpera, Fuch. Sonchus tenerior non aſpera & lactuca leporina Apuleij Dod. gal. Sonchus lævis vulgaris, foliis laciniosis dentis leonis, Lob. Sonchus lævis laciniatis foliis, & Sonchus lævis & Andryala minor Dalechampii, Lugd. qui tres habet icones. Sonchus lenis aut lævis, Cord. hiſt. Sonchus in collibus umbroſis, Cæſ. Sonchus lævis alter flore luteo, Tab. Flore eſt luteo: aliquando & niveo reperitur. III. Sonchus lævis alter vel lactuca murorum lutea. C. B. Intybus ſylveſtris tertius, Trago. Lactuca ſylveſtris luteo flore, Geſ. hor. cui & Sonchus arboreſcens Dioſcoridis & Sonchi genus læve dicitur. Lactuca ſylveſtris cujus Galenus meminit, Anguil. Lactuca montana, Cęſalp. Sonchus alter folio profundis laciniis ſinuato hederaceo. Lob. Sonchus ſylvaticus quartus, Tab. Videtur eſſe Sonchus lævis altera Matth. Caſtoris, & Lugdunenſis. IV. Sonchus lævis laciniatus cæruleus. C. B. Ex radice craſſa, oblonga & obliqua candicante, dura & veluti internodiis diſtincta, ob multas veterum caulium extuberantias, circumquaq; fibroſa, quibus tenaciſſimè terrę adhæret, caules exurgunt cubitales & altiores, rubicundi, rotundi, hirſuti, ſtriati, fiſtuloſi: quos cingunt folia lata profundè laciniata, per ambitum dentata, in mucronem deſinentia, latiore pediculo caulem complectentia, ſubtus leviter incana, lacteſcentia: in ſummo caule flores complures, purpuraſcentibus & ſubhirſutis pediculis inſidentes, Cichorei forma plurimis foliolis laciniatis, à cæruleo ad purpureum inclinantibus, aliquando elegantiſſimè cæruleis, qui in pappos cum ſemine exiguo cinereo evaneſcunt. Hic in Alſatiæ montibus altiſſimis, Julio & Auguſto floret, ſemenq; profert. Dicitur Sonchus lævis flore cæruleo, Cluſ. Pan. Sonchus flore cæruleo & Sonchocichorium, Cam. ad Matth. Sonchus lævis quartus flore cæruleo, Tab. Intybus πλατύφυλλος Harcynica, Thalyo.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBUS. CAP. CXXV.

SEris duum generum eſt. Altera ſylveſtris, quæ picris & cichorion vocatur. Altera ſativa, latioribus foliis conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur, una folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Utraq; refrigerat, & adſtringit ſtomacho utiliſſima: alvum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Sylveſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflamationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita percuſſis à ſcorpione ſubvenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa, & aceto, valet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

I. INTVBVS MAJOR.

II. INTVBVS MINOR.

Quoniam

QUoniam in Græcis vulgatis codicibus initium iſtius capitis & in verbis nonnullis, & in Seridis generibus depravatum, & confuſum legitur; ideo ex libro Oribaſii ſimplicibus dicato, atq; etiam ex antiquiſſimis Dioſcoridis codicibus manuſcriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή, ἡ μὲν γὰρ πικρίς, ἢ καὶ κιχώριον καλεῖται· ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς δισσὸν εἶδος, ἡ μὲν γάρ ἐστι θριδακινωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος, ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος: id eſt, Seris ſylveſtris, & hortenſis. Sylveſtris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion vocatur: altera ſativa latioribus foliis & ori gratior, quàm hortenſis. Hortenſis verò duplex genus: una folio latiore, lactucæ ſimilior: altera folio anguſtiore, & guſtu amara. Huic lectioni maximè adſtipulatur Serapio, quippe qui ex Dioſcoride tot habeat ſylveſtris Seridis ſpecies, quot domeſticæ. Id quod etiam ex uſu clariſſimè patet, cùm tam ſativa, quam ſua ſponte naſcens Seris quotidie ſit præ manibus, & ſumatur in cibis. Sativa quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur. Major provenit folio erraticæ ampliore, lævioreq;, lactucæ ſimili, ab hortenſi anguſtifolia Seride non longe diſſimilis, caule bicubitali, brachiato: floribus cæruleis, Cichorei ſimilibus, ſemine parvo, oblongoq;. Unica nititur radice, ipſaq; villoſa, quin & ori erratica gratior. At intubus minor, folia gerit alteris longiora, anguſtiora, humi accubantia: caulibus eſt tenuioribus: radice verò, floribus & ſemine majori per omnia ſimilibus, nihilq; differt ſuis in facultatibus à majore. [Quinetiam ſylveſtris duæ ſpecies, quarum alteram Scariolam minorem ſive Cichorium ſativum: alteram quidem ſylveſtre Cichorium & picrin ab amaritudine vocant. Sativa foliis exit latioribus ſylveſtri, minori ſativoq; Intubo minoribus, anguſtioribus tamen atq; brevioribus, minuſq; per ambitum laciniatis, ſed caule & flore ſimilibus. Radicem habet pedali longitudine, alba intus pulpa, teneram & ſubamaram. Seritur paſſim in hortis. Sylveſtris verò Intubus [quæ ſponte provenit [in agris incultis, in pratis, & ſecus itinera] paſſim ferme vireſcit, foliis in ambitu longè magis laciniatis, ſonchi aſperæ modo inciſis, & in ſummitate ſagittæ inſtar acuminatis: rubea per medium excurrente coſta, amaro ſapore: caulis eſt illi durus atq; lignoſus, flores à cæteris generibus haud abſimiles, quemadmodum & ſemen. Radice nititur domeſtica duriore, amarioreq;. Tireſiæ cæciores ſunt, qui Hieracium, & ſylveſtrem lactucam, Intubum ſylveſtrem faciunt.] Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domeſtica latifolia Seride nihil differre, quod ita eſſe comprobet Serapionis ſcriptura. Alii Scariolam vocant alteram domeſticæ ſpeciem, quæ anguſtiore eſt folio, & guſtu amarior. Sed animadvertendum eſt. Scariolam in Serapione, Serapionis non eſſe, ſed interpretis, cui nulla, mea quidem ſententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm ſciverit is Scariolam corrupta à barbaris voce, nil aliud ſignificare, quam Seriolam, Serimq; non aliud eſſe Græcis, quàm Latinis Intybum, hujus generis latifolium (perperam tamen) Scariolam appellavit. Quare in re eorum equidem ſententiam magis laudaverim, qui anguſtifoliam Serim, quòd latifolia ſit minor, Scariolam, ſeu potius Seriolam, ac ſi parvam Serim dixeris, vocant: tametſi in ſylveſtrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici poſſit, quæ paſſim in hortis colitur, quòd domeſticæ Seriola non longè ſit abſimilis. Omnes itaq; in Italia vulgaris ſunt notitiæ, quòd noſtratibus menſis frequentiſſimè in acetariis apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra & ſabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ evadunt, & in totam aſſervantur hyemem, artem hanc à natura edocti, quod viderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum inundationibus terra, vel arena obrutum & tenerrimum, & candidiſſimum reddi, exutaque omni ex parte amaritudine. Eſt quoque tertium INTYBI HORTENSIS genus, amplo, folioſoq; ceſpite proveniens, foliis magnis, ſed ubiq; in ambitu criſpis ac fimbriatis, caule cæteris majore, craſſiore tenerioreq;, in acetariis expetitum: reliqua cum cæteris paria ſunt. Seritur in hortis ab olitoribus, quòd admodum in acetariis in cœnis placeat. Verùm quamvis aſſerat Dioſcorides ſylveſtrem In-

Seridis ſive Intybi confuſ.

Dioſc. locus reſtitutus.

Scariola quæ ſit.

Intubi criſpæ mentio.

III. INTUBUS CRISPA.

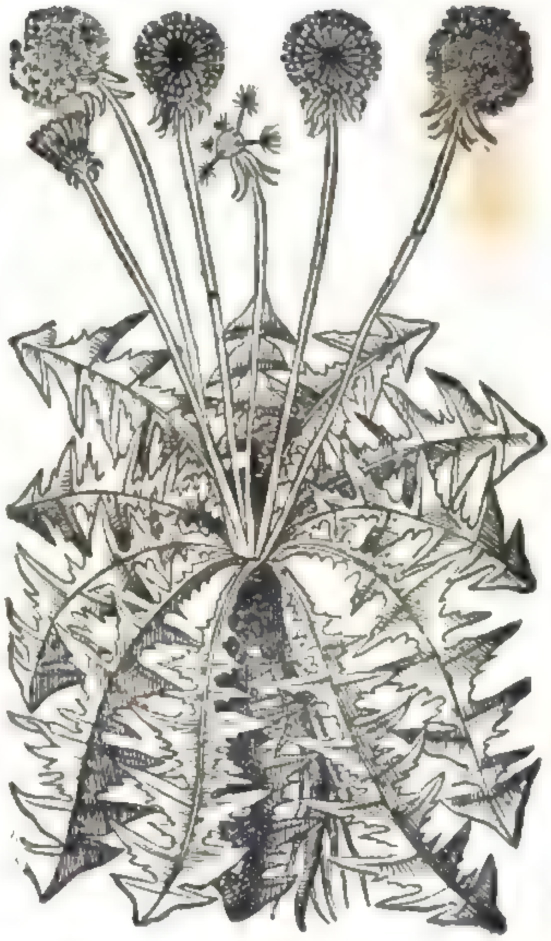
IV. CICHORIUM DOMESTICUM.

V. CICHORIUM SYLVESTRE.

VII. DENS LEONIS.

VIII. CICHORIUM CONstantinop.

tybum, quemadmodum & sativum duorum tantùm esse generum, Chondrillam tamen, cujus historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophrasto lib. 7. cap. 11. de plantarum historia Aphaca vocatur. Hæc enim illi ingustabilis. & amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos evanescit: tum alius iterum provenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, vereq; toto usq; ad æstatem factitatur. Flos melini speciem gerit: hæc ille. Huic per omnia in universum respondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, *aliis Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisq; verò Ambubeja vocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambigua, vel Ambubeja dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipso statim veris initio, foliis cichoraceis, frequenter laciniatis, in sagittæ modum desinentibus, humiq; accubantibus: caule palmari, rotundo, glabro, subrubente, intus concavo, lacteo succo prægnante. Flore luteo, folioso, quo decidente subcrescit papposum caput, & admirabile naturæ ludentis opus, quod tandem spirante vento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo succo plenam, sed longè amariorem. Provenit in hortis, in campis, prope sepes & in ruinosis ædificiorum muris, quin etiam in vineis, pratis & viridariis: adstringit, roborat atq; abstergit, magis quàm utrumque Cichorium. Cocta stomachum dissolutum adstringit, cruda verò alvum sistit: eadem dysentericis auxiliatur, sed magis cum lente decocta; succus potus prodest quibus genitura effluit. In aceto decocta urinæ tormina discutit. Universæ plantæ decoctum potum auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt Magi succo totius cum oleo perunctis favorem conciliari, eosq; facilius impetrare quæ volunt. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignavia, qui cum in hortis numerosissimum, præstantissimumq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium ubiq; frequentissimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò sylvestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex iis aquam quam nomen de Endivia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis, quod maximè detestandum est: nam etsi hieracio sylvestrique lactuca vis frigida insit, tamen præterquàm quòd nullam cum jecinore habeant convenientiam, lac, quo eo potissimùm tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeò est, ut*

Aphaca intubi sylvestris species.

Dens Leonis seu Ambubeja.

Ambubejæ vires Matt.

Seplasiariorum negligẽtia Hieracium pro Endivia sumentium.

linguam

IX. ZACINTHA, SIVE CICH. verruc.

X. CYANUS MAJOR.

10

20

30

CYANUS MINOR.

40

50

60

linguam exurat, ac vellicet: quibusdam verò adeò somnificum, ut non desint, teste infrà Dioscoride, qui illud meconio permisceant. Est & alia Cichoracei generis planta, quam quidam Zacintham vocavere, nobis autem ab effectu CICHORIUM VERRUCARIUM *appellare libuit. Radice hæc nititur rapunculi figura, subnigricantis colore, adnatis circumquaq; capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verùm paulo asperiora ac minus laciniata. Caules edit cubitales, & quandoq; majores, tenues, asperiusculosq;, in quorum summitatibus flores oriuntur aurei, cichoracea specie, quibus flaccescentibus semen remanet subnigrum, capituli instar, circumquaque secundum longitudinem secti striativè, melopeponis modo. Provenit in campestribus, & à nonnullis quoq; seritur in hortis & fictilibus, in medicum usum. Mira hujus plantæ facultas est ad tollendas verrucas. Siquidem scimus nos nonnullos quorum manus verrucis admodum numerosis scatebant, sanatos esse, devoratis in acetario semel tantùm hujusce Cichoraceæ plantæ foliis. Idem præstat ejus semen, tribus diebus drachmæ pondere à cœna devoratum, dum se cubitum recipiunt verrucosi. Hoc velim acceptum referant rei plantariæ studiosi Francisco CalZolario Pharmacopæo Veronensi, qui plantam ad me unà cum facultatibus misit. Cæterùm aliud* CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, misit ad me Vienna, Clariss. Augerius de Busbecke Flander: Folia per omnia cichorio sylvestri similia sunt: caules edit glabros, tenues, in quorum summitate flos emicat aureus, numerosis foliis stipatus, qui tandem in pappos evanescit, radicibus numerosis Asphodeli modo dependentibus, siliquarum ferè raphani figura. Cujus imaginem, ob rei novitatem, hîc appingi curavimus. Nascitur, ut audio, in pratis & herbosis locis. Etsi hactenus hujusce plantæ facultates nemo mihi aperuit, crediderim tamen à cæteris Cichoraceis, suis in facultatibus ipsam minime dissentire. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbā adscribant, quæ à flore cyaneo* CYANUS *Plinio dicitur aliquibus verò vulgò Battisecula, vel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, Majo & Junio mensibus numerosus proveniat, expetitur hîc maxime rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput*

Cichorij verrucarij mẽtio & vires.

Verrucariæ facultas.

Cichor. Constantinop.

Cyani mentio ex Plin.

* CYANUS MINOR FLORE multiplici. *

Cyanus duplex.

put & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusve rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo. Duum est generum majus, & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloso, albicante, barbulis quibusdam dissecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginososq́; atq; foliis minoribus refertos, floribus in cacumine caeruleis, in ambitu crenatis, squaroso è calyce prodeuntib. Radice nititur unica, sed fibrosa. Majus latioribus provenit foliis, albioribus, pilosioribus, & nulla in parte divisis, ut in lychnide. Vegetiores quoq; habet caules, albicantioresq́;, breviores tamen & flores longè majores & patentiores quam minor. Florum color cyaneus caeruleusve spectatur, foliosus, & in cristae modum extremis oris laciniatus, calyculis, è quibus prodit squamosis ac subasperis. Nascitur in montibus frequentius, quam in campestribus. Hujusce vim nullus antiquorum, quod sciverim, scriptis mandavit: quanquam Placentinus, quòd affirmaverint aliqui cyanum pestilentibus morbis propria dote adversari, suo de Cichorea serapio, quod ad Pestilentes febres maximè commendavit, Cyanum etiam inferuit. Majoris pulvis datur utiliter ab alto devolutis & sanguinem rejicientibus, ex aqua plantaginis, aut portulacae, aut majoris symphyti, aut equiseti: succus illitus recentia vulnera glutinat, & oris ulcera sanat. Minor ea omnia praestare potest etiam valentius, quae de majore dicta sunt: peculiariter tamen hujusce folia, sive semen, ex vino decocta, & hausta, auxiliantur à Scorpione, phalangioq́; ictis: quin etiam omnibus venenis resistunt. Praestat quoq; tota planta ad pestilentiales & perniciabiles febres. Succus illitus oculorum inflammationes tollit.

Cyani utriusq; vires Matthiolo.

Intybi & Cichorii vires ex Galeno.

Intybi & Cichorii vires recensuit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Est autem ea sicca frigidaq́; temperaturae, utrumq; secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multa admistio siccitatem extinguit: verùm utraq; adstringentis qualitatis est particeps, velut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et libro 8. de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarii generis existunt: apud nos namq; rurales ambo haec edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est & subamara, ac moderatè adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Ultra hoc enim, quod moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperq́; commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas, quae in gibba sunt, extergent. Neq; verò frigidas intemperies magnopere laedunt, quemadmodùm quae frigidam humiditatem absq; adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Juvare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cujuscunq; complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam si siccatis tusa, quis potioni inspergat, itidem juvant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quaedam fit circa viscus, magnopere auxiliantur ex vino albo tenui potata, cum his quae urinam ciunt. Utilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus, sed & ipsa olera exiccata, tusaq́;, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Cichorium domesticum, eadem omnia potest, quae domestica intubus, ea tamen siccior est, & magis extergens. Sylvestre iisdem pollet viribus, quibus caetera genera pollere diximus. Verùm cùm plus amaritudinis habeat, magis quoq; abstergit.

Nomina. *Planta, quae σέρις Graecis, Intybus sativus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Aundebe, seu Endeba. Italis Endivia: Germanis* Endivien: *Hispanis Endivia: Gallis Endivie. Intubus minor, Graecis Σέρις μικρά: Italis Endivia minore: Officinis Scariola domestica. Intubus crispa, Italis, Endivia Crespa. Quae verò Σέρις ἄγρια ἥμερος Graecis, Intubus sylvestris & Cichorium domesticum Latinè: Hetruscis, Torna sole: Italis caeteris, Cichoria domestica: Germanis* Wegweis & Wegwurtz: *Hispanis Almerones & Cichoria: Gallis Cichoree. Officinis, Scariola minor. Sylvestris intubus, Graecis Κιχώριον ἄγριον: Italis Cichoria salvatica: Germanis* Wild Wegwurtz. *Dens leonis Graecis praesertimq́; Theophrasto Ἀφάκη: Italis Dente di Cane & Piscia al letto: Germanis* Pfaffenblat & Münchskopff: *Officinis, Taraxecon, & caput monachi, ac nonnullis rostrum porcinum & Ambubeia. Cyanus major, Graecis Κύανος: Italis, fior Campese, fior Aliso, & Battisuocera: Germanis* Kornblum: *Officinis Batisecula.*

I. Endivia vulgaris latifolia. C.B. Serii domestica latifolia Dioscoridis: Intubum & Seris hyberna Plinii: an Hypochoeris apud Theophrastum, quam vocem Gaza Porcelliam reddidit. Intubus major, Matt. Intybum sativum latifolium, Fuch. Dod. gal. Lob. ob. Lugd. Intybum sativum, Cord. in Diosc. Dod. fol. Intybum latifolium Italicum, Cichorium sativum, Endivia, Seris. Ges. hor. Intybus hortensis, Lac. Intybus sativa major, Cast. Tab. cui & Cichorium domesticum. Seris sive intybum sativum latifolium. Endivia & Scariola, Lob. icon. Endivia vulgo Caes. Endivia hortensis. Cam. floribus est caeruleis, rarius candidis. II. Endivia angustifolia C.B. Intub. minor Matth. Intybum sativum angustifolium, Fuch. Dod. gal. Lugd. qui iconem habet & Matthioli & Fuchsii. Intybus hortensis alter, Lacu. Intybum angustifolium quod Scariola aliquibus. Ges hor. Intybum minus album. Tab. Cichor. sativum, Cord. hist. Cichorium angustifolium. Lonic. floribus est coeruleis, aliquando albis. III. Endivia crispa. C.B. Intubus crispa Matth. Tab. Intubum crispum, Lacu. Endivia Romana crispa, Cam. IV. Cichor. sativum C.B. Lob. icon.

Tab.

Tab. Cichoria ſativa, Trag. Cichor. domeſticum, Matth. Caſt. Cichor. ſativum latifolium, Lon. Cichor. hedipnois Lac. Cichor. latioris folii, Dod. fol. Seris ſativa, Lob. ob. Intubũ ſylveſtre latifolium, Lug. Flore albo & cœruleo variat. V. Cichor. officinarum ſeu Picris, ob inſignem amaritudinem. C.B. Solſequium Brunſ. & Cichorea. Cichorea cœrulea, Trag. Cichorium ſylveſtre, Matth. Caſt. Dod. fol. Cichorium agreſte, Lonic. Cichorium Lacu. Cord. hiſt. Tab. cui & Intybus erratica. Cicorium, Cæſalp. Intybum ſylveſtre, Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. cui & Ambubeja officinarum. Intybum agreſte, Geſ. hor. Intubum ſylveſtre anguſtifolium, Lugd. cui & Hypochœris Dalechampii, duas habet icones. Seris ſylveſtris, Lob. ob. Seris piris, Sylveſtre cichorium, Lob. icon. Flore eſt cœruleo, candido, roſeo: aliquando ipſius caulis quatuor digitorum latus eſt, quod etiam in Anchuſa, Echio & Beta obſervavimus. VI. Cichorium Spinosum, planta eſt ſeſquipalmum non ſuperans: ex radice enim oblonga, albida, mediocriter craſſa caulem emittit durum, lignoſum, qui mox in multos ramos latè ſe diffundentes, virides, ſtriatos brachiatur, qui omnes in oblongas quaſi ſpinas ſeu cornua finiunt: folia plura circa radicem per terram ſparguntur, eleganter virentia, & Cichorii vulgaris modo in plures lacinias, ſed ſubrotundas diviſa, in caulibus verò rara obſervantur, eaq; oblonga, anguſta, nec laciniata, quæ amara quidem ſunt, ſed non lacteſcunt, & citò etiam pereunt, etiam reliquis plantæ partibus eleganter virentibus. Flores plures ſparſim proveniunt in ramorum maximè alis, foliolis herbaceis ſuſtentati, qui vulgaribus forma ſimiles, ſed longe minores, cœrulei coloris, ex ſenis ſeptenisve laciniatis foliis compoſiti, in quorum medio apices aliquot obſervantur: his ſuccedit ſemen, vulgari ſimile, ſimilique tecæ incluſum. Julio & Auguſto floret. Hoc Chondrillæ ſpinoſæ primum, dein Cichorii ſpinoſi nomine Doctor Doldius Noriberga miſit: verùm in horto D. Zuingeri hoc anno legimus, & cùm hactenus à nemine fuerit deſcripta, ejus iconem etiam, ut Dominus Saltzmannus Medicinæ Candidatus eleganter expreſſit, addere placuit. VII. Dens Leonis latiore folio. C.B. Dens leonis, Brunſ. Matth. Dod. fol. Taber. cui & Roſtrum porcinum. Dens Leonis vulgi: officinis Taraxacon, Corona & Caput monachi, Lob. Hieracium majus, Trago. Hieracium parvum, Cord. in Dioſc. Hieracium minus, Geſ. hor. Hedypnois major, Fuchſ. Hedypnois Dalechampii, Lug. Chondrilla altera, Dod. gal. Chondrilla Galeni, Anguill. Taraxacon minus, Lonic. Aphaca, Cæſ. Habetur major, media & minor. VIII. Dens Leonis bulboſus C. B. Cichorium Conſtantinopolitanum, Matth. Caſt. Lugd. Dens Leonis Monſpelienſium, Lob. ob. Dod. fol. Dens leonis altera, Tab. Chondrilla altera Dioſcoridis, Lob. ico. IX. Chondrilla verrucaria C.B. Zacintha ſive Cichorium verrucarium Matth. Caſt. Lug. Cichorium verrucarium Matth. Ital. Cam. Verrucaria, Seridis ſpecies, Geſ. hor. Chondrillæ ſpecies in ruderibus, Cæſalp. X. Cyanus montanus latifolius, vel Verbaſculum Cyanoides C.B. Verbaſculum, Trago. Cyanus major, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Came. Cyanus flore grandi, Cæſalp. Cyanus ſylveſtris, Lonic. Cyanus montanus, Geſ. hor. (cui & ſylvaticus) Tab. Flore eſt cœruleo, aliquando umbilico purpureo: rarius flore albo invenias. XI. Cyanus ſegetum cœruleus. C.B. Lychnis agria & flos frumenti, Brunſ. Leucoion cœruleum Dioſcoridis, Hermolao: Baptiſecula, Trago, Cyanus minor, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Cyanus, Fuchſ. Dod. gal. Lonic. Cæſalp. Cyanus ſylveſtris, Fuchſ. icon. Cyanus vulgaris, Lob. Cyanus flos, Dod. fol. Cyanus cœruleus arvenſis, Tab. Thal. Papaver heracleum Dioſcoridis & Theophraſti, Columnæ. Flos communiter cœruleus, rariùs albus: ſi verò in hortos transferatur & colatur, non ſolùm erit cœruleus, ſed purpureus, remiſſo vel intenſo colore, violaceus item & varius: & rurſus flos ſimplex vel plenus.

* CICHORIVM SPINOSVM. *

Χονδρίλλη. **CHONDRILLA.** CAP. CXXVI.

CHondrilla, quam aliqui cichorion, alii Serin appellant, caulem, flores & folia habet cichorio ſimilia: qua ex cauſa nonnulli ſylveſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verum tenuior tota eſt. In cujus ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inveniri ſolet: quod cum myrha tritum & linteo appoſitum, inſtar olivæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adjecto melle, dividitur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoveatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ in vino, aut per ſeſe potus, alvũm ſiſtit. Aliud habetur Chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui a rotunda, lævi, vegeta, flaveſcente, ſuccoſa. Cujus & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarumq; pilos reflectit. Naſcitur in lætis & cultis.

a Ori. ἐπ᾽ ἄκρῳ κορυφὴν ἔχουσα i. in ſummo verticem habens.

Chondrillæ utriusque conſideratio.

NImirum ſylveſtris Cichorii ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen foliis, caule, floribus ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria, ſed etiam in univerſa Italia incultis locis, ſcrobium aggeribus & ſecus vias atq; etiam in pratis

I. CHONDRILLA.

II. CHONDRILLA.

10

20

30

in pratis virescere, ac suo tempore florescere conspicitur: qua radice nititur Cichorio breviore, & lacteo succo pragnante: nec minus etiam, quàm cichorium in acetariis recipitur, quamvis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, foliis tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris vulgò Lattaivola vocatur. Rura eam suis acetariis pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ vires scripsit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi simul de intybo & cichorio disseruit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi sit species. Veruntamen libro 2. de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit. Huic nomen Græcum χονδρίλλη: Latinum pariter & Italicum, Chondrilla, & Terracrepola: Arabicum Candarel, Cadaron seu Amiron: Hispanicum Leitugas & Lechugas dentre los planos: Gallicum Letron.

Chondrillæ vires ex Gal.

Nomina.

40

I. CVCVRBITA OBLONGA.

Chondrilla, quibusdam propter formam, seridis agrestis species, an fortè apud Theophrastum 7. hist. 9. & 11. ἀπάτη, Fraus ut Gaza vertit. I. Chondrilla prior, Matth. Cast. Lugd. Chondrilla altera, Lacu. II. Chondrylla cœrulea latifolia C.B. Chondrilla secunda, Matth. Cast. Condrilla prima, Lacu. Chondrylla latifolia cœrulea, Tabernæmontano.

50

Κολόκυνθα. CUCURBITA. CAP. CXXVII.

CUcurbita esui apta. Cruda, trita illitu tumores & abscessus mitigat. Ramenta ejus infantibus, contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in syncipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasque refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adjuvat. Totius fervefactæ & expressæ succus, cum melle exiguo & nitro potus, alvum leniter resolvit. Vinum in cucurbitam recentem excavatam, infusum, si mistum sub divo teneatur, potum alvum lævigabit.

60

Cucurbitæ consideratio. & generatio.

CUcurbita sativa, quæ per æstatem in cibum frequentissimè vario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe

II. CUCURBITA LAGENARIA.

III. CUCURBITA MAJOR sessilis.

IV. CUCURBITA INDICA.

nempe longa, rotunda & sessilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dissimiles habeantur, non tamen propterea viribus & natura sibi invicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert lib. 19. cap. 5.) forma varia in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè potest. Nam semina: quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supradictis, quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breviores ac sessiles, aptissimas quidem ad recipiendum tum vinum, tum ocum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, & cadorum vice. Si verò cordi sit, ut fiant corpore vastiores, de media cucurbitæ parte semen inverso seratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eo mulieres accedant: namq; earum contactu facilè elanguescunt incrementa virentium: tantoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina servantur, è primo seligantur proventu, pendeantq; in sua vite ad hyemem usq;: deinde sublata insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens vasculum aqua subijciatur, à quinq; vel sex digitorum intervallo, ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur. Hederaceis virescit cucurbita foliis, sed amplis admodum & subcandicantibus: flagellis sarmentosis, angulosis & humi repentibus. Verùm ubi adminiculum nacta fuerit, illud facile comprehendit claviculis: quibus arbores & pergulas scandit, inq; sese implicat. Flores illi albi grandioresq;, & in stellæ ferè modum divisi, verùm perpauci frugiferi. Noscuntur hi facile, conceptu sub ipsis extuberante. Fructus edit magnos, qui quidem in uno genere longi, in altero rotundi, & in altero sessiles visuntur: verum omnes in magnam extuberant molem. Seruntur passim in hortis, & circa sepimenta. Sunt & alia Cucurbitarum varia genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes asservari possunt. Ferunt has ab occidentalibus Indiis in Italiam venisse: unde Indicæ à pluribus vocitantur. Sed jam diu Italico solo proveniunt. Harum varia habentur genera, magnitudine, facie & colore differentia, referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, imò maximæ, ventricosæq;, aliæ parvæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, vario colore, quæ quidem omnibus notiores sunt, quàm à me describi debeant. Crescunt foliis nostratibus longè majora.

Cucurbitæ historia.

Cucurbitæ Indicæ mentio.

majoribus, firmioribusq; asperis & rigenti pediculo adnexis, vitiginea facie. Sarmenta illi crassa, angulosa, aspera hirsutaq;. Ea humi repunt, longo admodum tractu, atq; etiam scandunt, & pergulas & attegias opacant. Flores magni, lilii ferè effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & asservantur hyeme tota in culinis. Semen in ventre condunt magnum, amygdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis & suavis. Sapor iis subdulcis, non ut nostratibus usq; adeò insipidus: verùm gustus insuaves sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur. Vulgarium cucurbitarum folia recentia jumentis illita affrictaq;, muscas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac siccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, ut in eo diutius insolatis, renum calores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida causa ortum ducentem & præsertim febrientibus. Arida cinis ambusta, & pudendorum ulcera sanat. Estur passim æstate in cibis cum jusculis elixa, tum quoq; in oleo aut butyro frixa, farina prius circumlita & acerbæ uvæ succo aspersa. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum his verbis: Cucurbita humidæ frigidæq; temperaturæ est, utraq; qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum ejus succus ad aurium dolores cum phlegmone junctos, cum rosaceo utentibus utilis est. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuavis est, stomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam jam ausus est, pondus cum algore ventriculo incumbere sit sensurus, stomachumq; evertet, & ad vomitum concitabit, quo solo ab urgentibus symptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quam elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueverunt. Cucurbita verò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam evidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoq; saporem nominare velit, qui neq; acris neq; salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè repræsentat, veluti nec ipsa aqua. At hujusmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id est, qualitatis expertia vocitare solent (Latini fatua aut insipida dicunt) quoquo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita, non immeritò varios parandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq; ad quemvis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione: qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter concoquitur, modò non antevertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cùm aut vitiosè fuerit præparata, aut pravos humores in ventriculo acervatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod aliis quoq; omnibus fugacibus quæ humido sunt temperamento evenire solet. Nam in ventriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui vehementem habenti facultatem fuerit juncta, facilè illi adsimilatur: ut si cum sinapi sumatur, succus ex utroq; in membra diffusus, acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suavissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ ὡραῖα appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, vel in sartagine frixa, ut propria permultum humiditatis deponit, ita reliqua ejus pars nullam sibi valentem vim adsciscit, uti nec cum in jure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam, non immeritò origano jungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acribus aut acidis, austerisve aut salsis permiscere saporibus postulant, si quis & cum voluptate ea sumere, & nauseam cupiat evitare. Cucurbitæ Indicæ cùm subdulci sint sapore, crediderim primo excessu refrigerare, & humectare secundo. Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκύνθα ἐδώδιμος, appellatur: Arabibus Haraba, Heara seu Carba: Italis Zucca: Germanis Kürbs: Hispanis Calabazza: Gallis Courge, urle sive Causse. Cucurbita Indica, Italis Zucche Indiane, oltramarine.

Cucurbitæ vires Matth.

Cucurbitæ facult. ex Gal.

Nomina.

Cucurbita è concurvatu dicta, quòd facilè, si quid obstiterit, quò minus extendatur, incurvescat. I. Cucurbita oblonga flore albo folio molli. C. B. Cucurbita fructu longo, Trag. Cucurbita oblonga, Fuch. Cucurbita anguina & oblonga, Dod. gal. Cucurbita longo fructu, Cord. in Diosc. Cucurbita cameraria, Cord. in hist. Cucurbita sive Zuccha omnium maxima anguina, Lob. Cucurbita longior, Dod. fol. Cucurbita longa, Tab. Cast. Cam. Cucurbita cameraria longa Lugd. Cucurbita sativa longa, Cæs. II. Cucurbita lagenaria flore albo, folio molli C. B. Cucurbita, Brunf. Cucurbita minor, Fuch. Dod. gal. Cucurbita plebeia, Cord. hist. Cucurbita lagenaria, Lob. Cast. Cucurbita lagenaria minor, Tab. Cucurbita prior, Dod. fol. Cucurbita cameraria minor, Lugd. III. Cucurbita major sessilis flore albo C. B. Cucurbita cujus fructus in orbem collectus intumescit, Trag. Cucurbita major, Fuch. Cucurbita cameraria major Dod. Gal. Lugd. Cucurbita lato & sessili fructu. Cord. in Diosc. Cucurbita latior, Dod. fol. Zuccha major rotunda, Cord. hist. Cucurbita rotunda, Cast. Cæsalp. Cucurbita lagenaria major, Tab. Matthiolus una figura omnes expressit, Cucurbitę titulo, in longam, rotundam & sessilem distinguens, quem secutus est Lacuna & Cast. IV. Cucurbita major rotunda, flore luteo, folio q; aspero. C. B. Cucurbita Indica, Matt. Cast. Tab. Cucurbita, Zucca marina Italis, Gesf. hor. Cucurbita rotunda, Cæsal. Cucurbita Indica rotunda. Lugd. Cucumis seu Zucco marinus, Trag. Cucumer marinus, Fuchs. Lon. Pepones rotundi, Dod. gal. Pepo rotundus minor, Dod. fol. Varia hujus sunt genera, quæ magnitudine variant, earum namq; quoddam genus, quod vix utrisq; ulnis complecti licet: colore etiam differunt, sunt croceo, luteo, citrino.

Σίκυος ἥμερος. CUCUMER SATIVUS. CAP. CXXVIII.

SAtivus Cucumis alvo & stomacho perquam utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu revocat, quos animus liquerit. Semen modicè urinam movet: cum lacte aut passo vesicæ exulcerationibus subvenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis urinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta ejus contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, syncipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones avertunt. Succus cum semine, adjecta farina siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant & nitorem afferunt. Radix sicca & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem movet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoq; illita cum melle, ulcera concreta in modum favi, quæ ceria vocant.

I. CUCU-

I. CVCVMERES. | II. CVCVMERES LONGI.

QUanquam Græci (ut Galenus est auctor lib. 2. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum quàm Melo-peponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen σικυὸς nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride & Galeno 2. libro de alimentorum facultatibus statim post Pepones & Melopepones, id tantùm omnes ferè comprehendi volunt, quod Latinis Cucumis appellatur. Verum non ob id planè decerni potest, an hic reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris vires, qui aliis Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis verò Citrulus, omnibus notissimus. Planta est sarmentosa, humi repens, foliis vitigineis, asperis scabrisq; flagellis pariter scabris atq; rigentibus: flores edit melinos fructu sub ipsis exuberante, qui tandem in longum protensus citrei mali modo viridi primum fit colore, & dum maturescit, flavo cortice verrucis scatente: seritur passim ab olitoribus in hortis. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex aliis veteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σικυὸς appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd Græci σικυὸς vocabulo nostratem Citrulum & Insubrium Cucumerem significent, facilè conjici potest ex ipso Dioscoride: quippe qui lib. 4. Cucumerem sylvestrem asserat fructu solo, quem oblongum glandibus non dissimilem parit, a sativo dissidere, cùm aliàs foliis, floribus, ac sarmentis sativum prorsus referat. Verum cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alii verò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hic Citruli nobis vocati, non autem Anguriæ vires descripsisse. Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasavolum puto, quòd procul dubio existimaverit, veteres Græcos, præsertimq; Dioscoridem, σικυὸς appellatione Anguriam, vel Hetruscorum Cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis jam rationibus accedit & Plinii auctoritas, qui lib. 19. cap. 5. Cucumeres, ait, in Italia virides, & quam minimi: in provinciis quam maximi, & citrini aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Vivunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis vocati, non autem anguriæ vulgo Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam exuberant molem: & cum aqueæ sint substantiæ ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ facilè à ventriculo labuntur, quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non evenit. Nam cum glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquam contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à ventriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atq; iidem in tantum odere oleum, ut si è vite pendentibus vas olei subjiciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curventur: quod anguriis, quæ sphæricam formam referunt, minimè evenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas conjectos mira longitudine crevisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in vite pendentes anguium modo contorti viderentur. Non enim differunt tota sua facie altero nisi in fructu, qui longus est, & serpentis modo curvus, striis per longitudinem protensis. Seruntur in hortis & præsertim in Apulia. Servantur Cucumeres, (ut Plinius auctor est) usq; ad alios penè proventus: & id quidem non solùm muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco operto, ac deinde terra obruto: ita enim virides servari tradunt. Hyemem odere omnes, & frigora: die sexto vel septimo a satione prodeunt. Tenerrimi autem ac jucundissimi fient, si semen ante sationem lacte fuerit maceratum. Qui verò præcoces habere volunt, confecta bruma, stercoratam terrã in cophinis habeant, ibiq; semen condant, & modicum præbeãt humorem: deinde cùm enata semina fuerint tepidis dieb. & insolatis, juxta ædificia sub dio ponãt, & omnia a vento protegãt. Cæterũ frigorib. ac tempestatib. sub tectũ referãt, idq; tamdiu faciãt, quousq; æquinoctiũ vernũ conficiatur, & nulla amplius reliqua sit pruinæ suspicio. Postea totos cophinos dimittant in terrã, sic n. præcoces fructus habebũt. Recens cucumis in tenues particulas sectus & impositus, quascunq; inflãmationes sedat, quinetiã in ardentib. febrib. ariditatẽ linguæ aufert, si frequẽter in ore retineatur. Quid autẽ veterib. fuerint, quidve nobis sint Pepones ac Melopepones, nõ equidẽ facilè ausim decernere: etsi nõ desint

Cucumeris consideratio.

An de Citrulo, an de Anguria intelligen. Dioscorid.

Brasavolus reprehenditur.

Plinius de Cucume.

Cucumeris vires.

qui

Peponū & Melopeponū consid. Melopepones Gale. an nostri Melones.

qui dicant Melopepones Galeno lib. 2. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones verò, quos in eo genere Veneti corrupta inde voce vulgò Pipone vocant. Verùm enimvero cùm afferat Galenus, quòd pars intima carnis semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi statuere nequeam, neq; invenire possim, quid Pepones & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utrimq; generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij plus, minusve maturitatis fuerint adepti: nam utriq;, cùm ultimam senserint maturitatem, id suprema carnis unà cum seminibus in medium fructus concidit, quod cum evanidum, & insuave reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrimq; minus maturis non evenit: eaq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hac igitur tametsi me (ut dixi) dubium reddant, inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum unquam habuit notitiam. Dixi sententiam meam, quam iis ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non sunt. Siquidem nihil tam dulce, tam suave, tam bonum, tamq; proficuum reperitur, quod venenatis labiis non amarescat. Caterùm quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenue fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè convenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Namq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quàm Arabica lingua Dullaba nuncupavit. In cujus reddendis viribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam Angurias veteribus Græcis penitus ignotas fuisse.

III. MELOPEPONES.

Fuchsii error. Cucum. Anguriis credentis.

Eas equidem nunquam vidisse, vel non cognovisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus, quippe qui suis de stirpium historia commentariis non sine magno errore putat cucumeres, quos Citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias vocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, ut perperam, meo quidem judicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse videtur.

Peponū historia.

Sed ad nostros PEPONES *jam venio, qui tametsi notiores sint, quàm à me explicari possint, non ob id tamen eorum historiam mihi haud describendam putavi. Serpit itaq; melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quovis modo appellare) longis ac viticulosis sarmentis cucumeris modo, folio vitigineo, minoribus tamen incisuris, scabris hirsutisq;, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis instar, & sæpe longè majori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem est color: Namq; alij herbaceo sunt colore, alij pallido, nonnulli flavo, quidam albo, plerique cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proveniant. Striati ferè sunt omnes, prominentibus circumquaq; secundum longitudinem toris, in vertice & umbilico coeuntibus. Interna pulpa gustui suavis, versicolor tamen: in altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo rufescit. Qui præstant (plurimi sunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris jucunditatem, dulces & suaves sunt: semen in utero gerunt copiosum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent læto & aprico solo, ac etiam libertate, qua possint ultro vagari. Seruntur in hortis & agris. Rigari volunt, ubi pluviæ defecerint: ubi vero fructus concoqui cœperunt, pluviæ iis adversissimæ sunt, iis enim tristantur, & ignavi, insipidi & ingrati redduntur. Atqui mirum sanè est, ut inter complures, qui ex eadem proveniunt planta, pauci præstent, cæteris insuavibus redditis. Bonitatis indicium præbent, qui odoratiores habentur, quibusq; crassior fuerit pediculus, quin etiam ponderositas præstantiæ argumentum est. Sunt qui rosarum, qui moschi odorem spirent, olitorum mangonio, seminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in rosacea stillatitia aqua maceratis, quæ moschum exceperit. Est & genus, quod tota ferè hyeme asservatur, postquam decerptum est, flavo colore, hos Hetrusci Melle, sacchárove condiunt, citriorum pomorum more. Vertere quoq; mulieres melopepones in suum usum, formæ concinnandæ gratia.*

Fucus ex peponib. ad decorandas fœminas. Peponū vires.

Iis itaq; in particulas sectis, Ari & bryoniæ radices addunt, quinetiam limonium succum, conjiciuntq; in alembicum: deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia superet, & in aqua ferventis balnei distillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem concinnant. Semen in medicamentis suum quoq; habet usum. Cremor enim ipsius lacteus febrientibus utiliter propinatur ex hordeacea ptisana: siquidem non solùm refrigerat, sitimq; extinguit, sed oppilationes tum jecinoris, tum vasorum expedit & urinam provocat. Datur item tussientibus, tabidis & marasmo affectis, ac etiam in urinæ ardoribus, additis vesicariæ pastillis, aut dulcis radicis succo, nummiæ momento & gummi Arabici, & tragacanthæ nonnihil: valentius tamen proficit, si accedat seminum papaveris cremor, & baccarum Halicacabi, & malvæ decoctum. Sed de peponibus & melopeponibus nostris hactenus. Reliquum nunc est, ut de Anguria quam Dullaba appellat Serapio, quoq; disseramus. Est itaq;

Anguriæ mentio & hist.

ANGURIA *planta, folia ferens colocynthidis medicamentosæ, majora tamen, aspera & per ambitum divisa: caulem sarmentosum, humi repentem, ut cucumis & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modum extuberantem, ponderosum subrotundumq;. Cortice lævi, herbaceo colore, maculoso tamen & ea parte, qua humi jacet, albicante, carne intus humida, aquosa, in quibusdam prædulci, in nonnullis autem subacida, insipidave sitiq; extinguendæ perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo majus, cucurbitæ paulo minus, cortice solidiori & nucleo grandiore. Est quoq; seminis in colore differentia, quòd uni nigrum, alteri rubrum innascatur. Seritur in hortis & viridariis ac etiam in agris. Decerpitur fructus, & diu quoq; asservatur in horreis. Tritici enim acervis insidens, non solùm à putredine tuetur, sed coquitur, si immaturus decerpatur. Frigidus est, & humidus, ordine secundo, siti arcendæ aptissimus. Quo fit, ut Itali ar-*

dente

IV. ANGURIÆ.

dente Syrio ejus pulpa interna se refocillent. Confert adurentibus febribus, & linguæ ariditati quàm maximè. Acutos humores vincit, & in præsertim auxiliatur febrientibus, qui humorum malignitate magis, quàm abundantia scatent. Siquidem Anguria (ut Serapioni placet) alvum in principio fortiter non citat: ideoq; illis convenit, qui tenuis & imbecillis sunt temperamenti, macri & exangues: etenim iis alterantibus magis opus est, quàm ducentibus humores, verùm quamvis id effici possit acidis medicamentis, insipida tamen, quæ nonnullam dulcedinem habent (ut Anguria) hisce in casibus longè magis conveniunt. Impossibile enim est, quin acida, & quæ cum ipso aceto parantur medicamenta, incidant & attenuent. Id quod imbecillia corpora, macra & exanguia, haudquaquam sustinere queunt, quòd ejusmodi acida potiones maciem augeant, & ventriculum lædant. Atqui etiam ubi quispiam acida adstringentia propinaverit, impossibile quidem videtur, ut non obstructiones augeantur, si ea in jecinore & ejus meatibus extiterint. Etenim acida & adstringentia medicamenta exiccant, & nihil prorsus humectant. Porrò insipida & quæ crassæ sunt substantiæ, quibus aliqua (ut in Anguria) dulcedo insit, suo quidem temperamento humectant ac simul refrigerant, generantq; in ipso jecinore sanguinem aquosum, qui flavæ bilis fervorem & malitiam coërcet, tam in jecinore, quàm in venis. In calidis regionibus Anguria suavior provenit, ideoq; circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria & Sicilia, præstantiores habentur, & mole vastiores. Cucumeris vires memoria prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: *Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est: qui verò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi & incidendi facultate participant: quare & urinam movent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoq; si quis semine arefacto, contusoq; atq; cribrato, vice pulveris abstersorii utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed jam desiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis major abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne.* Et lib. 2. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit: *Urinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non facilè, ut illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc sisi, intrepide, affatimq; in se explent, longi temporis tractu, gelidum & utcunq; crassum humorem in venis acervari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest converti. Proinde omnibus pravi succi eduliis, quantumvis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consulurim. Clam enim sensimq; post longum tempus pravus in venis succus ex ipsis suggeritur atq; accumulatur: qui vel levicule putredinis arrepta occasione, febres sævissimas, & mirè contumaces excitabit.* Et paulò antea de Peponibus scribens: *Universa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi vim: ideoq; urinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita melopepones rapiuntur. Quod porrò abstergant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitiosum humorem, potissimum quando non probè concoctus fuerit. Tum verò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consuevit. Etenim priusquam ad corruptionem pervenit, vomitioni quoq; idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, probi quæ sunt succi, supermandat, omnino vomitum concitabit.* Et de Melopeponibus agens: *Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt nec adeò pravi succi: minus item urinam provocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut in ventriculo corrumpuntur, cum pravus humor in eo collectus fuerit, aut alia quapiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in juvando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, ut pepones, officiunt.* Hæc ille. Cæterùm prætermittendum mihi non duxi, quin legentes admoneam, esse impostorem, qui me redarguat, quòd scripserim, hoc nomen σίκυος cucumerem tantùm designare, quòd revera id generale sit nomen omnium horariorum fructuum videlicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, & cæterorum generis ejusdem. Utq; hæc comprobare videatur, Galenum adducit libro secundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe qui scribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, simpliciter appellandum πέπονα, sed cum additione σικυοπέπονα, id est, peponem cucumeralem, ac si πέπων ex genere τῶν σικύων esset. Id quod minimè Galenus affirmavit, sed potius reprobavit his verbis: *Medici quidam non simpliciter nominare voluerunt pepones, sed totum id σικυοπέπονα nominare oportere contenderunt. Nos verò in præsenti sermone de ejusmodi non laboramus, ut quæ ad medicinam nihil conferant: multò enim satius est, rem dilucide interpretari, quàm hujusmodi anxia disquisitione doctrinam obscurare. Tum porrò clarissimè explicabimus, cùm vocabula vulgò maximè usitata eligentes, ipsorum significationem servaverimus:* hæc ille. Quibus palam est, nebulonis ipsius imposturam, sibi longè magis adversari quàm mihi: nunquam enim negavi, nomen σίκυος ad illa omnia generaliter referri posse, sed dixi peculiariter Dioscoridi vulgarem tantùm cucumerem designare, quemadmodum quoq; Galeno, apud quem nusquam me legisse memini, nomen σίκυος aliud designare quàm cucumerem. Ideoq; de cucumeris alimento scripturus eodem libro, postquam de Peponibus & Melopeponibus egit περὶ σικύων, id est, de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput instituit. Id quod etiam fecit lib. 8. de simp. medic. facultatibus ubi de domestico, & sylvestri cucumere egit. Σίκυος ἥμερος Græca voce cucumer sativus Latina vocatur: Arabica Cha-

Cucumeris vires ex Gal.

Peponũ vires ex Galen.

Melopeponum facultas ex Galen.

Nomina.

ra Caathe seu Chethete: Italicè Cocomero, Hetruscis Cedruolo: Germanicè, Cucumern: *Hispanicè, Cogombro: Gallicè Cocombre. Cucumis longus, Italis Cocomero serpentino: Hetruscis, Cedruolo longo. At σίκυον Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batbeca seu Bathiecha: Italis Mellone, Hetruscis, Pepone: Germanis,* Pfeben und Melonen: *Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè, Dallaha: Italicè, Anguria: Hetruscis Cocomero: Germanicè,* Gurcken: *Hispanicè Cogombro: Gallicè Cocombres.*

Cucumis, Varroni à curvore, quasi Curvimer dicitur: cujus genera duo notavit Theophrastus. 1. hist. 18. sativum & sylvestre: hujus verò tria, Laconicum, Scytalicum & Bœoticum: quem sequitur Plinius lib. 19. cap. 5. I. Cucumis sativus vulgaris. C.B. Fuch. Cucumis sativus, Brunf. Matth. in icon. Dod. gal. (cui & Melopepon Galeni) Lon. Lugd. Cast. Cucumis, Trag. Tab. Cucumis vulgaris, Dod. fol. Cucumeres, Matth. Lacu. Cucumer sativus, Cord. in Diosc. Cucumeres sativi & esculenti, Lob. Citreolus vulgo, Cæsalp. Fructus maturus habetur subluteus, totus etiam albus: totus viridis. Variat magnitudine quoq; & forma. II. Cucumis flexuosus, C.B. Cucumeres longi, Matth. Cucumis anguinus, Lacun. Lugd. & Taber. Cucumis anguinus flexuosus, Lob. Cucumis longus, Matth. 4. Lug. qui duas habet figuras. Cucumis oblongus, Dod. fol. Cucumis sativus secundus, Cast. Citreolus alter, Cæsalpin. Hujus species habetur fructu cubitali. III. Melo vulgaris, C.B. Melo, Brunf. Trag. Matth. ital. & edit. 2. Tab. Dodo. fol. cui & Melopepo vulgi. Pepo, Matth. in icon. Cast. Lugdun. Pepones, Fuchs. Melopepones, Matth. Gess. hort. Lac. Lon. Lugd. Melocucumis veterum, Cord. hist. Cucumis Galeni & antiquorum, Dod. gal. Melo vulgi, Lob. Cæsalp. Magna est fructus varietas, ut qui oblongus, modicè rotundus vel depressus: quandoque major, quandoque minor: cortex asper, rugosus, tuberosus, aliis lævis: viridis, cinereus, pallidus, varius, pulpa aliis ruffa, candida virensque, quibusdam suavior, quibusdam moschi odore: sunt æstivi, hyberni: Americi Italis Zatte dicti: Neapolitani gymnospermi dicti: sunt denique & pilosi. Sed genera hæc Cucumerum, Melonum, Melopeponum, Peponum & Anguriarum, ordine in Phytopinace recensuimus, quæ omnia hic non repetimus, cùm potissimum earum plantarum mentionem faciamus, quæ in Italia nunc observari possunt, de Germanicis namque Gallicisque plantis plurimis, hactenus non descriptis, ut & de aliis, ex professo in Historia acturi. IV. Anguriæ voce primus Aëtius usus videtur, cum aliàs Citrullus à Citreo colore dicatur: & ad Peponem Dioscoridis, Galeni & Plinii referri possit. Anguria Citrullus dicta, C.B. Citrullus, Trago. Ges. hort. Lon. Tabern. Anguria, Matth. Lac. Cast. Dod. fol. Lugd. Cam. Cucumis Citrullus, Fuchs. Ges. hort. Dod. gal. & fol. Cucumer vulgo, Cæsalp. Citrullus officinarum, Lob. Variat fructus, colore corticis, pulpæ & seminis: rarius sine semine reperitur.

Θρίδαξ. LACTUCA. CAP. CXXIX.

LActucæ sativæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, alvum emolliunt, lac evocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cum in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut lacti sylvestris lactucæ similem.

Θρίδαξ ἀγρία. LACTUCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

a Caete. & [illegible] scilic. [illegible] secundum omnem facultatē. Meum & Drag. & [illegible] secūdum omnem.

SYlvestris lactuca sativæ similis est, sed longior caulis & candidiora folia, graciliora & asperiora. Amaro gustu est & viribus *a* aliquantum papaveri similis: unde lacteum ejus succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per alvum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obulos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris levamentum præstat, menses trahit: contra scorpionum & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm sativæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili novo lac ejus, antea, ut in aliis liquaminibus moris est, insolatum.

Lactucæ consider.

LActuca sativa herbarum ferè omnium vulgò notissima est. Cujus etsi plura ac diversa in Italia reperiantur genera, ut in hortis & olitoriis foris æstate tota conspici potest, non ob id tamen existimandum est, quòd ea viribus & facultatibus inter se differant: quanquam non negaverim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem foliis crispa, teneraq; invenitur, quis neget majorem cum palato inire gratiam, quam quæ dura, patula ac lactescens habetur? Est etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam sessilem, quòd humi procumbat, appellaverint Græci. Nos verò in capitatam, rotundam & crispam dividimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia saturatè viridis est, alia subviridis, alia subcandicans, & quæ cruentis maculis sit respersa, quam è Cypro allatam ferunt. Crispa foliis exit crispis, Intybo majori similibus & per ambitum laciniatis. Rotunda in orbem spargitur, rotundioribus foliis, tenerioribusq; unà sese stipantibus. At capitata seu sessilis, foliis parum à rotunda differt, sed in globum folia circumvolvuntur, & extuberant brassicæ capitatæ modo. Est & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Romanum vulgò vocatum, foliis majoribus, pinguioribus, viridioribusq; : id in ovatum caput extuberat ubi in cacumine ligetur, & cæteris tenerius albiusq; evadit, & præsertim si terra circumducatur ad cacumen usq;. Tenerescit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte prægnantem, & in summo brachiatum, foliis plenum, in acutum tendentibus, quæ senescentes amarorem contrahunt. Flores in ramusculorum cacuminibus prodeunt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in auram resolvuntur: semen omnibus oblongum in acutum desinens, colore non solùm albo, sed etiam nigro. Nascitur quarto aut quinto die à satione, & adulta transpo-

Laticaulis & rotundicaulis. Lactucæ genera. Lactuca Romana.

I. LACTUCA CRISPA.

* II. LACTUCA CRISPA non capitata. *

10

20

30

III. LACTUCA FLO-rescens.

* IV. LACTUCA FO-liis Endiviæ. *

40

50

60

transponitur. Seritur pa[...]m ab olitoribus & ab aliis quibuscunq; in hortis. Lactucæ florescentis folia, quæ ad terram sunt, exoleta pauciorāq; spectā[...]tur, caulis illi brachiatus, parvis foliolis, ipsisq; acuminatis refertus: floribus incinis non magnis qui in pappos evanescunt. Scatent ea horti ferè universi in fine Aestatis. Olim lactuca ul[...]mis apponebatur mensis, ideoq; inquit Martialis ille Epig[...]ammatum:

Claudere

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Lactucæ vires Matthiol. *Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus, non solùm febrientibus somnum conciliat, verùm etiam capitis dolorem mulcet. Gargarizatur idem utiliter ex punici mali succo, ad columellæ inflammationem. Testiculis illitus nocturnas pollutiones compescit, & seminis profluvium, & præsertim addito caphuræ momento, sed Venerem restinguit. Idem præstat epotum semen, è papaverini seminis cremore haustum, nec minus urinæ ardoribus opitulatur. Cavendus autem lactucarum usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq́ue, sed iis maximè, qui procreandis liberis dant operam. Lactuca florescens, amaro percipitur gustu: quam ob causam abstergendi facultate non vacat, & præsertim lacteus ejus succus. Lacteus caulium liquor oculorum argemas & maculas delet, & vitia cutis emendat.*

LACTUCA SYLVESTRIS.

Lactuca sylvestris. *Sylvestris in campestribus & incultis locis nascens, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine & folio sativam jam flores, & semina proferentem æmuletur: verùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Folio exit oblongo, hieracii majoris modo per ambitum laciniato, candidiore, graciliore, asperioreq́ue quàm domestica, quin etiam aculeato, postquam caulem ediderit, amaro gustu. Caulem emittit florescenti domesticæ quadantenus similem, & flores pariter similes. Abstergit ejus lacteus succus, & somnum conciliat, soporiferus etiam est, provocat & dejicit. Non desunt Pharmacopæi, qui è sylvestri lactuca aquas per alembicum parant, quam deinde pro Intubi aqua vendunt, decepti superiorum myropolarum inscitia. Meminit hujus Theophrastus libro 7. cap. 6. de plant. hist. sic inquiens: Sylvestris lactuca folio brevior quàm sativa est, idq́ue consummatum aculeatur, & caule simili modo breviore perficitur, succum acrem ac medicatum habet. Nascitur in arvis. Lac ejus extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.* *Lactucæ vires ex Galeno.* *Sativa (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq́ue olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, ut sic dicam fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parva & levia erysipelata: non tamen majoribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluvium cohibet: quamobrem etiam iis, qui libidinosis somniis vexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cujus quoq́ue colligitur succus, argema & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et lib. 2. de alimentorum facult: Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non invenias. Quod porrò nonnulli vitio vertunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re vera haberet, non modo nulli olerum, sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulii esset secundum. nempe sanguinem ajunt lactucam generare: quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ii tametsi prudentius objiciant, longius tamen aliis à vero absunt: quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd meritò quis damnet. Constat enim hujusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si verò, quia permultum è lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo adversus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò novisse convenit, omnibus aliis oleribus paucissimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Ut plurimùm quidem cruda ipsa vescuntur. Æstate autem, cùm in semen jam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis obsoniisve, præsertim iis, quæ caseo constant. Plerique etiam antequam excaulescat, in aqua elixa utuntur: uti ego jam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, videretq́ue, post mandi à me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicavit. Etenim in juventute, quoniam assiduò os ventriculi bile effervescebat, æstus moderandi gratia lactucis utebar: cùm autem ad provectam ætatem pervenissem, olus hoc contra quàm in juventute, somnum jam studio & industria accersenti mihi auxilio fuit. Quippe qui etiamnum juvenis lucubrandi gratia vigiliis dedita opera me assuefeceram, declinante jam ætate, ipsa ex se insomnis, gravius hoc incommodo molestabar. Adversus quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca vespera commanducata semper fuit.* *Nomina.* *Lactuca sic Latinis: Θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis Cherbas seu Chas: Italis Lattuca: Germanis Lattich: Hispanis, Lechuga aut Alfalsa: Gallis Laictue. Lactuca florescens, Italis Lactuca fiorita. Lactuca sylvestris, Græcis Θρίδαξ ἀγρία: Italis Lactuca salvatica.*

Lactucam (quod copia lactis exuperet & lac augeat) sic dictam, dividimus in sativam & sylvestrem. Sativam in crispam, rotundam, capitatam, Romanam & Cypriam, quæ foliorum & forma & colore, ut & seminis candidi & nigri variant. I. Lactuca crispa, quæ capitata & non capitata est, illa est Lactuca crispa Matt. Lac. Lactuca sativa major quæ in caput coit, Trago, Lactuca capitata Lob. ob. Dod. fol. Cast. Tab. Gesf hor. Lactuca capitata, Cæs. Lactuca sessilis, Lonic. Lactuca, sativa sessilis. Lob. icon. Lactuca 3. & laconica Plinii, Dodo. gal. Lactuca rotunda, Lugdun. Quæ verò non capitata. II. Dicitur Lactuca crispa, Trag. Dodo. gal. & fol. Lugdun. Cast. Taber. Lactuca sativa crispa, Fuchs. Lactuca crispa non capitata,

tata,Lob.icon. Lactuca folio criſpo,Cæſalpino. III. Lactuca ſativa,Dod.gal.& fol.Lugd.Cord. in Dioſcor. Lactuca floreſcens,Matth.Lacu. Lactuca ſativa folio ſcariolæ,Lob. Lactuca,Geſ.hor.Cæſal.Cam. Tabern. IV. Lactuca foliis Endiviæ,C.B. Lactuca ſecunda,Trag. Lactucæ quartum genus,Matth. Lactuca Intybacea,Taber. Hæc etiam criſpatur. V. Lactuca ſylveſtris coſta ſpinoſa, C.B. Endivia,Brunf. Lactuca ſylveſtris prior,Trag. Lactuca ſylveſtris,Matth.Fuch.Dod.gal. & fol. Lacu.Lon.Caſt.Cæſalp. Thal. Lactuca agreſtis,falſo Endivia. Italis Serriola,aliis Scariola,Cord.in Dioſc.& hiſt. Endivia vulgatior officinarum,Lob.ob. Seris domeſtica,lactucina Dioſcoridis,Lob.icon.

† Antiquus codex. [illegible] i.e. minor. a Meum & Drag. [illegible] i.e. radicem amaram. Cat. [illegible] i. radicem parvam amaram. Gingidii confuſio.

Γιγγίδιον. GINGIDIUM. CAP. CXXXI.

GIngidium,aliqui lepidion. in Syria & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſylveſtri paſtinacæ ſimilis,tenuior & † amarior: *a* radice parua,candicante,ſubamara. Olus hoc crudum,coctum,conditumve eſtur, magna ſtomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex vino potum veſicæ prodeſt.

*NOn potui unquam eorum ſubſcribere opinionibus.qui plantam Cerofolium vulgò vocatam, Gingidium eſſe cenſent, ut in aliis commentariis noſtris antea editis diſſeruimus. * Huiuſce ſententiæ eſſe comperiuntur Ruellius & Fuchſius, viri clariſſimi(licet ille non planè adſtipuletur)nec non recentiorum alii, qui ſtirpium cognitionem profitentur,in hoc conſentiunt, quod Gingidium ea ſit herba, quam nos vulgò Cerofolio vocamus, illi verò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata. quemadmodum & folia, idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod ſentio) probandam putaverim. Quinimo crediderim.vel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, vel inibi non facilè oriri: præſertim cùm Dioſcorides & Plinius aſſerere videantur, peculiare olus eſſe Gingidium tam Syriæ quam Ciliciæ hortis.* Quare & Fuchſii & Ruellii ſententiam improbavimus. Nunc autem certò primùm animadverto, me hac in re haud eſſe hallucinatum, habita & inſpecta legitimi Gingidii planta, quam è Syria allatam mihi miſit Jacobus Antonius Cortuſus, Patritius Patavinus, vir ut omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator acerrimus, unà cum altera planta peregrina, quam ipſe Viſnaga vulgò vocari ſignificavit: cujus hic quoq; imaginem expreſſimus. Eſt itaq; GINGIDIUM paſtinacæ ſylveſtri haud abſimile, amarius tamen, caule ramoſo, rotundo, ſeſquipedali, ſtriato, ſubnigricante, geniculatoq; umbella in cacumine alba, minoribus circumquaq; comantibus foliis: ipſiſq; laciniatis: è floribus ſemen prodit, quo matureſcente, umbellæ in ſeſe contrahuntur, ut in Paſtinaca & tactu glutinoſæ ſentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, ſubamaro ſapore. Copioſum in Syria provenit, unde in Italiam advectum ſemen jam in hortis ſeritur. Non deſunt, qui velint VISNAGAM, vel ipſum legitimum eſſe Gingi-*

Gingidii hiſtoria.

Viſnagæ mentio.

I. GINGIDIUM.

II. VISNAGA.

dium, vel ejus alterum genus, quòd folia quadantenus magis Paſtinacam referre videantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta ſit Paſtinaca longè major, & grandes robuſtaſque faciat umbellas, adeò ut feſtucæ ſive pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiſcalpiis jam multis in uſum venerint. Ego quidem ipſam potiùs majorem paſtinacam vocarem ſylveſtrem, ſiquidem non ſolùm notis omnibus paſtinacam refert: nam caulium craſſitudine, longitudineq; : quin etiam umbellæ magnitudine, vulgarem ſylveſtrem paſtinacam ſuperat, ſed etiam viribus. Naſcitur copioſa in Syria: etiam nunc ſeritur in hortis in Italia. Cæterùm ut de planta, quam vulgò Cerofolio vocant, aliquid dicamus, cùm & ipſa in ci-

Paſtinaca major ſylveſtris.

III. CEROFOLIUM.

borum usum veniat, & suas quoq; habeat in medicina vires, itaque hic de ea differemus. Est CEROFOLIUM *planta nemini non nota, passim in hortis nascens, fragilis ac tenera, senis ab uno pediculo emergentibus foliis, vulgaris petroselini modo, per ambitum incisis: caulibus sesquicubitalibus, pinguibus, subrufescentibus, inanibus, geniculatis: umbellam in summo caule gerit albis flosculis ornatam, è quibus tenuia rectaq; oriuntur cornicula, in racemi ferè modum, plura ex uno pediculo prodeuntia, pilosa, rufescentiaq;, & in cacumine aculeata, in quibus semen longiusculum concluditur, pullo colore. Radix illi brevis, in plures divaricata fibras. Tota planta dulcis est & odorata, acriusculo quodam accedente sapore, vix ferè sensibili: quo fit, ut aliis oleribus addita, ea gustui gratiora reddat. Estur cruda in acetariis, unà cum aliis plantis ad hoc idoneis, ac etiam cocta cum beta, aliisq; oleribus. Qui hanc Myrrhim esse autumant, non diligenter ejus notas expenderunt. Cerephylli meminit Plinius lib. 19. cap. 8. sic inquiens: Rursus alio comitatu æquinoctio Autumni seruntur coriandrum, anethum, atriplex, malva, lapathum, cerephyllon, quod pæderota Græci vocant: & acerrimum sapore, ignei effectus, saluberrimum corpori. Verùm Plinii cerephyllon cerofolium nostrum esse non potest, quòd hoc nostris hortis familiare, tam vehementi acredine non sit præditum. Nec crediderim illud idem esse eidem Plinio secundum Acanthi genus, quòd is lib. & cap. 22. pariter Pæderotam vocari scribit, cùm Acanthus omni prorsus acredine vacet: nisi fortasse sit planta, Pausaniæ libro secundo veteris Græciæ Pæderos appellata his verbis: Nascitur Pæderos herba intra septum aprico loco, neq; alibi usquam provenit, ne in ipsa quidem Sycionia: folia ei minora fagi, ilicis majora. Forma eadem ferè cum quercus folio, altera pars subnigra, alba altera, neq; omnino dissimilis color ei, qui in albæ populi foliis cernitur. Atqui vix credam hanc plantam, ob magnam ejus raritatem, esse Plinii cherophillium, quod passim in hortis habebatur. Meminit Gingidii Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Gingidium sicut gustu amaritudinem & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem & frigiditatem. Secundùm verò utramq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum, utpote non parvam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac Scandix apud nos. Stomacho mirè utile sive crudum, sive elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo & garo mandunt: alii vinum etiam, aut acetum adjiciunt, ac multò magis ita stomachum juvat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum invitat. Perspicuum verò est, quòd hæc herba medicamentum potius est quàm alimentum: quippe quæ adstrictionis & amaritudinis non obscuræ nec exiguæ particeps est: hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Cherefolium non esse Gingidium, quòd in ipso ea amaroris & adstrictionis qualitates gustu haud manifestè deprehendantur. Quod Græci γιγγίδιον, Latini similiter Gingidium vocant: Itali, Gingidio: At Cerofolium, χαιρέφυλλον: Italis, Cerefoglio: Germanis Körffel und Kerbelkraut: Gallis, Cerfueil.*

Cherephylli Pliniani mentio. Pæderos Pausaniæ. Gingidii vires ex Galen. Nomina.

Gingidium foliis Cherefolii, C.B. Gingidium, Matth. Cast. Lugd. Gingidium Dioscoridis primum, Taber. II. Gingidium umbella oblonga, C.B. Visnaga, Matth. Lob. Lug. (qui duas habet icones.) Cast. cui & Pastinaca sylvestris major. Gingidium, Visnaga, Dod. gal. Gingidium Anguil. Gingidium Syriacum olus, Cord. hist. Gingidium alterum, Dod. fol. Gingidium sive Bisnaga, Clus. hisp. Gingidium tertium, Taber. Cumini sativi alterum genus, Cæsal. III. Chærophyllum Columellæ, an Anthriscus Plinii & Enthusicum Theophrasti, C.B. Cherefolium, Brunf. Dod. fol. Chærefolium sativum, Trag. Cerofolium, Matth. Lug. Cerefolium, Dod. gal. Lob. icon. Cæsal. Lonic. Tab. Cam. Cerifolium, Gesf. hor. Gingidium Ruellio, Fuchs. Lacu. Gingidii species, Lob. obs. Oreoselinum, Anguillaræ.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCandix, sylvestre olus est, amarum, subacre: quod crudum coctúmve manditur: stomacho & ventri utile. Decoctum in potu, vesicæ, renibus & jecinori confert.

QUanquam Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notissima, ut quæ ab iis in frequenti ciborum usu haberetur aliis admista oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, vel lineamentis descripserit, nescieverim profectò quonam pacto, quáve ratione affirmari possit, & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterùm scribit Hermolaus vir doctissimus, & in stirpium historia omnium suæ ætatis facilè primus, se vidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam foliis fœniculo proximis, floribus luteis sive albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoque sæpius vidimus Majo & Junio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quamvis tradiderit Hermolaus eam fœniculi foliis assurgere: mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre videtur quàm fœniculum. Flores gerit hæc cherefolio proximos albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in cherefolio visuntur,

Scandicis consider. Hermolai lap. Scandicis historia.

licet

I. PECTEN VENERIS.

* II. SCANDIX ITALICA. *

*licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit ut rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum ſapor. Quamobrem qui chærefolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc de qua in præſentia diſſerimus, plantam legitimam eſſe Scandicem, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, ut aſſererent chærefolium eſſe gingidium: quoniam Dioſcorides conſuevit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in Scandice veteres inveniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas veteres veræ ſcandici aſſignant, in hac, ut ita dicam, nova Scandice nunquam ego repererim, ſicuti nec in chærefolio, quæ veteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum ſententiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eveniat, ut hæ ſtirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram verò ſcandicem eſſe. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd viderit is Scandicem hanc in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullus, quod equidem ſciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem deſcripſerit, neſciverim ego quanam hiſtoria, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expreſſerit, niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum his verbis: Scandix ex agreſtium olerum genere eſt, ſubacre, & amarum, adeò ut in ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Urinam valenter ciet, & viſcera obſtructione liberat, ex dictis qualitatibus conſtans: Hæc Galenus. Ex quibus manifeſtè colligi poteſt, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quámque pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie oſtendunt, nullo pacto legitimam eſſe Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem guſtui repræſentat, ut dici poſſit primum caliditatis & ſiccitatis gradum excedere. Cæterùm ſi ulla eſt planta, cui hæc comparari poſſit, eam adamuſſim mihi quidem referre videtur, quam Plinius lib. 24. c. 19. à pectinum ſimilitudine, V*ENERIS* *pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſeſquipede majoribus: foliis ſylveſtris paſtinacæ, vel ferè anthemidis proximis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatim ab eodem capitello, compluribus acuminatis roſtellis inter ſe disjunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant, ſive pectunt. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Hujus radix cum malva tuſa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta ex albo meraco, & butyro, una cum hortenſis Petroſelini foliis, pubiq; adhibita, remorantem urinam, pueris præſertim provocat. Quæ herba σκάνδιξ Græce. Latinè Scandix ſimiliter nominatur: Italicè Scandice, Pecten veneris, Itali, Pettine de Venere: Germanis* Wild Moren.

Plinii Scandix. Scandicis vires ex Galen.

Pecten Veneris & ejus hiſtoria.

Nomina.

Scandicis licet differentias aliquot notaverimus, tamen hoc loco, ad Matthioli Scandicem, alias duas à nemine deſcriptas nec pictas, ex Phytopinace exhibemus. I. Scandix ſemine roſtrato vulgaris, C.B. Pecten Veneris, Matth. Geſ. hort. Lugd. Cam. Caſt. Scandix, Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hort. Cord. in Dioſcoridem, (cui & Latinorum acicula) Tabernæm. Cæſalp. Camer. Veneris pecten Plinii, Lobel. Acus paſtoris vulgaris, Cluſio Pannonicarum. II. Scandix ſemine roſtrato Italica: palmaris eſt, radice parva, alba, fibroſa, ex qua cauliculi terni quaternique procumbentes prodeunt, circa quos folia Scandici vulgari ſimilia, ſed tenuiora: umbellæ minores, floribus albis ſuccedunt ſemina oblonga acubus ſimilia, non tot ut in priori, ubi communiter octo obſervantur, ſed bina, terna quaternáve, & illa hæc longitudine media ſuperant. Semen Neapoli Norinbergam unde à Doctore Doldio

III. SCANDIX CRETICA.

accepimus, missum fuit. III. Scandix Cretica, ex radice vulgari simili, caulis cubitalis, angulosus, striatus, subhirsutus exurgit, qui in plures brachiatur, ad cujus exortum folia pediculis oblongis donata, subrotunda per ora obliquè dissecta, obscurè virentia, leviter hirsuta, prodeunt; quæ verò caulem cingunt, & superiora sunt, forma Scandicis vulgaris dissecta: umbellæ parvæ sparsæ floribus albis, eorum autem foliolis quam in vulgari latioribus, quibus succedit semen rostratum, decem, duodecim & pluribus rostris simul junctis, quorum cuilibet apices duo quasi aculei rigidi præfiguntur. 10

Καυκαλίς. CAUCALIS. CAP. CXXXIII.

CAucalis, quam alii sylvestre daucum vocant, cauliculo est dodrantali, aut majore, subhirsuto: foliis apio similibus, a fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq;: candida in cacumine umbella, suaviter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: urinam movet. 20

a Gal. μαράθῳ ὅμοια. Μαραθώδη, i. fœniculo similia, cum tenuibus incisuris.

Caucalidis consideratio.

VIsitur Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello salvatico vulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod vulgò Petrosello dicunt: etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum 30 *sint fœniculi modo capillamentis divisa. Caulem mittit pastinacæ: in cujus cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Semen odoratum radice pastinacæ. Quapropter Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit: Caucalidem quidam daucum sylvestrem nuncupant: est enim ei adsimili gustu simul ac viribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccat, urinam ciet, & muria ad repositionem conditur: Hæc ille. Aperit, provocat, abstergit, attenuatq;. At nos dicimus, longè pluribus caucalim pollere viribus, siquidem cordi utilis est. Epotus succus calculos, & arenas pellit, & jecinoris, lienis, renumq; pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, &*

Caucalidis vires ex Galen.

Caucalidis vires Matth.

I. CAUCALIS.

II. CAUCALIS NODOSO Echinato semine.

40 50 60

menses

menſes fœminarum adjuvat. Datur viris contra ſeminis profluvia, unà cum aſpleno, & viticis ſemine. Steriles prolificas facit aſsiduè ex vino potum: præſtat adverſus Trigonis, Draconis, & ſcorpionis marinorum ictus, vulneri illitum. Herba tota ex aceto manſa, & vomitione reddita: ventrem purgat, appetitum langueſcentem excitat, & nauſea faſtidia diſcutit, melancholicos juvat, tum herba ipſa in cibis devorata, tum ſuccus potus, tum ſemen quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur utiliter quartanariis, & ſcabioſis, quinetiam morbo gallico affectis. Ut Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis, appellatur: Italis, Caucalide, Petroſello ſalvatico: Gallis, Perſil ſauvage. Nomina.

Caucalidis diverſas proponit Matthiolus figuras, aliam ſimilem ei, quam pro Viſnaga poſuit: aliam in majoribus iconibus, hanc nimirum quam caucalidem latifoliam alteram ſemine aſpero nominamus, eſtq; caucalis flore rubro, folio latiore, Lob. Caucalis Matthioli, Lugd. Caucalis ſecunda, Tabern. fortè Daucoides majus Cordi & Thalii. II. Caucalidem & alteram lubet addere quam nemo ante deſcripſit, (de reliquis ſpeciebus quinq; ſuo loco) Hęc ex radice oblonga, tenui alba, caules emittit binos ternóſve, qui in alios brachiantur, rotundos, ſtriatos, aſperos: quorum alii ſemipalmares, incurvi, alii bipalmares erecti prodeunt: hos folia paſtinacæ ſylveſtris æmula, at breviora & pauciora, multoq; tenuius diviſa, aſpera, ex virore nigricantia, ad ſingula penè internodia, oblongis pediculis donata cingunt: floſculi exigui ex quinq; foliolis compoſiti ſubrubentes, vel pallidi, aliquando albi breviſsimis pediculis inſident: quibus ſuccedunt parva capitula echinata & conglobata, in quorum ſingulo unicum ſemen. Hanc Julio menſe Anno 1578. in horto Patavino collegimus, & Caucalidem ſemine ad caulium nodos echinato nominavimus: miſſa etiam ad nos fuit, Lappulæ caninæ Cortuſi nomine.

ERUCA. CAP. CXXXIV.

Εὔζωμον.

CRuda eruca venerem largiore cibo concitat. Semen ejus idem præſtat, urinam cit. Concoctioni prodeſt, alvo per quam accommodata. Semine ad condimenta utuntur: quod, uti in longum tempus aſſervetur, adjecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiamnum ſylveſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat, cujus ſemine pro ſinapi incolæ utuntur. Urinam vehementius pellit, & multo ſativa acrior.

I. ERUCA SATIVA.

II. ERUCA SYLVESTRIS.

VUlgaris admodum planta eſt Eruca tam ſativa, quàm ſponte naſcens, quòd frequentiſsimè in cœnis acetariis inſeratur. Sativa foliis exit longis profundè ſed rarioribus inciſuris, laciniatis, Siſymbrii aquatici modo, ſapore acri, & amarinſculo: caule ſeſquipedali, floribus in cacumine albicantibus, ſemine in tenuibus corniculis concluſo, ut in Irione. Radix illi eſt alba, tenuis, acri ſapore. Seritur paſsim copioſa in hortis. Erratica arido ſolo gaudet, adeò ut in muris quoque naſcatur, foliis domeſticæ anguſtioribus, ac frequentius laciniatis, guſtu acriori, ſapidiorīq;, caulibus numeroſis, floribus luteis, corniculis in univerſa ferè planta copioſis, ſurſum ſpectantibus, ſemine ſinapi ſimile, acri & amarinſculo. Cocta Eruca infantium tuſsi medetur, addito ſaccharo. Tradidere quidam (ſuperſtitioſum tamen mihi eſt) tria ſylveſtris erucæ folia ſiniſtra manu decerpta illicoq; devorata, Ictericos ſanare. Sylveſtris magis excalfacit, ſiccat, attenuat, aperit, incidit, extrahit,

Erucæ conſid. & genera.

Erucæ vires Matthiolo.

trahit, extergit, provocat, quàm sativa. Excalfacit olus (ut testatur Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus) perquam manifestè, adeò ut non facilè solum absq; junctis lactucæ foliis edatur: nam ita immodico calori par frigus admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in venerem stimulos addere: Caput etiam magis dolore afficit, si solum edatur. Semen (ut scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morsibus medetur: ventris tineas enecat, lienemq; extenuat: tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò perunctum, vitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca vocatur: Mauritanis, Jergir, Ergit, seu Gargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, weiß Senff: Hispanis, Oruga & Aruga: Gallis, Roquette. Eruca sylvestris, Græcis, εὔζωμον ἄγριον: Italis, Rochetta gentile, & Rucola salvatica: German. wild weiß Senff: Gallis, petite Roquette, & Roquette sauvage.

Nomina.

10

Eruca quòd vellicando linguam quasi erodat, Græcis εὔζωμον, ob suavitatem, quæ ei in condiendis obsoniis inest, ut habetur apud Plinium lib. 20. cap. 13. I. Eruca latifolia alba seu sativa Dioscoridis, C. B. Eruca Brunf. Cord. in Diosc. Ges. hort. Cast. Eruca sive Rucula marina major, Trag. Eruca sativa, Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Lugd. Eruca sylv. Lon. Fuch. cui & Sinapis alterum genus. Erucula major, Cord. in hist. Sinapi sylvestre, Dod. gal. Eruca folio latiore, Cæsalp. Eruca major, Cam. II. Eruca major sylvestris, C. B. Eruca sylvestris, Matth. Lob. Dodon. fol. Cast. Tabern. III. Eruca Palustris cærulea, ex radice oblonga, tenui, leviter fibrosa, ex russo albicante, caules plures palmares, sesquipalmares aliquando, striatos, hirsutos emittit, ad quorum exortum folia per terram sparsa, quæ Erucæ vulgaris modo sinuosa sunt & quasi circumrosa, hirsuta, aspera, sed longè breviora, multoque angustiora: in caule verò qui ramulis aliquot brachiatur, folia pauciora, minus sinuata, & inferioribus aliquando latiora sed breviora, quædam etiam angusta & integra: ramulorum extremis flosculi eleganter cærulei, interdum dilutè cærulei, ex quatuor foliolis constantes insident, parvis ex iis filamentis prodeuntibus: his succedunt siliquæ oblongæ, tenues & breves, quibus semen subrustum, minutum & acre includitur. Toto ferè anno floret. Provenit apud nos locis arenosis & quidem iis quæ Birsa alluit: quibusdam etiam locis in muris provenit: non longè à Bar in monte S. Otilię provenire Doctor Nicolaus Agerius retulit, ubi violam petræam vocitent. De sylvestri minore & palustri lutea, ut & ea quæ echinata est siliqua, & denique marina, dicetur suo loco.

* III. ERUCA CÆRULEA. *

20

30

40

ὤκιμον. OCIMUM. CAP. CXXXV.

Ocimum vulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, alvum mollit, spiritum movet, urinam pellit, lac evocat, ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus visus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum convenit a atram bilem gignentibus, difficili urinæ, inflatisque: naribus haustum, subinde movet sternutamenta, quod idem herba efficit: sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant, quandoquidem manducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adjiciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

a Μελαγχολικοῖς, Melancholicis, sive atra bile laborantibus.

50

Ocimum quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Namque perraræ sunt ubique ædium fenestræ, perraraq; cænacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens seratur, & foveatur in figulinis vasis. In Italia hoc ævo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum quod majus vocant, foliis assurgit amaranthi longè majoribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus, floribus spicatis, albo colore, è quibus semen gignitur subnigricans. Tota planta suaviter spirat. Secundum foliis exit, ac ramulis, dicto similibus sed duplo longè minoribus, cujus duæ habentur species, odore tantùm differentes, alterum odore plebeii ocimi, alterum citrei mali adeo simile, ut ferè nulla sit odoris differentia. Proinde hoc citratum vocavere Arabes, quo modo ipsum quoq; Mesues nominat. Tertium, quòd foliis constet minutis atque angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò appellatur Basilico gentile, Mauritanis Ocimum garyophyllatum nuncupatur. Horum omnium meminit Serapio, vocavitq; medium hic à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: Garyophyllatum verò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum Citratum à Citreo odore alterum, ut omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentiis. Idcirco videant quæso patres illi reverendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo jure quave ratione in electuario de gemmis se jactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinvenisse, cùm hoc Serapionis foliis

Ocimi consider.

Ocimi genera tria.

Ocimum citratum.

60

Monachorum jactantia circa ocimum garyophyll.

I. OCIMUM MAJUS.

II. OCIMUM MEDIUM.

III. OCIMUM GARYOPHYLLATUM.

lius exeat parvis, & caule quadrangulari: monachis verò folia melissophyllo majoribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua apertè hallucinatos putaverim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delitiis habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius viribus cæteris sit longè aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus: ideoq; datur utiliter odorandum ex aceto in animi deliquio. Scribit Brasavolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de Ocimi viribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controversiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à Scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro 20. cap. 12. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, servari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasavolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo disserentem, patienter perlegisset, cognovisset utiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controversiam, isq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit: Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos & jecinoris vitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adjiciunt quidam tritum si operiatur lapide scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum vermes afferre. Aphri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, servari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Usu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex vino: stomacho quoq; esse utile: hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoq; ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus libro 5. capite 8. de plantarum causis, ubi sic inquit: Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia vehementer siccatur. Folio namq; minus, odoreq; vehementius redditur, quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ sicca sunt. Sed hujusmodi mutationes ita evenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem exprimant alienam: hactenus Theophrastus. Cæterùm Avicenna libro de viribus cordis à Dioscoride dissentire videtur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in venis. Nec aliter videtur sensisse Galenus, qui libro 8. simpli-

Brasavoli lapsus in prima editione.

Ocimi degeneratio in serpyllũ.

Ocimi vires ex Avicen. & Galen.

8. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit: Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet etiam recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum & concoquendum utile est. Idem libro 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes: vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili novo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies Scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad solem calfecerit: sed hoc sanè à vero abest. Id porrò verè de eo dixeris, olus esse pravi succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus, dictum vel quòd citò proveniret: vel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: vel quòd jumentis citaret alvum, sic appellatum ab Græca voce ὠκέως, quæ Latinis valet citò. Ocimum verò herba est illa odorata, de qua suprà disputavimus, sic nominatur ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Unde rectius fortè per Z quàm per c scribendum esset. Cæterùm ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta viridi segete, priusquam induresceret culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis, nempe è fabarum modiis decem, vicia duobus, & erviliæ tantundem unà in jugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è vicia, fœno græco, faba, ervoque in unum commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putaverim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridemque fuisse segetem, è pluribus seminibus unà in agro satis in primum jumentorum pabulum; sed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, avena, vicia, ervo, aliisque his cognatis, quod ejusmodi pabulo verno tempore, non modò alantur boves, ac etiam equi, sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoque ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, ervo & vicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprii generis, quòd è veteribus nullum hactenus invenirem (quantum equidem vidi & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæque mandaverit: sed comperi quidem, quòd vocabulum hoc non magis uni, quàm alteri conveniat: quandoquidem unicuique pabuli generi, quod primo statim vere citò proveniat, accommodari potest. Quare planè explodenda videtur Adami Loniceri opinio, & Tragi, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, sive, ut aliis placet, Saracenicum, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Forojuliensia à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existiment. Quinetiam ii turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocymi facultates reddiderint. Nec alia ratione moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quam quòd satum tertia à satu die erumpat. Verùm ocymum non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparavit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus vere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum vocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani, Basilien und Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli Basilich. Ocimum alterum sive medicum, Græcis ὤκιμον ἕτερον: Italis Basilico mezzano. Ocimum minus sive tertium, Græcis ὤκιμον μικρότατον: Italis Basilico gentile.

Ocymi ab Ocimo differentia.

Ocymum antiquorum quid.

Ocymum non est planta.

Loniceri & Tragi error circa Ocymum.

Nomina.

*IV. OCIMVM LATIFOLIVM Crispum. *

Ocymum quod à celeritate proveniendi dictum censetur, Βασιλικὸν, id est, regale recentioribus Græcis: varia habet genera, magnitudine, odore & colore variantia. I. Ocymum gariophyllatum majus C.B. Basilica major. Trag. Basilicum majus, Lon. Ocimum majus, Matth. Fuchs. Dod. gal. Cast. Cam. Ocimum nigrum, Cord. Hist. Ocimum maximum citratum, Ges. hor. Ocymum maximum caryophyllatum & Citratum Lob. Ocimum tertium maximum, Dod. fol. Ocimum citratum, Cæsal. Ocimum magnum, Tab. II. Ocimum vulgatius. C.B. Ocimum, Brunf. Dod. fol. Basilica minor & Baccharis germanica, Trag. Ocimum medium Matth. Cast. Lugd. Cam. Ocimum mediocre Fuch. Ocimum medium vulgatius, Lob. Ocimum tertium & medium, Cæsal. III. Ocimum minimum C.B. Ocimum gariophyllatum, Matth. Cord. hist. Lugd. qui duas habet icones, Ocimum minus, Matth. in icon. Dod. fol. Cord. in Diosc. cui & garyophyllatum & Tab. Ocimum parvum, Lac. Ges. hor. Ocimum minimum garyophyllatum, Lob. Basilicum minus, Cast. Ocimum alterum tenuifolium, Cæsal. IV. Ocimum latifolium, maculatum vel crispum, elegantissimum hoc Ocimum à nemine pictum adjicere placuit, quod ex radice parva eaq; fibrosa, caulem emittit cubito minorem, subrubentem, striatum, raris pilis iisq; brevibus vestitum, qui ad quodlibet ferè internodium in breves ramulos brachiatur. Folia obtinet duorum digitorum lata, & amplius, oblonga, lævia, rotunda, quorum quædam modicè serrata, quædam profundè secta in lacinias quæ crispantur, maculata ex rubro nigricantia, vel subcœrulea & maculata, longis pediculis rubentibus donata. Flores aliorum similes & ex candido rubescentes obtinet, semenq; paulò majus, nigrum ex rotunditate oblongatum, foliaceis capsulis inclusum. Tota planta odore est Ocimi vulgaris, Augusto & citius florens in olla aluimus. Ex Indis in Hispaniam, & inde in Italiam & Germaniam semen transmissum. Dicitur ocimum latifolium Cæsalpino: Basilicum Indicum, vel potius Hispanicum Camerario in suo horto: Ocimum S. Mauritianum, Johanni Bauhino, in libello de plantis à divis denominatis.

OROBAN-

Ὀροβάγχη. **OROBANCHE.** CAP. CXXXVI.

ORobanche a cauliculus est sesquipedalis, & interdum major, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum vergente: radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: unde orobanche sibi cognomentum usurpavit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exemplaria [illegible] i. Cauliculus est subruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam major, foliis subpinguibus hirsutus, tener.

ORobanchen, quæ omnibus notis legitima Dioscoridis respondet, vidimus primùm in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed & inter segetes cannabim, linum, in pratis & in viis secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandaverit Theophrastus libr. 8. de historia, & 5. de causis plantarum, Orobanchem ervum necare amplexu, complexuq́ suo; ea tamen, quæ hic à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio lib. 22. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tantùm præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd vicinas strangulet, ac devoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchen appellant. Profilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam foliis, sed uno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq́ & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibusdam patescit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali visitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur, aliis vero Herba tora vocatur, quòd vacca ea degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) Cynomorion eam appellent, à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temere dicendum existimaverim, vel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, vel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. Orobanche ut Galenus est auctor libro 8. de facultate simplicium medicamentorum, est sicca, frigidaq́ temperatura in primo ordine. Hujus plantæ nomen Græcum est, Ὀροβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, nec non Ervi angina: Italicum, Orobanche. Officinis Cauda Leonis.

Orobanches consideratio. Orobanche Theophr. alia. Herba lupa. Herba Tora. Orobanches fac. ex Gal. Nomina.

Orobanche non ramosa elatior C.B. Orobanche Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lon. Cast. Cæsal. Orobanche major, Clus. Pan. Limodorum sive Orobanche, Dod. fol. Orobanche vera, Ges. hor. Orobanche secunda, Tabernæmontano.

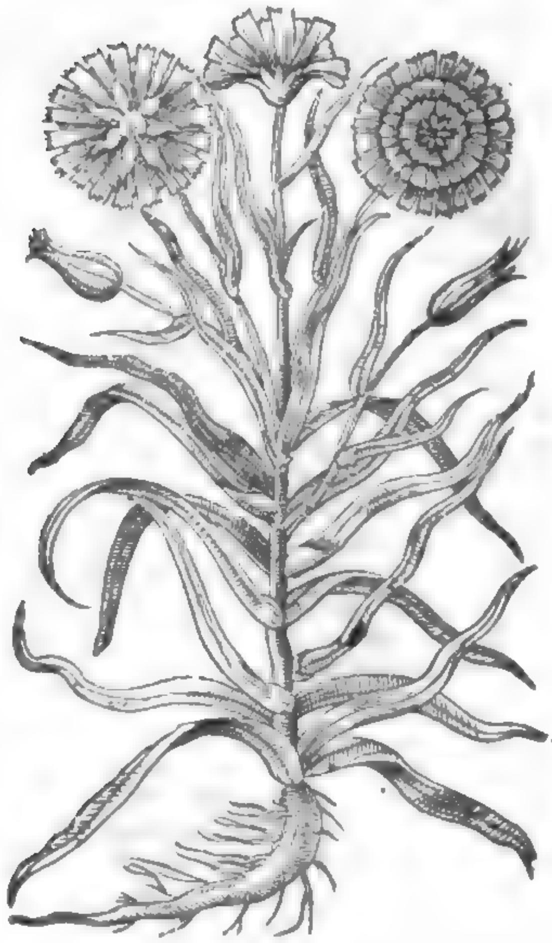
Τραγοπώγων. **BARBULA HIRCI.** CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab aliis Come vocatur, brevi est caule: foliis croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cujus summo semen nigrum dependet, unde nomen inditum est. Herba esui apta est.

HIrci Barbula, quam Hetruria vulgò appellat Sassefrica, vulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis jucundaq́ sit, estur hyeme frequenter in acetariis. Duum est generum, alterum flore aureo, alterum purpurascente. Primum genus, foliis exit croci, latioribus tamen ac longioribus: flore aureo, rostro porcino vocato non absimili, majore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cœlo fathiscit, nubiloso vero contrahitur, occluditurq́ calyce, quemadmodum & chamæleontis echinus. E concluso calycis vertice barba dependet incana prolixaq́, unde nomen accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. 7. de plantarum historia. E floribus papposum oritur caput, in quo semen continetur oblongum. Radice nititur longa, alba, dulci jucundaq́. Provenit copiosa in pratis, ac etiam saxosis locis. Sed certè nescivérim ego, qua ratione ductus negaverit Hermolaus hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cum illa pulchrè, hujus notis respondeat. Radix excalfacit, ac etiam primo ordine humectat. Glutinat hæc recentia vulnera, si foliorum succus, vel ejus stillatitia aqua spleniis, & attritis linteolis superponatur. Aliud quoq́ Tragopogoni habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum vocant. Prodit hoc foliis alteri similibus, sed à radice numerosioribus, viridioribus, latioribus, robustioribus, caule quoq́ simili, geniculato, conspicuis prope genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, sed altero minores, radiantibus circumquaq́ calycis apicibus, in stellæ ferè modum. Radice nititur quoq́ grandiore, longioreq́, quinetiam robustiore, duriore, & lacteo succo referta, non quidem ut in altera, dulci, sed adstringente & amarisculo. Radicis lacteus succus adstringit, cohibet, firmat, & modicè abstergit: esui tamen inidonea est. Tragopogono congener videtur quoq́ planta SCURZONERA *sive* SCORZONERA *Hispanis vocata, quòd à Vipera demorsis, quam ii Scurzo vocant, præsentaneo remedio auxilietur. Hæc nova est planta, nec puto esse quenquam, qui de ea ante nos scripserit. Inventa est primùm Scorzonera in Catalonia Hispaniæ, à quodam servo Aphro, à Cervero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam messores in agro à viperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc noverat, propinato ejusdem radicis succo, incolumes servabat omnes, quotquot demorsi fuerant, sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, ut vafriores quidam observantes à longinquo tra-*

Barbulæ hirci consideratio. Hermolai error. Tragopogoni purpurei mentio. Scurzoneræ mentio.

I. TRAGOPOGON SIVE Barba Hirci.

II. TRAGOPOGON alterum.

10

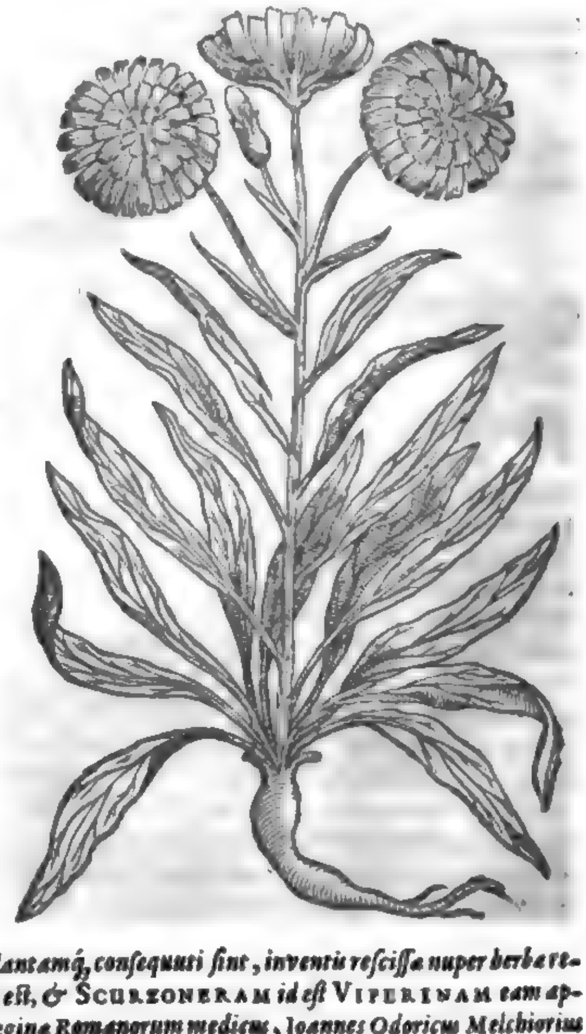
20

30

IV. SCORZONERA Hispanica.

V. SCORZONERA Bohemica.

40

50

60

ctum, à quo Afer ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inventis resciſſæ nuper herbæ reliquiis. Ea itaque effossa, factoq; ipsius periculo, divulgata res est, & Scurzoneram id est Viperinam eam appellaverunt. Hanc primum misit ad me siccam Clarissimus Reginæ Romanorum medicus, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò post viridem, viventemq; eandem vidimus, ad Cæsarem Ferdi. ex Hispaniis allatam, ob rei raritatem,

Cæterùm

Digitized by Google

Cæterùm non multo pòst tempore, copiosam quoq; in Bohemia nasci compertum est, clarissimi Doctoris Riberæ, ejusdem Cæsaris medici diligentia in monte quodam sylvoso, uliginosoq; non longè à Poggebrot, dum Cæsarem sequeretur ad venationes. Folia fundit hæc planta spithamæ longitudine, succisæ vocatæ æmula, sed longiora, Tragopogono longè latiora & quæ solo propinquiora sunt, fibrata, longo pressoq; pediculo à radice prodeuntia, humiq; accubantia, quorum nonnulla per ambitum leniter sinuata spectantur. Caulem edit sesquidodrantalem, & sæpe majorem, rotundum, geniculatum, in quo folia angustiora, brevioraq; spectantur. Flores profert aureos, Tragopogono adeò æmulos, cui & tota planta (ut prædiximus) congener esse videtur, ut alterum ab altero, paucis admodum notis dignosci possit. Hi flaccescentes in papposum mutantur orbem, in quo semen continetur album, longum, Tragopogono simile. Radix illi subest sesquidodrantalis, pollicari crassitudine, raris adnatis fibris, cortice subnigricante, vegeta, tenera, fractu facilis succosa, alba intus pulpa, lacteo succo prægnans, dulcis, & gustatu jucunda. Nascitur in sylvis, & uliginosis locis, ac etiam alibi. Floret æstate una cum Tragopogono. Nos hîc ejus imagines appingi curavimus, quarum quæ radice brevior, crassiorq; habetur, & foliis est amplioribus, ex Hispania allata est, altera vero in Bohemia provenit. Foliorum aut radicum succus datur præsentaneo remedio potandus, adversus viperarum, cæterorumq; venenatorum animalium ictus, quin etiam ad quoscunq; pestiferos morbos. Devorata radix recens, sicca, aut sacchara condita quotidie, pestilentialia contagia arcet; & venenis quibuscunq; resistit. Datur eadem, aut ejus succus, utiliter quoq; comitialibus: item cardiacis, vertiginosis, & animi deliquiis, cordis pulsui, tremorive obnoxiis. Enimvero commanducata per se radix, tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quinetiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit, nubeculas delet. In summa, tota planta magni est ad omnia usus. Τραγοπώγων ita Græcis, Latinis verò Barbula hirci vocatur: Italis, Barba di becco & Hetruscis Sassefrica: Germanis, Bocksbart und Gauchbrot: Hispanis, Barbe de cabron: Gallis Barbe de bouc. Barbula hirci altera, Græcis, Τραγοπώγων ἕτερον: Italis, Barba di becco perporea. Scorzonera, sive Scarzonera, seu Viperina: Italis, Scorzonera.

Scorzoneræ vires Matth.

Nomina.

Tragopogon pratense luteum, C.B. Barbula hirci, Trago, Matth. in icon. Lacu. Cast. Tragopogon, Matth. Gesn. hort. Dod. fol. Fuch. Lonic. Cæsalp. Tragopogon luteum, Lob. Tab. Thal. Barba hirci, Dod. gal. Lugdun. Cam. Hirci barba, Cord. in Diosc. & hist. II. Tragopogon cæruleum, C.B. Tragopogon alterum, Matth. Lugd. Tragopogon puniceo flore, Gesn. hort. Tragopogon sylv. flore purpureo, Cæsalp. Tragopogon, Dod. fol. Lobel. Barbula hirci altera, Matthiol. in icon. Cast. Barbula hirci purpurocærulea, Tabern. Barba hirci flore purpureo, Cam. Est flore cæruleo, purpurocæruleo: rarius albo. III. Tragopogon LACINIATUM luteum, C.B. Ex radice longa tereti, digitum crassa, foris nigricante, intus alba & lactescente, folia prodeunt plura per terram sparsa viridia, lævia, infernè albicantia: quorum prima graminea sunt, subsequentia verò instar Coronopi laciniata existunt, & horum aliqua licet laciniata sint, Crocii tamen foliis neutiquam latiora, aliqua verò lata existunt. Caulem obtinet sesquipedalem & altiorem, asperum, striatum, & cavum, in paucos ramos divisum, qui calyces sustinent striatos, quibus flores lutei manè patentes, dein se claudentes insiti: his succedunt semina minora quàm in vulgari, striata, non autem aspera: quæ reclusa simul sphæricam formam ostendentes, vento spirante in pappos avolant. Majo mense & Junio floret. Provenit in hortis quibusdam semine ex Italia allato: in Patavinis & Bononiensibus montibus, ut auctor est Anguillara (cui Acorus Theophrasti dicitur) reperitur: in Apulia frequens quoque, ut Fabius Columna refert, qui Tragopogon laciniatis foliis nominat. IV. Scorzonera latifolia Hispanica, C.B. Scorzonera Hispanica, Matth. Cast. Clus. pan. Tabern. Lugd. Scorsonera sive Viperaria, Lobel. Scorzonera, Lonic. Dod. fol. Cæsalp. Thal. Cam. Tragopogon peregrinus vel Hispanicus, Gesn. hort. Hæc floribus est simplicibus & plenis. V. Scorzonera latifolia Germanica, C.B. Scorzonera Bohemica, Matth. Lob. Lugd. Scorsonera major vel Pannonica prima, Clus. Pan. Scorzonera Germanica prima, Taber. Variæ sunt Scorzoneræ species, ratione florum, foliorum, & saporis variantes: est latifolia & angustifolia: latifolia flore est luteo, sed radice vel subdulci, vel amara. Angustifolia etiam duplex, altera lutea, radice dulciuscula aut amara: altera flore ex rubro subcæsio, foliis angustioribus, radice amariuscula.

* III. TRAGOPOGON laciniatum. *

Ὀρνιθόγαλον. ORNITHOGALUM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes se pandunt, lactei visuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

ORnithogalum adeò inter segetes frequens oritur, ut si Majo mense in arvis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facilè ab omnibus inveniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incogni-

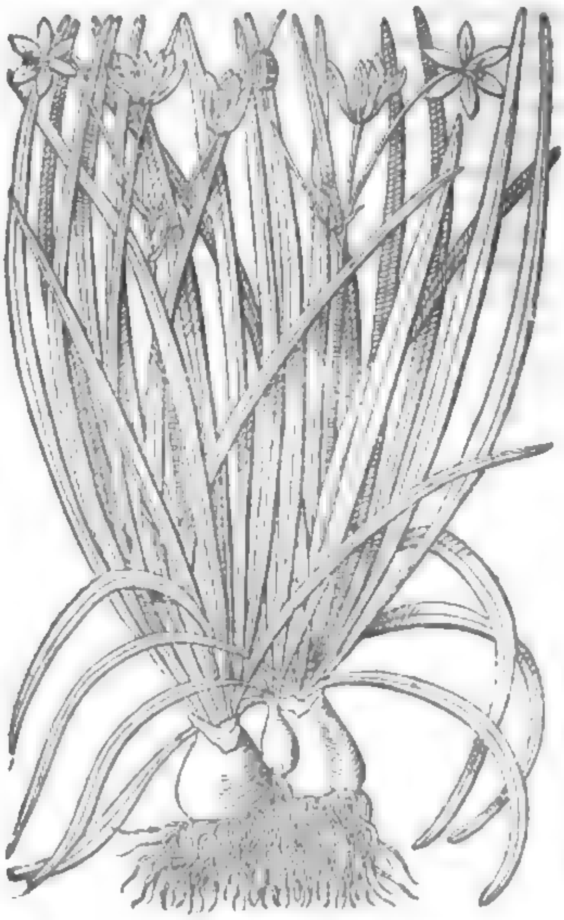
Ornithogal. consideratio.

Digitized by Google

I. ORNITHOGALUM I.

II. ORNITHOGALUM II.

IV. TRASI.

incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, Ornithogali radices vomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suaviores, iis & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur, odore jucundissimo os mirum in modum commendante. Radices in orbem fere collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, per quam odoratæ: vere, vel æstate cum fronde virent, hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur. Diu servari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem & jejunia, castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excavant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; vellendas advolant. Duas ORNITHOGALI *plantas expressimus, quòd duo ejus genera censeamus. Ornithogalum alterum, caulem promit tenuem, folia croci æmula, quæ ab imo ad summum caulem circumvestiunt. Flores in summitate albicantes in quinq; divisos apices, qui dum patescunt, stellæ faciem referunt. Radice regitur bulbosa, alba, alteri ferè per omnia similis. Caeterùm cùm ornithogali radices suavitatis suæ præstantia, in mentem mihi revocaverint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantùm, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò vocantur* TRASI, *saporis dulcedine, castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eadem expetantur, eas hic recensere non ab re fore duximus.*

Trasi historia.

Sunt igitur TRASI *bulbosæ radiculæ, fabarum magnitudine, oblongæ; & cùm siccantur, rugosæ. Harum planta quæ vere & æstate germinat, folio exit longo, in mucronem exeunte. Cyperi modo, quem quidem planta tota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, & angulosos, in quorum cacumine folia exiliora stellarum modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfulvescentesq;. Radices habet numerosas, tenues, à quibus globuli dependent bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, ac etiam grandiores, colore subrufescente, alba dulciq; intus medulla, castanearum sapore, scabro putamine. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proveniunt sponte in Italia nisi in agro Veronensi.*

Trasorū vires Matth.

Harum cremore pectoris, & laterum vitia expurgant, quo fit, ut tussientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim radices maceratæ-

maceratumq; carnium jure, deinde per linteolum exprimitur cremor: quem etiam venereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Præſtat idem cremor bibitus ad urinæ ardores, & præſertim ſi Melopeponum, cucurbitarum & cucumerum ſemen addatur: valet item potus ad dyſentericos, ſiquidem humorum acrimoniam retundit, & præſertim ubi ex aqua potatur in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenſes pro bellariis utuntur. Manduntur unà cum cortice, qui, quòd ſit aſper ac ſiccus, expuitur, exucto cremore. Sunt radices hæ, ut experientia compertum eſt, & ex dulcedine conjici poteſt, in calfacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt (leniunt, lævigant, emolliunt.) Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali Ornithogalo, Galli Chурles. Ornithogalum alterum, Græcis ὀρνιθόγαλον ἕτερον: Itali Ornithogalo ſecundo. Traſi ita Veronenſibus appellati, Venetis Dolzolmi & Traſi dicuntur.

10 Ornithogalum propter lacteum florum colorem, ſimilem ei qui in ovis gallinarum eſt, quod aliqui Bulbinam Theophraſti 7. hiſt. 13. & Athenæi cenſent. I. Ornithogalum primum, Matth. Lacun. Lonic. Lugd. II. Ornithogalum album minus C. B. Ornithogalum 2. Matth. Caſt. Lugd. Ornithogalum, Dod. gal. Geſ. hor. Cæſ. Lob. icon. Lugd. Ornithogalum candidum vulgare, Lob. obſ. Ornithogalum candido flore, Cord. in Dioſc. Ornithogalum alterum minus, Cam. Bulbus leucanthemus minor. Dod. fol. Lugd. Bulbus ſolſequius, Taber. III. Ornithogalum majus SPICATUM, ex radice bulboſa, oblonga, cæpæ ſimili, magna ſatis & candida, cui ſæpè plures bulbi junguntur, caulis unus, rotundus, cubitalis, & aliquando altior, nudus exſurgit: folia enim ſtrata infimam ejus partem cingunt ſena vel octona, etiam pauciora, cubitali longitudine & digiti latitudine, modò anguſtiora, modò latiora (ut Lugdunenſis hiſtoria duabus figuris oſtendit) tenuia: caulis etiam à medio in ſummum uſque pluribus floribus ornatur, qui veluti ſpicam conſtituunt, hi oblongis pediculis inſident ex ſex foliolis compoſiti, foris herbacei, intus lactei coloris, Phalangii flores referentes, in quorum medio lutei apices conſpiciuntur: quibus ſuccedunt ſiliquæ triangulares, ſemina nigra phalangij inſtar continentes. In Gallia Narbonenſi circa Monſpelium in agris frumentaceis provenit: ſed & in aſperis & petroſis aliqui notarunt. Sunt qui Ornithogalum Dioſcoridis cenſeant: alii an Scilla Epimenidia apud Theophraſtum 7. hiſt. 11. de qua Plinius lib. 19. cap. 5. Epimenidij nomine, ſit dubitant. Moly deſcriptio apud Dioſcoridem convenire videtur. Dicitur Ornithogalum ſpicatum, Lob Ornithogalum Narbonenſe, Dod. fol. & Lugd. cui & Ornithogalum magnum Myconii. Ornithogalum majus Monſpeliacum, Cluſ. Pan. Ornithogalum alterum, Camer. apud Matth. Bulbus ornithogalo ſimilis, Cæſalpino. IV. Cyperus eſculenta radice rotunda: Theophraſtus 6. de cauſis plantarum 16. Cyperi meminit, cujus radices ſunt dulces, & cibo idoneæ, quod huic noſtræ convenit, aliis videtur ejuſdem 4. hiſt. 10. Malinathalla, & Plinii lib. 21. cap. 15. & 29. Anthalium: Auctori libri de Plantis Ariſtotelis lib. 1. cap. 5. Margaritæ Ægyptiæ. Traſi, Matth. Caſt. Cæſ. Lugd. Traſi Veronenſium vel eſculenti Cyperi, Lob. Dulcichinum. Geſ. hor. (cui & Schænocaryon) Dod. fol. Cyperus dulcis Tab. Cam. cui & Granum azelon Arabum: Malinathalle Theophraſti, Columnæ.

III. ORNITHOGALUM majus Spicatum.

20 30 40 50

Ὕδνα. TUBERA. CAP. CXXXIX.

TUbera rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine foliis, flaveſcentes, vere fodiuntur. Cruda & cocta eduntur.

TUbera, quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera: quorum alteri candida, pulla verò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus utriuſq; cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Ananienſi, & Tridentino tractu proveniens, levi cortice, colore ſubrufo, cæterũ longè minus, inſipidum, & guſtu injucundo. Tuberum meminit Plinius lib. 19. cap. 2. ſic inquiens: Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt aliquid naſci, aut vivere ſine ulla radice. Tubera vocantur hæc, undiq; terra circumdata, nulliſq; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neque ipſa terra cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram eſſe poſſumus dicere neque aliud, quàm terræ callum. Siccis fere hæc & ſabuloſis locis, frutetoſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam liberali pondere. Duo eorum genera, arenoſa dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore rufo nigroq; & intus candido. Laudatiſsima quæ Aphrica creſcunt. An ne vitium id terræ? neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt, & vivat ne aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt iis cum ligno. Lartio Licinio prætorio viro jura reddenti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber,

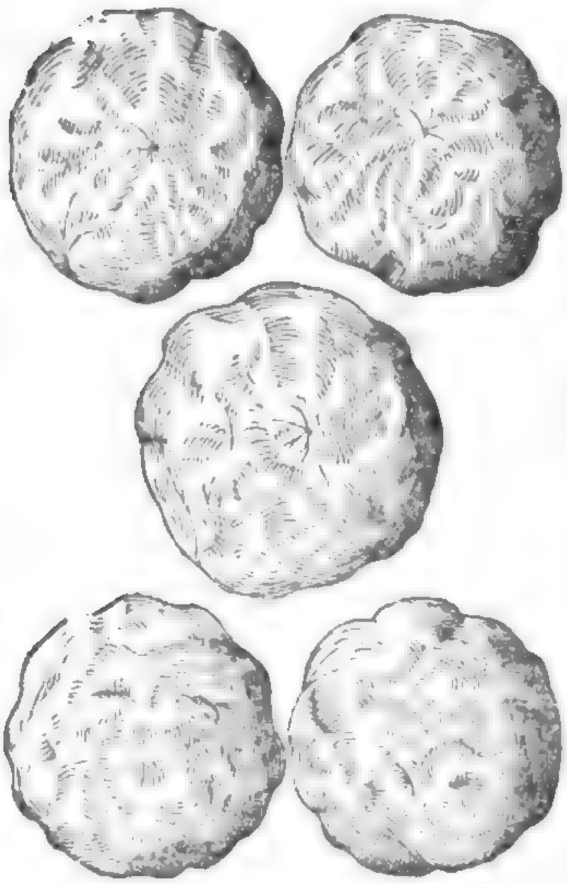
60

Tuberũ conſider.

Plinius de Tuberibus.

Hiſtoria ex Plin.

TUBERA

Tuberi vires ex Galen.

Ex Avicenna.

Nomina.

tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terrae naturam in se globari. Quod certum est ex iis, quae nascuntur, & seri non possunt. Et libro eodem cap. 3. De tuberibus (inquit) haec traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur. sicut Mytilenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum invecto semine ab Tiaris: est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Graecis dicti pezicae, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de Tuberibus Plinius. Tubera (ut memoria prodidit Gal. libro 2. de alim. fac.) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quae nullam evidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta, tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori praebeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est. quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In aliis eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Avicenna, cùm inquit: Tubera terrena magis, quam aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares & crassos gignunt humores, magis quàm caetera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter devorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad haec concoctu contumacia sunt & ventriculum aggravant. Quae Graecè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italice, Tartuffi & Tartufole: Germanicè. Hirtzbrunst: Hispanicè Turmas de tierra: Gallicè Truffles sive Truffes.

Σμίλαξ κηπαία.

SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

a Orobiae (?) i. lib. purpureae.

HOrtensis Smilax frutex est, cujus semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederae, molliora tamen, tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumvolutos: qui tamen adolescunt, ut topiarias scenas repraesentare videantur: siliquas foenigraeci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inaequali colore, recluduntur: quae quadam ex parte a fulvescunt. Siliqua concocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Urinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

Smilacis hortensis consider. Manardi error.

HOrtensis Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de ervilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, variis coloribus depicta, quae vulgò Itali dicuntur Fagivoli Turcheschi. Siquidem praeter id, quod (candidi) rubentes, (nonnulli melini, plerique diversis variisque maculis infecti) versicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, foliis exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores smilacis asperae modo scandunt, ac vinciunt: sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Horum planta tota ferè facie vulgaribus Phasiolis persimilis visitur, peculiariter autem differt in siliquarum & seminum magnitudine, quae omnia in hortensibus majora, latioraq; spectantur, differunt etiam caule. Seritur passim in hortis & viridariis. Hos Galenus lib. 1. de alim. fac. ex auctoritate Theophrasti Dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur in hoc Phasiolorum genere: quippe quòd nullo sustentaculo in altum evecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ ac rubigine dispereunt. At ubi longissimo inhaeserint pedamento, brevi temporis spatio, ad culmen usq; illi se circumvolvunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem quòd asserat libro primo epist. 3. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Erviliam, quae Italorum nonnullis vulgò appellatur Roviglione, aliis verò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus, Erviliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quòd Ervilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra sublevetur, quodq; hujusce tantum leguminis siliqua unà cum semine comedantur. ut Gal. lib. 2. de alim. facul. praefatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Erviliae secti arborum rami apponantur, ut illos implicent, nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere valeat, versicolorum Phasiolorum modo. Ad haec Ervilia quae humi serpit, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest, quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat praeterea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Ervilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quamvis decocta unà cum siliquis mensis apponatur, nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis devoraverit: est enim ervilia involucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Unde equidem omnes, quod viderim, Erviliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum hujusmodi Phasiolorum corniculis evenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquam consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetariis integra, nullisq; abjectis putaminibus assumuntur in cibum, sed butyro vel oleo frixa addito gingibere, & omphacio jucundissimè devorantur. Alvum emolliunt & pectus dilatant, semina in cibum sumpta magis inflant, & ventriculo laborem faciunt, quàm vulgaris Phasioli, copiosumq; semen generant, & venerem stimulant, praesertim quae cum longo pipere, galanga, & sacchara asperguntur, quod quidem longè valentius praestant,

Dolichos Galeni.

Manardi error, Dolichos Erviliam esse volentis.

Phaseolorum coctura.

SMILAX HORTENSIS.

stant, si ex lacte bubulo pingui elixentur. Hinc itaque fit, ut certò potius credam, hoc Phasiolorum genus dolichos esse, quàm erviliam Manardo vocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides Phaseolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes ac triviales, sed erviliam significaverit: Smilacis verò hortensis nomine, de qua hic sermo, vulgares illos phaseolos repræsentaverit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minimè videri inquit, quòd duobus diversis capitibus eodem libro de Phasiolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione & veritate eum alienum existimarem, qui responderit, primum tractasse Dioscoridem de vulgaribus & candidis Phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus differuit. Deinde verò de versicoloribus, qui in hortis & viridariis ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis & viridariis coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eum hic de hortensibus, illic verò de iis, quæ in campis proveniunt, intellexisse, atq; eos ita sejunxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum, medicum alioquin ingenio & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, ut assereraret dolichos esse erviliam, cum eum legisse existimandum sit, Galeno & Paulo erviliam ochrum vocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis: Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagivolo Turchesco: Germanis, Welsche Bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Faseolos de Turquie & Fajes peintes.

Nomina.

Smilax hortensis, quòd Smilacis modo arbores conscendat, δολιχὸς Hippocrati, aliis λόβος, aliis φασίολος. Smilax hortensis, Brunf. Trag. Fuch. Matt. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lacu. Cast. Lugd. Tab. Cam. Phaselius Brunf. Cæsal. Phaseolus, Dod. gal. Cord. in hist. Ges. hor. Clus. Pann. Phaseolus vulgaris, Lob. Dolichos, Anguillaræ, Dod. fol. Lacun. Plurima nunc habentur Phaseolorum genera: est namque vulgaris, sunt Brasiliani, Indici, Americani, & horum omnium plurimæ differentiæ: etenim in vulgari observare licet diversitatem in floris colore, qui vel niveus, vel flavescens, vel purpureus sive amethistinus: in fructu major coloris varietas, sunt nivei, flavi, ex flavo obsoleti, purpurei, rubri, latericei ferè coloris, amethistini, cærulei, nigri: vel albi nigris venis & lituris distincti, sic & carnei & etiam cinerei similibus venis notati. Sed de his & aliis suo loco pleniùs.

* MEDICA DIOSCORIDIS. *

Μηδική. MEDICA.

CAP. CXLI.

MEdica, cùm recenter prodiit, foliis & caule trifolio pratensi similis est: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolii, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, jucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine utuntur, qui pecora alunt.

*MEdicam inde nominationem invenisse certum est, quòd primùm, Plinio libro 18. cap. 16. auctore, ex Media in Italiam advecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in universa Italia sereretur ad pecorum pabulum & omnibus ferè cognosceretur, jam tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam viderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se consecutos existiment. Non defuerunt, qui mihi varias plantas pro Medica ostenderent. At quoniam paucis admodum notis medicam referebant, non libuit ullam Medicæ imaginem hic exprimere. * Et cum ab amicis hoc anno semen accepissem, illúdque magna cum diligentia terræ mandassem, accidit solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta. * Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum*

Medicæ consider.

rum pleriq; testantur) uno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad jumentorum & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa vocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. 2. cap. de Cot inquit Avicenna) vocatur etiamnum Aphris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; majus trifolium appellatur. Medica sic Latinis & Italis, ut Græcis μηδική nominatur: Mauritanis (ut modò dictum est) Cot & Alfasafat: Hispanis Alfalfe, Ervaye & Alfalfa: Gallis saint Foin vel grand Treffle.

Nomina.

Medicæ nunc apud Italos & Gallos usitatæ figuram (cùm Matthiolus non habeat) addere voluimus, hæcq; dicitur Medica, Dodo.gal.& fol. Cord.in Diosc. Ges.hor.Lacu.Cast.Cam.Cæsal. Medica sativa, Lugd.Fœnum Burgundiacum.Lob. cujus hæc esto descriptio, cum Medica Dioscoridis conveniens. Ex radice longa, tenui, lignosa, complures cauliculi cubitales, rotundi, virentes, infirmi, ut plurimum procumbentes prodeunt, circa quos folia trifoliorum forma, initio latiora, dein minora, oblonga, per ambitum serrata: flores Trifoliorum forma in foliorum alis quasi in spicam exeunt, colore cœrulei: quibus succedunt siliquæ cochlearum similitudine, sed angustiores, ut cornu arietis intortæ, in duas tresve spiras contractæ, quæ semen minutum, oblongum & flavescens continent. Variat floribus cœruleis, violaceis, ex cœruleo purpureis, subnigris, mixtis & etiam luteis in Hispaniæ sylvestribus, ut & Galliæ Narbonensis reperitur. Apud Hispanos fœni gratia in agris seritur, & singulis æstivis mensibus demeti solet, siquidem multos annos radice vivat.

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

a Meum θάμνος ἐσί. i. frutex est.

APhaca a in arvis nascitur, altior lente, tenuibus foliis: siliquas lenticula majores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra lente minora, continentur, quæ adstringendi vim habent; quare torrefacta, stomachi, alviq; fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

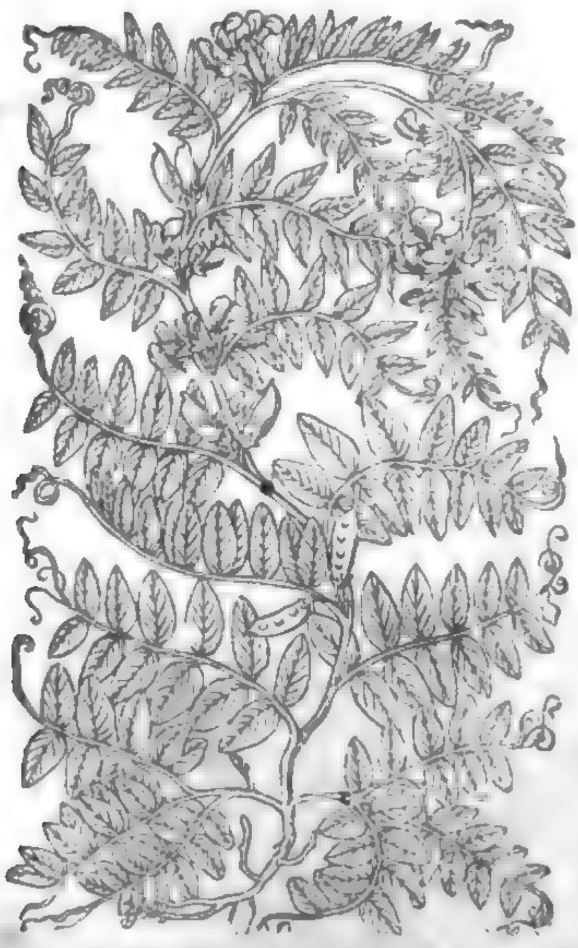
Aphacæ consider.

NOn solùm in universis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur inter segetes, sed & à multis in campis seritur leguminum & ervi modo, ad columbarum saginam. Folio germinat viciæ majore, crassioreq; quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, brevioribus tamen, sed lenticula majoribus, in quibus includitur semen, viciæ quadantenus majus. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, ut maximè aberrent, qui censent Aphacam nihil à Vicia differre, quæ inter segetes ubi copiosè provenit, & seritur quoq; ad columbarum, aliarumq; volucrum saginam. Quippe quòd hæc minori sit folio, Aphaca angustiori, in acutum desinente: tenuiori caule: bicubitali, qui claviculis è ramusculorum summitatibus prodeuntibus, segetibus sese implicat, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus ac rotundioribus, nigro semine stipatis, Orobi magnitudine. Eaq; propter de Aphaca & Vicia differens Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus, ita scribit: Aphaca & Vicia seminum figura non rotunda

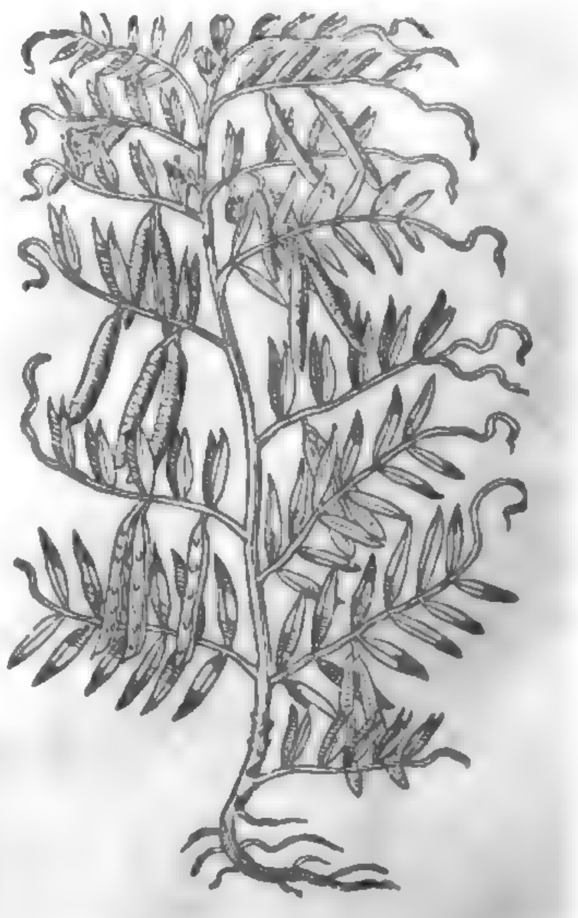
Quorundam lapsus, Aphacam cum Vicia cōfundentium.

Galenus de Aphaca & Vicia.

I. APHACA.

II. VICIA.

est, veluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, & valvulis integra rustici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam novi, qui hæc quoq; comederint, potissimùm vere cùm etiamnum virent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueverunt. Semina autem hæc non solùm insuavia sunt, sed

concoctu

10

20

30

40

50

60

concoctu etiam difficilia, & alvum retinentia. Perspicuum ergo est cùm hujusmodi naturam obtineant, alimoniam quoq; quæ ex ipsis in corpus permanat, improbi crassiq; succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem: hactenus Galenus. Aphaca semen, vicia modo amarum est, & terrenæ essentiæ, ideoq; abstersoriæ est facultatis, adstringendi quoq; vim habet. Vicia excalfacit, & siccat, mundat, abstergit & adstringit. Viribus non differt ab Aphaca. Sed non desunt, qui scribant, Aphacæ & Viciæ farinam, urinas ciere, tabidosq; juvare, ubi ex ptisana frequenter sumatur. Illinitur quoq; utiliter vino subacta, ad serpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morsus: melle excepta, & illita lentigines, varos & cætera cutis vitia delet. Cæterùm illud animadvertendum est, quòd Theophrastus lib.7.cap.7.& 11.de plantarum historia Aphacam inter intybacea, vel cichorii genera connumerat. Quare mirandum non est, si etiam in aliis quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac aliis nonnullis ostendimus. Nec mirum etjam Plinium hac in historia variasse: nam lib. 27.cap.5. Dioscoridis Aphacam ad verbum retulit: libro verò 21.Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit. Quæ Græcis ἀφάκη: Latinis item Aphaca & Aphace nuncupatur: Arabibus Apaki, Afaki sive Albikia: Italis Aphaca: Germanis Wilde Wicken und Vogels Wicken: *Gallis Vesse sauvage. Vicia Græcis βικίον: Italis Veccia: Germanis* Wicken: *Gallis Vesse.*

Aphacæ vires.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

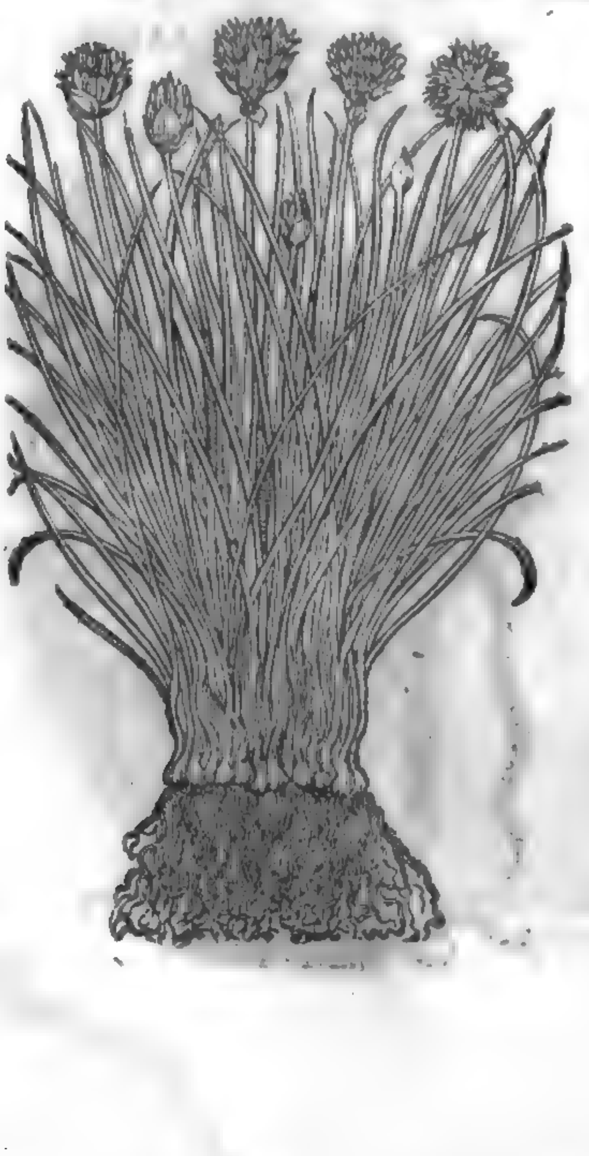
Vicia à vinciendo Varroni, quòd capreolis se vincire soleat: hæc sativa est & sylvestris, vel angustiore vel latiore folio & horum rursus differentiæ. I. Vicia latiore folio. C. B. Aphaca, Matth. Aphace, Fuch. Vicia major sylvestr. Trag. Vicia, Dod.gal.& fol. Lacun. Gesf.hort. Lob. Vicia sylv. Lon. Vicia vera, Lug. Cracca major, Tab. II. Vicia angustiore folio C.B. Ervum, Brunf. Vicia major & Orobus, Trag. Vicia, Matth. Cord. in Diosc. Fuchs. Lon. Vicia vulgatis sativa, Clus. Pan. Aphaca vera, Lugd. Arachus Dod.gal. Craccæ primum genus, Dod. folio.

Πράσον κεφαλωτόν. PORRUM CAPITATUM. CAP. CXLIII.

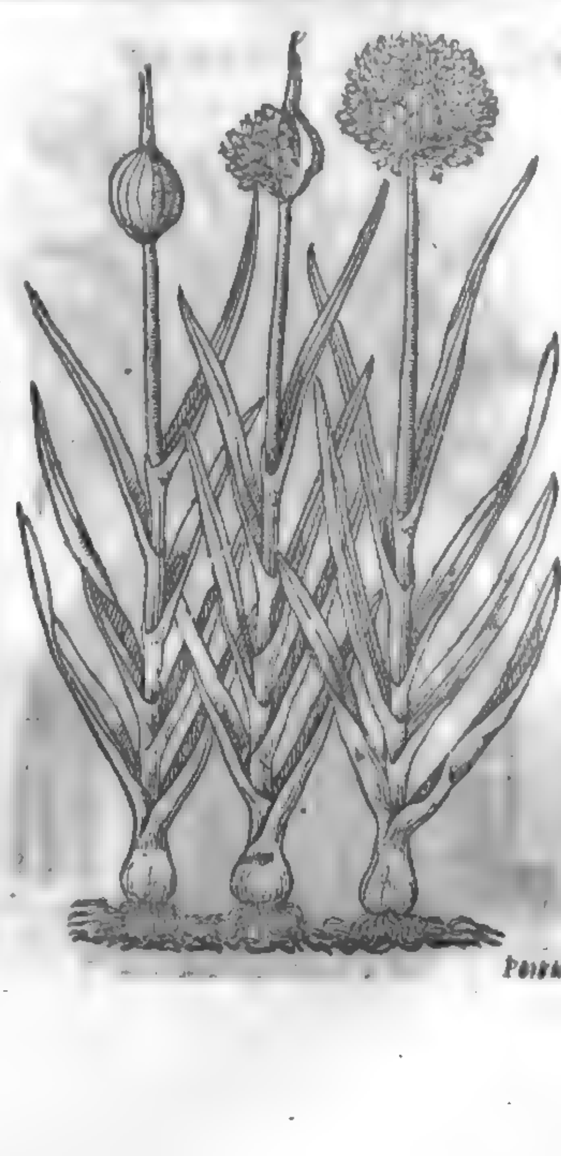
Capitatum porrum inflationem facit, noxium succum creat, tumultuosum somnium parit, urinam ciet, alvo acommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam vesicam renesque: cum ptisana vero coctum, esu pectoris vitia extrahit. Coma ejus in aqua maris, & aceto cocta, in desessionibus ad præclusiones vulvæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum tum frigida maceratum, dulcescit & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandam adstrictoriam vim habet: quare succus cum aceto, addito thure aut manna, sanguinis profluvia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerem stimulat: contra omnia thoracis vitia, *a* tabemq; pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assiduè estur, visus obscuritatem inducit: stomacho adversatur. Succus ex melle potus aut illitus, constra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoq; cum aceto aut thuris polline, lacte aut rosaceo, utiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obsonia utuntur: epynictidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis rejectiones cohibent, seminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

a Omnia ... & ad omnia thoracis vitia cum melle pro eclegmate usurpatur. Facit etiam ad phthisim comestum, sed & arteriam purgat.

PORRUM SECTILE.

PORRUM COMMUNE.

Porrum

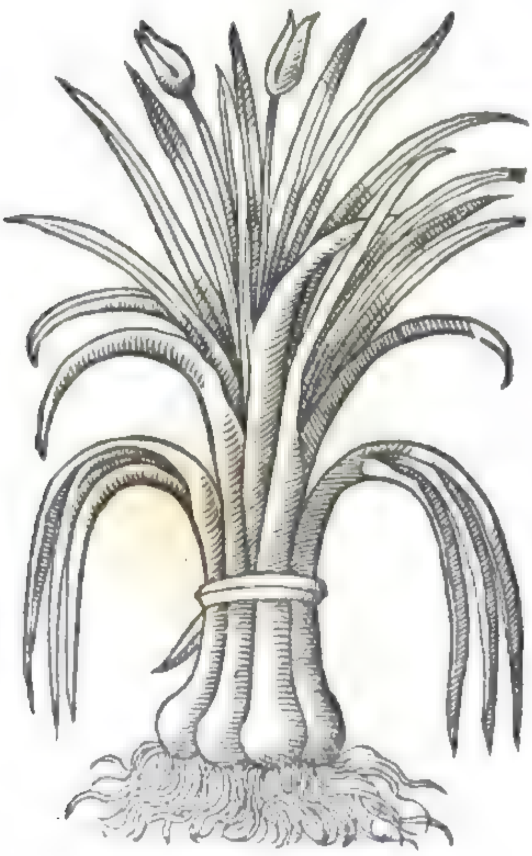
Porri cōsideratio. *Capitatū porrum.* *Sectivum porrum ex Columella faciendum.* *Porri descript.* *Porri facult. Matthiolo.* *Porri facult. ex Galeno.*

PORRUM, quod copiosum quadragesimalis nostri jejunii tempore plerunq; in foris olitoriis unà cùm oleribus venale copiosumq; reperitur, omnibus notissimum est. Cæterum etsi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, crassi, candidi ac teneri evadant, nesciunt tamen eos capitatos efficere: quamvis ii apud veteres in frequentissimo usu fuissent, quòd longis qui propriè sectivi appellantur, sapidiores gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectivis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullam foliis, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite consideat: vel sarculo convelluntur radices, ut delumbata alant, neq; distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. 19. cap. 6. Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. 11. de re rustica cap. ultimo: Porrum, inquit, si sectivum facere velis densius satum præceperunt priores relinqui, & ita cùm increverit, secari: sed nos docuit usus longè melius fieri, si differas, & eodem more quo capitatum modicis spatiis, id est, inter quaternos digitos depangas, & cùm convaluerit deseces. In eo autem quod magni capitis efficere voles, servandum sit, ut antequam translatum deponas omnes radiculas amputes, & fibrarum summas partes intondeas: tum testula vel conchula quasi sedes, in singulis subjecta seminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati assidua sarritio, & stercoratio est, nec alius tamen sectivi, nisi quòd toties rigari & stercorari, sarririq; debent, quoties demetitur: hæc ille. Est Porrum capitatum foliis Allio similibus, latioribus tamen, ac longioribus, carinatis, & in acumen definentibus. Cervix illi longa bulbosaq;, candicans, crassiori summitate: radicibus multis iisq; tenuibus capillata, & numerosis tunicis circumpacta: binum in caulem prosilit, cepæ modo, longum cavumq;, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: semine nigro, capaceo non absimili. Seritur in hortis. Illinuntur decocta folia ad tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas, magno sanè auxilio. Folia melle subacta illinuntur utiliter ad phalangiorum & cæterorum venenosorum ictus: caput cum cervice coctum, & ex melle delinctum, præstat ad omnia tracheæ arteriæ, & pectoris vitia. Sumitur sub cineribus tostum, ad fungorum venena. Crapulam & ebrietates discutit. Semen ex passo potum, urinæ difficultates solvit. Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus, in oleo decoctum ad tertias, contumacia aurium ulcera sanat, si quotidie oleum in aures infundatur. Porri facultates recensuit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit: Harum plantarum radicibus percrebrò vescuntur homines rarius caule foliisq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. His tamen aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cujus antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, verùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quod obstructa solvere & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usq; dum acritudinem abjiciat, viribus quidem suis imbecillius fit, sed succi pravitatem non amplius servat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm hæ fuerint decocta. Porrum SECTILE *non differt à capitato, nisi quòd capite sit tenuiore ac etiam cervice. Ea omnia præstare valet, quibus capitatum pollere diximus. Πράσον κεφαλωτόν, id vocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes, Curat seu Kurat: Itali, Porro Capitato: Germani,* Lauch: *Hispani, Puerro: Galli, Porreau. Porrum sectile, Græcis, πράσον κοπτόν: Itali, Porro minore.*

Ἀμπελόπρασον. AMPELO PRASUM. CAP. CXLIV.

AMpeloprasum stomacho magis quàm porrum adversatur: plus autem excalfacit, urinam & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse convenit.

I. AMPELOPRASUM.

* II. AMPELOPRASUM proliferum. *

Provenit

Agreſtis porri conſider.

PRovenit agreſte porrum plerumque in vineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον quaſi vineale porrum, Græcis appellatur. Naſcitur hoc in univerſa Hetruria non ſolùm in vineis, ſed etiam frequens admodum ſecus ſepes in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura noſtra ipſum vulgari ſermone appellant Porrandello. Porri faciem repræſentat, ſed foliis, cervice capiteq; longè minoribus, & ad mandendum durius acriusq;. Eſitur à ruſticis, & agricolis in acetariis crudum, recentis allii vice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concoctu difficilius. Eſt præterea Ampeloproſum (ut lib. 6. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, valentiusq; infarcta organa obſtructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menſes ſæpe provocavit, ubi à craſſis & lentis retinebantur humoribus. Adeò vero eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum eſt autem ante, quod quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis: hactenus Galenus. Cæterùm illud ſilentio haud diſſimulandum puto, quòd Galenus minus fortaſſe recte id tribuerit Ampeloproſo, quod nominis ſignificationi reclamat, & potius ſcorodopraſo competere videtur, cùm loco citato inquit: Si inter allium & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inveneris. Quandoquidem ſcorodopraſum, teſte infra Dioſcoride, ut allii & porri vires, ita & nomen ſibi vendicavit: ampelopraſum verò dictum eſt, quod in vineis naſcatur. Id quod ipſemet Galenus confirmat libro 8. ſimplicium medicamentorum his verbis. Scorodopraſon ſicut guſtu, & odore mediam allii & porri qualitatem poſſidet, ita et vires. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus: Ampelopraſi (inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in aliis congeneribus plantis inter ſylveſtria & ſativa invenitur. Sunt qui hoc in totum ſequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quam cæpas, eaq; ex parte cibo commodius, & pravo minus ſucco obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreſte, & Ampelopraſum dicunt: Mauritani Nabati: Itali, Porro ſalvatico & Porrandello: Germani, wild Lauch: Hiſpani, Ayos & Puerros de las vinhas: Galli, Porrée de chien, ſive Porreau ſauvage.

Ampelopraſi vires ex Gal.

Nomina.

Ampelopraſum PROLIFERUM, ex radice rotunda candicante oblongis fibris capillata, caulis exſurgit cubito minor, viridis, rotundus, lævis baccis, in quo quaterna plerunq; folia oblonga, anguſta: caulis ſummitati caput inſidet, duabus membranis laxis in oblongam caudam ambeuntibus obvolutum, quibus apertis in medio quaſi bulbi ſimul congeſti conſpiciuntur, unde flores purpuraſcentes, ex oblongis pediculis dependentes prodeunt: quibus ſuccedunt quaſi cornicula ſemen nigrum continentia. Hujus plures differentiæ, de quibus in hiſtoria noſtra. Hoc Ampelopraſi Matthioli nomine Camerarius in ſua editione exhibuit, & Ampelopraſum proliferum Lobelo dicitur: cui ſimile Allium, ſive Moly montanum ſecundum gramineo folio, Cluſ. Pan. & Bulbi ſylveſtris ſpecies prima apud Cæſalpinum.

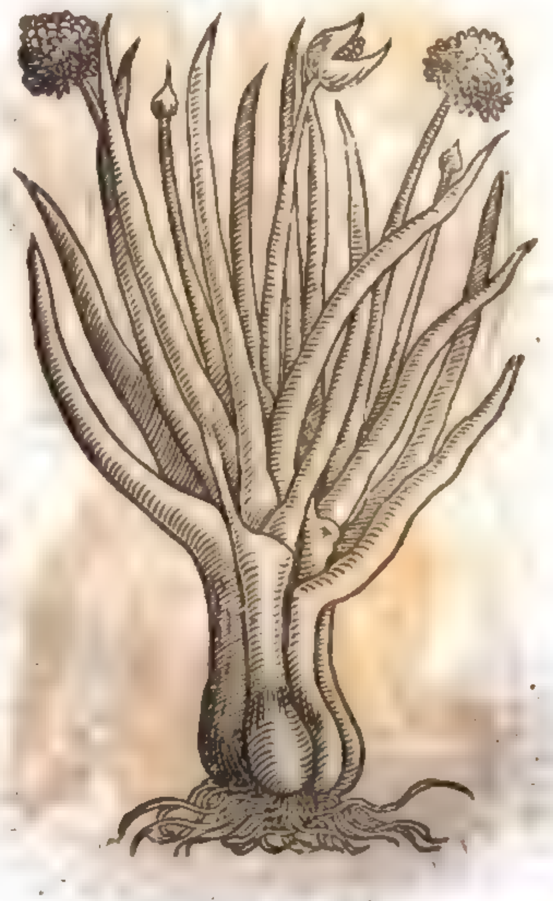
Κρόμμυον. CÆPA. CAP. CXLV.

CÆpa longa acrior eſt, quàm rotunda, item flava quàm candida, & ſicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam invitant, ſitim movent & extenuant, faſtidium pariunt & expurgant, alvo utiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum conjectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis. Succus cum

CÆPA CAPITATA.

CÆPA SECTILIS.

melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole vitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat, varos cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis est: citæ alvo prodest: in auribus sonitum, ac gravitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos evocat. a Largiore cibo cæpa capitis dolores ciet, coctaq; vehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus adversis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur: elixa & cum passis uvis & fico illita, tubercula concoquit & celerrimè rumpit.

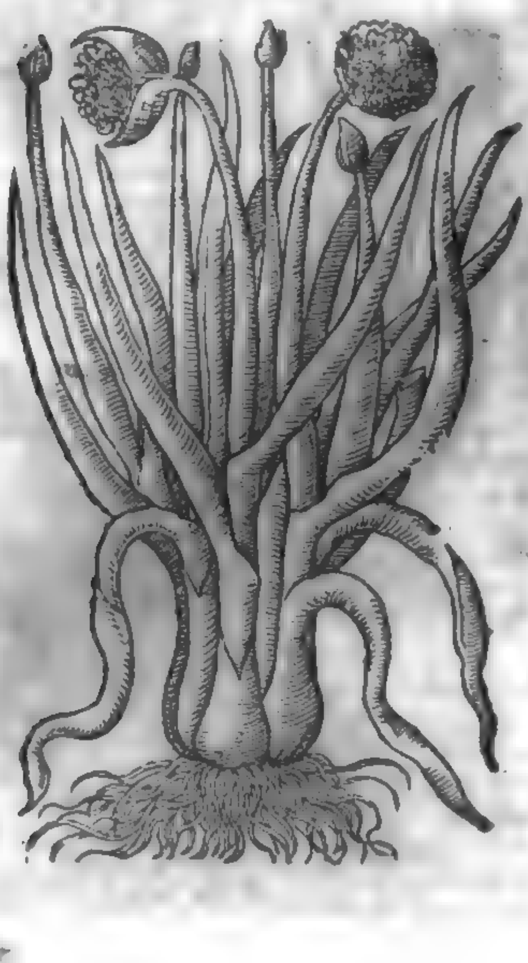
a Meum & Dra. [illegible] κεφαλαλγὴς [illegible] ... ληθάργους ποιεῖ, [illegible]. i. capitis dolorem inducit, si verò uberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta verò magis diuretica evadit. Cat. vero sic [illegible] κεφαλαλγὴς [illegible] ληθαργικοὺς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comesta. Cocta verò magis urinam movet. Uberius verò comesta in morbis lethargicos facit.

Ceparum histor. ex Theoph.

Ceparum plura diversaq; Theophrasto notantur genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia. ubi sic habet: Differunt & cæpæ & allia genere. Sed Cæparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: Gardia, Cnidia, Samothracia: item Setania & Fissiles, & Ascalonia. Ex his Setaniæ minima, sed largè dulces. Fissiles verò & ascaloniæ, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, vere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his foliis, altero germinant, simulq; inferius finditur, unde fissiles appellatæ sunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia censent, ut vim suam imo contineant, neq; effusæ seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fissiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa ver, cum germinatum sit, transferunt. Perficiuntur adeo celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius evelli possint. Plus temporis dimissa in terra putrescunt. Plantatæ caulem edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur atq; inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Issum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candida admodum proveniunt, Sardinianumq; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascaloniis quodammodo proxima, ni fortè vel eadem dici debeat. Est enim in Cretæ genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum verò in caulem semenq; totum funditur: sine capite, saporeq; dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes namq; depositæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes post arcturum proveniunt tepido adhuc solo, ut deposita imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circumciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte namq; inferiore cæpæ nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: secta verò intrectum germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa cervice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retondetur, ut porrum: qua de causa semine seritur id, nec deponitur. Cæpas hisce ferè differentiis discernere licet: hactenus Theophrastus. Nascuntur Cæpæ in universa Italia frequentissimæ, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert Plinius lib. 19. cap. 6. & ut nos quotidie videmus. Cæpæ foliis proveniunt longis, fistulatis, teretibus & acuminatis. Caule verò cubitali majoriq;, tubæ faciem præ se ferente, inani ac fragili, in cujus summitate flores exeunt in globum sese stipantes, è quibus semen oritur nigrum, porraceo simile. Radice nititur bulbosa, sessili, rapi rotundi instar, & inferiori parte fibrata: sed etiam in his notantur differentiæ.

Gethyũ.

CÆPA FISSILIS.

CÆPA ASCALONICA.

Quan-

Digitized by Google

Quandoquidem forma alia majores, alia minores, quadam longa, quadam rotunda, quadam verò sessiles proveniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes alia, quadam virides, & candida nonnulla. Quin & sapore vel acerrima, vel mediocri acrimonia prædita sunt, aut nihil penitus acres inveniuntur. Omnium maxima sunt, quæ Gajeta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compacta sint, leviuscula tamen acrimonia pollent mansuq; tenerrima comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria ea minus acres notantur, quæ magis rubent: contra vero alba, quippe quæ omnium ibi acerrima proveniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quam ad cibos servantur: quanquam secus fortasse in Græcia eveniat, quòd flavas candidis acriores esse memoret Dioscorides. Capa SECTILIS, *foliis exit, caule, floribus & semine, vulgaris capa similibus, sed longè minoribus, tenuioribusq;. Bulbis verò ac cervice, oblongus, tenuibus & minimè capitatis: ob idq; germinatio tota in foliis, sæpiusq; retondetur, ut porrum. Seritur in hortis ad obsonia, & condimenta paranda. Iisdem pollet facultatibus, quibus vulgaris capa dotatur. Capa* FISSILIS *facie tota Ascaloniam refert, nisi quòd omnibus suis partibus major spectatur. Bulbi plures ab una tantum radicum coma oriuntur, longa tenuiq; cervice nitentes, Ascalonia modo, sed acredine differentes. Habentur passim in hortis, in Hetruria. Ea omnia possunt, quæ & cætera genera. Connumerantur etiamnum inter caparum genera (ut locis supra citatis Theophrastus & Plinius testantur) quæ* ASCALONIÆ *ab Ascalone Judææ oppido appellantur & quæ his similes sunt, Theophrasto sectiles nominata, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie.* ASCALONIA, *foliis provenit tenuibus, longis, teretibus, fistulosis, in acutum desinentibus, cervice pariter tenui, bulbis numerosis, ab imo radicum cespite prodeuntib. paulò nucis avellanæ majoribus, parvi fici faciem repræsentantibus, sapore admodum acri, haud tamen ingrato. Seruntur Ascaloniæ capa in hortis ad ciborum condimenta. Excalfaciunt & siccant: incidunt, aperiunt, provocant, ejiciunt. Non solùm ea omnia præstare possunt, quæ cætera caparum genera, sed cibi appetentiam faciunt: vermes intestinorum necant, & caput non adeò lædunt. Datur Capa utiliter devoranda, elixa, aut sub prunis tosta, cum sacchuro, anhelosis, asthmaticis, & tussientibus, addito butyri momento. Excavatur alba ea parte, qua sunt radices, & præstanti repletur Theriaca, citrei mali succo subacta: & deinde occluso foramine, sub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur & excipitur cremor, iis sanè perutilis, qui pestilentia laborant, sed illico sudare oportet affectos. Excavatur item, & cumini pulvere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, instillaturq; utiliter succus ad aurium surditatem. Crassior Capæ squama sub ferventi cinere tosta, antiquum capitis dolorem sedat, ubi frustulum calidum in dolentis lateris aurem introducatur, super asperso rosaceo & laurino oleo, succidaq; addita lana, quæ totam operiat aurem. Capæ succus cum acerrimo aceto mistus, sanguinem è naribus manantem sistit, iis immissus. Capa (ut Memoriæ prodidit Gal. libr. 7. simp. med.) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem ejus potius crassarum est partium. Unde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto uncta. In sole alphos abstergit, tum alopecias attrita pilos alcyonio citius restituit. Porrò si succum ejus exprimas, quod reliquum est, admodum terrea substantia est, ejusq; calida: at succus aquea, aereaq; caliditatis. Hic igitur iis, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex hujus temperatura tota capa flatuosa est manducata. Itaq; quæ temperatura sunt sicciore, minus flatuum generant: hac Galenus. Quod autem Capa corporibus præbeant alimentum, suprà in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de iis simul disserit, lib. 2. de alim. facult.* Κρόμμυον *Græcè, Capa & Cape Latinè vocatur: Arabicè Basil seu Bassal: Italicè Cipolla. Germanicè Zwibel: Hispanicè Cebolha: Gallicè Fiboule & Oignons. Capa sectilis, Græcis* κρόμμυον τμητόν*: Italis Cipolle settivole. Capa fissilis, Græcis* κρόμμυον σχιστόν*: Hetruscis Cipolle malige Capa Ascalonia, Græcis* κρόμμυον ἀσκαλώνιον*: Italis Scalogna.*

Caparũ variæ species. — Ascaloniæ. — Caparum vires Matth. — Caparum vires ex Gal. — Nomina.

Σκόροδον. ALLIUM. CAP. CXLVI.

ALlium quoddam sativum atq; hortense habetur, quod in Ægypto, singulari ut porrum capite constat, [dulce, in purpureum vergens, parvum: reliqua verò magna & candida,] ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est sylvestre, quod ophioscorodon: id est anguinum, vocant. Vis allii acris est: excalfacit, mordet, excernit, alvum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permovet, summam corporis cutim exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. a [Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur] latas ventris tineas in cibo sumptum abigit, urinas detrahit: contra viperarum ictus, & privatim hæmorrhoi, prodest, ita ut non aliud magis, si cum vino jugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu & cibo valet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tussim crudum coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos & lentes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, alopeciis cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo & sale sanat: vitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras & furfures, cum melle eximit: cum thure & teda decoctum dentium dolorem levat, si in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus & cumino illinitur. Fervefactæ comæ ejus, fœminarum desessionibus additum, menses & secundos partus extrahit. Allium ejusdem gratia suffitur. Factum ex eo & nigra oliva intritum, quod myttoton vocant, esu cit urinam, ora venarum patefacit, hydropicis utile.

Conclusa ita legit Ori. ... candido ac tenui. — a Catac. ... [illegible]

... i. Elaphoscorodon, quod & sylvestre scorodum. Romanis allium cervinum. Nascitur in montanis & asperis collibus. Simile est ophioscorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuosam, alvum turbandi, stomachum siccandi & sitim faciendi.

ALlium vulgaris est notitia. Duum est generum: Sativum & sylvestre. Hujus plura sunt genera, nempe Ophioscorodon, Elaphoscorodon: ursinum & Anguineum alterum. SATIVUM, *foliis provenit porro similibus, minoribus tamen, cervice longa, capite bulboso, quod pluribus coagmentatur nucleis sive spicis, sapore acri, sed ori non ingrato. In hortis & campis seritur. Cæterùm quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non cohærentibus nucleis sive spicis, sed singulari & solido capite constat, in Aegypto nasci: ejusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus aliis Italiæ locis provenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allii meminit Theophrastus lib. 7. cap. 4. de plant. histor. sic inquiens: Allium ante solstitia, aut paulo post solstitia seritur nucleatim divisum. Discrimen eorum, quod aliud præcox: aliud serotinum: est enim genus quoddam ejusmodi, ut sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium vocatur maximè*

Allii consideratio. — Allii descriptio ex Theophrasto.

I. ELAPHOSCOR. OPHIOSC. & Allium domesticum.

II. ALLIUM ANGUINUM.

III. ALLIUM URSINUM.

ximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor & crassitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè videntur contingere ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tarde: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum nec quicquam deterius, sed etiam quidam vel deposito melius id existimant. Radicis autem Allii, aut cæpæ haud similis ortus fieri solet: allii namq; cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At Cæpe continuo ab radice aliud atq; aliud obducit, ut & bulbus, & Scylla, & ejusmodi omnia. Etenim allia & cæpa, si non evellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq;, & allium capitari posse, & Cæpa affirmant: hactenus Theophrastus de allio domestico. SYLVESTRE *verò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id est, anguinum allium vocant, ubiq;, in montibus præsertim, & collibus nascitur, singulari capite constat, nullis divisum nucleis, sativo longè minus, sed odore & sapore illi persimile: foliis angustioribus, gracili caule: in cujus cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Simile huic habetur, quod ἐλαφοσκόροδον (Græci vocant, id est, cervinum Allium) appellatur. Quare utrumq; unà cum domestico, quod medium locum tenet, hic appingi curavimus. Atqui cùm ophioscorodon aliquando in montibus legerem unà cum aliis herbariis, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter versati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem foliis æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium sylvestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus vocabulorum vicinitate, quam imperitia decepti, ut sequenti libro in scordii mentione (Deo favente) latius explicabimus. Porrò illud hic silentio non dissimulandum duxi, ne fortè seplasiariis imponat, quòd Brasavolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ primùs excuso, ubi sylvestre allium ampeloprason sive scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantum, meo quidem judicio, sed duplici, pace ejus dixerim, notatur errore. Primum quòd existimaverit, allium sylvestre scorodoprasum vel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, am-*

Allium sylvestre.

Arabum lapsus.

Brasavoli error.

rit, ampeloprafum, & ſcorodopraſum unam & eandem plantam eſſe. Hi Braſavoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidem is non ſolùm eas plantas nominibus, ſed etiam capitibus & facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus licèt, ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur palam fit, allium ſylveſtre ophioſcorodum appellari: ſylveſtre porrum, quòd in vineis proveniat, ampelopraſon: tertium verò, quod promiſcuas allii, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſavolum virum alioqui doctiſſimum, quomodo is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride & Galeno non viderit, vel non animadverterit. Cæterùm plantam, quam hic novam expreſſimus, ANGUINUM *quoque allium appellare libuit, quòd radix non ſolùm genuino allii ſapore, odoreq; ſit prædita, verùm etiam, quòd folia nigris ſint maculis conſperſa. Folia profert Lilio convallio ferè ſimilia, anguſtiora tamen, & nigris maculis reſperſa: quinetiam caulis iiſdem inficitur notis, Dracunculi majoris modo, quo factum eſt, ut à nobis allium Anguinum fuerit appellatum. Cervice nititur longa: radice bulboſa, involucris, ut in croco circumtecta, numeroſis inferna parte fibris, vulgaris allii odore, saporeq; prædita. Excalfacit & ſiccat perinde ac Allium agreſte, & ſuis in facultatibus illi per omnia ſimile exiſtit. Nunc primùm à me inventum eſt, dum ſuperiori Anno* M. D. L X I I I. *montes qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, in quibus Albis fluvius originem ducit, perluſtrarem. Addidimus &* URSINI *allii quoq; imaginem, ſed cùm de viribus hactenus nihil certi exploratiq; habeamus, non eſt ut latius de eo ſermonem faciamus. Foliis exit latis, minoris plantaginis ferè æqualibus, frequenter ſtriatis, caulibus anguloſis, in quorum ſummitate flores ſunt in umbellæ ferè modum ſe diffundentes. Radice nititur bulboſa, ſpicatâq; lilii albi modo dependentibus ima ſede capillamentis. Naſcitur in collibus, in ſylvis, & aliquando inter ſegetes. Ea omnia præſtare poſſe creditur, quæ cæteris agreſtium alliorum generibus aſſignantur. Allium (ut Galenus inquit libr. 8. de ſimplicium medicamentorum facultatibus:) deſiccat & excalfacit exceſſu quarto, quin etiam digerit, obſtructiones aperit. Σκόροδον, Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Caitin & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hiſpani, Ajos: Galli, Ail & Aux. Allium anguinum: Italis, Aglio ſerpentino. Allium urſinum: Italis, Aglio de gli Orſi: Germanis, Bär- und Hunds-knoblauch.*

Galenus. — Allium Anguinum. — Allii Urſini mentio. — Allii ex Gale. facultas. — Nomina.

Allium, ab halante gravi odore, ab Ægyptiis unà cum Cepis, pro numine habitum, Plinio lib. 19. cap. 6. authore, & Plutarcho, qui 4. in Heſiodum commentario, cur coluerint oſtendit: cujus novendecim ſpecies in Phytopinace noſtro recenſuimus: hac prima figura tres proponũtur, Elaphoſcorodon, Ophioſcorodon & Allium domeſticum, cujus genus quoddam capitibus ingentibus ex Africa adfertur: eſt & quoddam Amphicarpum, quod & radicum nucleis ſeritur, & ſeminibus, quæ nucleos ſimilitudine referunt. Quod verò Elaphoſcorodon appellatur, dicitur Allium Caninum, Trago, Allium ſylveſtre, Fuchſ. Geſ. hor. Thal. Cæſalp. Caſt. Allium ſylveſtre tenuifolium, Lob. & Dodo. fol. Ampelopraſſon, Cord. in Dioſc. Loni. Allium tenuifolium, Cam. Ipſius verò Matthioli Ophioſcorodon, Allium bicorne vocamus: Allium caninum alterum, Trag. Allium ſylveſtre alterum Fuch. Allium ſylveſtre majus, Dod. gal. Scorodopraſon Lonic. II. Allium anguinum Matth. Lug. Allium ſerpentinum, Caſt. Lob. cui & ophioſcorodon. Allium alpinum, Geſ. hor. Tab. Cam. Victorialis longa, Geſ. hor. Cluſ. Pan. Hoc foliis eſt oblongis, anguſtioribus: eſt rotundis latioribus: illud fœmina, hoc mas cenſetur. III. Allium urſinum Matt. Fuch. Dod. gal. Lob. obſ. Caſt. Cluſ. Pan. Cæſ. Thal. Cam. Lugd. Allium urſinum latifolium, Lob. icon. Lugd. Allium ſylveſtre, Brunſ. Trag. Cord. in Dioſ. Allium ſylveſtre bifolium, Arctoſcorodon, Geſ. hor. Allium ſylv. latioris folij, Dod. folio.

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASUM. CAP. CXLVII.

SCorodopraſum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri & allii particeps. Unde promiſcuas ſibi vires ex utroque vendicavit, effectus allii & porri præbens: inefficacius tamen coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum vicem tranſit.

QUoniam antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte & cultorum mangonio, ex allio & porro in unum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum provenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci, in pratorum agrorúmque marginibus, & propter ſepes: ac inde poſtea translatum, in hortis & viridariis depoſitum vireſcere, ita ut intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis foliis, quæ digitis attrita ita allium & porrum ſimul reſipiunt, ut illorum etiam effectus præbeant, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur libro octavo ſimplicium medicamentorum, his paucis: Scorodopraſum ſicut guſtu & odore mediam allii & porri qualitatem poſſidet, ita & vires. Id Græcè Σκοροδόπρασον, Latinè ſimiliter, Scorodopraſum appellatur: Italicè, Scorodopraſo: Germanicè, Aber Knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

Scorodopraſi conſideratio. — Marcelli error. — Scorodopraſi vires ex Gal. — Nomina.

Σίναπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

a Meum & Cat. ἐκλέγου μὴ τὸ ὑπόξηρον, κιῤῥόχροον. i. elige quod non obaridū est & fulvum.

SInapi hortense, aliqui napi vocant. a Eligi debet adultum, valde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè virescat, & veluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestivum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac veterem callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua & melle convenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum & naribus admotum: comitialibus quoq; auxiliatur: fœminas vulvæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes & omne genus doloris confert, cùm permutandæ valetudinis causa ex alto vitia extrahenda sunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentę modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemq; extenuantibus utiliter admisceri solet: tritum gravitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

SINAPI I.

Sinapi cōsider. ex Plinio.

SInapi, Plinio libr. 19. cap. 8. auctore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera observantur in Italia: Illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Folia habet tenuiora, plura ex uno ramusculo prodeuntia, caulem rectum, firmum, asperum, scabrum, hirsutumq; a medio ramosum: corniculis numerosis atque hirsutis. Nascitur locis incultis, in campestribus, & inter rudera. Ea omnia præstare potest semen, quæ sativo sinapi assignantur. Quod verò rapi fronde constat, cæteris majus, hortense est, caulem mittit vegetum, subhirsutum, à quo ramusculi superiori parte crescunt, in quibus semen subrufum in corniculis provenit, acerrimo sapore, ac etiam olfactu

SINAPI II.

SINAPI III.

infestum.

infestum. Seritur in hortis passim ab olitoribus, ejusq; in officinis usus. Tertium deinde & ipsum sativum est, semine albo, minusq; acri. Foliis exit sylvestri erucæ similibus, frequenter laciniatis, ramis tenuibus, in caulis summitate exeuntibus, in quibus utrinque siliquulæ spectantur, albo intus semine, non adeò, ut in aliis generibus acri: quare non adeò ut illa excalfacit & siccat. Itaque etsi ad omnia utile habeatur, ad quæ cætera genera, imbecillius tamen est. Tritum hoc, mustoq; recenti commistum, diutius ejus dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conservant. Seminis farina illinitur aceto subacta, ad serpentium & scorpionum ictus, pota autem succurrit fungorum venenis. Manditur semen contra dentium dolores: datur quoq; utiliter suspiriosis & asthmaticis: sensus purgat: menstrua & urinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis urina. Sordities corporis omnes expurgat: & cuti nativum conciliat nitorem, si cum ea aqua subacta fricentur ea corporis partes, quæ extergendæ sunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapismum vocant, quo velut irritamento languescens ventriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim velut igniculo, morosius palatum titillante, vorandi conciliatur aviditas, sed hujus vis confestim in sublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Sinapis temperamentum tantummodo expressit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sinapi calfacit, & desiccat quarto ordine. Huic nomen Græcum Σίναπι & Νᾶπυ: Latinum quoq; Sinapi & Sinapis: Arabicum, Cardel aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Senff: Hispanicum, Mostaza: Gallicum, Seneve. Sinapi alterum, Græcis, σίναπι ἕτερον: Italis, Senape sive Senauro salvatico. Sinapi tertium, Italis, Senape bianca sive Rocchetta: Gallis, Mostarde blanche & douce.

Sinapi vires ex Matth. — Sinapismus. — Sinapis vires ex Galen. — Nomina.

Sinapi *παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας*, oculos enim lædit, cujus septem species in Phytopinace proposuimus. I. Sinapi rapi folio, luteo semine, & Sinapi alterum Plinii, C. B. Sinapi primum, Matth. Lacu. Cæsalp. Sinapi, Matth. in icon. Ges. hort. Cast. Sinapi secunda species, Dod. gal. Sinapi sativum pr[illegible]s, Dod. fol. Sinapi hortense luteum, Lonic. Sinapi hortense, Cord. in Diosc. Lugdun. Sinapi sativum Erucæ aut rapi folio, Lob. II. Sinapi apii folio, & Sinapi gracile Plinio, C. B. Sinapi, Brunf. Sinapi luteum sativum alterum, Trago. Sinapi alterum, Matth. Lacu. Cæsalp. Sinapi primum, Cast. Sinapi hortense, Fuchs. Dod. gal. Sinapi sativum, Lugd. Sinapi sativum alterum, Dod. fol. Sinapi sylv. luteum, Lonic. Sinapi agreste apii aut potius laveris folio, Lob. Hoc semine est vel subruffo, vel albo. III. Sinapi Erucæ folio, C. B. Eruca sive Rucula marina minor, & Sinapi novum, Trag. Sinapi tertium, Matth. Cast. Cæs. Sinapi sylvestre, Dod. fol. Lugdun. Sinapi sylvestre minus, Bursæ pastoris folio, Lob. Eruca, Dod. gal. Eruca sativa, Fuch. Eruca sylv. Ges. hort. Eruca aquatica, Lonic. Luteo & albo flore est. Elegans est etiam Sinapi parvum, siliqua aspera, cujus descriptionem in Phytopinace dedimus.

Κάρδαμον. NASTURTIUM. CAP. CXLIX.

NAsturtium optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excalfacit, stomacho adversatur, alvum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menses cit, venerem sti-

I. NASTURTIUM.

*II. NASTURTIUM CRIspum latifolium. *

mulat,

mulat, sinapis & erucæ simile intelligitur: lepras & impetigines abstergit. Illitum cum melle lienem extenuat, favos expurgat: pulmonum vitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium venenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluvia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

Nasturtii consider.

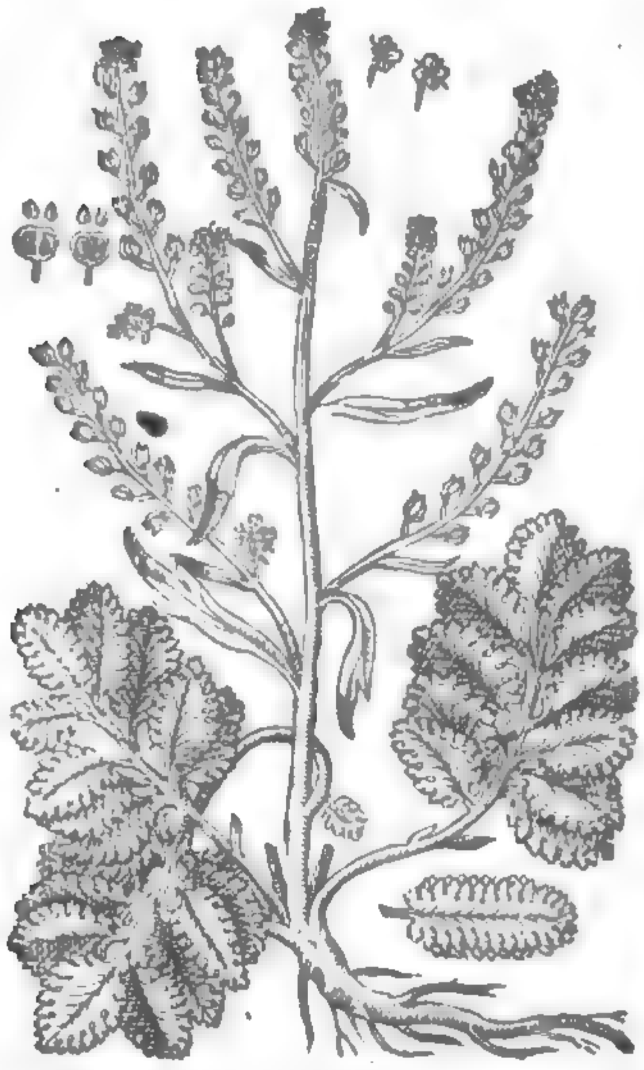
Plinius notatur.

Nasturtii vires ex Matth.

Nasturtii vires ex Galen.

Nomina.

III. NASTUR. CRISPUM Angustifolium.

IV. NASTURTIUM LAtifolium.

Nasturtium hortis familiaris & frequens herba est, tenuis, foliis parvis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis ac pressis contento, thlaspi modo, acri sapore. Seritur passim in hortis, & usurpatur ad ciborum condimenta & intinctus, & venit quoque aliis cum herbis in acetariis. Plinius author est libro 20. cap 13. album & nigrum reperiri. Verùm cum Nasturtium Venerem inhibere scribit, vel codicem eo in loco depravatum, vel Plinium ipsum Nasturtii naturam non rectè novisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet. Excalfacit, attenuat, mundat, aperit, urit, extrahit, resolvit, & incidit. Animum exacuere vescentibus traditur, unde animi torpore affectos ad nasturtium devorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet, si calidus in aure dolentis lateris fuerit instillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem subducit, capitis vitia purgat, visumq; clarificat. Nasturtii semen (ut libr. 7. de simplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atque adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remediis, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos valenter incidere valeat: velut & sinapi Nam omnia ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini vim possidet. Humida verò adhuc, & viridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas ejus moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Καρδάμον Græcis: Nasturtium Latinis vocatur: Mauritanis, Norf alchef seu Narf: Italis, Nasturtio & Agretto: Germanis, Kressen und Gartenkreß: *Hispanis, Nasturcyo & Malpica: Gallis, Cresson de jardin & Nasitort.*

Nasturtium à narium tormento Plinio libr. 19. cap. 8. quod dividimus in hortense, pratense, aquaticum & montanum: hic de hortensi, quod triplex, latifolium, commune & minus. I. Nasturtium hortense commune, seu Nasturtium album Plinii, C.B. Nasturtium, Brunf. Matth. Anguill. Cord. in Diosc. Lon. Lac. Dod. gal. Lob. obs. Cæs. Cast. Taber. Cam. Nasturtium hortense, Trago, Fuchs. Dodo. fol. Lob. icon. Lugd. Nasturtium majus album, Ges. hort. Variat, aliud enim est foliis simplicibus, quod læve & albius: vel subhirsutum, minusque album: aliud foliis valdè divisis, hocque majus & minus: illud crispum & non crispum. Quod crispum est, vel II. latifolium est, vel III. angustifolium, ut ex figuris adpositis colligere est; nec alia descriptione indiget. Utrumq; copiosè vidimus in horto Abbatiæ S. Fridolini in Seckingen, cùm Reverendiss. Princip. D. Jacobeæ à Sultzbach ejus cœnobii Abbatissæ, valetudinis causa adessemus, & quidem semine ex Turgavia allato. IV. Nasturtium hortense LATIFOLIUM ex radice oblõga, tenui, leviter fibrosa, caulem emittit cubitalem, rotundum, qui in alios brachiatur: folia ad radicem plura, longis pediculis donata, quæ nec divisa, nec laciniata, sed longa, integra, obscurè serrata: quæ verò in caule observantur, quemadmodum & flores & techę, vulgari Nasturtio respondent: sic & color & sapor idem. A fratre D. Johanne Bauhino, Ill. Ducis Wirtenbergici Archiatro, primò accepimus.

Θλάσπι. **THLASPI.** CAP. CL.

THlaſpi herbula eſt anguſtis foliis, digitali longitudine, in terram verſis, ſubpinguibus, in cacumine diviſis, binum dodrantũ cauliculo, tenui, non ſine adnaſcentibus ramis: fructu circa ipſum totum, ab extremo in latius ſe pandente: ſemine naſturtii, incluſo vaſis lenticulæ effigie, niſi quòd infringitur, un-

I. THLASPI. I.

*II. THI ASPI VVLGATVM. ſerrato folio. *

III. THLASPI. II.

IV. THLASPI III.

Digitized by Google

a Meum ὀπὶ θριγχῶν καὶ τειχῶν. i. in sepibꝰ & parietibꝰ. Dra. τεγχῶν. καὶ ταφους. i. in sepibus, & sepulchris.

de nomen accepit, flos albicat. Nascitur in semitis, a & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus excalfaciens: bilem utrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Cratevas, quod aliqui Persicon sinapi vocant, latis foliis, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

Thlaspi consider.

Tamersi Thlaspi, cujus hic imaginem habemus, caule jam edito, foliis non sit in cacumine divisis, cùm tamen cæteras habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum, & præsertim cum jam observaverim, antea quàm caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ utrinque circa cacumen divisa sunt, sed hæc adeò fugacia sunt, ut paulò post conflaccescant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, sunt quidem, ut Dioscorides inquit, angusta, subpinguia, & digitali longitudine: caule deinde est tenui, duorum dodrantum longitudine, non sine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipsos totos spectantur, nempe folliculi compressi, lenti, aut disco similes, in quibus semen concluditur, nasturtio simile, acuto sapore. Nascitur in semitis, sepibus & fossis, quin etiam inter rudera, & in vetustis ædificiorum muris & tectis. Ideoq; manifesto hallucinatur novus quidam stirpium censor, qui hoc Thlaspi Crateva, non Dioscoridis esse contendit. Error patet quòd Dioscorides Crateva Thlaspim scribat

Cujusdam error.

V. THLASPI SAXATILE minori folio.

VI. THLASPI IV.

foliis esse latis, & radicibus magnis, quibus qui non videt carere hoc nostrum, is prorsus cæcutire dici potest. Atqui si planta est, quæ nobis nota[illegible], quæq; Crateva Thlaspim referre possit, eam ipsam ego putarem esse, quam superius statim post raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Rusticanum appellavimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Ischiadicos herba utilis est. Cæterùm planta quam THLASPI ALTERUM *vocavimus, quòd ejus semen Thlaspis haud absimile videatur, foliis exit altero majoribus, latioribusq; prope caulem divisis, & per ambitum serratis: caule firmo ramosoq;: siliquis latioribus in cacumine divisis pressisq;, in quib. semen minutum continetur, aureo colore. Nascitur in agrorum marginibus & inter segetes. At* TERTIUM *foliis provenit à radice numerosis, oblongis, subalbicantibusq;, minime gustatu acutis, caulibus & ramis tenuibus, tenuibusq; folliculis circumquaq; stipatis, in quibus semen Thlaspi simile, acerrimi gustus: nascitur in agro Pragensi, locis saxosis & asperis. Floret medio Vere, & Junio mense fert semen, acuto sapore.* QUARTUM *folia profert longa, angusta, raraq;: caulem ramosum, & folliculos in umbellis congestos, in quibus semen. Nascitur in incultis locis & in collibus. Verùm non desunt, qui existimaverint, Thlaspi, & Bursam pastoris vulgò dictam, unam & eandem esse plantam, cùm tamen hujusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoria prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conveniant: eorum sententia prorsus explodenda videtur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundat, & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, aliisq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine divisis, lenticulæ effigie, superna parte presso, ut Dioscorides inquit. Semen Thlaspi excalfacit, exiccat, attenuat, urit, extrahit, provocat, expurgat & incidit, perinde ac Nasturtii semen. Alterius semen minus mordet, minusq; longè calfacit & siccat, atq; etiam cætera minus præstat, quàm alterius. Tertium id quod alia genera præstat, sed non adeò vehementer. Quarti semen cùm accerrimo habeatur sapore, pariter calfacit, & siccat, & ea omnia præstare potest, quæ primi generis Thlaspi adscribuntur. Meminit Thlaspi Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Thlaspi semen habet, & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat, per sedem infusum Sanguinolentia evacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum evacuatorium, acetabuli mensura*

Thlaspi alterum.

Thlaspi vires ex Galen.

VIII. BURSA PASTORIS.

menſura potum. Et libro primo de antidotis: Utuntur Thlaſpi (inquit) quod è Creta affertur, quodq; ubique naſcitur, colore inter luteum, & flavum medium, figura rotundum, exiguum adeò ut multoties grano milii cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatum thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm ſuperat, atque ab uno latere parvam quandam, veluti compreſsionem præ ſe fert, unde & nomen obtinuit. Provenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoque non abſolutè quod inde adſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paſsim naſcenti ſimile: hæc de Thlaſpi Galenus. Ex quibus ſatis conſtat, Italicum thlaſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe viribus comparandum. Reliquum eſt, ut de BURSA PASTORIS, *cujus ſuperius meminimus, aliquid in medium afferamus. Caules edit teretes, ſeſquidodrantales ramis tenuibus in ſummitate emergentibus, folia ejus prima Verbenacæ proxima ſpectantur, ſed quæ in caule ſunt Thlaſpi æmula ſunt: radicem habet tenuem candidamq;: flores edit in ſummis ramulis albos, è quibus preſſa oriuntur ſiliqua, cordis ferè imaginem referentes, ſemine intus parvo ac minuto. Naſcitur ferè ubiq;, præſertimq; ſecus vias, in antiquis ædificiorum parietibus, in hortis & vineis & inter rudera. Sed cùm veteres nihil de hac poſteritatis memoriæ mandaverint, ea tantùm recenſebo, quæ a recentioribus de ejus viribus adnotata invenio, cùm planta ipſa omnibus vulgò notiſsima ſit. Eſt igitur Burſa paſtoris ex refrigerantium, exiccantium, & adſtringentium genere. Quapropter prodeſt attrita, & emplaſtri more impoſita inflammationibus, & ſacris ignibus. Decoquitur pluviali aqua cum plantagine, & Armenio luto, bibiturq; ejus decoctum ad inteſtinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herba ſuccus recentia vulnera glutinat, & auribus purulentis infuſus medetur. Siſtit menſium abundantiam, ſi ejus, & perſicariæ decocto inſideant mulieres, eſturq; ad idem, & contra, deniq; omnes ſanguinis fluxiones efficax eſt, tam devorata quàm admota, tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa, additur in emplaſtris, quæ ad capitis vulnera componuntur, & in unguentis compluribus. In calceos conjecta, & nudis pedibus preſſa, auriginem tollit. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaſpi quoq; Latinis dicitur: Barbaris Naſturtium tectorum: Italis, Thlaſpi: Germanis,* Beſenkraut: *Hiſpanis, Paniqueſo de flor blanquo: Gallis, Seneve ſauvage. Thlaſpi ſecundum ſive alterum, Græcis Θλάσπι ἕτερον: Italis, Thlaſpi maggiore. Burſa paſtoris, Italis & officinis eodem nomine appellatur, quin etiam Sanguinaria aliquibus, nonnullis Herba cancri, & aliis Criſpula quoq; vocatur: Germanis,* Seckelkraut und Teſchelkraut: *Gallis, Bourſe à paſteur.*

Burſæ paſtoris vires Matthioli.

Nomina.

† *Hoc loco Ruellius legiſſe videtur φακοειδὲς, quòd verterit lenticulæ effigie: nec temere, quòd Thlaſpi ſemen illi pulchrè reſpondeat. Verùm vulgati Græci codices habent δισκοειδὲς hoc eſt, diſci figurâ.*

Thlaſpi à fructus forma nomen accepit, qui velut infractus & contuſus eſt, cujus genera viginti novem in Phytopinace recenſuimus. I. Thlaſpi folio acuto, C.B. Thlaſpi primum, Matth. Lugd. Thlaſpi vulgariſſimum Vaccariæ folio, Lob. Thlaſpi alterum, Dod. fol. II. Thlaſpi vulgatum ſerrato folio: hoc nobis vulgare eſt & dicitur Thlaſpi, & vulgare Thlaſpidion, Trag. Thlaſpi latifolium, Fuch. Thlaſpi minus latifolium, Lonic. Thlaſpi alterum, Dod. gal. Thlaſpi ſecundum, Tab. utrùm hanc exprimere voluerit, Matth. & Lob. ſubdubitamus, ſiquidem ſimilem primæ nec dum videre licuit. III. Thlaſpi ſiliquis latis, C.B. Naſturtium quartum, Trag. Thlaſpi ſecundum, Matth. Lugd. Thlaſpi primum, Dod. gal. Lugd. Thlaſpi Drabæ folio, Lob. obſ. Thlaſpi Dioſcoridis Drabæ & Chamelinæ folio, Lob. icon. Thlaſpi latius, Dod. fol. Thlaſpi majus, Tab. Thlaſpi platycarpon, Cam. hort. Thlaſpi, Cæſalp. IV. Thlaſpi ſaxatile, C.B. Thlaſpi tertium Matthioli, Lugd. Thalio: ut in noſtris montoſis provenit, delineari curavimus. V. Thlaſpi ſaxatile minori folio, à radice craſſa è rupium fiſſuris prodeunte, caules exſurgunt ſeſquipalmares, etiam breviores, tenues, qui aliquando in ſummo in ramulos brachiantur: folia ad radicem plura, brevia, oblonga, acuta & leviter crenata, quæ in caule pauca ſunt & anguſtiora: in ramorum ſummitate floſculi albicantes, quibus ſuccedunt folliculi copioſi, oblongis pedicellis inſidentes, tenues, ex rotunditate oblongi, membranoſo ſepto diſtincti, ſemen minutum, flavum, acre continentes. Provenit in noſtro monte Waſſerfall: Sic & in Helvetiorum & Rhætorum alpibus. Dicitur Thlaſpi tertium Saxatile, Camerario in editione ſui Matthioli. VI. Thlaſpi umbellatum Creticum, C.B. Thlaſpi quartum, Matth. Lugd. Arabis ſive Draba, Dod. gal. Geſ. hort. Lugd. Draba ſive Arabis, Dod. fol. Thlaſpi Creticum, Geſ. hor. Tab. Cam. Cluſ. Pan. Cæſ. Thlaſpi Candiæ umbellatum Iberidis fol. Lob. In hac figura folia inferiora Iberidi ſimilia, ſunt à pictore omiſſa: flore eſt communiter purpureo, aliquando albo, luteo nondum vidimus. VII. Thlaſpi villoſum: Ex radice tenui oblonga albicante, caulis pedalis, unicus rotundus, villoſus ſeu hirſutus exit, ad cujus exortum folia octo vel decem humi ſtrata, longis pediculis donata, cuſpide orbiculata, hirſuta: quæ verò caulem cingunt, longe breviora ſunt, pediculis carentia, latioreq; baſi ipſum amplectentia, horumq; quædam leviter crenata: flores obtinet albos quatuor foliolis compoſitos, quibus ſuccedunt ſiliquæ ſatis magnæ, hirſutæ, compreſſæ, ſuperiore parte fiſſæ, ex quarum medio apex prodit: utriculis duobus donantur, in quibus granula aliquot ruffeſcentia, acri ſapore prædita continentur. Hoc anno 1577 legimus (licet & Monſpeſſuli ſponte proveniat) in Patavino horto

Google

* VII. THLASPI VILLOSUM. *

Thlaspi pilosi nomine: verùm cum hirsutie canescat, villosum appellare lubet. Hujus semine olim in Italia pro veri Thlaspeos semine usus fuit, sic dictante Nobiliss. Jacobo Antonio Cortuso, Patr. Paravino, hortique Medici ibidem nunc præfecto. VIII. Bursa Pastoris major, folio sinuato, C.B. Bursa pastoris major, Brunf. Trag. Gesf. hort. (cui & Thlaspi fatuum) Taber. Bursa pastoris, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cæs. Thal. Cast. Lugd. Pastoria Bursa, Fuch. Dod. gal. & folio. Sunt & Bursæ aliquot species, ut in Phytopinace monuimus.

Nomina.

Ἄραβις, ἢ Δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidii, sed molliora, & candidiora. In cacumine verò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum prisana coquitur in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsoniis admiscetur.

Drabæ consider.

DRaba caput multis sanè argumentis conspicuum est, esse Dioscoridi adulterinum. Nam si primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conjiciemus, (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos authores, quicquam de Arabi, Drabáve scriptum reperiatur, hinc facilè conjici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quòd hic in Græco exemplari manuscripto in secundo hoc libro habeatur, tum ut hic statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum, ad libri calcem intrusa: sed istic Arabis appellatur, & aliâs istic de ipsa traditur, etiam iisdem verbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cum apud nullum alium scriptorem, neq; Draba, neq; Arabis mentio fiat. Cæterùm quocunq; modo res se habeat, mihi dubitandum haud quaquam fuerit, quin planta, cujus hic imaginem expressimus, legitima genuinaq; sit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Nasturtii generibus adjecit, & eam Nasturtium

Draba Diosc. adulterina.

Draba Serapion.

I. ARABIS, SIVE DRABA.

* II. DRABA LUTEA. *

orien-

orientale nominat, quod inſignis ejus acrimoniæ indicium eſt: & quoniam in noſtrate leviuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè id Drabæ accidat pro regionum diverſitate, quemadmodum Aro evenire inferius ducetur ex Galeni auctoritate.

Nomina. *Herba, quæ ἀραβὶς & δράβη Græcè: Arabis item, & Draba Latinè pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium Orientale: Gallicè Drave.*

Draba prima umbellata C.B. Arabis ſive Draba. Matth. Lob. (cui & Naſturtium Babylonicum) Lugd. Arabis, Lacu. Lon. Arabis verior, Cam. Draba Dioſc. Cæſ. Caſt. Draba vulgaris prima, Cluſ. Pan. II. Draba lutea longiſsimis ſiliquis C.B. Ex radice longa, dura, albida, acri, caules bicubitales & altiores, graciles, rotundi, ſtriati exurgunt, qui ſupra medium in plures ramulos, leviter villoſos brachiantur, quorum ſummitatibus floſculi ſine ordine, nec in umbella, copioſi, lutei, ex quatuor foliolis compoſiti inſident, quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, ſtrictiſſimæ, ſemen tenue, flaveſcens & acre continentes. Folia verò oblonga, brevibus pediculis donata, acuminata, per oras crenata, rarius laciniata, & leviſsimè villoſa ſunt. Hanc Tubingæ collegimus ad Necarim, quamvis & Heidelbergæ reperiatur, & Burnij in Rhætia ſponte proveniat: Cl. Camerarius primus in ſuo Matthiolo, Arabis quorundam nomine pinxit.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERyſimon, Latini Irionem vocant, juxta urbes, rudera, hortosque naſcitur: foliis erucæ ſylveſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco corniculatis: ſemine naſturtii, exiguo, urentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi purulenta extuſſiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra venena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua aut melle utiliter *b* cęcis carcinomatis, parotidibus, *c* duritiis mammarum, & teſtium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fiet, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, *d* pinſita farina oblitum peraſſetur.

a Drag. Ἐμπυϊκῶς, ἀναγομένων i. e. ſuppuratè tuſſi. Meum ἐκλεικτὸν, ἐμπυϊκῶς ἀναγομένων, ἰκτερικοῖς, ἰσχιαδικοῖς, ἀντιφαρμάκοις... i. lictuum, coxendicum dolores delincta cū melle. Bibuntur etiam adverſus lethalia medicamēta. *b* Drag. μικρὰ i. e. parva. *c* Meum σκιρρώδη i. e. [illegible]. *d* Cărac. διδύμων καὶ μαστῶν φλεγμονάς. i. teſtiū & mammarum inflammationes. *e* Meum ... i. farina ſubacta.

I. IRIO. II. IRIO ALTERA.

Eryſimi, ſeu Irionis conſ. Eryſimū Theoph. aliud à Dioſc.

QUanquam Theophraſtus, & antiquorum alii Eryſimon inter cerealia commemorant, & ſeſamo ſimile faciant: quod tamen à Dioſcoride repræſentatur, foliis erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum diſſimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq; propter facile dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud verò Dioſcoridi: Ideoq; Plinius utrunq; in Eryſimi hiſtoria adſtipulari videtur. Namq; lib. 18. c. 7. ac 10. Theophraſtum ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq; ſimile facit. Et lib. 22. ca. 25. Dioſcoridem imitatus, foliis erucæ paulò anguſtioribus, & ſemine Naſturtii Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idem palam eſt feciſſe Galenum: quippe qui lib.

lib. 6. simplicium medicamentorum Erysimum plantis comparavit, quæ acrimonia prædita sunt uti Nasturtium & Sinapi. Et libr. 1. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum veniunt, una cum sesamo, sic inquiens: Ut porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & Sesamo Erysimum corporis substantia non nihil affine: sed mansum insuavius est & tenuioris alimenti, adeò quod in omnibus illo deterius existit. Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & Sesamum rubentibus provenire foliis, item ipsis virentibus nullum animal vesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod vulgò Tridentina rura appellant Formentone, Forojulienses verò, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat huic Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidem, quod vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non foliis, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus avidissimè depascitur, nec ulla ex parte Sesamum amulatur. Porrò sciendum est Dioscoridis Erysimum non esse sylvestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem ab ea diversam. IRIONIS *itaq; duo videntur genera, foliorum magnitudine differentia, ut ex iconibus videre est. Illud autem magis Dioscoridis genuinum esse censeo, cujus folia minora, & cornicula paulò vegetiora spectantur.* IRIO ALTER, *folia mittit hortensis Erucæ, caules lentes flexilesq;, ramis in summitate tenuibus, rotundis, acutis tenuibusq;, corniculis undiq; stipatis sursum spectantibus, in quibus semen concluditur minutum, flavo colore. Provenit ut alter juxta urbes, rudera, hortosq;. Idem præstat ejus semen, quod alteri quoq; adscribitur, peculiariter autem sesquidrachmæ pondere, ex ovo sorbili devoratum tribus continuis diebus, seminis profluvium cohibet, & ex vino renum calculos pellit. Verùm non ob id negaverim, aliud quoq; Irionis esse genus, cùm omnibus Irionis ferè notis sit præditum: etsi scio non defuturos canes, qui me allatrabunt. Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis similiter Erysimum & Irio: Italis Erisimo & Irione: Germanis* Hederich/ und Wilder Senff: *Hispanis Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle. Irio alter vulgaris, Italis Irio, overo Erisimo commune.*

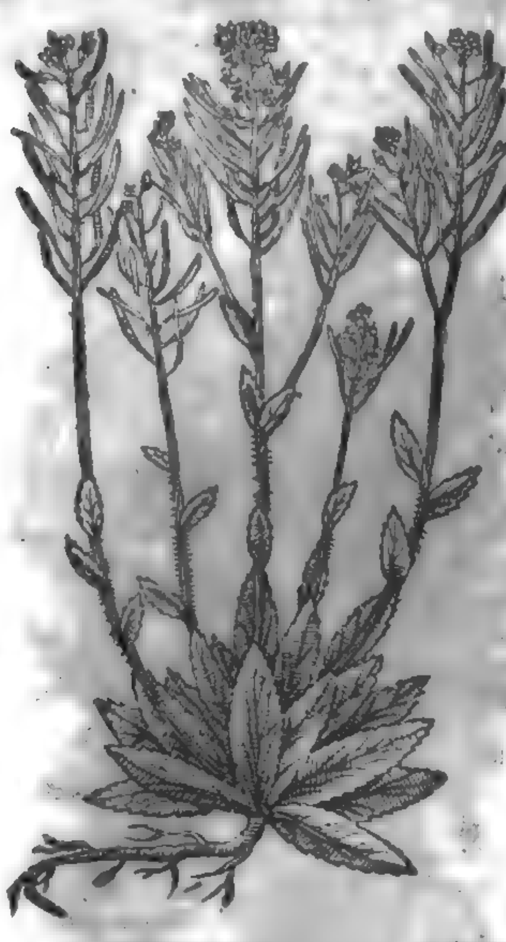
Ruellii & Hermolai lapsus.

Irionis genera duo.

Nomina.

Irionis nomine, Matthiolum Rapistrum proponere, sunt qui statuant, verùm ex verbis, quæ ex secunda commentariorum editione adjecimus, colligere est eum intellexisse eam, quam vocamus I. Erysimum sive Irio vulgatum. Hierobotane fœmina Brunf. Verbena fœmina, Trag. Verbena recta sive mas Fuch. Lug. Sinapi alterum genus sylvestre, Fuch. icon. Cleome, Anguill. Erysimon Dioscoridis, Dod. gal. Ges. hor. Tab. Irio Dioscoridis, Cord. in Diosc. Irio, Lacu. Cast. Lugd. Lonic. cui & Verbena fœmina: Irio sive Erysimum Dioscoridis Dod. fol. Lob. Cæsalp. II. Erysimum plurimis corniculis junctis, C.B. Irio altera, Matth. Lugdun. Cam. Irio alter vulgaris, Matth. in icon. Erysimum alterum Matthioli, Lobel. Pseudobunium, Anguill. Dentilaria alia, Ges. hor. Videtur historia Lugdunensis, Saxifragiæ Romanæ nomine hanc proponere. III. Erysimo similis hirsuta C.B. Ex radice oblonga, alba, lignosa & fibrosa caulis modò unus, modò plures cubitales, subrubentes aliquando, striati, hirsuti, qui aliquando in summo in minimos brachiantur, quibus secundum longitudinem plures flores albi, quadrifolii, pedicellis insidentes, qui in siliquas oblongas strictas abeunt, quæ semen minutum continent. Folia plura ad radicem humi strata, communiter sine pediculis oblonga, aspera, hispida, subalbicantia, per ambitum crenata, aliquando laciniata, quæ verò in caule, sine ordine disposita, latiora basi eum cingunt. Provenit locis saxosis, ruderibus, muris, ut hic Basileæ ad mœnia (primo vere florens) ad arcem Münchenstein copiosè, Monspeluli, in ruderibus umbrosis, ubi minor omnibus sui partibus. Patavii etiam, ubi cum ante annos novendecim D. Guilandino ostendissemus, Driophanon Plinii, Drabam alteram Thlaspi speciem, nominabat: at Nobiliss. Cortuso Erysimum tertium dicebatur. Johan. Bauhino Illustriss. Ducis Wirtenbergici Archiatro, Barbarea muralis.

III. ERYSIMO, SIMILIS Hirsuta.

PIPER. CAP. CLIII.

Quæ de piperis capite conclusa sunt, non habet Oribasius.

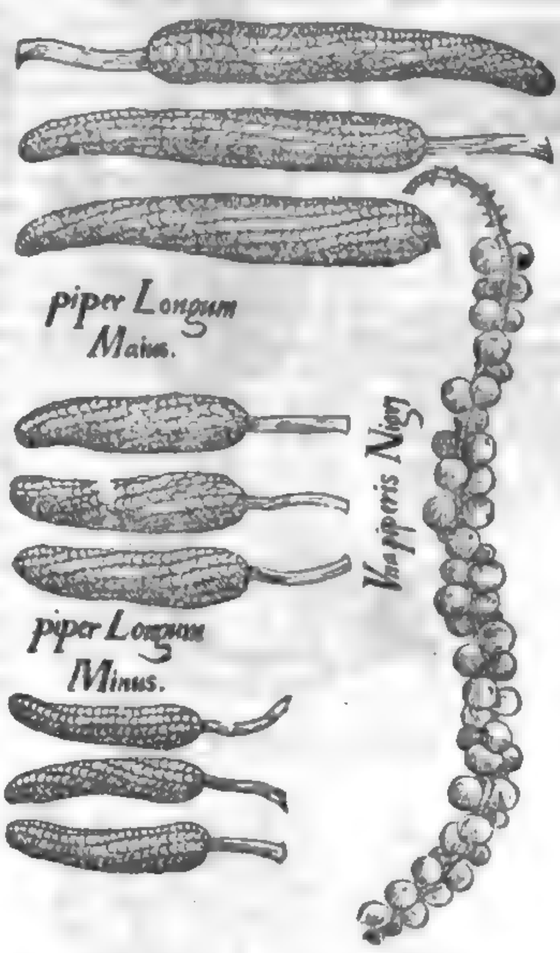
PIper in India nasci, brevi arbore traditur: quæ] inter initia prælongum fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper evadit. Id autem suis temporib. dehiscens, pandensq; sese, racemos emittit, grana ferentes, qualia videmus. Ea acerba candidū piper faciunt, aptum ocularib. remediis, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur. [theriaca vocant. Longum verò vehementius mordet: & quoniam priusquàmematurescat, decerptum est, & subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminib. expetitum.] Nigrum verò, utpote quod tempestiva maturitate collectum sit, odoratum esse constat: candido suavius, acrius, [& ori gratius, nec non ad condimenta utilius] sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet gravissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens ac minimè furfurosum. Inveniuntur etiamnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimiq; ponderis

ponderis, quod vocant braſma. Vis omnium excalfacit, urinam ciet, concoquit, extrahit, diſcutit, abſtergit caliginem, quæ oculis obſervatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſive potu, ſive illitu ſubvenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſſi, omnibusq; pectoris vitiis, ſive eclegmate, ſive potu ſuccurrit: anginæ eo & melle convenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri foliis, tormina diſcutit: cum uva paſſa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam movet, concoctionem adjuvat, ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit, vitiligines ex nitro emaculat. Fictili novo, † ut ajunt, motum torretur. Non eſt hujus arboris radix gingiber, ut aliqui exiſtimavere, ſicuti paulò poſt oſtendemus. Namque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantium accendit, ſalivam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam vocant.

I. PIPER.

II. MACROPIPER.

LUſitani navigationibus ſuis hoc ævo confectis per Oceanum Atlanticum verſus auſtrum primò, & hinc deinde in Orientem ad Calecut, Taprobanam aliasq; Indici pelagi inſulas: item Hiſpani liburnicis vecti ad occidentales Indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & hujuſmodi odoratis ſimplicibus univerſam repleverunt Europam, ſed & ſtirpium hiſtorias, à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe videantur Theophraſtus, Dioſcorides & Plinius, aut ob regionum diſtantiam (indigenarũ potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea viderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quamvis cauſam plantæ illius formam, ac notas quæ piper in India gignit, ac quonam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo; an ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro 12. cap. 7. ita ſcribit: Arbores quæ paſſim piper gignunt, juniperis noſtris ſunt ſimiles, quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à Junipero diſtant parvulis ſiliquis, quales in Phaſeolis videmus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiſcentes per maturitatem oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus, colore rugisq; mutatur: hæc Plinius. Quibus à Dioſcoride nòn longè diſſidere videretur, niſi piperis plantam ſimilem junipero reddidiſſet: namq; Dioſcorides nullis eam notis repræſentavit, neq; alicui ſimilem fecit. Theophraſtus præterea quanquam ſcriptum reliquit lib. 9. cap. 22. de plant. hiſtor. Piperis duo eſſe genera unum rotundum, alterum oblongum, ejus tamen arboris effigiem ſilentio præteriit. At hi, qui ſuis liburnicis immenſa trajecerunt maria, propriasq; perluſtrarunt regiones, ubi piperis utriuſq; plantæ innumeræ vireſcunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibuſdam infirmis viticulis vicinas arbores altiore complexũ ſcandentibus, ad faſtigium uſq;, acutæ clematidi non diſſimilibus, folio tamen malum Aſſyrium æmulantibus, ſed minori, guſtu aliquantulum acri, quin & racematim proferri uvarum labruſcæ modo, ſed minorem, confertim tamen perpetuò virentem, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, deinde menſe Octobri per maturitatem decerpi, & ſub fervente ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſq; nigreſcat, & rugoſum evadat: quod tridui ſpatio plerunq; fit: radice nititur puſilla. Huic nigri piperis plantæ perſimilis omnino eſt, quæ piper album gignit. Piperis proventus maximus habetur in Malavar locis maritimis, quæ à Comorin ad Cancanor uſq; pertingunt: quinetiam in Malache maritimis, & in inſulis, quæ circa Javam ſunt: unde per mare Erythræum ad nos comportatur. Longum autem, ut iidem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; velut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod velut julus in pontica

Piperis & plantæ ejus hiſt.

Plinii lapſus.

Piperis duo genera Theophraſto.

Piperis hiſtor.

nuce,

Piperis plantæ in Italia.

nuce, cui pulchrè adstipulatur, vermiculosa facie dependet: piperato gustu: nunquam tamen in album, vel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Sed delusi sunt, siquidem alia valde diversa planta Piper longum mittit, quod in Begala nascitur. Piperis fruticem vidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maximè respondere visus est, quòd viticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam vide Venetiis, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribem appellat, cujus baccæ, quæ quoq; racematim cohærent, ita bellè piper imitantur, ut si acriores sese declarassent, ego quidem à pipere genuino nihil distare putassem. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna visuntur. Quo fit, ut mirum non sit, si in piperis historia variant auctores. Quandoquidem cùm varia in Italia piperiferæ habeantur arbusculæ, facilè credendum est, varietatis longè majoris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cujus hic imaginem appinximus, nusquam viva, aut sicca à me visa est, sed ita Pragæ Bohemorum eam mihi delineabat Lusitanus quidam miles, qui Indicas perlustraverat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me misit Franciscus Calzeolarius Pharmacopœus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quod ÆTHIOPICUM, sive piper nigrorum vocat Serapio. Hoc in siliquis nigris racematim provenit, pisorum, aut phaseolorum modo granis pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter siliquis inhærentibus: utuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Nascitur in Aethiopia, unde nomen invenit apud Arabes. Affertur ex Alexandria Aegypticum aliis aromatis. Excalfacit, & exsiccat vehemẽter, attenuat, incidit, provocat, aperit, digerit, resolvit. Non desunt, qui hujus historiam ignorantes quam describit Serapio cap. 337. de grano Zelin, illud perperam Carpesium esse putent: quorum opinionem haud probandam convicimus in nostrarum epistolarum volumine, ad Joannem Hessum, medicum Norinbergensem scribentes. Addunt quoq; piperis generibus corniculatum illud piper, quod vulgò INDICUM appellant, aut ut alii volunt Siliquastrum, quòd acerrimi sit gustus. Ea planta itaq; provenit foliis hortensis solani majoribus longioribusq;, caule cubitali, ac etiam longiore, viridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoq;: floribus candicantibus,

Piperis Æthiopici mentio

Quorundam op. explosa. Piperis corniculati mentio.

III. PIPER ÆTHIOPICUM.

IV. PIPER INDICUM.

*V. PIPERIS INDICI VARIETAS.

è quibus

è quibus vaginæ oriuntur corniculorum speciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorum modo rubescente, ac pellucido: gustu acerrimo, adeò ut piper omne sua superet acredine. In his semen concluditur minutum, colore subalbicante, ejusdem protinus gustus. Seritur in hortis & fictilibus. Hujus plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta provenit, & corniculis longe minoribus, aliud verò rotundis ferè siliquis. Sed omnibus eadem est acredinis vehementia. Excalfaciunt & siccant omnia excessu quarto. Ideoq; valenter urunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tusa & illita Ischiadicos juvant, siquidem locum exurunt. Non desunt doctissimi viri, qui hoc piperis genus Cardamomum faciant, manifesto tamen errore. Piperis meminit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Piperis radix vires costo similes potissimùm obtinet. Porrò fructus ejus nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est: humiditatis ejus indicium est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulò incipiat, verùm plusculum duret. Porrò fructus, qui velut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud jam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verùm utrunq; valenter tum excalfacit, tum desiccat. Integra grana quinq; numero quotidie devorata, iis auxiliantur, qui ventriculi dolore, tum ex flatu, tum cruditatibus exorto laborant. Caterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, *quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandavit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq; in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumq; medicamentum silentio non dissimulandum duxi. Provenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi Insulis, non longè à Badan. Hujus caudex buxo simillimus est, eademq; materies. Folia verò cinnami vulgaris instar habet, sed rotundiora: fructu est parvo, ex atro rufescente, in clavi modum capitato, exeuntis in adversum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alveoli sinu medio umbilicatim prodeunte. Arbor quæ Caryophyllos profert, lauri faciem refert, foliis tamen angustioribus, salicis, aut persicæ mali similibus, sensim per ambitum sinuatis, multis prædita ramis, floribus numerosis inprimis candidis, deinde virescentibus, postremò verò rufescentibus, usq; adeò odoratis, ut reliquos flores odoris suavitate superent: è quibus Caryophylli proveniunt, qui nil aliud sunt, quàm rudimentum fructus. Flores enim qui quaternis foliolis constant, huic fructus rudimento insidet, fibris numerosis refertus, perinde ferè ac Myrti flores. Proveniunt Caryophylli in extremis ramulis, Myrti modo. Adhæc pediculi quibus Caryophylli nituntur ii sunt, qui officinis vulgari idiomate appellantur Fusti. Nascitur autem arbor ipsa sponte ex decidentibus Caryophyllis. Adolescit intra octennium, perduratq; in centesimum annum usq;. Nascitur magno proventu tantum in Moluccæ insulis. Nam quamvis in Zeilan & nonnullis aliis Indiæ locis proveniat arbor, nusquam tamen fructum edit, præterquam in Moluccis. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circumquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius lib. 12. cap. 7. his verbis: Est etiamnum in India piperis grano simile, quod vocant Caryophyllon, & grandius fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Advehitur odoris gratia. Horum nusquam invenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Caryophyllis disseruit, periisse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iisdem, quibus postea Serapio, verbis tractavit, lib. 7. ubi hæc habet: Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India veluti flores cujusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, jecinori, stomacho, & cordi auxiliantur: Concoctionem adjuvant, & alvi fluxiones cohibent. Quinetiam eorum pulvis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, venereas vires adauget.*

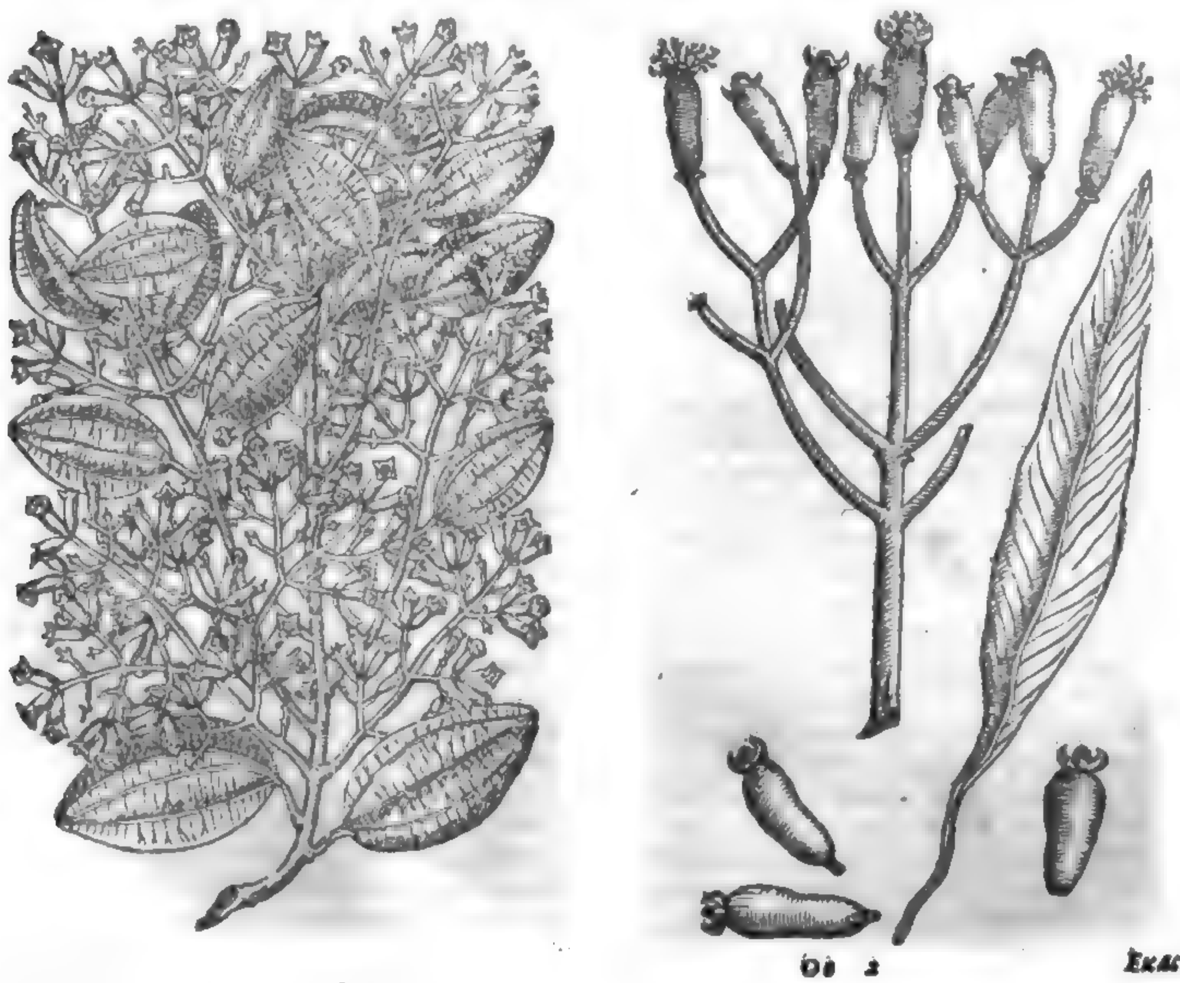
Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorũ histor.

Caryophyllon Plinii.

Caryophyllorũ vires ex Paulo.

VI. CARYOPHYLLI AROMATICI.

Caryophyllorũ vires Matthiol.

Exacuunt præterea, Avicenna auctore, oculorum visum, & eorum nubeculas, argemaq́; exterunt. Atq; hactenus de historia & viribus Caryophylli seminis Aromatici. CARYOPHYLLORUM *plantæ ramusculum, Caryophyllis onustum, cujus hic imaginem damus, misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Excalfaciunt, siccant Caryophylli. & extenuant ordine tertio, odorati, acres, subamari, non sine levicula adstrictione. Itaque roborant, & aperiunt simul, attenuant, digerunt, inciduntq́;. In cibis devorati, ventriculi, jecinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In pulverem hausti ex vino, aut malorum cydoniorum succo, vomitiones cohibent, cœliacos juvant, nauseam removent, & cibi appetentiam revocant, roborantq́; cùm ventriculum, tum etiam caput. Afferunt & jecinori præsidium: namque ubi refrigeratum fuerit belle excalfaciunt. Ideóque hydropicis, & præsertim anasarca affectis, utiliter propinantur. Olfactu revocant animi deliquiis laborantes, mansiq́; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, resolutis, convulsis stupidis, & veternosis: concoctiones adjuvant, & alvi fluores torrefacti cohibent: illinuntur quoque per quam utiliter cum mastiche, Rhoe, corallis, & punici floribus, ad ventriculi morbos, & præsertim hos, quibus adstrictione opus est. Hausti quatuor drachmarum pondere ex bubulo, caprillóve lacte, venerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caligines tollunt, quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuissimum pulverem triti, & oculis inditi. Iidem tam devorati, quàm suffiti, valent, adversus pestilentem contagionem: suffiuntur utiliter capitis fluxione obnoxii, & qui narium obstructione laborant, fumo naribus excepto. Adduntur in Antidotis, & in succis, qui ventriculo, & capiti roborando parantur. Caterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter* CARYOPHYLLI, *& Garofoli vulgò vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à veteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, vulgares æquè ac jucundi, ut nullus jam sit hortus, nulla ædium ferè fenestra, quæ hisce floribus non ornentur. Serun-*

Caryophylli flores, & ejus mentio.

VII. CARYOPHYLLI domestici.

VIII. CARYOPHYLLI sylvestres.

tur à mulieribus, colunturq́; in fictilibus, aut capsulis ligneis transpositi, sæpiusq́; irrigati. Horum plantam recentiores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant, sed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne videar eorum inventa negligere, liceat etiam mihi eadem uti nomenclatione. VETONICUM *itaq; coronarium, quod caryophyllum appellamus, foliis est longis, Tragopogoni modo, brevioribus tamen, carnosioribus, ac pinguioribus, incurvis, & in acutum desinentibus. Cauliculos edit numerosos, rotundos, geniculatos, læves, cubitales, tribus, quatuórve in summitate adnatis, in quorum cacumine teres, longiusculusq́; calyx spectatur, superiore parte serræ modo denticulatus, è quo flos speciosissimus oritur, Caryophyllorum odoratu, unde illi nomen. Varia sunt horum florum genera, colore & foliorum stipatu differentia. Alii enim majores sunt, alii minores. Variat in floribus color: quandoquidem alii coccineo colore rutilant, alii saturata purpura nitent, alii candido, alii carneo colore gaudent. Sunt & versicolores nonnulli, albo rubroq́; colore mistim respersi, sed mangonio parati, seminibus diversorum generum simul constrictis. Stipantur ferè omnes in omni genere, numerosa foliorum serie, perinde ac rosa, cum quibus de pulchritudine, odoris præstantia, & colorum varietate ad victoriam usq; certant. Ideoq; mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam. Habetur eadem planta etiam sponte nascens [locis incultis & aridis atq; saxosis. Foliis, caulibus floribusq́; exeunt altilibus similibus, sed longè minoribus tenuioribusq́;] altera floribus rutilis, altera candidis. utraq; tamen gracilior, flore parvo, haud folioso, & nullo caryophyllorum odore. Nascuntur locis incultis, & aridis. Calida, siccaq́; pollere facultate altile Vetonicum indicio esse potest odoris fragrantia, & saporis amarulentia quadam. Flores & præsertim purpureorum, præstant ad omnes cordis affectus, nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorem: præstant item ad vertigines, apoplexiam, epilepsiam, paralysim & convulsiones ex Betonica, aut amaraci decocto poti. Asservantur sacchаro, perinde ac rosa, utiles admodùm non solùm ad prædicta omnia, sed ad cuncta venena, & venenosorum animalium ictus. Dantur ad intestinorum animalia necanda, & adversus pestilentia contagia.*

Vetonicorũ florum descriptio.

Caryophylli sylvestris.

Vetonicorũ florum vires Matth.

Valen-

Valentius tamen id facit ſuccus ex univerſa planta expreſſus. Namq; is hauſtus, quatuor unciarum pondere, ubi morbus invaſerit, liberat. Sylveſtrium radices, trium drachmarum pondere hauſta ex meraco, à vipera demorſos ſanant. Fit ex altilium floribus acetum, iis in eo inſolatis, quo naribus illito revocantur animi deliquio conſternati. Idem quoq; utile eſt peſtilenti aura arcenda, ubi eo quotidie nares, arteria, & manus irrorentur. Sylveſtres praſtant quoq; ad ea omnia, ad qua altiles praſtare diximus, verùm longe remiſſius operantur. Quod Graci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Fulfel, ſeu Fulful: Itali Pepe & Pevero: Germani Pfeffer: *Hiſpani Pimienta: Galli Poyure. Piper Aethiopicum, ſive nigrorum, Italis Pepe de Aethiopia. Indicum Piper ſive Siliquaſtrum, Italis Pepe cornuto, aut Pepe de India, Germanis* Indianiſch Pfeffer: *Gallis Poyure de Inde. Quod verò Graci καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Perſis, Turcis, Indis, Calafur, Carunfel ſeu Charunful: Barbaris Garioſilus: Italis Garofono: Germanis* Nägelin: *Hiſpanis clavos de è ſpecia, ſive Clavellos: Gallis Girophles. Caryophylli flores domeſtici, nonnullis Vetonicum. Italis Garofoni & Garofoli: Germanis* Graſsblum / *ſive* Näglinblum: *Gallis Oeilletz ſive Giros fleurs. Caryophylli ſylveſtres, Italis Garofani & Garofoli ſalvatichi: Germanis* Donder Näglin: *Gallis Armoiries & Oeilletz ſauvage.*

Nomina.

† *Ex Gracis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco ſcriptum habent ὡς φακόν, quod ſonat, ut dicunt: alii verò ὡς φακῷ, id eſt, ut lenticula. Unde etiam ex interpretibus alii hanc, alii illam ſecuti ſunt lectionem. Oribaſius vero nec hoc, nec illud legit: qui praterea alia multa & hic, & alibi non deſcribit, qua fortaſſe non temerè quis illegitima judicare poſſit.*

Piperis deſcript. Piper veteribus triplex, longum, album & nigrum, quæ tria genera adhuc in Officinis nomine Macropiperis, Leucopiperis, & Melanopiperis habentur. Seritur autem Piper ad radices arboris, quò ſeſe convolvendo ſcandere poſſit, foliis raris, mali Aſſyrii effigie, ſed minoribus, acutis, virentibus, guſtu calidis. Fructus uvarum modo racematim cohæret, ſemper virens donec maturitatem conſequatur & ſiccetur, quod circa medium Januarii in Malavar evenit: radix puſilla. Eſt autem inter eam plantam quæ nigrum fert, & quæ candidum, tam exigua differentia, ut à nemine, quàm ab incolis dignoſci poſſit: eo modo quo vitis, quæ uvam fert nigram, ab ea quæ albam. Sunt autem candidi plantæ rariores in certis Malavar & Malucæ locis naſcentes, ubi eo magnates, quemadmodum nos ſale, utuntur. *Longum Piper.* Quæ verò longum Piper profert, longè alia eſt planta, nil cum his ſimilitudinis habens, in Bengala proveniens plus quàm quingentarum leucarum ſpatio à Malavar, ubi candidum & nigrum provenit, diſtans: quàm rectè ergo longum nigro, aut albo ſubſtituitur? His generibus adduntur Æthiopicum, Caudatum, Canarinum: habet & Alpinus peculiare piper longum, quod Pel vel tavil nominat, herba junci foliis craſſioribus, è quibus ſectis ſuccus flavus, acris, magis quàm piper exurens, emanat. I. Piper Matth. Lugd. Lon. non novimus. II. Piper longum, Cord. in Dioſc. & hiſt. Caſt. (cui aliud Orientale ex Bengala, aliud Occidentale, in Cartagena & novo orbe) Piper, Cluſ. ad Monar. Piper longum Monardi Lob. Piper longum Americum, Lugd. Piperis longi genus in India Occidentali, Cæſal. Additur huic figuræ & una piperis rotundi. III. Piper Æthiopicum, Matth. Lob. (cui & Amomum officinarum quarundam) Caſt. Lugd. Tab. Carpeſium, Cord. hiſt. IV. Capſicum, fortè quod ſemen comeſtum mordeat, καψικὸν Actuario dicitur: Zinziber Caninum Avicennæ: Siliquaſtrum Plinio lib. 19. cap. 12. cujus aliquot differentiæ in fructu, ratione formæ & coloris: color is aliis in initio niger, aliis viridis, in maturitate autem aut croceus, aut rubicundus. Figura aliis longa, eaq; vel craſſa, vel gracilis & incurvata: aliis brevis, eaq; lata cordata: vel rotunda ceraſi forma: deniq; & piloſo caule. Binæ figuræ adpoſitæ, altera Capſici ſiliquis oblongis, quod dicitur Piper Indicum, Matth. Caſt. Cæſalp. Cam. Piperitis, Cord. in Dioſc. Siliquaſtrum longis ſiliquis, Trag. Capſicum oblongius, Fuch. Dod. gal. & ſol. Lugd. Siliquaſtrum, Fuch. Lacun. Lon. Tab. Capſicum Actuarii, Lob. V. Altera figura oblongum recurvis ſiliquis, latum, cordatum & rotundum exprimit. VI. Caryophyllorum aromaticorum, cùm diverſa ſit hiſtoria, duas figuras adpoſuimus, alteram quæ Matthioli, eſt foliis Cinnamomi rotundioribus: alteram laurinis foliis: ſiquidem arbor ſit lauri forma & magnitudine, foliis laurinis, ſed anguſtioribus, Salicis aut Perſicæ folio ſimilibus, oblongioribus tamen pediculis donatis, multis ramis prædita, copioſo flore, quaternis foliolis conſtante, fibroſo, Myrti floris inſtar, extremis ramulis inſidente odoratiſſimo, candido, dein vireſcente, poſtremùm ruſeſcente: qui induratus eſt Caryophyllum ipſum, (vel potius Caryophyllum, rudimentum eſt fructus, quemadmodum in malis, pyris, atque punicis videre eſt) clavum vocant, quòd in modum clavi ſit capitatus, exertis in adverſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantib. Caryophylli à Septembri ad Februarium uſque decuſſi, biduum aut triduum ſiccantur, dein aſſervantur: qui verò in arbore remanent, craſſiores fiunt, neque ab aliis, niſi vetuſtate differunt, ſub quorum cortice ſemen continetur: ex decidentibus arbor ipſa ſponte in Maluccis (ubi ſolùm fructifera gignitur) provenit. An Carpeſium Quinto medico? Arbor ipſa Caryophyllon Æginetæ & Sethi, Charumfal Arabibus dicitur. Fructus qui adfertur, cùm immaturus ſit & minor, quàm in arbore remanente, idcirco Caryophyllus immaturus aut minor, Cord. in hiſt. Florem Caryophyllorum Cluſius in Corol. ad Dodonæum gallicæ editionis vocavit, aliis Caryophylli & Caryophylli aromatici. Majores verò, qui ſecundæ figuræ adpicti, Nicolao Anthophylli dicuntur, ut & Lob. Lon. Cæſal. Tab. ſed impropriè, contrarium enim dicere deberent, cùm hic maturus ſit fructus, quare Caryophyllum maturum ſeu majorem, Cordus in ſua hiſtoria nominavit. Meminit Garzias in inſula, cui D. Laurentio nomen, fructum eſſe Avellanæ magnitudine cum ſuo putamine, qui Caryophyllos redoleat. VII. Caryophyllus flos à Caryophyllorum aromaticorum odore nomen habet, licèt ſint alii odoratiores mangonio, alii minus, alii etiam inodori: ſic in Chinarum regione, licet etiam naſcantur, nequaquam tamen odoris ſuavitate commendantur, ut ii, qui apud nos habentur. Veteribus florem hunc indictum plerique credunt: quid ſi dicamus Betonicam alteram eſſe, quæ inter notha apud Dioſcoridem reperitur: etſi ſint qui minus rectè Iphium Theophraſti, cujus 6. hiſtoriæ 2. & 7. hiſt. 12. meminit, cenſeant: aliis Herba tunica eſt: aliis Cantabrica Plinii lib. 25. cap. 8. Summa genera duo facimus; flores ſunt altiles & ſylveſtres. Altilis ſpecies multæ, magnitudine, colore & foliorum numero differentes. Flores namque aut majores: & vel majoribus, vel minoribus foliolis conſtantes. Sunt colore aut nivei, aut diluta purpura candicantes, aut croceo rutilantes, aut verſicolores:

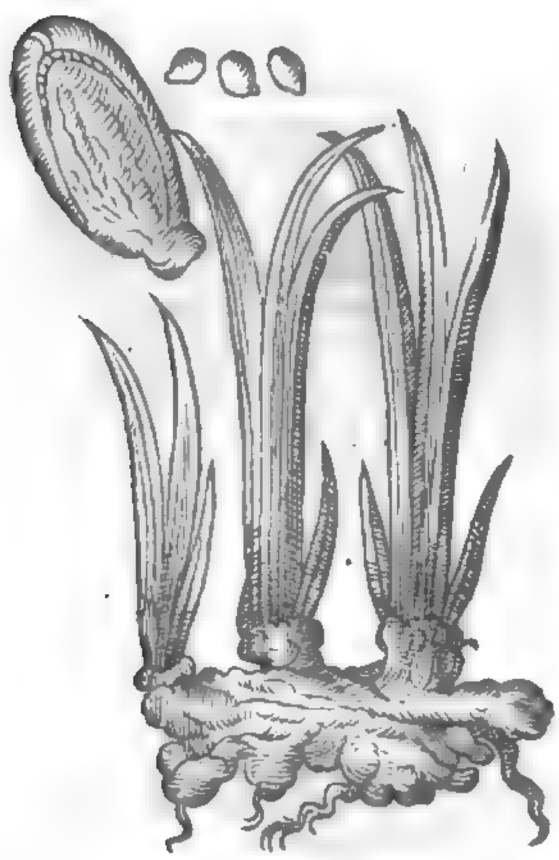
Digitized by Google

res: ut candidi & crocei, candidi & rubei, candidi rubris punctulis aspersi. Rubentes, aut violaceo admixto purpurei, aut rubei lacteis notis aspersis, sicq; guttati, aut rosæ sylvestris colore. Sic ex uno caule duo florum genera, partim candidi, rubrisq; maculis aspersi, partim crocei, sæpè etiam uno pediculo diversi coloris flores videas: aliquando unus ex alio medius excrescere videtur: sic in una planta flores trium generum: in summa, mangonio & arte varietas magna fit in his floribus. Sylvestrium quoq; magna varietas existit, & in magnitudine, & coloris & floris figura, & calycis varietate, plerique tamen simplici sunt flore: quæ ratio ut supra quadraginta species in Phytopinace nostro recensuerimus. Verùm Caryophyllus altilis, dicitur Garyophyllea, Trag. Caryophylli domestici, Matth. Cam. Flos garyophyllorum, Lonic. Flos garyofilus, quem alii Violam Damascenam vocant, Cæsalp. Caryophylleus flos major, Dod. fol. Caryophyllus multiplex, Lob. Taber. Betonica, Gesn. hort. Betonica altilis, Fuch. Vetonica altilis, Dod. gal. Betonica coronaria, Lac. Cantabrica Turnero. VIII. Caryophyllum sylvestrem videtur Galenus agnovisse, & 5. de tuenda sanit. Sarxiphagon appellasse: nam & sylvestris nostra calculum frangit & educit, quod Galenus dè Cestri seu Betonica in Gallia proveniente testatur. Fortè & Theophrastus 6. hist. 1. & 6. per Jovis florem inter coronarios suffrutices minutis conditum foliis, cujus flos, sine odore, tantùm in coronarum usu, sylvestrem caryophylleum intellexit. Hoc verò loco quæ proponitur, Caryophyllus sylvestris est vulgaris flore simplici, qui licet communiter sit inodorus, aliquando tamen odorus est, flore purpureo frequenter, rarius albo: Tonitruum flos, Brunf. Garyophyllea sylvestris, Trago. Caryophylli sylvestris, Matth. Cast. Lugd. Cam. Betonica sylvestris prima, Fuch. Vetonica, Dod. gal. Armerius flos primus, Dod. fol. Armeria sive Caryophyllus minor sylvestris, Lobel. Lugd. Flos Caryofilus, sylvestris, Cæsalp. Tunica sylvestris, Lon. Caryophyllus montanus, Tabern. Caryophyllea sylvestris, Thalyo.

Ζιγγίβερ. GINGIBER. CAP. CLIV.

Gingiber sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua virente ad multa, perinde atque nos ruta, utuntur, & primis potibus, & eduliis admiscent. Hujus radices, cyperi modo, parvæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non noverunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conveniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: alvum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax adversus ea, quæ oculis caliginem offundunt: in antidota addi solet: In summa piperis viribus respondet.

*I. ZINGIBER ET EJUS siliqua.

Gingiber (& referunt Lusitani, qui plurimum se vidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodiis, foliis arundinaceis, quæ bis terve in anno reviviscunt, ac revirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur, graminis amplitudinem non excedere ajunt, nec quicquam in ea regione frequentius inveniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam ejus radix libræ pondo, sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternósve palmos. Cum eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terramq; illi aggerunt ceu ejus radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Advehitur Gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atq; ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & sacchararo recentissimum asservatum, vel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixivio, calce, quernoq; cinere parato: modò muria, modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur ac evanescit, sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud verò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, sed eas servat. Quanquam Brasavolus non rectè, meo quidem judicio, velle videatur, quòd Venetiis mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut sacchararo conditum asservatur, & cum aliis aromatum generib. ad nos convehitur. Quod quantum à veritate & ratione dissonet, ii judicare poterunt, qui diu in myropoliis versati, rem omnino exploratam habent. Gingiberis vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Gingiberis radix utilis est, quam utiq; ex Barbaria ad nos convehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, velut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper existimandum: siquidem in tenues solveretur partes, & celerrimè actu, ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca & terrestris, sed humida potius atq; aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neq; enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic vitio obnoxia sunt. Idem usu venit piperi longo. Atq; hinc est, quòd diutius perseverat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & undequaq; dispergitur:

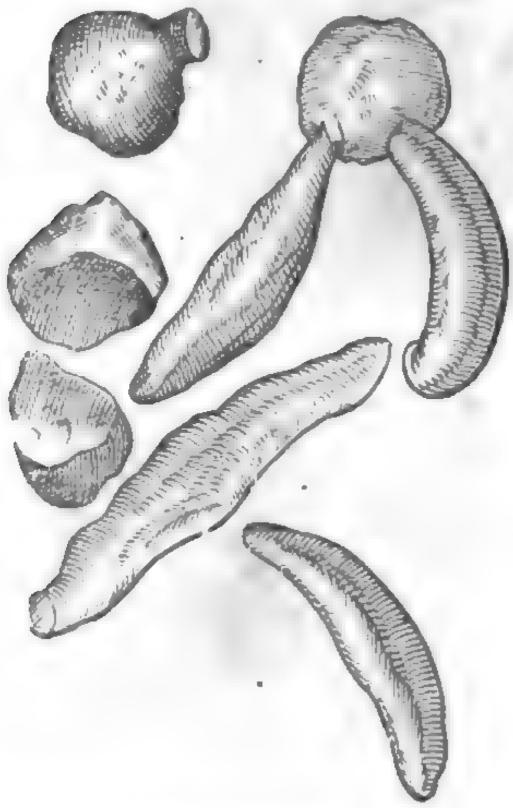
Brasavoli error.

Gingiberis vires ex Gal.

Digitized by Google

tur: eundem in modum, quæ à ſiccis poteſtate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna ſunt viridia, & tardius accenditur & durat diutius. Ex quo fit, ut utriuſq; medicamenti diverſus ſit uſus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere conſilium eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quæ & celeriter à caloris noſtri contactu incaleſcant, & celeriter quocunq; ferantur. Verùm ubi partem quamvis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contra agendum, nimirum quæ tardè caleſcentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licèt gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant: non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napi, thapſia & agreſtium columbarum ſtercus, majori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant: hactenus Galenus. Faciem Gingiberis præſentat radix illa,

* II. ZEDOARIA LONGA & rotunda. *

quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen, amariuſcula, neq; adeò ut gingiber acris. Hujus nuſquam, quod ſciam, meminere veteres Græci, etſi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius & Actuarius, eam ſuis medicamentorum compoſitionibus admiſceant. Zedoaria (ut cap. 172. teſtis eſt Serapio) convehitur è Sinarum regione, ultra extremas Indiæ oras. Et ſunt radices rotundæ, cum facie, tum magnitudine Ariſtolochiæ rotundæ ſimiles, colore autem, & ſapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & ſiccat ordine ſecundo, flatus diſcutit, & propria quadam facultate impinguat. Poſt ſumpta grave virus animæ, quod allium, cæpa vel vinum excitavit, abigit. Venenoſorum animalium morſibus opitulatur, alvi fluxiones ſiſtit, uteri abſceſſus reſolvit, vomitiones reprimit & coli cruciatus tollit: hæc Serapio. Cujus quidam authoritate freti, cùm Zedoariam, quæ paſſim in myropoliis habetur, radices eſſe longas inſpiciant, minimè conſentiunt legitimam hanc Serapionis eſſe Zedoariam, ſed genuinum eſſe Coſtum affirmant. Verum ſi rotundas Zedoariæ radices inſpicerent, quæ apud me ſunt à Franciſco Calzolario Veronenſi mihi dono datæ, Ariſtolochiæ faciem referentes, & ſoliditate pares, nihil mihi verendum eſt, quin illi ſuam immutarent ſententiam, ſiquidem viderent rotundam Zedoariam ejuſdem eſſe ſaporis, coloris odoriſq;, quibus longa referta eſt, & nihil niſi forma ab ea differre aſſerere cogerentur. Quinetiam proculdubio faterentur (ut ego quoq; exiſtimo, imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera, perinde ac Ariſtolochiæ, nempe rotundum alterum, alterum longum. Atqui revera, non parva oritur mihi ſuſpicio an Avicennæ, & Serapionis Zedoariæ eadem ſint radices, cum ſcribat Avicenna præſtantiorem Zedoariam apud Napellum naſci, & ipſius eſſe Theriacam. Id quod me adducit ad credendum eam eſſe Avicennæ Zedoariam, quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant, quòd hæc, omnium conſenſu, una cum Napello naſcatur, & ejus ſit Antidotum. Toram enim vulgus Napellum appellat: & Antitoram vel Antoram Avicenna Zedoariam, quòd contra Toram præſentaneum ſit auxilium. Deinde opinionem auget, quòd videam Avicennam Serapionis Zedoariam, & ejuſdem vires deſcribere ſub capite & nomine Zurumbeti, ut latius in Epiſtolis noſtris ſcripſimus ad Gulielmum Quacelbenum. Non deſunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum Zedoaria unum & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap 271. Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de Zurumbet eadem ſcribat Serapio, quæ de Arnabo ante ipſum adnotavit Paulus. Eſt autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſaac, arbor procera, in oriente proveniens: foliis longis, colore viridi, in luteum langueſcente, ſalicis modo, ſicuti & ramorum cortex. Infrugifera eſt, citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet, Arnabo non modò Zedoariam non eſſe: ſed nec in Europam ad nos advehi. Quo fit, ut Cordus aberraſſe deprehendatur: quippe qui Zurumbet Zedoariæ genus exiſtimet. Hunc fortaſſe ſecutus Fuchſius medicus doctiſſimus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non ſine magno errore putat Zurumbet & Zedoariam idem eſſe. Qui non minus in Arnabo quoq; erraſſe cognoſcitur, quòd velit Doronicum orientale id eſſe, quod Paulo Arnabo: atqui res hæc aliter ſe habet, ut ex antè dictis ſatis colligi poteſt. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis vocabulis Onomaſtico, quòd Arnabo unguentum eſt odoriferum. Verùm ejus lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror, quàm quòd oſcitanter Paulum legerit: nam Paulus apertiſſime aſſerit, Arnabo unguentis experti, quòd ſuaviter oleat, non autem unguentum eſſe, ut Brunfelſius ſomniaſſe videtur. Id Ζιγγίβερ, ζιγγίβερις καὶ γιγγίβερις Græcè, quod item Latinè Zingiber & Gingiber nominatur: Arabicè, Lengibel ſeu Zingibel: Italicè, Gengevo: Germanicè, Jngber: Hiſpanicè, Gengiure: Gallicè, Gingambre. Quod verò ζέδαρ, ζέδαρ καὶ ζέδοαρα poſterioribus Græcis, Zadura & Zedoaria Latinis pariter & Italis appellatur: Germanis, Zitwen: Gallis, Cretonart.

Zedoariæ hiſtor. & vires.

Serapio.

Zedoariæ rotundæ mentio.

Zedoaria Avicennæ quæ.

Arnabo & Zurumbet hiſt.

Cordi, Fuchſii & Brunfelſii error.

Nomina.

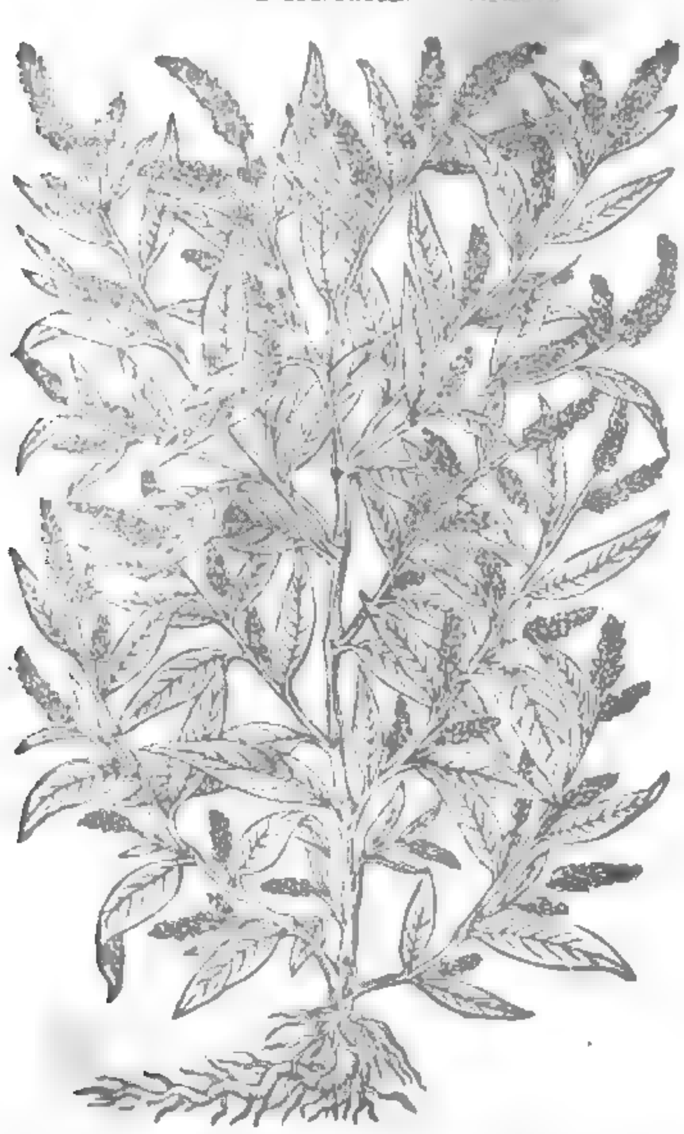
Zingiber & Zimpiber Plinii, Officinis Gingiber dicitur, quod alii harundinis, alii Iridis folia habere referunt: alii Cypero cognatum volunt: cujus radices colore variant, ſunt albæ, ſunt rubræ: illæ ſæpius creta, hæ verò rubrica exterius infectæ ſunt, ut magis à teredinibus præſerventur, cui candidiores & molliores magis obnoxiæ: quamvis Ludovicus Romanus teſtetur in terra omnifariam rubra naſci. II. Zedoaria quæ in Calecut Gingiber Sylveſtre dicitur, à quibuſdam veterum Arnabo & Arabum Zurumbet cenſetur: at Garzias ſcribit Arnabo Pauli arborem eſſe proceram, ſuavem odorem ſpirantem: Zerumba verò, graminaceam eſſe plantam. Verùm ad Coſtum Syriacum Dioſcoridis referendam cenſemus. Hæc longa & rotunda invenitur, communiter tamen in Officinis longa habetur: alii unam tantùm radicem, alii differentes ſtatuunt, illam longam, hanc rotundam, vel tuberoſam nominantes. Sic & hæc quæ tuberoſa eſt, foris nigricans reperitur, & Zerumbet Serapionis cenſetur Cluſio in notis ad Garizam.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

† Solidū non leg. Orib. *† Δριμύτερα. i. acriora, Orib.*

HYdropiper apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum, † solidum, multis alis concavum: folia menthæ, majora, molliora, candidioraque, † gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis parvis, prope folia recematim cohærentem. Folia cum semine illita, tumores veteresq; duritias discutiunt, sugillata delent: quæ postquam inaruerunt tusa pro pipere in obsoniis admiscentur. Radix parva, nullius in medicina usus.

I. HYDROPIPER SIVE Persicaria.

II. PERSICARIA altera.

Hydropiperis consider.

TAmetsi pro virili parte contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantissimis verbis comprobet, eam non spernendam stirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum esse Hydropiper: is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quamvis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed & Latinis & Græcis literis apprime doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ majora, molliora, candidioraq; gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait, Dioscoridis verba pervertens, quò faciliùs suam astruat sententiam. Vulgare verò Eupatorium foliis crescit cannabinis, duris, hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de causa herbam esse viribus insignem, quamvis ab antiquis silentio prætermissam, semper existimaverim. cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioscorides. Præterea hydropiperi cauliis inest geniculatus, solidus, à foliorum & adnatorum exortu aliis plurimis concavum: semine etiamnum acri, in ramusculis prope folia racematim cohærente: Pseudoeupatorio verò caulis est procerus, minimè geniculatus, in cujus ramis nullum apud frondes racematim cohæret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes. qui divisi muscarii facie, sylvestris origani modo, per maturitatem in pappos evanescunt: è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore: quanquam esse hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius asseveret. Qui quoniam vulgare Eupatorium plerunq; in aquosis oriri conspexerit, id omninò legitimum esse Hydropiper pro certo asserere non dubitavit, nulla prorsus habita ratione, an aliæ inter se responderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clarissimè patet. Ruellius hac in re non ita maturè mihi videtur sensisse, ut ejus clara doctrina, ingeniiq; præstantia exposcere videbatur. Quandoquidem cùm vulgare hoc Eupatorium primo statim occursu gustui amarorem relinquat haudquaquam obscurum, facilè hinc indicium consequi potuisset, hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in ciborum condimentis piperis vice prisca ætas utebatur, nam quæ amara sunt, præterquam quòd piperis vicem explere minimè valent in cibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturæ inimica. Hydropiper duum est generum, alterum minus, alterum majus: item alterum acri admodum sapore, alterum verò omnis acredinis expers. & aspero tantùm adstringentiq; gustu præditum. Cæterùm si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo quidem judicio est persicariæ (ut vocant) species, quæ in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantùm viridi adolescit. Quippe quæ foliis proveniat oblongis, menthæ majoribus, mollioribus ac candidioribus: caule admodum geniculato duroq;, alis concavo: è cujus adnatis rursum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita ut linguam vehementer vellicet. Illud insuper hanc opinionem corroborat, quòd propè stagnantes aquas hæc planta plerunq; virescat, ubi eam Dioscorides nasci testatur. Manebo itaq; hac in sententia, etiam latrantib. Sycophantis, quousq; novus quispiam appareat Dioscorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod sua è sede hinc abigat persicariam. Sternitur commodè hæc recens, viridiq; in thalamis, pulicibus necandis, & postera die ejicitur. Suillæ carnes salsæ, circumducta herba præservantur à tarmis & vermibus. Ideoq; præstat succus ad verminulosas aures. Cæterùm altera, quæ eadem est facie, nisi quòd

Ruell. lapsus, Pseudoeupatoriū Hydropiper statuentis

Quæ Persicaria sit Hydropiper.

Persicariæ vires Matth.

Digitized by Google

quod majoribus est, maculosis provenit foliis, caule vegetiore, humi accubante & racemis grandioribus: viribus est longè imbecillioribus, nam cùm gustantibus nihil prorsus acredinis respiat, sed aspero, & adstringenti sapore prædita sit, excalfacere perinde ac altera haudquaquā potest, sed potius refrigerare ac siccare. Nascitur hæc non solùm humecto, solo sed etiam in sicco, in agrorum marginibus, & secus itinera. Meminit Hydropiperis Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Hydropiper à locis, in quibus nascitur, & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterùm calidum est, sed non tantùm, ut piper. Attamen herba ipsa etiamnum viridis cum semine, cataplasmatis in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latinis similiter Hydropiper vocatur: Italis, Hidropepe & Pepe acquatico, & Persicaria: Germanis, Wasserpfeffer und Muckenkraut: Hispanicè, Hierva pexiguera seu Manchas: Gallis, Curage. Persicaria altera, Italis, Persicaria maggiore.

Hydropiperis vires ex Galeno.

Nomina.

10

Hydropiper seu Piper aquaticum, vel Persicaria à forma foliorum. Est autem Persicaria alia acris, alia mitis: & quæ mitis est, alia maculosa, alia non maculosa. I. Persicaria urens seu Hydropiper, C.B. Pulicaria mascula, Brunf. Hydropiper, Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Diosc. Lac. Cast. Lugd. Cæs. Hydropiperi, Dod. fol. Lob. icon. Persicariæ primum genus, Trago: Persicaria mas, Lon. Persicaria urens, Lob. Persicaria mordax, Thal. Persicaria, Tab. II. Persicaria mitis maculosa, C. B. Lob. icon. Persicaria fœmina, Brunf. Lon. Persicaria altera, Matth. Trag. Persicaria, Fuch. Dod. gal. & fol. Gesf. hort. Lugd. Cast. Persicaria maculata, Thal. Cratæogonum, Lacun. Persicaria prima, Cæsal. Hæc quibusdam Lapathum quoddam: aliis Plumbago Plinii: aliis ejusdem l. 25. c. 3. Britannica, & apud Dioscoridem Brittannica seu Bretanica, quæ & Betonica, quod caput à recentioribus, tanquam spurium est deletum.

20

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTarmica exiguus frutex est, surculos habens parvos, multos, † & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, parvum, rotundum, quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè movent. Nascitur in montibus & petrosis.

† Orib. λεπτές. i. tenues.

I. PTARMICA.

II. PTARMICA ALTERA.

30

40

50

*PTarmica in Bohemia passim in hortis seritur, è montibus in quibus nascitur, illuc translata. Hanc, quòd acri sit sapore, quidam Pyrethrum vocant. Surculos habet tenues, sesquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, olaeginea, copiosaq́; & per ambitum serrata, flores in cacumine Anthemidis figura, minores tamen, sed dilutiore umbilico, qui suo acri odore sternutamenta movet, unde illi nomen. Nascitur sua sponte in montibus, saxosis locis. Aperit Ptarmica, discutit, provocat, attenuat & incidit. Sicca pulvis naribus inditus sternutamenta movet. Mansa radix dentium dolores mulcet, & pituitam detrahit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Est quoq́; alia PLANTA, quam Ptarmicam appellare libuit, quòd caulibus tenuibus proveniat, foliis oleæ, & floribus & capitulis, quæ naribus immissa, sternutamenta cieant. * Ptarmica in Hetruria frequentissima provenit: nascitur & in Tridentino agro, præsertim Ananiensi tractu, surculis frequentibus parvis, rotundis, abrotono non dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Olivella multis vulgò nominatur. Gerit in surculorum cacuminibus, capitulum, Chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herba, vis quædam adeò acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas,*

60

Ptarmicę historia.

quibus

Ptarmices vires ex Galen. Nomina.

quibus pavimenta verruntur, conficiunt, nec in alium colligunt usum. * *Verum hæc Dioscoridis Ptarmica non est. Hujusce meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Ptarmica flores ciendæ sternutationis vim obtinent: est enim temperies ejus calida & sicca, viridis etiamnum ordine secundo, siccata tertio. Ejus nomen Græcum πταρμικὴ, Latinum item Ptarmica & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.*

Dracunculus aquaticus serrato folio, C.B. Pyrethrum, Brunf. quoad iconem. Tanacetum album acutum, Trag. Taber. Pyrethrum sylvestre, Dod. gal. Cord. in Diosc. Ptarmice, Fuch. Lon. Ptarmica, Matth. Gesn. hort. Lob. icon. Cast. Lugd. Cam. Ptarmica sylvestris germanica, Thal. Ptarmica folio Taraconis, Lob. obs. Ptarmica quibusdam putata, Cæs. Draco sylv. Dod. fol. Gesn. hort. cui & Tarchon aquaticum. II. Jacea oleæ folio altera, C.B. Ptarmica altera, Matth. Lugd. Ptarmica, Lac. Ptarmica Austriaca, Clus. Pan. Lob. Cam. Matthiolus editione secunda hanc, & non priorem proponit, quare verba ejus asteriscis inclusa inserere lubuit.

Στρούθιον, RADICULA SEU LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STruthium herba vulgò nota: qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Hujus radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, jecinorosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: alvum solvit. Eadem cum panace & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiem lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyriis, claritatis causa. Sternutamenta movet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

I. PSEUDOSTRUTHIUM.

* II. SAPONARIA. *

Struthii consider.

STruthion seu Radicula, adeò olim vulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis repræsentare supervacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis hujus exoleverit usus, ejus quoq; notitia simul abolita videtur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion jure dici possit. Mauritanis & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quamvis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quod hactenus ipsum non modò non viderim, sed neminem, qui illud cognosceret & ostenderet, adinvenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet libr. 6. cap. 3. de plantarum historia. Plinius verò lib. 19. cap. 3. his verbis struthium describit: At quæ vocatur Radicula, lavandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori mollitiæq;. Aequè nascitur sativa ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci vocant. Floret æstate, grata aspectu, verùm sine odore, spinosa & caule lanuginoso. Semen ei nullum: radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est, usum. Non desunt, qui struthium plantam esse velint, cujus hic quoq; imaginem dedimus, eamq; pseudostruthium appellavimus, sed cùm aculeata planta non sit, ferulaceum caulem non gerat, nec lanuginosum, nec semen spicatum proferat, neque admodum crassa utatur radice, nec adeò sit acris, ut excalfacere & siccare possit ordine quarto, iis qui hac ducuntur opinione, haud subscribere possum

Struthii Plinii.

Pseudostruthii consider.

possum. Pseudostruthium folia profert longa, subpinguia, caules multiplices foliososq́ue, in quorum summitate spicati prodeunt flores. Radice nititur candida, longa, digitali crassitudine, & raphani modo acri. Nascitur incultis locis, secus itinera, & in agrorum marginibus. Radix excalfacit & siccat ordine tertio. Incidit, attenuat, resolvit, aperit, digerit. Sunt etiam, qui eam præferant contra venenosorum animalium ictus, non modo vulneri admotam, sed etiam in potu sumptam. Quinetiam adversus pestilentiæ contagia. Struthii vires adnotavit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Struthii radice potissimum utimur, utpote gustu acri, & calida siccaq́ue temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit & irritat: proinde quoq́ue sternutationem provocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit, Fuchsium, virum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentariis, plantam vulgò Saponariam vocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq́ue pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ: lævi non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba στρούθιον Græcè: Struthium, Radicula & herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè Condes, Chundes seu Kunder, Barbarè Condisi: Italicè Radicetta & herba lanaria: Gallis Herbe aux foullons. Pseudostruthium, quidam Theriacariam vocant.

Struthii vires ex Galen.
Fuch. lapsus. Saponariã Struthiũ statuẽtis.
Nomina.

I. Quam pro Pseudostruthio proposuit, Plinius lib. 33. cap. 5. Luteam: Vitruvius 7. Architecturæ 14. Luteum: Virgilius Ecloga 4. Lutum appellat; sunt qui Resedam Plinii: alii Myagron, seu Melampyron Dioscoridis velint, Luteola herba, C.B. Anthirrinum, Trag. Lugd. Pseudostruthium, Matth. Cast. Struthium, Lac. Lugd. Herba lutea, Dod. gal. Lugd. qui tres habet figuras. Lutea vel Luteum, Gesn. hort. Cam. Luteola, Lob. Lutum herba, Dod. fol. Guadarelle vulgo, Cæs. Catanance, Lonic. Tab. II. Saponaria lævis, quòd saponis vicem præbeat ad purgandos pannos: Saponaria, Trago, Matth. Gesn. hor. Lac. Lob. Dod. fol. Cæs. Tab. Cam. Saponaria major, Lugd. Struthium, Fuch. Lonic. Lugd. qui duas habet icones, Thalio. Flore est dilutè purpureo, aliquando roseo, nonnunquam candido.

Κυκλάμινος. CYCLAMINUS. CAP. CLVIII.

CYclaminus folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus supra infraq; albicant maculæ: caule nudo quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, ut rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamq; detrahit: menses potu, appositúve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri, partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionib. tuto, recumbere, quò facilius exudet: ejecti autem sudores flavo colore inveniuntur. Succus ejus ad purgandum caput, naribus infunditur: ad dejicienda quoq; alvi excrementa, in vellere sedi subjicitur: illito umbilico, & *a* imo ventre coxarum tenus, alvum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest: medicamentis abortum inferentib. admiscetur. Succus cum aceto illitus, procidua sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutē purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem *b* absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Ejus decocto luxata, podagras & capitis ulcuscula, pernionesq; foveri congruum est: ipsaq; in oleo vetere fervefacta, illito oleo ulcera ad cicatricem perducit. Cavata radix oleo expletur, & cinere ferventi imponitur, adjecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crassitudinem unguentũ contrahat, cumprimis utile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrãt ad amatoria assumi contusam, & in pastillos divisam. Nascitur in umbrosis, maximè sub arborib.

a Meum [illegible] i. e. imo ventre. Cat. [illegible] i. circa umbilicum.
b Meum & Cat. addunt [illegible] i. imposita.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINUS. CAP. CLIX.

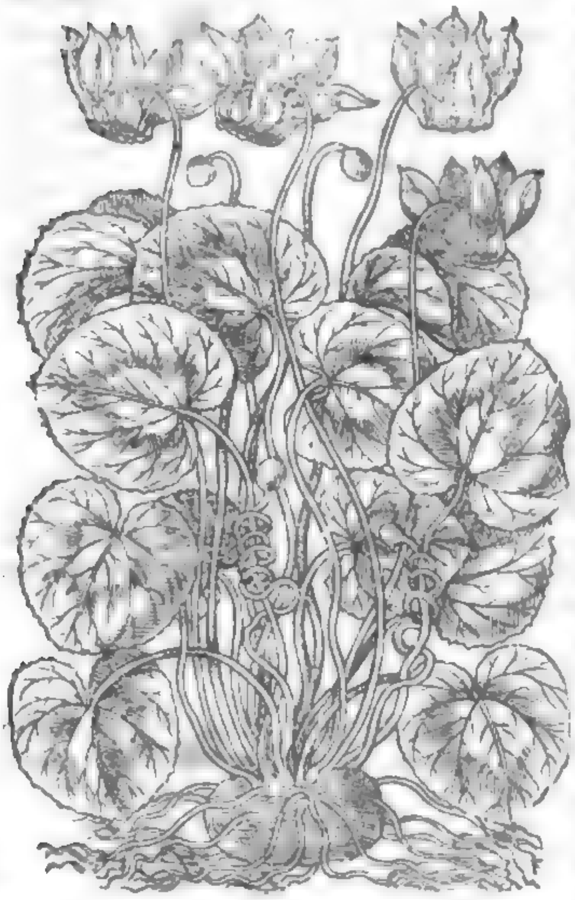
ESt & altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: foliis hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisq;, circa vicinas arbores, capreolorum modo se volventibus: flore candido, odorato: *a* acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice supervacua. Nascitur in asperis. Hujus acini, drachmæ unius pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per urinam, & alvum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

a Meũ & Cat. καρπὸς δ' ὡς ῥᾶγες σταφυλῆς ὅμοιος κισσῷ. i. Fructus est velut uvæ acini similis hederæ.

TAmetsi Cyclaminus prima, quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta sit vulgaris notitiæ, secundam tamen hucusq́ue mihi videre non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum & officinarum vulgus Sigillum sanctæ Mariæ vocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Scrapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est: harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diversam, cujus facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare videtur, quàm vitem nigram à Dioscoride lib. 4. descriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi ascivisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, ejus pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui varias ad nos cyclamini alterius plantas miserint censendas: sed cùm pluribus cyclaminis ipsius destituerentur notis, eas omnes me neglexisse, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (ut Mesues auctor est) reperiuntur species, major & minor. Hæc radice provenit parva nucis avellanæ, cicerumq́ue magnitudine. Illa verò magna constat radice, sessili aliquantum, lata, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) vulgaris admodum est, & passim in sylvis & umbrosis nascens, maximè sub arborib. & in frutetis, secus itinera. Minorem vidi ego in agro solùm Tridentino in vallis Ananiæ montib. ubi copiosa nascitur. Cyclaminus (ut idem Mesues memoria prodidit) tam hausta quàm clystere infusa, pituitam viscosam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in errhinis additur ad expurgandũ cerebrum, quod diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq́ue conveniat hemicraniis. Item resolutis opitulatur, ac omnib. cerebri, & nervorum affectib. à frigiditate provenientibus. Aqua distillata è cyclamini radicib. si narib. sursum trahatur, fluentem inde sanguinem mirum in modum sistit. Eadem pota sex unciarum pondere, addita selectiss. sacchari

Cyclamini confi.
Ruell. lapsus.
Sigillum S. Mariæ, Bothomarien Mauritan.
Cyclamini genera ex Mes.
Cyclamini vires ex Mes.
Cyclamini vires Matth.

I. CYCLAMINUS.

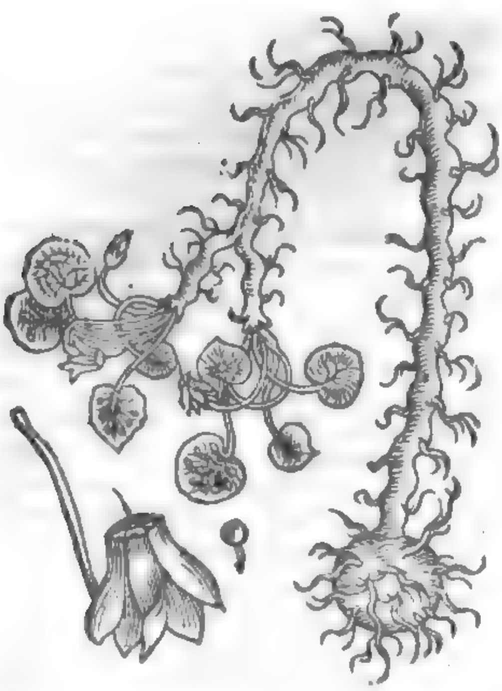
uncia, manantem è pectore, aut ventriculo aut jecinore sanguinem mirificè cohibet: & fracta ibi vasa conglutinat, id quod nos attestamur. Succus cum oxymelite sumptus duarum drachmarum pondere, alvum exolvit, & jecoris lienisq; obstructiones aperit, quo fit, ut hydropicos & ictericos juvet. Sed is propinandus non est, nisi addita Mastiche, aut myristica nuce, aut Rhabarbari scrupulo: namq; hæc ejus vehementiam minuunt. Contusæ radices recentes illinuntur utiliter scirrhosis, durisq; tumoribus & strumis. Additur quoq; utiliter succus in unguentis, quæ ad splenis tumorem, duritiemq; parantur: plures enim lienosi hoc medicamento sanati sunt, qui pluribus antea usi, sanari nequiverunt. Idem magno quoque auxilio additur in clysteria iis, qui coli dolore, & cæteris intestinorum torminibus vexantur. Affricta recens radix, aut succus ex lana impositus, hæmorrhoidas ejicit. Sanant radices aurium sonos, & surditatem, si concisæ, in rosaceo, amygdalino, chamæmælisq; oleo, & vini modico ferveant, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, vesperi cum se cubitum recipiunt affecti: verùm hoc pluries repetendum est, radicibus manè sublatis, auribusq; calido vino ablutis. Idem quoq; præstant, si cum persicorum, amararumq; amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua vitæ macerentur diebus tribus, siquidem expressus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, si una, aut altera ejusdem gutta instilletur eodem tempore: Succus abdomini illitus, ventrem subducit. Illita radix serpentum ictibus medetur. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingivarum, cæterarumq; circumstantium partium vitia sanat, & dentium dolores mulcet. Gargarizatur succus, addita plantaginis aqua, ad omnes faucium morbos. Cyclamini meminit Gal. lib. 7. simp. medic. ubi ita scribit: Cyclaminus varias vires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit & digerit. Clarum verò id est ex particularibus operibus. Adeò vehemens ejus facultas est, ut abdomine illito, ventrem subducat, & fœtum interimat. Κυκλάμινος herba sic Græcis, Latinis quoq; Cyclaminus, & Rapum terræ vocatur: Mauritanis Buchormarien, Buthermarien seu Bothormarie: Barbaris officinis Cyclamen, Panis porcinus, & Arthanita: Italis Cyclamino & pan Porcino: Germanis Schweinbrodt / Erdapffel. Hispanis Pan de puerco: Gallis Cyclamen seu pain de pourceau.

Cyclamini vires ex Gal.

Nomina.

Cyclaminis differentias octo agnoscimus, hic verò duas proponimus. I. Cyclamen orbiculato folio, infernè purpurascente. C.B. Cyclaminus minor & Umbilicus terræ, Trag. Cyclaminus, Matt. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lacu. Lon. Cæs. Cast. Cyclaminus rotunda, Fuch. Cyclamen folio hederaceo rotundiore, Lob. obs. Cyclamen vulgare, Lob. icon. Cyclaminus orbicularis rotundifolius, Dod. fol. Cyclaminus æstivus vulgaris, Cam. Cyclamen, Tab. Flore est nunc dilutius, nunc saturatius purpurascente: rarius albo: rarissimè luteo. II. Cyclamen radice oblonga C. B. Figura hæc vitæ Gesneri à Doctore Casparo Wolphio ad calcem addita, cui titulus Cyclaminus μακρόρριζος: meminit in hortis Germaniæ nomine Cyclamini radice oblonga, malo in fine adnixo, & Camerarius suo Matthiolo, nomine Cyclamini longius radicati adjecit. Hæc enim inferna quidem radicis parte mali instar rotunda est, unde plures fibrosæ radices hinc inde sparguntur, sed mox in cubitalem longitudinem prolongatur, digitalem crassitiem non superante: subinde tamen in nodos, ex quibus utrinque fibræ prodeunt, extuberat, foliis est subrotundis ut in vulgari, maculosis: floribus similibus colossinis, quibus decidentibus capitulum subsequitur oblongum, in mucronem desinens, quod se cum pediculo in spiras convolvit, in quo semen mediocris magnitudinis continetur.

II. CYCLAMEN RADIce oblonga.

Δρακοντία μεγάλη. DRACUNCULUS MAJOR. CAP. CLX.

DRacunculus major in umbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, lævem, duum cubitorum, baculi crassitudine, versicoloribus draconum maculis, purpureis tamen evincentibus: folia rumicis, sibi invicem implicita. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primùm ciner acei, mox per maturitatem in crocum & purpuram vergentis;

gentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur ſiccaturq; in umbra. Radix quoq; meſſibus effoditur, elotaq; particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in umbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, convulſa, tuſſim & deſtillationes: pota cum vino venerem ſtimulat: ulcera, quæ cacoëthe vocantur, atq; phagedænica expurgat, præſertim cum vite alba: ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus evocandos componuntur: ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisq; odor teneros conceptus abortu vitiat: item ſi triginta grana ejus in poſca bibantur. Sunt qui ejus ſuccum cum oleo, aurium doloribus in-10 fundere: quinetiam folia, utpote quæ adſtringant, vulneribus recentibus impoſuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à vipera feriri inficiantur.

Δρακόντιον μικρόν. DRACUNCULUS MINOR. CAP. CLXI.

DRacunculus minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſſitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, guſtu fervens, mordaxq;: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. *a* Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana im-20 poſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta ejus grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem ajunt; poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, cõceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſſi, deſtillationib. auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſive cocta toſtaq; cum melle, aut per ſeſe edatur, ſive farina ejus ex melle delingatur: urinam pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas ulcerum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricẽ perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & ejiciendos partus fieri ſolent: qui radice ſua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulnerib. linamentorum vice, convenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus foliis involutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines & oculorum caligines convenit. Radix cocta, crudave ad ſanorum uſus, pro olere recipitur. In Gymneſiis 30 inſulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conviviis placentarũ loco offerunt. Radix meſſib. effoditur, lotaq; fruſtatim conciditur, & lino trajecta, ſiccatur in umbra, & ita reconditur.

a Meum φύεται ἐν σκιεροῖς περὶ φραγμοὺς καὶ αἱμασιάς. i. Naſcitur in umbroſis circa ſepes & maceriaa.

I. DRACUNCULUS major.

II. DRACUNCULUS minor.

40

50

60

Licet in vetuſtis quibuſdam Dioſcoridis codicibus majoris minoriſq, Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diviſis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſſidere videatur, cumq, etiam Galenus, Paulus & Serapio, qui in ſimplicium materia Dioſcoridem ad unguem ſecuti ſunt, ejusq, dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint: non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodiiſſe, & alicujus

Dracunculorum conſider.

 curioſi

III. DRACUNCULUS AQUATILIS.

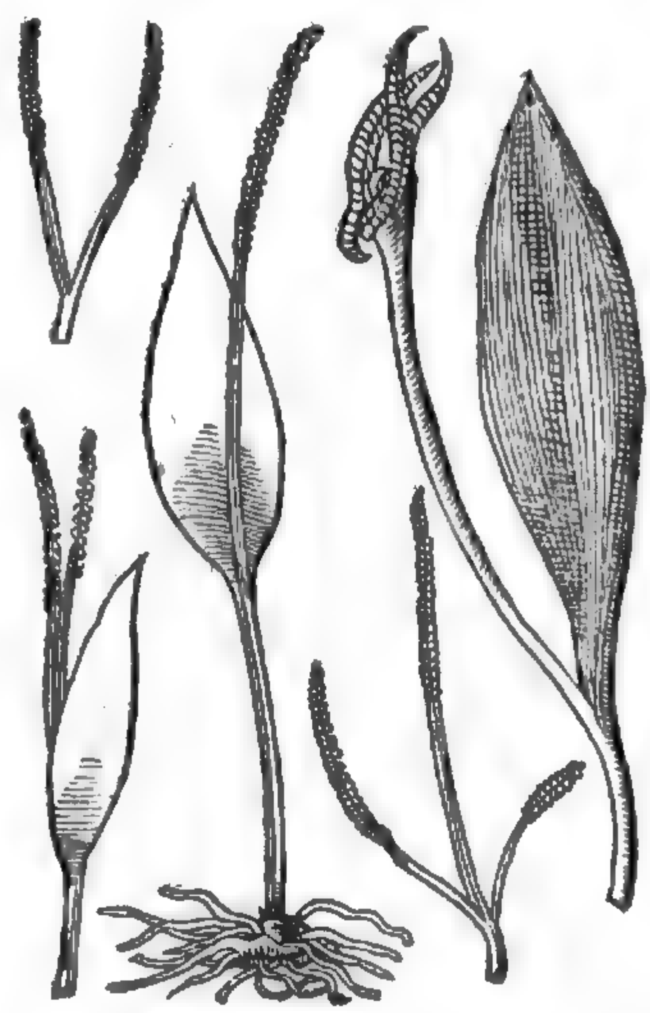
curiositate hic historiæ Dioscoridis accrevisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam: quanquam ingenue fateri possum, me utrumq; Dracunculum Tridenti ac Venetiis vidisse. Dracunculus major. *Alterum quidem, qui major est, Ari sive Rumicis foliis, sibi invicem implicitis, caule bicubitali, baculi crassitudine, versicolore, maculis in purpuram nigricantibus respersō, adeò ut angui similis videatur:* Dracunculus minor. *alterum verò, qui & minor & omnibus vulgaris est, foliis hederaceis, albis quibusdam maculis conspersis: caule ac fructu majori similibus. Quippe quòd longam ex se vaginam emittat extrema parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, è cujus medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (ut Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem verò aureo rufescente, ferventi ac mordaci gustu. Radice nititur rotunda, bulbosa, acri, tenui libro obducta. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, a majoris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædicta recentiorum sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis evidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur: cùm tamen sæpius majorem & minorem Dracunculum viderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitavi, si quis suspicetur duo, ut sunt Dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas sed quatuor enumerat Dracunculi* Dracunculi species ex Plinio. *species lib. 24. cap. 16. sic inquiens: Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, foliis betæ, non sine thyrso, flore purpureo: hoc est simile Aro. Alii radice longa, veluti signata, articulosaq; monstravere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio majore, quam cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti verò generis meminit ipse in sequentibus lib. 25. cap. 2. cùm inquit: Eadem Lusitaniæ provincia cognovi, in agro hospitis nuper ibi repertum Dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alii sunt, quos in priori volumine ejusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rursumq; cum iisdem in terram se* Theoph. de Dracunculo. *condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens: hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui lib. 7. cap. 11. de plant. hist. Secundum Dracunculi genus inter Ari genera constituit, his verbis: Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam Ari Dracunculum appellent, quòd ejus caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantum commoda. Ex his igitur, & Plinii verbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontii sive Dracunculi genera, ut etiam Venetiis oculata fide comprobari potest, in horto Clarissimi medici Maphei a Mapheo, ubi præter Arum* Dracunculi vires Matth. *duo virent æstate Dracunculi genera. Radicis farina duarum drachmarum pondere ex melle sumpta, pituitam tam crassam, quam tenuem, per inferna ducit, & renes expedit, & præsertim ex uvarum passarum cremore, & mastiches momento sumpta. Recens radix ferventi cinere tosta & illita, dolorificas & tumentes hæmorrhoides curat. Resolvit illita scirrhosos tumores, strumas & choeradas, & lienis duritiem emollit. Eadem absterguntur cutis maculæ quæcunq;. Cum melle &* Dracunculi vires ex Galen. *caprino fimo illinitur utiliter podagricis, nervorumq; contusionib. Supposita menses morantes trahit. Dracunculus, ut Galenus testatum reliquit lib. 6. simpl. medic. quiddam Aro persimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam levem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet & amara, conjuncta est, medicamentum factum est utiq; maximè efficax. Nam radix viscera omnia expurgat, crassos potissimum, & lentos succos extenuans: optimumq; re-* Mesues. *medium est contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant: hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ dejectoria vi pollent, scripsit, eo hausto dejici è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis viscera expurgare, non quòd dejiciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet,* Dracunculus tertius Plinii. *& vasa detergat. Est & aliud* DRACUNCULI *genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchsio viro doctissimo esse putamus. Siquidem illi folia sunt Corni arboris ferè similia, & radix arundinacea, geniculata, longa & Ari modo fervens. Insuper ex geniculis ipsis multiplices oriuntur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, Arisari alterius æmula, è quorum exortu alia exurgunt folia longis pediculis nitentia, quæ ut diximus, Corni arboris folia referunt, sed iis grandiora, tenuioraq; habentur, è quorum nonnullis, quæ conclusa sunt, ut ejus in imagine videri apertissimè potest, fructus racematim enascitur, baccis per maturitatem rufescentibus, in quib. semen est nigrum parvum & oblongum, crasso quodam succo circumdatum. Nascitur montanis locis, sed humectis & uliginosis. Hanc in Mora-* Qualitas. *via primùm legimus, dum illac iter faceremus. Degustata radix primo statim occursu insipida deprehenditur at paulò post linguam fauces q; adeò vellicat, ut omnes illæ partes tenuissimis pungi aculeis videantur. Itaq; valenter excalfacit & siccat: quin etiam adurit ulceratq;. Ideoq; rarefacit & incidit quæ in corpore crassa, lentaq; sunt excrementa, perinde ac Dracunculi alii & Arum, quare ab iis viribus non differt, sed facultate imbecilliore habetur. Ab omnibus his forma maximè differt* Dracunculus hortensis. HORTENSIS *Dracunculus, quo in acetariis vescimur, utimurq; ad intinctus acerrimo gustu: Caules fundit numerosos, tenues, in quib. folia oblonga [lini modo] radicibus [inhæret] humi repentib. graminis modo, florib. pusillis, albicantib. racemosis, semine supervacuo. Seritur in hortis ferè omnib. Sunt qui asserant hanc plantam cultorũ mangonio factitiã esse, & non sui natura provenire, eã siquidẽ nasci putãt lini semine excavatis capiti imposito, ac deinde terra recondito: sed hos falli*

credi-

IV. DRACONCELLUS.

V. OPHIOGLOSSON.
* Ophio. abortus. *

crediderim, quod facto periculo, operam quidam perdiderint. Hujus nec Græci, nec etiam Mauritani, quod ſciam, meminêre. Verùm perpenſa ejus acrimonia, quæ maximè linguam vellicat, eorum eſſe medicamentorum, quæ valentiſſimè excalfaciunt, atq; ſiccant, facilè conjici poteſt. Incidit, digerit, aperit & provocat: manſa pituitam ciet: dentium dolores mulcet: concoctionem adjuvat & urinas movet. Eſtur paſſim in acetariis unà cum lactucis, aliiſq; oleribus. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi ſpecies quidam recenſent, quòd LINGUA *Serpentina nonnullis dicatur, etſi non deſint, qui Lucciolam & Argentinam ipſam appellitent. Naſcitur hæc in pratis, ſed ocyſſimè deperditur. Profilit enim menſe Majo, ſed cùm tenerrima ſit, pauco poſt tempore evanida flacceſcit, ac ſubinde nuſquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ vocatæ haud diſſimile, nulla per medium excurrēte coſta, è cujus inferiore ſinu cauliculus exit, pallidam ſerpentis lingulam in cacumine gerens: unde Græcorum voce Ophioglοſſi nomen invenit. Exiccat citra inſignem caliditatem. Præſtat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda: quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo diutius inſolato utuntur chirurgi ad prædicta felici (ut ajunt) ſucceſſu. Datur potanda ex aqua Equiſeti, ad inteſtinorum, & thoracis vulnera, & cæterarum intrinſecarum corporis partium. Ideoq; auxiliatur ſanguinem rejicientibus: bibitur adverſus alba fœminarum profluvia, ex aqua foliorum quercus. Vinum auſterum, in quo tota planta incocta fuerit, ſi cum eo oculi abluantur, lachrymas cohibet: illinitur recens ſiccáve ad vulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copioſa folia diu fuerint macerata inſolataq;, addita lachryma abiegna, aptiſſimum fit medicamentum vulneribus recentibus glutinandis.* Δρακόντιον *quod Græci vocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus Luf & Alluff: Italis Dragontea: Germanis,* Natterwurtz: *Hiſpanis, Taragontia: Gallis, Serpentine. Dracunculus minor, Græcis,* Δρακόντιον μικρόν: *Italis, Dragontea & Serpentaria minore: Germanis* klein Natterwurtz: *Gallis, Petite Serpentaire. Dracunculus aquaticus, Italis, Serpentaria acquatica: Germanis,* Waſſer Natterwurtz. *Dracunculus hortenſis. Italis, Dragoncello & Dragone: Gallis, Tragon. Ophioglοſſum, Græcis* ὀφιόγλωσσον: *Italis, Lingua ſerpentina, Argentina ſive herba Lucciola: Germanis,* Natterzünglein: *Gallis, Herbe ſans chouſture, ſive Langue de ſerpent.*

Lingua Serpentina ſive Ophioglοſſon. Ophioglοſſi vires. Nomina.

Dracunculus triplex proponitur. I. Dracunculus biſtortæ folio. C. B. Dracunculus major, Matth. Caſt. Dracunculus Matth. Dod. Gal. Dracunculus major Matth. Dod. fol. Serpentaria major Matth. Lug. Dracuntium majus, Tab. Hoc an in rerum natura ſit, Dodonæus dubitat: Adverſaria inveniri negant: hactenus eum non vidimus, quare nil aſtruere licet, at omnes rei herbariæ ſtudioſos publici boni cauſſa rogamus, ut ſi eum vel habeant vel inveniant, nobis ejus copiam faciant. II. Dracunculus polyphyllos, qui Dioſcoridis major videtur & Plinii. C. B. Dracuntium majus, Brunf. Dod. fol. Dracunculus major, Trag. Fuch, Dod. gal. Cord. in Dioſ. Lacu. Lon. Cam. Dracunculus minor, Matt. Caſt. Dracunculus polyphyllos & Luph criſpum, Cord. hiſt. Dracunculus, Geſ. hor. Cæſ. Anguina Dracontia & Serpentina Colubrina, Lob. Dracũculus ſive Serpentaria major, & Serpentaria minor, Matt. Lug. qui duas habet figuras. III. Dracunculus paluſtris arundinacea radice C. B. Hydropiper rubrũ, Fuch. & Dracunculus Plinii tertius, eidẽ in icon. Aron paluſtre, Geſ. hor. Dracunculus paluſtris, Dod. gal. Cord. hiſt. Lug. Dracunculus paluſtris minor, Lon. Dracuntium paluſtre, Tab. Dracunculus aquaticus, Matt. Caſt. Dod. fol. Cam. Aquatica anguina ſive Dracunculus, Lob. Dracontii genus apud Plinium, Cæſ. IV. Dracunculus hortenſis integro folio C. B. Draco à Ruellio primò deſcriptus, Dod. gal. Dragoncellus, Matth. Dracunculus hortenſis eidẽ in icon. Caſt. Tab. Draco hortenſis, Geſ. hor. Lug. (cui & Chryſocome Dioſcoridis Dalechampio) Cam. Draco, aut potius Tarchon Simeoni Sethi, Lob. Tarchon Avicennæ & Sethi, Geſ. hor. Dragone vulgò, Cæſal-

Cæſalpino. V.Serpentaria ſecunda,Brunſ.Ophiogloſſum,Trag.Fuchſ.Matth.Dod.fol.& gal.Lon.Caſt.Lug.(cui & Ceratia Plinii & Dracunculi ſpecies) Tab.Cam.Thal.Lob.cui & Eneaphyllum,Lingua ſerpentina,Matth.Italico.Caſt.Cæſ.Lingua vulneraria Cord.hiſt.Lancea Chriſti & aliis Luceola,Geſ.hor. Figura quidem Matthioli ſolum Ophiogloſſum non ramoſum exprimit, hæc verò & non ramoſum ſeu vulgatum, & ramoſum & abortivum exhibet.

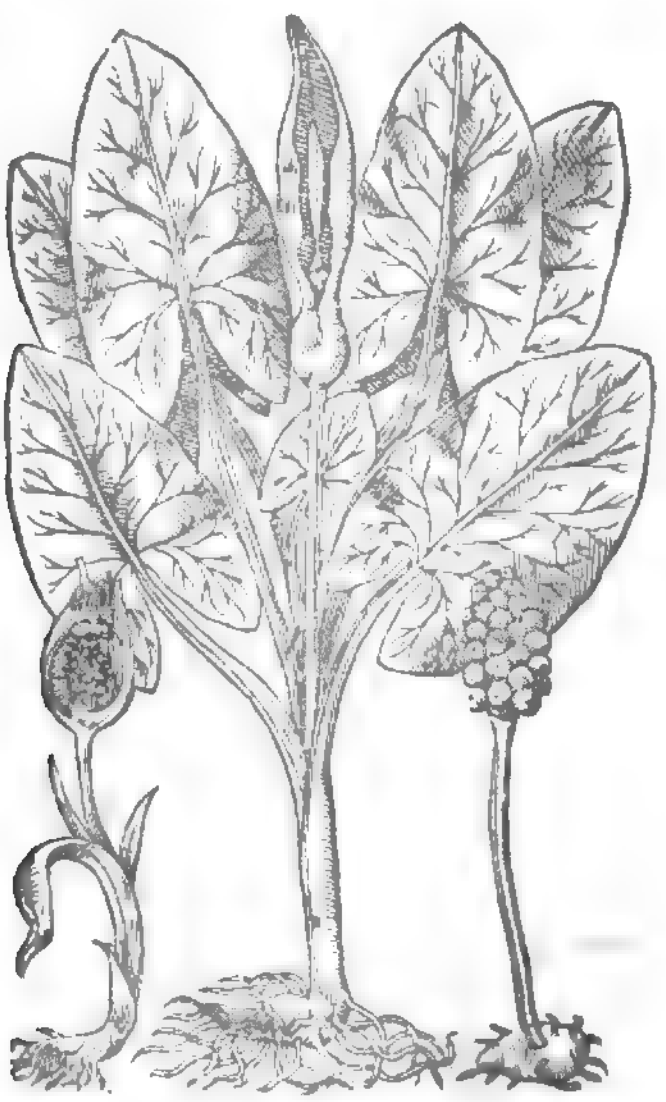
ARUM. CAP. CLXII.

Ἄρον.

ARon,apud Syros Lupha vocitatum,folia emittit Dracunculi,ſed a longiora,& paucioribus diſtincta maculis: caulem ſubpurpureum, dodrantalem,piſtilli ſpecie,à quo croceum ſemen exit: radice dracunculi alba: quæ decocta eſtur,utpote cùm minus acris ſit.Folia ad eſum condiuntur, & arida per ſe, decocta mãduntur.Radix,ſemen & folia dracunculi vires habent.Privatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur,& dracunculi more reponitur.In totum,ob mitiorem ejus acrimoniam,in cibum expetitur.

a Omnia exem. μικρότερα ϗ ἧσσον ἀσπιλα. i. minora tamen & minus maculoſa. Cat. ἄσπιλα. i. immaculata

I. ARVM.

II. ARVM MINVS.

Ari conſiderat. *ARum in Hetruria.item in agro Goritienſi, frequentiſſimum provenit, in campeſtribus, in vineis, in ſcrobium marginibus,& paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq; in maritimis noſtris Senenſibus, ubi vulgò ipſum vocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinæ Arum corrupto vocabulo appellari ſolet.* Ari deſcript. *Arum folia habet Hederacea, cordis ferè effigie,Dracunculi majora,minimè diſſecta,& albis reſperſa maculis,quæ hyeme virent, & æſtate ſiccantur. Caulem edit palmarem. è cujus faſtigio erumpit involucrum ſpithamæ ferè longitudine, in acutum deſinens, quod fructũ complectitur, & fovet.Eo deinde fatiſcente.ſolida piſtilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patẽte.crocea ſemina ſpectãtur,quæ in coronæ modum continuè contexta,infimam ejus ſedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu viridia fiunt, & per maturitatẽ rufa, baccarum ſpeciẽ præ ſe ferentia,vinoſaq; ambiunt ipſa caulẽ,ſeſe invicẽ ſtipantia.frumenti Indici modo.Radice nititur alba.bulboſa.oblonga,permultis ſtipata fibris,ellebori modo,guſtu perquã acri. Naſcitur in cãpeſtrib. in vineis,& ſecus itinera & ſepes.In Bohemia quoq; in montibus quibuſdam copioſum admodum provenit.ſed Italico longè minus, foliisq; tenuioribus, & minori quoq; radice, adeò ut ego hoc Arum minus appellare conſueverim. Cæterùm* Ari ſpecies altera. *ARI alteram ſpeciem,cujus hic imaginem expreſſimus,miſit ad me Franciſcus Calzolarius pharmacopæus Veronenſis,rei plantariæ indagator,è monte Baldo allatum.Huic folia inſunt ſagittæ ſpeciem repræſentãtia, & caulis rectus glaber, dodrantalis,valde perſpicuus,rubentium baccarum botrum in cacumine habens,confertum,& in acutum deſinentem.Radicibus nititur numeroſis,tenuibus circumquaq; ſe diffundentibus, è quibus bulboſi quidam globuli.fabarũ quantitate dependent,alba intus pulpa,& perquam acerrimi guſtus. Excalfacit & ſiccat ordine quarto.Ideoq; urit.attenuat,incidit & abſtergit.His nõ deſunt, qui utantur ad arcẽdos a ſuis menſis paraſitos. & voraces lurcones. earum pulverẽ delicatis epulis admiſcentes: nam ubi fauces occupaverit,tã fixo & cõtumaci ardore afficit, ne poſthac quicquã vorare queant, niſi bubulo caprillove lacte diutius gargarizato. aut recẽti butyro ſenſim deglutito. Abſtergit Arũ,attenuat,aperit,incidit & provocat.* Ari vires Matth. *Decocta radix melle excepta,medetur pectoris morbis omnib.pituitoſis:expectorat n. valentiſſimè craſſas lentaſq; excreationes:ideoq; aſthmaticos maximè juvat.Datur elixa,vel ferventib.cinerib.toſta,utiliter tuſſiẽtibus, ex amygdalino oleo.Idq; bellè quoq; præſtat lac potũ,in quo radix ipſa fuerit incocta.Illinitur eadẽ,aqua prius elixa.epiphoris ſugillatis inflãmatisq; tonſillis.fabacea farina addita,& defruto ſubacta.Subigitur quoq; oleo, & tumẽtib. hæmorrhoidibus commode,*

illinitur

III. BONUS HENRICUS.

illinitur: Radicis succus exedentia & contumacia ulcera curat, quemadmodum & narium polypum folia ambusta sanant. Imponuntur eadem utiliter podagricis, calenti fimo bubulo illita. Semen tritum vel baccarum succus rosaceo commistus, aurium doloribus auxiliatur. Dantur utiliter seminis drachmæ duæ ad menses educendos, & secundas pellendas ex vino. Cæterùm cum Arum in mentem mihi jam revocet plantam, à quibusdam Serpentariam, Colubrinamq; vocatam; quamq; Germani BONUM HENRICUM *appellant, libuit ejus historiam, & vires huic orationi attexere, quòd foliis Arum quadantenus referat, quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit, ipsosq; foliosos, in quorum fastigiis herbacei, racemosiq; visuntur flores, & deinde semen. Planta candicat tota, perinde ac si tenuissima farina polline conspersa esset: quinetiam adeò lævis tactu habetur, ut unguine aliquo illita videatur, unde illi nomen apud Germanos* Schmerbel. *Radice nititur vegeta, crassa, in plures divaricata partes, croceo colore, acuti lapathi modo, cujus speciem esse censemus. Nascitur ferè ubiq; in pagorum plateis, in ruderibus & areis. Planta est calidi & sicci temperamenti, aperit, abstergit, resolvit & digerit. Radicis succus illitus scabiem tollit, & cutis maculas extergit, præsertim si cum aceto misceatur. Quidam eã quoq; præferunt adversus venenosorũ animaliũ morsus. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam illustrandamq; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa vulgo nominant, is siquidem mirum in modum carni splendorem & candorem conciliat. Ari vires memoriæ prodidit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Arum terrena essentia constat, sed calida; proinde extergendi vim possidet, verum nõ valentem, sicut Dracontium. Est itaq; in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices ejus maximè sunt utiles: siquidem comesa crassitiem humorũ mediocriter incidunt, adeò ut & excreationib. ex pectore idoneæ sint, sed magis tamen aptũ est Dracontium. Nescio sanè qua ratione scripserit Galenus, Arũ, quo degustato os totum exuritur, & acerrimum sentitur, calidum siccumq; ordine tantum primo haberi. Et lib. 2. de alimentorum facult. sic inquit: Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut Dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare voles prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidum injicere convenit. Cyrenis contra, quàm in nostra regione, Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò ut vel rapis sit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportant, ut quæ absq; ut putrescat aut regerminet, longo tempore perdurare possit. Herba, quam Græci ἄρον & Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara: Syris Lupha vocatur: Barbaris, Aron, Barba Aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis Aro & Gigaro: Germanis* Klein Natterwurtz: *Hispanis Taro: Gallis Vid de chien. Arum minus, Græcis ἄρον μικρὸν Italis Gigaro minore. Bonus Henricus, Italis Herba insarinata: German.* Schmerbel oder Gut Henrich.

Arum Plinius, lib. 19. cap. 5. inter bulbi genera recenset: at lib. 24. cap. 16. maris & fœminæ meminit: & à quibusdam radicem Aron, caulem verò Dracuntium appellari monet. Aliquot differentias notavimus, aliud folio majore & acutiore, aliud rotundiore, aliud duriore per totam æstatem virente. Sic ejus quod maximo est folio, venæ omnes albicant, apud Italos frequens: aliquando maculis albis est conspersum. Reperitur in Helveticis montibus quod nigricantibus lituris, aliquando purpureis signatur: quod verò apud nos vulgatissimum, nullis maculis notatur. Sic & pistillus alteri purpureus, alteri ex albo luteus. III. Lapathum unctuosum C. B. Bonus Henricus, Brunf. Trag. Matth. Tab. Rumicis tertium genus, Fuch. Rumicis secundum genus, Turnero: Tota bona, Dodo. gal. & fol. (cui & Chrysolachanon) Lob. Thal. Lapathi sylvestris secundum genus, Lugd. Atriplex canina, Lonicero.

Boni Henrici histor. — Boni Henrici vires Matth. — Ari vires ex Gal. — Nomina.

ARISARUM. CAP. CLXIII.

ARisarum exigua herbula est: cujus radix oleæ magnitudinem implet, longè majoris quàm Aron acrimoniæ. Unde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cujuscunque in perniciem agitur.

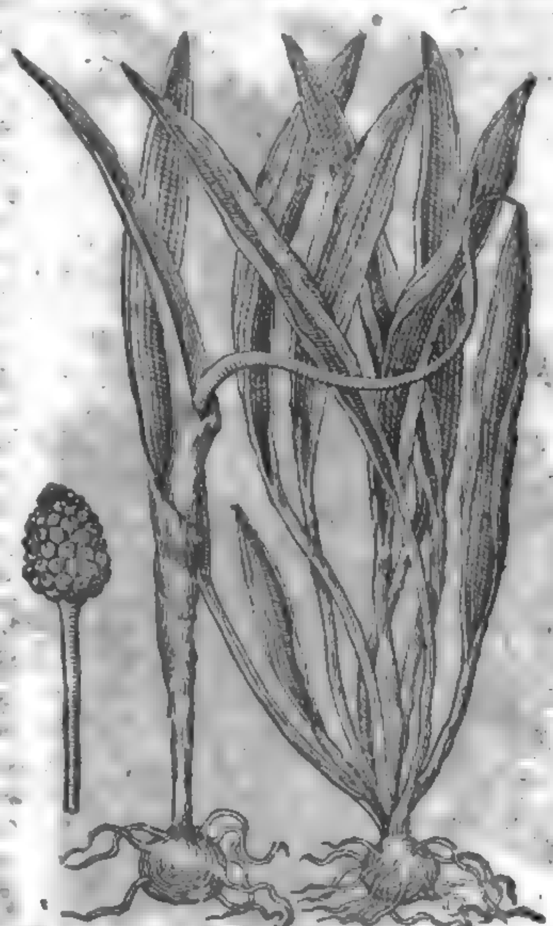
ARisaron, Plinio lib. 24. cap. 16. auctore, in Aegypto nascitur, similis Aro, minor tamen, minoribusq; foliis, & utiq; radice, quæ tamen olivæ grandis magnitudinem implet. Hujus duo hodie ab herbariis ostenduntur genera: quorum postremum ad me primum misit Aloisius Anguillarius Romanus, horti Patavini præfectus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor, qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbe: Cui folia Aro similia sunt, à Luca Ghino viro optimo accepimus. Utriusq; picturam exhibere libuit, non quod utrumq; probemus (alterum enim non verum putamus) sed ut de iis aliorum etiam sit judicium. Primum foliis provenit Ari, longè tamen minoribus: cauliculum edit tenuem, in cujus summitate vaginula quædam oritur, altera parte divisa, è qua ligula tenuis, exigui germinis modo sese exerit, pallido colore. Radix illi olivæ instar magna, oblonga, candicans, adnatis pluribus ubiq; emergentibus. Nascitur in collibus & campestribus. ALTERUM *folia mittit longa, angusta, longis pediculis nitentia: radicem bulbosam, juglandis magnitudine, numerosis ubiq; adnatis fibris, gustu etiam acri. Excalfacit radix, siccat, incidit, abstergit, digerit & aperit. Meminit Arisari Galenus libro 6. simplicium medicamentorum his paucis: Arisarum multo*

Arisari historia. — Arisari vires ex Galeno.

Digitized by Google

I. ARISARUM. II. ARISARUM ALTERUM.

10

20

30

Nomina. *minus est Aro. Radicem habet olivæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Ut Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur. Arisarum alterum, sive Pseudoarisarum: Italis, Arisaro falso.*

I Arisarum Matth. Dod. gal. Gesf. hor. Arisarum primum, Lonic. Lugd. Dracunculus minor Gesf. app. Lacu. Dracunculus alter seu henicophyllos, Cord. histo. Arum majus Veronense perperam Arisarum, Lob. Arisarum latifolium Matthioli, Tab. II. Arisarum angustifolium (quod Dioscoridis esse videtur) C. B. Dod. fol. Clus. hisp. Tab. Lob. Arisarum tenuifolium, Cam. Arisarum alterum, Matth. Dod. gal. Lug. Lonic. Arisarum, Gesf. hor. Lacu. Cæs. Pseudoarisarum, Castori.

40

Ἀσφόδελος. HASTULA REGIA. CAP. CLXIIII.

HAstula regia vulgaris notitiæ est: foliis majoris porri: caule levi, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subjacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: urinas & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, convulsis, & tussibus drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea vero vomitiones adjuvat, ludicri tali magnitudine commanducata: a serpente demorsis datur aptissimè trium drachmarum pondere, verum foliis, floribus & radice ex vino morsus illinire oportet: item ulcera sordida & depascentia: mammarum quoq; & testium inflammationes, tubercula, furunculosq; ; decoctis in fæce vini bulbis, recentib. inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adjecto vetere vino, dulci myrrha & croco decoquitur, fitq; perquam utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit: oleum in excavatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in vino poti, scolopendræ & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: alvum purgant.

50

Asphodelus mas. Asphodeli melino flore.

HAstula regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est à radicibus foliosa, foliis porraceis longioribus, angustioribusq;, carina adeò prominente, ut triquetra videantur. Caulem edit cubitalem. & quandoq; majorem, insigni lævitate. Flores in cacumine albicantes, (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes, e quibus baccæ proveniunt subrotundæ, herbacei coloris, in quibus triquetrum concluditur semen nigro colore. Particulatim floret ut Scilla, ab imo incipiens, verbasci quoque modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantibus, bulbosis, oblongis, subvirescente intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassioribus prominente infima parte tenui cauda, succosis, acris & amaro gustu. Nascitur in montibus pingui solo. Planta est spectatu jucunda, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui sæpe centenarium excedunt, quanquam citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicem aliis numerosiorem esse, ut quæ octuaginta simul acervatis sæpe bulbis reperiatur. Atqui Gal. 2. de alim. facultat. una tantum bulbosa radice magnitudine figura amarore scillæ radici quodammodo simili, Asphodelum constare legitur. Hujus caulem (ut Plinius est auctor lib. 21. cap 17. Theoph. & ferè Græci omnes) cubitalem, & sæpe duum cubitorum. antheriacum vocavere: radicem verò, id est, bulbos, asphodelum. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Cæterum

60

Anthericum, flos Asphodeli.

I. HASTULA REG. SIVE Aſphod.

II. ASPHODELUS luteus.

rum Aſphodeli flore rectè Dioſcorides è Nicandro poëta, Medico vetuſtiſſimo, appellari ἀνθέρικον *ſcribit contra Theophraſtum, Plinium, & alios Græcos, qui caulem ita nominari volunt. Verba autem è Theriacis Nicandri hæc ſunt, quibus & caulem & ſemen deſcribit, dum plantam ad ſerpentium, & ſcorpionum ictus valere dicit:*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Vermes Album creat (ut Theophr. ait) qui in volucres beſtiolas floſculorum ſpecie degenerant: ii tandem cùm flacceſcens maruerit ſcapus, eroſo conceptaculo provolant. Mandebatur antiquitus, Heſiodo teſte hujuſce plantæ tum caulis in cinere toſtus, tum bulbus cum ſemine, oleo, & ſale addito: quin etiam cum ficu, mira voluptate. Illinuntur utiliter aſphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenoſis, ſcabioſiſq́;. Eædem cum hyoſcyamo fervefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum virus, radiare emendant. Criſpantur quoq́; capilli, deraſo capiti affrictâ ſæpe radice. Ea epota, ſcripſere quidam excitari venereos impetus. Juvat eadem felle ſuffuſos, quin etiam aqua intercute affectos, ex vino pota. Decocta & illita parotidas ſanat. Eximuntur renum lapilli, ſi ejuſdem ex vino decoctum ſumatur in potu. Sanat illita jumentorum ſcabiem, & ulcera ad pilum reducit. Meminit earum quoq; Gal. lib. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Aſphodeli radix utilis eſt, ſicut ari, aſari, & dracontii, nempe extergentis, & diſcutientis facultatis. Uſta autem cinis calidior, & exiccantior, ſubtiliorq́; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias ſanat: hæc Galenus. Cæterùm aſphodeli radix mirificè commendatur Aetio lib. 1. ad ciendos menſes. his verbis: Aſphodeli radix in vino albo vetere decocta, & vino calido meraco cyathi menſura hauſto, menſes ſuppreſſos celerrimè ciet. Planta quæ ἀσφόδελος *Græcè, Haſtula regia Latinè vocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruach, Abẽ ſeu Axxerm: Italicè Aſphodelo, Amphodillo & Haſtula regia, Germanicè* Goldwurtz und Heidniſch: *Hiſpanicè, Gamones, Gamontes: Gallicè, Afrodiles.*

Aſphodeli vires ex Galen.

Nomina.

Aſphodelus ſive haſtula regia, quòd dum floret, effigiem ſceptri regii referat: meminit Matthiolus ferre flores albicantes, eſſe, quæ & melinos faciat, quare duæ figuræ adpoſitæ, cùm non ſolum floris ratione differant, ſed totius plantæ magnitudine, cùm albæ radices ſint craſſiores, folia latiora: luteæ verò, & radices, quæ tenuiores luteæ ſunt ut & flores, folia anguſtiora, qua de re ſuo loco. I. Aſphodelus albus non ramoſus, C.B. Haſtula regia, Matth. Geſ. hor. Lac. Lugd. Aſphodelus Lonic. Caſt. Geſ. Cæſ. Aſphodelus mas, Dod. gal. Aſphodelus albus, Geſn. hor. Dod. fol. Cluſ. Hiſp. Tab. Cam. Aſphodelus major albus, Lob. II. Aſphodelus luteo flore & radice, C. B. & Camer. Haſtula regia apud Tragum: Haſtula regia minor, Caſt. Aſphodelus luteus Geſ. hor. Tab. Cæſ. Dod. fol. Lugd. Aſphodelus luteus minor, Lob. Lugd. (qui duas habet figuras) Tab. Iphyon Theophraſti, Anguillaræ.

Βολβὸς ἐδώδιμος. BULBUS ESCULENTUS. CAP. CLXV.

Eſculentus bulbus vulgò cognitus, à nobis eſtur. Stomacho, & alvo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & ſcilinus ſtomacho aptior eſt, & concoctionem adjuvat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem ſtimulant, linguam tonſillasq; exaſperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt: luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur à ſpicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per ſeſe hydropicorum tumores, & canum mor-

morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt: sugillata varosq; per se, aut ex ovi luteo & lentigines cum melle, vel aceto emendant: fractis auriculis, unguibusq; ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus tortefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati verò, & cum alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant: faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam nervos tentant.

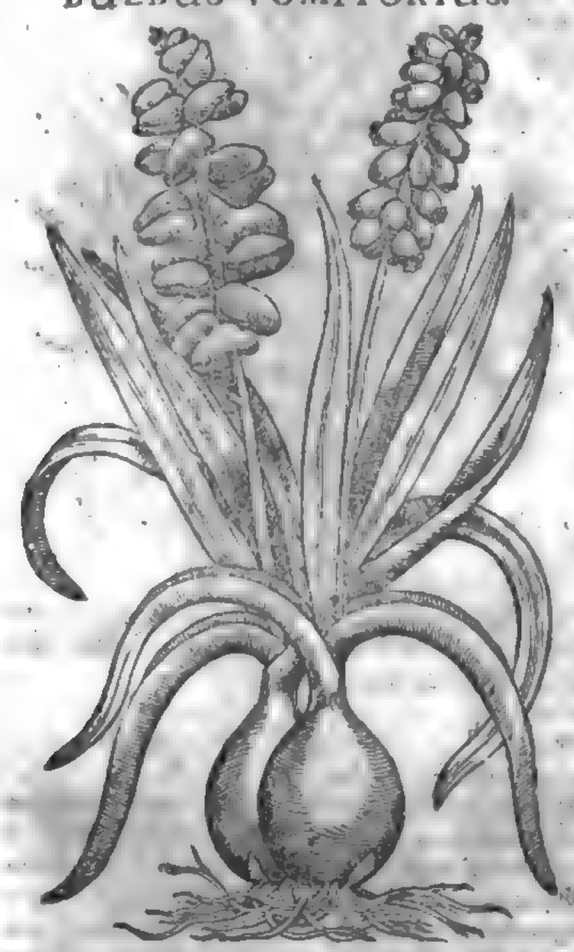
Βολβὸς ἐμετικός. BULBUS VOMITORIUS. CAP. CLXVI.

a Catad. Φαιὸς pi... l. c. cortice magno.

BUlbus, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice a nigro. Ea radix mansa, aut decoctum ejus potum vesicæ malis medetur; vomitiones movet.

Bulbo-rũ considetatio.

BULBUS VOMITORIUS.

BUlborum genera, esculentum & vomitorium, antiquis vulgò notissima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentaverit Dioscorides. Nobis verò Bulbi eam ob causam, vel quòd jamdiu exoleverint, hodie omnibus tum medicis, tum herbariis adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus invenerim, qui eos legitimè demonstret: Legitimos inquam, quòd non desint, qui ut inter cæteros Aesculapii videantur, BULBOS quosdam ostentant, quos vomitorios, & esculentos faciunt, sua tantùm opinione freti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamentis, non potui illorum acquiescere suasionibus, & si non desint Sycophantæ, qui me inscitiæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui volunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haud quaquam legere decreverint. Siquidem ego candidis lectoribus, non autem nasutis, hæc paravi monumenta. Veteribus autem fuerunt in frequentissimo ciborum usu: hi præsertim admisti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui venerem stimulent. Quòd autem ad id experti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in xeniis suis, dum cecinit:

Cùm sit anus conjunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorũ error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud caparum genus, quod Hetruscis vulgo vocatur Cepolla maligia: Sed horũ error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fissileq; cepe inter caparum genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disserui lib. 7. cap. 13. Bulborum meminit Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum sic scribens: Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & venerem provocans. Attamen illitus ob amaritatem simul & adstrictionem, abstergit simul & glutinat, & nimirum exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantiis, adstrictionem verò in glutinantibus. At siccitas utramque consequitur. Bulbus autem vomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus Bulbus. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit: Bulbi genere cum prædictis conveniunt. Nam horum quoque radix direptis foliis manditur: in vere interdum ipse etiam caliculus. Amaram austeramq; vim, evidenter Bulbi in se habent: quamobrè elanguescentis stomachi aliquatenus excitant aviditatem. At verò neq; iis adversantur, quibus è thorace atque pulmone pus convenit expuere: quanquam crassiore, ac glutinosiore sint corporis substantia. Etenim amaritudo crassitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentariis de medicamentis prodidimus. Quapropter hi elixi uberius quidem alent, sed excreare volentibus adversabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum verò ex aceto, oleo, garoq; mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur. Βολβὸς quæ Græcis ἐδώδιμος, Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis Basar Alzer: Italis Bulbo che si mangia. Qui verò Græcis Βολβὸς ἐμετικὸς, Latinis Bulbus vomitorius dicitur: Mauritanis Zir: Italis Bulbo vomitorio, Cipollo canina.

Bulborũ vires ex Gal.

Nomina.

Hyacinthus racemosus moschatus C.B. Bulbus vomitorius, Matth. Cast. Lugd. Muscari, Clus. hist. Hisp. & Pann. Dipcadi Chalcedonicum, Lob. Lugd. (duas enim habet figuras) Hyacinthus spurius recentiorum alter. Dod. fol. Hyacinthus botryoides Chalcedonicus moschatus, Tab. Flos interdum initio purpurascens, aut viridis: dein ex purpura virens, aut ex virore albicans, vel nigricans, dein pallidus est & luteo odoratissimo flore.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla vim acrem atque ferventem habet: assatam ad multa utiliorem esse constat. Polline ad crustam subacto, aut luto oblita, in clibanum conjicitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta suffic ien-

ficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt, torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur, ſumi etiam ſolet quod maximè eſt mediũ, direptis vivotenus tunicis, quod fruſtatim confectum coquitur, mutata ſępius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat, trajectaq; lino fruſta ſiccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ Scillæ in oleo fervefacta, aut cum reſina liquefacta, imponitur: decocta in aceto demorſis à vipera cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adjectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus jejunis, ad emolliendam alvum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus urinã ciere volumus, hydropicisq; & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſſi vetere, ſuſpirioſis, & ore rejicientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè ut concoctionem adjuvet, ſtrigmenta per alvum extrahit. Cocta & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cavendus Scillæ uſus his, qui inteſtinum ſentiunt ulcus: ad penſiles verrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle devoratum, alvum emollit. Scilla tota in limine januæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Nomina.

Παγκράτιον. PANCRATIUM. CAP. CLXVIII.

PAncratium, quod aliqui Scillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo guſtu amaro ac fervente: foliis lilii, ſed longioribus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm Scillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum ervi farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſplenicisq; cum hydromelite, cõmodiſſimè dantur,

I. SCILLA.

*II. SCILLA HISPANICA.

Scillæ, & Pancratii confuſ.

SUperioribus annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus, tum medicis, tum ſeplaſiariis communis eſt uſus, legitimas eſſe: in hanc autem opinionem veneram pluribus conjecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inveneram l. 19. c. 5. Scillæ majorem quàm cæteris bulbaceis radicib. amplitudinem reddidiſſe: quare cùm ſæpe vidiſſem ex iis Scillis, quibus paſſim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creviſſe, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe veras. Deinde legeram apud Theoph. l. 7. c. 12. de plant. hiſtoria, Scillam prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratib. cùm manifeſtè deprehendatur, mihi quidem non videbatur eſſe diſcedendum à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quaſdam Scillas vidi parvas, pyro paulò majores, has equidem putabam Pancratium eſſe: illas verò communis uſus, Scillas, idq; eo magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo ſimilem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ craſſitudinis cenſetur. Verùm cùm poſtea aliquantò accuratius harum plantarum hiſtoriam expendiſſe, inveni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinii teſtimonio, Scillæ ſimilitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis uſus, ut quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parva quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theoph. & Plin. quòd Scilla floret ter in anno: hoc item (quantum videre potui) non evenit noſtris vulgarib. Scillis. Sed ne veritati fortaſſe detraham, omnino id affirmare non auſim. Hinc itaq; jure quondam factum eſt, ut de ſcilla non ulterius vulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam venerim ſententiam, an ſcilicet Scillæ communis uſus legitimæ ſint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ foliis aloe ſimilib. proveniant. Cæterùm dum adhuc in re dubia verſarer, à quibuſdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpaniæ maritimis Scillas innumeras oriri noſtratib. duplo majores, foliis aloem æmulantibus, ſed minus craſſis: quæ amaritudine, acrimonia, ac virium præſtantia communes noſtras Scillas longè vincunt,

Scilla Hiſpanica.

SCILLA MAJOR RADICE rubra.

vincunt. Scilla bulbo nititur ingenti, subrubro, radicibus inferna sede numerosis, squamis crassis, lento succo prægnantibus, acri & amaro, folia mittit aloes similia, caulem sesquicubitalem, lævem, & flores in summitate subpurpureos. Jam ergo non dubitaverim, (si vera ii retulerunt) asserere prædictas Hispaniæ Scillas veras esse, nostrates verò legitimum esse Pancratium Dioscoridis: huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilii sunt, verùm longiora. Nec obstat, meo quidem judicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem: namq; bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atq; adeò hinc fortasse fit, ut Scillæ quarum est communis usus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. Dixi sententiam meam, quamvis sciam non deesse nasutos, qui nostram hanc impugnant sententiam. Atqui mihi magis expedit, Dioscoridis & Plinii nitidissimis niti testimoniis, quàm bonorum fucatis acquiescere nugis. Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & nervorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab involucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in vas vitreum conjiciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio: demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diversa fuit Galeni ad hos usus scillæ parandæ ratio. Quippe qui conscissam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam, sed ut ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret in fictile, vel vitreum vas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radiis ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd pleriq; a Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris vice. Scillæ præparatio. *Scillinum quoq; acetum admirabilis est ad multa facultatis: si quis enim quotidie parum ebiberit, illi quidem faucium oris q; partes nunquam malè valebunt: os ventriculi benè valebit: facilè spiritum ducet: oculi acutissimè cernent: flatus nullus in ventre excitabitur, & benè spirans, beneq; coloratus deget: hoc aceto qui utitur, cibum bellè conficiet, etiamsi licentiosius edat, nihil supervacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non cruditas, non stercus, non urina, alvus lubrica omninò erit. Morbo comitiali diuturno efficaciter proficit, incipientem verò ad novum perfectè discutit: ad podagras præterea, & cæteros articularios morbos, & ad jecoris, lienisq; duritias efficaciter facit.* Scillæ vires ex Galeno. *Scilla (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus libro octavo simp. med.) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim virium ejus vehementia exolvitur.* Nomina. *Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Hasspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum* Meer Zwibel: *Hispanicum, Cebolla albarrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire & Oignon marin.*

Scillæ tria genera apud Plinium lib. 19. cap. 5. mascula albis foliis, fœmina nigris: & tertium cibis gratum Epimenidium: figuram addimus duplicem, primam Matthioli: alteram Clusii, partim quia Matthiolus Hispanicæ meminit, partim quia Clusius author est, hactenus neminem veram figuram dedisse: his adjecimus Pancratii figuram, cùm Dioscorides de Pancratio distinctim à Scilla egerit. I. Scilla major radice alba. C. B. Squilla, Brunf. Scilla seu Cepa maris, Trag. Scilla, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Lugd. Scilla communis Dod. gal. Scilla major, Castori. II. Scilla Hispanica, Clus. Hisp. Cast. Lugd. Scylla, Lonic. Cæs. Scilla sive Cæpa marina, Lob. Scilla, Dod. fol. Hæc ex radice crassa, alba multis tunicis, lento humore intercedente, munita, multisque fibris capillata, caulis cubitalis, rectus, foliis nudus, floribus plurimis, Ornithogalo spicato similibus, candidis & stellatis ornatus: quibus succedunt siliquæ triangulares compressæ, semen nigrum planumque continentes. Folia verò ex radice ad caulis exortum prodeunt utrinque quina aut sena, lata, viridia, densa in humum reclinata & carinata. Floret Augusto & Septembri: Octobri semen maturescit: folia, caule exsiccato Novembri & Decembri, prodeunt apud Hispanos & Lusitanos, apud quos copiosè provenit: III. Scilla major radice rubra. C. B. Hæc radice est majore, extimis tunicis rubentibus, foliis latioribus, longioribus & carinatis: quod copiosè in mediterraneis Hispaniæ, Clusius observavit, ubi pro præsentaneo veneno habetur. Pancratium, Clus. Hisp. Dod. fol. Lugd. Taber. Scilla rubentibus radicis tunicis, folio aloes carinato, Lobelo.

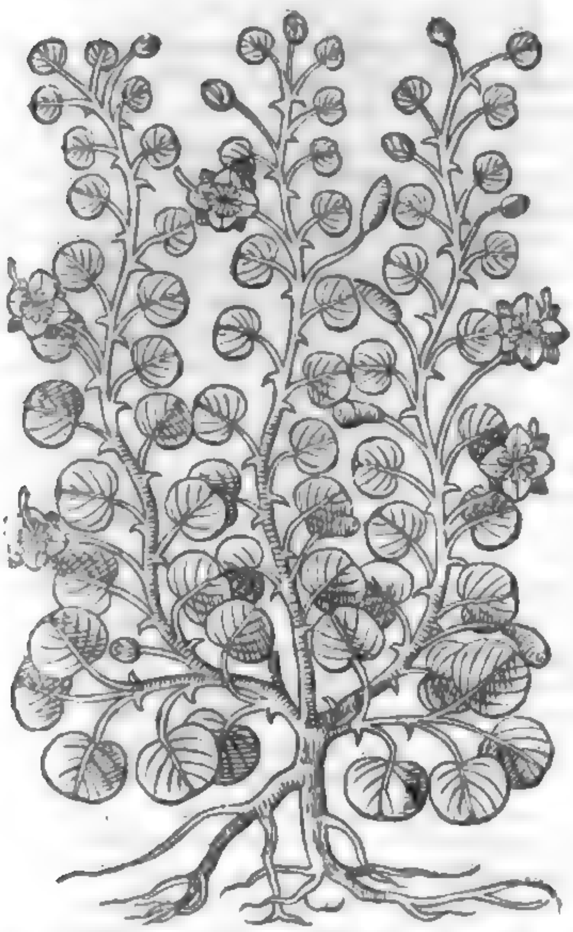
Κάππαρις.

CAPPARIS. CAP. CLXIX.

Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem evagatur. Spinas, ut rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura invenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parva, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes numerosasque. Tenui plerunq; solo, asperisque locis, in insulis, & juxta rudera nascitur. Caulis, & fructus cibi gratia condiuntur: alvum turbat, stomacho adversatur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quàm cruda utilior est. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienè absumit, & urinam cruen-

cruentumq; excrementum emittit: bibitur utiliſſimè in coxarum doloribus, & nervorum reſolutione, item ruptis & convulſis: menſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: ulcera omnia vetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienoſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori ejus auxiliatur: cum aceto trita vitiligines albas abſterget. Radix foliaq; intrita, ſtrumas, ac duritias diſcutiunt. Aurium vermiculos infuſus ſuccus enecat. Aphrica, & præſertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit: & quæ a Lybico, & quæ rubro mari defertur, mirum in modum acris eſt: ſiquidem in ore puſtulas excitat, gingivasque oſſe tenus exedit, quare in cibis non ab re damnatur.

I. CAPPARIS.

*II. CAPPARIS ACUMINATO folio.

Capparũ conſider.

Capparis frutex eſt in Italia vulgaris ſatis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria aſſervatis frequentiſſimè in cibis utimur. Ex iis ſuaviores, & qui cum palato majorem ineant gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſervati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præſtantiſſimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias advehuntur. Eſt & in Apulia Capparum proventus, unde etiam plurimæ deferuntur, verùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones Cappares haud quaquam cient, ut Dioſcorides inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint prædita, dum recentes, ac virides comeduntur, antequam muriam experiantur, & deinde elixentur. Proveniunt etiam Romæ in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusq; præſertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præſtantia minimè cedunt. In cultu naſci Cappares negat Theophraſtus lib. 6. cap. 5. de plantarum hiſtoria.

Capparũ ſatio.

Seruntur tamen hac ætate, coluntur'q; perinde ac ſegetes. & legumina, quemadmodum & Plinii tempore, qui ſerendi rationem lib. 19. cap. 8. his verbis explicavit: Quippe cùm Capparis quoque ſeratur, ſiccis maximè, area in defoſſu cavata, ripisq; undiq; circumſtructis lapide, aliàs evagatur per agros, & cogit ſolũm ſtereleſcere. Floret æſtate, viret uſq; ad Vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſſimum.

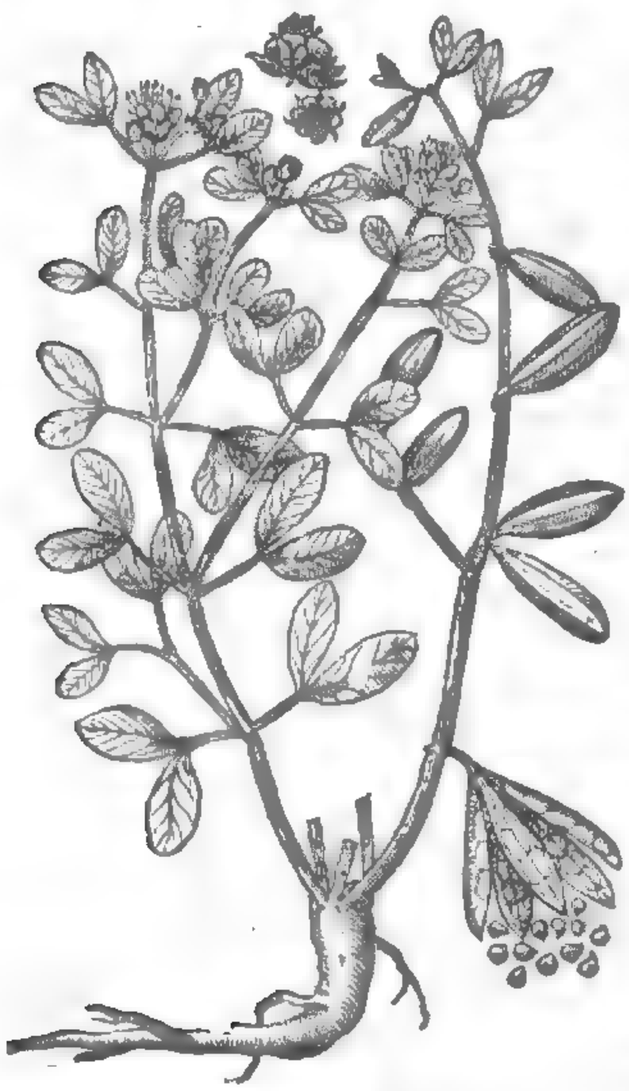
Capparis vires ex Galen.

Capparis vires reddidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Capparis radicis cortex vincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diverſis pugnantibusq; conſtet facultatibus, quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum juvare valet, tum foris idoneis illinendis remediis admiſtum, tum intro in corpus aſſumptum: ſive decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, ſive aridum contuſum, illisq; permiſtum. Quippe cùm apertè craſſos lentosq; humores hoc pacto ſumptum evacuet, nec eos tantùm per urinas, ſed & per ventrem: ſæpe etiam ſanguinolentos deſert, unde & lienes adjuti ſunt, & coxarum dolores. Quinetiam menſes promovet, & ex capite purgat, detrahitq; auxiliaturq; ruptis, atq; convulſis. Cæterùm cuinam ipſum potioni, in quoq; affectuum miſceri conveniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis ejus cortex ulceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere valeat, nec ſegnitèr deſiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adjuvat, interim cum aceto coctus, interim cum vino. ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatem ineſſe, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis miſtus. Radicis cortici, fructus proportione virium reſpondet, niſi quòd ad omnia ſit imbecillior. Imò & folia, & caules ejus, ſimilem vim obtinent: meminiq; me foliis quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem diſcuſſiſſe. Sed admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum eſt, quòd aurium vermes ſuccus amaritate occidat ſua. Porrò Capparis, quæ in admodum ferventibus regionibus provenit, ut quam fert Arabia, muſtò eſt noſtrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. 2. de alim.

de alim. fac. sic de Cappare scribit: In Cypro Capparis plurima provenit. Facultas ejus tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa vescuntur, distribuit: quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Utimur autem fructu hujus plantæ magis ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asservatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc viridis, antequam sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum ejus amittit, nisi sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: alvum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, dejiciendamque pituitam ventri adhærescentem accommodatum erit, ac denique ad lienis, jecorisque amoliendas obstructiones. Verùm in hos usus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, vescuntur: cùmque adhuc virent, in oxalme, & aceto, non secus atque hos reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè Cappar & Kappar: Italicè Cappero: Germanicè Kappern: Hispanicè Alcaparras: Gallicè Caprez. 10

Nomina.

* III. CAPPARIS LEGUMINOSA. *

Capparis duplex est, rotundo & acuminato folio, ut ex utraque figura clarum fit: verùm eam, quæ rotundo folio est Matthiolus expressit. I. Capparis, Trag. Matth. Cord. in Diosc. Dod. gal. Gesn. hor. Lon. Lac. Cast. Lug. Capparis retuso folio, Lob. Capparis Italica, Cæsal. Capparis secunda, Tab. II. Capparis, Dod. fol. Capparis folio acuto, Lob. Lugd. Capparis aliud genus, Cæs. Capparis prima, Tab. III. His 20 adjecimus Capparim leguminosam, plantam aspectu pulchram & eleganter virentem, quæ ex radice oblonga, lignosa, ramos emittit cubitales & altiores, teretes, læves, striatos, qui in alios brachiantur, circa quos folia lata oblonga, crassiuscula, capparis æmula, ab uno pediculo striato semper bina, ut in Faba, saturato colore virentia. Flores summis cauliculis insident, qui priusquam dehiscant, rudimentorum capparis florum similitudinem referunt, foris herbidi, expansi verò foris candidi, intus rubei, è quorum medio stamina 30 plura, oblonga, crocea, educuntur: quibus succedunt siliquæ oblongæ, angulosæ, sesaminis similes, quatuor veluti ex thecis compositæ, in quibus singulis semina continentur plura, lata, compressa, ex rotunditate in acumen desinentia. In horto Petri Quith Pharmacopæi Lutetiani, ante annos octodecim collegimus: in ruderibus tamen Romanis sponte provenit. Vocatur Capparis leguminosa sive Fabago Belgarum & Peplios Petri Quith, Lob. Capparis Fabago, Dodonæo: Fabago Belgarum Lugdunensi: Capparis sylvestris sive Fa- 40 baginea, Camer. ad Matthiolum, Morgsani Syrorum. Rauvvolffio & Lugdun. in appendice. Apud Avicennam esse Ardifrigi & Andiriam apud Rhasin, ex descriptione & facultatibus suspicantur: usus enim ipsius apud Syrios contra vermes, cùm tota planta sit amara, gravisque odoris.

Λεπίδιον. LEPIDIUM. CAP. CLXX.

LEpidium, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota, muria cum lacte servatur. Vis foliorum acris, & exulcerans, quapropter ischiadicis trita præsentissimum est auxilium, si cum helenii radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest, lepras eximit. Radix appensa collo, dolore 50 dentium liberare existimatur.

Lepidii consider.

CUm satis superque à nobis ostensum sit in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, supervacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidii historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eo quisque facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Folia gerit Nasturtii, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem, florem album tenuemque, semen circum summos tenuesque cauliculos in siliquis Nasturtii æmulis, sed minoribus, minuto intus semine. Radicem albam, acri sapore. Nascitur locis incultis, saxosis: in templorum areis atque Sepulchris (Damocrati) secus itinera in ruderibus & agrorum extremitatibus. Excalfacit & siccat magis quàm nasturtium, extrahit, attrahit, incidit, attenuat, aperit, digerit & urit. Veruntamen haud silentio involvendum duxi, quòd Plinius in Lepidii historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit lib. 19. cap. 8. Lepidium cubitali longitudine assurgere, foliis laurinis, non autem Nasturtii, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare videtur, Plinii Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus libr. 3. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu, linguam mirum in modum vellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc foliis sit helenio paulò minoribus & verbasco majoribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari videntur, qui Lepidium prodidit laurinis foliis exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ii clarissimi Viri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum vocaverint. LEPIDIUM Pauli, caulibus cubitalibus fruticat subalbicantibus: foliis Lauri, 60

Lepidiũ Plinii.

Lapsus Hermolai, Manardi & Ruellii.

foliis

I. IBERIS, SIVE LEPIDIUM.

II. LEPIDIUM, PIPERITIS.

RANUNCULUS I.

majoribus tamen, robuſtis, in cacumine ſpicatis, tenuibus ac albicantibus. Radice alba acerrimi guſtus, perinde ac folia, quæ dentibus attrita os univerſum accendunt. Seritur in hortis ac etiam quibuſdam in locis ſpontè naſcitur. Excalfacit & ſiccat vehementer, ac ea omnia poteſt quæ Lepidium primum: cæterùm longè valentius operatur. Quòd λεπίδιον Græci, Lepidium quoque Latini vocant: Mauritani, Seitaragi, Hauſanb Aſceiteragi ſeu Scitharegi: Itali Lepitio: Germani, Gauchblum und Wilderkreß: Galli, Paſſerage ſauvage, & Naſitort ſauvage: Hiſp. Naſturtio monteſino. Lepidium Paulo Aeginetæ, & Plinio: poſterioribus Græcis λεπίδιον: Italis, Piperite & Peperella: Gallis Paſſerage, ſive Poyuree: Germanis, Pfefferkraut. Nomina.

I. Iberis folio Naſturtii C. B. Iberidis figura bis à Matthiolo poſita, primùm quidem ad calcem libri primi, dein hoc loco: verùm cùm diverſas icones habeat, aliam inter minores, qualis eſt ea quam l. 1. invenies: aliam foliis Naſturtii inter majores icones, idcircò talem in hunc locum rejecimus. II. Lepidium latifolium, quòd λεπίδας ſeu ſquammas & maculas faciei deleat. C. B. Piperitis, Brunſ. Dod. gal. Lon. Lepidium ſive Piperitis Trag. Matt. Cam. Lepidium Æginetæ & Plinii, Matt. in icon. Lug. Lepidium majus, Cor. in Dioſ. Lepidium ſive Hiberis major, Cord. hiſt. Lepidium magnum, Fuch. icon. Lepidium Plinii, Cam. Dod. fol. Lepidium Æginetæ, Geſ. hort. Tab. Raphanus ſylveſtris officinarum, Lobelo.

βατράχιον. RANUNCULUS. CAP. CLXXI.

COmplura Ranunculi genera, vis tamen omnibus una acris, & vehementer exulcerans. Nam unum coriandri foliis conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraq; multis capillamentis, hellebori modo, fibrata: naſcitur in a limitibus humidis. † Alterum lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorum inciſuris, plurimum in Sar-

a Mem... ſpi... ſ ſcatlucenta. † O... ... ... culotius.

b Cat. [illegible] viridius.

in Sardinia proveniens, quàm acerrimum, quod sylvestre apium appellant. Tertium minimum, odore gravi, flore aureo. Quartum huic simile, flore b lacteo. Folia, flores & cauliculi recentes illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt: quare ungues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes verrucas, & pensiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocta perniones foventur. Sicca radix tritaque, sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa levat, ipsos tamen frangit.

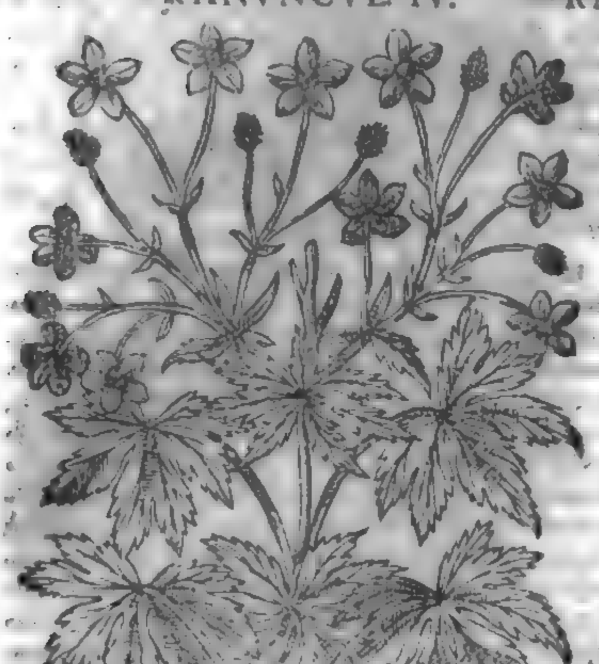
RANVNCVLVS II.

RANVNCVLVS III.

RANVNCVL. IV.

RANVNCVL. IV. FLORE PLENO.

Ranunculum

RANUNCULUS V.

RANUNCULUS VI.

RAnunculum, qui Græcis βατράχιον dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corvi, & Pedem galli, quamvis perperam, vocant, ut superius quoq; in coronopi mentione diximus. Planta est vulgò nota, pluribus tamen, & diversis generibus distincta. [TERTIUS minoribus provenit foliis, floribus melinis: sed tota planta gravem spirat odorem. QUARTUS non est absimilis tertio, folia tamen magis divisa sunt: florem edit lactei candoris: radices numerosas fibrosasq;.] Et quamvis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides, unum genus est, quod nobis QUINTO loco assignabitur, quod quidem folia mittit secundo ferè similia (atq; etiam hirtiora) sed cui inter complures, quibus nititur, (ellebori modo) radices albas, tuberosa quædam pendeat, veluti ex funiculo, radix nucis juglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen & exulcerans, qua per hyemem, arescentibus jam foliis, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Nascitur locis incultis & secus itinera. Excalfacit & siccat ordine quarto, ulcerat, extrahit, incidit, digerit. Radix recens tusa & admota, vesicas excitat: quare Ischiadicis utiliter illinitur. SEXTUS folia mittit Anemonis primi similia: caules cubitales, striatos, flores in summitate magnos, aureo colore: radices numerosas fibrosasq;. Nascitur in riguis, & humectis locis. Cæteris minus est acris, quare minus excalfacit & siccat. Illud porrò genus lanuginosius, vel, ut Plinius ait, foliosius, copiosissimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, plerique ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoria proditum sit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & aliis potius astipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, vescentibus nervos contrahere rictusq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, velut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui hujus venenatæ herbæ meminit, sic inquiens: In Sardinia quædam herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideoq; Dioscorides libro 6. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ vescentibus mentem adimat, & quadam nervorum distentione dehiscere in rictum ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat: ob id Sardonius risus in adagium cessit. Cæterùm quàm magno in errore versentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicavimus. Ranunculi meminit Gal. lib. 6. simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit: Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia verò vehementer acrem facultatem possident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè utare, psoras & lepras excoriant, & ungues leprosos devellunt, & stigmata discutiunt & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias juvant, pauco tempore admota: nam si diutius inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis, sed & in crustam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis & foliorum sunt opera, si imponas virentia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter aliis omnibus quæ valenter desiccant. Sed & dentium dolores juvat, ut & frangat eos valenti scilicet exiccatione: & ut semel dicam, calida & sicca valde est tum radix, tum universa adeò herba. βατράχιον ita Græcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranunculo, & Pie corvino: Germanis, Hanenfuß: Hispanis, Hierva belida: Gallis Bacins. At Ranunculus quintus, Italis, Pie di Gallo: Germanis, Drüßwurtz: Gallis, Pie pou.

Ranunculi consideratio. — Ranunculus quintus. — Quorundam error. — Ranunculi vires ex Gal. — Nomina.

Ranunculus, quòd limitibus humidis, opacisq; marginibus ranarum more lætetur: aut quia inter ejus frutices ranæ frequenter inveniantur. Hujus quadraginta quatuor species Phytopinax exhibet. I. Ranunculus palustris rotundifolius, lævis. C.B. Apium aquaticum, Trag. Apiastrum, Cor. in Dios. Ranunculus primus, Matth. Gesn. hor. Lac. Cast. Lugd. Ranunculus tertius, Lon. Ranunculus aquaticus Fuch. in icon. Ranunculus palustris, Dod. Gal. Cord. hist. Lugd. Tab. Th. Ranunculus palustris rotundiore folio, Lob. Ranunculus palustris folio Apij Cam. II. Ranunculus palustris lanuginosus C.B. Ranunculus secundus, Matth. Lugd. Ranunculi altera species, Sardinia Herba, Cord. hist. Ranunculus lanuginosus alter. Cæs.

 differt

itized by Google

differt à primo quòd lanuginosus sit. IV. Ranunculus montanus albus simplici flore. C.B. Ranunculus quartus, Matth. Lacu. Gesf. hor. Ranunculus albus major, Gesf. hor. Ranunculus albus flore simplici, Lob. Aconitum batrachoides, adverf. & Lob. icon. Ranunculus flore albo, Dodon. fol. Ranunculus albus, Tab. Ranunculus montanus albus & Ranunculus externus quartus, Lugd. Ranunculus montanus tertius, Cæs. ranunculus leucanthemos folio Aconiti, Cam. In hortis habetur flore pleno. V. Ranunculus bulbosus radice rotunda. C.B. Crus galli & Coronopus parvus, Brunf. Ranunculus exiguus & sceleratissimus, Trag. Ranuncul: quintus, Lac. Matth. Lug. Batrachion Apuleii, Dod. gal. Ranunculus minor, Fuch. Cord. hist. Tab. Ranunculus bulbosus. Lob. Thal. Ranunculus tuberosus, Dod. fol. Lugd qui duas habet figuras: Ranunculus lanuginosus primus, Cæs. Ranunculus flammula dictus, Verticillum Apuleii, Gesf. hor. Ranunculus radice bulbosa flore simplici, Camer. In sylvestribus enim flore est simplici, in hortos translatus, non modò flores multiplicat, sed ex uno & alterum promit. Reperitur etiam locis arenosis & saxosis ita parvus, ut vix trium unciarum sit. VI. Ranunculus montanus globoso flore. C.B. Ranunculus sextus, Matth. Lugd. Aconitum tertium eidem, Anemone montana quædam, Gesf. hort. Trollius flos, Gesf. in fracto. Clus. Panno. Ranunculus montanus alpinus glomeratus, Lob. Ranunculus flore globoso, Dod. fol. Lugd. qui duas habet icones. Ranunculus montanus alter, Cæs. Ranunculus globosus sive montanus, Cam. Ranunculus alpinus luteus Tabernæmontano.

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DUo Anemones genera, unum sylvestre, alterum in cultis nascens. Cujus multæ species: unà phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia *a* cæterum scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, ut papaveris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Sylvestri amplitudo prorsus major, latioraq; folia, & duriora: oblongius caput, flore puniceo: tenuibus, & *b* multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusq; acris: ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit: decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida ulcera abstergit. Folia & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: illita quoq; lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à sylvestri Anemone, argemonem, & papaver, quod rhœada appellant (de quo inter papaveris genera referemus) *c* propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verùm papaver, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraq; tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem & acrem. Insuper anemoni, & rhœadi capitula sylvestris papaveris similia insunt, sed in anemone superne crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In arvis illa sæpius enascuntur.

a Meum, & Ca. λεπτοτέρα δὲ ἐπὶ γῆς κε. tenuioribus incisuris ad terram. *b* Omnia exem. uinico verbo. i. πολλοῖς, i. & pluribus. *c* Omnia exem. διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρουν φοινικοῦν. i. ob floris purpureum similem colorem.

ANEMONE. I.

ANEMONE. II.

Anemonis consi.

ANemonis nos quinq; observavimus genera: Primum folio provenit coriandro simili, sed frequentioribus incisuris, caulib. lanuginosis, tenuibus, striatis, in quib. tenuiora per intervalla sunt folia: floribus sylvestris papaveris magnitudine, senis circum

ANEMONE III.

ANEMONE IV.

ANEMONE V.

circùm distinctis foliis purpurascentibus, capitulo umbilico tenus emergente, nigro colore, nigrisq; capillamentis stipato, perinde ac in papavere. Radix illi oleæ magnitudine subrotunda, fibrataq;, & sapore acri (oritur in arvis & aliis cultis locis)

Secundū.

SECUNDUM foliis assurgit majoribus, & frequentius laciniatis, cynoctoni Aconiti modo: caulib. alteri similibus, sed aliquanto crassioribus, inanibus, & in rectum spectantibus, quibus flores insunt, in summitate dilutiore purpura nitescentes, capitulo circumquaq; comato, perinde ac alterum. Radicem habet brevem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis: acri etiam gustu. Nascitur locis cultis, & præsertim in arvis. Nihil suis in facultatibus à priore differt.

Tertium.

TERTIUM foliis crescit Ranunculo primo æmulis, caulibus tenuibus, sesquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinq; tantùm foliis distincti, rosarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura respersi, inferiore præsertim sede: radicem habet fibratam ac tenuem: nascuntur in collibus. Tota planta cæteris mitior est quare minus excalfacit & siccat. Habentur quoque Anemonis genera alia duo, quorum hic quoque imagines damus, foliis laciniatis, & floribus in altero purpureis, in altero aureis.

Quartū & quintum.

QUARTA, folia profert frequenter laciniata, caulem ramosum, flores in summitate purpureos, radicem globosam & parvam, fibris numerosis stipatam, provenit cultis locis. QUINTA, parum differt à quarta, minoribus tamen est foliis, tenuioribusq;: floribus aureis, radice parva, fabæ magnitudine. Oritur cultis locis & in arvis. Omnia genera Majo mense florent. Non desunt tamen, qui credant, Anemonem: & sylvestre papaver idem esse: sin minus, saltem ejusdem esse generis. Sed ii, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diversis capitibus non distinxisset, neq; ut legitur in hujus capitis calce, differre Anemonem à sylvestri papavere tradidisset.

Brasavoli error.

Tametsi existimet Brasavolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse sylvestris papaveris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè advertens, quod si hujus cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animadvertisse videtur, quòd hoc longa constet radice, non autem olivæ modo rotunda: capitulumq; ferat papave-

VI. ANEMONES FLORES varii.

VII. PULSATILLA.

III. PULSA. RUBRA. IX. PUL. LUTEA.

Fuch. lapsus.

papaveris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantùm stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisq; PULSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem: illa namq; cùm primùm erumpit, folia mittit incana & admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquam acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta.

Pulsatillæ historia.

Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte vere dehiscit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti splendet purpura: è cujus medio quidam aurei flosculi emicant, eos admodum æmulantes, qui rosis innascuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus visitur, sericinum referens opus. Exteriori verò parte in ipsius caulis rotundi, tenuis atq; incani cacumine, circa floris basim, villosus alter circumquaq; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia ac lævore minimè cedens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, juglandis ferè magnitudine continetur. Radix illi subest pedali longitudine, excisa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris, veluti foliis, & caulibus. Provenit locis incultis, aridis & saxosis.

Pulsatillæ vires Matth.

Folia caules, & flores cùm acerrimo sint gustu, excalfaciunt & siccant ordine quarto: incidunt, attenuant, attrahunt, digerunt, expurgant & ulcerant. Radix verò cùm subdulcis sit non longè aberit à temperatis. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam & ad hausta venena, itemq; contra omnium venenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur.

Ruell. lapsus.

Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarii Herbam venti vocant: verùm si herba venti Helxine fuerit, vel Solidago minor, ut Simon Januensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omninò lateat, quid Ruellius per Herbam venti intelligere voluerit. Meminit Anemones Gal. lib. 6. simpl. medic. ubi ita scribit: Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi & ora vasorum reserandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam evocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; apposita eliciunt, & lac trahunt.

Nomina.

Ut Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis pariter & Italis, Anemone vocatur: Arabibus, Jackaik alnahamen seu Sakaik anbeamen, seu Mamira: Gallis Passefleur: Pulsatilla, Italis Pulsatilla. Germanis Küchenschell oder Heckenkraut.

Anemo-

Anemone dicta à vento, quòd flos nunquam se aperiat, nisi vento flante, Plinio lib. 21. cap. 23. unde & Herba venti quibusdam, cujus plures species: Matthiolus quinq; proposuit, cujus figuras mutare noluimus. I. Anemone prima, Matth. & Lugd. II. Anemone secunda, Matth. & Lugd. III. Anemone alba radice fibrosa. C.B. Anemone tertia, Matth. Cast. Lugd. Anemone alpina, Gesf. in fracto, Anemone tertia Matth. flore albo, Lob. Anemone Pann. Dod. fol. Anemone sylv. prima Ranunculi folio, Clus. Pan. Anemone major alba, Tab. Anemone flore candido, Thal. Aconito cognata videtur, Gesf. hor. Ranunculi undecima species, Cord. hist. IV. Anemone prima Matt. edit. secunda. Anemone quarta eidem in aliis edit. Cast. Lugd. Anemone, Lac. Anemone ramosa purpurea Tab. V. Anemone altera Matth. edit. secunda: Anemone quinta eidem in aliis edit. Cast. Lug. Anemone altera, Lac. Anemone hortensis, Trag. Anemone ramosa lutea, Tab. VI. Figura hæc Anemones diversos flores exprimit: 1. enim flore est purpureo, venis subrubris variegato: 2. colore est cæruleo: 3. coccineo colore: 4. flore est pleno dilutè purpurascente: 5. aureus est: & deniq; 6. candido medio, luteo & elegantissimo flore est. VII. Pulsatilla dicitur quod seminum tremuli pappi levissimo flatu huc atq; illuc agitentur: Anemone est altera Plinii quæ Limonia dicitur lib. 21. cap. 11. Kuchenschell/ Brunf. Herba venti, Trag. Lon. Anemone sylv. Fuch. Herba Sardoa, Dod. gal. Ranunculi decima species vel leptophyllon comatum, Cord. hist. Pulsatilla, Matt. Dod. fol. Cast. Cæs. Lug. Cam. Pulsatilla vulgaris, Lob. Clus. Pan. Anemone videri potest Pulsatilla dicta, Gesf. hor. & Anemone montana, & Ranunculi Diosc. secunda species, eidem: Pulsatilla prima Tab. Samolus Plinii Dalechampio: plures hujus sunt differentiæ & in colore floris & foliorum forma. VIII. Pulsatilla rubra, non adeò altè excrescit, folioq; est minutius inciso: flore minore ex longioribus & angustioribus foliis, iisq; rubris composito: aliquando & niveo flore reperitur. Hæc Pulsatilla rubra Lob. & Lugd. Dicitur. IX. Pulsatilla lutea, vulgari similis, foliis tamen minus laciniatis: flores summis cauliculis insident lutei, Maii medio florentes, quibus succedunt capitula, papposum, barbatumq; semen continentia. In monte Helvetiorum Gothardo, & in montib. Taurinensium provenit. Dicitur Pulsatilla flore luteo, Gesf. hor. Dod. fol. Lugd. & Pulsatilla lutea Camerario in editione Matthioli.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum sylvestre papaveri similis est. Folia habet anemones, divisa: florem puniceum, caput in cauliculo papaveris rhœadis, oblongius, & summis partib. latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXtant nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diversis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctissimis viris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen ut satis factum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adjiciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera foliis sylvestri papaveri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua, dysentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Convulsis, & vellicantibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum vino bibitur. Provenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi, sicut & in quibusdam locis vallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem judico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Legitimam argemonem etsi antea in valle Anania nasci putabamus, sit tamen nunc, ut notis ipsius diligentius consideratis, plura in ea planta desiderari animadvertam, quæ legitimæ argemonæ insunt. Quare ejus imaginem hic ponere non libuit. Genuinam ego hactenus consequi non potui. Sed Pli. lib. 25. c. 8. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cujus radix thus redoleat. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur veteres nostri tum medici, tum seplasiarii, quòd Eupatorium Argemones vice acceperint, sub Agrimoniæ nomine, de qua lib. 4. suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones vires sanè quàm paucis perstrinxit Gal. lib. 6. simp. med sic inquiens: Et hujus herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea quæ Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Argemones consi. Caput secundum Argemones adulterinum.

Veterum nostrorũ error.

Argemones vires ex Gal.

Nomina.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

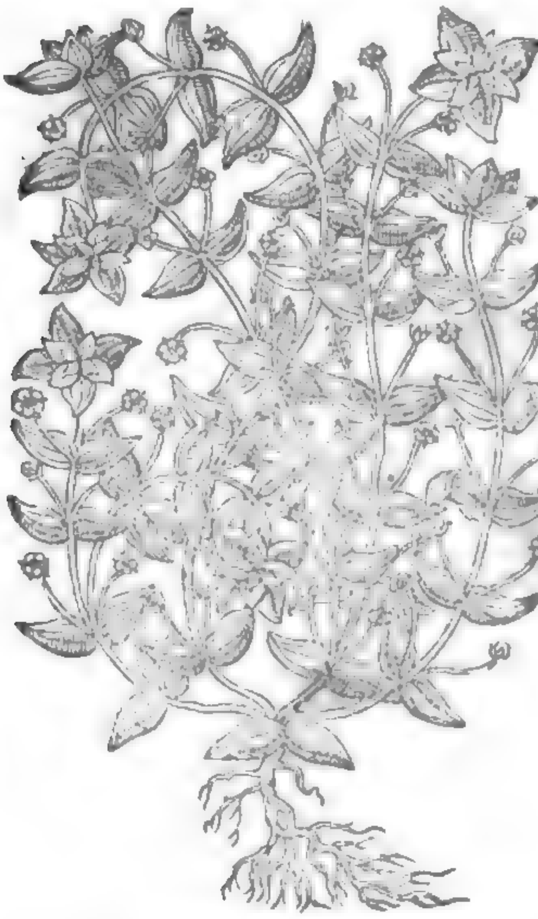
DUo sunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore distant: nam quæ cœruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parvi, in terra jacentes: foliis in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Utraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat & naribus infusus, dolorem dentium, lenit si in adversam narem injiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus jecinoris, & renum vitia, si ex vino bibatur, prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam sedem reprimere: quæ verò phœniceum, illitu evocare. † a

† a Add. Cata. [illegible] 1 Et Cratevas herbarius eadẽ de ejus natura prodidit.

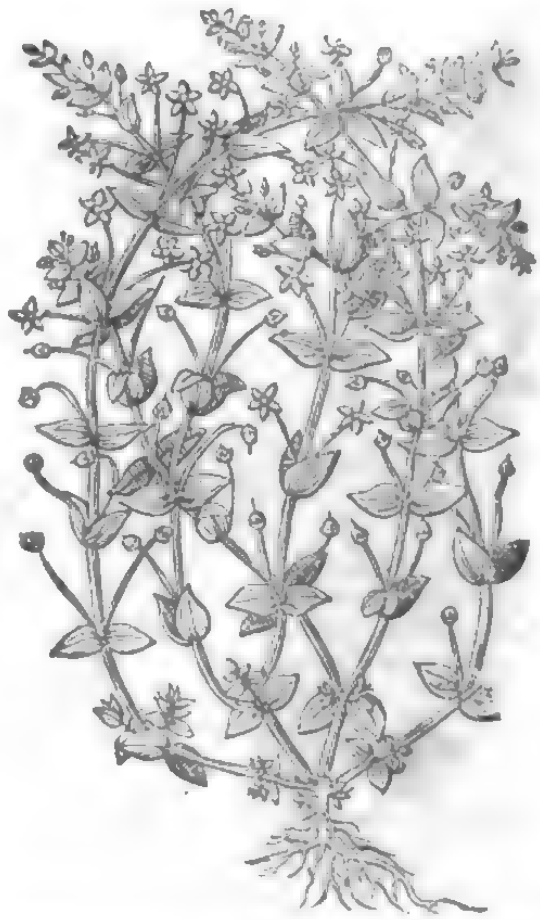
ANagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Nascitur cultis & incultis locis: & sæpè in hortis, ac læto solo. Cæterùm planè, meo quidem judicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria vernaculo nomine Centone vocatur, Insubribus verò Pavarina. Nam hæc florem fert candidum & caulem rotundum: Anagallidum verò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisque caulis. Anagallidum vires recensuit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi vim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutinant, & putrida adjuvant: Hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi revocaverit, quam vulgus herbariorum MORSUM diaboli, alii Succisam appellant, cùmque putem me quàm plurimis fortasse

Anagallidis consi. Centone. Anagallidũ vires ex Galen. Morsus diaboli historia & vires.

I. ANAGALLIS MAS.

II. ANAGALLIS FOEMINA.

V. SUCCISA, SIVE MORſus diaboli.

fortaſſe rem gratam facturum, ſi his noſtris commentariis ipſam quoq; inſeram, hic locus viſus, eſt, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morſus igitur diaboli herba eſt locis incultis proveniens, ſaltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Foliis conſtat plantagini anguſtifoliæ, quam vulgò lanceolam vocant, ſimilibus, lævioribus tamen, & quæ circa caules qui ad binûm cubitorum longitudinem aſſurgunt, exeant breviora, anguſtiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æſtate, ſcabioſæ vocatæ modo.

Opinio ſuperſtitioſa.

Multifidas habet radices, nigricantes, ellebori modo ſuccîſas, & circumroſas: unde ſuperſtitioſum nomen invenit. Siquidem ſcripſerunt nonnulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum vulgus ſequitur, cacodæmona tantæ efficaciæ radicem invidere hominibus, atq; hac de cauſa, ubi ſuccreverit, ſtatim eam undiquaq; dentibus ſuccidere, circumrodere: tanta eſt hominum ſuperſtitio.

Succiſæ vires.

Herba hæc ſi viridis cruda, tritaq; carbunculis peſtiferis imponatur, præſentaneo remedio (ut ajunt) eos ſanat aut ſi vinum in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per ſe eſtur, aut ejus decocti vinum utiliter bibitur, non modò ad uteri dolores mulcendos: ſed etiam ad peſtilentem auram arcendam. Guſtu admodum amara eſt: ex quo perſpicuum eſſe poteſt eam eſſe calidæ & ſiccæ facultatis. Siccatæ pulverem præbent pleriq; ad alvi tineas necandas, ac eadem ſugillata illitu emendant.

Nomina.

Herba, quæ ἀναγαλλὶς, Græcè, Anagallis quoq; Latinè vocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauchheyl: *Hiſpanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline: & Mouron. Succiſa officinis, Morſus diaboli: Italis, Morſo di diavolo: Germanis,* Teuffels abbiß.

Anagallidem dividimus in arvenſem & aquaticam: arvenſis phænicea eſt, cærulea, lutea: aquaticæ etiam aliquot differentiæ occurrunt. I. Anagallis phæniceo flore C.B. & Cam. Anagallis mas, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Matt. Lac. (cui & Corallium Pauli) Lon. Caſt. Lug. Anagallis phænicea mas, Lob. Anagallis punicea, Cæſ. Anagallis, Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Anagallis terreſtris mas, Thal. Anagallis phœnicea, Tab. Corcorus Theophraſti, Anguil. II. Anagallis cæruleo flore C.B. & Cam. Anagallis fœmina.

fœmina, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lón. Cast. Lugd. Anagallis fœmina cærulea, Lob. Anagallis cærulea, Cæf. Tab. Anagallis terrestris fœmina, Thal. III. Anagallis aquatica: ea à nobis addita, quæ maximè vulgata. Hæc ex radice cãdida, longa, repente, à qua plures tenues fibræ deorsum mittuntur, caules complures rotundi, pingues, & in alas divisi attolluntur, quos folia crassa, lævia, lata, subnigra, leviter per ambitum serrata, cingunt: è quorum sinubus cauliculi exurgunt, circa quorum summa flores cœrulei quadrifolii Anagallidis fœminæ floribus minores observãtur: his succedunt capsulæ parvæ, quibus semen minutum inclusum est. Hæc majore & minore est folio, rursus quælibet folio vel subrotundo, vel oblongo. In paludribus, circa fontes, ac rivorum margines reperiuntur. Dicitur Sion Brunf. Sion non odoratum, Trag. Gef. hor. Sii alterum genus, Fuch. Cepæa & Beccabunga, Dod. gal. Sium majus. Lon. Anagallis Aquatica Lob. Dod. fol. Cæf. Cam. Lugd. Tab. Thal. Calida est planta Nasturtio aquatico ferè similis, quæ ut illud editur, & ipsius contra Scorbutum usus, minus tamen Nasturtio potens: urinam movet, calculos frangit, menses promovet, & fœtus mortuos propellit: Tumoribus etiam cum butyro tosta & aceto imposita, prodest. IV. Anagallis aquatica folio rotundo non crenato: Hæc cùm circa

III. ANAGALLIS AQUATICA.

IV. ANAGALLIS AQUAtica folio rotundo.

thermas Aponitanas frequens sit, ejus & descriptionem & iconem adjecimus, ex radice parva, multis fibris cõpacta, cauliculus palmaris & sesquipalmaris, angulosus, lęvis, viridis, in summo divisus exurgit; folia ad radicem plura oblonga, subrotunda, quæ caulem alternatim posita, saturato colore virentia, cingunt: flosculi albi singuli singulis pedicellis insidentes, ex pericarpiis virentibus prodeunt, quibus succedunt exigui folliculi pericarpiis iisdem conclusi, in quibus copiosum minutissimũ nigrumq; semen continetur: Provenit locis udis humidisq; (sed rarior inventu) circa scaturiginem Thermarũ Aponensium, & etiam Monspelii observavimus: reperitur etiam circa Antuerpiam. Dicitur Anagallis aquatica altera Lob. in suis observationibus (quem sequitur hist. Lugd.) in icon. verò est tertia. Modò Alismatis, modò Cochleariæ speciem, Guilandinus nobis nominavit, quibusdam Samolus Plinii videtur. V. Succisa seu morsus Diaboli. Matt. Dod. fol. Iacea nigra, Brunf. Morsus diaboli, eidem, Trag. Dod. gal. Lon. Lob. Lug. Tab. Cam. Succisa, Fuch. Cast. Scabiosa folio integro, Cæf. Pycnocomon, Columnæ. Hæc communiter glabra est, alia est hirsuta: glabra, alia major, alia minor: major alia & communiter foliis integris, alia foliis dissectis. Flos cæruleus, aliquando purpureus, incarnatus, rariùs albus.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEdera differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quędam candida est, altera nigra, tertia helix. Candida fructũ fert candidum: nigra nigrũ, aut croci æmulum, quam vulgus Dionysiã vocat. Helix fructum nõ gignit, a sed tenues habet viticulas, & folia parva, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens, nervos tentat. Flos trium digitorũ carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cũ irino unguento, melle, aut nitro, naribus infunditur. & cõtra veteres capitis dolores, caput eo cũ aceto, & rosaceo perfundi utile est: purulẽtis aurib. aut do-

a Meum ... i. & alba habet stramenta.

aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largius sumpti. Acini quinq; triti, calfactiq; in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium ulcerum generi, etiam si cacoëthe sint: vitia cutis in facie, & ambusta sanant, uti antea diximus, decocta. Movent menses triti, & subditi corymbi: iidem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vulvæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tędia narium, graveolentiaq; emendat, & sanitati restituit. Lachryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

I. HEDERA ARBOREA.

II. HEDERA HELIX.

Hederæ consideratio, & genera.

HEdera, cujus hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures ejus in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitia. Verùm si quis Hederæ plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abundè disseruerit lib. 16. cap. 34. legat Theoph. lib. 3. cap. 18. de plant. historia, ubi hederæ sigillatim species diligentissimè persequitur, & de iis copiosissimè pertractat: vel potius ipsum audiat, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad verbum accepta referimus, qui loco citato sic habet: Hedera quoq; multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id est clavicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam foliis: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia majusculum, densum, & velut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam vocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant: alia minorem sparsioremq;, modo nigra. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas.

Helix.

Sed helix differentiis maximis discernitur: etenim foliis plurimùm distat, cùm parvitate, tum quòd angulata, concinnioraq; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam volunt: at verò si omnes hederescant, ut aliis placet, ætatis certe, dispositionisq;, non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen ejus quoq; folium multum ab hedera distat: verùm id rarum, & in paucis evenit, ut vetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone.

Helicis plura genera.

Ergo helicis plura genera sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia versicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quaq; distare videtur, quippe herbacea quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in versicolorum genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diversa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, usq; plurimum venit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantùm foliis, quæ majora, latioraq; habet, verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea verò crassiora brevioraq;. Ac hedera ut semen proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem universa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, crassa, surculosa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur, quamobrem ejus amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc majorem in modum, atq; arborescit in tantum, ut per se ipsa hedera arbor fiat. Attamen ex majore parte semper super aliud vitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, vel quiddam ejusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à

natura

natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilominus vivere, durareq; potest. Habet vel aliud discrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius vehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quòd alium aves mandunt, alium minimè attingunt: hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus. Cæterùm tametsi tot Hederæ genera Theophrasto describantur, duæ tamen Hederæ sunt nobis præcipuæ, nempe major, & minor. MAIOR *itaq; quam arboream vocamus, non solùm in sylvis excelsas arbores scandit, strangulatq; suo arcto brachiorum complexu sed etiam antiqua ædificia, urbium mœnia, sepulchraq; adeò occupat, ut tandem ea omnia diruat, & unà cum iis collabatur. Eadem in primis folio provenit pyri modo, oblongo, quod tamen tractu temporis triquetrum efficitur. Id quoq; leve, crassumq; est, & longo nixum pediculo, sapore misto, nam & acredinis, & amaritudinis, & acerbitatis est particeps. Florere incipit ad finem Autumni, floribus muscosis, colore pallido, e quibus hyeme racemosi eduntur corymbi, baccis ligustrinis grandiores, quæ ante maturitatem virescunt, & deinde nigrum colorem contrahunt, mense Ianuario.* MINOR *sterilis est, Helix vocata. Hæc rarò arbores scandit, sed aut humi repit, aut saxa, macerias, sepes, & aggeres occupat, folio semper triquetro, ac maculoso: sarmentis albicantibus, lignosis, fructu nullo neque flore: utraq; perpetua fronde virent. Serpentibus gratissima est Hedera quòd in ea hyeme delitescant, ejus sese calore foventes. Foliorum succus ex vino austero potus lienosos sanat. Decoquuntur ex oleo, & aceto septem hederæ folia, totidemq; ossium persicorum nuclei, à cortice delibrati, teruntúrq; deinde, & temporibus, & fronti illinuntur, contra capitis dolores, à cerebro provenientes. Qui scrobiculas cauterio paratas gerunt in cruribus, aliisve corporis partibus (fontanellas vulgò vocant) folia hederæ superponunt, magna sanè utilitate, non solùm, quòd illuc fluentem humorem alliciant, extrahantq; sed quod etiam roborent. Mulieres consutis hederæ foliis pileos parant & papulosis infantium capitibus imponunt, sic enim curant illos, virus extrahentes. Lachryma, quæ ex caudice distillat, illita lendes, & pediculos necat. Minor potest ea omnia, quæ major, sed inefficacior tamen est. Est & herba, quam vulgus* HEDERAM TERRESTREM *vocat.*

Major. Minor. Hederæ vires Matthioli. Hederæ terrestris mentio.

III. HEDERA TERRESTRIS.

IV. HEDERA TERRESTRIS montana.

Hæc itaq; longo reptatu humotenus sese diffundit, quadratis funiculis, è quibus folia emergunt rotunda, crispa, & per ambitum serrata, floribus subpurpureis, pusillis, in cauliculis è foliorum exortu, Aprili mense prodeuntibus. Radicibus nititur tenuibus quæ è caulium geniculis prodeunt, & eos humi reptantes connectunt. Nascitur in opacis, circa semitas, urbium muros, & etiam in hortis. Amaro gustu tota planta est, ideoq; abstergere, attenuare, aperireq; facile poterit Vulneratis visceribus auxiliari in potionibus plerīq; censent, id propriæ facultati ascribentes. Huic ij addere solent Rubiæ, & albi Dictami radices, quinetiam Betonicam, Pilosellam, Pimpinellam, Sanguisorbam, Pentaphyllum, Bistortam, Stellariam, Equisetum, Virgam auream, Tormentillam & Brassicam rubram, & ex his omnibus in albo vino decoctis potiones parant, adduntq; rhodomelis, quod sufficit, ad potum dulcedine conciliandum. Hujusce medicamenti, interne vulneratis exhibere solent quotidie ternas uncias, magno quandoq; auxilio. Succus cum ærugine mistus, instillatur utiliter cuniculosis ulceribus. Fit è terrestri hedera oleum, foliis recentibus in eo maceratis, diuq; æstate insolatis, admirabilis sanè facultatis ad colicos affectus, & cæteros intestinorum cruciatus, cum potum tum clysmate infusum. Hedera (ut auctor est Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrariis composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam esse vel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam namque substantiam quandam tepidam obtinet, certè si viridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est, manetque quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea

Hed. terrest. vires. Oleum è terrestri hedera. Hederæ facultates ex Gal.

quæ calida,

Nomina. *quæ calida, & acris. Hedera, quæ ita latinis, Græcis κισσὸς nominatur: Mauritanis, Cissus: Italis, Hedera seu Lella: Germanis, Mawer / sive Ephewbaum / Ephew / sive Epich: Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre. Hedera minor, Græcis κισσὸς ἕλιξ Italis, Hedera minore. Hedera terrestris, Græcis, κισσὸς χερσαῖος: Italis, Hedera terrestris.*

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissimè adnotavit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρά, hoc est, rubra, ut habent vulgati codices, legendum sit, sed εὐρυθμότερα, id est, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus qui libro 3. cap. 18. de plantarum historia, eo nomine hederæ helicis folia depingit.

Hedera triplex hic proponitur. I. Hedera arborea, Matth. Gesf.hor. Lugd. Tab. Hedera. Brunf. Trag. Cord. in Diosc. Dod. fol. Cast. Cæs. Hedera nigra, Fuch. Dod. gal. Lac. Lon. Hedera corymbosa, Lob. Tab. Hederę species secunda seu nigra, sive Dionysia, aut corymbifera, Thal. Hujus folia quò magis arborescit, eò magis rotundantur, exceptis iis, quæ in summo sunt, baccas nigras habet & luteas. II. Hedera major sterilis C.B. Hedera helix, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Cæs. Lon. Tab. Cam. Helix sive provoluta sterilis hedera, Lob. Hederæ arboreæ sylvestre genus, Gesn. hor. Hederæ species tertia helix vocata, Thal. Hedera minor, Cast. Hæc an diversa sit ab arborea, ambigit Theoph. Plinius concedit: alii non concedunt, cùm fieri possit ut alicubi non arborescat, ob imperfectionem, non speciei, sed individui. III. Hedera terrestris vulgaris, hæc Chamæcissus Diosc. fortè, si in descriptione pro πορφυρίζοντα legatur πυρφορίζοντα: apud Plinium Hedera se non attollens à terra. Elatine, Brunf. Hedera terrestris eidem, Matth. Cast. Dod. fol. Tab. Thal. Lug. cui & Malcocissus: Chamæcissus, Fuch. Dod. gal. Lon. Cam. Chamæclema, Cord. hist. Humilis hedera, Lob. Major est, est & minor elegantior cauliculis erectioribus, brevioribus, ut & foliis, floribus magis cæruleis, quæ locis humidioribus circa arbores antiquas reperitur. IV. Hedera terrestris montana, quæ priore viticulos breviores habet, sed hirsutiores, foliis majoribus, floribus item, qui purpurascunt, quæ in montosis Thuringiæ provenit, & valentior ea, quæ in planis colligitur, ut D. Camerarius in suo Matthiolo monet, Hederæ terrestris speciem montanam vocitans.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIUM MAJUS. CAP. CLXXVI.

Chelidonium majus, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliolis: foliis ranunculi, mollioribus tamen, & colore a cæsiis: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, graviter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa

a Omnia exempl. ὑπόγλαυκα, i. subglauca.

I. CHELIDONIUM MAJUS.

II. CHELIDONIUM MAJUS alterum.

crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaveris, tenuis, in metæ figuram longa, in qua semen papavere majus recluditur. Succus in æreo vase, cum melle pruni decoctus, oculis claritatem adfert. Foliis, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate & siccatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & ulcerib. quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata,

Digitized by Google

tata, dentium dolorem sedat: Hoc nomen sibi videtur vendicasse, quòd adventu hirundinũ exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visũ restituere.

Chelidonii majoris consi. *Vanitas chymistarum.*

CHelidonium, quod majus cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ multorum stultitia est, quòd Græci nominis vim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quam hirundinariam significat, sed Cœli donum appellitant. Quæ postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis vanis alchymicis imaginationibus accommodissimam: sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq́ quam plurimos profligandos utilem. Provenit Chelidonium ubiq; in Italia propter sepes in scrobium ripis, secus vias inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Diosc. in hujusce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba visum restituere. Atqui Arist. lib. 4. de gen. anim. cap. 6. id quidem fieri naturaliter scribit his verbis: Aves etiam nonnullæ imperfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cùm parva corpore sint, multos progenerant, ut cornix, pica, passer, hirundo. Quamobrem si quis hirundinum novellarum adhuc oculos præpungat, rursus incolumes redduntur. Cùm enim sunt non facti, non corrumpuntur. Itaq; denuo oriuntur, ac pullulant. Et lib. 6. de hist. anim. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi si quis stimulo eos vexarit, renascuntur, & cernendi vim postea planè recipiunt. Herbam in calceis delatam, si nudis pedibus attingatur, ictericos sanare creditur: eadem mammis mulierum admota, mensium abundantiam sistit. Tusa herba unà cum radice, & oleo chamæmelino fervefacta, & umbilico illita, tormina ventris, & uteri dolores tollit. Totius plantæ pulvis vulnera, ulceraq́ sanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præstat. verùm cum acerrimus sit, adhibendus non est, nisi iis additis, quæ ejus acrimoniam retundunt, cujusmodi est lac muliebre. Idem cavis dentibus inditus, eos frangit, & ejicit. Cadunt quoque verrucæ & arescunt, si frequenter eo illinantur. Sunt qui Chelidonium majus vocent herbam, quam

III. AQUILINA.

AQUILINA FLO. PLENO.

Aquilina & ejus vires.

aliqui AQUILINAM, alii Aquilegiam nominant: Ea in montibus provenit sylvosis locis & seritur in hortis. Planta est fruticosa, folio Chelidonii majoris æmulo, subalbicante, per ambitum laciniato, corrudri ferè modo, caulescit mense Junio numerosa caulium sobole, gracili tamen ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in aliis purpurei, in quibusdam albi, & in nonnullis aurei, tanta est in florib. colorandis naturæ delectatio. Ii in stellæ modum radiantur, quatuor fundentes inferiore parte cornicula concava, & sursum reflexa: E quibus capitula oblonga nascuntur, Melanthii æmula, in quibus pellucidum semen concluditur pullo colore. Semen (ut scribunt quidam rei herbariæ authores) drachmæ pondere potum ex Cretico vino, addito croci momento, ictericiam sanat: sed ægros in lecto subinde sudare oportet. Chelidonii majoris meminit Gal. lib. 8. simp. med. ubi hæc scribit: Chelidonium majus extergentis admodum & calidæ facultatis est. Sed & succus ejus ad acuendum visum commodus est iis, in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione, atq; discussione indigens. Usi sunt quidam radice ejus ad morbum regium a jecoris obstructione proficiscentem in vino albo cum porrò [illegible] exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium majus vocant: Mauritani, Kauroch. Challidunium. Chelodoniontoma, & Memiram: Itali, Celidonia maggiore: Germ. Schellwurtz/ & Schellkraut: Hisp. Celiduenha, & yervas de las golundrinas: Galli, Chelidonie, & Esclere. Aquilina, sive Aquilegia: Italis, Aquileia, Celidonia maggiore, seu Celidonia salvatica: Germanis, Ackeley: Gallis, Ancholies.

Seminis Aquilinæ vires. *Chelidonii majoris vires ex Gal.* *Nomina.*

Chelidonium seu Hirundinaria, quòd Hirundines eam monstrarint: vexatis pullorum oculis ea me-

dentes

dentes. I. Chelidonium majus, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Lon. Tab. Chelidonia, Brunf. II. Alterum hoc Chelidonium majus, quernis foliis est, quod foliis potissimum à priori distat, quæ si perpendas, tenera quercus folia dixeris, in hac enim argutius incisa sunt, supernè ex virore nigricantia, infernè pallida, levissime, ut & caules, hirsuta: flos luteus, cujus folia dissecta sunt & veluti fimbriata, in reliquis priori similis. Ex horto Sprengeri pharmacopœi Heidelbergensis primùm habuimus, dein in horto Illustr. Ducis Wirtenbergici Montembelgardi legimus: quod si in parietinis seratur formam retinet, lætiore verò in solo aliquando degenerat. III. Aquilegia quasi Aquilina ob florum mucrones aduncos, instar unguium aquilinorum: censetur Pothon veterum, Costæo: Jasione Theoph. Cæs. Jovis flos Athenæi, Dalechampio: Isopyron Diosc. Columnæ. Dicitur Aquilegia Trag. Fuch. Dod. gal. Lon. Lug. (cui & Columbina) Cam. Aquileia, Dod. fol. Thal. Aquilina, Matth. Lob. (& Chelidonia sylvestris) Cast. (cui & Chelidonia media) Tab. Variat flos magnitudine, colore & foliorum numero: est simplex, est plenus: Cæruleus, candidus, flavus, incarnatus, ruber, varius ex cæruleo & purpureo: sic est candidus, nonnullis veluti lituris cæruleis aspersis. Interdum flore inverso albo, incarnato, candido cæruleo permixto: interdum inverso & degenere virescente.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIUM MINUS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus, quod triticum sylvestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: foliis hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus, radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum acervatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Juxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutem exulcerat: psoras, & scabros ungues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum ejus ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonii minoris consideratio.

CHELIDONIUM MINUS.

PLanta, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, verno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoso præsertim solo, & in scrobium, fossarumque marginibus, foliis hederæ minoribus, rotundioribus, teneris, ac subpinguibus humi accubantibus, sine caule, flore luteo, etsi ejus non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum acervatim congestis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc brevi deperditur tempore: quippe quæ vere & nascatur, & arescat.

Scrophularia minor.

Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, veluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulæ vocantur, coaluisse videantur: quanquam alii ex hoc potius sic dictam putant, quòd strumis, sive scrophulis (ut quidam asserunt) imposita medeatur. Nostri eam in Hetruria vulgò vocari Favoscello putaverim, quod fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea aliunde sibi Chelidonii nomen vendicasse existimatur, auctore Theoph. libro 7. cap. 14. de plant. hist. quam quòd hirundinum adventu florem excitet, quemadmodum & chelidonium majus.

Chelidonium minus hoc an sit veterum.

Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cujus meminere Dioscorides & Gal. non parva videtur esse dubitatio: quòd nullam prorsus nec foliis, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longèque magis quàm chelidonium majus: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Gal. libro 2. de alim. fac. Nam facilè contingere potest quòd quemadmodum Arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumque acrimoniæ possidet, adeò ut in cibis vel rapis utilius habeatur: in Italia verò ac minori Asia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur minimum acrimoniæ sortiatur: quod verò in Græcia provenit, acre admodum sentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse videtur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum ut credam, quòd quamvis in Italico desideretur acrimonia, non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ sit expers, in morbis haudquaquam convenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & vires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant.

Fuchsius arguitur.

Hinc igitur fit, ut non possim ego subscribere judicio Fuchsii, qui in libro de comp. medic. quem auctum secundo excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo ejus opinio mihi refellenda videtur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem foliis hederam quodammodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat, viticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuique natura tributum est.

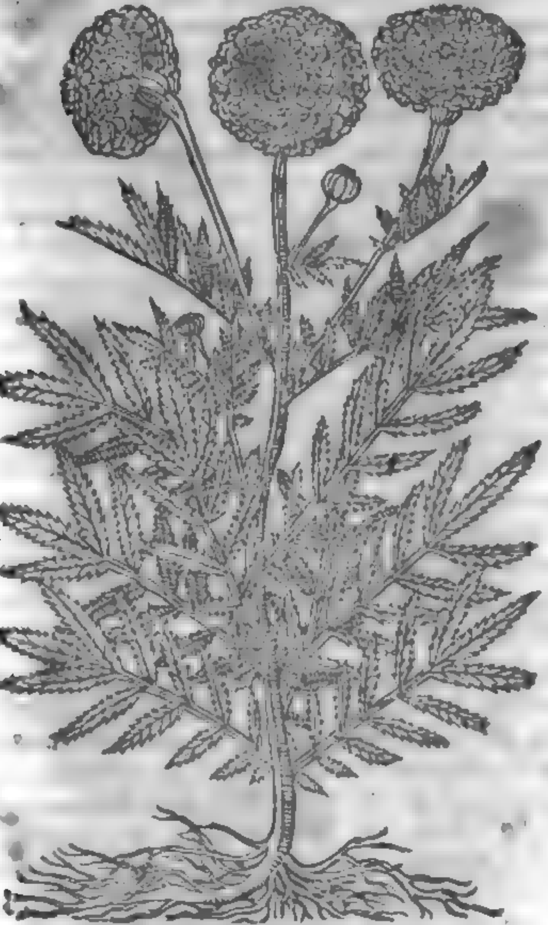
Nugatoris cujusdã opin. explosa.

Sed longè magis alius quidam nugator accusandus est; quippe qui eo dementiæ devenerit, ut contendere nobiscum non erubuerit, hanc plantam minus non esse Chelidonium, sed Vergilii Amellum. Verùm nihil est quod magis homines deliros efficiat, quam ambitiosa temeritas. Minoris chelidonii vires memoriæ prodidit Gal. libro 8. simplicium

simplicium medicamentorum, sic inquiens: Chelidonium minus, cùm acrius sit majore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros ejicit. Succus ejus per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti jam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρὸν dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memicen, & Chilodomon. Italis, Celidonia minore, & Favoscello: Germanis. Feigwarzen/ Blatter Kraut/ Pfaffenhödlein/ & Meyenkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Coullons de prestres, & petite Esclere.

Nomina.

I. GARYOPHYLLUS INDICUS major.

Chelidonium minus nostrum, cum Dioscoridis per omnia convenit, excepta vi acri, an forte ratione soli hoc contingat? Strumen Plinio lib. 25. cap. 13. Chelidonia rotundifolia C. B. Ficaria & Scrophularia minor, Brunf. Chelidonium minus, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. & Dioscor. (cui & Amellus Vergilij) Gesf. hor. Lac. Lon. Cast. Tha. Lugd. Tab. Malacocissus minor, Fuch. in icon. Favagello vulgò, Cæsal. Testiculus Sacerdotis, Sylvatico. Hujus folia aliquando purpurea macula notantur: flore est simplici, rarius pleno.

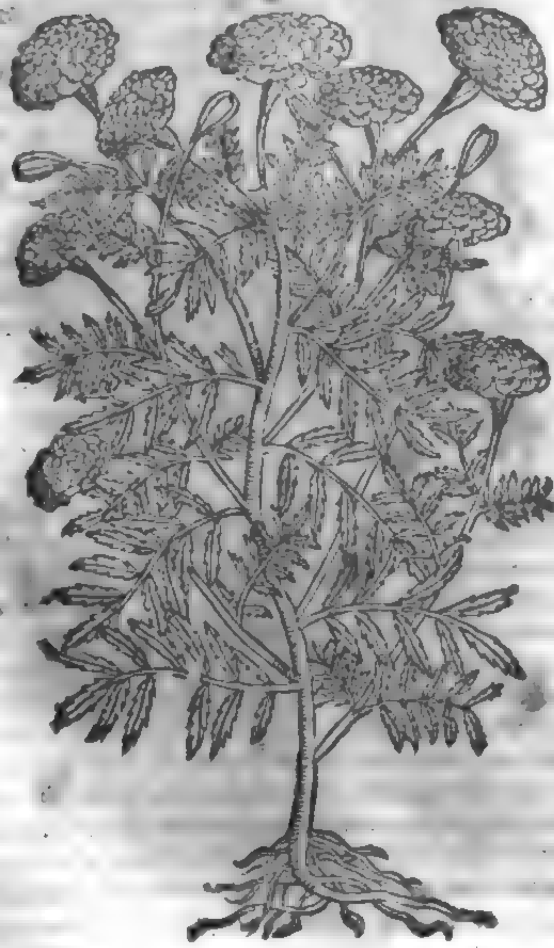
Ὀθόννα. OTHONNA.

CAP. CLXXVIII.

Othonnam aliqui majoris chelidoniæ succum esse ajunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaveris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaveris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cujusdam herbæ succum, quæ Othonna vocatur: nascique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Ægyptum spectat. Othonna foliis erucæ, a perforatis cribri modo, & veluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam Anemones speciem esse putaverunt. Extractus succus oculorum medicamentis adjicitur, ubi expurgare est opus: mordet enim & abstergit omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, femoris calculis, in pastillos ad eadem di-

a Omnia ex. πολύτρητα ὥσπερ σητόβρωτα, ψαθυρὰ, ὀλίγα. i. multis foraminibus, veluti à vermibus perforata, friabilia & pauca. Sed Ca. habet. ὀλιγόχυλα. i. pauci succi.

II. GARYOPHYLLUS INDICUS minor.

*III. GARYOPHYLLUS INDICUS minor flore simplici.

geritur.

Digitized by Google

geritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Ægyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum fervore quodam & adstrictione, mordaci.

OThonnam Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia aliis accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoq; ætate Othonna minime cognoscatur. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam esse censeant, quam Indicos Caryophyllos vocat vulgus: quibus ego quoq; subscriberem, si hæc planta erucæ foliis cresceret, usq; paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verùm cùm foliosa sit planta & non paucis foliis referta, quæ Tanacetum potius, quàm Erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à vermibus erosa non sint, nec friabilia, non video sanè, cur in horum sententiam concedere queam. Nihil enim me movet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, aliis reclamantibus notis, cùm numerosa sint plantarum genera, quæ croceis, & latis proveniunt floribus. Ego quidem, si mihi decernendi facultas daretur, in Chrysanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen aliis, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm ut omnibus satisfactum esse intelligam, duas hujusce Indicæ plantæ imagines hic addi curavi. Est itaq; hæc planta fruticosa, caulibus bicubitalibus, & quandoque majoribus, striatis, rectis, subrufescentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numerosa, Tanaceti æmula, sed majora & magis divisa: radix illi est brevis, sed numerosa, nec altè descendens. Tria hujusce plantæ observavimus genera, floribus tantùm differentia. Namq; genus est cæteris procerius, quod flores profert aureos, magnos numerosis admodum stipatos foliis, odore minus quàm in altero graveolenti. ALIUD floribus spectatur minoribus, bino, ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis ut in Rosa: hujus flores colore quidem & facie differunt. Is enim ex aureo in purpureum colorem inclinant, subnigricantq; foliis crassiusculis, nitentibusq; aspectu admodum jucundo, adeò ut ex holoserico, quod Vellutum vocamus, à natura facti videantur, sed odore sunt gravi, & qui caput feriat. Postremum autem, quod prædictis est minus, nihil à præscripto differt, nisi quòd non tam altè adolescit, & flores habet simplici tantùm foliorum coronamento, sed cæteris minores. Cætera similia sunt. Prodeunt omnes è calyce oblongo, torosoq;, Lychnidis coronariæ ferè simili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Seruntur in hortis, visuntur passim super fenestras in fictilibus & urceolis, spectaculi gratia. Excalfacit & siccat, quo fit, ut ea quoq; in medicum usum trahi possit, ubi abstergere, & aperire sit opus, minor tamen valentius quàm major. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis majoris chelidonii succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Ejus nomen Græcum ὀθόννα, Latinum item, & Italum, Othonna. Caryophyllus Indicus, Italis, Garofano Indiano.

Nomina.

Caryophyllos Indicos Matthioli, aliqui Othonnam Dioscoridis, & Plinii, alii Argemonem Diosc. alii Lycopersicum Gal. alii Caltham Plinii, quam gravis odoris dicit: alii Petilium florem ejusdem censent. Hi variant magnitudine, florendi tempore: flore item simplici, rarius multiplici: colore rubri, crocei, mellei & albi. Tunetanum vel Africanum dicitur, eò quòd primùm hic flos in Germaniam fuerit illatus, quando Carolus V. Imperator, apud Tunetum victoria potitus est. I. Tanacetum Africanum majus flore pleno. C.B. Garyophyllus Indicus major, Matth. Lugd. Caltha Africana fruticosa flore multiplici, Gesn. hort. Flos Africanus major, Dod. gal. & fol. Tab. Othonna major polyanthos, Lobel. Flos Indicus major flore pleno, Cam. Flos seu Caryophyllus Indicus. Cast. Flos Indiæ, Cæs. II. Tanacetum Africanum minus flore simplici. C.B. Garyophylli Indici, Trag. Tagetes Indica, Fuch. & Lugd. Flos Indianus seu Viola flammea, Fuch. in icon. Flos Africanus minor, Dod. gal. Flos Africanus, Dod. fol. Lob. Flos Indianus, Lonic. Caltha Africana minor flore simplici, Gesf. hort. Caryophyllus Indicus minor, Matth. Cast. Lugd. Othonna, Lac. Tanacetum Peruvianum, Cord. hist. & Rosæ Indianæ aliis. Flos Indiæ alter minor, Cæsal. Flos Africanus minor flore simplici, Tab. Flos Indicus minor flore simplici, Cam. Sunt qui primum, Othonnam Dioscor. & Plinii: hoc verò Argemonem Dioscor. & Argemona Plinii statuant. III. Tanacetum Africanum minus flore pleno. C. B. Matthiolus una figura minorem utrumq; expressit. Hic dicitur flos Africanus minor multiflorus, Tab. Flos Indicus minor flore pleno, Camerario.

I. AURICULA MURIS.

a Meum addit. [illegible] i. tenuia parva.
b Meum add. [illegible]
c. in universum similis est scolopendrio, sed lævior, & minor. Auriculæ muris cõsiderano.

Μυὸς ὦτα.

AURICULA MURIS. CAP. CLXXIX.

MUris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concavis: foliis angustis, *a* oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per intervalla assiduè geminatis, atq; in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, ut anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. *b* Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui Alsinem, muris auriculã vocitant.

REperiuntur quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Quæ forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam ex quarto Dioscoridis volumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis,

generis, vel potius nominis alteram repræſentavit Dioſc. Sed quoniam ipſa Dioſcor. ſcribendi ſeries clariſſimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, ut tradat Dioſc. eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet, idcirco lib. 4. de ea nobis dicendum erit, quòd inibi ejus legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio eſt, paſſim menſe Majo floribus ornata viſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus vias, & ubiq; ferè locorum. Hujuſce vires paucis perſtrinxit Gal. lib. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterùm nullam evidentem caliditatem poſſidet. Ea Græcè μυὸς ὠτίον vocatur: Latinè Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germ. Waldt Mangolt mit blawen Blumen: *Hiſpan. Oreja de raton yerva: Gallicè, Oreille de ratte.*

Nomina.

II. ECHIUM SCORPIOIDES paluſtre.

I. Auricula muris, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Lug. niſi ſit Myoſotis ſcorpioides (cujus figuram adjunximus) Lob. minus rectè expreſſa, quid ſit ignoramus. II. Echium SCORPIOIDES paluſtre, ex radice repente fibroſa, caules exſurgunt, aliquando reclinati, aliquando erecti, rotundi, leviter hirſuti, etiam glabri, ſeſquipalmares, etiam minores, & ad ripas aliquando bicubitales, qui in ſummo in duos treſve interdum ramulos, nudos, recurvos brachiantur: folia cingunt oblonga, ſubrotunda & pinguiuſcula: ſummis ramulis flores inſident ex quinque foliolis compoſiti, communiter dilutè cærulei, aliquando candidi, quibus parvæ ſuccedunt techę, pedicellis tenuiſſimis inſidentes, quibus ſemen minutum albicans incluſum. Aquoſis tantùm locis naſcitur: tota æſtate floret, aliis ab radice cauliculis ſubinde enaſcentibus. Dicitur Cynogloſſa minor, Brunf. Euphraſia cærulea, Trag. Tab. Echium paluſtre Cord. Thal. Scorpioides cæruleum vel paluſtre, Geſ. hor. Leontopodium Lon. & Lugd. Myoſotis Scorpioides partim repens, partim erecta, Lobel. Heliotropium minus primum, Cæſ. Hujus duæ ſpecies: altera paluſtris majore flore & pene glabra: altera in agris minore flore & hirſuta.

Isatis, GLASTUM. CAP. CLXXX.

SAtivum Glaſtum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini ſimile, verùm pin-

I. ISATIS DOMESTICA.

II. ISATIS SYLVESTRIS.

guius

guius, nigriusq́; : cujus caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluvia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia ulcera, & quæ serpunt, sanant. Sylvestre glastum sativo simile est. Folia fert majora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadantenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes: in quibus semen flore tenui, luteo. Eadem, quæ & supra dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

Isatidis, seu Glasti consider. — *Lactuca sylv. Plin.* — *Isatidum vires ex Galen.* — *Nomina.*

Isatis sativa, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis, fullonibus & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Hujusce maximus habetur proventus in Umbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum: ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Sylvestris nascitur in campestribus, incultis locis, & in pascuis. Glastum sylvestre, Plinio inter sylvestres lactucas recensetur libro 20. c. 7. quippe quòd illis non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum vocant, de quo diffusius lib. 5. suo loco disseremus. Meminit utriusq; Isatidis Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Isatis sativa, qua utuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atq; adstringens. At Isatis sylvestris manifestè jam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm sativa valentius desiccans, valentius etiam humida putredinibus obsistit. Planta Græcis ἰσάτις ἥμερος, Latinis, Glastum sativum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ verò Græcis ἰσάτις ἀγρία, Latinis, Glastum sylvestre, & Italis, Guado salvatico: Germanis, wild Weid: Gallis, Pastel sauvage appellatur. Utrumq; Glastum vocant Mauritani, Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Weid: Hispani, Pastel: Galli, Gueda, seu Pastel de Languedoc.

Isatis duplex: sativa, quæ Lactucæ quartum genus Plinio: Sylvestris, Lactucæ tertium genus eidem, cùm enim animadvertisset Diosc. Isatidis sylvestris folia lactucacea dixisse, cum Lactucis miscuit. I. Isatis sativa, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (cui & Luteum Vitruvii) Ges. hor. Lac. Lon. Lugd. Isatis domestica, Matth. Cast. Glastum sativum, Lob. Cam. Glastum, Cæsalp. II. Isatis sylvestris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Ges. hor. Cast. Tab. Lugd. Isatis agrestis, Cord. in Diosc. Glastum sive Isatis sylvestris, Lob. Cam. Habetur & Isatis Indica, Anil & Nil Garziæ (ubi Clusius in notis addit cum Isatide convenire) à Costæ, Cam. qui ex hoc Indicum in Ægypto fieri scribit.

Τηλέφιον. TELEPHIUM. CAP. CLXXXI.

† Meum sexis Maslis Langusti, tenues.

Telephium herba portulacæ similis, & caule, & foliis: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice † seni, septenive prodeunt, foliis referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis: flore lu-

I. FABARIA.

* II. TELEPHIUM PURPUREUM. *

teo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. Perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

Quanquam

Telephii consider.

QUanquam non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alii Fabam pinguem seu crassam, quidam verò Fabam inversam appellant, cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoria, siccantiq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulaca longè majora, eorum sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre videatur. Telephii vires memoriæ prodidit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, ut ita scribit: Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: verùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertii: proinde ad putrida ulcera convenit, & leucas & alphos cum aceto sanat: hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephii qualitates haud reperies in Fabaria nostrate, etsi hæc (ut paulò antè diximus,) notis pluribus proximè Telephii historiam accedat, ut ejus pictura, quam hic damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, verum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in ejus mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, iis caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum videri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo vires mutaverint suas, ut illi plantæ, & huic Fabaria dicta facilè evenisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in aliis quoq; dubiis plantis, suum cuiq; esse judicium. Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur. Italis, Fava grassa: Gallis, Reprise, Joubarbe des vignes: Germanis, Wundtraut.

Telephii vires ex Galen.

Fabariæ Nomina.

Telephium hoc censetur (quod tamen minimè est, deficientibus foliorum alis, sed Scorpioides Matthioli, Telephium Dioscoridis est) vulgò Fabaria, à foliorum cum faba similitudine: dicitur Scrophularia media, Brunf. Fabaria, Matth. Lugd. Telephium sive fabaria, Matth. in iconibus, Cast. Telephium album, Fuch. Acetabulum adulterum album, Fuch. in icon. Acetabulum adulterum, Cord. in Diosc. Crassula major, Dod. gal. Cæsal. (qui Cotyledon alterum Dioscoridis censet) Thal. Anacampseros, Ges. hor. Faba inversa, Ges. hort. Lob. icon. Telephium, Ges. hort. Lob. obs. Taber. Cam. II. Addidimus & Telephium purpureum, quod parum à primo discrepat, cauliculis tenerioribus, magisque rubentibus, foliis magis crenatis, floribus purpureis, radice minore: quæ frequens est ad Rheni littora hic Basileæ. Dicitur Scrophularia seu Portulaca major, Trag. Telephium purpurascens, Fuch. Lugd. qui duas habet figuras. Telephium purpureum, Tab. Cam. Acetabulum alterum purpureum, Fuch. icon. Fabaria, Lonic. Crassula montana, Cæsalp. Telephium vel Crassula purpureo flore Camerario ad Matthiolum.

LIBRI SECUNDI FINIS.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SUperioribus, chariſſime Aree, commentariis, tradidimus de aromatibus, unguenti,, oleis, arboribus, earum fructibus, & lachrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia prædatis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæq; pluribus ſcatent remediis, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICUM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laſerpitii ſimilis, *a* ſed facie ſumma ſolutior, & rariore fungoſoq; tota contextu. Duo ejus genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & undiq; compactior. Utriq; guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. [Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alii ut fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine.] Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia *b* in Cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendiq; naturam habet, efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto devolutis. Datur duobus obolis in vino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis verò in aqua mulſa: arquatis quoq;, ſuſpirioſis, jecineris, renumq; vitio laborantibus, dyſentericis. Itē ſi urina ægrè reddatur, ſi vulvæ ſtrangulatus urgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma una dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita ut cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione devoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur: ſanguinis rejectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vulvę vexat, utiliter ęquali modo datur: horrores ſolvit, datum ante febrium acceſſiones: alvum purgat, drachma una, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotū eſt denarii inſtar, cum *c* diluta potione ſumptū: ſi ſerpentes ictum vibrarunt, morſumq; ſubfixerunt, tribus obolis ex vino potum, *d* mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnib. vitiis convenit, pro viribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: iis ex aceto mulſo, aliis ex aqua mulſa.

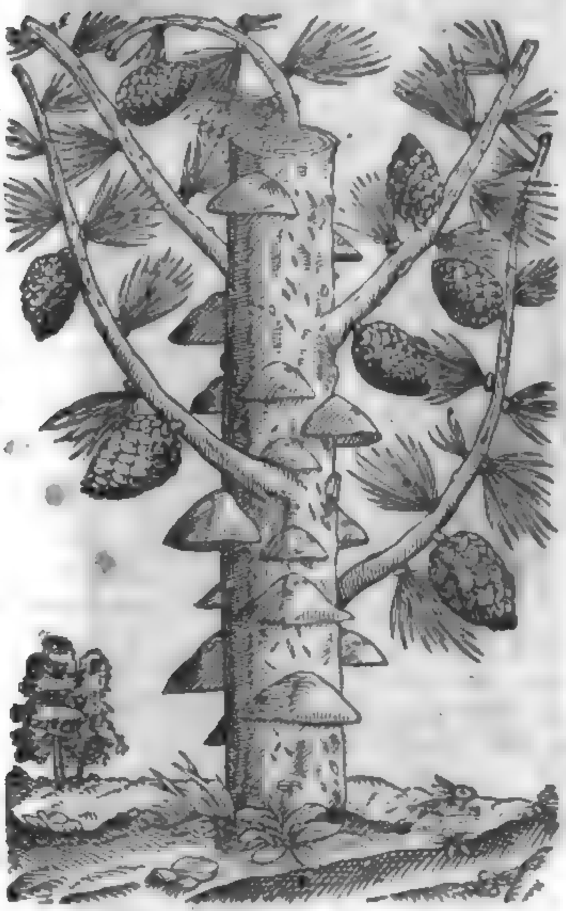
a Meum ὁ πυκνὴ τῇ ἐπιφανείᾳ ὥσπερ τὸ σίλφιον, ἀραιὸν γὰρ ὅλον. i. Non ita denſa ſuperficie, ſicuti ſilphium, nam tota rara eſt. Concluſa non legit Orib.
b Meum & Catac. ἐπὶ δένδρων i. e. ſuper arboribꝰ. Idem leg. Oribaſiꝰ.
c Meum μεθ' κεράσματος. i. cum diluta vini potione.
d Meum non legit, mirè.

AGaricum cujus duo habentur genera: mas alterum alterum fœmina, fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus l. 1. in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſſimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpiſſimè propriis manibus illud divulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius lib. 6. cap. 8. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat, in Tridentinis tamen ſylvis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem viderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In Cedro Agaricum gigni, tum in Aſia Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla ejus mentione facta, quòd in larice ipſa aut glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus proveniat. Fuchſius in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia, & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias: eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricum naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm jampridem deſiit ex illis locis importari, ut teſtantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetiis venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſylvæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & aliis finitimis Rhetorum Vindelicorumq; locis, partim ex Norico tractu: neque certè unquam, dum ego Venetiis agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conveheretur. Quare adducor, ut putem. Fuchſium in hoc planè deceptum eſſe: Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere libro 6. de ſimplicium medicamentorum facultate, ubi ſic inquit: Agarici radix hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò poſt ſubamara apparet, & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, leviculæq; adſtrictionis eſt, & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentariis dicta ſunt meminerimus, quòd medicamentum hoc compoſitum eſt ex ſubſtantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet ſubſtantiæ aqueæ. Hac ratione & digerendi, & calfaciendi vim habet, & craſſitudinem incidendi, tum infarctus viſcerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes ſanat, eos utiq;, qui ſic ab infarctu jecoris laborant. Juvat & morbo comitiali

Agarici conſider. Fuch. lapſus.

Agarici vires ex Galen.

AGARICUM.

comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craſſis, aut viſcoſis humoribus natos ſanat. Juvat & morſos à beſtiis frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impoſitum, tum intrò in corpus ſumptum pondere drachmæ unius cum vino diluto. Eſt & purgatorium. Et libr. 1. de antidotis idem Galenus inquit: Agaricum fraudem nullam admittit: optimum eſt leviſſimum: denſum verò, & grave, & lignoſum deterrimum: quod autem inter hæc medium eſt, quantum ſignis, tantùm & viribus ab utriſq; diſtabit: hactenus Galenus. De viribus Agarici Meſues quoq; ſcripſit, ſic inquiens: Agaricum dejicit utranq; bilem, ac etiam pituitam ipſam: craſſos, lentos, putreſcenteſq; humores expellit. Ejus propria facultas eſt cerebrum, omniumq; ſenſuum organa, ac muſculos expurgare: excrementa, quæ ſpinali medullæ pariter & nervis inhæſerint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis ac putreſcentibus humoribus detergere: ac deinde ventriculum, jecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc ſolvit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum videtur. vocaſſe Democritum agaricum familiarem m[illegible]cinam cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poſſidet vires ad pleroſq; tum capitis, tum cerebri, tum ejuſdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, vertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omnium, quorum cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis: quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene vexatis levamentum præſtet. Urinam quoq; pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici uſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum dejicit. Coxendicum doloribus convenit, & diuturnas febres diſcutit. Non deſunt quoq;, qui Agarico pro ſapone utantur, dum caput lavant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Quod Græci ἀγαρικόν. Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garicbum, ſeu Garicum: Itali, Agarico & Fongo di Larice: Germani, Dannenſchwam: Hiſpani, Agarico: Galli, Agaric: Bohemi, Agaryka: Poloni, Modrzevviovva.

Ex Meſue

Nomina.

Agaricus inter fungos referendus eſt: verùm alius arboreus, alius ſaxatilis dicitur: de ſaxatili, qui Fungus petræus, & Lac Lunæ dicitur, cujus in lactantibus ad lactis auctionem uſus eſt, hic non agitur. Sed de Arboreo, qui duplex, & ratione ſexus, mas & fœmina: & ratione coloris, candidus & niger. Probatur quod candidiſſimum & leve: quod verò grave, nigricans, perniciosum fugiendum: quin & quod corroſum & quod prope caudicem eſt. Juſtum pondus infuſi eſt à drachmis duabus, ad drachmas quinque: in pulverem redacti, à drachma una ad duas.

ῥᾶ, ῥῆον. RHAPONTICUM. CAP. II.

RHa, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, provenit in iis, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor, *a* & ruſior, fungoſa, aliquantum lævis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu *b* cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumq; colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad convulſa, rupta: lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, veſicæ, & pectoris vitia, adverſus intenta præcordia, & vulvæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morſus. Datur in ſingulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione ulla devoratur. Liventia, lichenaſq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum diſſipat. Summa ejus vis adſtringens, cum aliquanto calore.

a Meum [illegible] i. rubicundior. Sed Cat. [illegible] i. rutilantior. *b* Orib. habet [illegible] i. maximè.

RHaponticum officinæ Rheuponticum vocant. Quod nomen ſibi aſciviſſe videtur à Rha fluvio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cujus fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cujus rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib. 12. ſuarum hiſtoriarum ubi ſic ſcribit: Tanais, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circumflexus, Aſiamq; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha vicinus eſt amnis, in cujus ſuperciliis vegetabilis quadam ejuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum uſus proficiens: hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos advehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici vice majoris centaurii radix in medicina uſum irrepſerat. Quæ etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inventa reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; noverint, neq; viderint: tanta eſt quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritiſſimorum medicorum quidam. præterito nuper ævo, Rabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non viderat. Quod cum paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, non defuere qui priorem revocaverint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro quinto epiſtola 2. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, vulgare noſtri uſus Rhabarbarum, &

Rhapontici conſ. Quorundam error Centaurii majoris radice pro Rhapontico utentiū. Rhabarbarum an idē cum Rhapontico. Monardi opinio.

I. * RHAPONTICUM FOLIO Helenij incano. *

II. * RHA DIOSCORIDIS. *

rum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschovia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, novam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, revocavit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primum vidi ego Venetiis in officina ad medici insignium, è Constantinopoli allatum, ac deinde aliis pluribus in locis etiam ex Alexandria convectũ, quod nullis reclamantibus notis, verum antiquorum Rhaponticum refert. Invehitur Averroes l. 5. suarum collectanearum, tum in Galenum tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarb. facultate tantùm adstringenti pollere, quod purgatoriam, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamen Averroes ipse sit maximopere carpendus, quod neq; Gal. neq; cæteri seniores Rhabarb. nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Diosc. descripto plura tradiderint, inter cujus facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inveniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarb. tamen titulo, nisi interpretis (ut ferè suspicor) sit lapsus, cum Serapio, tum etiam Avicenna: quandoquidem non plures suo Rhabarb. assignavere facultates, quam qui eos præcesserunt, Rhapontico assignaverint. Quippe quod eorum neuter scripserit, suum Rhabarb. dejectoria facultate pollere. Id quod verum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id evenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognovit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit lib. 7. cap. 11. in quibusdam medicamentis adversus podagras, quorum cognomina sunt Diacorallion, compositio Agapeti, & compositio Atactos. Verùm non præterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cujus rei auctoris fidem manifestam facit lib. 1. cap. 43. ubi scribit, quòd devorata terebinthina resina olivæ quantitate dormituris alvum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimaverit nullam intercedere cognationis differentiam, quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò ante diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dissidere: atq; si qua differentia reperiatur, eam non aliunde provenire, quàm regionum, ubi gignitur, diversitate, clementia, vel inclementia cæli. Neq; alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quam aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non usq; adeò sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda videatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in Oriente, quàm in Meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipsa Ponti regione penitus inodora reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quamvis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore ac cæteris qualitatibus imbecilliores, non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scil. conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino perverterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum jam pridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Styria

Vana Averrois calumnia contra Gal.

Rhapontici sub Rhabarbaro meminere Serapio & Avicen. Aegineta Rhabarbarũ cognovit.

Rhapontici, & Rhabarbari discrimen non esse statuit Ruellius malè.

& Styriæ alpibus nobis affertur, à quibus planè quatuor, vel quinq; totius anni mensibus, nix colliquata labitur, itemq; acori radix, quæ nostro avo ex Sarmatia Europæ, glacie, & nivibus majore anni parte semper obducta, advehitur in calami odorati usum, odore tam valido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur, non tamen ob hoc evenit unquam, quin suis propriis ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conjicio, sit Ruellii sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quod alia à Rhabarbarico vel Indico sit planta. Declarant præter hæc Rhabarbarum à Rhapontico plurimum distare purgatoria vis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis gravitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè dejectionem molitur, cùm potius adstringat: non est amarum, sed subacre: non aridum, sed lentum: non compactum sed rarum: non ponderosum, sed admodum leve. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putaverim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm.

Ruellii, & aliquorū error.

Vanum quippe videtur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quam qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore versantur etiam ii (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lachrymam à larigna nihil dissidere, & unam ac eandem lachrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm judices sunt, adeò persimiles videantur, ut visibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: namq; olfactu odoris fragrantiam haud insuavem, gustu verò amariorē in abietis lachryma comperiet, quib. larigna caret. Et quisnam juniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi res ipsius incorruptus judex fuerit gustus. Quis à Strobilina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur: Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret, illud verò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quam cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conveniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimaverim, qui res secundùm quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ii, qui hac levi ratione ducti Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus ita scriptum reliquit: Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant; mistam habet tum temperaturam, tum facultatem.

Rhapontici vires ex Gal.

Habet enim quiddam terrestre frigidum, cui indicio est adstrictio, & adjuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cujusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum levitas: verùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm convulsis, sed & ruptis, & orthopnœa prodest. Sic quoq; liventia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porro quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imo eò quòd deducat, & in altum perducat, valentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoq; fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simulatq; evulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aquæ impermistum, quam Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere, quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens viderunt: hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum vocat, omnia à regionibus, à quibus convehuntur, cognominata, vel in quibus proveniunt.

Rhei tria genera Mesue.

Rhei Turcici nomenclatio.

Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, vel quòd è Ponto ad Turcas vicinos deferatur, vel quòd ab iis saltuosis convallibus, in quibus ultra Tanain fluvium priores Turcæ, Pomponii Melæ, & Plinii testimonio, venationibus ferè vixere tantùm, jampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluvius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri vocavere, probatissimorum auctorum testimonio, gigni certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitaverim errasse etiam Mesuem: quippe qui inter Rhei genera alvum ducentia Ponticum admiscuerit à cæteris tum specie, tum facultate diversum, quamvis fortasse rectius id Turcicum appellaverit quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum provenit, nemo est qui ambigat. Sed quanam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoq; aromatum genera ea regio mittat.

Rhei Indici nominatio.

Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, vel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infra dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum ut vulgata habet lectio, mea quidem sententia, vocari debet. Sunt tamen qui velint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, sive Sceniticum vocari putat.

Ada. Lonicerus reprehenditur.

Fuchsius verò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam: quippe qui scripserit lib. primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse vocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cumq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, perítq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsii sententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Ariæ & Martyanæ montes incolentes, distentque ab Indiæ finibus milliaribus plusquam mille & quingentis, nescio profectò, quonam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici possit: quo fit ut etiam Fuchsii opinionem longius sustinere nequeam.

Fuchsii opin. non accepta.

Rhei barbarici nomenclatura.

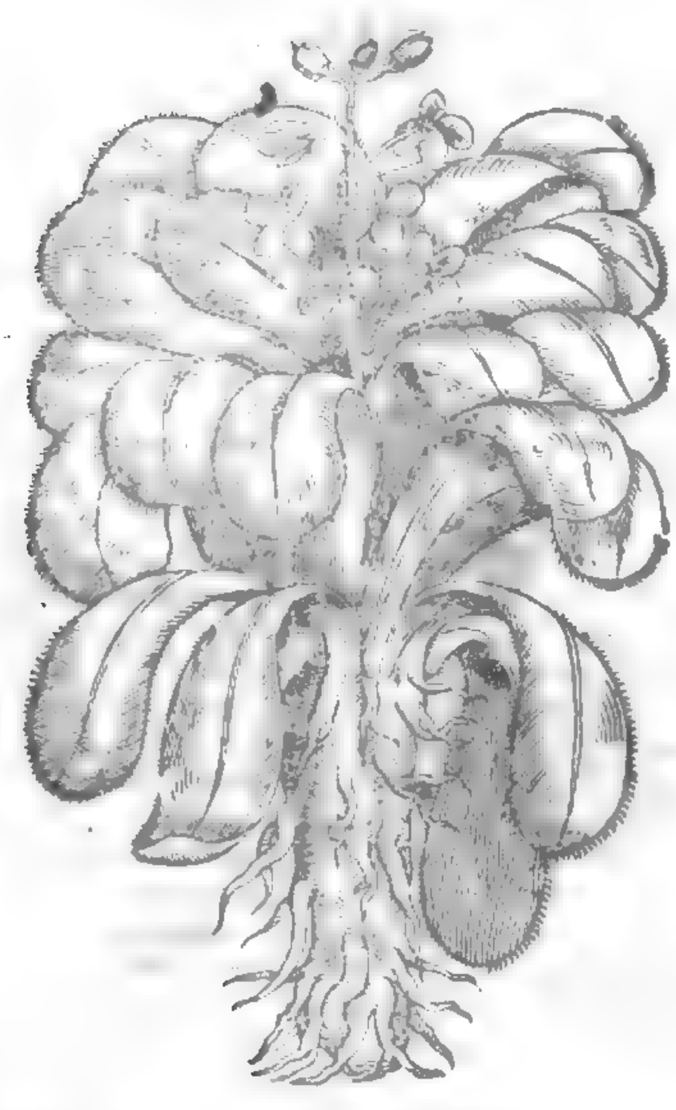
Ad hæc de Barbarici nomenclatura varia admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui velint sic dictum à Barbaria Aphricæ provincia, sic vulgariter appellata, ubi olim Chartago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit lib. 1. de compositione medicamentorum, id verum fuisse Rha barbaricum, quod superiorib. annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnavere. Alii Barbaricum vocari credunt, quòd à Barbari Indiæ civitate, quæ intra Indi fluvii fauces est sita, devehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alii autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indicæ naves, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis, ibi jampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, trajectò prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd

semper

Rhabarbarum ex Troglodytica regione deferri probatur.

semper existimaverim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiae regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inveni Galenum scripsisse tum lib. 6. de simplicium medicamentorum facultat. tum lib. 4. cap. 6. de tuenda sanitate, Gingiber ex Barbaria ad nos convehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. 12. cap. 7. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium libro 12. cap 21. Troglodytis nasci posteritatis memoriae prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc praeterea accedit alia Plinii auctoritas, qui libro jam bis citato, c. 19. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis sylvis Barbarorum ira. Nam cùm ipso mihi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias utiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellavit Barbaram cap. 16. ejusdem voluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytae Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela gravissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & alii serpentium carnibus. Quae sanè omnia in mea me firmant opinione, ut certò credam Rheum illud verè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare videtur Strabo, quòd libro 15. suae Geographiae apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quae in India australi proveniunt, quòd hae regiones solae persimiles sunt. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sentio, Fuchsii opinio, ob praedictas tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Aphrica parte, quae vulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi provenerit. Quin nec aliorum sententias comprobaverim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiae

III. RHABARBARUM.

IV. RHABARBARI RAdix.

civitate, nec illud, quod à Barbaria Erythraei pelagi insula advehitur, rectè Barbarum dici potest cùm ex India utrunque petatur, & quòd nullus extet auctor, qui a Barbari civitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopia regione fuerit advectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam navigant, seligere possent ab Indico, quod certò sciam, multa aromatum genera praeter Indica eo ex Aethiopia, ex felici Arabia per Carovanas (ut vocant) comportari. Porrò non solum in praescriptis locis Rha barbaricum provenit sed etiam copiosissimum habetur in locis quibusdam, magno Regi Chan, Catais Domino, subjectis. Regionis (ut illi vocant) Succuir, si Persis negociatoribus, qui illuc vadunt, est adhibenda fides. Dicunt enim provinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, ut inde per universum deferatur orbem. Optimum nasci ajunt non longè ab hujusce regionis Metropoli, quae SUCCUIR, quemadmodum plaga tota appellatur, quibusdam in montibus, ipsisq; eminentibus ac saxosis, ubi plurimi scaturiunt fontes, & sylva habentur diversarum arborum generibus referta. Terram ajunt ibi esse rubeam lutosamq;, tum propter pluvias multas, tum etiam propter fontium rivulos, qui locum irrigant, & madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarum provenit (ut illi narrant) caule ab radice brevi, sed crasso, haud spithama longiore, è quo circumquaque folia copiosa proveniunt, binum dodrantum longitudine, ex angusta origine in latum desinentia, & deorsum spectantia, ut ex appicta hic imagine apparet. Serrata illi folia non sunt, sed lanugine quadam pilosa circumquaq; obducta. Haec dum adolescunt, viridia sunt, atque consenescentia lutea fiunt, & in humum concidunt: è medio foliorum stipatu cauliculus sive

Rhabarbari hist.

germen

germen ex crassiori caule prodit, in cujus summitate flores exeunt purpureis violis haud valde dissimiles, colore cæruleo subalbicante, odore acuto simul & gravi adeò, ut olfactu displiceat. Radices bipalmarem longitudinem superant, colore exteriùs ex rufo nigricante, verùm non omnibus plantis æqualis habetur radicis crassitudo. Nam aliæ crassiores, aliæ tenuiores, ut in cæteris etiam plantis plerunque fit. Veruntamen, quæ ad summam crassitudinem adoleverunt, humani cruris molem æquare solent: fibris ubique radix referta est, quibus in humum defixis, alimentum capessit. Interna pulpa aureo colore nitet, rubris quamplurimis intercursantibus venis. Succo madet copioso tum croceo, tum purpureo, qui suo lentore facilè manum implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & secantur in partes: nam simulac fuerint effossæ, rizotomi eas repurgant, & secant. Cæterùm haud statim à sectione trajectas filo suspendunt, ne succus guttatim stillans deperdatur. Quare seriatim particulas super asseribus collocant, vertuntque, ac invertunt, quotidie plures: hoc enim modo incrassatus succus non deperditur, sed in sua servatur radice. Quatriduo deinde transacto, particulas funiculo trajiciunt, & suspendunt in umbra, locis apertis, quò tamen solis radii accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo ventorum flatibus, in libero aere, duorum mensium spatio, & deinde negotiatoribus venduntur. Effodiuntur radices ineunte vere, in ipsa prima foliorum germinatione. Ubi autem æstate radices erutæ fuerint, foliosa existente planta, tanquam evanida croceo illo succo carent, quo fit, ut viribus infirmiores habeantur. Recentes veneunt vili admodum pretio: siquidem plenus currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, nisi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabarbarum peterent, illud haud unquam incolæ effoderent in proprium medicamentorum usum. Sunt qui putent nusquam, præterquam in hac regione, nasci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum accedant. Sed an id verum sit, cur comprobem non habeo, præsertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Ægypti comportatur, non solùm ex India, sed ex Aethiopia, & alia fortasse Aphrica plaga deferatur. Cæterùm iis in locis, qui circa Catajum sunt, haud unquam Rhabarbaro in medicamentis utuntur, sed tantùm ad sua suffienda Idola, suis thymiamatis admiscent. Recens adeò amarum esse ajunt, ut vix degustari possit. Cæterùm antequàm de Rhabarbari viribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac vana sit vulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum violentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in ejusmodi hominum mentibus invaluit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ hujus radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere vendebatur) ut ad pretii magnitudinem evitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos vel mortis periculo, vel diuturnis languoribus non vacare, certis signis conjecissent. Quo factum fuit, ut passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum quòd in morbis curandis valentissimum, imò violentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Hujus vires cæteris diligentius, latiùsque descripsit Mesues sic inquiens: Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quamvis sua substantia rarum, & quod cùm frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animadvertere cautius oportet hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumque aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractaque vi, & quasi anima vendunt. Aquam verò, qua maduit, igne, vel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non vehementer adstringat, substantia rarum sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum verò contrà se habet. Nam coloris interni varietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & ejus substantiam conservant. Est & aereis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, a quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea verò in sublime fertur: quo fit, ut ejus dividantur qualitates cùm aqua, aut vino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis verò, ubi adstrictione fit opus. Omni penitus noxa vacat, daturque omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari vires caprinum serum, vel si maceretur intubi, vel apii, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit vini albi odorati modicum, præsertimque, ubi ad obstructiones reserandas paratur: illud præterea memoria retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla dejectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè convenit, ubi tantùm abstersione, ac infarctus liberatione fit opus. Quòd si post hasce functiones, viscera adstrictione roborante egueris, ipsum quidem in pulverem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torrescit, vehementer operatur, ac vehementius comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absque jactura in tenuem pulverem conteri potest. Rarum verò ac laxum minimè, quoniam ex vehementi, ac longiori contritione facilè evanescit, ac deperditur. Resolvitur item ejus vis, cùm aqua, vel vino decoquitur. Dejicit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eique propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam ventriculum, quam jecur, & eorum compunctiones amovendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnis pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem rejicientibus, ac ejus à qualibet parte manationibus, qualitate ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto devolutis, ruptis, & tam internè quàm externè fractis maximo juvamento, præsertimque si vino austero drachmæ pondere commisceatur, addito synceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente vino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, vel quatuor. Verùm si cera oblinatur, vel in melle reponatur vel psyllii semine, vel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum servari poterit. Est & aliud Rhabarbarum, imò potius pseudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum vocant. Verùm huic genuini Rhabarbari vires non sunt. Est enim (ut mea fert opinio) genuinum Diosc. Hippolapathum, ut superius suo loco latius explicavimus. Non desunt tamen qui hujus decoctum, aut dilutum ad exolvendum alvum propinent, sed quo id fiat successu ipsi dicant. Præstat tamen radix contrita ex vino albo meraco pota ad expediendos obstructos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morsum, ac etiam simul vulneri illita. Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis: Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raved, seu Ravend: Italis, Rhapontico. At Rhabarbarum, Italis Reobarbaro.

Opinio falsa eorũ qui Rhabarbarũ violẽtum dicunt.

Rhabarbari vires ex Mes.

Adulteratũ Rhabarbarũ noscendum.

Vires Rhabarb. ut augendæ.

Pseudo-rhabarbarum.

Nomina.

Rha sive Rheum antiquorum, quod Rhaponticum Latini vocant, ex Rumicis seu Lapathi genere esse volunt, eò quod Hesiodi commentator Lapathi radicem Rheum appellari scribat. Cum quo aliqui

idem statuunt ipsum Rhabarbarum, secuti Arabes: ut qui Rhapontico vim purgatricem tribuant, quæ & Rhabarbaro inest: hoc si sit, tum officinarum Rhaponticum, tanquam facultate hac carens, adulterinum erit: quare non desunt, qui Centaurii majoris radicem, quæ crassior, multoq; major est, pro Rhapontico, quæ minor & tenuior, exhibeant. Sic Cordus Rhabarbarum nostrum idem genere cum Dioscor. Rhapontico voluit, quod tantùm loco differat. Alii verò Rhabarbarum à Rhapontico diversum statuunt: & sane videtur Dioscorides suo Rha non Rhabarbarum officinarum, cujus Mesues meminit, sed Rhaponticam, cujus iconem adjecimus, intelligere. Ast de his in historia. I. Rhaponticum folio Helenii incano, C.B. Rha, Rhecoma, & Rhacoma Plinii, Dod. gal. Rhaponticum (nil aliud quàm Rhabarbari species) Lacu. Cast. Rha, Dod. fol. Rha capitatum folio Enulæ centaurei majoris facie, Lob. Rha capitatum Helenii folio, Lugd. Rheum antiquis appellatum, ex Lapathi genere videtur, Cæs. Rhaponticum quartum, Taber. II. Rha & Rheum Dioscoridis, C.B. Ponticum Rha antiquorum, Adver. Rhaponticum antiquorum, Lob. icon. Rhaponticum verum officinarum, Tab. III. Rhabarbarum à Matthiolo pictum, quem imitatus est Tabernæmontanus, hactenus non vidimus: meminit & Alpinus libro de plantis Ægyptiacis. Rhabarbari quod foliis sit Rumicis latioribus, crassioribus, lanugine alba obsitis. IV. Adjecimus figuram radicis cujus usus est, quod Rhabar. nomine Lob. in icon. suis & sub Rhabarbaro 3. Tab. proposuit.

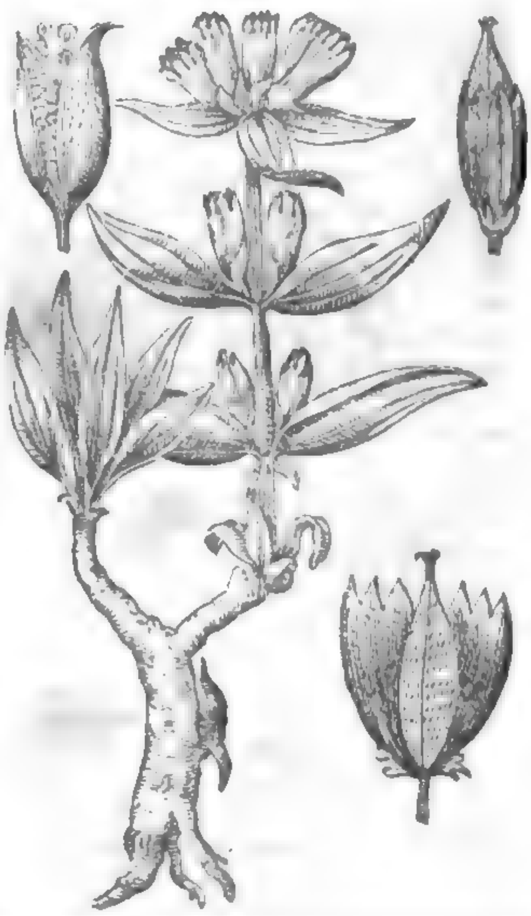
Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

GEntianæ inventio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Foliis partim proximè radicem, juglandi, plantaginive similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim juxta cacumen, paulum dissectis, caule cavo, & levi, digiti crassitudine, geniculato, & ex intervallis majorib. foliato, binûm cubitorum altitudine: semine in calicibus lato, levi, glumoso, satis ad sphondilii semen accedente: radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimib. montium jugis, umbrosis locis, aquosisq;. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & convulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subvenit radix collyrii modo subdita, partus ejicit: imposita, ut lycium, vulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantib. illinitur: pro meconio collyriis acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succi extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinq; diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & ubi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat fictiliq; reconditur.

I. GENTIANA MAJOR.

II. *GENTIANA MAJOR, Purpurea. *

Gentianæ consider. *GEntiana planta est vulgaris notitia, trium est generum: major, minor, minima: Major frequentissima excelsis Tridentinis montibus provenit, præsertimq; in Ananiis, eorundem montium pratis ac pascuis, in quorum cacuminibus sæpius ejus effodi radices brachiali crassitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inventam, unde illi nomen, non modò Diosc. sed aliorum etiam veterum monumenta testantur. Plinio l. 25. c. 7. ea est omnium præstantissima, quæ in Illyrico nascitur, ubi fortasse primùm inventa est. Gentianæ vires paucis admodum perstrinxit Gal. l. 6. simp. med. sic in-* *Gentianæ vires ex Galen.* *quiens: Herba Gentiana radix valde efficax est, ubi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit: nec*

III. GENTIANA MINOR.

IV. GENTIANA MINIMA.

sit: nec mirum, si hæc possit, cùm impensè sit amara. Hæc (ut Avicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccatq; secundo: Urinam, & menses ciet, & adversus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Ejus aqua, præsertim quæ vase duplici balnei vapore vitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum viscerum, tum vasorum excitatas, mirificè pellit. Alvi tineas necat maculasq; in facie qualescunq; detergit, si ea frequentius maculæ abluantur. Est præterea quædam vulgaris etiam planta aliquibus CRUCIATA dicta, quæ non parvam cum Gentiana cognationem habere videtur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm respondeat. Unde eos non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellaverint. Hæc in incultis præcipue locis nascitur, secus itinera in montibus, caule rotundo, dodrantali, ac etiam majore, in cacumine rufescente, paribus ferè intervallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia subpinguia, longa, vulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu, locis pluribus ab utroq; latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed minor radicibus provenit numerosis, tenuibus, albicantibus, perquam amaris, cauliculis tenuis, humi plerunq; accubantibus: floribus ex cæruleo purpurascentibus, cruciatæ majoribus: & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra pestilentiam, & venenosorum animalium ictus in antidotis additæ. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo quòd radice tusa, & ventri emplastri modo imposita, vermes teretes qui in intestinis fuerint, proculdubio necantur: & ulceratæ strumæ sanantur, si in eodem modo contusa, quæ nuper effossa sit, vel sicca, & in pulverem contrita adhibeatur: cum melle autem illitus, cutis vitia quæcunq;, & maculas abstergit. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari potest. Ananiensa rura hoc genus ultimum vulgò vocant PETTIMBORSA. Ex quo quis conjiciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica voce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quòd tot viribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis asservari mereatur: aut quòd tantum viribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri. Nascitur in collibus, locis incultis & in campestribus. Γεντιανὴ, *planta sic Græcis. Gentiana similiter Latinis vocatur: Mauritanis Gentiana. Genthiana basilica, seu Basateca: Italis, Gentiana: Germanis* Entzianwurtz: *Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentiane: Bohemis, Horec: Polonis Gonyczka. Gentiana minor. Græcis,* Γεντιανὴ μικρὰ, *sive* σταυρίτης: *Italis, Gentiana minore: Officinis Cruciata. Germanis* Kreutzwurtz/Sperenstich/oder Madelgeer. *Gentiana minima, Italis, Gentianella & Pettimborsa: Germanis,* Lungenblum.

Aquæ Gentianæ facultas Matthioli.

Cruciatæ consider.

Cruciatæ vires Matthiol.

Pettimborsa. Metti in borsa.

Nomina.

Gentiana duplex est, alia radice perenni, alia fugaci: utraq; plures differentias obtinet. Illa licet singulis annis flores seminaq; proferat, non tamen interit, sed subsequenti anno ex eadem radice germina protrudit: hæc vero semine disperso hyeme interit, & ex semine renascitur. Etsi octodecim differentias notaverimus, hic tamen de quinq; differentiis erit sermo. I. Gentiana major lutea, C. B. Gentiana, Brunf. Cord. in Diosc. & hist. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Lon. Cæsal. Lugd. Gentiana major, Matth. Ges. hor. app. Lob. Cast. Gentiana major flore luteo, Cam. Gentianæ prima species: Trago. Aloë gallica, Apuleio. Hæc communiter flore est luteo: est & pallido punctis distincto: sic & cæruleo flore. II. Gentiana major purpurea, C. B. Ex radice duos pedes longa, aliquando brachiali crassitudine, in summo divisa caules, aliquando terni, quaterni, quini, & etiam seni prodeunt, quos cingunt folia vulgaribus æmula, sed acuminatiora, flores gerit puniceos seu purpureos, rarius albos: in reliquis cum priori convenit, ut & loco natali: vehementius tamen priore purgare creditur. Dicitur Gentiana punicea, Ges. in Fasc. Gentiana major flore purpureo & prima, Clus. hist. Pann. Gentiana purpureis floribus, Lob. in obs. Gentiana major

alia

alia, Cam. ad Matth. III. Gentiana cruciata, C.B. & Gesſ.hor. Herba fullonum, Brunſ. Cruciata, Trag. Fuch. (cui & Gentianæ ſpecies) Geſ.hor. Dod.gal. (cui & Chiliodynamis) fol. Lac. Lon. Lug. Gentiana minor, Matth. Caſt. Lob. Tab. Gentiana tertia, Cluſ.hiſt. Pann. Gentiana media, Cam. Cruciata Gentianella, Thal. Vincetoxicum alterum, Cæſalp. Variat hæc quòd altera ſit procumbens & minor: altera erecta & major: flores alterius magis cærulei: & illarum altera radicibus non perforatis, ita ut tres hujus differentias conſtituere liceat. Subjungit huic Matthiolus duas adhuc ſpecies: majorem & minorem, illam pingit, hanc verò deſcribit, utraq; eodem tempore reperitur, major quidem in humidis pratis, at minor in ericetis & montoſis locis. IV. Gentiana paluſtris, C.B. Gentiana minima, Matth. Caſt. quoad deſcriptionem, non iconem. Calathiana viola in pratis udis, Dod.gal. Calathiana viola autumnalis prima, Geſ. hor. Viola Calathiana ſecunda, Thal. Cruciata ſive Gentiana minima, Lugd. Campanula pratenſis eidem. Gentiana anguſtifolia vel quarta, Cluſ.hiſt. Pann. Pneumonanthe humentibus ericetis proveniens, Lob. Pneumonanthe, Tab. Hæc variat colore floris cæruleo, violaceo, purpureo. V. Gentiana anguſtifolia autumnalis, C.B. Gentiana minor, Matt. quoad deſcriptionem. Pneumonanthe, Cord. in hiſt. quoad deſcriptionem, Lob. Pulmonis floſculi, Geſ.hort. Calathiana viola autumnalis minor, Geſ.hort. Calathiana viola, Dod. in 8. Lug. Viola Calathiana ſive autumnalis, Thal. Campanula autumnalis, Dodonæo fol. Gentiana anguſtifolia ſecunda, Cluſ.hiſt. Pann. Flore eſt cæruleo dilutiore: eſt & nigro, rarius albo.

Ἀριστολόχια. ARISTOLOCHIA. CAP. IV.

ARiſtolochia nomen ex eo ſibi adoptavit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria ejus genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, foliis hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab una radice germinibus, prælongisq; palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, graviter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiora quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, graviter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti craſſitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò majorem. [a] Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & gravi. Eſt etiamnum tertia longa, quæ Clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertosq; foliis ſubrotundis, minori ſempervivo ſimilibus: flores rutæ: radices [b] longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoq; veſtitas, privatim unguentorum ſpiſſamentis convenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa verò adverſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Poti cum pipere, & myrrha menſes, partus, & omnia vulvarum onera ejicit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpiriis, horroribus, lieni, convulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos & ſpicula extrahit: oſſium ſquamas illitu adimit: ulcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: cava cum iri, & melle explet: gingivas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior eſt.

[a] Cam. & Meum ἀμφότεραι δὲ τὰ χρώματα πυξοειδεῖς. i. ambæ autem plerunq; buxeo intus ſunt colore.
[b] Oribaſ. ... i. longulinas.

I. ARISTOLOCHIA LONGA.

II. * ARISTOLOCHIA longa vera. *

Ariſtolochiæ conſideratio.

ARiſtolochiæ, quam officinæ Ariſtologiam vocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ verò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſſimæ. Quæ rotunda vocatur, etſi non ubiq; in Italia proveniat, tamen in Apulia monte Gargano & agro Goritienſi plurima, pulcherrimaq; naſcitur præſtanti odore.

Longa

Longa vera provenit in Italia: sed tantùm in Apulia & Calabria. Utraq; flores edit in toto ferè caule, oblongos, & ex parvo capitulo in auriculæ modum desinentes, graveolentes, subluteo colore, & internè quadantenus ex atro purpurascentes, è quibus oriuntur fructus, qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; juglandib. longè majores: in rotunda verò rotundiores, pauloq; minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd l.25.c.8. utramq; ferre bacculas parvas veluti cappares tradiderit, nisi quis illud dixerit quòd Plinio contigerit Aristolochiæ utriusq; fructus vidisse prius quam ad summum adolevissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo judicio, non potest, quin manifestè hallucinatus & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse gravidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparavit. Cujus rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολοχία quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) gravidis: sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus proculdubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum virum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, vel aviditate ductus, de cyclamino, & Aristolochiis Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius foveam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinvenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse videretur, Dioscoridem quidem adducit, sed ejus historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac pervertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento, quòd hæc radices proferat admodum longas: & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino depravatum esse contendunt: & ubi vulgata lectio habet κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώῳ μικρῷ ἐοικότα, hoc est ad verbum, ramulos habens tenues, foliis subrotundis, sempervivo parvo similibus: non ἀειζώῳ μικρῷ, sed ἀσάρῳ μικρῷ, quòd asaro parvo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus: quandoquidem Oribasii lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Avicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quòd legatur, meminerit, absurdum sanè videretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm vulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, & folia Asari longè majora, clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse videtur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis: aut fortasse ejus species, cujus nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq; quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem graviter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq; vulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda & minori sempervivo similia. At si contra dixerit quispiam, longam vulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum regionumq; varietate evenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàmplurimis ludat: quodq; vidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. At hæc Clematidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur

Plinii & Leoniceni lapsus.

Leonicenus arguitur circa nomen Aristol.

Opinio quorundam reprobata.

III. ARISTOLOCHIA longa.

* IV. ARISTO. PISTOlochia. *

cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq; non visitur, cùm tenui cortice perpetuò vestiatur, odore potius gravi, quàm odorato, Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cujus hic effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eo deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio vocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam praterquam quòd hac illi quarto Aristolochia generi assignetur, tenuior est, quam clematitis, densis radicis capillamentis, junci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd viderim etiam prater hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus aliis partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt praterea recentiorum quidam rei herbaria & studiosi, & periti, quib. persuasum est, non tamen sine aliqua ratione quòd Aristolochia longa prater clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti crassitudine, & dodrantis longitudine: altera verò tenui ac longiore, qua (ut ajunt) ab Andromacho & Gal. lib. 1. de antidotis ἀριστολοχία λεπτὴ hoc est Aristolochia tenuis appellatur: quin & hanc affirmant eam longam esse, cujus hic imaginem exhibuimus, cujusq; passim est usus. Quo fit, ut pro certo existiment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi junioris, & Damocratis testimonio innixi, quòd ii in theriaces compositione hujusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ se ferre videtur, alterum etiamnum ipsius Aristolochia longa genus esse prater clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant a Galeno lib. ante citato, ubi docens quomodo nonnulla, quæ ab Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit: Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis versibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab ejus filio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, id Atticum aperte nominat Centaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic verò in prosa tenue apponit, eò quod aliud quoq; centaurium extet crassum appellatum. Idem & in Aristolochia fecit, cùm prater tenuem Aristolochiam, alia quoq; reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam: hactenus Galenus. Quibus nimirum verbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio, ut qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum invenerim, quàm tria Aristolochia genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim: clematitis privatim à Dioscoride Aristolochia longa subscribitur, & quodammodo ejus species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Ut hinc facilè nobis liceat conjicere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates, & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet Dioscoride teste cortice odorato vestitam, unguentorum spissamentis convenientem. Plinius deinde l. 25. c. 8. clematitim cæteris prætulit iis verbis: Tertium longissima tenuitatis, vitis novella, cui sit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab aliis Cretica. Et paulo post idem ait: Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuiorique gratior: hæc ille. Quibus utiq; adstipulari videtur etiam Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi de Aristolochiarum viribus disseruit, ut infra patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem judicio, asserendum, quod aristolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochia genus ita vocatum: quandoquidem λεπτὸ hic nullum facit per se genus: neq; solùm tenuem indicat, sed etiam minorem: atq; certè in longarum genere hujusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτὴ nominata, esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoq; centaurii genus prater magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν vocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse convincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum aliosq; antiquiores, qui de plantarum historia ac viribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurii genera scripta reperiantur, scilicet majus & minus. Secundò quòd constet, Plinio lib. 25. cap. 6. centaurium cognomine leptum nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur: quinetiam idem de hujus centaurii viribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot verbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic difficultati satis ferè facere possint verba ipsius Dioscoridis, quib. Aristolochia clematitidis radices expressit in hunc modum: ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est longissimas legit Oribasius) λεπτάς, id est, radices longiores, tenues. Ut vel ex his intelligi possit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & juniori vocatam fuisse existimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum esse arbitror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab aliis, sed eadem cum clematitide & quòd sub Aristolochia tenuis nomine clematitim intellexerint Androma. & Gal. Erit igitur mea quidem sententia, Aristolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præstantior, in theriaca comp. addenda: non autem illa longa, quam hic depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinii Pistolochia censetur, ut supra dictum est: aut certè aliud Aristolochia genus veteribus incognitum. Verumtamen Fuchsi. suis de plan. hist. commentariis, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (ejus pace dixerim) à Plinii pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in universum planta, quæ vere primo una cum Chelidonio exoritur, & Majo, vel ad summum Junio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; foliis coriandro, vel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sesili, superiori verò monticuli instar elata, intus ubiq; concava, nigro exterius cortice, buxea interim pulpa, odore Aristolochia, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd vera Aristolochia rotunda sint destituti, ejus vicem infeliciter explet. Non tamen ob id censendum est hanc esse pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematitide tenuior est, densis (ut dictum est) radicis capillamentis, junci plenioris crassitudine. Sed rectius, veriusq; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumaria alterum genus, quod ab eo l. 25. c. 13. iis depingitur verbis: Alia est Capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo: nascitur in hortis, & segetib. De hac etiam Aetium locutum fuisse existimaverim l. 10. c. 11. in curatione obstructi jecinoris, ubi Chelidonii Capni meminit, eo quòd (ut diximus) una cum chelidonio primùm erumpat hirundinum adventu, ut l. 4. latius disseremus, ubi consultò fumaria historia tractabitur. Porrò quòd hujus plantæ radix Aristolochia vicem supplere possit, atq; in hujus penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuch. in l. de compon. medic. quem nuper locupletatum edidit, in theriaca diatessaron. Attamen si Gal. sequi volumus, pro Aristolochia rotunda longam substituemus. Aristolochia genera memoria prodidit Gal. l. 6. simp. med. ubi eorum vires explicavit iis verbis: Aristolochia radix ad medicationes utilissima est amara & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum verò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior est. Itaq; ea ad unguenta utuntur unguentarii: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: verum abstergendi, atq; excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, sed non minus calfacit, imò forsan plus quoq;. Itaq; in quibus usus est modica abstersionis, commodior est longa, puta in carnium exulceratio-

Pistolochia.

Alia opinio refutata.

Aristolochia triplex Gal. Aristolochia tenuis est clematitis.

Aristolochia tenuis Galeni quartum genus non est.

Fuch. opinio rejecta in Pistolochia.

Fumaria altera Plinii.

Aristolochiæ vires ex Gal.

trationibus & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem validius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craſſitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingivaſq; candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & convulſis, ut ſi quod aliud medicamentum idonea eſt: hactenus Gal. Ariſtolochiæ vim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio prætererunt Dioſc. & Gal.) author eſt Meſues, qui ita ſcribit: Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat: cujus rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adſerat juvamentum. Quæ Græcè ἀριστολοχία: Ariſtolochia quoq; Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſinocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterlucey: *Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Fortelle, aut de la Saraſine: Bohemicè, Podrazec: Polonicè, Kokornak dl' ugi. Ariſtolochia longa Græcis, ἀριστολοχία στρογγύλης: Italis, Ariſtologia longa.*

Viresex Meſue.

Nomina.

10

Ariſtolochiam à muliere inventã ſcripſiſſe Ariſt. Nicandri ſcholiaſtes tradit, ſiquidem partus doloribus opituletur. Hæc rotunda eſt, longa, clematitis, & piſtolochia. I. Ariſtolochia rotunda flore ex purpureo nigro, C.B. Ariſtolochia rotunda, Matt. Dod. gal. (cui & fœmina) & fol. Cord. in Dioſ. Geſ. hor. Lob. Caſt. Cluſ. hiſt. Hiſp. Lugd. Ariſtol. rotunda vera, Trag. Lon. Cam. Ariſtol. prima, Cæſ. Ariſtol. fœmina ſive rotunda, Lugd. Hæc flore eſt ex purpureo nigro: habetur & altera flore ex albo purpuraſcente, ſed foliis & fructu à priori differens, cujus plures ſpecies inveniri auctor eſt Anguillara opin. duodecima. II. Ariſtol. longa vera, C.B. & Cam. Ariſtol. longa, Matth. quoad deſcriptionem, non iconem. Geſ. hor. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Adver. Lob. Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. in Matth. Lugd. Ariſtol. altera radice pollicis craſſitudine, Cæſ. hujus duas ſpecies Cluſ. hiſt. Hiſp. propoſuit. III. Ariſtol. clematitis prima, C.B. & Cluſ. hiſt. Hiſp. Ariſtol. Brunſ. Ariſtol. longa, Trag. Matth. quoad icon. Fuch. Lon. Caſt. (cui & mas & dactylites) Lug. offic. Ariſtol. longa vulgaris vel major, Cam. in Matth. Ariſtol. longa altera, quæ clematitis veteribus. Cord. in Dioſc. Ariſtol. clematitis, Dod. gal. Geſ. hor. Lob. Tab. Ariſtol. Saracenica, Dod. fol. Lug. Ariſtol. altera radice tenui, Cæſ. Hæc ex radice longiuſcula, mediocris craſſitudinis, flava buxei coloris, odorata, amara, ſerpente & multipliciter ſeſe propagante, caules emittit cubitales & altiores, & nonnunquam rectè aſſurgentes, circa quos folia ampla, venoſa, hederæ aut aſari forma, longioribus pediculis quàm in reliquis ſpeciebus donata: flores ſunt oblongi concavi, una parte prominentes, ſublutei, quibus ſuccedunt fructus turbinati pyrorum inſtar, qui ſemina triangularia lata membranis interſepta continent. Paſſim in Germania, ut in vineis Alſatiæ, Belgio, nec non & in Italia & alibi reperitur: in hortos ſemel tranſlata, vix extirpari poteſt, cum ex quantulacunq; radiculæ parte germen emittat. Inſigniter amara & calida non minus quàm longa, cujus ſuccedaneum abſq; errore eſſe poteſt: & potentia reliquis ſimilis. Hæc quoq; duplex monente Cluſ. aliiſque. IV. Ariſtol. piſtolochia dicta, C.B. Hæc ex radicibus copioſis tenuibus, junci plenioris craſſitudine, buxei coloris tam in obliquum quam rectum ſparſis, cauliculos emittit pedales, anguloſos, ſtriatos, ramoſos, quib. folia lata hederacea nigra, rugoſa, & aliquantulum in ambitu ſinuoſa, partim nullis, partim breviſſimis petiolis annectuntur: flos rotundæ ſimilis, minor tamen & nigrior, interdum ex herbido luteus: fructus ſuccedunt rotundis ſimiles, ac minores, qui dum maturuere ea parte qua pediculo adhærent, dehiſcunt, quibus ſemen fuſcum incluſum. Provenit ſponte in Narbonenſis Galliæ olivetis, & petroſis Hiſpaniæ. Excalfacit & ſiccat, minus tamen intenſè. Plinius commendat in convulſis, contuſis ex alto præcipitatis, ſi radix ex aqua bibatur. Semen etiam in pleuriticis commendatur. Dicitur Plinio Piſtolochia, quam πολύῤῥιζον à numeroſis radicis capillamentis cognominari lib. 25. c. 8. ſcribit. Piſtoloc. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. ad Matth. Lugd. Caſt. Ariſtolochia Polyrrhizon, Adver. Lob. Ariſtol. altera quæ plures ſpargit radices. Cæſ.

20

30

40

Γλυκύῤῥιζα. DULCIS RADIX. CAP. V.

DUlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: foliis lentiſci, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet *a* rufas, & parvas: radicibus longis, ut gentianæ, *b* coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycii exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: verum oportet, ut linguæ ſubditus eliqueſcat: *c* æſtuanti ſtomacho, thoraci, ac jecinori convenit: : ſanat veſicæ ſcabiem, & renum dolores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem convenit. Ejuſdem farina pterygiis commodiſſimè inſpargitur.

a Meum [illegible] *b* [illegible] i.e. fulvo colore. *c* Meum add. [illegible] meum autem inter caliditatem.

50

DUlcis radix quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, vel potius Barbaros ſecutæ, Liquiritiam vocant, & Hetruſci vulgo Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Sed revera duûm eſt generum. Namq; altera frugifera eſt, altera ſterilis. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, unde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos convehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiamnum in viridariis pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata: ſed & ad medicamentorum uſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat & ori gratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hic deſcribit Dioſcorides, copioſa in Germania naſcitur in Bambergico agro, non longè à Norimberga, ac etiam (ut audio) nonnullis aliis quibuſdam locis. Hæc itaq; fructum profert (ut Dioſcorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoq; majorem, aſperioremq;, hirſutum, valvulis lentium modo puſillis ubiq; ſtipatum ipſiſq; hirſutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flaveſcente. Hanc primùm ad me miſit Joannes Heſſus, Medicus Norimbergenſis, vir quidem rei plantariæ haud imperitus: nam antea nuſquam à me viſa eſt. Sed non poſſum non valde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numeraverit plantas lib. 22. c. 9. ſic inquiens: Glycyrrhiza ſine dubio inter aculeatas eſt, foliis echinatis, pinguibus tactuq; gummoſis. Et lib. 21. cap. 15. dum catalogo quodam aculeatas commemorat ſtirpes: Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim folium habet. Quædam ſpinoſa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas: hæc ille. Quo fit, ut ſine controverſia dici poſſit, Plin. Glycyrrhizam minimè noviſſe, cùm certè nuſquam gentium, quod equidem ſciam, aculeatis foliis proveniat, ſed (ut Dioſc. ſcribit) lentiſci æmulis, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Cujus erroris cauſa illud facilè eſſe potuit, quòd ſui potius Græci codicis fidem ſecutus fuerit, quam rei veritatem, in quo fortaſſe facili, lubricoq; librariorum non advertentium lapſu ἐχῖνοις pro σχίνῳ, ſcriptum legebatur, vel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus vocabulorum, vocumq; ſimilitudine deceptus (ut alibi quandoq; demonſtravimus) Plinius

Dulcis radicis conſideratio.

60

Plinii lapſus aculeatam dicentis Glycyrrhizā.

I. GLYCYRRHIZA.

II. GLYCYRRHIZA ALTERA.

in hoc erraverit. Nam hujuscemodi opinio adeò firmiter veritati cohæret, ut facile ii quoq; deprehendi possint a veritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc ævo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theoph. l. 11. c. 13. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absq; alio aliment. præsidio decem duodecimq; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Mæotim paludem plurima nascitur. Abstergit, mundat, lævigat mulcetq; dulcis radix humorum acrimoniam: quare ardoribus urinæ mirificè auxiliatur. Mansa radix, & præsertim quæ recenter fuerit effossa, non solùm sitim, sed etiam famem sedat, servatq; vires diebus pluribus, idem facit concretus succus, in ore retentus, quousq; eliquescat. Pectus & pulmones juvat, ideoq; datur utiliter suspiriosis, phthisicis, tussientibus, & pleuriticis.

Scythica Theoph. Glycyrrhizæ vires Matt.

Glycyrrhizæ meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Hujus fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut ejus radices dulcis, cum levi quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria, verùm etiam vesica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura ejus familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adjuncta sit, universum ejus temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepida potissimum caliditatis fuerit quam proximè accedens ad symmetrum, sive temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum est quod modicè dulce est, jure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum simul & humana natura frigidius. Refert Diosc. radicem siccam ad lævorem tridactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Glycyrrhizæ vires ex Galeno.

Γλυκύῤῥιζα sic Græcis dicta Latinis Glycyrrhiza, & dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz / sive Sueßholtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygalisse: Bohemis, Lekorice: Polonis, Lacbriicya.

Nomina.

Glycyrrhiza duplex habetur & quidem utraq; fructifera, altera quidem fructu aspero, ex plurimis siliquis conglobatis, ut auctor est Diosc. quæ Italica est: altera siliquosa quæ vulgatior est. I. Glycyrrhiza siliquis echinatis, C.B. Dulcis radix, Matth. in compen. Glycyrrhiza, Matth. in magnis figuris. Lac. Cæs. Glycyrrhiza cum fructu, Matth. edit. penul. Glycyrrhiza vera Diosc. Dod. gal. & fol. Glycyrrhiza Italica, Gesf. hor. Glycyrrhiza echinata Diosc. Lob. Lug. (qui duas habet figuras, alteram subrotundis, alteram oblongis foliis) Tab. II. Glycyrrhiza siliquosa, C.B. & Lob. Liquiricia, Brunf. Dulcis radix, Trag. Gesf. hor. Glycyrrhiza, Brunf. in 4. Fuch. Cord. in Dio. & hist. Gesf. hor. Lon. Glycyrrhiza Germ. Dod. gal. Glycyrrhiza vulgaris, Dod. fol. Cam. in Matth. Glycyrrhiza lævis, Lac. Glycyrrhiza altera, Matth. edit. pen. Glycyrrhiza non echinata, Lugd. Glycyrrhiza nostras, Cam. cujus cùm non detur a Mat. descriptio, talis esto: Hæc suffruticem æmulatur, & ex radicibus sarmentosis prælongis, tenuibus, foris nigricantibus intus buxei coloris, sub terra latè per transversum, & obliquum repentibus, dulci succo præditis, virgæ exsurgunt bicubitales & altiores, lignosæ, teneriores tamen quam in præcedenti, rotundæ, striatæ, circa quas folia oblonga alata, ex multis sibi invicem oppositis collecta, glutinosa, majora & virentia quam in priore: flores in summitate velut in spicam, ut in Vicia, digesti, exigui, purpurascentes: quibus succedunt siliquæ non in orbiculum collectæ, nec asperæ aut hirsutæ, sed singulæ singulis pediculis adhærentes, aliquanto spacio a se invicem distantes, læves & Lentium siliquis similes, quibus semina parva inclusa. Hæc cùm rarius floreat, idcircò sterilis quibusdam, sed malè censetur. Copiosa hæc in agro Bampergensi, in hortis etiam Germaniæ & Belgii colitur. Temperatè calida & humida est, magis tamen recens, quam arida humectat: cortex cùm amarus sit, idcircò abraditur. Quæ Diosc. & Gal. suæ tribuunt, hæc etiam præstat & efficacius. Ad omnes thoracis morbos utilis est, leniendo, maturando, expectorando; in universum omnibus malis ac acribus, salsis, & mordacibus humoribus enatis, occurrit.

CENTAURIUM MAGNUM. CAP. VI.

CEntaurium magnum folia habet juglandis, oblonga, viridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papaverum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semen cnico simile, ceu laneis quibusdam involutum. Radix crassa, gravis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. a Amat solum pingue, & apricum, ac sylvas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusque locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix convenit ruptis, convulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, veteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua, cæteris in vino: item ad tormina, & vulvæ dolores. Ramenta ejus in collyrii formam vulvæ subdita, menses, atq; partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida ante madefacta, ea glutinat, & conjungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quò pro lycio utuntur.

a Addit Ca[illegible] ... autem & succus rubeus. Et succum habet Meū.

CENTAURIUM MAGNUM.

CEntaurium magnum (ut in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita super ætas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quam cum peritis recentioribus vera cognoscere simpl. med. Cæterùm contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarissimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurii magni radicem non esse. is tamen hac in re decipi (pace ejus dixerim) manifestè deprehenditur, cùm ea radix, quæ vulgaribus Rhapontici vicem explet, omnibus sanè notis Centaurium magnum repræsentet. Quippe quòd crassa sit, gravis, compacta, tripedalis, & rubeo succo prægnans, quæ gustui non modo quadamenus sit acris, sed etiam cum aliqua adstrictione aut[illegible] quinetiam (ut nos quoq; observavimus) striata, & funiculi modo contorta. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Diosc. & Gal. memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos convehitur, Gargano præclarissimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in aliis Italiæ locis, nempe in Veronensi agro, Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares. Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiariis persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis provenit, caule quadrato, bicubitali: foliis salicis modo longis: flore rubenti, spicato quam quidam pro Lysimachia accipiunt. Neq; alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantaq; in erroris caligine versentur, ii quidem judicent, qui in stirpium historia multum studii, & temporis consumpserunt. Porrò utriusq; Centaurii uno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus, etsi novus quidam Mesuis ipsius commentator frivolis satis argumentis, horum doctissimorum virorum censuris refragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Avicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurii magni radicem lentam trahere pituitam simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari: quæ tamen facultates Centaurii majoris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus. Cæterùm neq; Plinius ab errore vindicari potest. qui tametsi in Centaurii magni historia lib. 25. cap. 6. in omnibus ferè Dioscoridi subscribat, in facultatibus tamen errasse videtur, quòd Centaurio majori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in majori, sed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurii magni radix utiliter Hydropicis, Ictericis, & Jecinorosis, tum vino macerata, tum in pulverem pota. Radicis recentis succus unciæ pondere haustus, ac etiam vulneri illitus, auxiliatur à serpente demorsis. Centaurii magni meminit Galenus libro 7. simpl. medic. de ejus viribus ita differens verbis: Centaurii magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaq; acris simul adstringensq; apparet cum levicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses provocans, & fœtum mortuum evellens, vinumq; corrumpens, atq; ejiciens. Adstrictio verò, opera crassæ, terrenæq; frigiditatis, cùm vulnera glutinet, & sanguinem rejicientibus prosit. Exhibentur autem ejus drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri verò liberis cum vino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, convulsis, dyspnœa, sive spirandi difficultati, tum inveteratæ tussi convenit. Nec enim in talibus evacuare solùm quod præter naturam est, oportet, sed partem quoq; evacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accommoda est acrimonia, utique cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedine juncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem vehementiam tunc, atque violentiam, mista illi temperata quadam substantia, cujusmodi est dulcis non obtinebit. Porrò ad ea, quæ evacuata sunt, roboranda, contrahendaq;, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturq; eo me-

... decamer-

Centaurii magni conditor.

Brasavoli [illegible] ... ficio. Centaurium magnum esse negantis.

Quorundam hallucinatio Lysimachiā Centaurium magnum statuentium.

Arabum lapsus qui utrunque Centaurium confundunt.

Plinii error.

Centaurii magni vires Matthiol.

Centaurii magni vires ex Galen.

Digitized by

dicamento quidam vice lycii. Græci κενταύριον μέγα id vocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chantarion kibir, Saturion habre, seu Cantburium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontick: *ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Centaurium duplex est: majus & minus: Majus, de quo nunc, triplex, vel est folio in plures partes diviso rigidoq́;, flore ex cæruleo purpurascente: vel laciniato nec rigido, luteoq́; flore: vel deniq́; folio non dissecto, floreq́; cæruleo. I. Centaurium majus folio in plures partes diviso, quod communiter officinis est Rhaponticum, C.B. Rhapontica quæ hodie, Centaurea major censetur, Trag. Cent. magnum, Matth. Dod.gal.& fol.Cast.Cent.majus, Cor.in Dios.& hist.Lac.Lon.Lob.Lug.Tab.Cam.cui & Rhaponticum vulgare. Centaurium vulgare majus, Clus.hist.Hisp. Cent.majus alterum, Ges.hor. Cent.major, Cæsal.

κενταύριον μικρόν. **CENTAURIUM MINUS. CAP. VII.**

Conclusa non legit Meum.

CEntaurium minus, limnesion aliqui vocavere, [quoniam rigua amet loca.] Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmam excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram vergente, foliis rutæ, prælongis, & parvis: fructu tritico simili: radice pusilla, lævi, & supervacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: vetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq́; humores per alvum exigit, *a* si decocta devoretur. Jus decocti ischiadicis convenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem levat. Succus oculorum medicamentis perquam utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat: in vellere appositus, menses & partus extrahit: epotus peculiariter nervorum vitiis succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans, & diebus quinq; madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & ejecta herba iterum decoquitur, usq; dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, gravidamq; contūdunt, atq; succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè moventes, inspissant, quòd si quid concretum faucibus vasis adhærescat, deradunt, reliquoq́; humori permiscent, noctu diligenter operiunt: namq; ros nocturnus liquores coalescere non sinit: Quæ autem siccis radicibus aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti ante dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisq; similibus succus: *b* [sic ex acerbis uvis melligo elicitur.] Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

a Meum & Cat. à φλεβοτόμ... decocta vero & pota

b Ca. non habet conclusa. Meum autem habet tantum ipsa...

I. CENTAURIUM MINUS.

***II. CENTAURIUM MINUS spicatum. ***

Centaurii minoris cons.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in pratis, pascuis & campestribus nascens: in Hetruria vulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq́; mulierum capillis ex lixivio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, verum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror exploratum est quam ut a nobis ostendi debeat: quippe quòd nullis in universum notis Centaurii minoris historiæ refragetur. Amara admodum est, non radice solùm, sed etiam tota sui ipsius planta, adeò ut quidam Fel terræ eam appellaverint. Gal. ob ingentes mirasq́; ejus facultates de ipsius viribus integrum librum conscripsit, Papiaq; dicavit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium majus planè carere deprehenditur. Datur foliorum & florum ejus decoctum utiliter potandum tertianariis, quòd bilem per inferna dejiciat, quo factum est, ut quidam hanc febrifugam vocaverint. Idem, ac pariter succus jecinoris ac lienis obstructiones, & duritiei tollit. Alvi tineas pellit, ex melle drachmæ pondere potum, cum umbilico illitum. Herba cum aque decoctum,

Fel terræ. Vires Matthiol. Febrifuga.

decoctum, Lentigines, varos, alphos, & cæteras cutis infectiones exterit, infectis particulis adhibitum. Instillatur succus vermiculosis auribus. quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitis ulcera. Quo fit ut non parum aberraverint inter Mauritanos Mesues, Avicenna, & Serapio, quòd Centaurii minoris vires cum majori turpiter confuderint. Gal. præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, ejus quoq; meminit li. 7. simpl. med. sic inquiens: Centaurii minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli ejus & potissimum folia, quæ illis inhærent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adstrictionis, atq; ob ejusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilosecius tamen nos repetere tempestivum est, omnes ejus particulatim actiones memorantes. Vulnera itaq; magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & vetusta, quæq; ægre ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta verò glutinatoriis, & desiccatoriis miscetur facultatibus, iis videlicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, veteresq; duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoethe vocantur, sanare. Miscetur etiam iis, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ vehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habēt mordacitatem. Decoctum herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat: quanquam cùm adeò vehementer operabitur, ut cruenta evacuet, tunc plus proderit. Succus porrò ejus. cùm adsimilis sit facultatis, hoc est exiccatoria & abstersoria, cætera jam dicta pulchrè efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq; & fœtum appositus evocat. Sunt qui ipsum præbeant & iis quibus nervi affecti sunt, ut qui evacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm jecinoris quoq; obstructiones optimè expediat, bonumq; sit lieni indurato remedium foris impositum, nec secius si quis bibere sustineat. Κενταύριον μικρὸν *sic Græcè, Latinè verò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Canthurion sege. & segir, seu Katarion sages: Ital. Centaurea minore: German.* Tausend Guldenkraut/ Fieberkraut/ Erdtgall/ *seu* Biberkraut: *Hisp. Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre, Centauree poulet: Bohemice Zemez luc menssy, Polonicè, Centurzya: Ruthenicè, Nerycynik.*

Centaurii minoris vires ex Gal.

Nomina.

Centaurium minus, Theoph. 9. hist. 4. Panax λεπτόφυλλον seu tenuifolium, & Plin. l. 25. c. 6. Centaurium alterum cognomine λεπτὸν, quod aliqui Libadion vocant, quoniam secundùm fontes nascatur: Gallis Exacon ἀπὸ τοῦ ἀκεῖσθαι à medendo, dicitur. Hoc triplex est, vel umbellatum, hocq; vel colore puniceo, vel albo: vel spicatum: vel perfoliatum luteum, hocq; vel ramosum vel non ramosum. I. Cent. minus, C.B. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Cast. Cam. Lug. Tab. Thal. Cent. minus, Lon. Cent. parvum, Lob. Centauria & Centaurea minor, Brunf. Centaurea vulgò, & Biondella vulgò, quia ad capillum ruffo colore tingendum mulieres utuntur, Cæs. Hoc ratione soli variat, ut & Theoph. 4. hist. 5. meminit: si namq; in humidis proveniat, altius excrescit, & quidem aliquando in bicubitalem altitudinem: si in aridis, vix duos aut tres transversos digitos adæquat. Flore est communiter in purpura rubente: aliquando albo, rarius ferrugineo. II. Centaurium minus spicatum album, C.B. Ex radice parva fibrosa, caulis exurgit unicus, qui mox in duos palmares & sesquipalmares, striatos, hiq; in alios brachiantur: folia parva pediculis carentia, quorum prima lata, subrotunda, superiora angusta, acuminata: flores ab imo sursum per caulem sparsi, singuli ex una ut plurimum caulis parte sibi invicem succedentes, qui ex calyculis foliosis prodeunt oblongi, albi, ea forma qua non patentes in figura exprimuntur, siquidem patentes sculptor non rectè expresserit: quib. succedunt siliquæ, ut in vulgari, semen minutum continentes. In Italiæ montibus Euganeis, & etiam in Gallia Narbonensi circa Monspelium provenit. III. Centaureum luteum perfoliatum, C.B. Herba est centaurii minoris magnitudine, quæ ex radice candida & te-

*III. CENTAURIUM LUTEUM perfoliatum. *

*IV. CENTAURIUM LUTEUM non perfoliatum. *

nui cau-

nui caulem rotundum emittit, rectum, pedalem, geniculatum, qui mox in alios brachiatur, quem ex singulis nodis cingunt folia, Centaurii minoris latiora, bina semper inter se opposita, & per longa intervalla cohærentia, ut caulis per ipsum medium transire videatur, colore ex viridi & cæruleo albicante: quę verò per terram sparsa sunt, saponariæ foliis ęmula sunt, sed minora & candicantia: ramulorum summis flores Hyperico similes, quorum singuli communiter octo foliis constant, aliquando pallidè, aliquàdo intensè lutei & planè aurei, vel crocei insident: quib. vascula rotunda centaureæ vulgaris majora succedunt, minuta semina nigra continentia. Duplex est, alterum angustioribus & non perfoliatis, alterum latioribus multò, & caulem ambientib. foliis, in summo tantùm ramosum: sic quod non ramosum est à præcedenti in eo differt, quod in summo fastigio florem singularem chrysanthemo similem sustineat, ut apud Lugd. sub centaureo luteo altero habetur. Provenit apud nos in pratis humidioribus Michelfeldensib. autumno florens, in ascensu montis ad S. Christianam, sic in collibus circa Tigurum, in agro etiam Bononiensi & Monspeliensi, in pratis udis versus Latte & Lupum montem observavimus: notarunt & alii in Hispania & Anglia. Minus amara, quam vulgaris fiet, quare coloris nonnihil possidet & ad vulnera commendatur: at efficacius purgationes moliri creditur. Hoc quibusdam censetur Achilleon vera apud Plin. l. 25. c. 5. cujus sub Centaureo floribus citreis pallidis Mesues 2. purgantium 10. meminit. Dicitur perfoliata Achillea, Gesf. hor. Centaurium luteum, Adver. Clus. hist. Hisp. Centaurium florib. luteis sive citreis pallidis Mesuei, Lob. Centaurium luteum perfoliatum vel diaphyllon, Cam. ad Matt. Centaurium luteum prius Lug. Achilleos, Centaurea major vulgo, Cæs. Cent. minus luteo flore perfoliatum, Tab. cujus figura non respondet, perfoliatum montanum luteum quibusdam. IV. Centaureum luteum nō perfoliatum.

Χαμαιλέων λευκός.

CHAMÆLEON ALBUS. CAP. VIII.

Chamęleon albus, Ixia ideo aliquibus vocatur, quod quibusdam in locis viscum circa radices ejus inveniatur: quo pro mastiche utuntur mulieres. Folia habet Silybo, aut Scolymo similia, asperiora, acutiora, nigroq; chamæleone validiora. Caulem non promit, verùm ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo erigit. Flores purpureos, veluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in lætis collibus crassam, in montosis verò graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, gravi odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in vino austero cum origani fervefacti succo. Hydropicis commodissimè drachma in vino datur, etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ decoctum propinatur. Hausta in vino, serpentium venenis resistit: occidit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

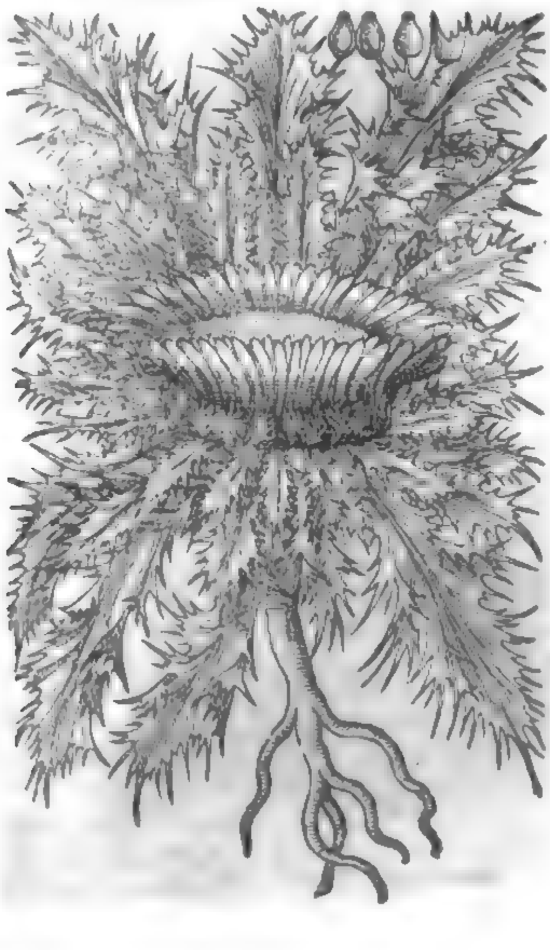
Χαμαιλέων μέλας.

CHAMÆLEON NIGER. CAP. IX.

a Orib. ὃ ἔνιοι οὐλόφονον ἢ ἰξίαν ἢ κυνόζωμον ... καλοῦσι. i. e. quem aliqui ulophon, sive Ixiam, sive cynozoma: hum appellant

Chamæleon niger a foliis Scolymo similis esset, nisi minora, tenuioraq; ac rubro distincta viderentur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in umbella flores spinosos, tenues hyacinthi æmulos, versicolores: radice crassa, nigra, densa, interdum exesa, quæ dissecta flavescit, & commanducata mordet: provenit in campestrib⁹, siccis, & clivosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorii exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadem, cùm sibi sulphur, & bitumen ascivit, & cocta in aceto illinitur. impetigines absterget. Decoctum collutione dentium dolorem mitigat: cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta dentes foventur: eos quoq; frangit, si scriptorio stylo fervens admoveatur: vitia cutis in facie vitiliginesque

I. CHAMÆLEON ALBUS.

II. CHAMÆLEON NIGER.

cum

cum sulphure emendat, erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas tetraque ulcera illitu sanat. Quare chamæleon vocetur, à varietate foliorum evenit: mutant enim cum terra colorem: hic viridia, *b* illic albicantia, alicubi cærulea, nonnusquam rubra inveniuntur.

b Oribas. add. ἢ ὠχρά. i. vel fulva.

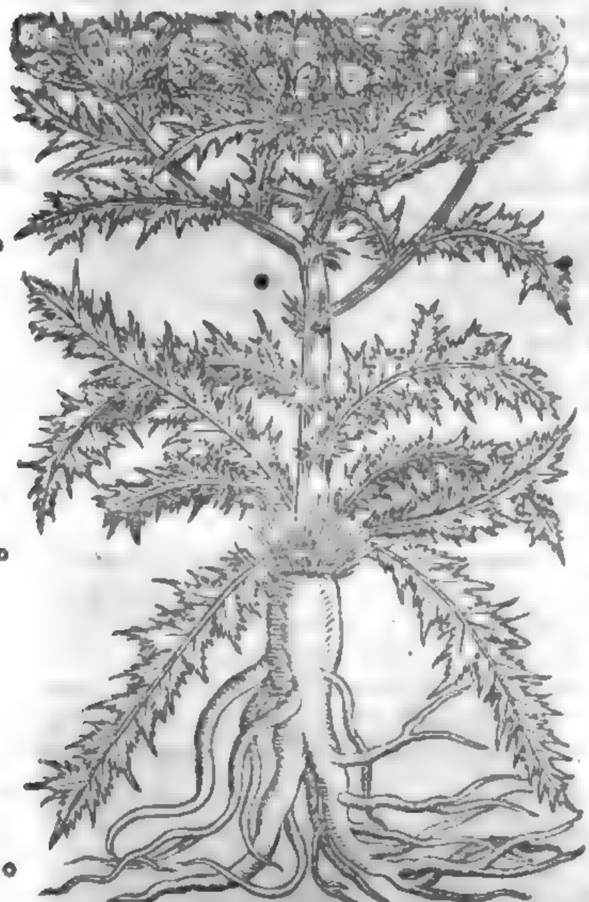
Chamæleontis utriusque consideratio.

*Chamaleon albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis vulgò Carlina vocatur, quòd credat vulgus (ut facilè solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti vulgares quam plurimi, ad arcendam pestilentiam hujusce plantæ radices miris magnisq; laudibus commendant, si quotidie drachma devoretur. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (ut Dioscorides & Gal. testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpentium venenis resistat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadem in pestilentia opem ferre valeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pterinici non absimilem (nostri eam Carcioso vulgò appellant) aculeis horrentem, cujus flore coaguli vice Hetruria utitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra chamæleonis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace viri alioqui eruditissimi dixerim) vidisse existimaverim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde hujus fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem novisse videtur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem judicio, respondeat. Nascitur niger in Tridentino agro, Ananiensibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reverendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (ut eorum utar distinctione) caulem proferentem, ejusdem esse spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν dicunt, Mauritani verò Bedeguar: item Carlinam alteram caule viduam, esse spinam Arabicam, ab Aphris Suchaa vocatam. Quippe cùm spina alba (ut Diosc. est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicante, unde fortasse nomen traxit, & inani flore verò purpureo nitescat: Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò majore, pleno, non inani: subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis: nulla ratione dici posse putaverim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi unquam probare possint, Carlinam alteram caule vacantem Arabicam esse spinam: quòd nusquam Diosc. scripsisse invenerim, spinam Arabicam caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi potest, quòd cùm spina alba proculdubio caulem edat, eundem quoq; Arabica promat. Sunt etiam qui velint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera quæ caulem non fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera verò fœmina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd scripserit Gal. l. 8. simp. med. Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tantùm venire medicamentis. Sed cùm raphani vice à compluribus copiosè cum acetariis edatur, nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec ejus speciem probant. Quibus facilè responderi potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, aliisq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit venenosa, & in Italia salubris, exuta ob cœli hujus clementiam lethali facultate, quemadmodum & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera, Aegyptiis tamen innocua facta est, soli & cœli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mite est, ut rapi modo in ciborum usum veniat, cùm tamen in Græcia & Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in aliquibus terrarum orbis partibus ictos interficiunt: in aliquibus verò, ut in Tridentino tractu, nullum ictu venenum relinquunt: quo etiam in loco nigrum veratrum nulla dejectoria vi pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoq; videmus, quòd eo pro Hermodactylo innocuè (quanquam temerè) utantur Medici. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse CHAMAELEONEM NIGRUM, quòd hæc planta omnibus in universum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidem foliis constat scolymo minoribus tenuioribusq;, subrubra per medium excurrente costa: caule item dodrantali, crassitudine digitali, subrubro, floribus, in umbella spinosis, tenuibus, hyacinthino colore versicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flavescit, & commanducata mordet: fateor tamen hanc umbellam non ferre. (ut Diosc. inquit) sed echinatum capitulum, perinde ac album Chamæleonem. Verùm hoc non me omnino à mea dimovet opinione, quòd Dioscoridem videam in quamplurimis locis impropriis uti vocabulis. *In qua certè delineatione hæ plantæ ita ad amussim conveniunt, ut nemo, nisi sensibus, & ingenio obtusis fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum esse non videat, & perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorum inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitavi, licet aliàs aliter senserim. Hacq; in sententia permanere decrevi, donec aliquis rei herbariæ diligentissimus æquè & doctissimus indagator, alios à Carlinis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Diosc. historiam repræsentent: tunc enim in hoc, ut in aliis quoq;, non gravabor mutare sententiam.* Addimus tamen aliam CHAMAELEONIS NIGRI imaginem, quæ mihi à doctissimo viro Bartholomeo Maranta, Neapoli transmissa est: quæ tametsi umbellas Hyacinthinis floribus scatentes proferat, cùm tamen folia rubris maculis varia non sint, in caule nulla prorsus rubedo spectetur, mansa Radix acredinis tantillum haud resipiat, exesa non sit, non flavescat, nec caules digitali crassitudine videantur, cur legitimum Chamæl. nigrum hanc plantam esse affirmem non habeo. Sed de his diffusius l. 4. nostrarum Epistolarum disseruimus, ad Marantam respondentes. Dixi sententiam meam, quam iis censendam relinquo, qui rei plantariæ majorem*

Quorundam error.

Monachorum opin. explosa qui fuit Carlinam esse Acantaleucen.

III. CHAMÆLEON NIGER ALTER.

Quorundam opinio reprobata.

Chamæleonis nigri descr.

Chamæleō niger alter.

jorem

Digitized by Google

jorem, quàm ego, periciam habent. Caterùm hic non respondebo sycophanta cujusdam calumniis, in Chamaleonte adversum me promulgatis, cùm libro 6. id mihi faciendum proposuerim, ubi de Ixia inter venena scribit Dioscorides. Ibi enim hujusce sophista, & rei plantaria pseudoindagatoris malitiam, vecordiam, & apertam temeritatem fusius aperiam. Explodendi sunt Arabica factionis scriptores, ut qui non sine detestando errore, Gracorum vocabulorum vicinitate decepti, Chamaleam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamaleone confundant. Nam Avicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. cap. 462. circa finem, suum errorem prodidit in verbis: Mezerion bibitur cum vino ad morsum vermium venenosorum, & est propriè nigrum, venenum mortiferum. Et quando miscetur cum Savic, & conjungitur cum aqua & oleo, interficit mures & canes, & porcos: hac ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit vires, quas albo Chamaleoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non utiq; album ea praestare crediderit, contra Dioscoridis sententiam. Meminit utriusq; Chamaleonis Theophrastus lib. 9. cap. 13. de plantarum historia, ubi sic habet. Chamaleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsa etiam radices specie differunt. Candidi enim candid[illegible], & dulcis, & crassa, & graviter olens. Utilis traditur ad fluxiones, cùm confecta orbiculatim modo raphani decoctum est, junco transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa uva comesa acetabuli mensura è vino bibitur austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Et si hominem agrescentem experiri volueris, an vivere possit, lavandum ea radice triduo jubent. Hoc enim si toleraverit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur aquè omnibus locis folio scolymo simili, verùm ampliori, & terra proximo: capite magno, acano simili: unde quidam acanum eum vocarunt. Niger folio constat adsimili, praeterquàm quòd minori, levioriq;. Tota autem herba umbraculi speciem repraesentat: radice crassa & nigra extrinsecus, subflava intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq; amat. Lepram, & vitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere potest: hactenus Theophrastus. Illud insuper non ignorandum est, viscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamaleonis albi radice nascens, venenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos vigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum incant in opere, ex eo tantillum, aut modicum a coena nullo incommodo assumunt. Hujus plerisq; locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, ubi contra sumptum viscum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς *sic Graecè: Latinè verò Chamaleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis Carline, sive Chameleon blanc: Bohemis, Pupauva byla. At planta qua* Χαμαιλέων μέλας *Chamaleon niger Latinis vocatur: Arabibus, Chemeleon melames: Italis, Chameleone nero: Germanis,* Eberwurtz*: Hispanis, Cardonette: Bohemis, Pupauva cerna.*

Arabum turpis error dum Chamaeleã cum Chamaeleõte confundunt. Chamaeleonum [illegible] ex [illegible]. Nomina.

Chamæleon à foliorum varietate dicitur, ut ex Plinio colligere est, qui monet cum terra colores mutare, hic niger, illic viridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atq; aliis coloribus videtur. Hujus differentiæ sunt aliquot ratione magnitudinis, colore floris, item ratione caulis, quo aliæ carent, aliæ habent. Diosc. album & nigrum; Matth. verò hunc etiam duplicem proponit. I. Chamæleon albus acaulis, C.B. Ixia & Chamæl. albus Theophrasti (Vernilaginem Gaza vertit) & Plinii. Chamæleon albus, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lugd. Spina Arabica, Dod. gal. Carlina humilis, Dod. 8. Carlina altera, Dod. fol. Carlina minor, Clus. hist. Pann. Carlina herbariorum, Lob. obs. Carlino vulgi, Cæsal. Carlina sessili flore [illegible], Cam. Cardopatium flore albo caule nullo, Gesn. hor. Silybus vulgò, Carlina, Gesn. Fracto. Helxine Pliniana, Anguill. Variat hæc quòd altera sit flore albo amplo, interdum sine caule, nonnunquam caule pedali: altera minor, flore purpurascente & sine caule. II. Chamæleon albus caule donatus, C.B. Eberwurtz, id est, Apri radix & Cardoparis, Brunf. Chamæl. niger vulgaris, Trag. Chamæl. niger alter, Matth. Lug. Chamæl. niger, Lac. Chamæl. albus, Fuch. Lob. Chamæl. Lon. Leucacantha, Dod. gal. Carlina seu Leucacantha, Dod. fol. Carlina alia caule cubitali, Cam. Cardopatium flore albo caulem habens, Gesn. hort. Carlina major, Clus. hist. Pann. Crocodilium, Lugd. flore est albicante, rarissimè rubente. Hæc non videtur à præcedente differre, nisi quod caulem proferat. Hanc ex secunda & tertia Matth. edit. ubi tantùm hæ duæ habentur, in suum restituimus locum, ut cujus figura in quinque postremis edit. ut & suo in Comp. sub Chamæleone nigro altero Chalcographorum injuria, sit posita. III. Chamæleon niger alter, Matth. Chamæleon niger Dioscoridis Maranthæ, Lob. Camer. Chamæleon niger Cortusi, Dod. fol. Chamæleon niger Dioscoridis, Anguill. & Cast. Chamæleon niger verus Dalechampii, Lugd. Crocodilium, Tabernæmontano.

Κροκοδείλιον. CROCODILIUM. CAP. X.

Crocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in sylvosis, radice longa, levi, aliquantulum lata, odore, ut nasturtii acuto. Fervefacta in aqua, & [illegible] pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit: datur lienosis, eos evidenter adjuvans. Semen ei rotundum inest, duplex uti scutum: quod suapte vi urinam ciet.

[illegible] ita Meum, i. lota. at Cat. [illegible], i. e. pota. Crocodilii consid. Opi. explosa.

Sunt qui velint, Carlinam vulgò vocatam, eam inquam, qua caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut pracedenti capite retulimus) Carlina, qua caulem emittit, adeò omnibus in universum notis chamaleonem nigrum repraesentat, ut vix unquam persuaderi possim eam esse Crocodilium: praesertim cùm facto periculo iis sane viribus careat, quibus Crocodilium praestare scribunt, nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, levis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtii, acuto. Illi verò Carlina generi crassa, nigra densa, exesaq;: non autem lata, nec levis, nec nasturtii odorem spirans. Non desunt alii, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamaleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat: Crocodilium verò proveniat in sylvosis, compluribus aliis reclamantibus notis, iis etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magni facerent Medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hactenus ipsum videre non licuit, cùm ejus radicis decoctum tanta sit facultate praeditum, ut potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilii meminit Plinius lib. 27. cap. 8. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides à quo illa omnia accepisse videtur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in sylvosis nasci scribat Dioscorides. Hujus facultates l. 7. simplicium medicamentorum memoria prodidit Gal. sic inquiens. Crocodilii semen acre est, atq; odoratum, urinam mensesq; ciens. Itaq; facultatem habueris calidam,

Eryngiũ marinum non esse Crocodilium. Plin. de Crocod. Crocodilii vires ex Gal.

calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adjuvant. Radix pectoris excreationibus valenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit verò Nomiaa etiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoq; Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio,

Δίψακος. DIPSACUS, SIVE LABRUM VENERIS. CAP. XI.

I. LABRUM VENERIS.

Dipſacus aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum: foliis lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concavo alarum ſinu, in quo imber, aut ros aſſervetur: unde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingula ſurculis capitula inſunt oblonga, *a* echinata ſpinis: quæ arefacta, candida ſpectantur, diſſectaq; medulla tenus vermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis fiſtulaſq;, ſi tuſa, & decocta in vino radix, uſq; dum ſit craſſitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Ajunt formicationibus, verrucíſque penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati, collo aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

a Meum ἐχίνῳ ὑπομήκεις ἀκανθώδεις. i. ſimilia erinaceo ſubolonga ſpinoſa.

Dipſaci conſider.

Dipſacus, quem Latini Labrum Veneris vocant, in Italia vulgaris eſt planta, iis præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato ejus capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractiſq; floccis concinnant. In Hetruria Dipſacum vulgò appellant Cardo da cardare, Forojulienſes verò Garzo. Seritur & hodie in campis in compluribus Italiæ locis, præſertimq; in agro Bononienſi, ſingulari à cultoribus adhibita diligentia: quinetiam ſpontè naſcitur nonnullis in regionibus. Sed & ſylveſtris quoq; ſponte in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in viis juxta ſepes frequentiſſimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioſcorides. Facie à priori parum admodum differt, ſylveſtrius tamen eſt & ſpinis longè horridius: Echinata capitula ſetis quoque compluribus ſcatent, aculeis non adeò firmis, atq; aduncis ut in altero genere. Non differt ſuis omnibus in facultatibus ab altero. Invenitur

II. LABRUM VENERIS ALTERUM.

III. VIRGA PASTORIS.

autumni tempore (ut experientia quemq; docere potest) in ejus capitulo jam exarefacto, medullitusq; dissecto vermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maxime expetitur: etsi Marcellus Diosc. interpres, & commentator, vermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. Dipsacus officinis, & herbariorum vulgò Virga Pastoris major nominatur. Quippe minorem etiam illius annulam ostendunt: quanquam non adeò striato caule, ac spinis horrido constet, foliis item infirmioribus sit, & capitibus multò minoribus, ut quæ olivæ magnitudinem non excedant. Sunt autem hujus capitula tenuibus capillis referta, ita ut sericis viridi colore infectis floccis similia videantur. Provenit umbrosis & uliginosis locis. Non crediderim ego hanc plantam à veneris labro admodum distare, imbecilliorum tamen esse facultatis haud negaverim. Cæterùm animadvertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Avicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem iis, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris virgam nil aliud esse putaverim, quam polygonum, cujus tam fœminæ, quam maris historiam lib. 4. tradidit Dioscor. Quapropter illud mihi semper persuasum velim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virga pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiariis iis, qui suis potius pandectis, quam cæteris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueverunt. Namq; Matthæus ille Sylvaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in graviorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris virga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus: qui quidem tantùm à polygono differt, quantum lepores ab ursis. Dipsaci meminit Gal. lib. 6. simpl. med. his paucis: Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq; nonnihil abstersorium. Planta quæ Græcis δίψακος. Latinis, Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo da panni, & Dissaco: Germanis, Kartendistel / Kartenkraut / Bubenstrel / & Weberkarten: Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à Carder, & Verge à bergier: Bohemis, Stetka: Polonis, Szczotki. Labrum veneris alterum iisdem appellatur nominibus, quibus primum appellari diximus. At Virga pastoris: Italis, Virga di pastore, & Dissaco minore.

Virga pastoris duplex.

Sylvatici hallucinatio.

Dipsaci vires ex Galeno.

Nomina.

Dipsacus nomen a contrario invenit, quoniam concavo alarum sinu, rorem vel imbrem recipiat, quo velut ad abigēdas sitis injurias abutitur. Hic sativus est & sylvestris: est & folio in lacinias diviso: in quam classem referenda & Virga pastoris. I. Dipsacus sativus albo flore, C.B. Carduus fullonius sativus, Trag. Labrum Veneris, Matth. Cord. in Diosc. Cast. Cæs. Dipsacus albus, Fuch. Dipsacus sativus, Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Gesn. hor. Dipsacus, Lug. Card. fullonum, Lob. Galedragon Xenocratis, Anguillare. II. Dipsacus sylv. purpureo flore. C.B. Carduus fullonum, Brunf. Carduus fullonis erraticus, Trag. Labrum Veneris alterum Matth. Labrum Veneris sylvest. Cast. Labrum Veneris, Cord. in Diosc. Lob. Labrum Veneris flosculis purpureis, Cæs. Dipsacus, Brunf. Lac. Lon. Tab. Dipsacus purpureus, Fuch. Dipsacus sylv. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Gesn. hort. Thal. Dipsacus sativ. alter & Dipsacus sylv. major, Lugd. Molybdæna Plinii, Dalechampio in Plin. III. Dipsacus sylv. minor, C.B. Cardui fullonii tertium genus, Trag. Virga pastoris, Matth. Lob. Cam. cui & Dipsacus fatuus: Dipsacus tertius, Dod. gal. & fol. cui & Galedragon Plinii. Dipsaci species minor, Gesn. hor. Dipsacus sylvestris minor & Plumbago Plinii quibusdam, Lugd. Dipsacus minor, Thalyo.

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

Spina alba nascitur in montibus, & sylvosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine

I. SPINA ALBA.

II. SPINA ALBA ALTERA.

albican-

albicantem, intus cavum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Hujus radix pota, cœliacis, stomachicis, & iis, qui cruenta extussiunt, efficax est: urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto ejus dentes in dolore collui prodest. Epotum semen convulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

Spinam albam seplasiarii Arabas (ut plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parva inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant, interim tamen pro Spina alba alii alias herbas ostentant, & quisq; suam veram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum vocant, alii verò vulgò herba Turca. Sunt alii, qui Carlinam vocatam, id est, album chamæleonem, Spinam albam esse contendant. Inter quos invenio Monachos qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis utriusq; mentione, ut falsam reprobavimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse velint echinatum Carduum illum, & spinis rigentem, qui Hetruscis in lacte cogendo coaguli vicem explet. Non desunt insuper qui unam, vel alteram sylvestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ii nullo veritatis lumine ducti, in hujusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem judicio, hac in re Leonhardus Fuchsius: quippe qui ultimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in universum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat foliis, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisq; seu lacteis tota conspersa maculis. Unde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinvenit, etsi à quamplurimis, præsertim mulierculis, Carduus divæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace ejus dixerim, eo quòd non animadverterit, hanc foliis albi chamæleonis triplo, quadruploq; majoribus in campestri planitie nasci, ut nostra testatur Hetruria, ubi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac sylvis, ubi Spina alba Dioscoridis testimonio provenit. Legitimam Spinam albam, cujus hic primo loco imaginem expressimus, misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus, rei plantariæ admodum studiosus, quæ notis omnibus genuinam repræsentat. Siquidem foliis est albo chamæleoni similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule verò bicubitali, pollicari, vel ampliore crassitudine, subalbo, & inani: in cujus cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ vallis montibus laricetis, abiegnis, & in piceis sylvis refertis, Julio mense visuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarii, videant, sciantq; non in planitie, & convallibus Spinam albam provenire, sed in montibus: quorum si quandoq; tum cacumina, tum sylvas adire non gravabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur. Hæc enim non modò seplasiariis maximè conducet, ut legitimam Spinam albam suis comp. med. immisceant: verùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius versatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eò quòd (ut paulò antè diximus) coaguli vicem præstet, vulgò vocatur Presura, quodq; nos Scolimum esse putamus. Est & ALTERA ACULEATA planta, cujus hic quoq; imago secundo loco visitur, quam quidam Spinam albam esse censent, sed plura in hac desiderantur. Error autem iis facilè deprehendetur, si illud adnotare voluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim seratur, foliis albo chamæleonti longè majoribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram verò Succhaa appellavit, syrupo de eupatorio vocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia viscera, nempe ventriculus & jecur imbecillia sint reddita, & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cujus tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd utraq; adstrictoria vi polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi hujus intentionib. admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantùm reserandas, semper hujus apud medicos fuerit usus. Qua in re non solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace viri alioqui clarissimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia viscera imbecillia sunt reddita optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, utpote quæ adstrictoria vi, qua pollent, languida illa ac infirma membra, plurimùm roborarent: quibus incommodis solent periti, ac docti medici iis medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia, adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaq; facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium ejus seplasiariis accipiendum putaverim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, ut magis atq; magis tum vasa, tum viscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicib. carere debebat, sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his visceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint adjuncta, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis vexata, totam humorum molem alvi profluvio, ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam viribus omnibus destituta, ad mortem usq; demitteret. Meminit Spinæ albæ Gal. lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos juvat, & sanguinis rejectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto ejus colluantur. Semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est. Itaq; potum iis, qui convelluntur, convenit. Quæ planta Ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Spinæ albæ contr. — Monachorũ error. — Fuchsii lapsus circa Spinam albam. — Carduus D. Mariæ. — Spina alba legitima. — Quorundã error. Spina alba altera. — Brasavoli calumnia cõtra Mesuem depulsa. — Spinæ albæ vires ex Gal. — Nomina.

Circa Spinam albam non levis controversia, alibi tractanda. I. Quæ hic primo loco posita in primis non habetur editionibus, at in duabus, ubi majores figuræ, Spina alba altera dicitur: in Italica edit. titulus est, Spina alba & nigra: in compendio prætermissa, quare nomine Spinæ albæ alterius Matth. Lugd. historia pinxit, Spinam albam Penæ, pronunciando. II. Quæ verò Spina alba altera Matthiolo nominatur, in primis editionibus, ut & compendio, pro Spina alba pingitur: editione verò Italica, Spina alba quorundam nominatur: dicitur Chamælcon verus, Trag. Chamælcon niger, Fuch. fol. Spina incognita, eidem in icon. Spina peregrina, Dod. gal. Carduus Sphærocephalus, Cord. hist. Dod. fol. Tab. Crocodilium, Lac. an & Cord. in Dios. Echinopus aliquibus, Spina alba, Gesn. hor. Spina alba putata, Cam. ad Matt. Chalceios Theoph. & Plinii, Lugd. Terralix spinosa, eidem. Crocodilium, Fuch. & Cordi, Lob. in obser.

Digitized by Google

Ritro seu Rutro Theoph. Lob. icon. Hujus & alteram speciem Cam. addit suo Matthiolo, quæ à præcedenti potissimum floris colore, qui cæruleus est differt, & quòd illo humilior, foliaque candidiora & angustiora habeat.

SPINA ARABICA. CAP. XIII.

Ἄκανθα ἀραβική.

A Rabicam spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis rejectiones, *a* mensium abundantiam, cæterasq; fluxiones radix etiamnum valet. Provenit in asperis.

a Fluxio- … … … num. — *Spinam Arabicâ non esse Acaciam.* — *Ruellii hallucinatio.* — *Plinius de Spina Arabica.* — *Spinæ Arabicæ vires ex Galeno.*

* SPINA ARABICA. *

I. CARDUUS ACULEATUS.

E Rrasse eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cujus hic meminit Diosc. eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam vocant. Cujus erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueverit Dioscorides alicujus stirpis historiam diversis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina vocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem videretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Diosc diversas quoque plantas esse necesse est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animadverterit, in sua hujusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscor. hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam, albæ spinæ in universum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) Acaciam nuncupatam. Quæ in re non satis virum hunc admirari possum, quippe qui non modo & Græcis & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facilè princeps, sed qui etiam Plinii historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi voluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plin. lib. 24. cap. 12. alteram ab altera separavit, & primò hujus, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit: Spinæ Arabicæ laudes, in odorum loco diximus: & ipsa stillat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiam, etiamnum radice valentior. Quæ à Dioscoride verbotenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his verbis: Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item viridi, sed longe melior est prioribus. Ejusdem meminit etiam lib. 13. cap. 9. postquam Perseæ arboris materiem miris laudibus commendavit, ubi hæc habet: Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida verò facilè putrescit. Quibus ex locis palam est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, vel Aegyptiam esse spinam, quamvis Ruellius non itarem acceperit. Qui item Galen. sententiam hac in re non animadvertisse videtur: siquidem Galen. libr. 6. simpl. med. ita scribit: Spinæ Arabicæ radix profluvium muliebre juvat, & alia quæcunque, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia juvant tum radix, tum fructus ipsius. Hic verò & tamen columellæ prodest, & iis, quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem: hæc Galenus. Qui ut has plantas diversas habuit, ita etiam seorsum de earum viribus disseruit. Planta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaha.

Quam pro spina Arabica figuram adjecimus, Spinam Arabicam Diosc. & Plinii censet Cæs. at Adversaria & Lob. Carduum tomentosum nominant: Suchaha Arabum, Guilandino dicebatur, de qua in historia.

CARDUUS. CAP. XIV.

Σκόλυμος.

† Oribasius … … … Gr. … … tenerchame leonem … albam spinam. a Cæs. … … par… … … sed … … … … b Cæs. … … … …

C Arduus, Græci scolymon vocant, † folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora: caulem *a* longum edit, foliosum, capite spinoso: radice *b* nigra, & crassa. Quæ illita graveolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item si decocta in vino bibatur: copiosam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenerescit, in olera, asparagi modo, transit.

Et si

ETſi unius tantùm Cardui breviter etiam hoc loco meminerit Dioſcorides, Theophraſto tamen, Plinio, ac aliis probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice ſponte proveniunt, ſermo fiat, ſcire ſanè convenit, quòd eorum diverſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quòd ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. 20. c. 23. duo tamen eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim a terra: alterum verò unicaule, & craſſius. Sativorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis vulgò vocantur Cardoni. Namq; ii diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; evadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellariis cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putaverim de his verba feciſſe Theophraſtum libro 6. cap. 4. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græcia nuſquam habetur ſui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atq; ſpinoſo: caules hos Cactos appellant, deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſervare hos aqua ſalſa conditos conſueverunt: hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus ubiq; nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerunt. Neapolim verò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè convenire videntur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Carduus ACULEATUS folia gerit non aculeato magis diviſa, magìſq; laciniata, tenuibus circumdata ſpinis, caulem quoq; alteri ſimilem, ſtriatum, ſubalbicantem, in cujus ſummitate echinatum, aculeatumq; extuberat caput, flore hyacinthino: ſemine Cnici minore. Radice nititur craſſa, firma, non inſuavi. Colitur in hortis ad menſarum bellaria. Idem præſtare poteſt, quod alter. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ii, quos in Italia Hetruſcum vulgus appellat Carcioffi, aliis verò inibi Archiocchi dicuntur, quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit: alium verò caulem erectum producit, quem pternicem vocant. Is quoq; cibis aptus excreſcit, ſed reſervari non patitur: fructus in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoq; veſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt: hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta voce Neapolitanis, & Siculis vulgo vocatur Ceſaglione, de quo libro primo in Bdellii mentione abundè diſſeruimus. Carduorum autem, quos vulgò Carcioffi vocari diximus, nobis plura ſunt genera, variis capitis forma diſtincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alii verò ad terram verſis, nonnulli etiam tam in foliis, quàm in fructu aculeis vacant, ob idq; cæteris in cibis præſtant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus verò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpiculis, in altero iiſdem ſquamis, veluti corticoſis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ inſtar. Spinis carebunt, ut hortorum cultores teſtantur, Carduorum capitula, ſi priuſquàm ſeratur ſemen, acuminata ejus latera retundantur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibratis lactucæ radicibus, & diſſectis ſemina integra condantur. Unde illud facile potuit factum eſſe, ut ii qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores evaſerint, cùm natura Carduorum omne genus ſpinis vacare nequeat. Carduus

Carduorum conſideratio & genera.

Cardoni.

Cactos Theophr.

Carduus cat...

Palmæ Cerebrum quid.

Carcioffi genera.

II. CARDUUS NON ACULEATUS.

III. CARDUUS VULGA.

qui ACULEIS caret, folia promit grandia per ambitum laciniata, averſa parte ſubalbicantia, numeroſaq;: caulem edit longum, folioſum, capite echinato, ſine aculeis tamen: & quadantenus pini cono ſimile. Seritur paſſim in hortis & viridariis. Radicum decoctum potum hydropicos, & ictericos ſanat. Echini nondum floreſcentis pulpa, e carnium jure decocta, pro bellariis utimur: una cùm ſale & pipere, & qui veneri indulgent, galangam quoq; addunt. Itali raro decoquunt, ſed echinata capita cruda cum ſale vorant. Cardui meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum: nec tamen plura de ejus viribus tradidit, quàm fecerit Dioſc. Sed de temperamento differens, ei caliditatis ſecundum ordinem completum, aut tertium incipientem, ſiccitatis verò ſecundum aſſignavit. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellavit,

Cardui vires ex Galen.

Digitized by Google

Nomina.

pellavit, ac alimentum, quod corpori prebet, meritò damnavit, quòd melancholicum succum generet. Σκόλυμος ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, sive Sacolomas: Italis, Cardo, Carcioffo: & Archichiocco: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Caroo de comer, sive Cardos: Gallis, Artichaults, & Carciophe. Carduus aculeatus, Græcis, Σκόλυμος ἀκανθώδης: Italis, Cardo & Carciofo Spinoso.

Scolymus sativus est & sylvestris: Sativus duplex, aculeatus & non aculeatus, & rursus capitis figura nunc oblonga, nunc rotunda, hæcque maximum, mediocre & parvum, cujus squamæ in aculeum desinunt brevem, nunc robustum, nunc infirmum, nunc propè nullum: quorum color nunc subrubens, nunc viridis. Dicitur Carduus Plinio, Cinara Galeno & Columellæ. I. Scolymus aculeatus, C.B. Tab. Scolymus, Trag. Fuch. Cord. in Dioscor. & hist. (cui & Carduus sativus) Lobel. (cui & Cactos Theophrasti) Cam. Carduus aculeatus, Matth. Carduus Lacun. Carduus hortensis spinosus, Gesf. hort. Cast. Carduus Scolymus, Lon. Carduus altilis, Lugd. Cactus, Matthioli eidem. Cynaræ aliud genus, Dod. gal. Cinara, Dod. fol. à Cinere, ut habet Columella, quo stercorari amat. Cardones Cæsalpino. II. Scolymus non aculeatus, C.B. Tabern. Cardui alterum genus sine aculeis, Trag. Carduus non aculeatus, Matth. Carduus aut Scolymus non aculeatus, Lonicer. Carduus hortensis non spinosus, Cast. Carduus hortensis, Scolymus Cactus, vel Cinara vulgo Artischau, foliis sine spinis, Gesf. hort. Carduus sativus, Cæsalp. Cinara, Dod. gal. Lac. Cinara non aculeata, Lugd. sæpè ex uno semine utraque provenit, ut speciatim aculeata ex semine non aculeati: quamvis & majore & minore habeatur semine. III. Carduus vulgaris, Matth. quem in compendio omisit Lugd. Carduus vulgatissimus viarum, & Onopyxos Guilandino, Lob. Carduus sylvestris alter, Dod. fol. cui & Scolymus Plinii, Scolymus sylvestris, Cam. ad Matth. Heracantha Tabernæmontano.

Ποτήριον. POTERIUM. CAP. XV.

a Meum Σπμιον ῥίζας μέγας. ita habet meum. Sed Cata. ῥίζας μέγας.
b Oribas. ἀμμώδεσι. i. arenosis

POterium, Jones neurada vocant, a largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: foliis parvis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius usus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in b aquosis, & collibus. Radices demittit binûm ternûmve cubitorum, nervosas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcisis nervis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoq; ejus nervorum affectibus prodest.

POTERIUM.

Poterii consider.

POterium adeò Tragacanthæ proximum habetur, ut illi omnibus suis notis congener esse videatur. Peculiariter autem supremos ramos habet in vertice extuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non visitur. Plantam itaq; quam hic pro Poterio appinximus, misit ad me Constantinopoli Clarissimus Augerius de Busbecke, Cæsaris Ferdinandi Orator apud Solimanum Turcarum Imperatorem. Sed hic nobis admodum mirari subit Janum Cornarium, virum alioqui ætatis nostræ insignem, quòd prunum sylvestrem Poterium esse crediderit. Quæ certè sententia, ut est meo judicio absurda, ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus libro octavo de simplicium medicamentorum facultatibus, his verbis: Neuras, quidam Poterium vocat. Desiccandi absq; morsu facultatem possidet, adeò ut nervos incisos glutinare credatur. Radices ejus potissimum sunt ejusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent iis, quibus affecti sunt nervi. Id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini vocant: Itali. Poterio.

Cornarii opinio falsa Prunũ sylvestrẽ Poterium credentis

Poterii vires ex Galen.

Nomina.

Poterium, Matth. Cast. Lugd. Tabern. videtur eadem cum ea quam Clusius historia Hisp. pro Tragacantha altera proposuit, & an Poterium sit dubitat, quem sequutus Lobel. & Lugd. Tragacantham alteram, sive Poterium Clusii nominant, & Tragacanthæ secundæ nomine Tabernæmontanus exhibet, sub quo nomine & Bellonius libr. 1. observat. 17. referre videtur.

Ἀκάνθιον. ACANTHIUM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, foliis aculeatis per extremitates, † lanugine araneosa obductis, ex qua collecta & neta, vestes bombycinis similes texunt. Folia vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthii consider.

SI planta in Italia nascitur, quæ legitimum Acanthium repræsentet, hæc profectò, cujus hic imaginem expressimus, Acanthium mihi rectè repræsentare videtur Siquidem foliis est & albæ spinæ per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed aliis quoq; rei plantariæ studiosis. Nascitur in montibus & locis incultis.

ACANTHIUM.

10

20

30

incultis. Versantur magno in errore qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam praterquam quòd hac folia habeat nulla lanugine velata, nullo pacto qua echinatum capitulum circumvestit, depecti, vel neri potest, utpote qua tenuissimo sit, sine villis, fragilis, ac omnis lentoris expers.

Quod Graci ἀκάνθιον, Latini similiter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt. Nomina.

† *Verba illa de lanugine non leguntur in vulgatis Gracis Dioscoridis exemplaribus: qua tamen hic desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Unde ea non temerè ex Plinio adjecerunt interpretes, ejus tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos verò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribasii codice manuscripto, in quo ex probatissimo Dioscoridis libro ita transcripta inveniuntur, καὶ ἀραχνῶδες ἐν χνοῦς, qua ad verbum sonant: circa qua araneosa est lanugo. Id quod meum quoq; exemplar manu scriptum habet, ut ex apposita in margine patet.*

Spina alba sylvestris, C.B. Fuch. Lon. Spina alba tertia, Trag. Spina alba, Cornaro. Acanthium, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. Cast. Lugd. Cam. cui & Onopordon alterum. Acanthium vulgare, Tabern. Silybum sive Leucacantha Loniceri, eidem. Carduus sylvestris, polyacantha Theophrasti, Cæsalp. an Onopordon Athenæi, Anguillaræ. Flore albo & purpureo varias.

I. ACANTHUS.

40

50

60

Ἄκανθος. ACANTHUS. CAP. XVII.

ACanthus, † Romani pæderotam vocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ divisura, nigricantia *a* pinguia, lævia, caulem binûm cubitorum, digitali crassitudine, lævem, prope verticem ex intervallis circundatum foliolis, *b* ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ ustis igni, & luxatis artubus illitæ subveniunt: potæ urinam ciunt, sed alvum cohibent: ruptis, convulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & sylvestris Acanthus scolymo similis, aculeatus, brevior quàm sativus, & is qui in hortis provenit. Cujus radix ad eadem ad quæ superior efficax.

† Oribas. ἢ μελάμφυλλος ἢ παιδέρως. i. vel melamphyllos, vel pæderos. *a* Meum λιπαρὰ. λεῖα. i. pinguia lævia. Cod. Cæs. [illegible] i. pinguia valide. *b* Meum, & Cæsar. [illegible] i. velut pileolis oblongis, by acanthinis, ex quibus flos.

CRedunt omnes ferè hujusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis vulgo vocatur Branca orsina: quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solum quòd ii magnæ sint apud me auctoritatis, sed etiam quòd ipse viderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, foliis lactucæ latioribus, longioribusq;, erucæ modo laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam lævore pinguibus: caule item lævi, bicubitali, pollicari crassitudine, per intervalla sub ipsum usq; verticem foliolis quibusdam oblongis, veluti nucamentis circumdato: e quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum luteumq;: atq; etiam radice eadem constet, qua Acanthus: aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq; ipsa videatur topiariis operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. 22. auctor est) conveniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & veluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum viridariis seratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neq; illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Branca ursina foliis differre. Siquidem contra iis quispiam facilè respondere posset, quòd etsi utraq; eandem

Acanthi confidet.

Branca ursina an legitimus Acanthus.

Digitized by Google

dem retineant formam, non ob id tamen necessariò unam, & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre: ita idem negare vitium esse videtur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo judicio, facit, quòd iisdem facultatibus Branca ursina prædita sit quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quòd etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope verticem usque ex intervallis circumvestito, potest tamen intelligi, quòd non re vera foliola illa aculeis horreant, sed quòd adeò acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia videantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, libro & capite vigesimo secundo, alterum crispum aculeatumq́, alterum læve, quod aliqui pæderotam vocant, alii melamphyllum, mirum non esse debet, si acanthus, qui in nostris habetur viridariis, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Ursina Acantho a Dioscoride repræsentato adamussim respondeat. Neq; impedit, quòd loco citato afferat Plinius Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq́ pulvinorum toros vestire. Quamvis enim nesciis haud facile ex se valeat, tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq́, adeò flecti queunt, ut viminco aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint. His itaq; rationibus innixus, eos quidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, unam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & sylvestris Acanthus, carduo (ut Dioscorides inquit) similis, spinosus, foliis tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. Cæterum quoniam scribit Dioscorides Acanthum Romanis pæderotam vocari, prætermittere sanè non potui quin lectorem admonerem, apud Græcos pæderotam aliam quoq; esse plantam, ut testatur Pausanias libro secundo descriptionis veteris Græciæ, ubi sic habet: Nascitur Pæderos herba intra septum Veneris, aprico loco, neque alibi usquam provenit, ne in ipsa quidem Sycionia. Folia ei minora fagi, ilicis majora, forma eadem ferè cum quercus folio, altera pars subnigra alba altera, neq; omnino dissimilis color ei, qui in alba populi foliis cernitur. Acanthi meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Acanthos, alii quidem Melamphyllum nominant, alii verò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leviter incisoria, & tenuium partium. Planta quæ Græcè ἄκανθος. Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Bärenklaw: Hispanicè, Yerva giguante, & Branqua ursina: Gallicè, Branque ursine. Quæ verò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis, Acanthus sylvestris vocatur: Italis, Acantho salvatico.

II. * ACANTHUS SYLVESTRIS spinosus. *

Acanthi duo genera Plin. — Acanthus sylv. Spinosus. — Pæderos Pausan. — Acanthi facultas ex Galen. — Nomina.

Acanthus sive Acantha, Branca ursina officinis dicitur, à similitudine, quam ejus folia cum anterioribus ursorum pedibus habeat. Hæc duplex, folio non spinoso & spinoso. I. Acanthus sativa lævis, C.B. Acantha inter herbas Theophrasto, ubi Spinam Gaza vertit: Acanthus mollis, Virgilio. Acanthus verus, seu Branca ursina Italica vera, Trago. Acanthus, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Anguill. Lon. Cast. Cæsalp. Acanthus vera, Fuch. Cam. Acanthus sativus, Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lob. Lugd. Taber. II. Acanthus sylvestris spinosus, C.B. cujus obiter hoc loci Matthiolus meminit, Acanthus sylvestris Scolymo similis aculeatus Dioscoridis, Lob. obs. Acanthus sylvestris, Dod. fol. (cui propriè ἄκανθα Spina dici potest) an & Anguill. Branca ursina aculeata, Lugd. Chamæleonta Monspeliensium, Lob. in iconibus. Hic caule floribus, & colore & forma, tum & semine sativum refert, nisi quòd sit humilior: folia ampla quidem sed sativis angustiora, multis incisuris laciniata, frequentius duris spinis circa margines horrentia. Circa Monspelium observavimus: sunt qui in quibusdam maritimis Italiæ provenire testentur.

ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. XVIII.

Ἄνωνις, ἢ ὄνωνις.

ANonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut majores, frequentibus geniculis cin[illegible], cavis alarum multis, capitibus rotundis: foliis † lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, *a* odoratis, non † injucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & veluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit † candidam, quæ excalfacit, *b* & extenuat: hujus cortex ex vino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. *c* Decoctum ejus potu hæmorrhoidas sanare creditur.

† Lenticulæ non leg. Orib. *a* ὀσώδη. Ca. 1. sub. olentibus † Ori. ἀη. Ν. 1. injucundis. † Oribas. add. ἐπιπολὺ, solidam *b* Meum nô habet neq; Cat. *c* Meum nô habet neq; Cat. Anonidis consider. — Resta bovis.

NAscitur Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præsertim solo: foliis tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, vel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notissima est, quòd non modo suo ramorum, ac radicum implexu, aratra invitis bubulcis in mediis agrorum sulcis sæpius remoretur, unde Resta bovis compluribus nominatur: sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum

Digitized by Google

I. ONONIS.

* II. ANONIS NON SPINOSA Purpurea. *

admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaq; sit eorum cutis, eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cùm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc vulgò Bonaga vocant. Cæterùm quamvis floris ejus nihil meminerit Dioscorides: constat tamen flore plerunq; purpureo subalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis vacat flore melino, quanquam in aculeata purpureus flos perpetuò spectetur. Eandem floribus albis vidimus nos parumper extra Pragam, via qua itur ad Divam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophrastus l. 6. c. 5. de plantarum historia, sic scribens: Ononis ramis aculeigera est, anno tantùm perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem apposito, ut veluti coronam ex intervallis tota species repræsentet. Florem minutulum, & in siliqua non undiq; septum edit. Nascitur glutinoso latoq; solo, & præcipuè in segetibus, atq; cultis, qua de causa agricolis inimica exit. Vivax admodum est: cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: & singulis annis, surculis in latus emissis, rursus postero anno deorsum versus pellere solita est. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturq; autumno: hactenus Theophrastus. Hujus quoq; mentionem fecit Plinius li. 27. cap. 4. ubi sic inquit: Anonim, quidam ononida malunt vocare, ramosam similem fœnoGræco, nisi fruticosior, hirsutiorq; esset, odore jucundo: post ver spinosa: hæc Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post ver Anonis spinosa redditur, sed (ut Theophrastus author est) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix vim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendosq; obstructis præsertim urinæ meatibus: quod multorum testimonio compertum est, qui calculo affecti, ubi tantùm radicis corticum pulverem ex vino diutius bibissent, pristinam sanitatem recuperârunt. Novi ego quendam, qui hujusce radicis pulvere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione ustioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Froduntur radicis pulvere callosi ac indurati ulcerum margines. Decoquitur eadem ex posca utiliter ad dentium dolores, mulcet enim hos, ubi jure os colluatur, & præsertim ubi pituita redundet. Sunt qui putent sanari hæmorrhoidas epoto tantùm radicum decocto. Cæterùm id, ut mihi compertum est, præstat potum summopere ad Jecinoris, & vasorum infarctus. Fit è radicibus aqua, quæ pota non solùm calculosos expedit renes: & urinam provocat, sed etiam vesicam, & ejus cervicem glutinosis excrementis obsessam expedit. Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor: hæ minutim concisæ, in vini Cretici libris octo macerantur, deinde vitreo alembico in aqua calentis balnei collocato, elicitur aqua, quæ in præscriptis affectibus plurimum præstat, pota semilibræ pondere. Anonidis vires descripsit Gal. l. 8. simpl. med. sic inquiens: Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex ejus maximè est utilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantùm urinas provocat, sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas citò detrahit. Utuntur porrò ea quoq; & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto jubentes. Huic plantæ nomen Græcum est ἄνωνις, & ὄνωνις, Latinum item Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauhechel und Stallkraut: *Hispanicum, Gatilhos, & Garbinos: Gallicum. Bugraves, & Burgrundes: Bohemicum Gehbice: Polonicum Tglica, sive lisiegon.*

Bonaga.

Anonidis histor. ex Theoph.

Plinii lapsus.

Anonidis vires Matthiol.

Aquæ Anonidis vires.

Anonidis vires ex Galen.

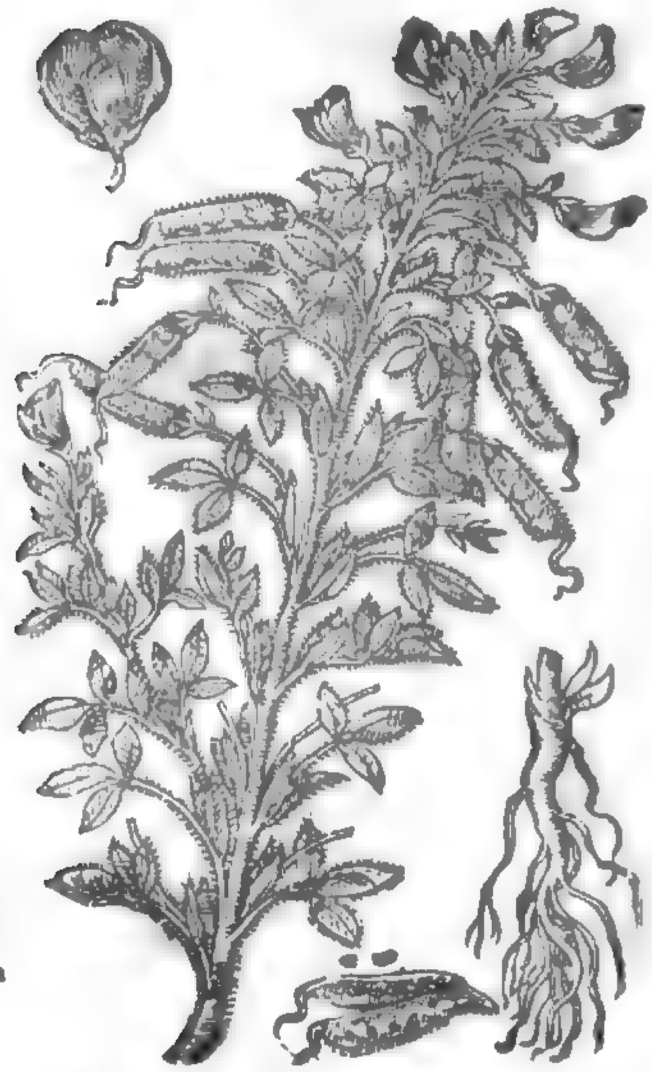
Nomina.

Anonis Dioscoridi & Plinio à non juvando, siquidem aratoribus impedimento sit, unde Remora aratri, at Theophrasto & Galeno Ononis, quòd asinos ad illam sese terentes juvet. Hanc distinguimus in spinosam & non spinosam: spinosam in purpuream eamq; majorem & minorem, luteam, albam: non spinosam verò in purpuream & luteam. I. Anonis spinosa purpurea, C.B. Resta bovis, Trag. Lonic. Anonis sive Ononis. Matth. Lac. Tab. Anonis, Fuchs. Dod. gal. & fol. Cast. Anonis, Ges. hor. Cord. in Diosc. Anguil. Lob. Cæsal. Thal. Lugd. Ægipyros Crateuæ, Anguillaræ. II. Anonis non spinosa purpurea, C.B. Tab. Ononis perpetuò lævis, Ges. hor. Anonis non spinosa sive mitior prima, Clus. Pann. cui & trifolium fœti-

Digitized by Google

fœtidum. Anonis sive Ononis sine spinis, Camerario. III. Anonis non spinosa lutea, C.B. Hæc ex radice parva, lignosa & fibrosa, caules emittit pedales & altiores, ramosos, geniculatos, hispidos, unctuosos, quos folia multa lata basi alternatim amplectuntur, plerumque quina, interdum etiam terna ex eodem pediculo prodeuntia, quæ molliora & longiora, quàm vulgaris, in summo obtusa & crenata, salsuginosa. Flores in summis cauliculis breviore spica nascuntur, luteopallidi, leguminum specie quibus succedunt siliquæ oblongæ hirsutæ in capreolum finientes, quibus semen pullo colore includitur. Tota planta lento & unctuoso humore obsita est, non tamen adeò graviter odorato, ita ut attrectanti quasi manus visco retineantur, & ubi spontè nascitur candidior, quàm si in hortis colatur. Hanc passim circa Monspelium ad agrorum margines, & inter segetes observavimus: in Hispania & Lusitania quoque reperitur. Dicitur Natrix Plinii herbariorum, Lobel. cui & Melilotus sylvestris pinguis Pennæi. Ononis lutea montana, Cam. ad Matth. Ononis lutea non spinosa, Lugd. Anonis mitior flore luteo, Clus. hist. Pann. qui Hispanis Ciceris genus existimari scribit.

ANONIS NON SPINOsa lutea.

Λευκάκανθα. LEUCACANTHA.
CAP. XIX.

Leucacantha, prædita est radice cyperi, a valida & amara quæ manducata dolorem dentium sedat: veteri laterum dolori atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex vino poto. Eadem ruptis, & convulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus.

a Meum magis i. ... amaram valde.

Leucacãthe consi. Ruell. lapsus dum Leucacãtham idẽ cum Acãthaleuce statuit.

In manifesto errore versantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est albam spinam, de cujus historia, & viribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Quæ in sententia, vel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cujus titulo spinam albam quoque adjunxerat, quam tamen albam nominasse rectius fortè erat, ejusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præteriit. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse judicavit, earum historiam in alba spina repetere, quam antea in spina alba mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore vindicari non potest: quippe quoniam postquam spinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram ejus nominis spinam subdidit: quæ cùm in arbustum undiq; aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cujus spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellii error omnibus evidentior est, quàm ut pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostendit: sed Galenus etiam & Paulus, qui præterquam quòd alteram ab altera diversis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatib. præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce disserens l. 24. c. 12. sic inquit: Spina alba semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed vires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit li. 22. c. 16. ubi sic habet. Leucacantham alii phyllon, alii ischiada, alii polygnaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat: Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, convulsisq; medetur: hæc Plinius. Quæ quidem vidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo viro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace ejus dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita ut in omnib. illud suum fecisse videatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum alias sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Musa Brasavolus suo de syrupis libello in eupatorii syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam suprà libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, ut puto complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus foliis, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proveniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam secernere, quæ verè Leucacantham repræsentet: tametsi damnandus usquequaq; non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acanthaleuce diximus, cujus folia albis quibusdam maculis depinguntur, unde illi nomen apud Italos est lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquam quòd conjectura quadam dici posset, eam à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinvenisse, radicis etiam ipsius tum durities tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, consentire vidētur. Sed hoc potius disputandi, quàm asserendi gratia proponimus: cùm adhuc haud ulla nobis comperta sit planta, quæ legitimam Leucacantham repræsentet. Cæterùm cum hæc CARDUUM, quem quidam Divæ Mariæ, alii Lactarium ab albis maculis vocant, in mentem revocaverit, non ab re sanè esse judicavimus, si ejus historiam, & vires hic explicabimus. Est itaq; Carduus hic,

Leucacãthæ vires ex Plin.

Ruellius Hermolao sua surripuit.

Brasavoli error.

Carduus Mariæ.

Carduus divæ Mariæ descr.

quem

CARDUUS LACTEUS.

quem ego potius Aſininum vocarē, quòd ejus pabulo Aſini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitum laciniata, & acutis tenuibusq; aculeis circumquaq; ſtipata, quin etiam lacteis plurimis reſperſa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemq;, rotundū, ſpinis horrentem, brachiatumq;, echinatis aculeatisq; in ſummitate capitulis, quæ æſtate media florent cinaræ modo, florib. purpureis ac capillaceis, ſemine cardui ſimili cnici minore, papposa lanugine ſcatente. Radice nititur valida altè deſcendente, amaro ſapore. Naſcitur ſpontè in campeſtribus, incultis locis ſecus itinera agrorū marginibus, & à quibuſdam quoq; in hortis ſeritur. Radix excalfacit, abſtergit, aperit, provocat, & attenuat. Radicis decoctum datur utiliter potandum ad Jecinoris, & vaſorum obſtructiones & remorantes urinas: quare confert hydropicis, ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menſes, tam potum, quàm in deſeſſionibus adhibitum. Sunt qui radicis ſiccæ pulverem addito fœniculi ſemine, & longi piperis momento, ex ptiſana propinent nutricibus, lactis augendo. Stillatitia foliorum aqua utuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alii ut valentius agat, ſeminis ſemidrachmam adjiciunt. Leucacanthæ vires paucis perſtrinxit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alii iſchiada nuncupant. Hujus amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine in calfaciendo autem ex primo eſt ordine. Λευκάκανθα quæ Græcis, alba ſpina Latinis appellatur: Italis, Biancaſpina. Cardum verò Mariæ, & Carduus lactarius, Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Cardo del latte. Germanis Mariendiſtel: unſer Frawendiſtel: *Gallis Cardon de noſtre Dame. Bohemis, Oſtropes: Polonis, Oſtropeſt.*

Cardui lactei vires Matt.

Leucacanthæ vires ex Gal.

Nomina.

Carduus Mariæ, aliquibus Silybum veterum, aliis Leucacantha, aliis Leucographis Plinii, aliis Carduus Galaxias, ejuſdem. Videtur Theophraſtus Acani nomine intellexiſſe, unde reliqua Carduorum genera Acanacea dicta videntur. Dicitur Carduus albus, Brunf. Chamælejon, eidem in 4. Carduus Mariæ, Trag. Fuch. in icon. Geſ. hor. Caſt. Lon. Cam. Carduus Marianus, Cord. in Dioſc. Tabe. Carduus lacteus Matth. Lugd. Leucographys Plinii, eidem, Carduus leucographus, Dod. fol. Cardui ſylveſtris aliud genus, Cæſalp. Spina alba hortenſis, Fuch. fol. Spina alba, Dod. gal. Lac. Leucacantha, eidem & Cornaro. Silybum, Lob. ſic & Anguillara ſuſpicatur. Hujus eſt altera ſpecies ex Syria allata a Neuvvolffio, & à Camerario, Carduus lacteus Syriacus dictus.

TRAGACANTHA.

Τραγάκανθα.

TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRagacanthæ radix lata, & lignoſa, ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles, † robuſtos, latiſſimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiamnum tragacantha lachryma, quæ vulnerata radice manans, concrevit. Præſtat pellucens, gracilis, a lævis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Hujus increbuit uſus ad oculorum medicamenta: ad tuſſim, exaſperatas fauces, retuſas voces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoq; linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & veſicæ roſiones, miſto cornu cervi uſto, & eloto, aut ſciſſi aluminis momento.

† Ori. addit. ... id eſt, frequentes.

a Caſte. ... alba.

TRagacantha plantam, à qua effigiem, quam hic exhibemus, deprompſimus, jampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, ut ex ejus pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lachryma è vulnerata radice manans, quam ſeplaſiarii vulgò vocant Gomma draganti, paſſim in officinis concreta viſitur, è Creta, Aſia, & Græcia advecta. At non modò hæc (ut Dioſcorides inquit) è vulnerata primùm radice manat, ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reverendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, veram eſſe

Tragacanthæ cōſid.

Monachorum erratum.

Tragacantha lachrymam negant, quòd legitima lingua subdita facilè, Dioscoridis testimonio, colliquescat: hæc verò nunquam, cum lingua supposita adeò lenta, tenaxq́; evadat, admista saliva, ut nullo ferè temporis tractu dissolvi liquariq́; possit. Quâ quidem in re ii (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioscoridis sententiā perperam acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lachryma lingua subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cùm inquit: Usus ejus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq́; destillationes, cum melle in delinctu: liquescitq́; subjecta lingua: hæc Dioscorides. Ex quibus palam est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantùm, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subjiciendam, ut clarissimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotiis, & diatragacanthæ trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cum oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus universum expurgari debent, quadā temporis diuturnitate ore retenta, vel lingua subdita, sensim leniterq́; liquescere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit hîc Dioscorides eclegmatis usum rectâ methodo describere. Nam si hujusmodi medicamenta devorarentur, nihil prorsus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lachrymam per se tantùm linguæ submittendam, subjunxisset quidem, ut sui moris est quibus in morbis id factitandum esset: quandoquidem planè absurdum videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subjiciatur, paulatimq́; liquescere cogatur, ac deinde silentio involvere, quibus in morbis id faciendum. His itaq; rationibus non modò rectè, meo quidem judicio, intelligi potest, voluisse Dioscoridem eclegma, quòd Tragacanthæ lachrymam acceperit, linguæ subjiciendum esse, non ipsam tantùm lachrymam, sed etiam monachos in hoc, ut aliàs sæpe deceptos esse. In collyriis oculorum addita Tragacanthæ lachryma non solùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, sed oculos quoq; roborat, & longè magis adstringit, quàm sarcocolla. Quinetiam lacte macerata & illita, oculorum ungues, & palpebrarum pustulas, pruritum, & scabiem sanat. Valet ad pulmonum, pectoris & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum ulceribus. In summa præstat Tragacanthæ lachryma ad defluxiones omnes in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tussim excitantes, & præsertim in confectionibus addita, quæ linguæ subjiciuntur. Datur utiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoq; dysentericis, quæ tosta fuerit, tum ex vino cydoniorum pota, tum clysmate infusa. In summa ubi levigare, obtundere & reprimere opus est, præstantissimum semper fuerit medicamentum. Tragacanthæ vires scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Tragacantha similem gummi vim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem. (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat, Τραγάκανθα sic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè Tragacantha vocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chatech, Alcuted, seu Alchathad: German. Dragant: Hispanicè, Alquetira.

Tragac. vires Matth.

Tragacanthæ vires ex Gal. Nomina.

Tragacantha vocem Gaza apud Theophrastum Hirci spinam reddidit: ipsa planta nominatur Tragacantha, Matth. Ges. hort. Clus. in Cord. ad Dod. gallicum, Dod. fol. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæsal. Tragacanthum, Cord. in hist. Lon. Tragacantha prima, Tabernæmontano. Ex radicibus colligitur lachryma seu gummi, officinis gummi Dragaganthi nominatum, glutinosum, quod per cribrum aut rarum linteum exprimitur, candidum, pellucidum, nitidum, licet & flavescens, subruffum reperiatur. Substantia est glutinosa quæ difficulter teritur, & aquam qua dissolvitur, in densam mucilaginem instar glutinis convertit. Eligendum candidissimum, parum translucens & cujus minima portio maximam aquæ copiam coagulet. Ex Asia adfertur.

* CARDUUS STELLATUS. *

Ἠρύγγιον. ERYNGIUM. CAP. XXI.

ERyngion aculeatarum generis, cujus folia in principio sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleverunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur: in quorum summitatib. globosa capitula, durarum, acutissimarumq́; spinarum ambitu a stellatim circumvallantur, quorum color aliàs viridis aliàs albus, interdum cœruleus invenitur. b Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & urinas pellit: tormina, inflationesq́; discutit: contra jecinorum vitia, serpentium morsus, & hausta venena, cum vino prodest: bibitur adversus plurima, cum seminis pastinacæ drachma una: appensa, illitave, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

b Meum, & Cat. ... odorata, & aromatica.

LOngè quidem aberrant seplasiarii Senenses in Eryngii cognitione, utpote qui pro Eryngii radicibus assumant aculeatæ cujusdam stirpis radices, quam Cacatreppola vulgò vocant. Hinc error omnib. facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illis planta nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium: quod, meo judicio, Dioscoridis descriptioni nihil refragetur, & cujus hic imaginem appinximus, frequens invenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamantibus notis. Est & Eryngium marinum quo Veneta litora undiq; referta spectantur. Assurgit hoc foliis altero latioribus, circinato ambitu spinosis: & cæsio respersis colore. Caulem carnosiorem, crassiorem atq; striatum habent: capitulis cæruleis majoribusq́;, radicibus longioribus, tenuioribus mollioribusq́;, digitali crassitudine, saccharo asservandis longè magis idoneis, quàm alterius. Radix minus siccat quàm altera, sed easdem possidet vires. Hujus tametsi non meminerit Dioscorides, Plinius tamen lib. 22. cap. 7. utriusq; historiam tradidit. Quo fit, ut eorum sententiam minimè probaverim, qui Eryn-

Eryngii consideratio. Cacatreppola.

Eryng. Diosc.

Eryngium marinum.

II. ERYNGIUM MONTANUM.

III. ERYNGIUM MArinum.

IV. ERYNGIUM PLANUM.

qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilii mentione ſuperius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ii quoque hallucinantur. Nam cum Serapio in capite de Secacul, neq; Dioſcoridem, neq; Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diverſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno virium & notarum diſcrimine. Re autem vera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Avicenna lib. quinto, ubi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ convehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo: apud nos autem humectantur inprimis in aqua calida. Quæ etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, ubi de pluribus ſaccharo, & melle aſſervandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngii radices tum ſaccharo, tum melle aſſervatas venereis infeliciter commiſcent auxiliis, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animadvertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſive Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, quæ cæruleo colore ſe invicem æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant. Eryngii radicum decoctum expedit Jecinoris, & lienis infarctus, ideoq; ictericos, & hydropicos juvat. Epota radix valet adverſus rubetas, toxica, & aconita, ex ranarum comeſtibilium jure pota, vel ex anſerino, ubi ranæ non ſint ad manus: eadem datur utiliter potanda contra cordis affectus, ex bugloſſi, aut meliſſophylli decocto. Præſtat quoque ad ſtranguriam, obſtructos renes, & vulvarum præcluſiones. Illita ex melle infixa corpori extrahit. Quinetiam ſtrumas, parotidas, & panos diſcutit. Præſumpta crapulam arcet, & alvum ſiſtit. Fit è teneris Eryngii foliis ſtillatitia aqua, iis quam maximè utilis, qui morbo gallico affecti ulceribus affliguntur, ſi quotidie ea utantur in potu, nam mirificè Jecur juvat. Valet eadem ad expurgandas quotidianas, & quartanas

Quorundã error.

Secacul hiſt. mam.

Eryngii vires ex Galen.

febres. Eryngium planum sive leve foliis exit latis, oblongis, minimè laciniatis: in ambitu tamen serratis, caulibus compluribus, ramosis: parvis in summitate capitulis, ipsisq; subasperis. Radice vegeta cæteris crassiore. Provenit in Austria in Viennensi agro, campestribus locis. Radix minus quam cætera præscripta siccat, minusq; ad omnia præstat. Meminit Eryngii Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem verò in tenui essentiâ consistentem non parvam obtinet. Ejus nomen Græcum ἠρύγγιον, Latinum item Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel/Mannstrew: Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault: Bohemicum, Mancha, aut Muzskauvira: Polonicum, Mikolarek. Eryngium marinum, Italis, Iringio marino. Eryngium planum, sive lave: Italis, Iringio liscio, & Iringo senza spine.

Nomina.

Eryngii differentiæ plures notantur: est enim marinum: est campestre, hocq; folio vel spinoso, ut vulgatum & pumilum, vel plano & lævi: est alpinum, hocq; foliis vel planis, vel campestri similibus, quod Eryngium est capitulis cæruleis Dioscoridi: his addunt aliqui & Crithmi speciem & Carduum stellatum, cujus figuram adjecimus, cùm ipsius in principio capitis, ut & capite de Tribulo fiat à Matthiolo mentio. I. Carduus stellatus, C.B. Dod. gal. & fol. Gesf. hor. Lob. (cui & Spina alba vera Rondeletii) Camer. cui & Stellaria Augenii. Eryngium, Brunf. Eryngium 2. Trag. Lon. Calcatreppola (quasi Cacotribulus, id est, infestus tribulus) vulgò, Matth. Cæsal. cui Stæbe & Phleus Theophrasti. Polyacantha, Cord. in hist. Myacanthos Theophrasti, Lugd. Spina stella, Tab. Hippophæstum vel Hippophaës Dioscoridis, Columnæ. Variat colore florum, fert communiter subrubentes, habet & candidos. II. Eryngium campestre vulgare. C.B. Eryngium primum, Trag. Lon. Eryngium, Fuch. Eryngium vulgare, Dod. gal. Cam. Eryngium campestre, Dod. fol. Cast. Eryngium montanum, Matth. Lugd. Eryngium mediterraneum, Gesf. hor. Eryngium campestre mediterraneum. Lob. Eryngium, Cord. in Diosc. Lacu. Cæsal. Tab. Eryngium, Eryngion & Centumcapita, Plinio. III. Eryngium maritimum quod cum Acano Plinii lib. 22. c. 9. non male convenit, C.B. Dicitur Eryngium marinum, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. (cui & Drypis Theophrasti quorundam) Cast. Cæsalp. (cui & Crocodilium Diosc. & Plinii) Cam. Lugd. cui & Eryngium folio Apii litoribus maris Plinii. Eryngium maritimum, Gesf. hort. Glycyrrhiza spinosa & Glycyrrhiza Cratevæ Lacunæ. IV. Eryngium alpinum planum capite dipsaci, quem Carduum nobilem Bernenses, in quorum alpibus frequens, vocitant. C.B. Eryngium planum, Matth. (in cujus figura capita Dipsaci requiro) Dod. fol. Cast. Lugd. Eryngium aliud montanum Dalechampii, eidem, quam & sub Spina alba, sed figura vitiosa, posuisse videtur. Eryngium alpinum, Gesf. hor. Eryngium magnis latisq; capitulis, Eidem in ap. Eryngium montanum tenuifolium, ambitu profundè sinuatum, Lob. observ. Alpinum cæruleum Genevense, Lob. icon. Eryngium alpinum cæruleum, Taber. Eryngium capite Dipsaci, Cam. Herba peregrina foliis acanthi, & Acanthus sylvestris Dioscoridi, Cæsalpino.

a Meû & Cat. [illegible] i. ab utraque parte hæc ex obliquo spinas tamen emicantes, mutilas. b Meû & Cat. inter ponût [illegible]. c Meû [illegible] i. purioris. d Deest in Meo & Catac. e Cat. add. [illegible] i. pinguis. f Cat. [illegible] i. retentu difficilis. g Deest in Catac. h Meû [illegible] i. cum dulci vino. i Meum [illegible] i. suggillata. k Meum [illegible] i. miscetur.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

ALoes folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, *a* quæ utrinq; ex obliquo longioribus intervallis striantur, & in spinulas desinunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: gravi tota est odore, & gustu amarissima: radice una, ceu palo, in terram depacta. Plurima præpinguisq; in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia *b* in locis quibusdam maritimis: & in insulis (ut in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm utilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum quod sedimentum *c* purissimæ esse videtur: alterum ad jecinoris imaginem vergit. Eligi debet, *d* boni odoris *e* syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac jecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & *f* fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoq; argumento, quòd digitis friata non ad minima usq; frusta resolvitur: nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura ejus est spissare, exiccare, *g* somnum allicere, & corpora densare, alvum resolvere. Stomachum repurgat binûm cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis rejectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: devorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, alvum solvit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur: aliis purgatoriis medicaminibus admista, præstat ut minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: ulcera ad cicatricem perducit, cohibetq;. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia jungit, condylomata, rimasq; sedis *h* ex passo sanat, hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricem ducit: livores, & *i* insignita ex melle tollit. Privatim scabras lippitudines, pruriginesq; angulorum permulcet: dolorem capitis sedat: temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo capillum fluentem continet cum vino: tonsillis, gingivis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis *k* torretur in munda, & candenti testa, pennaq; subinde versatur, ut possit æqualiter torreri. Lavatur, ut quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læve, ac pinguissimum assumatur.

Aloes cõsideratio.

NOn dubium est quin ea legitima sit Aloe, qua passim officinæ utuntur. Nam electissima ac purissima (adulterata enim quandoque etiam invenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur. Aloe, ætate nostra in quam plurimis Italiæ locis virescere conspicitur, præsertim Romæ & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atriis in fictilibus vasis terra plenis alitur ac fovetur, ad spectaculum potius, quam ad medicum usum. Floribus non modò albicantibus ut Dioscorides inquit sed etiam purpurascentibus. Invehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchs. ipsum secutus, quòd affirmaverit ille, Aloen per os sumptam venarum oscula adeò reserare, ut inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipsi ajunt,) tum Diosc. tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ii, quorum pace dictum sit, à veritate desciverint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutum nostrum id esse censerem, nisq; compertum haberem, illis prius rectè, meo judicio, responsum fuisse à Jac. Sylvio clarissimo ætatis nostræ medico in

Mesues à calumnia vindicatus.

Mesuem

Digitized by

* I. ALOE MUCRONATO FOLIO. *

II. ALOE.

Meſuem ſcribentem, & à Gratianopolitano quodam, qui tam probatiſſimis rationibus Meſuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchſio hic eum lacerandi locum relictum eſſe putem. Aloes meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum ubi ſic habet: Hæc herba non admodum apud nos provenit, & quæ naſcitur in magna Syria, aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen uſq; adeò deſiccare poteſt, ut vulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Cœleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cujus liquor eſt, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloe cognominatum, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, utile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed ut indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul & amara eſt: adſtringit quidem mediocriter, ſed vehementer amara eſt. Subducit & ventrem, utpute ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore vocant ἐκκοπρωτικά. Itaq; ex dictis patet (ſiquidem memoria tenemus, quæ in quarto lib. ſunt demonſtrata) quòd tertii ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia ejus opera: nam & utile ſtomacho medicamen eſt, ut ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè quæ in ano ſunt, & pudendo. Juvat & eorum inflammationes aqua ſubacta, & vulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter mentis & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt cum hoc, ut paulùm extergat, quantum videlicet ulceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus l. 8. de compoſitione medicament. ſecund. loc. in hieræ mentione, de Aloe ita ſcriptum reliquit: Atqui ipſam aloen Andromachus quidem lotam, ex aliis autem aliqui etiam ſic, aliqui verò illotam adjiciunt. Verùm jam noſſe operæ pretium eſt, ad ventris ſubductionem illotam aloen aptiorem eſſe, multum verò de medicamentaria vi deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi non vehemens, ſed valde debilis ſit febris. Quidam verò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſte læſiſſent, in aliis rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſſima eſt enim aloe, etiam lota, his qui citra vitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate conjunctam, & in univerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas evacuantibus egent: quæ verò abſq; his conſiſtunt, penitus in tabem deveniunt ex pharmaci hujus ex aloe conſtantis uſu. Itaq; ubi humiditas vitiata tunicas ventris exporrigat, aloe picra utilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceſſio nauſeæ plus aut minus adeſt. Evacuatio igitur affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriam vim non fortem habet, ſed ut ea, quæ circa alvum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſſit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, uſq; ad locos circa hepar conſcendit, non tamen totius corporis purgatoria aloe exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche ut ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes vim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum verò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſſimarum partium eſt, ut aperire ventris meatus poſſit, extergereq; ac attenuare, ſi quid viſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum ventris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò ut in uno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Juvat autem & hos, & alios omnes affectus ex vitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum, utpote quod alterantem habet facultatem vitioſarum qualitatum in id quod ſecundùm naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Dejicit Aloe (ut Meſues auctor eſt) non modò bilem, ſed & pituitam ipſam. Caput ventriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq; bilis redundantia ventriculo auxilio eſt. Quotidianus ejus uſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò

Aloes vires ex Galeno.

Ex Meſue.

viventium, sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha ulcera contumacia sanat, quòd sine morsu aliquo exiccare possit. Sensus omnes, intellectumq́, acuit, jecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quamobrem iis ab ejus assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur: hæc Mesues. Cæterùm necat Aloë ventris ex lacte, vel melle sumpta: aut umbilicotenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Nomina. *Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe vocatur: Mauritanis, Saber, Paber, sive Sabar: Italis, Aloe: Germanis,* Aleparic oder bitter Aloes: *Hispanis, Hierva babosa: Aloes, seu Perroquet: Bohemis, Aloe.*

Aloë triplex habetur, est mucronato folio, succo dulci, quæ cùm jam vulgata sit, ipsius iconem adjecimus: est altera succo amaro: est tertia palustris. I. Aloë mucronato folio, C.B. Lob. Aloë, Acostæ. Aloë, ex America, Dod. fol. Aloë Ameriacana, Clus. hist. Hispan. Cast. Lugd. Aloë America, Cam. ad Matth. Tab. Aloe spinosa, Cam. Aloë alterum genus, Cæsal, Valentinis Fil y agulla, id est filum & acus. II. Aloë succo amaro, C. B. Aloë, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. (cui & Sedum amarum Columellæ) Gesn. hort. Anguil. Lon. Lac. Cast. Lugd. Lob. Cæsalp. Aloë semperviva Indica quibusdam, Cord. in Diosc. Aloë, amphibion etiam dicitur, Cord. hist. Aloë communis ex Hispania, Cam. Sempervivum marinum in insulis Stæchadibus, Quiquerano. Hujus densatus Succus Aloë etiam dicitur: cujus tres habentur differentiæ ex eadem planta. Optima succocitrina, quæ purissima, fulva aut russa, aut pellucida: amara, adstringens aromatica, odore gravi & aromatico. Altera Hepatica quòd hepatis modo sit concreta, subrussa minus pellucida, illa densior & aridior, amarior, magis adstringens, graviorisq́; odoris. Tertia Caballina, ponderosissima, densissima, nigra, terra arenisq́; plena: amarissima & gustu horribili virusq́; olens veterinariis relinquenda. Eligenda pinguissima, purissima, hyeme friabilis, æstate molliuscula, in manibus lentescens, sordibus carens, aromaticam amaritudinem resipiens, odore somnum concilians. Affertur pellibus infusum ex India atq; Arabia, per Syriam & Ægyptum: verum etiam in maritimis Apuliæ & Hispaniæ, sed faciendo succo inutilis, provenit. Ast nunc Americana quæ ex Mexico adfertur, in Germaniæ hortis vulgatior est.

Ἀψίνθιον. ABSINTHIUM. CAP. XXIII.

ABsinthium, aliqui bathypicron, herba vulgò cognita. Præstantius in Ponto, *a* & Cappadocia, in monte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhæsit: urinam cit, & crapulam præsumptam arcet, ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cùm seseli. *b* & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat madefacti dilutum, aut decocti jus, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes convenienter ex aceto bibitur: adversatur ixiæ venenis cùm vino: item cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinycti-

a Cit. add. [illegible]

b [illegible] Meum & Carat.

I. ABSINTHIUM.

* II. ABSINT. PONTICUM Montanum. *

des ex

des ex aqua. Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriumq; dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordiis, & jecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoq; longa valetudine laborantì cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienosisq; subvenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta utuntur, cùm febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, vestes ab erodentium injuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto ejus temperatum, literas a murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui costa amurca, liquamentum adulterant.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIUM MARINUM. CAP. XXIV.

†[ABsinthium marinum, quod aliqui Seriphium vocant, copiosissimum in Tauro monte, juxta Cappadociam, & in Taphorisi Ægypti gignitur: quo Isiaci pro olivę ramo utūtur. Herba est tenuis, abrotoni parvi similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea graviter olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum a animalia, teretesq; tineas, adjecto melle enecat: alvum b lævigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescunt hoc pabulo. c Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet: id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile: verum subamarum est, non adeò seminis fœcundum: eadem quæ Seriphium potest.

III. ABSINTHIUM PONTICUM. IV. ABSINTHIUM MARINUM.

ABsinthii genera tria hic à Dioscoride traduntur, nempe vulgare nostrum, marinum, quod Seriphium vocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoso, foliis incanis, multipliciter sectis, Artemisiæ modo, floribus aureis, parvis: semine rotundo racematim cohærente. Radicem habet [illegible] ulsam, sed firmam, & lignosam. Atqui Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad jecinoris, & ventriculi inflammationes libro 11. capite 16. Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens: Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, veluti in libris de medicamentis est traditum, utiq; in Pontico adstringendi qualitas non parva est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstrictio verò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad jecinoris, & ventris phlegmonas eligi præstat. Porrò id est tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoq; huic non modò non insuavis, verùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conveniet, & Pontico semper uti: hæc Gal. Absinthium autem hujusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur, verùm etiam in Hungaria, Transylvania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo convenit, quod Gal. delineavit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parva adstringendi vis conjuncta est. Odorem etiam spirat (ut Gal. testatur)

Absinthii genera.

* V. ABSINTH. MARITIMUM
folijs laciniatis. *

Mesues Ponticũ Romanũ vocat.

statur) non insuavem, ita ut odorati non parum resipiat. Mesues, ut Sylvius doctißimè adnotavit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum Romanum appellat. Monachi verò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesuei Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in universa Italia provenit.

Plinii error.

Plinius lib. 27. cap. 7. Ponticum scribit multò Italico amarius esse: in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat.

Pontici vires.

Ponticum absinthium efficacem vim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi jam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam novi hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum ejus, quæ sacchlaro adservatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito florescentium jam comarum recentium absinthii Pontici libram unam: sacchari albißimi libras tres. Comas illas demptis caulibus, & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde iis optime tusis saccharum in pulverem tritum adjicito: rursus omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie semuncia tribus horis ante cibum.

Semen sanctum Absinthii marini non est.

Sunt porro qui putent semen illud, quod officinæ SANCTUM cognominant, quodq; sacchlaro circundatum contectumq; necandis interaneorum vermibus præbent, Absinthii marini esse semen, sed ii planè decipiuntur. Siquidem legitimam seminis hujusce plantam integram misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus, quæ a marino absinthio longè distat, ut ex ejus imagine patet. Planta est admodum fruticosa, caulibus & ramis numerosis referta, semine minuto, oblongoq; racematim prodeunte, amariusculo gustu, odoreq; non insuavi. Affertur ex Alexandria Aegypti, ac aliis meridionalibus locis. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant.

Canabel Serapionis mētio

Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuißimo sabulo persimilis: quæ (ut ipse ait) una cum pluvia e cœlo decidit, cujus non modo apud Arabes ad interaneorum tineas necandas: verum & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit usus. Absinthium marinum, sive Seriphium, in quàmplurimis tam Tyrrheni, quam Adriatici pelagi litoribus provenit, præsertimq; Aquilejensibus, & Tergestinis.

Fuchsius notatur.

Sed Fuchsium suspicor illud non cognovisse: siquidem quod in suis clarißimis commentariis magno volumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cum fortasse & ipse animadvertisset, in parvo simplicium libello sententiam mutavit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese vindicavit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro sylvestri nasturtio perperam, meo judicio, depinxerit.

VI. ABSINTHIUM SERIPHIUM
sive Seriphium Ægypt.

Marini absinthii historia.

MARINUM itaq; absinthium cùm primum e terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquam adoleverit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis usq; præsertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen foliis est adeo parvis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura ejus demonstrat, amari, & adstringentis gustus.

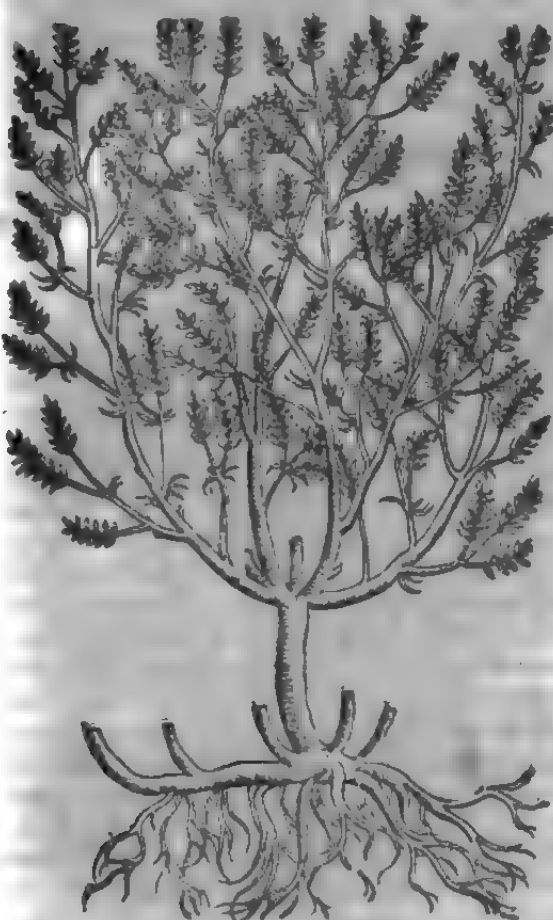
Seriphium Ægyptium.

Aliam Absinthii marini plantam a nostrate longè diversam ex Aegypto allatam, quam AEGYPTIUM SERIPHIUM vocari libuit, & cujus imaginem hîc expreßimus, nunc primùm consecutus sum à Jacobo Antonio Cortuso præscripto: pumila est planta, in Aegypto proveniens: foliis minutis, abrotoni fœminæ ferè similibus: surculis compluribus gracilibus, brevibus ac foliosis, minuto semine gustu amaro, non tamen vehementer. Iis omnibus præditum est facultatibus, quibus & Italicum, è qua colligi quoque SEMEN SANCTUM quidam volunt, etsi, quid certi de re hac affirmem, non habeam: quidam abrotonum marem esse volunt, sed fortasse melius fœminam appellassent.

Aqua Absinth. cur dulcis

Volunt patres illi reverendi, qui in Mesuem commentati sunt, tantùm superficietenus Absinthium vulgare amarescere, imis vero partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Unde etiam aquam, quæ ab eo ignium vi destillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ii parum rem naturalem callere deprehenduntur: nam quòd Absinthii stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum

VII. SEMEN SANCTUM, sive Semenzina.

ipsum constet extima parte amarum, medullitus verò dulce, sed quoniam, cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in vaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resolvuntur: evenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa invenitur, non ab intimis Absinthii partibus emanat, sed eam tantum à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) provenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthii stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quavis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum hujuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficietenus inficiatur, quæ actutum in dulcissimam veluti cerussam convertitur, non mirum quidem videtur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem in non evenit absinthii stillatitiis aquis, quæ duplici vase vitreo organis, calentis aquæ balneo conficiuntur: nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbent. Evenit sanè hoc, quoniam balneum sua ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conservat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò [illegible] vaporem vertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum violento igne in auram evanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à vitreis organis quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: vel saltem quisque quam recte instituit, vitam sequeretur. Absinthii meminit Galenus lib. 6. simplic. medicamentorum sic inquiens: Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos ventris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas evacuat. Magis autem quod in venis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in ventre pituitam, oblatum nihil adjuvat. Sic neque si in

Absinthii vires ex Galen.

*VIII. ABSINTHIUM SERIphium Gallicum. *

* IX. ABSINTHIUM SERIphium latifolium. *

thurill

thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, valentior est. Porrò quòd insit quoq; acrimonia, idcirco majori portione calidum est, quam frigidum. At si opus est generatim comprehensam ejus temperiem secundùm primum circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primo excessu, siccum tertio. Succus autem ejus longè quam herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, sive Seripho ageret libr. 8. simpl. med. Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Diosc. cùm tradiderit magis cum Abrotono convenire Seriphium, quam cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria depravata. Herba quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Assinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Wermuth/Els: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Bohemis, Pelymenk: Polonis, Pyolin. Absinthium Ponticum, Græcis, Ἀψίνθιον ποντικὸν: Italis, Assenzo Pontico. Absinthium marinum, sive Seriphium: Græcis, Ἀψίνθιον θαλάσσιον, Italis, Assenzo marino: Aquilejensibus, Santonio. Semen sanctum: Italis, Seme santo & semenzina.

Nomina.

Absinthium quasi ἀπίνθιον Comicis, quasi impotabile, propter insignem amarorem, *ὃ ἐν αὐτῷ πίνειν οὐ δυνατόν*. Etsi Theophr. tantùm Absinthii in Ponto provenientis 9. hist. 18. meminerit, ejus tamen viginti differentias in Phytopinace recensuimus, de quibus in historia: in præsens tantùm de iis, quas Matth. & Cam. in sua edit. exhibuere. I. Absinthium Ponticum, seu Romanum officinarum, seu Diosc. C.B. Absinthium. Brunf. Trag. Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Absinth. vulgare, Fuch. Gesn. app. Lac. Lob. Lugd. Cast. Tab. Absinthium commune, Gesn. hor. (cui & Romanum) Cam. Absinth. Santonicum, Dod. gal. Rocardi. Absinth. Ponticum Ruellii & Trincavellæ, Absinth. latifolium, Dod. fol. Absinth. nostrum rusticum, Thalyo. Absinth. rusticum, Apuleio. Absinth. majus & vulgare, Clus. hist. Pann. Absinth. commune latifolium amarissimum. Joh. Bauhino. II. Absinthium ponticum montanum, C.B. Absinthium commune minus, Gesn. hor. Absinth. montanum, Cam. ad Matth. Absinth. montanum seu Romanum, Tabernæmontano. Hoc vulgari simile, nisi quòd exiliora omnia, & amaritudo sapore & odore gratior, in altis montibus proveniens. III. Absinthium ponticum tenuifolium incanum, C.B. Abrotanum minus, Trag. Abrotanum fœmina, Fuch. fol. Lug. Gesn. hor. cui Absinthii potius genus, Abrotanum album, Cord. in Diosc. Absinth. Ponticum, Fuch. in icon. Matth. Dod. gal. Lac. Lugd. Tab. Absinth. ponticum vulgare, Clus. hist. Pann. Absinth. Santonicum, Ruellio & Cæsal. Absinth. Galatium Sardonium Diosc. Lob. Absinth. tenuifolium, Dod. fol. Absinth. Romanum Mesue, Turnero. Absinth. Romanum vulgo, Thalyo. Hoc duum est generum, alterum incanum, alterum cauliculis purpurascentibus, foliis supina parte viridioribus: mediæ inter Absinth. & Abrotanum naturæ videtur. IV. Absinthium maritimum lavendulæ folio, C.B. Absinth. marinum, Matth. Cæs. Lugd. Absinth. Seriphium, Lac. Absinthium angustifolium, Dod. fol. Lugd. Absinth. latifolium marinum, Camer. Artemisia marina. Lob. Tab. V. Absinth. maritimum foliis laciniatis, C.B. Artemisiæ marinæ folia incisa, Lob. Absinthii angustifolii ramulus foliis scissis, Dod. fol. Absinth. marinum Patavinum, Clus. hist. Pann. Artemisia marina, Lob. Lugd. Hoc à priore tantùm foliis in lacinias divisis variat, quod potissimùm contingit, si ex maritimis locis in hortos transferatur, quemadmodum in horto Medico Patavino notavimus. VI. Absinth. capilli veneris folio, C.B. Absinth. Seriphium Ægyptium, Matth. Lugd. Absinthium peregrinum sive Ægyptium Advers. Lob. Absinth. Ægyptium, Lob. Tab. VII. Absinthium Seriphium Alexandrinum, C.B. Semen sanctum, Matth. Lob. Lugd. Sementina, Dod. fol. Taber. Santonicum, Lon. Absinthium marinum & seriphium, pharmacopæis Alexandrinum semen, quibusdam sanctum semen & Zinæ semen, Cord. in Diosc. & hist. semen Zedoariæ, Advers. Abrotanum mas, Anguillaræ, seminis hujus contra lumbricos usus, eligendum magnum non pulverulentum & odoratissimum: ex Ægypto ad nos adfertur. VIII. Absinth. Seriphium Gallicum, C.B. Absinthio pontico simile est, at foliis majoribus, lanugine albis: flosculis croceo robore variegatis, quibus semen minutum, amarum acre succedit. Planta amara est, odorata, in maritimis Massiliensibus proveniens, quod etiam in litore Veneto notavimus. Seriphium vulgare, perperam Diosc. Lob. in icon. at Camer. in suo Matth. Absinth. Seriphium vulgò dictum nominat. IX. Absinth. Seriphium latifolium, C.B. Santonici species majuscula & longiusculis foliis, Cam. in Matth. & Lob. in suis observationibus, Absinth. Xantonicum vulgare.

I. ABROTONUM MAS.

a Meü & Ca. λεπτό... i. gracilissimæ. sed Orib. λεπτόφυλλα legit. i. tenuibus foliis.

Ἀβρότονον. ABROTONUM. CAP. XXV.

Abrotonum duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos foliis seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. Quod per æstatem prodit, suaviter olet, cum gravitate quadam, & amaro gusto. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas vocatur, sarmentosum, a gracilibus ramulis uti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Utriusque semen crudum tritum,

Digitized by Google

tritum, & fervefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, convulsis, ruptis, coxendicibus, urinæ angustiis, mensibus suppressis, aut remorantibus. In vino potum exitialium venenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum vino potum prodest, privatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum venena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

Abrotonum mas planta est vulgaris notitiæ. Cujus duo observavimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus foliis, minutiore semine. Mas sarmentosa est planta, caulibus gracilibus veluti absinthium. Folia habent tenuia, numerosa, longiuscula, odore gravi, sed medicato. Flores mittit exiguos, semen minutum, rotundum, copiosumque, ramulos ferè totos comprehendens. Quod verò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non adeò, quòd & ipsum frequentissimum non seratur in hortis, sed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alii Cypressum, alii Santolinam vulgò appellant, alii verò marinum esse absinthium existimant. Sed ii profectò falluntur: quippe Santolina vulgò vocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (ut Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quamplurimis Cypressus vulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet foliis, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quòd in universum suaviter oleat cum gravitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quam vulgus Cypressum, sive Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaque Fuchsium alioqui rei herbariæ gnarum, errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam subjecerit ab eo longè diversam. Qui etsi Santolinam seorsum postea depinxit, non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnovit, sed herbarium, ut arbitror, vulgum secutus, eam Chamæcyparissum hoc est pumilam cupressum nuncupavit, ejusque nullam à Græcis factam fuisse mentionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellent, ea sanè planta mihi in mentem venit, quæ recentiorum quibusdam VERONICA vocatur, magnis (ut ajunt) insignita viribus. Hæc duûm est generum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrantali aut minore, rubescente, lanuginosoque: foliis oblongis, nigricantibus, hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures divaricatur partes. Nascitur locis incultis. Fœmina caule exit lanuginoso, foliis rotundioribus, minimè laciniatis, subpinguibus. Flores profert in luteo purpurascentes: semen in vasculis rotundis inclusum: radicem verò maris æmulam. Nascitur in locis asperis & incultis: floret Junio mense. Gustu quidem, adstringens, & amara est: unde conjicere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi vi præditam. VERONICA MAS ad omnia efficacior est. Medetur cruentis vulneribus, ac diuturnis ulceribus. Sunt qui dicant quendam

Abrotonum duplex.

Abrot. fœminæ descript.

Fuchsii error.

Chamæcyparissus.

Veronica.

Veronica duplex.

Fœmina.

Veronicæ vires.

II. ABROTONUM FOEMINA.

III. VERONICA MAS.

Francorum regem elephantiasi laborantem, à venatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores præterea in universum discutit, præcipuè qui in cervice emergunt. Nec desunt qui illã summis laudibus efferant ad pestiferas febres, & ad pestilentia affectos, quibus propinari præcipiunt siccæ pulverem, drachmarum duarum pondere, una cum theriaca drachma, ex vino meraco: cum hoc tamen, ut illico sudent affecti. Eadem datur potanda ex sua ipsius stillatitia aqua utiliter contra tussim, & vitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & suppuratos juvat. Aperit quoque jecinoris & lienis oppilationes, uterum, renes & vesicam expurgat. Sed ut nostrum sequamur institutum, jam abrotono medicina

reddenda

* IV. VERONICA MAS supina. *

V. VERONICA FOEMINA.

Abrotoni vires ex Galen.

reddenda sunt ex Gal. qui li. 6. simp. med. ita de ejus viribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit: Abrotonum calidum, & siccum facultate, in tertio ordine seu recessu post media situm est. Inveniemus autem ejus temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta conjectura, utpote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem ejusmodi, cùm terrena sit essentia, a largo calore extenuatum ostendimus. Itaq; non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam sive comam cum floribus (reliqua enim ejus palea inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax, & irritans videbitur, sive eo in oleo macerato, caput, aut ventrem perfundere voles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante invasionem rigorum hoc voles confricare, minus utiq; rigore concutientur: imò & sensu quidem protinus ubi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam vim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio idipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimæ siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non pauca verò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, velut etiam Seriphium: gratum verò & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum verò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ invicem permistæ fuerint, quæ vehementior fuerit, ea utiq; vicerit. Cæterùm Abrotonum ustum, calidum & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulcerib. humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conveniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputiis sunt, competere videntur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium cicino scilicet, aut raphanino, aut sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi vim obtinet, & mordax est, & calidum: quas utiq; maximè ejus facultates novisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Hactenus Gal.

Abrotoni fœ. vires.

Atqui nobis quoq; dicendum est, quòd Abrotoni fœminæ folia sicca, & in pulverem trita dantur perquàm utiliter ex aqua parthenii semidrachma pondere, ad sistenda alba fœminarum profluvia, si continuis decem diebus, aut pluribus sumantur à jejunis: & deinde interpolatis diebus. Id Græci ἀβρότονον dicunt, quod etiam

Nomina.

Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotono: Germani, Stabwurtz/ Schoßwurtz/ & Gertwurtz: *Hispani, Abrotono, & Hierva lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe: Bohemi, Brotan: Poloni, Bozedrzewko. Cæterùm Abrotonum fœminam vocant Itali Santolina: Germani.* Cypressen: *Bohemi, Cipressen: Poloni Cypriss: Galli, Cypres de jardin. Veronica ita Germanorum officinis vocata, Itali, Veronica: Germanis,* Ehrenpreiß/ aut Grundheil. *At Veronica fœmina: Italis, Veronica fœmina: Germanis.* Ehrenpreiß Weiblein.

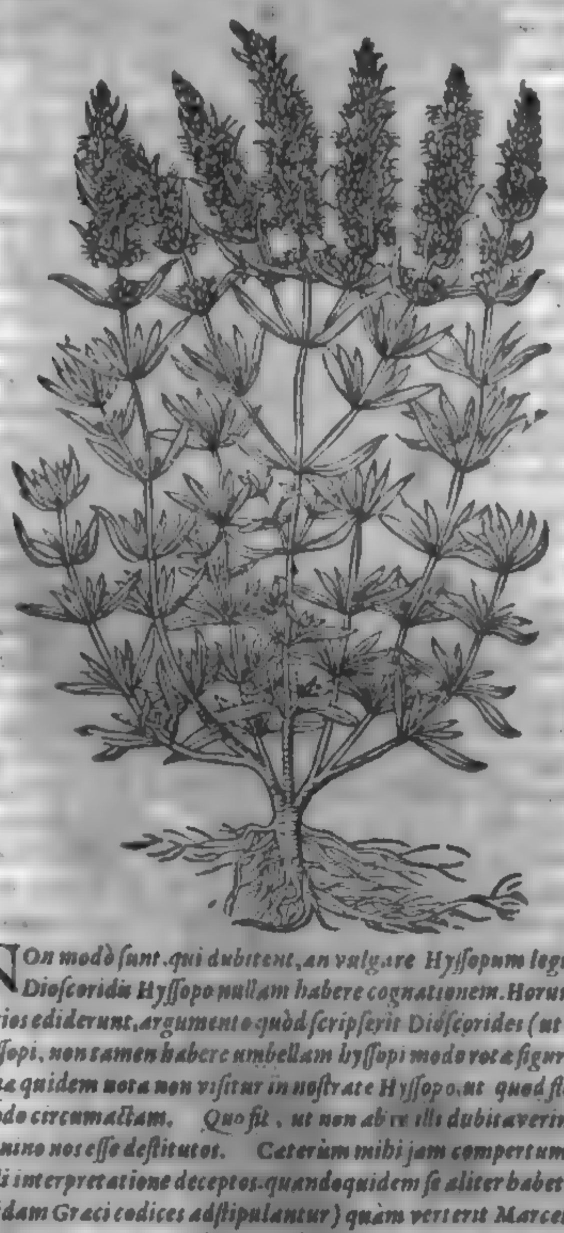
Abrotanum *διὰ τὸ πρὸς ὄψιν ἁβρόν, ἢ ἁπαλὸν φαίνεσθαι· ἄλλως ἢ διὰ τὸ δυσῶδες εἶναι*, ut Nicandri testatur interpres, quòd conspectu tenerum, molle & delicatum appareat: aut quòd gravem acremq; & difficilem halitum spiret. Aliud mas, cujus quinq; differentias: aliud fœmina, cujus octo differentias notavimus. I. Abrotanum mas angustifolium majus, C.B. Abrotanum mas, Brunf. Matth. Lac. Lobel. Dodon. gal. & fol. Lugd. Taber. Cam. Cæs. Cast. Abrotanum nigrum seu mas, Cord. in Diosc. & historia. II. Abrotanum fœmina Dioscoridis, C.B. Abrotanum fœmina, Brunf. Matth. Lob. Cast. Lugd. Cam. Taber. Chamæcyparissus & nobilis Chamæpytis, Trag. Chamæcyparissus, Fuch. Dod. gal. Ericio Cor. Lon. Cor. in Diosc. Gesn. hor. Centonia, eidem, Cupressus herba, Cord. in Diosc. Santolina, Anguil. Santonicū minus, Cord.

Cord. hist. Santolina altera, Dod. fol. Sanctolina, Cæsal. cui Abrotanum Theophrasti, & Abrotanum campestre Plinii. Crispula Alexandrina, Herba Cancri, Sylvatico. Hæc variat foliis magis minusvè denticulatis, crassioribus, tenuioribus: candidioribus, viridioribus: flore majore & minore: odore jucundiore, minùs jucundo & unctuoso, quare quinque differentias Dodonæus proposuit. III. Veronica mas erecta C. B. Veronica mas. Matth. Cast. Lug. Veronica recta mas, Lob. Veronica vulgaris recta major, Clus. hist. Pan. Veronica assurgens, Dod. fol. Hæc duplex, major, quæ latiore folio & longiore spica: minor, quæ angustiore folio & breviore spica. IV. Veronica mas supina, C. B. Teucrium, Trago. Veronica mas, Fuch. Lon. Tha. Lugd. Veronica vulgò dicta, Ges. hor. Betonica Pauli, Dod. gal. Veronica major septentrionalium, Lob. obs. Veronica vera & major, Lob. icon. Veronica mas serpens, Dod. fol. Veronica major, Cam. Veronica, Tab. Auricula muris tertia, ad Myosotidem Dioscoridis referenda, Cæsalpino. Cùm hæc officinis Germaniæ sit vulgaris, & viribus illa præferenda sit, ejus iconem adjicere lubuit. V. Elatine folio subrotundo, C. B. Veronica fœmina, Fuch. Matth. Ges. hor. (cui toto genere à Veronica differre videtur) Lonic. Cast. Lugd. Cæsal. Dod. fol. Cam. Elatine Dioscoridis, Lob. Elatine prima, Taber. Elatine altera folio rotundo, Thalyo. Verbasculum quorundam, Lugdunensi.

Ὕσσωπος HYSSOPUM. CAP. XXVI.

Hyssopum, herba nulli non cognita, duum generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumq; peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur, crassum humorem per alvum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam alvum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusq; addita iri, cardamomo, aut irione, dejicit: colorem in corpore fovet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroq;, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum fervente aqua impositum sugillata discutit: cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum vaporis suffitu discutit.

I. HYSSOPUM.

II. HYS. CÆRULEA folio dissecto. *III. HYS. ALBO vel rubro flore.*

Non modò sunt qui dubitent, an vulgare Hyssopum legitimum appellari possit, sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) Origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam, sed multifidam, & veluti divisam. Quæ quidem nota non visitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non abs re illi dubitaverint, an vulgare Hyssopum legitimum sit: hi verò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Cæterùm mihi jam compertum esse puto, hos omnes in dubio & errore versari, perversa Marcelli interpretatione deceptos, quandoquidem se aliter habet vulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius & vetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm verterit Marcellus: ita enim Græcè legitur: [illegible] *id est, Origanum Hera-*

Hyssopi consideratio. Opinio repudiata.

Digitized by Google

Hyssopũ vulgarẽ esse legitimum.

cleoticum, quod alii Cunilam vocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: Hac Dioscorides. Ex quibus palam est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus ut perperam Marcellus vertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed veluti multifidam. Illud insuper hac in re non parvam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides lib. 4. in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit: Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens speciei corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti judicio Dioscoridis verba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, & Hyssopum quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in

Coma in plantis quid.

plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur, sed etiam de foliis, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam venustate plantam totam, vel summa ejus exornent. Unde rectè Plinius lib. 12. c. 25. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. 4. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror. Chrysocomen coma, hoc est foliis, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in universum scatet. Quamobrem hic nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis usus, verum legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum a me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia, vulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum verò folia habere hyssopi clarissimum præbet argumentum, quod hyssopum, quo passim utimur, sit verum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum & hortense, & utrunq; genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modo opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum, sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quod cum Dioscorides congeneres, vel similes plantas seriatim conjunctéq; describere consueverit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentaverit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iverunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) in omnibus polleat viribus, quas ibi reddidit Dioscorides. Postremò cùm idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror sane, cur quidam, qui vulgare nostrum illegitimum faciunt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cum non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, a qua ne minimo quidem ungue recedam, quousq; qui nobis refragantur, utrunq; afferant Hyssopum, quibus umbella insint. Hyssopum, montanum in comi-

Hyssopũ montanum.

tatu Goritiensi Salvatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, (nisi quod hirsutius (sylvestrimq; apparet) rudioribus foliis & asperioribus, & gustu amarioribus, nec usq; adeò acribus. Mitescit tamen si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta sylvestri natura. Itaq; dicimus nos, Hyssopum plantam vulgaris esse

Hyssopi hist. Matt.

notitiæ, haberiq; ubiq; ferè ad manus, non solùm hortense, sed etiam montanum. Item fruticem esse surculis pluribus ab

Hyssopi vires Matth.

una radice prodeuntibus lignosis sesquipedalibus: foliis in universo caule oblongis, circumquaq; per intervalla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu fervidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus spicatis, cærulei coloris. Radix multifida & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Adversatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle vulneri illinatur: ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Juvat comitiales, quoquo modo in præbeatur, sed valentius id efficit, in catapotiis hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubii, & Castorei, singulorum semidrachma, radicis Pæoniæ drachmæ duæ, assæfœtidæ scrupulus: teruntur deinde omnia, & cum succo ejusdem hyssopi formantur catapotia septem, è quorum numero una tantùm datur quolibet vesperi, cùm se dormitum recipit affectus. Hyssopi paucis meminit, Gal. lib. 8. simp. medicam. sic inquiens:

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

IV. GRATIOLA.

Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque vires, descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè dejicit, quamvis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito sopilis sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit Hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum nervorum affectus: quòd non modò mundet, sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam invitat, menses & urinam ciet, & febrium humores excutit: visum acuit. Melle commistum intestinorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum quod tum foliis, tum floribus paratur, nervos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum atq; etiam hæc omnia efficacius præstat: hactenus Mesues. Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illam, quæ vulgo ac aliquibus GRATIOLA *vocatur, ab aliis Gratia Dei, à quibusdam etiam, ut à Forojuliensibus, Stancacavallo, quod equi ejus pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ii, omnium ferè judicio, evidentius hallucinati sunt, quam ut pluribus demonstrari sit opus. Quoniam verò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, ut de ea aliquid dicamus. Nascitur*

Gratiolæ hist. & vires.

hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginosis, provenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, foliis hyssopi latioribus, & longioribus, florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentẽ quæ caulem ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiam quadantenus adstringens sentitur. Excalfacit, incidit, attenuat, aperit, dejicit, abstergit, vulnera glutinat, alvũ vehementer purgat,

iam

tam recens quàm sicca sumpta, bilem pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita. Qui hanc plantam Mesues Eupatorium esse contendunt, omnino caecutiunt. Herba ὕσσωπος Graecis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cyse, Jusa, seu Jabes: Italis Hyssopo: Germanis Kirchen Hysop und Kloster Hysop: *Hispanis, Hyssopo hierva, & Hissopilho hierva: Gallis, Hissope: Bohemis Hyssope: Polonis Izop.*

Hyssopum Graecorum, si caput Dioscoridis de Origano Heracleotico & Oniti, caput item de Chrysocome consulamus, longè diversum esse ab officinarum Hyssopo, clarum cuilibet fiet, ut in historia nostra exponemus: etenim Officinarum Hyssopus ad Symphytum petraeum Dioscoridis referendus videtur: cujus aliquot notavimus differentias. I. Hyssopus vulgaris caerulea, C.B. Hyssopus, Brunf. Trag. Lacun. Lonic. Cord. in Diosc. Taber. Cam. Hyssopum, Matth. Cast. Hyssopus hortensis, Fuch. Hyssopus communis, Dod. gal. Hyssopus vulgaris, Gesn. hor. Dod. fol. Hyssopum vulgò dictus, Caesal. Hyssopus sativa, Cord. in hist. Hyssopus sativus vulgaris, Lugd. Hyssopus Arabum, Mesue & officinarum, Lob. Communiter ex una parte floret, aliquando utrinque florifera: aliquando spica brevi & rotunda: habetur quae odore moschi à vulgata differt. II. Hyssopus caerulea folio dissecto, alias à vulgari non discrepans, quare tantum ramum exprimi voluimus. III. Hyssopus albo vel rubro flore, C.B. Cam. Hyssopus albis floribus & Arabum flore rubro. Lob. Lug. Hyssopus Arabum, Taber. Rubra flores una tantum ordine saepius digestos habet, aliquando & utrinque. IV. Gratiola centauroides, C.B. Gratiola Matth. Dod. gal. (cui Centaurii minoris species videtur) & fol. Lob. Cast. Lugd. Gratia Dei, Lacu. Anguil. cujus semen vult Arabibus Gilbenech dici: Gratia Dei altera, Caesal. Limnesion seu Centauroides, Cord. in hist. Papaver spumeum Dioscoridis esse, suspicatur Anguillara. Eupatorium, Mesue, ex Cordi sententia. Gesn. de hortis. Variat flore, qui purpurascens, albus rarius luteus: aliquando integris foliis, aliquando & frequentius crenatis. V. Gratiola minor, ex radice aliquando crassiore, aliquando tenuiore ac fibrosa albida, caules exurgunt erecti, aliquando plures, ut fruticosa fit, aliquando unicus subrussus, rotundus, striatus, cubitalis, quem cingunt folia Polygoni masculae (aliis Hyssopi) aemula, alternatim disposita, pallidè virentia, pediculis carentia: ex quorum alis singuli flores ex oblongis calyculis prodeunt quadrifolii, eleganter caerulei, quibus succedunt vascula oblonga, semina minuta subfusca continentia. Haec omnis odoris expers est, & penè insipida, licet aliqui nitrosum, alii subdulcem in ea saporem notarint. Haec variat foliis, est enim altera latioribus, quae altius exsurgit, altera angustioribus & oblongis, quae palmaris. Junio Mense florent. Nascitur locis humidis, aliquando & uliginosis, quam legimus primùm in Patavinis paludibus, ubi latioribus est foliis & ad portam S. Justinae: dein circa Monspelium in rivulis, ubi Anagallidem aquaticam vocant: tum in Alsatia non longe Mulhusio, locis udis: quae verò angustioribus est foliis, Monspessuli etiam provenit ad Gramuntium lucum. In Hassia sunt qui notarint, & Halimum aquaticum vocant: sic & in Franconia Camerarius, cui Hyssopoides: Joh. Bauhino, Hyssopifolia: Gesn. in libello de collect. stirpium Gratiola minor: Cordo in obser. Grasz Poley dicitur.

* GRATIOLA MINOR. *

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STœchas, juxta Galliam in insulis ejusdem nominis è regione Massiliae gignitur: unde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & *a* aliquantùm acris: cujus decoctum, hyssopi modo, ad pectoris vitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur. *b* Viscera omnia, & universum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat *b*.

a Meum, ὑπόπικρος, ὑπόδριμυς, i. quodam modo subamara. *b* C8. Inla in meo exemplari, & Caracuzoni desunt.

STœchadem *officinarum vulgus Sticados appellat. Nascitur haec non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex adverso Massilia in insulis, quas Stoechadas vocant; sed & in Arabia, unde cum aliis mercimoniis, quae ex Alexandria advehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiariis, indito ab Arabia cognomento. hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelago stoechas plerunq; Arabicae vicem expleat. Provenit praeterea in nonnullis Italiae locis. verùm ea caeteris in Italia praestat, quae ex Gargano Apuliae monte advehitur: quanquam omnium probatissima est peregrina, quae ex Arabia defertur, hanc deinde sequitur, quae in Stoechadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinvenit. Est itaq; stoechas lavendula non absimilis, foliis oblongis, crassis incanisq; acervatim in universo caule exeuntibus caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, lignosis. Flores edit Thymi modo subcaeruleos in spicatis, oblongisq; capitulis, in quibus semen oritur melyssophylli non absimile. Radix est illi lignosa, ac multifida. De Stoechade vires scripsit Galenus l. 8. simp. med. ubi sic inquit: Stoechadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Caeterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit, & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua utiq; amara est. Ob utrorumq; verò convenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum viscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Supra namq; ostensum est, quòd quae ex ejusmodi es-*

Stoechadis consideratio. Stoechadis descriptio. Stoechadis vires ex Gal.

Digitized by Go

Mesu. de Stœch.

STOECHAS.

sentiu constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Hujus quoq; meminit Mesues, ita de ejus viribus disserens. Stœchas dejicit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, nervos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest contra frigidos morbos qualescunq; sint, ideoq; comitialibus conveniens remedium habetur, addita scilla, aut ejus aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum vapore fiunt, occlusos narium meatus aperiunt: nervorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna viscera frigido humore affecta roborant. Abstinendum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum ventriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commovet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo universum afficit corpus. Nomina. *Quæ planta Græcè στοιχάς, Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè Aslochodos, Astuhorados sive Astuchudes: Italicè Stechade, seu Steca: Germanicè* Stichas Kraut; *Hispanicè Cantuesso: Gallicè Stechados: Bohemicè Stechas.*

Stœchas duplex est officinis, Arabica, de qua nunc, & Citrina. Arabica ea est, quam Dioscorides hic proposuit, quæ à loco natali Stœchas dicitur: sunt qui rectius stachyn, quasi spicam dici velint. Hæc habetur foliis integris, quæ vulgaris est, altera serratis & crispis, est & tertia cujus cauliculi foliis nudi sunt. Dicitur Stœchas purpurea. C.B. Stæchas, Trag. Matth. Lac. Dod. fol. Lon. Lob. Cast. Lugd. Stichas Fuchs. Dodo. gal. Stichas Arabica, Cord. in Diosc. & hist. Stæchas vel Stychas, Ges. hor. Stæchas prima, Clus. hist. Hisp. Stæchas Arabica, Cam. Spica Italica sylvestris, Cæsalp. Quæ ex Arabia adfertur, densioribus est ramulis, quam sit Gallica vel Italica.

Ὀρίγανος. ORIGANUM. CAP. XXVIII.

ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam vocant, folium habet hyssopo non dissimile: *a* umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: semine in summis virgis haud quaquam denso. Excalfacit: unde decoctum cum vino potum demorsis à serpente convenit: qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, iis ex passo: si verò gypsum, aut ephemeron, ex aceto mulso propinatur: ruptis, convulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per alvum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, psoras, regiumque morbum, decocti jus in balneis prodest. Succus virentis, tonsillas, uvam, & oris ulcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit: aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo & cæpis, & rhoe, quo ad obsonia utuntur, vomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo vase per dies bis vicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur. Quæ Onotis appellatur candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen veluti conjunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Sylvestre origanum, aliqui Panaces Heraclion, alii Cunilam vocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Foliis est origani: ramulis tenuibus, *b* dodrantem altis: in quibus *c* [umbellæ anethi insunt] flores candidi, radix tenuis, supervacua. Peculiariter percussis à serpente folia, & flores ex vino poti auxiliantur.

a Cat. τετραχώδη. *b* Cat. θαμνοειδῆ i. fruticantibus. *c* Deest in in meo & Cat.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANUM. CAP. XXIX.

TRagoriganum *a* tenuis frutex est, sylvestri serpillo aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis lætius, virentiusq; invenitur, & latioribus foliis, satis glutinosum. Alterum exilibus surculis ac tenuibus foliis, quod aliqui prasium vocavere. Optimum est Cilicum, & Cretense, & Smyrnæum, & in Chio, Cooq; proveniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, alvo accommodantur. Decocto poto bilem dejiciunt, lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus ex melle, in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio est; quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloq; præbetur: item si à maritima jactatione nausea, & æstus præcordiorum excitetur. Tumores verò cum polenta illita discutiunt. *

a Meum θαμνίσκος i. exiguus frutex, sed Ca. habet θάμνος simpliciter.

* ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ὁ ὀρίγανος, καὶ ταύτης ῥίζαι ζέμα ποιούμεναι, καὶ ἐν ἐγκαθίσμασι καταψύχονται πινόμεναι πρὸς χρονίαν ἐμμήνων κατοχὴν, καὶ πρὸς δυσουροῦντας, καὶ πρὸς δήγματα, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν. i. faciunt hæc eadem quæ & Origanus. Nam radices ipsius decoctæ pro potu, aut insessionibus faciunt ad diuturnum soporem, & ad morsus viperarum & venena, & ad tussim antiquam, & pruritum & scabiem.

Origani historia varia.

VAria ac confusa est apud antiquos rei herbariæ authores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus li. 6. c. 2. de plantarum historia duo tantùm constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidum fructuosum. Plinius verò li. 20. c. 17. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heracleum origanum subjunxit, quod tria habere genera prodidit. Unum nigrius, latioribus foliis, glutinosum. Alterum exilioribus, mollibusq; sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocavere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. In quibus verbis Plinius deprehenditur, non sine errore

Tragoriganum cum Origani generibus confudisse, quod Heraclii nomine, quod constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ à Dioscoride redduntur, hujus ferè imitatione expresserit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè authore, nisi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit. Sed dimissis alio-

Plinii lapsus, Tragoriganum cũ Origano confundentis.

I. ORIGANUM HERAcleoticum.

II. ORIGANUM onitis.

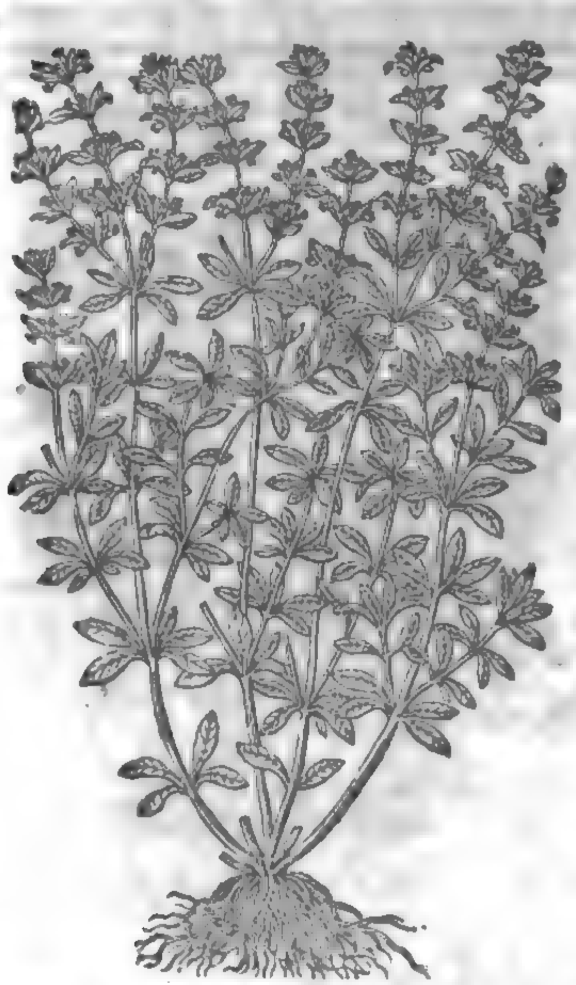
III. ORIGANUM ONItis folio subrotundo.

*IV. ORIGANUM VULgare.

V. TRAGORIGANUM.

rum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & authorem propofuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quam Onitim appellatum Origanum, aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. *Brasavoli opinio rejecta.* *Etsi Brasavolus Ferrariensis medicus nostra ætatis clarissimus asserere videatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodq; perperam Origanum vulgò ab omnibus vocitatur. Verùm huic (pace ejus dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam sylvestris Origani genus esse semper existimavi, quòd sua sponte in campestribus, asperis, clivosisq; locis & montibus proveniat, quod folia mittit amaraci majora, subhirsutaq; caules complures pilosos, flores in summitate purpureos in umbellæ multifidæ modum, radice summa tellure vagante, purpurascente admodum umbella. Nam quamvis à Dioscoride una tantùm sylvestris origani species describatur, floribus candidis, nil tamen obstat, quin in aliis quoq; à Græcia regionibus una, vel altera ejus species floribus differens gigni possit. Atqui si qui tam pertinaces sint, ut nolint illud sylvestre appellare, poterunt, si velint, item pseudoriganum nuncupare.* *Origanum ex Creta.* *Siccum origanum, quod Venetias è Creta, ubi provenit, ut & in Cypro & aliis Aegæi maris insulis (quemadmodum & Onitis) advehunt, flore est albo, acerrimo gustu fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc esse putem sylvestre Dioscoridis origanum, (quanquam apud plerosq; Heracleotici, vel alterius nomen sibi falsò vendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus, sed etiam quòd gustatu linguam admodum vellicet. Siquidem hinc facile conjici potest, sylvestre origanum cæteris (ut Galenus testatur) esse valentius. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me primùm clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt ejus non solùm præstantis doctrinæ sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrumq; è Creta (ut ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hîc pictura exprimenda duximus.* *Tragoriganum.* *Tragoriganum verò (ita hanc plantam mihi appellandam proposui) cujus etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Forojuliensi agro, foliis serpilli æmulis, sed gustu pulegii. Unde non ab re statim post ipsum pulegii meminit Dioscorides. De omni tam Origani, quam Tragorigani genere differens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquit:* *Origani vires ex Gal.* *Origanum Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quam quidam Panaces Heraclium alii Conylam cognominant, valentior utraq; est. Omnes verò incidendi, extenuandi, excalfaciendiq; facultatem possident: hacq; tertio excessu obtinet. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumsit etiam adstrictionis quippiam: hæc Galenus. Ex cujus doctrina patet, rectè cum iis agi, qui sylvestre ex Creta petitum suis medicamentis inferunt. Origanum vulgare, excalfacit quidem, quod gustu subacris sentiatur, & siccat quoq; similiter, sed haud strenuè. Aperit, digerit, incidit & resolvit, sed longè mitius quàm præscripta Origani genera.* *Nomina.* *Planta græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum vocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis,* Wolgemuth/ rothe Dosten/ und Costenz: *Hispanis Oreganos: Gallis Origan. aut Mariolaine bastarde: Bohemis Dobramisi: Polonis Czyrwonal ebeothka. Origanum vulgare vel potius Pseudoriganum: Italis Origano nostrano. Germanis* Wolgemuth.

Origanum dicitur *διὰ τὸ χαίρειν ὄρεσιν*, ut Eustachius habet, aliis *παρὰ τὸ ὁρᾶν ἢ γανοῦν*, quia visus claritati conducit. I. Origanum Heracleoticum, C. B. Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Gef. hor Lob. Cast. Lugd. Tab. Cam. Origanum peregrinum primum, vel Origanum sextum, Trag. Origanum alterum, Cæsalp. cui & Cunila Gallicana Plinii. II. Origanum Onitis, Matth. Lac. Lonic. Gef. hor. Cast. Lugd. III. Origanum Onitis folio subrotundo, C. B. Hoc caule purpurascente, & foliis subrotundis hirsutis cum Origano vulgari convenit, at spicis suis oblongis & elegantissimis Oniti simile, quæ purpureæ sunt, semen pusillum, rufum, ut reliqua Origani genera, continentes. Hoc Monspelio ubi provenit, à Doctore Joh. Henrico Cherlero accepimus, cujus figuram primus Camerarius in suo Matthiolo, Origani Monspeliensis nomine exhibuit. IV. Origanum sylvestre, C. B. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Gef. hor. Cast. Taber. Cam. qui ad Heracleoticum Diosc. refert: Origanus sylvestris, Cord. in Diosc. Origanum, Brunf. Origanum vulgare, Trag. Matt. Lon. Gef. hor. Thal. Origanum vulgare sylvestre, Lugd. Agrioriganum sive Onitis major, Lob. Origanum Italicum, Cæsal. cui & Tragoriganum Dioscoridis, Cunila est bubula Plinio. V. Tragoriganum Matth. Lac. Cast. Lugd. Tragoriganum primum, Tabernæmontano.

γλήχων. PULEGIUM. CAP. XXX.

Pulegium herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus ejicit. Pulmonis vitia ex melle, & aloe potum, extrahit, & convulsis auxiliatur: nauseas, stomachique erosiones ex posca permulcet: atram bilem per alvum exigit. Bibitur in vino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus objectum: gingivas arefacti cinere, corroborat. Illitum cum pollenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subvenit, impositum usque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum ejus ablutas prurigines mitigat: conversas vulvas corrigit: contra inflationes, duritiasque vulvæ in deſſio-

lessiones convenienter adjicitur. Vocant alioqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat. a

χλωρὰ δὲ τριβο-μένη πόα, καὶ μετ' ὄξους ἐπιτεθεῖσα, θερμαίνει καὶ ἐρυθραίνει καὶ τὰ ἕλκη ῥυπαρὰ ἀνακαθαίρει, ἢ μὴν πέπτει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. Ὀσφραίνεσθαι αὐτὴν τὰς ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας, τὰς ἐφ' ἡλίῳ αἴρει, κοπτομένη καὶ ἐπιχριομένη. πραΰνει ὀδόντων ἀλγήματα, μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἁλῶν περιγυγμένη, ἢ μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος μόνη, ἢ μετὰ οἴνου καὶ ἁλῶν ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη, πίνεται καὶ πρὸς τὸν λαγωὸν θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. Ψώραν ἀποσμήχει πινομένη ἢ προστριβομένη. Καταπλαστὸς τῆς ξηρᾶς ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψυχρὰ τῶν ἄρθρων ἄλγη, χρὴ δὲ τινὶ σπαργάνῳ συστέλλειν, ἐφ' ᾧ τῷ δέρματι σύμφυσαι, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγη πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψυχθὲν μέρος θερμαίνει: Id est, viridis autem contrita herba, & ex aceto imposita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat ulcera, quin etiam & concoquit. Eadem sugillata emaculat, quòd sanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi dissolutiones, & lipothymias: maculas quoque à sole contractas delet contrita & illita. Præstat eadem ad dentium dolores ex vino, melle, & sale decocta, sive ex vino, & melle solo, sive ex vino, & pari sale in fictili fervefacta. Præbetur utiliter quoque potanda & adversus marinum leporem, & ad alia quoque venena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inspergitur à balneo ad frigidos articulorum cruciatus, sed arcta fascia liganda est, ut cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non solùm dolores sedat, sed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catacuzeni exemplar.

Pulegii consideratio.

Pulegium herba est humi repens, serpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: foliis amaraci æmulis, paulò tamen majoribus. Flores in toto caule per intervalla, propè foliorum exortum enascuntur, colore in purpuram languescente. Radix illi gracilis, & capillosa, quæque humi serpat. Nascitur humecto, & uliginoso solo. Tota planta odorata est, & gustu acris, non sine quadam amaritudine. Verùm etsi dubitaverint recentiorum quidam, an vulgare Pulegium legitimum sit,

I. PULEGIUM.

*II. PULEGIUM ANGUstifolium.

quòd ob ejus vulgarem notitiam, nullis foliorum, florumque notis ejus faciem descripserit Dioscorides, non desunt tamen rei herbariæ periti, qui velint Pulegium vulgaris usus, Dioscoridis aliorumque antiquorum esse Pulegium. Hocque argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, vulgare Pulegium omnibus iis viribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides: sed quod etiam Pliniana historiæ maximè respondeat. Plinio siquidem libro 20. cap. 14. duo Pulegii produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrumque fert solum Italicum, utrumque in Hetruria præstantissimum gignitur.

Pulegii duo genera Plin. Quorundam error.

Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis usus unam, vel alteram calaminthæ speciem esse contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis jam diu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa majora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis vasis fovent diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Ubi latius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi assimilavit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, de Pulegio disserens, ita scriptum reliquit: Pulegium cum acre, & subamarum sit, valdè tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum est signum, quòd illitum rubrificat, & quòd si quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quod verò extenuet satis indicat, cùm humida, crassa & lenta ex thorace & pulmone

Pulegii vires ex Gal.

excreatu facilia faciat, mensesq; moveat. Hæc Gal. quibus addimus nos, pulegii decoctum urinas ciere, fœtum & secundas trahere, ictericos, hydropicosq; juvare, omnibus capitis & nervorum affectibus, à frigiditate prognatis succurrere, visum acuere. Nomina. *Γλήχων herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis Alnam, Aluegem seu Aluegen: Italis Pulegio: Germanis* Poley und Hertz Poley*: Hispanis Poleo: Gallis Pulege & Poulier: Bohemis Poleg. Polonis Poleji:*

Pulegium duplex est, latifolium & angustifolium. I. Pulegium latifolium, C. B. Pulegium, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cast. Cæs. Cam. Pulegium fœmina, Fuch. in icon. Pulegium aquaticum, Gesf. hor. Pulegium regium, Lug. Pulegium regium vulgatum, Lob. II. Pulegium angustifolium, C. B. Pulegium cervinum Gesf. hor. Cam. Lugd. Pulegium alterum foliis oblongis, Dod. fol. Pulegium angustifolium sive Cervinum Monspeliensium odoratius, Adverf. & Lob. Pulegium Massilioticum, Tabernæmontano. 10

Δίκταμνος. DICTAMNUM. CAP. XXXI.

a Cat. addit δικταμνόν, id est moreat.

DIctamnum, aliquibus sylvestre pulegium vocatur. Cretensis herba est acris, a levis, pulegio similis, sed majoribus foliis, quæ tomento quodam, spissaq; lanugine pubescunt. Florem nullum, aut semen profert. Præstat omnia, quæ sativum pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoq; aut suffitum, defunctos partus ejicit. Produnt in Creta capras sagittis percussas, hujus herbæ pastu eas excutere. Purgandi vim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedib. reliquove corpori aculeos, illitu refigit: ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. 20 Metunt æstate & autumno. Radix ejus gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, ut olfacta abigat bestias, quæ venenato ictu sæviant, appensaq; contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morsibus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

Ψευδοδίκταμνον. PSEUDODICTAMNUM. CAP. XXXII.

QUod Pseudodictamnum vocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eosdem effectus præbet, sed inefficacius multò. 30

Δίκταμνον ἕτερον. DICTAMNUM ALTERUM. CAP. XXXIII.

a Ca. & ... à ... i. sylvestris Hormino.

DEfertur à Creta alterum dictamni genus, foliis sisymbrii, ramis majoribus: in quibus flores sylvestris a origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sisymbrium & salviam, jucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris & medicaminibus, quæ adversus serpentium injurias confinguntur, theriaca vocant.

I. DICTAMNUM CRETENSE.

II. PSEUDODICTAMNUM

40

50

60

Dictamnum

Digitized by Google

Dictãni consid. & histor. ex Theophrast.

Dictamnum legitimum ac probatissimum in Creta insula tantùm gignitur: neq; tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat provenit, ut author est Theophrastus, qui lib. 9. cap. 26. de plantarum historia Dictamnum posteritatis memoria prodidit, his verbis: Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, vi mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimùm pollet. Folio pulegio simili constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Usus foliorum, non ramorum, nec fructus est: valent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum est: aut enim facile posse parere faciunt, aut certè dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eum capræ depascunt capessendæ causa voluptatis. Quod etiam de telis fertur, verum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas Dictamno devorato telum ejicere. Dictamnum tale est, viresq; ejusmodi possidet.

Falsum Dictamnum.

Falsum Dictamnum folio quidem simili constat, sed ramulis minus, & viribus longè inferius: quanquam enim eisdem in rebus prosit, tamen multò deterius, atq; debilius. Vis Dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim paulò vehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cum expiraverit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment, sed quòd locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam aliis pluribus evenit, ut viribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum vehementer amare inquiunt.

Dictamnum alterum.

Est etiam aliud Dictamnum veluti æquivocè appellatum: nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quòd folio simili Sisymbrio constet, & ramis condatur majoribus. Usus item & vis non eisdem conveniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur: hæc Theophrastus. Cæterùm ætati quoq; nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consuevimus, non diu quidem est, quòd ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, vir non solùm ingenio & doctrina celebris, sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. 6. epist. 3. inquit: Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylva deportet, omnino deficimus.

Dictamnum fert flores.

Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate vel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos advehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur: nisi dicamus hunc locum depravatum esse, ut fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, videtur supra declarasse Theophrastus, cùm dixit: Usus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, ut in Gal. legitur lib. 5. de comp. med. per genera, cap. 10. in emplastro ex Dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum Dictamno Cretico florem assignavit in illis Græcis versibus, quos solutis verbis sic vertimus. His quoq; omnibus addito Dictamni herbæ levis siccæ florem habentis drachmas viginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib. 12. suæ Aeneidos, ubi ita cecinit:

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.

III. DICTAMNUM ALBUM.

Plinius notatur.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret, sed etiam caule, quod tamen experientia, & ante dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Nascitur in Creta exoluto solo.

Pseudodictamnum.

Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum. Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus Medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex intervallis bina subrotunda, Dictamni tomento pubescentia: è quarum omnium exortu flores purpurei prodeunt, marrubii vel melyssophylli modo verticillati, sapore pulegii, minus tamen acri.

Vulgare dictamnum, & eius historia Matthiolo.

Vulgare autem Dictamnum ALBUM vulgò cognominatum, nullam cum Cretensi cognationem habet. Siquidem planta est insignis, & gratissimo sanè aspectu spectataq; pulchritudinis, foliis fraxino adeò similibus ut a quibusdam χαμαιμελία id est infima fraxinus, sit appellata. Caulem gerit bicubitalem rotundum, in cujus cacumine flores sunt Citrei mali non absimiles, odore quadam cum graveolentia acuto, non tamen injucundo, ex purpura albicantes, ut in malva. Radice nititur divaricata, & quandoq; singulari, albicante, crassa pulpa substantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens est hircum olente, minimi digiti crassitudine. Flores in quinquetras siliquas abeunt, scabro exterius cortice, in quibus semen. Nascitur in collibus clivosis, & saxosis.

Vires.

Excalfacit & siccat. Radix, cujus est usus, attenuat, aperit provocat & abstergit. Additur utiliter in antidotis, quæ adversus venena, & venenosorum animalium ictus parantur. Necat interaneorum vermes drachma pondere hausta. Datur contra frigidos uteri morbos. Nam & menses, & secundas, & emortuum fœtum educit, tum supposita, aut cum pulegio suffita, tum ex vino meraco pota duarum drachmarum pondere. Valet quoq; ad alvi torsiones, & ad ejiciendos renum calculos, eodem pondere. Additur utiliter in potionibus internorum vulnerum. Quidam ea usi sunt etiam ad Gallicum morbum, drachmam quotidie præbentes ex Guajaci ligni decocto non sine magno ægrotantium commodo: datur quoq; comitialibus & in aliis frigidis cerebri affectibus. Præstat contra pestilentia contagia, quocunq; modo sumatur: in summa ad multa utilis est radix. Siliqua & flores tactu pruritum faciunt: & in calidioribus regionibus cutem exulcerant.

Dictamni vires ex Gal.

Dictamni ac falsi Dictamni vires tradidit Galenus lib. 6. simp. med. sic inquiens: Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At quod vocant Pseudodictamnum ad omnia imbecillius Dictamno est.

Nomina.

Quæ herba Græcè δίκταμνον, Latinè quoq; Dictamnum appellatur: Arabicè Mescatremsir. Anegam Araba sive Bari: Italicè Dittamo di Candia: Germanicè Wilder Poley; *Hispanicè Ditamo & Ditamo real: Bohemicè Diptam anebo Trenudanna. Quod verò Græci ψευδοδίκταμνον,*

Digitized by Google

ψευδοδίκταμνον. Latini item Pseudodictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali Falso Dittamo. Cæterùm vulgare dictamnum appellant Itali, Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: *Galli Diptam bastard: Bohemi Tremudavva falessna: Poloni Dyptam trzemdania. Qui album Dictamnum, Dioscoridis Tragium esse contendunt, delirio proculdubio afficiuntur.*

† *Hic locus illi prorsus est similis, qui in vulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani, idcirco in hoc similiter, atq; in illo adnotavimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoq; erit utrinsq; loci ratio, quæ uterq; sua, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam supervacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantùm quomodo hic legendum censeam. Vulgata & ea quidem depravata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet ὅτι δ' ἄνθος, ὅτι καρπὸν φέρει. At illa, quam nos veram putamus, erit ὅτι δ' ἄνθος, ὅτι καρπὸν συμφέρει, quæ verba ita Latinè reddemus: Neq; verò flos, neq; semen confert. Ex hac castigatione illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor gravissimus non solùm erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum aliis veteribus conveniunt.*

Dictamnum, *ἀπὸ τοῦ τίκτειν* eò quòd ut Dioscorides, *ἐκβάλλει τὰ ἔμβρυα*. I. Dictamnus Creticus seu Cretensis, C.B. Trag. Dod. gal. Lon. Cam. Cæsal. Dictamnum Cretense, Matth. Dictamnus, Brunf. Lac. Dictamnum Lob. Dictamnum verum, Dod. fol. Lug. Dictamnus vera, Cord. in Diosc. Gesf. hor. II. Pseudodictamnus verticillatus, C.B. Pseudodictamnum, Matth. Dod. gal. & fol. Lacu. Cast. Lug. Cam. cui *καλαμινθία* hodie in Græcia. Pseudodictamnum floribus verticillatis, Lob. Pro Pseudodictamno ex Creta allata, Cæs. Hic duplex, inodorus & odoratus. III. Dictamnum album, Matt. Cæsal. Cast. Cam. Dictamnus putatus, Brunf. Dictamnus nostra, Cord. in Diosc. Dictamnus vulgaris, Trag. Gesf. hor. Pœonia mascula, eidem. Dictamnus officinarum, Lon. Tragium, Dodo. gal. Gesf. hor. Chamæmelia, id est Pumila fraxinus, eidem. Fraxinella, Cord. hist. Lob. Clus. hist. Pan. Lug. Taber. Hujus duo genera aliud humilius, breviore spica, floribus & foliis dilutioribus: aliud elatius, oblongiore spica & saturatiore, foliis nigrioribus.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

Salvia sive Elelisphacon, frutex est ramosus, longus, virgas habens quadrangulas, & canas, folia malicotonei effigie, *a* sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi vestium scabritiem referant, hirsuta, subalbida, *b* perquam jucundo odore sed gravi: semen summis in caulibus sylvestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumq; potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, *c* vulnerum sanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaq;, si eorum decocto cum vino foveantur.

a Μῆκος ἐπιμηκέστερα δὲ καὶ τραχύτερα ... longiora autem & aspera, tritum fallentia, ut vestiū (ut ita dicam) attritiones. *b* Cætera ... *c* Cætera ... i. vulneribus conducit, & sanguinē sistit.

I. SALVIA MAJOR.

II. SALVIA MINOR SIVE Sphacelus.

Salvia hortensis & sylv.

ADeò est vulgaris notitiæ Salvia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Salvia Sylvestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus provenit, foliis domestica similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro sylvestri Salvia, agrestem Horminum usurpant, quam seplasiarii Centrũ galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animadvertendũ est, quòd illa quam sylve-

Digitized by Google

III. SALVIA BACCIFERA.

sylvestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Massiliensi agro una cum nostrate nardo, & lavendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non sylvestris Salvia est, sed ea ipsa, quam domesticam vocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quam campestris in hortos translata. Ideoq; non scribit Dioscorides Salviam in hortis nasci sed in asperis tantùm locis. Cæterùm Theophrasto duo Salviæ produntur genera lib. 6 cap. 2 de plantarum historia ubi sic inquit: Sphacelus & Salvia inter sese distant, quasi alterum urbanum, alterum genus sylvestre dixeris. Sphacelo folium lævius, contractius, minusq; squalens: Salviæ scabrius: hæc ille. Porro genera hæc Salviæ, quæ à Theophrasto redduntur, in Italia quoq; in hortis quam plurimis inveniuntur: in eaq; sum sententia, ut existimem sphacelum marem esse. Salviam verò fœminam, Sphacelo id peculiare quoq; natura dedit, ut auriculatis, postrema parte, constaret foliis, id quod nusquam in Salvia mihi videre licuit. In Creta, ac etiam in quibusdam Apuliæ & Calabriæ locis, Salvia in cacumine gignit tubercula quædam gallarum instar, subalbida: quorum alias mihi copiam fecit Joannes Baptista Rhamnusius Illust. Senatus Veneti Secretarius, vir moribus ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cùm ea ex Creta sibi allata essent, mihi videnda tradidit. Salviam Græci Elelisphacon vocant. Unde factum esse puto, ut Plinius lib. 22. cap. 25. vocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore Elelisphacon lentis speciem esse. Præstat Salvia mirum in modũ ad omnes capitis affectus frigidos ac pituitosos, omnibus & articulorum doloribus, tam in potionibus, quam in fomentis. Quamobrem comitiales, veternosos, stupidos, resolutosq; juvat: quinetiam valet ad pituitosas destuxiones & ad pectoris vitia. Suffita arida Salviæ folia uteri profluvia sistunt. Commodè ab utero gerentibus devoratur Salvia, quæ abortire ex levi causa solent, conceptũ enim continet & vivificat. Valent ad omnia prædicta Salviæ flores sacharo asservati. In summa ubi excalfacere, siccare & adstringere opus sit, fuerit semper Salvia commodum admodum medicamentum. Salvia, Galeno lib. 6 simplicium medicamentorum teste, temperamento est evidenter excalfaciente, ac leviter adstringente. De ejus viribus copiosius disseruit Aëtius, sic scribens: Salvia manifestè calefacit, & leviter adstringit. Tradunt quidam, suffitam salviam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluvium compescere. Agrippa sacram herbam vocavit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxæq; fuerint, utilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, vitalemq; reddit. Ac si succi hujus heminam cum modico sale, quarto à secubitu die mulier potaverit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Ajunt in Copto Aegypti post sævas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosq; inde productos fœtus. Dato inquit Orpheus, sanguinem expuentibus succi Salviæ cyathos duos jejunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi gingiberis, sing. drachmas duas: seminis Salviæ assati, triti & cribrati drachmas octo: piperis longi drach. duodecim, & cum succo Salviæ pilulas conficito, & mane jejunis drachmam unam exhibeto, eodemq; modo in vespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Salvia Latinis dicta Græcis Ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis Aelusfacos: Italis Salvia: Germanis Salbey: Hispanis Salvia & Salva: Gallis Saulges: Bohemis Ssalvvieg: Polonis Szalvuea. Salvia minor, Græcis Σφάκελος: Italis Salvia minore.

Salviæ hist. ex Theophr. — Salvia in Creta. — Plinii lapsus. — Salviæ vires Matth. — Galenus. Ex Aëtio. — Sacra herba. — Pilul. pro tabidis. — Nomina.

Salviæ unius meminit Dioscorides, ac recentioribus plures sunt differentiæ, de quibus suo loco. I. Salvia major, C.B. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Lug. Salvia latifolia, Brunf. Trag. Ges. hor. Lon. Cam. Salvia domestica, Cast. Cæs. cui & Lentis sylvestris alterum genus foliis cotonei mali sed minoribus, Plinii. Hæc foliis vel albis, vel ipsorum pediculis ac nervis rubentibus: florib. est cœruleis, rarius candidis. Salvia minor, C.B. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Salvia minoribus foliis, Cord. in Diosc. Salvia Brunf. Salvia angustifolia, Trag. Salvia nobilis cognominata sive aurita, Ges. hor. Salvia tenuifolia auriculata, Cam. Salvia acuta: Lon. Sphacelus verus Theophrasti, Lug. Salviæ alterum genus, Cæs. cui Lentis sylvestris species folio minore Plinii. Salvia sylvestris, quæ Sphacelus, Castori, foliis est aliquando pinnatis, aliquando non, floribus aliquando albis, rarius luteis. III. Salvia baccifera, C.B. Hujus etiam Matthiolus meminit. Hæc multò cæteris lanuginosior & candidior, foliis crassioribus modò integris, modò pinnatis, cujus ramis globuli adnascuntur Gallarum magnitudine & forma, quibus Cretenses cum pane vesci solent. Salvia baccifera sive baccata Cretensis, Adv. Salvia Baccifera Cretensis, Lob. Lug. Cam. ad Matth. Salvia in Creta, Dod. fol. & Tabernæmontano.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

Mentha cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atq; exiccandi vim habet. Sistit sanguinem, poto ex aceto succo: tineas in ventre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, vomitiones, cholerasq; sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum morsibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subvenit: vulvæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta lævigat. Lac coire, densarique in caseum non

non patitur, si a folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Sylvestris mentha, Latini menthastrum vocant, hirsutiore est folio, & prorsus majore, quàm sisymbrii, graviore odore, quare minus ad sanorum usus expetitur.

a Menta ... i. ramuli.

I. MENTHA. I.

II. MENTHA ALTERA.

III. MENTHA CRISPA verticillata.

Menthæ consideratio.

Mentha cùm hortensis, tum etiam sylvestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes vulgò Menthastro appellant, adeò omnibus vulgaris, notaq; est, ut sine vitio ejus delineationem silentio prætermitti posse putaverim. Et quamvis plures, quàm hic scribat Dioscorides, in hortis sint menthæ species (una enim brevioribus & crispioribus constat foliis, alia rubenti caule & flore, alia vero albicante) hujusmodi tamen specierum differentiæ non sunt, meo judicio pluris facienda. Mentha sativa duum generum est, alterum majus alterum minus. Major planta est odorata, foliis salviæ minoribus, per ambitum denticulatis, caulibus numerosis, floribus in summitate spicatis, subpurpureis pilosisq;. Altera foliis exit brevioribus angustioribusq;: caulibus rubentibus, floribus quoq; rubentibus, eximio odore. Vivax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, ut vix in posterum extirpari possit, quin renascatur: Aqua stillatitia & tota Mentha planta, puerperarum mammis cum linteolis admota, illita recens, lactis concretionem inhibet: animum olfactu excitat: cum amylo & aqua pota, cœliacos juvat: ulcera manantia infantium capitibus mirè sanat. Singultus & vomitiones sistit, è mali punici vino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore. Impetigines illita prohibet. Aqua stillatitia è tota Mentha planta vitreo alembico in ferventis aqua balneo parata, si unciarum quatuor pondere ebibatur, sistit sanguinem (quod mirum fortasse multis videbitur) è naribus profluentem. Venereis voluptatibus Mentha commendata est: etsi Plinius non sine errore lib. 20. cap. 14. planè contrarium scriptis tradiderit. Hujus Menthæ facultatis causam scitè reddidit Galenus lib. 6. simp. med. ubi de ea his disserit verbis: Hediosmos, alii verò Minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam Minthe non odorata, quam Calaminthen vocant. Utraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium.

Menthæ vires Matth.

Menthæ vires ex Gal.

Infir-

Digitized by Google

Infirmior tamen est mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Ut enim in universum dicam, hac ceu sylvestris quadam est, illa ceu domestica. Quamobrem sanè ob eam, qua ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad venerem excitat. Id quod omnibus commune est, qua humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herba temperaturam in abscessibus ea quidem cum polenta mista utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd valentius cùm excalfaciat, tum desiccet, quàm id genus poscant. Habet verò etiam quiddam amarum in se, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit: acerbitate verò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis rejectiones reprimit. Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium: hac Galenus. Verùm animadvertendum est, hoc loco Galenum per sylvestrem Mentham non intellexisse legitimam Calaminthum, quòd is de odorata Calamintha (ut sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiose tractaverit. Ex quo facilè conjicere licet, Galenum in hoc non suam, & veram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Graci vulgi, qui sylvestrem Mentham Calamintha nomine appellare consueverit: id quod etiam Galeni locutio confirmare videtur.

Mentha syl. Galeni quid.

M E N T H A S T R U M folia profert Mentha longè majora, hirsutiora ac candidiora: caules cubitales & flores spicatos, colore subpurpureo, tenuibus undequaq; pilis: bene quoq; olet. Nascitur plerunq; uliginoso loco, & prope rivos aquarum. Excalfacit, attenuat, adstringit, incidit, aperit & suas quoq; peculiares vires obtinet. Siquidem potum fœminas a partu purgat. Datur ejus decoctum utiliter potandum anhelosis, & agrè spirantibus, quin etiam mulcendis torminibus, qua à flatu oriuntur. Substratum vel accensum serpentes fugat. Instillatur succus verminosis auribus. Idem cum potus tum testibus, illitus nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus, morbo regio affectis. Strumosos illitu juvat, ventris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita prastant adversus venenosorum animalium ictus.

Menthastri vires.

Caterùm est & herba passim in hortis crescens, folio salvia longiore, latioreq;, betonica amulo, circumquaq; serrato, in viridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando majoribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in universum amara est, non tamen vehementer subadstringens, & graviter odorata. Goritiensibus hac vulgò vocatur M E N T H A graca: in Hetruria verò Salvia Romana, quòd potius foliis salviam referat, quàm Mentham: quin & herbam diva Maria

Menthæ Græcæ historia.

Salvia romana.

IV. MENTASTRUM.

V. MENTHA GRÆCA.

nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam appellent: sed unde apud hos id sibi nomen asciverit, nescio: ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensatorio, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam & Saracenicam: pro Saracenica autem Mentham hanc, de qua prasens mentio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate vel ratione, ejus quidem sententia adstipulari non tutum esse arbitror: prasertim cum Nicolaus nuper à Fuchsio Latinus factus, nullam hujusce Saracenica mentha mentionem faciat, sed rubea & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi dispensatorium quàm plurimis scatere mendis, quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum authorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani vocant unser Frawen Müntz*, id est, Mentham sancta Maria. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diversam ostendit. Qui verò horum erraverit, in hoc Germanica lingua peritiores judices erunt: quanquam si Hetruscis Germanica, vel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad vocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd ut modò diximus, herbam diva Maria eam vocent in Hetruria.*

Val. Cordus arguitur.

Tota planta excalfacit, siccat, aperit, attenuat, roborat, abstergit & provocat, auxiliatur uterinis affectibus. Medetur hydropicis, & prasertim anasarca laborantibus. Siquidem frigefactum jecur excalfacit, & vasorum obstructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino aut Nardino lienosis, & ex vino fervefacto urinam agrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis vitia emaculat, illitus noctibus succus. Folia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, uteri affectibus obnoxiis. Sunt etiam qui eadem tenui pulticula illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibum utantur. Hujus epotus succus alvi tineas, & lumbricos enecat: frigido utero subvenit. Ventriculum robo-

Menthæ græcæ vires Matthiolo.

Digitized by Google

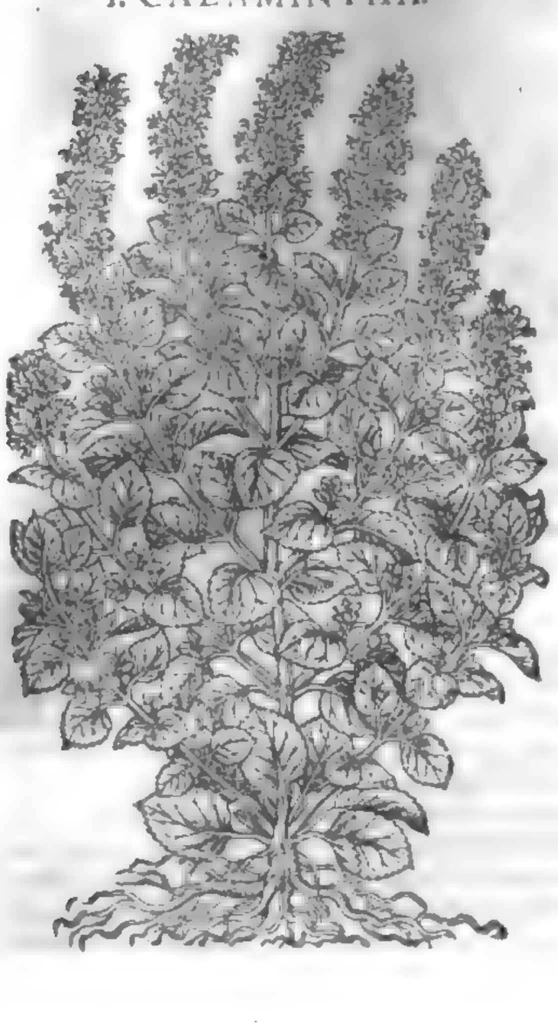
roborat, tam haustus, quàm illitus, & vomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum venenis resistit: quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Nomina. *Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis pariter & Italis Mentha vocatur: Arabibus Nabanah: Germanis* Müntz: *Hispanis Hierva buena & Ortelana: Gallis Mente: Bohemis Mata: Polonis Mietka. Mentha verò Græca: Italis vocatur Mentha Græca, Salvia Romana, & herba Santa Maria, nonnullis Assulata: Germanis* Unser Frawen Müntz: *Bohemis Kzetka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Coq. Menthastrum autem sive Mentha sylvestris Græcis ἡδύοσμος ἄγριος, Italis Mentastro: Germanis* Wild Müntz: *Bohemis Plana Mata: Gallis Mente Chevaline: Polonis Kobiila Mietka.*

Mentha, veteribus μίνθα Plinio auctore dicebatur, at ob odoris suavitatem postmodum ἡδύοσμος dicta: verùm recentiores & Menthæ & Menthastri multas veteribus indictas noverunt differentias, ut in Phytopinace monuimus, propositis Menthæ septendecim & Calaminthæ sex differentiis. I. Mentha angustifolia spicata, C.B. Mentha, Brunf. Mentha prima, Matth. Mentha hortensis prima, Gesf. hor. Mentha sativa tertia, Fuch. Dod. gal. Mentha tertia, Dod. fol. Mentha Romana officinarum sive præstantior angustifolia, Lob. Mentha hortensis oblongo folio. Cæf. Mentha sativa. Cast. Lug. Mentha odorata angustifolia, Cam. Mentha acuta, Tab. Hæc aliquando angustissimo & acutissimo reperitur folio. II. Mentha altera, Matth. Mentha sativa 2. Lacu. Mentha minor, Castori. III. Mentha crispa verticillata, C.B. Mentha sativa prima, Fuch. Dod. gal. Lacu. Mentha prima, Dod. fol. Mentha vulgata serpens rotundiore folio, Pulegii flore coronato. Lob. obs. Cruciata Mentha, Lob. icon. Mentha sativa crispa. Lugdu. IV. Mentha sylvestris longiore folio, C.B. Mentha equina, Brunf. Menthastrum, Trag. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. hist. Lacu. Lob. Cast. Menthastrum vulgare, Lugd. Mentha sylvestris, Gesf. hor. Lon. Mentha sylvestris altera, Cæf. cui Calamintha Galeni. Variat foliis longioribus & nigrioribus, minusve incanis. V. Mentha corymbifera, C.B. Balsamita, Brunf. Alisma, Trag. Balsamita major, Dod. gal. & fol. Lac. Mentha Græca, Matth. Gesf. hor. Mentha corymbifera major, Cord. in histo. Mentha Romana, Lacu. Mentha Sarracenica Erico Cordo. Val. Cordo in Diosc. (qui Chrysocome cognatam statuit) Lonic. Cam. Costus hortensis, Gesf. hor. Lug. Cam. Costus hortorum, Lob. Herba S. Mariæ, Cæsalp. cui Melilotus Dioscoridis, Plinii & Avicennæ.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos & caules angulosos, purpureum florem. Altera pulegio similis est, sed major: quam sylvestre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipsum æmuletur: Nepetam Latini vocitant. Tertia menthastro cognata est foliis oblongioribus, caule & ramis majoribus, quàm superiora, sed viribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè ferventia & acria: radix supervacua. Nascitur in campestrib. asperis & aquosis. Potu aut illitu demorsis a serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit: ruptis, convulsis, orthopnϾ, torminibus, choleris, horroribusq; auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in vino venenis resistit: tineas, cœteraq; interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudave, si teratur. Elephanticos esitata adjuvat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita, si in vellere subjiciantur, menses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, serpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt in vino cocta & illita: sugillata tollunt. Calamintha ischiadicis imponitur, ut ex alto humores evocet, summam cutem exurens. Vermes necat succus auribus instillatus.

I. CALAMINTHA.

Calaminthæ consideratio.

CAlamintha officinis Calamentum dicitur, cujus tres numerantur species. Sed ejus frequentior est usus, quæ Latinis Nepeta vocitatur, secundo loco hic à Dioscoride tradita. Nomen hoc apud Hetruscos in hunc usq; diem retinet: siquidē nostrates eam, corrupto tamen nomine, vulgò appellant Nipotella. Nipotella. *Nascitur hæc in inculto solo in apricis secus itinera, & sepes, quin etiā in collibus foliis [pulegio majoribus subrotundis, hirsutis, & per ambitum [leviter serratis laciniatis: caulib. cubitalibus, angulosis, foliosisq;] & hirsutis. Flores edit parvos, purpurascentes, qui à medio caule usq; ad summum verticillatim erumpunt, ut in pulegio, at in cacumine copiosiores habentur: radices tenues, & numerosas multifidasq;. Cæterùm hac in re Brasavolus (pace ejus dixerim) apertè hallucinari deprehenditur,* Brasavoli error. *quòd pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eò quòd catti magna ejus capiantur voluptate, Gattariam quidam vulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quod* Gattariæ mentio. *GATTARIA, cujus hic imaginem damus, sit herba foliis urticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegii foliis dissideat, non modò cæteris notis, verùm etiam odore. in quo Brasavolus nititur, ii dijudicent, qui has differētias rectius norunt. Sunt tamen è vulgaribus qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasavolus, quàm plantæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm vulgaris Calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos vul-*

Digitized by Google

* II. CALAMINTHA MAgno flore. *

III. CALAMINTHA MONtana.

IV. CALAMINTHA Aquatica.

Nos vulgò vocamus Nipotella: quandoquidem vulgaris usus Calamintha, non modò foliis pulegium æmulatur, sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam sylvestre pulegium vocata fuerit: non enim odore tantùm (ut Brasavolus velle videtur) Nepeta pulegium imitatur, sed & foliis & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiam esse quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides Menthastro similem, non autem melyssophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa ejus sententiam explodendam putaverim, sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis, campestribus & asperis repererim tertiã Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen, oblongioribus hirsutisq; foliis, caule & ramis majoribus quàm superior, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis vallis Ananiæ montibus foliis albicantibus, ocimi similibus, surculo & caule anguloso quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, versantur Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanam hanc Calaminthãm legitimam esse Nepetam. Sed ad GATTARIAM *venio. Ea enim planta est vulgaris notitiæ. Folia fert melyssophylli, aut urticæ, sed minora & subcandicantia. Caulem edit bicubitalem, quadratum, numerosis ramis, quadrangulis & incanis. Flores edit albos orbiculatim emergentes, sed qui in summis caulibus habentur, spicæ figuram referunt. Radices habet multifidas & fibrosas. Odor universæ plantæ acutus, caput feriens, quinetiam fervidus sapor cum amaritudine haud obscura. Nascitur in campestribus agrorum aggeribus, secus vias, & uliginoso solo. Excalfacit & siccat, Calaminthæ modo, adeò, ut ea uti possint medici Calaminthæ vice, ubi illa non sit ad manus. Peculiariter autem valet Gattaria ad omnes capitis pectoris, ventriculi, & uteri morbos à pituitosis excrementis, aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, vertiginosis stupidis, resolutis, convulsis, comitialibusq; quinetiam anhelosis, asthmaticis*

Ruell. erratum.

Calamintha aquatica & montana

Monachorum lapsus.

Gattariæ histor.

Gattariæ vires Matth.

V. HERBA GATTARIA.

Calamintha vires ex Gal.

matici & suspiriosis. Medetur item ventriculi torsionibus, à flatu provenientibus. Tota planta menses elicit, tam pota, quàm in desessionibus addita. Herba usu steriles prolificas facit, ubi sterilitas à frigida, humidaq; causa proveniat, namq; valenter uterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam valenter ejicit, & visum acuit. In summa ubi valenter excalfacere opus sit, Gattaria plurimum præstat. Calamintha meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus disserens: Calamintha essentia est tenui, & calida siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulùm omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admoventibus extrinsecus imposita, primum quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuè calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò vero assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim, quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter provocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm quòd strenuè tenues humores digerat, verùm etiam quia extenuet, & incidat valenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in vino coctam cataplasmatis modo imponere viridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta vehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm fit, ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, velut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumjacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, plane exigua est: verùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ valentissima est, nimirum, cùm conjuncta sit vehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus ejus aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium vermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine temetur, talis provenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit & ejicit. Igitur incidendi quidem ei vis adest, propter calorem ejus, tenuitatem & amaritudinem: abstergendi verò propter unicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia ante dicta prodest: ictericis verò, sive regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in jecinore provenientes obstructiones. Ad omnia jam dicta efficacior est montana.

Nomina. *Καλαμίνθη, herba sic Græcè, ut etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè Calamentum: Italicè Calaminta & Calamento: Germanicè* Wilder Poley: *Hispanicè la Nevada: Gallicè Poulliot sauvage: Bohemicè Marulka Polnii. Calamintha montana, Græcis Καλαμίνθη ὀρεινὴ: Italis Calamento sive Nipotella montana: Officinis, Calamenthum montanum. At Calamintha aquatica: Græcis καλαμίνθη ἔνυδρος: Italis Calamento aquatico. Quam verò Gattariam vocant: Italis herba Gatta: Germanis* Katzenmüntz: *Bohemis Kocurnik: Gallicè herbe de Chat.*

I. Calamintha (quasi bona & utilis mentha) vulgaris officinarum, C.B. Calamintha, Matth. Dod. gal. Cast. Calamintha altera, Lacu. Calamintha montana, Gesf. hor. Dod. fol. Lug. Calamintha montana vulgaris, Lob. Tab. Calamintha vulgaris, Cam. Nepeta montana, Cord. in Diosc. II. Calamintha magno flore, an prima Dioscoridis? C.B. Calamintha montana præstantior, Lob. Lug. Tab. Calamintha montana, Cam. Calamenthum montanum, Cæsalpino. Hæc ex radice caules emittit cubitales quadratos, quos ambiunt folia vulgari latiora, profundius crenata, hirsuta: flores quavis Calamintha majores, forma respondentes, purpureos, semen parvum: gratior est totius plantæ quàm aliarum odor, gustu & olfactu suaviter acri. In montibus Patavinis legimus, in agri etiam Narbonensis saxosis & umbrosis reperitur. III. Calamintha pulegii odore, forte secunda Dioscoridis, C.B. Calamintha montana, Matth. Lacu. Calamintha Italica pulegii odore. Gesf. hor. Calamintha secunda Dioscoridis, Lugd. & Cam. cui & Nepetella. Calamintha altera odore gravi Pulegii, foliis maculosis, Lob. cui Nepeta Dioscoridis & Lugd. Calamenthum quod vulgò Nepita, Cæsalp. Calamentha arvensis secunda, Taber. Pulegium sylvestre sive Calamintha altera, Dod. fol. Nepeta agrestis, Cord. in Diosc. IV. Calamintha arvensis verticillata, hirsuta, C.B. Menthastrum, Brunf. Nepeta agrestis vel quarta, Trag. Mentha aquatica exigua, eidem. Nepeta. Lon. Calaminthæ alterum genus, Fuch. Dod. gal. Calamintha aquatica, Matth. Lob. Lugd. Polycnemum, eidem. Calamintha arvensis, Gesf. hor. Tab. V. Mentha Cataria, quòd ea feles delectentur, C.B. Nepeta vulgaris, Trag. Herba Gattaria, Matth. Cast. Gattaria vulgò appellata, Cæsalp. Gattaria herba Dod. fol. Herba felis, Lugd. Calaminthæ species, Gesf. hor. Calaminthæ primum genus, Fuch. Calaminthæ tertium genus, Dod. gal. Calamintha montana, Lon. Calamintha 3. Thal. Balsamita major, Lac. Nepeta agrestis fruticosa, Cord. in Diosc. Nepeta Germanica, Cam. Mentha Cataria, Lob. Mentha felina, Tab. Sunt qui Calamintham tertiam Dioscoridis velint: alii Nepetam veterum: alii Melissæ speciem: alii inter Calamintham & Melissam mediam faciunt.

θύμος. THYMUM. CAP. XXXVII.

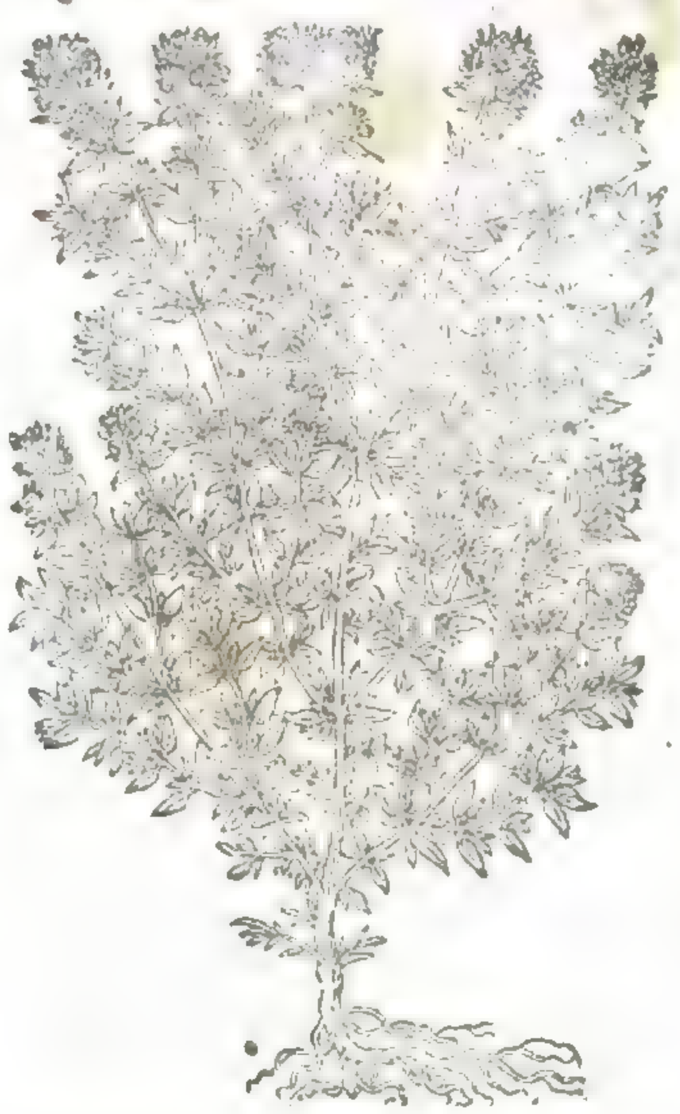
THymum ab omnibus cognoscitur, surculosus frutex, exilibus foliis, multis, & angustis circumdatus, capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis. Gracili solo, & petroso a prouenit. Vim habet hanc, ut cum sale, & aceto potum, pituitam per alvum detrahat. Decocti jus prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas ventris exigit: menses, partus, & secundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores discutit, cum aceto illitum: concretum sanguinem dissolvit: verrucas thymi colorem reddentes, pensilesq; tollit. Ischiadicis cum vino, & polenta impositum subvenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquam utile pro condimento, duntaxat ad usus eorum, qui recte valent.

a Meum addit: ἐμβαδά. maximè.

I. THYMUM.

* II. THYMUM VULGARE tenuiore folio. *

THymum duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. 6. cap. 2. de plantarum historia, ubi de eo differit his verbis: Quin & Thymum candidum, nigrum q; edatur. Sero id admodum floret: nam circa æstivum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarii constare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probe succedit. Destruitur, perit q; flos si imber successerit. Semen fæcundum satureiæ, atq; etiã magis origani manifestò sentitur: thymi vero nullum ostendi potest, sed floribus quodam permisceri modo. Flores etenim serunt, itaq; oritur thymum: hactenus Theoph. Cæterum nunc Thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod e Creta insula, aliisq; nonnullis Græciæ locis advehitur. Unius tantum thymi, minoris videlicet, meminit hic Dioscorides. Verùm cum is l. 4 in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se non secus ac Theophrastum, duo thymi genera observasse. Unum quod mittit surculos complures exilibus foliis, angustis & numerosis circumdatos, in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum verò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferè scatet Goritiensis ager, ejus præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto suo loco dicetur) legitimum Epithymum oritur. Manat ex eo oleum aurei coloris, quod una cum aqua elicitur, dum per calentis aquæ balneum herba recens viridisq; distillatur. Hoc Citreum malum resipit, & gustu acutissimum est, & ad ea omnia utile, quæ vehementer excalfieri postulant. Thymi meminit Galenus lib. 6 simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus ita scribit: Thymum incidit, & calfacit manifestè: ob id & urinam & menses ciet, fœtum evellit, & viscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaq; in excalfaciendo, & exsiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoq; Thymo vires reddidit Aëtius sermone primo, sic inquiens: Hæc verò experimentis de Thymo comperta sunt: dato jejunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutissimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, atq; acrem saniem educat: facit & ad vesicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi scilicet intumescere cœperit, drachmam unam dato jejunis cum cochleari aquæ mulsæ. At lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato mensura cochlearii jejuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoremq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item jejunis, & ante cœnam adversus lippitudinem, & vehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram,

Thymi hist. ex Theoph.

Thymũ ex Creta.

Thymi genera duo.

Thymũ durius.

Thymi vires ex Galeno & Aëtio.

gram,

gram etiam quæ mictum omnino interceperit, cum vino utilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes jejunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verum ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item thymus, & thymum appellatur. Mauritanis, Hasce: Italis, Thymo: Germanis Römischer Quendel und Welscher Quendel: *Hispanis Tomilho salsero: Gallis Thym, seu Marjolaine d'Angleterre: Bohemis Thym: Polonis Dzsecielina.*

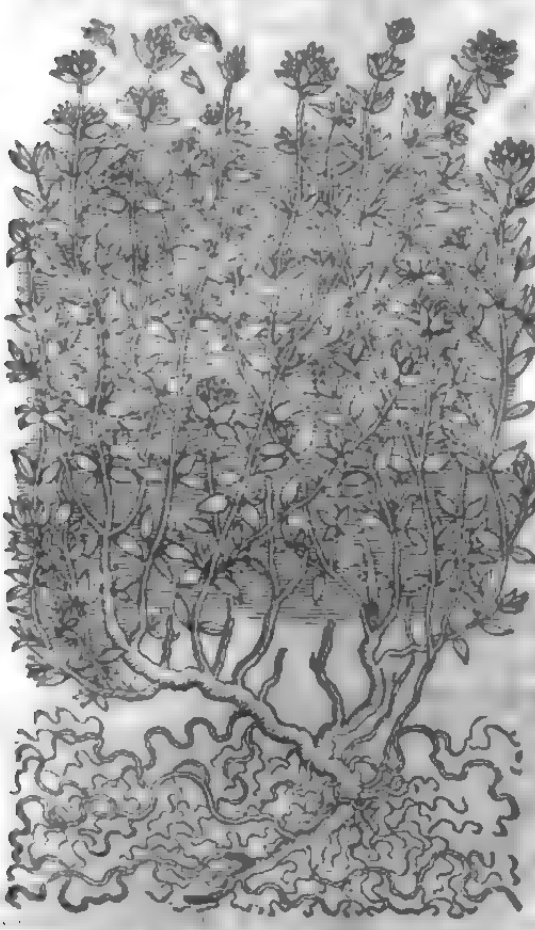
Nomina.

Thymum *ἀπὸ τοῦ θύειν*, quòd eo veteres primùm usi sint in sacris, quæ accenso igne fiebant. Quatuor agnoscuntur differentiæ, siquidem vulgaris thymus duplex habeatur, tenuiore & latiore folio, tertium capitatum, & denique latifolium quoddam Lobelus in editione Belgica proponit, quod nec dum vidimus. I. Thymus capitatus, qui Dioscoridis, C.B. Cord. hist. Thymum, Matth. Lac. Lob. Thymum Creticum, Dod. gal. Cord. in Diosc. Cæs. Lugd. Thymum cephaloton, Dod. fol. Thymum legitimum, Clus. hist. Hisp. Thymus verus capitatus, Cam. Thymus secundus, Alpino. II. Thymus vulgaris tenuiore folio, C.B. Thymus. Brunf. Trag. Fuch. Lon. Cord. in Diosc. Thymum durius, Dod. gal. Thymus vulgaris, Gesf. hor. Pepolina Cæsalpino.

θύμβρα. SATUREIA. CAP. XXXVIII.

Satureia trivialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem potest quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis usus. Est etiamnum quædam sativa sylvestri prorsus minor, quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

I. SATUREIA DIOSCOR.

II. SATUREIA ALTERA.

Thymi consideratio.

Thymbra duum est generum. Ea autē, quæ à Dioscoride describitur, thymo similis est, minor tamen & tenerior. Spicam defert florum plenam, coloris herbacei. Gignitur in asperis locis, & tenui solo. His notis maximè ea adstipulatur cujus hic imaginem appinximus. Siquidem hæc foliis, ac cauliculis thymum adeò repræsentat, ut non desint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior, longeq; tenuior est, verùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in spicatos processus desinunt, in quibus flores emicant parvi, subpurpureo colore. Quin etiam (ut Dioscorides inquit) non solùm sponte nascens habetur, sed etiam domestica, sativaquè. Altera (si T H Y M B R A *tamen, aut Satureia rectè appellari possit) major fruticosiorq; provenit, & in hortis frequentior, ramis multis in orbem circumquaq; se diffundentibus, rotundis, atque lignosis. Folia profert Thymo majora, subaspera, durioraq; quæ circa surculos plura simul per intervalla erumpunt, e quorum exortu spicati quidam processus, foliis quibusdam cæteris longè minoribus stipati prodeunt: in quibus flores nascuntur parvi, ex purpura albicantes. Radice nititur lignosa, multiplicíq;. Hæc non solùm seritur in hortis sed etiam ut altera sponte provenit, in apricis collibus, & in torrentium alveis, fruticosior tamen, durior ac asperior. Thymo suis in qualitatibus similis est, proinde excalfacit, attenuat, incidit, digerit & aperit, viribus ab altera non differt. Thymi enim facultatibus omnibus referta est. Hanc eam ego esse censeo, cujus post Thymbram meminit Columella libro nono capite quarto de re Rustica, de apibus agens his verbis: Eadem regio facunda sit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbra, vel nostratis cunila, quam satureiam Rustici vocant. Siquidem nos in Hetruria corrupta*

Satureiæ hist.

Satureia Columellæ.

à Cunila

à Cunila appellatione, tandem appellamus Coniella: in aliis tamen plerumq; Italia locis, quòd à Satureia vocem corrumpere maluerint, appellatur vulgò Savoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustu repræsentat, eam vulgò Peverella, quasi Piperellam nominent. Cæterum quòd in simplicium censu usquam Thymbra meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus verò ejus mentionem fecit libr. 7. ubi de utraq; specie in paucis disserit. Thymbra sylvestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum usum gratior & accommodatior. Quæ herba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila & Satureia Latinè vocatur: Arabicè Sahater seu Sabatar: Italicè Thimbra, Coniella, Sauoreggia & Peverella: Germanicè Kunel / Zwibel-Hysop und Saurey: Hispanicè Segurelha: Gallicè Savoreie, Sarriette & Satrea: Bohemicè Saturege: Polonicè Combr.

Piperella

Thymbræ vires ex Paulo.

Nomina.

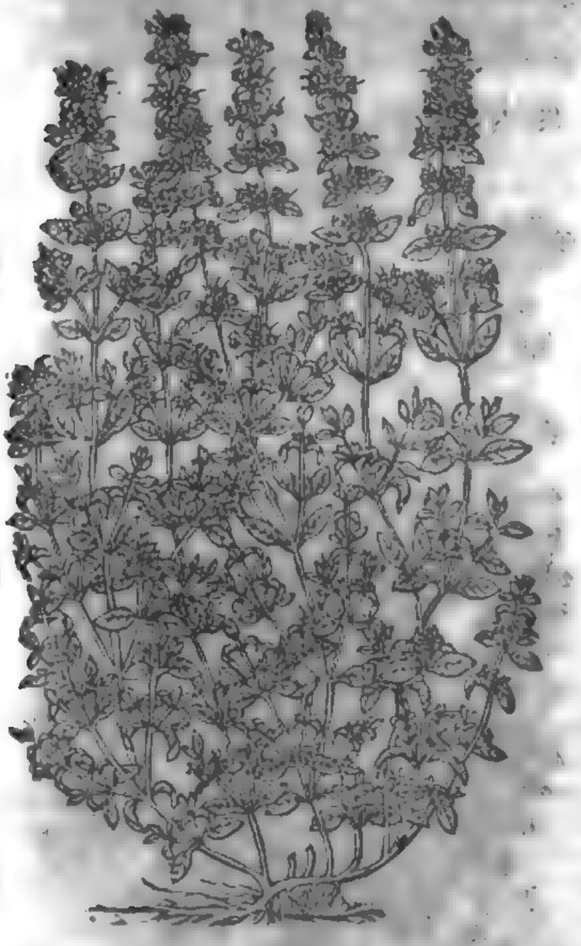
10 Satureia (quæ θύμβρον Theophrasto fortè ἀπὸ τοῦ θύειν ob fragrantiam) quibusdam à saturando dicta, quòd cibis loco condimenti addatur. I. Satureia Dioscoridis, Matth. Cast. Lug. qui vult notas omnes Dioscorideas huic plantæ convenire, licèt Adversaria Polium fœminam recentiorum Matthioli figura exprimi velint. II. Satureia hortensis, Cunila sativa Plinio, C.B. Hyssopus agrestis, Brunf. Satureia, Trago (cui & hortensis Hyssopus) Cord. in hist. (cui & Thymbra sativa) Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Cæsal. Tab. Cam. Satureia sativa, Fuch. Satureia hortensis, Ges. hor. Lob. in icon. Satureia vulgaris, Dod. gal. Satureia altera, Matth. Satureia sylvestris altera, Cast. Satureia vulgaris hortẽsis, Lugd. Thymbra vera, Ges. hort. Thymbra sativa Satureia, Cord. in Dioscoridem. Caule & foliis aliquando cœruleis reperitur.

Ἕρπυλλος, SERPYLLUM. CAP. XXXIX.

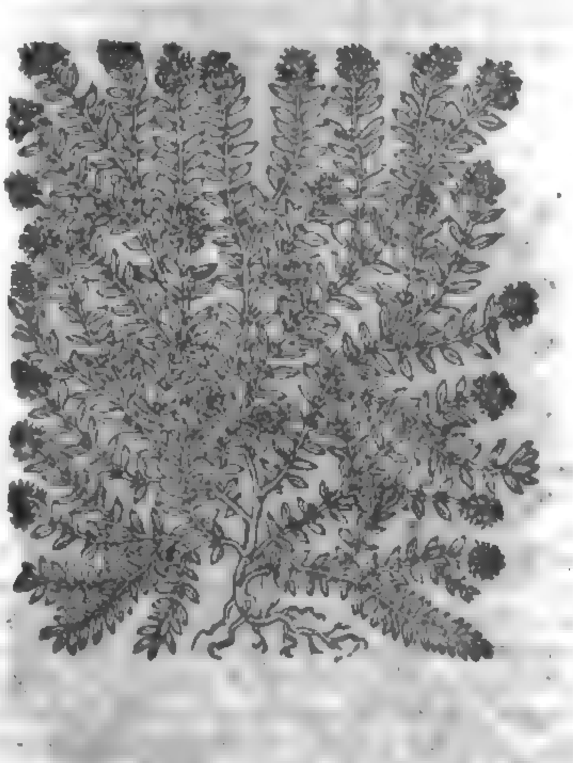
20 SErpyllum duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi solet, cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua ejus particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia & ramulos origani habet, sed candidiores, in maceriis multò procerius assurgit. Sylvestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem increscit, ramulos edens tenues, surculosos, foliis refertos longioribus, quam rutæ & durioribus, a angustis. Flores jucundè olent, gustanti acres. b Radicis nullus usus. Nascitur in petris, sativo efficacius, atq; magis excalfaciens, & ad medendi usum aptius. Menses trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis & jecinoris inflammationibus auxiliatur: & adversus serpentes potu, illitu ve prodest: capitis dolores mulcet coactum, adjecto rosaceo & madefactum in aceto: maximè verò phreneticis & lethargicis convenit. Cruentos vomitus sedat succus, 30 drachmis quatuor ex aceto potus.

Concloſa non legit Orib. a Mc. & Cat. [illegible] b Cat. add. [illegible]

I. SERPYLLUM.

II. SERPYLLUM ALterum.

SErpyllum hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Sylvestre duorum est generum: unum flore candido, odore citrei mali: quod latius provenit, humi repens, levioribus foliis in gyrum sese unà cum ramusculis diffundentibus: alterum verò flore purpureo, gustu per quam acri, satureiæ simili. Utrunque copiosissimè nascitur apud Goritienses Salvatino monte, quo mihi hactenus latius nusquam videre contigit, nec item odoratius. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nihil aliud esse censeo, quàm sylvestre in hortis satum, describitur libro sexto, capitulo septimo, de plantarum histo-

Serpylli consideratio.

Serpylli hist. ex Theophr.

historia, ubi de eo disserit his verbis. SERPYLLI *sylvestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, ut apud Sycionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios vero, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantumvis longitudinis procedere valeat, nactum scilicet adminiculum, aut juxta sepes aliquas satum. Genera urbana reddere non est, ut retulimus: feracia esse affirmant. Hoc enim in montibus tum satureiarum quoddam, atq; vehementissimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properant. Hactenus Theophrastus. Ex cujus etiam verbis satis perspicuè colligi potest duo esse sylvestris Serpylli genera. Quare etsi palam unius tantum generis mentionem fecerit Dioscorides, duorum tamen obscurè meminisse potuit, cum inquit: Sylvestre, zygis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si unum tantum sylvestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, et sane necessarium non erat addere zygis cognomen differentiæ causa. Sativum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum sylvestris altera species, quæ malum citreum olet. Proinde scite Plinius lib. 20. cap. 22. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum, quod in sylvestri evenit, in petris maximè. Sativum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli vires paucis perstrinxit Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Serpyllum usq; adeò excalfacit, ut & menses, & urinas moveat: est autem & gustu admodum acre. Excalfacit, exsiccat, digerit, incidit & aperit, omnibusq; generatim viribus pollent facultatibus verùm tamen sylvestre ad omnia valentius habetur. Ejus nomen Græcum ἕρπυλλος, Latinum Serpyllum: Arabicum Hemen: Italicum Serpillo: Germanicum* Quendel und Hüner Köl: *Hispanicum Serpollo & Serpam: Gallicum Serpoulet: Bohemis Materi dauška. Serpyllum alterum & Serpyllum sylvestre: Græcis ἕρπυλλος ἄγριος: Italis Serpollo seu Serpillo salvatico.*

Dioscorides duorum meminit

Serpylli vires ex Gal.

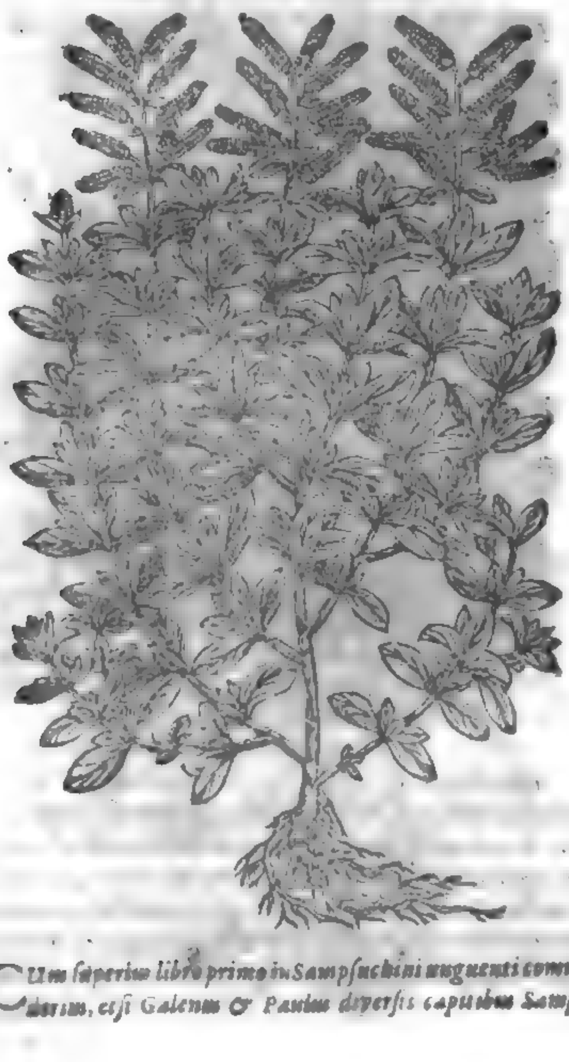
Nomina.

Serpyllum differentias varias, & ratione odoris, qui pro diversitate locorum & cœli odorem mutat: & ratione coloris florum, foliorum item glabritiem & hirsutiem, eorundem rotunditatem & angustiam, obtinet, hic de duabus tantum. I. Serpyllum sativum, C.B. Serpyllum Matth. II. Serpyllum vulgare minus C.B Serpyllum Brunf. Trag. Fuch. Lon. Lob. Cæs. Thal. Serpyllum alterum, Matth. Serpyllum vulgare, Dod. gal. & fol. Serpyllum sylvestre, Cordo in Dioscoridem Matth. in compen. Serpyllum sylvestre alterum, Cast. Serpyllum minus, Tabernæmontano.

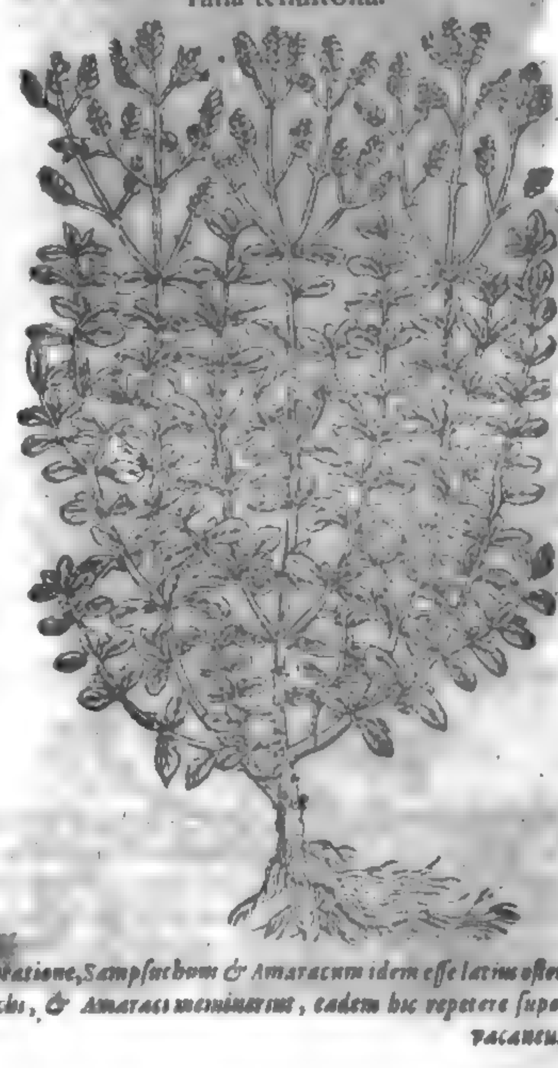
Σάμψυχον. SAMPSUCHUM. CAP. XL.

SAmpsucum in Cypro & Cyziceno laudatissimum. Secundum sibi locum vendicavit Ægyptium, Amaracum gens Sicula & Cyzicena appellat. Herba est ramosa, per terram repens: foliis ejus calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis & rotundis, suavissimum odorem spirat: ideo coronis inseritur. Vis ejus excalfaciens. Succus decocti potus, convenit incipientib. hydropicis, & iis quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folio sugillata tollunt: menses subdita in pesso trahunt: contra scorpionis ictum ex aceto & sale illinuntur: luxatis, tumoribusq; cerato excepta, imponuntur: adversus oculorum inflammationes, cum polline polentæ illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia committitur.

I. AMARACUS.

II. AMARACUS SIVE MAJORANA tenuifolia.

Sampsuchi consideratio.

CUm superius libro primo in Sampsuchini unguenti commentatione, Sampsuchum & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus & Paulus diversis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere supervacaneum

vacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre possint ii, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetrusci vulgò appellant Persa, quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris verò inibi Majorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus init gratiam sui odoris jucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus vasis Amaracum non serant, vel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foveant. Quo fit, ut putaverim ego, ex eo Majorana sibi nomen adinvenisse, quòd majori cura, ac diligentia seratur, colaturq; quam cætera plantæ. Neq; id ea solùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquam jucundo commendetur, sed quòd etiam perpetua vireat coma. Duum est generum, majus quod vulgò cognitum est: & minus, quod tenuifolium cognominatur. Est itaq; herba AMARACUS *ramosa, surculis tenuibus, obsequiosis, foliis oblongis, incanis, pilosisq; quæ cauliculos circumquaq; ambiunt. Flores edit in summis caulibus numerosos, spicatos herbaceo colore, compactili squamarum congerie oblongos, origani æmulos, è quibus parvum oritur semen. Radicem habet lignosam, multiplicem & supervacuam. Seritur semine, surculo, ac etiam viva radice. Planta est odorata tota, & in medicamentis admodum utilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præstat ad omnes frigidos capitis, & nervorum affectus, tam illita, quàm pota: quinetiam ad aurium dolores, gravedines & sonitus, ubi herbæ succus fuerit instillatus. Idem naribus infusus pituitam à capite trahit, & cerebrum abstergit, & roborat: colluitur ex eo utiliter os in linguæ resolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut ejus decoctum ad omnia pectoris vitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho utilis est tam exterius illita, quàm interius sumpta. Eadem jecinorosos & lienosos juvat. Namq; non solùm eorum infarctus expedit, sed etiam viscera ipsa roborat ac firmat. Confert ad frigidos uteri affectus omnes, & ad flatus. Habetur aliud quoq;* AMARACI *genus* TENUIFOLIUM, *quod nos vulgò vocamus Persa gentile. Id enim foliis, floribus, cauliculisq; altero longè tenuius est, & odore præstantius. Hoc non desunt, qui putent legitimum esse marum. Colitur à mulieribus Italis in fictilibus, & in hortis. Ea omnia præstare potest, de quibus in altero diximus genere. Sampsuchi meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinis quoq; Sampsuchum, Amaracus, & Majorana vocatur: Arabibus Merzenius seu Morsangius: Italis & officinis Majorana: Hetruscis Persa: Germanis* Meyeron / Majoran / und Meiran: *Hispanis Majorana: Gallis Marone & Mariolaine: Bohemis Majorana: Polonis Mejeram. Amaracus tenuifolia, Græcis Σάμψυχον, ἀμάρακον λεπτόφυλλον: Italis Majorana gentile: Hetruscis, Persa gentile.*

Amaraci hist.

Amaraci vires.

Amaracus tenuifolia.

Sampsuchi vires ex Gal.

Nomina.

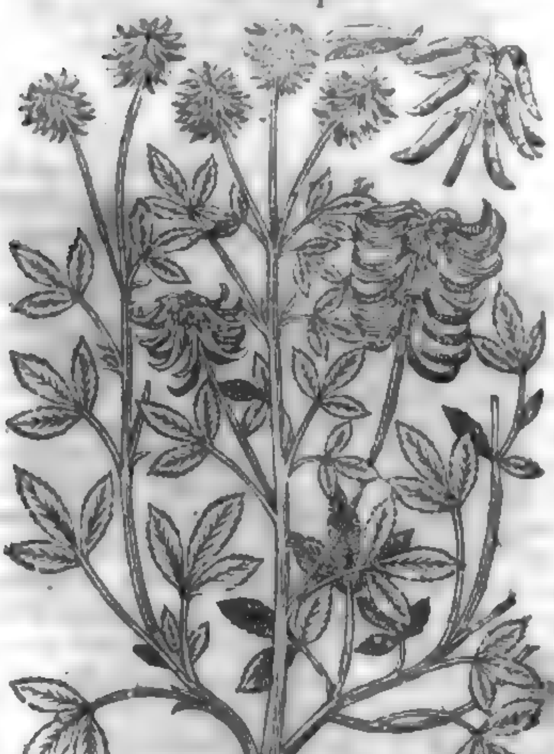
Majoranam à Græco Μάρον deduci volunt ii, qui Majoranam nostram ad Marum veterum reducunt. I. Majorana vulgaris, C.B. Majorana, Brunf. Dod. gal. & fol. (cui & Marum) Cæsalp. Majorana sylv. Loni. Majorana major, Tab. Amaracus, Matth. Fuch. Lugd. Amaracus major, Cast. Amaracus vulgatior, Lob. in icon. Sampsuchus sive Amaracus, Latinis Majorana, Cord. in. Diosc. hist. Sampsuchus, Lac. Lob. obs. II. Majorana nobilis. C.B. Majorana sativa, Trag. Lon. Majorana tenuior, Dod. fol. Majorana tenuifolia, Taber. Amaracus sive Majorana tenuifolia, Matth. Cast. Lugd. Amaracus tenuior, Lob. Amaracus tenuifolia urbana, Cam. Amaracus & Sampsuchum, Gesf. hor.

Μελιλωτος. MELILOTUS, SIVE SERTULA CAMPANA. CAP. XLI.

SErtula campana, laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cujus color vicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam, a colore in luteum languescente, odore infirmo.

a Meum habet. vo Λιβανωτίς. Scd Ca μελί-λωτον.

I. MELILOTUS, SIVE SERtula Campana.

* II. MELILOTUS ITALICA folliculis rotundis. *

Vim

Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præſertim quæ in oculis, vulva, ſede, aut teſtibus erumpat, ſi ex paſſo cocta illinatur: interdum autem addito ovi luteo aſſato, aut fœnigræci farina, lini ſemine, aut polline, aut capitulis papaveris, intybove. Recentes meliceridas per ſe cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla ſanat: ſtomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis levat: dolores aurium mitigandis cruda ex paſſo inſtillatur: in aceto, aut roſaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti conſideratio. Plinius de Meliloto. Meliloti hiſt. Melil. vires ex Galeno. Serapionis deſcriptio. Nomina.

Probatiſſima, legitimaq́; melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis, ſed etiam Gargano Apuliæ monte provenit. Cujus ſemen in tenuibus corniculis incluſum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum eſt, ut jam cognoverint medici vulgaris uſus Melilotum illegitimam eſſe. Meliloti meminit Plinius lib. 21. cap. 9. ubi ita ſcriptum reliquit: Ergo in coronamenta folio venere aſpaſtrum, meliloton, quod Sertulam campanam vocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſſima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, ubicunque verò aſperis & ſylveſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomen Sertula, quod occupavit. Odor ejus croco vicinus eſt, & flos. Ipſa cana placet maximè foliis breviſſimis, atq; pinguiſſimis. Eſt itaq; legitima Melilotus planta cubitali altitudine, ſtatim à radice fruticoſa ramis exilibus, foliis trifolio proximis, ex anguſta origine in latum ſe diffundentibus, & longo appenſis pediculo, floribus melinis, parvis, ſiliquis repandis, numeroſis, pluribus ex uno ramuſculo dependentibus, in quibus ſemen concluditur minutum ſubrufum, odoris non ingrati, cujus eſt uſus. Radix illi inutilis, & ſupervacua: Excalfacit ordine primo, adeò ut parum abſit à temperamento. Ideoq; leniter reſolvit, digerit, atq; mollit, & dolores quoſcunq; ſedat. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit lib. 6 ſimplicium medicamentorum, miſtæ facultatis eſt: habet enim quiddam adſtringens, ſed & digerit, & concoquit: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida, quam frigida: hactenus Galenus. Cæterum neminem invenio è Græcis auctoribus, qui explicaverit, quæ meliloti pars in uſum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut ſemen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præſertim Serapio, qui ex auctoritate Iſaac Eben amaram de Meliloto ſcribit in hunc ſenſum: Melilotus herba eſt, quæ folia fert rotunda, viridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in ſiliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glanci coloris, rotunda, infra ſinapis magnitudinem. Porrò in meliloto uſum ſibi vendicarunt ſiliquæ & ſemina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quiſpiam conjiciet, haud eſſe mirum, ſi emplaſtrum, quod de meliloto appellant, ſæpe medicos fallat, cùm in id legitimi meliloti ſeminis farina nunquam veniat. Cùm vera legitimaq́; Meliloti ſemen cujus uſus eſſe debet, ad nos non deferatur: nonnulli ſylveſtris loti flores, quidam cujuſdam aurei trifolii ipſius vice uſurpant, ſed neuter tamen Meliloti vim poſſidet. Μελίλωτος ita Græcè dicitur, ut Latinè Melilotus & Sertula campana: Arabicè Alchil elmelib: Italicè Meliloto: Hiſpanicè Corona de rei.

Melilotum hanc, Trifolium odoratum corniculis reflexis nominamus. Melilotus, Sertula campana & Corona regia, Lob. obſ. Melilotus Syriaca odora, Lob. in icon. Sertula Campana, Caſtori. II. Huic adjecimus & alteram ſpeciem, quæ frequenter in hortis colitur, & Trifolium Italicum folliculis rotundis nobis, at Camerario, qui primus eam propoſuit, Melilotus Italica dicitur. Hæc ex radice fibroſa caules emittit plures cubitales, ſtriatos, qui in alios brachiantur, circa quos folia tripartita, ſubrotunda, leviter crenata, in breve filamentum abeuntia, longis pediculis donata: in ſummis cauliculis flores meliloti copioſi, quaſi in ſpica alternatim diſpoſiti, lutei: quibus ſuccedunt folliculi, vel vaſcula rotunda, rugoſa cute obducta, in quorum aliquibus bina, in pleriſq; unicum granum continetur. Hoc primum Loti veſicariæ nomine, à Doctore Oſvvaldo Northuſa accepimus, dein in hortis plurimis obſervavimus, quod in Marſis ad lacum propè oppidum Celanum (monente D. Camerario) creſcit, ubi incolæ Malatro corrupto nomine, & in agro Romano ad antiquorum imitationem, Coronellam appellant.

Μάρον. MARUM. CAP. XLII.

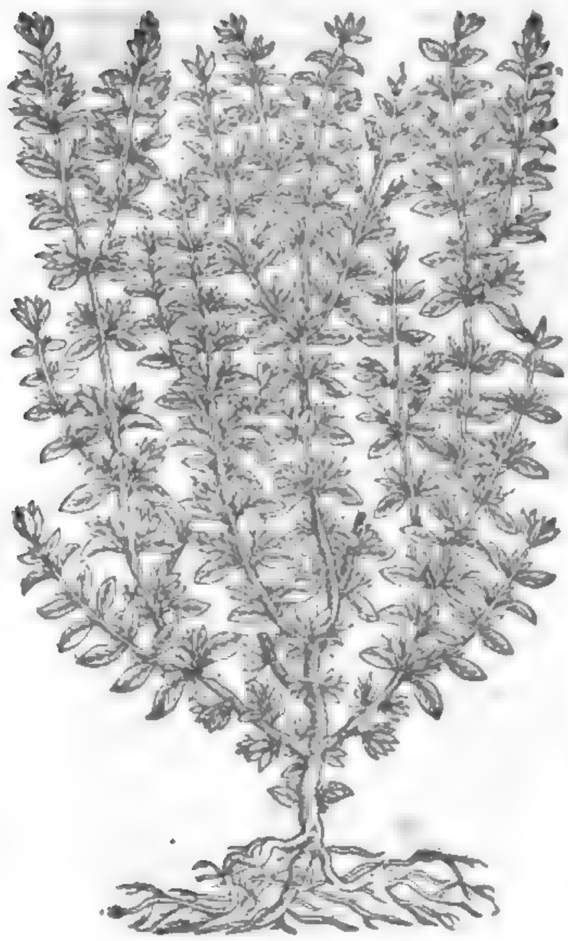
a Orib. εὐώδει. odorato.

Marum herba cognita vulgò ſurculoſa, flore origani, foliis multò candidioribus, flore a odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Juxta Magneſiam, & Trallcis copioſiſſima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

Etſi Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem invenerim, Mari meminerit, libro tamen primo de Antidotis in Hedychroi compoſitione ejus mentionem fecit, cùm ita ſcribit: Aliæ Hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neq; enim duo hæc omnes noſcunt unguentarii, eò quòd herbas ſolùm è Creta advectas emant, unà cum ſeminibus atq; ſuccis. Ego verò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in aliis quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq;, ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum vidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim valdè redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguentum Amaracinum, quod in Cyzico faciunt, Amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm Marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem verò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, ut Amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantum & Mari. Ac mihi viſum eſt id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem viribus inferius: Hæc Galeni verba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab Amaraco viribus & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marum Amaracum illam eſſe arbitrantur quæ majorem ſpirat odorem, majoremq; amaritudinem guſtu præfert: quæq; foliis viret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria vulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſive Amaracum, inibi Perſa vulgò vocari ſuperius indicavimus. Cujus illud genus, quod foliis conſtat pinguioribus, latioribus, viridioribus, guſtuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe cenſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem adverſari Galenus inveniretur: quippe qui hoc loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia Amaracum vidiſſe, nullæ, quòd inibi Marum viderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in aliis ab Aſia regionibus rarum oriatur.

MARUM.

oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inventu, & Italiæ peregrinum: quare ipſum collocavit libro 12. capite 24. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam convehebantur, ſic inquiens: In Aegypto naſcitur & Maron pejus quàm Lidium, majoribus foliis, ac variis: illa brevia, ac minuta, & odorata, hac Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri juſsit, etſi minus quidem odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curavimus, miſit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortuſius, vir quidem rei plantariæ admodum ſtudioſus, & judicio, & animi integritate præditus. Nam cùm legitimum marum ea mihi repræſentare omnibus ſuis notis videatur. Marum ipſam mihi propoſui appellandam, ſiquidem foliis eſt origano candidioribus, odoratis, & guſtu acutis amariuſculiq;, ramis tenuioribus, lignoſis, & floribus ſubpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta eſt peregrina, quæ in Italia non provenit, niſi aliunde tranſlata. Quod Græci μάρον, Id Latini pariter marum nominant: Itali Maro.

Marum Italiæ peregrinum.

Marum propoſitum, Tragoriganum latifolium nominamus, ad differentiam anguſtifolii, cujus triplex differentia. Marum dicitur, Matth. Lugd. Tab. Marum Cortuſi, Caſt. Tragoriganum alterum, Dod. Gal. Geſ. hor. Lob. Tragoriganum, Dod. fol. Lugdun. Helenium Cratevæ Anguillara nominabat.

ACINUS. CAP. XLIII.

*Ακινος.

ACinos, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoq; ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur, à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & alvum pota ſiſtit. Illita panos ignemque ſacrum ſanat.

I. ACINUS.

* II. ACINUS COLUMNÆ.

De Acino opinio quorundam explosa.

Quanquam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat foliis, quæq; jucundum efflat odorem, cujus gratia, atq; etiam umbræ gratia virentis æstivo tempore passim in figulinis vasis fovetur extra fenestras adium & in atriis, quam nos ob ejus gracilitatem vulgò vocamus Basilico gentile: horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. 21. cap. 15. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non evenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. 21. cap. 27. cùm ait: Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptii serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac foliis esset & admodum odorata. Ex his Plinii verbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrariensis vir acris ingenii, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putavit esse, quàm herbam quandam, quæ incultis provenit locis, sed præcipuè in agrorum, & viarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satu suaviter olens: quæ quòd ocimum admodum amuletur, à quibusdam sylvestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis alias adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putaverim. Sed cùm postea animadverterim, herbam hanc flores emittere contra Plinii auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de aliis rebus dubiis quandoq; certiora proferantur. Atqui obstantibus his, volui tamen plantam quam Manardus Acinum esse existimavit, hic etiam appingi, ut aliorum possit esse judicium. Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

Manardi opinio non accepta. Ocimum syl.

Nomina.

I. Acini loco adpicta (& in historia Lugdunensi proposita) quid sit controvertitur, aliis Calamenthum inodorum viarum ubiq; frequens existimantibus: aliis videtur Calaminthæ montanæ magno flore respondere: quòd si verba diligentius consideres, Ocimastrum Fuchsii, quod sub pseudoclinopidio infra posuit, illum exprimere voluisse facilè percipies, quare ipsius figuram mutare, vel omittere noluimus. II. Adjecimus & alteram Neapolitanis frequentem, & à Fabio Columna in suo Phytobasano propositam. Hæc ex radice fibrosa, caulem hirsutum & asperiusculum, qui mox in alios brachiatur, emittit, circa quem folia Ocimo majori similia, sed tenuiora oblongioraq;, per ambitum serrata, hirsuta, longis pediculis donata: flores copiosi purpurascentes, ocimi forma, quibus succedunt vascula semen nigricans subrotundum continentia. Hanc siccam unà cum seminibus Neapole ad nos misit D. Ferrandus Imperatus, præstantissimus Pharmacopæus, quam quotannis olitores verno tempore apud ipsos serunt, Urtichellam appellantes, eo quod Urticæ hirsutiem quodammodo referat.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

Baccharis herba fruticosa, quæ in coronas additur, cujus folia aspera sunt, media violæ, & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: *a* radicibus veratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum *b* squalidumq; solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, vulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ difficili, menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in vino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis ejus decoctum in defessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur jucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopiis incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

a Meum addit λιπαρὰς, i. pingui. *b* Meum, & Cat. ἰκμαλέον, i. humectum.

BACCHARIS.

Bacchari consideratio.

Dum eam de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentariis repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus veram Baccharim reperisse, aut ab aliis repertam vidisse: accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cujus literas hic referre libet, quòd ea sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & benevolentiæ suæ, atq; etiam rei fidem addant. Literæ autem ejus sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem navemus assiduam operam, ob idq; nobis ex usu hanc ad rem extorquere, facultates alienas potius, quàm dissipare nostras: volumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare veram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad vivam formam expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentariis, quos jam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaq; chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia ejus sunt aspera, media violæ & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper: radices nigro veratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimum cynnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in aliis lutei visuntur: ita ut hujus stirpis esse duæ species videantur, vel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò hujus plantæ vires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari divus tribuit Dioscorides.

And. Lacunæ literæ.

Hic

Hic amicus literis ſuis finem impoſuit. Sed certè illud mihi permirum acceſsit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me miſit Julius Moderatus diligentiſsimus pharmacopola, herbarumq́; ſtudioſus: id quod apertè teſtatur hortus ejus apud herbarios Italiæ non vulgaris, ut qui ſit variis ac nobilibus plantis refertus. Hanc ſanè comperi nullis prorſus reclamantibus notis, Dioſcoridis Baccharim repræſentare. Nam præterquam quòd conſtaret, ut illa, foliis aſperis, magnitudinem inter violam & verbaſcum referentibus, caule anguloſo, cubitali altitudine, aliquantulum aſpero, habebat etiam in caule ſua adnata folia non colicolos. Hinc obiter ſuſpicor legendum eſſe παραφυλλάδας *non* παραφυάδας, *ut vulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adſtipulatur etiam Oribaſii manu ſcriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Ejus denique radices erant veratro nigro ſimiles, & odore cinnamomo proxima. Hujus igitur plantæ delineatione, quæ ad amuſsim hiſtoriæ Dioſcoridis reſpondet, ut ejus quoq; effigies, quam pictam damus, affabrè demonſtrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc eſſe veram & legitimam baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Braſavolus ipſum ſecutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim eſſe, quam quidam Sclaream, nonnulli verò Matriſalviam appellant. Sed cùm hujus radices non ſint veratro nigro ſimiles, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum ſententia improbanda videtur: præſertim quòd veram Baccharim eam eſſe cenſeamus, de qua ſuperius diſſeruimus. Sed non deſunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioſcoridi accreviſſe, caputq́; hoc adulterinum eſſe, ut novi aliquid afferre videantur. Siquidem inter hos Anguillarius non paucis cõtendit argumentis, Baccharis caput haud eſſe Dioſcoridis legitimum, ſed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore ſcripta ſunt, ex capite de Aſaro eſſe deprompta. Quod ut in primis probare videatur, Baccharem inquit, Græcum non eſſe nomen, ſed Latinum, cùm nemo extet inter Græcos authores, qui vel ante Dioſcoridem, vel ejus tempore vel paulo poſt claruerunt; qui Baccharis uſquam meminerit, ut videre eſt apud Galenum & Aetium. Nec his deinde obſtare inquit, quòd Athenæus inter unguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis unguentum deſignet, non plantam: ſed quam magno ducatur errore Anguillarius, quamq́; diligenter legerit autores, aut rectè eorum ſcripta intellexerit, ille jam audiet. Siquidem non deſunt Græci authores, ipſiq; antiquiſsimi, qui ante Dioſcoridem Baccharis meminere. Plinius enim teſtis eſt lib. 21. cap. 6. de Bacchari ſcripſiſſe Ariſtophanem priſcæ Comœdiæ autorem, ob idq; falso quibusdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd a Græcis ſibi nomen invenerit. Deinde negligenter ſatis Anguillarium legiſſe Athenæum, ex hoc clariſsimè patet, quòd is non ſolùm Baccharis unguenti, ſed Baccharis quoq; plantæ vel ejus radicis meminerit his verbis. Eſt unguentum quod Baccharis a comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non eſt unguentum. Aeſchylus in Amymone ſeparatè & diſtinctè: Ego, inquit, Bacchares tuas & unguenta: & Symonides unguentis unctus ſum, ac Bacchari. Ariſtophanes in Cerealia celebrantibus, O Jupiter (inquit) venerande, quo pacto nepharium ſcrinium continuo lotum, unguenti ac Baccharis odorem emiſit? Quibus palam eſt, non ſolùm eo unguento ad odoramenta uſos eſſe antiquos Græcos, ſed etiam ipſa quoque Bacchare, & ejus radicibus. Sed concedamus Anguillario nuſquam de Bacchari herba locutum eſſe Athenæum, ne tam citò erubeſcat. Unde tandem dicet denominatum unguentum illud? An negabit à Bacchare, cujus radices exceperat? Neget vel affirmet, comprehenſus eſt. Etenim ubi negarit, Plinius ejus retundet arrogantiam, quippe qui Ariſtophanis teſtimonio ſcribit ex Baccharis radicibus unguenta fieri ſolita apud antiquos. Si verò affirmarit, jam ſuam ipſius faſſus fuerit ignorantiam. Baccharis unguentum à Bacchare antiquis denominari teſtatur Favorinus his verbis.* Βάκκαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμωνύμου, ἔτι δὲ ἡ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. *Quibus non modò palam eſt Baccharim antiquis unguentum deſignare, ſed etiam pulverem ex Baccharis radicibus paratum corpori inſpergendum, de quo apud Athenæum ſcripſere Aeſchylus, Symonides, & Ariſtophanes: uſa enim antiquitas Diapaſmatibus, id eſt, pulverum ſiccis aſperginibus, non ſolùm ad odoramenta, ſed etiam corporibus fovendis, ſiccandis, laxandis, aſtringendis, molliendis, ac durandis, variis è plantis paratis pro utentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, ut autorum teſtimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribaſii, & Pauli libris Baccharis caput ſit additum a quibuſdam, eo argumento quod Paulus tantùm ſcribat de iis ſimplicibus medicamentis, de quibus ſcribit Galenus, qui nuſquam de Bacchare meminit: & idem fecerit Oribaſius: illi reſpondendum eſt, quòd negligenter ſatis legerit de plantis apud Paulum. Quippe quòd is non ſolùm ex Galeno, ſed ex Dioſcoride tranſcribat. Agallochi enim Narcaphthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthii, Botryos, Geranii, Aethiopidis, Epipactidis, Apios, Alypi, Cinocrambæ, Heliotropii, & aliorum quorundam non meminit uſquam Gallenus, quorum tamen omnium ex Dioſcoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccharis: quo fit, ut infirmum admodum ſit Anguillarii argumentum tam de Paulo quàm de Oribaſio, qui plantarum hiſtorias non ex Gal. ſed ex Dioſcoride tranſcribant. Ad hæc quantum valeat in cenſendis Aſaro & Bacchare Anguillarii judicium, conjiciet facilè quiſpiam, qui ejus annotaverit verba, dum ultimo loco ut probet Baccharis caput ab Aſaro eſſe reſciſſum, dicit id facilè deprehendi poſſe, ubi quiſpiam Baccharis & Aſari caput ſimul contulerit. Sed faciamus periculum: Aſarum folio eſt hederæ minore, lævioreq;: Baccharis verò inter Violam & Verbaſcum medio, & tactu aſpero. Flores Aſaro ſunt Cytini aut Hyoſcyami figura, ac purpurei: Bacchari in purpura albicantes. Cauliculos habet Aſarum plures, aſperos, ac lentos, quibus ſingulis folia appenſa ſunt: Baccharis verò unum tantùm caulem edit cubitalem, anguloſum, aliquantulum aſperum, non ſine adnatis multis. Item radices Aſaro inſunt geniculatæ, tenues, obliquæ, graminis non diſsimiles longè tamen graciliores odoratæ, & ut Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Bacchari autem radices inſunt nigro Veratro ſimiles, quibus odor ineſt gratiſsimus, Cinnamomo proximus. Poſtremò Aſarum in umbroſis montibus provenit: Baccharis in aſperis & ſiccis. Quibus palam eſt nil minus haſce plantas ſibi repugnare, quàm ſibi ipſi repugnet Anguillarius, dum illud Cratevæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioſcoride ex Aſari capite eſſe reſciſſum. Siquidem cùm in eo legatur.* Βοτάνη εὐώδης, γονατώδη καυλία, φύλλα δὲ αὐτῆς πορφυρᾶ, εὐώδης ῥίζα, ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικυῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: *id eſt: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti, flores autem purpurei, odorata radix, ſimilis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens Tyreſia cæcior fuerit, qui non viderit fragmentum eſſe Baccharis, non Aſari, ut ſibi perſuadet Anguillarius. Quippe quòd Aſarum Plinii teſtimonio, ita vocatum eſt, quòd in coronis non veniat, quodq́; ejus cauliculi geniculati non ſint, ſed tantùm radices, quæ graminis ſunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ, ſed Nardi, & ideo Nardum ruſticum nonnullis appellatum: quodq́; non in ſiccis & aſperis naſcatur locis, ſed in umbroſis ac opacis montibus. Hæc ſi diligentius perpendiſſet Anguillarius, non ita fortaſſe inconſideratè contra ſui ipſius ſententiam fragmentum illud Crateva attuliſſet in medium, ut potius fortaſſe videretur tam precioſa habere fragmenta, quàm quòd curæ illi fuerit, ſolidè de Medica materia diſſerere. Probatur præterea, Baccharis caput Aſari non eſſe membrum, non ſolùm ex Oribaſio qui perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, ſed etiam ex Serapione. Siquidem iis in Aſaro ne verbum quidem habent, quòd in Baccharis capite reperiri poſſit, ſed id tantùm, quod paſsim legitur, in Ruellii ac Cornarii Dioſcoride, qui*

Leoniceni & Braſavoli opinio reprobata.

Anguillarii opinio reprobata.

Baccharis antiquiſsimi meminere.

Baccharis & herba & unguentum apud Athenæum

cùm hæc animadvertissent, quæ in Asari capite adulterina invenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc verba ῥίζα ἰνώδης γεγραμμένη Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quam plura quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccharim, apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat vires, quas fragmentum Crateva illud, & ipse Dioscorides Bacchari tribuerunt, cum iis quarum de sua Bacchari meminit Plinius, is sanè illico deprehendet, quam aperte cæcutiat Anguillarius. Baccharem similem Combreto idem reddidit Plinius, ubi inquit: Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate usq; in fila attenuata, & procerius quàm Bacchar. Quæ verba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, foliis stamineis, veluti filamenta quædam duum triumve spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinii verba ejusmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quod sua substantia Combreti folia adeò sint exilia, id est, tenuia, ut textura filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de divinatione: quo fit, ut nil aliud in ea comparatione sibi velit Plinius, quam quòd Bacchari folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa verò ut diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccharis modo lata: quamvis adeò tenuia ut omnis ferè earum appareat textura duntaxat.

Combreti Pliniani mentio.

Baccharim quam à Lacuna acceptam proponit, sunt qui Verbascum odoratum, cui interdum flores lutei, interdum purpurei, censeant: & sanè cum Verbasco, quod pro tertio posuit, multum convenit: verùm existimamus eam figuram competere Conyzæ majori à Matthiolo propositæ. Matthiolum imitati Lacuna, Lon. Cast. & Tabernæmontanus, eandem figuram pro Bacchari exhibent.

Πήγανον. RUTA. CAP. XLV.

RUta montana, [sylvestrisq; sativa,] & hortensi acrior est, & in cibis damnata: sativa verò quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Utraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, menstrua pellit, † [alvum sistit] potu, cibove. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex vino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus juglandibus, aridisq; ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere convenit. Genituram cibo, potuve extinguit, cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumq; dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumq; cruciatus, & horrores febrium, circuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad inflationes coli, vulvæ, rectiq; intestini cum oleo decocta & infusa. † [Fœminas vulvæ strangulatu liberat, si à genitali sedetenus cũ melle subjiciatur.] Fervefacta ex oleo, & pota, ventris tineas excutit: articulariis doloribus ex melle, aquæ inter cutem cũ ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in vino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, visus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo & aceto illita auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita & indita. Testium inflammationibus cum laureis foliis imposita, & eruptionibus papularum cum *a* myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & nitro affricta, albi vitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & verrucas, quæ thymi florem repræsentant: contra impetigines cum alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, dolori aurium efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manant.

Conclusa non legit Orib.

† Orib. non habet.

† Orib. non legit.

a Meum σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. cũ Myrteo cerato.

I. RUTA.

II. RUTA SYLVESTRIS.

cum

cum aceto rosaceo, & cerussa illitus persanat: mansa alliorum, cæparumq; acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac vehementi inflammatione: oportet itaq; eam unctis antea manibus & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adjiciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, ᶜ viperis scatet. Semen ejus potum contra intestina vitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam urinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix hujus montanum moly vocatur. Sylvestris ruta sativæ similis est. Prodest comitialibus & coxendicum doloribus: menstrua movet: partus enecat. Acrior est viribus, quam hortensis & validior. Sylvestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

ᶜ Orbatus ... plurimis serpentibus.

* III. RUTA SYLVESTRIS tenuifolia. *

Ruta utraq; planta est vulgaris notitia, tam sativa inquam, quam sylvestris. Non tamen velim de illa sylvestri intelligas, de qua capite proximo differendum est, sed de ea tantum, cujus meminit Dioscorides in præsenti capite, quamq; in ejus calce sativæ similem fecit: siquidem ab illa plurimũ differt. Nascitur hæc sylvestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò ut qui circumstant montes ea ubiq; scateant, præsertimq; Salvatinus mons, qui eadem ferme vestitur. Facie hæc hortensi perquam similis est, foliis, caulibus, ramis, floribus & capitulis, graciliori tamen folio, caudice verò crassiori, lignosoq; ac firmo, & gustu acriori amariorique. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptiis prorsus refragatur: quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc & androsæmum sive hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hi, ut equidem arbitror, in triplici versantur errore. Primùm quòd existimaverint, turpi nimirum lapsu, sylvestrem Rutam ab androsæmo & hyperico non dissidere. Deinde quòd putaverint hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum unum & idem esse, cum tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc sylvestris Rutæ historiam bis a Dioscoride descriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum judicio scripsisse videntur Monachi, cùm non hujus Rutæ caput sit illud, in cujus fronte in quibusdam codicibus, iisq; non probatis, illa leguntur, quæ doctissimorum testimonio hic ascititia, hyperici autem propria censentur: sed quod proximè sequitur, in quo alterius sylvestris Rutæ, quam alii Moly, alii HARMALAM, alii verò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caveant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur ne una cæcutientes sæpe ducantur in varios errorum labyrinthos. RUTA planta est perpetuò virens foliis crassiusculis, subpinguibus, pluribus ab uno pediculo exeuntibus, & ex angusto exortu in latum se diffundentibus, colore saturatè viridi. Ramos mittit copiosos surculososq;, & flores in summitate luteos, Hyperici haud absimiles, è quibus capitula oriuntur, quadruplici apice divisa, in quibus pusillum continetur semen nigro colore. radix illi lignosa, multiplexq;, acris & amara, sed acrior & amarior montana. Seritur in hortis, apricis gaudet & siccis, terraq; maximè lateritia. Attenuat Ruta, incidit, digerit, resolvit, provocat & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (ut author est Plinius li. 19. c. 8.) favonio & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem & humorem, ac fimum. Apricis gaudet & siccis, terraq; maximè lateritia: cinere vult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit: cujus rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium venatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra venena pollere. Utuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos. fortasse quòd contra fascinationes eam commendaverit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis visa est (Flavio Josepho auctore) Macheronti, quod olim fuit munitissimum Judææ oppidum. Is enim lib. 7. cap. 25. de bello Judaico ita scriptum reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis, à nulla enim ficu vel celsitudine, vel magnitudine vincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseverasse: mansissetq; ulterius profectò, sed à Judæis, qui locum ceperunt, excisa est. Rutæ Sylvestris & sativæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica verò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri, sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atq; incidere crassos, lentosq; humores potest. Ob eandem vim & urinas movet. Quin & tenuium est partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac veneris appetitum cohibet, digeritq; atq; exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter desiccant. Porrò quod superius Moly & Besasan nominari diximus, & ipsum utiq; fuerit ruta sylvestris. Πήγανον Græcis herba est, Latinis pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis Sadeb seu Sedab: Germanis Raut und Weinraut: Hispanis Arruda: Gallis Rue: Bohemis Rauta: Polonis Ruta. Ruta sylvestris, Græcis πήγανον ἄγριον: Italis Ruta salvatica.

Rutæ consid. — Monachorum hallucinatio. — Rutæ hist. — Josephus de Ruta. — Rutæ vires ex Galeno. — Nomina.

Ruta sativa est vel latifolia vel tenuifolia: est sylvestris, hæcq; vel sativæ similis, quæ rursus aut majoribus aut minoribus est foliis, aut dissimilis, de qua capite sequenti. I. Ruta hortensis altera, C.B. Ruta hortensis minor, Trag. Ruta, Matth. Anguil. Lac. Cast. Ruta sativa tenuifolia, Cord. in hist. Ruta hortensis nobilitate præstans, Gesn. hort. Ruta tenuifolia, Tab. Quæ verò ab aliis pro Ruta proponitur, Ruta est

hortensis latifolia. Cultura tres, imò & quatuor cubitos superat, arbusculæ similem, in Illustriss. Ducis Wirtenbergici horto Stutgardiæ vidimus. II. Ruta sylvestris latifolia, C.B. Ruta sylvestris, Matth. Dod.gal.Lonic.Adversi.Ruta sylvestris prima, Lac. Cast. Ruta sylvestris majoribus foliis, Ges.hor. Ruta sylvestris montana, Lob. Ruta montana. Tab. III. Ruta sylvestris tenuifolia, C.B. Cam. Lugd. Ruta sylvestris minoribus foliis, Ges.hor. Ruta sylvestris Lob. Ruta sylvestris minima, Dod.fol. Ruta sylvestris minor, Tab. Ruta montana, Clus. hist. Hisp. cui fortè Ruta mas Pythagoræ apud Plinium. Peganion Narbonensium, sive Rutula, Adversariis.

Πήγανον ἄγριον. RUTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

† Orib. addit [illegible]. Leoniceno a Cæ. addit [illegible].

VOcant etiamnum sylvestrem Rutam, quod † in Cappadocia & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: foliis multò, quàm alterius rutæ longioribus tenerioribusque, odore gravi, flore candido: capitulis in cacumine paulò majoribus, quàm sativæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu amarum recluditur, cujus est usus. Semen autumno maturescit, quod cum melle, vino, croco & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, Moly, quoniam quandam cum moly servet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus & læto solo provenit.

RUTA SYLVESTRIS HARmala.

Rutæ sylvestris alterius consideratio.

INveniuntur ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem secutis, qui vel maximo librariorum lapsu, vel potius eorum temeritate, qui nimis sciolè videri volunt, plura de hac altera sylvestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctissimorum quorumq; consensu adjectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac depravata, imò additia lectione decepti quidam, rerum literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes sylvestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atq; Dioscoridis lectio restituta à peritissimis viris, qui rei discrimen exactissimè noverunt, & vetustissima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt: quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasii codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridis acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cujus propria sunt, hic perperam repetita. Sed hæc jam missa faciamus & constituamus duplicem esse Sylvestris Rutæ speciem: unam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram verò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam vocant. Hanc (ut ingenuè fatear) in Italia sponte natam non vidi. Verùm ejus imaginem, quam hic appingi curavimus, misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quacelbenus Cæsaris Ferdinandi Oratoris medicus.

Harmalæ historia.

Est itaq; HARMALA frutex, qui ab radice plures emittit caules: foliis multò quàm alterius Rutæ longioribus tenuioribusq;, odore gravi, floribus candidis, e quibus capitula in caulium summitate oriuntur sativæ rutæ majora, tenuibus quibusdam foliolis & acutis circumquaq; stipata, in quibus triangulum occluditur semen, subrufo colore & amaro gustu, cujus est usus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimvero gravissimo errore ducuntur seplasiarii, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, hujus Rutæ sive Harmel loco, fœtidis & aggregativis dictis catapotiis, aliisq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat, sed etiam venenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is ubi in conficiendis fœtidis catapotiis, quid sit Harmel explanare contendit, ait Sylvatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunq; reperitur Harmel cum aspiratione, nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine verò afflatu, Rutæ sylvestris semen. Quod evidens ac exectrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuo agrestem Rutam significat, ut Serapionis & Avicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Avicenna ipsius Harmel etiam meminit lib. quarto sui Canonis, ubi viperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta sylvestris (& non est albarmel, secundum quòd existimaverunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum: hæc ille. Sed ne fortè quis Avicennam non rectè intelligens, in his verbis decipiatur, ut suis in Parodoxis Fuchsium in Avicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodum etiam antea alias nos retulimus, & nunc quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non ejusdem utiq; generis est sylvestris Ruta, de qua una cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani verò Harmel sive Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ sylvestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Avicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi injungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Avicenna, Ruta sylvestris (& non est albarmel, secundum quod existimaverunt quidam, imò est species Rutæ ipsius)

Seplasiariorum gravis error circa Cicutam.

Fuchsii lapsus & Avicennæ defensio.

ipsum) confert morsibus viperarum, iis verbis declarat se illam hic sylvestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quamq; sua Arabica familia auctores Harmel, sive Albarmel vocant. Ejus tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens: Et albarmel est de medicinis liberantibus. Ubi per Albarmel eam sanè Rutam sylvestrem intelligit, de qua præsens sermo est: ob cujus differentiam, postea alterius rutæ sylvestris mentionem faciens, subjungit illa verba, quæ jam his citavimus. Ut hinc palam faceret, se non modò de alio sylvestris Rutæ genere intellexisse, sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetiisse calumnietur. Porro non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Averroem in medium adducentes, quem libro quinto suarum collectanearum ita scriptum reliquisse volunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu: incidit crassos humores, & provocat urinam & menses, & valet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Averroes tribuat facultates, quas etjam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Averrois codex librariorum incuria fuisse depravatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ii vocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat depravata Averrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale venenum esse affirment. Quapropter quàm pessimè agatur ab iis, qui Cicutæ formidandum semen in compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad dejiciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ii dijudicent, qui veritatis studio deditis hujusmodi cavillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tollerare non possunt. Rutæ hujusce semen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio, paraturq; potandum hoc modo. Conjiciuntur in mortarium seminis grana 15. prius clarissima aqua abluta, & deinde ligneo pistillo teruntur, affunduntúrq; aquæ fontanæ unciæ quatuor, eodemq; pistillo aliquantisper miscentur: demum linteolo percolatur cremor, cui adduntur mellis optimi unciæ tres, & olei Sesamini, aut amygdalini unciæ duæ, & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copiosas vomitiones. Nec est hoc medicamento aliud valentius ad Comitiales. Scribunt Arabes hujus rutæ semine inebriari homines, adeò ut subinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ii heros appellant. Rutam hanc Sylvestrem appellat Galenus Moly, libro 7. simplicium medicamentorum, ubi de ea disserit his verbis: Moly, hoc quidam vocant peganon agrion, hoc est, Rutam sylvestrem, nonnulli harmolam, Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habet nigram, & florem lacteum. Vis ejus tenuium est partium, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam movet: hæc Galenus de altero Rutæ sylvestris genere. Cui constat & primum sylvestri Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarii alteram alterius loco subjicere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum repeerint. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam C A P R A R I A cognominatur, quibusdam verò Galega dicitur, nostrates eam vulgò appellant Lavanese. Passim hæc secus itinera in scrobium aggeribus, humentibusq; locis & læto solo provenit, caule sesquicubitali, & aliquando majore, ramoso, in quo folia utrinq; emergunt ab uno pediculo dena aut undena, oblonga, ac subpinguia. Flores in summitate profert ex candido purpurascentes, è quibus siliquæ oriuntur, semen continentes. Vis illi maxima contra pestilentiam, namque plurimos hujusce plantæ usu præservatos scimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetariis vorant, alii olerum modo coctam ex carnium jure sumunt, nonnulli succum extrahunt, & ex vino hauriunt. Quinetiam valet non solùm adversus lethalia medicamenta, verùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus aut aculeo venenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam vel ejus succum bibendum præbent, ac etjam emplastri modo vulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo vexatis. Epotus recentis herbæ succus datur utiliter cochlearis mensura ad necandos intestinorum vermes. Idem præstat herba ipsa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, & è lini semine, ventri adalligata. Ejusdem succus datur in principio pestilentia affectis, aut ejus decoctum ex aceto factum, addita Theriaca, & Armenio bolo. Verùm à potu subinde sudare affectum oportet. Idem præstat ad pestilentes febres, in quibus exanthemata, sive maculæ cutaneæ quas petechias vocant, emerserint, & præsertim epoto herbæ decocto ex aqua una cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti foliis & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi inesse censeo, sua ipsius speciali dote. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc Caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius lib. 4 suo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον, ἢ ἁρμάλα Græcè: Ruta sylvestris altera Latinè dicitur: Arabicè Harmel: Italicè Ruta salvatica seconda. At Galega sive Ruta Capraria, Hetruscis Lavanese.

Quorundam error, & locus Averrois testitutus. (margin note, beside "Porro non desunt…")

Rutæ sylvestris alterius vires ex Gal. (margin note, beside "Scribunt Arabes…")

Rutæ capraria mentio, & vires. (margin note, beside "Est & alia Rutæ species…")

Nomina. (margin note, beside "Quæ planta…")

Ruta sylvestris magno flore, C. B. Ruta sylvestris Harmola, Matth. Ruta sylvestris altera, Cast. Cam. Ruta harmola, Lugd. Ruta sylvestris, Cord. in Diosc. Anguil. Ges. hor. Harmel, Ges. hor. Harmel Constantinopolitanum, Cæsal. Harmala. Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Tab. cui & Moly Galeni. Harmala Syriaca, Lobelo. De Galega seu Ruta capraria, vide cap. 136. libri quarti.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

MOly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cujus cacumine inest aliquid, quod alii speciem referat. Radix parva, bulbosa, quæ mirum in modum valet ad vulvæ apertiones, si trita cum irino unguento, in pesso subjiciatur.

MOly, ut scriptum reliquit Theophrastus lib. 9 cap. 15. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cæpæ, folio scillæ. Usum ejus contra veneficia summa, non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. 25. cap. 4. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam vocari a diis putant Moly. Ast inventionem ejus Mercurio assignat, contraq; summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cillene Arcadia tradunt, specie illa Homerica radice rotunda nigraq;, magnitudine cæpæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci auctores folium ejus luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inveni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; è Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longa, ac ne sic quidem solida, sed abrupta: hactenus Plinius. Ex cujus sanè verbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Cam-

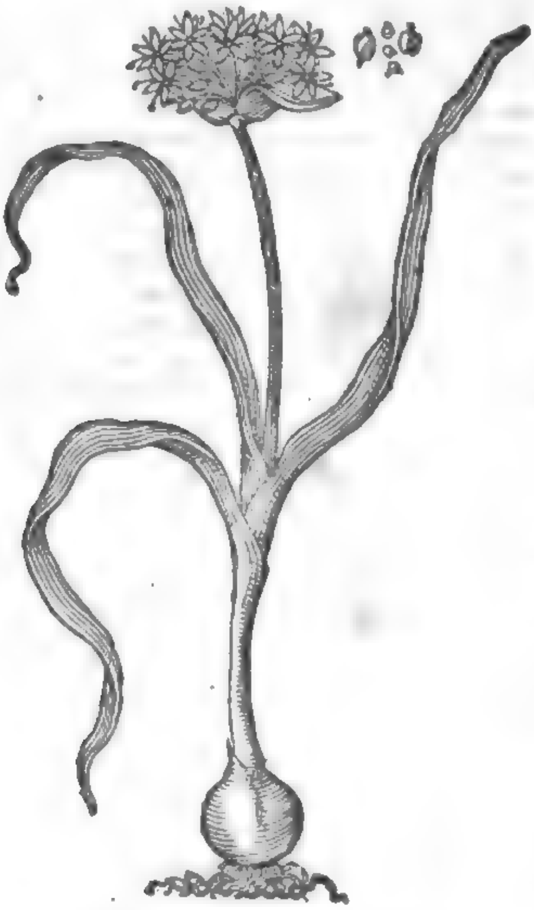
Moly hist. ex Theoph. & Plin. (margin note)

Moly vires ex Galeno.

pania effossum, & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, misit ad me Patavio vir optimus, & omni humanitate præditus, Jacobus Antonius Cortusus, cujus imaginem hic appingi curavimus. Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putaverim cum illa, quæ Gal. lib. 7. simplicium medicamentorum Myle vocatur, cùm inquit: Myles radix parvo bulbo similis est, facultatis contrahentis: nam cum farina arina (hoc est lolii) apposita apertam vulvam sanare scribit Dioscorides. His verbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert, sed etiam nos commonet mendi cujusdam, quod hucusque latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in hujus capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id est, cum farina loliacea. Et certè in id vitium facilè librarii quadam scripturarum vicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua vulgaris lectio depravata manifestè deprehendetur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non video quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc est, ad vulvæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas vulvas, ut verterunt Marcellus & Ruellius, qui tamen secus facere non poterant, si unguenti irini rationem habere volebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.

Dioscoridis locus castigatus.

MOLY.

Nomina.

*Moly ἀπὸ τοῦ μωλύειν τὰς νόσους, ab amoliendis morbis dictum. Unius licet meminerit Dioscorides, plures tamen posteriores agnovere differentias, de quibus in historia. Moly minus, C. B. Moly Matt. Lon. Cast. Lugd. Moly Dioscorideum putatum, Lob. Moly Dioscoridis, Clus. hist. Hisp. Cam. Moly angustifolium, Dod. fol. Allium ursinum alterum, Cæsalpino.

Πάναξ ἡράκλειον. PANACES HERACLEUM. CAP. XLVIII.

PANACES HERACLEUM.

Panaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in *a* Phocide Arcadiæ nascitur: ibiq; compendii, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Foliis est asperis, in terra jacentibus, herbacei coloris, multum ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò divisis: caule, ut ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam *b* incanescit, foliis etiam minutioribus obsitus: muscariis, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, ferventeque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graveolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Lybia & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, foliis excavato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæq; siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, ferventes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab usu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur, *c* quàm amarissimus, internè albus, aut subfulvus, foris ad croci colorem inclinans, lævis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, gravi odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resolvatur, & lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio urinæ convenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vulvam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur acopis,

a Meum & Cat ex ψωφίδι, i. & in Psophide. b Meum λευκὸν i. tenui. Idē legit Orib. c Orib. πικρότερος i. amarior.

Digitized by Google

acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uva passa illitus subvenit: dolore dentium liberat, cavis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, vulvæ admota, partus extrahit: ad vetera ulcera efficax est: nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia prodest adversus animalia, quæ venenum ejaculantur: & contra vulvæ strangulatus in vino bibitur.

Πάνακες ἀσκληπιεῖον. **PANACES ASCLEPIUM. CAP. XLIX.**

PAnaces † Asclepii caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, majora tamen & hirsutiora, † odorata: in cacumine umbella, ubi flores emicant aurei, acris gustus & odorati: radix *a* parva est & tenuis. Auxiliarem vim habent *b* flores & semina, contra ulcera, phagedænas & tubercula, si trita cum melle imponantur: adversus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces sylvestre origanum vocant, alii cunilam, de qua in origani mentione diximus.

a Meum πικρά, id est, amara. *b* Meum ἐπάνω τὸ ἀρωγὸν, i. auxiliarem desuper.

†Ori. Ἀσκληπιεῖον καὶ χειρώνιον. i. Asclepiū & Chironium. †Or. ἄοσμα. i. inodora. (*margin, partly illegible*)

Πάνακες χειρώνιον. **PANACES CHIRONIUM. CAP. L.**

PAnaces *a* Chironium in Pelio monte maximè provenit, folium ejus amaraco simile: flos aureus, radix *b* parva, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentum veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

a Ca. χειρώνιον ... i. calic, quod & Chironiū. *b* Me. & Cat. λεπτή i. tenuis.

PAnaces Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini jugis & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quamplurimis Italiæ viridariis, ubi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumque commodum innumera plantarum genera suis in hortis ac viridariis serunt ac colunt. Verùm non ob id affirmaverim, ejus lacbrymam, quam officinæ Opopanacum vocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetiis venalis reperitur, ex Alexandria Aegypti convehitur. Legitima non desit, etsi adulterata frequentior sit usus apud eos, qui ex quavis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberravit Mesues: quippe qui initio capitis omnia ejus genera confundat. Quod omnib. jam notum est, quam ut à nobis ostendi debeat. Panaces ASCLEPIUM

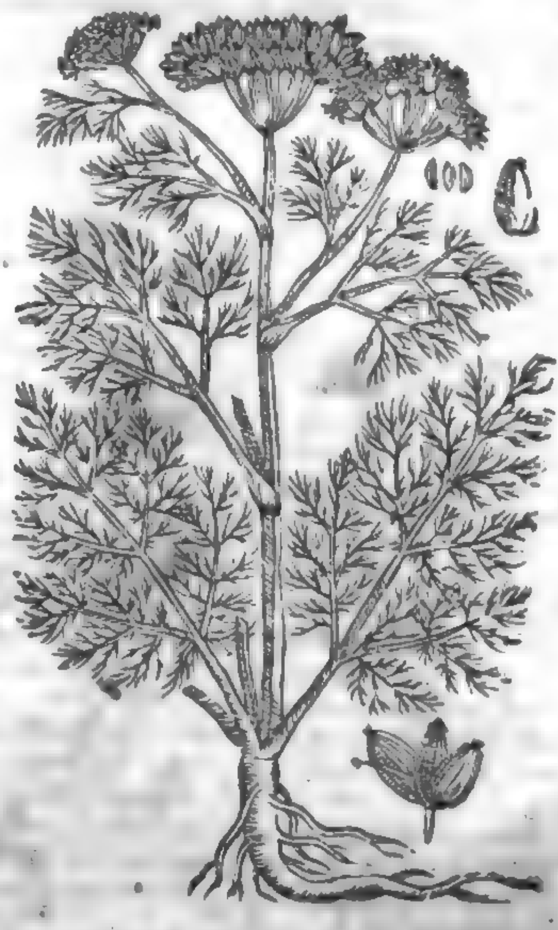
Panacis considera-tio.

Mesues lapsus.

II. PANACES ASCLEPIUM.

*III. PANACES ASCLEpium alterum.

nuper vidimus, ejusque effigiem hic appinximus. Sed CHIRONIUM *non provenit, quod sciam, in Italia. Quanquam non desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantam, quæ folium habet oblongum hyssopi fere modo, concomitantib. minoribus foliolis cumulatim prodeuntibus florem pentaphyllis, sed majorem, aureo tamen colore, surculos mittit à radice numerosos, tenues lignososque: radicem item lignosam, rufescentem gustu adstringentem minimè acrem. Hæc quibusdam recentioribus herbariis Flos solis appellatur. Verùm quòd Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, Asclepii vires habeat & excalfaciat, & radicem gustu acrem, non video quomodo ingenuè possim eorum sententiæ subscribere.* FLOS

Floris solis mentio.

IV. FLOS SOLIS, SEU PAnaces chironium.

*V. PANACES CHIROnium minus. *

itaq; SOLIS mihi quidem omnino è symphytorum genere esse videtur, quum facile vulnera glutinet & sanguinem manantem sistat. Verùm non hæc solùm præstat, sed oris & pudendorum ulcera sanat, ubi in vino decoquatur, & eo subinde ulcera abluantur. Datur quoq; potandus ad cruenta sputa, & ad dysenteriam una cum radicibus contritus, quinetiam ad mensium abundantiam. In summa ubi agglutinare, cohibere & roborare opus sit, ea omnia perinde præstat, ac cætera symphytorum genera. Panacis genera ab inventoribus cognominari tradunt, nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatum, cujus tantùm lachryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim ac radix, etsi in pluribus valeant affectibus, ad nos tamen, quod viderim, non adferuntur.

Opopanax.

In quorum defectu optimi chirurgi, cum denudata ossa carne explere volunt, radicum segmenta, quæ lachryma compacta reperiuntur, quæve illa sint, non parvo labore seligunt, & ad hunc usum in pulverem redigunt. Panacis vires descripsit Gal. lib. 8. simpl. medic. his verbis: Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit vocatus Opopanax, radicibus ejus, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longe est ad plurimos usus aptissimus, utpote excalfaciens, emolliens & digerens: ponatq; ipsum quispiam in excalfaciendo tertii ordinis, in desiccando verò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus: quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna & contumacia. Sufficienter enim talia carnem [illegible]creant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere excalfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, velut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus movendis medicamen accommodum. Cæterum nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc vocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supradicto panace: quamobrem eo, & floribus ejus, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces verò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet: hæc Galenus.

Panacis vires ex Gal.

Porrò dejicit Panacis lachryma (ut author est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, crassam, contumacemq; pituitam. Cerebrum & nervos expurgat, præcipuè cum frigidis torquentur morbis.

Panacis vires ex Mesue.

Nomina.

Πανάκες ἡράκλειον sic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum nominatur: Arabibus Steusir, Jeusir sive Giausir: Italis Panace Heracleo. Hujus gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Officinis Opopanacum: Italis Opopanaco: Hispanis Opopanaq;. Πανάκες verò ἀσκλήπιον sic Græcè vocatur, ut Latinè similiter Panaces Asclepium: Arabicè Panax Aschilibet: Italicè Panace Asclepio. Πανάκες deniq; χειρώνιον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur. Mauritanis Panax caromon: Italis Panace Chironio

Panax, quasi πανάκειος, omnibus remedium adferens, quasi omnia sanans: cujus genera quatuor Theophrasto 9. hist. 10. Syrium, Chironium, folio simile Rumici: Æsculapium folio Thapsiæ. Herculanum folio magno & amplo, ut quoquo versus tres palmos perficiat. I. Panax Sphondilii folio quod Heracleum C.B. Panaces Heracleum, Matt. Lac. Ges. hor. Clus. in Corollario ad Dod. edit. Gallicam. Dod. fol. cui & Sphondylium alterum. Panax Heracleum, Lob. Lug. Cam. Panax Herculeum, Cord. in Diosc. Gesn. hor. ap. Cæs. Tab. qui primum facit. Hujus plantæ densata lachryma seu liquor, Opopanax sive Opopanacum dicitur, qui guttis piso majoribus æqualibusve conglomeratur in massas foris croceos, vel in puniceo colore russas, intus candidas aut flavescentes. Substantia est pingui, sapore amaro, tenui ligustico vehementiori: odore gravi: Eligendum quod foris croceum, intus candidum, pingue, odoratissimum, majoribus grumis constans, purum. Purgantur autem à surculis hoc pacto, mediocriter contritum linteo includitur, in

tur, in fictili suspenditur, superinfunditur quantum satis fuerit vini, aceti, aut aquæ: dein paulatim supra fornacem calefiat: in linteo liquatum exprimito sicq; surculi in linteolo remanebunt: Alia ratione etiam purgatur, cùm nodus ita suspenditur, ut humorem non tangat, sed ut ferventis tantùm humoris vapor per linteum penetrans liquorem emolliat, donec exprimi queat, quod calente adhuc eo fieri necesse est. Affertur ex Africa, Ægypto & minori Asia, monente Cord. II. Panaces Asclepium Matt. & Lugdunensi, hanc enim à sequenti differentem facimus, cùm utramq; in horto Patavino collegerimus, & inter nostras reservemus. III. Libanotis ferulæ folio semine plano, C. B. Panax Asclepium, Adver. Lob. Cæsal. Panaces Asclepium, Cam. in suo Matth. Cast. Tab. Panaces Asclepium ut existimatur, Dod. fol. Libanotis altera semine lato, Camerario. IV. Panaces Chironium; Matth. Cast. Lugd. Hyssopus campestris, Trag. Hyssopus montanus sive sylvestris, Lon. Helianthemum Cord. in hist. Lob. Thal. Helianthemum vulgo dictum, Clus. hist. Hisp. Helianthemum Plinii. Clus. hist. Pan. Helianthemum Germanicum, Tab. Flos solis, Dod. fol. Lob. Cam. Cast. Gratia Dei, Gesf. hor. Chironia, Cæsal. Alii ad Panacem, alii ad Symphytum, alii ad Cistum, & rectius referunt. Hoc variat cultura, magnitudine, foliis item latioribus, angustioribus, floribus majoribus, minoribus, albis, pallidis, aureis. V. Panax Chironium minus Camer. in suo Matth. Cistus humilis secundus, Clus. hist. Hisp. Lob. Helianthemum peregrinum angustifolium, Tabernæmontano, magnitudine sola & foliorum angustia à priori distat.

λιγυστικόν. LIGUSTICUM. CAP. LI.

Ligusticum, (quod alii panaceam, alii panaces vocant,) plurimum in Liguria nascitur, [in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit.] Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & viribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisq; montibus, ac umbrosis, maximè *a* juxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia Sertulæ campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis divisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum solidum, & oblongum, fœniculo proximum gustanti acre, & aromatis olens: radix candida Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis seminisq; vis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: urinas, & menses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur: *b* ori per quam utile, quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facilè gustu discernitur *c* amarum enim est. Alii semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo vitiant.

Quæ uncis clauduntur non legit Orib. *a* Meum magis vel: ... circa scrobes. *b* ... *c* Orib. ...

I. LIGUSTICUM. II. LIGUSTICUM ALTERUM

Falluntur apertè ut mea quidem fert opinio: qui herbam vulgò hodie Levisticum nominatam, quam legitimum Hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic a Dioscoride repræsentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libysticum appellavit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & foliis Sertulæ campanæ similibus. Illud verò caulem profert altum, crassum, concavū & geniculatum: folia apii palustris æmula, majora tamen, ac etiam crassiora. Cæterùm quamvis legitimum,

Ligustici consideratio.

legitimum ac verum Ligusticum in Liguria, cujus Genua Metropolis est, unde etiam nomen invenit, frequentissimum proveniat, sitq; inibi adeò vulgaris notitiæ, ut ejus semine passim utantur incolæ in ciborum condimentis, non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hic imagines appingi curavimus, miserunt ad me amici qui rem herbariam jam profitentur. Verùm prior Ligusticum magis quam postrema referre videtur: Sed velim, ut sit quoq; aliorum judicium, quamobrem ambas excudi curavi. Ligusticum alterum, caule exit ferulaceo, alis frequentibus, è quibus rami disparibus exeunt intervallis: foliis quinq; ex uno petiolo prodeuntibus, per ambitum serratis: muscariis fœniculi similibus: semine quoq; simili, sed longiore crassioreq;. Radice nititur vegetiore, exterius subnigra, acuto simul & subamaro gustu, odoris non injucundi. Gignitur in altis montibus, apricis tractibus. Galenus de Libystico (Libystici vires ex Gal.) *disserens libro 7. simplicium medicamentorum, sic breviter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfacientium sunt, adeò ut menses cieant, & urinas provocent, flatusq; discutiant. Quod Græci λιγυστικὸν Latini similiter Ligusticum,* (Nomina.) *& Libysticum dicunt: Itali Ligustico.*

Ligusticum primo loco positum, Siler montanum vocamus cum Trago. Lob. Dod. fol. Ligusticum verum, Dod.gal.Ges.hor. Taber. Ligusticum, Matth. Lac. Cast. Lugd. Seseli Massiliense, Cord. in Diosc. Seseli Italicum. Cast. Ser montanum, Cæsalp. Hoc quibusdam videtur apud Dioscoridem Ligusticum, aliis Seseli Massiliense, aliis ejusdem Peloponense: quod semine variat. II. Ligusticum alterum Matth. & Castori. Libanotis Theophrasti major, Lugd. Angelicæ alicujus sylvestris figuram proponi censemus: alii Libanotidem Theophrasti majorem statuunt.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

PAstinaca sylvestris folia gingidii habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam fermè croceum, radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, vel impositum, menstrua movet. Iis convenit in potione, quos urinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subiit: serpentium morsibus, ictibusq; prodest, præsumentes id, nulla affici injuria à serpentibus traduntur: conceptus adjuvat. Radix urinam pellit, venerem stimulat, partus apposita ejicit. Folia trita & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant. Sativa ad eadem pollet, inefficacior tamen & cibo aptior.

I. PASTINACA DOMEstica.

II. PASTINACA SYLvestris.

(Pastinacæ consideratio. Ruelli error.) V*Ulgares admodum sunt in Italia tam sativæ, quàm sylvestris Pastinacæ radices, ut quæ passim quadragesimalis jejunii tempore non ingratè in ciborum usum recipiantur. Cæterùm quoniam fortassis in Gallia non feruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putavit Garotas nobis vulgò vocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme usurpamus in acetariis, sativas esse pastinacas. Id hinc maximè admirari subeat Ruellium, virum alioqui doctissimum, siquidem*

ba Stemo

hactenus neminem inveni è rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam sativam radice nisi adeò rufa, ut sanguineo succo madeat, qualis Carota dicta inesse deprehenditur. Sativa in Italia frequentissimè seritur ab olitoribus in hortis. Caule exit crasso, striato, foliis Elaphobosci majoribus, pluribus utrinque ex uno pediculo prodeuntibus terebinthi modo, subasperis, & per ambitum denticulatis, umbellas magnas in summitate gerit, floribus melinis, semine fœniculi majore, acuto & amariusculo gustu odoratoque. Radicem habet crassam, teneram, albam odoratamque, non sine adnatis. Erratica verò nonnunquam in campis ac incultis, & collibus amœnis sua sponte nascitur. Utraque albicantibus constat radicibus, quæ in locis quamplurimis cocta manduntur: namque ea in quadragesimo præsertim jejunio cum farina, & oleo friguntur, & ita sæpe, ubi desunt pisces, eorum vicem supplent: licet pro jejunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicanda: Venerem enim non obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cujus florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat, cujus semen pilosum, acre & odoratum. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus ut paulò inferius suo loco dicetur, ubi ejus tres species à Dioscoride redduntur. Nam quamvis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à sylvestri Pastinaca parum, vel potius nihil viribus differat, ob idque alterum alterius vice in medicina usu capi possit, non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam.

Past. erratica.

Quorundam error.

III. CAROTA.

Atqui cum pastinacæ Carotam, ita vulgò appellatam, in mentem mihi redegerit, prætermittere sanè non potui, quin de ejus historia, & facultatibus verba facerem. Quam ob rem dicimus CAROTÆ *duas passim haberi species. Alteram quidem cui radices insunt sanguinis modo purpureæ ac cruentæ, crassitudine hortensis pastinacæ, alteram verò quæ suas profert subflavo colore, alba, napi ferè similis, sapore subdulci, odore non insuavi. Utraque autem folia, caules, umbellas, flores & semen profert sylvestris pastinacæ per omnia similia. Serũtur ab olitoribus passim in hortis in ciborum usum. Purpureæ radices primis elixæ, in ciborum usum venere in acetariis tatum. At quidem subflavæ ex jure pinguium carnium rapi modo elixa. Matricem intus non habent, sed in universum carnosa sunt, perinde ac rapum & napus. Utriusque radices in cibis placent, quòd cum subdulci saporè nonnihil amariusculi habeant ita suaviter contemperatum, ut non parvam cum palato ineant gratiam. Cæterùm (quantum mea fert opinio) carotæ in pastinacæ genere recenseri possunt, quamvis cum nulla sint acredine prædita, non ita valenter aperiunt, nec adeò sunt odoratæ. Ob id eas in principio secundi ordinis excalfacere crediderim at in siccitate & humiditate a symmetria minimè recedere. Minus nutriunt, quam rapum, nec ita facilè concoquuntur, cùm sint substantia duriore. Quo fit, ut mirum non sit, si gignant & ipsæ flatus in ventriculo, & in intestinis, & mali sint succi quanquam non ut probati succi cibus sed potius ut medicamentum urinam ducant. Porrò volunt nonnulli recentiores materiæ medicæ professores, ut aliquid fortasse novi in medium attulisse videantur, purpureã Carotam legitimum Mauritanorum esse Behen rubrum, & albam seu subflavam, album. Verùm dum Serapionis, Avicennæque verba de Behen differentium diligenter mihi examinanda propono, nõ possum ullo pacto in eorum concedere sententiam. Namque scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansulentas, & in Armenia nasci & Avicenna l. 2. radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta & siccitate exoleta quibus vis insit excalfaciendi & siccandi ordine secundo. Et libro de viribus cordis: Behen (inquit) radices sunt habentes rugas, & lineationes cum lubricitate, tenuitate & apertione. Cæterùm ego quidem in primis non video Carotas nostrates radices esse tenues, perinde ac sylvestris, vel minoris pastinacæ: nec mansulentas, nec contortas, nec insigniter odoratas. Quin etiam nec ex Armenia ad nos comportari, sed passim nostris in hortis seri ac venales haberi. Deinde eorum sententiæ apertissimè refragatur Avicenna, quippe quòd carotæ radix nec rugosa, nec striata, nec contracta, nec lignosa nec adstringens habeatur. Quanquam enim radix hæc longo siccatur tempore, non insignem duritiem cõtrahit: præterea cùm parum alimenti præbeant carotæ radices, non video quomodo homines ipsis vescentes, pingues reddere possint, & in iis per consequens semen gignere copiosum, ut de Behen scribunt Mauritani. Hæc itaque cum eorum opinioni repugnent, nõ permittam eorum Carotas meo plantari in viridario, præsertimque cum Behen albi radicem ad manus habeam, Constantinopoli à Gulielmo Quaccelbeno eruditissimo Medico mihi missam, quæ notis omnibus cum Arabum descriptionibus convenit. Pastinacæ meminit Gal. l. 8 simp. med. sic inquiens: Pastinaca sativa imbecillior: Agrestis ad omnia potentior est. Urinas movet, & menses provocat cum herba quidem tota, tum maximè semen ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam, quamobrem, ulcera phagedænica quidam foliis ejus viridibus cum melle quò pura reddãt, illinunt. Planta quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè pariter & Italicè Pastinaca domestica vocatur: Arabicè Iezar, Giezar seu Giezar: Germanicè* Pastineн unnd Pastinachen: *Hispanicè Canaoria blanqua: Gallicè Pastenades: Bohemicè Passenak & ita quoque Polonicè. Pastinaca sylvestris Græcis σταφυλῖνος ἄγριος: Ital. Pastinaca salvatica. Carota Ital. Carota & Carotola.*

Carotæ hist.

Carota purpurea, Behẽ rubrum quibusdam.

Serapio de Behen.

Pastinacæ vires ex Gal.

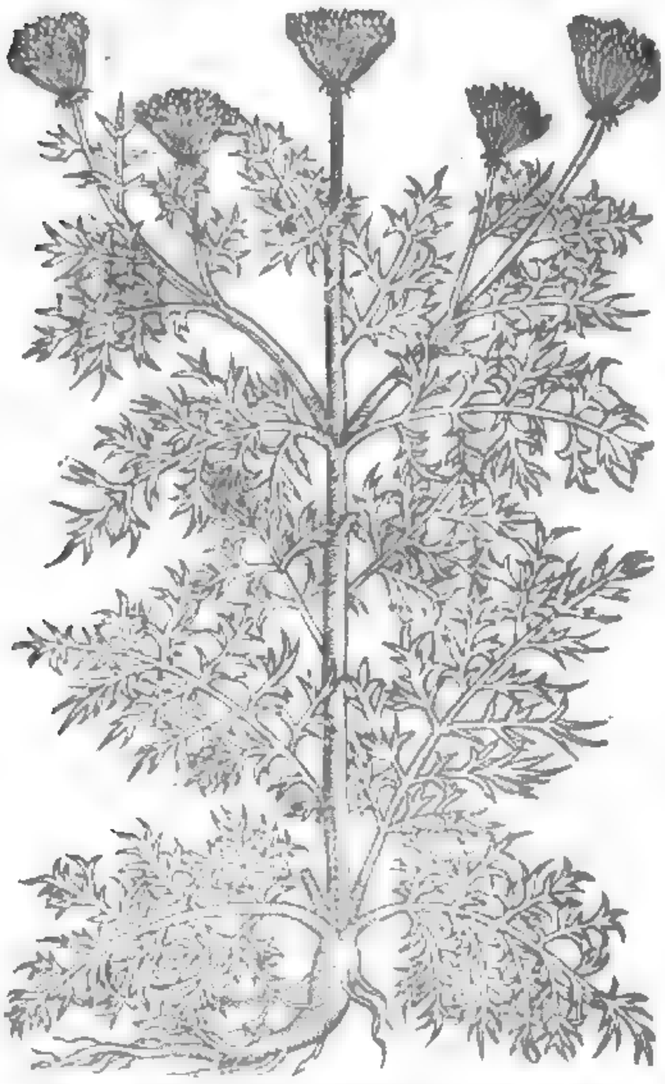
Nomina.

Pastinaca à pascendo dicta, duplex est, latifolia & tenuifolia, utraq; & sativa & sylvestris. I. Pastinaca sativa latifolia, C. B. Dodo. fol. Pastinaca sativa, Trag. Lacu. quoad iconem. Cam. Pastinaca sativa vulgi, Lugd. Pastinaca domestica, Matth. Cast. Pastinaca domestica vulgi, Lobel. Pastinaca vulgi. Dodo. gal. Ges. hor. Cæs. Sisarum sativum magnum, Fuch. Siser Dioscoridis, Columnæ. Elaphoboscum sativum, Tab. Hanc alii ad Diosc. Siser, alii ad Pastinacã, alii ad Elaphoboscum ejusdem, & Daucum Theophrasti

rese-

referunt. II. Pastinaca tenuifolia sylvestris, C. B. & Dod. fol. Pastinaca sylvestris, Matth. Lac. Lon. Cast. Pastinaca erratica, Fuchs. Cord. in Diosc. Tab. Germanica sylvestris Pastinaca Dioscoridis, Lob. in icon. Pastinaca quarta Plinii, Cam. Staphylinus sylvestris, Trag. Dod. gal. Cæsal. Dauci tertium genus, Dodo. gal. Daucus officinarum. III. Pastinaca tenuifolia sativa, radice atrorubente, C. B. Staphylinus tertius, Trag. Staphylinus niger, Dodo. gal. Pastinaca sativa altera, Fuchs. Pastinaca sativa atrorubens, Lob. cui & Daucus niger Theophrasti, Pastinaca sativa rubés, Dod. fol. Tab. Pastinaca radicib. purpureis, Ges. hor. Carota, Matth. Cæsal. Cast. Cam. Carota Matthioli altera, Lugd. Ben. rubrum, Anguillaræ.

I. SESELI MASSILIENSE.

Σέσελι SESELI. CAP. LIII.

SEseli Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem vegetiorem: umbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti † statim acre: radix longa est, jucundi odoris. Semen & radix excalfaciendi vim habent. Potu stranguriæ & orthopnœæ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim veterem sanant. Semen cum vino potum concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile: contra perfrictiones in itineribus, cum pipere & vino bibitur. Capris, cæterisq; pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Æthiopicum seseli, folia habet hederæ, minora & ad periclymeni modum oblonga: frutex *a* nigricat, palmitibus in bina cubita extensis: ramis *b* sesquipedalibus: capitulo anethi: semine in tritici morem denso, nigro, amaro, Massiliensi odoratiore & acriore, multum suavi. Peloponnense folia habet cicutæ latiora & crassiora: caulem supra Massiliensis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua semen latius, odoratum & carnosius pendet. Eisdem viribus præditum est. Nascitur in asperis, riguis & collibus *c* invenitur etiamnum in insulis.

† Statim non legit Cat.

a Meum & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex veró magnus est.
b Meum σπιθαμιαῖος. i. spithamæ longitudine.
c Me. φύεται καὶ ἐν τῇ Ἴδῃ. i. nascitur in Ida.

*II. SESELI MASSILIENSE nonnullorum.

III. SESELI ÆTHIOPICUM.

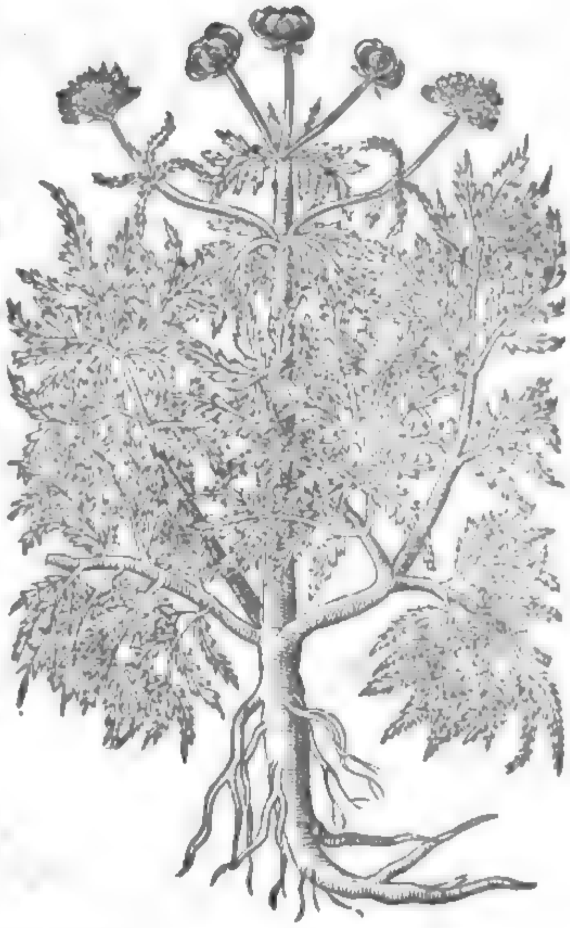

Τοπελ-

IV. SESELI ÆTHIOPICUM alterum.

V. SESELI PELOPONnenſe.

Τορδύλιον.

CRETICUM SESELI. CAP. LIV.

TOrdylium, quod aliqui Creticum Seſeli vocant, juxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa: ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri Contra urinæ difficultatem.

VI. SESELI CRETICUM majus.

* SESELI CRETIcum minus.

bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisq; virentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

Seselis consi.

SEseli Arabibus Sesaleos dicitur. Officinæ verò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animadvertendum est, quod quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopoliis verum sit reperire Seseli: in quam plurimis tamen quoddam semen Seselis vicem explens venditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræsentet. Porrò Seseli Aethiopici duas hic imagines damus: utraq; enim verum repræsentare videtur, quemadmodum & Peloponnense legitimum refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium sive Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natum esse, quod ejus semen (ita enim ajebant) è Patavino simplicium viridario allatum, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius ejus faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dissidere cognovi. Seselis monstratio prima assignatur cervis fœminis. Siquidem tradit Aristot. lib. 8. cap. 5. de hist. animal. cervas statim à partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in universum memoriæ prodidit Galen. lib. 8. simp. med. ubi ita scribit: Seseli & radix, atq; etiam semen usq; adeò excalfacit, ut admodum urinam movere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat. Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis ut etiam Italis Seseli nuncupatur: Arabib. Sisalios: Bar. Sisileos: Officinis Siler montanum: Germ. Steinbrech: *Gallis Ser montain: Polon. Olessnek.*

Sesel. Æthio.

Seselis vires ex Galeno. Nomina.

Seseli plures differentias habet, hoc tamen loco septem figuras adposuimus. I. Seseli Massiliense ferulæ facie, C.B. & Lob. in obs. Seseli Massiliense, Matt. Lac. Ges. hor. Lon. Cast. Lug. Seseli Massilioticum, Tab. Seseli Massiliense nuperorum, Lob. in iconibus. Sunt qui velint Matth. figuram Siler montanum officinarum exprimere, quibus non assentimur. II. Adjecit Camerarius suo Matthiolo alterum Seseli Massiliense nonnullorum nomine, plantam sanè subcandidam, ramosam, palmarem, aliquando sesquipalmarem, quæ ex radice alba, fœniculi effigie, longiss. digitali etiam crassitie, nonnunquam satis aromatica, altè humi depacta caulem emittit ferulaceum striatum, qui mox in alios reflexos & rigidos brachiatur. Foliis est paucis, cinereis, firmis, exilibus, minutim incisis. Umbellas habet copiosas, albas, rarius subpurpurascentes, cujus flores singuli quinis foliolis componuntur: succedit his semen oblongum, apii forma, acre, calidum. Hoc in agro Narbonensi, & in asperis agri Monspeliensis legimus. Massilia quoq; accepimus, ubi in usum Seselios in Theriaces confectione cessit, sunt qui prope colles oppidi Montisfiascon inter Senam & Romam observarint. Dicitur Seseli Massiliense folio fœniculi crassiore. Advers. Lob. Seseli Massiliense forte, Clu. hist. Hisp. Seseli Massiliense, Dod. fol. Lug. Cæs. Fœniculum tortuosum. Lug. ita n. à Gallis herbariis vocatur. III. Libanotis latifolia altera, C.B. Seseli Æthiopicum, Matt. Fuch. Ges. hor. Lac. Lon. Clus. Pan. Lug. Cam. Seseli primum, Trag. Seseli Æthiopicum herba, Dod. fol. Dauci alterum genus Fuch. in fol. & Lug. Libanotis Theophrasti, Dod. gal. Lob. Thal. Libanotis alba Dod. Ges. hor. Libanotis tertia Dodo. Lugd. Libanotis Theoph. alba secunda, Tab. Hujus habetur & altera species in Baldo latiorib. nigrioribus magisq; incisis foliis. IV. Seseli Æthiopicum alterum, Matt. Ges. hor. Dod. in iconibus. Seseli Æthiopicum, Lob. Cast. Tab. Seseli Æthiopicum verum, Lug. Cam. Herba quæ pro Seseli Æthiopico ostenditur, Cæs. V. Cicutaria latifolia, C. B. & Lob. Cicutaria, Cast. Cicutaria altera latifolia fœtidissima, Lug. Cicutaria fœtida, Taber. Seseli Peloponnense, Matt. Ges. hor. Lac. Lug. Lon. Cast. VI. Cùm commentator Tordylii meminerit, descriptionem cum Icone adjicere placuit. Hoc ex radice fibrosa, caules emittit cubitales & altiores, hirsutos, rigidos, asperos, qui in alios brachiantur: foliis ad pastinacam accedentibus, acuminatis, serratis, ad pediculum reflexis, hirsutis, asperis, quæ in cacumine tenuius dividuntur: umbellas fert candidas, subpurpureas, quib. succedunt semina copiosa, compressa, rotunda circulo candido, aut denticulato instar clypeoli, ornata, ac geminis valvulis ut Ferulæ conflata. Hoc in Euganeis montibus propè Patavium, in ruderibus & sepibus Romanis, in pratis Latrensibus Monspeliensis agri reperitur. Vocamus Seseli Creticũ majus, cum Lobelo in iconibus & Camerario: Tordylium sive Seseli Creticum majus, Lob. Lugd. Seseli Creticum secundum, Tab. Pimpinellæ Romanæ alterum genus, Cæs. VII. Ex radice tenui & inutili, caules cubito breviores, tenues, hirsuti prodeunt: foliis Cerefolii in pediculo paucis, rotundis, ambitu crenatis, candicantibus, hirsutis: flores & semina, quæ odorata ac nonnihil acria, Myrrhidis gustu, superiori similia, odoris infirmi, saporis nõ ingrati: quare ipsius inter olera apud Romanos usus, in quorum suburbiis copiosè nascitur, ut & inter segetes & secus vias, passim in Gallia Narbonensi. Dicitur nobis cum Camerario, Seseli Creticum minus: Tordylium Dod. gal. Ges. hor. Lob. obs. Lug. Seseli Creticum, Lacu. Lob. icon. Dod. fol. Cast. Taber. Seseli Cretici species Elaphobosco similis, Anguill. cui & Ordilion Nicandri. Pimpinella Romana vulgo, Cæsalp. Caucalis Bellonii in iconibus. cui & Cascalistra Turcarum, & Gesnero de hortis Germaniæ.

* SISON *

Σίσων. SISON. CAP. LV.

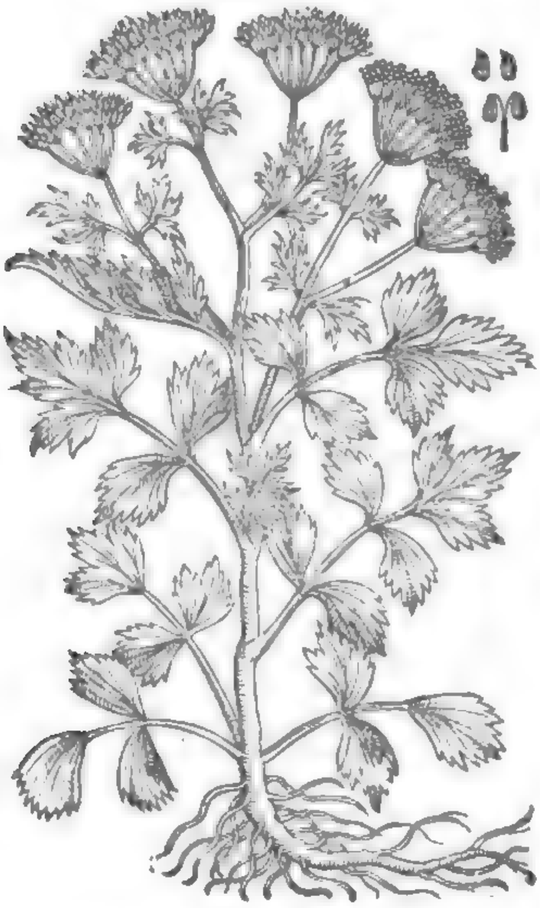
SIson exiguũ semen est, in Syria natum, apio simile, oblõgum, nigrũ, ferventis naturæ. Cõtra lienis vitia

vitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

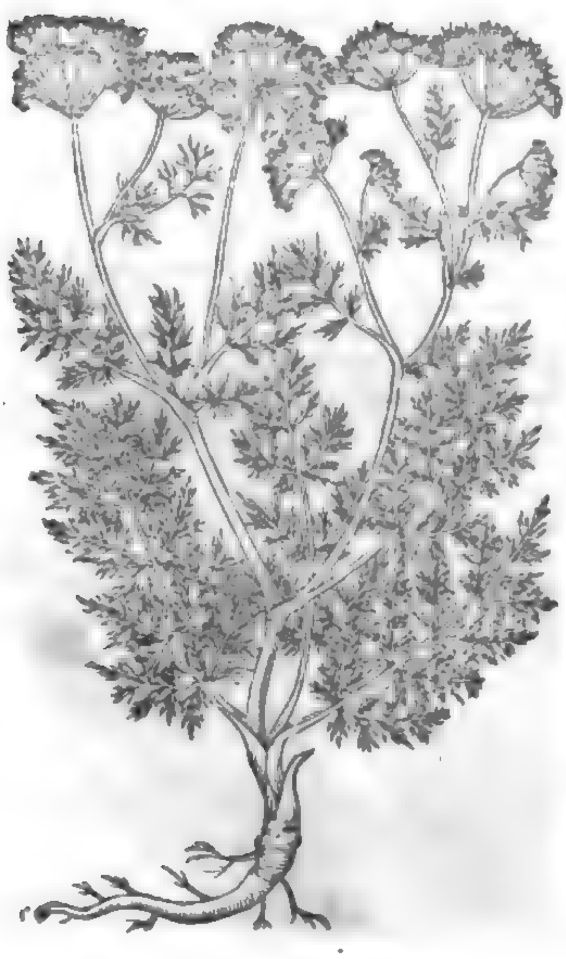
Siſon, ut hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proveniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem ſuis notis deſcriptam non invenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam diximus, ubi ejus notitia, & ſeminis uſus. Nam præterquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum judico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Siſon.

Siſon ſemen incognitũ.

ANISUM.

CARUM.

Siſon à Dioſcoride propoſitum hac figura exhiberi credimus, cùm notæ propoſitæ correſpondeant, cujus ſeminis in Officinis noſtris pro Amomo uſus eſt: quare dicitur Amomum Germanicum, Trago, Petroſelinum Macedonicum, Fuch. Lon. Dod. gal. & fol. Ammi parvum, Geſ. hor. Siſon. Lug. Cam. Tab.

Ἄνισον. ANISUM. CAP. LVI.

ANiſum in ſumma excalfacit, exiccat. a oris halitum jucundiorem facit, doloris levamentum præſtat. Urinam ciet, diſcutiendi vim habet: hydropicis potum ſitim extinguit. Animalium venenis adverſatur: valet ad inflationes: alvum, & alba fœminarum profluvia ſiſtit: lac ad mammas elicit: venerem ſtimulat: dolores capitis levat, ſuffitum naribus: cum roſaceo tritum inſtillatumque fractis auribus medetur. Melius ſemper recens, plenum, non furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Ægyptium.

a Meum ἐὔπνευν. i. facilem ſpirationem reddens.

ANiſum vulgaris omnibus verè notitiæ planta eſt, ſeritur enim in campis, hortis & viridariis foliis ferè Apii, minus tamen diviſis, præter ea quæ in caulium ſummitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: umbellam candidam, mellis odore: ſemen oblongum, jucundi odoris, ſapore ſanè miſto ex dulci acriq;, ac etiam amariuſculo ad multa utile. Siquidem aperit, concoquit, digerit, incidit provocat, & flatus pellit. Oris anhelitum commendat. Inſpergitur panibus odoris ſaporiſq; gratia. Datur toſtum cum mentha ad cœliacos affectus. Singultum ſedat tam hauſtum quàm olfactum. Somnum conciliat, & calculos pellit. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de ejus viribus ſcriptis tradidit Gal. lib. 6. ſimp. medic. ubi ſic inquit: Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertii ordinis, ſicut & in calfaciendo. Proinde & urinam ciet & digerit, atq; etiam ventris inflationes ſedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis Aneiſum ſeu Anexiſſum: Italis Aniſo: Germanis Aniß und Eniß: *Hiſpanis Matahalva & Terva dulce: Gallis Anis.*

Aniſi cõſideratio, & vires ex Gal.

Nomina.

Aniſum quod aliis Anicetum, id eſt omnibus aliis medicamentis præcellens, ab herbariis communi conſenſu Aniſum dicitur, ſolo Euſtachio Rœſelin Abſinthium dulce nominatur.

Κάρος. CARUM. CAP. LVII.

CArum, ſemen eſt vulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, ſtomacho utilis, os commendat, concoctionem adjuvat. Utiliter miſcetur antidotis & oxyporis: aniſi vicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CArum officinis vulgò Carvi dicitur, ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis & collibus, præſertim in

Cari conſid.

tim in montibus & convallibus, Pastinacæ sylvestris non absimilis caulibus ab una radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus: umbella floribus candidis referta, semine aniso longiore, anguloso, subnigricante. Radice longa, sapore amariusculo simul & acri. Semen præcipuum habet in medicina usum. Id enim aperit, incidit, digerit, concoquit, provocat & dissolvit. Auxiliatur frigidis uteri affectibus, confert ad omnes frigidos capitis morbos, visum acuit. Herba pro olere comeditur. Estur radix cocta perinde ac Pastinaca. Seminis farina admiscetur cataplasmatis, quæ adsugillata parantur, magno juvamento. Integrum semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum & fœniculum. Sed maximè, meo quidem judicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ vulgò Carota vocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, ut tertio calfacientium ac exiccantium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic scribens: Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non semen tantùm, sed & planta. Cujus nomen Græcum est κάρος: Latinum Carum: Arabicum Carvia, Karavia seu Karvi: Italicum Caro & Carvo: Germanicum Matkümich und Kimm: *Hispanicum Alcaravea: Gallicum Carvi.*

Monachorum error Cari semen Carotarum statuent.

Cari vires ex Galeno.

Nomina.

Cuminum pratense seu Carum, à Caria regione in qua laudatissimum nascitur, κάρον Aëtio: καρυΐδιον, Simeoni Sethi libello de Alimentis. Caros, Brunf. Trag. Dod. gal. Carus, Gef. hor. Carum. Lacu. Cord. in Diosc. & hist. Dod. fol. Lob. Cast. Lug. Tab. Cam. Careum Fuch. qui secutus est Plinium. Carvi, Lon. Cæs. Thal. Hujus inter Staphilinos Athenæus meminisse videtur: hoc cultura vegetius & foliis & semine redditur.

10

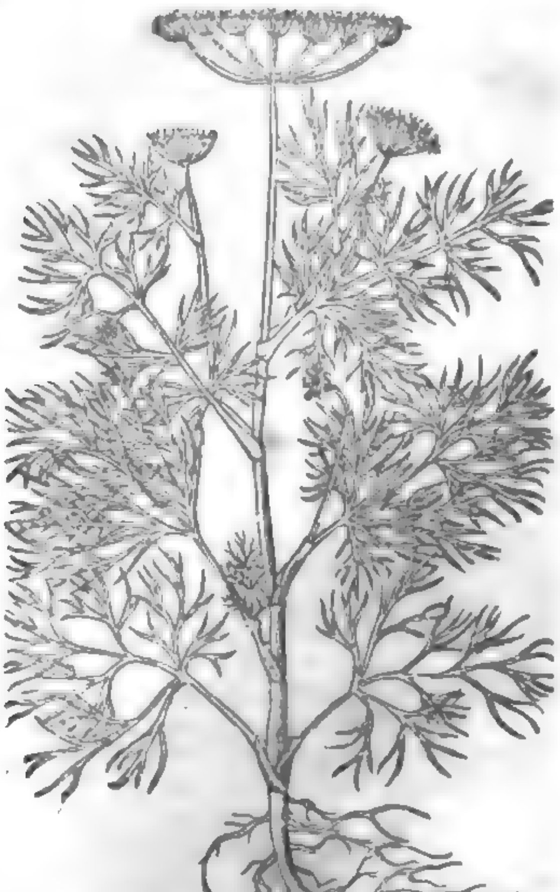
20

ἄνηθον. ANETHUM. CAP. LVIII.

ARidi Anethi comæ, seminisq; decoctum, potu lac evocat: inflationes & tormina sedat: alvum, vomitionesq; sistit: urinas ciet, singultus lenit: oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assiduè potum. Decoctum ejus fœminis vulvæ malo opportunis, ad desessiones utile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

Anethi consideratio.

ANETHUM.

ANethum hortis omnibus frequentissimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant: consurgit enim caulibus sesquicubitalibus ramosis foliis capillorum speciem referentibus, floribus luteis semine, & umbella fœniculi, radice neq; adeò longa, neq; multis subnixa fibris: seritur in hortis in condimentorum & in medicum quoq; usum. Cæterùm Anethum, ut author est Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertii remissi. Exiccantium verò ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cujus propinqua fit temperies pus moventibus, & concoquentibus vocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerenti facultate præditum. Ustum autem tertii ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulcerib. nimis humidis, mollibusq; prodest, potissimum iis, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inveterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm viride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi videntur veteres in conviviis usi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis Xebet, Jebet sive Sebet: Italis Anetho: Germanis Dyllen und Hochkraut: *Hispanis Eneldo: Gallis Anet.*

Anethi vires ex Galeno.

Nomina.

30

40

50

Anethum παρὰ τὸ ἄνω θεῖν, quòd citò crescat, dicitur, quo nomine omnes herbarii donarunt, cujus sylvestre quoddam genus, quod grandius sativo, foliis fœniculi, odore Anethi, umbellis amplioribus, flore luteo, semine exiguo, fermè ut Ammios subacri, radice parva & lignosa, in Sicilia proveniens, nobis adhuc ignotum, Cæsalpinus refert.

60

Κύμινον ἥμερον. CUMINUM SATIVUM. CAP. LIX.

CUminum sativum † ori gratum est, sed multò magis Æthiopicum, quod Hippocrates regium appellavit. Secundum locum tenet Ægyptium, reliqua sequuntur. Provenit in Galatia, in Asia, Cilicia & Terentia, & plerisq; aliis tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat: ad tormina, inflationesq; convenit, coctum, & cum oleo inditum, aut a cum hordeacea farina illitum: orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in vino: testium collectionibus auxiliatur, impositum cum uva passa, aut lolii farina, ceratove: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus objectum, sanguinis profluvia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

† Ori δι στόμαχον. i. stomacho utile. a Meum σὺν ὠμῷ ἀλεύρῳ i. cū cruda hordeacea farina.

Κύμινον

CUMINUM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYlvestre Cuminum, plurimum, efficaciusq; in Lycia & Galatia Asiæ, atq; Carthagine Hispaniæ gignitur: frutice parvo, dodrantali caule ac tenui: quaternis aut quinis foliis, tenuibus, veluti serratis & gingidii divisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acetosum gustu sativo acriore: nascitur in collibus. Bibitur semen ex aqua, adversus tormina, inflationesq; item contra venenatas bestias ex vino. Singultus ex aceto sedat: stomacho utile, quem humor vexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & uva passa illinatur: testium inflammationibus, adjectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud sylvestris Cumini genus, sativo non dissimile, quod a singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium morsibus præsidio est. Calculosis & iis, qui urinæ stillicidio vexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur: sed apii semen fervefactum postea bibendum est.

I. CONSOLIDA REGALIS.

III. CUMINUM SATIVUM.

Cumini consideratio.

SAtivum Cuminum omnibus notum est. Quamobrem longiori sermone ejus historiam prosequi non operæ pretium duximus. SYLVESTRE *verò quod tam primo, quàm secundo generi a Dioscoride assignatur, etsi antehac me illud nunquam vidisse scripserim, factum est tamen, opera & liberalitate Jacobi Antonii Cortusi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, ut in nostro hoc hortulo id nunc primum virescat & floreat, in studiosorum omnium usum, quorum juvandorum gratia hos labores insumpsimus. Nihil enim in hac planta desiderari potest, quod Dioscoridis descriptioni non respondeat. Quo fit, ut etiam fateri possim, me utrunq; cognoscere, cùm utrumq; planta legitimum notis omnibus referat.* * *Quod verò secundo adscribitur generi si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio & Gesnero, viris doctissimis, eam plantam esse putaverim, quam Germani vulgò* Ritterſporen/ *hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem vocant.* * *Itaq; affirmabo posthac nunquam Consolidam Regalem vulgò vocatam, Cuminum esse sylvestre alterum, ut mihi antea persuadebam.*

Consolidæ Regalis mentio.

Cæterùm cùm de hac planta hic mentio facta sit, mihi quidem haud prætermittendum putavi quin hoc in loco ejus historiam, & vires describerem. Oritur ergo illa in agris inter segetes. Caulem profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, divisis, sylvestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ violæ æmulos, ex quorũ altera parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ veterum calcaris formam exprimere videntur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in parvis corniculis siliquisve cõclusum. Ut ex hac descriptione existimem, vix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat.

Monachorum error. Melanthium flavum Cumini syl. facientium.

Cæterùm Monachi illi reverendi, qui in Mesuem scripsere, flavi coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam vocant, primum sylvestris Cumini genus esse contendunt. Sed ii, mea quidem sententia, in magno & aperto errore versantur. Nam ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiariis vocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flavi coloris Melanthium: cum omnibus palam sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera namq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illa maxime consentiunt. Sed quid multa? nonne hoc idem in papaverum semine quotidie comperimus? in quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papavera. Id quod etiam perspicuum est in hyoscyamo, lactuca, & aliis pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inveniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in hujusce sylvestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, plane hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis sylvestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acero-

Digitized by Google

IV. CUMINUM SYLVEstre. I.

V. CUMINUM SYLVEstre. II.

sum gignitur, fortasse (ut opinor) vulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthii instar, durum, solidum, fructuq; contumax, quod in pimpinella vulgò vocata non visitur. SATIVUM *folus ferè fœniculum, sed rarioribus repræsentat: unico, aut altero exit caule pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, veluti fœniculum, in qua copiosum profert semen subflavum: cum gravedine quadam odoratum, fœniculi majus: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur. Cumino frequenter utuntur in cibis, & eo sæpe suffiuntur, qui facies suas exterminant, ut sanditatem, & corporis macerationem admentiantur. Præstat tamen ad fœminarum conceptum, si vulvis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per se recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoq; ictericis utiliter illico à balneo, & ex dulci vino urinæ ardoribus laborantibus, calculos ejicit, vulnera recentia glutinat, & ulcera sanat. Cymini vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Cymini semine potissimum utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodq;, tum urinam moventis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium. Κύμινον ἥμερον quod Græci Cyminum & Cuminum sativum Latinis dicitur: Itali Cumino domestico: Arabibus Camum seu Kemum: Germanis* Kümmel: *Hispanis Comino: Galli Comin. Quod verò Græci κύμινον ἄγριον, Latini Cuminum sylvestre nominant: Itali Cominu seu Cimino salvatico. Consolida regalis: Itali Consolida reale, seu Sperone da cavaliere: Germanis* Rittersporen: *Galli Pie d' Allovette seu consolide royalle.*

Cum. sat. hist. — Cumini vires. — Cumini vires ex Galeno. — Nomina.

Capite hoc de Cumino, Consolidæ etiam regalis historia proponitur, siquidem censuerit secunda editione suorum Commentariorum, esse Cuminum sylvestre secundum, quam opinionem licet penultima editione improbarit, in Felicis tamen Valgrisii editione, quæ anno 1583. Venetiis prodiit, rursus verba secundæ editionis (quod in ea editione frequenter fit) repetuntur, cujus nomine & ea verba textui addere voluimus. Veteres sub Hyacintho Consolidam regalem recensuisse videntur (quod Cæsalpinus astruit) siquidem Plinius lib. 21. cap. 11. discurrentes notas, figuras, A. I. Græcorum exprimentes inesse dicat: quod in Consolidæ hortensis floribus conspicitur, in quibus folium quoddam implicatum in albo characteres habens occultatos, ex virgulis cœruleis duas literas A. I. aut tres A. I. A. exprimentes. Hujus Dioscorides infra cap. 70. meminisse videtur: ita ut Consolida regalis hortensis Δελφίνιον sit Dioscoridis, si modò vox Δελφινίου ad flores referatur. Consolida verò regalis, segetum, ejusdem alterum Delphinium seu Romanorum buccinum. Variat floris colore albo, incarnato, purpureo, cœruleo, variegato ex albo & cæruleo: item magnitudine & foliorum textura, habetur nam; non tantum simplici, sed & pleno flore. I. Cuminum sylvestre alterum Matth. editione secunda & ultima, Lac. Lugd. Consolida regalis Matth. Consolida regia sive Calcaris flos, Lob. Consolida regalis flore cœruleo majore, Cam. Consolida regalis sativa, Tab. Delphinium, Dod. gal. Delphinium quartum & majus, Ges. hor. Flos regius, Dod. fol. Flos quidam vulgo Fior capuccio. Cæsal. cui Hyacinthus poëtarum est. Quæ verò in sylvestribus provenit, dicitur Consolida regalis, Brunf. Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Thal. Consolida regia, Trag. Fuch. in iconibus, Consolida regalis arvensis, Tab. Consolida regalis flore cœruleo minore, Cam. Segetum Consolida regia strigosior tota, Lob. Buccinum & Delphinium alterum, Dodo. gal. Delphinium sylvestre, Ges. hor. Flos regius secundus vel sylvestris, Dod. fol. Chamæmelum eranthemum, Fuch. in folio. Anthemis Eranthemos,

* II. CONSOLIDA REGAlis peregrina, parvo flore. *

themos, Lugd. II. Consolida regalis peregrina parvo flore, C.B. Ex radice fibrosa caulis exsurgit cubitalis, rotundus, striatus, levissima hirsutie albicans, qui in ramos brachiatur: folia cingunt tripartito primum divisa, quæ rursus ad formam foliorum Ranunculi arvensis echinati dividuntur, ac in summo caule paucio-ra, quarum quædam tripartita, quædam integra. Flores sunt subcœrulei, corniculo donati, Consolidæ regalis segetum similes, aut minores: quibus succedunt siliquæ oblongæ, parvæ, semen parvum continentes. Hanc Delphinii Dioscoridis nomine ab Imperato Ferrando, Neapolitano Pharmacopæo insigni accepimus, quam etiam virentem in horto D. Zuingeri Philosophi & Medici nostratis, legimus. III. Cuminum fœniculi folio, C.B. Cuminum sativum, Brunf. Trag. Matth. Cord. in hist. Lac. Cast. Lugd. Cuminum, Lon. Cuminum Dioscoridis, Lob. Cyminum sativum, Tab. Cam. Cyminum Romanum, Cord. in Diosc. Cuminum vulgo, quod Cyminum sylvestre primum est apud Dioscoridem, Cæsalpino. Cumini genera duo è Melita afferuntur, alterum acrimoniæ vehementioris, subnigrum, quod Cuminum acre vocant: alterum candicans, gustus lenioris, subdulce, quod Cuminum dulce appellant, & ab Hippocrate regium vocatur, ea diversitate, quæ in fœniculo dulci sativo & acri sylvestri spectatur. IV. Cuminum sylvestre capitulis globosis, C.B. Cuminum sylvestre primum, Matth. Cast. Lugd. Cuminum sylvestre, Lob. Dod. fol. Cyminum sylvestre sive erraticum, Tab. Cyminum sylvestre globosum, Camerario V. Hypecoum. C.B. Gesn. hor. Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Cuminum sylvestre alterum Matth. Cast. Lugd. Tab. Cam. Cuminum sylvestre alterum Dioscoridis Italorum, Lob. Cuminum sylvestre alterum siliquosum, Lob. in icon. Hoc cum Cumino nil similitudinis, quare Papaveri corniculato subjiciendum censemus.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

Ammi a Æthiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diversum esse ab illo existimant. Vulgò notum est, semen exile, multo minus cumino, origanum resipiens. Eligendum est purum, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, fervens & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentium ictus, cum vino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria vocant, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit: colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uva passa, aut resina vulvas purgat.

Quanquam varia, ac diversa semina viderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur, nullum tamen ex iis hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, verum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ammeos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; vulgaris petroselini semen æmulatur, ut visu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leviter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origanum saporem gustui repræsentet, quem tamen refert verum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrarium sensisse videtur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinaverit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. 20. cap. 15. cùm inquit: Est cumino simillimum quod Græci vocant Ammi. quidam verò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, videlicet quia efficacius in Aegypto judicavit. Pleriq; alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. S[illegible] autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigit, & cum alimentis interponitur: hæc Plinius. Cæterum non equidem negaverim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus verum non reperiatur. Siquidē Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu versatus, ex Patavio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Caulem emittit fœniculaceum, foliis agrestis pastinacæ, semine in umbellis exili & cumino minutiore, Origanum resipiente, odoratum & acutum. Nascitur in monte Gargano, quod Italum est: quod verò peregrinum ex Alexandria apportatur, Arabicum est. Verùm enimuero huic sane illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseverant: nam præter rationes error satis ex suis scriptis exploditur, ut pote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Ammi legitimi semen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præstat ad mulierum sterilitatem. Nam compertum est hujus tantum seminis auxilio, plures prolificas effectas. Siquidem si propinetur manè drachmæ pondere ex vino nigro, aut carnium jure in tenuem pulverem contritum alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem, sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus in quibus illa semen non ebiberit. Quod tamen diutius sumi non debet, quàm quatuor, aut quinq; diebus, est enim ad sterilitatem præstantissimum auxilium, & pluriès expertum. Herba quam vocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit lib. 6. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desic-

a Mss. & Gal. [illegible]

Aethiopicum quidam Regium vocant. Alii alterius naturæ Aethiopicū esse dixerunt & alterius Ammi.

Ammi consideratio.

Ruel. lapsus.

Monachorum error.

Ammi vires ex Gal.

Digitized by Google

I. AMMI.

* AMMI PARVUM FOLIIS fœniculi.*

deficcatoria, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat & urinam moveat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi vocatur: Arabicè Nanochach, Anazue, Nanachua seu Nanachue: Italicè Ammi, ut etiam Hispanicè: Germanicè Amey.

Nomina.

Ammi triplex habetur, majus, alterum semine apii, & tertium foliis fœniculi. I. Ammi semine apii, C. B. Ammi, Matth. Anguil. Lac. Cast. Cam. Lugd. Ammi majoribus & serratis foliis, Ges. hor. Ammi Creticum aromaticum, Lob. Ammium tertium Creticum, Tab. Cuminum sativum, Cæsalpini fortè. II. Ammi parvum foliis fœniculi, C. B. Ammi parvum, Dod. gal. Ammi verum, Ges. hor. Ammi perpusillum, Lob. & Lugd. Ammi alterum parvum, vel tenuifoliũ minus. Dod. fol. Ammium primum Alexandrinum, Tab. Ammi, Cæsal. Ammi simile Anguillaræ. Herba est exigua, ex radice parva aliquot cauliculos tenues brevesq; emittens: circa quos folia Nigellæ oblonga, tenuissima, capillorum instar dissecta & sensim magis attenuata: umbellas habet parvas, candidas, exiguis flosculis quadrifoliis, quibus succedit semen minutissimum, acre & suave. Ex Alexandria Ægypti in Italiam allatum, nunc in hortis & Italiæ (apud quos & in Ilva provenit) & Germaniæ facilè provenit, quod pro Sisone aliqui habent.

CORIANDRUM. CAP. LVII.

Κορίαννον, ἢ κορίαννον.

CORiandrum, aut Corianum vulgaris est notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, vel uva passa, testium inflammationes, carbunculosq; sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo movet: quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáve argenti, nec non aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriādri consideratio.

COriandrum omnibus notissimum, exili provenit caule, sesquicubitali longitudine, ramis numerosis, foliis infernè Adianthos [Parthenio] proximis, sed quæ in caulibus habentur, & tenuiora sunt, & magis divisa: flores in caulium summitatibus albicant, è quibus racematim semen oritur rotundum ac striatum. Tota planta virescens graviter spirat, cimicum odore, at semen siccum, exuta graveolentia, odoratum evadit, & ad multa utile. Nascitur sponte in campis, & inter segetes seritur q; in campis & hortis. Cæterùm in Coriandri facultate indaganda adeò Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Coriannon, sive Corion, aut utcunque vocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperam. Siquidem ex contrariis facultatibus componitur, plurimum habens essentia amara, quam ostendimus esse tenuium partium, & terreum. Nec parum etiam aquea humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis: habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus variè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cujusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, meis unius duntaxat hoc in libro sententiam exprimere. Sed fortè nihil obsta-

Coriandri facultas ex Galeno.

bit,

CORIANDRUM.

bit: imò si verum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, que ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dicta, hic repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alii complures medicorum, indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoque tempestate non paucos invenias medicos vel insignes, preter alia hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, livida frigidaq; reddita parte, que erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea que infixum parti preter naturam humorem evacuent, ii tamen refrigerare perseverant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: caeterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiamnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia verò jam declinantibus ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam vocari debet, posteaquàm inflammatio ejus, & fervor, ac biliosum illud abierint: neque que facultate sunt frigida, neque que hujusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est, sed velut si vel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quavis tumor in parte quapiam aut lividus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & que digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alia appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principii, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas vocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi jam refrigerata est, id verò neutiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utique inflammatum est, & flavum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod jam refrigeratum est. Proinde nos superioribus voluminibus, cùm determinata ac definita experientia, cujusque medicamenti facultatem explorandam censuimus, quam maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quod vel plurimi morborum protinus ab initio compositi invadant, norunt, neq; quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius verò is qui vocatur ab omnibus nobis usitatè, ut à veteribus quoque, phlegmone: alii autem inter hos medii plurimi, partim, ut sic dicam erysipelata phlegmonode, partim phlegmone erysipelatodes. Ac invenias nonnunquam ubi neutrum vincat, sed ad unguem paria sint. Quin etiam nonnunquam oedematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud schirrhodes, ut compositorum morborum non parvus acervetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactum erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè a refrigeratione absit Coriandrum, vel ex iis, que ipse scribit Dioscorides discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissolvit. Quod verò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissolvendis strumis, vel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, que omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò verò hac in re Galeno maximè refragatur Avicenna, qui in ipsum apertè invehitur lib. 2. cap. 144. sic inquiens: Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diversis facultatibus, etsi terrea facultas in eo caeteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, ut ego conjicio, aqueitas, que in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantie que sui tenuitate velociter in auram evanescat. Quapropter dixit Hunaym, removet Galenus frigiditatem à Coriandro & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigide ejus substantie meminerint Archigenes, Rufus & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usq; ad principium secundi, & siccum in secundo: quanquam, sententia mea & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo vergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse evenisse putandum ex ea caliditatis particula, que dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud preterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissolvit, quonam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quod reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, que in profundum penetrare possit, frigida substantia exterius relicta, sed cùm bibitur caliditas illa resolvitur: quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hec Avicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Que etsi aliquid in se rationis ac veritatis habere videantur, tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas tum facultates investigaverit, partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim denique ex longa experientia profundissime philosophie conjuncta, operapertium est ejus potius acquiescere sententie, quam reliquorum omnium. Veruntamen Brasavolus in hoc maluit fortasse cum Avicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui preterea cùm nescierit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium volumine, sativum tantùm reperiri Coriandrum. Caeterùm quòd hoc in capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commovere, quodq; alii tum ex Graecis, tum ex Mauritanis memorie prodiderint, ejusdē succū potum, interimere, ideo factum est, ut multi, quorum ego sententiam antehac secutus sum, coriandri usum prorsus damnaverint. Sed id nunc certè mihi videtur injustè factum. Siquidē Coriandrū mentē non commovet, nisi largius & im-

Coriandri facultas ex Avicenna.

Brasavoli error.

Coriandri seminis usus

& immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si vinum etiam, cujus tamen est usus quotidianus, liberalius epotum dolores, morbos graves strangulatus, & mortem deniq; inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, ventriculum roborat, concoctiones adjuvat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & vivificat. Quare non equidem video, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab ejus usu moderato non abhorruisse Galenum puto: nam lib. 8. cap. 4. de compositione medicamentorum secundùm locos, ex Archigene refert, ructu acido affectu coriandrum cochleari mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, ut pote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in ventriculo retinere, donec probè concoquatur. Qua auctorem hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non sit admittenda sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui Coriandri usum omnium fugiendum esse censent: nos enim jam non omnem ejus usum, sed immoderatum tantùm vitandum esse existimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aspersum prohibet ne putrescant tam citò, quàm solent, æstatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos juvat, & alvi fluxiones cohibet. Attamen semen in ciborum, aut medicamentorum usum nunquam admitti debet, nisi prius triduo aceto fuerit maceratum. Id Græcis κόριον & κορίαννον appellatur: Latinis Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara: Italis Coriandro: Germanis Coriander und Coliander*: Hispanis Culantro & Ciliandro. Gallis Coriandre.*

Sethi de Coriandro. — Nomina.

Coriandrum dictum aliqui putant, quòd folia ejus & caules cimices redoleant: est majus vulgatum, est minus testiculatum, est & sylvestre, in Hispania nuper repertum, licet Plinius lib. 20. c. 20. inter sylvestria non inveniri scribat, attamen Nicandri scholiastes duo genera proposuit, alterum sativum, alterum sylvestre. Coriandrum majus, C.B. Coriandrum ab omnibus herbariis appellatur, cui sanè in calidioribus regionibus semina majora sunt, & in viridariis Alexandriæ ubique provenit & Cusbara nominant.

Ἱεράκιον. HIERACIUM. CAP. LXIII.

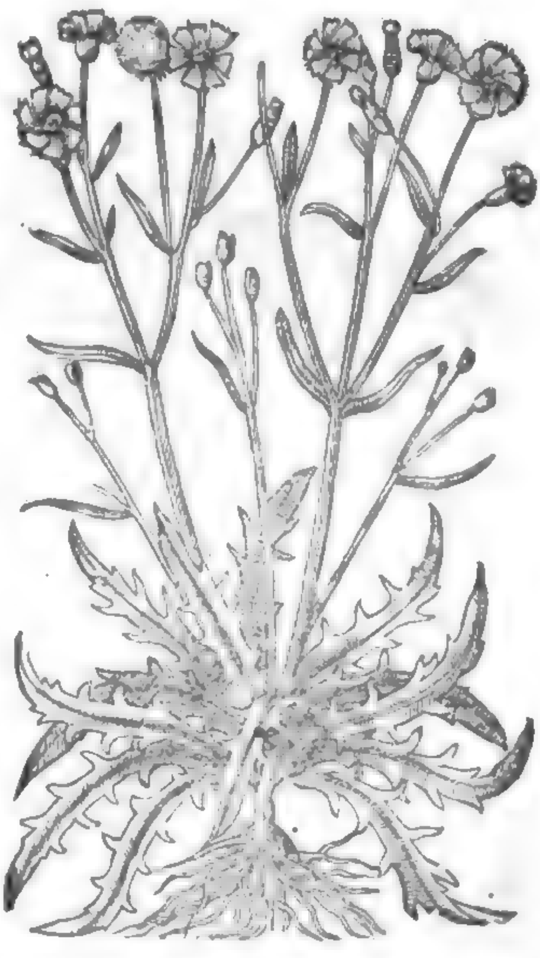
Hieracium magnum caulem emittit asperum, subrubrum spinosum, *a* cavum: folia ex intervallis rariusculè divisa, similia, soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusq; prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, vibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium parvum, folia ex intervallis habet, divisa in ambitu: cauliculos teneros virentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad ea, ad quæ superior impendit.

a Meum ὑπόκοιλον, i. subcavum.

I. HIERACIUM MAJUS.

II. HIERACIUM MINUS.

Hieracium minus, frequentissimum ubiq; in Italia, in campestribus & collibus incultis locis, & aliquando inter segetes nascitur, Soncho aut sylvestri lactucæ non admodum dissimile. Minus autem cichorium ferè refert, sed asperiora ei folia sunt, cauliculi tenues, virentes subasperi: in quorum cacumine flores utriq; aurei, cichoreæ figura, qui tandem papposi effecti in auram evolant. Majus radice nititur unica, recta, lactucæ, aut sonchi modo. Minus verò multiplici tenuiq;:

Hieracii consider. & vires ex Galen.

utrique

utrique ſuccum lacteum, ſapere amaro acriq́, cum cauleſcunt. Horum autem non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimp. medicamen. facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. 20. cap. 7. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiens: Sunt, qui herbam Hieraticam vocant, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq́, oculos tingendo, obſcuritatem cùm ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoq́, papaveri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili novo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesq́, omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem ſuccus alvum purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia toſta, thirſiq́, triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra ſcorpionum ictus. Verùm contra phalangia commiſto vino ex aceto. Aliis quoq́, venenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut iis quæ veſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle, atq́, aceto ad detrahenda vitia alvi. Urinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho vini dare jubet. Peculiares earum vires partim jam dictæ ſunt, ſomnum faciendi veneremq́, inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc non pauca reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adjuvant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis aviditatem incitat, inhibetq́: eadem in cauſa alter utrinq́, modus eſt: Sic & alvum copioſiores ſolvunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq́, ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſſimè adjuvantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit, ſcillite, aut vino abſinthite: ſi & tuſſis ſentiatur, hyſſopite admiſto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad veſicæ vitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoque proſunt recentibus, priuſquam puſtulæ fiant cum ſale illitæ. Ulcera etiam quæ ſerpunt, coercent initio, cum aphronitro: mox in vino tritæ igni ſacro illinuntur. Convulſa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex vino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utiliſſima, quàm maximè caule, ſed amara. Quidam lacte infundunt. Deferveſacti ii caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieraciis, quam ſylveſtribus lactucis vires contribuit. Quod Græci ἱεράκιον, Latini ſimiliter Hieracium vocant: Itali Hieracio. Nomina.

III. HIERACIUM SILIQUA falcata.

Hieracium magnum & parvum propoſuit Dioſcorides, adjecimus & falcatum, cùm apud Italos frequens ſit, licet viginti duas Hieracii differentias in Phytopinace propoſuerimus, plures tamen in hiſtoria noſtra univerſali exhibituri. I. Hieracium majus, Matth. Fuch. Dod. gal. Lac. Lob. Caſt. Tab. Hieracium magnum, Cæſalp. Hieracium minus Dalechampii, Lugd. Taraxacon majus, Lonicero. II. Hieracium minus, Matth. Trag. Fuch. Lac. Geſ. hor. Tab. cui & Lactuca leporina. Hieracium minus alterum, Dod. gal. Hieracium minus præmorſa radice, Lob. Hieracium quartum, Dod. fol. Hieracium quintum eidem. Morſus Diaboli 3. Trag. Lagopus eidem. Picris Dalechampii, Lugd. Apargia Dalechampii, eidem. Sonchus Lonicero. III. Hieracium ſiliqua falcata, C. B. Hieracium Narbonenſe falcata ſiliqua, Lob. obſ. & Lugd. Hieracium Monſpeliacum & Narbonenſe, Tab. an Ragadiolus alter, Cæſalp. Ex radice tenui fibroſa caules plures exurgunt, ſtriati, ad radicem nonnihil aſperi in multos cauliculos diviſi, foliis oblongis parum laciniatis, hirſutie levi aſperis: floribus luteis Lampſanæ ſimilibus: quibus ſuccedunt ſiliquæ falcatæ calendulæ forma, ſæpius octo, in morem pedis alaudæ, aut alicujus ſtellæ diſpoſitæ, quibus ſemen includitur. Hoc in Agro Patavino prope Arque, ubi Petrarcha ſepultus, primum legimus, dein in Monſpelienſi agro inter ſegetes, & ad margines agrorum Boutonetto finitimis copioſè vidimus.

Σέλινον. APIUM. CAP. LXIV.

HOrtenſis apii herba ad eadem, ad quæ coriandrum convenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut *a* polenta illinitur. æſtuantem ſtomachum mulcet: mammarum *b* duritiam ex lacte cõcreto contractam reprimit. Urinam ciet, ſive crudum, ſive coctum edatur. Decoctum ejus radicisq́, potum, venenorum noxæ reſiſtit, cùm vomitiones excitet: alvum cohibet. Semen vehementius urinam pellit: cõtra ſerpentium venena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum levamenta præſtant, theriacis quoq;, ac tuſſi remediis. Eleoſelinum in *c* humidis naſcitur, ſativo *d* grandius, & ad eadem efficax. Oreoſelinum caule eſt dodrantē alto, ab radice tenui exeunte: per cujus ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis & montibus. Urinã ciet, ſemine ac radice in vino potis: mẽſes trahit, antidotis, nec nõ medicamẽtis urinã cientibus, & excalfactoriis inſeritur. Nec hallucinari nos oportet exiſtimãtes oreoſelinũ eſſe, quod in ſaxis provenit: aliud enim eſt petroſelinũ. Petroſelinũ in Macedonia

a Meum μετὰ ... ἀλφί-των τοῦ ... polentæ ... *b* Meum ... mammas grumeſcentes ... quoſ... *d* Orib. ...

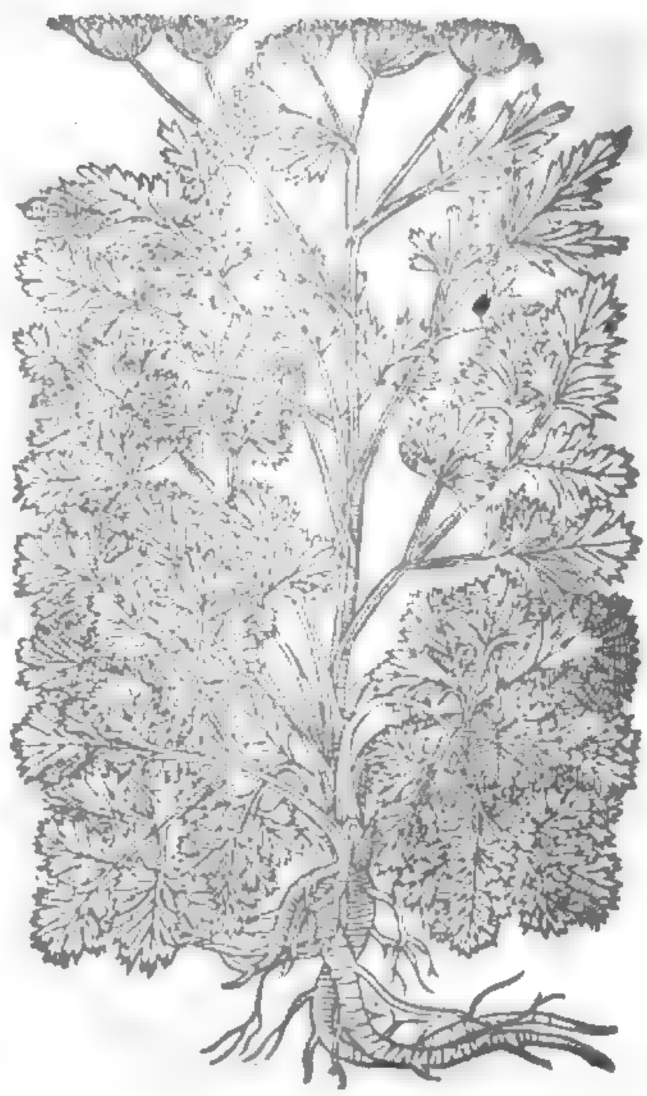
donia provenit, in præruptis locis, semine ammii odoratiore, sapore acri, aroma olente. Urinam ciet, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & vesicæ doloribus in potu subvenit. Admiscetur Antidotis urinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui Smyrnion, quamvis aliud sit, quod propriè Smyrnion dicitur, ut paulò pòst referemus. Est autem majus, & sativo apio candidius: caule alto, cavo, molli, habente veluti lineas: foliis latioribus in puniceum vergentibus: coma rorismarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, *e* quæ os commendat. In umbrosis, & palustribus enascitur: olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctavè estur. Folia cum caulibus decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto semine ex mulso vino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

e Cat. εὐστόμαχοι, stomacho grata.

I. APIUM HORTENSE.

II. APIUM CRISPUM.

Apii hortensis consid.

PUtant dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, iiq; præsertim, qui diu versati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studii impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos sativum fuisse apium, quàm vulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentissimum. Exit foliis Coriandri æmulis, compluribus ex uno ramulo prodeuntibus, per ambitum frequenter laciniatis, sed quæ in caule sunt mutata forma longa angustaq; spectantur. Flores habet exiguo candicantes, & semen Aniso simile. Radice nititur digitali, dodrantali longitudine albicante, dura intus matrice rarò divaricata, quæ carnium juribus passim incoquitur. Folia concisa, & cum vino & oleo de scorpionibus in patella fervefacta, pubiq; calida admota, remorantem urinam cient] Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare, cùm nostrum hoc notis omnibus sit praditum, quibus constare Apium veteres tradidere. Plinius siquidem lib. 20. cap. 11. naturalis historiæ ita scribit: Apio gratia vulgò est: namq; rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiamnum confirmare videtur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Apium inter cætera familiarissimum est, & ori stomachoq; gratissimum. Quæ sanè omnia in vulgari nostro Petroselino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarissimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quamvis id varios nostrarum mensarum cibos frequentissimè commendet, scripsere tamen tum Chrysippus, tum etiam Dionysius (ut Plinius author est) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas, nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; visus claritati inimicum. Caule fœminæ vermiculos gigni: ideoq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperiis verò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt: innocentiorem tamen esse marem. Eaq; causa est, ne inter nefastos frutices damnetur: hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt. Cum igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet vulgare Petroselinum legitimum esse apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus sativi Apii vicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapium, sive Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi vocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, palustribus, & uliginosis locis nascitur, seritur quoq; in hortis. Folia gerit hortensis majora solidioraq; caulem quoq; vegetiorem, odore etiam acutiore, gratioreve: & qui caput feriat. Radice tamen, floribus & semine ferè similibus, caule & foliis sativo majoribus, varioribusq;

Plinius de Apio.

Eleoselini consideratio.

Digitized by Google

busq;, eaq; propter Theophrastus lib. 7. cap. 6. de plantarum historia, de eo disserit his verbis: Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus provenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est odore, sapore, figuraq; Hoc Columella lib. 11. cap. 3. de re Rustica non aquaticum apium, sed apium simpliciter appellatur: ubi sic legitur.

IV. APIUM PALUSTRE.

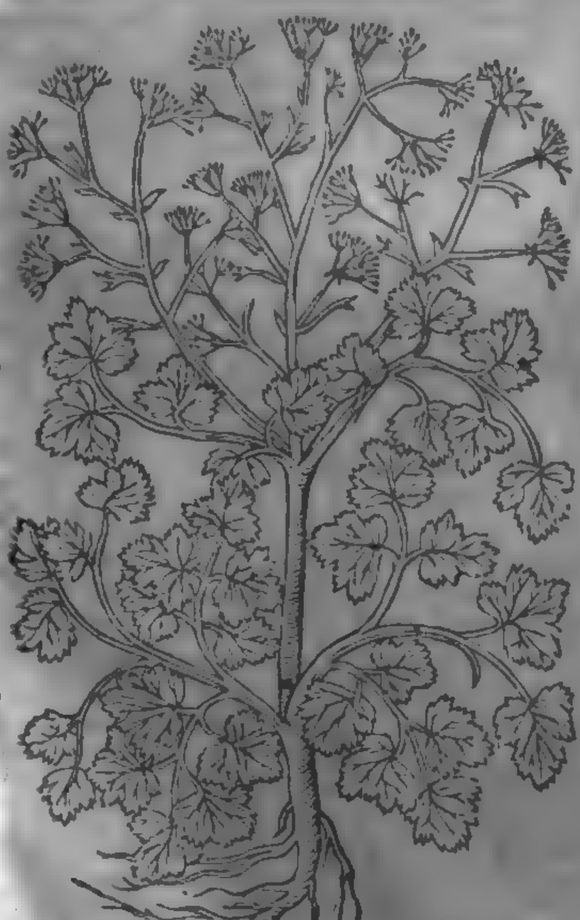
Apium Columellæ.

Apium quoq; plantis serere, nec minus semine, sed præcipuè aqua lætatur, & ideo secundum fontem commodissimè ponitur, quod si quis id velit latifolii facere, quantum seminis possint tres digiti comprehendere, raro linteolo illiget, & ita in areolas dispositum religet: vel si crispæ frondis, semen ejus inditum pilæ, & saligno palo pinsitum expoliatumq;, similiter in linteolis ligatum obruet. Potest etiam circa hanc operam fieri crispū, si cùm est natum incrementum ejus supervoluto cylindro coerceatur. hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium crispum hoc quoq; tempore faciunt, habentq; spectaculi gratia in hortis. Cæterum Ruellio haud mihi subscribendum est, quippe qui plantam nobis Italis Macerone vulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (ut paulò post, atq; etiam in proxima Smirnii commentatione dicetur) non parva sanè inter vocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apii porrò in montibus nascentis, quod ideoq; Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit depravata, ut fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt foliis cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter verò caule anethi, minutiore tamen. Unde factum est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco depravatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur ἢ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc est, capitula habet papaveris similia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse vulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaveris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioscoridis lectionem vitiatam putaverim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasii codex, in quo non μηκωνείῳ, sed κωνείῳ legitur. Præterea ipse sæpenumero vidi Apium in montibus nascens, quod à Theophrasti & Plinii pictura nullis prorsus notis dissidet. Provenit enim foliis cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apii generi maximè adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apii longè magis proprium est foliis consurgere cicutæ modo per ambitū laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaveri similibus incluso.

Apium aquat. crispum. Ruellii opin. non accepta.

Oreoselini consid.

V. PETROSELINUM MACEDONICUM.

Petroselinū Macedon.

MACEDONICUM autem PETROSELINUM, etsi antehac Italia haud cognitum fuit, factum est tamen quorundam diligentia, ut petito è Macedonia semine, jam quibusdam nostris habeatur in hortis. Hujus copiam primum mihi fecit Jacob. Antonius Cortusus Patritius Patavinus, cujus liberalitate complures cùm peregrinas, tum raras sum consequutus plantas. Exit itaq; Macedonicum petroselinum, foliis vulgari, sive aquatico apio similibus, sed minoribus, caule crasso, ramoso, frequentibus alarum cavitatibus, floribus albis, semine hortensi petroselino [ammi] haud absimile, odorato, sapore acri & amarescente, aroma olente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui vulgare nostrum petroselinum, nihil à Macedonio differre contendunt, sua tantum authoritate, ne dicam temeritate nixi. Quod verò Hipposelinum vocatur, si quod LEVISTICUM vulgo vocant, non est, plantam sanè non habeo, quæ legitimum referat. Si enim foliorum, caulium, ramorum cæterarumq; partium magnitudinem, proceritatemq; respicimus, etsi Dioscoridis Hipposelinum legitimum non sit, quòd coma, & semine illi non respondeat, cùm tamen cæteris selinis grandius sit, & tota facie simile, nemo nobis succensere debet, si hanc plantam Hipposelinum appellavimus. Caulibus exit crassis, bicubitalibus fruticosisq;, ramis multis, multisq; alarum cavitatibus, foliis palustris apii, sed longè majoribus, muscariis in cacumine grandioribus, albis refertis floribus, semine oblongo fœniculi majore, tota planta graviter olet. Seritur in hortis. Excalfacit & siccat ordine tertio, quo fit ut aperire, incidere, digerere & provocare valenter possit: perinde ac cætera selinorum genera. Ea omnia

Hipposelinum Levisticum.

VI. LEVISTICUM VULGARE.

Libanotis fructifera Theoph. Marcelli, & Brasav. lapsus.

præstare valet, quæ de palustri apio dicta sunt: sed eo imbecillius est: verum ne mordicus opinionem hanc retinere videar, libenter in eorum concedam sententiam, qui aliter censent, ea exceptione tamen, ut interim hæc planta mihi tantùm Hipposelini vicem præstet. Sunt qui hanc Laserpitium, quiq; fructiferam Theophrasti libanotidem esse contendant; sed plures sunt notæ, (quantum video) quæ horum opinionibus refragantur. Brasavolus Ferrariensis herbam Maceronem vulgò vocatam falsò Hipposelinum existimat, à perversâ fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris verò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Hujus Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum foliis paludapio proximis: caule magno ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra, nigroq; etiam semine, magnitudine ervo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animadvertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conjici potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus afferant, nonnullos inventi qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus verbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoq; ab illis comprehensum fuisse. Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, cujus tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Levisticum vulgò vocatum, smyrnii loco in suis clarissimis de stirpium historia commentariis depinxerit. Idem præterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primum rectè scribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortensi utuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre, tamen postea perperàm (meo quidem judicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasiis apii semen vocari, atq; in ejus locum usurpari. Etenim Eleoselini semine, non petroselini, apii seminis loco utuntur omnes ferè pharmacopæi, idq; etiam apii semen nuncupant. Apii meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Apium usq; adeò calidum est, ut & urinas & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quam herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis vis est: verùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum valentius. Eodem quoq; libro superius tamen, de Petroselino disseruit his verbis: Petroselini semen maximè usui est, cùm tota etiam herba una cum radice similem, sed imbecilliorem facultatem sortiatur. Est autem ut gustu acri cum amaritudine, sic & in operibus calidum, una cum incidendi effectu. Hinc menses, & urinas largè provocat: flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertii ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius differens libro primo de antidotis, ita scribit: Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus, quod ibi provenit, cùm & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & vino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem fermè orbis terram, ut mel Atticum, vinum Falernum, sic Petroselinum Macedonicum advehunt, cùm tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atq; ut mel ex insulis Athenas affertur: sic petroselinum ex Epiro primùm in Macedoniam comportatur, plurimumq; & propè totum in Thessalonicam: inde verò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in vino Falerno contingit: nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proveniat, complura alia vina in Falerni speciem à vini magistris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes provincias Romano imperio subjectas importantur. Tibi verò si petroselinum Estreaticum quandoq; deerit, ne pejorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis venenis, si venenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus, ventriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus aliis, segnius opitulatur, quos in [illegible] sanare theriaca non promittit. Adhæc Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, præsertim cùm recens adhuc imponitur: Differt enim ab aliis petroselinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amarissimum est.

Fuch. error Levist. cum Smyrnio confusa.

Apii generum vires ex Gal.

Nomina.

Σέλινον κηπαῖον id Græci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charfs, Charfi seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello & Petrosemolo: Germani, Petersilien und Peterlein: Hispani Perexil: Galli Persil de jardin. Id verò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Assilis: Itali Apio palustre, Apio aquatico: Germani Epffich und Eppich: Hispani Perexil dagoa, & Apio: Galli Persil de eau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini vocant: Mauritani, Acraselinum: Itali Apio montano: Hispani Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Græcè vocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salus: Italicè Hipposelino: Germanicè Liebstöckel: Gallicè Ache, & Ache [illegible].

I. Apium hortense seu Petroselinum vulgi, C.B. Petroselinum, Brunf. (cui & Apium hortulanum) Trag. Cor. in Diosc. Petroselinum sylvestre sive apium montanum, Fuch. in ic. Oreoselinum, eidem in fol. Petroselinum vulgare, Anguil. Lon. Apium hortense, Matt. Lac. Dod. gal. & fol. Lob. Cast. Lug. Apium commune vel mas Plinii, Ges. hor. Apium domesticum, Cæs. Apium sativum, Tab. II, Apiũ Crispum, quod à superiore

*** III. APIUM HORTENSE maximum. ***

à ſuperiore foliorum criſpatis oris & minutioribus inciſuris diſtat. III. Apium hortenſe maximum, C.B. Ex radice oblonga albida, & pro magnitudine plantæ, tenui, folia prodeunt pediculis palmaribus & ſeſquipalmaribus, ſtriatis, pallidè virentibus, tripartitò primum diviſa, quorum quodlibet rurſus tripartitur, ipſæque particulæ triplo quadruplove quàm in Petroſelino vulgò dicto majores per ambitum inciſæ, pallidè virentes: inter hæc caulis exſurgit cubitalis & ſeſquicubitalis, tenuis, ſtriatus, in cujus ſummitate folia oblonga, anguſta, minimè inciſa. Umbellam habet parvam, albam, exiguis floſculis refertam, quibus ſuccedunt ſemina Petroſelini forma, ſed duplo triplove majora, guſtu nonnihil aromatico donata. Nomine Apii Anglicani primum apud nos ſatum. An forte de hoc Anguillara, opinione ſeptima, dum de Selino agit, quod in univerſa Græcia, potiſſimum in Chio & Creta, pro Selino habeatur, intelligendus? IV. Apium paluſtre, C.B. Matth. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Apium, Brunf. Fuch. in folio. Lon. Apium vulgare, Trag. Apium agreſte, Cord. in hiſt. Eleoſelinum, Fuch. in icon. Dod. gal. & fol. Lobel. Taber. Apii aliud genus Cæſalp. cui apium latiore folio, caule verſicolore Theophraſti. V. Petroſelinum Macedonicum, C.B. Matth. Lob. Dodo. fol. Caſt. Lugd. Taber. Cam. Apii alterum genus peregrinum, vel Apium Latifolium, Cæſalp. VI. Leviſticum vulgare (an Libanotis fertilis Theophraſti?) C.B. Matth. Dod. fol. Cæſalp. Leviſticus, Brunf. Liguſticum eidem. Geſ. hor. Lon. Tab. Liguſticum ſativum, Trag. Cord. in hiſt. Libyſticum vulgare, Fuch. in Icon. Liguſticum vulgare, Dod. gal. Cam. Leviſticum & Germanicum Laſerpitium, Lob. Smyrnium, Fuch. in fol. Lac. Hippoſelinum Matth. Lugd. Leviſtici loco habita herba Anguillaræ.

Σμύρνιον. SMYRNIUM. CAP. LXV.

SMYrnion, quod in Cilicia petroſelinum vocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apii & ſtolones multos: folia latiora, ſubpinguia, ad terram infracta, robuſta *a* odore medicato, cum quadam acrimonia jucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis ut anethi: ſemine braſſicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, guſtu acri, fauces mordet, *b* ſuccoſa, mollis. Cortex ejus foris niger, intus viridis aut ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis, & collibus, *c* atq; ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obſonia utuntur: alvum ſiſtunt. Radicem contra ſerpentium ictus bibere convenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; diſcutit, vulnera ad cicatricem perducit: partus abortu vitiat, ſi fervefacta ſubjiciatur. Semen lienis, renum, & veſicæ vitiis prodeſt: menſes, & ſecundas pellit: commode datur iſchiadicis in vino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

a Drag. ... odorata cum acrimonia, med. cataq; & colore ſubmeltno. *b* Meum ... *c* Me. & Dra. ... humectis & angulis incultis.

Smyrnii conſideratio.

SI Smyrnii ſingulæ notæ, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur, rectè diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in Hetruria vulgò vocatur Macerone. Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apii, ſtolonibus multis referto: foliis latioribus, ſubpinguibus, robuſtis, ad terram verſis, odore medicato, cum quadam acrimonia jucundis, colore in luteum langueſcente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: ſemine braſſicæ majore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice deniq; nititur odorata, acri, fauces mordente, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore verò parte ex albo viroſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio Dioſcoridem reddidiſſe. Verùm quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, ut quod Maceroni noſtro non inſit rotundum, braſſicæ modo. Huic illud reſponſum volumus, quòd cùm cætera in univerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt. Vel quòd non in rotunditate, ſed in alio uni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò quamvis memoriæ non prodiderit Dioſcorides, quòd Smyrnium ſeratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quod ſponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus incultis, ac ſaxoſis locis, Plinii tamen ætate paſſim in hortis ſerebatur. Id quod ipſe Plinius manifeſtè demonſtrat libro 19. cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit: Et Smyrnium olus iiſdem locis ſeritur, myrrhamq; radice reſipit. Idem quoq; teſtatur Galenus, quòd ipſum inter olera connumeret lib. 2. de alim. facultatibus, & de eo ſcribat in hunc modum: Smyrnium non eſt inſuave: ideoq; Romæ plurimum venit. Multò autem acrius eſt & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes movet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt, haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, ſicut neq; tum aptum habet. Poſtea verò caule accedente, tota planta jucundior redditur, ſive quis crudam ipſam, ſive coctam mandat, ſive ex oleo, & garo, ſive vinum, ſive acetum velit adjicere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt veluti apium: alii verò paulum olei iis adjiciunt: hæc Galenus. Ex cujus ſanè verbis liquidò apparet, Smyrnium veteribus etiam inter olera fuiſſe receptum. Galeno nimirum adſtipulantur ea,

Plinii Smyrnium. Galenus.

quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi: namq; ii affirmant, plantam Maceronem appellatam passim coli in suis hortis, atq; eam veris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere, qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoq; habeat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaq; fortasse, vel etiam validioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, vir quidem ingenio & doctrina celebris, Smyrnium esse nostrum dictum Maceronem, constanter asseruit. Quo fit ut minus dubitem, Ruellii opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronem esse paludapium: Smyrnium verò eam esse stirpem certò putet, quã in Galliis vocant vulgo Levecchia. Est & alia planta, quam in CRETA SMYRNIUM *vocari dicunt. Fert hæc folia nostrate Smyrnio*

Ruell. opinio improbanda.

Smyrnii Cretici historia.

I. SMYRNIUM.

II. SMYRNIUM CRETICUM.

crassiora, quina ab uno pediculo dependentia, & per ambitum serrata, quin etiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autem diversa spectantur, quæ in caule sunt. Ea enim rotunda spectantur, & caule & ramis, in quibus nascuntur, perfoliata vocatæ modo transfiguntur, nullis ab ambitu denticulis. Caulem edit firmum, striatum, & subter folia geniculatum, è quo in latere, ubi folia perforantur, ramuli exeunt è singulo foliorum sinu, striis in longum protensis. Umbellam in caulium ramorumq; summitatibus gerit racematim dissectam, floribus albicantibus, semine haud brassicæ simili, sed rotundo, anguloso, & in acutum desinente. Colore ex flavo nigricante, sapore acuto & amariusculo, pediculis longis striatisq;. Radicem recentem videre non licuit, sed qui plantam miserunt, eam Smyrnio nostro ferè similem faciunt, non modo facie, sed etiam sapore, odore ac viribus. Nascitur in Creta insula, & seritur nunc in Italia. Verùm enimvero (quantum ego judicare possum) Smyrnium nostrum magis admodum ad Smyrnii historiam accedit, quæ à Dioscoride describitur. Smyrnii tum historiam tum facultates descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smyrnium quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem validius, petroselino autem imbecillius. Menses itaq; & urinas movet, calidum siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem, & ipsum Smyrnium, minus verò petroselino & Smyrnio acre, proinde & ulceribus imponi potest. quia videlicet sine molestia desiccat, sed & digerere, quæ indurata sunt valet. Reliqua vis ejus apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine ejus utimur ad menses, urinas, & asthmata, sive anhelationes: hactenus Gal. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam vulgò vocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd ejus radices exterius nigricent, interius verò virescant. Verùm ii ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animadverterint, an hæ plantæ cæteris inter se notis conveniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis majestatem, viriumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic ejus tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA *in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, foliis sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cujus cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura lignosaq;, quæ foris nigra est, intus verò subviridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara & odorata. Ex quo non temerè aliquis conjicere potest Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, vel quarto inchoante: siccare verò secundo. Incidit, trahit, aperit, digerit, attenuat, provocat, resolvit, venena dissipat, Zedoariaq; facultatibus pollet. Discutit hæc mirificè tum ventriculi, tum intestinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac ventriculi torminibus maximè utilis est. Cit item menses, atque urinam. Foventur ejus decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in vino austero radix decoquatur. Eadem ex vino pota uteri strangulationibus prodest: conceptum adjuv-*

Smyrnii vires ex Gal.

Quorundam hallucinatio.

Imperatoriæ plantæ descriptio, & vires.

III. IMPERATORIA.

* IV. IMPERATORIA Alpina. *

adjuvat, quem frigiditas intercepit: concoctionem roborat, Commanſa eſt veluti præſtantiſſimus apophlegmatiſmus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In pulverem contrita, vinoq; ex ſalviæ decocto ſubinde pota. frigidis occurrit morbis. Quamobrem reſolutis, comitialibus, veternoſis, convulſis, auxilio eſt. Ajunt nonnulli quartana eos ſanari, qui pulveris cochlearii dimidium, hora una ante acceſſionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat ſenſus. Epidemiis morbis, venenis ferè omnibus, ac venenoſorum animalium, tum morſibus, tum ictibus opem præſtat. Aſthmaticos, ſeu anhelоſos juvat, obſtructiones aperit, aqua intercute laborantes ſanat, itemq; liene affectos In ſumma excalfacit univerſas corporis partes, quas frigus occuparit. Ut hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò ſibi Imperatoriæ nomen aſcivisse, cùm tot tantisq; viribus prædita ſit. Σμύρνιον *id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Oluſatrum, nominant: Mauritani, Seniruſon: Itali Smirnio & Macerone: Hiſpani Apio Macedonico. Galli Maceron. At Imperatoria, Italis quoq;: Germanis,* Meiſterwurtʒ: *Officinis Germanorum, Magiſtrantia. Gallis Otruche, ſeu Imperatore.*

I. Hippoſelinum vel Smyrnium vulgatum, C.B. Petroſelinum Alexandrinum, Trag. Hippoſelinum, Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Cord. in hiſt. Lob. Tab. Smirnium. Matth. Geſ. hor. Caſt. Cam. Olus atrum, Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lon. Cæſ. Hippoſelinum Theophraſti, Macerone aut Alexandrinum vulgo, Anguillaræ. II. Smyrnium verum peregrinum, C.B. Smyrnium Creticum, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Smyrnium Dod. gal. Geſ. ap. Lob. Tab. Smyrnium verum, Geſ. hor. Lugd. Smyrnium Amani montis, Dod. fol. Oluſatri alterum genus peregrinum, Cæſalpino. III. Imperatoria, quæ mediæ naturæ inter Laſerpitium & Panaces eſt, dicitur Aſtrantia, Brunſ. Geſ. hor. Dod. fol. Magiſtrantia, Cam. Imperatoria, Matth. Lac. Geſ. hor. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Smyrnium hortenſe, Trago. Laſerpitium germanicum. Fuch. Oſtrutium, Dod. gal. Lon. Struthion, Cord. in hiſt. Herba Rena, Cæſalp. Liguſticum, Anguillaræ. IV. Imperatoriam hanc alpinam D. Camerario acceptam referimus, de qua hæc habet in ſuo Matthiolo. Minor eſt quàm præcedens omnibus ſuis partibus, nam & anguſtiora folia & pedicellos teneriores profert, ex radice non abſimili noſtræ Imperatoriæ & æquali etiam, guſtu acriori & magis urente. Provenit in alpibus apud Helvetios. Calida eſt & ſicca, ut vulgaris Imperatoria, qua ſuperior eſſe facultatibus omnibus videtur, & ad agendum promptior. Utuntur hac planta ad quartanas, partus eruendos, & cerebrum expurgandum, flatus diſcutiendos, colicosq; dolores ſedandos, id quod vulgaris noſtra quoque præſtare poteſt.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCUM. CAP. LXVI.

ELaphoboſco fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus, foliis duum digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum aſperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi ſimiles, & ſemina ejuſdem: florem ſubluteum, radice ternûm digitorum longitudinis, & *a* craſſitudinis unius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus datur ſemen in vino. Fama autem eſt, hoc pabulo cervas ſerpentium morſibus reſiſtere.

a Meum πάχος *δ' ἢ πλάτος i.e. craſſitudine verò ſeu latitudine.*

QUanquam aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inveniſſe, atque etiam quibuſdam in hortis oſtendere: herba tamen, quam pro eo demonſtrant, folia profert inciſuris multis diviſa, daviaq;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poſſit, eam legitimo Elaphoboſco plurimùm diſſidere, ſi Dioſcoridi magis quam Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap. 22. Elaphoboſcum foliis ſmyrnii, & ſemine corymbaceo depinxit his verbis: Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſſitudine: ſemine corymbis dependentibus ſimili effigie, ſed non amaris: foliis oluſatri, & hoc laudatum

Elaphoboſcum confid.

Ruellii opin. suspect.

ELAPHOBOSCVM.

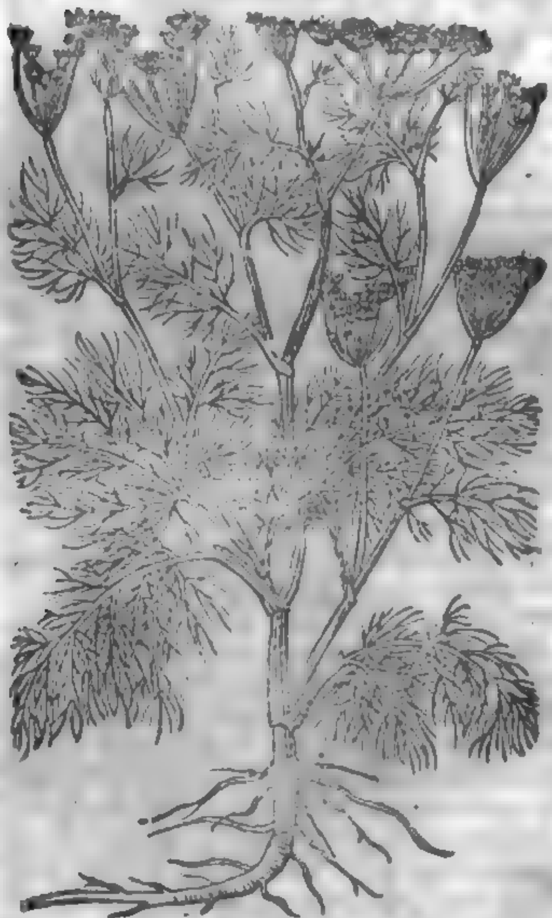
Gratia Dei.

in cibis: hæc Plinius. In quibus verbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiant, Manardus Ferrariensis Plinii codicem depravatum esse existimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens ubiq; reperiatur, illudq; esse censet, quod vulgò officinis simul & herbariis Gratia Dei nominatur: è qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellii sententiam non admittendam, quin potius explodendam putaverim, si per Gratiam Dei eam plantam intelligit, de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & foliis hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantã esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimaverim. Ipse equidem herbam quandam sæpius vidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cujus etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet ut non poterit animus non inclinari ad credendum, hanc aut legitimum esse Elaphoboscum, aut plantam illi similem. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus lib. 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Elaphoboscus facultatis est calidæ & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ, secundo maximè excessuum ordine. Ejus nomen Græcum est [illegible], Latinum similiter Elaphoboscum, & cervi ocellum. Italicum Elaphobosco.

Elaphobosci facultas Gal. Nomina.

Elaphoboscum hoc, & Lacuna & Castor proposuere: cujus & Tabernæmontanus nomine Elaphobosci Matthioli meminit: Pastinacam erraticam, quæ Baucia dicitur, esse suspicantur.

FOENICVLVM.

Μάραθρον. FOENICULUM. CAP. LXVII.

FOeniculum, si herba edatur, aut semen cum ptisana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod urinam excitet: contra serpentium ictus in vino convenienter bibitur: menses ciet: in febribus nauseam, & stomachi fervorem ex aqua frigida potũ sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, & foliis exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adjicitur, quæ ad excitandã oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem valens, etiam semine viridi, a ramulisq; & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, igniq; admovent, quò facilius vi caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

a Mont. & Cast. [illegible] foliis.

Ἱππομάραθρον. FOENICULUM ERRATICUM. CAP. LXVIII.

EST & sylvestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cujus radix jucundè olet, potaque stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventrem sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos cõminuit, regium morbũ expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & viribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi consideratio.

FOeniculum tam erraticum, quàm sativum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense vere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis: quippe quòd non minus in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile sit in medicamentis. Caulem edit anethi, sed crassiorem, nec proceriorem, striatum, geniculatumque foliis numerosis capillaceis, cavis alarum multis. Umbellis cacumina occupantibus, anethi æmulis melinis floribus & semine oblongo, gustu acuto, quadam cum leviuscula amaritudine, odorato. In quodam verò genere hortis Italicis

Italicè familiare, ſemen dulce percipitur, & craſſiori quoq; mole ſpectatur. Radice nititur longa, digitali craſſitudine, acuto ac amariuſculo ſapore, cum dulcedine quadam. Fœniculi meminit Plin. lib. 20. cap. 23. ſic inquiens: Fœniculum nobilitavere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco ejus reficiendo. Unde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo relevari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Ubiq; hoc eſt: laudatiſſimum tamen in Iberia è lachrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylveſtre, quod alii Hippomarathron, alii Myrſineum vocant, foliis majoribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida: naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia a Dioſcoride mutuatus eſſe videtur. Porro alterum ſylveſtris fœniculi genus cujus ſemen coriandri effigiem refert, a nemine hactenus, quod ſciam, in Italia cognoſcitur & oſtenditur. Agreſtis fœniculi radicem ſerpentium morſus ſanare ſcribit Dioſcorides a Nicandro edoctus, quippe qui in Theriacis, ubi hanc plantam [illegible] *vocat, ita habet:*

Plinius.

Fœnic. ſyl.

Ἠ̓ἐ καὶ ἱππείου μαράθρου πολυαυχέα ῥίζαν.

Fœniculum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, tam valenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat verò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit, proinde lac procreat: quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur. Urinas menſeſq; ciet. Eſt & alterum Fœniculum ſylveſtre, quod præ magnitudine Hippomarathrum nuncupant, cujus radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi vim obtinet, quocirca ventrem quoq; eo nomine ſiſtere videtur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Hujus non radix modò, ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt: poteſtq; & calculos frangere, & aurigìnoſos ſanare, menſeſq; movere & urinam excitare: non tamen lac procreare ſicut illud ſuperius. Aliud eſt Hippomarathrum, cujus ſemen rotundum eſt & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem Hippomarathro ſimile, ſed debilius. Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus Razenigi: Italis Finocchio: Germanis Fenchel: *Hiſpanis Hinojo & Funcho: Gallis Fenoil.*

Fœniculi vires ex Gal.

Nomina.

Fœniculum, quòd ſatum cum magno fœnore ſemen reddat, ſativum eſt & ſylveſtre: Sativum variat quòd aliud magis (caule breviore, ſemine majore albido, verumq; fœniculum creditur) aliud minus (ut vulgatum noſtrum, quibuſdam Hippomarathrum) dulceſcit: ſæpius tamen hortenſe ſecundo anno in ſylveſtre tranſit, quod in incultis montoſis ſemine exiliori, radice craſſiore naſcitur. Sativum, Fœniculi nomen apud Herbarios retinuit.

Δαῦκον. DAUCUM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui Daucium vocant. Creticum foliis fœniculo ſimile; minoribus & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto, *a* ſuaviſſimi odoris in mandendo. Radix digitali craſſitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud ejus genus, ſylveſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, ferventis guſtus. Probatiſſimum Creticum. Tertium aſſignatur genus foliis coriandri, floribus albis, *b* capite & ſemine

a Meum [illegible] i. in manducando, odoratū. ar Ca. [illegible] i. acre in manducando & odoratū. *b* Meum [illegible] i. ſemen. & caput, anetho ſimile, in quo ſit umbella.

I. DAUCUM. I.

* II. DAUCUS SECUNDUS Dioſcoridis. *

anethi,

anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semen excalfacit: potum urinam, menses & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat: phalangiorum morsibus potum in vino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in aliis generibus invaluit usus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum injuriam in vino bibitur.

Dauci consideratio.

Daucus & Pastinaca agrestis non idem esse ostenditur.

III. DAUCUM. II.

TAmetsi nonnulli inveniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum, it tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse sylvestris pastinacæ genus: non ob id tamen illa, meo judicio, fuerit unquam sylvestris pastinaca, cujus paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si unam & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de iis sanè seorsum non disseruisset, neq; alterum ab altera propriis capitibus disjunxisset. Cæterùm cùm non desint, quibus videatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, videndum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri voluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quod Dioscoridem secutus, & ipse varias utrisq; tribuerit vires easq; diversis locis descripserit. Dauci siquidem lib. 6. Pastinacæ verò libr. 8. mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaq; fit ut apertè conjiciam, Galenum inter illa discrimen novisse: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præterea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facilè explodi posse putaverim, nec solùm quòd diversis capitibus utrisq; vires speciatim tractaverit, sed quia libr. 6. simplicium medicamentorum, Daucum non esse pastinacam clarissimè ostendit, cum inquit: Daucus, quem quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè verbis Galenus perspicuè satis declarare videtur, Daucum non sibi, sed aliis pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim, sed etiam affirmaverim tria Dauci genera inveniri quorum illud Italis frequentius est, quod sylvestrem pastinacam æmulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantum afferri existimaverim. Porrò Daucus, qui coriandri foliis provenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis non tantum Italiæ locis sed etiam Germaniæ Bohemiæq; reperitur. Hujus planta in herbario nostro Germanico chalcographorum negligentia, dum ego Praga, grassante Pestilentia abessem, secundum Peucedani genus repræsentat: quod omnino præter meam sententiam accidit.

Dauci tria genera.

Dauci vires ex Galeno.

Dauci vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum supra citato, ubi ita scribit: Daucus, quem quidam staphylinum nuncupant agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, cæterùm in omnibus vehementior. At domesticus comestibilis quidem, sed imbecillior. Acrem & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter jam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac venereum. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad venerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis verò planè flatu caret, quod ἄφυσον vocant: ac proinde urinam mensesq; ciet. Atq; hactenus de facultatibus Dauci Galenus. Qui subinde de semine ejusdem scripsit, eiq; seorsum vires suas reddidit his verbis: Dauci herbæ semen excalfaciendi vehementer facultatem habet, ut inter prima efficax sit tum urinæ movendæ medicamen, tum mensibus provocandis. Multum etiam digerere per halitum potest, foris impositum. Ipsa vero herba similem quidem vim obtinet, tamen semine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis mixturam: quanquam utiq; & ipsa calida sit temperie. Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis Daucu, Gezar seu Ciezar: Italis Dauco: Germanis Berwurtz: *Hispanis Dauco Cretico: Gallis Carote sauuages. Daucum alterum Græcis δαῦκον ἕτερον: Italis Dauco d' altra specie.*

Nomina.

Dauci differentias novem in Phytopinace proposuimus, de quibus in historia. I. Daucus folio fœniculi, C.B. Daucum primum, Matth. Lug. Daucus Creticus, Cast. Tab. Cæs. Daucus Cretensis verus Dioscoridis, Lob. II. Adversaria non solùm ex Creta legitimum adferri statuunt, sed & alpes Germaniæ, Genuensium colles, & Geneuensium circa Juram rupes, hoc Cretico abundare, unde Lugd. & ad alia emporia deferatur, placuit tamen Dauci hujus, quem non solùm in alpibus Helvetiorum, sed & in Baldo legimus, figuram, etiam à Camerario propositam, adjicere. quem Daucum montanum umbella candida nominamus, & Daucum secundũ Dioscoridis censemus: Daucus Creticus, Gesf. hor. Cam. in suo Matt. Clus. hist. Pan. Daucum montanum, Cæsalpino dicitur. III. Daucus montanus apii folio major, C. B. Daucum alterum, Matth. Lugd. Daucus secundus Selinoides, Lob. Dauci tertium genus, Fuch. fol. Dauci secundũ genus, Trag. Seseli secundum, eidem. Seseli Peloponesiacum, Fuch. in icon. Gesf. hor. Cam. Seseli Pannonicum secundũ, Clus. hist. Pan. Libanotidis alterũ genus, Dod. gal. Lug. Libanotis nigra, Gesf. hor. Thal. Libanotis Theophrasti nigra, Tab. Elaphoboscum nigrum, Lon. an Polychreston Cordo in historia?

Δελφίνιον. DELPHINIUM. CAP. LXX.

DElphinium surculos emittit à radice una sesquipedales aut majores: à quibus folia exeunt parva, tenuia, divisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant; unde tractum nomen est. Flos violæ albæ

le albæ non dissimilis, purpureus: & semen in siliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi potest, ab scorpione percussis. Ajunt enim objecta herba scorpiones resolvi, atque a ignavos torpescere: semota verò ea sese recolligere. Provenit in asperis & apricis. Alterum est Delphinium, quod Romani buccinum vocant, superiori simile, sed foliis & ramis longè gracilius. Viribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus.

a Μεῖον ... ἀπρακτοὺς ..., i. inefficaces, & stupidos fieri.

I. SENA.

* II. SENA ACUTIORIBUS foliis seu Alexandrina. *

Delphinii consideratio.

QUanquam scribit Ruellius, herbam in Gallia nasci, cui rura nullum adhuc nomen imposuerunt, quæ omnibus pror-
sus notis Delphinio respondet: in Italia tamen nemo hactenus, quòd sciam, legitimum ostendit. Ex quo tantum abest
ut putaverim unquam, illud Ruellii verum ac legitimum fuisse Delphinium, ut etiam sim plerunq; suspicatus, hoc Delphi-
nii caput in Dioscoride spurium ac ascititium esse. Nec temerè, ut arbitror: nam suspicio inde ortum suum habuit, quòd
Delphinium nusquam, quantum equidem legerim, describatur à Galeno & Paulo. Cæterùm non desunt qui velint, eam
plantam Delphinium esse, quam Germani vulgò vocant Rittersporn, id est, Equitis calcar: herbariorum verò vulgus Con-
solidam regalem: quam nos inter sylvestris Cumini genera superius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat Delphino-
rum effigie, nec flores albæ violæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præ-
stanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ra-
tione. Sed ipse quoq; (si rectè sentio) unà cum illis in errore versatur: quandoquidem non solùm (ut diximus) nusquam,
quod ego invenerim, Delphinii meminerunt illi præstantissimi medicinæ authores, quos nominavi, qui tamen simplicia ex
Dioscoride transscribunt, & mutuantur: sed neq; etiam ejus caput legitur in antiquissimo Dioscoridis codice Longobar-
dis literis scripto, cujus sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit videre in eo, cujus copiam mihi fecit
Viennæ clariss. Jurisconsultus Joannes Albertus Uuidmanstadius Austriæ orientalis concellarius. Quod certè manifesto satis ar-
gumento esse potest, Delphinii historiam planè fabulosam esse vel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam. Non de-
fuere præterea, qui Senam Mauritanis vocatam, siliquarum convexitate freti, Delphinium esse crediderint. Quorum gra-
vis error ita evidens est, ut jam ab omnibus explodatur. Idq; non injuria, quòd in Delphinio (demus ejus caput legitimum
esse) folia, non siliquæ quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, divisa: flores verò
purpurei & tota deniq; Delphinii facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quo-
niam Delphinii occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm hujus nusquam, quod invenerim, meminerit Dioscorides, Ga-
lenus, Paulus, veterum Græcorum alii, sitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile me-
dicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena disseramus, ejusq; historiam, & vires cum ex aliis, tum
ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, foliis glycyrrhizæ proxi-
mis, crassis, suppinguibus, fabarum recentium sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei
emicant aurei, veluti brassicæ, purpureis intercursantibus venulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoq; natura com-
pressi, ut superior membrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subvirescens, uvarum vinaceis usq;
adeò simile, ut non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui
pediculo appensi: quo fit, ut maturescentes, parvo ventorum flatu facilè discutiantur. Planta est frigoris impatiens, ob idq;
seri vult Majo, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata facilè frigore deperditur: æ-
stivis verò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum volumine, ubi sic
habet

Consolida regalis non est Delphinium.

Senam non esse Delphinium.

Senæ delineatio.

Serapio de Sena.

Digitized by Google

habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asservatur sicca. siliquas lunatas, & oblongas profert, in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent, ob idq; facilè ventorum impetu deturbantur: caducas opiliones colligunt: hæc Serapio. Cujus postremis verbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimavit, quam Theophrastus libro 3. cap. 17. de plantarum historia Coluteam appellat: quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ovibus expetita. Unde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putavit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam vocatam, ratus easdem plantas esse. Sed ejus error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm vergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus parvo, rotundo, lentis effigie. Sena verò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur. quibus semen includitur vinaceorum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena verò non nisi paucis mensibus vivat. Quo fit, ut jam omnibus palam sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutivisse, & inter Senam, & Coluteam non parvam intercedere differentiam.

Ruellii hallucinatio Coluteam Senam censentis

III. COLUTEA.

Fuchsii circa Coluteæ vires error.

Et quamvis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentariis, has plantas facultate inter se minimè differre: eum tamen in errore versari putaverim, quòd certò sciam Coluteæ semen potum non minus, quàm genista vomitiones ciere: & alvum quoq; citat, non sine incommodo tamen, quanquam pecudibus nil tale efficiat.

Coluteæ ex Theophrasto historia.

COLUTEA, ut de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò ante citato, Liparæ propria traditur, arbos magnitudine præstans fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oves mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine. & fimo præcipuè ovillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm jam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primò unicaulis triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit: hæc Theophrastus. Ex quibus sanè verbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore vendicans, appellandam censuit: & rectè quidem, meo judicio: nam Colytea longè alia est ab illa,

Colytea Theoph. à Colutea differt.

Theophrasto teste loco modò citato: ubi eam his depingit verbis: Arbor circa Idam proveniens, quam COLYTEAM vocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inventu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorique, ut vel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, nervosoq;: cortice non lævi, sed quasi vitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, verùm vibratis, & admodum flavis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti verbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimum differre. Quæ tamen etsi Theophrasti ævo Liparæ peculiaris fuerit, hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam vidimus præsertimq; in Tridentino agro apud Anamos, ubi ego primùm eam quam plurimis ostendi. Sed ut eò unde digressa est, jam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in dejicienda alvo foliis longè præstantiores esse. Huic verò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis vir doctissimus, sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasavolus, qui

Mesuis & Brasavoli lapsus.

Mesuem tueri videtur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobavi. Sciendum igitur est Senæ folliculos, qui siccati asservantur, duum esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus evanidum: alterum verò, quod ante maturitatem demetitur, crassum ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc venundatur rarum: cui sanè, ut jam millies periculum fecimus, non minor dejectoria vis inest, quàm foliis. Primum verò genus, quo Venetiis omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem hujusmodi vim habet, sed propè nullam: ut hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ii, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui, verùm cùm postea integrum Senæ campum sevissem, ut folliculos decerptos virentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti voluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen ejusmodi reperiri poterunt: sin minus, foliis tutius, & efficacius utuntur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil ventriculo: quamobrem ut hæc tollatur noxa, & ejus roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & ventriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ foliis, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atq; etiam tantillum amaritudinis perceperint, quæ omnia potius Senam roborare ventriculum indicant, quàm ipsam perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoq; pedibus eo. nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoq; contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus vexentur, id nunquam ex Senæ facultate provenire existimavi, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non parvam extensionem faciant, dum viam ad exitum quærunt. Neq; tamen me unquam aliquem invenisse memini, qui diceret se epota Sena, ventriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui

Senæ diluto cur tormina sequantur.

solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam dejicere memoriæ mandavit. Id quod non sine erubescentia silere coegit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quam veritatem, pharmacum quoddã improbaverat ex Sena diluto, rhabarbaro, atq; agarico conflatum, quod

quidam

cuidam Illuſtriſ. ac Reverendiſ. Cardinalis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clariſſimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum eſſe cenſebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq́; excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipſe aſſerebat) maximè ventriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præſtantiæ, ac virium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituita præſertim infarctu exortis, Dioſcorides, Galenus & Meſues, quantùq́; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præſtat, quæ Alexandria Aegypti, vel ex Syria affertur, quamvis è noſtrate adhuc in agro virente, & roſarum diluto ego quotannis Syrupum parare conſueverim, qui tutò largeq́; omnes purgat humores. Daturq́; commodè prægnantibus, & pueris, & cujuſcunq́; ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præſtat, quàm decoctum quòd nulla ex parte exhalet: cujus unciæ quinq́; vel ſex alvum modeſtiſſimè, & ſine moleſtia ſolvunt. Quod tutò dari poſſit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui ſubſcribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in dejicienda alvo præſtantius, atq́; valentius, ſi caſsia nigra aut manna, aut Rhabarbaro, aut roſarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum roſatum ſolutivum vocant, commiſceatur, aut ſi maceretur Sena caprino ſero. Præſtantiſſimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electiſſimæ Senæ drachmæ ſex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglosſi drachmæ duæ: miſcenturq́; omnia, & fictili vitro circumlito, ſive ſtanneo vaſe anguſti orificii excipiuntur, & affuſis ferventis aquæ, aut ſeri caprini unciis decem, vaſis oſculum adeò occluditur, ut nullus penitus ſpirandi pateat exitus. His peractis pulvinari plumis anſerinis farcto, igniq́; calefacto vas involvitur, reponiturq́; in arca, ubi pernoctare ſinitur. Sic enim conſervato calore dilutum omnem facultatem in ſe recipit. Sunt præterea, qui vindemiæ tempore Senæ folia in muſtum conjiciant, vinum inde conficientes, quod alvi dejectoriam vim obtinet ad multa utile. Eſt enim domeſticum valde medicamentum. Educit Sena per inferna (ut Meſues teſtatur) bilem tum atram, tum flavam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, ſed etiam pituitam: quod ſanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, jecur, lienem, pulmonem & omnes corporis ſenſus, confertq́; omnibus eorum incommodis. Viſcerum obſtructiones aperit, auget juventutem, ſeniumq́; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfuſionibus utiliter decoquuntur, præſertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, nervos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in univerſum eſt medicina morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni nervorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui & epilepſiæ. Cor etiam roborat, ſi tamen iis potiſſimum commiſceatur medicamentis, quæ ipſum maximè confirmant, veluti viola.

Senæ & ejus diluti vires. — *Diluti præparatio.* — *Senæ vires ex Meſ. & Sera.*

Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoq́; Delphinium appellatur: Italis Delfinio. Quæ verò poſterioribus Græcis σήνα, Latinis item Sena vocatur: Arabibus Sene: Italis Sena: Germanis Senet: Hiſpanis Sen de Alexandria: Gallis Sene de Levant. At Colutea Græcis κολουτέα: Italis Collutea.

Nomina.

* IV. COLUTEA SILIquoſa. *

Cum Delphinio magnam eſſe ſimilitudinem Conſolidæ regali, capite de Cumino oſtenſum, nunc de Sena, quæ veteribus Græcis indicta videtur, cujus inventio Arabibus debetur, quam Meſues ſativam & ſylveſtrem fecit. Duplex habetur: altera, acutioribus anguſtioribusq́; foliis, quæ ex Alexandria Ægypti adfertur: altera, quæ latioribus rotundioribusque eſt foliis, in Italia frequens, quæ vilior eſt & Orientali longè inefficacior. I. Sena rotundifolia, C.B. Sena, Matth. Lac. Dod. quoad iconem, Fuch. Cord. in hiſt. Lon. Lob. Caſt. Sena communis & vilior, Geſ. hor. Sena herba noſtras, Cæſalp. Sena Italica, Cam. Tab. II. Sena acutioribus foliis, C.B. Sena Alexandrina, Trag. Geſ. hor. Cam. Sena Orientalis, Cæſ. Cam. Sena, Dod. quoad deſcriptionem. III. Colutea Corniculata, C.B. Colutea Theophraſti, Trag. Dod. gal. (cui & Cytiſus Latinorum) Geſ. hor. Lob. Colutea, Matth. Fuch. Lac. [illegible] Dod. fol. Caſt. Tab. Colutea veſicaria, Lug. (cui & Liparea Theophraſti) Cam. Emeri alterum genus, Cæſ. IV. Coluteæ ſiliquoſæ, licet quatuor ſint ſpecies, de vulgatiore hoc loco. Frutex hic ex radice buxea longè lateq́; diſperſa, ſaporis amarodulcis, caules plures bicubitales, cortice modò ſubalbido, modò viridi tectos, graciles, lignoſos, in plures ramos diviſos emittit, circa quos folia in uno pediculo ſeptem aut novem conjugatim diſpoſita, virentia, lævia, ſubrotunda, guſtus ingrati & amari: flores lutei Geniſtæ [illegible], longis pediculis propendentes, quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, tenues, articulatæ ſcorpioidi ſimiles, ſemina oblonga, ruffa, ſingula in ſingulis articulis continentes. In montibus noſtris ut Mutetæ obſervavimus: apud Gallos locis nemoroſis inter buxos, ſic & in Valena ſylva agri Monſpelienſis & cis Lanum prope fluminum crepitudines. Dicitur Colutea ſcorpioides, Adver. Lob. Cam. in Matthiolum. Lugd. Colutea ſcorpioides prima, Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Emerus Cæſalpino.

πύρεθρον. PYRETHRUM. CAP. LXXI.

PYrethrum Romani ſalivarem vocant. Folia, caulemq; emittit, ut duarum ſylveſtre, & fœniculum: umbellamq́; Anethi, circinatæ rotunditatis, radix longa eſt, pollicis craſſitudine, guſtuq́; fervidiſſimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam ex- [illegible] trahit.

trahit. Sudores ciet, perunсto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax: contra perfrictiones membrorum, resolutionesque eximiè conducit.

I. PYRETHRUM VERUM. II. PYRETHRUM ALTERUM.

Pyrethri consideratio. *Pyrethri radix officinis omnibus nota, in frequentique usu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Ejus autem planta non omnibus nota est, quòd rara fortasse apud nos proveniat. Nos plantam, cujus hic imaginem expressimus, non sine labore consequuti sumus. Atqui aliud etiam est Pyrethrum, vulgaris notitiæ planta, quod umbellas non gerit, sed flores Anthemidis majores: Folia fert Libanotidis seu Anthemidis crassiora, caulem ramosum, foliosumque, florem majoris Bellis grandiorem, colore intus aureo & per ambitum candido: radicem pollice crassiorem, multifidamque, & acutam, alterius ferè Pyrethri modo, adeò ut jam mihi persuasum habeam, plura Pyrethri genera haberi: non desunt etiam rei herbariæ indagatores, qui novum quoddam Pyrethrum ostendant, passim ferè in pratis, ac incultis nascens, foliis hortensi pastinacæ proximis.* Pyrethrū in pratis. *Cujus radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur, postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua ferventi acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen hujus acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe, qui & amarior, & multò acrior, & ferventior percipiatur. Quod autem secundo loco appinximus, primùm vidimus in Bausano Tyrolensium Emporio, in hortulo quodam Blasii Sbaicher Medici, & rei herbariæ studiosissimi. Cæterùm copiosissimum deinde in Bohemia reperimus, ubi non solùm in hortis passim seritur, sed spontè quoque in montibus provenit.* Pyrethri vires ex Galeno. *Pyrethri meminit Galenus lib. 8. simpl. med. ubi ejus vires in descripsit verbis: Pyrethri radice potissimè utimur, causticam, urentemve facultatem obtinente: quæ utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoque, quos καρώδεις vocant, & resolutos adjuvat. Alterius radix urentis est facultatis, quadam cum levicula amaritudine. Ideoque fuerit ex quarto excalfacientium ordine. Etsi viribus videatur altero infirmioribus, potest tamen ejus vicem commodè explere.* Nomina. *Πύρεθρον sic Græcè, Latinè verò Pyrethrum & Salivaris herba vocatur: Arabicè Macharcaraba seu Hacharcharba: Italicè Piretro: Germanicè Bertram: Hispanicè Pelitre: Gallicè Pyrethre. Pyrethrum alterum, seu Pseudopyrethrum: Italis Piretro secundo, sive Piretro falso.*

Pyrethrum, ab igne nomen habet, ob radicis ejus fervorem igneum. I. Pyrethrum umbella candida, C.B. Pyrethrum verum, Matth. Lugd. Pyrethrum alterum, Lob. Cast. Pyrethrum Dioscoridis primum Cam. Pyrethrum fortè Cæs. Pyrethrum primum, Taber. II. Pyrethrum flore Bellidis, C.B. Pyrethrum, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Pyrethrum alterum, Matt. Lug. Tab. Cæs. Cam. Pyrethrum officinarum, Lob. Pyrethrum majus, Lonicero.

Λιβανωτίς. ROSMARINUM. CAP. LXXII.

a Meum ... Duo Rosmarini genera. Unum fœcundum, frugiferumque, cujus semen a cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, crassiora & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, jucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut majorem, multis concavum alis: in cacumine umbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit: radix thus

thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrum, uti sphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neq; caulem, neq; florem, neq; semen promit. Nascitur in saxosis & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluvia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas & abscessus, qui ad maturationem ægre perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum vino potæ, *b* & contra serpentium morsus conveniunt: menses & urinas cient: veteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adjecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut vetus pectoris vitium, auxilio est: regio morbo laborantibus cum vino, & pipere datur: sudores movet, cum oleo perunctum: ruptis & convulsis prodest: podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat vitiligines, addito aceto quam acerrimo. Semine in potionibus utendum, ejus quidem quod cachrys non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, foliis lactucæ sylvestris amaræ asperiorib. candidioribusq;, radice brevi, Theophrastus author est: potuq; idipsum alterutra parte purgare. Cachrys vim habet excalfaciendi, & vehementer exiccandi: quare abstergentibus medicamentis inseritur: contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die solvatur.

b Me. [illegible] i. & comorsis à bestiis venenatis prosunt cum vino pota.

ROSMARINUM CORONARIUM. CAP. LXXIII.

λιβανωτὶς στεφανωματική.

ROsmarinum, quo coronarii utuntur, ramos mittit tenues & circa eos folia *a* [minuta, densa] longa, exilia, subter incana, supernè virentia, graviter odorata. Excalfactoria vi præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoq; unguento admisceri solet.

a Me. λεπτὰ, i. tenuia. Ori autem non legit, nisi tenuia des...

I. LIBANOTIS SEU ROSMArinum.

II. ROSMARINUM CORONarium.

PRimum ac summum Libanotidis sive Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride repræsentatum, aliquoties vidi Venetiis in horto amœnissimo Maphæi medici excellentissimi, nullis sanè deficientibus notis, quas illi Dioscorides assignavit. Idem quoq; frequens satis nascitur in agro Goritiensi supra Salicanum in monte Gargaro, in via qua ad ædem divæ Virginis sacram ascenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nunquam mihi videre licuit, tametsi id inibi nasci non negaverim. Sed certè Cordum in suo dispensatorio hallucinatum crediderim: quippe qui existimaverit sylvestrem Angelicam esse Libanotim. Cæterùm variat, mea quidem sententia, in Rorismarini descriptione Theophrastus, qui lib. 9. c. 12. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum, tam fructu, quàm folio utile, alterum tãtum radice. Fructus cachrys vocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò majus: caulem ad magnitudinem cubiti, aut majorem: radicem magnam, crassam, candidam, & veluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimum solo squalido atq; saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in vino nigro austero. Fructus ad urinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, &

Rosmarinorum consid.

Cordus notatur.

Rosmarini hist. ex Theophrasto.

 lactu

lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori candidiorique, radice brevi. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, ut Hermolaus legendum censet, & hic a Dioscoride commonemur, ubi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen versus consistit, superius purgat: quod terram versus, inferius. Prohibet & vestibus interposita vermiculos noxios. Colligitur per messem tritici: hæc Theophrastus. Porrò Coronarium Rosmarinum, nostrum nimirum vulgare est, quod in hortis & vineis passim habetur. Id in frequentiori usu est, siquidem non solùm in medicamentis est utile, sed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Provincia Narbonensis Galliæ, adeò copiosum sponte provenit, ut illud perinde, ac alia ligna urant. Tantæ enim crassitudinis caudice provenit, ut ex eo cum citharæ, tum mensæ parentur. Apud Italos hortorum parteres ornat, & eorundem areas circumvestit. Floret non solùm vere sed etiam Autumno floribus odoratis, in purpura albicantibus. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron, Rosmarinum Coronarium esse contendunt. Excalfacit, attenuat, digerit, resolvit, aperit, roborat, incidit, abstergit. Præstat ad frigidos ventriculi affectus, ad cœliacas passiones, & vomitum cibi, si cum pane devoretur, aut bibatur in pulverem contritum ex meraco. Prodest & lienosis & jocinorosis, nam non solùm excalfacit, extenuat, & obstructiones reserat, sed sua adstringendi vi, etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & ad ejus frigidos morbos omnes, nempe ad comitiales stupidos, veternosos resolutosque. Additur utiliter in capitis lotionibus, quin etiam in articulorum fomentis. Cohibet alba uteri profluvia, si diutius quotidie sumatur. Visum acuit, si toto tempore, quo floret, quispiam jejunus, flores una cum circumstantibus foliis cum pane & sale quotidie voraverit. Mansum oris halitum commendat. Sistit dentium, & gingivarum fluxiones in aceto, & vino austero fervefactum, ubi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina, recentia vulnera glutinat, verùm operæ pretium est ea prius vino in quo ipsum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inspergere. Parantur e virgis dentiscalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores sacchàro asservati valent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus, ad pectoris vitia, & ad arcenda pestilentiæ contagia. Præstat etiam admodum in obsoniorum usu. Nascitur in Bohemia & Polonia uliginosis locis, planta, quam SYLVESTRE ROSMARINUM ap-

Rosmarinum coronarium.

Rosmarinum non esse Cneoron.

Rosmarini vires Matth.

Rosmarinum sylvestre.

III. ROSMARINUM SYLvestre.

* IV. ROSMARINUM SYLVEstre minus. *

pellare libuit, quòd Rosmarini coronarii faciem quadantenus repræsentet. Crescit hæc planta cubitali altitudine fruticosa, virgis tenuibus, lignosis, materie fragili, rufescentibus minii fere colore. Folia in his erumpunt numerosa, Rosmarini coronarii æmula, prona parte viridia, transversis utrinque lineis dispari ordine ductis obsignata, supina verò rubescentia, & rubro appensa pediculo. In surculorum summitatib. corymbacea coma visitur rubro colore, e qua flores panduntur sublutei. Radice nititur infirma & supervacua. Planta est odorata siquidem folia, & flores citreum malum olent, quin etiam gustu aromatis nonnihil resipiunt, adstrictione quadam relicta. Præfertur hæc planta Bohemis contra tineas & blattas, quæ vestes lacerant, quare iis eam interponunt. Atqui mea quidem sententia, ad ea omnia efficax est, ad quæ Rosmarinum Coronarium præstare diximus, præterquam ad ciborum condimenta. Sunt, qui hanc plantam Dioscoridis Ericam esse contendunt, sed hallucinantur, cùm nullam cum Myrica cognationem habeat. Libanotidis sive Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galen. lib. 7. simp. med. sic inquiens: Libanotides tres sunt, una sterilis, duæ fructum ferentes: omnes verò ejusdem facultatis, emollientis & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli, obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine curat. Porro vim Libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani Rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adjuvat. Omnes enim Libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt, hæc Galen. Cæterum Cachrys non modò Rosmarini semen significat, sed etiam quarundam arborum nucamenta, vel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt & decidunt, qualia visuntur in corylo, cùm sunt longo piperi similia, item in nuce ac quercu. Nisi inter hæc veteres Græcos

Rosmarini vires ex Gal.

Cachrys quid.

auctores

[illegible] aliquam novisse differentiam sit judicandum, quòd apud plerosq; non cachrys sed cancbrys, pro Rosmarini semine scriptum reperiatur, quas tamen voces hactenus à recentioribus confundi invenio. Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis, Libanotis & Rosmarinum Latinis dicitur: Mauritanis Xajer almeriem, Alpinalsach & Cachola: Italis Rosmarino. Quæ verò λιβανωτὶς στεφανωματικὴ Græcè, Rosmarinum coronarium Latinè vocatur: Arabicè Elkialgeber: Italicè Rosmarino coronario: Hetruscis Ramerino: Germanicè Roßmarin: *Hispanicè Romero: Gallicè Rosmarin.*

Nomina.

Libanotis ab odore thuris nomen habet. I. Libanotis ferulæ folio semine crasso, C. B. Libanotis seu Rosmarinum, Matth. Lac. Rosmarinum primum, Cast. Libanotis prima, Dodo. fol. Libanotis candida, Cæsalp. Libanotis prior vel Cachryfera, Cam. Cachrys verior, Libanotis Galeni, Lob. Lugd. II. Rosmarinus hortensis, C.B. Rosmarinus, Brunf. Trag. Fuch. Lon. Rosmarinum coronarium, Matt. Dod. gal. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Cam. Rosmarinus Coronaria, Dod. fol. Rosmarinus minor seu tenuifolius, Cord. in hist. Libanotis coronaria, Cor. in Diosc. Ges. hor. Cneoron nigrum Theophrasti, Anguillaræ. Hic & latiore (qui in sylvestribus Galliæ, ut Monspelii provenit) & angustiore folio qui in hortis colitur. III. Rosmarinum sylvestre, Matth. Cast. Lug. Chamæpeuce, Cord. in Diosc. & hist. Cam. Lugd. Ledum Silesiacum, Clus. hist. Pan. Tab. Ledum foliis Rosmarini alterum, Lob. IV. Rosmarinum sylvestre minus, Camerarius suo Matthiolo junxit, qui priori multò minor & tenerior, lignosis tenuibusq; virgis, palmi altitudinem vix superans: foliis est acuminatioribus, infernè cæsiis: surculorum summitatibus flosculi insident rubelli, quibus semen priori simile succedit. Hoc in Borussiæ sylvis umbrosis, uliginoso solo prope priorem provenire, Camerarius testatur.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIUM. CAP. LXXIV.

Sphondylium folia quadantenus Platani, & Panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, gravis odoris: flores ejus albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus & aquosis. Potum semen a pituitam per alvum extrahit: medetur jecinoris vitiis, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vulvarum strangulationi; veternosos suffitu revocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum & Lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & jecinoris vitia: circumrasa eadem, & injecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus purulentisq; accommodatur, qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

a Mecum φλέγμα [illegible] [illegible] [illegible]

SPHONDYLIUM.

Rara admodum sunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoque Sphondylii plantas non habeant: eaq; præcipue, quæ in montibus potius, quàm in planitie virent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis, caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cujus cacumine umbella insidet albis floribus referta: è quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen ac squamosum, sapore injucundo, ut quod cimices fermè resipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, gustu non ingrato. Hujus semine utuntur quidam seselis vice, quòd alterum alterius affectus præstare existiment. Succus incidit, digerit & aperit: idem capiti inunctus, crispos capillos facit. Porrò Fuchsius non videtur satis Sphondylium novisse, quod ipsum una cum Acantho depingat, voceto; Acanthum Germanicam. Cui facilè imposuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum similitudine deceptæ, pro Branca ursina Sphondylium usurpant. Sphondylii facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sphondylii fructus acris, & secantis est facultatis. Itaque ad asthma, & comitialem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum adsimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conveniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον Latini similiter Sphondylium vocant: Itali Sfondilio.

Sphondylii confusio.

Fuch. error, Acanthum vocans.

Sphondylii vires ex Gal.

Nomina.

Sphondylium duplex habetur, hirsutum hoc loco positum, & glabrum, de quo in historia universali nostra. Sphondylium hirsutum, C.B. Branca ursina, Brunf. Trag. Cord. in Diosc. (cui & Bupleuron Nicandri) Thal. Branca ursina Germanica, Dod. gal. Acanthus Germanica, Fuch. fol. Sphondylium, Matth. Lon. Lac. Ges. hor. Cast. Tab. Cæs. Sphondylium, Lob. Dod. fol. Lugdunensi.

Νάρθηξ. FERULA. CAP. LXXV.

E Viridi Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, cœliacosq;: contra viperarum morsus in vino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur, sudo-

sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: mustis condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora & latiora, qua ab ima caule vulnerata sagapenum efficitur.

FERULA.

Ferulæ hist.

Ferula æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens provenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in universis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm Germinatione corculum quoddam pastores eximunt, ovi luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis convolutum, mox pipere & sale conspersum non modò gustui gratissimus est cibus, sed etiam ad excitandam venerem valentissimus. De ferulis latius disserit Theophrastus libro 6. cap. 2. de plant. hist. ubi ita scribit: Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula atq; Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm, seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquam ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis, sed unicaules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia & cauliculi quidam geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proveniunt: nisi quod deflexa hæc magis, mollitia magnitudineq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum, ac capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed majus. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet, nec flore fructuve laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in vere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur: talis Ferula est: hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (ut Plinius est author lib. 24. cap. 1.) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris verò jumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum ut idem Plinius lib. [illegible] cap. 23. testatur) murenis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex Fortunatis nomine Mortem ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum vice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Quòd Dioscorides scribit e viridi ferula medullam viperarum morsibus opitulari ex vino potam, à Nicandro depromsit. Is enim ita in theriacis habet:

Ferulæ hist. ex Theoph.

Ferulago

Mira Ferularum natura.

Καιχλοερῆ νάρθηκ☉ ἀπαμήσαιο ἢ ἰλόθε.

Ferulæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ferulæ semen excalfacit & attenuat. At interna ejus pars recentis adhuc, quod medullam vocant, adstringentem qualitatem participat. Cujus nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis convenit. Νάρθηξ Græcis ea planta vocatur, quæ Latinis Ferula: Italis Ferola: Hispanis Canarheia.

Ferulæ vires ex Gal.

Nomina.

Ferula fœmina Plinii, C.B. Ferula, Matth. Lac. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Lon. Lob. Dod. fol. Cast. Lug. Tab. Cam. Ferula mas, Cæs. Libanotis prima Dioscoridis ferulacea, Gesf. hortis.

PEUCEDANUM. CAP. LXXVII.

Πευκέδανο☉.

Peucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamq;: flore luteo: radice nigra, crassa, gravi odore, succosa: gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq; è plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidem confestim evanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & vertigo sentiatur. † Assatione radix inutilis fit. *a* Tam lac quam succus, radice & caulibus extrahi solet, sicuti mandragora: verùm inefficacior succo lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta invenitur lachryma, thuris similitudine, caulibus radicibusq; adhærens. Præfertur succus è Sardinia & Samothrace colore è ruso, odore gravi, fervens gustu. Ex aceto & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, convulsis: omnibus in universum vitiis nervorum, ex oleo & aceto illitum, prodest. Ejus olfactu respirante, vulvæ strangulatus, & veternosi revocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus convenienter ex rosaceo instillatur: cavernis dentium inditum mitigat dolorem contra tussim efficacissimè ex ovo assumitur: suspiriis, torminibus & inflationibus subvenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adjuvat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vulvam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: ejus decoctum bibitur. Farina ejus, sordida ulcera purgat, & vetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resolvitur.

Quoniam

PEUCEDANUM.

Peucedani consideratio.

QUoniam nullis prorsus foliorum, ac seminis, & pauci admodum floris notis Peucedanum repræsentavit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet: idcirco nobis quidem perdifficile esse judico, discernere quodnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apulejus, ac antiquorum alii, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma, statim à terra copiosa ac spissa, hinc planè conjectandum videtur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis foliis, capillaribus, tenuibus ac longis fœniculi aut anethi effigie. Huic conjecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum Diosc. testimonio florem proferat melinum sive luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cum omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo & anetho similes habentur cujusmodi sunt quæ hoc in loco à Diosc. recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gerere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quod si ita fores habet (ut equidem existimo) asserere non dubitaverim, me [illegible] Peucedanum vidisse in Ananiensib. montibus, ubi hujusmodi plantæ frequentissimæ proveniunt, quæ non solum prædictis notis Peucedano adstipulantur, sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenã graviterq; olentem. In hac itaq; sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, verum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus vulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur: nam præter id quod exteriore parte non nigricent, nulla graveolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cujus verò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac foliis mihi videre licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium Peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos advehi posset, cùm frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam navigatio. Unde seplasiarii, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices convehérentur. Peucedani meminit Galenus lib. 8. simp. med. ubi de ejus viribus disserit in hunc modum: Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia ejusdem speciei facultatis: sed valentior succus, admodum excalfaciens & digerens. Quare affectibus omnibus circa nervos consistentibus convenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine & viscositate humorum provenientibus. Atq; intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quod incidat & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cavitati impositus protinus sedavit, quia videlicet tenuium est partium & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos juvat, nempe incidendo, digerendo atq; extenuãdo crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit, quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia videlicet valdè desiccat, minus tamen quam succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo jam completo: desiccat verò tertio jam incipiente. Planta quæ πευκέδανον Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè Harbatum: Italicè Peucedano.

Peucedanum officinarum adulterinum.

Peucedani vires ex Gal.

Nomina.

Peucedanum à pinu nomen habere videtur, siquidem folia cum pini foliis similitudinem quandam habeant, unde & Pinastellum aliqui vocant. Habetur Italicum quod majus, latioribus longioribusque foliis: habetur Germanicum, angustioribus foliis: hocque majus & minus. Peucedanum majus Italicum, C.B. Lob. Lugd. Peucedanum, Matth. Lac. Cast. Lugd. Cæs. Peucedanum Italicum, Tab. Peucedanum foliis longioribus, Dod. in folio.

Μελάνθιον. GITH SEU MELANTHIUM. CAP. LXXVIII.

GIth *a* exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: foliis ut Senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, parvo, ceu papaveris, oblongo, intercursantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subvenit: discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias tumoresq; vetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clavos excutit, cum vetere *b* urina impositum. Dentium doloribus, cum aceto & teda decoctum, & collutum prodest: teretes ventris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico: destillatione laborantes adjuvat, tritum in linteo & olfactum. Urinam & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum vino potum, levat: phalangiorum morsibus ex aqua, drachmæ pondere haustum, auxiliatur. Incensoq; serpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

a Meum [illegible] [illegible] ... parvis est exilibus ramulis duorum palmorũ altitudine, aut etiã major. *b* Meum [illegible] i. cũ vino.

GIth, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella vocatur. Duum Melanthium est generum, sativum & spontè nascens. Sativum exilibus surculis exit cubitalibus, folio senecionis æmulo, magis tamen diviso, floribus in cacumine cæruleis, & in stellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parva, oblonga, pluribus coronata apicibus, in-

Melãthii consid.

I. MELANTHIUM SAtivum.

II. MELANTHIUM SYLvestre.

III. MELANTHIUM SYLvestre. II.

ternam capitis partem respicientibus, intercursantibus intus membranis ut in papaveris capitibus. Semen in his continetur parvum, nigrum, & quandoq; subflavum, odore eximio, ac amariusculo sapore, simul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE *duum est generum, utrumq; foliis sativo tenuioribus, multifidis & capillaceis quin etiam caulibus ferè similibus, quemadmodum & floribus. Verùm capitulis differunt: siquidem alterum, capitula gerit sativo majora & facie haud longè dissimilia: semine intus nigro, acuto, amariusculo & odorato. Alterum verò longiora in quinq; sexve divaricata cornibus. Nascitur utraq; in campestribus, in incultis præsertim agris. Semen excalfacit, incidit, aperit, attenuat, extergit.] Ad omnia efficax habetur perinde ac sativum. Itaq; errant toto cælo qui inter Melanthii sylvestris genera Gittonem vulgò vocatum annumerant. Quod cum ante nos probe animadvertissent Hermolaus & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in arvis passim nascitur, foliis ferè porri: [Caulem edit bicubitalem, pilosum, in quo utrinq; per intervalla bina exeunt folia oblonga hirsutaq;: in cacumine flores exeunt purpurei roseiq;: semen in calycibus oblongis concluditur, nigrum Melanthio simile, sed amarum, nulloq; odore præditum]. Et rectè, mea quidem sententia, judicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, utpote quæ foliis, caule ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neq; etiam semine: quod etsi nigrum Melanthii modo gignatur, non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brasavolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simplicium volumine Romæ excuso, manifestè cacutivisse: quippe qui affirmare non dubitaverit, illud verum, legitimumq; esse Melanthium, quod in segetibus passim suâ sponte nasci superius diximus, quodq; vulgo Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cujus error non solùm prædictis rationibus, sed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quod etiam ii, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare videatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, & Pseudomelanthium vocari potest: quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formen-*

Melan. sylvestre duplex.

Error credere Gittonem esse Melanthium sylvest.

Pseudomelãthii descript.

Brasavoli erratum Gittone legitimũ esse Melanth.

Githago.

formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpuriam tritici ſpeciem. Quod cum poſtea ipſe Braſavolus animadverteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentariis admonitus, ſuam revocavit ſententiam: quare poſthac Braſavoli quoq; ſententia ii damnandi erunt, qui in hac perſiſtunt opinione. Jam igitur conſtituamus licet domeſticum verumq; Gith in hortis, & viridariis ſatum provenire, in quibus frequentiſſimum ſeritur in Germania. Sylveſtre verò in campeſtribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, PSEUDOMELANTHIUM, *ſponte inter ſegetes naſcens, quod vocant vulgo Gittone, cujus hic effigiem damus, nullo modo ſylveſtre Melanthium eſſe. Non deſunt quoq;, qui velint hanc plantam ſylveſtrem lychnidem coronariam eſſe, quibus, cum ego utramq; noverim, ſubſcribere nequeo. Sed longè minus id fuerit*

Pſeudomelanthium.

V. PSEUDOMELANTHIUM.

Lolium, ut apertiſſimè hallucinatus credidit Fuchſius, cujus error à nobis exploſus eſt lib. ſecundo in lolii mentione. Porrò & illud ſemẽ odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperam uſurpant ſeplaſiarii Nigella citrina vocatum, Melanthii genus eſt: quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſſident, color eſt, qui in altero niger, in altero verò ſubflavus conſpicitur. Quo fit (quòd etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore verſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderẽ, quòd præter rationem aſſerere ſint auſi, Nigellam ſubflavam, nil aliud eſſe quàm Cuminum ſylveſtre primo generi à Dioſcoride aſſignatum. Porrò (Pſeudomelanthium excalfacit, attenuat, aperit, abſtergit & reſolvit) ſemen in farinam tritum, & ex melle illitum, lentigines, alphos & maculas cutis quaſcunque delet, & ventris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto ventri illitum. Urinam ciet & menſes. Melanthii meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Melanthium excalfacit, atq; deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partium: unde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atq; aſſiduò olfactum. Quinetiam ſi intrò in corpus ſumatur, vel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentia ipſum eſſe ſubtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ, propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum verò in quarto horum voluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atq; elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara provenıat qualitas. Itaq; mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modo, ſed etiam foris ventri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neq; ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clavos, myrmecias ejiciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic verò etiam orthopnœam juvat, & menſes provocat, qui utiq; ob craſſitiem, aut viſcoſitatem humorum retenti fuerint. In ſumma, ubi inciſione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantiſſimum id remedium eſt. Μελάνθιον *ſic Græci, Melanthium quoq; & Gith Latini dicunt: Mauritani Xamin. Sunis, ſeu Sunici: Itali Melanthio: ſeu Niella: Germani* Schwartz Römiſch / und Schwartz Coriander: *Hiſpani Neguilla & Alipiure: Galli Barbue poyurete, Pourelle, & Nielle.*

Fuch. error Pſeudom. Lolium ſtatuentis.

Cardamomi minoris nominis uſurp.

Monachorum error.

Melãthii vires ex Gal.

Nomina.

* IV. NIGELLA CRETICA. *

Melanthium, quod Melanſpermum Hippocrati, à nigro ſeminis colore, Latinis Nigella: alia ſativa eſt, alia ſylveſtris: ſativa vel ſimplici & quidem magno, vel parvo flore, vel pleno flore: ſemine item nigro, ſubflavo, luteo. I. Nigella flore minore ſimplici, C. B. Nigella hortenſis, Trago. Nigella ſativa, Lon. Nigella, Cord. in hiſt. Geſ. hor. Nigella altera, Cæſalp. Melanthium ſativum, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Tab. Lugd. Melanthium primum Fuch. icon. Melanthium, Dod. fol. Lob. cui & Nigella Romana odora: Gith Anguillaræ. Hoc ſemine eſt nigro, pallidè flaveſcente, luteo, rarius candido. II. Nigella flore majore ſimplici, C. B. Nigella Damaſcena, Trag. Cord. in hiſt. Geſ. hor. Nigella hortenſis altera, Fuch. in fol. Nigella ſativa ſecunda, Lon. Nigella, Cord. in Dioſc. Melanthium ſylveſtre, Matth. Lac. Lob. Lug. Melanthium alterum Damaſcenum. Fuch. in icon. Melanthium Damaſcenum, Dod. gal. & fol. Cam. Melanthium agreſte Tabernæmontano. III. Nigella arvenſis, C. B. Nigella ſylveſtris, Trago, Lonic. Geſnero. hor. Camerario Nigella Cornuta, Cordo in hiſtoria. Nigella vulgò

vulgò dicta, Cæſ. Melanthium ſylveſtre alterum, Matth. Lugd. Melanthium ſylveſtre. Fuch. in foliis Dod.galli. & fol. Caſt. Melanthium ſylveſtre alterum, capitulis reflexis Aquilegiæ, Lob. Melanthium agreſte alterum, Tab. Cuminum ſylveſtre alterum, Fuch. in icon. Cord. in Dioſc. IV. Nigella Cretica C.B. Hæc ex radice tenui, longiuſcula, parum fibroſa, caulem emittit cubito minorem, ſtriatum, viridem, glabrum, procumbentem, in alios brachiatum: folia circa radicem per terram ſparſa, alterius nigellæ modo in lacinias diviſa, quæ verò in caulis ſummo, oblonga, tripartito diviſa ut in Naſturtio, latiora & longiora reliquis Nigellis ex virore nigricantia: flos unicus cuilibet cauliculo inſidet, ſubcæruleus, ex quinque foliolis compoſitus, forma Nigellæ arvenſi, quo tamen multò minor, reſpondens: cornicula ſuccedunt quina ſena ſimul juncta, quæ in longa cornicula inſtar cornuum hirci intorta finiunt: ſemen minutum nigricans. Hujus ſemen ex Creta primò allatum, & à Doctore Leonhardo Doldio unà cum planta tranſmiſſum. V. Lychnis ſegetum major. C.B. Nigella, Brunſ. Githago, Trag. Pſeudomelanthium, Matt. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Lolium recentiorum, Fuch. Cord. in Dioſc. Anthemon, Dod. gal. Anthemum folioſum Theophraſti, Ruell. Nigellaſtrum Dod. fol. Lychnis alia inter triticum, Cæſ. Lychnis arvenſis Tabernæmontano.

Σιλφιον. LASERPITIUM. CAP. LXXVIII.

LAſerpitium in Syria, Armenia, Media & Lybia naſcitur: caule ferulaceo, quem † maſpetum vocant: foliis apio ſimilibus, lato ſemine. † Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, veſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato medetur: iſchiadicis convenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, *a* cibis, aut ſali permiſta. Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem *b* rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore valens, ſuavi guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtaverit, humorem toto corpore ciet: blandiſſimo odore, adeò ut ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus viribus valent, & magis viroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento, quod maleficium deprehenditur, guſtu, odore, viſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton vocavere. Efficaciſſimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem vim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & vino alopecias ſanat: oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſſipat: cavernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur: iis prodeſt, quos *c* beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet adverſus venena telorum & animalia omnia, quæ virus ejaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur: gangrænis *d* præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clavos, calloſq; prius circumraſos vellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & *e* excreſcentia in carne, polypoſq;, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur: *f* exuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritiis opitulatur: gravem, ſubitoq; irrauceſcentem vocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: uvam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa utiliſſimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſſi commodè in ſorbili ovo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum vino, pipere, & thure potum: nervorum contractionibus, opiſthotonicisq; datur oboli pondere devorandum: hærentes gulæ hirudines gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adjuvat, in acino uvæ ſumptum: cum lixivio autem potui datum, repentè convulſis, ruptisq; prodeſt, ad potiones reſolvitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. *g* Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cum vox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitq; in vicem erucæ. Fertur & altera Magudaris in Lybia naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Ejuſdem cum laſerpitio facultatis.

CRedidimus jam dudum Laſerpitii lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud jucundi ac ſuavis odoris gummi, quod pharmacopœus atq; unguentarius Belzoinum nominatur. Neq; certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione: nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant viri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitii ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè adverſari videbantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam: etenim ſic animum induxi meum, ut malim veritati cedere, quam pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo itaq; libro ultimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo usq; tempore Cyrenis defeciſſe his verbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem Silphium poſterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruiſſent, ac radices ejus penè omnes eruiſſent: Fuerunt hi Nomades viri: hæc ille. At Plinius Cyrenaici ſucci defectum non in barbaros, ut Strabo, ſed in publicanos quoſdam refert lib. 19 cap. 3. ubi de eo ita ſcribit: Ab his proximum dicetur auctoritate clariſſimum Laſerpitium, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica provincia repertum: cujus ſuccum vocant Laſer, magnificum in uſu, medicamentiſq; & ad pondus argentei denarii penſum. Multis jam annis in ea terra non invenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, majus ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulo. Unus autem caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt: hactenus Plinius. Huic verò cum Theophraſto fermè convenit, quod hic ſcribat pecus ſilphio purgari, pingueſcereq; vehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaves reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinii teſtimonio conſtet, Silphium Cyrenis eorum usq; ætate defeciſſe, neq; ibi inveniri, nil mirum videri debet, ſi noſtra etiam tempeſtate defecerit, atq; nullum jam ad nos advehatur, quod legitimum dici poſſit. Quare id gummi, quod ſeplaſia Belzoinum dicunt, meo quidem judicio, verum ſilphii liquorem mentietur potius quàm ſit. Sed his illud quoq; addamus,

Margin notes: † Orib. μασπετον. † Orib. add. φυλλώδης καλεῖται μαγύδαρις. i. folioſo quod magydaris vocatur. *a* Meum φάρμακα. i. intinctus. *b* Meum ὑπέρυθρον. i. ſubrufum. *c* Me. & Dra. λυσσόδηκτοις δ' ὠφελεῖ ἐνσταζόμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morſu juvat vulneribus impoſitus. *d* Meum προκατασχισθεῖσι. i. prius ſcarificatis. *e* Meum σαρκώματα. i. excreſcentem carnem. *f* Meum addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies. *g* ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua. Laſerpitium ſeu Laſer nõ eſſe Belzoinum. Strabo de Silphio Cyrenaicus ſuccus Plini.

bo, quod Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asservatum, ut inde alio deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus qui vinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit: quin & tanti factum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quod Belzoinum nostrum non sit Silphii liquor, quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in universam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo vim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem video, quomodo vulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea validi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmavit: ubi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inveni neminem, quemadmodum neq; in Jonia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandavit Hippocrates. Atqui illud nobis objiciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam provenerit, sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quòd ob id ad nos advehi possit. Nos huic ita facilè respondebimus, quod Silphii illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, virosiq; odoris: atq; eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam vocant. Namq; Laser (ut Dioscorides testatur, Medicum, & Syriacum minus viribus valet, & magis virosum reddit odorem: quin etiam, eodem teste, Laser omne antequam siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento, id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem videtur non temerè colligendum esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid veteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certe re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undiq; concolor, quæ confracta venas unguium modo candidas & læves ostendat, minutis glebis, amara & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undiq; maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quam unguium quorumvis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini gleba nihil aliud referat, quam defibratarum amygdalarum acervum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem invenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) iis in sylvis, in quibus thus etiam provenit: quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non injucundam, quamvis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus libro 6. cap. 3. de plantarum historia, ideo ejus verba hic subjiciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq;: caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum vocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferula. Ergo vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; vehementer, & carnes mirabilem in modum suaves redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq;: corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterũ radicarium vocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere solent. Sunt veluti certa mensura cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram casuram reservantes, reliquum abscindunt. Nec enim devietneq; plus constituto cadere licet, corrumpitur enim, putrescitq;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræum portum advectum hoc modo. Cùm in vasis conjecerint, farinamq; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum jam incorruptum perdurat. Præparatio, casuraq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem quam quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed majorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare hujus culta fugere loca proditur: quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deviat atq; omnino degenerat, utpote natura culturæ aspernans, ferocitatiq; constans vernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quam ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant verò annos maximè trecentos usq; ad Simonidæ Athenis magistratum: illi sic referunt. Alii radicem Laserpitii cubitalem fieri tradunt, aut paulò majorem: hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Unde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flaverit, discutitur: atq; ita Laserpitium nascitur eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam aliis quoq; idem tribuitur, ni dixeris, quod discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supra dictũq; propterea diversum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quam radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed hujus contrarium illi volunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoq; radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio usitato purgari minimè indicant. Nam & vere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calfactoriam sortiri planè videntur, & purgare quidem nequaquam valere: exiccare autem & concoquere unicè posse. Quod si qua pecus ægrescens, aut alias minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori ajunt, sed magna ex parte posse servari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod verò Magydarim vocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq; vehemens, & sine Lasere est, nec non & affectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso large provenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq; modo Laserpitii fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folii, caulisq; rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id investigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet: hæc Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitii lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens, Laserpitii succus calidissimus est. Verùm enimvero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulenta magis essentia sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potissimum succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi vim quandam, propter prædictam ejus temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens: Opus, sive succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit: quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aerea est, & ignea. Porrò complures habentur succi, quorum nempe radice incisa, aut caule, quod ex se ... crassum, at len-

Belzoinum non esse Myrrham.

Laserpitium ex Theophrasto.

Laserpitii vires ex Gal.

ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialiter, & velut per excellentiam quandam Cyrenaicum ... Medicum, & Syriacum. Planta quæ Græcis σίλφιον Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis Sylfion: Italis Laserpitio. Ejus caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus Mascastes. Folia verò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabice, Andeu & Mascasten. Liquor seu lacryma Græcis λάσαρ, Latinis Laser nominatur. Radix μαγύδαρις Græcis vocatur.

Nomina.

LASERPITIUM GALLICUM.

Laserpitium ferulaceæ herbæ densatus liquor est, & multis Assa, detorto ex Lasere vocabulo, censetur: & quidem aliis Assa dulcis officinarum, quæ & Benzoinum dicitur: aliis verò Assa fœtida censetur: Alii verò Benzoinum arboris lachrymam, quod trium sit generum censent, quæ & Græcis & Arabibus fuerit indicta: alii Benzoinum Myrrham volunt, sed de his in nostris in Dioscoridem prælectionibus. Nunc de Laserpitio, quam Massilia habemus, cujusque figuram adjecimus. Ex radice magna Ferulam superante, cortice cinereo tecta, substantia alba, succo prægnante, pingui & odora, caules ferulæ crassitie & altitudine exurgunt, circa quos folia Apii palustris æmula, sed crassiora, rigidiora, nigrioraque, aliquando profundius laciniata, ut ex adjecto ramulo (quem ex nostra depingi curavimus) colligere est: Umbellæ magnæ Anethi latitudine: semen latum foliaceum, odoratum, buxei coloris. Hæc è regione Massiliæ ad insulas stæchadas pervenit, ut Adversaria testantur. Appellamus Laserpitium gallicum: Laserpitium, Silphium, Advers. Lob. Lugd. Laserpitium Massilioticum, Tabernæmontano.

Σαγάπηνον. SAGAPENUM. CAP. LXXIX.

Sagapenum ferulaceæ herbæ succus est. Quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fulvo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens: gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus vetustis, convulsis & ruptis: a crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra nervorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur: menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex vino haustum, serpentium ictibus: olfactum ex aceto vulvarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resolvitur ut Laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

Crassa in pulmone herentia.

Sagapeni consid. *Sagap. in Apulia.* *Sagapeni vires ex Mesue.*

Sagapenum officinæ interpolato vocabulo Serapium appellant. Cæterùm etsi ejus adulterati frequentior, & communis ferè sit usus: tamen Venetiis præstantissimum quoque venditur, idque illi præcipuè comparant Seplasiarii, qui honorem divitiis anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis: id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ auctores inter dejectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est. Sagapenum itaque (ut Mesues tradit) crassos, lentosque humores dejicit, crassamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac nervos, crassaque ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicraniis, comitialibus, vertigini, paralysi, oris que distentioni. Pectus valentissimè expurgat, ejusque ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenii, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna vexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flavis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam, emplastri modo impositum, addito aceto & capparum succo. Rutæ succo, & avium rapacium felle diutius maceratum, & in collyriis additum, oculorum caliginem discutit, aquamque in eo defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos vocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam valentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus evellit, etiam si in coxendicum aliarumque partium remotis profundisque locis delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus provenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed fœtum interficit, tam haustum quàm suppositum: contra uteri dolores, strangulatusque prodest. Ventriculo tamen officit, verùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus disserit in verbis: Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alii liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proveniunt crassitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua provenit, ferulæ assimilis, imbecilla & inutilis est. Sane ipsa primùm Sagapenum apellatur: at liquor ejus abusivè hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius namque foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. Sagapeni plantam, etsi viderim appictam, & quodam in libro impressam, non libuit tamen eam hic excudere, quod nesciam an Mercator ille Persa, cui acceptam illam referunt, vera vel fabulosa

Sagapeni vires ex Gal.

fabulosè narraverit. Σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus Sachbenegi sive Sechbenegi: Germanis seplasiariis pariter & Hispanis Serapino: Italis Sagapeno.

Sagapenum commendatur, quod pellucidum, foris rufum, intus cùm frangitur candicantibus aut flavis guttis compactum, inter digitos si tractetur lentescit, medium inter Assam fœtidam & Galbanum odorem emittens: quod ad liquida medicamenta aqua aut aceto, aut vino supra prunas incoctum, ut Assa resolvitur.

Εὐφόρβιον. EUPHORBIUM. CAP. LXXX.

Euphorbium Lybica arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo juxta Mauritaniam invenitur. Ea acerrimo succo turget. Cum eximium fervorem expavescentes incolæ, ovillos ventres elutos arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimq; è plaga, perinde atque vase quodam in ventriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, vulnus ejaculatur. Duo succi genera: unum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in ventriculis concrescit, atque vitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm levi gustu, os accensum diu detineat, adeò ut quicquid ori objiciatur, planè Euphorbium resipiat. Ejus inventio tempore Jubæ regis Libiæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit: potus, tota die exurit: quare melle collyriisq; pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus, squamas ossium eadem die eximit: verum eo utentes, necesse est linamentis, aut ceratis, communire corpus, quo ossa convestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molestiæ passuros, si incisa ossetenus capitis cute, intritus succus infundatur, vulnusq; postea consuatur.

* EUPHORBII TENELLA planta. *

ANTEUPHORBIUM.

Non equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo passim officinæ utuntur, cùm tam gustu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cujus violentissimam acrimoniam nunquam, nisi invito animo à seplasariis tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio, gossipio, & linteis aqua rosarum madefactis muniant, tanta tamen est acrimonia vis tenuissima, ut omnibus una cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandem perveniat nares, ubi molestissimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus succurratur. Quo fit, ut solertissimi pharmacopolæ bajulis ac aliis victum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absque conviciis, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximiam acrimoniæ fervorem expavescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; testis est) adinvenit primùm Juba Lybiæ Rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellavitq; Euphorbium medici sui nomine, & fratris Musæ, a quo divus Augustus fuit conservatus. Euphorbii plantam nunquam mihi videre licuit, sunt tamè qui illam pingant, & a Saraceno acceptam scribant: cui crederem fortasse, si plantam vivam ostenderet, in qua Euphorbii nonnihil inesset. Euphorbio dejectoria inest facultas: cujus nunquam, quod equidem inveniam, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio involverint Actius, & Actuari-

Euphorbii confectio, detentio. [illegible]

Euphorbii inventio & nomen.

Actuarius, qui concordes de eo his verbis disseruerunt: Euphorbium non modò pituitam trahit, sed etiam aquam, [illegible] validius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego noverim, ardentissimumque; propterea colicis, & ventrem frigidiorem habentibus datur: cæteros vehementer conturbat: sitim maximè ciet: Nonnihil ex odoratu seminis ei est commiscendum. Modus triobolaris ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotavit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam & pituitam dejiciunt. Verùm in simplicium censu Dioscoridem Galenumque secutus, de hac dejectoria facultate ipse quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterum inter Arabes Mesues fusius Euphorbii vires tradidit in solventium medicinarum mentione, ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usque adeò excalfacit extenuatque, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit ut exulceret, ruborem inflammationemque inferat, penetret, & violenter abstergat: Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido alvum dejiciat. Jecinori ob id, ventriculoque sua ingenti acrimonia magnam infert noxam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ei commisceantur medicamenta, quæ acerrimam ejus vim retundere valeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatque compaginum cavitates à crassis contumacibusve excrementis, quare in re omnium valentissimum est medicamentum. Nervos expurgat ab infarctu jam diu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, convulsis, stupidis, tremulis, utrisque distentionibus, & cæteris nervorum morbis à frigore obortis, si ex leucoii oleo levigatum exterius inungatur. Jecineri lienique inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu provenientes. Sternutamenta valentissima cit. Occipiti autem confricatum, veternosos obliviososque juvat. Aquam inter cutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum, (ut Serapio & Avicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & ventriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit, namque recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Servatur commodè milio aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbii facultates paucis perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Euphorbium caustica sive urentis, & tenuium partium facultatis est, aliis succis similiter. Et lib. 2. de compositione medicamentorum localium, cap. 3. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit: Porrò de Euphorbii facultate jam mihi relatum est, quòd citò exolvatur, quare in ejusmodi pharmaca non vetus conjicere oportet. Dictum etiam recens albidius esse: quod verò inveteratum est, flavioris aut pallidioris coloris reddi. Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus ejus: Mauritanis Euforbion seu Farbium. Italis Euforbio: [illegible] Hispanis Alferviam, Alfersion & Euforvio: Gallis Euphorbe.

Euphorbii tenellam plantam ex Dodonæo effigiatam adjecimus: folia illi sunt oblonga, crassa, virentia, rotunda, ac tereti figura, angulosa Cucumerem referentia, quæ angulis & eminentiorib. & albicantibus spinis duplici ferè ordine donantur: ex quibus vulneratis, liquor acris & mordax, facileque concrescens effluit: fructum parit in trifido folliculo, ternis utriculis conjunctum: semina utriculis singula clauduntur, colore foris flava, intus candida ac pinguia, gustu liquorem æmulantia, Cordo monente. Folium terræ commissum, instar Opontiæ, seu Ficus Indicæ, in plura multiplicatur, & radicem in obliquos ramulos divaricatam demittit. Hujus figuram Euphorbii nomine, Dod. fol. Lob. Lug. Tab. & Lonicerus proposuere. Eligere oportet grumos puros pellucidos, candidos aut flavos: quibus verò plantæ aculei permixti, reprobantur. Adfertur ex Africa syncerum, rarissimè adulteratum, gummi aut Sarcocolla, aut Tithymallorum liquore. Adversus Euphorbii acrimoniam remedio fertur esse herba, quæ ex radice crassa, multis propaginibus donata, cauliculos complures emittit, rotundos, virentes, circa quos folia portulacæ, quæ succo lento & refrigerante turgent, Euphorbii ardorem retundente, quare ab effectu & contrariis facultatibus Anteuphorbii nomen accepit, ut videre est apud Dod. fol. Lob. Lug. & Tabernæmontanum: malè enim apud Castorem Durantem pro Euphorbio positum.

Χαλβάνη. GALBANUM. CAP. LXXXI.

Galbanum succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium vocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adjecti seminis & ferulæ, gravi odore, neque valde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses ac partus trahit appositu vel suffitu. Lentigines aceto & nitro perunctas tollit. Devoratur ad tussim veterem, difficultatem spirandi, suspiria, rupta, convulsa. Adversatur toxicis, potum cum vino & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus & furunculis: comitiales & vulvæ strangulatus, & vertiginosos olfactu suscitat. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur. a Serpentes cum oleo, & sphondylio circumpositum necat: dentium dolorem oblitum, aut cavernis inditum, mitigat: urinæ difficili prodesse existimatur. Resolvitur ad potiones amaris amygdalis, aqua aut ruta, aut calido pane, mulsave: aliàs meconio, ære usto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum voles, in ferventem aquam demittito: namque cum liquefactum fuerit, ejus sordes fluitabunt: quas hoc modo facile separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum vasis ne tangat, opertoque vase in fervidam aquam demittito: sic enim syncerum, veluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

Quamvis legitimum optimumque Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimque Venetiis venale reperiatur, id tamen quo passim officinæ utuntur, nihil, vel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere a Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est, sed etiam lignorum ferularumque ramentis, lapidibus ac aliis compluribus recrementis vitiatum. Quærant itaque probi seplasiarii, quod optimum est: alii verò, qui parsimoniæ, ne dicam avaritiæ student magis, quàm honori, ut qui probatissimum vix unquam assequi possint, id saltem, quod impurum est, purgare deberent a Dioscoride edocti: quippe quòd ea ratione facilè ab adventitiis sordibus expurgari possit. Galbani vires tradidit Galenus libr. 8. simpl. medic. sic inquiens: Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi & digerendi

Digitized by

vendiri. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando verò ex secundo incipiente. Id Græcè χαλβάνη, Latine Chalbanum & Galbanum appellatur: Arabicè Chene & Bezard: Italice pariter & Hispanicè Galbano.

Galbanum liquor est, grumis flavis aut candicantibus compactus, substantia molli, pingui, digitis adhærente, sapore amariusculo, odore gravi. Eligendum purum, pingue, cùm accenditur flammam nutriens, mediocriter viscosum, colore flavum, tale enim recens est.

Ἀμμωνιακόν. AMMONIACUM. CAP. LXXXII.

Ammoniacum ferulæ succus est, quam juxta Cyrenen Aphrica gignit: cujus fruticem cum radice agasyllim vocant. Probatur bene coloratum, ligni, & calculorum expers, *a* thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sorde spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausam, id est friaturam appellant, quod verò terram, & calculos collegit, *b* phryama. Gignitur in Aphrica juxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit, tubercula, duritiasq; discutit, potum alvum solvit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustum: articulorum, coxendicumq; doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cum prissanæ succo sorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abstergit, genarum scabritiam absumit: tritum autem cum aceto & impositum, jecinoris lienisq; duritias sedat: discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile est, cum nitro, & cyprino oleo, vice acopi.

Ammoniaci lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum vocant: cujus tamen syncerissimæ parum ad nos convehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimoniis Venetias redeunt. Quandoquidem rarissimum Ammoniacum visitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quam plurimis impostorum adulteriis vitiatum. Ut hinc facile dici posse putaverim, hoc vel illegitimum, vel saltem deterius esse, idq; fortasse, quod Dioscoridi phryama nuncupatur. Cujus etiam meminit Plinius lib. 12. ca. 23. ubi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopia subjecta Aphricæ Ammoniaci lacrymam stillat in arenis suis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, juxta quod gignitur arbor, quam Metopion vocant, resinæ modo aut gummi. Genera ejus duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phryama appellant: hæc Plinius. Cæterum Ammoniaco usi sunt antiqui (ut Paulus est author) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè usum illud ab iis receptum fuisse conjiciendum est, quod electissimum, & thuri persimile extitit. Hujus rei illud maximo est argumento, quod ab ipso Paulo, itemq; Aetio in suis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantissimum ita intelligere voluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Ammoniacum liquor est ferulæ cujusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeò ut & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & choeradas discutiat. Quod Græci Ἀμμωνιακόν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani Raxach, sive Assach: Itali Ammoniaco & Armoniaco: Hispani Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniacum seu gutta Hammoniaca, densis solidisq; grumis in massas. Thuris non dissimilibus, compactum est, coloris ruffi, aut in fusco flavi, intus candidi, nitidum, splendens, Galbanum odore referens, amarum. Eligendum syncerum, purum, majoribus grumis, foris flavis intus candidis, & manu tractatum cum lentore mollescens, accensum in plures splendidas micas dissiliens,

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

Sarcocolla lacryma est arboris in Perside nascentis, *a* pollini thuris similis, *b* rufa, gustu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet: emplastris inseritur. Adulteratur admisto gummi.

Lacrymam hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratamve corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos advehitur, non omnis legitima est: quippe quod ea plerunque (ut de aliis quoque pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & taliis officinis inveniatur. Verum fraus gustu facilè deprehenditur: quandoquidem quæ amara non est, adulterium sensit. Plin. lib. 13. cap. 11. albam cæteris prætulit, sic inquiens: Fit & ex Sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi utilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: ideo candidum, quam rufum melius. Et lib. 24. cap. 14. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tusa sistit fluxiones, illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit: melior quo candidior: hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia a Dioscoride, & Galeno maximè dissentiunt, cùm hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille vero contra dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino medico insigni appictam in eo Mesuis libello, qui de alvum ducentibus medicamentis inscribitur. Eam cur probem, aut improbem sanè non habeo, cùm mihi non abs re sit ambigendum an Mercator ille Persa historiam aut fabulam attulerit. Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos dejicit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cavitatibus delitescunt. Cerebrum mundat, item nervos, & pulmones: proinde tussientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiam ex medicamentis, quæ senes juvant, præcipuè pituitosos. Calvescunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, si in cratere vitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus, interea tamen novum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria prætereà penicillo hydromelite [illegible] Sarcocolla pulverata [illegible]

liter imponuntur. Cruentis vulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur, quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Alvum tarde dejicit, perturbatq; eos, quorum ventriculus bile redundat: quare cavendum est, ne iis exhibeatur. Roboratur ejus dejectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus, quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidem legerim, scriptis tradiderunt. Sarcocollæ vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris persicæ, mistam vim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaq; citra morsum desiccat, ac proinde glutinare vulnera valet. Lacryma quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus Ansarot, Anazaron, seu Anzarut: Hispanis Lancarotes: Gallis Sarcocolle.

Sarcocolla lachryma est rufa aut candicans, minutis velutifriatis grumis constans, amara, acris, nauseam, cùm deglutitur, provocans, glutinosa, in aqueô humore dissolubilis. Eligendum rarum veluti spumosum, candidum (rufum enim inveterascentis indicium est) amarissimum, glutinosum.

Γλαύκιον. GLAUCIUM. CAP. LXXXIV.

GLaucium succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, foliis ferè corniculati papaveris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari: tota croceo succo madet. Folia in olla fictili, semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usq; dum flaccescant: deinde contusis succum exprimunt. Cujus est usus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

GLaucium medicorum, & officinarum vulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Avicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarii utuntur, meo quidem judicio, verum synceru mq; Glaucium est: quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo oculorum vitiis opitulatur, forinsecus rufescit, intus verò croceo colore spectatur, & gustu amaro sentitur cum quadam graveolentia: tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, qui è majoris chelidonii succo Glaucium conficiunt. Sed animadvertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus vocari Memithe. Quòd in Serapione vel interpretis, vel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cujus verba ad unguem refert Serapio, Glaucii non meminerit in Chelidonio. Quo factum est, ut illi Seplasiarii depravata Serapionis lectione decepti in hunc & alterum errorem inciderint: quod non solùm ex chelidonio suum Glaucium eliciant, sed etiam majus chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucii facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simp. med. sic inquiens: Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utique si valentia non fuerint, curare possit. Mistura ejus composita est ex aquea terreaq; substantia, utraq; sanè frigida, verum non summè, sed ceu aqua fontana. Γλαύκιον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè Memithe.

Κόλλα. GLUTINUM. CAP. LXXXV.

GLutinum, quod xylocollam, alii taurocollam vocant, præstantissimum Rhodiacum, quod ex bubulis coriis conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum verò minus probatur. Resolutum in aceto impetigines, leprasq; cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, cum aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIUM GLUTINUM. CAP LXXXVI.

PIscium gluten, venter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Utile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

NEmo est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re, non pluribus verbis opus est. Verùm sciendum, quod Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis coriis conficitur, sed ex omnium quadrupedum pellibus. Hujus neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu: quanquam inibi libro 7. illius glutinis librarii mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens: Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ concoctoriæq; facultatis est, quibuscunq; ipsum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Id Græci κόλλα, ξυλόκολλα, & ταυρόκολλα vocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis Colla di caraviccio: Hispanis Colla & Grudel. Quæ verò Græcè ἰχθυόκολλα Piscium Glutinum Latinè dicitur: Italicè quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè utrumq; gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè Leim: Gallicè Colla.

Ἰξός. VISCUM. CAP. LXXXVII.

VIscum optimum recens, intus porraceum, extra fulvum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lavant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoq; in malo, pyro, & plerisq; aliis arboribus: quinetiam invenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit, parotidas, tubercula, cæterasq; collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: vetera ulcera, abscessusq; quos cacoëthes vocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absumit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit; mistum cum calce, & vini fæce, [illegible]

Viscum

VISCUM.

* VISCUM POLYCOCcon Camerarii. *

Viscum planta est brevis, ramusculis in crucis modum prodeuntibus, foliis binis in ramusculorum summitatibus utrinque emergentibus, oblongis linguarum instar crassis solidisque, colore subluteo. Baccas fert copiosas, pisorum magnitudine, albicantes, tenui tunica obductas, substantia intus tenaci, glutinosaque, ac molli, in qua semen est parvum. Viscum fit pluribus ac diversis modis: verùm omnium præstantissimum est, quod e granis in quercu nascentibus conficitur. Hujus præter id, quod invalidum in pyris, malisque nascitur, ingens in Hetruria proventus. Siquidem inibi non modò in quercu laudatissimum provenit, sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi vastissimè assurgunt sylvæ, quæ non parvo pretio locantur iis, qui viscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno vitæ suæ periculo, sæpimque funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt donec disrumpantur: postea contundunt, & tamdiu lavant in aqua, quousque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantùm, robore, ilice, sylvestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo ac pyro, non tantùm sylvestri, sed etiam domestica, quamvis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter ejus usum in aucupiis, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in sylvis quibusdam ex juniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est vitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ devorentur. Siquidem agricolæ visco vites omnes circumdant, quo postea erodentes vermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, e terra sursum petentes, meritò implicantur. Quod cùm perspexisset natura omnium rerum parens, visci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem vino destitueretur. Visci fructu vescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri vulgò turdellas appellant. Quorum stercore visci semine pleno inficiuntur & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & victitant: e quo tandem semine nascitur planta, quæ viscum creat. Unde scitè a Plauto dictum est: Turdus exitium sibi cacat. Cæterùm per se non est arbor, sed in arboribus vivit, fronde plerumque perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius lib. 6. Aeneidis cùm inquit:

Quale solet sylvis brumali frigore Viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbos.

Proinde Plinius lib. 16. cap. ult. ita scriptum reliquit: Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Namque cùm suam sedem non habeant, in aliena vivunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per alvum avium redditum, maximè palumbis & turdis. Hæc est natura, ut nisi maturatum in ventre avium non proveniat: hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus lib. 2. cap. 23. de plantarum causis unde illa mutuatus est Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (ut Plinius inquit) Stelin Eubœa dicit, Hiphear Arcadia, frequentissimum in Tridentino agro in vallis Ananiæ sylvis conspicitur, ubi ingens turdellarum copia victitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroque provenit perpetua fronde viret. Id verò contra, quod quercu, robori & castaneæ innascitur, ut tempore eas appetente hyeme omnia folia decidant. Hujus rei causam reddere tentavit Theophrastus, loco paulò ante citato, cùm ita scribit: Viscumque aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud virentibus semper arboribus, aliud folia amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæve frondis hæc est, quemadmodum diximus hactenus Theophrastus. Verùm enimverò hæc

Visci consid[eratio].

Visci confectio.

Visci utilitas in Hetruria.

Visci generatio.

Viscum arbor non est.

Ex Plinio.

Theophrasti sententia non accepta.

Theophr. sententia non omni ex parte probanda videtur: quippe quoniam universum Viscum, quod in Amygdalo, pyro, maloq; in Italia provenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua viret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde hujus rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum aviculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de iis differentes retulimus. Utuntur hoc Insubres suis in aucupiis, quòd arboreo visco careant. illudq; è Venetiis deferunt, quo primùm ex Damasco Syriæ advehitur, unde Damascenum vocatur: sed id querno bonitate cedit. Fit quoq; Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolii præsertim, & viburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri & rhois commentariis inseruimus. Qui autem ex hujusmodi arboribus viscum conficiunt, cortices radicum sumunt. effossaq; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tamdiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lavant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni visci lignum in tenuissimum pulverem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant: quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Atqui operæ pretium est, ut eo ita utantur comitiales quotidie in quadragesimum diem usq;, & caveant ne lignum ab arbore rescissum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto suspensum, cum suo cortice, gravidarum conceptum adjuvat. Sed novi ego complures morbi & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco viscum ipsum in catapotiis devorandum dederunt. Viscum quod in Pyro sylvestri nascitur, contractione membrorum laborantibus maximo esse auxilio scimus: contunditur id una cum foliis & ramis, & cum pinguedine capi recenti. Visci meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus differit iis verbis: Viscum ex plurima aerea, & aquea calida, paucissima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem valenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & crassiores, eosq; diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, veluti thapsia. Sed & supra commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς. Latinum Viscum: Arabicum Dabach, seu Dibach: Italicum Vischio & Pania: Germanicum Vogelleim/oder Mistel: *Hispanicum Visco: Gallicum Guy.*

† Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantùm leguntur: γίνεται ἐκ τινος καρποῦ στρογγύλου. hoc est, fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres videtur secutus Plinium qui lib. 16. cap. ultimo, sic inquit: Viscum fit ex acinis, qui colliguntur messium tempore immaturi.

Viscum Damascenum. — Viscum ex radicibus. — Visci quercini vires. — Quorundam error. — Visci pyri sylvestris vires. — Visci vires ex Galeno. — Nomina.

Viscum polycoccon, Camerarius proposuit in sua editione Matthioli, quod à vulgari differt baccarum racematim cohærentium copia, in reliquis cum vulgari Visco conveniens: quod rarum & in Helvetia repertum.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

AParine ramis multis, & parvis fruticat, asperis, quadrangulis, per intervalla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concavum, *a* album, umbilici figura, asperitate vestium tenaci. Ea pastores coli vice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis caulium, ac foliorum succus, potu *b* contra viperarum, phalangiorumq; morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

APARINE.

AParine nusquam non provenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lintes, in agris, secus itinera & propè sepes. Itali hanc vulgò vocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleverit, attingentium vestibus pertinaciter hæret. Hujus succum magnifaciunt quidam ad recentia vulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia ejus aqua datur utiliter potanda dysentericis. Sicca farina vulnera glutinat, & ulcera sanat. Aparines meminit Galenus lib. 6. simp. med. ubi sic breviter inquit: Aparine, quidam philanthropon, alii omphacocarpum cognominant, modicè extergit & desiccat: habetq; nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη vocatur: Latinis similiter, Aparine: Italis Aparine & Speronella: Germanis Klebkraut: *Hispanis Presera: Gallis Grateron.*

Aparine, a in his, ex Ipso, quod est in medio velut umbilicus, ita Meum. Aparines consid. Speronella. Aparine ex Gal. Nomina.

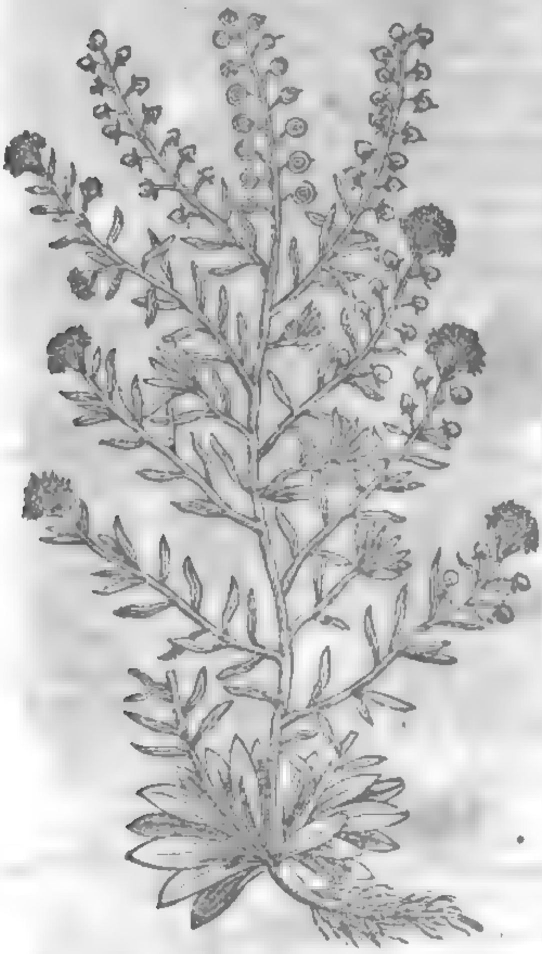
Aparine quomodo primò prodeat, figura nostra expressimus, floribus tamen variat, etsi namque sit albis ex Baldo, tamen purpurascentibus habemus. Dicitur φιλανθρώπιον Hippocrati: aspera Lappago sive Asperugo (ab asperioribus foliis) Plinio: Lappam Gaza apud Theophrastum vertit: Aparine, Brunfels. Trag. Matt. Fuchs. Dod. gal. & Cord. in Diosc. Lon. Anguill. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cast. Aparine aspera, Thalyo.

Ἄλυσσον. ALYSSUM. CAP. LXXXIX.

ALysson exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis foliis: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montib. & asperis locis

locis emicat. Ejus decoctum singultus, sine febri, potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur: cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur: domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSUM.

Alyssi varia est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem vocamus, quæ quidem, præterquam quod folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis constat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, ejus verba declarant libro 24. cap. 11. ubi de erythrodano ita scribit: Erythrodanus, quam aliqui ereuthedanum vocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, alvum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson vocatur, foliis tantùm & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quod à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq;: hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset. Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quod is statim post Aparinem, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notum hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridis alyssum folia est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum: in montibus, & asperis locis nascitur: quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infra de majori, & minori Rubia eodem capite tractaverit, id quod minime quidem fecisset, si nullam judicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare vel Plinium hac in re hallucinatum, vel diversum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi videntur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aetius, cum inquit: Alyssum eam herbam esse ajunt, quam Heracleam sideritim vocant, quæ propter vias ubiq; nascitur, purpureo flore, foliis crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His verbis Aetius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur, sed neq; etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & ultima, heracleæ vocantur, non equidem scire possum, an primam, vel ultimam in suum Alyssum receperit Aetius. Huic postremò, ut aliis quoq;, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus lib. 2. de antidotis, ubi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit herba est marrubio adsimilis, asperior tamen & magis aculeata circa orbiculos, florem ad cæruleum vergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet: exiccata rotunda, cribrari, & servari debet, ne difflletur. Ex his Galeni verbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam quam ultimam sideritim referre. Cùm igitur varia admodum sit de Alysso authorum sententia, eumq; ejus historia tam varia, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quanam planta Alyssum legitimè vocari possit. Non desunt sanè nobis aliquot plantæ, quæ pro Alysso ad nos à rei herbariæ peritis transmissæ sunt, verùm cum earum nulla legitimum mihi Alyssum referat, eas potius supprimendas, quam hic appingendas existimavi. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarii (ut ipse ait) sylvestrem cannabim vocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, vel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere videar, iis dijudicandum relinquo, qui in simplicium etiam historia mediocriter versati, hæc & majora dijudicare possunt. Cæterum Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia provenire non equidem inficior, neq; illud similiter, cujus meminit Aetius. Sed quod horum in usum medico probandum, vel reprobandum sit non facilè decernere ausim, quanquam à Galeno nunquam discedendum putaverim. Is præterea Alyssi facultates tradidit lib. 6 simplicium medicamentorum, his verbis: Nuncupata est hæc herba Alysson, quod mirificè juvet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanavit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo. Quod si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc, ut abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον Græcè Alyssum quoque Latinè dicitur: Italicè Alisso.

Alyssi constr. — Alysson Plinii est Rubia minor. — Alyssum Aetii est Sideritis. — Alyssum Galeni. — Alyssum Ruellii est cannabis syl. — Alyssi vires ex Gal. — Nomina.

Alysson à Matthiolo & Anguillara propositum, Thlaspios generibus adnumerandum, quare Thlaspi Græcum propinquius fortè Dioscoridis, polygonati folio, aut Oleæ, Lentis semine, Lobelo dicitur, ac Tabernæmontano Thlaspi Græcum polygonati folio. Verùm cum hoc neutiquam confundendum Thlaspi Narbonense centunculi folio apud Lobelum.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

Asclepias, ramos emittit longos: folia hederæ, a longa, radices numerosas, tenues: odoratas: flores virus

a Longa. Ori. non leg.

rus grave, semen securidacæ: nascitur in montibus. Radices ex vino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia adversus vulvæ, mammarumq; ulcera, quæ cacöethe vocant, illinuntur.

Hedera terrestris non est Asclepias

Falluntur, mea quidem sententia, qui Asclepiadis vice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, nec non etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam vulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunque secus vias nascitur, & perpetuò humi serpit foliis rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in viis publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ii (pace tamen Fuchsii eruditissimi

Fuch. error.

Vincetoxicum Asclep. censentis, dixerim, quem constat ex suis commentariis hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam vulgus herbariorum Vincetoxicum vocat. Quandoquidem hujus cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam quod ex Oribasii lectione Asclepias non profert folia longa: cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus, de radicibus non legit πολλάς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτάς, εὐώδεις, id est, tenues, odoratas. Cæterùm VINCETOSSICUM *provenit foliis laurinis, sed in cacumine acutioribus, firmis ac lævibus, caulibus pluribus, lentis, viridibusq;, circa quos folia per intervalla utrinq; bina spectatur. Flores edit tenues*

Vincetossici hist. matt.

I. VINCETOXICUM.

* II. ASCLEPIAS NIGRO flore. *

ex pallido albescentes. è quibus acutæ tenuesq; proveniunt siliquæ, candida intus lanugine, & semine, ut in Nerio. Radicibus nititur numerosis, in girum se circumquaq; fundentibus, tenuibus longis, albicantibus, haud odoratis, & mansu subdulcibus, quadam cum levicula acredine, quarum est usus. Nascitur in incultis locis, secus itinera, in montibus, collibus, & saxosis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & resolvunt. Vis eis magna ex totius similitudine substantiæ adversus omnia venena, unde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad venenosorum animalium ictus. Demorsis quoq; à serpentibus & cane rabido utiliter prabentur diebus 40. continuis sesquidrachmæ pondere ex cardui benedicti decocto. Bibuntur quoq; quotidie ex vino adversus pestilentiæ contagia. Dantur eadem utiliter ex oxalidis, aut buglossi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere, una cum citrei mali semine. Eadem ex vino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex vino albo decoctum selibræ pondere potum diebus pluribus, hydropicos juvat: verùm statim à potu sudor provocandus est. Auxiliatur idem ictericis, namq; cutis nitorem præstat, urinam provocat, & tussi, & pectoris vitiis opitulatur. Dantur tritæ radices unà cum Pæoniæ semine comitialibus, & Melancholicis cum ocimi semine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Præstant potæ additis dictamni albi radicibus ad interaneorum vermes. Adduntur utiliter in desessionibus, quæ fiunt ad mulcendos uteri dolores, & ad menses ciendos. Non desunt, qui Vincetossici radices laudibus efferant ad fractos, & ab alto devolutos, ubi dentur potandæ ex vino aut Symphyti majoris decocto. Sunt & qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum vulnera: quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum ejus in unguentis admiscent: namq; vulneraria est, & glutinatoria. Præterea oleum quod infusis maceratisq; in eo foliis, ac diutius insolatis paratur, præstat plurimum potum ad colicos dolores: namq; præsentaneo auxilio eos juvat, qui hoc morbo laborant. Asclepiadis meminit quidem Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sed nihil de ejus viribus differens, sic tantùm inquit: In tertio

Vincetossici vires Matth.

Diosc.

Digitized by Google

Dioscorides de hac herba conscripsit: at nos ejus nondum periculum fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιὰς, ut etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.

Nomina.

Asclepias nostrum, Apocyno cognata herba videtur, & *vincetoxicum* seu Vincetoxicum vulgò dicitur, quod duplex, albo (quod vulgatum) nigroq; flore. I. Asclepias albo flore, C.B. Hirundinaria, Brunf. Trag. Gesn. hor. Lon. Vincetoxicum, Matth. Dod. fol. Lug. Cast. Hederalis, Ruellio, Asclepias, Fuch. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Gesf. hor. Lacun. Lob. Cæs. Tab. Cam. II. Asclepias nigro flore, C.B. Vincetoxici altera species, Dod. fol. Asclepias altera flore nigro, Lob. Asclepias nigra, Clus. hist. Hisp. Lugd. Asclepias tertia flore nigro, Tab. Apocynum, Columnæ: alii tamen Periplocam minorem vocitant.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATractylis, † spina est cnico similis, folia multò *a* longiora ferens in summis virgis, magna parte nuda, (asperaq;) qua fœminæ pro fusis utuntur, *b* capitula in cacumine spinis horrent, flos luteus, quibusdam in locis purpureus invenitur: radix tenuis, supervacua. Coma, semen & folia cum pipere & vino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quamdiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

† Orib. add. ἡ καὶ κνῆκος ἀγρία, i. vel Cnycus sylv. *a* Orib. μακρότερα, i. majora. Concl. non habet exemp. *b* Or. κόμη, i. coma.

I. ATRACTYLIS.

ERrant haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius & Hermolaus: quippe qui existimaverint Atractylida esse Cnicum sylvestrem, cujus primo loco meminit Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter sylvestrem Cnicum, & Atractylida invenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse possit, iis præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti verba de Cnico, Acarna, & Atractylide subjiciam. Cnicum, inquit: sylvestri urbanoq; discernitur. Sylvestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, rectic aulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur: fructum nigrum, majusculum amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; foncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arva: fructum amarum frequentem, barbaq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, verùm sylvestre copiosius fert. Ejus peculiare præ aliis sylvestribus est, quòd illa duriora spinosioraq; urbanis proveniunt: hoc autem mollius ac levius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu Cnico urbano similis est, colore flavicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare, quod in foliis evenit: decerpta enim, carniq; allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est cruor à quibusdam spina hæc est nominata: gravis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim & quidem in totum (ut summatim proponam) universa spinaceorum natura fructus serotina existit: hæc Theophrastus. Ex quibus verbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto quam primum Cnici sylvestris genus, utpote qui non animadverterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est, à Cnico sylvestri planta, quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, ut è foliis succum sanguineum fundat, id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem judicio, præbuit Plinius, quod lib. 21. cap. 15. sylvestrem Cnicam à quibusdam Atractylida vocari tradiderit. Ubi postquam commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Ægyptii in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine ejus. Differentia prima sylvestris & sativæ. Sylvestrium duæ species, una mitior est, similis caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colis antiquæ mulieres utebantur, quam quidam Atractylida vocant. Semen ejus candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & quæ penè humi serpat, minuto semine: hæc Plinii verba: Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum sylvestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse vocatum, non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum sylvestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. 16. ejusdem libri, cùm inquit: Acarna colore tantùm ruso (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoq;, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet: quæ de causa phonos vocatur à quibusdam. Odore etiam gravis, serò maturescente semine, nec ante autumnum, quanquam id de omnibus spinosis dici possit: hactenus Plinius. Ex iis igitur omnibus meritò colligendum esse putaverim, legitimam Atractylidem nullum esse sylvestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animadvertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus, in Theophrasti versione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus vertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstravit. Qua in re planè declarasse videtur, priscas mulieres agresti Cnico coli vice fuisse usas, fusorum verò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cujus hic nos imaginem expressimus, Atractylem esse existiment, quorũ ego probarem opinionem, si folia sanguineũ succum funderent, & caules rectiores essent: sit itaq; de ea aliorũ quoq; judicium. Credidit Ruellius alteram Cnici sylvestris speciem eam nimirum esse stirpem, quã barbarorum vulgus Carduum benedictum, vel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquã improbandam puto,

Atractylidis confusio Ruell. & Hermolai error. Atracty. Cnicum sylv. esse credentium. Cnicus Theoph.

Acarna Theoph. Atractylis Theo.

Cnicus Plin.

Atractylis Plin.

Colum agrestis. Cnici sylv. altera species. Card. bened.

rus grave, semen securidacæ: nascitur in montibus. Radices ex vino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia adversus vulvæ, mammarumq; ulcera, quæ cacoëthe vocant, illinuntur.

Hedera terrestris non est Asclepias

Falluntur, mea quidem sententia, qui Asclepiadis vice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, nec non etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam vulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunque secus vias nascitur, & perpetuò humi serpit foliis rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quod Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in viis publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ii (pace tamen Fuchsii eruditissimi Vincetoxicum Asclep. censentis, dixerim, quem constat ex suis commentariis hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam vulgus herbariorum Vincetoxicum vocat. Quandoquidem hujus cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam quod ex Oribasii lectione Asclepias non profert folia longa: cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus, de radicibus non legit πολλάς, hoc est, multas, sed tantum λεπτάς, εὐώδεις, id est, tenues, odoratas. Cæterùm VINCETOSSICUM *provenit foliis laurinis, sed in cacumine acutioribus, firmis ac lævibus, caulibus pluribus, lentis, viridibusq;, circa quos folia per intervalla utrinq; bina spectãtur. Flores edit tenues*

Fuch. error.

Vincetossici hist. Matt.

I. VINCETOXICUM.

* II. ASCLEPIAS NIGRO flore. *

ex pallido albescentes. è quibus acutæ tenuesq; proveniunt siliquæ, candida intus lanugine, & semine, ut in Nerio. Radicibus nititur numerosis, in girum se circumquaq; fundentibus, tenuibus longis, albicantibus, haud odoratis. & mansu subdulcibus, quadam cum levicula acredine, quarum est usus. Nascitur in incultis locis, secus itinera, in montibus, collibus, & saxosis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & resolvunt. Vis eis magna ex totius similitudine substantiæ adversus omnia venena, unde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad venenosorum animalium ictus. Demorsis quoq; a serpentibus & cane rabido utiliter præbentur diebus 40. continuis sesquidrachmæ pondere ex cardui benedicti decocto. Bibuntur quoq; quotidie ex vino adversus pestilentiæ contagia. Dantur eadem utiliter ex oxalidis, aut buglossi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere, una cum citrei mali semine. Eadem ex vino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex vino albo decoctum selibræ pondere potum diebus pluribus, hydropicos juvat: verùm statim à potu sudor provocandus est. Auxiliatur idem ictericis, namq; cutis nitorem præstat, urinam provocat, & tussi, & pectoris vitiis opitulatur. Dantur tritæ radices unà cum Pæoniæ semine comitialibus, & Melancholicis cum ocimi semine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Præstant potæ additis dictamni albi radicibus ad interaneorum vermes. Adduntur utiliter in defessionibus, quæ fiunt ad mulcendos uteri dolores, & ad menses ciendos. Non desunt, qui Vincetossici radices laudibus efferant ad fractos, & ab alto devolutos, ubi dentur potandæ ex vino aut Symphyti majoris decocto. Sunt & qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum vulnera: quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum ejus in unguenta admiscent: namq; vulneraria est, & glutinatoria. Præterea oleum quod infusis maceratisq; in eo foliis, ac diutius insolatis paratur, præstat plurimum potum ad colicos dolores: namq; præsentaneo auxilio eos juvat, qui hoc morbo laborant. Asclepiadis meminit quidem Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sed nihil de ejus viribus differens, sic tantùm inquit: In tertio

Vincetossici vires Matth.

Diosc.

Dioscorides de hac herba conscripsit: at nos ejus nondum periculum fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιάς, ut etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.

Nomina.

Asclepias nostrum, Apocyno cognata herba videtur, & *vincetoxicum* seu Vincetoxicum vulgò dicitur, quod duplex, albo (quod vulgatum) nigroq; flore. I. Asclepias albo flore, C.B. Hirundinaria, Brunf. Trag. Gel. hor. Lon. Vincetoxicum, Matth. Dod. fol. Lug. Cast. Hederalis, Ruellio, Asclepias, Fuch. Dod. gal. Cor. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lacun. Lob. Cæs. Tab. Cam. II. Asclepias nigro flore, C.B. Vincetoxici altera species, Dod. fol. Asclepias altera flore nigro, Lob. Asclepias nigra, Clus. hist. Hisp. Lugd. Asclepias tertia flore nigro, Tab. Apocynum, Columnæ: alii tamen Periplocam minorem vocitant.

† Orib. add. ... vel Cnycus syl.
a Orib. ... a. mipora. Concl. non habet exemp.
b Or. ... i. coma.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATractylis, † spina est cnico similis, folia multò *a* longiora ferens in summis virgis, magna parte nuda, asperaq;] qua fœminæ pro fusis utuntur, *b* capitula in cacumine spinis horrent, flos luteus, quibusdam in locis purpureus invenitur: radix tenuis, supervacua. Coma, semen & folia cum pipere & vino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quamdiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumque deposita statim recrudescere.

I. ATRACTYLIS.

ERrant haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius & Hermolaus: quippe qui existimaverint Atractylida esse Cnicum sylvestrem, cujus primo loco meminit Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter sylvestrem Cnicum, & Atractylida invenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod ut omnibus perspicuum esse posit, iis præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti verba de Cnico, Acarna, & Atractylide subjiciam. Cnicum, inquit: sylvestri urbanoq; discernitur. Sylvestris genera duo notantur: alterum urbano admodum simile, rectis caulis tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnulla pro colu utebantur: fructum nigrum, majusculum amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arva: fructum amarum frequentem, barbaq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, verùm sylvestre copiosius fert. Ejus peculiare præ aliis sylvestribus est, quòd illa duriora spinosioraq; urbanis proveniunt: hoc autem mollius ac lævius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu Cnico urbano similis est, colore flavicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare, quod in foliis evenit: decerpta enim, carniq; allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est cruor a quibusdam spina hæc est nominata: gravis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim & quidem in totum (ut summatim proponam) universa spinaceorum natura fructus serotina existit: hæc Theophrastus. Ex quibus verbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto quàm primum Cnici sylvestris genus, utpote qui non animadverterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est, à Cnico sylvestri planta, quanquam illi fortasse non absimilis. & cui ea tantùm insit proprietas, ut è foliis succum sanguineum fundat, id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem judicio, præbuit Plinius, quod lib. 21. cap. 15. sylvestrem Cnicum à quibusdam Atractylida vocari tradiderit. Ubi postquam commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Ægyptii in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maxime celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine ejus. Differentia prima sylvestris & sativæ. Sylvestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres utebantur, quam quidam Atractylida vocant. Semen ejus candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine: hæc Plinii verba: Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum sylvestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse vocatum, non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum sylvestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. 16. ejusdem libri, cùm inquit: Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoq;, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet: qua de causa phonos vocatur à quibusdam. Odore etiam gravis, serò maturescente semine, nec ante autumnum, quanquam id de omnibus spinosis dici posit: hactenus Plinius. Ex iis igitur omnibus meritò colligendum esse putaverim, legitimam Atractylidem nullam esse sylvestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animadvertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus, in Theophrasti versione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus vertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstravit. Qua in re is planè declarasse videtur, priscas mulieres agresti Cnico coli vice fuisse usas, fusorum verò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cujus hic nos imaginem expressimus, Atractylem esse existiment, quorũ ego probarem opinionem, si folia sanguineũ succum funderent, & caules rectiores essent: sit itaq; de ea aliorũ quoq; judicium. Credidit Ruellius alteram Cnici sylvestris speciem eam nimirum esse stirpem, quã herbariorum vulgus Carduum benedictum, vel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquã improbandam puto,

Atractylidis confid. Ruell. & Hermolai error. Atracty. Cnicum syl. esse credentium.
Cnicus Theoph.
Acarna Theoph.
Atractylis Theo.
Cnicus Plin.
Atractylis Plin.
Colus agrestis.
Cnici syl. altera species, Card. bened.

Digitized by Google

quandoquidem Carduus benedictus vocatus solo procumbit, densa foliorum coma, & quadammodo humicaulis cernitur: quinetiam fructum gignit amarum, barbaq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Ut ex iis notis accuratius expensis, quibus prorsus convenit Carduo benedicto cum altero Cnici sylvestris genere, nil mirum si cogar mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaveram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum vocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim, nunquam tamen evulso folio, vel ramulo sanguinem è vulnere profluere comperi. Praterea si concedamus, quòd Ruellius vera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat, quoniã id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere voluisset Atractylida esse primum sylvestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neq; etiam mihi, ut liberè liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsii opinio, qui libro primo de compositione medicamentorũ & in suis de plantarum historia commentariis, Carduum benedictum vulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat: hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus, quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis virgis unquam visitur nudus: quinimò virgas non profert, sed caules lentos, quibus humi ferè reptat, vel potius solo procumbit. Sed postquam in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum sylvestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris ejus atq; excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDUUS benedictus ita vulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus est rotundis, flexilibus, lentis, pilosis, humi accubantibus, foliis longis, utrinq; laciniatis, hirsutis, & cùm adoleverint per ambitum aculeatis. Capitula habet in caulium summis partibus longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & foliis circumquaq; stipata. E quibus melinus flos emicat, papposo intus semine cinaræ simili & albicante. Radice nititur alba multifidaq;. Tota planta vehementer amara est, ideoq; excalfacit, siccat, aperit, abstergit & digerit, sed ad multa utilis. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnaq; existimationis planta est non modò apud Italos, sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item adversus venena lethalia, tam interius sumpta, quàm venenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut aliis febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adveniunt. Id enim præstatur hausto ejus decocto, aut stillatitia aqua, aut pulveris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex vino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera ventris tormina sedat: sudorem cit: alvi tineas necat, & uteri vitiis auxiliatur. Herba ipsa tam recens quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe vocantur, sanat, cuteq; obducit: quamobrem decoctis miscetur, quæ e ligno Guajaco, ex vino & aqua iis parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλὶς, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis Atrattile, & Cartamo salvatico. Carduus benedictus: Italis Cardo benedetto, Cardo santo, sive herba Turca.

Ruell. lapsus.

Fuchsii opin. reprobata.

II. CARDUUS BENEDICTUS.

Cardui bened. descrip.

Vires.

Nomina.

Atractylis flore est luteo, quandoque purpureo, utramq; caulibus rectis, non reflexis, assurgere observavimus. I. Atractylis lutea, C.B. Atractylis Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cam. II. Carduus benedictus, Brunf. Trag. Matth. Lacu. Gef. hor. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Tab. Cam. Atractylis hirsutior, Fuch. Dod. gal. Acanthion. Cord. in Dios. (cui & Cnicus sylvestris alter Theophrasti) Lon. Cnicus supinus, Cord. in hist. Carduus sanctus Cæsalpino.

Πολύκνημον. POLYCNEMUM. CAP. XCII.

a Οριγανοειδῆ, i. ic. mine.

POlycnemon, frutex est surculosus, foliis origani: *a* caule, ut pulegii, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solvi debet: ad urinæ stillicidia, ruptaque cum vino bibitur.

Polycnemi consid.

POlycnemum hactenus, quòd ego quidem ipsum cognoverim, non reperi, neq; vidi in Italia. Cæterùm etsi inibi nonnullæ inveniantur, atq; etiam a quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre videntur, cùm tamen plura etiam iis desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro vero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Unde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse dixerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi vires ex Galeno quoq; scire desiderat, is lib. 8. simp. med. illas ita paucis retulit: Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaq; & ob id vulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum Policnemo.

Vires ex Gal.

Nomina.

Κλινο-

κλινοπόδιον. CLINOPODIUM. CAP. XCIII.

CLinopodion frutex eſt foliis ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duum dodrantum altitudine. Naſcitur in a petroſis. Flores, marrubii modo, ex intervallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci ejus decoctum, ad convulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes & partus pellit: & penſiles verrucas, quas acrochordonas vocant, ejicit, aliquot diebus potum. Alvum ſiſtit decoctum ad tertias potumq; ſi febrim ſentiunt, ex aqua, alioquin ex vino.

a Meum ... in petris.

I. CLINOPODIUM VULGARE.

I. PSEUDOCLINOPODIUM.

DUæ ſunt plantæ, quæ à quibuſdam rei herbariæ indagatoribus, pro Clinopodio oſtenduntur. Prima foliis exit ſerpyllo haud abſimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus & hirſutis: floribus purpureis: caules verticillatim ambientes. Altera foliis eſt ſerpylli modo oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu ſerratis, floribus inter folia ſubpurpureis, balauſtii effigie, caulibus exilibus, anguloſis, è quibus folia per intervalla exeunt utrinq; bina, ſapor illi acutus. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo, & ſaxoſis locis. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis ſerpyllum referant, tum quòd flores, qui in ſummis caulib. ſunt, lecticæ pedis baſim quadantenus referre videantur. Id quod maximè me adduxit ad credendum, hanc plantam legitimum eſſe clinopodium. Verùm deguſtata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à ſententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno ſcriptum eſſe animadverterim, Clinopodium adeò tenuium eſſe partium, ut ex tertio excalfacientium ſiccantiumq; ordine habeatur, ac operæ pretium eſſe haud me lateat, ut quæ in hujus cenſu ſunt plantæ, aut guſtu acres, aut admodum amaræ percipiantur, cumq; neutra qualitas in hac, aut illa planta cujus imagines dedimus, reperiatur, non auſim primam, nec alteram legitimum facere Clinopodium, ſed potius alteram ſtatim ſequentem, cui præter acredinem, & odoris fragrantiam, cæteræ adſtipulantur notæ. Cùm non dubitem, quin hæc planta legitimi Clinopodii faciem referat fateri ac affirmare cogor eam iis viribus eſſe præditam, de quibus diximus de Clinopodii virib. Nec tamen ob id prætermittere volui, quin in ſtudioſorum gratiam eæ hic excuderentur. Hujus meminit Galenus lib. 7. ſimp. med. ſic inquiens: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, ſed nondum adurendi: eſt verò etiam eſſentia tenuium partium: ponatq; ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum reſiccantium. Κλινοπόδιον ſic Græcè, ut Lat. pariter Clinopodium vocatur: Italicè Clinopodio.

Clinopodii conditio.

Clinopodii facultates ex Galeno. Nomina.

Clinopodium ſic dictum, quòd orbiculato florum ambitu ſpeciem pedum lecti præbeat. I. Clinopodium Origano ſimile, C.B. Origanum quartum. Trag. Origanum verticillatum, Tha. Clinopodium vulgare, Matt. Clinopodium, Lac. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Caſt. Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Clinopodium majus, Cam. Clinopodium prius, Lug. Pulegium montanum & Origanum ſylv. Lon. Acinos & Betonica Pauli quorundam, Lob. Acinos ſive Clinopod. ſylveſtre, Lugd. Herba Origano vulgari ſimilis, Cæſ. Alterum eſt altius majore folio, alterum humilius minore folio, floribus purpuraſcentibus, rarius albis. II. Clinopodium ſive Ocimum ſylveſtre, C.B. Baſilicum tertium, Trag. Pſeudoclinopodium, Matt. cui & Clinopodium alterum in iconibus, & Lug. Clinopodium Anguill. Clinopodium vulgare, Lob. Clinopodium ſecundum, Tab. Clinopodium Dioſc. & Plinii Cæſ. Clinopodium majus & minus Thal. Ocimaſtrum Fuch. fol. & Lug. Acinos Fuch. in ico. Dod. gal. Lac. Ocimum ſylveſtre, Dod. fol. Ocimum parvum, Lon. Cala-

Calamenthum montanum, Trag. edit. Lat. Pulegium petræum, Gesf. hor. Calamintha quædam Ocimi fere foliis, Cord. in Diosc. Var. foliis latioribus, angustioribus, iisq; hirsutissimis, aliquando penè lævibus, quæ res facit, ut Clinopodium alterum Matthioli dissimile videatur: floribus etiam albis reperitur.

LEONTOPETALUM. CAP. XCIV.

LEONTOPETALUM.

Leontopetalon caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concavum, & in cacumine semina parva duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punicei coloris: folia brassicæ, sed papaveris divisura: radicibus nigris, a rapæ similibus, a strumosis. Nascitur in arvis & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex vino pota, nec alia res celerius dolorem finit: miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetalum, ejusq; nigram extuberantemq; radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetiis, & Patavii in quibusdam hortis vidimus, verùm etiam in Hetruria atque aliisq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib. 27. cap. 11. ubi ipsum his depingit verbis: Leontopetalon, alii Rhapeion vocant, folio brassicæ, caule semipedali, alis multis, semen in cacumine in siliquis ciceris modo, radix rapi similis grandis, nigra: nascitur in arvis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit: Leontopetali radice maximè utimur. Digerentis facultatem, & exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine possidet. Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopetalo Itali.

Leontopetalon, id est leoninum folium, floribus puniceis dixit Dioscorides, luteis solùm observavimus, quod Anemonem olim vocatum fuisse, testis est Gesnerus, libro de hortis Germaniæ. Leontopetalon Matth. Gesf. hor. Lac. Anguil. Lon. Lob. Dod. Gal. Cast. Lugd. Cæs. & Camerario.

Τεύκριον. TEUCRIUM. CAP. XCV.

I. TEUCRIUM.

Teucrion, sive, ut aliis placet, Teucris, herba est virgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenui folio, non multùm a cicere alieno. Hæc in a Cilicia juxta Gentiadem, Cissademq; ubertim provenit. Recens cum posca, aut aridæ fervefactæ ejus potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: itē serpentiū morsibus ex aceto solo sine ficis.

Herba quædam nascitur pluribus in locis, foliis quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, ut sæpe extempore visa oculos decipiat. Hanc esse verum Teucrium mecum semper existimavi, (si Teucrium nostris in regionibus nascitur) quòd ea mihi planè notis respondere videatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat ubertim nasci Teucrium in Cilicia juxta Gentiadem & Cissadem, id tamen nihil impedit, quin etiam alibi provenire queat. Siquidem foliis exit ciceri non absimilibus, tenuibus & caulibus & facie Trissaginis spectatur. Plinio duo Teucrii produntur genera lib. 25. cap. 5. ubi ita scriptum reliquit: Invenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion vocant, spargentem juncos tenues, folia parva asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem, neq; semen gignit. Medetur lienibus constatq; sic inventam. Cum exta super eam projecta essent, fertur adhæsisse lieni, eumq; exinanisse: ob id a quibusdam splenion vocatur. Narrant, sues, qui radicem ejus edunt, sine splene inveniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc jubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicia, & Pisidiæ montibus laudant: hæc Plinius. Cæterum non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis vulgari sermone vocatur Fava grassa, quan-

Margin notes: a Cap. 96 libri 3 ... Leontopetali vires ex Gal. — Nomina. — a Cilicia Lycia. — Teucrii consid. — Teucrii duplex Plinius. — Splenion.

II. TEUCRIUM ALTERUM.

sa, quanquam hanc alii falsò, ut opinor, Telephium esse contendunt. Teucrii vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo verò excalfacientium ordine. Hanc herbam Graeci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali Teucrio.

Teucrii vires ex Gal. — Nomina.

I Teucrium, Matthiolo (verùm in penultima editione figura posita sub Teucrio altero, ut & ap. Lugd.) Fuch. Dod. gal. Cord. in Diosc. Lac. Lon. Lob. Cæsal. Cast. Teucrium verum, Ges. hor. Teucrium vulgare, Cam. Teucrium primum, Tab. Chamædrys altera sive assurgens, Dod. sol. II. Chamædrys spuria major, C.B. Chamædrys altera, Trag. Chamædrys vulgaris mas, Fuch. & Lugd. Chamædrys sylvestris, Dodo. fol. Pseudochamedrys, Ges. hor. Teucrium alterum, Matt. Tab. Teucrium primum, Lugd. Hierabotane fœmina, Dod. gal. & Lug. Veronica supina facie Teucrii pratensis, Lob. Auricula muris quinta, Cæsalpino.

χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

Chamædrys Græcis, aliis Chamædrops; Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam Teucrion appellavere, propter eam quam cum teucrio servat similitudinem. Nascitur in petrosis & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & divisura quercus: flore parvo, a pene purpureo. Carpitur femine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, b indurato lieni, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: adversus serpentium venena ex vino, potu illituq; efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta: purgat vetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit: natura ejus est calfacere.

a Or. ... b Me...

I. TRISSAGO SIVE CHAmædrys.

II. CHAMÆDRYS ALTERA.

Chamædrys herba est vulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, vulgò appellatur Quercivola. Quo nomine Græcos imitati videntur, quibus nil aliud est Chamædryn [illegible]

Chamædryos ...

Digitized by Google

vulgo Calamandrinam vocatur. Aliis herba febrium, vel febrifuga dicitur, eo quòd epoto ejus decocto diebus aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamædryn Hetrusci, quòd (ut affirmant ii, qui rem hanc experimento comprobarunt) jejunis acetarum modo sumpta, pestilentiam arceat, non minus quam scordium planta ei cognata. Præstat quoq; Chamædrys ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, veternosos, melancholicos, stupidos, convulsos ac resolutos. Semen drachmæ pondere potum bilem per urinas ducit, adeoq; convenienter datur potandum ictericis. Instillatur foliorum succus ad verminculosas aures. Datur idem adversus intestinorum vermes: id quod etiam vinum præstat bibitum, in quo florescens herba die & nocte fuerit macerata. Cæterùm quamvis Dioscorides, aliiq; veteres unius tantùm, quod extet, Chamædryos meminerint, tamen Fuchsius quatuor ejus genera depinxit. De Chamædry sive Trissagine disseruit Theophrastus lib. 9. cap. 10. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Trissaginis folia ad rupta & vulnera in oleo trita valent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficium est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura vix palmum excedit: & odorata atq; suavis est. Seu partes quidem omnes herbæ ejusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis verò ejusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius fit, ut thapsiæ & ischadis, quam alii Apion appellant, hac Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ex Theophrasti authore, bilem dejicit. Est & altera CHAMÆDRYS, foliis quercus effigie, sed magis quam in præscripta laciniatis crenibusq;, subnigricantibus, numerosioribus & densioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignosos, sesquidodrantales, ramis, surculisq; plurimis refertos, in quibus flosculi purpurei per intervalla, ubi et folia rutilant, & caules ipsos ambiunt, alterius Chamædrys modo: Radicem habet multifidam albicantemq;. Est autem planta aspectu jucundo & eleganti: Amara tamen est, sed odore non injucundo, resinam olente. Quo factum esse puto, ut Tragus Dioscoridis Chamæpityn hanc plantam esse existimaverit, sed an rectè senserit notabunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuò fuerit, cùm folia quercus, non pini gerat: & cum altera Chamædry cognationem habeat, non solùm foliis, caulibus & floribus, sed sapore quoq; & facultatibus. Cùm adeò amara non sit ut altera, ea quidem minus calida, siccaq; fuerit, neq; ad omnia munia imbecillior, non tamen multò. Trissaginis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Chamædrys vincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas ac menses provocat, crassitudinem humorum incidit, & viscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium & desiccantium: plus tamen desiccat quam calfacit. Hæc planta χαμαίδρυς Græcè vocatur: Latinè Chamædrys & Trissago: Arabicè Damederios, Chamadrius seu Kemadrius: Hetruscis Chamedrio & Quercivola: Italis cæteris Calamandrina: Germanicè Gamanderle und Bathengel: Hispanicè Chamedreos: Gallicè Germandree. Chamædrys altera, Italis Calamandrina seconda, & Quercivola seconda.

Chamædrys vires Matth.

Chamædrys quadruplex Fuch.

Trissago Theoph.

Chamædrys altera, & ejus historia.

Tragus notatur.

Chamædryos vires ex Gal.

Nomina.

* III. CHAMÆDRYS SPInosa. *

Chamædryos differentias duodecim in Phytopinace recensuimus, quam verò hic primo loco posuimus, Chamædrym majorem repentem cum Dodonæo, vocamus: Chamædrys vera, Trag. Trissago sive Chamædrys, Matth. Trissago, Lac. Cast. Chamædrys major, Clus. hist. Pan. Chamædrys, Angui. Lug. Lob. cui & Quercula minor, & Tab. II. Botrys Chamædryoides, C.B. Chamæcyparissus agrestis, Trag. cui & Sideritis Cratevæ: Chamædrys altera, Matth. Casto. Thal. Lug. Chamædrys vera fœmina, Fuch. Chamædrys fœmina quibusdam, Dod. gal. Lugd. Cam. Chamædrys laciniatis foliis, Lobel. Chamæpitys altera, Dod. fol. Chamæpitys altera forte Dioscoridis, Cast. Chamæpitys tertia, Clu. hist. Pan. Trixago vera Lob. Iua muscata Tab. III. Chamædrys spinosa: Planta est palmaris & sesquipalmaris, hirsuta, cauliculis quadratis, lanuginosis, multis geniculis donatis, virgulatis hinc inde sparsis, foliis oblongis, subrotundis leviter serratis, summis tamen integris: flores Chamædryos ex flavo rufescentes, singulis ferè geniculis juxta folia adponuntur, calyculis lanuginosis donati, quibus aculei bini, aliquando plures, modò breviores, modò longiores junguntur: aliquando ex geniculis unicum virgultum prodit, cujus summitati spina insidet: semen rotundum, subnigrum, calyculis inclusum. Ex horto Bembiano, Patavio accepimus.

λευκάς. LEUCAS. CAP. XCVII.

LEucas montana, latioribus, quàm urbana foliis, semine acriore, amariore, ori ingrato: efficacior tamen quàm sativa habetur. Utraq; ex vino contra animalium venena, præcipue marinorum, opitulatur.

Leucadis consid.

TAmetsi Hermolaus & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in vineis nascentem, mercuriali congenerem, esse Leucada: ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ authorib. invenerim, qui ejus faciem repræsentet pluraq; de ejus notis tradat, quam fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem judicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatū esse principium. Id quod nobis indicare videtur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis [illegible] Leucadem urbanam [illegible] se prius urbanā fuisse descriptum.

Neq;

Digitized by Google

Noq; hác de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler, sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem vetustissimum, in quo initium hujus capitis ita legebatur: Leuca duo sunt genera, una est montana & altera, hortiva. Montana latiore quam sativa folio est & c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quòd hoc in loco Dioscoridis codices sint depravati, quodq; in iis plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam hujus plantæ historiam. Λευκὰς, herba Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Leucas duplex. Nomina.

Λυχνίς. **LYCHNIS.** **CAP. XCVIII.**

Lychnis coronaria, flore est albæ violæ simili, sed purpureo, quo corollæ factitantur. a [Contra scorpionum ictus semen in vino potum auxiliatur.] Lychnis sylvestris, omnia urbanæ similis. Bilem per alvum detrahit, semine duabus drachmis poto: ictis à scorpione subvenit. Ajunt hujus herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

a Cãclesa meum nõ habet.

LYCHNIS.

Quanquam non facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortensem scilicet, & sylvestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab aliis rei herbariæ scriptoribus quod invenerim, nullis prorsus repræsentetur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erant notissimæ ob frequentem earum usum, tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas: attamen in Tridentino, & Goritiensi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus seritur coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitaverim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ violæ simili: foliis longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, incano, cubito majore, in cujus cacumine flos emicat, ut dixi purpureus inodorus tamẽ. Quòd præterea planta hæc vera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq; ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram ejusdem generis frequentissimam apud Ananienses sylvestrem repererim; illi sativæ adeò per omnia similem, ut cùm natalis duntaxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis sylvestris appellari queat. Sunt qui Pseudomelanthium in segetibus nascens, sylvestrem Lychnidem faciant. Atqui cùm Dioscorides agrestem Lychnidem urbanæ per omnia similem esse scribat, eamq; sæpius viderim in inculto solo, non possum horum placitis subscribere. His accedunt tomentosa earum folia, quæ ad lucernarum usum pro ellychnio commodè usurpari possunt: unde apud veteres Lychnidis sibi nomen asciviт: quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è gossipio nobis hoc ævo paratur, lucernisq; inseritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm gossipio, ut puto, carerent antiqui, tomentosis herbarum quarundam foliis ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, verbasci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut nostra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides esse opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; virginibus expetitur ad coronas factitandas: quæ in re priscam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. 21. c. 4. Lychnidem inter rosas retulit sic inquiens: Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis verò Lychnis, non nisi in humidis locis proveniens, nec unquam excedens quinq; folia, violæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ semen, ut Galenus est author lib. 7. simplicium medicamentorum, calidum est secundo quodammodo ordine, aut jam etiam tertio: siccum sanè eodem quoq; modo. Quæ herba Græcis Λυχνὶς: Lychnis quoq; Latinis dicitur: Italis, Lychnide coronaria.

Lychnidis consideratio. Lychnis sylv. Rosa græca Plinii. Lychnidis vires ex Gal. Nomina.

Lychnis (cujus triginta tres species in Phytopinace recensuimus) dicitur quasi Lucernula, hæcq; Lychnis est coronaria Dioscoridis, & Theoph. Pliniiq; Lychnis, non autem Jovis flos Theophrasti, neque Verbasci species. Dicitur Rosa mariana sativa, Trag. Lychnis, Matth. Lac. Lychnis sativa, Dod. gal. Ges. hor. Lychnis coronaria, Lon. I ob. Dod. fol. Lugd. Cæs. Flos Jovis noster, Ges. hor. Flamma vel flammula Jovis quibusdam, eidem. Verbascum coronarium, Cordo in Diosc. Hæc flore est simplici & pleno: illa intensè vel dilutè rubro, albo: hæc verò rubro.

Κρίνον. **LILIUM.** **CAP. XCIX.**

Lilia coronamentis se dedunt, Liria à quibusdam vocata. E quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alii susinum appellant, nervos, & privatim vulvæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur: fervefacta ambustis proficiunt: aceto condita vulnerib. opitulantur. Succus adjecto melle, aut aceto in æreo vase coquitur a convenienti medicamento vetustati ulcerum, & ad recentia vulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, vulvam emollit, menses ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita nervis præcisis, luxatisq; medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: ulceraque in capite manantia expurgat: abstergit faciem, & erugat: teritur in aceto hyoscyami foliis, & farina tritici mulcendis testium inflammationibus. Semen potum morsibus serpentium

a ἀρχὴ γλυκύ... quidam fit medicamentũ ita meli.

Eee

Digitized by Google

serpentium adversatur. Ignibus sacris semen & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima unguenti nascuntur.

I. LILIUM.

II. MARTAGON.

Liliorum consid.

Lilium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non virentia, lævia, pinguia, Pancratio similia. Caulem profert bicubitalem, rotundum, rectum, lævem, pinguem, firmum, foliis ab imo ad summum circumvestitum: è cujus cacumine terni, quaternive ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximii candoris, calathi figura, extrinsecus striata, resupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo ut in croco sursum spectantibus apicibus, pulverulentis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quàm flos odoris, è quorum medio longum producitur germen, rotundo in cacumine capitulo, herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squammarum serie sursum spectantium. Hujus squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense passim in hortis & viridariis. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia ut purpurea fiant docuit Plinius li. 21. c. 5. his verbis: Lilium rosa nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti oleiq́; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio proventu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas major, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor ejus eximius, foliis foris striatis, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq́; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq́; duplex, ut alius calycis, alius staminis, differentia angusta. In unguenta verò, oleiq́; usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam convolvulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lachryma sua, ut hipposelinum: nihilq́; est fœcundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alii florem ejus cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, majorisq́; bulbi, sed unius. Narcissum vocant. Hujus alterum genus flore candido, calyce purpureo. Differentia a liliis est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus: omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inventa est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namq; mense Julio scapi arescentes, liliaq́; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in fæce nigri vini vel Græci mense Martio macerantur ut colorem accipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq́; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum: hæc Plinius.

Lilia ut totum annum vireant.

Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum viridia durabunt, si cùm occlusa silent, nedum patentia dehiscunt, decerpta; novis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur: sic enim clausa perpetuum annum vegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint ejus calorem, aperta panduntur. Porrò ut vicissim, & variis temporibus flores pariant lilia, bulbi ita conduntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruant, alii octo tantùm, alii quatuor duntaxat profunditate merguntur: sic diversis diebus dabunt lilia, quòd & in aliis floribus fieri pollicetur.

Martagõ, & ejus delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quod MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Foliis vulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, vel rosæ modum intercedente spatio orbiculariter caulem ambiunt

ambiunt: in cujus cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq; jucundi. Provenit in montibus & clivosis locis. Radix ad ea omnia commoda est, ad quæ Lilii. Lilii genus hoc in suis de stirpium historia commentariis Fuchsius asphodelum fœminam putaverat esse, proq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutavit sententiam, non est cur jam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, ut de liliorum facultatibus nos quoq; disseramus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix vetere axungia excepta, & illita, pedum clavos evellit, sed ante triduum removeri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra vasa concretum per alvum ejicit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunq; emollit. Stillatitia florum aqua datur utiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellẽdas secundas, additis croco, & casia odorata. Oleum quod è floribus paratur, uteri duritias commodissimè emollit, valet ad omnes frigidos nervorum morbos, nempe ad convulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta: & scirrhosos quoscunq; tumores. Illinitur quoq; maximo juvamento puerperis uteri dolore languentibus, addito oleo e lini semine, & præsertim ubi succida lana in calidis imbuta, ventri superponatur. Additur in clysmatibus, ubi induratas faces emollire sit opus: Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, & peculiariter ea, quæ in articulis fiunt. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simp. med. sic inquiens. Lilii flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua utiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq; temperata. Itaq; etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet: unde fit, ut uteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoq; ambustis competunt: siquidem hæc quoq; moderatè desiccantem, extergentemq; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt: quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quin etiam uteros emollit, mensesq; provocat. Folia verò præcoquentes, & ipsa ad obductam usq; cicatricem imponunt, ut non in ambustionibus duntaxat, sed aliis quoq; vulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad vulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in foliis: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus, nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaq; cùm aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum validius extergentium, cujusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac convenienter admisceatur, & ad nervorum divisiones competit, & ad alia universa, quæ valenter exiccari postulant, absq; morsu. Imposuimus verò etiam quandoq; & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunq; atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absq; morsu, ceu vulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eveniunt, & quæcunq; ulcera humida flaccidave, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc jam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia nitor: cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingam adigit, celeriter verò relinquenda sunt, atq; ad propositum revertendum. Planta, quam Græci [illegible], & [illegible] dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen/ & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis, Martagum chymistis. Italis, Martagon & Giglio salvatico.

Liliorum facultates Matthiolo.

Liliorum vires ex Gal.

Nomina.

Lilium bulbosum est & non bulbosum: bulbosum vel uno bulbo, ut Lilium album, Martagon &c. vel pluribus Asphodeli bulbis, ut Lilium luteum, & rubrum. Non bulbosum, ut lilium convallium. I. Lilium album vulgare, quod Diosc. Theoph. & Plinii Lilium, C. B. Lilium, Brunf. Matth. Dod. gal. Cord. in Diosc. Lac. Cæs. Cast. Lilium album, Trag. Fuch. Ges. hor. Anguill. Tab. Cam. Lilium candidum, Lob. Dod. fol. Lilium sive rosa Junonis, Apuleio. II. Lilium montanum minus, C. B. Affodillus, Brunf. Hyacinthus poëtarum, Trag. Martagon, Matth. Lac. Lugd. Cast. Asphodelus fœmina, Fuch. fol. Lilium purpureum, Eidem in icon. Ges. hor. Lilium sylv. Cord. in Diosc. Dod. fol. Clus. hist. Pan. Lilium sylvestre purpureum, Cæs. Thal. Lilium montanum, Lob. Hemerocallis, Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lonicero.

BALLOTE.

[illegible] BALLOTE. CAP. C.

BAlloten, nomine alio nigrum marrubium vocant. Caules edit quadrangulos nigros, subhirsutos, complures ex una radice: *a* foliis majoribus, quàm marrubii, hispidis, per intervalla in caule dispositis, subrotundis, † graveolentibus, apiastro proximis: unde aliqui apiastrum eam vocaverunt: candidi flores universi verticillato ambitu caulem coronant. Vis ejus efficax adversus canis morsus, foliis ex sale illitis. Ferventi cinere flaccescunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & sordida ulcera cum melle.

BAllote, sive Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris gravitatem, à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus vias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd sæpe decipi legentes fallerent, nisi nares consuleremus: ita ...ulis sua graveolentia

Ballotes consid.

Ballotes vires ex Paulo. Nomina.

virulentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab aliis Marrubium spurium. Hujus meminit Paulus (etsi vires ejus silentio praeterierit Galenus) libro 7. sic inquiens: Ballote, quod alii marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoria facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Hujus plantae nomen Graecum Βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: Latinum Marrubium nigrum, & Marrubiastrum: Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schwartz Andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.

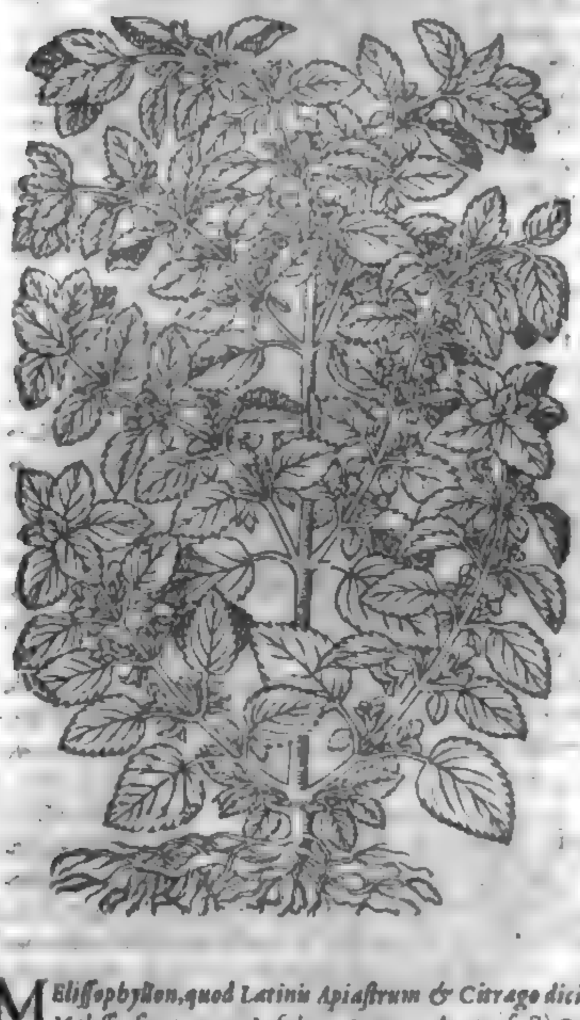
† In Oribasii codice manu scripto hic interjectum legitur verbum μέλανα, quòd folia quoq; Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adjiciendum putabit, quòd pulchrè alteri ejus nomini conveniat: quodq; ipsum meminerit Plinius libro 27. cap. 8. cùm inquit: Ballote foliis est marrubii majoribus, & nigrioribus.

Marrubium nigrum duplex est, vulgare & peregrinum: hocq; vel rotundifolium, vel longifolium. Marrubium nigrum fœtidum, C.B. Ballote, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cordo in Diosc. Lob. Lug. Cæs. Cast. Marrubium majus, Trag. Marrubium nigrum, Gesf. hor. Lon. Thal. Marrubiastrum Tabern.

Μελισσόφυλλον. APIASTRUM. CAP. CI.

Melissophyllon, sive melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen usurpavit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò ante diximus, similia essent, nisi majora, tenuioraque, nec ita hirsuta spectarentur: citreum malum olent. Folia cum vino pota, aut illita prosunt contra ictus phalangiorum scorpionumq;, item adversus canis morsum. Decocto eorundem gratia, foveri prodest: desessionibus fœminarum ad ciendos menses convenit: dentes eodem in dolore colluuntur: dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliatur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, ulcera purgant, articularios dolores illita sedant.

I. APIASTRUM, SIVE Melissa.

II. MELISSA CONSTANtinopolitana.

Apiastri consid.

Melissophyllon, quod Latinis Apiastrum & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri vulgò vocant Cedronella, itemq; Melissa, sicut etiam Insubres. At permulta profectò Dioscorides à Nicandro poeta descripsit: ut etiam hic in Melissophyllo palam est, in ipsius capitis principio. Nicander enim eadem hab et in Theriacis, his versibus.

Τὴν ἤτοι μελίφυλλον ἐπικλείουσι βοτῆρες
Οἱ δὲ μελίκταιναν, τῆς γὰρ περὶ φύλλα μέλισσαι
Ὀδμῇ θελγόμεναι μέλιτος ῥοιζηδὸν ἴενται.

Idem paulò post hanc plantam μελισσόβοτον vocat, dum ricini corticem cum ea temperari jubet.

Λάζεο δ' ἐγχλοα φλοιὸν ἐλαιήεντα κρότωνος
Συμμίγδην πετάλοισι μελισσοβότοιο δ' ἀσιάνς.

Herba est vulgaris æquè notitiæ Melissophyllũ atq; odorata. Seritur passim in hortis, at etiam sponte per se nascitur in collibus &

bus & montibus. Duo ejus habentur genera, unum sativum, alterum sylvestre. Fuchsius tamen Melissophyllum in tria genera digessit lib. illo de comp. med. quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quæ (ut scribit, graviter odorata sunt, & cimices verius quàm citrum redolent, inter melissophylli genera connumeraverit, ego nescio, ipse dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod sentio) planè absurdum videtur, quòd melissophyllum odore suo aliud referat, quàm citreum malum, cujus tantùm odorem spirare Diosc. memoriæ prodidit. Melissophyllum ad cujus facultates jam nostra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt, tametsi id Græci, quod extet silentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit: Melissophylli, inquit, proprium est animum hilarem reddere humentis, ac frigido ventriculo auxiliari, concoctionem adjuvare, cerebri obstructiones reserare, deficientem animum revocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq; præsertim, quæ somnus frequentius nocte intercipi solet, quin & ejus pulsum reprimere, animi solicitudines fugare, ac solicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exusta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Melissophyllon, comprobatur Avicennæ quoq; testimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conveniunt, dicato, ita de eo scribit: Melissophyllum excalfacit, siccatq; ordine secundo. Cor exhilarat, vitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam visceribus competit. Vires dejectorias possi-

Melissophylli [illegible] genera.

Apiastri vires ex Arabibus

Avicenna de Melissoph.

* III. MELISSA MOLUCANA fœtida.

IV. MELISSA MOLDAVICA.

det, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios vapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arteriis inest, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm superioribus annis plantam conspeximus Pragæ, in horto Invictissimi Cæsaris Ferdinandi, è Constantinopoli allatam, quam Melyssophyllum Constantinopolitanum appellare libuit, quod folia Melissophyllo similia proferat: verùm haud quaquam citreum pomum olentia. Est etiam amara tota, & magnæ (ut ajunt) facultatis adversus venena, & ad cordis affectus. Hanc foliis admodum aculeatis, misit nuper ad me Clarissimus Medicus Alphonsus Pontius Ferrariensis, quam antea nusquam videram. Sunt qui hanc plantam Moluccham appellent, quod a Moluchis Insulis allatam putent. Utraq; folio est Melissophylli quadantenus simili, breviore tamen, & minus denticulato, sed in altero genere circumquaq; aculeato, amaro sapore, nec ullo citrei mali odore: profert calyces quosdam tintinnabuli effigie herbaceo colore, in quibus semen oritur. Aperit, attenuat, excalfacit, abstergit, venenis resistit, & animalium venenosorum ictibus mirificè auxiliatur, tum pota, tum quoq; illita. Ictericos juvat, interaneorum animalia necat. Datur utiliter succus pestilentibus febribus affectis. Est & Melissophyllum alterum quod caules edit bicubitales, quadrangulos, subrufescentes: ramososq; folia in ramis ipsis urticæ figura: sed longè minora: flores in summitate purpureos, salviæ æmulos, verticillatimq; inter folia emergentes. Tota planta citrei mali odore quàm bellè spirat. Radice nititur unica, sed fibrata. Seritur in hortis. Sed cujus hic imaginem damus ex Moldavia mihi allata, ubi spontè per se provenit, quæ iisdem viribus pollet, quibus & vulgare nostrum melissophyllum. Excalfacit, siccatq; ordine secundo, aperit, attenuat & incidit. Melissophylli meminit Gal. lib. 7. simpl. med. his verbis: Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo vincitur: quamobrem nec utitur eo quispiam. Supervacaneum siquidem foret præsente marrubio, cujus tantus est ubiq; terrarum proventus, velle uti melissophyllo. Cæterùm si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit: hæc Gal. Apiastrum, Plinio l. 20. c. 11. authore inconfessa damnatione est venenatum in Sardinia. Sed vereor, ne Plinius hic, ut in aliis nonnullis, deceptus sit, & ne Sardoniam herbam, quam quidam apium risus vocant, pro Apiastro acceperit. Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Melissophyllum, sive meliterna, aut Apiastrum: Arabibus, Bedarungie, Bedaerungi, Cederenzegum, Turungen, seu

Melissophyllum Constantinop.

Molucha

Melissophyllum alterum.

Ex Galeno.

Nomina.

Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, & Cedronella, & Arantiata: Germanis, Melissen/ & Binenkraut: Hispanis Torongil, & Hierva cidrera: Gallis, Melisse, & Pomcirade. Moluca, Melissa moluca, sive Constantinopolitana. Italis Melissa Constantinopolitana. Melissa Moldavica: Italis, Cedronella di Moldavia.

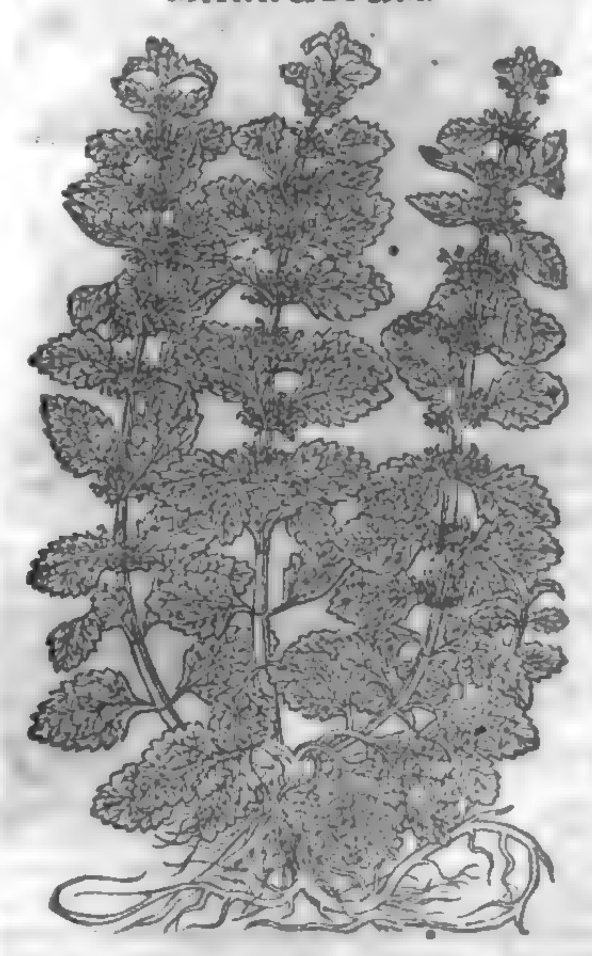
Melissa, ab apibus, quæ μελίσσαι dicuntur, nomen habet, & quòd ea delectentur apes; Apiastrum dicitur. I. Melissa hortensis, C.B. Lon. Apiastrum, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Melissa, Brunf. Dod. fol. Anguil. Cæs. Cam. Melissa domestica, Trag. Melissa vulgaris, Dod. gal. Ges. hor. Clus. hist. Pan. Melissophyllum, Brunf. Matt. Cast. Lug. Tab. Melissoph. vulgare vel adulterinũ, Fuch. Citrago, Ges. hor. II. Melissa Moluccana odorata, C.B. Melissa Constantinopolitana, Matth. Molucca eidem in compen. Cam. Lug. cui & Melissa Turcica: Molucca Syriaca, Advers. Molucca lævis, Dod. fol. Moluccha prima, Cast. Cæs. Melissophyllum Constantinopolitanum, Lug. Cardiaca Syriaca, Tab. Cardiaca melica sive Moluca Syriaca minus aspera, Lobel. Hæc dicitur minus aspera respectu sequentis, neutra enim aculeis caret. III. Melissa Moluccana fœtida, C.B. Moluca aspera, Advers. Lob. (cui & Maseluc Turcarum) Cam. Melica sive Moluca asperior Syriaca, Lob. in icon. Molucca spinosa, Dod. fol. & Lugd. Moluca vel Melissa Constantinopolitana secunda, Cast. Moluccha altera Alysso Galeni congener, Cæsal. Cardiaca Syriaca aspera, Tabernæmontano. IV. Melissa peregrina Moldavica, C.B. Melissa Moldavica, Matth. Cast. Lugd. Melissa, vel Cedronella, id est Citrago Turcica, Ges. hor. Melissa Turcica, Cam. Tab. Lug. Melissophyllon Turcicum Lob. Melissæ genus peregrinum ex Oriente, Cæsal. Variat magnitudine & parvitate, flore cæruleo, purpurocæruleo, & albo.

Πράσιον. MARRUBIUM. CAP. CII.

MArrubium, frutex est ab *a* radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex intervallis: flores verticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. *b* Hujus folia sicca cum semine decocta in aqua, aut viridium succus datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri ejicit: mulieribus à partu non purgatis datur, ut menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt: vesicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasque sistunt: laterum dolores mitigant: Succus foliis contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum vino, & melle illitus oculorum claritatem adjuvat: naribus regium morbum expurgat: aurium doloribus convenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

a Meum ἀπὸ μιᾶς ῥίζης, i. ab una radice.
b Meum φύεται δὲ περὶ τὰ οἰκόπεδα, καὶ ἐρείπια. i. Nascitur circa areas domorum & rudera.

MARRUBIUM.

Marrubii cõsideratio. Theoph. duo genera.

MArrubium vulgaris est planta, notiorq; omnibus, quàm ut pluribus indicanda sit. Ejus duo genera constituit Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hist. ubi ita scribit: Sunt & Marrubii duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarii uti, ad nonnulla consuevere. Alterum rotundius, squalensq; vehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum: hæc Theoph. Ex quibus utiq; constare potest, Theoph. alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscor. Balloten.

Marrubii vires Matth.

Marrubii decoctum datur commodè jecinorosis, & aqua intercute laborantibus: eo quoque, aut foliorum pulvere, necantur interaneorum vermes. Recentia folia cum veteri axungia trita & illita, canum morsus persanant, & mammarum tumores resolvunt. Lichenas purgant, sanantq; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubii binæ unciæ, unà cum buglossi, helenii, & eupatorii radicum sesquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex vini albi generosi libris tribus, ad tertias usque, fitq; hoc modo medicamentum præstantissimum ad ictevitiam, à vasorum obstructione provenientem, ubi diebus decem continuis hujusce medicamenti binas uncias in diluculo potaverint affecti, admisto tantillo sacchari, quod dulcorem addat: verùm si febris adsit, ea omnia aqua incoquenda sunt. Quòd autem marrubii virides rami in vino decocti in dari possint, qui à serpentibus demorsi sunt, testatur etiam Nicander in Theriacis, & admirandum effectum etiam alium ei subjicit, à nemine hactenus animadversum, dum prasium mammas pecoris ἀτόργυ lacte replere ait, his versibus.

Ἠ' μὲν δὲ πρασίοιο χλοάζοντας ἔρνεα κόψας
Χειμερινὰ ἐν δίφοισι πιὼν ἀργῆτι σὺν οἴνῳ
Ἥ τε καὶ ἀργέννῃσι κατείρυσεν οὔθατα μόσχοις
Πρωτοτόκοις, σίτευσε δὲ ποτισφαραγεῦσαν γάλακτι.

Marrubii vires ex Gal.

Marrubii vires tradidit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic sapori actionem possidet, jecur, ac lienem obstructione liberans. & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promovens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis jam completi: in siccitate verò tertii medii, aut completi. Succo ejus cum melle ad visus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum

morbum regium purgant, & ad aurium dolores inveteratos adhibent, in quibus sanè obstructiones disjicere, meatumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus. Id Græci πράσιον, quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Farasia sive Farasium. Itali, Marrobio: Germani, Andorn/und Gottsvergessen: Hispani, Maruvio: Galli, Marrubin. Nomina.

Marrubium album duplex est, vulgare & peregrinum: hocq; vel latifolium, vel angustifolium. Marrubium album vulgare, C.B. Marrubium, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacun. Cord. in Diosc. Lon. Cast. Cæs. Marrubium fœmina, Brunf. Marrubium candidum, Trag. Marrubium album, Ges. hort. Lob. Lugd. Marrubium sive Prasium album, Taber. Prasium Anguillaræ.

Στάχυς. STACHYS. CAP. CIII.

10 Stachys, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris jucundi: & complures virgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. a Foliorum decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

a Meum interserit hic ἀπὸ unde.

I. STACHYS.

II. PSEUDOSTACHYS.

Nihil mihi verendum est, quin planta, cujus hic imaginem appinximus, legitima, genuinaq; sit Stachys. Est enim frutex Marrubio non absimilis, sed longioribus foliis, numerosis, hirsutis, raris, incanis, præduris, & odoris non injucundi: quinetiam complures ex una radice caules Marrubio candidiores profert. Flores spicatos, subpurpureosq; quo factum est 50 ut plantam, quam antea Stachym legitimam esse putabam, Pseudostachym nunc appellaverim, quæ frequentissime in Italia nascitur: assurgit virgis compluribus, angulosis, ab una tantum radice exeuntibus, hirsutis, oblongis, præduris, odorisq; jucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per intervalla verticillato ambitu caulem circumdant marrubii modo. Siquidem non video quomodo Sphacelus esse possit, ut quidam somniavit impudens ArchiriZotomus. Nam (ut Theophrastus est author) sphacelus, quam ego minorem salviam appello, folium gerit urbana salvia contractius, minusq; squalens: sed contrario modo se habent Pseudostachyes folia, cùm salviæ sint duplo, triplove latiora, ac etiam longiora, quinetiam multò squallidiora. Plinius lib. 24. cap. 15. Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum vocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem πράσον porrum significat, πράσιον verò marrubium, cui Stachys est similis. 60 Stachyos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertii est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solùm menses movet, sed & abortum affert, & secundas ejicit. Στάχυς ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè, vocatur: Italicè, Stachi: Gallicè, Sauge molle.

Stachyos consid. Plinii lapsus. Stachyos vires ex Gal. Nomina.

Stachys habetur Germanica, Italica, Lusitanica, Cretica & palustris fœtida. I. Stachys minor Italica, C.B. Stachys, Matth. Ges. hort. Dod. fol. Lugd. Tab. Stachys minor, Cam. Stachys spuria Flandrorum, Lob. in obs. Stachys Lychnitis, Lob. in icon. salvia sylvestris tertia, Cęsalpino. II. Stachys major Germanica, C. B. Marrubium agreste & Gallitricum agreste, Trag. Marrubium montanum alterum, Thal. Pseudostachys, Matth. Lug. Stachys, Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lac. Lon. Cast. Lug. Tab. Stachys Germanica, Ges. hor. ap. Stachys Dioscoridis, Lob. Stachys major, Cam. Salvia sylvestris, Cæsalpino.

Digitized by Google

φυλλῖτις. PHYLLITIS. CAP. CIV.

PHyllitis folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte † anteriore lævia cernuntur, a tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt. a In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat: gustu acerbo. Neq; caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium morsibus adversantur: quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta alvus exercet, potui datur.

† Ori. le. interiore. a Meum hic addit [illegible] nascitur in umbrosis locis & hortis. Phyllitidis consideratio. Scolopendrium quid.

PHYLLITIS.

QUi notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissimè expendere voluerit, haud difficile quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam cervinam, nonnulli verò Scolopendriam perperam appellant: Perperam dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infra suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis verò Ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd umbrosis, opacis, humentibusq; locis proveniat: quodq; foliis sit rumice majoribus, longioribus, ac viridioribus, rectis, anteriore parte lævibus, a tergo autem eminentiis quibusdam transversim per intervalla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles vermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine vacet: tametsi non desint, qui credant, ejus semen è pensilibus illis vermiculis prodire. Neq; illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd hujus herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem, vel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantum radice tot folia erumpere visa sunt, sed a quam plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera separari posset. Unde facile cognovi, quòd si singulæ radices ab invicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis foliis refertæ invenientur. His itaq; rationibus, mea quidem sententia, hac in re plane hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis viri, quod tam facilè crediderint, Linguam cervinam vocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine vidua sit, non tamen foliis constat rumicis, sed dracunculi, curvis, novæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd jam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed iis fortasse errandi occasionem præbuit vulgi opinio, qui Linguam cervinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet, quod tamen Hemionitidis est proprium. Cujus forte vulgi opinionem ii potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt. Atqui non ob id negaverim ego, Phyllitim lienosis auxiliari, cùm id vulgari experimento constet. Non desunt quoq;, qui Phyllitidis stillatitia aqua utantur ad cordis affectus, atque in animi deliquiis & contra singultum. Eandem gargarizandam quoq; præbent ad prolapsam columellam, refrigeratq; jecinoris, & ventriculi ardores siccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoq; aqua os abluendum præcipiunt ad palati desquamationes, & cruentas gingivas. Phillitidis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Phyllitis cùm qualitatis sit acerba, non absurdè diarrhœas, sive profluvia, & dysenterias pota juvat. Planta quæ φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Lengua cervina ac pariter Phillite: Officinis falso Scolopendria. Germanis, Hirßzungen: Hispanis, Lengoa cervina: Gallis, Lang de cerf.

Manardi, Leonic. Ruellii, & Fuch. lapsus.

Phyllitidis vires.

Phyllitidis vires ex Gal. Nomina.

Lingua cervina officinarum, C.B. Phyllitis (quasi foliosam dicas) Matth. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (qui idem cum Hemonitide dicit) & hist. Angu. Ges. hor. Lac. Lob. Lug. Cast. Thal. Phyllitis vulgaris, Cam. Scolopendria, Brunf. Scolopendria vulgaris, Trag. Hemionitis, Fuch. Lingua cervina, Lon. Cæsalpino. Habetur latifolia & angustifolia, sæpè namque in fontibus exigua reperitur: Latifolia rursus vel integro vel multifido laciniatove folio, sed rarius reperitur.

φαλάγγιον. PHALANGIUM. CAP. CV.

PHalangium, à quibusdam phalangites, ab aliis leucacantha vocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, plures ve, in diversa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore, radice parva, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur, a provenit in collibus. Hujus folia, semen, flos cum vino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutiunt.

a Meum hic addit. † [illegible] postea enim contrahitur. Phalangii consid.

EAdem ferè, quæ hic de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius libro vigesimoseptimo, capite duodecimo, ubi ita scribit: Phalangites à quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel, ut in quibusdam exemplaribus invenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diversa tendentes. Flos candidus, lilio

I. PHALANGIUM.

II. PHALANGIUM RAmoſum majus.

lilio rubro ſimilis: ſemine nigro.lato,ad lenticulæ dimidiæ figuram,multò tenuiore:radice herbacei coloris. Hujus folio,vel flore,vel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum,phalangiorumq; & ſerpentium ictus: item contra tormina: Hæc Plinius: quæ omnia ferè,ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt. Folliculi in quibus ſemen concluditur, phalangii formam referunt,unde illi nomen. Provenit in montibus. Phalangii vires tradidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Phalangites ſic appellata eſt, quòd morſis à phalangiis auxilietur. Eſt etiam facultatis tenuium partium deſiccantis: quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit. Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoq; Latini dicunt: Phalangio, Itali.

Phalangii vires ex Gal.

Nomina.

† Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hic non πλατὺ, hoc eſt latum, ſed παχὺ quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in comment. ſuperius retulimus, deprehendet Ruellium in vertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq; vocem illam reddidiſſe.

Phalangium aliud ramoſum eſt,aliud non ramoſum:illud vel majus,vel minus. Non ramoſum,aliud magno,aliud parvo flore eſt. I. Phalangium magno flore,C.B. Phalangium, Matth. Caſt. Taber. Lugd. Phalangium Dalechampii,eidem. Phalangium majus. Geſ. hort. Sunt qui Lilia parva vocitent. II. Phalangium ramoſum majus,C.B. Moly Plinii, Dod. gal. Geſ. hor. Phalangium ramoſum, Lob. Dod. fol. Lugd. Tab. Phalangium, Cæſ. Camer. apud Matth. Phalangium Cord. in Dioſc. Geſ. hor.

Τρίφυλλον. TRIFOLIUM. CAP. CVI.

TRifolium, Græci triphyllon, alii oxytriphyllon, alii menyanthes, alii aſphaltion, vocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, virgas habens tenues, junceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia: iis recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleverunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, *a* ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens: radix tenuis, longa, *b* valida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & iis qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque vulvæ vitiis opportunis, auxiliantur: menſes ciunt: ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è foliis verò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint: qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foveatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum vino potui dedere, & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

† Or. leg. πήχεως ἢ καὶ μείζων, i. cubiti altitudinis vel etiam majoris.

a Meum. ἐκ τῶν ἰσχύων ὑπερέχον ἐκ ... i. ex altera extremitate velut corniculum habens.

b Catan. pro illo habet. ἰσχυρὰ ..., i. robuſta, ſolida, idè le. Orib.

Trifolii conſid.

TAmetſi plura in Italia paſſim in pratis, ac viridariis Trifolii inveniantur genera, omnibus planè nota: non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem

I. TRIFOLIUM ASPHALTITE.

Lotus sylv.

ſiquidem ejus meminit libro quarto in ſylveſtris loti capite, dum ita ſcribit: Sylveſtris lotus plurimum in Lybia gignitur, caule bicubitali, & ſæpe majore, alis multis, foliis trifolii pratenſis. Ex quibus utiq; Dioſcoridis verbis liquet, eos maxime hallucinari, qui recentiores contēdunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylveſtrem, vel urbanam. Plinius libro vigeſimoprimo capite nono. de tribus trifolii generibus diſſeruit in hunc modum: Folio coronat & trifolium. Tria ejus genera: menyanthes vocant Græci, alii aſphaltion, majore folio, quo utuntur coronarii. Alterum acuto. oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutiſſimum, hactenus Plinius. Trifolii acuti meminit quoq; Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit: Trifolium acutum: quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum: nam in Italiæ regionibus nuſquam eam vidi herbam. niſi in Lunæ portu. cùm in Britanniam peteremus cum Claudio Cæſare. Eſt autem foliis & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quod pleniora ſunt folia & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte velut eminentem aculeum. Sed frutex hujus duum pedum interdum altior conſpicitur, & odorem gravem emittit, quorum nihil circa pratenſe trifolium invenitur: hæc ille. Ut autem Scribonius Largus ætate Galeno ſuperior, hæc prodidit, ita quoq; Nicander medicus & poeta, tum Scribonio, tum ipſo Dioſcoride vetuſtior, elegantiſſimo Carmine Trifolium celebravit aſphaltium. Idq; μινυανθὲς, neq; ut vulgatum habet Dioſcoridis, & Plinii exemplar μηνυανθὲς appellari ait, comam alere loto arbori ſimilem, cui rutæ (ῥυτῆς aliàs πηγάνου Græcis vocatæ) odor inſit, atq; ubi adoleverit, gravem bituminis odorem mittere. Verſus Nicandri & ob ſummam antiquitatem, & propter admirandam vetuſtatem ſuſpiciendi, ſunt ejuſmodi.

Trifoliũ triplex Plinii.

Trifoliũ acutũ Scribonii.

> Ναὶ μὴν καὶ τελόφυλλον ὀπάζεο κνώψιν ἀρωγὸν
> Ἤ τοι ἐν τρήχοντι πάγῳ ἢ ἀποσφάγι βήσσῃ.
> Τὴν ἤ τοι μινυανθὲς ὁ δ' ἐ τριπέτηλον ἐνίσπει.
> Καὶ τὴν μὲν λωτῷ ῥυτῆρι μὲν εἴκελον ὀσμὴν
> Ἤ τοι ὅτ' ἄνθεα πάντα καὶ ἐκπέταλα πάντα πύχει
> Οἷον τ' ἄσφαλτον ἀποβλύζουσαι ἐσθῆτα κολούσαις
> Σπέρμα θ' ὅσον κύμβοιο τραπεζήεντος ἐλέσθαι
> Καρθόπῳ ἐντρίψας πίνειν ὀφέλοντι ἀρωγήν.

II. TRIFOLIUM ACETOSUM.

tosum.

III. TRIFOLIUM ACETOSUM Luteum.

IV. TRIFOLIUM PRATENSE.

V. TRIFOLIUM PRATENSE ALTERUM.

Est & aliud trifolii genus sapore acetoso, quod quibusdam Panis cuculi, nonnullis verò Alleluya vocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn appellandum censemus, sive trifolium acetosum. Opacis plurimum provenit locis, propter sepes & itinera. Cauliculis exit pluribus ab una radice surgentibus, pusillis, rotundis ac tenuibus, quorum singulis terna in summitate sunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunq; reflexa, mollia, acido gustu, flores edit albicantes, in quinq; divisos apices stellæ figura: Atq; ii peculiares cauliculos habent, singuliq; singulo cauliculo nituntur. Radicem habet subrufam, squammis contectam, quæ nucamenti speciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde devorata sitim extinguit, & ventriculi ardores extinguit. Jecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia ejus aqua datur utiliter potanda acuta pestilentiq; febre laborantibus: atqui longè magis præstat succus ex sacchara potus. Illinitur idem per se Erysipelatis & inflammatis locis, colluiturq; ex eo os, ubi lingua, palatum fauces ve calida fluxione laborent. In summa ad ea omnia censetur utilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat lib.27.cap.12. ubi sic inquit: Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratense in Italia trium est generum, foliorum & florum diversitate differentium. Primum foliis exit subrotundis, & amplis: maculosis, longo pediculo nitentibus, obsequioso, flexiliq;: floribus in capitulis subpurpureis, aut albicantibus, in cauliculorum summitatibus emicantibus. Nascitur in pratis & herboso solo. Sunt qui Trifolii pratensis succum miris laudibus efferant ad oculorum nubeculas, vulnera & cicatrices. Universa florentis planta decoctum potum, alba uteri profluvia cohibet. Semen & flores ex aqua decocti, & ex oleo admoti, duros emolliunt abscessus. Secundum cauliculis assurgit lentis, obsequiosisq; foliis in unoquoq; pediculo ternis, varia tamen facie perinde ac bituminosum: namq; quædam quæ ad radicem sunt Acetosi trifolii modo quod Oxym vocatur, trina ex unico pediculo emergunt, cordis faciem quadantenus imitantur, cætera verò longa sunt & in cacumine acuminata, ut in Asphaltite: flores in capitulis sunt illi purpurei in flocci modum. Provenit sponte in pratis & viridariis & herbosis locis. Idem præstare potest quod alterum. Tertium ut primum circinatis, sed brevioribus. Distant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat, nam (ut Plin. est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolii genera disserendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diviso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparavit. Hæc itaq; herba TRINITAS vulgò vocata, in locis provenit uliginosis, & inter frutceta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, hederæ minoris magnitudine: longis pediculis appensa, quæ aversa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore verò albis quibusdam maculis resperguntur. Caules habet tenues, in cacumine primo statim vere flos emicat cæruleus in stellæ modum è quo capitulum oritur echinata quadantenus specie, in quo semen oblongum subcæruleo colore. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Sunt qui hanc plantam Hepaticam vocant, quòd (ut illi putant) jecinorosos juvet. Hujusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad vulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta, quinetiam & ad enterocelas mirificè præstat: in quem usum pulverem dimidii cochlearis mensura ex vino austero diebus pluribus continuis propinant. Tota planta decoquitur in vino austero, ad columellæ, fauciumq; inflammationes. Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertissimo errore versari existimaverim, qui Andacocam Aphris vocatam, ad quamvis trifolii speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E cujus semine, quod papaverum modo capitib. quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in nervorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant,

Trifolium acetosum

Trifolii acetosi vires Matthiolo.

Oxys Plin.

Trifolii pratensis genera tria.

Trinitatis herbæ mentio.

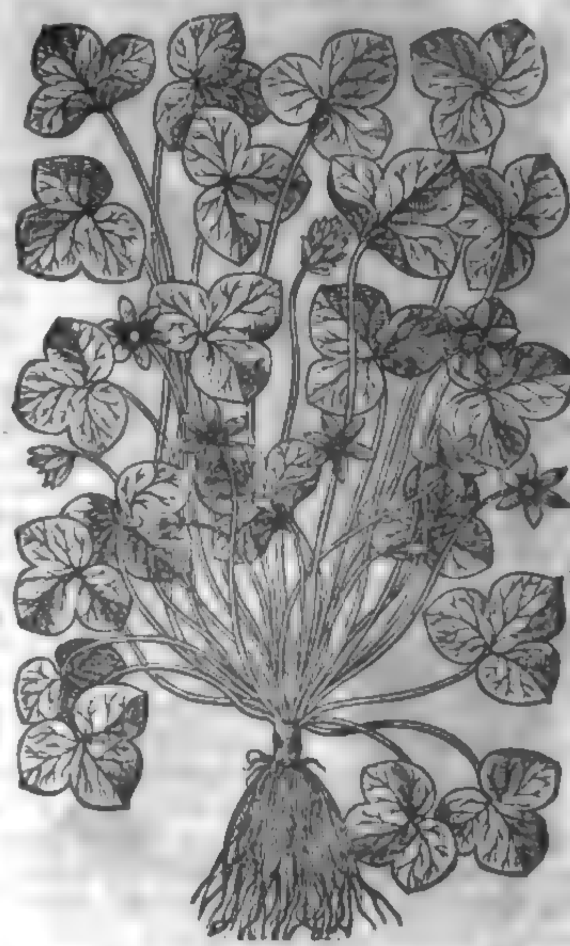
Hepatica quorundam.

Andacoca quid.

* VI. TRIFOLIUM PRAT. Luteum. *

VII. TRINITAS.

pellant. Id enim non desunt, qui credant è vulgaris trifolii semine fieri: sed quàm apertè decipiantur, vel ipsi videant, vel alii judicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium vocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis utrinque tertio ordine. Proinde potu laterum dolores, ab obstructione natos juvat, & urinam mensesque provocat: hæc Galenus. Sed animadvertendum est, an Galenus ipse in Trifolii facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de ea memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum vere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, vel viperæ quoque ex aqua fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circumdederis, similem sensum similesque dolores iis, quos morsus invehit, omnes efficit. Ut re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet herbam & morsum sanare & ferarum modo sanam partem pravè efficere: hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis verba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolii decoctum illud efficere potest, sed tantùm id cujus fotu quispiam à ferarum morsibus liber evaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis verba declarant, cùm inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foveatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex iis Dioscoridis verbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolii ipsius decoctum, quo demorsi foventur, venenum à vulnere extrahat, eique permisceatur, haud dubiè id venenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foveatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laboraverint, veneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur: idem enim venenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Unde liquidò colligi potest, quòd virus à Trifolii decocto evocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesque dolores faciat. Quod autem venenum exuctum à ferarum morsibus, ulceratis particulis contactum necem afferre possit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si venenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè movent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam si licet dicere, cæcutivisse. Cæterùm non desunt, qui velint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idque pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit judicent ii, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quique ejus volumina diutius evolverunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum illis subscribere qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus venit, Julius Alexandrinus Tridentinus, vir quidem singularis ingenii & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Cæsarem Ferdinandum Rom. Imp. Hujus ergo viri judicium, ut quod multis & iis quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cùm scribat Dioscorides trifolium asphaltites folia ferre loto arbori similia, non desunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine & numero ternario, sed proculdubio hallucinantur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem scribat terna simul edere folia, siquidem cùm Theophra- [illegible] *stus, tum*

Galeni sententia damnata.

Galeni lib. ad Pisonem spurius.

10

20

30

40

50

60

tum, cum Plinius folia illi inesse Ilicis haud dissimilia scribunt. Quare censendum est Dioscoridem trifolii hujusce folia loti arboris comparasse foliis, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex uno pediculo exeant, sed quòd unumquodq; per se trifolii asphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον Græci vocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio bituminoso. Trifolium pratense: Italis, Trifoglio. Germani, Wyssenklee: Hispani. Trevol. Trifolium pratense alterum, Italis Trifoglio indifferenter dicitur. At Trifolium acetosum, Græcis: Τρίφυλλον ὀξύ: Barbaris, Alleluja, sive Lujola, sive Panis cuculi: Italis, Trifoglio acetoso: Trinitas, Italis, Herba trinità.

Trifolium sic dictum, quòd singulis germinationibus terna exeant folia, cujus differentias ultra septuaginta in universali nostra historia unà cum iconibus proponemus, hoc loco novem tantùm species ob oculos ponuntur, quorum. I. Primum Trifolium est bitumen redolens, quod Trifolium Asphaltite, Matth. Lac. Lugd. Trifolium asphaltæum, Lob. Trifolium, Dod. gal. Cord. in Diosc. Gesf. hort. Lon. Trifolium bituminosum, Dod. fol. Cast. Cæsal. Tab. Cam. Oxytriphyllum, Gesf. hor. Folia quæ ante caules prodeunt, rotunda sunt, ut figuræ Matthioli minores ostendunt, cum verò caulescit & adulta est, acuminata redduntur, quare neutiquam binæ figuræ proponendæ, ut fecit herbarii Lugdunensis auctor, alterum rotundis, alterum longioribus foliis nominans. idcirco una figura exprimere voluimus. II. Trifoliū acetosum vulgare, C.B. Trifolium acetosum Brunf. Matth. Dod. fol. Cast. Lugd. Thal. Oxytriphyllon, Trag. Lac. Oxys. Fuch. Dod. gal. Cord. in hist. Tab. Oxys Pliniana, Gesf. hor. Lob. Oxys flore lacteo, Cam. Alleluja. Lac. Lon. Panis cuculi, Brunfelsio. Hæc flore habetur albo, nonnunquam venis purpurascentibus distincto & fæmina censetur: est & toto purpureo, rarior inventu, mas existimatur. III. Trifolium acetosum corniculatum, C.B. Oxys, flore luteo. Clus. hist. Hisp. Cam. Tab. Oxys lutea Corniculata. Lob. Lugd. Oxys, Cæsal. Oxys sive trifolium acetosum florib. luteis, Dod. fol. Trifolium acetosum flore luteo, Castori. Hæc differt à priori quòd serpat, foliis sit hirsutioribus breviori pediculo annexis, flosculis flavis, quibus succedunt cornicula seu siliquæ, sursum spectantes, oblongæ, crassiusculæ, foliolæ ex quinq; loculis constitutæ, quæ ubi ad maturitaté pervenere, lævissimo attactu semina flava & aspera è lateribus exspuunt, osculis quam primum conniventibus, ut non appareat siliquas dissiliisse. IV. Trifolium pratense purpureum, C. B. Trag. Fuch. Trifolium pratense, Matth. Dod. gal. & fol. Gesf. hor. Lac. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cam. Cæs. Trifolium pratense vulgare, Thal. V. Trifolium pratense album, C.B. Fuch. Dod. gal. Tab. Trifolium album, Brunf. Trifol. pratense alterum, Matth. Trag. Lac. Lugd. Trifolium vulgare albo flore, Gesf. hor. Trifolium acutum, Lon. VI. Trifolium pratense luteum capitulo breviore, C.B. Melilotum minus, Brunf. Meliloti exiguæ species prima, Trag. Lotus sylvestris minor, Dod. gal. & Lugd. Lotus sylvestris, Lon. Trifolium pratense tertium, Matth. Cast. Trifoliū pratense luteum. Fuch. & Lugd. Cam. Trifolium agrarium, Dod. fol. Trifolium aruense, Tab. Trifolium luteum primum, Thal. Trifolii genus Medicæ simile, Gesf. de hortis VII. Trifolium hepaticum, C.B. & Cam. Trifolium aureum, Brunschvvig. Lon. Dod. fol. Trifolium magnum seu aureum, Trag. Hepatica. Brunf. Dod. gal. Hepatica aurea, eidem, Gesf. hort. Thal. Tab. Hepaticum trifol. Lob. Trinitas, Matth. Gesf. hort. Cast. (cui & Trifoliū aureum magnum) Cæs. Herba Trinitatis, Lugd. Epimedium, Cord. in Diosc. & hist. Foliis aliquando majoribus, magis minusve hirsutis, aliquando maculatis: floribus est cæruleis, violaceis, purpureis, rubris, albis: rarius flore pleno. VIII. Trifoliū peltatum Creticum, C.B. Ex radice tenui, oblonga, fibrosa, cauliculi

* VIII. TRIFOLIUM PELtatum Creticum. *

* IX. TRIFOLIUM SPInosum Creticum. *

exsurgunt palmo minores, nudi, folia parva tripartito divisa, parum crenata, oblongis pediculis donata: cauliculorum summis flosculi quaterni, quinive, ordine succedentes, forma ornithopodii, luteopallidi, insident: quibus succedunt siliquæ latę, planæ, membraneæ, quasi semicirculares in filamentum abeuntes, unum vel alterum parvum compressum semen continentes: quæ dum molles sunt, dulcissimæ, esui aptæ, at ubi induruerint amarissimæ. Hoc rusticis Cretensibus κακοσφίαν dici auctor est D. Honorius Belli Vicentinus, qui aliquot nunc annis in Creta medicinam exercet, qui Trifolii Cretici odorati nomine transmisit. IX. Trifolium spinosum Creticum, C. B. Ex radice parva caules sesquipalmares angulosi, inclinati, in alios brachiati, prodeunt: ramulos cingunt folia pediculis inhærentia, quorum quodlibet constat tribus foliolis oblongis, acuminatis, in minimam spinam abeuntibus: ad ramulorum divisionem supra infraq; spinæ parvæ aduncæ: unde flos campanulæ aruensi similis pediculo brevi insidens, prodit, ex quinq; foliolis cæruleis compositus, quos foliola viridia excipiunt, in florum medio apices aliquot lutei: succedunt siliquæ triangulares compressæ, semen ruffum compressum continentes. Julii principio floruit, apud Johannem Bauhinum fratrem Montembelgardi, cui semen Orbilochorto nomine missum prius acceperamus à Laurentio Rosenavv nomine Trifolii spinosi semper virentis Cisti flore.

πόλιον. POLIUM. CAP. CVII.

† Orib. leg. ...

DUo genera polii. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cujus est usus: † tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, parvo, a cano hominis capillo simili, graviter olente, non sine quadam suavitate. Alterum fruticosius, non usque adeo valens odore, & viribus infirmius. Potum fervefacti jus auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum male habet, caput doloribus afficit: alvum, & menses ciet: substratum, suffitumve serpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

I. POLIUM. II. POLIUM ALTERUM.

Polii cō-side-ratio.

POlium Montanum planta est candicans foliis oblongis per ambitum serratis, & per intervalla caulem ab imo ad summum vestientibus pluribus minoribus inter majora subnascentibus. Caules habet copiosos, rectos, rotundos, lignososq́, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida canaicantia, thymi figura. Tota planta odorata est, odore tamen acuto, & subgravi. Est & alterum quod herbariorum quidam Juam muscatam vocant. Id ego inter polii genera recensendum volui, quod capitulis, foliis, caulibus, odore, facultateq́, polium referat. Atqui non ob id affirmaverim, hanc plantam esse secundum polii genus a Dioscoride descriptum. Siquidem altero fruticosius non est, nec minus odore, & viribus præstans. Provenit hæc planta in collibus, aridis præsertim locis, foliosa, humi procumbens, foliis coronarii rorismarini minoribus, duriusculis, aversa parte incanis: cauliculos gerit tenues, rotundos, subalbicantes, flexiles: capitulis in cacumine albicantibus, alterius polii capitulis haud longe dissimilibus. Radice nititur simili. Tota planta bene olet, & minus quàm alterius nares ferit. Cæterùm utrunq. polium notum est, & copiosum in Italia cùm montibus tum etiam collibus provenit.

Polium altetum & ejus historia.

Polium Plinii.

Polii meminit Plinius lib. 21. cap. 7. ubi ita scriptum reliquit: Apud Græcos Polion herba inclyta Musæi. & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superq́, cætera ad famam etiam dignitatis: prorsusque miram, si modo (ut tradunt) folia ejus mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera ejus, campestre majus, silvestre quod minus est: quidam teuthrion vocant: folia cani hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo

altiora

[illegible]tera: hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt. Cæterùm in iis Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cujus hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolii proprium eſt, non autem Polii, teſte Dioſcoride, ut colores ter in die mutet: neq; id quidem à Dioſcoride, ut à Plinio, foliis, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe canos hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, ut ipſe Plinius tradit. Cæterùm polio vis ineſt reſerandi, incidendi, attenuandi & abſtergendi. Adalligatur fronti contra oculorum ſuffuſiones, protinus ubi inventum ſit, nec alia herba magis convenit. Polii vires memoriæ prodidit Gal. lib. 8. ſimplic. med. ubi ſic inquit: Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaq; viſcera omnia obſtructione liberat: urinamq; & menſes ciet. Ac viride etiamnum magna vulnera glutinat, maximè ſpecies ejus fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera ſanat illitum, & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt quàm majus, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cabade, Jabade, ſeu Giade: Italis, Polio. Gallis, Iue muſcate. At Polium alterum, Græcis πόλιον ἕτερον: Italis, Polio ſecundo: Herbariis nonnullis Iua muſcata.

Plinii [illegible]

Polii vires ex Galeno.

Nomina.

Polium dictum propter canitiem, quæ in foliis ſecundum Plinium, in capitulis ſecundum Dioſcoridem apparet. I. Polium maritimum erectum, C.B. Polium primum, Matth. (in majoribus figuris, in minoribus enim tranſpoſitæ ſunt figuræ & pro altero poſitum) Dod. fol. Cluſ. hiſt. Hiſp. Polium, Lac. Lugd. Cam. Polium montanum, Lonicero. Hoc diſtinguimus in rectum, quod in littore Mediterranei maris Monſpeſſuli, in quo & Epipolium obſervavimus: & in ſupinum, quod in littore Adriatici maris apud Venetos legimus. II. Polium Lavendulæ folio, C. B. Polium alterum, Matth. (in majoribus, non autem minoribus figuris) Lacu. Lugd. Polium alterum Lavendulæ folio, Cam. Polium recentiorum fœmina. Lavendulæ folio, Lob. Polium Germanicum, Geſ. hor. ap. Polium campeſtre, Lon. Tabernæmontano.

Σκόρδιον. SCORDIUM. CAP. CVIII.

SCordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, foliis triſſaginis, majoribus, non ſic in ambitu diviſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris & adſtringentibus, quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba vim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridave cum vino, a adverſus venenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoq; roſiones, dyſenteriã, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad veterem tuſſim, rupta, convulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris convenienter illinitur: menſes impoſita movet, vulnera conglutinat, vetera ulcera purgat, & ex melle ad cicatricem perducit. Sicca b excreſcentias in carne cohibet. c Succus ad eadem vitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

a Meum [illegible] i. contra ſerpentium morſus. & [illegible]

b [illegible] i. ſupercreſcentes carnes.

c Meum χύλισμα. i. ſuccus expreſſus.

I. SCORDIUM.

II. ALLIARIA.

SCordium non ita pridem inveniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarii Mauritanorum monumentis decepti, ſylveſtri tantùm allio, quod à Dioſcoride ophioſcorodon vocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; iis ſolùm rerum imperitia, ſed etiam vocabulorum vicinitas impoſuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quòd Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciverint, pro unoq; acceperint. Sed illis potiſſimum errandi occaſionem dederat Avicenna, vel ejus interpres, quòd in alteram theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram verò ſylve-

Scordii confid. Errores interpretis Avicennæ.

stre allium addiderit. Quod cum vidissent superioris ætatis medici nonnulli, rei & prioris vocis ignari, hanc ex altera ... fuerunt, & Avicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Unde adducti sunt, ut certò crediderint, sylvestre allium & Scordium nihil inter se differre, atq; unam, & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut sylvestre allium apud omnes in Scordii locum illegitimè successerit. Verum enimvero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò verum legitimumq; Scordium trissagini adeò simile, ut Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis proveniens, allii odore præditum, recentiorum diligentia jam omnibus magis innotuit, quam ut sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus lib. 1. de antidotis Scordium, quod ex Creta advehitur his verbis: Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in aliis quoq; nationibus reperitur. Scriptum autem est, à quibusdam viris gravissimis, cùm in bello interemptorum cadavera multos dies insepulta jacuissent, quæcunq; supra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus aliis computruisse, ea præsertim ex parte qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium venenis, quàm medicamentorum deleteriis Scordium adversari. Præterea Scordii meminit idem Gal. l. 8. simpl. medic. ubi de ejus viribus ita scribit: Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat: nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè scorodo, hoc est, allio adsimilis ejus est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit viscera, tum menses, urinamq; movet. Præterea convulsa, ruptaq;, & laterum dolores ab obstructione & frigore natos, sanat epotum. Deniq; viride quidem illitum magna vulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit illitum aridum: hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam juxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abundè allium refert, ut non temerè vulgò ALLIARIS sive Alliaria vocitetur. Hujus folia cùm primum erumpunt, ferè rotunda spectantur violæ similitudine: postquàm verò adoleverint, per ambitum in serræ modum laciniata visuntur, ut quadantenus melyssophylli effigiem repræsentent, leviora tamen sunt, nec adeò rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu gustatuq; allii odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longiuscula est, eundem cum foliis odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria & desiccatoria, verùm non adeò vehemens est ut in allio: aperit, incidit, digerit, provocat. Attamen hinc certò colligi potest, quòd et crassos humores extenuare, & lentos incidere valeat. Semen emplastri modo impositum, vulvæq; admotum, mulieres uteri strangulatu oppressas liberat, & excitat. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium similiter, & Trissago palustris Latinè vocatur: Arabicè, Scordeon, seu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè Wasserbattenig und Knoblauchskraut: Hispanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz. Alliaria, Italis Alliaria: Germanis, Knoblochskraut: Gallis, alliaire.

Trissago palustris.

Scordiũ Creticũ optimũ.

Scordii vires ex Gal.

Alliariæ herbæ ...

Scordium quòd aliquantum Allium redoleat Dioscoridi: at Galeno propter acrimoniam Allio adsimilem, nomen habere videtur: quibusdam, Crateva autore μιθριδάτειον ab inventore dicitur. Præfert Dioscorides cum Galeno Creticum, quod sanè à communi (circa Montembel... dum frequens) variat, non solùm magnitudine, sed maximè lanugine frequenti. I. Scordium Trago. Matth. (cui & Trissago palustris) Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lon. Tab. Cæs. Lugd. Cam. Scordium verum, Ges. hor. Scordium primum, Anguillaræ. II. Alliaria, dicta quòd folia digitis comminuta Allium, seu porrum sectivum cum nasturtio redoleant: quod quibusdam Thlaspidium secundum Cratevæ censetur, aliis Alectorolophos Plinii libro 25. cap. 5. Alliaria, Trag. (cui & Thlaspidium cornutum) Matth. Fuchs. Dod. gal. & fol. (cui & pes asininus) Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæsalp. Tab. Thal. Cam. Alliastrum vel Alliaris, Ges. hor. Rima maria, Anguillaræ.

I. TUSSILAGO.

Βήχιον. TUSSILAGO. CAP. CIX.

TUssilagini folia sunt majuscula, quàm hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè virentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos *a* luteus, vere prodit, quo unà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his vacare existimarũt. Radix tenuis est, † & supervacua: *b* nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnib. inflammationibus illitu medentur. Arida suffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant qui e sicca tussi, atq; orthopnœa infestantur: pectoris vomicas rumpunt. Eundem effectũ præbet suffita radix: decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus ejicit.

a Meum ἀχρόν. i. pallidus.
b Meum. & Cata cur. ... nascitur circa rivos, & aquosos locos.
c Meum ... i. subsicca tussi.
Tussilaginis cõsideratio.
Plinius Tussil. sine flore ...

TRia Bechii numerantur genera, quamvis Dioscoridi unum tantùm sit genus. Tussilago Hetruscis vulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab iis Farfariam vocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos vel illos secutæ eã Farfaram appellant, nec non etiam Ungulam caballinam. Herba est vulgaris notitia. Caule, & flore exit adeò fugacissimis, ut Plinius, qui eorum tam subitam jacturam non animadverterat, deceptus, Tussilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cum tamen ea vere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati brevi admodum tempore durent:

que

quæ non nisi etiam à peritis, vel ab iis, qui tunc sese fortè fortuna tulerint obviam, conspici possint, eoq; magis, quòd iidem caulis, & flos prodeant, priusquam folia emicent. Quare scitè scripsit Dioscorides, Tussilaginem confestim exui tum flore, tum caule, atq; inde nonnullos his vacare existimasse. Sed certe vel hæc non legit, vel illa non observavit Plinius, quòd Tussilaginem aperto errore & caule, & flore viduam fecerit. Is Plinii error deprehenditur l. 26. c. 6. ubi ipse de Tussilagine disserit in verbis: Tussim sedat Bechion quæ & Tussilago dicitur. Duo ejus genera. Sylvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt & hoc habent signum aquileges. Folia sunt majuscula, quàm hederæ, quinq; aut septem, subalbida, à terra, supernè pallida: sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidam eandem esse bechion, quam alio nomine chamæleucen putant. Hujus arida cum radice fumus per arundinem haustus, aut devoratus, veterem tussim sanare dicitur: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdam salvia appellatur, similis verbasco: hæc Plinius. Verùm altera Tussilago, cujus nulla fit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantum ejus genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli vocant. Porrò nascitur in Tussilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & deinde linteolis involuta, & in lixivio parum decocta, addito salis nitri aliquantulo, ac demum sole siccata, omnium optimus est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum. Quippe adeò ignis est rapax, ut statim primo tantùm chalybis concussu accendatur. Cæterùm ego plantam, quam omnes ferè, qui herbaria scripserunt, perperam Petasitem vocant, MAJOREM esse TUSSILAGINEM non ambigo. Namq; crescit hæc humectis & uliginosis locis, & præsertim propè rivos aquarum, perinde ac altera Tussilago, Caulem edit quoq;, antequàm folia emergant, in ipso Veris principio, concavum, dodrantalem, pinguem, purpurascentem, parvis oblongisq; circumdatum foliis, in cujus cacumine flores exeunt spicati, ex purpura albicantes, qui unà cum caule paulò post flaccescentes contabescunt, & in

Plinii Tussilago duplex.

Fomes ignis ex tussilag.

Tussilaginis majoris hist.

II. TUSSILAGO MAJOR.

*III. PETASITES FLO- re candido.

pappos dissiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ antequàm adolescant, Tussilagini antescriptæ similia spectantur: atqui post hæc in tantam crescunt amplitudinem, ut personatæ folia amplitudine superent. Horum singula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice provenit. Radicem edit longam brachii quandoq; humani crassitudine, intus candidam, materie fungosa, amara atq; odorata. Hanc plantam, qui putant Petasitem esse, proculdubio hallucinantur, quòd Petasites pediculum proferat cubito majorem, crassitudine pollicis, à quo prægrande foliũ ceu fungus è suo medio pediculo dependeat. id quod in majori Tussilagine haudquaquam visitur, cùm ejus folium non in medio, ut fungus pediculum habeat, sed perinde ac Tussilago in folii latere, quod ad radicem spectat. Ad hæc alia quoq; habetur planta, quæ non ab re inter Tussilagines annumerari potest. Hæc foliis exit nigræ populi amplioribus ad tussilaginis figuram inclinantibus, sed non tot prominentib. in circuitu angulis, nec à terra tam saturatè albicantibus. Caulem edit sesquidodrantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum summitate flores exeunt aurei, magni, rosarum figura. Radicem habet albam, & subamaram. Floret vere, Aprili præsertim mense & Majo quoq;. Nascitur circa rivos aquarum, in convallibus & pratis uliginosis. Non desunt qui hanc Caltham esse contendunt, quorum sententiam non probamus. Verùm qui censent hanc Plinii esse chamæleucen, Faranum, FARFUGIUM ve cujus ipse meminit l. 24. c. 15. eos haud quaquam hallucinari putaverim, & hujus eundem meminisse quoq; crediderim loco superius citato, ubi de Tussilagine disserit. Nam cum inquit, postquam de Tussilagine egit: Quidam eandem esse Bechion, & alio nomine chamæleucem putant. iis sanè verbis facilè quispiam conjectari poterit, non defuisse Plinii tempore, qui hanc plantam inter tussilaginis genera reponerent,

Petasites quid.

Tussilago tertia, & ejus histor.

Chamæleuce seu Farfugiũ Plinii.

Digitized by Google

IV. TUSSILAGO SIVE Farfugium.

* V. CALTHA PALUSTRIS flore pleno. *

rent, quòd ambas viribus pares noscerent. Nam Plinio Chamaleuce, sive Farfugium veterem tussim perbellè curat si radicis cupressi carbonibus imposita fumus per infundibulum imbibatur. Ubi vulgaris, ac vera Tussilago non fuerit ad manus, Farfugium ejus loco bellè substitui potest: nam iis ferè viribus præstat. Majoris tussilaginis radix excalfacit, & attenuat, incidit, quinetiam abstergit, ut ejus evidens indicat amaritudo. Constat autem multorum quoq; experimentis, præstare hanc contra pestilentiam, & pestilentes febres, ubi in pulverem contrita radix duarum drachmarum pondere ex vino propinetur, & deinde sudare cogantur ægri: quamobrem Germanis pestilentiæ radix appellatur. Præstat eadem ad uteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo sumpta. Propinatur item veterinariis, & pastoribus, contra quadrupedum vermes, sed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tussilagine communia habet. Tussilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Bechium ideo sic nuncupatum est, quòd βῆχας hoc est, tusses, & orthopnœas juvare creditum sit, si quis videlicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, ut sine molestia noxave omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia virentia partes cruda inflammatione obsessas illita extrinsecus adjuvat, propter aqueæ humiditatis admistionem: quæ omnia viridia, teneraq; participant, alia plus, alia minus. Nam sicca Bechii folia acriora sunt, quam ut partibus inflammatione laborantibus conveniant.

Tussilag. majoris vires.

Tussilaginis vires ex Gal.

Quæ planta βήχιον Græcis, Tussilago Latinis vocatur: Officinis, Farfara, & Ungula caballina: Italis, Farfara, Farfarella, & Unghia de cavallo: Germanis, Roßhueb/und Brandtlattich: *Hispanis, Unha de asno, Gallis, Pas de asne, sive Tacconnet. Tussilago major Græcis βήχιον μέγα: Italis, Farfara maggiore. Germanis,* Pestilentzwurtz. *At Tussilago altera, sive Farfugium, aut Farranum, aut Chamaleuce: Italis, Farfagio.*

Nomina.

† *Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tussilaginis ἄχρηστον hoc est, inutilem rectè vocaverit Dioscorides, si paulò post ei nonnullos usus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod sciam, animadversum, vidit Manardus, vidit item Fuchsius, sed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod sentio, verbum illud ut adscititium delendum esse puto, Oribasii testimonio nixus, in cujus codice manuscripto illa dictio non legitur.*

Tussilago, quòd tussi medeatur. I. Tussilago vulgaris, C.B. Clus. hist. Pann. Cam. Ungula Caballina (cui & Personatia) Brunf. Trag. Tussilago, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Anguill. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæsal. (cui & Chamæleuce Plinii) Thal. Bechion, Dod. gal. & fol. Cord. In hist. Nenufarum terrestre Arabum. Rarius reperias folia cum floribus, communiter enim flores cum caulibus, antequam folia prodeant, pereunt. II. Petasites à forma folii, quod πετασῶδες galeri modo amplum, Petasitidem Dioscoridis, & Chamæleucen Plinii existimamus. Petasites flore punicante, C.B. & Thalyo, Petasites (cui & Costi genus, & Galerita) Trago. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dios. & hist. Ges. hor. Ang. Lon. Lacu. Lob. Clus. hist. Pan. Lugd. Tab. Cæs. Cam. Tussilago major, Matth. & Castori: Persolata Plinii, Dalechampio. Distinguuntur floris colore & odore, quæ punicante & odorato mas, quæ candido & inodorato, fœmina creditur: verùm Lugdunensis candidi quoque odorati meminit. III. Petasites flore candido, C.B. & Thalyo, non solùm colore differt à superiore, sed foliis majoribus, Tussilagini æmulis, floribus item minoribus: Petasites: flore albo, Cam. in suo Matth. Petasites fœmina flore candido. Eidem in horto

in horto. IV. Caltha paluſtris ſimplici flore, C.B. Caltha Vergilii, Trag. Caltha paluſtris, Dod. in icon. & fol. Geſ. hor. Lob. Lugd. Tuſſilago altera, ſive farfugium, Matth. Farfugium Caſt. Chamæleuce, Anguill. Chelidonia paluſtris, Cord. in hiſt. Dotterblumen / Dod. gal. Epimedium, Dod. in octavo. Chryſanthemum, Lon. Malacociſſus major dicebatur Fuchſio. Amellus Vergilii ſeu Butomon Conſtantini, Thalyo: Populago, Tab. Flore ſimplici in ſylveſtribus, pleno in hortis Germaniæ habetur: in Anglia verò & plenis & odoratis ſponte provenire volunt. V. Caltha paluſtris flore pleno, C.B. & Cam. Caltha paluſtris floribus denſis, Geſ. hor. Populago multiflora Tabernæmontano.

ARTEMISIA. CAP. CX.

ἀρτεμισία.

ARtemiſia magna ex parte in maritimis naſcitur *a* abſinthii modo fruticoſa, majoribus, & pinguioribus foliis, *b* ramiſque. Hujus quidem genera duo. Unum lætius, habitiuſq; foliis virgiſq; latioribus. Alterum tenuius, flore parvo, tenui, candido, graveolente: æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent *c* tenuem herbulam, ſimplici caule, & *d* minuto, floribus ſcatente tenuibus, flavo colore: hæc jucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Utraque excalfacit, extenuat: fervefactæ convenienter in muliebres deſeſſus adjiciuntur, ad detrahendos menſes, partus ſecundaſq;: item ad præcluſiones vulvæ & ejuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient: menſes pellunt pubi illitæ. Succus vulvæ inditus ex myrrha eadem, quæ inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

ARTEMISIA TENUIFOLIA. CAP. CXI.

ἀρτεμισία λεπτόφυλλος.

ARtemiſia tenuifolia in ſepibus, & cultis juxta aquarum ductus naſcitur. Ejus flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui nervorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum ejus cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

ARTEMISIA.

TRia à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in univerſum altera major eſt: altera verò minor, quæ privatim florem gerit candidum, parvum, tenuem, ac graviter olentem. Quæ autem tertio generi aſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flavo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 25. cap. 7. ſic inquiens: Artemiſia abſinthii modo fruticoſa eſt majoribus foliis pinguibuſq;. Ipſius duo genera: altera latiorib. foliis: altera tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis foliis: flores copioſi erumpentes, cùm uva matureſcit, odore non injucundo, quam quidam botryn, alii ambroſiam vocant. Talis in Cappadocia naſcitur: hæc Plinius. Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat, diſſidet tamen, & errat in tertio, quòd in ejus locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptam ſubjecerit, crediderítq; deceptus hic ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandem eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſſima ſunt, neq; in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in majori omnes partes majores ſpectentur, in minori verò minores: alias facie, & forma ſimilia conſtant, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq; facultas utriq; ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſavolus Ferrarienſis in ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & vulgò mulieribus Amarella vocatur. Sed eò magis virum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies, nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri verò plures. Ejus verba ſubjicere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto vocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, veram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut Dioſcorides inquit, & ejus duo genera facit, Monoclonon, & Polyclonon. id eſt unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe vulgus novit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam vocamus. Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt quæ plures habet ramos: hæc Braſavolus. In quibus ſanè verbis ejus plura, meo judicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram verò ſimplici tantùm conſurgere, ut Braſavolus ſuo modo interpretari videtur. Sed author is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flavo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aſſignantur, non autem ſecundo, vel primo, ut Braſavolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd afferat Matricariam, ſive Marellam, quam legitimum Dioſcoridis

Artemiſiæ duo genera Plin.

Plinii lapſus.

Braſavolus arguitur.

Plura Braſavoli errata.

parthenium censemus, esse graveolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, graviter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum, Matricariæ vel Amarellæ modo: sed candidum, parvum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire videatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimilia habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac parvitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasavolus (ut legitur in suo ultimo volumine Venetiis impresso) dum longa oratione contendit, Amarellam seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam verò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo vulgò vocatam, esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace ejus dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, aliis tamen judicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarella, sive Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum, utramq; bilem, ac pituitam dejicere, aperte quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui privatim ea vis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, levibus, contrà asseverat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum. Ruellius præterea quamvis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat, in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertii generis Artemisiam eam esse putet, quam alii Athanasiam, alii Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: foliis longis, amplis, crebris divisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inveni, neq; ab aliquo inventam vidi. Quin potius eam inventu difficillimam duxerim: quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio involverint, non modò difficillimum videtur, sed vix etiam fieri posse putaverim, ut quis unquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neq; tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (ut suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquam quòd rationi consentaneum non est, quod Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius & ejusdem plantæ historiam tractaverit, evidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam, hujus tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere. Ad hæc non in minori, quàm Brasavolus & Ruellius, versantur errore Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentati sunt, quippe qui & hunc & illum secuti, duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam vulgò vocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum verò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum deniq; opinionibus, vel potius erroribus, ipse quoque Fuchsius implicatur, vir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentariis, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum verò tertium: quæ in re is fortasse fuit, qui maluerit cum aliis errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram, nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse, quòd in hujus capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur hujus auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur: quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex vetustorum exemplarium manuscriptorum Dioscoridis, & Oribasii collatione exceptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi, medico clarissimo, nunc Patavii summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob ejus singularem in me amorem ac liberalitatem, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut verbis respondere possim. Cùm itaque (ut eò redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum videri debet, si in ejus historia cæcutivit Plinius. Neq; item mirandum est, si ejus non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi viri, & in plantarum historia diutius versati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accrevisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subjungeret. Addunt etiam, quòd hujus Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem, cùm tamen vulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adjiciendum, ejusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inveniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa rivulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atq; inibi vulgò divi Joannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio viro alioqui fide digno, in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit. Cæterùm vulgaris Artemisia passim ubiq; provenit, caulibus pluribus, rectis, sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisq;. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia, sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parvi, pilosi, odorati, albicantesq;, è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamq;, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoq; non desunt, qui placentis eam commisceant. Est & altera uno tantum caule constans, alteri per omnia similis, præterquam quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorq; spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus. Utriusq; recentia folia cum oleo Irino, myrrha, & ficubus trita, utiliter mulieribus supponuntur ad uterinas affectiones: siquidem & menses & secundas evocant. Earundem radix pota adeò uterum expurgat, ut enectos quoq; partus extrahat. Illinitur cum axungia strumis, quæ circa cervicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad cervicis dolores efficax est: atqui valentius id præstat, si cum belli herba in pratis nascente imponatur. Bibitur utiliter foliorum succus, ut ipsa herba recens adversus epotum opium. Aridorum foliorum farina trium drachmarum pondere ex vino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem: Adalligatam Artemisiam (ut quidam putant) qui defert viator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus veneficas prohibere incantationes. Duûm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; vires reddidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Duplex quidem est herba Artemisia. Utraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quod ad calefactionem attinet, excessus secundi: quòd verò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commoda sunt, & ad fomentationes uteri. Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis Beyfuß/ & San Johans Gürtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.

Ruellii hallucinatio Tanacetum Artemisiam statuentis.

Monachorum & Fuchsii error Matricariam Artemisiam statuentium.

Artemisia tenuifolia Dioscoridis adulterina.

S. Johannis herba.

Artemisiæ historia.

Artemisia altera, Artemisia virga.

Artemisiæ vires ex Gal.

Nomina.

10

20

30

40

50

60

Artemisia

Artemisia, ab Artemisia Mausoli Cariæ Regis uxore dicta, cùm antea *παρθένις*, id est, virginalis diceretur, quare Apuleio etiam *παρθένιον*, quæ colore caulis & floris variat: in altera enim caulis cum flore rubet, quæ etiam præfertur: in altera, caulis viridis, aut subpallens, flore flavo, cujus nomine aliqui inutiliter duas figuras proponunt. Dicitur Artemisia vulgaris major, C. B. Artemisia & Parthenii octava species, Brunf. Artemisia, Trag. (alia purpureo, alia viridi caule) Matth. Lac. Lob. (cui & Mater herbarum) Cast. (qui secutus Matthiolum majorem facit & minorem, quæ unum caulem proferat, in reliquis cum majore, nisi quod omnia sint minora, conveniat) Cam. Artemisia latifolia, Fuch. & Lon. qui eam quæ caule est albo, tenuifoliam nominat: Artemisia latioris folii, Dod. fol. Artemisia communis rubra & alba, Dod. gal. Artemisia rubente & candicante caule, Cor. in Diosc. Artemisia major caulibus purpureis & spadiceis, Cor. in hist. Artemisia frutice candido, alia rubicundo, Gesf. hor. Artemisia prima vulgaris, Lugd. Artemisia rubra & alba, Tab. Artemisia vulgaris candida & rubra. Thalyo. Sub Artemisiæ radice pridie festi S. Johannis in ipsa meridie, sunt qui carbones colligant (quos vidimus) verùm prius & posterius multos aut minutissimos reperiri ajunt, quos Epilepsiæ amuletum faciunt.

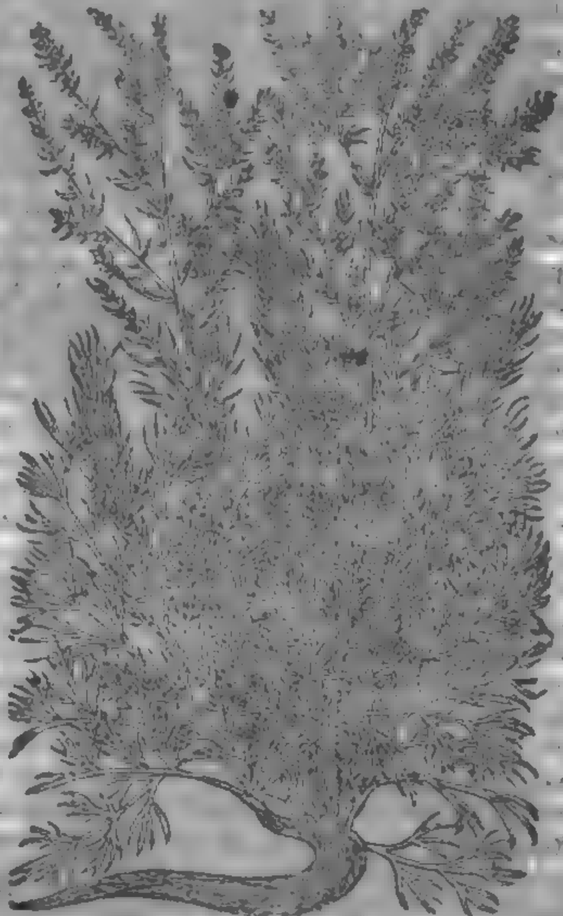
Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

Ambrosia pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: Foliis rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis gravidi, qui nunquam florem pariunt, odore vinoso, suavi: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis ejus reprimere, ac repellere, & illitæ adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

I. AMBROSIA.

II. AMBROSIA ALTERA.

Etsi planta, quam hic primo statim loco appinximus genuinam referat ambrosiam, adeò ut nihil in ea desiderari possit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambrosia ostendimus, Ambrosiam, aut plantam illi congenerem non esse, cùm & ipsa notis ferè omnibus Ambrosiam referat. (Ambrosiæ consideratio.) *Quamobrem, haud fortasse aberraret, qui dixerit, alteram marem esse, alteram fœminam: aut omnino congeneres esse plantas. Illam misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusius rei herbariæ acerrimus indagator. Provenit in montibus & collibus, amœnis locis. Hanc ego mihi comparavi. Etsi in nostris illis commentariis, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè confessus essem, me nunquam vidisse Ambrosiam in Italia, postea tamen ea variis in locis se mihi obtulit inspiciendam, præsertimque secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter viginti millia passuum) inter durissimos lapides orta.* (Ambrosia altera.) *Cui cùm inibi extempore obviam factus essem, eamque conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinavit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiam. Ea quamvis à Dioscoride, & Galeno non aliis repræsentetur viribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adstringere valeat humores, qui in aliquam partem decumbunt, dixere tamen non poetæ solùm, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam à veteribus Ambrosiam fuisse vocatam, quam quòd suo in cibis usu longævos faciat homines, quemadmodum ambrosiam illam, qua Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosque conservare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro 27. capit. 4. ubi eam in verba depingit: Ambrosia va-* [illegible]

gi-

gi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice breviore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Usus ejus ad ea, quæ discuti opus sit: hac Plinius. Ambrosiæ quoq; facultates, sed quàm brevissimè, tradidit Galenus lib. 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ambrosia cataplasmate imposita vim habet adstringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè Ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè, Ambrosia nominatur.

Ambrosiæ vires ex Gal. Nomina.

Ambrosia veteribus Græcis τὸ τῶν θεῶν βρῶμα, id est Deorum cibus, dicitur. I. Ambrosia sylvestris, C. B. Ambrosia, Matth. Ambrosia spontanea strigosior, Lob. Ambrosia prima, Lug. Pseudoambrosia Cam. ad Matth. cui & Nasturtium verrucarium: Coronopus Ruellii. Dod. gal. Ges. hor. Lugd. Coronopus repens Ruellii, Lob. Lac. Coronopus repens. Lugd. Tab. Cornu cervi alterum repens, Dod. fol. Caraca Cæsalpino. II. Quæ pro Ambrosia altera hoc loci ponitur, in secunda editione Matthioli pro Ambrosia ponitur; vocamus Abrotanum campestre tenuifolium. Ambrosia altera, Matth. Lugd. Cam. Ambrosia, Lac. Lon. Cast. Ambrosia tenuifolia, Lob. Abrotanum campestre, Trag. (cui & sylvestre) Tab. Artemisia leptophyllos Gesn. hor. Artemisia tenuifolia, Dod. fol. Thal. Artemisia tenuifolia 2. Clus. hist. Hisp. Artemisia tertia Dioscoridis leptophyllos, Advers. Lob. Artemisia tertia leptophyllos. Lugd. Hæc cauliculis albicantibus & rubentibus.

BOTRYS. CAP. CXIII.

Βότρυς.

Botrys fruticosa herba est, lutea tota, & *a* in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos provenit: folia cichorio similia: tota suavem odorem spirat, quare vestimentis interponitur. *b* Invenitur in torrentium ripis, & convallibus. Pota *c* orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces Ambrosiam vocant, alii Artemisiam.

a Meurs. add. ἀλλ' ... *b* ... *c* Meurs. add. ... vino. Botryos consid.

Legitima, & vera Botrys sabulosis & aridis gaudet, quin & glareosis fluviorum alveis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lanisium rapidissimos torrentes, & in aliis quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc foliis cichorii, laciniatis sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota rufescit, & succo quodam resinoso madet, adeò ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares graveolentia quodammodo feriat, sed tamen suavitatem retinet. Plinius videtur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. 27. c. 8. ubi eam in hunc modum descripsit: Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen circa totam nascitur, folia cichorio similia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis: hactenus Plinius. Botrys itaq; excalfacit, & siccat, attenuat, incidit, abstergit, expurgat, & aperit, & crassa excrementa expectorat. Præstat eadem ad omnes pectoris & thoracis affectus pituitosos, quinimmo & suppuratos adjuvat, quinetiam asthmaticos & suspiriosos, tum herba ipsa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipsius herbæ tantùm decoctum pluribus diebus haustum, addito violaceo melle, aut sacchare. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur: id quod ego attestari possum. Herba ipsa recens facit quoq; ad uteri dolores, si in calenti tegula Cretico vino irrorata calefiat, & ventri imponatur. Ideoq; eadem una cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarũ à partu cruciatibus auxiliatur, ubi simul omnia concisa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ovis gallinaceis excipiantur, & simul misceantur, coquanturq; quousq; placentæ formam referant, & calida ventri superponantur. Est enim hoc præsentaneum auxilium. Suffiuntur ejusdem herbæ vapore utiliter fœminæ ad menses ciendos, & emortuos fœtus ejiciendos. Herba ipsa arida vestibus interposita non solùm eas à tineis & blattis tuetur, sed odoratas quoq; reddit. Cæterùm hujus herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Ejus tamen facultates ex Dioscoride retulit Plinius lib. 7. ubi sic inquit: Botrys, quam aliqui Ambrosiam, alii Artemisiam vocant, planta est admodum odorata. Hæc cum vino pota non nisi recta cervice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Trauben kraut/ & Krottenkraut: Gallis, Pyment, Migraine, Millegraine, seu Patience.

Botryos vires Matth.

Botryos vires ex Paulo. Nomina.

Botrys, quod racematim semen ramulis adnascatur: quam cum Artemisia lib. 25. cap. 7. Plinius confundit. Botrys ambrosioides, C. B. Botrys, Trago, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cord. hist. Ges. hor. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Botrys altera Ambrosiæ species, cujus semen Amomum Officinarum quibusdam, Cordo in Dioscoridem.

Digitized by Google

GERANIUM. CAP. CXIV.

GEranium foliis anemones, diviſuris longioribus: radice *a* ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in vino pota vulvæ inflationes diſcutit. *b* Geranium alterum caulibus *c* minutis, & piloſis, ſeſquipedalibus: foliis maluæ, in ſumis alis ſurſum ſpectantia gruùm capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina uſus.

I. GERANIUM PRIMUM.

SEx Geranii genera nobis reperta ſunt, ut inferius patebit. Duo tantùm genera à Dioſcoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere videntur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum deſcriptione differat. Id quod ipſe Plinius apertè teſtatur lib. 26. cap. 11. ubi de Geraniis diſſerit iis verbis: Geranion aliqui myrrhim, alii myrrhida appellant. Similis eſt cicutæ, foliis minutioribus, & caule breviori, rotundo, ſaporis, & odoris jucundi. Noſtri ſic tam tradunt. Græci foliis candidioribus paulò quam maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, piloſis, ramoſam ex intervallis, binûm palmorum. & in iis foliis, inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus foliis anemones, diviſuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci: hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi poteſt, tria eſſe Geranii genera, Romanis unum, Græcis verò duo: quæ omnia paſſim ferè viſuntur in campeſtribus, ſecus vias, & juxta ſepes. Porrò non deſunt, qui putent eam herbam, quam ſcribit Plinius Geranium à Latinis vocari, à Dioſcoridis myrrhide non differre. Ipſe tamen non dubitandum exiſtimo, quin hæc illa ſit herba, quam quidam Roſtrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam verò Acum muſcatam, eo quod (ut Plinius inquit) odorem jucundum ſpiret. Namq; aſſurgit hæc foliis cicutæ, minoribus tamen diviſuris: caule brevi, ac rotundo: ſemine gruum capitulis contento, à quibus Geranii nomen omnibus inditum eſt. Cæterum Geranium, quod Dioſcorides ſecundo loco proditur, caulibus minutis, piloſis, ſeſquipedalibus: foliis maluæ, in ſummis alis gruum capitula gerens ſurſum ſpectantia cum ſuis roſtris, nunquam du-

Geranii conſideratio ex Plinio.

II. GERANIUM TUBEROſum majus.*

III. GERANIUM II.

bitaverim

IV. GERANIUM III.

V. GERANIUM CICUTÆ folio.

VI. GERANIUM CICUTÆ folio supinum.

bitaverim eam esse herbam, quæ Pes columbinus vulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illis respondeat. Alterum verò, primo scilicet loco descriptum, & in Anania vallis agro, & ubiq; ferè locorum passim provenit, foliis anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt. radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridis esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec foliis visitur Anemones æmulis: sed eam plane repræsentat, quam Plinii testimonio, Latini Geranium vocant. Præterea adversus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus videtur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eam quidem illius Geranii genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem jucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim foliis admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alii quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuavi: at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, vindicari non potest, quòd scripserit Geranium id esse Latinum, quod Dioscoridi Myrrhis, Plinii fortasse lectione deceptus, qui loco supra citato Latinis vocatum Geranium a quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit, quanquam legitimam Myrrhidis historiam tradidit lib. 24. cap. 16. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus vocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellaverint, ut videre est in iis Dioscoridis exemplaribus, in quibus cujusq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasavolus, asserens nullo modo iis esse adstipulandum, qui Pedem columbinum vocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium foliis exeat majoribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem judicio, ignorasse videtur, quòd secundum Geranii genus, non autem primo generi a Dioscoride assignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberes, alterum Geranii genus non animadvertis in Dioscoride,

Roberta.

Hermolai lapsus. Geranium Myrrhim censentis

Brasavoli error negantis Pedem Columbinum esse Geranium.

quòd

quod tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranii plantam vidimus in pluribus hortis, ac viridariis satam, foliis rotundis, secundi Geranii modo per ambitum laciniatis, malvam magnitudine aequantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc Herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam, alii eodem nomine vocant: eamq; caeteris praeferunt in potionibus ad interna vulnera glutinanda. Haec, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, ut quae foliis ad malvam propius accedat: quare & hanc magis eandem esse cum illo putaverim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaq; Geranium Dioscoridi descriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen divisuris, in unoquoq; folio senis. Caulem mittit ab ipsa radice rectum, tenuem, geniculatumq;. Flores e geniculis in caule prodeunt punicei una cum foliis, rosarum sylvestrium ferè figura, sed longè minores, & quinq; tantùm foliis referti: è quibus rostelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda, nuce pontica majore, subnigricante, & dulci sapore predita. Nascitur in incultis locis: copiosum in Dalmatia provenit, nam inde allatam plantam ad me misit Ulyxes Aldrovandus Medicus apprimè eruditus & Medicae materiae indagator non postremus. Secundum foliis malvae minoribus: pediculis tenuibus, longis, & subrubentibus appensis: caulibus gracilibus, flexilibus ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur, gruinis capitibus similes. Radicem habet tenuem, palmarem & fibrosam. Nascitur secus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cujus meminit Plinius, foliis viret Cicutae minoribus, seu Myrrhidis proximis, minus tamen laciniatis, humi accubantibus, quae senescentia rubescunt. Caules habet breves, rotundos, pilosos rubentesq;: in quorum summitatibus flores spectantur purpurei, punicei, parvi, stellae figura, è quibus acuti oriuntur apices gruinis rostris similes sursum spectantibus capitulis balaustii effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, vegetiori quàm altera. Nascitur in ruderibus, circa sepes, secus itinera, & saxoso & extenuato solo. Caeterùm praeter haec alia tria sunt quoq; Geranii genera, quorum primum quod copiosum in pratis in Germania & Bohemia provenit, foliis habetur caeteris grandioribus, ranunculi aemulis, octonis circumquaq; divisuris, numerosis, humi accubantibus, praelongis ac firmiorib. pediculis nitentibus: caules edit pinguiusculos, & articulatos, ramis copiosis, in quorum cacuminibus flores emicant caeterorum majores, in gyrum sese pandentes rosarum modo, colore caeruleo ad purpuram violaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, ut in caeteris, prodeunt capita, majora quàm in caeteris generibus, prono in summitate rostro, triplici apice, in coronae modum rescisso. Radicem quoq; caeteris longiorem habet, crassiorem, robustioremq;, multifidam, colore rufescente, & lignosa intus matrice. Vulneraria est herba, & praesertim radix tam in potionibus addita, quàm exterius admota. Secundum folia gerit pentaphylli modo divisa, magis tamen per ambitum laciniata, subhirsuta, & praelongis pediculis, ipsisq; pilosis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginosos. Flores ex purpura rufescentes, è quibus parva acutaq; oriuntur siliquulae, hirsutae ac subaspera, in quibus semen concluditur. Radicem habet palmarem, sed tenuem. Nascitur arido solo. Germanorum medici hanc tritam recentemq; peculiariter commendant ad Erysipelas, ad inflammationes mamillarum, & oris, & pudendorum ulcera. Tertium, quod ad me Verona misit Franciscus Calzolarius, folia profert Althaeae proxima: caules plures lentos, geniculatos, hirsutos: flores parvos rubentes, balaustii sive Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita, rostro ut in caeteris acuminato. Radix illi est sesquidodrantalis, digiti crassitudine, quae humotenus rubescit. Nascitur in montibus, & praesertim in Baldo monte in agro Veronensi. Viribus praestat vulnerariis, & iis omnibus, quibus & caetera genera. Primi Geranii radix (ut Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate utilissima est. Radix drachmae pondere in vino pota, vulvae inflationes discutit. Bibitur contra phthisim drachma in vini cyathis tribus, bis die: item contra inflationes: quae & cruda idem praestat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum auxiliatur.

Momordica.

Geranii primi Diosc. hist.

Geranii secundi histor.

Geranii tertium.

Geranii quartum.

Geranii quintum.

Geranii sextum.

Geranii vires ex illa.

VII. GERANIUM IV.

VIII. GERANIUM V.

IX. GERANIUM VI.

litatur. Secundum verò Geranium etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Diosc. non desunt tamen hodie herbarii, chirurgi, qui in internis vulneribus glutinandis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum mirificè commendent: quinetiam radicibus & foliis ad recentia vulnera & ulcera sananda utantur. Fotu quoq; usurpantur ad articulorum dolores. Sed equidem vereor, ne hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellavit: quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum vulneribus mederi. Tertium iisdem cum secundo genere viribus pollet. Geranii non reperio meminisse Galenum in simpl. med. libris. Ejus quidem meminit Paulus, sed ea tantùm de Geraniis posteritatis memoriæ mandavit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Nomina.

Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium vocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken schnabel: *Hispani, Pico de cinguenba: Galli, Bec de cigoigne, Bec de Grue, aut Herbe Robert.*

Geranium à gruini capitis imagine in summo ejus cacumine visenda, nomen habet: recentioribus à Ciconiæ rostri effigie, Rostrum Ciconię, dicitur. Prima & secunda figura est Geranii bulbosi, sed prima id proponit, ut Matthiolus, Castor, Lug. Geranii primi & Tab. Geranii bulbosi nomine expressere: altera verior est. II. Geranium tuberosum majus, C.B. & Cam. Geranium subrotunda radice Diosc. Ges. hor. Geranium bulbosum, Lob. Geranium tuberosum, Dod. fol. Lug. Tab. III. Geranium folio malvæ seu alterum Dioscor. C.B. Geranium secundum, Brunf. Matt. in posterioribus edit. in prioribus tertium est, Lon. Cast. Thal. Geraniū alterum, Trag. Fuch. Dod. gal. Lac. Lug. Geranii species vulgaris, Ges. hor. Pes columbinus. Lob. Cęs. Geranium columbinum, Tab. Geranium malvaceum sive Balsaminum, Cam. Hoc majus est, foliis mollioribus: est minus, foliis asperioribus fissuris modò profundioribus modò brevioribus. IV. Geranium Robertianum primum, C.B. Geranium tertium, Brunf. Matt. Fuch. Lac. Lon. Geranium Robertianum, Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Geranium secundum Dioscoridis, Lugd. Herba Roberti eidem. Rubertiana vulgo, Cæs. Sideritis tertia, Dod. gal. Ges. hor. cui & Gratia Dei. V. Geranium Cicutæ folio, C.B. Geranium tertium, Matt. in majoribus figuris, at in prima secundaq; editione, pro primo ponitur. Geranium primum & majus, Lac. Geranium supinum majus: Cord. hist. Geranium primum, Fuch. & Dod. gal. Geranium supinum, Dod. fol. Geranium myrrhinum, Tab. Geranium tertium Plinii, Lugd. Geranium [illegible] Thal. Myrrhida Plinii, rostrum Ciconiæ, Lob. Acus muscata vulgò, Cæs. Hoc enim habetur inodorum & odorum. VI. Geranium Cicutæ folio supinum, C.B. Hujus iconem adposuimus, quia pro Geranio tertio Cam. in suo Matthiolo posuit; Geranium 4. Brunf. Geranium minus, Trag. Tab. cui & arvense. Geranium septimum sive gruinū, Dod. fol. Geranium supinum parvum, Cam. Myrrhida Plinii & Rostrum Ciconiæ inodorum, vulgatum, Lob. icon. Matthiolus in magnis figuris videtur proposuisse. VII. Geranium Batrachiodes, C.B. Geranium quartum, Matth. Trag. Cast. Lugd. Geranium quintum, Fuch. Lac. Lon. Geranium batrachioides, Dod. gal. & fol. Lob. Lug. Thal. Cam. Geranium sanguinarium, Tab. Balsamina vulgo, Geranium Balsaminum Cæsalpino. VIII. Geranium Robertianum secundum, C.B. Geranium quintum Matth. Geranium quartum Fuchs. Lacun. Geranium gruinale, Dod. gal. Geranii Robertiani alia species, Advers. Gruinalis, Lug. Geranium Violaceum, Tabernæmontano. IX. Geranium folio altheæ, C.B. Geranium sextum Matth. Cast. Lugd. Geranium malacoides, Lob. Geranium althæodes, Cam. Geranium Monspelianum, Tab. Geranium à Calceolario Matthiolo missum, Dod. fol. Pes columbinus tertius, Cæsalpin. Hoc ad secundum Dioscoridis referendum, de quo Plinius sub Geranio foliis candidioribus malvæ.

GNAPHALIUM. CAP. CXV.

Γναφάλιον.

GNaphalii foliis albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in vino austero ad dysenteriam.

Gnaphalii consid. Ex Plinio

GNaphalii historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, ut nobis non modò difficile, sed etiam impossibile videatur, ut quisquam conjicere, ac decernere possit, quænam planta sit, quæ verum Gnaphalium repræsentet: præsertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalii faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, quæ Dioscorides, brevitate usus, Gnaphalii notas reddidit libro 27. capit. 10. Gnaphalium planta est incana tota, tomentosaq; caulibus compluribus fruticans, circa quos totos folia insunt crassiuscula, oblonga, lanuginosa, ac mollia: quæ verò in caulium summitate spectantur, in rosæ modum orbiculata sunt. Radicem habet multifidam ac lignosam. Provenit raris in locis in Italia, & gaudet apricis & siticulosis. Ad diarrhœam & cœliacas passiones folia bibuntur. Prosunt quoque enterocelis in pulverem hausta. Fuchsius tamen in suis de stirpium historia commentariis herbam quandam

bam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimavit, quòd incana, tomentosaq; conspicatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse videtur, quam Plinius lib. 24. cap. 19. Herbam impiam vocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinii dici posset, quòd ejus è veteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam in notis, & viribus descripsit. Herba impia vocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo vestita, atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id impiam appellavere, quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimavere. Hæc inter duos lapides trita fervet, præcipuè adversus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab ea morbo tentari, qui gustaverint. Itaq; & suibus dari, quiq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in avium nidis inseri aliquid ex ea putent, atq; ita non strangulari pullos avidius devorantes: hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob ejus tomentum, illud candidissimum vellus, quod vulgò nos appellamus Bambagia, & alii Cotone, Latinis verò XYLON, & Gossipium, mihi in mentem redegit, à veteribus Græcis nusquam,

Impia herba Plinii.

Xyli historia & vires.

I. GNAPHALIUM.

* II. GNAPHALIUM VULGARE. *

quod sciam, descriptum: nisi asserere velimus ἐριοφόρον de qua Theophrastus egit libro 4. cap. 9. esse Xylon: ideo hic de ejus historia, ac viribus latius differendum duxi, quam fecerim in lini mentione, ubi ejus quoq; memini. De hoc itaq; Plinius lib. 19. c. 1. sic loquitur, Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Parvulus est, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cujus ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore, mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosissimum provenit: quin & in Apulia aliisq; regionibus calidioribus nascitur. Hujus lanugo manifestè excalfacit, ac siccat: quæ si comburatur, mirum in modum manantem è vulneribus sanguinem sistit: eadem accensa, & naribus suffita, uteri strangulatus avertit. Seminis medulla quæ excalfacit & humectat, tussi & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde venerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, alphi tum etiam cæteræ cutis maculæ in facie optimè delentur & palpebrarum asperitates leniuntur. Sed ut jam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus vires, ea ipse lib. 6 simpl. med. his verbis retulit: Gnaphalium ideò sic nominatum est, quòd foliis ejus mollibus ἀντὶ γναφάλων hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum vinorum quopiam, dysentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur: Italis, Gnafalio.

Ex Plinio.

Xyli vires Matth.

Gnaphalii vires ex Gal.

Nomina.

Gnaphalium dictum, quòd foliis ἀντὶ γναφάλων pro tomento, utantur. I. Gnaphalium maritimum, C.B. Gnaphalium, Matt. Lug. Gnaphalium marinum, Ges. hor. Adver. (cui & Coronaria vulgi, sive Bombax humilis) Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Gnaphalium marinum tomentosum, Lugd. Meminit Matt. Gnaphalii Fuchsii, quare & figuram ejus adjecimus. Nec hoc, nec subsequens Matt. in prima secundaq; edit. habet: at in majoribus figuris utramq; expressit, in postrema ab ipso data edit. & in suo compendio: vulgaris figuram non habet. II. Gnaphalium vulgare, C.B. Matth. in majoribus figuris, Lob. Lugd. Tab. Thal. Impia herba Plinii, Matth. in Commentariis, Ges. hor. Gnaphalium Fuch. Ges. hor. Lac. Cast. Heliochrysos sylv. Trag. Filago, Dod. gal. & fol. Tomentum, Cor. in hist. (cui & Centunculus) Lon. herba impia vocatur Incana, Cæs. III. Gnaphal. latifolium peregrinum, C. B. Ex radice prodeunt caules plures, versus terram primùm reflexi, cubitales, etiã breviores, striati, lanugine obducti (quod sculptor & in caule & foliis omisit) circa quos folia oblonga angusta salicis forma, supernè ex viridi nigricantia, prona parte incana

 in cir-

* III. GNAPHALIUM LATIfolium peregrinum. *

in circumferentia lanuginosa: ramuli singuli in summo brachiantur, & veluti comam florum gestant: flores globosi, ex singulis pediculis dependent, qui ex pluribus foliolis argenteis sibi invicem incumbentibus constant, quæ communiter ita reflectuntur, ut in medio staminula plura subflavescentia, lanugine intermixta instar pappi contenta, quæ facilè in auras avolant, conspiciantur, ut figura exprimitur, in qua tamen staminula sculptor non expressit. Ex novo orbe delatum scribit Clusius, cui Gnaphalium Americanum & Ἀργυροκόμη dicitur: quod in horto Illustrissimi Ducis Wirtenbergici, quem ipsius Archiater Joh. Bauhinus frater meus, Montembelgardi colit, legimus. Xyli figura in editionibus plerisq; & libro 2. ca. de Lino & hoc loco habetur: verùm sufficiat semel posuisse, supra capite de Lino.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Typha folium edit cyperidi simile: caulem album, lævem, æquabilem: florem in cacumine ambientem, densum, qui in pappos solvitur, quod paniculam aliqui nominant. Hujus herbæ flos suillo adipe eloto exceptus ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

Typhæ consid.

Typha planta est in Italia vulgaris, notiorq; omnibus quàm ut ejus effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima provenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Clava, quam in lævissimo caule gerit, a nostris Hetruscis Mazza sorda vulgò dicitur, quòd ejus lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat.

Typhæ usus.

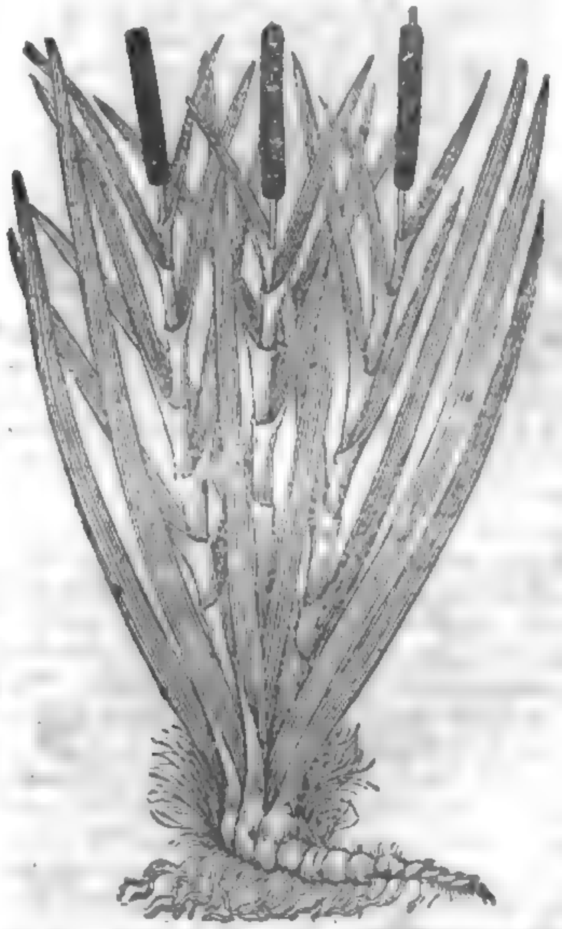
Expetuntur clavarum pappi infimæ gentis hominibus palmarum vice ad grabatos farciendos. Foliorum verò usus ad convestienda vitrea vasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Thypha pappis, additis betonicæ foliis, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in pulverem tenuissimum redactis, & assatis ovorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie jejunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eoq; non modo pueros, adolescentesq; sanari pollicentur, sed etiam juvenes jam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur.

Typhæ Theoph.

Nomina.

Typha meminisse Galenum in simpl. medic. censu, non invenio. Ejus tamen meminit Theoph. libro 1. cap. 13. de plant hist. ubi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Et nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben / & Narrenkolben: Hispanicum, Rohordo, & Junco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse de jonc.

T Y P H A.

Typha duplex, aquatica & cerealis: aquatica, major, media, & minor. Typha palustris major, C.B. Typha, Matth. Fuch. Lac. Lon. Lob. Cast. Typha aquatica, Trag. Lug. Typha palustris, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Cæs. Tabernæmontano.

Κιρκαία. CIRCÆA. CAP. CXVII.

a Meum [illegible] [illegible] [illegible] dices palmi longitudine tres aut quatuor. b Deest in meo exempl. c ἐν πέτραις [illegible] [illegible] maxime in petrosis.

Circæa, quam & Dircæam aliqui vocant, foliis est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milii, nascente in quibusdam veluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, b odorata excalfaciente. Nascitur in apricis, c saxis, & vento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextariis tribus vini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuq; triduo vulvas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ consid.

Haud equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inveniri possit in Italia: quamvis ea antiquis fort asse notissima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neq; aliis, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterum credidere

didere nonnulli hanc sibi Circaea nomen comparasse, quòd Circe venefica in suis ea uteretur veneficiis, vel quòd fortassis ejus fuerit inventrix, a Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis verisimile putetur: cùm tamen à nemine Circaeam his pollere viribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi vendicasse existimandum. Meminit Circaea Plinius lib. 27. cap. 8. ubi eam his notis, ac viribus depinxit. Circaea strichno (hoc est solano) sativo similis est: flore nigro, pusillo: parvo semine, ut milii, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici fermè, aut quadruplici alba, odorata gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturq; ad dolorem vulvae & vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusa per noctem, & diem. Trahit eâdem potio secundas. Semine lac minuit in vino, aut mulsa aqua pota. Haec Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quod Circaea semen in vino, aut mulsa aqua potum, lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius non modo Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno: qui de Circaea viribus differens libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquit: Circaea herbae radicem scribit Dioscorides ex vino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem ejus in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quae Graecè κιρκαία, Latinè similiter Circaea, & Italicè, Circea vocatur.

Plinii Circaea.

Plinii lapsus.

Circaeae vires ex Galeno.

Nomina.

I. FILIPENDULA.

Οἰνάνθη. OENANTHE.
CAP. CXVIII.

OEnanthe folia habet pastinacae: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem: nascitur in petris. Hujus semen, caulis, & folia cum mulso vinò pota, secundas ejiciunt. Radix è vino urinae stillicidio convenit.

OEnanthem, cujus hic Dioscorides meminit, Theoph. l. 6. c. 7. de plant. hist. & Plin. libro 21. cap. 24. putant, Fuchsius, & recentiorum herbariorum plerique, eam esse herbam,

Oenanthes consideratio.

II. OENANTHE.

III. OENANTHE II.

Filipendula.

quæ hodie passim FILIPENDULA *vocatur. Foliis est numerosis ab uno pediculo utrinq; seriatim dependentibus, pimpinella sive sanguisorbæ modo, magis tamen sese stipantibus, oblongis & per ambitum denticulatis, caulibus sesquicubitalibus in quorum fastigiis flores sunt albi, in umbellæ ferè speciem cohærentes, atq; odorati. Radices hȃbet multifidas, funiculi modo exiles, sed globulis numerosis refertas, perinde ac in pæonia fœmina, sed longè minoribus, oblongis & rotiusculis. Nascitur in pratis & herbosis locis. Radix pota urinæ remoratus, ejusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis & ægrè spirantibus, omnibusq; in universum morbis, quos pituita excitaverit. Radicum siccatarum pulvis, utiliter inspergitur comitialium cibis. Quorum certè sententiæ quamvis virorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere, quòd Filipendula hæc magna nusquam, quòd invenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd deniq; non in petris, sed in pratis, & læto ubiq; solo proveniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim. Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ post Filipendulam hic expressimus, misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus Patricius Patavinus, vir ut rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Quorum secundum foliis est pyrethri aut pastinacæ sylvestris non absimilibus, caule fœniculaceo, qui umbellas in summitate gerat, è ramis dependentes. Radicibus per omnia filipendulæ similibus. Provenit in collibus, & locis à Sole illustratis. Creditur iisdem esse viribus, quibus filipendulam præstare diximus. Oenanthe tertium, folia promit Gingidii, caulem fœniculatum, striatumq;, è cujus ramis umbellæ oriuntur candidæ. Radicibus numerosis filipendulæ similibus sed vegetioribus globulis. Nascitur in amœnis tractibus, & in montibus. Nihil differt suis in viribus à præscriptis. Oenanthe quartum, herba est humi serpens, foliis tertii ferè similibus, exilioribus tamen, & magis laciniatis, caule sinuoso, striato, Capitulis in summitate hirsutis, in quibus semen. Radices mittit plures, rapunculi ferè effigie, non solùm in una caulis parte, sed etiam in ramis, qui humi serpentes, radices quoq; faciunt. Nascitur in incultis locis. Etsi nihil certi de ejus viribus nobis constet, putamus tamen a cæteris Filipendulis non multum differre. Ultimum hoc accepi à Clarissimo Medico Bernardino Tervisano, qui nunc simplicium medicamentorum facultatem, & universam materiam medicam, magna cum laude, in famosissima Patavina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberosa est radice, pluribus sanè notis genuinam Dioscoridis Oenanthem referre videtur: quod si huic caules inessent crassi, assererem profectò legitimum esse Oenanthem. Cætera verò cum radicibus nituntur Filipendulæ similibus, quin etiam umbellis, non parvam cum ea habere cognationem ostendunt. Nec interim alicui mirum esse debet, quòd cunctas has species sub Oenanthes nomine appingi curavimus, siquidem*

Oenanthes tria genera à Cortuso.

Oenanthe quarta à Trevisano.

IV. OENANTHE III.

V. OENANTHE IV.

dem id temerè à nobis factum non est. Nam tametsi legitimi Oenanthes species non sint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellaverit nomine: non præter rationem esse existimavi, si sub Oenanthes nomenclatione, nunc primum prodirent in lucem, ad rei plantariæ studiosorum commodum. Oenanthes vires, quas descripserit Galenus in simpl. censu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non vulgaribus pollere viribus testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratus, ejusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in universum morbis, quos causa frigida excitaverit. Prodest comitialibus inspersus cibis radicum pulvere. Planta, quæ Græcis Οἰνάνθη, *Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.*

Filipendulæ vires.

Nomina.

Oenanthe quasi flos vinosus, quòd odore & quadantenus colore non sit viti dissimilis, in quam classem Filipendula refertur, sic dicta à numerosis illis & rotundis in radice capitibus, quæ quasi ex filo pendere videntur.

videntur. I. Filipendula vulgaris, C.B. Filipendula. Matth. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Ges. hort. Lon. Cast. Thal. Tab. (cui & Saxifraga rubra) Cæsal. Lugd. Oenanthe. Fuch. Cord. in Diosc. Lac. Lob. II. Bulbocastanum (quod figura radicis bulbos, sapore gustuq; Castaneas scitè exprima:) apii folio, C.B. Oenanthe primum, Matth. Cast. Lugd. Bunium, Dod. gal. Lac. Ges. hort. Bulbocastanum, Ges. hor. Dod. fol. Taber. Cast. Cam. Bulbocastanum mas Tralliani, Lug. Bulbocastanum grandius, Eidem. Nucula terrestris septentrionalium, Lob. Ornithogali species, Lon. Pancasceolus vulgo, Cæs. III. Oenanthe apii folio, C.B. Oenanthe secundum, Matth. Lugd. Oenanthe angustifolia. Lob. Filipendula, Cast. Filipendula tenuifolia, Tab. IV. Oenanthe Chærephylli foliis, C.B. Oenanthe tertium, Matth. Lugd. Oenanthe Cicutæ facie, Lob. Oenanthe alia Penæ Lugd. Filipendulæ altera species, Ges. hort. Filipendula tertia & Oenanthe Selinophyllos, Tab. V. Oenanthe aquatica, C. B. Oenanthe quartum, Matth. Lugd. Oenanthe aquatica, Lob. Filipendula aquatica, Tab. Laver minus, Dod. gal. Juncus odoratus aquatilis, Dod. fol. Sium, sive Laver minus Dodonæi, Lugd. Siser palustre eidem. an Petroselinum sylvestre, Cæsalpino? Hæc in hortis adolescit & folia terræ proxima Chærefolio similia acquirit, ut figura Matthioli exprimit.

Κόνυζα. **CONYZA.** **CAP. CXIX.**

Conyzæ duo genera: quæ parva vocatur, odore præstantior est: major verò frutice altior, & foliis latioribus, gravi odore. Utriusq; folia olivæ similia, hirsuta, pinguia: in majore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat: flos fragilis, lutei coloris, a qui in pappum abit: radices supervacuæ. Suffitu, substratuq; frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia convenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum vino ad menses, partusq; ejiciendos bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adjuvant. Decoctum in desessionibus medetur vulvæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium Conyzæ genus, caule crassiore, ac molliore: foliis mediæ inter majorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen gravioris odoris, & injucundioris, sed inefficacior. Provenit locis humentibus.

a Meum addit. [illegible] i. subamarus.

I. CONYZA MAJOR.

II. CONYZA MINOR.

Conyzæ omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoq; passim ferè provenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis a Dioscoride tribuuntur. Conyza major vulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortasse ratione adductus Theodorus in Theophrasto, Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hist. ubi de ejus generibus disserit his verbis: Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quemadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori vestitur folio, & compressior est, atq; in totum minor. Mas amplior, crassiorq; caule, atq; ramosior, & folium amplius pinguiusq; habens, necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constant: quippe cùm circa arcturum, & post arcturum incipiant. Mas gravior odor: fœmina acrior, ideoq; contra bestiarum morsus commodior est: hæc Theophrastus de duplici tantùm Conyzæ genere. Conyza major nascitur in campestribus, in collibus & amænis locis. Conyza minor foliis provenit alterius angustioribus, frutice breviore, pedali longitudine & odore quidem præstantiori

Conyzæ consid.

Conyzæ duplex Theoph.

cætera

III. CONYZA MEDIA.

cætera verò majori similia habet. Provenit fere ubivis in campestribus, & in amœnis. Cæterùm tertia ejus species, cujus à Dioscoride fit mentio, inter marem & fœminam media est. Nascitur hæc in Anania vallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosissima, quin etiam in Bohemia, Germaniaq; humentibus præsertim locis, & secus vias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dysentericos juvat, si sicca farina drach. [duæ] pondere quotidie sumatur ex vino rubro austero.

Conyzæ vires ex Gal.

Conyzæ vires posteritatis memoriæ prodidit Galenus l. 7. simpl. med. sic inquiens: Conyza & major, & minor adsimilis sunt tum temperatura, tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, sive quis folia lævigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, sive ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concussiones, sive rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum videtur. Flores quoq; eorum adsimilis sunt facultatis. Itaq; quidam & ipsos cum foliis tritos in vino bibendos exhibent, ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proveniens utriq; illis tum graveolentius, tum imbecillius. Sed prima memorata tertii sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando.

Nomina.

Κόνυζα sic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè Conyza, & Pulicaria: Germanicè GeeleMüntz und Dürrwurtz: Hispanicè, Attadegua: Gallis, Herba aux puces.

Conyza, fortè dicta, quod κώνωπας seu Culices, suo lentore capiat, Gaza Pulicariam vertit. I. Conyza major vulg. C.B. Conyza major, Matt. Tra. Do. ga. Gef. hor. La. Lon. Clu. hist. Hisp. Cast. Lug. Conyza helenitis, Cord. in hist. Tha. Conyza major altera, Do. fo. Baccharis Lon. Ta. Baccharis Monspeliensium, Gef. hor. Lob. Lug. Cam. Hanc censemus prius à Matthiolo pro Bacchari exhibitam. II. Conyza minor flore globoso, C.B. Conyza minor, Trago, Matth. Dod. gal. Lac. Lon. (cui Conyza fæmina) Cast. Lugd. Tab. Conyza minima, Lob. Dod. fol Lugd. Thal. Psyllii nomine posita apud Cordum in sua historia, ubi tamen Psyllium describit. III. Conyza media asteris flore, seu Cunilæ tertium genus, Cunilago, C. B. Conyza media, Matth. Dod. gal & fo. Lacu. Lon. Lob. Lugd. Conyza tertia, Cast. Clus. hist. Pann. Conyza Cord. in Diosc. Tab. Conyzæ species tertia aquatica, Gef. hort. Conyza aquatica, Thal. Calaminthæ tertium genus, Fuch. Mētha lutea, Lon. Asteractico similis juxta scrobes, Cæsa. Hæc duplex, altera foliis latioribus & integris: altera strictioribus & in ambitu crenatis.

I. HEMEROCALLIS.

Ἡμεροκαλλίς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEmerocallis folium & caulem habet lilii, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus terni aut quaterni erumpunt, lilii divisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquam pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumq; collectiones mitigant. Radix & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

Hemerocallis cōsideratio.

HEmerocallis nusquam non provenit in Italia, quandoquidem circa messem in arvis inter segetes, in campestribus, inter vepres in pratis, in montibus, & in vallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium sylvestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi Lilio persimili, sed colore diversa. Flores cùm suo tempore dehiscunt, colore perquam pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent.

Hemerocallis alterum genus.

Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inveni in montibus Tappadiæ: id namq; facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & parvis coagmentatur bulbis: quin etiam flores profert altam fortitos divisuram, Martagi modo repandos, prioris Hemerocallis colore, ut ejus effigies, quam hic adjecimus, apertè demonstrat. Eadem præstare possunt, tum radix, tum folia, quæ prior. Hinc itaq; eorum error, ut arbitror, evidentissimè depre-

II. HEMEROCALLIS altera.

III. LILIUM CONVALlium.

mè deprehenditur, qui Lilium convallium vulgò dictum Hemerocallium eſſe exiſtimant. Namque illud foliis conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen levioribus minuſq́; ſtriatis: cauliculis junceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus, obſequioſiſq́; in quibus cacumen verſus plures prodeunt flores albicantes, balauſtii, aut arbuti effigie, odore eximio & perquàm jucundo, è quibus baccæ enaſcuntur virides, quæ per maturitatem Junio, & Julio menſe rubræ. Radices demittit laxas, longas fibris, capillamentiſq́; refertas, nullis adjacentibus bulbis. Naſcitur in montibus & in eorum convallibus. Hemerocallis verò, Dioſcoride teſte, folia & caulem profert lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamq́;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium convallium Hemerocallim eſſe contendunt. Lilii Convallii magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad varios corporis morbos. Flores excalfaciunt, attenuant, digerunt, provocant. Ajunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, convulſis, vertiginoſis, veternoſiſq́;, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à venenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus ſtillatitiam florum aquam utiliter potandam cenſent: oculorumq́; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis vinum vindemiarum tempore, ipſos calcatis uvis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores vetere vino macerent, & in vitreo vaſe diu inſolent, admiſtis Lavendulæ vocatæ & roris marini floribus, additiſq́; odoramentis nonnullis: deinde ex iis ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo vitreis organis eliciunt, eamq́; aureis argenteiſq́; vaſculis reponunt. Hanc aquã auream appellant, qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam jamjam animam expirantis ori inſerunt, rati ex ejus aſſumptione homines morientes in vita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm vana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi in quoq; irritum comperiatur, ea tamen eſt hujuſce aquæ apud omnes authoritas, ut pleruq; ab ejus exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, vir alioqui doctiſſimus, putat Lilium convallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus: qui Ephemerum alterum faciunt in mens ſana non eſt. Hemerocallis meminit Gal. lib. 6. ſimp. medic. ſic inquiens: Hemerocalles radicem habet lilii radici ſimilem, non figura tantùm, ſed viribus. Prodeſt non ſecus atq; illa, igni ambuſtis: quippe quæ leviter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoq; Hemerocallis, & Lilium ſylveſtre vocatur: Italis, Hemerocalle & Giglio ſalvatico: Germanis, Heydniſch Lilien: Hiſpanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis jaulne. Hemerocallis altera, Italis, Giglio ſalvatico ſecondo. Lilium convallium, Italis, Lilio Convallio: Germanis, Meyenblumlin: Gallis, Muguet.

Lilii convallii deſcript. — Non eſt Hemerocallis. — Lilii convallii vires. — Aqua aurea. — Hemerocallis vires ex Galeno. — Nomina.

I. Lilium Croceum majus, rubens Plinii, fortè Hemerocallis Dioſcoridis, C.B. Lilium rubens, Brunf. Fuch. in icon. Geſ. hor. Lilium rufum, Trag. Dod. gal. (cui & Hyacinthus Ovidii) Lilium croceum, Fuch. fol. Lon. Lilium croceum majus, Tab. Lilium purpureum majus, Lob. Cui & Bulbus cruentus Hippocratis) Dod. fol. Lug. Cam. Lilium ſylveſtre croceo flore, Cæſal. Lilium purpureum ſive rubrum majus non bulbiferum, Cluſ. hiſt. Pann. Hemerocallis, Matth. Lacu. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Martagon Chymiſtarum Lob. in icon. Martagon, Geſ. hort. Caſt. II. Martagon purpuroſanguineum polyanthos, C.B. Hemerocallis altera, Matth. Lug. Hemerocallis Chalcedonica purpuroſanguinea polyanthos, Lob. Lilium rubens vel cro-

vel croceum montanum, Gesf. hor. Lilium sylvestre alterum, Dod. fol. Hemerocallis Chalcedonica, Cam. Lilium rubrum Zusiniare polyanthon Clus. hist. Pannonica. III. Lilium convallium a natali solo nomen habet, Oenantha videtur apud Theoprastum, hoc flore est albo, vel rubente: illud majore vel minore quod frequentissimum. Lilium convallis vel sylvestre Lilium, Brunf. Lilium convallium, Trag. Matth. Lac. Gesf. hor. Dod. fol. Lob. Cast. Gesf. Lugd. Tab. Cam. Ephemerum non lethale, Fuch. Lilium vernum Theophrasti, Dod. gal. & Lob. Callionymus & Chamæcitimus, Gesf. hor. Cacalia, Lonicero.

LEUCOIUM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEucoion vulgaris est notitiæ, sed in florib. differentia quædam: namq; aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inveniuntur. Luteum verò præcipui in medicina usus. Hujus aridi flores fervefacti in desessionibus, valent contra vulvæ inflammationes, & menstrua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas sedis. Semen duum drachmarum pondere ex vino potum, aut cū melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos juvant. a.

a Cæterum. ... i. Leucoium marinum, alii violam marinam Romanis viola marina vim habet eadem cum superiore leucoio.

I. LEUCOIUM ALBUM, & Purpureum.

II. LEUCOIUM AUREUM.

Leucoii consid.

Cheiri.

LEucoion etsi Latinis albam tantùm violam ipso nomine significat: tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris violarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cæruleoq; colore distinctis, sæpe usurpari solet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis iis, qui Arabum factionem sequuntur, horum voce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac viridariis, in ædium fenestris, parietibusq; frequentissimum visitur: ubi illud in figulinis, ac ligneis vasis mulieres studiosè colunt, ac fovent. Namq; ejus flores cum coloris varietate, tum odoris suavitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam ut in coronamenta frequentissimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoii in Italia nasci modò diximus: quandoquidem cæruleum inibi, quod sciam, non provenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cæruleum hoc loco accrevisse suspicatur, vetustissimi Latini Dioscoridis, Longobardis literis scripti, testimonio nixus, in quo nullum planè de cæruleo Leucoii colore verbum legebatur. Suspitionem hanc augent, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id verbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu: cum alioquin reliqua Dioscoridis referant. Prosiliunt omnia genera cubitali altitudine ramosa, caule brassica exiliore, sed foliorum facie variant. Siquidem tametsi omnibus folia sint oblonga, id tamen, quod luteis exit floribus, foliis est longioribus numerosioribus, viridioribus, & magis in acutum desinentibus: cætera verò, nempe album & purpureum, folia gerunt breviora, latiora, & non ut in luteo mucronata: quinetiam supernè infernèq; canescentia. Cæterùm ex Leucoio, sive ex albæ violæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parant: quod Jasminum appellant, ut primo libro in ipsius Jasmini unguenti mentione ostendimus, ubi eorum sententiam refutavimus, qui è floribus Gelsimini vulgo vocati id fieri contendunt. Leucoii vires tradidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum, sic inquiens: Leucoii sunt ex universis extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quam virides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoq; decoctum eorum movet, & secundas fœtumq; emortuum elicit & si bibatur, fœtum vivum perimens, & abigens est medicamentum

Dioscoridis locus inspectus.

Leucoii hist.

Leucoii vires ex Gal.

mordeat: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quòd si quis virium ejus vehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum ejus si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimum quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem pervenientia curat. Sunt verò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm ejusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: cum mensibus ciendis appositum cum melle, convenire creditur, fœtumq; viventem interficere, ac mortuum ejicere. Radices similis quoq; facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli verò & phlegmonas in articulis induratas iis curant. Leucoium aureum præstat ea omnia, quæ cætera genera, sed longè valentius. Ideoq; præcipui est in medicina usus. Id Λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream violam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, sive Alcheiri: Italis, Viola bianca: gialla & pavonazza: Germanis, Gelb Violen / und Weiß Veil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees Violiers rouges, blancq, jaulnes.

Nomina.

Leucoium, id est, viola alba, potius foliorum, quàm florum ratione: aliud enim est foliis candidioribus & mollioribus, quod Candidum à foliorum colore dicitur, habetur enim majus & minus, & quidem floribus candidis, cinereis, puniceis, variegatis: aliud folio planè viridi, quale est luteum dictum, quod simplici eoq; majore, vel minore est flore: aut pleno est. I. Leucoium folio incano majus, C.B. Viola purpurea, cærulea, rosea, candida Trag. Viola matronalis alba, purpurea, punicea, Fuch. qui tres distinctas figuras habet. Viola alba & purpurea, Lob. icon. Leucoion, Dod. gal. Leucoium album & purpureum, Matth. Lugd. Leucoium album, purpureum, violaceum, Tab. Leucoium candidum majus, Dod. fol. Leucoia propriè dicta Gesn. hor. Leucoium album hortense, Cam. Viola alba, quæ & matronalis, Cæsalpino. Folius est integris, aliquando etiam sinuatis: sic & floris folia, aliquando in lacinias dividuntur. II. Leucoium luteum foliis viridibus, C.B. Leucoium, Brunf. Lac. Cord. in Diosc. Cast. Leucoium aureum, Matth. Lugd. Leucoium luteum, Fuch. in icon. Dod. fol. Lob. Viola lutea, Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. Cæsal. Keiri, Gesn. hor. Cheiri, Lon. Viola petræa lutea, Tabernæmontano.

Κραταιόγονον. CRATÆOGONUM. CAP. CXXII.

Cratæogonum, sive, ut aliis placet, cratæonon, foliis melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq; geniculorum: semine milii. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat jejuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus: vir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, virilis sexus partum futurum.

Quamvis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ vocatæ speciem, ego tamen eorum sententiæ non illim subscribere, quòd Persicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi videatur. Neq; verò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam vidi in Italia, ubi tamen ipsum nasci non negaverim. Sed certè id inventu difficile suspicor, quoniam ejus descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus, obscura satis & confusa traditur. Κραταιόγονον sic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè vocatur: Crateogono, Italicè.

Cratæogoni consid.

Nomina.

φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

Phyllum quod elæophyllon vocatur, in saxosis nascitur: duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, provenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, brevi: radice exili: florem album profert: semen papaveris, majusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur: horum Cratevas author est. Sed hujusmodi historia tenus mihi produxisse visum est.

Aliter sanè mihi persuadere non possum, (ut etiam sibi persuadet Marcellus Vergilius) quàm in hoc Phylli capite subesse mendam, perversamq; esse lectionem scriptorum (ni fallor) negligentia, præsertimq; in his verbis. τὸ μὲν θηλυγόνον λεγόμενον ὡσπερεὶ βρύον ἔχει χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. Siquidem ὡσπερεὶ βρύον nulla ratione hoc in loco convenire videtur, cùm olearum folia, nullam cum musci capillamentis conformitatem habeant. Videtur præterea nobis non parum astipulari Theophrastus: quippe qui de Phyllo scribens lib. 9. cap. 19. de plant. histor. ita scriptum reliquit. Thelygoni fructus similis est muscosis oleæ floribus, pallidior tamen. Quo fit, ut mihi persuadeam in Dioscoride esse legendum: φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι, φύεται ἐν πέτραις, τὸ μὲν θηλυγόνον οἱ δὲ καρπὸν καθάπερ ἐλαίας βρύα ὠχρότερον δὲ, ἔχει χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. Hoc est Phyllum quod Elæophyllum vocant, nascitur saxosis locis, Thelygonum fructum edit olearum floribus similem, pallidiorem tamen: folia verò olearum viridiora. Quod verò Phyllo folia insint olearum similia, videtur ob dubium procul affirmare Dioscorides cùm inquit: φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι. Quo fit, ut asserere jam non verear plantam, cujus hic appicta est imago, à nobilissimo Jacobo Antonio Cortuso, materiæ medicæ peritissimo mihi missam, legitimum esse phyllum Thelygonum, omnibus astipulantibus notis. Ruellius legitimum phyllum eam putat esse plantam quam majorem Persicariam vulgò vocant, sed mea quidem sententia fallitur. Cùm Persicaria locis humentibus, uliginosisq; proveniat: Phyllum verò siccis, aridis, & petrosis ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si ejus verba accuratè expendantur, nullam hujus herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam quam ex Cratevæ herbarii historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari non liceat si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile, quum & flores minimè respondent. Phylli (quod viderim legerimq;) non meminit Galenus, nec Paulus, nec Oribasius. Quod quidem sanè arguit, aut quòd in eorum Dioscoridis exemplaribus hoc phylli caput non legeretur, aut quòd fortasse putarunt phyllum esse Dioscoridi adulterinum, imò ipsis fuisse incognitum. Cæterùm non desunt qui velint

Phylli consid.

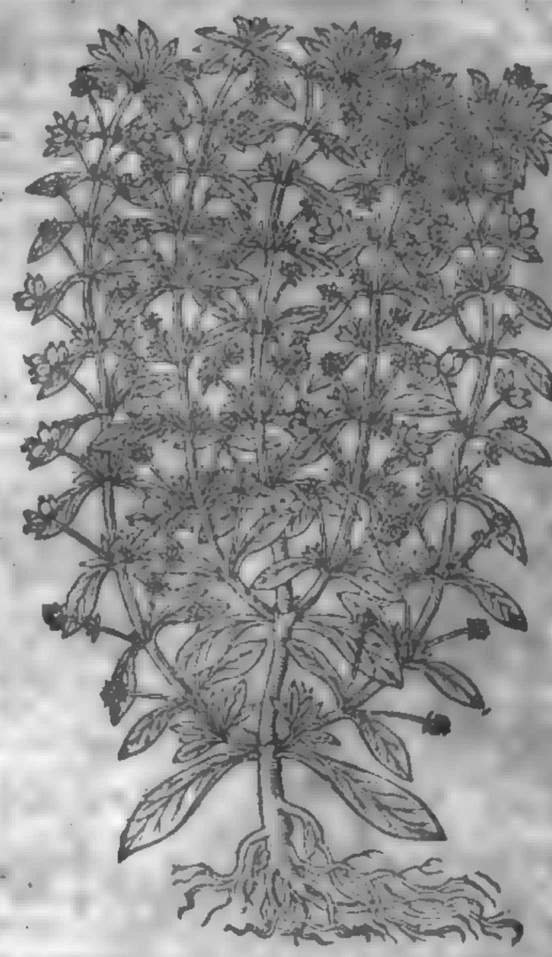
Phyllon Theoph.

Phyllon Ruellii est Persicaria.

Phyllum

*I. PHYLLUM TESTICULATUM. * II. PHYLLUM.

Phyllum à Linozosti, hoc est Mercuriali, non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi invicem respondeant. Verùm quod cum iis non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, qu....am Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem olivæ: florem herbaceum non album: quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis & vineis, non in saxosis tantùm: quòd de his deniq; seorsum diversisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inveni inter saxa in Salvatico monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breviore, aliquantulum in ambitu serrato: semine jam deflorentis olivæ simili. Quibus utiq; notis ea mihi visa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an verum fuerit Arrhenogonum, pro certo affirmare non ausim: quo factum est, ut hic imaginem pingendam neglexerim. Phylli meminit Theophrastus lib. 9. c. 19. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Quædam ad procreandum marem aut fœminam valere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonum, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est fœminificum vocant. Ambo inter se similia sunt & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, verùm pallidiori, arrhenogoni verò sicut olivæ, cùm primum ex muscoso flore emergit, geminus modo testiculi hominis: hæc Theophrastus. Ex cujus nimirum verbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco depravatum esse: quandoquidem Theophrasto thelygonum non nascitur musci modo, neq; folium habet oleæ viridius, ut in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè thelygoni notarum diversitas facit, ut planè suspicer in Dioscoridis potius, quam in Theophrasti verbis mendum aliquod subesse. Atq; adeò fit, ut quasi non dubitem asserere eam plantam, quàm ego reperi (ut ante dixi) in Salvatino monte, verum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat, sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi gravissimi.

Nomina. *Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.*

Phyllon, aliud mas, aliud fœmina: at Matthiolus sua figura fœminam exprimere videtur, quare utriusq; figuram adposuimus. I. Phyllon testiculatum, C.B. Phyllon Arrhenogonon, Adverſ. Lob. icon. Lugd. Phyllon marificum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Tab. Phyllum mas, Lob. & Dod. fol. Caſt. II. Phyllon ſpicatum, C.B. Phyllon, Matth. Geſ. hor. Phyllon thelygonon, Adv. Lob. Dod. fol. Lugd. Phyllum fœminificum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Tab. Phyllum fœmina Caſtori.

ὄρχις. TESTICULUS. CAP. XXIV.

TEsticulus, quem Græci cynosorchin vocant, foliis circa caulem, & ima ejus parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, lævibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, olivæ modo angusta, duplici ordine superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus si majorem edant viri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia, mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam verò ad inhibendos, & alterum alterius potu resolvi. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

I. TESTICULUS I.

II. TESTICULUS II.

III. TESTICULUS III.

IV. TESTIC. IV. IN majoribus figuris.

Ὄρχις ἕτερος.

TESTICULUS ALTER. CAP. CXXV.

TEsticulus alter *a* alio nomine Serapias, Andrea authore vocatur: quoniam radix ad multa utilis sit. Foliis est porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè

a [illegible] i. quem & Serapidē vocant alii, velut etiā Andreas. Ita habet [illegible]

purpu-

V. TESTICULUS V. IN majoribus figuris.

VI. TESTICULUS IV.

VII. TESTICULUS V.

† Orib. add. [illegible] i. ut plurimū. a Per ista periodo metum tantum habet: [illegible] [illegible] i. & eo tum dicunt incitare.

a [illegible] i. robusto, ait Cat. b Orib. leg. [illegible] i. denso.

purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, ulcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantq; putredines, & oris ulcera cacoethe: alvum sistunt è vino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIUM. CAP. CXXVI.

SAtyrium aliqui trifolium vocant, quoniam tria † fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilii effigie, candidum: radicem bulbosam, mali magnitudine, fulvam, intus ut ovum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in vino nigro austero bibere convenit, contra opisthotonum. a Utendum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad Venerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIUM ERYTHRONIUM. CAP. CXXVII.

ESt & alterum Satyrium erythronium, sive erythraicon, id est rubrum, semine lini, majore, a duro, levi, splendente: quod fertur non secus atq; scincus libidinem excitare. Cortice radicis gracili, b rufo, intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur, radix stimulat: eoque magis, si bibatur in vino.

Satyrii & Testiculi oppositio.

ERrant, mea quidem sententia, omnes ferè hujus ætatis Medici, ac seplasiarii: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrii vice passim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quamvis viribus, & facultate non longè dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quod animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ utrinq; pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior,

VIII. SATYRIUM PRIMUM.

IX. SATYR. ERYTHRONIUM.

X. PALMA CHRISTI major.

rugosior. Satyrii verò radix bulbosa, maliq; modo extuberans describitur, colore exterius fulva, interius ut ovum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata: cui per omnia ferè similis est alterius Satyrii radix, quod Erythronium appellatur. Cæterùm verum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia videre mihi non licuit. Atqui Erythronii vocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo, candida intus pulpa, sapore dulci, oriq; non ingrato, Damasco Syriæ misit ad me Cechinus Martinellus Ravennas, Pharmacopœus præstantissimus, & rei herbariæ admodum studiosus: in montosis & apricis nascitur. cujus imaginem hic excudi curavimus, ut discant, qui Orchim Satyrium esse contendunt, quantum à scopo aberraverint. Testiculorum itaq; plura habentur genera foliis & floribus differentia, ut ex appictis hic imaginibus, quis facilè discernere poterit: quæ in pratis montium collibus, & herbosis pascuis nascuntur. Vires uniformes habent. Testiculi species quinta, folia gerit plantagini proxima, supernè striata, caulem dodrantalem, glabrum levemq;: flores spicatos, tum candidos, tum quandoq; purpureos: radices (ut cæteri) duas, oleæ magnitudine. Provenit in montibus herboso solo. Ea omnia potest, quæ cætera genera. Quibus & illud addendum esse existimaverim, cujus radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus prædictæ radicis figura id Palmam CHRISTI appellat. Avicenna hasce radices Digitos citrinos nuncupat, etsi eos digitos citrinos esse perperam, nullaq;, quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Hujus duo in Ananiæ vallis montibus habentur genera. Unum majus, quod folia allio latiora, nigris respersa maculis, caulem rotundum, levem: florem spicatum, varium, in purpura albicantem, odore non ingrata: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere viderentur. Alterum minus, quod foliis constat croci: caule dodrantali, junceo, leviq;: in cujus cacumine flos emicat purpureus, amaranthi æmulus, saturatiori tamen purpura splendens: qui recens odorem quàm suavissimum reddit. Hujus exiccati floris pulvis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibēt ii qui ita esse experimento comprobarunt) dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare ajunt, quæ per vitrea organa [illegible]

Satyrium Erythronium.

Palmæ Christi cognit.

XI. SATYRIUM BASILI-
cum pratense maculatum.*

XII. PALMA CHRISTI
minor.

vicenna) siccantq́; secundo recessu, crassa corporis excrementa pellunt, faciemq́; detergunt. Dantur maniacis magno juvamento quin & in nervorum affectibus. Seminis pulvis drachmæ pondere ex vino potus, comitialibus subvenit. Item radicis decoctũ vino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices Nicolai Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is namq́; earum tantùm usu Biliosum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè pace ejus dixerim, inter Satyrii genera depinxit: siquidem ea potius, meo judicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quin etiam in eo mihi planè errasse videtur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq́; canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem, qui unam tantùm radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea una cum Mesue Patres illi reverendi, qui in ejus antidotarium commentati sunt: quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm si Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plin. quem lib. 26. cap. 10. Orchin, id est testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterum quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ ac medici ejus vice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices præstare Dioscorides, quòd major à viro devorata masculum gignat, minor verò à fœmina fœminam: deturq́; mollis fœmina bis nata in lacte caprino ad stimulandam venerem, arida verò ad inhibendam, non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad venerem fuisse excitatum, quàm esset priusquam eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasq́; simul radices ederint medicorum imperitia, quo factum sit, ut altera alterius vim destruxerit, cum alteri vis insit, ut venerem stimulet, alteri verò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse eis non evenisset, si legitimum haberemus Satyrium: vel si herba inveniri posset, quæ homines salacissimos reddit, cujus Theophrastus meminit libro 9. cap. 22. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ad rem autem venereum mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeò fieri, ut quoties vellent, coire valerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui vel magno atque robusto corpore erat septuagesies aliquando coivisse fatentem licuit audire: verùm emissionem seminis guttatim fuisse demumq́; in sanguinem devenisse. Mulieribus vero vehementem etiam citari libidinem cum eo medicamine usæ fuerint, dicebatur: hactenus Theophrastus. Canini testiculi vires posteritatis memoriæ mandavit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Orchis nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici ejus bulbosæ ac geminæ, vis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm major radix multam videtur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota venerem excitat. Altera verò, minor videlicet, contra admodum elaborata est ita ut ejus temperamentum ad calidius, & siccius vergat. Unde hæc radix non modò non stimulat ad coitum, sed etiam planè contra cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis verò, quem & Serapiada nuncupant, siccioreṁ facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad venerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus verò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia contumaciaq́; ulcera sanet. Habet etiam quippiam subadstringens, ac proinde ventrem ex vino potus sistit. Meminit item Satyrii Gal. eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoq́; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad venerem incitat. Hac verò & herba ipsa & radix præstare potest. Porrò, ut quidam scribunt, ex vino [illegible] & Testiculus

Fuch. error.

Monachorum lapsus.

Herba venerea Theophrasto.

Canis testiculi vires ex Galeno.

Satyrii vires ex Gal.

canis

tanti nominantur: Arabibus, Chasi alkebi seu Chasi alchelb: Italis, Testiculo di cane: Officinis, Testiculi vulpis, Germanis, Knabenkraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Couillon de chien. Quae verò planta ὀρχίς σεραπιάς Graecè, Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gasi alchaleb, Chasi altaleb, sive Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendelwurtz: Hispanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion. Palma Christi major: Italis, Palma di Christo maggiore. Palma Christi minor: Italis, Palma di Christo minore.

Magna est Orchidum & Satyriorum sylva, in historia explicanda monuisse in praesens sufficiat hanc esse posteriorum inter ea distinctionem (licet contra veterum placita) ut Orchidis, seu Cynosorchidis, vel Testiculi nomen, tribuant iis, quae radices habēt rotundas, Testiculorum instar geminas, rarius enim ternas junctas videas: Satyrion is verò, vel Palmae, quae radices habent manus effigies aliquo modo exprimentes. I. Testiculus primus, Matt. sed in ejus Compendio quartus: Cynosorchis major prima, Tab. II. Orchis apem referens, C.B. Testiculus secundus, Matth. Lac. Lug. Satyrium, Brunf. Orchis sexta & Satyrium alterum Dioscoridis, Trag. Triorchis foemina, Fuch. Lon. Tab. Orchis serapias foemina, Dod. gal. Orchis serapias secundus minor, Dod. fol. Lug. Orchis melittias sive apis cadaverulum exprimens, Lob. Orchis melittias, Lugd. Tab. Orchis sive testiculus minor violaceis floribus, Cord. in histo. Testiculus figura & colore apem flori insidentem aemulante Caesalpino. III. Testiculus morionis foemina, C.B. Dod. fol. Lug. Testiculus tertius, Matth. in minoribus figuris, at in majoribus hunc cum praecedenti sub testiculi secunda specie posuit: Cynosorchis, Brunf. Cynosorchis morio foemina, Lob. Lug. Cynosorchis morio alter, Tab. Testiculo alteri adjungit Lacuna, an Orchis foemina major vel angustifolia, Fuchsio & Orcheos tertium genus, Dod. gal. Satyriumq; primum Dioscoridis, Trag. IV. & V. Has duas figuras in majoribus iconibus Matthiolus habet, quibus testiculi speciem tertiam inscripsit, quem sequitur Lugdunensis historia. Verum. IV. dicitur Triorchis major mas, Tab. & Triorchis major mas, Tab. & Triorchis Trifolia, Eidem: at V. Testiculus est decimus tertius Tabernaemontano. VI. Testiculus morionis mas foliis maculatis, C.B. Testiculus quartus, Matthiolo: at in Compendio sub primo positus, ut & à Lacuna & Castore, Satyrion mas. Brunf. Cynosorchis mas nostra Trag. Orchis mas angustifolia, Fuch. Orchios secundum genus, Dod. gal. Thal. Cynosorchis morio, Lob. Testiculus morionis mas, Dod. fol. Lugd. Orchis mas minor, Lon. Cynosorchis morio mas, Tab. VII. Testiculus quintus Matthiolo. IIX. Satyrium primum, Matth. Lugd. Satyrium trifolium. Castori. IX. Satyrium Erythronium, Matth. Lugd. Castori: de utroq; quid sit ambigitur, nec in prima, secundave editione proponuntur: sic & in majoribus figuris primò excusis Satyrium Erythronium non habetur. X. Satyrium basilicum angustifolium, C.B. Palma Christi major, Matth. Palma Christi alia, Cord. in hist. Palma Christi foemina, Taber. Satyrium basilicum mas, Lon. Satyrium basilicum mas tenuifolium majus, Thal. Satyrium basilicum majus, Lugd. Verum Matthiolus figurā quidem hanc expressit, at descriptio convenit sequenti figurae undecimae, quam ejus nomine adposuimus. XI. Satyrium basilicum pratense maculosum, C.B. Orchis foemina altera, Trag. Satyrion basilicum foemina, Dod. gal. & fol. Lon. Satyrium basilicum mas alterum, Fuch. Satyrium basilicum, Lac. Serapias faemina pratensis Lob. Lug. Palma Christi, Cord. in hist. Caesal. Palma Christi minor, Cast. quoad iconem. Palma Christi maculata, Tab. Satyrium foemina, Thalyo. XII. Satyrium Basilicum angustifolium alpinum, C.B. Palma Christi minor, Matth. Lugd. Cast. quoad descriptionem: Satyrium basilicum alpinum, Gesn. hor. Orchis serapias minima alpina, Cam. Satyrium basilicum mas tenuifolium minus, Thalyo. Satyrium basilicum minus, Dod. fol. Palma Christi minor foemina, Tabernaemontano.

ὅρμινον. HORMINUM. CAP. CXXVIII.

Horminum sativum herba est foliis marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiae siliquis similes prodeunt, quae ad radicem spectāt, in quibus diversum semen recluditur. Siquidem in sylvestri rotundum, fuscumq; invenitur: in altero nigrum, & oblongum, cujus est usus. Ad venerem stimulandam, cum vino bibi volunt. Purgat cum melle argemas, albuginesq;: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitae herbae. Sylvestre magis viribus pollet: quare unguentis, praesertim gleucino, permiscetur.

Horminum confid.

Ruel. & Fuchsii opin. reprobatur.

Ruellius, & hunc, ut arbitror, secutus Fuchsius, in suo quisq; de stirpium historia commentariis, certò credunt Horminum sativum eam perquàm odoratam herbam esse, quae vulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisalvia, & nonnullis Herba Sancti Joannis appellatur. Sed certè horum, licet doctissimorum virorum, sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primum quòd contra Hormini descriptionem illa plantae constent caule plerunq; bicubitali, foliis marrubio quàm longè majoribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in Sclarea ipsa rotundum semen inveniatur, non autem oblongum. Illud praeterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo judicio, Hormini odorem praetermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum sativum fuisset, ut illi existimant: ea enim adeò odorata est, ut ejus odor insignis sine vitio praeteriri non possit. Huc deniq; illud accedat, & eos planè, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quòd plantam, cujus hic effigiem damus, Pisis ad me Misit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariae peritissimus, quae ad amussim Horminum sativum repraesentat, ut pictura affabrè demonstrat. Ea enim foliis est Marrubio similibus, sed majoribus, & asperiusculis: caulibus semicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule secundum folia per intervalla prodeuntibus purpureo colore: quibus decidentibus, eminentiae, siliquis similes prodeunt, quae ad radicem spectant. Flores edit in caule secundum folia per intervalla prodeuntes, purpureo colore, in quibus nigrum, & oblongum reconditur semē. Caeterùm

Hormini sativi descriptio.

Hormini sylvestris hist. Matt.

SYLVESTRE foliis est salviae ferè similibus, caule sesquipedali, aspero, quadrangulo, leviter hirsuto striatoq;: flore salviae, colore purpurascente, siliquis plurimis in humum reflexis, in quibus semen rotundum, fusco colore, Gallitrico passim vocato haud longè absimile. Provenit in campestribus, in pratis, secus itinera & herbosis locis. Eadem omnia praestat, quae de domestico scribuntur. Sclarea autem foliis exit Hormino quadruplo majoribus, ac latioribus, subasperis, crispis, humi accumbantibus: caule sesquicubitali, & quandoq; majore, hirsuto, firmo, quadranguloq; à cujus medio plures oriuntur rami, in quibus spicati exeunt flores in purpura albicantes, odore nimio praediti & quadam cum gravitate jucundo: ex his recepit acula-

Sclareae hist. Matth.

orien-

I. HORMINUM DOMESTICUM.

II. HORMINUM SYLVE.

IV. SCLAREA.

oriuntur, in quibus nigrum, pellucidum, ac rotundum includitur semen. Radicibus nititur multifidis, subnigricantibus. Seritur in hortis, & viridariis. Excalfacit, attenuat, discutit, aperit, resolvit. Hanc etsi Dioscorides Horminum non faciat, tamen Horminum majus, aut odoratum Horminum appellaverim. Hujus folia ex aceto imposita, panos per se, vel cum melle discutiunt: item furunculos priusquam caput faciant vel acuminentur. Italæ mulieres odorati Hormini seminis granum oculis caligantibus imponunt, nec ex oculo auferunt, nisi caligine soluta. Hormini utriusq; meminit Plinius lib. 22. cap. ultimo ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachy eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum foliis marrubio similibus depinxisse opus erat, is folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum vicinitate deceptus: πράσιον enim marrubium significat, πράσον verò porrum, quod Plinius legisse videtur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus author est libr. 1. de alimentorum facultatibus) inter erysimum & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio: quamvis ejus mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est. Græci eam plantam ὅρμινον vocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Horminio salvatico. At Sclarea, Itali, Sclarea, Scarleggia seu herba di san Giovanni: Quibusdam Matrisalvia: Germanis, Scharlach*: Gallis, Orvod, seu Toutebonne.*

Sclarea vitas Matth.

Hormi-num Plinii.

Hormi-num fru-gis genus

Nomina.

Horminum, quòd impetu in Venerem agat, seu stimulet, cujus plures sunt differentiæ: hic de sativo, sylvestri & Syriaco. I. Horminum sativum. C.B. Dod.gal.Cam. Cæs. Horminū domesticum, Matt. Horminum, Lac.Lob.Dod.fol.Lug.Cast. Tab. Orminum verum quorundam, Ges.hor. Orminum minus, Lonicero. II. Horminum sylvestre salvifolium C.B. Horminum sylvestre, Matth.Cast.Lugd.Cæs. Hormini sylvestris tertii altera species, Clus.hist.Pan. Orvala altera, Dod.fol. Verbascum salvifolium, Lob. in iconibus. III. Horminum Syriacum. Planta est Sclareæ forma, caulib. cubito altioribus, angulosis, lævissimè hirsutis, in alas divisis, foliis inferiorib. palmum longis, latis, subasperis, sinuosis: superioribus angustis, oblongis levioribus: flores, forma florum Sclareæ,

albi

Digitized by Google

III. HORMINUM SYRIACUM.

albi: semen parvum, & compressum rubris costis donatum, cinereum, nigris lineis sine ordine conspersum, inodorum, quod sub lingua ut Ocymi semen lentescit, in vasculis concluditur. Hujus semen Bisarmar nomine, D. Bernhardus Paludanus, dum Paravium ex Syria rediisset, exhibuit. Sunt qui Aman vocitent, at Cam. in suo horto Bisermas nominat. IV Horminum Sclarea dictum, forte Tussilago altera Plinii, & si seminis formam usumque perpendas Alectorolophos Plinii statuere poteris, C.B. Sclarea, Matth. Cast. Cam. Taber. Cæsalp. cui & Scopa regia Plinii & Baccharis Diosco. Scarlea, Lobel. (cui & Centrum galli) Clus. hist. Pan. Gallitricum sativum, Trag. Gallitricum, Dod. gal. Lugd. Horminum, Ges. hor. Orminum sativum, Fuch. Cord. in Diosc. Orminum majus, Ges. hor. ap Lon. Orvala, Dodo. fol. Cast. Scordium alterum Plinii, Dalechampio in Plinium.

Ἡδύσαρον. HEDYSARUM.
CAP. CXXIX.

HEdysaron, quod unguentarii pelecinum, id est, securidacam vocant, frutex est, foliis ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem securim æmulatur, unde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

QUanquam Securidaca inter triticum & hordeum quandoq; proveniat frequentior tamen inter aphacam nasci cernitur. Id quod etiam testatur Theophr. lib. & cap. 8. de plant. hist. ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit Plinius similitudine vocabulorum deceptus lib. 18. c. 17. Securidaca lentem complexu strangulari scribit. In eo autem error deprehenditur, quod phacon pro aphace legerit, & verterit: nam Græcis lens φακὸς vocatur, non ἀφάκη, quæ viciæ genus est. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacam lenti innasci & inimicari tradidit. Duo Hedysari sive Pelecini habentur genera, etsi Dioscorides unius tantùm meminit, alterum, quod majus, alterum, quod minus appellaverim. Majus foliis exit ciceri proximis, undecim ex uno processu erumpentibus

Hedysari cond. Plinii lapsus. Securidacæ majoris hist.

I. SECURIDACA MAJOR.

II. SECURIDACA MINOR.

Cauliculos edit tenues lentosq́, floribus diluto purpura colore rufescentibus, ut in piso, sed minoribus. Siliquas habet corniculatas, quadantenus falcatas, pressas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur semen ancipitis securis effigie, unde illi nomen, amari saporis. Radice nititur unica, albaq́, non sine adnatis fibris. Minus majori fere simile est, nisi quòd folia minora spectantur, numerosiora, & in cacumine retusa. Quinetiam, & caules, & rami, & cætera quotquot sunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud absimiles, sed pusillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda, incurva, & acuminato cacumine, quæ per maturitatem rufescunt, in quibus semen continetur alteri simile, sed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè descendente. Nascitur & ipsa inter segetes in agris. Ea omnia, quæ majori adscribuntur, ea quoq́, in minori reperiuntur. Bibitur utriusq́, semen contra venenosorum animalium morsum. Ejusdem farina, vulnera & putrida ulcera abstergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, ubi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoq́, expurgat à crassis, pituitosisq́, excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem intestinorum vermes ex dulci lixivio pota, aut ex vino, aut ex humano lacte, addito croci momento. Hedysari meminit Gal. lib. 6. simp. med. sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinum. Hujus fruticis semen colore rufum est, utrinq́, anceps, uti securis. Amarum, & subacerbum apparet: quamobrem potum gratum est stomacho, & viscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli. Planta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedysarum, & Securidaca nominatur: Unguentariis Pelecinum: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

Securid. minoris descrip.

Securidacæ vires Matth.

Hedysari vires ex Gal.

Nomina.

I. Securidaca siliqua oblonga, C.B. Securidaca major, Matth. Cast. Cam. Securidaca secunda, Dod. gal. Securidaca, Gesſ. hor. Hedysarum, Gesſ. hor. Lac. Lob. Lon. Cæs. Hedysarum majus, Lug. Cam. Hedysarum primum, Dod. fol. Lugd. Hedysarum legitimum, Clus. hist. Pan. Pelecinus, Gesſ. hor. II. Securidaca siliqua falcata, C.B. Securidaca minor, Matth. Lob. Cast. Cam. Hedysarum alterum, Dod. gal. & fol. Lugd. Hedysarum minus, Lugd. Cam. an Securidacæ similis Cæsalpino?

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONosma oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra jacentia; sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente: gignitur in asperis. Folia in vino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

Onosma. ex Comm.

ONOSMA.

PLanta quædam ex collibus, quos variis herbis refertos circa Goritiam natura collocavit, in asperis nata jampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices verò ejus ita rubescunt, ut quasi rubiæ videantur. Ex iis notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, ut eam verum Onosma putarim. Unde etiam ejus picturam addendam diligenter curavi, ut de ea aliorum quoque sit judicium. Sed certè ut verum fatear, mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi caule, & reliquis viduam videre mihi licuit. Onosmatis vires tradidit Galenus lib. 8. simp. med. sic inquiens. Onosma, vel osmas, vel phlonitis, vel ononis, ex acri, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & ejicere, foliis ejus in vino potis. Ut Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma vocatur.

Onosmatis vires ex Gal.

Nomina.

Onosma Matthioli, cujus & figura & nomen reservarunt Lacuna, Castor, Lonicerus, Lugdunensis historia, & Tabernæmontanus: esse autem Lycopsi cognatam & in Anchusis habendam, ex figura colligi posse credimus.

Νυμφαία. NYMPHÆA. CAP. CXXXI.

NYmphæa nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, foliis fabæ Ægyptiæ, minoribus & longioribus, aliis in summa aqua, aliis demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente: cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaveris caput, extuberat: *a* nigro semine denso, & lato, lenti gustus. Caulis est lævis, niger, minimè crassus, Ægyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, *b* scabra, clavæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum vino pota cœliacis, dysentericisq́; auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac vesicæ doloribus illinitur: vitiligines ex aqua emēdat: imposita cum pice, alopeciis medetur: eadem contra veneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit: pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi vendicasse videtur, quoniam aquosa amet. Plurima invenitur in *c* Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

a Cor. leg. πικρὸς. i. amaro. *b* Orib. leg. παχεῖα. i. crassa. *c* Ori. leg. [illegible] i. Cithera.

Nymphæa

NYMPHÆA ALTERA. CAP. CXXXII.

Est & altera nymphæa, [cujus flos blephara dicitur,] foliis antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo nitente, rosæ simili. Hujus semen, & radix contra fœminarum profluvia efficaciter ex vino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

I. NYMPHÆA ALBA.

II. NYMPHÆA LUTEA.

Nymphæa utraq; seplasiariis Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur ubiq; frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Unde non mirum, si ea sit vulgaris admodum planta, & omnibus notior, quam ut indicari deceat. Veruntamen Fuchsius in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut ejus verba, quæ hic subjiciam, aperte satis declarant. Nymphæa, inquit, seplasiis Nenupharis. Facultatis tamen florum ejus Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaq; sententia semine potius, & radice medicis utendum erit, quæ, ut iidem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contra floribus esse utendum præcipiunt, illisq; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi vim tribuunt. Atq; hos quidem flores quarta species Nenupharis producit, quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Ut hinc constet, eam Nymphæam, cujus flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem assignant, ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. adeò nihil est in universa Arabum doctrina certum, ac solidum: hactenus Fuchsius. Hujus equidem viri alioqui eruditi judicio tantum abest ut hac in re subscribere velim, ut potius cogar ipsum refellere, atq; Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atq; iis etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod vel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem judicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui vim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Avicennæ testimonio. Hi namque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm utuntur floribus, ubi humectandum sit, sed etiam semine & radice, ubi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis Nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, ut etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Paratur enim è floribus oleum ipsis in consolatú, quo utuntur medici ubi refrigare ac humectare sit opus. Soporiferi enim quidpiam illis inest. folia recentia renibus admota, seminis profluvia sistunt. Atque adeò hoc mihi non videtur Græcorum sententiæ adversari: quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi vim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes verò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores fortiores esse volunt, ut clarissimè scribit Avicenna. Illud addam, quod nihil prorsus sit alienum à ratione, ut una eademq; planta suum variet temperamentum, pro diversa uniuscujusq; partis natura. Hujus rei Gal. testis esse potest in mandragoræ mentione: ubi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare: fructu verò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem judicio, Arabes erant in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod videtur facere Fuchsius) exprobrandi: ut qui non sine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in usum medicum asservarint: quod à veteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermissum est. Porrò verisimile non est, quòd Arabes ignoraverint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam si Avicenna

Nymphææ cõsideratio. Fuch. opinio [illegible]. Dum alias Græcorum, alias Arabum Nymphæas [illegible].

III. NYMPHÆA PARVA.

existimasset eorum semen & radicem ejusdem esse cum floribus temperamenti, illis utiq; non fuisset usus ad dysentericos, ad veneris insomnia, ad muliebre profluvium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis objicietur, ut contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neq; hoc nobis ita ut Fuchsio, mirum videtur. Ut autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui vis insit calida, facit tertii sempervivi exemplum in Dioscoride: etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; vim excalfactoriam, acrem & exulcerantem, reddidit: tametsi reliqua duo Sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atq; iisdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus NYMPHAEA PARVA nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò majore: flore candido: capitibus exiguis ut in cappari: semine intus papaveris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi videre, quàm in Bohemia, nec in aqua, sed in lacubus & paludibus circa eorum litora. Imbecillioribus longè viribus est quam cætera de quibus diximus. Nymphææ facultates retulit Gal. lib. 8. simpl. med. his verbis: Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi vim habet citra morsum. Itaq; ventris profluvia cohibet. semenq; sive per insomnia, sive alio pacto immodicè profluens retinet. Juvat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, ut & muliebri profluvio medeatur. Verum & hæc, & ea quoq; quæ atram habet radicem, ex vino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi vim obtinent, ita ut & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos verò miscentur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cujus radix nigra est, sicut ad alia, cujus alba. Nymphæa Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofar, seu Nilufar: Barbaris, Nenufar: Italis, Nimphea: Germ. Weiß Seeblumen, & Haarwurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc d'eau, Lunet d'eau, & Lis d'estang. Nymphæa altera, Græcis, [illegible]: Italis, Nimphea gialla. At Nymphæa parva, Græcis, [illegible]: Italis, Nimphea piccola.

Nymphæa major est, eaq; albo, vel luteo flore: est & minor, eaq; luteo, eoq; vel magno, vel parvo flore: aut albo quæ triplex, cùm & morsum ranæ Nymphæam minorem faciamus. I. Nymphæa alba flore majore, C.B: Nenuphar album, Brunf. Nymphæa, eidem Cor. in Diosc. Nymphæa alba, Matt. Anguil. Cor. hist. Lac. Lob. Lon. Tab. Thal. Dod. gal. & fol. Nymphæa candida, Trag. Fuch. Cæs. Nymphæa major alba, Lugd. Cast. Lotus Ægyptia, Alpino. II. Nymphæa lutea major, C.B. Lug. Nenuphar luteum, Brunf. Nymphæa lutea, Matt. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Lon. Tab. Thal. Nymphæa Citrina, Cord. in hist. Nymphæa altera, Cord. in Diosc. Cæs. Nymphæa flore luteo, Anguil. Cast. III. Nymphæa alba minor, C.B. & Tab. Nymphæa parva, Matth. Lugdunensis Matthioli figuram habet, sed Nymphæam alteram luteam minorem vocat.

ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

Ἀνδρόσακες.

ANdrosaces herba est amara, † tenues spargens juncos, sine foliis, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in vino pota, copiosam hydropicis urinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANdrosaces ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inventum est in Hetruriæ maritimis, cujus hic picturam ideò exhibere libuit, quod id a quibusdam Androsaces existimetur. Id ipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: a quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Cæterùm aliam quoq; plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diversam, misit ad me sub Androsaces nomine Jacobus Antonius Cortusius patritius Patavinus, cujus quoq; hic imaginem excudi curavimus, ut de ea quoq; aliorum sit judicium. Sunt qui putent hanc plantam Androsacem legitimam esse: verùm cùm folia in summitate gerat, non possum ego facilè eorum subscribere placitis. Androsaces meminit Galenus lib 6. simpl. medic. ubi sic inquit: Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem reficcata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus ejus magnopere urinam movere, & nimium discutere & desiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.

† In vulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur λεπτὴ hoc est tenuis: quam vocem, ut supervacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio verò λευκὴ, id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice vertit Marcellus. Cæterùm non desunt, qui, ubi paulò post ἄφυλλος, hoc est, sine foliis legitur, ἔμφυλλος, hoc est, cum foliis legendum putent.

Androsace

I. ANDROSACES. II. ANDROSACES ALTERA.

Androsace duplex est, alia foliis carens folliculos habens, quæ vel petræ innascitur, ut nobis ante viginti annos Cl. Ulysses Aldroandus Bononiæ exhibuit: vel Chamæconchæ, ut ante annos novendecim, cum Monspelio Frontignanum navi veheremur, ad montem Cetium studiosos herbarum inquirendarum causa deducturi, stagnis innatantem copiose vidimus & legimus. Dicitur Androsaces, Matth. Lac. Cast. Lon. Lugd. Androsaces Cotyledon foliosum marinum, Adverſ. Lob. Androsace Matth. primum, Tab. Fungus marinus minimus, Cæs. Umbilicus marinus Monspeliensibus. II. Androsaces altera, Matt. Lugd. Clus. hist. Pan. Tab. Cam. Morsus gallinæ vel Alsines species, non ex Syria, sed quadam antiqua macerie, Adversariis: verùm Adversaria falluntur, cùm hanc elegantem plantulam ante viginti duos annos in horto nostro coluerimus, cujus elegans apud Clusium descriptio & apud Camerarium figura, cùm in hac folia minus rectè sint expressa, quæ plantagini angustifoliæ æmula, & in ambitu dentata sunt: qua de re plenius in historia.

Ἀσπλήνιον. ASPLENUM. CAP. CXXXIV.

ASplenum aliqui scolopendrion vocant, alii splenion, alii hemionium: foliis est multis, scolopendræ animali similibus, ab radice una prodeuntibus. Nascitur in parietibus, saxisque siliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Folia polypodii modo dividuntur, subter flavescentia hirsutaque, supernè viridia. Vim hanc habent folia in aceto fervefacta, ut per dies quadraginta pota lienem absumant: quibus etiam contritis lienem ex vino illini oportet: stranguriæ, & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in vesica comminuit. Conceptum adimere creditur, per sese, aut cum muli liene appensa. Tradunt noctu, silente luna, hujus rei gratia effodiendam.

ASplenum, sive Scolopendrium tam à medicis quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, Cetrach barbara voce vocatur. Nec diu est, quòd novere rei herbariæ periti Arabum Ceterach esse legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea universa herbariorum schola Aspleni loco phyllitim, quam etiam vulgò Linguam cervinam appellant, suis immiscebant medicamentis. Verùm enimvero quanquam hoc adeò clarum est, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur: adhuc tamen inveniuntur è veteribus nostris seplasiariis, qui ut suam potius pertinaciam, quàm veritatem ipsam tueantur, nullo pacto sibi persuasum esse volunt, phyllitim non esse legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd sui majores phyllitim Scolopendram appellaverint, quodque eam spleni semper maximè profuisse experimento cognoverint. Qua tamen in re prorsus aberrant, ut ex Asplenii notis facilè ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenum, quàm ipsum Cetrach vocatum. Nec desunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non esse Asplenium, quòd scripserit Dioscorides nasci Asplenum foliis polypodii, sive filiculæ, quibus tamen ipsius Cetrach folia non undequaque respondere videntur. Verùm si ii, qui ita objiciunt, eam vidissent filiculam, quæ in montibus provenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, foliis angustioribus, & admodum virentibus, iis in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquam simili, quanquam paulò ampliore. Tantaque est similitudo, ut mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè visa sit verum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum Asplenum in Creta nascitur, ubi repertum Vitruvius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes, Gnoson & Cortynam, interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inventis, quia herbam hanc roderent: altera verò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus pulvis, qui in Aspleno aversa foliorum parte invenitur, drachmæ pondere unà cum albi succini farina semidrachma, ex succo portulacæ potus, aut plantaginis, gonorrhœa laborantes mirificè juvat. Herba autem totius decoctum datur utiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præsertim, qui Gallica lue affecti sunt. Aspleni vires paucis perstrinxit Galenus libro sexto simplicium medicamentorum, sic inquiens: Asplenum tenuium est partium, non tamen calida herba est. Hac utique ratione & lapides frangit, & lienes liquat: hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existimant, Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diversas omninò plantas repræsentare, Galeni authoritate freti: quippe qui libro quinto capite septimo simplicium

Aspleni consider. Ceterach

Ceterach nõ est Asplenum quibus.

Aureus pulvis Asplenii & vires.

Aspleni vires ex Galeno.

Asplenũ & Scolopendriũ quibus diversa.

ASPLENUM.

plicium medicamentorum de his differens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè videatur, cùm inquit: Majores lienis obstructiones vehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ id ipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè verba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem judicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreverit Scolopendrium, depravataq́; in eo sit scriptura vel librariorum incuria, vel nimia alicujus scioli diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit Galenus, nusquam, quod invenerim, Scolopendrii meminerit, sed tantum Asplenii, cujus etiam vires (ut supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, vel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus: quandoquidem hemionitis (ut ipse Galenus scribit l.9.c.2. de comp. med. secundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis sive lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab aliis Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoq; eam vim sortita est qua lienem absumere potest. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoq; Asplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis Scolofendrion seu Sculufendrium: Officinis, Ceterach: Italis Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Nomina.

Asplenon, quòd splenem juvet, dicitur: Scolopendria vera, Trag. Lon. Asplenum, Matth. Dodo. gal. & fol. Lac. Lobel. Cast. Lugd. Cam. Asplenion Cord. in Diosc. Asplenus, Ges. hor. Scolopendrium, Cord. in hist. Anguil. Ceterach. Ges. hor. Cæsalpino.

Ἡμιονῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEmionitis quam aliqui splenion vocant, folium emittit Dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus, nunquam flores, neq; semen, neq; caulem gignit: in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

Hemionitidis consid.

FAlluntur procul dubio (ut in Phillitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum vulgus Linguam cervinam, perperamq́; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos viros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare evidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus: id circo supervacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre gravetur, si cupiat nostras contra viros tam celebres rationes audire. Porrò non modò jam nobis compertum est, veram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos: sed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cujus picturam damus, ad nos Patavio misit. Equidem credidimus jam dudum unà cum Hermolao, & Ruellio Teucrium & hemionitim unam tantùm Plinio plantam esse, depravatis ejus exemplaribus decepti, quæ l.25.c.5. ita scriptum habebant: Invenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion vocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinii codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere Teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & Asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit lib. 27. cap. 5. Asplenum sunt, qui he-

Hemionium & Asplenū Plinio idem.

qui hemionitim vocant. Sed equidem vereor, ne & ipſe in errore verſetur: quandoquidem Dioſcorides non modò utriuſq; hiſtoriam diverſis capitibus deſcripſit, ſed etiam aſplenum nuſquam, quod ſciam, hemionitim appellari ait: tametſi contrà Hemionitim non aſplenum, ſed ſplenion à quibuſdam vocari tradiderit. Sed poſteaquam Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam revocarunt herbam illam, quæ à chymiſtis LUNARIA minor, & ab aliis ob ſemen racemoſum Lunaria botrytis cognominatur, cùm & ipſa miris in medicamentis polleat viribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid diſſererem. Hæc itaq; brevis eſt planta, dodrantali ferè altitudine. Caule conſtat ſimplici, dodrantali, rotundo, lento, ac gracili: è cujus medio in latus exit ramuſculus, coſtæ effigie, cui folia ſunt utrinq; ſeptem aut plura annexa, lunata, craſſa, formaq; braſſicæ marinæ modo. Flores profert in ſummitate caulis, oxalidis minoris inſtar: ſemine ruſo, rotundo, minutoq; ìuvæ modum racematim cohærente. Naſcitur in altis montibus herboſo loco. Vis totius plantæ mirè efficax vulneribus recentibus glutinandis, itemq; pota intrinſecus, atq; illita extrinſecus corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocelas. Datur utiliter commodeq; dyſentericis, planta tota in pulverem contrita ex vino auſtero pota. Albas uteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depaſcuntur, ubi hæc copioſa provenit, avulſis ab ea clavis, ſuos ferreos calceatus amittere, ob id vulgò à nonnullis Sferracavallo, appellari. Sed perperam, meo quidem judicio, quòd alia ſit planta, quæ vel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, vel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile. Verùm, cùm à chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenſeatur, adeò, ut quidam eam ipſam Lunariam majorem appellent: prætterire quidem non potui, quin de ea quoque hic verba facerem. Eſt itaq; planta, quam nos SFERRA CAVALLO appellamus, herba in altis montibus proveniens, foliis minori Securidacæ

Lunariæ minoris deſcriptio, & vires.

Sferracavallo.

II. LUNARIA MINOR.

*III. LUNARIA MINOR RAMOSA.

proximis, puſillis, cordiq; faciem referentibus, incurva ſecundum longitudinem excurrente linea, pluribus utrinq; è longo pediculo emergentibus ſiliquis, oblongis, preſſis, numeroſis, altera parte incurvis inciſuris diviſis & foraminum rotundorum ſpeciem referentibus, prominente utrinq; foraminum orificio, adeò ut non parum opificii in hiſce fabricandis naturæ adhibuiſſe videatur: caules habet anguloſos, ſtriatoſq;, ramulis compluribus refertos, ſed flores hactenus mihi videre non licuit. Semen è ſiliquis prodit lunatum, bicorne, unde illi Lunariæ nomen apud chymiſtas, qui eam magnis efferunt præconiis ad argentum conficiendum, hac tantum ex argento vivo argentum purum fieri fabulantur, ſed quàm ſuis opinionibus deludantur ii, ſæpe ſuo magno damno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cùm non parvam videatur habere cum minori ſecuridaca cognationem, cum facie, tum viribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam virentem calcaverint, ferreis calceatibus protinus exuantur, quid certi afferam non habeo. Verùm cùm ſcribat Plinius lib. 10. c. 18. Picum martium adactos cavernis eorum cuneos à paſtoribus, admota quadã herba extrahere: & Trebius antiquiſſimus author illi ſubſcribat, cogor quidem iis haud omnino refragari, qui huic plantæ id virium tribuunt. Nullum quod ſciam habet in medicina uſum, quamvis non deſint herbarii, qui eam potionibus vulnerum addant. Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem nominant, quæ in ſcrobium ripis, & aggeribus uligine madentibus, ſecus vias plerunq; naſcitur. Serpit hæc humi junceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ Vinca pervinca vulgò vocatur, in quibus à radice ad ſummum ex utroque latere brevibus interſtitiis folia exeunt craſſiuſcula, rotunda, parvorum nummorum ſpeciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia piloſa non ſunt ſed lævia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & uliginoſis locis, ideò iis non poſſum adſtipulari. Hæc quoque glutinandi, & cohibendi facultate prædita eſt. Sed jam, ut noſtri moris eſt, Hemionitidi ſua reddantur vires ex Gal. qui eas retulit lib. 6. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hemionitis ſimul & ad-

Lunaria minor alia.

Hemionitidis vires ex Gal.

IV. SFERRA CAVALLO.

ſtrictionem & amaritudinem poſſidet: [illegible] pota lienoſis auxilio eſt. Ea ut Græcis ἡμιονῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis vocatur. Lunaria minor, ſive Lunaria Botrytis: Italis, Lunaria del grappolo.

I. Hemionitis, Matth. Anguil. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Geſ. hor. Cæſ. Hemionitis ſive ſterilis, Lob. Hemionios Theoph. ubi Gaza Mulam vertit. Sunt qui dubitant, an hæc à Lingua cervina vulgò dicta ſpecie differat, ſiquidem ei valdè ſimilis ſit. II. Lunaria minor racemoſa, quæ Lunaria dicitur à foliorum forma ſubrotunda & lunata, quæ totidem cenſentur, quot Lunæ dies, quæq; cum Luna augeantur & decreſcant. Lunaria, Trag. Dod. fol. Lunaria minor, Matt. Fuchſ. Dod gal. Geſ. hor. Lon. Lugd. Cluſ. hiſt. Pan. Cæſ. Lunaria racemoſa, Lob. Lunaria minor botryitis, Thal. Lunaria petræa, Geſner. de Lunariis. Lunaria major, Caſt. Epimedium Dioſc. Fabio Columnæ. III. Lunaria minor ramoſa, C.B. Hanc D. Cam. in ſuo Matth. propoſuit, quæ pluribus eſt foliis, pluribus racemulis, quæq; in Anglia reperta, cui Lunariæ rarior ſpecies dicitur. Hanc vel ſimilem expreſſit Thalyus in ſua Harcynia, cui dicitur Lunaria botryitis πολύφυλλος. IV. Ferrum equinum, Geſ. hor. Lob. Dod. fol. Sferra Cavallo, Matth. Geſ. hor. app. Sferra Cavallo Italicum, Cam. Solea equina, ſive Securidaca montana, Lugd. Securidaca minor, Caſt. Medicæ ſpecies, Geſn. hort. Securidacæ ſpecies, Cæſ. Hedyſarum ſive ferrum equinum, Tabernæmontano.

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANthyis duplex eſt: quædam enim lenti ſimillima, foliis mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine, radice parva, tenui. Naſcitur in ſalſis terris, & à ſole illuſtratis *a*, non inſulſa guſtu. Altera eſt foliis, ramulisq; ajugæ ſimilis, hirſutioribus tamen, [brevioribus, & aſperioribus] flore purpureo, odoris admodum gravis: radice cichorii. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusq; plurimùm prodeſt. Tritæ, vulvæ pituitas emolliunt, cum roſaceo, & lacte impoſitæ vulneribus medentur. Quæ autem ajugæ ſimilitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulſo, comitiales ſanat.

PRimam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam vidi: quanquam non negaverim, quin ea inibi proveniat. Ruellius hanc poſteritati Salſolam vocatam fuiſſe tradit, quòd ex ea ſalem fieri memoriæ proditum ſit. Fuchſius verò in libro de comp. med. quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos diſſeruimus libro ſuperiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem eſſe: nam ubi Aluminum genera expendit, in fine fermè ſic inquit: Alumen, quod Catina appellant, ex herba combuſta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem judicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchſius unà cum Amato Luſitano, à quo illum hanc vanam opinionem accepiſſe facile ſuſpicor. In primis namq, non video ego, quomodo fieri poſſit, ut Cali Mauritanorum duas poſſit legitimè Græcorum plantas repræſentare, Anthyllida & Tragum, quæ quidem genera, forma, notis ac viribus inter ſe maximè differunt ut in ea Apologia quam in illum Luſitanum ſcripſimus, latius oſtendimus. Deinde nobis planè ſubit mirari Fuchſium, virum alioqui doctiſſimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in Germania quod Luſitani illius ineptias tam religioſè ſit ſecutus, ut hic contentus protuliſſe Anthyllidem eſſe herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioſcoridi duo ſunt, expendere: atq, genus explicare, quod Cali eſſe putabat. At revera Cali (quantum ego ſentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neq, etiam Tragum. Etenim hoc ſine foliis naſcitur, ſed eorum vicem explent aculei, adeò ut tota planta ſpinis horrida ſpectetur. Illa vero Anthyllis, quam primo generi adſcribit Dioſc. lenti ſimillima eſt. Porro alterum ejus genus (teſte Dioſc.) foliis ramulisq, ajugam æmulatur, hirſutioribus tamen, brevioribus & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum gravis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, guſtanti ſalſa prorſus deſiderantur. Utriuſq, Anthyllidis meminit Gal. lib 6 ſimpl. medic. ſic inquiens. Anthyllis duplex eſt, ſed utraq, modicè deſiccat, ut & ulcera glutinat. Cæterùm altera, ea ſcilicet quæ Chamæpityi adſimilis eſt, quadantenus ſubtiliorum eſt partium, quam altera, adeo ut & comitialibus competat. Quin & ipſa magis quam altera extergere poteſt. Quæ herba Græcè ἀνθυλλίς, Anthyllis item Latinè, & Anthyllide Italicè nominatur.

Ἀνθεμίς. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANthemidis genera tria tantùm flore diſtantia: rami dodrantales, fruticoſi, alis multis concavis: tenuibus foliolis, parvis, numeroſis, rotundis capitulis: † floribus in medio aureis, forinſecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Naſcitur in aſperis & juxta ſemitas: colligitur vere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandiq;. Potu, & inſeſſione, pellunt menſtrua, partus, urinam, calculoſq;: adverſus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem ſuffuſam expurgant: jecinorum vitia ſanant. Decocto earum veſicæ foventur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florem purpureum habet *a*, cujus amplitudo majuſcula eſt. Hanc propriè heranthemon vocant. Ea cui leucanthemo nomen eſt, item quæ chryſanthemon dicitur, vehementius

I. ANTHEMIS, SIVE CHAMÆM.

tius urinam ciunt. Ægylopiis illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur, teruntúrque in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & privatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una, modò contra floris partes duæ & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus, bibere autem oportet in vino mulso diluto.

ANthemis, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, vulgo corrupta voce Chamomilla vocatur. Veriùm quamvis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamque cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum vero purpurei bubonii modò insunt: pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris foliis albicantibus circumseptis: quod hæc cæteris frequentior, copiosiórque inter segetes in campis proveniat, oleátque suaviter. Quandoquidem cætera ejus genera, à paucis sane cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Sunt qui putent plantam, quam quidam Vergilii ADONIDEM esse censent, purpuream Dioscoridis esse Anthemidem, sed re vera hallucinantur, quòd hujusce Anthemidis genus, Diosc. teste, flores proferat in medio aureos, & forinsecus orbiculato ambitu purpureos, ut in [Amello] Belli quadam videmus, à quibus maximè differunt vulgaris Adonidis flores, qui papaverum sylvestrium flores æmulantur. Cæterùm Anthemis cujus vulgaris est usus, caules edit cubitales, foliis est parvis, capillaribus, tenuibus, ac numerosis: flores fert in caulium, ramorúmque summitatibus Parthenio quod Matricariam vocant, similes. Radicibus nititur tenuibus, nec altè descendentibus. Tanta est Anthemidis cum COTULA fœtida similitudo, ut nullo ferè oculorum intuitu sed olfactu tantùm altera ab altera dignosci queat. Namque altera, nempe Anthemis perquam bellè ac suaviter olet altera verò fœtet, & adeò acris est, ut cutim exulceret adalligata. Quo fit ut qui in campis alvum exoneràrant, & deinde hac herba sedem abstergunt, paulo post intolerabili vexentur ardore. Cæterùm Anthemidis decoctum potu laterum dolores sanat. Idem præstat

Anthemidis consid.

Adonidis mentio.

Cotula fœtida.

Anthemidis vires.

II. CHAMÆMELUM NOBILE flore multiplici.

III. CHAMÆMELUM FOEtidum, seu Cotula.

IV. ADONIS.

aqua è floribus distillata. Anthemidis flores absque foliis decerpti, tusiq; in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissolvantur, iisq; febrientes a vertice capitis usq; ad pedes illinantur, moxq; stragulis, ut sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosius fluxerit. Ita enim scriptum reliquit Nichessor Aegyptius. Anthemidis meminit Gal. lib. 7. simpl. med. sic scribens. Chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile est, calore vero ad olei facultates magis accedens, animalitum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudinibus, ut si quid aliud confert, doloresq; sedat, mitigatq;. Præterea tensa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura sunt, emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra visceris alicujus inflammationes infestant, discutit ac dissolvit, ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proveniunt. Quâ de re & ab Aegyptiorum sapientibus Soli consecratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hi quidem in re a veritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ jam concoctæ sunt. Juvat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex viscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium Chamæmelum vel strenuissimum est, ubi jam concoctis adhibetur: quapropter, & hypochondriis, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiamnum libro 6. eorundem simpl. med. sic inquiens. Dictum quidem in 3. libro de hac herba copiosius est, dicetürq; nunc summatim, quod calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Planta, quæ Græcis ἀνθεμίς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.

Chamæmelum aliud odoratum, quod vel gratum, idq; flore simplici, quod vulgatum, vel peregrinum, aut flore pleno est: vel ingratum spirat odorem. Aliud inodorum Cotula, & quidem arvense, marinum, & alpinum. I. Chamæmelum vulgare, quod Leucanthemum Diof. C.B. Chamæmelum tertia Parthenii species Brunf. Anthemis sive Chamæmilla, Matth. Cor. in Diosc. Chamæm. Lac. Cast. Cæs. Tab. Thal. Chamomilla tertia, Trag. Chamæm. leucanthemum, Fuch. Ges. hor. Chamæm. sylv. Dod. gal. Lugd. Chamæm. vulgare, Dod. fol. Ges. hor. ap. Chamomilla vulgaris, Lon. Chamæmalum verum, Ges. hor. Chamæm. arvense, Cam. Anthemis vulgatior, Lob. II. Chamæm. nobile flore multiplici, C.B. Anglorum niveum Leucanthemum flore multiplici, Advers. Lob. Anthemis leucanthemos nivea Anglorum flore multiplici, Lugd. Chamæm. leucanthemum odoratum multiplex, Dod. fol. Chamæm. Romanum flore multiplici, Cam. in Matth. Tab. Chamæm. flore pleno, Cam. Hoc tenerioribus est cauliculis humi sparsis, foliolis brevioribus, floribus ex plurimis foliolis densè compactis: tota planta cæteris suaviùs olet, quare & facultatibus superat: sunt qui ex plantæ succo, floribus & vino albo, Syrupum ad ictrum & hydropem splenis vitio causatum, conficiant. Circa Aurelias Galliarum spótè quidem provenit, alibi in hortis cultioribus reperitur. III. Chamæm. fœtidum, C.B. Cotula fœtida, quarta species Parthenii, Brunf. Camomilla secunda & sylv. Trag. Cotula fœtida, Matth. Dod. gal. Ges. hor. Lob. Lac. Lon. Cast. Lug. (cui & Parthenium leptophyllon Hippocratis) Cam. Parthenium, Fuch. Cotula, alba, Dod. fol. Cotula, Tab. Cota vulgo in Hetruria, Cæs. cui & Buphthalmon Diosc. Gal. & Plinii. Buphthalmum minus, Cord. in Diosc. Chamæm. album seu fœtidum, Thalyo. IV. Adonis hortensis est & sylv. hæc flore vel majore vel minore, hæcq; rursus rubro, pallido, luteo, in medio nigricante, rarius albo. Adonis flore minore, C.B. Anemone agrestis, Trag. Anemone, Cor. in Diosc. Anemone tenuifolia, Cord. in hist. Adonis Matth. Lugd. Flos Adonis, Lob. Adonidis flos, Cam. Chamæmelum Eranthemum, Dod. gal. Ges. hor. Eranthemum, Dod. gal. & fol. Chamæmelum rubrum, Ges. hor. Anthemis Eranthemos, Lug. Chamæmelum cujus folia florem cingentia sunt purpurei coloris, Cast. Chamæmelum purpureum, Tab. Aculeata, Lon. Ranunculus arvensis floribus rubicundis, Cæsalpino.

Παρθένιον. PARTHENIUM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon vocant, foliis, & coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subviroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atq; epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vulvarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

Parthenii consid. Matricariam non esse Artemisiam contra Brasav. Fuch. & Monach.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò intus satum, sed in aliis quoque locis sponte provenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore gravi: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam vocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenii historia Brasavolus, & Fuchsius, viri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quod concordes sibi persuaserint (ut superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, sive Amarellam vulgò vocatam, esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. [illegible]

verum

I. PARTHENIUM, SEU MATRIC. II. TANACETUM.

verum referre Parthenium, quam herbariorum vulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quam isti clarissimi medici magno in errore versentur, judicent ii, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quam coriandri: neq; sapore usq; adeò amaro, ut in Parthenio requiritur, sed acutissimo, & exulcerandi vi prædito, id quod nunquam Parthenio tribuit Dioscorides, neq; Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium vocavere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis vitreis vasis aptissima, ut Galenus ipse testatur lib. 6. simpl. med. & Plin. lib. 22. cap. 17. naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui velint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & TANACETUM vocant seplasiarii, cujus etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hic modo effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quam eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt. Folium est majoris millefolii æmulis, aliquantò tamen majoribus, amaro sapore, & odore gravi, caulibus bicubitalibus, floribus melinis, aureis globulis similibus, umbellatim quadantenus micantibus. Radice nititur unica compluribus adnatis fibris. Provenit in hortis, ac etiam alibi sponte per se nascitur. Excalfacit, exiccat, abstergit, aperit, flatus pellit. Utuntur Tanaceto recentiores ad ventriculi, uteri & alvi flatus discutiendos, item ad lumbricos ex ventre pellendos. Utuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam & menses: obstructiones viscerum aperit. Sed id viris magis, quam mulieribus commendant: contrà verò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenii in simpl. med. censu Galenum meminisse non reperio. Excalfacit, siccat, aperit, abstergit, provocat, resolvit, flatus pellit. Epotus succus drachmæ pondere cum sacchàro ventris tineas perimit: illitus impetigines, alphos, & lentigines emaculat. Peculiariter autem auxiliatur omnibus uteri affectibus, quos flatus, aut pituitosus humor excitaverit: menses ciet, & secundas: calefit recens super tegula, & irrorata vino veteri illinitur contra uteri dolores. Ejus nomen Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Officinis, Matricaria. Arabicum, Achuen, Uchuen, Achzan, sive Alachuan: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Mutter Kraut/ & Mettram: Gallicum, Matricaire, Tanacetum sive Athanasia: Italis, Tanacedo sive Daneda.

Helxine, Parthenium.

Tanacetum, & ejus medicina.

Nomina.

Parthenium quasi virginalis, quòd morbis mulierum uterinis medeatur, unde vulgò Matricaria dicitur. Hæc foliis est latioribus, & angustioribus: illa vel odorata, vel inodora: odora vel simplici, vel pleno flore: inodora, peregrina est & altera alpina. I. Matricaria vulgaris. C.B. Cam. Matricaria, prima Parthenii species, Brunf. Parthenium, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Dod. gal. Gesf. hor. Lac. Cast. Thal. Amaracus Galeni, Ericio Cord. Matricaria, Trag. Dod. fol. Lon. Cæs. Lugd. Matricaria nostras, Lob. Artemisia tenuifolia Fuch. fol. Tab. Artemisiæ ramosæ altera species, Fuch. in icon. II. Tanacetum fortè à Tannaco, quo nomine Parthenium appellatum fuisse testatur Plinius. Hoc odorum est, vel inodorum: odorum, aut majus, quod foliis est vel planis, floreq; aut luteo, aut albo, vel crispis: aut minus, hocq; vel campestre, vel alpinum: inodorum, flore minore, vel majore. Tanacetum vulgare, quod Parthenium microphyllon Hippocratis videtur, C.B. Tanacetum, Brunf. Matth. Cord. in hist. Gesf. hor. Lon. Dod. fol. Lob. in obs. Cast. Cæs. Tanacetum vulgare luteum, Trag. Tanacetum majus, Dod. gal. Tanacetum citrinum, Thal. Tanacetum millefolii foliis, Lob. in icon. Athanasia, Lugd. Athanasia vulgaris, Lac. Artemisia tenuifolia, Fuch. in icon. Artemisia monoclonos, eidem in fol. Artemisia Dioscoridis, Tabernæmontano.

Βούφθαλμον. BUPHTHALMUM. CAP. CXXXIX.

Buphthalmon, quidam cachlam vocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide majorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus,

ſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasque diſcutiunt. Ajunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

I. BUPHTHALMUM. *II. BUPHTHALMUM ALTERUM.*

Buphthalmi cōſid.

NOn parum profectò inter ſe variant de Buphthalmo recentiorum ſententiæ, ut herbam, quæ ipſum legitimè repræſentet decernant, & oſtendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus naſcentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis major eſt, folio nonnihil in ambitu ſerrato, flore intus melino, extrà verò candidiſſimis foliolis undiq; circundato, anthemide majore, eſſe legitimum Buphthalmum. Alii verò, quibus adſtipulatur Fuchſius, aliam ab hac herbam verum Buphthalmum eſſe contendunt, vulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam vocant. Sed cur horum ſententias comprobem, ſanè non habeo: quippe quamvis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat, flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioſcoridis picturæ non utiq; reſpondent. Quemadmodum & hinc perſpicuum eſt alteram plantam, cujus primo loco meminimus, non eſſe Buphthalmum. Siquidem cùm diligentiſſimè ſcripſerit Dioſcorides vulgaris anthemidis, tum etiam parthenii flores intus aureo micare colore, per ambitum vero candido, dubitandum quidem non eſt, quin & eadem fuerit uſus diligentia in deſcribendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in univerſum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in vulgari parthenio conſpicitur. Cum itaq; Buphthalmum luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meo quidem judicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patavio Joannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, juvenis ſpectatæ in philoſophia ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius chariſſimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſſidet, ut ejus effigies, quam hîc [illegible] abundè demonſtrat.

Buphthalmi vires ex Gal.

Buphthalmi vires retulit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum his verbis: Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis videantur adſimiles, colore autem anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum majores, tum acriores. Proinde & vehementius diſcutiunt, adeò ut duritias ſanent cerato mixti: hæc Galenus. Ubi ne quid nobis obſtet, animadvertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis hiſtoria. Major.

Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi BELLIS *ſic à Plinio vocata occurrit, cujus etiam initio commentarii memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco ejus hiſtoriam, & vires recenſere. Bellis igitur quanquam plura ſunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe majus, medium, & minus. Majus folia gerit ex anguſta origine in latum ambitum finientia, ſubrotunda, craſſiuſcula, & circumquaq; quercus modo ſerrata, humi circa radicem in rotæ modum accubantia. Quæ autem in caulibus habentur anguſtiora, oblonga magis ſunt ſenecionis modo, caules emittit ab una radice plures: cubitales, teretes, robuſtoſq;, è quorum ſummis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio majores, qui æſtate ferè tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi eſt multifida, haud valdè deſcendens. Naſcitur in paſcuis, pratis, ſecus itinera, & in agrorum marginibus.*

Media.

Alterum autem, quod medium appellamus, plerumque in pratis & paſcuis provenit, foliis alterius minoribus, nec adeò per ambitum inciſis, minimè ſinuatis, in terra jacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine: radicem altero tenuiorem, ſed multifidam: flores mittit majori per omnia ſimiles, ſed longè minores.

Minor.

Minus quod in hortis & fictilibus ſeritur, variis ſpectatur generibus, quæ florum varietate dignoſcuntur. Nam tametſi folia in omni ferè genere habeantur longiuſcula,

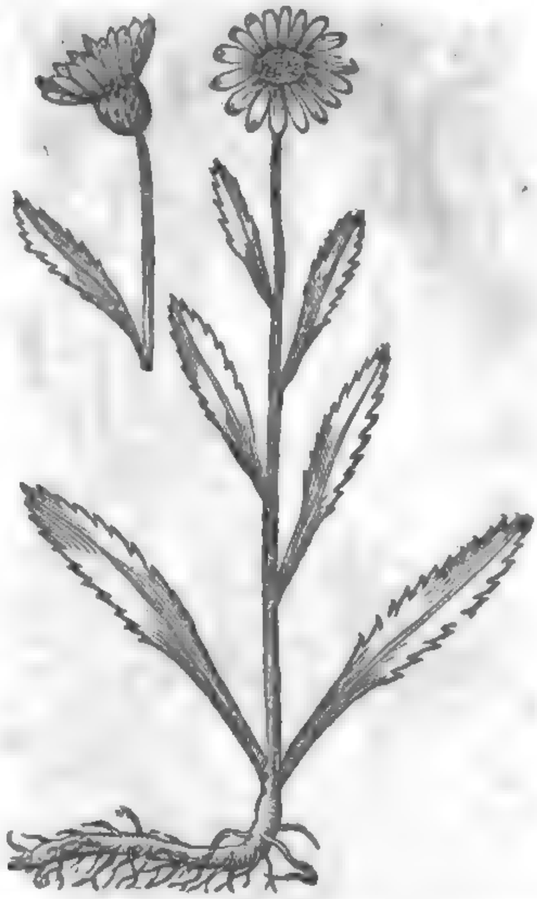
in tacu-

Digitized by Google

III. BELLIS MAJOR.

IV. BELLIS ALPINA.

V. BELLIS MEDIA.

in cacumine ſubrotunda, craßiuſcula, ſolo procumbentia, & in rotæ modum radiantia, atque per ambitum ſenſim ſerrata, flores tamen coloribus, & foliorum numero inter ſe variant. Siquidem in uno genere centro tenus aurei, & per ambitum rubentibus foliolis ſtipati cernuntur: in altero verò ex candido ruſeſcentibus, aut verſicoloribus numeroſioribuſq́; Sunt etiam qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiam qui ubiq; foliolis exilibus admodum verſicoloribus adeò ſtipati habeantur, ut ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in coronamenta venere. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptißimi ſunt. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) valent flores in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in vulneribus thoracis, quæ in pectoris cavitatem uſq; penetrarent, in quem uſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis omnia genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia tùm oris, tum linguæ exulceratas puſtulas: eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſolvunt. Herba ipſa recens in acetariis ex oleo & aceto devorata, alvum adſtrictam lenit: id quod etiam præſtat ex jure pinguium carnium decocta & unà cum jure ſumpta. Βούφθαλμον *ſic Græcè Latinè verò Buphthalmũ, & Oculus bovis dicitur: Arabicè, Bibir: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue: Germanis,* Rindsaug: *Gallis, Oeil de Beuf. Bellis major, Italis primo fiore maggiore, & fior di primavera, nonnullis Primula veris major, dicitur. Bellis minor Italis primo fiore minore, fior di prima vera: Germanis* Maßlieben: *Gallis Marguerites ſeu Baſquette. Bellis minima, Italis, Margarite: & fiori di prima vera gentili.*

Bellidis vires.

Nomina.

Buphthalmum, quòd flore ſimilis ſit boum oculis. I. Buphthalmum Dioſcoridis, C.B. Buphthalmum, Matth. Trag. Lac. Geſner. hort. Lobel. Lugd. Caſt. Tab. Buphthalmum vulgare, Cluſ. hiſto. Pann. Chamæmelum Chryſanthemum, Fuchſ. Cotula lutea, Dod. gal. & fol. Cotula non fœtida, Lonicero: Chryſanthemum, Cord. in Dioſcoridis Geſner. hort. Aſter atticus, Cord. in hiſto. quoad iconem, quam tamen ipſe non appoſuit. II. Buphthalmi nomine hoc videtur Camerarius in ſuo Matthiolo propoſuiſſe.

VI. BELLIS MINOR.

VII. BELLIS MINIMA.

VIII. BELLIS MINIMA.

posuisse. Buphthalmi altera species, Ges.hor. Buphthalmum alterum folio & facie Cotulæ fœtidæ, Adverſ.Lob.Buphthalmum alterum Penæ, Lug. Buphthalmum Narbonense, Cluſ. hiſt. Pan. Buphthalmũ verum, Tab. Chryſanthemum primum Cæſa. Nunc de Bellide. Bellidem licet aliqui velint apud Theophraſtum eſſe Anthemidis foliacei speciem, céſemus tamen Græcis indictam, & à Plinio primum propoſitam, quæ ſylveſtris eſt & ſativa: illa major, media, & minor: major alba, vel lutea: alba pratenſis, ſimplici, rariſ. pleno flore, & alpina, hæcq; major vel minor: lutea, foliis vel profundè inciſis eaque major & minor, vel ſubrotundis. Sylveſtris minor alba, vel mixta, vel cœrulea, hocq; vel frutescens vel non: hæcq; caule nudo vel folioſo. Sativa verò minor eſt pleno flore, eoq; majore vel minore, albo, rubro niveo: hujus generis eſt & prolifera ſuave rubens, rarius viridis. III. Bellis ſylv. caule folioſo major, C. B. Oculus bovis vel vaccinus, Brunf. Bellis major, Matt. Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. (cui & Conſolida media vulnerariorum.) Caſt. Lugd. Cæſal. Cam. Bellis major ſylveſtris, Fuchſ. in icon. Geſ. hor. Bellium majus Tab. Buphthalmum majus, Lonicero. IV. Bellis alpina major, C. B. Hæc ex radice ſerpente, lignoſa, nigricante, & ab una parte fibras ſpargente, caulem emittit unicum, cubitalem altitudinem excedentem, rotundum, ſtriatum, ad radicem leviter hirſutum, circa quem folia pediculis carentia, quinq; vel ſex tranſverſorum digitorum longa, anguſta, rigida, ex rotunditate acuminatã, per circumferentiam crenata, nullo ordine diſpoſita: in caulis ſummo, flos unicus, medio luteus, quem plurima folia alba cingunt, totusq; flos priori multò major eſt. Hæc in Baldo, monte Veronenſi provenit: à qua diverſa quæ in Euganeis provenit. V. Bellis ſylveſtris media caule carens, C. B. Bellis media, Matth. Cluſ. hiſt. Pan. Lugd. Tab. Cam. Bellis ſylveſtris media, Geſ. hort. Dod. fol. Bellis major ſylveſtris, Lob. Bellis minor, Caſt. VI. Bellis ſylveſtris minor, C. B. Geſ. hort. Lugd. Solidago, Brunf. Primula veris, eidem Cæſal. Bellis minor, Matth. Bellis minor ſylveſtris, Fuch. Dod. gal. & Tab. VII. Bellis hortenſis flore pleno. C. B. Pri-

C.B. Primula Veris Trag. Gef. hort. Cæf. Bellis minor, Matth. Cam. Lugd. Bellis minima Matth. in Compendio. Cast. Bellis minor hortensis Fuch. Dod. gal. Lac. Gef. hort. Taber. Bellis hortensis Dodo. fol. Bellis hortensis multiplici flore, Lob. VIII. Hanc etiam sub Bellide minima habet Matthiolus, quam Bellidem minorem hortensem Tabernæmontanus nominat.

γλυκυσίδη. PÆONIA. CAP. CXL.

PÆonia, sive glycyside, Græcis aliquibus pentorobon dicitur, sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam vocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Hujus duo genera: mas folia juglandis habet: in fœmina verò smyrnii more dividuntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inveniuntur, & in medio nigra, purpurea quinq; aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba: fœminę radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: sic ventris doloribus cum vino pota auxiliatur: valet contra regium morbum, & renum, ac vesicæ dolores: decocta in vino a alvum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem vel duodecim pota in vino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, vulvæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut vino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

a Codd. ... uz. addit. ...

I. PAEONIA MAS.

II. PAEONIA FOEMINA.

PAeonia fœmina planta est vulgaris notitiæ: mas verò contrà, quòd paucis in Italia locis proveniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus: sed & jam antea è Germania allatam vidimus. Pæoniæ historiam, & vires descripsit Plinius lib. 27. cap. 10. his verbis Glycyside, quam aliqui Pæoniam aut pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri. folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraq;, ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cujus radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est. palmi altitudine candidaq;, ea gustu adstringit. Fœminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt: nascuntur in sylvis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetu in oculus faciente, interdiu periculosum sit. Radix verò cùm effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictũ arbitror. Hæc Plin. in quibus à Dioscoride dissentit quòd mari plures scripserit esse radices quam fœminæ; quo fit ut suspicer Plinii lectionem vitio haud carere. Pæoniæ vires posteritatis memoriæ tradidit Gal li. 6. simpl. med. ubi ita scriptum reliquit. Glycysida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicem habet leviter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam jecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est: quæ verò quiddam etiam adstrictorium obtinet, ventris fluxiones sistere potest. Verùm eam tunc in austerorum vinorum quopiam decoctam bibere convenit. Est autem facultate omnino resiccatoria vehementer, ita ut non desperaverim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem vidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicem tempore: ubi verò forte fortuna quod à collo suspensum erat decidisset,

Pæonia ... consid. ex Pun...

Pæoniæ vires ex Gal.

Galeni hist.

* III. PÆONIA FOEMINA flore pleno. *

protinus morbo correptus est: rursusq́; suspenso in locum iterum alio, inculpatè postea se habuit. Porro visum est mihi factum esse denuò id collo detrahere, certioris experientiæ gratia: id cum fecissem, ac puer iterum esset convulsus, magnam recentis radicis partem ex collo ejus suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea convulsus est. Rationabile itaque erat, aut partes quaspiam a radice defluentes, ac deinde per inspirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aerem a radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam juvat, & melanthium frictum palam destillationes & gravedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum ligeť, assiduéq́; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperæ injectis, illis viperam præfoces, eaque postea cujuspiam collo obvincias, mirifice profuerit tum tonsillis, tum omnibus iis, quæ in collo expullulant. Sed de talibus privatim aliquando fortè conscribam. Nunc verò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo suspensam, non quidem devoratam, puerorum epilepsiam curare, quanquam plurimi sint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Ceterùm hoc ipso Galeni de suspensa pæonia testimonium plurimos fefellit medicos; quo fit ut mihi dubitandum sit an Pæonia vulgaris ea sit, de qua scribit Galenus. Præstat Pæoniæ nostræ semen ad amissam loquelam, si ejus triginta grana a cortice repurgata, & in pulverem contrita ex vino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices ad serpentium morsus, non solùm pota sed etiam imposita. Non desunt mulierculæ, quæ, perforata pæonia femina, & filo trajecta coralliorum modo suis infantibus & pueris collo circumligent, quòd putent hoc amuleto Epilepsiam arceri. Hæc planta Græcis γλυκυσίδη, & παιωνία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.

Pæonia authoris nomen retinet, quæ à Pæone medico inventa creditur, quæ in marem & fœminam dividitur: mas folio est nigricante, splendido: fœmina variat, est folio utrinq; virente & glabro, calyce hirsuto, flore vel simplici eoq; purpureo, vel nigricante, vel pleno: altera foliis infernè albicantibus nonnihil hirsutis, calyce hirsuto, flore vel purpurascente, vel albo, vel pallido: alia foliis supernè virentibus, glabris, infernè nonnihil virentibus, calyce glabro: alia foliis infernè albicantibus, hirsutis, calyce glabro: est deniq; pumila foliis in lacinias divisis pluribus, floreq; minore. I. Pæonia folio nigricante splendido, sive mas, C.B. Pæonia nobilior, Trag. Pæonia mas, Matth. Cord. in Diosc. Gesf. hor. appe. Lob. Dod. fol. Cast. Cæsal. Tab. Lugdun. Pæonia mas folio nucis, Gesf. hort. II. Pæonia fœmina, Matth. Lacun. Cast. Cam. Pæonia fœmina prior, Dod. fol. Lugdun. Pæonia promiscua seu neutra, Lobel. Pæonia altera vel fœmina Dioscoridis, Cæsalpino. III. Pæonia fœmina flore pleno, C.B. Pæonia fœmina multiplici flore, Gesf. hort. Dod. fol. Pæonia fœmina Polyanthos, Lob. Lugd. Tab. Pæonia flore pleno, Lonic. Pæonia πολυφυλλος Clus. hist. Pann. Pæonia Polyanthos, Camerario.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMUM. CAP. CXLI.

Lithospermon à seminis duritia nomen accepit. Foliis est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, jacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti junci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: foliis longis, inter quæ parvum semen, rotundum, ervi magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum vino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

Lithospermi consid.

Lithospermon hodie seplasiarii, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licet rectius fortasse, Mauritanorum quoq; imitatione ab illis Milium Soler vocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit Serapio, testimonio Aben Juliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius fortè a loco, quam a sole cognomentum imponeretur. Hujus milii, utcunq; cognominetur, duo ostenduntur genera: majus, quod legitimum est Lithospermon, quove Hetruria satis referta est: provenit exoluto solo, & propè sepes Minus, quod longè frequentius ubiq; in Italia gignitur arido & sabuloso loco. Hoc humi minime repit, sed arbusculæ ferè instar sursum caules plures mittit brachiatos rotundosq́; lignosos firmos, sesquipedales, in quibus folia sunt ut in majori oblonga, minora & firmiora, e quorum exitu semen oritur candidum, pellucidum margaritarum modo, oblongũ tamen, & facie, & quantitate milio simile, quo factum est ut Milium Soler appellari cœperit: sed lapidea ferè duritia. Radices habet tenues, numerosasq́;. Ceterùm Fuchsium, Lithospermum Dioscoridis omnib. propè nunc compertum, non cognovisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentariis pro vero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem videtur errasse in lib. de compositione medicamentorum, quem nuper auctũ edidit: ubi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceã, ex cujus seminib. quæ nos Lachrymas vocamus, fiunt orbiculi quib. filo trajectis utuntur mulieres ad suas pre-

Genera duo.

Fuch. error.

Litho. sper. harundinaceum.

I. LITHOSPERMUM MAJUS.

II LITHOSPER. MINUS.

*III. LITHOSPER. HArundinaceum. *

ſuas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutavimus in Apologia, quam adverſus Amatum Luſitanum, quem fortè ſecutus eſt Fuchſius, ſcripſimus, hic ut ſatis alibi exploſam relinquimus. Lithoſpermon, ut herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit Plinius lib. 27. cap. 11. cujus hic verba ſubjiciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui egonychon vocant, alii dioſpyron, alii heracleon. Herba quincuncialis ferè, foliis duplo majoribus, quàm ruta, ramulis ſurculoſis, craſſitudine junci. Gerit juxta folia ſingulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cavernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quicquam inter herbas majore quidem miraculo conſpexi. Tantus eſt decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Jacere atque humi ſerpere authores tradunt. Ego vulſam, non hærentem vidi: hactenus Plinius. Datur utriuſque ſemen potandum utiliter diebus pluribus ſeſquidrachmæ pondere, addita aſpleni ſemidrachma, & juccini ſcrupulis duobus, ex ſucco plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæam cohibendum. Dantur quoque, magno ſane auxilio, minoris lithoſpermi ſeminis drachmæ duæ ex lacte muliebri, potandæ ægrè parturientibus fœminis. Namque hoc tantùm medicamento quamplures in partu laborantes adjutæ ſunt. Lithoſpermum in ſimplicium medicamentorum libris Galenum meminiſſe non invenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoque Lithoſpermum vocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, ſeu Calab: Itali, Lithoſpermo, & Milium ſolis: Germani, Meerhirß / und Steinſamen: Galli, Gremil. & Herbe aux perles. Lithoſpermum minus officinis Milium ſolis: Græcis λιθόσπερμον μικρὸν Italis, Litoſpermo minore, Miglio ſalvatico, ſeu Milium ſolis: Germanis, Klein Meerhirſchen oder Steinſamen.

Lithoſpermi hiſt. ex Plin.

Lithoſper. vires.

Nomina.

Lithoſpermum majus eſt, minus, & minimum: illud, vel foliis oleæ, vel arundinaceis: minus vel latifolium, vel anguſtifolium: minimum paſſerina dictum, quod vel Germanicum, vel Monſpeliacum I. Lithoſpermum majus Matth. Lacun. Caſt. Lugdunenſi. II. Lithoſpermum majus erectum, C.B. Milium ſolis ſativum, Trag. Lithoſpermum minus, Matth. Dodonæo gal. Geſnero de hort. Lacun.

Lob.

Lob.Cast.Lugd.Lithoſpermum, Fuch.ſol.Cord.in Dioſc. & hiſt. Lonic.Lugd.Lithoſpermum ſativum Fuchſ.icon. Lithoſpermum legitimum, Cluſ. hiſt. Pann. Lithoſpermum alterum fruticoſum, Thal. Lithoſpermum arvenſe, Tab. Lithoſpermum vulgare minus, Cam. Saxifraga tertia, Brunſ. III. Lithoſpermum harundinaceum, C.B. (an Dioſcoridis & Plinii) Lug. Lithoſpermum majus, Trag. Geſ. hor. Arundo lithoſpermos, & Lachryma Chriſti, Trag. Geſ. hort. Lithoſpermum fruticoſum, Eidem. Lachryma, Matth. Cæſal. Lachryma Jobi, Cluſ. hiſt. Hiſp. Dod. ſol. Lob. Caſt. Cam. Lachryma Jodoci, Geſ. hort. app.

* IV. LITHOSPERMUM fruteſcens anguſtifolium. *

* V. LITHOSPER. ARVENSE radice rubra. *

IV. Lithoſpermum fruteſcens anguſto folio, C.B. Hoc radice eſt craſſa, lignoſa repente, ruffo & rugoſo cortice tecta, à qua ſtatim rami palmares, rarius ſeſquipalmares, lignoſi, craſſi, qui mox in alios lignoſos brachiantur, qui rigidi, fragiles, & hirſutie aſperi: quos folia dura hiſpida, oblonga, anguſta inordinatè diſpoſita cingunt, per quæ nervus medius elatus fertur: flores ramulorum ſum̃is inſident, aliquando inter folia & cauliculos, ex pediculis hirſutis prodeunt, oblongi, anguſti, eleganter cœrulei, albi, aliquando rubentes: quib. ſuccedunt ſemina, communiter bina juncta, oblonga, acuminata, alba & dura: Monſpeſſuli provenit. V. Lithoſpermum arvenſe radice rubra, C.B. Lithoſpermum ſylveſtre, Trag. Fuch. Dod. gal. Cam. in Matthiolo. Lithoſpermum tertium Dod. ſol. Lithoſpermum nigrum, Lugd. Anchuſa degener facie milii ſolis, Lob. Anchuſa tertia Lithoſpermo ſimilis, Cæſal. Anchuſa arvenſis minor facie milii ſolis, Tab. Hoc ex radice rubente ſuccoſa, caules cubitales aſperos emittit, qui in alios tenues & aſperos brachiantur: folia habet ſubnigra Milii ſolis, ſed minora, nec ita dura, at aſpera, inordinatè diſpoſita: flores ramulorum ſum̃is albi, parvi, milii ſolis forma, quinquefolii, inſident: quib. ſuccedunt ſemina nigra, terna vel quaterna in pericarpio juncta, forma ſeminũ Echii aut Bugloſſæ. In agris inter ſegetes frequens.

φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHalaris cauliculos emittit zeæ culmis ſimiles, à minutis, ac nullius uſus radicibus, multos, [duûm palmorum] geniculis cinctos *a* graciliores tamen, ac dulces *b*: ſemen candidum, oblongum, milii magnitudine. Tunditur & in aqua aut vino ſuccus ad veſicæ cruciatus utiliſſime bibitur. Semen cochlearis menſura potum, ad eadem efficax eſt.

PHalarim genuinam referre hanc plantam, cujus hic imaginem excudi curavimus, quin credam nihil eſt quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ ſemen in ſpicatis capitibus inq; oblongis, candidum oblongum milio ſimile. Quinetiam radicibus nititur minutis, & ſupervacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octavo de ſimplicium medicamentorum facultatibus his verbis. Phalaridis herbæ tum ſemen, tum ſuccus, tum folia potu auxiliari creduntur veſicæ doloribus, ceu in ſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripſit de eadem & Plinius lib. 27. cap. 12. ſic inquiens: Phalaris thyrſum habet longum, tenuem ceu calamum, in ſummo florem inclinatum, ſemen ſimile ſeſamæ: Et hoc calculos frangit, potum ex vino, vel aceto, & melle, & lacte. Idem & vitia veſicæ ſanat. Hæc ille. Phalaris, Græcis φάλαρις, Italis Falari.

Phalaris, Matth. Dod. gal. & ſol. Cord. in Dioſcorid. & hiſt. Geſ. hort. Lac. Lonic. Lobel. Caſt. Lugd. Cæſ. Tab. (cui & Gramen Canarienſe) Camerario.

PHALARIS.

Ἐρυθρόδανον. RUBIA. CAP. CXLIII.

ERythrodanum radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Una ſponte provenit: altera ſeritur, ut in [Thebana Galliæ, & Ravenna Italiæ: in Caria] inter oleas, & in arvis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: namq; maximum ex ea ſentiunt proventum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſſimiles, robuſtiores, & multò prorſus majores: foliis per intervalla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen ejus rotundum, inter initia viride, mox rubrum, poſtea cum ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Urinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. [Craſſam, copioſamq; urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lavari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare.] Adverſus ſerpentium morſus, ramulos cum foliis vino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque, albæ vitiligini illita ex aceto medetur.

Meum non legit concluſa.

Concluſa in meo exemplari deleta.

RUbia, quam Græci Erythrodanum dicunt, duum eſt generum. alterum Agreſte, & ſponte naſcens: ſylveſtribus locis ſecus itinera, in frutetis & propter ſepes. Caules & folia minora longè ſpectantur quam domeſticæ & minus quoq; aſpera. Radix etiam illi eſt non adeò rufa, multifida tenuiuſque. Ejus vires longè imbecilliores ſunt quam domeſticæ. Alterum domeſticum foliis majoribus, & longioribus, craſſioribuſque caulibus. Hetruſcis Rubia nullis non cognita: ubi domeſtica etiam ſponte naſcitur circa itinera, ſepes & frutèta. Seritur quibuſdam in locis in campis, neq; medicis ſolùm, ac ſeplaſiariis cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, iis præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur: quandoquidem inficiendis tingendiſq; lanis aptiſſima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarum infectores Rubræ quotannis plurimum emant, hujus radices effodiunt, & ven-

Rubia duplex.

I. RUBIA SATIVA.

II. RUBIA SYLVESTRIS.

Google

dunt, undè tantum quæstus faciunt, ut sibi suisq; victum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quod asperrima sint, ad stannea vasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem differens Plinius lib. 19. cap. 3. In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & coriis necessaria. Laudatissima Italica, & maximè suburbana, & omnes pene provinciæ scatent ea. Sponte provenit, seriturq; similitudine ervilia: Verùm spinosus ei caulis, geniculatusq; hoc est, quinis circa articulos in orbe foliis. Semen ejus rubrum est. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantum. Rubiæ meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ubi sic scribit: Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum est superiore libro, ubi in unum ejusmodi coiverint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & jecur expurget, & urinas crassas, multasq;, ac nonnunquam etiam sanguinolentas vacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde vitiligines albas cum aceto illita juvat: sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum. & Rubia Latinè: Pave, Fue alsabagin, Arabicè: Erythrodano. & Robia, Italicè: Ferberröt Germanicè: Ruina, Hispanicè: Garance, Gallicè. Rubea sylvestris, Græcis ἐρυθρόδανον ἄγριον: Italis, Robia salvatica.

Rubia Plinii. — *Rubiæ vires ex Galeno.* — *Nomina.*

Rubia alia sativa est, alia sylvestris: hæcq; major, vel minor: major, vel campestris, vel maritima: hæcque vel spicata, vel non spicata: minor, vel montana, vel arvensis. I. Rubia sativa, Brunf. Matth. Trag. Fuc. Dod. gal. Gesf. hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Rubia & Rubea tinctorum. Cord. in Dioſc. Cæsal. Rubia major: Lob. Erythrodanum, Gesf. hor. Cam. Thapsia Asclepiadis, Anguillaræ. II. Rubia sylvestris, Brunf. Matth. Fuchs. Dod. gal. Gesf. hor. Lac. Lob. Lon. Cast. Tab. Lugd. Cam. Rubia erratica, Trag. Mollugo prima, Dod. fol. Lappago Plinii & Aparine lævis Cæsalpino. III. Rubia maritima, C. B. Rubia marina Narbonensium, Adverſ. Lob. Rubia marina, Cluf. hist. Hisp. Dod. fol. Tab. Erythrodanum marinum, Lugd. Crucialis maritima, Cæsalpino. Ex radice pedem longa, crassa, dura, arida, rubra, Anchusæ colore, caules quadranguli palmares, geniculati, lignosi, inclinati prodeunt, ad quorum genicula folia ut plurimum quaterna, albicantia, mucronata, rigidiuscula, stellæ modo adnascuntur, quorum medio minora folia conglomerata insident, ex quorum medio flosculi oblongi, ex herbido lutei, aut pallidi prodeunt. In litore Veneto, & ad litus maris Mediterranei, non longè Monspelio, collegimus.

III. RUBIA MARITIMA.

Conclusa Ca[illegible] plurimo habet, sed [illegible] pro [illegible] legit [illegible]

Λογχῖτις. LONCHITIS, CAP. CXLIV.

LOnchitis folia habet porri, latiora rubentia, plurima, ad radicem circumfracta, veluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes velut linguam, quæ ad labrum inferius spectet: semen involucris clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogavit: radix dauci. [Nascitur in sitientibus & asperis.] Radix ex vino pota urinam ciet.

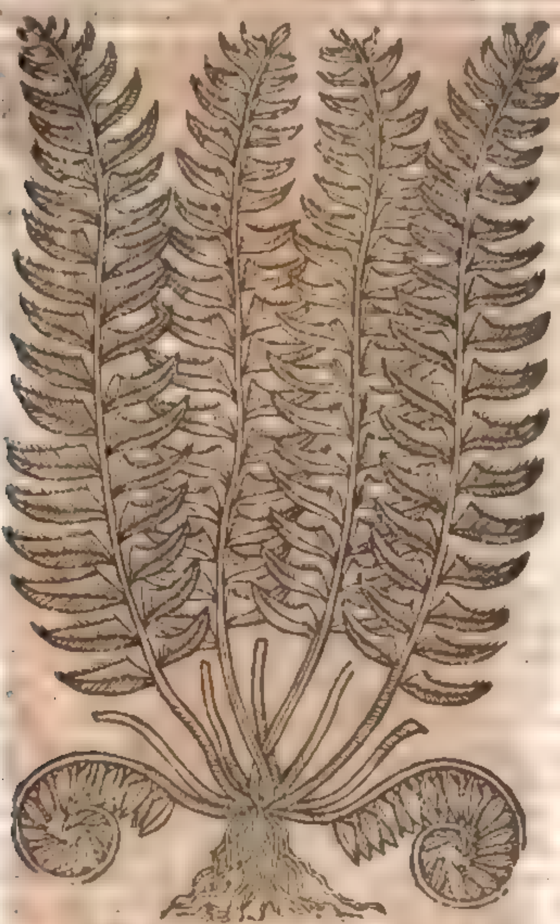
Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALtera est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrii emittit, sed asperiora, majoraq; ac multò magis divisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisq; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitis consid. — *Lonchitis aspera major.* — *Lonchit. duo genera.* — *Pseudolonchitis.* — *Lonchi. Plin.*

ETsi in complutribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, aliisq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiverim primum Lonchitidis genus, ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab aliis inventum videre. Cæterùm asperæ lonchitis, de qua cum Bartholomæo à Maranta Venusino jam dudum mihi longa fuit contentio, folio est Scolopendrii proximo, longiore tamen, ac magis diviso, & ad polypodii faciem potius accedente, spithamæ longitudine, utrinq; dispares incisuris dissecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis serrato & ubiq; aspero, unde illi nomen. Caulem nullum profert, neq; flores neq; semen, quemadmodum polypodium & asplenum, quorum imaginem refert. Radice nititur multiplici, tenui, subrubicante perinde ac in Phyllitide. In Italiæ quibusdam tantùm nascitur locis iisq; humectis, opacis ac uliginosis: sed alibi nusquam à me visa est. Duo ejus vidimus genera. Majus quod ad me primum misit vir clarissimus Lucas Ghinus: & minus, quod mitiora, tenuiora, angustioraq; folia promit, & magis Polypodio similia, hirsuta & aspera. Nascitur in opacis, & frutetis, uliginoso solo, quod à Jacobo Antonio Cortuso Patavino sum consequutus, in quo nihil desiderari potest. Est quoq; altera planta, quam Maranta asperam Lonchitim esse legitimam contendebat, quam nos PSEUDOLONCHITIM vocamus. Cùm jam Marantæ ipsius sententia opiniove à nobis adeò firmis rationibus sit explosa, ut nihil prorsus illi sit argumenti reliquum, quo se tueri possit. Qui rem omnem audire cupiunt, legant Epistolas nostras medicinales. De prima Lonchitide disseruit Plinius libro 25. cap. 11. ubi sic inquit: Lonchitis non, ut plerique existimarunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasga-

I. LONCHI. ASPERA MAJOR.

II. LONCHI. ASPERA MINOR.

III. PSEUDOLONCH. ASPERA

phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quam in caule, capitula personis comicis similia, parvam exerentibus linguam, radicibus prælongis: nascitur in sitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraq; à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis utriusq; meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi de earum viribus ita scribit: Lonchitis ejus videlicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò ejus, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda vulnera idonea sunt viridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant. Λογχῖτις τραχεῖα ut Græcis, ita etiam Lonchitis aspera Latinis, & Lonchite aspera Italis vocatur. Pseudolonchitis aspera, Italis, Lonchite aspera falsa.

Lonchitidis vires ex Gal.

I. Lonchitis aspera major, Matth. Cam. Ludgun. Lonchitis altera, Cord. in Dioscorid. Gesnerus hort. appen. Lacun. Lon. Cast. Lonchitis altera mas, Tab. II. Lonchitis aspera minor. Matt. Lugd. Cam. Asplenum sylvestre, Trag. Lug. Lonchitis aspera Dod. gal. & fol. Lugd. Thal. Lonchitis altera Dioscoridis, Gesner. in Fracto. Lob. Lonchitis altera fæmina, Tabe. Scolopendrium majus Lonic. Struthiopteris, Cord. in hist. quo ad iconem additam, ubi tamen Cordus longè aliam intelligit. III. Pseudolonchitis aspera, Matt Lug. Lonchitis, Maranthæ & Ceterach ramosum quorundam, Lob. Lonchitis aspera Iluensis, Lugd. Lonchitis adulterina, Tab. Ceterach genus in Ilua nascens Cæs. Filiculæ genus quæ Lonchitis altera Maranthæ, Clusio hist. Pannonica.

Ἀλθαία.

ALTHÆA. CAP. CXLVI.

ALthęa, quam alii Ibiscum vocant, in sylvestrium maluarũ genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosacco † bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remediis. Decocta enim in vino aut aqua mulsa, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra vulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, nervorum rigores: siquidem discutit, & excoquit: rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum est, adjecto suillo adipe, aut anserino, terebinthinave, ut malagmatis len-

Meum verò exemplar legit ... cubicalem.

tur fiat, facit ad vulvæ inflammationes, præclusionesq; in pessis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vulvæ, reliquiasq; à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex vino potus, succurrit urinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis: dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumq; tritum vitiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis non feriuntur: valet contra dysenteriam & sanguinis rejectiones, alviq; profluvium. In posca aut vino decoctum, bibitur contra omnes vesparum, apum, similiumque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub divo addensari.

I. ALTHÆA.

II. ALTH. ALTE. SIVE ABUTIL. AVIC.

Althææ consid.

Althæa à Latinis posset Medica simpliciter dici quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere videtur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides. Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti ejus usu. Ea vulgaris herba est, nulliq; non cognita. Nascitur in campestribus, humecto solo Latini hanc Ibiscum nominant. Itali verò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malva, quòd cum ea quandam habeat cognationem composito nomine Malvavisco vulgò vocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus l.9.c.19 de plantarum historia, ubi de ea differit iis verbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare ajunt, si tritam injeceris, sub divoq; humorem posueris. Constat Ibiscum folio malvæ majori, pilosiorig,: caule molli: flore luteo: radice nervosa, alba: fructu malvæ: caulis quoq; gustu malvam reddit: Usus ejus ad rupta, & tusses e vino dulci & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac veluti conglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis atq; succini: hac in inanimatis: hactenus Theophrastus. At ego flore luteo me nunquam Althæam vidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides, verùm coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam verò ABUTILON Avicennæ esse censent. Folia habet cucurbitæ minora, tactu lævia, sed tenuissima obducta lanugine, caulem edit sesquicubitalem, & aliquando majorem: flores in toto caule aureos, è quibus semen oritur nigrum. Radice nititur longa fibrosaq;. Nascitur in campestribus, ac etiam sponte in hortis. Atqui nos neq; his, neq; illis subscribimus, cum neq; uni, neq; alteri (quantum mea fert opinio) correspondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin ejus hic imaginem ad lectorem, ut etiam aliorum judicium esse possit. & ut ejus quoq; innotescat facultas. Siquidem experimento constat semine epoto scrupuli drachma pondere ex vino, calculos in renibus frangi educiq;, arenas pelli, urinas ejici, & dolores finiri. Meminit Ibisci Galenus lib.6 simpl. medic. ubi ejus vires ita descripsit. Ebiscus, sive althæa (est autem malva agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone levandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò ejus, & semen cætera quidem similiter agunt. ut herba viridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt. ut & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò decoctum dysenteriæ, alvi profluvio, & sanguinis rejectioni utile est, nempe cum adstringentem quandam facultatem possideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος & ἰβίσκος Latinis Althæa, Ibiscus seu Ebiscus nominatur: Mauritanis Chitimi, Chathmi, sive Chathmie, & Rosazaveni: Italis, Malvavisco Germanis, Ibisch und Heylwurtz: Hispanis, Hierva cannamera, & Marmate: Gallis, Guimauues. Althæa altera, quibusdam vocatur: Italis, Malvavischo bastardo.

Margin notes: **Malvaviscum.** **Ex Theophrast.** **Abutilon mentio.** **Althææ vires ex Galeno.** **Nomina.**

I. Althæa, Matth. Brunf. Trag. Fuch. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hort. (cui & Ibiscus) Lacun. Lon. Lob. (cui & Anadendromalache Galeni) Cast. Lug. Tab. cui & Bismalus. Althæa seu Malva palustris, Cor. in hist. Althæa vulgaris, Clus. hist. Pan. Thal. Cam. Malvæ agrestis genus, Ges. hor. Malva syl. prima, & Vismalva, quasi malva viscida, Cæs. II. Althæa Theophrasti flore luteo, C.B. Althæa altera, Matt.

[illegible] Theophrasti, Dod. gal. Althæa luteis floribus, Lob. Abutilon Avicennæ, Ges. hort. Abutilon, Anguil. Dod. fol. Cam. Abutilum, Cast. Malva Theophrasti, Ges. hort. Tab. Althæa Theophrasti, Ges. hor. Cæsal. Lugdunensi.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea sylvestrium malvarum generi assignatur: folia habet divisa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino vestitos, florem rosæ, parvum: radices albas, latas, quinq; aut sex cum plurimùm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

ALCEA.

Alceæ consid.

ALceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismalvam, alii Malvam sylvestrem, nonnulli etiam Malvaviscum agreste nominant. Herba est caule, floribus ac semine hortensi (sylvestri) malvæ perquàm similis, sed foliis longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Caules edit tres, aut quatuor, cannabino cortice vestitos: flores malvæ, tum facie, tum colore similes, pauloq; majores, quemadmodum & semen. Radicem longam, latam, albam ac multifidam, malvæ similem, sed lignosa intus matrice. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum scrobiumq; marginibus, juxta sepes, vias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm hujus copiam non habeant, ad tumores tum solvendos, tum emolliendos. Alceæ historiam scribit Plinius l. 27. c. 4. in qua adeò cum Dioscoride cõcordat, ut ex eo historiam totã transcripsisse videatur. *Ex Plinio.* *Peculiariter autem Alceam pretulit ad spasticos, tremulos & Opisthotonos, ubi ejus radix ex mulsa propinetur: quin etiam impositam ad collectiones discutiendas commendavit. Porro Alceæ peculiari capite meminisse Galen. non reperio, nisi hanc sylvestrem malvam appellaverit, dum malvæ facultates l. 7. simp. med. describit, his verbis. Malva sylvestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leviter est facultatis. Hortensis verò, quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior. Fructus ejus tantò validior est, quantò & siccior, hæc Gal. Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib. 7. ubi sic inquit. Alcea sylvestris malvæ genus est. In vino pota dysenteria, & erosionibus medetur, potissimum ejus radix.* *Alceæ vires ex Paulo.* *Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Barbaris, Bismalva: Italicum, Bismalva, Malva salvatica, Malvavisco salvatico, & Buon vischo: Germanicum Sigmarß Kraut: Hispanicum, Malva de Ungria, & Malva montesina: Gallicum Bimauve.* *Nomina.*

Alcea forte dicta ab auxilio, vel remedio: Alcea vulgaris major, C.B. Alcea, Brunf. (cui & herba Simeonis) Matth. Trag. Fuch. (cui & Malvæ roseæ sylvestre genus) Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Tab. Alcea vulgaris. Lob. Dod. fol. Lugd. Cam. Malvæ agrestis genus, Ges. de hortis.

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

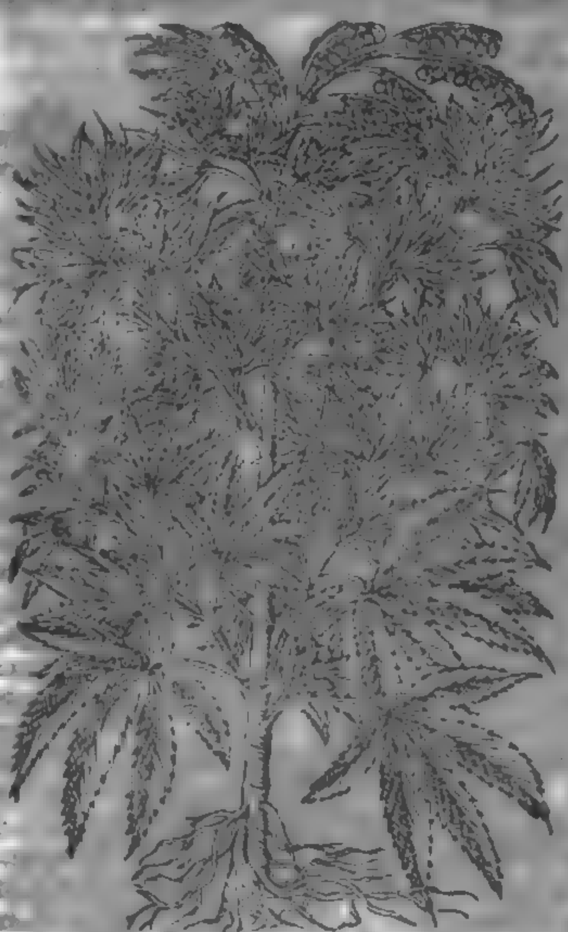
CAnnabis sativa, planta magni in vita usus, ad robustissimos funes factitandos: foliis fraxini, gravi odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo: quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente convenienter aurium doloribus instillatur. Sylvestris cannabis, virgas fert altheæ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio sativæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Hujus cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis consid.

CAnnabis sativa planta est adeò vulgaris notitia apud omnes Europæ nationes, ut omninò supervacuum sit ejus faciem verbis repræsentare. Quæ etsi vulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum vitæ usus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda trahendaq; ingentia pondera, & navigia regenda utimur, sed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaq; multa sibi parat. Invisa tamen furibus & latronibus, quod cannabis tanta adversus eos sit facultas, ut non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde synanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ea simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos arbusculæ speciem referens, adeò ut non desint, qui è stipite carbones faciant ad bombardarum pulverem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloq; semine prolificat: folia utriq; fraxini, sed minora, & graciliora, sensimq; serrata, atque in mari majora spectantur, & nigriora, quina, senave ex uno pediculo prodeuntia. Radice nititur unica sed multifida & fibrosa. Semen tantùm in mari gignitur, rotundum, cinereo colore, cujus medulla dulcis est, & alba. *Cannabis mas & fœmina.* *Sylvestrem autem, quanquam à multis in Italia provenire dicatur, paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam videre non licuit. Cæterùm sativæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit, gallinas verò oviferaciores reddit.* *Cannabis vires ex Matth.* *Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sævitia rarò ova parere solent, Cannabis semine vescuntur, numerosiore ovorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abiyt in dictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba terrestrium lumbricorum cavernulis infusum, statim eos evocat. [illegible]*

 [illegible]

CANNABIS.

rùm non modò terrenos vermes enecat Cannabis [illegible] & succus ejus expressus, sed etiam (ut Plinius lib. 20. cap. [illegible] author est) vermiculos, & quodcunq; animal in aurem intraverit, ejicit. Hinc itaq; quispiam conjicere potest, ejus facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur solutæ jumentorum alvo, quòd conglutinandi vim habeat. Quinimo non desunt, qui foliorum pulverem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta & illita, contractos articulos emollit, item podagras & similes articulorum impetus. Ambustis quoq; recens utiliter illinitur, sed sæpius amovenda, & iterum admovenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum ejicit. Cannabis meminit Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Cannabis semen flatus discutit, adeoq; desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi videtur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet in quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, praviq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoq; frixo cum aliis tragematibus vescantur. Tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis interbibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum: hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm graviter errent mulieres, & præsertim in Germania, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent, quo tantùm abest, ut morbum curent, ut etiam ejus augendi occasionem præbeant. Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Schedenegi, & Cannab: Italicè, Canape: Germanicè, Hamer Hanff: Hispanicè, Canbamo: Gallicè, Chaneure:

Tragema quid.

Cannabis sativa est & sylvestris: sativa, mas, & fœmina. Cannabis, Brunf. Matth. Lacun. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Tab. Cannabis major, Trag. Cannabis sativa, Fuchs. Cord. in Diosc. Cannabis mas, Dod. gal. Lugd. Cannabis secunda, Dod. in folio.

ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm gravis odore: foliis viticis, virgisq;: flore brassicæ: semen in corniculis non brevibus gignit, subrotundum, firmum, versicolori facie, simile renibus, quod durescit uva maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat & secundæ, mensesq; morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in vino: difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones vehementer ciet.

QUamvis veteres unius tantùm Anagyris meminerint, duo tamen in Italia visuntur genera. Majus in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur fundum ad Thyrrhenum litus: foliis vitici proximus, flore brassicæ, arenioso fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen & brevioribus paulo, siliquis incluso, colore purpurascente, atq; adeò duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant Eghelo. Majo & Junio mensibus grato in montibus spectaculo flores. Folia prodeunt ex una pediculo terna, oblonga, in acumine mucronata, viridia, læviaq; trifolii latiora. Micat aureo flore, alteri omnino simili, racematim dependente, odore tamen ingrato. Hinc corniculs prodeunt genistæ æmula, in quibus semen continetur ejusdem genistæ magnitudine sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoq; ignari pastores, veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem atq; evomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guajaci modo exterius lutea est, interius vero nigra. Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosq; cæteris præferunt ex aliis arboribus factis. Quin & sagittarii ex ea validissimos arcus conficiunt. Hæc planta oritur in sylvis montium, scatet vallis Anania, ac universus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbariis haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis vulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controversia arborem esse, quam Plin. libro 16. capite 18. Laburnum vocat, ubi ita scribit. Aquas odere cupressi, juglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgo nota, dura ac candida materie: cujus florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex iis Plinii verbis abundè, nisi fallor, cognoscitur, quòd ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contra me lullitur nigra, corticetenus lutea, in modum Guajaci, qualis Eghelo vocatæ materies planè cernitur. Præterea Eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in sylvis reperiatur: non ea quidem vulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Eghelo flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus) quod

Gesneri opinio reprobatur.

I. ANAGYRIS. II. ANAGYRIS ALTERA.

quòd Apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem judicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus iis, qui cum eo hac in re sentiunt: quinetiam ostendunt, quam magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna veluti cytisus, quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed hic (pace viri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinii testimonio: ut qui inter cætera seri jubeant juxta alvearia cytisum, quòd hujus flore magnoperè delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus l. 1. de antidot. ubi cytisi historiam & vires describit. Et miror certè Gesnerum illa non vidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conjicitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam jam pridem habui de planta Eghelo vocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere judicio, qui eam Laburnum Plinii esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Namq; non solùm foliis, floribus, corniculis, semine & omnibus deniq; notis Anagyrim prorsus æmulatur, ut ejus effigies, quam hîc damus, pulchrè demonstrat: sed etiam viribus & odore, utpote qui in tota planta teter & gravis admodum sentiatur. Anagyris vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simp. med. his verbis. Anagyris frutex est graviter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiamnum virentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt exiccantisq; valenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis ejus cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & vomitum provocat. Planta quæ [illegible] *Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, & Fava inversa, Italis. Anagyris altera sive minor, Græcis* [illegible] *Italis, Anagyri minore.*

Gesnerus arguitur. — Anagyris minor. — Anagyris vires ex Gal. — Nomina.

I. Anagyris folio fœtido, C.B. Gesn.hor. Anagyris prima, Matth. Tab. Cam. Anagyris major, eid. edit. Italica. Anagyris, Dod.gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Lugd. cui & Nautea Plauti propter fœtidum odorem. Anagyris vera, Clus. hist. Hisp. Anagyris fœtida arborescens, Lob. II. Anagyris altera, Matt. Lac. Tab. Cam. Anagyris minor Matt. edit. Italica: Anagyris, Gesn. hor. Faba inversa. Trag. Lon. Laburnum, Dod. gal. Cæsal. cui & Alpina arbor quæ aquas odit Plinii. Laburnum alterum, Lugd. Eghelo, Dod. fol. Anagyris minus fœtens, vel Laburnum, Lob. Aburnium Plinii, Anguillaræ.

CEPÆA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in vino pota urinæ stillicidio, & vesicæ scabie laborantibus opitulantur: maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi ejus, quem myacanthon, hoc est, Corrudam vocant, bibatur.

CEpæam, quam antea in nostris commentariis Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum comperisse aut ab aliis compertam vidisse: hoc tempore Venetiis ad me misit Joannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro sua ætate non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, ut si nihil aliud esset, hoc nomine tantum mihi plurimùm diligendus sit, atq; etiam in filium habendus. Nascitur in incultis locis. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi visa est ad amussim Dioscor. descriptioni respondere (id quod ejus pictura quam hîc damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc vera sit ac legitima Cepæa. Hujus, quod equidem legerim, Gal. non meminit in simp. censu. Veruntamen Paulus ejus mentionem fecit li. 7. inter simplicia, ubi eam retulit his verbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra vesicæ scabiem [illegible] *cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, Corrudã appellant, pota.*

Cepæa conspicua. — Cepææ vires ex Paulo.

Kkk 4

Digitized by Google

CEPÆA.

ALISMA.

urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit. Græcis ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.

Cepæa, Matth. Lac. Lon. quoad iconem, Lob. Cast. Cæsalp. Lugd. Tabernæmontano.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALisma, alii Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, convexaq; in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui candido, pallescente: radicibus tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus: } aquosos amat tractus. Radix, si drachma una, aut altera bibatur, his convenit, *a* qui leporem marinum devorarunt, aut a rubetis ranis demorsi sunt aut opium hauserunt: torminibus, atq; dysenteriæ, per se, aut cum pari modo *b* seminis dauci, potui datur, convulsis, & contra vitia vulvæ prodest. Herba sistit alvum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

QUanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere videtur, Alisma sibi cognitum esse, vocariq; a nonnullis Pastoralem fistulam, a quibusdam verò Plantaginem aquaticam, tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam sylvanam appellant, nullis notis cum Alismate convenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terrā reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica foliis prodit plantagine majoribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaq; ex his notis collatis constet, Alisma & Barbam sylvanam inter se plurimùm differre, non temerè facere videor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porro plantam, quam hic pro Alismate depingi curavimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonerus, juvenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut jam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: quare non piguit ejus effigiem exhibere, ut aliorum quoq; de ea sit judicium: præstat ea ad omnia, ad quæ valere Alisma tradidit Dioscor. quo fit ut hæc planta Alisma mihi perpetuò expleat, quousq; alia mihi sese offerat, quæ certioribus notis Damasonium (ita enim quibusdam Alisma vocatur) referat. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit l. 25. c. 10. ubi de utroq; disserit his verbis. Alisma inquit, alii damasonion, alii lyron appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, convexaq; in terram, alias etiam venosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus: nascitur in aquosis. Alterum genus ejusdem in sylvis, nigrius, majoribus foliis: hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simpl. med. sic de ejus viribus disserens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in 3. lib. tradidit Diosc. quòd radix ejus epota dysenterias sanet, & alvum sistat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos, aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd absterioriam quandā facultatem obtinet. Hujus herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum pariter & Italicum, Alisma.

† Hæc vox non legitur in Græcis codicibus, neq; ab Oribasio refertur, neq; etiam à Marcello vertitur. Unde planè suspicor, quod Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adjecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Alismatis hæc figura à Matthioli discrepat solum fibris foliorum, quas ipsius sculptor omisit, ut qui unam tantùm medium folium percurrentem pinxerit: nostra foliis & caule est hirsutis (quod in hac figura sculptor neglexit) foliaq; plurimis nervis donantur, flores item lutei sunt. Variæ hujus figuræ apud authores, etenim historiæ Lugd. author, quatuor figuras unius Alismatis proposuit sub diversis nominibus (suo more) puta Damasonii Matth. Ptarmicæ montanæ, Nardi Celtici alterius Penæ & Chrysanthemi latifolii. Dicitur hoc Alisma folio hirsuto, C.B. Alisma, Mat. Cast. Cam. Alisma alpinum, Gesn. hor. Thal. Caltha alpina Gesn. hor. Tab. Nardus Celtica altera & Plantago Alpina, Lob. Chrysanthemum latifoliū, Dod. fol.

Oculus

Marginal notes: Hamias. — Conclusio meum exemplar non habet, nec Oribasius. *a* ... qui leporem voraruit, vel ranã rubetam. *b* Meum, cum pari dauco. Alismatis consid. Plantago aquatica. — Alisma duplex Plinii. — Alismatis vires ex Gal. — Nomina.

Ὀνοβρυχίς. **ONOBRYCHIS. CAP. CLII.**

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum; radicem parvam: nascitur in uliginosis,& incultis. Herba suapte vi, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum vino pota, stranguriás sanat: illita ex oleo, sudores movet.

Nascitur Onobrychis, Plinio lib. 2?. c. 6. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alii Galegam vocant: nos verò vulgo Lavanese. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur: quippe quæ folia ferat lentis quadruplo majora, caulem plerumq; bicubitalem, flores purpureos, & radicem non parvam. Ut hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. Onobrychis vires tradidit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; vim obtinet: proinde folia ejus virentia etiamnum illita ad morem cataplasmatis tubercula discutiunt: arefacta verò, si cum vino bibantur, stranguriás sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè vocatur.

Onobrychis consideratio. Onobrychis vires ex Gal. Nomina.

Ὑπερικόν. **HYPERICUM. CAP. CLIII.**

HYpericum alii androsæmon, alii corion, alii chamæpityn appellant, quoniam semen odore a resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio simili (qui digitis attritus sanguineum succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur:) subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris: gignitur in locis incultis, & asperis. Urinam cit. menstrua pellit appositum, tertianis, quartanisq; cum vino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

a Meum exemp. ... Oribasius non legit conclusa.

Ἄσκυρον. **ASCYRUM. CAP. CLIV.**

AScyron, sive ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, majores habens ramos, surculosiores, rubentesq;: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinosum, hyperico non absimilem cujus attritu digiti ferè cruentantur, qua de causa androsæmon vocavere. Usus seminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè detrahit: sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. **ANDROSÆMON. CAP. CLV.**

ANdrosæmon ab hyperico, ascyroq; differt, quòd fruticet ramulis surculosis, ac tenuibus: † rubentibus virgis, & foliis rutæ, triplo (aut quadruplo) majoribus, quæ trita vinoso succo manant: complures alas habet in cacumine, utrinq; expansas, pinnatasq;: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaveris nigri, insigne lineis. Hujus comæ tritæ resinosum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alvi excrementa pellit: ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

† ... virgis puniceis ... ita leg. meum. Meum conclusa non habet.

I. HYPERICUM.

II. ASCYRUM.

Κόρις. **CORIS. CAP. CLVI.**

COris, quod aliqui hypericon vocant, frutex est folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodran-

Digitized by Google

dodrante *a*, suavis, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & urinas: contra phalangiorum morsus, ischiadicos, & opisthotonicos ex vino potum auxilio est: horroribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo aptissimè illinitur *b* [Radix vino decocta potaq;, defectis opem ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.]

a Lori gratus: ita meum. *b* Hac omnia in meo exemplari non habentur.

Hypericum, Ascyrum, & Androsæmum, ejusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse videntur. Verùm in earum caulibus, & foliis aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa viridiora, uni majora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus vulgò cognoscuntur: eæ namq; Junio, & Julio mensibus, diversis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, iis ad amussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris vocatur, non ita Hypericum refert: quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum: quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: foliis ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suavi, ac grato. Flores habet hyperici æmulos, luteo colore, sed minores. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbariis: nascitur frequentissima in Italia, arido solo in collibus atq; montibus. Aperit, excalfacit, extenuat, digerit, expurgat. Hypericum à perforatis foliis à nostris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, iisq; adeò minutis, ut visum effugiant, nisi ipsa folia sole objecta inspiciantur: id quod silentio videtur involvisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quod scripserit lib. 26. c. 8. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri ejus nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerumq; abeunte Majo: verum Hyperici semen non perficitur, nisi Julio, & Augusto mensibus. In hac quoq; Hyperici historia errat Brasavolus Medicus licet clarissimus, quòd velit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circumfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat: imo non aliud, quàm Rutam sylvestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asservare admonet. Neq; in his uno tantùm, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasavoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον hoc est florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperam Marcellus Florentinus interpretatur, cujus fortasse falsa interpretatione Brasavolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro sylvestri ruta servandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui voluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis usus Hypericum Ascyrum esse declarat. Nec secus quàm Brasavolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse sylvestris rutæ genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè explosa, & improbata, supervacuum esse idem nunc repetere: eò enim accedat, qui plura horum errata cognoscere volet. Hyperico vis inest reserandi, resolvendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum semen ex vino calculos ejicit. & venenis adversatur: quinetiam venenosorum morsibus resistit, cum idem potum tum herba ipsa devorata, hausta ve, tum morsibus illita. Aqua stillatitia florescentis jam herbæ, maximè quibusdam præfertur, si potetur, comitialibus, & resolutis. Datur seminis farina commodè ex polygoni succo ad sanguinis rejectiones. Idem alvum exonerat. Inest floribus, & semini mira facultas ad vulnera omnia sananda, præter ea quæ in capite sunt. Ideoq; oleum, in quo diu flores atq; semine prægnantes siliquæ

Hyperici, Plinii lapsus.

Brasavoli error, hyperico album florem tribuentis.

Monachorum hallucinatio.

Hyperici vires.

III. ANDROSÆMUM.

* IV. ANDROSÆMUM FOETIDUM. *

macerata

V. CORIS.

macerata fuerint, diuq; inſolata, mirificè recentia vulnera ſanat. Sed per quàm bellè id efficit, ſi cum laricea aut abiegna lachryma oleo miſceatur. Idem per ſe ventri illitum, dyſentericos juvat: potum verò cochlearis menſura lumbricos necat. Scripſere quidam Hypericum adeò odiſſe dæmones, ut ejus ſuffitu ſtatim avolent: quare quibusdam fuga dæmonum vocari cœpit. Hyperici vires memoriæ prodidit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuiſq; ſubſtantiæ eſt, adeò ut & menſes, & urinas provocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folia illitus viridia ad cicatricem ducit cum alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. 6. de Androſæmo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum verò à quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterum in vino auſtero decocta, vinum ipſum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quod de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimp. med. cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, ſeu Reiofaricon: Italis Hiperico, & Perforata, ſeu Herba di S. Giovanni: Germanis Sant Johanns Kraut: *Hiſpanis, Coraconcillo: Gallis, Millepertuis, & Trucheran. Quam verò Græci ἄσκυρον, Latini quoq; Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali Aſciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androſæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion ſive Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ deniq; κόρις Græcè, Coris etiam Latinè & Cori Ital. vocatur.*

Hyperici vires ex Gal.

Nomina.

† *Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ violæ mentio, idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non video: ſiquidem in Oribaſio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſſim floris colore luteum violam repræſentat, ut nihil melius. Nos autem uſi ſumus voce Græca, ne ex albo, quòd fortè Marcello impoſuit, aliqua poſſit oriri difficultas.* † *Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſſis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, ut quæ adſcititia ſint habita. Nos verò illa huc admiſimus Ruellii, ut facimus, interpretationem ſecuti: nec non etiam fidem codicis manuſcripti.*

I. Hypericum vulgare, C.B. Hypericum, Matth. Brunf. Fuch. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Cæſ. Tab. (cui & fuga dæmonum) Cam. Herba perforata, Trag. Aſcyrum, Dod. gal. Cord. in Dioſc. II. Hypericum Aſcyrum dictum caule quadrangulo, C.B. Aſcyrum Matth. (ſed in compendio & penult. edit. Androſæmon, quia figuræ tranſpoſitæ) Fuch. Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Caſt. Lugd. Cæſ. Cam. Aſcyroides, Geſ. hor. Hypericum, Dod. gal. Hypericum in dumetis naſcens ſecundum, Trag. III. Hypericum Androſæmum dictum, C. B. Androſæmum, Matth. (in compendio & penult. edit. Aſcyrum, figuræ enim tranſpoſitæ) Fuch. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Androſæmum quibuſdam, Geſ. hor. Hypericum in dumetis primum, Trag. Ruta ſylveſtris Hypericoides, Dod. fol. an Aſcyri ſpecies ramoſa Cæſ. IV. Androſæmum fœtidum, C.B. Tragium Creticum, Bellonii Androſæmum minus ſive anguſtifolium, & Androſæmum fruticoſum ex Ilua, Camer. V. Coris lutea major, C.B. Coris Matth. Geſ. hor. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lug. Cæſ. Tab. Camer.

Χαμαίπιτυς. AJUGA. CAP. CLVII.

AJuga herba in terra repens, ſubcurva: foliis ſempervivi minoris, multò tenuioribus, hirſutis & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, vel candido, radicibus cichorii. Folia ſeptem diebus in vino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, jecinoris, & renum vitiis, torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta jure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, alvum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina depilat: appoſita ex melle, vulvæ vitia extrahit: mammarum duritias diſcutit: vulnera glutinat: ulcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus ajugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incurvatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro: hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, parvula, foliis exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine juxta alas reliquis & hæc pinum. Hæ duæ vim ſuperioris obtinent, ſed non uſque adeò efficacem.

AJugam quam Græci Chamæpytin vocant, quoniam foliis, & odore pinum refert, herbariorum vulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & aliis articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitia Ajuga, quæ primo generi adſcribitur. Siquidem planta eſt per terram repens, foliis oblongis, anguſtis, roſmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirſuta canitie ſubalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obſequioſi ſpectantur, ſeſe ſtipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, unde illi Pinus infima nomen. Flores edit aureo colore fulgentes in univerſo ferè caule, ſed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Naſcitur tenui, ac arenoſo ſolo, incultis præſertim locis, & in arvis nulla ſatione virentibus: ſapore eſt amaro, non ſine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine ſuperatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abſtergit, & expurgat. Verùm poſtremas quas ſæpius etiam vidimus, non adeò omnibus eſt nota: quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem videre non licuit. Cæterùm in aperto errore verſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſavolum docuit Ajugam Germanis lingua vocari Vergiß mein nicht. *Quandoquidem herba hujus nominis mihi cum Germanis jamdiu verſanti notiſſima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quamvis Ajugam repræſentat. Herba tota unà cum floribus, & radicibus in pulverem contrita ſi diebus 40. ſumatur & reſina terebinthina, ſive laricea quaternis drachmis, iſchiadicos ſanat. Eadem recens in aceto decocta,*

Ajugæ conſid.

Cujuſdam Germani error.

Chamæpityos vires.

& pota

I. CHAMÆPITYS.

II. AJUGA, SIVE CHAMÆ. ALT.

III. CHAMÆPITYS MONSpeliaca foliis serratis.

& pota emortuos fœtus extrahit. universa planta decoctum facit ad omnes cerebri, nervorum, & articulorum affectus à pituita provenientes, si plurib. propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite Nam & comitiales, & resolutos, & podagricos juvat. Fit è floribus & sacchare medic. (officinæ conservam vocant) ad paralyticos, quo qui utuntur cum vesperi se dormitum recipiunt, revalescunt. Atqui ad hoc sumuntur quotidie hujusce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ & florum salviæ binis scrupulis. Palulæ è Chamæpitye. *Parantur è chamæpity catapotia ad idem per quam utilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ. Stœchadis. florum rorismarini, cujusq; drachmam: turpeti sesquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis semidrachman, Zingiberis salis fossilis, cujusque grana decem: Rhabarbarici sesquidrachmam, spicæ Indicæ grana septem: pulveris hieræ simp. semunciam, diacridii drachmam unam: Excipe chamæpitys succo omnia in mortario, & in massam redigito, è qua catapotia conformato ex qualibet drachma novem: è quibus si quotidie tria sumuntur à paralyticis cùm se dormitum recipiunt, præsentaneum ferè sentient auxilium.* Chamæpityos vires ex Gal. *Chamæpityos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. ubi de ejus viribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri validiorem obtinet. Effectu verò expurgat, abstergitq; viscera plus quàm calefacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè jecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ movendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato iis, qui coxendicis dolorib. torquentur. Herba verò ipsa viridis vulnera magna conglutinat & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est n. in* Nomina. *siccando ordinis tertii, in calfaciendo verò secundi. Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys Ajuga, & Abiga nuncupatur: Mauris. Hamesitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Ger.* Je lenger je lieber: *Hisp. Pinillo, & Iua artetica: Gal. Ive muscate, aut arthetiq. Chamæp. sive Ajuga altera: Italis, Iua salvatica.*

I. Chamæpitys prima, Matth. Lac Dod. gal. & fol. Cord in hist. Lugd. Chamæpitys altera, Lon. Chamæp tertia, Trago Fuch. Chamæp. vera, Cord. in Diosc. Chamep Ges. hor. Cal. Chamæp. major, Abiga & Iua arthritica, Tab. Ajuga. Cast. Ajuga sive Chamæ. mas Dios. Lob. Iua Ges. hor. II. Ajuga sive Chamæp. altera Matth. Chamæp. tertia eid. in Ital. comment. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Chamæp. prima, Fuch. Lon. Lob. Alii hirsutis, alii glabris foliis pingunt, quare nostra utrumq; exprimit: nisi sit Anthylloides, Thal. quid sit ignoramus. III. Chamæp. Monspel foliis serratis. C. B. Chamæp. species Monspelio, Ges. hor. Anthyllis Chamæpityides minor Adverf. Lob. Anthyllis altera, Clus hist. Hisp. Cast. Anthyllis secunda herbariorum, Lug. Chamæp. spuria prior. Dod. fol. Chamæp. altera. & major, Cæs. Iua Moschata Monspel. Tab. Ex radice lignosa, crassa, subalbida, amara, plures prodeunt caules tenues, sarmentosi, duri, humi procumbentes, incani, hirsuti, quos cingunt folia copiosa, oblonga, hirsuta, externo ambitu serrata, gustu fervente, odore gravi: flores purpurei Chamæpitydis forma in singulis alis, quibus succedunt in singulis calyculis quaterna semina simul juncta, oblongiuscula, cinerea. Nascitur circa Monspelium in rudetibus, ad Castelneuf collegimus, sic & in olivetis, & aridis agrorum marginibus Narbonæ ac Gallo provinciæ, fruticat.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QUARTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Tribus antè libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas seminaque. In hoc autem quarto differemus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

Cestron psychotrophon vocitatur, quoniam frigidis locis inveniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut majorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu divisa, odorata, prope radicem majora: in summis caulibus semen, veluti satureiæ, spicatum est. Decerpta hujus folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam vomitionem evocant. Folia dari debent ruptis, convulsis, mulieribus vulvæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarii pondere cum hydromelite: tres in vini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur: adversus etiam venena drachma ex vino pota convenit: præsumpta ea, si venenum hauriatur, nihil nocebit: urinam ciet, alvum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & jecinoris, lienisq; vitiis drachmæ pondere *a* in aceto mulso: concoctionem adjuvat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto devoraverit, modo consimili acida ructantibus propinatur: stomachicis eam manducare, & succum devorare proderit, si postea dilutum vinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: ischiadicis, renum & vesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant, sin aliter ex *b* mulso: regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota: alvum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis: facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

a μετ᾽ ὀξυμέλιτος i. cum aceto & melle, ita meum. Cat... autem legit ut Ruellius.
b Meum οἰνομέλιτι. i. vino mulso.

Betonicæ consid. Vires ex Antonio Musa.

Betonica herba est nulli non cognita, nascens in pratis, & montibus, & in pascuis & innumeris prædita viribus. Unde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari proverbio dicunt: Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus quàm Betonica. Scripsit de Betonica viribus proprium libellum Antonius Musa, clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res sancta est. Cestron vocatur, & psychotrophon, siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet universa planta dotibus fere innumeris, quandoquidem tusa capitisq; vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertia quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Ajunt præterea tam valentioris esse facultatis, ut ossa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur, quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à foliis per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamē addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachma pondere haustus in aqua calida cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cujus redundantia caligines oculis offundit: quo fit, ut etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonica decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos juvant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis dieb. devorata drachmarū quatuor pōdere, aut ex frigida aqua cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: je-

 cinoris

I. BETONICA.

II. BETONICA FLORE ALBO.

III. SERRATULA.

cinoris verò, si ex calida hauriatur. Ex vino decocta lienis vitiis medetur. Sanat & renum vitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex vino autem veteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis septem & viginti, ad lateris lumborumq; dolores utilißimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis sumpta, alvi & intestinorum tormina removet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aqua mulsa cyathis octo epotis, commodè citatur alvus: sananturq; qui ex vino sumptis coli inflammatione vexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta novem diebus, tußim sedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantùm fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis, si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hausta, trium drachmarum pondere: addita mellis uncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant nervos, & resolutos juvant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore rejectum cohibent, & ex pari vini veteris mensura, medentur ruptis, & ab alto devolutis. Præsumpta ebrietatem arcet. Ex vino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista, carbunculos curat. Pota ex aceto mulso unius drachmæ pondere, viatoribus longo itinere defatigatis vires mirificè reficit. Fastidia abstergit, & stomachicos recreat. Adversatur venenis, & serpentum, & venenosorum rabidorumq; quorumcunque animalium morsibus, non modò intus sumpta, sed etjam extra emplastri modo imposita. Cuniculosa, finnosaq; sanat ulcera cum sale indita. Ex vino hausta menses ciet. Potu dolores podagricos lenit præsertim radicum decoctum potum: idemq; præstant contrita folia imposita. Cæterùm sunt qui Betonicam à serratis circumquaq; foliis serratulam vocant. Sed SERRATULA cujus hic imaginem appinximus, quæq; copiosa in Bohemia nascitur in sylvis, & pratis longè alia habetur.

Serratula

datur. Siquidem hæc caule constat purpurascente, tenui, & in multos ramulos diviso: Folia gerit antequam caulescat Betonicæ similia, toto ambitu tenuiter serrata, sed ubi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus incisuris, majoris Phu similia ferè redduntur: quæ verò in caule sunt, minora multò, & breviora spectantur. Flores edit in ramusculorum summis partibus, è capitulis quibusdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba est infectoria, pannis colorandis expetita. Datur utiliter potanda ex albo meraco convulsis, ruptis & ab alto devolutis: dissolvit enim potenter sanguinem, qui extra vasa concrevit. In vino decocta, ac deinde illita, ulcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoq; dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cestron, aut Psychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos dividit, & pulmonem, & thoracem, & jecur expurgat abstergitq;, menses quoq; ciet, & comitialibus prodest, tum rupta, convulsaq; curat, & omnibus bestiarum morsibus ulceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est. Planta, quæ κέστρον & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine. Serratula, Italis Serratola.

Serratulæ vires. Betonicæ vires ex Gal. Nomina.

BETONICA, quæ Græcis κέστρον à remediorum copia & varietate dicitur, Plinio Vettonica, quam in Italia Serratulam vocari auctor est, duplex est, altera purpureo flore, quæ vulgatior est, altera candidis floribus, quæ rarior & non solum floris colore ab altera variat, sed & multò altera hispidior, minoribusq; foliis, ut ex adjecta figura colligere est. Purpurea duum quoq; generum, altera breviore spica, altera longiore & molliore, quæ altius excrescit & serius floret, utraq; tamen eodem loco provenit. I. Betonica purpurea, Trag. Fuch. Betonica, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. Thal. Tab. Betonica purpureo flore, Clus. hist. Pan. Vetonica, Cord. in Dios. & hist. II. Betonica alba Brunf. Tab. Betonica candida, Trag. Betonica floribus candidis, Lob. obser. Betonica flore albo, Dod. gal. & fol. Clus. hist. Pann. Cam. Vetonica alba, Cordo in historia. III. Serratula, a foliis minutim circumquaque serratis, nomen habet: dicitur Serratula, Matth. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Cam. Serratula tinctoria, Tab. Tinctorius flos secundus, Trago, ut Kyberus vertit, Tragus namq; Schartam nominat Cerretta, Cæs. Centauroides, aut Centaurium majus sylvestre Germanicum, Thalyo: an Solidago Saracenica quarta, Lonicer. Hujus ratione foliorum quatuor differentiæ: prima foliis omnibus per circumferentiam serratis, incisura carentibus: altera foliis ad radicem quidem tantum serratis, at reliquis profundè incisis ceu in lacinias divisis: tertia folia habet utrinq; divisa: quarta primum folium ad radicem per circumferentiam serratum habet, reliqua verò omnia dissecta.

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Vetonica, folia habet sylvestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & brevem: caulem parvum emittit. Foliis exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, privatim depascentibus oris, & tonsillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

QUanquam tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiæ cognitam, atq; ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non solùm nomen illud incompertum est, sed nullum etiam invenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebravit Plinius libro 25. cap. 3. hisce verbis: In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus solverentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modò & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquam tonitrua audiantur, & devoratus securos in totum reddit homines. Frisii, quà castra erant, nostris demonstravere illam: hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur, sed eorum planè error facilè deprehenditur. Quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet foliis, non tamen ea nigra sunt, neq; pilosa quinimò lævia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, brevisq; Bistortæ verò crassa, serpentis jacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, foliis primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ ubi adoleverint, rumicis folia referunt, sed lævia sunt, inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus, ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinaceæ facie, sed succosa, serpentis modo contorta, cortice obducta subrubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima oritur in altis montibus & pascuis provenit in Bohemia, iis præsertim montibus, qui regionem hanc, à Silesia dividunt, & ex quib. Albis fluvius suam ducit originem. Sed præterea non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis & vulgo vocatam, Bistortæ generi adscribant, quòd non facio, sed fortasse viribus illi respondeat: quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideo hic locus exposcere visus est, ut de ea aliquid disseramus. Est itaq; TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diviso: radice brevi, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringente: cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum divisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarii compertum habent, hanc iisdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem utraq; refrigerant, exsiccant, cohibent, roborant, abortum prohibent bibitæ, ac ventri pubi renibusq; ex aceto illitæ: urinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usq; consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si trita, & ex melle atq; spica subacta, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cohibent, superaspersa

Britan. ex cōd. Ex Plinio contra Romanum. Bistortæ nomina. Tormentillæ historia. Tormentillæ & Bistortæ vires.

tor fiat, facit ad vulvæ inflammationes, præclusionesq; in pessis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vulvæ, reliquiasq; à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex vino potus, succurrit urinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis; dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumq; tritum vitiligines in sole cum aceto peruncta emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis non feriuntur: valet contra dysenteriam & sanguinis rejectiones, alviq; profluvium. In posca aut vino decoctum, bibitur contra omnes vesparum, apum, similiumque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub divo addensari.

I. ALTHÆA.

II. ALTH. ALTE. SIVE ABUTIL. AVIC.

Althææ etymol.

Althæa à Latinis posset Medica simpliciter dici quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere videtur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti ejus usu. Ea vulgaris herba est, nulliq; non cognita. Nascitur in campestribus, humecto solo. Latini hanc Ibiscum nominant. Itali verò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malva, quòd cum ea quandam habeat cognationem composito nomine Malvavisco vulgò vocatur. Althææ meminit & prodidit Theophrastus l.9.c.19 de plantarum historia, ubi de ea differit iis verbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare ajunt, si tritam injeceris, sub divoq; humorem posueris. Constat Ibiscum folio malvæ majori, pilosiorig; : caule molli: flore luteo: radice nervosa, alba: fructu malvæ: caulis quoq; gustu malvam reddit: Usus ejus ad rupta, & tusses è vino dulci & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac veluti conglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis atq; succini: hæc in inanimatis: hactenus Theophrastus. At ego flore luteo me nunquam Althæam vidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides, verùm coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam verò ABUTILON Avicennæ esse censent. Folia habet cucurbitæ minora, tactu lævia, sed tenuissima obducta lanugine, caulem edit sesquicubitalem, & aliquando majorem: flores in toto caule aureos, è quibus semen oritur nigrum. Radice nititur longa fibrosaq;. Nascitur in campestribus, ac etiam spontè in hortis. Atqui nos neq; his, neq; illis subscribimus, cum neq; uni, neq; alteri (quantum mea fert opinio) correspondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin ejus hic imaginem adderemus, ut etiam aliorum judicium esse possit, & ut ejus quoq; innotescat facultas. Siquidem experimento constat semine epoto sesquidrachmæ pondere ex vino, calculos in renibus frangi educiq;, arenas pelli, urinas ejici, & dolores finiri. Meminit Ibisci Galenus lib.6 simpl. medic. ubi ejus vires ita descripsit. Ebiscus, sive althæa (est autem malva agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone levandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò ejus, & semen cætera quidem similiter agunt, ut herba viridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, ut & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò decoctum dysenteria, alvi profluvio, & sanguinis rejectioni utile est, nempe cum adstringentem quandam facultatem possideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος & ἰβίσκος Latinis Althæa, Ibiscus seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, sive Chathmie, & Rosazaveni. Italis, Malvavisco Germanis, Ibisch und Heilwurtz: Hispanis, Hierva cannamera, & Marmate: Gallis, Guimauues. Althæa altera, quibusdam vocatur: Italis, Malvavischo bastardo.

Malvaviscum. Ex Theophrast.

Abutilon mentio.

Althææ vires ex Galeno.

Nomina.

I. Althæa, Matth. Brunf. Trag. Fuch. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. Gesn. hort. (cui & Ibiscus) Lacun. Lon. Lob. (cui & Anadendromalache Galeni) Cast. Lug. Tab. cui & Bismalus. Althæa seu Malva palustris, Cor. in hist. Althæa vulgaris, Clus. hist. Pan. Thal. Cam. Malvæ agrestis genus, Gesn. hor. Malva syl. prima, & Vismalva, quasi malva viscida, Cæs. II. Althæa Theophrasti flore luteo, C.B. Althæa altera, Matt. Lugd.

[illegible] Theophrasti, Dod.gal. Althæa luteis floribus, Lob. Albutilon Avicennæ, Gesl.hort. Abutilon, Anguil. Dod.fol. Cam. Abutilum, Cast. Malva Theophrasti, Gesl.hort. Tab. Althæa Theophrasti, Gesl. hor. Cæsal. Lugdunensi.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea sylvestrium malvarum generi assignatur: folia habet divisa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino vestitos, florem rosæ, parvum: radices albas, latas, quinq; aut sex cum plurimùm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

ALCEA.

ALceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismalvam, alii Malvam sylvestrem, nonnulli etiam Malvaviscum agreste nominant. Herba est caule, floribus ac semine hortensi (sylvestri) malvæ perquàm similis, sed foliis longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Caules edit tres, aut quatuor, cannabino cortice vestitos: flores malvæ, tum facie, tum colore similes, pauloq; majores, quemadmodum & semen. Radicem longam, latam, albam ac multifidam, malvæ similem, sed lignosa intus matrice. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum scrobiumq; marginibus, juxta sepes, vias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm hujus copiam non habeant, ad tumores tum solvendos, tum emolliendos. Alceæ historiam scribit Plinius l.27.c.4. in qua adeò cum Dioscoride cõcordat ut ex eo historiam totã transcripsisse videatur. Peculiariter autem Alceam prætulit ad spasticos, tremulos, & Opisthotonos, ubi ejus radix ex mulsa propinetur: quin etiam impositam ad collectiones discutiendas commendavit. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galen. non reperio, nisi hanc sylvestrem malvam appellaverit, dum malvæ facultates l. 7. simp.med. describit, his verbis. Malva sylvestris quidem digerentis paululum, & emollientis leviter est facultatis. Hortensis verò, quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior. Fructus ejus tantò validior est, quantò & siccior: hæc Gal. Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib.7 ubi sic inquit. Alcea sylvestris malvæ genus est. In vino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimum ejus radix. Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Barbaris, Bismalva: Italicum, Bismalva, Malva salvatica, Malvavisco salvatico, & Buon vischio: Germanicum Sigmarß Kraut: Hispanicum, Malva de Ungeria, & Malva montesina: Gallicum Bimauve.

Alcea fortè dicta ab auxilio, vel remedio: Alcea vulgaris major, C.B. Alcea, Brunf. (cui & herba Simeonis) Matth. Trag. Fuch. (cui & Malvæ roseæ sylvestre genus) Dod.gal. Cord. in Diosc. Gesl.hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Tab. Alcea vulgaris, Lob. Dod. fol. Lugd. Cam. Malvæ agrestis genus, Gesl. de hortis.

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CAnnabis sativa, planta magni in vita usus, ad robustissimos funes factitandos: foliis fraxini, gravi odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo: quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente convenienter aurium doloribus instillatur. Sylvestris cannabis, virgas fert altheæ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio sativæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Hujus cortex torquendis funibus accommodatus.

CAnnabis sativa planta est adeò vulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omninò supervacuum sit ejus faciem verbis repræsentare. Quæ etsi vulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum vita usus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda trahendaq; ingentia pondera, & navigia regenda utimur, sed etiam ad lintea conficienda, e quibus infima plebecula indumenta, aliaq; multa sibi parat. Invisa tamen furibus & latronibus, quod cannabis tanta adversus eos sit facultas, ut non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde synanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ea simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos arbusculæ speciem referens, adeò ut non desint, qui è stipite carbones faciant, ad bombardarum pulverem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloq; semine prolificat: folia utriq; fraxini, sed minora, & graciliora, sensimq; serrata, atque in mari majora spectantur, & nigriora, quina, senave ex uno pediculo prodeuntia. Radice nititur unica sed multifida & fibrosa. Semen tantùm in mari gignitur, rotundum, cinereo colore, cujus medulla dulcis est, & alba. Sylvestrem autem, quanquam à multis in Italia provenire dicatur, paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam videre non licuit. Cæterùm sativæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit, gallinas verò oviferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sævitia rarò ova parere solent, Cannabis semine vescuntur, numerosiore ovorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abs re in dictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cavernulis infusum, statim eos evocat. [illegible]

CANNABIS.

rùm non modò terrenos vermes educit Cannabis decoctum, & succus ejus expressus, sed etiam (ut Plinius lib. 20. cap. 23. author est) vermiculos, & quodcunque animal in aurem intraverit, ejicit. Hinc itaque quispiam conjicere potest, ejus facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur solutæ jumentorum alvo, quòd conglutinandi vim habeat. Quinimo non desunt, qui foliorum pulverem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta & illita, contractos articulos emollit, item podagras & similes articulorum impetus. Ambustis quoque recens utiliter illinitur, sed sæpius amovenda, & iterum admovenda est, ne exsiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum ejicit. Cannabis meminit Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Cannabis semen flatus discutit, adeoque desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exsiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi videtur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimum ab eo dissidet in quod concoctu est difficile, stomachoque ac capiti noceat, pravique sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum aliis tragematibus vescantur. Tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoque sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum: hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm graviter errent mulieres, & præsertim in Germania, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent, quo tantùm abest, ut morbum curent, ut etiam ejus augendi occasionem præbeant. Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Schedenegi, & Canab. Italicè, Canape: Germanicè, Zamer Hanff: Hispanicè, Canbamo: Gallicè, Chaneure:

Canna-bis v. ex Gal.

Trage-mata quid.

Cannabis sativa est & sylvestris: sativa, mas, & fœmina. Cannabis, Brunf. Matth. Lacun. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Tab. Cannabis major, Trag. Cannabis sativa, Fuchs. Cord. in Diosc. Cannabis mas, Dod. gal. Lugd. Cannabis secunda, Dod. in folio.

ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

Ἀνάγυρις.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm gravis odore: foliis viticis, virgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non brevibus gignit, subrotundum, firmum, versicolori facie, simile renibus, quod durescit uva maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in vino: difficulter parientibus adalligantur, ita ut a partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones vehementer ciet.

QUamvis veteres unius tantùm Anagyris meminerint, duo tamen in Italia visuntur genera. Majus in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur fundum ad Thyrrhenum litus: foliis vitici proximis, flore brassicæ racemoso, fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen & brevioribus paulò, siliquis incluso, colore purpurascente usque adeò duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant Eghelo, Maio & Junio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Folia prodeunt ex uno pediculo terna, oblonga, in cacumine mucronata, viridia, læviaque, trifolii latiora. Micat aureo flore alteri omnino simili, racematim dependente, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula, in quibus semen continetur ejusdem genistæ magnitudine sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem usque evomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guajaci modo exterius lutea est, interius verò nigra. Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosque cæteris præferunt ex aliis arboribus factis. Quin & sagittarii ex ea validissimos arcus conficiunt. Hæc planta oritur in sylvis montium, scatet vallis Anania, ac universus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbariis haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certò affirmant alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis vulgari sermone Eghelo appellari supra diximus, eam sine controversia arborem esse, quam Plin. libro 16. capite 18. Laburnum vocat, ubi ita scribit. Aquas odere cupressi, juglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgo nota, dura ac candida materie: cujus florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex iis Plinii verbis abundè, nisi fallor, cognoscitur, quòd ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: nos contra in Eghelo nigra, cortice tenus lutea, in modum Guajaci, qualis Egheli vocatæ materies planè cernitur. Præterea Eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in sylvis reperiatur: non ea quidem vulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus)

Anagyris duplex.

Eghelo.

Gesneri opinio reprobatur.

Laburni mentio.

quod

I. ANAGYRIS.

II. ANAGYRIS ALTERA.

quòd Apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem judicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus iis, qui cum eo hac in re sentiunt: quinetiam ostendunt, quam magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna veluti cytisus, quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed his (pace viri eruditi dixerim) in hoc maxime hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinii testimonio: ut qui inter cætera seri jubeant juxta alvearia cytisum, quòd hujus flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus l. 1. de antidot. ubi cytisi historiam & vires describit. Et miror certè Gesnerum illa non vidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conjicitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam jam pridem habui de planta Eghelo vocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere judicio, qui eam Laburnum Plinii esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Namq; non solùm foliis, floribus, corniculis, semine & omnibus deniq; notis Anagyrim prorsus æmulatur ut ejus effigies, quam hic damus, pulchrè demonstrat: sed etiam viribus & odore, utpote qui in tota planta teter & gravis admodum sentiatur. Anagyris vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simp. med. his verbis. Anagyris frutex est graviter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiamnum virentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt exiccantisq; valenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis ejus cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & vomitum provocat. Planta quæ [illegible] *Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiris & Fava inversa, Italis. Anagyris altera sive minor, Græcis* [illegible] *Italis, Anagyri minore.*

I. Anagyris folio fœtido, C.B. Gesf. hor. Anagyris prima, Matth. Tab. Cam. Anagyris major, eid. edit. Italica. Anagyris, Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Lugd. cui & Nautea Plauti propter fœtidum odorem. Anagyris vera, Clus. hist. Hisp. Anagyris fœtida arborescens, Lob. II. Anagyris altera, Matt. Lac. Tab. Cam. Anagyris minor Matt. edit. Italica: Anagyris, Gesf. hor. Faba inversa. Trag. Lon. Laburnum, Dod. gal. Cæsal. cui & Alpina arbor quæ aquas odit Plinii. Laburnum alterum, Lugd. Eghelo, Dod. fol. Anagyris minus fœtens, vel Laburnum, Lob. Aburnium Plinii, Anguillaræ.

CEPÆA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in vino pota urinæ stillicidio, & vesicæ scabie laborantibus opitulantur: maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi ejus, quem myacanthon, hoc est, Corrudam vocant, bibatur.

CEpæam, quam antea in nostris commentariis Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum comperisse aut ab aliis compertam vidisse, hoc tempore Venetiis ad me misit Joannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro sua ætate non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, nec adeò studiosus, ut si nihil aliud esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atq; etiam in filium habendus. Nascitur in incultis locis. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi visa est ad amussim Dioscor. descriptioni respondere (id quod ejus pictura quam hic damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc vera sit ac legitima Cepæa. Hujus, quod equidem legerim, Gal. non meminit in simp. censu. Veruntamen Paulus ejus mentionem fecit l. 7. inter simplicia, ubi eam retulit his verbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra vesicæ scabiem [illegible] *Corrudā appellant, pota.*

Nomina.

CEPÆA.

ALISMA.

urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit. [illegible] *Græcis, ita Cepæa Latinis. & Cepea Italis appellatur.*

Cepæa, Matth. Lac. Lon. quoad iconem, Lob. Cast. Cæsalp. Lugd. Tabernæmontano.

[illegible] ALISMA. CAP. CLI.

ALisma, alii Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, convexaque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui candido, pallescente: radicibus tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, modice pinguibus:] aquosos amat tractus. Radix, si drachma una, aut altera bibatur, his convenit, a qui leporem marinum devorarunt, aut a rubetis ranis demorsi sunt, aut opium hauserunt: torminibus, atque dysenteriæ, per se, aut cum pari modo b seminis dauci, potui datur, convulsis, & contra vitia vulvæ prodest. Herba sistit alvum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

Conglut[illegible] meum exemplar non habet, nec Oribasius legit.
a [illegible] his qui leporem vorarint, vel ranā rubetam.
b Meum [illegible] cum pari dauco.
Alismatis consid.
Plantago aquatica.

QUanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere videtur, Alisma sibi cognitum esse, vocarique a nonnullis Pastoralem fistulam, a quibusdam verò Plantaginem aquaticam: tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam sylvanam appellant, nullis notis unum Alismate convenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terrā reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica foliis prodit, plantagine majoribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumque spectantibus, multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaque ex his notis collatis constet, Alisma & Barbam sylvanam inter se plurimùm differre, non temerè facere videor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porro plantam, quam hic pro Alismate depingi curavimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonarus, juvenis spectata doctrina, & rei herbariæ studiosus. Quæ enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut jam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: quare non piguit ejus effigiem exhibere, ut aliorum quoque de ea sit judicium: præstat ea ad omnia, ad quæ valere Alisma tradidit Dioscor. quo fit ut hæc planta Alisma mihi perpetuò expleat, quousque alia mihi sese offerat, quæ certioribus notis Damasonium (ita enim quibusdam Alisma vocatur) referat. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit l. 25. c. 10. ubi de utroque disserit his verbis. Alisma inquit, alii damasonion, alii lyron appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, convexaque in terram, alias etiam venosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus: nascitur in aquosis. Alterum genus ejusdem in sylvis, nigrius, majoribus foliis: hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simpl. med. sic de ejus viribus disserens Damasonium, aut Alisma. De hac herba in 3. lib. tradidit Diosc. quòd radix ejus epota dysenterias sanet, & alvum sistat, atque ædemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos, aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandã facultatem obtinet. Hujus herbæ nomen Græcum [illegible]*: Latinum pariter & Italicum, Alisma.*

Alisma duplex Plinii.

Alismatis vires ex Gal.

Nomina.

† Hæc vox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello vertitur. Unde planè suspicor, quod Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adjecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Alismatis hæc figura à Matthioli discrepat solum fibris foliorum, quas ipsius sculptor omisit, ut qui unam tantùm medium folium percurrentem pinxerit: nostra foliis & caule est hirsutis (quod in hac figura sculptor neglexit) foliaque plurimis nervis donantur, flores item lutei sunt. Variæ hujus figuræ apud authores, etenim historiæ Lugd. author, quatuor figuras unius Alismatis proposuit sub diversis nominibus (suo more) puta Damasonii Matth, Ptarmicæ montanæ, Nardi Celtici alterius Penæ & Chrysanthemi latifolii. Dicitur hoc Alisma folio hirsuto, C.B. Alisma, Mat. Cast. Cam. Alisma alpinum, Ges. hor. Thal. Caltha alpina Ges. hor. Tab. Nardus Celtica altera & Plantago Alpina, Lob. Chrysanthemum latifolium, Dod. fol.

Ωεῖσγρ ℞

Ὀνοβρυχίς. **ONOBRYCHIS.** CAP. CLII.

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum; radicem parvam: naſcitur in uliginoſis,& incultis. Herba ſuapte vi, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum vino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores movet.

NAſcitur Onobrychis, Plinio lib. 22. c. 6. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alii Galegam vocant: nos verò vulgo Lavaneſe. Verùm hae notæ, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur: quippe quæ folia ferat lentis quadruplo majora, caulem plerumq; bicubitalem, flores purpureos, & radicem non parvam. Ut hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari. Onobrychis vires tradidit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; vim obtinet: proinde folia ejus virentia etiamnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: areſacta verò, ſi cum vino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè vocatur.

Onobrychis conſideratio.

Onobrychis vires ex Gal.

Nomina.

Ὑπερικόν. **HYPERICUM.** CAP. CLIII.

HYpericum alii ἀνδρόσαιμον, alii corion, alii chamæpityn appellant, quoniam ſemen odore a reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili (qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur:) ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris: gignitur in locis incultis, & aſperis. Urinam cit. menſtrua pellit appoſitum, tertianis, quartaniſq; cum vino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

a Meum exemp. ... † Orſuſ... non legit conclu...

Ἄσκυρον. **ASCYRUM.** CAP. CLIV.

AScyron, ſive aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, majores habens ramos, ſurculoſiores, rubentesq;: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico non abſimilem cujus attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon vocavere. Uſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit: ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. **ANDROSÆMON.** CAP. CLV.

ANdroſæmon ab hyperico, aſcyroq; differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: † rubentibus virgis, & foliis rutæ, triplo (aut quadruplo) majoribus, quæ trita vinoſo ſucco manant: complures alas habet in cacumine, utrinq; expanſas, pinnataſq;: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaveris nigri, inſigne lineis. Hujus comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alvi excrementa pellit: iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

† ... virgis ... ita leg. meum. Meum conclu... non habet.

I. HYPERICUM.

II. ASCYRUM.

Κόρις. **CORIS.** CAP. CLVI.

COris, quod aliqui hypericon vocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodran-

dodrante *a*, suavis, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & urinas: contra phalangiorum morsus, ischiadicos, & opisthotonicos ex vino potum auxilio est: horroribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo aptissimè illinitur *b*. [Radix vino decocta potaq; defectis opem ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.]

a Loti gratus: ita meum. *b* Hæc omnia in meo exēplari non habentur.

Hypericum, Ascyrum, & Androsæmum, ejusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse videntur. Verùm in earum caulibus, & foliis aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa viridiora, uni majora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus vulgò cognoscuntur: eæ namq; Junio, & Julio mensibus, diversis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, iis ad amussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris vocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum: quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: foliis ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suavi, ac grato. Flores habet hyperici amulos, luteo colore, sed minores. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbariis: nascitur frequentissima in Italia, arido solo in collibus atq; montibus. Aperit, excalfacit, extenuat, digerit, expurgat. Hypericum à perforatis foliis à nostris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, iisq; adeò minutis, ut visum effugiant, nisi ipsa folia sole objecta inspiciantur: id quod silentio videtur involvisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quod scripserit lib. 26. c. 8. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri ejus nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerumq; abeunte Majo: verum Hyperici semen non perficitur, nisi Julio, & Augusto mensibus. In hac quoq; Hyperici historia errat Brasavolus Medicus licet clarissimus, quòd velit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circumfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat: imò non aliud, quàm Rutam sylvestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asservare admonet. Neq; in his uno tantùm, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasavoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον hoc est florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperam Marcellus Florentinus interpretatur, cujus fortasse falsa interpretatione Brasavolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro sylvestri ruta servandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui voluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis usus Hypericum Ascyrum esse declarat. Nec secus quàm Brasavolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse sylvestris rutæ genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè explosa, & improbata, supervacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedat, qui plura horum errata cognoscere volet. Hyperico vis inest reserandi, resolvendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum semen ex vino calculos ejicit, & venenis adversatur: quinetiam venenosorum morsibus resistit, tum idem potum tum herba ipsa devorata, haustave, tum morsibus illita. Aqua stillatitia florescentis jam herbæ, maximè quibusdam præfertur, si potetur, comitialibus, & resolutis. Datur seminis farina commodè ex polygoni succo ad sanguinis rejectiones. Idem alvum exonerat. Inest floribus, & semini mira facultas ad vulnera omnia sananda, præter ea quæ in capite sunt. Ideoq; oleum, in quo diu flores atq; semine prægnantes siliquæ

Hyperi-cum. Plinii lapsus.

Brasavoli error, hyperico album florem tribuentis.

Monachorum hallucinatio. Hyperici vires.

III. ANDROSÆMUM.

* IV. ANDROSÆMUM FOETIDUM. *

macerata

V. CORIS.

macerata fuerint, diuq; insolata, mirificè recentia vulnera sanat. Sed per quàm bellè id efficit, si cum laricea aut abiegna lachryma oleo misceatur. Idem per se ventri illitum, dysentericos juvat: potum vero cochlearis mensura lumbricos necat. Scripsere quidam Hypericum adeò odisse dæmones, ut ejus suffitu statim avolent: quare quibusdam fuga dæmonum vocari cœpit. Hyperici vires memoriæ prodidit Gal lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Hypericum calefacit, & desiccat, tenuisq; substantiæ est, adeò ut & menses, & urinas provocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Porrò cum foliis illitum viridis ad cicatricem ducit cum alia, tum etiam ambusta. Cæterùm si sicca contusa inspergas, sanabis humida & putredinosa ulcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib 6. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: unum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum verò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & desiccans, ut & ambusta sanare credantur. Cæterum in vino austero decocta, vinum ipsum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quod de Cori mentionem fecerit Galen. in simp. med. censu, mihi incompertum est. Planta, quæ Græcis ὑπερικόν, Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiosaricon, seu Reiosaricon: Italis Hyperico, & Perforata: seu Herba di S. Giovanni: Germanis Sant Johannes Kraut: Hispanis, Coraçoncillo: Gallis, Millepertuis, & Trucheran. Quam verò Græci ἄσκυρον, Latini quoq; Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali Asciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androsæmon itèm Latinis appellatur: Arabibus, Androseman, Androsion sive Andresagian: Italis, Androsemo. Quæ deniq; κόρις Græcè, Coris etiam Latinè & Cori Ital. vocatur.

Hyperici vires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla sit albæ violæ mentio, idcirco sunt qui illorum testimonio freti verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non video: siquidem in Oribasio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamussim floris colore luteum violam repræsentat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus voce Græca, ne ex albo, quòd fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas. † Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, ut quæ adscititia sint habita. Nos verò illa huc admisimus Ruellii, ut facimus, interpretationem secuti: nec non etiam fidem codicis manuscripti.

I. Hypericum vulgare, C.B. Hypericum, Matth. Brunf. Fuch. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Tab. (cui & fuga dæmonum) Cam. Herba perforata, Trag. Ascyrum, Dod. gal. Cord. in Diosc. II. Hypericum Ascyrum dictum trifolium, C.B. Ascyrum Matth. (sed in compendio & penult. edit. Androsæmon, quia figuræ transpositæ) Fuch. Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Cæs. Cam. Ascyroides, Ges. hor. Hypericum, Dod. gal. Hypericum in dumetis nascens secundum, Trag. III. Hypericum Androsæmum dictum, C. B. Androsæmum, Matth. (in compendio & penult. edit. Ascyrum, figuræ enim transpositæ) Fuch. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lugd. Thal. Androsæmum quibusdam, Ges. hor. Hypericum in dumetis primum, Trag. Ruta sylvestris Hypericoides, Dod. fol. an Ascyri species ramosa Cæs. IV. Androsæmum fœtidum, C.B. Tragium Creticum, Bellonii Androsæmum minus sive angusti folium, & Androsemum fruticosum ex Ilva, Camer. V. Coris lutea major, C.B. Coris Matth. Ges. hor. Lac. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. Tab. Camer.

Χαμαιπίτυς. AJUGA. CAP. CLVII.

Ajuga herba in terra repens, subcurva: foliis sempervivi minoris, multò tenuioribus, hirsutis & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, vel candido, radicibus cichorii. Folia septem diebus in vino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, jecinoris, & renum vitiis, torminosis prosunt. Et apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta jure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, alvum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina dejicit: apposita ex melle, vulvæ vitia extrahit: mammarum duritias discutit: vulnera glutinat: ulcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus ajugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incurvatis prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro: hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, parvula, foliis exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine juxta alas: resipit & hæc pinum. Hæ duæ vim superioris obtinent, sed non usque adeò efficacem.

Ajugam quam Græci Chamæpytin vocant, quoniam foliis & odore pinum refert, herbariorum vulgus Ivam arthriticam appellat, quòd ischiadicis, & aliis articulorum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitia Ajuga, quæ primo generi adscribitur. Siquidem planta est per terram repens, foliis oblongis, angustis, rosmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirsuta canitie subalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obsequiosi spectantur, sese stipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, unde illi Pinus infimæ nomen. Flores edit aureo colore fulgentes in universo ferè caule, sed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Nascitur tenui, ac arenoso solo, incultis præsertim locis, & in arvis nulla satione virentibus: sapore est amaro, non sine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine superatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abstergit, & expurgat. Verùm postremas quas sæpius etiam vidimus, non adeò omnibus est nota: quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem videre non licuit. Cæterùm in aperto errore versabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasavolum docuit Ajugam Germanis lingua vocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba hujus nominis mihi cum Germanis jamdiu versanti notissima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quamvis Ajugam repræsentat. Herba tota unà cum floribus & radicibus in pulverem contrita si diebus 40. sumatur & resina terebinthina, sive laricea quaternis drachmis, ischiadicos sanat. Eadem recens in aceto decocta, & pota

Ajugæ consid.

Cujusdam Germani error.

Chamæpityos vires.

I. CHAMÆPITYS.

II. AJUGA, SIVE CHAMÆ. ALT.

III. CHAMÆPITYS MONSpeliaca foliis serratis.

& pota emortuos fœtus extrahit. universa planta decoctum facit ad omnes cerebri, nervorum, & articulorum affectus à pituita provenientes, si plurib. propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite Nam & comitiales, & resolutos, & podagricos juvat. Fit è floribus & sacchare medic. (officina conservam vocant) ad paralyticos, quo qui utuntur cum vesperi se dormitum recipiunt, revalescunt. Atqui ad hoc sumuntur quotidie hujusce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ, & florum salviæ binis scrupulis.

Pilulæ è Chamæpitye.

Parantur è chamæpity catapotia ad idem per quam utilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ, Stœchadis, florum rorismarini, cujusq; drachmam: turpeti sesquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis semidrachmam, Zingiberis, salis fossilis, cujusque grana decem: Rhabarbarici sesquidrachmam, spicæ Indicæ grana septem: pulueris hieræ simp. semunciam, diacridii drachmam unam: Excipe chamæpitys succo omnia in mortario, & in massam redigito, è qua catapotia conformato: ex qualibet drachma novem: è quibus si quotidie tria sumuntur à paralyticis cùm se dormitum recipiunt, præsentaneum ferè sentient auxilium.

Chamæpityos vires ex Gal.

Chamæpityos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. ubi de ejus viribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri validiorem obtinet. Effectu verò expurgat, abstergitq; viscera plus quàm calefacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè jecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinæ movendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato iis, qui coxendicis dolorib. torquentur. Herba porrò ipsa viridis vulnera magna conglutinat & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est n. in siccando ordinis tertii, in calfaciendo verò secundi.

Nomina.

Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys Ajuga, & Abiga nuncupatur: Maurit. Hamesitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Jua: Ger. Je lenger je lieber: *Hisp. Pinilho, & Iua artetica: Gal. Iue muscate, aut arthetiq. Chamæp. sive Ajuga altera: Italis, Iua salvatica.*

I. Chamæpitys prima, Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lugd. Chamæpitys altera, Lon. Chamæp. tertia, Trago Fuch. Chamæp. vera, Cord. in Diosc. Chamep. Gesf. hor. Cam. Chamæp. major, Abiga & Iua arthritica, Tab. Ajuga, Cast. Ajuga sive Chamæp. mas Diosc. Lob. Iua Gesf. hor. II. Ajuga sive Chamæp. altera Matth. Chamæp. tertia eid. in Ital. comment. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Chamæp. prima, Fuch. Lon. Lob. Alii hirsutis, alii glabris foliis pingunt, quare nostra utrumq; exprimit: nisi sit Anthylloides. Thal. quid sit ignoramus. III. Chamæp. Monspel. foliis serratis, C. B. Chamæp. species Monspelio, Gesf. hor. Anthyllis Chamæpityides minor, Adverf. Lob. Anthyllis altera, Clus. hist. Hisp. Cast. Anthyllis secunda herbariorum, Lug. Chamæp. spuria prior. Dod. fol. Chamæp. altera, & major, Cæs. Iua Moschata Monspel. Tab. Ex radice lignosa, crassa, subalbida, amara, plures prodeunt caules tenues, sarmentosi, duri, humi procumbentes, incani, hirsuti, quos cingunt folia copiosa, oblonga, hirsuta, externo ambitu serrata, gustu fervente, odore gravi: flores purpurei Chamæpitydis forma in singulis alis, quibus succedunt in singulis calyculis quaterna semina simul juncta, oblongiuscula, cinerea. Nascitur circa Monspelium in tudertbus, ad Castelneuf collegimus, sic & in olivetis, & aridis agrorum marginibus Narbonæ ac Gallo provinciæ, frutices.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QUARTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRibus antè libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas seminaque. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CEstron psychotrophon vocitatur, quoniam frigidis locis inveniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut majorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu divisa, odorata, prope radicem majora: in summis caulibus semen, veluti satureiæ, spicatum est. Decerpta hujus folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam vomitionem evocant. Folia dari debent ruptis, convulsis, mulieribus vulvæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarii pondere cum hydromelite: tres in vini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente vulneribus illinitur: adversus etiam venena drachma ex vino pota convenit: præsumpta ea, si venenum hauriatur, nihil nocebit: urinam ciet, alvum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & jecinoris, lienisq; vitiis drachmæ pondere *a* in aceto mulso: concoctionem adjuvat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto devoraverit, modo consimili acida ructantibus propinatur: stomachicis eam manducare, & succum devorare proderit, si postea dilutum vinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: ischiadicis, renum & vesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant, sin aliter ex *b* mulso: regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota: alvum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis: facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

a μετ' ὀξυμέλιτος i. cum aceto & melle, ita meum. Cornarius autem legit ut Ruellius.

b Μετ' οἰνομέλιτος, i. vino mulso.

Betonicæ consid.

Vires ex Antonio Musa.

BEtonica herba est nullis non cognita, nascens in pratis, & montibus, & in pascuis & innumeris prædita viribus. Unde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari proverbio dicunt: Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus quàm Betonica. Scripsit de Betonica viribus proprium libellum Antonius Musa, clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni deniq; res sancta est. Cestron vocatur, & psychotrophon, siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet universa planta dotibus fere innumeris, quandoquidem tusa capitisq; vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertia quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Ajunt præterea tam valentioris esse facultatis, ut ossa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur, quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à foliis per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamē addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachma pondere haustus in aqua calida cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cujus redundantia caligines oculis offundit: quo fit, ut etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos juvant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis dieb. devorata drachmarū quatuor pōdere, aut ex frigida aqua cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: je-

detur. Siquidem hæc caule constat purpurascente, tenui, & in multos ramulos diviso: Folia gerit antequam caulescat Betonicæ similia, toto ambitu tenuiter serrata, sed ubi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortu profundioribus incisuris, majoris Phu similia ferè redduntur: quæ verò in caule sunt, minora multò, & breviora spectantur. Flores edit in ramusculorum summis partibus, è capitulis quibusdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba est infectoria, pannis colorandis expetita. Datur utiliter potanda ex albo meraco convulsis, ruptis & ab alto devolutis: dissolvit enim potenter sanguinem, qui extra vasa concrevit. In vino decocta, ac deinde illita, ulcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoq; dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cestron, aut Psychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos dividit & pulmonem, & thoracem, & jecur expurgat abstergitq;, menses quoq; ciet, & comitialibus prodest, tum rupta, convulsaq; curat, & omnibus bestiarum morsibus ulceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est. Plantæ, quæ κέστρον & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine. Serratula, Italis Serratola.

Betonica, quæ Græcis κέστρον à remediorum copia & varietate dicitur, Plinio Vettonica, quam in Italia Serratulam vocari auctor est, duplex est, altera purpureo flore, quæ vulgatior est, altera candidis floribus, quæ rarior & non solum floris colore ab altera variat, sed & multò altera hispidior, minoribusq; foliis, ut ex adjecta figura colligere est. Purpurea duum quoq; generum, altera breviore spica, altera longiore & molliore, quæ altius excrescit & serius floret, utraq; tamen eodem loco provenit. I. Betonica purpurea, Trag. Fuch. Betonica, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Gef. hor. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. Thal. Tab. Betonica purpureo flore, Clus. hist. Pan. Vetonica, Cord. in Dios. & hist. II. Betonica alba Brunf. Tab. Betonica candida, Trag. Betonica floribus candidis, Lob. obser. Betonica flore albo, Dod. gal. & fol. Clus. hist. Pann. Cam. Vetonica alba, Cordo in historia. III. Serratula, à foliis minutim circumquaque serratis, nomen habet: dicitur Serratula, Matth. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Cam. Serratula tinctoria, Tab. Tinctorius flos secundus, Trago, ut Kyberus vertit, Tragus namq; Schartam nominat Cerretta, Cæs. Centauroides, aut Centaurium majus sylvestre Germanicum, Thalyo: an Solidago Saracenica quarta, Lonicer. Hujus ratione foliorum quatuor differentiæ: prima foliis omnibus per circumferentiam serratis, incisura carentibus: altera foliis ad radicem quidem tantum serratis, at reliquis profundè incisis ceu in lacinias divisis: tertia folia habet utrinq; divisa: quarta primum folium ad radicem per circumferentiam serratum habet, reliqua verò omnia dissecta.

Βρεττανική. BRITANICA. CAP. II.

Britanica, aut Vetonica, folia habet sylvestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & brevem: caulem parvum emittit. Foliis exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, privatim depascentibus oris, & tonsillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

Quanquam tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiæ cognitam, atq; ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non solùm nomen illud incompertum est, sed nullum etiam invenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebravit Plinius libro 25. cap. 3. hisce verbis: In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus solverentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modò & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquam tonitrua audiantur, & devoratus securos in totum reddit homines. Frisii, qua castra erant, nostris demonstravere illam: hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur, sed eorum planè error facilè deprehenditur. Quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet foliis, non tamen ea nigra sunt, neq; pilosa, quinimo lævia apparent, supernè rufescentia, & a terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, brevisq; Bistortæ verò crassa, serpentis jacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, foliis primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ ubi adoleverint, rumicis folia referunt, sed lævia sunt, inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus, ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, sed succosa, serpentis modo contorta, cortice obducta subrubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima oritur in altis montibus & pascuis provenit in Bohemia, iis præsertim montibus, qui regionem hanc, à Silesia dividunt, & ex quib. Albis fluvius suam ducit originem. Sed præterea non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis, & vulgo vocatam, Bistortæ generi adscribant, quòd non facie, sed fortasse viribus illi respondeat: quæ quoniam hic nobis occurrit, & quam plurimis effertur laudibus, ideò hic locus exposcere visus est, ut de ea aliquid differamus. Est itaq; TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diviso: radice brevi, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti, cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui a septenis foliorum divisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbariis compertum habent, hanc iisdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem utraq; refrigerant, exsiccant, cohibent, roborant, abortum prohibent bibitæ, ac ventri pubi renibusq; ex aceto illitæ: urinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usq; consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atq; spica subacta, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cohibent, superasperse eorum

I. BISTORTA.

II. *BISTORTA MINOR.*

III. TORMENTILLA.

so earum pulvere. Qui item ex punicorum malorum vino potus biliosas coercet vomitiones, & si ovorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, sive è radicibus decoctum, venenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillæ invaluit usus, ut ex ejus radicibus etiam medicamenta componant adversus pestilentiam, & ad pestilentes febres, & præsertim ubi exanthematum notæ emerserint. Datur quoque earundem radicum tum pulvis, tum decoctum utiliter potandum pueris, qui vermibus laborant. Utræque tum cæteras alvi fluxiones, tum dysenteriam sanant, & vulnera glutinant, præsertim quæ intestinis, & visceribus fuerint illata, non modò ipsis vulneribus illita, sed & in potionibus hausta. Rebellia contumaciaque ulcera curant & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Radicum pulvis sanguinis rejectiones prohibet. Idem ex symphyti majoris aqua potus, juvat confractos, & ab alto devolutos: siquidem non solùm intrinsecas fracturas sanat, sed etiam sanguinem extra vasa concretum discutit. Cavis dentium inditus cum aluminis, & pyrethri momento, non modò dolorem sedat, sed fluxiones eò decurrentes cohibet. Peculiariter autem valent Bistortæ radices ad omnes venenosorum serpentium ictus & morsus, è vino sumptæ, unde Colubrina quibusdam dicta est. Sed ut jam ad Britannicæ vires redeamus, ea scriptis tradidit Gal lib. 6. simp. med. ubi sic inquit: Britannicæ herbæ folia adstringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia foliis sylvestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisque hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere: itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare jam etiam putrescentia: hactenus Gal. Cæterùm non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inveniuntur, in quibus post Britannicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod, quoniam pluribus indiciis in Dioscoride ascititium esse constat, atque in hunc authorem ex libello Antonii Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatum, idcirco nos illud abdicavimus, neque alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè βρεταννικὴ, Britannica Latinè pariter & Italicè appellatur. Bistorta seu Colubrina, Italis Bistorta: Germanis, Natterwurtz. At Tormentilla, Italis, Tormentilla: Græcis, [illegible]: Germanis, Tormentill: Gallis, Tormentille.

Britannicæ vires ex Gal.

Nomina.

Bistorta

Bistorta quod radice in se contorta constet, cujus Plinius inter Dracontia meminisse videtur, ejusdemq; forte Molybdæna: duplex est major & minor: illa radice magis minusve intorta, foliis in altera rugosioribus & majoribus, in altera levibus & minoribus: minor similiter duplex. I. Bistorta mas, Brunf. Bistorta minor, Dod. gal. Lacu. Tab. Bistorta, Lonic. Colubrina minor, Brunf. Trag. Serpentaria mas, Fuchsio. II. Bistorta minor; Camerario in suo Matthiolo & Thalyo: Limonii species minor, Ges. de hortis. Hæc priore multò minor est, cujus folia subrotunda per marginem veluti serrata & punctis distincta: quæ in altioribus tantum Helvetiorum montibus & Jura provenit. III. Tormentilla, quòd tormentum dentium sedet, quam alii Pentaphyllis, alii Bistortis, alii Chrysogono Dioscoridis, adnumerant: duplex est, altera communis, quæ aliquando quina, non septem folia obtinent: alia alpina, radice vulgari majore, rubicundiore & odoratiore. Tormentilla, Matth. Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. (cui & Penthaphyllum rectum) Lacu. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Lug. Thalio, Taber. cui & Consolida rubra, Heptaphyllum, Fuchsio, Ges. de hortis libro.

Λυσιμάχιον. **LYSIMACHIA.** CAP. III.

Lysimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresve, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim foliis tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus *a* flore rufo, aut aureo, gignitur *b* in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua vi, sanguinis rejectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiam sistit, in pesso: sanguinis profluvio subvenit, si nares ea herba obturentur: *c* vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit: qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

I. LYSIMACHIA.

II. LYSIMACHIA ALTERA.

Lysimachia à Lysimacho Rege inventore nomen accepit, ut Plinius est author libro 25. cap. 7. ubi de ea ita scriptum reliquit: Invenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, viridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore gravi: gignitur in aquosis. Vis ejus tanta est, ut jumentis discordantibus jugo imposita asperitatem cohibeat: hæc Plinius. Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cujus est usus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: ubi enim hos glasto tinxere, eam superinducentes viridem colorem efficiunt. Sed hæc in ve-stanc Hetrusci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerreta, sive Braglia: Forojulienses verò Cosaria. Ruellius, meo quidem judicio, apertè fallitur: siquidem Cerretta, quam ipse rusticis Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino majora, non autem salicis: florem luteum, semen folliculis genistæ effigie inclusum: nascitur in pratis, nullaq; est, quod gustu perceperim, adstrictione prædita. Non desunt præterea alii qui pro Lysimachia aliam plantam ostendant, quæ quadrato, recto, bicubitaliq; exit caule, foliis salicis, flore in purpuram rubescente spicato: Nascitur prope fluentes aquarum rivos & uliginosis locis. Adstringit, refrigerat, cobibet, & omnia potest quæ & altera, quæ etsi Dioscoridis Lysimachiam non referat, eam tamen Lysimachiam alteram appellare libuit. Lysimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam misit Vincentius Cantonus concivis meus, medicus eruditus & rei herbariæ studiosus: quæ mihi planè singulis notis, quas Dioscorides Lysimachiæ tribuit, videtur adstipulari. Sed eandem posthac invenimus nos in Bohemia copiosam, & circa Pragam, prope [illegible] & in aliis quoq; locis. Cæterùm [illegible] Ruellium in [illegible] Lysimachia [illegible]

(ut supra diximus) Corneolam esse veram Lysimachiam, in fine tamen ejusdem capitis quandam aliam herbam Brassicae sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandam pestilentiam efficacissimam, buboni tantum adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. Ex quo palàm est. Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse ea fortasse ratione adductus, quod Dioscorides flore ruso, aut aureo constare Lysimachiam memoriae tradiderit. Lysimachiae meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modū disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam, per quam & vulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tū succus ejus multò magis. Pota dysenterias, sanguinis, rejectiones, ac muliebre profluvium sanat. Huic herba nomen Graecum est λυσιμάχιον, Latinum & Italicum Lysimachia. Germanis Weiderich.

Lysimachiae vires ex Gal.

Nomina.

Lysimachiae, quae & Salicaria à foliorum similitudine dicitur, quatuordecim differentias notavimus: alia est spicata, & quidem purpurea, vel cerulea: alia siliquosa, haecq; hirsuta, vel glabra, illa vel magno, vel parvo flore: at glabra major, minor, & angustifolia: est non siliquosa rubra, lutea, major & minor, & etiam floribus globosis: quibus addimus Chamaenerion latifolium, & angustifolium, hocq; vel in planis vel alpibus proveniens. I. Lysimachia lutea major vel Dioscoridis, C.B. Lysimachia, Matth. Trago, Lac. Lon. Caes. Lugd. Lysimachia lutea, Fuch. Turn. Lob. Tab. Lysimachium luteum, Ges. hor. Thal. Lysimachia flore luteo, Anguil. Lysimachia flore luteo minore, Cam. Lysimachia vera, Cord. in Diosc. Lysimachia falsa, Castori: Lysimachium verum, Dod. gal. seu legitimum, Dod. fol. Salicaria, Ges. hort. cui & Virga aurea quorundam. Variat foliis nunc ternis, nunc quaternis, & etiam binis ex singulis nodis prodeuntibus. II. Lysimachia spicata purpurea, C.B. Lysimachia altera, Matt. (sed in hac figura folia plus justo longa) Lac. Lug. Lysimachium purpureum, Ges. hor. Lysimachium purpureum alterum, Dod. gal. Lysimachia purpurea, Lob. Tab. Cast. Lysimachia flore purpureo, Anguil. Caesal. Cam. Lysimachia tertia, Turn. Pseudolysimachium purpureum alterum, Dod. fol. Solidaginis Sarracenicae alia species, Trago.

Πολύγονον. SANGUINARIA. CAP. IV.

POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt, folia rutae, sed † molliora, longioraq; : semine sub omnib. foliis turgescente: unde marem appellari volunt: flos ei candidus, aut puniceus *a*. Vis epoti succi est, spissare, ac refrigerare: prodest cruentae excreationi, cholerae, alvi fluxionibus, & urinae stillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum vino potus, contra serpentium morsus auxiliatur *b*: datur in febribus per horam ante significationes: foeminarum profluvia impotusi sistit. Idem succus aurium doloribus, iisdemq; purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum vino adjecto melle decoctus. Stomachi fervori, sanguinis rejectionibus, ulceribus quae serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria foemina *c* fruticat uno caule, arundini tenerae simili, densis geniculis, & in setubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceae similes: radicis nullus usus: nascitur in riguis. Huic quoq; spissandi, refrigerandique natura ad eadem valens, sed inefficacior.

a Meum ... vim adstringentem habet, & refrigerantem: succus verò potus auxiliatur sanguinē spuentib. Caeterum cū Ruellio concordat. ... & contra periodos una hora ante accessionem sumptus: ita Meū & Car.

c Frutex est parvus, unicaulis tener, submollis, ita Meū.

I. POLYGONUM MAS.

II. POLYGONUM FOEMINA.

III. POLYGONUM MINUS.

Polygonon mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & viis publicis frequens ubique nascitur. Fœmina verò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq; locis invenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apulejus, quòd humi cauliculis repat. Est & planta, quam POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq;, foliis exiguis, oblongis, semine pumilo, rotundo, minuto, albicante, racemosoq;, ac adeò copioso, ut universa planta semine referta conspiciatur: quo fit ut a quibusdam mille grana vocitetur. Nascitur arido solo & in siccis torrentium alveis. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipsam Herniolam vocant, quod ad enterocelas præstantissimum sit auxilium in potionibus sumpta. Audio à viris fide dignis cum hac tantùm herba, à Gabriele Falloppio Mutinense plures intestinorum ramice laborantes esse sanatos. Vis illi est conglutinandi, siccandi, refrigerandi. Universæ plantæ pulvis ex vino haustus, non solùm suppressam ciet urinam, sed & renum calculos comminuit, ac pellit, ubi diutius sumatur. Quinetiam, ut quidam affirmant, vesicæ quoq; lapides atterit, & paulatim ejicit: ubi diutius quotidie ejus pulverem è vino bibant affecti drachmæ unius pondere. Nascitur locis aridis sabulosis, & incultis. Polygoni meminit Galenus libro 8. simplicium medic. ubi ejus vires reddidit his verbis: Polygonum inquit, uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè vincit in eo aqueum frigidum, ut videlicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertii. Proinde sanè quibus stomachus fervet æstu, foris frigidum illitum prodest: velut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas juvat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur esse exiccatorium. Quare cum herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si vel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluvium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis rejectiones, & undecunq; aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quod & urinam provocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis: non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dare expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, validioris est effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas vocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Polygono maschio, & Coreggiola: Germanis, Weggraß: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ verò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè, Polygonum fœmina dicitur: Italis, Poligono & Coreggiola femina: Germanis, Kantenkraut: Gallis, Fin aquatic. Polygonum minus, Græcis πολύγονον μικρὸν, nonnullis Millegrana, quibusdam Herniola: Italis, Coregiola minore.

IV. POLYGONUM MARITIMUM latifolium.

V. POLYGONUM POLONICUM cocciferum.

† Impressi codices Græci tum Venetiis, tum Basileæ hic malè habent ἰσχνότερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ἐκμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in iis addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti videntur interpretes.

Polygonum, quod à multitudine seminis, aut densitate fruticis dictum vult Plinius, sed potius à copiosis geniculis, & à Scribonio Calligonon nominatum, duplex est, majus & minus: illud vel vulgare, quod latifolium candidis aut rubentibus floribus varians, & angustifolium: hocq; aut repens, quod vel oblongo, vel brevi folio, aut fruticans, vel maritimum, quod latifolium & angustifolium: vel cocciferum. Minor etiam suas differentias habet, est vulgatum, vel repens, vel erectum; est peregrinum, foliolis vel majoris, vel serpylli, vel deniq; minimis, Herniaria dicta, cujus differentia in hirsutie & foliorum glabritie. I. Polygonum latifolium vel mas Diosc. & Plinii, C.B. Centumnodia, Brunf. Polygonum mas Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Anguil. Ges. hor. Cast. Lug. Thal. Polygonum masculum, Trag. Lac. Polygonum, Lob. Cæs. Polygonum primum, Turn. Polygonum mas vulgare & Sanguinaria: Lob. in ico. Polygonum majus. Lon. Tab. cui & Corrigiola: Polygonum vulgare Cam. II. Equisetum aquaticum brevioribus setis, C.B. Polygonum fœmina, Matt. Dod. gal. & fol. Anguil. Ges. hor. Cast. Lug. Tab. Polygonum fœmina semine vidua, Lob. in icon. Polygonum fœmina Thal. Sanguinalis fœmina, Cordo in Diosc. ac Limnopeuce, Cordo in sua hist. III. Polygonum minus seu Millegrana major, C.B. Polygonum minus, Matth: Cast. Polygoni genus herniaria vulgo, Clus. hist. Pan. Empetron, Trag. Lon. Millegrana, Cord. in hist. Herba Cancri minor, ejus scholiasti: Epipactis, Anguil. Herba Turca, Advers. Lob. Cæs. Herniaria, Ges. hor. Lug. Thal. Tab. Cam. Hujus aliquot species notavimus, aliam foliis subrotundis, glabris: aliam hirsutis, aliam foliis angustissimis, albicantibus, viticulis copiosis repentibus. IV. Polyg. maritimum latifolium. Hoc vulgo brevius, crassius, totum candidum & humi stratum ex cujus radice nigra, crassa, palmari, contorta & lignosa, viticuli subrubentes prodeunt, internodiis distincti, squammulis tenuissimis albidis donati, folia habet densa viridia, quibus foliola candida, glabra, lucida secundum nodos adponuntur: flosculi russescentes, aliquando albi, quadrifolii, quibus succedit semen nigrum triangulum, thecis foliaceis candidis inclusum. Hoc in Adriatici maris littore circa Venetias legimus: verùm longè majus & speciosius toto maris Mediterranei tractu in Gallia Narbonensi, ad Cetium montem observavimus. Salso & adstringente gustu est. Dicitur Polygonum marinum maximum. Advers. & Lob. in icon. Polygonum marinum, Lob. Cam. in Matt. Polygonum marinum prius Dalechampii, Lug. Polygonum tertium in maritimis nascens, Cæs. V. Polygonum Polonicum cocciferum. Hoc ex radice minore cauliculos emittit breviores, nodosos, albentes, circa quos folia tenuissima, mucronata: flosculi candidi, inter squammas virescentes in cauliculorum summis. Ad hujus radices, Coccum elegantissimo rubore commendatum nascitur, quod in arenosis Poloniæ locis reperitur: de quo primus, D. Camerarius in suo Matth. Polygoni Cocciferi nomine, quod Polonis Kosmaczek dicatur.

POLYGONATUM. CAP. V.

Πολυγόνατον.

POlygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & lævioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit candidos, foliis numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam a, densam, graveolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati consideratio, & hist.

POlygonatum Hetruscis vulgò Frassinella nominatur. Alii vero Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginocchietto vulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Est itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoq; majore, rotundo, ac lævi: circa quem folia exeunt lauri effigie, sed latiora, numerosis secundum longitudinem venis, firma, dispari exortu prodeuntia, sapore quadantenus adstringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cavitate in universo caule emergentes, & ternos ex uno pediculo dependentes. Floribus excussis, baccæ exoriuntur pisi magnitudine, ex nigro subvirescentes, & quandoque rufescentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, summa tellure vagante, longa, crebris geniculis articulata, digiti crassitudine, densa, & odore quadantenus gravi. Nascitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, quæ ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis vocitent: verùm ipse quidem harum nomenclaturum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, veluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ii haud dubiè, meo judicio, falluntur: siquidem Pisi folia, ut Secacul Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes Violæ majores, albicantésq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis crassitudine, & indicis longitudine. Contrà

verò

vero Polygonatum, quod multò longioribus sit radicibus. Adhac (ut testatur Mesues, ac etiam Serapio, ubi de Secacul saccharo, vel melle asservando scribunt) ejus radices cinereo exterius sunt colore, solida intus matrice, atque nervosa, qua omnia in Polygonati radice desiderantur: quippe candida hac est, & nulla intus matrice. Re autem vera Secacul radix est Indica. Hoc enim apertissimè testatur Avicenna libro 5. ubi sic habet: Secacul sunt radices Zingiberi similes, qua convehuntur ex India, & fit ex eis cùm sunt recentes conditum in loco suo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam scribit Serapio, ubi de pluribus saccharo, aut melle asservandis egit. Nec usquam Polygonatum, & Secacul eisdem viribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Graci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos invenerunt, qui Polygonati radices saccharo conditas ad venerem excitandam avidissimè devorarunt, nullo tamen rei successu: Atqui conferunt tamen, (ut quidam volunt) & experientia comprobat, ad albas uteri fluxiones, si diu iis utantur fœmina eo morbo laborantes. De Polygonati viribus disserit Galenus li. 8. simpl. med. hunc in modum: Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimonia, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cujusdam insuavitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantùm quòd radicem ejus quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui navos maculasq; in facie illo detergunt. Hac planta ut Grace πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fransinella, & Ginocchietto: Germanicè, Weißwurtz: Hispanicè, Frassinella: Gallicè, Genyculiere.

Polygonatum à radice goniculata dictum, vulgò Sigillum Salomonis à vestigiis sigilli impressionem in radice referentibus, duplex est, latifolium & angustifolium: illud & longioribus, & brevioribus, & latioribus, & angustioribus foliis, flore majore, minore, odoro & inodoro: floribus singulis, vel pluribus: baccis majoribus, minoribus, rubentibus, purpureis, nigris: est deniq; & ramosum. Sic & angustifolium duplex est, non ramosum, quod vulgatius, & ramosum. Polygonatum latifolium vulgare, C.B. Polygonatum, Matth. Anguil. Lac. Lob. Cord. in Diosc. & historia (ejus Scholiasti Polygonatum curvum dicitur) Turn. Ges. hor. Dod. fol. Cast. Polygonatum latifolium, Fuch. Dod. gal. Tab. Polygonatum majus, Lonic. Lugd. Thalyo: Polygonatum vulgare, Clus. hist. Pann. Cam. Sigillum Salomonis, Brunf. Ges. hor. Sigillum Salomonis latifolium, Trag. Secacul Arabum, Manardo: Frassinella vulgo, Cæs. Vulgares herbarii Germanici cum Dictamno & Elleboro albo confundunt.

Κληματὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

Clematis humi serpit: læto, pinguiq; solo provenit, viticulas spargens *a* crassitudine junci, exiguas *b* folia lauri figura & colore, sed multò minora. Ea cum caulibus in vino pota alvi profluvia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus vulvæ medentur: dolores dentium commanducata finit: imposita serpentium morsibus juvamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

I. CLEMATIS PRIMA.

II. CLEMATIS DAPHNOIdes flore pleno.

Κληματὶς

Κληματὶς ἑτέρα. **CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.**

Est & altera Clematis, quæ viticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre ac exulcerans: repit per arbores, ut Smilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia ejus illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

III. CLEMATIS ALTERA.

Clematis, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca pervinca dicitur, nobis vulgò appellatur Provenca, cujus fronde mulieres pueris ac puellis, virginibus, funestas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidis primi generis reclamare videatur. Siquidem viticulas mittit junci modo tenues, lentas, flexilesq;, junco tamen crassiores, laves, & quæ humi jaceant: in his folia exeunt per intervalla paris utrinq; exortus, oliva modo oblonga, lauri minora, robusta, colore saturate viridi, e quorum origine primo statim vere flores emicant cærulei, aspectu pulcherrimo, quinis distincti foliis, ex oblongo viridiq; calyculo sese pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numerosas, graciles, albicantes, humiq; repentes. Viret perpetuò & nunquam foliis exuta spectatur. Refrigerat, siccat, roborat, cohibet. Hæc fœmoribus adalligata [viridia folia], mensium abundantiam cohibent, & abortum prohibent, & conceptus adjuvant: Capiti recens superposita, & collo, gulæq; circumducta sanguinem e naribus manantem sistunt. Additur quoq; utiliter vulnerariis emplastris, & potionibus. Quamobrem eorum sententiam explodendam putaverim, qui nostratem Pervincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam vulgò Laureolam appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, singulari stipite a radice exeuntes, rectas, tenues, lævesq;: semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, utrumque a prima quam maximè dissidet. Illa enim ut diximus, frigida, siccaq; existit, & adstringentis omnino facultatis: hæc verò adeò calida acrisq; habetur, ut admota facilè exulceret. Ipsa itaq; a radice viticulas emittit prælongas, lentas rubescentes quibus lupuli vocati modo, aut hortensis smilacis, sepes, & arbores scandat, & claviculis vinciat. E viticulis

IV. CLEMATIS TERTIA.

V. FLAMMULA.

folia

folia prodeunt hederacea, è lateribus una plerunq; aut quandoq; duobus inciſuris diſſecta. Flores edit purpureos, alterius longè majores, ſed quatuor tantùm foliis conſtantes, in crucis modum protenſis, è quibus ſemen naſcitur acerrimum, & ferventiſſimi guſtus. Radicem habet craſſam, quæ paulo poſt in numeroſas divaricatur fibras, ſapore pariter acri. Oritur in ſylvis, & in frutetis, dumetiſq;. Eſt & alterum hujus generis, quod nos VITALBAM vocamus in Hetruria. Quandoquidē Vitalba hæc viticulis exit rubentibus, ac lentis, foliis alteri quadantenus ſimilibus, etſi per ambitum magis laciniatis, acris guſtus, & exulcerandi facultate præditis, ſed florib. longè diverſis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò ſimiles, ut differentiæ ferè nihil agnoſcas. Quibus decidentibus capillacea, incanaq; oritur coma, quæ tandem ventorum flatibus excuſſa, nudum relinquit fructum, triangulari ferè figura, ſimulq; compactum, ſubnigro colore, acerrimi omnino ſaporis. Naſcitur paſſim in ſepibus, & in ſylvis arboribus ſe circumvolvens, & per eas repens. viribus iiſdem præſtat, quibus & ſuperior. Quo fit, ut mihi haud dubitandum ſit, quin vitalba nobis vocata alterius clematidis ſit ſpecies, vel potius ipſa eadem clematis. Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, vitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMULAM dicunt, foliis, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neq; ſepibus circumvolvitur, neq; arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde Flammulæ ſibi nomen aſcivit. Naſcitur in campis, collibus & frutetis. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo vitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (ut Platearius eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd ſemicontuſa impoſita carnem non ſecus exulceret ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanariis edendam parum ante acceſſionem præbeant, magno (ut ferunt) juvamento. Iſchiadicos juvat impoſita. Alii ejus oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq; doloribus, urinæ anguſtiis, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè conciſa in roſaceum imponunt, quod vitreum vas exceperit, ac inde per æſtatem inſolant obturato vaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut jam ad Clematidum vires revertamur, ea de his ſubjiciam, quæ Galenus libro 7. ſimpl. med. adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſive cauſticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrſinoides, alii polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quod antè dictum eſt, immò profluviis, & dyſentericis cum vino potum prodeſt, dentiumq; dolores manſum mitigat: tum uteri quoq; doloribus in peſſo admotum, uſui eſt, tantùm abeſt, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de iis, quæ nunquam vidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in unum confudit. At Dioſcorides utriuſq; in quarto meminit, & ejus quæ ſimpliciter vocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in aliis feci: hæc Galenus de utraq; Clematide. Ex quibus palàm eſt ulceraniis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex hujus quarti libri calce, ubi commode inter alvum dejicientia medicamenta ſibi locum adinvenerat, exemptum fuiſſe, & hic alteri Clematidi adjunctum, ob eam quam invicem habent nominis convenientiam. Prima Clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca pervinca: Italis, Clematide prima & Provenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Pervinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanice vocatur. Italis, Vitalba porporea. At Clematis tertia, Italis, Vitalba. Flammula, nonnullis Flammula Jovis: Italis, Flammola.

Clematis tertia quę Vitalba.

Fuch. error.

Flammulæ hiſtor. & vires.

Clematidū vires ex Gal.

Nomina.

Clematis quaſi Sarmentaria, quòd flagella vitigineis flagellis ſimilia emittat, arboreſq; ſcandat, quod nomen plurimis tribui poteſt. Verùm alia humi ſerpit, alia arbores ſcandit, eſt deniq; mediæ naturæ: de quibus omnibus in noſtra hiſtoria univerſali. I. Clematis daphnoides minor, fortè Ægyptiaca Plinio C.B. Clematis prima, Matt. Clematis prima Dioſcoridis, Anguilla. Clematis prima minor, Caſt. Clematis, Cord. in Dioſc. Lac. Tur. Clematis daphnoides, Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. (qui an Centunculus Plinii ſit dubitat) Thal. Tab. Cam. Clematis Ægyptia ſylv. Geſ. hor. Vinca pervinca, Brunf. Geſ. hor. Lon. Lugd. Pervinca, Trago: Provinca vulgo, Cæſ. Chamædaphne altera, Brunf. edit. germanica. Floribus eſt cæruleis, candidis, rubris. II. Clematis daphnoides flore pleno: à præcedenti tantùm flore differt, qui duplicata foliorum textura peramœna conſtat, & coloris eſt purpurorubentis, ex ſarmentis terra coopertis propagatur, cum ſemine careat. In Germaniæ hortis habetur ex Auſtria. Dicitur Daphnoides polyflora, Lob. Clematis flore multiplici, Cam. in Matth. Clematis major flore duplicato, Lugd. Clematis purpurea Auſtriaca flore pleno, Cam. in ſuo horto. III. Clematis cærulea repens, C.B. Clematis altera, Matth. (in cujus compendio figura tranſpoſita, & ſub clematide tertia habetur) Dod. fol. Cam. Clematidis alterius altera ſpecies, Dod. gal. Clematis ſecunda flore purpureo, Caſt. Clematis peregrina cærulea & purpurea, Lob. Tab. Pothos cæruleus, Lugd. Flammula, Cæſal. Variat flore ſimplici, & pleno: colore eſt non ſolùm cæruleo, ſed etiam purpureo. IV. Clematis ſylveſtris latifolia ad Atragene Theoph. referenda, C.B. Clematis tertia, Matth. Caſt. Thal. Clematis altera, Lac. Clematis altera prima, Cord. in Dioſc. Clematis ſive vitis ſylveſtris, Cluſ. hiſt. Panno. Vitis ſylveſtris, Trag. Vitis ſylveſtris cauſtica, Geſ. hor. cui & Viburnum quorundam: Vitis nigra, Fuch. Turn. Lon. Vitis nigra ſecunda, Tab. Vitalba, Dod. gal. & fol. Cæſ. Viorna, Ruellio & Lobelo. V. Flammula erecta, C.B. & Cam. Flammula Matth. Cluſ. hiſt. Pann. Lugd. Flammula altera, Dod. fol. Flammula frutex, Cordo in Dioſc. Flammula altera ſurrecta, Lob. Flammula Jovis, Tab. Clematis altera, Turnero.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

Polemonia, alii philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinq; pinnatis: foliis paulò quàm rutæ majoribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ proximis: quibus in ſummis velut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili: naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in vino radix contra ſerpentes, & dyſenteriā: & ex aqua adverſus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus: datur ex aceto drachmę pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur,

Digitized by Google

alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustaverit, à scorpione non feriri: eumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ cõsid.

*QUanquam ego plantam pluries vidi in altioribus, asperioribusq; vallis Anania montibus, * tenui & quadrangulari caule, utrinq; pinnato: foliis effigie Nepetæ, corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis, radice prælonga, albicante, * quæ Polemoniam quadantenus præ se ferebat, cùm tamen corymborum notæ & alia quadam Polemonia non essent, ejus hic imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasavolus Ferrariensis eam censet esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ vulgus appellat Lavanese: alii verò Galegam, alii Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cujus ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest brevis. Nascitur læto solo, & plerunq; in scrobium marginibus, aliisq; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Verùm Fuchsius lib. 1. de comp. med. eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album vocant. Sed ab eo planè dissentio, quòd hæc ramulis non sit utrinq; pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem ocimoidis modo: quod deniq; non solùm in montibus, & asperis proveniat, sed ubiq;, præsertim in pratis. De Polemonio disserens Gal. lib. 8. de simpl. medic. facult. sic inquit: Polemonium quidam philetærium, quidam (velut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est & desiccandi vim obtinet. Quamobrem quidam radicem ejus cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent. πολεμώνιον sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.*

Fuchsii opin. Ben albũ esse Polemonium. Polemonii vires ex Gal. Nomina.

Σύμφυτον. SYMPHYTUM. CAP. IX.

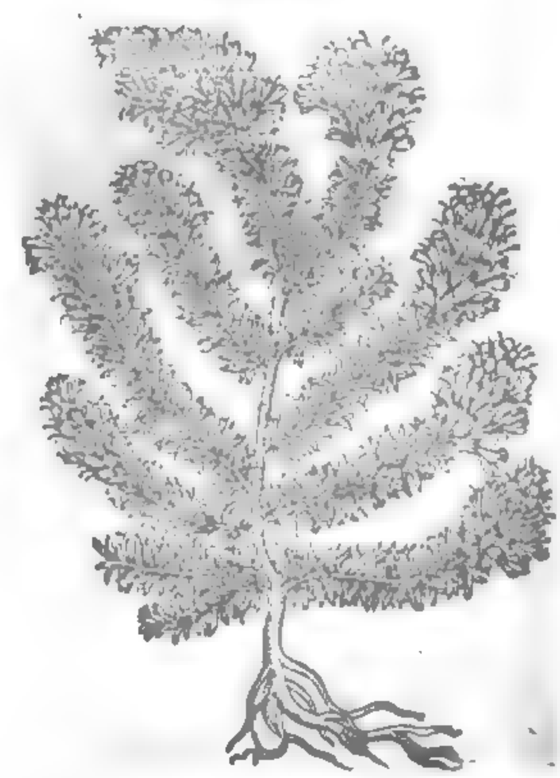
SYmphyton petræon nascitur in petris *a*, ramis tenuibus, parvis origano similibus: capitulis, & † foliis thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † salivam ciens: longa radice *b*, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis vitia purgat: sanguinem rejicientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubraq; fœminarum profluvia in vino decoctum: ad convulsa verò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & comanducatum sitim sedat, faucibus asperis subvenit, vulnera recentia, enteroceiasq; conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton vocant: id caulem emittit bicubitalem, aut majorem *c*, crassum, levem, angulosum, ut sonchi inanem: circa quem brevi intervacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: *d* caule secundum angulos quosdam striato, foliis tenuibus, ex alarum sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem velut verbasci semina emicant. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuq; pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, viscosæ: quarum est usus. Tritę, & potę cruentis excreationibus, ruptisq; proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant: carnes quoq; si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis foliis, utiliter illinuntur.

a Me. ... *i*. Ramulos verò habet origano similes, tenuia fol. & capitulũ velut thymus, sed Cat. cũ Ruellio concordat. *b* Mem. ... sub purpuream. *c* Me. addit ... i. densũ. *d* Mem. & Ca. ... i. habet verò & caulis eminentias quasdam juxta angulos adhærentes.

I. SYMPHYTUM PETRÆUM.

*II. CORIS CÆRULEA maritima. *

Symphytum petræum.

QUamvis in nostris commentariis, quos multò antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non ante adinvenisse symphytum primi generis petræon cognominatum: id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci, paulò supra arcem: ac deinde in aliis ipsius montis partibus, aliisq; Japidiæ locis præsertim eo tractu, qui vulgò Sclavis dicitur Gabernich, quin & in monte illo ejusdem tractus, quem vocant Sancti Urbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Diosc. tribuuntur.

Est pro-

Est profectò planta, præsertim ubi floruerit, visu jucundissima, ita ut maxima cum voluptate ad se videndum viatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Diosc. nulli dubium est quin ea sit herba, quæ hodie passim CONSOLIDA MAJOR *nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd ejus notæ singulæ Diosc. historiæ ad unguem hærere deprehen-*

Symphytum alterum.

III. SYMPH. MAJUS, SIVE Consolida major.

IV. SYMPH. MAJUS TUBEROSA radice.

V. CONSOLIDA MEDIA.

VI. CONSOLIDA MEDIA cærulea alpina.

Quorundam error.

dantur. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Diosc. inquit, sed & candidis & purpureis, ad eundem faciem, ac formam. Cæterùm hallucinantur, meo quidem judicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, & Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyto petræo notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris evidentius est, quam ut à me indicari debeat. Neq; etiam statuendum censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cujus folia aversa parte purpurascunt, quæ ab herbariis vulgò CONSOLIDA media nuncupatur, ab aliquibus verò Laurentina, & à Senensibus Morandola. Verùm posteaquam in harum plantarum sermonem incidimus, earum quoq; hic attexere historias voluimus. SOLIDAGO itaq; minor, quam Germani Prunellam vocant, caulibus exit quadrangulis, hirsutis, spithamæ longitudine: foliis menthæ proximis, ac etiam subasperis. Flores gerit in caulium, ramusculorumq; fastigiis spicatos, purpurascentes & quandoq; candidos. Radix illi inest multifidè capillata, ut in plantagine. Provenit in montibus, collibus, & ferè ubiq;. Cæterùm quæ media SOLIDAGO à Rizotomis appellatur, rectius fortasse Prunella à Germanis dici potuisset à foliorum colore. Siquidem folia, quæ minoris latiora & molliora sunt, aversa parte cyclaminis modo purpurea spectantur. Caulem edit pedali longitudine, pilosum, quadrangulum, inanemq;. Flores mittit cæruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine spicata congerie prodeunt. Radix illi est ut alteri multifida, haud altè descendens. Nascitur in hortis, & vineis, aliisq; in locis.

Solidaginis minoris & mediæ vires. Consolida minor. Consol. media. Prunella

Harum modo dictarum stirpium, etsi nusquam, quod hactenus invenerim, meminerint Græci, aut Mauritani, eæ tamen mirum in modum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur foliorum succi potandi ab alto devolutis, ac etiam iis, qui interna, intestinave vulnera acceperint: namq; illa, sint vel exteriùs, vel interiùs illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam vocatam potu sanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos disjicere, & dissolvere. Illita verò folia, vel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, excedentibusq;, ac etiam testium, pudendorumq; virilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoq; prædita est, quam Solidaginem minorem vocant, ut quidam existimant. Hi enim ubi vulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longe præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipsis vulgaris herba, quam SANICULAM appellant. Exit hæc foliis pentaphylli majoribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac laciniis quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur, atq; examinant. Nascitur in montibus sylvosis locis. Radix glutinat, cohibet, roborat. Hac utuntur in potionibus ad enterocelas quotidie drachmæ pondere ex vino austero diebus 40 continuis: præstat quoq; & ad interna vulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cavitatem penetraverint, tum etiam intestinorum, ex aqua equiseti eodem pondere sumpta. Hanc quidam Dentariam minorem vocant quòd radices dentium speciem quandam repræsentent. Cæterùm alia quoq; planta est, quæ quibusdam DENTARIA MAJOR appellatur, nonnullis verò ἄφυλλον, quòd sine foliis proveniat. Nascitur hæc in opacis sylvis, aut aliis umbrosis locis. Germinat primo statim vere. Quippe caules profert dodrantales, teneros fragiles succosos. Orobanchæ æmulos, in quo à medio ad summum flores exeunt in purpura albicantes, & hirsuti, foliolis ejusdem ferè coloris in latere concomitantibus e floribus calyculi oriuntur, in quibus parvum concluditur semen, papaveris modo. Radice nititur albicante, magna, succosa, fragili compactili squamarum congerie, miro sanè naturæ artificio elaborata: gustu est acerbo, amaritudine quadam concomitante. Adstringit, refrigerat, & abstergit: devorata verò soporem facit. Plura insuper Saniculæ ostenduntur genera, quorum unum, quod aliquibus herbariis AURICULA ursi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, veluti fabaria vulgò vocata, laciniis circum magno artificio factis à natura colore in album flavescente caulem edit & flores primulæ veris vocatæ per omnia similes, odoris eximii. Radice nititur multifida, albicante, Ellebori modo fibrata. Nascitur in altis & saxosis montibus, inter ingentia saxa. Id genus

Saniculæ unum genus. Saniculæ vires Matthio. Dentaria minor. Dentaria major. Saniculæ aliud genus. Auricula ursi. Saniculæ alterius vires.

VII. CONSOLIDA MINOR.

VIII. DENTARIA MINOR.

copiosè

copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Salvatino. Refrigerat, siccat, glutinat, cohibet. Potam herbam cum radicibus cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia vulnera, tam intus sumptum in potionibus, tum herba ipsa devorata, quàm exterius illitum. Folia recentia unà cum radice tusa, atq; supposita, non solùm mensium abundantiam cohibent, sed vulvam mirum in modum concludunt. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam vulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua vulgari lingua Rittersporn *vocant, quod sonat nobis Sperone da cavalliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine violæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, venenis, vomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ urinæ, calculosis, ischiadicisq;, quin & alvum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis quantum equidem reor, Cuminum sylvestre quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quamvis plantam, ut superius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Gal. lib. 8. de simpl. med. facult. ubi ita scriptum reliquit: Symphytum petræum ex contrariis constat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi vim, qua ejectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantib. dulce apparet, & odoratu jucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Por-*

Solidago regalis.

Solidaginis regalis vires Matthiolo.

Symphyti utriusq; vires ex Gal.

IX. DENTARIA MAJOR

X. SANICULA SIVE AURIcula ursi.

rò secundũ omnium dict... viriũ mistionem, simul digerere abundè potest, simulq; corpore contrahere, & constringere: proinde enterocelis imponitur, & ad convulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in vino decoctam ad dysenteriam, & rubrum profluvium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renumve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, similem dicto vim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum, sed his sanè à modò scripto diversum est. Cæterùm quatenus viscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, Scillæ simile est. Utuntur eo ad omnia ad quæ jam dicto: ossium fracturas sanant radices, si contritæ imponantur, & stricta fascia ligentur. Quod Σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo vocant. Quod verò Σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali Consolida maggiore: Ger. Wallwurtz/sive Schwartzwurtz: *Hisp. Suelda majore, & consuelda major: Galli, Orielle d' asne. Consolida minor: Italis, consolida minore: Ger* Brunellen. *Consolida media, Hetruscis, Morandola, seu ut aliis, Consolida Mezzana, sive Herba Laurentiana. At Dentaria minor, sive Sannicula quinquefolia, Italis dentaria minore: Germanis,* Berg Sanickel. *Dentaria major, Græcis Ἄφυλλος, quod sine foliis proveniat. Auricula ursi, sive Sannicula altera. Italis, Orecchia de Orso. † Ne quis commoveatur, quòd nos hic folia adjecimus, præter Ruellii, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum verò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam verum Symphytum petræum censemus.*

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτύελον προκλητικὸν, hoc est salivam provocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens, quam lectionem magis probamus.

Symphytum à glutinandi facultate dictum, unde & Consolida, duum generum Diosc. I. Symphytum petræum à Matth. propositum, eodem nomine & icone proposuere Lac. Lon. Lug. & Tab. quod non agnovimus priusquam Doctor Nicolaus Agerius Argentinensis, in studio hoc insigniter versatus, apud Goritienses collectam à se moneret: quare minimè cum Coride cærulea maritima confundendum, quod dubitanter in nostro Phytopinace suspicati sumus: manifesta tamen, ut monuimus, obveniente diffe-

rentia in sapore, siquidem Coris amara sit & non adstringens: Symph. verò hoc dulce & adstringens esse, gustu statur. II. Coris cærulea maritima, herba est fruticosa, ex radice pro magnitudine plantæ crassa longa, palmari, rubra, succo purpureo, quo aliquando panni infici solent, scatente: ramulos plures palmares, partim erectos, partim repentes, firmos, rotúdos emittit, quos folia ericæ majoris crassiuscula, amariuscula, plerunq; inordinata, dense cingunt: in ramulorum summis quasi spicæ calyculis quinq; partitis, singulis maculis nigris notatis, plenæ: e quib. flores quatuor foliolis bifidis, quorum duo superiora majuscula sunt, constantes, prodeunt, purpurocærulei, rarius purpurei, amarissimi & elegantissimi & quasi perpetui coloris, ut in planta etiam ante 20. annos siccata, vegetus color appareat. Succedunt in calyculis nonnihil aculeatis, semina rotunda, pulla, tenuissimis glumis involuta. Hanc florentem. Majo mense frequentem circa Monspelium, & ad radices montis Cetii, & in maritimis, ramulis in arena latitantibus, legimus: & Martio mense Clus. in Hisp. observavit. Coridis à Diosc. & Plinio propositi notas plures habet. Coris Monspeliaca, Adv. Lob. Tab. Cam. Coris quorundam, Clus. hist. Hisp. III. Symph. seu Consolida major, C.B. Symph. majus, Matth. Cord. in hist. Cast. Tab. Cam. Symph. magnum, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Symph. alterum, Lac. Cor. in Diosc. Symph. Lon. Turn. Symph. Alum seu Alus, Lob. Cons. major, Brunf. Trag. Cam. Thal. Consolida vulgo, Cæs. IV. Symph. majus tuberosa radice, C.B. Foliis & caule prædictæ similis, sed minoribus, flore luteo, radice serpente & nodis quibusdam extuberantibus inæqualibus: in hortis Martio florens sponte provenit: in hac figura hirsuties neglecta est. Symph. tuberosum, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Pann. Lug. Symph. radice tuberosa, Cam. in Matth. Symph. majus flore subluteo tuberosa radice, Eidem in horto. Cons. altera minor, Cæs. Cons. tuberosa vel nodosa, Cam. V. Consolida media cærulea pratensis, fortè Chamæcissos spicata Plinii, C.B. Cons. media Matth. Brunf. Fuch. Cast. Thal. Cam. Tab. Bugula, Dod. gal. & fol. Lob. Clus. hist. Pann. Lugd. Prunella cærulea vel prior, Trag. Prunella Lon. & Symph. medium. Chamæcissus quorundam, Lug. Chamæcissi alterum genus, Cæs. Arterica Pandect. Anguillaræ. VI. Cons. media cærulea alpina. Ex radice fibrosa caulis cubitalis, quadratus, striatus, leviter hirsutus, inanis exurgit, quem folia oblongis pediculis donata, angusta, trium unciarum longa, per ambitum incisa, leviter hirsuta, cingunt: flores galericulati, cærulei, è quorum medio filamenta quædam prodeunt, in cacumine quasi spica congesti sunt. In monte Baldo provenit. VII. Brunella (quòd malo castrensi die Breune medeatur) major folio non dissecto, C.B. Cons. minor, Matth. Cast. Cons. minima, Cam. Brunella, Brunf. Dod. gal. & fol. Lob. Brunella vulgatis, Trag. Thal. Prunella, Fuch. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Symph. petræum, Lob. in icon. VIII. Dentaria Pentaphyllos, est enim & heptaphyllos, & triphyllos, & baccifera, C.B. Dentaria minor, Matt. Lug. Dentaria Matth. Pentaphyllos, Clus. hist. Pann. Dent. altera, Tab. cui & Dent. corallina altera. Dentellaria rubra, Lugd. Dent. minor altera forte, Cæs. Viola Dentaria prima, Dod. fol. Coralloides, Cord. in hist. Thal. cui & Rhizocorallum: Saxifraga montana quinis foliis, Gesf. hor. Sanicula alba, eidem. & Pulmonaria quorundam: Nemoralis alpina Saxifraga montano quinis foliis, Ges. hor. Sanicula alba, eidem. & Pulmonaria quorundam: Nemoralis alpina [illegible] Alabastrites, Lob. in icon. IX. Dentaria squamata, C.B. Dent. major, Matt. Lob. Lug. Cam. Dentaria Matth. Tab. cui & Crocodilea. Dent. [illegible] foliis, Cast. Dent. [illegible] prima, Clus. hist. Pan. Anblatum, Cord. in hist. Dod. fol. Thal. Squammaria, Lon. Arachnida, Cæs. X. Sanicula (à sanandis vulneribus) alpina lutea, C.B. Sanicula sive Auricula ursi. Matt. Auricula ursi sive, Sanicula altera, eidem in compendio & Cast. Auricula ursi Dodon. fol. Auricula ursi prima, Clus. histor. Pannonic. Auricula ursi seu Lupi, Cæs. Auricula ursi floribus luteis, Tab. Cam. Lunaria arthritica, Ges. de Lunariis, in fracto & horto. Arthriticæ genus alpinum, eidem & Primula veris quorundam, Paralytica alpina, Sanicula, Lob. qui Britannicam Anguillaræ statuit: Alisma seu Damasonium Dioscoridis, Columnæ.

HOLOSTIUM. CAP. X.

HOlostion quadrantalis herba est, pusilla, tribus quatuorve digitis supereminens extra terram: foliis, viticulisq; coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usq; in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum: nascitur in collibus terrenis. Usus ejus ad rupta in vino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holostii consid. *TAmetsi, cùm antea legitimum holostium nunquam vidissem, inclinabat animus ad credendum, holostium eam esse plantam Serpentinam Goritiensibus appellatam, de qua superius lib. 2. in Coronopi mentione meminimus,* quod mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua humi procumbens, qua foliis, cauliculisq; Coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoq; in collibus ac etiam sabulosis locis. Ex his utique quispiam facilè posset hanc herbulam pro Holostio habere. quamvis hoc ego pro certo affirmare non ausim*, attamen verum holostium, cujus hic imaginem expressimus, misit hoc anno mihi videndum excellentiss. medicus Alphonsus Pantius Ferrariensis. quo postea factum est, ut a priori desisteremi sententia. Recensetur Holostium inter Symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè, qui credunt eam herbam esse Holostium, quam PILOSELLAM vocant. Siquidem tametsi hac frequens nascatur in collibus. facie tamen à Coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit. radiantibus circumquaque foliis ang. oblongis, incanis ubique pilis obductis. Caules quibus humi repit, funiculi faciem repræsentant. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & ubique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt. è quibus novellæ propagantur plantæ. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine, qui maturescentes in papposam lanuginem evolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, sed humi pertinaciter inhærentibus. Nascitur extenuato. & arido solo, & præsertim in collibus. Amarum lac secta planta mittit: id quod extenuantis atque abstergentis indicium est facultatis. Tota Pilosellæ planta vehementer adstringit, glutinat, cohibet, refrigerat, siccat: quapropter hujus rei non ignari pastores maximè cavent, ne ovium greges in illis pascuis immorentur, ubi hujusce plurimum gignitur: quandoquidem depascentes oves tanta alvi adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & uteri profluviis: quin & ex vino austero potam vulnera glutinare, tam scilicet externa, quam interna, illitam, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis vomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in universum fracturis opem ferre, sed præcipuè calvariæ. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maxime commendent ad Jecinoris & splenis affectus, nempe ad regium morbum incipientem, hydropem, & lienis tumores, quòd viscera hæc roboret. Additur quoq; utiliter in potionibus intrinsecorum vulnerum, & in vulnerariis emplastris, ac unguentis: foliorum succus non solum recentia vulnera glutinat sed ulcera quoq; contumacia, phagedænica sanat, & præsertim oris, & pudendorum. Cæterũ ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor, nullã hactenus plantam se*

Quorundã error *Pilosellæ descriptio, & vires Matthio.*

I. HOLOSTIVM.

*II. HOLOSTIVM HIRSVTVM albicans majus. *

tam ſe mihi obtuliſſe . quæ magis Holeſtium referat , quàm ea, quæ Serpentina , ut diximus , a Goritienſibus vulgò vocatur. Holeſtium (ut author eſt Gal. lib.7. ſimpl.med.) deſiccandi vim habet cum adſtrictione : quamobrem ipſum ad rupta potui exhibent. Quod Græci ὁλόστεον, Latini item Holeſtium & Holoſtium dicunt : Itali. Holeſtio Piloſella, Italis. Peloſella : Ger. Meußohr : *Gallis, Piloſelle, ſeu Oreille de Rat.*

Holoſtij vires ex Gal.

Nomina.

Holoſteum ſine duritie eſt herba ex adverſo à Græcis appellata, Plinio auctore : cujus plures differentias ſuo loco exhibebimus : quod hoc loco à Matth. proponitur, Graminei eſt generis, quod aliquando ramis eſt in terram reclinatis, aliquando verò erectis : quod Gramen ἐπιγειοτέχνον vocamus: Holoſtium Matt. Lob. Lug. Gramen junceum, buſonium, Tab. II. Adjecimus & Holoſtei figuram, cùm in edit. Cam. Holoſtii quorundam nomine ſimile habeatur. Poſſet ad Plantagines referri. Ex radice longa, tenui, lignoſa,

III. PILOSELLA.

*IV. PILOSELLA MAJOR REpens, minus hirſuta. *

 quaterni,

quaterni, quini, caules nudi palmares exeunt, circa quos folia crebra per terram ſparſa, anguſta, plantaginis anguſtifoliæ minora, trium quatuorve unciarum longa, incana, lanuginoſa, ſubadſtringentis guſtus: floſculi quadrifolij (ex quorum medio filamenta aliquot prodeunt) ex herbaceo candicantes coronopo ſimiles, ſeſe mutuò contingentes, quaſi in ſpica ſummitatem cauliculorum ornantes: quibus ſuccedunt theculæ ſemen plantaginis ſimile continentes. Hoc in aridis collibus Salmanticæ vicinis Majo florens Cluſ. legit: quod enim Monſpeſſuli legimus, minus eſt prædicto. Vocatur Holoſteum hirſutum albicans majus, C.B. Holoſteum Salmanticum prius, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lob. cui majus dicitur: Holoſtium Salmanticenſe, Lugd. Cam. Holoſteum majus, Tab. Plantago anguſtifolia albida, Dod. in fol. III. Piloſella à copioſis quibus veſtitur pilis, nomen ſortita eſt: eſt major & minor, quæ ad Gnaphalium refertur: major repens eſt & erecta: illa hirſuta, vel pene glabra: erecta, vel vulgaris vix hirſuta, vel Syriaca hirſutiſſimis foliis. Piloſella major repens hirſuta, C.B. Piloſella, Matth. Lac. Lob. Caſt. Tab. Piloſella major, Fuch. Dod. gal. & fol. Lug. Piloſella media, Thal. Auricula muris, Brunf. Auricula muris minor, Trag. Lon. Auricula muris alia, Intybi minima ſpecies eſt, Cor. in Dioſc. Piloſella vulgo, Cæſal. IV. Piloſella major repens minus hirſuta, C.B. Hujus folia & ſupernè & infernè lævia, glabra & virentia ſunt, ad quarum latera leniſſimi pili, cauliculus unus aut alter rectus, palmaris, nudus, aut nullis, aut raris pilis donatus: modò unum majorem, modò binos ternosve minores flores luteos ſuſtinens: cæteri cauliculi ut in præcedenti repunt, à radice ruffeſcente fibroſa prodeuntes. In herboſis aggeribus provenit. Dicitur Auricula muris minor ſecunda, Trag. Piloſella major, Cam. in Matthiolo.

Στοιϐη. STOEBE. CAP. XI.

STœbe vulgaris eſt notitiæ. Cujus ſemen, & folia ſtringunt: quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

I. SCABIOSA MAIOR.

II. SCABIOSA MINOR.

Stœbes conſideratio. *STœben Dioſcoridis tempore omnibus vulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eam nullis prorſus notis repræſentaverit. Hinc certè nobis faceſſitur negotium, quò minus ſcire poſſumus quænam ſit illa inter tot plantas, cujus nomina, & facult. ignorantur Plin. lib. 21. c. 15. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theoph. lib. 6. c. 4. de plant. hiſt. mutuatus eſt) ſic inquiens: Quædam ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellavere. Idem lib. 22. c. 11. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoq; & dyſenteriæ infuſa: hæc Plin. Ex quibus equidem verbis planè aſſerere auſim, Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli colore rubido, author eſt Theoph. lib. 4. c. 11. de plant. hiſt. Hinc itaque Matthæi Sylvatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam vulgus Scabioſam nominat: cujus, quod ſciam, nec Græci nec Mauritani meminerunt. Quanquam non deſunt, qui Scabioſam eam eſſe contendant, quæ ab Aëtio vocatur Pſora: quam tamen is nomine tantum expreſſit, nulla adjecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poſſit. Cæterùm Scabioſam vocatā non eſſe Stœben manifeſtò demonſtrant, quæ ſtatim ex ejus deſcriptione ſequentur notæ. SCABIOSA itaq; duas habet ſpecies, nempe Majorem & minorem, cujus plurimus eſt uſus. Creſcit hæc folijs circa radicem per ambitum laciniatis, humi accubantibus, ſubalbicantibusq;, oblongis & ſubhirſutis: verùm, quæ in caule ſunt, frequentioribus, tenuioribusq; inciſuris dividuntur: caulem mittit tenuem, rectum, teretemq;, in quo rami oriuntur: flores habet folioſos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis defloreſcentes, capitulum relinquunt ſubviride, rotundis ocellis refertum, colore pavonum pennas imitante, tanto ſanè*

Matthæi Sylvatici error.

Scabioſa. Scab. minoris deſcript.

naturæ

naturæ artificio, ut diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix eſt illi palmaris, ac fibroſa ſubcandicanſq;. Naſcitur in agris non cultis, ſecus itinera, & in collibus terrenis, ſapore eſt amaro. Cæterùm quam majorem nos Scabioſam vocamus, primo ſtatim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui quæ his ſuccedunt Plu minoris modo diſſecta cernuntur, quæ verò in caule, & ramis ſunt, longè minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æſtate ſeſquicubitales, teretes, ſtriatos, incanoſq;, qui circa cacumen ſuos fundunt ramos, in quorum faſtigijs capitula oriuntur in acutum deſinentia, compactili ſquamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam ſimiles ſed [ex purpura ſubrubentes] ruſeſcentes. Hos deniq; ſequitur ſemen parvum, & ſubnigrum, lychnidis coronariæ ſimile. Radice nititur pollicari craſſitudine & ſæpe majore, brachiataq;, ſapore ſubdulci, paſtinacæ proximo. Naſcitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloſo præſertim ſolo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabioſam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis, paludibus, alijſq; locis aquoſis naſcitur. Unde Ariſtophanes comicus rectè in comœdia ranas inter ſe loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quod totam conſumpſiſſent diem inter cyperum & phleum ſaltantes. (margin: Scabioſæ majoris deſcript.) *Cæterùm ut de Scabioſæ quoq; viribus agamus, ſciendum eſt, quòd utraque excalefacit, extenuat, abſtergit, aperit, digerit.* (margin: Scabioſæ vires.) *Ideoq; præſtant ad expediendos pulmones & pectus à craſſis, & pituitoſis excrementis, cum ipſa herba in pulvere pota, tum ſuccus cum melle delinctus, tum ejus decoctum diebus pluribus hauſtum. Valet quoq; mirum in modum adverſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò ejus decoctum quotidie potandum præcipiunt, ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris vitijs, & reſpirationi inſervientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Folia cruda contuſa, Anthracibus, ſive Carbunculis peſtiferis utiliter illinuntur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Datur utiliter Scabioſæ ſuccus quatuor unciarum pondere, cum theriacæ drachma, peſtilentia affectis, prima ſtatim die, verùm ſubinde ſudorem in lecto provocare oportet, & iterum, atque iterum medicamentum repetere. Id quod & præſtat plurimum ad venenoſorum ſerpentium morſus, quemadmodum & herba ipſa contuſa, recenſq; impoſita. Illitus Scabioſæ ſuccus cum chriſocollæ farina, & caphura momento, lentigines, varos & cæteras cutis infectiones abſtergit, & oculorum albugines per ſe, & cum ſucco fœniculi tollit. Peculiariter autem valent majoris Scabioſæ radices ad lichenoſos, etiamſi morbus à Gallica lue provenerit. Siquidem earum decoctum ſex unciarum pondere quadraginta diebus potũ, ut ego mihi teſtis eſſe poſſum, præſtantiſſimum experientiſſimumq; eſt ad hoc medicamentum. Idem præſtat earundem radicum pulvis quotidie drachmæ pondere ex ſero hauſtus.* (margin: Scabioſæ majoris vires.) *Sed jam ad Stœbes vires redeamus, de quibus Galenus l. 7. ſimpl. med. diſſeruit his verbis: Stœbes fructus, & folia maximo ſunt uſui, adſtringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & deſiccant evidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dyſentericis injicitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Evidentius hæc præſtat cum vino atro auſtero: valenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia viridia, ſi illinantur, vim habent erumpentis ſanguinis ſupprimendi: deniq; & oculorum ex ictu ſuffuſiones illita juvant.* (margin: Stœbes vires ex Gal.) *Quæ planta σοιβὴ Græcis, ſimiliter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur. Scabioſa, Italis, Scabbioſa: Germanis, Apoſtemenkraut. Gallis Scabieuſe. At Scabioſa minor, Græcis Ψώρα: Italis, Scabioſa minore: Germanis, Apoſtemenkraut.* (margin: Nomina.)

* III. SCABIOSA OFFICInarum. *

* IV. SCABIOSA ARGENTEA anguſtifolia. *

Scabioſa, alijs à ſcabro herbę habitu, quod vulgaræ convenit: alijs quòd ſcabiei medeatur, ultra viginti differentias obtinet, de quibus in hiſtoria: hic quinq; proponuntur. I. Scabioſa major ſquammatis capitulis, C.B. Scabioſa major, Matth. Lug. Cam. Scabioſa quinta, Trago. Scabioſa montana calidarum regionum, Lob, & Lug. Scabioſa major flore purpureo, Tab. Cyanus ſylveſtris major arvẽſis Thalyo, II. Scabioſa

V. JACEA INCANA Laciniata.

biosa capitulo globoso major, C.B. Scabiosa minor, Matth. Lob. (cui & Columbaria) Cast. Lugd. Scabiosa minor lævis, Ges. hor. Scabiosa quinta & sexta, Trago. Scabiosa media, Dodo. Scabiosa folijs bellidis sylvestris majoris, major Thalyo: Scabiosa vigesima quæ pro fœmina habetur, Tabernæmontano. Phyteuma Dioscoridis, Columnæ. III. Scabiosæ officinarum, quæ hirsutissima est, cum adeo sit vulgata & notissima, omnibus in pratis & etiam inter segetes proveniens, iconem addere placuit, quam folijs modò tenuius, modò profundius laciniatis, floris etiam colore variat. Dicitur Scabiosæ primum genus, Trago: Scabiosa vulgaris Fuch. Scabiosa communis, Dodo. gal. Scabiosa, Lacu. quoad descriptionem, Lonic. Scabiosa major, Cast. Taber. Scabiosa altera campestris, sive segetum & satorum, Lobe. in ico. Scabiosa arvensis sive segetalis, Taber. Scabiosa folio scisso, Cæsalpino. IV. Scabiosa argentea angustifolia. Ex radice lignosa, caules bini, terni, sesquipalmares, rotundi, parum reflexi, prodeunt: circa radicem folia quatuor & quinque unciarum longa, angusta, graminea, albicantia, inordinatè disposita, in superna caulis parte nulla: caulis unicum discum orbiculatum planum sustinet, qui plures flosculos cæruleos vel pallidos simulque farctos, una cum staminibus ex membraneis calyculis prodeuntes continet. In monte Sumano prope Vincentiam provenit. V. Jacea incana laciniata, C. B. Hæc ex radice crassa, lignosa, caulem profert palmarem angulosum, incanum, nudum: folia habet multa ad radicem per terram sparsa, lata, Stœbes instar laciniata, molli lanugine incana: flos unus vel alter, Jaceæ vulgari similis, ex capitulo squarroso prodiens, caulis summitate insidet. In montibus propè Capuam provenit.

Κλύμενον. CLYMENUM. CAP. XII.

CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulē in sese inflexis, a ut in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus exprimitur, qui ad sanguinis rejectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraq; fœminarum profluvia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpentem supprimit. Trita folia, aut siliquæ recentibus vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

a [Greek marginal note, partly illegible] ... tydis & polypodum cirris, ut Meum & C. tec.

CLYMENUM.

Clymeni consideratio.

SI caulis itemq; folliculi herbæ, quæ Saponaria vulgò vocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe quæ plantaginis prorsus referant imaginem, cum Ruellio utique sentirem, faterer q; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certe neque caulis, quem rotundum profert, & per intervalla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Verùm his non obstantibus plantam hic addere volui, alijs quoque contemplandam: nam cum caulem habeat fabæ non absimilem, folia plantaginis æmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incurvosq;, belle satis Clymenum imitari videtur. Hanc mihi dono dedit Jacobus Antonius Cortusus, nobilis Patavinus, cui id acceptum referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro 25. cap. 7.) invenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperam illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno aßignavit. Hujus nusquam, quod invenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur: Italis, Climeno.

Ruellij & Plinij lapsus.

Nomina.

Clymenum Matthioli Castori, quoad descriptionem, & Clus. hist. Pann. Lathyrum majorem flore purpureo, seu Cicerculam Latinorum vocamus. Lathyrus sylvestris sive Cicercula, Dod. fol. Lathyrus sativus latifolius

folius, Lugd. Lathyrus sylvestris latifolius, Camer. Lathyrus sylvestris major, Thal. Lathyris latiore folio. Lobel. Cicercula, Cæsalpino.

PERICLYMENON. CAP. XIII.

PEriclymenon simplex fruticat, ex intervallis parva folia habens, ipsum amplectentia, subcandida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantum rotundus & quasi in folium procumbens, semen durum & quod difficile evellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis propter assidentibus. Semen ejus postquam ematuruit collectum, & in umbra siccatum, si drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed urinam ciet, statim a sexto die cruentam: orthopnœæ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia sunt eisdem viribus prædita: quæ tricenis septenis diebus epota, sterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

I. PERICLYMENUM.

II. *PERICLYMENUM. Germanicum.*

SUnt qui Periclymenum perperam Caprifolium appellent: officinæ Matrisylvam vocant: nos verò quòd propinquas vinciat plantas, vulgò appellamus Vincibosco. Cæterum id potissimum nos ad credendum impellit, vulgatam Matrisylvam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes hujusce ætatis rei herbariæ peritissimos in hanc sententiã devenisse compererim, sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognoverim. Quandoquidem Matrisylva unico tantum caule fruticat, qui ex intervallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceaq;. Flos ei fabæ non dissimilis, candidus cùm adoleverit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè evellitur, in surculis quibusdam connexum qui inter folia erumpunt. Constat præterea ejus caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis & fruticibus miré sese convolvere, ubi in sepibus, & fruticetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq; adminicula, ut in ea manifestum imprimat vestigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisylvam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenditur Ruellius, & Fuchsius. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Sylvaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisylvam nominat, cùm tamen, ut subinde legitur, nil aliud Sylvatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisylvæ Sylvaticus ipse disseruit. Quod fortè non animadvertentes ii, Caprifolium & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylva in eorum unguentorum usum venit, quæ ad capitis vulnera parantur: namq; hac in re efficacissimum est medicamentum: quamvis è veteribus neminem hactenus invenerim, qui Periclymenon ea vi pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendavit Joan. de Vigo clariss. chirurgus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Gal. lib. 8. simp. med. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit: Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò vehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm movent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Juvant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est drachmæ unius pondus cum vino. Porrò desiccat quoq; semen. Et quidam ajunt, si copiosius bibatur sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradit refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoq; Periclymenum dicitur: Italis, Matriselva: Germanis, Geißblatt: Hispanis, Madreselva: Gallis Vincibosse.

Periclymeni consid. — Caprifolium & Periclymenum differũt. — Periclymeni vires ex Gal. — Nomina.

Periclymenum, quod se adminiculis convolvat, triplex est: perfoliatum, non perfoliatum, & humile. I. Periclymenum perfoliatum, C.B. Lugd. Tab. Cam. cui & Italicum. Periclimenum, Matt. Lac. Cast. Periclymenum alterum, Dod gal. Periclymenum perfoliatum calidarum regionum, Lob. Caprifolium Italicum, Dod. fol. Vincibosco vulgo, Cyclaminus altera Diosc. Cæs. II. Periclymenum Germanicum adposuimus, cùm ipsius apud eos usus sit. Caprifolium, Brunf. Ges. hor. Lon. Caprifolium Germanicum, Dod. fol. Periclymenos vel Periclymenum, Trag. Fuch. Dod. gal. (cui & Lilium inter spinas & Mater sylva) Cordo in Diosc. (cujus Scholiastes addit Cyclaminum alterum, Vitim sylvestrem & Periclymenum apud Diosc. idem esse) Turn. Ges. hor. Thal. Cam. Tab. Periclymenon non perfoliatum, Lob. Lugd.

Τρίβολος. TRIBULUS. CAP. XIV.

Tribuli genus unum terrestre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis† in terra stratis, spinis secundum folia rigidis, præduris: juxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: foliis latis & pediculo longo, caule parte summa, quam ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Uterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ ideo inflammationes omnes cataplasmate adjuvat: ulcera in ore erumpentia, putredines, gingivas, tonsillasq; persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis juvamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illita ve, ictos à vipera recreat: contra venena cum vino aptissimè bibitur: decoctum ejus sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine, & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

I. TRIBULUS TERRESTRIS.

II. TRIBULUS AQUATICUS.

Tribuli consid.

Etsi unum duntaxat Tribuli terrestris genus descripserit Diosc. duo tamen genera à Theoph. redduntur lib. 6. cap. 5. de plant. histor. his verbis: Tribulo peculiare est, ut fructum gerat aculeatum. Ejus duo sunt genera: uni folium est ciceris, alteri aculeatum. Utrumq; terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in foliis sunt aculei, magisq; hoc apud septa villarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theoph Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignavit, memini me vidisse Venetiis in maris litore prope divi Nicolai sacellum. At hunc, cujus hic figuram exprompsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci vulgò vocant Cacatreppola ea fortasse ratione ductus quòd prope torrentium, & fluminum ripas proveniat. Verùm cum lateat nos foliorum effigies, quæ a Theophr. illi tribulo non redditur, atq; etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neq; siliquam ferre in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarii hujus radices melle, & saccharo condiunt, eryngii eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in eryngio ostendimus Sed ad Tribulos redeamus Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus provenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neq; solùm in dulcibus aquis gignitur, sed etiam in mari. Hos tribulos Venetiis in foro vendunt quos marinos appellant ut qui in lacunis illis vicinis enati inveniantur. Foliis hic provenit latis, subrotundis, crassis, & aversa parte maculosis, nervosisq; & per ambitum serratis, prælongis & crassis pediculis nitentibus: caulem edit crassum pinguemq; sed in summitate longè vegetiorem quam ab radice. Radix illi longa, comantibus spicaceis capillamentis. Fructum profert nigrum castaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, unde illi nomen, cortice membranoso, & albo

Tribulus ter. Ruell. error. Cacatreppola n Tribulu n facicens.

Tribuli aquatici historia Matthiolo.

alba intus medulla, gustu castaneis haud absimili, vulgus aquaticas castaneas vocat, et non secus ac castaneis eo in cibu utitur. Quinetiam quibusdam in locis, è siccis tribulis in farinam redactis, per annonæ inopiam agrestis plebecula panes parare solet, perinde ac ex castaneis parantur ab aliis. Sunt etiam qui eosdem tribulos sub cineribus assatos, pro bellariis edant. Ex his porrò qui peregre proficiscuntur, verticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloq; gestant, ut majorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Tribuli utriusq; facultates perstrinxit Galenus lib. 7. simplic. medic. ubi sic inquit: Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico verò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit. Τρίβολ& χερσαῖ& sic Græcis, Tribulus terrestris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terrestre. Germanis, Waldkleitlein: Gallis, Saligotz terrestres. Τρίβολ& ἔνυδρ& Græcè. Tribulus aquaticus Latinè vocatur: Italicè, Tribolo aquatico: Germanicè Wassernüß: Arabicè simpliciter tribulus Hasach, seu Haserk appellatur: Hispanicè, Abroyos, & Abrolhos: Gallice Castaignes d'Eau, Escarbotz.

Tribuli vires ex Gal.

Nomina.

† *Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria, sed Orib. lib. 12. itemq; vetustus Diosc. codex habent ...ργά. qua voce Tribulum terrestrem viticulis longis repræsentant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.*

Tribulus, à triplici cuspide in fructu, aquaticæ maximè conspicuo, alius terrestris, alius aquaticus. I. Tribulus terrestris folio Ciceris Theophrasti, C.B. Tribulus terrestris, Matth. Lacu. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lobel. Turn. Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Castor. Lugd. Cæsal. Camerario II. Tribulus aquaticus major, C.B. & Clus. hist. Panno. Tribulus aquaticus, Matth. Trag. Turn. Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Lob. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Tribulus aquatilis Dod. fol. Tribulus Lacustris, Cord. in historia.

Σαξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

SAxiphragon aliqui sarxiphragon, alii empetron, Romani saxifragam vocant: frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frangit, & urinam ciet.

I. SAXIFR. VERADIOS. II. SAXIFR. ALTERIUS SPECIE.

LIcet omnibus hujus ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem hoc Saxifragiæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptorum morem Græcè proferatur: tamen cùm in omnib. ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil sanè vetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Diosc. esse legitimum. Sed fecit depravata hujusce loci lectio, ut non solùm ego sed alii quoq; dubitarint quanam planta legitimum Dioscoridis Saxiphragon rectè referre possit, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum postea reperti sint antiqui Dioscoridis codices, qui non τῷ ἐπιθύμῳ sed τῷ θύμῳ inscriptum habent, non magno sanè labore Saxifraga reperta est, cujus hic primo loco imaginem damus. Ea enim frutex est surculosus, in petris & asperis locis proveniens adeò thymo similis, ut nisi gustatu ferè ab eo dignosci nequeat. Habetur & aliud genus quod folia in cauliculis per intervalla gerit, parva, longiuscula, angustaq; utrinq; singula cuncta æmula, concomitantibus aliis longè minorib. quæ catervatim eadem ex origine prodeunt in cacuminibus autem numerosiora sunt, & angustioribus intervallis distincta. Flores edit in summis caulibus purpureos odoris non injucundi. Hanc dum Romæ juvenis agerem, memini me legisse sub capitolino monte, non longè à Templo D. Mariæ virginis quod Itali appellant La consolatione, super lapidib. quibusdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locum Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo jam senescenti adversus renum calculum commendaverat, ut ubi ille hac herba uti vellet, locum ipsum scirem, ubi reperiri posset. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram sollicitus. Est tamen posthac superiori anno ad me transmissa à Francisco Partino Roboretano, Cæsaris Maximiliani secundi archia-

Saxifraga coand.

Saxifraga altera.

tro: quis

tro: quinetiam ab aliis quoq; amicis. Cit urinam, calculos in renibus frangit & ejicit, visum acuit, si edatur. Hujus meminit Galenus libro, & cap. 5. de sanitate tuenda sic inquiens: In verò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Cestri, quod in Gallis nascitur, est admiscendum. Vocant autem herbam eam Saxifragon. Hæc ille: à quo suam quoq; Betonicam Saxifragam desumpsit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera novimus, quæ frangendis, ciendisq; renum calculis, plurimum præstare videntur. Primum illud est, quod nos antea Dioscoridis Saxifragam esse judicabamus.

III. *SATUREIA MONTANA. *

IV. SAXIFRAGIA III.

V. SAXIFRAGIA IV.

VI. SAXIFRAGIA MAGNA.

mus Na-

tur. Nascitur hæc in magnis, ac durissimis lapidibus in Hetruria pluribus locis, aut sicco, & admodum extenuato solo. foliis capillaceis [epithymo non dissimilibus. præsertim Argentario promontorio in maritimis nostris. Invenitur quinetiam in agro Goritiensi, quibusdam saxis enascens, juxta Sontii fluminis ripam, qua Salicano rure itur Canalum. Sed aliquis fortasse objiciet hanc plantam non esse legitimum Saxifragon hoc loco descriptum: quòd ea nullis ferè notis epithymum repræsentet. Neq; id quidem temerè objicietur: etenim non video ego quomodo Saxifragon rectè epithymo assimilari possit, quòd illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, ut videatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco facilè adductus sum, ut suspicer codicem hoc in loco depravatum esse: aut Saxifragon frutex erit, qui foliis duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cujus imaginem hic expressimus, capillorum instar tenuissima conspiciuntur] fœniculi modo, sed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, sed tenui, ac pumilo, umbella in summitate emergente: semine vulgaris petroselini æmulo, sed longiusculo, & odorato. Radice albicante, pastinacæ sapore. Tota planta subacris est, & subdulcis. Excalfacit, attenuat, aperit, provocat, abstergit. Tota planta subacris est & subdulcis. Radix urinam ciet & menses quovis modo sumpta: visum acuit & obstructiones jecoris reserat. Secundum genus foliis est vulgaris terrestris hederæ, minoribus tamen, & circumquaq; laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, pilosum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli: è quorum summis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis æmuli: hi paulò post flaccescentes nullum post se relinquunt semen. Radix illi est tenuis, in pluribus divaricata capillamentis: inter quas granula quædam rotunda, coriandri seminis magnitudine habentur, & ipsa quidem amara, albicantia & purpurascentia. Hæc non desunt, qui credant hujusce plantæ esse semen, tum quòd planta nullum in caulib. semen gerat, tum quòd sata radicum grana perinde ac semen nascantur. Mira sanè plantæ natura, quòd semen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit, abstergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex vino albo meraco paratum, renum calculos frangit, & educit, vesicam abstergit, & urinam provocat: efficacius tamen si ex eodem decocto radicis granosa farina drachmæ pondere propinetur. Quinetiam datur eadem farina per se ex vino duarum drachmarum mensura. Atqui felicius hæc potio sumitur dum affecti in labro balneo se fovent. Reperitur hæc herba desinente jam vere, aut æstate inchoante, & præsertim mense Majo, arido, & exoluto solo inter saxa, aut sabuloso tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGAM majus appello, mihi missum est Verona à Francisco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ studiosissimo. Id in Monte quem Baldum vocant, nasci & ex vivo, ac durissimo lapide prodire scribit, & antiquis urbium mœniis. Frutex est caule lignoso, contorto, digiti crassitudine, duris, densis, ac rimosis surculis, ipsisq; tenuibus stipato, subalbicante externis libro: folia fert exigua, oblonga, in acutum desinentia: flosculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaq; serrato in coronæ modum, sed admodum pusillos, in quibus semen continetur rubrum, papaverino minus. Radix in petris adeò pertinaciter concluditur, ut evelli nequeat nisi mucronatis ferramentis. Mirificè tota planta calculos comminuit & expellit. Miris laudibus hanc plantam mihi commendavit Calzolarius ad calculos renum educendos, & ut re ipsa id mihi quoq; constaret, misit is ad me numerosos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem superabant, qui hujusce plantæ potu ejecti sunt ex uno tantùm cive Veronense, Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad spectaculum servo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos spectentur, qui è vesica potius, quam è renibus expulsi videantur. Herba ipsa jam apud me copiosa est: verùm hactenus nullum ejus periculum feci. Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Plantis quæ Græcis σαξίφραγον, & σαξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Sassifragia nominatur. Germanis, Steinbrech: Gallis, Perce pierre. † Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices, non hic, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud non solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.

Saxifraga quarta. — *Sax. 4. vires.* — *Saxifraga tertia.* — *Saxifragæ majoris vires.* — *Plantæ Saxifragæ dictæ.* — *Nomina.*

Saxifragiæ nomen diversis plantis ab effectu convenit, hoc loco quinque species Matthiolus proposuit. I. Satureia spicata, quæ duplex est in Italia, foliorum latitudine solùm differens: Juliana etenim quæ primo loco pro Saxifragia posita, angustissimis est foliis: altera verò quæ Romæ & Neapoli in tectis & parietibus provenit, latioribus est foliis: quam forsan pro secunda proposuit Matthiolus, cui Camerarius in suo Matthiolo Satureiam duriorem substituit. Dicitur prima, Saxifragia vera Dioscoridis Matthiolo & Lugd. quo ad iconem. Saxifragia prima, Castori. Thymbra S. Juliani, sive Satureia vera, Adver. Lob. Thymbra vera, Lugd. Taber. II. Saxifragia alterius speciei, Matth. Saxifragia altera, Castor. Lugd. Saxifragia Matthioli, Tabernæ. III. Satureia montana, C. B. Thymbra Dodonæo gallico & folio Cord. in Diosc. & hist. (cui & sylvestris Satureia) Tab. Lugd. Thymbra agrestis, Ges. hort. Satureia sive Thymbra altera, Lob. in icon. Satureia altera, Lac. Satureia durior, Lugd. Satureia hortensis, Lob. Cæs. Saxifraga secunda, Camerario in suo Matthiolo. Hæc à radice lignosa plurimos ramos tenues foliosos emittit, folia duriora quàm Satureiæ vulgaris & minora, aliquando tamen latiora, aliquando angustiora, pro ratione loci natalitii, flores habet albos Satureiæ: totaq; planta Satureia viridior. Provenit in montibus Italiæ, non longè etiam Monspelio: Hyssopum verum Guilandinus nominabat in horto Patavino natam. IV. Peucedanum minus, C. B. Saxifragia tertia, Matth. Lugd. Cast. Saxifragum, Lac. Peucedanum Pannonicum. Clus. hist. Pan. V. Saxifraga rotundifolia alba, C. B. Saxifragia quarta, Matt. Castor. Saxifragia major, Brunfel (& Saxifragia) Fuchs. Lacu. Saxifraga alba, Trag. Fuchs. in icon. Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lugd. Thal. Tab. Cam. Saxifraga alba Chelidonides, Lobel. Saxifraga, Lonic. Thelygono affinis herba, Cæsalpino. Hæc præter granula quæ ad radicem plurima, quibus propagatur, etiam semen minutum copiosum in vasculis oblongis continet. VI. Caryophyllus Saxifragus, C. B. Saxifragia magna, Matth. Lobel. Lugd. Camer. Saxifragia quinta, Castori.

Λειμώνιον. LIMONIUM. CAP. XVI.

Limonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex vino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluvia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

I. LIMONIUM.

II. LIMONIUM ALTERUM.

III. PYROLA.

Limonii consid. Beben rubrum offic.

PRovenit Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, cum innumeris fere plantis, in paludib. quæ Timavi fontibus irrigantur, atque etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Beben rubrum appellant, quam si quis diligenter expenderit, eam ni fallor, inveniet omnibus notis Limonio adstipulari: unde cogetur fateri, aut hanc verum Limonium esse, aut saltem ejus genus. Siquidem herba est (ut imagines duæ, quas hic damus, apertè demonstrant) foliis betæ tenuioribus & longioribus, decem, & sæpè pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit: Radix est illi vegeta, rubraque. Præterea in pratis, præsertim uliginosis, & palustribus provenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Beben hoc adulterinum præditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putavi, si pro vero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Beben rubri nomen perperam acceperunt: quòd mihi jam persuasum sit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Beben illud emeniri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius, libro 20. cap. 8 Limonium sylvestrem betam vocari tradit. Sed huic, ut in Beta notavimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam sylvestrem betam novisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ cui tametsi caulis notæ, quæ in Ben rubro vulgari habentur, non omnino adstipulentur, cùm tamen cætera Limonio bellè correspondeant, & vires eædem sint, manebo ego in sententia, quousq; novus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præ se ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui PYROLAM herbam, quam Germani vocant Wintergrün, Limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, unde illi nomen, parvaq;, & natale solum non concedunt, Pyrolam esse Limonium: Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, umbrosis, & in sylvis, folio pyri minore, robusto, & perpetuò virescente, caule spithamæ longitudine, tenui teretique, in quo per intervalla flores spectantur candidi, stellæ figura, capillamentis numerosis è medio emergentibus, ut in rosa. Radi-

Pyrolæ hist. Matthiolo.

is nititur subalbicante, haud altè descendente. Vis illis est exiccare, adstringere, & agglutinare: quo fit, ut ad vulnera glutinanda plurimum præstet usum apud Germanos. Namq; non solum illita folia, aut eorum succus unguentis vulnerariis additus, aut per sese recentia vulnera sanant, sed etiam eorum decoctum ex vino potum, ea quoq; curat, quæ in thoracis cavitatem, in viscera, aut intestina penetrarint, quare additur commodissimè vulnerariis potionibus. Mira sanè vis est in hujusmodi potionibus. Parantur enim non ex hac sola planta, sed ex multis aliis ex vino, & aqua simul decoctis, nempe ex Pyrola ipsa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiseto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca pervinca, Pimpinella, quam Sanguisorbam vocant, Pilosella, Virga aurea, & Symphyti majoris & Rubiæ radicibus. Ejusmodi enim potionibus vidi ego cùm thoracis, tum intestinorum vulnera sanari, quæ lethalia, & nullo prorsus auxilio curari posse censebantur: quo fit ut hæc chirurgis grata esse debeant. Limonii vires memoriæ prodidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Limonii semen utpote austerum, cœliacis, dysentericis, & sanguinem spuentibus cum vino exhibent. Juvat & ad profluvium muliebre. Satis autem est acetabuli mensura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio: Officinæ falsò Behen rubrum. At Pyrola, Itali, Pyrola, Germani Wintergrün.

Pyrolæ vires Matthiolo. Vulneraria potio mirifica. Limonii vires ex Gal. Nomina.

Limonium, quod ἐν λειμῶσι in pratis proveniat, est majus, minus & laciniato folio. I. Limonium majus, C.B. Limonium, Matth. Lacu. (cui & Been rubrum) Castor. (cui & Caprinella) Lugd. Cæsal. Limonium primum, Taber. Camer. Been rubrum, Limonio seu Bistortæ cognata, Gesn. hor. Valerianæ rubræ similis, Dod. fol. II. Limonium alterum Matthioli quid sit ignoramus, eum sequuntur Lugdun. & Tabernæmontanus & nomen & figuram reservantes. III. Pyrola vulgata rotundifolia, C.B. Pyrola, Matth. Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (cui & Beta sylvestris) Gesn. hort. Lon. Lobel. Castor. Lugd. Cæsalp. Tab. Pyrola vulgaris, Clus. hist. Pann. Pyrola minor, Thal. Limonium sylvestre, Trago, Limonium, Fuchs. Turn. Lonicero. Altera est amplo & molli, altera minore & duriore folio.

Λαγώπους. LAGOPUS. CAP. XVII.

Lagopus herba sistit alvum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in † segetibus.

† Meu. & Cat. in ἀρουραις i. in arcolis.

Sanè tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, utpote qui ne ullam quidem ejus imaginis notam designavit, ut arduum æquè atq; difficilè sit asserere, quinam statuendus sit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Sylvaticus parum rectè, meo quidem indicio, tradidit Lagopum eam esse herbam quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in viis juxta septa, quòd mirum in modum sepibus opacari gaudeat. De hac veteres quod sciam, nihil memoriæ prodiderunt. Nisi fortasse fuerit Geum à Plinio descriptum lib. 26. cap. 7. cui radiculas reddidit tenues, nigras, benè olentes. Porrò CARYOPHYLLATA *planta non est vulgaris, neq; viribus inefficax, argumento quòd ejus radices manifestum caryophylli spirent odorem: unde illi nomen.*

Lagopi consid. Sylvatici opinio explosa.

I. CARYOPHYLLATA.

II. CARYOPHYL. MONTANA.

Ea folia fundit subaspera, hirsuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo auricularum instar posteriori parte adnatis, omnib. tamen per ambitum laciniatis: caule est ramoso, rotundo, haud crasso, sesquicubitali, geniculato, subasperoq;: floribus aureis pentaphyllis æmulis, villosis succedentibus inde capitulis, in quibus semen continetur. Radicibus nititur copiosis, tenuibus, subrufis, Caryophyllorum odorem spirantibus. Nascitur secus vias circa agrorum, & hortorum sepimenta, & opacis potius locis, quàm à sole illustratis. Radix, cujus est usus, excalfacit &

Caryophyllatæ vires.

 siccat

Digitized by Google

Caryophyllata montana.

ficcat, aperit, & roborat. Est & alterum CARYOPHYLLATAE genus montanum, quod à me repertum est in Bohemia, in monte quodam Bohemis Corconos appellato, ex quo Albis fluvius suam ducit originem. Folia hoc gerit alterius crassiora, crispiora, hirsutioraq́; plura ab una radice prodeuntia longisq́; pediculis inhærentia, tactu subaspera, & circumquaq; laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud ut in communi brachiatos, in quibus parva sed rara folia spectuntur. In caulium summitatibus unicus tantùm flos emicat, visu jucundus, & triplo ferè major quàm in vulgari: aureus illi color est, qui tandem flaccescens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur spithamæ longitudine, & minimi digiti crassitudine, sed haud in ulteriora fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & gustu adstringenti. Præstat hæc longè valentioribus facultatibus quàm vulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratissimus odor aliam mihi plantam revocavit in mentem, non minoribus fortasse viribus insignitam, CORTUSAM hanc appellare libuit, quòd à

Cortusa herba.

III. CARYOPHY. AQUATICA. IV. CORTUSA.

CORTUSO viro optimo primum hæc planta reperta sit. Provenit hæc foliis ferè viticineis, sed longè minoribus, subrotundis atq; subasperis, adstringenti quadantenus sapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos, glabrosq́; foliis nullis refertos, sed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima verò aureo fulgore splendentes, aureisq; staminibus intus refertis: radicibus nititur numerosis, tenuibus, ac prolixis. Est etiam quæ violaceos, & quæ candidos flores gerat, sed prima frequentior. Nascitur locis umbrosis nunquam à sole illustratis, cretaceo, & albicante solo. Nusquam hæc planta ab ejus inventore CORTUSO visa est, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem vulgò appellant Valle stagna. Tota planta dum recens est, gratissimo spirat odore, melleis favis ferè simili, sed longè admodum gratiori, ac vehementiori: sed in sicca odor, qui subtilium est partium, evanescit. Expertum est valere hanc plantam ad mulcendum nervorum & articulorum cruciatus à quacunq; causa exortos. Nam ipsius floribus in Amygdalino oleo recenter presso, & rosaceo, quod completum vocant, pari pondere commistis, diu insolatis, fit ad hoc medicamentum præstantissimum, ubi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota cujusq; Caryophyllata (ut ad eas redeat oratio) planta adstringere ac roborare, & vulnera, ulceraq́; sanare valeat. Ex recentiore utuntur pota ad thoracis interna vulnera. Quin & ejus succum admista ærugine, cuniculosis, contumacibusq́; ulceribus utiliter injiciunt. Eadem olfactu vitales spiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Earundem pulvis epotus prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluviis, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifesto sunt indicio ejus radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringentesq́; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, discutere, & adstringere valent, sed etiam roborare. Sed, ut ad nostrum institutum revertamur, Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirsutumq́;: semen in paniculis parvis muscosis, lanuginosisq́; & tactu mollibus, perinde ac leporini pedes, cui non obscura adstringendi vis inest. Nascitur hæc quidem in segetibus, verùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentavit. Dantur Lagopi hujusce folia, quinetiam panicula, & semen in farinam trita, contra dysenteriam, & cæteras alvi fluxiones, contra biliosas rejectiones & cœliacos affectus ex vino austero, aut succo Punici mali. Universæ plantæ decoctum, additis malvæ foliis è dulci vino paratum, datur utiliter ad vesicæ morbos, & præsertim ad urinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes sistit. Sunt qui lagopi paniculis utantur ad abstergendam dysentericorum sedem, putantes inde fluxionem cohiberi. Lagopi vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplic. medic. his paucissimis verbis: Lagopus facultatis est deficcantis, adeò ut fluxus alvi probè exiccet. Hujus plantæ nomen Græcum λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus, sive Pes Leporinus: Italis, Lagopo, seu Pie di Lepre. Caryophyllata, Italis, Garofanata: Germanis, Benedicten Wurtz: Gallis, Benoiste, Galliot, seu Resise. At Caryophyllata montana, Italis Garofonata salvatica.

Cortusæ vires.

Lagopi hist. & vires.

Lagopi vires ex Gal.

Nomina.

Caryo-

V. LAGOPUS SIVE PES Leporis.

Caryophyllata ab odore radicis, quem Vernali tempore ſpirat. I. Caryophyllata vulgaris, Geum Plinii fortè & Argemonia thus redolens, C.B. Caryophyllata, Matth. Fuch. Dod. fol. Geſ. hor. Lacu. (cui & Chryſogonum) Caſtor. Lugd. Thal. Taber. Caryophyllata vulgaris, Lobel. Cluſ. hiſt. Pann. Camer. Caryophyllata, Brunfel. (cui & herba benedicta) Trag. (cui & Nardus ruſtica & Sanamunda) Dod. gal. Lonic. Benedicta, Geſ. hort. cui & Geum urbanum: Geum, Turn. Gariofilato vulgo, Cæſalpino. II. Caryophyllata alpina lutea, C.B. Caryophyllata montana, Matth. Dodo. fol. Lugd. Taber. Caryophyllata montana ſecunda, Cluſ. hiſt. Pan. Caryophyllata major rotundifolia Lobel. Caryophyllata alpina, Cam. Gariofilatæ alterum genus montanum, Cæſ. Geum alpinum & quartum, Geſ. de hortis. III. Caryophyllata aquatica, C.B. & Camer. in ſuo Matthiolo. Caryophyllata montana tertia, vel Geum aquaticum Geſneri, Cluſio hiſto. Pannonica. Hæc radicem habet dodrantalem, fibroſam, digiti craſſitudine, purpuraſcentem, amariuſculam, vix odoram: caules ſeſquipalmares, leviter hirſutos: circa quos folia vulgaris Caryophyllatæ: flores in ſummo caule ex pediculis dependentes reflexi, campanæ figura, pallidi, ſubpurpurei, qui aliquando foliorum textura multiplici elegantes, magis rubentes, aliquando ſanguinei, quib. quina aut ſena folia herbacea, ſubjiciuntur: his ſuccedunt capitula, villoſo quàm in vulgari majora, ſemen continentia. Locis humidis provenit. IV. Sanicula montana Cortuſa dicta, quod nomen propter authorem, qui etiam ad nos plantam miſit, reſervare placuit, C.B. Cortuſa, Matt. Caſt. Lugd. Camer. Caryophyllata Veronenſium flore Saniculæ urſinæ, Lobel. Sanicula montana altera, Cluſ. hiſt. Pann. Sanicula alpina, Taber. V. Trifolium ſpicatum humile, Lagopyron Hippocrati, C.B. Lagopus (ſive pes leporis) Matt. Trag. (cui & Lotus campeſtris) Fuch. Turn. Dod. gal. (& Trifolium humile) & fol. Lac. (cui & Trinitas) Lon. Lob. Lagopus major, Cæſ. Lagopus minor, Cam. Lagopus vulgaris, Lugd. Thal. Lagopodium, Tab. Leporinus pes, trifolii ſpecies Cordo in Dioſcoridem.

MEDIUM SIVE VIOLA Mariana.

Μήδιον. MEDIUM. CAP. XVIII.

MEdion *a* in ſaxis, & opacis naſcitur, folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſſitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in vino potum, menſtrua pellit.

MEdion in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt: quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proveniret in Italia. Sunt qui ejus folia intubo ſimilia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, ut qui vocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioſcoride ſcripſerint. Hac itaque Oribaſii authoritate fretus, plantæ imaginem hic appingi curavi, quæ bellè ſatis MEDIUM *repræſentare videtur. Siquidem non ſolùm aridis, ſaxoſis, & opacis naſcitur locis (ut vir optimus Jacobus Antonius Cortuſus teſtatur, qui ad me hanc plantam miſit) ſed folio eſt intubi, caule procero, floribus grandibus, & ſemine parvo, Cnici haud abſimili. Medii facultates tradidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Medii radicem contra atque ſemen ipſum, temperatam eſſe contingit: nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluvium muliebre quod vocant. At ſemen tantùm abeſt, ut tale quid efficiat, ut etiam menſes cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis. Ut Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium vocant: Itali Medio, nonnulli [illegible]*

Viola mariana, C.B. Medium sive Viola mariana, Matth. Viola mariana. Dod. gal. & fol. Castor. (cui & Rapum sylvestre Dioscoridis) Gesf. hort. Lobel. Taber. Rapi sylvestris genus maximum, Gesf. hort. cui & Medion. Rapunculi alterum genus grandius, Cæsalpino. Flore est albo, cæruleo: habetur & pleno: est & laciniatis foliis peregrina.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIUM. CAP. XIX.

Epimedium, caulis non est magnus, hederæ foliis, denis atque duodenis, neque florem, neq; fructum ferens: radice tenui, nigra, gravi odore, gustu fatuo: nascitur in humidis. Folia cum oleo trita imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedii cognit. Trinitas non est Epimedium.

Qui Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq;, hactenus reperi neminem. Quare putaverim aliis in regionibus hanc plantam provenire: vel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram pervenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cujus nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur, idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui majorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd is aperte hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria versato perspectum esse possit, pro aliis tamen jam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena: Trinitas verò nullo constat caule, sed foliis tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim vere florem edit cæruleum, mox semen. Epimedium verò, Dioscoride authore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix verò Epimedii tenuis describitur, gravi odore, & insipido ac fatuo gustu: ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio vana apertissimè exploditur. Cæterùm Plinius lib. 27. c. 9. Epimedii historiam ad verbum fermè à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Epimedii vis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate: quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas servare potest. Ajunt verò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latini similiter Epimedium appellatur.

Epimedii vires ex Gal.

Nomina.

EPIMEDIUM.

Epimedii nomine ostendunt alii Trifolium aureum; alii Lunariam racemosam: Patavini eam cujus figuram adposuimus, pro Epimedio exhibent, notis omnibus apud Dioscoridem convenientibus, licet florem & fructum ferre neget, quod etiam de Dictamno & aliis pronunciavit, in quibus contrarium observatur. Hoc radice ruffescente, fibrosa, multas propagines in obliquum spargente, gravis odoris, ex quo communiter caulis unicus, teres, dodrantalis exurgit, qui ut plurimum, in ternos pediculos teretes, tenues, albidos, dividitur: singulis sectionibus in summis quasi alis, in terna, rarius quatuor folia desinentibus, quæ Hederæ figura, lata, acuminata, in ambitu quasi aculeis exornata, levia, dilutè virentia, aversa parte albicantia, duriuscula, odore ingrato, sapore fatuo & subadstringente. Flosculos habet perelegantes, quadrifolios & quadrangulos, singulos singulis pedicellis insidentes, marginibus rubentibus, interioribus luteis, mediis apicibus virentibus: at aversa parte rubent, & striis candidis rectis discurrentibus variegantur: his succedunt thecæ teneræ, siliquis similes, semen continentes oblongum quasi semilunatum & subruffum. At flores unà cum seminibus (communiter) foliis prodeuntibus vel iis auctis, decidunt: sic ut ne vestigium eorum appareat. In Euganeis montibus circa Patavium, circa Bononiam, & in horto Patavino legimus: circa Vincentiam, locis umbrosis udis (ubi Lunaria nominatur) in Liguriæ montibus & in Illyria observatur. Epimedium primus nominavit Anguillara, quem imitati sunt Adversaria (quæ an Epimetron Plinii sit dubitant) Lob. Dod. fol. Lug. Taber. Camerarius. In montibus Liguriæ planta proveniens, dicitur Cæsalpino.

Ξίφιον. GLADIOLUS. CAP. XX.

Xiphion, alii phasganon, alii machæronion, Romani Gladiolum vocant: nomen inde accepit, quod folium gladii præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius videretur, & gladii modo mucronatum, nervosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, una parvorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior: nascitur in arvis. Superior cum thure illita, admisto vino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum Lolii farina, & hydromelite [illegible] quæ de re hujus-

† Or. add. ...... i. succulentum.

hujusmodi emplastris inseri solet: menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stim[illegible] lari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

I. GLADIOLUS. *II. ARUNDO IND. LATIFOLIA.*

Gladioli historia.

Nascitur Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi in pratis, & in arvis inter segetes: unde Segetalis plerisq; dicitur: hujus flores nostri vulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breviora tamen, & angustiora, lineis nervorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, lævi, succoso: in quo flores emicant purpurei, paribus inter se spatiis distantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & uno tantum colore constant: prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, bulbosis, rotundis pressisq; verticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo involucro, in nigrum purpurascente, veluti croci radices. Cæterùm quamvis tradiderit Dioscorides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superet, plerunq; tamen contrarium visitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in arvis nasci scribit Dioscorides, in palustribus & aquosis invenire existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem passim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus li. 8. simpl. med. ubi sic inquit: Xiphii radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta ξίφιον Græcè vocatur: Latinè Gladiolus: Arabicè, Kasislon: Italicè, Gladiolo: Senensibus, Monatuccie: Germanicè Schwertel: *Gallicè, Glais, & Glayeul.*

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli vires ex Gal.

Nomina.

Gladiolus duplex est, alter utrinq; floridus, Italicus: qui alibi procerior, alibi brevior: alter ab una parte caulis flores digestos habet, qui Gallicus & Germanicus: uterq; flore variat rubro, incarnato, rarius albo. I. Gladiolus utrinq; floridus, C.B. Gladiolus, Matth. Dod. gal. (cui & Lingua cervina Apuleii) Lac. Cast. Lugd. Cæs. Gladiolus Italicus binis florum ordinib. cinctus, Lob. Gladiolus utrinq; floriferus, Dod. fol. Gladiolus Italicus, Tab. Gladiolus verus, Ges. hor. cui & Victorialis rotunda: Xyphium, Ges. hor. Cam. II. Arundo Indica latifolia. Ex radice nodosa in capita rotunda protuberante, & crassioribus fibris stipata, caulis primù unus, deinde plures prodeunt, digiti minoris crassitie, recti, arundinacei, læves, herbacei, nodosi: circa quos multa folia Hellebori albi modo ampla, nervosa & firma, tenuia tamen in mucronem collecta & ex herbaceo pallida, circa caulem convoluta, quæ cum primò erumpunt, chartacea cornicula referunt, quod & in Elleboro albo conspicitur: sapore primùm herbaceo, dein nonnihil acri: extremo cauli flores minii colore nitentes, singuli capitulo hirsuto insident, Gladioli figura; ex pluribus oblongis foliis compositi, qui nondù aperti cancrorum forpiculas & forma & colore (unde quibusdam Flos cancri) referunt: quibus delapsis capitula augentur, & quasi triangula redduntur, aspera, parvi cucumeris figura, semen pisorum magnitudine & forma, nigrum, macula fusca notatum, continentia. Ex India Occidua seu America semen primum in Lusitaniam (in quorum monasteriis frequens sub stillicidiis ad muros seritur) delatum, inde in alias regiones, ita ut apud Germanos, Gallos, Italos & Anglos passim ab rei herbariæ studiosis elegantiæ gratia in pensilibus Adonidis hortis colatur. Apud nos non semper floret, nec ad frugem pervenit, nisi hortulanorum diligentia in fictilibus hyeme asservetur, serò enim germinat. Dicitur Canna vel arundo, quia caulis veluti arundineus est. Canna Indica, Gesnero de hortis German. Clus. histor. Hisp. Camerar. cui & Xyphium Indicum. Canna Indiæ, Cæsalp. Arundo

Indica florida, Adver. Lob. cui & Cannacorus, quorundam. Arundo Indica latifolia sive florida, Tab. Papyrus, Castori: Gladiolus Indicus Cam. in suo Matthiolo. Hujus foliis Gummi Elemmi involutum adfertur: ex semine, Hispani & Lusitani sphærulas precatorias conficiunt, quare à numerando, Cuentas dicunt. Germanis Jndianisch Blumenrohr dici poterit.

Σπαργάνιον. SPARGANIUM. CAP. XXI.

SParganion, aliqui xiphidion vocant: folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis a procumbentia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena radix cum vino datur.

EXistimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis provenit, quam herbariorum vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nihil aliud est, quam Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellii opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd gravem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longioraq;, minime in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Sylvaticus Spatulam fœtidam describens, ejus historiam Paulo Aeginetæ perperam acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire: sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Sparganio expressimus, quamq; ferè omnes, qui hoc ævo de re plantaria scripserunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumq; Sparganium sit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq; sursum spectantia, non humi procumbentia: quo fit ut ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici posse. Nascitur ad montium radices, humecto solo, & circa scrobes. Sanè quàm pauca de Sparganio disseruit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc Σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarberamon: Italicum, Sparganio.

Sparganium, quasi fasciola, quòd foliis ejus pro fasciis uterentur, duplex est, ramosum, & non ramosum. Sparganium ramosum, C.B. Sparganium, Matt. Trag. Cordo in Dioscor. Lacu. Turn. Lobel. Castor. Taber. Camer. Cæsal. Butomon, Dod. gal. Platanaria, Dod. fol. Thal. Carex, Loni. Phleos fœmina, herbario Lugdunensi.

XYRIS.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaq; efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adjecta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad convulsa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alvi profluvia. Semen tribus obolis potum, urinam vehementius impellit: & cum aceto, lienem absumit.

XYris pluribus locis provenit in Italia, præsertim in Hetruria, in aquosis & humectis locis. Nam etsi non desint qui plantam, quæ sic nobis Xyridem exprimit, legitimam esse negent, quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida, graciliq;, nos tamen non ob id, cum cæteris notis cum Dioscoridis

Dioscoridis Xyride conveniat, eam legitimam faciemus, siquidem variare radices in plantis facilè scimus pro diverso soli ac regionum statu. Auxit quoque quibusdam suspicionem ipsum quoq; semen, quod rotundum cùm sit, fabis haud simile est. Sed suspicionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβοις legit, id est orobis simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (ut cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridis legendum esse puto: Semen in folliculis est fabaceum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd ejus folia, si manibus atterantur, gravem & ingratum reddant odorem. Sunt qui hujusce succo utantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus ita differit: Xyris tenuium partium, attractoria, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis ejus fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Locus Diosc. restitutus ex Oribasio.

Xyris vires ex Gal.

10 *Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoq; Xyris dicitur: Arabibus, Casoras: vulgò, Spatula fœtida: Germanis,* Wandtleuß kraut: *Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul sauvage.*

Nomina.

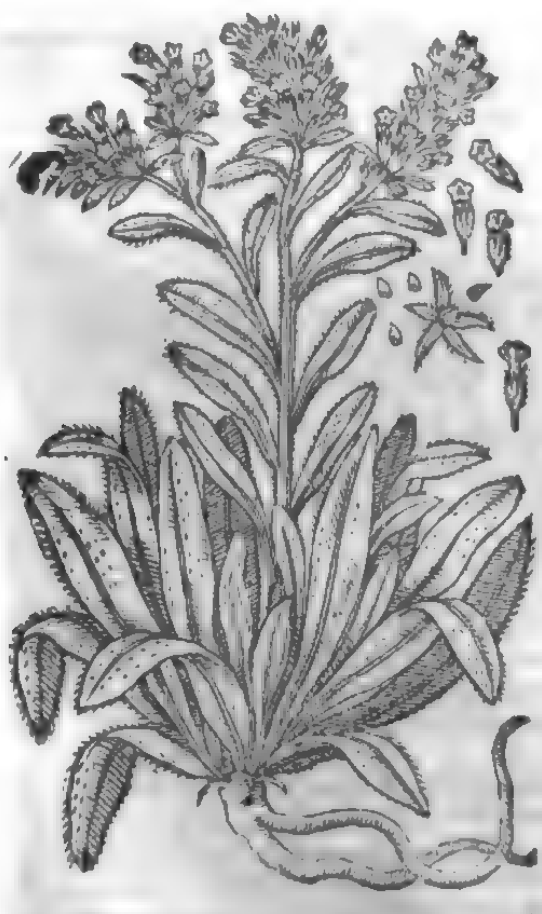
Xyris, ob folii similitudinem, quasi rasorium cultrum diceres, duplex est: alia vulgaris, alia maritima. Xyris dicitur Matthiolo, Dod. gal. Cordo in Dioscor. & histor. Turn. Lacun. Gesner. hort. Lobel. (cui & Iris agria Theophrasti) Castor. Lugdun. Camer. Spatula fœtida, Trag. (cui & Gladiolus Italicus) Fuchs. Spatula fœtida, Gesn. hor. Dodon. fol. Clus. hist. Hispan. Lonic. Taber. Camer. Cæsalpino. Hujus radices pro ratione ætatis variant, dum enim adhuc juvenca est, radicem habet fibrosam: adultior reddita, crassam, ut nostra figura exprimit.

20 ἄγχουσα. ANCHUSA. CAP. XXIII.

ANchusa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, *a* in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, multa, ab nigra, radice quoquoversum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate provenit, & manus inficit sanguineo colore: læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & vetera ulcera, *b* ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur, ex aceto; partus extrahit, vulvæ indita. Ejus decoctum renum vitiis, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt alvum folia in vino pota. Radice pigmentarii utuntur ad unguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hęc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus *c* in pu- 30 niceum vergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ messibus sanguineum succum fundunt: *d* in sabulosis nascitur. Vis ei foliisq; inest, quæ contra virus cùm reliquorum serpentium, tum maximè viperarum auxiliatur, sive cibo, sive potu, sive alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cujus semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eum interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas ventris tineas excutit.

a Mo. & Cat. ... *b* ... cera & oleo, ita habet Meum. *c* Orib. ... vel puniceum. *d* Orib. ... i. vetustis.

ANCHUSA I.

ANCHUSA II.

40

50

60

Anchusarũ cõsid.

TRia sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio lib. 22. cap. 20. quartum quoq; genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, foliis tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen illas omnes locis compluribus in Italia invenisse me certò sciam. Anchusa omne genus, in toto ferè caule purpureos explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quamvis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur.

Anchusarum vires ex Gal.

ANCHUSA III.

Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset lib. 6 simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit: Anchusæ quadruplex species est. Quarum Onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porrò Lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix ejus, quam Onoclea adstringit. At Onochelei calidior est, & magis medicata: nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hæc verò etiam calidior est parva, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem vires obtinent. Nam Onoclea quam vocant, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoq;, & abluendis biliosis, & salsis succis: dictum enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est utilis Sed & refrigerare idonea est: & sanè cum polenta illita juvat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaque etiam profluvium sanant pota cum vino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quam onoclea magis adstringentem. At Onochilis, & Alcibiadis cognominata vis magis est medicata. Nam & gustu protinus majorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum juvat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò nempe quarta, quæ parva est, & ferè nomine caret ex illis sola, Alcibiadio quidem persimilis est: verùm & amarior, & magis medicamentosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota.

Nomina.

Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rot Ochsenzung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.

Anchusa à florido radicis colore dicta, ejus enim succo sanguineo manus inficiuntur, quo sanè ab Echio Buglosso & Lycopside distinguuntur. I. Anchusa prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Buglossa rubra, Lon. II. Anchusa puniceis floribus, C.B. Anchusa secunda, Matth. Lac. Lugd. Buglossa rubea secunda, Lon. videtur Anchusa parva Adversariorum, & Lobeli. III. Anchusa major lutea, C.B. Anchusa tertia, Matt. Lac. Lugd. Cam. Anchusa, Gesf. hor. Anchusæ prima species, fortè Cordo in Diosc. Anchusa lutea, Adver. Lob. Lug. Buglossa rubra tertia, Lon. Anchusa quarta sive Pseudoanchusa, Dod. fol. Anchusa flore ex albido, Clus. hist. Pannonica. Floris enim color modò luteus, modò albus, modò ex albo pallescens.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclusa non legit Orib.

LYcopsis, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusq; crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore in iis parvo, purpurascente: radice rubra, & adstringente: nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta movet, adjecto oleo.

Lycopsis consid.

Opinio reprobata.

EGo quoque unà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim usurpant, vocantq; Cynoglossam, si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si foliis viresceret asperis, non autem lævibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. cap. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere privatim scripsisse lib. 25. ca. 8. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideò non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, ut superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam anchusæ adeò similem, ut vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in hujus libri quarti progressu, Deo juvante, nobis de Cynoglosso disserendum est suo proprio capite, idcirco disputatio quodnam verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò utuntur, in illud tempus commodius differetur: Lycopsis, ut Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quàm lactuca, crassi-

trissioribusq́; : caule longo, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore parvo, purpureo: nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis [illegible], *Latinis item Lycopsis, & Italis Lycopside appellatur.* Nomina.

Ἔχιον. ECHIUM. CAP. XXV.

Echion folia habet prælonga, aspera, aliquantulum tenuia, Anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaq́; utroq́; latere folia, expansa, pinnataq́; , nigra, in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti viperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modò a serpentibus ex vino prodest: sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in vino, aut sorbitione sumpta, † lac extrahit.

I. ECHIUM.

II. ECHIUM FLORE ALBO.

Echion à viperis omninò nomen adinvenit (vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quòd viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inventam author est Nicander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum secus aream dormiret, à vipera in extremo inguine ictus est: excitatusq́; a somno, ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, hausitq́; in corpus. Mansa verò herbæ reliquum vulneri superimposuit contra dolorem, quo in calcamento liber evasit. Unde postea Echio nomen inditum est Alcibion, ab eo qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor gravissimus duo Echii genera inveniri scriptum reliquit, quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quod folia ocimo similia habeat: alterum verò, quod folio est spinis horrido, privatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ante ipsum scripserat Nicander. Quibus videtur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subjecerit Ocimastrum. His quoq́; subscribit Plinius libro 25. cap. 9. sic inquiens. Echios duûm est generum: altera foliis coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is libr. 27. cap. 5. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cujus verbis illud facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parva admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quod ipsum genuit viperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimum curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad hujuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd ubiq́; ferè proveniat, secus itinera, in agrorum marginibus, & sicco, inculto & exoluto solo, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi vidimus, semenq́; ejus viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam sylvestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum, hirsutis, spinosisq́; involucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non invenio Galenum ullam Echii mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen ejus vires describit, Dioscoridem secutus lib. 7. ubi hæc refert: Echion, alii Doriada, nonnulli Alcibiadion vocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur, sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati finit.

Echii confirmatio. Phinii lapsus. Echii vires ex Paulo.

Nomina. *Quod ἔχιον Græci, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Wild Ochsenzung: Hispani, Yerva della biv-ra: Galli, Buglosse sauvage, vel, Langue de Bouc.*

Echii aliquot sunt differentiæ, hic de vulgari. I. Echium vulgare, C.B. Echium, Matth. Gef. hor. Lac. Dod. fol. Cast. Lugd. Echium sive Alcibiacum, Dod. gal. Echium floribus purpurantibus rubellis, Lobel. Lycopsis. Cor. in Diosc. Buglossum sylvestre, Lon. Anchusa sylv. Thal. Anchusa major, Cæs. II. Echium flore albo Cam. in suo Matthiolo proponit, quod præcedente majus est & asperius, & in multos ramos brachiatum: in montosis arenosis Germaniæ, & in horto Patavino legimus.

ὠκιμοειδής. OCIMASTRUM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini Ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, ut Gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in vino potum, quia viperarum, cæterorumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & supervacua.

I. OCIMASTRUM, SIVE Ocimoides.

*II. LYCHNIS SYLV. alba multiflora. *

Ocimastri consid. *OCimastrum, sive sylvestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiosè nascitur in Italia, præsertim inter segetes, prope septa, & in agrorum marginibus, foliis sane sativo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali vel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; verò purpurei, id quod silentio præteriit Dioscorides: è quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arcto faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc vascula ita a natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem cum semen exciderit, ii intus sufflantes acutissima edant sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit hujus Nicander in theriacis inter echii genera, sic inquiens: Echii genera duo: alterum spinoso folio anchusæ simile: alterum minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis viperarum figura. Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit: Ocimoides quidam Philetærium cognominant. Radix supervacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est. Herba Græcis ὠκιμοειδὴς, Latinis, Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico salvatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauvage.*

Ocimastri vires ex Gal. Nomina.

I. Lychnis sylvestris alba, quæ Saponaria hirsuta Italis, C. B. Ocimastrum sive Ocimoides, Matt. Lon. Taber. Ocimoides. Gef. hor. Lac. Cast. Cam. Ocimoides majus, Lugd. Cæsa. Rosæ marianæ similis quinta, Trag. Lychnis sylvestris alba, Dod. gal. Gef. hor. Cam. Basilicum sylvestre, Castori. II. Lychnis sylvest. alba multiflora, C.B. Lychnis sylvestris flore multiplici, Dod. fol. Lychnis albus sylvestris, Lob. in icon. Ocimastrum multiflorum, Tab. ab altera non differt præterquam floribus, qui multiplici foliorum textura constant.

ERINUS.

Digitized by Google

ERINUS. CAP. XXVII.

ERinus nascitur apud fontes & fluvios, foliis ocimi, sed minoribus, parte superna divisis: surculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido: semine nigro & acerbo: folia & caules a lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

ERINUS.

ETsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere, non desunt tamen & in quibus plane oppositum scriptum inveniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum rivulos viderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeo ut eo manus inficeret. Quod praterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libr. 23. cap. 7. ubi de ea hac memoria prodidit: Herba, inquit, quam Graci Erinon vocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine: flos candidus: semen nigrum, parvum quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis: hac Plinius. Caeterùm Erini facultatis adversus venena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro ut quae ad id praestet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in vetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua differens ipse Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum sic inquit: Echini herbae semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriae facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quae herba Graecè ἐρῖνος, Latinè Erinum & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè Erino: Hispanicè Basilgo delbagoa.

Erinus seu Ocimum aquaticum Matthioli, quem secutus Lacuna, Castor, Lonicerus & Lugdunensis: quid sit ignoramus: cum Guilandinum in eam rem consuleremus, ostendit nobis eam quam Hieracij Sabaudi nomine Lobelus proposuit, sed multo latioribus foliis erat.

GRAMEN.

GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis praecinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis parvae lata, eaque jumenta & boves pascunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum ejus in potu, torminibus medetur, & urinae difficultatibus: calculosa etiam vesicae excrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multo majus, quod jumenta necare traditur, praesertim in Babylone: idq; juxta vias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine parvo, non inutili: radicibus quinis aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhae dimidio decoquatur, adijciaturq; piperis, & thuris tertiae portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in aerea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba praestat. Semen vehementius urinam impellit: alvum vomitionesq; sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolae Cinnam appellant, boves inflammatos si eo virenti saepe pascantur.

PLura ac varia sunt Graminis genera: siquidem praeter haec tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib. 24. cap. 19. naturalis historiae, his verbis: Gramen ipsum, inquit, est inter herbas vulgatissimum: geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis, & ex cacumine novas radices spargit. Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso autem hederacea specie

II. GRAMEN MANNÆ.

III. GRAMEN ALTERUM.

IV. CARYOPHYLLO ARVENSI Glabro similis, sed minor.

densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoque. Jumentis herba non alia gratior sive viridis, sive in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque ejus in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic est. In vicem ejus in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita tueturque, & ab inflammationibus placat. Decocto adjicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris, & piperis myrrhæque tertia portiones: rursusque coquitur in æreo vase, ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus vesicæ: calculos frangit. Semen vehementius urinam impellit: alvum, vomitionesque sistit, privatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumen aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque, sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus excreverit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit: hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquam illud primum ac vulgatum genus nobis passim in campis & incultis locis frequentissimum nascatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & vulgare est, quod foliis ac radicibus exit alterius tenuioribus, caule geniculato, prælongo, cui in cacumine caulium quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri naribus inserunt extrahuntque, ut sanguinem eliciant. Hanc herbam Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinellam, alii Capriolam. De qua latius in Coronopo diximus: ubi Leoniceni & Ruellii sententiam reprobavimus qui hanc & Coronopum Diosc. unam & eandem herbam esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disserit Plin. l. 22. c. 19 suæ naturalis historiæ. Postremam hanc in aliquib. Germaniæ locis seri ac coli in campis audio, cum minori cura, quam cætera frugū & leguminum genera. Siquidē ejus semine quod MANNAM appellāt, frequen-

Graminum vires ex Plin.

Sanguinella.

Manna graminis.

V. GRAMEN PARNASI.

VI. MONOPHYLLON.

VII. GRAMEN ACULEATUM.

frequenter vescuntur in cibis, quòd in jure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quam oriza, cui ego facilè præposuerim: est enim semen panico, milioq; longè minus, album orizæ ferè modo: sed in pila ipsum quoq; tundere oportet, ut à suo resiliat putamine. Semen orizæ qualitates habet, quare mediocriter ventrem adstringit. Semen ex pingui jure decoctum & illitum, mammarum duritias resolvit. In cibis mediocriter alit. Est & alterum Gramen, quod floridum appellari potest, foliis & caulibus cæteris similibus: floribus in summitatibus stellarum instar radiantibus candidisq; Radice tenui minimè geniculata. Cæterùm GRAMEN *quod in Parnaso provenit, ego Jacobo Antonio Cortuso viro optimo acceptum refero, nam antea à me visum non est. Gramen aculeatum folia, caules, radices primi graminis modo profert: in caulibus tamen singulis è foliis aculei peculiariter exeunt, triplici apice constantes, ac suis nixi pediculis, tribulorum terrestrium instar. Provenit inter rudera & in muris vetustate collapsis. Vires easdem habet, quibus pollet primum graminis genus. Sed jam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de iis agens lib. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit: Graminis radix mediocriter frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium & tenuium partium & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, ejus verò quæ in Parnaso nascitur, urinam ciet: & fluxus ventris & stomachi reficcat: vis enim ejus est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur:*

Graminis vires ex Gal.

Arabibus Vagem, Negen seu Negen, Thel, Kel & Negil: Italis Gramigna: Germanis Gras: Hispanis Grama & Gramemha: Gallis Dent de chien.

Gramen à gradiendo dictum, infinitas differentias obtinet: in Phytopinace nostro, etsi centum & viginti duas differentias proposuerimus, plures tamen adhuc universalis historia nostra exhibebit. I. Gramen pannicula crispa, C.B. Gramen, Matth. Gramen vulgare, Lug. Gramen minimum Xerampelinum, Adver. & Lob. Matthioli figuræ adjecimus panniculam adultam, quo glumorum crispitudo rectius conspiceretur. II. Gramen dactylon esculentum, C.B. Gramen mannæ, Matth. Cast. Tab. Cam. Gramen mannæ primum, Dod. fol. Lugd. Gramen mannæ esculentum, Lob. Sanguinella, Matth. editione Italica. Capriola ac Sanguinaria, Ruellio. Coronopus Dioscoridis, Lonicero. Gramen album seu hirsutum aliquibus Dens Canis, Gesf. hor. cui & Manna Polonorum: Gramen aculeatum Plinii primum, Thal. Graminis quoddam genus, quod in Germania seminis gratia seritur, Cæsal. III. Caryophyllus arvensis glaber flore majore, C.B. Gramen alterum, Matt. Gramen, Fuch. Lac. Gramen à Fuchsio exhibitum Gesf. hor. Gramen leucanthemum, Dodo. fol. Lugd. Thal. Gramen floridum majus, Tab. Gramen floridum, Cam. in Matth. Euphrasia gramen, Trag. Euphrasia major, Lonic. Crateogonum, Dod. gal. Holostium Ruellii Lobel. Centunculus montanus, Cæsalpino. IV. Caryophyllo arvensi glabro similis, sed minor, C.B. Hoc exigua est capillacea radice, ex qua cauliculus unus vel alter tenuis, plus minus palmaris prodit, qui mox in parvos ramulos brachiatur, qui copiosissimos & minutissimos flosculos albos, singulos singulis ramulis capillaribus insidentes, sustinent: folia habet pauca, oblonga, angusta, alternatim ex geniculo prodeuntia. In montibus Euganeis provenit. V. Gramen Parnasi Matthioli, cujus figuram retervarunt Castor, Lugdunensis, Tabernæmontanus, nil aliud est quàm Monophyllum male pictum, quare altera Monophylli figura adposita. VI. Monophyllon, eò quòd cùm primo prodit unico sit folio, cùm caulem acquirit gemino est, & ultra unius anni ætatem, & cùm baccas profert rarius ternis foliis reperias. Unifolium, Brunfel. Dod. gal. & fol. (cui & fortè Cyclaminos tertia Plinii) Lugd. Cast. Cam. Tab. Monophyllum, Lob. Thal. Henophyllum, Gesf. de hor. Cotyledon sylvestre, Trag. Cyclaminum unico folio, Dalechampii in Diosc. Bifolium primum, Lonicero. VII. Gramen aculeatum Matthioli, Castori. Lugd. Hoc cum malè ab his pingeretur, veram ejus figuram proponere voluimus, ex integra planta, quam Doctor Jo. Neudorffer Noribergensis Arimini collectam, unà cum aliis obtulit.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Sideritin aliqui Heracleam vocant: folia habet marrubii, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut salviæ accedentia, minora tamen & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam majores, non injucundi gustus, aliquantumq; subadstringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ vertebræ, ut in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum: nascitur in *a* petrosis. Illita folia, suapte vi vulnera sine inflammationis periculo jungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus *a* folio filicis, numeroso, utrinq; per oras divisio, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò ac durius. Hujus vis foliorumq; ad vulnera præcipua est.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Cratevas Heracleam vocat, in *a* maceriis & vineis nascentem: foliis, ab una radice multis, coriandro similibus, † circa coliculos dodrantales, læves, teneros, subcandidos atque subrubicundos: flore puniceo parvo, gustanti amaro & lento. *b* Hujus ea vis est, ut quamvis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Tria Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentariis me nunquam invenisse ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera jamdiu novisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam varia effigie prima Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò marrubii, modò quercus, modò salviæ figura depingat. Quippe eorum longitudo salviæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficiei etenim, ac subalbidus color tum eidem salviæ, tum marrubio: quercui postremò quæ in ambitu est divisura. Taliq profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obstare videtur, quam quòd ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis. quanquam sæpe eandem virentem in locis quoq; siccis invenimus. Id itaq; tantùm in causa est, ut hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cum aliam nunc reperierim plantam in Viennensi agro, ac in aliis Austriæ locis, arido in solo, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipsoq; dodrantali aut majori ramosoq;: foliis Marrubio longioribus, & ad salviæ faciem accedentibus, crispis & albicantibus & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule & ramis prodeuntibus, Marrubii modo, ut ex appicta hic imagine quis cernitor fieri poterit. Eadem illi sunt vires quas primæ Sideritis generi tribuit Dioscorides & Galenus. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cujus imaginem expressit Fuchsius in suo de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd ejus pictura

Marginalia (left column): Sideritis primæ ... ; Utrumq; exemplar ... ; Siderit. consid. & genera. ; Siderit. secundæ descript. ; Fuchsii Sideritis.

I. SIDERITIS I. HERACLEA.

II. SIDERITIS II.

* III. SIDERITIS VULGAris hirsuta. *

IV. SIDERITIS. III.

pictura non solùm non præ se fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant: sed etiam flores ejus spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubii modo planè veræ Sideritis refragari conspiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Judaicam appellari tradit. Verùm si is Judaicam illam intelligit, cujus lib. 2. meminit Avicenna, nullo modo tr-

Herba judaica.

V. SIDERITIS IV.

VI. VIRGA AUREA.

* VII. VIRGA AUREA LATIfolia serrata. *

Avicen. herba Judaica.

do erroris culpa vacare potest. Nam Avicennæ Judaica herba nil sanè aliud designat, quàm ervum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Judaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbariis & medicis quibusdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, lævi, foliis olivæ latioribus, circum minutissimè serratis, in superficie lævibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, flores ii, ubi maturuerint, flavescentes in pappos abeunt. Nascitur in collibus, in agrorum marginibus & vineis. Subamara est, abstersoriæ facultatis ac glutinatoriæ. Hanc chirurgi in Germania, aliis quibusdam additis, iis feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sunt vulnera & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt: nam ut ipsi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus author: ad urinam ciendam comminuendosq; calculos: quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alvi fluxiones cohibet. id quod etiam præstat clysterib. infusa. Ejus decocto sanantur fotu oris ulcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimavit. Sunt quoq; qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim, quibus ego haud adstipulari possum: quippe quòd illi folia coriandri non sint, nec eadem circa caules oriantur, sed pinnata, è longo utrinq; pediculo exeant. Item quod caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq; nec amaro, nec lento gustu habeantur, sed adstringenti & austero. Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima ejus pars humida est, & mediocriter frigida: paucula verò inest adstrictio: quare phlegmonem sedat & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cujus ex tribus meminerit, non facile est decernere.* Σιδηρῖτις *Græcè, ut etiam Sideritis Latinè, vocatur: Arabicè Sidrichu: Italicè Siderite.*

Virgæ aureæ facies & vires.

Pimpinella Italica.

Sideritidis vires ex Gal.

Nomina.

Siderí-

Sideritis (à ferro dicta ob vim vulnera glutinantem) triplex Dioscoridi. Plinius sub Achillea sex species recensuit: plures agnoscimus differentias. I. Marrubium palustre, C. B. Sideritis prima, Matth. Lac. Cast. Lugdun. Cam. Sideritis prima secundum Matthiolum, Gesf. hor. cui & Lancea Christi aliquorum: Sideritis secunda, Lonic. Marrubium aquaticum Trago, Dod. fol. Lob. Lugd. Thal. Marrubium palustre, Dod. gal. Lon. Verbenæ alterum genus, Cæsalp. Hoc in palustribus provenit, at Dioscorides suam sideritidem in petrosis nasci docet. Hujus in Austria altera est species, quæ altius multò exsurgit, folia habet magis incisa & aspera, hirsutiora, ac odoratiora, quam à Doctore Nicolao Agerio Argentinense, materiæ Medicæ studiosissimo & doctissimo, vnà cum aliis accepimus, ut plenius in nostra historia. II. Sideritis secunda Matthioli & Castori, videtur ex Cannabinis spuriis esse: verùm cum Sideritide, arvensi glabra flore pallido tantum similitudinis habet, ita ut eam esse alicui facilè concesserim. III. Sideritis vulgaris hirsuta, C. B. hanc adjecimus cum eam Camerarius in suo Matthiolo secundam censeat, & est Sideritis prima, Fuch. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Turn. Lug. Heraclea, Cord. in hist. Sideritis quarta, Lon. Sideritis sive Ferruminatrix; Adver. & Lob. Sideritis vulgaris, Cam. Tetrahit & Herba Judaica, Lugdunensi. IV. Sideritis tertia, Matthioli Camer. Lugdu. Castor. Sideritis altera, Lac. Taber. Sideritis prima, Lonicero. Videri posset propter folia inferiora Tanacetum inodorum esse, at Ruta canina Lobeli hac figura proponitur, sed pictoris incuria minus rectè expressa, quæ licet apud nos proveniat, nuper tamen à Nobilissimo Cortuso Sideritidis tertiæ nomine accepimus: dicitur Galeopsis tertia, Dod. gal. Ruta canina, Lugd. Taber. Scrofulariæ similis planta major, & Sideritis secunda Dioscoridis, Cæsalpino. V. Sideritis quarta, Matth. Lugd. Sideritis tertia, Cast. Taber. Hac figura videtur voluisse Geranium aliquod exprimere quoad folia, maximè cùm Geranium Ropertianum Sideritidis nomine donetur: at flores non Geranio sed Alchimillæ conveniunt. VI. Virga aurea, quæ & Solidago, seu Consolida à viribus nominatur, alia est latifolia, alia angustifolia, serrata & non serrata, Matthiolus suam foliis dicit serratis, at pingit non serratis, quare utramque adposuimus. Virga aurea non serrata, C. B. Virga aurea, Matth. (quo ad iconem) Dod. gal. & fol. Lon. Cast. Lugd. Virga aurea foliis non serratis, Cam. in Matth. Aurea virga Villanovani, Lob. Virgæ aureæ alterum genus, Cæsal. Virga aurea Brocenburgensis Thal. Symphytum petræum tertium, Taber. Leucographis Plinii, Anguillaræ. VII. Virga aurea latifolia serrata, C. B. Virga aurea, Matth. quod ad descriptionem Cam. in Matth. Cæsal. Thal. Virga aurea altera serrato folio, Lobel. Virga aurea margine crenato, Dod. fol. Virga aurea serratis foliis Taber. Virga aurea altera, Lugdunensi.

ἀχίλλειος ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHILLEA, quibusdam Achillea sideritis, dodrantales, aut majores gerit scapos *a*, fusorum effigie minutulis foliis circundatos, ex obliquo crebras incisuras habentibus, coriandri similitudine, † subfulvo colore, lentis odore multo, non insuavi, verùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus: provenit læto solo. Trita coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem sanguinem inhibet, & cruenta vulvæ profluvia in vellere. Decocto quoque insident fœminæ fluxione vulvæ laborantes: ad dysenteriam bibitur. *b*

ACHILLEA.

Qui vulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant, haud dubiè, mea quidem sententia, decipiuntur. Siquidem id (ut infra latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, coriandri similitudine, sed avicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea, non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse. Quandoquidem non putaverim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in universum Achillea plantis eadem insit umbella, quæ tamen prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: foliis coriandri proximis, odore quadantenus gravi, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaque, colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putavi esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare videatur. Cæterùm in hunc ferè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. 25. capite 5. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum

a Meum ... † Orib. addit. ... † Et Crateuas affirmat hæc omnia, quodque tota contusa cum axungia veteri, antiqua ulcera, quæ difficulter cicatricem admittunt, sanat, quodque arida contusa, & cum melle mista ulcera purgat. Achilleæ consid.

Multorum error.

lum appellat. Quare paulò pòst hæc verba subjunxit. Sed alii inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo cinulco, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem Draconis appellat: sed fortasse hic interpretis lapsus sum factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem Draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cujusdam magnæ arboris gummi, vel, ut aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cujus loco illic ut plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quavis, sorbis siccis, aliisq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleam sideritim, quæ proposita quidem, quod ad jam dicta attinet, viribus non est dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluvium congruit. Planta Græcis ἀχιλλεῖος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sicbritis & Egilos: ejus verò succus Demalochotten.

Sanguis draconis. — Achilleæ vires ex Gal. — Nomina.

Achillea, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lacu. Taber. Thal. Castor. Cæsal. Achillea sideritis, Lugd. Millefolium nobile & stratiotes vera, Trag. Gesn. hor. cui & Stratiotes: Tanacetum minus, Dod. gal. & fol. Lob. Lugd. Stratiotes millefolium Matthiolo in tertia & etiam postrema editione. Scopa regia Plinii, Dalechampio in Plinium.

Βάτος. RUBUS. CAP. XXXIII.

I. RUBUS.

Rubus notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu alvum sistit, & fœminarum profluvia: præsteris morsui accommodatissimum. Gingivas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent ulcera quę serpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisq; procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur: cardiacis, & stomachi doloribus, trita convenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturq; succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis, quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta convenit. Sistitur alvus a præmaturi cibo, nec non flore in vino poto.

a Meum μὴ ἐκ [illegible] i. media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RUBUS IDAEUS. CAP. XXXIV.

Idæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida provenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inveniatur. Insuper eadem præstat, quæ supra dictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur: ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborũ consid.

Rubi vulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera: quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. cap. 18. de plantarum historia. Alius namq; arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; aliis modis in sylvis, & montibus vagatur. Cæterùm qui passim in sepibus, dumetis & frutetis nascitur rubus, virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas, aduncis, minantibusq; aculeis ubique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia: prominente altera parte dorso, aduncis & minoribus spinis armato: flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesq; è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEUS RUBUS, *etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in aliis etiam montibus. Nam in Bohemia non solùm habetur in montibus, ubi sponte eum frequentissimum adeo reperies, ut montes quidam eo solo sylvescant, sed etiam in hortis translatum videas. Est itaq; altero longè clementior. Siquidem latiora molliorаq; profert folia, virgas rotundas, fragiles: spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos vulgaris rubi æmulos, quemadmodum & fructus, qui facie rubi mora imitatur: intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippe is tenerior est: sapore subdulci pariter ac subadstringenti, & quadam cum insipiditate jucundus. Color quoq; illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses, & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, iisq; fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Ursi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus capiantur. Sunt & pastorum cibus qui in montibus ovium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem. Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Rubi folia, germina*

Rubus Idæus. — Rubi Idæi histor. Matthio. — Ampomelæ.

fios,

II. RUBUS IDÆUS.

HELXINE CISSAMPELOS.

flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quod folia, mollia potissimum & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum vero adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris ulcera sanant: quin & alia vulnera glutinare valent. Est enim eorum temperies, & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus si quidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, uti monstravimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuavis est, at immaturus à frigida substantia terrea vincitur & propterea acerbus est, & valde exiccatorius. Ex sane uterq; siccatus reconditur, validius quam recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: utraque ad dysenterias, & ventris profluvium, tum robur deperditum, & sanguinis exputitiones idonea remedia. Porro radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis Rubus: Mauritanis Bulelch, seu Halelch: Italis Rovo: Germanis Bramen oder Ern: *Hispanis Craza: Gallis Ronce. Ejus vero fructus Græce βάτινα & βατίνια dicuntur: Latine Mora rubi: Italicè More di rovo: Germanicè* Brambeer und Kraßbeer: *Rubus Idæus: Græcis βάτος ἰδαία: Italis Rovo montano.*

Rubi variæ sunt species, aliæ enim in altum crescunt, aliæ humiles sunt, aliç se arboribus circumvolvunt, aliæ per terram repunt. I. Rubus vulgaris, C.B. Gesn. hort. Thal. Rubus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Anguil. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Rubus grandis, Trag. Rubus primus, Cordo in Diosc. Rubus arvensis. Tab. II. Rubus Idæus, Spinosus est & non spinosus, fructu item rubro & candido. Rubus Idæus spinosus, C.B. Lugd. Rubus Idæus Matt. Trag. Cor. in Dios. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Anguil. Lob. Tur. Lon. Rubus Idæus major, Lacunæ, quoad descriptionem. Rubus tertius Cæsalpino.

Ἕλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento cissampelos, foliis est hederę: minoribus: ramulis a exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorum succus potu dejicit alvum.

NUlli certè dubium esse putaverim, quin Helxine cognomine Cissampelos, quasi hederaceam vitem dixeris species sit Convolvuli. Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit Dioscorides, foliis hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: Flores edens albos, levi tamen purpura perfusos, calathi figura, è quibus semen oritur nigrum, nascaturq; in sepibus, vineis & segetibus, satis mihi declarasse videtur, eam esse Helxinen, quæ quidem in arvis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit ac vincit: & in vinetis, palis & vitibus circumvolvitur. Hanc Hetruscum vulgus suo idiomate nominat Vilucchio minuto: Tridentinis vero Minutola dicitur. Quanquam non desunt qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra revolutione septa, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri vulgò appellant Campanellas. Hanc Plinius convolvulum vocat lib. 21. cap. 5. ubi eam his verbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quem convolvulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec croci intus candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes, hanc herbam, & ejus florem ligustrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Servius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, ubi pari Ligustri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus libro sexto simplicium medicamentorum sic inquiens: Helxine, quæ & Cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ex Gal

a Heum longa atque eodem modo habet Cato, sub nomine ... Helxinis cond.

Nomina. *convominε ἰλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico Vilucchio minore: Germanico Weindwind: Hispanico Campanela yerva.*

Convolvulus minor arvensis, C.B. Helxine Cissampelos, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cam. Helxine hederacea, Lac. Helxine species altera. Ges. de hort. Helxine in segetibus, Cord. in Diosc. Smilax lævis alba minor, Dod. gal. Smilax lævis minor, Dod. fol. Volubilis minor, Trag. Lon. Thal. Volubilis arvensis, Tab. Convolvulus, Turn. Convolvulus major, Ges. de hor. Cæs. Convolvulus minor purpureus, Lob. Scammonium primum Plinii, Anguil. Camerario.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

Elatine folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus: nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, foliis cum polenta tritis & impositis. Eadem cocta sorbitionis usu *a* dysenteriam sistit.

a Meum ... i. ventrem, &c.

I. ELATINE.

II. NUMMULARIA.

Elatines consid. *Sunt qui velint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam vocant. Alii verò non hanc volunt, sed eam quam nos vulgò vocamus Sorbastrella, Officinæ Pimpinellam, & alii quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem nummularia inprimis non fert folia pilosa, neque in segetibus, neque in cultis provenit, sed plerunque in scrobium marginibus, præsertim uligine madentibus. Deinde Pimpinella vocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, asterisci modo.* Rapistrū. *Ruellius porrò Elatinen in Gallia vulgò Rapistrum vocari ait, eoq; ut rapo sylvestri in vernis acetariis rura uti. Verùm si rapistrum id Hetruscis est quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Atqui veram elatinen, cujus hic imaginem damus, misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus, cui nihil deest quod desiderari possit.* Elatines vires ex Gal. *Galenus de Elatine quàm brevissimè disseruit lib. 6. simplic. medic. sic inquiens: Elatine modicè tum refrigerat tum adstringit.* NUMMULARIA, *serpit humi junceis cauliculis, cubito longioribus, in quibus à radice ad summum brevibus intervallis utrinq; folia exeunt crassiuscula, rotunda parvorum nummorum instar, unde illi nomen: flores fert aureos ac speciosos. Nascitur in scrobium ripis, & uliginosis aggeribus secus vias. Glutinandi, cohibendiq; facultate prædita est. Herba ipsa illita, recentia vulnera glutinat. Idem præstat eorum succus. Præcipua autem vis ejus est, ad puerorum enterocelas, cùm illita tum in pulverem hausta.* Nomina. *Nummularia sive Lunaria minor: Italis Lunaria minore. Huic nomen Græcum est ἐλατίνη: Latinum similiter Elatine: Arabicum Arbin.*

Elatine duplex est rotundo, & acuminato, de quo nunc, folio, hæcq; in agris hirsutior, in hortis glabrior. I. Elatine, Matth. Cast. Lug. Thal. Cam. Elatine altera, Dod. fol. Lob. in icon. Tab. II. Nummularia duplex est, vulgaris, quæ luteo flore est & ratione loci, majori vel minori est folio: altera verò

parva

parva, purpureo flore, de qua in Historia universali. Dicitur Nummularia, Matthiolo (cui & Lunaria minor) Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Gesn. hor. Anguil. Lobel. Cast. Lugd. Cam. Cæsal. Thal. Serpentaria tertia, Brunfel. Centimorbia, Gesn. hor. Hirundinaria minor, Tab. cui & Nummularia minor.

Εὐπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticosa herba est, unicum efficiens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: foliis per intervalla quinquefolij, aut cannabis potius similibus, quinq; partitò, aut amplius divisis, nigricantibus & ipsis per ambitum serratis: semen medio 20 caule erumpit, pilosum deorsum spectans, quod siccatum vestibus inhæret. Contrita hujus folia, & cum suillo adipe imposita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in vino potum, dysenteria, jecinoris vitiis, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, uti exposuimus.

I. EVPATORIVM.

II. EVPATORIVM VVLgare.

30

40

SVmunt nonnulli, imo universa ferè seplasiariorum turba, legitimi Eupatorij vice quãdam affectu insignem plantam, 50 quæ plerunq; in uliginosis locis, & in scrobium marginibus enascitur, tricubitali longitudine, foliis cannabinis æmulis, majoribus tamen, subalbidis, hirsutis, & amaro gustu, & odore medicato, haud insuavi, caule subrubeo, rotundo. Huic flores in summitatibus in umbellam exeunt, non tamen simul cohærentem, sed divulsam, origani vulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui maturescentes in pappos abeũt. Radix quæ in plures divaricatur partes, illis inutilis est, nullumq; in medicina usum. Et quanquam ij sciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam esse plantam quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioscoridis ætate eandem perperam Argemonem appellabant: cùm tamen animis imbibitos jamdiu errores rejicere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut vulgarem Agrimoniã Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiũt, admisceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quod omni ex parte illius Eupatorij usum damnemus. Palàm etenim est, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præstantia, quo hujus Eupatorij tota redolet planta percipi potest, id & obstructiones aperire, & crassos, lentosq; humores mirificè incidere posse: quin 60 etiam alia plura auxilia præstare, ut paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eo deveniam, ut asseverem hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen sibi ascrivisse: tantum illud abest ut etiam à nullo, quantum equidem invenerim, veterum, sub alio nomine posteritatis memoriæ proditum sit. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus, in suis de natura stirpium commentariis, non sine magno errore sibi persuasit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiperi esse, à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos ibi in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius explosimus, quàm ut quicquam supersit addendum. EVPATORIVM *à Dioscoride descriptum, flores gerit spicatos, aureos, radicem lignosam, subrufam pentaphylli modo. Nascitur secus sepes itineraq;, in agrorum marginibus, & incultis locis. Cæterùm Mesues quoq; habet suum peculiare Eupatorium, quod ut ex ejus descriptione apparet, à prædictis longe diversum est. Id namq; plures ab radice emittit caules: foliis minori centaurio similibus: per ambitum laciniatis, floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus Senensibus vulgò* [illegible]

Eupatorium cannabinum. Agrimonia vera est Eupatorium. Hydropiper. Eupatorium Mesuæ.

Digitized by Google

vocatur herba Giulia. Hujus comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos vermes admirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atque, ut meo, etiam opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi Ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat, etsi non desint qui a nobis dissentiant: quorum unus est Andreas Marinus, qui in Mesuæ libellum de simplicibus medicamentis alvum exolventibus quasdam novas edidit annotationes. Verum an is recte Ageratum examinaverit, inferius suo loco narrandum relinquimus, ubi de Agerato disseremus. Atqui interim admonendi sunt lectores, ut imaginem quam is pro Mesuæ Eupatorio ex commentariis nostris in suum transplantavit Mesuem, diligenter intueantur; quod si fecerint, illico sane agnoscent, quam ipse in simplicium medicamentorum censu se exercuerit: siquidem is non Mesuæ Eupatorium illuc ex Dioscoride nostro transtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodque herbam Juliam a nostris appellari diximus: sed alteram quandam plantam facie, sapore, odoreque ab ipsa Julia herba, sive Mesuæ Eupatorio valde diversam, quam nos Ageratum alterum nominavimus. Itaque sæpe fit, ut dum alios erroris arguere nitimur, nos ipsos longe magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cum tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis a Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Avicennæ remediis suo item uti: & in Græcorum compositiones

Cordi & Fuchsii error.

Agrimoniam vulgo vocatam addere. Sed animadvertant velim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur quod perperam, meo quidem judicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuæ Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquam quod alvum magno incommodo dejiciat, ut illis etiam plane notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua dejectoria vi, quum magno cum impetu ventrem solvit, jecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem postremo auctum edidit, ubi in antidoto e Lacca magna, illud Eupatorium usurpandum esse tradit, quod a Mesue describitur, & Græcis Ageratum, Italis vero Gratia Dei nominatur. Qua in re illud ac iis duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi proverbio: Cæcus cæcum ducit & ambo in foveam cadunt.

Vulgaris Eupatorij vires.

Cæterum ut ad vulgare Eupatorium redeam, viribus sane pollet id non negligendis. Namque excalfacit, siccat, extenuat, abstergit, incidit, & aperit, & subtilium est partium. Eximitur e contusis recentibus foliis succus, & insolatus cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est usus. Præstat foliorum Eupatorij vulgaris decoctum, aut epotus succus jecinoris doloribus, & cæteris ejusdem affectibus ab obstructione provenientibus, quo fit, ut perquam commode propinetur hydropicis, malo habitu, ictero, & vasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores & obstructiones. Datur quoque succus ad ventriculi apostemata, a frigiditate prognata: in quo casu convenit etiam herba exterius illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus ab obstructione provenientibus. Idem urinas, & menses pellit, & scabiem, & pruritum sanat, si cum fumaria fuerit decoctum e caprino sero, sed succus fortior est. Is enim potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illitu vulnera recentia, & ulcera sanant. Fugantur venenata animalia herbæ siccæ suffitu. Dicunt observatum esse a venatoribus, Cervos telis vulneratos, devorata hac planta procul dubio sanari.

III. POTENTILLA.

Datur eadem utiliter pectoribus tussientibus, & anhelosis equis, quorum etiam dolores finit. Succus binum obolorum pondere in catapotiis devoratus intestinorum vermes necat. Idem recenter expressus illinitur commode ex aceto, & sale adversus scabiem.

Eupatorij vires ex Gal.

Eupatorij meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendique facultatem citra manifestam caliditatem obtinet: quocirca obstructiones jecinoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quam robur visceri addit: hactenus Galenus. Ex vino albo decoctum paratum, cum sacchard sex unciarum pondere tribus diebus potum, mirifice stranguriam sanat, & urinas pellit. Additur herba in potionibus, quæ ad intrinseca parantur vulnera.

Potentillæ descriptio & vires.

Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis POTENTILLA vocatur, tametsi hirsutioribus sit foliis, superne virentibus, inferne vero albicantibus. Cauliculos profert qui humi repunt, Pilosellæ vocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius vero candicante, austero gustu & adstringenti. Nascitur in uliginosis locis & propter semitas. Universa hæc planta refrigerat, adstrictoria & exiccatoria facultate pollet, repellit, roborat. Idcirco mulierum profluvia, dysenterias cohibet, & cæteras alvi fluxiones. Id quod & præstare dicitur, si recens in calceis nudis pedibus supponatur. Datur quoque utiliter potanda sanguinem rejicientibus. Herba decoctum ex vino paratum præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi dolores. Sicca farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, alias uteri fluxiones cohibet, sed valentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas & bubonocelas præferant, tum in cibis tum in potionibus. Namque belle vulnera conglutinat, & ulcera sanat, & præsertim quæ pudenda invasere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dentes & laxas cohibet gingivas, ubi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur: item dentium dolores mulcet. Prolapsam columellam restituit addito aluminis momento. Mirum dictu, quod pedum plantis, manuumque volis admota febrium quarumcunque calores demittit: Herba, quæ Græcis εὐπατόριον & ἡπατόριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus Gafar, Gifit, seu Gafet: Italis & Officinis Agrimonia: Germanis Odermeng: Hispanis Agramonia:

Nomina.

Gallis Aigremoine. Eupatorium vulgare & Officinis Eupatorium Avicennæ, Italis Pupatorio, Germanis Kunigunde kraut: At Potentilla quibusdam Anserina: Italis Potentilla: Germanis Grensing: Gallis Agrimoine sauvage.

Eupatorium quibusdam ab Eupatore rege, aliis ἡπατόριον seu ἡπατῖτις Oribasio, quòd Hepati medeatur. I. Eupatorium veterum Agrimonia dicta, quod inodorum est & odoratum. C. B. Eupatorium, Matth. Brunfel. Fuchs. Turn. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lacu. Taber. Thal. Castor. Eupatorium vulgare, Trag. Eupatorium Græcorum, Lob. Eupatorium verum, Lugd. Eupatorium Avicennæ, Anguil. Agrimonia, Brunf. Dod. fol. Cæsal. Lonicero. II. Eupatorium cannabinum, C. B. Eupatorium vulgare, Matth. Turn. Castor. Lugd. Eupatorium Avicennæ, Lacu. Lonic. Camer. Cæsal. Eupatorium adulterinum seu aquaticum, Fuchs. Pseudohepatorium mas, Dod. gal. Thal. Vulgare Hepatorium. Dod. fol. Herba S. Kunigundis, Trag. Taber. Trifolium cervinum aquaticum, Ges. hor. Terzola Sardi, Cannabina aquatica seu Eupatorium mas, Lobelo. III. Potentilla, ab eximiis viribus dicta, aliis Argentina, à foliorum splendore argenteo. Potentilla, Matth. Brunf. (cui & Tanacetum agreste) Fuchs. (& Agrimonia sylvestris quibusdam) Lon. Castor. Lugd. Thal. Cæsal. Anserina: Trag. Tab. Argentina, Dod. gal. & fol. Lobel. Argemone altera, Fuchs. in icon. Ges. hortis.

Πενταφύλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVinquefolium ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen: folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem: auri æmulum. Nascitur in riguis & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, veratro nigro crassiorem: plurimis pollet remediis. Jus radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias gargarizatu lævigat: contra alvi profluvia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus [a], & collectiones discutit: ignes sacros, [b] reduvias, condylomata, psorasq; sanat. Teneræ radicis succus, contra jecinoris, pulmonumque vitia prodest: item adversum venena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus, in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana verò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam vulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluvia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

[a] Merc. & Cat. ἀνδρεῶνας [illegible] i. arteriæ asperitiones. [b] Cat. [illegible] de quamationes, & pterygia in digitis.

I. QUINQUEFOLIUM. II. PENTAPHYLLUM album.

TAmetsi unius tantùm Pentaphylli, sive Quinquefolii meminerit Dioscorides, nos tamen quatuor ejus genera vidimus in Italia. Quorum utiq; primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd foliis sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit parvo, subalbido, per terram repit. Ultimum verò folia fert vitiginea, in partes quinq; divisa, quod aliqui DIAPENSIAM, alii Saniculam appellant. Huic in cauliculorum qui rotundi, graciles, obsequiosi summitatibus, & adnatorum fastigiis, capitula prodeunt subalbida, facie fragis similia. Radicibus constat numerosis gracilibusq;. Nascitur in montibus & sylvosis collibus. Primum provenit in riguis, & scrobi-

Quinquefolii genera. Diapensiæ descriptio, & vires.

*** III. QUINQUEFOLIUM erectum, incanum. ***

*** IV. QUINQUEF. PALUstre rubrum. ***

V. DIAPENSIA.

...um marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quamvis negat Brasavolus, id tamen alius, ut mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas dividitur, elleboro nigro crassiores. SECUNDUM seu album, foliis est incanis, hirsutis per ambitum sensim denticulatis, quinis ex unoquoque pediculo dependentibus cauliculis mollibus, obsequiosisque, flore candido, radice squamosa, agnatis ex obliquo prodeuntibus. Nascitur in saxis ingentibus, & saxosis locis. Hinc autem mirari subit, Manardum Ferrariensem virum alioqui hujus nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ verò herbariorumque vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex uno tantum cauliculo profert folia: Pentaphyllũ verò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices illebero similes habet, crassiores tamen, oblongas: illa verò admodum breves, strumosas, simulque in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosisque locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutivisse. Cæterùm non possum non mirari scripsisse Plin. lib. 25. c. 9. Quinquefolium nulli esse ignotum cùm etiam fraga gignendo commendetur: Quippe id perpetuò esse falsum, ipsamet quinquefolii planta apertissimè testatur: etsi asserat Brasavolus, cui nos minimè subscribimus, in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque unicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit in cibis gratissima, putetque de hac intellexisse Plin. quòd à Verona, ut ipse inquit, fuerit oriundus. verùm non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm de quarta Quinquefolii specie quam Diapensiam vocari diximus. Refrigerat & siccat, cohibet, reprimit, glutinat & roborat. Germaniæ chirurgi maximè utuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, ejus pulverem vel decoctum

Manardi erratum.

Diapensiæ usus.

VII. FRAGARIA.

* VIII. FRAGARIA FRUctu albo. *

IX. EUPHRAGIA.

decoctum universæ plantæ potui exhibentes. Idem quoq; præstat foliorum & radicum farina. Quinetiam ad morbos omnes ubi adstringenti solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiamnum quinis exoritur foliis, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longe differens. Quinquefolii vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimum verò acris est. Quare in multo est usu, velut alia quoq; omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens evidentis caliditatis: hæc Galenus. Quinquefolium album adstringit, siccat, roborat, repellit: radix subtilium est partium. Ea omnia præstare potest quæ alterum, quo tamen adstringentior est. Cæterum quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quam medicamentis idonea ideò & res, & locus mihi expetere videtur, ut hic tum plantæ, tum fructus ejus vires perstringamus. Quinquefolii vires ex Gal.

F R A G A R I A itaq; plantæ est nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine supervacuum putem, ejus faciem repræsentare. Planta est humi repens, foliis pentaphylli majoribus, ternis ex uno pediculo prodeuntibus, & per ambitum serratis: floribus candidis, rubi æmulis, e quibus fraga oriuntur: cauliculos habet tenues, hirsutos, obsequiososq;: radices habet numerosas & tenues, adstringentis gustus. Proveniunt in montibus, collibus, sylvis, secus itinera, & prope sepes. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix vulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herba, & radicum decoctum potum, auxiliatur jecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & vesicam. Idem ore contentum, collutioniq; modo agitatum, gingivas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in cibis arrideant, biliosis æstuantibusq; ventriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex iis elicitur, ulcusculis, quæ in facie à caliditate proveniunt, mirificè medetur: itemq; varos, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit. Fragariæ & fragorum vires.

Neq; etiam hic silentio dissimulanda videtur E V P H R A G I A; quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam revocarunt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos viribus prædita sit: etsi à Euphragiæ delineatio & vires.

veteribus Græcis usquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaq; Euphragia tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: foliis minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate: nascitur in pratis & in sylvis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis aut potu diutius sumitur. Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, uvis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disserit: Euphragiæ vinum, inquit, fit ad oculos. ponendo herbam in musto donec fiat vinum. Cujus usu oculi senum rejuvenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum visus in quocunq; cujusvis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil videns per longum tempus, & infra annum ejus usu restitutus est ad visum. Ipsa enim herba calida est, & sicca magis, abstergit & cohibet: & habet hoc a proprietate, quod quando pulvis ejus comeditur cum ovorum vitellis, idem mirifice præstat. vel quando pulvis idem recipitur cum vino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularis, & legerunt postmodum absq; ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus vini Euphragiati non habet par in proficiendo visui. Si autem vinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis. Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè Cinquefoglio: Germanicè Weiß Fingerkraut: *Hispanicè Cinco en rama: Gallicè Quintefueille. Quinquefolium album, Græcis πεντάφυλλον λευκόν: Italis Cinquefoglio bianco. At Diapensia sive Sanicula, Italis, Cinquefoglio maggiore: sic Fragaria, Italis Fragolaria. Fraga verò, Italis, Fragole & Frage: Germanis* Erdbeer. *Sic Eufragia, Italis Eufragia: Germanis* Augentrost: *Gallis Eufraise.*

Vinum Euphragiatum.

Nomina.

Quinquefolium, quod quina sint singulis pediculis folia: quindecim species novimus, hic quatuor proponuntur. I. Quinquefolium majus repens, C. B. Quinquefolium, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Cæsal. Pentaphyllon minus, Brunf. Gesf. hor. Pentaphyllon vulgare, Trag. Pentaphyllon luteum majus, Dod. gal. Pentaphyllon primum, Lon. Pentaphyllon Diosc. Tab. Pentaphyllon majus flore subluteo, Lob. Pentaphyllon fragariæ cognata, Gesf. hor. Pentaphyllum repens, Cam. Quinquefolium luteum majus, Fuchs. Lug. Quinquefolium secundum, Turnero. II. Quinquefolium album majus, C. B. Pentaphyllum album, Matt. Dod. gal. Pentaphyllon verum ac nobile, Trag. Pentaphyllum, Gesf. hor. Pentaphyllon majus flore albo, Lob. in icon. Pentaphyllon albo flore, Camer. Quinquefolium majus candidum, Fuchs. Quinquefolium primum, Turn. Clus. hist. Panno. Quinquefolium album, Matth. in comp. Lugd. Quinquefolium sylvaticum, Taber. III. Quinquefolium erectum incanum, C. B. Hoc à Matthiolo inter figuras majores nomine Pentaphylli albi, sed sine descriptione, proponitur. Quod ex radice obscurè rubra, oblonga, altè descendente, adstringente, unum alterumve caulem sesquipalmarem erectum, rotundum, infernè rufo cortice tectum, supernè albicantem, in alios brachiatum profert, quem folia angustiora, minora, profundioribus incisuris divisa, supernè ex virore nigricantia, aversa parte incana, cingunt: flores quinquefolii, quorum medium aliquot stamina lutea occupant, cauliculorum summis & quidem pedicellis incanis, singuli ex singulis calycibus prodeuntes, lutei, parvi, insident, quibus delapsis, semen minutum fuscum, in fragi rudimentum congestum, succedit. Spontè apud nos locis asperis circa vias & ad agrorum scrobes, locisq; arenosis provenit. Dicitur Pentaphyllum exiguum alterum, Trag. Pentaphyllum tertium, Lonic. Pentaphyllum rectum minus, Camer. Pentaphyllum canum, Thal. Quinquefolium minus. Fuch. in icon. & Turn. Quinquefolium luteum minus, Lugd. Quinquefolium minus, Fuch. & Camer. in Matt. Quinquefolium petræum majus. Taber. IV. Quinquefolium palustre rubrum, cum suo Matthiolo addiderit Camerarius, de eo paucis. Hoc radice est nigricante, longa, geniculata, à qua sarmenta longa, gracilia, striata, per terram sparguntur, in quibus ramuli dodrantales, glabri, reclinati, pentaphyllo similes: folia oblongis pediculis donata quina, septena uno pediculo inhærentia, supernè viridia, aversa parte in cinereo candicantia: flores profert in caulium fastigio, ut plurimum geminos, in quinque aut sex folia divisos, obscurè rubentes, ejusdem coloris staminibus in medio parvum capitulum cingentibus, quod paulatim augetur donec in capitulum durum frago simile, sed obscurius rubens, nulloque intus succo, seminibus farctum, excrescit. Nascitur uliginosis locis, in scrobibus & juxta stagnantes aquas, medio vere & post florens. Tota planta astringentis est facultatis. Dicitur Pentaphyllon rubrum, Dod. gal. Lugd. Pentaphyllum palustre, Cord. in hist. (& ejus Scholiasti Heptaphyllum Plinii fragiferum) Thal. Camer. Pentaphyllum rubrum palustre, Lobel. in icon. Quinquefolium palustre, Gesf. hor. Camer. in Matth. Taber. Quinquefolium quartum, Dod. fol. Quinquefolium rubrum, Lugd. Heptaphyllon Cordi Camer. Quinquefolium palustre fragiferum vel Heptaphyllum Porphyrantemon, Camerario in suo Matthiolo. V. Sanicula a sanandis vulneribus dicta, dicitur Diapensia, Matth. Brunf. Castor. cui & pentaphylli quarta species, Sanicula, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Lacu. Gesf. hor. Lonic. Lobel. Cæsal. Thal. Cam. Taber. cui & Consolida quinquefolia. Sanicula mas, Fuch. Lugd. Sideritis tertia Dioscoridis, Fabio Columnæ. VI. Sanicula montana rotundifolia major, habetur enim & minor & altera longifolia, C. B. Ex radice crassiuscula, minimum digitum sæpè longa, subrussa, multis fibris candicantibus donata, caulis exurgit pedalis & altior, viridis, hirsutus, cui folia subsunt circinatæ ferè rotunditatis, oblongis pediculis pilosis inhærentia, per ambitum crenata, supernè viridia, prona parte exalbida, & valde hirsuta, quæ tamen cultura penè evanescit: quæ in caule superioribus respondent: summi caules in plures ramulos brachiantur, singulisq; ramulis terni aut quaterni insident flosculi albi, quinquefolii punctis sanguineis notati, Oxyacanthæ odore, staminibus pluribus medium florem occupantibus: succedunt capitula saxifragiæ albæ similia, semen minutum & nigrum continentia. Junio floret, at in hortis maturius. In montibus Rheticis legimus, & in Fracto locis umbrosis & humidioribus. Sic & in omnib. Pannoniæ alpibus. Adstringit & fere insipida. Monet Camer. in suo Matth. ex prona parte folii cutem decorticari, & illud vulneribus imponi: elici etiam aquam ex planta minutim concisa ad vulnera glutinanda, aut flores in pulverem redigi: itemq; folia & ulceribus vulneribusq; inspergi. Dicitur Sanicula alpina alia, Gesf. hor. Sanicula montana prima, Clus. hist. Panno. Sanicula alpina sive guttata quibusdam. Italis umbilicus Veneris. Septentrionalium aliis Hepatica montana; Valesiis l' herbe sante Condria, vel sans Contura: Germa-

Digitized by Google

VI. SANICULA MONTANA rotundifolia minor. *

PHOENIX.

Germanis Wild Schelkraut / oder Weiß Sanickel, Camerario in suo Matthiolo. Garyophyllata sive Geum alpinum recentiorum folio hederaceo. Adv. Lob. in icon. Caryophyllata sive Geum Alpinum, Lugd. Cotyledon tertium Dalechampii, eidem, VII. Fragaria, ab odore fragrante, quem mora ipsius spirant: mora terrestria dicta Servio. Dicitur Fragaria, Matth. Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Lonic. Lobel. Castor. Lugd. Cæsal. Thal. Fraguli, Cord. in hist. Fragum & Trifolium fragiferum, Tab. Sunt sylvestria, hortensia: variant fructu majore & minore, rotundiore, longiore: colore rubra, alba, media, sanguinei coloris. VIII. Fragaria fructu albo, C.B. Priori minor est planta, magisq; cana, fructu aliquando toto candido, minus granoso, dulci, aliquando parte superiore rubicundiore. Hanc in hortis tantum notavimus. Dicitur Fraga candida, Trag. Fraga alba, Camer. in Matth. Fragum album, Tabernæmon. IX. Euphrasia εὐφρασία dicta eò quòd oculos eorum caliginem discutiendo, delectet. Euphrasia Officinarum, C.B. Euphragia, Matth. Cast. Thal. Euphragia alba, Brunf. Eufragia vulgo, Cæsal. Euphrasia Augustinensium, Trag. Euphrasia, Fuch. Lacu. Lonic. Lobel. cui & Euphrosyne & Ocularis. Euphrasia. Dod. gal. & fol. Lugd. Taber. Alia ramosa, alia non: flore ex luteo albido, aliquando ex cæruleo purpurascente.

PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, sed breviora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senum, radici advolutos: septenas octonasve spicas. In arvis, tectisq; recenter illitis nascitur. Harum virium compos, ut in vino austero pota alvi profluvium, & emanantem vulva sanguinem sistat, urinę impetus infrenet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam sanguinem supprimere prodant.

Phœnix Hetruscis sylvestre Lolium dicitur, quod spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in vicis secus vias in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius lib. 22. cap. 25 Phœniceam herbam ita a Græcis appellatam, a Latinis lolium murinum vocari ait, quòd fortasse mures derodant spicas illius, quæ in ædificiorum tectis provenit. Hæc frequentissima visitur Goritiæ in cœmiterio divi Francisci, & Venetiis in litore maris prope sacellum divi Nicolai. In summa ejus uberę ubiq; provenit. Huic herbæ nomen Græcum φοῖνιξ Latinum similiter Phœnix. Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum Giglio salvatico: Germanis Waldt Rohr / oder Binzenhelmer: *Gallis Laraye sauvage.*

Phœnix (à phœniceo colore) Dioscoridis, seu Lolium spica breviore, Herba Phænicea Græcis, & Hordeum murinum Plinii, C.B. Phœnix, Matth. Turn. Dodo, gal. & fol. Cordo in Diosc. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cæsal. Lolii quartum genus, Trago: Hordeum murinum, Lobel. in icon. (cui & Lolium rubrum) Taber. & Lolium sylvestre.

IDÆA RADIX. CAP. XL.

IDææ radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conveniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam alvum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

Idææ radicis confid.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non convehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proveniat: etsi cognomine natale ejus solum facilè indicari videatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo ejusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo evenire superius dictum est. Hujus vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opera periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluvia, alvi fluxus, dysenterias, profluvium mulierum, & quæcunq; ejus sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix vocatur: Italis, Radice Idea.

Idææ radicis vires ex Gal.

Nomina.

RHODIA RADIX. CAP. XLI.

Ῥοδία ῥίζα.

SIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, levior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Utilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosaceo momento imponatur.

Rhodiæ radicis consid.

RHodia radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inveniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ viret, jamdiu eam Gratzio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si ejus historiam hic diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concavos, cubitales, à quibus circumquaque folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut minoris sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, viridem, tithymali cyparissii modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte advehitur, lævi cortice obducta quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, levis percipitur, intus substantia rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum vivacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, ubi vix tantum terræ circum habet, ut illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa provenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus: aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris jucunditate, convenitq; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus ejus odor, qui mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens: Rhodia radix ea videlicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calfaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertii incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè Rosenwurtz.

Rhodiæ rad. descriptio.

Rhodiæ radicis vires ex Galeno.

Nomina.

Rhodia radix, Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lacu. Ges. hor. Lobel. Clus. hist. Panno. Lugd. Camer. Radix Rhodia, Castor. Ges. hor. appen. Rosea radix, Fuchs. in icon. Lonic. Tab. Verùm non solùm radix contrita rosas spirat, sed & flores odorati, qui rubentes quadrifolii, singulis in acumen desinentibus, intusque pallidi sunt.

EQUISETUM. CAP. XLII.

Ἵππουρις.

EQuisetum in riguis, & scrobibus nascitur, *a* cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri *b* & juncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obvolutumq; dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare, quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in vino potus: urinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaq; adjuvat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum enteroceleæq; in unum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito major, inanis: comis per intervalla brevioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

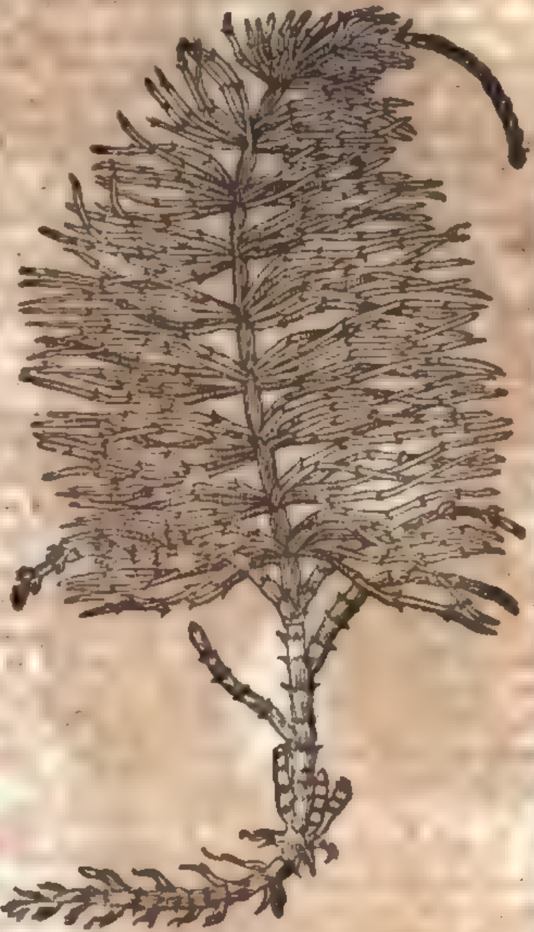
a Cat. caudel. Ĭ. caules. At meũ cum Ruellio cõcordat. Sthinmqi exẽplar. repõit. tdo haut.

Equisetum

I. EQUISETUM I.

II. EQUISETUM II.

III. EQUISETUM III.

IIII. EQUISETUM IV.

EQuisetum, officinis & herbariis plerisq́; verbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cujus tametsi Dioscoridi duo tantùm describantur genera, nos tamen quatuor hactenus observavimus, quarum omnium hic expressimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd faciem equorũ caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen oblongum, juglandium julo non absimile.

Equiseti consid.

absimile, subnigricanti colore: & deinde caules inanes geniculati, subrubescentes leniter scabri: juncea circa eos coma, aspera, exilis, setarum instar, adeo ut equorum instar cauda appareat. Radicem lignosam, duram. Nascitur humectis & aquosis locis, in riguis & scrobibus. Hos quod rura nostra vulgo vocant Palitrusalo, in cibumq; assumunt, jejunii quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium vice. Ex quo cibo alvus quandoq; eorum adeò constringitur & constipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asservent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est, & in cibum magno successu exhibent. Utrunq; Dioscoridis Equisetum eleganti admodum pictura expressit Fuchsius in suis magnis de stirpium historia commentariis. Sed nescio qua postea ratione ductus, in primo libro, in quem plantarū imagines duntaxat depingi, & imprimi curavit, primi generis Equisetū pro Polygono fœmina aperto lapsu edidērit. Equisetum tertium caulem edit geniculatum striatumq; inanem, fragilem, à quo complures oriuntur rami: & ipsi quoq; geniculati ac asperi, nulla circumstante coma. Provenit & hoc palustri solo. Iisdem cum aliis pollet viribus. Equisetum quartum, recto provenit caule, firmiore, minusq; geniculato, a quo rami procedunt, junceis quasi processibus stipati, iisq; asperis, geniculatis, tenuibus. Provenit iisdem in locis, & easdem vires habet. Expetitur Equisetum mulieribus ad stannea vasa detergenda illustrandaq; nec non etiam materiarius fabris, iis præsertim qui torno opera sua conficiunt. Siquidem hujus herbæ asperitate illæ suis vasis splendorem nitoremq; conciliant, isti verò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut stillatitia aqua, pota ulceribus renum ac vesicæ mirificè medetur. Equiseti meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ejus vires retulit his verbis: Hippuris, inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde valenter simulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; vulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiamsi præsectos esse nervos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis rejectionem, ad profluvium muliebre potissimum rubrum, ad dysenterias, & ad alios ventris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui etiam scriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam vesicæ, ac tenuium intestinorum vulnera succus ipsius sanaverit. Prodest etiam profluvio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxiis in ventre affectibus, ex austerorum vinorum quopiam potus, ac si febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis, Equisetum appellatur: Arabibus Dhenben a'chail, Dhenib alchi sive Daneb alchail: Italis Coda di cavallo: Officinis cauda equina: Germanis Roßschwantz: Hispanis Coda de mula & Rabo de mula: Gallis Queve de cheval & Prela. Equisetum alterum, Græcis ἵππουρις ἑτέρα: Italis Coda di cavallo minore.

Fuchs. lapsus. — Equiseti v. Matth. — Equiseti vires ex Gal. — Nomina

Equiseti novem agnoscimus differentias. I. Equisetum aquaticum longioribus setis, C.B. Equisetum primum, Matth. Lacu. Cast. Lug. Equisetum secundum, Tab. Equisetum majus cum asparagis novellis, Lob. Equisetum, vulgo Asprella, Cæs. Hippuris major Brunf. Dod. fol. Hippuris. Lob. in iconib. Hippuris Dioscoridis, cauda equina, Tab. in icon. Caucon Plinii, Anguillaræ. II. Equisetum pratense longissimis setis, C.B. Equisetum secundum, Matth. Lac. Equisetum longius, Fuchs. Equisetum, Cordo in Diosc. Equisetum minus, Dod. gal. Equisetum alterum, Lugd. Cæs. Equisetum palustre majus, Tab. Cauda equina, Brunf. Hippuris major altera, Trag. Hippuris major vel prima Lonic. Hippuris fontalis, Lob. Hippuris minor, Dod. fol. Thal. Polygonum fœmina, Fuch. in iconibus. III. Equisetum junceum ramosum, foliis nudum, C.B. Equisetum tertium, Matth. Lugd. Hippuris minor, Lob. Dod. in folio, qui cum præcedenti jungit: cum equiseto junceo Tragi quod ramosum non est, idem esse nequit. IV. Equisetum quartum, Matth. Lugd. Videtur Matthiolus voluisse Uvam marinam Monspeliensium exprimere, cujus geminam figuram adposuimus. V. Uva marina major, aut Tragum Dioscoridis. Radice est, aliquot pedes longa, latè serpente, dura, lignosa: ramulis ab eadem radice prodeuntibus, frequentibus, sarmentosis, gracilibus, juncum referentibus, pedalibus & nigricantibus, cujus virgulæ in junceas cuspides abeuntes, multis internodiis distinguuntur: quibus dum adhuc tenellæ sunt, ad quodlibet internodium duo foliola pusilla, quæ in adulta planta non observantur, adposita: flores pallidi, herbidi, minuti, conferti instar florum corni, secundum internodia siti, quibus succedunt copiosi fructus rubentes, ex granulis ternis aut quaternis, tritico paribus, exigui mori effigie, surculenti, acidi, esui grati, urinam multum cientes; hi granum unum aut alterum duriusculum triquetrum, utrinq; acuminatum, foris nigrum, intus album medullosum & perquam adstringens, continent. Maio floret & Augusto fructus maturescit Monspessuli inter stagnum Volcarum, & mare mediterraneum, & ad montis Cetii radices copiosissime, ubi piscatoribus Rasins de mar, hoc est, Uva marina vocatur. Hanc alii Bellonium secuti ad Androsacen: alii ad Croton Nicandri: alii ad Polygonum quartum Plinii, vel ejusdem Ephedram referunt. Dicitur Croton Nicandri, Anguillaræ. Racemosa Equiseti facie planta, Adversariis. Uva marina Monspeliensium, Lobelo in iconibus: Polygonum quartum minus, Clusio, historia Hispanica: Polygonum mari-

* V. UVA MARINA MINOR.

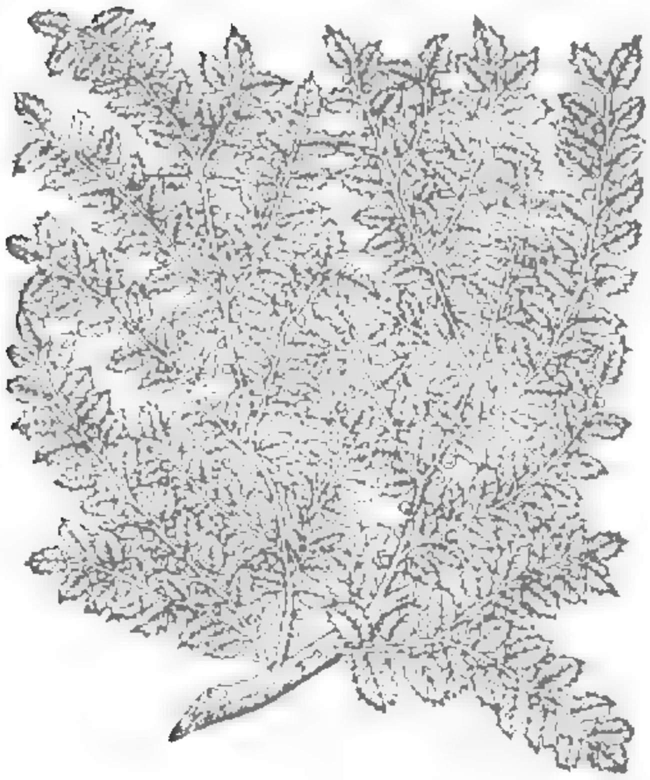

marinum secundum, Tabernæmontano: Tragus sive Scorpio maritimus, Lugdunensi. Tragos, Cæsalpino libro sexto & Camerario in horto.

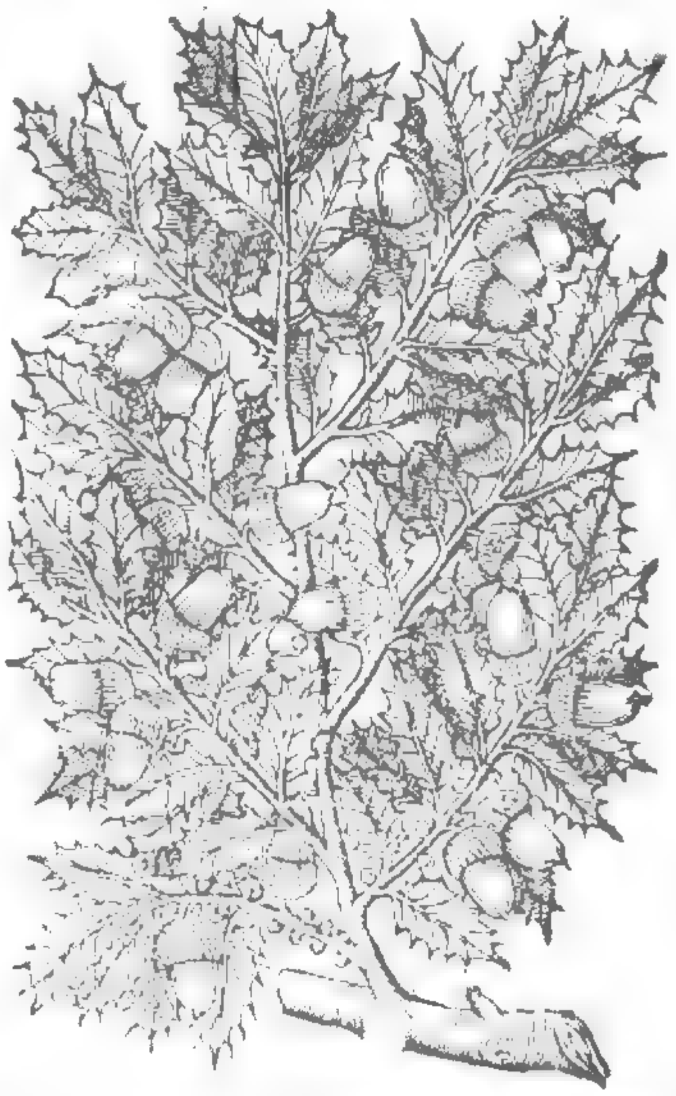
Κόκκος βαφική. COCCUM INFECTORIUM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores utuntur, frutex est surculosus, parvus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia & Armenia: deinde Asia & Cilicia: ultimum ex omnibus Hispanicum. Vis huic spissandi: vulneribus, nervisq; præcisis, convenienter ex aceto tritum illinitur. Nascitur quoq; in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium similitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

I. COCCUM INFECTORIUM.

II. ILEX COCCIFERA.

ETsi Coccum seu granum tinctorium seplasiariis, & infectoribus notissimum sit, quod & medicamentis admisceatur, & eo plurima tum serica, tum lanea stamina inficere soleant: nescio tamen an ejus arbuscula in Italia proveniat. Frutex est surculosus, foliis oblongis per ambitum aculeatis aquifolii modo, sed longe minoribus, baccis rotundis, inanibus, puniceo colore. Nos autem eam, cujus picturam damus, vivam ex Byzantio allatam. Porro Coccum tinctorium communis usus, constat rotunda inaniq; bacca, quæ nullam profecto lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Ut hinc planè conjicere liceat, Coccum hoc diversorum esse generum, nostrumq; facile illud esse, quod Plinius in Attica & Aphrica provenire tradit, Scolecion ideò vocatum, quoniam ex ejus medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento quod hoc inane intus deprehendatur. Hujus pulvere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad fœtum roborandum & prohibendum abortum, ipsum gravidis in ovo sorbili propinantes, pauco addito thure, vel mastiche. Quod in quercubus nascitur coccum (ut Dioscorides in Cilicia nasci scribit) copiosum quoq; in Bohemia provenit. Primum quod à me visum est truncum fere totum occupabat non infimæ quercus, non longè à Poggibrot in Leporario quod Circum ferarum vocant Cæsaris Ferdinandi, ac deinde in aliis etiam locis, sed cùm ab incolis non agnoscatur, quotannis perditur. Atqui in Polonia ubi etiam copiosum provenit, non desunt, qui illud diligenter legant. Cæterùm contendunt Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud verò Chermesinum vulgò vocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt id legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ ut plurimum vulgaris Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt minimè credendum esse, quod Græcorum Coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem evidentissimum fieri arbitror, quod hactenus neminem Arabicæ sectæ invenerim qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quam Coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in ejus historiam referat, quæ Dioscorides suo Cocco tribuit. Quapropter scirem libentissimè qua ratione, quave authoritate nixi ii reverendi Monachi in hanc vanam, & erroneam devenerint opinionem. Verùm non ob id negaverim ego, nostrum Chermesinum à Cocco minimè differre, quod verò sciam, aliud esse Coccum, aliud Chermesinum, unde & infectores differentiæ causa Coccum Granam nuncupant, Chermesinum verò, quod è pimpinellæ radicib. decerpitur: sed negaverim quidem Mauritanorum chermes nostri usus chermesinũ esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quam

Cocci infectorii considerat.

Cocci infectorii vires Matthiolo.

Coccum in Quercu.

Monachorum opinio explosa.

Coccum infectorium à chermesino differens.

quàm Coccum, cujus hic meminit Dioscorides. Chermesinum novum jampridem convehitur in Italiam ex Hispaniis ab occidentali India importatum, quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina flamina nunc vilescere cœperunt. Cocci seu Grani infectorii vires descripsit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, his verbis: Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet: utraq; sine morsu desiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertimq; nervorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alii cum oxymelite. Quæ κόκκος & βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccus baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè Charmen. Kermes seu Chermes: Italicè Grana de tintori: Germanicè Scharlachbeer: *Hispanicè Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè Vermillon.*

Grani tinctorii vires ex Gal. Nomina.

Cocci infectoriæ duæ figuræ adpositæ, quarum prima ad imitationem Matthioli & Lacunæ exsculpta: altera vero præter veram foliorum formam, & glandes & baccas exhibet, siquidem ferat glandes Iliginis similes, capulis asperiorib. quæ in autumno proveniunt. Et quemadmodum Gallæ in Quercubus, sic & in Ilicis hujus & foliis & ad ramos notantur grana rubra, modò rotunda, modò oblonga, Pisorum communium quantitate, intus alba, gustus subacidi, in quibus tandem vermiculi nascuntur. Aliquando & aliud excrementum, ut in Ilice majore, sic & in hac observatur, leviter ramis adhærescens, rotundum, nigrum, splendens, durum, liquorem album cum vermibus continens, quod tandem exsiccatur. Hæc arbuscula dicitur Ilex foliis aculeatis, Trag. Ilicis genus in qua Coccus baphica, Bellonio. Ilex Coccigera, Clus. hist. Hisp. Ilex minor Coccigera, Dod. fol. Ilex aquifolia Plinii, Lug. Ilex Coccifera, Cam in Matth. Tab. Ilex Plinii, Cæs. Coccus infectoria, Lob. Coccus tinctoria, Tab. Granum tinctorium, Lonic. quod baccis tribuendum, non arbusculæ: quæ grana Quisquilia Plinius nominavit, Coccus baphica & Grana infectoria, Matth. edit. Italica: Coccus infectorius & Kermes Arabum, Cordo in Diosc. Granum & Coccus baphica, Anguil. Granum tinctorium, Lon. Cæsalpino.

Τράγιον. TRAGIUM. CAP XLIV.

Cöclusi [illegible] Mcun, neq. Ca[illegible]tec.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco femine, folio & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaq; illitu spicula è corpore ejiciunt: omnia quoq; corpori impacta, evocant: pota stranguriæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt: modus in sumptione est, drachma una. Fama est sylvestres capras sagittis confossas, ejus herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIUM ALTERUM. CAP. XLV.

EST & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrii habet, & radicem sylvestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno hirci virus olent: exinde sibi tragii nomen adoptavit. Provenit in montibus & præcipitiis.

Tragii confid.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in universum lentisco simile facit, Plinius lib. 13. c. 21. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & l. 27. cap. ultimo, idem junipero assimilavit. Id quòd dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quod tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab aliis authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam, quo fit, ut id mihi hactenus, sicut & cæteris herbarum studiosis, ut fermè suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui contendunt Dictamnum album ita vocatum, vulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantum sed ubiq; ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re novus quidam Pseudorrizotomos contra me scribere & errores me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad hujus expugnandam temeritatem testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium, quippe qui uno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquam in Creta. Sed proh hominis stupiditatem atq; amentiam! Ipse enim cùm stupidus sit totus, hos gravissimos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo patet universa ferè tellus & vulgaris ubiq; est planta, fuisset Tragium, scripsisse unquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profectò, præter hunc, & qui eum subduxit sycophantam. Atqui cum videat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quod habeat τὰ φύλλα σχίνῳ ὅμοια, καὶ τὰς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν, μικρότερα δὲ πάντα, id est folia, & virgas & fructum lentisco similia habet, sed minora omnia: videatq; Dictamnum album folia gerere lentisco longè majora, mendum Dioscoridi subesse admonet, & vult legendum esse μακρότερα non μικρότερα: ac ut stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur, apud Hammonem quendam Judæum (miror sanè cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo μακρότερα legitur. O stultissima evasio, & prorsus exibilanda. An non suo ipsius se jugulavit gladio? Nunquid non videt miser quod ubi μακρότερα δὲ πάντα legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non foliis solùm sed virgis seu ramis, & fructu quoq; lentisco arbore non infima, majorem facit? Id quod falsissimũ esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunq; rustici, qui ambas hasce noverint plantas. An non distat tantũ Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamædrys à quercu, quantũ chamædrys à pinu? quo ergo pacto virgarum, ramorumq; magnitudine lentiscum superabit? O divinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu vobis videbitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid vidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscũ perinde ac Dictamnum album quinquetras proferre siliquas, & semen in illis conclusum, an botros racemosve baccis rufescentib. stipatos, è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud vos botri racemive à siliquis? Forfice hic opus est, ne in posterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm ejus radix tam cruda quam cocta in cibum veniat, sitq; sylvestri raphano proxima. Verumtamen nondum reperi, qui plantam mihi demonstraret foliis scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, ut ab iis planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam quam quidam Pimpinellam, quidam vero ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrii folia non insunt,

Dictamnũ albũ non est Tragiũ.

Forfice opus esse ad impostorum linguas.

Tragii 2. Dioscor.

Pimpinella non est Tragium

nullusq;

I. PIMPINELLA SAXI-
fraga.

* II. PIMPINELLA MI-
nor. *

III. PIMPINELLA SIVE SAN-
guisorba major.

nullumq́; ejus ad dysentericos usum, tametsi ad ciendum urinam expellendosq́; viscerum infarctus plurimum præstet. Hujus PIMPINELLÆ *duo habentur genera, majus & minus. Major radice nititur longa: foliis quæ ad radicem sunt circumquaq́; solo procumbentibus (pluribus ex uno pediculo utrinq́; emergentibus) dissectis, per ambitumq́; serratis: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq́;. (Radix illi longa, digitali crassitudine, acri sapore)* MINOR *caule exit rubenti: foliis minoribus, minus dissectis, minutimq́; serratis, (ac tenuiore etiam radice, saporis ejusdem) utraq́; tamen hircum redolet. (Nascitur in montibus, collibus & incultis locis.) Radix in qua vis tota consistit excalfacit siccatq́; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. (Aperit provocat, attenuat, digerit, incidit. Sed major acrior est atq́; valentior. Utriusq́; radix) præstat ad renum & vesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim calculos in renib. genitos frangit & ejicit, & urinam remoratam pellit. Prodest expressus e radicibus succus ex vino haustus, deleteriis medicamentis & venenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam radicem hanc miris laudibus efferant. Est & alia* PIMPINELLA, *quæ à nostris vulgò* SOLBASTRELLA *nominatur. (Duum est generum: minor & major.) Minor foliis provenit ab una radice numerosis compluribus ab uno tenui pediculo utrinq́; prodeuntibus subrotundis, pusillis, ubiq́; in ambitu crenatis, firmis humi in orbem accubantibus, adstringente gustu: cauliculos edit plures, tenues, subrubentes, rotundos, dodrantales atq́; majores: in quorum summitatibus capitula exeunt squamosa, subpuniceo colore: in quibus semen. Radice nititur lignosa subrufescente, adstringentis gustus. Nascitur in agris non cultis, in collibus, & seritur in hortis.) nullis non cognita, utpote quæ acetariis frequentissimè inseratur. Verum hæc ab antedictis longè distat viribus, etsi foliorum facie satis inter se conveniant. Siquidem ultima hæc gustata non leviter adstringens percipitur, & mansa lentoris copiam præbet,*

Pimpinellæ genera & vires.

Pimpinellæ vulgaris quæ Solbastrella cognita.

glutinosi

IV. PIMPINELLA SIVE SANguiforba minor.

glutinat, ficcat, refolvit & cohibet. Unde facilè conjicitur, eam effe adftrictoriæ facultatis. Hinc itaq; fit, ut pota muliebre profluvium, rubrum albumq; efficaciffime fiftat: dyfenteriam, & cæteros alvi fluxus cohibeat: quin & biliofas vomitiones reprimat. (fanguinis rejectiones fiftit). Herba ipfa vulnera & ulcera fanat: mifceturq; unguentis, quæ tum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Natat fæpè in poculis vino repletis, quòd gratiam quandam, jucunditatemq; potantibus afferat. Hanc Matthæus Curtius clariffimus ætatis noftræ medicus, contagiofis, peftilentibusq; febribus maximè commendavit. Sunt qui eam Elatinen effe putent. Sed ij, meo quidem judicio, aberrant, ut fuprà etiam in fua mentione docuimus. Cæterùm duûm Pimpinella hæc eft generum. Major in Bohemia in pratis, pafcuis & inculto folo plurima nafcitur, foliis, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè majoribus, folia longiora latioraq; profert: caules proceriores, & capitula craffiora oblongioraq;. Sed eadem utriq; facultas. Tragij meminit Galenus libr. 8. fimplicium medicamentorum, ubi hæc de ejus viribus tradit. Tragi, inquit, folia, femen & lachryma, trahentis digerentisq; funt facultatis. Eft verò & tenuium partium, & facultate in principio tertii ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menfes movet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta fola nafcitur tragion lentifco fimile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cujus folia fcolopendrio fimilia funt, vifitur quidem multis in locis: fed non parum habet facultatis adftringentis, ut & ad fluxionum affectus conveniat. Utraq; planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur. Pimpinella feu Saxifraga hircina: Italis Saffifragia di becco: Germanis Bibernel. *At Pimpinella Sanguiforba: Italis Pimpinella feu Sorbaftrella: Germanis* Hergotts Bärtlin: *Gallis Pimpenelle. Pimpinella feu Sanguiforba major, Italis Pimpinella feu Sorbaftrella maggiore.*

Pimpinella vulg. non eft Elatine.

Tragi vires ex Gal.

Nomina.

I. Pimpinella major umbella candida, C. B. Pimpinella faxifraga Matth. Pimpinella faxifraga major, Lugd. Camer. Pimpinella Brunf. Sardo, Lonic. Cordo in Diofc. cui & Daucus veterum & Paftinaca Gallica Plinii. Pimpinella major, Trag. Fuchf. Turn. Gef. hor. Lobel. Pimpinella noftras communis major, Thal. Bipennula, Lac. Petrafindula, Januenfi. Saxifraga major. Dod. gal. Saxifraga magna, Dod. fol. Saxifraga vulgaris major, Cluf. hift. Pan. Saxifraga hircina major, Gef. hor. Caft. Cam. Saxifragia prima, Cæf. Tragofelinum majus, Taber. Variat in foliorum colore & laciniis: ad hujus radices in quibusdam locis grana notantur, quorum medulla in colorem rubeum mutatur, cujus ufus ad tincturam Carmefini Lacuna monente, in quibus & vermiculi Coftæo auctore, nafcuntur, quare Coccus radicum dici poterit. II. Pimpinella minor, C. B. & Cam. in Matth. Hæc radice tenuiore, prolixiore, acriore à majori differt: caule, foliis & florib. magnitudine tantùm ab illa recedit, aliquando varia eft foliorum divifio, fic interdum Carui inftar minutiffimè laciniantur: flofculi quandoq; rubefcunt, ut & cauliculi cum nervis, femen Ammi minus refert. Frequens apud nos ad urbis mœnia, locis enim arenofis & petrofis gaudet. Dicitur Daucus Selinoides, Cordo in hift. Dauci tertium genus, Lugd. Saxifraga hircina minor, Gef. hor. Camer. Saxifraga minor, Dod. gal. Saxifraga prima, Dod. fol. Saxifraga fecunda, Cæfal. Saxifraga vulgaris minor, Cluf. hift. Pan. Bipinella, Lob. Pimpinella faxifraga minor, Lugd. Cam. Pimpinella noftras communis, minor, Thal. Tragofelinum minus, Tab. Tragium, Columnæ. III. Pimpinella feu Sanguiforba major, Matth. Lugd. Caft. Cam. Pimpinella major, Dod. gal. Pimpinellæ Italicæ fecundum genus, Trag. Pimpinella Italica major, Thal. Pimpinella fylveftris, Dod. fol. Sanguiforba major, Fuchf. Tab. Sanguiforba altera major, Lob. IV. Pimpinella five Sanguiforba minor, Matth. Caft. Pimpinella minor, Dod. gal. Lug. Pimpinellæ Italicæ primum genus, Trag. Pimpinella Italica, Lonic. Pimpinella Italica minor, Thal. Pimpinella minor fylveftris, Gef. hor. Pimpinella fanguiforba, Dod. fol. Pimpinella, Lob. Cæfal. Sanguiforba minor, Fuchf. Cord. in hift. Tab. cui & Sorbaria minor: Sideritis fecunda, Anguillaræ. Hæc hirfuta eft, at hortenfis glabra, quod cultu evenire poteft.

Τράγιον. TRAGUM. CAP. XLVI.

Est etiam herba tragos, quam aliqui fcorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis nafcens, *a* palmum alta, aut amplior, fruticofa, humilis oblonga, fine foliis: pufillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, guftu multùm adftringente. *b* Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vulvæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerifq;, & in paftillos digefti affervantur: quibus utuntur, cùm opus eft.

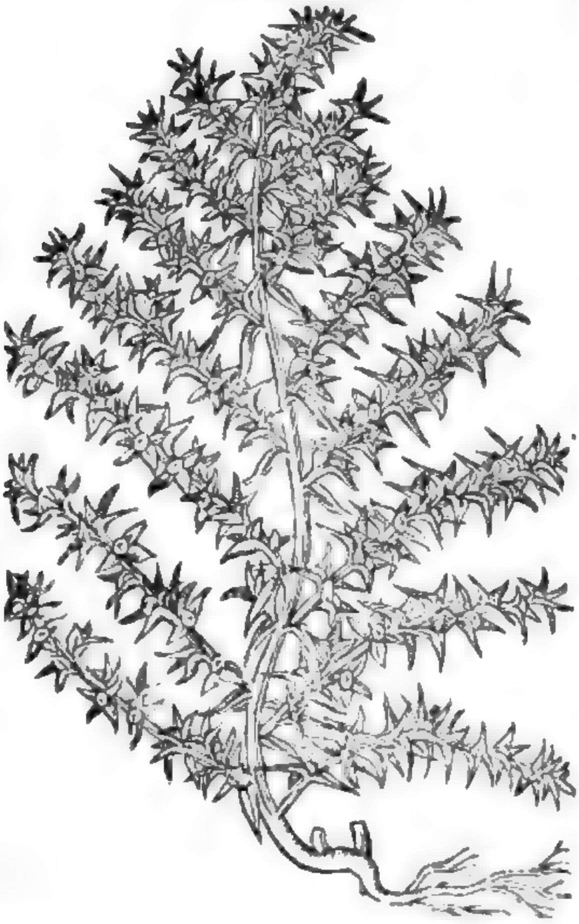
a Meum & C. τ. [illegible] Frutex parvus, hærens humi, oblongus, non magnus: fpithamæ altitudine aut major; folia verò non habet.

b Utrumque, τὸν [illegible] ipfius fructus nempe baccæ decem.

Tragum aliquibus Scorpion vocari non modò tradidit Diofcorides, fed etiam Plinius libr. 27. cap. ultimo, his verbis: Eft & herba Tragos quam aliqui Scorpion vocant femipede alta, fruticofa, fine foliis: pufillis racemis, rubentibus, grano

Tragi confid.

TRAGUM.

grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et lib. 21. c. 15. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrastus lib 6. c. 1. de historia plantarum, cum inquit: Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, & scorpius, hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde constare arbitror, herbam, cujus hic effigiem damus, legitimum esse Tragum: etsi non desint, qui aliter sentiãt, quos omnino nihili facio, quòd sciam hos esse longè magis addictos evertendæ, quàm restituendæ veritati. Siquidem in hac planta nihil desiderari potest quod Trago non conveniat. Est enim frutex parvus, humi procumbens, spithamæ altitudine, in maritimis nascens, sine foliis, pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine vel potius ut Plinius inquit, ac etiam Theophr. planta est spinosa tota. Ea siquidem in Tergestino littore provenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria, nulla prorsus rec. amante nota ex iis, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Hujus tamen nusquam, quod invenerim, meminit Galen. in simpl. med. censu. Herba hæc τράγος καὶ σκορπίος Græcè dicitur: Latinè item Tragum & Scorpio: Italis Trago.

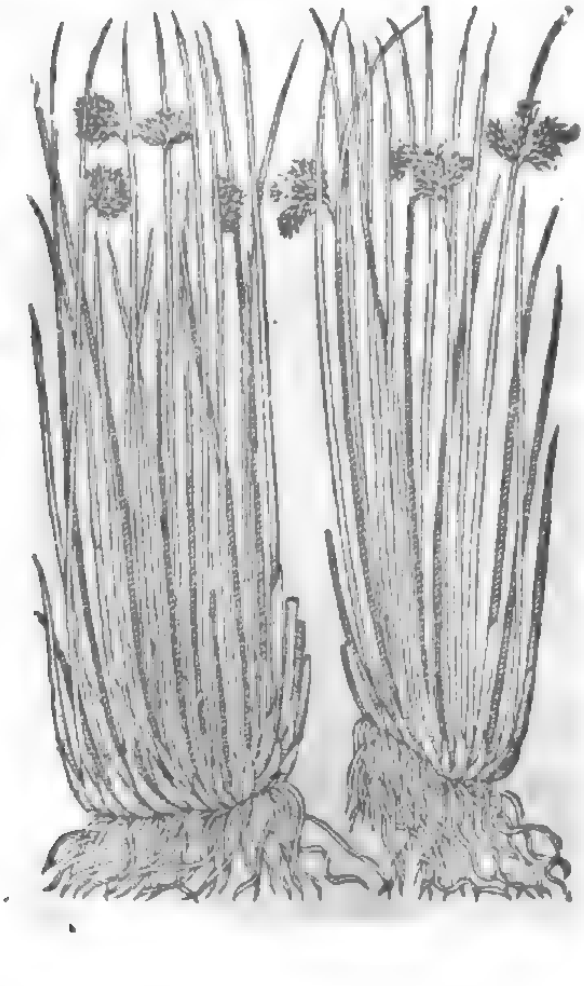
Nomina.

Quæ pro Trago proponitur à Matthiolo, Kali spinosum nobis dicitur: at in figura folia minus recte expressa: hæc quidem foliis est aliquando longioribus (ut figura Lobeli & Lugdunensis, Tragi Matth. nomine, exprimit) aliquando brevioribus, latioribus item & angustioribus variat, quemadmodum in littore Veneto observavimus: Drypis nomine, & quidem alia figura, expressit Tabernæmontanus. Tragum Dioscoridis suprà tertio ab hoc capite posuimus.

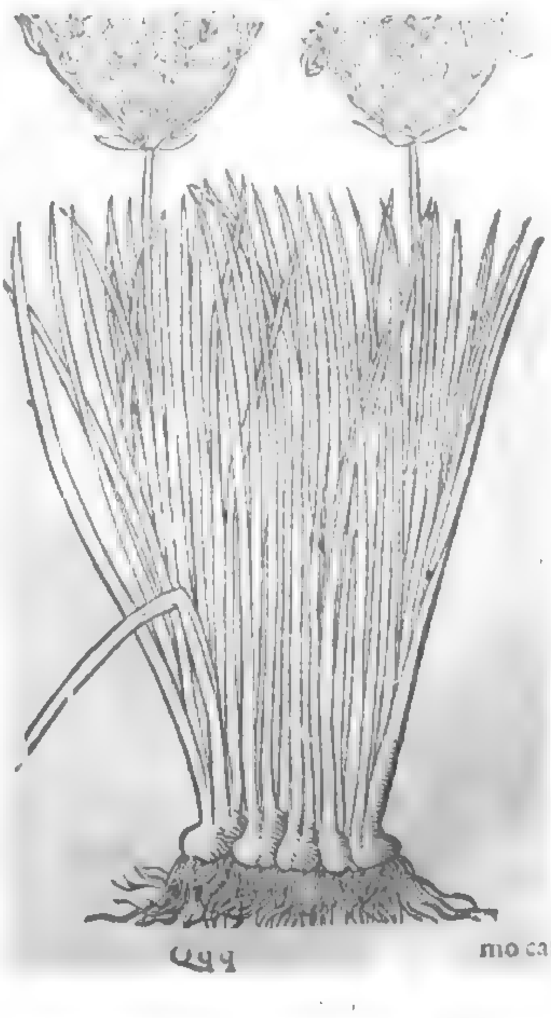
Σχοῖνος. JUNCUS. CAP. XLVII.

JUnci duo genera: unum lævis nominati: alterum acuti, qui in mucronem fastigiatur. Cujus etiam duo assignantur genera: Unum sterile: reliquum fert semen nigrum rotundum, & crassiore constat cala-

I. JUNCUS.

II. JUNCUS FLORIDUS.

Digitized by Google

mo, carnosiorecꝫ. Tertius est juncus, qui vocatur Oloschœnos, prioribus carnosior asperiorq; : is similem supradicto fructum in cacumine parit. Semen utriusq; tostum, ex diluto vino potum, sistit alvum, & rubra fœminarum profluvia : urinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, convenienter illinuntur adversus phalangiorum morsus. Æthiopici junci semine somnus allicitur : sed modus in potione servandus est, ne sopor fiat.

Junci cõsideratio, & vires ex Gal.

JUncus caule est lævi, viridi, in cacumine aculeato, alba intus medulla. Semen gerit in superiore caulis parte, è latere prodiens racemosum subrubrum, adstringentis gustus. Alter consimilis est. Sed sine semine provenit, & tenuioribus calamis. Omne genus vulgaris est notitia, quandoquidem propter stagnantes aquas, tùm in mari, tum in fluminibus, lacubus, paludibus, ac cæteris aquosis locis, omnes ejus reperiuntur species. Nascitur in Bohemia juncus circa aquas, qui foliis exit ab uno cæspite numerosis cyperi similibus, sursum spectantibus, caulibus pluribus, lævibus, junci modo glabris, in quorum cacumine flores emicant speciosi, subpurpurei, è quibus semen gignitur, quem à floribus speciosis, quos edit, nos floridum juncum vocare voluimus, ejusdem cum aliis facultatis. Creditur ea omnia præstare posse, quæ cætera præstant genera. Junci generum meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi de ijs ita scriptum reliquit : Schœnos læa, hoc est, Juncus lævis, quædam oxyschœnos, alia oligoschœnos, nuncupatur. Gracilior duriorq́ꝫ oxyschœnos, crassior laxiorq́ꝫ oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species : altera sterilis, cujus quidem in medicina nullus usus est, altera verò semen fert, cujus etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni : quanquam tamen hoc caput tentet. Utrumqꝫ si fructum cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluvium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena videlicet essentia leviter frigida, & aquea leviter calida : ut & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput vapores submittere, quibus somnolentos efficiant.

Nomina.

Σχοῖνος sic Græcis, Juncus verò Latinis vocatur : Arabibus Du : Italis Giunco : Germanis Bintzenschmelen *: Hispanis Junco : Gallis Jonc. Juncus floridus, Italis Giunco florido.*

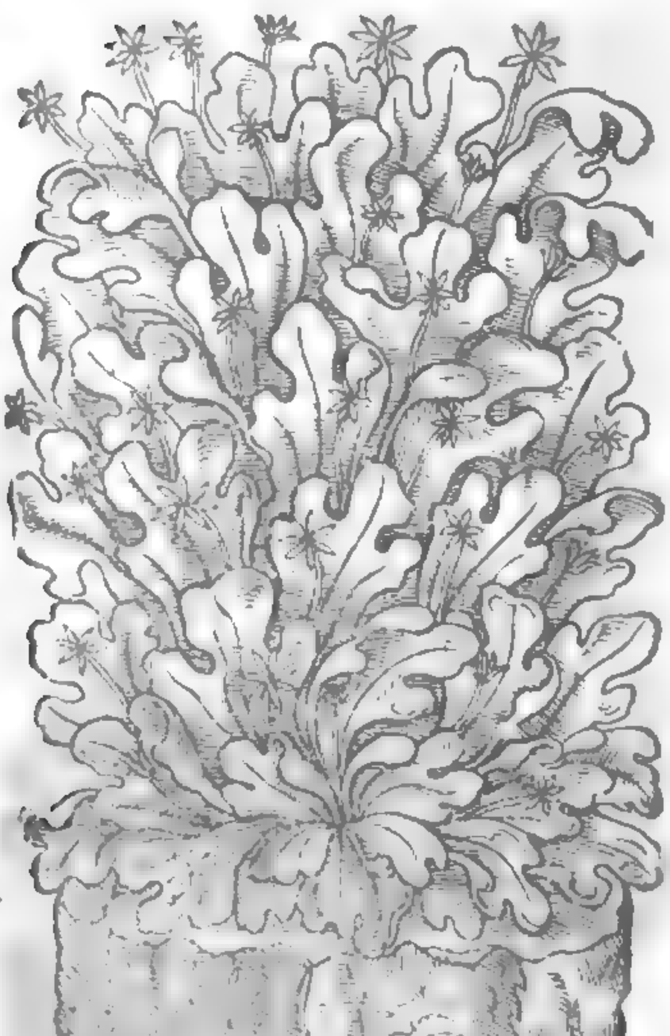
Juncus alius odoratus, qui aliquando ramosus reperitur, de quo libro primo, alius inodorus, hicq; acutus vel lævis : utriusq; rursus generis habentur differentiæ. Figura primo loco posita, Juncum acutum duplicem exhibet, pannicula sparsa & non sparsa. II. Juncus floridus Matth. Cast. Lugd. Calamogrostis altera, Trag. Sparganium, Dod. gal. Gladiolus, Cord. in Diosc. Gladiolus palustris, Cord. in hist. cujus Scholiasti Gladiolus Theophrasti videtur : Gladiolus aquatilis, Dod. fol. Juncus Cyperoides floridus paludosus, Lob. Juncus Cyperinus floridus, Tab. Butomus Theophrasti Cæsalpino.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

LIchen, qui saxis est familiaris, aliquibus Bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, ut muscus. Is illitus sanguinis profluvia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Juvat regio morbo correptos, cum melle illitus : oris & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis consid.

I. LICHEN

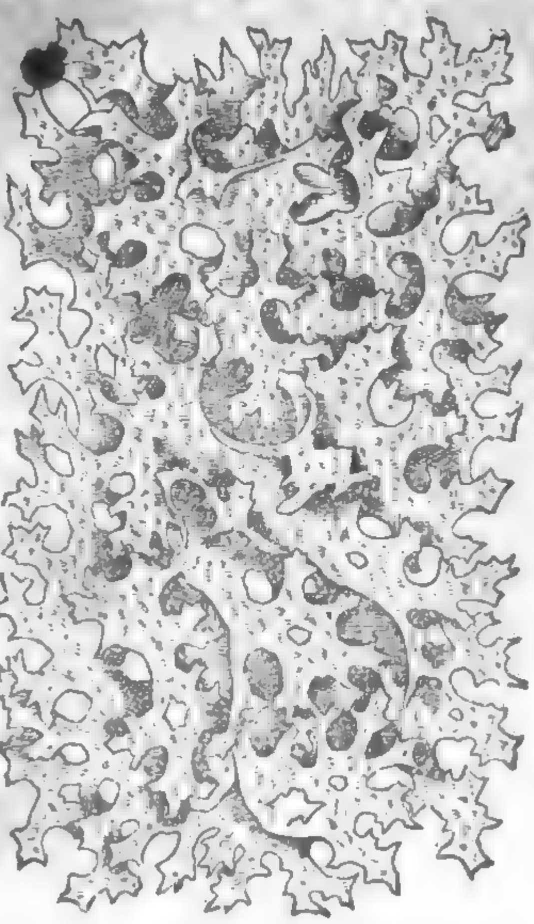

Lichenis genera Plin.

Pulmonariæ descriptio & vires.

LIchen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarii hodie Hepaticam vocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd Lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis provenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, aspero, robusto, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, nullis adnixis pediculis, in cacumine triplici vel quadruplici lacinio intersectis, radicibus numerosis perquam exiguis adversa foliorum parte emergentibus. Prodeunt a radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parva floribus parvis, stellarum effigie. Lichenis Plinio lib. 26. cap. 4. duo produntur genera, quæ his verbis depingit : Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur : unde nomen invenit. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato : caule uno, parvo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata : teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus & collectiones illitus. Morbum quoqꝫ regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere hæc Plinius. Cæterùm est herba Licheni non longe dissimilis, quæ in quercuum aliarumq́ꝫ sylvestrium annosarum arborum caudicibus nascitur, in densis & opacis præsertim sylvis : hæc tamen majora latioraq́ꝫ fundit folia, variis modis per ambitum lacimata, ac si à vermibus erosa fuerint, aridior, & ambitu latior, superiore parte virescens, inferiore verò pallescens, maculis quibusdam subalbicantibus referta, adeò ut formam pulmonis referat : unde plerisqꝫ PULMONARIA dicta est. Adstringit, siccat, abstergit, vulnera glutinat. Utuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis viribus freti, ad tabem pectoris & pulmonum ulcera & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad vulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrumqꝫ muliebre

II. PULMONARIA. III. PULMONARIA ALTERA.

liebre profluvium cui mirificè mederi ajunt Quin & eam dysentericis exhibent, & biliosa evomentibus. Sunt quoq; qui ea utantur ad suspiriosos, anhelatores & Asthmaticos, cum glycyrrhizæ succo hyssopo, elenii radice, & scillino oxymelle: valet eadem ad ovium, & cæterorum quadrupedum tussim & respirandi difficultatem. Quamobrem pastores eam in primis tundentes, mane morbosis ovibus cum sale propinant. Est & alia herba, quæ etiam Pulmonaria vulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis locis proveniens, prope uliginosas sepes, folio buglossi, Boraginis quadantenus æmulo non tamen crispo nec hispido, oblongo, aspero, hirsuto. albis maculis (superna parte) circumsperso; Boraginis sapore) Caulem gerit hæc ineunte vere (angulosum atq; tenerum) in cujus (adnatorum) cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in vulgari Cynoglosso. Cohibet consolidat, siccat, abstergit. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas vires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda, tum cæteras infectiones. Qua in re, itemq; in sanguinis rejectione mirabili successu se eam exhibuisse mihi sæpius retulit Julianus à Marostica, Tervisiensis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito sacchato: vel succus ex foliis expressus serapy modo cum saccha(ro paratus, majori successu præstat. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo a tabe affectis sumantur decocta. Lichenis meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Lichen, qui in petris nascitur, est velut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utrang; vero resiccantem. Abstergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem verò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & graviter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantiis componitur, adversum esse inflammationi nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluvia sistat, ut refert Dioscorides, id nentiquam dicere queo Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus Arzezalsacher: Italis Lichene seu Epatica: Officinis Hepatica: Germanis Stein Leberkraut und Brunnen Leberkraut: Hispanis Epatica & Figadella: Gallis hepatique & Porcorau. At Pulmonaria, Italis Polmonaria: Germanis Lungenkraut: Gallis Herbe aux pulmons.

Pulmonaria alia.

Lichenis vires ex Gal.

Nomina.

I. Lichen, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioscor. Lacun. Lobel. Thal. Cæsal. Hepatica, Brunf. Lonic. Hepatica prima, Taber. Jecoraria seu Hepatica fontana, Trag. II. Pulmonaria Matth. Trag. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lac. Gef. hor. Lonic. Taber. Thal. Pulmonaria prima, Castor. Muscus pulmonarius, Lobel. Pulmonaria fungosa, Lugdun. Lichenis genus, Cæsalpino. III. Pulmonaria latifolia maculosa, C. B. Pulmonaria altera, Matth. Castor. Pulmonaria, Dod. gal. Thal. Cæsalp. cui & Callæ alterum genus Plinij. Pulmonaria maculosa, Lobel. Taber. Camer. Pulmonaria major, Lugd. Pulmonaria Plinij, Gef. hor. Symphytum maculosum Dodonæo historia Latina in folio.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

Paronychia exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, majoribus foliis. Illita paronychiis, atque favis remedio est.

PARONYCHIA.

PARONYCHIA ALTERA.

Paronychiæ consideratio.

PAronychia cujus hic primo loco imaginem damus, non modò in saxis gignitur: sed etiam in veterum ædificiorum parietibus, foliis adeò rutæ similibus, ut non desint, qui eandem parietariam, sive muralem rutam appellent: verùm cùm Dioscorides Pepli foliis nasci paronychiam scribat, non desunt nasuti, qui sententiam hanc nostram impugnent. Atqui ego horum vitilitigatorum calumnias ridere soleo, quòd sciam Peplum Dioscoridis testimonio, foliis rutæ paulò latioribus provenire Itaq; potius iidem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti Adiantum faciunt, nempe quod album ipse appellavit. Siquidem is nullam inter nigrum, & album Adiantum interponit differentiam nisi coloris tantùm, qui in hujus caule niger, in illius verò albus apparet. Folia in Adianto coriandrina esse debent, & quæ in aqua nunquam madescant. At Paronychiæ nostræ folia sunt rutæ, nec aquam respuunt. Præterea cauliculi sunt illi virides non albicantes, nec setis suillis similes. quinetiam nec pellucidi. Nec unquam locis humidis aspergino sisq; provenit, in quibus Adiantum maxime nascitur, Theophrasti ipsius testimonio: sed in aridis & siccis, cujusmodi saxa sunt, & parietes: quo fit ut hallucinentur qui hac ducuntur opinione & dum me erroris coarguunt, ipsi longè magis sese damnandos offerunt. Quanquam non desunt, qui hanc plantam unà mecum Paronychiam faciunt. quum tamen sint qui reclament, ne dissensio ulterius protrahatur, non Dioscoridis, sed nostram Paronychiam eam esse volumus. Nascitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, sed copiosissimam vidimus in ingenti sylva, qua iter ys est, qui Goritia discedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, ubi in ingentibus saxis, spretis algoribus, perpetuò viresscit. Cæterùm hæc urinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, unde inter saxifragorum genera quibusdam reponitur. Peculiariter autē præstare hanc compertum est ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos esse sanatos, haustu tantum hujusce plantæ pulvere, continuis quadraginta diebus, quibus manifestè collapsa intestina in scrotum cernebantur. Est & ALIA planta cujus quoq; nos hic imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioscoridis Paronychiam faciunt. Horum ego sententiam nec probare, nec improbare ausim: sit itaq; de ea aliorum quoq; judicium. Habet hæc folia Peplo longiora flores parvos copiosos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere scribant hactenus non legimus: quinetiam mihi incompertum est an in petris oriatur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ita de ea scribens: Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & ut refert Dioscorides, favos quoq;. Vis ejus est tenuium partium, & exiccatoria morsu vacans: talia enim sint oportet, quæ Paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem ejusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, velut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt. Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Adiantū album Theoph. non est Paronychia.

Paronychiæ vires

Paronychia altera.

Paronychiæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Paronychia, Matth. Lacun. Capillus Veneris, Brunf. Trag. Saxifraga minor secunda, Brunf. edit. postr. Saxifragum seu Empetrum, Fuchs. in icon. Ruta muraria, Dod. gal. & fol. Gesn. hort. Adiantum candidum, Cord. in Dioscor. & histor. Thal. Adiantum album, Lonic. Tabernæmon. Camer. Adiantum nigrum. Gesn. hort. Cæsalpino. Salvia vita, Lobel. & Lugdunensi. II. Anthyllis maritima Alsinefolia, C.B. Paronychia altera, Matthiol. Lugd. Paronychia Matthioli, Taber. Paronychia Dioscoridis, Anguil. Gramen secundum Plinij, eidem. Marina incana Asinefolia Narbonensis, Advers. Anthyllis marina incana Alsinefolia, Lobelo in icon. Lugd. Centumgrana vulgò, Cæsalpino.

χρυσοκόμη. **CHRYSOCOME.** CAP. L.

CHrysocome palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non injucundo, ex dulci austero: in petrosis, opacisq; nascitur. Radix excalfacit & adstringit: his conveniens, quos jecur, aut pulmonis inflammatio malè habet: contra purgationes vulvæ, decocta cum hydromelite assumitur.

QUi Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantum in suiipsius usum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & virescere, & florescere omittamus, donec nobis aut aliis compertam in communem quoq; cognitionem, & usum prodire contingat. Interim tamen, ut nostrum institutum sequamur, vires ejus ex Galeno subjiciam: quas ipse lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis descripsit: Chrysocome vocatur & chrysites. Radix vincentes acrem simul & adstringentem qualitates habet: quare neq; multi usus est. Usui tamen est decocta in melicrato in peripneumoniis, & morbis hepaticis. Sed & menstruæ purgationis provocandæ vim quandam obtinet. Χρυσοκόμη sic Græcè, ut etiam Chrysocome Latinè dicitur.

Chrysocomes consid.

Chrysocomes vires ex Gal.

Nomina.

χρυσόγονον. **CHRYSOGONUM.** CAP. LI.

CHrysogonum densè fruticat, quernis foliis, flore coronarii verbasci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atq; imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

CHrysogonum, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putaverim: vel nobis in abditissimis naturæ hortis, ubi delitescit, investigandum erit. Siquidem hactenus mihi neque invenire, neque ab aliis compertum videre licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoq; Chrysogonum dicunt.

Nomina.

ἑλίχρυσον. **HELICHRYSUM.** CAP. LII.

HElichryson, quidam Chrysanthemon, nonnulli & id Amaranthon vocant, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectum, firmum: folia intercedentibus spatiis angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, veluti siccis corymbis dependentibus: radice tenui. Nascitur in asperis, & torrentium a alveis. Contra serpentium ictus, coxendicum dolores, urinæ stillicidia, ruptaq;, coma è vino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem concretum ventris ac vesicæ absumit, pota cum mulso: jejunis, trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in vino albo diluto. Vestibus inseritur, ut eas ab erodentium injuriis tueatur.

a Meum & Cat. χαραδρώδεσι τόποις, i. torrentium locis.

I. HELICHRYSUM.

II. HELICHRYSUM ITAlicum.

Helio-

III. HELICHRYSUM CRETICUM.

IV. STOECHAS CITRINA.

* V. HELICHRYSON ORIENTALE. *

Helichrysi consid.

HElichryson copiosè provenit in Hetruria in pratis, gracili solo. incultisq; locis, siticulosis collibus, nec non etiam in fluminum alveis. Caule constat recto, aquali ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: foliis per intervalla emergentibus, abrotoni amulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus. & in orbem umbella modo cohærentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amaranthum purpureum, quod nostri Hetrusci vulgò dicunt Fior velluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis de stirpium historia commentariis, folio echij aculeato & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipsum acceptum suspicor, quòd ea Helichryso minime respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib. 21. cap. 25. ubi de eo disseruit his verbis: Heliochrysum, inquit, quod alii Chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aurea lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt: qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissimè observavit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in fruticetis. Est & alia planta, in Italia quoq; nascens. quam nobis HELICHRYSUM alterum Italicum vocare libuit, quòd plurimum in Italia proveniat, quòd folia illi quoq; sint angusta. & aurei in summitate flores, & iisdem sit facultatibus præditum quibus & præcedens. At HELICHRYSUM CRETICUM planta est exilis, foliis longis, angustis, hirsutis striatisq;, caulibus angulosis, umbella in summitate aurea, divulsaq;, radice tenui ac supervacua. Nascitur in Creta insula. Ea omnia hoc quoq;, quæ supradicta. præstare posse creditur. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHADA CITRINAM vocant, legitimum Dioscoridis Helichrysum esse censent. Siquidem folia illi tenuia Abrotani modo non sunt. sed longa, albicantia & hirsuta. Caules palmares, aut majores, lanuginosi & incani, in quorum summitatibus flores sunt aureo colore fulgentes globosi, odorati, in umbellæ divulsæ modum sese pandentes. Radice nititur brevi & subnigra. Nascitur locis incultis, & in pascuis · excalfacit & siccat, aperit & abstergit, ut amariusculus indicat sapor: quinetiam nec adstringenti facultate vacat. Decocti flores, aut ex vino macerati, jecinoris obstru-

Fuch. error.

Helichrysum alterum.

Stoechadis citrinæ vocatæ descriptio.

obstructiones aperiunt: proinde datur utiliter eorum decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum interaneorum vermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis a frigido provenientibus, nempe pituitosis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, resolutis, & id genus aliis, sive ejus decoctum sumatur in potu, sive herba ipsa in pulverem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixivio addita non solum præscriptis morbis fert auxilium, ubi eo caput abluatur, sed furfures quoq; abstergit, & pediculos necat. Datur cum herba ipsa, tum ejus decoctum, ad urinæ suppressiones, siquidem renes expurgat, & urinam pellit. Adduntur flores in fomentis, quæ ad uteri morbos frigidos, & obstructiones parantur. Helichrysi sub Amaranthi nomine mentionem fecit Galenus lib 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Amaranthum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur ejus menses cum vino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solum in ventre, sed & in vesica: sed tunc potius cum mulso bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones pota desiccat, stomacho infesta: hæc Galenus. Cæterum cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amaranthum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hic AMARANTHI purpurei, quod, ut paulò antè di-

Stœchad. cit. vires.

Helichrysi vires ex Gal.

Amaranthi purpurei consideratio.

VI. AMARANTHUS.

* VII. AMARANTHUS pannicula incurva. *

ximus, à nostris vulgò vocatur Fior velluto historiam, & vires tradamus præsertim quòd puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis utpote quod tam recens, quàm siccum, purpureum ac flammeum colorem diutius conservet. Hoc itaque folia profert ocimi majora: caulem crassum, pinguem, subrubentem, striatum: florem spicatum, admodum purpureum: qui quanquam diu siccatus (ut supra dictum est) asservatur, haud quaquam tamen suum deperdit colorem. Amaranthum hoc, quantum equidem reor, memoria prodidit Plinius lib. 21. c. 8. cùm sic inquit: Amarantho non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, verius quam flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Provenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asservatur. Mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reviviscit, & hybernas coronas facit. Summa ejus natura in nomine est appellato, quoniam non marcescit: hactenus de Amarantho Plinius. Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca, repellit, cohibet: proinde flos ejus potus cœliacos, & dysentericos juvat. Mensium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, præsertim si in pulmone, vel pectore, vas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον & ἡλιόχρυσον, Latinis pariter Helichrysum & Heliochrysum appellatur: Italis, Helichriso. Stœchas citrina. Italis, Amarantho giallo. At Amaranthus, Græcis Ἀμάραντος: Italis Amarantho, seu fior velluto: Germanis Sammet Blum: Gallis Passe velours.

Amar. purp. vires.

Nomina.

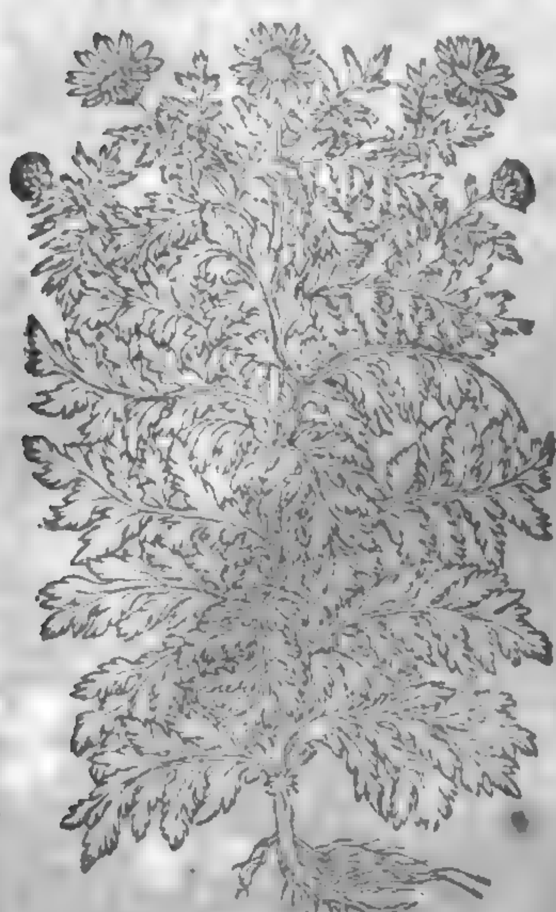
Helichryson quasi aureum colorem habens, quare Gaza apud Theophrastum Aureliam reddidit. I. Elichryson foliis Abrotani, C.B. Helichrysum, Matt. Castor. Helichrysum Creticum. Matth. in compendio, sed figura transposita est. Helichrysus verus, Ges. hor. Helichrysum secundum, Taber. Elichryson, Lac. Clus. hist. Hispan. Dod. fol. Lugd. Camer. Elichryson sive aureus flos, Lobel. Millefolium luteum tomentosum vocamus id quod dicitur Helichrysum Italicum, Matthiolo & Lugdunensi, Cam. Stratiotes millefolia, Dod. gal. Stratiotes lutea, Clus. hist. Hisp. Lug. Millefolium luteo flore, Ges. hor. Cam. Millefolium luteum, Lobelo, Tabernæ. Helyochrysum secundum, eidem. Millefolium minus sive Stratiotes Chiliophyllus, Dodo. folio. Ad Achilleam Dioscoridis, quam flore luteo esse dicit, fortè referri posset. III. Elichryson foliis Stœchadis citrinæ angustioribus, C. B. Helichrysum Creticum, Matthiolo & Lugdunensi. IV. Elichryson seu Stœchas citrina angustifolia, C. B. Stœchas

citrina, Matth. Gesf. hor. Dod. fol. Lac. Castor. Lugd. Amaranthus & Heliochrysis prima, Trag. Tinearia lutea, eidem. Amaranthus luteus, Fuch. Lac. Lonic. Amaranthus citrinus, Turn. Helichrysum, Cord. in Diosc. Cæsal. Ageratum, Dod. gal. Chrysocome, Lobel. Taber. Coma aurea, Lob. in icon. V. Elichryson orientale: Caule est prædicto lanuginosiore (in utraque sculptor lanuginem omisit) foliis crassioribus, in caulis summitate quasi in umbella, octo & novem cauliculi, unciales incani, quibus singulis flos unicus, rotundus, rarius oblongus, quasi ex plurimis squamis compositus, quintuplo priori major, flavus, splendensq;. An hæc sit Chrysocome Dioscoridis & Plinii, cui & Chrysitis: nostræ enim corymbi fulgore auri splendent. VI. Amaranthus (eò quod hujus flos non marcescat) pannicula sparsa, C. B. Amaranthus purpureus, Cord. in Diosc. Lac. Lonic. Dod. fol. Lobel. Amaranthus primus, Castori. Amaranthus Plinii major, Ges. hor. Amaranthus, Cæsalp. Amaranthus purpureus major, Taber. Amaranthus saturatiùs purpureus, Camerario. VII. Amaranthus pannicula incurva, C. B. Hujus panniculæ in summo latiores, compressæ, hilariore aspectu, reticulares, cristas imitantes: folia quam priori longiora, maculis rubentibus sæpe aspersis: semen pusillum atrorubens & splendens. Amaranthus purpureus secundus, Dod. gal. Amaranthus holosericeis, sanguineis, reticulatis floribus, Lobel. Amaranthus holosericeus, Lugdunensis. Amaranthus Cristatus, Germanis Hanen Kamm Camerario in suo Matthiolo.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMUM. CAP. LIII.

CHrysanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos, herba est tenera, fruticosa, læves proferens caules, & multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit: propter oppida nascitur: cujus caules oleris vice manduntur. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum brevi reddunt, si sequente longo balnei usu, post exitum ebibantur.

CHRYSANTHEMUM.

QUanquam non desunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chrysanthemum unam & candem plantam esse, quod partibus notis inter se certare videantur: tamen si particulares quædam notæ in utrisq; diligenter expendantur, facilè inter has plantas discrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè sciret Dioscorides, diversis libris, diversisq; capitibus de his speciatim disseruit. Quod utique minimè fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quod Buphthalmo folia insint fœniculo similia, quæ plane capillaria constant: Chrysanthemo vero tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio præteriit. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo verò luteos & vehementer splendentes. Cæterùm de horum viribus disserens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in universum, & affirmativè locutus. Verùm postea de Chrysanthemo scribens, hujus flores inquit steatomata discutere produntur particulariter & dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimiumq; sciolus, Buphthalmum & Chrysanthemum unam tantum referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adjecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides: quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab aliis factum esse in præcedentibus ostendimus: Hoc itaq; argumento fretus, crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendũ. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læves proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodũ splendentes. Ejus caules mandũtur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaque, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit quantum aberraverint ij qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentissimum provenit in Senensi agro prope Montem nigrum, oppidum ita appellatum. Quin etiam copiosissimum in Bohemia, Moravia & Austria in campis provenit: cujus folia infima plebecula in Hetruria pro olere vescitur. Buphthalmum vero etsi antea à me non visum, in nostris commentariis Italica lingua conscriptis confessus essem ad nos tamen hoc anno rerum Patavio allatum esse superius in sua mentione indicavimus: quod etiam postea accepimus Pisis a Luca Ghino medico clarissimo & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis quæ illi tribuuntur. Quo factum est, ut tertius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, depravatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse Ranunculi genus quod folio apii, luteis floribus in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, evidentius omnibus esse puto, quam ut a nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplici-

Chrysanthemi caput restitutum.

Fuch. error circa Chrysan.

simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Est nomen Græcum est χρυσάνθεμον Latinum item Chrysanthemum: Italicum Chrysanthemo. Nomina.

*II. BELLIS LUTEA major. *	*III. BELLIS LUTEA minor. *
	

Chrysanthemum (seu aureus flos) foliis matricariæ. C.B Chrysanthemum Matthioli, Lac.Lug. Tab. Hujus elegans species in hortis nostris, floribus partim candidis, partim luteis, nulloq; alio discrimine, cujus Gesnerus libro de hortis nomine Buphthalmi alterius meminit. II. Bellis lutea foliis profundè incisis major, C.B. Bellis major lutea, Trag. Chrysanthemum, Dod. gal. & fol. Castor. Chrysanthemum segetum, Lob. Chrysanthemum arvense, Taber. Chrysanthemi species quarta, Cæsalp. Hoc adjecimus eò quod herbarii Lugdunensis auctor eandem cum Matthioli Chrysanthemo statuat, qua in re lapsus, cùm non parva inter vtramque differentia intercedat. Hæc enim radice est fibrosa, ex qua caules aliquot sesquicubitales, teneri, glabri, virentes, rotundi & ramosi prodeunt: circa quos folia oblonga semunciam lata, in plures partes laciniata & scissa, pallida & tenera: in summo flores, Belli sylvestri majori similes, non modò disco lutei, sed & folia quæ orbiculatim circumposita & crenata sunt, auri fulgore splendent, odore non insuavi: semen in disci medio continetur, oblongum, flavescens, carinatum. Variat folio: in altera magis virente & plus diviso: in altera folio magis cæruleo & minus dissecto. Est & altera foliis subrotundis tantùm à præcedenti varians, de qua in historia nostra. In Germaniæ quibusdam locis inter avenam & triticum provenit, in Italiæ hortis notavimus. III. Bellis lutea minor à præcedenti magnitudine potissimum differt, cujus semen amarissimum, licet in flore & folio nulla, aut minima sit amaritudo, monente Do. Camerario in suo Matthiolo, cui Chrysanthemum minus, & Germanorum Klein Goldblum dicitur.

Ἀγήρατον. AGERATUM. CAP. LIV.

AGeraton *a* fruticosa herba est *b*, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis; Origano maximè similis: umbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat *c* helichryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conservetur. Vis decocti fervens, hujus ustæ nidor urinam cit, & vulvæ duritias emollit.

a Meū & Drag. θάμνος. i. Frutex. *b* Orib. διπάλαιστος. i. duū palmorū. *c* ἄνθος κομφολυγώδεις χρυσοειδεῖς. i. flos bullis aureis similis.

NAscitur Ageratum passim in universa Hetruria, in inculto solo & in pascuis, foliis origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorii commentatione abundè diximus. Ea à nostris Senensibus vulgo appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his verbis, ubi in Eupatorii caput commentatus est. Cæterùm hanc ipsam herbam (Eupatorium scilicet, aut Juliam intelligens) Dioscoridis Ageratum esse vix adducor ut credam. Nam insignem amaritudinem, quæ cuivis vel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioscorides, alioqui diligentissimus, tacuisset, quæ tamen in hac planta adeò insignis est, ut ob hanc ipsam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatorium Mesue sit referenda. Folia præterea non sunt origano, sed centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Ad hæc urinam ciere, vulvaque duritias mollire Ageraton, Dioscorides est autor, quorum effectuum ne neminit

Agerati consid.

Andreæ Marini opinio.

Digitized by Google

I. AGERATUM.* II. AGERATUM ALTERUM.

meminit quidem Mesues, qui ab eodem Dioscoride multa diligenter sumpsit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno authore, vim habet digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi, quod tamen Mesues non scripsit: adde, si placet, quòd nullum caloris, aut siccitatis gradum ei Galenus adscribit, cùm Mesues calidum in primo, siccum in secundo constituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, ut ab eruditissimi Matthioli sententia, quamvis invitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora super eo capite, ut sperò edentur, quod ut facilimè facere possit, aliam herbam hic pingi jussimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus, harum rerum diligentissimus indagator, pro Agerato habet: cujus profectò opinioni non possum non assentiri, cum videam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum convenire. Siquid tamen vel Matthiolus ipse, vel alii præstantes in re herbaria viri, adversus eam opinionem habuerint, lubens, eorum judicium, & censuram subibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinaverit, & an ejus argumenta, quibus contra me utitur, firma ne an infirma habeantur, ex his quæ nunc dicturus sum, ii facilè intelligent, qui materiam Medicam tenent. Quòd itaq; Dioscorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tam evidens in hac planta gustantibus sese offerat, id ne tantillum quidem me à mea dimovet opinione, cùm illi plurimæ describantur plantæ, quæ insigniter amaræ degustantur, & nihil tamen in iis describendis, amaritudinis meminit. Amaræ sanè sunt Scylla, Cyclaminus, esculentus Bulbus, Absinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Ervum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamæpitys, Verbenaca, Betonica, Papaveris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioscorides: quo fit, ut nihil prorsus Marini argumento dimovear, si etiam in Agerato amaritudinis notam silentio involvit. Folia præterea, inquit ille, non sunt Origano, sed Centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Hæc si quis cribraverit verba, facilè hic Marinum haud diligenter duas hasce plantas examinasse, aut inspexisse judicabit. Minoris enim Centaurii folia, & onitis origani, parum admodum facie inter se differunt. Itaq; rectè dixisset is differentiam hanc novisse omnes, si se excepisset. Deinde quòd suum Eupatorium urinam ciere non scripserit Mesues, id ab eo fortasse prætermissum censemus, quòd hanc plantam ignoraverit esse Dioscoridis Ageratum. Verùm cùm Eupatorium scribat calidum esse in primo gradu, & siccum in secundo, quinetiam compositum ex substantia calida, subtili, quis unquam medicorum negabit Eupatorium hoc haud urinam ciere? & idem quoq; muliebrium locorum duritias emollire? Nam & Iris, & agrestis cucumis, quæ quoq; calidiora sunt, & sicciora, id efficaciter præstant. Ad hæc quòd Mesues suo Eupatorio vim digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hisce facultatibus refertum esse scribat, repeto Dioscoridis Ageratum haud unquam novisse Mesuem, suum esse Eupatorium. Siquidem nihil vetat quin id Eupatorium præstare possit, cùm ipse asserat Mesues quòd subtiliativum est & resolutivum, conveniens sine attractione. Postremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut siccitatis gradum adscripserit, ut Eupatorio adscribit Mesues, nihil prorsus momenti hoc argumento habet. Galenus enim non semper simpl. medicamentorum qualitates (plures Galeni possem adducere locos) per gradus explicat, præsertim ubi brevitati studet. Sed quis adeò Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet novisse Galenum, caloris & siccitatis haud expers esse Ageratum, cùm scribat esse illi digerendi potestatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit nisi à calidis & siccis temperamentis. Id quod Dioscorides non prætermisit, cùm ait Δύναμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτῶ πυρωτικὴν, id est vim habet decoctum ipsius fervidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in sententia: & præsertim cùm Juleam herbam videam cùm folia tum caules edere origano haud dissimiles, quin etiam umbellam aureis bullis micantem Helichrysi modo, cujus aureus color in

siccâ

Marini opinio refutatur

Herba Julea.

ficca quoq; planta diutissimè conservatur, unde (ut rectè Dioscorides inquit) Agerati sibi nomen adinvenit. Nam hac tantùm nota quispiam jam certior fieri poterit, unam & eandem esse plantam Ageratum & Mesuu Eupatorium. Cæterùm non possum non mirari Marini ingenium, qui, ut facilius (ut ipse inquit) meliora super Agerati capite scribere possim, plantam à se pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait: cùm ea Agerato adeò habeatur dissimilis, ut nihil dissimilius esse possit. Siquidem hæc origani nullas omnino notas habet, & umbellas quoq; nullas, sed flosculos racematim cohærentes balaustiorum effigie. In summa ubi plantam totam expenderis, nihil prorsus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtulisse plantam, quòd putaverit eam legitimum esse Ageratum, magis fortasse (ut video) aliorum opinioni addictus, quam explorandis Agerati notis. Verùm ego ingenerosum mihi esse putarem, ex commentario tantùm fieri Naucleros, ut rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus, in ipsius præfationis calce. At sanè hæc invitus admodum scripsi, quòd tanta sit plantæ illius cum Agerato disparitas, ut in ea censenda opus mihi non fuisset tantam facere temporis jacturam. Atqui Marini verba huc usq; me protraxerunt, quippe qui scribat, si quid contra ejus opinionem habuero, se lubens judicium & censuram meam subiturum. Quæ verba (ut sua est humanitas) ad respondendum me impulerunt. Medicam materiam non assequuntur, qui negant Eupatorium Mesuu, non esse Dioscoridis Ageratum. Agerati vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ageratum digerit, & inflammationes leviter quodammodo resolvit. Florum dilutum ex albo meraco paratum puerorum vermes necat duarum unciarum pondere potum. Excalfacit ordine primo, & siccat secundo, bilem & pituitam facilè purgat, tenuat, incidit, terget, expurgat, putredinem prohibet: resolvit sine attractione, obstructiones reserat, & earum affectus sanat. diuturnis febribus mirificè medetur. Adstringit, quare ventriculum, jecur & cætera viscera roborat: cum sero lactis efficacius purgat. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoq; Latinè dicitur: Italicè Herba Giulia.

Agerati vires ex Gal.

Nomina.

Ageratum (quasi senectutis expers) foliis serratis, C.B. Ageratum, Matth. Lacu. Castor. Lugd. Tab. Camer. Ageratum septentrionalium, Lobel. Eupatorium Mesuæ, Trag. Gesf. hor. Lonic. Balsamita minor, Dod. gal. & fol. Mentha Corymbifera minor, Cord. in hist. Camphorata, Cæsalpino. II. Ageratum alterum Matthiolus in majoribus figuris duplex proposuit, ut figura hæc exprimitur: ast in minoribus, solùm id quod foliis est non serratis: in suo compendio neutrum posuit. Sic Lobelus utrumque habet, quod serratis est foliis, Agerati floribus candidis nomine (quod Ageratum tertium minus Taber.) alterum verò Ageratum minus nominat: Tabernæmontanus, Ageratum secundum candidum: sic Lugdunensi, secundum & tertium. At Camerarius in suo Matthiolo, Ageratum minus proposuit, quod sponte in Hetruria provenit, multò priore minus, foliisq; minus crenatis est, quod distinguit ab ea Agerati specie, quæ prorsus candidas umbellas gerit & cæteris est rarior.

Περιστερεών. VERBENACA. CAP. IV.

PEristereon, sive verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse videtur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter versari soleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adolescit. Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida: ea singulari ramo, radiceq; sola constare sæpius invenitur. Folia cum suilla adipe recenti aut rosaceo imposita, vulvarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: vulnera glutinant, veteraq; ex melle ad cicatricem perducunt.

ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & peristereon *a* nominatur, ramulos emittit cubitales, aut majusculos, angulosos: in quibus ex intervallis folia quercus, sed minora, angustioraq;, eisdem divisuris, in ambitu, colore aliquatenus cæsio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitave adversus serpentes pollent: eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, jejuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: sordida ulcera purgant. Tota in vino decocta, tonsillarum crustas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Ajunt si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores convictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium a terra geniculum, cum foliis circumdantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multum ad amuleta *b*, expiationesque commendetur.

† Antiquus manuscriptus codex περὶ ἱερᾶς περιστερεῶνος. I. De supina Verbenaca. a idem ὕπτιον, i. supina. b Meum περιάμματα, i. lustrationes. Verbena ex cönd.

VErbenacæ duæ habentur species, recta, & quam supinam vocant. Hanc eam esse volunt, quæ ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιστερεών Dioscoridi dicitur. Recta hæc dicta est, quod singulari caule ipsoq; dodrantali sine ramis assurgat. Supina latera, quòd caules & ramos non ita rectos erigat, sed circumquaq; diffundat: cujusmodi est vulgaris Verbenaca quæ legitima ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιστερεών nuncupant, unico tantùm caule, & unica radice constantem (si vera fateri debeo) ea a me nusquam visa est, quæ notis omnibus legitimam referat, etsi non desint qui velint verbenacam hanc eam esse plantam, quam nos de Sideritide superius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cùm videam hanc plantam ab una radice plures edere caules, ipsosq; non dodrantales, sed sesquicubitales, folia haud subalbicantia, & flores in caule verticillatim prodeuntes, ut in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum vulgari Verbenaca cognationem præ se ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam esse Verbenacam περιστερεῶνα alteram. Observavi ego sæpe, ubi vulgaris Verbenaca plurimum provenit, esse quasdam ipsius plantas, quæ caules rectos edant, quasdam verò quæ humi ferè procumbant: quo factum est, ut suspicarer, hinc fortasse hanc differentiam sumpsisse eos qui rectam Verbenacam, & supinam faciunt. Movit me ad hoc Plinius, qui parvam inter has intercedere differentiam scribit: Verùm id mihi nunquam certum statuere volui. Videant & examinent quoq; alii differentiam hanc, & eorum sit quoq; judicium. Hinc fit, ut in suo insigni de stirpium historia commentario Fuchsium aperte errasse existimem: quippe qui desertiminis causa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamẽ in Dioscoride mihi nunquã licuit invenire quemadmodũ neque

Sideritis prima male quibus Verbenaca.

Fuch. error in Verbenaca.

I. VERBENACA.

Plin. de verbenaca.

neq; in Plinio, qui utramq; Verbenacæ speciem lib. 25. cap. 9. his verbis descripsit: Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur, domus purgantur, lustranturq;. Genera ejus duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli utriusq; plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora quàm quercus, angustioraq;, divisuris majoribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eosdem effectus habeat. Utraq; sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi utique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut sol conspiciatur, favis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in umbra separatim, folia, caulem, radicem: hæc Plinius. Ex quibus verbis ut arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsii, Brunfelsium fortè secuti, quòd in suis de plantarum historia commentariis primo editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisq; antiquis scriptoribus Erigeron sive Senecio nuncupatur. tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in ultima methodo, rectam verbenacam perperam, meo judicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Nascitur secus vias in civitatibus, & oppidis, & in plateis. Insigniter est amara: quare excalfacit & siccat: abstergit, aperit. Cæterùm haud nescius Galenus nullum, vel parvum inter utrasq; verbenacas discrimen esse, breviter de earum viribus, sub una tantùm specie disseruit libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristeræ hoc est, columbæ versentur. Vim habet adeò desiccantem, ut vulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit: Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, maximè viridis: imò & arida cum radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conjicienda etiam ad ea crocodiliadis maxima juxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se verbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaveris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis verbenaca supina. In universum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis Eisen Kraut.

Brunfelsius malè Erigeron pro verbena posuit.

Verbenacæ vires ex Gal.

Nomina.

II. VERBENA NODIflora.

Verbenam duplicem proposuimus, vulgatam & nodifloram, à nemine prius descriptam. I. Verbena communis, C. B. Verbenaca, Matth. Lacu. Cast. Verbenaca vulgaris, Lug. Hierobotane mas, Brunf. Sacra herba, Turn. Verbena mascula, Brunfel. Verbena recta, Trag. Verbenaca recta, Dod. gal. & fol. Lug. Taber. Verbenaca supina, Fuch. Cordo in Dioscor. Verbena fœmina, Cæsalp. Camer. Verbena, Gesn. hor. Lon. II. Verbena nodiflora. Ex radice tenui, fibrosa caulis sesquipalmaris, tenuis quadratus exurgit, & folia obtinet ungue non multum longiora, quæ in ramulis breviora, oblonga, per extremum crenata, per geniculos bina, inter quæ pediculi, duos tresve transversos digitos longi, nudi, quibus singulis singula capitula subrotunda, ad formam capitulorum Ranunculi insident, ex quibus flosculi vulgaris Verbenæ similes prodeunt. Ea sicca ad nos ab Imperato insigni Pharmacopæo Neapolitano Italiæ missa, quam descripsimus & delineari curavimus.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALUS. CAP. LVII.

Astragalus parvus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, parvo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, ac præduras, veluti cornua inter

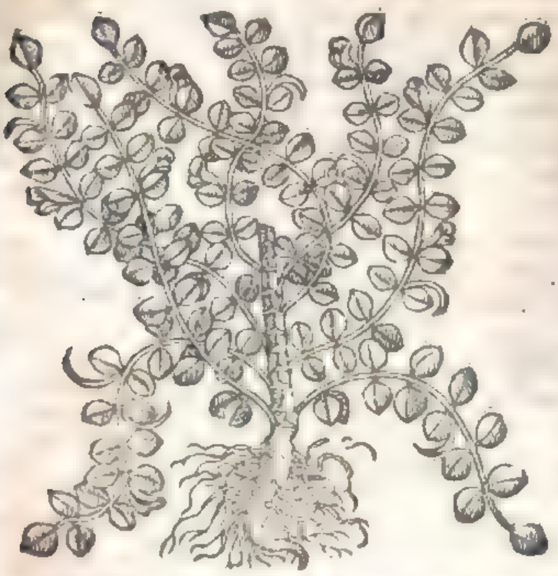
inter ſe implicatas,guſtu adſtringentes. Naſcitur in ventoſis,opacis,& in niualibus. Eo *b* Memphis Arcadiæ ſcatet. Alvum ſiſtit radix in vino pota : urinam movet : vetuſtis ulceribus ſicca efficaciter inſpargitur : ſanguinem ſupprimit : ægrè propter duritiam tunditur.

b φανία. 1. Phœneatis, ita Oribaſius.

Aſtragali conſid.

ASTRAGALUS frequens naſcitur in agro Tridentino, in vallis Ananiæ montibus, folio ciceris majore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, praeduris, inter ſe implicatis, & guſtu adſtringentibus. * *Adſtagali planta, quam in commentariis noſtris antea editis appingi curavimus, cùm diligentius a nobis inſpecta ſit, & quædam in ea deſiderari videantur, quæ Aſtragali propria ſunt, non libuit hic eam recudere. Aſtragalus alter à Plinio, quàm a Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro 26. cap. 8. Aſtragalum his notis repraeſentavit: Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villoſas, implicatas, rubras, praeduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem nivalibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Aſtragali Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit: Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias, quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera vetera cicatrice obducit, & alvum fluxu tentatam ſiſtit ſi quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus hujus fruticis proventus eſt in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino ſimiliter Aſtragalus: Italico Aſtragalo.*

ASTRAGALUS.

Aſtragali vires ex Gal.

Aſtragali figuram ex ſecunda Commentariorum editione adjecimus, ſiquidem & Lugdunenſis hiſtoria eam exhibeat, ſeu qualis ſit planta ignorare nos fatemur, etſi non deſint qui ejuſdem Pſeudo apios eſſe cenſeant.

Nomina.

ὑάκινθος. HYACINTHUS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi : dodrantalem caulem, lævem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris : comam procumbentem florum purpureorum plenam, incurvam : radicem quoque bulbaceam. Quæ, ut creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere : ſiſtit alvum pota, & urinam impellit : phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum : regium morbum emendat cum vino potum.

HYACINTHUS.

HYACINTHUS ORIENtalis.

Hyacinthi cōsid.

HYACINTHUS ORIENTALIS alter.

Hyacinthus orientalis.

Hyacinthi vires ex Gal.

Hyacinthus in universum in campestribus ferè ubiq; inter segetes, & in sylvis provenit. Nobis duo observata sunt genera, vulgare alterum, alterum Orientale: quod duplex est: foliis, & radicibus bulbaceis, caule dodrantali, viridi, tenui, leviq;: flores cum violis circa finem Martii, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio usq; ad summum purpureis circumdatum floribus, qui maturescentes ad terram incurvantur, perdurantq; diu anteaquam contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi vulgò vocantur Cypolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Aliud HYACINTHI *genus, quod* ORIENTALE *appellare placuit, misit ad me Jacobus Antonius Cortusius, rei herbariæ studiosissimus, quod sibi missum ex Orientalibus regionibus fatebatur: unde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Foliis exit lilii, minoribus, angustioribus, sursum spectantibus, pinguioribus, & in acutum desinentibus: caule crasso, in quo flores exeunt cærulei, lilii figura, sed parvi. Radix illi bulbosa, squamosaq;. Seritur in hortis, & colitur in fictilibus vasis. Est & alter foliis latioribus, pinguioribus, & in summitate retusis: cætera cæteris perquam similia sunt. Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi verò completi, aut certè tertii incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissimè servare impuberes illita cum vino creditur. Semen leviter extergit, & adstringit: quamobrem & ipsum regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis Hiacintho: Germanis* Mertzen Blumen: *Hispanis Mayes flores: Gallis Vaciet. Hyacinthus orientalis, Italis Hiacintho orientale.*

* IV. HYACINTHUS TRIPOLITANUS. *

Hyacinthi species viginti octo in Phytopinace nostro exhibuimus, hoc loco tria proposuit Matthiolus. I. Hyacinthus racemosus major, fortè Bulbine Plinii, C.B. Hyacinthus, Matth. Lacu. Hyacinthus quartus & major, Trag. Hyacinthus cæruleus major mas, Fuch. Hyacinthus maximus, Tur. Hyacinthus magnus, Lonic. Hyacinthus sylvestris, Cord. in hist. Hyacinthus comosus spurius tertius, Dod. fol. Hyacinthus comosus major, Lobel. Lugd. Clus. histo. Panno. Cam. Hyacinthus major. Lugd. Tab. Hyacinthus nostras, Castor. Bulbi esculenti genus, Dod. gal. Lugd. Bulbus sylvestris, Cæsalpino. Pancratium, Ges. hortis. II. Hyacinthus caule Serpentariæ instar maculoso, C.B. Hyacinthus orientalis, Matth. Gesner. hor. Castor. Hyacinthus orientalis Græcus, Lob. Lugd. Hyacinthus orientalis minor, Dod. fol. Hyacinthus orientalis cæruleus, Taber. Hyacinthus Constantinopolitanus, Camer. Hyacinthus Cæsal. III. Hyacinthus orientalis maximus, C.B. Hyacinthus orientalis alter, Matth. (sed figuræ transpositæ erant figuraq; mutila) Lugd. Hyacinthus orientalis major, Dod. fol. Hyacinthus orientalis major polyanthos, Lob. Lugd. Tab. IV. A Camerario in suo Matthiolo primo fuit Hyacinthi Tripolitani nomine propositus, qui ex radice bulbosa mediocri caulem profert gracilem, oblongis angustissimisq; foliis, flore cæruleo, phalangiiq; forma, ex sex foliolis composito, è quorum medio staminula aliquot prodeunt.

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICUM. CAP. LIX.

PApaver erraticum, quod Rhœada vocant, vere quidem in arvis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, divisa, scabra: junceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos sylvestris anemo-

anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Hujus capita quinque, aut sex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina acetabuli mensura ex aqua mulsa pota, alvum leniter emolliunt: ad idem præstandum mellitis placentulis, & dulciariis libis admiscentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes sanant: eorundem fotu, & perfusione somnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVUM. CAP. LX.

10 E Sativi papaveris genere, quod hortense est, semen in panem densatur, qui sanis in usu sit: eo etiam ex melle pro sesama utuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet a longum, & semen candidum. Sylvestre verò caput habet insidens, demissumq;, & nigrum semen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipsum rhœas dicitur, quoniam ejus scapo lacteus succus emanat. Tertium magis sylvestre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix: quare si capita ipsa, & folia decoquantur in aqua, somnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplasmatis admisti, ignibus sacris, & inflammationibus prosunt. Tunduntur quoq; virides, & digeruntur in pastillos, qui siccati ad usum reconduntur. Capita quoque per se in aqua coquuntur ad dimidias, iterumque adjecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu,

20 doloris levamentum præbet: efficacius tamen redditur, addito hipocistidis succo, & acacia. Papaveris nigri semen tritum cum vino bibitur, contra citam alvum, & fœminarum profluvia: in pervigiliis fronti, temporibusq; illinitur ex aqua. Opium ejus magis refrigerat, inspissat, siccatq;. Sumptum ervi magnitudine, dolorem finit, concoquit, & somnum allicit: tussi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm si copiosius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum, efficax est: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto ovi luteo proficit: igni sacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco: somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimum habetur grave, & densum, gustu amarum, odoratu soporiferum, quod facilè aqua diluitur, læve, candidum, neque asperum, neq; grumosum, quod inter colandum non ut cera coeat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, non

30 atra luceat flamma: extinctum denique odoris vim conservet. Sed opion glaucio, gummi, aut sylvestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi vitiatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui eò dementiæ devenerint, ut adipem ei admiscerent. Fictili novo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atq; rufius appareat. Diagoras, ut Erasistratus autor est, usum ejus damnavit, oculorum lippitudinib. & aurium vitiis infundi vetans, quoniam visus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Ad-

a Meum ἐπιμήκης. i. ob lon-gum.

Opium.

I. PAPAVER ER[illegible]TICUM.

40

50

60

II. PAPAVER SATIVUM.

didit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probavit, quoniam ad conciliandum somnum conveniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, virium hujusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quonam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prelo exprimunt, terentesque in mortario digerunt in pastillos: id meconium vocatur, multum opio ignavius. Porrò opii faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam excuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inveniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in vetere pila teri debet, & in pastillos cogi: cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne vestibus succus deradatur.

Papaveris erratici consid.

*III. PAPAVER POLYanthos. *

Spectantur Majo mense Papavera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis, inter segetes adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus vestiti. Horum flores non desunt qui affirment laterum dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in pulverem redigunt, & in potu ex aqua dulci exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaveris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntque in cibum, caseo & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptum reliquit lib. 9. cap. 13. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus: Papaver erraticum vocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum venit cibarium. Nascitur in arvis potissimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque viridius etiam: purgat inferius: hæc Theophrastus.

Papaveris sativi consid.

Sed jam de papavere sativo, sive domestico nobis disserendum est. Videtur Dioscorides cum sativo duo sylvestris Papaveris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Quæ jure animadvertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quod omnes hæ papaverum species ab agricolis seruntur. Veri[illegible] illud duntaxat, mea quidem sententia hortense appellavit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in viridariis, & hortis prope ædes seritur. Cætera verò sylvestria nominavit, non quòd sponte, & per se nascuntur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraque proveniant tum caule, tum capitibus, tum etiam foliis: quòd præterea nigrum, asperumque proferant semen: quòd denique serantur in campestribus, segetum & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari videtur Plinius lib. 19. cap. 8. cùm sic inquit: Papaveris sativi tria genera. Candidum, cujus semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ovo inhærens, ubi inferiorem crustam apio gitque, cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaveris nigrum, cujus scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus Rhœam vocant Græci, id nostri erraticum dicunt, Sponte quidem sed in arvis cum hordeo maximè nascitur: hactenus Plinius.

Papaveris sativi tria genera Plinio.

Papavere candido passim abundat Hetruria. Utrisque verò nigris scatet universa Insubrium tellus, sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt valles ubi Papavera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina præsertim inter fabas. Ibi siquidem ejus semine vescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici involucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: non ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse videbitur) diuturniore somno capiuntur, neque veternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremque Austriam incolunt, in veternum incurrunt: etsi oleum è nigri Papaveris semine expressum in cibis continuè assumant, olivarum olei vice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoque ausus sim Papaveris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentissimis febribus ad sitim extinguendam somnumque conciliandum etiam largius exhibere. Hinc præterea factum est ut eum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graves admonitiones incusserant, & ingesserant.

Papaveris succi sive Opii facultas.

Cæterùm ex incisis Papaverum capitibus opos, sive succus manat, qui in Opium vocatum addensatur, ut scitè docuit Dioscorides. Et quamvis Opium quarto excessu frigidum statuatur, tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur, sed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum, linguam & palatum exulceret. Unde haud dubiè colligi posse putaverim, calidissimas illi inesse qualitates. Cujus rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris gravitas. Veruntamen ne impudentis atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere velim eorum judicio rem hanc æstimandam reliquam, qui ante nos opii tum qualitates, tum facultates diligentissimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraque facultas in opium facilè invehitur ex glaucii adulteratione, quod illi sæpius admiscent, ut Dioscorides adnotavit. Illudque argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, hodie ad nos convehitur, non est illud verum & legitimum è lacryma quæ ex inciso papaveris capite exierit concretum, sed potius hoc è foliorum, & contritorum capitum succo confectum est: idque meconium vocatum erit, opio longè deterius. Papaverum vires memoriæ prodidit Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Papaver alterum Rhœas nuncupatur quod

tur, quòd scilicet celeriter flos ejus defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & altera duæ sunt præter has species sylvestris papaveris: alterum velut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atque hinc est, quòd hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm sativi semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, visu candidum: proinde panis ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At ejus, quod primo loco recensuimus, cujus florem celeriter decidere posuimus, validius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè solo uti possit, sicut sativo sive domestico melli admiscens. Admodum verò, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum ejus inspergunt iis, qui ex melle conficiuntur bellariis, atq; placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in foliis, tum in succo. Validè enim refrigerat, ad stuporem usq; & mortem perducens: quare medici quò probe eo utantur medicamentis miscentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et libro 2. de compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio disserit. Raró, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm videlicet pro doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc solida partes ex ejus usu offendantur, adeò ut post hac correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & visus hebetudinem amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus gravitatem inducunt, quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaveris succo sunt composita. Idem Galenus l. 3. ejusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit: Pharmaca ex papaveris succo omnia sensum stupefaciunt: & ob id sanè necessariò cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigativum opem tulit: hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè aut inconsultè ad usum opii se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, lib. 8. de compositione pharmacorum secundùm locos, ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cùm illa ipsa per se tardi transitus existant. Hæc igitur, ubi quis inaudiverit, quātitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere possit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si namque refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Ubi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora viventium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis. & multi sanè qui assiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papaver erraticum sic Latinis, μήκων ῥοιάς Græcis appellatur: Italis Papavero salvatico: Germanis Klapperrosen: *Hispanis Amapolla, & Papoulla: Gallis Coquelourdeis, Pavot sauvage, sive Consanons. Papaver verò sativum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Thaxthax, Thaytha, seu Chaschas: Italicè Papavero domestico: Germanicè* Magsamen: *Hispanicè Dormidera: Gallicè Pavot blanc, seu Pavot privè. Quod deniq; Græci ὄπιον & μηκώνιον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali Opio.*

Opiū ut administrandū. — Nomina.

Papaver sativum est & sylvestre: floris & seminis colore, & florum textura multiplices differentiæ. I. Papaver erraticum majus, C. B. Papaver erraticum, Matth. Brunf. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Lac. Lon. Cast. Thal. Cæsalp. Taber. cui & rubeum & floridum: Papaver erraticum primum, Fuch. Lugd. Papaver Rhœas alterum, Dod. gal. Papaver rubrum, Brunf. Papaver Rhœas, Lobel. Cam. Argemone vulgaris Trago. Rarius pleno flore, item & albo inter segetes, apud nos Doctor Jacobus Cargillus Scotus lectum, exhibuit. II. Papaver hortense flore & semine albo, quod sativum Dioscoridi & album Plinio, C.B. Papaver sativum, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Papaver, Brunf. Lon. Papaver album, Trag. Dod. fol. Papaver sativum, Dod. gal. Papaver album sativum, Gesf. hor. Lob. Cast. Papaver sativum thylacite, Cord. in Diosc. Papaver candidum, Cæsalp. Papaver pithitis, Lacunæ. III. Papaver Polyanthos, C. B. Papaver multiplici flore, Cam. in suo Matthiolo. Papaver album & nigrum Polyanthum, Lob. à vulgari solùm multiplici textura foliorum in flore variat: Variorum item colorum, purpurei, saturatè rubri, violacei, albi mixti: sic & folia in florib. aliquando fimbriata, quædam integra observantur.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICULATUM. CAP. LXI.

PApaver ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, verbasco similia, in ambitu sylvestris papaveris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fæni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: semine papaveris, pusillo, nigroq;: radice per summa cespitum, nigra, crassa: nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea vis inest, ut in aqua decocta ad dimidias, coxendicum, & jecinoris affect s potu sanet: prodest his, qui crassa quædam, & arenosa cum lotio reddunt. Alvum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresq;: argema in nubeculas jumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaveris genere factitari existimarunt, falsi quodam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPUMEUM. CAP. LXII.

ALiud Papaveris genus aphrodes, id est, spumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum parvis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido: nam herbula alba est, & spumea tota *a*: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adolevit *b*, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, vomitione expurgat: privatim hujusmodi purgatio, comitialibus prodest.

a Meum [illegible] radice, tenui, ita Meum. *b* Meum, & Or. [...] exiccatū reponitur.

PApaver Corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timavo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, ubi sæpius

Papaveris corniculati consid.

I. PAPAVER CORNICULATUM.

sæpius ipsum legimus frequentissimum provenit: quanquam etiam in aliis Italiæ locis nascitur, sed quod potissimum in hortis, & viridariis ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Quod in præscriptis locis nascitur, florem aureum profert, sive (ut Dioscorides inquit) pallidum. Sed alterum quoque habetur genus, foliis minus asperis, atque minoribus, quod florem rubeum edit. Hoc in Moravia & Bohemia, in campestribus copiosum vidimus. Papaver corniculatum rubrum. *Corniculati papaveris meminit Theophrastus libro 9. cap. 14. de plantarum historia, sic inquiens: Papaveris quoque sylvestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans verbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix brevis, per summaque cespitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa messes. Alvum purgare potest: folium alburginem ovibus aufert: nascitur juxta mare, saxosis locis: hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe vocatur, fieri è corniculati Papaveris succo. Verùm ii (ut Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur.* Papaver spumeũ. *Cæterùm Papaver spumeum, quod aliqui heracleum vocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, ut ipsum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quam aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt.* Plinii lapsus. *Veruntamen non mihi videtur silentio prætereundus fatalis ferè Plinii lapsus, in Papaveris spumei mentione lib. 20. cap. 19. Quippe qui hujus papaveris folia speciem passerum avium repræsentare tradiderit, deceptus nimirum duplici ejusdem nominis Græci significatione: στρουθίον enim Græcis non modò passerem aviculam significat, sed & plantam eam, quam Latini radiculam, sive lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem aviculis, quas passeres Latini dicunt, Papaveris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papaver heracleon nuncupatum folio constat struthii, hoc est radicula, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in summa terra eunte: fructu albo. Hujus radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in vino mulso: hæc Theophrastus.* Papaveris corniculati vires ex Gal. *Papaveris corniculati meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, de ejus viribus in hunc modum differens: Papaver corniculatum nominatum quidem est à semine levem inversionem habente, veluti & fœnum græcum, ut bovis cornu videatur esse simile. Vocatur porrò a quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimum juxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herba in aqua decocta, ad dimidium, hepaticos affectus adjuvat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera juvant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus jam expurgatis: adeò enim abstergere valent, ut & pura quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papaver verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum vocatur, eò quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.* Nomina. *Μηκωνκερατῖτις id Græcis vocatur, quod Latinis Papaver corniculatum: Arabibus Almachataram: Italis Papavero cornuto: Germanis* Gelb Oelmagen Mön und Gelb Oelmagsamen: *Hispanis Dormidera marina: Gallis Pavot Cornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papaver spumeum: Arabicè Dabre, & Zebeolii: Italicè Papavero spumeo.*

II. PAPAVER SPINOSUM.

I. Papaver Corniculatum luteum, habetur enim violaceum, item phæniceum, hirsuto, vel glabro folio. Papaver Corniculatum, Matt. Lac. Cast. Cæs. Papaver sylvestre corniculatum, Trag. Papaver corniculatum luteum, Fuch. Turn. Papaver corniculatum majus, Dod. fol. Papaver cornutum, Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lon. Lug. Tab. Cam. II. Papaver spinosum elegantissimum: hoc papaver, cùm nemo ejus meminisset, in Phytopinace ante sesquiannum descripsimus, jam cum ipsius genuina effigie addere placuit. Ex radice tenui, oblonga, fibrosa, caulis sesquipalmaris, rotundus, striatus, minimis aculeis armatus, mollis, alba medulla plenus exsurgit, qui

qui in ſummo in alas brachiatur. Foliis eſt glaucis, papaveris Corniculati inſtar laciniatis, non hirſutis, ſed mollibus & nitidis, trium quatuorve unciarum longis, per margines flaveſcentibus aculeis armatis, aliquibus etiam ipſi nervo parte averſa, minoribus tamen, adpoſitis: parte ſuperna nervi quaſi levi pulvere obſiti albicant: hæc ex levi vulnere ſubcroceum ſuccum fundunt. Flos in caulis ſummitate quinquefolius luteus, cui ſuccedit capitulum oblongum, quinquangulum ſpinis flavis horridum, ſemina plura nigra ſextuplo aliorum majora, rotunda in apicem deſinentia elegantiſſimè ſtriata, continens. Ex Anglia primùm ſemen allatum, quod unà cum planta, Figo del inferno, id eſt, Fici infernalis nomine, Doctor Doldius Norinberga primùm miſit: quo nomine ante paucos dies etiam Nobiliſs. Cortuſus Patavio tranſmiſit: in hortis noſtris habuimus. Notæ aliquot à Dioſcoride Glavio tributæ, huic etiam conveniunt.

Ὑπήκοον. HYPECOUM. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui Hypopheon vocant: naſcitur in ſegetibus arvisque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaveris ſucco.

HYPECOUM.

Hypecoum iis facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non gravabuntur. Hoc pro ſylveſtri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſii vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id provenit in arvis, foliis rutæ paulò majoribus, ſi ſingulatim expendantur: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur: in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, viſu jucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui involucro contecta: in quibus ſemen clauditur nigrum, tactu aſperum, pſeudomelanthio proximum. Cæterùm ſcio non deeſſe naſutos, qui jam diu plantam hanc noſtram impugnant, dicuntq; folia illi non eſſe rutæ, ſed potius Alceæ. Atqui ſi ſingulatim examinentur, ii facilè cognoſcent, à ruta parum admodum diſtare. Adhæc ſi vires expendantur, nihil ſanè obſtabit, quin eæ in hac planta reperiantur, quæ in ipſo quoque ſunt papavere. Quo fit, ut horum ſuſurrorum bombo nihil à priori mea ſententia dimovear, quouſq; aliam plantam, quæ magis facie & viribus Hypecoon referat, in medium afferant. Nullam hactenus plantam mihi videre licuit quæ magis Hypecoum referat: tametſi id mihi per omnia non ſatisfacit. Meminit hujus Gal. lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hypecoon, inquit, refrigerandi vim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papavere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoq; Hypecoum vocant: Itali Hypecoo.

Hypecoi conſid.

Hypecoi vires ex Gal.

Nomina.

Alcea veſicaria, C B. Hypecoum, Matth. Lac. Caſt. Lug. Cæſal. Hypecoum, alterum ſpurium, Geſ. hor. Alcea Veneta, Trag. Dod. gal. Lugd. Alcea peregrina Geſ. hor. Taber. Alcea Bononienſis, Geſ. hort. appen. Alcea peregrina, ſoliſequia, Lobel. Alcea veſicaria, Dodo. ſol. Malva Veneta, Geſ. hort. Lonic. Herba Ungarica, eidem.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMUS SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIV.

HYoſcyamus frutex eſt caules emittens *a* craſſos: folia lata, oblonga, diviſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaveris. Tres ejus differentiæ. Una ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis foliis, cytinis præduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflavum ut irionis: flores lutei, folia & ſiliquæ *b* ſimpliciores, ambo inſaniam gignunt, & ſoporem, ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminiſq;, in maritimis ruderibusq; naſcens: cujus occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet: niger', ut deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulib. foliisq; tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſq; prorogatur: nam facilè corruptionem ſenit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita *d* trimeſtri farina, digeritur in paſtillos & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyriis, quę doloris ſenſum auferunt, commodiſſimè inſeri ſolent: contra acutas calidasq; fluxiones, dolores aurium: atq; vulvæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum cæterarumq; partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſſi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaveris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubvenit: teſtib. inflatis, mammiſq; tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Aliis quoq; cataplaſmatis, quę doloris levamentum pręſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſſimè imponuntur: recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino terna, quaternave pota ſanant

a Orib. addit. [illegible] multos. Et ita quoque meum.

b Orib. [illegible] teneriores.

c Orib. addit. [illegible] i. cádido itaq; utendum eſt.

d Meum [illegible] cum frumēti hor. ni farina & ruta.

ſanant algidas febres, quas epialos vocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt: idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

I. HYOSCYAMUS.

II. HYOSCYAMUS ALBUS.

IV. HYOSCYAMUS TERTIUS.

Hyoſcyami conſ.

Hyoſcyamus (ut Dioſcoridi placet) tres habet differentias. Prima, nigrum fert ſemen: ſecunda, ſubflavum: tertia, album, quæ omnia ut ſemine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in poſtrema verò candidi ſpectantur. At hyoſcyamum purpureo flore refertum nuſquam hactenus videre licuit. Cætera verò genera & vidimus, & ſæpe legimus.

Hyoſcyami lutei deſcript.

Quæ flore luteo, & ſubflavo ſemine provenit, ubiq; ferè locorum naſcitur, locis incultis, ſecus itinera, & in agrorum limitibus, folio braßicæ, lato, venoſo, pingui, nigricante, oblongo, in acutum deſinente & ſecto, Acanthi modo, circumquaq; ambitu hirſuto, ſed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, piloſos, pingues, ſubalbicantes, à quibus à medio rami prodeunt numeroſi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam ſequuntur Punicorum Cytinis ſimiles, ſerrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus ſemen concluditur, rotundis quibuſdam ſcutulis, caliculos occludentibus. Nam iis maturitate excluſis protinus ſemen decidit. Radice nititur ſpithamæ longitudine, alba, molli, ſuccoſaq;. Tota planta graviter olet, adeò ut olfactu mentem afficiat.

Hyoſcyami albi delineatio.

Quæ autem alba vocatur, foliis creſcit alterius ferè ſimilibus, ſed ſubrotundis, pinguioribus, mollioribus, hirſutioribus, rarioribus & albicantibus. Flores profert alteri ſimiles, ſed candidos, aut ſubpallidos, ſubluteos, è quib. eodem ordine quo in cæteris Cytini oriuntur, ſed rariores & clementiores, in quibus album concluditur ſemen. Naſcitur ſpontè & ſeritur in hortis.

Hyoſcyamus tertius.

Non deſunt qui novam quandam in Italiam attulerunt plantam, ſpectatu ſanè pulcherrimam, quam inter Hyoſcyami genera connumerant. Caules edit hæc ſeſquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine, ramoſosq;, foliis amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, ſolani ſoporiferi ſpeciem quadantenus referentibus, odore etiam gravi. Flores edit pallidos, luteos,

Hyoſcya-

Hyoscyami æmulos, è quibus capitula subrotunda oriuntur, quæ nonnullam Hyoscyami speciem præ se ferunt. Nam & similibus ferè scutulis concluduntur, coronato circumquaq; orificio, & semine intus subflavo colore. Radice nititur alba, spithamæ longitudine, numerosis ubiq; fibris, & digiti crassitudine. Hanc jam pridem ex Italia ad me misit in Bohemiam. Jacobus Antonius Cortusus: seritur in hortis. Hyoscyami meminit Scribonius Largus, inquiens: Altercum, quod Græcis Hyoscyamus vocatur, qui biberint, capitis gravitate, & venarum distentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam verborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, ut parentes, & vicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos esse. Hinc est, quòd ejus regionis incolæ Hyoscyamum vulgari sermone appellant Disturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aves, quæ hujus herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo post tempore pereunt, quemadmodum & pisces. Hyoscyamus videtur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (ut Ælianus inquit) hujus herbæ pastu resolvantur, & convellantur apri. Sed remedium novere: aquas enim statim adeunt, & cancros venantur, atq; ita protinus saluti restituuntur. Hyoscyamus cur altercum dicatur.

Hyoscyami vires recensuit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flavum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm utriq; fugiendi sunt ut inutiles, & venenosi seu deleterii. Cæterùm cujus semen, ac flos candidus est, ad sanationes vel maximè idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos ejus quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: ejus verò, cui est subflavum, leviter mali colorem refert: hæc Galenus. Hyoscyamus tertius, refrigerat ordine tertio completo: soporem inducit, adeò ut ea sit ei natura, quæ cæteris Hyoscyamis. Cæterùm ut ad Hyoscyami historiam nostra revertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in hujus capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea namq; inibi floribus tribuuntur, quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atq; semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum referat, quod hic de floribus scriptum legitur. Quare non temerè, meo judicio conjicere possumus, hunc locum in Dioscoride depravatum, aut mutilatum esse. Hyoscyami vires ex Gal.

Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus. Apollinaris herba. Altercum: Arabibus Bengi: Italis Jusquiamo: Germanis Billsomen & Bilsen: Hispanis Velenho: Gallis Jusquiame & Hanebane. At Hyoscyamus albus Græcis ὑοσκύαμος λευκός: Italis Jusquiamo bianco. Sic Hyoscyamus tertius, seu potius quartus, Italis Jusquiamo nuovo seu Jusquiamo maggiore. Nomina.

Hyoscyamus, id est, faba suilla, quòd ejus pastu resolvantur apri, ut Ælianus prodidit, præsenti mortis periculo, nisi copiosa aqua statim se foris & intus polluerint. I. Hyoscyamus vulgaris, vel niger, C.B. Hyoscyamus, Matth. Brunf. Turn. Lac. Lug. Cæs. Hyoscyamus secundus Galeni, Trago: Hyoscyamus flavus Fuch. Hyoscyamus niger, Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cast. Hyoscyamus vulgaris. Gesn. hor. Thal. Hyoscyamus primus, Tab. Apollinaris, Altercum, Symphoniaca, Cord. in Diosc. II. Hyoscyamus albus major. (habetur enim & minor) vel tertius Dioscor. & quartus Plinii, C.B. Hyoscyamus albus, Matth. Turn. Dod. gal. & fol. Gesn. hort. Lon. Lob. Cast. Cam. Hyoscyamus candidus, Trag. Hyosc. secundus, Tab. Apollinaris tertia, Cord. in Diosc. III. Hyosc. Creticus luteus. C. B. planta est pulcherrima, folia

* III. HYOSCYAMUS CRETICUS LUTEUS. *

* V. NICOTIANA MAJOR LATIFOLIA. *

habens

habens lata, subrotunda, sinuata & circumrosa, non ut in vulgari laciniata, sed hyoscyami albi minoris foliis multum similia, hirsuta, longis pediculis hirsutis, ex caule robusto, rotundo, hirsuto prodeuntia. Flores habet in summitate ex calyce hirsuto prodeuntes, oblongos, Lamii melissophylli seu Nicotianæ forma luteos, ex quorum medio stamina quædam prodeunt, quibus delapsis ipsorum calyces oblongi hirsuti in quinq; apices abeuntes indurantur, semenq; minutum subrussū continent. IV. Nicotiana minor seu Hyoscyamus luteus, C.B. Hyosc. tertius, Matth. Lugd. Hyoscyamus niger, eidem in Ital. Castor. Lugd. Hyoscyamus luteus, Dod. gal. & fol. Lonic. Gesf. hor. Cam. Hyoscyamus dubius luteolus Solanifolius, Lob. Hyoscyamus Peruvianus, Tab. Priapeia, Gesf. hort. Tarnabone congener, Cæsalp. V. Nicotiana major latifolia (habetur enim & angustifolia & etiam minima) ex radicibus albis in multos ramos fissis, caulis exurgit ad trium & plurium cubitorum altitudinem, viridis, villosus, ramis brachiatus: folia habet ampla, nonnunquam sinuata, latiore basi caulem amplectentia (rarius exiguo e pediculo prominentia) sensim in mucronem se colligentia, pinguia, dilutè virentia, molli lanugine pubescentia: flores in summo caule oblongi, concavi, patentes, pentagoni, dilutiore purpura rubentes & ad marginem albicantes: quibus succedunt vascula oblonga acuminata, interstitio divisa, minutissimo pullo semine referta. Hujus semen ex Occidentali India, apud quos locis humidis & umbrosis, leviq; solo provenit, primum in Europam allatum, ubi in hortis autumno satum feliciter sequenti anno adolescit. Americanis Petum, ut habet Thevetus: Picielt, Monardi: Petebecenus, Oviedo: Tabacum, ab ejus nominis Insula dicitur. Hyoscyami tertia species, Gesf. hor. Hyoscyamus Peruvianus, Dod. fol. Camer. in Matth. Tabacum, Monardi: Tabacum latifolium, Cam. cui & vulgò Vulneraria planta Indica, Sana sancta Indorum, Adversariis & Lob. Nicociana & Herba Reginæ, Lugd. Nicotiana major, Tab. Nicosiana, Lon. Tornabona, Cæsalp. Herba S. Crucis, Castori, Hispanis Petun & Tabaco: Gallis Herbe de la Roine mere, Germanis Indianisch Wundkraut. Diversis facultatibus prædita est, calidam esse foliorum acrimonia ostendit, quæ & salivam elicit: narcoticam autem & stupefacientem vim ei inesse, mentis perturbatio, quæ ex fumo attracto causatur, declarat: foliorum item applicatio podagricorum cruciatibus medendo, matricis tormina discutiendo, succi denique collutio diros dentium dolores tollendo etiam declarat. Ad infinitos morbos commendatur, cujus nomine peculiarem de hac planta libellum Ægidius Everardus, Herbam Panaceam nominans, scripsit: plurima de ejus viribus etiam Carolus Stephanus in suo de Agricultura libro. Sunt qui Syrupum ex hac tussientibus & Asthmaticis utilem conficiant. Unguentum paratur ad ulcera, scabiem & scrophulas præstantissimum: Exemplum ℞. Foliorum Nicotianæ libram unam, Axungiæ porci recentis libram semis. Herba trita in vino rubro per noctem maceretur: manè lento igne cum axungia ad vini consumptionem bulliat: cola exprimendo: colato adde succi Nicotianæ quartarium unum, Resinæ abiegnæ uncias duas: coquantur ad succi consumptionem, addendo circa finem radicis Aristolochiæ rotundæ pulverisatæ unciam unam, ceræ novæ quantum sufficit, fiat unguentum.

ψύλλιον. PSYLLIUM. CAP. LXV.

a Meum ψυλλιον. t. foeni modo surculosa

PSyllion foliis est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus: a sarmentosa foeni modo in totū herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve convolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, unde & nomen: in arvis & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conveniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico illitum ex aceto medetur: teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concrevit aqua, illinitur: siquidem vehementer refrigerat, & in ferventem aquam dejectum calorem reprimit: contra ignes sacros efficax est. Fama est, si virens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quæ cacoethe vocantur, expurgat. Succus vermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

a Psyllii consid. & genera

PSyllium, quod & Pulicariam herbam nuncupant, duplici recensetur genere, foliorum capitulorumq; differentia. Alterum foliis est incanis, longis, hirsutis, coronopo æmulis, non tamen corniculatis. Ramos gerit numerosos, dodrantales, rotundos, graciles, & foliosos, humotenus potius quam in altum sese diffundentes, in quorum cacuminibus capitula oriuntur, compactili squamarum congerie à natura fabricata, ut in scabiosa & longis pediculis nitentia. Flosculos edit pusillos, prætenues, lanuginosos, pilorum speciem referentes, albo colore, plantaginis angustifoliæ modo. Semen pusillum, quod nigrum pellucidumq; habetur, pulicum effigie, in ipsis capitulis continetur. Radice nititur subalbicante, dodrantali, numerosis stipata fibris. Nascitur locis incultis, & à multis quoq; seritur. Alterum longè sarmentosius est, & numerosioribus refertum foliis, longioribus, angustioribus densioribusq;, pilosis pariter, atq; incanis, & inter se complicatis: capitula illi sunt alteri similia, sed minora paulò & numerosiora, in quibus semen progignitur alteri simile. Radicem habet multifidam, & numerosis scatentem fibris. Nascitur in campestribus, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis destuxionibus, & ad extinguendam sitim lævigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus utuntur medici: quinetiam ad alvum emolliendam.

Psyllii vires ex Mesue.

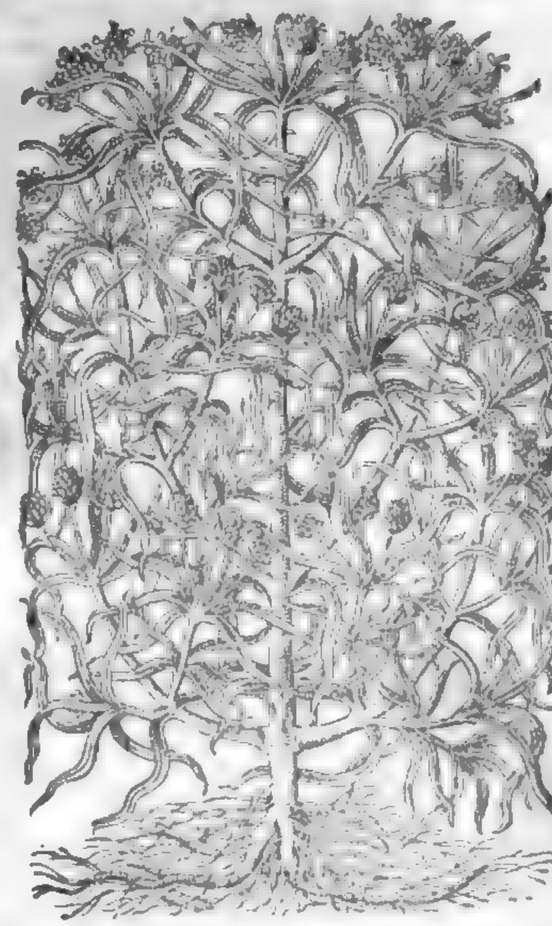
Psyllii vires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ dejectoria vi pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo alvum citant. Hujus seminis tria habentur genera, candicans, subflavum, & ad purpuram vergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrariis constat cùm viribus, tum substantiis: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ & deleteriæ facultatis. Quæ verò in cortice residet, teste Ruso, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur Psyllii semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tamdiu, quousque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut Syrupo violaceo: hoc enim modo Psyllium potu mirificè alvum emollit, & dejicit. Verùm si frixum prius semen rosacco admistum eodem modo agitetur,

tunc

Digitized by Google

I. PSYLLIUM. II. PSYLLIUM ALTERUM.

tunc fumptum dyfentericis remedio eft. & cæteris alvi fluoribus, præfertimq; iis, qui dejectorio medicamento exuperante haufto superveniunt. fed præcipuè acri, quale eft fcammonium. Cæterùm maximè animadvertendum eft, ne Pfyllij femen (id quod tamen deteftantur recentiorum quidam) tufum in pulverem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita, medullari fubftantia, ventriculum, & inteftina exulcerat: jecur & fanguinem inflammat, & omnia denique vifcera lædit. Integri feminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum, bilem dejicit: eaq; propter ardentiffimis febribus, intolerabili fiti, inflammatis valdè fpiritibus, & faucium & pectoris afperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni facro, & herpete laborantibus auxiliatur, externis illitum: privatim prodeft capite dolentibus fronti impofitum, fi tamen dolor à caufa calida fuerit excitatus. Hæc ex Mefue decerpfimus. Pfyllij vires paucis perftrinxit Galenus lib. 8. fimplicium medicamentorum, fic inquiens: Pfyllij femen admodum utile eft, ex fecundo refrigerantium ordine: deficcando verò & humectando medium quodammodo eft, & fymmetrum. Herba ψύλλιον. Pfyllium item Latinè dicitur: Arabicè Bazara chatbona, feu Bezer cothume: Italicè Pfillio: Germanicè Pfillienkraut: *Hifpanicè Zargaton, Gallicè Herbe à pulces.*

Pfyllium duplex eft, majus quod duplex (alterum enim, ramofius) & minus Gotne dictum in Phytopinace (cum nemo prius propofuerit) defcriptum & pictum. I. Pfyllium alterum, C. B. Pfyllium, Matt. Trag. Fuchf. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Diofc. & hift. Gef. hort. Lob. Caftor. Lugd. Tab. Pfyllium minus, Cæfal. Cynops Theophrafti, Gef. hort. Pulicaris herba, Lob. in Iconibus. II. Pfyllium majus, C. B. & Cæfalpino. Pfyllium alterum, Matth. Caftor. Lugd. Taber. Pfyllium Plinianum fortè radice perenni fupinum Lobelo.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANUM HORTENSE. CAP. LXVI.

Hortenfe Solanum frutex eft cibis idoneus, exilis, pufillus, multis concavus alis: folio nigro, majore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, viridi, qui poft maturitatem nigricat aut fulvefcit: herba innocentis guftus. Natura ei refrigerandi: quare folia ulceribus quæ ferpunt, & ignibus facris convenienter cum polline polentæ illinuntur: ægilopia, capitifq; dolores, trita & impofita per fe fanant: æftuanti ftomacho auxiliantur: parotidas cum fale detrita illitu difcutiunt. Valet fuccus ejus adverfus ignem facrum atq; ulcera quæ ferpunt, cum ceruffa, rofaceo & argenti fpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduftioni, quam fyriafin vocant, cum rofaceo perfufus proficit: in collyriis, aquæ vel ovi vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inftillatus prodeft: menfium abundantiam fiftit in vellere fubditus. Succus fulvo gallinarum cortalium fimo fubactus, & linteo appofitus, ægilopiis præfentaneo eft remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANUM HALICACABUM. CAP. LXVII.

Est & aliud Solanum, quod peculiari nomine Halicacabon aut Phyfalida, id eft veficariam vocant, foliis antedicto fimilibus, verùm latioribus: cujus caules, pofteaquam adoleverunt, prona terram fpe-

tam spectant: folliculis orbicularis, vesiculis similibus: in quibus semen continet fulvum, rotundum, læve, acinorum uvæ figura: quo coronarii utuntur, corollis intexentes. Vim usumq; hortensis Solani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, semine poto, & urinam pellit. Ex utraq; herba succus extrahitur, qui siccatus in umbra reconditur, ad eadem valens.

I. SOLANUM HORTENSE.

II. SOLANUM HALICACABUM.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANUM SOMNIFERUM. CAP. LXVIII.

Solanum somniferum aliqui etiam Halicacabon appellant, fruticat multis ramis, densis, caudicosis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæq; mali similium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, subrubro cortice vestita: nascitur in saxis, non procul à mari. Radicis cortex in vino drachmæ pondere potus, somnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: si quid numero adjiciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio est aqua copiosa mulsa, potui data. † Succus pastillis inseritur, & medicamentis, quæ doloris levamentum præbent: decoctus in vino, si in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis succus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Menti. φλοιὸς. i. cortex.

Στρύχνος μανικός. SOLANUM FURIOSUM. CAP. LXIX.

Solanum manicon, aliqui persion, alii thryon appellavere. Huic folium erucæ simile, majus aliquantò, satis acantho, quam pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adolescentes: caput in cacumine olivæ figurà, sed ut platani pilulæ hirsutius, verùm majus latiusq;: florem nigrum: postquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis constans, similibus hederæ corymbis, ut uvæ mollibus: radice firmatur candida, crassa, cava, cubitali: gignitur in montibus vento perflatis & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex vino, facit species varias, imaginationesq; non injucundas observari: sed duplicatus hic modus, ad tres usq; dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio est aqua mulsa copiosiùs pota, & vomitione rejecta.

Solani generum contid.

E Quatuor Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentariis, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantùm genera novisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alii Vesicariam vocant: hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Pisis ad nos misit vir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidisse fateor. Hortense *apud veteres concessit in ciborum usum, & pro olere habitum est: foliis exit Ocimi majoribus, Vesicariæ æmulis, sed angustioribus nigrioribusq;, mollioribus & oblongis. Plures circumquaq; fundit ramos non sine alarum cavitatibus, floribus albis, & in medio luteis, stellæ figurà. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, vinoso succo prægnantes juniperinis haud minores orobi quantitate, in quibus album minutumq; semen continetur. Variat in iis color: siquidem in hac planta nigra, in illa luteæ, in altera subvirides habētur.*

Hortensis Solani descriptio.

Radix

III. VESICARIA REPENS.

IV. SOLANUM SOMNIferum.

V. SOLANUM SOMNIferum.

Radix illi eſt alba pluribus divaricata fibris. Naſcitur in hortis & viridariis, ſecus publica itinera, & præſertim propter ſepes, & ædificiorum muros. Præſtat cùm foliorum, tum baccarum ſuccus addito roſaceo, & aceti momento, adverſus capitis dolores à caliditate exortos: quinetiam phreniticos juvat, ubi illitis in eo linteolis ex aceto & roſaceo ſyncipiti ſuperponatur. Illinitur fronti eodem modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarizatur quoque utiliter cum aceto, ad faucium & columellæ inflammationes, & additur convenienter in unguentis & emplaſtris, quorum ad ulcera contumacia magnus eſt uſus: cibis idoneum eſt. In ſumma ubi refrigerare, exiccare, cohibereq; opus eſt, hortenſe Solanum mirifice convenit.

Solani hortenſis vires Matthiolo.

Quod autem H A L I C A C A B U M *ſive Veſicariam vocant, quodq; Arabes & officinæ Alkekengi nuncupant, foliis eſt hortenſi ſimilibus, ſed latioribus firmioribusq;, ſubaſperis, nec adeò, ut in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui ubi adoleverint, facilè ſeſe in humum proſternunt. Flores illi ſunt candidi, hortenſis modo: è quibus veſicæ oriuntur juglandium magnitudine, & quandoq; majores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur coſtis, æqualibus inter ſe ſpatiis diſtantibus. Recenter editæ virides ſunt, ſed per maturitatem ruſeſcunt, baccis intus vinoſis, quæ ſingulæ ſingulis inhærent imâ folliculi parte, rubicundæ uvæ acino (ruſci baccis) ſimilis, ſapore auſtero ſimul & amaro, ac numeroſo, minutoq; intus ſemine, ipſoq; albicante. Naſcitur propter uliginoſas ſepes, & locis umbroſis.*

Solani Halicacabi delineatio.

Baccarum vis eſt præſtantiſſima non ſolùm ad renum vitia, & ad ciendam urinam, ſed ad ejus quoq; ardorem mulcendum. Siquidem earum ſuccus ex papaveris albi cremore, aut ſeminum melopeponum, aut cucurbitæ cucumerisve, aut ex malvæ decocto, aut hordeacea ptiſſana potus mirifice urinæ ardoribus auxiliatur. Aſpidibus adeò adverſiſſimum eſt Halicacabum, ut admota propius ejus radice, ſopore inexpugnabili ii necentur. Baccæ muſto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eadem in tina unà cum maturis uvis, & diebus aliquot ſimul effervefcere ſinuntur, fitq; inde vinum calculoſis admodum utile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat unciarum quatuor pondere potum.

Solani Halicacabi vires.

Eſt & aliud V E S I C A R I Æ *genus, ab hoc tamen valde diverſum, quod hac tempeſtate ſeritur in hortis ac fictilibus, ſcenas, attegias, pergulas & feneſtras in*

Veſicariæ repentis deſcriptio.

ſtras in

strae inumbrat, & topiario opere contexit & opacat. Constat haec foliis oblongis per ambitum laciniatis floribus ex candido lutescentibus, aut simpliciter candidis, è quibus vesicae prodeunt virides, subrotundae, senis secundum longitudinem divisuris, semine intus pullo ervi magnitudine, aut paulò majore, in cujus latere veluti humani cordis effigies visitur, obsignata albo colore, nec sine causa id à natura factum credimus, quòd fortasse hujusce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc semen praestare, quemadmodum & in Echio herba contra viperarum morsus celeberrima, semen viperinis capitibus simile procreavit.

Soporiferi Solani histor.

Caeterùm SOMNIFICUM, *sive Soporiferum Solanum numerosis fruticat ramis, densis, surculosisque, fractu contumacibus: foliis multis, subpinguibus, cotoneae mali haud absimilibus: floribus subrubentibus: caules per intervalla verticilli in modum ambientibus, fructu crocato baccae figura, in folliculis hirsutis delitescente. Radice nititur longa vegetaque, brachiali quandoque crassitudine, cortice subrubenti circumvestita. Nascitur maritimo tractu, locis plerunque saxosis: adeò ut mihi dubitandum non sit, quin planta, quae hic soporiferum Solanum repraesentat legitima dici possit, cum omnibus sanè notis hoc Solani genus referat: etsi non desint nasuti, & qui aliorum laboribus invident, ac insidiantur, qui frivolis, inanibusque argumentis eam oppugnent, quorum latratibus jam aures nostrae obsurdescunt.*

Solani somnifici alterum genus.

Est & alia SOMNIFICI *Solani species cujus hic quoque imaginem expressimus: foliis angustioribus, venosis, in humum spectantibus, caule angulos o: floribus tintinnabuli figura, subpurpurascentibus, & in ambitu denticulatis, & è longo pediculo dependentibus: ex quibus baccae proveniunt nigrae, aut ex nigro purpurascentes, vinosae, minuto semine refertae, quemadmodum & reliquae Solanorum baccae: haec viridi quodam tegumento ad mediumusque occultatur, cujus orificium in coronae modum denticulatum desinit. Radicem habet grandem, strumosam, teneram, albicantem: Majo flores, & Junio fert fructum. Nascitur in agro Goritiensi Salvatino monte inter saxa, unde aliquot nobiscum tulimus plantas. Vires alteri similes habet, sed proculdubio imbecilliores.*

Herba Bella dõna sive Solanum majus. Fuchs. error circa Solanum majus.

Caeterum errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum vulgus Solatrum majus nominat, Veneti verò vulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi ejus baccae largiùs sumptae interficiant. Unde quamvis hae plantae viribus convenire possint, facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiae adstipulatus est Fuchsius, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea parvo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamque Mandragorae speciem voluit esse, quam Dioscorides Morion vocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert Mandragorae mari similia, dodrantali longitudine, terrae procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum praebet indicium, hanc perpetuò caule viduam esse quemadmodum caetera Mandragorae genera: nam pediculi, quibus Mandragorae fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaque fit, ut plantam hanc, quae vulgo Bella donna vocatur, in nullo Mandragorae genere legitimè referendam putem: cum haec folia emittat hortensi Solano majora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis bicubitalibus, & ligni modo praeduris. Quinimmo crediderim ego hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, varia ac diversa Solani reperiuntur genera.

Solani majoris delineatio.

Provenit haec planta, quam ego Solanum majus appello, in montium sylvis, saxosis, & seritur in hortis, foliis hortensi Solano majoribus: caudice bicubitali tricubitalique, & quandoque majore, subrutilo colore, ramis numerosis, aliis multis concavis, in quibus flores oriuntur longi, luteae digitali vocatae aemuli, prolixo pediculo & campanulae instar concavi, colore ex pallido purpurascente, capillaceis intus staminibus. His flaccescentibus, baccae suboriuntur singulatim è suo pediculo dependentes, dissecto brevique calyculo superiori parte comprehensae. Hae maturescentes nigricant, acinis uvae magnitudine, pellucida exterius cute. Eaedem vinoso succo refertae sunt, ac pariter numeroso atque minuto semine. Radicem fundit longam, crassamque, albicantem, & succi plenam. Plantata semel, Vere appetente, quotannis ex eadem radice repullulat, semperque auctior provenit viribus.

VI. SOLANUM MAJUS SIVE herba Bella donna.

Solani majoris vires.

Refrigerat ordine tertio, & siccat secundo. Manico correspondet Solano, sed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccae quatuor aut sex ipsa devoratae sumentes dementant, & in furorem agunt, adeò ut daemoniaci facti videantur. Inducunt tamen plures sumentes quandoque in veternum: nam & pueros quosdam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas uvae vice devorarunt.

Solanum majus nec esse Mãdragoram Theophrasti.

Non desunt quoque qui hanc plantam Theophrasti Mandragoram esse velint. Verùm & ipsi hallucinantur, quòd is ejus historiam minimè describat, sed tantùm de fructu meminerit, qui non solùm in hac planta ῥιζώδης καὶ οἰνώδης reperitur, sed in aliis quàm pluribus. Sed hi (quantum video) ex unguibus leonem describere volunt, cùm & Ursi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam jam in usum medicum (ut audio) trahant. Siquidem, ut quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta distillata, pota duorum, aut ad summum trium cochleariorum mensura, internas viscerum inflammationes extinguit, nullo corporis incommodo, sed (ut illi ajunt) à copiosiore potu abstinendum. Idem praestat exterius admota ad erysipelas, sacros ignes, & alios calidos affectus. Contusa folia & illita, oculorum palpebrarumque phlegmonas leniunt. Siccae radicis mira vis: nam si semidrachmae pondere crassiusculè trita ea maceretur in vino horis ad summum septem, ac inde percolatum vinum quis degustaverit jejunus, fiet ut is nullo pacto edere possit, nisi epoto paulò post aceto. Hoc enim Antidoto succus statim excluditur, redit-

dita-

Digitized by Google

ditáq; qui ſumpſit ad cibum. Jocus eſt magnus, ubi quis guloſis paraſitis hoc appoſuerit vinum cum menſis optimis cibis refertis aſſidentes, nihil prorſus cibi ingerere queant. *Id quod Franciſco Calceolario Veronenſi acceptum refero, utpote qui primus hoc hujuſce plantæ ſecretum propalavit. Somnifici & manici Solani meminit Theophraſtus lib. 9. cap 12. de plantarum hiſtoria ſic inquiens: Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum, radice rubra, ſanguinis modo ſed candida cum ſiccescit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili, aut malo dulci, ſed piloſo & parte ima magno. Hujus corticem radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefacientes dant, atq; ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus & faucibus, atq; ſepulchris. Alterum genus inſanire facit: id alii Bryoron vocant, alii Periſſon. Conſtat radice candida & longa ad cubitum atq; cava. Dabitur ejus radicis drachmæ pondus, ſi ut quis ludat, ſeſq; pulcherrimum putet, placuerit: at ſi magis inſaniat vu. drachmis duabus opus eſt, ſin autem nunquam inſania ſolvi malueris, tres dabis. & quatuor ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, majus tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, ſed majus atq; piloſius, nec fructui platani abſimile conſtat. Solani ſingulis generibus vires reddidit Gal. lib 8. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit: Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum verò non eſculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uvæ tum figura, tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticoſum ὑπνωτικὸν, hoc eſt ſomnificum: & tertium eſt præter hæc, quod μανικὸν, id eſt furioſum appellitant.* *Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus, quæ ad jecur, ad veſicam, & renes accommodantur, miſcetur. Solani verò ſomnifici cortex radicis, ſi cum vino bibatur, ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus. Sed & ad cætera quoq; papaveris ſucco perſimilis eſt. niſi quòd eo uſq; imbecillior eſt, ut ipſe tertii habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto ſit conſtitutus. Hujus Solani ſemen urinam ciendi vim habet.* *Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris, dementiam furiamve adſciſcet.* *Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis ad medicationes, quæ intro in corpus adhibentur, inutile eſt. Nam ſi quatuor ejus drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores, inſaniam. Una certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa utile quid obtinet. Verùm ſi foris corpori emplaſtri modo deſtinatur, ulcera maligna & depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecundo ordine jam completo, & tertio incipiente: refrigerans verò ſecundo incipiente. Illud Solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortenſe nominatur: Arabibus Hameb ethanaleb, Hameb alchabaith ſive Hanab althaleb: Italis Solatro hortolano, ſeu Herba morella: Germanis* Nachtſchadt: *Hiſpanis Yerva mora: Gallis Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος ἢ φυσαλίς: Latinè Halicacabus & Veſicaria appellatur: Arabicè Kekengi, Alkekengi ſive Kekenegi: Italicè Alcachengi Halicacabo: Germanicè* Judenkirſchen: *Hiſpanicè Bexiga de perro: Gallicè Beguenaudes. At Veſicaria ſive Halicacabum repens, Italis Vesicchio foreſtiero. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum ſomniferum dicitur: Italis Solatro ſonnifero. Quod deniq; Græcè στρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furioſum vocatur: Italicè Solatro furioſo. Sic Solanum ſomniferum alterum: Italis Solatro ſonnifero minore. Verum Solanum majus dicitur Italis Solatro maggiore, ſive Herba bella donna.*

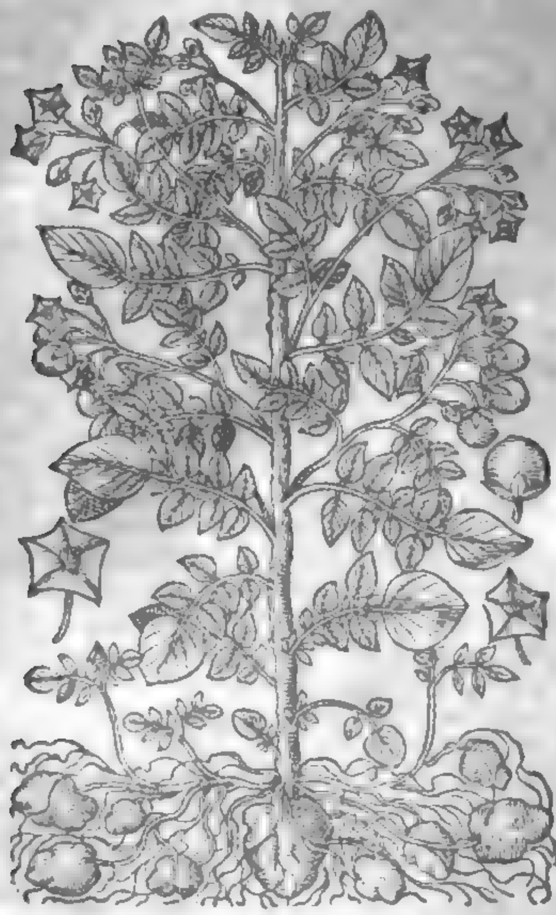
Solani somnifici & Manici hist. ex Theophrast.

Solanorum vires ex Gal.

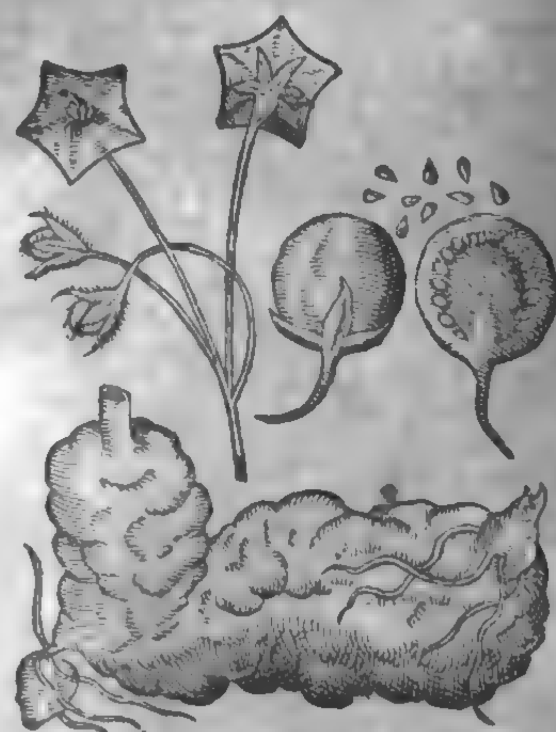
Nomina.

Solani viginti differentiæ habentur, de quibus in hiſtoria Univerſali. I. Solanum officinarum, C.B. Solanum hortenſe, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Cam. Solanum, Brunf. Lon. Solatrum vulgare, Trag. Solanum nigrum & puniceum, Cordo in hiſt. Solanum quod edendo eſt Cord. in Dioſc. Solanum ſativum, Tab. Solanum hortenſe circeæ aut phaſeoli folio, Lobelo in icon. Solatrum minus, Cæſalpino. Variat foliis magis minuſq; laciniatis, acinis fuſcis, puniceis, luteis. II. Solanum Veſicarium, C.B. Geſ. hor. Solanum halicacabum, Matth. Trag. Lac. Lob. Lugd. Saxifraga rubra, Brunf. Halicacabum vulgare, Fuchſ. Turn. Halicacabus, Cordo in hiſt. Geſ. hort. Caſtor. Camer. Veſicaria, Cordo in Hiſt. Geſ. hort. Cæſal. Veſicaria vulgaris, Dod. gal. Alkakengi, Lonicero. III. Veſicaria repens, Matth. Veſicaria nigra, Trag. Veſicaria peregrina, Dodo. gal. Veſicaria altera, Caſtor. Halicacabum peregrinum, Fuchſ. Geſ. horr. Dodo. fol. Lonic. Lugdun. Taber. Camer. Dorycnium, Cordo in Dioſc. & hiſt. Geſ. hort. Caput monachi, eidem. Solanum peregrinum, Lacu. Piſum Cordatum, Lob. Faba inverſa, Cæſalpino. IV. Solanum ſomniferum verticillatum, C.B. Solanum ſomniferum, Matth. Geſ. hor. Lacu. Cluſ. hiſt. Hiſp. Dod. fol. Caſt. Cæſ. Lug. Cam. Solanum ſomniferum Hyoſcyami lutei foliis, Lobelo in iconibus. V. Solanum ſomniferum alterum, Matth. Geſ. hort. Caſtor. Lugd. Solanum ſonniferum, Lonic. Solani lethalis aliud genus, Dod. folio. An non idem cum ſequenti? VI. Solanum majus ſive herba bella donna, Matth. Solanum hortenſe nigrum, Trag. Solanum ſomniferum, Fuch. Turn. Lob. Lug. Solanum lethale, Dod. fol. Solani genus ſylvaticum, Geſ. hort. Solanum majus, Cam. Caſt. Solanum ſylveſtre, Thal. Solatrum majus, Cæſal. Mandragora morion, Fuch. in icon. Mandragoras Theophraſti, Dod. gal. Anguillaræ, Mandragoræ genus, Geſ. hor. Mandragoræ tertia ſpecies, Cord. in Dioſ. Morion, Lon. Bella donna, Cluſio hiſt. Pannonica. VII. Solanum tuberoſum eſculentum, hactenus à nemine propoſitum, in Phytopinace ante ſeſquiannum exhibuimus, cujus hic figuram damus. Stirps eſt caule ſeſquicubitali, aliquando bicubitali, ſubrotundo, ſtriato, aliquantum foliato, leviter hirſuto, viridi, ſucci pleno, brachiato, nonnunquam in viri altitudinem exurgente & valdè ramoſo: foliis primis ad radicem prodeuntib. Barbareæ ſimilibus, cæteris palmum longis, pallidè virentibus, ſubhirſutis, in ſex, octo, plures & pauciores partes, ex una coſta dependentib. (quibus unum ſemper numerum claudens additur) diviſis, ex rotunditate oblongis integris, quibus duo ſextuplo minora interjiciuntur. Flores ramulorum ſummis inſident, alii clauſi, terni quaternive aperti, Malorum inſanorum forma magni, ex cæruleo purpuraſcentes, calathi inſtar diviſi, quinquanguli, lineis ſubflavis per longum diſcurrentibus, ex quorum medio ſtaminula communiter quatuor reſſeſcentia prodeunt. Hos excipiunt fructus rotundi, plures ſimùl quaſi ex racemo dependentes, longis pediculis ut in Solano vulgari donatis, quorum aliqui nucis magnitudine, alii avellanæ, alii minores, immaturi atrovirentes, maturi atrorubentes, rarius ſtriati: medulla intus albicans, ſeminibus parvis, planis, rotundis, Solan. ſomniferi ſecundi forma fuſcis, conferta. Radix eſt tuberoſa, aliquando pugni magnitudine, aliquando palmum longa, aliquando minima ſucculenta, cute fuſca aut atrorubente tecta, cujus medulla albicat: ad caulis exortum prodeunt radices fibroſæ plures, oblongæ, albicantes, quæ per terram ſparguntur, ex quibus primo vere alii caules exurgunt, aliæque tuberoſæ radices adnaſcuntur: quemadmodum ele-

VII. SOLANUM TUBEROSUM esculentum.

SOLANI TUBEROSI RADIX & fructus.

ganter hac figura nova germina exprimuntur: antequàm notior esset, hyberno tempore radices eximebantur, ne putrescerent, vernaliq; tempore rursus terræ committebantur, ast nunc non item, siquidem tot se tuberibus propaget, ita ut ad unam plantam hyberno tempore erutam ultra quadraginta tubera notarim, quamvis etiam ex ramis reclinatis terra tectis, Burgundi propagare soleant, quò plura tubera acquirant, cùm apud ipsos, ut & Gallos, in cibos veniant: aliquando enim Tuberum modo sub cineribus assant, & cum pipere (aliàs palato, meo enim fatuus videtur gustus, vix arrideret) comedunt: alii vero assata in taleolos dissecant, & jus pingue cum pipere affundunt, ad Venerem excitandam, semenq; augendum commendantes: alii & tabidis utiles volunt. Italis Tartuffoli (quo nomine & tubera nominare solent) Germanis Grübling Baum / id est Tuberum arbor dicitur. Solanum vocamus propter formam aliquam foliorum, cum Malis aureis: florum cum Malis insanis: fructuum, cum baccis Solani vulgaris: seminum, cum Solanis penè omnibus: deniq; propter totius plantæ odorem, quem cum Solanis communem habet. Vulgò Pappar Hispanorum, vel Indorum dicitur. Nobilissimus Jacobus Antonius Cortusus patricius Patavinus, Pycnocomen Dioscoridis censet, motus exemplari Dioscorideo manuscripto, cui similis figura adpicta, quod clarissimus Pinellus nobilis Vincentinus, Patavii in sua Bibliotheca habet: & sane foliorum & radicum Pycnocomi Dioscoridis notæ, huic Solano conveniunt, floris verò & seminis non item. Ex Insula Verginea primum allata in Angliam, inde in Galliam, aliasque regiones.

Δορύκνιον. DORYCNIUM. CAP. LXX.

DOrycnion Cratevas Halicacabon, aut Caleam vocat: frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido, a siliquis in cacumine ceu ciceris, densis, rotundis; quinis intus aut senis seminibus, exigui ervi magnitudine, lævibus, firmis, versicoloribus, radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

a Meum ἐν ἄκρῳ δὲ πυκνὰ θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθου, ἐν οἷς σπέρματα στρογγύλα. In summitate verò habet densos folliculos, velut ciceris, in quibus semina rotunda.

Dorycnii confid.

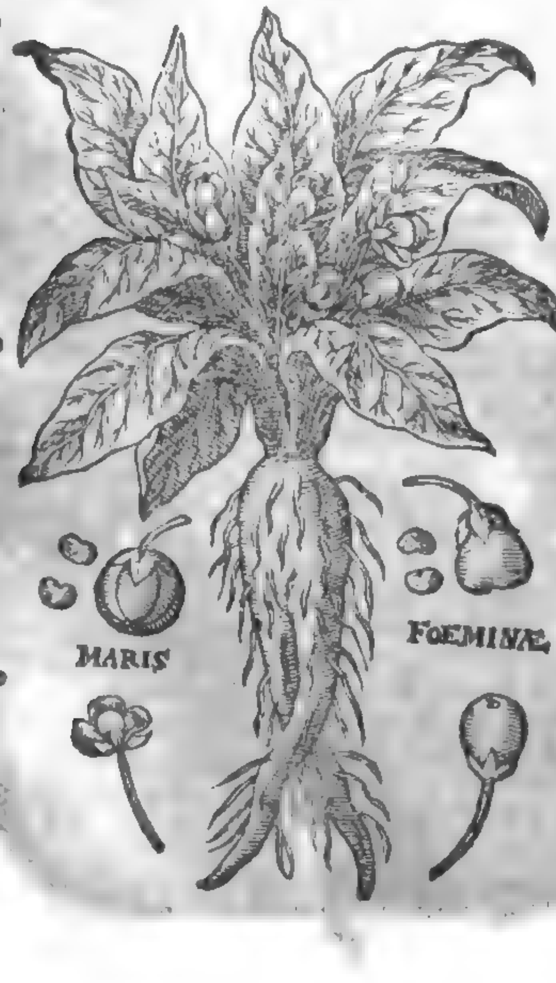
DOrycnum, Crateva testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, foliis cum forma, tum etiam colore olivæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum invenire, aut inventum videre: quamvis in eo quoq; inquirendo multum laboris insumpserim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miserunt, quas ii Dorycnium faciebant: verùm cùm ea non satis mihi fecerint, hic illas appingere non libuit. Ceterùm hallucinantur, meo quidem judicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cujus historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnii vires ex Gal. *Dorycnii meminit Galenus lib. 6. simpl. medic. ubi de ejus viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaveri simile est, & Mandragoræ, & iis quæ sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit.* Nomina. *Id Δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoq; Latini vocant.*

Mandra-

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

Mandragoram, aliqui Antimelum, alii Circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo ejus genera: niger, quæ fœmina exiſtimatur, tridacias appellatus, anguſtioribus foliis ac minoribus quàm lactucæ, viroſis ac graveolentibus, in terra ſparſis: mala gerit a ſorbis ſimilia, pallida odorata, in quibus ſemen veluti pyrorum: radicibus inhæret benè magnis, binis ternisve, inter ſe convolutis, nigris foris, intus albis, craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis Morion vocitatur: hujus folia magna, alba, lata, lævia ut betæ: mala quàm alterius duplo majora, colore in crocum inclinante, jucundè cum gravitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, major & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo, & prelis ſubjecto: qui inſolatus, ubi concreverit, fictili reconditur. Malis quoq; ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignavior. Delibratur radix, & trajectus lino cortex, ad uſum ſuſpenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defœcatum jus ſervant, cyathoq; uno utuntur in pervigiliis & doloribus, & ante ſectiones uſtionesq;, ne ſentiãtur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, ut veratrum, per vomitiones bilem atram pituitamq; extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſſis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi, pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur, quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaveris formam, ipſum facile præſtat. Folia recentia convenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas ulcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis ſenisve diebus ſenſim perfricentur: folia ſer[illegible]antur in muriis eoſdem ad uſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas atq; tubercula cum aqua diſſipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conjiciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, iis qui ſecari, aut amburi debent, ut antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed veterno quodam preſſi torpeſcunt. Mala ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus, nimio tamen odore percuſſi, obmuteſcunt. Semen malorum potum vulvas purgat: appoſitumq; cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluvia ſiſtit. Scarificata, punctisq; multifariam aperta radice erumpens lacryma cavo vaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, ſed non ubiq;, ut experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis juxta ſpecus enatum: foliis albi mandragoræ minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò major palmo, pollicemq; craſſitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obſoniove drachmæ pondere devoratam, uſum rationis intercipere: obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, ſenſus impos, ternis quaternisve, ex quo data eſt, horis. Hac medici utuntur cùm ſcidendi, urendive neceſſitas adeſt. Antidotum eſſe volunt radicem, cum manico ſolano potum.

I. MANDRAGORA MAS & Fœmina.

Mandragoræ utrumque genus frequens naſcitur in compluribus Italiæ locis, præſertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarii quotannis ad nos convehunt. Habentur & in viridariis ſpectaculi gratia: etenim Neapoli, Romæ, & Venetiis utramq; Mandragoram in hortis & vaſis fictilibus ſatam vidimus. Sed profectò vanum ac fabuloſum eſt, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræſentent, ut ignarum vulgus, & ſimplices mulierculæ certò credunt & affirmant. Quibus etiam perſuaſum eſt, eas effodi haudquaquam poſſe, niſi cum magno vitæ periculo cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur pereantq; foſſores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impoſtores ac nebulones quidam venales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ ſunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas, infixis hordei, & milii granis, iis in locis, ubi pilos exoriri volunt: deinde facta ſcrobe tamdiu tenui ſabulo obruunt, quouſq; grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad ſummum dierum ſpatio. Eruunt eas demum, & adnatas e granis radices acutiſſimo cultello ſcindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Hujus ſanè rei certam fidem facere poſſum, quòd cùm Romæ eſſem, impoſtorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras impoſturas, quibus circumventis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias ſibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonſtravit, aſſerens unam tantùm interdum divitibus vendidiſſe quinque & viginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati &

a Orib. [illegible] ovis.

Mandragoræ utriuſq; conſid.

Mandragoræ humana forma, factitiæ.

Quorundam impoſtura.

saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam involvenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallaciis ac fraudibus maximo cum detrimento, & vitæ sæpe discrimine, homines ab his impostoribus & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoq; authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram vocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse: quippe quòd in universum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proveniant, adeò ut crura hominum modo habere videantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt qui mali instar super folia ad terram procumbentia brevi pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, vel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius pleriq; hujus sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè vitio verterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, iis cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta videtur à Flavio Josepho: qui etsi de alio radicis genere scribat ea tamen potuerunt facilè ab impostorib. in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hic Josephi verba subjiciam, quæ l. 7. c. 25. de bello Judaico ita scripta sunt: Vallis, inquit, quæ civitas à parte Septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur; quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam verò veluti jubar fulgurans. Accedentibus eamq; evellere cupientibus facilis non est, sed tamdiu refugit, nec prius manet, quàm si quis urinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoq; modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè evellitur, canis verò continuò moritur, tanquam ejus vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus vivis immersa eosq; necantia, quibus subventum non fuerit, hæc citò, etiamsi tantummodo admoveatur ægrotantibus, abigit: hactenus Josephus. Ex cujus usq; verbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, quæ postea vanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis juxta specus proveniens, qui mihi ostenderet in Italia hactenus reperi neminem. Brasavolus itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem judicio, damnant,

Anthropomorphon Pythagoræ.

Baaras admirabilis fa[illegible] planta.

Mandragora Morion vocata.

Hermolai tutela.

Mala vulgo Melongena.

II. MELONGENA.

quòd virum hunc in ea sententia fuisse velint, ut putaverit mala illa, quæ Insubribus MELONGENA *vulgò vocantur, nostris verò Hetruscis Petranciani, esse hujus tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, ejus verba abundè testari poterunt, quæ in suis corollariis de Morio ita scripta invenio. De Morio, inquit, Mandragora nihil habeo quod addi possit iis, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ vulgò Melongena vocitamus, hoc est, ut ipse puto, mala insana: de quibus nihil veteribus scriptum fuisse jam desino mirari, quòd multa hujusmodi reperio, sicut herclè multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice vulgari sunt, passim nascente, ut melones & cucurbitæ: pari quoq; cultu, foliis propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Manditur vulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperam tum Brasavolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulaverint. Cæterùm nos Mala insana è planta oriri observavimus, cui folia insunt stramoniæ, aut majoris Solani, haud absimilia, subaspera tamen, hirsuta & per ambitum sensim sinuata: caule unico, semicubitali, ramoso, tereti, firmo subpurpureo, & perinde ac folia hirsuto. Flores edit albicantes aut subpurpureos, in stellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpurascente, virentes ve, & levissimo contecti cortice, succosa albicanteq; intus pulpa: semine numeroso, parvo, siliquastri æmulo. Radice nititur multifida haud altè descendente: seritur in hortis & viridariis, & vasis fictilibus primo statim appetente vere: floret Aestate, & Autumno fert fructum. Planta est frigoris, & algoris impatiens, quo fit ut in Germania & Bohemia, ubi Aestas frigidiuscula fuerit, rarò fructum ad maturitatem perducat. In Italia, ubi Mala insana copiosa proveniunt, frequenter in cibum veniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas dissecant, & deinde farina aspersa, in oleo aut butyro ferventi in patellis frigunt, & mensis apponunt, sale & pipere condientes: sunt enim gustui non ingrata. Sunt è nostratibus, qui malis insanis vescantur ad venerem excitandam: quod fortè ideò præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia existunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut testis est Avicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt viscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & jecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturnæ proveniunt febres & habitus malus. Hinc itaq; fit, ut Averroem mirari subeat, quòd libro 5 collectaneorum mala insana commendaverit suo quodam modo parata. Jam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum, colore primum viridi, deinde ubi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam verò rubeum visitur, ideoq; vulgò appellantur* POMI d'oro, *hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa, sed nauseam & vomitum sæpè movent. Mandragora*

Hermolaus Barbarus defenditur.

Mali insan. descriptio.

Malorũ insanorũ vires.

Mala aurea.

*III. SOLANUM POMIFERUM, fructu rotundo, molli. *

gora vires deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò, ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cujuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi vim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit valentiſſimus, non tantùm refrigerat, ſed & deſiccat: reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit. Hæc planta quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Jabora, ſeu Yabrohach: Italis Mandragora: Germanis Alraun: Hiſpanis Mandracola: Gallis Mandragore, & Mandegloyre. At Melogena, ſeu Mala inſana, Italis Petranciani ſeu Melanzane.

Mandragoræ vires ex Gal.

Nomina.

Mandragora duplex eſt, alia flore minore & quidem mas & fœmina: alia majore cæruleo, cujus figuram in hiſtoria noſtra dabimus. I. Mandragora fructu rotundo mas & candida, quæ verò fructu Pyri, fœmina & nigra herbariis dicitur. II. Solanum pomiferum fructu oblongo, C. B. Melongena, Matth. Cord. in hiſt. Cam. Caſt. Lugd. Melangena vel Melantzana, Lob. Mala inſana Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lonic. Tabernæ. Pomum amoris aliquibus, Geſ. hor. Solanum pomiferum, eidem. Solanum hortenſe & Pyra inſana, Cæſalpino. Variat floris colore, fructus item colore & figura. III. Solanum pomiferum fructu rotundo molli, C. B. Poma amoris, Dod. gal. Lob. Lugd. Cam. in Matth. Taber. Pomum aureum, Geſ. hor. Aurea mala, Dod. fol. Caſt. Mala inſana, Cæſalpino. Solani pomiferi genus aliud, Geſ. hor. Lycoperſicum Galeni & Poma Peruviana, Anguil. aliis Glaucium Dioſcoridis: fructus aureus, ruber, rarius albus.

Ἀκόνιτον. ACONITUM. CAP. LXXII.

ACONITUM aliqui pardalianches, alii cammoron, alii thelyphonon, alii myoctonon, alii theriophonon vocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † ſubhirſuta: caulem palmo altum: radix ſcorpii caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcorpiones admota radice, ſtupentq; qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis levandi doloris gratia adjicitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus objectum.

† Meum τραχέα, i. ſub aſpera.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITUM ALTERUM. CAP. LXXIII.

EST & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alii lycoctonon appellant. Hujus genera ſunt tria: unum, quo utuntur venatores: alia duo in uſum ſuum vertere medici: e quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Juſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diviſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad venationem Luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & devoratæ lupos enecant.

DUO Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quod Pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quod canes, luposq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; vocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: veruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & vires ſilentio præterit. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria & quonam pacto tum medici, tum venatores iis antiquitus uterentur palam fieret. Hujus diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quod in tertio genere, quod Ponticum appellavit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum: ex quo quis fortè conjicere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paſſim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, foliis quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: e quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus iiſdem ferè foliis, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen majoribus, adeò ut ſylveſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem videtur, ut multa vera doctè, ita non pauca etiam falſa ac vana ineptè congeſſiſſe) negat inveniri Aconitum, cujus flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortaſſe perſuaſerit

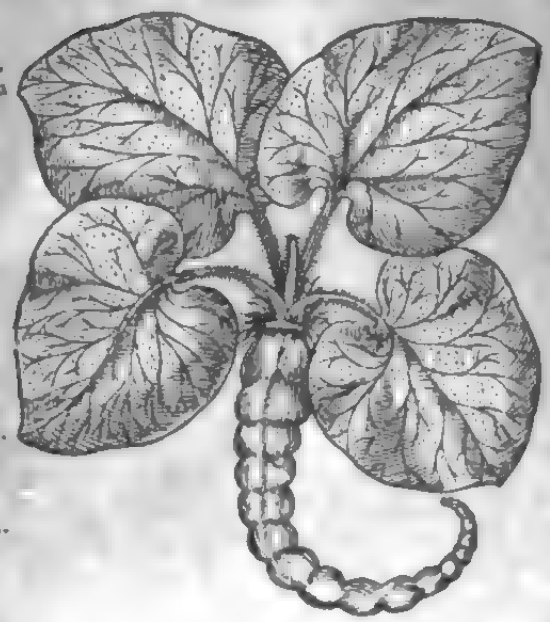
Aconiti genera, & confut.

Dioſcoridis lectio diminuta.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Geſnerus deceptus reprehenditur.

I. ACONITUM PARDAL. Diosc.

Luparia. Vulparia

Thelyphoni historia.

Medici clari qui Aconitũ. pardalianches apud Matthiolum viderunt.

omnia naturæ opera se novisse & vidisse. Attamen in hoc, pace ejus dixerim, decipitur: siquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hic vera scripsisse, Gesnerum contra veritati refragari, posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam vocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè provenit, ipsum passim vulpariam nominant, utpote quod præter lupos, vulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam vaca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo venatores pantheras, & pardos interficiunt, vidimus legimusque nos tantum in Ananiensibus montibus, in Tridentino agro, locis ferè inaccessis, & præruptis. Planta est admodum rara, & à paucis aliis fortasse visa, quàm ab iis, quibus à me ejus videndi copia facta est. Nam plurimi sunt rei plantariæ studiosi, & clarissimi viri, qui eam viderunt, & palpaverunt, quique hoc perpetuò testabuntur: è quorum numero sunt Cæsaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe vir Clarissimus Julius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laurens Belga, Doctor Ribera Hispanus, Joannes Crato Vratislaviensis, Franciscus Parthinus Roboretanus, & Joannes Odoricus Melchorius Tridentinus, & alii quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali solùm, sed Bohemi, Poloni, Germani, Borussi, Ungari, Galli & Hispani, & quotquot ferè sequuntur Cæsaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoque peregrini, rei plantariæ, & bonarum artium studiosi, qui hac per Bohemiam iter facientes, me (quæ eorum est humanitas) invisere solent. Quibus omnibus dicere soleo, Palpate, & videte, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco jam mihi asservo adversus vitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis quàm inimicis: his quidem, ut inspecta veritate ad mentem redeant: illis, ut de Matthioli integritate ubique testari possint. Est itaque ACONITUM PARDALIANCHES, cujus hic primo loco imaginem expressimus planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusque proveniens, umbrosis tantùm locis: foliis cucumeri proximis, sed majoribus ad summum quatuor usque, subhirsutis: caulem edit, quem ego caducum vidi, palmarem, pariter hirsutum quemadmodum & foliorum pediculos. Florem videre non licuit, verùm (si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo (Chrysanthemi similibus, sed minoribus.) Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali crassitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incurvam, geniculatam, & tota facie scorpii caudam æmulantem, ut ex hac imagine, quam ex viva planta pinxit VVolffgangus Meierpeck è Friburga Misniæ oriundus,

II. ACONITUM PARDAL. Plinii.

III. ACONITUM PARD. Theophr.

Aconiti pardalianches delineatio.

quispiam

quispiam certior fieri poterit. Refert enim hac omnibus suis notis adamussim Dioscoridis Aconitum pardalianches. Est & alterum Aconiti hujusce genus, radice ferè simili, sed superiori parte utrinq; brachiata, alba, splendente, geniculata, & ima parte Scorpionum caudam referente. minimè tamen incurva: foliis præscripto similibus, sed paulò rotundioribus, & minus hirsutis, caule & floribus Doronico similibus. Nascitur in altissimis montium præruptis, & ferè inaccessibilibus locis. Pares sunt ei qualitates & vires cum præscripto. Hoc genus PLINII ACONITVM *esse censeo. Quippe, is marino Cammaro sui Aconiti radicem similem reddidit, cujus effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophrasti* THELYPHONVM *facio. Siquidem hoc non solùm habet radicem scorpionem integrum præ se fe-*

Plinii aconitũ pardalianches. Thelyphonum Theoph.

IV. ACONITUM PARDALIAN. minus, quod falso Doronicum vocant.

V. ACONITUM II.

rentem, sed folia Cyclamini haud dissimilia, radicis fibras geniculatas, graminis modo & ejusdem quoq; more sese propaginantes, & alios quoq; scorpiones effigiantes, è quibus postea & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre videntur, sunt enim aurei omnes, chrysanthemi modò. Nascitur in altissimis montibus, præscriptis locis. Ea omnia potest, quæ de cæteris scripta sunt. Duo hæc Aconiti genera misit ad me ex suo viridario vir insignis Jacobus Antonius Cortusus Patritius Patavinus, acerrimus plantarum indagator, una cum Doronicorum vulgarium planta: illeq; me primùm admonuit, Doronicum inter Aconita esse recensendum, quod certò sciret, facto a se pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices devorârunt. Vix ego id credere poteram, sed interim datis cuidam meo cani vulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is post septimam horam obiit. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipsemet canis toto illo tempore, quo supervixit, alacer, lætus ac hilaris se semper habuit, nihilq; symptomatis passus est: immò, quod majus dici potest, quadam cum domestica canicula pluries Venerem exercuit, & cœnantibus nobis avidissimè comedit. Quo factum est, ut ego profectò crederem, me hoc facto periculo frustratum iri. Atqui paulò post præter omnium nostrûm sententiam, is repente admodum, ac si morbo comitiali percussus esset, totus in terram cecidit, ubi horrendo spasmo correptus, spumanti ore paulò post convulsus interiit. CORTVSO *itaq; nobilissimo, hoc amplissimum munus futura posteritas acceptum referat, ipsumq; novum vitæ nostræ custodem appellitet. Huic Nymphæ violas, & lilia fundant: hunc suavissimis vestiant rosis, & bacchare cingant. Ac interim desinant Medici, quibus hominum vita cordi est, exitioso & pernecabili Doronico uti. Expellant & illum Pharmacopœi suis è Myropoliis, & interdicant pii, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne posthac venenum hoc præsentissimum vaneat. O quàm misera fuit eorum conditio, qui superiori ætate nos præcesserunt, quorum ferè nemo simplicia medicamenta rectè novit, quiq; sæpe venenosis auxiliis usi sunt, ubi saluberrimis antidotis uti putarant, ut quàm pluribus in locis horum nostrorum commentariorum docuimus. Erit itaq; Doronicum posthac Dæmonicum, non Doronicum appellandum, quod Diabolus in hujus locum thelyphoni genus hoc intruserit. Hinc autem fit, ut ego errorem quoq; meum jam agnoscam, quòd noluerim Marantæ concedere, Doronicum vulgaris usus esse Aconitum pardalianchen, cùm viderem id innocuè sumi in medicamentis ab hominibus: verùm non ob id fieri puto, quòd canibus sit venenum, homini verò salubre medicamentum, ut quidam mihi respondent, quibus cum de hujusce Doronici exitiali facultate sum locutus, sed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis quæ homines necare valeat, aut quod rarò exhiberi soleat absq; aliis antidotis, quæ venenosam ejus vim dissipant, & extinguunt. Qui enim aliter sibi persuadent, rem ita esse intelligent, ubi à nobilissimo Cortuso impetrare poterunt, ut iis quasdam Gesneri literas sibi legendas concedat: siquidem is apertissimè fatetur, cùm hæc fabulosa putaret, & Doronicos vorasset in se ipso facto periculo, incidisse profectò in magnum vitæ discrimen, nisi sudatoriis Laconicis & antidotis nonnullis sibi opem tulisset. Nam quæ canes occidunt & lupos facilè adducor ut cre-*

Doronicum vulgare de genere aconitorum. Historia.

VI. ACONITUM III.

* VII. ACONITUM UNIfolium. *

VIII. ACONITUM IIII.

ut credam, eadem homines quoq; necare, vel (si non necent) plurimum lædere, ut de vomica nuce ego fateri possum: quippe qui sciam hac tantùm mulierem jam senescentem esse extinctam, quæ caseum, è quo sibi cibum paraverat, super instrumento ferreo ad hoc parato attriverat, super quo ejus filius superioribus diebus nuces vomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus, qui eum nocte oblatrabant. At Aconitum Pardalianches minus, quod officinis falsò Doronicum folia, caules & flores gerit, cæterorum generum similes, radicem quæ graminis modo serpit, & quæ hinc inde numerosa edit tubercula scorpionum effigiem præ se ferentia, candida, tenera ac dulcia. Nascitur & hoc in altissimis montibus, ubi sylvestres capreæ inhabitant. Cæterùm sunt nobis sex aliæ Aconiti species, de quibus qui meminerit, habeo neminem.

Aconiti species sex.

Harum imagines, quas hic appingi curavimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus medicus insignis, qui tamen Dominico Montesoro Veronensi Medico præclarissimo has acceptas referebat, atq; etiam Francisco Calceolario qui primus eas in Monte Baldo in Veronensi agro adinvenit. Harum historias hic describere operæ pretium non duximus, quòd appictæ hic imagines, eas ad vivum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto & nono aurei sunt, in reliquis verò purpurei. Primi generis Aconiti, quod telyphonum vocant, meminit Theophrastus libro 9. cap. 19. de plantarum historia, ubi ita scribit: Thelyphonum quod alii scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reviviscere posse si elleboro candido linatur. Enecat idem & oves, & boves, & jumenta, & ad summum omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, vel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, ut dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat umbrosa. Quod si vera sint, quæ de scorpione narrantur, jam & reliqua ejusmodi haud quaquam incredibilia & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono qui alterius quoq; Aconiti mentionem fecit cap. 16. ejusdem voluminis, sic inquiens: Aconitum nascitur in Creta, atq; Zazintho, sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio

Thelyphoni historia ex Theophr.

intuba-

IX. ACONITUM V.

X. ACONITUM VI.

XI. ACONITUM VII.

intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima: vim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt non humilis materia: herba ea brevis eſt, & nihil ſupervacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum. Naſcitur ubique, & non in Aconis ſolùm, à quibus habet appellationem, is autem vicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potiſſimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neque pecus, neq; ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, noſſe quenquam: quamobrem Medicos, quoniam componere neſciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de ſecundo Aconiti genere, quod duorum alterum Dioſcoridi eſſe poteſt, & illud fortaſſe, quod (ut ipſe inquit) in uſum ſuum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere diſſeruiſſe Theophraſtum equidem crediderim, cum eodem loco paulò pòſt hæc verba ſubdit: Aliud quoq; venenum vim diurnariam enecandi ſortiens compertum affirmant: eſſe namque radiculam quandam, quæ eodem die poſſit occidere: folium hanc habere Ellebori, notamq; omnibus eſſe: hactenus Theophraſtus. In quòd nihil moveor, quòd huic Aconito, quod tertium ſuſpicor, veratri folia tribuerit: nam & Dioſcorides nigro veratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripſit de Aconito pardalianche diligentiſſime etiam Plinius libro vigeſimo ſeptimo, capite ſecundo, ſic inquiens: Sed antiquorum curam diligentiamq; quis poſſit ſatis venerari, cùm conſtet omnium venenorum ocyſſimum eſſe Aconitum, & tactu quoq; genitalibus fœminei ſexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Beſtia uxores M. Cæcilius accuſator objecit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Fabula narravere è ſpumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam Ponticam, ubi monſtratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in uſus humanæ ſalutis vertere, ſcorpionum ictibus adverſari, experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura, ut hominem occidat, niſi invenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur velut pari intus invento. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit: mirumq; exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo

Aconiti pardalianches conſid. ex Plinio.

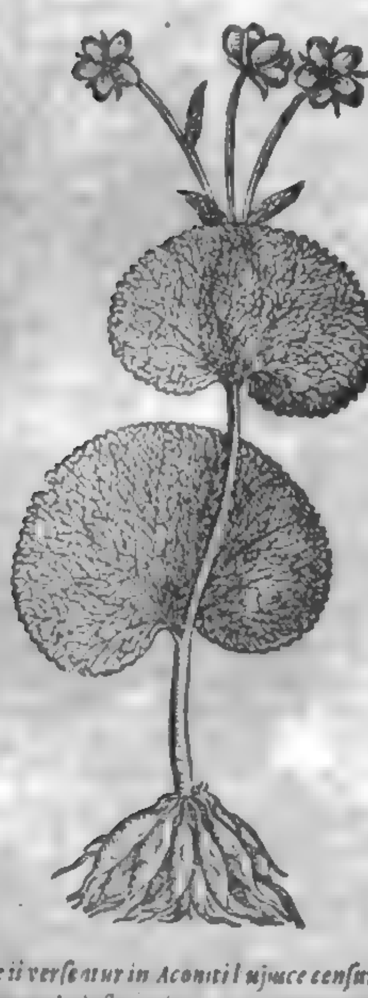
XII. ACONITUM VIII.

XIII. ACONITUM IX.

XIV. PSEUDO ACONITUM pardalianches.

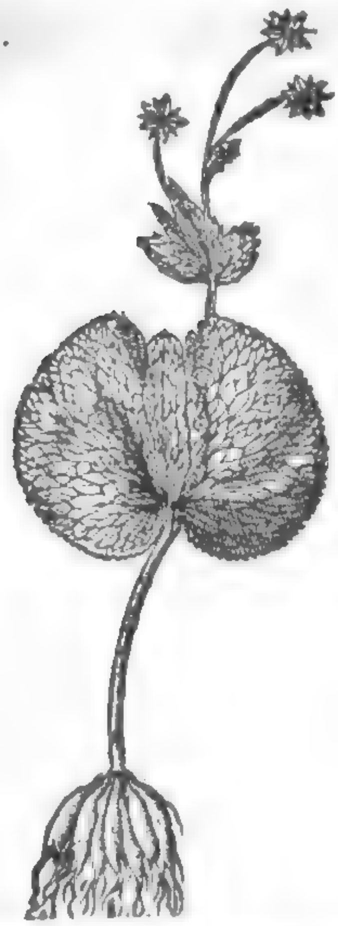
Pseudoaconitũ pardalianches.

ut homo superfit. Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando, quomodo venenata quoq; ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones Aconiti tactu, stupentq; pallentes, & vinci se confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu resolvente, ceditq; Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq; gustatu pantheras, nisi hoc fieret, repletura illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte excrementorum hominis gustatu, demonstratum. Quod certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, ut novum nasci, quoniam feris ratio, & usus inter se tradi non possit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam Cammaro similem marino. Quare quidam Cammaron appellavere, alii Thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulùm scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellavere: nec defuere, qui Myoctonon appellare vellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente. Alii quoniam vis eadem in morte esset, qua cotis ad ferri aciem deterendam, statimq; admota velociter sentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaq; qui putant plantam quandam, binis tantùm foliis, ipsisq; rotundis, firmis, & per ambitum crenatis, à medio caule exortis, floribus melinis in caulium summitatibus, & radicibus asphodeli modò numerosis, sed quàm longè minoribus, gustu acerrimis ac lethiferis refertam, quam nos hic quoq; appingi curavimus, aliorum etiam judicio expendendam, Aconitum esse pardalianchen, quam nos Pseudoaconitum Pardalianchen appellamus. Siquidem, quanto in

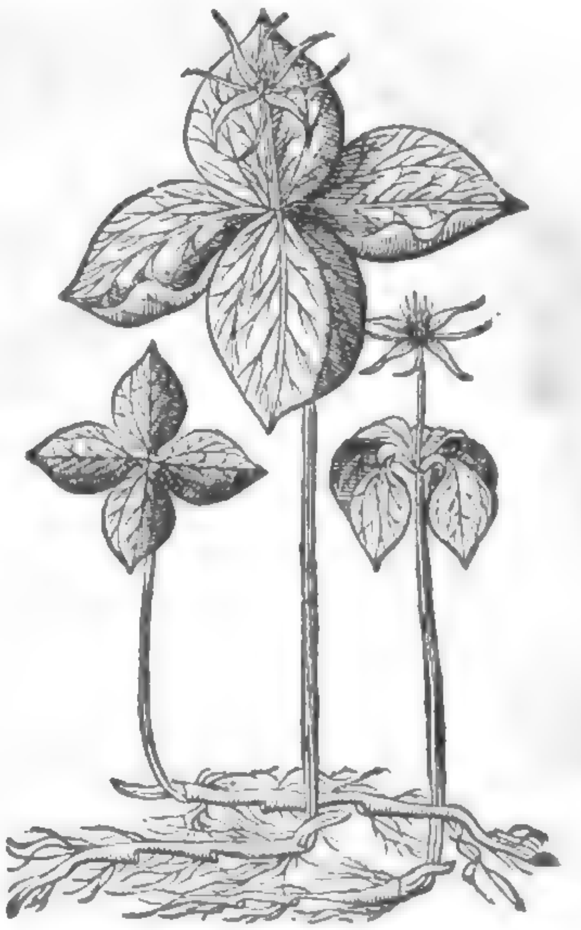
Fuch. error.

errore ii versentur in Aconiti hujusce censura, ipsimet jam agnoscere potuerunt, cùm tot illius imagines hic à nobis editas pacatis oculis inspexerint. Nec in minore versari errore Fuchsium deprehendimus: quippe qui in suis de plantar. histor. Commentariis, Aconitum pardalianchen eam plantam esse censet, quam herbariorum vulgus HERBAM PARIS, *appellat:*

* XV. THORA MINOR. *

XVI. HERBA PARIS.

appellat: siquidem hæc uno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cujus medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ virgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt, prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, acuta & longiuscula: in quorum medio purpureus, vinosusq; extat globulus unicus, acino uvæ similis, in quo semen concluditur album, minutum copiosumq; halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cujus folia (ut etiam Plinius l.27. c.4. est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, a rei herbariæ scriptoribus traditur. Sed ex herba Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis inest, sed etiam contra veneficia præstantissimum est medicamentum. Novi enim ego quosdam, inquit ille qui pandectas auctas edidit, quorum aliqui morborum diuturnitate, alii verò veneficiis semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad vigesimum usq; diem in pulverem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse: id quod ego quoq; fateri possum. Baccæ antidotis admiscentur, quæ contra deleteria pharmaca parantur. Herba recens tusa & illita, genitalium tumores & inflammationes sanat, ac pariter oculorum phlegmonas: paronychiis quoq; medetur. Herba cum baccis refrigerat & siccat. Provenit in montibus, in convallibus, & frutetis. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis & præsertim Avicennæ, quàm Napellum. Qua in re rursus, meo quidem judicio, fallitur: quippe tametsi non negaverim, Napellum esse è genere Aconitorum, quorum numerosæ sunt species, ut ex appictis hic imaginibus videri potest; reperio tamen Avicennam de utroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem Adib, alterum verò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia spectatim de Napello egisse constat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc sermo sit, ejus etiam hic historiam, & vires attexere voluimus. Est itaq; N A P E L L U S planta foliis quinis ex unius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, iisq; anteriori parte divisis, & aversa subalbicantibus: caulem edit bicubitalem, subrubentem, fragilem, striatumq; in cujus fastigio flores exeunt spicati, colore purpureo, hormini sylvestris modo, qui antequam dehiscant, mortui ferè hominis calvariam repræsentant: at jam patefacti lamii flores æmulantur. Hos sequuntur corniculatæ siliquulæ sursum spectantes, ternæ ex uno tantùm pediculo exorientes, in quibus semen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, subnigricanteq;, à qua numerosæ oriuntur fibræ adeò invicem contextæ, ut retis speciem referant. Nascitur in montibus, & in convallibus. Excalfacit & siccat ordine quarto ipsi Avicennæ. Tota planta perniciabilis admodum est. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò ut manu aliquandiu retenta, quousq; concalescat, tenentem perimat. Quinetiam pastores necatos scimus, qui assandis aviculis, Napelli caule pro veru temerè usi sunt. Napelli vis in necandis hominibus adeò immanis, sævaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non evenit. Hujus immanitatem vidimus nos Romæ anno à Christo nato 1524. mense Novembri in Capitolio, Clementis 7. Pont. max. anno primo. Nam cum decrevisset experiri olei cujusdam præstantissimi vires, quod Gregorius Caravita Bononiensis Chirurgus tunc præceptor meus, contra deleteria medicamenta, & venenosorum animalium quorumcunq; morsus paraverat, jussit Pontifex venenum dari duobus latronibus, quos leges damnaverant, quo suorum facinorum pœnas luerent, laqueo vitam finire, ut in iis olei hujus experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat, dulciariis panibus commistum, pontificii medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium di-

Herbæ Paris delineatio

Napelli delineatio.

Vires.

Historia.

XVII. NAPELLUS.

um diem sæpius oleo perunctus evasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum verò, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, ut assumpti veneni effectum, sævitiamq; cernerent. Id quod illius rei exitus facilè comprobavit: quandoquidem paucis post horis obiit infelix, iis omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello provenire scribit Avicenna.

Historia altera.

Vidimus id etiam Pragæ Metropoli Regni Bohemiæ, anno M. D. LXI. Mense decembri in Latrone quodam suspendio damnato, cui Napelli radix à carnifice data est drachmæ pōdere rhodosaccharo excepta, Cæsareis Medicis præsentibus, ut antidoti famosi cujusdam vires explorarentur, an contra Napellum id præstaret, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit, efficacissimè præstiterat. Lubens itaq; voravit ille lethiferum Napelli pharmacum, utpote qui non solùm sibi conducibilius censebat, veneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se à nobis servari posse. Interim transacta jam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, verebamur omnes, ne fortasse in Bohemia algida regionis causa, Napellus venenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos jam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, ut alterum illi pharmacum propinatum sit, ex ejusdem Napelli caule, foliis, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cæteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum jam ægrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de universi corporis lassitudine ulcerosa, imbecillitate magna, & cordis gravedine conqueri: tunc itaq; quamvis audacter satis loqueretur, nullo sanè mentis incommodo, & vividis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inspicerem frigido sudore madentem, & arterias jam ferè obdormiscere, antidotum propinari jubeo, quo epoto illico inversis oculis, atq; ore in latus distracto, capiteq; in scapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus est. Itaq; totus collapsus decidisset in terram, nisi à carceris custode retentus esset. Jubeo interim cum vino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio statim revixit, emissis interim per sedem excrementis. Posthac jubeo illum jacere super straminibus ibi ad hoc paratis, ut quid inde sequeretur, animadverterem. Ille verò de frigore conquerens, paulò post putrida, biliosa, & livida quadam vomitione rejecit, qua se non parum adjutum fatebatur. Interim se ad sinistrum convertit latus, ac si dormire vellet. Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto symptomate, tandem obmutuit, & obiit simul, livida facta facie ac si laqueo suspensus.

Historia tertia.

Cæterùm longè aliter se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit ejusdem Napelli drachma, ut de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an hujusce veneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter 27 qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat. Hora subinde peracta, cùm vomere cœpisset, lapidis illius grana septem ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis, & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Evomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoq; veluti globum, circa umbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò post stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupavit, adeò ut vix summam manum movere potuerit, motu jam in cæteris partibus extincto. Interim non multo post tempore hæc morbi vis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit eandemq; simili modo occupavit. Vagum profectò symptoma hoc fuit, nam cùm dextrum brachium attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem utrumq; elevavit. Ajebat quoq; universas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas sequutæ sunt cerebri commotiones adeò ferventes, ut aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoq; oris, & oculorum convulsio, atq; acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpe manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, livida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit arteriarum pulsatio, & varia quoq; mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam jam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis compos modò delirans, nunc plorantis, nunc cantantis similis. Aquam frigidam dari sibi potandam tantopere appetebat, ut ea subitò se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terq; in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo unquam symptomate affecta, siquidem nunquam intumuit, nunquàm is balbutire auditus est. Cæterùm septima post ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab Antidoto extincta, omnia evanuere symptomata: arteria ad rectam rediere normam, naturalis revixit color, & brevi quoq; virium constitit robur. Atq; in hunc modum miser ille, magno conflictu, atq; certamine periculum superavit.

Avicēna defenditur à Fuchsii calumnia.

Id quod manifestò fatetur, de Napelli immanitate Avicennam non scripsisse fabulas, quem tamen insectans Fuchsius loco superius citato, Leoniceni testimonio nixus, in eum acerrimè invehitur, nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui ejus sectantur doctrinam: quippe quòd Avicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse venenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum deleat albaras, cutanei morbi genus. Qua in re non possum non admirari Fuchsium, virum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit.

Hominum

Hominum enim eruditorum partes esse semper existimavi, etsi ego eas usquequaq; servare non potuerim, ut non vanis contentionibus, neq; conviciis aliorum scripta refellant, sed rationibus, iisq; probatissimis, cùm eos accusant, qui multis antè seculis è vita decesserunt, nec amplius à calumniis se tueri possunt. Qui praeterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, aut interpretis, aut librarii, antequam ullum jurgiis potius, quàm rationibus invadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Graecorum sectis, quarum uni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non videtur existimandum, quòd Avicenna vir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in veneno tam saevo, cui exitiales formidandasq; vires tribuit. Cujus rei firmissimum praebet indicium scriptura Avicennae ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur, Napellum bibitum albaras delere, sed quòd hoc efficit quaedam ejus confectio in potu sumpta. Verba enim Avicennae secundum castigationem Bellunensis ita sonant: Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio ejus dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus verbis plura mihi sese offerunt conjicienda, ut tuear Avicennam, aut quod confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea quam recipit, adeò antidotis correcta sit, ut non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Avicenna appellat Napellum Moysi, aliqui verò Antoram: quandoquidem haec planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli venenum, praesertim quòd dicat Avicenna, inesse similiter huic plantae vim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat, à nobis pluries inventus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Avicenna dicatur, quoniam iisdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & ejusdem nominis planta. Haec fortassis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri posset, Avicenna à calumnia vindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem, quod de iis omnibus sentio, qui optimos etiam quosq; authores, praesertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisq; magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non video, nisi quòd tutum sit in mortuos invehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri velint. Caeterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Graecis vocatum inter se non differant. Sed quantum & isti viri gravissimi aberraverint, inferius libro sexto toxici mentione latius ostendemus. Sed de Napello hactenus, qui cum Antoram, quae cum illo connascitur, in mentem mihi redegerit, non praetermittendum esse existimavi, quin de ea hic quoque differerem. Est itaq; planta, quam ANTORAM, *vel ut melius fortasse, Antitoram vocant, quae (ut referunt rei plantariae*

Napellus Moysis.

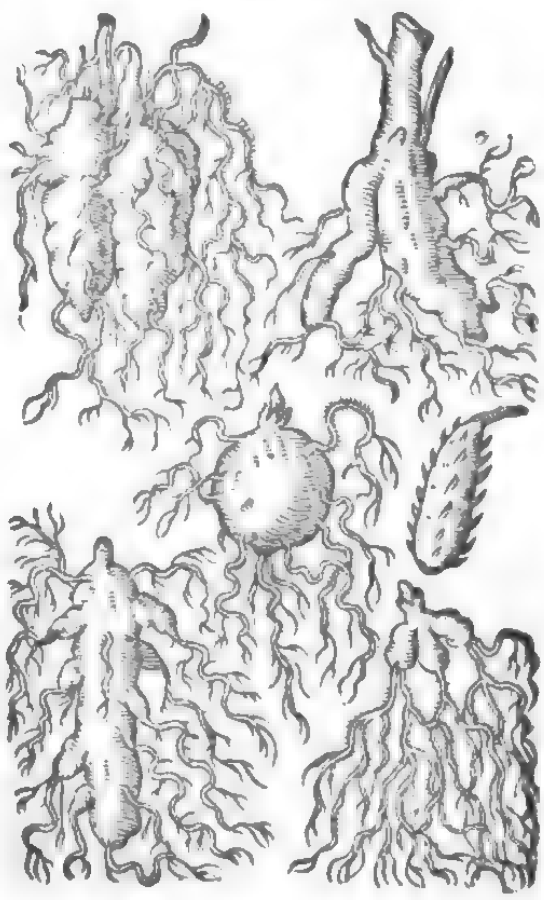
Napellus & Toxicum differunt.

Antorae mentio & vires.

XIIX. ANTORA.

* XIX. ANTORAE RAdices variae. *

indagatores) unà cum Napello crescit, vel propè ipsius plantas provenit, in Liguria, & Galliae Cisalpinae montibus, unde ad nos affertur, magnarum contra venena virium. Caulem edit sesquipalmarem, & quandoq; cubitalem, rotundum, firmumq;, in quo multifida ac tenuia, disparibus intervallis, ornantur folia numerosa, in latus sese diffundentia. Flores edit summo caule numerosos purpureos Napelli aemulos, sed paulò minores. Radices duas solidas oblongas, turbinatas olivae quantitate, ac saepe majores, cortice subnigricanti, sed alba intus carne, Nardi montanae modo. Hanc putaverim ego esse Avicennae Zedoariam, quòd scribat hanc cum Napello crescere, & quòd radices sunt, sive portiones similes Aristolochiae. In quam sententiam duxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus insignis, & rei plantariae studiosus, qui superioribus annis anteaquam moreretur, misit ad me Constantinopoli Antorae radices aliquot, quas mercatores, à quibus emerat magno satis pretio, zedoariam appellabant. Quae si non sunt, alterius quidem plantae radices esse non poterunt quam ejus,

Zedoaria Avicēnę.

Zedoaria & Napellus Moysi apud Avicenn. idem. de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Avicenna, cùm scribat is Napellum Moysi etiam cùm Napello crescere, & ejus majorem esse theriacam. Ideò haud eos malè sentire crediderim, qui Zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Avicenna censent. Praestant Antora radices, non solùm ad epotum Napellum, sed & caetera quaecunq; venena, quin etiam ad viperarum & reliquorum venenosorum morsum. Ligures (ut audio) Antora radicibus felicissimè utuntur, ad intestinorum vermes. Propinantur quoq; commodissimè ad tormina, & caeteros intestinorum cruciatus. Dantur quoq; utiliter adversus pestilentiam, & omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus praestare dicuntur iis in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Et cùm legitimo Doronico careamus, ejus loco perquàm bellè supponi possunt. **Aconiti vires ex Gal.** Aconitorum vires tradidit Galenus l. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herba verò radix ad hac utilis est. Quod autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consuevit. Hactenus Galenus. **Nomina.** Aconiti primum genus Graecè vocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς ἢ θηλύφονον: Latinè, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito Pardalianche: Germanicè Wolffsbeer und Dollwurtz: Hispanicè Centelba: Gallicè Herba de la tora. Alterum verò genus Graeci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum Cynoctonum & Lycoctonum: Itali Aconito cynoctono: Germani Wolffswurtz: Hispani Terva mato lovo, & Terva de balbesteros: Galli Patelovine. Verùm Herba Paris, quibusdam uva versa, sive uva Lupina: Italis Herba Paris: Germanis Wolffsbeer oder Sternkraut: Gallis Raisin de Renard. At Napellus, Italis Napello: Chymistis Herba tora.

APPENDIX.

Conradi Gesneri calumnia retunditur. CONRADUS Gesnerus hac aetate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus, suo quem de raris & admirandis herbis appellavit, libello, de primo Dioscoridis Aconito disserens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in hujus capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (ut arbitror) invidorum potius quorundam suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus, eò immodestiae injuriaeq; pervenisse demonstrat, quò haud quaquam decere crediderim honestos quosq; viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primùm longè aliter se gerere, praesertim cum certò sciat, se jam plura magna edidisse volumina, quae censuris innumeris non vacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusq; Gesnero evenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cujus authoritas, integritasq; tanta jamdudum fuit apud ipsum, ut innumeris ferè locis in libris de animalium historia, aliisq; voluminibus, non solùm illum laudaverit, probaverit, ac etiam observaverit, sed illius scriptis inventisq; pro sui commodo usus sit, ac multa illi accepta referre possit? etenim non abest suspicio, quin ejus sinceritatem vafer quispiam labefactaverit malevolus (nam & alios synceros ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, ut dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse im medium afferat, quae (pace ejus dixerim) meritò damnari possit, quum plantam, quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo **Gesneri lapsus.** Dioscorides, & antiquorum alii meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat: adeò ut à genuino non minus differre videatur, quàm corvus à Cygno. Nam ubi hirsuta folia? ubi Cucumeris aut Cyclaminis facies? ubi plura quàm unum tantùm folium? ubi radix caudae scorpionis aemula? ubi (Dii boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimum mirari subit, quòd quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cujus balista se telum effecit, contra nos probare sententiam, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quotquot sunt clarissimi nominis autores, admittere. Adhaec non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, ut non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absq; ullis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omnino glabrae, artificio editae longè majori, ut in Dentaria vocata, & in eo Saniculae genere, quod album Germani vocant, cujus superius inter symphyta meminimus, videri potest. **Gesnerus notatur.** Sed dicat Gesnerus, obsecro, quotnam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? Longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse alias. Quippe nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui sua reddere non possit.

Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum veritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiant numerum, satius mihi fuerit iis commendari labores nostros, quàm à caeteris improbari. Equidem Gesnero alioqui Viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me taederet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum aut trium eruditorum testimonia, haec semper in promptu erunt.

Matthioli testimonium adversus Gesner. Vivit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineavit: Vivit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit: Vivit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat: Vivo ego (Dii boni) qui adhuc fidei aliquid praestare possum, & montes vivunt & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd tam jam morosi sint homines, ut nil aliud extare terris, maribusq; censeant, quàm quod ipsi tantùm viderint. Verùm enimverò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippe qui haec & alia nonnulla adversum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè, benigneq; defenderit, adversus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, aliisq; nonnullis barbara quadam invidia sauciatus citra causam omnem ac rationem, temulenti hominis instar, acrius, immodestiusq;, quin etiam iniquius quàm par fuerat, in nos invehitur. **Melchioris Guilādini explosa temeritas.** Sed licet etiam nobis, obsecro, parumper unà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiae fines praetergrediatur, ubi tantùm contumeliis, calumniis, & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono doctoq; viro gravius molestiusq; contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & praeter aequum impugnari. Id quod si aut nostro tantùm aevo, aut mihi soli evenire perspectum haberem, dolerem quidem primùm horum temporum nequitiam, inde verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animadvertam, eamque fuisse semper bonorum, doctorumq; virorum conditionem non ignorem, ut invidorum tela evitare, rabiemquè effugere neutiquam possint,

possint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, insignemq; temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussius ille, quem potius (ut ita dicam) Marassum vocaverim. Quid? Mihi blatero invidiam parere credit, quod me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foveriq; ab omnibus, quam quòd ii de re herbaria benè meritum me judicent? quin etiam ob id mihi tantas agant habeantq; gratias, quantas mihi vix meritus esse videor. Atqui is, tametsi stultissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, ut Matthioli pelli anteferendum judicet, quod sibi aliquando ex usu fore putat. Servet ille suum corium diligenter inunctum & magno existimet pretio. Quippe nisi proprio fuerit adjutus corio, parum aberit, quin livoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi piiq; lectores, qua hypocrisi inceperit in nos invehi Guilandinus, quùm primùm inquit: Non is sum, qui cavillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quùm tamen nil magis profiteatur, quàm calumniis, maledictis, & imposturis syncerìtatem, & modestiam nostram impugnare, & id me scripsisse asserat, quod nusquam in nostris legitur commentariis. Sed nescio quomodo turpiora sint vitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porro si quandoq; fortasse nonnullas bonas horas malè consumpsero, ut huic impudentissimo conviciatori respondeam (id enim non hic expostulat locus, ne hujus futilitate, & frivolis ineptiis nostra defœdentur commentaria) rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, ut aliquam mihi exinde laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu esse potest, quam diu cum homine tam impudenti negotium est, qui tanquam lutulentus sus cum quovis volutari cupit: sed si quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat, cæteriq; ejus similimi aperte omnes intelligant, plus esse bonis eruditisq; viris, se defendendo præsidii, quàm variis obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Aconitum duplex est, aliud folio Cucumeris, quod Pardalianches, aliud foliis Platani instar divisis, quod Lycoctonum: utriusq; plures sunt differentiæ. I. Aconitum Pardalianches primo loco positum, multi, præsertim Gesnerus in Libello de Lunariis, falsum & commentitium existimant: at Lugd. herbarii author in appendice suæ historiæ, plantam integram à Trevirensi seplasiario se nactum testatur, in cujus horto plantæ jam aliquot annis vivant, & in Allobrogibus nasci: qui figuram huic similem habet, sed ramulum floribus onustum adpingit. Dicitur Aconitum pardalianches, Matth. Dod. gal. Lugd. Tab. Aconitum primum, Lac. Cast. Aconitum Matthioli an in rerum natura dubitamus, Gesnero de hortis. Placuit ex secunda Matthioli editione appendicem, quam capiti de Aconito subjunxit, huic etiam editioni inserere, cùm suam contra Gesnerum conetur sententiam tueri. II. Aconitum Pardalianches Plinii, Matth. Dod. gal. Lugd. Tab. Aconitum pardalianches alterum, Dod. fol. Doronicum brachiata radice, Lob. Lugd. III. Aconitum Pardalianches Theophrasti, Matth. Lugd. Aconitum Pardalianches Matthioli, Taber. IV. Doronicum radice Scorpii, C.B. Aconitum Pardalianches minus, Matt. Lugd. Cast. Aconitum pardalianches primum, Dod. fol. Doronici tertii varietas, Lobel. Doronicum latifolium. Clus. hist. Pann. Doronicum, Cord. in hist. Ges. hor. Lonic. Cæsalpinus. Doronicum primum, Taber. Doronicum minus, Cam. Doronicum Romanum, Ges. hor. Clusio in Corollario Dodonæi Gallice à se redditi Lugd. Doronicum Scorpioides, Gesnero in libello de Aconitis. Triplicem hanc Aconiti Pardalianchis differentiam, triplicem esse Doronici varietatem, non sine causa suspicari licet: & quod secundo loco positum, videtur esse Doronicum, quod apud Helvetios provenit, & ipsius radices ante octodecim annos in Pharmacopolio Johannis Haintzmanni, Graffoy nomine accepimus, ex cujus horto dum hoc scriberemus, plantam cum floribus mutuavimus, de qua plenius in historia nostra universali. V. Aconitum lycoctonum luteum, C.B. Thal. Camer. Aconitum secundum, Matth. Cord. in Diosc. Lacu Aconitum Lycoctonum, Fuch. Lonic. Aconitum Lycoctonum luteum majus, Dod. fol. Lugd. Lycoctonum ponticum, Dod. gal. Aconitum Lycoctonum secundum, Lugd. Aconitum luteum, Gesner. in fracto, Taber. Aconitum luteum ponticum, Lobel. Aconiti secundi vel Lycoctoni species prima, Ges. hor. Luparia, Trago. Napelli primum genus, Cæsalpino. Flores huic purpureos Matthiolus, at Camerarius in sua Matthioli epitome, luridos aut luteos pallescentes, tribuit. VI. Aconitum tertium, Matth. Lacun. Thal. Tabernæ. Aconitum Lycoctonum tertium, Lugdun. nil aliud, est, quam Ranunculi species, quem suprà sextum fecit. VII. Quod septimo loco posuimus, in Aconiti tertii locum Camerarius in suo Matthiolo substituit, Aconitum etiam hyemale nominans, quod lubet Aconitum unifolium luteum bulbosum nominare, quod fortè Theophrasti Aconitum est. Hoc ex radice candida, ex pluribus tuberculis Anemones instar composita, & quasi geniculis articulata, quæ acris & fervens, nullos quidem cauliculos, sed plures pediculos palmares nudos & tenues emittit, quorum summo folium rotundum, circumscriptione quidem unicum, sed in plures partes Geranii Columbini, aut Napelli figura, in profundiores, minusq; profundas lacinias divisum: foliorum singulorum medio flos unicus luteus, Ranunculi æmulus sex foliis compositus, insidet, ex cujus medio apices plures singuli minutum capitulum subflavum sustinentes, emicant: quòd si flos major longiorve sit, obscurè flavescit, si minor, saturatiùs flavet. Huic succedunt siliquæ quaternæ & etiam senæ, pediculis insidentes sursum erectæ, Hellebori nigri tenuiores, quibus semen rotundum, compressum, rufescens, inclusum. Hoc alii in collibus agri Fæsulani, nos verò in Euganeis juxta Patavium Aprili florens, & in nostris hortis Januarii fine, legimus. Dicitur Bulbosus unifolius aut bifolius batrachioides, Elleboracea herbula, Adversariis. Aconitum hyemale Belgarum, & Ranunculus monophyllos, sive Anemone Bononiensis, Lob. Camer. Aconitum Lycoctonum luteum minus, Dod. fol. Lug. Aconitum aliud Dalechampii, Lug. Bulbus parvus unifolius Penæ, Lugdunensis historiæ auctori, qui hujus plantæ tres figuras proposuit, quod illi usitatum, ita ex eo opere (ferè dixissem farragine) & quidem sine ipsius damno ultra trecentas figuras, bis terve, & quidem sub diversis nominibus positas, auferre possis. Aconitum hyemale Cam. in suo Matthiolo. Elleborina Cæsalpino. VIII. Aconitum quartum, Matth. Lacu. Lugd. an fortè Aconitum Lycoctonum flore delphinii cæruleo (quod Lobelus & Dodonæus proposuere) exprimere voluit? Floribus aureis magnis Matthiolus, cæruleis caudatis Camerarius in Epitome Matthioli dicit.

IX. Aconitum quintum, Matt.& Lugd.cui ex Matthioli sententia, flores insunt purpurei,at Camerario in Epitome crocei,addens folia vitigineis aut ficulneis accedere magnitudine ac figura seu divisione, quæ maculis albis & livescentibus venis deformentur, radice nigricante, cujus magna copia in monte Baldo inveniatur. Videtur Ranunculus montanus albus, simplici flore, quem idem Matthiolus pro quarto Ranunculo posuit, exprimi. X. Aconitum sextum, Matth. Lugd. Tab.quod floribus splendet purpureis Matthiolo: verùm Camerarii in Matth.hæc sunt:Napello simili folio sed multò majore conspicitur, & albis quibusdam seu pallidis livescente venulis, floris figura ad Lupariam nostram accedit, colore pallescente luteòve. XI. Aconitum septimum, Matt.& Lugd.An Aconitum Lycoctonum quartum, Clusii historia Pannonica? XII. Aconitum octavum, Matth. Lugd. hoc floribus nitet purpurascentibus Matthiolo: at Camerario in Matthiolum, floribus provenit rufescentibus, folio ferè vitigineo,radice quadruplici ab uno capite crasso.Quid si Matthiolus,id quod à Lobelo,Dodonæo & Lugdunensi pro Aconito Lycoctono cæruleo parvo, & à Clusio hist. Panno. & Camerario Thoræ Italicæ nomine exprimitur, intellexisset? XIII.Aconitum nonum Matthiolo & Lugdunensi:floribus aureis Matthiolo, Luteis Camerario in Matth.qui hæc addit: radice duplici divaricata sustinetur, minora, & graciliora, quàm alii Napelli folia & magis dissecta promit: quod Antoram fortè aliquis non malè existimaret, nisi major & longior, ut videtur, hæc esset. XIV.Thora major, C.B.Pseudoaconitum Pardalianches, Matth. Aconitum primum Dioscoridis, Ges. hor. Cyclaminus tertia Plinii & Limeum ejusdem, Ges.Libello de Aconitis. Phthora Valdensium, Adver. Lob.in icon.Thora Valdensis, Dod. fol. Lugd. Clus.hist.Pann.Cam.Tab.Tora major & Toxicum Valdensium, Cam.in suo Matthiolo. XV. Thora minor, quæ minoribus foliis constat circinatis, asperis, non hirsutis, per ambitum crenatis, ad plurimum tribus, sæpius verò singulari folio: floribus luteis sed minoribus forma ut & seminibus, Ranunculo similibus:radicibus pluribus conjunctis asphodeli instar ex uno capite prodeuntibus albis,quibus sæpe appendix longiuscula scorpii caudæ æmula, qua se forsan propagare solet additur. Aconitum primum minus, Ges. hor. Tora minor, Ges. Lobel. de Aconitis, Camer. in Matth. Thora montis Baldi & Thora Sabaudica, Tabernæmonta. XVI.Solanum quadrifolium bacciferum, C.B. Herba, Paris,Matt. Dod.gal.& fol.Lugd.Cast.Thal.Cæsal.Paris herba, Lonic.Camer.ἀγρ. sed non Atticus & Uva lupina, Trag. Aconitum Pardalianches, Fuchs. Taber. Aconitum seu pardalianches monococcum, Cord.in hist.Aconitum pardalianches thelyphonon, myophonon Theophrasti Cord.in Diosc. Aconitum salutiferum, Taber. Solanum tetraphyllum, Ges. hor. Lobel. Solanum sylvaticum, Ges. hor. appen. Foliis communiter quatuor, uno aliquando, & etiam tribus cum primum prodit, quinque & sex reperitur. XVII.Aconitum cœruleum seu Napellus, C.B.Napellus, Matth. Ges. hor.Lonic. Castor. (cui & herba Tora) Dod. fol. (cui & Toxicum) Lugd. Camer. Napellus verus cœruleus, Lobel. Napellus major, Taber.Napellus reticulatus & Napellus Avicennæ, Cæsal. Eisenhütlein/ Bruns. Trag. Lycoctonum cœruleum, Cucubus sive Cappa monachi, Dod. gal. Lycoctonum sativum tricarpum, Cord.in hist. Aconiti secundi vel Lycoctoni species altera, Ges. hort. Aconitum cæruleum, Thalyo. Flore communiter cæruleo, rarius roseo, rarissimè albo reperitur. XVIII. Aconitum salutiferum seu Anthora, quasi ἀντιφθορά, quod Thoræ alexipharmacum sit, C.B. Zedoaria & Napellus Moysis Avicennæ,cui & Algieduar: Antora, Matth. Ges. hor. Castor. Cæsalp. Cam. Anthora, Dodon. fol. Lobel. Lon. Taber. Lugd. quam herbam Colicis doloribus utilem indigenæ Allobrogum vocant: Aconitum salutiferum & Antitora, Gesnero de hortis Germaniæ. XIX. Hoc cum ludat radicum forma, earum varietatem, D. Camerarium imitati, figura expressimus: aliæ enim singularem & quasi bulbosam radicem obtinent: aliæ geminis, vel oblongis, vel turbinatis, cohærent: nonnunquam scorpionem aliquantum referunt: sed & triplices inveniuntur.

CICUTA.

Κώνειον. CICUTA. CAP. LXXIIII.

Cicuta caulem edit geniculatum, ut fœniculi grandem: folia ferulæ, angustiora, gravi odoratu: rami, mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concava. Cicutæ lethale venenum inest, suaque vi refrigeratoria necat. Remedio est vini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem usus est aridi: commodè miscetur collyriis, quæ levandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resolvit: lac puerperarum mammis apposita extinguit:

extinguit: in virginitate mammas coercet, & increscere non patitur, pueris præstat, ut eorum testiculi cibum non sentientes intabescant. a Efficacissima vis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia nascenti.

a [illegible] efficacissima est Cretensis, & quæ in Asia nascitur, & Megarica, Attica & Choa

Cicuta vulgaris notitia est planta, utpote quæ plerunq; prope urbium, & oppidorum mœnia, & secus itinera proveniat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum gravi. Maxima vis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundissimo somno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm stupidi, sed plane mortui videantur. Id quod aliquando rusticos hujus rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atq; ingenti spectantium risu. Cicutæ breviter meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi tantùm omnibus notum esse scribit, quòd ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quod animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, ut latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices pastinacæ vice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atq; etiam Italis Cicuta vocatur: Arabibus Sucaram: Germanis Zigerkraut/Schirling und Wütterich: *Hispanis Ceguda: Gallis Cigue, Cocue & Segue.*

Cicutæ consid.

Cicutæ vires ex Gal.

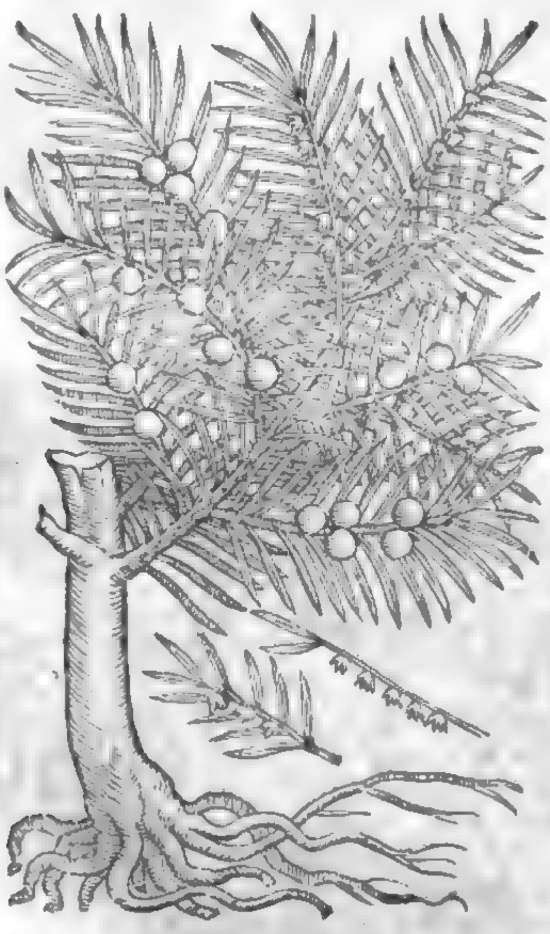
Cicuta major, cujus caulem viridem à plerisq; edi, scribit Plinius lib. 25. cap. 13. verùm qui sapiunt ab hujus esu, Socrateo exemplo edocti, abstineant. C. B. Cicuta, Matth. Trag. Fuchs. Turn. Cordo in Dioscor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Castor. Lugdun. Cæsalp. Taber. Cicuta major, Cordo in hist. Cam. Cicuta vera, Gesf. hort. Thal.

Nomina.

Σμῖλαξ. TAXUS. CAP. LXXV.

Smilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum ejusdem figura, in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina nascens. Aviculæ quæ Italicæ Taxi baccas devorant, denigrantur: & qui ederint easdem homines, alvi profluvio corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est veneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in ejus umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur: quare de Taxo hæc traduntur, ut ab ea caveamus.

TAXUS.

* TAXUS GLANDIFERA. *

Taxi consid.

Nascitur Taxus frequens in Ananiæ vallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes & piceas, quibus folio ac forma non longè dissimilis visitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarissimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolii modo, dulces vinosasq;: quas quandoq; mandentes tum pastores tum qui in sylvis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufescat quàm plurimis intercursantibus venis, incorruptaq; fit, lignariis fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis & hastis, arcubus reliq; conficiendis. Quamobrem Germani hujus arboris asseres ad sua construenda hypo-

Digitized by

Taxi historia ex Theoph.

causta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus lib. 3. cap. 10. de plantarum historia, sic inquiens: Taxus quoq; genere simplex procera, auctu insignis similisq; abieti, nisi quod non pariter excelsa mag- q; alis sinuata est: folio quoq; Abieti similis, sed pinguior molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida flavo admodum, & cedro simili: propter quod vendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum venundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breves, graciles, per summaq; cespitum: rara hæc circa Idam. At in Macedonia Arcadiaq;, vel fructum abundè proferre, rotundum faba paulò majorem: colore rufum tactuq; mollem. Ajunt, quòd si jumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suavisq; est, atq; innoxius: hactenus Theophrastus. Cujus sententiæ illud obstare videtur, quod nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus.

Ex Plinio

Taxi Plinius quoq; meminit lib. 16. cap. 10. ubi de ea ita scribit: Abieti & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus virens graciliq;, & tristis ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem a Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clavus æreus adigatur: hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Boves foliorum pastu necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, ubi de noxiis medicamentis pertractat, quò cum perventum fuerit de iis diffusis nobis differendum erit.

Taxi vires ex Gal.

Taxi vires quàm paucis reddidit Galenus lib. 8 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smilax, aut Taxus arbor est venenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ

Nomina.

Latinum Taxus: Italicum Tasso seu Nasso: Germanicum Eiben Baum: Hispanicum Texo: Gallicum If.

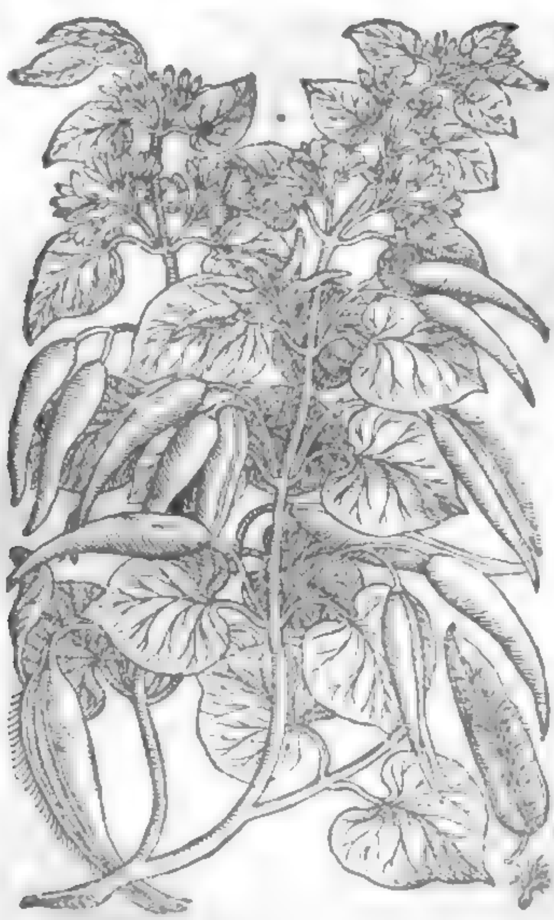
Taxi figuram Matthiolus proposuit, quæ solùm baccas cum foliis exprimit: at Lobelus & flores adpinxit, eo modo quo figura nostra prima ostendet. Verùm lubuit & alteram figuram addere, quæ & flores & glandes exhiberet unà cum nucamentis. Elapso etenim anno Nobilissimus Jacobus Antonius Cortusus, Taxi ramum glandibus onustum transmisit: qui scribit se præcedentis anni Octobri & Novembri mensibus in montibus circa Vincentiam qui Tridentum spectant, legisse: quod sanè dignum observatu, cùm nec ab antiquis, nec à recentioribus, quod quidem legerimus, quicquam de Taxo glandifera memoriæ sit proditum, meritò ergo hæc de glandibus observatio Nobilissimo Cortuso debetur. Dicitur Smilax Dioscoridi & Galeno: Milos, Theophrasto: Smilos, Nicandro: Taxus, Plinio & Matth. Dod. gal. & fol. Turn. Cordo in Dioscor. Ges. hort. Lac. Lon. Lob. Cast. Lug. Thal. Cam. Cæsal. Milax arbor, Cordo in Dioscoridem.

Ἀπόκυνον. APOCYNUM. CAP. LXXVI.

Apocynon sive Cynocrambe, Brassica canina, frutex est longis viticulis constans, malè olentibus, lentis, vitiliumq; modo obsequiosis, fractu ferè invictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, gravi odore: id luteo succo turget. a Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti lon-

a Meum μεγέθει δὲ ὡς λοβὸς κυάμου i. fructus verò velut siliqua fabæ.

I. APOCYNUM.

II. APOCYNUM REPENS.

gitudine

gitudine protenduntur: ſemine intus duro, parvo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices reſolvunt.

Apocyni conſid.

APocynum, quod & Braſſicam caninam appellant, etſi jamdiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas ſtirpes in ampliſſimo naturæ viridario poſteris reliquerim explorandam, hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarum una per omnia Dioſcoridis Apocynon repræſentat. Scribit enim vir ille, duas à quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat Periploca repens: alteri verò Periploca non repens, fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verò brevior. E longiori ſata plantam proveniſſe ait, quæ non modò humi repit, ſed arbores quantumvis proceras ſcandit: è breviori verò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Utraq; porrò non minus lacte turget, ut ſcribit, quam tithymali omne genus: verùm id repenti omnino album ineſſe: non repenti verò ſubcroceum. Eſt & in ſiliquis differentia: quidem etſi hæ in utraq; rhododendri perquàm ſimiles ſunt, in non repenti tamen ſimplices, acutiores, ac rectæ ex uno pediculo proveniunt: in repenti verò, quæ folia promit alterius longiora, caules, ſeu potius viticulas obſequioſas & fractu contumaces, lentasq; binæ, ex uno pediculo in origine conjunctæ, prodeunt, & in ſeſe invicem inflexæ, nec adeò, ut illæ in acutum deſinentes. Provenit repens in Apulia & Calabria copioſè. Creditur iiſdem pollere viribus, quibus & alterum. Dioſcorides Apocyno ſiliquas facit fabæ ſimiles, quod in his quæ hic imagine expreſſimus, maximè repugnare videtur. Nam inter harum, & fabarum ſiliquas non parva intercedit differentia. Verùm cùm ſcribat Plinius Apocynum ſemen (ſiliquam intelligo) ferre acutum, & videam ſtatim poſt Apocyni caput de Rhododendro, illi ſiliquis ſimili, ſcripſiſſe Dioſcoridem, non poſſum mihi nō perſuadere, haſce plantas legitimum eſſe Apocynum. Itaq; in hac mea perſiſtam opinione, donec aliam videro plantam, quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim ſiquis in cenſendis plantis tam moroſus reperiatur, ut has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, ut liceat nobis (ut Ghinus ille optimus faciebat) eaſdem Periplocas appellare. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Apocynum aut Cynocrambe: Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, ſicut Lycoctonon lupos. Eſt autem hominibus venenum, herba multùm graviter olens: proinde omnino calida eſt non inſtrenuè, non tamen proportione deſiccat. Itaq; illita admodum digerentis eſt facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Braſſica canina Latinè dicitur: Italicè Apocino ſive Periploca. At Apocynum repens, Italis Apocino ſerpeggiante.

Apocynũ duplex. *Apocyni vires ex Gal.* *Nomina.*

I. Apocynum folio ſubrotundo, C.B. Apocynum, Matt. Anguil. Lac. Caſt. Lug. Apocynum primum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Apocynum ſive Periploca Græca, foliis latioribus hederaceis, Lob. Amphocynum hodie in Græcia, Geſ. hor. Cynocrambe, Lon. Periploca non repens, Cæſ. II. Apocynum repens purpuraſcente flore (quoddam enim albo flore folioq; anguſtiſſimo Alpinus proponit) C.B. Apocynum repens, Matt. Lugd. Cam. Apocynum ſecundum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Periploca Nerei folio, Anguil. Periploca altera, Dod. fol. Periploca ſerpens anguſtiore folio, Lobel. Periploca, Cæſalpino.

Νήριον ἢ Ῥοδόδενδρον. NERIUM SIVE RHODODENDRUM. CAP. LXXVII.

NERIUM SIVE RHODODENDRUM.

NErion aliqui Rhododaphnen, & alii Rhododendron vocant: frutex eſt vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis craſſioribusq;: flore in roſam conformato: *a* fructu amygdalæ ſimili, corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit, *b* ſpinarum pappos repræſentantem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa: naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores & folia mulis, canibus, aſinis & quadrupedum plurimis venena ſunt: hominibus verò contra ſerpentium morſus præſidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, ut pecus & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

a Caterox. καρπὸν δὲ φέρει κεράτιον. i. fructum fert vel cornu. *b Vetus ἀκανθίνοις πάπποις. i. Acanthinis pappis.*

Nerii conſid.

NErium, quod flores roſarum effigie proferat, laurinisq; foliis conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alii Rhododaphnen appellant: Italis Oleandro vulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & viſu non injucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul vidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe veras roſas eò aperto ore accurrit tanta aviditate, ut parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens devoraſſet. Verùm is, ut qui in plantarum hiſtoria, & viribus earum indagandis diligentiſſimus author extitit, non immemor Nerii flores depaſtos aſinis venenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmovit, demiſſisq; ad terram auribus abiit. Nerii vires deſcripſit Gal. lib. 8. ſimplicium medicamentorum,

Nerii vires ex Gal.

turum, si inquiens: Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus discutiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus ac venenosus non tantùm hominibus est, sed plerisq; etiam pecudibus: hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioscoridis & Plinii placitis: quippe qui Nerium potum commendaverint hominibus contra serpentium venenosorum morsus. Nisi dicere velimus, quòd Nerium sumptum secundùm Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum verò Dioscoridem idem iis remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Avicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta aliis item venenis adversantur, ut inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur verisimile, quòd præter rationem id prodideris Dioscorides, in simplicium materia omnium facilè princeps. Νήριον [illegible] sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne & Rhododendrum: Italis Oleandro: Germanis Oleander: Hispanis Adelfa & Eloendro: Gallis Rosagine seu Rosage, Oleandre.

Conciliatio Dioscoridis cum Gal.

Nomina.

Nerium Matth. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. Cordo in Diosc. Ges. hort. Lacun. Lon. Lob. Lugd. Castor. Cam[illegible]. Taber. Neris, Nicandro: Oleander, Anguil. Lob. icon. cui & Laurus rosea: Rhododendron, Ges. hort. Dod. fol. Rhododaphne, Ges. hort. Cæsalp. Rosa laurea, Apuleio, Vulgò flore est rubescente, habetur & albo.

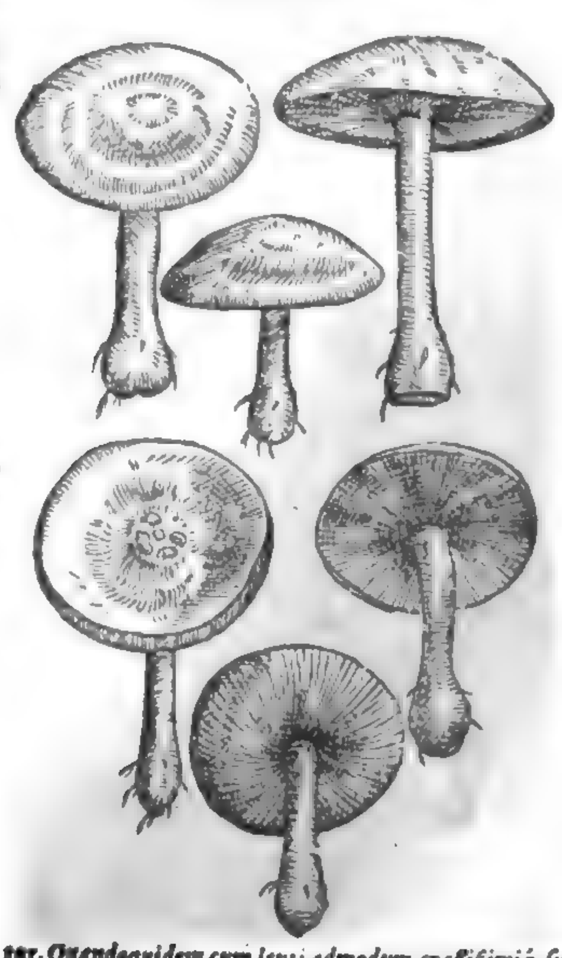
† Orib. habet [illegible] i. noxios.

FUNGI. CAP. LXXVIII.

FUngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis venenosi gignuntur, ubi videlicet clavus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si juxta serpentis cavernam, arboresve, † quę privatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum concretamq; pituitam, terraq; eruti, quam celerrimè computrescunt, atque marcore vitiantur. † [Sed qui veneno imbuti non sunt], suavem in juribus gratiam habent, largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, a aut choleram morbum citant. Remedio est † nitri potus, aut lixivium cum acida muria, aut fervefactæ satureiæ, aut origani jusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut ejusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissolvuntur, cum magna ex parte integri ipsi cum recrementis alvi dejiciantur.

† Orib. conclusa uno tantum verbo explicavit. [illegible] i. esculenti. a Meum [illegible] i. & cholerã sursum ac deorsum ducunt. † Orib. [illegible] i. olei.

FUNGI.

TAmetsi duo tantùm Fungorum genera hic videantur recensere Dioscorides, ad Fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens: tamen, ut omnib. palàm est, plura ac diversa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horũ inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellũt, qui vulgò dicuntur Prignoli, ii siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud nostros Hetruscos tenent ii, qui vulgò Porcini, hoc est, suilli, nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in aliis reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis & oculatis viris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, incidunturq; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus ejus advenit rubor, rancidus subinde aspectus, lividus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computresunt. Quamobrem rectè scribit Avicenna lib. 4. fen. 6. eos nocentiores esse, qui nigri, vel virides, vel in nigro purpurascentes visuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognoverit his notis eorum virus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potissimum Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus assatos devorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, ut ii qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cum lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula usq; adeò obstruunt, ut conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè Fungos mandunt, nisi allio & pipere adjectis. Asservantur Fungi muria, præsertim qui vulgò Porcini dicuntur: namq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia Fungorum genera apud nos inveniuntur, ut ii qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigioli, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil vel parum ad rem faciant, silentio involvenda duximus, ut enim varia spectantur facie, ac colore, ita hominibus maximè noti sunt fungi, plurimi tamen galeri modo formantur, palmari ac etiam minori pediculo nitentes, vario superius, inferiusq; colore. Nascuntur quidam in pratis, plerìq; in pascuis, nonnulli in sylvis, quidam in frutetis. Cæterùm Fungi non tantùm humi proveniunt, sed & in arborum caudicib. qui omni ferè periculo vacant (dummodo non sint arbores noxiæ) quòd

Fungorũ genera & consid.

Fungi malefici ut dignoscendi.

Fungorũ alia genera.

quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpẽtis cadaver subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimi, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hic certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus & incontinentia, ut adeò incõsultò, avideq; Fungis vescantur in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, ubi eorum frequentissimus est usus, ut Neapoli inventi sint lapides, qui defossi, & in cellis vinariis translati, terra aliquantulum operti, & subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduum Fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli vidimus, ubi magna servantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore Fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluviam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem judicio, fuerit is carbonis globulus, qui Fungi faciem repræsentans, in ellychnii extremitate concrescit, & flammæ lumen obumbrat. Neq; enim in hoc subscribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentariis, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet Fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam Fungi genere factum, quod facie (ut ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud veteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cum tamen legerim apud Virgilium & Plinium, cum fungi generantur in lucernis, futuræ pluviæ esse præsagium. Namq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluviæ signa recenset, id apertissime testatur, his carminibus:

Fungus triginta librarũ.

Fungi arte ut fiãt.

Fungi lucernarũ. Cornarii opinio explosa.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce:
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivere hyemem, testa cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Servius Grammaticus in commento hisce verbis: Nam (ut inquit Plinius) cum aer humidus esse cœperit, favilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam velut fungorum imitatur imagines: hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoq; adstipulatur l. 18. cap. ultimo, cum ita scribit: Palladi namq; ignes, murmurantesq; tempestatum nuncii sentiuntur: pluviæ etiam, si in lucernis fungi: hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutivisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. 3. de morbis vulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoq; in palpebris, quandoq; in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno libro primo de locis affectis, adnascentia capitis, ubi hoc fracto, menynx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sane de causa hos affectus μύκητας, id est fungos, vocari crediderim, quam quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ii qui in lucernis concrescunt. Fungorum vires memoriæ prodidit Galenus libro octavo simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fungus frigida humidaq; admodum planta est: quamobrem etiam proxime ad deleteriam, enecantemve facultatem accedit: & sane inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus idem de fungis ita disserit: Inter fungos Boleti, si belle in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis vulgò utuntur, sed adparant variè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicet, pravíq; est succi, si quis ipsis largius utatur. Omnium igitur fungorum ii minimum sunt noxii. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos verò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem novi quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os ventriculi pressum ac gravatum coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudavit, ac demum servari ægre, sumptis iis quæ humores crassos incidunt, potuit: cujus generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hoc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui jam quodammodo in succum pituitosum frigidumq;, admodum ac crassum erant mutati. Μύκητες qui Græcis, Fungi Latinis appellantur: Arabibus Hatar seu Father: Italis Fonghi: Germanis Pfifferling und Renßken: *Hispanis Hongos, Cogomelos & Cylberquas: Gallis Campignon, & Potyron & Moncerons.*

Fungi corporis affectus.

Fungorũ vires ex Gal.

Nomina.

Fungorum differentiæ plurimæ sunt, in universali nostra historia explicandæ, hoc loco vulgatissimi & qui esculenti sunt, proponuntur, qui dicuntur Fungi, Matth. Lac. Lonic. Castor. Dod. fol. Lugd. Cæsalp. Fungi vulgatissimi esculenti, Lob. in icon. Amanitæ vel Boleti, vel Fungus secundus, Trago: Fungi primi, Cordo in Diosc. Fungi boliti, Tabernæmontano.

Κολχικόν. COLCHICUM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui Ephemeron, sunt qui agrestem bulbum vocant. Autumni exitu florem edit croci, *a* candicantem: *b* ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida & mollis spectatur, lacteo succo madet, atque gustatu dulcis invenitur: bulbus ejus *c* mediam habet rimam fissuramque, qua flos erumpit: plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo devoretur: mirum enim in modum saporis voluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaque cum adfuerit, non aliud desideratur auxilium.

a Meum ὑπόλευκον. i. subalbicantem. *b* Meum ὕστερον δὲ. i. postea verò. *c* Meum διάφυσιν μέσον. i. discrimẽ in medio.

Ἐφήμερον. EPHEMERUM. CAP. LXXX.

EPhemeron, aliqui sylvestrem irin appellant. Folia habet lilii, sed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: semen molle: radicem unam, digitali crassitudine, longam, adstringentem, odoratam: nascitur in sylvis & opacis. Hujus radix dentibus præcipua, si decocto colluantur. Folia in vino cocta, discutiunt tumores & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

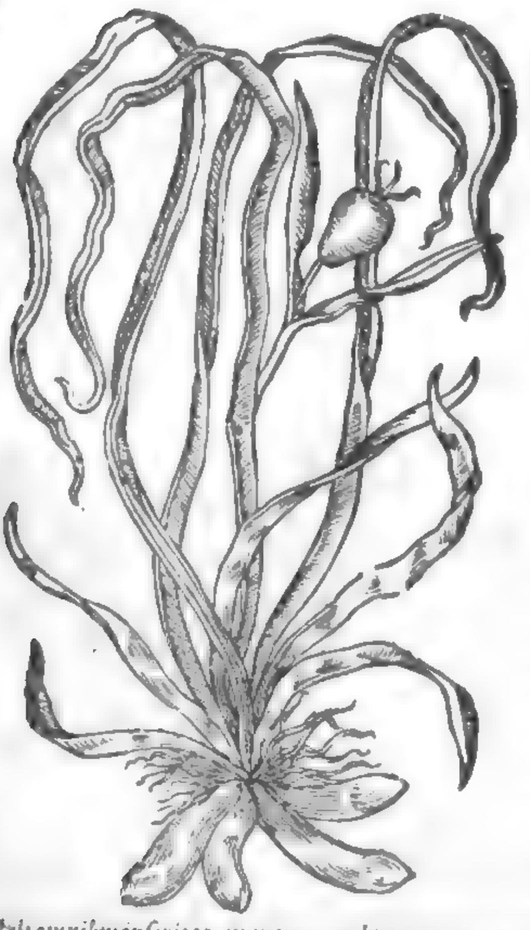
I. COLCHICUM.

II. COLCHICUM ALTERUM Orientale.

III. HERMODACTYLUS verus.

Colchici & Ephemeri consideratio.

EPhemeri duo genera constituisse videtur Dioscorides: unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin sylvestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usq; adeò perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi vice devoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis voluptate imperitos alliciat. Verum cùm hoc divinum Dioscoridis institutum non animadverterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioribus nostra ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt, sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si ejus notæ diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem judicio, repræsentare deprehendetur, quam candidum illum bulbum, quem vulgo officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit error is & abolenda prava ac perniciosa hæc consuetudo, quantumve discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ii, qui velle diligenterq; ea perpenderint, quæ non solum Dioscorides & Galenus, sed & Paulus & Nicander, & Plinius de Colchico Ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt: quippe qui affirmaverint, id devoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet experimento in his, qui ipsum in medicamentis assumunt, id tamen non alia de causa fieri putaverim, quam quòd fortasse in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proveniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neq; ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus gravia & periculosa incommoda inferre valeat. Erroris occasionem dedisse videtur Serapio, utpote qui confusè uno tantùm capite de utroq; Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est, eas plantas inter se maximè differre. Quod autem in hoc deceptus Serapio [illegible] has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Ægineta, qui lib. 7. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim, tanquam de diversis disserit: & primùm de

Mauritanorum & sequacium error

Serapionis lapsus

ntum de Hermodactylo. sic inquiens: Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi: privatim arthriticis tunc, cum humores defluunt, exhibetur: verùm stomacho nimis quàm adversatur. Mox paulo inferiùs, sex tantum interjectis capitibus, de Ephemeris ita scribit: Ephemeron non venenum illud, sed quod Iris sylvatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis & discutientis per halitum: hactenus Paulus. Ex quibus sanè palam fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem, sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atq; etiam ex nostris pleriq;, qui superiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos sequentes omnes in hanc erroris foveam inciderunt, & posteros hucusq; in hunc pessimum & detestandum usum pertraxerunt. Jam itaq; resipiscant tum medici, tum seplasiarii, qui Colchicum suis medicamentis & catapotiis inserunt, & ipsum jam non secus ac scopulum evitent, utpote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum. Colchicum alterum orientale, minoribus exit foliis, angustioribus & magis acuminatis, caule rotundo, flore grandiori, radice bulbosa evidenter scissa, & lacteo succo prægnante. Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ scriptoribus hactenus neminem invenerim, qui notis ullis ejus tradiderit historiam. Veruntamen si ex vocabuli etymo conjicere licet, nil aliud significare videtur, quam digitum Hermi aut Hermetis. Unde factum est ut aliquando cogitaverim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; vulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere posset, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum quodq; sumpta non modò vomitiones, sed & alvum cieat, ut testis est Nicolaus Florentinus, qui hac radice pluribus factis vomitionibus, Bilotum quendam quartanarium curavit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed ut rei herbariæ studiosis res hæc melius æstimanda proponeretur.* Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, etsi in commentariis nostris antea editis, decernere nequivimus, nunc tamen veram Hermodactyli plantam, cujus hic imaginem expressimus, & vidimus, & consequuti sumus, eximia admodum liberalitate clarissimi viri Augerii de Busbeke Flandri, qui illam Constantinopoli secum attulit, ubi continuo septennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem Ferdinandi Cæsaris Oratorem egit. Illi itaq; hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, novas, pretiosas, & visu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum excesserunt. Quod autem credam hanc stirpem legitimum esse Hermodactylum, duo potissimum mihi se offerunt argumenta: quòd intelligam Constantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodq; radices digiti speciem referant, in quibus unguium quoq; imago spectari potest. Folia profert prælonga binum dodrantum longitudine, & fortasse longiora, porri aut hastulæ regiæ quadantenus similia, sed longe angustiora. Breviora verò sunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex una & eadem basi emergentes, digitorum (ut diximus) figura, colore ex pallido rufescente, albis in summitate unguibus, nullis circa se fibris. Nam quæ spectantur fibræ, circa radicum præscriptarum originem superiori parte capillaceæ sese fundunt. Caulis e medio prosilit tenuis, herbacea tunica circumvestitus, in cujus summitate oblongum prominet capitulum (florem videre non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum esse puto, ut Colchicum in Hermodactyli locum successerit impostorum dolis. Oritur in Orientalibus regionibus, & in Arabia. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamq; nos Pseudohermodactylum appellamus. Folia habet aquaticæ plantaginis, minora tamen infirmioraq;, longo pediculo nitentia: caulem tenuem, singularem, in cujus summo flos

Hermodactyli conjectura.

Hermodactyli veri descript.

Pseudohermodactylus.

IV. PSEUDOHERMODActylus.

V. DENS CANIS PRImus.

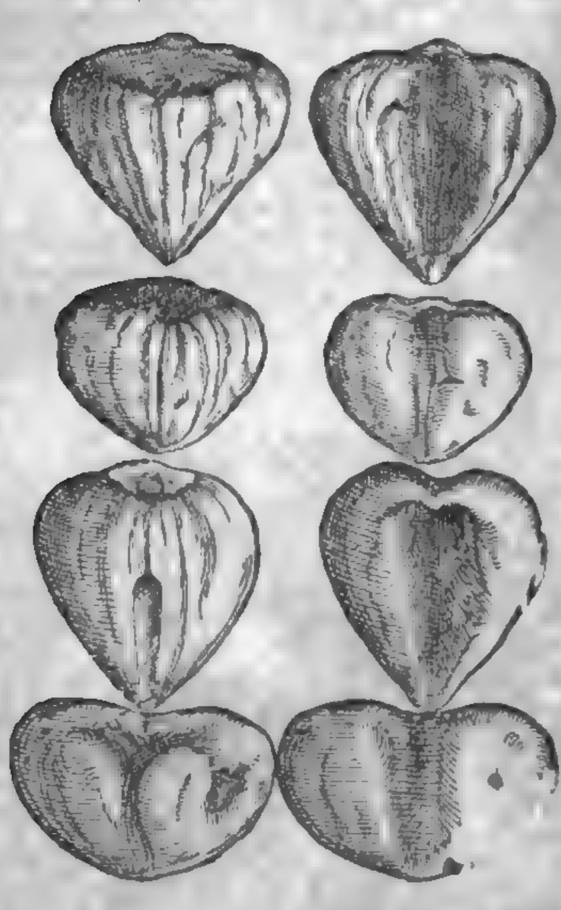
emicat

emicat albus, stellæ figura. Radices habet binas, bulbosas, candidas, teneras. Provenit in frutetis, & propter semitas & sepes. Sunt, qui radices probent ad ea omnia, ad quæ legitimus Hermodactylus conferre potest. Nos verò horum sententiam nec probamus, nec improbamus, cum nullam certam de eo habeamus experientiam. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario & Nicolao Myrepsico, qui albi & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum & Diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli & Serapionis idem cum illis esse: his namq; alterius generis radix est, quæ vim habet dejectoriam ad articulorum desluxiones præcipuam. Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, Hermodactylum Pauli describens, inquit: Unus habet radicem albam, crassam ac modicè duram: atq; is est, qui in hodiernum diem nomen Hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoq; Hermodactylus appellatur. Ex iis nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur, Hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli Hermodactylo: cùm tamen omnib. ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit: nisi seplasiæ Tubingenses pro Hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopoliis usurpari vidimus. Cæterùm Ephemerum, quod sylvestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in præ-

Fuch. deceptus.

10

* VI. HERMODACTYLI Officinarum radices. *

VII. EPHEMERUM.

20

30

40

tis, quàm in sylvis copiosè nascitur, ubi indigenis vocatur vulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit judiciũ, omnes prorsus notæ conveniunt, quæ alteri Ephemero a Dioscoride tribuuntur. Hinc itaq; fit, ut in hoc Fuchsius apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium convallium vocatam, Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non liliis modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus dividitur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suaviter olentes: cum tamen Lilii convallis dicti flores adeò jucundum spirent odorem, ut ejus gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio prateriisset Dioscorides in re herbaria gravissimus author, præsertim quòd ea notæ fuisset Ephemero insignis & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putaverim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari, sed reliquos etiam qui Lilium convallium vocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum revertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis foliis, nisi appetente vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, juglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara invenitur. Quare hic cogimur dicere & fateri, quòd hoc non observaverit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hic excudi curavimus, quamque Colchicum Constantinopolitanum vocavimus, misit ad me vir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennam: libuit itaque hanc appellari Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura divisam: folia vulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes. Porrò in communem illam hallucinationem ante explosam deducti sunt & Patres illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ vitæ detrimento Colchicum catapotiis immisceant. Quare

Fuch. erratũ Liliũ convallium Ephemerum vocantis.

50

60

Monachorum hallucinatio, qui Colchicũ & Hermoda. idẽ faciunt.

caveant

Digitized by Google

caveant meo consilio seplasiarii, neq; facilè fidant iis, quos magis decet libros sacros, quàm medicos evolvere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm Colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cum inebriari volunt: eos enim vino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant. Utriusq; Ephemeri meminit Galenus libr. 6. simp. med. sic inquiens: Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon vocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potissimum crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palam fit, quòd mista sit facultatis, temperaturæq; nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix ejus in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priusquam pus moveas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικὸν, Latinis Colchicum sive Ephemerum, & Bulbus agrestis vocatur: Officinis falsò Hermodactylus: Arabibus Surugen: Italis Colchico & Zaffarano salvatico: Germanis Zeitloß und Wildsaffranblum: *Gallis Mort au chien, chien & chiennee. Quam verò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt, & aliqui sylvestrem Irim appellant: Itali Ephemero, Giglio matto: Galli Flambe blanche sauvage. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoq; Hermodactylus appellatur: Italis Hermodattilo: Mauritanis, Surugen vel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.*

Ephemerus vires ex Gal.

Nomina.

Colchicum à loco natali dictum, plurium est specierum, ut suo ostendetur loco. I. Colchicum commune, C. B. Colchicum Matth. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Ges. hort. (cui & Hermodactylus Arabum) Cordo in Diosc. (cui & officinarum Hermodactylus) Lon. Castor. Thal. Colchicum sive Strangulatorium & Ephemerum Crocifolium, Lob. Colchicum masculinum & fœmininum, Tab. Colchicum nigrum, Cord. in hist. Primula veris, Brunsel. Ephemerum, Ges. hort. Cast. quoad iconem. Hermodactylus vulgò seu Hermodactylus rotundus niger Mesuei, Cæsalpino. Flore est purpureo, rarius albo, radix siccata alteri nigra, alteri inalbicans, alteri candidissima, alteri subrubens: Sic ei quod flore albo est radix siccata alteri inalbicat, alteri candidissima videtur, nulla alia differentia obveniente. II. Colchicum Alexandrinum, C. B. Colchicum alterum Orientale, Matth. Lugd. Colchicum Syriacum Alexandrinum, Lob. Colchicum Syriacum Alexandrinum Orientale, Tabernæmontano. III. Iris radice ex multis tuberculis composita. C. B. Hermodactylus verus, Matth. Lugd. Taber. Hermodactylus, Matth. in Compen. Camer. Iris tuberosa, Dod. fol. Lugd. Lob. cui & Lonchitis prima Dioscoridis secundum Aldroandum. Lonchitis major, Cast. Satyrium, Cæsalpino. IV. Pseudohermodactylus, Matth. hunc imitati sunt Lugdunensis & Tabernæmontanus: at videntur nil aliud exprimere, quàm Dentem caninum, cujus figuram adposuimus: etsi enim binæ jungantur radices, hactenus tamen singulas in singulis plantis notavimus. Dens caninus primus, C. B. Hermodactylus Mesue, Ges. hort. Satyrium erythronium, Lob. Tab. Satyrium rubrum, Lugd. Satyrium trifolium sive album, eidem. Satyrium, Dalechampii, eidem. Dens Caninus, Dod. fol. Cæsal. (cui & Mithridation primum Cratevæ apud Plinium) Cam. Dentale primum, Clusio hist. Pannonica. Variat colore floris candido, purpurascente, aut utroq; colore mixto: folia aliquando maculata, communiter bina, nonnunquam terna: Italicus speciosiora habet folia quam Sabaudicus. VI. Hermodactyli officinarum radices, C. B. Hermodactyli non venenati officinarum, Lob. in icon. Hermodactylus officinarum, Taber. Hermodactylus orientalis, Cæsalpino. Hæ radices albæ, ruffæ & nigræ reperiuntur, sed eligendæ, quæ foris & intus veræ albæ sint, crassæ modiceq; duræ: de quibus Mesues Hermodactyli candidi, crassi & pleni nomine: at Serapio sub Hermodactylo albo, & Paulus Ægineta sub Hermodactylo, explicarunt. VII. Ephemerum, Matthiol. Lacun. Taber. Ephemerum non lethale, Lugdunensi: Lobelius plantam quandam proponit Ephemeri Matthioli nomine, minimè Matthioli figuræ convenientem: utramq; necdum vidimus.

HELXINE.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

Helxine nascitur in parietinis, sepibus & maceriis: folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos veluti semina aspera, adhærentia vestibus. Folia refrigerandi, spissandiq; naturam habent: qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesq;. Succus ejus cum cerussa, ignibus sacris & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus levat.

Helxinen, quæ hic à Dioscoride describitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus, sepibus & maceriis, arido solo nascatur. Alii, quod detergendis vitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant

Helxines consid.

Hac

Hæc planta omnibus notissima est, quare supervacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diversa est Helxine, quam Plinius lib. 21. cap. 16. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis: Helxine rara visu est, neq; in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Hujus vertex summus lachrymam continet, jucundi saporis, acanthicen masticen appellatam: hæc Plinius. Helxinæ vis est magna ad vulnera recentia sananda. Siquidem si recens semicontusa vulneri adalligetur, & tertia die solvatur, non erit opus alio uti medicamento. Ejusdem succus defecatus potus trium unciarum pondere cum sacchare, remorantem suppressamq; urinam mirum in modum provocat, adeo, ut miraculum videatur, & renes abstergit. Eadem super tegula ignita calefacta, vinoq; cretico irrorata, & pubi illita, calculosis, & urina malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clysteribus utiliter, qui ad ventris & uteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia ejus aqua, faciem abstergit, & claritatem addit. Helxines vires tradidit Galen. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Helxinem aliqui Perdicium nominant, alij Parthenium, alij Sideritim, sunt qui Heracleam appellitent. Cæterùm vis ei inest abstergendi & leviter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio & augmento sanat usq; ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientib. phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoq; ejus cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tussi vexantur, illam exhibuerint. Certè evidens extergendi experimentum præbet, & in vasis vitreis. Herba quæ Græcis ἑλξίνη καὶ περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo Parietaria & Vitriola: Germanis Tag und Nacht: *Hispanis Yerva del muro: Gallis Paritoire vel Parietaire.*

Helxine Plinii. — Helxines vires Matth. — Helxines vires ex Gal. — Nomina.

Parietaria, ἑλξίνη ab aspero semine dicitur. Helxine, Matt. Brunf. Anguil. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lac. Lob. Castor. Lugd. Cæsalp. Camer. Helxine altera & muralium, Cordo in Dioscor. Parietaria, Brunf. (cui & septima Parthenii species) Trag. Turn. Cordo in hist. Dod. fol. Taber. Herba muralis, Celso. Helxine & Perdicium Galeno & Plinio. Hujus major & minor species est: cui fluviatilem majorem & minorem Thalyus addit.

ἄλσινη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALsinem, aliqui Anthyllion, nonnulli myos ota vocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisq; gaudet, unde Alsine dicta est. † Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis longioribus ‡, nec hirsuta: cum teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi adstringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur: quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

† Orib. [illegible] helxine [illegible] tamen & longiora

I. ALSINE.

* II. ALSINE ALTISSIMA. *

Alsines consid.

A*Lsine ea nimirum herba est mollinscula, quæ Hetruscis Centone, aliis verò Pavarina, aliis Pizza gallina, aliis Centovice vulgò appellatur. Et quamvis Dioscorides unam tantùm Alsinem repræsentaverit plura tamen ejus reperiuntur genera, quæ in majora & minora dividi possunt. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc suam veram ac germa-*

germanam sedem esse censemus: ex oleo chamamelino fervefacta illinitur utiliter ventri contra tormina, & uteri dolores. Alsines meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, ita de ejus viribus scribens: Alsine aut Myos ota similem hoxinae facultatem obtinet, nempe refrigerantem & humectantem: est enim essentia aquea frigida: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad ferventes phlegmonas, & mediocria erysipelata competit. Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alsine Latinè dicitur: Italicè Centone & Pavarina: Germanicè Hünerdarm und Vogelkraut: *Gallicè Mouron.*

Alsines vires ex Gal.

Nomina.

Alsines unius licet Dioscorides & Plinius meminerit, attamen differentias viginti quatuor in nostro Phytopinace proposuimus. I. Alsine media, C.B. & Dod.gal. Tab. Alsine Matth. Lac. Ges. hort. (cui & morsus gallinæ fœmina, lævis & alba) Lon. Lob. Castor. Lugd. Alsine major, Fuch. Alsines primum genus, eidem in iconibus. Alsine minor, Dod.fol. Alsine minor recentiorum, Lob. in icon. Morsus gallinæ primum genus, Trag. Hippia minor, Cord. in historia. II. Alsine altissima, C. B. ex fibrosa radice plures caules bicubitales, sæpe etiam humanam altitudinem æquantes, si sustentacula quibus niti queant, consequantur, exurgunt: quos folia ampliora longioraq; quàm in præcedenti, cingunt: flores candidi stellati, ex quorum medio stamina russa emergunt, oblongis cauliculis insident: quibus vascula oblonga, semen minutum luteum continentia, succedunt, frequens est in frutetis, locis humidioribus. Dicitur Alsine major, Dod. gal. & fol. Lugd. Camer. in suo Matthiolo, Taber. Alsine maxima, Lobelo in iconibus. Alsine media, dici potest aquatica, Thal. Morsus gallinæ majus, Brunf. Morsus Gallinæ secundum genus, Trago. Centunculus viticulis cubitalibus, Cæsalpino. An Alsine genuina Dioscoridis, & Centunculus Plinii?

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALUSTRIS. CAP. LXXXIII.

Lens palustris invenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod convenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

I. LENS PALUSTRIS.

II. LENS PALUSTRIS altera.

Palustris lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quàm ut pluribus describi mereatur. Ea plerunq; stagnantibus aquis innatat, iisq; præsertim quæ urbes & oppida cingunt. Folio crescit rotundo minuto, lenticulæ simili, parvo ac tenui inhærens capillamento. Hæc si, ut quandoq; fieri solet, aquarum inundationibus e residentibus aquis in fluentes transferatur, simul ac littoribus inhæserit, mirum in modum propagatur. Nam subnatis quibusdam capillamentis, quæ radicis vices præstare videntur, sese terræ committit, & subinde adolescens, tandem crescit in plantam aquatico sisymbrio haud absimilem. Id quod naturæ operum indagatores non sine admiratione observarunt. Magnifaciunt quidam pumilæ hujusce plantulæ stillatitiam aquam, ad internas viscerum inflammationes, & ad pestilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & testiculorum collectiones, antequam augeantur: namq; illita non obscurè fluentes humores repellit. Herba ipsa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, ubi à calore provenerint. Vescuntur ea anseres & anates magna voluptate,

Lentis palustris consid.

Lentis palustris transmutatio.

Lentis palustris vires.

voluptate, ac pariter gallinæ, ubi ex aquis exempta, furfuribus admisceatur. Est & ALIA plantain paluſtribus, lacubus & cæteris ſtagnantibus aquis quoq; naſcens, quam paluſtrem quoq; lentem appellare libuit. à ſeminis figura. (Lens paluſtris altera.) *Hæc caulem gerit aquæ repentem, anguloſum, à quo per intervalla plura catervatim oriuntur folia, longis ac tenuibus pediculis niten-tia, quæ quaterna, crucis in modum ſeſe pandunt, rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipſo caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, ut in lente compreſſum, ſubnigrum & longiuſculis pediculis appenſum, denſum durumq;. Ego hanc plantam acceptam refero Jacobo Antonio Cortuſo. Nihil habeo, de qualitatibus & viribus, quod probare poſſim, non tamen ambigo, quin ſit frigidæ humidæq; temperaturæ. Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit: Lenticula paluſtris humida frigidaq; temperatura eſt, utrinq; ex ſecundo quodammodo ordine.* (Facultas ex Galeno.) *Quæ lens paluſtris Latinis: φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur: Arabibus Tahaleb ſeu Thaleb: Italis Lente de paludi: Lente acquatica & Lenticularia: Germanis* Waſſer Linſen: *Hiſpanis Lenteja dell'agoa: Gallis Lentille de mer. At lens paluſtris altera, Italis Lente paluſtre del ſeme.* (Nomina.)

* III. LENS PALUSTRIS tertia. *

Lentem paluſtrem triplicem exhibemus. I. Lens paluſtris, Matth. Anguil. Dod. gal. Turn. Lac. Cordo in Dioſc. Lonic. Lobel. Caſtor. Lugdun. Lens lacuſtris. Dod. fol. Lenticula aquæ, Brunf. Lenticula aquatica, Thal. Lenticula paluſtris, Trago. Tabern. Cæſalpino. II. Lens paluſtris quadrifolia (quamvis ſex foliis in Suntgoviæ ſtagno reperimus) C. B. Lens paluſtris altera, Matth. Lugd. Lens paluſtris, Caſtor. Lenticulæ alterum genus, Cæſalp. Lenticula paluſtris ſecunda, Tabern. Lemma Theophraſti, Lugdunenſi. III. Lens paluſtris tertia, cùm in Italiæ foſſis frequens ſit, & à nemine picta, ipſius hic iconem (meliorem ea quam in Phytopinace exhibuimus) cum deſcriptione addere placuit. Hæc foliis eſt copioſis ſubrotundis, conjugatim in ramulis digeſtis, eleganter virentibus, punctis minutiſſimis ſupernè notatis, quibus infernè copioſæ lenticulæ adhærent, quæ aliquando ſingulæ, aliquando ternæ & quaternæ, rugoſo & tenui cortice donatæ, quæ ſemen copioſiſſimum minutiſſimum & flaveſcens continent: ab ipſis ramulis filamenta radices conſtituentia, deorſum ſpectant: ſapore eſt aqueo. Aquis ſupernatat ut in foſſis Patavinis videre eſt: meminit Cæſalpinus hanc fluitare & cum aqua incidere Piſis in Auxeri fluvio, qui aquas thermales ex monte Sancti Juliani recipit, qui Stratiotem aquaticam eſſe apud Dioſcoridem, cenſet.

SEDUM MAJUS. CAP. LXXXIV.

Ἀείζωον μέγα.

SEmpervivum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuo folia vireant: cujus caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſſitudine pollicari, virentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram convexa, alia in capite ſtantia invicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi: naſcitur in montibus, & teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Ejus vis refrigerare & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam alvique profluvia: teretes tineas potus in vino excutit: ſubditus in vellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus *a* oculorum lippitudinibus, ſanguinis vitio conceptis, inungitur.

a Meum legit tantum, ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ῥευμάτων, i. in oculorum lippitudine ut Cate. eut ὀφθαλμῶν ῥευμάτων. i. oculorum ſuffuſione. Neuter autem legit ſanguinis vitio conceptis.

SEDUM MINUS. CAP. LXXXV.

Ἀείζωον μικρόν.

Sempervivum parvum in petris, parietinis, & maceriis, necnon *a* ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, *b* rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, *c* & tenues gerente. Folia eiſdem cum priore viribus prædita ſunt.

a Car. addit ἐν τάφοις. i. in ſepulchris. *b* Car. legit μακρά, i. longa. *c* Orib. πολλά, i. multos.

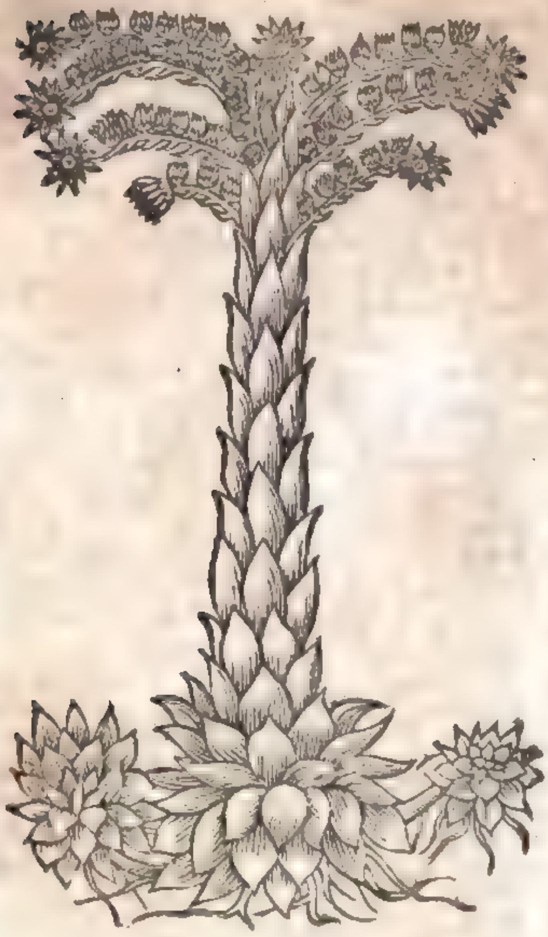
SEDI GENUS TERTIUM. CAP. LXXXVI.

Ἀείζωον εἶδος τρίτον.

TErtium videtur Sempervivi genus, quam aliqui Andrachnen agriam, aut Telephion vocaverunt, Romani illecebram, puſillis craſſioribusq; foliis, hirſutis, portulacæ proximis: naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans: illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

(Sedi genera & conſid.) *EX tribus Sedi, ſive Sempervivi generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum & alterum omnibus nota ſunt. Utrunq; officinæ Sempervivum appellant, addita majoris & minoris differentia: quamvis non deſunt, qui minus Ver-*

I. SEMPERVIVUM majus.

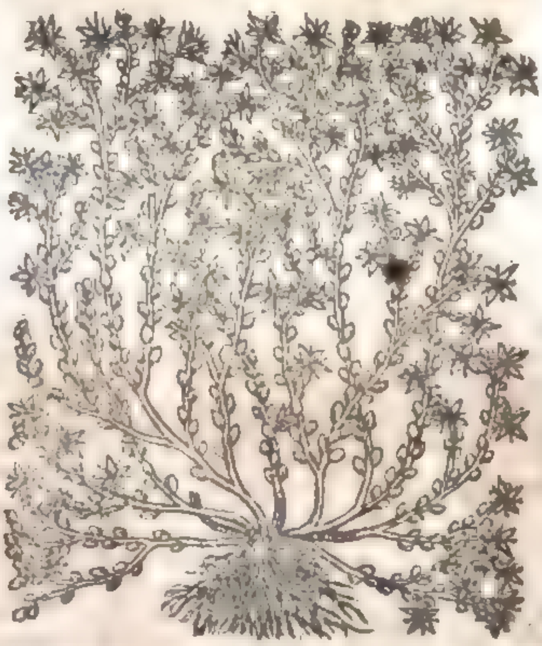
III. SEMPERVIVUM minus, mas.

II. SEMPERVIVUM MInus fœmina.

IV. SEMPERVIVUM MInimum

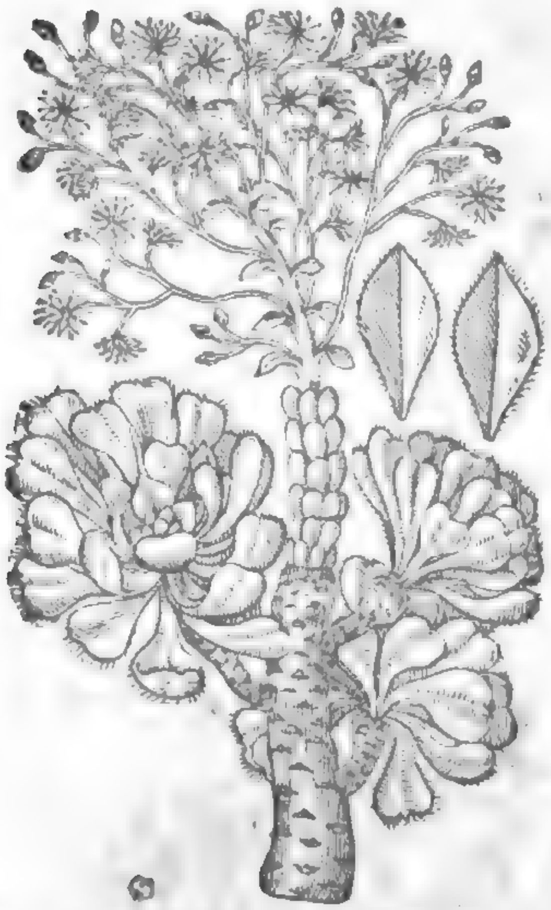
nus Vermicularem, Crassulamq; herbam vocent. Minoris duo visuntur genera. Alterum, cujus Dioscorides meminit, foliis crassioribus, longioribus, rarioribusq; facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis similibus, unde quibusdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq; : in quorum cacumine flores exeunt herbacei, seu subcandidi, umbellæ divulsæ modo. Alterum foliis brevioribus, angustioribus copiosioribusq; : floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam existimant. At tertium, quod mihi jamdiu incompertum extitit, cùm usq; adeò excalfaciat, ut carnem exulceret impositum, à cæteris longè facultatibus dissidet. Hujus varia in Dioscoridis codicibus legitur historia: cæterùm nos Aldinum exemplar secuti, hinc ea abdicavimus, quæ adulterina censentur. Nec desunt qui crediderint, tertium hoc Dioscoridi esse spurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Pisis hoc annò tertium Sedi genus, gustu sanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me misit Lucas Gh nus Forocorneliensis medicus res herbaria peritissimus, qui illi plantæ hæc verba subjecerat, quæ hic referam ejus humanitate fretus. Visitur, inquit, in viridario Illust. Ducis Florentiæ quoddam tenuissimi Sedi genus, gustu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus, quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & saxorum rimis provenire conspexi. Hoc meo judicio, tertium est Sedum. Sed

Sedum acerrimum

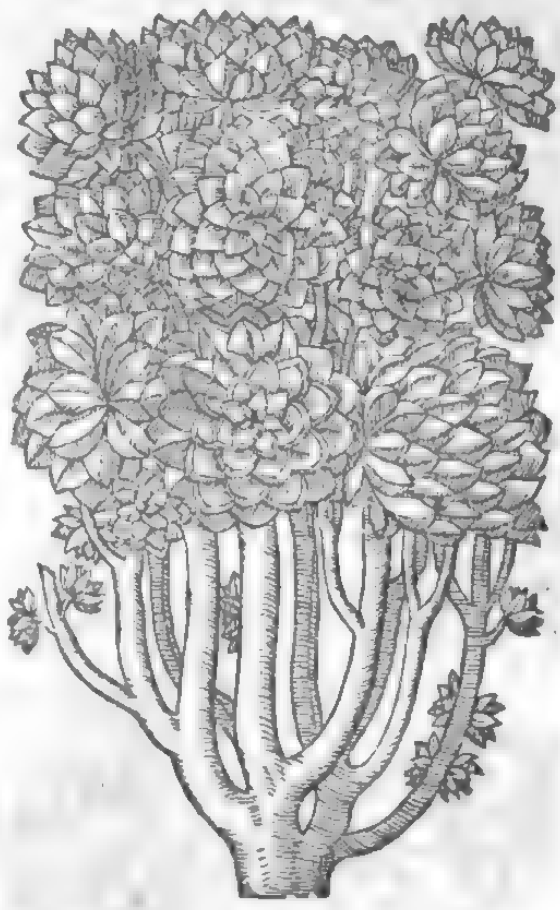
Lll 4 · cùm

cùm Dioscoridis verba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, jamdiu unà cum aliis plerisq; qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterùm cùm postea attentius, diligentiusq; Dioscoridis verba perpenderem sic Latinè sonare videntur: Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertium hoc sedum facilè mihi se se obtulit cognoscendum, ut omnibus quoq; id ipsum evenire haud quaquam dubitaverim, qui Græcam dictionem δασέα densa non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam hujusce tertii sedi folia, portulacæ foliis comparata, iis densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cujus certè sententiæ non possum non adstipulari, quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me gravis testis. Sempervivi mentionem fecit Theophrastus lib. 17. cap. 9. de plantarum historia, sic inquiens. Sempervivo datum à natura est, quòd humidum, viridéq; semper durare valeat. Folio carnoso, levi atq; oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, nec non & in tegulis, cùm terra confluvium quoddam arenaceum factum est: hæc Theophrastus. Cæterùm duas ARBORESCENTIS SEMPERVIVI plantas, quarum imagines hic appingi curavimus, alteram, quæ major & fruticosior est, Clarissimo

V. SEMPERVIVUM ARBOrescens.

VI. SEMP. ARBOREscens alterum.

viro Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Constantinopoli secum adduxit, cujus patet forma, ex hic appicta imagine: alteram verò Jacobo Antonio Cortuso, viro optimo atq; doctissimo, cui Corcyra allata est, acceptam refero. Sedi vires ex Gal. *Sedi vires descripsit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum. his verbis: Aizoon utrunq;, tum majus, tum minus, desiccat quidem leviter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers, quare in eo plus cæteris abundat essentia aqueæ. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine. & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.* Nomina. *Sempervivum sive Sedum majus quod Latini vocant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiabalalen, seu Hai albalez: Itali Sempervivo maggiore: Germani* Groß Hauswurtz: *Hispani Semperviva & yerva puntera: Galli Joubarbe. Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Sempervivum, sive Sedum minus dicunt: Itali Sempervivo minore: Germani* Klein Hauswurtz: *Galli Joubarbe petite. Quod denique Græcis ἀείζωον τρίτον, Latinis Sempervivum minimum, Sempervivi sive sedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alsebram, Handrachabara & Tilason: Italis, Sempervivo terzo: Herba grassella sive Sempervivo minuto. At sempervivum arborescens: Italis Sempervivo arboreo.*

Etsi Sempervivi species viginti quinq; in Phytopinace recensuerimus, plures tamen in historia universali nostra enarrabimus. I. Sempervivum majus vulgare, C.B. Sempervivum majus, Matth. Brunf. Dod. gal. Cæs. Lob. in icon. cui & Sedum majus crenatum Myrtifolium. Sempervivum, Ges. hor. Lon. Cast. Sempervivum majus alterum sive Jovis barba, Dod. fol. Aizoon sive Sempervivum majus, Lob. Camerar. Thal. Aizoon seu Sedum flosculis purpureis, Trag. Aizoon majus, Lugd. Sedum majus Fuch. Turn. Cord. in Dioscor. (cui & Vitalis major) Lacun. Taber. Sedum seu Supervivum vulgare majus, Ges. hort. Umbilicus Veneris alter, Anguil. cui & Onobletum Hippocratis. Hoc quidam Cotyledonis speciem faciunt: at Aezoon magnum Dioscoridis, & Aizoon Theophrasti & Plinii, & Ζωόφθαλμον Apuleii censemus. II. Sedum minus teretifolium album, C. B. Sempervivum minus fœmina, Matthioli. Sempervivum fœmina, Brunfelsio: Sempervivum minus album, eidem. Sempervivum minus alterum

alterum, Dodonæo folio, Sempervivum minus, Anguillaræ, Caſtori. Sempervivum quartum, Lonicero. Sedum minus primum, Trag. Sedum minus fœmina, Fuchſio. Sedum minus Lacunæ. Sedum minus alterum, Geſ. hort. Sedum fœmina, Turnero. Craſſula minor, Dodonæo gal. Vermicularis ſive Illecebra major, Lob. Lugd. Vermicularis flore albo, Camer. Aizoon minus fœmina, Lugd. Tragus herba, Cord. in Dioſcoridem. III. Sedum minus acuto folio, flore luteo ſeu Sedum minus Dioſcoridis, C.B. Sempervivum minus mas, Matth. in Commentariis non addita figura. Sempervivum minus, Dod. gal. Sempervivum minus primũ, Dod. fol. Sedum minus mas, Fuch. Sedum minus, Turn. Sedum minus hæmatoides, Taber. Aizoum hæmatoides, Lob. in icon. Aizoon minus, Lugdunenſi. IV. Sedum minimum acre, ſeu Sedi tertium genus Dioſcoridis, C.B. Sempervivum minimum, Matth. Lob. Caſt. Cæſal. Sempervivum minus flore luteo, Brunf. cui & mas. Sempervivum ſecundum, Lonic. Sedi minoris tertia ſpecies & Vermicularis, Trago. Sedi tertium genus, Fuch. Lacu. Turn. Sedum tertium Dioſcoridis ſucco acri & erodente, Geſ. hor. cui & Telephium dictum. Sedum minimum, Taber. Aizoi minoris ſpecies altera, Cord. in Dioſcoridem. Aizoon minus acre, eidem in hiſtor. Aizoum minus alterum fervidi guſtus. Thal. Aizoon minimum repens, Lugd. Illecebra, Dod. gal. & fol. Gramen tertium Plinii Anguillaræ, cui & Sempervivum tertium. Hoc duplex habetur, aliud guſtatum paulò poſt fauces exurit: aliud verò pene inſipidum eſt. V. Sempervivum arboreſcens, Matth. Caſtor. Sempervivum majus, Anguil. Sempervivum ſive Sedum arboreſcens majus, Dod. fol. Sempervivi majoris alterum genus, Cæſal. Sedum majus verum, Geſ. hor. Sedum majus, Cluſ. hiſt. Hiſp. Sedum arboreſcens majus Græcum, Lob. Aizoon arboreſcens, Lugd. Camerario. VI. Sempervivum arboreſcens alterum, Matth. Caſt. & Lugd. hoc an à priori diverſum ſit dubitamus.

Κοτυληδών. UMBILICUS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COtyledon, ſive Umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, *a* inevidenter concavo, brevi (in medio) cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice olivæ modo rotunda. *b* Succus cum vino circumlitus inſtillatusve, contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

a λεληθό-τως. La-tenter cavum. Concluſa nô legit Orib.

b ταύτης κ. τῶν φύλλων ὁ χυλός. hujus & foliorum ſuccus.

Κοτυληδὼν ἕτερος. UMBILICUS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

EST & alterum Umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus foliis, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, ut in majore ſempervivo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores, & ſemina hyperici: radice majuſcula. Facit eadem, quæ Sempervivum.

I. UMBILICUS VENERIS.

II. UMBILICUS VENERIS alter.

Umbili-

Umbilici Veneris utriusq; consid.

UMbilicus veneris, quem primo generi aßignant, frequens nascitur in universa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorum parietibus. Hujus folia, quod fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellant Copertoivole. Alterum verò ejus genus à quibusdam Cymbation vocatum, vidimus primùm in Forojuliensium civitate Austria, in hortulo quodam excellentißimi medici Juliani à Marostica Tervisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis & petris inhærentem invenimus. Cui, meo quidem judicio, omnes prorsus conveniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneris tribuuntur.

Officinarū error.

Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis sive umbilici Veneris loco herbam quandam in antiquis, uliginosisq; ædificiorum parietinis, maceriis & saxis nascentem usurpant, quæ ex iis eminet, & comæ modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, funiculi instar prælongis, lenis, è quibus folia prodeunt hederacea, pinguia, longis tenuibusq; pediculis nitentia, flosculis parvis, lutescentibus, qui è tenuißimis quoq; pediculis emergentes, clavicularum modo se se implicant.

Cymbalariæ mentio.

Facultatis est humidæ, frigidæq;, cum adstrictione quadam. Hanc fortè quod CYMBALARIA *vulgò vocetur,*

III. UMBILICUS VENERIS alter.

IV. CYMBALARIA.

putant à Cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo verum Veneris umbilicum esse. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui iis pollere facultatibus hanc herbam velint, quibus & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui valere eam ad alba uteri profluvia certò scimus, ubi herba ipsa recens pluries in acetariis devoretur, (ut Itali solent) in ipsius cœnæ principio.

Fuchsii hallucinatio.

Fuchsius quoq; in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in parvo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreßit, pro utroq; Umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabaria, & Faba crassa appellantur: quas tamen primus in suo de stirpium historia commentario pro Telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera ejus opinio, ut dicam quod sentio, mihi planè reprobanda videtur. Qemadmodum & tertia ejusdem de eadem sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius Acetabulum alterum, sive alterum Umbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam vulgus & Seplasiæ Crassulam majorem nominant. Sed quòd is in magno verseтur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalo, seu alteri Veneris Umbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in majore sempervivo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen nota in Fabaria, aut Crassula majore desiderantur. Siquidem hæc foliis constat hortensis portulacæ majoribus, quæ cum sempervivo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum: radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis.

Umbilici Veneris vires ex Gal.

Umbilici Veneris meminit Gal. lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ subfrigidæ, & cujusdam obscurè adstringentis, & cum ea leviter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaq; phlegmonas erysipelatodas, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam movere.

Nomina.

Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè verò Acetabulum, & Umbilicus Veneris nominatur. Italicè Ombilico di venere: Hispanicè Scudetes: Gallicè Escudes. Quæ verò Κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Umbilicus Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Cotyledon à figura folii nomen accepit. I. Cotyledon major, C.B. Umbilicus Veneris, Matth. Lac. Turn. Lob. in icon. Cast. Tab. Cæsal. Lug. Umbilicus Veneris major Lonic. Umbilici Veneris prima species, Anguil. Cotyledon vera, Dod. gal. Cotyledon, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Herba Coxendicum

dicum nonnullis, Scatum cæli, Manlio. II. Cotyledon media foliis ſubrotundis, C.B. Umbilicus Veneris alter, Matth. in prima editione, & iis quæ minores figuras habent, Lac. Cotyledon altera Dod. Gallico & folio quo ad iconem, tertia quo ad deſcriptionem. Cotyledon altera Matthioli, Cluſ. hiſt. Panno. Lug. III. Cotyledon media foliis oblongis ſerratis, C.B. Umbilicus Veneris alter, Matthiolo in majoribus iconibus quo ad folia, caules enim & flores adpoſiti, ſunt præcedentis plantæ, Umbilicus Veneris minor, Lon. Taber. cui & Palmaria. Cotyledon minus Sedi folio, Lob. Cotyledon minus montanum Sedi folio, eidem in icon. Aizoum ſerratum. Cord. in hiſt. & Thal. cui & Craſſula ſerrata: Phyllum theligonum Dalechampii, Lugd. Phyllon primum, Cæſalpino. IV. Cymbalaria, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Cæſal. Cymbalaria vulgaris, Lac. Cymbalaria Italica folio hederaceo, Lob. Capnos prima Plinii, Hermolao: Umbilicus Veneris officinarum. Lon.

Ἀκαλύφη. URTICA. CAP. LXXXIX.

DUo urticæ genera. Altera ſylveſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusq; foliis: ſemine lini, ſed minore. Altera non æq; aſpera, a minuto ſemine: Folia utriusq; illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida ulcera, & quæ cacoethe vocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, ſuppurationesq; ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluvia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vulvas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo venerem ſtimulat, & vulvæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ lateris, & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat: erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia alvum emolliunt, urinas movent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menſes evocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem uvam, gargarizatus ſuccus reprimit.

a Meum. λεπτινος .i. tenuiore ſemine.

I. URTICA. I.

II. URTICA. II.

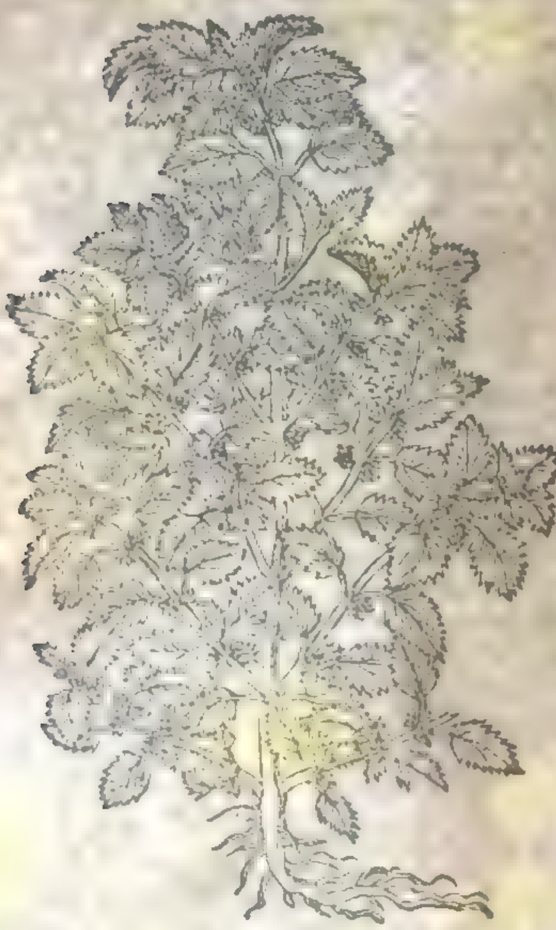
URtica adeò vulgaris notitiæ eſt, ut non modò interdiu, ſed etiam noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæ pretium non eſt, ut hic pluribus ejus faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi duo Dioſcoridi tantùm Urticæ aſſignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Prima aſperior, altera non æq; aſpera, & tertia omnium minima. Prima caule eſt rotundo, aſpero, hiſpidoq;, ac pungenti: pilulas in caule gerit hirſutas, ac urentes, in quibus ſemen gignitur. Provenit calidis tractibus, aridis & incultis locis. Altera foliis provenit, alterius ſimilibus, verùm non æquè aſperis: ſemen profert racemoſum ac minutum: caulem quadrangulum, aſperumq;, tactu acuto, ac pungente. Naſcitur ubiq;. Iiſdem cum altera eſt facultatibus: atqui peculiariter ſeminis pulvis, ſanguinem è cerebri membranis manantem ſupprimit. Siquidem præter Urticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſylveſtrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folia profert cæteris ſimilia, ſed longè minora, acutiora, urentioraq;: caule dodrantali, hiſpidiore, ac urente, denſioribus foliis, & in ambitu ſerratis. Naſcitur ſecus ædificiorum muros, in hortis, ac ferè ubiq;, omnibus eſt hæc nota. Urticæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. ſimp. med. ubi inquit: Urtica, & hujus herbæ tum ſemen, tum folia (nam hæc potiſſimùm in uſum veniunt) digerentis ſunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas ſanent.

Urticæ conſid.

Urticæ vires ex Gal.

Sed &

III. URTICA III.

IV. CARDIACA.

Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, viscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit pruriant. Cæterùm flatuosum ejus, cujus particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem autem modicè subducit duntaxat abstergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea convenienter sanat: nimirum cùm subtilium sit partium, & temperatura sicca, non tamen tantùm habens caliditatis, ut jam mordicet. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit: Urtica, herbarum agrestium una etiam hæc est, tenuium vim partium obtinens. Jure itaq; nemo ipsa ut alimento utitur, nisi maxima prematur fame. Utile autem est obsonium ac medicamentum, quod alvum dejicit: hactenus de urtica Galenus. Sed quoniam herba illa quam hodie herbarii CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Urtica habere videtur, mihi in mentem venit, ideo non alienum puto quòd hic de ea quoq; aliquid differamus. Hæc itaq; urticæ proxima est, tametsi foliis, quæ prope terram prodeunt, rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Et caulis est quadrangulus, ramis copiosis pariter quadratis, in quo bina utrinq; folia paribus intervallis, ab imo ad summum exeunt, oblonga, urticæ similia sed minora, & per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimiles profert, minores tamen: qui verticillato ambitu marrubii modo caulem circumdant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, aliis pluribus parvis radicibus adnatis. Provenit ubiq; in ruderibus juxta semitas, circa sepes, & post urbium mœnia. Gustu usq; adeò amarescit, ut facilè existimari possit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item convulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: urinam ciet, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in pulverem folia contrita, & domestici cochlearii mensura ex vino hausta, difficile parientibus mirum in modum opitulantur. Urtica sic Latinis dicta ἀκαλήφη Græcis nominatur: Arabibus Hunure, Urâthlatum & Angiara: Italis, Ortica: Germanis* Nessel: *Hispanis Ortiga: Gallis Ortie. Urtica altera, Græcis ἀκαλήφη ἑτέρα: Italis Ortica vulgare. At Urtica tertia, Græcis ἀκαλήφη τρίτη Italis Ortica minore. Sic Cardiaca, Germanis* Hertzgespann: *Gallis Gripaume, seu Chenense.*

Cardiacæ historia, & vires.

Nomina.

Urtica ab urendo dicta, quòd pruritum & pustulas igni similes acutissimis suis aculeis pungendo excitet. Sunt autem duplices, pungentes & non pungentes: pungens major, minor, & tertia pilulas habens: non pungens alia fœtida, alia non fœtida: & hæ aut maculatæ, vel punctis aspersis, vel lineis folium dividentibus: aut non maculatæ, flore albo, luteo, purpureo. Urtica pilulas rotundas ferens, vel prima Dioscoridis, C. B. Urtica prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Cæsal. Urtica Romana, Trago. Fuch. Turn. Lonic. Lob. (cui & Urtica sylvestris semine Lini, in Iconibus) Cam. Taber. Urtica vera, Fuch. in icon. Urtica sylvestris, Dod. gal. Urtica mascula vel Romana, Gesf. hor. Urtica urens prior, Dod. fol. II. Urtica urens maxima, vel secunda Dioscoridis, C. B. Urtica secunda, Matth. Lac. Lug. Cast. Cæs. Urtica major. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Urtica fœmina & communis) Lonic. Thal. Taber. Urtica sylvestris asperior, Lob. Urtica syl. major, Gesf. hor. Urtica vulgaris urens, Trag. Urtica urens altera, Dod. fol. Urtica Cordo in Dioscoridem. III. Urtica urens minor, Cania forte Plinii. C. B. Urtica tertia Matth.

Digitized by

Matth.Lac.Lugd.Caſt.Urtica major, Trag.Urtica minor, Brunf.Fuch. Turn.Dod.gal.Cord.in hiſtor. Lon.Taber.Urtica minor acrior, Lob. Urtica urens minima, Dod. fol. Urtica exigua, Cæſalpino. IV. Marrubium Cardiaca dictum, fortè primum Theophraſti, C.B. Cardiaca, Matth. Fuch. (cui & Lycopſis) Dod.gal. (cui & Sideritis prima) & fol.Lac.Lon.Lob.Caſt.Lugd.Cæſ.(cui & Alyſſum Galeni & Aëtii) Thal.Tab. Marrubium mas, Brunſ.

Γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GAliopſis, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læviora, & a quæ gravem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui: naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, & ſemitas ubique. Folia, caules, ſemen, ſuccusque, duritias, & carcinomata diſſipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & ejus decocto fovere: ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

a Meum ἰκανῶς δυσώδη. i. vehementer dèſa.

I. GALIOPSIS.

II. SCROPHULARIA.

GAliopſin, eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Urticam fœtidam appellamus, quæ ubique ferè provenit, in ædificiorum areis, in plateis, juxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinvenit. Quandoquidem hæc foliis, & caule conſtat urticæ ſimilibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusque. Hinc itaque fit, ut ii, mea quidem ſententia, in errore verſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgo Scrophularia major, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia major dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea gravi odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, undique ſtrumoſa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non videatur veriſimile, quòd ejus faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet hanc herbam eſſe Galiopſin. Caules ab una radice Scrophularia mittit plures, ſeſquicubitales, anguloſos, ſubrufeſcentes, in quibus folia inſunt nigricantia, robuſta, ad urticæ faciem accedentia, per ambitum leviter denticulata. Flores mittit in caulium ramorumque ſummitatibus puſillos purpureosque, galeæ faciem referentes, & ſemen in capitulo, ut in lino, & lactaria herba, rotundo, acuto ſumma parte apice. Radicem habet magnam, albicantem, ſtrumoſam. Huc etiam illud accedit, quòd illa ut plurimùm in ſcrobium marginibus, & riguis, & uliginoſis locis naſcitur, non autem (ut Dioſcorides inquit) circa ſepes, & in ædificiorum areis. In hac ſententia fuiſſe invenio Fuchſium, qui à galea, cujus effigiem Scrophulariæ flores repræſentant, hanc ſibi nomen aſciviſſe exiſtimat. Id quod mihi planè non videtur eſſe rationi conſentaneum, quòd non ſit ex more Græcorum, veterum præſertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: Galeam enim Græcorum nomen non eſſe conſtat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchſio, neque aliis adſtipulari poſſim, quorum potius ſententiam ex ſupradictis reprobandam eſſe cenſeo. Cæcutiunt ad ſummum uſque, qui Scrofulariam, Dioſcoridis Ocimaſtrum faciunt. Eſt præterea alia planta Urticæ fœtidæ non abſimilis, quæ à lacteis maculis ſingula folia in longum procurrentibus Urtica lactea à noſtris Senenſibus vulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopſin dixerit, ſi à γάλα, quod vocabulum Græcis lac

Galiopſis conſid.

Scrophularia major non eſt Galiopſis.

Scrophulariæ deſcriptio.

Fuch. erratum.

Urtica lactea.

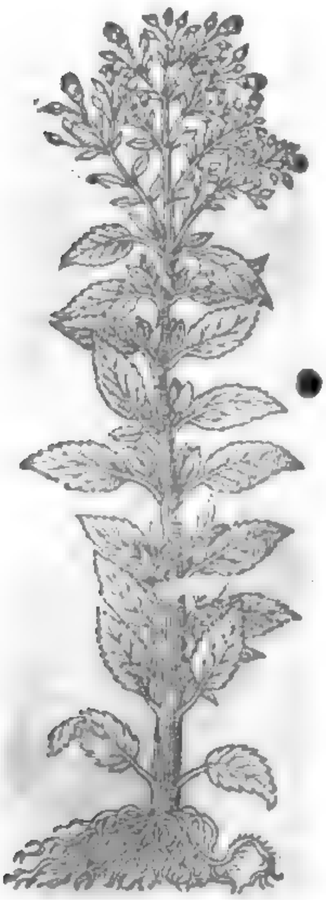
significat Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine conjectura quadam colligi posset, nam quod statim post Galiopsin Galion descripsit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli vicem expleat, videtur innuisse, inter utrumque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. 22. cap. 14. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum universa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras & vulnera Quibus sanè Plinii placitis decernere cogimur, primam, quam Urticam fœtidam diximus, esse Galiopsin: alteram verò Plinii Lamium. Sed si sustinere velimus hanc secundam esse veram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognovisse Galiopsin: neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis aliis Plinius evidenter errasse deprehendatur. (Lamium Plinii.)

(Scrophulariæ vires.) *Cæterùm quamvis ex rationibus superius adductis perspicuum ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM non esse Galiopsin, ea tamen viribus pollet non contemnendis. Deficcat, extenuat, discutit, abstergit: est enim gustu amara & subtilium est partium: ejus radix recens strumas & hæmorrhoidas sanat: in quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoso solo reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asservatur, quo prædicti morbi utilißimè illinuntur. Idem illitum scabiem sanat: Aqua è radicibus destillata faciei ruborem illita tollit. Sicca radicis pulvis impositus hæmorrhoidas siccat. Idem drachmæ pondere potus, lumbricos ventris pellit.*

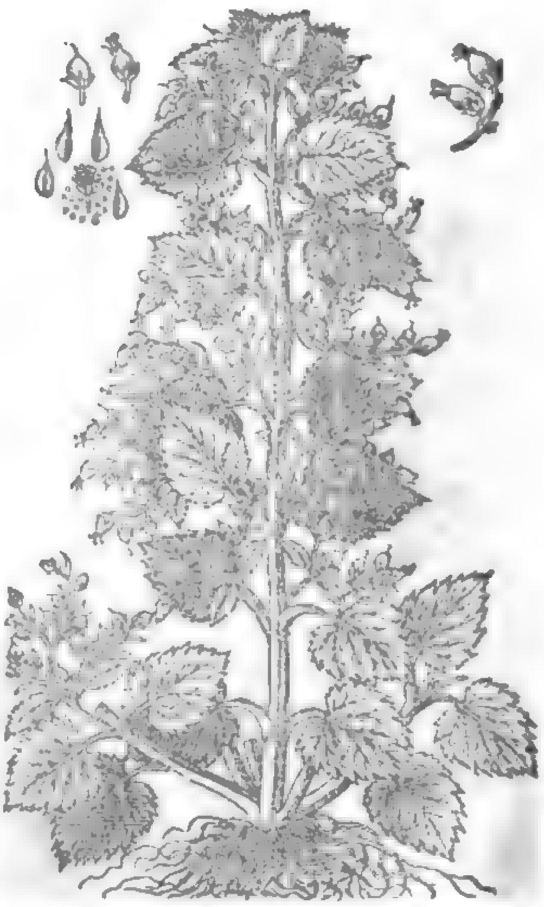
(Nomina.) *Planta, quæ Græcis γαλίοψις, Latinè item Galiopsis, Urtica labeo & Urtica fœtida nominatur: Italicè Ortica fetida: seu Ortica morta. Hispanicè Ortiga Muerta: Germanicè* Welsch Nessel. *At Scrofularia, Millemorbia, Ferraria sive Castrangula: Itali Scrofolaria: Germani* Braunwurtz: *Galli Grande Scrofaire.*

Lamium purpureum fœtidum, seu Galiopsis Dioscoridis, C.B. Galiopsis, Matth. Trag. Lac. Lugd. Thal. Urtica labeo, Brunf. Urtica iners, Dod. fol. Lac. Fuch. Turn. Dod. gal. Lamium sive Archangelica, Lob. Meminit Matthiolus Urticæ lacteæ, quam Lamium maculatum vocamus, quam Mizatellam (id est, Lienarem, quia lienosis egregie opituletur) vocat Cęsalpinus, & Leucos à Dioscoride dici suspicatur: Urtica fatua λευκ-γυν& Thalyo dicitur: at Solinandro, Lienaria. II. Scrophularia nodosa fœtida, C.B. Scrophularia, Matth. Lac. Dod. fol. Cast. Scrophularis major, Brunf. Gef. hor. Turn. Lob. Lon. Lugd. (cui & Chrysippea Plinii quorundam) Thal. Cam. Cæsalpino. Tab. cui & Castrangula Ocimastrum alterum, Trag. Galeopsis, Fuch. Dod. gal. Galeopsis minor, Fuch. in icon. Clymenum mas, Gef. hor. III. Scrophularia palustris: hæc radicibus est fibrosis (apud nos tuberculis caret) ex qua caulis ex-

*III. SCROPHULARIA palustris. *

*IV SCROPHULARIA flore luteo. *

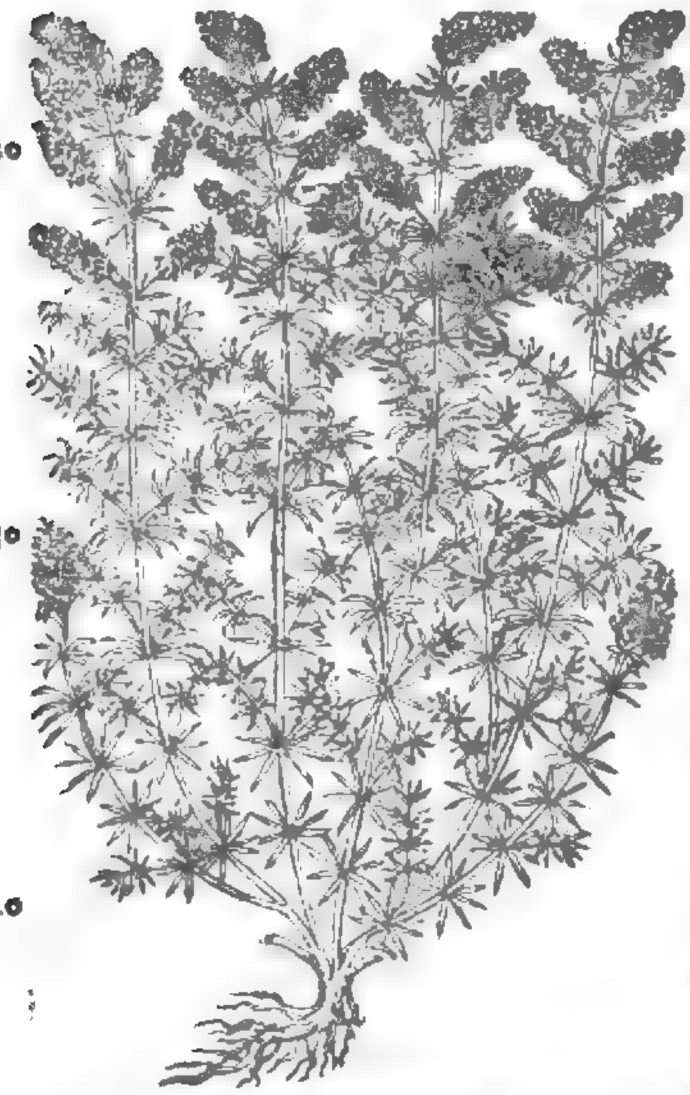
surgit à priori magnitudine discrepans & colore qui caule & foliis prorsus viridis est: foliis, florib. & semine, priori similis. In nostris palustribus, sed minimè fœtens, provenit. Meminit Dodonæus editione Ga⁴⁴tca & Latina. Scrophulariæ alterius, quæ radice sit fibrosa. Dicitur Scrophularia fœmina, & Germanis Weisse Nachtschat/ Camerario in suo Matthiolo, quam dicit ulcera curare & contusa, si manè & serò continuis diebus in foco calefacta & contrita imponatur: idem eorum succum, si cum melle decoquatur, melius præstare. IV. Scrophularia flore luteo. Hæc ex radice fibrosa scrophulis carente, caules plures emittit cubito altiores, quadrangulos, subrubentes, leviter hirsutos, vacuos: folia habet viridia, hirsuta, lata

lata, subrotunda, per margines crenata, longissimis pediculis donata, duplo quàm in vulgari latiora: ad quemlibet geniculum, ad foliorum pediculos, ab imo ferè ad summum pediculi oblongi nudi prodeunt, copiosos flores quasi conglobatos, luteos, forma vulgari similes sustinentes, quibus succedunt capitula subrotunda, quàm in vulgari majora, acuminata, cujus acumini filamentum instar capreoli insidet, quibus semen nigrum includitur. Hanc à nemine descriptam à Doctore Doldio Norinberga primum siccam accepimus, dein in horto Doctoris Zuingeri observavimus sæpius.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

10 GAlion nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli vicem impleat: ramulum, foliumq; habet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluvia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum usq; dum albescat, & sic lassitudines reficit. Radix venerem concitat. Nascitur in palustribus.

GALION.

20

30

40

Gallium ubique copiosè nascitur prope sepes, & secus vias, foliis aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est vis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos hujus herbæ invaluisset usus, quam cinaræ apud Hetruscos: qui ejus flore, ut dulcior suaviorq; caseus evadat, tum ovillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio vires reddidit Galenus libro. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galium inde adeo nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos ejus sanguinis profluviis competere videtur, & combustis mederi. Est autem boni odoris & coloris lutei. Hujus herbæ nomen Græcum Γάλιον: Latinum Galium: Italicum Galio: Germanicum Unser Frawen Wegstro/Megerkraut: *Hispanicum Coaja leche yerva: Gallicum Petit muguet.*

Galli confid.

Galii vires ex Galeno.

Nomina.

Galium aliud arvense, quod vel luteum vel album: aliud palustre: nunc flore rubro & tenuissimo folio habetur. Vulgatum dicitur Gallium Matth. Lac. Cast. Gallium, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Gallii primum genus, Trag. Lon. Galium luteum, Lob. Lugd. Thal. Galion luteo flore, Cord. in Diosc. Cæs.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo est cubitali, subrubro: foliis a continuis, per extremitates erucæ modo divisis, sed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diffecti vanescunt in pappos. Nomen verò sibi vendicavit, quoniam flores capillorum ritu canescant: radice supervacua. Nascitur maximè in b maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum vini modico, vel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cum reliquis vulneribus, tum iis quæ nervi acceperunt. Illiti per se cum aceto pappi, idem munus præstant: verùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

a Meum ἀσχιστοῖς, i. lectum.
b Cat. ἐν αἱμασιαῖς, i. in parietibus.

50

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, aliis verò Spelicciosa vocatur. Planta est vulgaris notitia. Cauliculis exit (ut Dioscorides inquit) subrubentibus: foliis laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur passim, adeò ut etiam super urbium mœnia, & in parietinis proveniat: virescit anno toto, & quolibet ferè mense floret. Ideoq; non desunt, qui hanc quoque vocent nostro Idiomate, Fiore d'ogni mese. Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbenacam supinam, magno & aperto errore existimavit. Videtur etiam Senecionis esse genus herba, quam Germani DIVI JACOBI FLOREM *appellant. Namq; & ipsa folia fert Erucæ sylvestris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro sapore, quæ antequam caulem edant humi procumbunt: caulis illi est sesquicubitalis Artemisiæ similis, à medio ramosus surculosusq;. Flos in summitate aureus Buphthalmo minor, qui tandem flaccescens in papposam evolat lanuginem. Radice nititur brevi & fibrata. Floret Julio & Augusto. Nascitur in campestribus inculto solo. Sunt qui scribant Senecionem præstare plurimum ad alba*
60 *uteri profluvia, si in acetariis devoretur, at nos his haud facilè subscribimus, cùm sciamus hanc herbam remoratos ciere menses, epoto foliorum succo totius plantæ decocto: cùm enim evidenter sit amara, ut siccet, abstergat, aperiatq; necesse est. Sic & Senecio major excalfacit, siccat, aperit, abstergit, digerit, & reliquas Senecionis minoris vires obtinet. Senecionis quàm brevem mentionem fecit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ejus tantùm facultatem referens his verbis: Erigeron, sive Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis Erigerum & Senecio: Italis Cardoncello seu Spelicciosa: Germanis* Creutz Wurtz: *Hispanis Boutaron: Gallis Senesson. At Senecio major, Italis Cardoncello seu Spelicciosa maggiore: Germanorum officinis, Flos S. Jacobi: vulgari verò sermone* S. Jacobs Blum.

Senecionis cõsid.

Brunfelsii error.

Floris Divi Jacobi mendo.

Senecionis facultas ex Gal.

Nomina.

I. SENECIO.

II. SENECIO MA. SIVE Flos S. Jacobi.

Senecio minor. C.B. Senecio, Matth. Lac. Fuch. Turn. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Lon. Anguil. Lob. Cæs. Lugd. Tab. Senetio vulgaris, Trag. Senecio minor, Cast. Erygeron, Thal. Erygeron secundum. Dod. gal. Erygeron minus, Dod. fol. Verbena fœmina, Brunfelso, qui in postrema editione se errasse fatetur. II. Jacobea vulgaris, C.B. Senecio major, Matth. Cast. Lugd. Herba S. Jacobi, Fuch. Cæs. Flos S. Jacobi, Brunf. Trag. Lon. Herba Jacobæa Tab. Jacobæa, Dod. gal. &fol. Jacobæa Senetio, Lob. Artemisia polyclonos, seu Flos Jacobæus, Thal.

Θάλικτρον. THALICTRUM. CAP. XCIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consid. *THalictron, si Ruellio credimus, herbarii in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (ut ipse scribit) invenitur ubiq;, sæpe in campestribus & maceriis. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellii sententiam non ausim probare, neq; etiam refellere.* Thalictri vires ex Gal. *Thalictron Thalietron nominat Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modum disserit. Thalietrum* Nomina. *folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaq; ulcera inveterata ad cicatricem perducit. Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thalictrum & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MUSCUS MARINUS. CAP. XCIIII.

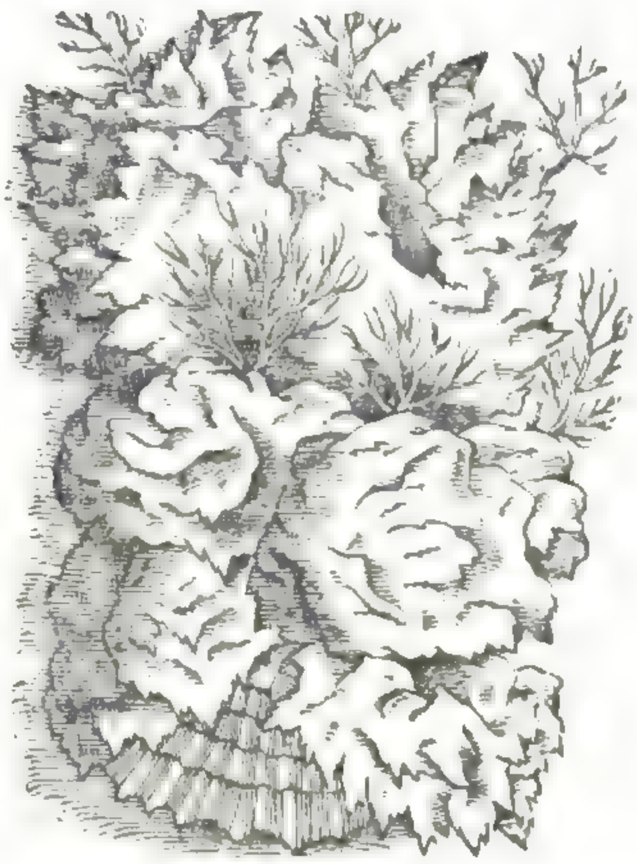
MArinus muscus nascitur in scopulis testaceisq;, haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi vis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

Musci marini consid. Corallina. *MUscus marinus duum est generum: Dioscoridis alterum, alterum verò Plinii. Non possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ corallinam appellant. Muscus hic gracilis capillaceusq; provenit, caulis expers, colore cùm siccatur subrufescente, salso sapore, odore concharum marinarum simili. Hanc circumforanei in pulverem contritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadem die expellit, magna sæpe astantium admiratione, quòd quandoque visus sit puer, qui ex assumpta hujus pulveris drachma centum vermes excreverit, potissimum si detur ex passo, aut cum Aegyptiæ siliquæ pulpa. Crediderim itaque Corallinam hanc esse muscum marinum, quòd certò sciam, eam ab iis reperiri, qui corallia expiscantur, coralliis, sicut etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arborem muscus arboribus ipsis innascitur. Is utiq; cæteris præfertur, qui coralliis adnascitur, unde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxis adhæret, colore rubicundo: cinereus verò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate nō novere veteres: quandoquidem nusquam*

I. MUSCUS MARI. SIVE Corallina.

II. MUSCUS MARINUS alter vel Plinii.

nusquam apud ipsos legerim marino musco interaneorum vermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diversam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) prosecutus est Plinius libro 27. cap. 8. his verbis: Bryon marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Præcipua siccandi et spissandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit: hæc Plinius. Cujus Musci imaginem hanc omnino esse censemus, quam hic excudi curavimus: nam omnibus notis illi perbellè respondet. Vivam plantam conchæ cuiusdam testæ inhærentem, misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus. Cæterùm Marinus muscus jam mihi in mentem redegit plantam (si tamen plantam appellare licet) musco haud multò absimilem, in fluminibus, & aliis dulcibus aquis nascentem, viridi colore, & serici staminis fere modo villosam, quæ Plinio lib. 27. cap. 8. circa finem conserva appellatur: nobis verò in Hetruria vulgò Lima. Hæc cum Plinii testimonio ad ossium fracturas præstantissimum sit medicamentum, prætermittere quidem non potui, quin hic de ea Plinii verba adderem. Ille enim ita de Conserva meminit. Peculiaris est alpinis maximè fluminibus Conserva appellata à ferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba villosa densitatis, atq; fistulosa. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem circumdata universo corpori, aquam suam inspergentibus quoties inaresceret, raroq; nec nisi deficientem herbam mutationis causa resolventibus convaluisse vix credibili celeritate. Cæterùm Musci marini meminit Galenus li. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, utraq; frigida. Siquidem & gustum adstringit, & calidis quibusvis illitus, ea evidenter refrigerat & adjuvat. Posse quidem marinum muscum, qui recens fuerit, refrigerare, facilè cum Galeno & Dioscoride concedam: quòd verò siccus id efficere possit, quod gustu salso sentiatur, non ita facile mihi concedendum videtur. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod latinis Muscus marinus vocatur: Tabaleb sive Thabel Arabibus, quibus tamen muscus cum lente palustri, confunditur: Italis ac Officinis, Corallina: Germanis Meermieß oder Meermöß: *Hispanis Malborquiana yerva: Gallis Coralline.*

Muscus marinus Plinii.

Conservæ mentio & vires ex Plin.

Musci marini vires ex Gal.

Nomina.

Musci marini plures differentiæ proponuntur in historia nostra, hic de duobus. I. Muscus Marinus sive Corallina, Matth. Dod. gal. Lac. Cord. in Diosc. Ludg. Tab. Muscus marinus primus, Dod. fol. Muscus marinus herbaceus mollior, Cæsal. Corallina, Lon. Lob. Lemnio. Fucus Capillaceus, Lugd. II. Lactuca maritima, C.B. Muscus marinus alter, Matth. Cast. Muscus marinus Theophrasti, Dod. gal. Muscus marinus Plinii, Lugd. Fucus marinus prior, Dod. fol. Fucus sive Alga Intybacea, Lugd. Bryon Thalassion, Turn. Bryon lactucæ foliis Plinii, Lob. Bryon Theophrasti, Cæsalpino.

φῦκος θαλάσσιον. FUCUS MARINUS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum *a* sublongius, & rubens: tertium *b* candidum, nascens in Creta, floridum valdè quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam non podagræ modò, sed etiam inflammationibus, in cataplasmatis efficaciter utilem: verùm iis uti humidis convenit priusquam exarescant. Nicander puniceum adversus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radicula ejusdem nominis, qua se se fucant.

a Orib. ὑπομήκες, i. Oblongum. *b* Orib. διάφορον, i. crispum. *c* Orib. στυπτικόν, i. adstringentem.

DE fuco marino locutus est Plinius libro 13. cap. 23. ubi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est sylvis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Et lib. 26. cap. 10.

Fuci marini hist. ex Plin.

Tria inquit, Phyci thalassii, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur: hactenus Plinius. Cæterum cum Fuci genera mihi planè incomperta sint, quod de iis dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus, si Alga non est, in ejus saltem genere recenseri possit & debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm Algæ nomine. Adde quòd & Plinius aliis in locis Fucum marinum, Algam maris aliquando vocavit, ut etiam adnotavit Marcellus. Sed non ob hoc existimaverim, fucum marinum eam vulgarem esse Algam, in qua Veneti vasa vitrea recondunt, ne inter vehendum collidantur & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus Alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen invenerit. Algæ species est, quæ & ulva dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluviatilisq; sit: illa verò tantùm in mari proveniat. Quod discrimen illo vulgari versiculo indicatur:

Alga venit pelago, sed nascitur ulva palude.

Unde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit:

Tandem trans fluvium incolumes, vatemq; virumq;
Informi limo, glaucaq; exponit in ulva.

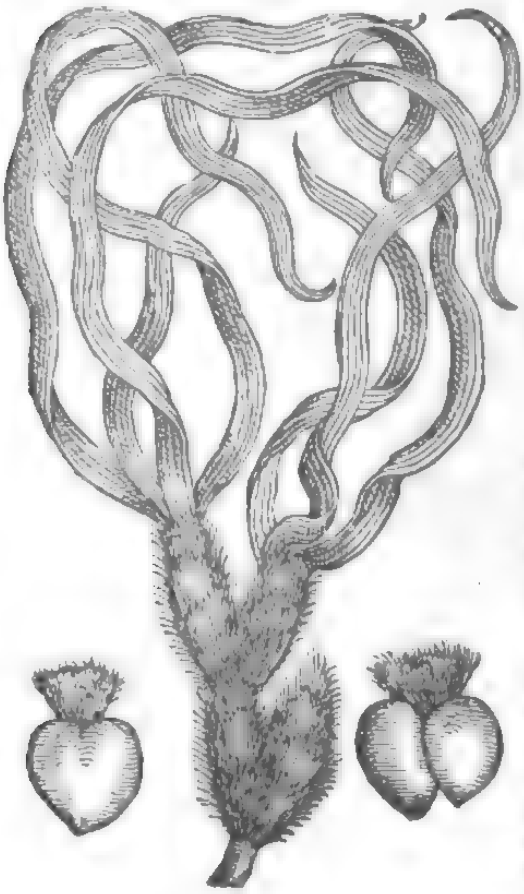
Et libro secundo ejusdem:

Limosoq; lacu per noctem obscurus in ulva
Delitui.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Phycos humens etiamnum, & virens ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φῦκος θαλάσσιος: Latinis Phucus seu Fucus marinus: Italis Phuco marino.

Alga Veneta. Ulva. Fuci marini vires ex Gal. Nomina.

ALGA VENETA

Algæ Venetæ cùm mentio fiat in Commentariis, idcirco ejus figuram addere placuit, quam Algam marinam, Lobelus: Fucum marinum, Lacuna: Fucum marinum alterum, Dod. hist. Latina, Fucum sive Algam marinam gramineam, Lugdunensis: & Algam, Cæsalpinus, Monspeliensium vulgus paleam marinam, vocat. Videtur apud Dioscor. sub Fuco secundo, apud Theophrastum sub primo exprimi.

I. POTAMOGETON.

Ποταμογείτων. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POtamogeton, folium fert betæ simile, hirsutum, paulum supereminens extra aquam. Refrigerat & inspissat: pruriginibus utile, & contra veterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum est, quòd palustribus & aquosis enascatur.

Potamogetonis consid. Sagittæ utriusque consid.

POtamogeton lacubus & paludibus innasci amat, ubi foliis betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare invenitur. Hanc herbam nos sæpe vidimus & legimus, privatim in lacubus quibusdam in Ananiensium agro, quam ibi unà cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Facit Potamogetí mentio ut Sagittam quoq; ob foliorum formam Plinio vocatam, in mentem redegerim, quòd ipsa in fluminibus nascatur, & stagnantibus quoq; aquis. Hæc ita duum est generum. Major & Minor. Hujus folium sagittæ cuspidis figuram ad amussim refert, supernè in unum apicem, infernè in duos definens. Pediculo nititur triquetro, spongioso, intus cavo, sesquicubitali & quandoq; majore, aut minore, pro aquarum profunditate, in quibus vivit. Caulem gerit rectum, lævem, rotundum, vacuum, superius in ramulos divisum in quibus flores exeunt albi, singuli tribus foliolis constantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula nascuntur subpurpurea hirsuta, nucis Ponticæ magnitudine in quibus minutum concluditur semen, rotundo intus globulo inhærens. Radicem habet albam, multifidam, & fibrosam Plantagini aquaticæ similem, cujus cognationis ego sagittam facio. Major minori per omnia respondet, sed omnia majora in ea spectantur. Folia quoq; non adeo in acuminatum fastigium definunt. Nascitur utraq; in aquis cùm stagnantibus, tum decurrentibus copiosa in Bo-

II. SAGITTA MAJOR.

III. SAGITTA MINOR.

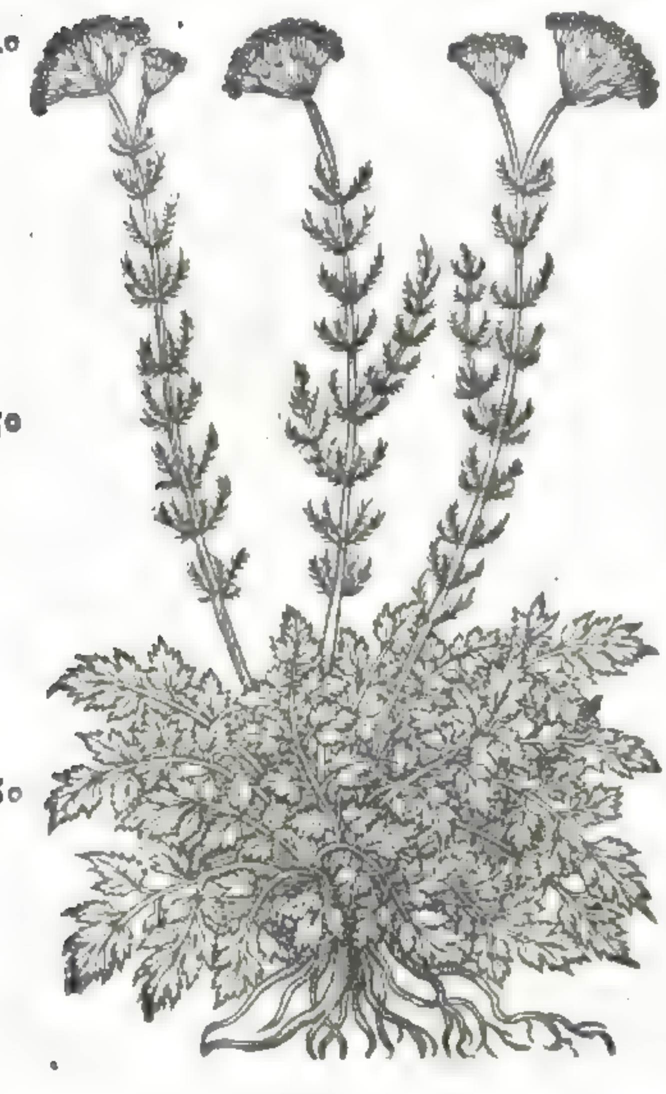

in Bohemia, cum in Muldava flumine, tum in aliis plerisq; locis. Temperamento ambæ ſunt frigido & humido: & iiſdem cum plantagine aquatica viribus pollent. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, adſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia ejus craſſior quam polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτον, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis Potamogeto: Germanis Seebalten Kraut/ und Sam Kraut: Gallis Herbe des eſtagnes. At Sagitta, Græcis σαγίττα: Italis Saetta.

Potamogeton vires ex Gal.

Nomina.

MILLEFOLIUM AQUAticum.

Potamogeton latifolium aliud, aliud tenuifolium: latifolium aliud rotundis, aliud oblongis foliis eſt, hocq; vel craſſis ſalignis, vel tenuibus & ſplendentibus, & hoc vel planis vel criſpis. I. Hic proponitur Potamogeton rotundifolium, quod Dioſcoridis eſt: & dicitur Potamogeton, Matth. Trag. Fuchſ. Lac. Dod. gal. Lonic. Caſtor. Taber. Potamogetoni ſimilis rotundiore folio, Cordo in Dioſcoridem. II. Sagitta aquatica major, C.B. Sagitta major, Matth. Dod. fol. Caſtor. Tab. Piſtana Magonis, ſive Sagittaria aquatica Plinii, Lob. Phleos mas latifolia, Lugd. Barba ſylvana recentioribus medicis, Cæſal. III. Sagitta aquatica minor, C.B. Sagitta minor, Matth. Dod. fol. Caſt. Lob. Lug. Tab. Sagittaria minor, Lob. in icon. Sagitta & Sagittalis, Cordo in hiſtoria.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

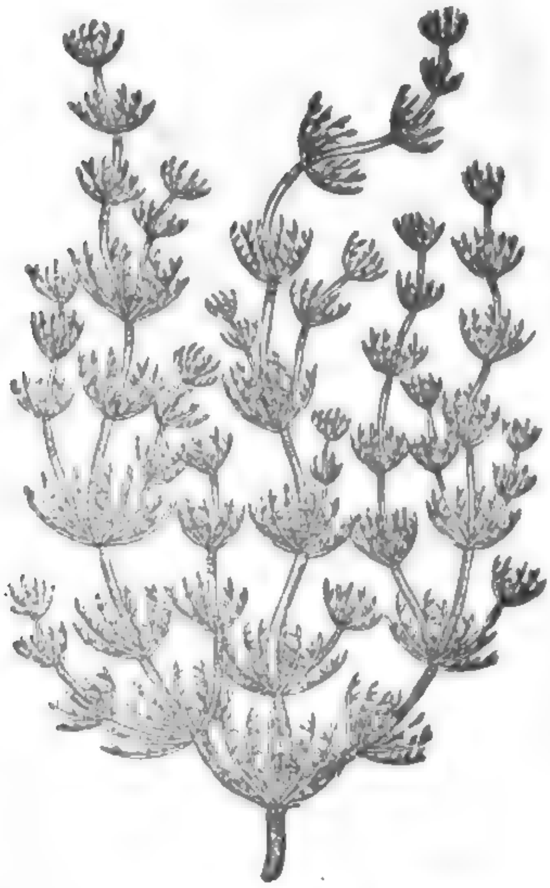
STratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice vivit: unde cognomentum traxit. Herba ſempervivo ſimilis, ni majora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NOn eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non provenit. Quandoquidem ea, ut lib. 24. cap. 18. Plinius

nius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni majora haberet folia. Caeterùm plantam quandam misit ad me Pisis Lucas Ghinus Medicus clarissimus in aquis nascentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Stratiotes genus aliquod esse puto. Esto tamen aliorum quoq; judicium ex imagine, quam hic appingi curavimus. Foliis est coriandri, sed tenuioribus, caulibus tribus aut quatuor, angulosis, in quibus per intervalla pusilla habentur folia, avicularum pennis similia: in cacumine singulis caulibus binæ exeunt umbellæ, subpurpurascentibus floribus. Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος: Latinis Stratiotes aquaticus, Millefolium aquaticum: Italis Millefoglio aquatico.

Nomina.

* II. EQUISETUM OLIdum. *

I. Millefolium aquaticum à Matthiolo propositum, & à Lugdunensis herbarii auctore, sub Stratiote millefolio aquatico Matthioli enarratum, hactenus non vidimus. Ast ne duæ diversæ una figura junctæ ad Commentatorem sint missæ, veremur: Siquidem caules optimè respondeant (si umbellas adimas) Equiseti speciei, cujus iconem adjunximus. II. Quod albicat omnibus sui partibus, odoris sulphurei & lutosi, caulib. pluribus, long.s, rotundis, obliquè striatis fragilibus, qui in plures cauliculos brachiantur, foliis aliquot simul ad geniculum junctis, brevibus aliquot apicibus tanquam particulis donatis: quæ si sicca sint levissimo digitorum contritu in pulverem comminuuntur. Nascitur in aquis, præcipuè cœnosis, communiter in iis demersum, rarius erectum: quod in fossis Thermarum Aponensium notavimus, & non longè Lucerna Helvetiorum. An floreat ignoramus: nec de ea quicquam hactenus apud auctores legimus, quod propter gravem odorem, Equisetum olidum vocamus.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIUM. CAP. XCVIII.

Stratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: foliis avium pulli pennas imitantibus, brevi admodum dissectoq; foliorum exortu. Folia sylvestre cuminum simulant, præsertim brevitate, atq; scabritia, breviora paulò: densiore umbella & pleniora. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores parvos & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximii usus ad ulcera vetera recentiaq;, profluentem sanguinem & fistulas.

I. MILLEFOLIUM MAJUS.

Conclusa in meo desunt.

Stratiotæ millefoliæ consideratio.

Stratiotes in hunc usq; diem Millefolii cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proveniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante majoribus pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia insunt avium novellarum pennis similia, sylvestriq; cumino æmula. Flores ejus densiore umbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his utriq; notis palam est, communis usus Millefolium nil aliud dici posse, quam Stratioten, de quo hic agitur: non autem, ut Brasavolus existimat, Myriophyllum infra à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, unica nixus radice: foliis plurimis, lævibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè ostendunt, Brasavolum hac in re hallucinatum esse.

Brasavoli opinio non est accepta.

Millefolii genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Salvatino monte: prope sacellum divæ Mariæ virginis, eo tantùm saxoso tractu, quo ad Sontium fluvium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, ut ejus effigies, quam hic damus. apertè ostendit, ideò nobis jure liceat ipsum nominare Millefolium majus. Folia profert minoris similia, sed majora, Tanaceto quadantenus proxima, caules quoque majores, subhirsutos atq; grandiores umbellas: floribus in purpura albicantibus, odore medicato. Præstat eadem quæ minus. Datur utiliter millefolii succus ad sanguinis rejectiones. Idem præstat sicci farina ex Symphyti majoris, aut plantaginis a-

Millefolium majus.

qua

II. MILLEFOLIUM MINUS.

qua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis utiliter infunditur, una cum ſui ipſius ſucco. Herba recens tuſa & ſuppoſita, pubiq; illita, menſibus profluvia compeſcit. Millefolium cui candida ineſt umbella, una cum floribus tuſa, & cum ſua ipſius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhœam in viris, in fœminis alba uteri excrementa tollit. Atqui id valentius præſtat, ubi cum corallio, ſuccino albo, & eboris ſcobe propinetur. Præſtat mirum in modum Millefolii, & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, ubi unciæ pondere una cum Armeniæ terræ drachma, ex vaccino lacte propinetur jejunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præſertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu ſub dente dolente retenta. Datur herba decoctum cum labruſcæ floribus utiliter potandum contra vomitum. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ubi de utriuſq; viribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè & ulcera glutinare poteſt, & ulceribus eſſe utilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones utantur, & ad fiſtulas. Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Itali Stratiote millefoglio: Germanis Garben: Hiſpanis Milhoyas yerva: Gallis Mille fueille. Cumin vel Anet ſauvage.* At Millefolium majus Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος μέγας: Italis Millefoglio maggiore.*

Stratiotæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Millefolium vulgare album, C.B. Millefolium majus, Matth. Millefolium album, Brunf. Camer. Millefolium vulgare, Trago, Geſ. hor. Millefolium Stratiotes, Cord. in Dioſc. Millefolium terreſtre majus, Tab. Millefolium terreſtre vulgare, Lob. in icon. Millefolium ſive Achillea. Dod. fol. Millefolium majus, Cæſalpino. Stratiotes millefolium, Fuch. Lac. Caſt. Stratiotes millefolia major, Lugd. Militaris, Lob. Achillea, Dod. gal. Lonicero. II. Millefolium vulgare purpureum minus, C.B. Millefolium minus, Matth. Millefolium vulgare, Trag. Millefolium, Lonic. Millefolium purpurei floris, Dod. fol. Millefolium terreſtre purpureis floribus, Lob. Millefolium purpureum, Taber. Millefolium parvum, Cæſal. Stratiotes terreſtris minor, Cordo in hiſt. Stratiotes millefolia minor, Lugdunenſi.

φλόμος. VERBASCUM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò & latiora, *a* candida: caulis, albus, cubitalis aut amplior, ſubhirſutus: flores albi aut *b* ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti: naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis foliis, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore latioreq; conſtaret folio. Sylveſtre [folia] fert [ſalviæ]: altas virgas & lignoſas, *c*, & circa eas ramulos *d* quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab aliis autem thryallis, foliis ternis aut quaternis, vel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibusq;: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alvi profluvio, convenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, convulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunq; objiciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia adverſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis ulceribus ex vino & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Sylveſtris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Ajunt in foliis ejus, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

a Orib. λευκότερα, i. candidiora. *b* Orib. ὑπόχλωρα, i. ſubviridia. *c* Orib. non legit concluſa. *d* Or. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχει δὲ κύκλῳ, i. folia ſalviæ ſimilia in orbem. *d* Orib. ὥσπερ, i. quemadmodum.

PLura Verbaſci numerantur genera, ut ex appictis iconibus palàm fiet. Prima verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verbaſcum mas ſive ſecundum, oblongius eſt, albis foliis, anguſtioribuſq;: tenuiore caule. Floribus in cacumine minoribus, pallido colore. Radice minori minuſq; carnoſa. Naſcitur in campeſtribus, exoluto ſolo. Iiſdem viribus præditum eſt, quibus & fœmina. At Verbaſcum tertium, folia profert nigriora, oblongiora, ſalviæ ferè modo aſpera, ſed latiora: caulibus rotundis, robuſtis, tenuioribus floribus in cacumine ſpicatis, aureo colore. Provenit & hoc quoq; in campeſtribus: eaſdem cum aliis habens vires. Verùm ſylveſtre, quod foliis ſalviæ ſimilibus, aureiſq; floribus provenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patavii in nobiliſſimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſſimus Venetorum Senatus conſtrui curavit. Naſcitur in campeſtribus & apricis montibus. Quin nec fortaſſe Lichnitim, cujus etiam figuram hic damus, novere multi, quod foliis eſt hirſutis, craſſis, tomentoſis pinguibuſq; atq; idoneis ad lucernarum lumina: floribus numeroſis & ramuſculis eminentioribus, prodeuntibus aureo colore. Eſt Verbaſci quoque genus, cujus folia corniculati papaveris faciem exprimunt, per ambitum ſinuata. Ideoq; nil mirum ſi Dioſc. ejuſmodi papaveris folia Verbaſci foliis comparaverit. Reliqua verò, qui mihi demonſtravit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quamvis ſint, qui putent, ut Ruellio, Fuchſio & recentiorum aliis placet, eas vulgaris notitia plantas, quæ quibuſdam Bracha cuculi, officinis Primula veris, German. claves S. Petri, nonnullis verò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis rotundiſq; foliis, humiles proſiliunt: earum tamen

Verbaſci genera & confid.

Ruellii & Fuchſii opin. reprobata. Herba paralyſis.

I. VERBASCUM I.

II. VERBASCUM II.

III. VERBASCUM III.

IV. VERBASCUM IV. SIve sylvestre.

tamen sententia, licet eruditorum virorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis iis folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri lævia, alteri verò crispa, lactucæ aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neq; è veteribus alius, qui Verbasci genera recenseat.

Id quod

V. VERBASCUM LYCHNITE.

VI. VERBASCUM ALIUD.

VII. PRIMULA VERIS.

*VIII. VERBASCULUM HORtense multiplex.

Id quod in herba paralysi, meo quidem judicio, silentio involvendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, verq; novum pronunciet: unde illi nomen officinæ imposuere. Duum est generum: alterum oderatum, alterum inoderatum. Prima folia profert lactucæ quadantenus similia, oblonga, rugosa, Labri veneris ferè modo humi jacentia, è quorum

è quorum medio cauliculus exit dodrantalis atq; incanus, è cujus fastigiis flores exeunt complures lutei, per ambitum fimbriati odoratiq;, ut in ursi auricula, quam & radice quoq; imitatur. Provenit secus vias, propter sepes, & in pratis. Altera folia profert latiora, & in cacumine rotundiora, humi pariter accubantia, crispa rugosaq;, magis tenera: caule verò floribus ac radicibus, ab altera non differt. Nascitur iisdem in locis, & frequenter in sylvis herbosis. Easdem, quas prior possidet vires imbecilliores tamen. His recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & vesicæ calculos commendant. Succum quoq; tum potum, tum exterius illitum, fractis luxatisq; ossibus utilem esse tradunt.

Herbæ paralysis vires Matth.

Cæterùm præstat earundem decoctum additis salvia & amaraco, adversus frigidos nervorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac iis, qui membrorum tremore, stuporéve laborant. Stillatitia florentis jam herbæ aqua datur utiliter potanda in animi deliquiis, & ubi corpus imbecillitate virium affectum sit. Nam (ut inquiunt experimentatores) mirificè cor confortat ac roborat. Flores illinuntur utiliter adversus scorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores dissolvunt. Herba ipsa, aut flores, aut radices tusæ & illitæ, vulnera sanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, unà cum polygonati radicibus, stillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto resurgentes faciem lavant, eiq; nitorem conciliant: ubi autem rugas tollere student, stillatitium limonum aquam admiscent. Sed ad legitima verbasci genera redeamus.

Verbasci vires Matth.

Hæc omnia in universum, sed fœmina magis, ut plurimis factis periculis constat, omnib. ferè sedis morbis mirificè subveniunt: adstringunt enim & exiccant. Quamobrem seminis & florum pulvis, additis chamæmeli floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum, præcipuè dysentericis, tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equis claudicantis ex clavorum noxa unguis prius excavato imponantur, mirum dictu quàm brevi tempore is liber evadat. Radicis ejusdem succus, anteaquam caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino haustus, in ipsa accessionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis verrucis illitus, eas facilè delet, etsi levib. nihil proficiat. Idem facit sicca radicis farina confricata. Dantur flores cõmodissimè in pulverem triti, contra tormina ventris, & colicam. Gargarizatur utiliter radicum decoctum contra tonsillarum inflammationes. Folia tusa

IX. PRIMULA VERIS altera.

X. BLATTARIA.

& cineribus calefacta, sanant panos, quos bubones vocant, emplastri modo imposita. Tanta vis verbasco inest, ut jumentis non tussientibus modò, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu. Semen ex vino decoctum & contusum impositumq; luxatis medetur, dolorem & tumorem auferens. Folia conferunt strumosis, si ex aceto imponantur. Semine ac foliis in vino decoctis, ac subinde tritis & impositis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & summitates in aqua decocta, & illita podagricis auxiliantur, sed ejus Verbasci ea esse oportet, quod minoribus crescit foliis. Stillatitia florum aqua oculis injecta, distillationes cohibet: aufert eadem illita faciei ruborem, quam Mauritani Guttam rosaceam vocant, & præsertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Erysipelas, & ignis combustiones, serpigines, vitiligines, impetigines & cæteras cutis infectiones. Verbasci flores unà cum ovi vitello, & mica panis, & porri foliis illiti, perbellè præstant ad cohibendas tumentes dolorificasq; hæmorrhoidas. Idem præstant ejusdem folia suffita, ex molari lapide accenso.

Gutta rosacea.

Blattariæ historia & vires.

Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur lib. 25 cap. 9 ubi eam iis verbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abjecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant: hæc Plinius. Eundem verò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignavit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, ut credam, quòd non aberrarent ii, qui sibi animum inducerent,

blatta-

Blattariam Plinii, & Verbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores inſunt aurei, unam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paßim ferè naſcitur in campeſtribus: foliis oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus, quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parvi, lini inſtar, duriores tamen, ac leviores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures, quod invenerim, facultates non produntur. Sed cum ea guſtu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem excalfaciens ſit & ſiccans, & aperire & abſtergere poßit. Verbaſci genera, & vires memoriæ tradidit Galenus libro octavo, ſimpl. medicamentorum, ubi ita ſcribit: Verbaſcum quoddam foliis album eſt, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas eſt, cujus folia anguſtiora, aliud fœmina, cujus majora. Eſt præterea aliud Verbaſcum ſylveſtre cognominatum, quod floribus conſtat aureis, & luteis. Sed & præter has ſpecies alia eſt, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix guſtu acerba eſt, & fluxionis affectibus prodeſt: ſed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: ſic & aliarum folia, & maximè ejus, quæ aureos flores obtinet: quæ etiam capillos rufant. Omnium enim folia deſiccandi, & digerendi moderatè vim poßident.

Verbaſci genera, & vires ex Gal.

10 *Quæ planta Græcè φλόμος, Verbaſcum Latinè dicitur: Officinis, Taſſus barbatus. Italis, Verbaſco, & vulgò Taſſo barbaſſo: Germ.* Wullkraut: *Hiſpanis, Verbaſco: Gallis, Bouillon. At Verbaſcum mas ſive ſecundum, Græcis φλόμος ἄῤῥην λευκός: Italis, Taſſo barbaſſo maſchio. Sic Verbaſcum tertium, Græcis, φλόμος ἄῤῥην μέλας: Italis, Taſſo barbaſſo minore. Verùm Verbaſcum ſylveſtre, Græcis φλόμος ἄγριος: Italis. Taſſo barbaſſo ſalvatico. Sic primula veris, nonnullis Brache cuculi: quibuſdam Herba paralyſis: Italis, Fior di prima vera: Germanis,* Schlüſſel Blumen: *Gallis, Primevere, ſeu Brayes de Cocu. Iiſdem nominibus appellatur & altera. Tandem Blattaria, Dioſcoridi, Verbaſcum aurei floris: Italis, Blattaria.*

Nomina.

Verbaſcum, φλόμος dictum, à φλέγω uro, quaſi φλόγος flamma, quia hac herba pro ellychniis utuntur. Sic
20 Verbaſcula ſeu Primulæ veris φλομίδες Dioſcoridis cenſentur, alii Dodecatheon Plinii volunt. Fabius Columna ⁂ Aliſmatis ſecundum genus apud Plinium facit: cujus ut & Verbaſci plurimæ differentiæ. I. Verbaſcum mas latifolium luteo flore, C.B. Verbaſcum primum, Matth. Cæſalpin. Lugdunenſi Verbaſcum candidum mas, Lacun. Lon. Verbaſcum, Cordo in Dioſc. Caſtor. Verbaſcum mas, Lobel. Tab. Verbaſcum aut phlomos vulgaris mas Dioſcoridis, Thapſus barbatus officinarum, Lob. in icon. Verbaſcum latius. Dod. fol. Verbaſcum album mas ſeu Candela regia, Thalyo. II. Verbaſcum mas anguſtioribus foliis, floribus pallidis, C.B. Verbaſcum ſecundum, Matth. Lacun. Caſtor. Lugdun. Verbaſcum mas, Matth. in Epit. Verbaſcum ſyſveſtre majus, Lonicero. III. Verbaſcum nigrum flore ex luteo purpuraſcente, C.B. Verbaſcum tertium, Matth. Lac. Caſt. Lugd. Verbaſcum nigrum, Trag. Dod. gal. & fol. Tab. Verbaſcum nigrum Dioſcoridis, Lob. in icon. Verbaſcum nigrum ſalvi folium purpu-
30 reo flore, Lobel. Verbaſcum ſylveſtre, Fuchſ. Turn. Geſ. hor. Verbaſcum ſylveſtre minus, Lonic. Verbaſcum nigrum latifolium, Thalyo. IV. Verbaſcum latis ſalviæ foliis, C.B. Verbaſcum quartum ſive ſylveſtre, Matth. Lugd. Verbaſcum ſylv. Matthiolo in epit. Lac. Geſ. hort. Cluſ. hiſt. Hiſp. Caſt. Verbaſcum ſylv. alterum, Dod. fol. Verbaſcum ſalvifolium fruticoſum luteo flore, Lob. Verbaſcum ſylveſtre foliis Salviæ, Cam. Verbaſcum quartum Matthioli, Lob. in icon. Verbaſcum ſeptimum, Cæſ. V. Verbaſcum Lychnites flore albo parvo, C.B. Verbaſcum Lychnite, Matth. Lac. Tab. Verbaſcum primum, Brunſ. Verbaſcum candidum fœmina, Fuch. Geſ. hor. Verbaſcum album fœmina albo flore, Dod. gal. Lugd. Verbaſcum fœmina, Lob. Lugd. Verbaſci tertii altera ſpecies, Caſt. Verbaſcum quartum, Cæſ. Phlomos mas alter, Lob. in icon. Phlomis Lychnitis, Lugdunenſi. VI. Verbaſcum folio papaveris corniculati, C.B. Verbaſcum aliud, Matth. Verbaſcum ſylv. tertium, Dod. fol. Verbaſcum laciniatum, Lugdun. Verbaſcum intubaceum, Tab. Verbaſcum foliis papaveris cornuti, Camerario. VII. Ver-
40 baſculum pratenſe odoratum, C.B. Primula veris, Matth. Lon. Tab. Primula veris prior, Lugd. Primula pratenſis, Lob. Primula veris hortenſis, Thal. Herba Paralyſis, Brunſ. Trag. Caſt. Cluſ. hiſt. Pan. Herba Paralyſis altera, Cæſalp. Verbaſcum odoratum, Fuchſ. Dod. gal. Verbaſculum quorundam, Geſn. hort. Arthritica eidem. Arthritica ſimplici luteo flore, Camerar. Alyſma pratorum, Columnæ. IIX. Verbaſculum hortenſe multiplex, C.B. Arthriticæ genus daſypodium ſeu Denſifolium, Geſ. hort. Arthritica pleno flore, Cam. Primula hortenſis Anglica, Lob. Lugdun. Primulæ veris flos multiplex, Dod. fol. Primula veris multiflora, Tabernæmontano. IX Verbaſculum pratenſe inodorum, C.B. Primula veris altera, Matth. Lugd. Primula veris ſylveſtris, Thal. Primula ſylv. tertia, Tab. Herba Paralyſis alba, Brunſ. Herba Paralyſis ſylv. Trago: Verbaſculum non odoratum Fuchſio: Verbaſculum album, Dod. gal. Arthritica ſimplici pallido flore, Camerario. X. Blattaria lutea (eſt enim & alba, viridis purpu-
50 ea, & maximo flore.) folio laciniato, C.B. Blattaria Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Blattaria flore citrino, Geſ. hor. Blattaria lutea. Cam. Verbaſcum Leptophyllum, Cordo. in hiſtor. Verbaſcum nonum, Cæſalpino.

Albωnie. ÆTHIOPIS. CAP. C.

AEthiopis folia habet verbaſco ſimilia *a* perquàm hirſuta, denſaque, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concavum alias: ſemen ervi magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, *b* plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturq;, ut cornua poſſint videri. Plurima naſcitur
60 in Ida *c* monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur [purulentis excreationibus,] iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritiis, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis vicem præbet.

a Meum δασέα καὶ λευκὰ, hirſuta, denſa. *b* Meum, & Cat. παχείας, i. craſſas. *c* Meum, & ac. non legit monte Troadis. Me. pro conclußs. αἱματοπτυϊκοῖς, i. ſanguinis ſputo, ut Cat. legit αἱμοπτυϊκοῖς, i. ſanguinẽ excreantibus.

TAmetſi jampridem exiſtimaverim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius: hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patavio ab erudito Juvene medico Joanne Oderico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut ejus pictura, quam hic damus, pulchrè demonſtrat. Aethiopidis non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu: quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. 7. ubi non plures de hac herba vires tradit, quam quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, cùm ita ſcribat: Aethiopis ſimilia verbaſco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur iſchiadicis, pleuriticis, & ſanguinem rejicientibus: arteriæ etiam aſperitates cum melle lenit.*

Aethiopidis confid.

Aethiopidis vires ex Paul.

Nomina.

ÆTHIOPIS.

Ut Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Etiope & Etiopide.

† *Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus legitur παχύν, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adjecerimus, fecit Orib. quem in hoc Plinio adstipulari invenimus.*

Æthiopidem foliis sinuosis, & in profundas lacinias divisis (cujus figura in universali historia) observavimus. Dicitur Æthiopis, Matth. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cæsal. Æthiopis phlomitis, Lob. in iconibus. 10

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturo vocant, similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, parvo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesque foventur eodem: bibitur adversus coxendicum dolores, & stranguriam è vino. 20

Arctii consid. Ruellii error.

CRedidit Ruellius. Arction eam esse plantam, quæ & secus vias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq́ officinarum vulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem judicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm Xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio verbasci, eoq́ hirsutiore non visitur: neque caulem profert longum, & mollem: qui nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellii opinio evidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat. Hujus meminit Galenus lib. 6. simplic. medic. ubi de eo ita scriptum reliquit: Arction illud, quod verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq́, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen ejus cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed caules tenuiores sanare possunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio. 30 40

Arctii vires ex Gal.

I. PERSONATA, SIVE Lappa major.

Nomina.

a Mo. & Car. barda. a. hirsuta.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

PErsonata folia habet cucurbitæ, majora tamen, a hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur. 50

Personatæ consid.

TAmetsi de una tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Bohemia observavimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero majora, duriora, & rigidioribus asperioribusq́ aculeis spectantur: in altero verò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obducta, extant. Major folia habet cucurbita majora, nigriora, hirsutiora, crassioraq́: caulem crassum angulosum, albicantem, sesquicubitalem, atque ramosum: fructu copioso, echinato, non magno, aculeis repandis, vestibus pertinaciter sese innectentibus ac inhærentibus. Floribus purpureis, semine cnici minore. Radice longa, vegeta, intus candida, foris nigra. Nascitur passim in agrorum marginibus, secus itinera & ferè 60

& ferè ubiq. ALTERA foliis exit minoribus paulò, caule ramoso: capitulis pariter echinatis, sed minoribus, alba lanugine obductis: mitioribus aculeis: flore capillaceo, purpurascente: semine alteri simile. Nascitur ubi & prior: & eadem cum illa præstat. Hanc eam sanè esse crediderim quam Plinius lib. 25 c. 9. non Personatam, sed Persolatam vocat his verbis: Persolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arcion vocant, folia habet majora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq., & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cujus notis facilè cognosci potest, Plinium hîc secundum Personatæ genus descripsisse. Nam de altera Personata scripserat quoq, eodem capite & libro, sic inquiens: Personatam quidam Arcion vocant, cujus folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinii verbis planum fit, illi personatam designare, quæ majoribus cum foliis, tùm lappis, sive Echinis habetur. Persolatam verò quæ majoribus est lappis sive echinatis capitulis. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperam damnaverit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Cæterùm Brasavolus in suo simplicium examine, Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc evidentius hallucinatus, quàm ut ejus error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter versati fuerint. Cæterum cum Persolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam vocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hîc mentionem facerem. Est itaq, PERFOLIATA planta, quæ folia profert pinguia, subrotunda, sed in acutum desinentia, pisi ferè modo, venis pluribus crassiusculis secundum longitudinem protensis.

Plinii tutela.

Brasavoli hallucinatio.

Perfoliatæ mentio & vires.

II. PERSON. SIVE LAPPA MAJ. ALT.

III. PERFOLIATA.

Hæc priusquam caulem edat, humi procumbit. Caulis subinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atq, etiam ramosus. Folia quæ in caule sunt, & in ramis, ab iis magno naturæ artificio umbilicotenus perforata sunt. Quo fit ut ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam esse censeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibusdam prodeuntes, & in stellæ modum radiantes, foliosos, odore non ingrato: semen nigrum, pellucidum, psyllii semine majus. Radice nititur unica, sed fibrosa. Nascitur in vineis, arvis, inter segetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æstate. Gustu est subamaro, & adstringenti. Datur herba ipsa in vino decocta, aut in pulverem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq, bibitur utiliter ad umbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam resolvit, & curat, si emplastri modo imponatur. Illinitur quoq, utiliter ad omnes inflammationes. De Personata sub alterius Arctii nomine disseruit Galenus lib. 6. simpl. med. his verbis: Alterum verò Arctium, quod Prosopida vocant, cujusq, folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum majora, tum duriora, discutit simul & desiccat, sed & adstringit mediocriter. Quamobrem folia ejus veteribus ulceribus mederi possunt. Semen potum calculosis auxiliatur: idem facit radicis decoctum infusum. Quæ planta Græcis ἄρκτιον, Latinis Personata vocatur: officinis, Bardana: Italis, Lappóla maggiore: Germanis Groß Kletten: Hispanis, Bardana, & Pagamacera major: Gallis, Gloteron, & Bardana. At Personata altera: Plinio, Persolata: Italis, Lappola. Sic Perfoliata: Italis, Perfogliata: Germanis, Durchwachs.

Personatæ vires ex Gal.

Nomina.

Arction ab Arcio Dioscorides distinguit, illud Lappa major est montana, hoc Lappa major vulgata. I. Lappa major vulgata, Arcion Dioscoridis, C.B. Personata seu Lappa major, Matth. Lugd. Lob. Personata, Lac. (cui & Bardana major) Lon. Cast. Personatia Fuch. Lappa major, Brunf. Trag. Turn. Cæs. Arcium, Dod. gal. Cord. in Diosc. Arctium, Thalyo. II. Lappa major montana, Arction Dioscoridis, quæ eadem cum ea quam Lappam majorem lanuginosis capitulis in Phytopinace nominavimus, C. B. Personata sive Lappa major altera, Matth. Lugd. Arction montanum & Lappa minor Galeni, Lob. Arctium, Cæsalp. Bardana sive Lappa major, Dod. hist. latina in folio. III. Perfoliatæ, quam aliqui Cotyledonem Diosc. suspicantur, septem species in Phytopinace fecimus: hæc quæ vulgaris est, dicitur Perfoliata,

a Meum ἰφʹ ἑ φιλλον ... ἀκαρπον ... φύλλων ἰν quo foliũ instar galeri magnum, incumbens veluti fungus.

foliata, Matth. Brunf. Cord. in hist. Ges. hort. Dod. fol. Lon. Cast. Lugd. Tab. Perfoliatum Fuch. Dod. gal. Perfoliata major, Trag. Cam. Perfoliata vera, Thal. Perfoliatum vulgatius flore luteo, folio umbilicato, Lob. Cacalia, Lac. Seseli Æthiopicum Dioscoridis, Cæsalpino.

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito major, crassitudine pollicis, a à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis contid. Ruellii, & Fuchsii opinio.

QUanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia, non tamen video, quomodo quis rectè ejus sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem majorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito procertiorem, a quo amplum folium galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium hujus Tussilaginis minimè respondere deprehenditur hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam existimem, ut libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declaravimus. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit invenire. Atq; adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tamdiu nunquam latere potuisset. Petasitis vires paucis reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe vocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur. Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης, nominatur.

Petasitis vires ex Gal.

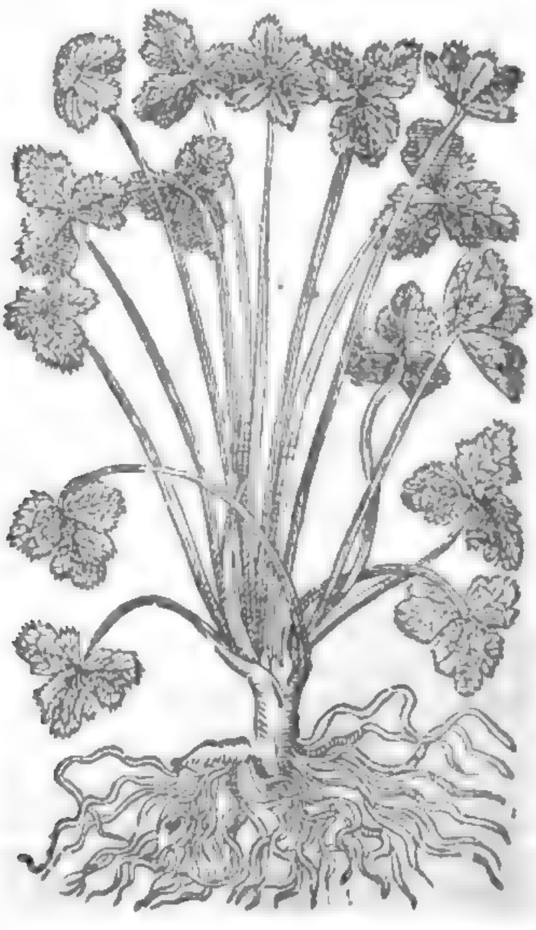
Nomina.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIV.

a Meum ... i. frutex parvus.

EPipactis ab aliis elleborine, a parva herba, exiguis foliis. Jocineris vitiis utilis, & contra venena pota.

I. EPIPACTIS.

* II. ELLEBORINE. *

Epipactidis cōgd.

EPipactida adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt ut difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc in Italia ubi fortasse ea non provenit. Nam, ut Plinius lib. 13. c. 20. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm enimvero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinem habeat, ea quidem nobis Epipactis erit, quæ nascitur in Goritiensi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quòd ipsam Dioscoridis Elleborinem esse censeamus, sed quod Elleborum nigrum quadantenus repræsentet foliis, floribus atq; etiam radicibus. Epipactidis inter simplicia, quod invenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de ejus viribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

Nomina.

I. Helleborine Saniculæ facie, C.B. Epipactis Matth. Lac. Elleb. Matt. in Epit. Lugd. Tab. Alpina Elleborine Saniculæ & Ellebori nigri facie, Lob. Hęc nobis nondũ conspecta. D. Cam. ejus loco Elleb. vulgò dictã substituit: ex cujus radice fibrosa & albicante, caulis penè cubitalis exurgit, qué complectũtur folia

Ellebori

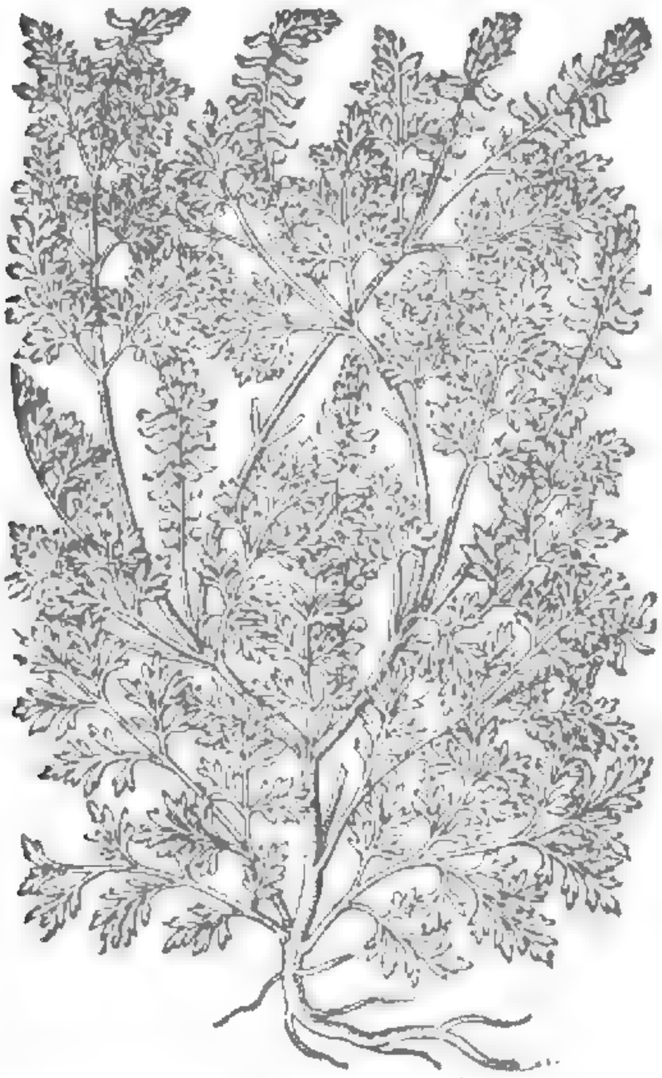
Ellebori albi ſimilia, lata, acuminata, venis ſtriata: caulis ſummo flores ordine digeſti foliacei, Orchidum forma, oblongo calcari donati, albicantes, medio prominente ſubluteo, ex quorum ternis foliolis oriuntur oblongæ & ſtriatæ ſiliquæ, ſemine minutiſſimo inſtar ſcrobis refertæ. Provenit locis umbroſis, montoſis: ſic & paludoſis. Plures differentias & ratione foliorum, & ratione tam formæ quàm coloris florum, notavimus. Dicitur Helleborine & Epipactis, Dod. gal. & fol. Lob. Helleborine prima, Tab. Elleborine recentiorum prima, Cluſ. hiſt. Pann. Elleborine, Lugd. Cam. in ſuo Matth. Satyrium octavū Trag. Damaſonium tenuifolium, Cordo in hiſt. Sigillum S. Mariæ primum, Cæſalpino.

Καπνός. FUMARIA. CAP. CV.

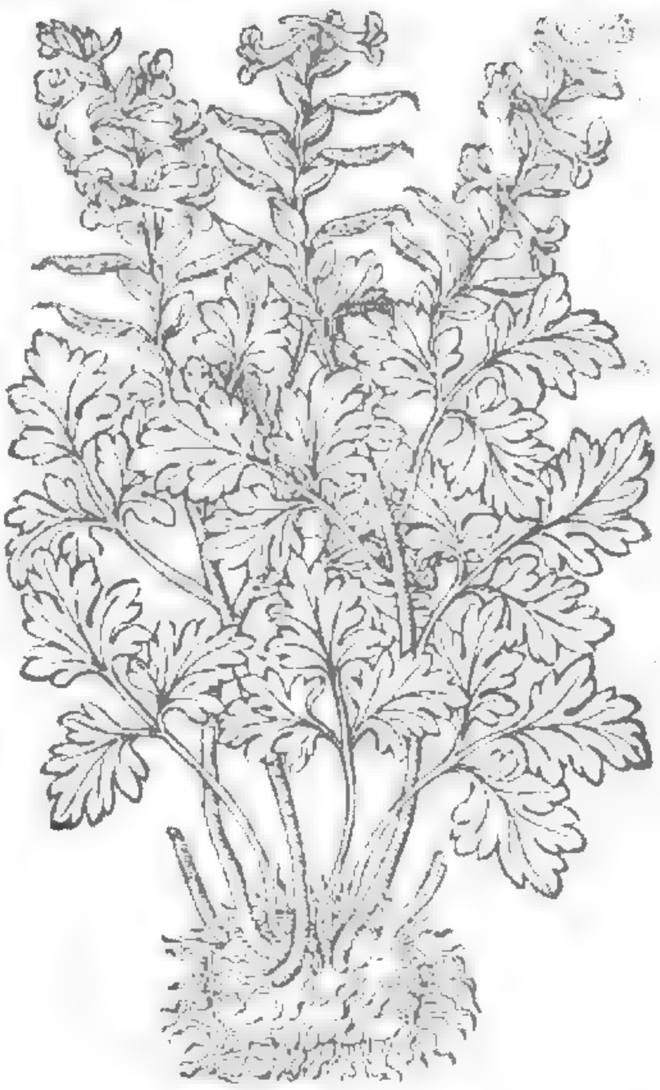
FUmaria fruticoſa a herbula eſt b, prætenera, coriandro ſimilis, foliis candidioribus, undique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Hujus ſuccus acris eſt: claritatem facit oculis, delacrymationemq; unde nomen traxit. Illitus cum gummi, evulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam urinam trahit.

a Meum Θάμνος ἢ ἐστι herba. b Meum addit. ἐν τοῖς κριθαῖς φυόμενον, i. in hordeo naſcens.

I. FUMARIA.

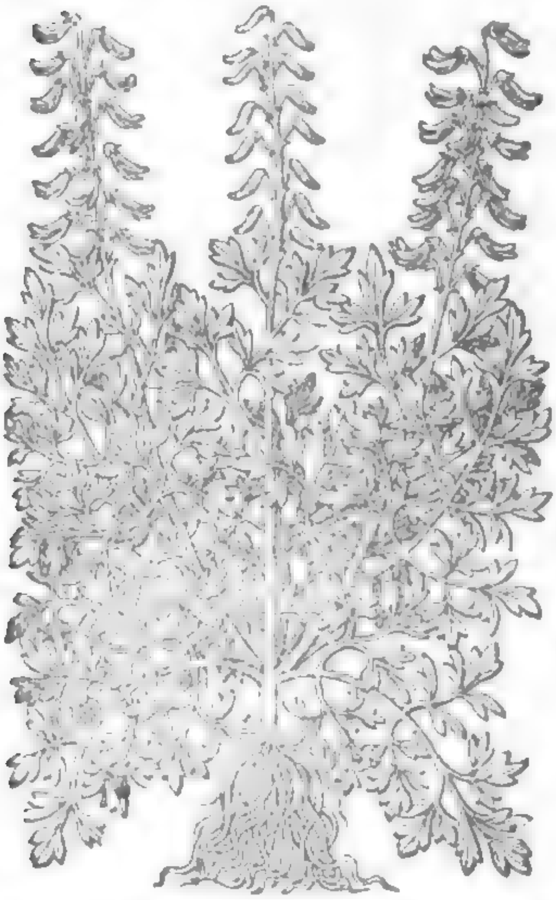
II. FUMARIA ALTERA.

FUmaria, herba vulgaris admodum notitiæ, quæ in hortis, vineis & campis naſcitur, officinis paſſim vocatur Fumus terræ. Fumaria verò nomen ſibi aſcivit, quòd ejus ſucco oculis immiſſo, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, ciat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendaverint viribus, nec iis quidem contemnendis, ut Serapionem, Avicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. 25. cap. 13. ubi ita ſcriptum reliquit: Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſſimis ſparſiſq;, flore purpureo, viridis, ſucco caliginem diſcutit: itaq; in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq;, ceu fumus, unde nomen accepit: eadem evulſas palpebras renaſci prohibet: hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos quæ etiam ab Aëtio deſcribitur, ſuperius lib. 3. de Ariſtolochia. & Piſtolochia differentes latius explicavimus. Eo igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hic ſatis nobis ſit ejus tantùm imaginem exhibere. Fumariæ alterius nomine inſcriptam, atq; ejus notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtra repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimpl. nomenclaturis, reperio Capnon quibuſdam Corydalion appellari. Unde factum eſt, ut crediderim de Capno intellexiſſe Gal. lib. 11. ſimpl. med. ubi de Galerita ſcribens, quæ Græcis corydos dicitur Corydalios herba meminit, ſic inquiens: Adjeci hæc ſermoni, quòd vellem clarè hoc animal nempe galeritam, maniſeſtare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum ejus adverſus colicos utilitatem velimq; qui ipſum non norunt, iis bene monſtratum. Nam & ipſa CORYDALIS appellata herba colicis convenit. Et hoc quoq; tibi obiter ſit notatum: hactenus Gal. Verùm an de vulgari capno intellexerit is, an de aliqua altera ejus ſpecie, ego quidem haud decernere auſim. Nam de Capno ſcribens l. 7. de ſimp. med. fac. nullam prorſus adverſus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, ut nō parva mihi oriatur ſuſpicio, aliam capni ſpeciem Gal. CORYDALIM deſignare. Quare non mihi diſplicet quorundam opinio, qui plantam, quam hic ſub Corydalis nomenclatione appingi curavimus, quamq; Split nonnulli vocant, quòd majori Capno hanc congenerem eſſe videam: quodq; eandem colicos juvare ſciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit floſculorum facies, quæ Corydali aviculæ ferè ſimilis eſt. Creſcit hæc planta foliis coriandri æmulis, ſed minorib. tenuioribusq;, caulib. exilibus, ramoſis, folioſiſq;: floribus in ſummitate avicularum ſpeciem referentibus: radicib. numeroſis, tenuibus,

Fumariæ conſid. Fumariæ genera ex Plin. Corydalis deſcr. Split.

III. FUMARIA CORYDALIS.

Fumariæ vires ex Mesue.

nuibus prælongis, ac subalbicantibus. Provenit in collibus cultis & agris. Præstat universa planta ad colicos dolores, sive recens devoretur, sive sicca in pulvere sumatur ex vino pluribus diebus. Sed jam ad Fumariæ vires redeamus, quas primum ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus dejectoria vis inest: verum nimia hujus herbæ copia facit, ut ejus quoq; auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò alvum solvit, sed & viscera roborat, contrahitq; distentos eorum villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur dejectoria ejus facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uvis passis. Præstat quæ virentior foliis extensis, non sanè crispis, & quæ violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in universum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperietur & caliditas, quæ tamen ejus frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè ejus caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac dejectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Alvum facilè dejicit, bilem trahit, & adustos humores. Ejus vis non modò ad hepar, sed & ad venas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq; incommodis medetur a bile, aut exustis humoribus provenientibus. Proinde elephantiasi medetur, adversus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria ventriculum, jecur, & cætera interna viscera, biliosasq; finit fe-

Fumariæ vires ex Gal.

bres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur. Fumariæ meminit Gal. lib. 7. simpl. med. ubi de ejus viribus disserit his verbis: Capnos, hoc est Fumaria, acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam provocat, sanatq; jecinoris obstructiones, & debilitates. Succus ejus oculorum aciem acuit, non paulum trahens lachrymarum, velut ipse fumus: nam hinc et appellatio indita. Plebejus quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq; ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porro cum uti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino minimum diluto. Fumariæ alterius radix amara est, & ea omnia potest una cum herba, quæ altera Fumaria. Radix ex vino pota, venenis & pestilentiæ medetur: sudorem & urinam ciet, & ictericos juvat: semen bibitur ad diuturna alvi profluvia. Radicis farina, manantia qualibet ulcera exiccat & mundat.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνός, Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Sebuterig, sive Sabeteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre. At Fumaria altera, Græcis, καπνὸς ἑτέρα: Italis, Fumosterno maggiore: Germanis, Holwurtz. Sic Corydalis, Græcis, κορυδαλὶς: quibusdam Split: Italis, Coridala.

Fumaria non bulbosa & bulbosa proponitur. I. Fumaria officinarum & Diosc. C.B. Fumaria Matth. Trag. Fuch. Lac. Cordo in Diosc. Gesf. hor. Lon. Dod. fol. Lug. Cæs. Tab. Fumaria major, Cast. Fumus terræ, Brunf. Cam. Thal. Capnos. Turn. Dod. gal. Anguil. Lob. II. Fumaria bulbosa major radice cava, C.B. Fumaria altera, Matt. Cast. Fumaria bulbosa, Lug. Tab. Capnos phragmitis, Turn. Capnos Chelidonia, Lon. Chelidonia phragmitis altera, Cor. in hist. Chelidonia Capnitis quorundam, Thal. Aristol. rotunda, Brunf. Aristol. rotunda vulgaris, Trag. (cui & Hyacynthus tertius) Fuch. in icon. Gesf. hor. Cam. Pistolochia Fuch. Radix cava major, Dod. gal. & fol. Cast. Radix cava herbariorum, Lob. Clus. hist. Pan. Leontopetalon alterum, Cæs. hæc duplex est, altera radice cava, altera solida, nunquam eodem loco reperias: notanda etiam differentia manifesta in foliis: folia etenim, quæ flores intercedunt, in ea quæ radice cava est, integra sunt, at in altera quæ radice solida verticillata, divisa sunt: nil dicimus de diversitate colorum in floribus radicis cavæ, hæc fusissimè in universali hist. pertractaturi. III. Fumaria lutea (rarius enim alba) C.B. Fumaria corydalis, Matth. Fumaria montana, Gesf. hor. Tab. Fumaria phragmitis altera, Gesf. hor. Fum. lutea montana, Lob. (cui & Chelidonium capnites Aëtii) Lugd. Corydalis, Cast. Cam. Split vulgo, Cam. Cæsalpino.

Λωτὸς ἥμερος. LOTUS URBANA. CAP. CVI.

LOtum urbanam alii trifolium vocant: nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas, a cæterasq; caligines discutit.

a Meum καὶ λευκώματα, & albugines.

Λωτὸς ἄγριος. LOTUS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

SYlvestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sæpe majore, alis multis: foliis trifolii pratensis: semine fœnigræci, multò minore, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum malvæ semine, in vino aut passo, bibitur aptissimè contra dolores, qui vesicam male habent.

Nulla

I. LOTUS URBANA.

II. LOTUS SYLVESTRIS.

Nulla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poſſit, hæc eſt vera ac legitima Lotus ſativa. Cæterùm non deſunt è recentioribus quorum opinionem tuetur Geſnerus vir doctiſſimus, in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſativam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paſſim atq; alibi etiam provenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Lotum tam urbanam, quam ſylveſtrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ii, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto ſylveſtri folia trifolii pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſativa fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atq; ſatis illi fuiſſet Lotum ſylveſtrem ſativæ ſimilem reddere, omiſſa trifolii pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum eſſe plantam aliam à Trifolio, eosq; in errore verſari, qui ſecus opinantur. Sunt porro alii, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum urbanam, quam vulgares herbarii, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folii conſtet trifolii effigie, naſcaturq; non in pratis tantùm, ſed etiam in viridariis ac hortis. Verùm horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ii ſua potius opinione ducti, quàm rationibus aut auctoritatibus niti videantur. Ego verò Urbanam lotum eam trifolii odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quæq; Romæ vulgo Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cavallino, quòd ejus pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino Trifolii genus eſt, odore ſanè eximio ac ſuavi. Quo fit, ut unguentarii, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoq; planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credendum, hanc herbam eſſe Lotum urbanam, quòd folia gerat trifolii adeò ſimilia, ut Trifolium quoq; dicatur, ſed quòd ſciam, ejus ſucco oculorum nubeculas deleri. Lotus urbana caules edit bicubitales, ac etiam majores, rectos, firmos, ramoſos, & in his folia trifolii pratenſis æmula, leviter per ambitum denticulata, beneq; olentia: flores edit racemoſos, tenues parvosq;, luteo colore, aut albo, odoratosq;. Naſcitur in hortis pratis, agris & ubiq; ferè locorum.

Loti utriuſq; conſideratio, Geſneri, & aliorū opiniones probata.

Germani hujuſce flores colligunt, & pro meliloto paſſim utuntur, quemadmodum & Bohemi conſultius fortaſſe, quam Itali. SYLVESTRIS verò Lotus, quam copioſam in Lybia gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me uſquam vidiſſe. Verùm in Bohemia copioſa admodum provenit, foliis Trifolii pratenſis: caule cubitali & ſæpè majori, ramoſo, aliis multis: floribus in capitulis cæruleis: ſemine fœnogræci: ſed parvo, & odorato. Loti utriuſq; vires reddidit Galenus lib. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi vim poſſidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; conjugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Lybia provenit. Semen ejus ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico, Tribolo, ſeu Trifoglio cavallino. Quæ verò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus ſylveſtris Latinis vocatur: Italis, Loto ſalvatico. Arabes utrunq; cum Ægyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garch, & Thuſ.

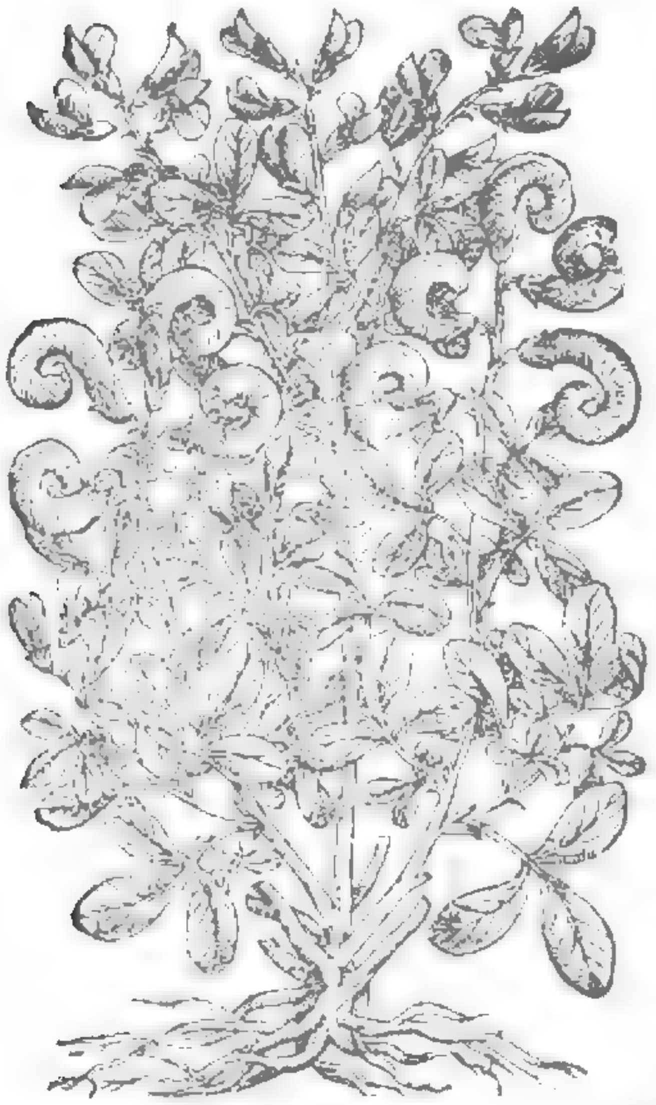
Melilotus Germanorū Lotus ſylv.

Loti utriuſq; vires ex Gal.

I. Trifolium odoratum ſeu Melilotus officinarum, C.B. Lotus urbana, Matth. Lotus ſativa Caſtor. Camer. Lotus ſativa altera, Lugd. Lotus ſylveſtris, Fuchſ. in icon. Cæſalp. Tab. Loti ſive Trifolii ſpecies, Cord. in Dioſcorid. Melilotum, Lac. cui & Saxifraga altera. Melilotum majus, Brunf. Melilotus major vulgaris, Trag. Melilotus vera, Geſ. hort. Tab. Melilotus Germanica, Dod. gal. Lob. Camer. Melilotus vulgaris, Lugd. Melilotus alba & lutea, Lon. Trifol. odoratum, Dod. fol. Thal. Saxifraga lutea, Fuch. II. Trifolium odoratum alterum, vel Lotus hortenſis, C. B. Lotus ſylveſtris, Matthiolo Caſtori.

Lotus sativa, Fuchs. in icon. Cord. in Diosc. & hist. (cui & Andacocha Arabum) Dod. gal. Ges. hort. Cam. Lotus urbana, Turn. Lac. Lotus sylvestris altera, Lugd. Lotus hortorum odora, Lobel. Trifolium Diosc. Trag. Trifolium odoratum, Fuchsio, Turn. Lonic. Trifolium odoratum alterum, Dod. fol. Lugd. Trifolium Caballinum Gesnero de hortis Germaniæ.

Κύτισος. CYTISUS. CAP. CVIII.

CYtisus frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, & majores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataq; cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur: decoctum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope alvearia serunt.

Cytisi consid.

CRedidimus jamdudum Cytisum, si tamen is in Italia proveniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolii odorati speciem, quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, aliis verò Trifoglio cavallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratissimum sit pabulum, cùm nulla sane mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre videretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, jumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò hujus Trifolii genere avidos esse, ut eo magis delectentur, quàm hordeo, avena, & reliquis frugibus, idcirco videbar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioscoridem viderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, jumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem ervo, & medica herbis antiqua ætas armenta & pecora alebat ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram investigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolii genus odoratum, quod postea Lotum esse urbanam agnovimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimvero cùm postea rem hanc accuratius rectiusq; expendissem, me in errore versari deprehendi. Proinde in præsentia non gravabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicujus sustinendæ gratia adeò pertinax esse velim, ut falsum magis, quàm verum tueri contendam. Sed quòd jure putem in aliam me devenisse sententiam, facit imprimis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his verbis: In Mysia quoq;, qua parte nostra provinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoq; collis quidam non magnus, saxeus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa verò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt: hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse invenio lib. 12. c. 3. cùm inquit: Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modò & tota India dispersum. Et lib. 16. cap. 38. ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens: Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib. 5. cap. 4. de plantarum historia, his verbis: Ergo gravissima, spississimaq; Buxus tota. Ebenus sua tantùm medulla, in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atq; etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere videatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio. Ipse enim de Balsamo scribens lib. 16. suæ Geographiæ: Balsamum inquit, arbor est odorata, & fruticosa, Cytiso, & Terebintho similis. Accedit his etiam Columella, qui idem testari videtur in calce lib. 5. ubi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abundè est. Horum itaq; probatorum authorum testimonio planũ fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Porrò Cytisi plantam cujus imaginem hic excudi curavimus, misit mihi dono Jacobus Antonius Cortusus, patritius Patavinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia, & totius plantæ color Cytisum referunt, sed & ipsa ligni materies, quæ nigra est, & Ebeni modo firmissima. Nascitur (ut audio) copiosa in Regno Neapolitano, ac etiam fortasse alibi in Italia, quanquam à me nusquam visa sit antea. Cæterùm nõ desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se, Cytisum vidisse, legisseq; in Italia in sylvis, alisq; sylvestribus locis, qui per se tantùm proveniat. Sed equidem dubitaverim, ne & ipsi decipiantur: quandoquidem ĩ, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theoph. vocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non provenire, cùm teste Columella, l. 9. c. 4. de re rustica, duplex sit Cytisus, una sativa, & altera suæ spontis: sed quod scribat Plin. raram esse in Italia. De sativa autẽ Cytiso diligentissimè scripsit idem Columella l. 5. de re rustica, cap. ultimo, cujus hic verba subjiciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq; & omni generi pecudum utilissimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisus arbor Straboni.

Cytisi histor. ex Col.

prabet

præbet ovibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo uti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quamvis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem injuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi, vel autumno circa idus Octobris, vel vere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito ibiq; velut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito ita ut inter se quoq; versus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluvia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atq; novam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde caedito, & pecori præbeto. Equo abundè est viridis pondo 15. bubus pondo vicena, cæterisq; pecoribus proportione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & injuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam vires majores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles, circa mensem Septembrem, ubi semen ejus grandescere incipiet, caedito paucisq; horis dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito: hactenus Columella. Plinius quoq; Cytisi historiam copiosè prosequitur libro 13. cap. 24. ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ovium, aridus verò etiam suum: spondetq; jugero ejus annua H.S.M.M. vel mediocri solo redditum. Utilitas quæ ervo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut jumenta hordeum spernant. Nõ ex alio pabulo lactis major copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum vino dari jubet, & firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum hordeo, aut vere semine ut porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum, & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno æquinoctio, cùm florere desiit, vel pueri, vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breviterq; si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolii frutex. Datur animalibus post biduum semper, hyeme verò quòd inaruit, madidum. Satiant equos dena libra, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium & cape seri fertile est. Inventus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas magno casei proventu. Propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut nivis injuriam expavescit: hæc Plinius. Ex quibus hic certè subit nobis mirari Gesnerum, virum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus adversari. Qua in re is mihi quidem videtur (pace ejus dixerim) non fuisse memor illorum verborum quibus paulò antè asseruerat ejusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, Cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cujus initio hujus commentationis, atq; etiam Fuchs. lib. 3. in Trifoliis mentionem fecimus, neq; Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui Trifolium odoratum quod omnino urbanum lotum repræsentat, velint esse Theophrasto plantam Melfrugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset lib. 7. c. 14. de plantarum historia, ubi sic inquit: Quædam enim formis pluribus constant quanquam nomen unum sortiantur, ut ita fermè æquivoca sint, ceu lotus: Hujus enim genera plura redundant folio, caule, flore fructuq; discreta. Inter quæ vel illud redditur, quod Melfrugum appellatur, diversum tum viribus in usu cibario, tum quòd non eadem loca desideret: hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis veniat & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plinio lib. 22. cap. ultimo, nil aliud est Melfrugum, Dioclis testimonio, quàm Panicum. Cytisi vires Galenus lib. 7. simpl. medic. reddidit his paucis verbis: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aqua temperata mistam, sicut & malvæ folia. Planta ut Græcè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

Cytisi hist. ex Plinio. — Gesneri lapsus. — Cytisi vires ex Gal. — Nomina.

Cytisus à Cithno insula, in qua inventus, auctore Plinio, dicitur: qui hic proponitur quibusdam Cytisus censetur, alii Medicæ speciem faciunt. Dicitur Cytisus, Matth. Lugd. Cytisus Italicus, Ges. hort. Cytisus Maranthæ & Matthioli, Lob. Cytisus ut existimatur, Dod. fol. Cytisus in agro Neapolitano, Cæsal. Cytisus tertius cornutus, Taber. Cytisus Galeni, Camer. Verùm Cytisi nomine plures ostenduntur plantæ, de quibus in secunda parte nostræ universalis historiæ, Deo juvante, dicturi sumus.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTUS ÆGYPTIA. CAP. CIX.

Est & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, caule fabæ: flore parvo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntq; caput ipsum vespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaveris, maximum: & intus grana, ceu milii, quæ Ægyptii exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctaq; manditur: decoctaq; lutei ovi qualitatem exhibet.

Longam satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus lib. 4. cap. 10. de plantarum historia, cujus hic verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima provenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ & fructus eodem modo, verùm minores, graciliores q; Nascitur fructus in capite, modo quo in faba flos candidus, liliis foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimũt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaveris maximi, & percingitur incisuris nõ alio modo quam papaver: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio nõ absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi referũt, atq; descendere, usq; in medias noctes, tantumq; abire, in altum, ut ne demissa quidẽ manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diẽ magis: sole oriente jã extra undas emergere, floreq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptii capita ipsa acervis putrefaciũt, cũq; tegumẽta putruerint, in flumine lavãdo separant fructũ, & siccantes, pinsentesq; panẽ faciũt, eoq; cibo utun-

Loti Ægyptiæ hist. ex Theoph.

bo utuntur. Radix loti Corsion appellata, rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumq́, in specimen albuminis vertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Caeterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocbam indifferenter nominat. E cujus semine oleum exprimitur, Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachocha oleum ex vulgaris trifolii semine, ut quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Graeci vocant. Loti Aegyptiae breviter meminit Galenus inter alias lotos lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Loti Aegyptia semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Graecè, Lotus Aegyptia, Latinè: Handachocha, Arabicè: & Loto d' Egitto Italicè appellatur.

Arabum Handachocha. — Lotus Aegyptia ex Gal. — Nomina.

MYRIOPHYLLUM. CAP. CX.

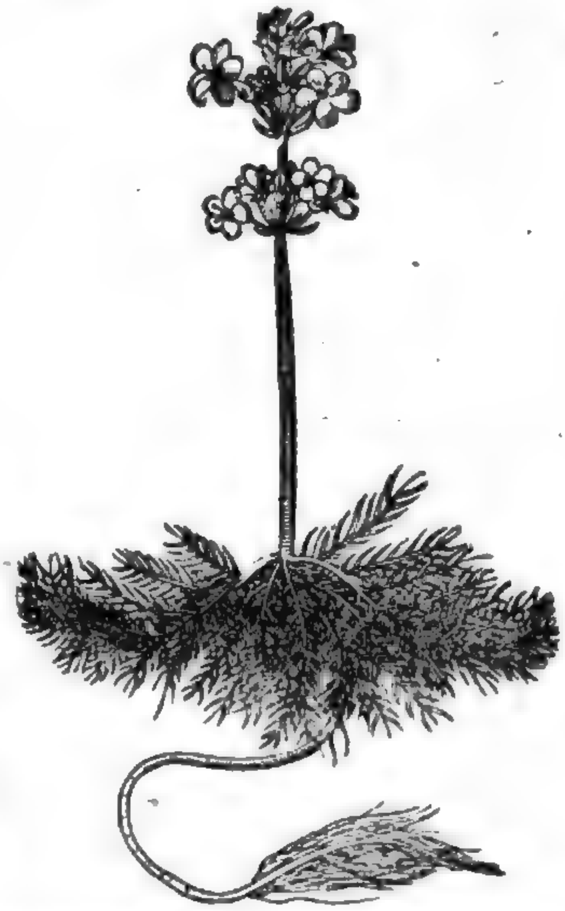
Μυριόφυλλον.

MYriophyllum, sive millefolium, *a* caulis est tener, singularis, unica nixus radice: plurimis foliis, laevibus, foeniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flavescit, *b* varius, ac veluti ex industria delineatus: nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

a Meum. μυελώδης. [illegible] *b* Meum διάγραμμος. [illegible]

I. MYRIOPHYLLON. — II. MYRIOPHYL. ALTERUM.

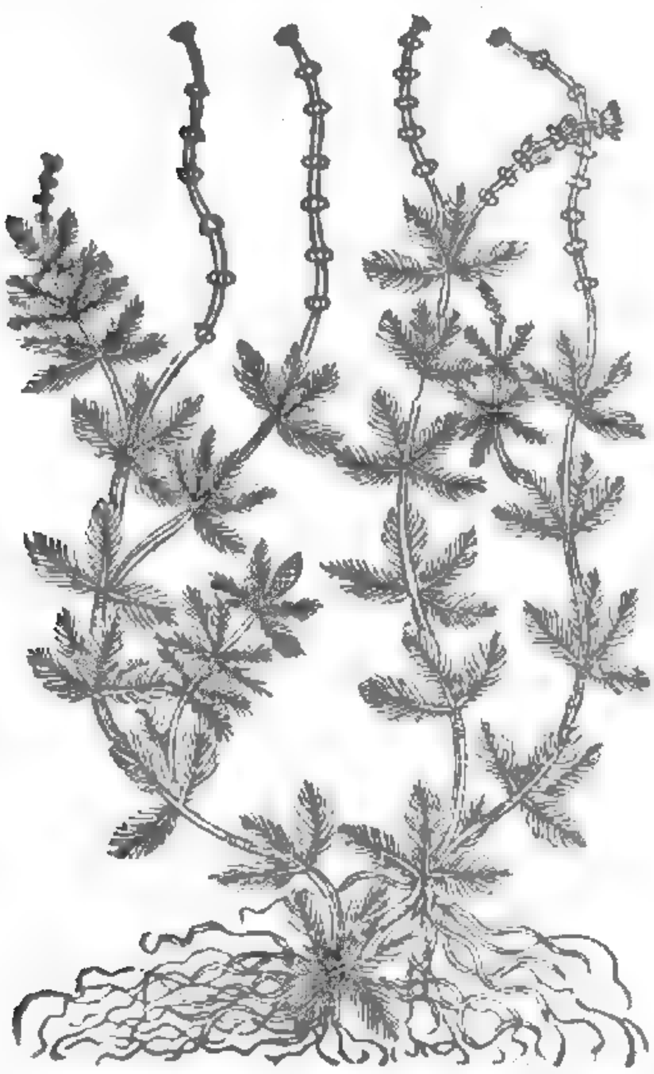
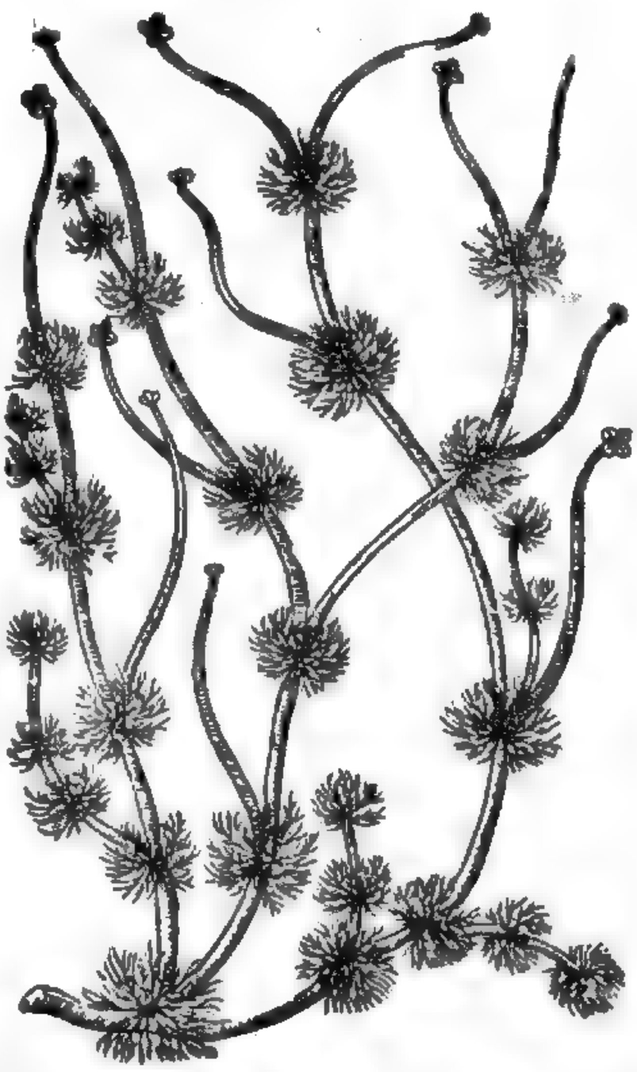

ETsi non desunt, qui velint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolii commentatione diximus, esse vulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia, tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat foliis constet à foeniculo diversis, nascaturq́, in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore versari. Equidem legitimum Myriophyllum me invenisse, & saepe vidisse crediderim in vallis Ananiae palustribus, unico tantùm caule, tenero, unica nixo radice, innumeris foliolis laevibus referto, capillaceis foeniculi modo, odore nō ingrato, caulis flavescit varius, ac veluti ex industria delineatus. Hujus plantae hic picturam damus, aliamq́, appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo viro Luca Ghino. Si quis hanc Myriophylli plantam noverit, is facile Myriophyllum Dioscoridis esse consentiet: & praesertim cum in palustribus nascatur. Myriophylli vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Myriophyllum usq; adeò desiccatoriae est facultatis, ut vulnera glutinet. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum, ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua & sale datur. Quod Graeci Μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Myriophyllo.

Myriophylli consid. — Myriophylli vires ex Gal. — Nomina.

I. Millefolium aquaticum umbellatum, C.B. Myriophyllum, Matth. Lac. Cast. Myriophyllum aut Maratriphyllum palustre, Lobel. Myriophyllum prius, Lugd. Millefolium, Cord. in Diosc. Lon. Millefolium aquatile, Dod. fol. Foeniculum aquaticum primum, Tabernaemontano. II. Millefolium 2. aquaticum, seu Viola aquatica latiore folio, C.B. Myriophyllum alterum, Matth. Lugd. Myriophyllum aliud, Lac. Stratiotes fluviatilis, Gesf. hor. Viola aquatilis, Dod. gal. & fol. Foeniculum aquaticum secundum Tabernęmontano. Illis addamus duas adhuc species hactenus à nemine depictas. III. Millefolium aquaticum pennatum spicatum vocamus, quod ex radicibus fibrosis, tenuibus, ramos emittit plures cubitales, cavos striatos & ramosos, aquae innatātes: ex quolibet geniculo folia terna vel quaterna, adeò tenuiter incisa ut pennā & forma & tenuitate aemulentur, colore ex viridi fusco prodeunt. Cauliculorū summitates

*III MILLEFOLIUM AQUAticum pennatum, ſpicatum. *	*IV. MILLEFOLIUM AQUAticum cornutum. *
	

tates ſemipalmares, aliquando palmares, ex aqua recti extolluntur Junio & Julio menſibus ſpicam purpuraſcentem ſuſtinentes, quæ expanditur in floſculos copioſos ultra viginti ſimul junctos, Anethi ſemen non magnitudine ſed forma referentes, pallidè luteos, quibus ſuccedunt capitula quædam nigra & prædura, ac plerunque quaterna aut quina, etiam plura, rotatim cauliculorum faſtigia, quæ ſuper aquam eminent, ambientia, quibus ſingulis exigua cavitas ſemen continens ineſt. Hoc in piſcinis provenit, quod in foſſa arcis Weckenthal in Alſatia, Nobiliſſimi D. Wolffgangi Waldneri à Freundſtein, primum obſervavimus. Hoc videtur Tragus Algæ tertiæ vel Algæ Vergilii nomine exprimere voluiſſe.
IV. Millefolium aquaticum cornutum. Hoc ut prius aquis innatat caulibus cubitalibus, tenuibus admodum, ramoſis, fragilibus, densè geniculatis, quas folia ambiunt tenuia, capillata, quorum inferiora, cornua cervina æmulantur & exiccata rigeſcunt, ſuperiora verò tenuiora, tenuiusque diviſa: ex ipſis geniculis pediculi triumquatuorve unciarum prodeunt, ſinguli ſingulos flores parvos albicantes quadrifolios ſuſtinentes: quibus ſuccedit capitulum parvum, Ranunculi forma, ex quinis ſenisve granulis virentibus compoſitum. In rivulis circa Hilſelingam non longè Baſilea obſervavimus primùm: dein in foſſis horti Montembelgardiaci.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

MYrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, foliisq;: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuavis. Quæ pota in vino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua *a* & partus ſecundos, purgatq; à puerperio fœminas: ſubvenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Ajunt quoque eandem bis die terve potam ex vino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

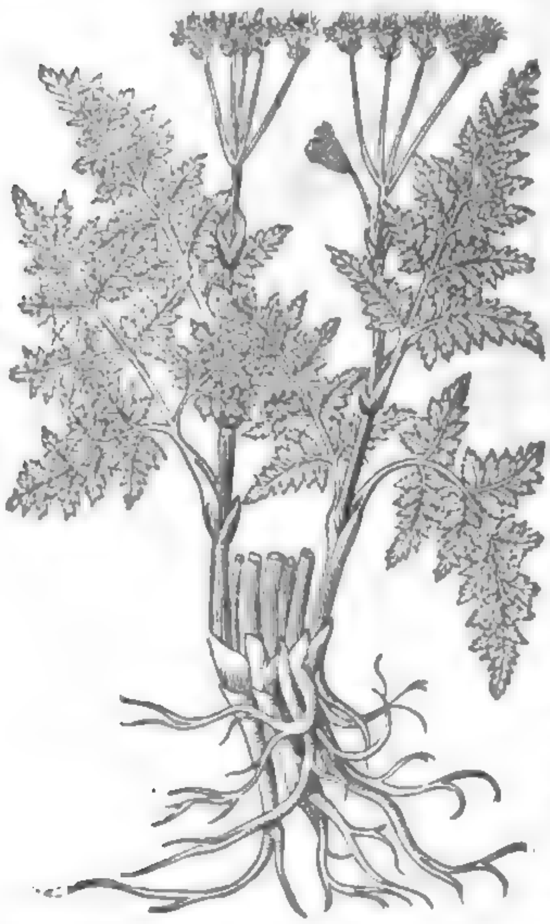
a Me. λοχεῖα, i. quæ à partu ſequi debent.

Gignitur in quàm plurimis Italia locis planta quadam cicuta faciem repræſentans, minor tamen, minimeq; graveolens, Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alii verò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chæreſolium vocant. Verum tamen hoc, meo judicio, nullis notis Myrrhida refert, cum caulis Cicuta non ſit, nec radicis uſus ſed foliorum, ſicuti nec illa: tametſi hujus radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo evidentiſſimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſativa paſtinaca ſimilia, non quidem multifida, veluti cicuta. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia provenit, nulla ſanè mihi hactenus ſe obtulit planta, qua magis illi reſpondeat, quam hac cujus hic effigiem pictam exhibemus, qua quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam ANGELICAE mentio incidit, ne tam præſtantiſſimam plantam ſilentio prætereamus, hic fuſius de ea nobis differendum eſt. Hac itaq; plãta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cavis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum viroſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa

Myrrhidis cõſid.

Angelicæ hiſtor. & vires.

I. MYRRHIS.

crassa raphani modo, quæ in plures divaricatur ramos, gustu acris, & suaviter odorata. Hujus plura sunt genera. Namq; alia sativa, alia domestica, alia sylvestris, alia in aquosis proveniēs. Sativa passim seritur in Misnia & Saxonia & aliis fortasse Germaniæ locis, in campis, coliturq; diligenter, quod inde non mediocrem recipiant proventum. Eruitur tertio à satu anno. Radices habet nigras, atq; fibratas, odore adeò eximio, ut meritò Angelicæ nomen sibi comparaverit. Domestica ita vocata, sponte per se nascitur iisdem in montibus, in quibus sylvestris. Sed foliis, caule, umbella, semine & radice longè grandioribus. Radix illi est succosa, subalbicans, acris, & suaviter odorata.

Angelica sylvestris

SYLVESTRIS autem pumilior est omnibus suis partibus, sed viribus omnium præstantissima. Radice nititur pollicis crassitudine, & sæpe majore, succo flavescente referta, gustu acerrimo, & qui lachrymas ciet, & odore præstanti. Nascitur plurima in altissimis montibus, in pratis & pascuis, amænis locis. AQUATICA cæteris grandior est, sed viribus longè imbecillioribus.

Angelicæ vires Matth.

Excalfacit, pariterq; desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit, penetrat, incidit & flatus pellit. Venenis mirificè adversatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos lentosq; humores digerit & cruditate concoquit. Idem præstat & radicis decoctum, quod etiam celerius ex frigore tussientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut vino interna viscerum ulcera concretusq; sanguis dissolvitur, & roboratur ventriculus. Radix in pulverem trita animi deliquiis, & cæteris cordis affectibus opem unicè præstat. Valet ad rabiosorum, & venenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis. Datur radicis semidrachma una cum Theriaca drachma è sua ipsius aqua, iis qui peste laborant & deinde sudare coguntur, repetiturq; eodem modo post septem horas. Aliqui enim hoc tantùm antidoto sanati sunt. Mansa radix & dentium cavis imposita, eorum dolorem sedat, quinetiam anhelitum adeò commendat, ut præsumpti alii odorem occultare facile possit. At sylvestris cum acerrimi sit gustus, longè valentius, quàm domestica excalfacit, & siccat. Quare ad quarti ordinis principium accedit. Omnia præstare potest, quæ domestica, sed longè valentius: cæterùm non adeo copiosius ea uti præstabit, quòd nimis corpus accendat: mansa enim os linguam, & fauces maximè urit, atq; inflammat.

Myrrhidis vires ex Gal.

Myrrhidis jam suas reddamus vires ex Galeno, qui eas l. 7. simp. med. his verbis descripsit. Myrrhis, quidā myrrham no-

II. ANGELICA SATIVA.

III. ANGELICA SYLVESTRIS.

minant

minant. Radicem habet odoris jucundi, & dulcem, quæ menses movet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaq; ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adjuncta quadam partium tenuitate. Nomina. *Μυῤῥὶς ita Græcis. Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide. At Angelica. Italis, Angelica: Germanis:* Angelick: *Gallis Angelique. Sic Angelica sylvestris Italis, Angelica salvatica: Germanis,* Wilde Angelick: *Gallis, Angelique sauvage.*

I. Myrrhis major, C.B. Myrrhis, Matth. Cord. in Diosc. Gesn. hort. Lac. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Myrrhis vera, Advers. Cerefolium Hispanicum, Tab. An Seseli Peloponense, Anguil. II. Angelica (ab immensa contra venena facultate) sativa, Matth. Brunf. Lac. Gesn. hort. Lob. Castor. Taber. Angelica sativa, Trago Fuch. Dod. gal. Lon. Lugd. Cæsal. Angelica major, Dod. fol. Angelica odorata, Camer. Laserpitiū Lac. Laserpitium gallicum, Gesn. hort. Smyrnium, Cord. in Diosc. Hujus pro Costo in Theriacæ confectione usus esse potest, si Angelicæ radicis duplum sumatur. Nostra crassiore est radice, quare facilè, in ea genitis vermibus corrumpitur: at Bohemica radice est minore & nigricante, quare diutius reservari potest. III. Angelica sylvestris major, C. B. Angelica sylvestris, Matth. Trag. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lob. Lonic. Lugd. Thal. Taber. Angelica sylvestris montana, Camerario. Angelicam in libris Galeno attributis utriq; convenire posse, censet Anguillara.

Μύαγρον. MYAGRUM. CAP. CXII.

MYagron, aliqui melampyron vocant, herba est surculacea: foliis rubiæ, pallidis, tripedanea: semen a oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisq; virgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis lævigari, atque expoliri constat.

a Meum λιπαρὸν, i. pingue.

* I. MYAGRUM SATIVUM. * II. PSEUDOMYAGRUM.

SCribit Ruellius Myagrum frequentißimum nasci in Gallia, ejusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & suæ sponte inter segetes inveniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum, sed ad ciborum quoq; condimenta pauperes utuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camamiam vocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non puteat fateri me hactenus Myagrum non vidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Ceterùm eos haud dubie falli crediderim, qui putant, vulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alii, nonnulli verò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc foliis rubiam non æmulatur, sed sylvestrem erucam, ut quæ laciniata spectentur: nec semen profert fœno græco simile, sed papaveris modo exile. Non desunt præterea, qui plantam, quam Pseudomyagrum appellavimus, legitimum esse contendunt. Caulem edit cubitalem, ramosum: & folia quæ in eo sunt, glasti, aut thlaspi quadantenus similia: floribus in summitate albis tenuibusq;: semine parvo, dulci. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, sed glasti potius, & semen illi sit nasturtii, non fœnogræci, non possum in eorum ire sententiam. Nascitur hæc paßim in campis inter linum, & segetes, cujus semen avidißimè aviculis expetitur, est enim dulce, & gustui admodum gratum. Modicè excalfacit, atq; humectat. Accedit omnino ad Sesami vires semen: paratur pariter ex eo oleum, aßimilis facultatis. Myagri semen, ut testatum reliquit Galenus lib. 7. simpl. med. pingue est. Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam vim obtinet. Herba, quæ Græcis Μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro. At Pseudomyagrum, Italis, Miagro falso.

Myagri confid.

Quorundam error. Dorella.

Pseudomyagrum.

Myagri vires ex Gal.

Nomina.

Cum hoc capite Matthiolus meminerit Dorellæ, quæ foliis sit Erucæ, & Pseudomyagri, quod foliis est Gla-

* III. MYAGRUM MONOSPERMON. *

est Glasti, utramq; figuram adponere visum est. I. Myagrum sativum, C.B. Dorella, Matth. in Commentariis, Cæsal. Myagrum, Dod. gal. Lob. Lugd. Myagrum Dioscoridis, Anguil. Myagrum primum, Taber. Cameline Myagrum Lobel. in icon. Camelina sive Myagrion, Dod. fol. Pseudomyagrum, Camerario in suo Matthiolo II. Myagrum sylvestre Glasti folio, C.B. Pseudomyagrum, Matth. Lugd. Sesamum Lac. Lonic. Sesama Trago. Linaria quinta, Eidem. Sunt qui satu tantùm à superiore differre velint, verùm cùm illud foliis sit sinuatis & aliquando laciniatis, hoc verò integris glasti foliis, differentes facimus. His addere lubet III. Myagrum quoddam hactenus à nemine descriptum, quod monospermon appellamus. Caule est cubitali altiore etiam, recto rotundo, striato, cavo, variè & inæqualiter brachiato: foliis vulgari viridioribus, latioribus (quorum prima Cichorii sativi modo laciniata) linea alba divisis, minus Myagri hortensis acuminatis, latiori basi caulem amplexantibus: floribus luteis quibus accedunt utriculi duri, oblongi, peræ similes, superne in duas extuberantias desinentes, quorum medio apex durus insidet: in cujus utriculi medio cavitas unica, semen unicum (unde nomen) ruffum, oblongum continens. Hoc primum in horto Illustriss. Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici &c. Domini nostri Clementissimi, quem Johannes Bauhinus ejus Celsitudinis Archiater colit, Bricourrues nomine legimus. Ex Euganeis etiam accepimus.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONagra, sive œnothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno, *a* radice candida, longa cum siccata est vinum olente: nascitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit: illitu quoque *b* tetra ulcera mulcet.

a Meum, 6 ... nega.i.parva. *b* Meum ... Onagræ consid.

* ONAGRA. *

TAmetsi memoria prodiderit Theophrastus libro 9. cap. 21. de plantarum historia, Oenothera radicem è vino potam mitiores mores conciliare, nullum tamen, qui eam mihi ostenderet, hactenus licuit reperire, quamvis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, esset optimum utilissimumq; remedium. Caterùm ad me scripsit clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis, sapius ex Apenino in viridarium suum transtulisse plantam homine proceriorem: foliis amygdala, majoribus tamen: flore rhododendri: semine perquàm minuto, exilibus teretibusq; siliquis contento, molli ac candida lanugine obvoluto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sanè omni ex parte Onagram referre videtur, etsi ipse quoq; pro certo non ausit asserere, hanc legitimam esse Onagram, cum hactenus experientia compertum non habeat, an hujus radix sicca vinum redoleat, mitigetque feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioscorides testatur. Onagra meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, hujus radix arefacta vinosum quiddam redolet: sed & vini maximè facultatis est. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, sive Onagra Latinè dicitur.

Onagræ vires ex Gal. Nomina.

Etsi hujus figuram Matthiolus non exhibuerit, attamen cùm eam ex Ghini sententia describat, Iconem proponere consultum duximus, quam ad Lysimachias referendam censemus. Dicitur Lysimachia, Chamænerion dicta latifolia, C. B. Onagra Ghini, ut habet Matthiolus, Lugd. Cæsal. Chamænerion & Epilobium, Ges. ad Cordum, Thal. Antoniana sive S. Antonii herba maxima, Ges. hort. Lysimachia vulgo altera, Camerario. Hæc latiore est folio, flore cæruleo, rarius albo: est & angustiore, & quidem vel in arenosis proveniens, vel in alpibus.

Κίρσιον. CIRSIUM. CAP. CXIV.

CIrsium, *a* caulis est tener, duorum cubitorum, *b* triangulo similis: ab imo foliola, rosæ speciem referentia, anguli spinosi, per intervalla molles: folia buglossi similia, longiora, subcandida, modicè hirsuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hispidum: in quo capitula in summo purpurea, quæ solvuntur in lanugines. Radicem hujus loco laboranti adalligatam, dolores varicum sedare Andreas scripsit.

a Meum καυλίον. i. cauliculus. *b* Meū & Ca. τρίγωνον. i. triangularis.

CRedidere recentiores quàm pl.rimi rei herbariæ periti, nil aliud esse Cirsium quàm vulgare Buglossum. Sed mihi planè hæc sententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda videtur: quòd Buglosso caulis triangulus non insit. sed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata rosæ speciem non referant, sed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Buglosso flores non evanescant in pappos, sed languescentes integri decidant. relicto in folliculis semine. Plantam, quam proculdubio Cirsium referre putamus, nuper Pisis ad me misit, Clarissimus medicus Lucas Ghinus, cujus etiam hic figuram damus. Nascitur, ut ipse scribit, in uliginosis locis. Ea meo quidem judicio, Cirsio maximè adstipulari deprehenditur. Cirsii nusquam, quod legerim, in simpl. meminerunt censu Gal. & Paulus. Id aquè κίρσιον Græca voce, atq; Latina Cirsium appellatur. Italis Cirsio.

Cirsii consid. — Nomina.

Cirsium, Matth. Lobel. Lac. Ges. hor. Cast. Lugd. Cirsium secundum, Dod. fol. Cirsium agri Pisani, Cæs. quod Cirsis montani secundi nomine Clusius historia Pannonica describere videtur.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICUS. CAP. CXV.

ASter Atticus *a* cauliculus lignosus, florem in cacumine habens purpureum luteumve, per ambitum divisum, anthemidis modo, capitulum, foliolis stellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga sunt, ac hirsuta. Ferventi stomacho, oculorum inflammationibus, procidiuæ sedi, ac *b* inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt *c* purpureum florem, si ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum sentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire convenit. Si aridus flos sinistra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

a Or. ol βυβώνιον. i. à quibus bubon. *b* Mc. καὶ βυβῶνας. i. inguinū tumores. *c* τὸ πορφυρίζον τῶ ἄνθει. ita habēt Meum & Cat i. purpureum in flore.

I. ASTER ATTICUS sive Amellus.

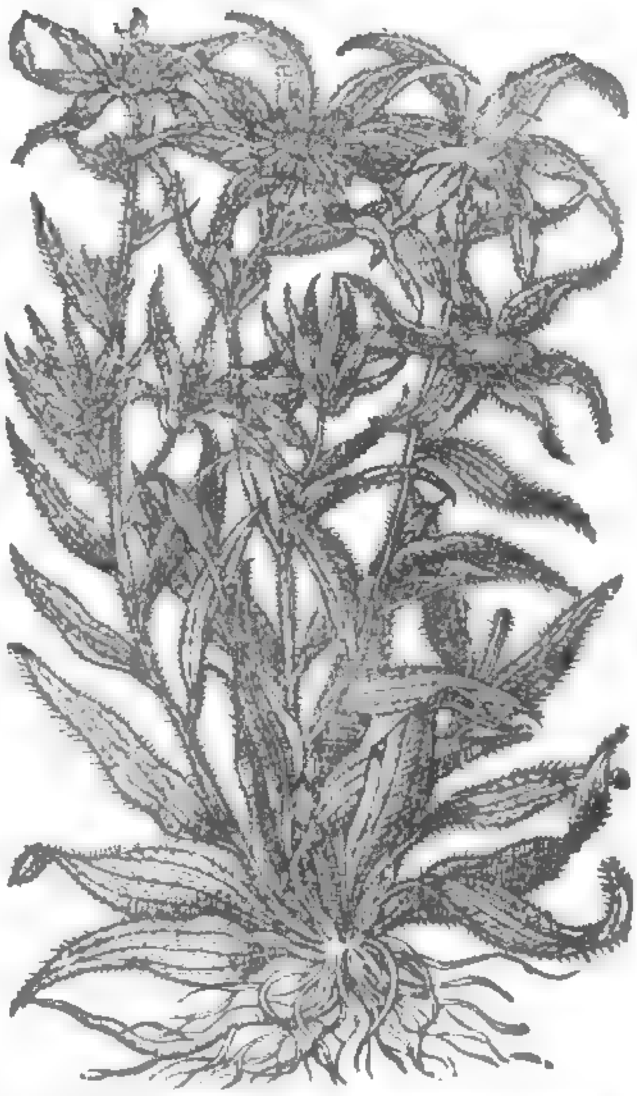
ASter Atticus, qui & Bubonion, hoc est nostris Inguinalis, dicitur, sibi Attici nomen ascivit, quòd in Atheniensi agro frequentior, quàm alibi proveniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta est herba, quòd Bubonum, sive inguinum præcipuum sit remedium. Asteris porro appellationem accepit, quoniam ejus capitula, in quibus flores chamæmali instar emicant per ambitum divisa foliolis stellæ modo radiata spectantur. Cæterùm, non desunt, qui nostram sententiam impugnent, quòd crediderim ego Asterem Atticum eam esse plantam, floribus umbilico tenus melinis. & in ambitu purpureis. quamq; etiam Vergilianum Amellum esse censemus. Atqui nos non ita facilè à nostra discedimus opinione, quòd & meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τῶ ἄνθει i. purpureum in flore: quæ verba manifestò arguunt in Asteris Attici flore duplicem haberi colorem: quo fit, ut putem in capitis principio, ubi flos describitur, non ἢ μήλινον, sed καὶ μήλινον. i. ἄνθος πορφυροῦν καὶ μήλινον. hoc est florem purpureum & melinum. Sed esto etiam aliorum judicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin velim etiam aliam hic plantam ostendere, quam quidam rei plantariæ studiosi Asterem Atticum faciunt. sed examinent quoque ipsi antiquam, quam nos addimus, lectionem. Hujus plantam misit ad me primùm Joannes

Asteris Attici consid. — Amellus Vergilii. — Aster Atticus alter.

II. ASTER ATTICUS CÆruleus alpinus.

III. ASTER ATTICUS alter.

Crato Uratislaviensis, Ferdinandi Cæsaris Medicus, & vir quidem singulari doctrina præditus, quæ quoniam florem stellæ modo radiantem, licet tantùm melinum, profert, meritò quidem Asteris nomen illi imponendum est. Visitur facies, ex icone sua ipsius plantæ: nos tamen eam delineandã esse duximus, ut etiam aliorum possit esse judicium: cæterùm nos priorẽ omnino probamus, & præsertim cum in hujus flore nihil purpurei habeatur. Hanc Serapio (ut lib. 3. in Eryngii mentione prodidimus) cum Eryngio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in utraq; planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm supra sint reddita: quæ quoniam à doctissimis viris Dioscoridi accrevisse comperta sunt, ideo nos quoq; ea utpote adjectitia omisimus. Quod autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, ut solent, bona fide referant. In cujusdam tamen Apuleii libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adjecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radii noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Asterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes sunt, cecinit Virgilius libro quarto Georgicorum his luculentissimis carminibus:

Serapionis erratum Asterem cum Eryngio confundentis.

Amellus Virgilii

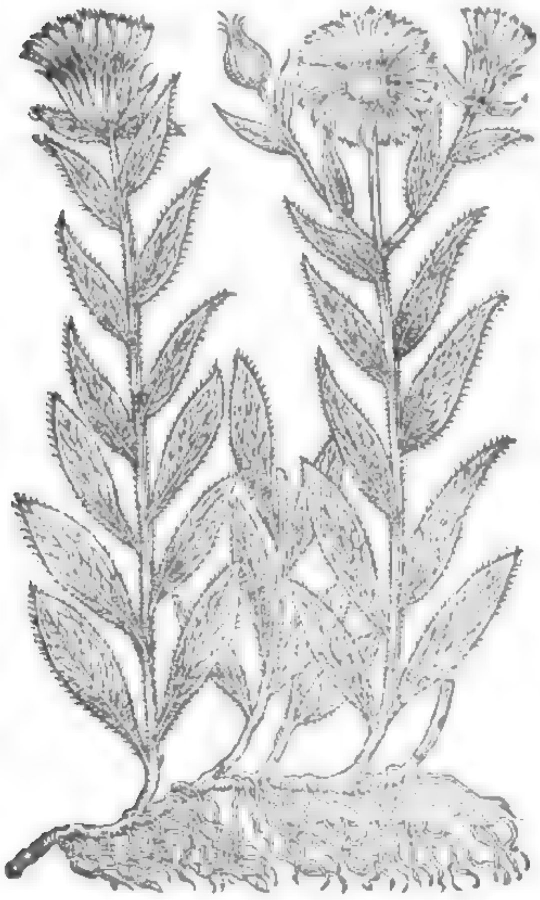
Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Namq; uno ingentem tollit de cespite sylvam.
Aureus ipse sed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ.

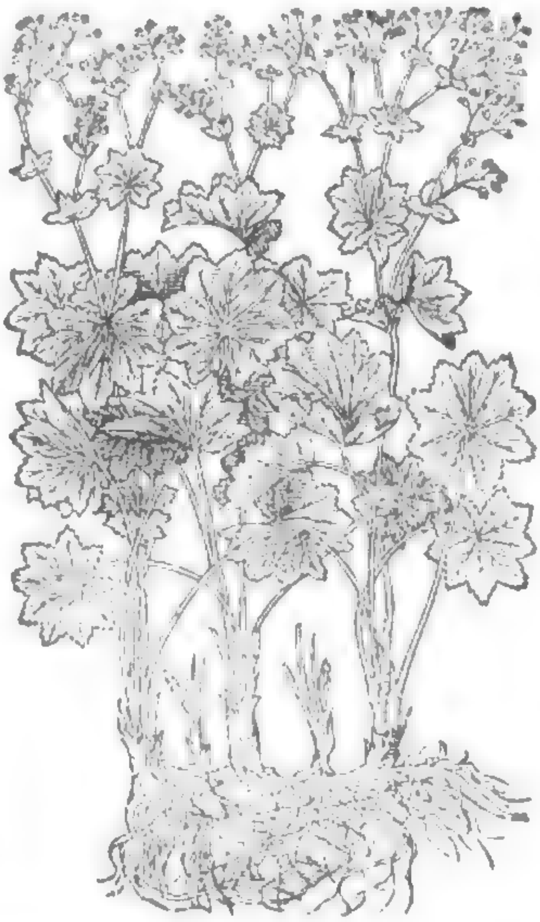
Verùm non possum non mirari stupidum cujusdam blateronis ingenium, qui Vergilii Amellum eam plantam esse censet, quam omnibus in confesso est esse Chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, ut qui alios suggillare satagunt, ii præ invidia adeò cæcutiant, ut non solùm in tenebris oberrent, sed excordes quoq; fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit: Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecere agricolæ: & deinde subjunxit: Aureus ipse sed in foliis, quæ plurima circum Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ. De foliis intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæq; colore nigram imitantur violam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit ut in ipsa cernitur viola, sed longè dilutior: quo fit ut is omnino cæcutiat, qui de planta ipsius foliis Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonii minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidoniũ minus humi perpetuò repit, nec se unquam in altum extollit: atqui aliter quidem se habet Amellus. Namq; is, uno ingentem tollit de cespite sylvam. Adde quod Chelidonium illud Verno tantùm tempore provenit, & deperit. Amelli verò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cùm dicat: tonsis in vallibus illum Pastores & curva legunt prope flumina Mellæ. Id est, legunt Pastores Amelli florem in vallibus & pratis jam falce detonsis. Itaq; fit ut jam ex medico fiam Vergilii interpres. Est itaq; Amellus herba, quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur tenues, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, ut in An-

Chelidonium minus non esse Amellum.

Amelli histor. Matth.

* IV. ASTER LUTEO FLORE. * V. STELLARIA.

Nomina

in Anthemide aut Bellis sed in medio lutei, comantibus circumquaq; foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata olivæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia, aspero ac subamaro sapore. quæ autem caulem circumvestiunt, longe minora spectantur. Radicem habet multifidam odore non ingrato & caryophyllorum quid resipiens. Floret in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine parvo oblongo. Intubo haud longè absimili. Nascitur in asperis, incultis collibus & convallibus. Asteris Attici recens herba (ut Cratevas tradit) cum axungia senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Hujus meminit Galenus libro 6. simpl. medic. ubi ejus vires retulit his verbis, Aster Atticus, alii bubonium vocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet verò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut mistæ sit facultatis, uti rosa: verùm id non adstringit: hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipsa viribus non vulgaribus sit prædita, eam minime silentio dissimulandam duximus. Est igitur STELLARIA, quam alii Pedem leonis, alii Alchimillam vocant, planta quæ ut plurimùm in montibus provenit, præsertim in pratis & pascuis: foliis malvæ ferme similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeo ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, lanuginosus, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit sapore adstringenti. Erumpit hæc Majo mense, Junio verò floret. Exiccat, cohibet, atq; conglutinat. Efficax est pota sanandis non solùm internis viscerum vulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgis, miris q; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu vulnerariis potionibus admisceant. Aridæ pulvis in sui ipsius decocto, aut cum aqua ejus stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem pulvis ex vino, aut jure cochlearis mensura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ injectum semen contineri prohibet & steriles fœcundas reddit. Stillatitia ejus aqua pota, tum etiam in vulvam indita, alba mulierum profluvia mirificè sistit: adeò ut ejus quoq; diutina injectione, corruptæ ab incorruptis vix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in ejus decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in ejus decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisq; rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικός: Latinis item Aster Atticus sive Bubonium nominatur: Arabibus, Aslaratticon: Italis, Aster Attico: Germanis, Sternkraut: *Gallis, Aspergoutte mineur. Petite espargoutte, seu petit Mugue. Virgilio, Amellus. At Stellaria, sive Pes leonis, sive Alchimilla: Italis, Stellaria: Germanis,* Synnauw: *Gallis, Pie de Lyon.*

Asteris Attici vires ex Gal.

Stellariæ historia.

Stellariæ vires Matth.

Nomina.

I. Aster cœruleus vulgaris, C.B. Aster Atticus sive Amellus, Matth. Lac. Castor. Lugd. Aster Atticus, Fuchs. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hort. Lonic. Lugd. Aster Atticus purpureus, Fuchs. in icon. Aster Atticus flore cœruleo, Camer. Thal. Aster atticus primus, Dod. fol. Aster Atticus Fuchsii latifolius, Clus. hist. Pann. Tinctorius flos primus, Trag. Quædam in montibus, ad Anthyllidem secundam referenda, Cæsalpino. II. Asterem hunc Atticum cœruleum alpinum, Cam. in suo Matthiolo habet. qui priore minor est & floribus cœruleis, foliis item non dissimilibus, qui licet radice se propaget, papposa

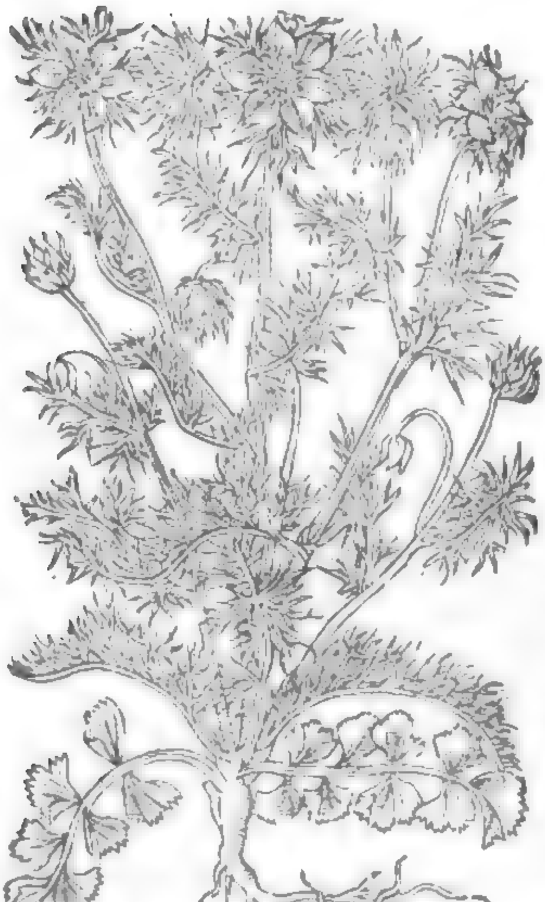
tamen

tamen semina quoque gignit, & interdum ad radicem globuli tumentes villosi, foliolis adnascuntur. III. After luteus foliolis ad florem rigidis, C.B. After Atticus alter, Matth. Lugd. After Atticus verus, Gef. hort. After Atticus seu Bubonium, id est, Inguinaria, Lobel. After Atticus flore luteo, Cluf. hist. Hispan. After Atticus luteus latifolius, Camer. After atticus Massilioticus, Taber. After Atticus, Cæsalp. After luteus alter, Lugd. Oculus Christi, Eidem. IV. After luteo flore, aliis Conyzæ species, Camerario in Matthiolum, cujus hæc est descriptio. Caules profert mediocres per quædam intervalla radicis repentis & se propagantis, ab inferiore parte demissis fibris rectis, quæ aliquantulum odoratæ sunt, sapore aromatico modicè ad cinnamomi saporem accedente, subacri. In summis caulibus duos vel tres ramulos habet, quibus flores lutei disco in medio apicibus conferto insident, qui tandem in pappos abeunt. Folia per caules alterna hirsuta, nullo pediculo duabus quasi alis easdem amplectuntur. Nascitur in saltibus. Hactenus Camerarius: Sed de hoc in historia nostra plenius. V. Pes leonis, à foliorum forma, vulgò Alchimilla, quod Alchimistarum præconiis sit celebrata: (in hac figura sculptor hirsutiem neglexit.) C.B. Stellaria, Matth. Castor. Lugd. Stella herba Italis quibusdam, Gef. hort. Pes leonis, Brunf. (cui & Leontopodium) Fuchs. Lon. Alchimilla, Trag. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Cæf. Tab. Alchimilla vulgaris, Cam. Drosera seu Drosium, Cord. in Dioscoridem. VI. Heptaphyllum alpinum sericeum, quod Stellariæ argenteæ nomine Camerarius suo Matthiolo adjecit. Ex radice dodrantali, crassiuscula, nigricante, ramuli bini aut terni, teretes, firmi, pedales, geniculati exeunt, ex quibus folia, maximè ex radice, longissimis pediculis donata, prodeunt: ut plurimùm in septem (interdum quinque & novem) partes ad pediculum divisa, stellæ modo disposita, supernè viridia, & aversa parte argenteis pilis nitentia, extrema foliorum parte (quod sculptor omisit) crenata: flores ramulorum extremis numerosi, muscarii ritu conglomerati, parvi, stellati & candidi, insident: quibus semen minutum, ex luteo viridi vaginulis inclusum succedit. In Helvetiorum (ut monte Fracto) Allobrogum, & Rhætorum alpibus, locis herbidis & pratis provenit. Astringentis est saporis, Pedi leonis & sapore & viribus simile: quare Alpini hujus radicem tritam & potam ad undecunq; manantem sanguinem commendant, imò de collo suspensam narium hæmorrhagiam cohibere narrant. Sic & siccatam radicem tusam jusculis dysentericorum inspergunt. Dicitur Argentaria, Herba stella, sive Pedis leonis species, Gef. in Fracto. Argentaria petræa. Eidem lib. de hor. Argentea heptaphyllos montana, Camerario Heptaphyllon, Cluf. hist. Hisp. Pentaphyllum alpinum petrosum & minimum, Lob. in ico. Quinquefolium alpinum, Tab. Alchimillæ alterum genus, Cæf. Tormentilla candida, Lugd. Germanis, Berg Synnauw / Stein Synnauw.

* VI. HEPTAPHYLLON alpinum sericeum. *

ISOPYRUM.

Ἰσόπυρον. ISOPYRUM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phasiolon ob similitudinem vocant quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia plena seminis, melanthii gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus utile.

ETsi aliàs scripsi haud mihi contigisse antea verum Isopyrum invenire, postea tamen factum est, ut ejus plantam cujus hic imaginem damus, ab amicis optimis sim consecutus. Nascitur in campis, & apricis collibus. Ea enim Isopyrum, (meo quidem judicio) per omnia refert. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum vocant.

Nomina.

Isopyrum quid sit, ambigitur. Fabius etenim Columna Aquilegiam esse statuit; trifolium palustre, censuit

censuit Dod. hist. Gallica. At quam Matth. hoc loco expressit, non videtur aliud esse quàm Melanthium sylvestris nomine superius propositum: ab eo tantùm foliis inferioribus Anisum referentibus, differens. Hunc imitati sunt, Castor, Durantes, herbarii Lugdunensis author, & Tabernæmontanus.

Ἴον πορφυροῦν.

VIOLA PURPUREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suavissimè olens, purpureus: opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sediq; procidenti.

Violæ purpureæ condid.

Sunt in Violarum genere non modò purpurea, sed etiam candida frigidis & uliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proveniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, ubi mense Aprili adeò copiosè florent, ut si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea videantur. Sunt & aliæ, quæ aureo sunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. Est & genus, Oeniponti primùm mihi visum, cujus purpurei flores numerosis stipantur foliolis, odore omnium jucundissimo. ARBORESCENTEM *autem* VIOLAM *è Baldo monte in agro Veronensi allatam, odore perquàm jucundo, mihi dono misit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis. cujus flores illis persimiles ferè habentur, qui in Regali consolida visuntur. Crescit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab una radice sublatis caulibus, in quibus folia violæ purpureæ angustiora, per ambitum denticulata, atq; paribus intervallis distincta: flores edit purpureos. Alii præterea flores per æstatem Majo, & Junio mensibus visuntur tribus referti coloribus, supernè purpurei, in medio candidi, inferius verò lutei, forma purpureas violas referentes, aspectu gratissimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concavis, quibus paribus inter-*

Viol. purpur. multipl.

Violæ arborescentis mentio.

10

20

30

* II. VIOLA MARTIA MULTIplici flore.

III. VIOLA ARBORESCENS.

40

50

60

IV. JACEA SIVE FLOS TRINIT.

V. JACEA ALTERA.

vallis genicula supereminent, è quorum concavo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Nascitur in campis, & passim seritur in hortis, & viridariis. Vocant hanc nonnulli JACEAM, *alii verò* HERBAM TRINITATIS *à triplici florum colore. Verùm an hæc illa sit Jacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere: quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia deiere. Hujus duo observavimus genera, alterum majus, alterum minus. Atqui [crescit hæc minoribus ac brevioribus foliis:] in minore flores & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes, nempe cæruleo, ac candido, aut luteo & albicante. Nascitur pariter iisdem in locis, & seritur in hortis. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præsertim stillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, sanat sues angina laborantes. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia solventia, unde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, convenïensq; sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum solvitur. Præferuntur quæ primo vere florent, solis ardorem, qui vim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem à qua potior est vis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido provenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, alvum emolliendo ciet: verùm arefactæ, dejectoria sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quod dissolvant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & solvunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd valentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, iis in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis olivis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, ejusq; fervorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitaverit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt, medenturq; anginis & columellæ vitiis: præcipuo autem auxilio sunt pectoris & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ siccæ sunt, jecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de Violis Mesues. Parant hac ætate è violarum recentium diluto quo plures violæ fuerint maceratæ, dejectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo dejiciendæ alvi gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, vel quinas exhibentes. Violarum vires tradidit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & oris ventriculi æstuanti, & oculis: hæc Galenus. Ex quibus abundè palam est non novisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas dejectoria facultate citra noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabibus Senessigi, Senofrigis sive Benefsegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis Mertzen Violen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violettes, Violes de Mars & Caresme. At Viola arborescens: Italis, Viola arborea. Sic Jaccea seu Herba Trinitatis: Italis Jaccea, seu Minuti pensieri: Germanis, Freissamkraut: Gallis, Pensees, aut Menues pensees. At Jaccea, sive herba Trinitatis altera: Italis, Jaccea, seu Minuti pensieri minori.*

Jacea.

Jacea altera.

Violarũ vires ex Mesue.

Syrupus violaceus Violarũ vires ex Gal.

Nomina.

Viola, quasi vitula, Græcis ἴον, ab Io Puella in vaccam à Jove conversam, dicta censetur: genera plura sunt, quæ non solùm odore florum, sed & forma & florum textura differunt. I. Viola Martia purpurea, odora, simplex, C.B. Viola purpurea, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cæs. Viola sativa Brunf. Viola nigra, Dod. gal. & fol. Cor. in Dios. Viola Martia odorata nigra, Trag. Viola Martia purpurea Tab. Viola, Gesn. hort.

hor.Lon. Viola martia præcox purpurea, Lob.in icon. II. Viola martia multiplici flore: hæc floribus numeroſis foliolis conſtantibus à priori differt, quæ mangonio majore etiam redditur flore: quare Coſtæus in Meſuem meminit dictæ quæ Byzantii colitur martiæ ſimilis,ſed flore infinitis foliolis conſtructo, & Roſam Damaſcenam æquante,magnitudine & odore etiam noſtrates ſuperante.Et noſtra colore variat.Viola nigra flore pleno, Dod.gal.Viola daſypodion,rectius daſyphyllum,Geſ.hor.Viola purpurea flore pleno, Caſt.Viola flore multiplici, Dod.fol.Viola martia purpurea, flore multiplici,Lob.Tab. Viola cærulea floribus numeroſis foliis conſtantibus,Cæſ. III. Viola Martia erecta, C.B.Viola arboreſcens, Matth. Cam. Viola fruticoſa,Geſ. hor. Mater violarum Dalechampii, Lug. Viola martia elatior, Cluſ.hiſt. Pan. IV. Viola tricolor hortenſis. φλὸξ Theoph.C.B. Jacea ſive flos Trinitatis, Matth. Jacea major, Caſt.Herba Trinitatis,Brunf.Trag.Fuch.Dod.gal.Lon.Geſ.hort.Viola tricolor,Dod.fol.Violæ nigræ perſimilis flos,Geſ.hor. Viola flammea,eidem, (& Antora quorundam) Cæſ.Lugd. Viola flammea colorea, Lob. Viola Trinitatis, Tab. Viola multicolor, Cam. Viola tricolor ſeu ſepticolor, Thal. Flos & magnitudine & colore variat. V. Viola bicolor arvenſis,C.B.Jacea altera,Matth.Jacea minor, Caſt.Herba Trinitatis ſylveſtris,Trag.Violæ nigræ perſimilis arvenſis minor,Geſ.hor.Viola ſylveſtris, Lob.in icon.Viola flammea minor, Lugd. Viola trinitatis minor, Tabernæmontano.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia, quæ leontice vocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori,aut oleæ ſimilem:naſcitur in montibus.Radix in vino madefacta,ut tragacantha, delinctu aut manducatu per ſe tuſſibus, ſcabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ poſt excuſſum florem innaſcuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA.

CAcalia, Plinio libro 25. capit. 11. authore, vocatur ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè: ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etſi eam diu quæſiverim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ ſimilem teſtatur ſe pluries vidiſſe in Apenninis Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus, rei herbariæ diligentiſsimus inquiſitor. folio tuſſilaginis, majore tamen, averſa parte candidiore, minusq; per ambitum anguloſiore: caule palmi altitudine, recto, ſubcandido: in cujus cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muſcoſi, olivæ inſtar. Hanc ipſe Cacaliam ſuſpicatur. Equidem hujus viri judicio facilè auſim ſubſcribere, quòd is in ſimplicium cognitione diligenter verſatus ſit, atque inter Italos in ea maximè præſtet. Cacaliam cancanon vocavit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ubi ejus vires reddidit his verbis: Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: eſſentiam craſſam, & emplaſticam. Quapropter macerata vino, ſicut tragacantha, & linita, arteriæ aſperitates ſanat: nec minus, ſi quis eam commandat. Succus ejus defluens prodeſt arteriæ, ſimiliter ut glycyrrhiza. Κακαλία *ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.*

Cacaliæ conſid. — Cacaliæ vires ex Gal. — Nomina.

Cacalia duplex eſt,hirſuta & glabra: hirſuta alia tomentoſa, alia ſolùm leviter hirſuta: hujus cùm deſcriptio ſit propoſita,ejus etiam figuram adpoſuimus, quæ Cacalia Ghini dicitur, & à Matthiolo & à Joh. du Choul in deſcriptione Pilati Lugdunenſis. Cacalia prima & Cacalia vulgaris incano folio, Cluſ.Hiſt. Pann.Cacalia, Cæſalpino.

Βούνιον. BUNIUM. CAP. CXIX.

BUnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti craſſitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus ſcatent: folia proximè radicem, apio ſimilia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi:ſemen odoratū,hyoſcyamo minus. Urinam ciet,excalfacit,ſecundas evocat: lieni,veſicæ,renib. utile. Tam humidi,quàm ſicci,expreſſiq; ſucci caulibus,foliis,radicibusq;, uſus invaluit ex aqua mulſa.

Ψευδοβούνιον. PSEUDOBUNIUM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta,folia, ramuloſq; napi ferens, acri guſtu. Tormina, atque ſtranguriam, laterumq; dolores ſanant quaterni rami ejus poti in aqua: illiti quoque cum ſale, & vino tepentes, ſtrumas diſcutiunt.

BUnium, quod noſtri Napum ſylveſtrem vocant, Plinius videtur poſteritatis memoriæ prodidiſſe l. 20. c. 4. ubi de napis ita ſcriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci ſervant. Anguloſis foliorum caulibus florentis, & quod

Bunii conſid.

& quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra venena: ob id & in antidotis utuntur illo: hæc Plinius. Ex cujus sanè verbis palam fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quam Napum sylvestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipue tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium.

Bunii vires ex Gal.

Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Utriusq; vires sanè paucis tradidit Galenus lib. 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Bunium, alii arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moveat, & menses provocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.

Nomina.

Quod Græci βούνιον, Latini similiter Bunium vocant: Itali, Navone salvatico. Quod verò illi ψευδοβούνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Χαμαίκισσος. CHAMÆCISSUS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore, ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili: nascitur in cultis. Bibunt convenientissimè isciadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consid.

CRedidit Leonardus Fuchsius, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea vulgaris notitiæ planta, quam ut superius lib. 3. in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur ejus sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi foliis est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus utiq; rationibus ducor, ut putem hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. 24. c. 15.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare.

Chamæcissi vires ex Gal.

De viribus Chamæcissi breviter disserit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit, Chamæcissi flos, cùm sit admodum amarus, jecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant.

Nomina.

Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Χαμαιλεύκη. CHAMÆLEUCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum doloribus propitia est: herba virens, incurvis foliis surculosisque: flore rosaceo.

Chamæleuces consid.

SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides, quare difficillimè quidem decerni potest, quanam in universo plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes ajunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoq; magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium lib. 24. c. 15. ubi eam Farranum sive Farfugium vocari tradidit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, hujus capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, ut qui unius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen foliis laricis similem reddidit: mihi tamen ea videtur potius piceæ foliis assimilanda, si in composito plantæ nomine volumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix verò λάριξ item Græcè dicitur.

Chamæleuces vires ex Gal.

Chamæleuce, ut author est Galenus lib. 8 simplicium medicamentorum, calida est facultatis tertio quodammodo ordine, sicca primo.

Nomina.

Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce vocatur.

Βούγλωσσον. BUGLOSSUM, LINGUA BUBULA. CAP CXXIII.

BUglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Julio mense colligitur. Ajunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam potamq;, contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, a asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum dejectum, animi voluptates auget.

a Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθωδέστερον, καὶ μικρότερον. i. asperius, & spinosum, & minus.

Buglossi consid.

QUi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa vulgò nominatur, cujus in officinis communis est usus. Quorum equidem judicio non dubitaverim subscribere, siquidem Borrago dicta foliis est in universum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas cum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicavit, folia habet longa, echio similia, non usq; adeò lata, ut bubulas referant linguas, minimeq; humi depressa, quæ potius è toto fermè cespite sursum aspiciunt,

ciunt, nec aliqua ex parte verbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare ausim, quin vulgare Buglossum in campestribus nascens, iisdem cum Borragine polleat viribus: quandoquidem eadem utriusq; asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent ejusdem facultatis indicium. Atq; facie non multum dissidere ea invenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispaniis allatum: hoc enim etsi verbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago, foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Buglossum & specie & forma inter se differre: attamen crediderim alterius vires proximè accedere. & si non eadem utrisq;, simillimas tamen inesse. Cæterum non desunt, qui his rationibus neglectis asserant vulgare Buglossum Echii omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alii verò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verum nos aliud à vulgari Buglosso & Echium & Cirsium esse censemus, ut abundè

Buglos. Hispan.

I. BUGLOS. SIVE BORRAGO.

II. BUGLOSSUM VULGARE.

suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Avicennæ testimonio comprobari potest, qui libro secundo sui canonis ita scribit, Lingua bovis est herba lata, habens folia sicut almara, & ad tactum aspera, & rami ejus asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò evidenter nostram Borraginem expressit Avicenna, ut nemo non intelligat hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Avicenna, quòd suo quoq; tempore non deessent, qui veri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè ejus verba declarant, dum subdit: Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur Medici, plurimum ejus est genus almara, & non est lingua bovis, & neq; confert, ut juvamentum illius est: hactenus Avicenna. His omnibus illud deniq; accedit, quòd apud Apulejum in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, invenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarissimè ostendunt, Borraginem esse verum ac legitimum Buglossum. Provenit itaq; Borrago foliis latis, atq; oblongis, asperis: eminentibus ubiq; bullis, tenuissimis armatis aculeis, quo totam plantam hirsutam, ac rigidam reddunt aculeato undecunq; ambitu: caule exit cubitali, & quandoq; majore, pingui, concavo, aculeis ubiq; scatente, & ramis multis brachiato: floribus in stellæ modum radiantibus, cæruleo colore & quandoq; candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, striatoq;. Hæc planta plurimum per sese in hortis nascitur, adeò ut inde haud facilè extirpari possit. Radicem habet albam, teneram, pollicari crassitudine, gustu subdulci ac lento. Cæterùm vulgare buglossum folio est Borragine longiore, symphyti majoris modo hirsuto, aspero hispidoq; minutissimis aculeis scatente: caule sesquicubitali, rotundo robustoq;, hispidoq;, ac pungente, è quo rami exeunt complures sursum spectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrum oritur semen. Radix illi est Borragini per omnia ferè similis, crassior & carnosior, lentore quodam prædita, sed crassiori pinguioriq; libro. Hujus tria observavimus genera. Hortense latioribus ac longioribus foliis, [quod majus & minus est. Minor folia oblonga profert sed longè angustiora, brevioraq; hirsuta, sed aculeis vacantia, cætera similia sunt. Seruntur passim in hortis,] Ac sylvestris duplex genus. Cujus alterum foliis altero latioribus, & floribus purpureis spectatur: alterum verò angustioribus, & floribus nigricantibus. Foliis crescit brevioribus, incanis, minimè aculeatis, caule crasso pilosoq; ac subaspero: floribus cæteris generibus similibus, sed nigris. Radice digitali crassitudine, lenta ac dulci. Extat & aliud sylvestris genus hortensi minori per omnia simile, sed in omnibus agrestius. Nascuntur in campestribus. Viribus iisdem pollent,

Buglossi descriptio Avic.

Corrago Apulejo.

Borraginis descript.

Buglossi vulgaris descrip. & genera.

Buglossum sylv.

Borag. & Bugloss. vires.

III. BUGLOSSUM ALTERUM flore nigro.

lent, quibus ambæ hortensium species. Borragini atq; etiam vulgari Buglosso herbæ & radici vis sanè magna inest, quinetiã & floribus ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos: & præsertim earundem decoctum ex vino, ac etiam ex aqua paratum. Trita vulgaris Buglossi radix ex aceto illita tribus diebus continuis scabiosos juvat. Præstat utriusq; plantæ succus haustus ad epota venena, & venenosorum animalium morsum. Stillatitia earum aqua delirus, quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur. quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius imposita. De cujus viribus disserens Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquit: Buglossum, humida calidaq; temperiei est. Itaq; vino injectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & iis qui ob faucium asperitatem tussiunt, coctum in melicrato convenit.

Buglossi vires ex Gal.

Nomina.

Herba, quæ Græcis Βούγλωσσον, Latinis item Buglossum sive Borrago & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borrata, & Borratenes: Gallis, Borrache. At Buglossum vulgare, Italis, Buglossa: Germanis, Ochsenzung: Gallis, Buglose. Sic Buglossum alterum sylvestre flore nigro: Italis, Buglossa salvatica del fior negro.

Buglossum aliud sativum, aliud sylvestre: sativum aliud latifolium, hocq; vel vulgatum, cæruleo, albo, roseo flore: vel peregrinum, quod vel semper virente folio, vel luteo flore: & aliud angustifolium, quod sinuato est folio, vel non sinuato, hocq; majus & minus. At sylvestre majus & minus est, hocq; duplex I. Buglossa latifolia, Borrago dicta, C. B. Buglossum sive Borrago, Matth. Lacun. Cast. Buglossum, Fuchs. Turn. Buglossum verum, Dod. gal. Cordo in Diosc. Buglossa urbana, Cordo in histor. Buglossum latifolium, Lobel. Borrago, Brunf. Trago. Fuchs. in icon. Ges. hor. Lon. Dodo. fol. Lugd. Cæsalp. Taber. Camerario. II. Buglossum angustifolium majus, C. B. Buglossum vulgare, Matth. Lac. Castor. Lugd. Buglossum angustifolium, Lobel. Buglossa, Brunf. Cæsalp. Buglossa italica, Trago, Lonic. Buglossa latifolia, Cordo in histo. Buglossa vulgaris, Dod. fol. Tab. Buglossus Italica vel Gallica major, Ges. hor. Echium, Cordo in Diosc. Echium Italicum spinosum, Fuch. in iconibus. Cirsium Italicum, eidem. Anchusa, Turnero. III. Buglossum sylvestre majus nigrum, C. B. Buglossum alterum flore nigro, Matthiol. Buglossum sylvestre majus, Castor. Buglossum sylvestre, Lugd. Buglossa sylvestris nigra, Thalyo.

I. CYNOGLOSSUM.

Κυνόγλωσσον.

CYNOGLOSSUM. CAP. CXXIV.

CYnoglossum folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur: provenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe vetere, medentur morsibus canum, alopeciis, & ambustis. Emollit alvum, decoctum herbæ ex vino potum.

Cynoglossi consid.

Cynogloss. vulg.

LEgitimum Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neque semen gignit, plures non modo vidimus, sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à vulgari Cynoglosso, quo passim officinæ utuntur, perquàm longè distat: quippe quod in radiantis soli morem folia fert, subpinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuo viduum est. Illa vero planta, quæ Cynoglossi usum omnibus præstat, folia edit lata longaque hortensis ac majoris Buglossi modo, numerosa ab una radice prodeuntia tactu subaspera ac pilosa, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, teretes, robustos ac pariter subasperos & a medio ramosos, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes, è quibus deinde quædam parvæ prodeunt lappæ, aculeo quodam a medio prominente non sine magno naturæ artificio factæ, quæ maturascentes contactu vestibus pertinaciter adhærent. Nascitur passim, ferè ubique, secus vias, & in agrorum marginibus. Meminit Cynoglossi Plinius lib. 25. cap. 8. his verbis. Jungitur & Cynoglossos caninam imitans linguam, topiariis operibus gratissima.

Ajuntq;

Ajuntq́, quæ tres thyrsos seminis emittat, ejus radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas: hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quod neutrum Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules vel thyrsos edit adeò flexiles ut ij topiariis operibus maximè conveniant. Dioscoridis vero planta est sine caule, quæ humi sternitur: ut hinc apertissimè constet, hanc operi topiario, ut aliquid convestiat vel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopeciis, & ambustis: quinetiam alvum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur ut superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Buglossi historiam & vires, cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Cujus certè lapsum non animadverterunt recentiorum nonnulli, qui Plinii auctoritate freti contra Dioscoridis gravem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem judicio, fuerit, quàm vulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium viros alioqui doctissimos: quippe qui crediderint, vulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, ut etiam supra suo loco monuimus: neq; enim hos animadvertisse video de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. 27. cap. 11. Vulgare Cynoglossum manifestò refrigerat, & siccat: folia recentia illita vulnerum inflammationes, ac etiam alias quascunq; mirum in modum sanant, & arcent. Cynoglossi in libris de simpl. med. facul. nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina vocatur: Italis Cynoglossa & Lengua di cane: Germanis, Hundszung.

Plinii lapsus.

Ruel. & Fuch. error Cynoglossum vulgare Lycopsin statuentium.

Nomina.

II. CYNOGLO. VULGARE FLORID.

Cynoglossum aliud est semper virens, aliud incanum: aliud medium, quod montanum est, majus & minus: incanum maximum, majus, medium, minus & repens. I. Cynoglossum, Matth. Lugd. Cynoglossa vera, eidem editione Italica: quod anne a sequenti differt? II. Cynoglossum majus sylvestre, C.B. Cynoglossum vulgare, Matth. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cynoglossus vulgaris, Gesf. hor. Cynoglossum Lon. Dod. fol. Tab. Cynoglossa, Cæs. Cynoglossa major, Brunf. Cordo in Diosc. Lycopsis, Lacunæ.

PHYTEUMA.

φύτευμα. PHYTEUMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet Struthii, minora: copiosum semen, perforatum: radicem parvam, tenuem, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria convenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CUm sit usus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinii ductus, plura hic de eo referre supervacuum habeo. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charissimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoq; indicare possit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, cujus hic imaginem damus, PHYTEUMA esse censeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia struthii modo oblonga: sed esto etiam aliorum judicium. Nascitur in montibus & aliis quoq; locis. Hujus, tanquam supervacuæ & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur: Italis, Phiteuma.

Phyteumatis consid.

Nomina.

Phyteumatis nomine alii Resedæ speciem, alii Antirrhini: Matthiolus Campanulam proponit, in cujus figura flores desiderantur, & solùm Capitula, quæ floribus succedunt, pinguntur. Hæc ergo Phyteuma dicitur Matthiol. Cæsalpin. hoc nomine, & Lugdunensis pinxit. Campanula cærulea sativa,

ed by Google

Dod.gal.Campanula cærulea sive hortensis,Lugd.Campana cærulea,Gesf.hor.Campanula media,Dod. fol.Campanula persici folia nostras.Lob. Campanula angustifolia, Taber. Campanulæ genus Phyteuma Matthiolo dictum,Clus.hist.Pann. Rapunculus campanulatus Neriifolius,Thalyo.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIUM. CAP. CXXVI.

Leontópodium duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternumve digitorum hirsuta, quæ juxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen usq; adeò spissa lanugine involutum est, ut sæpe fallat: radice parva cohæret, quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

I. LEONTOPODIUM VERUM.

II. PSEUDOLEONTOPODIUM.

Leontopodii consid.

Non dubito quin plantam, cujus hic imaginem damus, legitimum sit Leontopodium. Siquidem herbula est duûm, ternûmve digitorum: foliis angustis, tritum quoq; digitorum mensura, hirsutis, aversa parte canescentibus, & præsertim quæ circa radicem sunt. Capitulis in summo caule quasi foraminibus distinctis: floribus nigricantibus, & semine densa admodum lanugine implicato. Radice parva, tenuiq;. Hanc e Baldo monte allatam misit ad me Verona Franciscus Calzolarius Pharmacopœus insignis ad auream campanam. Est & alia planta, cujus quoque imaginem expressimus, & passim in Bohemia nascitur, quæ tametsi longiori sit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopodii notas habet. Ideoq; eam Leontopodium alterum appellare libuit. Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam, in suo Onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in aliis compluribus. Vocant ita Λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoq; Leontopodium: Itali, Leontopodio.

Pseudoleontopodium.

Brunfelsii error.

Nomina.

I. Gnaphalium alpinum magno flore, C.B. Leontopodium verum, Matth. Leontopodion, Cast. Tab. Lugd. Leontopodium Matt. & Pilosella minor, Dod. fol. Gnaphalium alpinum, Clus. hist. Pann. Ab hoc differt Leontopodium à Lob. propositum, ut in Historia docebitur. II. Gnaphalium maximum virgatum, C. B. Pseudoleontopodium, Matth. Lugd. Leontopodium alterum vulgare, Cam. Heliochrysos sylvestris, Trag. Chrysocome Germanica, Lob. Chrysocome lanuginosa, Lugd. Gnaphalium Anglicum folio longiore, Adver. Lob. in icon. Gnaphalium majus, Tab. Herba Impia in montibus, Cæsalpino.

Ἱππόγλωσσον. HIPPOGLOSSUM. CAP. CXXVII.

Hippoglosson, a frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit: malagmatis radix succusque admiscetur.

a θάμνιον, i. parvus frutex.

Hippoglossi consid.

Hippoglossum frutex est foliis rusci majoribus, polygonati similibus, secundum longitudinem frequenter striatis, è quorum medio ligulæ quædam foliosæ assurgunt, sub quibus rubentes exoriuntur baccæ, ut in rusco. Radicem habet albam geniculatam, ac duram. Quòd in foliis veluti prominentes linguas proferat, Bilinguam vocat Hetruria, alii verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentissima in Liguriæ Alpibus, Urbinati agro, & quibusdam sylvosis montibus non longè à

Goritiensi

HIPPOGLOSSUM.

Goritienſi comitatu, qua iter eſt in Hydriam ad argenti vivi fodinas. Veruntamen non eſt hac Laurus Alexandrina, aut Idea, de qua infra ſuo loco differemus, ut in ſuo inſigni de plant hiſt. commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum illi à modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recentiores longè pluribus commendant viribus quam fecerint antiqui ſcriptores: nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur juvamento. Quo fit, ut ſtrangulatu vulvæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ pulvis cochlearis menſura, ex vino, vel jure hauſtus præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentum, ſi diutius diluculo hauriatur pulvis idem ſeſquidrachma pondere ex majoris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus evenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare percipiant, ut inteſtina foras prolabi velle videantur: quare ſubcingulis, faſciis, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus eſt. Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bulingua, & Bonifacii: Germanis, Zepfflin Kraut: Hiſpanis, Lengua de cavallo: Gallis, Lingua pagana, Bulingua.

Hippo-glot. non eſt Laur. Alex.

Hippo-gloſſi vi-res Matt.

Nomina.

Hippogloſſum duplex eſt, alterum in quo fructus pediculo, alterum in quo folio, inſidet. Hippogloſſ. fructu pediculo inſidente, C. B. Hippogloſſ. Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Turn. Geſ. hor. Lob. Caſt. Cam. Hippoglotton, Cor. in Dioſc. Uvularia, Brunf. Lon. Uvularia mas, Tab. Laurus Alexandrina, Trag. Fuch. Geſ. hor. Bonifacio, Anguil. Laurus taxa Plin. Lug. Bislingua, Cluſ. hiſt. Pen. Ruſco affinis prima, Cæſ. Radix Idæa Dioſcoridis, Columnæ.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINUM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alii anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi ſimilem: florem albæ violæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylveſtris anagallis nominata eſt: ſemine vituli narium ſimili.

ANTIRRHINUM I.

ANTIRRHINUM II.

Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venustiores fieri: nec ullo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

ANTIRRHINUM III.

ANTIRRHINUM IV.

10

20

30

Antirrhini consid. *Variat admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam foliis, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera observavimus, nullum hactenus vidimus, quod foliis anagallidis, aut Aparinæ viresceret, ut ex hic appictis imaginibus apparet. Plinius lib. 25. c. 10. rectius fortasse, Antirrhinum lino simile nasci scribit. Unde facilè suspicor, Dioscoridis & Theoph. exemplaria hoc in loco depravata esse, atq; in aliqua parte vitium latere. Foliis omnes sunt oblongis, in altero latioribus, in altero verò angustioribus, caulibus ramosis. Cæterùm ut in plantis variat facies, ita quoq; in floribus variat color.* Antirrhini differ. *Siquidem in una purpureus, in altera subpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita nascuntur, in quibus semen minutum, nigrumq; continetur, vitulinis admodum similia, quæ non nisi magnitudine differunt. Nascitur in arvis, & in collibus. Illinuntur Antirrhini folia, quinetiam flores, & semen, cum rosaceo, & melle ad uteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, ut illico ea visa torpescant. Eadem fronti adalligata præstat ad delendas oculorum albugines. Quinetiam principum gratiam sibi conciliari posse putant hoc tantum amuleto.* 40 Antirrhini vires ex Gal. *Antirrhini meminit Gal. lib. 6. simpl. med. ubi de ejus viribus ita scribit: Antirrhinum, aut anarinum semen habet vituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multo minoris. Itaq; ex illo de hoc conjicito.* Nomina. *Hoc ut Græci Ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino vocant: Germani,* Orant/Sterck Kraut/ seu Streich Kraut. *Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.* 50

Antirrhinum, quod fructu sit narium vituli simili, quod & Lychnis agria Plinii dicitur: Plures habet differentias. I. Antirrhinum arvense majus, C. B. Antirrhinum primum, Matth. Antirrhinum, Turn. Cordo in Diosc. (cui & Cynocephalæa & Bucranion) Lac. Lon. Antirrhinum sylvestre, Phyteuma, Dod. fol. Antirrhinum minus, Gesf. hor. Tab. Antirrhinum minimum, Lob. Antirrhinum parvum, Lugd. (cui & caput simiæ.) Antirrhinum medium, Cam. Antirrhinum rubrum arvense, Thal. Oronthium, Dod. gal. Os leonis alterum, Cæsalp. Hoc pro Antirrhino quarto Camerarius in suo Matthiolo posuit, & Orontium Archigenis quibusdam dici, quasi Aurantium, quod Auriginem morbum sive Icterum levet. II. Antirrhinum majus folio longiore, C. B. Antirrhinum secundum, Matth. Lugd. Antirrhinum magnum, Dod. gal. Lugd. Antirrhinum majus, Cam. Antirrhinum, Gesn. hor. Anguil. Dod. fol. Lob. (cui & vulgo Caput canis & Caput vituli Apuleji) Taber. Os leonis vulgo, Cæsalp. Hoc floribus est ex purpura albicantibus seu incarnatis, rictu luteo leonini oris, cæruleo. III. Antirrhinum arvense minus, C. B. Antirrhinum tertium, Matth. Lugd. Antirrhinum sylvestre, Castor. Antirrhinum alterum minimum repens, Lob. in icon. Antirrhinum minimum, Thal. Cam. Os leonis in vineis, Cæsalp. Hoc rarissimè cubitum æquat, omnibus sui partibus reliquis minus, flosculis albis, pusillis, capitulo minuto: in arvis, vineis, & etiam tectis proveniens. IV. Antirrhinum quartum à Matthiolo & Lugdunensi propositum, sunt qui velint illud esse, quod primo loco posuimus: at censemus esse Antirrhinum album, parum à secundo varians. 60

Καταναγκη

CATANANCE. CAP. CXXIX.

Ex eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem junci modo prætenuem: capitula sena septenave, in quibus ervi semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milvi exanimati. Altera mali parvi magnitudinem explet, radice exiguæ olivæ magnitudine, foliis quoq; olivæ colore, & figura, mollibus, divisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum, in virgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Utranq; narrant in amatoria experti. Thessalicas mulieres his uti traduntur.

Neutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè noverit. Sed nihil certè referre arbitror, quippe quòd ea rebus venereis tantùm conveniant, & amatoriis nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usui: præsertim cùm hac ætate homines in venerem admodum proclives sint, atq; etiam multi nimis calleant amatoria: tantùm abest, ut etiam hujuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia iis indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius, in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum vulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem judicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoq; humani brachii crassitudine, anguium modo contortas, non autem parvas olivæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen ejus Græcum [illegible], Latinum item Catanance.

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

Tripolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diviso. Ejus, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, manè candidi, meridie purpurei, serò punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in vino pota, aquam, urinamq; per alvum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ venena arcent.

* TURPETUM OFFICINARUM. *

Tripolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & dejectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notiùs asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde advehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Avicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TURBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicisq; notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura, sed quòd ob vetustatem, & adventitii aëris humorem radices hæ corrumpantur & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cujus rei in causa etiam esse potest maris, per quod convehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm Alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea: quandoquidem alypum, sive alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, foliis tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte convehitur duplici genere, quoniam unum è thapsia, alterum è pityusa radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Brasavolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione vel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitæ radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ foliis differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione med. turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoq; sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesues Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex Orientali plaga allatum, resinosum, minimeq; cariosum. Dejicit hoc pituitam crassam [illegible]

Aaaa 4 Ferri-

Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa abstergit item & pectus à pituita liberat. Datur magno juvamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & iis, qui morbis ab exustis humoribus provenientibus sunt obnoxii. Prodest diuturnis febribus, & in universum ubi pituita redundat: verùm qui [illegible] mum cavere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed jam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium lib. 21. c. 7. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non dubitaverit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolii floribus tradidere tum Diosc. tum antiquorum reliqui. Tripolii quàm brevissimè meminit Galenus lib. 8. simpl. med. ita scribens: Tripolii radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoq; Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.

Plinii lapsus. Tripolii vires ex Gal.

Ἀδίαντον. ADIANTUM. CAP. CXXXI.

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris divisa, cauliculi, quibus exoriuntur, *a* nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice supervacua neq; caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili: calculos frangit, alvum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in vino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis rejectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixivio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, vinoque. Decoctum ejus cum lixivio, & vino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ovilia. Umbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

I. ADIANTUM.

* II. ADIANTUM SYRIACUM. *

Τριχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRichomanes nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed *a* exilius: foliis lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinq; digestis, adversis in se, ramulis tenuibus, acerbis, *b* fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adjanton præstare posse constat.

Adianti & Trichomanis consideratio.

A Diantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo ejus genera Theophrastus assignavit libro 7. capit. 13. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accepit. Genera ejus duo, candidum, atq; nigrum. Ambo ad defluvium capillorum utilia, olea trita. Nascuntur maxime locis humidis: hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius: licet confusè satis, libro 22. capit. 21. dum sic inquit: Aliud Adianto miraculum, æstate viret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum mersumve sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon vocant, alii polytrichon, utrunque ab effectu. Duo ejus genera, candidum, & nigrum, breviusque. Id quod majus est Polytrichon, aliud Trichomanes vocant. Utriq; ramuli nigro colore nitent, folia filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: [illegible] *omnia*

III. TRICHOMANES.

omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex adverso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cùm aquas non sentiat: ita Plinius. In quibus nimirum verbis manifestè deprehenditur ipse Plinius Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locum retulisse, quippe qui perperam fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus, ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc verba subjunxit: Trichomanes vel ad distillationes urinæ unicè facit, ut aliqui existimant. Caulem hæc adianto nigro similem gerit, folia admodum parva, densa: adversa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca: hactenus Theophrastus. Ex quibus liquido apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quod enim Fidiculam asserit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissimè ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quod Capillum Veneris passim nominant. Candidum verò eam plantam esse aliquando putavi, quæ unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium aspergintbus, specubus, & humentibus locis nascitur: foliis nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas aversa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eò quòd foliis rutam æmulet ur, & in muris proveniat, Rutam murariam cognominant, alii Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, ut etiam superius in sua mentione monuimus. Cæterùm Fuchsius, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarum. Verùm quòd hæc folio constet rutæ, illa verò thymi, cur planè ejus sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus lib. 6 simpl. medic. sic de ejus viribus scribens: Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, verùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis vestit, & strumas & abscessus digerit, Lapidesq; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & ventris profluvium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem, & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit lib. 8. eorundem simpl. med. ubi subscribens Dioscoridi, hæc tantùm retulit: Trichomanes eadem præstat, quæ adiantum: hactenus Galenus. Porrò Adiantum, ut Mesues inter sua simplicia refert, alvum subducit, bilem, & pituitam dejicit, crassaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæsere. Pectus & pulmonem detergit sanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & jecur & ventriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit ejus dilutum ex apii, aut endivia aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum jure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & urinam trahit. Ejus præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi inest. At adstringente vi, qua etiam non parum pollet, defluxiones inhibet & fluentem sanguinem sistit, ventriculum roborat, & capillorum defluvium usq; adeo emendat, ut non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero vino additis. Idem præstat & combusti cinis, quinetiam ejus ex vino decoctum, furfures reiteratis lotionibus depellit. Ejus cinis hæc omnia potest, & ægilopas curat. Ipsius diluti libra epota cõmodissimè alvus subducitur: Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Officinis, Capillus veneris. Arabibus, Berscegnascen, seu Bersausan & Chulbare albir: Italis & aliis, vulgò, Capel venere: Germanis, Frawenhaar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil venere. Quæ verò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & Officinis Politrico: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Polítrico Gallis, Polytricen.

Adianti & Trichomanis vires ex Gal.

Adianti vires ex Mesue.

Nomina.

Adiantum duplex proposuimus, Gallicum, quod Monspelio ubi provenit, Lugdunum (quare Lugdunense dictum) adfertur, & Orientale. I. Adiantum Matth. Fuchs. Turn. Anguil. Lac. Dod. gal. & fol. Lobel. Castor. Lugdun. Adiantum magnum, Trag. Adiantum candidum, Fuchs. in icon. Adiantum nigrum, Cordo in Diosc. & hist. Adiantum nigrum verum, Tab. Capillus veneris vulgo & Mesuæo, Cæsalpino, Callitrichon Apuleii. II. Adianthum Syriacum Tabernæmontano. III. Trichomanes Matth. Trag. Fuchs. Turn. Lac. Dod. gal. & fol. Cordo in hist. & Dioscor. (cui & Polytrichon pharmacopœorum) Ges. hort. Anguil. Lob. Lug. Cam. Trichomanes mas, Tab. Trichomanes nigrum, Thalyo. Adiantum rubrum, Lonic. Polytricum vulgo, Cæsal. Saxifraga minor prima, Brunfelsio.

XANTHIUM SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

Ξάνθιον.

XAnthium nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis olivæ modo, rotundum, & ut Platani pilula, spinosum, qui contactu vestibus adhærescit. Is ante collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili vase reconditur. Flavos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, in nitro antè perfrictum, illinatur. Alii in vino tundunt, & ita asservant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XANTHIUM.

Xanthium, quod vulgus Lappam minorem cognominavit, omnibus vulgatissimum est: quandoquidem publicis ubique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic meo quidem judicio, omnes conveniunt notæ nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur: nam præterquam quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus olivæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum hujus herbæ vires descripsit Galenus lib. 8. simpl. medic. sic inquiens: Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet. Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; Xanthium. Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlerßleuß und Spitzkletten: *Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grappellas.*

Xanthii vires ex Gal.

Nomina.

Xanthium: Matth. Fuch. Turn. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lac. (cui & Bardana minor) Gef. hort. Lon. Lob. Cæsal. Castor. Thal. Lugd. Lappa minor, Brunf. Trag. Taber. Dicitur & Strumaria, unde Aetius Chæradolethron & Philanthropon nominari scribit.

αἰγίλωψ. ÆGILOPS SIVE FESTUCA. CAP. CXXXIV.

Ægilops herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina binà ternave rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopiis medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Nascitur frequens Ægilops inter segetes, sed frequentissima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cujus cacumine bina ternave rubra semina dependent, putamine ac etiam figura hordeũ referentia, breviora tamẽ, sumenta,

I. ÆGILOPS. I.

II. ÆGILOPS II.

ſtriata.

ſtriataq́;. Ex his numeroſæ prodeunt ariſtæ, tenues, prælongæ, & acutæ. Eſt & alia planta, quam antea legitimam cenſebam ægilopem, tum quòd obſervatum ſit hordeum in hanc degenerare, tum quòd terna quaternave ſemina, ipſaq́; rubra in unaquaq; ſpica ferat: tenuibus ariſtis inde prominentibus. Proinde errant ii, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & avenam idem eſſe contendunt, quandoquidem etſi primo ſtatim intuitu Aegilops avenæ faciem referre videatur, diligenter tamen ſingulas ejus notas expendenti, facilè & diſcrimen, & error deprehendetur. Etenim Avena in ſtipula cacuminibus grana profert, longiuſculis appenſa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locuſtarum effigiem repræſentantibus. At Aegilops tenuiſſimas fert ſpicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, avenæ ferè modo dependentibus: è quibus ariſtæ prodeunt capillorum inſtar tenues, rubentes, & avenæ longiores. Quòd autem ita ſe res habeat, manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: utpote qui de Avena lib. 2. inter cerealis abundè ſcripſerit, neq; hic ſeorſumq; ejuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſupervacaneum enim fuiſſet idem repetere, & inordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ utriq; plantæ à Dioſcoride redduntur, invicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum viribus, longè differre comperietur. Namq; Dioſcorides Avenam, quam Βρῶμον non αἰγίλωπα vocavit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentib. in cacumine parvulis veluti locuſtis bipedibus, in quib. ſemen concluditur. Aegilopa verò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem ariſtis capillaceis. Porrò cùm l. 2. viribus de Avena diſſereret, inquit: Hujus ſemen non ſecus atq; hordeum utile eſt ad cataplaſmata. Pulte ejus alvus ſiſtitur: prodeſt tuſſientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hic de viribus Aegilopis ſcribens, herbam ejus ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas vocant, & ad duritias diſcutiendas commendavit: ſuccumq; farinæ admiſtum ad idem valere prodidit. Quæ ſanè omnia ni fallor, apertiſſimè demonſtrant, ægilopem avenæ quam maximè repugnare. Aegilopem ex hordei vitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia uligine, teſtis eſt Gal. libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus: ubi ita ſcribit. In tritico quidem frequens lolium ſæpe invenitur: in hordeis verò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens invenitur, cum prima generatio, vel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate jam declinante cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminavit, omnibus diverſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoq; ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium in hordeo autem parum ſed magnam ægilopis vim enatam conſpiceret, in aliis quoq; ſeminibus idem experiri eſt aggreſſus, haſtenus Galenus. Cæterùm ipſe quoq; teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania valle audiviſſe agricolas conqueri quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem hanc ſecundam vocant. Aegilopis vires retulit Gal. l. 6. ſimpl. medicamentorum, his verbis: Aegilops digerendi vim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leviter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat: hæc Galenus. Cujus etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Avenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de iis ſeorſum egerit, & ſingulis diverſas vires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ. Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè Dauſir, Dalſit, Doſana, Dauſer, ſive Daſer: Italicè, Egilopa ſive orzo ſalvatico. At Aegilops altera, Italis, Vena vana: Ananienſibus Squala.

Error quorundam.

Ægylops ex hordeo generatio.

Squala. Ægylopis vires ex Gal.

Nomina.

Feſtuca ſterilis, Vitium avenæ, C.B. Ægylops, Matth. in primis editionibus (hanc enim ſolum propoſuit) Lac. Tab. Ægylops prima, Matth. in poſtremis editionibus. Ægylops altera eidem in Compendio. Ægylops alia, eidem in poſtremæ editionis commentariis. Ægylops vera, Geſ. hor. Lolii primum genus Trago quo ad deſcriptionem. Bromus & Avena herba, Dod. gal. Bromos herba, Dod fol. Lugdu. Bromos ſterilis Lob. in icon. Bromos feſtucago Gazæ, Lob. Feſtuca, Lonic. Avena Græca, Cæſalpino. II. Feſtuca ſive Ægylops vera, C.B. Ægylops ſecunda. Matth. in poſtremis editio. Ægylops ſive Feſtuca Eidem in compendio. Ægylops, Dod. fol. Lugd. Ægylops peregrina, Taber. Feſtuca, ſive Ægylops Narbonenſis, Lob. Frumentum ſylveſtre, Caſt. Triticum ſylveſtre in Sicilia, Cæſalpino.

Βρῶμος. BROMUS. CAP. CXXXV.

BRomus *a* herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam vim habens. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias & juri colato par modus mellis adjicitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſſitudo fiat. Linteum ex humore imbutum, & *b* narib. inditum, *c* contra graveolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum ſiccis roſis cocta in vino, gravem oris halitum emendat.

a Meum addit καὶ ἐν Βώνων, οἱ δὲ ἀγρόστιδι... quem & ſiphoniū & acrotnelum *b* Μετὰ τὴν ὄζαιναν, Βρέχει ... ad narium ulcera intuſum. *c* Cat. ... oris graveolentiam.

TAmetſi non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreviſſe, quòd de ea quoq; libro ſecundo idem Dioſcorides tractaverit, aliudq; non ſit Bromos, quam Avena: nos tamen longe aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq;, donec melior ab aliis proferatur quòd Dioſcorides ubi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proveniunt, deſcripſit, de ſativa Bromo tantùm intellexerit: hic verò, ubi de his quæ ſponte naſcuntur, diſſerit, nobis ſylveſtrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitia eſt, domeſticæ avenæ in omnibus perſimilis, granis tamen majoribus, nigrioribus, hirſutioribusq;. Bromi hujus mentionem feciſſe opinor Plinium libro 22. cap. 25 dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ: naſcitur inter vitia ſegetis avenæ Græcæ, genere, & folio & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes parvulas velut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atq; hordeum, & ſimilia. Βρῶμος ita Græcè, ut Latinè Bromus & Avena ſylveſtris nominatur: Italicè, Vena ſalvatica.

Nomina.

Γλαύξ. GLAUX. CAP. CXXXVI.

GLaux cytiſo, aut lenticulæ foliis ſimilis, quæ ſupernè virent, averſaq; candidiora ſpectantur: ramuli à terra exiliunt quini ſenive tenues ab radice: dodrantem alti: flores violæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen: naſcitur juxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad revocandam extincti lactis ubertatem.

QUanquam ſcribit Dioſcorides juxta mare naſci Glaucem, eam tamen ipſe haſtenus nuſquàm reperi, neq; ab aliquo compertam audivi. Niſi Ruellio adſtipulari velimus, qui eam herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulib.

Glaucis conſid.

foliis

GALEGA, SIVE RUTA capraria.

Galega.

Ruellii opin. explosa.

foliis oblongis, in ordinem utrinq; digestis, ciceris modo, subter cæsiis, superne viridibus flore purpureo, parvo, siliqua tereti, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc etsi Ruellio teste nullum apud Gallos invenerit nomen, a quibusdam (ut superius libro tertio commentati sumus, ejusq; hic nunc imaginem damus, cum ibi sit prætermissa) GALEGA, ab aliis Ruta capraria: in Hetruria verò vulgò appellatur Lavanese, sive ut quidam alii Lavamani, quod prope rivos aquarum nascatur, ubi manus lavantes rustici hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm videamus hujusce plantæ flores, & caules, qui se quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, invenitur juxta mare: Galega verò in uliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & deniq; passim ferè provenit. Huic plantæ recentiores assignant vires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus: in quorum remedium herba per se estur, atq; etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem usum ejus succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac revocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inveniam, qui Galegam his viribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de ejus viribus disserens in hunc modum: Glaux herba, & ipsa lactis generandi vim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento. Ea aquè Græcis γλαὺξ, atq; Latinis Glaux appellatur.

Glaucis vires ex Gal.

Nomina.

Galegam supra lib. 3. cap. 48. descripsit: quæ dicitur Galega sive ruta Capraria. Matth. Lac. Castor. Lugd. Camer. Galega, Dod. gal. & fol. Gesner. hort. Lobel. Lonic. Ruta Capraria Gesf. hort. Tab. & Fœnugrœcum sylvestre, Onobrychis, Gesf. & Fracastorio. Caprago vulgo, Cæsalp.

Πολύγαλον.

POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, foliis lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

I. POLGALYA.

* II. ASTRAGALUS ALPINUS. *

Poly-

Polygala cujus hic imaginem appinximus, misit ad me Veronâ Franciscus Calceolarius pharmacopæus insignis. Provenit in collibus apricis, & incultis locis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam pauca ejus traduntur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam: & præsertim cùm ipse Calceolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, hujus plantæ usu lac in mulieribus copiosum provenire: mihi planè incompertum est: neq; id temerè fateri licet, quòd tam pauca ejus traduntur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficilè sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur. Italis Poligala.

I. Quam Polygalam censuit Matthiolus, eandem Lugd. & Tabernæmontanus sub ipsius nomine posuere, verùm Castori Astragalus dicitur, & Lobelo Astragaloides herbariorum, Astragalus fortè Matthioli, vel jam demum Polygala ejusdem. II. Astragalus alpinus. D. Cam. in locum Polygalæ Matthioli [illegible] substituit, quam, imitatus Gesnerum, Polygalum vocavit, quæ Astragali Monspeliensium nomine [illegible] Clus. hist. Hispanica proponi videtur, & in Lugdunensi historia Astragalus purpureus dicitur.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

Osyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna quina, senave, ceu lini, nigra initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum ejus potum juvat arquatos.

OSYRIS.

Osyris, quòd foliis, & caule lini faciem repræsentent, officinis Linaria appellatur. Nascitur ferè ubique in campis, & agrorum aggeribus. Hujus flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio usque ad summum visuntur, sylvestris cumini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd bellè densissimeq; fruticet, & vireatq; per æstatem, non solum in hortis, & viridariis sata, sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui verò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat foliis lino similibus, sed quòd etiam nunc servatur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, ubi verbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακοχήματα, ut malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem vestiunt, verùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palam est, hanc plantam foliis linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse: tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutentur, quodq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, vel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant qui legitimam facerent Osyrim: verùm cùm etiam in his nonnullæ desiderarentur osyridis notæ, non libuit eorum probare sententiam. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius libro 27. capite 12. ubi ita scriptum reliquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens: hæc Plinius. In quibus, meo judicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd in [illegible] depinxerit hujus plantæ semen, quæ foliis reddidit Dioscorides, a quo tamen Plinius illa mutuatus est. Tametsi hoc loco Linariæ herbæ vulgo vocatæ imaginem appinximus vulgum secuti, non ob id tamen ipsam legitimam Osyridem facimus. De viribus Osyridis Galenus lib. 8. simpl. medic. disseruit in verbis: Osyridi, inquit, herbæ ex qua κορήματα (sive scopas, sive medicamenta, quæ cutem exterunt, & lævigant, interpreteris) fieri solent amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas: quare & in jecinore consistentes obstructiones adjuvat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis Harn Kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria: Gallis Linaire.

Linaria vulgaris lutea flore majore hic proposita, an Osyris, imò an Antirrhinum Plinii sit meritò dubitatur: dicitur Osyris, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. Lac. Cord. in Diosc. Lob. Lug. (cui & Urinalis & Urinaria) Castor. Osyris major, Taber. Linaria, Brunf. Linaria prima, Lon. Dod. fol. Linaria vulgo, Gesn. hort. Cæsal. Linaria vulgaris, Cam. Pseudolinum, Brunfelso.

Σμῖλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

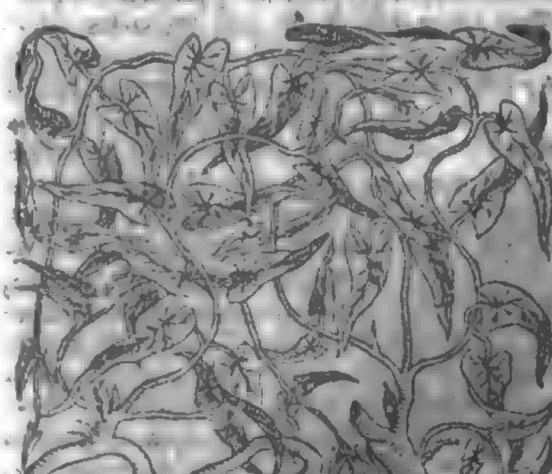
Smilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perrepens, se convolvens eis, & fert racemos [illegible], qui maturi rubescunt, gustu[illegible]

I. SMILAX ASPERA.

a Matth. & Cat. ... per totam Smilacem. b ... utrunque ... obolorum Atticorum Smilacis asperæ historia ex Theoph.

II. ZARZAPARILLA.

Zarza parilla.

gustantium leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia & acini, & ante, & post epoti, venenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

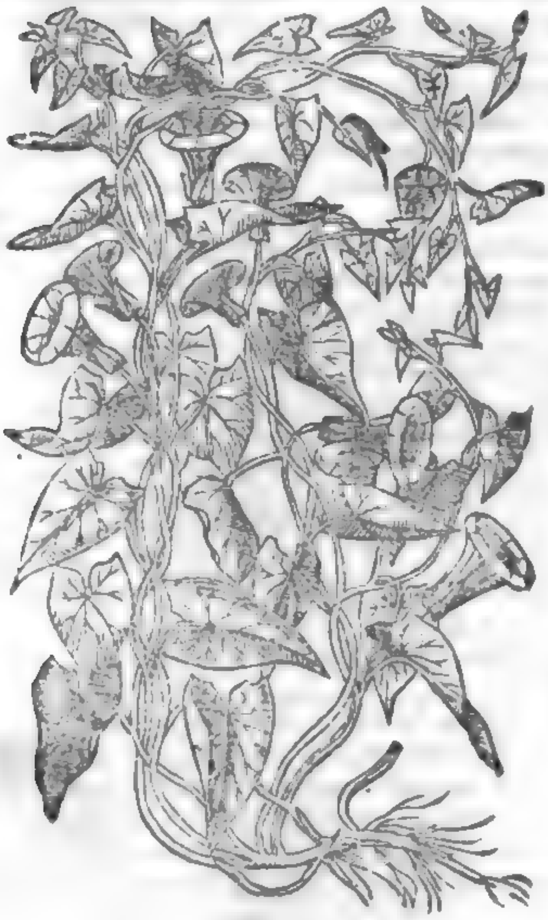
SMILAX LÆVIS. CAP. CXL.

LÆvis Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læviora, tenuiora: hujus sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: convolvitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in a cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac Smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum Dorycnio poto, b ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis observari traduntur.

SMilax aspera Hetruscis Hedera spinosa, sive Rubus cervinus nominatur. Hanc diligentissimè persecutus est Theophrastus libro tertio capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, parvum, sine angulo, juxta pediculi retinaculum humilium: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & intervalla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad calcem verò foliorum intervodia consummantem: julus ab eodem pediculo atque folia, tenuis, seque convolvens dependet. Flos candidus, suaviter olens, verno proveniens tempore, fructus proximus Solano, atque Melothro, & maximè uvæ labruscæ vocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, verùm ad labruscam potius accedunt, nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in universum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & parvulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore foris fuscus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium strepunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de Smilace aspera sententia. Hanc ejus radicis esse plantam affirmant, quam Hispani Zarzam parillam vocant. De qua cùm superius primo libro ubi de ligno Guajaco egimus, latius scriptum sit, hic eadem repetere haud operæpretium esse censemus, siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui Zarzaparillæ historiam, & vires legere voluerint. Zarzaparillæ plantam, cujus imaginem hic appingi curavimus, misit ad me Cypro dum hæc commentaria prælo subessent, Bartholomæus Rhobellus medicus, & rei plantariæ peritus, atque etiam Constantinus Sylvestrius pharmacopæus Ariminensis: atque eam ob causam legitimam Zarzam parillam hanc plantam esse putamus, quòd omnibus suis notis alteram referat, quæ ex Hispania antea transmissa fuerat. Verùm tametsi folia habeat asperæ smilacis, ea tamen minora, & aversa parte minimè aculeata spectantur: quinetiam nec viticuli spinis rigent. Quo fit, ut jam fateri possim, inter Smilacem asperam & Zarzam parillam nonnullam intercedere differentiam. Cæterùm ab id à mea non dimoveor opinione, nempe ut hæ plantæ genere, ita & viribus non differunt. Quæ autem Smilax lævis appellatur, si ea non est, cujus hic iconem expressimus, alia sanè in præsentia ad manus non est, quæ magis lævem smilacem referat quàm hæc in qua nihil desideratur, præterquam seminis facies, quæ nullam prorsus cum lupino conformitatem

Smilacis lævis historia.

III. SMILAX LÆVIS.

IV. LUPULUS.

firmitatem habet; non ausim tamen legitimam affirmare. Hæc itaq; ubiq; fere provenit sed præsertim in Hetruria, ubi passim frequentissima invenitur. Incolæ eam vulgo vocant Vilucchio maggiore. Hæc foliis asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; convolvit eis, proxima quæq; vinciens: verùm sarmentis, sive ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq; sed lævibus flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: e quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cujus tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod LUPULUM appellant. hujus etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta, nihil tamen dico, quod equidem invenerim, Galenus, & Dioscorides, aliiq; veteres tam Græci, quàm Latini authores posteritatis memoriæ prodiderunt: quanquam non desunt, qui velint, hunc Plinio esse Lupum salictarium ab eo hoc tantùm nomine demonstratum lib. 21 c. 15 atq; ibi inter eas herbas connumeratum quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupulus itaq; in Germania, Bohemia, Polonia, & in aliis Septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad cerevisiam conficiendam. Nam absq; lupuli folliculis ea parari nequit. Duûm est generum sativum & sponte proveniens. Hoc in sepibus, & frutetis provenit: illud in campis seritur adactis subinde palis, quibus se circumvolvit. At facile inter se non differunt præterquàm magnitudine & exilitate: quandoquidem sativum omnibus suis partibus adultius est. Planta est arbores scandens & contexendis pergulis aptissima: foliis vitigineis Bryoniæ modo, modo ternis modo quinis divisuris circumstantibus, asperis ut in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aspera, hirsuta & quadantenus aculeata. Flores edit subpallidos, racemososq; & folliculos numerosos, exiles compactili quadam serie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur semen. Lupuli flores folliculi & radices, excalfaciunt, siccant, aperiunt, extenuant abstergunt & expurgant, sanguinem mundant. At quæ turiones quibus elixis utimur in acetariis, cùm plus humiditatis habeant, parum quidem tum excalfaciunt, tum siccant. Sunt tamen sumentibus & cibus & medicamentum. Namq; sanguinem mundant ventrem solvunt, in cibum sumpti ubi prius probè fuerint elixi obstructiones aperiunt, nec parvam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commode potandum contra hausta venena, scabiem, Gallicam luem, & cæteros quosq; affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, serpigines, impetigines, alphos & hujusce generis alios. Datur & in febribus diuturnis a jecinoris infarctu provenientibus. Semen tritum, & potui datum semidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menses provocat, & urinam pellit. Flores & folliculi in desessionibus additi, præstant ad induratos, & tumidos fœminarum locos: & ad eos qui difficulter urinam reddunt. Lupuli vocati latius meminit Mesues inter sua dejectoria facultatis medicamenta ubi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus quod LUPULUS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hinc flavam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & ejus inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, & exhibitus, paulò valentior redditur. Succus cum sacchara decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præstantissimum sit medicamentum, quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem a caliditate contractum tollit. Jecinoris, & ventriculi æstus mitigat. Syrupus ex sacchara, & ejus succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis: hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum nostrum revertamur. Smilacis utriusq; vires tradidit Galenus libro 7. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Milax (sic enim Smilacem vocat Galenus) aspera claviculis plena est, ita ut variè sursum deorsumq; arboribus circumvolvatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax lævis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα Latinis Smi-

Vilucchio maggiore.

Volubilis. Lupuli mentio.

Lupuli vires.

Lupuli hist. & vires ex Mes.

Smilacis utriusque vires ex Gal.

Nomina.

nis Smilax aspera, & Hedera Cilissa vocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo cervino. Germanis, Scharpfe Winden: *Gallis, Tan, sive Smilax aspre. Quæ verò σμίλαξ λεία Græcè, Smilax lævis sive levis Latinè dicitur: Italice, Vilucchio maggiore: Germanis* Winden oder Zaunglöcklein: *Hispanicè, Corregela mayor: Gallicè, Liset major seu Campanette. At Lupulus, Italis, Lupolo, Bruscandolo, seu Ferancese: Germanis,* Hopffen: *Gallis: Houblon.*

Smilax, aspera est & lævis, utriusque & suæ differentiæ. I. Smilax aspera fructu rubente, C. B. Smilax aspera, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. (cui & hedera cilissa) Ges. hort. Lac. Lob. Cast. Cæs. Tab. Cam. Lug. cui & Volubilis acuta vel pungens. Smilax aspera vera, Trag. Smilax aspera fructu rutilo, Clus. hist. Hisp. Volubilis aspera, Lonicero. II. Smilax aspera Peruviana seu Salsa parilla, de qua supra lib. 1. cap. 110. III. Convolvulus major albus, C. B. Smilax lævis. Matth. Fuch. Ges. hor. (cui & Convolvulus Plinii) Lac. Cast. Smilax lævis alba major & Conjugulum Catoni, Dod. gal. Smilax lævis major, Lob. Dod. fol. Volubilis, Brunf. Volubilis major, Trag. Lon. Thal. Taber. Helxine cissampelos, Cor. in Diosc. Convolvulus major, Ges. hor. Cæsal. Malacocissus Damocratis, Anguil. Jasione Plinii, Dalechampio in notis in Plinium. IV. Lupulus mas, seu Volubilis foliis asperis Mesues, C. B. Lupulus, Matth. Brunf. Turn. Lonic. Dod. fol. Cast. Cæsal. Lugd. Tab. Lupulus salictarius Fuchs. Dod. gal. Ges. hort. Lac. Ab hoc differt Lupulus fæmina, foliis, quæ circa radicem non laciniata, sed tantùm incisuris serrata & rotundiora sunt: flosculis subpallidis, qui sine fructu pereuntes in pollinem luteum abeunt. Ut prior in sepibus nascitur. Sunt qui Lupulum marem appellant, qui steriles habet flores: & fœminam, cui absq; flore folliculares fructus innascuntur, quod & aliis herbis, ut Spinachiæ, Cannabi, tribuunt.

Μυρσίνη ἀγρία.

RUSCUS. CAP. CXLI.

Rusci consid.

Pungi topi.

Nomina.

SYlvestris myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur: folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum: baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia & baccę in vino potæ, urinam cient: menses pellunt, vesicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascuntur. Decoctum radicis in vino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum vice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam movent.

RUscum officinæ corrupto nomine ex litera additione Bruscum appellant. Nos vero, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic vere asparagi modo, turionibus tamen brevioribus, craßioribus, hirsutisq;: qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Excalfacit radix, siccat, aperit, abstergit, extenuat. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim cienda urinæ, aperiendisq; obstructionibus perquam idonei. Græcis, quod foliis sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hòc est, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη vocatur, Latinis, Ruscum, & Myrtus sylvestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco & Pongi topi: Germanis, Brusch: *Hispanis, Jus barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco, Brus.*

Ruscus, Matth. Trag. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Lob. Lugd. Cæsalp. Taber. Camer. Ruscus verus, Lonic. Ruscum Dodo. gal. & fol. Myrtus sylvestris. Turn. Myrtacantha & murina spina, Lob. in icon. Centromirini Theophrasti, & Oxymirsine, Anguillaræ.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια.

LAURUS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

a Meum cè μέσῳ. i. in medio.

LAurus Alexandrina folio est rusci majore, molliore, & candidiore: semine a inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice sylvestri myrto simili, majore, molliore, odorata: invenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in vino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ consid.

SI Laurum Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin supervacuum erat, de iisdem seorsum, diversis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem differere: vel nulla in earum notis, & viribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diversas retulit, diversasq; utrisq; notas aßignavit, idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi utriq; folia

I. LAURUS ALEXANdrina.

II. LAURUS ALEXANDRINA altera.

folia rusci reddiderit Dioſcorides, tamen Hippogloſſum ſtatuit aculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è foliis exeuntes: commendavitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam, & radicem, ſuccumq; malagmatis admiſceri ſcripſit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è foliis prodeuntium: tradidit quidam hanc folia habere rusco ſimilia, ſed majora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem rusco ſimilem, majorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioſcorides teſtari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in mediis foliis, ut hippogloſſum & ruſcus. Ex his itaq; tum notis, tum viribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cujus hic figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adjecimus quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in mediis foliis innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens: Lauri herba, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura evidenter eſt calida, & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq; tum urinam tum menſes prolicit. Planta Græcis Δάφνη ἀλεξανδρεία, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandria: Italis, Lauro Aleſſandrino. Gallis, Laurier Alexandrin.

Lauri Alexandrinæ vires ex Gal. Nomina.

Polygonatum latifolium ramoſum, C.B. Laurus Alexandrina, Matth. Dod. gal. Cam. Hippogloſſum, Lug. Polygonatum tertium, Cluſ. hiſt. Pann. Polygonatum quartum latifolium, Tab. Ruſco affinis tertia Cæſalpino. II. Hippogloſſum fructu folio inſidenti, C.B. Laurus Alexandrina altera Matth. Laurus Alexandrina, Lac. Tab. Laurus Alexandrina vera, Lug. Hippogloſſum, Loni. Ruſco affinis altera, Cæſ.

Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

Daphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſiſq;, multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis: naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta movet. Baccæ quindecim potæ alvum reſolvunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMÆDAPHNE. CAP. CXLIV.

Chamædaphne virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læves: folia lauri ſimilitudine, læviora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum foliis. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & urinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

I. DAPHNOIDES.

II. CHAMÆDAPHNE.

Daphnoides, & Chamædaphnes consid. Mezereũ non est Daphnoides.

Daphnoides, quam officinæ, & herbariorum vulgus Laureolam vocant, frutex est vulgaris notitiæ. Provenit hæc frequens in vallis Ananiæ montibus, Tridentino agro & ubique ferè locorum. Nam & in Germania, & in Bohemia, atque aliis plerisque in locis copiosa visitur, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit virgis flexilibus, obsequiosisque, foliis numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaque fit, ut eos errare toto cœlo deprehendatur, qui putent Mezereum Mauritanis vocatum esse Daphnoidem: quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco differemus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerique cognominant, foliis ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoque caule constat cui folia circumquaque prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd vocaverit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam pervincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ii falluntur errorque omnibus evidentior fiet, quàm ut pluribus explodi postulet, si modo contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam pervincam descripsit Plin. l. 21. c. 11. & quibus repræsentavit Chamædaphnen l. 24. c. 15. Verùm Plinio, quòd clematidis folia sint lauri, videaturque humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent quamvis rusticis Ananiensibus nihil aliud sit piper montanum quam Dioscoridis granum Gnidium, ut infra suo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contusa illinuntur utiliter ischiadicis tam diu quousque ruborem, aut vesicas excitent. Daphnoidis & Chamædaphnes uno tantum capite meminit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Chamædaphnes germina tenera edi quoque assolent. Est autem persimilis viribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis δαφνοειδὴς Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola: Gallis, Laureole. Quæ verò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamædaphnes: Italicè, Chamædaphne.

Vinca pervinca Chamædaphne.

Piper montanum.

Daphnoidis & Chamædaphnes vires.

Nomina.

Laureola duplex est, alia folio teneriore & deciduo, alia folio crassiore & semper virente: I. Laureola Germanica folio teneriore, C. B. Daphnoides Matth. Turn. Fuch. Gesf. hort. (cui & piper montanum Italorum) Lac. Cast. cui & Laureola major: Daphnoides aliorum Lon. Daphnoides flore purpureo, Tab. Chamelæa seu Mezereon, Trag. Chamelæa Germanica Dod. gal. & fol. Cam. Thal. an Chamelæa altera, Cæsal. Mesereum Germanicum, Lob. Laurus pusilla, Eidem in iconibus. Laureola fœmina, Lugd. Chamædaphne. Clus. hist. Panno. Thymelæa, Cord. in Diosc. Piper montanum Anguillaræ. Glycyrrhizam montanam nominare solemus, ut rei herbariæ ignaros fallamus, quod hactenus in omnibus ferè herbationibus contigit. II. Chamædaphne, Matthiolo. Lac. Lonic. Castori, cui & Laureola minor. Daphnoides seu Laureola Lugd. Hanc figuram Matthiolus in majoribus iconibus exhibet: in minoribus etenim unico caule expressit, de qua stirpe nonnulli dubitant tanquam de incognita: alii tamen ad Daphnoidem referunt: suspicantur, Matthiolum Laureolam officinarum exprimere voluisse.

Ἑλλέβορος λευκός.

VERATRUM ALBUM. CAP. CXLV.

Elleborum album Latini veratrum album vocant, fert folia plantaginis, aut betæ sylvestris similia, sed breviora, & nigriora, rubescentia: caulem cavum, quadrantalem, tunicis convolutum, quas abdicat

abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus: naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec *a* tamen junci modo mucronatum, quod frangendo pulverem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum fervens, *b* neq; ſalivam ſubinde ciens: hujuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & pulvere quodam obſita, celerius ſtrangulatus movent. Vomitione autem varios extrahit humores. Collyriis admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt: partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe jejunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quavis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica ejus potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim veratrum offerunt, iis præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi valetudo corpus infirmat: hoc enim modo dejectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtivè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

a [illegible] i. non acutum ut junceis. Ita Meũ. & Ca.
b Meum [illegible] i. neque cumulare ſalivam attrahens.

[illegible] VERATRUM NIGRUM. CAP. CXLVI.

Elleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei viridia, platani ſimilia: minora foliis ſphondylii proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diviſuris inciſa: caulis aſper, flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides vocant: quo dejectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cæpæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & *a* ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex hujuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſſimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, fervenſq;: cujuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Ætolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitaſq;, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſive drachma ſalis: decoquitur vel cum lente, & juſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articulariis doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra gravitatem auditus in aurem demittitur, ibiq; in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & *b* pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum ventri utiliſſimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplaſma. Conſitum proximè ra-

a Meum [illegible] i. ſiccis locis.
b Meum [illegible] i. Lachrymæ pini.

I. ELLEBORUM ALBUM.

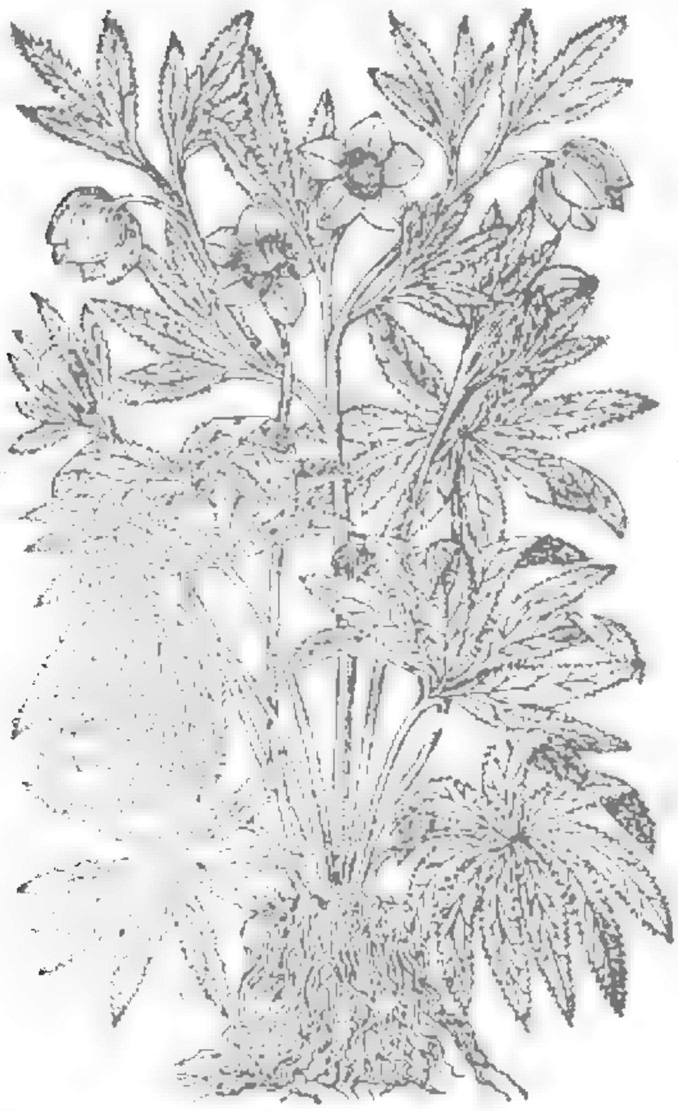

II. ELLEBORUM NIGRUM.

ces vitium, vinum purgandi facultate donat. Hujus resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac vitant aquilæ volatus: advolare enim non sine periculo tradunt: namq; si avis effossionem ellebori conspexerit, moriturum qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggravat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & vinum bibere consueverunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

III. ELLEBO. NIGRUM alterum.

Ellebori utriusque condit.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quamvis ibi unum tantùm Ellebori albi genus inveniatur, floribus in toto ferè caule spicatis, fulvo colore, nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Unum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscor. alterum verò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore distinguuntur, ita etiam viribus invicem differunt: quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, ut ferè nihil ad alvum dejiciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manum. Hujus radicum dilutio ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia, decoctis ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanavimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanariis nostris, quin ex unica assumptione, vel saltem altera, Deo juvante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex causa evenisse putaverim, quam quòd in Tridentino agro, aliisq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, ut non adeò perniciosis facultatibus scateat utrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus provenit regionibus. Tametsi non dubitaverim etiam utriusq; acerrimam vim reprimi, ac corrigi propriis quibusdam additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi, descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Georgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri universa genera Martio & Aprili mensibus, uno & eodem loco florere in amplissima sylva, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstantissimum sæpius legimus.

Ellebori dilutum.

Elleb. purpureo flore.

Provenit quoq; Elleborum flore purpureo copiosissimum in Austria superiori, non longè à Lintzio, prope urbem quam Steir vocant, unde quotannis ad me illud mittere solet excellens medicus Martinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimum subalbida spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia robusta, & saturatè virentia: ea septena simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi, qui quoq; plures in universa planta habentur, prodeunt, atqui sex, quæ utrinq; terna exeunt, in exortu simul conjuncta spectantur: quod verò medium est per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breviorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exeuntur siliquulæ invicem conjuncta corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo à quo caulis exit, prodeuntibus, amaro, acriq; gustatu, & qui facile stomachum moveat, odore insuavi, ac ingrato, & præsertim ubi exenteratæ radices siccescunt.

Elleb. flore albo. Pseudo-elleborum.

Cæterum genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium verò genus quod nos fœminam, aut Pseudoelleborum appellandum censemus, folia gerit digitis novem ad pediculum usq; digesta, aconiti Cynoctoni ferè modo: sed longioribus divisuris, nigricantia, circumquaq; serrata, & è longo plano, pediculo, cavo per medium excurrente linea, ortum ducentia. Caulem edit vegetum, subasperumq;: flores cæteris similes sed herbaceo colore subvirides, aut quadantenus subpallescentes quinq;, aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & utrinq; compressis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricante, & perinde ac in aliis à capaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter gravi, & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo. Nascitur in montibus, & convallibus. Germinat omne genus Januario, & Februario, sed Martio floret, sæpeq; suo germinatu nives perforat.

Herophili sententia damnata.

Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum inprimis exire dicebat. Ideo erravisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boves, equos, & sues necat, proinde id in pascuis cavent, quamvis album innocuè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quod ita ejaculatum revocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus trajecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quod si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestaverint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porro non desunt è recentioribus: qui putent nigrum communis usus Elleborum cui flo-

Elleb. nigrum nõ esse Consiliginem.

cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec ejus speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem vocant, cujus sententia est clariss. ac doctiss. Fracastorius, qui etiam ejusdem Plinii Enneaphyllon eandem facit, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm pro argumento freti, quòd scripserint ii, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eo confluere, & per illud foramen pestilens virus elici. Siquidem cùm pastores hujus ætatis observaverint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimaverunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, vel (ut Diosc. inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ii, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plin. lib. 25. c. 5. his verbis: Nigrum elleborum pecorum, & jumentorum pituitas sanat, surculo per aurem trajecto, & postera die eadem hora exempto: hæc Plinius. Ex quibus utiq; perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calaminthã vel contrà, quòd utraq; remoratos menses eliciant: quasi natura adeò fuerit avara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cum tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creaverit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam quòd cùm nullus extet author, quòd ego invenerim, qui Consiliginis historiam describat, neq; una quidem nota ejus faciem repræsentet, non video, quomodo rectè ii asserere possint, veratrum nostri usus esse Consiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideò Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si ejus radix auriculis, & aliis corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiùsq; expurgari virus illud pestilens, quòd huic vires insint valentiores. Horum quidem opinionem ut planè sequitur Fuchsius vir doctissimus in libro de comp. med. quem postremò auctum edidit: ita etiam idem, meo judicio, in manifesto illorum errore versatur. Nec Enneaphyllon esse putamus, siquidem Plinius nusquam meminerit Enneaphyllon consiliginem latinis vocari, eamq; urentis facit facultatis, & lumborum, coxendicumq; doloribus utilem. Cæterùm hic non est silentio dissimulanda inepta satis, & vana, meo quidem judicio, de nigro veratro opinio Ugonis Solerii, viri alioqui doctissimi, ut ejus testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtii libros edidit. Is enim in prædictis scholiis censet, Elleborum nostri usus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni vel cynoctoni aconiti species: quod verò herbidos habet flores, Plinii & Columellæ Consiliginem, aliorum judicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex ejus verbis, quæ modo referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum jam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò evidentius comperiet, quam ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri veratri evulsione testatur Diosc. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum satis aptè posse reduci: quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbã sui generis: hæc Solerius. Quibus verbis eum in me egisse non apertè, meamq; oppugnasse sententiam, ex hoc planè conjicio, quòd nullus, quod sciam, antè nos scripserit, tria in Italia, ac privatim in Carniola reperiri nigri veratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies novas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus, tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Olerium, cujus sanè hæc in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace ejus dixerim) levia satis sint, & prorsus à veritate desciscant. Nam falsum esse ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à capaceo quodam capitulo pendentes, ac consibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis & tonsoribus, manifestum sit, nigri veratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles, non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciavit. Unde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium, aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro Elleboro, dum effoditur, nullus ob vaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggravat. Quam nimirum gravitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone vulnerentur radices, & ventus adversa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia valentius præstat: quandoquidem, Dioscoridis testimonio, iis in locis acre gustu, fervensq;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione, quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non evenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni vel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperam, mea quidem sententia persuasit) mihi planè absurdius videtur, quàm ut ab aliquo approbari possit & debeat. Ea siquidem aconitorum genera jam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparaverit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro veratro communis usus nunquam quis inveniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis jam millies experimento compertum est, nigrum communis usus veratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus pravitatem auferre: scabiem, vitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excrescentem absumere. Quibus tamen viribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum prædictum esse, in confesso est. Ex his itaq; omnibus abundè perspicuum fieri puto, in hoc Solerii opinionem prorsus explodendam esse: etsi idem in aliis quoq; non paucis, meo judicio, falli deprehendatur.

Ugonis Solerii opinio explosa.

Elleb. nigrum nõ esse Aconiti speciem.

Consiliginis consid.

Sed jam nos quoq; de CONSILIGINE nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam veteribus, quàm recentioribus invenerim (ut suprà dixi) qui ejus notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut non ausim ego asserere plantam illam, quam hic depingi curavimus, esse veram ac legitimam Consiliginem: neq; enim est, cujus authoritate fretus possim eam radicibus, foliis, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniam hujusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atq; etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parva mihi oritur suspicio, an fortasse Columellæ & Plinii Consiliginem præ se ferat: non tamen velim hoc affirmanter esse dictum, ideoq; pseudoelleborum eam appellare libuit. Hanc verò plantam Hieronymus Tragus, cujus sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac evidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria versatis ostendi debeat: ita in multis aliis plantis, quorum numerum referre longum esset, à peritis herbarum facilè cognoscitur vanum atque leve judicium habuisse.

Veratrũ nigrum Tragi

Tragus arguitur.

Planta itaq; cujus hic imaginem exhibuimus, ad duum palmorum longitudinem assurgit, cauliculos emittit tenues ac molles, folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni æmula: flores profert buphthalmi, paulò majores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia: radicibus nititur nigris, nigrum veratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: privatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, ut de utrinsq; Ellebori viribus jam aliquid dicamus.

Ellebori utriusq; vires.

Album, ut Mesues in suo de medicamentis dejectoriis censu prodidit, mortiferum est, quod facilè homines suffocare possit: idcirco omnino rejiciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in validissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant, sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quam quòd jure usqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuisse nullo prorsus incommodo: atq; etiam ejusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui, facto subinde periculo, effectum consecuti sunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro.

Veratri nigri vires ex Actuario.

Præstat, quod evulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq; in umbra. Harum pulvis diluto longè fortior est: ob id enim non datur nisi robustis, & ubi occalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius in li. de compositione medicamentorum: Veratrum nigrum, atram bilem flavamq; è toto trahens corpore deorsum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis objicimus. Datur quoq; insanientibus: altera calvariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodissimum: præsertim visceribus, utero, & vesica dejectorium medicamen postulantibus. Maxima autem ejus vis est peculiariter educere, quicquid sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo veterascentibus arquatis morbis utile: & quibus in superficie summatim asperitudines emerserunt, velut lepris, impetiginibus & horum similibus: elephantia quoq; laborantibus accommodatum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minusve. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: postea cortice detracto, & in umbra siccato, projectaq; tenui, quæ in ipsa subest medulla. Exhibetur autem ex passo, & aceto mulso: verùm suavitatis gratia, quædam ex odoratis seminibus inferenda. Si verò efficaciorem alvi dejectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adjicito: hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi veratri pulverem propinabant comitialibus, melancholicis, vertiginosis, insanientibus, lymphaticis, convulsis, podagricis, resolutis, hydropicis, & elephantia membrorumq; tremore affectis: sed jam ejus exolevit usus, quod in pulvere non sine periculo dari possit, etsi ejus diluto quàm plurimi absq; incommodo utantur.

Veratri albi vires Matth.

In lixivio decocta albi veratri radix, pediculos, & lendes necat. Decoquitur in lacte ad muscas perimendas. Namq; ubi degustaverint, paulò post emoriuntur. Mures quoq; necat, & gallinas. Paratur e radicum albi veratri succo in Hispania arte quadam venenum præsentaneum, quo illinendis sagittis quibusdam locis utuntur venatores. Id, ut nos sæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus, ubi sanguinem contigerit, facto cum sagitta vulnere, paulò

IV. PSEUDOELLEBORUM.

V. OPHRIS.

post vulneratum animal interficit. Verùm enimvero me in non parvam adduxit admirationem, quòd devoratum, nisi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso vesci venatores affirmant Hispani, cùm purgationes moliri cupiunt. Ob idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere infectæ, nihil prorsus comedentibus obsint: verùm ubi facto à jaculo vulnere sanguini se immiscuerit venenum, nullo alio antidoto servari animal potest, nisi devoratis cotoneis malis, aut eorundem succo bibito. Id quod à Cæsare Ferdinando primo, Domino meo clementissimo, pluries audivi,

audivi. Ellebori utriusq; vires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Elleborus uterq; tum album, tum niger, extergentis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, scabies, lepras q; accommodi sunt. Quinetiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribusve diebus callum detrahit. Dentibus prodest cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium. Porrò niger gustu calidior est, candidus subamarus. Hactenus de utroq; Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ foliis maximè album veratrum repræsentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit tenuis, capitulis quibusdam oblongis, parvisq; in universum referens balaustiorum effigie: e quibus flores exeunt cādidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, alba, odore præstanti. Nascitur in montibus & convallibus. Mansa radix glutinosum lentorem reddit, subdulci sapore: quare calida fuerit & humida. Præfertur universa planta ad denigrandos capillos, fracturas sanandas, & vulnera glutinanda. Illa planta quæ Græcis ἑλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus. & Veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbechabaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis, Weiß Nießwurtz: Hispan. Unde gambre blanquo. & yerva de ballestе: Gallis, Vraire. Veratrum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa vero, quæ ἑλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, seu Charbech asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Christwurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Ellebore: Gallicè, Vraire, & Ellebore noir. At Elleborum alterum, nobis Elleborum fœmina, seu Pseudoelleborum, Græcis, ψευδοελλέβορος: Italis Elleboro falso. At Ophris, Italis, Elleboro bianco falso: Germanis, Zweiblatt.

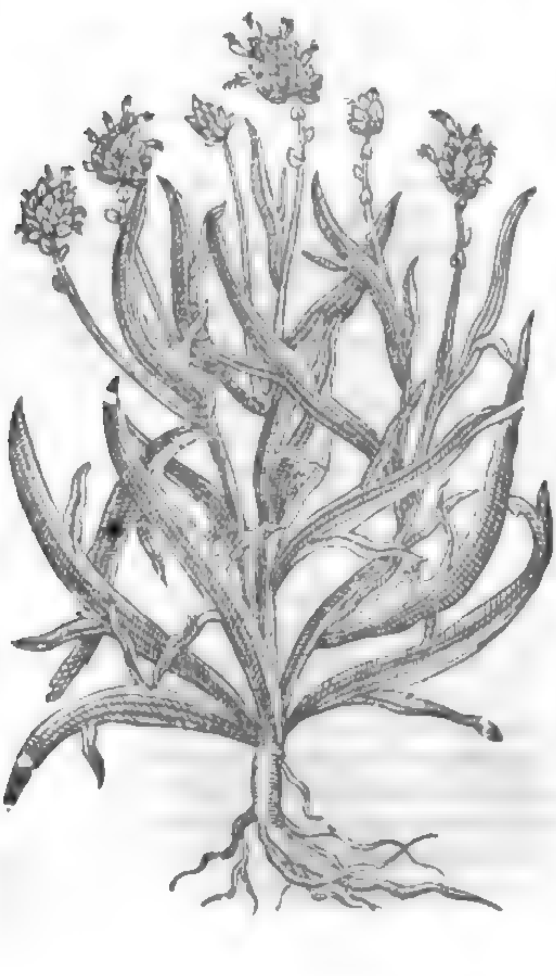
Ellebori utriusq; vires ex Gal.

Ophris descriptio, & vires.

Nomina.

Elleborus παρὰ τὸ ἐλεῖν τῇ βορᾷ, quòd esu perimat, si majori nimirum quàm par sit, dosi sumatur: duplex est, albus & niger: ille flore vel subviridi, vel atrorubente. Niger, alius fœtidus: alius flore viridi, alius flore magno roseo, alius Saniculæ folio major & minor, alius tenuifolius Buphthalmi flore. I. Elleborus albus flore subviridi, C.B. Elleborum album, Matth. Lob. Dod. fol. Cast. Cæs. Helleborus albus Brunf. Trag. Fuch. Cordo in hist. Ges. hor. Lon. Ang. Lugd. Cam. Helleb. albus fœmina, Tab. Veratrum album, Turn. Dod. gal. Lac. Cordo in Diosc. II. Helleborus niger flore roseo, C.B. Elleborum nigrum, Matth. Cast. Lugd. Helleborus niger, Lob. Cam. Elleborus niger verus, Ges. hor. Elleborus niger secundus, Lug. Ellebori nigri alterum genus, Cæs. Veratrum nigrum primum, Dod. fol. Veratrum nigrum legitimum, Clus. hist. Pan. Veratrum nigrum Styriacum, Tab. Planta Leonis, Dod. edit. gallica. Flore est roseo, est, & albo. III. Helleborus niger flore viridi, C.B. Elleborum nigrum alterum, Matth. Elleborus niger adulterinus domesticus, Trag. seu hortensis, Fuch. Elleborus niger vulgaris, Ges. hort. Cæs. Helleborus, niger, Brunf. Cordo in hist. Elleborus niger tertius, Lug. cui & Consiligo minor: Helleborastrum, Turn. Lob. Pseudoelleborus niger, Dod. gal. Veratrum nigrum. Cord. in Diosc. Veratrum nigrum secundum, Dod. fol. Tab. Clus. hist. Pann. IV. Helleborus niger tenuifolius buphthalmi flore, C.B. Pseudoelleborum, Matt. Lug. Elleborus niger verus, Trag. Elleborus niger, Lon. Helleborus niger ferulaceus Theoph. Lobelo: Helleborus Hippocratis, Tab. Elleborastrum nigrum, Ges. hor. (cui & Ellebori nigri species quorundam) Cam. Helleborine tenuifolia, Cordo in hist. Sesamoides minus, Cordo. in Dios. Ges. hor. Buphthalmum, Dod. gal. & fol. Ges. hor. Anguil. Clus. hist. Pann. Lug. Cam. Etsi hujus radicem venenum lethale dixerit, Castor Durantes, hujus tamen radice pro Elleboro nigro frequenter & feliciter utimur: rectè enim Ges. dixit hanc esse radicibus Ellebori nigri, viribusq;. V. Ophris bifolia, C.B. Ophris, Matt. Fuch. Lac. Cast. Lugd. Thal. Cam. Tab. Cæs. Perfoliata mascula sive sylvestris mas, Brunf. Satyrium decimum, Trag. Bifolium, Trag. Dod. gal. Lob. Bifolium secundum, Lon. Pseudoorchis, Dod. fol. Alisma, Ges. de hort. Habetur folio obtuso & acuto, gemino & terno.

I. SESAMOIDES PARVUM.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNUM. CAP. CXLVII.

Sesamoides magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo veratro in purgationibus misceatur. Simile est Senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignava: semen gustu amaro, cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit: datur tritum ad bilis, pituitæq; dejectionem, quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVUM. CAP. CXLVIII.

Sesamoidi parvo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fulvum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasq; semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

Tametsi in Commentariis nostris antea editis, scripsimus majoris, & minoris Sesamoidis nullam nos habere cogni-

Sesamoidis cōgn.

*II. SESAMOIDES PARVUM. flore magis completo Camerario. *

Nomina.

cognitionem, nec invenisse quenquam, qui unum aut alterum genus ostenderet, tractu tamen temporis factum est, ut minus à solertissimis rei plantariæ indagatoribus repertum sit, notis omnibus perquam bellè astipulantibus, ut ex hac imagine quispiam conjicere poterit. Hanc ego Jacobo Antonio Cortuso Patritio Pataveno refero acceptam: verùm an Majus ex Anticyra in Italiam hactenus allatum sit, mihi sanè incompertum est. Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα. Latinis, Sesamoides magnum dicitur. Illud verò, quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν, Latinis Sesamoides parvum. 10

Hæc ad Sesamoides ab aliis, ab aliis ad Catanancen refertur, Chondrillis adnumeramus. I. Sesamoides primum, Matth. Cast. Lugd. Cam. Tab. Sesamoides parva Dioscoridis, Adver. & Lob. in icon. Chondrillæ species tertia, Dod. fol. Catanance quorundam, Lugd. II. Sesamoides parvum flore magis completo Camerario, qui suo Matthiolo adposuit: quam ad intubaceum potius referendum censet, cùm radix lacte non pauco turgeat: flores cichorio figura respondent, 20 quorum alii simplici foliorum textura constant: alii densius stipantur, colore cæruleo, staminibus in medio luteis: semen subnigrum, angulosum, pusillum, squamatis capitulis inclusum, quod sapore est dulci, nihil vel minimum amaritudinis obtinente.

Σίκυς ἄγριος. CUCUMER SYLVESTRIS, CAP. CXLIX.

Cucumis sylvestris fructu solo distat à sativo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis 30 glandibus non dissimilem: folia, atque sarmenta sativi refert: radice candida, magna. Nascitur in sabuletis & ruderibus: frutice in totum amaro. Instillatus foliorum succus aurium dolori convenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorem discutit: imposita cum resina terebinthina, tubercula rumpit: ischiadicis infunditur: podagras discutit, decocta ex aceto & illita. Ejus decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras & vitiligines abstergit: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; dejiciunt, præsertim in hydropicis: dejectiones autem citra stomachi injuriam movet. Radicis selibra, in vini præsertim Lybici 40 hemina conteritur, danturq; ex eo terni cyathi triduo, dū tumor abundè deprimi cernatur. E fructu hujusce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui

Elaterium.

tacti protinus exiliunt, servantur nocte una: postridie imposito supra craterem rariore cribro, utriusq; manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum versus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in subjectum vas exprimitur: simulq; carnosum, quod hæsit cribro, quò facilius excidat, eliditur: quod ita pressum est, residere finitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coacervata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abjiciuntur. Humor in pelvi agitatur, & linteo opertus, soli exponitur, dumque steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri solet donec existens aqua liquescat: qua stillatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, 50 cribratos cineres humi inspargant, & medium cavantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alii in novissima lotione mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læve, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus objectum, facilè flagret. Porraceum tamen scabrumque, si turbidum spectetur, atque ervi cinerisque plenum sit, grave & vitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, & candorem ipsum, & lævitatem imitentur. A bimatu ad decennium dejectionibus utile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utravis parte extrahit: optima suspiriosis est purgatio †: quòd si in animo sit dejectionem moliri, adjecto salis duplo, & stibii quod colorare sufficiat, ex aqua, ervi magnitudine catapotia dato, postea cyathus unus aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamen vomi- 60 tiones aqua diluens elaterium, subjectas linguæ partes penitissimè penna oblinito: quod si quisquam difficilius evomat, oleo, aut unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè vinum, & oleum dare convenit: etenim vomendo restituuntur. Quòd si vomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum: morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat: efficacissimè anginis illinitur, cum vetere oleo, melle, aut felle taurino.

Sylvestris

CUCUMER SYLVESTRIS.

Cucumeris sylvestris consid.

Sylvestris Cucumis frequens in Hetruria provenit, præsertim in agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus macerias, & semitas, incultis & uliginosis locis. Ex ejus fructibus succum exprimunt officinæ, atq; Elaterium vocatum parant. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò asperas ut contrectantes pungere videantur. Folia illi sunt sativo cucumeri similia, sed rudiora, hirsutiora asperioraq; & aversa parte subalbicantia, numerosis intercursantibus venarum lineamentis, longis, crassis asperisq; pediculis nitentia. Flores ex alarum cavitatibus in toto caule prodeunt aurei stellarum figura, sativi cucumeris modo, retrò exuberante fructu, qui tandem auctus & longus factus, glandis magnitudinem superat, aut dactylos æquat. Is hispidus est, & quasi aculeis horrescit, qui mense Augusto maturus factus, candicat, & sponte aut levi-us impulsus non sine impetu à pediculo disjungitur, & tormenti instar, nigrum, maturumq; semen una cum succo in legentes ejaculatur, quasi injuriæ propulsator. Radice nititur dodrantali, & quandoq; longiore, brachiali crassitudine, candida plena, succosa & insigniter amara, quemadmodum planta tota & fructus. Nascitur locis incultis, in sabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum succo Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus à Gesnero Galenum reprehendit, quod dixerit in libro de simpl. med. facult. semina agrestis cucumeris omnino esse amara: sed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenum impugnat, cum nusquam (quod viderim legerimq;) id scripserit Galenus. Is enim libro quarto de simpl. med. facul. c. 7. quædam cucumerum semina amara esse dicit, quemadmodum & amygdala, sed non explicavit, an in agresti cucumere, vel in sylvestri id quandoque reperiatur: quanquam conjectura quadam affirmari possit, de sativi cucumeris tantùm semine Galenum esse locutum, utpote qui legentes admonere voluit, hujuscemodi seminum nucleos qui natura dulces sunt, quandoq; etiam amarescere, soli, in quo seruntur, vitio. Cæterùm de Elaterio differens Theophrastus lib. 9. c. 14. de historia plantarum, ita scribit: Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq; quod vetustissimum. Itaq; medicus quidam, vir haud insolens, neq; mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili servare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo servari tempore possit, humoris copia est: quamobrem vel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur vis peculiaris isti tribuitur: hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire videtur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium dejectionibus utile esse. Theophrastus verò, idem ducentis annis mirabili virtute servatum esse ait. Quin & in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantũ humoris in se continere Elaterium, ut usq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat: Alter verò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus objectum, facile flagret. Theophrasto subscribit Plin. l. 20. c. 1. ubi sic inquit: Elaterium usq; ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum prius quam extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat: hæc Plin. Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino depravatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinii sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quam flagret: namq; flammæ admotum excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit: id quod nobis aliquando experimento compertum est. Elaterii vires descripsit Mesues inter sua dejicientia medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis sylvestris, sive asininus abradit & vasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdellium, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterii vis, addito fossilis salis momento, aut odorato pulvere quem officinæ species alephanginas vocant: ut enim admistum felicius quoque operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonii modo. At revera magis pituitam dejicit, quàm bilem: quamvis & hanc quandoq; detrahat, præsertim cùm dejectioni parata promptaq; sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab iis potissimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat, sincipiti & loco dolenti illita, si tamen prius ejus decocto foveatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales juvat. Idem obduratos resolvit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flavam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & jecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis pulvis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Ejusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animadvertendum est, ne plus quàm par sit hauriatur: quòd reseratis vasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis vires reddidit Galenus li. 8. simpl. med. his verbis: Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem vocant Elaterium, & non minimè radicis: ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaq; menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, veluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leviter calidum, ut ex secũdo sit ordine excalfacientium.

Galen. à Cordo reprehẽditur.

Elateriũ omnium medicamentorum diuturnissimum.

Plinius de Elaterio.

Elaterii vires ex Mesue.

Cucumeris sylvestris vires ex Gal.

facientium. Porrò tale protinus digerendi vim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem ejusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem vim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit namq; digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat. Nomina. *Hujus planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, sylvestris, & erraticus: Officinis, Cucumer Asininus: Arabibus, Chese alhimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis, Cocomero salvatico: Germ.* Wilder Cucumer / & Esels Cucumer: *Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis, Cocombre sauvage. Ejus verò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter Elaterium vocant: Itali, Elaterio.* † *(Quod si in animo sit dejectionem moliri &c.) Duo hic sunt ab omnibus Dioscoridis interpretibus neglecta, quæ facilè condonaverim Hermolao, Marcello, & Ruellio: illis quidem, quòd medici non fuerint, huic verò quòd in philologiam suam potissimum studia collocaverit. At in Cornario, Amatho Lusitano, & Lacuna majorem intelligentiam requiro, cùm medicos physicos sese professi sint publicè, ac de medicina facienda, etiam posteris monumenta reliquerint. Unum est, quod in omnibus ferè vetustis exemplaribus manuscriptis legitur non στίμμεως, sed σινήπιος ὁμοῦ χρῶσαι, cujus vocis abbreviatione, & cognata literarum similitudine decepti sunt omnes Latini interpretes, quòd verbum στίμμεως, nihil prorsus ad rem faciat. Nam quid stibio crudo cum Elaterio conveniat non video, cùm nulli medicamento purganti veteres unquam stibiũ adjecerint, neq; quicquam tale de ejus facultatibus à nostris majoribus proditum sit. Sinapi verò additum puto ad vim elaterii roborandam, & malitiam corrigendam, ut Rhabarbaro spica, & alia aliis purgantibus adjuncta sunt, à primis medicinæ parentibus. Quòd autem σινήπεως loco στίμμεως legendum sit, patet ex ipsius Dioscoridis volumine de medicamentis facilè parabilibus, ubi de curandis difficilibus respirationibus, & asthmate disserit. Namq; ibi sic habet ἢ ἐλατηρίου ∠. α. νίτρου ∠. α. σινήπεως ∠. α. καταπότια ποίει σὺν ὄξει. Patet quoq; ex Aetii verbis 2. Tetrab. Serm. 4. cap. 57 ubi Græcum exemplar ab Aldo excusum, contra Cornarium sic habet: Mirum in modum efficax est vomitorium ex elaterio, quo ad occultas anginas utor, Elaterii obolum dimidium, nitri spumæ obolos tres, sinapis drachmam unam. Hæc in aqua dissoluta redigo in catapotia, & mane duo, duoq; vesperi exhibeo: purgat enim citra molestiam supernè, & paroxysmum magna ex parte solvit, & affectum, siquis remanserit arcet. Postremò hujusce cathartici propè ut ab Aëtio descripti, meminit Galenus in calce lib. 7 de comp. medic. secundum locos, inter Andromachi medicamenta. Alterum in quo doctiores desidero interpretes, est quod ὁμοῦ χρῶσαι, Latinè converterint quantum ad colorem inferendum sit satis, cùm vox ambigua χρῶσαι tum ad colorem, seu tincturam, tum etiam ad compagem, & solidum pilularum corpus referri queat. Idcirco, ut orationis contextus rei medicæ peritos docere potuisset, & ex Hesychio interpretari licuisse, χρῶσαι significat etiam προσάψαι φυλάττειν, seu (ut Barbari loquuntur) incorporare.*

Cucumis sylvestris asininus dictus, C.B. Cucumer sylvestris, Matth. Fuch. Lac. Lobel. Cucumis sylvestris, Trago, Dod. gal. & fol. Lon. Cæsalp. Cam. Cucumis anguinus, Turn. Cord. in hist. Cucumis erraticus, Ges. hor. Cucumer asininus. Tab. Cucumer agrestis, Brunf. Cord. in Diosc. Lugd. Ex fructibus decerptis una nocte servatis, postridie cultro supino fissis, succus deorsum labens in subjectum vas, interposito cribro colligitur & ramenta aqua dulci perfunduntur, & in subjectam pelvim premuntur. Humor collectus in sole siccatur & in pastillos firmatus, Elaterium dicitur, Agitatorium apud Theophrastum Gaza vertit.

STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

Σταφὶς ἀγρία.

STaphis agria, sive herba pedicularis, folia habet labruscæ divisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos virides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfulvescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per vomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subvenit: rheumatismum gingivarum sistit: ulcera oris manantia cum melle sanat. Urentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid.

STaphis agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphusariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima provenit. Ejus semen copiosum apud seplasiarios invenitur: namque eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis ejusdem foliis, sanari eos qui à serpentibus demorsi sunt. Staphidis agriæ vires ex Galeno. *Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Astaphidagria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod*

ἀποφλε-

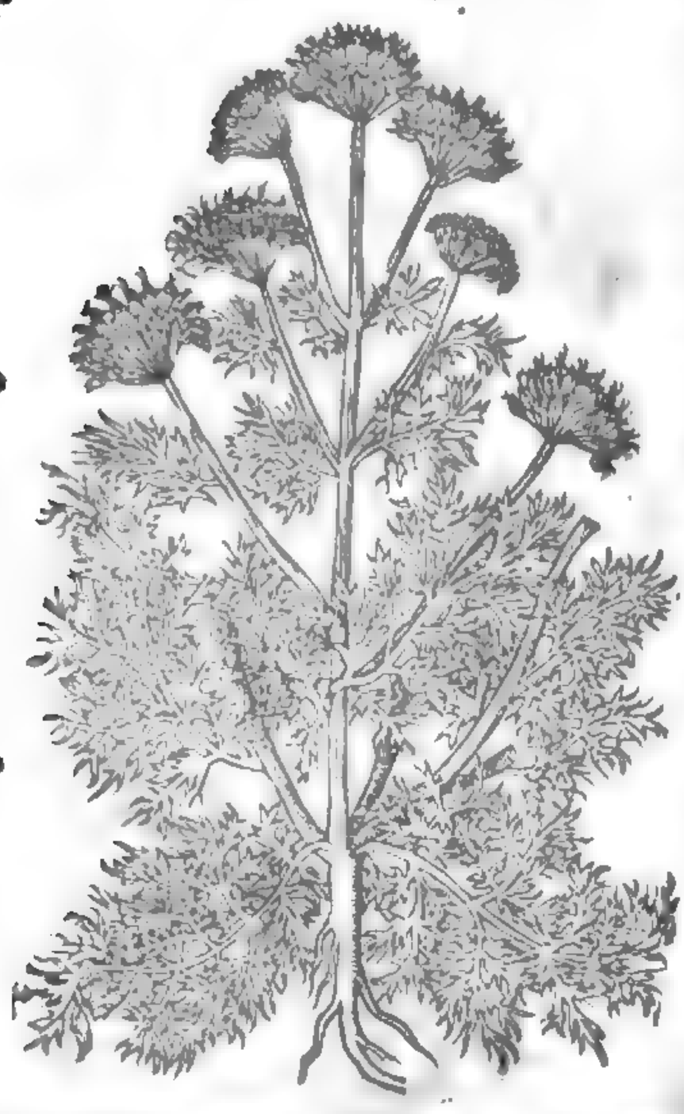
ἀναφλογναυτίϛω Græci dicunt, abstergatq; valenter. Itaq; ad psoram accommodata est. Sed & urendi vim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀγρία ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Uva sylvestris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Mutbazagi, sive Miubezegi: Italis ac officinis, Staphusarta, German. Bißmüntz: Hispanis, Fabaraz, Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & herbe aux poulx. Nomina.

Staphys agria quæ nunc in Græcia φθειρόχορτον, & ψειρόχορτον, granum pedicularium, ab effectu dicitur. Staphis agria, Matth. Trag. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lon. Cast. Lugd. Cæs. Camer. Lob. cui & Vitifolia, in iconibus. Pedicularis sive Phthiroctonon, Cordo in Dioscoridem.

10 Θαψία. **THAPSIA.** CAP. CLI.

THapsia nomen ideo accepit, quòd in Thapso ejusdem nominis insula, primùm inventa sit. Tota verò natura ferulæ similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: umbella anethi in cacumine à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ: latiusculum, sed aliquanto minus: radix nigra, intus candida, *a* longa, acris crassiore libro vestita. *b* Succi extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornacis speciem in se excavata cooperitur, quò merus succus confluat: oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. *c* Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium una terunt: sed invalidior hujuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manavit gravius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum injuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obversus vento: aut potius cùm dies apricus est, & a flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies vehementer intumescit, nudaque corpora invadunt pustulæ: ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi vim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinque bilem extrahunt. Radicis modus quaterni oboli cum tribus seminis anethi drachmis: succi terni oboli: lactis, obolus unus: quod eo amplius assumitur, periculosum est. Hujusmodi purgatio convenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, rejectionibusque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit vomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cum eis vires adepta sunt, vim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquod evocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est: unde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, livoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foveatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus, lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumq; valetudinib. utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, non circumcisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguiũ fotu emollitus, præputii jacturam resarcit.

THAPSIA.

a Me. & Cat. μεγάλη, i. magna.
b Meum. καὶ ζεῖται, i. succus colligitur.
c Meum. & Cat. χυλίζεται ῥίζα, i. exprimitur etiam succus e radice.

20 30 40 50

DE thapsiæ viribus locutus est Theophrastus libro 9. cap. 22. de plantarum historia, ubi ita scribit: *Thapsiæ radix vomitoria est, & si quis contriuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc livida tollere potest: suppurationes tamen altas exalbidas facit. Succus ejus validior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis usus. Nascitur tum alibi: tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ verò depascunt: & aut alvus solvitur, aut intereunt:* hactenus Theophrastus. *Thapsiam author est Plinius libro 13. cap. 22. à Nerone claritatem accepisse, eique magno usui fuisse sui imperii initio, quòd nocturnis grassationibus converberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera sequenti die contra famam cutem synceram circumferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Provenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, ut non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata, qua ratione jam fermè omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto venditent: quæ quidem à peritis seplasiariis in ea medicamenta jure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in Turpeti locum non sunt, meo judicio, recipienda. Quapropter maximè in hoc (ut superius diximus in Tripolii commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Thapsia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. Verùm pluscuIum ad ea efficienda tempus postulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit: Qui Thapsia utitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recen-*

Thapsiæ consid.

Thapsiæ vires ex Gal.

60

Nomina. *tis ad vetustiorem. Vis enim hujus pharmaci post annum multum exolvitur, atq; amplius adhuc post duos annos, ausimq; ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hac ut Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

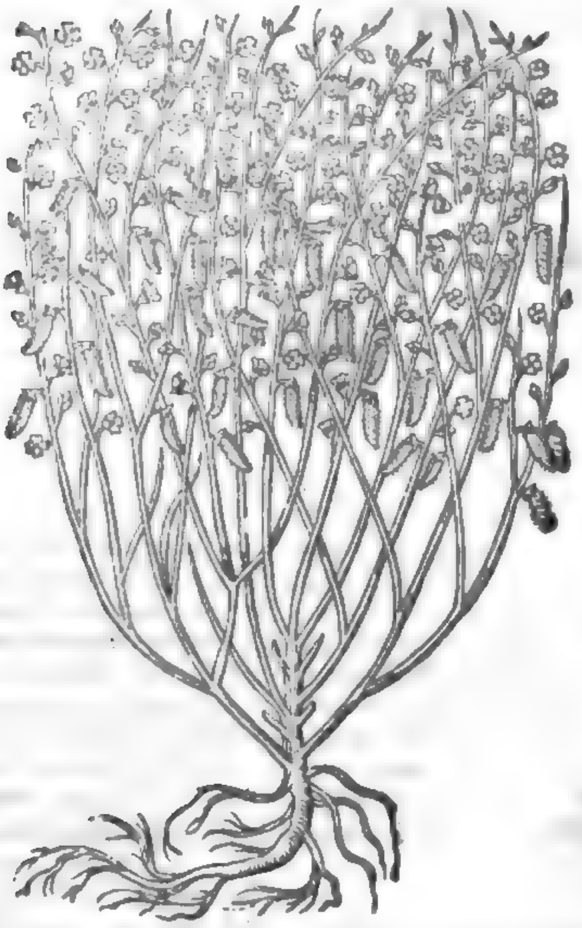
† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται, quod verbum Ruellius verterat hic, lac extrahitur: licet alibi, ut in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorem, & lachrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neq; certè temerè, quòd non solùm nobis conveniat cum Marcello interprete: sed quod etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atq; melius rem exprimere, de qua sermo est. Hujus tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

Thapsia carotæ folio, C. B. Thapsia, Matth. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæs. cui & Thurbit album Mesues, Thapsia major, Cordo in hist. Thapsia vera & Turbit montis Gargani, Ges. hor. Thapsia vulgaris & Turpetum griseum, Taber. Thapsia vulgaris Carotæ effigie, Lobelo. 10

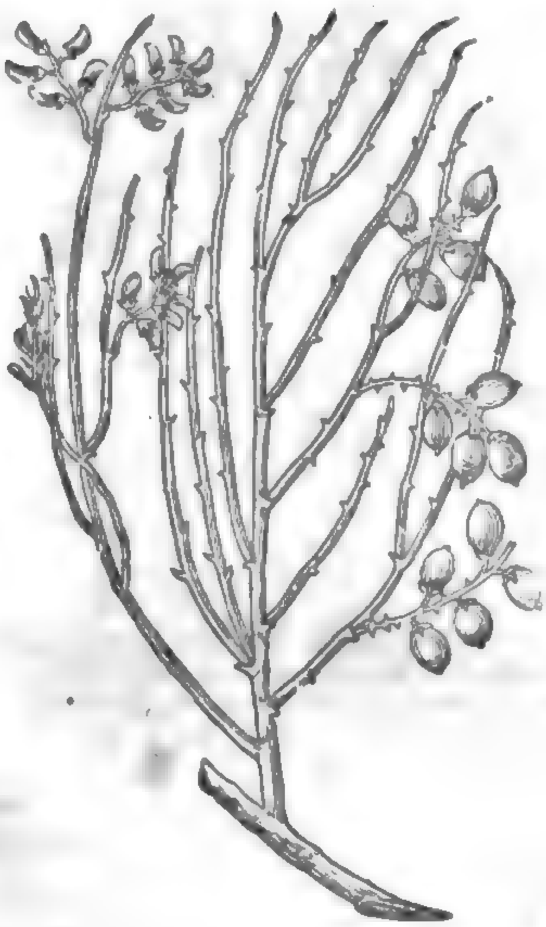
Σπάρτιον. SPARTIUM. CAP. CLII.

SPartion frutex est longas ferens virgas, sine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: semen lenticulæ in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, ut albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra pediculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen dejectionem movet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum jejuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta. 20

I. SPARTIUM.

* II. SPARTIUM HISPAN. *

30 40 50

Spartii consid. *TAnta nimirum inter Spartium, sive Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, ut eorum affinitate deceptus jam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse lib. 24. c. 9. ubi ita scriptum reliquit. Genista quoq; vinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellavere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designaverit Homerus, cùm dixit: Navium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, vel Hispanum Spartum in usu certum est: & cùm sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto unquam sutas: hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hæc de reprius admonitus à clariss. medico Petro Cannizero Hispano, Serenissimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania aridis & siccis locis copiosissimum Spartum, numerosamq; Genistam se vidisse testatus est comperi planè inter has plantas discrimen esse.* 60 Spartum & Genista differunt. *Quippe quòd Spartium Dioscoridi frutex sit foliis viduum: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaq; factum est, ut nunc in eorum sententia consistam, qui Spartium à Genista differre existimant. Non tamen quòd diversi prorsus generis has plantas esse putem: nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio est, ut etsi non eædem sint, tamen congeneres esse videantur.* Sparti usus ex Plinio. *Sparti quidem usus (ut Plinius est author libro 19. cap. 2.) multa post secula cœptus est, nec antè Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: juncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato vitio. Namq; id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris*

portio

portio, nec hæc tota sed quatenus parit, montes quoq; Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes facesq;, hinc calceamina: & pastorum vestes. Animalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose evellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: convolutum osseis, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in acervo adunatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit, siccatumq; sole iterum rigatur, si repente urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; invictum. In sicco præferunt e cannabi funes. At Spartum alitur etiam demersum, veluti natalium sitim pensans. Est quidem ejus natura interpolis: rursusq; quàm libeat vetustum novo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris navium armamentis, machinis ædificationum, aliisq; desideriis vitæ. Hactenus de Sparto Plinius. Cæterùm GENISTAE in Hetruria adeò frequentissimæ proveniunt, ut Majo, & Junio mensibus — Genistæ copiud.

. III. GENISTA.

* IV. GENISTA ANGULOSA. *

magnum & jucundum spectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copiose suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & vestiuntur colles ut procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit, proinde alveariis circumferuntur. Genista nobis ligandis vitibus salicis vicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis qui in Italia id vasorum fictilium genus conficiunt, quod vulgò de majolica vocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conservetur in opere. Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia dejectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit: Genista arbor est montana, è cujus caudice quàm plurimæ funduntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites, & alia ligantur. Flores edit flavos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, ervi magnitudine: & semina in eis lenti similia, intervallis distincta. Planta tota perturbat, provocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinq; valentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam ciet efficacissimè, & calculos disrumpit, tam in renibus quàm in vesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ovo devorentur. Fit ex iis oxymel, cujus usu indurati lienes resolvuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisq;, si postquam illos sumpserint, subinde frequenter evomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinq;: seminis verò à drachmis duabus ad quatuor: hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè observasse videtur: quandoquidem id ervi, vel viciæ faciem potius referat, quàm lentis. — Genistæ descriptio, & vires ex Mesue.

Sparti, ut jam ad ejus vires redeamus, meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his paucis verbis: Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum semen, tum virgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis. — Sparti vires ex Gal.

Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt, Itali, Spartio: Germani, Pfrimmen: Hispanis, Spartio: Gallis, Genest d'Espaigne. Quæ verò Latinis Genista, Italis Genestra vocatur: Hispanis quoq; Genestra, Giesta, & Giesteira: Germanis Ginst: Gallis, Geneste. — Nomina.

Spartii & Genistæ figuras duas adposuimus, quarum prima & tertia est Matthioli, altera verò & quarta illarum loco à Camerario in suo Matthiolo posita. I. Spartium, Matth. Lac. Lon. Lugdun. Spartum, Turn. Fuch. Dod. gal. Spartium Hispanicum, Tab. II. Spartium Hisp. C.B. Spartium primum, Clus. hist. Hisp. Spartium Hisp. alterum flore luteo, Lob. Lugd. Spartium Hispanicum quartum, Taber. Spartum

frutex majus, Dod. in fol. Spartium, Camerario in suo Matthiolo. III. Genista juncea longifolia, C.B. Genista, Matth. Turn. Cast. Genista juncea, Cordo in hist. Gesf. hor. Genista Italica, Dod. fol. Genista altera junco rotundo, Cæsalp. Genista transalpina sive Hispanica arborescens, Camer. Spartium alterum, Lacun. Spartium vel Spartum Gesner. hor. Clus. hist. Hispan. Spartium Diosc. Lob. Anguill. Spartium Hispanicum secundum & tertium, Tab. Spartium, Genista peregrina sive Africana, vulgò Italica, Cam. IV. Genista angulosa, C.B. Genista, Brunf. Fuch. Trag. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. Tab. Camer. ad Matth. Genista major seu non aculeata, Lonic. Spartium, Turn. Spartium, Genista Scoparia vulgi, Lob. Genista Scoparia, eidem in icon. Genista quadrato junco, Cæs. Genista angulosa seu vulgaris, Lugdun.

Σίλυβον. SILYBUM. CAP. CLIII.

SIlybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoq; cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

HActenus non ex nostra tantùm, sed neq; ex aliorum quoq; inquisitione verum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamvis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit: tamen tam paucis ejus notas explicavit Dioscorides, ut difficilè admodum illud inventu judicem: neq; enim ipse, ut ingenuè fateor, quod ex illis sit, ausim decernere. Ut Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

Nomina.

Βάλανος μυρεψική. GLANS UNGUENTARIA. CAP. CLIV.

GLans unguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine avellanæ nucis: cujus nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Æthiopia, Ægypto, Arabia, & Petra oppido secus Judæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolii farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasq;, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones movet, & alvum cum hydromelite resolvit: stomacho adversatur. Oleum, quod ab ea exprimitur, alvum potu ciet. Cortex ejus magis adstringit: verùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adjicitur, quæ adversus prurigines, & scabritias idonea sunt.

I. LILAC.

Glandis unguentariæ consid.

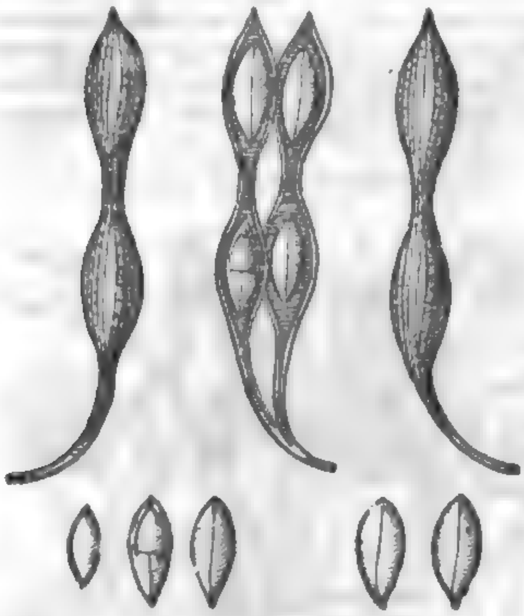
GLans Unguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibusdam Hispaniæ locis copiosa (ut audio) provenit. Affertur hodie copiosa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Caeterùm de foliorum facie autores inter se differunt. Siquidem Dioscoridi foliis est Myricæ, Theophrasto Myrti, & Plinio Heliotropii herbæ similibus: atqui aut in Theophrasti aut Dioscoridis codice mendum subesse vereor. Siquidem aut in Theophrasto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioscoride μυρίκης, pro μυρσίνης legitur. Nam in utroq; authore facilis, lubricusq; esse potuit scriptorum lapsus, propter vocabulorum propinquitatem. Sed nescio profectò, quorum autoritate scripserit Plinius lib. 12. cap. 21. unguentariæ glandis plantam foliis esse Helitropii, cùm tamen in Theophrasti lectione ubiq; se versatum ostendat. Andreas Marinus, medicus non vulgaris, in suis super Mesuem annotationibus, plantam quandam pingit pro unguentaria glande, à Clarissimo Petro Antonio Michaelio patritio Veneto acceptam, quæ à præscriptis omnibus tota facie differt: sed an legitima sit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus ejus mendax est, siquidem Ben album inscriptum habet. Itaq; vereor ne & ipsa quoq; imago tituli sequatur errorem. Hanc autem Plantam, cujus hic imaginem damus, Constantinopoli secum attulit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui continuis septem annis Cæsaris Ferdinandi primi, apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit, sub hoc nomine, LILAC. Eam cùm inspexissem, & fructus ejus agnoscerem pistaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in suspicionem veni, an hæc fortasse Glans Unguentaria dici posset: quapropter, ut aliorum quoq; sit judicium, eam hic excudi voluimus. Vivam plantam videre non licuit, sed affabrè, & diligentissimè pictam, tametsi hoc anno misit ad me Patavio recentissimum hujusce plantæ ramusculum, floribus copiosissimis refertum, & alterum deinde cum fructibus, Jacobus Antonius Cortusus materiæ medicæ peritissimus: quinetiam literis mihi significavit hanc se credere esse plantam, quæ Theophrasto libro tertio, capite decimo, de plantarum historia OSTRYX appellatur. Hanc ex Aphrica, ubi frequentissima provenit, sibi missam fuisse scribit; ubi vernaculo idiomate Seringa nuncupatur: quin etiam se plures in suo horto hujusce arboris alere plantas, ob florum suaveolentiam. Unguentarii, ac seplasiarii Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistaciæ maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus consepto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben vocant. Magnifaciunt id unguentarii,

Andreæ Marini Glans unguent.

Ostryx Theoph.

quod

II. GLANS UNGUENTARIA.

quòd quamvis diu inveteratum, nunquam rancorem ſentiat, ut etiam lib. 1. ſuo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (ut modò dictum eſt) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter ſua ſoluentia ſimplicia ſcribens Meſues, in hunc ſenſum inquit: Ben duorum eſt generum. Majus eſt nucis avellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri ſimile. Utrique ineſt oleoſa medulla, lenis, & alba. Præſtat majus, quòd noxa vacat: minus ſiquidem noxium eſt. Præfertur in majori genere, quod putamine ſit albo, levi, tenui: nucleo fragili, albo, oleoſoq; Vetuſtum recenti melius. In minori autem precellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioſcoridi tamen in majori genere (minoris enim meminit, quemadmodum nec Theoph. neq; Plin.) præſtantius eſt recens, etſi contrarium aſſerat Meſues. Oleum ab unguentariis hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioſcorides docuit, non autem, ut quidam exiſtimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophraſtus, unguentarios putamine fructus contuſo uti ſolere. Plinius, ut Theophraſti, & Dioſcoridis ſententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis uſum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex ſolis putaminibus oleum effluere poſſit, quamvis diligentiſſimè comprimantur, & conſtringantur prælo etiam graviſſimo: quoniam hæc putamina arida ſunt, & omni prorſus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere poteſt, quòd hanc parandi olei rationem ſilentio prætermiſit Dioſcorides, non modò in hoc loco, ſed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latiùs diſſeruit. Cujus fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrarienſis, vir alioqui noſtræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Meſuem edidit, an Unguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, aſſerens quanquam in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere, in aliquibus tamen nec nucleorum nec putaminum ullam fieri mentionem. Verum etſi ambigendi non defuerit occaſio, præſertim ex Theophraſti teſtimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit, aderat tamen graviſſimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleavit, cùm conſtanter aſſeveret, Balaninum oleum unguentariis ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioſcoride colligi poteſt, cùm dicat conſimili modo fieri balaninum & amygdalinum: quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo eſt qui dubitet. Hæc ſanè nobis non levem faciunt ſuſpicionem, quòd aut eo in loco Theophraſti exemplaria ſint depravata, aut minus integri & veraces fuerint authores, à quibus fortaſſis unguentariæ glandis hiſtoriam accepit. His porrò accedit hujus olei communis uſus, & ejus parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarii, non quòd aliqua odoris præſtantia commendetur (inodorum etenim eſt) ſed quòd nunquam vetuſtate rancorem contrahat, id ſcilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm ſit, omnium aptiſſimum habetur ad odoratiſſima unguenta (miſturas vocant) temperanda, quæ ex moſcho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & aliis, quorum in deliciis, & laſcivia omnis eſt uſus & gratia, parantur. Quandoquidem ſi hæc alio quovis oleo liqueſcerent in unguentum, contracto inde non multo poſt tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum ranceſcit) non modò univerſam odoris ſuavitatem exuerent, ſed etiam putida, fœtidaq; evaderent. Quo utiq; experimento apertiſſimè dignoſcitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri ſolet. Cæterùm de viribus Ben hæc ſubjunxit Meſues. Majoris, inquit, generis fructus incidit, abſtergit, attenuat, expurgat, & aperit: ſed ventriculum ſubvertit, & viſcera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam poſſidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculoſa: namq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut ſæpius animæ deliquium faciat, & frigidos ſudores conciter. Proinde non in alios uſus admittendum eſt quam in unguenta, & cataplaſmata. Majoris noxa demitur cùm igne torreſcit: ſiquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem movet, fitq; medicamentum tantùm dejectorium. Decoquitur etiam cum aniſi, & fœniculi ſemine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quam aliter ſumptus, lentam craſſamq; pituitam vomitu, & dejectione purgat. Ideoq; aptiſſimum medicamentum eſt colis cruciatibus non modò hauſtus, ſed etiam clyſteribus infuſus, præſertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipſius nucleis, polenta & melle admiſtis, cataplaſma ad ſtrumas, duroſq; tumores admodum utile, & ad nervorum morbos à frigiditate excitatos addito tantùm melle: quo fit, ut convulſis, reſolutis, & contractis opem ferat non obſcuram. Pollet præterea ad jecinoris, & lienis infarctus duritieſq; ſi addita lupinorum farina & nardo emplaſtri modo imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat & delet: item lentigines, aliaſq; cutis fœditates emendat. Auribus infuſus non modò doloribus levamentum præſtat, ſed & ſurditatem, & tinnitum curat. Glandis unguentariæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimpl. medicamentorum, his verbis: Balanus myrepſice, hoc eſt glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Utuntur unguentarii carnis ejus ſucco, qui facultate calidus eſt. Reliquiæ autem, unde expreſſus eſt ſuccus, terreſtres ſcilicet, & duræ vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admiſta eſt quædam adſtrictio. Proinde extergentem ſimul, & incidentem, contrahentemq;, & ſtipantem effectum poſſident. Itaq; ad jonthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad pſoram, & lepram conveniunt. Verùm enimvero & lienes liquant, jecurq; indureſcens. Quòd ſiquis carnem ejus drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam alvum largiter ſubducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad viſcerum expurgationem, & maximè jecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipſum exhibere conſuevimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinſecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & pſoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his ſunt minora, lentiginem, vitiligines, jonthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulceroſa, & quæ craſſi ſunt ſucci omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda eſt lieni, præſtet admiſtam eſſe farinarum quampiam exiccantium, cujuſmodi eſt ervi, ac lolii farina, id jam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præſens inſtitutum pertinet: ſed & in paratis

Ben.

Oleum Balaninum.

Manardi dubium ſolutum.

Glandis unguentariæ vires ex Meſue.

Glandis unguentariæ vires ex Gal.

facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen ejus admodum adstringit: itaq; eo possit quis ad ea uti, ad quæ valida usus est adstrictione: hactenus Gal. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobolana nobis ad memoriam revocavit, quorum iidem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & incommodè veniant, nec eorum, quod extet, meminerint veteres Græci, ideo nunc de iis nobis differendum est: neq; enim ob eorum usum silentio erant dissimulanda. Sunt itaq;, ut diximus, MYROBOLANORUM genera quinq;: nempe Flava, Chepula, Indica

Myrobalanorum genera.

MYROBOLANI CHEBUL.

MYROBOLANI INDI.

sive nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam viribus. Quamobrem omnino censendum esse putaverim, ea à diversis produci arboribus: quanquam non desint, qui affirment, flava simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flava decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere, ausim. Flavorum, Chepulorum, atq; Indicorum arborum imagines excudi curat Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commentarios nostros transferre, nō quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non parvum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantaverit: sed quoniam ignoramus, an eadem genuina sint, an adulterina, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur author, qui Myrobolanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ alvum citra noxam dejiciunt: nam etsi purgatoria vi polleant, nulla tamen viriū imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, jecur, & ventriculum roborant: quinetiam universum corpus. Id tantum illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobolanis medicamenta omnia, quæ dejiciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flavorum myrobalanorum genere ea cæteris præstant quæ in viridi plenè flavescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum ossiculum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore nigro purpurascenti, cortice crasso, & quæ in aquam adjecta fundum quàm citissimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in majora, crassiora, densiora, ponderosioraq; frusta dividuntur, & quæ minus ossis, quam pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, gravitasq; non desit, & quibus crassus in universum sit cortex. Flava, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq; secundo. Empelica verò primo tantum tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientib. med. vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino & sesamino oleo, ut contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis devorentur. Ubi dejectione sit opus, eorum tantum dilutum præbent: ubi autem adstrictione in pulverem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ sacchara condiuntur, magis roborant, quàm dejiciant. Contrarium efficiunt quæ cruda siccataq; reponuntur. Myrobolana omne genus (ut Mesues est autor) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem jucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & ventriculum, cor, & jecur roborant, conferunt hæmorrhoidibus, & bilis fervorem

Myrobalanorum vires.

reprimunt:

* MYROBALANI CItrini. *

* MYROBALANI BELLErici recentes & sicci. *

*MYROBAL. EMBLICI. *

reprimunt: ad quod flava cæteris præstant, ut quæ privatim bilem detrahant: & eos peculiariter juvent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uva acerba, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lachrymas sistant, destuxionesq; cohibeant. Sanantur horum pulvere ulcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & visum, præsertim sacchato asservata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranq; bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos juvant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, aliisq; noxiis humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, vomitiones cohibent & cibi appetentiam invitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quod sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripta reliquit, à Mauritanis (ut ipse quoq; fateri videtur) mutuatus est. Sed profectò nescíverim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ vomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè vomitiones compescant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Græcis vocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata lib. 8. & 9. de compositione medicamentorum secundum locos: quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quod myristicæ nucis nusquam meminerint veteres Græci. Nullam hujusce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Beben album, & rubeum vocant, ad cordis affectus iis, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de his quoq; aliquid dissererem, præsertim quòd è Græcis non inveniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animadvertendum est, quòd communis usus radices, quas vulgò Beben nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere: imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Beben radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas & in Armenia nasci. Avicenna autem radicum lignosa frusta Beben esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suavitate commendantur, quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Beben radicibus adeò pastinacam referat, ut scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum author, Beben & sylvestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, ut nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Beben communis usus esse Arabum legitimum: quamvis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus itemq; Actuarius Beben hermodactylum vocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Beben adulterina, tam album, quàm rubrum, passim in Italia proveniunt. Hoc enim plantæ radicem esse scimus, quam superius libro tertio limonium fecimus, illud verò, alterius plantæ, cujus vires hactenus mihi prorsus incompertæ sunt. Sed quibus polleant viribus, nondum mihi compertum esse ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψικὴ sic Græcis dicitur, Latinis verò Glans unguentaria: Mauritanis, Habben, seu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hispanis, Avellana de la India, Tartago, & Muia.

Actuarius.

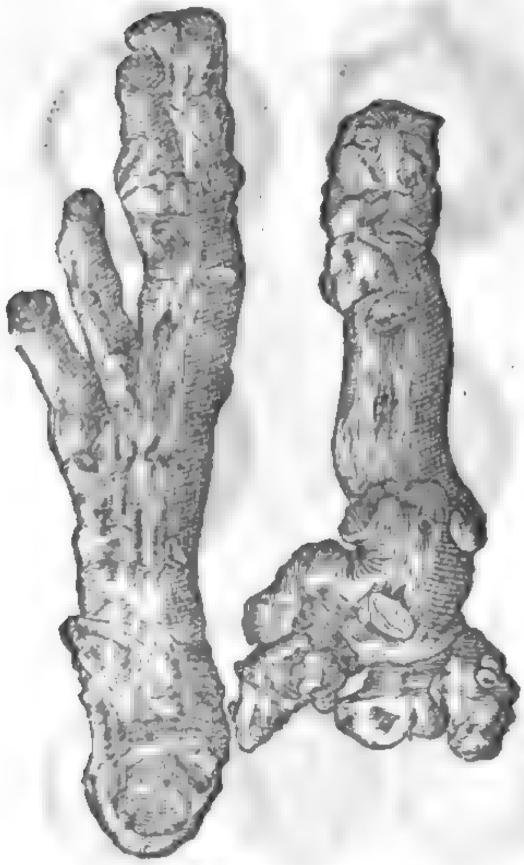
Chrysobalanus.

Beben album & rubeum.

Beben Hermodactylus.

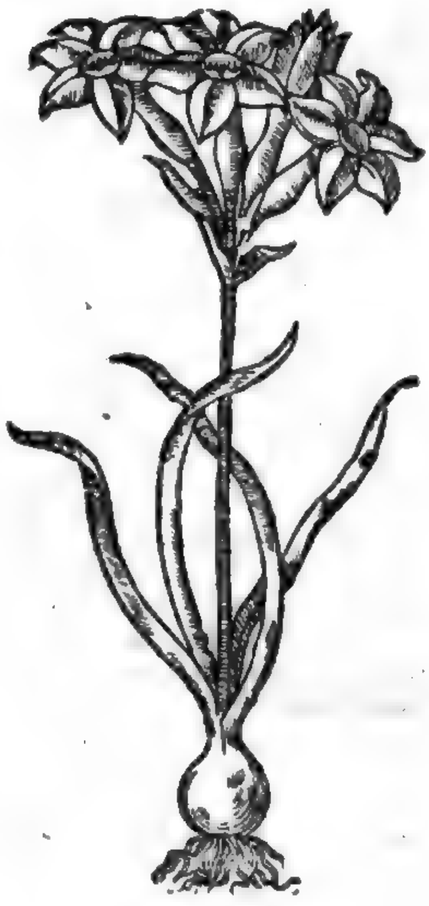
Nomina.

* BEHEN RUBRUM
Officinarum. *

Lilac Matthiolo, cujus figuram non habet in compendio. Lillach. Dod. fol. Syringa flore cæruleo, Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. Syringa cærulea Luſitanica, Lob. Syringa Luſitanica, Tab. Liguſtrum Orientale, Cæſ. II. Glans unguentaria, quam Matthiolus ex Alexandria adferri ſcribit: cujus folia in hiſtoria noſtra univerſali exhibebimus: dicitur Glans unguentaria, Cor. in Dioſc. Cluſio in Coroll. ad Dodonæum gallicum. Lac. Lob. Cæſ. Lugd. Glans unguentaria Cathartica ſiliquata, Adv. & Lob. in icon. Balanus Myrepſica, Cordo in hiſt. Taber. Granum Ben, Lob. Ben parvum, Monardi. Myrobalanorum non videntur veteres Græci meminiſſe, niſi fortè ad Aſclepiadis Chryſobalanos referas: aliàs ex Palmarum genere eſſe videntur, quas fert Palma probatiſſima in Ægypto, quæ oſſa non habent in Balanis, reliquarum modo. Genera quinq; afferuntur arida, acerba, purgandi facultate prædita: quorum tria os continent ſolida pulpa & cruſtoſa incluſum, ſtriatum, velut tripartitum, duriſſimum, non tamen omni ex parte ſolidum, ſed in media cavitate medullam ſeminis continens. Et licet non deſint, qui velint Indas, Chebulas & Citrinas unius arboris eſſe fructus, falluntur, ſiquidem Garzias referat diverſorum generum arbores Pruni magnitudine & omnes ſylveſtres eſſe, quæ in regionibus ſexaginta aut centum Leucis inter ſe diſtantibus naſcuntur: quorum quædam in Goa & Batecala, alia in Malavar & Dabul proveniant: in regno Cambayæ quatuor genera: Chebula verò in Biſnager & Bengala. Flava ſeu Citrina, quæ Arare indigenis, Sorbi folia proferunt: Emblici Anuale indigenis, folia habent minutim inciſa palmæ magnitudine: Bellerici, Gotim incolis, folia Lauri habent, ſed pallidiora & ſubcinerea: Chebuli ſeu Aretca, magni ſunt, rotundi, oblongi, dum ad perfectam maturitatem pervenere, & anguloſi, foliis perſici ſimilibus. Figuras quarum Matthiolus meminit, cum ad manus eſſent, addere libuit non tam propter arbores, (quæ quàm veræ ſint aliorum eſto judicium) quam propter fructus tam recentes quàm exſiccatos rectè expreſſos, qua de re plenius ſuo loco. Addita etiam eſt figura ipſius Behen rubri Officinarum.

I. NARCISSUS. I.

Νάρκισσος. NARCISSUS.
CAP. CLX.

Orib. concluſa non leg.

NArciſſum [ſunt qui ut lilium, lirium appellarint,] folia profert porro ſimilia, [tenuia,] multò minora, & [anguſtiora:] caulis vacuus, & ſine foliis, ſupra dodrantem attollitur, flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen velut in tunica, nigrum, longum. Probatiſſimus naſcitur in montibus, ſuavi odore: cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum virus olent. Radix cocta, ſive eſtur, ſive bibitur, vomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita, præciſos nervos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubvenit. Vitia cutis in facie, vitiliginesque cum ſemine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes: infixa corpori extrahit, illita cum lolii farina, & melle.

† Orib. add. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i. in campis & ſabuloſis.

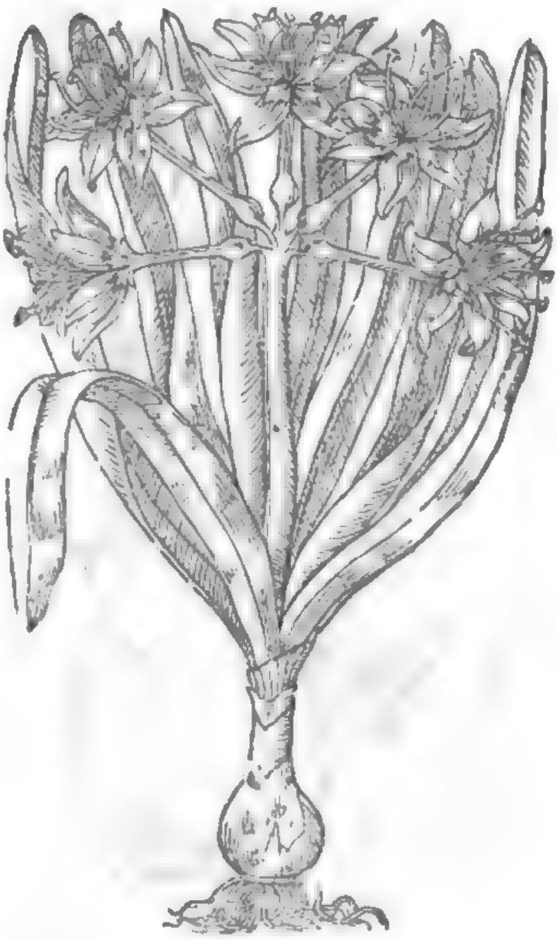
Narciſſi hiſtoria ex Theophraſto.

NArciſſus, *inquit Theophraſtus libro & capite 6. de hiſtoria plantarum, vel lirium (alii enim hoc, alii illo nomine vocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilii modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana veluti vaſculo incluſum, largè amplum, coloreq́ nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ferunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaq́ conſtat. Serotinus admodum, poſt arcturum*

II. NARCISSUS II.

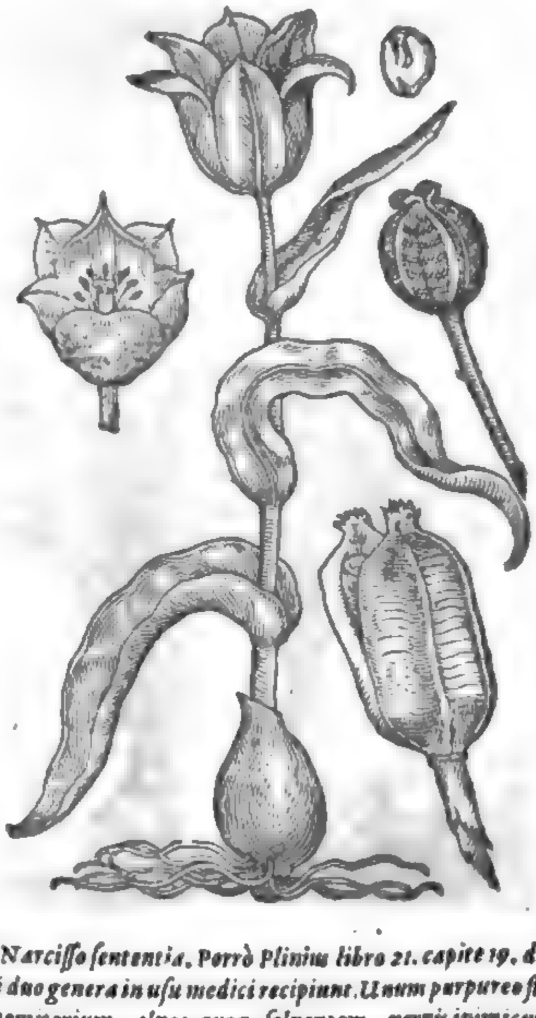
III. NAR. CONSTANTINOpolitanus III.

IV. NARCISSUS IV.

V. NARCISSUS. V.

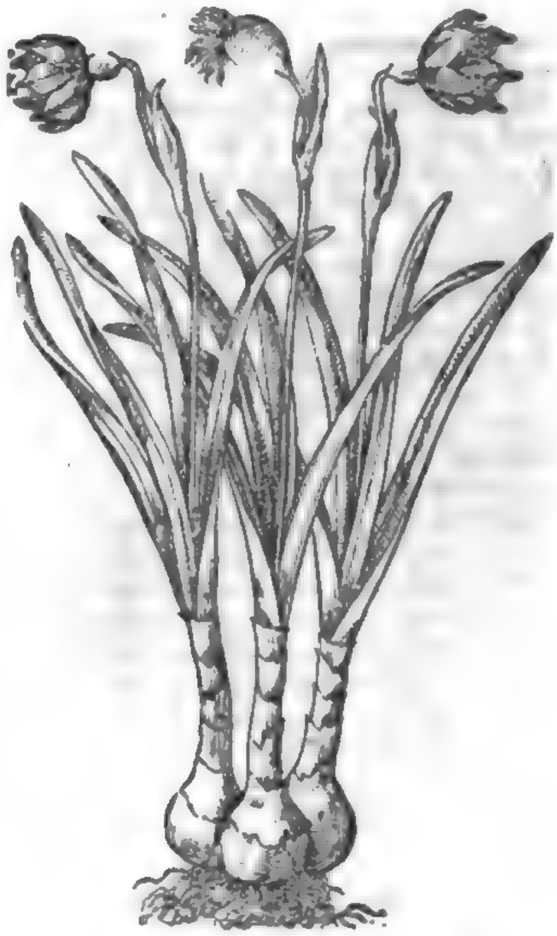
10 20 30 40 50 60

arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de Narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro 21. capite 19. duo Narciſſi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit: Narciſſi duo genera in uſu medici recipiunt. Unum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem. & ideo vomitorium, alvos quoq; ſolventem, nervis inimicum, caput gravantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero: hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dio-

VI. NARCISSUS VI.

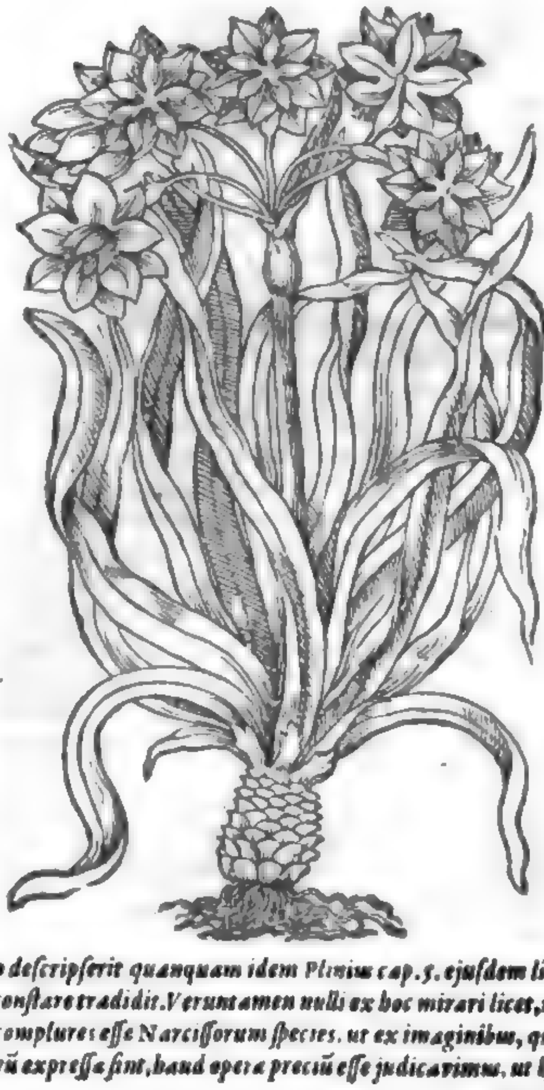
VII. NARCISSUS VII.

VIII. NARCISSUS VIII.

IX. NARCISSUS IX.

à Dioscoride dissentire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit quanquam idem Plinius cap. 5. ejusdem libri inter lilii genera Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum esse censeo, quòd sciamus complures esse Narcissorum species, ut ex imaginibus, quas hic excudi curavimus manifestò apparet. Hæ autem cùm ad vivũ expressæ sint, haud operæ preciũ esse judicavimus, ut harum de-

rum delineationes describamus. Narcissi vires retulit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum sic inquitus: Narcissi radix usq; adeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima vulnera conglutinet, vel ad incisiones usq;, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam abstersorium, & attractorium. Planta quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narcissus appellatur. Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso: Germanis, Weiβblumen/Hornungsblumen/Zeitlosen.

Narcissi vires ex Gal.

Nomina.

Narcissum à Narcisso adolescente nimium seipsum amante, qui in hunc florem mutatus fuit, dictum poetæ volunt: alii à vi stupefaciendi, seu ut Plinius, à narce, quam vim Narcisso inesse testatur libro 21. c. 10. quare Plutarchus 3. sympos. dictum censet, quasi nervos hebetans, & torpidas gravitates efficiens. Differentias vigintinovem in Phytopinace proposuimus: hic de differentiis à Matthiolo propositis tantùm. I. Narcissus primus, Matth. Narcissus quartus Matthioli, Lugd. Narcissus nonus Matthioli, Tab. Narcissus niveus serotinus eidem. Narcissus mediocroceus serotinus polyanthos, Lobel. II. Narcissus secundus, Matth. Lugd. Narcissus decimus Matthioli, Taber. Censemus esse Leucoium bulbosum majus, quod Leuconarcissolirion pratense vernum, Lob. Leucoium bulbosum polyanthemum, Dod. fol. Lugd. Cam. Leucoium bulbosum multiflorum, Tab. Leucoium bulbosum serotinum majus, Clus. hist. Pan. III. Narcissus Constantinopolitanus, Matthiolo in majoribus figuris, Tab. Narcissus octavus, Matthiolo in compendio: Narcissus tertius Constantinopolitanus Matthioli, Lugd. Exprimit scillam minorem, quam vocat Narcissum marinum, Dod. fol. Cæs. Hemerocallis, Ges. hort. Hemerocallis Valentina, Clus. hist. Hisp. Lob. Camer. Pancratium verum, Ges. hor. Pancratium, Cord. in Diosc. Lugd. Pancratium marinum, Lob. in iconibus. Lilium marinum album & luteum, Taber. IV. Narcissus quartus Matth. Lugd. Taber. nil aliud est quàm Ornithogalum maximum: quod dicitur Ornithogalum majus, Dod. fol. Ornithogalum Arabicum, Clus. hist. Pann. Ornithogalum majus Italicum, Camer. Lilionarcissus polyanthos, Lobel. Lilium Alexandrinum, eidem in iconibus, & Camerario. Quædam peregrina barbaro nomine Dulipan, Cæsalpino. V. Narcissus quintus, Matth. & Lugd. est Tulipa, cujus variæ sunt species, maximè colore floris differentes, quæ tamen ad tria prima genera reduci possunt: Præcocius unum, serotinum alterum, & tertia dubia, quæ medio tempore floret, ita ut quadraginta septem species à Clusio recenseantur: vulgatissimi tamen sunt flavi, albi & purpurei. Hactenus Byzantio missæ, præcoces, Cafe lale: Serotinæ Cafala lale nomine, à locis unde primum Byzantium illatæ appellatione indita: Lale enim florem significat. Caffa urbs est in Peninsula Gazaria dicta, quæ inter Propontidem & Euxinum pontum est. Tulipæ verò nomen à Pileo Dalmatico, vel amiculo capitis ab ipsis gestari solito, propter floris similitudinem, nomen habere dicitur. Et licet alii ad Anemonem, Limoniam Theophrasti, alii ad Crinorrhodon Plinii: alii ad Satyrium erythraicum referant, videtur tamen ad *βολβίνη* Theophrasti referenda. Dicitur Tulipa Turcarum, Ges. ad Cordum, cui & Anemone limonia & Lilii rubentis genus, Tulipa, Clus. hist. Hisp. Lon. Cast. Tulipa præcox rubra, Clus. hist. Panno. Tulipa major, Lug. Lilionarcissus purpureus, Lobelo. VI. Leucoium bulbosum minus, C.B. Narcissus sextus, Matth. Lug. Narcissus octavus alter, Matth. Narcissus tertius alter, Eidem in Compendio: Narcissus secundus, Lac. Narcissus montanus & alter, Cæs. Leucoium bulbosum triphyllon, Dod. fol. Camer. Leucoium bulbosum præcox minus, Clus. hist. Panno. Leucoium bulbosum secundum, Tab. Leuconarcissolirion minimum, Lob. Leuconarcissolirion trifolium Camerario in Matthiolum. Ex radice parva bulbosa, multis albis tunicis constante, externa nonnihil nigricante, & sessili parte tenuibus fibris donata, cauliculus palmaris, viridis, nudus & concavus, primo vere inter gemina folia oblonga, angusta, æruginoso colore exurgit, cujus summo flos unicus è vaginula prodiens pendulus, insidet, qui inodorus, lacteus, parvus, sex foliolis constans: quorum tria exteriora candida alarum modo se explicantia, tria verò interna duplo breviora & angustiora, cordis formam referentia limbo viridi extremitatem ambiente, inter quæ staminula sex crocea cum stilo exili & candido: quibus succedunt capitula oblonga, semé oblongiusculum & candidum continentia. Nascitur in pratis Italiæ, apud nos in hortis colitur, vocatur à Germanis Schneetropffen/id est, nivea gutta, ab insigni candore. VII. Leucoium bulbosum vulgare, C.B. Narcissus septimus, Matth. Lugd. Narcissus martius, Brunf. Narcissus, Turn. Narcissus candidus, Cord. in Diosc. Narcissus aquatitius, Cæs. Viola alba Theophrasti, Trag. Fuch. Turn. Viola alba bulbosa, Lug. Leucoion Theophrasti, Dod. gal. Lonic. Leucoion bulbosum Theophrasti, Gesn. hort. Thal. Leucoion bulbosum hexaphyllon, Dod. fol. Cam. Leucoium bulbosum præcox majus, Clus. hist. Panno. Leucoium bulbosum primum, Tab. Leuconarcissolirion paucioribus floribus, Lob. Leuconarcissolirion vulgare, Cam. ad Matthiolum. Germanis Weiβ Hornungsblum/Merzenblum. Italis Latte di Gallina. VIII. Narcissus luteus, calyce prælongo, C.B. Narcissus octavus, Matth. Narcissus tertius primus, Matth. in Compendio, qui inter majores figuras, non habetur. Narcissus, Brunf. Lac. Lug. Narcissus luteus, Trag. Lon. Narcissus luteus syl. Dod. fol. Lug. Narcissus totus luteus montanus, Theophrasti, Lob. cui & bulbus Codion Theophr. Narcissus calyce prælongo anguloso, Cæs. Pseudonarcissus, Dod. gal. Clus. hist. Hisp. Pseudonarcissus luteus, Tab. Codianum vel Codiaminũ flore Codii, i.e. Campanulæ, Ges. de hortis Germaniæ, Germanis, Gelb Hornungsblum/Gelb Josephsstab. Gallis, Coqueturde, Hispanis, Campanella. IX. Narcissus albus flore multiplici C.B. Narcissus octavus, Matth. in majoribus iconibus, & Lugd. Narcissus nonus, Matth. in Compendio: in penultima editione omissus. Narcissus secundus, Camer. in Matth. Narcissus multiplex Dod. fol. Narcissus flore multiplici, Clus. hist. Hisp. Lugd. Narcissus albus polyanthos sive Chalcedonicus, Lob. Narcissus polyanthos, Taber. Narcissus quartus, Lonic. Habetur flore albo, ex luteo pallente, & medio purpureo.

ἱππόφαές. **HIPPOPHAES.** **CAP. CLVI.**

Hippophaes, quo fullones vestes interpolant, in sabulosis, maritimisq; nascitur, surculaceo frutice, undiq; denso, & a largo: foliis oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes spinæ emi-

a Meum ἀμφιλαφῆ, i. undiq; ample.

emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hederæ corymbis similes, racematim cohærent, minusculi tamen, & molles, candidi ex parte rubescentes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur, qui per se, & cum ervi farina subactus, siccatur & ad usum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasq; dejicit, oboli pondere: ervi verò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, ut in thapsia: hujus in purgationibus modus est drachma.

Ἱπποφαιστον. HIPPOPHÆSTUM. CAP. CLVII.

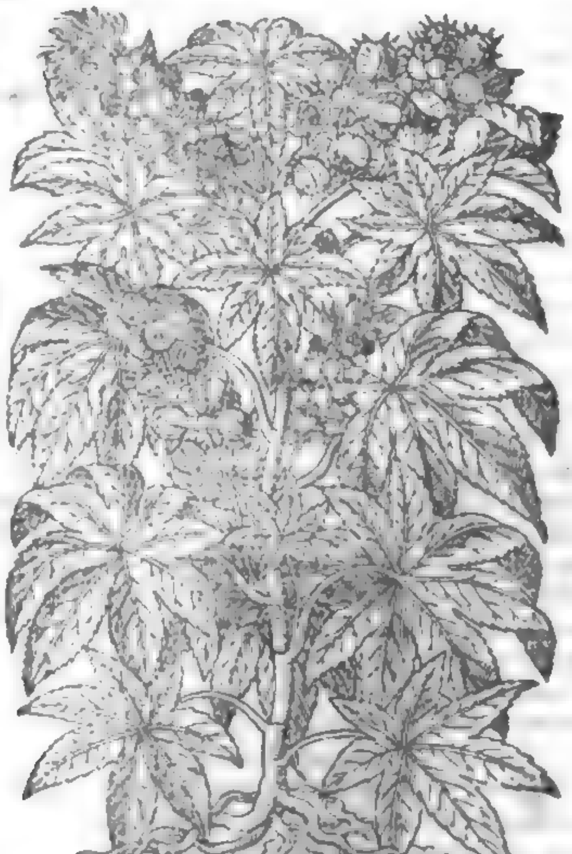
Hippophæston, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estq; spinæ fulloniæ genus, humilis herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tantùm capitulis: foliis parvis, spinosis: radiculas habens molles, crassas. Succus radice, foliis & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus cui voles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasq; detrahit: privatim comitialibus morbis, nervorum vitiis, & orthopnœæ convenit hujuscemodi purgatio.

Hippophaes consid.

Et si quandoq; maritima, & sabulosa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæstum, utpote plantas inibi nascentes inquirerem, neutrum tamen hactenus mihi licuit invenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergensis medicus ingenio & eruditione clarus, se olim Venetiis plantam accepisse à Joanne Baptista Zopisso Papiensi, clarissimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam viribus, ut se experimento comperisse testatum est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & aliis quoq; aliquando contingat Hippophaem consequi. Non invenio, quòd Galenus hippophaës, aut hippophæsti meminerit in suo simpl. medic. censu. Hippophaës tamen mentionem fecit Paulus lib. 7. inter simplicia. Hippophæsti verò Plinius lib. 27. cap. 10. Illius nomen Græcum ἱπποφαὴς Latinum quoq; Hippophaes. Hujus verò nomen Græcum ἱπποφαιστον Latinum item Hippophæstum.

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINUS. CAP. CLVIII.

Cici, aut Croton, nomen accepit à ricini animalis similitudine. Arbor provenit parvæ ficus altitudine, folio platani, majore, læviore, & nigriore: ramis, caudicibusq; cavis, in arundinis morem: semine intus aspero, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat: ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisq; utile. Grana *a* triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem aquamq; per alvum extrahunt, vomitionesq; movent: sed injucunda admodum est, & molesta purgatio, siquidem stomachũ vehementer subvertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresq; leniunt, turgentes mammas cohibent: eadem *b* ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

a Meum ... grana triginta numero. *b* Meum & Cat. ... per se, tum cum aceto: atqui aliud exemplar legit ... expolca

Ricini consid.

Ricinum vocavere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à similitudine, quam ejus semen habet cum ricino livido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, aliisq; quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm plenius sanguine saginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam vulgo vocatur Girasole, aliquibus verò Fagivolo Turchesco. Apud Insubres autem pluribus in locis Mirasole: quanquam id nominis potius Heliotropio convenit, de quo in hujus libri calce differemus. Semen officinæ Chervam majorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cujus vestigia pharmacopolæ maximè sequuntur, Regium granum appellari constet: cùm maturitatem senserit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copiosè seritur in hortis & in viridariis, in Aegypto sponte nascitur ubi ex ejus semine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) sed lucernis utile. Dejicit alvum perinde ac balanus myrepsica, tolliturq; ejus noxa iisdem medicamentis. Quamobrem de eo sic loquitur Mesues: Regium granum (hoc est ricini semen) pituitam tam per vomitum, quàm per alvum extrahit, sed non sine assumentium molestia. Siquidem stomachum vehementer subvertit: quinetiam bilem, & aquam inter cutem dejicit: & ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Tollitur noxa, ubi igne torrefactum fit prius & deinde admistis fœniculi, & anisi semine. Ita enim paratum vomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & ischiadicis, si ex jure veteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis verò decoquitur cum caprino sero, aut emulso recenter lacte: maceratum oleum quod à semine elicitur, colicos cruciatus lenit infusum: tollitq; innuctum cùm scabiem tum capitis ulcera sanat. Auxiliatur quoq; inflammationibus sedis, & conversis, ac præclusis fœminarũ locis. Inungitur utiliter indecoris cicatricibus & aurium doloribus. Ricini vires memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Ricini semen, quemadmodum expurgat, digerit, ac detergit: sic quoq; folium, sed undequaq; debilius. Oleum

Cherva maior offic.

Ricini vires ex Mesue.

Ricini vires ex Gal.

quod

quod ex semine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium est, quàm oleum commune, ac proinde etiam discutit. Suspicor in Dioscoridis exemplari subesse mendam. Grana enim triginta seminis non sine periculo vitæ dari possunt. Quo fit ut cum Oribasio legam tria Grana, non triginta. Planta quæ Græcis κίκι, sive κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Mirasole & Girasole: Germanis, Wunderbaum und Creutzbaum: Hispanis, Figueira delh inferno: Gallis, Paulme dieu, Palma Christi.

Nomina.

Ricinus, Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Pentadactylon) & fol. Lac. Cord. in Diosc. & hist. Anguil. Lon. Cast. Lob. (cui & Cerva major & Granum regium Mesues) Lugd. Cæsal. (& Girasole) Tab. Cam. Ricinus vulgo, Trago, cui & Palma Christi, & Phaselus Romanus Thuscis, Marcello Virgilio. Cici, Gesf. hort. Cataputia major, Ericio Cordo in suo Botanologico.

10

Τιθύμαλλοι.

TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina existimatur, eumq; myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madentes: foliis oleæ circum ramos, angustioribus, & longioribus: radice crassa, lignosa: *a* pendet in cacuminibus caulium coma junci, sub qua caveolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur: nascitur in asperis, & montibus. Succus alvum purgat, trahit pituitam, bilemq; binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa vomitiones movet. † Appetente vindemiarum tempore, succus, congestis ramulis mox dissectis, & vase conclusis, excipitur. Aliqui adjiciunt farinam ervi, & in pastillos digerunt, qui ervi magnitudinem impleant. Alii in aridas ficos, ternas quaternasve guttas instillant, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neq; quò ventus aspiret, stare quenquam, neq; manus oculis admovere convenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem, *b* collum scrotumq; genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & h. c modo dari: binas tamen ternasve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos evellit, renascentesq; flavos, & exiles efficit, deniq; omnes perimit: dentium cavernis inclusum, levat dolores: sed cera dentes oblinendi ne suo delapsu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, pensiles, & qui thymi florem repræsentant: valet adversus pterygia, carbunculos, phagedænas ulcerum, gangrænas, fistulasq;. Legitur semen autumno, & siccatum sole leviter tunditur, fervefactumq; loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inveterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit: decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fæmina, quam myrsinitem, aut caryiten vocant, similis suapte natura daphnoidi: foliis myrti, sed majoribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, *c* nuci similem, mordaci gustu: nascitur in asperis. Succus, radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem †: sed ad citandas vomitiones *d* invalidior hæc est. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellavere. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmum altis *e* quinis senisvè à radice exeuntibus: foliis lini, angustis, parvis, oblongis, in versus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato *f* in quo semen, ut ervum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice, *g* lacteo succo turget. Similes ad usus reconditur. Helioscopius dicitur, foliis portulacæ, tenuioribus, rotundioribusq;: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinq;, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine velut in capitulis incluso. Helioscopii nomen accepit, quoniam comas cum sole circumagat: circa oppida nascitur, potissimum in ruderibus. Colligitur succus, semenq;, ut aliorũ. Eædem, quæ superioribus vires, non tamen usqueadeò validæ. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, vel majorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum nascentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido succo madet, cui eadem vis, quæ superioribus. In petris nascens dendroides cognominatur: ampliter opacat, in cacumine frondosam spargens comam, succo lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, foliis myrti tenuioris, fructu characiæ. Ejusdem effectus, cujus superiores, similique modo reconditur. Platyphyllos verbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, rursus, & aquæ inspersus. Reliqua tithymalorum genera, quæ supra scribuntur, idem efficiunt.

20 30 40 50

a Meum & Cast. τῷ ἀνγῶν τι τῶν ... i. in summis caulibus coma est, qualis junci: earum virgarum † Orib. ... *b* Meum ... i. scrotum. *c* Meum & Ca. ... i. lilio. † Ori. ad ... i. & repositionem. *d* Orib. ... i. efficacior est. *e* Orib. ... i. rectis. *f* Orib. ... i. denio. *g* Orib. ... i. multo.

Tithymalorum omne genus officinæ Esulam indifferenter appellant quanquam plura sunt tithymali genera, quorum historiam satis confusè Mauritani tradiderunt: quo fit, ut apud hos non sine magno labore tithymalorum genera recte, & distincte cognosci possint: quæ tamen Græcis ordine pulcherrimo descripta inveniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile videtur decernere quæ Tithymali genera ex iis, quæ à Græcis repræsentantur, ea duo sint, quæ à Mesue, & Avicenna Scebram, & Alsebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem satis explicavit. Credidit Brasavolus illud esse Mesui alsebram minus, & Avicennæ scebram, quod Dioscoridi Paralium. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus in maritimis nasci: quum nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen ervo simile, capitulis conclusum: sed tantùm repererim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Avicenna verò Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, foliis tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasavoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram majus apud Mesuem, & Mahe Zeberegi apud Avicennã idem sunt Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos, quandoquidem in eorũ scriptis

Tithymalorũ confid.

60

Brasavoli opinio explosa. Allebra. Scebra.

nusquam

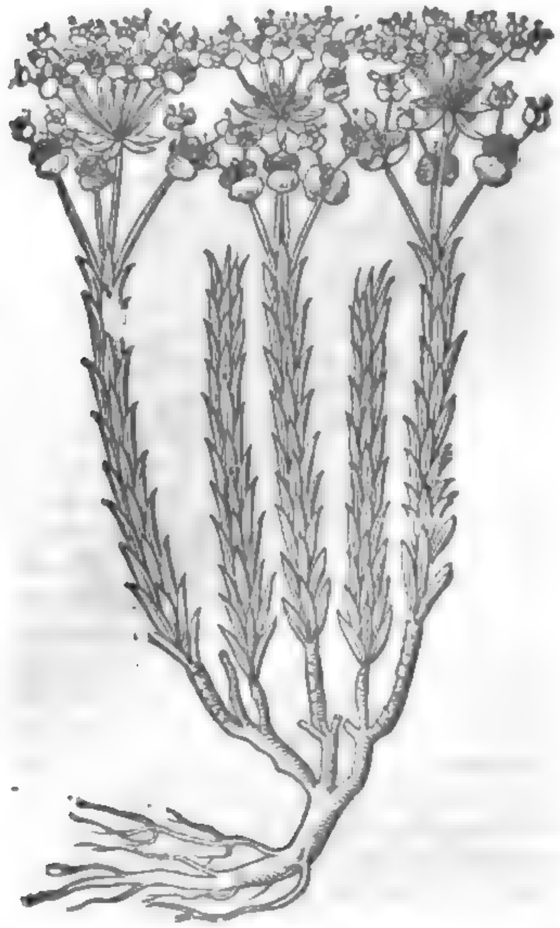
I. TITHYMALUS CHARACIAS.

II. TITHYM. MYRSINITES.

III. TITHYMALUS PARALIUS.

IV. TITHYM. HELIOSCOPIUS.

nusquam reperi majoris generis Alsebram folia hederæ verbasco similia, nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Avicenna) ejus folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re conjectandum esset putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis alsebram, sive Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor vocitatur, quod (ut inquit Avicenna) in hortis, & ubiq; proveniat. Hac autem ni fallor, ea est, quam vocat Dio-

V. TITHYMALUS CYPArissias.

VI. TITHYMALUS DENdroides.

VII. TITHYMALUS LEptophyllos.

cat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam foliis prorsus imitetur. Quinetiam conferem Alsebram majus, sive Mebezeberegi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur Pityusa, utpote quæ tithymalo cyparissiæ foliis sit similis, quamvis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Avicenna, Mebezeberegi esse simile Scebram, sed majus, & colore subcinericio. Mesues verò, quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassoque cortice obductis, ponderosisq;: quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignavit. Ex his itaq; perspicuum fieri arbitror, Pityusam Mauritanis Scebram majus appellari: minus verò id, quod Græcis Tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam vocatum, postquàm multum laboris in eo indagando frustra impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem judicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoq; hoc tantùm anno reperimus, foliis circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius verò in maritimis tantùm nascens, quem vulgaris usus tithymalum putat Brasavolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in universo illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus invenitur. Huic foliis similis visitur quædam alia planta, quæ in Hetruria vulgò appellatur Herba mora. Cujus radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus excæcantur. Sed caret hæc lacteo succo, quapropter, eam inter tithymalorum genera jam non esse adnumerandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, aliis notis neglectis, lini folia viderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo universa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus vulgaris notitiæ planta est. Provenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubiq; tam culto quàm inculto solo. Cyparissias deinde (ut supra diximus) ea est planta, quam Esulam minorem vocant, cujus pro omni Tithymalo invaluit usus. Mihi profectò mirum videtur, quod Dioscorides hoc tithymali genus cyparissias appellaverit,

Alsebra est Pityusa.

Tithy. Characias.

Myrsinites. Paralius.

Herba mora.

Helioscopius.

Cyparissias.

pellaverit,

Dendroides.

pellaverit, cum pinum, non cyparissum referat. Quod nascitur ferè ubiq; circa oppida, & secus vias. Eadem illi vis, quæ superioribus. Dendroidem vidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim versus, planta arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, supervenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonovensis (tunc omnes una sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timavo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Tithymali leptophylli facies patet ex hic appicta figura: Nascitur incultis locis & asperis. Facultatibus iisdem pollet quibus & reliqua genera.

Tithymalorũ historia ex Theophrast.

Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. 9. c. 12. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uva nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio constat & magnitudine cubitum æquat. Hujus lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur: purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est foliis myrti condita, verùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur: demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus purgatusq; datur electus cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per alvum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda: hactenus Theophrastus.

Tithymalorũ vires ex Mesue.

Tithymali omnes, Mesue autore in suis simplicibus dejectoriæ facultatis, cordi, jecinori, & ventriculo maximè officiunt, vasa disrumpunt, intestina abradunt, universum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima Tithymali noxa iis admistis, quæ cor, jecur, & ventriculum roborant. Secunda verò, & tertia iis, quæ agglutinatoria facultate pollent: cujusmodi sunt tragacanthæ lachryma, gummi, bdellium, psyllii seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris usus Tithymalus pituitam vehementer dejicit, & atrum quem vocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius exiccat universum corpus, & genituram extinguit. Unde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò ascivit.

Tithymalorũ vires ex Galeno.

Tithymali omnis generis vires commemorat Galenus libro 8. simpl. med. sic inquiens; Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidamq; facultatem, inest verò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo: sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proveniunt. At liquores, ut qui valentiorem vim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur: quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior fit oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, sive oculorum ungues, & thymos auferunt, detergentq; lichenas & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagadenica, anthrachode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, juvare aliquando poterunt. Verùm enimvero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genera quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè namq; ab illis in vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cum septem sint eorum genera, valentissimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui verbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, sive marinus: deniq; helioscopius. Proportione verò comprehensa illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixivium erit.

Nomina.

In universum planta Græcis τιθύμαλος, Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xanser, & Ethubs: Italis, Titymalo: & Tortumaglio. Germanis, Wolffsmilch: Hispanis, Leche tersina, & Leche tregna: Gallis, Herbe à laict.

Tithymali vocem, Gaza secutus Plinium, Lactariam reddidit, at Columella Lactucam caprinam, Celsus marinam vocavit: Lactaria dicitur ob commune omnibus lac, quod ex leviter secta, foliove abrupto effluit. Genera septem Dioscorides proposuit: at differentias viginti sex in Phytopinace proposuimus, de quibus plenius in historia. I. Tithymalus Characias, i.e. vallaris peregrinus, C.B. Tithymalus Characias, Matth. Lac. Lonic. Castor. Lugd. Tab. Tithymalus Characias alter, Dod. fol. Cæsal. Tithymalus Characias legitimus primus, Clus. hist. Hisp. Characias Monspeliensis, Lob. II. Tithymalus myrsinites, Matth. Dodo gal. (cui & Caryites & Myrtaria Gazæ) & fol. Lac. Anguil. Ges. hort. appen. Lonic. Cast. Cam. Cæsalp. Lugd. Tithymalus myrsinites primus, Tab. Tithymalus myrtifolius. Lob. III. Tithymalus maritimus, C.B. & Cæsalpino. Tithymalus Paralius, Matth. Lac. Dodo. gal. & fol. Ges. hort. Anguil. Lonic. (cui & Esula marina) Lob. Lugd. Taber. Camer. IV. Tithymalus helioscopius, Matth. Fuchs. Dod. gal. (cui & Lactaria solsequia) & fol. Turn. Cord. in Dioscorid. Ges. hort. Lac. Anguil. Lon. Lob. (cui & Solisequius portulacifolius.) Castor. Lug. Cæsal. Cam. Tab. Esula, Brunf. Esula vulgaris & tertia, Trag. Tithymalus Dendroides Dodonæi, Thalyo in sua Harcynia. V. Tithymalus Cyparissias major, C.B. Tithymalus cyparissias, Matth. Trag. (cui & Esula vulgaris major & quinta) Fuch. Lac. Ges. hor. Anguil. Cast. Lugd. Cam. Tithymalus Pinea. Lob. in icon. Tithymalus cupressinus secundus, Tab. Tithymalus Dendroides, Lonic. Esula major, Cæs. Esula minor, Dod. fol. & Lugd. Pityusa minor, Dod. gal. Thal. Pityusa sive Pinea & Turpetum nigrum Actuarii, Lob. in obser. Pityusa sive Esula minor, Lugd. VI. Tithymalus arboreus folio myrti, C.B. Tithymalus Dendroides, Matth. Lac. Ges. hort. Castor. Lugd. Lobel. Tithymalus arboreus Myrthifolius, Lobel. in iconibus. Tithymalus Characias tertius, Dodo. fol. & Lugdunensi. VII. Tithymalus leptophyllus, Matth. Lugd. Thal. Cam. Tithymalus minimus, Tab. Esula exigua, Tragi (cui & Peplus Dioscoridis) Lob. Esula minima, Lugd. Peplis minor Dalechampii, Eidem. Papaver spumeum, Ges. de hortis Germaniæ.

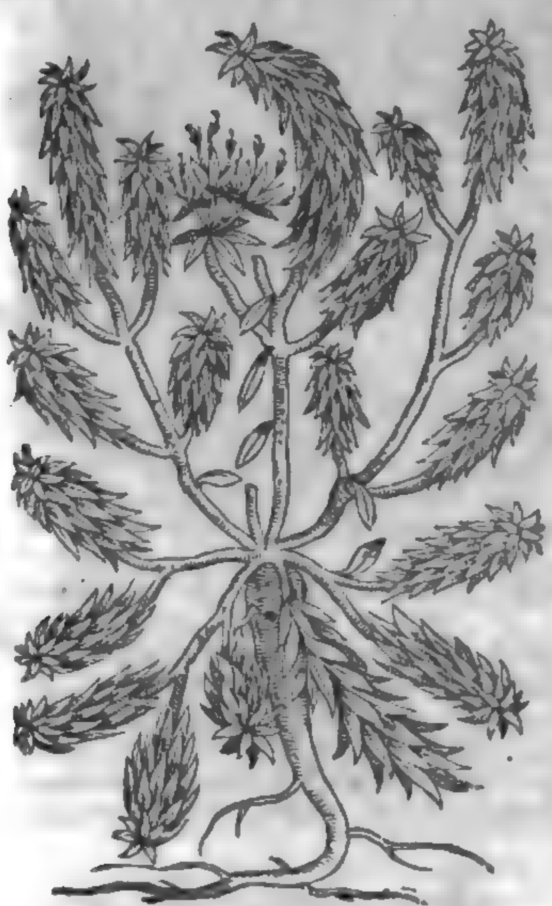
Errhines,

Πιτυοῦσα. PITYUSA. CAP. CLX.

PItyusam specie à cyparissia differre constat, etsi tithymalorum generi assignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: foliis *a* piceæ, acutis, exilibus: flore parvo, velut purpureo: semine instar lenticulæ lato: radice crassa, candida, succo referta: quibusdam in locis frutex hic *b* prægrandis invenitur. Detrahit per alvum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma: succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur: modus foliorum drachmæ tres.

a Meum, & Cat. πίτυος. i. pini. b φρύγανον μέγα. i. valde magnum.

PITYUSA.

PItyusa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam majorem nominant. Hujus radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto venditant, quemadmodum & Thapsiæ radices pro eodem subjiciunt, ut superius in tripolii mentione diximus. Quod cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum verò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula major sit Mauritanis alsebram, vel sebram, satis liquidò ex Serapione colligi potest, utpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, ut planè falli putem Brasavolum, quippe qui certò sibi persuadeat, Alsebram majus Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotiis alvum solventibus Esulam imponit cognomine chamæpityn. Unde Fuchsius in suis doctissimis adnotationibus, nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Quæ tamen Fuchsii opinio (pace ejus dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quæ in universum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Parvam enim pinum pityusa repræsentat: quare non ab re esula quoq; chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia passim ferè provenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus major, adeò ut quibusdam in regionibus, ut in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridissimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (ut Mesues est author) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda, proinde ejus usus apud medicos peritos prorsus exolevit, quemadmodum & turpeti ex hujusce radicibus parati, postquam detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui Pityusæ radices legitimi Turpeti vice suis inserant medicamentis: sintq; etiam circumforanei, qui harum radicum pulvere plures jugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo. Id quod Galenus apertè testatur lib. 8. simpl. med. dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat ut illi, quodq; similiter illis purget, cæteraq; omnia viribus illis est adsimilis. Ea Græcè πιτυοῦσα Latinè item Pityusa vocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: Officinis, Esula major: Italis, Pitiusa, & Esula maggiore. Gallis, Turbit noir.

Pityusa quid Esulæ confid. quæ Esula major est. Turpeti album & nigrum. Alsebra est Esula major. Esula Chamæpitys Nicolai. Fuchsii opin. reprobata. Pityusæ ma. ex Gal.

Pityusa, Matthiolo, Lac. Castor. Lugd. (cui & Esula major) Lonicero, cui & Turbith nigrum.

Λάθυρις. LATHYRIS. CAP. CLXI.

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adscribunt: caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem: gignuntur in cacumine aleæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læviora: quæ autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum summis surculis gerit, triplici loculamento insignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercursantibus membranis, inter se distincta continentur, eruis majora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. *a* Nullus radicis usus: totus frutex lacteo succo turget, uti tithymalus. *b* Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis devorata alvum purgant: sed aqua frigida postea sorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

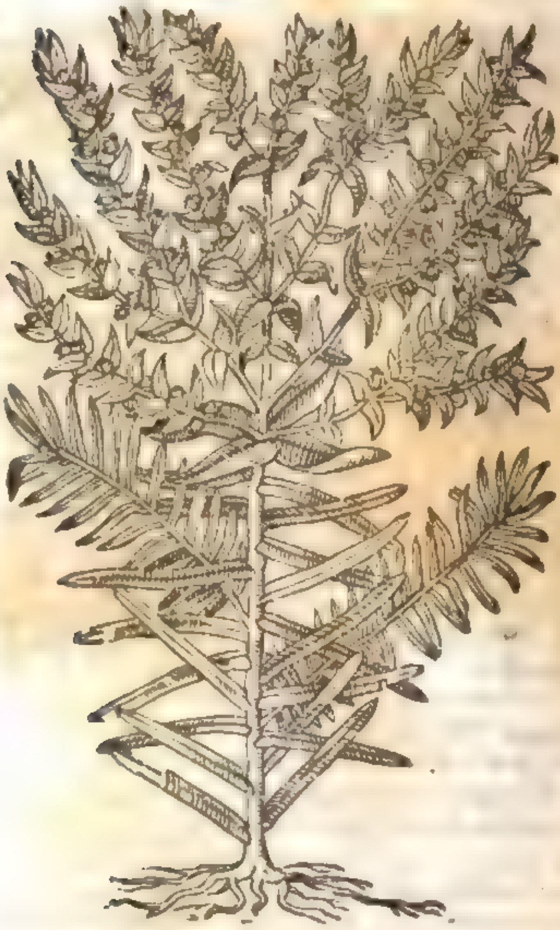
a Meum, & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis. b [illegible] minus grana sex aut septem aut octo. Ita habet utrumque exem pl.

LAthyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta est vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentissima nascitur passim in hortis, & secus itinera exoluto solo. Apud Insubres, quòd alvum valenter evacuet, vomitumque eliciat, cacapuzza vulgò nominatur. iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: iisdem quoq; medicamentis infrænatur. Hujus plantæ meminit Actuarius in suo lib. de compositione medicamentorum, ubi ita scribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur

Lathyris confid. Lathyris vires ex Actuario

Digitized by Google

LATHYRIS.

grana ejus majora, quindecim: minora verò viginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: iis verò, qui dejectionem non desiderant copiosam, jubendum est, ut integra devorent, præsertim si qui sumit malo fuerit stomacho: hæc Actuarius. Decem, duodecimve seminis grana a putaminibus delibrata, tusaq; & in ovo sorbili devorata, vomitum potenter citant. Itaq; iis utiliter propinantur, qui philtra devorarunt, aut alia veneficia, siquidem hæc efficaciter expellunt. Præstat præterea Lathyris semen ad ea omnia, ad quæ Ricini semen valere superius diximus.

Lathyris vires ex Gal.

Lathyris vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lathyris, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate similis sit, nisi quòd semen gustantibus videatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet.

Nomina.

Quæ planta λαθυρὶς Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Officinis, Cherva minor. Arabibus, Mendana, seu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Springkraut/ Springkörner/ und Treibkörner: *Hispanis, Tartago: Gallis, Espurge.*

Lathyris major, C. B. Lathyris, Matth. Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Cord. in Diosc. Dodo. gal. & fol. Lac. Anguil, Ges. hort. Lon. Castor. Lugd. Cataputia Brunf. Cæsal. Cataputia minor, Lob. Granum regium minus, Mesuæo.

πέπλος. PEPLUS. CAP. CLXII.

Peplos frutex est lactei succi plenus, foliis parvis ut rutæ, paulò rarioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi respersa: semine sub foliis parvo, rotundo, minore quàm candidi papaveris: pluribus scatet auxiliis. Unicam radicem habet, supervacuam, ex qua fruticat: nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in umbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & fervefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo ejus in hydromelitis cyatho poto. Obsoniis inspersa conturbat alvum: muria conditur.

I. PEPLUS.

II. PEPLIS.

ὑστάτω.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui sylvestrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: foliis sativæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub foliis rotundo, uti in peplo, fervente gustu: radice singulari, supervacua, tenui. Colligi & reponi, ac dari, uti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

PEplum herbariorum vulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam vocat. Provenit non modò in vinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo pragnans. Peplida verò, qua Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno evulsam vidimus. Utriusq; vires reddidit Galenus lib. 8. simpl. medic. ubi primum de Peplo ita scribit. Peplos, quidam verò papaver spumeum, & hic frutex parvus succum habet similem tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hac verba subjunxit: Peplium. & hic quoq; frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturq; plerunq; ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum verò validum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est. & flatuosum, similiter semini pepli purgans. Qua planta πέπλος Gracè, Peplus etiam Latinè vocatur: Officinis & vulgo, Esula rotunda: Italis, Pepla. Qua verò πεπλὶς Gracè, Peplis quoq; & Peplium Latinè dicitur: Italis, Peplo.

[Margin: Pepli & peplidis consid. Utriusq; vires ex Gal. Nomina.]

I. Peplus Matthiolo in majoribus figuris & Compendio, Peplis, eidem in minoribus: Peplus Fuchs. Dod. gal. (cui & Esula rotunda Officinarum.) & fol. (cui & vineale revelium, Ruellii) Tur. Cor. in Dios. & hist. Anguil. Lob. Lon. Cæsal. Cast. Cam. Thal. Tab. II. Peplis, Matth. in majoribus figuris & Compendio, Turn. Anguil. Lob. Clus. hist. Hisp. Cast. Lugd. Cam. Tab. cui & Peplus minor, Peplium, Cæsal. Lug. quia & Hippocrati Peplion dicitur. Meminit Anguillara & alterius, quod locis montosis in Samnitibus collegit, quod nuper ex iisdem montibus accepimus.

Χαμαισύκη. CHAMÆSYCE. CAP. CLXIV.

CHamæsycen aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram dejectos: folia lentis, parva, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub foliis rotundo, ut in peplo: neq; caulem, neq; florem promit: radice firmatur tenui, supervacanea. Rami ex vino triti vulvæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac a verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo alvus resolvitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: adversus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

[Margin: a Meum ἀκροχορδόνας καὶ μυρμηκίας. i. penfiles & formicarias verrucas.]

* CHAMÆSYCE. *

NAscitur Chamæsyce, quemadmodum & Peplus, in vineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda videtur: quippe, quæ ramulis exeat humi perpetuo sparsis lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaq; quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamæsyces vires tradidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem vim possidet. Itaq; acrochordonas, myrmecias caules ejus teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle verò crassas oculorum cicatrices detergunt: sed & hebetudinem visus à crassitie natam adjuvant, sicut sanè & suffusionum principia. Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamæsyce pariter Latinè vocatur.

[Margin: Chamæsyces consid. Chamæsyces vires ex Gal. Nomina.]

Chamæsyces figuram, cùm Matthiolus non haberet, adposuimus: quo nomine donarunt, Ges. hort. Adver. Lobel. Dodo. fol. & Clus. hist. Hisp. Cæsalp. Camer. Taber. & Lugdunensis historia, ubi duæ appositæ figuræ.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab una radice emittit a trium b cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil c crassitudinis præ se ferant: foliis helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirsutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cavo, graveolente: radice d prælonga, crassitudine cubitali, candida, gravi odore, succo gravida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excavatur: quo fit, ut in cavum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alii scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subjectis juglandium foliis, profundunt succum, siccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leve, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim evenit adulterato, quod admisto fit tithymali lacte) sed longè magis antea narratis: item si non vehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentum

[Margin: a Orib. addit. τριῶν ἢ τεσσάρων. i. tres, vel quatuor. b Orib. ἢ τεσσάρων πηχῶν. i. vel quatuor cubitorum. c Orib. δασεῖα i. densitatis. Conclusa nullum exemplar habet, sicuti etiam re ipsa apparet. d Orib. ἐπιμήκης. i. oblonga.]

tum est. Natione autem Syriacum, & Judaicum deterrima habentur, gravia, densa, erui farina, & tithymalo vitiato. Succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resolvendam alvum binos obolos cum sesama, aliove semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus veratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorii sales drachmis viginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adjectis. Horum modus proportione virium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum iis quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, vulvæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto & rosaceo perfunduntur.

I. SCAMMONEA.

Scammoneæ, ejusque succi consid.

Scammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam advehitur, præsertim Venetias quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinum sit Scammonium, quod ab iis emendum est, & ne tantum confidant quòd lingua tactu albescat, cùm id (ut rectè Dioscorides inquit) evenire quoq; possit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendenda quoq; sunt aliæ notæ, quibus præstantissimum dignosci solet. Ad hoc itaq; munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui Christianam religionem ac pietatem colunt, ut laudatissimum quærant, habeantq; scammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum passim est usus ad humores in morbis dejiciendos, sit basis, qui id adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunq; exitiosa conficiant medicamenta: quo certè nihil detestabilius, nihilq; execrabilius esse potest. Cæterùm nescio quo pacto fiat, ut devoratis nostri Scammonii 12. aut ad summum 15. granis sumentium alvus pluries, sæpeq; exolvatur, cùm Dioscoridi sinceri drachma id præstare vix possit. Siquidem is ubi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonii obolos, Ellebori nigri binos & aloes drachmam unam simul propinari jubet.

Diosc. locus suspectus.

Quo fit, ut facilè adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioscoridi mendam subesse, aut Scammonium quo nos utimur, adulterio non vacare. Scammonij plantam, cujus hic imaginem damus, Constantinopoli ad me Viennam misit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui tum temporis Cæsareum oratorem agebat. Eam curavi illico transplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, soli humore restituta, paulò post viticulas, folia & flores emisit. Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, hanc ipsam plantam Georgio Liberali pictori, qui nostras pinxit imagines, acceptam refert, quòd fortasse ignoraret à Georgio illo eam è nostris hortis esse sublatam. Sed hæc obiter dicta sit, non quòd Marino viro optimo, aut Georgio succenseamus, sed ne fortasse Zoili, ac sycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accusarent. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij viribus meminerit, cùm tamen pleraq; alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atq; aliàs sæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in suis aliis monumentis.

Scammonij læsiones, & vires ex Mesue.

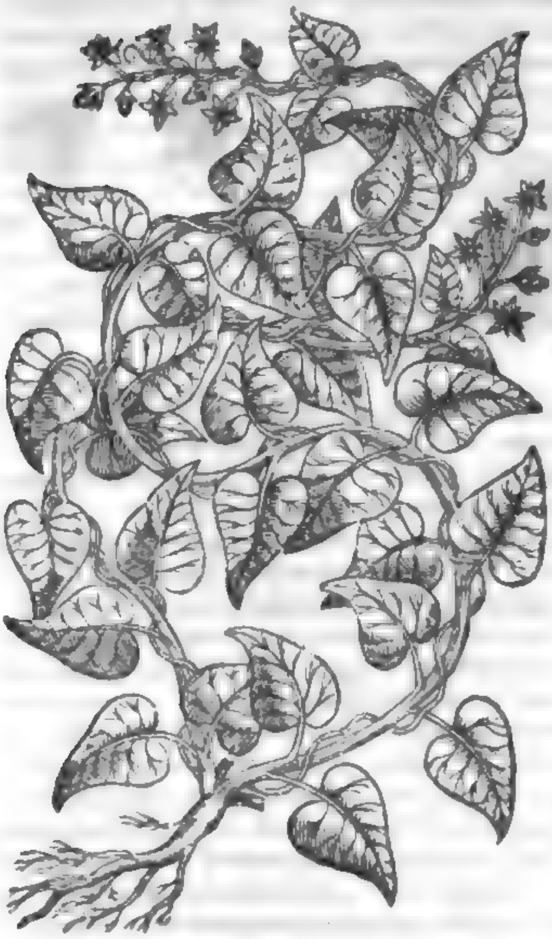
Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus dejectoriis, quinq; corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quod flatus quosdam mordaces gignit, usq; adeò ventriculum lacessentes, ut sumentibus nauseam commoveat. Noxa hæc tollitur, si in excavato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta undiq; circumlita, præsertim additis aut fœniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, iis præcipuè, qui obstructionibus viscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & fervorem extinguunt: cujusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisso rhoe, aut santalino spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alvi fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq;, nempe mastiche, cydoniis malis, succoq; ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flavis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq; medicamentis: cujusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & sacchar o asservata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta & calida aqua post bibita: utpote quæ medicamentum ocyus à ventriculo, & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est quod prudentes medici, quò celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis dejiciant, hordei jusculum, cum sacchar o superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, jecori, ac ventriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illis tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, jecinori, ventriculoq; opem suam præstant. Dejicit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Ejus dejiciendi facultas haud sanè aliis medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

Nomina.

Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, sive Sachmunia: Italis, Scammonea.

I. Scammo-

* II. SCAMMONEA MONSpeliaca. *

I. Scammonia Syriaca, C. B. Scammonia, Matth. Dodo. gal. Lon. Cordo in Dioſc. Anguil. Caſt. Lugd. Cæſalp. Scammonium, Dod. fol. Lob. Scammonium Syriacum, Antiochenum Scammoneæ, Lob. in icon. Scammoniæ frutex, Geſ. hort. Scammonea Antiochena, Cam. II. Scammonea Monſpeliaca. Hæc radice eſt ſurculoſa, fibroſa, digiti minoris craſſitie, fuſca, intus verò ſubflava: friabilis cum aliqua dulcedine acris: per cujus medium nervus flavus fertur, qui fractus minimis foraminibus plenus eſt: caules primo ortu erecti cubitales, poſtea Volubilis inſtar ſarmentoſi quatuor etiam cubitorum, repunt, qui concavi, foliis cinereis orbiculatis, in mucronem deſinentibus & baſi falcatis pediculis reptantibus: floribus ſtellatis candidis, quinquefoliis, ex alarum ſinu quaſi umbellatim Junio & Julio prodeuntibus: ſemen anguloſum. Tota planta lacteo ſucco turget, cujus ſucco aliqui Scammonio carentes ejus loco utuntur, ſed majore doſi & minori effectu. Calida ultra tertium gradum cenſetur. Hanc ante annos novemdecim Monſpelii in littore inter Volcarum ſtagnum & mare legimus. Dicitur Scammonia Monſpeliaca, Geſ. hor. Cam. ad Matth. & Periploca repens. Scammonium Monſpelienſe, Adver. & Lob. Scammonea Valentina & Monſpeliaca, Cluſ. hiſt. Hiſp. Scammonea maritima Monſpelienſis, Lugd. Cam. cui & Coriziola Rhaſis. Volubilis marina, Tabernæmontano.

Χαμελαία. CHAMELÆA. CAP. CLXVI.

CHamelæa ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemq; foliis præſertim in catapotio devoratis: namq; duæ abſinthii partes, adjecta chamelææ una, a hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur: ea autem in ventre non liqueſcunt, ſiquidem quotquot fuere devorata, regeruntur. Foliis cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

a [illegible] i. aqua, aut melle.

I. CHAMELÆA. II. THYMELÆA.

Θυμελαία,

Θυμελαία. **THYMELÆA. CAP. CLXVII.**

THymelæa est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum vocant, quoniam sativi lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues binûm cubitorum: foliis chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, viscosis, gummosisq; si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia viret, & tandem rubescit: involucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasq; detrahit, si viginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaq; cum farina, aut polenta, aut in uvæ acino dari debet, aut melle cocto obductum devorari. Qui ægre desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellarunt, per messes colligi debent, & siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & nervos eximere convenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uvæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos dividitur. Herba stomacho infesta: partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

Chamelææ & Thymelææ consideratio.

CHamelæam pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cujus etsi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum, tamen iis etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum vis in exolvendo corporis humores, tam vehemens, violenta, ac furiosa existit, ut nisi robustissimis hominibus tutò in medicamentum dari possint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abrasis visceribus apertisq; vasorum osculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas viduificas cognominarunt. Proveniunt hæ plantæ numerosæ in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utraq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem, quamvis Chamelææ quadantenus longior sit, & olivæ formam repræsentet. Utriq; fructus initio sui exortus virescit, mox per maturitatem rubescit, deniq; exiccatus niger conspicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, una etiam cum Laureolæ semine, Piper montanum indifferenter nominant.

Piper montanum.

Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libr. 9. cap. 22. de plantarum historia, ubi de pipere disseruisset, statim Cnidii grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in suis purgationibus adversus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe evenit, ut cùm futuram noxam non prævideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant, sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possum, quòd ex montani illius piperis assumptione plures periissent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in vita servassem.

Plinii sententia explosa.

Ideoq; non possum non admirari Plinium, quippe qui scribat lib. 27. cap. 9. Coccognidium quod Thymelææ est fructus, de quo nunc scribimus, alvum adstringere, cùm adeò exolvat, ut in magnum sæpe discrimen sumentes ducat. Est enim (ut ipse inquit Plinius) adeò urentis gustus, ut vorari non possit nisi in pane. Proinde scite posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi istis admistis antidotis, quibus ejus deleteria facultas infrænari possit, quæ omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit.

Pilulæ de Mezereo.

III. CNEORUM THEOPHRASTI.

H bentur tamen passim in pharmacopoliis catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus.

Cneorū Theoph.

Sunt qui contendant Theophr. Cneorum, quod duum apud illum est generum, alterum esse Chamelæam, alterum verò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioscoridis authoritate, utpote qui scribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per messes colligi debere. Verùm ab horum vitilitigatorum falsa opinione, longè admodum distat sententia nostra, ut lib. 3. nostrarum Epistolarum ad Joannem Cratonem Uratislaviensem medicum clarissimum scribentes disseruimus. Sed (Deo Opt. max. volente) rem hanc contra horum susurronum temeritatem, in secundo earundem nostrarum Epistolarum tomo, fusius, copiosius, lucidiusq; posteritatis memoriæ commendabimus. CNEORUM de quo meminit Theophrastus lib. 6. cap. 2. de plantarum historia, nullis deficientibus notis, misit ad me Roma vir quidem nobilitate clarus Gerardus Cibò, cujus imaginem hic appingi curavimus, ut qui chamelæam, & Thymelæam Cneorum faciunt, ad mentis sanitatem redeant.

Chamelææ vires ex Gal.

Chamelæam tantùm quod sciam, commemoravit Galenus in simpl. med. censu, de cujus viribus lib. 8. eorundem ita scribit: Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida ulcera, & quæ maximas habent crustas, cum melle purgare potest.

Nomina

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelæa & oleastellum appellatur: Mauritanis Mezereon, seu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zilandt: Gallis, Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa vocatur: Italicè, Timelea.

Inter Chamelæam & Thymelæam Dioscorides differentiam fecit, at Serapio utramque Chamelææ,

sic Mesues

ſic Meſues Thymeleæ, & Arabes Mezerei nomine, expreſſere. I. Chamælea Dioſc. Chamælea latifolia vel alba, Serapionis: Thymelea foliis magnis & tenuibus, Meſues: Chamęlea, Matt. Lac. Cordo in Dioſc. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lob. Lon. Caſt. Lug. qui duas habet figuras, Chamælea prima, Cluſ. hiſt. Hiſp. Chamælea altera, Cæſal. Chamælea vera, Cam. Chamælea Arabum tricoccos, Tab. Mezereon Arabum Lob. in icon. II. Thymelæa, Dioſcoridi: Chamælea tenuifolia & nigra, Serapioni: Thymelæa foliis parvis, Meſues: Thymelæa, Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Lon. Cluſ. hiſt. Hiſp. Cæſal. Lug. qui tribus figuris expreſſit, Caſt. Thymelæa vera, Geſn. hort. Thymelæa foliis lini, Cam. Thymelæa grani gnidii Lob. in icon. Thymelæa prima Tab. Chamælea Anguillaræ. III. Cneorum Theophraſti, Matthiolus duplex habet in hiſce Commentariis, aliud Capite de Cinamomo, de quo ſupra: aliud hoc in loco à ſuperiore penitus diverſum. Hoc Cneorum candidum eidem dicitur in Compendio, cujus figuram aſſumpſit Lugdunenſis, Cneorum aliud Theophraſti, Matthioli nominans. Quod etſi nobis videatur nil aliud eſſe quàm Lychnis vel Ocymoides repens montanum, quod Ocymoides repens Polygonifolia dicitur Lob. & Lugd. cui & Saponaria minor, ſic Ocymoidis alterum genus parvum, Cæſalpino, & Ocymoides repens, Camerario, noluimus tamen Matthioli figuram removere, meliorem in hiſtoria exhibituri, cum in Apennino legerimus.

Ἀκτή. SAMBUCUS. CAP. CLXVIII.

SAmbuci duo genera. Unum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cavos, candicantes, proceros: folia juglandis, [terna, quaternáve,] ex intervallis circa ramos exeunt, gravia odore, a minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculiſq; circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureum, racemoſum, ſucco madentem, vinoſumq;. Alterum genus chamæacte vocatur, Romanis ebulum, longè humilius eſt, magiſq; herbaceo generi aſſignandum: caule quadrangulo, geniculato, foliis amygdalæ, ex intervallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatiſq;, graveolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario ſambuci flore, & acino ejuſdem: radice nititur longa, craſſitudine digitali. Eadem utriuſq; vis, & uſus exiccans, alvo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq; detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in vino decocta, & in cibis data, hydropicos adjuvat: prodeſt viperarum morſibus, eodem pota modo: vulvas emollit inſidentium, decocto: patefacit earum ſpiracula: & vitia corrigit. Acini in vino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: ulcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant: iis, qui podagra tentantur, cum ſevo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

Concluſa non legit. Orib. a Meum μακρότερα. i. magis mala, ſed Orib. μακρότερα legit. i. longiora. Cat. verò μικρότερα. i. minora, & rectius meo judicio.

I. SAMBUCUS. II. SAMBUCUS MONTANA.

SAmbucus, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride, nobis tamen duo ejus obſervata ſunt genera: alterum quidem montanum & ſylveſtre: alterum verò urbanum, plerumq; in hortorum, & vinearum ſepibus proveniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano flores bacca non in umbella

Sambuci genera.

III. SAMBUCUS AQUATICA.

umbella cohærent perinde ac in urbano, nec maturescentes nigricant, sed in racemis uvæ modo dependentes, perpetuò rubescunt, vinosa ac succi plena. virgis foliisq; urbano similis est. sed minori longè proceritate adolescit. Nascitur in montosis & algentibus locis. Vires urbano imbecilliores habet. Illud etiam discrimen facit, quod urbanum in majorem proceritatem adolescit. & laviore constat materie. Sunt præterea, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam uliginoso & palustri solo enascentem, virgis sambuci domestici æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus injucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso ac amaro succo refertæ. quæ devoratæ vomitiones cient.

Sambuci vires Matth.

Succo vis est abstersoria. Aqua è sambuci floribus. fronti & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore provenerunt. Succus è radicis cortice expressus, vomitum valentissimè commovet. & aquam inter cutem pellit.

Ebuli vires Matthiolo.

Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis & Gallica lue laborantibus: mulcet enim dejectoria vi mirificè eorum dolores. cùm humores cõfluentes tum revocet, tum dejiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, serventq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quam coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponuntur convenienter fœminarum locis ad evocandos menses, præsertim si lana excepti intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commode ii, qui diuturna febre vexati ad malum devenerunt habitum, si tamen ventriculus, & jecur interea roborentur odoratu adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis.

Unguentum præstantissimum ad ambusta.

Paratur è Sambuco unguentum præstantissimum ad ignis ambustiones hoc pacto: Sumito viridis Sambuci corticis qui statim sub primo delitescit libro herbacei coloris libram. Olei pluries loti ex stillatitia florum Sambuci aqua libras duas. Ferveant simul aliquandiu, & deinde percolato, & exprimito. & addito ceræ novæ odoratæ, succi surculorũ Sambuci, cujusq; uncias 4. Rursus ut fervescant sinito, quousq; succus evanescat: tollito tunc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; misceto, & ad finẽ addito vernicis liquidæ uncias duas Thuris albi inte-

* IV. SAMB. AQUAT. POLYANTHOS. *

V. EBULUS.

nuem

ungem pollinem contriti uncias quatuor: quinetiam duorum ovorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde misceto diligenter omnia, & mundo vase asservato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis sedem oriuntur, in aqua rosacea prius macerati, capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum ebuli, tum sambuci radicum aqua, hydrope tympanite laborantes mirificè juvat, si hujus quaternas uncias, illius verò binas, utriusq; simul mistu hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus ebuli radicum succus procidentem sedem reprimit, & anginam tollit, ubi circa gulam calidus cum linteolis illinatur. Exusta Sambuci folia, & in pulverem trita, emanantem e naribus sanguinem sistunt. Baccarum sambuci succus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus ad Julapii spissitudinem, aurium dolores tollit, si calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo statim germinatu prodeunt, una cum pari pondere radicum plantaginis, suillaq; axungia veteris contrita, subactaq;, podagricos dolores præsentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci utriusq; Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Utraq; Sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæacten vocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem subeuntes aquas pellendas non parva est, ut hic Frangulæ quoq; arboris, in qua eadem vis non infima reperitur, historiam & facultatem describam.

Ad hydropem.

Sambuci utriusq; vires ex Galeno.

Frangulæ mentio & ejus vires.

VI. FRANGULA

FRANGULA igitur ita vocata, quòd facilè frangatur, arbor est mediocris proceritatis, folio ferè corni aut virgæ sanguineæ, cortice Alni, externus albis maculis resperso: internus verò adeò flavescente, ut si mandatur, croceo colore inficiat Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum parvum, Pisi magnitudine, per medium divisum, adeò ut duabus simul baccis constare videatur, quodam naturæ artificio simul conjunctis. Fructus primo exortu viret, deinde rufescit, postremò verò nigricat. Is duo inter se concludit ossicula, lupinorum ferè figura, sed lentibus paulò grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; est: unde illi nomen. Nascitur passim in Bohemiæ sylvis & nemoribus. Cortici vis inest non modica, cùm exolvens, tum etiam adstringens. Ideoq; Rhabarbari modo alvum dejicit, & viscera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Absinthio, Agrimonia, Cuscuta, Lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apii & utriusq; Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinq; unciarum pondere, magno sanè auxilio. Atqui operæpretium est, ut prius excrementitii humores, qui in ventriculo, & primis Jecinoris venis decumbunt, expurgati fuerint. Solvit enim alvum sine ullo incommodo, bellè jecur expurgans ac roborans, adeò ut quidam, qui scyrrhoso jecoris, & lienis affectu laborant, hoc medicamento curati sint. Aperit enim omnium viscerum obstructiones, & vasa omnia à crassorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas est adstringens: intimo autem exolvens. Uterq; simul ab arbore delibrari debet, in ipso statim Veris principio, ac deinde in umbra siccari. Siquidem viridis nullus debet esse usus, quòd vomitiones moveat. Decoctum, quod hinc paratur, quiescat prius oportet antequam propinetur, duobus aut tribus diebus quousq; flavus color in nigrum vertatur, alias vomitiones movere quandoq; solet. Idem potum ubi alvum non exolverit, appetitum provocat, ob eam quam possidet adstringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi ignota fuit, nunc verò primùm nota, opera ac diligentia clarissimi Doctoris Johannis Villebrochi Dantiscani, Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medici, qui cùm sit rei plantariæ studiosus, prætermittere noluit, quin etiam suo auxilio opus hoc nostrum ornaretur. Plantaque ἀκτῆ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Jasacti: Italis Sambuco: Germanis Holder oder Heller: Hispanis Sambugo & Cammero: Gallis Suseau & Suyer. Sambucus montana: Græc. ἀκτὴ ὀρεινὴ: Italis Sambuco montano. At Sambucus aquatica, Italis Sambuco aquatico: Germanis Schwelcken. Sic Frangula, Italis Frangola. Quæ verò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè Kameactis: Italis Ebulo seu Nebbio: Germanicè Attich und Niderholder: Hispanicè Hiezgüos & Sabugopequenno: Gallicè Hyeble.

Nomina.

Sambucus, quod à Sambuca instrumento musico dictum putant, est domestica, quæ foliis est vel non laciniatis, & quidem fructu vel nigro, vel albo: vel laciniatis: altera montana racemosa, tertia aquatica flore simplici, vel pleno: hocq; colore vel albo, vel purpureo: quarta minor seu humilis, quæ Ebulus. I. Sambucus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Anguil. Lac. Gesf. hor. Lob. Lon. Cæsal. Lug. Taber. Sambucus vulgaris, Trag. Thal. Sambucus domestica, Cast. Sambucus sive Sabucus Campestris, Cam. II. Sambucus montana, Matth. du Choul. in Pilati Lugd. descriptione, Gesf. hor. Cast. Cam. Sambucus montana racemosa, Lob. Sambucus sylvestris. Trag. Lon. (quamvis & sub Acere posuerit) Lug. Sambuci genus aliud minus, Cord. in Diosc. Sambuci alterum genus, Cæsal. Sambucus tertia, Turn. Sambucus quarta, Dod. fol. Sambucus cervina, Tab. Sambucus mõtana seu ἐλαφοσταφυλὴ aut ποταμοσταφυλὴ, Thal. III. Sambucus aquatica, Matt. Trag. Adv. Lob. in icon. Lug. (cui & Traupalus Teophrasti) Tab. Thal. Sambucus sylv. & cervinus. Dod. gal. Sambucus palustris, vel aquatica sylvestris, Gesf. hor. Sambucus palustris, Dod. fol. Lon. Cæs. Sambucus palustris fœmina, Cam. Lycostaphylon fœmina, Cord. in sua hist. IV. Sambucus aquatica Polyanthos: Hæc à præcedenti solùm flore differt, qui cultu & crebro satu densissimus fit, ita ut flos alb. sphæræ instar rotundus & glomeratus sit cujus nomine nostrates (in quorum hortis frequens, in Galliis & Italiis non visa) pilas niveas vocitant. Dicitur Lycostaphylus

 masculus

igitized by Google

mascula, Cord. in hist. Sambucus palustris, vel aquatica hortensis, Gesn. hor. Sambucus aquatica Lugd. Sambucus aquatica polyanthos, Tab. Sambucus palustris secunda, Dod. fol. Sambucus palustris mas, Cam. V. Ebulus, Matt. Brūf. Trag. Fuch. Tur. Dod. gal. & fol. Ang. Cord. in Diof. (cui & parva Sambucus) Lac. Lob. Lon. (cui & Sambuci alterū genus.) Lug. Cast. Tab. Cæs. VI. Alnus nigra baccifera, C.B. Frangula, Matth. Dod. fol. Lug. Tab. Avornus, Crescentio: Faulbaum Trag. Arbor fœtida, Lon. Alnus nigra quibusdam, Dod. gal. Alnus nigra, Lob. Thal. Cam. cui & Siler Plinii. Alnus nigra baccifera, Lugdunensi.

πυκνόκομον. PYCNOCOMUM. CAP. CLXIX.

† Orib. πράσιον. i. porri.

PYcnocomon constat erucæ foliis, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi, semine † marrubii: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente, invenitur in saxosis locis. Semen gravia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum: tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosq; corpori aculeos extrahit. Folia illitu tuberculo, panosq; discutiunt. Radix ejus in aqua mulsa duum drachmarum pondere, alvum solvit, & bilem extrahit.

Pycnocomi consid.

NUllam equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta sunt, aliquid invenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem, in medium proferre. Eam ut Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant.

Nomina.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Conclusa non legit Orib.
a Cat. addit. ἀγρίῳ. i. sylv.
b Cat. nō legit.

APios ramulos duos sive tres junceos spargit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: foliis a rutæ, oblongioribus tamen, [& angustioribus,] b herbaceis, semine parvo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extra cortices nigros. Superior pars ejus vomitione bilem, pituitasq; extrahit: inferior per alvum: tota utrinq; purgationes movet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum exiccatur. Purgat utraque parte is succus, sesquiobolo potus.

I. APIOS.

II. PSEUDOAPIOS.

Apios sive Ischadis consid.

APios, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quanquam non desunt, qui velint eam quoq; provenire in Italia, præsertim in Apulia) foliis exiguis rutæ, vel hyperico proximis, primo statim vere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente, cauliculis junceis subrubentibus, lacteo succo madentibus radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, unde & nomen, ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quam Latinis pyrum. Theoph. lib. 9. c. 10. de plant. hist. Apion his notis repræsentavit. Ischas sive Apios folio constat rutaceo, brevi, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice, quæ asphodelus, verùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget: hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me vidisse recordor, ad me misit Venetiis Nicolaus à Sancto Michaele Novocomensi, medicus singularis ingenii atq; eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci ejusq; radice rure pauperes per inopiam frugum vesci. Sed Ruellii sententiæ non esse subscribendum judico: Nam cùm Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla hujus facultatis habita ratione, copiosè (ut rustici facere solent) ejus radices sumerent in cibis. Falluntur quoq; in Apio censendo Fuchsius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantam, quam nos Pseudoapios vocamus, legitimam esse Apios. Siquidem hæc multiplici crescit caule, cubitali & quandoq; majori, humi procumbente, viciæ fere modò foliis oblongis, & subasperis. Floret Junio præsertim mense, floribus puniceo colore micantibus, pisi æmulis, odoratis racematim cohærentibus: quibus flaccescentibus siliquulæ oriuntur, in quibus semen concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, à staminibus dependentes, Filipendulæ nigra exterius cute & alba intus pulpa: nulla purgatoria vi prædita. Hæc passim nascitur ferè ubiq; in Bohemia in campis, & præsertim in vineis. Sed quantum,

Ischadis descriptio ex Theoph.

Ruell. lapsus.

Fuchsii Tragi & Loniceri opin. explosa.

Pseudoapii delineatio.

hæc

hac distet à Diosc. planta Apios appellata, ij judicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari possunt. Apii hujus nusquam, quod invenerim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hac planta non secus Latinis & Italis Apios, atq; Gracis ἄπιος nominatur. At Pseudoapios: Italis Apio falso: Germanis Erdnüß. — Nomina.

I Tithymalos tuberosa radice, C.B. Ischias Theophrasti, Caricam Gaza vertit. Apios, Matth. Dod.gal.Lac. Anguil. Lob. Cast. Lugd. Taber. Apios vera, Lob. in icon. Tithymalus tuberosus, Dod. fol.Lugd. qui & Matthioli & Dodonæi figuram exhibet. II. Pseudoapios, Matth. Apios, Trag. Fuch. Apios Fuchsii, Lugd. Cam. Chamæbalanus, Dod. gal. Taber. Astragalus, Turn. quo nomine & Matthiolum exhibuisse, in prima editione aliqui autumant, cujus figuram suo loco reposuimus. Astragalus arvensis, Thal. Terræ glandes, Lob. Dod. fol. Glandes terrestres, Clus. hist. Pann. Ornithogalum purpureum, Cordo in Dioscor. Panis porcinus, Lonicero.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Colocynthis sarmenta, foliaq; sativi cucumeris emittit, per terram repentia, divisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum: quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, si quatuor oboli cum aqua mulsa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infusæ clysteribus prosunt nervorum resolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitiis, ut quæ bilem, pituitam, & strigmenta, interdum etiam cruorem eliciant: fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, si una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro infervescat, hocque jure decocti dentes colluantur. Si aqua mulsa, aut passum in eadem incoquatur, & sub dio refrigescat, potu crassum humorem, & strigmenta alvi detrahet: stomacho supra modum adversatur: subdita ex ea balano alvi excrementa ejiciuntur. Virentis succo utilissimè ischiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

Colocynthis planta est tam medicis, quàm seplasiariis vulgarem notitia. Verùm etsi (ut Mesues est author) præstantissimum ex ejus fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera, ea tamen cordi, jecinori, & ventriculo maximè adversatur: quin & universum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitans. Abradit enim intestina, & vasorum oscula aperit, adeo ut etiam cruenta sæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, nisi prius malefica ejus vis prorsus aboleatur, iis additis antidotis, quæ ad id præstant: cujusmodi sunt illa, quæ ventriculum, jecur, & cor tum roborare tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi vim habent. — Colocynthidis consid.

Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & nervos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam vertiginosis, comitialibus, resolutis, convulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus utiliter in catapotiis exhibetur. Collachrymantes adjuvat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea vis ejus efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos: ad quæ non modò in catapotiis devoratur, sed etiam clysteribus infunditur: quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluvium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cavitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur: quinetiam oleo ipso & felle bubulo interaneorum vermes necantur, si simul misceantur, & calida umbilico illinantur. — Colocynthidis vires.

Colocynthidis vires retulit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea evidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in se continet, nimirum cum iis, quæ expurgat, antè & ipsa per alvum excerni prævertens. Viridis ipsius succus inrita ischiadibus prodest. — Colocynthidis vires ex Gal.

Κολοκυνθίς sic Gracis, Latinis item Colocynthis, & cucurbita sylvestris appellatur. Arabibus Chandel, Handel seu Handal: Italis & Hispanis Coloquintida: Germanis Coloquint und Wilder Kürbß: *Gallis Coloquinte & courle sauvage.* — Nomina.

Colocynthidis varia habentur genera, alia minor fungosa & levis quæ officinarum est: alia minor oblonga, vel flava, vel candida: alia rotunda varia: alia sessilis nigra maculata, magna instar Cucurbitæ: & alia minor: alia deniq; turbinata, seu pyriformis. Hic pingitur Colocynthis fructu rotundo major: quæ Colocynthis, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. (cui & Cucurbita deserti) Lac. Ges. hor. Dod. fol. Lob. (cui & Cucurbita amara Catharctica in iconibus) Lon. Lugd. (cui & Arabum plantarum mors) Castor. Cam. Colocynthis vera, Trag. Colocynthis prima, Dod. gal. Colocynthis mas, Taber. Coloquintida, Turn. Anguil. Cucurbita agrestis, Brunf. Cucurbita sylvestris fructu rotundo, Cæsalpino.

Ἐπίθυμον. EPITHYMUM. CAP. CLXXII.

EPithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & levia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Privatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi cōsid.

I. EPITHYMUM.

Epithymum Græcorũ & Arabum an diversum sint

IN hac equidem opinione versantur complures hujus ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Brasavolus Ferrariensis, ut credant Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diversum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab albo, cujus meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumvolvitur. Græcum verò idem esse volunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare videntur, quòd si vulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese convolventis. Id quod etiam Plinii auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari videatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit li. 26. c. 8. ubi sic inquit: Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pallioli (rectius fortè pili legendum esset) rubens: hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam.

Multorum opinio reprobata.

Horum certè judicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, unde, illa mutuatus est, depravatum habuisse, vel alium auctorem in hoc minus gravem secutum fuisse, vel se ipsum deceptum, ut in aliis compluribus illi venisse adnotavimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri usus, & Dioscoridis epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cùm ita scribunt: Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum & cribro excussum, scrupulorum quatuor pondere, cum passo, vel oxymelite, & salis modico. Vitiis flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus jecur aggravatur, & iis, qui spirandi vexantur difficultate. Quod verò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit Epistœbe, atq; Epithymbrum inde appellatum, thymi modo alvum resolvit: sed utrunq; facultate censetur infirmius, hæc illi ambo.

Epithymi vires, Epistœbe & Epithymbrum.

Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistœbe stœbæ innascatur, atque Epithymum in thymo nascitur, vel prosilit. Hoc idem præter Aëtium, & Actuarium longè antea testatus est gravissimus author Paulus, Dioscoridis & Galeni sectator acerrimus iis verbis: Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinq; lævigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum verò, quòd thymbræ innascitur, epithymo similiter evacuat, sed imbecillius est: Hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitaverim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo ejus genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci Epithymum. Verùm cum compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro & stœbe prosilit, iisq; nullo radicis adminiculo convolvitur, & implicatur, sibi visum est, quòd suo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum esset, fas fore declarasse non modò id in thymo gigni, sed etiam stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe vidimus) in polio, & chamædry: ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, vel epistœbem substitui posse: quin etiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neque suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adveniens, & in iis prosiliens, & vivens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) depravatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putaverim, nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresque per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, hujus plantæ proprii videntur, ideò non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse videtur Dioscorides, cum dicit: Capitula habet tenuia, levia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi, florem superius libro tertio (ut Brasavolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conjicere licet, Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quod à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymũ ipsum largè floret. Nam quod pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuè apparet: quoniam de epithymi viribus libro tertio ubi de thymo & ejus floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam thymi particulam non existimaverit esse, sed (ut suprà dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus

muscus

muscus, & viscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed viribus & facultate diversæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & ejus floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo vero, tanquam de re a thymo diversa disseruit in hoc libro quarto inter dejectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viscum innascitur, disputavit libro primo: de ipso autem visco libro tertio cum iis medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quod idem indicare videtur nomen Græcum ἐπὶ, quòd Latinis modò sub, modo in significat. Unde nil aliud nobis epithymum infert, quam in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo convenire possit, non video: ut pote qui non in thymo, neq; sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quod cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris usus esse locutum. Quippe si Epithymum proprij thymi florem esse duxisset, et sanè opus nõ fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proveniret, quam alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, ubicunq; thymum proveniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunq; nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope Goritiam, Salvatino & Gargaro montibus supra Salicantum, qui eo durioris thymi genere copiose vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantum tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit invenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herba enata austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proveniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmavi sententiam, nisi etiam Plinij authoritati, qua nititur Brasavolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum volo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum verborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quam suam opinionem retulit, cùm inquit: Epithymum est flos è thymo Satureiæ simili. Differentia quod hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò vero idem Plinius in ijs verbis errasse deprehenditur, quòd majori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit, cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modo candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaq; perspicuum fit, tam confusè & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex ejus verbis elici possit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperam interpretati deprehendantur, etsi ut forte aliis doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs verbis: Certissimè à paucis verus sensus verborum Dioscoridis de epithymo percipitur: nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, flos est è epithymum thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ: quia etiam & supra thymbram generatur hujusmodi capillamentum, sicut supra thymum: hæc Patres illi. In quibus facile cognoscitur horum inanis quadam jactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia, quòd sensus verborum obscuros claros reddere profiteantur, atque iis subinde, ut mihi videtur, majorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco evidentior sit, quam ut exponi debeat, quodq; apertè Monachis refragetur, ejus verba testantur, quæ ita Græcè habent: Ἐπίθυμον ἄνθος ἐστὶ θύμου τοῦ σκληροτέρου θύμβρᾳ ὁμοίου: hoc est ad verbum: Epithymum thymi est flos durioris & Satureiæ similis. His sanè verbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod flores thymi vocat, flori satureiæ, ut Monachi illi male interpretantur, sed illud genitivum ὁμοίου ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi namque duo habentur genera. Unum majus satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis foliis refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem: quare ne quispiam fortasse putaret utrique thymo epithymum innasci, id tantum in thymo duriori inveniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: jam medicinæ reddenda est ratio, & de ejus viribus agendum. Illud sibi peculiare ascivit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd valentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facile, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabilarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquiis. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum vitiis, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens est epithymi usus: datur enim utilissimè adversus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra: quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires brevissimè perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiccat, & excalfacit, ordine tertio: hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam revocavit CASSUTHAM ita à peritioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgo rectius Cuscuta nominetur. At cùm à veteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere videtur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur ejus generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & vivat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisquè longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis

Epithymum ubi plurimũ.

Plinii lapsus.

Monachorum expositio vana.

Epithymi vires ex Mesue, & Gal.

Cassuthæ hist. & vires.

II. CUSCUTA.

mulis

mulis se implicat, & adeò crebris involutionibus his se circumvolvit, ubi brevi plantas ipsas strangulet, atq; enecet. Foliis nullis unquam vestita visitur. Flores tamen edit albos quàm plurimos, quibusdam in capitulis, à quibus semen tenue prodit, sed supervacuum. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassitam appellari, & proinde eam Cassutham nominant. Is verò lib. 16. capite ultimo, ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassitas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumvolvens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinii codices, in quibus Cadytas, non Cassitas legitur, quodq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumvolvat, nostra verò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur & irretiat, non ausim affirmare vulgarem Cuscutam esse Plinii Cassytam, præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea pleriq; Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum utiq; sententiam potius probandam quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum iisdem, Galeni authoritate, polleat viribus, quibus & thymum. Excalfacit Cuscuta ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Jecoris obstructiones aperit, infarcti lienis vitia expedit: venas pituitosis, atq; biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subvenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu ventriculum gravat, quæ tamen noxa tollitur, si Anisi momentum adjiciatur. Bilem dejicit, præsertim absynthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; ejus decocti selibra, cum sacchari sesquuncia. Quod Grabi inibunu: Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani Epitimo seu Eschemo: Itali Epithimo: Hispani Cabellos seu flores del thomilho: Galli Teigne de thyn. At Cuscuta, Itali Cuscuta: Germani Flachsseiden: Galli couche in icy.

Cassuta Plin.

Cuscutæ vires Matth.

Nomina.

Quemadmodum Thymo circumnascitur capillamentum Cuscutæ modo, sic & circa Polium maritimum, Thymbram, Rosmarinum Monspelii observavimus: aliquando & in Hyssopo notare est. Hoc Epithymum dicitur Matthiolo, Lac. Cast. Lug. Cæsal. Tab. Epithymum Græcorum & Arabum, Lob. Lugd. Cassutha minor, Dodonæo historia latina in folio. II. Cuscuta duplex, vel albo vel russo colore, quæ passim herbis adnascitur, potissimùm Vrticæ majori, lupulo, rubo, vepribus, lino: Sic Cytiso, Trifolio corniculato: dicitur Cuscuta, Matthiolo, Anguil. Lon. Clus. hist. Pann. Cast. Cæsal. & Orobanche Theophrasti: Cassuta, Fuch. Turn. Dod. fol. Lugd. Thal. Cassytha, Dod. gal. (cui & Podagra & Angina lini) Ges. hort. (& Linodesmon) Tab. Cassytha Plinii, Lobel. Androsaces, Trago.

ALYPUM. CAP. CLXXIII.

Ἄλυπον.

Conclusa non legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, levi, & copioso: radice betæ, tenui, [referta acri succo: semine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoq; plurima provenit. Semen atram bilem dejicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leviter exulcerat.

Alypi consid.

ALypum ejusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, Turbit Arabibus dictum, quod album vocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, ubi minoris paranda Tripheræ rationem docet (si rectè vertit Ruellius) sic inquit: Si hoc medicamento pituitæ dejectionem moliri institueris, alypum, id est, album turpetum addas. Idem post, ubi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractavit, ita scribit: Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypia, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò ante Alypum describens, prodidit ejus semen atram bilem per alvum ducere, putavere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd hujus seminis tantùm vires reddiderit. Sed iis responderi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam vim inesse semini, aliam verò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, de semina sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ alium foliis, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen ejus semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus, sed etiam Pauli authoritate: quippe qui libro septimo Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemoravit iis verbis: Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale & aceto, dictum est: intestina verò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leviter exulcerat. Est autem, meo judicio, quæ nunc Alypias vocatur: hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta sint ad Actuarii mentem, non quidem ad præfixam sententiam nostram, nam cùm tantùm radices solas, easq; in particulas dissectas, nec usquàm vivam earum plantam viderim, ex unguibus tantùm leonem non judicabo. Ideoq; velim, ut aliorum sit quoque judicium, & præsertim cùm parum referat ad morbos curandos, scire cujus plantæ turpetum sit radix, cùm ejus facultates optimè à medicis perspectæ sint. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neq; ullum hactenus qui plantam, vel semen ostēderit, me nactum fuisse, antea prodideram in commentariis nostris Ita-

ALYPUM.

Opinio quorundam refutata.

Plantæ diversorum effectuum

Alypi vires ex Paulo.

Digitized by Google

ſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus vir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cujus hic picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hic de Turpeti viribus nobis differendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolii commentatione, ejus hiſtoriam ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, vel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè Alipo.

Nomina.

Alypum, ut Matthiolus expreſſit, etiam Lacuna & Lugdunenſis exhibent, & ſub Alypia Lonicerus: verùm perfectiorem adpoſuimus figuram. Dicitur Alypum montis Ceti, Adver. & Lob. Alypum & Herba terribilis, Tab. Lug. Hippogloſſum Valentinum, Cluſ. hiſt. Hiſp. & Tabernæmontano, qui duas propoſuit figuras. Empetrum phacoides in Lugdunenſi hiſtoria, ubi tres diverſæ unius plantæ figuræ exhibentur: non mirum ergo ſi magnum ſit volumen, quòd ſi ſemel atq; iterum hoc contigiſſet, excuſandus foret, cùm nemo ſit tam ſolidè doctus, quem non aliquando ceſpitare & labi contingat.

Ἔμπετρον. EMPETRUM, CAP. CLXXIV.

EMpetron aliqui Phacoides vocant, naſcitur in montibus & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quò propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam & aquam, ſi bibatur in jure aliquo aut hydromelite.

Empetri cap. deeſt in meo exemplari.

EMpetri herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Unde ſolo nomine nobis de hac herba potius divinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciunt, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſolvere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alii vulgari ſermone herba di San Piero. Sed hanc nos ſuperius lib. ſecundo legitimum eſſe Crithmum, pluribus probavimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoque tradidit lib. 27. c. 9. ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron Saxifragam eſſe exiſtimaverit, vires, quas utriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe uni Empetro aſſignavit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicina ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modum diſſerit: Empetron ad ſolas purgationes videtur eſſe commodum, bilem ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; ut aris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus: qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam vocari prodidit, alter verò praſoides dici ait: Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter erraverit, aut alterius codex hoc in loco ſit depravatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti & porro, ut illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calciſragam nominant: Itali Empetro.

Empetri conſid.

Plinii error.

Empetri vires ex Gal.

Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VItis ſylveſtris ſarmenta vitis *a* modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, [rimoſo cortice,] foliis hortenſis ſolani, longioribus ac latioribus, *b* muſcoſo flore & capillaceo: fructu exiguis uvis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Fervefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alvi ciet: ideo hydropicis datur. Uvæ ejus vitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enaſcentes viticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

a Or. ad. ἀμπέλου, i. vitis uniferæ. Or. non legit, rimoſo cortice. *b* Orib. legit βοτρυώδης, i. racemoſo.

VItis ſylveſtris cujus imaginem hic appingi curavimus, ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioſcoridis ἄμπελον ἀγρίαν eam facere velimus: ſed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repræſentant. Siquidem ſarmenta vitis modo emittit, folia habet hortenſis Solani, fructum exiguis uvis ſimilem, poſt maturitatem rubentem, cujus acinorum facies rotunda eſt. Nam hæc omnia vitis ſylveſtris ſunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muſcoſi non ſint, nec capillacei, ſed racematim cohærentes. Verùm cùm in Oribaſii codice, qui ex Dioſcoride tranſſcribit, legatur βοτρυώδεις non βρυώδεις, hoc loco, depravatam eſſe Dioſcoridis lectionem, haud temerè cenſemus, & præſertim, quòd rationi magis conſentanea ſit Oribaſii lectio, quàm quæ Dioſcoridi (ut puto) depravatè legitur. Siquidem nullam ſcio plantam, fructum uvæ modo proferentem, quæ flores racemoſos non fundat, adeò ut omninò ſtupidus dici poſſit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obſtare videtur, quòd hæc planta rimoſo cortice non ſit, cùm etiam verbum illud φλοιοῤῥαγοῦσα in Oribaſio non legatur. Adde quoque, quòd hæc planta, omnibus ſuis facultatibus, agreſti viti bellè correſpondeat. Noſtræ enim mulieres in Hetru-

Vitis ſylveſtris conſid.

ria acinorum succo utuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines maculasq; delendas. Nec desunt, qui scriptis mandaverint, sarmentorum & radicum decocto, ex vino albo in operculato fictili parato sanari hydropicos & Regio morbo affectos: quòd non solum alvum exolvat, sed urinam quoq; moveat. Quibus rationibus & autoritatibus fretus (si vel non sit hæc planta Dioscoridis ἄμπελος ἀγρία) non ab re esse nobis visum est, sylvestrem vitem hanc stirpem appellari posse, quousq; novus appareat Dioscorides qui aliam veriorem demonstret. Nascitur in dumetis, sepibus, sylvis & montibus. Sed quam misere hallucinentur, qui Vitalbam nobis vulgò vocatam, quam alterius Clematidis genus esse statuimus, agrestem vitem faciunt, alias longiori commentatione (Deo permittente) differemus. Theophrastus vitem sylvestrem Atragenam vocasse videtur, lib. 5. cap. ultimo de plantarum historia, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalibem fortasse nõ experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo judicio, sylvestris vitis materies admodum apta fuit. Fuchsius, Tragus, & alii nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus scripserunt, agrestem hanc nostram vitem Amaram dulcem appellaverunt, quòd mansus sarmentorum cortex primo statim occursu amarus, & deinde paulò post dulcis sentiatur, & præsertim si diutius ruminetur. De hujus vitis sylvestris viribus scripsit Galenus lib. 6. simpl. medic. his verbis: Vitis agrestis racemi extergendi vim habent, ut ephelees & naevos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent. Quæ vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis sylvestris Latinis vocatur: Vite salvatica Italis.

Vitalba non est vitis agr. Atragene. Amara dulcis. Vitis sylvestris vires ex Galeno. Nomina.

Solanum scandens seu Dulcamara, à corticis sapore, C.B. Vitis sylvestris, Matthiolo, Lac. Cast. Cam. Dulcis amara, Trag. Dulcamara, Dod. gal. & fol. cui & Cyclaminus altera Dioscoridis. Dulciamara & Melothron Theophrasti, Lugd. Amara dulcis, Anguil. Ges. hort. Lon. Lobel. (cui & Siliquastrum Plinii Guilandini & Solanum lignosum) Taber. Amarum dulce Solano somnifico cognatum, Cordo in Diosc. Solanum fruticosum, Ges. hort. Solanum γλυκύπικρον Thal. Salicastrum Plinii, Cæsalp. Circæa Monspeliensium, Camerario. Vulgatum flore est cæruleo, reperitur aliquando & albo.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

Conclusa non legit Orib. a Diosc. [...] Radix candida & crassa, ut & germen.

VItem albam aliqui bryoniam vocant. Foliis, viticulis, pampinisq; sativam vitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis claviculis complectitur: fructus rubens in uva dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo alvum & urinam cient. a Folia, fructus, radix, acrem vim sortiuntur: itaq; ulcerum phagedænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & autem erugat: vitia cutis in facie varosq;, lentigines & cicatrices nigras emendat, cum ervo, creta Chia, & fæno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, usq; dum liquescat: sugillata tollit, & reduvias committit: inflamationes discutit illita ex vino: suppurationes rumpit: medicamento aptè immiscetur, quod carnem exest: infracta ossa extrahit, trita & imposita. Datur comitialib. in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & vertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra viperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita, partus secundasq; morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficile spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoq; insessus decoquitur, siquidem vulvas purgat, sed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus ejus, si cum tritico decocto sorbeatur.

VITIS ALBA.

Vitis albæ cond. & vires

Bryonia fructu nigro.

VItis alba officinis, & herbariis Bryonia nominatur: vulgò mulieribus Cucurbita sylvestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus vias, & propter sepes proveniat. Germinat hæc primo statim vere plures a radice emittens viticulas, teneras & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & suis claviculis, quibus refertæ sunt, sese cum illis vinciunt. Folia profert vitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq; flores racematim cohærentes, colore pallido, & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum vinosumq;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primum viridi, & per maturitatem rubro & quandoq; nigro, quem Dioscorides non vidit. Nos hunc in Ungaria, Germania & Bohemia copiosum vidimus: quibus in locis nulla visitur Bryonia, cujus fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi vastaq;, perenni, carnosa, longitudine plerunq; cubitum excedente. Crassitudine humani femoris, capite multis ceu verrucis tuberoso, ima parte divaricata, colore foris cinereo, & candida & succosa intus pulpa, amaro & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet gluti-

ed by Goo

glutinoſo, odore gravi. Naſcitur plurimum propter ſepes, itinera & fruteta. Hanc inter ſua dejectoria medicamenta repoſuit Meſues, qui de ea ad ſenſum ſcribit. Vitis ſylveſtris, quòd hauſta, quemadmodum & Dracunculus, ventriculo, & jecinori noxam inferat, danda non eſt, niſi aromatum pulvere permiſta, addito maſtiche, cydoniis malis, aut aliis adſtringentibus roborantibusq́; medicamentis. Succus è contrita radice expreſſus pituitam ejicit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & nervos à pituitoſis putridisq́; excrementis: viſcerum obſtructiones aperit: renes à calculis expedit: ſubvenit item vertiginoſis comitialibusq́;. Præſtat opem mirificè tuſſientibus: & induratos tumores reſolvit, præſertim lienis ſi cum vino, & ficubus tuſa radix illinatur. Menſtrua elicit, & univerſum purgat uterum, atque etiam fœtum expellit, ſi in ejus decocto inſideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excavatis ejus radicibus immiſſum cineribusq́; incoctum, ſugillata delet: hactenus Meſues. Præterea mulieres vulvæ ſtrangulationibus obnoxias mirum in modum juvat, adeò ut eas à ſtrangulatu liberet & ſanet. Equidem novi mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis uncia efferbuiſſet, dormitum itura ſemel in hebdomade cùm hac medicina per annum uſa fuiſſet, optimè ex illo morbo convaluit. Vitis albæ meminit Galenus li. 6. ſimplicium medicamentorum, de ejus viribus ita ſcribens: Vitis alba, quam & Bryoniam, & Pſilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in vere eduntur, utpote edulium ſtomacho, eò quòd adſtringat, gratum. Habent etiam ſubamaram, & modicè acrem adſtrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abſtergentem, & deſiccantem & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus impoſita: & pſoram & lepram ſanat. Porrò fructus ejus racemi ſpeciem præferens, iis qui coria tingunt, utilis eſt. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ καὶ βρυωνία vocatur: Latinis Vitis alba: Mauritanis Feſire, Alſeſire, Feſſera ſive Alſeſcera, Nezargieſan ſeu Nezarchaſen: Italis Vite bianca & Zucca ſalvatica: Germanis Stickwurtz und Teuffelskürbs: *Hiſpanis Nueza & Anorca: Gallis Colubrine & Couluree, aut Feu ardent.*

Bryonia ſeu Vitis alba triplex eſt: alia enim vulgatior, cujus baccæ maturæ rubræ ſunt, radix ex albo flaveſcit: altera cujus baccæ nigricant & radix foris ſubnigra, interius verò eo pallet colore: tertia quam maculatam ſeu Creticam vocamus, quæ vulgari minor, cujus folia & punctis albis & ſtriis notantur: fructu eſt majore, rubro, aliquando unico, aliquando plurimis, ex longo pediculo dependentibus, radix ampla rapæ modo, quæ forinſecus cum vulgari convenit, verùm intrinſecus candida, nec circularibus lineis prædita: hujus radices Doctor Doldius Noriberga etiam ad me miſit. Bryonia baccis rubris, ſeu Vitis alba Dioſcoridis, C.B. Vitis alba Matthiolo, Fuchſ. Turn. Cordo in Dioſc. Anguil. Lac. Geſ. hort. Lob. Caſtor. Bryonia, Trag. Geſ. hort. Lonic. Cæſalp. (cui & Melothron Theophraſti) Lugd. Camer. Taber. Bryonia alba, Dod gal. & fol. Cordo in hiſtor. Thal. Viticella, Sylvatico. Quæ verò baccis nigris eſt, dicitur Bryonia nigra ſeu Vitis nigra Dioſcoridis, quam propriè Bryoniam dici Galenus teſtatur, C.B. Vitis alba fructu nigro, Matthiolo, Caſtor. Vitis nigra, Cordo in Dioſc. Bryonia nigra, Dod. gal. & fol. Cordo in hiſt. Bryonia baccis nigris, Camerario.

Ἄμπελος μέλαινα.

VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra vitis, quam aliqui nigram Bryoniam vocant, folia fert hederæ, ſmilaceis proxima, ſed majora: caules etiam cognatos: capreolis ſuis arbores, quaſi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & poſt maturitatem nigreſcunt: radix foris nigra intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olere recipiuntur: menſes pellunt, urinas cient, lienem abſumunt: vertiginoſis, comitialibus, nervorum reſolutione tentatis proſunt. Radix eadem, quæ vitis alba præſtat, ſed inefficacius. Folia cũ vino exulceratis jumentorum cervicibus commodiſſimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra Hetruſcis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc Tamnum, ſive Tamum etiam vocent, unde Latinis ejus uva Taminia dicta eſt. Hujus viticulæ, quæ vere primum è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quamvis non eam, quam aſparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentiſſima hæc in Hetruria provenit, quin & in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, ejus cauliculi in faſciculos digeſti in foro veneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Italia naſcitur, illud tantùm objici poſſe putaverim, quòd in uvarum colore ab illa diſſidere inveniatur, quam Dioſcorides repræſentavit, quòd huic uvæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ verò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem judicio, inter ſe maximè conveniunt. Sed illud nihil me movet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra, quòd viderim in Ungaria & Bohemia (ut in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam univerſam fructum

ctum ferre omnino nigrum, cùm tamen Dioscorides rubri tantùm meminerit: quinetiam hoc idem in Sambuco spectatur, ea enim quæ in montibus provenit, rubicundum fructum edit: altera verò ex purpura nigricantem. Videtur quoq; Solanum hortense quibusdam in locis uvas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uvis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & aliis compluribus perspicuè cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes uvas proferat, alibi verò nigras, ut in Græcia, Asia, aliisq; calidioribus, quòd in hujusmodi discrimina sæpenumero cœli ac soli diversitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam objectionem diluit, non dubitaverim asserere, hanc plantam, cujus etiam hic effigiem pictam damus, esse veram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm

Fuchsii opin. reprobata.

credidit Leonardus Fuchsius, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria vulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius hujus libri initio abundè ostendimus. Verùm hæc ejus opinio nobis pace sua planè reprobanda videtur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ majora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum uvis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis verò nigra exulceratis boum cervicibus medetur, & luxatis ob adstringentem vim quam habet, utilissimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ studiosus, scripsit ad me superioribus diebus, nuper à quibusdam fortè fortuna observatum esse, Vitis nigræ radici vim inesse præstantissimam ad conciliandā venerem, si sub cineribus ferventibus decocta devoretur: immo hoc quoq; addit, superare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum sit edulium. Quibus nescio sanè an fides sit adhibenda. Vitis nigræ vires paucis perstrinxit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Vitis nigra, vocatur autem hæc propriè bryonia, viti albæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior: hactenus Galenus de Vite nigra.

Vitis nigræ vires ex Mes.

Hujus autem succo (ut est author Mesues) nihil valentius ad strumas sanandas, si cum vini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq;, si tusa & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vitis tam albæ, quàm nigræ, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus vulgò vocatur BALSAMINA, *aliis*

Viticellæ sive Balsaminæ historia.

Viticella, aliis Momordica, aliis Caranza, cùm veteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quamplurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo hujus herbæ historia pertractetur. Est itaq; VITICELLA, *sive Balsamina, planta quæ prælongis tenuibusq; viticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas,*

II. BALSAMINA.

III. BALSAMINA ALTERA.

tum arbusculas comprehendit: foliis vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus, magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, parvum, colore subluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui ovi gallinacei ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit Anguriæ vocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquam rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit ac maturat, quàm adventante autumno, Augusto & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia provenit: pluribus autem in locis inibi in hortis & fictilibus plantatur & nascitur.

Viticellæ vocatæ vites.

Folia vulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem in oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præstantissimum ad arcendas vulnerum,

vulnerum, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad ulceratos inflammatosq; uteros ſiphone injectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquamq; olei libram, liquida vernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne quàm aqua. Punctis ſauciatiq; nervis utiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet, & veſparum ictus ſanat. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerit, ac demum ſuis ſe junxerint viris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum pulvis (ut ij affirmant, qui periculũ fecerũt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſive equiſeti decocto inteſtinorum vulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem pulverem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne fortè hujuſce plantæ nomina

Momordica genus Geranii.

10 *alicui imponant, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent Geranii genus quoddam, illud ſcilicet, quod majora inter cætera folia profert, malvæ amplitudine, de quo libro tertio in Geraniis abundè diſſeruimus. Eſt & alia planta, quam Balſaminam quoq; vocant, ſed à præſcripta facie longè diverſa. Namq; caulis illi eſt craſſus, ſeſquicubitalis, pinguis, & ſucco prægnans, in quo numeroſi habentur rami abundè vegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in univerſo ambitu ſerrata: flores prægrandes purpureos, retrò inflexe caudatos, è quibus poma ſuboriuntur alterius Balſaminæ non admodum diſſimilia, turbinata, hirſuta, & quæ colore ſunt primum viridi, & deinde per maturitatem luteſcente. Diſſiliunt hæc per ſeſe, cum ad ultimam pervenerunt maturitatem abjecto ſemine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numeroſis, craſſis ac robuſtis, ſeritur in hortis & fictilibus. Putat quidam (id quod etiam ſcribunt) iiſdem eſſe cum altera viribus, verùm nos nullam ejus experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ ſuo reptatu arbores ſcandunt, & tabernacula, attegias, ſepes & fruteta circumveſtiunt, ut hic quoq; plantam pariter arbores ſcandentem attexam, quam* V E S I C A R I A M *repentem, à fructuum facie recentiores vocant. Cujus hiſtoriam deſcripſimus ſuperius de Solano Halicacabo differentes, ubi ejus imaginem excudendã curavimus. Quæ vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus Feſire ſentanim, Feſireſim, Alfeſireſim ſive Faſerſin: Italis Vite nera & Tamaro: Hiſpanis Congorca. At Momordica ſeu Viticella: Italis Balſemina, Viticella, Momordica ſeu Pomo di Gieruſalem: Germanis* Balſamkraut Männlein: *Gallis Marveilles. Verùm Balſamina altera: Italis Balſamina maggiore ſive fœmina: Germanis* Balſamkraut Weiblein.

Balſamina altera.

20 *Veſicaria repens. Nomina.*

I. Bryoniam ſylveſtrem vocamus, ad imitationem Dioſcoridis & Theophraſti, quam Uvam Taminiam Plinius nominavit, & Vitis nigra dicitur Matthiolo, Lac. Anguil. Lugd. Caſtor. Taber. Vitis ſylveſtris ſive Tamus & Salicaſtrum Plinii, Dod. gal. & fol. Vitis nigra ſylveſtris, Geſ. hor. Vitis vel Bryonia 30 ſylveſtris & Sigillum beatæ Mariæ, Lob. Tanus & tamus, Geſ. hort. Tamarum vulgò, Cæſalp. Malacociſſum Damocrati, Geſ. libro de hortis Germaniæ. II. Balſamina rotundifolia repens ſeu mas: Balſamina dicitur, quòd ex pomis ipſius maris immaturis oleo injectis, inſolatione paretur oleum ſeu Balſamum, ut vocant Chirurgi, ad vulnera conſolidanda. Balſamina Matthiolo, Trag. (cui & pomum mirabile) Lac. Geſ. hort. appen. Cæſalp. Lugd. cui & Cucurbita Somphos Plinii fortè: Balſamine prima, Fuchſ. Balſamine Carantia dicta, Anguil. Balſamine alia Geſn. hort. Balſamina Cucumerina punicea, Lob. Balſamina cucumerina, Taber. Balſamina mas, Camer. Charantia, Dod. gal. & fol. (& pomum mirabile vel Hieroſolymitanum) Lac. Cucumis puniceus, Cordo in hiſtor. Momordica & Viticella Caſtori Durantes. III. Balſamina fœmina, C.B. Balſamina altera, Matth. Trag. Fuchſ. Geſ. de hort. Anguil. (cui & herba S. Catharinæ) Caſtor. Balſaminum, Dod. gal. Lugd. Balſamina Dod. fol. Lugdun. Lonic. 40 cui & Charantia fœmina. Balſamella, Cordo in hiſt. Balſamina amygdaloides, Geſ. ad Cordum: Balſamine vulgò dicta, Geſ. de hort. Balſamina fœmina, Camer. Taber. Balſamina fœmina perſici folio, Lob. Catanance, Cæſalpino.

πτέρις. FILAX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus *a* pinnata, ſubgravi odore: radice per ſumma ceſpitum nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubadſtringente guſtu: naſcitur in montibus & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut veratri nigri totidem obolis detur: ſed 50 qui ſumunt, alia prægustare debent: laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illita cum axungia, vulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio: cujus rei probatio talis fertur. Peribit filax, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contra evaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meum & Cat. [illegible] i. expenſa velut alæ. *a* Meũ & Cat. [illegible] i. folia quidem ſimilia filici habet, ſed non ex uno pediculo velut illa, verum multas propagines habent.

θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina *a* foliis eſt filicis, ſurculoſis altioribusq;, & quæ non ſingulari, ut illa pediculo fulciuntur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaveſcunt: aliquæ etiamnum rubræ inveniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum vino dra60 chmis tribus teretes tineas ejiciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: jumentorum cervicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut ventrem emolliant.

Filicis utriuſque hiſtoria.

F*ilicis tam maris, quam fœminæ plantas, nemo eſt, qui non noverit: Mas enim naſcitur in montibus & ſaxoſis: quin etiam alibi umbroſis locis. Fœmina in ſylvis & in montib. & fere ubiq;, maximè frigido ſolo. Mas etſi (ut Dioſc. inquit) neq; caulem neq; florem, neq; ſemen profert: certò tamen compertum eſt à naturalium rerum indagatoribus, ſemen ferre*

filicem

Digitized by Google

I. FILIX MAS. | II. FILIX FOEMINA.

filicē aversis foliis inhærens, sed adeò minutū, ut visum ferè fallat. Legitur abscissis prope radicē foliis, & in domo suspensis, substrato linteolo, aut papyro, ad finem Junii, nam circa hoc tempus maturescit. Atqui vulgus id colligi haud posse credit, nisi nocte festum divi Joannis Baptistæ præcedente superstitiosis quibusdam admurmuratis verbis, quibus Cacodæmones fugari censet, qui filicis semen custodire creduntur. Sed hæc & fabulosa sunt & superstitiosa. Inter filicem marem & arundinem non parva est inimicitia.

Filicis utriusq. vires ex Theoph.

Utriusq; filicis meminit Theoph. lib. 9. c. 20. de plantarum historia, his verbis: Filix Fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle subacta: & contra tenuia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus gravidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere ajunt. Differt fœmina filix à mascula, quòd folium unico ortu porrectum hæc habeat, radicem verò crassam, longam & nigram. Harum igitur vires sterilitati addixisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus.

Filicis descriptio ex Plin.

De iis etiam scripsit Plinius lib. 27. cap. 9. sic inquiens: Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alii blechnon, cujus ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graves odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alii nymphæam pterin. Est autem singularis, atq; non fruticosa (fortè rectius non singularis atq; fruticosa) brevior, molliorq; & densior, foliis ad radicem canaliculatis. Utriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cum aruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq;, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his tænias cum melle, cæteras ex vino dulci triduo pota. Utraq; stomacho inutilissima. Alvum solvit, primò bilem trahens, mox aquam: melius tænias cum scammonii pari pondere. Radix ejus duum obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam, bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam gravidis abortum, cæteris verò sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur, jumentorum quoq; cervicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et lib. 18. cap. 6. idem de Filice hæc scripta reliquit. Filix bienno moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantis ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Ajunt & circa solstitium avulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita.

Filicis utriusq; vires ex Gal.

Filicem utramq; prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi de earum viribus in hunc modum disserit. Filix mas radicem habet maxime utilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum vivum quidem necare, mortuum autem ejicere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem ulceribus imposita valenter desiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax est. Similem ei vim habet Thelypteris nominata.

Nomina.

Planta Græcis πτέρις καὶ πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus Sarax seu Sarachs: Italis Felce: Germanis Waldfarn: *Hispanis Helecho yerva: Gallis Osmunda regale seu Fengiere masle. At Filix fœmina, Græcis θηλύπτερις: Italis Felce femina.*

I. Filix mas dentata, C.B. Filix mas Matthiolo, Fuchs. Dodon. gal. & fol. Lonic. Lugd. Castor. Lob. Taber. Filix, Brunf. Turn. Filix mascula, Cordo in Dioscor. & histor. Filix mas secunda, Thal. Filix fœmina aspera, Ges. hort. appen. Filix fœmina, Gesner. hort. Cæsal. Filix sylvestris seu vulgaris, Trag. Quæ de semine dicuntur, nec commentitia sunt, nec superstitiosa, in historia explicanda. II. Filix fœmina dentata, C.B. Filix fœmina, Matthioli, Fuchs. Dodon. gal. & fol. Lacun. Castor. Lugdunen. Filix fœmina secunda, Thal. Filicula petræa fœmina dentata, Taber. Pteridion masculum, Cordo in historia.

Πολυ-

πολυπόδιον. FILICULA. CAP. CLXXX.

Filicula nascitur in muscosis petris, & vetustis *a* arborum caudicibus, præsertim quercuum, palmi altitudine, filici similis, subhirsuta, non tenui perinde divisura. Radix pilosa, in qua continentur cirri seu polyporum, crassitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, austera aliquantum, & gustu subdulcis. Purgandi vim habet. Coquitur cum gallina, aut piscibus, aut beta, aut malva, ad alvum solvendam. Aridæ farina aquæ mulsæ inspersa, detrahit bilem & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & adversus rimas, quæ inter digitos fiunt.

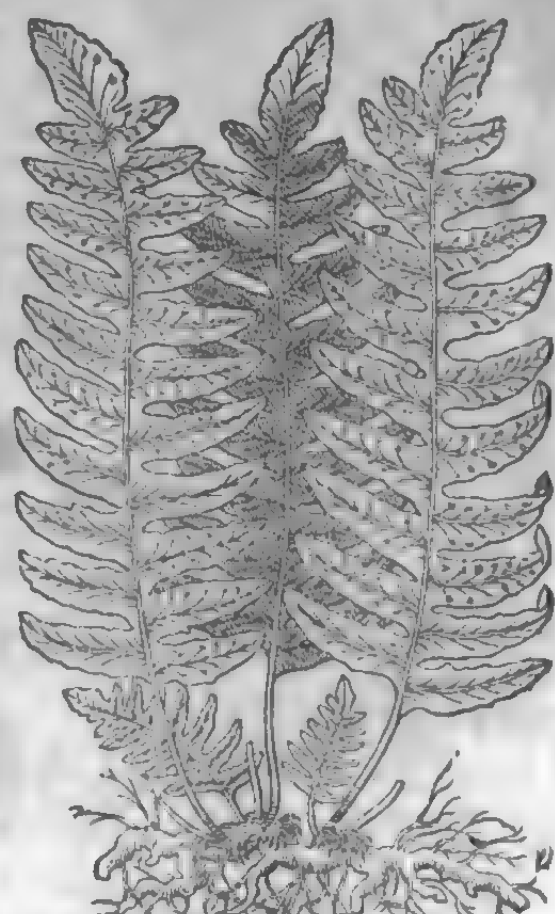
a Mes. & Cat. δρυ-ἄν.i. quercuum.

10

I. FILICULA SEU POLYpodium.

II. POLYPODIUM ALterum.

20

30

40

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Ejus duo reperiuntur genera. Alterum [palmari altitudine assurgit, filici similis, subhirsutis, & robustioribus foliis, adversa parte fulvescentibus maculis respersis: caulem, florem fructumq; nullum profert. Radicibus nititur per summa cespitum vagantibus, polyporum piscium cirris similibus, unde illi nomen fibris piliisq; propè innumeris refertis, colore exterius subfulvescente, interius verò viridi, sapore dulci, & austero simul] de quo hic Dioscorides disserit, omnibus notum est, quòd ubiq; locorum frequẽs proveniat, in muscosis petris, & vetustis arborum caudicibus, præsertim quercuum. Alterum verò non nisi paucis cognitum esse reor, folio aspleni quadantenus æmulo, sed longiore, viridiore: magisq; per ambitum laciniato: radice priori simili, graciliore tamen paulò: hoc plurimum nascitur in montium sylvis. Nos copiosum vidimus, l. gimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breve ac compendiosum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Mesues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ solo, aut muscosis lapidibus innascitur, suo quodam exuberante incoctoq; humore maximè ventriculo sit noxia, quodq; ipsum flatibus repleat, ac etiam subvertat. Id quod postea in universum de omni Filicula subjunxit, dicens: Polypodium inter ea recensetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant & extenuant: subversionem & nauseam facit. In quo tamen Mesui refragatur doctissimus Manardus Ferrariensis, asserens, quòd Polypodium, cum imbecilliter leviterq; purget, corpora extenuare non possit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stomacho inferat injuriam. Proinde Averroi in hoc magis adstipulandum censet, quam alteri: quandoquidem Averroes author est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius. Polypodium (ut testatum reliquit Actuarius in lib. de compos. medic.) bilem, & præsertim atram & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis seni scrupuli adfusa aqua mulsa. Mediocriter verò alvum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo jure, tum in cremore ptisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat assignavit Gal. lib. 8. simpl. medicamentorum iis verbis: Polypodium dulcem simul & austeram habet vincentem qualitatem, ut facultatis sit admodum desiccantis, citra morsum tamen: hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesuem rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus testis est gravissimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non possit (ut inquit Mesues) non equidem video. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur. πολυπόδιον *quod Græcis, Latinis similiter Polypodium & Filicula vocatur: Mauritanis Bisberg, Aibeig sive Bessaigi: Italis Polipodio: Germanis* Engelsüß/ Baumfarn und Dropffwurtz: *Hispanis Filipodio & Polipopio: Gallis Polypode.*

50

60

Polypodii consid.

Polypodii vires ex Actuario.

Polypodii facult. ex Gal.

Nomina.

Polypodium etsi in ruderibus saxosis ad radices Fagorum, Corylorum, & aliarum proveniat, præfertur tamen quercinum: & quod in antiquis & cæduis salicibus reperitur gustu amarius & sylvaticum censetur. Filicula, Matthiolo: Polypodium, Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Lac. Dod. gal. Cordo in hist. Gesf. hort. Lob. Lonic. Thal. Cast. Camer. Cæsalp. & Fidicula Gazæ apud Theophrastum: Polypodium majus, Dod. fol. Polypodium primum & Felicula Catoni, Lugd. Polypodium secundum, Tab. Herba radioli, Apuleii. II. Polypodium alterum, Matthiolo, Lac. Lugdun. Polypodium primum, Taber. Polypodium minus, Dodonæo historia Latina in folio.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXX.

a Meum μετὰ τὸ ἐκμάξαι τοὺς χυμοὺς, i. post quam corpus exudavit.

DRyopteris nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus invicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem vergentibus. Psilothrum est cum radicib. trita: illinitur enim primū *a* usq; dum sudorem evocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

DRYOPTERIS.

Dryopteridis consid.

NOn aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis muscosisq; (ut Dioscorides inquit) quercubus proveniat, foliis filicem ad unguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inveni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris iis, qui sylvas ingentes frequentant, notissima est. Dantur Dryopteris radices in pulverem contritæ, & cum furfuribus mistæ, addito salis & sulphuris momento, equis devorandæ adversus intestinorum vermes. Namq; potenter illos expellunt & interimunt. Dryopteridis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ejus facultates referens, his verbis: Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice verò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ Δρυοπτερὶς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur: Italis Felce quercina: Germanis Baumfarn: *Gallis Fuchiere des chesnes.*

Dryopteridis facult. ex Gal.

Nomina.

Dryopteris Matthiolo in minoribus iconibus, Brunf. Cordo in Diosc. Gesf. hort. app. Lob. Lug. Dryopteris candida, Dodon. gal. & fol. Pteridion fœmina, Cordo in hist. Filicula petræa fœmina prima, Tab. Filicis genus parvum in montibus, Cæsalpino.

I. CNICUS.

Κνῆκος. CNICUS. CAP. CLXXXII.

a Meum χνοῶδες, i. crassis, & tenue quidem, cum nullis sit in foliis asperitas.

CNicus foliis constat oblongis, per ambitum divisis, *a* asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis olivæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Hujus flore in obsoniis utuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel jure gallinacei, alvum purgat: sed stomacho adversatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adjectis succo amygdalis, nitro, aniso & melle decocto, quæ alvum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis juglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hęc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alvi facultate donat.

Cnici consid.

Cartami othc.

Cnici delineatio, Matth.

SUnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd ejus flore plerunque croci loco rura utantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum vocent. Cnicus (ut author est Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia) duorum est generum, sativum unum, alterum sylvestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in usum medicinæ semen tantum venit. Qui nostris in agris & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoq; majorem, teretem, rectum ex caso albicantem striatumq;, durum atq; lignosum: ramis à medio caulece.

le copiosis, dodrante longioribus rectisq;. Folia illi sunt oblonga, crassiuscula, robusta, glabra & venosa, in mucronem desinentia, & circumquaq; infirmis etiam spinis circumvallata & sine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum summitatibus acanacea capitula, in latum turbinem fastigiata oblongis & aculeatis squammis compacta, radiantibus circumquaq; ima parte foliolis, aculeis pariter rigentibus, & syderis faciem repræsentantibus. Flores è mediis capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, ut in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copiosi, & densè constipati, crocinis staminibus æmuli. Semen est illi album, angulosum, lævi cortice ac duro, hordeo ferè simile, sed paulo majus, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili fibrataq;, sed nullius in medicina usus: seritur in hortis & campis. Semen (ut Mesues inquit) pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præstet, non modò haustum sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & sacchari eclegmatis modo excepta, pectus & pulmones abstergit, vocem clarificat, prolificumq; semen auget. Hæc ille. Excalfacit seminis medulla, extenuat, aperit, digerit & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Psitaci, quos vulgo vocamus Papagallos, avidissimè Cnici semine vescuntur, nec tamen eorum alvus exolvitur. Cnici vires paucis perstringit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur. Tertii est ordinis excalfacientium, si quis foris eo uti volet. Ejus planta κνῆκος Græcis, Cnicus & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis Kartan sive Chartan: Italis Zaffarano Saracinesco: Officinis Cartamum: Germanis Wilder Saffran: Hispanis Alacor & Semente de papagaios: Gallis Saffran bastard, & Saffran sauvage.

Cnici delineatio. Matth.

Cnici vires ex Mesue.

Cnici vires ex Gal.

Nomina.

Cnicus seu Carthamus, ἀπὸ τοῦ καθαίρειν à purgando, flore est croceo, est cæruleo, est & albido: hic de Croceo. I. Cnicus flore luteo. C. B. Cnicus Matthiolo: Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Castor. Cnecus, Turn. Ges. hort. Cnicus sativus, Cordo in hist. Cæs. Cnicus sativus Theophrasti, Lob. Carthamus Brunf. Fuch. Lonic. Carthamus, Camerario. II. Helenium Indicum maximum, C. B. Methodum

* II. HELENIUM INDICUM maximum. *

* III. HELENIUM INDICUM ramosum. *

Dioscoridis, ratione facultatis & formæ imitantes, in hunc locum, Floris solis maximi figuram rejecimus, cujus effigiem à Nobiliss. Jacobo Antonio Cortuso patritio Patavino, rei herbariæ studiosissimo, & nostri etiam amantissimo, Matthiolus unà cum Epistola acceptam editioni Italicæ anno 1568. præfixit: verùm cùm editione postrema 1583. Typographus certis de causis Epistolam Cortusi omiserit, & solùm hujus figuram plantæ maximæ nomine præmiserit, & eam (iisdem rationib. moti) prętermittere voluimus: hujus tamen descriptio neutiquam prętermittenda. Stirps est annua, hominis staturam superans, ita ut quindecim, octodecim, viginti & aliquando viginti quatuor pedes, vel duodecim & plures cubitos adæquet, ad quam altitudinem sex vel ad summum septem mensibus, ex quo terræ ipsius semé est mandatum, extollitur. Caulis brachialis crassitiei, rectus, hirsutie asper: foliis vestitur magnis, latis in mucronem collectis, crenatis, ex longis pediculis hirsutis pendentib. carnosis, atrovirentibus, similiter asperis: Caulis fastigio capitulum Strobilo simile, sed rotundius & latius insidet, quod in florem explicatur prægrandem, ingentis patinę amplitudine, quo major non datur, cum medius ejus discus pedem, nonnunquam sesquipedem latitudine excedat, quem folia oblonga aurei fulgoris, ceu radii solares orbiculariter cingunt, media planitie purpurascéte. Succedit semen oblongũ planumq;, quod in ipsi⁹ disci alveolis ceu apum favis, ordine dispositum est, cortice nigro aut cádido obductum, medulla dulci, cujus

tanta copia, ut aliquando ultra mille semina in uno disco reperias. Radix summa tellure sparsa, & pro stipitis magnitudine brevis, fibrosa (aliquando tuberosa) idcircò ventorum injuriis, nisi firmo jungatur adminiculo, exposita. Ex India Occidentali, Americæ Provinciis, maximè ex Peru, apud quos sponte provenit, in Europam illata. Calida in fine secundi & sicca in principio ejusdem gradus, cum tenui substantia, censetur. Odore est suavi & sapore grato. Sunt qui teneros foliorum pediculos, pilis derasis in craticula coctos, sale, oleo & aromatibus conditos, palato ipsis Asparagis & Carduis gratiores, ad stimulandam venerem commendent. Sunt etiam qui caput coctum in cibos assumant. Universæ plantæ usus ad calculos expellendos, cùm illi vis diuretica insit. Lachryma pellucida, flava, odorata, subacris, quæ caule inciso exstillat, ad renes à calculis expurgandos instar Terebinthinæ commendatur: menstrua ducere, dentium, lateris & coli dolores mitigare, statuunt: ad vulnera etiam glutinanda commendatur. Radix de collo suspensa Apoplexiam arcet, auctore Durante. Veteribus indicta creditur, sed fortè Bellio Plinii censeri posset: siquidem Plinio lib. 21. cap. 8. Luteus Bellio pastillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Solem Indianum nonnulli, alii florem Solis, quia non solum effigiem solarem præ se fert, sed & cum eo modò in Orientem, modò in Occasum convertitur, & ad ejus ortum quasi præ reverentia capite nutans, reclinatur, & cum surrexit consistit solem semper respiciendo, ad ejus radios sese plurimum pandens, donec Sol occidat. Matthiolo & Castori, planta maxima: Chrysanthemum Peruvianum, Dodonæo editione Latina & Lugdunensi: Solis flos Peruvianus; Lobelo: Sol Indianus Lonicero: Helianthemum Peruvianum, Camerario in Matthiolo: Helenium Indicum, Cæsalpino: Corona solis, Tabernæmontano. Germanis Groß Sonnen Blum: Belgis Sonne Bloemen van Peru: Italis Pianta massima, Sole Indiano, Corona regale, Coppa di Gioue, Tromba d' amore: Lusitanis Gigante, à stipitis magnitudine: Anglis, Sunne flovver. II. Helenium Indicum ramosum, C.B. Chrysanthemum Peruvianum, alterum, Dod. fol. Helianthemum Peruvianum proliferum, Camer. in Matthiolo. Hoc à priori florum magnitudine differt: florem enim in summo expansum, numerosa proles ambit, quod aliquando à natura luxuriante, interdum mangonio & arte fieri solet.

Anisagyr.

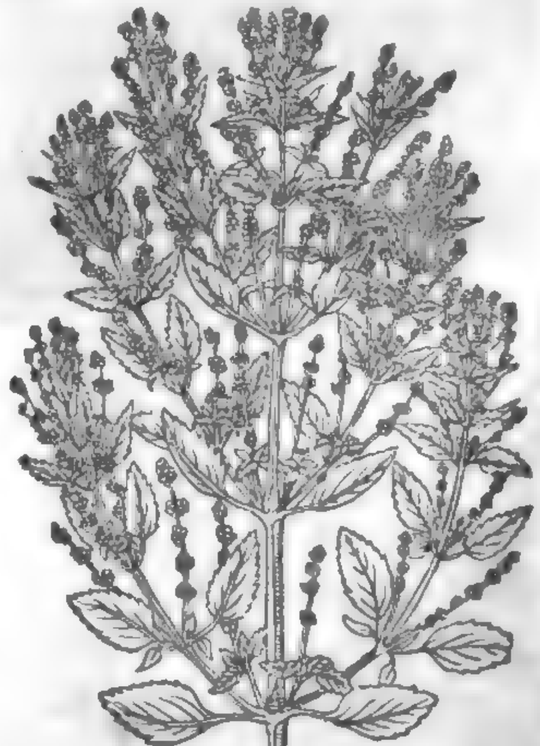
MERCURIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui Parthenion, alii Hermû botanion appellant: foliis constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum nodo cinctis, alarum cavis multis: fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, parvo, rotundo, ceu binis testiculis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut majore. Utraq; in oleribus manditur, ad alvum ciendam: cocta in aqua, epoto jure, bilem aquamq; detrahit. Constat, ut mares gignantur, hunc facere: ut fœminæ, illam, si a purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoveantur.

I. MERCURIALIS MAS.

II. MERCURIALIS FOEMINA.

Mercurialis consideratio. & historia ex Plinio.

Mercurialem quæ Græci Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Utraque non modò medicis, ac seplasiariis vulgaris admodum est notitia, sed etiam mulierculis, & ferè omnibus,

quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Naſcitur in hortis, vineis, urbium plateis, & inter rudera. Fœmina, caule, ramis, foliis per omnia alteri ſimilibus provenit: verùm fructu differt, quòd in hac racemoſum ſpectetur & ſemine copioſo: in illa verò ceu binis teſticulis una coeuntibus. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus differamus. Subjiciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. 25. cap. 5. his verbis: Linozoſtis, inquit, ſive Parthenion, à Mercurio inventa eſt, ideo apud Græcos Ἑρμοῦ πόαν multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo ejus genera, maſculus & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus foliis, geniculis denſis, alarum cavis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari juxta genicula ſtante, rariore ac brevi, contortoq;, fœminæ ſoluto & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſupervacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de utroq; eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminas illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturve folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili, cum heliotropio, & duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari jubent, & herbam ipſam in cibo altero die purgationis mulieribus per triduum quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicavit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo novit. Ille eas vulvæ cum melle, vel roſaceo, vel irino admovit. Item ad ciendos menſes ſecundasq;, hoc idem præſtare potu fotuq; dixit. Inſtillavit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum vino vetere. Alvo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum ejus dedit cum myrrha & thure. Alvo quidem ſolvendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias: bibitur ſale & melle admiſto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putavere aliqui utramq; dandam, ſive cum malva decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de Mercuriali Plinius. Cæterùm obſervatum quoq; eſt, tolli verrucas omne genus illius utriuſq; foliis vel eorum ſucco. Utrimq; ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè juvat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Ejus quoq; vires deſcripſit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Mercuriali utuntur omnes ad ventris purgationes duntaxat. Verùm enimverò ſi quis ejus facere periculum volet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur. Λινόζωστις ſic Græcè, Latinè verò Linozoſtis & Mercurialis vocatur: Italicè Mercorella: Germanicè Bingelkraut: *Hiſpanicè Mercuriale & Urtiga muerta: Gallicè Mercuriale. At Mercurialis fœmina, Græcis Λινόζωστις θῆλυς: Italis Mercorella femina: Germanis* Bingelkraut Weiblein: *Gallis Mercuriale femelle.*

Hippocrates de Mercuriali.

Mercurialis vires Matth.

Mercurialis vires ex Ga.

Nomina.

Mercurialis (quaſi Mercurii inventum) ſativa eſt & montana: utraq; mas ſeu teſticulata, & fœmina ſeu ſpicata. I. Mercurialis teſticulata, C.B. Mercurialis mas, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lob. Lac. Lon. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis maſcula, Turn. Cordo in Dioſ. Mercurialis teſticulata vel ſecunda, Trag. Mercurialis, ſexta Parthenii ſpecies, Brunſ. Mercurialis fructum ferens, Cæſ. Phyllon arrhenogonon Cord. in Dioſc. II. Mercurialis ſpicata, C. B. Mercurialis fœmina. Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Geſ. hort. Lob. Cordo in Dioſc. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis vulgaris & prima, Trag. Mercurialis florens, Cæſalp. Phyllon thelygonon Theophraſt. Cord. in Dioſc.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIV.

CYnia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida: ſemen foliis adhæret, parvum, rotun-

I. CYNOCRAMBE.

* II. CYNOCRA. FOEMINA. *

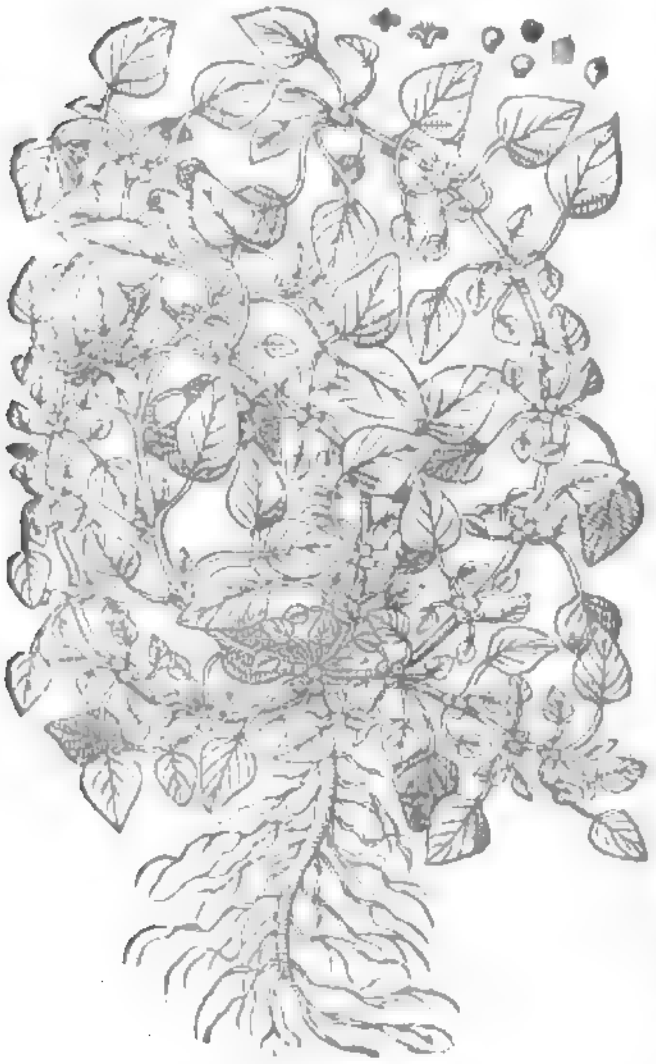
dum. Folia cum caulibus pota, alvum cient, oleribus commendantur. Jus decocti, & pituitam & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrambes contid. Ruellii error. Mercurialis spuria.

SI planta, cujus hic imaginem damus, Cynocrambe cynia non est, alia profectò, quæ magis illi respondeat, ad manus in præsentia non est. Hæc enim omnib. sanè notis Dioscoridis descriptioni similis esse videtur, præterquam semen, quòd foliis (ut ipse inquit) non adhæreat. Quo fit, ut affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici possit ac debeat. Videtur Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice sylvestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd Dioscorides de sylvestri Atriplice libro secundo, hic verò de Cynocrambe ad finem quarti tanquam de diversis plantis tractaverit. Hanc autem, quam nos Cynocrambem nunc appellamus, Itali Mercurialem spuriam vocant. Ea ubiq; ferè nascitur, & præsertim in campis, vineis, & inculto solo, & propter urbium mœnia. Differt hæc ab agresti Atriplice non modò foliis & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem Atriplex sylvestris quandoq; ad duûm cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe verò binûm palmorum longitudine contenta est: hujus nusquam quod invenerim, meminit Galenus in lib. simp. med. nam ea Cynocrambe, cujus ipse Galenus, & alii rei herbariæ scriptores mentionem faciunt, sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur. Nomina. *Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe & Brassica canina appellatur: Italis Mercorella bastarda: Germanis* Wild Bingelkraut: *Gallis Mercuriale sauvage.*

Cynocrambes nomine Matthiolus Mercurialem sylvestrem & quidem tantum marem proponit, cùm tamen & fœmina detur. I. Mercurialis montana testiculata, C.B. Cynocrambe, Matthiolo, Fuchs. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. qui utramq; una figura proposuit. Cast. Camer. Cynocrambe mas, Fuchs. in iconibus, Camer. in Matth. Lugd. Mercurialis sylvestris, Trag. Lonic. Mercurialis mas sylvestris, Thal. Mercurialis mascula sylvestris, Cordo in hist. Mercurialis species, Ges. hort. Mercurialis altera vel montana, Cæsalp. Canina brassica, Cynocrambe, Cordo in Dioscoridem. II. Mercurialis montana spicata, C.B. Mercurialis fœmina sylvestris, Cordo in hist. Thal. Cynocrambe fœmina, Camerario in Matthiolum. III. Cynocrambe Dioscoridis. Ex radice tenui fibrosa, oblonga, plures viticuli palmares, etiam longiores, rotundi, striati, lenes & succulenti, virentes, aliquando parum rubescentes, reclinati prodeunt plurimis geniculis distincti, ex quorum singulis emergunt primum foliola duo parva Alsines forma subrotunda, mox alternatim ex una parte eodemq; loco folium sextuplo majus, oblongo pediculo donatum, oxalidis rotundæ folio oblongius, quadam veluti aspergine obsitum succedit, tandem ad idem geniculum alia decuplo minora, bina, terna etiam Sena notantur: juxta quæ ab ima radice, ad summa viticulorum internodia, flosculi bini, terni, quaterni, muscosi ex herbaceo albidi, plurimis filamentis donati: quibus succedunt fructus totidem geniculis inter folia hærentes, Mercurialis forma, sed minores, rotundi duriusculi, primùm virides, postea ex nigro cinerei, medulla alba referti. Gustu est insipido & aqueo ipsa herba. Monspessuli locis umbrosis sponte ortum legimus: mox Cynocrambæ nomine, & plantam & semen à Nobiliss. Jacobo Antonio Cortuso accepimus, quæ copiosè nobis provenit, & fideliter ac ingeniosè, ex viva planta a Doctissimo Joanne Rudolpho Salzmanno Botanices studiosissimo, effigiata. Hanc videtur Fabius Columna in suo Phytobasano expressisse nomine Alsines facie planta nova, à quo etiam semen accepimus, quod (ut & tota planta) nostro minus est, & satum non crevit, ipsique ex Insula Capreis, ubi frequens sponte oriatur, allatum scribit, Alsinemque apud Dioscoridem esse suspicatur. Cynocramben Dioscoridis statuimus.

* III. CYNOCRAMBE DIOSCORIDIS. *

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIUM MAJUS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos est effigie scorpionis caudæ, unde Scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, Heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora & majora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concavi: flos in cacumine candidus aut subfulvus, incurvatus ut scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis: nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq; per alvum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest: adalligatur ad conceptus arcendos. Ajunt per horam unam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas Syriaseis vocant, podagricis, luxatisque utilissimè illinuntur: menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

HELIO-

I. HELIOTROPIUM MAJUS.

II. HELIOTROPIUM alterum.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIUM MINUS. CAP. CLXXXVI.

HEliotrop um parvum naſcitur in paluſtribus, juxta lacus, foliis antedicto proximis, rotundioribus, ſemine acrochordonum verrucarum modo penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota,

III. HELIOTROPIUM minus.

* IV. HELIOTROPIUM tricoccon. *

adjecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesq; excutit. Pensiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropii utriusque consideratio. Verrucaria.

HEliotropion majus, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit, tamen in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, ubi frequentissimum visitur, passim ferè provenit, in campis, secus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoq; doctissimo, plurimùm errare videntur, qui censent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis caltha existimatur, esse Heliotropium majus: namq; omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd hujus Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropii flos, non semen Scorpionis caudæ effigiem repræsentat.

Herba cancri.

Porro Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbam cancri, quòd ejus flores in caudæ cancri (qui nobis astacus esse putatur) similitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio assignata, mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum & astacorum caudæ forma inter se maximè differant. Unde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quòd efficacissimum sit adversus carcinomata, & ulcera gangranosa: ad quæ magno admodum successu eo utuntur chirurgi, qui plantam & ejus vires compertas habent.

Heliotropii vires Matth.

Heliotropio herba formicæ maximè necantur, obturatis earum foraminibus. Si scorpionis cavernula (ut quidam memoriæ prodiderunt) heliotropii surculo circumscribatur, nunquam is foras egredietur: imposita verò herba protinus illum emori ajunt. Folia ex rosaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum unà cum cumino renum calculos pellit & frangit, & intestinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus vidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idq; compluribus ostendimus, ut quod picturæ satis respondere mihi videretur. Quòd autem hujus Heliotropii, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non invenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen utriusq; meminit, sed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioscoridi accepta referre potest. Heliotropium alterum, sunt qui Heliotropii genus faciant, quod & hæc verrucas deleat.

Calthæ consid. & vires.

Sunt è recentioribus (ut suprà diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilii & Plinii CALTHAM existiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteosve proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Foliis exit oblongis minimè acuminatis, Leucoii quadantenus similibus, latioribus tamen ac longioribus: caulem edit singularem, subpinguem, sesquidodrantalem, ramosum. Flores in caulium summitatibus aureos speciosasq;, odore cum gravitate haud injucundo: è quibus semen provenit in capitulis apertis: quòd si diducatur avicularum unguibus quadantenus simile spectatur. Radice nititur alba, rectaq;. Ea in Hetruria à florum colore vulgò Fior rancio nominatur, ubi sponte per se nascitur, secus itinera. Atqui in compluribus Italiæ locis, & in Germania in hortis ad coronamenta seritur. Hanc ibi passim acetariis adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & provocat, quamvis gustatu adstrictione non vacare deprehendatur. Cæterùm constat sexcentis fœminarum factis periculis, eandem valere plurimum ad menses ducendos. & præsertim epoto ejus succo, aut herba ipsa recente diutius devorata. Datur quoq; succi uncia, addita lumbricorum terrestrium pulveris drachma, utiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, hujusce herbæ usu acui indies oculorum acies. Constat tamen stillatitiam floridæ plantæ aquam oculorum ruborem, & inflammationem arcere, si in oculos instilletur, aut si linteola in ea macerata superponantur. Siccatæ pulvis cavis dentium immissus, dolorem levat.

V. CALTHA.

Nomina.

Ut Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam: Itali, Heliotropio. At Caltha, Itali Fior rancio, sive Fior d' ogni mese: Officinis, Calendula: Germanis Ringelblum: Gallis Soulsii.

Heliotropium majus & minus, utrumq; vel erectum vel repens. I. Heliotropium majus, Matth. Lac. Gesf. hor. (cui & Scorpioides alterum) Lobel. Dod. fol. Castor. Lug. Camer. Cæsal. (& Verrucaria vulgò) Taber. Lugd. Heliotropium magnum. Dod. gal. Herba cancri majus, Lonicero. II. Heliotropium alterum Matthioli quid sit ignoramus, eodem nomine & eadem figura in Herbario Lugdunensi exprimitur. III. Heliotropium minus, Matth. Lacun. Castor. Lugd. Herba cancri minor, Lonic. Videtur exprimere voluisse Heliotropium tricoccum (à fructu ejus triquetro) cujus figuram. IV. loco adposuimus, dicitur Heliotropium minus tricoccum, Clus. hist. Hispan. Heliotropium tricoccum, Lugd. Heliotropium minus, Dod. gal. & fol. Gesf. hort. (Verrucaria, eidem.) Camer. in Matth. & in horto, ubi & herba Clytiæ. Heliotropium parvum Dioscoridis, Lobelo. Heliotropium tricoccum Plinii, Cæsal. Tabernæmontano. V. Caltha vulgaris, C. B. Caltha Matthiolo, Trag. (nonnullis Caput Monachi) Fuch. Turn. Lonic. Dalechampio in Plinium, qui vult esse Chrysanthemum & Buphthalmum Dioscoridis. Caltha Poetarum, Lugd. Calendula, Brunf. Dod. Gal. & fol. Gesf. hort. Camer. Cæsalp. Calendula sativa, Taber. Chrysanthemum Lobel. qui Gromphænam Plinii suspicatur: Clymenum Dioscoridis Fabio Columnæ in suo Phytobasano.

Varia eſt, flore ſimplici, pleno, minore, majore: pallido, citrino ruffo: eſt prolifera: eſt floribus reflexis: eſt refloreſcens, quæ etiam fruticoſa evadit: eſt hortenſis & ſylveſtris: hæcq; major, minor, & humilis.

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula eſt, foliis paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum iɛtibus præſentaneo eſt auxilio.

SCORPIOIDES.

Scorpioidis conſideratio.

SCorpioidis ſpeciem, Calendulam nominatam, haud dubiè eſſe conſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, ſcorpioidi reſponderent. Verùm cùm hæc foliis ſit paucis, illa verò multis longisq; profiliat, ii apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione verſantur. Equidem veram, ut arbitror, Scorpioidem vidi primùm ſuperioribus annis in Forojulienſi agro in civitate Auſtriæ, quadam in hortulo clariſſimi Medici Juliani à Maroſtica Tarviſienſis. Hæc eadem, cujus hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me tranſmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis veram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt viri doctiſſimi, qui aliter ſentiunt, volentes, Nicandri ſcholiaſtis authoritate, hanc ipſam Telephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd non prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſten, quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidem breviſſime perſtrinxit Galenus libro octavo ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat verò ſecundo. Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis Σκορπιοειδές appellatur: Italis Scorpioide.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Nomina.

Quam pro Scorpioide Matthiolus poſuit, Telephium Dioſcoridis eſſe cenſemus: Scorpioides, ob ſiliquas ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis reflexas, dici poteſt. Scorpioides Matth. Lac. Lob. Lonic. Caſtor. Scorpioides Matthioli, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lugd. Cam. Lunaria buriſſa, Geſ. hor. Telephium, Anguil. Cæſalpino, cui & Herba amoris, quia puellæ in amore explorando foliis hujus utuntur: ſi enim folia cum ſaliva applicata, cutim tantum rubefaciant, amoris putant indicium: ſi puſtulas excitat, odii. Hunc uſum antiqui poëtæ Telephio tradiderunt, ut apud Theocritum videre eſt, qui ob id philtrum quoque appellarunt.

LIBRI QUARTI FINIS.

PETRI

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. QUINTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Superioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: nec non de omni radicum, herbarum, succorum seminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto disseremus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

Quoniam non difficile tantum sed quasi etiam impoßibile esset, ut cujuscunq; scientiæ, aut facultatis principiis ac fundamentis universalibus ignoratis, sciri perfectè poßint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda veniunt: ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimavi, si hic in universum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum foßilium medicamentorum cum historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Gal. in libris simpl. med. cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio involvenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, a nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de foßilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utiq; non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicavisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla constantur, quo fit ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquescentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; investigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terra ex vapore fieri queant. Siquidem pulvis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur, & omnes pariter lapides non liquescentes absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam vel pulverem transirent, si tantùm ex iis nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; videmus, id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos esse. Quod si ex eo lapides ejusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex velocißima astrorùm conversione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cælo, aut terra, quod tamen fieri non videmus. Et quamvis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alii quidam testantur, non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere gigni posse. Nempe is lapidem è cælo delapsum ventorum vi in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quod planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non poßit, hoc ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur quam quidem materiam facilè produxisse potuerint violentißimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus verò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia quæ confluxu quodam sive percolatione sit effecta, aliove modo excreta. Quod etsi jure aliquo probari poßit, non tamen iis duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quamvis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, verùm aliis quoq; modis fit pura & æqualis materia, ut cum succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam iis duobus modis genitam prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri poßit. Verum enimvero multò magis in hoc errasse Theoph. deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia verò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum,

Varia de generatione lapidum sententia Aristotelis opinio

Theophrasti opinio.

argentum,

Digitized by Google

argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum species speciosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, vel lævore, vel spissitudine aliáve facultate sunt insignes. Quandoquidem si vera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inveniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamẽ variæ, ac fermè innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra injuriam dici possit, non omnes preciosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aqua pondus longè majus, quàm terra insit. Cæterùm Avicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam nõ explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur: sin aqua, succus: nil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, vel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cujusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissolvitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed pulvis. Lutum verò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè convertitur in lapidem: quod in animantibus est evidens, præsertimq; in nobis, cum jamdudum veteribus Medicis, ac etiamnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum vesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento crassoq; humore, tẽporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas nõ ex aqua tantùm fieri constat: sed ex puro liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ verò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm hujusmodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea projecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentant, omnino videntur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda venit Plinii, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ nive in algidissimis montibus concreverit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluviorum, rivulorum, ac subterraneorum fontiũ aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quòd cum resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim evidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæ ductibus: quibus nonnullæ aquæ calidæ dicuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cum tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex hujusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usq; adeò imitantur semina sacchari contecta, & alia id genus, quæ in officinis sacchari similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, ut iis capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatii causa aliquos sacchari, ejusq; confecturarum avidissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui hujus aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subjicientes: siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacchari contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissolvuntur. Idem præterea evenit in montium concavitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constant: quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio, lapidea concrescit materia, quæ è cavitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alii quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum invenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut ejus, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Judaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimvero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, vel quòd plus habeat sedimenti, vel quod calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, vel quòd aliquid is succus contineat, quod vehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, sive is à terra contineatur, sive cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa & alia in lapides vertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inventæ fuerint in lapidem conversæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenuè fateri possum, arboris ramum ex lacus cujusdam littore mihi allatum esse, qui altera lapideus, altera verò ligneus cernebatur. Venetiis item in magno Germanorum emporio, quod vulgò vocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapideum factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fuggeris agens, jucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis evenisse comperimus: namq; in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & ejusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidẽ cõversa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cum in aërem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod habet meatus in quibus lapidescens succus facile excipiatur. Nihilo secius in [met]allorum ortu & materia, de quo jam nobis differendum est, authores inter se dissentire invenio. Alia enim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia: quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quæ tantùm ab aliis dissidet, quantum à veritate, & ratione prorsus abhorret. Is namque certò credit, non modò saxa, sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum varia genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur, nec medio temporis lapsu, ullam ex materiis ad id dispositis esse natam, vel renatam, neq; aliquam vim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè vulgus ita temerè pronuncians non videt quàm maximam naturæ inferat injuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam nova multa producit. Unde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atque exibilanda est. Quam insuper ut vanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius visitur. Siquidem innumeræ inveniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi primùm longè, lateque patebat transitus, ita ut liberè, & absq;

Avicen[næ] opinio comprobata.

Plinii opinio explo[sa].

Variæ de metallorum ortu sententiæ.

Vulgi opinio explosa.

& absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed vehicula, & curriculi per eas discurrerent: tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creverit, ut fossoribus denuo ingredi volentibus, ob cavitatis angustiam denegaretur aditus. Sed praeterea metalla continuè generare ferrum indicio est. Id quod in Ilua insulae metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriae prodiderunt, sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt: quippe quòd ferreae illae fodinae multis jam annis destitutae, iterum atq; iterum ferrea materia impleantur. Porrò Philosophi & chymistae aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum verò nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terrae gigni ex sulphure & argento vivo, alii ex quodam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirum omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non vererer, nisi id praeter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atq; exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgii Agricolae viri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Caeterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quae tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in aequali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore verò tum aëris, tum etiam aquae rursus densentur, ac coëant. Id quod clarè ostendit, ea aquae multum, terrae verò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atq; terrae quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquae perspicuitatem obscuret, fulgorem verò non auferat. Quin etiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum constat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terrae portio insit cuiq; humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, ne dum verbis explicare. Id tantùm novit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturae tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt varii motus, quorum proximi sunt aquae defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terrae cum aqua permistio: & vis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, jam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terrae visceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat: frigus vero quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac eam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda videtur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli namq; auri generationem assignant, Lunae argenti, Marti ferri, Mercurio argenti vivi, Jovi stanni, Veneri aeris, Saturno deniq; plumbi. Adduntq;, quòd sicut metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent: ita pretiosi lapides, ac gemmae à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiae plerisq; non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhaerendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia haec inferiora terrena ac finita, regantur, gubernentur, & producantur à superioribus coelestibus, ac sempiternis: quae tandem diuturna orbium circumvolutione, omnium causarum tam remotarũ, quam propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo, lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, vel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo provenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissolvit, calorem exiccãdo compegisse intelligimus. Contra verò qui calore ignis liquescunt, ut fluviorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis vitrum conficiunt artifices, eos frigore concrevisse certum est. Concretio enim eique oppositae affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur a causis inter se contrariis. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, vehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, vel nivem cogit. Hinc est, quòd memoria prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quae à nive, vel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit, quae est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam praeterquàm quòd sit lapidum materia, causae etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem vertit. Quod si in lapidem concreverit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquae commistus, per venas terrae manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, rivuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieverit, frigore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiae fonte evenire probatissimi autores testantur. Cujus guttae solo perfusae, cùm moveri, aut agitari nequeant ab ambiente aëre, densantur & lapidescunt. Quòd si praeterea verum est, in montibus Pyrenaeis esse loca, in quibus aquae pluviales lapidescant, id ideo fieri posse videtur, quòd aquas cum terra permistas vel solus calor paulatim concoquat, vel insignis propter colorem siccandi vis, quae terrae insit, conspisset: utroque enim modo ex iis potest effici lapis. Neq; necesse est confingere, aut comminisci aliam vim, quae id ipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quae ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur verò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut parvum, secundùm materiae quantitatem: quapropter plerumque singulares à frigore efficiuntur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contra plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam dividens paucos efficit lapides, sin multi, multos. Ad haec plures generantur lapides non modò ex praedictis, sed etiam ex materiae diversitate: quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes dividitur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor vires suas exercere potest. Qui lapides praeterea pro diversa materiae mole, magni aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea & silices fiunt: etsi ii saepius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicavimus, quae lapides, & metalla efficiunt: nunc ad eorum differentias progrediamur.

Contra Chymistas.

Causa metallorum efficiens.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

gredia-

gradiamur. Colorum itaq; discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diversitatem indicant: unde unus & idem lapis sæpe varios colores consequitur, quòd fiat ex diversi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres verò obscuros reddere potest. Cujus effectus exemplum clarum habetur in coloribus iis, quibus fictilia vasa pinguntur: namque colores omnes, qui ad vasa fictilia pingenda, vel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conjiciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea visuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide lævigata, admista aqua, infecta ruso colore, æris ferè modo appareant, ignem tamen fornacis experta, viridia efficiuntur: sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiamnum, quem figuli nostrates vulgò vocant zaffara, porphyrite lapide lævigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgò pictores vocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum vitro misto in vitriariis fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non invenias: quare lapides ab ipso coacti colorem eundem servant, quo primus eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluviorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modo solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, ut vix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis evenire constet in eorum superficie, quam in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere & facultate. Color primùm varius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla, ideo fulvi coloris est, quòd calor vel terram in flavedinem quandam synceram verterit, anteaquàm cum aqua misceretur, vel succum ipsum mox futurum aurum. Aes verò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram valde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra ejus fuerit alba: eadem in cæteris singulis colores investigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) provenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius ac splendidius efficiatur: quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremque sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & vix sensibilem emittit, & dulcem, ac suavem magis, quàm fœtidum. Argentum verò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quam aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò major fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea vasa, qui rem hanc scitè cognoverunt, ab usu coquinario abdicavere, quàm quòd adusta terra, quam possident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in hujuscemodi vasis vel coquuntur, vel parantur, vel asportantur, vel reponuntur, facilè infici possint. Id quod non modo gustum malè afficit, & exasperat, sed etiam in ventriculo nauseam, & subversionem commovet. In hoc ergo admonitos seplasiarios volumus, ut ab horum vasorum usu caveant: nam quandoq; compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ vel ignavia, vel imperitia) decocta, sæva ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosissima sunt: cujus rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, ut gravissima quæq; pondera metallis liquefactis supernatent, modò major sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At hujus rei experimentum quotidie facere licet, si argentum vivum in aliquod vas infundatur, eique metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim vivo ipsa pondera non aliter supernatare deprehenduntur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit, sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere videatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, iis quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam fossitii, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes invicem coguntur, simulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaq; mistio rei siccæ cum humida facta sit, ut sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida verò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur, nam cùm ejus purissima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor verò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla, quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremq; mistionem, proinde ignis violentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, imprimis ferrum deprehenditur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stannum, quòd iis non satis firmum sit cum terra temperamentum, quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quia puriore terra constat, ac melius aqua commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stannum non ob id igne tam facilè vincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ vitium, quoniam in his imperfectior invenitur. Sed ad lapides nostra revertatur oratio, de quorum quoq; luciditate, sive perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore jam aliquid nobis disserendum est. Ex prædictis itaq; omnibus clarũ esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida, ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemq; in iis advenisse constat. Unde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, qui translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiũtur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigrore infectis. Quòd vero alii lapides magis, alii minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diversitate, cum scilicet alii aliis clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atq; adeò cæteris clariores, & illustriores appareant, ut crystallus, & iris gemma sic ex argumento vocata: nam sub tecto percussa sole, ob angulos quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (ut Plinii verbis utar) ejaculatur parietes. Ad adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili varietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, sive ortæ fuerint à succis viridibus, ut smaragdi, ac prasii: sive à cæruleis, ut sapphyri, cyanei, & jaspidum quoddam genus: sive è rubris, ut

Lapidum colores unde varii.

Lapis zaffara.

Metallorum differentiæ plures.

Admonitio contra cacabos æreos.

Metallũ unum altero citius cur comburatur.

Lapidum diversa discrimina.

Cur lapides alii pellucidiores?

carbun-

carbunculi: sive è purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: sive ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatii: sive ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, & succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit.

Gemmæ cur niteant?

Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem lavorem, qui lucis continuitatem & densitatem parit. Quem quidem lævorem, aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur: iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine vitiantur. Quæ sanè omnia non aliâ ex causa proveniunt, quàm ex coloris succi diversitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur: sal, quo opalus: plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore, fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diversitatem partes inæqualiter coalescunt.

Lapides cur leves aut graves?

His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neq; nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, levitate & gravitate: itaq; ponderosis, ac compactis lapidibus pauci & admodum occulti sunt meatus: raris verò, ac levibus contra multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quod rari, ac leves efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus, is siquidem à calore siccatus, locum in quo consederat, vacuum relinquit, ut in tophis & similibus conspicitur. Idem quoq; evenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuvius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate: nam cùm in magnis incendiis terra crematur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cavernosi, & levissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor undique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graves, compactos, ac duros generat.

Lapides cur duri vel molles?

Quòd autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Si lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resolvit, terram verò comburit: quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in pulverem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum validissimè cogat & constringat. Atq; ij lapides, qui ex hujusmodi succis coacti concreverint, in fornaces ardentes conjecti liquescunt fluuntq;, ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi possint.

Lapides cur ardeant?

Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in pulverem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cujus generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerìq; Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimvero non ob id tanta est ignium vis, ut adamantem vincat: quandoquidem hujus humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissolvitur. Uterq; enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur, tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla.

Lapides erodentes.

Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inventi, vel absumunt, ut Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam invenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit & ulcerat.

Lapides cur prægnantes?

Postremò nonnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in utero gerunt. Cujus rei causa est, & materiæ diversitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox dividitur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefacta nucis avellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in Aetite visitur: si verò lutum non tenax, vertitur in terram plerunq; argillaceam, ut cernere licet in Geode: sin succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, ut in Enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, veluti in ovis liquor, ut inquit Plinius.

Conchylia in lapidibus.

Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd ejusmodi conchilia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & vivant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timavo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à sociis malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ Dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in Castro Goritiæ in opiparis mensis illustris ac clari comitis Francisci à Turri, nostrorum studiorum (quæ ejus est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoq; Duini castro iisdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem.

Pisces lapidibus insculpti. Pisces fossiles.

Neq; me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasdam tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamvis minimis, in lapidem versos: tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur ultra pyrenæos montes, ut narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Usque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluvij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes ejusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti: in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundaverint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt: hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inveniuntur circa Heracleam, atq; in aliis plerisq; Ponti locis, ut Theophrastus est auctor: quin & in Germania ultra Albim fluvium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

Terrarũ brevis enarratio.

Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractavitq; etiamnum de variis terrarum generibus, quæ in medicum usum veniunt, non alienum fore judico, quòd de his quoque universim aliquid differamus. Terram itaq; aut simplicem, aut compositam esse oportet.

Terra simplex quæ?

Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neq; cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda: quippe ob continuam elementorum mistionem vix ullam reperiri posse putaverim, quæ nonnihil aquæ, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cujusvis alterius rei metallicæ mistionem admiserit.

Terra cõposita.

Contra compositam appellaverim, quæ unum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò gravis, modò levis constat, pro majori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest,

Quis

Quis enim dubitet, quin ea sit levior, ac rarior, quæ plus aëris, aut ignis participat, quam aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed varias sortitur facultates pro varia eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua fit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aërem, glutinosa, & levis: quæ aërem & ignem, levis & acris. Illa verò, quæ sibi sulphur adjunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod vel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam hujusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat judice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim a locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus propriis. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemnio insula deferatur. Samia, quòd ex Samo: Chia, quòd ex Chio: Cimolia, quòd ex Cimo: Eretria, quòd ex Eretria Eubœæ civitate: & Pnigitis, quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt Rubrica, & alia nonnulla. A facultate deniq; nomen accepit Ampelitis, quod ejus sit usus ad illinendas vites sub germinationis tempus adversus erucarum injurias.

Terræ medicinales unde denominentur.

Et ut aliorum quoq; fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Judaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum vivum, stannum & syncerissimum marmor. Colore cinereo produntur Melia terra, & Eretria altera. Cæruleo verò colore spectantur sapphyrus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prasius, chrysocolla, & chalcanthum. Flavo luteove colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolitus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto visuntur quemadmodum jaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo virescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace. Quædam ruso candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicante, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quovis versicolore, ut achates. Apsicton verò nigram rubentes venæ distinguunt. Contra nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris venis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis, intextæ quodammodo sunt heliotropio, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphyro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptillæ corpus duæ venæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca verò nigrum, fulvum, viridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter ac collum gallinæ Numidicæ vel pavonis, aut columbæ in sole apricantis, ut tristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant.

Fossilium colores varii.

Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia vero eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, quæ profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam resistunt venenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari veneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphyrus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus, nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus adversantur venenis, ut sal, morsibus viperæ, cerastis, ac crocodili, his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus verò fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluvium sistunt, ut hieracites: alia os ventriculi gestatu & appositu roborant, velut jaspis: alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aetites: alia item ad femora prægnantis adalligata partum accelerant, ut idem aetites, & jaspis. Sunt quæ crassa è corporibus dejiciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla vomitum faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria: refrigerant, terra Eretria, molybdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contra indurant quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles fere poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia quæ corpori cojerunt, nempe glandulas, & nodos discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis misy, alumen, scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut assij lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx viva, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diversis viribus prædita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt deniq; quæ vires easdem habeant, ita ut deficiente una, altera ejus locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atq; hæc quinq; chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se viribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla vim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos, chalcanthum, quam reliqua sibi cognata.

Fossilium facultates.

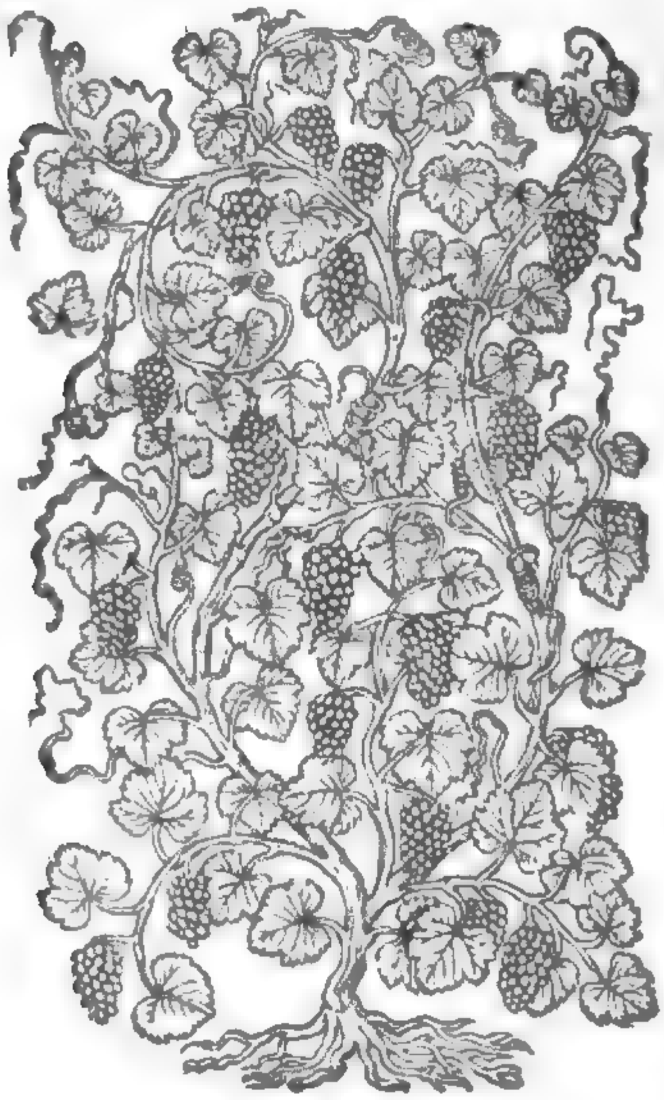
Cæterum non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, vel maximè sumentes affligunt, vel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, vel quòd viscera erodant, veluti sandaracha & auripigmentum: vel quòd spirandi organa occludant, ut gypsum & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cujusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in hujus libri processu suis locis latius tractabimus.

Fossilia mortem inferentia.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOlia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant & inflammationem stomachi, ardoremq; cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & gravidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quę veluti gummi in caudicibus concrescit, ex vino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasq; , nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeq; sanies, quam accensa sarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & vipe-

VITIS VINIFERA.

rarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRUSCA. CAP. II.

Labrusca duorum generum est. Alterius uva non maturescit, sed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem pervenit, parvis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & claviculæ, quibus repunt, vim habent cultæ viti similem.

Σταφυλή. UVA. CAP. III.

Uvæ recentes alvum turbant, & stomachum inflant: innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesq; fiunt stomacho, ægrisq;, atq; cibi aviditatem excitant. In a vinaceis, & ollis servatæ, ori & stomacho gratæ sunt, alvum sistunt, sed vesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conveniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus vinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vulvæ laborantes juvat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis viniferæ, uvæque consid.

Vitium omnium genera, quæ non modò gratissimas, dulcissimasq; uvas ad cibos proferunt, verùm etiam ex his vinum præcipuum humanæ vitæ bonum, suavissimumq; potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere supervacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliavit, familiaresq; reddidit, ut nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quam rusticus inveniatur, qui de vitium generibus, earumq; historia non possit aptè, atq; etiam distinctè loqui. Ut autem & vites ipsæ & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur injuria, illud omnino silentio involvendum non duximus: quòd si dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissa gemma (si tantæ rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neq; etiam emissa jam folia, ab aliis quibusdam vermiculis convolvi. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum injuria vitibus infertur, atq; uvis maximum detrimentum, si brassica seratur inter vites: siquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animadverterent rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in brassica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud pleraq; nationes in cœnæ initio capitatam brassicam minutim resciffam, lactucæ & intubi loco in acetariis recipi observavimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam post sumpta crapulam discutit. Quo fit, ut Germaniæ populi vino admodum addicti, semper suis mensis brassicam interponant, vel recentem, vel muria asservatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est author) itemq; circa Memphin. vites perpetua fronde virent: tametsi annuas tantùm proferant uvas. In Italia verò vites habentur, Plinio insana appellata quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant uvas. Uvas sine vinaceis quidam provenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde conjunctis partibus, & ulmeo cortice circumvolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur. Sed ut jam uvis suas reddamus facultates, Uvæ (ut Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; pravi succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ii, qui vinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uvarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ: ac ventriculum inflant, & alvum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem vitari prorsus debent, utpote quæ ventriculo adversentur. Uvæ eò laudabiliores quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à vite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces cæteris minus ventriculum inflant, & alvum convenienter emolliunt: hactenus Galenus. Uva recens probè matura præstat auxilio magno ad ambusta, si manibus pressa adeo ut vinum reddat, ambustis partibus illinatur. Namque non solum dolorem illico sedat, sed vesicas fieri prohibet. Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, seu Karm: Italis Vite vinifera: Germanis Weinreb: Gallis, Vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè Labrusca Latinè dicitur: Italicè Lambrusca: Germanicè Wildweinreb: Gallicè Vigne sauvage. At Uva Latinis ac Italis σταφυλὴ Græcis vocatur: Arabibus Haineb: Germanis Weinber: Gallis Resin.

Vites quo pacto ab erucis vindicentur? Brassica apud vites non ferenda.

Vites perpetua fronde virentes.

Uvarum facul. ex Gal.

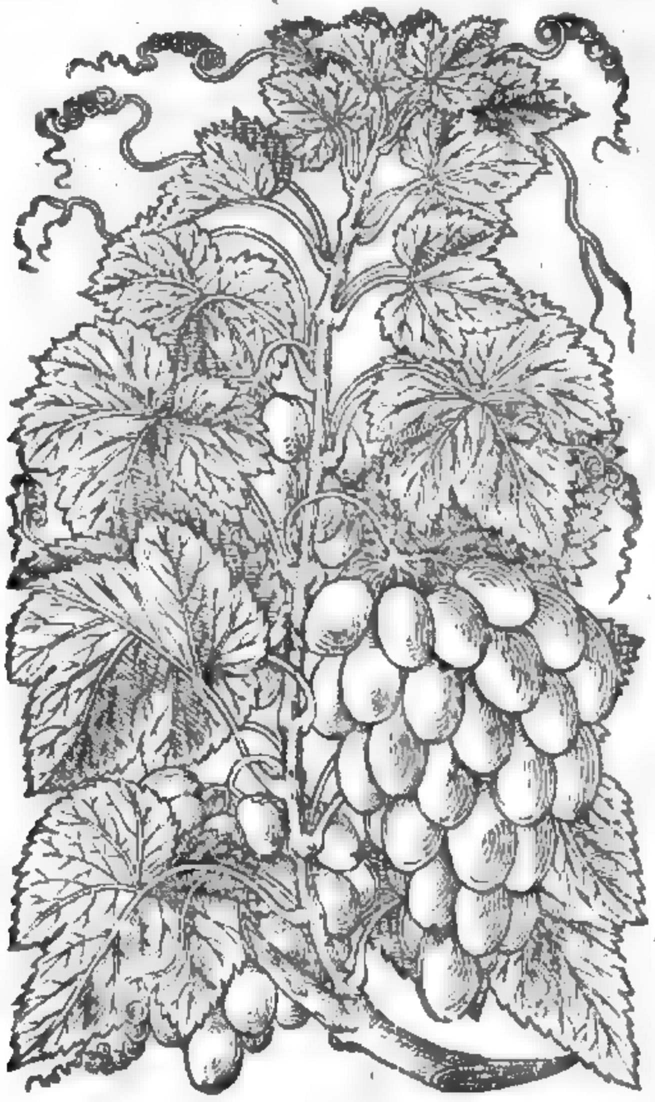
Nomina.

Σταφὶς. UVA PASSA. CAP. IV.

UVa passa alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milii, ac hordei farina, & ovo, valet ad purgandum caput: ejusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Favos, epinyctidas, carbunculos enatas in articulis putredines & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat: podagræ convenienter cum panacis succo illinitur: mobiles ungues illita, celerius extrahit.

10

* UVA PASSA. *

UVas passas, quarum ubiq; vulgaris & frequens est usus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem judicio, credendum, quòd cùm de Uvis passis mentionem faciunt Galenus & veteres alij, parvulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis ac Peloponneso Venetias convehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur: siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel parvitatis habita ratione, omnes in universum uvas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs verbis pacterat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustu inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni verbis satis colligi potest, ipsum omnis generis uvas, quæ solis fervore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut ajunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit: Nonnulli autem, & rectè sanè e dulcibus, grandibusq;, quales sunt scybelitides, priusquam mandant, semina eximunt, quæ & ipsa inveterata, cutim duram, crassamq; habent, easq; prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Alia quædam sunt his contraria, solidæ & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflavo: In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, sunt maximæ: hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Uvas passas ejusdem esse facultatis: alia namq; facultas inest dulcibus, alia austeris, alia vinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaq; vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usq; adeò privantur, ut etiam mirificè leniant: quamobrem pectoris angustiæ, tussi, exasperatis faucibus, & renum vesicæq; vitiis maximè conveniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octavo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uvas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac jecinorosis plurimum commendat. Contra verò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis vinaceis manduntur. Quod cùm non ignoraret Dioscorides, Uvam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaq; fit, ut maximo in errore versari existimem Medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alvi dejicienda gratia, Uvam passam parvam vulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum vinaceis devorandam exhibent: quippe cùm alvum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq; potissimum, ubi uvæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Quare perspecta in hanc sententiam deducor, ut ad alvum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, vel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minutæ passim in officinis inveniuntur: quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis & vinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asservatæ. Quapropter si hoc tenui uvarum passarum genere uti quandoq; cogimur ad emolliendam alvum eas eligi præstat, quæ sine vinaceis proveniunt: vel si hæ desint, suppleant illæ quæ à nucleis fuerint expurgatæ: tametsi Damascenis & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easq; ad pectoris vitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiã tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia convehebantur. Illud porrò animadvertendum est quòd ubi quis alvum bonam facere cõtendit, non debet passis uti, quæ gustui acerbitatem, vel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ ac terrestres, quibus itaq; facultatibus cohibent adstringunt, & roborant, præsertim si cum vinaceis nucleis comedantur. Unde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit: Uva passa cum aliis uvis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim sunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ verò ex dulci & austera qualitate sunt mistæ: quanquam dulces nonnihil quoq; austeræ qualitatis habent, & austeræ dulcedinis. Cæterum ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. At hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multò magis acerbæ, mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissolvant, nec alvum subducant. Dulcibus tamen, ut vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Et libro 8. cap. 7. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit: Uva passa contemptibilis videri possit, ob familiarem ejus usum. At verò hoc ipsum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet visceris affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, fitq; ipsa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam

20 30 40 50 60

Uvæ passæ consid.

Zibibum off.

Uvæ passæ in facultatibus differentiæ.

Medicorum error.

Uvæ passæ vires ex Gal.

stantiam, visceri ipsi, hoc est jecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante victus ratione, sic habet: Uvæ passæ, si non sint adstringentes, lieni quidem, & epati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uvis autem passis ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis: Alimentum ex passis uvis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex iis, quæ utriusq; qualitatis sunt participes. Quantitate verò copiosius ex pinguibus ac dulcibus: parcius ex austeris & macris. Quòd si passarum pinguium, dulcium, a quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uvarum mole contuleris, passas valentius nutrire deprehendes. Hujusmodi sanè ut minus quàm caricæ subducant, abstergantq; magis tamen quàm illæ stomachum juvant. Hæc uva, quæ Græcis σταφὶς, Uva passa Latinis pariter ac Italis vocatur: Arabibus Zibib: Germanis Weinbeerlein/Meertreubel und Rosin: Hispanis passas: Gallis Roisins en capt z.

Nomina.

OENANTHE. CAP. V.

Οἰνάνθη.

OEnanthe vocatur vitis sylvestris fructus, cùm floret: Recõdi debet fictili non picato, collectaq; substrato linteo, in umbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciundæ urinæ utilis: alvum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca & illita efficax est, capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur, sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris ulcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduvias, & pterygia, abscedentes gingivas, cruentasq; cum melle sanat.

Oenanthes consideratio.

OEnanthen non illius labruscæ modò florem esse, quæ uvas ad maturitatem non perducit, verùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uvam non maturescere, sed floretenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoq; labruscæ florentis uva Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud veteribus significet Oenanthe, quam vitis flos. Quod in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen vocari vitis sylvestris fructum cùm floret nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi vini oenanthini meminit, e feracis sylvestris vitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen vocari posse. Adde quod id quoq; apertè testatur Gal. lib. 8. cap. 1. de compositione medicamentorum secundum locos, his verbis: At verò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succum admisceo quandoq; etiam ambo & tertium insuper hypocistidis & quartum oenanthes: sic autem appello vitium sylvestrium germen una cum floribus, ex quo succedentibus diebus uva fit. Plinius lib. 12. cap. 28. Oenanthen uvam, non florem esse censet, sic inquiens: Eodem & Oenanthe pertinet: est autem Vitis labruscæ uva: colligitur cum flore, cùm optimè olet: hæc Plinius: in cujus ultimis verbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim video, quomodo quis unquam uvam cum flore colligere possit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non ducimus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis: is autem ex ejus verbis, quæ nunc subjiciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in 6. suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregie adstringit, stomachumq; & alvum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subjicit: Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic vires habentem, ideoq; secundis, stillicidio vesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neq; in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & testimonium eli, quem credere oportet vera, & quæ aliquando legisset, testari: hæc Marcellus. In quibus sanè verbis evidentissimè deprehenditur hallucinatus, vel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba viribus huic contrariis prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neq; solum hujus, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse videtur: sed neq; eorum quoq; quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut ajunt) dormitat Homerus. Illud postremo addiderim, quòd etiam domesticæ vitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia sylvestris vitis vi multo magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis Enanthe: Germanis Wildreben: Gallis Grappe de vigne sauvage.

Marcelli Vergilii lapsus.

Nomina.

OMPHACIUM. CAP. VI.

Ὀμφάκιον.

OMphacium succus est acerbæ uvæ nondum maturescentis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, usq; dum cogatur: semperq; quod cervici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flavum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uvam, ulcera oris, humida gingivarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera ulcera, nomasq; ex aceto: dysentericis & mulieribus fluxione vulvæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum convenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum, valde siquidem exurit.

Omphacii consideratio.

OMphacium ex omni immaturarum uvarum genere parat Italia, cùm Thasiis, & Aminæis careat uvis, è quibus veteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi videlicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exolevit. Sunt, qui ut majorem omphacio adstrictionem comparent, e sylvestrium vitium uvis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphа-

Digitized by Google

omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum vinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleventur, fax vero subsidat & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absq; sale per annum incorruptum asservatur tam ad ciborum, quam ad medicamentorum usum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. 4. simplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno juvamento adhiberi potest: quippe cum id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, unicéq; ardoribus prodest, sive uti ventri impositum, sive toti hypochondrio, sive cuilibet alij, quod refrigerare velimus. Atqui, etsi scribat Galenus Omphacium acidum esse, non tamen aceti modo in altum penetrare potest, quòd Omphacium calorem (ut ipse inquit) non habeat, ut acetum, ac proinde neq; acrimoniam. Quare Joannis Fernelii Medici clarissimi sententiam probare non possum. Siquidem is libro quinto methodi medendi postquam omphacium frigidum ordine secundo, siccũ vero primo constituit, jecoris obstructiones expedire, & ob id regium morbum fœdosq; colores abstergere scribit: quin & dum hæc præstat, leni simul adstrictione ventriculum, jecurq; corroborare. Quibus (quantum video) cùm Galenus, tum ratio ipsa refragatur. Siquidem quòd Omphacium primo tantum ordine siccet, falsum sanè esse convincitur Galeni ipsius testimonio, quippe qui lib. 5. cap. ultimo de simpl. medic. facult. omphacium tertio ordine exiccare, ac vehementer adstringere scribit: Id quod iterum repetit libro quarto, c. 1. de compositione medic. secundum locos: & libro & cap. 5. de medendi methodo. Quod vero omphacium jecoris obstructiones aperiat, nulla prorsus est ratio, quæ consentiat. Nam cum scribat Gal. lib. 4. cap. 5. de compositione medic. secundum genera, omnia adstringentia contrahere ac densare, quinetiam vincire, ac continere partium sibi invicem cohærentium substantiam, atq; minus magisq; hoc pro adstrictionis vehementia, palam fit Fernelii sententiam haud esse probandam, & præsertim eo argumento, quo ipse niti videtur, quòd scilicet omphacium auriginem & fœdos colores abstergat. Siquidem tametsi omphacium cuti affrictum, auriginem, maculasq; cutis abstergat, non tamen ob id sequitur, ut potum jecoris obstructiones aperiat. & præsertim cum stringendo & densando quæ adstringentia sunt summa corporis in altum penetrare ac permeare prohibeatur eorum virtus. Ob quam causam (inquit Galenus) pulchre nonnulli medicorum alia tenuium partium, & acri potestate prædita videre cogitarunt, quibus veluti ducibus adstringentium vires in profundum corpus provenirent. Atq; cum omphacium crassarum admodum sit partium, nec quicquam caloris cum nativi, tum ascititij sortiatur, quo injectum vehi possit, atq; occlusos permeare meatus, non video quo pacto Fernelij opinioni acquiescere queam. Postremo quòd leni adstrictione ventriculum jecurq; corroboret, non satis Fernelij authoritate mihi constat, cum omphacium Galeno (ut præmisimus) vehementer, non leviter adstringens habeatur. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali Agresto: Germani Agrest: Hispani Agraz. Galli Veriust.

Omphacii vires ex Gal.

Jo. Fernelius reprehenditur.

Nomina.

Οἴνου φύσις.

VINI NATURA. CAP. VII.

Vino vetere nervi læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suavius est: quare avendum iis, qui a intestinæ alicujus partis imbecillitatem sentiunt: attamen in secunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Novum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit gravia, & urinam ciet. Ætate medium utraque vitia fugit: quare ad victus sanorum, ægrorumq; usurpatur. Album, tenue, stomacho utile est, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum verò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Gilvum, utpote quod medium est, medias inter utrunq; vires habet. In secunda tamen & sinistra valetudine, cum primis laudatur album. Quin & vina sapore distant: siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, alvum & interanea ut mustum turbat, sed minus inebriat: renibus & vesicæ aptissimum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: alvum, & cæteras fluxiones cohibet, minusq; urinam expellit. Novum nervos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho adversatur, sitim stimulat, nervos infestat, alvo aptum, a valetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod uvis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut Pramnion, aut Protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græcis sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur Melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & helvola inter hæc media, medias sortiuntur vires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus revocant: faciunt adversus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum & vesicæ pruritus, rosiones exulcerationesque, inflat tamen, & stomacho adversatur. Privatim, prodest melampsithium, si venter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit alvum. Gypso conditum nervis officit, caput aggravat & incendit, ac vesicæ adversatur: contra venena cæteris aptius. Picata aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ verò apatachyta vocant, ut quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inveteratum perquam facilè coquitur, pulsus exuscitat, alvum adstringit, stomacho utile: sed vesicæ nocet, atq; iis qui visus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus: dulcia stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adjuvant, & nervosa minus infestant, vetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cum sit dulce, est & Albano crassius: corpus & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde austerum est, quare intestinorum & stomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue sit, caput minus tentat: inveteratum suavius redditur, & stomacho utile. Adrianum & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inveteratur, minusque ob suam tenuitatem nervos tentant. Paræcydianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu servat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Paræcypiano simile est, sed urinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est, bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra subit, Chio levius, & alvo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & nervos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facilè corrumpuntur: flatus movent, alvum turbant, nervis officiunt.

a Meum. Conclusa nō lego.

Vinum omne (ut reliqua in comune dicantur) merum ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adjuvat, appetentiam ciborum invitat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesq; præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si venter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conveniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, vetera & odorata. Quæ tamen vetustate dulcescunt, renibus ac vesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusq; in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera & alba, ad sanorum victus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico sinu & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium & Phygelites ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamē & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia & candida vehementius urinam ciunt, & dolores capitis movent nervosq; largius pota tentant. In media ætate, ut a septimo anno potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine & qualitate vini definiatur. Non sitire, & modice cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis & maximè assidua: siquidem obsessos nervos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen vinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: namq; modo quodam ex alto evocat, sensilesq; expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post vinolentiam bibere oportet: siquidem valetudinis alicujus gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo usus.

CUm profectò Vinum sit liquor omnium suavissimus, præcipuum humanæ vitæ bonum ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cur lætificet tueaturq; summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantā, quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, Vitem, quasi vitæ, appellaverint veteres. Verùm non ob id gaudeant jubilentq; ii, qui vino nimis indulgent, quod ego ipsum tot laudibus extulerim: quippe cùm omne extremum (ut in communi proverbio est) sit vitiosum. Si vinum immoderatè, & plus quam deceat, bibatur, periculosos atq; horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Alias si in ejus usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur, quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum vertitur, concoctionem in quavis corporis parte adjuvat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus vivificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, convalescentes impinguat, cibi appetentiam invitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in universum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum dejicit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturve (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus: neq; enim secus nimio ejus potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atq; parvus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac nervis inde exorientib. obest: hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, convulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam vinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores: nam quòd homines contentiosi, loquaces effrenesq; fiant, quòd furant, menteq; moveantur, quod deniq; aleæ, libidini ac rei venereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli verius adscribendū est, quàm vino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum iis, qui nimium vino deditis sunt.

Vinum cui ætati cōveniat.

Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus convenit: id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum usq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit vinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum.

Vinum glacie vel nive refrigeratum malum.

Cavendum quoq; est, ne in ardoribus æstatis vinum nive, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quod cerebro, nervis, pectori, pulmoni, ventriculo, intestinis, spleni, jecinori, renibus, vesicæ, utero, dentibusq; maximè noceat: Quare admirari non licet, si tempore vinum arte frigefactum bibentes coli & ventriculi cruciatibus afficit, item convulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppressione, calculo, viscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus aliis gravibus & perniciabilibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cum vehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, nivisq; & vini refrigerati usum vitent. Hæc enim quamvis protinus nullam juvenum corporibus sensibilem læsionem inferant, sensim tamen, occulteq; crescente vitio, cum jam ætas progressu temporis inclinaverit, articulos nervosq; & viscera iis morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt.

Vini optimi notæ.

Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore jucundum: namque corruptum, turbidum, impurum, odore gravi, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, sed etiam sanguinem corrumpit.

Generosissima vina in Goritiensi agro.

Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proveniunt: quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atq; etiam omnibus ingenuè testari possum: nam cùm multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini & Vipaci tantùm usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vinum Pucinū.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicavit Pucinum libro 14. cap. 6. ubi ita scriptum reliquit: Livia Augusta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul a Timavo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras: nec aliud aptius medicamentis judicatur. Hoc esse crediderim, quòd Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellaverunt ex Adriatico sinu: hæc Plinius. Cujus certè testimonio planè subscribunt rustici Japidiæ incolæ: quippe cùm ii vinis Pucino cognatis in quotidiano po-

no potu utantur, rarissimè ægrotant, & longævam admodum vitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonagesimum & centesimum annum attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuiq; gratissimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in universum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facile colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ vina in universum quotidiano usui magis conveniant, hic longiori sermone commemorare supervacuum duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit proditum, atq; etiam de omnium vinorum viribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Fit è vino aqua per alembicum (ut vocant) quam ob ejus admirandas vires Aquam vitæ appellavere sapientes. Nam si ex vino optimo à perito opifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quæ in eo macerantur, ab omni corruptione præservat, ita sumentium quoq; vitam, sublata omni putredine, custodit, fovet, reparat, tuetur, auget & producit, cùm non solùm nativum calorem foveat, & in suo vigore conservet, sed vitales quoq; spiritus regeneret & vivificet, ventriculum calefaciat, cerebrum & intellectum acuat, visum clarificet, & memoriam reparet, & præsertim si ab his sumatur, qui frigidiusculo sunt temperamento, quiq; cruditatibus ventriculi, flatibus, & aliis quibuscunq; frigidis affectibus obnoxii sunt. Quare, his, qui ventriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, vertiginosis, comitialibus, resolutis, melancholicis, veternosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè præstantius Antidotum evadit, ubi hoc modo paretur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi unciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singulorum drach. sex, caryophyllorum, galangæ, nucis myristicæ, sing. drach. duas & semis, macis, combebarum, sing. drachmam. Cardamomi utriusq;, sem. melanthii, sing. drach. tres. Zedoariæ semunciam, sem. anisi, fœniculi dulcis, pastinacæ sylvestris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum sclareæ, thymi, calaminthæ, pulegii, menthæ, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, florum salviæ, betonicæ, rorismarini, stœchadis, buglossi, borraginis sing. sesquidrachmam: corticum citri drach. tres: pulveris diambræ, aromatici rosati, Diamusci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarii de gemmis sing. drach. tres: Terantur, quæ terenda sunt, & deinde in vitreo vase macerentur, ex libris duodecim aquæ vitæ præstantissimæ, è selectissimo vino paratæ, occluso subinde vasis osculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde vitreo alembico vasi superposito, per aquæ ferventis balneum à perito artifice distillentur, osculis alembici adeo conclusis, ut nihil inde expirare possit. Aqua quæ inde fluxerit, in aliud subinde vas recondatur, additis santali odorati tessellatim concisi duabus drachmis, moschi, ambari, in tenui linteolo colligati sing. semiscrupulo, & julapii rosati clarissimi libra. Demum concutiantur fortiter, quousq; julapium cum aqua misceatur, claudaturq; deinde vas cera & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis: & ultimò in aliud transferatur vitrum, ibiq; asservetur. Est itaq; hæc aqua Antidotum præstantissimum, & præsentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non solum hausta, sed in faciem ex alterius ore projecta, epilepticos, defectos animo, & fœminas uteri strangulatu decidentes revocat, loquelam amissam restituit, & jamjam moribundos tam diu sustinet, ut quandoq; miraculi speciem afferat. Additur etiam in clysteribus colicorum unciæ pondere præsentaneo auxilio, ubi à flatu aut frigiditate proveniat morbus: & præsertim additis theriacæ, aut mithridatis Antidoti binis drachmis: & uno verbo omnia ferè comprehendam, medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè vocatur: Germanicè Wein: Italicè pariter & Hispanicè Vino.

Aquæ vitæ & ejus vires.

Aquæ sive Elixir vitæ Matthioli parandi ratio.

Vires mirabiles.

Nomina.

οἶνος ὀμφακίτης. VINUM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo siccata sole acri uva, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur expressumque vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prænantium malaciæ & crudis: in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Hujusmodi vina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LOra, quam Deuteriam, alii Potimon appellant, fieri solet adjectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoq; decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi ejus qui remansit, binis salis sextariis: post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum utendum, etenim celeriter exolescit. Convenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti sæpe desideriis eorum obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum, quod Adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quòd, ubi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alii marinæ, & cœlestis aquæ, mellis & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant, quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

LOra alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem Loram faciendi modum lib. 2. de alimentorum facultatibus, iis verbis tradidit. Vinaceorum quoq; dilutum Græci τρύγα vocitant: quod rursus ab Atticis Δευτερία, à nostratibus τιμωρύλιον, id est, Lora appellatur. Conjectis namq; in parva dolia vinaceis, tantum aquæ super affundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi satis factum videtur, in dolii fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro vino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò videlicet neq; aquosa admodum, neq; meraca sit Lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt, sic ut hoc quoq; potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi proprie Δευτερίαν dici volunt, non veluti prius illud. Utraq; Lora capitis dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: sed non pauca subest diversitas ex varia uvarum specie, è quibus vinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suavior, citiusq; per urinas excernetur: sin verò

Loræ parandæ ratio ex Gal.

Loræ facultates.

vero acerba & acida fuerint, insuavior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusq́; efficitur, cùm vinaceus ad ver, aut æstatem fuerit asservatus. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερίας Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. **VINUM E LABRUSCA. CAP. X.**

VInum è sylvestri uva nigrum, adstringit: prodest alvi & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione & contractione opus est.

Vinum ex Labruscæ uvis.

NOn desunt in Hetruria, qui vinum è Labruscæ uvis exprimant, colore admodum nigro, idq́; giluo admiscent, ut rubicundius reddatur. Utuntur eo rustici in alterius vini penuria, siquidem constat dulce simul, & austerum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq́; tunc gustui omnino insuave, adeò ut tantùm medicamenti vicem expleat, ubi adstrictione sit opus.

Οἶνος μελιτίτης. **VINUM MELITITES. CAP. XI.**

MElitites datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt: namq; alvum leviter emollit, urinam ciet, stomachum expurgat: prodest articulario morbo, renum vitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è vino vetere, austero & melle exiguo. Melitites autem adjecto ad quinq; congios austeri musti, mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad effervescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale, cumq; efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἰνόμελι. **MULSUM. CAP. XII.**

MUlsum è vetere vino austeroq;, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in usum venit. Vetus, corpus alit: media ætate, alvo prodest, urinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi aviditatem revocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista uva mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alii utilitatis gratia, ad sextarios sex musti ferventis unum mellis adjiciunt: & ubi ferbuerit, vase recondunt: dulce autem permanet.

Μελίκρατον. **AQUA MULSA. CAP. XIII.**

AQua mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda utimur cum moliri dejectionem, aut vomitionem incitare volumus: ut iis, qui venena hauserunt ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & iis qui im̃odico sudore digeruntur. Jam paratum, conditivumq;, quod aliqui hydromeli proprie vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur, quare inflammationibus alicujus membri plusquam lora prodest. Inveterati tamen usus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve convenit. Fit duabus pluviæ aquæ veteris ad unam mellis partem additis & insolatis. Alii fontanam aquam adjiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent: quòd à melle elutis aqua favis confici ac servari soleat: sed meracius confieri convenit: aliqui id coquunt. Ægrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aquæ mulsæ faciendæ ratio varia.

ALia sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas namq; Mesues de ea ita scribit: Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis utiq; viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & nervorum & articulorum, auxiliatur. Loco vini pota humida extussientibus prodest: quin & pus, & lentam crassamq́, pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, urinariosq; meatus purgat, terget ac lavat: quapropter subvenit coli doloribus, alvum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore jucundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aqua fontana libris octo, in vase lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta despumataq́;, & demum linteo percolata. Verùm si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione julapij consistentiam acquirit, diutius quidem servari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes facileq́; in bilem vertitur, ob suam exuperantem dulcedinem, unde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissolvatur, adeò ut aqua ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diversa coctionis ratione, quippe quæ brevi coquitur tempore, flatus in ventriculo parit, alvum magis movet & minus nutrit: quæ verò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit, minusq; alvum stimulat.

Aromata Mulsæ adduntur

Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & hujus generis alia. Alij galliam moschatam officinis vocatam, & agallochum adjiciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (alias fœni græci) in his dissoluti unciis tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ demum, omnia, musti modo effervescenda in ligneum cadum conjiciuntur, non tamen ad summum repletum, ne fervescens resiliat. Ubi verò deferbuerit obturato vase, asservetur vini modo ad potandum, verumtamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoq;, admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa: hæc Mesues. Cujus ultimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant, qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex vini musti recremento, & lupi salictaris floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Cervisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni ac Lituani, quòd melle plurimo abundent.

Nomina.

Quod Græcis μελίκρατον Latinis item Melicratum & Aqua mulsa vocatur: Italis Acqua melata.

† Hæc

† Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ, hoc est, Utimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere suspicor: nam contextus verborum & res ipsa postulabant, ut prius aquæ mulsæ crudæ, mox coctæ usum traderet Dioscorides, quod hunc fecisse puto, sed librariorum culpa evenisse, ut sit negatio omissa, vel verbum ἑψημένῳ alterius loco scriptum. Auget nobis suspicionem Actuarius, qui in libro suo de compositione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id est Aqua mulsa scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt, inquit primum, Cruda utuntur, &c. deinde, cocta verò exhibetur, &c. Hunc secutus fortasse Ruellius vir doctissimus, vulgatam illam lectionem ut depravatam reliquit, & alteram ut veriorem accepit. Addam insuper, quòd ratio ex usu Aquæ mulsæ sumpta suadet, ut cruda magis quàm cocta alvum dejicere, aut vomitum ciere possit.

Ὕδωρ. AQUA. CAP. XIV.

DE aquis in universum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cælum & alia pleraq;, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur: ad hæc quæ & facilè via fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

Aquarũ differentiæ & facultates.

PAucissimis quidem verbis de potabili in universum aqua disseruit Dioscorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset iis tantùm faciendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæ pretium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verum quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potissimùm gratiam condimus, ideo non solùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus usum veniunt, tum qualitates, tum facultates hic breviter perstringam, sed etiam earum, quæ sponte nascuntur, & sibi metallorum, cæterorumq; fossilium varias vendicant facultates. In primis itaq; illa aqua ad potandum laudatissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura fusticulorum, & saporum omnium expers levisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota verò ocyssimè frigescit gustu jucundo: quæ deniq; celeriter præcordia pertransit, & sine ulla ventriculi molestia labitur & secedit. Talis autem ea esse solet, cujus fons ad Orientem solem erumpit curritq; super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæq; æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluvialis, eaq; præsertim, quæ æstate media pluit, silente cælo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cælo demittitur (ut in commentario libri sexti Epidemiorum scribit Galenus) in humanæ vitæ usum admitti non debet. Porro aqua cisternarum non tot sanè laudibus commendanda videtur, licet à quàm plurimis Medicis laudetur. Siquidem non modo noxia existit, quod miscella quædam fit diversarum aquarum, quæ in diversis anni temporibus inibi colliguntur ex pluvia tum ex grandine, & nivibus hyemali tempore intectis colliquatis, sed etiam quod aquæ omnes stationariæ putrefactioni facile sint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) synceræ pluviali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asservatam eò pluviali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit nivium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à nivibus & glacie colliquescit concoctionem impedit, urinam cohibet, pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, convulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non evenit, quam quod cum in glaciem, vel nivem concrevit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea gravis quidem est, ægreq; conficitur, nec flatus quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerint. Fluviatilis deinde probatur vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum injectarum qualitate, quemadmodum iis omnibus evenit fluminibus, quæ magnas perluunt civitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa & urbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum usu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asservatæ ac defecatæ clarescant, & prorsus expurgentur: ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quod non modò viscera obstruant, sed & calculos in renibus & vesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima hujus libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotum gypsum: quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quæ circa hujusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent, quanquam omnes in medicinæ usum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis & humidis morbis laborantibus utilissimè exhibentur: iis verò noxiæ sunt, qui à biliosis vel acribus proveniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam ejiciunt, sanguinem in ventriculo concretum dissolvunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant: sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, ventriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, utpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis, aquæ autem subeuntes resolvuntur, si novus fuerit morbus: frigidi nervorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq; vapore ex iis calentibus accepto, tum capitis gravitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores & totius corporis sugillata delentur. Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam dejiciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dissident, præterquam quòd in omnibus illis valentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed valenter abstergunt: quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt: proinde mirum non est, si ventriculum roborent, qui crebris vomitionibus imbecillus efficiatur. Uteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri consueverunt: vesicæ ulceribus medentur: & oris gingivarumq; inflammationibus, si ex iis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resolvunt humores. Idem præstat balneum ex iis paratum: confert enim magno juvamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, iisque præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item exspuitionibus subvenit, anum procidentem reprimit,

Marginal notes: Quæ aqua ad potandũ laudatissima? — Aqua pluvialis omnium præstantissima. — Aqua cisternæ. — Aqua ex nive & glacie, omnium pessima. — Aqua putealis. — Aqua lacustris & palustris. — Aqua fluviatilis. — Aqua Tiberis Romæ. — Aquæ lapidescentes. — Aquæ salsæ. — Aquæ nitrosæ. — Aquæ aluminosæ.

reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui viscerum infarctu laborant, & in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant, quamobrem serpentibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ. *Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter nervos emolliunt: proinde resolutis, convulsis tremulis, stupidis contractisq; peridoneæ inveniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant: nam ubi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosa aqua balneo magnopere juvatur. Præstant præterea ad jecinoris, lienis ac uteri dolores, atq; tumores in ijs genitos mirificè resolvunt: ventriculum tamen laxant & infirmant.* Bituminosæ. *Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conveniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu nervos emolliant ac excalfaciant, attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenii, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò phagedænica ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent pectus dilatant, asthmaticis & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in universum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur.* Aquæ Aereæ. *Aereæ oris & genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur.* Aquæ ferreæ. *Quæ deniq; ferreæ sunt, ventriculi, lienisq; vitiis, seminis profluvio, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summatim complectamur, aqua omnis, cui quodvis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, ut supervacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longum futurum.* Nomina. *Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè Aqua.*

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQUA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est & acris: stomacho adversatur, alvum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit & discutit, nervorum vitiis, & pernionibus, ante ulcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad movendas dejectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida: psoras, pruritus, impetigines, lendes & mammas rigentes, foveri utile est: livores fotu discutit: ad venenatos ictus, qui tremorem & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum aspidumq; etiam, si quis in calidam descédat, auxiliatur: & malo habitu confectis jamdiu corporibus nervisq;, balneæ ex ea utiles: hydropicos, capitis dolores, aurium gravitates, ferventis vapor levat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese aut ex posca, aut cum vino aut melle: verùm post dejectionem dant gallinæ, aut piscium juscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QUod Thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alii ad binas marinæ coctæ singulas mellis adjiciunt, & vase condunt: hujusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETUM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat & adstringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque sanguinem, potu insessuve sistit: prodest alvi fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vulvæq;, item abscedentes gingivas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo convenienti efficax est: phagedænas ulcerum, nomasq; fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis velleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, gravitatem aurium, & sonitus sibilosq;, ferventis vapor proficit, instillatum quoque aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoveatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fovetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus ejaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, adversus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam taxumque, cum sale: haustu voratas hirudines, si sorbeatur, ejicit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uvæ procidenti convenit: contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis consideratio. *QUamvis Dioscorides simpliciter pronunciaverit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas: tamen Galenus qualitatem medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrariis qualitatib. calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit lib. 1. de simplicium medicamentorum facultatibus nec esse homœomeres similareve, quemadmodum nec lac universum. Id quod ipse Galenus lib. 8. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmavit his verbis: Acetum primo horum commentariorum mista esse substantia, nempe frigida pariter & calida, ejusq; utriusq; tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertii ordinis desiccantium jam completi, utiq; cùm validum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit: Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum verò frigidum, & partium tenuium. Idem quoq; libro 4. simplicium medicamentorum,*

torum ita scribit: At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est validior, quantò & tenuior. Inest verò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non fit ad superandam ab aciditate provenientem frigiditatem: verùm quæ transitus modo celeritatem promoveat: nam quantò calidum frigido faciliùs penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus transeat, quàm acidus. Itaq; ille, velut præcedens viam sternit, hic verò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat protinusq; extinguit: quo fit, ut major multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum, nisi ex contrariis qualitatibus constat, minus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cùm rectè animadvertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprà diximus) refrigerare pronunciavit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò vetustius & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia libr. II simplic. medic. capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundùm locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, ut reperiatur acetum adeò vetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis quàm frigiditatis. Acetum quod Latini vocant, Græcis Ὄξος dicitur: Arabibus Chal: Italis Aceto: Germanis Essig: Hispanis Vinagre: Gallis Vinaigre.

Ὀξύμελι. ACETUM MULSUM. CAP. XVIII.

Acetum mulsum, quod Oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinq;, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinq; pariter coquito, decies effervescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum ejus viperæ, quam sepa vocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Triplicem Oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 4. de sanitate tuenda: qui tamen sal nulli commiscuit, ut ejus verba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Uni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in lenti igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam, quo etiam diutius coqui debebit. Optimum verò, ut brevissimo tempore coquitur, ita minimum spumæ evomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem, ejus quod ab initio est inditum, amittit: post verò dimidio aceti adjecto rursus coquendum, donec qualitatum omnino fit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atq; hæc ad tertiam partem coquuntur, vel etiam quartam, spuma interim detracta. Quod si valentius id facere studes, tantundem injicies aceti, quantum mellis: hactenus Galenus. Quem secutus Mesues, ipse quoq; de oxymelite sic scripsit: Oxymeli fit ex aqua, aceto & melle. Aqua verò miscetur, ut longa coctione resolvatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius despumetur, ut deniq; medicamenti hujus facultas, aquæ mistione tenuior facta, faciliùs in corpus distribuatur. Mel verò additur ad oppugnandam pituitam. Ex melle deniq; & aceto mistu, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacissima fit, atq; certissima ad attenuandum, incidendum, resolvendumq; crassa, lentaq; excrementa, quæ in ventriculo & jecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea namq; & incidit & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel & aqua simul coquuntur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille. Nomen ejus Græcum ὀξύμελι: Latinum Acetum mulsum: Italicum Aceto melato.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

Oxymelitis confectio ex Mesue.

Nomina.

Ὀξάλμη. ACIDA MURIA. CAP. XIX.

Acida muria, quam Græci Oxalmen vocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & venenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in vulnus injiciatur: & procidua sedem reprimit: dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat: furfures & manantia capitis ulcera exterget.

Acida muria, quæ Græcis Oxalma appellatur, usus ætate nostra prorsus exolevit. Parabatur autem veteribus illis ex sale & aceto: vel ex muria & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη vocatur.

Nomina.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

Thymoxalme veteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosq; trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, singulorum exiguæ portiones in vas conjiciuntur, aquæ terni sextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINUM ACETUM. CAP. XXI.

Scillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, trajectaq; lino segmenta modicis intervallis, ne se contingant, siccatur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, vase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post

eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abjicitur: defæcatum acetum transfunditur & reponitur. Aliqui scillæ minam quinq; aceti sextariis miscent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adjiciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingivas humore prægnantes collutione stringit firmatq; & motos dentes stabilit: putredines oris, & graves halitus tollit: durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & limpidam canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginosis, mente captis: item vulvarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus ischiadicisq;. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoq; aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cavendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † nervorum vitijs. Datur quotidie jejunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

† παρέσεσι, nervorum vitiis, ita habent Drag. exemplar.

Scillini aceti vires mirabiles.

Quanquam satis superq; de Scillino aceto à Dioscoride dictum est, non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus lib. 3. de medicinis paratu facilibus, sic inquiens: Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunq; hoc utatur longa vita fore, & ejus extrema integra, usq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex hujusmodi extitit: quantum enim temporis vixerit, haud ignoras: de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hanc facultatem communicavit: cumq; hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usq; ad centesimum decimum septimum vitam produxit integer, & nulla unquam adversa valetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse vir philosophus erat, mentiri nesciuis. Nos autem viri hujus fidei periculum fecimus, ac firmam constantemq; hujusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in vitreum vas mittere atq; obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè sorbeto. Tibi autem hæc evenient, ut ne faucium oris q; partes unquam remollescant, os ventriculi benè valebit, facilè spiritum duces, vox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus vapor in ventre unquam excitabitur, nullum viscus suspensum erit, & benè spirans benè coloratus deges. Ad civilia negotia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti hujus assumpseris: & jejunus ut assumas præcipio septemq; postea stadia deambules, ita enim dissolvetur. Hoc aceto qui utitur, in victu quamvis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neq; valde implebitur, sed in melius proficere videbitur: nihil supervacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, nec stercus, nec urina, sed omnia facilè excernit atq; educit. Alvus lubrica omnino est, totiusq; corporis purgatorium medicamentum, etiamsi in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos hoc medicamento sanitati restitutos novimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis intervalla, non redierit: incipientem vero ac novum perfectè discutit, neq; reverti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, jecoris lienisq; duritias vehementer facit: & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quam plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunq; fuerit, nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali Aceto scillino.

Aceti scillini confectio.

Nomina.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINUM VINUM. CAP. XXII.

Scillinum vinum fit hoc modo. Dissectam, uti dictum est, scillam, & sole siccatam contundito: minam ejus tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in vicenos sextarios musti recentis ac boni demergito, ubi trimestri spatio maduerit, elutriatum vinum, obstructo diligenter vase recondito. Licet quoq; sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & valde inveterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senos menses in vase obstructo macerari sinito: post id tempus defæcatum, & excolatum vinum recondito. Utile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui revomunt cibũ: & si pituita in ventre aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni nervorum, horroribus longis, vertiginosis & vulsis: menses pellit: minimè nervos infestat. Hoc vinum vetustate fit melius. Cavendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

Scillini vini vires ex Gal.

Scillini vini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his verbis: Vinum hoc potui datum omnem sanitatem adfert: humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut ventre, aut capite, aut jecore, aut liene, aut nervis, aut ossibus consistere permittit, neq; aliud id genus tenacem humorem obstructiones facientem, sed omnia dissolvit, & ventrem lenit atq; ita subducit, & urinam movet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò vero caput purgat, ut nares humiditate vacent. Commodum est podagræ, articulari & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in vitreum vas mitte, & vini albi veteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum vas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime & abjice, & vino ad antedicta vitia utere, & ejus vim percipies. Subinde ante cibum vini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere velis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quòd Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinum scillinum appellatur: Italicè Vino scillino.

Vini scillini confectio.

Nomina.

Οἶνος θαλάσσιος. VINA MARINA. CAP. XXIII.

Vina ex marina aqua, variè factitantur. Aliqui enim statim cum decerptæ sunt uvæ, aquam maris admiscent. Alii in area uvas sole siccant quibus calcatis marinam adjiciunt. Alij passas prius uvas in doliis marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt: id magis passi generibus adscribitur. Quæ

tamen

tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium adventantium indicia valent, si modò meliora non adsint: alvum subducunt: prosunt purulenta extussientibus, & si dura alvus exerceat. Quæ ex Aminæis uvis fiunt, caput tentant, stomacho adversantur, flatus creant. Verùm quo plenior habeatur historia, iis qui hujus studio tenentur, non inutile existimamus varias vinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse videamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex iis factitia, minoris curæ ac impendii, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

10 Κυδωνίτης οἶνος. **VINUM CYDONITES.** **CAP. XXIV.**

CYdonites, nomine alio Melites appellatur, & ita fieri consuevit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum vinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumq; adjicere & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum vitiis, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & Cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quam plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conjiciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

20

Ὑδρόμηλον. **HYDROMELUM.** **CAP. XXV.**

FIt Hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis hujus eadem est.

Ὀμφακόμελι. **OMPHACOMELI.** **CAP. XXVI.**

OMphacomelitis faciendi ratio hæc est. Acerbæ uvæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adjiciuntur: & insolatur in vasa transfusum. Vim reprimendi ac refrigerandi habet: stomachicis cœliacisque convenit. Usus 30 post annum est.

Ἀπιίτης οἶνος. **VINUM EX PYRIS.** **CAP. XXVII.**

FIt & è pyris, perinde atq; cotoneis, vinum, apiites nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt: stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. **VINUM OENANTHINUM** **CAP. XXVIII.**

40 FIt è feraci vite sylvestri, quod vocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum vinum reconditur. Facit adversus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos & dysentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. **VINUM EX PUNICIS.** **CAP. XXIX.**

FIt è punicis malis maturis, quod Rhœten nominant: succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena vocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alvi profluvio exortam, stomacho utile, adstringit alvum, & urinam movet.

50 *Vinum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subjiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt: ibiq; per se tamdiu effervescere sinunt, quousq; deferbuerit, & subsidat fæx: deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne evanescat & corrumpatur, vel acescat. Alii, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conjiciunt, & uvarum modo pedibus calcant, donec universus exiliat succus: deinde per se in sole effervescere sinunt, cado linteo spissiore cooperto, usq; dum fæx universa resideat, nuclei supernatent & vinum defæcatum & pellucidum reddatur. Ubi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem vase, vinum eximunt, & cadis ligneis asservant. Huic oleum superinfundere non opus est: servatur enim sic paratum per se, modò vasis osculum pice, vel cerâ obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos cum pari mensura nigræ uvæ austeriusculi saporis commisceant, calcent & per se effervescere sinant, quod vinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asservant: siquidem hoc gustui plurimùm arridet.*

Vini è punicis varia cõfideratio.

60 *Quod è vinosis exprimitur, si ex oxalidis aqua, vel hortensis intubi aut buglossi hauriatur, ardentibus pestilentibusq; febribus mirificè auxiliatur, & sitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua aut portulacæ, aut rosarum, sanguinis rejectiones cohibet, æstuantemq; stomachum juvat. Datur etiam magno juvamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dysentericis, diarrhœa laborantibus ac etiam mulieribus uteri profluvio affectis. Nauseam sedat, & bilem è jecinore in ventriculum permeantem cohibet, & vomitiones compescit. Idem cum Rhodomelle mistum, facit perbellè ad oris, gingivarum & faucium exulcerationes ac defluxiones: quinetiam ad urinam & gingivarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua rosarum illitum. Gargarizatur quoq; utiliter ad columellæ affectus, cùm à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm ubi omnino adstringere opus sit, longè magis præstabit, quod ex acidis punicis exprimitur.*

Vini è punicis malis vires.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEUM VINUM. CAP. XXX.

RHodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumq; minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum vinum transfundens, recondito. Utile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones & dolores, à cibo potum: & contra humidas alvos & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli vocant: quod arteriæ scabritijs convenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINUM. CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adjiciunt, & vini veteris parem modum: postea exprimunt & servant. Magnoperè adstringit: stomacho utile: fluxionibus ventris ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluvia: denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINUM. CAP. XXXII.

MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs fervescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium: id vinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingivas, tonsillas & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος καὶ τερμίνθινος οἶνος. LENTISCINUM ET TEREBINTHINUM VINUM. CAP. XXXIII.

LEntiscinum similiter ut myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum: namq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires: adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ & stomachi, & sanguinis profluvio. Ulcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vulvæ ac sedis insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEUM VINUM. CAP. XXXIV.

PAlmulas maturas, quas vocant chydeas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito: quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est: post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum & dulce, & reponito. Suave illud quidem, sed capiti noxium: contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus convenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto sextove faciunt, quod tandem acore viciatur.

Καρυοχίτης οἶνος. VINUM EX CARICIS FACTUM. CAP. XXXV.

CAtorchites, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adjiciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, uti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua vinacea maduerint, infunditur: simili modo intercedente spatio, quarto aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti usum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho adversatur, fastidium parit, alvo tamen prodest, urinam ciet, menses trahit, lactis ubertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adjiciunt. Alij muriæ amphoram, quod non facilè vitiatur, & alvo idoneum fore censent. Alij thymum & fœniculum imo subjiciunt, & caricas superponunt: & ita vicissim, donec vas expleverint. Fit & è sycomoris eodem modo vinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita prævalet vis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATUM VINUM. CAP. XXXVI.

REsinatum vinum populatim factitari solet copiosum in Galatia, quoniam vinum illic coalescat, uva non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc vina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: coctionem tamen adjuvant & urinam cient: tussientibus ac destillatione vexatis conveniunt: item cœliacis, dysentericis & hydropicis, fœminis fluxione vulvæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINUM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus fractisq;: præbetq; resinati effectus. Si quis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim convenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος

Digitized by Google

κέδρινος καὶ ἐκ τινων δένδρων καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINUM ET EX ALIQUOT ARBORIBUS AC FRUCTIBUS VINUM. CAP. XXXVIII.

CEdrinum, juniperinum, cupressinum, laurinum, pineum aut abiegnum, simili ratione fiunt. Divisos recenter ramos, cum fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admovere oportet, uti consudent, congioq; vini minam unam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequam recondantur, insolare. Factitiorum vinorum vasa impleri debent: namq; non plenis vasis, vina in acorem corrumpuntur. Medicata autem vina rectè valentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient & substringunt. Laurinum tamen vehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri majoris vinum, congio musti, adjecta tusarum baccarum selibra: diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum in vasa transferri. Fit etiam vinum è baccis juniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem valens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lavant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus vini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ utile sine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus ventris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vulvæ causariis, hydropicisq;: facit adversus ventris tineas & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATUM VINUM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congiis octo musti uncia picis una, aut altera adjicitur: ubi efferbuerit & constiterit in vasa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: utile doloribus pectoris, alvi, jecinoris, lienis, & vulvæ, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspiriis, concoctionibus tardis, inflationibus & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINUM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABsinthite faciundi ratio evariat. Aliqui enim duodequinquaginta sextariis Italicarum amphorarum, admistam absinthii pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint sex aceti sextarios, & absinthii selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in vas: dumq; conquieverit, defæcant. Alii absinthii minam in amphoram demittunt, tusamq;, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alii absinthii quadrantem, alii trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, cassiæ, floris junci odorati calami, elatæ palmarum singulos sextantes injiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternisve mensibus dimittunt: postea defæcatum vinum transfundunt ad usus. Alii addunt in musti cadum Celticę nardi drachmas quatuordecim, & absinthii drachmas quadraginta, linteo involutas: post quadragesimum diem elutriant. Alii in senos sextarios musti, absinthii libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant & recondunt. Utile est stomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit: ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem & inflationes, teretesque ventris tineas & remoratos menses: contra hausta ixiæ venena quàm plurimum potum, & vomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINUM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitq; similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti conjecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia involvuntur, ut degravatus pondusculo fasciculus sidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tussim & suspiria prodest; urinam cit: torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, menses movet.

Οἶνος ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: convulsis, regio morbo, vulvæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem subvenit. Inveterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congiis sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum nervorumq; cruciatus, & perfrictiones discutit: comitialibus commodè datur cum pyrethro & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, ut paulò ante diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psycotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congiis duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, ut frutex ipse, pollet. Et ut in universum dicatur, factitia vina sibi misturarum vires adsciscunt: quare non difficile fuerit iis, qui illarum naturam norint, vinorum vires conjectura quadam consequi: veruntamē vinorum usus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem vitia utile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios conjectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discursationi, ægris concoctionibus. E napis fit vinum,

Digitized by Google

vinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextariis. Facit adversus stomachi fastidia: menses & purgamentum à partu subducit. Marrubii adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Convenit hoc vinum pectoris vitiis, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi & cribrati uncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adjicito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, nervorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit, quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoq; origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd urinam moveant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος.

VINUM AROMATITES. CAP. XLIII.

Aromatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquam contriveris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti dejectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde ubi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia ejus ratio. Calami uncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinq;, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquam vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, laterum & pulmonis dolores, difficili urinæ, horroribus, retardatis mensibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potum convenit: pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum & vesicæ vitiis auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων.

VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIV.

Fit & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma una, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres: omnia plenius tusa, & linteolo involuta, in sex vini sextarios conjiciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi unius mensura. Fit quoq; nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinq; drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi & pectoris vitia: urinam pellit. E Syriaca nardo & Celtica, malabathroq; vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & urinæ difficultatem: prodest stomachicis, atq; ijs quos pallor decolorat. Alij unciam, aut sextantem acori & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adjiciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini genus urinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis ischiadicisq; convenit. Radicis sylvestris nardi recentis, & tritæ, cribratæq; bessem in congium musti conjicito: duos menses quiescere sinito. Utile est hepaticis, difficili urinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποιῶν.

VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

Radicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, pręcordiorum & vulvę: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, vulsisq;. Salviæ unciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, rejectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses & partus extrahit: aquæ inter cutem & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus & latera, & urinam movent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ novem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes & stomachum infestat: quare neq; in secunda neq; adversa valetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro aut scammonia, aut sylvestri cucumere, juxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur jejunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & levi igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumq; recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem hepaticis & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conveniens: urinam quoq; ciet. Librum radicis

mandra-

mandragoræ concidito, segmenta lino trajicito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibiq; esse finito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminę dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Ajunt heminam vini congio mistam, potu saporem adferre: cyathus unus cum sextario vini potus enecat. Mediocris usus ejus doloris sensum aufert: fluxiones incrassat: olfactu, potuq; & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumq; efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, injicito: post aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad alvũ solvendam, iis qui evomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, junci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim: cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato: dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextariis diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, utitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut uvas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere finito: conjicito veratri nigri drachmas triginta, junci odorati, calami singulorum drachmas triginta, baccarum juniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: involvens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato, dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu & abortu fœminas: fætus extrahit: contra strangulatus vulvæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammoniæ per menses effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinq; in musti congium mittito ad dies triginta. Alvum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vina factitia parandi ratio diversa, quam superius ab initio propè hujus libri ad hunc usq; locum pluribus capitibus diffusè diligenterq; tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & evidentior visa est, quam ut operæ pretium esset singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè jam usus apud nos exoleverit: quanquam non equidem dubitaverim, quin essent hujusmodi vina, si eo modo parata in promptu essent iis morbis profutura, quibus prodesse produntur. Unde pluribus adhuc rationibus mixus, primus ego ut arbitror (quod etiam libro 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guajaco vinum confeci, & aliis quoq; conficiendum esse scriptis tradidi. Cujus postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos & alii Medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myrtinum lienis morbos sanare, & quod ex Sena paratur, atrabiliariis morbis, & cutem exulcerantibus, nempe scabiei, lepræ, vitiligenibus, lichenis, & id genus aliis, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animadvertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus Arnaldus de Villa nova, de factitiis vinis, quæ medicinæ usui conveniunt ad varios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facilè adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commista in frequentissimo habentur usu, quod magis, quàm nos odoratu, & concinnatis delectentur potionibus.

Vinorũ factitiorũ confid.

Vini è guajaco Matth. primus invẽtor.

De Metallicis Lapidibus.

CADMIA. CAP. XLVI.

Καδμεία.

EX cadmiæ generibus optima est Cypria, botrytis nomine, densa, modicè gravis, & in levitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodii, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cujusmodi sunt quæ e veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta ob quod eam zonitin appellavere. Alia ostracitis nominatur, gracilis & magna ex parte nigra. Sed quę testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychytis, utiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, cava explere, sordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coercere, crustas creare, & ulcera quæ cacoethe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisq; fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære jactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus unum ejus, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est: in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, mysios, soreos, melanteriæ, cærulei, chrysocollæ, atramenti sutorii, diphrygisque inveniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inveniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis invenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leviores nullumque alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atque in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac levior multò fiet: sed Cadmia nihil evariat, nisi quis eam multis diebus cremaverit. Fit & in argenti fornacibus

† Cat. ἐμ... exprimere.

nacibus candidior, ac minus ponderosa, sed viribus nequaquam comparanda ærariæ. Uritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exustam conterunt in vino, rursumque fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterumque tritam ex vino, tertiò urunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens: hac spodii vice utuntur. Lavatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiæ consid.

Cadmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Una metalli expers. Altera aut æs aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, ubi æs conficitur, triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellavere, quæ uvæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & Placitem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis, quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamq; Germani lapidem calaminarem vocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac utuntur ærarii fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ verò metallum continet, Germanis Kobelt dicta, nigro colore, affertur in Bohemiam ex ducatu Brunsuicensi, à Goselariis fodinis, ubi Chalcitis & Mysi copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeò prædita est, ut fossorum manus & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cùm intus hausta animalia quæcunq; perimat. Bohemi hanc Cervisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas: nam ubi primum eam degustarunt, statim emoriuntur. Cadmiæ utriusq; meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, non ipsa tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente velut fuliginem quampiam, & favillam, sive utcunq; appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare velis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sane retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, sive generatione, aut quomodocunq; vocare voles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absq; fornace in Cypro cadmia invenitur: ac jure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaq; in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus & rivis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portavi ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se vel maximum munus accepisse dicerent & quæ aliâ omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam vocet cadmiam. At ejus, quæ combusta est, aliam botrytim aliam placitin medici nuncupant. Botrytin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitim verò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botrytin esse tenuiorum partium, crassiorum verò placitin: utramq; autem vi desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaq; lavantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans tum extergens absq; mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida ac putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, ejusmodi cadmia adjuvat. At in durioribus, & contentioribus, quæ valentius desiccant, requiruntur. Itaq; illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam & mediam excessuum naturam, in iis quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quidvis ejus generis præstare: ad quam utiq; & nos nunc respicientes, leviter desiccatoriam abstersoriamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius libro 34. capite 10. sic inquiens: Metalla æris multis modis instruunt Medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Namq; ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atq; flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusve fornacium pro quantitate levitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, quo flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia levitate similis favillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata: ponderosior hæc priore, levior porrò sequentibus. Duo ejus colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire non potuit. Hæc dicitur Placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius quam pumex, intus varia, ad psoras utilior, & cicatrices trahendas. Fiunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cærulea intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum sordidissima: vulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima: hæc Plinius, qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus vidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed spectatim botrytin apud Perzenum quinto à Tridento lapide & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botrytis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum novissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe, clarissimus Medicus Josephus Salandus Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est ut planè uvæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tuttiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperam nominant. Quandoquidem Tuttia illis vocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botrytis aut placitis, aut ostracitis genere. Neq; enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodii loco uterentur Medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus Climia seu Chlimia: Germanis Grawer Augstein.

Lapis calaminaris. **Historia ex Gal.** **Cadmia lapidosa.** **Cadmiæ hist. ex Plin.** **Cadmia in Germania.** **Nomina.**

POMPHOLYX, SPODIUM, ANTISPODIUM. CAP. XLVI.

Pompholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidé spodos nigricat, & plerunq; ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pavimentis, & fornacibus everritur. Pompholyx verò pinguis est, & candida, usq; adeò levis, ut in auras evolare

evolare poſſit. Cujus duo fluxerunt genera. Unum ad æris colorem vergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamq; levitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære fabri præſtantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius inſperſerint: namq; tenuiſſima favilla, quæ effertur in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur, ſed ex cadmia quoq; ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cujus faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, juxta quam mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat: domicilii paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem uſq; perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuq; artificis fabricatum: domuncula altera huic conjuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur: deinde carbonibus 10 in camino ſuccenſis, aſſidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra in furnibulum extructis: idem negotium obit infernè artificis miniſter, ſimulq; carbones adjicit, uſq; dum inditæ cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaq; geſta ſuffitu tenuis pars, & levis materiæ in ſummam domum evolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea majus incrementum capeſſens, glomuſculis vellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pavimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandum eſt, ideo quòd multum terræ collegerit, & ſpurcitia in acervatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri ſpodium arbitrantur, de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præſtat, colore aliquantùm piceo, ſapore cœni horrido: & ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferveſcit, æreum colorem contrahit. Antedictis 20 autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ovillo pulmone, aut marino, aut crematis groſſis, & quibuſdam conſimilibus: quod facile cognitu fuerit, quippe nihil in iis probandis invenietur eorum, quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lavari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceq; raro, aut ſiccam, aut aqua reſperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atq; illuc faſciculum deferens, immergito: ita enim limoſa pars ejus, ac utilis effluet, & omne ſedimentum in linteolo remanebit: poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito, & novam infundens, agitato, & effundito: mutata tantiſper aqua, & colata, dum arenoſi nihil ſidat: demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alii quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vaſis obtento, aut laxius illigato, colant, & quo facilius tranſeat, infuſa per linteum largiore aqua, cine- 30 rem conturbant: mox ſpumoſum, quod trajectum eſt, & ſupernatat vaſi, concha excipiunt, & fictili novo ad uſus recondunt. Quod verò reſedit, ſenſim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoſo, quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inveniatur. Alii paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſq; ſuo ponduſculo degravatos, peſſum ire: pilos autem, & paleas levitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant, & in pilam conjectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lavatur vino chio marina aqua diluto, modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere, refrigerare, explere, purgare, obſtruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos, fictiliq; novo, ſubjectis levibus prunis orbiculos continuo verſa- 40 bis, dum aſſiccati fulveſcant. Neq; ignorandum ex auro, argento, plumboq; fieri ſpodium, verùm poſt Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur, neceſſe eſt oſtendere, quæ ſimili virtute polleant, ut in ſpodii locum ſuffici poſſint, antiſpoda vocant: quoq; modo ſumi debeant. Folia itaq; myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum conjecta, indito operculo continua foramina habente, uruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur: iterum in fictile aliud crudum transferuntur: quod ubi peraſſatum fuerit, exemta lavantur ad uſus. Idem quoque è termite ſylveſtris olivæ, ſi habeatur: ſin ſecus, ſativæ cum ſuis floribus, aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſſibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id eſt candidis, in ſole prius arefactis, aut terebintho, aut lentiſco, œnanthe, aut mollibus rubi foliis, vel è buxi coma, vel è pſeudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in ſole antea ſiccatas, eodem modo parant: alii taurinum gluten: alii ſucci- 50 das lanas aſperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodii vicem uſurpantur.

Pompholygem officina Mauritanos ſecuta Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Avicennæ. Verùm quam Seplaſiarii Tutiam exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidem cùm hæc lapidis modo cruſtoſa, præduráq; ſit, pompholygem, ſive tutiam dictam prorſus mentitur. Pompholyx namq;, Dioſcoride, & Galeno authoribus, ex æris, vel cadmiæ favilla in glomuſculos vellerum ſimiles coit, & farina modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorum nullus, quod ſciam, animadverterit: fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudaverint, quam in inveſtiganda foſſilium materia. Quamobrem Manardum Ferrarienſem, medicum ætatis noſtræ clariſſimum, hac in re deceptum ſatis reperio. Quippe qui, dum Avicennam redarguit, quòd ſpodium è combuſtis arundinum radicibus conficiat, ſedulò nos admoneat, ut ſecuti Galeni ſententiam, in ſpodii defectu, Tutia potius utamur, qua ſeplaſia abundant, quàm Avi- 60 cennæ antiſpodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quod procul dubio crediderit, vulgarem officinarum Tutiam legitimam Dioſcoridis, & Galeni eſſe pompholygem, cùm tamen legitima Tutia nullis in officinis ſit uſui, quòd (ut jam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum ſpodium, quæ à Dioſcoridis & Galeni hiſtoria nullis diſſident notis, ego ab ærariis, argentariiſq; fornacibus plurìes mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lavisii in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozii in Tirolenſi comitatu Germaniæ inveniuntur, ubi certè celeberrimæ ſunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & ſpodii quantum ſatis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas: ſed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcyſmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenii lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ ſeplaſiarios reperi unquam, præter quàm apud eos, qui vel à me, vel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex ſuis officinis abdicatis, in medicum ſuſceperunt uſum. Nunc verò amicos intelligo (quos tamen verius fratres amantiſſi-

Pōpholygis cōſideratio.

Manardi erratum.

amantißimos appellare possem, ut qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi conjunctißimi sint) clarißimos medicos Tridento oriundos, Andream Gallum, & Julium Alexandrinum, qui jam dudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Ungariæ, Bohemiæq; Rege, in sui & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis vicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oßibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum: nam Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodiis uti sanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti foliis, floribus, baccisq;: ex oliva frondibus, cydoniis malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò a Manardo reprehensus videatur Avicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. Hic enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm ejus vice Tuttam seu pompholygem imponere: licet hæc quoq; sit Brasavoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium iis medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diversis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod invenerim, memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum, hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris substantia vehementißima ignis vi conficiantur, & ob id deleterii aliquid habeant. Quod majori quidem diligentia expendere potuisset Brasavolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodii loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem judicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quam exterius admovendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, sive (ut ipse habet) tuttam spodii loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum ejus civem versatum ostendimus. Quandoquidem si rectè novisset Tuttam communis usus legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositititiis medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodii defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in iis tantùm medicamentis id faciundum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodii vel antispodii extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo post tempore a Mauritanis factum esse reperio. Cæterùm Fuchsius, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodii fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Avicenna, neq; etiam alii Arabicæ familiæ authores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodii Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atq; inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem conjectis, quæ ante ærarium jacebat follem. Camera erat incurva, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab usta cadmia favillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infra in pavimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam etiam Spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem, quod vocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit, spodio uti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum, propè omnium, qui citra morsum deficcant, si elota fuerit præstantißimum, quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & alia omnia maligna. Itaq; inditur collyriis, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu deficcans. Sed non est hujus negotii in istis diutius immorari. Idem libro 4. de compositione pharmacorum secundùm locos de pompholyge ita scribit: Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitatis expertium inferior est: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulq; universo corpore evacuato. At verò manifestum est quòd per venæsectionem, ac purgationem totum corpus evacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim Pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; amylum simul, & moderatè humores reficcare, simulq; ne per tunicas evacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quam caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, vehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet. Πομφόλυξ sic Græcis, ut etiam Pompholyx Latinis, & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholyge: Germanis Weiß Nicht. Σποδὸς & σποδιὸν Græcè, Spodium similiter Latinè vocatur: Italicè Spodio: Germanicè, Graw Nicht.

Antispodium ex quibus fiat.

Brasavoli error, Pompholygê Spodio substituentis.

Fuch. opinio.

Pôpholygis & spodii hist. & vires ex Gal.

Nomina.

Χαλκὸς κεκαυμένος. ÆS USTUM. CAP. XLVII.

Æs ustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clavis solutarum navium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus vicissim inspersis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figulinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspergunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alii sulphure solo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clavos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto respersos urunt, & iterum ac tertiò idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit; ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumve. Lavatur, ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Æris recrementum, stercusve quam scoriam vocant, eodem modo lavatur: & eandem vim, sed imbecilliorem, habet.

AEs ustum, quod in officinis passim habetur, pauci sanè valoris esse existimaverim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facile quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si aerei clavi è navigiis solutis exempti non adsint, aes aliud omne vetustate expurgatum commodè assumi poterit. Usti aeris meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum his verbis: Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lavetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendae: quanquam id ipsum praestare, & antequàm lavetur, possit, potissimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes ustum Latinis χαλκὸς κεκαυμένος, Graecis appellatur: Italis Rame abbrusciato.

Aeris usti consideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκῦ ἄνθος. **FLOS AERIS. CAP. XLVIII.**

FLos aeris, quem nonnulli clavorum veterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fulvescens, milii effigie & numero, brevis, ponderosus, modicè splendens, atq; constringens, qui delimatam aeris scobem non recepit, qua saepe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm aes fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium: tum huic negocio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut exspuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coercet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, crassum humorem extrahit: carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium gravitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: uvam, tonsillasq; reprimit, farina ejus cum melle admota.

FLorem aeris verum ac legitimum in fornacibus, ubi aes ipsum funditur, in Tridentino agro, saepius collegimus, in hunc modum. Cùm aes fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquam omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimq; vapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subjiciebam, tamdiuq; tenebam, donec cessabat vapor. Itaq; demum aeris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi se se ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima aeris pars, quae à vapore in sublime fertur, aeris frigiditatem experta facilè in ejusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur, quapropter ejus vice aerugine perperàm utuntur. Florem aeris paucis perstrinxit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus differens. Flos aeris tenuiorum partium facultatis est, quàm aut aes ustum, aut squama. Meritò itaq; ex eo facti collyriis, extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas vocant sycoses. Χαλκῦ ἄνθος ita Graecis, Latinis verò Flos aeris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas sive Zer alnhas: Italis Fiore del rame.

Floris aeris historia.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Λεπὶς χαλκῦ. **SQUAMA AERIS. CAP. XLIX.**

SQuama aeris excussa ex Cypriis officinarum clavis, crassa quidem ipsa praestantior, quae helitis, id est, clavaris nominatur: sed ex vili promiscuoq; aere, aut candido, vitiosa intelligitur: quam utpote tenuem, & invalidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, praesertim si aceti respersu aeruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, ulcera ad cicatricem perducit: pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum namque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lavatur hoc modo. Siccae aeris squamae expurgatae selibra cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abjicitur quod subsidit, & effusa aqua, hemina coelestis imbris adjicitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere coeperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur: quo facto, expressus humor pyxide ex aere rubro facta, excipitur: Hoc est enim velut flos squamae, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cum primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod superest, lavatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaq; extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii ut cadmiam lavant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. **SQUAMA STOMOMATIS. CAP. L.**

SQuamae ex acie, aut mucronibus decussae, quam vocant stomoma eadem vis. Lavatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alvi dejectionem inefficacior est.

AEris squama malleis ex eo decussa, res sanè vulgaris notitiae est: tametsi ea praestantior sit, quae ab aere excutitur, quo clavi fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm hujusmodi aes rude impurumq; sit crassiorem, vegetioremq; squamam reddit, quam id quod pluries ignem expertum, in varia vasorum genera conformatur. Ejus praeterea abluendae ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamae omnis in universum meminit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Squama alia est aeris, medicamen ad multa utile: alia ferri, & stomomatis. Quidam verò nominant & helitin lepida, sive squamam. Omnes sanè vehementer desiccant. At inter se diversae sunt, tam quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiae: quaedq; plus minusve adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet: nam & tenuiorum partium, quam alia est, nimirum quae & aeruginis nonnihil assumpserit. Majorem obtinet adstrictionem squama ferri, & haec etiam majorem stomomatis: quamobrem ad contumacia ulcera meliores sunt, quàm squama aeris. Detrahit & liquat carnem

Squamae aeris & stomomatis consid.

potentius

potentius squama æris, & hæc etiam valentius belitis. Omnes autem squamæ non instrennè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essen i ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus: hæc Galenus. Ex quibus utiq; liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmaverint recentiorum quidam, ejus fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc investigaverint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamam æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent, eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasavolus, quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasavolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nescierim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantum arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus apertam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squamæ nec æris, nec simplicis ferri, sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri verò majore adstringendi vi quàm hanc pollere, & hac etiam majore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore & terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri hujus verò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamam esse, aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diversum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset habere squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disjunxisset. Sed quoniam rectè noverat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomati squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aetii & probatissimi & Græci authoris testimonio, quippe qui lib. 9. cap. 48. de iis agens, quæ in corpus sumpta dysentericos juvant, quidnam Græcis esset stomoma, his verbis apertè declaravit: Deinde vinum purum vetus quantum satis videbitur, in novum vasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quòd stomoma vocant non minorem libra in vino extinguito. Item libr. 10. cap. 9. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit: Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autē stomomatis ferri squama, quā in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abjicit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et libr. 14. cap. 24. idem ait: Squama ferri præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est: hæc Aetius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nihil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in universum medici Aetium & reliquos vetustiores sectati, ut dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum vinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs majore adstringendi vi polleat quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse vetustioribus ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, ejusq; præsertim, qui malleo ferrariis in officinis acuitur, dum gladiis ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quin etiam dum alia fiunt instrumenta materiariis fabris, & terræ cultoribus expetita. Porro hanc rem quoq; Actuarius abundè expressit suo de cōpositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit: Multò redderetur utilior, si squamam aciei, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibimet adsciscat. Id quod etiā idem paulò inferius repetiit. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundùm locos, ubi diversis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò cervicosus, & pervicax, ut tot clarissimorum virorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui l. 4. Meteororum, chalybis sive stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit iis verbis: Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι καὶ πάλιν πήγνυσθαι. καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσι δὲ πολλάκις αὐτὸ διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω καθαιρομένου. ἔστι δὲ βελτίων ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. Quæ Latinè redduntur in hunc modum: Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrescat, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id sæpe factum est, & purum evasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eò quod repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet: hactenus Aristoteles. Cujus nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrariis fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato chalybem conficiunt in Italia, & in aliis universæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari evidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasavolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplic. medicamentorum historia & viribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur stomomatis squamæ vim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò valenter alvum dejiciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse depravatum, ut in aliis quoq; pluribus deprehenditur: præsertim cùm nec à Galeno, nec ab aliis veteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ viribus esse similem: hæc namq; alvum dejicit, illa verò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordiis semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græcis στόμωμα vocant, pariter chalybem stomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aetius, sit ferrum quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem vocabulum putaverim ego ortum esse à στόμα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladiis, & telis, aliisq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent quàm oris: unde Latinis quandoq; dici solet, eos quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladii periisse. Plinius quoq; licet ignoraverat, quid Græcis significaret stomoma, chalybem tamen, aciem, quæ Græcis στόμωμα dicitur, appellavit lib. 34. cap. 14. sic inquiens: Ex omnibus autem ferri generibus

Plinii, & recentiorū error.

Brasavolus arguitur.

Stomoma esse chalybis squamā confirmatur auctoritate.

Stomomatis conficiendi ratio ex Arist.

Plinii, Marcelli, & Brasavoli error.

Stomoma idem est quod chalybs.

Serico palma est. Seres hoc cum vestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur: hæc Plinius. Ex quibus palam est, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgò vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicũt. His igitur tum rationibus tum authoritatibus freti, στόμωμα potius a στόμα, quam à verbo στομόω ortum habere putamus. quanquam etiam eorum opinio, qui a στομόω στόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent: veruntamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac sincera probanda videtur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfferschlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ verò Græcè λεπὶς στομώματος: Latinè Squama stomomatis dicitur: Arabicè, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama del stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.

Nomina.

ἰὸς ξυστός. ÆRUGO RASILIS. CAP. LI.

AErugo rasa fit iis modis, in cadum aut aliud consimile vas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inversum æneum vas, præsertim concameratum, sin minus, planum: sitq; obstructum, nullumq; habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaveris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una pluresve vinaceis non recentibus, sed jam acescentibus conduntur, & simili modo versantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: nec non è laminis, quibus bracteæ auri conclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respergat, & ter aut quater verset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil habentibus quibus ærugo efflorescit: adduntq; per Caniculæ æstus è quodam specu manare, sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem & boni coloris, sed vitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant: aliqui pumice admisto, alii marmore, alii atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, † dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisq; partes coeunt non dissipatę: demumq; tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt: quin & dentium appressu: siquidem sincera cedit, lævis, & sine asperitate. Atramentum verò sutorium igne coarguitur: namq; si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & ferventi cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur rubescetq; id, quod atramentum sutorium acceperit: quod id ustum suapte natura talem sortitur colorem.

† Orib. & Idit. καὶ τὰ ἀμμώδη, & similia

ἰὸς σκώληξ. ÆRUGO SCOLECIA. CAP. LII.

AEruginis, quam vocant scoleciam, duo sunt genera, quædam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprii æris dimidiam heminam aceti albi acrisque, pastillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum salis fossitii translucentis, aut marini quam albissimi, solidiq;, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: ubi autem se in vermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & valde boni coloris redditur, si duas partes urinæ veteris, cum una aceti adjeceris, & alia, quæ dicta sunt peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita vendant: quod genus ut vitiosum improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprii æris, cùm urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectu valent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam: mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Ærugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt: oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: ulcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ: ad gingivarum autem excrescentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cùm melle illitę, verùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fovendus est: resina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Uritur ærugo, quamcunq; velis minutissimè fracta, comminutaq;, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

AEruginem, quod colore sit viridi, officinæ ac medici in Italia æs viride nuncupant, & vulgari sermone verderame. Verùm quamvis officinæ eo in universum abundent, synceri tamen parũ ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ærariis fodinis, ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantum utimur, quæ ære in acetariis cadis demisso, aut vinaceis jam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus. Æruginum vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos ejus generis medicamenta epulotica, hoc est quæ cicatricem inducant, appellare, cùm iis in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint, ulcera excrescentia ac postridie contracta reprimant: tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum inventuros.

Æruginis consid.

Æruginis vires ex Gal.

venturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & callis in morem illam indurant. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera: quòd si pauculum ejus cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum verò suprà est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, verùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Quæ ærugo ἰὸς ξυστὸς Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ verò Græcis ἰὸς σκωληκ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis. Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis Spangrün: *Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderu & Verdet.*

Nomina.

ἰὸς σιδήρου. RUBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rubigo ferri restringit: sistit fœminarum profluvia admota, potuq; præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduvias & pterygia. Condylomatis prodest, gingivas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCUS FERRI. CAP. LIV.

Stercus ferri, quam scoriam vocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consid.

Ferrugo quæ est ferri rubigo, vulgaris notitiæ est. Ejus similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri & nostris vulgò spuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm ut majore indigeat declaratione: hæc namq; prope ferrarias officinas passim in acervum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile sit ferri recrementum, manet, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potißimum autem ferri. Siquidem ad lævorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens ad aures, quæ longo jam tempore purè fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè heleysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam essentiam vocant) hoc modo Sumito ferri scobem lima derasam, & ignium vi (ut chymistæ dicere solent) ad calcis speciem redactam aut hujus vice rubiginis anchoræ, qua naves sistuntur, quantum libet. Hæc in tenuem pulverem trita, in aceto acerrimo destillato, in aqua calentis balnei, non tamen ferventis, aut in equino fimo calente, in vase vitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato vase acetum in aliud fas effundito, quousq; clarum effluxerit, & servato diligenter, & iterum super idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoq; in balneo, eodem modo ad rubedinem usq;, eademq; servata ratione extrahito, & iterum, atq; iterum acetum addito, quousq; nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in distillatorium vas vitreum conjicito & in fornace collocato, cineribusq; obducito, & succenso igne ad destillandum sinito, quousq; fluxerit acetum, aqua stillatitiæ modo: & postea vase è fornace exempto, illud frangito, & ferream materiam in fundo residentem extrahito, terito, & in aliud vas reponito affusa communi aqua, quæ prius distillata fuerit, & simul in balneo præscripto macerari sinito, duorum dierum spatio. Eximito deinde, & per filtrum (ut chymistæ dicunt) distillandum parato, & id omne, quod fluxerit, in vase aliquo asservato, quousq; in sal concreverit. Id demum conterito, & in vitreum vas retortis collis, ita à chymistis appellatam, collocato, & valido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hoc servato diligenter. Siquidem eximium, rarumq; habebis medicamentum, ad omnes Jecinoris & splenis obstructiones, ubi cæteris auxiliis morbus expugnari nequeat, sed sumentes prius medicamentis attenuantibus, & alvum subducentibus purgatos esse oportet. Datur Jecinorosis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij: lienosis verò ex aqua asplenii, aut adianthi, aut Tamarisci. Ac ad ea omnia mirificè præstat, ad quæ Rubiginem & scoriam præstare scribit Dioscorides. Cæterùm ubi quis per se parare nesciat, Chymistas consulat. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου, Græcis appellatur: Arabibus, Seda albadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysenrost: *Gallis, Rouilleure de fer: Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria Stercus & recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt albadid: Italis, Spuma di ferro: Germanis,* Schlacken: *Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.*

Scoriæ vires ex Gal.

Oleum è ferro parandi ratio & vires.

Nomina.

Μόλυβδος πεπλυμένος. PLUMBUM ELOTUM. CAP. LV.

Lotura plumbi sic fit: In mortarium plumbeum aquam injiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam super infundes, quò facilius quicquid est resolutum incerni possit: hoc iterum facito usq; dum satis tibi habuisse videatur: ubi consederit priori aqua effusa, novam adjiciens, ut cadmiam lavato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloq; lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adjecta fricant, donec nigrescat: mox ubi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos: nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alii elimatæ scobi modicam plumbaginem adjiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere cava, sistere oculorum fluxiones, & ulcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis ulcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodii effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbum affrictu, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλυβδος.

Digitized by Google

Πόλυβδος κεκαυμένος. PLUMBUM USTUM. CAP. LVI.

URitur plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili novo inditas, sulphur inspargito: additisq; aliis rursus laminis, interjecto semper sulphure, usque dum vas expleveris, succendito: flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilq; è plumbo non ustum hæserit, tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure urito. Alii laminas in fictili crudo, ut dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, urunt. Alii pro sulphure cerussam, aut hordeum inspergunt. Alii integras laminas imponentes, acri igne utuntur, & rudicula ferrea continuè movent, dum in cinerem solvantur. Sed difficilis hujusmodi ustio, & si vehementius uratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima urendi ratio. Plumbum ustum lavatur ut cadmia, & reconditur. Eosdem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκωρία μολύβδου. RECREMENTUM PLUMBI. CAP. LVII.

REcrementum plumbi, quod scoriam vocant, optimum est, densum, fractu contumax, cerussam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri splendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lavatur in mortariis infusa aqua, & refusa summa aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; sæpius, dum recrementum absumatur. Dein ubi consederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μολυβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLUMBARIUS. CAP. LVIII.

MOlybdoides lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento vim habet, & eodem modo lavatur.

PLumbi abluendi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, ut operæ pretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animadvertendum est, plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria vocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, ubi plumbum igne liquescit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis ustione, cineris speciem induit. Hæc enim in Plumbariis officinis in purissimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaq; scoria fit tantum in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Ubi verò adhuc calens concrevit, aqua frigida perfunditur, quousq; scoriam exuat: quæ (ut Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax colore in luteum vergente, & vitri splendorem præ se ferens. Hujus complures vidimus acervos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur: namq; in iis locis metallorum recrementa, extra officinas abjiciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquescere, scoriæ hujusce partem admiscent, quoniam hujus adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò versicoloribus lineis intersectam pellucidamq;, ut id vitri genus, quod vulgò Venetiis appellant Smalto omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam & exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopoliis quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta spuria, & adulteriis vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plumbarium, sive molybdoidem hodiè legitimè ostendat, habeo profectò neminem, nisi forte fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Marghesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non ausim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse compererim, quàm ipse fecerit Dioscorides, qui tamen ejus historiam tam paucis perstrinxit, ut difficilè admodum sit aeternere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram esse molybdoidem, quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disserit Galenus lib. 9. simplic. medic. ubi ita scriptum reliquit: Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam: sed & aeream; paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentiæ humidæ a frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd ubi admotum est igni, celeriter fundatur fluatq;. Quòd verò & aëreæ sit particeps, hoc habeto signum, omnium, quæ novimus, unicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aerem habentibus turbidum, ita ut quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero crevisse visum est, & quædam adeò intumuisse, ut ex lapidibus dependerent crystalli modò. Atq; hæ probabiles quidem sunt humiditatis ejus frigiditatisq; notæ, priusquam experimentum fiat: cæterùm scientificæ, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulq; pistillo, utroq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & pistillum & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex utroq; constabit, multò erit frigidius facultate quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleum injicere, aut quidvis ejusmodi. At si etiam plus efficere succum voles refrigeratorium, oleum omphacinum sit aut rosaceum, aut melinum aut myrtinum. Porrò si succo, qui proveniet, uti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere, aut rugis & ad eas, quæ in pudendis testibusq;, & uberibus consistunt: similiter adversus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemvis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam & ad cancrosa eo utens, virtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere voles, conare in sole torrere, aut quocunq; certè modo aere excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu sempervivi, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllii, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum solvuntur, velut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam velut omphacis: quin & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum.

Scoriæ plumbi consideratio.

Lapidis plumbarii consideratio.

Plumbi facultates ex Galeno.

Iiii 2 Quin

Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi venereis somniis vexantur scilicet, nimirum haud obscurè eos refrigerans: Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Ubi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Convenit & chironeis quæ vocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm solvendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quam pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate provecti. At tempus jam est sequentia deinceps persequi: hactenus Galenus.

Nomina. *Plumbum elotum sic Latinis Μόλυβδος πεπλυμένος Græcè dicitur: Italis, Piombo lavato. Plumbum verò ustum Latinè dictum, Μόλυβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde Σκωρία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ deniq; Μολυβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur, Italicè, Pietra piombaria.*

Στίμμι. STIBIUM. CAP. LIX.

STibium optimum, quod splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alii platyophthalmon. Vis ejus adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem: & ut in universum dicatur, vis usto plumbo similis est. Privatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum, crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut vetere vino. Uritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lavatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibii consid. *STimmi, sive Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiariis, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Avicenna Stibium appellaverint. Hujus fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Sylvenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus primùm fusum, & in massas concretum. Ajunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum ac sonorum, si stibii nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum una in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui vasa è stanno conficiunt: item iis, qui metallica faciunt, & poliunt specula: iis præterea, qui chalcographis characteres & typos effingunt.* **Brasavoli erratum, Stibium vi ignis non liquari volentis.** *Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasavolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium vi liquescat, stibium verò nunquam, sed facilè teratur in pulverem. Sed ejus opinionem falsam esse deprehendit experimentum, quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cujus rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda, ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores volumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diversum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quam illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum revertamur, mihi planè vanum videtur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo sive ferrum sit, sive chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos sphæricosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.* **Stimmi Plinii.** *Stibii mentionem fecit Plinius lib. 33. cap. 6. ubi ita scribit: In iisdem argenti metallis invenitur, ut propriè dicamus, spumæ lapis candidæ nitentisq;, non tamen translucentis, stimmi appellant, alii stibium, alii alabastrum, alii larbason. Duo ejus genera, mas, & fœmina: magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contra nitet, friabilis, fissurisq;, non globis dehiscens: hactenus Plinius.* **Stibii vires ex Gal.** *Stibii vires retulit Galenus lib. 9 simplicium medicamentorum, his verbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adjunctam habet hoc medicamen adstrictionem quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ vocant, & siccis, quæ utiq; sicca collyria cognominant: hæc Galen.* **Stibii vis dejectoria.** *Cæterùm stibium vim dejectoriam sortitur præstantissimam: quanquam antiquorum recentiorum nullius præter unum Theoph. Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandavit, attamen inter antiquiores solus Dioscor. uno tantum loco de Stibii dejectoria facultate meminisse videtur, capite de agresti Cucumere: ubi sic habet de Elaterio differens: Elaterium bilem ac pituitam utravis parte extrahit, optima suspiriosis est purgatio, quod si in animo sit dejectionem moliri: adjecto salis duplo & Stibii quod colore sufficiat, ex aqua ervi magnitudine catapotia dato, hæc ille.* **Histor. 1.** *Quare non equidem gravabor in studiosorum gratiam ea hic commemorare de hujus medicamenti viribus, quæ vidi, atq; etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui jam dudum honoratissimè medicinam fecit Sereniss. Ferdinando Archiduci Austriæ, Domino meo clementiss. ex multis vigiliis magnisq; laboribus, quos in studia, & servitium insumpserat, inciderat in malam valetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & ventriculi inflammationem: unde vehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate vexabatur, ut vix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repentè expergefactus putaret per cubiculū aliquem obambulasse. His deniq; malis accesserat capitis destillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metū mortis augebant vires, quæ tot morbis quasi hostib. obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentē excitaret, atq; ita vires instauraret, vel saltē conservaret. Addā quod os & guttur ejus saporem tetrum & carbonib. similem reddebant: quæ sanè omnia dictæ inflammationis, erant indicium non obscurū. Cum igitur res sua per aliq; dies ita se haberet, atq; in maximo versaretur discrimine, neq; ullam perciperet levamentum*

suarum

Digitized by Google

suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium vocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiverat, medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse a Georgio Handschio medico haud vulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaq; ratione ductus Stibii in tenuissimum pulverem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantum grana sumpsit: atq; parvo post temporis spatio sensit medicamentum illud ventriculi subversionem moliri, ac levem quendam calorem excitare. Mox erupit vomitus, quo solùm quasdam cibi particulas rejecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulo pòst alius secutus est vomitus similis, cui successit bilis flavæ rejectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia evenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit juvamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo verò quòd hora pòst ter biliosa infernè excrevit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus: qui præterea neq; sitim molestam habuit neq; cibi fastidium perpessus est. Quamobrem & corporis salutem ipsamq; vitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoq; Stibii intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narravit idem Georgius Handschius, cujus superius memini. Is enim cum esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu circa noctis crepusculum Stibii rhodosacchäro admisti tria grana sumpsit: atq; post horæ dimidium vomitionibus rejecit magnam pituitæ, bilisq; tum flavæ, tum porraceæ quantitatem cum prospero admodum successu. Siquidem ex vomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas ac cordis tremor cessavit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alvi dejectio sine ulla ægrotantis molestia, post quam reliqua pestis symptomata prorsus evanuerunt, atq; adeo brevi is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam aliis contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Bohemia grassabatur: siquidem quam plures servati sunt pestilentia affecti, qui Antimonii hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio devorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in universum morbis, quos atra bilis excitavit, iisq; præsertim qui hypochondriacā obtinent inflationem. Equidem vidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulo post copiosè atram bilem per alvum eduxit, cui erant admista (ut ego qui vidi, vocatus tanquam ad miraculum, testari possum) ramenta veluti carnis, quæ magnos varices in particulas dissectos præ se ferebant: namq; excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quam ullum ex aliis humoribus. Hoc utiq; illi tantam opem tulit, quòd postera die visus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo non est mirum, si facile & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem, quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & iis qui spirandi difficultate laborant præcipuè asthmaticis. Prodest item convulsis, comitialibus, veternosis, resolutis, & iis qui coli dolore cruciantur. Extant quoq; apud me nonnullorum Medicorum Italorum Epistolæ, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoq; testimonia, & præsertim Illustrissimi Comitis Octaviani Langoschi, & viri optimi nec unquam satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quæ à peritissimis Medicis restitui nunquam potuit, Antimonio acceptam refert. Nam inter cætera miracula hujusce medicamenti scribit ipse quòd sumptis a se tantùm quatuor granis Stibii nostri, evomuit paulò post 12 terebinthinæ resinæ portiones, quas ante dies quindecim voraverat: quin etiam ille constanter asseverat se quam plures sanasse, qui ferè deplorati agebant. Quo fit ut non possim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui Stibium venenum mortiferum esse contendunt. Siquidem si medicos se esse profitentur, miror quidem eos hactenus non observasse, rara admodum vel fortasse nulla reperiri medicamēta, alvum electivè exoluentia, tam priscis, quam recentioribus medicis usurpata, quæ venenosam vim non sortiantur. Elleborum enim utrunq;, Tithymalorum omne genus, Pityusa, Lathyrium, Colocynthis, Turpetum, Thapsia, Bryonia, Scammonium, Thymelæa, Chamelea, Cyclaminus, & inter fossilia Armenius atq; cæruleus lapis, quin etiam æris Squama, qua passim usi sunt antiqui ad cutem subeuntes aquas, venenosa vi haud sunt expertia. Atqui quid dicent de Sandaraca atrocissimo veneno? An non eandem propinat cum melle, aut in catapotiis Dioscorides asthmaticis, & aliis in discrimine laborantibus? Nonne & Avicenna Arsenicum quoque propinat? Hoc mihi dixisse sat est ut illorum negligentiam, ne dicam inscitiam palam faciam, qui suis opinionibus (profectò ridendis) inhærentes, non vident dum stibium vituperant, interim tamen a præscriptis medicamentis non abstinent, imò iis quotidie utuntur, quorum nonnulla longè magis sumentibus nocent quam Stibium: Cujus usus (ubi rectè in morbis conveniat) sæpe miraculi speciem affert, & præsertim ubi propinetur ex catapotiis ex Gal. hiera paratis. Quamobrem optimè ij dicunt ac intelligunt, qui in deploratis ferè morbis diuturnis, ipsisq; pituitosis & melancholicis curandis Stibium Dei manum appellant. Cæterùm sunt qui asserunt, Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atq; idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adjicitur, ab omni sorde purificat. Atqui in ejus exhibitione diligenter animadvertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hic ejus parandi rationem subjiciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in pulverem facito: deinde in fictile vas, quod amplum sit, conjicito: tum demum carbonibus succensis, ad calcinandum (ut chymistarum verbo utar) sub dio exponito, atq; interim cochleari ferreo spatula ita Myropolis appellata, continuè moveto. Hoc verò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat vomitiones: quapropter qui versant, ventis terga opponant. Versare autem assiduè expedit, nam si paulisper cesses vel comburitur Stibium, vel liquescit. Versato itaq; diligenter, quousq; in glebas concrescat: quas cum videris, sublato ab igne fictili, quod concrevit, rursus in pulverem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; versato. Id quod toties repetendum est quoties coalescentes glebulæ postulaverint. Ita quoq; tamdiu versare convenit quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, vapor omnis cessaverit, fœtor obsoleverit, & Stibium in calcem conversum subalbicantis cineris colorem contraxerit: perfecti autem operis signum erit si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito hujusce calcis, exempli gratia libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem pulverem, mox omnia simul misceto, atq; in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni vehementi admoveto: vas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, & fictili operculo contectum, carbonibus accensis circundato: Veruntamen operæ pretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne vasa comburantur. Quare tenacula ferrea sublato coöperculo, nonnunquam suspiciendum est an colliquescat. Nam ubi

[Margin: Histor. 2.] [Margin: Histor. 3.] [Margin: Histor. 4.] [Margin: Stibii Hyacinthini parandi ratio.]

colliquatum fuerit, illico vas ab igne eximito, & super inversa pelvi ex aurichalco fabricatâ, qua tonsores utuntur, projicito. Quàm primùm enim ibi concrescet in laminas, quæ colore, & nitore chrysopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquam granatos referunt. Ubi autem lapillos parvos & rotundos parare sit animus, guttatim è fusorio vase super eadem pelvi fusum antimonium effundito. Cæterùm chrysocollæ vicem feliciori successu mihi præstat sal fossile crystalli modo pellucidum, sufficitque in tribus Antimonii unciis semidrachmam addere. Verùm omnes admonitos velim, difficillimè à quoquam parari posse Hyacinthinum antimonium, etiam peritissimo chymicæ artis magistro, nisi prius ab altero parari diligenter inspexerit, quum non semper iis etiam succedat pellucidum, qui sæpe ac sæpius illud paraverunt. Ideoquè ubi ejus laminæ semel projectæ pulverulenta quadam cuticula obducuntur, quæ earum nitorem pelluciditatemque obumbrant, oportet iterum easdem laminas conterere, atque nonnihil antimonii crudi insimul addere, atque etiam parum salis fossitis, & iterum igni admovere & fundi permittere atque inde projicere. Cùm autem hoc medicamento uti volueris, in pulverem redigito, datoque trium vel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosacchardo, cui etiam mastiches modicum adjicitur. Atque hactenus de Stibii non vulgari efficacia ac præparatione: quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) inprimis debeo Andreæ Gallo viro clarissimo, cujus suprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis vocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spießglaß/ & Rauw Spießglaß: Hispanis, Piedra de alcohol.

Nomina.

Μολύβδαινα. MOLYBDÆNA, SEU PLUMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima est flava, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cũ oleo jecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aerem, aut colorẽ plumbeum refert. Gignitur ex auro & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inventa. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flava. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Uritur, lavaturque eodem modo. Miscetur convenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non convenit.

Molybdænæ consid.

MOlybdæna, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur: quandoquidem ubi auri, vel argenti vena, sive materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad ejus liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium vi partim cum admistis metallis coit, partim verò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam vertitur. Hoc itaque cùm probè novisset Plinius, libro 34. c. 16. de hac Molybdæna disseruit his verbis: Plumbi nigri origo duplex est: aut enim ex sua provenit vena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque venis conflatur. Ejus, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia additæ venæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur: hactenus Plinius. Quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyrii speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaque residet. Proinde non ab re dixisse videtur Galenus, quòd Molybdæna iisdem polleat viribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ visceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo judicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum varia facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius verò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro variis ac diversis terræ vaporibus qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem ejusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. 34. c. 18. ubi sic inquit: Est & Molybdæna, quam alibi galenam vocavimus plumbi, & argenti vena communis. Et libro 33. cap. 6. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam galenam vocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, ejus verba declarant lib. 9. simplicium medicamentorum, dum ait: Molybdæna similem lithargyro vim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Utraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac nõ ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & rivis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut dixi, species est: ad eundem modum molybdænam multam, cum aliis projectam lapidibus conspexi in via, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadiis distans à Pergamo. Μολύβδαινα sic Græcè, ut etiam Molybdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdæna lithargyri species est.

Molybdænæ vires ex Gal.

Nomina.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTUM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet: quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cùm adstringat, extrahatque.

Argenti scoriæ consid.

COmplures argenti scoriæ acervi, quam vulgò Loppa vocant artifices, extra fornacum domos visuntur in agro Tridentino prope Perzennum, & Lavisium, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria disserentes. Facie hæc vitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Variis hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (opinor) fossilium varietate: nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam viridibus. Nec deest etiam quæ viridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore. Huic vires reddidit Gal. lib 9. simpl. medicamentorum his verbis: Argenti scoriam propriè helcysma appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία vocatur: Italis, Scoria dell' argento.

Vires ex Gal.

Nomina.

Λιθάργυρος.

Λιθάργυρος. SPUMA ARGENTI. CAP. LXII.

Spuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Bajis, in Campania, & Sicilia: plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flavo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere cava, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Uritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem juglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, ut conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes rursus urunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lavatur ut cadmia. Ut argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili novo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, privatimq; pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat, deinde omnia in novum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abjicitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lavatur, assiccataq; in Thebaico mortario teritur, affusa fervente aqua, donec soluta fathiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: manè colis excernitur, alia infunditur, atq; ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaq; calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumq; inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat: demum ardentissimo sole siccata, ejecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile novum conjicitur, aqua infunditur, ita ut superemineat: movetur quotidie manè & vesperi, aquaq; superinfunditur, priore nequaquam effusa: hoc fit triginta diebus: namq; nisi moveatur, crassescit usq; ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, conjectaq; in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat: deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alii spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptumq; cum sale pari terunt, & ut supra dictum est lavant. Sunt qui salis libram unam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantum vis argenti spumam: ubi lana candida involveris, fictili novo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumq; decoquito: cumq; fabæ disruptæ dehiscent, lanaq; non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana involutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & partem fabarum modum adjiciens: eadem tertiò, quæ suprà facito: in summa tantisper, dum lana jam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitii libras, adjicito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensq; nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adjecta largiore aqua, ubi considere desierit, colato: tum novam superadjiciens aquam, manibus probè versatam, finito ut cōsidat, ac rursus per colum trajicito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisq; effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile novum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Fit plerunq; Argenti spuma, quam Græci lithargyrum vocant, ea inquam, cujus hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua vena defluxam a commistu metallu, nempe plumbo, æreq; repurgare volunt, in alveum è cinere suo more paratum plumbi multum conjiciunt, adeò ut vi subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunq; (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, visitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium vi follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans: quod tandem postquam æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alvi oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alveum in latus secant, labiq; sinunt in humum fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic postquàm refrixit, quandoq; aureus, quandoq; argenteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarii ac medici dicant, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris hujusce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti spuma contrahit, sed quòd plus minusve [æris vaporis ab argento detractis intra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fulvi æris contineat, hujus & plumbi mistione Lithargyrus aureus redditur. Sin minus, argenteus efficitur] excoctus fuerit ab igne, siquidem ubi intensior ignis fuerit aureum colorem acquirit, ubi verò remissior, argenteum inducit. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commistum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro trigesimo capite sexto. Meminit argenti spumæ Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens: Lithargyrus desiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, verùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio est, neque manifestè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendiq; facultas ei inest: quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medicamentum & conveniens est quandoquidem utriusq; jam dictæ facultatis leviter est particeps. Jure itaq; medii ordinis in me-

Spumæ argenti confid.

Lithargyrum aliud ex æro aliud ex Argento fieri falsum.

Lithargyri vires ex Gal.

tallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia iis miscentes, quæ valentem facultatem obtinent, sive mordicantem, sive astringentem vel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraq; medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem possident. Nomina. *Λιθάργυρος sic Græcè ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, sive Merdasengi. Italicè Spuma d'argento: Germanice, Glett: Hispanice, Almartaga, Litargirio, & Tezes de oro.*

Ψιμύθιον. CERUSSA. CAP. LXIII.

CErussa fit hoc modo: infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subjecta prius arundinea tegete, firmato: superjectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumq; transfundito: debet quoq; siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari: postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumq; vicissim eadem tertiò, quartoq; facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquę suo ordine. Nec desunt, qui ligneas regulas in medio vase appendunt: & deraso ceu situ imposito, ita ut acetum non contingat, inditoq; operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento visunt: cumq; resoluta materia fuerit, reliqua, ut supra diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, dividitur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen supra dictum opus obeundum est: ita enim candida, atq; efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimã fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacædemone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili novo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cumq; cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Est & aliud urendi genus. Trita patinis novis supra prunas imponitur, & ferulacea rude movetur, donec colore similis Sandarachæ fiat, extractaq; ad usus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lavatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareq; insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ lipáræ vocantur, pastillisque. Est autem lethalis ejus potus.

Cerussæ & Sandycis cõbu.

CErussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetiis plurima conficitur, sicuti & in aliis compluribus Italiæ locis: quòd non solùm in medicamentorum usus expetatur seplasiariis, ac medicis: sed etiam pictoribus qui ea frequentissimè in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compositione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, ut suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia. Cerussæ vires ex Gal. *Cerussæ meminit Galenus lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens: Psimmithium, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modo dictæ facultati. Nam si ex acri aceto solvatur, gustu tamen neq; acre erit, neq; mordax, neq; discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto æs dissolvente. Porro Cerussa adusta in Sandyca, quàm vocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquido patet, Sandycem, & Sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare: hæc namq; Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua vehementi uredine, ac caliditate, morsuq; violento excitat: illa verò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminisse videtur Vergilius in Bucolicis, dum his versibus cecinit:*

> *Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti*
> *Murice, jam croceo mutavit vellera luto.*
> *Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos.*

hactenus Poeta. Cerussa, quæ ita Latinis Ψιμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Assidegi, seu Assidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bleyweiß: Hispanis, Alvayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabicè Asrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, sive Serengi, Italicè, Sandice: Vulgus, Minio. Nomina.

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIV.

CHrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria: quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terrã, aut calculos collegerit. Ratio lavandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato: & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito: hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraq; spectetur: dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quod si urere volueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbones apponito: & alia facito, quæ supra diximus. Dos Chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

CHrysocolla, ut Plinius est author lib. 33. ca. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per venam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usq; in duritiem pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis, proximam in argentariis fieri compertum est. Invenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in venam aquis leviter hyeme tota, usq; in Junium mensem. Dein siccatis in Junio & Julio, ut planè intelligatur nil aliud Chrysocolla, quàm vena putris. Nativa duritia maximè distat. luteam vocant & tamen illa quoq; herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura est, quæ lino laneve ad succum bibendum. Tunditur in pila, cribro deinde tenui cernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Pulvis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia solvatur. Ac rursus tundi-

vendicitur, deinde lavatur in conchis, siccaturq́. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarii quemadmodum aurifices, Chrysocollam vulgò Borrace vocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit viridi, porraceoq́, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc nec ulla ex parte virescit. Quæ saturato colore viret (ut mea fert opinio) in ærariis tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: quæ pallescit, in aureis. Unde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi varium colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitia ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam aliis quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt, quanquam & ipsi plerunq́ decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit viridis. Fit etiamnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit l. 2. in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario pistillo item æreo sub calenti sole tamdiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæq́ mandavit Gal. l. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Chrysocolla, & hoc medicamentum, ex iis est, quæ carnem liquant, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq́. Igitur quidam id modò, quod in metallis invenitur, ita nominant: alii verò id, quod in æreo mortario, pistilloq́ æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius verò est ipsum præparare tempore æstivo, aut certè aere prorsum calido urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq́ conficias, rubrum sit. Nam quò æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id novisse sat est, quod quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq́ mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies. Ut Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis Chrisocolla: Germanis, Borras: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Chrysocolla vires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIUS. CAP. LXV.

ARmenius lapis præfertur lævis, colore cæruleo, perquàm æquabili, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ Chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARmenia, ut lib. 35 cap. 6 testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui ejus nomine appellatur. Lapis est hic quoq́, chrysocollæ modo infectus: optimumq́ est, quod maxime viride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio subscribit Avicenna, sic inquiens: In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in ejus soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoq́ utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè verbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse viridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac si diceres viride cæsium, vel viride cæruleum. Namq́ is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à veritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit: siquidem patrium Armenii nomen genus non immutat, neq́ etiam obstat, quin & in aliis regionibus lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quod scripserit Manardus Ferrariensis libro tertio epistola tertia. Armenium lapidem hodie non facilè inveniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis fere omnibus deesse medicamenta, eaq́ præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo ubi proveniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarii. Hac itaq́ ratione ductus, haudquaquam dubitaverim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proveniens, in Armenii lapidis genere legitimè recenseri queat: quemadmodum in Gagatis, Phrygii, Assiiq́ genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluvio, in Phrygia, & Asso inveniuntur: præsertim cum notis omnibus ac viribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summe vireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem testari possum) atra bile vexatis maximè conferat, iis vomitum, & alvum ciens. Porrò seplasia (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fossitiis medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodii vice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subjiciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaq́ reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia suis in fodinis fornacibusq́ non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, aliisq́ veteribus incognitum existimetur) ad atram bilem dejiciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit: Quòd si hiera data melancholicæ imaginationes nihilominus infestare videantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Novi enim ex veteribus antiquiores ad veratrum album properasse, ubi affectum ab aliis purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum veratro albo præfero, atque licet utentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget, quorum nihil album veratrum habere novimus. Si igitur res postulat, non modò infra per alvum, sed etiam per vomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere convenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusve, pro virium simul, & copiæ humoris noxii ratione. At si æger purgatione per vomitum non admodum indigere videatur, sed per imum ventrem totum vitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet usq́ ad duodenas (vetus legit quinquagenas) vices. Ubi enim sic fecerimus, neq́ turbationem stomachi, aut compressionem, lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremq́ humorem vacuabit, ut paucis præteritis diebus adjumentum ex eo nobis accessisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinq́, aut sex, ut plurimùm ex aqua tepida, semper ex cognatis dicta conjectura deprehendens an plus, minusve exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto: neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram & venenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humi-

Armenii lapidis consid.

Manardus.

Armenii lapidis vires ex Alexandro.

humidum aliquod medicamentum sumere adversentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si verò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto aut etiam ex aliis quibusdam, quæ purgationem magis promoveant, & non vomitantur. Ne autem is, qui parare velis horum confectionem, inquirendo laboret, visum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ uncia, caryophyllorum grana viginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrii, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo plurimum quatuor. Notandum verò est, præterquam quòd ventriculum corroborant, simul etiam varios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse: hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem dejectoria facultate pollere in atrabiliariis morbis, novit etiam Aetius: quippe qui l. 2. c. 47. ex Nichessonis medici authoritate, si de eo scriptum reliquit: Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: revomunt enim, nam vomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis, hoc modo: Centaurii fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec una supersit, & cum excolato decocto, Armuthes lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito ac confidenter exhibeto: nihil enim periculi est. Itaq; nosse operæ pretium est, quòd Armenium penitus revomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim & in pluribus secessibus effert: hæc Aetius. Novit præterea, Armenii vires dejectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut videre est in suo de compositione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi vires reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Armeniacum vim habet extergentem, cum levicula acrimonia, & levissima adstrictione. Itaq; tale cùm sit ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoq; ad pollinis laevorem redacto, utimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim verò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimoniis, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cujus cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili: quippe cùm prima, & ex professo quædam sint medicamentorum opera: quædam verò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur, velut quæ in his ipsis callible phara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo, quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Hæc Galenus. Cæterùm proculdubio aberrant, qui lapidem armenium, quem pulcherrimum fodiunt Germani in Comitatu Tyrolensi propè Sbozium pagum, Melochitem esse putant, id quod experientia comprobatur. Siquidem lapis hic (ut ego pluries atq; multoties expertus sum) mirificè melancholicos morbos curat, ut Trallianus longa satis oratione testatur de Armenio lapide. Atqui hujusmodi viribus præstare Melochitem, qui scribat habeo neminem. Albertus enim de eo verba faciens, valere tantùm dicit ad nocentes casus, ob idq; suspendi super infantium cunabula. Lapis, qui Græcis λίθ☉ ἀρμένι☉, Latinis lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra.

Vires ejusdem ex Aetio. — Vires ejusdem ex Gal. — Melochites lapis. — Nomina.

Κυανὸς λίθ☉. COERULEUS LAPIS. CAP. LXVI.

Coerulei origo ex ærariis metallis in Cypro: copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcavatos specus maris invenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebrietas. Uritur ut chalcitis: lavatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem: crustas gignit, & exulcerat.

Coeruleum officinæ Avicennæ doctrinam secutæ, Lapidem Azuli, vel Lazuli vocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò utriq; simul in iisdem proveniant metallis, promiscueq; oriantur, sed quòd etiam iisdem ferè viribus præditi sint ad atram bilem dejiciendam: quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Avicenna, cui subscribit Mesues, cæruleum, sive (ut eorum nomine utar) Azulum, septicæ ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cæruleo passim in pharmacopoliis parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris in suis paradoxis. Verùm quamvis confusè satis de Cæruleo, & Armenio scriptitaverint Mauritani, non tamen obstat, quin ii bilem atram pellere queant. Id quod priores veteresq; Græci, vel ignoraverunt, vel silentio dissimulaverunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cæruleum atrabiliarios humores ducere, tamen scripsit dejicientem habere facultatem. Quod cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorū medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse videntur, diligentissimi fuere indagatores, invenere tandem facto pluries periculo, cæruleum atram bilem peculiariter dejicere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est,) usq; ad Alexandri ætatem è veteribus, nemo noverat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo veratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, vel quòd ab eo fortasse acceperint, vel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinvenerint. Præterea cùm Armenium, & cæruleum non modò in iisdem proveniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi vidimus) sed simul promiscueq; oriantur, adeo ut Cærulei frustum, Armenii non modicum contineat, sicut è converso, rectè quidem existimari potest pari ferè facultate, vel non admodum dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsii, & aliorum calumnia vindicandi videantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèq; progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cærulei materiam, nondum a calore in terræ visceribus ad summum perfecteq; coctam: quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanthi materia. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotavit, eorum sententiam refellit, qui cærulei usum, sua tantùm ducti opinione, tam acriter vituperant his verbis. Cæruleo Græci nullam vim dejectoriam adscribunt, sed videntur hæ vires ab Armenio derivatæ. Arabes enim utrunq; confundunt. Serapio quidem, & Averroes sub Lazuli nomine de Armenio tractantes, Avicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes vires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio verò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purget, quam cyaneus. Quæ omnia licet vera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosissimum venenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum juvat, & vel nihil, vel parum lædit: hæc ille. In cujus certè sententiam unusquisq; Medicus facilè deveniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Avicenna cæruleum

Coerulei lapidis consid. — Mauritanorum tutela contra Fuchs. — Azulum Avicennæ.

Digitized by Google

leum exedentis esse facultatis hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem dejicere possit absq; noxa, si diligenter fuerit ablutum, quandoquidem ejus peracuta septicaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: namq; id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quam argenti fodinas accessisse, in quibus & cærulei, & Armenii in acervos congesti plurimum vidi: attamen nullum mihi in iis locis cæruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eò quòd non proveniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cæruleus ille color, qui vulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cæruleo lapide, qui tantùm auri metallis in orientalibus regionibus foditur omnium præstantissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inventa conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cærulei vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν vocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoq; ei nonnulla adstrictio hæc Galeni verba. Quæ sanè vel non legisse, vel non animadvertisse Manardus ex eo deprehenditur, quòd cæruleo Græcos nullam vim dejectoriam tribuisse scriptum reliquerit. Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè verò Cæruleus lapis vocatur: Arabicè Hager alezaoard, Lazuard, seu Azul: Officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasurstein: Hispanicè Azul.

Cærulei vires ex Gal.

Nomina.

10

ἰνδικόν. INDICUM. CAP. LXVII.

INdici duo genera: unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinę: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cærulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læve. Inter medicamenta est, quæ leviter adstringunt, & inflamationes, tumoresq; rumpunt: purgat, & reprimit ulcera.

20

INdicus color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasiis ubiq; venalis habeatur, fit tamen in infectoriis officinis ex glasti recremento, ut spuma, cùm lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem spontè nascitur tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro 35. c. 6. factitium indicum in purpurariis officinis fieri ait ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis verba non rectè accepisse videtur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis enim est quæ ex isatide provenit) innatante cortinis in infectoriis officinis. Nulla namq; quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum vestes olim tingebantur, spuma proferebantur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoq; Indicum vocant: Itali, Indico.

Indici consid.

Nomina.

30

ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram levissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Uritur hæc, & lavatur cadmiæ modo. Vis ejus adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrescentia in carne reprimit, cava cum cerato explet, & articulòrum tofos comminuit.

OChra fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit quid obstet non video: quanquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruvii tempore, qui Ochræ Atticæ usum in Italia jam exolevisse scribit. Est itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossitiam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus vidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi ejus mentionem fecerit commento 2. in Hippocratis prognostica de vomitione agens, cùm inquit: Ochra enim genus quoddam terræ est, cujus potissimum Attica probatissima est. Quæ ὤχρα Græcè, Ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Ochræ consid.

40

Nomina.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanis ex lapido quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumq; colorem permutatur. In metallis verò strangulantem halitum eructat: itaq; facies incolæ vesicis obvelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris verò ex Aphrica defertur, & magno constat: hactenus invenitur, ut vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum, quare quidam sanguinem esse draconis existimaverunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Convenit ad oculorum medicamenta, verùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

50

CInnabaris, qua Officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari: quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento vivo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, & sponte per se nascens, ut postea dicetur: verùm non ut factitium copiosum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos: sed etiam intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrium locorum destuxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus vulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria vi erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis & internis visceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum veniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut conjecturis quibusdam assequar: quippe quòd

60

Cinnabaris consid.

quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proveniat. Sed antequàm conjecturas eas afferam, quibus constare videtur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates non destitui, Plinii sententia cognoscenda est, qui lib. 33. cap. 7. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine. quodq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Julius Solinus in varia historiarum lectione. Ad hæc scire convenit, gummi cujusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc ævo sanguinis draconis lacrymam officinæ vocant, colore sanguineus, pellucidum, leve, & fractu minimè cōtumax. Hoc nostrates officinæ vulgo vocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus venditur. Priorem itaq; non ab re lachrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam navigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collachrymare, colore, & substantia sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) aeneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousq; consistat. draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eveniat, quòd fortasse sua lingua plantam, a qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis jure conjectare licebit, gummi hoc Dioscoridis facilè cinnabarin esse, quòd primum non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum: quod item pictoribus expetatur, ut intento ejus colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, vel purpureo infecerint: quòd deinde ob raritatem etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam navigatur, non vili veneat pretio: quòd deniq; (ut Dioscorides inquit) viribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi vi pollet, & majore quidem quàm hæmatites: quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingivas. Hic accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; tempora invaluit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio involvendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant, cùm inquit. Hactenus invenitur cinnabaris, ut vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimaverunt. Ex his igitur cùm conjecturis, tum rationibus colligendum esse putaverim, hanc lachrymam colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim. Cæterùm videtur hac in re manifestè aberrasse Plinius, quandoquidem etsi asserat cinnabarim nil aliud esse quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere, cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad vivum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lachryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus vulgari appellatione, lachrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, ut hujusce belluæ sanguis extra vasa in terrā diffusus, pulvere & lapillis commistus, situ & putredine obductus, cōtabefactusq;, vivum, ac verum sanguinis colorem referre possit: quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis lateribus & sorbis diutius insolatis, illius pro posse colorem & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vera narrant) emanare solet, quiq; jam longo tempore ad nos advehi desiit. Quo postea factum esse opinor, ut in ejus defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitaverint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant, sed etiam modis aliis compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilii decoctum, tragacanthæ lachrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus involvenda. Verùm hic fortasse illud quispiā nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitiis tum coloribus, tum medicamentis, cōnsentaneum minimè videatur, ut his inseruerit arborum lachrymas, quarum historias, & facultates diffusius lib. primo pertractavit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc objicienti ita responsum volumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium veniunt usum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, quòd his etiam cinnabarim adjunxerit, quanquam arboris fuerit lachryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; a Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in Indis spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte provenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorum officinis. Ex his itaq; omnibus palam fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diversa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut suprà dictum est nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa verò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti vivi fodinis, Hydriæ monte, qui una tantùm die a Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen gravis, tantoq; plerunq; argento vivo prægnans, ut per sese, nulla ignium vi guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento vivo, & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri a natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit in terræ visceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosa sint, & venenosa. Hinc fortè factum est, ut existimaverit Fuchsius, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonii antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè a Fuchsio opinio nostra est, quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia vel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lachryma, de qua scripsisse Dioscoridem, jam evidentissimum ni fallor, a nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat vires, probaveritq; is hæmatitem ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam spectatim ad difficultatem & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quamvis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit, constat tamen iis utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus & ad contumacia ulcera, aliisq; medicamentis, quorum vires longum esset in præsentia recensere. Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cumq; etiam scribat sequenti capite argentum vivum ex minio fieri, quod abusivè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum volui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossitiam hodie appellari, a quo argenti vivi plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossores vesti-

Cinnabaris draconis sanies Plinio.

Sanguis draconis duplex.

Plinii error Cinnabarim sanguinē draconis statuentis.

Objectionis dilutio.

Cinnabaris fossilis.

Cinnabaris factitia.

Fuch. opinio reprobatur.

Minium Dios. quid nobis.

Digitized by Google

res vesicis sibi faciem obvelare, ut per illas spectent, nec respirando noxium vaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego vidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & converso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum vivum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modò hujusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes universos amittant, putrescentibus circumquaq; gingivis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris velamento, ut cæteris viderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruvii authoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo volumine suæ architecturæ ita de Minio disserit. Ingrediar minii rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inventum, cujus & res & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequam tractationibus ad minium perveniat, vena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum pulverem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lachrymas argenti vivi, quæ à fossoribus statim colliguntur: hæc Vitruvius. Nos equidem hoc idem vidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunq; evenit, ut vulnerata ferramentis vena, argentum vivum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Sunt quoq; Minii quam pulcherrimi fodinæ pluribus in locis in Bohemia, ubi copiosum quoq; foditur atq; Hydriaco longè admodum pulchrius. Hujus apud me sunt aliquot frusta, ad ostentationem asservata. Cæterùm Plinio minium diversorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta ejus genera retulit his verbis: Invenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inventum minium à Callia Atheniense initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem ejus. Reperiri autem jam tum in Hispania, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua jaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum verò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lavari farinam, & quod subsidat iterum lavari. Juba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco invehitur ad nos nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis unde præda societati. Namq; est alterum genus in omnibus ferè argentariis, itemq; plumbariis metallis, quod fit ex usto lapide venis permisto, non ex illo, cujus vomicam argentum vivum appellavimus, sed ex aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquam paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Invenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitaverim, quin in factitii genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis invenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod veteres Græci Sandycem vocavere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum, de quo etiam videtur intellexisse Plinius. Κιννάβαρι sic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lacrime. Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Cinnabaris collectio. — *Vitruvius de Minio.* — *Minii genera. Plinio.* — *Nomina.*

Ὑδράργυρος. ARGENTUM VIVUM. CAP. LXX.

Argentum vivum fit ex minio, quod abusivè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt, siquidem detersa fuligo quæ calici insidet, refrigerata in argentum vivum coit. Quinetiam invenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alii per se in metallis inveniri tradunt. Servatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis vasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus rejectum, aut vinum cum absinthio, aut apii decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argenti vivi consid. — *Quorundã error.*

Argentum vivum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, livescente, pellucidumq;: substantia verò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hac igitur symmetria (ut Chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem, quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum vivum appellavere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id munus obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam evenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tamen, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum vivum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se conjungat metallis, palàm nimirum fit, iis gignendis aptissimam esse materiam, iisq; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut vulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos non rectè sentire putaverim, qui dicunt, quòd si argentum vivum in terræ visceribus usque adeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; verteretur metallum, in plumbum potius aut stannum verti deberet, quàm in argentum, vel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius plumbo, stannoq; contactu inhæret, quàm cæteris; tametsi non negaverim, quinetiam in argentum & aurum, argentum vivum converti possit, cùm etiam cum iis facilè commisceatur. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab ejus mira solertia aberraverit. Omnia metalla in argentum vivum conjecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si injiciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis ponderet, quàm cætera. Amplissima argenti vivi metalla (ut etiam in superiori capite diximus) visuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus vergente, ponderoso plumbi instar, & argento vivo scintillante. Hanc venam postquam effoderunt, conterunt & in fictilia quædam angusti orificii conjiciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inversum orificium, in illud inserunt, & argilla circumquaq; muniunt obturantq; oscula, & vasa simul connectunt, & firmant, adeo ut vacuum fictile totum sub terra sidat, plenum verò totum superemineat. Itaque in aperta area quam plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus succen-

dunt, cujus vi calefacta vena, argentum vivum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum vivum in argenteis, aut plumbeis, stagneisve, aut vitreis tantùm vasis servari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic depravatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum vivum exest ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda: id quod etiam varia in hoc loco Oribasii lectio confirmare videtur. Reperiuntur autem in argenti vivi fodinis inter ipsius venam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento vivo scatet, ut sæpius absq; alio igne inde per sese guttatim defluat. Evenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, ut purum prosiliat argentum vivum, decurratq; celeriùs, velutì è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & hujusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usq; annum incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum partium omnium tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum vivum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis, quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faceturq; se nullum hujusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si devoretur, vel ubi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati confectio.

Fit ex argento vivo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, utriq; simul admistis, & in vas vitreum conjectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium vi, in vasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntq; sacchari colore. Sunt etiam qui tantum communi sale, & chalcantho additis, argentum vivum sublimatum conficiant, alij verò salnitrum, alij alumen, alij Arsenicum album addunt. Atqui quod passim in officinis habetur, ex argento vivo, sale & chalcantho constat. Fit etiam ex argento vivo, & aqua, quam ex chalcantho alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq; præsertim, quæ a Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere devorandum propinent, admistis margaritis, aliisq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: namq; eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgans.

Argentũ vivum exhibetur.

Sunt præterea qui purum synceruumq; Argentum vivum hauriendum præbeant non modo adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasavolus Ferrariensis, vir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum vivum infantibus devorandum, vi vermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio involvit. At Goritienses obstetrices, ubi gravidæ diu in partu laboraverint, statim Argentum vivum scrupuli pondere nullo incommodo potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum vivum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quod solum pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius lib. 6. disseremus.

Auri historia & præstantia.

Sed quoniam Argentum vivum nobis in mentem revocavit AVRVM omnium metallorum pretiosissimum præstantissimumq;, cùm ejus nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum injuriam à me illatum iri, si hujus tam pretiosi metalli, cujus inextinguibili siti universus æstuat mundus, historiam & facultatem silentio præteriissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longævos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaq; materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi invicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur: quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, sive id eveniat cœlestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, convertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum evadit, quòd non modo quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat, ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla: neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, sive ex industria, sive insciis devorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat, quod solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quamobrem jure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet, quæ respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur: unde quidam existimarunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transylvania eæ pluribus in locis habentur. Auri venam iis omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat ac disponat, de quibus antea disseruimus. Hujus vena variis lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore vigentior, adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diversorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur, veruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem sunt arenæ.

Auri vires ex Avicenna.

Auri vires prodidit Avicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens: Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliariis competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graveolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lævigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumpta, quàm extra medicamentis excepta. Hæc item eodem modo diutius lævigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur

Digitized by Google

mittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum vivum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento vivo: Germanis, Quecksilber: Hispanis Azogue. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur. Germanicè, Goldt: Italicè & Hispanicè Oro. Nomina.

μίλτος σινωπική. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RUbrica Sinopis maximè probatur gravis, densa, ad jecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua venditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem & adstrictoriam: quapropter vulnerariis emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictoriis commisceri solet. Alvum sistit, in ovo sumpta aut clystere infusa: datur jecineris vitio laborantibus.

HOdie profectò neminem invenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conjicere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quam vulgarissimus bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratis defertur massis, quique maximè vulnerariis medicis expetitur ad sanguinis profluvium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi jamdudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen invenit, tantùm importabatur, constat tamen alibi etiam reperiri non modò in propriis venis, sed in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariisque metallis. Hinc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenii ex ferrariis Ilvæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie convehi: quòd deinde colore sit jecinoris, pondere gravis, substantia densus: quòd etiam in aquam conjectus facilè dissiliat, quòd denique sua vi exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo judicio) esse poterit, quam rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non desunt, qui firmiter asserere audeant Armenum bolum, quem vulgo orientalem appellamus, Sinopicam esse rubricam, sed ii proculdubio hallucinantur. Plura enim sunt, quæ palàm faciunt hos manifestò decipi, & in errore versari. Siquidem ubi primum color expendatur, is sanè jecinoris non est, sed longè rubicundior. Præterea qui scribant Sinopicam rubricam esse pinguem, & in ore detentam butyri instar liquescere, habeo profectò neminem. Deinde si vires expendamus, nusquam reperio scripsisse Dioscoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam viribus esse præditam, quibus venenis & animalium venenosorum morsibus occurrere possit, quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatissimorum medicorum consensu, qui passim eo utuntur, non solùm venenis adversatur, sed pestiferis quibuscunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè dissolvatur. Sed plura de his (Deo volente) in secundo epistolarum nostrarum tomo disseremus. Species Sinopidis (ut Plinius est author libro 35. cap. 6.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ visuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem, mirari subit, quòd non animadverterit non posse albam quamvis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, sive Magra: Hispanis, Almagra.

Rubricæ Sinopicæ consid.

Armenius bolus non est Sinopica rubrica.

Manardi lapsus album dicentis rubricam.

Nomina.

μίλτος τεκτονική. RUBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RUbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Ægyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

RUbricam hanc ideo fabrilem appellavere veteres, quòd ea plerunque uterentur materiarii fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Rötelstein.

Rubricæ fabrilis consid.

Nomina.

λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEmnia terra cuniculosa in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista, quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ægios, hoc est, sigillum capræ appellavere. Vim antidoti habet contra perniciosa venena singularem: pota cum vino, & præsumpta evomi venena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus ejaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur: est & dysenteriç utilis.

LEmniæ terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor: quippe qui, ut hac syncerissima tandem potiretur, atque ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum insulam navigavit, ut ejus verba testantur lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: At aliæ sunt terræ differentia ex diversi generis corporum nata commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant larga aqua effusione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra visitur, quam cognominant quidam milton Lemnian, id est, rubricam Lemniam, & alii quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat, quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam,

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

Digitized by Google

dunt, cujus vi calefacta vena, argentum vivum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum vivum in argenteis, aut plumbeis, stagneisve, aut vitreis tantùm vasis servari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic depravatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum vivum exedit ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda: id quod etiam varia in hoc loco Oribasii lectio confirmare videtur. Reperiuntur autem in argenti vivi fodinis inter ipsius venam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento vivo scatet, ut sæpius absq; alio igne inde per sese guttatim defluat. Evenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, ut purum prosiliat argentum vivum, decurratq; celeriùs, veluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & hujusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usq; annum incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum partium omnium tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum vivum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis, quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faterurq; se nullum hujusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si devoretur, vel ubi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati cõfectio.

Fit ex argento vivo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, utriuq; simul admistis, & in vas vitreum conjectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium vi, in vasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntq; sacchari colore. Sunt etiam qui tantum communi sale, & chalcantho additis, argentum vivum sublimatum conficiant, alii verò salnitrum, alii alumen, alii Arsenicum album addunt. Atqui quod passim in officinis habetur, ex argento vivo, sale & chalcantho constat. Fit etiam ex argento vivo, & aqua, quam ex chalcantho alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidii scrupuli pondere devorandum propinent, admistis margaritis, aliisq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenii lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: namq; eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgans.

Argentũ vivum exhibetur.

Sunt præterea qui purum syncerumq; Argentum vivum hauriendum præbeant non modo adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasavolus Ferrariensis, vir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum vivum infantibus devorandum, vi verminum semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio involvit. At Goritienses obstetrices, ubi gravidæ diu in partu laboraverint, statim Argentum vivum scrupuli pondere nullo incommodo potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum vivum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quod solum pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius lib. 6. disseremus.

Auri historia & præstantia.

Sed quoniam Argentum vivum nobis in mentem revocavit AURUM *omnium metallorum pretiosissimum præstantissimumq;, cùm ejus nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum injuriam à me illatum iri, si hujus tam pretiosi metalli, cujus inextinguibili siti universus æstuat mundus, historiam & facultatem silentio præteriissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longævos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaq; materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementaria sibi invicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur: quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, sive id eveniat cœlestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, convertuntur eadem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum evadit, quòd non modo quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat, ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla: neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, sive ex industria, sive inscius devorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat, quod solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quamobrem jure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet, quæ respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur: unde quidam existimarunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propria synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transylvania ea pluribus in locis habentur. Auri venam iis omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat ac disponat, de quibus antea disseruimus. Hujus vena variis lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore vigentior, adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diversorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur, veruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eadem sunt arenæ.*

Auri vires ex Avicenna.

Auri vires prodidit Avicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens: Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliariis competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graveolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lævigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumpta, quàm extra medicamentis excepta. Hæc item eodem modo diutius lævigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculorum

mittitur

mittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum vivum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento vivo: Germanis, Queckſilber: Hiſpanis Azogue. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur. Germanicè, Goldt: Italicè & Hiſpanicè Oro.

Nomina.

Μίλτος σινωπική. **RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.**

RUbrica Sinopis maximè probatur gravis, denſa, ad jecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibuſdam expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua venditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducendo obſtruentem & adſtrictoriam: quapropter vulnerariis emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictoriis commiſceri ſolet. Alvum ſiſtit, in ovo ſumpta aut clyſtere infuſa: datur jecinoris vitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ conſid.

HOdie profectò neminem invenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conjicere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foſſilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quam vulgariſſimus bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè vulnerariis medicis expetitur ad ſanguinis profluvium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus foſſilium indagator inquit) etſi jamdudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen invenit, tantùm importabatur, conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in propriis venis, ſed in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariisq; metallis. Hinc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenii ex ferrariis Ilvæ Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie convehi: quòd deinde colore ſit jecinoris, pondere gravis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam conjectus facilè diſſiliat, quòd denique ſua vi exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non ſit, nil aliud (meo judicio) eſſe poterit, quam rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non deſunt, qui firmiter aſſerere audeant Armenium bolum, quem vulgo orientalem appellamus, Sinopicam eſſe rubricam, ſed ii proculdubio hallucinantur. Plura enim ſunt, quæ palàm faciunt hos manifeſtò decipi, & in errore verſari. Siquidem ubi primum color expendatur is ſanè jecinoris non eſt, ſed longè rubicundior. Præterea qui ſcribant Sinopicam rubricam eſſe pinguem, & in ore detentam butyri inſtar liqueſcere, habeo profectò neminem. Deinde ſi vires expendamus, nuſquàm reperio ſcripſiſſe Dioſcoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam viribus eſſe præditam, quibus venenis & animalium venenoſorum morſibus occurrere poſſit, quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatiſſimorum medicorum conſenſu, qui paſſim eo utuntur, non ſolùm venenis adverſatur, ſed peſtiferis quibuſcunq; morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè diſſolvatur. Sed plura de his (Deo volente) in ſecundo epiſtolarum noſtrarum tomo diſſeremus. Species Sinopidis (ut Plinius eſt author libro 35, cap. 6.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ viſuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtolâ quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo ſit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem mirari ſubit, quòd non animadverterit non poſſe albam quamvis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, ſive Magra: Hiſpanis, Almagra.

Armenius bolus non eſt Sinopica rubrica.

Manardi lapſus album dicentis rubricam.

Nomina.

Μίλτος τεκτονική. **RUBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.**

RUbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior eſt. Optima Ægyptia, & Carthaginenſis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ochra exuſta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis conſid.

RUbricam hanc ideo fabrilem appellavere veteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarii fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Naſci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono ſimplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, ſed à lemnia ſphragide plurimum differre. Verùm an communis uſus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra roſſa, ea ſit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioſcorides, cur pro certo aſſirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Rötelſtein.

Nomina.

Λημνία γῆ. **LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.**

LEmnia terra cuniculoſa in ſpecu nata, è Lemno inſula, paluſtri loco defertur, inibi electa & caprino ſanguini permiſta, quam incolæ cogunt in paſtillos, & imagine capræ ſignant: unde & ſphragida ægios, hoc eſt, ſigillum capræ appellavere. Vim antidoti habet contra pernicioſa venena ſingularem: pota cum vino, & præſumpta evomi venena cogit. Contra ictus morſuſque animalium, quæ exitiale virus ejaculantur, prodeſt. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad ſacrificia utantur: eſt & dyſenteriç utilis.

Lemniæ terræ hiſtor. ex Galeno.

LEmniæ terræ amplam in Italiam notitiam ſuo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentiſſimus inquiſitor: quippe qui, ut hac ſynceriſſima tandem potiretur, atq; ut omnem impoſtorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum inſulam navigavit, ut ejus verba teſtantur lib. 9. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit: At aliæ ſunt terræ differentiæ ex diverſi generis corporum nata commiſtione, quæ ratione lapidoſæ, & arenoſæ habentur: atq; admiſtam talium ſubſtantiam ſegregant larga aquæ effuſione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum eſt, id quod defertur, atq; ineſt lapidoſum, atq; arenoſum, id omne ſubſidit, & terra exacta ſupernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra viſitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id eſt, rubricam Lemniam, & alii quidam ſphragida Lemniam, hoc eſt, ſigillum Lemnium, ob impreſſum videlicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Siquidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat, quam deinde aqua maceratam, atq; in lutum humidum redactam,

ctam, ubi valenter conturbavit, paulumq; inde quiescere sivit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac supervacaneum. Porrò lutum illud pingue usq; eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: hujusq; exiguis acceptis particulis sacrum Dianæ sig[illegible] imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, sive sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam sphragida, hoc est, sigillum, ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton sive rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atq; illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fulvo est, & in quo neq; arbor neq; saxum, neq; planta nascitur, tantùm hujusmodi terra visitur. Porrò tres ejus signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alii nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera verò ejus, quæ revera miltos est, sive rubrica, utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia ejus, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea & vestes lavant, quibus uti collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atq; ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atq; symmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum navigaveram videndorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cavam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enavigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandrea in Lemnum adnavigavi, nactus illic navem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conveneram autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret; & sanè ille præstitit, sed non ad eam civitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciveram duas esse in insula civitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat civitatem habent, toti insulæ cognominem, ita & Lemnum unam nominis sui habere civitatem. Porrò ut ex navi descenderam, intellexi civitati nomen esse Myrine, nec in regione civitatis illius aut Philoctetis templum esse aut sacrum Neptuni collem, sed in altera, quæ vocatur Hephestias, nec civitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cumque me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada viserem: id quod feci, prout speraveram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam trajecissem, eamq; penè totam pedestri itinere pertransissem, pervenissemq; Philippos, quæ civitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum viginti stadiis: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadiis, atq; illinc in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandream Troada trajeci. Ac proinde sanè ex industria tum de navigatione, tum de stadiis adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito ejus situ, sic navigationem institueret. In tota namq; insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem verò Myrina. Et quod a Poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabula crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia in eo nihil nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram conjecto, aliisq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra implevit. Atq; ubi in urbem convenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ii sanè quivis ex vulgo, sed viri oppidò quàm eruditi, cùm in aliis, tum præcipuè in universa patria historia. Quin & à quodam librum accepi ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit hujus medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & is, a quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus viperæ, atq; adeò omnes ferarum morsus, necnon adversus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere sed & post sphragide uti consueverat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum juniperi accepit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utiq; indebatur & terra Lemnia: vomitumq; ciere ajebat, siquis, cùm etiamnum in ventre lethale venenum hæreret, alexiterium sive amuletum ebibisset. Et sanè nos quoq; hujus fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat, medicamento, protinus omne evomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ leporem, & cantharides comitari consueverunt: tametsi convicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu juniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in vino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus foliis herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis verò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Usus autem est pro pravitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod graviter olet, impendioq; laxum, molleq; est, ac sordidum, sustinet ut vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam solvatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Bettinum vocant. Siquidem hi omnes valenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in vino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum vinorum quopiam, aut fulvorum, aut flavorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoq; solvuntur aut ex aceto, aut vino, aut aqua aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inveteratis, ægrè ad cicatricem venientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cujus quidem verbis facilè conjici potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore convehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Gal. testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere vel potius subalbescere, qualis hæc visitur, quam passim pro legitima, synceraq; circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd compererim (si verà fatentur negociatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non advehi ex Armenia, ubi legitimum syncerissimumq; Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam vocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat si Galeno medicorum Principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus lib. 9. simplicium medic.

in Sa-

Lemniæ terræ differentiæ.

Lemniæ terræ vires.

Lemnia terra è ferunt Bolus Armenus.

in Samiæ terræ mentione testatur, his verbis: Cæterùm durante hac immani, & gravi pestilentia, ex Armenia ea quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem, qui donarat, non terram appellabat: promptissimeq; in lavorem solvitur, ceu etiam calx: sic enim videlicet nuncupo petram combustam. Verùm uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeò est levis, nec plus est lapidea, quam aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster levis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aeria: quamobrem opinionem, ac phantasiam præbet iis, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset: hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, sive lapis, vel lutum, ab Armenio bolo orientali vulgò vocato, quàm maximè dissidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarii, qui Lemnum Insulam ferè totam circuivit, à clarissimo viro Augerio de Busbeke Constantinopoli mihi transmissis, intelligere possum, locus, ubi nunc terra Lemnia invenitur, nihil prorsus similitudinis præ se ferre videtur, quod cum Galeni historia conveniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de causa ablegavit, ita de terra Lemnia scribit. Qui Insulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in universa Insula Lemniam reperiri terram, nisi hoc in colle, ubi nunc effoditur, nec unquam se intellexisse ajunt superioribus seculis alibi fuisse repertam, neminemq; haberi suæ gentis scriptorem, qui aliter de ea posteritatis memoriæ commendaverit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni ævo, terram hanc effodi solitam. Quippe quòd collis descriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correspondeat. Siquidem Galeno collis est combusto similis, fulvus totus, & in quo neq; arbor neq; saxum, neq; planta nascitur, sed tantùm Lemnia terra refertus est. Atqui contrario ferè modo collis se habet, in quo ejusmodi terra nunc foditur. Nam iis præsertim locis, ubi hujusce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, ut ex iis pistrinariæ molæ parari soleant. Collis præterea nusquam combusto similis apparet, nec ullum fulvi coloris in eo vestigium videtur. Fertilis est totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cùm enim ab incolis diligenter colatur, copiosum tritici & leguminum, præsertim faseolorum, proventum affert. Idem orientalem plagam respicit, & apud vicum quendam situs est, quem Repondi vocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem se extendit. Fodinæ ibi sunt tres, quarum duæ, è quibus superioribus temporib. Lemnia terra effossa est, corruerunt, & in totum deletæ sunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem descendit ad Septentrionem vergit. Ad ejusdem collis radices, tres limpidissimæ aquæ scaturiunt fontes, quorum duo, qui minores sunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius vero, qui amplior est, ad meridiem progrediens, viridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum parvumq; extat sacellum, pluribus in locis dirutum, ac ubiq; detectum (Sotiram hoc vocant) quò Metropolitanus sacerdos una cum duobus Caloiris (ita presbyteros vocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Jesu Christi Salvatoris nostri transfigurationem in monte Tabor celebrant, suas canentes psalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob superstitionem, quæ servari debeat, antequàm Lemnia terra effodiatur, sed quòd ea die transfiguratio Jesu Christi celebretur. Ad hæc quæ ibi foditur terra, majori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, etsi quandoq; (rarissimè tamen) etiam rubro, aureoq; colore inveniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in universum Lemnia terra adeò saturatè rubescat, ut à rubrica nihil colore differat: quæ quidem rubrica, qua utuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni esse non potest, cùm tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaq; me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluviarum inundatione corruerit, ut in aliis quoq; locis factum esse scimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutaverit. Nam inter cæteras sylvestres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc ævo quotannis non absq; quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ viribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaivodam vocant, & aliis ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non usq; adeò fossores, qui in puteum descendunt, observare possunt, quin ii effossæ terræ aliquid abscondant. Sed mirum est, quàm suavem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, ut eam, quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis, lentaq; delitescit, tantùm recipiant, eamq; præsertim, quæ calculorum sit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Namq; legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clam, vel palam fodiendi causa accedere audeat. Verùm non multum ejusdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus nonnisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibiq; tam diu manet, quousq; tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamq; tandem in majores, minoresq; globulos fingentes, Imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in scrinio, eodem sigillo occluso, ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam venalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, ut Insulæ præfectus, & alii quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint, nemini tamen vendere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lavat, cui ex lege sacculus donatur, sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille: quæ optimis materiæ medicæ studiosis, consideranda relinquo. Sed animadvertendum est, quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima vendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asservo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diversitatem fraudem aliquam vereor, cùm ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc iis omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem devenimus, non alienum fuerit, ejus etiamnum vires referre ex Galeno qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquiens: Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & ventris profluvia, tum sanguinis exputitiones, catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè juvat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, valide prodest. Sed & eos, qui phthoë laborant, adjuvat, ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tussiant, nisi in victu peccetur non leviter, aut ambiens derepente ad intempertem reccidat. Ac mihi videtur, quòd sicut in fistulis sæpe conspeximus, non in aliis partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrii immissionem, quod sordem, aut callum auferret ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur, ita quoq; in pulmonis eveniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus juvari medicamentis perinde conspicitur, utiq; cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaq; visi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum liberati. Ac quidam qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere, & sane usq; ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea verò, cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi appatu-

Nova Lemniæ terræ hist. à Galeno dissentiens.

Terræ Lemniæ lotio.

Armeniæ terræ seu boli vires ex Gal.

apparuit. Eos ergo, ut dixi, bolus armenia evidenter adjuvit. Quin eos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cujus eadem facies fuit atq; ejus, qua Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cum nec alio quovis juvarentur. Unde colligitur, quòd iis duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leviter ea teneatur: sin gravius febriat, admodũ aqueo. Non tamen calore vehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus reficcari postulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunq; appellare velis, sive lapidem, ut is qui mihi donavit: sive terram, ut ego, quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis visus est, in quo de hujus lapidis historia, ac viribus aliquid disseramus. Lapis itaq; BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in universum venena: utpote qui non modò haustus, sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet venena. Lapis hic plurium est generum, nempe flavus, pulverulentus, qui ex albo virescat. Præstantissimus est flavus, deinde pulverulentus. Verùm enimvero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallaciis decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alii lapides, qui hos facie repræsentant, sed viribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconiis, ita de eo scribens, Lapis Bezahar est mollis, colore flavo, sapore nullo. Cujus peculiaris vis est, ut venenis omnibus adversetur, quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flavo albicante, levis & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare adversus deleteria venena, quam cætera non modò simplicia hujusce facultatis medicamenta, sed etiam theriaca dicta, & alia quævis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem vocant Bezahar, jam ipsi vidimus apud filios Almiramæ custodis legis Dei: pro quo lapide magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ expendit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, ut non solum haustus duodecim granorum pondere, sed vulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos statim liberet: veneno sudore expulso. Idem pariter juvamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inventu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam vim habent adversus venena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in cervorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud absimilem. Ajunt enim in orientali plaga cervos longo senio confectos serpentes devorare, quorum esu (si vera scribunt) rejuvenescunt. At veneni superandi causa, serpentibus devoratis, in fluviorum aquis cervos illos mergi tradunt, capite tantum extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis defluere, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaq; lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut ajunt) statim decidit in humum ubi ab iis facilè reperitur, qui rem omni diligentia observarunt. Sed an hæc historia vel fabula dici mereatur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus judicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis adversus deleteria venena viribus, & speciatim contra Napelli immanitatem, superius in quarto libro de ipso Napello differentes fusius diximus. & quæ vidimus retulimus. Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγὶς: Latinis terra Lemnia, rubrica. & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Termachtim seu Thimmachtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Lapidis Bezahar histor. & vires.

Lapis in oculis cervorũ natus.

Nomina.

Χάλκανθον. ATRAMENTUM SUTORIUM. CAP. LXXIV.

ATramentum sutorium genere quidem unum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Unum namque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab iis, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petesius ipsum pinarion vocat: alii stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excavatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac invalidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cæruleum, grave, a concretum, translucens: cujusmodi stillatitium est, ab aliis lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum invalidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere: latas ventris tineas necat, drachmæ pondere devoratum, aut cum melle linctum: vomitus ciet: adversus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur: purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Uritur, ut paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

a Orib. [illegible] denium, & purum

CHalacanthum, quod Latini Atramentum sutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo ejus genera in Hetruria, ac etiam in pluribus Germaniæ locis, unum fossile, per sese in terræ visceribus concretum, quod vulgo appellant Copparosa colore vario. Siquidem crystallo, sapphiro, smaragdoq; simile in Germania nativum chalcanthum vidimus. Alterum factitium, cujus passim est usus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minusve tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quam ipsius fossilis materia, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est Romanum cognomento (quanquam colore constat dilutiore) cætera factitii genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi hinc apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cæruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam vellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putaverunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanthi vena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in sylvestribus plerunq; vallibus, terrea potius, quam saxea visitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graveolentemq; halitum eructat,

Chalcanthi genera, & hist.

Chalcanthum ut fodiatur.

stat, sulphuris ferè instar, quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto undiq; cælo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq; vaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaq; chalcanthi venam in acervum in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus, ligonibus & rastris acervum dilacerant, subvertuntq; & iterum in eandem congerunt acervationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum acervo superponunt, ne amplius in posterum pluviis diluatur, neq; solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita aliis sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluviis, vel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur alveus, qui ligneis asseribus, vel lateribus, & calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alveum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addictis ministris satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousq; aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope alvei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaq; sumunt, & in plumbeos alveos conjiciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito fervorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, vel æris: si quidem ajunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi hujusmodi imponantur metalla, quæ injecta parvo tempore colliquescunt in aquam. Postquam autem debito tempore coxerint, ignem quàm primum è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne plumbeus alveus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alveolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si verò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem servata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Gal. l. 9. simpl. med. in hunc modum scribit: Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportavi enim ex Cypro & hujus medicamenti ingentem copiam. Extimum ejus omne post annos plus minus viginti chalcitis effectum est, intima ejus parte chalcanthi speciem servante. Quamobrem & usq; in hunc diem quod sic mutatur, asservo, observans dum ad imum usq; uno quoq; anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est ante positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, servareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atq; adstrictione substantiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit verò, desiccat, atq; contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diversabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum objecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese viri in eo contingerent, tanta verò altitudine, ut viro summè procero recto liceret incedere. Specus hic declivis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem ejus quasi in stadium porrecti, lacus erat aqua viridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ædibus percipitur, quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueverunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & viginti horis diei ac noctis, colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam vincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi verò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi videlicet tepida hæc, viridisq; aqua colligitur, aeris odor visus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem ejusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras vincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu intervallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excavatum multis annis ab iis tunc audivi. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum vincti, quod continens est ipsius collis perfodere pergunt: evenitq; aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam viam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousq; insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de chalcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam virescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cum ob sulphureos, metallicosq; vapores, universa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum videtur, si tractu temporis laberetur in imum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, aliisq; metallicis ignibus in terræ visceribus conclusis: adeò ut tandem in cavernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis vasis extra paratis projecta ea viridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, vel æs in eam injicere liquandum, ut concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho: quippe quòd dum per ærarii montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, vi ab ipsa aqua contracta, in eadem liquescebant, argumento quòd æruginis modo viridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Gal. cùm ait: Memineris autem, quòd ad synistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos, ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx spodium & diphryges. Hoc ego quoq; maximè observavi in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animadvertisset Brasavolus, vir alioqui hujus ætatis clarissimus, dum imprudenter Galenum accusare contendit, ejus sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se advectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium vulgare nostrum illud idem efficere: veruntamen si in aqua resolvatur, iterum in chalcantum concrescere: quod manifestè indicat in veram

Chalcanthi vires, & hist. ex Gal.

Chalcanthi collectio in Cypro.

Chalcanthum Cyprium, conflatũ est medicamentum.

Brasavolum male Galenum accusare.

non transiisse chalcitin, asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasavolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram universam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quam quòd chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc, chalcitis, mysi, sory, ex ipsius Galeni sententia, ejusdem tum generis sunt tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus constatum, visu sane pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per universam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera dividunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendaverit Dioscorides chalcanthum potum ac devoratum ad latas alvi tineas, & ad fungorum venena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia: sed etiam ejus oleum, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo, sed magno juvamento: quin etiam (ut ego expertus sum) datur commodissimè semiscrupuli pondere ex aqua agrimonii calculosis, & ad ciendam remoratam urinam: Asthmaticis quoq;, & suspiriosis perquàm bellè convenit, ex Tussilaginis, aut hyssopi decocto: limosos, rubiginososq; dentes purgat, & nitidos reddit: ulcera maligna, & sinus injectum curat. In summa ad multa utile est medicamentum. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Copparosa, in aqua rosarum dissolvunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantq; obolum, vomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfferwasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Oleum chalcanthi.

Nomina.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inveterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusq;. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas ulceribus obducens: purgat, quæ oculis & eorundem angulis hærent. In genere leviter erodentium est. Ad ignem sacrum, & ulcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulva, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingivarum vitia depascentia ulcera, tonsillasq; ejus farina compescit. Usta & cum melle trita, oculorum medicamentis longè utilior redditur. Callum genarum & scabritiam absumit, abstergetq;. Fistulas tollit, collyrii modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod psoricon vocant, duabus ejus partibus cum una cadmię additis, & ex aceto tritis: oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per caniculæ ardores: sic enim fit acrius: idem quod chalcitis potest. Alii pares utriusq; portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Uritur chalcitis fictili novo vivis carbonibus superposito. Modus autem ustionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiamnum perflatis carbonibus, usq; dum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Psoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIsy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & ustionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusq; ratione tantùm differens. Ægyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ est originis: quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam invenitur in Cilicia, & aliis quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, lævis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei virus inest grave, & nauseam movens. Invenitur etiam in Ægypto, & aliis quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Ægyptium, quodq; frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu devoratione que magnum virus olens, ita ut stomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & invalidum, censendum est. Vim & ustionem supradictis similem habet: dolori dentium cavernis inditum medetur: eosq; labantes firmat: ischiadicis ex vino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, varos extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ ustionem experta non sunt, perustis validiora esse existimantur: præter salem, & vini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt: combusta enim viribus efficaciora redduntur.

Tametsi

Digitized by Google

Chalcitis, misyos, soreos & melanteriæ consid.

Tametsi antea scripserim Chalcitim, Misy, Sory longis jam seculis latuisse, adeò, ut perpauci, vel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent, postea tamen, & ipsius Chalcitis & Misy quoq; plurimum, ex ducatu Brunsuicensi ad me allatum est, dum hic Pragæ sum in Aula Serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adjunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola, rei herbariæ & metallicæ studiosus. Inventa autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Levigo Pago. Verùm legitimam Melanteriam jamdiu invenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Musa Brasavolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatum, verum esse Misy, quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed vitream tantum refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ visceribus. Ipse enim lib. 9. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit: Meminerit autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse veluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema verò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ visceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitii chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcithin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcircò cùm Galeni testimonio, & vulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantum Romanum chalcanthum, sed omne, cujuscunq; generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Unde rectius fortasse dicere potuisset Brasavolus, chalcanthum soryos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Brasavoli error, Chalcanthũ Misy esse statuentis.

Misyos, & cognatorũ hist. & vires ex Gal.

Sed ut omnibus hujusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ vis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem lib. 9. simplicium medicamentorum his verbis: In metallo Cypri, cujus modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cujus ad parietem dextrum, sed ad nos utiq;, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas veluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc advenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has vides divitias. Itaq; ego cùm ejus multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usq; modò habui, elapsis jam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usq; octavum librum, ante annos viginti, nec adjectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obvenere. Nunc autẽ cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum ejus accepi, quam ferè plena manu tenens, qualem sanè consistentiam misy nõ admodum solet habere, cùm in parva frustula dividatur. Miratus itaq; insolitam ejus condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaq; reperi, ejus quod intus erat, velut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin videlicet, & misy, quiddam erat medium vergens ex chalcite ad misy ex dimidio jam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi vidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subiit inspicere, quod servabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut videretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta ejusdem genere facultatis esse, sory dicto, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diversa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum misy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt universa hæc tria, & eschāras quas vocant, efficiunt. Attamen etiam si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterum misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: verùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraq; hæc in decoctionibus funduntur, & magis chalcitis quam misy: sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac vehementius compactum, sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcircò meritò quoq; ægrius liquescit. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera, idem Gal. ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroq; siccat imbecillius.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcite. Μίσυ verò Græcè, Misy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg, sive Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod deniq; σῶρυ Græcè, Sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγές. **DIPHRYGES.** CAP. LXXXIX.

Diphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum namq; extrahitur ex luto cujusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis uritur: diphryges ideo vocatum est, quod & à sole, & à sarmentis uratur, arescat, & fermè torreatur: alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, ut suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus invenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cumq; colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata perurítur, tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exemptis lapidib. nihilominus invenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisq;, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice venit. Vis ejus adstringere, perpurgare, extergere, sic-

gere, siccare, excrescentia consumere, ulcera serpentia, & quæ cacoethe vocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

Diphrygis cond. — Historia & vires ex Gal. — Nomina.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fax est, post frigidæ aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius vidimus in ærariis fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cùm in areis assatur, & scrobes translata peruritur, hactenus mihi videre non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus, qui l. 9. simpl. med. de Diphryge in hunc modum disserit. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre: quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Convexi autem & hujus medicamenti vim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest quasi triginta stadiis. Projectum erat enim in medio spatio aditum, quæ ante metallum extructa erant, & vici, qui ei subjacet. Cæterùm præfectus ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile, itaq; abjici, non secus atq; ustorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, sive per se, sive cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, videlicet ubi jam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissem, ipso solo & statim, & usq; ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè occlusam effeci cicatricem tum hujus particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atq; ani. Usus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro 4. de compositione medicamentorum secundum genera sic inquit: Porrò Diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valdè namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimverò id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam. Quod Græcis Διφρυγές, Latinis item Diphryges: Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Ἀρσενικόν. AURIPIGMENTUM. CAP. LXXX.

Auripigmentum in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Hujus duo genera fluxerunt: unum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa nova, vivis carbonibus subjectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumq; reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum vehementi uredine, & violento morsu excitat: reprimit quæ excrescunt, & capillos evellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

a Me. & Orib. ἐρευθῆ. i. florida. b Drag. ad μέλιτι... melle &.

Sandaracha probatur rufa, & a saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris virus redolens. Dos eadem, & cultio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros ungues cum pice eximit: contra phthiriasin ex b oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisq; ulcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus: suffitur quoq; cum resina, adversus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ consid. — Sandaracha Arabum est gummi juniperi. — Sandix. — Arsenicũ crystallinum ex quo fiat. — Auripigmẽti & Sandarachæ vires ex Gal.

Auripigmentum, & Sandaracha, medicamenta sunt ejusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis alterum vero minus excoctum fuerit in terræ visceribus, ubi gignuntur. Unde etiam sequitur, quod alterum altero tantum virium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quam auripigmentum, quod majori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto verum deprehenditur: quippe si fictili, vel vitreo vase uratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, brevi (ut mihi plaries experientia compertum est) flammeum & summè rubentem contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quam ipsa sandaracha natura vi fuerit assecuta. Sandaracham summè rubentem vidimus primùm Venetiis in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri veneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animadvertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa vulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quam gummi juniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (iis enim gummi juniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominaverant: ita nomina turpiter confundentes, ubi imperitis sæpe graviter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, vel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de juniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi verò id in Græcis codicibus inventum fuerit, ea quidem sine controversia erit assumenda, de qua hic disseruit Dioscorides. Vocaverunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoq; Sandicem quam e combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) viribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui l. 11 c. 7. ejus meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum vocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in Auripigmenti fodinis, ut scribit Vannocius civis meus in sua Pyrotechnia, qui nos aliàs ejus fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisso sale: id quod maximè testatur Georgius Agricola acerrimus fossilium indagator, & non ex Realgar, ita Sadacensi chimico, appellato. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inservientibus, ignium vi tamdiu coquunt, quousq; id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat. Auripigmenti vires reddidit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum sic inquiens. Arrhenicum, sive arsenicum facultatis est causticæ, sive urentis, idq; tam combustum, quam ustionis expers. Cæterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium. Utuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam

pilis

pilis partem quamvis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idem de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit: Sandaracha urentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod vocant. Merito itaq; eam digerentibus facultatibus commiſcent, atq; extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arſenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum vocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, Orpimento: Germani, Auripigment/ & Operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ verò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italice vocatur: Arabice non ſecus atq; auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

> Nomina.

Στυπτηρία.

ALUMEN. CAP. LXXXII.

ALuminis omne ferè genus in Ægypto: & in eiſdem metallis invenitur: etenim ſciſſile quoddam quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in aliis quibuſdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisq; aliis regionibus, ſicut & rubrica. Plurimę ejus ſpecies: verùm ad medendi uſum ſciſſile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſſile, præſertim recens, candidiſſimum, guſtu perquàm adſtringens, grave olens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſſuloſè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Ægypto natum. Reperitur quoq; lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus judicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atq; validius adſtringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis friabile, natione Ægyptiũ, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, ut ſit limpidũ, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque a quendam coloris igniculum expirans. Vim habet excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt: genarum carnem, cæterasq; excreſcentias extenuant. Sciſſile rotundo efficacius intelligitur. Uri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia ulcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingivas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conveniunt cum Braſſicæ foliis, aut melle cocta: item prurituі, & unguium ſcabritiis, pterygiis, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum ſalis duabus partibus ad vitia quæ paſcunt: furfures, cum ervo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & grave alarum, inguinumq; virus illinuntur. Ex Melo autem advectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori vulvæ inditum: partus quoq; extrahit: gingivis, ſi caro excrevit, uvis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

> a Orib. [Greek] non [Greek] cõſtis legit. i. cæli odorẽ ſpirans.

TAmetſi ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera, non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſsile, rotundum, & liquidum: quod fortaſsis ſuo tempore iis tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quamvis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant alume di rocca: ſquamoſum, quòd vulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è vini fæce cõfectum: necnon illud, Catinum iiſdem vocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant, quod tamen legitimum ſciſsile non eſt, etſi jamdudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſsile alumen nil aliud eſſe, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quodq; igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumen ſciſsile Piſis miſit ad me hoc anno clariſsimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non eſſe ſciſsile. Cæterùm Braſavolus de alumine differens in ſuo ſimpl. medic. examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditiſsimo, variat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumeriis Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Auguſtinus Chiſius opulentiſsimus mercator civis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam diſcendi quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facile teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, ſed lapideam: quinetiam non exponi æſtivis ſolibus exiccandam, ut putat Braſavolus, quod ſic (ut ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri, & addenſari. In eodem Braſavoli errore verſatur etiam Fuchſius medicus alioqui eruditiſsimus, quippe qui putat lib. de compoſitione med. Alumen liquidum eſſe illud, quod officinis rupeum, vel rochæ vocatur. Fit itaq; rupeum alumen ex duriſsimo quodam lapide, cujus duo obſervavimus genera: alterum durius, & ruſeſcens: alterum verò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſervat, & cryſtalli inſtar tranſlucens conſpicitur. Alterum verò contra ruſeſcit, & majore acrimonia pollet, viſiturq; ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item iis, qui præſtantiora lanarum vellera coccineo colore tingũt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam, aperto undiq; cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foſſorum caterva perpetuo commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex validiſsimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſisq; ingentibus, partim acutiſsimis calis cuneisq; hunc lapidem frangũt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcariis ſimiles, ubi validiſsimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inuruntur duodecim, aut ad ſummum quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius urerentur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in ampliſsimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq; in planos componunt acervos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm vertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis acervis aquam quæ utrinq; continuè excurrit, in lapidum acervos mittunt, quibuſdam excavatis inſtrumentis, è ligno conflatis, iis perquam ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt: id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides uſq; adeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ ſimiles permutentur: quod tamen non fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimum uſq; diem. Excavant præterea

> Aluminũ conſid.

> Alumen plumoſũ eſt amiantum.

> Braſavoli opinio reprobata: item Fuchſii error.

> Aluminis rupei faciendi ratio.

ligonibus

ligenibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq́, quas caldarias vocant, curribus item convehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, validissimum succendunt ignem, ut demissa ferveat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in ferventem aquæ alveum conjiciunt. Astant utrinq; bini robustissimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas vocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum instrumentis jam dictis trahunt ex alvei fundo, per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ rivulum projiciunt aliò deducendum. Quo facto iterum novam superindunt terram modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes, quod tamdiu prosequuntur, quousq; intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi ascivisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens, adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinq; digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixivii reliquum (sic enim vocant decoctum) à quo secessit alumen, iisdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis vocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq́; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per rivulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq́; eximunt, & exemptum in vimineas fiscellas conjiciunt, & in quodam aquæ alveo lavant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acervum domibus asservant, salis modo. Ex his itaq; omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius lib. 35. cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoq; hoc est terra exudantis natura: corrivatum hyeme, æstivis solibus maturari: probari autem quod limpidum lacteumq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si verò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inveniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit ut non modò à Brasavolo dissentiam, & à Fuchsio viro aliqui citra controversiam doctissimo: verùm etiam à Cornario, quòd & ipse in commentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasavolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quod vulgò vocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis vocatum. Verùm enimverò liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites super ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atq; diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ jam pridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit judicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo viro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen iis ingentes deberi, qui, ut ipse, sua inventa cum aliis quoq; communicare non gravantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula advectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse quod gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci vocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ovorum albo & stillatitia rosarum aqua paratum: cùm tamen non inveniatur rupeum veteribus cognitum fuisse, cur eorum judicio subscribam non habeo, præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, (hoc quoq; sal Alcali quidam vocant) ex cujusdam plantæ cinere, Chali Mauritanis vocatæ, conficitur ad vitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos vulgò vocamus Soda. Provenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex vini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tamdiu perustis, quoad candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim voco alumen illud, quod vulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & vitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem: nos Asini speculum dicimus. Hunc itaq; in ignem conjiciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq́; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, ejusq; induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum vocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne Talcum inuri potest. Specularis lapidis pulvis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in vino austero potus: exustum enim non probaverim, quòd gypsi specie inducta, sumentes strangulet. Aluminum vires paucis perstrinxit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens: Stypteria, hujus medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi vehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est aliis aluminum generibus, quod vocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et l. 4. de compositione medic. secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis iis ad ulcera utatur: hæc Galenus. Sed non desunt qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contra verò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti: quippe qui lib. 4. simpl. medic. scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq́; expendantur aluminum quorumcunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm valenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit: Quin verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet, afferendis de sensu mendaciis, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & mysi, quæ valenter adstringunt, tamen assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq́; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus verum fateri non audent. Et lib. 4. de compositione medicamentorum per genera cap. 1. illud idem affirmavit, his verbis: Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valde namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimverò id quoq; præter autoritum

Alumen liquidum ut fiat ex Plinio.

Alumina cognita.

Alumen rotundũ.

Alumen Catinum est sal Alcali.

Alumen squamosum ut fiat.

Talcum.

Aluminũ vires ex Gal.

Alumen omne excalfacere.

tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repraesentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palam est, etsi Galenus lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida, non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, mysi, diphryga, aeruginem, & alia quaedam, ut alumen omne genus: praesertim quod facilè compertum habeam, aluminis cujuscunq; stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla. Nomina. *Alumen quod Latinis, στυπτηρία Graecis appellatur: Arabibus, Sceb, sive Seb: Italis, Alume: Germanis,* Alun & Alaun: *Hispanis: Alumbre.*

Θεῖον. SULPHUR. CAP. LXXXIII.

Sulphur optimum existimatur vivum, quod apyron vocant, nitedulae modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod viret, ac praepingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ovo sumptum, aut suffitum: praeterea partus usti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros ungues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto verò, draconis marini, scorpionisq; plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, inspersum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ovo sumptum. Facit ad gravedinem, & destillationes: sudores quoq; conspersum inhibet, podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit: gravitatem auditus, suffiti nidore raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem undecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cat.ad. καὶ σμύρνης, i. & Myrrha.

Sulphuris consid. Sulphur fossitiū.

Sulphur tam sponte & per se nascens, quod vivum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color: quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, vivum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius verò cùm frangitur, subluteo, nitedulae modo splendens, ut Dioscorides inquit; iidemq; oritur locis, ubi factitii vena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terrae substantia prognatum, ut in compluribus visitur locis, quae impensè calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum authoribus igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ii masculum semen, & primum naturae agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flamma ignium modo, sed prunis quoq; admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa ejus substantia in universum igne absumatur. Verùm enimverò etsi prae se ferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum, non tamen credendum fuerit tam puram synceramq; id esse materiam, ut per se tantùm consistere queat: neq; etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista qualibet exposcunt. Id enim nobis indicat ejus velocissima ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo. Foditur aperto undiq; coelo, non autem in cuniculis & subterraneis specubus. In his namq; tum vehementi calore, tum foetidissimo terrae halitu, fossores illicò deperirent. Porrò effossa Sulphuris vena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydriis non absimilibus, longo ab ore dependente rostro intus vacuo, ac in humum spectante, vitrei pilei instar, quo stillatitia aqua conficiuntur. His itaq; fictilibus sulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferũtur, & in superiorem cratem firmantur, eodem luto undiq; stipata, adeò ut ignis flamma, qui infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad haec fictilium rostrum in aliud vacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumlinunt obducuntq; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cujus vi depuratum Sulphur in sublime fictilium fertur & per rostri concavitatè in vacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, apertò in fundo foramine, & aliis vasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi, in montibus non longè à balneis divi Philippi & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris vires memoriae prodidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sulphur omne trahendi vim possidet, estq; temperamento calidi, atq; essentiae tenuis, adeò ut ad multa venenatorum animalium resistat. Siquidem ego adversus pastinacam marinam, & draconem saepenumero eo sum usus, & cum id piscatores quosdam docuissem, reversi post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Usus ejus est, ut & siccum ictus inspergatur medicamentum, & cùm saliva mistum: nam cum & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitavi. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo veteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia judicium praestitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanavi. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quae illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Praeterea, ut idem Galenus inquit lib. 6. cap. 2. de comp. medic. per genera, in compositione emplastri διὰ σπόνδων, Sulphur tanto calore praeditum est, ut ubi diutius inhaereat, procul dubio exulceret.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina. *Sulphur sive Sulfur Latinis dictum, Graecis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribiit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis,* Schwefel/ & Lebendiger Schwefel: *Hispanis, Piedra azufre.*

Κίσσηρις. PUMEX. CAP. LXXXIV.

Pumicis probatio, ut magnopere levis, spongiosus, fissilis, nec arenosus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantissimis carbonib. obrutus, & ubi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumq; incensus, restinguitur: & tertia ustione exemptus, & a per se refrigeratus, ad usus cõditur. Vis ejus adstringere, gingivas abstergere, purgat cum calfactione, quae pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricẽ perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina ejus dentifricium. Corpori crustã obducit:

† & Αλευ... a Meum ... per se refrigeratum.

obducit: avellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum vini pumicem injecerit, fervorem statim sedari.

Pumicis consid.

PUmicem ambustum esse lapidem in montium concavitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuvius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinii ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adjacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàmplurimi referti sunt montes, eosq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt. Pumicis vires ex Gal. *Pumicis vires duobus locis reddidit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, ubi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse ejusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; quæ curant gingivas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usus smiri. Secundo autem loco idem de pumice differit his verbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multo minus terram esse concedent, nec marmorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiam ustus, quando videlicet aliis omnibus combustis similiter substantia efficitur tenuioris. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare non tantùm facultate, sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoveas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè utroq;, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt.* Nomina. *Pumex qui Latinis, Græcis κίσσηρις vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis,* Bims. *Hispanis, Piedra pomez.*

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit: sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus, excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasq; carnis exuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur; dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasq;. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus levat: tonsillis, uvæq; cum melle tostus. Ulceribus in ore manantibus, gingivis, quas humor vexat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Adversus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: adversus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: adversus vesparum ictus, & teredines, albidasq; capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum sevo vitulino: furunculos, cum uva passa, aut suillo adipe aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus & ad sugillationes in facie ex melle: contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle; ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto: ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Uritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusq; prunis, usquedum effervescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subjiciunt, usquedum ejus crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo uri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moveturque, donec jam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPUMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, sive ramentum est, in exilibus petris inventum: cui vis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MURIA. CAP. LXXXVII.

MUria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari: interdum longè magis virus olet, gustuq; mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resolvitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesq; tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, alvum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in universum acris est, & ferventis naturæ, ut sal.

Sal omnis generis cognit.

SAl, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo vivere nescimus quo item ad annos asservantur carnes, pisces, aliaq; complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluviatilis, lacustris, fossilisq; reperitur. Marino utitur universa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quam pulcherrimo abundant, quo etiam utitur universa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus quorum aqua diu ignium vi excocta in salem cogitur. Fossitium quod crystalli modo pellucidum est, officinæ Arabas secutæ salem gemmæ vocant. Hujus fodinas vidimus apud Calabros agentes, loco qui vulgo dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur. Atqui non omnis sal fossilis pellucidus est: siquidem qui foditur Halis in comitatu Tyrolensi, lapidis marmorei faciem præ se ferre videtur, colore ad rufum inclinante. Calabricus autem in ignem conjectus, præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non vidimus, nec fluviatilem: quanquam Plin. l. 31. c. 7. tradit plures haberi lacus, ac fluvios, qui salem copiosum reddunt, ut ejus verba, quæ subjiciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Utrumq; pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstivis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in Lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio juxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subvenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiam ...num naturales differentiæ tres. Namq; in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Citium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte provenientia. Sunt & montes nativi salis, ut Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo cæditur renascens, majusq; regum vectigal ex eo est, quàm ex auro & margaritis. Effoditur & è terra, ut palam est humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido, muros domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Invenit & juxta Pelusium Ptolomæus rex cùm castra faceret. Quo exemplo post ea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inveniri, detractis arenis: qualiter & per Aphricæ sitientia, usq; ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inveniatur, appellato. Similis est colore aluminis, quod schiston vocant, longis glebis, neq; perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius.

Sal gemmæ fossitium.

Sal lacustre ex Plinio.

Sal ex fluminibus.

Sal ammoniacus.

Cæterùm Ammoniacus Sal, qui legitimus sit, ad nos convehi desiit, quippe factitius, adulterinusq; est qui passim in seplasiariorum officinis venditur nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non video, cùm neminem habeant, cujus fide id comprobare possint. Atqui non tamen id omnino negaverim, cùm Venetias ex orientali plaga afferatur, ubi magnus camelorum est numerus. Seplasiarii, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo judicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparavit, quam ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, invenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut li. 2. retulimus) nil aliud antiquis extitit, quam saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo, concretum, cujus nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum candidum vocant. Veruntamen animadvertendum est, quòd quanquam Paulus, & Avicenna eum fortasse secuti ... concretum natura saccharum salem Indum appellant, non tamen fuerit putandum, quod Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis: proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum vocant, tormentorum bellicorum pulveribus expetitum, vulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus.

Sal Indus est saccharum.

Salis spuma.

Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cum enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cavitates replent: quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstivis caloribus, in salem album concrescant. Muria porro, qua innumera asservantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur.

Flos salis.

Sed quidnam veteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neq; plura quod scribam habeo, quam quæ a Dioscoride produntur. Ejus tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum sinceritas summam facit suam differentiam: quædam enim favilla salis, quæ levissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diversa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto invenitur, videturq; Nilo deferri: & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quòd olei quandam pinguitudinem reddit, hæc Plinius.

Salis rubigo.

Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis advectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet, vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur hoc non planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus: quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus.

Fuch. opinio improbata florem salis Sperma ceti credētis.

Fuchsius, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgii Agricolæ rei mètallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcumq; sit, non equidem possum horum quamvis eruditorum virorum judicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti vocato nusquam croceum, neq; rufum, ut salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidum, ut Galenus, Aetius & Plinius, & præsertim cùm scribat ipsemet Plinius salis florem in fictilibus contineri oportere ne effundatur, quòd sanè perinde, ac oleum sit liquidum annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseverabit, esse ipso sale ustio tenuius. Postremò cùm Dioscoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inveniatur, nec usquam in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florem meminerint, ubi sperma Ceti hoc ævo colligitur, non ita facilè adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Dicam quoq; quod ad maligna ulcera sananda ea sunt

 præstan-

præstantissima medicamenta, quæ valenter abstergunt, & desiccant, non sanè ea quæ humidam, & olei modo pinguem substantiam habent. perinde ac sperma ceti vocatum. Tamen ne videar à Fuchsio, & à cæteris, qui ejus secuti sunt opinionem, contentiosè dissentire, velim ut aliorum quoq; sit judicium. Salis vires ex Gal. *Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur lib. 9. & 11. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Sal ejusdem generis facultatis est, sive fossilis sit, sive marinum: verùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc major est & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaq; marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non evenit. Porrò ejusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate videlicet aquis æstu ex iis absumptis, cujusmodi est Tragasius non procul à Smintbio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole videlicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem nativam continet, quod reliquum est ejus omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitum. Nam spontanea & ipse illis in locis aqua Tragasia nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hos illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodomenis in mari mortuo provenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, vocatum aphronitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, ut Sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solida, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamq́; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum & compactum est, ceu lapidibus, ea, ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, verùm in iis, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse: quare & extenuare, & digerere multò plus ipse potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis: hactenus de sale Galenus.* Nomina. *Sal Latinis, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis,* Saltz*: Gallis, Sel: Hispanis, Sal.*

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRUM, SPUMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRæfertur Nitrum leve, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex *a* Bunis adfertur. Humores evocat, qui in alto concreverunt. Spuma nitri optima esse putatur levissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur: secunda est Ægyptia: quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim & ustionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma ejus. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex *b* asinino adipe, aut suillo medetur: resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem visus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: iisque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisque jam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subjecta prius testa nova, donec incandescant.

a Or. ... Lin. salis. *b* Me. ... i. caprino.

Nitri, & spumæ nitri consid. Nitrum ut consiciatur ex Plinio: & non esse nostrũ sal nitrum.

N*Itrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quod ad nos convehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant salnitrum vocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulveres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarii fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cujus meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius & antiquorũ alii. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. c. 10. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate convallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia juxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & jampridem in totum omissum. Aqua verò nitrosa pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus densandi. Optimum copiosumq́; in Clytis Macedoniæ, quod vocant calastricum, candidum, purumq́;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum novenis diebus, totidemq́; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commovent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq́; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq́;, ut densari est cœptum, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. Sic quoque olei natura intervenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in acervis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potariq́;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq́; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis, nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphim deteriores: nam & lapidescit ibi in acervis, multiq́; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa. Necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inveterari volunt, illo nitro utuntur.*

Sunt ibi nitraria, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alii operimentorum fermento gigni existimavere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos colycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo, hoc in patellis affertur, Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quam maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resolvitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehementem: hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Sal nitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum velim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absq; noxa imponi possit. Et quamvis contrarium asseverant, scriptisq; tradant Monachi illi reverendi, qui Mesuem commentati sunt, non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut aliis suaderent salnitrum tuto assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat a se ipso. Nitri legitimi frustum, quod a Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, ut in epistolarum nostrarum [illegible] fusius diximus. Nitri meminit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Nitrum dictum est supra in medio esse aphronitri, & salis virium: cæterùm ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaq;, & digerit: & si intrò in corpus sumatur secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quam sal. Aphronitrum verò nisi gravis urgeat necessitas, nemo devorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro usto simul & non usto, & multò etiam magis ejus spuma, & nos in talibus uti consuevimus: hactenus Galenus. Qui tamen videtur iis, qui codicis mendam non animadverterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum & Aphronitrum, licet hæc re diversa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato differit, vulgata exemplaria habent: ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc est: Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, ut quæ ἀφρὸ νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus vocibus legenda sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; a spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cum Galeno aphrolitrum, sive aphronitrũ spuma nitri non sit, quid aliud sit ingenuè fateor me ignorare: neq; id alius, quod sciam, hactenus explicavit. Quod Græci νίτρον & λίτρον, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod verò Græcis ἀφρόλιτρον uno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africæ: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè vocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorum error.

Nitri & aphronitri vires ex Gal.

Nomina.

Τρύξ. FÆX. CAP. XC.

ELigenda Fæx maximè è vino vetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti viribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui nova testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alii vivis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamq; tactu urere videatur. Eadem urendę fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens: ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, vehementer exest, siccatq;. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & vase aliquo reponi debet. Lavatur ut pompholyx. Quę ustionem experta nõ est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet: ventris stomachiq; fluxiones illita sistit: muliebre profluvium imo ventri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suiq; lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata vero, ungueš scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adjicitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

FAex vini vulgaris notitia est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, iis præsertim, qui ex hac alumen, quod vocant fæcis, conficiunt. Porrò vini recrementum, quod vinariis cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar invenitur, officinarum vocabulo Tartarum vocatum, alvum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam alvum cient, hausto tartari pulvere ex gallinaceo jure, addito mastiches momento, & sacharo nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in dejectoria diluta, quæ ex sena, vel polypodii radicibus, vel epithymo parantur, vim eorum dejectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciunt, diu ipsum in aqua decoquentes atq; subinde despumantes. Τρύξ sic Græcè, Latinè verò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen/Weinstein: Hispanicè, Rasura de vino.

Fæcis & tartari dicti descriptio & vires.

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CAlx viva hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni candido, aut ferventi clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum vehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile novum conjicito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere sinito: manè eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è vili & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam aliis immista, ut adipi, oleo concoquendi vim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

CAlx, cujus passim usus ad ædificiorum muros struendos nota omnibus est. Præter hanc fit etiam privatim ad varia medicamenta è purpurarum buccinorum cochlearum, ostreorum, ovorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam quæ fit ex calcario lapide unguentis & emplastris admisceant, eam primum demergentes in aquam, usquedum prorsus dissiliat, ac subinde lavantes diebus pluribus, offusa sæpius recenti aqua pluviali, vel fontana. Valet enim sic elota ad

Calcis confectio.

contumacia

contumacia ulcera, quòd absq; morsu valenter siccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præsertim, quæ venerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lavent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita valentius effici medicamentum existimantes. Calcis vires descripsit Galenus li. 9. simpl. medicamentorum, his verbis: Calx viva quidem quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, vehementer urit minimeq; inducere crustam potest. At verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit, tametsi etiamnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò si lavetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc est lixivium: at ipsa absq; morsu reficcat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absq; mordacitate exiccat. Calx viva Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina viva: Germanis, Ungeleschter Kalck: *Hispanis, Ca.*

Calcis vires ex Gal.

Nomina.

Γύψος. GYPSUM. CAP. XCII.

GYpsum vim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresq; cohibet: sed potum, strangulationis modo jugulat.

Gypsi hist.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso universa ferè Hetruria, ibiq; commodè frequenterq; expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa ignium vi torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calentis furno conjectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in pulverem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diutius servatum, aquæ immissum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide nivei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia vasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant, sed perperàm. Gypso vires reddidit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, ita disserens: Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, quæ desiccare dicta sunt, insuper hoc adjunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Unitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum: proinde rigare, diluereq; illud excogitavi, tenui alboq; ovi liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est pulvisculi tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere verò, quod sic subactum est, tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam vim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & valentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato. Γύψος, ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: *Hispanis, Teso, & Alges.*

Gypsi vires ex Gal.

Nomina.

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIUS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis urendi vim habet: cum axungia autem, vel oleo illitus, fractis nervis articulorum collisionibus, & nervorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumq; morsibus illitus ex aceto medetur: crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixivium contra præcipitationes, & fungorum venena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis vires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat, quare ad ejus vires properemus: de quibus in universum disserens Galenus lib. 8. simpl. medicamentorum sic inquit: Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrariis tum qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim velut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, sive lygniodes, sive quomodocunq; quis appellare volet: atq; hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atq; abeunt. Quod vero reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixivium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diversitate variatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere vim prodiderit, cùm ficulneus ejusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: verùm plena succo valido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utiq; lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoq; cùm aliud ad manum non esset medicamentum, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, velut in cinere tithymalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit, nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, velut natura ignea, quod vocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terve lavetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè vocatur: Arabicè, Chamad, sive Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: *Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Nomina.

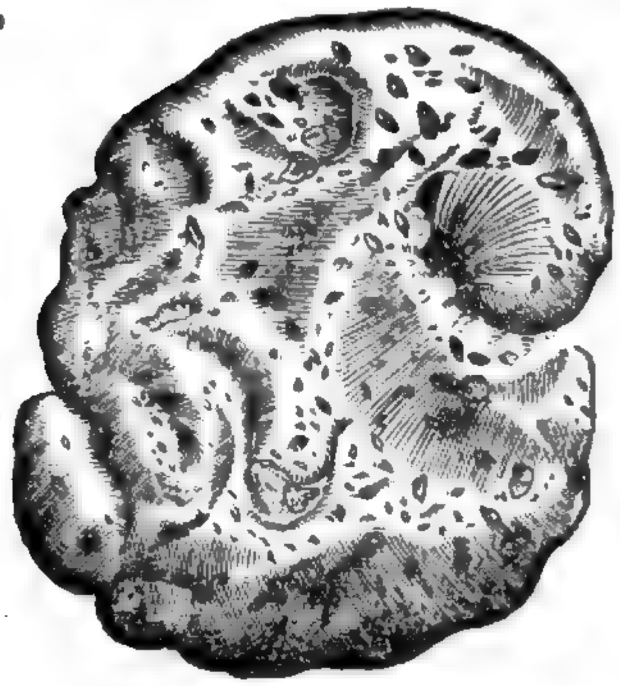
Ἀλκυόνιον. ALCYONIUM. CAP. XCIV.

ALcyonii quinque esse genera compertum est. Unum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus invenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & læve, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, *a* quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leve. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læve, acre, quod plurimum in Propontide juxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium

a Orib. addit συριγγῶδες, i. fistulosum.

Tertium iis, qui difficili urina vexantur, aut arenulas in veſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Uſtum autem, & ex vino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt: in alia ſmegmata, pſilothraq; aſſumitur, cum ſale mixtum. Si quiſquam alcyonium cremare velit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens vaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad uſus recondat. Lavatur ut cadmia.

* ALCYONIUM. *

Alcyonii hiſt. & conſid.

ALcyonium (ut Plinius eſt author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, ut aliqui exiſtimant, alcyonum, & ceicum: alii ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alii è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor ejus genera: Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris vermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium vocatur. Quò autem candidius, hoc minus probabile eſt: hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cujus meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterit. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis undis ſimul congeſtum nidificent: quorum ſententiam magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris vocant: quòd ſic idem vocent Arabes, Dioſcoridem ſecuti, quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonii genus in Beſbico balos achnen, hoc eſt maris ſpumam vocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallii inſtar, coacervatis in globum veluti vermiculis, lapidoſaq; materie. Venetiis primùm vidimus. Quartum verò repertmus copioſum in Tergeſtino litore velleribus ſimillimum, album, ac leviſſimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgò appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant. Primum & ultimum genus pluribus in ſeplaſiis invenitur.

Spuma maris off. ſic.

Locus Dioſc. ſuſpectus.

Porrò in hoc capite in vulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (ut planè ſuſpicor) verba deſiderantur, cùm de viribus quarti alcyonii nihil in his ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cujus lectio hoc loco habet: τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc eſt: quartum & poſtremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribens utriuſq; ſpeciei meminit. De Alcyoniis diſſerit Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum his verbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: verùm aliud alio non parum plus minuſq;, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundùm partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & grave odoris pravi: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum verò aliud figura longiore, leve, & rarum: odorem habens ſimilem phycis. Aliud tertium vermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli, vocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem jam poſito ſimiliter & leve, & rarum, verùm lanis ſuccidis ſimile. Deniq; & quintum extima ſuperficie levi, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium alcyoniorum eſt calidiſſimum, adeò ut & pilos urere poſſit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſq; adjuvent, præterea cutem ſplendidiorem competentia virium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, uſq; in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſſimum. Itaq; uſtum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fulvo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem ejuſdem cum hoc ſpeciei vires obtinet, verùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebathalbahar, ſeu Zebdalbhar: Itali, Alcionio.

Alcyonii vires ex Gal.

Nomina.

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Aſii ſimilis, & omni forma molli alcyonia, & aliquantum cavo proxima, ut videri poſſit lacuſtre alcyonium. Ad evellendas lepras, lentigines, lichenas, & vitia cutis in facie, ſimilia, accommodatur. Et in ſumma vis ei acris. Humorem evocat, qui in alto concrevit, & iſchiadicis prodeſt.

Adarces conſid.

Calamochnus.

LEgitimam Adarcen, quæ Dioſcoridis & Plinii placitis reſpondeat, hactenus non vidimus, etſi in Italia naſci tradidit Plinius lib. 16. cap. 36. Quam poſtea lib. 32. cap. 12. vocavit calamochnum, ſic inquiens: Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis ac marinæ, ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur contra perfrictionum vitia: hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari crediderim, qui ſibi perſuadent id eſſe Adarcen, quòd vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm naſcitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens viſitur, ſed in ſicco reperitur litore, undis ſimul cum alga projecta, pilæ omnino ſimilis, quæ in lactentium hædorum ventriculis, ex exuctis una cùm lacte pilis, plerunq; reperitur. Adde quòd hæc, quantum guſtaverim, nec acris, nec cauſtica (ut Plinius inquit) deprehendatur, neq; etiam quod ſciam, in paludibus inveniatur. Hujus tamen meminit Galenus libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, referens quæ Crito ad conſervandos, augendos, itemq; à defluvio præſervandos capillos ſcripſit. Ubi cùm interpres Cornarius, vir alioqui doctiſſimus, ignoraſſet quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè ſuſpicatus, locum hunc in Galeno eſſe depravatum, ſpongiam marinam perperam interpretatus eſt: quandoquidem lectio illa vera eſt, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchſius doctiſſimè adnotavit in ſuis de compoſitio. med. libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepſicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi ſic habet: Pila marina, quæ

Palla marina.

Pilæ in hædorū ventriculis.

Cornarii lapſus.

reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Caterùm Adarca vires retulit Galenus lib. 11. de simplic. medic. facultatibus, ita scribens: Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alii fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua velut spuma est aqua salsa concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulq; calidissimum medicamentum: proinde & per se inutile est, verùm commiscetur iis, qua vim ejus retundunt, itaq; fit admodum utile in iis affectibus, qui excalfieri postulant, idq; foris impositum: nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob virium vehementiam. hac Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & viribus differre. Id Graca ἀδάρκης & ἀδάρκιον vocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adatchi, Atharachi, seu Adarachat Italis, Adarce.

Adarcæ vires ex Gal.

Nomina.

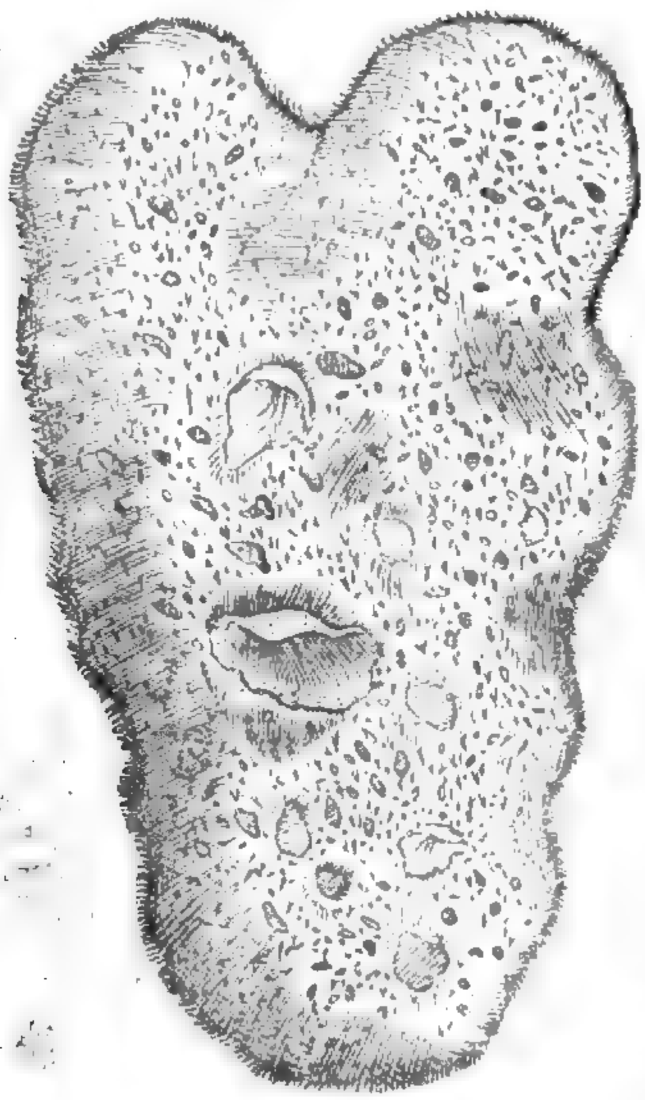
Σπόγγοι. SPONGIÆ. CAP. CXVI.

E Spongiis alias mares appellavere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Uruntur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt: recentia vulnera ex aqua poscave conglutinant, veteres sinus ex decocto melle jungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosq; laxant. Siccæ recentes, & vacuæ, senilia ulcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant: sanguinis profluvium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Utilius in oculorum medicamentis lavare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inversæ, hoc est, parte cava sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt deorsum. Si verò æstiva serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

† Drag. ... candidæ fiût non paucæ

Spongiarum hist. ex Aristotele.

* SPONGIA MARINA. *

Spongiarum genus (inquit Aristoteles lib. 5. cap. 16. de historia animalium) triplex statuitur: nam alia rara, alia spissa, alia quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spississimum, & validissimum quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est, genus hoc inventu perquàm rarum est. Qua autem in genere illo spisso pradura sunt, atque aspera, nomine hirci nuncupantur. Qua quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut juxta littus lutoq; aluntur. Cujus rei argumentum est, quòd capta limo referta omnes cernuntur: quod certè indicat cateris quoque adharentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissa, quàm rara: quia minus albo radicis basi innituntur. Sensum etiam spongiis esse ajunt: argumento quòd ad evulsoris accessum contrahuntur, ita ut evelli difficilè sit: quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio bestiolas quasdam velut tineas lumbricosve, & ejusmodi alias consistere intra spongias, atque ali: quas & evulsis spongiis, pisciculi saxatiles devorent, qui vel radices absumunt totas qua inhaerentes saxis remanserint. Si evenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima soluta illa, & rara spongia, augentur plurima, qua circa Lyciam sunt. Sed mollissima qua spissa: nam achillea torosiores iis constant. Omnino qua altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissima sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoq;, ut catera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongia Hellesponti spissa, ac dura sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;, nec calorem immodicum spongia patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optima juxta oras comperiuntur spongia, si gurgite alto demersa sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis vivisq; nigricans est. Adharent nec parte, nec toto: intersunt enim fistula quadam inanes, sed pluribus passim particulis hasitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum videtur: supernè autem cateri meatus concreti propemodum latent: at verò quaterni, aut quini patent per quos pasci existimantur. Hactenus de spongiis Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongiis historiam acceptam referre potest, quam lib. 9. c. 65. scriptis tradidit. Spongiarum vires memoria prodidit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum his verbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentia. Utebatur ... praceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, qua manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cùm verò res posceret, bitumine in primis imbuebat, si eo careret, pice. Porrò admovebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongia corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Caterùm spongia ipsa nova per se, non sicut lana, aut linamentum (quod nonnulli id est carpinatum vocant) materia duntaxat est, qua humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola utaris in vulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut vino, pro diversitate videlicet corporum, ut est antè dictum.

Spongiarum vires ex Gal.

dictum. Glutinabit ſiquidem ea ſimiliter atq; medicamenta, quæ vocant enæma. At ſi non nova ſit, ſed uſui accommodata, palàm cognoſces, quantum à nova ſuperetur, ſive vulneribus eam imponas, ſive aqua proluens, ſive expreſſo ſive vino. Nec mirum eſt, cùm in ſpongia nova ſervetur etiamnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præſtare poteſt cùm etiamnum ſervat maris odorem. Nam temporis ſpatio etiamſi nunquam uſui accommodata ſit, tamen & odorem maris amittit, neq; æquè deſiccari poteſt. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Aſfengi albatri ſeu a.bar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badſchwam: Hiſpanicè: Spongia: Gallicè, Eſponge.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIUM. CAP. XCVII.

10

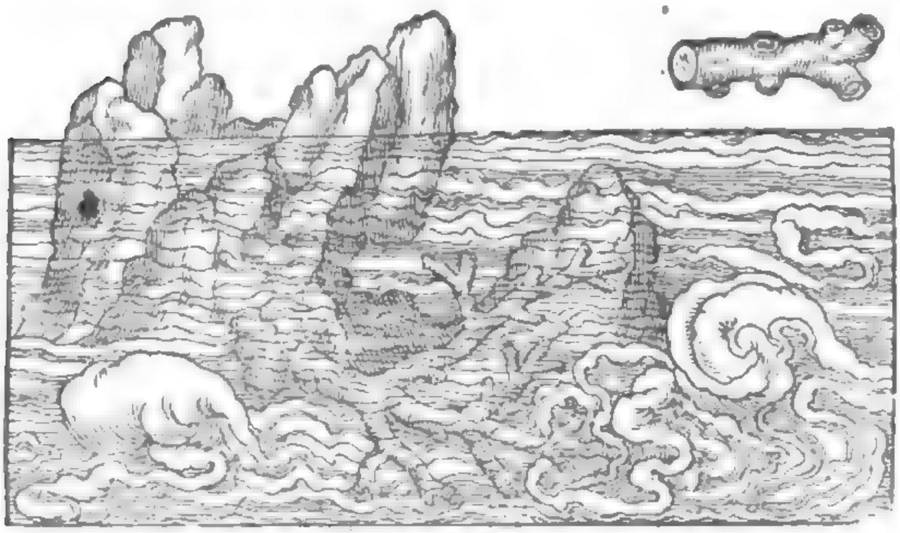
Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum eſſe fruticem conſtat, qui alto extractus, duratur ſtatim atque emergit, tanquam offuſo aere protinus concreſcat. Plurimum invenitur ad Syracuſas, in promontorio, cui Pachyno nomen eſt. Laudatiſſimum rubens, colore antherici, aut ſandycis ſaturatæ, nec ſecus terenti facilè cedens, æquabili uſquequaq; concremento, rurſus algæ, aut phuci marini odore, quam ramoſiſſimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, ſcrupuloſum, inane, & lacunoſum, vitioſum exiſtimatur. Adſtringit, & refrigerat mediocriter: excreſcentia coercet: oculorum cicatrices abſtergit: ulcerum cava, & cicatrices explet. Contra ſanguinis rejectiones magnopere efficax eſt: urinæ difficultati auxiliatur. Quin & potum ex aqua lienem abſumit. † Quod anthipathes vocant, corallium eſſe arbitrantur, ſpecie tantùm diſtans. Eſt autem colore nigro arboris figura, ramoſum magis. Vires ſupradictas habet.

20

† Ita. † [illegible] i. Quinetiam præſervat à venenis, & omnium malorum depulſor eſt.

* CORALLIUM ALBUM ET rubrum. *

30

40

Corallium, quo uſq; adeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non geſtentur Corallii monilia aut collo aut brachiis ſuſpenſa, quo item utuntur fœminæ in templis ad ſuas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterum etſi rubri tantum, & nigri meminerit Dioſcorides, reperitur tamen quod nivei ſit candoris in iiſdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderoſumq;, ſed levius ac rarius, & ſpongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus eſt majore refrigeratione. Corallii meminit Plinius libro trigeſimo ſecundo capite ſecundo, ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in corallio: namq; iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari, ſed nigrius. In Perſico vocatur Jace. Laudatiſſimum in Gallico ſinu, circa Stœchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam, & Drepanum. Naſcitur & apud Graviſcas & ante Neapolin Campaniæ, maximeq; rubens, ſed molle, & ideo viliſſimum Erythris. Forma eſt ei fruticis, color viridis. Baccæ ejus candidæ ſub aqua, & molles, exemptæ confeſtim durantur, & rubeſcunt, quaſi corna ſativa. ſpecie, atque magnitudine. Ajunt tactu protinus lapideſcere, ſi vivat. Itaq; occupari, evelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi: hac de cauſa corallium vocitatum interpretantur. Probatiſſimum quam maximè rubens, & quam ramoſiſſimum, nec ſcabroſum, aut lapideum, vel rurſus inane, aut concavum. Authoritas baccarum ejus non minus Indorum viris quoq; pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris uniones Indici. Aruſpices eorum, vateſq;, in primis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo, nunc tanta penuria eſt vendibilis merce, ut perquàm raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur hæc Plinius. Quem tamen mirari ſubit, quòd tam facile ſibi perſuaſerit, corallium per ſe baccas ferre, quaſi corna ſativa ſpecie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores ſuos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ii, qui corallia expiſcantur, & in mercaturam exercent, nullas per ſe baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus, cornis ac ceraſis ſimiles viſuntur, ex ipſorum truncis torno, & lima primùm parantur: mox ſmyridis lapidis pulvere, & terra quadã, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur,

Corallii conſid.

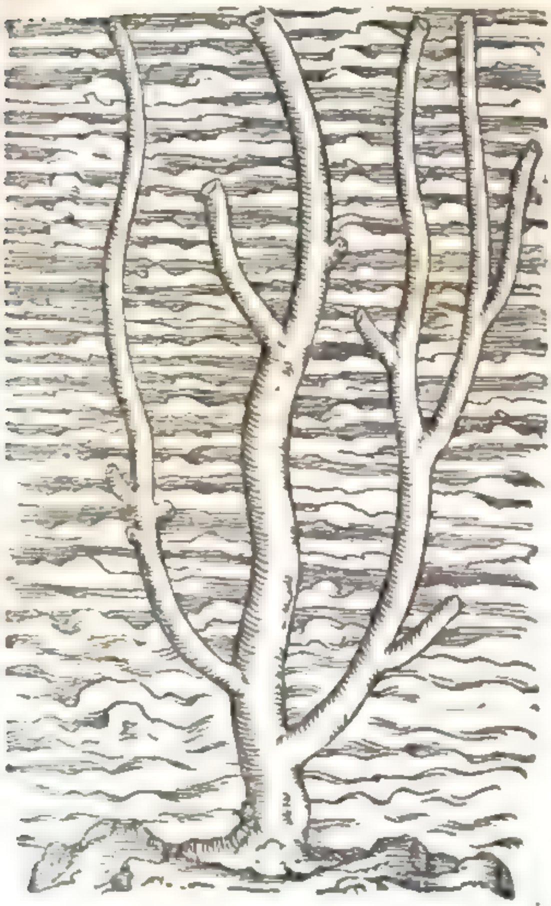
Coralliũ niveum.

50

60

Plinii lapſus.

* CORALLIUM NIGRUM Dioscoridis. *

poliuntur, & lucidum laevorem contrahunt, cùm iis diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circumquaq; muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, verùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes vocari ait, primùm vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui posthac pulcherrimam ejus plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gardano Apuliæ monte afferre solet. Ea enim prope radices brachii ferè crassitudinem æquat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem visu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallii facultates. *Corallium, ædes (ut ajunt) à fulminum injuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingivas emendat, itemq; oris ulcera sanat. Potum dysentericos juvat, seminis profluvium in viris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Avicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac vesicæ calculi mala in pulverem igne redactum & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat: ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoq; absumi. Sanguinem rejicientibus aut excreantibus medetur. Cinis ejus miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera cava explet, cicatricesq; extenuat. Corallii meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, sive Morgian: Itali atq; etiam Hispani, Coralio: Germani,* Corallen: *Galli, Coral.*

Coralliũ nigrum.

λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIUS. CAP. XCVIII.

PHrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus modicè gravis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Uritur autem vino optimo perfusus, vivisq; carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem vino restinguitur. Hoc iterum, & trinis vicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem evanescat. Vis crudo, ustoque adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lavatur ut cadmia.

Phrygii lapidis consid.

QUi mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inveni: quippe cùm nec nostratibus Medicis, nec lanarum infectoribus, usui, ex Cappadocia ad nos deferri desiit. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiamnum expetitum, tingendis tantùm vestibus commendavit. De hujus lapidis viribus disserit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Phrygii lapidis vires ex Galeno. *Pyritæ facultatem habere existimatur & Phrygius, quem vocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos verò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali ejus facultate explicuisse: validè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis simul & mordicationis. Dictum verò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.* Nomina. *λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.*

λίθος ἄσιος. LAPIS ASIUS. CAP. XCIX.

ASius lapis assumi debet pumicis colore, levis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Ejus flos salsugo subflava est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in aliis pumici simili, ad luteum vergente: admotus linguæ aliquantum mordet. Vim habet uterq; adstrictoriam, & modicè erodentem. Admistus liquidę pici, aut terebinthinę, tubercula discutit. Longè validior flos existimatur. De cętero siccat' flos vetera ulcera, & cicatrici repugnãtia sanat: excre-

Digitized by Google

excrescentia cohibet: terra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum cava explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & viva calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici juvantur, pedibus in solio ex eo lapide excavato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem & corporum crassitiem absumunt, cum vice vitri in balneo sparguntur. Si lavare libet, cadmiæ modo lavatur.

Asii lapidis côgn.

Tametsi in commentariis nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim: legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac viribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Levigum nominant. Est enim hic pumicis instar levis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus venis. Hoc, quòd carnes absumat, utebatur antiquitas ad defunctorum sepulchra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idq; Græci appellavere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes vocem σοροὶ pulverem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostraq; sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. 36. cap. 17. ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi cõstat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus: hæc Plinius. Cæterùm Asii lapidis historiam & vires descripsit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso proveniens, quem ob id ipsum Asion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi est, pariterq; consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere visitur. Appellant hoc medicamen petræ Asiæ florem. Est verò & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamen vehementia inferior est. Hæc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut sale condita servet, sed & quia hæc præstet absq; vehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: ut conjectura sit, illum nasci ex eo quòd res ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur: hactenus Galeni verba. Quæ quidē si paulò diligentius examinasset Fuchs. medicus alioqui nostræ ætatis celebris, nõ tam facilè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum: quod scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant veteres muri, rupes saxaq; montium, ex qua fit quod Salnitrum vocant. Porrò quòd hæc non verè sit Asii lapidis flos, omnibus iis perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diversorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide, qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Asius & Assius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Asos: Italicè, Pietra Asia.

Asii lapidis hist. & vires ex Gal.

Fuch. error.

Nomina.

λίθος πυρίτης. **LAPIS PYRITES.** CAP. C.

PYrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Uritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alii in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum dejiciunt, & ubi ad fulvum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm uritur: ita crematus, siccatusq; reconditur. Si eloto opus sit, lavari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm usti vis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

Lapidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam vocant. Verùm quanquam universi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt, cùm tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diversa, plerunq; tamen (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 19.) aureis scintillis, vel argenteis respersa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu: quo fit, ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus ubi auri, & argenti vena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure, aliisq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata: quamobrem fossores in Germania, extra cavernas Pyriten tanquam inutilem projiciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inveniunt, qui aurum, argentum, vel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyrites non solùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus & metallis commistus: sed etiam in quibusdam Misniæ fluminibus rotunda facie & cæteris durior. Nos pyritem habemus crystallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, misy, chalciti, Minio, auripigmento, & aliis lapidibus adnatum, adeò ut cum fossilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Unus eorum, qui validam facultatem possident, est & Pyrites quem vocant: quo utimur digerenti emplastro admisto: adjicitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, & cõsistentia grumosa in spatiis intermediis musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm ubi infusum vocantur lapides omnes admodum vehementer contusi, atq; ad lævorem redacti sint oportet similiter atq; ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluviatilibus arenis, quæ & ipsa communem omnium lapidum vim possident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, videlicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluvium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt utiles, velut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumq; tum de-

Pyritæ vires ex Gal.

Nomina. *tum detrahendum, extenuandum, detergendum, valenterq́; siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al: sive Alrusenai: Italis & Officinis, Marchesita: Germanis, Kiß vnd Erestuoff.*

λίθος αἱματίτης. LAPIS HÆMATITES. CAP. CI.

HÆmatites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, excalfactoriam aliquantum, extenuantemq́;. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis convenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab iis, qui sanguinem rejecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitiis apta. Uritur ut Phrygius, sine vino duntaxat. Modus ustionis est, ut modicè levis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamq́; schisti lapidis, cujusmodi sunt, quæ ejus radices vocantur, in urceum figlini operis, qui ferventem cinerem contineat, condunt: paucaq́; interjecta mora eximunt, experiunturq́; si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat: quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: namq; hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Invenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambusto. In Ægypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis cons. *HAematites lapis, quo omnes in universum medica officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarii fabri utuntur, vulgò vocatur Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic alius est lapis mollis per se proveniens in montibus, apertis locis. At legitimus fossilis est, & sponte natura nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum vocant, cujus historiam, & vires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylva: quin & in Italia Brixiniensi agro, sed peregrinis bonitate cedens. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flavus, & ferruginis instar, quibusdam inest, ut peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotavit.* *Hæmatites ferri materia.* *Hæmatitis fodinas habet in valle Joachimica Regni Bohemiæ Illustris Comes Joachimus Schlichius, adeò eo refertas, ut inde optimum ferrum conficiant: quo fit, ut nil aliud sit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id sine hæmatite facere nequeunt. Namq; ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente. Hæmatitæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum, ubi sic inquit. Porrò talium quoq; unus est hæmatites, quem vocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus lacti similis conspicitur.* *Hæmatitæ vires ex Gal.* *Habet lapis hæmatites tantùm frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaq; ausi sunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatitem. Ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone aspera sint reddita, ex ovo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito verò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Ubi autem, quòd vires ejus ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subjectionem, aut eversionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni convenit, omnibusq; ulceribus. Porrò siccus, si ad tantum redactus fuerit lævorem, ut pulvillum referat, reprimit excrescentia, atq; eo nullus solo ac per sese utitur. Ego verò ad ea quæ dixi, usus sum facultate ejus, ex gustu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem numquid rectè conjecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus: nam & id experientia exploratum habeo: hactenus Galenus.* *Hæmatitæ vires ex Alexandro.* *Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens. Ego sanè novi frequenter me sine theriaca, aliisq; pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Usus autem eo sum in his, qui largius sanguinem rejiciebant, cum succo punici mali, & granis, vel cum succo polygonii: in quibus autem sanguis non copiosè evacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At lævigare ipsum curiosè oportet, ut in tenuissimum pulverem redigatur, fitq; aereus, & vento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minusve. Exhibui etiam iis, qui pus expuere inceperant, ac mirum est, quomodo ulcus exiccarit sanaveritq;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tussi infestaretur. Spectavi autem & alium quendam ex his, quibus vas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoq; lapis hic maximam efficaciam indicaverit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam sperantibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidivit. Excogitavi autem hujusmodi rationem, redactum in tenuissimum pulverem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undiquaq; constrictum, colligatumq; in poculo, quod vinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idq; per totam noctem jam inde ab ipso vespere: extraxi autem tenuem, aereamq; ejus partem, ut æger solam vini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum manè libenter habebat, ei præcepi, atq; hoc sanè agendo, bibendoq; continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præservationis causa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo viribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me visa, & usu comprobata conscripsi. Hactenus Alexander lib. 7. cap. 1.* *Nomina.* *Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης vocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, seu Alsadanegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Blutstein.*

λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTUS. CAP. CII.

SChistos lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem: quin & cava replet muliebri

lacte

lacte perfusus: ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & uvas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consid. & vires.

Schiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (ut Agricola vir clarissimus est author) non solùm in pluribus Hercyniæ sylvæ locis foditur, sed etiam in Bohemia, ubi & nos quoq; eum adinvenimus. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite certet, hic ejus vires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem vim obtinet, verùm infirmiorem is qui vocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adjunxit. Ut itaq; unusquisq; ipsorum leviter ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone affectis semper gratiora sunt, atq; jucundiora: cæterùm liberis jam phlegmone partibus infirmiora quàm quæ persanare valeant. Λίθ⊕ σχιςὸς Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scisile appellatur.

Nomina.

LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

Λίθ⊕ γαγάτης.

IN gagatarum lapidum genere præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm levis. Vis ei molliendi, & discutiendi: deprehendit sonticum morbum suffitus: recreatq; vulvæ strangulationes: fugat serpentes nidore: podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur: vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cujus faucibus ii lapides inveniuntur.

Gagatæ lapidis consid.

Lapidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Ispruck dicunt) in quodam torrentis alveo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Joannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est & niger, crustosus, & perquàm levis. Hoc scatet in universum Flandria, Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cujus fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallii insignium. Fuchsius vir alioqui eruditissimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pace ejus dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm ut pluribus demonstretur. Nam ut omittam absurdum mihi planè videri, quod succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum, neq; crustosum, sed in superficie potius læve, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagaten, quod carbones ii non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi vitreis organis conclusus, ignium vi peruritur. Hoc commendavit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus iis elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam, & vires tradidit Gal. li. 9. de simpl. medic. facultatibus, his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igne admotus fuerit, persimilem bituminis odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnulliq; alii in Lycia inveniri prodiderunt, ad fluvium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluvium non vidi, tametsi parva navicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportari, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circumdato, quà orientem spectat, ubi & bitumen est: eratq; lapidum odor similis bitumini. Utebarq; eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægre curabiles, mistis videlicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeq; visum est mihi evidentiorem earum facultatem reddidisse. Miscui verò ipsum & Barbaro quam vocant, & palàm medicamentum effectum est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur: hactenus Gal. Cæterùm Plinius lib. 36. c. 19. existimasse deprehenditur, quod quemadmodum in medicamentis sibi viribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates ita uterq;, in qua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur verò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memoriæ prodidisset Thracium lapidem iisdem viribus esse præditum, quibus & Gagates, subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur: quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aetius testis est lib. 2. cap. 24. quippe si igne inflammetur, meroq; restinguatur, exhibeaturq; id vinum cardiacis potandum, confestim levantur, represso sudore, excitatoq; arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituunt valetudinem: poculum interim, quod laborantes bibunt, ejusdem vapore suffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita veteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad varia humani corporis incommoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, juxta Achatem fluvium, à quo nomen sibi vendicavit. Lapis hic variis constat coloribus, & se invicem incursantibus zonis lineisq;, adeò ut quandoq; varias affingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. 37. capite primo, ubi sic habet. Post hunc annulum regio fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. Namq; habuisse traditur Achaten, in qua novem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos vocasse Achaten variis ac diversis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alii: quòd quidam columbos, quidam cornua, alii arbores, alii sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utiq; crediderim, quoniam primum ejus provinciæ afflatu scor-

Fuch. error.

Carbones fossiles non esse Gagaten.

Gagatæ histor. & vires ex Galeno.

Plinii lapsus.

Achatæ lapidis historia.

Achatis nomina.

Achatis vires.

tu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inventi contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoq; sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates averti, & præterea flumina sisti. Argumentũ esse, si in ferventes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis jubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordias let sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, invictos athletas reddit: hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis Lapis Gagates vocatur: Italis, Pietra Gagate.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIUS. CAP. CIV.

† Gr. aqua ... terra.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Gal.

QUi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inveni: nec qui illum alius in regionibus se vidisse, aut invenisse testetur, compertum habeo. Ejus mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cujus meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus ejus in medicina usus: neq; Nicander præter graveolentiam, qua suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit: hac Galenus. Cæterùm nos Thracii lapidis historiam potius fabulosam, quàm veram censemus. Ejus nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, Lapis Thracius: Italicum, Pietra Thracia.

Nomina.

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cæruleum vergente, densus, nec admodum gravis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

Magnetis lapidis historia.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoq; dicitur. Magnes quidem ab inventore (ut Nicander author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinvenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius verò, vel ab Heraclia urbe, vel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, viribusq; subegit, ita Magnes ferrum victricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoq; dicitur: quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem vulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in variis Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inveniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina convehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, quippe in iis aut niger est, aut cæruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum, sed etiam vim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere: quo fit, ut sæpius acus acum trahat adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usq; numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent, tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, ut primus & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrũ, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum investigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hanc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam viventem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inveniri putaverim, quod viribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex annulo in annulum, idem similiter efficit Torpedinis virtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens ejus facultas adeò confestim per setas virgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, vi per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est l. 34. c. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulachrum ejus è ferro pendere in aere videretur. Cujus forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari jusserunt, ut imposita in eo Mahumetis arca è purissimo ferro conflata, tanquam divino quodam miraculo in aere penderet, ita decepto populo. Trahit itaq; Magnes propria vi ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, vel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti vim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submovere nequeant: per alium verò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiã censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flavo cũ ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, ut superius diximus. Magnetis breviter meminit Gal. l. 9. simp. med. sic inquiens: Ex lapidib. unus est & magnetes, & heraclea, quam vocant, adsimilem hæmatitæ vim obtinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτις & ἡράκλειος, Latinis Lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabib. Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, Pietra magnete & Calamita.

Sideritis lapis.

Magnetis differentiæ & delectus.

Theamedes lapis.

Magnetis vires ex Gal.

Nomina.

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICUS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Ejus cinis dentifricio optimus.

NUllum hactenus vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem: quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore convehi in Italiam. Ejus tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, Latinum, lapis Arabicus: Italicum, Pietra Arabica.

Nomina.

λίθος γα-

Digitized by

Λίθος γαλακτίτης. **LAPIS GALACTITES.** CAP. CVII.

GAlactites appellatur, quòd lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera convenienter illinitur. Oportet auem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

Λίθος μελιτίτης. **LAPIS MELITITES.** CAP. CVIII.

10 MElitites omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Ejusdem ut galactites effectus.

GAlactiten, item Melititen, etsi antea me non vidisse scripseram, dum tamen in Bohemia sum, utrunq; ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. 9. simplicium medicamentorum) Galactites vocatur, quod in succum solutus lactis speciem reddat: quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius l. 37. c. 10. sic inquiens: Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant. & synnephitem: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoq; adalligata collo, salivam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis: hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania, sed etiam in quorundam fluminum alveis, pariterq; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè Lapis Galactites: Italicè, Pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis Lapis melitites, Italis Pietra Melitite nominatur.

Galactitæ & melititæ hist.

Nomina.

20

Λίθος μορόχθος. **LAPIS MOROCHTHUS.** CAP. CIX.

MOrochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida vocaverunt, in Ægypto nascitur: quo, utpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conveniens iis, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus: itidem fluxionibus vulvæ, & impositus velleri. Mollibus oculorum collyriis miscetur: explet enim cava, atque delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

30

MOrochthum lapidem nonnulli galaxiam vocant, nascitur (ut inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Hujus frustum non parvum ex Misnia misit ad me Georgius Fabritius, vir quidem doctrina, & virtute clarus, nullis deficientibus notis ac viribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, quæ cruentas rejectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, ut alterius quoq; lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgis non ante quadragesimum diem sanari soleant, compertum tamen est à compluribus in Germania, ea proculdubio sanari triduo, aut quatriduo hujusce lapidis potu, sesquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum vesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, æquare, ac asserculis circumquaq; munire operæpretium est, & affectum locum illinire unguento ex Geranii radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis suis axungia, siccatis prius radicibus, & in pulverem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaq; lapis is longus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens ac doctus Medicus Georgius Vvirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani die Bergstraß vocant circa Darmstat oppidum, duobus à Rheno milliaribus, & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è planta cujusdam bechio similis, radicibus, ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc verum sit mihi certo non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus una cum scissili lapide li 9. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens: Sunt & alii Lapides in succum solubiles. ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens: quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest quòd desiccet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est majore emolliendi vi, quam prædicti quòd nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem levat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant: hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius libro 27. c. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit: nisi fortasse fuerit vocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, Pietra Morochtho.

Lapis ad ossium fracturas.

40

Morochthi lapidis vires ex Gal.

50

Nomina.

Λίθος ἀλαβαστρίτης. **LAPIS ALABASTRITES.** CAP. CX.

60

ALabastrites vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit, stomachi dolores cum cerato levat: gingivas comprimit.

ALabastrites notissimus lapis est iis qui Romana inviserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credant lapidem illum Alabastriten esse, quo hac tempestate torno varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido lavore, materia verò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad vasa unguentaria cavabant, quò diutius unguenta à rancore vendicarent, nascitur (ut Plinius inquit lib. 36. c. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris

Alabastritæ cōsid.

Alabastritæ vires ex Gal.

candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India, jampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in vertice maculosi: hæc Plinius. Hujus facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 9 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et alabastrites vocatus unguis in medicinæ usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè λίθ@ ἀλαβαςρίτης, Latinè, Lapis alabastrites dicitur: Italicè, Alabastro.

Nomina.

λίθ@ θυίτης. **LAPIS THYITES.** CAP. CXI.

Lapis nomine Thyites, in Aethiopia gignitur, subviridi colore jaspidem imitatus: cùm diluitur tamen lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obversantur, expurgat.

10

Fuchsio male Turcicus lapis Thyites creditur.

Thyten lapidem neq; ipse hactenus inveni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleum, qui Italis vulgò Turchina, aliis verò Turcicus lapis appellatur, ut ejus verba, quæ subjiciam apertè declarant. Jaspis, inquit, Galeno duplex est. Una subviridis, quæ Dioscoridi Thytes, ut alibi diffusè monstravimus, dicitur. Thytes autem non est nisi ea Jaspidis species, quæ quòd aeri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cærulea lacteq; suffusa ἀερίζουσα Græcis, Junioribus Turcica, Germanis Türckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thytis depravata voce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera viridis, quæ sic dicta est quia viret. Ejus duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Jaspis, de qua jam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsii sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur. Primum namq; non invenio, quòd Galeno Jaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subviridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat, lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi de ejus facultatibus disserit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subviridis quodammodo, ut Jaspis: siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, περὶ τῆ Διοσκορίδε θυίτε: De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites, quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subviridis, non autem saturati cærulei, ut ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζων Græcis vocatur, & qui verè Turcicus est, Jaspidis generibus assignatur (quod ipse quoq; Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridis Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter jaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis à Thytis depravata voce nomen acceperit: quam enim, quæso, illæ voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua: nam quemadmodum in Italia cæruleus color, quem propriè cœli colorem esse volunt, vulgò turchino vocitatur: ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, ut eundem lapidem juniores Turcicum appellaverint: atq; adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Türckes dixerunt. Lapis qui Græcis λίθ@ θυίτης, Latinis item Lapis Thyites appellatur.

20

30

Nomina.

λίθ@ ἰυδαϊκός. **LAPIS JUDAICUS.** CAP. CXII.

Judaicus lapis in Judæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

40

Lapidis Judaici vires ex Gal.

Lapis è Judæa allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Utuntur eo medici non modò ad vesicæ calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui lib. 9. de simpl. medicamentorum facultatibus, ejus faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palæstina Syria proveniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consuevit, Judaicum, utunturq; ad vesicæ lapides in cote solventes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides vesicæ pertinet: verùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθ@ ἰυδαϊκὸς ita Græcis, Latinis verò, Lapis nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Agiar aliheud: Italis, Pietra Giudaica: Germanis, Judenstein.

50

Nomina.

λίθ@ ἀμίαντ@. **LAPIS AMIANTUS.** CAP. CXIII.

Amiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis: quo, utpote flexili, telas, & vela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus injecta ardent quidem, sed flammis invicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

Lapis Amiantus ita appellari cœpit, quòd in ignem conjectus non modò non comburatur, nihilq; splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis pro ellychnio impositus, non solùm non extinguatur dum aliquid olei supererit, sed nunquam comburatur. Idem lavatur, ditur, netur, texitur. Quare (ut Hierocles literis commendavit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant ut divinitatis specimen posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, ut corporum cinis, à lignorum cinere secretus seclususq;, sepulchro condi posset. Hinc Plinius, vel author quisquis ille fuerit, à quo transcripsit, manifestò deceptus est, quòd putarit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit. Inventum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Vivum id vocant, ardentesq; in focis conviviorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis, splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis favillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisq; Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq; vivere ardendo.

60

Vestes ex Amianto.

Plinii error.

Rarum

Digitized by

Rerum inventu, difficile textu propter brevitatem. Rufus de cætero colos splendescit igni. Cùm inventum est, æquat pretia excellentium margaritarum: vocatur autem à Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus author est, ex eo circumdatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe: Hæc ille. Quæ tamen partim fabulosa, partim vera apud me sunt. Obtusi nimirum ingenii esset, credere linum aliquod igni impositum non ardere: sed transeant hæc unà cum Salamandræ fabulosa historia. Ego autem id erroris evenisse censeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim vidissent antiqui ex eo stamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum vivum lapidem hunc ab opere eos appellasse credendum est: officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id esse existimantes quod Græcis scissile dicitur. Sed meo quidem judicio falluntur, cùm plumeum alumen iis vocatum nulla adstringenti vi polleat, sed acri, nec in ignem conjectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac vulgari opinione ego quoq; una cum plerisq; rei metallicæ studiosis jampridem versatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria vis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustu indicasset, alterum sanè ab altero discernere nescivissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem projectum statim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum vocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (ut auctor est Brasavolus Ferrariensis) qui lapidem amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quodq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius lib. 36. cap. 19. ubi sic inquit: Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic veneficiis resistit omnibus, privatim magorum. Ejus nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, Pietra Amianto.

Linum vivum. — Alumen plumeũ. — Alumen scissile & Amiantum differunt. — Fraus impostorũ. — Nomina.

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRUS. CAP. CXIV.

SApphirus lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis uvasque, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirus gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro 37. cap. 6. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cæruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquam breviter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ adversus venena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonis, hyacinthiq;, tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ hujusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caveant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi iis opus fuerit, peritissimos probatæq; fidei consuluerint gemmarios: quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasiis habentur, adulteriis, & imposturis non vacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius vice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea observandum est, ut gemmarum ramenta, si quæ legitima, præclaraq; inveniuntur, quin & margaritæ, & coralli super lapide porphyrite tamdiu atterantur, usquedum redigantur in pulverem tenuissimi pollinis instar. Et sanè advertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortariis conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisq; æneis mortariis, ferreisq; pistillis, æris & ferri scobs coralliis admista, noxium & venenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium jactura. Quandoquidem vidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortariis contriverunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui iis degustatis in maximum deducti sunt discrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Sapphiri consid. — Sapphiri vires. — Gemmarum ramenta in offic. adulterata. — Corallia ut conterenda. — Nomina.

Λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Ægypto juxta Memphin invenitur calculorum magnitudine, pinguis, versicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

Λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu invenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, levis. Hujus ramenta comitialibus in potu dari jubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

MEmphites lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi vulnerariis medicis sæpissimè desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten verò etsi antea non videram, emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi divi Jacobi templum inviserat, in patriam revertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas: quo fit, ut iis in locis, ubi frequentissimus habetur, vitri vices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redigit, cùm expetatur id sæpius in medicum usum, silentio involvendum non duximus. CRYSTALLUM itaq; (ut Plinius inquit l. 37. c. 2.) gelu vehementiore concrescit, nec alibi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ nives rigent, glaciemq; esse certum est unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinii de crystallo sententia. Nos verò contra rationib. non obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec nive fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ visceribus gignitur beryllus, adamas, & alia id genus lapides. Gigni autem cry-

Memphitæ & Selenitæ cõsid. — Crystalli hist. — Plinii sententia explosa.

tem crystallum ex humore omnium purissimo sanè constat, quòd omnium gemmarum clarissimum, translucidissimumq; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, vel nive: quoniam unaquaq; glacies quantumvis longo tempore concreta in algidissimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Namq; id ipsum Crystallo eveniret, igni vel solibus admoto, si è nive aut glacie concresceret: reperireturq; tantùm in montibus perpetuò nivosis. Verùm enimvero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges seritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodere bubulci, liquidò sanè constabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis invenitur, superficietenus cohærens, ex purissimo lapidescente humore in visceribus terræ concrescere non dubitaverim: quo tamen tractu temporis pluviarum impetu, quæ in præruptis montium universam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò inviis, ut plerunq; fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, crystallum verò illico subsidat. Porrò Pliniana sententia, præter hæc refragatur apertissimè Julius Solinus ca. 20. Polyhistor. his verbis. Ille & crystallus, quam licet pars major Europæ, & particula Asiæ subministrent, preciosissimum tamen Scythia edit. Destinatur ad pocula: nam fert calorem præcipuè quamlibet nihil aliud quàm frigidum pati possit, sexangulus invenitur. Qui eligunt purissimum captant, ne quid rufum neve nubilum, vel spumis obsitum arceat perspicuitatem. Tunc ne duritia justo propensior obnoxium fragilitati magis faciat. Putant glaciem coire, & in crystallum corporari, sed frustra. Nam si ita foret nec Alabanda Asiæ, nec Cyprus Insula, hanc materiam procrearet. Quibus regionibus incitatissimus calor est. Livia Augusti ad magnitudinem centum quinquaginta librarum inter capitolina donaria crystallum dedicavit. Præstantissimum illud existimant, quod album & aquæ clarissimæ modo pellucidum visitur. Vis crystallo astrictoria: proinde datur in pulverem tenuissimum tritum utiliter dysentericis ex vino austero. Alba uteri profluvia sistit. Lac verò nutricibus auget, quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crystallo pila, qua adversus solis radios exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed iis tantùm id cauteris genus admovebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos hujusce cauterii periculum fecimus, non sine ægrotantium & astantium admiratione. Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis Pietra Memphite vocatur. Qui verò λίθος σεληνίτης Græcè, lapis selenites Latinè, Pietra selenite, Italicè appellatur.

Crystalli ex Solino.

Crystalli vires ex Gal.

Cauterium ex Crystallo.

Nomina.

λίθος ἴασπις. LAPIS JASPIS. CAP. CXVII.

JAspidum quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aeri, ob id vocatur aerizusa: alia veluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento vocatur: quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata: alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur: alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Jaspidum genera.

JAspidum genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam visitur cæruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est, viridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tincta qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex purpura cærulea, qualis invenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia jecoris imitatur colorem, quæ si saturatiore colore reperiatur, lineis ejusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam nivem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte jaspis est, ex altera onyx, proinde jasponyx vocata. Alia cujus altera parte sit purpurea, altera viridis, nec utrinq; pellucens, sed qua parte virescit. In summa varia est Jaspidum natura. Suspensas ad plura valere ajunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum juvandum, veneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Jaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis verbis admurmurentur, priusquam suspendantur. Ex tot Jaspidis generibus viridis tantummodo meminit Gal. l. 9. simpl. medicamentorum. ubi de facultatibus ejus ita differit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem re vera habet Jaspis viridis, nempe stomachum, ventrumq; os juvans appensa. Ac nonnulli quoq; ipsam annulis inserunt, sculpuntq; in ea draconem radios habentem, velut rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sanè hujus ego quoq; lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex hujusmodi lapillis confectum à collo suspendi, ita ut lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos: hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Jaspis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaspro.

Jaspidum natura.

Jaspidis vires ex Gal.

Nomina.

λίθος ἀετίτης. LAPIS ÆTITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis est veluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero sonante. Gravidis continet partus, cùm lubricæ sunt vulvæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoveatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum devorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo devorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè juvat.

Aetitæ lapidis hist. & vires.

AEtiten Græci. Latini Aquilæ lapidem dicunt. quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore tum magnitudine, & vulgaris est notitia. Meminit hujus Plin. l. 39. c. 21. his verbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum. sicuti in decimo volumine diximus. Ajunt binos inveniri, marem, & fœminam: nec sine iis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum & mollem, intra se, ac velut in alvo habentem argillam suavem, candidam: ipsum friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in alvo habentem durum lapidem: tertius in Cypro invenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atq; dilatatus, cæteris enim globosa facies. Habet in alvo arenam jucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens juxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra navigantibus ex hac ad Leucadem.

Inveni-

Invenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in alvo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθ☉ ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis vocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d' Aquila. Nomina.

λίθ☉ ὀφίτης. **LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.**

OPhitæ genera multa: quidam ponderosus, & niger: alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus: tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

10

OPhitæ lapidis meminit Plinius lib. 36. c. 7. sic inquiens. Ex ophite columnæ, sed parvæ admodum inveniuntur. Duo ejus genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari jubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris: hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò vocant Serpentina, porphyritæ ferè lapidis instar durissimum est, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed viridi saturato, dilutis ejusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maximè fuisse diversum. Ophitæ lapidis vires tradidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Oophites quem vocant lapis ussus extergendi confringendiq; vim possidet, ceu etiam vitrum. Admodum enim & ipsum ex vino albo ac tenui epotum lapides vesicæ comminuit. Verùm ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et 20 *infra in Jaspidis viridis mentione de Ophite ita scribit. Porrò lapidem ophiten (depravati sunt Græci codices, qui habent ὀφατίτην) vir fide dignus re vera jurare morsus à vipera suspensum retulit. Sed ejusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθ☉ ὀφίτης, Latinis, Lapis ophites: Italis, pietra Serpentina vocatur.*

Ophitæ lapidis hist. Ophites marmor. Ophitis vires ex Gal. Nomina.

λίθοι οἱ τοῖς σπόγγοις. **LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.**

LAPIDES in spongiis inveniuntur, qui vesicæ calculos rumpunt, in vino poti.

LApides in spongiis reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quòd rarissimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus vacent. Horum vires retulit Galenus lib 9. simplicium medic. his verbis. Lapides, qui reperiuntur in spongiis, frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, ut lapidem in vesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: verùm qui in renibus consistunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia convehuntur, quos in Argeo nasci ajunt. Solvuntur autem hi in succum colore lacteum: ex quo liquet, quod extenuandi vim obtinent, absq; ut insigniter excalfaciant. λίθοι οἱ τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongiis reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, Pietre delle spugne.

30

Lapidū spongiarum vires ex Gal. Nomina.

λιθοκόλλα. **LITHOCOLLA. CAP. CXXI.**

LIthocolla glutinum, quo lapides conjunguntur: conflatur autem ex marmore lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

40

λίθ☉ ὀστρακίτης. **LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.**

OStracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis, quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex vino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

OStraciten lapidem, quo pumicis vice usa est antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum a nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Ejus vires tradidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Porrò ostraciten 50 *vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione & acrimonia, velut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiumq; phlegmonas sanare, ex aqua videlicet inunctum. Lapis Latinis ostracites Græcis λίθ☉ ὀστρακίτης dicitur: Italis, Pietra ostracite.*

Ostracitę lapidis consid. & vires. Nomina.

σμύρις λίθ☉. **SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.**

SMyris lapis est quo annularii sculptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingivis, quas humor vexat, prodest: dentifricio commendatur.

ἄμμ☉ αἰγιαλῖτις. **ARENA LITORALIS. CAP. CXXIV.**

60 ARena è litoribus sole fervefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

SMyris vulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quòd ejus pulvere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante: tanta inest ei durities. Hujus vires Galeno lib. 9. simplicium medicamentorum his verbis describuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est vel ex eo quòd dactylioglyphis, hoc est, qui annulos exculpunt, cum in usum illo utantur. Quinetiam quod dentes puros efficiat, experti sumus. Lapis, qui Græcis λίθ☉ σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμ☉ αἰγιαλῖτις: Italis, Arena marina dicitur.

Smyridis consid. & vires ex Gal. Nomina.

Λίθος ναξία. LAPIS NAXIUS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit: virginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua, testium mammarumque inflammationes sedat.

Naxos est Cote appellatum. Naxii vires ex Gal. Nomina.

NAxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim utimur ad cultellos acuendos, & fenarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita à terra denominatum esse putem, me sapius vidisse crediderim, cùm in Bohemia, Misnia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo reperiatur, qui flavam terram non modicam intra se concludit. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm virginibus mammarum incrementum prohibet: sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratoria. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Graecis, Latinis lapis Naxius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Graecè, Lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi usum recepta, summam & primam vim habet refrigerandi, meatusque obducendi, occludendique: sed specie distat, cùm alia adjunctis quibusdam ad alia sit utilis.

Γῆ ἐρετρία. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERetriades duę sunt, una vehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert. Lavatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leviter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adjecta aqua, ut vespere considat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quod si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conjiciuntur, oreque vasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi verò cinis in favillas se convertit, aut æreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leviter mollientem: cava explet, & sanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, levis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cujusmodi est, quam aliqui collyrion vocant. Duæ enim species ejus: unam antè diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Uritur, ac lavatur, ut eretria, vimq; consimilem habet. Sanguinis rejectiones sistit: fœminis fluxione vulvæ laborantibus, cum flore sylvestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet: contra serpentium morsus, & venena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIUS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra invenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans: prodest stomachicis potus: sensus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

Terræ Samiæ cõsideratio. Aster. Talcum non esse Samium. Petra S. Pauli.

TErra, quam Samiam vocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem affirmarem, nisi legitimam vidissem. Hanc primùm mihi misit eruditissimus medicus, & simplicium indagator non postremus Alphonsus Pantius Ferrariensis. Hac enim cùm frangitur radiantes quasi stellas ostendit, unde illi Asteris nomen. Præstitit Samia terra maximum in medicina usum Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: hic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion vocant. Sunt qui putent Samium astera illum esse lapidem, quem seplasiæ Talcum nominant. Sed ij, meo quidem judicio, hallucinantur: quandoquidem Talcus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar pradurus visitur. Adde quòd Talcus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut vitrum, ac lævis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi possit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis, quod tamen Samio asteri non evenit, utpote qui facilè teste Dioscoride, Eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant Medici Talcum ebibitum strangulare, non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atq; Lemnia terra, contra venena & venenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labiis & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram vel Samiam, vel Samiæ similem esse, quam magnifaciunt circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quamq; vulgò vocant Pietra di san Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq; friabilis: & adversus venena, & serpentium ictus Lemniæ vicem explet. Cæterùm neq; illud ausim asserere, quòd lapidem Samium vocatum ad nos convehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoq; in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis, atq; Italis, ut γῆ σαμία Graecis appellatur. Lapis verò λίθος σάμιος Graecè, Lapis Samius Latinè, & Pietra Samia Italicè nominatur.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, vergens ad cinereum, Samiæ similis. Est autem crustosa, †albaque, sed fictitiis formis differens. Vis eadem, quæ & Samię: extendit faciem, & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat: in balneis pro nitro deterget.

† Or ib. ...
... tenuisq.

TErram Chiam notis omnibus legitimam, misit ad me superiori anno Alphonsus Pantius medicus Ferrariensis.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINUSIA. CAP. CXXXII.

10

EAdem præstat Selinusia; maximè laudatur, quæ vehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

HInc à me antea non visam, albam, splendentem, atq; friabilem, misit ad me idem Alphonsus Pantius.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuq; frigida sentitur. Utraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis 20 collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraq; multùm in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIV.

QUæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantùm glebis: manum si quis admoveat, refrigerabit: tactu linguæ usque adeò glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade vendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTÆ FORNACEÆ. CAP. CXXXV.

30 FOrnaceæ testæ vehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus medentur. Podagricis prosunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACUM. CAP. CXXXVI.

FOrnacum terra, quæ retorrida fulvescit, ejusdem cum testa effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remissiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam 40 siccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris viridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inseritur. Ex omni melia terra, & omni alia in universum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè resolvatur.

QUamvis terra Erethria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notissimæ fuerint, & in usu medico frequentissima, ut author est Galenus, non tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeò neglectas fuisse constat, ut pauci admodum sint hac ætate, qui eas agnoscant. Ego autem & Pnigitem, & Eretbriam sum consecutus, Alphonsi Pantij medici Ferrariensis, liberalitate. Verum cùm terras has non habeant in Myropoliis, operæ pretium non duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & viribus latius dissereremus. Quæ terra γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Nomina. *50 Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia vocantur: Arabibus verò terra Cimolia, Teri chimolea, seu Thin chimulia: Pnigitis, Terri banem.*

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resolvitur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Usus ejus ad illinendas vites, sub 60 germinationis tempus, utpote cùm innascentes vermiculos enecet.

Ampelitidis terræ consideratio.

AMpelitis, ut author est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen jure vendicavit, quòd antiquis in frequenti haberetur usu, ad præservandas ab erucis vitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos visco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis verò dicitur, quòd medicamentosa maximè sit. Siquidem non modò vermiculos ad vites ascendere inhibet, sed etiam eos interficit. Hac usq; adeò bitumine referta est, ut Plinius, & Posidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cujus experimentum est, si facilè in oleo imposita, liquescat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se invenisse in Lycia

in Lycia litoribus, & in cœle Syria, qui in ignem conjectus leviusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circumdato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum vocant, ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam novisse eos lapides nil aliud, quàm terram ampelitidem: quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre, quippe quòd utraq; ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis Terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin Alcharin: Italis, Terra Ampelite.

Ampelitis a Gagate parum differt.

Nomina.

Κοβόλη ζωγραφική. FULIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FUligo, qua pictores utuntur, ex vitrariis officinis colligi solet: siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax: fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTUM LIBRARIUM. CAP. CXL.

ATramentum quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummi, ternæ fuliginis unciæ adjiciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò ante diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorii, singulorum sescuncia. Additur convenienter erodentibus medicamentis: ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè solvatur, quàm cicatricem induxerit: sanatis siquidem ulceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissimè Aree, ferè, quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaveramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atq; etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm ut de his plura nobis supersint dicenda, vel declaranda. Quare jam unà cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus, atq; insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo quæ ἀσβόλη ζωγραφική Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Itali Fuligine de pittori. Quod verò μέλαν γραφικόν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBUS VENENIS, EORUMQUE PRÆCAUTIONE ET CURATIONE.

PRÆFATIO DIOSCORIDIS.

SUperioribus, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisq; : item animalibus, melle, lacte, sevo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis ultimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Hujuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcaventem, ita ut ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, ut tum quoq; innoxia fiant, irritaque: & in ratione iis succurrendi, qui jam noxam sentiunt: primùm disseram de præcavendi modo, quem esse difficillimum pleriq; majorum arbitrantur, quod dantes clam venena ita insidias temperant, ut peritissimum quemq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & grave odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valetudine, ut absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatoriis cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, ut vinis asperis, juribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut aliis, quæ assumuntur, edulii speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omniq; intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cavemus potiones auxilii prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium injuriis patent. Et hæc quidem, ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, ut suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cujusmodi caricæ sunt cum juglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, seminisque napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis juglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum jejuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, ut cum venenis dissentiant: siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque jam priore alimento fractis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque ullis insidiis hominum, nonnihil disserendum mihi de hac re necessarium duco. Jam primùm igitur culinam apparare loco subdiali convenit, cibosque & potus in hujuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animadvertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porro vinaria vasa diligenter intueri oportet: namque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitii causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & providi insidiis pateant. Quod si qui sua sponte, aut ex quorundam insidiis sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit: siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se virus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum

rum, qui aderant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, nativæq; constitutioni restituemus. Neque enim iis assentimur, qui prorsus auxilia in hujuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cœcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt venena, medendi rationem aspernantur? Æquè verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus qualitatibusq;, quibus sit opportunum corpus, vel medicabiles sunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum a se egeri, nullam nobis ejus cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunq; venenis opitulari consueverunt. Atqui nullum magis in omnia valens auxilium dari potest, quam ut proximo loco virus foras exhauriatur, priusquam invalescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum, ut vomitare cogantur, dari convenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida malva, aut lini semine, aut trago, urtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem ejus exhibebit. Hæc enim non modò vomitionibus exigent vi illa sua laxatrice, aut nauseam ciente, sed alvum quoque subducent, & corporum inanitione ita adversabuntur, ut acrimonias venenorum hebetent. Id quod evidenter hujuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, ut quisquam viva calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quovis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quod vacuet, & noxium humorem excernat, juvamentum adfert: sed quòd assumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat: quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsumve: grumis, lac aut sanguinem animalis recens jugulati ostendat. Nam gravis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab iis remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam malvæ decoctum admiscetur, aut glaucium, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium jura, aut lixivium lignorum cinere factum. Ubi verò vomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in ventre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri devocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea jura, præpingues pisces, vetustæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Alvum namque subducunt, uti diximus, & stomachum resolventia, proniorem ipsum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, ut Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngii, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, succus marrubii, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, sylvestris rutæ semen, & betonicæ, quam cestron nominant, folia: singula cum vino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polii decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilii ita se habet. Cæterum ab iis, quæ consueverunt evenire, communia remedia sumptitari possunt. Ferè enim vires venenorum quam plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia: varia etenim sunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesque casus, quæ symptomata vocant, unum venenum sequantur, alioquin supervacanea fuisset venenorum singulorum traditio, cum suis remediis ab authoribus descripta. Neque verò in uno eodemque promptum est invenire, ut quis stomachi, alvi, intestinorum, jecoris, renum, & vesicæ dolore vehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, convellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obversetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò vomitet, nausea prematur, rubescat, livore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, viribus deficiat, & pleraque alia faciat, patiaturque: singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ evenire consueverunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facilè fuerit devoratum virus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, ventris, vesicæ ac renum inflammatio, vehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur: sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, veterno, aut sopore premi, stertere, livore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu privari constat, sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam devorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert, verùm etiam quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile unum uni veneno proprium invenire signum quod haustum, gustatumque virus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in iis, quæ ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cum venena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si verò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facilè fuerit medendi rationem assumere. Sed de iis, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ privatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea caute observent, quæ ad rationem salutis scripta inveniuntur: quod nonnulla eorum, quibus utuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo usu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, devoratæ hirudines. Semina sunt hyoscya-

by Google

hyoſcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapſia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum vocant, quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraq́; : ſmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: ſolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba, quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papaver, pharicum, toxicum, ruta ſylveſtris, fungi. Ab animalibus, taurinus ſanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypſum, ceruſſa, calx, auripigmentum, duo ſandarachæ genera, ſpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum vivum dicitur. E liquoribus domeſticis, vinum abundè poſt balneas potum, aut paſſum, & frigida aqua ſimiliter.

10

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

Beneficium à Dioſcor. in poſteros collatum

MAGNUM ſanè, & immenſum beneficium acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi, non ſolùm Medici orbis univerſi, ſed etiam univerſa ſimul humana natura: quippe quòd is artem medicam illuſtraverit quinq; ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimp. med. hiſtoriam, ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaq; earum noxia deleri, quibus vita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto volumine, exactiſſima ſcientia mirabiliq; doctrina ac ratione explicaverit, & quomodo quiſq; lethalia omnia venena præcavere poſſit, & qua etiam ratione 20 *ſuccurrat, ne eadem perniciem, vel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam aut dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamenta tam ad univerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie invadunt, affliguntq; humanum corpus, neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeq; utilia: innumeri tamen habentur morbi, qui ſervata tantùm victus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem evenit iis quibus venenum exhibitum ſit: quandoquidem niſi prius hauſtis præſtantibus admodum antidotis veneno prævenerint, vel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſſimè vel nunquam naturæ viribus ſervantur. Quin potius eos plerumq; vita deficit, qui venenum hauſerunt, niſi quàm primùm ſuccurratur remediis: de quibus ita abundè, accurateq; ſcripſit Dioſcorides, ut Galenus & graviſſimus author, & medicorum facilè princeps, nec non tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, ut ab eo omnem hujuſce facultatis doctrinam didicerint. Cujus rei am-* 30 *pliſſimus teſtis eſt Gal. lib. 1. de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac venenorum, æq; ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiſtrum extitiſſe. Itaq; cùm in alios ejus quinq; ſuperiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conſcripſerim, me equidem operæ pretium facturum putavi, ſi libro quoq; ſexto commentarios adderem: præſertim cùm noverim quàm utile ſit ac neceſſarium, homines in univerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcavendi, quàm curandi venena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur, ſed etiam quæ venenoſorum animalium morſu, vel ictu ejaculantur, & relinquuntur: Siquidem malefica venenorum vis, adeò gravis & potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris adverſatur) tantaq; velocitate ſuum exequitur munus, & ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat voraciſſimus ignis, ſi quando ad aridiſſimas pervenerit paleas. Fit enim, ut plerumq; venena, dum jubent qui ſumpſerunt, vel icti languent, medicos acerſiri, eouſq; corporis humores inficiant, atq; etiam principes partes, ut ſubinde nihil, vel parum poſſint remedia, & quam* 40 *præſtantiſſima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de ſimpl. medic. facultatibus cap. 23. ſcriptum reliquit, quòd quando venenum putredine, & eroſione enecans, gravem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, ut amplius vincatur, ſuperetur q;, vel victus ratione, vel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaq; accepi, clareq; cognovi, quòd ſi in hunc quoque librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magisq; vitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præteriiſſem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in Italicam linguam verſa habeatur, ac etiam his noſtris commentariis enarrata, cauſa nimirum erit, quæ potiſſimùm innumeri homines, non modò mortiferis ſe tueantur venenis, ſed à morte quoq; liberentur. Nam quicunq; in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit Medicus, non tantùm ſibi ipſi, verùm etiam aliis adjumento eſſe poterit. Nempe quòd uſus medicamentis tum ſimplicibus tum compoſitis ad venenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, valentioraq; referam: quinetiam con-* 50 *venientibus uſus cautionibus, facilè aliquando veneno prorſus medebitur, aliquando autem tamdiu ægros vivos traducet, quamdiu diligentiſſimis Medicis accerſitis, qui non ſemper præſto ſunt, ſed magna ex parte vel longè diſtant, vel abſunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcavendi veneni in medium afferam, non alienum duxi, ad ampliorem hujuſce rei doctrinam, nonnulla in univerſum præmittere ſcitu, ut arbitror, neceſſaria, ut ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta videri poſſit.*

Veneni operatio qualis.

Primùm itaq; dixerim (ut etiam Conciliator inquit, in libro, quem de venenis edidit) venenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem vertitur, fitq; in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locum illius, quod continuo in nobis exolvitur, ſubintrans: ita venenum contrario modo ſe habens, corpus ac membra, quibus primò adhæret (ut infra latius dicetur) in ſibi peculiarem venenatam naturam transfert. Unde quemadmodum animalia omnia, omneſq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutri- 60 *mentum verti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum: ſic per oppoſitum modum, venenata intrò in corpus ſumpta, univerſa corporis noſtri membra venenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, venenum vi ſua agendi valida, noſtram vincit ſubſtantiam, vertitq; in ſuam venenatam naturam, ea ſanè ratione, qua ignis ſua vi agendi potentiſſima paleas celerrimè in ſe ipſum convertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd venenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. 3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi, in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud verò convertitur, fitq; ſubſtantiæ corporis ſimile.*

Venenorum genera tria.

Porrò ſcire convenit (ut Avicenna, & Averroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) venena in univerſum trium eſſe generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam vim habent, ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur ea omnes inter venenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & adverſantur: quæ naturæ non

ejusmodi sunt, ut esitata in alimentum converti possint: quin immo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra jam nutrita, in se ipsas convertant. Cujusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia veneno inficiunt, cujus natura humana prorsus adversatur. Patet id in viperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus aut à fulmine occisis, aut à venenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant venenum cum vita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cervi, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ venenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur, scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut venenoserpentis morsus enecat. Quandoquidem complures vidi mortuos esse, qui tantùm boves peste confectos excoriaverant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis deniq; illa omnia producuntur venenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum vivum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est venena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, variis ac diversis rationibus. Porrò quæ per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunq; propinantur. Quæ verò exterius tantùm admota

Venena quot modis mortem adferant.

inficiunt, ut plurimùm à venenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant, sed visu quoq;, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quin etiam non desunt venena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora, quæ quidem inter cætera malitia & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit Basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Avicenna lib. 4. fen. 6. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam vim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad hujusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino evenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam esset suis in vineis, parvum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uvarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit serpentem, cujus

Historia notabilis.

capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hasta circumvolutam, pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus vociferans, viatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum invenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente, sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad vitam revocarunt. Veruntamen duobus annis postea in universi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotavit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm videamus (ut etiam literis mandavit Galenus lib. 6. de locis affectis) torpedinem marinam de repente piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Unde illud perspicuum est, quod si hujusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum & robustum, quod torpedinem adhuc viventem diutius sustinere possit. Quare admirandum sanè non erit (ut lib. testatur Galenus nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & hujusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neq; etiam alicui mirum esse debet, quòd

Sputum canis rabidi rabie afficit.

sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sævissima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi vi prædita, quòd illitis (ut ferunt) sellarum pedis feris, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas pervenita, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, universa ejus membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet: siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, ac aliis in locis) ad se intus trahunt quodcunq; proximè circumdat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis, quippe eadem ab arteriis attracta, ubi argenti vivi, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum admiserint, sævissima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt

Venena olfactu necantia.

mortem iis, qui ea naribus admoverint. Hujus summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus veronicum vocatum, Senis quidam circumforaneus infecerat ex his qui innocuè venenum devorare profitentur, quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Præterea venena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret

Venena solo gustu necantia.

in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, ut sociis astantibus ostenderet, utpote qui jam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæviens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admovit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperiit. Insuper sciendum est, quòd venena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; causa suos

Venenorum effectus à diversis causis.

pariunt effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam verò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum sinorum splendore proveniunt, pro materia mistorum proportione seu constitutione. Alia deniq; utroq; modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria quam formam specificam nominant. Porrò venena, quæ excessu tantùm

A qualitatibus excedentibus.

suarum qualitatum operantur, suas variant actiones, pro varietate ipsarum qualitatum: quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Uno quod intus in corpus sumpta excalfaciant, urant, corrodantq; usq; ad cor: alio quòd extrinsecus apposita corrodant & exedant carnes usq; ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calfacientia tam intus, quam extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Uno modo quòd exuberante frigiditate sua, usq; adeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut iis evenire sæpius compertum est, qui opium devorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti

frigidi-

frigiditatem eatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod praestant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenum habet operandi modum: quandoquidem vel humidum sanguinem cordis absumant, ut calx viva: vel separent ac dividant partes ab invicem, quousq; omnia membra ad cor usq; in minimas dividantur partes: quem effectum prabet risagallum vocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inveniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum pervenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obiit: cumq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro jam universa putredine confecta, tracto illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod non certè alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, qua summa sanè inerat fera illi mordentibus. Eundem effectum praestat etiam salamandra, si in pulverem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis lib. 1. de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluvialis, humida, & australis fuisset, ea potissimùm humiditas fecit, ut succedente aestate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamq; humiditatem eousq; aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis divisa deciderunt. In aliis verò tantam coxarum, crurum, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In aliis deniq; non caro solùm computruit; sed simul etiam nervi, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaq; apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate exuberantia ut homines interimere possint, ut pote quae membra putrida efficiunt: sicut argentum vivum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum saepe corrumpit, ut quotidie videmus in iis, qui eo unguento excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam: in quibus praeterquàm quòd semper gingivas, dentes palatum, aliasq; vicinas partes putredine afficit, saepe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod universo sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum, quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem prae nimia sui frigiditate vitales spiritus cordisq; substantiam congelat, quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, evenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis: Hoc igitur modo, aliaq; praedictis suis venena praestant effectum, quae suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Caeterùm venena, quae propria sui facultate, vel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus a radiis (ut supra diximus) quorundam siderum fixorum provenientibus, quae ea humana natura prorsus adversa genuerunt. Hac propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica, atroxq; vis, ut brevi tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem convertendo, quod postea quasi hora momento dissolvunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueverunt. Id quod optime novit Gal. lib. 1. de semine, ubi rem explicavit his verbis: Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quae deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio quae per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quae alexipharmaca nuncupant, quae contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neq; enim potest tam paucus succus tam brevi tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à Solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis, tum à corde in arterias, tum à cerebro in nervos fieri conspicitur. Et lib. 5. cap. 19. de simpl. medic. facul. idem inquit: At medicamenta sunt quae tota essentia nobis contraria sunt: proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino laedat necesse est, haec Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum velle, quòd antidota non secus atq; venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medic. censu cap. 22. in praedictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpuntur, quia videlicet, quae putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam post tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quae crassa, terrenaq; essentia sunt: hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Ubi sciendum est, quod ex his ea tutius operantur, quae praecavendi gratia antea assumuntur, quàm quae post: nam ut venenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet iis, qui prius se antidotis muniverunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quae postea exhibentur, nisi saepius, majoriq; quantitate sumantur, ut in corporibus majus eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio sic inquiens: Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quam antè sumpta habuissent: nam portio antidoti quae prius, & semel hausta tutum à morte quempiam praestitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum, quintuplumq; aucta, non juvabit: neq; id semel tantùm, sed bis singulis quibusq; diebus hausta faciet: hactenus Galenus de his disserens. Caeterùm venena, quae & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id praestant utroq; modo, quo praedicta duo: quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat: inficit tamen & vi alia, quae à propria sua forma, & latente qualitate procedit. Cujus rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cujus proprium est, ea omnia superare venena, quae propria forma, & tota specie operantur, efficacissimè valet adversus euphorbium haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quae non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foveat, & augeat, quod tamen non facit. Scire etiamnum convenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantùm corporis membro, alia verò alteri: quemadmodum etiam sunt medicinae, quarum alia praecipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus: alia cerebrum, & caput juvant, ut smaragdus, staechas, betonica: alia ventriculo praecipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber: alia deniq; aliis corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quae quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur jecinori saepe eupatoria herba auxiliata est: Glans unguentaria (myrobala non vocant) lienem adjuvat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia observavimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoq; reperiri affirmaverim: quandoquidem planè constat cantharidas praecipuè noxam inferre vesicae, sicut aes cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item aliis corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco jam citato ejus verba apertè testantur, dum ait: Sunt nonnulla venena, quae partes etiam quasdam corporis privatim vitiant.

Venenū siccum dupliciter agit.

Humida venenata.

Argentū vivum ut necet.

A forma propria.

Antidotorum actio.

Venena manifestis & occultis qualitatibus simul agentia.

Venena diversa membra petunt & non primum cor.

ant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi venena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum lædant: non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent: nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo volunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Hujus rei manifestam fidem facit Galenus lib. 5. cap. 1. de locis affectis, ubi sic habet: Quænam ipsi cordi propriè vel primario affecto superveniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in aliis libris demonstravimus, ubi jam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, ni cor afficiatur: hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem venit, nunquid fieri possit, ut venena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, vel pluribus, vel ad annum usq;, non celerius, neq; tardius determinato tempore præfixo.

Num venena in statum diem interimere possint?

Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus, gravissimus & antiquissimus author, qui lib. 9. cap. 16. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit: Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facilimè illos, qui confestim obeunt: hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem convenire reperio, quòd quamvis in venenorum numero inveniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant: non propterea tamen præscribi potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi provenire censent, sed etiam quòd magis, vel minus resistat ejus natura, quæ venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diversis natura exhibitum, alios in hora tantum perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi parvam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad ejiciendam alvum exhibentur: quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diversis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in aliis tarde, in aliquibus parum efficit, in aliis plurimùm, in aliis nihil, in aliquibus citra omnem molestiam dejicit, in aliis verò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa accidere manifestum est quàm ex vario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri possit quamdiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quamvis concedi possit, quòd quis adeò peritus veneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conjicere possit, quousq; perdurare valeat, ubi venenum illi sua arte præparatum exhibuerit: non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui venenum assumpserit, non enim fieri potest, nisi divino judicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, vel philosophus adamussim expendere possit ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modo minus fortis appareat: tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς vocant. Adde etiamnum quod antidota, quæ à medicis hujuscemodi venenatis continuè propinantur, etsi veneni vim ob sui contumaciam superare nequeant, impediunt tamen, ne id tam brevi tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones possint (ut quidam rentur) judicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte evenire possit naturæ ipsius robore in hoc magis, in illo minus existente: eo etiam tamen provenit, quòd aliqui constent arteriis, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Namq; venenum ubi vias latas expeditasq; invenerit, non solùm celeriter permeat, sed longè etiam facilius unà cum aere provehitur, qui cordis refrigerio continuò ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea, quòd cor minus calidum obtineant, arteriis patiuntur longè angustioribus, quin & spirituum vitalium facultatem valde imbecilliorem habent.

Cicuta cur nutrimentũ sturnis?

Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arteriis adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis progredi possit: quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quod persuasu difficilimum est, venena, quæ ab impiis veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur quin brevissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; venena adeò temperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant: quibus equidem refragari non ausim, cùm sciverim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Utrum quis assuefieri possit, ut venena innocue sumat?

Quæri præterea solet, num fieri possit, ut quis ita veneno assuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Avicenna, olim puellam nutritam esse veneno, ea tantum ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosissima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo pleriq; rem exponentes, eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quam rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Avicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionem servaret integram, quod nimirum fidelis cujusq; expositoris esse debet. Nam postquam eam sententiam validis, veris q; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolet) Averrois, Diniq; autoritate innixus, Avicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitavit quibusdam argumentis, quamvis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graves, tamq; sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur, quippe quod certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Avicennam in veram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam supervacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut parvam afferat utilitatem: ideo relictis aliis in Galeni sententiam facilè devenio, qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. 18. tradit venena calida & sicca (qualem esse Napellum, quo puellam illam nutritam volunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiã quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quandoq; in alimentum vertantur. Quandoquidem hæc (ut idem autor est exemplo cicutæ, papaveris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adjicit ipse Gal. historiam anus cujusdã

Athenien-

Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Eam enim (ut idem scribit) modica primum quantitati assuevit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum convertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, veneni naturam sortiuntur, inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Gal. itaq; fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni verba pervertant, atq; rem male interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Avicenna, nisi interpletis error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (ut quorundam opinio est) jam incocta, & in illius adolescentulæ substantiam conversa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum videtur, atq; evidentius falsum, quam ut pluribus explodi mereatur.

Utrum animalia, quæ cibis venenosis victitant, exitiosam vim retineant?

Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis victitant venenosis, atq; ex iis nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore lib. 2. de alim. facul. & 3. simp. med.) sturni cicutam depascuntur, & coturnices veratrum, & ut nos quoque quotidie videmus, anates, quæ in stagnis, & paludibus vivunt, bufones aquaticos devorant, & iisdem nutriuntur, ciconiæ venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & aliis id genus venenatis animalibus: ideo inutile non fuerit scire nunquid hujusmodi animalia, quæ venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta inde venenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; invenio, immo ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si hujusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere posse, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia: quippe quod constet (ut dicunt) ea in suam naturam venenatos cibos reddere. Quæ ratio & opinio etsi non absurda, neq; incongrua videatur, tamen crediderim, quòd licet venenum concoquatur, & transmutetur in eorum animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quæ ex ejusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimmo putaverim, quod si ea in frequentiorem cibum venerint, possint quandoq; morbos sævissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem hujus rei nobis testimonium præbent Diosc. & Gal. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quam sanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ scammoniam, aut veratrum, aut thithymalum depascantur, potum mirificè ventrem dejicere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in universum plantæ, quibus vis dejectoria, & perniciosa inest, quamvis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamen suam dejiciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui juniperi baccis vescuntur: item in gallinis, quæ devorant absinthium. Quandoquidem illorum caro juniperum non mediocriter redolet gustatu: harum verò non parvam absinthii amaritudinem refert. Ab his itaq; edocti Medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut aliis alio morbo affectis, quibus tamen conveniat. Hoc quoq; testatur Galen. de vipera sermonem habens lib. 11. de simp. med. fac. Ibi enim de dipsade differens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summatim quod sentimus dicamus, nullo modo hujusmodi animalia in cibos admittenda esse putaverim, quamvis à nonnullis frequenter recipiantur.

Venena quandoque morbis, & alteri veneno remedium est.

Illud porrò sciendum relinquitur, quod nonnunquam venena, quin & medicamenta venenata tam interius sumpta, quam exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam adversus alia venena theriacæ vicem supplent. Namq; apertè videmus, quòd ubi quispiam afficiatur diuturnis vigiliis, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluvio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, vel antidota aliaq; composita medicamenta quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpenumero ægros à morte vindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocynthis, turpetum, veratrumq; & alia id genus dejicientibus pharmacis addantur. Nam quamvis hæc omnia malefica qualitate polleant, in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem ut ægris deperditam ferè salutem revocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum utilissimè exhibentur: euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam vipera dempto capite, & cauda contusa & imposita, suos sanat morsus, ut latius infra suis locis dicemus. Sed priusquam ad particulares curationes descendamus, differemus Dioscoridem secuti, quomodo, quove artificio à veneno ii præservari possint, qui perpetuo veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi iis, qui jam venenum hausissent. Atq; huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ composita, non solùm à veteribus inventa, atq; experimento comprobata, sed etiam à clarissimis quibusdam recentiorib. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Diosc. se omnino traditurum in ultima hujusce voluminis parte, pollicitis tamen non stetit, ut 34. hujus libri capite conspicitur, ubi excusatione usus, mutati consilii rationem reddidit.

Modus præcavendi venena.

Verum ut jam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiam, quo homines suspiciosi veneficia præcavere possint. Pleriq; igitur sunt, qui putant, non parvam esse Principibus cautionem, mandare administris, ut edulia, quæ proponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent.

Præcautio vulgaris explosa.

Quæ tamen res in suspicione veneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda videtur. Siquidem si pincernæ, sive qui cibos suis dominis apponunt, veneficium committere decreverint, se ipsos facile prius præparare possunt valentissimis antidotis, veneno illi accommodatis, quod exhibere in animo est. Unde sibi ipsis præcavebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcavendum, quòd pocillator in servatæ fidei signum domino præbibat, & eduliorum dissector præcomedat. Adde deinde, quod quamvis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus cibos venenatos prægustando assumat, eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam aut parvam eo temporis momento possit molestiam percipere. Ultima accedit ratio, quòd ferè omnia venena quæ ut interimant cibariis admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impiis, & scelestis veneficis, ut non nisi temporis intervallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitaverim, quòd nullam meliorem, ac tuitiorem præcautionem sibi comparare possunt Principes, quam curare, ut vitam Christianam & integram ducant, justitiamq; regant, ita ut populi eos venerentur pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manib. edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec avaritiæ addictos, neq; invidos, & qui diu antea vita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter non parva conferre beneficia: ita n. semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & Medicos sibi adjungant, qui medicæ materiæ peritissimi habeantur, ut antidota, quæ contra venena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simp. med. per se ipsos (ut ipse faciebat. Gal.) componere valeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisq; facilè venena præcavere. Ex his certè majus percipient emolumentum, quàm si mille aliis præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut vasa ex auro & argento conflata, munda nitidaq; serventur, & hominum fidelium manibus committantur: quandoquidem in ejusmodi pretiosis vasculis, quorū apud principes quoq; præcipuus est usus, venena facilius abduntur, quàm in vitreis aut fictilibus vitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentiorib. rerum prorsus imperiti, qui (si verum fateri liceat) eo dementiæ

devenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adjungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq; horum opinio, ij dijudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti: cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet vasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta serventur, ut neq; aranei, neq; scorpiones, nec aliquod virulentum reptile, vel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam vasa vinaria diligenter clausa custodiantur: namq; **Viperæ vino venatæ.** *viperæ summo vini amore alliciuntur, quæ si vasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum virus eructent, interdum verò in vino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib. 8 c. 4. de historia animalium quasdam viperas vino in fictilibus ad sepes disposito venari, & ebrias capere, memoriæ prodidit. Gal. item lib. 11. simp. med. eam narrat historiam, quam nos lib. 2. in viperarum mentione retulimus, nempe de illis viperis, quæ sponte se vino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciverunt. Quo vino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex verbis palàm est Galeni testimonio, vinum in quo sint extinctæ viperæ, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Diosc. sententiæ refragari videtur, nisi dicamus viperarum venenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in veneni suspicione versantur, cibos vitare debent, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: nec non ab his etiam abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, venena quædam metallica facilè occultantur: cibis in herbaceo colore, variæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium, quibus vescimur, commodissimè venenatorum sanguis inseritur. Illud etiamnum apprimè utile atq; necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inservientes, non modo fideles sint, & incorrupti, sed etiam mundi, cauti, ac providi, ne ullus veneficorum insidiis relinquatur locus: tum etiam ut sciant vellè diligenterq; custodire cibaria, vel aliud unumquodq;, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animadvertant, ne in culinaria vasa, quæ super, vel circa focum edulis referta resident, venenatum aliquod animal à tecto* **Araneus niger in ollam delapsus cœnobium inficit.** *per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Namq; Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum veneno infectum est, quòd araneus niger admodum in ollam decidisset, dum coquerentur juscula. Ad hæc Principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam veneni genere cubilia, interula cæteraq; vestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquàm vestes induant, eas manibus pertractent servi. Quin* **Quæ res venena prodant, quæq; suspensæ eisdem adversentur.** *& pueros similiter jubent, ut sæpius equis insideant, iis super sellis, quibus ipsi uti consueverunt. Tamen etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasq; recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire convenit, quod quædam res simpliciter sunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens venenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam vocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut vipera, aut pardi felle exudat: quod tamen non prodit, cæteris venenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasium lapidem, quem Plasma vulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia veneni cujusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris annulo aureo inferatur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse venenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumq; digitum urentem præseferat. Quibus sanè etsi parva, mea quidem sententia, sit adhibenda fides, ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia venena pollere contendant sigilla quædam, sive characteres, sive imagines, quomodocunq; eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, vel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quod si Serpentarij imago cum suis stellis cuivis lapidi pretioso insculpatur, eam utilissimè gestari adversus omnia venena, eaq; præsertim, quæ venenosorum animalium ictu vel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum invenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quod si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cujus caput dextra teneat, caudam verò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatus hominem à quocunq; veneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundam stellarum observatio, à quibus ea vis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientium veterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut venenorum malitiam* **Lapides venenis resistentes.** *efficacissimè dissolvant, & destruant. Ob id itaq; scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus, Adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium venenorum vim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatem assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inveniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus: quippe quod nunquam viderim hujusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi possit: quamvis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum pulverem redacti, possint per os sumpti veneno infectos sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis viribus subveniant. Sed quod gestati lapides veneni assumpti vim, atq; actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse, nisi prius notabile ex his experimentum viderim. Nemo præterea non* **Præcautio ex medicamentis.** *poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Diosc.) innoxia irritaq; venena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ virib. præstantissimis polleant, quib. pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Diosc. comprobata, sunt caricæ cum juglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex vino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Gal. sed quæ pro singula vice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendavit rutæ folia, cum nucis juglandis nucleo accepta: quin & duas caricas salisq; momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit: quandoquidem ex frequenti ejus usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Gal. l. 1. & 2. de antidotis memoriæ proditum est) usq; adeò se innoxium præbuit veneno Mithridates Ponti rex, ut cum vellet sibi necem veneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto veneno percepit incommodum. Qua in re postea Gal. theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs venenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Ægyptiæ pondo sumere consueverint, quemodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Diosc. & Gal. secuti sunt præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum & nuces Ponticas addiderunt, omnib. his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcavendi venena.* **Ratio curandi venena.** *Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus qui cibo aut potu venenum sumpserint. Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire convenit, quòd ingestum intus venenum, non statim ut quidam volunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat,*

currat & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi vi ob propriam sui formam, vel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quamcunq; corporis humani partem contigerit, in suam virulentam convertit naturam, & ita eo usq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in venenum vertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quo tandem brevi tempore in venenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit ut spiritus vitam foventes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant veneno, atq; ita subinde corpus spiritibus, & vita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ una cum cordis ventriculis (quibus natura datus est motus dilatationis & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aër circumdans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum vitalium calorem: ex hoc autem pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extra offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamvis minutissimæ, quæ per totum corpus di-

10 *sperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circumdantem attrahant, ipsumq; provehant ad cor, quod quidem postea per easdem vias calorem fumumq; superfluum rejicit. Quo fit ut si nos circumdans aër fuerit infectus, venenatus & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit atq; corrumpit. Idq; non evenit propterea quòd arteriis atq; cordi natura insitum sit, ut venenum attrahant, sed quod aërem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua venenum quoq; trahunt. Hinc itaq; est quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus venenatis, ceu taxo ac nerio: vel humi cubarent super plantis noxiis, velut napello & aconito: vel propter virulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter venenum contraxerunt, non alia de causa, quàm & aëre loca illa ambiente, plantis ipsis venenatis infecto, & specuum virulento spiritu. Cæterùm jam tempestivum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui veneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quodnam sit assumpti veneni genus dignosci possit. Nullus itaq; Medicus ingenio præditus est, qui non protinus videat & intelligat ex sæ-*

20 *vis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cum quis venenum cibo aut potu sumpserit. Siquidem iis, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies livescit: quin & lingua & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore livescunt. Ad hæc qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure & oculos torve movent. His frigidus accedit sudor circa frontem & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti veneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, iisq; contingant qui sibi rectam quotidiani victus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo victus ratio quod humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò corrumperentur, ut contracta veneni natura, vim naturæ inferrent, & eadem jam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Gal. l. 6. de locis affectis, tum etiam lib. de cib. boni ac mali nutrimenti. Quapropter Medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quò in hujusmodi accidentibus diligenter singula perqui-*

> Indicia communia veneni sumpti.

30 *rant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta prebent indicia, venena illa, quæ suis manifestis qualitatib. agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimã excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si verò præterquàm quod calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum, sublimatũ, auri pigmentum, sandaracha & id genus alia, punctione atq; dolore intolerabili ventriculum & intestina afficiunt, in quib. etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur vomitus, fastidia sudores modò calidi, modò frigidi, variæ deniq; coloris mutationes. Quæ verò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quam plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus, ac si stulti facti essent, vel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans frigidi sudores,*

40 *& color in facie lividus admodum & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Ex siccis autem venenis lingua arescit guttur siti inextinguibili afficitur: alvus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & vigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alvi fluxiones, articulorum nervorumq; luxationes: Ita quod quandoq; oculorum nervi, ac nexus in tantum laxantur, ut sponte sua e cavitatib. exeant capitiq; propendeant. Plerunq; etiam extrema corporis partes putrescunt, ut in præcedentib. dictum est. Porro & illud adnotandum est, quòd venena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc viribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proveniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, vim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primum qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propria eorum formæ attribuuntur. Sed hujus rei clariorem notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium vene-*

50 *norum indicia universalia, cæteris quæ explicari possint, certiora ac manifestiora, quibus peritissimi Medici tutò dijudicare possunt. Nam cum constet accidentia prædicta non solùm perdurare, sed etiam augeri ac continue in deteriora labi, nulloq; modo auxiliis cedere, neq; naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere videntur. Cæterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm vim habent nutriendi corpus, sed quæ etiam venenorum noxæ resistere valent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ovillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur: quanquam lac omne efficacius exhibetur contra venena calida & erodentia, quàm ad reliqua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & jusculа tum carnium pinguium, tum piscium, quib. addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum & pinguedo animalium, quorum est usus. Siquidem pinguia hæc ideò conveniunt, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam*

> Victus ratio eorum qui venena sumpserunt.

60 *ubi venena excalfaciunt & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu animalium cerebrum, atq; ossium medulla aptissima pariter censentur. His similiter herbæ quã plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliaq; quam plurima: quarum vim venenis, superioribus libris adversari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenum sumpserint, lucidus sit oportet, ubi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quib. vis inest propulsandi venena. Id n. præstãt santalum omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, casia odorata, citrei mali cortex, juniperi bacca ejusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti veneno (Gal. auctore l. 2. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus namq; venenũ retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contra verò vigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria ac diligentia curandum est, ut devoratum venenum foras exhauriatur. Quæ in re nullum valentius auxilium*

> Remedia contra venena.

perhibe-

perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si jam in intestina descenderit, illud quamprimum clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in hujusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quod si fortè ii, qui venenum sumpsissent, ex omnibus vomitum cientibus auxiliis vomere nequirent, tunc (ut Rasis auctor est) medicamentis solventibus itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ dejectoria pollentur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunq; præterquam quòd dejectoria vi præditum est, facultatem etiam venenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neq; prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam aloemq; usurpare: hæc namq; præter dejectoriam facultatem, seorsum plurimum pollet adversus humorum putredinem, quæ semper, vel plerunq; ingesta sequitur venena: illa verò quod alvum mirificè emolliat, venenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit: quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea deniq; per alvum secum educit.

Clysmata quæ sint injicienda.

His autem peractis, ea certè clysmata competere videntur (ut Dios. placet) quæ acria sunt & trahendi vi prædita. Quibus si ea successerint, quæ è juribus pinguibus, adipe aut pinguedine, aut butyro aut lacte parantur, ne ulterius venena penetrent ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putaverim, præsertim ubi compertum haberetur, venenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post vomitiones & clysteria utilissimum esse prodidit Avicenna: nempe quod veneni noxam frangat & sanet. Quinetiam summopere prosunt, præmissis tamen vomitionibus & clysteribus, fortes ac validæ diversiones, utpote quæ non modo prohibeant ne venenũ petat cor sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa.

Cucurbitulæ.

Ob idq; plurimum prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ ita ut dolorem excitent, manuum pedumq; digitis, item brachiis & cruribus.

Balneũ.

Mirificè etiam venenum avertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem hujusmodi calor extraneus efficacissimè venenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicem illud sanè supplere poterit, si dissecta vivi muli, aut equi alvo exertis statim intestinis, æger in animalis cadaver intromittatur, & cùm refrixerit cadaver, idem etiam de alio fiat, quousq; sat fuerit. At hoc autem muli, mulæq; (ut vulgi fert opinio, fortasse quod hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalib. Hoc n. auxilio à veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus venenum exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Simplicia medicamenta quæ pollent adversus venena.

Cæterum scire etiam convenit, quòd quamvis prædicta remedia omnia cõmuniter venenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia quàm composita, quæ cujuscunq; veneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posteriorib. celebrantur, sunt vinum vetus copiosius epotũ, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, aliisq; ipsum secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus marrubij, laserpitij & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ sylvestris, betonica, pix liquida delincta, polii & seselis, phu, cinnamomum, casia, juniperi bacca, citria mala, & quæ limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolii radicis succus, leporis coagulum, mustellæ caro sale inveterata, & in umbra siccata, cum vino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apii decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, Zedoariam, lauri baccas, gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyrica, hastulæ regia, helenii & millefolii: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium majus, angelicam, verbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ ejus fol. visitant: filipendulam, carpobalsamum odoratum, ambarum, os in corde cervi repertum, & cervinum cornu, quin & monocerotis, ursi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem sanctum vel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simp. med. quæ contra venena pollent, quæ nobis tum veteres tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant.

Composita medicamenta.

De compositis autem medicamentis illud proferre non dubitaverim, quod si Theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra venena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse videtur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum ejus exigit apparatus, confecta sit, cum nobis desint cinnamomum, balsamum petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen jam nobis compertam putamus) amomum, aspalathus & calamus odoratus, quæ omnia perquam maximi sunt momenti, idcirco nunquam adducar, ut credam venalem Theriacam posse sibi locum & usum illius antiquæ legitimè vendicare:

Theriacæ veterum & recentiorum comparatio.

præsertim cum constet tempore usq; Galeni, quo Romani summo imperio pollebantur, Theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (ut ipse Gal. testatur l. 1. de antidotis) nisi ab Imperatoribus: quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris divites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quod si ulla Theriaca ex iis, quæ nostra ætate conficiuntur, in usum admitti debet, dent operam Medici diligentissimi, ut illa saltem utantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit clarissimorum & peritissimorum virorum testimonio: quæq; eo modo experientia comprobata sit, quo docet Gal. lib. quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicavit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm Theriaca præstat adversus venena, quodq; & facilius parari potest. Quà in re caveant homines ab adulteratis Theriacis, quas in publicis foris vendunt circulatores, et si plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent cæteris meliores atq; efficaciores habentur: quippe quod nihil ultra videant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, devorent: quodq; subinde devorata Theriaca, quam postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quod cum Gal. optimè novisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit: Multa à subdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac vulgus sola antidoti opinione deceptum, ab iis quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel pravè confectum redimit.

Fraudes quibus utuntur circumforanei qui venena innoxiè sumere profitentur.

Cæterùm ut quisq; flagitiosorum impostorum fallacias & dolosas merces evitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune reipublicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd venenum æquè ac panem innoxiè sumant, multis cavillationibus atq; insidiis utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; vendunt illi in suos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaq; dolus, quo utuntur hujusmodi fraudulenti impostores, est quod cum sciant venena non posse nisi parum nocere, ubi ventriculus fuerit cibis valdè repletus (ut in præfatione libri tradidit Dioscorides, & lib. 4. fen sexta retulit Avicenna) priusquam suggestum ascendant, ad saturitatem usque, præsertim æstate, lactucas crudas devorant sale, aceto & oleo conditas: verùm olei tantùm imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ.

Et quia

Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenella lactuca difficile passim inveniri possunt, ideò earum vicem his præbent interanea boum pinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad ventriculus veluti tympanum extendatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem jurium pinguedine, eorumq; substantiæ crassitudine, illa verò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adjiciunt, præterquam quòd veneni penetrationem inhibent, cum internas vias obstruere possint, erodentem quoq; ingesti arsenici, vel risagalli seplasiis vocati, acrimoniam obtundunt & hebetant. Cùm igitur venenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti vim nullam aut parvam noxam adfert, nempe quòd ventriculus sit tensus & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impunè. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia venena, quod in universo orbe reperiri possit. His leves vulgi animi persuasi accensiq; majori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, invalidam, veramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò catervatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statim è suggesto descendunt circumforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primum fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam evomunt, neq; aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tantum sæpius alternatim potant, vomuntq; & revomunt: tantum potest in improbis hominib. auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta vitæ discrimina ferantur. Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquam suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere volunt, propinquius eligunt. Atq; ubi jusserint pharmacopola sibi arsenici capsulam adferri, ejus duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire videtur, quæ postea charta involvi, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositum dare velint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt verba facturi ubi eorum spuriam theriacam ad cælum usq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis verisimilem reddant, puerum vel è circumstantib. quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui venenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent vasculis prava illius theriaca plenis refertam, cujus operculo intus adhærent, cera subposita, varia cujusdam miscellæ frusta ex sacchare, quod canditum vocant, amylo, aliisq; innoxiis medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa veri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Levant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quo fraudem melius occultent, in suggesto stantes, siquidem summo cum artificio internam operculi partē, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, versus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere possit. Deinde statim in manu socij aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cælum versus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister statim illud populo ostentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice vel serico proditore, quo plerunq; vestiuntur, ad cubitum usq; convolvit ea tantum ratione, ut arsenicum verum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus videri potest. Obvolutis itaq; manicis, brachiisq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, jubet aquæ vel vini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit, quod gladio minutim incidit, & vino, vel aqua parati cyathi commiscet, & deniq; tutissimè bibit. Atq; ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim unum ex his vidisse, qui venenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo, & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine versaretur, ut sua falsa atq; adulterina theriaca majorem compararet existimationem: cùm præterea prius versutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies ejus colore mutaretur, quin & interim oculos obverteret, & os ac cervicem contorqueret, ad se vocavit astantem Medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea civitate, ubi id mihi contigit vidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille Medicus jam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo invenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Gal. lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, ubi sic inquit: Eadem natura in arteriis cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nervi, aut incisa, aut laqueo interclusa pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè verbis tunc comminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptum arteriarum pulsum, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab iis nebulonibus adeò callidè subdoleq; aptantur, ut versato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachiis ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cum jam versutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisq; eas evitare sciat, ac possit. Quæ de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui venenum innocuè devorare profitentur, cujus ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur ut pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterum fraudes ac mendacia, quib. ij pariter utuntur, qui è divi Pauli prosapia ortos se prædicant, quæ tamen de re mentiuntur, hic consultò dimittam: verùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de iis disseremus venenis, quæ morsu, vel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentariis, me probi ac fidelis Medici munere functum existimaverim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, descripsero: quæ non modò iis quæ per os assumuntur, sed iis etiā, quæ animalium morsu, vel ictu ejiciūtur, summo ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur Medici, qui sua pandere arcana velint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium, tamen cùm mihi consiliū ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit, omnib. generatim prodesse, alienū quidē inhumanumq; foret, si modò vel invidia, vel avaritia compulsus, aliquid silentio involverem, quod in arte medica usui futurū putem. Primū igitur antidotū, cujus admirandas in venena vires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit ℞. rhabarbari, rhapontici ex Ponto advecti, radicis phu, acori, quē falsò calamū odoratū vocant, cyperi, quinque folij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, paeoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cujusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictāni albi, angelicæ,

Altera impostorum fraus.

Historia fraudis.

Antidota nostra præstantissima contra venena.

Primi antidoti descriptio.

gelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbariis dicti, cujusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ sylvestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas: præterea baccarum lauri, juniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordii, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ betonicæ, verbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorũ sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres: sampsuchi, hyperici, junci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cujusq; drachmas duas. Caricarum, nucum juglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres, myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusq; buglossi, rosarum, lavendulæ, salviæ, rorismarini coronarii, cujusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cervi crudi drachmas quatuor: unicornis drachmam unam: ossis cordis cervini, ramentorum eboris, virgæ cervinæ, castorii, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opii sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, coralij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas: mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitii, singulorum drachmas duas & semis: moschi odorati, ambari cujusq; drachmam olei chalcantho confecti unciam mediã. Pulveris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum caphuræ, scillæ singulorum drachmas duas & semis: pastillorum viperæ uncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram, hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatii optimi, cujusq; uncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, vel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnib. his summa diligentia & ratione inquisitis atq; selectis, fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut

Antidoti matthioli usus.

Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usq; ad tres pro ætate & constitutione patientis. Atq; ita omnib. persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimũ esse (ut ante diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, itemq; adversus ea, quæ morsu vel ictu relinquuntur: verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, non solùm quotidie assumptum nucis Ponticæ quantitate ad præservandos sanos, sed etiam ad sanandos jam pestilentia affectos ubi in morbi principio propinetur ex cardui benedicti succo, aut stillatitia aqua, vel galegæ seu rutæ capraríæ vocatæ, duarum drach. pondere, affectis deinde in lecto ad sudandum collocatis, bisq; aut ter repetita potione, nonnullis tamen interpositis horis. Sanatos enim scio esse quamplurimos hoc tantum singulari auxilio. At si cui in animo fue-

Potio ex prædicto antidoto.

rit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinq; aquæ vitæ vocatæ, ex optimo odoratoq; vino confectæ, toties q; vitreo organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in vas vitreum injiciat dupla à rebus inditis capacitatis: postea vasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna dum dexteritate aquam in vase cum electuario tamdiu agitet, donec totum dissolvatur: atq; tum vas ore cera, vel pice obducto in mensem integrum reponat, quod tamen bis in hebdomada agitari convenit eo modo, quo antea dictũ est: fit enim, ut electuarium facilè resideat in fundo si dimittatur. Exacto deniq; mense claram aquam aureoq; colore nitentem, electuario supernatare inveniet, & quæ jam omnem illius vim in se contraxerit. Tum itaq; vas ipsum aperiat, & in vas aliud item vitreum lympidam aquam paulatim effundat, cujus os cum cera, & membrana accuratissimè obturet: nam si illud diei spatio apertum fineret, omnis

Aquæ Matthioli vis.

conclusa aqua in auram evanesceret. Tanta hæc aqua virtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota vel per se, vel cum pari odorati vini quantitate, vel stillatitia cujusvis aqua ad cordis robur facientis ubi quis ictus, vel demorsus à quocunq; venenato animali, in tanto mortis discrimine versaretur, ut vocem, visum ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo veluti somno excitat. Quin & vomitione plerunq; plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cujus rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à vipera in dextra manu demorsam, & jamjam de naulo rationem cum charonte inituram, hæc aqua in vitam à morte revocavit. Id quod etiam paulò post contigit cuidam miseræ Sclavæ ab alia non dissimili vipera manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra venena quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax & penetrans est, ut momento vi sua in omnes corporis venas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos brevitatis studens prætereo: quandoquidem prudentes, & periti medici, habita hujusce virium exacta ratio-

Alterius antidoti descriptio & vires.

ne, eam adhibere poterunt, ubi legitimè convenire censebunt. Porrò antidotum alterum generosum pariter & singulare, oleum illud est, cujus superius lib. 2. capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter viperarum, aspidum, & cujuscunq; deniq; venenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Præstat præterea iisdem locis semel quotidie inunctum non quidem calidum, sed frigidum, ad præservandum à pestilentia homines, qui eo se inungunt, quin etiam ad sanandum jam pestilentia affectos: necat quoq; vermes, naribus & pulsantibus arteriis inunctũ, & præsertim ubi cætera auxilia non valeant. Ut autem

Ol. scorpionum cõfectio.

omnes intelligant quàm maximum sit in me juvandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hic describere non gravabor. Sumantur itaq; ineunte mense Majo, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis vetustissimi libræ tres: foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas vitreum dupla à contento capacitatis imponatur, inde hypericum aliquantulum antea contusum infundatur: deinde vas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum vel duodecimũ diem usq;. Quo exacto tempore mergatur vas in calentis aquæ balneo ad viginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus: quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde vas in prædictum mergatur balneum trib. continuis diebus: extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod jam defloruerit, & ab ejus cacumine grana illa viridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex his itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea itine e, & vino meraco albo aliquantulum persusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem vitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, post colentur & modo

prædicto

prædicto exprimantur: tertio aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordii recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, verbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & vas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut supra. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drach. tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamitæ, laseris, cujusq; drach. sex, baccarum juniperi drach. quatuor. melanthij drach. duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ vocant) drach. novem, junci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de aliis dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneo macerentur, demum colentur & exprimantur, modo quo ante dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones vivi diebus canicularibus collecti. Ii in vase vitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cum eos præ calore sudare, atq; irasci constet, omne jam dictum oleum calidum superjiciatur. Sed advertendum est, ne id adeò fervens sit, ut vas disrumpat, obturato statim vasis ore in balneo tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur & exprimatur. Projectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloes hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cujusq; semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur perinde ac opobalsamum, quippe quod mirandum sit remedium ad jam dicta venena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo viarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus lib. 4. in aconiti mentione: ad cujus lectionem, ne idem bis repetamus eos rejicimus qui ejus desiderio capiuntur. Cæterum ut omnia mea in Republicæ commodum effundam, tertium quoq; Antidotum addam, quo nihil sanè valentius ad venenorum vim coercendam: nempe pulverem illum saluberrimum: cum quo (ut superius lib. 4. de aconitis differentes retulimus) ij sanati sunt qui Arsenicum & Napellum hauserunt. Datur robustis drachmarum duarum pondere, cum cæteris drachma sufficiat. ex vino Cretico vel alio pariter generoso, repetiturq; potio per intervalla, ubi una tantum non sufficiat, verùm tunc obolus satis est. Qui quidem pulvis, tametsi mirum in modum deleteria venena omnia superat, vincit ac destruit, non tamen si præsumatur ab iisdem præservat. Parandi ratio hæc est Sumas radicum minoris phu drachmas quatuor. Vincetoxici, urticæ vulgaris, cujusq; unciam unam: Angelicæ domesticæ, Althææ cujusq; uncias duas, Angelicæ sylvestris uncias quatuor: Polypodij sescunciam, Corticum radicum chamelææ, sive (ut Aphri dicunt) mezereonis, drachmas decem. Colliguntur hæ radices ad calcem Augusti, sive ineunte Septembri, tessellatimq; secantur, & siccantur in umbra Deinde fervescunt in aceto albo acerrimo olla cooperculo diligenter occlusa argillaceoq; luto agglutinato, per dimidiæ horæ spatium. Amoventur postea ab igne, & cùm refrixerint eximuntur, iterumq; siccantur in umbra. Demum teruntur in pulverem, additis herbæ Paris baccis duodecim, & foliis sex & triginta. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præfatione, unum scilicet quod e scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 2. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id est, ex sanguinibus ad venena, venenatorumq; omnium morsus idonea sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami: seminis rutæ sylvestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatum maris, & fœminæ ficci, sanguinis hœdini sanguinis anserini seminis napi sylvestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum junci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petroselini drachmas quinque: polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex florum scordii drachmas octo: myrrhæ, nardi singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum trajecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, a Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemq; venenatorum materiam mortem inferentem, omnium venenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ rosarum siccarum, gentianæ cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opii, oboli duo: styracis, drachmæ octo: polii, cassiæ nigræ, seselis, bdellii, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinq; & oboli duo succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorii piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordii costi, florum junci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syricæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi, opium, styrax opopanax, vino Chio macerantur de noctuq;, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua vero interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq; jam maceratis ac dissolutis commiscentur, commistaq; Attico melle ad crassitiem usq; despumato excipiuntur, opobalsamoq; superimisso: demum in vas argenteum transferuntur, atq; ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probavit Dioscorides, quasq; ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus atq; descripsit. Sed quoniam (ut supra in Theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis exprimuntur: idcirco non video quomodo possint legitimè confici, nisi iis uti velimus quæ eorum vicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat, id quod medicorum ac seplasiariorum plerisq; fieri adsolet, Quorum sententiæ etsi cuipiam videretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subjici posse, non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunq; alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem judicio Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re disserit l. 1. de antidotis, ubi sic inqait: Quòd ad cassiam verò attinet ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt duplum cassiæ siquis cinnamomo egeat, injiciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex quinti facetiis ipsum esse dicebat, asseverans eos, qui duplum cassiæ imponere jubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censet, si quando Phalerno cervemus illius quod in cauponis venditur, duplicata mensura bibere: sitq; panis siligineus desit surfuracei duplum commedere. Mihi verò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, quæ per se sola uti velimus, afferatur, vera irreprehensibilisq; videtur: sin de re, quæ in societatem multorum veniat, non est eodem pacto vera. Nam cujuscunq;, quod solum corpori admo-

Pulvis contra venena.

Antidoti è sanguinibus descriptio.

Antidoti e scinco descriptio.

Succedanea quãdo admittenda.

veri debet, ut puta rhu, absinthium, iris, gentiana, vel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori vel extrà vel intrà admoveat, duplicatio etiam nocebit: ac si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se auctarum aliorum vires respondeat, si præstantissimum desit, pejus nihil erit uti duplo illius, qui proprietates ejusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo videatur. Casia quidem cinnamomo genere proxima usq; adeò est, ut ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam casiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è casiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non vino aut pani, sicut Quintus dicebat, sed vitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda navi, in tollendis & transponendis oneribus. in omnibus deniq; vitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur: hæc Galenus. Ex quibus verbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex iis sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut casia & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putaverim, quòd perperam faciant ii, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ juniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudavit Gal. eamq; lib. 2. de antidotis memoria prodidit, hisce verbis: Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à venenis reddit, sic habet. Baccarum juniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in pulverem redegeris, oleo aut melle commiscebis & repones: atq; cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est avellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se vocarant. Nam si venenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & evomere cogit, ita ut venenum quoq; cum antidoto rejiciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad venenorum omnium in universum rationem, quandoquidem de iis privatim, eorumq; auxiliis, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidotus ex terra Lemnia.

CANTHARIDES. CAP. I.

Κανθαρίδες.

QUibus datæ sunt Cantharides, signa eveniunt gravissima. Ab ore enim ad vesicam usq; cuncta erodi sentiuntur: picem aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur: urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atq; dysentericis, alvo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaq; vertigine concidunt: postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur: mox ubi vomitione plurima rejecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum malvæ, aut seminis lini, aut fœnigræci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in alvum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interjecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lavare, ut per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et dejectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem alvum cient, atq; venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur: item pulegium ex aqua tritum: irinum aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cantharidum malefica & noxia vis.

CAntharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, ut supervacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia vi nobis disserendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & deniq; sumentes interimant. Nocent privatim vesicæ, omnibusq; urinæ inservientibus membris, non modò haustæ, sed quandoq; etiam exterius illitæ, ubi exulcerare sit opus: præsertim cum amplius admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, vel pubi vel renibus, vel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus: quanquam præter id omnia in universum lædant viscera, quòd suapte natura erodant, & postremo necem inferant: namq; sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obviant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis vasis: neq; si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ cervix intolerabili inflammatione vexentur. Hinc enim plerunq; evenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaq;. Cæterùm picis & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem judicio, non provenit, quàm à vaporosis humoribus in ventriculo & jecinore adustis, intensa hujusce veneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam invicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia, quippe cùm veneni vis in jecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysenterica similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd Cantharides ipsæ ad intestina descendentes, acerrima sua vi ea exulcerent, & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eveniunt, doloris, ardoris intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ usqueadeò resolvit vitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam sæva oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat. Sed ut his omnib. succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebr iex-

Symptomatum causæ.

Cantharidum veneni curatio.

d by G

bris excitatis vomitionibus, iis nimirum medicamentis, quorum in hujus libri præfatione meminit Dioscorides. atque etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est ut per hæc devocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim ut exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus incommodisque præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulcerata vesica, cui suaptè natura plus nocent cantharides quàm cæteris internis visceribus, succurritur refrigerantibus, lentis & pinguibus simul mistis medicamentis: frigida namque inflammationes extinguunt, mulcentque earum dolores: pinguia veneni acrimoniam obtundunt: lenta verò ac viscosa cum internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis sed etiam sanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsis uberibus exuctum, crudum recensque butyrum eclegmatis modo linctum: psyllii, cydoniorum malorum, & malvæ seminis spissamentum: item serapium
10 *ex nymphææ floribus & purpureis violis, quin & quod ex papaveribus conficiunt: nec non lactucæ & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papaverum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ & lactucæ semine exprimi solet, affusa violarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod vesicariam & halicacabum vocant: cujus etiam rubentes baccæ decem, vel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, vel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quod è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaveris eximitur: quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm convenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantumvis vehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ ferventis balnei calore vitreis instrumentis elicitur è malvæ foliis, ibisci radicibus & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi urinæ ardoribus opem ferat, & intestino-*
20 *rum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis iisdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium juribus clystere infusis, addito hirci, cervique adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissolunturque, assumptis antidotis, quæ venenis resistunt, & humores putrescere non sinunt: quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusque succis, sincipiti & coronali suturæ illitis. In summa frangitur atque demolitur veneni vis, Dioscoridis testimonio, valentibus antidotis, veluti Theriaca aut Mithridatio, aut (ut scribit Galenus lib. 9. simpl. med. capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide & juniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia itemque munctiones quæ ex odoramentis constant valentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum adversus venena. Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit li-*
30 *bro 11. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earum quoque mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus libr. 13. cap. 49. sic inquiens: At verò contraria affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ & pedes cum passo potæ: hæc Aëtius. Veruntamen cùm hujuscemodi remedium suspicione non vacet (non propterea Galeni testimonium rejiciendum putaverim) cumque à multis improbetur, atque ipse nullum adhuc ejus periculum fecerim, ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes namque pro certo habent, omne venenum quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, jubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ ac pedes abscindantur: quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperam intellexisse, ut ultimo commentario de ratione victus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisque suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda*
40 *judicavimus, atque his utendum, de quibus inter probatos authores & doctos viros convenit. Sunt è vulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendant. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum recentiorumque repererim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur, sed ea quoque, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, violaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papaverum semine conficitur, quodque ex iis paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alii verò Caranzam, cujus historiam ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de vite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & testibus: sed etiam in pudendi meatum clystere injiciuntur, præsertim addito ovi albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usque duabus aut tribus horis sederint patientes in aqua tepentis balneo cui ibisci radices, malvæ*
50 *folia & semina, violarum flores, psyllii, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes hujus veneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaque membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die manè & vesperi, electuarium mox describendum, unciæ pondere ex humano vel caprillo, vel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum, uncias tres: nucis Indicæ recentis, uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaveris albi, malvæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ, drachmas duas: baccarum juniperi, drachmam unam: gummi Arabici, sescunciam: terræ Lemniæ, drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex: diluti violarum, uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua violarum maceratis, uncias sex: serapii violacei, uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papavere, cujusque, uncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electuarium facito: quo utitor, ut antè diximus.*

Controversia inter Græcos & Arabas.

Electuarii descriptio.

[illegible]

PINORUM ERUCÆ. CAP. II.

IIs qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & a palato exoritur: vehemens alvi, linguæ ac stomachi inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire videantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remediis, quæ devoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

a Meum [illegible] una.

Βούπρηστις. BUPRESTIS. CAP. III.

QUi bupreftin biberunt,non diffimile nitro virus fapiunt: ftomachi ventrifq; vehemens dolor infequitur:tam venter quàm ftomachus mirum in modum,ut in aqua inter cutem,difflatus,inturgefcit:univerfa corporis facies contenditur: urina fupprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Privatim poft vomitus & vacuationes, quas clyfteribus molimur, aridæ ficus profunt: item earum decoctum,ex vino. Ubi verò jam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo,aut earundem tritarum in mulfo,aut lactis potu,juvantur. Pyrorum etiamnum omne genus effe, & lac humanum bibere, convenit.

DE buprestibus & pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus,quantum ad earum historiam attinet: nunc harum vim veneficam prosequimur. Hac igitur animalia etsi pota, aut aliàs in ventriculum ingesta, quadam symptomata, & incommoda pariant,ab his planè diversa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur, tamen & ipsa eandem expetunt curationem,eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm adversus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos in ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IV.

SI falamandram haufernnt,linguæ inflammatio confequitur:mens & fermo præpeditur: tremor cum torpore aut horrore quodam,ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis livoribus circumquaque fugillantur: fæpeq; diutius immorante veneno,putrefcentes defluunt. Quibus præftabimus cuncta,quæ potis cantharidibus. Peculiaria verò remedia,refina pinus,aut galbanum ex melle linctum,& ajugæ decoctum,in quo nuclei pinei conterantur:urticæ quoq; folia,cum liliis & oleo decocta. Profunt etiam ova teftudinis marinæ aut terreftris cocta:item ranarum jus,cum quibus eryngii radix incocta fit.

Salamandræ venefica natura. *NOn solùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in pulverem pota, vel clam cibis admista, sed etiam morsu, viperarum modo cæterorumq; serpentium venenum ejaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliva quadam, tum mucosa specie, quæ è toto ejus corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem plerique reperti sunt, qui hoc tantum veneno periere. Proinde mirum non esse videtur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interiisse familias, quòd aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: vel quòd panem tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non usquequaq; credendum existimo, cùm ignium vi venena omnia absumantur. Sed potius adstipulandum fuerit Plinio, qui libr. 29. cap. 4. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ veneno infecta accensa fuissent, quosdam jam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, ut ejus verba testantur, cùm inquit: Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras, Salamandra populos necare improvidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno. & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede, quæ crusta panis incoquatur, idem veneficium est, vel si in puteum cadat. Quippe cùm saliva ejus quacunq; parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus: hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (ut Aëtius est author libr. 13.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, universum deglabrant corpus. Sic venenatis succurritur (ut Dioscorides ait) iisdem remediis, quæ ad cantharidas præstant, quod tamen aliquibus minimè videtur rationi consonum: quandoquidem cum salamandræ venenum maximè frigidum humidumq; sit, cantharidum contrà calidissimum, & exiccans, nullo quidem pacto consentaneum censent, quod iisdem utrisq; succurratur medicamentis.* *Salamandræ veneni curatio.* *Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quod ubi Dioscorides salamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in universum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri possit, venenum è ventriculo & intestinis extrahatur crebris vomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur Theriaca, Mithridatium, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à venenatis omnib. tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustra & ineptè repeterentur. Quare scitè cum ad cantharidum remedia legentes rejicit, de generalibus tantùm intelligit. Avicenna eandem salamandris adhibet curationem, quam opio, quod tam hoc, quàm illa frigidissimo sint temperamento. præfertq; cæteris Theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam styracem, urticæ semen, & cupressi frondes. Cæterum quoniam salamandra sui corporis forma* STELLIONES *mortiferi etiam morsus animalia mihi in mentem revocavit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primum historiam describere, deinde venenati morsus remedia in medium adducere.* *Stellionū consid.* *Sed an lacertarum generi legitimè stelliones adscribi possint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, majores lacertos quos vulgò appellamus Ramarri, alii Liguri, alii verò Lucerti, veros esse stelliones.* *Lacertæ majores.* *Quorum tamen sententiæ non possum subscribere: quandoquidem Plin. l. 10. c. 25. & 26. Stelliones inquit esse lacertarū figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm vivant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos, namq; hi cochleas, cicadas, locustas & papiliones devorant, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in venis continent sanguinem, & amplo referti sunt jecinore. hominibusque haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà verò iis adversantur stelliones, Plinio authore lib. 30. c. 10. ubi nullum animal fraudulentius invidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus, in locis ostiorum & fenestrarum, aut cameris sepulchrisve: quapropter venatores observant cubile eorum æstatibus. Ibi vere incipiente ipsis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustiis etiam gaudent. Venantur autem eos, ut eorum senectam, quæ ut serpentes quotannis exuuntur, facilè consequantur, quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam senectam illico devorant. Hinc igitur sanè perspicuum fuerit, Stelliones a majoribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus & maceriis degunt: illi*

verò in

verò in sepulchris & domibus nostris oberrant. Proinde jubet Dioscorides, ut qui in venenorum timore versantur, & culinam sub diali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animadvertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut Phalangia, Stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem Stelliones in Italia proveniant, testis est Aristoteles l. 8. c. 29. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis Stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his conjecturis jamdiu existimaverim ea lacertarum genera esse Stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile visitur, & araneos maximè venatur, ut Plinius inquit, item Aristoteles lib. 9. cap. 1. de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, unde & fortasse nomen. Quinetiam, quòd venenum morsu relinquant, cum è cavernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt hujuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus & salamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoque horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Observavi ego Salamandras in quibusdam Germaniæ sylvis universo dorso nigerrimas, pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Utinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata & rotundo rostro, alvo admodum rubentes, nigricante dorso, nullis maculis respersо. Quod etiam Scincis evenit, nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parvi & nigricantes, iis utique adsimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte 24. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum Insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum & copiosæ. Sed ut ad Stelliones jam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est Theriaca, Mithridatis antidoto, & aliis, quæ in universum venenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur privatim maximo præsidio, demorsis jam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima hujus commentatione diximus, iis præcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibove sumpserit, primùm tum vomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (ut Plinius inquit) ex Stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm Stellio immortuus est vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit: ob id in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est ovi luteum, & mel ac nitrum.

Stellionis morsus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERUM. CAP. V.

SUmpto Ephemero, quod aliqui Colchicon aut sylvestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atque iis, qui urtica aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti gravitate exæstuat: cæterùm invalescente morbo, cruor strigmentis admistus, per alvum exigitur. Quibus, ut iis qui salamandram hauserunt, vomitione aut clysteribus auxiliari conveniet: sed antea quàm venenum invalescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorii: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tusæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoque cum lixivio epotum: eximiè juvantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiam si in ore contineant: ita ut quibus copia lactis hujus adsit, non aliud desideretur.

COlchici Ephemeri historiam picturamque reddidimus lib. quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Ejus autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, ut plura ab aliis, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, ut primùm (quod in aliis quoque sæpenumero dictum est) crebra vomitiones, & clysteres suum præstent auxilium: deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum bubulumque. Nec tamen omittenda, quæ in universum omnibus venenis resistunt, de quibus jam sæpius diximus. Sed quoniam inter venenata recensentur Anacardia sic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamvis colore dissimilia: itemque Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & ejusdem ferè cum anacardiis temperamenti: cùm hæc Dioscoridi prætermissa videantur, sintque medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos utuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoque naturâ venefica propria assignassem remedia. Præsertim cum sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circumforaneorum ignorantia est, qui non modò non mederi, sed vix etiam legere sciunt) propinentur, nullis servatis ponderibus, nec mensuris, nullisque additis medicamentis, quæ illorum vim maleficam frangant: unde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina & tam sæva sequuntur symptomata, ut nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent, id quod plurimis evenisse scimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliàs ingesta præterquàm quòd fauces, guttur, & ventriculum inurunt, & usqueadeò universum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpũt, quòd sua calorifica vi atrum succum exurant: quibus est succurrendum, factis antea vomitionibus ac clysteriis, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaveris semine, aut recenti butyro & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè juvamento. Quin & alia pinguia medicamenta conveniunt: nempe pinguium carnium jura, suillus & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum & volatilium cerebrum, & ossium medulla: quandoquidem his amplissima inest facultas (ut pluries diximus) qua venenorum calidorum omnium fervor extinguitur, retunditurque acrimonia. Præterea iis auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, vel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Avicenna Anacardiorum fervori extinguendo cæteris prætulit bubulũ lac acescens, violaceum oleum, & hordeaceum ptisanam, prius tamen glacie, vel nive frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Juglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, anacardiis (ut paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit ac urens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia & cantharides. Adurit enim fauces & palatum, vomitiones commovet, ventriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat,

Ephemeri veneni curatio

Anacardiorum veneni signa, & curatio.

Staphidis agriæ noxa & curatio.

gulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facultate vomitiones moliatur, non aliter est provocandus vomitus. Verùm animadvertendum est, an ipsa rejiciatur: quod ubi non evenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atq; interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, namq; hoc tantùm medicamento valentißime per vomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, hic extrahi poßit. Reliquum verò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omißis universalibus antidotis.

Δορύκνιον. DORYCNIUM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam vexat, sanguis confertim rejicitur: mucosa quædam, perinde quasi dysentericis, alvo egeruntur. Itaq; antequam aliquid ex iis eveniat, auxilio sunt antedicta, vomitus, clyster & quæcunq; potum venenum expellere possunt. Privatim iis opitulatur, aqua mulsa, *a* lac caprillum aut asininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est: conveniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem jusscula.

a Meum. [illegible] *i. pota.*

Dorycnii veneni consid.

DE Dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum: quandoquidem duobus capitibus lib. 4. de his tanquam de diversis disseruit Dioscorides. Verùm enimvero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt, non tamen id esse verum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterùm Solano manico veneficam vim inesse constat, utpote quòd eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit: Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex vino facit species vanas, imaginesq; non injucundas observari: sed duplicatus hic modus, ad tres usq; dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus verò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & vomitione rejecta. Has perniciosas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cujus tamen hic inter venenatas plantas postea non meminit. Ibidem lib. 4. non aliam vim maleficam Dorycnio aßignavit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaq; conjicere ausim, quòd eadem utrisq; medicamenta facilè competere poßint. Dorycnium Avicenna uvam vulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quam scripserint Dioscorides & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab iis prætereà medicamentis, quæ nobis inferius in opii curatione describentur. Cæterùm non minus lethiferum est Solanum majus, quod vulgo Italis appellatur herba bella donna, cùm non solùm ejus bacca devorata, sed ipsa quoq; radix quandoq; joci causa parasitis exhibita, qui ad lautas mensas, etiam invitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum convivantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasa scrupuli pondere in vini sesquiuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id vinis recentis addatur, quod poculum repleat, totumq; potandum propinetur, fit paulò post, ut qui biberint, nihil prorsus edere poßint, magno spectantium oblectamento: verùm qui hoc fuco utuntur, priusquam mensæ aßideant, parasitos ad jentaculum invitant, ut fucatum vinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentaneum antidotum est. Hanc hujusce radicis facultatem fortè fortuna primus adinvenit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ studiosißimus, qui mihi id revelavit. Sed animadvertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxæ iisdem medicamentis, quibus Dorycnii & manici Solani noxa superatur.

Solani manici veneni noxa & curatio.

Uva vulpina.

Bella donna lethiferum.

Ἀκόνιτον. ACONITUM. CAP. VII.

AConitum statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: gravitatem pectori, & præcordiis adfert, simulq; crebri spiritus deflantur. Quare venenum vomitione abigi, aut clystere per alvum egeri opus est. Utimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio vel absinthii decocto, cum vino absinthite, vel *a* sempervivo, vel abrotono, chamelæa aut ajuga. Prodest etiamnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere & ruta, æquis ponderibus ex vino: coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoq; stercus, item vinum in quo aurum, ferrum, argentumve candens restinguatur, potum: lixiviaq; cum gallina & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium jura, cum *b* vino sumpta. Fertur & ajuga privatim ipsis subvenire.

a Cat. εὐζώμῳ. *i. eruca.*

b Meum. ὄξει. *i. aceto.*

Aconiti veneni consid.

ACoAconiti complura haberi genera, quisquis facilè nosse poterit, qui superius lib. 4. eorum omnes Icones examinaverit, siquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam navavit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariæ studiosißimus. Namq; is sex Aconitorum genera adinvenit in monte quem Baldum vocant, quæ quarto lib. postremo loco appingi curavimus. Et ad me tandem ea transmissa sunt à clarißimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino, qui omnia Calzolario ipsi accepta referunt. Itaq; tametsi permulta habeantur Aconiti genera, nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quæ omnia veneficam vim sortiuntur, unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti visuntur. Oboriuntur tremores, corpus universum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui usq; adeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aëtio & Avicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de venenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniã commendavit, drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein vomitum excitari jubet: à vomitu theriacã eodem pondere exhiberi, ex vino in quo incocta fuerit gentiana: atq; adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longã aristolochia

lochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem venit nonnunquam inter venenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ & dracunculi semen. quæ cum hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putavi, nunc de singulorum veneno, ejusq; remediis nonnulla commemorare. Sunt igitur in S C I L L A R U M *genere quæ suapte natura venenosa proveniant: sunt etiam contra quæ nullo imbutæ veneno in medicum veniant usum. Hæ porò, vel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ verò sua malefica vi, etsi quàm parcè devorentur, illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa provenit, locisq; oboritur fœdis ac graveolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarii in uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri simul & dulci, splendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, quæ corpus lædi possit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his disserens Avicenna inter venenatas plantas sen septima quarti voluminis, sic inquit: Scilla mala aut probata longior usus, quàm par sit, ventriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas venas, aliosq; meatus, qui è ventriculo in jecur permeant. Quo fit, ut in visceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos verò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, devoratisq; ovorum vitellis in aceto decoctis. Quinetiam iis frixa cibaria conferunt, pinguia carnium jura, recens crudumq; butyrum, & extrema juvenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cum de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda* F L A M M U L A *vocata, cujus historiam scripsimus lib. 4. in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter venenosam quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut valentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta verò fauces, guttur, ventriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina derodit, & ardentem pellit urinam: nam quandoq; tam altè excoriat, ut erosis vasorum tunicis, mictu sanguinis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit auxiliaturq;, excitatis prius vomitionibus & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus aut papaveris semine expressum. Quippe (ut jam sæpenumero diximus) hujuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & jecur fovere, lactucæ, portulacæ & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas devorare prodest. Quòd si ... menta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum virilia, rosarum, polygoni, plantaginis, cynoglossi, papaveris, lactucæ & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium jusculis infusi, addito rosaceo & vino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* U R T I C Æ S E M E N, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ veneris gratia quidam utuntur. Sed cum & ipsum in medicum veniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animadvertendum est ne largius ingeratur, præsertim solum, sed ut adjiciatur cibis vel medicamentis, quæ ejus acrimoniam excedentemq; fervorem obtundere & extinguere queunt: cujusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & privatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim devoratur, non solùm (ut Avicenna est Author) omnes scillæ malos præbet effectus, sed privatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ: verùm ad finiendam tussim quæ privatim ex urticæ semine provenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium violaceum, & ex Zizyphis, saccharum quod candidum vocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò acerrimæq; facultatis est etiamnum* D R A C U N C U L I *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat ac pungat linguam: item gingivas & dentes vexat: quin & corpori universo ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Privatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis penidiis, aut sacchara, amygdalino oleo, vel recenti butyro.*

Scillæ venenosæ noxa, & curatio.

Scillæ inter venenatas Avicenna meminit.

Flammulæ venenti noxa, & curatio.

Urticæ seminis noxa, & curatio.

Dracunculi seminis noxa & remedia.

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIÆ. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, invenitur: quod qui edunt, bibuntve, non secus affliguntur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conveniunt. Adjuvantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adjecta.

MEllis Heracleotici historiam & vires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio involuerit) eos mente ab alienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cum jamdiu in Italiam non adferatur, ideo nec curæ ejus insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito venenatam sortiatur facultatem & curationem.

Κόριον. CORIANDRUM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latere non potest: epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentiis non abhorrentem, qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore venenum fatentur. Quibus post vomitionem irino oleo concitatá, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus ova in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & jus salsum ex gallina & ansere: passum quoq; cum lixivia sumptum.

DE coriandro lib. 3. abunde disputavimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controversia est inter authores medicinæ, sed etiam de iis, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterum de secunda difficultate nunc equidem secum sentio atq; olim. Alias enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem ejus usum nocuum esse existimarem. Nunc verò ejus usum tantùm immoderatum (quod ita mentem commoveat, & mortis periculum adferat) evitandum censeo: idq; non levibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro supe-

Coriandri venefica natura.

Coriandri veneni remedia.

rius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedamus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: namq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subveniunt præterea raucedini, vociq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conveniunt. Ad cerebri verò noxam præstat diamoschum & diambarum, & id genus alia, quæ cordi & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIUM. CAP. X.

a Meum κώνειον, i. cicuta.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum evolutione & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ ex hausto a coriandro auxiliantur. 10

Psyllii veneni noxa & curatio.

PSyllium & ejus semen, cujus in pharmacopoliis frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alvi tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunq; oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm vomitionibus & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in universum omnibus venenis adversantur. Sed & ea omnia iis maximè subveniunt (ut Dioscorides est author) quæ & iis, qui coriandrum exhauserint.

Κώνειον. CICUTA. CAP. XI.

CIcuta pota vertiginem excitat, oculisq; caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: deniq; convulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu excutiemus: postmodum dejectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deveniemus: repetendum per intervalla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, aut absinthium cum pipere & vino, castorio, ruta, mentha cum vino, aut amomi, cardamomi, aut styracis uncia, aut piperis, cum semine urticæ & vino, aut lauri folia. Item laser ex oleo & passo, & passum per sese largius potum proficit. 20

Cicutæ venefica vis.

CIcutæ historiam & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proveniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed jam ad vires ejus veneficas transeundum est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usq; adeò perturbat, ut in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cùm rusticus quidam magnifici Joannis à Turri vinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubitum. Media autem nocte à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia & furore ducti: unde adeò caput, faciem & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus vicinis, partim percussionibus tumidi, partimq; effuso sub cute sanguine liventes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstrosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatusq; domesticis, quibus eduliis in cœna victitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacas esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt alii locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inveni alias cicutæ radices, quæ jam folia emittere incipiebant. Quare perspecta celeriter ad agros redii, quos quidem non multo post tempore, Deo adjuvante, in pristinam mentem & sanitatem restitui, tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm veneni. Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Utinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarũ loco. Quinetiam monachum Franciscanum curavimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam jusculis imposita comedisset. Caveant igitur omnes, ne in has veniant discrimina. Exhibet Aëtius præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apii semen, ex vino potandum; aut iridis radicem, aut seseli Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia: quamobrem ad vehementiorem motum ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen Theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex vino. Namq; hoc cicutæ verum esse antidotum putat. 30 40 50

Historia Cicutæ pro pastinaca, & pro petroselino comestæ.

Cicutæ sumptæ curatio.

Σμῖλαξ. TAXUS. CAP. XII.

SMilax, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur: frigus universo corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conveniunt.

Taxi venefica natura.

TAxus arbor, cujus historiam superius libro quarto retulimus, ubi & ejus plantæ picturam adjecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitaverint, vel biberint foliorum succum: sed etiam (ut ajunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cujusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia: quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantum tempore noxiam, quo jam florere incepevit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit: Narbonæ tam præsentis est veneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in ejus umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio libr. 16. cap. 10.) in Arcadia quoq; evenire scribit. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Provenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Anania valle, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum & laricum sylvas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò jumenta, quæ non ruminant, devorata taxo, moriuntur: sed etiam quæ 60

rumi-

ruminant: quandoquidem boves complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, sylvestrisq́ pascuis boves morbosi fiunt, conclamant rustici, animadvertendum esse, ne Naxum degustaverint, ita enim taxum corrupto vocabulo nominant. Nihil minus ejus bacca iisdem in locis noxia ac perniciosa deprehenduntur: quippe quod curaverim ego pastores, aliosq́, in sylvis ligna cadentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant, ex quarũ esu non modò in ardentes febres inciderant, sed & in alvi profluvium, adeò ut in maximo versarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & ejus sequaces omnes existimarunt taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, iisdem remediis taxi venenum superari, quibus & cicutæ: quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. Namq́, amaror, qui cortici & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quadam: & quòd aviculæ eas depastæ nigrescant: manifestò indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alvi profluvio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quamvis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigniq́, alvi profluvium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eveniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum verò colorem in aviculis contrahi posse, non minus à frigido, quàm à calido: ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq́ virescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium quæ se ferant, nempe quòd & febres, & alvi profluvia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit devoratis anacardiis) quàm humorum putredine. Neq́, præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in avicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse volumus, ut non quicquam tam celebratorum virorum authoritati detraherem, neq́, etiam quòd ausim temerè eorum sententiis refragari sed ut meam in medium proferrem sententiam, atq́, ut hæc a nobis proponerentur aliis discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIUM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum, cùmq́, eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quamvis non absq́, ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq́, in hujus præfatione, quod Nerii folia & flores, si devorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq́, in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potanda à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione, cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Avicenna, cæteriq́, posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Avicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quamvis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde alvus, & subsequitur universi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, desiccans & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporis infert, intra corpus sumptum, sed etiam eos afficit, qui in ejus umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluviorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusq́, deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fanigraci decocto, aut devoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut haustu borum decocto. Conferunt & carica ex melle, aut saccharo aut julapio sumpta. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & vomitionibus, ut in aliis omnibus sæpenumero dictum est. Convenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item juniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq́, lethifera est arbor, quam perperàm quidam STCOMERUM appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo trajectis, suas preces Deiparæ virgini numerant infima gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasteriis arbor ea frequens reperiatur. Hanc Avicenna vocat AZADARACHT fen. 6. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in universum omnibus succurrunt venenis: privatim verò iis, quibus & Nerii vis exitialis aufertur. Caveant itaq́, omnes, qui hanc arborem suis in viridariis alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Avicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Baccæ Taxi noxiæ.

Taxus utrum calida, vel frigida.

Nerii malefica natura.

Nerii veneni curatio.

Azadarach arboris venenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SUCCUS. CAP. XIII.

EPotus carpasi succus saporem citamq́ strangulationem adducit. Adjuvantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

QUodnam hodie plantæ genus nobis Carbasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides, nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo conjectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus l. 5. carpesiam vocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam & carpesium, de quo primo libro latius diximus, unũ & eandem esse plantam. Sed vanam prorsus horum sententiã esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoria proditum invenitur, deleteriam vim ullam carpesio inesse, verùm eandem (ut Galenus & Paulus testantur) quæ ipsi phu: quinimo, ita adversus venena commendari compertum est, quòd Quintus Carpesium cinnamomi loco in Theriacam addere non dubitaverit, quòd tantum id præstare existimaverit, quantum potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissima myrrha notas expendit, lib. 1. de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum, unum & idem esse medicamentum, is meo quidem judicio rem (ut ajunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀπῶ καρπάσου hoc est, succi carpasi mentionem faciat, tum libro 1. de compositione medicamentorum localium, ubi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum etiam lib. 5. de compositione eorundem in quodam

Taxi venefica natura.

Carpasum & Carpesiam male quibusdam idem.

molari emplastro. Caeterùm cùm hujus usu, & notitia apud omnes penitus exoleverit, non est cur alia à nobis frustra de eo sit instituenda curatio.

Σαρδονία πόα. **SARDONIA HERBA. CAP. XIV.**

SArdonia ranunculi herbæ generi assignatur, quæ vescentibus mentem adimit, & quadam nervorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant: à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manavit. Post vomitum peculiariter convenit aqua mulsa & lac liberalius epota: irrigatio, perunctioq; à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumq; descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit: & in summa, curam omnem, quæ convulsioni nervorum adhibetur, exequi oportet. 10

Sardoniæ herbæ venenum, ejusque curatio.

QUòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abundè docuit Dioscorides libro secundo. Meminit hujusce plantæ Julius Solinus c. 8. Polyhist. his verbis: Huic incommodo accidit & herba Sardonia, quæ in defluviis fontanis provenit largior justo: ea si edulio fuerit, vescentibus nervos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem appetunt, velut ridentium facie intereant. Tradidit hujusce curationem Aetius l. 13. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxiliis hoc convulsionis genus privatim curari debeat. Quippe cum diversa sint convulsionum genera, diversa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in pulverem contritum aut per se, aut è dulci vino potum. Caeterùm ut Conciliator est author, adjuvantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellarunt Mauritani) vino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrii facti diutius dormiant: item melissophylli succo ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait Sardoniæ herbæ verum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utiq; paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus vis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate nervos tum roborent, tum juvent. Cujusmodi sunt, stœchas, hyssopum, salvia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, cervicem, & universam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut vulpiano, ut unguento aragone, aut agrippino, aut demque aliis his similibus. 20

Apium risus.

Ὑοσκύαμος. **HYOSCYAMUS. CAP. XV.** 30

HYoscyamum potum, aut comesum, similem ebriis abalienationem movet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, Lacq; præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & vinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoq;: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & inrubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cæpa, & allium, & hæc singula cum vino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui vinum biberunt, ut excoquant.

Hyoscyami venenosa vis.

SUccurritur facilè Hyoscyami noxa, cujus historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi ejus quoq; effigiem dedimus, si antea, quam venenosa vis invalescat, superetq; corporis vires, conferentia propinentur medicamenta. Sed propter indicia, quæ epoto, vel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aetius lib. 13. nempe quòd insequatur jactatio corporis cum distortione: quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum vulgò vocant Disturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit utriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Avicenna, sic inquiens: Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, surditas, gingivarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, vocisq; diversitas: namq; quandoq; rudunt affecti asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, ut impedita prorsus respiratione, suffocentur, convellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, ut suspicari liceat, in hoc cæcutivisse errasseq; Avicennam, quemadmodum & in aliis quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Caeterùm in albi hyoscyami curatione idem Avicenna præfert cæteris medicamentis Theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed iis, qui nigrum hauserint, post vomitum & clysteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex vino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam vino subactam, emplastri modo ventriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atq; etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis. 40 50

Disturbio dicitur hyoscyamus.

Avicennæ erratum. Hyoscyami utriusq; curatio.

Μανδραγόρας. **MANDRAGORA. CAP. XVI.** 60

MAndragora si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac vehemens veternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequam aliquid ex iis accidat, vomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex vino dulci, aut passo sumantur: caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorii, & piperis, sinapis, & castorii, & rutæ tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ii revocentur, sternutamenta movere, aliisque communibus auxiliis uti convenit.

Quan-

Mandragoræ venefica natura.

QUandoquidem Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; ejus genus depinximus: ideo nunc tantum indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis vel devoratis ejus tum radice, tum fructu evenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar: quoniam ſi diutius malefica vis ſerpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remediis, facilè ii qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aëtium ſecutus, eam vix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum gravi, ac nauſeabundo, amaro injucundoq; guſtu. Certa itidem copia, & menſura ad lædendum requiritur. De cætero verò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Hujus potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in veternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repentè rurſus tanquam amentes recidant. Removeri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pulegio ex calida aqua, aut alvi dejectione cum dejectorio medicamento, quo ad veternoſos utimur. Quòd ſi à vomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſſimum medicamentum offerri volunt. Proſunt item acria clyſmata, frictiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tum occipitio, tum ſcapulis, tum etiam naribus fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & ſternutamenta, quæ veratri albi pulvere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta veſicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus. occipiti & poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur: namq; hæc omnia valentiſſimè revocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animadvertendum eſt, quòd jubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum vapores eò petentes roſaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendaſſe videtur libro 13. methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Unde nil mirum, ſi Paulus Aëtius, Alexander Trallianus, & alii qui Galeni veſtigia ſequuntur, cùm rectè noviſſent veternum morbum à frigidis tantùm humoribus provenire, & roſaceum cum aceto illis haud quaquam convenire, quòd magis refrigerare valeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo ſolo admoto, morbum foverent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimvero putandum eſt, Galenum roſaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo veternus excitatur, bili (ut plerunq; accidit) fuerit admiſtus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipſo duntaxat morbi principio vexare ſolet: nam cùm tenuis ſit facilè reſolvitur, & ſuperatur à frigido. Hinc itaq; quiſq; expendere & cognoſcere poteſt, an iis, qui à devorata mandragora veternoſi fiunt, purum illud medicamentum ex roſaceo & aceto admovere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab aſſumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametſi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto ſemine, citra ullam prorſus moleſtiam, immatura tamen, & cum ſemine devorata, mortifera ſanè inferunt ſymptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui univerſam corporis ſuperficiem adurit: lingua & os areſcunt, quam ob cauſam ore perpetuò hiante cernuntur affecti frigidum trahentes aërem. Quibus niſi illico ſuccurratur, convulſi pereunt: contra verò facile liberantur, ſi ſtatim hauſerint, quæ opem ferre poſſunt. Id autem commodè, & efficaciter præſtat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc ſola momento omnem aufert moleſtiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui hujuſce radicem, vel pomum, vel ſuccum ſumpſerint, unius tantùm diei inedia, ſi tamen ſubinde præſtantiſſimum meracum vinum largius bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admiſtum ſit caſtoreum. Sed horum omnium peculiare ſcribit eſſe antidotum domeſticam radicê triduo cum pane & ſale devoratam. Cæterùm cum mandragoræ poma METELLAS NUCES quas vocant, mihi in memoriam revocaverint, quam hiſtoriam ſuperius libro primo deſcripſi, ſciverimq; non modò, ſi edantur, ſuapte natura canes necare, ſed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, poſteritatis memoriæ prodiderit Dioſcorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus ſumuntur, vertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; ſomnũ: poſtremò oboritur frigidus ſudor, vicinæ mortis præſagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries vomitus aqua calida, & oleo: poſt vomitum datur convenientiſſimè butyrum, & vinum meracum copioſum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & caſtoreo. Prodeſt, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus & pedes, calida aqua fovere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in univerſum corpus excitare: cum eo tamen, ut ſubinde balanino, aut coſtino oleo perungantur affecti. Præſtat item exercitatio, proinde ad celerem greſſum cogendi ſunt, ut univerſum corpus incaleſcat: & pinguibus poſtea cibis, dulciq; vino refocillandi. In ſumma & his ea maximè convenit curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione diſſeremus.

Mandragoræ noxæ remedia.

Roſaceũ utrũ hic cõveniat.

Metellarum nucũ veneficium, & remedia.

Μηκώνειον. MECONIUM. CAP. XVII.

EPoto papaveris ſucco, quem meconion vocant, conſequitur veternus cum perfrictione, & pruritu vehementi, ita ut ſæpe invaleſcente veneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem exciret: corpus id medicamentum olet. Poſt citatam oleo vomitionem, acres clyſteres auxiliantur, acetumq; mulſum cum ſale potum, aut mel cum roſaceo calido: merum cum abſinthio aut cinnamomo copioſum, aut calidum per ſeſe acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixivia aut paſſo: & rutæ ſylveſtris ſemen cum pipere, vino, & panace piperq; cum caſtoreo, & aceto mulſo, vel cum ſatureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas deſcendant, & foveantur. Poſt lavacrum prodeſt jurium pinguium uſus, cum vino, aut paſſo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICULATUM. CAP. XVIII.

QUod corniculatum papaver appellant, & potu, & cibo eadem inferre conſuevit, quæ papaveris ſuccus: nec aliis expugnatur auxiliis.

Opii venefica natura.

INgratus opii odor, perinde atq; mandragoræ, facilè obſtat, ne in cibis, aut medicamentis inſeri poſſit, quin veneficium pateat guſtantibus, præſertim cùm necem non inferat, niſi certa quadam ſumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines venefici opio utantur, ubi quenquam veneno tollere volunt, nimirum veriti ne fraus odoris gravitate deprehendatur. Tametſi quandoq; accidat, aut fortè Medicorũ imperitia, aut pharmacopolarũ negligentia, ut ebibitis medicamentis

mentis; quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoq; sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander iis verbis repræsentavit. Animadverte, inquit, è sumpto papaveris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illis in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, è quo labore eo, odoratus sudor distillat una collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit, ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & lividus unguis, vel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum qui in cava recesserunt, radii. Nicandro subscribit Aëtius l.13. ubi sic inquit: Quando voluntariè meconium aliqui biberint, sive id manifestare noluerint, sive volentes non possint, his cognoscentur indiciis. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum gravem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odor opii per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, livor unguium, præcordiorum divulsio, respiratio parva & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera convulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus valentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides, neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Avicenna autem præfert laserpitii lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, Theriacam sagazeneam, & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiamnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur convulsioni, si universum corpus perungatur subfino oleo, ac etiam costino, aliisq; remediis, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modo his omnibus opituletur, sed etiam omnibus in universum venenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papaver devoraverint.

Opii veneni curatio.

Φαρικόν. **PHARICUM.** **CAP. XIX.**

QUod Pharicon vocant, sapore sylvestre nardum imitatur. Resolutionem nervorum potum adfert, cum convulsione & delirio. Oportet autem post vacuationes vinum absinthitem potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui vocaverunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex vino: derasumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici veneni consid.

NOn equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certò invenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm varia sit de nomine ejus apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoria prodidit pharicum lethale medicamentum sic vocatum à Pharico venefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessaliæ in Pharis, alii Lacedæmone, quod ibi fortasse proveniat: hæc ille. Cæterùm cùm jam id meritò deperditum sit atq; hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere, nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. **TOXICUM.** **CAP. XX.**

TOxicum ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias iis imagines obversat: quare vix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, evadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum rosaceo bibere, & revomere cogantur: rapi semen bibendum cum vino. Privatim iis convenit quinquefolii radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere conveniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt, & ubi surrexere, stupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici consid.

QUid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut iis vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoq; difficile admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, vel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimvero putarunt quidam, ut Manardus Ferrariensis vir nostra ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem sententia non omnino iis videtur refellenda, qui plura de Toxico non investigarunt: quandoquidem (ut Avicenna est author) non defuere, qui sagittas Napello inficerent: constatq; napellum haurientibus linguæ & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui evadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cum asserat Avicenna, quòd si qua cura cum Toxico adhiberi possit, ea fiat vomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque iis, qui Toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum vomitum ex vino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse venenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes: etsi enim ex notis prædictis Toxicum, & Napellum unum & idem esse videantur, tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quàm quod deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani, eos qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, ut vinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui Toxicum devoraverint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicariiq; nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cum de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia

Manardi opin. reprobata.

Toxicũ Græcorũ & Arabũ Napellũ non esse idem.

omnia dederint indicia, quæ ab Avicenna napello aſsignantur: in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam ſenſere delirium. Præterea Avicenna, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurum imbecillitas: quorum tamen ſymptomatum nihil de Toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Avicenna) qui Napelli pericula evadunt, plerumq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deſciſcunt. id quod Toxicum ſumentibus non evenit: horum ſiquidem qui ſupervixerint, ſtupidi tantùm reliquum vitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim ſæviora ſunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde conſtat ex Nicandro in alexipharmacis ubi Toxicum deſcripſit in notis.

Toxici notæ ex Nicādro.

Protinus etiam lethalis Toxici dolorem & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua ejus, qui Toxicum hauſerit, infernè craſsior redditur. Sed labia intumeſcentia, os planè pondere ſuo degravant, ac aridum prorſus ſputum regerit, inferiorisq; partæ gingivæ diffunduntur, & è ſuis ſtationibus moventur. Sæpe etiam cordi ſtuporem injecit, omnisq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ inſania edens: ac ſine intermiſsione dolens, vehementer vociferatur, inſtar hominis, cui caput totum corpus compingens, enſe amputandum ſit. Vel quemadmodum craterifera ſacras res tractans ipſa Rheæ ſacerdos, nona menſis publico appropinquans itineri, longum ore ſuo rumorem, & clamorem, edit, quem horrendum in montanis latratum audientes ſibi metuunt. Sic ille rabie, mente ſua turbatus errans ejulat, ac lupi inſtar fugitivè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inſpiciens, album dentem acuit, dentibusq; ſuis deſpumat: hactenus Nicander.

Toxici & Napelli diverſa cura.

Cæterùm differunt Toxicum, & Napellus in curandi quoq; ratione. Toxicum namq; Dioſcoridi curatur roſaceo ex paſſo poto, quinquefolii radicibus, caprillo, & hircino ſanguine, cotoneis malis, amomo, & balſami fructu. Avicenna verò Napello ſuccurrit cum vini potu, butyro, moſcho, capparis radice, & eo denìq; mure, qui napelli ipſius radices depaſcitur: quæ utiq; medicamenta omnia ab iis admodum diſcrepant, quæ in Toxici curatione commemoravit Dioſcorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Avicenna in cæteris venenorum auxiliis. Hæc igitur apertiſsimè oſtendunt, convincuntq; Napellum & Toxicum eſſe diverſa venena. Nec illa obſtant ſententiæ noſtræ, quæ ſuperius in Manardi favorem adduximus: quandoquidem (ut facilè colligi poteſt ex univerſa hujuſce libri materia) alia etiam habentur venena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, videntur una, & eadem res eſſe, cùm tamen longè diverſa cernantur: cujuſmodi ſunt mandragora, opium, hyoſcyamus, corniculatum papaver, & id genus alia.

Toxicū & Tuſom idem.

Sed ut jam de Toxico meam in medium proferam ſententiam, cum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id eſſe Avicennæ Toxicum, quod idem Tuſom appellat. Nempe quod aſſerat eo epoto labra & linguam inflammari, ſequi delirium, & incoercitum furorem, quæ propria Toxici ſunt indicia. Attamen hoc videtur illi omnino fuiſſe incognitum, quod nec minus fortaſſe Dioſcoridem latuit. Nam ſi Toxicum noviſſet Dioſcorides, ejus certè hiſtoriam libro quarto ſilentio non diſsimulaſſet, ubi de cæteris mortiferis diſſeruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit Mauritanorum Tuſom eſſe Dioſcoridis Toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxiſſe videantur, quaſi toxicum tuſom nominaverint.

Napelli venenum ejusque remedia.

Verùm cùm Toxicum de NAPELLO *loquendi nobis occaſionem dederit, non alienum fuerit, ut noſtrum ſequamur inſtitutum, hoc loco ejus tum venenum tum remedia deſcribere, præſertim cùm naſcatur in Italia Napellus itaq; ut Mauritanorum teſtantur monumenta, & noſtra adſtipulatur experientia, ſi potu vel cibo in corpus ingeratur, ſæva ſtatim affert diſcrimina, nempe illico labia inflammantur, & adeò intumeſcit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poſsit: oculi item pariter intumeſcunt, ita ut promineant: vertigines, & animi deliquia frequentiſsimè invadunt & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: ſubinde univerſum liveſcit corpus, intumeſcitq; & confeſtim malo occupatur habitu. Quo fit, ut brevi temporis ſpatio, qui ſumpſerint, miſerabiliter intereant. Sed id mirum non eſt: quippe quoniam tanta eſt hujuſce lethiferi veneni vis, ut niſi ſtatim propriis antidotis ſuccurratur, nullis ſubinde expugnetur medicamentis. Immo quamvis etiam in ipſo principio valentiora dentur remedia, pauci tamen ſupervivunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius vomitibus (ut Avicenna inquit) epoto rapi, aut napi ſemine. Prodeſt deinde butyrum bubulum coctum, & ſæpe ac largè cum vino ſumptum: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari & diamoſchi pulvis: quin potius ambarum & moſchus præ cæteris per ſe, & cum Lemnia terra, ex vino pota. Quòd ſi hæc non proficiant, nihil ſanè præterea ſperandum relinquitur, quòd parum vel nihil poſsint in hujuſce veneni noxa Theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Avicenna, Theriacam Napello non prodeſſe, niſi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & Capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli eſſe antidotum. Conciliator Smaragdi pulverem duarum drachmarum pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm poteſt Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, aliisq; opulentis principibus, quandoquidem parva, vel nulla eſt adhibenda fides pretioſorum lapidum fragmentis quibus hac ætate ſeplaſiæ utuntur.*

Mus Napelli antidotus.

Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarunt, Avicennam ſecuti, verum ſecurumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depaſcitur. Hunc vidimus nos, cepimusq; in quibuſdam altioribus vallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipſum inveniendi venandiq; modus: ad hoc namque multa patientia, & vigilantia opus eſt. Quamobrem mihi mirum non eſt, quòd ſcripſerit quidam recentiorum clariſsimus, Magnificum quendam virum ac principem, philoſophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæſiviſſet, neq; eos invenire potuiſſet, ut demum ſuum conficeret antidotum, horum vice magnas quaſdam cepiſſe muſcas, quas foliis, & floribus Napelli victitare obſervaverat. Eo autem antidoto, quod conſtabat ex prædictis muſcis numero viginti quatuor, unciis duabus Lemniæ ſphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle ſufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non ſolùm adverſus Napelli venenum, quòd ut periculum faceret, diverſis dederat animalibus, & ipſemet experiundi antidoti gratia ſumpſerat, ſed etiam in omni alio veneno.

Oleum Scorpionum contra Napellū.

Sed quid dicam (ſi tamen licet ſine vitio ſua quenque laudibus efferre) de admiranda vi olei noſtri de ſcorpionibus, cujus componendi rationem tradidimus in præfationis hujus libri commentatione, cùm à tam ſævo exitialiq; veneno, qui biberint, brevi admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti? nihil certè aliud, niſi quod adverſus hoc venenum & cætera quæ viſcera non erodant, ſicut & venenoſorum omnium morſus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primùm ſibi locum vendicat. Ubi enim vehementiſsima, ferociaq; fuerint venena, ſingulis horis inungi poſtulat: ubi verò minus vehementia, minusq; ſæva fuerint, interpoſito trium horarum ſpatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad ſiniſtram mamillam, ſed temporum quoq;, manuum, & pedum arteriis.

Finis

ἰξία. IXIA. CAP. XXI.

IXia, quæ ulophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem movet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: iisque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post vomitionem alvumq; resolutam auxilium præstat aqua in qua, absinthium maduerit, ex vino largiore, aut aceto mulso pota: rutæque sylvestris semen, aut laseris radix: item tragorigani decoctum, cum aliquo supra dictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conveniunt: quin & nuces juglandes ex vino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthii succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ venefica natura.

ETsi Ixia nomenclatio utriq; chamæleoni sit communis, quòd ambo gummi visco simile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quam nigrum Chamæleonem. Siquidem id apertissimè declarant plantarum variæ appellationes, quæ Dioscoridi adscribuntur, ubi sic legitur. Chamæleo niger, quem quidam ulophonum alii Ixiam, nonnulli Cynoxylon vocant. Quæ verba adeò rem claram faciunt, ut ab hac sententia discedere nequeam. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens, ut nomenclationes illas tanquam Dioscoridi adulterinas rejiciat, addam non ob id esse fabulosas. Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos objiciam. Quippe qui libro 22. cap. 18. ita de nigro Chamæleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœmina cui violaceus. Uno nascuntur caule, cubitali, crassitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum sulphure, & bitumine unà decoctis, commanducatis verò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant, & ricinos canum necant: Juvencas quoq; anginæ modo: Quare quibusdam Ulophonum vocatur, & Cynozolon propter odoris gravitatem. Ferunt & hac viscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus adversantur: hactenus ille. His itaq; me satis comprobasse arbitror Ixiam chamæleonem esse nigrum. Quare apertissimè hallucinatur impudentissimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab utroq; chamæleone differentem, nempe eam ipsam, quam Theophrastus libro sexto, cap. 4. de plantarum historia Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus, sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem Ἰξίνη nihil aliud Theophrasto designat, quàm album chamæleonem. Namq; hac notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: Ἰξίνη haud multis in locis provenire potest. Est ab radice foligera. quæ de media seminalis acanus veluti malum extuberat, foliis nimirum occultatus. Hic lacrymam jucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem mastichem vocant: Hæc ille. Quæ si quis rectè perpenderit, & inter Ἰξίνην, & album chamæleonem nullam esse notarum differentiam non agnoverit, is meritò stupidus appellari poterit, & præsertim cùm Ἰξίνην nusquam dixerit Theophrastus esse venenosam, & Ulophonum appellari, nec ejus usquàm extet mentio apud Dioscoridem, Galenum & Plinium. Imposturæ hæ sunt, & sophismata, quibus studiosa juventus sæpe decipi solet. IXIA itaq; (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocymo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens, quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, alvumq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; venenata illa Ixia potio protinus excrementa ejicit ovorum similitudine: hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani Ixiam aldabac vocant, quod propriè viscum significat. Ideoq;, etsi scripserim ego antea Ixiam viscum esse Chamæleonis, non ob id mihi vitio vertendum est, & præsertim, cùm non minus venenosum esse sciam hujusce plantæ gummi, quàm sit ipsa radix. Cujus nimirum incommodis imprimis succurrunt, Avicenna teste, excitatæ vomitiones, & infusi clysteres, qui iis maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium Theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthii Romani aut santonici decocto pota. Prosunt itẽ epithemata, quæ cordis imbecillitati dicãtur: quin & utriusq; buglossi flores saccharo asservati, additis margaritis, coraliis, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & aliis quæ cordi opem ferunt. Convenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntq; veneni vim, sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subveniunt. Verum etsi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia provenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen superiori anno à Jacobo Antonio Cortuso viro sanè insigni, & plantarum indagatore maximo, & à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso, plures Chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo visci modo lento refertæ sunt. Antea verò quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmavit, è Carlina vulgò vocata radice in Creta Ixiam ab iis colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule viduo, sed etiam quandoq; in altero. Cæterùm hic referre non præteribo quæ de Chamæleonis nigri veneno, & ejus remediis memoriæ prodiderunt Paulus & Aëtius: ita enim scribunt. A Chamæleonis nigri potu morsus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & vomitus spumosus, tremores, concussiones & totius corporis convulsiones, ac vocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur iis & Thlaspios, & betæ succus, & triticea ptisana cremor ex passo, absinthii dilutum & nitrum cum aceto mulso. Ubi verò evomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & alvum cum lubricis infusis eluito, velut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordiis etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ixiam nō esse diversam à chamæleone.

Ixiæ veneni curatio.

Chamæleonis nigri venenum & remedia.

ψιμύθιον. CERUSSA. CAP. XXII.

CErussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingivæ, lingua & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat, iis extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare convenit aquam mulsam, aut ficuum, aut malvæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex vino tritam, vel lixivium ex sarmentis factum, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina ova cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus ploravit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; vomant. Convenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ cum aqua mulsa potus.

CEruſſæ faciendæ rationem tradidimus ſuperiore libro. Hæc tametſi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, ſalubre plerumq; fit medicamentum, ſi tamen ſumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus jam plura retulimus. Epotæ ceruſſæ incommoda pluribus notis, quam fecerit Dioſcorides, eleganter, carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphraſis. Ceruſſa per omnia ſpumanti adhuc lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulſum fuerit, colore ſimilis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſuper gingivas adſtringente vi ſcandit, quæ ſpumoſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces aſperitate languent. Vexantur ob id qui hauſerint, arida tuſſi, oculiq; nutantes gravitate, dum crebros ructus egerunt, non ſine [illegible]faſtione ſui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti labore gemunt. At ſæpiſſimè in ipſa luce vanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt: aliàs ſomnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potiſſimùm manus, & pedes, ſuum officium faciunt, adeò ut ni eis ſuccurratur, ei tandem dolore laceſſiti, ſuccumbant pereantq;: hactenus Nicander. Cæterùm Avicennæ teſtimonio, ceruſſam haurientibus alia adveniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, ventriculi, & alvi compunctiones præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præſtant (ut ipſe, & Aëtius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq; medicamenta, quæ ſuapte natura urinam valenter pellunt. Poſt hæc clyſteribus uti conveniet, ac ſubinde providere, ne dormiant affecti, ſed vigilantes ſæpius evomant poto prius hydromelite ſuſino, & narciſſino oleo admiſtis. Præferunt quidam vomitiones ab atriplicis, & rapi ſemine concitatas: item clyſteres ex braſſica decocto cum oleo, abſq; ſale: inſuper Theriacam ex vino, & Mithridatis antidotum, & album meracum vinum largius potum.

Ceruſſæ lethalis natura.

Ceruſſæ mali auxilia.

Μύκητες. FUNGI. CAP. XXIII.

FUngorum alii genere, alii copia lædunt: omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Quibus confeſtim ſuccurrendum: communiter ex oleo vomere cogendi, mirificè juvat lixivia ex ſarmentis aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta, ſtrangulantem illam vim auferunt, eſitataq; eiſdem auxiliantur. Adverſus fungos gallinacea ova cum poſca proficiunt, adjecta ariſtolochiæ drachma: item abſinthium cum vino melleque ſumptum, & ex aqua potum: apiaſtrum ex nitro: panacis radix, & ſemen in vino: fæx vini cremata, cum aqua: atramentum *a* ſutorium ex aceto: radix, vel ſinapis, aut naſturtium eſu proſunt.

a Cal. χαλκοῦ ἄνθος, i. flos æris.

NOn modò nocent in univerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & ſuapte natura veneno imbuti, ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quam ventriculi robur ferre poſſit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica vi, ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modico ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore, ſuffocant, ſtrangulant & deniq; interimunt, niſi citius remediis ſuccurratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (ut ſuperius lib. 4. tradidimus) ſi frangantur, quòd illico varios mutent colores, ſtatimq; computreſcant. Proinde dicebat Avicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui virides & caſii deprehenduntur. Sed certò magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus invaluerit gulæ libido, ut etſi ſciant fungos eſſe plerumq; necis hoſpitium, tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis avidiſſimè devorent. Verùm poſtquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abſtinere homines non poſſint, ſaltem diſcant velim, ut ſe ipſos a morte vindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſylveſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylveſtria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur: in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylveſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos aſſignata, prætulit origani, & ſaturejæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt vomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur virus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè majora, qui propria natura venenati naſcuntur, quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes, ſed etiam inteſtina exulcerant, ventriculum inflant, ſingultum & punctiones excitant, corpori univerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia verenda, & lethifera oriuntur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura. His primùm auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam convenit epotus domeſtici raphani ſuccus, aut devorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum Theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. Quamobrem quinta eſſentia noſtra Theriacalis in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Avicenna calida quæcunq; aromata cujuſmodi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, diamoſchum. Conciliator potandum exhibet magno juvamento vinum optimum, in quo ferbuerit piper, offertq; ſubindè allium crudum devorandum. Id quod facit univerſa ferè ruſticorum turba, quæ (ut Galenus inquit) allio theriacæ vice plerumque utuntur.

Fungorũ venefica natura.

Fungorũ præparatio.

Fungorũ veneni remedia.

Γύψος. GYPSUM. CAP. XXIV.

LApideſcens gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxilia: & ad hæc malvæ decoctum, quod etiam olei vicem penſat: utpote cùm pingue ſit, evomendo lubricas vias, & faciles reddit, deradiq; corpora non ſinit: quod ubi duratur in lapidem, gypſum efficit. Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixivia è ficulneo cinere, aut ſarmentis facta, cum vino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixivia, aut aceto, aut paſſo: hique decocto malvæ proluendi.

GYpſum omnibus notum, ſi bibatur, aut comedatur, ſtrangulat (ut Dioſcorides inquit) quòd reſpirationis meatus vehementer adſtringat, & obſtruat. Meminit hujus inter venenata medicamenta Avicenna, ſic inquiens. Eadem ſunt gypſi indicia, quæ ceruſſæ, præterquam quòd illud citius, & atrocius ſtrangulat: quamobrem iis, qui hauſerint, ea conveniunt me-

Gypſi veneficium ejuſque remedia.

unt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cujusmodi est malva, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam jubet, & deinde vomitum excitandum, à vomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum vomant: postremò Mithridatis antidotum vino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si alvus ad hoc adstricta fuerit, cietur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur venter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex vino potum, proprium est gypsi antidotum. Avicenna autem ultimò purgari jubet scammonio, & aliis pharmacis, quæ alvum dejiciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGUIS TAURINUS. CAP XXV.

Tauri recens jugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumq; meatus cum nervorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis vestigia, inter eorum commissuras restant. Quare vomitum vitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, alvum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur, nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitii radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixivia: conyzæ *a* folia cum pipere, & rubi succus ex aceto: alvus resoluenda. Iis qui servantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueverunt. Stomachum, alvumq; hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Meum origani. semen.

Sanguinis tauri venenata natura.

Nemo tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquiq; sanæ mentis sanguinem cognoscet, quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut venefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens venis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut levem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel ut aliquod sævum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, vel ut immedicabiles & gravissimos morborum cruciatus finiant vitam pertæsi (quod Plinius libro. 20. cap. 18. fecisse ait epoto opio Licinii Cæcinnæ patrem civem Romanum) mortem sibi voluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur, quando cordis appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alvi receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obturantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat: hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna evenerit, ut quis tauri sanguinem potaverit, & ad eum domestici, quibus factum constet, Medicos advocent, tunc Medici iis uti poterunt remediis, quorum hic abundè meminerit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci alurum vocant, cervi extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum deniq; improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc venenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum vires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus visus est, in quo de iis dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaq; MENSTRVVS mulierum, præsertimq; biliosarum, & facile rixantium potus, adeò bibentes effascinat & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Idem detestabilis facinoris quandoq; perpetrant malefica veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipsum exhibendo propriis maritis vel iis, quos odio prosequuntur. Hujus tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepida balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absq; divinæ legis injuria fieri possit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum juvenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & Theriaca drachmæ pondere ex fumaria aqua quotidie pota. Prosunt & viperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum Theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI felle excitatur vomitus, ceu aloes amarore os & nares inficiens: post vomitum universum corpus flavescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à viperarum morsibus eveniunt, cùm tam sævum lethiferumq; sit, ut tribus tantùm horis potantes perimat: quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, subinde iis utiq; antidotis, quæ napello, vel viperæ morsu infectis opitulantur. Avicenna huic veneno peculiarem conficit Theriacam ex Lemnia terra, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor, myrrhæ & rutæ seminis, cujusq; semidrachma, quæ omnia melle excipit. Hanc juglandis quantitate exhibet, excitatis deinde vomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calida aqua balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed VIPERAE fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium adferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est quod tam brevi temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus vomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo vomitiones iterum, atque iterum movere oportet. Post vomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Ubi autem animi deliquia perseverant, & corporis universi angustia, vinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aqua ferventis balneo in vase vitreo destillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè adversari oleum nostrum de scorpionibus, cujus componendi rationem tradidimus in hujus libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuissimis partibus in totum deferatur corpus. Porrò fel, quòd à CANE pisce eximitur, lethiferum est: quippe quòd potum, vel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo & leporis coagulo. Prodest & corpus universum odoratis oleis illinire, & victu tenuissimo uti. Cæterùm qui FELIS CEREBRVM in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiuntq; subinde stolidi & amentes. Quibus etsi subveniri possit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & vomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie manè sumant ægri diamoschi infectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum, quinimmò moschus per se se sufficienter auxiliatur: namq; ut quidam tradiderunt, moschus tantum hujusce cerebri proprium est antidotum, si dimidii scrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non est ignorandum,

Sanguinis menstrui venenum ejusque curatio.

Pardi fellis venenũ ejusq; remedia.

Viperæ fellis venefica vis & auxilia.

Canis visceis fellis venenũ & cura Felis cerebri maleficiũ & remedia.

vandum, quòd non modò Feles devorato eorum cerebro homines inficere possunt, sed pilis quoq;, respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare possint, anhelitus meatus obstruentes, tamen felium privatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam veneno infectus deprehenditur. Etenim novi ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris vehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum incidere, quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum cœnobio universa periit familia, magno felium numero & contubernio. Lædunt item suo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his visis, aut auditis, pavore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum veneno provenire existimaverim, sed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt: quandoquidem ij sua natura talem à cælo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam movetur actionem, nisi objiciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem verum sit, id aliunde evenire non posse quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm hujus gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurimum amicorum sodalitas convenerat, mulier quædam hujus viri naturæ conscia, ne is, viso felis catulo, quem educaverant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quamvis nec vidisset ille nec audisset catulum, cùm pauco post tempore aerem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo lates felis. His autem eadem opem ferre putaverim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus. Invenitur etiamnum in CAUDÆ CERVI *extremis partibus porraceus quidam humor felleæ bili admodum similis, qui si fortè devoretur, præsentaneum est venenum. Adfert enim illico intollerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, ut cæteris primùm vomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi pulvis ex vino dimidii scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & pontica nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc universum corpus inungi præstat, oleo è citrei semine expresso. Item theriaca proficit ex vino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam* SUDOR, *præsertim equi, asini & muli, quamvis etiam cæterorum sit malus. Is igitur potus viridem tumidamq; reddit faciem: sudorem fœtidum in universum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum ventriculum, tum alvum universam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex vino, delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, ut concitato inde vomitu pulverulentus sudor rejiciatur. Post vomitum confert vinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitis salis momento: tametsi propria hujusce sudoris antidotus ea sit Theriaca (ut Avicenna est author) quæ ex Lemnia sphragide & lauri baccis conficitur, cujus componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi felle disserentes. Venenosum æquè ac lethiferum ajunt esse etiam* CASTOREUM, *quod jam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) venenosum est propria sui natura. Animadvertant igitur tum seplasiarii, tum Medici, cùm plurimi usus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant, quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint, sed etiam intumescentem linguam exerunt, atq; tam sæva febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Adversus hoc venenum mirum in modum juvant vomitiones, quas toties butyro & hydromelite epotis citare convenit, quòd nullum ea, quæ rejiciuntur, castorei odorem referant. Post vomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali succus sacchаro admistus. Verùm peculiariter hujusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.*

Felium conversatio noxia.

Feles quidam ferre non possunt.

Caudæ cervi venenum & ejus curatio.

Sudoris animaliũ virus & remedia.

Castorei virulenta vis & curatio.

Γάλα ἐμπυτιασθὲν. LAC INTUS COAGULATUM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio invadit, quod in globulos quosdam lac coalescat. Quibus juvandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitii radicem, aut laser cum posca: thymumq; ex vino, & cum luto suo lixiviam. Sed nulla salsilago objiciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neq; illos vomere convenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

CRedidere quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua universam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui viri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo judicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum nutrit, non autem strangulat, ut omnes in universum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Majo & Junio mensibus hujuscemodi lactis plurimum devorent. Ideo nil aliud nobis afferendum esse putaverim, quàm quod de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, anteaquam coalescat ita ut intus, non extra coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellii interpretatione in aliam desciverimus & hic, & in hujus libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus si lac intus coagulatum, vel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, vertantur verba illa γάλα ἐμπυτιασθὲν. *Nam quod jam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud verò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquam coalescat, cùm aliquantisper in ventriculo resederit, vi admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; jugulati tauri venis defluxum bibatur, anteaquàm concrescat: quandoquidem is non enecat aliqua propria veneni facultate, sed concretione tantum, quam in ventriculo consequitur. Id quod evidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoq;, quod sine coagulo bibitur, & per se aliis de causis in ventriculo coalescit. Evenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & ventriculi, & jecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum viscerum cum caliditas, tum siccitas, consumpta brevi lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium partium, reliquum crassioris substantiæ facilè congelascit,*

Lactis coagulati confid. Quorundam interpretum error.

 haud

haud secus quàm de glacie, & nive fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in ventriculo habentibus nihil salis salsive esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulo primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si jam concreto lacti superaspergatur: ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si jam concreto aspergatur: recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed jam ad curationem accedamus.

Lactis in ventriculo coagulati curatio.

Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando iis tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant & discutiunt. Qua in re auxilium præstabit ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixivium, & ea omnia, quæ incidunt & disgregant.

Diosc. lectio castigata.

Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quod ubi in hoc capite legitur, ἢ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiviam, non ut vertit Ruellius, & cum luto suo lixiviam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat ἢ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixivium: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putaverit figulos ad lutum lavandum sibi lixiviam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarii opinio; siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixivia lavari aut parari audiverim, viderim aut legerim, veritati consonum non videtur, ut de figlina lixivia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt.

Lixivia pilopœorum.

Eorum namque lixivia, quod è combusta vini fæce plerunque fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: ut proinde ad lac dissolvendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex unius duntaxat literæ variatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, unde πηλοπλάθον & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum, ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite 28. nil aliud hanc lixiviam esse putat, quàm aquam quæ lutum laverit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq; quàm laxet, ac digerat, nescierim profectò, qua ratione is eam lixiviam è tali luto confectam, in potandam daret, quibus lac in ventriculo concrevisset.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPUMA. CAP. XXVII.

SPuma argenti pota, stomacho, ventri, & interaneis gravitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, urinamq; supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subvenit secundum vomitionem, potum sylvestris hormini semen myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apii semen, aut piper, aut ligustri flos ex vino: aridum palumbis fimum, cum nardo & vino.

Spumæ argenti mala.

POta argenti spuma, cujus historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc Aetio, & Avicenna authoribus, alia etiam eveniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alvi suppressio, quamvis quandoque ex accidenti alvus ipsa dejiciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò invalescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro verò in alexipharmacis authore, iis qui argenti spumam sumpserint, alvi molestia accedit: quin & flatus sese revolventes per mediam ventrem, & juxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris cum cruciatibus impetentes. Nec jam urinæ ejiciendæ patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planeq; jam plumbeum, seu lividum colorem induerunt: hæc ille. Cæterùm illud animadvertendum est, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit depravata, quòd hæc myrrhæ nimia videatur esse quantitas. Auget suspiciones Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, Aëtius tres, Avicenna verò tres drachmas non excedit.

Spumæ argenti curatio.

Curatio in universum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea ventriculum apii succo, & alvum butyro illinire utile est. Proprium verò hujusce veneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cum hoc facultatis admodum dejectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem.

Plumbi scobis noxa, & curatio. Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa & cura.

Eadem quoque infert mala PLUMBI SCOBS tenuissimè contrita, & iisdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est quàm plumbum argenti aut æris recremento commistum. Nec deleteria vi vacant (ut author est Avicenna) FERRI tum scobs, tum squama, tum recrementum: tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum veniant usum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis & in eclegmate ad lienis infarctum, itemq; ad enterocelas. Sed de his vel non infrenatis, vel plusquam par sit sumptis fortasse intelligit Avicenna. Itaq; excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio universi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium aresactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis alvum valenter solventibus medicamentis, secundum quæ butyrum tamdiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoveantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, violaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adveniens marasmi intemperies, & corporis universi aresactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, malvæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum jure aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium juribus. Sed (ut idem Avicenna scribit) proprium hujusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, vel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse videtur absque manifesto sumentium discrimine, quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat: non tamen affirmaverim, quòd hanc ob causam ejus quoq; destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in ventriculo retinebit, ex quo noxa fovebitur.

Magnetis venefica vis & auxilia.

Adde præterea, quòd cum & ipse MAGNES deleteriæ sit facultatis, adeò ut eos, qui hauserint, lunaticos & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex vino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum

larum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter novem diebus potum, tribus ſemper intermiſsis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE *vis. Ea ſiquidem pota, intolerabiles alvi deſtuxiones movet, aut noxias vomitiones concitat, oborta inde moleſtiſsimis alvi & ventriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm vomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper alvum, & ventriculum calido roſaceo perungere, expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proveniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen & Tartari eo abundant, ut ſuperius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera vis, & remedia.

10

Ὑδράργυρος. **ARGENTUM VIVUM. CAP. XXVIII.**

ARgentum vivum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemq; utendum auxiliis. Lac copioſe potum auxiliari conſtat: ſed poſtea evomant, qui hauſerunt.

VEram omnino & exquiſitam argenti vivi cognitionem non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe videtur, quòd hic paucis, ille verò perplexè ejus hiſtoriam, & facultates tractaverit. Hoc, ut in præfationis hujus voluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde congelat ſanguinem, vitales ſpiritus, & ipſam denique cordis ſubſtantiam, quandoquidem id Medicis experientia compertum eſt, ut Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſsima febre correptus, ſiti intollerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, ut aliquid ad potandum inveniret, fortè fortuna in argenti vivi vas incidit, multumq; ex eo potavit, aqua fortaſſe vice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, ubi paucis poſt horis congelatus interiit. At cùm ejus domeſtici ſub cadavere magnam argenti vivi quantitatem inveniſſent, jam per ſedem egreſsi, advocarunt Medicos, ut ejus rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inveſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti vivi vas adferri juſſerunt, quod ubi ferè vacuum reperiſſent, rem uti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quòd eviſcerato homine, adhuc argenti vivi libram in ejus ventriculo invenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum vivum. Verùm enimvero in ejus curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliva aliove liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymiſtæ utuntur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut unà cum arſenico, vel chalcantho ſublimatum: cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum, ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur, quod ſaliva, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus verò cæteris nocet, quod purum, vivumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non evenit, quæ cum ventriculo inhæreat, illum facile erodunt & exulcerant. Argento vivo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argenti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ii reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quod ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui ventriculo aliiſq; circumſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua & fauces non aliter exaſperantur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in ventriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret: quare ſtatim erodit & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat & inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ ſuppreſsio, anhelitus difficultas, & ventriculi, & inteſtinorum tormina, tam vehementi eroſione, ut niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatiſq; ventriculo & inteſtinis. Purum curatur (ut Dioſcorides, Aëtius & Paulus memoriæ prodidere) auxiliis, quibus argenti ſpuma: nam ſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facile per inferna ſecedat, nulla in ventriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd ſcripſerit Avicenna, non deeſſe qui bibant argentum vivum, & nullam inde ſentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauſerint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientib. ultimo remedio, argentum vivum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt, qui ad interimendas alvi tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milii quantitatem, citra ullam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, vomitiones, pinguia in potu ſumpta: & ut in univerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ venenis erodentibus conveniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum curatione, ad quam brevitatis ſtudio lectorem rejicimus: namq; iis efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec aliis utendum eſt remediis, ubi quis cinnabarin ſumpſiſſet.

Argenti vivi pernicialis natura.

20

Hiſtoria ſumpti argenti vivi.

30

Sublimati epoti ſigna.

40

Argenti vivi ſumpti curatio.

Argenti vivum partum promovet.

Cinnabaris remedia.

50

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. **CALX, SANDARACHA, AURIPIGMENTUM. CAP. XXIX.**

CAlx, ſandaracha, & auripigmentum pota, alvum, & inteſtina cum vehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſolvunt, & facilem lubricamque alvum reddunt, cujuſmodi ibiſci, & malvæ ſuccus eſt: natura enim utique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, vel ſemen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulſa copioſum, jura pinguia, & boni ſucci.

60

NOn modò Calx, Sandaracha & Auripigmentum, quorum hiſtoriam ſuperiore libro tradidimus, hauſta vehementiſſimos ventriculi & inteſtinorum cruciatus, & eroſiones excitant, ut Dioſcorides inquit, ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſsim, ſpirandi difficultatem, urinæ ſuppreſsionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adjuvantur (ut ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, alvum lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; ſeminum quorundam ſpiſſamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffuſiùſq; prodidimus: quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neq; iis ſane valentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco medicamenta petenda erunt iis, quibus uſu fu-

Calcis, ſandarachæ, & auri pigmenti venefica vis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundam venenũ. Arsenici sublimati curatio.

tura sunt. Eosdem quoq; effectus malos & noxios prabent ARSENICUM *sublimatum, Aerugo, & quod officina Risagallum appellant: quin & Saponis lixivium: quod vulgò vocant Itali la maestra. & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymista aurum ab argento separant. Sed aqua hujus & lixivii difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Universalis tamen curandi ratio eadem erit, qua calcis & auripigmenti: tametsi altero sit vehementius, & erodentius. Qui autem privatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui jure, aut ptisana alicavè cremore, aut spissamentis ex psyllii, malva & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & jus pinguium gallinarum in cibis sumptum. In prastantissimum verò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum pulverem contritum drachma pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium prastantissimum contra mortiferam Arsenici vim, est pulvis Serenissimi Principis mei Ferdinandi Archiducis Austria, quo Praga servatus est quidam suspendio damnatus, cui pulveris hujus experiundi gratia, Arsenicum datum est in potione drachmarum duarum pondere. Siquidem cùm is post quartam ab epoto veneno horam, lividus totus adeò viribus destitutus decumberet, ut jamjam moribundus strangularetur, oblatus est illi pulvis ex albo meraco. Quo factum est, ut etsi in conflictu nulla ferè recuperanda vita spes haberetur, vicit tamen natura hoc antidoto validior ac vivacior reddita, & veneni immanitatẽ superavit, adeò ut is sequenti die liber evaserit, & latus coram omnibus apparuerit. Eodem quoq; pulvere alii à me servati sunt, quinetiam ab aliis, qui antidotum à me receperũt. Franciscus Calzolarius myropola Veronẽsis amicus intimus meus, hoc anno eodem antidoto à me accepto duos homines Verona in carcere detentos, qui venenum in pisce quodam dono missum voraverant, post octavam diem à veneno accepto liberavit, prater Medicorum sententiam, qui symptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros censebant. Nec quidem ab re, cùm alii duo, qui illis commensales in carceribus erant, eodem die mortui sint, quòd neminem habuerint, qui sui curationem suscepisset. Hujusce historia etiam assertores habeo Magnificos viros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum (ut dicunt) ille Pratorem Verona gerebant, ut ex publicis eorundem scriptis, qua apud me sunt, quisquis certior fieri potest. His accessit clarissimi Medici Antonii Capriani Mantuani testimonium, qui Tridentini Concilii aliquot annis Physicum egit magna cum laude. Nam cùm is, tum temporis, quo hac evenerunt, Verona se reperiret, accersitus à Reverendissimo Cardinali Navagerio, admirandas hujusce pulveris adversus venena vires, ad excellentissimum Philippum filium suum, Reverendissimi Archiepiscopi Pragensis Medicum, & historiam omnem descripsit, & ut me rogaret addidit, ut eundem pulverem illi transmitterem. Sed & id mirum admodum videri debet, quòd hic pulvis non solum haustus, sed etiam illitus, demorsos ictosq; à venenosis animalibus servat & sanat, eo è rosarum aqua epithematis modo sub sinistro ubere, & super affecto loco illito. Jacobus Antonius Cortusus Patritius Patavinus, hoc pulvere à me accepto, quendam civem & vicinum suum à Scorpione magno ictum, jam animi deliquio detentum, brevi admodum tempore revocavit ad vitam. Quinetiam eadem servata ratione proprium suum servavit aurigam à serpente venenoso demorsum.*

Aeruginis remedia.

Porrò AERUGO, *prater alia ejus mala ante dicta, adeò spirandi meatus occludit, ut magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxa crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, ut in Arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachma pondere ex vino albo pota. Prastat item in olei balneum laborantes ad ventriculum usque demittere.*

Risagalli curatio.

Sed proprium hujusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem pulverem contrita, senorum scrupulorum pondere. Caterùm RISAGALLO *vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant cùm maximè extremeq; siccet, & nervos contrahat, non alia convenit curatio, quàm qua Argento vivo, & arsenico sublimatis, & aerugini adhibetur: quanquam privatim non obscurè juvat universum corpus dulci amygdalino illinere, & violaceo julapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, qua ex India advehuntur, expressum, semilibra pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, qua cantharidibus conferre diximus.*

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPUS MARINUS. CAP. XXX.

QUi leporem, marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore alvus dolore afficitur, & urina sistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem refert: omne piscis genus aversantur: & odio habent: fœtido, ac gravi sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis malvæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonii succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, ut tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturque, solis fluviatibus cancris vesci possunt, bibuntque eos admisto vino, adjutique ab his percoquunt, cumq; appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

Leporis marini veneni signa.

DIximus de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem ejus senties, qualis est squamarum & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor ejus piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cum nondum ablutorum squama polluunt corpus. Sequitur hujusce potionem viridis fellis suffusio, cum obtenebratione visus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concavum occultantur, & gena ac maxilla florido colore rubent. Urina agerrimè redditur: qua tametsi redditur, purpurea apparet, & plus aquo sanguinea. Adhac si pisces agris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur: hac ille. Cui subscribunt Aëtius & Avicenna, qui prater relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his verbis: Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies livens intumescit, pedum planta incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq; oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputum cruentum, renum dolor, viriliumq; inflammatio, adeò ut perpauci evadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, ut pulmonem exulceret & erodat. Succurritur noxa (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & malva decocto. Neque id aliam ob causam, ut Aëtius declarat, quam

ad elici-

ad eliciendum vomitum, & veneni acuitatem retundendam. quemadmodum elleborum, cyclaminum & ſcammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad alvum dejiciendam. Cætera verò, ut incommodis ſubveniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam adverſus hoc malum humanus ſanguis calens è venis potus: humanum item lac ab ipſis uberibus exuctum, & vulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

φρῦνος καὶ βάτραχος ἑλεῖος. RUBETA ET PALUSTRIS RANA.

RUbeta, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, ut planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & gravis halitus oris, ſingultuſq;, invita interdum geniturae profuſio conſequitur. Adjuvantur ſecundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breviter, cogendi ſunt, ut vehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur: quinetiam quotidie lavandi ſunt.

Rubetæ paluſtriſque ranæ venenū.

RUbetæ Ranæ, quam quidam buſonem vocant, diverſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis verò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior magìſq; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus & aquoſis ſcrobibus vivit (id quod non rectè, meo judicio, intellexit Aloyſius Mundella Brixianus, octava ſui voluminis epiſtola) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terreſtris, quantò in opacioribus frigidioribuſq; locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peſſimæ creduntur, quæ in umbroſis convallium ſylvis, & in arundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutiſſimo palo quandoq; difficile à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodiantur. Hæ cum circumnaſcentes herbas, ſive aliquod depaſcens animal, veneno inficere volunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut venenum per urinam longius ejaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè intereant homines, qui fraga, fungos aliaq; plantas harum veneno infectas inſcii devoraverint. Quippe quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficiunt: ſed etiam ſaliva ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus: quinetiam earum ſanguis vipereo ſcatet veneno. Proinde mirum non eſt, ſi in pulverem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant, tamen compreſſa ſcabris gingivis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliva, demorſos venenant, ut in præfationis hujuſce libri commentario tradidimus.

Ranæ maleficæ ſigna & curatio.

Siccæ & in pulverem potæ, ut Avicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, convulſiones, dyſenteriam: faſtidium, vomitus, animi deliquium, delirium, amentiam & pleruunq; edentulos faciunt homines, quamvis evadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum veneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur iis malis affecti Theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo & vino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra Theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi pulverem ex vino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq; concluſus moretur, donec deferveſcat cadaver, totieſq; ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aetius mulis & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poſſit, calidiſſimo affectos, vel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum jubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Avicenna eſt author, hoc in negotio non parum conveniunt. Proinde prodeſt iis maximè rhabarbarum, diacurcuma & dialacca confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

βδέλλα. HIRUDO. CAP. XXXII.

DEvoratæ cum aqua hirudines, ſi ori ventriculi adhęrent, tractatione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitii folia aut betæ, cum aceto, aut pota nivis glebula, cum poſca: nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſſis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum devoratarum noxa.

Hirudinum curatio.

Hirudines rarò in aliis aquis inveniuntur, quàm in palustribus, lacustribus & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis & saxosis fluviis non nisi rarissimè vivunt, cùm suapte natura cœno ac limo delectentur. Quamobrem caveant, qui palustres vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis viatoribus nonnunquam evenit: namque æstatis tempore calore & siti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obviaverint, avide potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modo sibi sanguinem exugi sentiant (ut tradidit Dioscorides) sed etiam (ut Avicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm antequam aliquod offeratur medicamentum, investigandum est, an animal ori ventriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, ibi nimirum hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitii lacbryma, quin & lixivium cum sale & aceto, aut raphani domestici succum cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia: conferunt insuper ea omnia, quæ alvi tineas, & lumbricos necant. Si verò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixivium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerit, vel chalcanthum, aut muriam cum lixivio, aceto & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitus hæreat, opem mirificam feres (ut Dioscorides docet) calida balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aqua calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub lingua radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua videri possit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quovis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRUM ALBUM, THAPSIA, ELATERIUM, AGARICUM NIGRUM. CAP. XXXIII.

PRovidendum etiam iis, quæ etsi ferendi auxilii gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas dejectiones movent. Quibus ea medentur, quę in fungorum mentione & similibus retulimus. Nimios autem dejectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt sylvestris ruta, gith, novæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt ejus spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Divisio capitis castigata.

EXtant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio & Agarico nigro, à præcedenti capite sejunctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manuscriptus codex, hæc proprio & peculiari capiti dicaverit, videaturque absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque iisdem curantur remediis, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cum hactenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ pota, vel devorata, homines necant, vel saltem ægros efficiunt: quin & universalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum vis frangi ac destrui possit: cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta alvum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, vel majori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quam quæ propriè venena vocantur, Medicos illud hoc loco admonere voluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemque diligentiam impendant. Verùm quamvis, inter ea omnia, quæ in medicum usum veniunt, paucorum tantùm meminerit: nempe thapsiæ, albi veratri, elaterii, & agarici, non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nescierit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut majorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis visum sit, si tantum horum exemplo imperitos Medicos discrimen noxamque docuisset, quæ omnia in universum medicamenta alvum cum labore ducentia plerunque sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) vel largius quàm deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoque plura addere decrevimus, quibus quotidie passim utuntur Medici. Cujusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa & chamælæa. Quandoquidem cùm hæc cætera Medicis frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi fortè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio involuissem, præsertim cum sæpius eveniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe ac sæpius improbaverim) ut vulgaribus ac rusticis, nec non & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca alvum ducentia, quæ plerunque sumentes in magnum discrimen ducunt. quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum consuetudinemque respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti propriis succurrerent remediis, facilè interirent. Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterii aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alvi profluvia, intestinorum tormina, strangulationes & respirationis angustia: quibus de hinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut parvo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, graviter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel convulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in universum omnibus adversantur venenis, præsertimque Theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) vis peculiaris inest, modò adulterio vacet, ut sumpta post medicamenta dejectoria, adeò eorum superet vires ut nihil per alvum exigant. Cæterùm privatim Albo veratro confert aqua mulsa largius sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti vel devorati, traduntque hæc propria albi veratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in pulverem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut mellis pota sexum scrupulorum pondere: verùm proprium ejus remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici noxa tol-

Albi veratri aliorumque noxa & auxilia.

Cyclamini auxilia

Elaterii auxilia.

Nigri veratri noxa & cura.

xa tollitur iis medicamentis, quibus albo veratro subvenimus, cùm eadem sint hujus, quæ illorum, incommoda. Fiunt quoque à NIGRO *veratro (ut scribit Avicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alvi fluxiones, suffocationes, convulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimus ructus, & universi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, universum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex vino potum: quin & cumini & anisi semen, nardus, castoreumque, æquis ponderibus in pulverem contrita & ex vino pota appositis, ubi intumuerit venter, linteolis igne calefactis, itemque sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium juribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in universum juvantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi veratri vires demoliantur, sed etiam nigri.*

Euphorbii, Turpeti & Thymelææ venenata potio.

Porro EUPHORBIUM *fauces, & guttur vehementi admodum incendio vexat. Corpus universum inflammat, ventriculum & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alvi fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TURPETUM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium.* ATHYMELÆA *autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesque excitantur vomitiones, alvi profluvia, intollerabiles intestinorum, & ventriculi erosiones, angustia, inflammationes, & universi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus convulsio, præpedita locutio, & alia sæva accidentia, quæ quandoque ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proveniunt.*

Euphorbii & aliorum omnium curatio.

His omnibus in universum primum opitulantur vomitiones & clysmata, servata universali methodo, ac etiam communis usus antidota. Privatim vero prosunt oleosa ac pinguia: item quæ valenter sunt frigida, ut hæc ingentem fervorem extinguant, illa verò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Avicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum vinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam nive, vel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut ajunt) euphorbii antidotum est citri semen ex vino, in quo helenii radix inferbuerit potum. Scammonii verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum cotoneorum, rhois ribisque succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens. Lemnia sphragis & smaragdi pulvis, pluries pota. Turpeti præterea & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulchrorum in pulverem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemque nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in pulverem pota. Thymelææ demum, & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantum ad supradictorum medicamentorum vim deleteriam superandam.

Remedia ad varia symptomata.

Cæterum cum plerunque eveniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, varia ac diversa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam vehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes vomitus, perpetua alvi profluvia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cum vasorum oscula veneni vi reserantur, convulsiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omnium imbecillitatem, idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti vis antidotis superetur, sed etiam ut ipsis gravibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut majorem celerioremque expetant conjurationem, quàm cætera. Inhibentur ita vomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus rejectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis. quin & vinculis ac fibulis extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flava myrobalana, tam sicca, quàm sacchato asservata: item nuces cum putaminibus sacchato similiter conditæ, diacytonites saccharum rosaceum diutius inveteratum addita, Lemnia sphragide: præterea cydoniorum & punicorum malorum vinum, sylvestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, sylvestrium rosarum semen, cornu cervinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica videlicet & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flava myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum & myrtinum oleum. Nec tantum pollent hæc ad vomitiones compescendas, sed etiam pari facultate valent ad sistendas alvi fluxiones, quæ modum excedant: verùm iis universa alvus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubem usque. Præstat brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usque, fasciis constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calidis cubilis, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachiis & cruribus in calida balnea demersis. Ab his dare convenit, quæ adstringunt & roborant. Principes in universum facultates roborant odorata medicamenta, cujusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitii lacryma, juniperi bacca, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in hujuscemodi alvi fluxionibus Avicenna nasturtii semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreverit, & postremò potum. Si verò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento athanasia, requie, & aliis quibuscunque, quæ opium aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoque noxa haud vacent, tantum tamen adferunt juvamenti (si tamen rectâ ratione exhibeantur) ut iis tutò in tam magno discrimine Medici uti possint.

Theriacæ optimæ indicium.

In summa si optimam haberemus Theriacam, quæ ex adulterinis & supposititiis non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda vi medicamentorum alvum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum, illud optimæ Theriacæ indicium esse, ut à præsumpto dejectorio pharmaco pota humorum dejectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cujus descriptionem tradidimus in præfationis hujus libri commentario. Prodest non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam victus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde nive vel glacie refrigerari convenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi.

Remedia ad convulsiones ex alvi profluviis.

Adjuvantur convulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisque alvi profluviis eveniunt, iis duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora viresque roborandas utuntur Medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum jure colliquata, addito candidiori sacchato. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, vitreo vase conclusis, & in aquæ balneum eodem in vase decoctis, quousque universus ab his exudaverit succus: is namque frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de viribus cordis prodidit Avicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quivis cibus. Conducunt præterea recentium ovorum vitelli carnium juribus admisti, & sacchato respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum & attagenarum pulpa in mortario contusa & jure & sacchato temperata. Præfocationibus porrò subvenimus iisdem tum auxiliis, tum medicamentis, quorum superius mentionem

fecimus

fecimus cùm de mortiferis fungis disseremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthii, sylvestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti vocantur. Quorum omnium historias & facultates superius propriis locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius malvæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia jura, & cætera, quæ alvum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq́; animadvertant seplasiarii probi ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, ut imperitos ac temerarios circumforaneos à pharmacopoliis suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus civitatum eos denuncient, ne miselli ægrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere perdantur, atq; in perniciem agantur.

[illegible] DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIV.

AQua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut passum, præsertim à balneo aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus & vacuatio, imminentia solvunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remediis, & cavendi modo, hactenus dicta sint. Subjungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam aliis in locis diligentissimè scripta sunt, hic ab eorum descriptione supersedemus.

Rerum domesticarum noxa.

NOn modò aqua frigida, & vinum meracum, aut passum, inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu alimentum præbent in humanæ vitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina, sed etiam carnes & pisces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc ferventia humidis locis diutius asservata, subindeq; frigida devorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoq; non nisi duobus, aut tribus post diebus appareat noxa.

Carnium noxa.

Tosta præterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calida inter duas suffocentur patinas, obvolvanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiamnum mala inferunt morticina carnes esitata, quemadmodum & ea, quarum animalia aut à venenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alvi profluvium, furor, oblivio, veternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda: quippe aliquos novi, qui his devoratis nullo medicamento adjuti, intumescente inde toto corpore, tandem vitam miserè finiverunt.

Ova barbi piscis. Piscium & carnium noxæ remedia.

Nec minus evitare oportet ova barbi piscis, nam adeò venenata sunt, ut si largius sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum: quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut mortiferis fungis conveniant sylvestria pyra. Carnium verò suffocatarum malis succurritur excitatis prius vomitionibus, & infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à vomitu Lemniam sphragidem bibere, unà cum agallocho, & mastiche: quamvis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

De venenatis animalibus.

[illegible] VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus ejaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, ut tota curationis remediorumq; ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est iis, qui artem medicam exercent, utpote cum adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis & cruciatibus, plurimisque aliis malis homines liberari conveniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris, virus inspuentibus sermo disserit, theriacus dici solet: qui verò de amoliendis veneficiis, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueverunt, præmonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilii ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè aliis cogitantes, ingenita pravitate maleficium ita temperant, ut spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo eventu oppressi, hausto sponte veneno, mortem sibi consciscere conantur: qui postea deprehensi aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & inevitabilem adversariis perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò post grassari natura sua comparatum est, tamen nisi primo quoq; tempore coerceatur, & remediis subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis jam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re utendum est, ut quod in aliis incommodis ars consuevit, in his quoq; salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc unum existimabatur esse ejus partis, quę medicamẽtis pugnat: sed recentiores id ipsum discreverunt, nominantes præcautionem, & modum præcaventem, salubris sanantisq; mediũ statuentes, parva & levi supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt: unam, quam sani degimus: alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasq; locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in iis videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit, nec dum tamen aquam horrent:

horrent: in iis quoq; qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicíq; corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse volunt, quæ sanitatem tuetur: præcaventem, eandemq; prohibentem, quæ obstat, quò minus in morbos incidant: & sanantem, quæ vitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primum ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset: quippe ut aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxii: ita sunt qui jam priore morbo defuncti, nondum tamen secundę valetudini restituti sunt: id quod in iis qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet, ita præcautionem eidem subjici par est. Ad arcendas enim valetudines vehementibus utimur auxiliis, altiore scarificatu, ustionibus, amputatione derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisq; aliis. Verùm enimverò sunt usq; eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quę morbos arceant. Cujus sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cum verbum ipsum, præcavere, tum agendi modus, omninò auxiliarem remediariamq; vim præ se ferunt. Mirum verò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt, pesti tamen, propter observantem aëris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus vitiis obnoxia nitamur, ut inoffensa valetudine degant, nec morbis conflictentur. Neq; id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum iis igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare convenit, affectus, qui à virulentis animalibus venenisq; contrahuntur, vocari cœcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ: quapropter quæstionibus observatoriæ artis, & ejus quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neq; prorsus verum deprehenditur, affectus hujusmodi cœcos esse: nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessariis usum exhibet, haud facili conjectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus venenis & animantibus, quæ virulento morsu sæviunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum usum præbet, datq; medendi occasionem, neq; imperceptibile, neq; cæcum, nullive causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur, evidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicavit, satis modos perstrinxit, ad verbum ita scribens: Nosse quis hoc potest cum in aliis non paucis, tum in viperis & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, ut quamvis exiguo sint corpore, vixq; conspectui subjiciantur, magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, vimq; præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim moles corporis est, quæ à scorpii ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morsu conficiunt, attingitur? quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangii morsu ingeritur, & universum corpus excruciatur? neq; enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cùm prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, vim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quę exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquam invenietur usq; adeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseveret, quam à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ propriis inest ratio: quandoquidem tum evidenter indicari possit, cum deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam gravi cavillatione incessens, cæcis affectibus causas assignavit, inficiatus his communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, ut in venenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse: neque satis facturam sibi observationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quod autem sit lethifera vis, corporaq; permutans, ita ut perimat, ex iis quæ per genus, non per speciem vagantur, curationem indicat, quæ hæc heberare, & prorsus expugnare liceat. Cum verò subjungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante observationem ad vomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiscuntur, admovit, postremo partem amputavit: secum reputavit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaq;, quæ disseruit Erasistratus, veritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negociorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: verum rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa vis φθοροποιὸν, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officii alius esse potest, quàm causæ. Ajunt hæc nomina, μαργαρίτης, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimvero quemadmodum in his vocibus μαργαρίτης, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neq; principes retinent significatus: sic in hoc verbo φθοροποιὸν, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantq; causarum aliquas evidentes esse, quæ dum adversam valetudinē crearunt, separantur: cujusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia, quasdam continentes, quę permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quib. præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decre-

scenti-

scentibus,minuuntur:& cum desinunt,iidem finiuntur:quibus solis ac per se manentibus,effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subjici potest. Evidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cùm magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit iis, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quòd si neq; evidens causa, neq; continens fuerit, neq; per se, neq; alterius consortio causa erit. Quòd si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, ut neq; causam esse fateamur. Quòd autem asserunt, vocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est. Verùm non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neq; enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιεῖν, perinde atq; assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id est corruptionis nomen, mutationem in pejus significat: sic hoc verbum ποιεῖν sumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ secum habeat, declaret: neq; prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, [illegible]. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt utiq; vim in hujuscemodi verbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subjiciuntur, idq; tam in lethalibus venenis quàm in iis quę corporib. ingeruntur. Verùm nonnihil subjacere causarum differentiis produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam divisionem assumentes. Qui verò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separetur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla divisione comprehenditur, vitiosum est, neq; causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in iis quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante vim, & illapsum in corpora virus? Neq; enim frigus, neq; æstum, neq; sectionem corporis, neq; cruditatem, neq; aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias evidentes appellant, ipsis dicendum, utroq; istorum modorum evidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem verò quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa evenerant. Sed de iis hactenus. Statuendum itaq; mortiferam vim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamq; principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, variis modis est certandum, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim revocari debet ea parte, qua pestis intraverit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens viscera tangat: aut ejus pernicies eluatur retundaturq;, cum jam membratim pervagatura est. Itaq; venena si hausta sint, crebris vomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, evocantur. Retinentur verò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur: hæc simul utiq; arcere virus & eluere possunt. Restinguuntur, & evincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, vel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremo dejectio alui, evocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimvero non lethiferam modò materiam, sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet: etenim ab iis remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex venenis, & virosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cœcos cient: alia vix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, pervicacioribus auxiliis expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in gravibribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum injuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subito in pericula, & præsentes molestias adducit: illud verò sensim, & dilatans in diem longam, aut breviorem producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breviter definita sint. Jam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de virulentis animalibus.

Cum hactenus tradiderit Dioscorides de his privatim venenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morsu relinquunt. Quòd utiq; probè sciret, hæc non minora, quàm illa repræsentare discrimina, immo etiam majora: quandoquidem eveniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campestribus & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter differuit, quàm de aliis quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd universalia horum remedia non una tantùm præfatione, sed pluribus scriptitaverit.

Divisio libri sexti in quatuor libros.

Quod cùm animadverterint recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum volumen in quatuor libros esse dividendum, nempe in sextum, septimum, octavum & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse videntur, quæ in hujusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis ultimum declaravit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitaverim, hunc universum de venenis & venenatis animalibus tractatum, unum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cujusq; arbitrio in plures sectiones dividi possit. Quarum prima iis dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indiciis ac symptomatibus, quæ à venenatis morsibus oriuntur: postrema verò eorum curationi.

Novus ordo hujus libri.

Verùm enimvero cum hæc diutius examinaverim, ut Dioscoridis doctrina ad majus omnium commodum in unum congeratur, & ne tot hujus libri fiant sectiones, venenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ propriis capitibus tradidit Dioscorides, iis conjunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione & remediis, ut unusquisq; junctim nulla temporis jactura, uno tantum capite indicia, accidentia, & curationem consequantur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de venenis differuit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disjunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, majus temporis dispendium fiet, majorq; menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in unum redacta legentibus

gentibus sese offerant. Neq; hoc nobis vitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere soleant, quò commodius fieri possunt, cùm praeterea illud (ut ajunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte depravaverim, quòd nusquam à me depravatum, sed tantum in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac praefatione nobis dicendum videtur (quae multis intellectu difficilior extitit, ut Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignoraverit) nisi quòd aliud sanè haec praefatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, adversus eos omnes, qui superficietenus in medica facultate, super nuda ac simplici vocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; praesertim, quae ex variis, ac diversis vocibus componuntur. Quandoquidem haec interpretationis vocabulorum distractio, potius ad Sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos & probatos Medicos, ut facilè videre est in pluribus irreprehensibilibus vocabulorum exemplis, ex pluribus vocabulis compositorum, quae in libro περὶ ἑρμηνείας ab Aristotele assignantur. Quippe quoniam noverat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipsis compositis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; Medicorum sententiam, propriis vocabulis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Caeterum & eos non parum reprehendit, qui absq; aliquo Dialectica fundamento, divisiones in causis facere audent: nam cum in divisionibus errorem committant, in iis quoq; quae sequuntur, errent necesse est. Proinde qui haec latius uberiusq; noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplissimè satisfiet. Potuissemus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi, sed cùm nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, haec silentio praetereunda duximus.

Dioscorides Aristotelem secutus.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORUM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabiosi canis morsu sermonem aliis praeposuimus, quòd id animal domesticum ac frequens esse consuevit, & in rabiem saepius agitur ac perit, ab eoq; caveri difficile, inde periculum inevitabile hominem manet, nisi multis utatur auxiliis. Canis plerunq; flagrantissimis aestibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt. Rabiosus autem potum & escam aversatur: largam spumantemque pituitam naribus, & ore projicit: torvè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu irruit, & aequè feras hominesq;, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, ut vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquae metu hydrophobicus Graja est voce appellatus, contrahitur. Evenit autem cum distentione nervorum, totiusq; corporis rubore, praesertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui aurae splendorem fugiunt: alii sine ulla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus edant, & obviam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili vitio labefactant. Proinde ex iis qui hoc vitium senserint, neminem servatum vidimus, nisi forsitan ex historia unum aut alterum evasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & evasisse fatentur. Alii ipsum cum amico aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus servatum extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, à quo multos anteaquàm ipsum experirentur, vindicavimus, & complures ab aliis medicis servatos novimus.

CANIS RABIOSUS.

NUllum in universum animal homini tam domesticum familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, varioq; genere constet, quam canis. Hinc est; quòd viri, mulieres, ac pueri iis magis delectantur, quàm caeteris animalibus, quae in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui propterea illorum morsibus magis subjiciuntur, quàm caeterorum, quae morsu pariter, vel ictu venenum ejaculantur, ideo meritò quidem de his prius, quàm de reliquis bestiis venenatis tradidit Dioscorides. Caeterùm quanquam ipse causas non scribit, cur magis aestate Caniculae ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementissimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde provenire quàm ab atrabilariis excrementis, facilè cognosci potest, id aestate evenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore & siccum, oculis rubentibus, cauda demissa,

Canis rabiosi venefica natura.

Canum rabies unde.

missa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obvium quenquam insiliisse, citrà rationem cucurrisse, deinde rursum subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi praevisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas: hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite, & obvios non modò homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione: siquidem cum proprium atra bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici affecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios, sed etiam se ipsos quandoq; occiderunt. Verùm enimvero non tantùm æstivis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, vermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius majoriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atra bili obnoxius fuerit. Advertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel jusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis fervor, canes rabidos efficiunt. Caveant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti evenisse scimus clarissimo Baldo utriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello jam rabie affecto, leviter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse hujus rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adjutus medicamento. Ad hæc sciendum est quòd non canes tantum (quanquam ij magis quam cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt, sed etiam alia pleraq; animalia, nempe vulpes, mustela, viverra, martes, simia, & id genus alia. Quapropter nescierim, quo argumento dixerit Galenus libro 6. de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro 8. de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obviam quandam vetulam per capitis & crinium vittam morsu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Avicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm hujusmodi animalia non nisi rarò, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eveniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Diosc. inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expavescunt: quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliisq; in locis. Idcirco diligenter advertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conjici possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Avicenna, alij, probatissimi authores, illitis per integram noctem contritis juglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante e vulnere sanguine inficiatur, & cuicunq; cani quantumvis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere, sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus, quapropter alia indicia jam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente revolvunt, quæ illis insueta sunt, quod jam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò adhuc in longum protrahuntur nullis remediis adjuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pavore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoq; facie, usq; extremarum partium nervi convelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expavescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc vitium senserint, neminem servari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cujus potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu, astantes terrent. Quod si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pavoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se projiciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id evenire censent medici, quam hujusce inexpugnabilis veneni pravitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium venenum ipsum susceperit, cùmq; jam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, moventur universi corporis vires, irruuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit: Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & convellitur interdum, febrisq; acris intus uritur, sed animus etiam delirat, & gravissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam paventesq;, miserrimo mortis genere intereunt: hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deveniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cujus speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur, quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obversaretur in balneo (ea enim ipsi quoq; quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intravit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superavit, & incolumis evasit. Unde postea in proverbium manavit, quid cani cum balneo. Refert Avicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognoverit, huic salutis spem non deesse. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoq; sanari posse, cùm veneni vis non adeò universum occupaverit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si Philosophus ille, cujus historiam refert Aetius, liberatus evaserit, cùm manifestò appareat ejus ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Avicenna evenire interdum, ut à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes

Margin notes: Canes quibus causis rabie exagitentur. — Baldus à cane morsus interiit. — Animalia alia rabie tentantur. — Canis solus rabie corripi tur Galeno. — Equi. Muli. — Gallinacei. — Neglecti morsus discrimina, & causæ. — Salutis indicium. — A cane demorsi frustra carnis mingunt.

nes parvulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui hujuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum videatur, atque ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id verum eſſe rationibus & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulāt Avicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoque eveniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides, fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaveſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum: Sed id potius ego eveniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam & cibum, cum eo manducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, ejus fortaſſe ſaliva infecto, aut alio quovis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, ut Galenus tradit lib. 6. de locis affectis, rabidorum canum ſaliva, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliva id ipſum effecerit. Proinde eos admonet Avicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec parvipendat aliquis ſpuma contactu infici poſſe homines, quippe quod duos viderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. 8. cap. 22. de hiſt. animalium, quòd omnia animalia, à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehenditur, ut millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, ut credam Ariſtotelis codicem eo in loco depravatum eſſe, quàm ut in re clara, & omnibus cognita ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare velim.

Canum rabidorũ ſaliva inficit.

Hominem à cane rabido non affici Ariſt.

[illegible]
A CANE RABIOSO.

REMEDIA DEMORSORUM CAP. XXXVII.

Ratio medendi duplex: una communis, qua utendum in omnes morſus, quos virulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris privataq;, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſuevit: aliis verò inutilis, maximè qui ex multo jam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primum exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaq; fluviatiles in ſarmentis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſſimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamq; reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini bina cineris cancrorum cochlearia, unumq; gentianæ conjiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternive dies fluxerint, curati nem auſpicamur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc adverſus rabioſorum morſus auxilium, quod & pleriſq unum ſatisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Sed ut aliis etiamnum auxiliis contra inevitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali majora vulnera vereri oportet, uti minora, & ulcuſculi cutis ſimilia: quippe majori vulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit: quin à majoribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In utriſq; circumſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id juvamenti præſtant, ut veneni vis extrahatur.

Tam accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, ut mihi ſupervacuum eſſe videatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, utq; etiamnum lectoribus fiat ſatis, qui novis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu injucunda putem. Inprimis itaq; illud animadvertendum eſt, quòd alia utiq; ratione cancrorum fluviatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex verbis ipſius Galeni l. 11. ſimpl. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluviatilium cancrorum cinis quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſus efficax eſt utq; tum ſolus tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe unam oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi. Cæterùm ad eum modum plerumq;, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſſimus ſenex, concivis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros viventes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad lævorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus habebat medicamen, tempore æſtivo urens cancros ipſos poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, luna decima octava. Porrò bibendum hoc medicamē iis, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie uſq; ad diem quadrageſimum menſura cochlearii ſatis magni, aqua inſperſum. At ſi non protinus ab initio, verùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aqua inſpergebat. Ad ipſum verò vulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis verò unciæ tres: hæc Gal. Cæterùm ſciendum eſt eos maximè, meo judicio, hallucinari (ut latius lib. 2. prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluviatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Namq; aliud Græcis animal eſſe cenſemus [illegible] aliud verò [illegible] & [illegible]. Scripſit, & Damocrates carminibus hujuſce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de Antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris vice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma hujus antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſſimiles vires veteres aſſignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Hujus experimenti meminit Galenus libro ſecundo de Antidotis, ubi alia quoq; valentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ veterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc divinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus. Commendavit Aetius

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

Cineris cancrorum fluviatil. præpar.

Multorũ error.

Alyſſo contra rabiem.

Curatio ex Aetio.

secundo, & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Judaicum, sive Asphaltitis lacus, afferens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pavorem arcere, sed & eos sanare, quos jam primùm timor invaserit. Memoravit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se novisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim ulcus ejus decocto fovebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Avicenna propria quadam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut valentissimè non modò urinam excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, afferens paulò post securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Gal. libro de theriaca ad Pisonem, Theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeo præstet, quemadmodum ea quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus, quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia pulegium, & laser tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, jecur tostum, & à demorsis in cibis devoratum, quod etiam scribit Dioscorides: quamvis id non affirmaverit, ut lib. 2. cap. de diversorum animalium jecinoribus legitur. Proinde scribit Gal. li. 11. simpl. med. jecur canis rabientis aliis valentibus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interiisse, qui solum nullis aliis adjectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pavores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim ut in nostra hujus sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimavi certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius evocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum revellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circumquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem quæ alvum citant, & humores dejiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio: quippe cùm hæc à circumferentiis ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio, conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (ut postea dicetur) medicamenta alvum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verum enimvero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui Medicos consulant. Nam tanta est religionis vis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad divi Domini templum confugiant, partim verò ad divi Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis, à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facilè eveniat, nonnulla sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis divina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliariis humoribus suam habeant sedem, ii quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris devorandum præbent: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus opt. max. cujus solius munere omnia nostra delentur incommoda, atq; omnes auferuntur ægritudines.

Theriacæ bonæ nota.

Remedia suspecta, ut Jecur canis rabidi & ejus dens.

Manualis operatio circa vulnus.

Auxilium religiosum.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

USTIO DEMORSORUM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONtra virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animadvertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest, ad multum, idq; præstitutum tempus, ulcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari convenit. Quod inditum iis salsamentum optimè præstabit, & sylvestre allium detritum, item cæpe, succusve, præsertim Cyrenaicum, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium jejunio, sibi aliquid asciscere arbitrētur, quod suapte natura resistat: verùm id certū non est: cęterùm tempestivus eorum usus minimè est contemnendus. Si verò, quod persępe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: namq; eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Ubi verò propositum tempus præteriit, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum.

CAuterium, quod ferro igne candenti aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quorumcunq; animalium virus ejaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, sive cauterium, contra virulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices brevi committi non possint. Quod si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & ulcerantibus medicamentis utendum erit. Quæ in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatum: admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus dolores inferat. Probatur hoc, quòd non modò valentissimè inurat, sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur, id quod in aliorum exustione non evenit, nisi longiore temporis tractu. Quod si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter providendum est, ne vulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus,

Ustionis, sive cauterii utilitas.

Argentum sublimatum exulcerans est.

trahentibus, cujuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quamprimùm excidat cruſta, quò veneno pateat exitus, quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida vernice, ovi vitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſplenis ſuperimpoſita: præſtat enim hoc cæteris. Ubi verò è vulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie pulverem præcipitati (ſic enim vocant chymiſtæ argentum vivum in pulverem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſſimumq́ue medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq́ue patens ſervat, attrahit etiamnum ex alto ad ſuperficiem potenter venenum: qua in re cætera hujuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem pulvis attractoriis emplaſtris, ſive unguentis admiſcetur, & ſubinde vulneri admoveri poteſt: etenim jam dudum certior ſum in univerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod valentius ab alto revocet extrahatq́ue virus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametſi (ut omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum vulnus dimittere ſit ſatis, non tamen erraverit, qui diutius prorogaverit, ut quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati vis.

Vulnus in 40 dies patens.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων.

RATIO VICTUS IN MORSU RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QUæ ad partem iſtam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm victus rationem ex iis, quæ veneno adverſantur, conjectura quadam colligere oportet, ſimul ut veneni vires hebetet reſtinguatque, ſimul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum utrumq; præſtare poteſt vini meracioris, paſſi, & lactis potus: quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno objiciunt, quod omnem ejus acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, cæparumq; cibus: quod ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur. Nam multos dies hujus cibi qualitates remanent, quo tempore nec evincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum uſus accommodatur, & Theriaces, Mithridatii, & ejus quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant: quippe aromata omnia viribus & ſubſtantiis ægrè permutantur: quare in corporibus evincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe convenit, pavorem aquæ non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimam uſque diem neglectis differri conſuevit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos invadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curandi ratio talis eſt. Verùm enimverò ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnem circinare, nec uſtionem experiri operæ pretium eſt: non enim quod pertranſit, ſatis evocare poſſent. Nulla uriq; iſtius rei occaſio aut utilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternentur. Alter verò curationis modus accedat. Dejectio magnum præbet juvamentum, utpote cum movendo corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac ſchiſtum, quod ſimul dejectionem moveat, & venenum domare poſſit, cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adjiciendi. Sed longè omnium efficaciſſimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia non ſemel atq; iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus uti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui jam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſervati: nam & jam vitio tentatos nemo unquam ſervare poteſt. Itaq; primùm curam contra rabioſi canis morſus brevi ſermone expoſuimus: jam ad alia, quę venenatis morſibus ſævire conſueverunt, tranſeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus convenire poſſit, explicabimus. Curſim deinceps ſubjungemus ea, quæ ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remediis.

IN ſtituenda demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio victus, nec ea tantùm regula, cujus hic meminit Dioſcorides, ſed etiam ut ea ſit ciborum quantitas, quæ iis rectè conveniat. Siquidem hujuſce curationis regimen tenuem victum non expetit, ſicuti nec pleniorem ut Aëtius eſt author libro 6. ubi ſic inquit. In victu indigentia & ſatietas evitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum pravitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & urinarum provocationi ſtudendum: quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & ſandix comeſta efficiunt. Plus verò ſimul & alvum, & urinam ducit: ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Proſunt & braſſicæ cima, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & Gamari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulſo: & carnium extremitates, aviculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; ſunt ſucci. Vinum album tenue, neq; valde antiquum: hæc ille. Ex quibus conjici poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam valenter movent. Idcirco Avicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoq; prævalens natura, per inſtrumentum urinæ, magno cum dolore parva veluti liquida carnis fruſta catulorum forma, venenum propellat. His itaq; ea victus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à Medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluviatiles cancri, quibus univerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, iji tam in prandio, quàm in cœna veſcantur demorſi: quòd iis mira inſit facultas, adverſus rabidorum canum venenum. Præbet Avicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs reſtincta fuerint. Cæterùm noſſe convenit (ut ſcribit Dioſcorides) aquæ pavorem non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimam uſq; diem neglectis differri conſuevit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos invadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis uſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eveniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac viribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validiſſimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corpo-

Ratio victus demorſis à cane rabioſo inſtituenda

Aquæ pavor ad quod uſq; tempus exoriatur & cur.

ris meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichorosis scatentibus, ac facilè putredini obnoxiis. Ex quo fit, ut in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ virgæ vocatæ. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virga tamdiu in manibus teneantur, quousq; cõcalescant, illicò demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquã minimè fabulosum videri debet: etenim memini me vidisse in civitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à Medicis interdictum erat, rabidus interiit. Postremò sciendum est, aquæ pavorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupaverit facultates: quamvis in ipso pavoris initio, aut anteaquam venenum illapsum fuerit in universum corpus, aliqui curati evaserint, ut Philosophus ille cujus historiam superius enarravimus, præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui jam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse servatos. Proinde scribit Avicenna eos, qui aquam expavescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc venenum universas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est dejectoriis, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album vel nigrum veratrum, iis adjectis, quæ eorum infrenant fervorem. Convenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio hamech, & hiera colocynthitis & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile dejicienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa Theriaca, & cancrorum fluviatilium combustorum pulvis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verum ne ipsam intuentes pavor invadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: namq; ipsa sola servari poterunt. Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantum ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt. ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pavorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, urinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quòd valentissimè exiccent, ubi tamen deplorati sunt ægri, valentissimis etiam medicamentis uti licebit.

Aquæ pavor quãdo, & quib. curetur.

Catuli coagulũ præstantiss. in Hydrophobia.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία.

COMMUNIS CURATIO IN OMNES ICTUS VIRULENTOS. CAP. XL.

ADversus quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio convenit. Sugentem verò oportet jejunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fovendus, deinde scarificandus: sed ulcuscula altius imprimere expedit, quòd virosa materies profundo evocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: namq; ab iis duo peculiaria præsidia fiunt: unum, quod virus è loco tollitur: alterum, quòd ejus veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoq; sanguine excernitur. Quod si locus sectionem non admittat, cucurbitæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed etiam de ustione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, utpote extrema, eam sectionẽ commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus ut aspidis, cerastæ, similiumq;, procul dubio amputanda est. Convenientiora supra dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponantur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixivio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cæpe, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus injiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantib. utantur: verùm hujus rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd devoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq; semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosq; ingluvie sua devoratos, dissolvunt. Itaq; animantis admoti calore adjutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensq; secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Ægypto fieri soleat. Cùm spicas Ægyptii metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium injurias expavescunt, tum propter spicilegii tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis & cavernis, densoque arvorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Ægyptus in campis ferre consuevit. Ubi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conjiciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm suprà vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cumque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resolvunt, & cæpis aliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & fervente illita, præsentaneo est auxilio, si jugiter innovetur. Convenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foveri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cujusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non injusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc usum facultates conscripserunt, ut elephanti fel, crocodilive sanguinem, ovaque testudinis, & consimilia. Nam cùm juvantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia devitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, pervestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti observatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium usum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subjungenda videntur. Intubus itaque, erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum:

decoctum: radix aristolochiæ, & eryngii: decoctæ etiam lauri baccæ & devoratæ, piperque largius estatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum privatim ex pane, aut allium, aut cœpe, salsamentaq; quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegii, calaminthæ, porrorumq; succus cum melle desorptus: hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantib. verò quædam utiliter peti solét, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino: itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inveterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inveteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alvi dejectio, diffluens sudor, urina, copiosè reddita. Sunt & cõpositę quędam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opii & myrrhę singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Ægyptię fabæ dantur cum vino. Itidem sylv. rutæ seminis, gith, cumini Æthiopici, aristolochię, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent: dantur ex iis terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxiliis quæ dicerem. De peculiaribus remediis contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Diosc. immutati ratio.

Venenosorum animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cujuscunq; ictus indicia exposuit: in altera verò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in universum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput 35. hujus libri conscripsimus) rati sumus illud non parvum legenti negocium facessere, quòd ex diversis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quisq; effugeret, atq; citius commodiusq; nulla temporis jactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congessimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subjicientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is universalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi possit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modo differam, quæ ut arbitror, non inutilia, neq; scitu injucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; virus, non in omnibus esse idem, sed in hoc vehementissimũ, & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemens, minusq; lethale, uno vel duobus diebus interimens, ut in vipera: in alio demq; bis longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; evenit, quòd animalia quæ mordent, vel icitunt, diversorum sint generum, & proinde diversa etiam eorum venena, accidit tamen, ut ab aspide, & vipera demorsi quandoq; tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus supervivant. Quod à diversis causis provenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè perniciosiores sunt fœminæ quàm mares, juvenes quàm senes (quamvis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, ìs citius hominem perdunt, quam quæ palustres uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelica depastis nocentiora sunt, & irritata venenosiora sunt, quàm dimissa: quamvis omnium in universum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento. aut vasorum latitudine, vel angustia: quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, ubi vasa suapte natura angusta fuerint, quam ubi latiora. Cæterùm errant, Avicennæ testimonio, qui serpentium venenum frigidum esse statuunt, quòd ab iis demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cavernis latitent, vel sub lapidibus, sub quibus privatim se condunt viperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adveniens, non utique evenit ex veneni frigiditate, sed quod innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quodque etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt judicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & fere exanimes suis in cavernis reperiantur: quippe nulla alia de causa id illis accidit, quam quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur: quin & vespæ, quæ temperamento calida sunt, & sicca, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed jam ictuum, vel morsuum virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuò ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem judicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingivarum, linguæ, palatique ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, ut cutim tantùm occupet, ubi venenum inest suctione vocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facile è gingivis per dentium contactus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si venenata salivæ tantillum in stomachum descenderet. Neque temerè hæc dicimus: etiam jam nos vidimus (ut superius in nostra in primam, & universalem hujus libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admovit, & venenatum exuxit sanguinem, quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aetius, ut caveant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinæ sedem plumis exuunt, & vulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idq; tamdiu prosequuntur, quousq; universa veneni vix extrahatur. Cujus rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; viventes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit, sed etiam quodlibet volatilium genus, item juvenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem jubet, excitatis calida aqua potis vomitionibus, valentiora dari antidota, nempe Theriacum, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, passerq; oleum de scorpionibus, quo-

Venenorum diversi gradus, & effectus.

Serpentium venenum non esse frigidũ.

Virulentorum ictuum, vel morsuum curatio.

Suctio sugenti periculosa.

Gallus sede deplumata applicandus.

rum parandi rationem in præfationis hujus libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanavimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum vitæ signum præberent, tanquam deplorati jacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento universum corpus percurrant, & subinde omne superent venenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cujus sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat adversus venena. Ubi verò veneni vis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore evinci possit, est diligenter animadvertendū ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec veneni vis evanuerit, quippe quòd somnus (ut aliis in locis superius dictum est) venenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulneri illinenda ut calx viva, oleo & melle subacta: hæc enim (ut Aetius est author) omnibus venenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognovisse fateri possum) virus valentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm jumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserunt. Prosunt etiamnum magno juvamento cæpa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde Theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleontis, lilij, hemerocallis, heleny, fœniculi, smyrnii, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, fel, oleracea eruca, utrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lachryma, taurinum, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Creticense & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, halicacabum, sativa & agrestis ruta, sonchus tam aspera quàm levis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis extrinsecus adhibita. Quæ verò pota, vel devorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in hujus libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus: tametsi privatim ad venenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & viticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea virides platani pensiles pilulæ, juniperi bacca, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebella, leporis, & equi coagulum ex vino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, majoris centaurii, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Creticense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem jus oleo & sale adjectis, & cervi genitale siccum, & in pulverem potum.

Serpentinæ pulvis singul.

Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant cujus historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in pulverem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quovis serpente demorsos brevi tempore sanat: neq; ea solùm valet adversus virulentos ictus, sed etiam contra epota venena. Iisdem ferè viribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi sylvestres roseo colore micantes, quos nonnulli sylvestres garyophyllos vocant. Porrò Gal. lib. de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quam compositis ad virulentorum morsus Andromachi Theriacam prætulit his verbis.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Theriaca est proculdubio apud universos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota periisse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multò post morsu impetitus, bellua veneno ceu illam superante interiit. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ & necis potestas est, experiuntur: atq; medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoq; possit, in omnibus jam ob prava quædam, & illegitima facinora ad mortem judicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in aliis quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem invenire conamur. Namq; gallis, qui domi non enutriti, neq; nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras objicimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, convalescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare convenit. Si epota Theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso judicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à veri medicaminis inventione nunquam aberraverimus: hactenus Galenus. Cujus nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant judicium, facilè probare poterant num Theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Namq; pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quovis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Hujus rei testis est Gal. eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit: Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœna lege damnatum, humaniter, citoq; volunt occidere, adjicientes ipsius pectori feram, jubentesq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit Theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quovis animali: etenim in simiis (ut opinor) tutius & certius id experiri possunt, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (servata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario pharmacopæo quàm peritissimo simpliciumq; medicamentorum indagatori acerrimo, parari solet. Cùm ea haud minora præstare videatur, quam quæ olim Galeno imperatorib. parabatur. Siquidem præter mirificos quosdam successus, quos (ut ego mihi testis esse possum) in variis ac diversis jam ferè deploratis vidimus morbis, non desunt quoq; nonnullorum aliorum haud infimæ doctrinæ Medicorum testimonia, qui hac theriaca usi sunt, ac quotidie utuntur, admirandis admodum successibus. Verùm enimvero cùm ingenui, beneficiq; viri sit munus, hujusmodi auxilia tam humano generi saluberrima in omnium conspectum palam facere, ac per universi orbis oras scriptis extollere, ne defraudentur homines, si silentio involvantur ea, quibus mortalium vita tueri possit, ac præsens quandoq; mors evinci & superari, ego quidem, qui juvanda cùm Republica, tum posteritati continuò operam navare non desino, hujusce sanè admiranda antidoti vires reticere non possum, tametsi non defuturos sciam invidos, ac maleferiatos, qui hæc detrectare conabuntur. Atqui horum vecordiam confringent nonnullorum clarissimorum Medicorum testimonia, quæ nunc in medium afferam.

Calceolarij theriaca commendatur.

Testatur enim vir summa experientia clarus Antonius Cabrianus Mantuanus, qui suam ob raram doctrinam, & in morbis medendis solertiam ab omnib. Sacrosancti Concilij Tridentini Patrib. in medicum ascitus est, se quidem in quibusdam, qui venenum hauserant, in pestilenti febre affectis, in melancholicis, ac quartana febre laborantibus, Calceolarij theriaca felicissimè admodum esse

dum esse usum, non solùm semel tantum, sed sæpius atq; pluries. Siquidem is (ut lucidiori testimonio hæc comprobata habeantur) historiam quoq; narrat cujusdam puellæ, annorum duodecim, quæ Mantuæ, in domo nobilissimæ matronæ Annæ Bonattæ, pestilenti febre laborabat. Siquidem cum jam (ut ipse scribit) omni arteriarum pulsu, ac voce esset destituta, ad vitam brevi admodum tempore revocata est, una tantùm hujusce Theriacæ drachma vino Cretico dissoluta, violenterq; propinata. Scribit præterea vir non postremæ eruditionis Joannes Baptista Olivus Vitellianensis, Illustrissimi D. Vespasiani Gonzagæ Medicus, se hoc singulari antidoto proprium filium à morte liberasse, qui argentum sublimatum saccharum esse existimans, domesticorum incuria voraverat. Est & Prosper Borgarucius Urbinas Sereniss. Galliarum Reginæ Medicus, qui quoq; fatetur se sanasse Patavii fœminam quandam (præter cæteros à se curatos) quæ pariter argentum sublimatum sumpserat, propinata tantum Calceolarii theriaca. Est quoq; præter hos, vir summa doctrina insignis Dominicus Montesaurus Medicus Veronensis, quippe qui scribat plures à se sanatos celeberrimo hoc antidoto, quorum nonnulli à virulentis animalibus demorsi fuerant, quidam verò venenum voraverant. Atqui longe majora fatetur Hieronymus Julitarius medicus haud vulgaris. Quandoquidem scribat is à se Veronæ hujusce antidoti auxilio ad vitam fuisse restitutum militem quendam è Tolentinorum familia, qui ex potu succi radicum sambuci sanguinis plurimum per sedem emiserat: quinetiam fœminam quandam, quæ non solùm deorsum, sed etiam sursum, magnam sanguinis vim effuderat ob potum colocynthidis dilutum ex Cretico vino paratum. Atq; his addit vir iste fide dignus, hujusce Theriacæ potu sanitati fuisse restitutam mulierem alteram, è Discipulorum gente, diuturna admodum Cachexia adeò affectam, ut tanquam deplorata jam negligeretur à Medicis, vermibus plus mille (quod omnibus mirum videri debet) per sedem pulsis. Tacebo interim admiranda quædam, quæ de hujusce antidoti mirificis successibus meminisse solet Joannes Baptista Susius Mantuanus, Medicus non imperitus. Quinetiam alias nonnullas historias haud minus admiratione dignas silentio involvam, tum ne lectoribus molestus esse videar, tum etiam quòd intentio nostra suum potius habeat scopum ad medicamentorum cùm simplicium tum compositorum, describendas facultates, quam ad historias recitandas. Quamobrem jam aliò sermonem meum convertam, dicamq; ingenue me nihil penitus mirari quòd Theriaca, quæ Veronæ à Francisco Calceolario paratur, hæc omnia præstare queat, cùm haud me latere sciam eandem minori succedaneorum numero esse paratam, quam unamquamq; aliam, quæ nostra hac ætate in Italia habeatur. Namq; nullam scio ante hac paratam esse Theriacam, in qua legitimum venerit amomum, atq; legitimus costus Arabicus. Quæ quidem rara admodum medicamenta, cùm mihi examinanda missa sint ab ipso Calceolario, cumq; in his omnes observaverim notas, quæ Dioscoridis iis tribuuntur, ea quidem mihi servanda proposui iis tantum demonstranda, qui fortasse nostris hisce commentariis minus fidei quam par sit, adhibendum esse putabunt. Quin autem costus hic legitimus sit Arabicus, præ cæteris Dioscoridi commendatus, nihil sanè est quod verear: quippe quòd levis, plenus, densus, aridus, coloratus, acris, intus candicans, & (ut Galenus inquit) subamarus habeatur. Quanquam enim legitimus Indicus (mea quidem sententia) est costus quem nuper ex orientali India ad nos detulit Cecchinus Martinellus Ravennas Pharmacopœus Venetus ad Angeli insigne (ut superius lib. 1. de Costo agentes disseruimus) cùm tamen Dioscoridis testimonio Arabicus cæteros antecellat, non possum non affirmare Costum à Calceolario suæ in Theriaca additum, omnium esse præstantissimum. Cæterùm si quispiam fortasse reperiretur adeò contumax, atq; incredulus (ut invidi ac zoili esse solent) qui tantorum Medicorum testimoniis astipulari nollet, atq; nequiret, faciat (obsecro) ipsemet hujusce antidoti periculum: nam postea cognoscet nos fabulas non venditare rei medicæ studiosis. Hæc itaq; tantum dixisse libuit tum in universæ Reipublicæ commodum, ac deinde ut nostræ hujus ætatis Medici Calceolario viro optimo, ac nunquam satis laudato, ingens hoc beneficium acceptum referant: cui non parum etiam debere scio nostra hæc commentaria, quod splendoris non modicum iis accesserit Calceolarii ipsius diligentia, quippe qui raras nonnullas ad nos miserit plantas. Hinc itaq; conjicere poterunt, qui hæc candide legerint, falsò à quibusdam malè sanis hominibus, Calceolarii theriacam impugnari.

Historia.

Costus Arabicus.

Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantq; manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cujus rei testis est Plin. lib. 7. c. 2. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu levare solitos. & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum salivæ contra ictus serpentum medeantur. Simile & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ex cujus odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus objiciendi sævissimis earum, eoq; genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassamonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Itala Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse iis vim naturalem eam: hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galen. libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam utiq; propriam habebãt facultatem sed fraude quadam universam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur, sed multò post venationem, cùm non amplius vigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continue mordere cogentes, ut virus ex earum ore vacuetur efficiunt: quinetiam mazas quasdam objiciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atq; hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut videntibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificii imperitis: hæc Gal. Cæterùm id fraudis dolive genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex divi Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circum stantibus locis: quanquam facile possunt originem duxisse à Marsis eorum vicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante divum Paulum extitere. Cavendum igitur fuerit ab eorum nugis, nam quicquid loquuntur pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte jam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in venatione ab ipsis experto. Unguentum illud conficitur ex oleo sylvestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ foliis, lauri baccis, & aliis quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cum etiam apud Nicandrum in Theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus à feris ici non possit. Nicandri verba subjiciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triviis mista reptilia jam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones adversum perniciosas noxas remedium. Injicies autem in ollam cerebri, seu medullæ cervi recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cujus primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarii præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atque hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefacta serpentium squama mol-

Gentes [illegible] serpentibus, eorumq; ictibus medẽtes.

Franci circumforaneorum, qui divi Pauli stirpem mentiuntur.

Unguentum Nicandri.

ta mollescant: postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, sumq; vel in quamvis viam, vel grabatum etiam te tutò conferes, vel cùm arentis æstatis tempore ad area opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum acervum disquisiveris: hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt viperas, aliudq; quodvis serpentum genus hoc modo: captisq; statim caput saliva perfundunt, cujus contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis salivæ facultate fit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demorderi se facere volunt, oblato prius illis durа carnis frusto id dentibus dilaniare cogunt, ut virus, quod propè dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur: itaq; hac fraude universam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures ejusdem pravi generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitimè ex divi Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptum non sit, se invicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certe nisi statim periti Medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus devoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusii, me duos hujusce generis circumforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à viperis demorsi erant: & ij sanè ambo periissent, nisi Caravitus ille Bononiensis chirurgus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec sunt illis profuisset lapis, quem vendunt, & omnibus præferunt, adversus omnia venena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti invicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino adversus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia vocatur. Verumtamen ubi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit: quamobrem credendum minimè fuerit, panem vel vinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus & aliis id genus venenum ejaculantibus, ad integrum usq; annum servare posse. Quandoquidem novimus nos, qui hoc pane devorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dedere, sed ab ijs tandem demorsi hujus admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem novi ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut verbis, aspides & viperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere: quamvis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negaverim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad Medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quonam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet: quòd si id se facturum respondebat, jubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde jubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc verba inscribebat: CARO CARUZE, SANUM REDUCE, REPUTA SANUM, EMANUEL PARACLETUS: mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum pulverem fictili quodam parvo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nunciũ interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illarum regionum incolis. Hæc est curatio in virulentos ictus, qua utebatur ille eremita: qui mihi sæpius dixit, hoc esse majus secretum, efficaciusq; remedium quàm habeant ij, qui suam originem in divi Pauli familiam falsò referunt.

Marsi ut Viperas capiant.

Terra obsignata S. Pauli

Curatio secundũ quendam eremitam.

Σφῆκες, μέλισσαι. VESPÆ, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his observetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur adversus utrarumq; ictus prodest illita malva, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ETsi vesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem, cùm tamen dolores molestissimi inde quandoq; oriantur, non alienum, neq; inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem jam dictis à Dioscoride remediis ea addenda duximus, quæ privatim scribit Aetius libro 13. sic inquiens: Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum malvæ folia cum oleo illita, & eruca, sive bruchus cum oleo illitus asservabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaq;, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespæ in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut malvæ foliis impositis cum posca: aut cimolia cum malva & posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & vivifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto: hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melyssophyllum, & sisymbrium.

Vesparũ, & apum ictus & remedia.

Signa ictus apũ & vesparum.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis à phalangiis locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo ruber, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi verò cõtrariorum occursu refrixit, consequitur

corpore

corpore toto tremor, distentiones poplitum & inguinum,convulsionibus non dissimiles,in lumbis collectio exoritur,& perpetua urinæ libido lacessit,multaq; reddendis excrementis colluctatio: universa cute frigidus sudor emanat,collacrymant oculi,offusisq; nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adjecto sale trito,& vino imponere oportet: aut radicem sylvestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut Aristolochiam cum hordei farina,&aceto subactam. Ulcera aqua maris proluenda,aut apiastri decocto, foliaq; ejusdem illinenda. Lavacris perpetim utendum, & propinandum abrotoni semen: anisum, aristolochiam,cicer sylvestre,cuminum Æthiopicum,cedrides tritas,platani corticem,& trifoliæ herbæ semen: privatim autem,singulorum ex iis binas drachmas dare cum vini hemina convenit: item myricæ fructus, & Chamæpityos, & viridium cupressi pilularum decoctum, admisto vino. Sunt qui fluviatilis cancri expressi succum cum lacte, assumpto apii semine, confestim molestiis liberare prodant.

Phalangiorum genera ex Aetio

Phalangiorum genera quanquam plura à veteribus describuntur: tamen Aetius lib. 13. cap. 18. sex tantùm numerant, his verbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acinum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini uvæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem juxta medium ventrem habet, pedes verò ex utraq; parte quàm brevissimos. Alterum verò Lupus appellatum, muscas perdit, eisq; pascitur, ac corpus quidem habet latum & volubile, partes verò circa collum ipsis incisæ sunt: Amplius autem & os ejus eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ assimulatur, colore fuliginoso: corpus verò ejus velut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & viride, stimulumq; juxta collum habet, atq; si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumvolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium sive vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur: hactenus Aetius. Qui tamen cujuscunq; phalangii notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diversum diversa quoq; parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cujusq; phalangii indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam privatim indicia describit suis versibus, qui ita paraphrasticè in Latinum vertuntur.

Phalang. genera, & morsus notæ ex Nicādro.

Rhox.

Opera jam nunc noxii considera phalangii, signaq; ejus morsus. Primus itaq; splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentib. septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atq; si nihil quicquàm sauciatus foret: oculi verò inferiore parte rubescunt, frigus juxta in corpore adhæret, infigitur, statimq; color, & membra hominis à supernis ad ima vergere videntur: neq; penis semine uvidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissolvit.

Asterion.

Asterion jam secundum observa, in cujus dorso pingvia quadam relucent, ac lucida in corpore virgula. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò somnus gravat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactaverit, corq; gravi languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, vomitumq; edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum distantem, adeoq; tandem interitum subministrat.

Agrostes.

Ab hoc alius est Agrostes qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum observator est, culicum qui psenes dicuntur, & æstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius pervenerint. Hic imbellem plagam, & vanum vulnus homini infligit.

Dysderi.

Quod autem Dysderi, sivè sphecum appellant, rutilum satis, vespæ crudis vescenti persimile. Hic si quempiam vulneravit, ingēs è vulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam nervorum cordis, & venarum languentium trepidatio aliàs virium destitutio, ut percussum sæpius domet, atq; interimat. Extremi malefici animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab hujus seculi laboribus faciat.

Formicarium.

Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ par est, undiq; latum stellatum dorsum, punctisq; distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam cervicem attollitur. Atq; ex hoc phalangio dolores priorum similes venenatorum veniunt.

Scarabeis similia.

Sunt & alia parva phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua incondite obmurmurat, oculi etiam subvertuntur.

Cranocolaptes.

Educatur in Aegypto in persea foliis, quem Cranocolapten dicunt, phalanæ similis, quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Ejus horribile semper caput incessanter nutat, uterus autem gravatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem cervicetenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit: hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum iis simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumvolitant, Nicander verò huic cranocolapten comparaverit. Sed jam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet.

Phalangiorum ictuum signa & curatio ex Aetio.

Quæ percussos à phalangiis concomitantur, communia sunt juxta magnitudinem, & parvitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut vix conspici possit: tumor autem lividus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam verò totum corpus aggravatur: amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, vigilia. Quibusdam verò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lachrymantes, ac cavi, & venter inæqualiter elevatur. Intumescit autem universum corpus, faciesq;, & maximè circa linguæ partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam verò urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si verò minxerint, aquosa ipsorum sunt urina, quadam aranearum telis similia in se habentes, & vomitus quoq; similis: aliquando verò & per vomitum, & per ventrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore levata sibi videntur: post verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus verò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atq; hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si verò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & vertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis jactatio, & ventriculi punctiones. Omnes autem à phalangiis percussi juvantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolii bituminosi decocto, cùm oleo proluatur, totum verò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Juvantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conveniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in vino aut melle lauri foliis, ruta, grossi, caprinum stercus cum vino, amaratum cum aceto, sylvestris ruta cum aceto & cyperus: hactenus Aetius. Cæterùm Diosc. variis in locis hujus totius operis de medica materia plura alia medicamēta intus in corpus sumenda adversus phalangiorum morsus commemoravit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarū succus ex vino potus, succus

item fo-

item foliorum mori cyathi mensura, lixivium è fici vel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex vino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex vino pota, pentaphyllum, & hyacinthi radix, sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinenda commendavit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, malvæ decoctum, aqua marina, & marinorum juncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita, quæ si quis videre & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, ubi valentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus veterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima Theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum venenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTULAE vocantur: quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangiis dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab iis icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudiis, quare eo se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Tarantulæ venenum & remedia vide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum livore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raro, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, ulcusque id negocium exhibet, ferè remediis invictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm levissimè tritus, ex aceto vulneri inspargendus, aut ruta sylvestris superponenda. Locus acida muria fovendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpillum, aut calamintha, aut ruta sylvestris.

Scolopendræ venenosę consid.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas vocant. Sunt enim in Hetruria omnibus vulgaris notitia vermes, innumeris utrinq; pedibus referti, colore subrufo: diverso quoq; genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu venenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctona appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in universo genere ea sint, hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increvere scolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares, quod Rhoetiis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur Scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. 4. c. 7. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam, movetur & serpit. Unde videtur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut ejus verba in theriacis innuunt, cùm inquit: Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra, cujus euntis alæ, ut remi navis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam Scolopendræ pedum multitudine velociq; motu triremem repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex vino poti. Quinetiam (ut scribit Aetius) ea omnia Scolopendræ ictibus medentur, quæ privatim muris aranei morsibus conveniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab iis inferri, quàm ingentem pruritum iis tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, quæ præsertim in pinu vitam agunt.

Scolopendræ morsus remedia.

Scolopendra marina.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIV.

SCorpionis morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimq; dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor tanquam ex pungente acu, per universam cutem sentitur. Percussis præsenti ex auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibravit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (ut constat) discordiam, quę antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althęa, scorpius convenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adjectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenii formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri injectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cujusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum: efficax est potum trifolii, & ocimi semen. Horum autem omnium vicem pensat jugis lavacri usus, evocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

PLura, ac varia antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt, alij verò pro diversitate locorum nihil penitus lædunt. Id quod testatur etiam Aristoteles libro 8. cap. 29. de Historia animalium his verbis. Morsus etiam beluarum ex locorum diversitate plurimum differunt. Nam in Pharo, locisq; aliis non lædunt. Aliis verò & præcipuè in Scythia multi, magni, & nocui sunt, adeò ut si vel hominem vel quamvis bestiam percusserint, interimunt: nec sues evadere possunt, quamvis cæteros virulentos ictus minimè sentiant. Porrò Nicander in Theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his verbis: Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, ejusq; tetricum genus. Quamobrem primus albicans, neque sonticus neque lethalis est. Sed cui rutila gena micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre divexantur, & acri siti incenduntur. Qui lividus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti rident. Alius viridante colore, qui simulac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acriq; grando talibus videtur circumstare, etiam si Sol ardentissimè radiis suis flagret. Talis tantaquè ejus stimuli afflictio, cujus vertebræ novem (lego septem, cùm non plures scorpionum

Scorpionum genera octo ex Nicandro.

Digitized by Google

pionum caudis inesse comperiantur) juncturis connexa apice suo nocent. Alius livido colore, ingentem alvum gestat, latumq;: herba enim vescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubilis ictu nocens: tam vehemens ejus genu & ori morsus insitus infixusq; est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incurvis aequales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus aequè solidi atq; paguri, qui in saxosis cavernis demorantes sibi timent: quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cum rupes tenuesq;, multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea venatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ubiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animadvertendus, cujus summum verticillum pranigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certe infensissimus ille, obliquo gressu corpus flammae simile commovens: pueris verò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densa alae expanduntur locustae fruges rodenti non dissimiles: hactenus Nicander. Caeterum scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aetius lib. 13. cap. 19. sic inquiens: A Scorpio percussos vehementissimus plagae dolor consequitur, frigidit asq; ac tensio, & stupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui juxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui verò circa supernas, locus sub alis. Et haec quidem leviter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & verrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosae, & lachryma viscosa: durities articulorum, anusq; procidit cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & vomitus largus, singultus, convulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althaeae radicem, & elaphoboscum bibendum praebeto. Praeter opinionem autem facit elaphoboscus tum viridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; una cum operimento tritam plagae imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodest praeterea fluviatilis cancer tritus, addito lasere, in vino potus. Confert verbenaca recta, aut viridis cataplasmatis modo imposita aut sicca in pulverem pota. Conducit etiamnum pulvis ex aequalibus partibus cumini, melanthij, & viticis seminis confectus, & drachmae pondere ex vino potus. Datur & pastinacae semen, quin & ponticae nuces: quippe hae non modò in cibum sumptae, sed in cingulo quoque gestatae, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt: haec ex Aetio. Commune & vulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cujus antea saepenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conveniet. Scorpionum ictibus Dioscorides praeter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, haec quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluviatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asservatum, divulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam vino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentae admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lachrymam, melissophyllum, chamaepityn: verbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniae radicem, cui tantam vim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestaverint: quos si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et haec omnia prosunt tantùm vulneri illita. Quae verò pota vel devorata auxilium praestant, ejusdem testimonio, haec erunt fluviatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex vino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacae, hyacinthi, & urticae semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum vinum. E quibus omnibus cum plura possint confici antidota, pro varia Medicorum intentione, non operaepretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quae potius peritissimi cujusq; judicio sit relinquenda.

Scorpionū ictus, & curatio ex Aetio.

Remedium commune.

Remedia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσιος, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι.

PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, arduae convulsiones, lassitudo & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussis autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat: hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quae de viperarum morsu paulò post referemus, simili modo conveniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed raró, nomas excitant. Quibus absinthii, salviae, aut sulphuris ex aceto triti potio subvenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cujusque ictus remedio sunt.

QUi à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aetius) his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso, nervi sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepentè totum convellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacae, quae ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, aegrum autem sanari, atq; id juxta contrariae affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè verbis: Trygonem, hoc est, pastinacam itidem maleficum, mareq; vastantem draconem arcere novi. Dolor autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obscurior ignobiliorq;. Siquidem ab hujus morsu, ceu solis aestu, ejus & radices perditae una cum foliis flaccidae redduntur, & arescunt: homini verò caro putredine imminuitur: haec Nicander. Caeterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aetius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis sequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conveniunt eis attractoria, & quae tenuium partium sunt, ac calida, quo nimirum per attractoriam facultatem venenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quae tenuium sunt partium, in altum prorepent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur vivum urina veteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, salviam, & similia. At verò si haec desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito, mirabiliter enim auxiliatur: Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabae, ac modico pipere trito, ac dato

Pastinacę marinae ictus signa.

Pastinacę ictus remedia ex Aetio & aliis.

 cum

cum vino: aut silphium, aut laser ex vino: aut succi fici guttas quinq;, cum tribus serpylli granis bibendas prabe. Hac Aetius adversus pastinaca marina ictus auxilia reddidit. Ad quos praterea commendatur salvia decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in pulverem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; verbenaca. Non tamen ob id pratermittenda est Theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cujus jam sape meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, qua hac sunt. Anchusa folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, tordilium, chamapitys, fagi cortex, agrestis pastinaca semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papaver.

MUS ARANEUS. CAP. XLVI.

Μυγάλη.

A Mure araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraq; pustula, diluta sanie turgens, exurit: proximæ partes livent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoq; tormina, difficultas urinæ, & frigidæ aspergininis offusio consequuntur. Hujus morsib. auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoq; acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur: præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta, recentes cupressi pillulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inventam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alii asseverant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus notæ.

QUanquam Mus araneus, qui, quòd colore mustela sit similis, Gracis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur, attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam ejus superius libro secundo retulimus, quare jam ad ejus morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaq; ab eo (ut Aetius inquit) vulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata vulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulo post verò saniosus: animal enim ipsum putrefactione occidit. Consuerunt etiam bulla insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subjacentem faculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Caterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; verbere impetere, non hominis modò, sed cujusq; etiam bruti animantis.

Curatio.

Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post pradicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conveniunt etiam ipsis omnia communia venenorum remedia è vino dulci in potu sumpta. In pecoribus verò & jumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis prasens remedium. Unde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porro cumino, & alio, putamine extrinsecus non abjecto, contegatur. Eadem etiam cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si verò rupta fuerint bulla, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, abstergaturq; subinde usti hordei pulvere. Verùm non rumpentur, nisi pragnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quod si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto aut magis myrti decocto proluenda, fovendaq;. Strato verò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaq; vulnerandum esse locum, & murem subinde araneum ustum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu verò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentiana radix, & recta verbenaca, omnia ex vino pota, aut in cataplasmata conformata, & morsibus illita. Prosunt & malva folia imposita, & magna antidota potui data.

VIPERA. CAP. XLVII.

Ἔχιδνα.

SI vipera momordit, corpus intumet, vehementer arescit, subalbidumq; colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta: pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modo corporis, sed intima quoq; corripit. Gingivæ iis cruore suffunduntur: inflammatio circa jecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Ubi verò vipera morsum impressit, fimum caprinum cum vino studiosè impositum opitulatur: item laurus & abrotonum, & galbanum splenii loco superjectum, & origanum viride inditum: pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: ervi farina vino subacta: radicis cortex usq; eò tusus, ut in pulverem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus ante eo calido foveatur: hæc loco imponuntur. Contra viperinos ictus rubus cum vino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & sylvestris ruta: hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cæpæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara: simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorii, floris portulacæ seminisq;, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de viribus, inscribitur, pleraq; alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semen sativæ brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum vino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarũ morsus indicia ex Aetio.

VIperarum historiam exactius, ut puto, latiusq; lib. 2. tradidimus, quàm ut operapretium sit hic eandem repetere, vel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, ut jam de earum morsus indiciis, & remediis disseramus. Repeiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoria prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primum autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor

bilio-

biliosus, fervidus, bullosus, subruber, deinde lividus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis gravitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè absit, tertia die, in his qui non servantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti: hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc ictum a vipera manantem viatores divulgant: duos enim instar nervi acutos masculi dentes in ore suo virus eructantes ostentant: vipera verò fœmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è viperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine ullo colore conspicitur. Sed qua ulcus ipsum caro circundat germinans gravi offert sese tumore: interdum rubens, tumq; palàm livida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu vacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt: illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum a vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaq; noxa, vehementerq; ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atq; collum cocuntes sonitus agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mœret. Illicoq; membris gravans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem nive exuberans grando, omnia membra degravat. Crebrò etiam biliosos ventris sui humores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor nivis jactu frigidiori circumfunditur. Colorem interdum lividi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris: hactenus Nicander. Præstat igitur (ut Aetius author est) priusquam cruenta prodeat urina, allij plurimum devorare, & vinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde vomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior vini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum ejus sustineat usum, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Convenit item maximè Theriaca ex viperis sine dilatione pota, & vulneri illico superposita. Quin & ipsa vipera excoriata, capite & cauda abscissis, interaneis omnibus rejectis, anguillarum modo cocta, & a demorsis devorata, maximum ictus præsidium affert. Caput autem a viva amputatum, diligenter per volsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, quæ cervicem contingit, venenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; aliis pariter dissectis, frequenter & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circumcidere, & cucurbitulas subinde admovere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa a succo folia vulneri illinenda, est enim valde efficax ad viperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex vino potus, tum vulneri exterius illitus, evidens auxilium confert, etiamsi jam moriatur æger. Ajunt præterea, si quis melanthy drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax est. & cancri fluviales cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ & jusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, vel tritum ex vino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus & cum sylvestri cumino potus. Utenaum etiam omnibus communibus remediis, supra sæpius relatis: quippe supervacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè verò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum vino: dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde vomitu rejecti, exhibita statim a vomitu Andromachi Theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, vulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fovendum est, nam si pauco id tempore fiat, demorsi pejus afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini convenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemvis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis foliis, coctis & cum oleo tritis integatur locus aut caprino stercore priusquam claudatur. Cæterùm ut libro de theriaca ad Pisonem author est Gal. non modò è viperarum morsibus retrahitur venenum, apposito tantùm, ut Aetius inquit, viperæ capite, sed ipsa quoq; vipera tota contusa, & vulneri imposita. Contra viperarum morsus mirificè medetur epotus echij succus, herbaq; ipsa vulneri imposita ut superius libro 4. prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, a quo echium Alcibiadis cognomentum accepit: quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, ut epota ejus radix ex vino, non percussis modò a serpentibus opituletur, sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendavit etiamnum adversus viperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta partim exterius applicanda, partim bibenda, vel comedenda, quorum nonnulla hic subjiciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, juniperi, & fraxini folia: tritici furfures ex rutæ decocto incoctæ: ervi farina vino macerata, scilla ex aceto fervefacta: personata, ebuli, & sambuci radices in vino elixatæ: farmentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ brevitati studentes nunc silentio involvimus. Pota verò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cervi genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari ejus vi Serpentinam vocant, cujus historiam, pariterq; usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modū describentes retulimus. In viperarum quoq; genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN vocant, cujus etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc ejusq; veneni remedia describantur. Siquidem Ammodita, meo judicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Japidiæ montibus. Est enim fera hæc viperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quodq; ultimo rostro superiori parti eminentiam quandam habeat, acutæ verrucæ similem. Unde circumforanei, qui serpentes eorumq; veneni remedia profitentur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est Aspidem cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt, namque non minori cum velocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè lib. 13. cap. 25. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (major enim non pingitur, neq; scribitur) colore verò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus, caudam habet præduram, supernè descissam. A quibusdam verò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm vipera habet, cumq; in multis aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest: vipera enim subflava est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimum mors sequitur: qui verò tam brevi non pereunt, his sanguis è vulnere manat, & vulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequitur capitis gravitas, & animi deliquium. Qui verò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usq; diem durarint. Celerius verò mors advenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, pri-

Ex Nicandro indicia.

Viperarum morsus remedia.

Simplicia medicamenta ex Diosc.

Ammoditæ historia, & venefica vis.

Aspis cornutus

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

mùm quidem à communibus remediis, utpote ab adfixu cucurbitulis, circunciso prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctissimis vinculis constrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur membra ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu Theriace, nec non vulneri eadem illinenda. Utendum & emplastris attractoriis, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas sive ulcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis fera consid.

Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cujus historiam superius libro secundo retulimus, quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignavit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam vocari tradidit. Itaq; cum varia sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modo in lacertarum sed etiam in mortiferarum serpentium, & viperarum genere. Quod sanè videtur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primo: Præterea nivalis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cavaq; vallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontorium, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno visus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cum verò secundo ait: Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam vocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro 2. ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quod lacertis corpore, & forma sit similis, attamen libro quinto, Sepa viperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi viribus disserens inquit. Acetum mulsum contra morsum ejus viperæ, quam Sepa vocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Aetius tamen ejus Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, vel viperæ genera recensetur, his verbis: Serpens qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur. ex crasso autem in tenuem abit: rectà verò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: universum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus [illegible], & remedia.

Cæterùm ab ea percussis (ut tradit Aetius) sanguis è vulnere manifestius excernitur. & paulò post sanies graveolens tumor, & dolor sequens est, sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus vitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex iisdem rebus quæ in vipera, & cerasta, & ammodite morsu relata sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo & vinum bibendum myrrites meracius. Conveniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas una cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. Hæc Aetius. Ex quib. facilè conjici potest, cum ambabæ feræ è viperarum sint genere, iis itidem antidotis earum venenum superari posse, quibus vipereum frangitur, & evincitur.

Acontiæ historia, morsus noxæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem revocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd jaculi vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciverimq; & hanc in Italia reperiri: non alienum duxi de ejus historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit ceu jaculum quoddam corporibus insiliens sic perimit. Hæc ut Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi, præsertim juxta ventrem, ut milium colore referat, unde & cenchritas hoc est miliaris appellatur. Ajunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac veluti jaculum vibratum corporibus involat, atq; hoc modo verberat. Ab hujus morsu omnia quæ de vipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atq; etiam graviora, adeò ut etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac gravior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cujusdam arboris umbra æstate media quietem somnumq; caperet, cujus socii non procul oves pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, ut illico perierit: at socii audito percussionis sonitu, viso serpente, quem noverant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pavore territi, aufugerunt. Confirmat hoc Julius Solinus cap. 30. Polyhist. his verbis: Jaculi arbores subeunt, è quibus vi maxima turbinati penetrant animal, quodcunq; obvium fortuna fecerit. Reperitur hoc sævissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone, vernaculo nomine appellant.

Καικίλια, καὶ ἀμφισβαίνα. CÆCILIA, ET AMPHISBÆNA. CAP. XLVIII.

COnsimilia suprà dictis in vipera eveniunt iis, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademq; ferè auxiliantur: quare hoc venenum privatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De iis autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remediis ad viperas scriptis, percussi ab eis adjuvari soleant.

Amphisbænæ, & Cæciliæ consid.

NOn desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranq; serpentis extremitatem occupent: fierìq; ob id putent, ut fera in utranq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negaverim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem evenire non posse, in omni serpentium oviparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ovo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas modo totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & capite tertio de generatione animalium, sic inquiens: Monstra varò admodum fiunt in iis, quæ singulos pariunt,

Monstra in avium genere.

sed crebrius in iis quorum partus est numerosus, & præcipuè in avium genere, potissimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò, quòd sæpe pariant, ut columbæ: verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quod si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla supervacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec ulla interjecta membrana disterminantur, pulli ex iis monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, aliis totidem: quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo iis est) pars autem inferior postea instituitur, quanquam cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Jam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa: nam id quoq; genus ova parit, & mul-

& multa numero: hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrinq; extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à cauda discerni, existimavere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. 13 cap. 28. scribit, Scytalam (hanc alii Ceciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in universum existunt, ut neq; cognoscant videntes ea, juxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alvi tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirundinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illis nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & navigia utrinq; proram habentia, cui natura ex superfluo substantia bina capita est largita) hoc inquam animal, ajunt si mulier gravida supergressa fuerit, malè abortum facit: hæc ille. Cæterùm, ut ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac vix apparere, veluti sunt muscarum ictus: quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen sed inflammationem excitant, ut apum & vesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoq;, quæ de illis sunt relata, verùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetii verbis conjici potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis vermibus, vel alvi tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Ceciliam autem Hetrusci vulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro oleastri baculo circumvestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissolvit.

Amphisbæna biceps non est.

Utriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύινος. DRYINUS. CAP. XLIX.

A Dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis convenit aristolochia cum vino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryinus, ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concavis fagis, in montibus versatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alii chelydrum, qui relictis bryis, palude, suaq; natura idoneo lacu venatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quævis animantia provocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, tum concava quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, ideoq; hydro simile: gravis autem fœtor à corpore ejus evaporat. Quemadmodum quando incurva, nec non abrasa corii præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuvias, & pelles hument. Si quempiam is vel in talum, vel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum venenum semper depascens consumit, quin & caligo lumina ejus obfuscans, occultansq; male affectum perdit. Alii à dryino icti caprarum instar seu ovium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Urina eis decutitur, & pallescit: Ipsi verò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, alias per collum vomitum felli similem, alias cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat, postremò laborantibus membris tremorem effundit: hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic ferè mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cavernis, quæ propè radices sunt stabuletur. Græcis enim quercus Δρῦς dicitur. Proinde Galenus lib. de theriaca ad Pisonem, de Dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quod in radicibus quercuum vivat, tam malignus ad perdendum proditur, ut ejus, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoq; ipsa curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari ajunt, ut quemlibet gratum odorem pravum esse existimet, nec alterum præterea rei queat sentire: hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atq; adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non videat fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa universum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor vehemens, anoma, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus vomitus aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio vocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoq; ex iis, quæ in viperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remediis juxta consequentiam accessionum proportionem adhibitis.

Dryini historia, & ejus ictus notæ ex Nicandro.

Ex Gal.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HÆMORRHOUS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaq; corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunq; parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per alvũ cruenta ejiciuntur, profluensq; sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in vomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisq; usq; eò pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt iis, qui antea potus nihil hauserint: quare propter continuam sitim, & præster, & causon, aut dipsas appellatur. Hæmorrhoi, dipsadisque morsus velut immedicabiles, à plerisque majorum deplorati relinquebantur, quare si peculiaribus contra dipsadem remediis egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit consequenter quam acerrima cataplasmata admovere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Me-

Digitized by Google

cæ potiones, & lavacra prosunt, quæ subinde interjecto brevi spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit, quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoidis eadem prosunt. Insuper quę in commune opitulantur, ut scarificationes, ustiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definivimus. Quinetiam decocta vitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus, & hist.

Haemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt: quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (ut in Theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo ejus pedis vestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusq; caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extrema est angustè, & tenuiter. Supra ejus frigidos, & nivales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis vel sylvestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliq; modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso parvum navigium semper appellit, ad terram ventrem suum atterens: squamis verò & itinere parum substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: venter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso veneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit, quæq; in corpore sunt vulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caveas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois virus suum jaculetur. Nam si cui morsum illa infixerit, ei gingivæ simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graveolentes, seu humentes molunt: hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aetius, sic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq; & tarde prorepunt. Per corpus verò multis notis albis, & nigris variegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem ventri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas verò circa ventrem ingressu nititur, & collum serpendo extendit.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio

Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præter quàm paulum quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & si qua in corpus obducta jamdiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsu contingunt. A fœmina verò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingivæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingivæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo iis medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt, deinde cataplasmata plagæ imponendo ex foliis vitis coctis tritis cum melle, & portulacæ foliis cum polenta. Antea verò quàm cruenta prodeat urina, allii multum devorent, multumq; vini diluti bibant, & ad vomitum cogantur, deinde confestim Theriacæ exhibeatur, & postea pisces multos, alliis tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & uvam passam dulcem, & deinde vino diluto largè hausto vomant. Plaga verò aqua frigida proluatur: vesica autem spongiis calidis foveatur.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Sed jam de DIPSADE disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quod continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Hujus mentionem fecit Galenus lib. 11 simp. med. ubi ejusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa verò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ viperas venabantur, accepisse ait, quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimant. Quare longè minus nos iis circumforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, divi Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones universo orbi imponebant, veri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam vagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui, quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usq; diem protractus, maximum susceperit incrementum, quod constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum proclivia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Gal. lib. de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A Dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur: nam & multa siti, & æstu vehementi vexati, interdum & disrupti diem obeunt. His Galeni verbis subscribit Aetius lib. 13. ubi sic inquit: Dipsas, quæ à quibusdam Causus appellatur, viperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fulvas, & nigras: caput verò angustius. Sequitur autē ab ea demorsos, præter ea quæ de vipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur. & tamen neq; per urinas, neq; per vomitum, neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur venter, vel infernè circa inguina, vel circa imum ventrem, ut in aqua intercutem sæpius evenit. Cæterùm & his, ceu à vipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Alvus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad vomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ verò locum, post exustionem, circumcisionem circumquaq; scalpello factam, cucurbitularum affixionem & dissectas gallinas admotas, calx viva cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis privatim meminit Aelianus lib. 9. de hist. animal. sic inquiens: Dipsas cujus vim, & naturam ejus nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm vipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cujus morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant, ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum catenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, vario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam prasterem vocant, alii causonem, alii anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica tum magis in Arabia nascitur: hæc Aelianus.

Leoniceni error.

Ex quibus verbis manifestè deprehenditur error Leoniceni viri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putavit corporis forma nullis notis à vipera diversam esse. Nec equidem scio, qua ratione, vel authoritate nixus, in hanc opinionem venerit, in eaq; persisterit.

NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorsis ulcus dilatatur, & lividum, ac ingens evadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atq; iis quę serpunt ulceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixivia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut quernæ radix minutim

nutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubii succus, vel decoctum alterius cum vino: favus recens datur in aceto.

Hydrus anguis in aquis plerunq; degit, à quibus nomen sibi vendicavit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, vocant. Hic si relictis aquis, terras subibitet, longè nocentior evadit, vocaturq; tunc Chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cujus nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam verso scribens. Age itaq; Chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam ejus malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certo iudicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem intertmunt: mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte invicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus jam antea in uvido, seu parum aqua habenti lacu, irreconciliabilem canis iram adfert. Enimvero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squalidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit: hæc ille. Chersydri quoq; meminit Aetius lib. 13. c. 35. his verbis: Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix, postea verò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestris, nomen invenit. In humectis quidem locis, ex humido victu exsatiatus, non purum venenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma parvam terrestrem aspidem refert, præterquam quòd cervicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, veluti est tumor, continuus dolor ardens, lividus locus & fæculentus, vertigo oculorum, exolutio, vomitus biliosus ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per ventrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remediis etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Privatim verò coni cupressi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut vino mulso in potu exhibeto. Juxta verò affectum locum calcem vivam, & similia, cum oleo imponito.

Hydri sive Natricis hist.

Chersydri natura, morsus & curatio.

Κέγχρος. CENCHRUS. CAP. LII.

Cenchri morsum, qui viperino ictui similis est, putridum ulcus sequitur: carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt: lethargo corripiuntur, & veterno pressi somnos captant. Erasistratus eos jecinore, intestino jejuno, coloq; conflictari author est: quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & sylvestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Quamvis Aetius appellavit Cenchrum ammoditen, & Acontiam cenchriten, non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic disserit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis per quàm minimis (ut Lucanus est author) milii magnitudine, & colore, universum ejus corpus respersum appareat. Avicenna cenchrum famosum appellat.

Cenchri confus.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraste percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus, è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: deniq; rigore nervorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur: quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circumcidere, & iis similia prosequi oportet. Urentia insuper reliquiis admovenda: siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, a quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen invenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturq;, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore verò arenosa, & juxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes verò circa ventrem ex ordine squamis obsita sunt, quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit, per obliquum autem, non rectà proreptat. Julius Solinus Cerastam (inquit) quadrigemina cornicula, non quidem gemina gerere scribit cap. 30. Polyhistor. quarum ostentatione velut esca illice sollicitatas aves perimunt. Nam reliqua corporis de industria arenis tegunt, nec ullum indicium sui præbent. Cæterùm percussis ab ea, elevatio ac tumor plagæ capitis clavi similitudine insurgit, & sanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, velut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consuevit. Reliqua item, quæ in viperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione vehementiori. Ut plurimùm verò usq; ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à vipera conferunt: hæc Aetius.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIV.

AB Aspide ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo velox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino levis, & non sine voluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At vir perit absque labore virens, atq; discolor: mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò revellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno vacillent: hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterum iis, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam venenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arteriis sanguinem cogit. 10

Aspidis perniciosus ictus, & genera tria.

REperio apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodq; ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum veneni vis in hominum necem, ut rarissimè serventur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Gal. libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit: Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, venenum solerter corporibus inspuit. Harum itaq; ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cum vellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi conscivisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarravit tam invicti animi hujusce moribundæ reginæ. Cæterum chelidoniam vocatam, id nominis sibi comparasse volunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet alvo: quemadmodum, & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat, chersæa verò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium 20 meminit Aetius lib 13. cap. 20. sic inquiens: Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur: quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam verò chelidoniæ quæ circa fluviorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ verò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur majores sunt, & quandoq; usq; ad quinq; cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximè verò ptyades, cinereo sunt colore, viridiq; & ad auri colorem inclinante. Terrestres vero ut plurimum & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subvirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt: vulnera enim in demorso loco, veluti ab acu puncta inveniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmella verò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi violentum animal sit, quod morsum infixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis gravitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem verò convulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ vero ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, 30 & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsis ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousq; aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem percipient: hepar enim in morsis ab aspide primum ajunt sensu privari. Cæterum ad prænotionem, an victurus sit percussus, centaurium cum vino tritum bibendum præbent: siquidem enim evomet pharmacum, morietur: si non, vivet. Quo verò veneni in corpus distributi vis probe evomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur male affectus: aut opopanax cum vino diluto detur, & confestim evocet. Numius autem inquit: Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Post vomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remediis prædictis. Utiliter autem ad plagam imponantur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil læditur. Præter opinionem vero auxiliatur Theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum evulsionibus, & 40 plagis, & universi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa: hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra venenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua vitæ, & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in universum corpus diffunditur, venas, & arterias confestim permeans. Unde prohibet, ne sanguis & spiritus in vasis refrigerati cogantur: atq; aucto calore innato, veneni vim atterit potentissimè, idq; superat citissimè.

Aspidum historia. ictus nota & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCUS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato basilisco scitè ita refert. 50 Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflavescit. Itaque in plurimis, quæ virus ejaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus author est, auxiliatur castorii drachma in vino pota: item papaveris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

MUltiplex variaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum vocant. Sunt enim qui scribant, tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alii sibilo tantùm, alij halitu, alij verò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui vulgi opinionem secuti, ex antiquis galli ovo hanc sævissimam feram nasci putant. Ex hac itaq; historiæ varietate ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosq; historiam Basilisci, ut fabulatam descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atq; adeò nostro judicio adstipulari videtur. Siquidem is ne cum aliis accusaretur, Erasistratum citavit, authoremq; historiæ hujus fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem 60 (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit: Basiliscus bellua subflava, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, videntes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc ajunt omne aliud reptilium genus cavere, ne Basilisco vicinum habitet. Libro verò 10. cap. 1. de simp. med. facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare videtur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam vocant βασιλίσκον ὄφιν, ne videre quidem mihi unquam contigit: & si vera sunt, quæ de illa referunt, periculosum etiã est vel prope accedere ad hoc animal. Ælianus præterea Basiliscũ tanta veneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quamvis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram, serpentes tamen omnes etiã ingentes, suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut virga quoq; è longinquo contactus, illico tangentẽ conficiat. Scribit Julius Solinus, vires nè defuncto quidem Basilisco deesse, eaq; propter ejus emptas esse reliquias à Pergamenis amplo sestertio, ut ædem Apollinis manu insignẽ, nec araneæ intexerẽt, nec alites involarẽt, cadavere ejus reticulo aureo suspenso,

ſuſpenſo, & ibidem collocato. Hujus item horrendiſſimæ feræ hiſtoriam tradidit Plin. lib. 8. cap. 21. ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Heſperios Aethiopas fons eſt Nigris, ut plerique exiſtimavere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, perſuadent. Juxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantum prægrave ægre ferens: id dejectum ſemper in terram. Alias internecio humani generis, omnibus, qui oculos ejus videre, confeſtim expirantibus. Eadem & Baſiliſci ſerpentis eſt vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliqua, corpus impellit, ſed celſus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa. Talis vis malo eſt. Creditum quondam ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte vi non equitem modò, ſed equum quoque abſumptum. Huic tali monſtro (ſæpe enim enectum concupivere reges videre) muſtelarum virus exitio eſt: adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Injiciunt eas cavernis facilè cognitis ſoli tabe. Necant illæ ſimul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco Plinius. Quem tamen plura cum aliis fabuloſa narraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo aut halitu hominem interficit, non equidem video, quomodo factum ſit, ut ii qui ipſum viderunt, ejusque faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione hujus ferè hiſtoriam plerique deſcripſerunt, incolumes evaſerint: præſertim cùm tam parvum ſit animal, ut niſi è propinquo loco conſpici poſſit. Atque adeò hinc mihi impoſſibile videtur, quin ipſe aſpicientes non viderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, ſed celſus & erectus: vel quòd ex infecto circumſtante aere, qui viderunt, non perierint. Cæterùm cùm Eraſiſtratus his fabulis nullam fortaſſe fidem adhiberet, certoque ſciret Baſiliſcum morſu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, ejus duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem hujuſce veneni vis adeò vehemens & immanis exiſtit, ut expugnari non poſſit, non eſt cur plura hic referam, quàm ex Eraſiſtrato memoriæ prodidit Dioſcorides. Quem ducem & authorem ſecuti, ut ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit, ita nos noſtris in eos commentariis, quos ad noſtram communemque rei medicæ ſtudioſorum utilitatem conſcripſimus, jam extremam manum imponemus.

Catoblepas.

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

Non obliti immenſas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.

LIBRI SEXTI ET ULTIMI FINIS.

Digitized by Google

DE RATIONE DISTILLANDI AQUAS EX OMNIBUS PLANTIS:

Et quomodo genuini odores in ipsis aquis conservari possint.

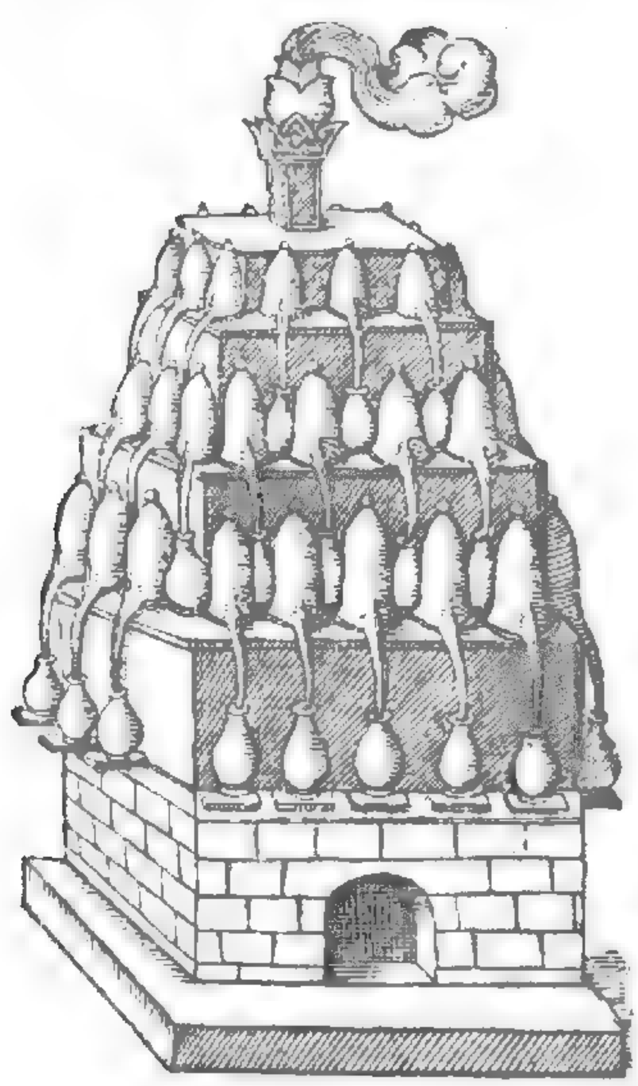
Digitized by Google

DE RATIONE DISTILLANDI AQUAS EX OMNIBUS PLANTIS, ET QUOMODO GENUINI ODORES IN IPSIS AQUIS CONSERVARI POSSINT.

PRISCORUM medicorum nemo fuit, qui quicquam ad posteritatem transmisisset de arte eliciendi aquas stillatitias ex plantis, vel aliis quibusvis vegetabilibus. Parabant illi potiones suas ex dilutis, vel decoctis, ad curandos corporum nostrorum affectus, aquarum stillatitiarum nulla habita mentione. Inventum hoc novum est, referuntq; quidam ad Chymicæ artis professores: alii ad Medicum quendam, qui (ut narrant) rerum experimenta admodum diligenter investigans, dum fortè fortuna Betam decoctam, & adhuc calentem, in stanneam patinam effunderet, alteram similem patinam superponeret, ne statim refrigesceret olus: id ubi sub edendi tempus rursum detegeret, videretq; superiorem patinam aqueo liquore, ipsoq; copioso adeo resudantem, ut undiquaq; plurimæ excurrerent guttæ, quæ oleris jam cocti tum odorem, tum saporem resipiebant, illico, artem à natura edoctus, instrumentum excogitavit plumbeum, campanæ rostratæ simile, ad contegendum æneum vas, plantarum plenum, super fornace constitutum, ut hinc claras limpidasq; consequeretur aquas: id quod illi felicissimè cessit. Elegit autem ille plumbeas hasce campanas, quòd certò sciret, plumbum ob suam, quam possidet, frigiditatem, ascendentem è plantis ab igne calefactis vaporem, perquàm facilè in aquam vertere posse. Et rectè quidem, cùm è nullo alterius metalli, aut materiæ alembico tam copiosa educatur aqua, ut e plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alii, novum modum excogitarunt, quo uno tantùm igne, & una tantùm fornace, plura concalefacerent vasa, singula singulis plumbeis Alembicis contecta, ut minore sumptu ac labore copiosas adipiscerentur aquas. Quamobrem fornacem, cujus imaginem primo loco dabimus, sibi fabricarunt. Cæterùm cùm non desint, qui semper meliora inventis addere satagunt, præsertim Chymisticæ facultatis Magistri, ij cum viderent ejusmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, suarum plantarum odores, saporesque haudquaquam resipere, sed potius fumum olere, & adustionis nidorem, & quæ ex amaris, acutisq; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, sed dulcedinis non parum gustantib. reddere, aliud ad destillandas à plantis aquas invenerunt instrumentum, quod Vesicam appellavere, quo passim utuntur ij, qui è vini, aut cerevisiæ fæcibus Aquam vitæ distillant, herbis unà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in vas æneum conjectis, ut ex fornacis ipsius imagine quispiam videre poterit. Sed concinniorem modum postremi repererunt, qui ejusmodi aquas in ferventis aquæ Balneo (quod Mariæ vocant) aut super vaporibus extrahunt, siquidem constat eas aquas esse multò præstantiores, quòd suarum plantarum tum odorem, tum saporem egregiè retineant. Evenit sanè hoc, quoniam balneum calentis aquæ, sua ipsius humiditate, partes tenuiores retinet, conservat, ac custodit, quo fit, ut eæ non resolvantur suis in plantis, quemadmodum in ijs, quę lignorum, aut carbonum violento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quę balnei calentis vi destillantur, & quæ plumbeis instrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter vinum & aquam. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bullientis, aut super ipsius vapore, vitreis rostratis organis ad id muneris paratis, ut postea ostendemus, eæ ab herbis & floribus, à quibus manant nec sapore (ut paulò antè diximus) nec odore discrepant. Quin non solum proprias plantarum qualitates secum trahunt, sed & tam limpidæ & sinceræ proveniunt, ut ne tantillum quidem fumi, vel adustionis nidorem resipiant. Contrà verò nunquam vel rarissimè gustaveris aquas è plumbeis Alembicis resultantes, quin tibi fumidum quoddam in ore relinquant. Quæ res non modò gustantibus, bibentibusve præsertim ægris, qui cæteris morosiores semper esse solent, nauseam movent, & molestiam afferunt, sed plurimum noxæ pectori, ventriculo, jecinori, visceribusq; omnibus ingerunt, quòd à metallicis vasculis, è quibus derivantur, malam qualitatem eliciant, & in se ipsas contrahant. Patet hoc manifestissimè in Absinthii aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem esse constat, non amaram. Id quod à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) evenire certum est. Et non solùm in Absinthii aqua, sed etiam alterius cujusvis plantæ temperamento calido, & sapore acri præditæ. Siquidem cùm plumbeus Alembicus hujuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus superficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, ut superficies ipsa ita affecta in cerussam tenuissimam vertatur, quæ deinde aquis sese commiscens, illis dulcedinem addit. Atque id videre est in albo talium aquarum sedimine, præsertim ubi aquæ per plumbeum Alembicum recens paratum meaverint. Nam vas, quod diu in hoc opere usurpatum est, obducta circumquaque quadam veluti gypsea crusta, non ita facilè à vaporibus deraditur, & in cerussam vertitur. Nulli autem mirum esse debet, si ab acri plantarum vapore plumbi superficies in cerussam mutetur, cùm cerussa ipsa (ut Diosc. est author) paretur laminis plumbeis, super aceti vaporibus suspensis, & super craticula ex arundinibus parata extensis. Quod quidem iis non accidit, quæ duplici vase, vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ sufficienter amarescere, aut fauces linguamve mordicare, si fiant ex amaris, aut acerrimis plantis, apertissimè sentiuntur. Præterea carent dulcedine, quòd à vitreis Alembicis, unde guttatim fluunt, nullam adscititiam qualitatem recipiant. Porrò, quæ parantur instrumento, quod Vesicam appellant, stanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ è plumbeis rostratis campanis evocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua fervescentes, nec ustulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum vires retinent, ob quæ communis admistionem

mistionem, quę illas suffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut super ejus vapore parátur, & præsertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis distillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in universum dixisse sufficiat. Peculiaria enim inferius describentur, ubi fornacem, & instrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum stillatitiarum vires spectat, sciendum est, iisdem eas pollere viribus, quibus & herbę, floresve, à quibus eliciuntur, præditæ sunt, verùm non adeò præstantibus, quippe quòd in distillando non modicum substantiæ deperdatur, & in auram evolet, quo fit, ut non desint Medici, qui decoctis potius utantur. Siquidem ex gustu olfactuq; apertissimè constat longè plus virium in his contineri, quàm in aquis stillatitiis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere solent, ut aquę ipsæ distillatę, ideo hæ potius, quàm illæ eligendæ, ubi ægrotis nostris gratiora pocula offerre volumus. Ad quam rem etiam Myropolarum diligentia requiritur, ut eas aquas probè & cum industria conficiant, si & ægrotantium & Medicorum gratiam sibi conciliare volunt. Sunt itaq; diligenter distillatæ aquæ utiles admodum, adeò ut decoctis, quibusdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam ubi in ardentibus febribus, & æstatis fervoribus potius aliquis parandus fuerit, qui & sitim valenter restinguere, & gustum potantis oblectare queat, felicius, commodiusq; id proculdubio fiet cum aquis distillatis, admistis aut vino Punicorum malorum, aut Julapio è rosarum, aut violarum aqua parato, aut ex citrei, aut limonii mali succo, quàm cum quovis decocto, quantumcunq; optimè confecto. Idem etiam evenit, ubi aut ad oculorum morbos collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in jocinoris, & cordis affectibus epithemata paranda erunt. Prætereo, quantum conducat aquarum distillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potissimum usum, tum ad universi corporis delitias: quales sunt, quæ parantur è floribus rosarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quorum flores suavissimè spirant. Quin etiam ad mulierum ornatum, quæ subinde suis utuntur aquis distillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem sunt efficacissimæ, quæ è radicibus Polygonati, Bryoniæ, Cucumeris agrestis, Ari, & Fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras superat, quæ è Limonum succo in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidissima putamina, magnitudine pisi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo ferventis aquę unà cum succo ipso distillata. Siquidem hæc non solùm cutim attenuat & erugat, sed nitorem elegantissimum addit. Id quod neutiquam silentio mihi prætereundum duxi, ut non solùm viris satisfecisse videar, sed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuscunq; mulieribus, quarum gratia mihi non parvifacienda est. Quo fit ut admodum necessarius sit aquarum distillatarum usus apud omnes nationes, & præsertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere desiderant

PRIMA FORNAX.

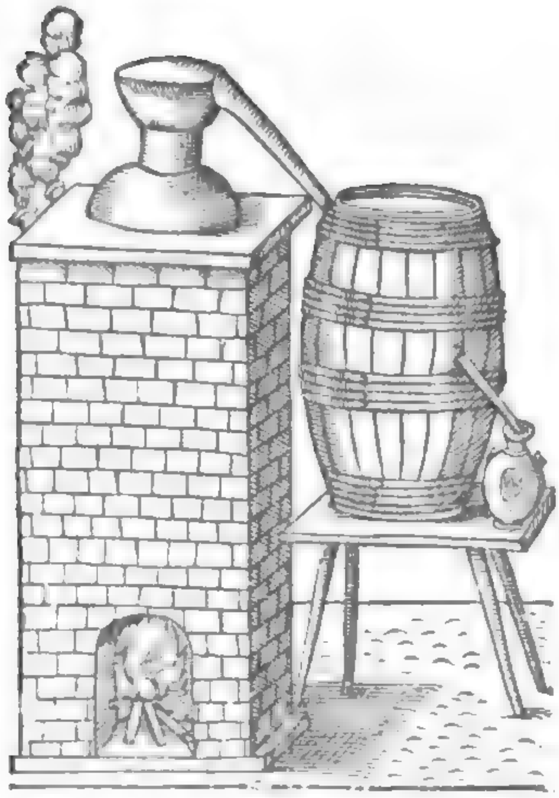

I.

HÆc fornax in testudinis acutæ formam parata, quàm plures potest fovere & sustinere plumbeas rostratas campanas, quæ unico tantùm igne calefieri possunt. Attamen hisce plumbeis alembicis ii tantum utuntur pharmacopæi, qui hactenus præstantiores aquas facere neglexerunt.

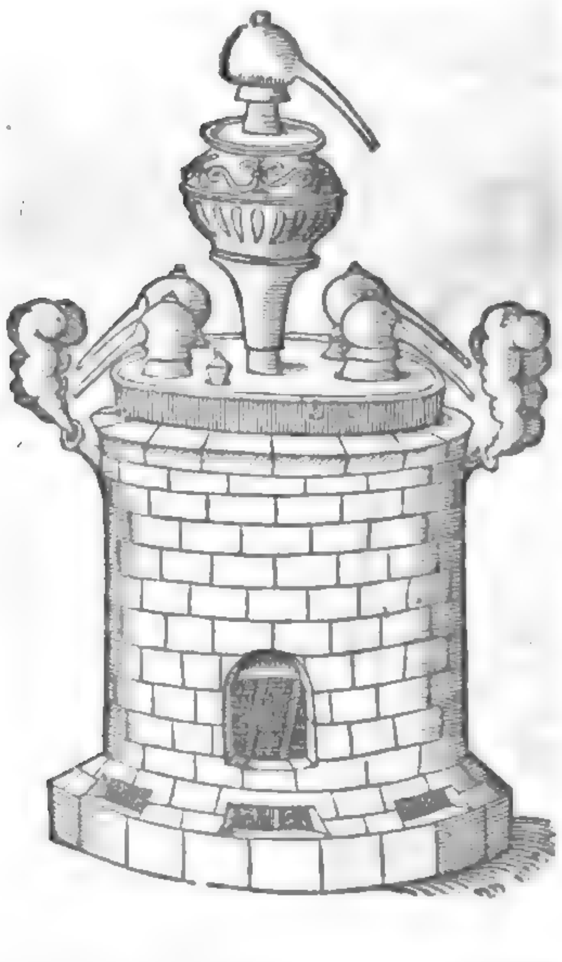
SECUN-

SECUNDA FORNAX. TERTIA FORNAX.

QUARTA FORNAX.

II.

VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cujus rostrum, ligneum cadum aqua frigida plenum perforat, ne spiritus in auram evaporent, sed condensentur, atque in aquam vertantur. Hoc itaque alembico (ut diximus) paratur aqua vitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ eo nunc utuntur ad distillandas aquas ex omnibus plantis, sanè non reprobandas.

III.

BALNEUM est Mariæ, simpliciter paratum cum uno tantum alembico. Inferins vas quod stanneum est, matulæ magnæ, oblongæ, adsimile habetur, tum æneo caldarii cooperculo ita plumbatum ferruminatumque, ut alterum sine altero extrahi non possit. Simul imponuntur, simul quoque auferuntur. Atqui alembicum vitreum esse oportet. Ubi autem aqua in caldario ex longo fervore defecerit, aperto foramine, quod cuneo conclusum in caldarii operculo spectatur, alia etiam fervens infunditur, donec ahenum repleatur.

IV.

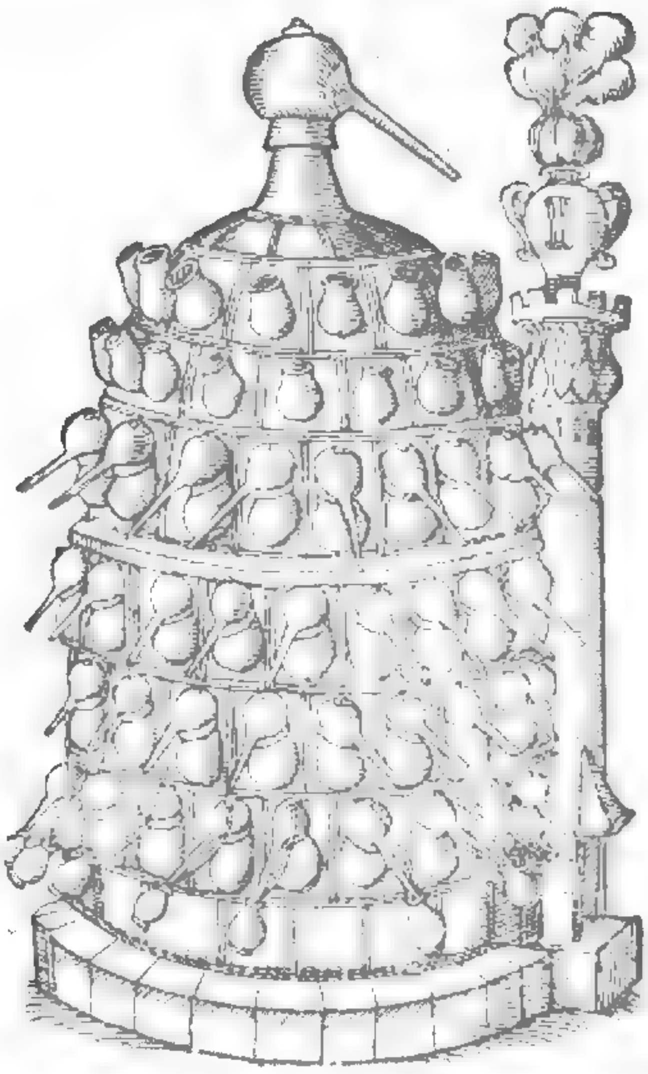
BALNEUM hoc quatuor continet alembicos vitreos, quorum vasa in balneum collocanda, & vitrea & stannea esse possunt. Quod autem in summo eminet, vapore tantùm aquæ inferioris balnei, per æneam fistulam sursum ascendente calefactum, aquam à contentis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Concluditur autem urinale ejus stanneum in cacabo majoris circumferentiæ, super fistula fabricato, rimis ubiq; stanneo glutino adeò occlusis, ut nihil vaporis ascendentis expirare valeat. Est itaque superius hoc instrumentum adeò simul compactum confabrefactumq;, ut unum tantum corpus videri possit. Solus vitreus alembicus separari potest, & vicissim reponi, ubi aquas distillare opus est.

QUINTA

QUINTA FORNAX.

SEXTA FORNAX.

V.

BALNEUM hoc est elegantissimum, in quo vas stanneum, trium spithamarum longitudine fabricatum, tumidoq; inferius ventre, residet, cujus superior pars, in qua situm est orificium, per rotundum foramen, in medio balnei cooperculo excisum, extra caldarium ad spithamæ altitudinem porrigitur. Huic inseritur stanneus alembicus, quem vas aliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex superiori oblongo vase, in suma columnæ parte constituto, per æream defluit fistulam, frigidæ aquæ destinatam, ut stanneum alembicum in medio stantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continuè refrigerato fit quidem, ut vapores ascendentes longè melius concrescant, & in aquam vertantur. Id quod in causa est, ut copiosiorem aquam recipiant artifices. Ubi autem ipsa aqua frigida paulo post à calore Alembici calefiat, illico fistula in inferiori vasis Alembicum recipientis parte evacuari potest, aperto epistomio, & alia iterum frigida denuo vas ipsum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundenda hac aqua suscipiant ministri, potest superioris vasis fistula, quod frigidam continet, epistomio ita subinde regi & moderari, ut tantum aquæ continuò in vas alembicum circumdans distillet, quantum hujusce recipientis fistula, suo epistomio moderata, continuè vacuari queat. Ut autem Balnei ipsius caldarium eadem semper aquæ quantitate refertum sit, & ne aqua, quæ ignium vi continuò consumitur, vacuum remaneat, arte quidem factum est, ut vas aliud columnæ inferiori parte affixum, calidissimam continuò, per inferiorem fistulam epistomio mensuratam, in balnei caldarium effundat aquam, quæ quidem suo in vase calefit eodem igne, quo ipsum calefit balneum, siquidem vacua est parietis columna, usque ad ipsius inferioris vasis fundum.

VI.

ULTIMA hac fornace utuntur Veneti ac Neapolitani, qui vitreis alembicis abundant. In qua una tantum die & nocte, sicco ignis calore, eliciunt aquæ ultra centum libras. Fornax rotunda est, ut ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum visuntur vaporariis, omnino similis. Continet hæc circumcirca, ut videre est, numerosa fictilia, intrinsecus vitro incrustata, urinalis formam referentia, & diligenti sanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus singulis per totum fornacis ambitum singuli adduntur vitrei Alembici, è quorum vertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia crassiusculo funiculo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum vaporariorum fornaces. Atqui dum ignis vehemens est, vacua relinquunt vasa, donec parumper remittatur, ne violento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaque plures ministri, qui hoc tantum artificio aluntur, obstructo undique fornacis ostio, ne conclusus expiret calor, herbas fictilibus injiciunt, & simul vitreos applicant Alembicos. Atque in hunc modum copiósas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur instrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ACCURATUS OMNIUM NON SIMPLICIUM TANTUM, SED ALIARUM ETIAM QUARUMCUNQUE RERUM, TAM IN DIOSCORIDIS TEXTU, QUAM MATTHIOLI COMMENTARIIS CONTENTARUM: DUPLICI NUMERO SIGNATUS, QUORUM PRIOR PAGINAM, ALTER EJUSDEM LINEAM DOCET.

A.

Albaſſer

Digitized by Google

Digitized by Google

Coti-

d by Googl

D.

E.

F.

G.

Galli

H.

Hermi-

Google

N

O.

Ornitho-

Digitized by Google

Q.

R.

T.

Vitucella

FINIS.

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS,

SERENISSIMI PRINCIPIS
Ferdinandi Archiducis Austriæ, &c.
Medici,

APOLOGIA

ADVERSUS AMATHUM
LVSITANVM CVM CENSVRA
in ejusdem enarrationes.

Et

Epistolarum Medicinalium Libri V.

ITEM:

Dialogus de Morbo Gallico.

BASILEÆ,

Sumptibus JOHANNIS KÖNIG,
Typis exscripsit JOH. RODOLPHUS GENATH.

M. DC. LXXIV.

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΤΘΙΟΛΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Ματθαῖος Κόλλινος Βόεμος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων,
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθιόλος·
Οὐ μόνον εὐκλεέες τε καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ' οὐδ' ὅγ' Ἄμαθος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ' ὑπερηφανίας πίνης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇ δὲ βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθιόλος.

FRANCISCUS PARTHINUS ROBORETANUS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO præclarißimo Medico S. P. D.

NEMINI hoc unquam mortalium hactenus concessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantumcunq; in quavis præcelleret facultate, ut in tanta passim judiciorum, sententiarumque varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximiæ eruditionis lux enitescit, quàm pravi, & perversi, qui quò majori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Ut quod ignavia, vel mentis hebetudine, sive suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruère contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, ut etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & utilitate spolient. Ac quamvis ea sit in te constantia, ea morum gravitas, ut parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cujusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamen postmodum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, evadat. Nam quum jam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem instuueras, pariter & censuras in ejus gravissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per ullum facilius, & clarius hujus insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quave mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotii cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si tibi persuades, ut non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, ut indignum planè tibi judices, ut istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis judicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu hujus falsitatem animadvertis, idem quoq; de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis operibus aver-

avertet? Qui quò infirmiores adhuc circa hujus scientiæ tyrocinia adhærescunt; aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò proclivis est in sua constituenda sententia, ut vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoveat. Hujus impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio, Matthiole, non tam ut cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaboravit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis majori diligentia, & eruditione illustravit? Ut excellentissimi ubique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas dividunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (ut tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (ut de me privatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis communibus beneficiis sic me tibi devinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adjutus, his fruens, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua major est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammavit, ut omnes gravissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, ut nihil istorum recordetur? Non quòd ulli tantum largiar homini, ut tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leviter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, ut (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Usque adeóne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic ubique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, ut corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & gravissimis viris dubitem. Nam ut innumeros hoc nostro prætermittam tempore eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatísque viros, qui quo sunt ingenii cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel unus Cronemburgius Coloniensis, summus & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cujus etsi doctissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breviter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHUS, INQUIT, LUSITANUS frequenter odiosa confidentia, virus invidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumque virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestivè hujus doctrinam super commentariis in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam invidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus suis inservit, quod non justissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graves, manifestósque errores imprudens homo prolabitur. Cujusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem se præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus. Quid syncerius? Quid magnificentius hujuscemodi viri gravissimo testimonio? Ut recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum virorum centuriæ, quàm ut te moveat unicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, benevolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile, talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum hujuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, convellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus

Matthioli laus.

quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intemperantiam convincant, qui ſua gratitudine, & candore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniam ſuperent. Quorum ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus revocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te dejiciat. Abſit, ut non multò plus eruditiſſimorum virorum judicia valeant, quàm importunitas unius Luſitani. Hoc porrò magis me affligit, quod quum tu ipſe per te commodè, & opportuniſſimè confutare poſſis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cum iſto ſubeunda homine. Alii ſuis impediti negotiis, alienæ difficulter ſe ſubjiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimilimum) tibi hanc reſervant provinciam. Indignum ſe arbitrantur de ejus diſceptare mente, & judicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cujus labores ſint attentati, cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros rejici, quod ab eo ſit acceſſitum, qui & id facilè ferat, & majora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Vivit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſſimè eſt commentatus, ea nobis ſervet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalva, contra perverſorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſſime Matthiole, ut quid hic te facere conveniat, ſedulo proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quam noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγκύρᾳ σεαυτὸν καταστήσῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum ſtudio non levis fortaſſe imminet jactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtum ſcarabeum è tuis floribus, nec ſinas, ut ſuis moleſtiſſimis ſuſurris, & fœtore iſta contaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe conſecuturos ſperant. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſſima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non abſoluta, ſplendidè adumbrata, non expreſſa: Quid? Vereor Matthiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuum ſilentium moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum ampliſſimorum beneficiorum pœnituiſſe te dicant, cùm tanti ea non ducas, ut ea nobis ab hac contagione liberes. Propulſa nobis hanc moleſtiam, declina, obtunde omnem improbitatem, ut tutò nos in tuis luculentiſſimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. avertat) Luſitanus ita nequiter tua invaſiſſet opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, ut omni ignominia, macula, omni vel tenuiſſima aſperſa labecula, tua nitidiſſima nobis reſtitueres opera. Nunc quid vivus ceſſas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non poſſe penè iniquum putaſſemus, quanto id erit deploratius, quantò iniquius à vivo non impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc movebit, quòd victus, & tuo judicio, quod graviſſimum eſt, ſuperatus, manum conſerere cum iſto imbelli transfuga abnuere cenſeberis? & ea jam tacitè condemnare, ob quæ cæteri ſuæ felicitati cum primis gratulantur? Scimus jam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus diſſiparit. Ut hac quoque opera ſuas bibliothecas doctiſſimi complures locupletandas expectent. Hanc ſpem comprehenſam, & mentibus noſtris infixam, ſi tua præſtantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incepto deſtiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipſe inchoaris? An credere te poſſe quiſquam credat Luſitani ineptiis? aut jure te reprehenſum ab iſto imperitiſſimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuiſſima irrepat hujuſcemodi ſuſpicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & viſu jucundiſſimum erit omnibus. Emitte quod jam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat exiſtimationi, Luſitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatiſſimus? Scripſi contra Matthiolum, rapui, ſuffuratus, deprædatus ſum, quæ volui. Vivit Matthiolus, nil contradicit. Adeo nonnunquam plus juvat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro ſua impudentia, ſi non effutiet, ſecum volutabit? Noli tantum locum dare hujus amentiæ. Nobis nihil erit jucundius tua exiſtimatione, nil dignius, nil contra hujus furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id jam antè tua præſtans eruditio Matthiole, ut nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te ſperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, ut aliquid

in tuis bibliothecæ scriniis delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis invideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, ut hæc parum sollicitè, non satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè & præclarè meritus, ut nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, invidi, malitiosi tua abutantur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, ut confido, adipiscentur) suis maleficiis tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Ut quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle istorum invidentiæ virus. Indica eis quam longè fuerat tutius sana in eis mente uti, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam utilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm ut ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc adversus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salva, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quàm celerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto nonas, Septembris. 1557.

MAGNI.

MAGNIFICO AC CLARISSIMO DOMINO

PETRO CANNIZERO,

Serenissimi Regis Romanorum, &c. Archiatro,

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Senensis Medicus S. P. D.

NEscio quo pacto id ferè semper usu venire animadvertamus (clarissime vir) summos & praestantissimos viros, quo magis excellunt, quantoq; caeteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumniis impeti, ac lacessi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamvis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicae utilitatis, non id praestantiae culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, invidiam & irritos morsus evadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in hujusce aevi improbitatem (ut quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam rejiciendum arbitror. Quod tametsi minus insuetatum, ut ab honestissimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum unà cùm ipsa virtute nata sit invidia, livor cum primordiis emerserit, & haec omni tempore suam exercuerint improbitatem. Invidia verò virus improbitatis suae nunquam in obscuros, ignaros, abjectosq; exercere solet, sed in eos plurimum, qui caeteris vel doctrina, vel sapientia, vel aliis quibuscunq; animi, vel fortunae dotibus praeclariores, eminentioresq; evaserunt. Utpotè quae cùm eò loci evehi non possit, quò praeclari viri propria virtute pervenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum haec se jaculetur vipera, & saeviat tigris. Adhaec autem quum quandoq; animadvertissem, & labores, conatusq; nostros ab invidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meae propè cujusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreveram potius invidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere: praesertim cùm in omni vita praecipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemq; vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solùm, ut ejus fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantum ex ejus scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumq; praeter id comperissem hunc quamplurima ex commentariis nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariae studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim prae caeteris me maximè angebat) nisi ii à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis ejus calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, unà cum Censuris in ejus deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostrae premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam

tam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius videbatur scripta illa jam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem evulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & jam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam novimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinium suscepisse, ac jam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diversum suadebat genius meus, subinde velut insusurrans, indignum fore si meos partus tanta injuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quòd jam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaq; anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & ubi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè invitus) decreverim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cujus literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto revocarunt, ut ejus opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreverim. Cæterùm quum jam diu noverim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quanutm judicio, summo ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximie observandos proposui, hos ultimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosq; mittere decrevi, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi hujusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi synceritate discurrere, judicio & ingenio ponderare, æquitate judicare, & postremò authoritate corripere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotiis semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconiis nostra augeantur præsidia. Nam ubi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ, Quarto Calend. Septembris.

PRÆFA-

PRÆFATIO.

10 *QUum itaq; non sine magno labore, magnaq; industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quamplurimis, præclarisq; materia medica studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam perversum, invidum, improbumq; fore judicavi, qui non potius optimi consuleret (ut ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectaverit medica materia, & temporis & studii illi tantum impenderim, ut aliquid quoque nostrum in hac facultate valere judicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putavi, sua industia, & labore parta, ne Reipublicæ invidere videretur, in commune omnium studiosorum usum in publicum promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum,* 20 *honestumq; videbatur, ut id quod unusquisq; in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa diuturnaq; lucubratione, observantiaq; sibi privatim, & non quasi privatum & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm jampridem à me esset factum, non sine fructu fortasse, nec (ut audio) absq; magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ii nec me noverint nec viderint unquam, non leviter sum excitatus, ut libentius, & alacrius novum susciperem laborem, ut ea augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acrioris, intentioriq;, quàm hactenus, in hac versor opinione, & jam opus prælis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas pervenit incredibilis Amathi cujusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me divertisset instituto, nisi ab hoc uno contemni, & arrodi audivissem, quæ tot præstan-* 30 *tissimorum autorum judicia comprobarent. Veruntamen non adeò hominum judicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos invehi commentarios audieram, nonnihil me commoveret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, ut ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio convellere, & lacerare auderet. Quamobrem curavi seduiò, ut ejus libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea pervicacia propriis affigi, ut eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam, quòd cum Lusitanus illi omnium ultimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, ut nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Movebat quoque istius Centurionis nomen quem centurias quasdam digessisse ajebant. Sed ubi primùm ejus enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, evenisse cognovi. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nihil aliud quàm inviden-* 40 *tissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem observare potui. Nescio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo judicio, nulla ratione aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quod tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm ut suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostræ detrahat autoritati, aut publicæ utilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè ejus ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaq; nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua injuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacessivit, secum agi putet, ac etiam ut candidus lector facilius deprehendat, & æquissimè discernat utrimq; controversiam, antea ejus verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.* 50 *At videte obsecro, quàm graviter, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de regione contendat, quam, homo inconstans, jam pridem turpissimè ac impudentissime deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi a paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit: Nunc, quod sciam, nullum Italia Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, imò contra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoq; nascatur, ut testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patavinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius cùm magis negligens in inquirenda hæc verba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desu-* 60 *dantes Nursiæ montes, ut eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta usus sim modestia in hujusce rei assertione. Non enim clamo, Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano jampridem non didici in Italia quoddam, circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc scriverim. In hanc tamen inclinare me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, ut meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures hujus rei mihi constarent rationes. Etenim est, in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetioresq; quàm genuini expetat historia: quippe longas & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, quòd eadem graviter potius, quàm suaviter oleant, quum tamen Dioscoridi*

Commentarii in Dioscoridem magno labore sunt editi.

Ingenui viri munus.

Quam ob causam commentarii in Dioscor. Latinè sint editi, & plantarum imaginibus illustrati.

Cur edita hæc sit Apologia.

Calumnia 1. de Meo.

Calumnia refellitur.

Mei consider.

Meo

Meum, quod circumfertur à genuino plurib. dissidet notis.

Mei radicis requirantur odoratæ non graveolentes. Est præterea, quòd mansæ parum omninò acrimoniæ respirant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimaverim, quàm quod nuperrimè in usum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non anethi, sed Anisi foliis conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet rejiciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cùm non nisi à medicis, iisq; admodum paucis ipsum feratur, magnum & evidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si ubiq; in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaq; palam est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq; quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Veruntamen nolui ob id prætermittere, quin hujusce Mei imaginem appingere, non tamen, ut hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui ubi fatear, hanc illam me non vidisse, nec novisse stirpem mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio involuere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere.

Vulpina Lusitani religio.

Quod quandoq; fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculaverit, scelere obligaverit, & eam tantùm ob causam è sua exulaverit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Judæorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantopere lacessiverit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat.

Calumnia secunda.

At jam hominis *videre inconstantem severitatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter invadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios gravissimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patrum severè increpat, quòd à Plinio nonnihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis: Illyrica quoq; duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Novam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto viro observari possit dissensio, eam invenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissolvens, ita legit: Illyrica quoq; duorum generum est, Raphanitis à similitudine: reliqua quæ sequuntur in unum coërcet cum relativo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certò sciam in nullo inveniri. At afferatur jam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut statim confusus sileas. At non te pudet editionem hanc vocare in judicium, ut illicò palàm fiat. Grammaticorum omnium judicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cujus sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammatica confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi oblivionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoq; contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subjici opera. Id ne novum tibi est in Plinio, ut aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam.*

Plinium quandoque non satis sibi constare.

Etenim de Castore scribens Plinius libro octavo, capite 30. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu urgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 33. cap. 3. apertissimè negavit, & tanquam fabulosum explosit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 33. cap. 8. eandem Populum dixit, & uvas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utiq; autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen justa id ratio suadet, non licere censeas.

Animadversio in Lusitanum.

Nos veritatem ubiq; sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus, in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quàm furtivam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quam quem expoliaveris, gladio & convitiis adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumq; potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit ut mirum non sit, si primum è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam rejectus, jam inde etiam profugus aberras, adeo ut solum ferè non invenias, ubi jam tutus esse possis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non ut videar cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neq; etiam ut odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, ubi possim postea refici, adepta victoria: sed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementioriq; sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deinde quòd falsissimas, frivolasq; calumnias in me excogitaverit. Postremò quòd ubi aliquid suo marte cudit, in gravissimos, frequentesq; labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, convitiis ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea utar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & ejus insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoq; pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, nequis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo jam sit, qui ejus legerit libros, quin prius noverit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem.

Calumnia III. de Amomo.

A meo Lusitanus *de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cùm hucusq; Amomum verum incompertum sit. Hæc ille.*

Calumniæ depulsio.

Sed planè falsò cum plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim ex India in Lusitaniam convehi, nunquam ad quemquam remiserim, ut ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse jam primùm ex

India

India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cùm eorum sententiam nec probaverim, nec damnaverim, cur hac in re me adeò vellicet, conjicere quidem non possum, nisi quis fortasse in ejus malevolum animum hæc rejiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil hujusce fabulæ meminerim. Ad calamum *odoratum veniamus, ubi ille graviores, sicut ipse putat, in me admovet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amolimur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri comendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinii testimonio certò affirmaverim radicem, qua passim odorati calami vice utuntur Seplasia, legitimum, genuinumq; esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his verbis: At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophrastus & Plinius, in Calamo odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium est legere lib. 24. cap. 2. in quo cùm Calami odorati juvamenta enumerat, sic inquit: Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima & genicula. Per quæ verba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, sive harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, ut meritò hactenus pharmacopolæ hac pretiosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato usi sunt. Quantum verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inveniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His me tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquam scripserit, pensitavit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temerè Plinii, & Dioscoridis gravissimorum authorum abutitur testimoniis. In primis enim ut ejus argumenta dissolvam, & tanquàm inania & irrita monstrem, non vereor, ut Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desideravrint, ut nusquam earum fecerint mentionem. Nam quod Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Pliniana lectionis, Latiniq; sermonis adeò imperitus, ut non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namq; examinaturus, quænam partes in universo calamo cæteris præstent, non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animadvertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius majori vi pollere calami partes, quæ prope radices habentur, quàm eadem ibi crassiores, vegetiores, robustioresq; in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimaverit Plinius, quippe & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed jam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si ulla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam sed fortasse etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quod Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait: Calamus odoratus in India nascitur, melior est fulvus densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit: quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quaddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & ubiq; occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fulvus color calamo sanè debetur, non radici: quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quòd proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caulas, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui ejus codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Cratæogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacavit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc si animadvertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, ejus sententiæ, quam damnat, nullam solvat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultam, videar persequi. Solus severus hic judex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostram. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissolvat, ut non veritatem, cui à quovis prolatæ semper fui addictissimus: sed solam suam sequi malevolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus cur Amathi hujusce nobis displiceat opinio. Primùm quòd nusquam visa sit radix inter valde admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quàm plurimæ visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quivis facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices exploraverit. Constat præterea hasce radices ex Lituania, & Tartariæ finibus, quinetiam ex Ponto, ubi passim ferè proveniunt, ad nos convehi. Quod maximo cuiq; argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calamum alibi provenire, quàm in India & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse movebit, quod à Galeno dictum est, quippè qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; conjugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm fit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis jam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum, nec pluribus est hæc nostra defendenda causa, in sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori.*

Calamus Odoratus communis usus, unde afferatur

Nec minus fallitur, *quæ De Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Insula affertur, & illud lignum, Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquam falsum evertere contendit, audiendus est, quum reverà lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili, crebris spinis aculeata, in*

Calumnia V. de Aspalatho,

Calumnia retunditur.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodii Oleastri hist.

insulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis venditur, non verò ex olivæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, hujusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum grave, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui ubiq; magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapii revertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoq; injuriam his faciam, quibus præceptoribus se toties usum jactitat. Verum seu ab iis hæc sit edoctus, seu ipse ingenio hæc excogitaverit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc investiganda tantum frustra suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberraverint. Sed & id clarißimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasse pluries degustavit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec prævalens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quod autem hujusce ligni planta sit Oleastri species. id maximè fatentur Rhodii, qui ejus historiam ex Melita insula ad me scripserunt his verbis: Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris, longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido & saxoso tractu, fronde perpetua Oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, parvis. caudice brevi contracto, brachii instar crasso. à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis. aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicib. nititur firmis albicantibus. Quibus palam esse arbitror Rhodium, hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diversum, & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippe (ut præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non ut ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, saturatè rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proveniens, frutex sit surculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quod de re incerta non modo contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, tamq; indignum sapientis gravitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Calumnia VI. de Helenio.

Hinc ad helenium venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò ut nullis possim me defendere rationibus. acriori morsu in nos invehitur his verbis: Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquißimo Dioscoridis codice legisse: Caulem ex se se mittit Helenium, crassum, hirsutum. cubitalem, & aliquantò majorem, angulosumq;, flores luteos. & in iis semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Unde facilè credere est, ut hæc perversa, & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquam eam quoque à Plinio prætermissam animadverto. Unde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit lib. 19. cap. 5. qui ultrà quod in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, lib. tamen 21. cap. 10. ubi Helenii meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateva herbarii ramulos serpylli modo humi sparsos tribuit. folia verò Lentis similia: cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Imò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quod cap. 21. ejusdem libri, ubi medicamenta Helenii pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet, Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse. non verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinii autoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse. quum (ut diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

Hæc itaq; sunt, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse rejiciendam, quippè qui imprudenter meam perverterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinii verba adnotaveram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinii locum semidormeins pertransiverit) lib. 23. cap. 5. & quibusdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenii genere, quod in Aegypto provenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duæ illæ Plinianæ autoritates, Typographus, qui è codice nostro manu scripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinii locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in ejus locum reposuit, quod ad alterum spectaverat Helenium. Cujus erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortasse quis putet me id totum subdolè in Typographum rejicere) quòd non modò in commentariis nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoq; Plinii verba per Typographum eò translata lib. 19. cap. 5. ibi ascripta non legantur, sed lib. 21. c. 10. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita autoritas, nihil penitus ad rem nostram faciat, neq; concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus, quòd adeò sim excors ut tam indecenter. tamq; fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, brevior is est, sed torosior, amariorq;. Inula per se stomacho inimicißima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate juncta gratiam invenit: hactenus ille. Hæc itaq; sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm,

Lusitani imprudentia.

ut suam Lusitano detegam negligentiam, vel fortasse imprudentiam, dicat sane cur tam aperta fronte negaverit, Plinium libro decimo nono, cap. 5. Helenii sive Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, quæ ratione negaverit, reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur documentis jam primùm Lusitanus conjicere poterit, id quod in me reprehendit, tantum quidem à veritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi injuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. Sed jam sese offerunt

Calumnia 7. in unguento Sampsuchino.

recriminanda, quæ in unguento Sampsuchino adversum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ

ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falso probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens: Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, sive Majorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Æginetam multùm inter se differunt, cum Sampsuchus Majorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro deliciis habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animadvertentes inter utranque differentiam Galenus, & Paulus, diversa capita tanquam de rebus diversis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diversam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, ut tertio libro facile quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt. nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vicinitatem esse, dicere debent: & eo magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci & Mari, tanquam rerum diversarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis si hæc animadvertisset, non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam? an velis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decernetes? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quam nova temeritate eos hinc avertere, præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quam Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate novum esse debet, magis in hoc inclino, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen hujus rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq; præsertim servare in his, quæ viribus non vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos juvare, calculos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & ejus decocto insidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionesq; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesq; facultates haudquaquam putarem silentio involuisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortasse depravata lectione de Amaraco legitur, de ejus viribus sobriè admodum tractaverit paucaq; perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse lubens, quod latius de eo scribere statuisset lib. 1. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum hujusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cujus nequiverim causam probabilem reddere, eoq; præsertim, quod sciverim iis esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam possit destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpendisses, non modo te ipsum novisses, sed & fortasse puduisset ita te injuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut jam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum, Sampsuchum & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & a veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum provenit, Amaracum vocari. Hoc idem facilè videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo capite primo de compositione medicamentorum secundum locos. Id quod omnibus palàm facit nil aliud Galeno designare Amaracum, quam Sampsuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampsuchum, Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenii homo qui non noverit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro vigesimo primo capite undecimo sic inquiens: Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellavere, quod Ægyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimo secundo ejusdem libri: Sampsuchum (inquit) sive Amaracum in Cyzico laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum vocant sive Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; nervos, & vulvas. Quibus palam est, quam imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur hujus universalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quamplurimis rei plantariæ studiosis, non ab re judicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum unguentum odore jucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyziceni, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam faltò eam esse plantam existimat, quàm ob odoris virus Seplasiarii meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimum præstitisse scribit antiquitas hæc fœtens planta conveniat, ij certò judicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in universa minori Asia, Mari & Amaraci ortus plurimum, parum

Calumniæ confutatio.

Sampsuchũ & Amaracum idem esse.

Cotula fœtida.

verò in aliis regionibus, præsertimq; in Italia. Id quod Lusitanum hic maxime hallucinatum palam facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubiq; abundet Italia, quam Cotula fœtida dicta. Ea enim ubiq; scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeo ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non proveniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis jam comprobatum sit Sampsuchum a Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgo vocata (ut Lusitanus certo sibi persuadet) is postea audiet.

Calumnia VIII de Jasmeno.

De Jasmeno unguento multum quoque mecum contendit, & ex iis floribus vult parari Jasmenum, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantum suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam.

Depulsio calumniæ.

Sat enim mihi esse existimo, cùm scribat Dioscorides parari Jasmenum (id est violaceum unguentum) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, ut ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quinetiam supervacaneam hic omnem verbositatem esse censeo, eo quòd in commentariis nostris satis superq; comprobatũ sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cùm iis rationib. argumentisq; nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec ulla dicendi facultate (si philosophũ medicumq; ut audio se putat) non vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri objectiones, nisi primũ ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quam quòd is longe magis defendendæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus.

Calumnia IX. de Pino.

In pino autem ut Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum profectò, nec minus difficile esset, omnes Pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto authore libro tertio de historia plantarum. 10.) duæ sunt species altera urbana, altera vero sylvestris. Sylvestrem vero in Ideam, & Maritimam partitur. Nam Idea, id est, montana, rectior, celsior, materieq; crassior est. sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori & cortice laviori, ad coria utili, in qua nux conspicitur rotunda, brevіq; dehiscens. In Idea vero tanquam nux sylvestrior, oblongior est, viridis minusq; hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ vera esse nullus hucusq; in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omnino hæc suo tantum judicio fultus evertere conatur, dicens se in sylvestri Maritima Pino observasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana vero non oblongas, sed breves, & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophrastum verum universaliter dixisse observavimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendisse, aut potius, ut novi aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse. Hæc illius sunt verba. Cæterùm an vera, vel falsa, syncere, vel subdole prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios, facile conjicere poterit.

Lusitani figmenta explodunt ur.

Explodenda enim detestandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic adversum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum nec delusum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quòd utriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quod autem vera non ficta, nec fabulosa scripserim (ut ex se ipso fortasse me judicat Lusitanus) is proculdubio fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano Maritimam observaverit Pinastrum. Quippe in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores: alterum vero breviores paulo, compactili duritie conclusos, nec per se facile dehiscentes. In Tridentinis vero montibus, quemadmodum & in Bohemia, quà Pinus ubicunque sylvescit, Pinastri nuces in universum visuntur longe maritimis breviores, infirmioresq;, quæ cùm primum inaruerint, illico dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si quis ad vivas, virentesque hujusce Pinorum plantas se conferre nequiverit, novas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quòd si syncero animi affectu fecerit, non veremur, quin facile conjiciat, nostram in plantarum historia fidem falso à Lusitano improbatam, ac cognoscat subinde etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos invidentiam. Ego quidem nunquam putavi hæc in Theophrastum rejicere, sed nostro climati causam assignavi. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippe qui non sit veritus tam evidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negaverim Pinastros, quæ in Ida monte proveniunt, quin & eas, quæ in Græcia maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cœli, solique illius immutata natura.

Calumnia X. in Hippocampo.

Venio ad Hippocampum, cujus historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, ut difficile admodum sit, absque ulla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellaverit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longe antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quod Latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Veruntamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur ejus opinionem accipiam, sane non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib 36. cap. 5. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione. Gn. Domitii delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim atque Achillem, Nereidasq; supra Delphinos, & Hippocampos. Quæ quanquam dein onstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinii authoritate quis unquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinii verba luce clarius demonstrant Hippocampos parvos non esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minime inferiores: nisi hæc potius fabulosa censeamus, quam vera. Nos autem cùm jamdiu non ignoraverimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel marinos dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum equiculorum imagines commentariis nostris adjungere, non ea tantum causa ut horum placitis subscriberem, sed ut unumquemq;, præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verùm non ob id absurda vocari expedit (ut Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampum. Quibus subscribere videtur Plinius l. 32. cap. 11. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sane fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram & aliorum opinionem, tanquam absurdam esse spernendã, cùm tamen rationibus & authoritatibus comprobatam unusquisq; facile cernat.

Calumnia XI de sativo Cucumere.

Multa etiam contra nos de sativo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm verius, sic inquiens. Cucumer non ubiq; sativus reperitur, quæ de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem

Peponem

Peponem esse certò scimus, Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia fere universa & Flandria ac Germania Citrulum Cucumerem vocant, sed, ut dixi, non sine magno, ne dicam pudendo, errore, inter quos novissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, sive Cucumis, dictus sic (ut Varroni placet) quia facile curvatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & majori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (ut tradit Plinius lib. 19. cap. 5. mira longitudine, & fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus fit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis sylvestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipue, apud Salmanticenses, ubi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curva. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci vero illum πέπονα, id est maturum Græca voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodie servantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & ejus supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admovemus. Quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret, nam postquam maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxerit, tanquam cibo inutilem rejicimus. Si quid tamen illum comedendum sit, ejus suprema, & cartilaginea pars tantum pro victu, rejecta ejus medullari parte, accipienda est, ut apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu utuntur: quorum medullarem, & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam rejiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, ut ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, ubi inquit: Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quam vellicare alios. Sed audias Amathe. Solus ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi ut tuam malitiosam invidentiam in ejus tantum videaris monumenta effudisse, ex quibus tu optima spolia congessisti. Egregiam certe hominis in furando prudentiam, ut tacite is secum gaudeat, quæ publice criminari putetur. Iccirco, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus, quàm hic toto aberraverit cœlo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumer à curvore esse dictum. Quippe quòd Cucumeres, qui passim in Italia proveniunt, & quos falso Lusitanus Pepones esse contendit plerunq; incurvi spectantur, ut æstate tota videre quis potest in clarissimarum urbium plateis, ubi innumeri venduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, medicos non consulat, sed olitores. Nam ii ostensis incurvorum cucuminum millenariis, facile crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent.

Amathus suas enarrationes in Diosc. ex Matthiolo transcripsit. Calumnia refellitur.

Præterea vulgarem Cucumin, quo passim utimur, verum & genuinum esse manifesto comprobat Plinius lib. 19. cap. 5. his verbis: Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magnúq; cùm crescit. Hæc ille. Quibus palam est Cucumeris nostri usum legitimos esse: quippe si Lusitanus ut (prædiximus) olitores adierit, & ad eorum hortos sæpe se contulerit, universos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & jam primum ad juglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc, sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falso improbatam illud sane luce clarius ostendit, quod sativus, ac vulgaris Cucumis fructu tantum ab erratico differat. Utriq; enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem viticulæ, & eadem in universum deniq; facies, ut lib. 4. testatur Dioscorides, & lib. 7. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatióq; ut si simul serantur, vel altera alteri conseratur, nulla fere differentia dignoscantur. Nec propterea negaverim, quòd Cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falso Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocratis primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippe qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso, Cucumin inde mira longitudine crescere, & omnis alia, quæ cogitetur, forma, id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaq; suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proveniunt, ut & nos experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus sed etiam in Cucurbitis præsertimq; in iis, quas Indicas vocant: id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ii autem ut Lusitani fert opinio) prælongi non erant. & hujusce formæ causam reddere vellet: forte (inquit) primo tantum ita audio unum, mox semine ex illo genus factum. His itaq; palam fit (ut Lusitani illius verbis utar) in quam magno, ac pudendo is versetur errore. Quippe si (ut idem falso contendit Lusitanus) universum Cucuminum genus sponte sua ita prælonga proveniret, stolidum sane esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeo in longitudinem protensos manifesto demonstrat Plinius, quippe qui scribat Cucumeres in Italia esse quam minimos, in Provinciis quam maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (ut Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quam brevissimos, in Provinciis quam longissimos. Adde quod etiam experimento constat (ut ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contra refugiant & unci modo recurventur, ubi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse cucumeris, affirmant præclarissimi rei rusticæ plantariáq; scriptores, præter id, si gustum consulas, nulla penitus saporis vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cum tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera, Laconicum, Scytalum, Bœoticumq;, hoc maxime etiam Lusitano adversatur, quòd unum tantum Cucumerum genus statuerit, præsertim cùm etiam Avicenna lib. 3. de tussis curatione scribens tria statuat Cucumerum genera, sic inquiens: Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi, & Cucumeris communis. At id autem, quod Columella testimonio asserit Lusitanus sativum Cucumim anguinum vocari, quod forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquam quòd falso id Columellæ acceptum referat. Constat enim anguinum Cucumin nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim sylvestrem, quemad-

Cucumis vulgaris.

Cucumis sativus ab erratico ut differat.

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorũ mangonio varias induunt formas.

Cucumerũ tria generã.

Anguinus cucumis quis.

modum sylvestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, sed quod in sylvestribus nascatur locis, ubi facile stabulantur angues. Cæterum quod Anguinus Cucumis sylvestris sit, non sativus, testatur in primis Lucius Apulejus suo de simplicium medicamentorum libro capite proprio de sylvestri Cucumere, quin & quidam Dioscoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius lib. 20. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimoniis comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere, sui ipsius oblitus, id aperte fateatur, & suo ipse se juguler gladio? Sed quòd falso Columellæ testimonio fuerit is usus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sane præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis: Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proveniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Sylvestris, multo infra magnitudinem sativi, Erraticus & Anguem Columellæ appellatus à sativo penitus differens: hactenus Hermolaus.

Lusitanus suo ipsius laqueo captus. Lusitanus mendax.

At si ita demus huic bono viro, à sua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari: at non intelligit quam non cohærentia, quam in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quod non aliam ob causam hæ differentiæ plantis addi solent, quam quòd à reliquis earundem generibus distinguantur? Nonne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Resipiat miser, & sua jam recognoscat errata: resipiat, inquam, cùm signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione urgeatur. Comprobat etiam cucumerem nostratem non esse peponem, cum in primis sapor tum deinde facultas. Sapor quidem, quòd cùm scribat Simeon Sethi Græcus author, Pepones sapore esse dulces, nulla sane ratione fieri potest ut Cucumeres nostri usui fuerint Pepones quippe qui eo magis amarescunt, quo maturiores evadunt, ut Theophrastus scribit li. 6. c. 14. de plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sanè ex Galeni sententia, quòd devorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (ut Simeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (ut Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphos, lentigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis Cucumeris affrictu nunquam consequeris. Nec obstat quod Hispani Cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit) Pepanum vocent: quippe cùm Itali à Latinis originem ducant, omnino credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius asservasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cùm penitus consenuerint: sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis serviunt, & qui Flandriam, & Germaniam fere totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum, à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorum seminibus unà cum carne vescimur. His itaq; poterit Lusitanus fortasse noscere quam in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secum secerit, quum scribat Plinius, Cucumeres in Italia quam minimos, in provinciis vero quam maximos provenire, cumque Lusitanorum regio, quæ se oriundum facit, ad ultimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasse magis ab Italia distet, verendum sane est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano majorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasse prolixe Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minime obscura: veruntamen ut hujus calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis ejus est obtundenda verbosa importunitas, ne si forte brevior sim, jure sibi cedi putet, minimeq; sibi à nobis satisfactum clamitet, & qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vane se victorem glorietur. Jam *de Carpesio pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquam ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem & doctrinam, quemadmodum in cæteris sequutus, ita adversus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, ut libro 1. meminimus. & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, sive Zurumbet Arabum est, ut Matthiolus augurat, quum potius, ut diximus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falso Lusitanus. Falso, inquam, quod à nobis nusquam scriptum sit Zedoariam sive Zurumbet, esse Carpesium. Quis ergo non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemque locutionem? Quis non detestetur hujuscemodi hominum genus, qui tam evidentibus calumniis, ac imposturis candidiss. quosque lacerant? Huic adhibenda fides? Huic credendum? huic assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominibus, hujusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeo ut jam omnibus stomachum commoverint. Sed quantum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros alios ejus errores promulgavero. Sequitur, ut quid de Artemisia dicat, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro: altera vero Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quòd Matricaria hæc Parthenium sit, ut Matthiolus contra omnes gravissimos medicos contendit, quum revera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomilæ similis est, ut suo dicemus loco. Hæc illius ad unguem sunt verba: inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgo vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subinde ullis indiciis ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum ut hujusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sane nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alterum latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico deprehenditur, quam oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam proprie appellavit λεπτόφυλλον, quum ea proprie λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cujus capitis titulus sic habet, περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio usquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in maritimis sponte, & per se proveniat, ut ille, ut sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit parvo tenui, in universum candido: id quod sane in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ majoris decuplo major, firmus, non tenuis, non in universum candidus, sed umbilico tenus aureus, candidis foliolis circumseptus, ut in Anthemide. Alterum, quod planta sit ad manum pumila, ac tenuior, quæ adeo majorem*

Cucumis vulgaris nõ est Pepo.

Lusitani figmentum explosum.

Calumnia XII. de Carpesio.

Carpesium sunt Cubebæ.

Lusitanus impudentia & mendacio notatur.

Calumnia XIII. in Artemisia.

Amathum in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

Matricariã nullam esse Artemisiæ speciem aperte probatur.

Artemi-

Digitized by Google

Artemisiam æmulatur, adeóq; illi congener est (ut fatetur etiam Brasavolus) ut ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd, cùm Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimum à prima Artemisia differat, non est sane censendum, quin ejus differentias, ac notas silentio involuisset Dioscorides. sed cum inter primum & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præter quam magnitudinis crassitudinisq;, ut ipsemet apertissime fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud unicuiq; contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria quæ amaro admodum gustu sentitur, adeo ut parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet in caliditate & siccitate hanc longe magis excedere, quam ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hæc itaq; si quis recte perpenderit, nobis quidem minime verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & judicii vanitatem facile deprehenderit. Quod autem Matricaria non sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridis Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeo referat, ut tantum fere odoris diversitate altera ab altera dignoscatur, quis nam dubitaverit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profecto non habet, sed Anthemidis: Matricaria vero contra. At si objecerit Lusitanus cùm ad summum usq; Coriandrum adoleverit, & suum jam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parva tenuiaq; spectari, ut Anthemidis folia quadantenus referant, quumq; dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia respexit, non ad majora. Vide quam hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cùm neq; Oribasius ex Dioscoride, à quo verbum ex verbo transcribit: neq; Serapio, qui eandem servat regulam, legat particulam illam λεπτά, arbitrandum sane est, particulam illam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cum plantarum comparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cum plantæ ipsæ adolescunt, vel constant, quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissime conspici possunt: non autem cum primum oriuntur, vel cum consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maxime pugnat, quod cum Cotula fœtida longe acrior sit, quam amara, adeo ut ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq; vulgo Ferrariensibus (ut Brasavolus inquit) dicatur Brusciaculo, Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridis Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantum amaritudine, quæ in Matricaria manifesto percipitur sine acredine tantillo. Postremo cum sexcenties jam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palam sane est, maxime deludi eos, qui contra sententiam nostram frivolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur: sed utinam tam facile vera inveniri possent, quàm falsa convinci. Cæterum quum antea scripserim in meis commentariis Italico sermone primum in lucem editis, Symphytum Petræum à me hactenus non visum, quasi me negligentiæ inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more adversum me scribit. Ex his herbis, quas Joannes Falconerius Anglus secum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant quæ (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam vocant. In Italia quoq; nasci cum Paulo Castilliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam se vidisse tradat. His Lusitanus non tantùm in me invehitur, ut putaram, nostra accusanda gratia negligentia, sed etiam sua extollendæ gloriæ, quippe qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (ut solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundo edita, anno à Christo nato M.D.L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per memet adinvenisse. Id quod is nunquam per sese, vel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim una die universa seges in horreum congregari potest. Quo fit, ut accusari jure non possim, ubi quandoq; fassus fuerim, me hanc vel illam non novisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quam mentiri, ut doctior, diligentiorq; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest. Ad Sparganium veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, sive Xiphodion Officinarum Spatula fœtida est, cum inter se maxime conveniant. Unde Matthiolum Senensem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam contendit, & eo magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperit in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proinde Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est: Hactenus ille. Demirer sane tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeo audacter hos graves mihi imponit errores, confestim me errore accusat. Cognoscitis ut opinor, hominis eruditionem & vitæ consuetudinem. Porro non modo omnibus rei herbariæ studiosis (unum tantum Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgo appellatam, quam Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facile indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, unde illi nomen, adeo ut Tiresia vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus sane notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquam à Matthæo Sylvatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit, id quod Lusitani petulantiam palam facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat quàm Xyris, adeo ut scripserit Oribasius appellari aliquibus Sylvestrem Iridem à quo quantum distet Sparganium, eos judices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quam Lusitanus impenderunt. Nec pluribus verbis ea refellam, quæ de Sideritide objicis, in qua magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memoras. Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, Salviæ magnitudine, tanquam Marrubii albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quo fricatum ex se odorem, qualem ex Cydoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cum dicit, gustu non injucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc vero Fuchsius in suo herbario novisse videtur, quanquam Matthiolus oppositum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognovisset, illum odorem suavissimum nunquam prætermisisset. Hæc ejus sunt verba: sed quam omni succo inania, ipse videat. Quod enim de Sideritide prima, quam se in doctissimi viri Fuchsii herbario narrat invenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facile demonstrat, quod ejus folia non spectentur quercus instar sinuata, sed nec per ambitum ulla parte laciniata: tametsi Lusitanus, ut potius suam tueretur opinionem, quam veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsii pictura de Lusitani fide maxime testatur: in primis enim flores ostendit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculata vertebræ instar, ut in Marrubio per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent,

Cotula fœtida non est Parthenium.

Brusciaculo.

Calumnia XIV. de Symphyto Petræo.

Consolida Bugla.

Cõfutatio.

Calumnia XV. de Sparganio.

Calumnia confunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganiũ.

Iridi similis Xyris.

Iris sylv. dicitur: Xyris.

Calumnia XVI. de Sideritide.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus.

Sideritis Fuchsii.

nec pomorum Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Diosc. enim nec Cydoniorum odore quovis alio Sideritem hanc commendavit, sed gustu non injucundo, multa enim habentur, quæ odore maxime placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, ut vera fateretur, an fortasse suæ sustinendæ opinionis causa. Quippe Fuchsius hujusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientib. percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, ut sua potius temeritate, quam scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasse à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsii Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falso scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, ubi plerunq; solum uliginosum esse solet, Fuchsius vero perinde, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. Minus acerbe aliquanto patior, cùm de Trago nostram studet emendare opinionem, ubi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoq; est Ruellius, qui proculdubio in dignoscenda herba ista multum hallucinatus est, qui Tragum junci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cum è directo Tragus herba sit, ex qua vitrum conficitur.

Calumnia XVII. de Trago: Tragus Junci species.

Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis objecta sunt à Lusitano, & satis dilucide, ut arbitror, refutata, nihil justius, nihil æquius, fateor, unquam in nobis est calumniatus quam quæ de Trago hic recitat: hoc modo si cavere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem, quanquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse quam quoddam humilis Junci genus in maritimis proveniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, adstringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine foliis, pusillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad juncos spectare quam aliam quamvis plantam videbantur. Opinionis indicia subinde augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Juncis vulgaribus egerit. Verum quod & summis & præclarissimis contingit ingeniis, ut temporis processu plura quoque invenerint, & diligentius examinaverint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agitata, ac perpensa melioribus adinventis, minime puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animadverterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam judicium in nostris Latinis commentariis secuti sumus, Tragum utrimque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in universum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus libro 6. cap. 1. de Plantarum historia, Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, ut Corruda & Scorpius: hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod postea repetiit tertio ejusdem libri capite, his verbis. Inter ea vero distincta genera plurimum quæ aculeato folio constant, nimirum dixerim, quòd ex toto spinosum inspiciatur, exiguo est numero quemadmodum diximus, & difficile quicquam ferme invenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt: Scorpius enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum postea leviter accedentem ad purpuram & singulari radice, eademque brevi adhæret. Hæc ille: cui subscribit Plinius lib. 21. cap. 15. sic inquiens. Spinosarum multæ species: in totum spina est Asparagus, Scorpio: nullum enim folium habet. Quibus palam est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis provenire foliis, sed scatere tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tragum, quem alii Scorpion vocant, sine foliis oriri, acutis tantum circa annos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summopere gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset. sed quod usu venire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens majus aliquid asseverare nititur, longe turpissime labitur, quod eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis vero Hetruscis Soda, cujusque imaginem ultimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad vivum expressam.

Kali & Alkali Arabũ. Kali Italorũ, Alkali.

Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarii utuntur, Catinum appellatum. quin & sal, quod a planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum sit foliosa, nec ullis penitus rigeat aculeis. Ipsa enim cum primum emergit, foliis prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali fere longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cùm vero jam adoleverint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurva, ex lata origine in acutum desinentia. Ubi vero ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longe minora, exilioraq; spectantur, ruso colore, à quorum exortu parvæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, ut videre est extra Tergesti mœnia, in præsertim locis, quibus salinarum mea circumdantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodum salso, Tragus vero non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controversiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec noverit Lusitanus: qui tam excors, obliviosusq; deprehenditur, ut eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, ut postea disseram.

Lusitani inconstantia.

Cæterum eam constat plantam genuinum esse Tragum, quem nos suo loco appinximus. Quippe ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisve, tritici magnitudine ubique scatens, in quorum medio (ut Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui parvo temporis tractu purpureus evadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeo ut nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat.

Tragus genuinus.

Hanc inveni ego primum in Tergestino solo in Hadriatici littore, ubi frequentissima, copiosaque oritur. Nec immerito Scorpium eam appellavere antiqui, quippe quòd avelli non possit, nisi illis ab ea manibus, ut ego mihi testis esse possum.

Autor Tragum primum invenit.

Tantum igitur abest, ut celari velim mea, sic ubi sunt, errata, ut ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoque hæc à cæteris aperiri, modo ista semper adhibeatur moderatio, ut potius veritas exquiri videatur, quam improba calumnia, qua in optima quæque invehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longe honestius arbitramur, ubi quis se lapsum noverit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere quàm quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeo tenere, ut illinc avelli non consentias. Ac sane in iis commentariis, quæ antea Italico evulgavi sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreveram à nobis enucleate, exacteq; essent scripta, quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, judicii forte extremam maturitatem in aliquibus præverteret. Quod sane peccatum leve (ut credo) & in paucissimis repertum, quamvis reliquorum utilitate, tum facile compensari, tum recte obscurari posse censerem, sciebam tamen

*pravos, ac malevolos homines minime defuturos, qui etiam rectißime à nobis dicta lacerare, & caninis denti-
bus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quam ut levißimum
alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus a me quotidie fla-
gitarent, & prope suo jure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos te-
nerem, ut improborum, invidorumque iniquis morsibus me intempestivius objici maluerim, quam horum resi-
stere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quam amicorum precibus, & obsecrationibus efflagita-
tum, quorum desideriis satisfactum a nobis plurimum gaudeo. Si qua vero erant nimis accelerata, ea sane lon-
ge accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa, id quod tunc me maxime solabatur,
quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, ut nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optime munita,
10 firmataq; suas ingeßisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profecto
agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos sublevasset laboribus. Jam vero optima quæq; fœdißime lacesit,
convellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat ejus calumnia, hac majori offuscat falsitate. Di-
xi paulo ante in Trago, quam sua reprehensione turpiter aberraverit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius
& peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari
Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen a Lusitano
admonitus facile, & non invitus quædam revocare, & omnia prorsus trutinare decreveram in Latinis postea
commentariis: quod & jampridem est factum. At ne Lusitanus vane contra nos exultet, ac nullis incogitantia
in dulgendum vociferetur, videat ipse quàm falso sibi persuadeat vulgaris usus Amaranthum esse Chrysocomen.
Nam si (ut audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quòd Græ-
20 corum verborum vires tam negligenter expenderit, χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, [illegible] vero co-
ma. Adeo ut id sit Græcis [illegible], quod Latinis aurea coma: quo manifeste deprehenditur Lusitani inscitia.
Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri
possit ut recte is [illegible] Græcis dicatur, ii dijudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quiq;
hæc diligentius exploraverunt. Quod autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plin.
lib. 21. cap. 8. ubi sic inquit. Chrysocome, sive Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est,
comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrem non solum constabit, quàm lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quam
falso, ac inique accusaverit Ruellium, & Fuchsium. Quippe cùm Chrysocome, & Amaranthum longe inter se
differant, ut clarißimi illi viri recte norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstrin-
gentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præ se ferunt.
30 His accedunt, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba
crassa, sive faba inversa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alii putant,
quia Vermicularis herba sapore acris est, natura vero calida, quæ duo minime Sedo minori conveniunt, cùm,
ut dixi, Sedum minus, sicut & majus, natura frigidum est. Cæterum & planta ipsa descriptioni in toto respon-
det, ut jure concludendum sit, ut Faba inversa, sive crassa dicta minus hoc Sempervivum sit. Hæc illius sunt de-
liramenta. Sed sane verear, ne hæc tam crassa tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inverterit,
infatuaveritque, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides: Sempervivum minus in
petris parietinis, & maceriis, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab una radice multis, tenuibus, cre-
bro foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, umbellam,
herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plin. lib. 25. cap. 13. his verbis: Minus Sempervivum in
40 muris, parietinisq; nascitur & tegulis, fruticosum à radice, sursumq; & ad cacumen, foliis angustis, mucrona-
tis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis. quibus maxime omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius no-
tæ. Quandoquidem Faba inversa vocatæ cauliculi non insunt tenues, sed craßi, ac pingues, bicubitales, & quan-
doque majores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata, ac prælonga, flores in umbella non herbidi,
sed plerunq; melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec supervacua, sed bulbosa,
pluribus adnatis tuberculis Asphodeli fere modo, colore cinereo, cortice levi, & succo plena, ad multa expetita.
Quæ in universum notæ si cum minoris Sedi historia comparentur, clarißime demonstrabunt tantum ab illo dif-
ferre Fabariam, quantum à lusciania corvus. Non enim aliam ob causam Sempervivum tam majus, quàm mi-
nus id sibi nominis ascivit, quàm quod perpetuo anno toto virescat, ac vivat. Id quod testatur Theophrastus
lib. 7. cap. 1[illegible]. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius no-
50 menclatio Græca. Ἀείζωον enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minime largitum
videtur, quum autumno pereat tota, & in universum arescat, nec inde celerius repullulet, quam Vere medio.
Quòd autem Vermicularis dicta, quæ Sempervivum minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, de-
testantur universi materiæ medicæ studiosi, cum nullo alio sit sapore, quam acido Sed cùm fortasse Lusitanus syn-
cero careat gustu, perinde ac judicio, mirandum sane non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differen-
tiam. De Cirsio hæc habet. Adeo Cirsion nostræ vulgatæ Buglossæ respondet, ut omnino fatendum sit, eandem esse
herbam, cui sententiæ Ruellius quoq; patrocinatur, & merito, quia videmus Buglossam aliquando triquetrum
habere caulem spinosum, ex cujus floribus nescio quid, ut animadvertenti notum evadet, evanescit. Nam in cæteris
ita inter se respondent, ut spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus bene di-
xisse crediderim, cùm Cirsium alteram herbam à Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterum cum
60 vulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortasse per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo
cernantur, quæ ullam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quod caulis cacumen orbicula-
tum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos evanescant, videantur, vulgaris usus Buglossum Cirsium
esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuo triquetrum, non aliquando tantum, & angulos ipsos so-
lùm aculeatos voluit, & per intervalla molles, quibus profecto notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule
enim est, ut diximus, tereti, qui ubiq; tenuißimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, ut
etiam præter Dioscoridem fatetur Plin. lib. 27. cap. 7. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum
nulla unquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem ullam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam
præ se ferentes capitulli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non video cur ita stolide crediderim
vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus,
qui cùm scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid evanescere, suam ipsius vanitatem declarat, Cirsii,*

Lusitani objectio in Amarantho.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Chrysocome.

Chrysitis.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur.

Calumnia XVIII. de minori Sedo, esse fabam crassam.

Vermicularis acris est.

Lusitanus reprehenditur

Calumnia refellitur & Amathum hallucinatũ esse ostenditur

Faba universa.

Vermicularis.

Calumnia XIX. de Cirsio, esse Buglossũ.

Calumnia diluitur, Buglossum non esse Cirsium.

Calumnia XX. de Elleboro.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani invidentia detegitur. Animadversionum Amathi de[...] inscitiamq;

(ut opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentariis nostris, quæ vivum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim concessit in usum, vel Echii species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, ut alias latius explicabimus. Reliquum est, ut ad ea respondeam, quibus me falso in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex junioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo per[i]culosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio utantur: hæc in nos ille. Sed an jure, vel injuria, eos judices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de utroq; Ellebori viribus scripsimus, quibusque in animo semper est non mentiri. Siquidem ii, ubi nusquam a me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusq; (ut Lusitanus somniasse videtur) minime mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptu commendasse Plin. libro 25. capite. 5. Nigrum boves, equos, suesq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, ut injustam in me rejecerit Lusitanus, quæ non nostra, sed Pliniana sunt lectionis: at quum is ad nostros perdendos labores invidentia, ac livore se totum accinxerit, eo cæcitatis, insolentiaq; processit, ut etiam aliorum errata in nos remiserit, utpote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quam quod voluerit monimentum sceleris, atq; audacia sua esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumniis satis superq; puto à nobis esse responsum. atque ita claro, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, ut si ulla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientia vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, ut discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temere in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candide & gratanter fruaris, quam ut eos imperite lacessas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, ut eas obscures tua invidentia ac etiam imperitia: etenim si nostras has lucubrationes tibi usui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, ut solum tua furta commendata aliis esse velis, cætera vero, quæ tua libido sibi non vendicarit, ea malitiosa studeas opprimere invidentia? Patefactam in aliis tuum infidelem in meis scriptis animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque judicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, sin u maneas, ac perseveres, qualem te esse prædicant, certe non omnium judicium, candor, ac æquabilitas ex una tua indocta & præcipiti pendebit malevolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificiis, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quam ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico, ductus hac gentilium superstitione quod Cybeles aticujus te inferueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (ut tu ipse jam pridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidissime descisćas. Etenim cùm (ut audio) nunc nostræ religionis teipsum facias, nunc Judaicis legibus superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solum in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minime id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimovearis. Ut non modo in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immerito profiteris, plurimum cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non solum tibi, & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas, & tumultuosissimis mentis furiis impulsus modo huc modo illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in divina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla movebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id jam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tuæ aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboravi, ne tyrones & hujusce medicæ materiæ studiosos, tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror censuram. Judicabunt synceriores docti, ac præclari homines, utrum tu justius me invaseris, an ego majori vi te in me temere irruentem declinaverim, penitusq; profligaverim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, ut quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas: aut quod ultimum est, cave, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac judices, qui nunquam deerunt, tua invidia & calumnia nostrum augeant & amplificent honorem.

Lusitanus Semi Judæus. Hispani tales Maranos vocant quos maxime detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate?

Cur author hanc confecerit Apologiam?

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI IN AMATHI Lusitani enarrationes Censura.

Præfatio in Censuras.

Jam minus vereri debeo ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, ut homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectaque ductus ratione. Quod si liberius in hominem petulantem adeo importune lacessitus inveherer, quis probus non id mihi jure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumniis, non modo honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur universam. Nec sane aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta a quamplurimis comprobata, satisque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impune, & tacite sit improbis permittendum, ut suo tantum judicio audacter reprehendant ac contaminent omnia, quonam omnium præstantissimarum facultatum cultus deveniet? Quis posthac istorum se objectet ingratitudini? Verum ut & ipsum si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solum ex aliis, verùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, & affrenis audacia. Non arbitrabar quenquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam severa in alios censoria utatur virga, ubi ipse tot ubique scateat erratis. Molestum frivolumque penè credidissem gravioribus impeditus negotiis, ut cum hujusce hominis disceptarem ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audivissem. Nunc autem eadem molestia, quæ istius impetum, & vanam incursionem à me prohibet, ne quis istius severi censoris impellatur judicio, ut statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: audiat bonus & egregius vir, quanto tutius fortasse fuerat honeste tacere, quam eo pacto contra cæteros insane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius persequi, quàm veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotii cum Amatho. Etenim ejus errata sic in Lucem productam, ut si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ a nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum judicio longe libentius acquiescam, quàm ut aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore peto, ac postulo,

ne qua

ne qua mora, ut quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, ut tum demum de utroq; nostrum suam ferat sententiam, ubi nostras rationes diligenter expenderit ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros invasit labores, convulsit, distraxit, nullam hujusce facti afferens rationem, nisi quod sua authoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantum putaverit ubiq; concessum. Ego sane, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me ejusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atq; sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facile discernet, ita fore arbitror, ut minime eum pœniteat ejus lectionis, ubi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quo majori cum facultate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac jam tandem aliis innumeris silentio involutis ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORUM.

[De Acoro Censura I. Galanga & Acorus idē Amatho. Galangæ Cyperi fol.]

De Acoro suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit judicium, sed quanto præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cujus error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quod neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (ut qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) ut non desint, qui Galangam ipsum Cyperum Babylonicum vocent. Tum quod vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem ulla ex parte referat: adde quod radix hæc rufescat potius, quam subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, sed tantum acri. Quocirca non immerito Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud vero Acorum. Ob eandem quoque causam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diversa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sane notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (ut Plinius inquit: cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satiq; comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profecto intellexerim unquam (ut alias meminimus) quo pacto, quave metamorphosi factum sit, ut Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantum magnitudine differt, quum primum ad nos è Syria, vel Memphi advecta est, in Acorum se commutaverit: nisi quis fortasse dixerit, evenisse hoc magicis præstigiis, quo suam tueretur opinionem. Ac cum ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus usi, illud sane suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, ut Brasavolum a nobis reprehensum (illi enim ubique plurimum videtur addictus) sui immemor defenderet, quam ut veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profecto clarissimus, & qui potius Philosophum se existimat, quam ut pertinax sit author, etsi jam pridem in Brasavoli concesserit sententiam, visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, majorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parum videtur abesse: quod fortasse fecisset etiam Brasavolus, nisi immatura morte fuisset præventus. Porro Acorum non mea tantum sed plurimorum sententia, qui in re medica multum præstiterunt, ea sane erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primum recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero rumínetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeo singulas Acori notas sit repræsentatura, ut is merito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cum nullam explicaverit ille rationem, qua illi venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleij authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendaverit Acorum ad Venerea præstare, facile quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam vocari, quod fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicaverit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, & venereum pecten, Venereus capillus, Venereus umbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suaviter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Ad hæc in Acori historia parum quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippe qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primum enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus sententiam, deinde vero illico asserit idem inventu rarum, nec inveniri, nec sciri posse, nisi cùm flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur, quæ à gravissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit 25. cap. 13. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est quippe quod (ut ajunt) de coloribus cæci non judicant. Cæterũ extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati ac restituti qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quod scripserit is paulo infra, Creticas Acori radices esse ponticis candidiores: quinetiam quod hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger vero qui ex albo nigricat, adeo ut subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color in iis radicibus, quibus passim utimur Calami odorati vice.

[Lusitanus Brasavolo addictus. Fuchsius laudatus.]

[Acorus Calamus est aromaticus]

[Ridiculum argumentum. Venerea herba & planta quæ.]

[Apuleio in Acori hist. non astipulandum.]

CARDAMOMUM.

[De Cardamomo Censura II.]

Nec sane minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, utpote qui putaverit Cardamomum, quo usi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non levis error, quod, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissime gravissimus author Galenus libro primo de Antidotis capit. quinto ubi sic habet: Fructus autem, qui una cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ii sunt, Scordii, Nepitæ, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii,

Radices

Radices autem hæ Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina vero hæc: Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recenset etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ ... [illegible]
Καὶ ψαφαρὸν ... [illegible]

Hæc Andromachus & Galenus, adversus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina non esse Cardamomum.

Erat Lusitanus, quòd recentiores quosdam forte sequutus, sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti vocabulis) majus Mauritanorum esse Cardamomum: minus vero id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni majus Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis fere similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifesto arguit Nigellam hanc, quæ Melanthii est species (ut nobis alias satis superq; ostensum arbitramur) majus Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum quod ipsum semen excipiat, sed parva semina tantum, intercursantibus membranis papaveris modo. Præter id, cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, majus illorum Cardamomum appellari possit.

MELECHETA.

Censura IV. de Meleghetis, non esse Cardamomũ minus.

Quod præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facile conjicere poterit, quippe cum hoc semen calice quodam, Melanthii instar, concludatur: Cardamomum vero minus, ut Serapio inquit, suum ferat semen nullis occlusum capitibus colore majori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minime est assimilis, eo quòd hæ colore sint subrufo Indici Milii instar, quod Thusci Saginam vocant, Insubres vero Melegam, unde fortasse accepit his seminibus Melegheta nomen. Adhæc cùm Meleghetæ semen longe majus habeatur, quàm Nigellæ Citrinæ, non video sane cur consentaneum fuerit id minus vocari Cardamomum.

CUBEBA, CARPESIUM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio non esse idem.

In Cubebis, & Carpesio censendis quantum aberrat? quòd Cubebas velit, quibus passim utuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos ullus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, sive sarmenta parva, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, ut pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIUNCA.

Censura VI. de Saliunca, non esse Pseudonardum.

Multo vero apertius suam declarat inscitiam tamen Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant. ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgo vocatur Lavendula: in quo certe miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifeste Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam, adeo brevem, ut necti non possit: quin & herba verius quam flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens.

Pseudonardus.

Quantum ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaq;, Rorismarini Coronarii instar, non brevis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facile necti possit. Florum enim longiores pediculi junceo ferre lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeo densè fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardum proveniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa provenit Saliunca. Humilis autem & brevis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa: ac lignosa, quamobrem in Bucolicis poeta cecinit:

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc occulorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortasse etiam equo, accipiat.

CINNAMOMUM.

Censura VII. de Cinnamomo, non esse tantùm corticem.

Redibo in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam verè) nos locupletet divitiis, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare jactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantum suæ arboris non lignum. Novitatis avidus novum credo aliquid afferre studuit: fidem idcirco suæ authoritati adhibendam minus dubitavit; quòd jam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africa & India regionibus, Aromatum multa genera esse advecta. Miror cur non se in his quoq; partibus fuisse fingat, ut majorem hujus commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui navigiis istas terras petierunt, ullam hujus rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitiis inventis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissime fateantur, Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris, non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recens, nigrum, ex vinoso in cinerem vergens, læve, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquam jucunde olens. Quibus palam fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro 1. de Antidotis his verbis: Quævis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam parvus consurgit, emittitque hæc sex vel septem virgulta, vel paulo plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt. Verum quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit? Hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno adscriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet: Cinnamomum sunt rami fere, ac virgulta, quæ ab una radice plura excrescunt, recta & minuta, breviaq;, colore subrufo, & cortice extenso non rugoso,

Cinnamomum est virgultum pumilæ arboris.

qui

qui cortex non ita facile, ungue à ligno abraditur: nodulos plures & intervalla habent, & in medio leves habentur. Si vero frangantur, quasi pulverem emittunt, odore omnia vincentem. Fere enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus gravissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. 9 cap. 13. de historia Animalium sic inquiens: In Arabia & Avis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discussio in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures divisum multum attollebatur, sed hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonii. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeo tenuia haberi, ut ellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quod quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Trajano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se servasse, facile constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus sane non video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quod vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, unquam viderit repereritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentaverit. Nimis quoque vana est opinio qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant: id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse convincitur. Ipse enim lib. 1. de Antidotis, ubi Casiam expendit, sic inquit. Hæc adversus Quinti dictum objecta sint, eo quòd mihi rejiciendum omnino non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm vel Imperatorum amici vel divites essent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, tu verò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba, quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modo Casiæ duplum modò Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABUM.

Consultum longe melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poëtica potius quàm medica facultati se totum addixisset: nam qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorque se præstiterit, video profectò neminem. Id enim omnibus palam fiet diu in re medica versatis, qui diligentes istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeo rem seriam præ se ferentia, ut ea quis difficillime fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verum cum ad hoc illum natura pepererit, mirandum sane non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat. sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus evadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis: Quicunque Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca verò sive mansa, sive suffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, transluciдam. tincturis præcipue deservientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant Dialaccam appellatam, quæ (ut certo scimus) non gummi, aut arboris plantave alicujus gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, favagoque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluvia, vel arte plus justo irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, ut hucusque omnes fere crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maxime refragatur Ludovicus ille Romanus libro 6. suæ navigationis, ubi de his agit aromatis ac mercimoniis, quæ Sumatra Insula, sive Taprobana mittit, sic inquiens: Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore juglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Joseph Indus 141. ubi fatetur in Cambaja Laccam uberius nasci, quàm alibi gentium, non autem fieri gignive formicis aut scarabæis, ut lepidius & facetius quàm verius fabulatur Lusitanus. Præterea cùm duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortasse Insula nuncupata: altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palam facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, ut per somnium vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi ubique scateat tota Europæ regio, nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm cùm satis superque nobis comprobatum sit in Commentariis in Dioscoridem editis, Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeo ut pluribus id comprobare testimoniis non sit opus, cadit peritque Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Censura VIII. de Lacca Arabum, non esse formicarum stercus.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

Lusitani fabula explodetur.

Lacca ubi gignatur.

Lacca duplex.

ELÆOMELI.

Triplici se pariter implicat errore in Elæomele: tum quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus: tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non unum tantum. Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manantia: præterea ut novi semper aliquid oportet, quod hunc liquorem ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Diosc. verbis, qui in Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant, ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de uno tantùm liquore scripsisse Dioscoridem, nempe de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno verbo tantum Græcis Ἐλαιόμελι vocatur. nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscorid. historia nunquam probari poterit, Elæomele palmarum caudicibus fluere; quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifesto fatetur Plin. l. 23. c. 4. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæo-

Censura IX. de Elæomele, non ex Indica nuce fluere.

mel

mel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elaomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod hujus historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X. de Macere, non idem esse cum Maci.

Lusitani insolentia.

Contendit maximè Lusitanus, utpotè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætexti instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum severus judex contumacem declarat: tantam sibi arrogat authoritatem, ut certò putet unumquemque suis debere adstipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione, vel authoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in commentariis nostris in Dioscoridem editis abundè comprobatum sit cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu unusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (ut apertissimè lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non consideraverunt.

Macis & Macer quid.

ERICA.

Cēsura XI. de Erica.

Nec minus in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua universa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, ullo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm plurimis observatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tempore, sine ulla controversia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis provenire, constetq; id Ericam nostram per omnia referre, palam fit omnibus, hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

Acacalim nasci scribit apud suæ gentis Olyssiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palam facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Ægyptii fruticis Myricæ semini simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterum cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendaverit.

Myricæ genera.

PALIURUS.

Censura XIII. de Paliuro non esse Agrifolium.

In Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. 3 cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octavo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuóq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cùm baccifera sit arbor. Nec propterea negaverim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quòd (ut ipse Theophrastus inquit lib. & cap. 4. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmaverim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto lib. & capit. 4. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asserventur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructum meminisset non seminis. Ad hæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

Mauritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, parvo, albo Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq; topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellitur cum Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotundisque, quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parva, vitiginea, & divisuris per ambitum laciniata.

Ribes legitimæ hist.

ROSÆ DAMASCENÆ

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Quo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eo flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam usque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maxime cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria revocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschetas vocat, quòd odoris fortasse fragrantias Moscum respiciant, non solum has non minori vi dejectoria pollere existimat, quàm Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmet, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetiis viderit (liceat mihi nunc suo uti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ cum semel tantum

tum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incommodo alvum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliisq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeo ut quandoq; pueris felicissime propinaverim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani judicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifestè indicat, ut nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatione hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mandenti, ut quandoq; adstrictam excitarem alvum, nihil erosionis, inflammationisve accessit. Quo fit, ut quis rectè opinari possit, suo inconstanti judicio delusum esse Lusitanum, utpote qui hujusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam rejecerit. Cùm potius credendum sit, id ab acrium, salsorumq; succorum defluxu provenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putaverim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diviti mulieri medicamentum præbuerit, cujus ignoraverit vires, præsertim cùm ad hujusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in civitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnaverit has Damascenas Rosas, odore perquam suavi fragrantes, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo alvum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exolvendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut jam sexcenties observavimus) Persici arboris flores ad ducendam alvum devorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alvi dejectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis universi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc merito Ἀμαθῆν non appellaverit, cùm eo ignorantiæ pervenisse constet, ut certo sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Avicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quam falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah, præ risu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Avicennam, quàm Puniceas. Siquidem lib. v. ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in universo meminit volumine, Jeleniabin ad febres & ventriculi dolores parari jubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Avicenna designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quòd à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primo ad nos pervenerint.

Lusitani judicium falsum.

Lusitani in re medica evidens imperitia.

Lusitani in Jeleniabin inscitia.

Rosa Persica quæ apud Avicennam?

PALMÆ INVOLUCRUM.

Fallitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Involucrum ἐλάτην Græcis vocatum primum esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumētum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde vero sua fortasse inconstantia ductus, in ejusdem capitis processu, revocata priori sententia (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscor. esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est, quàm fructus palmarum adhuc florescentium involucrum, calixq;, non nucis alicujus tegumentū, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod sciverim, legerimve) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit, hujusce Nucis involucrum nunquam antiquis innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo involucrum magnum edit, folliculi cujusdam instar, in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendenter racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde involucrum ad plura utile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus vult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo produntur genera, quorum unum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod involucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum ut fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite ultimo, arborem quandam esse Abietem vocatam, unguentis expetitam, quam alii Elaten vocant, alii Palmam, alii Spathen. Id quod maximè palam facit, quàm imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten sive Spathen, & hanc in unguentis addi, magno ac pudendo errore putavit idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum involucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas.

Censura XVII. de Palmæ involucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quem maximè sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Reprehendit etiam aliorum opinionem, ut vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit vanus, & quam magno ducatur errore, facile quis animadvertet ex probatissimorum authorum testimoniis. Nam (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna formosaq;, folio flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: novus anniculum semper occupat, maturitas anniversariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem au-

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris hist. ex Theoph.

ferunt, atq; recondant. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, ut Prunum, verum longe minorem, mollioremq;. Caro ejus suavis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura visuq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Cæterum si Persea Aegyptia nota cum Persico nostrate conferantur, quæ universus scatet orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quàm à quercu salicem: Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vineis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquam visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flavo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; majus, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quod vulgaris Persici fructus maxime damnaverit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut pravi succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proveniunt. Postremo Persicus nostras radice nititur brevi non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, utpote qui in multiplices veniat usus. Quo fit, ut omnino Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non noverit Perseam Aegypti arborem a vulgari Persico plurimum atque plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, sic scriptum reliquit: Nam Persica arbores sero, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa a Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negaverunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus aliis: hæc Plinius. Verum non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani evanidam sententiam, sed etiam gravissimus author Galenus, qui libro 11. de compositione medicamentorum secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, universam occupaverit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum eo dementiæ pervenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendaverit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

Persici descriptio.

FLUVIATILES CANCRI.

Censura XIX. de fluviatilib. cancris. Ridenda Lusitani amentia.

QUàm Lusitanum de Fluviatilibus Cancris disserentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem solverer cachinnum. Siquidem illum eo inscitiæ pervenisse offendi in hisce censendis, ut aquatiles Testudines Cancrorum affirmaverit esse genus, eo gravissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serione hæc dicuntur ab Amatho? an risum movere sua vecordia studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi hujusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quod hecticis maxime conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINUS SCORPIO.

Censura XX. de marino Scorpione.

MArinum Scorpionem parvulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimaverim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à piscatoribus rejectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondeletus lib. 18. cap. 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχυχήλην vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenæo, Plinio, Aelianoq;, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, &, quotquot sunt, alios, duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem ejus historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eo se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit.

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

UBi Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubio aberrat, quod omnes in universum Ranas venenosas censeat, adeo ut in Aetium invehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum jus tanquam alexipharmacum prætulit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantum sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sententia nostra obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippe is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quod malum in corpore succum procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium invectus est, quem (pace ejus dixerim) non intellexerit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quæ in usum medicum veniunt, ubi devenit ad palustres Ranas quæ passim ab omnibus eduntur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleq; & modico oleo conditæ venenosorum reptilium ictibus, si jus earum bibatur, magnum præsidium afferunt,

Lusitani Religio.

id quod

id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifeste suffragatur Plinius libro 32. cap. quinto, ubi non modo Ranarum jus prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad marini Leporis venenum, hausta venena, devoratam Rubetam, Salamandramq́; iis laudibus prætulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse: quippe qui dixerit libro 13. quod devorata palustris Rana tanquam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed & de venenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus, præsertim fœtidis, morantur. Ipse enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciverat Bufones & terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq́; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq́; rei medicæ operam navarit, quam fecerit Lusitanus. Id quod manifeste declarat libri illius titul. qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus ejaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippe qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, sexto vero, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractavit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeo ut jam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Bufones duplices.

Lusitano in re medica non esse astipulandum.

GALLINÆ

Atqui nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitiosumve præbere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum: Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, ut istis eum spoliares deliciis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse ajebant. Quippe quod non minus in eorum regionibus carnium probitatis, saporisq́; jucunditate præstent gallinæ, quam alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quod raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, sed quod multi fortasse a gallinis abstineant sumptus parcentes. Quod autem præter rationem ii medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum jus exhibent, sane non improbamus, sed qui sint illi prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuo esse sciverim, jus illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temere factum putaverim, cùm non ambigam jus ita paratum non modo abstergere, sed etiam posse roborare: id quod a purgatione plurimum præstat.

Censura XXII. de Gallinis malum alimentum præbentib.

LAC SCISSILE

Lac Scissile nil aliud esse censet, quam lac ipsum simplex per se acescens. Convincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui hujusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit; quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili novo fervet, ramoq́; ficulneo recenti movetur, inspersis, postquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseum concrevit, sed cum fervet, ne superfundatur, conveniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumq́; argenteum frigidæ aqua plenum demittere: hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cum tam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo gravi labascat negligentia.

Censura XXIII. de Scissili Lacte.

Lactis Scissilis parandi ratio.

OLYRA.

In frumentaceo genere eam, magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Sacalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longe deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quod Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo ut dixerit Plinius libro decimo octavo, cap. octavo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cum potius quodammodo amarorem resipiat. At hæc Secala ita vulgo vocata, cum in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyræ evenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinas expendit partes, sic inquiens: Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verum decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait: Ex nobilissima Olyra, cum, ut decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quippe plane constat, Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Zeam nec Hordeam, nec Avenam, dum in area concutitur, sed opus esse, ut in pilis pinsentur, ut etiam hoc ævo moris est apud omnes.

Censura XXIIII. de Olyra, quã Secalem censet.

CHONDRUS.

Ex ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro octavo, capite quarto, de plantarum historia. Quæ si recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus conjunctum semen habeat: quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis Ager, & Forojuliensia arva, ubiq́; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in universum Pirra vocetur. Cæterum quia ex hoc Zeæ genere Halicam, sive Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falso (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Farra nominatur à rusticolis. Huic alius ejus affinis est error, quod scripserit, putaveritq́; Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinii testimonio, Far nihil aliud est quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro 18. cap. 8. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubiq́;,

Censura XXV. de Chondro.

Censura XXVI. de Farre & Halica quę idem facit.

neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarißimum Far, quod Adoreum veteres appellavere. Item eodem capite, ut palam faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. ejusdem libri Populum Romanum, ait Farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipsemet testatur Plinius libro. 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata. neq; arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, ubi sic habet: Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium unum. Hæc in vas vitreum conjecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero Latine in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam conjectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, ubi vero corticem exuerit, tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito. ita ut granum unum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille. Ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLUS.

Censura XXVII. de Phaseolo, quam Ervi-liã statuit.

Phaseolum, sive Phasiolum, non parvam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Erviliam falso contendit. Quandoquidem Ervilia illa major Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Ervilia & Piso testis est Plinius libro 18. cap. 7. sic inquiens: Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Erviliæ, & Piso: Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Erviliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Erviliæ cujusq; generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeo dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. 12. ejusdem libri, ubi sic habet. Siliquæ rotunda Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cylindriaca, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc una cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palam est, Phaseolum Dioscoridis nullam esse Erviliam, sed vulgaris usus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippe non tantum folia illi insunt (ut Plinius inquit) venenosa, sed (ut Dioscorides ait) devoratus inflat, spiritus ciet, & ægre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, alvum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Erviliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari?

Censura XXVIII. in Dolicho.

quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichum nil aliud esse quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur, Quippe in primis hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumvolvit, nec alibi, quàm in hortis seritur: quinetjam ejus siliqua simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Ægineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis uberius exequuti sumus, quam istius temerarii hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod jam nostrum est institutum, sed id breviter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne justum excedamus modum.

LAPATHUM SIVE RUMEX.

Censura XXIX. de Rumice.

Ac jam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moveant? Nunc ita unjuscujusq; occurrere studeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat, quod in hujus refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic à nobis utrumque est peragendum, ut plura, & absolutius nos alias de his acturos meminerimus, atque contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) jam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert.

Spinachiũ.

Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, sativum Lapathum esse asserat, meo certe judicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (etsi contrarium fortasse somniaverit Lusitanus) Spinachii, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum sylvestris Lapathi, cùm inquit: Licet cuivis (ut ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modo, sed viribus etiam Betæ hortensi est adsimile. Verum cùm Beta Lapatho sit suavior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius vescatur: hactenus Galenus.

Spinachiũ non esse inter Lapathi genera recensendum.

Quibus palam est Spinachium, Lapathum esse non posse. nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, sylvestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut sylvestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suavius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. Vana idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse, cum Galenus loco jam citato, ubi sylvestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam sylvestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maxime comprobant, cum vere sylvestris Lapathi plurimum manducent, quod eo tempore tenella habeat folia.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

Censura XXX. de Chõdrylla.

Chondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo ut inter Cichorii species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maxime versatum

Digitized by Google

satum se ubiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod procul dubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIUM.

Nec errore vacant, quæ de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quam vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeo ut sit etiam sylvestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi capite octavo, & attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit sylvestris: contra vero Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio, quod Cherophyllum facit.

SCANDIX.

Nec minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, Geranii æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippe hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBULA.

Quantum in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ii facile noscent, qui in re herbaria ejus legerint enarrationes. Ille enim, ut novi aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed utrique radicem esse parvam bulbosam, aliquantulum oblongam, Avellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine parvarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maxime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quam diligenter quamque accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (ut Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantum sed etiam in vineis: Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sane nullam video.

Censura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS

Non parvo profecto etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quave ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum remittimus.

Censura XXXIIII. de hortensi Smilace.

THLASPI.

Nec minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine divisa. Ac si ex verbis ejus conjecturam facere licet (quod tamen pace ejus dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter unum Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (ut intuentibus facile patebit) nusquam in cacumine divisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentariis nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restituimus.

Censura XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

Quòd Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, adversus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diversis capitibus diversam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriusque meminit, Zedoariæ scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo de Zurumbeto egerit, & longe aliud à Zedoaria fecerit.

Censura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapsus.

Digitized by Google

STRVTHIVM.

Censura XXXVII. de struthio.

Censura XXXVIII. in Lusitani fabulam.

Struthium, sive Radiculam, sive Lanariam herbam magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippe quod harum nulla spinoso proveniat folio, quum tamen Theophr. ac Plin. Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis in Saponariis, de quibus meminisset, non visitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maxime ridendam, & potius longo Cachinno explodendam, quam verbis refellendam quam narrat Lusitanus de herbà illa in ejus castelli mœnis nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eo quod ibi passeres quam plurimi nidificent, & semine in coitu ejaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterum si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quod earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quod plurimorum animantium formas, qui in campestribus, & sylvis morantur, in quam plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis. Lusit ipse dicat, qui sua singulari amentia, novam hanc philosophiam excogitavit, in qua si fortasse perseverandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod ejus semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura XXXIX. de altera Cyclamino. Lusitanus inviter Matthiolum citat.

Grave, & permolestum mihi est, quod in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parva Avellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conjicere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citaverit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui supervacuam radicem assignat Dioscorides, radice constare parva, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmaverim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BULBUS ESCULENTUS.

Cent. XL. de Bulbo Esculento.

Nullum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cepe, quod nos vulgo vocamus Scalongna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cepe inter Caparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, quippe qui libro 7. capit. 4. de Plantarum historia, Ascalonicum Cepe, ac alterum ejusdem generis Fissile appellatum inter Caparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. ejusdem libri, cui subscribit Plinius lib. 19 cap. 6. sic inquiens: Allium, Capásque inter Deos jurejurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura, Sardia, Samothracia, Alsidena, Setania, Schista, Ascalonia ab oppido Judææ nominata. Demum Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetit lib. 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonia Capa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Caparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Judææ.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone quam Argentinam facit.

Alteram Argemonem Dioscoridis adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusius diximus. sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne hujus plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur. non alia (ut opinor) ratione, quam quòd Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia. quæ quantum cum Sylvestri Papavere habeant cognationis, similitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij judices erunt, qui plantarum historias diligentissime exploraverunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonis nomen accessisse, quod foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIUM.

Cens. XLII. de Telephio, quod Sempervivum tertium facit.

Quantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium Sempervivum, illud sane statim ostendit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Sempervivo illo lib. 4. scripserit, & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Sempervivum quibusdam Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem non est propterea dicendum tertium Sempervivum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum Hemionium, nec Gingidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Sempervivi genus, non fuisset illi opus de altero per se lib. 2. scribere, de altero vero lib. 3. inter Sempervivi genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. 27. cap. 12. de Telephio, libro vero 25 de tertio Sempervivo, post quam de aliis duobus generibus differuit. Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & fistulas: hoc vero Sempervivum strumas tantum discutere.

AGARICUM.

Censura XLIII. de Agarico.

Longe ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur nova suaquadam opinione ductus, quod Agaricum contritum nullo pacto diu suas vires servare possit. At nos illum errore sane longe majori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim, quod nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatem qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut una cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut frivole admodum verbis contendit Lusitanus) evanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non sane constat, cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolvi possit, cùm melius pro-

proprius

Digitized by Google

prium sit in suo vigore admista diutius asservare. Salis vero & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asservarent: quin & electuaria alvum ducentia, si Agaricum in pulverem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita, solum jubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

RHABARBARUM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

CAeterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, vel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quod omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neq; assum esse propinandum, sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, ubi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait. Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborante eguerint, ipsum quidem Rhabarbarum in pulverem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos combusta torrefactaq; medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Cervinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sane patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum, hujusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squamam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaq; palam est, combusta, tostaq; medicamenta non modo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane juvamento, quòd crudis longe magis exiccent, ac etiam adstringant: At si usta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot gravissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conjicere nequeo. Nam si Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ovorum vitellis igniis tegulis tostis, & aliis quam plurimis alimentis frixis, torrefactisq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minime sit approbandum, cùm sexcentos homines ad vitam revocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suæ tantum gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantùm fuerit lethale medicamentum, cùm tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto fere ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primum, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temere quasi divinitus edoctus affirmare non sit veritus, potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quam ex morbi natura, cum hæc scire non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, vel ustum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio ustioque plurimum siccitatis adustionisq; medicamentis confert, contra vero evenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Avicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem assationemq; expertum ex plantaginis aqua bibendum suadet, quod fortasse nescivérit Rhabarbarum nil aliud Avicenna designare interpretis lapsu, quam Græcorum Rhaponticum. Quod cum nulla dejectoria vi polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Avicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Rhabarbarum tostũ dysentericis maximè convenire.

Lusitani inscitia in censendo Avicennæ Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBUS ET NIGER.

Censura XLV. de Chamæleonibus

AC cum ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lacteis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur: quis ejus opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridis, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; majorem adnatis pluribus refertum, longis, præduriśq;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem devorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresq; necat. Contra vero hæc sues non modo alit, sed etiam saginat. Unde illis nomen. Postremo albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem parvum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius vero flava & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta judicii maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIUM.

Censura XLVI. de Crocodilio, quod Carlinam facit.

AT quàm nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantum ductus ratione, quod hæc non solum in sylvis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cæcutit non leviter, quòd Carlina, quæ caulem profert, adeo omnibus in universum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut nequiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cùm facto periculo, iis sane viribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides,

Crocodilii mira vis.

Galenus, Plinius, ac alij plerique posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum homnium testimonio) potus datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, lævis, aliquantulum lata, odore, ut Nasturtio, acuto: Carlina vero crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaque, nullo Nasturtii odore prædita. Adhæc Crocodilii semen, Galeni testimonio, acre, odoratumque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

POTERIUM.

Censura XLVII. de Poterio, quod Prunum sylv. facit. Cornarius reprehenditur.

POterium eam vult esse arbusculam, quam Germani Schleben, nos vero sylvestrem Prunum nominamus, quod idem existimavit Cornarius vir alioqui insignis, cujus opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quam genuini Poterii historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his jam supersedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrunque deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanum, quòd sylvestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item quod nulla penitus convestiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed brevibus, solidis, duris, contortisq;: quin nec fructu est acuto nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeo ut qui dixerit sylvestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrime conscripserit.

Fuchs. laus.

LEUCACANTHA.

Censura XLVIII. de Leucacantha.

NEc à seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis provenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, præduras, q;, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeo ut nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides, ad rupta & convulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNUM ALTERUM.

Censura XLIX. de altero Cretensi Dictamno.

CAeterum & de altero Cretensi dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modo in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius verbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantii oriri videmus. Sed quàm sibi imponit? primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proveniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos advehi. Præterea quod non scripserit Dioscorides, qui etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrij absolute, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis, folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresonis folia, quæ an magis Dictamni foliis sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ij dijudicent, qui rem herbariam doctissime profitentur. His accedit, quod Dioscoridi hujusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Salviam, à quo omnino eum diversum putamus, quem Arantiorum flores suavissime fundunt.

CALAMINTHA.

Censura L. de Calamintha. Cens. LI. de tertio Calaminthæ genere.

EO quod e Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Nevedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegii, ut & sapore, non autem Apiastri, vel Urticæ, quibus Gattaria vocata maxime visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertii generis Calaminthæ, quod crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia utuntur Seplasia. Patet error, quod hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq;, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthам similem fecit Dioscorides.

SAMPSUCHUS.

Cens. LII. de Sampsucho.

Lusitani levitas.

QUanta sit Lusitani inconstantia, quanta in nos invehendi ira, quantaq; sui ipsius capiatur oblivione, is facile intueri poterit, qui legerit ejus enarrationes lib. 1. in Olei Sampsuchini confectione, & lib. 3. capite proprio de Sampsucho. Quandoquidem lib. 1. apertissime contendit adversus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius præmisimus. Libro vero tertio evidenter fatetur magno suæ levitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quam Amaracum, vel Majoranam. Quare non modo seipsum evidenter confutat, & gravissime vulnerat, sed etiam palam declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quam ut nobis adversaretur, & quocunque modo suum virus in nos evomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subvertat.

RUTA SYLVESTRIS.

Cens. LIII. de Ruta sylv. quam Caryoph. Indicum facit.

SYlvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam vero aliis Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem hæc verba præter id, quod folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, ut Ruta sylvestris, candidos. Quin etiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quod Galeni testimonio sylvestris hæc Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CUMI-

CUMINUM SYLVESTRE.

Censura LIIII. de sylvestri Cumino.

Sylvestre Cuminum quum non viderit, nec noverit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perinde ac si adeo vulgaris notitia fuerit, ut nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui unum vel alterum sylvestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter sativum, nullum aliud novere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, sylvestre Cuminum adeo vulgare facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut recte intuentibus palam sit, non Amathum sylvestris Cumini historiam confundere, sed quid sit sylvestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tanquam cognita & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit sylvestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de sylvestris Cumini generibus nihil affirment.

Censura LV. de eodem.

CORIANDRUM.

Censura LVI. de Coriandro quod diversum sit à veterum.

In censendo Coriandro quam non hallucinatur, non decipitur, sed pene delirat? quod vulgaris usus Coriandrum scribit, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quod Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quod ejus semen odoratum sit, & ejus pariter herba optimi sit odoris vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sane desii, quod alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam utero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi posse. Sed (ut video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, ut prægnanti similis evaserit: Vel quod fortasse Coriandri tantum inter olera esitaverit in Hispania ejus saporis, odorisq; præstantia allectus, ut inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis usus, veterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat usum, ut ipse testatur Galenus lib. 2. de Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio devoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papaver.

Lusitani insignis amentia.

PETROSELINUM.

Censura LVII. de Petroselino esse apium.

Genuinum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & uliginosis solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxeis montium locis, ut ipsamet indicat nomenclatio, tantum proveniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

ELAPHOBOSCUM.

Censura LVIII. de Elaphobosco. Amathus infidelitatis arguitur.

Errare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam ut seipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adjunxisse duos doctissimos viros, quos etiam nominat. At quum horum altera, cujus in commentariis nostris plures meminimus ob præstantissimam ejus doctrinam, integritatemque, mihi plures affirmaverit illum nec novisse, nec fortasse vidisse unquam, quod illi credam, non habeo.

COLLUTEA.

Censura LIX. de Collutea.

Colluteam quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis vero vulgo Aorno. Verum quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinii primum testimonio, qui lib. 16. cap. 38. de Alburno hæc scriptis mandavit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi plerumq; adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur: hæc ille. Quibus facile Amathi convincitur ignorantia. At si fortasse, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum rejecerit, facile responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cujus florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sane desideratur, quum hæc Alpina non sit sed ubique fere proveniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed brevi Genistæ modo.

SENA.

Censura LX. de Sena quam Collyriam statuit.

Cæterum magno etiam errore scribit Senam herbam alvum exoluentem eam esse plantam (ut ipse opinatur) quæ Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collyrea, nec de qua intelligas explices, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo ut quid sibi velis nesciat. Præterea cum Collyrea utraq; Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & utrimq; meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAUCIUM.

Censura LXI. de Glaucio.

Nisi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Lovanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALIA-

gitized by Google

ALYSSUM.

Censura LXII. de Alysso, dũ Dioscor. & Plinii idem esse vult.

NUllam constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quam penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridis Alyssum exiguum est frutex unicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & asperis locis emicans: quæ sane omnia in sylvestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua est planta, sed plerunque bicubitalis, non uno tantum caule crescens, sed pluribus foliis minime rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplex scutum referente. His accedit, quòd Dioscorides de utraq; Rubia, majori nempe & minori tradidit, uno & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si sylvestrem Rubiam ab Alysso diversam non judicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura LXIII. de Attractyli quam Cnicum syl. alterũ censet.

REdit austerus & immitis censor? virgam, vel fustem potius profert. Ejicit omnes ex medicorum, id est, ex suo senatu, & gravissime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylidi alterum Sylvestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quod scribat Plinius, primam sylvestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari, sed, quantum videre aut conjicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamvis scribat Plinius primi generis sylvestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida. nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum sylvestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio differentes Telephium non propterea esse Sempervivum minus, quòd hic etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helxinen Parthenium, nec Asplenum Hemionitum: quoniam ita etiam nominibus a nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum ruso à Scolymo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam gravis. Quibus palam est, Plinio Attractylida nullum sylvestris Cnici esse genus. Id quod maxime attestatur Theophrastus libro 6. capite 4. de plantarum historia. Is enim postquam de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quod experimento etiam liquet, neutrum sylvestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Unde Amathi minus probari potest sententia.

TEUCRIUM

Censura LXIIII. de Teucrio quod Sanguisorbam dicit. Amathi opinio explosa.

SAnguisorbam, quam Itali Pimpinellam proprie apellant, quamq; frequentissime in acetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cæcitate, quippe cum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facile palam fit inter Teucrium & sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata junceis constat cauliculis foliis utrinq; pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine sit appellata, eo quod odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus, vocatam fuisse primum Pimpinellam à bipinnitis cauliculis, unde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

LYCHNIS.

Censura LXV. de Lychnide.

QUæ de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quod scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpaverit antiquitas, unde sibi nomen invenit, non quod viridia flagrent, ut Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλλύχνιον funiculus, qui è gosipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosaq; & proinde aresfacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnide ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGUM.

Censura LXVI. de Martago.

MArtagum flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseverat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium vocatam scribit lib. 21. cap. 8. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifeste arguit, Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namq; is flore constat aureo Lilii tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, vel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum fateri sane non ausim, quum Petilium, Plinii ipsius testimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ sylvestris, illa vero cum aliis Liliis media floreant æstate.

TRIFOLIUM

Censura LXVII. de Trifolio, ubi pratense cum bitumin. idem facit.

QUòd Bituminosum Trifolium nunquam viderit noveritq; Lusitanus, hoc argumento facile conjici potest, quòd asserat pratense Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, ubi vero adoleverit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui pratensis Trifolii odorem olfactu exploraverit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore resipiat. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite, ab odore nos Bituminosum vocamus. Idcirco recte scripsit Plinius libro 21. cap. 9. Trifolii tria esse genera: Asphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata fere omnia scatent. Hinc itaque apertissime constabit, pratense Trifolium longe ab Asphaltite diversum haberi, & Lusitanum non parvo in errore versari.

AMBROSIA.

Censura LXVIII. de Ambrosia quæ illi Tanacetum.

AMbrosiam ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasia. Verum patet ejus non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia, Dioscoridis testimonio, pusillus est frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quasi racemulis

Digitized by Google

ex gravidis, qui nunquam florent, odore vinoso suaviq; , radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maxime desiderantur. Namq; Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoq; longiores, folia non Rutæ, sed majoris Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maxime refert) gravi, ac ingrato. Nullos fert hæc Planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec alias suavis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed brevis, & supervacua.

Tanaceti descript.

GNAPHALIUM.

ADeo breviter, perplexeq; Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, quinetiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leviter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantum ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen mentitur. Etenim adeo Plinii Impiam repræsentat, ut postbac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Cens. LXIX. de Gnaphalio.

ŒNANTHE HERBA.

REcentiores quosdam sequutus Oenanthen eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturq; in petris. At longe aliter provenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed filis modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in pæonia, sed longe minoribus unde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest sed globulis instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthen à Filipendula quam maxime abesse.

Cens. LXX de Oenanthe herba, esse Filipendulam. Filipend. descriptio.

PHYLLUM.

DUm in Phyllo Ruellii sententiam improbat Lusitanus, seipsum ignorantiæ manifeste accusat his verbis: Hanc Ruellius alteram Persicariam esse credit, quo vero judicio alii judicent. Est vero hodie herbula quædam, unico tantum ornata folio, & inde Unifolium dicta, Semen racemosum, serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocavere. Sed plurimum is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmaverit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conveniant.

Cens. LXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.

Cens. LXXII.

HORMINUM.

ALiorum quorundam insistens vestigiis pro certo asseverat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Matrisalviam, nonnulli herbam S. Johannis vocant. Sed cum Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentia siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq;, neutiquam crediderim, Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquula, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris præstantia Horminum commendavit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio involuisset Dioscorides. Quo fit, ut cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus erraverit unà cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXIII. de Hormino, quod Sclaream statuit.

ONOSMA.

ONosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim utimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illico frivolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd is radice sit alba, tenui, ac supervacua, nullo unquam tempore cruenta.

Censura LXXIIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

QUin & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cùm velit, quinimo & affirmaverit, eam legitimam genuinamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, sive Alkali appellatur, cujus cinere utuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cùm Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit similima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera vero foliis Ajugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas utrasque referre, quum nullis conveniat notis: quippe Alkali, cùm primum è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem fere longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero jam adoleverit (ut de Trago differentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque, incurva, ex lata origine in acutum desinentia. Ubi vero ad summum planta excreverit, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur fusco colore, à quorum exortu parva rotundaque pilula prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum hujusce plantæ tam varias mutationes non animadverterit Lusitanus, proinde factum est, ut ipse crederet Alkali diversi esse generis, quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alcali nullam cum Ajuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec foliis unquam hirsutis sit visa, nec ulla ex parte

Censura LXXV. de Antyllide quam kali censuit.

Alkali descriptio.

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanum. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ veneficiis incantationibus imbutum, unam & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMUM.

Censura LXXVI de Lithospermo quod lacrymam statuit.

GEnuinum Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus utuntur funiculo trajectis ad numerandas preces. In quo manifeste peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribusq́, ac mollioribus, humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti junci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, interq́, parvum semen, rotundum, Ervi parvi (ut Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq́, in Asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per intervalla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis & asperis locis per se sponte nascatur: lachryma vero vocata non nisi sata proveniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, ut scribit Plinius.

Lachrymæ descript.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma, quæ illi Plantago aquat.

CÆterum Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Sylvanam vocant, sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq́, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice modora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maxime deludi eos, qui unà cum Lusitano in hoc versantur errore.

Plant. aquat. descript.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica quæ illi Bistorta.

ALiorum iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplasiis, ac vulgaribus herbariis Bistorta dicitur, eo tantum fortasse argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folio. Verum mea sententia fallitur. Etenim quamvis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, levioreq́, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus cavo, quæ omnia in Britannica maxime desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac brevis: contra vero alteri. Namq́, Bistortæ radix quandoq́, nobis visa est brachiali fere crassitudine, bipollicari autem sæpissime, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam brevibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantum foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cùm tantum radicibus præstet, & nullus sit ejus foliorum usus.

ALTERA CLEMATIS.

Censura LXXIX. de altera Clematide, quod Flammulam vult.

NEc minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgo appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in flammula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cujus imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquam ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmaverim unquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia, quæ illi Galega.

NImium addictus Brasavoli, viri alioqui eruditissimi, non tam ut veritatem videatur indagare, quam ut pro sua fide, & antiqua consuetudine hujus patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alii Galegam appellant. Multa porro sunt (ut in Commentariis nostris ostendimus) quæ utrinq́, sententiam confutent. Primum si natale solum expendamus, id profecto facile indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proveniat, illa in campestribus læto & uliginoso solo, adeo ut prope aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facile in Brasavoli sententiam concessisset. Nec sane video cur sibi tantum arrogantiæ asciverit, ut tantum Brasavoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum hujusce tempestatis eruditissimum & medicæ materiæ studiosissimum, sua tantum garrulitate fretus, adeo temere maledictis convitiisq́, lacessiverit præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virum citra omnem controversiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantum ad amentias, & fatuitates te procreaverit natura, illum vero ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissimo isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes qui istam ita te audient ingratam contumaciam, quamvis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te judicabunt? Aliter jampridem nullus prudens de te existimat, hoc unum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, ut aliquando te ad mentem revoces, & præstantissimos viros optime de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calumnia vindicatur.

LAGOPUS.

Censura LXXXI. de Lagopo, dum Trinitatem autumat.

LAgopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alii, qui Plantarum historiam scribunt, nullus penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus divinare velit, quasi oraculo quodam doctus, quænam plant

planta antiquis fuerit Lagopus. Verum quod Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinii & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa verò in frutetis juxta sepes, & in opacis proveniat.

XYPHIUM.

QUod Plinius libro 25. c. 11. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in Paludibus provenit, flore aureo, Iridis æmulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solùm ea ratione, quod Xyphii historiam Plinius accurate, probeq; describat, non Pseudoacori: sed quod etiam genuinas ejus facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest, recenseat. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Avellanæ figura. Nec obstat quod scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides verò in arvis, quum & in arvis, & in palustribus locis magis quoq; proveniat, ut, perinde ac nos, rei herbariæ studiosos observasse non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale solum exploraverat quam Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quam ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaq; is argumentum sumnes, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitientibus tantum proveniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor ut credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirum quod scribat illis esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, quod Cynosorchis modo radices gereret. Xyphii enim radices rotundæ sunt & compressa verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimum astipulatur, involucris simul conclusa, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scriptorum animadvertisse debuerat Lusitanus.

Censura LXXXII. de Xyphio quod Pseudoacorum fecit.

GRAMEN HARUNDINACEUM.

LUsitani opinionem de Harundinaceo Gramine ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & jumentis gratissimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc graminis genus juxta vias oriatur, non juxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluviorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

Censura LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

RUBUS IDÆUS.

TAmetsi Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluviatilia fecerit.

Censura LXXXIV. de Idæo Rubo.

CHRYSANTHEMUM.

QUum nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimq; omnibus sit notum, quumq; oscitanter ejus historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod unoquoq; mense floreat, Calendulam vocat. Apertè convincitur error, quod Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris divisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusæ modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortassè illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum, quod alii Calthum vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Calthum esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putavit. At si in simplicium facultate ac historia, ut illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi καλθα sed χαλκὰς.

Censura LXXXV. de Chrysanthemo quod Caltham voluit.

ASTRAGALUS.

AStralagum oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facilè conjicere potest, Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quod scribat inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, eamq; Juglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoridis esse Apios existimatur, quæq; Germanis Erdnussen: id est, Nux terræ vocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia, Tiresia cæcior fuerit, qui non viderit.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

ACONITUM.

DUm in censendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè gravius aberrat: quippe qui tanquam cæcus judicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palam est, quam fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabastri modo splendentem. Verum an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarii judicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro viderint ad Constantini lavacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

Censura LXXXVII de Aconito.

COLCHICUM.

QUando hic homo semel errandi faciet finem? quomq; tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet judex? nusquam ne dabit breve aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Ubiq; (ut vere fateatur) ad nauseam usq; omnia passim Amathi sapiunt officinam. Tædet omnia huc coacervare, quibus ille suum volumen expolivit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentis? cùm hoc nihil referre dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verum nihil

Censura LXXXIIX de Colchico, quod idem cum Hermodactylo pronunciat.

est, quo minus Lusitano merito reluctemur, cum Paulus diversis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractaverit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis commendans, illud verò quod lethale sit, ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quod Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differente sermonem habeat, alibi verò caput de Colchico praefigat: quum id consulto fecerit, videns utiq; Colchicum non adeo venenosum esse, praecipue ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicae potius conducibile. Qua de causa de eo, ut venenoso, cum caeteris Graecis caput constituit: alibi vero, tanquam de re sibi noviter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyle nomine disseruit. Verùm haec Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eo insaniae, furorisq; pervenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum pervertisset: quinetiam nec quod in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interjectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè scaverit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio. nimirùm quod in uno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter caeteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosin, ut medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quod is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè noverit, quum ea, quae Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat, & quae Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quod autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum ac lethale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cum nulla hujusce rei sit nobis veterum authoritas. At quum Dioscorides lib. 4. ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admoneat, ne hujusce plantae radicem devorent ejus dulcedine allecti, sed omnes in universum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed ubiq; nasci venenosam.

Serapio lapsus.

EPHEMERUM.

Censura LXXXIX. de Ephemero, quod illi Lilium convall.

LUsitanus recentiores quosdam sequutus Lilium, quod convallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilii: quin nec radix longa quae digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Praeterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis flexilisq; tenuissimi junci instar. Adhaec nec credi par est, Dioscoridem silentio involuisse, quinetiam nec Galenum, qui ejus quoq; historiam narrat, suavissimi odoris praestantiam, quo Lilium Convallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut unà cum Lusitano caecutiant, qui hac ducuntur opinione.

UMBILICUS VENERIS.

Censura CX. de Veneris Umbilico.

UBi de Veneris Umbilico scribit Lusitanus, tam primum quàm alterum parietibus haerere asserit, & humectis nasci in locis, folio crasso, rotundo, concavo, coxendicis figura. quibus palam fit, quantum in re herbaria praestet valeatq; Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimaverit inter Veneris Umbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proveniunt: quum tamen Dioscoridis Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Olivae modo rotundam: alterum verò majus referat Sedum, & majori nitatur radice. Adde etiam quod neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis aedificiorum parietibus, proveniat, maritimis praesertim locis, ut Plinius inquit: Alterum verò inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

THALICTRUM.

Censura XCI. de Thalictro.

RUellius vir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eo quod ejus Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quod hanc herbam nusquam viderimus, Ruellii sententiam nec probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falso sensisse Ruellium scribit, tametsi ejus Argentinam nec viderit, nec noverit unquam. Nec valet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic aliis vocatam, à Thalictro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Haec enim foliis non est Coriandri, sed unico tantum folio assurgit, nullis laciniis intersecto. Quo fit, ut ille merito veniat accusandus, quum injuria alios accuset.

POTAMOGETUM.

Censura XCII. de Potamogeto, quod Pulmonariam dicit.

POtamogetum sic dicta est Graecis, quòd fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat Dioscorides, quum inquit Potamogetum folium Betae simile gerit hirsutum, paulò supereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasia Pulmonariam vocant. Siquidem haec primùm in fluminibus non nascitur, nec propè eorum alveos, sed secus vias propter sepes & fruteta, praesertimq; opacis locis. folia non Betae sed Buglossi, cujus saporem etiam adeo imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quod huic maculae quaedam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil invenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTUS URBANA.

Censura XCIII. de Urbana Loto, quam Trifolium acetosum statuit.

O Quam vehementer decipitur Lusitanus in censenda Urbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimoniis temere affirmaverit eam esse Lotum Urbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem

Digitized by Google

liquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Praeterea Plinio quis non viderit aliud esse Sativam Lotum, aliud Trifolium acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore merito vocat, quod nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocelas, & dissolutum stomachum praestare ait, id quod facile qui gustu deprehendere potest. Lotum vero sativam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys praestare poterit.

ANTIRRHINUM.

Censura XCIIII. de Antirrhino, male appellari Lychnin agriam.

IN existimando Antirrhino immerito sane Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quod Lychnin Agriam appellaverit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quam quod non 10 liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellare Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sane quid arguat in Plinio nescit: cujus inscitia id in causa esse putaverim, quod Lusitanus Plinianae lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquam Plinius lib. 25. cap. 10. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria una & eadem sint planta, sed tantum admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam invenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον, οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc praetermisit, quin Lychnidis Agriae meminerit, ubi libro tertio de domestica scripsit. Alias enim nobis superius dictum est, praesertimq; de Telephio differentibus non deesse plantas, quae aliarum etiam plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Praeterea cùm plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quae 20 major est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parva, ut Anagallis, quae fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride disserens, acriter me accusaverit, quòd ibi quaedam in Plinium deprompserim.

Antirrhini species.

POLYGALA.

Censura XCV. de Polygala.

POlygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulae, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro 27. capite 12. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticulae, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, ut quis herbam afferre possit, quae legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq; soli hujusce plantae meminerit. At Lusitanus, qui (quantum video) longè potius Oedipum quam medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quae virgas Genistae mittit, in quarum summitate flores emicant aurei, praestantis odore, ex qua (ut ipse ait) 30 magna pars Italiae scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cùm à nemine memoria proditum sit, Polygalam hisce notis haberi, conjecturas, quas se dicit habere Lusitanus, praesertim quum eas scribere non sit ausus, frivolas ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alii gravissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Praeterea Polygala planta tota, omnibus consentientibus, lac provocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suavi praestent odore, ac si odorata omnia lactis provocando sint idonea.

Lusitani conjecturae inutiles.

OCHRA.

Censura XCVI. de Ochra.

PUtat Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarii ac sarcinatores, quaq; usi sunt hactenus Myropolae, la-40 pidis Haematitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. Ὦχρος enim Graecis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 11. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quae si legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset judicium.

MELANTERIA.

Censura XCVII. de Melanteria.

MElanteriam nasci in faucibus cuniculorum, in quibus aes foditur, salis modo concretam, quin & summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit ut aeris potius aliquid hanc continere crediderim, quam argenti, ut sibi falso persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in aeris cuniculis, cujus facultates possidet, perinde ac Chalcanthum, Sory, Chalcitis, ac Misy: & proinde recte vim causticam 50 obtinere Melanteriam, scribit Dioscorides, quemadmodum & Misy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed aeri quam plurima.

SORY.

Censura XCVIII. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopaei Vitriolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quod Chalcanthum sive fossitium, sive sit arte paratum à Sory omnium consensu, plurimum differat.

AURIPIGMENTUM.

Censura XCIX. de Auripigmento.

60 EOdem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam fit, quòd scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaq; est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnopere rufescit, adeo ut Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Censura C. de Gagate lapide Gagatis descriptio.

QUid de Gagate tandem ejus opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendae, qui peregre proficiscuntur, vel ad D. Jacobi aedes, vel ad alias quascunq;. Nihil Lusitanum sui poenitet, quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc, lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut pissasphalti genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squalidus, & crustosus: contra vero illud, quum nullam lapidis speciem prae se ferat, nulloque,

squalore, crustive sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate utuntur Septentrionales quamplurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fovendam ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros Brabantosque, qui plurimum differt ab illo succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasque cavillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenue fatear) non leve fuit incommodum cum hujus frivolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius protervitate lacessitus, tum multorum (ut prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere sum coactus, quam vel meæ occupationes, vel istius levissima & imperitissima temeritas à me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter illius savissima authoritas, quam in omnes tam temere tamque vane sibi vendicat, cui tantum cæteros existimavit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat jam denique, quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissime damnare labores, priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia ejus volumina, & præclara illa Centuria ubique scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me jecerat, & pariter hominem ex suis præsidiis, citra omne negotium, dimoverim, non tyronibus modo, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec vero tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, injuste se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice sum conatus, ut non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum jure pœniteat. Quinetiam ut sciat ac noscat se errorum Centuriam fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit judicium.

Animadversio in Amathum.

10

20

F I N I S.

PETRI

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

EPISTOLARUM MEDICINALIUM

Libri Quinque.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDUCI Austriæ, Duci Burgundiæ &c. Comiti Tyrolis, &c.

Domino ſuo Clementiſſimo.

QVod paucos adhuc factitaſſe video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id conſilium ſequutus ſum, ut turpe otium ac deſidiam, quantum in me eſſet, fugerem ſemper, operis vero, & laboribus meis publicæ utilitati omni tempore, & loco perquam fideliter inſervirem: nec eadem de cauſa dubitavi defraudare ſæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus & opibus poſthabitis, ipſaque valetudine mea neglecta. Itaque in vigiliis, & perpetuo veritatis indagandæ ſtudio (liceat hæc nunc mihi citra jactantiam de meipſo præfari) ætatem hanc feſſam jam continuatione laborum, jamque annis ingraveſcentem ſenex adhuc traho: eſtque animus in poſterum etiam, quicquid reliquum eſt virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec ſpiritum hunc meum debitum ſibi natura, morsque ultima linea rerum repetierit. Ac eo majore ſane animo majoreque ſpe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me eſſe PRINCIPE intelligo, cujus ſub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hoſtium incurſionibus, ab injuriis omnibus, ab egeſtate, quinetiam ab inſidiis, & malevolorum calumniis, tanquam in portum hoſpitalem appulſus, tutus, & ſecurus tractare ſtudia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hiſce omnibus, quæ ſæpenumero, vel optimis conatibus obſtant, quominus optatos ſortiantur eventus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore ſperem, dicerem in præſentia pluribus, ſi aut ea facundia eſſem, quæ rei tantæ ſufficeret, aut non verecundia impedirer, ne fortaſſe fortunæ tuæ, & univerſæ Auſtriacæ familiæ aſſentari potius, quàm meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua ſermo haberi cœpit, poſtulat. Nam conſideranti mihi noſtro ſeculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium inſtitutum, qui cum Imperio, & poteſtate humanis rebus adminiſtrandis præſunt, non multos quidem inter eos reperiri poſſe cenſeo, qui hiſce naturæ & divinæ providentiæ dotibus vobis AUSTRIACIS PRINCIPIBUS comparari poſſint. Si enim univerſam familiam intueamur, ſi patrem non tam ampliſſimo illo imperio, quàm virtute, & ſapientia Auguſtum & verendum, ſi Avos, Proavos, Patruos & Patrueles, quorum geſtis ad cœlum uſque plena ſunt elementa, ſi fratrem tuum Boëmiæ Regem, cujus ſplendore, magnanimitate, pietateque jam fulgent ubique omnia, ſi Carolum te natu minorem, cui regna, & imperia gravis quædam promittit morum majeſtas, ſi te ipſum, de cujus virtute, & cæteris admirandis animi dotibus ſilere potius debeo, quàm breviter ſcribere, ſpectemus, quà mundus univerſus patet, ad extremas uſque Indias

dias, quarum etiam habetis imperium, dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem judicio præditi ducimus, libentissime confitemur omnes, divino quodam fato miserante res nostras factum esse, ut difficilimis, & gravissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Coelum usque immensis facultatibus, innumeraque regnorum accessione, sublatum extolleretur, ut imperia omnia senescente jam mundo ruinam minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis jam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice ubique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes civitates, omnes denique populi conjectos defixosque oculos habent, a vobis jura petunt, à vobis opem, consilium, salutem tanquam à Diis quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Majestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in una tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis est animorum vestrorum admirabiles consensus. Hinc fit, ut certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantùm summis efferant, sed tacita etiam admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verum ut nunc de te ipso tantùm dicam, etsi pacis consilia, quæ ad administrationem, moderationemque Regni, ad justitiam, tranquillitatem, dignitatemque Imperii conservandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profecto militaris disciplinæ pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non utiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo pueritiam tuam, cùm jussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiam, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atque etiam pedester hasta, ense, clava, omniumque armorum genere victor plerunque intrepide depugnasti, quæ viderunt sæpè Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus enituit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plùs minus quatuordecim adolescens, bellicis exercitiis, & laboribus assuescere cœpisti, cum Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res novas, ac tot dissensiones moliretur una cum CAROLO Quinto invictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductantibus, in Saxoniam concessisti: ubi primum expertus es, quàm dulces sint victoriæ fructus. Postea vero cùm ductandis te copiis exercitibusq; suis in Ungaria FERDINANDUS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeò functus es, ut non solùm Seghetum à Turcis antea obsessum, invitis hostibus, militibus, commeatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, ut ab initio tibi propositeras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaveris, occisis Turcis quàm pluribus, & incolumi servato semper exercitu hac tantum de causa congre[illegible]to. Jam vero in pace degens, quàm in conservanda politica disciplina, iisque administrandis, quæ ad justitiam, & tranquillitatem spectant, & ad promovenda studiosorum bonarum artium præmia, promptus ac sedulus sis, publice testantur omnes. Ut enim de me uno dicam, ad illius sumptuosi operis editionem quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad vivum expressis, quantum tu mihi subsidii recens contulisti? Verum non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studiis statuisti. Pergendum vero tibi, PRINCEPS, eodem animo est, eodemque tenore rectè factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem & gloriam, nulla unquam ætas antiquare, nulla oblivio obliterare poterit. Sed ut redeam unde digressus sum, lætor quidem cœleste numen mihi tam fuisse propitium, ut senili hac ætate, tu mihi ea autoritate, iis facultatibus, ea liberalitate, insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate omnibusque ornamentis maximis, quæ optare quisque in suo Principe, vel Domino, velit, vel possit, præditus patronus contigeris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queam. Id, quod unum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autem & pars aliqua diligentiæ, ac studii mei hisce in EPISTOLIS. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decrevissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæ adeò me convicerunt, ut non potuerim illis non morem gerere. Continent verò materias varias scitu fortasse non indignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis studiosos initurum non diffido. Novarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, plu-

Editio cum grandioribus figuris.

De epistolis his.

Digitized by Google

pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis nostris in Dioscoridem à nobis dictum est, adeò ut novum jam in his habeam viridariolum, quo plurimos se delectaturos non ambigo: præsertim quum præter id nonnulla de animalibus quibusdam ac etiam fossilibus iis explicentur, quorum antea fortasse, vel saltem hoc nostro ævo meminit nemo. Continent etiam deinde defensiones nostras, adversus malevolorum blateronumque quorundam calumnias, quibus scripta, & monumenta nostra defenduntur: quinetiam & censuras contra eorum ignorantiam, & apertissimam invidiam. Plurima præterea solvunt dubia, & authorum loca depravata restituunt, non solùm ad ipsam materiam medicam spectantia, sed ad universam medicinæ facultatem. Multa etiam postremo afferunt, quæ ad antidotos recte parandas pertinent, quarum passim in Myropoliis est usus, ubi plura expenduntur, declaranturque simplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine sunt recte explicata, quibus Pharmacopœi non parum sese oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica sunt, lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud necesse est hac præfatione opus hoc nostrum commendare, ipsum enim per se (ut spero) & lectores, & emptores eosque doctos reperiet, ubi primùm in manus saltem, aspectumque bonorum virorum, & judicio aliquo præditorum illi pervenire contigerit. Id verò tibi benignissime, & Sereniss. PRINCEPS, dedicare & consecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, sub tuo patrocinio ac favore, magna ejus pars conscripta est. Etsi enim fortasse argumentum scripti non putabunt aliqui dignum esse tanto PRINCIPE, quem scientia armorum potius, & prudentiæ consiliis, quam hujusmodi quæstionibus ad Philosophiam & artem Medicam pertinentibus instructum esse oporteat: negari tamen hoc plane non potest, bonas & utiles Reipublicæ scientias, & artes, eorumque cultores omnibus seculis curæ summis Regibus fuisse. Laudi verò sibi duxisse optimos & potentissimos quosque semper, de literarum cultu non malè mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inscripsi ac dicavi, non ut ea legeres, qui rebus gravioribus ad Regni amplissimi procurationem pertinentibus occupatissimus es, sed ut testarer publice, id quod res est, cum te esse PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & utilitate disciplinarum, quibus nec privata vita, nec publica carere ullo pacto potest, sumptu eas & favore tuo, quantum possis, promoveas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus voluptatibus honorumque & opulentiæ splendore consistere summum bonum arbitrantur. Quinetiam contra invidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis: Tum vero etiam apud multos testimonium gratitudinis, observantiæ, & fidelis servitutis in te meæ extare volui, qui tot tantisque beneficiis abs te affectus eorum memoriam, non solùm usque ad extremum vitæ meæ dexam tenere animo, sed etiam scriptis & monumentis ad posteritatem propagare vehementer cupiam. Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignum Medicum tuum commendatum habe.

Sereniss. Celsitud. Tuæ

Fidelis Servitor

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS MEDICUS, Julio Alexandrino Protophysico Cæsareo,

S. P. D.

Agitur de quibusdam Galeni contradictionibus.

Cum Valgrisius Calcographus Venetus Dioscoridem meum Italico sermone exaratum recudere statuisset, scivissetq; locis quam plurimis jam pridem esse auctum, postulavit à me, ut novos hosce labores illi excudendos traderem. Ego vero, tametsi cum ob ipsius Valgrisii in me observantiam, tum in cudendo libros nostros diligentiam, sedulitatemq;, id illi denegare non auderem: volui tamen, priusquam ea scripta prælis subjicerem, omnia ea Galeni loca relegere, ubi præter institutum simplicium medicamentorum meminit, ut viderem, an hinc florum aliquid decerpere possem.

De Aloe prima contradictio.

Hoc itaq; instituto cùm de Aloe in diversis ipsius libris legerem, videbatur Galenus ipse quibusdam in locis sibi maxime contradicere. Quandoquidem libro octavo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi de hiera agit, quæ ex Aloe paratur, manifeste asserit Aloen vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non nisi ea purgare, quæ circa ventriculum & alvum continentur. Etenim, ut ipse inquit, etsi quandoq; ampliori pondere exhibita, usq; ad locos circa jecur se diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloe existit. Atqui contrario modo scripsisse videtur Lib. de Theriaca ad Pisonem, ubi apertissime scribit, Aloen universum purgare corpus, his verbis: Aloe atque etiam æris squama supercrescentes in ulceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adveniunt subinde exiccant: assumpta vero per os, universum corpus purgant: hæc ille. Quæ quidem his maxime repugnare videntur, quæ de Aloe loco superius citato idem scripsit Galenus.

De Trifolio Alphaltite secunda contradictio.

Adhæc cum ea diligenter examinarem atq; perpenderem, quæ de Trifolio asphaltite sive hyacinthino in eodem disserit libro, videtur idem Galenus non solum plurimum à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiam à ratione ipsa ac veritate, longè sane abesse. Quamobrem non potui non admodum mirari Galenum philosophum summum haudquaquam agnovisse à ratione omni esse alienum. Trifolium illud, contrariis illis, de quibus ipse scribit, constare facultatibus, cùm nulla ei in eo vis deleteria conspici possit. Veruntamen is ita de eo scriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum Vere parturit, & semen agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoque ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circumdederis, similem sensum, similesq; dolores iis, quos morsus invehit omnes efficit, ut re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prave afficere: Hactenus ibi Galenus. Qui tamen (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligenter satis Dioscoridem legisse videtur.

Lib. 3. cap. 106.

Namque si Dioscoridis verba recte expendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facile constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidem (ut recte scribit Dioscorides) simplex hujusce Trifolii decoctum haudquaquam id efficere potest: sed tantum illud, cujus fotu quispiam à ferarum morsibus liber evaserit, si eodem alterius locus ulcere affectus, non sanus (ut Galenus inquit) perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis verba declarant, cum inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum, fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserunt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foveatur, qui ulcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à serpente demorsus. Hinc itaque, mihi doctissime Juli, clarum fieri arbitror, non solum nihil in se rem hanc admirationis habere: sed etiam Trifolium ipsum, vel ejus decoctum, omni prorsus deleteria destitui facultate. Nam cùm Trifolii ipsius decoctum, quo demorsus, vel ictus quispiam foveatur, serpentis venenum à vulnere extrahat, eique permisceatur, haud dubie id venenosum redditur. Quamobrem nil mirum id videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foveatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laboraverunt, veneno per meatus ulceris ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. Idem enim venenum cum sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Unde liquido colligi potest, quòd virus à Trifolii decocto evocatum, non autem Trifolium sit, quod similem sensum, similesq; dolores faciat.

Venenum ulcerato ore exuctum necem affert.

Quòd autem venenum à ferarum morsibus exuctum, aut quocunque alio modo evocatum, ulceratis particulis contactum, necem afferre possit, complures tam Græci quàm Arabes autores manifeste fatentur. Quandoquidem scribentes à serpente demorsos ore sugere præstantissimum esse remedium, serio nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat quoniam si venenum illud ulcus contingeret, sugentem proculdubio in mortis discrimen duceret. Hæc itaq; sunt, quæ me maxime movent, ut credam Galenum hac in re non solum Dioscoridis mentem non percepisse, sed etiam, si liceat dicere, plurimum cæcutisse. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Pisonem idem Galenus

Digitized by Google

lenus hallucinatus videtur, quòd scribat, Nicandrum sequutus, Viperam partu necari corrosis à foliis intestinis (quod falsum esse jam omnibus notum est) ita facile adducar, ut credam in Trifolio asphaltite eundem fuisse delusum, vel à Sophocle Poeta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc scriptam reliquerunt, ut apud Plinium legere quis facile poterit libro & capite 21. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quòd observarim Galenum, cui cum in Philosophia, tum in Medicina parem crediderim inveniri posse neminem, adeo Poëtis addictum, ut eorum fabellas historiæ loco tam facile acceperit. Cùm autem quomodo in his partim aberraverit, partim vero sibi ipsi contradixerit, nesciam profecto cogitare, nedum decernere: ad te, mihi doctissime Juli, mihi confugiendum fore putavi, ut hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hisce in rebus falsus fuerit Galenus. Etenim cùm videam ex tuo doctissimorum Enantiomatum libello, quantum laboris insumas, ut ubique Galenum tuearis à calumniatorum insidiis, quantumq; laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter sane mihi persuadere possum, quàm à te hujuscemodi explicationem me accepturum, qua & Galenum ipsum ab omni crimine servatum videam, & mihi plurimum satisfactum esse putem. Scio equidem non fore mihi opus, ut aliis te literis sollicitem, quo ad hasce meas cito respondeas, cùm haud me lateat, quòd tanto sis (quæ tua est humanitas) mihi satisfaciendi desiderio, tantoq; animi fervore continuo accensus in Galeno defendendo, ut non oporteat me equo (ut ajunt) sponte currenti calcaria adhibere. Cæterum hæc omnia in eam te partem accepturum esse confido, quam & summa tua humanitas, & jam plane confirmata amicitia nostra postulat. Vale. Goritiæ.

Viperam partu necari fabulosum.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Julio Alexandrino Cæsareo Archiatro,
S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animadversionibus, de Macere, & Hordeo.

Non parum admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Ubi enim ex illis abs te aliquid novi pulchriq; afferri sperabam, quibus Galenum tum ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animadverteram, Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quam quod aperte affirmas lib. illum haudquaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eo magis penè sum stupore affectus, quod semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuo exercent, qualis est in primis Jacobus Sylvius apud Gallos insignis, præclariq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, ut æstiment quidam, Galeni Genium in ipsum transmigrasse, ut quivis facile intelligere possit, cùm ex cæteris ejus scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloe & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de iisdem libro de Theriaca ad Pisonem leguntur. Quin etiam non Sylvium solum hac duci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ii, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (ut sane audio) idem proculdubio affirmant. Idcirco cum id erroris abs te tantum fuerit observatum, hocq; non paucis comprobes rationibus, nempe quòd stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac gravitate plurimum distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam uti soleat Galenus, non possum te ipsum, tuumque ingenii acumen non magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam aliis omnibus præferre. Mihi quidem tuæ rationes adeo firmis fulciri videntur argumentis, ut nihil sit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (ut arbitror) fiet, si Chalcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonem à legitimis sejunxerint, & inter spurios, ascriptitiosq; te autore reconderint. Cui hæc merito accepta referre debent, non ii solum, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquam gratissimum erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponam Galenus servari possit, cùm certo sciam libros, in quibus, quæ mihi animadversa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaq; prima erit animadversio, in quo Galenus sibi ipse dissidere videtur. Siquidem libro septimo de simp. Medic. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris vero, & frigoris differentia neutrum insigniter efficit. Verum hujusce fortasse censuræ oblitus, longè aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, ubi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nominatur autem Maces cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Quæ in re unicuiq; palam est, sibi parum constare Galenum, ac etiam manifeste contradicere, cum hic Macerem calidissimum esse scribat, illic vero nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem sane modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana, Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atq; exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti usu apud homines est, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: siquidem hoc palam calefacit, illud vero non modo non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio sunt calfacientium & refrigerantium, ut amylum & panis lotus) sed quoquo modo utare, sive panes ex ipso feceris sive ptisanam coxeris, sive polentam paraveris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cùm ita generaliter sint prolata, hæc efficere præstareq; hordeum, tam interius assumptum, quàm exterius appositum, sensisse Galenum non ambigo. Adhæc libro septimo de simpl. medicament. facult. eundem Galenum scripsisse constat, hordeum refrigerare & siccare ordine primo: sed longe aliter sensisse videtur, non sine ipsius doctrinæ repugnantia librò quarto de medendi methodo capite quinto, ubi sic habet: Porro omnia quæ putrescunt ex calido & humido afficiuntur. Ideoq; etiam ea cataplasmata, quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humectentq;, omnibus iis affectibus, quibus moveri pus expedit, admovemus: hæc ille. Quibus

Liber de Theriaca ad Pisonem falso Galeno scriptus.

De Macere in Galenum animadversio.

De Hordeo contrariæ Gal. sententiæ.

bus palam est, quòd tametsi pluribus aliis in locis semper affirmavit, hordeum, quoquo modo in medicum usum venerit, corpus ipsum refrigerare ac siccare: hic tamen manifeste docet contrarium, cum idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te consulendum decrevi, utpote Galeni defensorem, & qui ingenii acuitate & doctrina præstantia hosce nodos dissoluere facile valeas, quin etiam Galenum ipsum iisdem argumentis tueri, & mihi id maxime expetenti satisfacere. Quod si non ita cito, ut velim, expedies, aliis fortasse majoribus in Galenum animadversionibus te quamprimum præoccupaverim. Has quidem prædictis attexuissem, nisi aliquantulum subvererer, ne tibi plus molestiæ afferrem quàm par sit, si longioribus literis ad te scriberem. Hoc tantum addam, nimirum me summopere optare, ut me fraterno eo amore prosequaris, quo semper antehac erga me effectum te fuisse cognovi. Vale. Goritiæ.

10

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Medicus, Julio Alexandrino Cæsareo Archiatro.
S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoq; (ut Galenus inquit) per urinæ meatus excerni possit.

QUum tabellariorum, qui isthuc irent defectu priores literæ meæ hisce secundis adnexæ ad te mitti nequiverint, manserintq; apud me ab idibus Decembris in hunc usq; diem: committere non potui, quin iterum ad te scriberem, narraremq; quanta sim affectus admiratione, & pene attonitus factus, dum hisce diebus elapsis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. 6. cap. 5. ubi diffusius de vesicæ morbis agit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per urinæ meatus excerni solent, rem intellectu maxime arduam afferre videtur, his verbis: Præter has alia quidem fiunt purgationes sed raro. ut cùm thorax, & pulmo per alvum purgatur, quæ sub septo transverso positæ sunt partes, per urinas: quorum causam cùm nonnulli ignorent, neq; id unquam accidisse viderint, quod à multis visum est. negant fieri posse, ut abscessu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per urinam, thoracis autem per intestina & alvum, expurgari vidimus. Quanquam revera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim ut à cava vena, ita quoq; ex magna arteria, rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum urget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus, quod levis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit ad vesicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter scriptum reliquit Avicenna, utpote qui magis Galeni testimonio acquieverit, quàm rationi. Quo fit, ut penè obstupescam, quo pacto velit ibi Galenus, quòd pus ipsum, quod nil aliud est quam putridus. fœtens & corruptus sanguis. non solum labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur spiritus, qui ubi paulisper à sua distrahantur functione & in discursu remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verenda emergunt symptomata: sed quòd ingrediatur in sinistrum cordis sinum, ubi nil profecto aliud manere potest (ut Galenus idem ait) quàm tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirum, nescio ego quomodo fieri possit, quod in sinistro cordis sinu, ubi hominis vita, & sanguis ille purissimus unà cum vitali spiritu continetur, possit quoq; contineri eo tempore pus fœtens, erodens, labefactansq;, vel illac transire, quin sanguinem illum selectiss. inficiat eiq; misceatur, & per consequens quin mortem illico afferat. Siquidem cùm Medicis omnib. comprobata sit sententia, quod sanum omne quòd à putrido tangitur, putridum fiat, non video sane, quo pacto fieri possit, quin spiritus, & sanguis ille purissimus pure fœtido labefactatus, aliquid in se fœtoris putredinisq; excipiant, & verenda admodum subsequantur symptomata, & ipsum fortasse totius corporis exitium. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, cor ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quamprimum cor ipsum invaserint, ægros inducunt cum in animi deliquium, tum in cordis tremorem? Quæ symptomata statim sequuntur, frigidus sudor, totius corporis pallor, virium defectio, arteriarum interceptio, & alia hujusmodi accidentia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certum est ab infecto aere infici spiritus, & humores, & pestilentes subinde (ut Galenus pluribus in locis scriptum reliquit) oriri febres, quarum putredine innumeri moriuntur, quomodo fieri potest, ut non solum spiritus, sed etiam sanguis ob tam fœtidi puris per eorum vasa, imo per ipsius vitæ fontem decursum, non admodum afficiantur, sed ex consequenti corpus universum, affecta facultate vitali? Fiat autem id tam velociter quam à natura fieri possit, haud unquam mihi aliter persuaserim, quàm quòd impossibile sit, quin contactu affectuq; spiritibus id fieri queat. Nam quemadmodum videmus, si quis veloci quantumvis cursu feratur, ubi in putridum inciderit cadaver, quòd nullo sane pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi contentos inficiat, ita sane longe magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidissimo illo pure fuerint contacti. Equidem mihi de hac re diligenter cogitanti nulla succurrit ratio, cujus auxilio cognoscere possem, cur id tam facile factu affirmaverit Gal. His accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui libro 1. Aphorismorum, Medicos quoscunque admonet, ne humores trahant vacuentq; per principes partes his verbis: Motus vero humoris noxii ad loca non accommoda sunt, quando vel aliquem habuerit suapte natura principatum, & majus ex ipsis damnum est subsequuturum, quàm morbus, qui judicatur, expostulet, vel nullam habeant effluxionem. Exempli gratia, ubi Epar humores infestant, quos oportet evacuari, duæ sunt accommodæ motiones. Prima per ventrem, & hujus ilia, quæ per alvum inferiorem: altera per vomitum melior existit. Secunda quæ per renes atq; vesicam. At motus qui ad pulmonem, thoracem & cor inclinat, bonus non est. Oportet itaq; medicum naturæ motum animadvertere, & siquidem idoneus fuerit, subministrare & adjuvare: sin autem contrarius ac noxius, prohibere transferre. atq; divertere oportet. Hæc ille. Quæ omnino affirmare videntur, nullo pacto expurgari posse vomicæ pulmonis pus per arterias illas & sinistrum cordis sinum absque manifesto mortis discrimine. Hoc autem cùm fortasse animadvertissent Paulus & Aetius. viderentque id non esse rationi consentaneum, nihil peculiare venis, vel arteriis decernere ausi sunt, sed tantum scriptis posteritatis memoriæ reliquerunt, hujusmodi abscessus sursum erumpere, nonnunquam infra, atque ea, quæ inferius tendunt, partim in ventrem & intestinum transmitti, partim in vesicam per vasa quædam administrata. Quo fit ut facile existimem, hac in re (si tamen hoc liceat affirmare) aberrasse Galenum. Quamobrem non desunt etiam docti viri qui putent, quod si tamen

Argumenta contra Galeni sententiam.

20 30 40 50 60

tamen fiat hujuſce puris ad veſicam tranſmiſſio, tranſmitti id ad venam ſine pari, Græcis ἄζυγον vel alias forte circa pulmones vel thoracem, & inde in venam cavam, renes & veſicam. Nam nonnunquam in ſanguinem menſtruum in uteri affectionibus ubi obſtructa ea vaſa fuerint, quibus ſanguis ille expurgari debet, ſurſum ferri videmus per venam cavam, & deinde non per arterias, neq; ſiniſtrum cordis ſinum, ſed (ut putamus) per venam ſine pari, vel alias quaſcunq;, à quibus facile in pectus thoracemq; diffunditur, fieriq; inde, ut ita affectæ mulieres cruentum emittant ſputum: Ita videtur facile evenire poſſe ut eodem ductu pus ipſum deorſum feratur. Proinde non ita facile adducar ad credendum, poſſe pus per arterias illas & per cor ipſum tranſire, ut ipſe apertiſſime cenſet Galenus, niſi tu, mihi doctiſſime Juli, qui Galeni genio pro tua voluntate uteris, doctiſſimis tuis argumentis ab hac me dimoveris ſententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgatio[illegible] ad vias urinæ fi[illegible] per venam ſine pari.

10

JULIUS ALEXANDRINUS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Reſpondetur objectionibus & animadverſionibus nonnullis in Galenum factis, in Epiſtolis præcedentibus.

QUoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abſtinebimus in poſterum à nimiis illis, ac verboſis, quæ jamdiu antea inchoatam, ac nunc demum abſolutam, minime omnium decere videantur amicitiam noſtram, pollicitationibus: in id ſcil. futuro ſemper tempore intenti unum, ut quoties uſus venerit, aliquaq; ſeſe aliquo tandem pacto mutuo juvandi præbuerit occaſio, uno tantum verbo quid ſit, quod fieri ac peragi à nobis velimus, inter nos ſignificemus. Dioſcoridem Gallici autoris illum, quem ad nos miſeras, poſtridie Hieronymo a Sprincenſtain Baroni, nominis tui amantiſs. legendum dedi: ipſe tamen prius quum Prœmium illius autoris totum, ac capita præterea quædam delecta à me ad rem hanc antea percurriſſem. In quibus honorificentiſs. ſemper mentio tui fiat, uſq; eo, ut ingenue paſſim fateatur autor libri accepta ſe uni prope tibi libenter referre omnia, quæcunq; tandem dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hanc apte & concinne. Hoc non opinor ignoras, ſi paulo magis glorioli, neſcio cujus, eſſemus cupidi, quantum non ſolum tibi Autori operis tanti ceſſurum laudis eſſet, ſed etiam mihi cujus tu nomen inſcribendum curaſti in parte clypei, quem Dioſcoridi de tuo, tanquam Minervæ olim ſuæ opinor Phidias ille, affixeras. Cujus jam operis non ſolum Italiam pervaſit fama abſoluti, verumetiam Germaniam ipſam omnem peragravit, Gallias & Hiſpanias occupavit, atque haud ſcio an minime in his tantum locis ſubſiſtens ulterius etiam ſeſe propagaverit, & ad Indos uſque pervenerit, novasq; memoria noſtra inventi orbis penetraverit regiones. Verum natura quadam & inſtituto, philoſopho homini, cujuſmodi tu eſſe in primis videris, non tam de hoc gloriandum eſſe cenſeo (quanquam & hoc quidem non prorſus dedeceat, ſi quis bene apud bonos omnes audiat) quod nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quam de eo lætandum magnopere, quod propagatus in univerſos ita, ex rerum tuarum animadverſione hac, uſus fructuoſiſs. omnibus futurus ſit, uti jam tibi homini, ut dixi, à natura ad philoſophiam facto ſatis hoc futurum ſuperq; ſit, ſi te tua benefacti hujuſce, tui quod mox atque olim in univerſum genus humanum redundaturum ſit, conſcientia, conſolere. Atq; hæc ita ſe habent.

Quòd autem nodos mihi offers explicandos quoſdam in Gal. libris, quamvis ſciam hoc idem præſtari à te ipſo melius poſſe, non ſubterfugiam tamen hoc quicquid id eſt amicè injunctum à te mihi laboris, ut ſi ſententia de re hac noſtra forte conveniant, certior quædam opinioni inde noſtræ acquiratur fides: ſin minus, at anſa tamen ex hoc ſuborta veritatis appareat aliqua, quam tenere poſſimus. Ac primum de Macere, video à Galeno libris de ſimpl. medic. facult. Corticem id eſſe ſtatui ex India allatum, in quo exiccandi & adſtringendi vis inſit inſignis, ac pauca præterea validitas quædam, & tenuitas acrimoniaq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breviterq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorem vel frigus attineat. Atqui in lib. de comp. Med. per locos ſexto, diſſonant Autoris ejuſdem dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minime obſcuris, egregie excalfacere & adſtringere dicitur. Non confugiam eo nunc, ut dicam (quod affirmare tamen poſſim) hoſce de comp. per loca libros, inter omnes à ſe poſtremo factos reponi à Gal. ſicuti de ſimpl. med. facult. præſertim vero operis partem eam, quæ tractatum de lapidibus præcedat, multo ante tempore ab Autore eodem produiſſe, qua temporis intercapedine haud ſane exigua veriſimilimum ſit, potuiſſe diligentiore quadam, ut in rerum ſæpe harum examinatione evenit, obſervatione alia quadam reperiri cortex is facultate præditus à Gal. quam viſus ei antea fuiſſet: imo non alia, diverſa nimirum, ac contraria: ſed quod tam multo antea modice ſe acre ac calidum guſtanti obtuliſſet, idem poſtea majori inſignitum caliditate repræſentaretur. Quod cum frequenter in aliis contingere omnibus poſſit, quæcunque obvia eundem ſæpe referre guſtum experimur, tum vero longe minus futurum mirum ſit, ſi in re exotica idem contingat, ut ab evanida, ac jam marceſcente aliter, atque aliter à vigente adhuc, vires ſuas integras obtinente affici guſtus queat. Atque id ſicuti paulo ante dicebam, non diverſimodè prorſus, ſed cum utrobique calfaciendi vim quandam notare poſſumus, hic tamen, quam ibi efficacem eam interdum eſſe magis deprehendamus, poſterioraq; ita Galeni verba non deſtruentis prorſus priorem ſententiam ſint, ſed addentis potius, eamque ipſam tanquam in melius promoventis: à qua ego ſententia non ſane recederem, ſi qua modo poſteriore in loco facta prioris fuiſſet mentio à Galeno. Eadem hac de cauſa dicendum nobis non fuerit diverſi, ac varii diverſis his in locis, meminiſſe Maceris autorem eundem. Neque enim facile ſilentio præteritum hoc à Galeno fuiſſet, præter id quod iiſdem prope utitur utrobique locorum, quibus nobis rem ipſam notis prorſus ſuis implicet verbis, ut eandem omnino eſſe appareat. An vero antiquorum, ac noſtri temporis Macer eadem, aut diverſa habenda res ſit, quærendum. Non diverſam eſſe omnino videri non immerito poſſit, quod in noſtro, non ſecus atque in veterum illo caliditas adſtringendique & exiccandi vis, & aromaticum præterea haud obſcure quiddam ineſſe omnino appareat, corticiſque idem ſpeciem refert, imo prorſus cortex ipſe eſt quidam. Eo igitur hac in re devenio, ut conſiderem affectum, de quo ſexto de compoſ. per locos libr. à Galeno mentio ſit. Phlegmonem eſſe in ſcirrhum jam abeuntem, quam non niſi frigidi, craſſique humores quidam procreare ſoliti ſunt. Video igitur à Galeno libro de Simpl. Medic. facult. Maceri vim tribus valenter in primis exiccandi, quod ſi præſtare poteſt: ut frigidos id genus humores ſiccando diſſipet, idem non immerito videatur dici poſſe excalfacere: ſi non primo ac per ſe, at ſecundario, & ex accidenti, nimirum exiccandi vi ſua, dum frigiditatem humo-

Reſponſio ad contradictionem Galen. de Macero.

20 30 40 50 60

humorum eam omnem aufert. Sic quidem, ut quod prius Galenus in libro de Simpl. medic. facultatibus dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει. retulerit in libro de comp. medicament. per loca, ἱκανῶς θερμαίνει καὶ στύφει. Ac quoniam loco ξηραίνει θερμαίνει reponit, idem voluisse ac effectum omnino eundum notasse videatur, diversa quamvis id ratione fieret, prope ut illud θερμαίνει pro ξηραίνει accipiendum sit. Reliqua enim omnia eadem de re verba sunt, hoc uno dempto, ut si rejicere dissensionis causam in librarios velimus, facere id haud ulla omnino absque causa non prorsus immerito possimus, contenderemusq; hoc pacto eorum culpa in sedem prioris ξηραίνει irrepsisse posterius θερμαίνει. Quid est enim quamobrem iidem prope utrobique ad rem hanc verbis uteretur, in hoc autem uno dissideret? alioqui longe quoque verisimilius cum sit, cum insigni adstringendi vi insignem illam exiccandi potius quam calefaciendi consistere facultatem posse. Quòd si θερμαίνει scriptum omnino sit, hoc scimus, nempe egregie calidum, exiccare egregie quoque solere, quemadmodum exiccans, sicuti prius dicebam, calfacere ex accidenti, & quidem non tenuiter, siquidem humores quos siccando dissolvit, frigidi valde fuerint. Neq; tamen interea pro magna habenda controversia illa sit ac dissensio, in qua res eadem calida semper esse pronunciatur, plus licet aliquando, minusq; aperta, & ex professo dictorum repugnantia esset, si quod prius statuisset frigidum, calidum postea vehementer esse assereret. Nunc cum calidum primo, sed non magnopere, secundo vero magnopere calidum posuerit, idq; interjecto annorum plus viginti spacio, videri cuipiam posterius diversum potius quam adversans aut repugnans priori, dictum non injuria possit.

Responsio ad factas de hordeo objectiones.

Jam de hordeo facilior est explicatio: ut enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autem Therap. Meth. libro, Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit, uti Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus moventia cuncta faciunt, praestare existimemus. Quae cùm emplastica esse conveniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem nativum detinent, ut hac de causa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidamq; adaugent, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus prope in eo inesse controversia videri cuipiam non immerito queat, quod quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deinceps quinto de simpl Medic. facult. libro ex horum ipsorum numero delet addita etiam ratione, quod abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quàm suppurantibus conveniat. Verum hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, ut, licet non sane multum a suppurantium temperamento recedit, haberi tamen hujusmodi non nisi adduo hydrelaeo posit. Neq; tamen invenias quarto Meth. ea quidem in parte libri privatim nominatimq; factam fuisse a Galeno hordei mentionem ullam: in hunc quidem modum scribit, καὶ ταῦτα καὶ τὰ διὰ τῆς ὠμηλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoque ea Cataplasmata, quae ex hordei farina componuntur: quam recte, haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi a Galeno acceptum fuisse ὠμήλυσιν pro farina hordei, ut 14. Meth. quum ὠμηλύσεως prius meminisset, subdit postea ὀνομάζω δὲ οὕτω τὸ κρίθινον ἄλευρον, ita voco hordei farinam. Idemque prope 3. de compos. medicamentorum, κριθίνης protulit, quod non sic tamen perpetuum habendum fuerit, ut non accommodari alterius alicujus generis farinae vox eadem ab autore eodem soleat, ut ex secundo colligi potest de comp. medic. per loca lib. cap. de Cephal. Κριθίνη ὠμήλυσις, hordeacea inquit ὠμήλυσις, quasi alia quoque quam hordeacea reperiatur: & quarto ejusdem operis lib. quo loco medicamentorum Archigenis meminit itidem, ἡ ὠμὴ λύσις κριθίνη ἢ πυρίνη, id est, hordeacea vel triticea. atque itidem sexto inter Archigenis ejusdem medicamenta ad Gargareonas. Καὶ ὠμὴ λύσις ἐπιθετέον τῶν δὲ κριθίνων ἀλεύρων ἢ λίνου σπέρματος ἢ τήλεως. id est, imponendumque ὠμήλυσιν quae ex hordei, vel lini seminis, vel foenograeci farina componitur. Quod si igitur non unicum idemq; ubiq; ὠμήλυσις significatum esse manifesto apparet, viderit interpres, qui ὠμήλυσιν hordei statim farinam interpretatus est, quam recte factum ab eo hoc fuerit: uti jam siquidem vera sunt, quae diximus, ac quarto Methodi, ubi nulla hordei mentio, ac suppurantia tractantur, pro ὠμὴ λύσει triticeam, ut quae dubio procul suppurans sit & habeatur, accipere convenientius, quam hordeaceam farinam liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controversia sit, & ut cataplasma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidum id, humidumq; illo quo antea diximus modo caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non unius quidem hordei ratione sed hydrelaei, quod vel in primis nominandum ὠμὴ λύσει sit. Sic enim ait Autor lib. qui introductorius sive Medicus inscribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται ἃ καλεῖται μαλακτικά, τὰ δὲ δι' ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν id est, Cataplasmatum alia ex solo melle & oleo praeparantur, nominanturq; malactica, alia vero ex hydrelaeo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμὴν λύσιν vocant. Apparet jam hinc ὠμῆς λύσεως compositionem hydrelaei potius esse, quam farinae additamenti, quae, sicuti dictum fuit ut hordeacea quoque interdum sit, olei in primis & aquae additione nanciscitur temperamentum id queat esse, ut ex pus moventibus medicamentum unum quoddam possit. Atque haec credere omnia magis possimus, si dictorum a Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari ejus aliquando temperamentum, & ex sicco humidum reddi aperte pronunciet. Idque intro etiam pro cibo assumpti. Ita namque, ait, libro de alimentis primo capite de hordeo. οὐδέποτε μὲν ἐκθερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασθεῖσαι, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διὰ φορὰς σκευασθεῖσαι, τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῶν φρυγεισῶν κριθῶν γενόμενον ἱκανῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. quod est: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeum calefacit, humectat autem & exiccat pro modorum diversitate, quibus praeparatur. Etenim farina, quae ex tosto hordeo fit, manifesto exiccare videtur. At ptisana, si pro eo ac convenit praeparetur, humectat, quae de hordeo, ut in alimentum tantummodo cedit, accipi cuncta debent: Ejusmodi namque nunquam quidem excalfecerit. At extrinsecus admotum cum hydrelaeo, quomodo dici calidum, atque humidum possit, nativum ipsum calorem conservando, superius ostendimus. Concesso etiam quod dicta quarto Method. ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen non usque adeo firmum, certumq; esse dictis antea de causis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, sententiam nostram, quam olim de vini temperamento sicco, humidoque memini me protulisse, Galenicis scriptis, de hordeo hisce veluti asseverari certius etiamnum posse. Etenim si hordeum, quod siccum per se habeatur, commode praeparatum, hoc est, plurimum inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quendam longiuscule deductum, sic humectans reddi valet, quid est quamobrem existimare non possimus vini quoq; siccitatem, quae naturalis illi sit, addita aqua attemperari, deduciq; ad humiditatem posse, ut sicuti siccando prius fuerat, nunc idem humectando sit, praesertim cum tam facilis ac prompta rerum inter se harum mistura sit, ut non magno negotio alterutrius communicari alteri natura, atq; adeo vinci ea paulo liberaliore alterius additione possit.

Ὠμηλύσεως varia significata.

Non

Digitized by Google

præterea autem facile memini incidisse me in loca Galeni unquam ulla, in quibus vinum humidum statuat, ubi autem indidem semper certissima quadam duci conjectura queat, de potu, alimentoque vini intelligenda dicta esse: ideoque pro diluto semper tunc accipiendum. Quoniam certum, probatumque sit frequentissimum usitatissimumque diluendi bene vini veteribus semper morem fuisse. Quæ si vera esse contendimus, ac siccitas solius, ac per se perpetuo intelligenda est, humiditas autem aqua admisti, dictaque autorū de hoc aptissime semper tanquam applicari sensus quæque suo possunt, nulla hac quidem in re dissensio; discordia nulla fuerit, sicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, merito modo siccum, modo humidum dicatur, frustraque hoc pacto tot ac tanta, à tot ac tantis susceptæ de rebus his altercationes fuerint, quas diluere unica hac ex re veritateque, ipsa (ut mihi quidem videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quod minime cohærentia sibi protulerit, quam damnari, quod impossibilia, quæque ut fieri queant, rationi omni, ut videri unicuique possit, reclament, scripserit. Ea sunt dicta sexto de locis affec. lib. quo loco thorace & pulmonibus contenta, quanquam raro at interdum tamen per alvum, sicuti quæ sub transverso septo sunt, per urinas purgari solere dixit, atque ita pulmonis aliquando abscessum per urinam, thoracis vero per intestina & alvum purgatum visum à se testari ipse non dubitaverit. Quod non usque adeo videri mirum debeat, quum haud difficulter, sicut ipse ait, levis pulmonis arteria, quod puris in seipsam recipit ex abrupto abscessu, id in sinistrum cordis ventriculum deferre possit, unde in magnam arteriam incidens, pus per renes in vesicam transiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena cava, sic ex magna quoque arteria ramosæ quædam propagines in renes tendant. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptam, præternaturalemque saniem naturæ nostræ infensam, non solum arterias ipsas, quibus spiritus continentur vitales, omnium maxime rerum sibi adversantium noxam præsentientes: sed etiam sinistrum illum cordis ventriculum occupare posse, quo loco sanguis solummodo spirituosus quidam consistere soleat, ut, si pervenire eò delatum pus concedamus, necessarium sit cùm spiritus eò in primis infici in quibus vita, tum vero horrenda inde quædam symptomata sequi, cum tantum non quotidie in curationibus ipsis videamus impetentes cor ipsum, fumidos quosdam vapores ac malignos, cordis tremorem, syncopen, frigidosque sudores, ac horrenda quæque inferre symptomata. Jam si ex aeris corruptione infectis spiritibus febres oriuntur pestilentes, unde multa sæpe hominum millia pereant, quid censemus futurum, decumbente eo putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum statim iri spiritum ac sanguinem? cordisque vires, corpusq; una totum correptum affici credemus? His adductus rationibus inconsideratæ cujusdam oscitantiæ prope damnas Galenum, nec intra rationem ullam reperisse ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit ut ista scriberet: maxime autem quod repugnantia his ipsis scripsisse videri possit non immerito, ut sectione Aphorismorum 1. Aphor. 21. Qua parte cavendum nobis esse admonet, ne per principales corporis partes evacuatione unquam ducantur humores. Eadem culpa notas Avicennam, quod idem sensisse visus sit. Paulum, & Aetium eximis, quod diversa: Ad extremum rejecta Galeni, ipse tuam de tuo affers super re hac sententiam, ut facti tamen ratio, quod fieri interdum videamus, servetur: ais quoque videri tibi transmissionem puris hanc per venam potius sine pari fieri, per quam in venam cavam delatum, pervenire tandem ad vesicam possit, non secus ac in menstruorum suppressione videmus aliquando, ductibus iisdem sursum actum sanguinem sputo tandem rejici. Atque hæc fere argumenta sunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer sane abrogas. Verum si diligenter nobiscum perpendentes reputaverimus, animadvertere licebit longe aliud esse, quum quid naturaliter, atque quum præternaturaliter fit, cum à facultate quadam, atque quum ab affectu, cùm pars valet, atque cum imbecilla est, cum expellitur noxa atque cum recipitur. Contrarium enim inter se rerum harum, diversam quoque ac contrariam esse rationem oportet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad dejiciendam Galeni sententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum esse cor ipsum necessum sit. In syncope enim, ac tremore cordis, & hujusmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter ista possunt. Eodem pacto inspiratione attractus aer pestilens, si cor, vicinasque cordi partes male affectas, ac putredini expositas offenderet, noxam intulerit. aliter vero nequaquam: non injuria, succumbit enim his casibus impetentis nocumento cor, viribusque suis defectum afficitur. Contra vero quoties expultrice facultate sua validum nititur, longe à se venientem semper noxam expellit, atque ut aliunde aliquando transmissam admittat, non ut retineat, admittit, sed ut propellat, quasique per transennam, & in transitu actam ejiciat. Quod tunc fiat quoque, cum pulmonis abscessus disruptus, cum sibi forte invenit viam, ut per levem arteriam ab expultrice vi actus, tanquam fugiens sinistrum quoque cordis ventriculum perstringat. Quo tempore verisimile est, robore suo constans cor, spiritibusque una præditum validis, cum aliis una insurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulsionem: neque enim robusta quidem pars ea non sane admodum affici debeat, dum integra facultatem suam obtinet, quæ materiam quantumvis fœtidam ac corruptam, de sedibus suis exturbatam pellit. Solere autem expultricem vim ex minima quaque occasione per quascunque corporis partes humores quoscunque alios propellere, autorem habemus Hippocratem ipsum. Hippocratique una subscribentem Galenum. [illegible Greek] Id est. Videtur enim unumquodque ex uno quoque trahere, atque ad unum quodq; transmittere, unamque habere omnium conspirationem & confluxum, sicuti hoc quoque ipsum admirabilis maxime Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per singulas corporis partes ducto trahi humores malos, atque etiam malignos sæpe ad ventriculum, & intestina, rursus ex præcordiis sæpe ipsis in extimam cutis superficiem expulsos verti, quoties morbum faciens materia sæpenumero omnium pessima, cujusmodi quidem pestilentium febrium fuerit, expultrice facultate protrusa, particulas tunc omnes permeans in ambitū diffunditur. Hippocrates igitur est, qui primus partium omnium inter se consensum ac conspirationem quandam invexit quam videri possit sequutus Galenus, dum puris transmissionem per loca cordis fieri posse asseruit. Quæ siquidem robustæ partes eæ sint, viresque ac facultates obtineant suas propellendis noxis validas, verisimillimum est, transcursum eas ferre posse materiæ tantula temporis mora per cava illa, præcipue non usquequaque tamen, ut pleraque alia mala. Quandoquidem pus ipsum scimus rem esse semicoctam quandam, tum quæ non prorsus naturæ vires effugerit, atque ideo quã minus esse eidem adversa queat. Quod si tunc temporis imbecillum cor sit, viribusq; defectum suis, nec celeriter propterea depellere à se noxam

Responsio ad quæstionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

nam valeat, non negaverim ea casu, quibus abscessus ad cordis sedes eas tetenderit, hosce Syncopen, multaq; præterea incurrere symptomata alia posse, atq; adeo mortem quoq; ipsam fortasse quandoq; obire. Tanta enim esse potest redundantis eo saniei vis ac copia, unde ut veluti suffocatus perire æger queat. Nam alias nisi copia ea exuberet, non crediderim facile moriturum, cuius robur tam potens fuerit, ut immutanda in melius materia noxia, conficiendaq; inde puri satis esse potuerit. Neq; Galeno tamen adversantur ista, qui eo loci, sexto nimirum de locis affectis, nil aliud quam dilationem puris per loca ea contigere posse affirmavit: subsequantur autem nec ne symptomata, nihil quicquam pronunciavit. In quo igitur quæso reprehendere Galenum possumus, qui rem, quæ fieri posset narravit, rem verò ipsam aliquando insequentia non attulit: Neq; enim necessarium semper hoc facere erit, ut quispus per sinistrum cordis ventriculum transire, atq; ita in vesicam deferri aliquando posse dixerit, idem is, nisi etiam solere hoc ipsum gravia quandoq; insequi mala addat, damnandus propterea non sit: Non enim rem attingit hoc, quæ explicata satis esse videri potest, si delatio ea puris notetur tantum ea quidem in parte, in qua nihil quàm hoc ostensum aliud volebat Galenus. Concessi enim igitur rem hanc symptomata sequi interdum: num ideo culpabimus Galenum? quod id quod fiat scripserit, accidentia autem aliquando non scripserit? aut num affectus quidam cordis, quum de his scilicet institutus solum sermo est, non rectè numerabuntur? qui nihilominus sequi plerunq; syncope consueverit, etiamsi nullam syncopes mentionem faciamus. Si enim obstructionem arteriarum vicinarum cordi, syncopen facere: sæpe de arteriarum earum obstructionibus loquimur, aut scribimus: quoties hoc ipsum videlicet tantum agimus, de syncope verbum nullum: an ideo falsa nos dixisse cavillabitur aliquis? Sic Galeno quum derivatio tantum puris illa significanda eo in loco esset, nihil præterea, quæ sunt necessario adnectenda symptomata, quæ insequi interdum derivationem illam consueverint. Quid est aliud, quod queramur de Galeno? Nunquid falsa ipsum dixisse dicemus quod per cordis loca abire in vesicam pus existimavit? at supponit hoc, & eundem Hippocraticam illam admittere docuimus, exemploq; firmavimus maxime sæpe malignorum humorum ultro citroq; per corporis particulas omnes permeantium, & modo se foras ex præcordiis ad extimas corporis partes protrudentium, modo eisdem prorsus viis, sed discessu in contrarium facto, interius actorum, idq; in omnes prorsus partes ... ut inquiunt, in ... & rursus ... tertio de nat. facult. lib. nulla ut inde eximi prorsus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorundam symptomatum sequelam. Primum non erat necessum hoc facere aliud agenti, remq; solum ipsam ut contigit narranti: Deinde non semper successerint symptomata ejusmodi, sed quo casu tantum invalidum, imbecillumq; fuerit cor, spiritusq; vitales exiles, quemadmodum non quiscunq; corripi animi defectu videmus, etiam ut in corpore causa subsit, quæ facere hoc valeat. Fortis namq; virtus, quod dici solet, multis maximis nocumentis resistit. Ne miremur igitur Galenum ista dixisse, quæ, quomodo contingere possint, ratio extet. Nec valere existimemus transmissionem eam ad loca ea puris sequuntur aliquando symptomata quædam: ergo ... transmissio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum sanè posse absq; ... vel pareat, vel gravissimis quibusdam symptomatis corripiatur æger, aperte, ni fallor, docuimus, ac proinde minime contraria sibi attulisse credamus 2. Aphor. lib. 1. Quorum si recta examinetur ratio, confirmandæ potius Galenicæ hujusmodi sententiæ causa adduci debeant, tantum abest ut destruant. Nihil enim aliud persuadere nobis ... ibi, quam ut loca quæramus per quæ commodius semper, ac tutius duci evacuandus humor queat: insistatq; semper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, ut convenienter promoveamus, contrarium verò cohibeamus, aut alio avertamus, atq; hæc sunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: solere inquit, interdum fieri, quanquam rarenter, ut materia ex pulmone in cor feratur. Οὐ μὴν ἀλλὰ ... ... Atqui ait, plurimum non ita contingere consuevit, facta primum in asperas arterias transmissione, ut cum haud minus natura usitatam esse dicat, proinde minus esse quoq; intelligamus commodam, nisi tamen affatim confertimq; transmissio illa attracheam fiat: in quo periculum suffocationis subsit. Idem prorsus quod in Aphor. dixerat consuesse naturam, modo convenienter, modo contrarie hoc facere. Neq; usquam reperietur Galenus eo quidem in loco evacuationem hanc aliis prætulisse, sed solere, raro licet, à natura fieri, dixisse: videlicet, ut quum potiorem non invenit, hanc tamen ipsam tanquam secundo loco ad exonerandum se quærat. In Aphor. autem nihil aliud, quam medicum admonet, caveat diligenter, ne per loca inconvenientia ducat, quod nos quoq; præceptum sequuti, quoties evacuandum nobis contentum pulmone pus esset, si quam moliri non aliam commodam magis liceret, non utiq; ad loca deduceremus pauloignobiliora, quod idem à natura quoq; fiat, ut non, nisi quum aliter aliquatenus ... non potest, puris ab ea materia transmittatur. Nihil igitur controversiæ in his, repugnantiæ nihil. Non dissentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius (nam de Avicenna non ita quidem ambigo) illud enim quod utriq; verbis propemodum quibus Galenus ad hoc usi, per vasa quædam id fieri dixerint, quid aliud, quam monstrata à Galeno via illa (nisi vero aliquid nobis fingamus) esse possit, sane ego non video. Actius ad extremum quum Galenicam super hoc sententiam refutasse sibi videretur acute, in promptu excogitatam de suo communiq; tibi cum quibusdam aliis creduq;: siquidem transmissio tandem hæc fieri à pulmonibus ad vesicam debeat: per venam id solum fieri posse ἄζυγον quam vocant, id est, sine pari. Unde per venam cavam in vesicam tandem derivetur, non dissimiliter atq; quamvis motu in contrarium facto sanguinem menstruum videmus, cum impediatur naturaliter delegatas sibi vias invenit, retrocessione per venam cavam ad venam sine pari deferri, pectusq; ipsum ingredi atq; ita sanguineum sputum efficere. Mihi autem (siquidem ingenue quod sentio dicendum est) longe difficilior hæc esse, quam Galenica illa ratio modusq; videtur. Quum enim de pulmonis abscessu disputetur, nemini dubium esse potest, multò magis facilem habendum esse materiæ illius transitum in asperas, levesve arterias; quam quod pectoris primum cavitatem de pulmone emissa, empyemaq; primum faciens occupet, aliter enim non potest: Deinde vena sine pari exiguis magis osculis sese insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectum mihi valde esset fieri valde queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis, in cavitatemq; pectoris ingressus non sævissima quædam inferre symptomata debeat. Non enim ignoras, quacunq; in corporis parte, præsertim verò si thoracis cavitas ea esset, extra vasa contineatur sanguis, quantopere verendos affectus faciat: quod nihilominus evenire his casib. non experimur præter id quod, ut sputo educeretur contentus ita illa in parte sanguis, necessario prius intra pulmones eum assumi opus esset, ut per sputum deinde ita prodiret. Quanto igitur minore negotio existimandum nobis est menstruum sanguinem per venam cavam apertis continuoq; quibusdam viis in tracheam delatum sputo tandem ejici? Atq; hæc sunt vir doctiss. quæ si probaris, mihi quoq; probabuntur, sin minus, sequemur alia. Et quoniam

niam ſupereſt forte nunc ſatis adhuc mihi adſcribendum temporis, ſignificaq́; doctiſſimum quemq́; Patavinorum medicorum, quos ego præceptorum meorum ſemper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Piſonem libro, Galeni, eſſe (ut ita dicam) ipſiſſimum, quamobrem ego contrarium ſentiens, ad te ſcripſerim: rogo, legere ne graveris, licet paucula quædam de re hac ſcripta alibi à me ſint. Primum dico libri dictionem illius, longiſſime ſemper mihi diſtare viſam ab ea, qua Galenus in operibus ſuis utitur. Hujuſce ego rei fidem facere certiorem non poſſum, quam ſi per ſe eruditi, quos ego longe meipſo melius hoc ipſum animadverſuros ſperarem, collatis inter ſe lectionibus diverſis, exactè inprimis in hac inquirerent, inſignem quandam deprehenſuri vocum ac figurarum diverſitatem, maximeq́; elocutionis formulas, periodos varias, fluxumq́; nimis, ac ſolutum dicendi genus. Vox ἐντόδια dubitandi primum mihi anſam dedit, qua Ariſtoteles & Dioſcorides utuntur: Galenus (quod ſciam) nunquam niſi cùm aliena forte recitat. Αὐτίκα μὲν φιλικοῖς ἰνῶδες τοῖς ὄμμασιν, i. e. Confeſtim amatoriis inſpexiſti oculis. Periodus profecto nimis pro Galeno mollis. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς, verbum Poeticum prorſus, & prope dixerim ampullatum, quibus non temere uſum Galenum reperias. Dum Piſonis filii hiſtoriam narrat, quàm ſe pro adulatore gerit autor ille? quod Galenus ſemper cavit. Divinum ſæpiſſime appellat Platonem, Galenus ſapientiſſimum quo loco appellaverit, non ſuccurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorem Marcum divinum nominat, non temere invenias Galenum Marcum, aut Trajanum, aut Adrianum, aut Commodum, aut Neronem, aut Severum, aut Antoninum divinos vocaſſe, ut qui Cæſares, quoties illorum mentio incidit, nominibus tantum ſuis appellet ſic ſimpliciter. Deinde quod perſuadere omnium maxime poſſit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namq́; fuiſſe apparet ad Piſonem librum Romæ duobus imperantibus Cæſaribus atq́; ibidem rurſus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperavit, ut demortui jam mentio fit. Conſtat autem quamdiu Romæ vixit Galenus, nullos duos ſimul regnaſſe Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum uſque & Gordianorum tempora ſoli imperarunt, Commodus, Pertinax, Julianus, Severus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnaſſe faciunt cum filio annum aut eo paulo plus. Quæ ſi vera ſunt, certiſq́; argumentis colligi poteſt poſt Severum Romæ non vixiſſe Galenum: poſt quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non ſoli imperarunt: liber autem (ut diximus) is plurium ſimul Imperatorum meminit: neceſſario convincitur, Galenum ipſum libri autorem haberi neutiquam poſſe: qui ſub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romæ tantum fuerit, quos ipſos ad Piſonem liber mortuos jam faciat. Fuiſſe autem Severi temporibus Romæ Galenum vel illud argumento eſſe poteſt unum, quòd Severi juſſu in Theriacæ compoſitione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis ſumere, idq́; Romæ priuſquam ſecundo peregrinaretur. Poſt quod deinde tempus, cum in patriam reverſus alteram jam peregrinationem peregiſſet, tertio non rediit: non enim tertio peregrinatus eſt. Compoſuit autem librum de Antidotis in patria, vivente etiamnum Severo, vixitq́; poſtea domi ſemper ſuæ, ut nullo tandem pacto compoſuiſſe librum ad Piſonem potuerit, qui Romæ poſt Severi omnino tempora factus compoſitusq́; fuerit. Idem porro manifeſtius adhuc faciet lectio pergentis. Videbit præterita pro aoriſtis, modo minime quidem Galeno uſitato, τεθνήκασι τέχνολόγοται: animadvertet adulationis genus à Galeno ſummopere abhorrens: hiſtoriam fabulæ ſimillimam de ſerpentium in Romanorum exercitum projectione, de Cleopatra, de hujus ipſius ancillarum nominibus, de Auguſto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam. ὤμην ἀλύτως, φωνῶν σπερμολογικόν, φυτευτικοῖς λόγοις, πεμπαλαιότερον περιπλοκὰς, φαντασίας, σύγκρισις, προῖξις, τετραξιφόρτων, vocabula ſunt, quæ omnium minime Galeni moneta percuſſa videri poſſint. Quoties quidem de ſuo ea profert, non alienis utitur. Illud vero quomodo credamus Galenum admiſſurum fuiſſe, ut puello illi Theriaca ad pernitiem daretur? Hoc atq́; hujuſmodi præterea quædam, præcipue vero genus dicendi, longe à Galenico diverſum fidem cujuis facere poſſunt à Galeni officina removendum eſſe librum hunc. Ac vide quo progrediar: ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni eſſe credo opus, eandem ob cauſam, neq́; tamen tam me Ariſtarchum de rebus his facio, ut ad verſuum duorum inſpectionem, ſicuti in ſandalario ille olim, profitear Galeni me poſſe hanc illamve eſſe aut non eſſe dictionem affirmare. Verum, quod initio dixi, ſperarem ego eruditos idem, quàm me certius animadverſuros, modo animum intenderent, ut quod ego primus fortaſſe hoc deprehenderim, non id perſpicaciæ, aut eruditioni tribuendum alicui ſit, ſed animadverſioni potius cuidam tantummodo, verborumq́; inſpectioni paulo magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter ſoleant, ſtudia majora ſemper quædam ſpretis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, conſectandi. Vale.

Liber de Theriaca ad Piſonem oſtenditur nothus.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS MEDICUS,

Joſepho Salandio. Medico,

S. P. D.

Scribitur de Metallicis quibusdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi ſunt literæ tuæ, quibus prioribus meis reſponderas. Sum autem iis maximopere delectatus, cùm à viro Medicæ facultatis ſtudioſiſſimo emanarint, cujus percommode nunc fruor amicitia, quinetiam cùm à viro, quem & plurimi laudant, & cui mea ſcripta non parum probari intelligam. Nam etſi non deſint alii docti viri qui quotidie ad me ſcribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quòd eorum ſententiam tot laudibus mihi probes. Cùm autem ad me ſcribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hiſce diebus nuper elapſis fuiſſe ais, una cum Baptiſta Baliſto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidem meam conceſſiſſe fortunam, ut & jam me comite hoc idem eveniſſet. Quandoquidem (ut Galenus inquit lib. 7. & octavo de compoſitione medic. ſecundum locos) nemo in ſimpl. cognitione ſe peritum evadere confidere poteſt aſſidua tantum librorum lectione, etſi eos quidem graviſſimi conſcripſerunt authores: niſi ſæpius ad viſenda ſtirpium & metallorum genera ſe contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit edoctus ac oculorum ſenſu, guſtatuq́; omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cùm ipſe etiam aliter conſequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliaq́; loca navigavit, ut oculis propriis foſſitia quæq́;, & quæ in fornacibus perficiuntur, medicamenta inſpiceret. Hac autem nolim à me eſſe dicta putes, quòd mihi perſuadeam me adeo in metallica materia eſſe peritum, quaſi ſibi

Simplicium peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorũ lectione.

si tibi nonnihil hujusce facultatis te docere potuissem, nec quod credam ea ipsa metalla mihi longe magis quàm tibi esse cognita, sed quod videam Balistum illum, quem tecum duxeras in iis censendis metallicis medicamentis, quæ è fornacibus, in quibus æs conflatur, se accepisse scribit, non parum à scopo aberrasse. Quandoquidem quamvis ea omnia à Dioscoride describantur, ac etiam à Galeno, non tamen illa mihi esse videntur, quæ ipse Balistus putat. Scribit enim quòd mittat ad me Cadmiam, Spodium atq; Pompholygem, cùm tamen repererim ex ipsius inscriptionibus, pro Cadmia Diphrygem missam esse, pro Spodio Cadmiam botritem subnigram, & pro Pompholyge Cadmiæ aliud genus, quod ex cinereo rufescit. Legitima Pompholyx est mihi ad manus, candidæ farinæ similis, & admodum levis, quam ipsemet ab ærariis deraseram fornacibus, quæ iis in locis concrescit candidissimæ lanæ similis, ubi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Est etiam ad manus Spodium, quod circa imas hujusce loci reperitur partes, utpote ipsius Pompholygis pars gravior, & impurior. Quamobrem si una vobiscum fuissem, præter id, quod tua consuetudine ac doctrina fuissem maxime delectatus, Balistus ipse nonnihil fortasse doctior inde recessisset. Etenim non solum metallica hæc propriis nominibus appellassem, sed alia fortasse nonnulla digito (ut ajunt) ostendissem, nempe æris florem scoriamq;, quinetiam Cadmiam tum placitem, tum ostracitem, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim. Atqui valde sum admiratus qui factum sit, ut is qui in iis conquirendis te præceptorem asciverit, ita rem omnem perverterit. Ad hæc habeo tibi gratiam, quod (ut fidum amicum decet) ita libere ad me scribas, tibi me aberrasse videri in Hyacinthi historia, cùm adolescentem Hyacinthum, non Ajacem, ut ipse scribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quinetiam quòd de Zea dicocco agens, illam non declaraverim esse Far, quo nostrates in cibis utuntur. Cùm autem certo sciam, non aliam ob causam hæc abs te mihi scribi, quam ut meo honori, meisq; laboribus bene consultum velis, cupiasq; mea scripta omni prorsus erroris nota carere, nihil mihi verendum est, quin gavisurus sis, cùm in utraq; objectione, teipsum, non me quidem hallucinatum comperies. Proinde quemadmodum ego fraternas tuas objectiones candide ac syncere à te emanare video, ac etiam læto gratoq; animo suscipio, velim, ut eadem ratione meas admittas defensiones. Quæ tamen cùm fortasse tam placida esse nequeant quin te obliviosum ostendant, rogo ne ægre feras, si quomodo aberraveris, nunc tibi aperiam. Etenim id tantum efficiam, non ut te arguere velim, sed ut cognoscas me in altero non aberrasse, in altero non defecisse. Ut autem ad priorem tuam objectionem respondeam, in qua me aberrasse putas, quòd non rectè scripserim Ajacem in florem Hyacinthum fuisse conversum, quòd ea quæ de Ajacis cruore tradiderim, Ovidius de Hyacinthi adolescentis sanguine ab Apro interfecti posteritatis memoriæ commendaverit, scias velim, jam mihi sane manifeste constare, philosophiæ & medicinæ studia utpote nobiliora & fructuosiora adeo tuam occupasse mentem, ut hujusce fabulæ prorsus fueris oblitus: quemadmodum & mihi sæpenumero contigisse scio. Siquidem Ovid. lib. 10. & 13. Metamorph. scribit, Ajacis sanguinem in eundem crevisse florem, in quem Hyacinthus se permutavit. Quo factum est, ut Apollo cujus disco necatus est Hyacinthus, Ovid. ipsius testimonio morientem solaretur his verbis:

Pompholyx legitima.
Spodium ubi reperiatur in fornacibus metallicis.

Ajacis & Hyacinthi fabula.

> *Semper eris mecum, memoriq; hærebis in ore.*
> *Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.*
> *Flosq; novus scripto gemitus imitabere nostros,*
> *Tempus & illud erit, quo se fortissimus heros*
> *Addat in hunc florem, folioq; legatur eodem.*

Hic enim de Ajace intelligit Ovidius, quem fortissimum vocat heroem, de cujus interitu scribens lib. 13. ejusdem operis sic carmine habet:

> *Ne quisquam Ajacem possit superare nisi Aiax*
> *Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum,*
> *Qua patuit ferro lethalem condidit ensem.*
> *Nec valuere manus infixum educere telum,*
> *Expulit ipse cruor, rubefactaq; sanguine tellus*
> *Purpureum viridi genuit de cespite florem,*
> *Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.*

Hæc Poeta ille lepidissimus. Quibus subscribit Plinius libro 21. cap. 11. sic inquiens: Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens ejus, quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore editi, ita discurrentibus venis, ut Græcarum literarum figura ΑΙ legatur inscripta. Hæc ille. Proinde videas obsecro quàm late longeque à scopo aberraveris. Verum tu videris quonam pacto, quibusve argumentis te ipsum ab errore excusaveris, quòd credas Hyacinthum ab Apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamaverat, non Hyacinthus ab apro illo (Ovidii ipsius testimonio) occisus est, & in florem sui nominis à Venere ipsa conversus. Sed de fabulis satis. Quòd autem, ubi in Dioscoridem sum commentatus, non declaraverim, Zeam, quæ Græcis δίκοκκος dicitur, illud esse semen è quo far conficitur, cùm contra tuam sententiam certo sciam, aliud semen esse adoreum è quo far paratur, aliud vero Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit male sentire cum illis, quorum videris tu sequi opinionem. Ut autem non putes me fortasse hæc temere affirmare, scias velim, quod quemadmodum Ptisana paratur ex hordeo à putaminibus repurgato, confractis crassiuscule granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoque far: adeo ut Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è variis, ut diximus, seminibus habeantur. Cæterum quòd ptisana arte fiat, id facile comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptum reliquit. Quandoquidem composita quædam res est, tum ptisana, tum ejus cremor, ex hordeo enim probe contuso & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solum hoc sibi genus ita parati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, ubi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit libro primo de aliment. facultatibus, sic inquiens: Crudam ptisanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium conjectam manibus terere oportet eo, dum præpositus & qui in superficie est cortex, sit abjectus. Is enim quo vestitur, ceu tenuis tunica, non totus inter pinsendum abjicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterum quod Alica paretur ex Zea, eaq; præsertim, quam dicoccon vocant, testatur sane Dioscorides, quippe qui lib. 2. Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. capit. 11. his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum ejus in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur.

Zea & far non idem sunt semen.

Ptisana quare dicatur.

Plinio

Plinio item subscribit Constantinus imperator, qui l.3. sua agric. Ad alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in ferventem aquam injicitur. Optima est, quæ primùm excussa est: secundum locum habet quæ succedit, deterior autem tertia, id quod à Plinio transcriptum videtur loco superius citato. Quibus facilè palàm est, non solùm parari Alicam ex Zea, sed adeò eam frangi mola, ut postea incerniculis tria ejusdem excuterentur genera, nempè crassius, medium, & tenuius. Nec obstat quòd scripserit Galenus libro primo de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe quod (ut posteà dicam) eo in loco Chondrum pro farre, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galen. Quod autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob ejus in sacris sponsalitiorum usum, facilè tibi satisfactum iri putaverim, ubi hæc quæ sequuntur legeris. Plin. l.18.c.8. Frumenti genera, inquit: non eadem ubiq;, neq; ubiq; eadem sunt iisdem nominibus. Vulgatissimum far, quod veteres adoreum appellavere. Et eodem ipso cap. Qui Zea utuntur, inquit, non habent far. Item 7. ejusdem l. cap. Populum Rom. ait, farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ usus, nec unquam posthac, nisi post Pompeji magni ævum. Proinde, inquit idem Plin. Alica res Romana est, neq; Pompeji magni ætate in usu fuisse traditur, nec pridem excogitata. Præterea differre Alicam à farre testatur apertissimè Asclepiades eo in ecligmate, quod scribitur à Gal. l. 7. de comp. medicam. per genera c. 5. sic inquiens: Farris Clusini appellati sextarium dimidium, decocti marrubii viridis sextarium unum. Hæc in vas vitreum conjecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die Pharmacum mollito, quemadmodum Alicam maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aet. l.9. c.15. ita ex Archigene transcribens: Quod verò Latinæ in regionib. Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum & in pilam conjectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, ubi verò corticem exuerit, tollito atq; insolato: Deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore Alicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur, pro ægris verò variè apparatur, & Epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suavius & jucundius redditur. Hæc ille. Ad hæc facile constabit, Far nihil cum Alica habere cognationis, si Zeæ substantia rectè expendatur. Est n. hæc fragilis, ac mollis adeò, ut cortice expoliari non possit (ut Plin. inquit) nisi in pilis ligneis, cùm lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante, cùm sit algoris & frigoris impatiens. Far vero contra, quod durissimum sit, quodq; algores ac frigidissimas hyemes superare possit. Ac ea propter, dicebat Plinius loco superius dicto, far ex omni frumentorum genere esse durissimum, & contra hyemes firmissimum. Patitur, inquit, far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstivosos sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adoreæ donis, sicuti diximus. Optimum far dabat olim Clusium antiquissima Etruriæ urbs, unde dicebat Plin. l.18. c.7. In transpadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Clusium & Senas. Hinc itaq; tibi palam fiet nulla dubitatione esse affirmandum, non solùm Far ab Alica differre sed quod impropriè in quibusdam Italiæ locis Alicam far nuncupent, cùm Alica (ut diximus) ex eo Zeæ genere fiat, quæ dicoccos appellatur, quæq; Forojuliensibus vulgò vocatur Pirrafarra, quod ipsi quoq; perperam Alicam, far legitimum esse putent. Sed rectam Alicæ nomenclationem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farriq;, quod etiam habent proprium reservantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro. Quo autem factum sit ut Alica farris nomen in aliquot Italiæ locis hoc tempore sibi vendicaverit, nulla mihi alia succurrit ratio, quàm quòd putarim, quod cum legitimi farris usus ibi defecerit, Alica in ejus locum successerit, vel quòd facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina, Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicavit: Acorus, odorati calami locum tenet, & magnum Centaurium ubiq; legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quòd meminerim) nulla habetur historia, quòd primùm sit Far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (ut Galenus inquit) & apud Archigenem (ut recitat Aetius) Latinum hoc nomen ex Latino Græcum sit factum. Veruntamen etsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neq; credendum, quin illis Far innotuerit, cùm eo suis in medicamentis sint usi. Namq; (quantum mea fert sententia) cùm ii farris nomenclatura carerent, illud sanè sub chondri genere collocarunt, tanquam sub generali nomine omnium seminum, quæ ad ciborum usum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, ut palàm est ex Galeni verbis libro primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni lib. cap. Quamvis non negaverim quin etiam χόνδρος Græcis simpliciter Alicam quandoq; designet. Nam & in Etruria triticum granum vocant, cùm tamen granum universale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiam Latini Zeam semen appellavere, quo fit ut rectè etiam à nobis Chondros far dici posse putarim. Eodem sanè Ptisanæ nomine Græcos usos esse reperio, quod etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter utuntur. Siquidem non solùm hordei, sed & Alicæ, & Tritici, & Oryzæ ptisanam apud illos invenio. Testatur hoc primum Dioscorides libro secundo cap. de hordeo, ubi sic habet: Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. 1. de alimen. facul. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus, Ptisanam triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulò inferius inquit: Quidam autem dicunt ex Alicæ ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oryza fieri Ptisanam testatus est 8. c.18. libri sic inquiens. Itali quidem maximè Oryza gaudent, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palàm est, quod quemadmodum chondros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferenter capi soleat. Hoc idem in farre video pariter observasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumento illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei. Cujus rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ii enim ubi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeo ut quemadmodum Græci cum Ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cùm tamen simpliciter prolatum semper adoreum significet, sicut Ptisana hordeum & alica Zeam. Quo fit ut mihi persuasum velim (ut superius diximus) quod ubi Galenus l. 1. de aliment. facult. χόνδρος dixit: ex genere est tritici, valenterq; nutrit, ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, non de alica, quæ ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica post hæc speciatim scribens, tanquam ab altera differente. Quo posteà factum est, ut Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimum sint admirati Paulum à Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alica Farrisq; differentia nunc ad te scribenda suc-

Alicæ tria genera.

Adoreum semen frumenti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

Farris parandi ratio.

Farris & Alicæ differentia.

Quo factum sit, ut quidam alicam far appellent.

Chondros, Ptisana, Far, indifferenter ab autoribus capiuntur.

Far ex hordeo apud Columell.

Chondros apud Galenum pro farre. Pauli locus explicatus.

succurrunt, quæ si accurate, ut soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abjicias sententiam. Porro plantam, quam pro Tragorigano ad me misisti, cùm folia serpylli non habeat, nihilq; linguam excalfaciat, siccetq;: sed mansa lentitiam ac mollitiem quandam præ se ferat, haud quaquam Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Aegypto nasci scribit Crateuas, & alii, qui Panacem Chironium esse putent, sed cum nota non adstipulentur, neq; his neq; illis hactenus subscribere volui. Paliurum quam mittere polliceris gratissima sanè mihi fuerit: si legitimam referat. Sed cùm tantum semen à Dioscoride describatur, nec ullam cæterarum partium notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandum, Paliurum tuam esse legitimam, nisi ea ratione, quod à Græcis (ut ais) Paliurus passim dicatur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, ut in commentariis nostris in Dioscoridem diffusius sum commentatus. Vale, & ne oblivisceris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimùm ad me mittas. Goritia.

Paliurus.

Lib.1.c.104

10

PAMPHILUS FLOREMBENUS FOROSEMPRO-niensis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

Miraberis fortasse Andrea doctiss. qui te nunquam viderit, nunquam fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiam tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, ut à multis amentur colanturq;, quos illi ne noverunt quidem, tantum abest ut conspexerint. Tu verò unus es (tanta est ingenii tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctiss. quidem tempestate hac nostra planè venerentur. Quis n. est hodie qui Medicinæ studiis operam navet, qui tuos in Dioscoridem commentarios non perlegerit, non perdidicerit? nam adeo multiplici doctrina, & rerum cognitione referti sunt, ut meritò illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreverint. Me verò in primis adeo illi ipsi delectant, ut nulla dies elabatur, quin aliquid ex iis tanquam ex aliquo perenni fonte, hauriam, quòd facultatem hanc medendi meam, si qua est, quàm sentio quam sit exigua, locupletet: nec parum mihi contulerunt ad herbarum, fruticum, arborum, metallorumq; cognitionem. Cùm verò legerem ea, quæ scribis de altera Clematide Dioscoridis, non videris aliam plantam conspexisse, quæ illius descriptioni magis respondeat, quàm eam, quæ vulgo flammula nuncupatur: nec illam ipsam esse negares si per arbores reperes, quod exigit Dioscorides. Ego vero superioribus annis cum essem Forisempronii (ea est civitas prope Metaurum Umbriæ 15. millib. passuum à Pisauro distans) & campos nonnunquam peragrarem, & herbas quibus locus abundat, examinarem, illam sæpenumero vidi, legi, gustavi, flores observavi, radicitus (ut nihil non excuterem) evellendam curavi, & in sententiam tuam pedibus ivi. Semel autem contigit arborem quandam proceram, & amplam conspicere, de qua punicei flores quamplurimi dependebant: cùm verò propius accessissem, frutex quidam, simillimus Jovis flammulæ, viticulosis ramulis, rubescentibus, lentis, gustu plane acerrimis, flore puniceo, per illam repens totam occuparat: Cum primùm igitur illam degustassem, hæc est altera Clematis, ut existimo, dixi, & hactenus illam esse non dubito: habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Hac de re volui certiorem te facere, ut posthac diligenter (ut soles) inquiras hunc fruticem, examinesq;, & si mea tibi sententia placuerit publicæ utilitati elargiaris, nec adeo difficile fuerit videre tractareq;, nam tametsi ager in quo nunc degis eam fortasse non ferat, habetur tamen hic Venetiis in horto eorum, qui divum Franciscum sectari profitentur: locum appellant S. Francesco da la vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æque acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronii, quod nihil me movet. Ibi enim sponte nascitur: hic verò nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetiis.

Clematis altera Dioscoridis quæ

20

30

40

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Pamphilo Florembeno. S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

50

Grata quidem ac perjucunda mihi fuerunt literæ tuæ. Ex iis enim facile intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat à Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neq; de facie noveris, ad me scribas & amicitiam mecum contrahere cupias, cùm non desint clarissimi viri, quorum consuetudine, literarum maxime, delector, cùm medicæ materiæ studiosi, tum in aliis scientiis optime versati, qui etsi nunquam me noverint, nec viderint, frequenter tamen ad me scribere solent, ac de variis materiæ medicæ dubiis per literas mecum agere. Quam ob causam facile adducor, ut aliquando mihi assenter ipse, mihiq; gaudeam, non quod laudari tantum labores nostros desiderem, sed quod optimos quosq; viros iis delectari audiam. Tibi verò ingentes, & ago, & habeo gratias, quod mea tanti facias in Dioscoridem commentaria, quodq; tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento revolvas. Siquidem hæc omnia maxima sunt & certissima tui in te amoris argumenta. Verùm quid à te in posterum expectandum, cùm, quæ jam tertiò multis aucta rebus ac illustrata prodibunt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirùm me tot laudibus abs te celebrari spero, quod nunquam mea scripta promereri crediderim. Sed hæc jam missa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioscoridis accedamus, de qua ita accurate ad me scribere videris, ut eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum nostrorum editionibus cæteris rei plantariæ studiosis, mea opera innotescere desideres. Scias itaq; velim me idcirco tibi perpetuo fore devinctum, quod viderim te nulla alia ratione adductum, ut de re hac ad me accuratius scriberes, quam ut amorem erga me tuum, tuiq; animi liberalita-

60

tem

rem apud me testatam relinqueres, atq; nostros in Dioscoridem commentarios splendidiores redderes. Quo fit, ut nihil mihi magis nunc sit in votis, quàm tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc si contigerit, occasionem sane commodissimam exhibebis, ut tui nominis autoritate mea scripta magis inclescant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticulosam conspexisse plantam, agrorum quorundam sepes scandentem in comitatu Tirolensi, à qua purpurei dependebant flores stellatim fere radiantes, sed nescio qua mentis perturbatione vel somnolentia, à me ipso avocatus, plantam legere, & examinare neglexerim. Caeterum si recte memini, haec nihil prorsus viticulorum & foliorum facie à mea Clematide, quam nos Vitalbam vocamus, differre videbatur, quo fit ut credam me non longe à scopo abesse: quandoquidem etsi Vitalba purpureos flores non ferat, si eam recte per omnia intueamur, nulla sane erit nota qua non illi correspondeat, ac nos ad credendum compellat, vel ipsam Clematidem esse alteram legitimam, vel alterum ejus genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioscorides, nec alius (quod viderim legerimq;) qui plantarum historias scripserit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam pervincam vocant, caeruleos gerat flores, qui quidem color non longe à nigricanti purpureo distat, facile adducor, ut credam eam legitimam esse Dioscoridis Clematidem, quae purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalba Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cùm innumera aliarum plantarum genera nostro hoc aevo sint adinventa, de quibus antiqui nulli meminere. Reliquum est ut si his in locis aliquid tibi gratius praestare possim, id libere à me peti abs te posse intelligas. Vale.

Clematis altera duplex.

Diosc. li. 4. cap. 6.

Clematis altera legitima.

VINCENTIUS CANTONUS MEDICUS,
Petro Andreae Matthiolo,
S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censurae in ejus in Dioscoridem Commentaria.

Cum anno praeterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum ullis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Cassiani thermas, ut ibi aquas sponte nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi forte aderant ejus rei causa nonnulli veteris urbis cives, viri sane cum summa probitate, tum etiam eruditione. His cum in amicitiam familiaritatemq; venissem, ut in Thermis plerunq; fieri solet, inde recedentes multis à me precibus petierunt, ut unà me ad urbem veterem conferrem: Quibus cum non possem non honestè non assentire, ac etiam videndae urbis desiderio allectus, facile consensi. Venimus tandem illuc, ubi cum solatii perlustrandaeq; urbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum forte deveni ad Myropolae cujusdam officinam, ibiq; cum conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modo unam modo alteram, ut fieri solet à rei herbariae studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui coepissem, rem eousq; produximus, ut in simpl. medic. sermonem incideremus. Quo tandem factum est, ut de tuis in Dioscoridem commentariis non indignam fecerim mentionem. Quae cum, pro eo, ac rei ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantumq; eis tribuerem, quantum à summis viris medicae materiae peritis Pisis, Patavii, Bononiaeq; tribui, sciebam: unus quidam, qui tunc forte supervenerat arridens, recte quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre patriaeq; tuae dignitatem tueri conaris: Si vero Matthioli opus recte perpendere volueris, id sane permultis erroribus undiq; scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in ejus aedes me conferrem, ostensurum esse dicebat. Hujus ego rei novitate permotus, ut qui omnia magis fore credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quàm si id palam faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaq; non multo interjecto tempore rectà ad ejus aedes venimus, ubi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Diosc. mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissemq; frivolis admodum argumētis hos patres tecum contendere, consultius fore duxi assentiendum esse quàm te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, ut rei copiam mihi non denegaret. Quamobrem perlectis omnib. petii, tanquam admirans, ut harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeo ut non exemplum sed libellum ipsum Monach. manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaq; ad te mitto non solum ut vanas (ut spero) eorum calumnias, si placet, mea causa rem medicam jam addiscentis, refellas, sed ut intelligas quam subtiles sint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli commentarios.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Vincentio Cantono Medico,
S. P. D.

Respondetur praecedenti Epistolae, censurisq; Monachorum.

Gratissima quidem mihi fuerunt literae tuae, quas una cum Monachorum illorum censuris in Dioscoridem meum ad me misisti: Recognovi enim ex illis, quanta (quae tua est humanitas) me prosequaris benevolentia, quantaq; tua sit meae augendae, ac tuendae existimationis promptitudo. Quo fit, ut jam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem usque bonorum illorum Patrum objectiones, sed sane nihil commotus sum, quod viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cùm nullis rationibus, nec alicujus momenti argumentis in me nitantur invehere, potius de his mecum videre deberem, quam tam frivolis, & inanibus respondere censuris. Attamen cum videam, te non mediocri esse desiderio, ut horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, omittere sane non potui, quin tuis votis satisfacerem, utpote qui à me petieris, ut tui tantum causa id facere non recusarem. Caeterum animadvertas velim, ne id notae tibi magis quam mihi hi patres acceptum referant, & subinde perpetuo te odio prosequantur. Ego quidem tibi morem geram, sed tu postea cum illis pugnabis nostra hac indutus lorica: Nolim tamen, ut horum odiū adeo pertimescas, ut hasce quas mitto recriminationes occultes. Sed simulac perlegeris, eas illico ad eum hominem mittas, qui tibi hasce Monachorum censuras concesserat, ut cognita suorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum quidem jure laudasse fateatur: quinetiam, ut si fortasse is falsam eorum imbiberit doctrinam,

Responsio ad Monachorum objectiones.

degustato Matthioli antidoto, hanc statim revomat. Sed jam audias quàm bellè, quàm rectè, quàm facilè horum confutarim calumnias.

ACORUM.

Pseudoacori radix nulla acredine prædita.

Castigatio.

FAteor quidem, ut Monachi scribunt, me in meis scripsisse Commentariis vulgaris Pseudoacori radicem, quod flore melino in palustribus & aquosis nascitur, gustus non esse acrem: gustanti enim mihi, mandentiq; sæpius hanc, omni prorsus acredine destitutam reperi. Sententia nostra maximè astipulatur Fuchsius vir profectò clarissimus, quippe qui scribat in suo libro de stirpium historia, Pseudoacorum hoc nullam gustantibus acredinem relinquere. Quod & tu facilè affirmabis, ubi primum hujusce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non posse Pseudoacorum aliis in regionibus gustu acre, ut Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis sapor. Verumenimvero cùm loca non nominarint, ubi Pseudoacorum degustaverint acre, facilè adducar ut credam censura subesse mendacium, quo fit ut à prima instituto ne tantillum quidem commovear. Ego de Italico loquutus sum, Fuchsius de Germanico. Sed Monachi fortassè de fanatico disputant.*

GALANGA.

Castigatio.

Furtivæ messis suspicio.

SUi instituti immemores Monachi, scribunt de Galanga differentes, se falsò à me de eo esse redargutos, quòd ipsi nusquam scripserint, quasi inferentes his verbis, se haudquaquam scriptis commendasse communis usus Galangam non esse genuinam, sed Junci odorati radicem. Constat tamen dementatos esse Monachos suo ipsorum testimonio, quandoquidem in Galanga antidoti commentario id apertissimè fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in usu, teste Brassavolo, Acorus est, imò verius, secundum alios, radix quæ utimur pro Galanga, est radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod postea repetierunt in Diamorusia antidoto, ubi Galangam vocatam pro Schœnantho substitui jubent: Quo fit, ut non parva subsit furtivæ messis suspitio, cum fata segetis non recordantur messores. Novum jam audis problema, de quo fortassè latius alias disseram. Interim de calumnia tu judex esto.

MEUM.

Lib. 1. cap. 3.

Castigatio. Lib. 21. c. 23

Mei species duæ.

SEd videas quàm inane, ac infirmum sit tertium eorum spiculum, quod in me jaculantur, cum statim excussum dissiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere species contra Dioscoridis mentem, quod scilicet is non duas species, sed duas Mei differentias habeat, me quasi his verbis insimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputant, quòd genuinum non noverim Meum. Atqui qua fronte id scribere audeant asserere profectò nescio: Siquidem in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscorides plures Mei species, vel differentias, prout ipsi somniarunt Patres, cùm ibi unius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quàm sint hi Monachi medica materia imperiti, & quàm oscitanter in Dioscoride studuerint. Plinium dixi non Dioscoridem Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, ubi quis Grammaticum genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differentiarum mentione his verbis. Duo genera ejus, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit ut jam aperte cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quòd mihi vitio adscribant, me legitimum non cognoscere Meum, haud sanè moror, quandoquidem ingenui esse animi semper existimaverim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterum nullam aliam ob causam de hac re me accusant, quàm quòd ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nursia, & Calabriæ montibus repertum, genuinum illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo jure credere deberem, haud secus quam si ea Apollinis vel Æsculapii manu conscripta essent. Atqui ego non ita facile soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, noverimq;: quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo judicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falso discernere nequeunt. Profectò nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quoniam tractu temporis adeo inclarescant, ut nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo postea factum est, ut nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantam nulla dubitatione demonstrent, cujus imaginem nos etiam favente DEO opt. max. nostris in commentariis una cùm cæteris pingi curabimus, non tamen ut hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut Monachi opinari videntur) ostendam. Hanc certò scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quàm genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ii Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit ut haud rectè putarint Monachi me suum nunquam vidisse Meum. Vidi quidem ac novi, quin etiam pluries degustavi, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare contigit. Etenim est in primis quòd viderim, hujusce plantæ radices longe crassiores, vegetioresq;, quàm legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quod eadem graviter potius, quàm suaviter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non grave olentes. Est præterea quod mansæ non multum acrimoniæ resipiant. Verùm, quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putaverim, quam hoc omni fere acrimonia destitutum. Est etiam quod extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis faciant. Id quod etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum, & tantum à Medicis ingq; admodum paucis seri solere. His itaq; palàm est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuo decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq;, quàm doctrinæ & diligentiæ nobis adscriberetur. Quæ ob causam illos mihi perpetuo damnandos proposui, qui tam temere de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longè magis, qui, ubi fatear hanc vel illam non vidisse nec novisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimescere soleo, quòd semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio invol-

De rebus difficilibus dubitare, non est à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meum, quo recentes utuntur, pharmacopœi, non per omnia legitimo correspondet.

Meum legitimum in Italia non nasci. Lib. 21. c. 28

Autoris institutum.

involvere, nihilq; de illis decernere, quàm in posteritatis discrimen falsa pro veris adscribere, & dubia pro certis asserre.

SALIUNCA.

DEliros aliquando fieri Monachos manifesto est argumento, quòd asserant scripsisse Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cùm nusquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinii autoritate, & rationibus nonnullis contra Ruellium & Leonicenum Celticam nardum & Saliuncam plurimum inter se differre sim commentatus.

Stolida Monachorum censura.

COSTUM.

VEnio nunc ad Costum, in quo non leviter me accusant, quod perperam scripserim dulcis Costi nunquam meminisse authenticos scriptores, cùm tamen Serapio non parvi faciendus autor, Constantinus & Montagnana, dulcis Costi mentionem fecerint. Porro miror sanè cur etiam Aesopi fabulas contra me non citaverint. Sed videas obsecro quàm belle ex balatu cognoscantur oves, & strepitu anseres. Serapionem ego nunquam sum aspernatus, quod is Dioscoridem, & Galenum sequutus in simplicium medicamentorum libris procul dubio inter Arabas primas teneat. Atqui is ubi Costi historiam & vires describit, Costi dulcis nullibi meminit, quemadmodum nec Avicenna. Quo fit, ut mihi persuadeam, ubi amari dulcisq; Costi meminit capite tertio libri quinti sui breviarii, ibi plures subesse mendas, quibus ubiq; scatent cuncta Mauritanorum volumina. Evenisse enim id erroris facilè crediderim non solùm interpretum negligentia & inscitia, sed etiam arrogantia, quod aliquando non modica suæ ipsorum inventionis verba addere soleant. Quapropter nil mirum si recentiores Medici, qui hæc non ignorant, Mauritanorum scriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipse Serapio: etenim si scivisset dulce Costum haberi, nulla ratione mihi credendum est, quin is illius mentionem fecisset, ubi proprio capite de Costi historia & viribus egit. Cæterum Constantini autoritatem nihil moror, nam præter id quod ipse in hoc deceptus sit, Arabum errores sequutus, cùm fuerit & ipse Monachus, mihi suspectissimus est testis, cum de utroq; jure irritum sit Monachi testimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre testari. De Montagnana autem nil aliud dicam, quam quod Galeni & Dioscoridis manes mihi excitandi sunt, ut montem hunc Montagnanam in judicium vocent, & sua inscitia arguant. Nam cum hujusmodi monte, ubi tot immanissima sylvæ, tot præcipites anfractus, tot senticosa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotii est. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos invisam colles, frugifera in agris colligam grana, asperos verè, & senticosos montes, quin etiam stramina Monachis & Eremitis relinquam.

Castigatio.

Serapionis lectio non improbatur.

Mauritanorum volumina mendis ubique scatent.

Cap. 318. Monachi testimonium non recipitur.

SCHŒNIANTHOS.

SCribunt in primis de Schœnantho agentes, quòd ego probare contenderim, communis usus Schœnanthum nil aliud esse, quàm genuinum, sumpto ab ipsius radicibus argumento, quòd scilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui hasce radices fecerit cùm nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, ut æquum est, Patres, sed se clamant falsò in Schœnanthi calamo à me esse redargutos, quod fere omnes Dioscoridis codices, tam Græci, quam Latino sermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc somnia potius apparent, quàm censuræ. Somnia inquam, quòd nusquam in commentariis meis probare contenderim Schœnanthum communis usus, esse legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) scripsisse Serapionem Schœnanthum radicibus esse latis & nigris. Etenim tametsi Schœnanthi radices thymi radicibus aliquanto tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendum sentio, radices Schœnanthi Serapionis testimonio latas & nigras esse debere, quum is nihil de nigredine meminerit. Quod autem ad latitudinem spectat, minime intelligendum est, voluisse Serapionem hasce radices facie esse latas, sed quòd diffusius eædem per humum spargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum sint capillorum modo, & quæ Schœnantho insunt, Serapionis testimonio illis longè tenuiores habeantur, manifesto cuiq; erit argumento, non intellexisse Serapionem de latitudine substantiæ ac formæ, sed quòd magis latæ se humi diffunderent, quamvis ipse interpres Serapionis ipsius sententiam ineptissime explicaverit. Cæterum non minus somniasse videntur de Schœnanthi calamis, cùm omnes Græci Dioscoridis codices tam manu scripti quàm typis excusi, qui ad manus sunt, habeant, [illegible]*, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioscoridis interpretes, quorum nemo habetur, qui in suis versionibus calami non meminerit, quos si legissent Monachi, fortasse non ita temere fabulati fuissent.*

Castigatio.

Cap. 19.

Monachorum inscitia.

Lib. 1. c. 16.

SANTALUM RUBRUM.

MEdicamentorum profecto omnium ignari, non parum me accusant in Santalo rubro, quòd illud scripserim non esse odoratum, quum tamen contrarium (ut ipsi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore detestor sententiam, cùm nusquam hactenus repertum sit Santalum rubrum, quod per se fuerit odoratum. Per se inquam, quod quandoq; eveniat, ut dum cum cæteris Santalis convehitur, ascititio eorum odore ex contactu spirare soleat, quemadmodum & vestes, & linteamina odorata fiunt ubi vel Moschum, vel Ambarum, vel alia quævis odoramenta iis interponuntur, id quod tractu temporis evanescit ubi in posterum ab odoratis secernuntur.

Rubrum Santalum non est odoratum.

CAN-

Digitized by Google

CANCANUM.

AC jam propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ studiis admodum delectaris, fastidias in audiendis innumeris horum Monachorum erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cùm tu ipse has incommoda tibi paraveris. Conqueruntur Monachi, quòd eos reprehenderim in Cancamo, quod pro Cancamo, sanguinis draconis lachrymam substituerint in ea Antidoto, quam Diallacam vocant, propterea quod Cancamum menses suppressos eliciat, contra verò lachrymas illa prohibeat. Atqui cùm non noverim (ajunt) multis in plantis contrarias esse facultates, ut exempli causa in ipso Cancamo, cujus non solùm (teste Dioscoride) facultas est, ut menses remoratos provocet, sed ut sanguineas gingivarum fluxiones cohibeat, me ignorantia acriter accusant: quinetiam ut non abs re de me conqueri videantur, videri apertissime clamant hasce contrarias facultates non in Cancamo solùm sed in majori & minori centorio, in phillirea, in alismate, in medio & in aliis quàm plurimis, adduntq; præterea ut suam magis videantur comprobare sententiam, mastichem, teste Galeno, constringere, ac pariter emollire. Id quod etiam à me scriptum esse sciunt capite de prunis, ubi affirmare non dubitavi Pruna, Tamarindos, & Myrobalanos alvum & exolvere, & simul constringere posse. Verùm non possum horum satis demirari ignorantiam: siquidem cum Dialacca antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob causam, ut jecur, & ventriculum roboret, ac eorundem, & lienis infarctum expediat, ictericos juvet, menses eliciat, & aquas cutem subeuntes pellat, videas tu obsecro, qua ratione lachryma, quam Draconis sanguinem vocant: cui tantum vis inest adstrictoria, Cancami loco tam temere substitui possit. Caveant itaq; Myropolæ ne tam detestandum sequantur errorem Monachorum scriptis delusi, & ne falsa eorum doctrina morbos augentes affectos subinde facile in necem trahant. Quòd autem dixerit Dioscorides, admoto Cancamo sanguinem è gingivis manantem cohiberi, ut Monachi affirmant, profectò me legisse non memini, sed quod gingivas humore prægnantes attenuet, ea sane facultatis ratione, qua pariter obesos extenuat. Somniarunt itaq; Patres, Cancamum sanguinis profluvia adstringere, cùm nec apud Græcos, nec apud Arabas id usquam reperiri possit. Ad id autem quod dicunt, me non novisse quam plurimas esse plantas, quæ contrariis constant facultatibus qualitatibusq;, nil aliud respondendum succurrit, quàm quod ipsi rectè de suo testantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Mastiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognovisse, tu facilè nosse poteris, quàm stulte se suo jugulaverint gladio.

Monachorum querela. — *Castigatio. Cancami vires.* — *Sanguis Draconis. Myropolæ admonentur.* — *Lib. 1. c. 13.* — *Monachi suo ipsorum gladio jugulati.*

COCCOGNIDIUM.

SCripsi quidem nec id unquam fateri erubescam, Coccognidium Cnaxensibus Piper montanum appellari, etsi Monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper esse velint. Thymelææ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioscoridi dicuntur, adeo piperi similes sunt, ut nil mirum, si rustici similitudine persuasi, has baccas in montibus provenientes Piper montanum vocaverint. Nam & Theophrastus libro nono c. 22. de historia plantarum, ubi de Pipere egit, illico de Gnidio grano meminit, utpote quod maxime piperis faciem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Atqui facilè concedam, aliis fortasse in locis fieri posse, ut incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quod sciam alias etiam esse plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, ut exempli causa de Cichorio dicam, quod id quibusdam Italiæ locis vocatur Girasole, quo nomine in eadem Italia appellant alii Ricinum. In foro Julio Abrota nunc ubiq; appellatur Veronica, quæ tamen maximè differt à Germanorum Veronica: Ideoq; non ob id fatebor jure in me scripsisse Monachos, præsertim quum quid velint, pro montano pipere, non dixerint.

Piper montanum. — *Plantæ regionum more diversis vocantur nominibus.*

MYRTINUM OLEUM.

QUòd cum Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim, fateor. Atqui etiam fateor perpetuo hallucinari Monachos, quippe qui tam temere negare audeant Myrtinum oleum Mesui unquam cum fructibus parari. Siquidem is Myrtinum oleum eodem modo parari scribit, quo paratur è Cydoniis malis. Cujus parandi ratio, Mesuis ipsius testimonio est, ut non solùm Cydoniorum malorum succus, sed ipsa etiam mala tesseratim incisa in oleo decoquantur. Quamobrem non satis admirari possum evanidam Monachorum censuram, & quòd tam aperte negare non dubitaverint, ullo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterum nostra hujusce olei parandi ratio Mesuis non est, nec etiam Dioscoridis, sed secundum sententiam nostram: quam si improbaverint Monachi, parum sanè moror, cùm nullo jure me Mesuem sequi quispiam cogere possit. Verùm ipsi merito quidem arguendi sunt, quòd in Myrtino oleo parando suum Mesuem, in quem commentati sunt, non sequantur, nec ejus doctrinam recipiant & aliam hujusce olei parandi rationem à se inventam afferant.

Castigatio. Myrtini olei parandi ratio.

PISSASPHALTUM.

SCripsisse me, Pissasphaltum nil aliud esse quàm picis asphaltiq; mistionem quandam, non memini, nec ullibi in meis habetur scriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, si dixerim hoc etiam somniasse Monachos. Scripsi quidem id dixisse Plinium, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium persequuti sint Monachi, id obsecro respondeant, quibus veritas cordi est, & horum jam norunt insaniam, quam eo magis vinculis coercendam putarim, quo insipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modo Asphaltum, modo Pissasphaltum (quod est falsissimum) Græcis appellari.

Lib. 24. c. 7. — *Monach. imperitia detegitur.*

MACER.

FAlsò hallucinari nos in macere, inquiunt Monachi, scribit Matthiolus, cùm tamen in hoc ille plurimum cæcutiat, dum comprobare contendit, Dioscoridis Macerem à vulgari Mace plurimum differre: Quinetiam falsò Serapionis autoritatem adducit, quòd non scribat aliud esse Dioscoridis Macer, sed quòd aliter illud appellaverit Dioscorides. Verùm si ita res se haberet, ut ille inquit, quod scil. differret Dioscoridis Macer à Mace Serapionis, quidnam Galeni sententia respondebit? Fateri quidem cogetur, se in quam maximo versari errore. Patet error Serapionis testimonio, quippe qui Galeni verba referens, ante ea quam Diosc. verba afferat, non scribit Galeni Macerem à communi Mace differre. Quibus facile conjiciet quispiam idem esse Galeni Macerem cum Mace Serapionis. Ideoq; si Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Dioscoridis Macer differt à Mace Serapionis, ergò Dioscoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamen falsum esse convincitur. Adhæc tametsi Dioscoridis codex, quem vertit

Monachorũ in Macere querela. — *Monachorum argumentum.*

vertit ipse Matthiolus, & alia quædam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, [illegible] certum est, scriptorum incuria & negligentia, cujus erroris manifesto est argumento Serapio, qui Dioscoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec desunt aliorum autoritates, quas brevitati indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum sunt verba: Quæ quam frivola, quam inania insulsaq; sint, quamq; eorum argumenta valeant & veritatem respiciant, illico cognosces. Scias itaq; velim Galeni verba apud Serapionem nihil prorsus attestari pro Monachis, sed contra eorum sententiam apertissime affirmare. Quandoquidem simulac scripsit Serapio in ipso capitis principio sub titulo Bubese ex Isaaci autoritate de nucum Myristicarum Mace, illico subjunxit aliorum testimonio (Dioscoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui Cortex est, allatus non è Græcorum regione, sed aliunde, crassus, flavus, & admodum astringens. Quibus palam fit Serapionis ipsius testimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quodq; ultimum genus Dioscoridis & Galeni sit Macer. Postremo huic generi statim conjunxit Serapio verba Galeni, utpote qui non ignorabat de hoc scripsisse Galenum, ut quis facile ex iis Galeni verbis cognoscere potest, cum proculdubio affirment Galeni Macerem ex India non ex Græcia afferri, quodq; is cortex sit in quo plurimum sit terreæ qualitatis. Quibus palam est evanidum, inane, falsumq; esse Monachorum argumentum, & proinde falsam quoq; esse consequentiam: Ad veritatem enim copulativæ (ut Dialectici attestantur) requiritur ut utraq; pars sit vera: Verum quum hic prior falsissima sit, ergò, &c. Augent præterea nostras in Monachos rationes Arabum nomenclaturæ, etenim ut aperte patet Avicennæ testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem, Bubese: Alterum verò Græcorum, Talisfar, de quo, non de Bubese apud Serapionem scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cæterum mirum in modum hallucinari Monachos magno sibi ac cæteris erit argumento idem Avicenna, qui cum scivisset Maceris duo esse genera, de his diversis scripsit capitibus, diversis inscriptis nomenclaturis; nempe de Arabum Mace sub Bubese, de Græcorum verò sub Talisfar, quemadmodum palam est fecisse Serapionem. Adhæc manifeste patet, Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro 6. de simp. med. facultatibus. Macer, inquiens, cortex est, qui ex India convehitur, gustu multum acerbo, cum levicula quadam acrimonia, jucundum satis redolens, ut pleraq; aromata, quæ ex India convehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida paucula vero calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;. Proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, & frigoris differentia, neutrum insigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissime colligi potest longè satis à Mauritanorum Mace differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam leviuscula acrimonia, quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimum excalfacit, odorem jucundum perfundit; & leviusculum quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quo facile quispiam rei Medicæ peritus dixerit, Arabicum Macem tantum calidi quantum sicci concepisse, vel fortasse plus calidi, & quod pleraq; ejus essentia sit tenuium partium, omnisq; adstrictionis & frigiditatis expers. Adhæc maximo sunt argumento, Macim & Macerem nihil inter se habere cognationis Dioscorides, Galenus, & Paulus, quum ii nunquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis convehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quin etiam cum illo adveherentur myristicæ nuces, quarum historiam & facultatem describere non prætermisissent, quum inter peregrina aromata non infimum habeant locum. Postremo rem omnem adversus hosce Patres concludit Plinius, qui de Græcorum Macere agens, Macer, inquit, qui ex India advehitur, cortex est rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. *Lib. 12. c. 8.* Porro ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non ut ego scribo, aliud esse Dioscoridis Macerem, nihil sane moror, quum utraq; lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominavit Dioscorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace non intellexisse, ipsa ab hac diversa nomenclatio: quinetiam & ea, quæ subsequuntur ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secundum Serapionis interpretationem omnino contra Monachos affirmant, cum dicant, Machir cortex est ligni sive coruum, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatæ, ut fortasse somniarunt Monachi. Cæterum ad argumentum illud quod dicunt Dioscoridis codicem, quem ego sum interpretatus, & alios quamplurimos, non esse genuinos, quod in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respondeo non Dioscoridis codices hoc loco esse depravatos, sed Monachos ipsos una cum Serapione: quum nunquam repertus sit Græcus codex, nec manu scriptus nec typis excusus, quinetiam nec Latinus cujusvis, qui acuti saporis mentionem fecerit. Id quod manifeste arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quod id scripserit Galenus. Quandoquidem is (ut omnibus palam est) Dioscoride longe fuerit diligentior in expendendis medicamentorum saporibus & qualitatibus cum primis tum etiam secundis: Ac hinc factum est, ut nunquam scripserim ego Græcorum Macerem non esse acutum.

Cap. [illegible] — *Serapioni Macis genera duo.* — *Monachorum argumentum vanum.* — *Maceris & Macis apud Arabes differentiæ Talisfar, Bubese.* — *Castigatio.*

CANINUS RUBUS.

A Macere ad Caninum rubum vertuntur his verbis: Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quærit Plinii testimonio comprobare Cynosbatum à sylvestri rosa plurimum differre, idq; præsertim quod Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maxime à Dioscoridis Cynosbato differunt: quinetiam quod Theophrastus speciatim scribat tum de sylvestri Rosa, tum de Cynosbato alio à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos una cum Marcello non parum iure hac aberrasse: Sed revera ipse hallucinatur, cùm non videat nos de multis scripsisse plantis, quæ cùm compluribus conveniunt stirpium generibus, ut, exempli causa, hæc Cynosbati demonstrat planta, quæ & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest: & proinde mirum non est, si Plinius eam vocaverit Cynorrhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idem profecto designat. Cæterum fortasse Plinio differentiæ causa Cynorrhodos dicta est hæc planta: Siquidem is de duobus aliis Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quod ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: namq; & is quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensuit una cum sylvestribus rosis, illico pro rubo Canino aliam plantam subjungens à Dioscoridis Cynosbato plurimum differentem. Ubi autem scribit Dioscorides rubi Canini fructum olivarum nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantum intelligit: ac ita omnia sunt clara; ut clarus etiam videatur Matthioli error. Quod deinde una nomenclatio pluribus conveniat planta

Monachorum objectio.

tis testatur apertissime Plinius, cùm dicat Ilium quoddam rubrum vocari Cynorrhodon, & Capparis plantam aliquibus appellari Cynosbaton: quamvis præter id habeatur rosa quædam sylvestris, quæ fructum edit olivæ nuclei magnitudine. Hæc illorum sunt verba. Sed cujus sint valoris, & quàm inania ac fabulosa, jam audies. Fabulosa, inquam, quòd nusquam à me scriptum sit, Plinii & Theophrasti Cynosbaton differre à Dioscoridis Canirubo, sed tantum horum Cynosbaton plurimum differre à sylvestri rosa: quo fit, ut ubi præmissa sunt falsa, quæ sequuntur vera esse nequeant. Præter id quòd Cynosbati plantam tam cum rosarum, quàm cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento asseveret quispiam, citra tamen rationem omnem, inter sylvestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non noverit hasce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter se maximè pugnare? Nemo sanè id unquam affirmarit nisi prorsus desipiat. Ad hæc nullibi quòd legerim, viderimque, inter sylvestres rosas Canini rubi meminere unquam Theophrastus & Plinius, etsi id fortasse somniarunt Monachi. Cæterum ad id, quod ajunt Cynosbaton fructum ferre ossis olivæ similem figura non magnitudine, nil aliud verius dici potest, quàm quod in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant. Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus olivæ similes, quibus facilè quispiam noverit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palam sit, harum plantarum baccas non forma solum, sed etiam magnitudine olivas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulò diligentius, hæc fortassè non ita ignorassent. Etenim is ubi vel flores, vel fructus, vel folia cùm aliis plantis comparat, nisi ad unguem tam in forma, quàm in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, & parvitatis differentias. Id, quod in hujusce plantæ fructu minimè prætermisisset, cum omnibus palàm sit, rosarum sylvestrium fructus, non solùm olivarum nucleis, sed etiam ipsis olivis esse longè majores. Verùm prorsus dementatos esse Monachos facilè conjicies, si rectè perpenderis, quod hic afferant Cynosbati baccas olivarum nucleis esse æmulas, & in Mesuis commentariis de Diamorone agentes hujusce plantæ fructum pyris similem faciant. Præterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio, Cynosbati fructum semen aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus, quippe is copiosissimo semine refertus est non lanugineis floccis tantum, ut Dioscorides inquit, & eum sequutus Galenus. Cæterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt, illico post sylvestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & sylvestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo vero libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter sylvestres rosas, quemadmodum fecit Serapio Theophrastum imitatus. Sed differre Cynosbaton à sylvestri rosa idem testatur Theophrastus libro & capite nono de plantarum historia. Siquidem is Canirubi fructum averso flatu colligendum esse scribit, alioqui periculum oculis imminere: id quod apertè demonstrat super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel pulverulenti aliquid insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in sylvestrium rosarum fructu nunquam visitur. Postremo si Dioscorides scivisset, nil aliud esse Caninum rubum quàm Rosam sylvestrem, sat erat illi profectò dicere, quòd Caninus rubus Rosæ esset omninò similis, non autem quod arboris instar assurgeret rubo longè major, quodque folia ferret Myrto latiora, à quibus rosa plurimum differre videretur. Theophrastus Canirubum punicæ speciem referre ait, quæ cùm folia Myrto similia proferat, non putarim ego differre Theophrasti Cynosbaton à Dioscoridis Canino rubo.

Inania ac fabulosa ostenduntur Monachorum sententia.

Ruborum & Rosarum differentia.

Insipida de Cynosbati fructu censura.

Castigatio.

Cynosbati fructus qualis.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

SYLVESTRIS OLEA.

Infirma Monachorum fides.

Manifesta Monachorum temeritas.

Olea sylvestris spinosa.

NEscio profectò an temeritati vel invidiæ, an stultitiæ vel ignorantiæ, vel fortasse malitiæ ascribendæ sint hæ Monachorum calumniæ, quum nihil prorsus rationis aut veritatis resipiant. Negant audacter Monachi, fidem nostram insimulantes, sylvestres oleas ullis rigere aculeis, nec ullo authorum testimonio contrarium comprobari posse. His, ut censuræ plus fidei authoritatisque adjungant, addunt se plures vidisse in Apulia olearum plantas, tam domesticas quàm sylvestres, quam ego ferè viderim folia: sed quantum à veritate absit eorum fides, tuipse tibi facilè testis esse poteris, quum in agro nostro Senensi sylvestris Olea frequens habeatur. Quin etiam idem cæteri testabuntur quamplurimi rei plantariæ studiosi, ad me quotannis Patavio (quæ eorum est humanitas) huc Goritiam proficiscentes, qui amplum sylvestris oleæ ramum firmissimis aculeis rigentem inspexerunt, ex Arbi Hadriatici maris insula advectum, & ad Monachorum deliramenta apprimè utilem.

CORNUS.

Monachorum in Geographia ignorantia.

Ida Trojæ mons. Castigatio.

SEd in Corno quid dicunt? me perperam scripsisse ex Theophrasto, Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longè magis distant, quàm à Salice Ficus: quinetiam nec novisse, vel in hoc loco in Theophrasti codice subesse mendam, vel fortasse Cornum nunquam vidisse Theophrastum. Præterea, ut etiam Geographiæ se non imperitos ostendant, addunt nunquam legi in Theophrasti codice Idam Troæ esse montem, sed montem Idam in Creta tantum haberi Insula. Ex quibus facilè quispiam sanæ mentis conjicere poterit, quanta sit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Trojæ monte ob Paridis judicium famosissimo scribunt apertissimè Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela, & cæteri clariores Geographi, quorum non solùm volumina non legere Monachi, sed nec (pace eorum dixerim) eorum fortasse novere nomina. Atqui ut sapientior aliquantulo eorum evadat cuculla, sciant velim, haud nos latere in Creta quoque esse montem nomine Idam, cum sæpè legerimus apud Virgilium,

> Dictamnum genetrix Cretæa carpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus describatur. Verùm non ob id dixerim, ut somniare videntur Monachi, apud Trojam aliud non haberi ejusdem nominis montem, longè famosiorem. Is enim Geographorum omnium consensu altissimus mons est ad Troadem spectans, in quo ingentissimæ habentur sylvæ, præsertimque resiniferarum arborum, quod facilè ex Theophrasti lectione quispiam conjicere potest, quippe qui sæpè sæpius Idæ & Idæarum plantarum meminit. Atqui Theophrasto, qui plantarum historiam non Geographiam describit, non fuerat opus addere Idam esse Troadis montem, cùm id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quod

autem

autem scripserim ex Theophrasto Cornum arborem quæ in Ida monte crescit, folia habere Amygdalæ, fateor, cùm hoc ex Theophrasto facile probari possit. Sed me credidisse, vel scripsisse, nostratem Cornum, quæ mihi notus est, Amygdalæ esse foliis, nunquam sane fatebor. De Ida vero Corno, quam nunquam vidi, nullam ego certam possum afferre sententiam, nec tamen est, quod prohibeat, quin libere credere queam, Cornum in Ida nascentem folio esse oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla sit apud autores controversia. Quamobrem id potius mihi credendum statuerim, quàm temere cum Monachis affirmandum, Theophrastum non novisse Cornum: etsi recte sane quispiam dubitare posset Theophrasti codices hoc in loco subesse mendam.

Lib. 3. ca. 12. de plant. hist.

10

NUX VOMICA ET METELLA.

Resipiscentne unquam hi Patres Reverendi? Vix id mihi persuadeam, nisi fortasse cum ad Elleborum venient. Nam ubi jam cum vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria sua ipsarum facultate delirium faciunt, in aliquandiu sit immorandum, verendum est ne tam propere ad mentem & rationem revocentur. Scribunt me in hisce censendis nucibus adeo esse hallucinatum, ut quid de iis scripserim nesciam: quum eæ nuces, quæ inter Myristicas reperiuntur nec Vomicæ sint, nec Metellæ: sed nucum Myristicarum monstrum, in quibus nulla cognoscitur deleteria facultas, ut ego mihi persuadeam. Verum Monachis danda nunc venia videtur, tanquam ab hisce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quod nusquam a me scriptum sit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myristicas, quæ sumentibus necem inferant.

Monachorum calumnia exploditur.

20

LAMPSANA.

Negant me nosse Lampsanam, quod scripserim hanc flore esse albo, quodque in Italia non usurpetur in cibis, quum genuina flore sit melino, & in Apulia frequentissime in cibum veniat, ubi omnibus & pueris etiam ipsis notissima habetur. Quibus recte responderi posse crediderim, quòd si diligentius accuratiusque rem plantariam expendissent, & optimos legissent autores, qui plantarum historias scribunt, non ita fortasse facile se omnibus deridendos objecissent. Scripsi quidem, Plinii testimonio, florem proferre Lampsanam napo candidiorem, non album, ut Monachi somniare videntur: id quod iterum atque iterum affirmare non verebor. Namque tametsi Lampsana melinum proferat florem, quemadmodum & Napus, cùm tamen Lampsanæ flos colore sit longe dilutiore, recte sane Plinio scriptum est, hanc flore esse napo candidiore. Quibus verbis videtur voluisse Plinius Lampsanæ florem dilutiori haberi colore quam napi, & non, ut Monachi volunt, absolute candido. Verum si hisce rationibus sibi satisfactum iri negaverint, & me Plinii sententiam haud recte intellexisse contenderint, recte sane objici poterit, eos legitimam non nosse Lampsanam, quum hæc, Plinii testimonio, album non melinum gerat florem.

Lib. 20. c. 9.

30

BALSAMITA.

Sed jam sese offert recriminanda Balsamitæ censura, in qua, quòd scripserim Balsamitam vulgo mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, ut ipsi dicunt, omnium consensu ea planta genuina sit mentha Romana, quam ipsi Lassulatam vocant. Sed quid aliud rectius responderim, quàm Monachos sua ipsorum falce sibi secuisse pedes? Etenim quum superius de Cynosbato litigantes ostenderint, probaverintque, plures haberi plantas, quæ uno & eodem nomine appellantur, huic uni tantum argumento, si saperent, acquiescere deberent. Cæterum planta, quam ipsi Lassulatam obscuro tamen autore appellant, ea est, quam in hortis passim habemus foliis salviæ latioribus betonicæ æmulis per ambitum serratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquanto majoribus, corymbaceis floribus melino colore in summitate emergentibus, amaro in universum sapore, & odoris graveolentia. Hæc itaque (ut scio) variis appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diva Maria, nonnullis mentha Græca, aliquibus salvia Romana, sed qui mentham Romanam vocaverint, habeo neminem præter Monachos. At si à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cùm illa salviæ longe similiora proferat quàm menthæ, facile conjicient rei herbariæ studiosi rectius huic salviæ quam Menthæ nomenclaturam convenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parum sane moror, quamvis nunc, ut Monachorum censuram irritam reddam, comprobare compellor non solum meo ipsius, sed tuo etiam testimonio. Balsamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negaverim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cum sciverim hanc, Brasavoli testimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à crispis foliis Mentham crispam appellari.

Castigatio.

40

Lassulata Monachorum quæ.

Salvia Romana.

50

AMBUBEIA.

A Balsamita ad Ambubeiam veniunt, ubi me perperam affirmasse contendunt Rostrum porcinum appellari Ambubeiam, cùm nil aliud sit Ambubeia quam genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectius fortasse responderet quispiam, nil aliud esse Porcinum rostrum quàm horum despientium, quo materiam Medicam pene universam defœdarunt, & inverterunt. Quandoquidem mea ipsius sententia nusquam scripserim rostrum porcinum esse Ambubeiam, sed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgo piscia alletto, quibusdam vero etiam Ambubeiam. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda stirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etsi scripserit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiam: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quam Rostrum porcinum sive Monachi caput. Sed hæc non meminisse

Porcinum rostrum.

60

Castigatio. *Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput.*

OCIMUM.

Ocimi genera tria. Citreatum & Caryophyllatum ocimum. Cap. 56. 157. 155.

Iam tadet profecto cum istis ineptiis me ad nauseam usque contendere, sed tibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quòd tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophyllati ve Ocimi meminerim. Scripsi quidem (ut ingenue fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentius expendissent Monachi, novissent fortasse repertis inter ea cum Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cum id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quam Serapionis Citreatum: illud vero, cui folia insunt parva ac tenuia, jucundissimum odorem spirantia, nil aliud sit quam Caryophyllatum. Etenim si quis Ocimi genera, quæ Serapioni tribus diversis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentariis. Sed nescio quo vultu se jactent Monachi, se primum Caryophyllatum Ocimum hoc ævo adinvenisse, quum id Serapioni folia parviuscula proferat, & caulem angulosum, hic vero folia melissophylli majora, & caulem rotundum edat.

Castigatio.

SMILAX HORTENSIS.

Lib. 2. c. 140. Capreolus quid. Lib. 4. cap. 7.

Quòd scripserim hortensem Smilacem varii coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliisque sustentaculis se implicat, longe a scopo me aberrasse clamant, cùm tamen ii hac in re in manifesto versentur errore. At qui cur non fatear hoc me scripsisse, cùm illud idem scribat Dioscorides, & Smilax illa claviculas sive capreolos revera manifesto proferat? Facile hoc non negassent fortasse Patres, si omnes hujusce plantæ partes, notasque diligentius expendissent, sique non ignorassent quid Capreolus Latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. Siquidem hortensis Smilax seu (ut illi vocant) Indicus phaselus capreolos utrinque in caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similes, non cernantur capreoli, tamen sunt iis per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclymeno habentur. Ac proinde recte scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, ut Smilax. Cæterum cum hisce plantis capreoli bicornes non sint, sed uno tantum processu prodeant, parvo emergente cacumine folio, putant patres hosce processus, quibus hortensis Smilax arboribus se implicat, haudquaquam appellari posse capreolos, sibi (ut puto) persuadentes ita a capreolorum cornibus denominari. Porro si haud ignari vocabuli energiam intellexissent, & scivissent capreolum Latinis a capiendo suam duxisse denominationem, & ἕλικα Græcis a verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumvolvere, circumflectereque designat, suam trahere originem, novissent profecto capreolos à bicorni forma minime denominari. His itaque palam fit, non oportere plantarum capreolos omnes esse bicornes, ut fortasse sibi persuasere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis divinis lectionibus quàm humanis operam navarint.

Castigatio.

CHELIDONIUM MINUS

Subdubitavi quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cùm teste Galeno minus Chelidonium usque adeo acutum sit, ut exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nusquam me affirmasse scio hanc herbam Chelidonium illud esse non posse, cùm omnes in universum notæ Chelidonium minus quam maxime referant. Quinimo ut comprobarem legitimum esse, ea quæ de Aro scribit Galenus, in medium attuli. Nam, exempli causa, si ut ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo estur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi sit acrimonia vis, ut non solum mansum linguam, & fauces acerrime vellicet: sed etiam cutem exulceret appositum, non est sane quod prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præsertim cum in hac planta nulla penitus sit nota, quæ reclamare videatur. Hanc itaque etsi scripserim, ut meam solverem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accusari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum subdubitaverim testiculum Sacerdotis (ut vocant Monachi) minus esse Chelidonium: Namque cum sciam de incertis dubitare, virtuti potius quam vitio esse ascribendum, nec ullibi de testiculo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in seipsos latrare sinam, & de suis inter se contendere testiculis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia, ii rectius testabuntur.

Testiculus Sacerdotis. Faceta castigatio.

RHABARBARUM.

Rhabarbarum à Rhapontico differt. Castigatio.

Rhabarbarum à Rhapontico differre adeo firmis rationibus in nostris comprobavimus commentariis, ut nil aliud Monachis contrarium, sententibus mihi respondendum esse asserat, quam quòd extrema dementia sit Rhabarbarum cum Rhapontico æstimare. Nam cum nullis argumentis, nullis probatorum scriptorum testimoniis contendant, nihil Rhabarbarum a Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non est, sed sinere Monachos sua frui ignorantia, perinde ac cæteros sui similes, qui tantum suis opinionibus addicti in pertinaciæ fimo jacere malunt, quam nitidis ac floridis acquiescere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

Sed quam temere in clematide Aristolochia, quam tantum abest ut noverint, ut ne viderint quidem, me insimulent, tu tibi ipse facile judex esse poteris, ubi commentarios nostros Latino sermone conscriptos nunc

primum

by Google

primum edendos legeris. Ibi enim non solùm Monachorum censuram, perversamq́; sententiam explosam reperies, sed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognosces, quippe qui censeant eam genuinam esse clematidem Aristolochiam, quam vulgus longam existimat. Clamant Monachi maxime hallucinari Matthiolum, quòd asserat fateaturq́;, non solùm non cognoscere clematidem Aristolochiam, sed in Italia haberi neminem, qui eam demonstret, cùm tamen ubiq; hac in vineis, aliisq; in locis habeatur frequentissima, & dactylite ubiq; copiosior, quam putant me nunquam vidisse, ob id haudquaquam se ambigere ajunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. Hisce itaq; cum (ut antea dixi) satis superq; responsum sit in Latina illa editione, quam propediem dabimus in lucem, & ne in hisce inanitatibus plura quam doceat ætatis nostræ momenta evanescere permittamus, non est cur ea quæ antea scripta sunt hic à me repeti expectes.

> Monachorum censura explosa.

RUTA SYLVESTRIS.

Quàm temere asserant ea omnia, quæ de sylvestri Ruta in meis scripsi commentariis, è suis in Mesuem scriptis esse deprompta, unicuiq; facilè constabit, qui eorum, & meos legerit commentarios. Sed nolit, obsecro, DEUS Optimus Maximus, ut tam sim amens, ut Monachorum ineptias imiter unquam, in censenda secundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeant quàm somnia, deliramentaq́;, tam clara tamq́; evidentia, ut nullis non risum excitare possint, simulq; stomachum movere. Ii enim (ut rem hanc exordiar) simulac longa verborum serie de altera sylvestri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac suadent, cùm hæc non habeatur nisi rarissima in Italia, Myropolas ejus vice rectè uti posse Androsæmo, quod Hypericum vocamus, quum nil aliud Hypericum sit quàm genuina sylvestris Ruta altera. Qua in re usq; adeo despiunt, ut non ab re mihi verendum sit, ut ullo unquam tempore ad mentem restitui possint. Sylvestris primi generis Ruta, Dioscoridis ipsius testimonio, in omnibus suis partibus hortensi est similis, præterquam quod gustatu sit acrior. Hæc in Goritiensi agro Salvatino, & Gargano montibus, adeo copiosa provenit, ut toti fere Europæ pro parandis medicamentis sufficere possit: quam qui viderunt rei herbariæ studiosi, horum deliramenta, qui me sibi furatum esse mentiuntur, perpetuo deridebunt, quinetiam qui hæc legent, quum illis palàm fiet in quam multiplici hic versentur errore: In multiplici errore, inquam, quod primum existimaverint Sylvestrem Rutam ab Androsæmo, & Hyperico nihil differre: Deinde quòd putaverint Androsæmum, & Hypericum unam, & eandem esse plantam, quum tamen Dioscorides de his seorsim, tanquam de differentibus plantis egerit. Postremo quòd prodiderint hanc primi generis sylvestris Rutæ historiam hic à Dioscoride esse descriptam, magnamq́; habere cum Hyperico cognationem, quod potius somniasse quàm sensuum judicio scripsisse videntur Monachi, quum non hujus Rutæ caput sit, in cujus fronte in quibusdam falsis codicibus illa leguntur, quæ doctissimorum virorum testimonio hic ascititia, Hyperici autem propria censentur: sed ejus quod proximè sequitur, in quo alterius sylvestris Rutæ, quam alii Moly, alii Armolam vocant, describitur historia.

> Monachorum in sylvestri Ruta ridenda opinio.
>
> Lib. 3. c. 45.
>
> Castigatio.

PANAX.

Quòd Mesues in describendo Panace aberraverit, & Asclepium cum Heracleo confuderit, fatentur sanè omnes contra Monachorum sententias, Medicæ materiæ studiosi, qui in Mesuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgò vocant officinæ, ex Heracleo tantum (ut Dioscorides inquit) collachrymat, quippe cætera Panacium genera nihil liquoris fundunt. Atqui cùm Mesui ex planta destuat Opoponax, quæ ferulaceis sit foliis, facilè quispiam nosse poterit Asclepium pro Heracleo perperam accepisse Mesuem. Etenim Heracleum Panaces foliis non exit ferulaceis, sed ficulneis. Deinde sui Panacis caulem facit Mesues cubitalem, quod proculdubio indicat Mesuem Asclepium describere, quod Dioscoridis ipsius testimonio Heracleum altissimum caulem proferat, Asclepium vero cubito haud majorem. Quibus palàm est unà cum Mesue hallucinari Monachos.

> Mesuis in Panacibus erratum.
>
> Opoponax ex Heracleo tantum destuit.

CARUM.

Crediderunt Patres Carotam Italis vulgò vocatam, cujus purpurea radice in acetariis hyeme vescuntur, legitimum esse Carum: quod attestantur eorum in Mesuem commentaria, quorum autoritate freti, non leviter me erroris accusant, quod unà cum vulgo crediderim illud genuinum esse Carum, cujus semine passim utuntur Myropolæ, quodque iidem, Mauritanos sequuti, Caros vocant: sed in hoc, quemadmodum in cæteris, cæcutire Monachos apertissime demonstrat Carotæ semen, quippe quod gustantibus mandentibusq́;, nullam, vel obscuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quispiam rectè asserere possit ex tertio esse excalfacientium & exiccantium ordine, ut de Cari semine scribit Galenus, & manifeste apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obscure mordet, & os (ut Dioscorides inquit) non ingrato odore commendat. Quin & (ut Galenus ait) manifeste excalfacit, urinam ciet, & flatus mirifice pellit, id quòd Carotæ semini præter Monachos ascribet nemo, quum id nulla sit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis siccitatisq́; tam valida facultas, quæ talia præstare possit. Cari historiam, qui scribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, ut alia ratione comprobare nequiverim Carum, quo passim utimur, esse legitimum, quàm ab ipsius facultate, quæ facilime gustatu deprehendi potest.

> Carotæ semen.
>
> Lib. 3. c. 57.
>
> Cari historiam antiqui non descripserunt.

SYLVESTRE CUMINUM.

A Caro ad sylvestre Cuminum veniunt, in quo censendo non parum me ignorantiæ insimulant, quòd non noverim flavum Melanthium, vel (ut ipsi dicunt) Nigellam citrinam sylvestre esse Cuminum

primi generis Dioscoridem: sed ii mea sanè sententia in magno & aperto versantur errore: quandoquidem, ut unusquisque sanæ mentis per se cognoscere potest, nil aliud unquam fuerit Nigella citrina quàm flavi coloris Melanthium, cùm neminem lateat, si Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quàm in seminis colore. Cætera namque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate nulla differentia discerni possunt, cùm eadem utrique sint folia, idem caulis, flos idem, capita utrique per omnia similia, idemque in omnibus hisce partibus sit sapor eademque facultas. Seminis quoque nulla forma visitur differentia, sed tantum coloris, quem qui dixerint genus immutare posse, & ex Melanthio sylvestre Cuminum efficere, extrema eos teneri dementia procuIdubio censebunt omnes rei herbariæ studiosi: speciem enim immutare poterit coloris in semine vel in floribus varietas, sed haudquaquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papaverum semine quotidie comperimus? Ex quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papavera. Id quod etiam perspicuum est in hyoscyamo, lactuca, hortensi smilace, anguria, quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum semina etsi quandoque albo, quandoque nigro, nonnunquam & flavo rubentique colore varient, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Nam si, exempli causa, in genere Leucoii, quod albam violam Latinis designat, non solùm Dioscoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum scriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, sed etiam quòd croceum, quodque purpureum, amentis profectò fuerit opinio, quòd Nigella citrina Melanthium non sit, quòd sola coloris seminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaque palam fit, ut in hac censenda Nigella, & sylvestris hujusce Cumini historia hi Patres, & qui eos sequuntur, planè hallucinati deprehendantur. Quippe hujusce sylvestris Cumini semen, in capitibus mollibus ac rotundis acervosum gignitur, fortasse vulgaris pimpinellæ nostratis modo, quam quidam sanguisorbam vocant, non autem in capitibus Melanthii instar durum, solidum ac fractu contumax.

Nigella citrina quid.

Seminum color genus plantarum non immutat.

Castigatio.

OREOSELINUM.

Sed in Oreoselino quid somniavere Monachi? Somniaverunt, inquam, quod unà cùm Marcello perperam crediderim montanum Apium, quod Græci Ὀρεοσέλινον vocant, semen papaverum modo in capitibus proferre, cùm tamen hoc sit falsissimum Hermolai & Ruellii testimonio, qui rectè sanè animadverterunt Dioscoridis codici hoc in loco subesse mendam: ideoque locum hunc pristino candori restituentes scripserunt montanum Apium semen proferre non papaveris, sed cicutæ, quemadmodum cætera Apii genera. Id quod manifeste demonstrat antiqua Dioscoridis versio, ac etiam Serapionis lectio: siquidem ibi manifestè legitur montanum Apium cicutæ semen progignere. Hæc Monachorum in Oreoselino est adversum me censura, imo ridenda stultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellii opinionem sequutus, imo potius Theophrasti lectione persuasus, scripserim in commentariis meis Oreoselinum haudquaquam capitula papaveris modo progignere, sed semen cicutæ æmulum: quod omnibus palam fiet, qui in meis in Dioscoridem commentariis meam de omni Apio perlegerint censuram. Ad hæc falsum esse convincitur Serapioni proferre Oreoselinum semen cicutæ simile, cum quispiam facilè nosse possit, non sine hac menda fuisse Dioscoridis codicem, à quo transcripsit Serapio, cujus hæc sunt verba: Oreoselinum est planta habens virgam longitudinis unius palmi aut circa, quæ egreditur à radice una subtili, à qua plures virgæ parvæ egrediuntur, & à virga egrediuntur ramuli plures, super quos sunt capitula similia comæ, nisi quia sunt minora satis, & rotunda, & in eis semen longum. Quibus palàm est, quàm acutum sit Monachorum judicium in indaganda stirpium historia, cùm non dicat Serapio similia Conio sed Comæ, quod verbum à Meconio corruptum esse nemo sanè inficiabitur, qui non usque adeo fuerit stupidus, ut nesciat an cicuta vel papaver capitula proferat.

Castigatio.

Cap. 290.

Serapionis locus explanatus.

CHAMÆLEONES.

Dum meam in Chamæleonibus damnant sententiam, quòd mihi perperam persuaserim plantas Carlinas vulgo vocatas genuinos esse Chamæleones, ii profectò hisce censendis Carlinis prorsus hallucinati deprehenduntur, cùm nulla dubitatione affirmaverint, Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioscoridis Chamæleonem hactenus semper existimavi, ejusdem esse Spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν vocant: Alteram verò caule viduam, spinam esse Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cùm spina alba (Dioscoridis testimonio) caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantemque, perinde ac folia, unde fortasse suam duxit nomenclationem, & flores purpureos: Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò majore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus versicoloribus hyacinthi æmulis, non simpliciter purpureis: nulla ratione dici posse crediderim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam, de qua fortasse somniarunt Monachi. Neque etiam eos similiter probare posse censeo, Carlinam caule vacantem spinam Arabicam esse, quòd nusquam invenerim scripsisse Dioscoridem spinam Arabicam caule vacare: sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo sanè rectè quispiam concludere poterit, Arabicam quoque spinam proculdubio caulem edere perinde ac albam. Cæterum quòd firmissimis tum argumentis tum rationibus affirmaverim, Carlinas esse Chamæleones contra Monachorum censuram, nec id temere ex me tantum depromserim, tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioscoridem commentarii, qui Latine jamjam è prælis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi satis sententiam meam de Chamæleonibus comprobaverim, non videtur hic esse opus eadem iterum repetere. Legent (ut spero) quàm plurimi rei medicæ studiosi nostros illos labores, qui posteà suam de his sententiam ferent, dicentque, longè magis decere Monachos suum colere Breviarium, quàm de simplicibus verba facere: de quibus tamen si tandem quandoque loqui voluerint, de seipsis loquantur. Siquidem usque adeo simplices, ne dicam stolidi suis ex scriptis apparent, ut non parva de seipsis volumina conficere possint. Si hoc posthac fecerint Monachi, & in suis persliterint calopodiis, non ita fortasse deridebuntur ab omnibus.

Inutilis Monachorum opinio.

Lib. 3. c. 11.

Castigatio.

LEU-

LEUCACANTHA.

Porro quàm falsò me accusent in Leucacantha, ipsa mea attestantur commentaria, quæ non ita facilè Monachi fortasse in suum perverterent sensum, si is tuendæ potius, quàm deprimendæ veritatis fuisset animus. Siquidem tametsi dixerim ego, non esse omnino rejiciendam eorum sententiam, qui carduum, quem quidam Divæ Mariæ appellant, Leucacantham putant, quod folia illi sint lacteis quasi maculis infecta, radixq; amara ac dura, non tamen id unquam me affirmasse constat, quemadmodum habet eorum censura. Quandoquidem quum neminem habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserunt, ulla habeatur hujusce plantæ nota, præterquam quòd sit spinæ albæ similis, non ab re credidere quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortasse radicis amaritudine ac duritie, hanc legitimam esse Leucacantham, quanquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

Falsa Monachorum accusatio.
Carduus Divæ Mariæ.

TRAGACANTHA.

Negant subinde patres communis usus lachrymam, quam passim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimam esse, quod genuina linguæ subdita, facilè (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc verò nunquam. Quinimo si linguæ supponatur, adeo lentescit, ac tenax evadit, ut nullo fere modo dissolvi queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, ut qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquam de sola lachryma linguæ subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam, scribit his verbis: Hujus increbuit usus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq; destillationes cùm melle in delinctu, liquescitq; subjecta lingua. Hæc Dioscorides. Quibus palàm est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subjiciendam, ut clarissimorum medicorum institutione fieri assolet, cum Bechicis catapotiis & Diatragacantho, quibus ipsa lachryma commiscetur: quandoquidem cum oporteat medicamenta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus universum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita, sensim leniterq; liquescere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis usum describere. Nam si hujusmodi medicamenta devorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deserantur, sed in ventriculum. Alia huic accedit ratio, quòd si lachrymam per se tantum linguæ submittendam intellexisset Dioscorides, subjunxisset quidem, ut sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum planè videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subjiciatur paulatimq; liquescere cogatur, ac deinde silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaq; rationibus non modo rectè, meo quidem judicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quod Tragacanthæ lachrymam exceperit, linguæ subjiciendum esse, non ipsam per se lachrymam, sed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, esse deceptos.

Monachorum inscitia in explanando Dioscoride.
Lib. 3. c. 20.
Dioscorid. locus explicatus.

HYSSOPUM.

Magno etiam mihi vitio vertunt, meq; ineptissime stirpium comparationem facere scribunt, quod (ut ipsi falsò calumniantur) totam Hyssopi plantam unum tantum corymbum fecerim, ut cùm chrysocome concordari videretur. Sed profectò nil mirum, quum hactenus ad Elleborum non pervenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papavera, Mandragoras, soporiferum ac manicum Solanum, non parum sanè verendum est, ne somno longè altiori addicti eo nunquam pervenire queant, nisi fortasse somniantes. Ego enim, si vera fateri debeam, nusquam unum tantum corymbum Hyssopi plantam feci, sed quæ densioribus fuerit cum surculis, tum etiam foliis floribusq; comam rectè imitari. Quibus palàm est Monachorum argumenta perperam ex commentariis nostris esse deprompta.

Faceta castigatio.

STŒCHAS.

Ab Hyssopo illico ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quòd eam Arabicam esse Stœchadem affirmaverim, quæ Venetias affertur, quum ipsi Arabicam viderint plurimum forma ab altera differre. Cæterum in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura, quòd non absolutè unquam scripserim Stœchadem omnem, quæ Venetias convehitur, ex Arabia deferri: sed quòd non solùm nascitur Stœchas in Stœchadibus Insulis, unde illi nomen, sed etiam in Arabia, unde Alexandriam primum, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco non ob id mihi imponere debent patres, quòd scripserim, putarimq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliunde quàm ex Arabia, quum id nusquam affirmarim. Atqui Monachi ipsi rectè redargui possunt, quòd ita temere dicant nullam esse Venetiis Stœchadem, quæ eo ex Arabia advecta fuerit, cum tamen non desint negociatores, qui Monachorum sententiæ reclamabunt. Ad id autem, quod dicunt Arabicam Stœchadem forma non parum esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quam propria eorum scripta, quorum non ita facilè oblivisci debebant. Siquidem quum jam diu palàm sit scripsisse illos suis in commentariis, nullam aliam inter nostratem Stœchadem, & Arabicam intercedere differentiam, quàm quòd hæc densioribus sit ramulis: nescio sanè qua fronte hic plurimum hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortasse dixerit quispiam spuria illa esse commentaria, eaq;, pietate ducti, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeo diligenter perlustrasse, ut de cunctis reminisci queant. Verùm ab illis scire velim, quisnam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, ut illi ajunt, non affertur in Italiam.

Falsa Monachorum censura.

DICTAMNUM.

Sed & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cujus generis Dictamnum sit, quod nunc ex Creta passim habetur, quum tamen is scire debuisset tertium illud esse

Monachorum objectio.

genus, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semen profert. Sed tertium illud è contra & flores & semen edit, quo fit, ut illud esse non possit, sed tertium, cùm omnibus in confesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, ajunt, esse hoc Pseudodictamnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno respondeat, rectè sane quispiam censere poterit, neutiquam hoc flores proferre, nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur, non solum me in censendo primi generis Dictamno plurimum à scopo aberrasse: sed quòd Dictamnum hoc quo passim pro genuino utuntur Seplasiæ, tertium illud sit genus, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides foliis sisymbri æmulis. Sed quàm infæliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissime Theophrastus, quippe qui libro nono capite decimo sexto de plantarum historia simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquivoce appellatum: Nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quod folio sisymbrii constet & ramis condatur majoribus, cujus usus cum aliis minime convenit. Quibus palam est prorsus hallucinari Monachos, quum communis usus Dictamnum folia sisymbrii non habeat, sed Pulegio majora, crassiora, tomento quodam, sive spissa lanugine obducta, gustu acri mordaciq;. Quæ quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco scribit Dioscorides, omnibus astipulatur modis. Sed depravata esse ea Dioscoridis volumina, quæ de floribus habent, ὅτι δὲ ἄνθος ὅτε καρπὸν φέρει nescierunt Monachi, cum tamen ex Theophrasto comprobari possit. Quippe is loco superius citato de Cretensi Dictamno agens: usus, inquit, non ramorum nec seminis est, sed foliorum. Siquidem his verbis palam est, Dictamnum primum, & ramos & semen edere, quinetiam per consequens & flores, de quibus apertissime scribit Vergilius libro duodecimo Aeneidos. Sed cùm magis deceat Monachos, Prophetas audire quam Poetas, Vergiliana illa Carmina silentio involvam. Tu vero si Dioscoridis codicem suo pristino candori restitutum hoc loco habere cupis, ita rescribito. ὅτι δὲ ἄνθος ὅτι καρπὸν συμφέρει: id est, neque flos neque semen confert, scilicet, in medicamentis, ut inquit Theophrastus.

Exploditur Monachorũ opinio.

Locus Dioscoridis restitutus.

DAUCUM.

Inanis censura.

N**On parva profecto me redarguunt ignorantia in Dauci descriptione Monachi sua hac inani censura, quam ita describunt. In Dauci capite Matthiolus una cum aliis nonnullis perperam Dioscoridem interpretatur: siquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt, quum primum hoc Anethi umbellam & semen ferre scribant: Deinde vero addant Pastinacæ umbellam, & semen cumino simile. Id quod evenisse fatemur quorundam verborum causa, quæ hoc loco in Dioscoridis codice desiderantur. Patet menda ex antiqua Dioscoridis versione, quæ quatuor Dauci species habet, scilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non absimilem. Hæc omnia Monachorum sunt verba, quibus non in me solum, sed in cæteros quotquot sunt clarissimos Dioscoridis interpretes, imo in Dioscoridem ipsum invehitur: sed temere sane, & suo tantum futili consilio persuasi, quandoquidem nullus (quod sciverim viderimq;) habetur Dioscoridis codex, nec manu scriptus, nec typis excusus, qui de pluribus quam tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quam hæc habent Oribasius & Serapio, qui ad verbum ex Dioscoride transcribunt. Quinetiam nec Avicenna plures quàm tres refert Dauci species, nec Arabs, vel Græcus alius, qui de plantis scripserit. Ideoque cur magis hisce discalceatis blateronibus credam, quam antiquissimis Dioscoridis imitatoribus; & ejus tam præclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoveat, eoq; præsertim quòd antiqua illa Dioscoridis versio, quæ ad manus est, hos manifeste mentiri asserat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quàm de tribus Dauci generibus meminit.

Lib. 3. c. 69. Dauci species tres.

SENA.

Zingiber cur Senæ admisceatur?

***A**T quam nec sui se dissimiles præstant in Sena? Etenim quòd scribam Zingiber cum Sena miscere Mesuem, non solum ut ejus in dejicienda alvo roboretur facultas, sed etiam, ut ab ejusdem Sena noxa, quam illi idem tribuit Mesues, defendatur ventriculus, non parum me inscitiæ accusant Monachi, ac si Zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ii perperam sibi persuadeant Zingiber nihil posse juvare ventriculum, nil magis Senæ admistum præstare posse putant quàm ipsius augere vires. Sed ii maxime decipiuntur, quum Zingiber (Dioscoridis testimonio) non solum alvum leniter emolliat, sed etiam ventriculum juvet. Id quod tertio de Alimentorum facultatibus capite vigesimo primo testatur pariter Galenus.*

Lib. 2. c. 154

ROSMARINUM.

***I**N Rosmarino nodum in scirpo quærentes, non parvo mihi vitio vertunt, quòd de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioscorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Rosmarini differentias, quinetiam quod perperam fœminam Libanotidem pro secunda specie reposuerim, eamq; fecerim fruticosam. Quibus nil aliud sane fuerit respondendum, quam quòd qui facile malignos hominum animos cognoscere cupiunt, eos intueantur, qui levi quacunque causa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami nostri candorem, tam levibus cavillationibus, ac ridendis admodum censuris interturbare inficereq; moliuntur. Etenim ubi affirmabam me vidisse Venetiis primum Rosmarini genus, intellexeram quidem de utraque maris differentia, quod pariter ambas maris plantas sub uno tantum genere comprehenderit Dioscorides, quum nulla inter ipsas intercedat differentia præterquam in semine: quandoquidem is in ipso capitis principio, duo, inquit, habentur Rosmarini genera: unum fœcundum, frugiferumq;, alterum vero sterile. Quod vero in capitis ipsius processu pro frugifero genere utramque maris plantam intellexerit is, pro sterili vero fœminam, ii facile affirmabunt,*

Lib. 3. c. 71. Rosmarini genera.

Digitized by Google

bunt, qui Dioscoridis lectione fuerint versati. Quibus cum palàm sit priora duo genera unum tantum Dioscoridi esse genus: quid Monachis mirum videri debet, si Dioscoridem imitatus ego pariter ex duobus illis unum fecerim genus?

PEUCEDANUM.

Peucedanum, quod legitimum sit, se jactant ex Hispania secum attulisse patres. Quoniam verò pati nequeunt, quod quispiam, præter ipsos Peucedanum adinvenisse scribat, non solùm negant me in Ananiensibus montibus invenisse Peucedanum, sed nec vidisse volunt. Qua in re palàm fit quàm inanis gloriæ cupidi, mecum contendant Monachi. Quippe quod haudquaquam pro certo affirmarim Ananiense Peucedanum esse genuinum, sed adeo Peucedanum suis notis referre, ut illud semper peucedanum existimem, quoad aliud sese mihi offerat, quod evidentioribus notis legitimum referat.

Castigatio.

LASERPITIUM.

His accedit altera fere similis Monachorum calumnia, in qua etsi nihil deliquerim, non tamen sibi prætermittendum putarunt, quin hac etiam in re me reum facerent. De Laserpitio itaq; agentes, affirmant me contra Dioscoridis, & aliorum antiquorum sententiam, Laser pro planta, pro lachryma vero sæpè accepisse laserpitium. Sed quam iniq; me arguant patres, facile testantur mei in Dioscoridem commentarii: quandoquidem ubi eo in loco ex meipso loquutus sum, nunquam æquivoce hisce usus sum nomenclaturis. Ideoq; mihi vitio vertere patres non debent, si interpres ille, qui Ludovici Romani peregrinationes Latinitate donavit, cujus verba ibi nobis allata sunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi, non mihi sit ascribendum. Sed profectò nesciunt quo corruant impii, cùm à veritatis via semel aberraverint.

Calumnia. Calumniæ pulsio.

Castigatio.

EUPHORBIUM.

Postrema Monachorum objurgatio, ut omnium ineptissima, ita præ cæteris sibilo explodenda, quum diligentius videndum esse scribant, an Euphorbium, ut ego commentatus sum, ab Euphorbio Jubæ Mauritanorum Regis medico suam desumpserit denominationem. Qua in re mihi fortasse succumbendum fore putarent Monachi, nisi Plinius gravissimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam insaniam. Siquidem is lib. 25. cap. 7. invenit, inquit, & Patrum nostrorum ætate Rex Juba, quam appellavit Euphorbium medici sui nomine & fratris Musæ, à quo Divum Augustum conservatum indicavimus. hæc ille. Sed jam me profectò tædet, imo potius pudet tam ineptissimis ac puerilibus Monachorum censuris longius respondere: Nam etsi plura quàm hæc in me scripserunt, tamen quum nihil frugis præter zizaniam inde colligi possit, meritò sanè cætera mihi despicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua sunt tibi censenda relinquo. Etenim quum diutius jam sis in simplicium cognitione versatus, horum ignorantiam, & in plantarum historia inscitiam facilè per temetipsum cognoscere poteris, Vale.

Objurgatio sibilo explodenda.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Francisco Melchiorio Medico,
S. P. D.

Literis tuis quas ad 11. Calend. Martias mihi publicus reddit veredarius, mirum in modum sum delectatus, quòd ex iis intellexerim quam diligenter commentariorum meorum persequaris lectionem. Ego vero, quum pro ea paterna benevolentia, qua te semper complexus sum, summo semper sim desiderio, ut in dies hujusce medicæ materiæ peritior fias, non possum non lætari plurimum, ubi te intelligo nunc hisce studiis assiduam navare operam. Ideoq; prætermittere non possum quin te, quem fere à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis omni paterna pietate educavi, nunc plurimum horter, ut hoc tuum institutum ad finem usq; sequaris. In quo eo magis te promptum assiduumq; præstare debes, quòd jam mea consuetudine institutus, non sanè parum hac in re hactenus profeceris. Itaq; legas atq; iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, non modo ut inde aliquid quotidie addiscas, sed ut diligenter observes, an aliquid ibi invenias, quod minus rectè à me scriptum existimes. Non enim is sum qui mihi persuadeam, mea scripta usq; adeo esse elaborata expurgataq;, quin in aliquibus, imo fortasse in multis reprehendi possint, quum nihil perfectum, inculpatumq; præstare possint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quàm de his, à quibus tua dissenserit opinio, ad me sæpius scribere, quemadmodum nunc primum hisce tuis literis facere cœpisti: video enim ex iis quam diligenter Marcellum Dioscoridis interpretem, ac etiam eum sequutum Brasavolum in Hyperico à mea inearis censura, qua eos redarguere non sum veritus, quòd de florum colore minus rectè interpretati sint Dioscoridem. Siquidem si hoc pacto tuum mecum exercueris ingenium, non solùm tibi ipsi plurimum profeceris, sed mihi etiam respondendi disputandiq; de his occasionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipsum atq; etiam Brasavolum citra rationem omnem à me esse redargutos, quod interpretati sint in Dioscoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Græcus codex Ἄνθος ἔχον μήλινον: id est, florem habet album. Ac ut non videaris ex teipso asserere Μήλινον nil aliud quam album designare, Plinium in medium citas: quippe qui libro 35. capite septimo, de coloribus agens, Melinum quoq;, inquit, coloris candidi species est. Optimum ex Melo insula. Hac itaq; Pliniana lectione fretus palam esse arguis Marcellum, Brasavolumq; haudquaquam aberrasse, ob idq; immeritò à me esse redargutos. Quod sanè non parum contra meam faceret sententiam, si ita res se haberet ut tu ex Plinio tibi persuades. Cæterum non possum non mirari tuum de animi mei syncerstate judicium, cum certo scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolum: sed eos potius admonere, quos proculdubio deliquisse cognoverit. Sed non ob id

Hyperici flos qualis.

Digitized by Google

tibi succensere velim, quum fortasse potius discendi cupiditate motus, quàm redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaq; quum mihi persuadeam, paterne tecum agam. Ut autem animi mei synceritatem tantum à veritatis zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas; nec meam me fefellisse opinionem, scias utiq;, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare Μήλινον quàm luteum, sive aureum colorem: Album verò nequaquam. Quo quidem vocabulo in hoc significato usus est is, non solùm in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in aliis fere innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quàm luteo: Id quod tibi palam fiet, & te à tua amovebit sententia, si in Dioscoridis codice Celtica nardi, ranunculi, ferulæ campanæ, Heraclii, panacis, hieracii, peucedani, conyzæ, alterius nymphea, buphthalmi, gallii, verbasci, thapsiæ, & aliarum plantarum quarundam historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides ἄνθος μήλινον. Quo sanè palam est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quàm luteum: quum hæ singulæ plantæ, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubio habeantur. Nec his obstat tui Plinii autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo ævo utebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo advehebatur, nempe ab Insula Melo, unde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum præsertimq; Cydoniorum aureo colore, quæ Græcis Μῆλα dicuntur, Μήλινον perquam rectè denominat. Quo fit ut non possim non demirari, Marcelli alioqui doctissimi viri, ingenium, quod in cæteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus Μήλινον ubiq; luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico suipsius oblitus Μήλινον album reddiderit: quod etiam de Brasavolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nescio sanè quo pacto Græcum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabulaq; non expenderit, quæ ad plantarum, & florum colores spectant: quinetiam quòd potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quàm ad fontem vivum labia admovere: ex quo qui commode limpidam possunt haurire aquam, & ad rivulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Hæc si diligentius expenderis, non solùm me legitimo jure cognosces accusasse Marcellum ac Brasavolum: verùm, & tu ipse facilè fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quàm ut errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Cæterum non ob id prætermittas velim, quin in posterum de aliis, quæ tuæ fortassis obstabunt sententiæ, ad me scribas. Hoc si feceris, erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimum: namq; ubi erroris conscium me adinuenero, fatebor id tibi ingenue, & posthac meipsum emendabo: ubi verò secus evenerit, pro virili enitar, tam firmis meipsum tueri argumentis, ut non solùm tu posthac iis subscribere possis, sed & cæteri, qui tuæ potius sententiæ, quàm meis astipulabuntur commentariis. Vale.

Melinus color qualis?

Marcellus, & Brasavolus haud rectè defensi.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Hippolyto Brillo Medico,
S. P. D.

Probatur Guajaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallica lue affectis, & præsertim ubi biliosus fuerit affectus.

Postremas literas tuas reddit mihi Marcellus Capaunus Tergestinorum Præfectus, quibus antea respondere non licuit, quòd in conficiendo commentariorum meorum Indice plurimum sanè fuerim occupatus. Ex illis itaq; intellexi, quòd quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quòd scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione convenire Gallica lue affectis, quæ cum flava bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus jecur fuerit præter modum biliosum. Cæterum quum tibi videatur mea hæc opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decrevisse te inquis, exercendi ingenii causa contra sententiam meam non invalidis nunc disputare argumentis, quibus facilè speras à mea me amoturum sententia. Quod ut præstare videaris hanc in primis adducis positionem, scilicet, quod ea contraria sunt, quæ maximè inter se differunt, quæq; sese consumunt, ac invicem sese propellunt: sed eæ qualitates, & quæ sunt in aqua in qua Guaiacum ipsum decoquitur, sunt omninò contraria. Nam illud calidis, siccisq; pollet facultatibus, hæc verò frigidis & humidis. Unde palàm est, magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, ut hinc facilè sequatur, quod hæ contrariæ facultates sibi adeo opponantur, ut necessario opus sit, ut altera alteram vincat. Atqui quum qualitates, quæ in Guaiaco habentur, minus validæ sint ac potentes, validiores aquæ vires superare non valent. Namq; Guaiacum (recentiorum medicorum testimonio) calidum est circa tertium excessum: Aqua verò (ut Aristoteles inquit lib. 2. de generatione) extreme habetur frigida. Quamobrem necessario fieri oportet, ut calidæ Guaiaci qualitates, à frigiditate aquæ superentur. Unde sequitur, ut Guaiaci ipsius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam conjunctam, quàm ad aliam qualitatem quæ in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis, quod in decoquendo medicamento longè major sit aquæ portio, quàm ligni, quum unaquaq; Guaiaci libra in quatuordecim, sexdecimve aquæ libris decoqui soleat: quæ quidem aquæ quantitas ob frigidissimas, quæ ei insunt, qualitates, non modicas possidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare possit: id quod pariter evenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci ptisanam vocant. Etenim tametsi hordeum frigidum habeatur & siccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur, mistionem, sicca ejus facultas usq; adeo deperditur, ut ejus decoctum frigidum & humidum evadat: quo fit, ut febrientibus commodissime, ac admodum utiliter exhibeatur potandum, non solùm ad refrigerandum corpus, sed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco evenire asseris, quippe quod dum in aqua decoquitur, calidæ ejus qualitates ab ipsius aquæ frigiditate proculdubio superentur. Unde postea evenit, ut aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum mode-

Prima contra Matthiolum positio.

rate

derate tum excalfacere tum exiccare possit. Deinde quum hac sola positione haud satis contra me dictum censeas, huic secundam annectis: quod scilicet iis ex rebus, quæ in suis temperamentis æquales habentur, nulla prorsus resultet actio. Quandoquidem ubi hæc illam superare debeat, operæpretium est alteram, viribus esse alterà longe majoribus: id quod ex Guajaco haudquaquam sequi potest, cùm longe satis superq; fuerit comprobatum imbecilliores, minoresq; ejus qualitates à fortioribus majoribusq; in aqua permanentibus facile superari. Quibus apertissime cognoscitur, ac probatur, Guajaci decoctum non admodum excalfacere posse. Postremo inquis, quod si ex duabus positionibus concederetur prima, sequeretur ligni Guajaci decoctum biliosis haudquaquam dari debere, sed quum consequens sit falsum, habetur falsum & antecedens. Quòd enim consequens falsum sit, patet ex communi practicantium usu, qui indifferenter Guajaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentissime vidisse asseris tum Patavii, tum etiam alibi in quampluribus, non solum lue illa Gallica affectis, sed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum sententia Guajaci decocto sanati sunt. Quòd tametsi caliditatis aliquid possideat, attamen quantum videri potest plus satis juvaminis quàm læsionis semper afferre solet. Quibus palam est Guajaci decoctum in biliosis affectibus minime prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animadvertas velim, me non esse rei Medicæ omnino imperitum, ideoq; non tibi confidas oportet, quòd primus me invaseris: quippe quod ubi quis sibi diligenter prospexerit, raro adversis succumbit insultationibus. Cæterum, ut ad mea confugiam præsidia, inquam, positiones propositionesq; tuas apud omnes tui similes videri forsan posse efficacissimas: sed ubi recte in mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit gustus, illico ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare crediderat. Atqui, ut videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quòd pariter falsissimum sit fundamentum, à quo id proficiscitur. [Responsio ad primam.] Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in unoquoque composito omnes simul habentur: ubi quanquam una plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (ut tu perperam arguis) altera alteram destruit, nec à suo loco expellit. Quinimo potius evenit, ut hinc ea non solum resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quòd altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longe majoribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo unumquodque compositum sibi nomen asciscit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo usque ad quartum temperamentorum gradum, prout una longe magis quàm altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, ut cùm tua quibus niteris fundamenta proculdubio falsa inaniaq; habeantur, quicquid ulterius ædificaveris, destruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guajaco sunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere posse, quòd illæ his minores sint, & longe imbecilliores, quodque aquæ quantitas Guajaci quantitatem plurimum exuperet, dicam (ut tuis omnibus respondeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorum omne genus, qualitates, ac vires. [Decoctorū consid. non inutilis.] Quandoquidem si aqua (ut tu minus recte tibi persuades) calidas vinceret superaretq; medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta proculdubio fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinarent, si, ut putas, à majori aquæ frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, ut non incassum modo darentur in frigidissimis morbis ubi maxime calida medicamenta requiruntur, sed cùm non parva propinarentur ægrorum jactura, si tamen, ut quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, uno tantum medicamento unumquemque posse curari morbum, ut tu affirmare non vereris. Asserere enim non dubitas Guajaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quam in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sane quo pacto tibi persuaseris, ut in frigidissimis morbis utiliter propinari possit, quum hujuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed iis, qui plurimum caloris possident. Cæterum ut redeam unde diverteram, scias oportet, quòd dum Guajacum aqua elixatur, cum ejus calidæ siccæq; qualitates in durissimo impactæ sint corpore, non se permittit unita ipsa virtus ab aquæ frigiditate superari. Etenim durum ubi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quàm è converso: Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longe magis in auram resolvuntur, quàm quæ in Guajaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quam quod facile admodum ejus qualitates ab eo separentur. [Guajacum lignum cur longa eget coctione.] Adhæc facile probari potest, aquam in qua Guajacum incoquitur, non admodum Guajaci ipsius caliditatem alterare posse. Siquidem quam primum ipsa efferveścit, igneus introducitur calor, & omnis ejus naturalis deperditur frigiditas, cujus illico sedem occupat fervoris ipsius auxilio calida ligni facultas, quæ quum subinde paulatim aquam in sui ipsius convertat naturam, prohibet etiam quod simulac refrixerit, ne expulso ignis fervore frigiditas unquam posthac introducatur. [Guajaci decoctum non minus excalfacere quàm ipsum lignum.] Quo fit, ut hujusce ligni decoctum, perinde ac crudum lignum, vel etiam fortasse magis excalfaciat, ut postea non infirmis dicam rationibus. Quod autem decocta qualibet veras eorum quæ decoquuntur qualitates, facultatesq; sibi asciscant, nec eas, (ut perperam judicas) ob aquæ frigiditatem vincant, & prorsus redeant imbecilles, facile probatur Aristotelis testimonio, qui libro 3. Meteororum cap. 4. tuam destruit sententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in sartagine versantur, assari solent: ab igne enim mutantur, & assiciuntur: humorem autem in quo ipse calor versatur, magis siccum reddit, quandoquidem illud ad se trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipso humore calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. [Decoctum quodlibet veras eorū qualitates quæ decoquuntur sibi adsciscit.] Quibus palam fit ea quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim suam transmittere. [Assata & elixa contrario modo se habent.] Ac hinc evenit quod ubi dulcis ac potabilis aqua in terræ visceribus calefit fervetq; in metallis, metallicas asciscat sibi facultates, & ex frigidissima admodum calida cum actu, tum potentia fiat, id quod infallibili scitur experientia ex earum thermarum aquis sponte nascentibus, quæ aut sulphur, aut sal, aut nitrum, aut chalcanthum resipiunt. Ideoq; recte in hanc sententiam concessit Gal. lib. 1. de simpl. med facultatibus sic inquiens: quæ exacte ac syncere aqua est, si per bituminosa, sulphurosa, nitrosaq; loca discurrens, substantiæ ejus aliquid absterserit, secumq; traxerit, mixta jam est: multa enim est diversitas potabilium aquarum, & salsarum, & earum quæ sulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Mysi, aut chalcanthum, aut (ut simpliciter dicam) quæ calidarum [Aqua metallicis admista temperamentum permutat.]

natura

natura medicamentorum gustu aliquid referunt. Inimica enim sunt omnes calidis nostrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus esse calidas. Hac omnia Galenus contra tuas objectiones tuumq; medendi usum: cùm asseras fœliciter dari Guajaci decoctum, quod calidum siccumque faciunt omnes in principio tertii excessus, Gallica lue affectis, quam biliosus foveat humor, & ubi jecur ipsum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui simul cum hoc morbo marasmo etiam laborant, quum asseras indifferenter dari omnibus. Verum nunquam negaverim ego non posse secure propinari decoctum in biliosis temperaturis, ubi Gallica lues ab ipsa bile immutata non foveatur, sed ab alio quovis humore, quum morbi contrariis curentur, temperamentum vero similibus conservetur. Sed ubi biliosus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema sane dementia fuerit. Adhæc, ut omnibus tuis respondeam argumentis, dicam etiam, quod ubi scribit Aristoteles aquam ultimo excessu esse frigidam, ibi de aqua nostri usus non loquatur, sed de simplici, ac purissima aqua ut elementum purum, in quo nulla sit cæterorum elementorum qualitatum admistio: quandoquidem nostri usus aqua neutiquam simplex fuerit, nec talis, cùm omnium philosophorum consensu cum cæteris mixta sit elementis nec vacet terreis, aereis, ac igneis qualitatibus, ut Galenus testatur libro primo elementorum, & libro de ptisana, & pariter Averrhoes diversis in locis. Siquidem si nostri usus aqua frigida esset ultimo excessu, ut inquit Aristoteles, de simplici ac purissima aqua, proculdubio potantem interficeret, quum talis sit eorum facultas, quæ extreme sunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, ut de Cicuta, & Meconio scripserunt fere omnes antiqui Medici. His itaq; cognosces quàm frivolis mecum agas argumentis.

Decocti Guajaci temperamentum.

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quod Guajaci qualitates aqua coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quam quod existimem te in non parvo versari errore. Etenim si diligentius, accuratiusq; expenderis, qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longe magis sitim extinguere quam simplicem aquam nostri usus, reperies sane scribere Galenum evenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet, sed aliis verioribus de causis quas tamen quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterum quum apertissime cognoscam hæc te prorsus nescire, audias obsecro, ut doctior paulo fias, Galenum de ptisana disserentem his verbis: Ptisana, inquit, sive hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atque eandem (quamtumvis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porro quod citius digeratur quod ob ejus lentorem firmam quandam habeat humiditatem, quodq; præterea frigida sit: Horum inquam, nomine febribus ardentibus accommodatissima est, nec ea tantum gratia quod his undequaque repugnet, sed quod è maxime coctilibus sit, atque in nulla non qualitate imbecillima digestuq; facilis, atque ob detersivam vim putridos succos lustret, semiputres autem concoquat. Hactenus Galenus.

Libro de Ptisana.

Ptisanæ facultates.

Ptisana cur febribus repugnet.

Cujus doctrinam si rectius expenderis, causas, quibus hordei decoctum magis refrigeret, & sitim extinguat quam aqua pura potabilis, facile cognosces, & tui erroris conscius fies. Quinetiam illico conjicies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aqua elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissime testatur Galenus, cùm dicit: Ptisana (quantumvis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifesto ostendit Galenus, non aliam sane ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quam quod in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur, cùm dicit, ardentibus febribus accommodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, ut his undequaque repugnet: id quod proculdubio indicat non undequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam ob hordei tantum siccitatem, quæ in ea permansit. Præter id quod in Ptisana, vel hordei decocto conservetur sicca hordei qualitas, idem maxime palam facit Galenus, ubi scribit ardentibus febribus etiam convenire ptisanam, quod sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quam à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctum siccam ejus qualitatem sibi proculdubio ascivisse. Itaque dicemus unà cum Galeno, non ob id magis humectare ptisanam, quod aqua potabili sit humidior, sed quod humiditas, quæ in ea reperitur ob lentorem qui illi inest, firmior sit, & magis permanens, quam quæ habetur in aqua. Nec alia sane ratione fit quod longe magis ab aqua, quam aere humectentur Ethica febre laborantes, quanquam est aer sui natura humidior quàm aqua, quam quod aquæ humiditas firmior, crassior ac permanentior habeatur quam aeris: proindeq; primo canticorum dicebat Averrhoes: oportet autem te scire aerem esse humidiorem aqua, & quod aqua sit nihilominus in humectandis corporibus quibus obviat potentior quàm aer propter majorem substantiæ consistentiam.

Hordei qualitates coctione non destruuntur.

In Ptisana non deperditur hordei sicca qualitas.

Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptisana magis humectet quã aqua?

Aer magis humectat Ethica febre laborãtes, quàm aqua.

Quantum vero spectat ad secundam positionem, scilicet quòd ab his, quæ æquali sunt temperamento nulla prorsus resultet actio, &c. nil aliud mihi respondendum videtur, quam quòd cum iisdem confundatur argumentis, quibus primam, una cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sane esset, ac tædiosum, hic eadem repetere argumenta. Cæterum ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod est in principio) quod si concedatur prima duarum positionum, scilicet quod ea contraria sunt, &c. sequeretur, quòd in biliosis affectibus nullo pacto dari deberet Guajaci decoctum: sed quum consequens sit falsum, necesse est esse falsum etiam antecedens, quodq; falsitas palam fit ex medicorum practicantium usu, &c. Respondeo hæc omnia non parum tuæ detrahere authoritati, quippe qui, spretis philosophicis rationibus, fallaci inhæseris experimento, quod tamen Hippocratis testimonio periculosum, ac fallax est, nisi ratione consistat. Atqui posteaquam hoc tantum te regis fundamento, fatear ego ingenue, quod nullum unquam viderim recte curatum simplici ligni Guajaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamen certo sciam innumeros Guajaci truncos, & corticis ejus quamplurimum non solum in lue illa, sed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter consumpsisse.

Responsio ad secundã.

Responsio ad tertiam.

Quod cùm exercitatissimi ac doctissimi Medici non ignorent, ubi coguntur in biliosa Gallica lue, vel ubi jecur nimia bile redundet, Guajaci decoctum exhibere potandum, majori aquæ quantitate (ut tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem, sed aut intubum aut ciborium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarumq; semina admiscent. Siquidem horum frigidæ qualitates cùm permanentes sint, & ab aqua asciscantur in qua decoquuntur, corrigunt temperantque calidas & siccas & Guajaci qualitates, unde postea fit, ut ægri nulla percepta noxa convalescant. Sed non possum non mirari plurimum, quod hæc te ignorare jam primum animadverto, quodq; tibi persuaseris Guajaci decoctum parum, vel non multum abesse à temperamento, cum non solum ex assertis rationibus, sed etiam gustu, quo fere solo medicamentorum qualitates cognoscuntur, quis recte apertissime conjicere possit decoctum hoc usque ad tertium caliditatis gradum ascendere: id quod maxime palam facit acerrimum incendium piperi

Guajaci decoctum quibus admiscẽdum in biliosis affectibus.

Cucurbitulas administrari non debere repletis corporibus.

fere

fere simile, quo fauces & guttur afficiuntur ex hujusce decocti potu: quinetiam & copiosissimus sudor, qui a potione illico fere in universo corpore emanat: Siquidem hæc fieri non possunt nisi ab acribus & calidis admodum medicamentis. Sed tu fortasse nunquam gustatu decocti ipsius vires explorasti, nec qua ratione tam abunde sudorem eliciat: sed de his satis. Quum autem plus otii nactus fuero, scribam contra tuam sententiam, cucurbitulas incisa scalpello cute administrari non debere, nisi prius purgatis corporibus; Mannam, Cassiam, & cætera clementiora medicamenta dari secure posse utero gerentibus quocunque tempore, nec esse præter Hippocratis institutum: Quinetiam Rhabarbari dilutum in biliosa Pleuritide recte sane ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Jacobo Bosello Utinensium Medico,

S. P. D.

Disputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum nostrum sit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus?

Illud mihi dedit natura ingenium, hoc assignavit temperamentum, ut si quid mihi quandoque quispiam polliceatur, quiescere non possit animus meus, quoniam quod promissum est, fuerit consequutus. Ac eo magis longæ dilationis mora angore quodam teneor, quo expectata vel major fuerit consideratio, majusque illius consequendæ desiderium. Ideoque vellem, ut tu id, quod mihi hinc proficiscens jam tribus elapsis mensibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (ut autem pollicitus simul atque Utinum pervenisses, tuis illico pollicitationibus & nostris te satisfacturum desideriis) & reperquam maxime hortor, non quod de constantia, fideque tua dubitem (puto enim te hominem esse certissimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo ejusce rei, quam tu mihi promisisti, ut longiori temporis mora non differas ad me scribere, tuam de Rhacomate sententiam ex Pliniana lectione depromptam. Cupio enim mirum in modum in re plantaria abs te doctior fieri, atque id, quod ante hac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, ubi de Rha Barbarico (ut spero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere soleo, id sane moræ primo, nec tuæ adscribebam negligentiæ: nec imperitiæ, sed verebar ne ægrorum curis detentus, qui frequentiores, numerosioresque in æstate adesse solent, & longa temporis mora, hujusce negotii fueris oblitus: sed cum nunc audiam ab his qui Utino Goritiam veniunt, paucos admodum nunc istic homines ægrotare, excusare nulla ratione potes, quod nihil tuarum literarum ad nos miseris, quibus aut te purges, aut tuis satisfacias pollicitationibus. Quo fit, ut non ab re esse putarim, si tibi negotium hoc actum in mentem redigam. Meministi enim cum hic esses & de Rha Barbarico simul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid scirem unde Rha Barbaricum nomen hoc accepisset, respondisse, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quam quod probatissimis scriptoribus, præsertimque Mesue posteritatis memoriæ fuerit commendatum: nempe quod à regionibus à quibus convehitur sibi nomen asciverit. Quandoquidem (responderam) non solum medicamentum hoc Rhabarbarum à Mesue appellari solitum, sed Rhasenicum, & Rhaturcicum, quod non modo ex Barbaria afferri soleat, sed à Turcis, & Sinis (ut puto) qui extremæ Indiæ sunt populi: Cur autem fiat, ut id quod nunc ex India advehitur Barbaricum dicatur, illud in causa esse suspicabar, quod scilicet, quum olim fortasse major ipsius quantitas ex Barbaria adveheretur, & ob id longe magis Barbarici nominis quam Indici, vel Sinici apud omnes invaluerit usus, nil mirum videri, si hac quoque tempestate aliis etiam è regionibus allatum perpetuo Barbaricum dicatur. Quibus te respondisse facile meminerís, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Mesue, sed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti proventu una cum Costo nasci scribit in quadam fluminis Gangis Insula, quæ Barbaria appellatur, unde temporis factum est, ut ab Insula illius nomine Rhabarbarum posterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirem, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram esse neminem, loci videndi percupidus, illico Plinianum codicem coram afferri curavi. Atqui longe aliter invenimus de Rhacomate libro vicesimo septimo capite 12. scripsisse Plinium, quam tu, vel tuiipsius, vel aliorum fortasse commento, narraveras. Siquidem nec India, nec Gangis, nec Insulæ, nec Barbariæ, nec quod una cum Costo nascatur Rhacoma, ulla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate scribens plura quam hæc non habet. Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontum sunt regionibus: Radix Costo nigro similis, minor, & rufior paulo, sine odore, calefaciens, & gustu adstringens: eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quod Rhaponticum Dioscoridis intelligo, abs te inveniri potuerunt. Id quod tantum mihi tædii molestiæque attulit, quantum prius videndæ historiæ assequendæque doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterum tu, ubi te captum agnovisti, ne fabulatoris crimen subires, non levibus sane verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice procul dubio adnotasse, quamvis tunc non ita facile id ex tempore reperiri liceret, pollicebarisque quam primum, Utinum venires domique tuum inspiceres Plinium, illico de re hac ad me scripturum, & Plinii ipsius locum assignaturum. Sed cum tam longæ expectationi abs te haudquaquam satisfieri videam, vel quod, ut antea dicebam, præterquam audieram ægrorum curis detineaeris, vel quod malevolus fortasse quispiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, non potui diutius tolerare quin ad te scriberem, ut fidei tuæ consuleres, & me hac spe frustratum non diutius relinqueres. Ego autem (ut ingenue fatear) etsi non parum Plinii lectione sum delectatus, non tamen usquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legisse recordor, quam ea de quibus nunc superius diximus. Quamobrem jam primum abs te expectabo, aut novam hanc Rhabarbari historiam, aut condignam tam longæ moræ aut erroris excusationem. Erroris, inquam, quod verear ne id quod in Plinio te legisse putas, in alio fortasse legeris autore: vel ne Plinii

Rhabarbarici nomenclatio unde duxerit originem.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici.

lectionem cum Ptolomaei Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Insula, non Gangis, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabas, civitatem quandam non regionem describit, quae Barbaria dicatur. Atqui non ob id, nec ab illo, nec à quovis alio (quantum legerim viderimq;) scriptum esse reperio circa civitatem illam nasci Rhabarbarum, nec inde ascivisse sibi nomen. Quo fit ut à Mesuis historia mihi recedendum non sit, quippe qui scribit Indicum Rha, Rhavetsceni, Mauritanis vocari, quòd à Sinis fortasse (ut praedi-ximus) Indorum omnium ultimis ad nos convehatur: Barbaricum verò quod ex Barbarica afferatur regione. Hinc itaq; palam est hallucinari plurimum Ambrosium Calepinum municipem tuum, quippe qui non solùm Barbariam provinciam in Aphrica circa Carthaginem haberi ait, sed (ut Ptolemaeus scribit) esse etiam in Gange flumine Insulam quae Barbaria dicitur. Quòd autem Rhabarbari nomenclatio à fabulosa Calepini Insula non duxerit originem, id apertissime testatur Mesues, quum dicat, Indicum Rha omnium esse optimum, & post ipsum secundum locum obtinere Barbaricum. Id quod proculdubio concludit, haudquaquam in India esse Barbariam, ut tum somniavit Calepinus: cujus fortasse (ut diximus) lectione deceptus, in eam te adductum opinionem esse suspicor, ut id in Plinii Codice te legisse censeas, quod in Calepino illo tuo longe antea legeras. Verùm haec, ut à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec praeter meam opinionem, rem hanc aliter se habere abs te factus fuero certior. Sed ad Saccharum venio, de quo, cum simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharum nostri usus illud non esse Saccharum, de quo antiqui scripserunt. Cùm autem plura in contrarium adducerem testimonia, nil aliud respondebas, quam quòd de re hac plura contra sententiam meam esses commentatus, quae ad me mittere decreveras, ut iis perlectis ac degustatis, in tuam concederem sententiam. Quod si praestiteris, non parva cum gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consiliis tantopere confidas, antequam de his caeteri ferant judicium. His etiam accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio. Siquidem cum Galeni testimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quàm in caeteris animalibus à frigiditate & vi, fieri, ac cohaerere: id nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquam à frigiditate fieri pinguedinem sed ab humiditate tantum. Quod cùm ferrem Galenicae doctrinae quam maxime repugnare, & te haec omnia tradidisse oblivioni, praeterire quidem non potui, quin illico libros de temperamentis afferri curarem, ibiq; in secundo tibi facilè ostenderem, quam aperte contra tuam opinionem conferret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leve, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit, in frigidioribus vero servatur, cumq; id venae extra se transmiserint, ubi in frigidas particulas incidit, quae genus membranae sunt, in iis concrescit. In partibus verò natura calidioribus, cujusmodi carnosae sunt, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam, quae hyeme delitescunt animalia novi veris inveniuntur adipe obesa: & foeminae viris sunt pinguiores, quod scilicet foemina mari sit frigidior, & plurimum demum versetur. Hactenus ille. Quam quidem sententiam paulò post ostendebam iterum repetiisse Galenum, ac postremo affirmasse in iis plus adipis reperiri, quibus plus frigidi inesset quam humidi, & ideo adipem omnem ex ipsius habitus frigiditate progigni. Quae omnia tametsi tuae omnibus ferè modis refragabantur sententiae, his tamen haudquaquam acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas illic de ea tantum solida disseruisse pinguedine, quam Sevum appellamus, non de ea, quae carnosis in toto corpore partibus cohaeret: nec de adipe illa molli, quam in suibus, canibus ac ursis progigni videmus, quamq; axungiam antiqui appellatam scimus, cum revera haec duo adipis genera non à frigiditate sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamvis etiam facilè respondere, tuamq; cum Galeno opinionem destruere potuissem: ob temporis tamen angustiam id praestare non potui. Atqui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per litteras te redditurum certiorem, in quàm magno versareris errore. Quamobrem cum nunc primum à tuo hinc discessu ad te scribam, praetermittendum mihi non duxi, quin caeteris eas attexerem cum Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertissime cognoscere valeas. Velim itaq; scias proculdubio hallucinari eos, qui putant hoc in loco (ut tu sibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cùm de omni pinguedinis genere absq; ulla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quàm de sevosa pinguedine intelligere videtur: Id quòd facile ex eo cognosci potest, quod hic Galenus de humano potius adipe, quam de caeteris scribat. Quandoquidem, ut Aristot. lib. 1. cap. 6. de partibus animalium, ac pariter Galenus lib. 11. de simpl. medicament. facultatibus posteritatis memoriae tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cujusmodi habentur boves, caprae, cervi, arietes, & hujusmodi plura: mollis verò in his, qui utrinq; dentati sunt, & cornibus carent, scilicet in hominibus, suibus, canibus, ursis, & ejusdem generis pluribus, quod haec humidiora, illa verò sicciore praedita sint temperamento, non quòd ob id differat adipum horum generationis causa, cum verè à solùm à frigiditate, tantorum autorum consensu, utraq; fieri possit, sine qua impossibile est, ut sanguinis pinguedo vasis ipsis egressa concrescere queat. Quae quidem pinguedo in sevum iis in animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit, in aliis verò humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior evadit, ut iisdem in locis apertissime testantur Aristoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori sermone tibi molestior essem. Caeterum quod is de molli potius intellexerit, maxime palam facit exemplum ab eo allatum eorum animalium, quae hyeme delitescunt, cujusmodi sunt ursi, glires, montani mures, meles, & alia pleraq;, quae tamen omnia quum sint utrinq; dentata, mollem, non solidam generant pinguedinem, ipsamq; copiosam, quod frigida admodum sint ob otiosam desidemq; vitam, & somnus longitudinem. Quòd deinde adeps ille qui una cùm carne in carnosis gignitur partibus, à frigido non ab humido fiat, facilè idem testatur Galenus, siquidem non solùm ejus testimonio, sed Physicorum quorumcunque consensu frigidi proprium est condensare, humidi verò dissolvere: quae quidem facultates quum sibi invicem repugnent, nihil mihi verendum est, quin tu à me excitatus jam recognoscas. Caeterum, ut ad tacitas etiam respondeam objectiones, quibus meam posses impugnare sententiam: si fortasse à me quaereres, qui fiat, ut supra cor in quo caloris nostri fons residet, & ferventes admodum vitales hospitantur spiritus, generetur pinguedo, quae quandoq; in superiori cordis ipsius parte non modica visitur; quum ne tantillum ibi quidem frigiditatis existat; quinetiam cur supra renes plus pinguedinis gignatur, quàm in caeteris corporis partibus, quum tamen hi plu-

> Rhavetsceni.
>
> Ambrosius Calepinus notatur.
>
> Saccharum
>
> Pinguedo à frigiditate oritur.
>
> Animalia quae hyeme delitescunt cur pinguescant.
>
> Boselli de pinguedine opinio explosa.
>
> Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.
>
> Cur in superiori cordis parte concrescat pinguedo, ac etiam in renibus plusquam in caeteris partibus.

plurimo abundent calore? Ego illico tibi respondere, generari in superiore cordis parte pinguedinem ab aëris frigiditate, quem continuo inspiramus trahimusq; in corpus ad refrigerandum vitales spiritus, & cor ipsum refocillandum: quandoquidem is ubi primum effluxit è pulmonum arteriis, illico superiorem cordis partem invadit, eamq; non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, quòd etsi ii calidiores sint, cum tamen suapte natura, quod aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahant, nil mirum, si cum aquoso sanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibusdam membranis quæ ibi habentur inhærens, facilè in adipem coalescit, qui cùm frigidus sit, nec quicquam caloris, vel spiritus contineat, in causa sanè est, ut aucta ibi frigiditate ob copiosæ pinguedinis continuum accessum, adeps adipi concrescat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illico in glaciem concrescit. Postremo ne putes velim, adipem Galeno axungiam tantum vel mollem designare pinguedinem, sed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertissime ostendit libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. At si voles oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, sicuti & pinguedinem appellari totum hoc genus licet. Sed de his fortasse plura quàm par fuerit. Quibus tamen, nisi potius pertinaciæ, quàm veritati fueris addictus, facilè quidem cognoscere poteris adipem quemcunq;, in quavis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coalescere: quin etiam inspicere quàm longè à Philosophiæ scopo aberraverit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te scribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione persuasum, cùm teipsum, tuamq; doctrinam perpetuo, & laudaverit, & probaverit apud omnes: sed ut cognosceret hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, sed velim, ut quemadmodum libere apertèq; nunc in te arguo, nunc tuis ipse respondeo objectionibus, tu quoq; par pari (ut ajunt) referas, ubi valentioribus firmioribusq; rationibus & argumentis persuasus sententiam tuam defendere statueris. Vale. Goritii.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Juliano à Marostyca Medico,

S. P. D.

Disputatur an Turdi salubre præbeant alimentum.

Quum Lelium à Cusano, virum cùm nobilitate, tum ingenii præstantia clarum, simul in diuturna illa febre curaremus, & de victus ratione simul colloqueremur, egoq; turdos in cibum illi describerem, tu contra ab iis abstinere suadebas, Savonarolæ doctrina persuasus: quippe qui scribat (ut tu ipse affirmabas) Turdos quartanariis minime convenire, quod crassum, atrabiliarumq; generent alimentum. [Objectio.] *Atqui pluribus sane modis hac in re te errare animadverto. Primum quòd apud Savonarolam, quem tantopere sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde vero quod tuum hoc argumentum ne tantillum quidem Galenicæ doctrinæ resipiat, nec antiquorum quorumcunq; placitis adstipuletur. Legi cùm domum me recepissem Savonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quàm hæc de Turdis scripsisse illum invenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis, sed removetur hoc si ex jure pingui decoquantur: hactenus ille. Quibus palam est Savonarolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imo si pingui è jure decoquantur optimum inde subsequi alimentum. Atqui aliter de Turdis video scripsisse Galenum, quem minus rectè tum ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit: Avium porro omnium genus, levissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferantur: in primis verò si ad suillam, qua non aliud facilè invenias, quod valentioris sit nutrimenti. Veruntamen earum, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeq; perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorum, & gallinarum: turdorum verò, merularum, parvorumq; passerum illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisq; caro duritie etiam superat. Hæc ille. Quibus omnibus palam est, haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, ut tum somniavit Savonarola, nec melancholicum, crassumve præbere alimentum, ut tui ipsius inventione addebas, sed esse eorum carnem perdicis, attagenis, & juvenum gallinaceorum carnibus duriorem.* [Savonarola taxatur.] *Quòd etsi verum sit, non tamen sequitur esse verum, ut turdi devorati ægre difficileq; concoquantur. Etenim tametsi (exempli causa) hœdina caro medicorum omnium consensu concoctu facilior est, quàm vitulina: non tamen ob id sequitur vitulinam carnem non concoqui facile. Quamobrem hisce tum argumentis, tum testimoniis apertissime quispiam nosse poterit, quàm valeat apud Galenum Savonarolæ autoritas, cùm satis superq; Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum præbere succum, nec ad concoquendum esse contumaces, sed contra potius concoqui facilè, & inculpatum præbere alimentum.* [Responsio. Turdorum facultas.] *Id quod lucidius ad clariorem hujusce loci expositionem lib. de cibis boni & mali succi idem testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neq; tenues, neq; crassi sunt, sed veluti in symmetria, omniumq; excessus mediocritate consistunt. Ejus generis panes optimi habentur, quorum confectionem libro primo de alimentorum facultatibus scripsimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœminæ quidem & mares, ex avibus phasiani, perdices, attagenes, columbæ, merulæ, turdi, turtures, passerculiq; omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inquit, montanisq; aviculis, multum ac copiosum potes alimentum ad tenuantem victum accommodare, & ut ego judico, aves monticolæ, non modo quod aëris, sed etiam alimenti, quod nobis præstant tenuitate antecedant, aliis avibus, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Aviculas igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aves monticolas mandas licet. Abstinendum autem iis, qui attenuante victu uti volet, aliis avibus, quæ in locis aquosis vivunt. Hæc si rectè perpenderis per tete facilimè cognosces*

gnosces, quantum non solum à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tum desciverit Savonarola: quo postea fiet, ne illi in posterum tam facile credas. Cæterùm si hisce allatis testimoniis rationem addamus, nemo qui suæ mentis fuerit compos, negabit unquam eorum animalium carnes, quæ probatissimis vescuntur alimentis, & in optimis degunt pascuis, longe excellentius alere, quam quæ contrario modo se habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur, pisces, qui in fluminibus capiuntur, quæ magnas per civitates excurrunt, quàm quod putridis vescantur cibis, cùm in hujuscemodi flumina universæ urbis latrinæ, ac immunditiæ confluant. Eadem sane ratione olim in cœnis vetabantur coturnices (ut Plinius est autor) ac etiam improbantur Sturni, quòd scilicet hi cicuta, illæ veratri semine alantur. Quapropter quum Turdi in eo habeantur volatilium genere, quæ optimis victitant cibis nempe ficubus, uvis, olivis, myrti & juniperi baccis, degantq; in montibus & vineis, ubi salubrior est aer, aliter sane ratio concludere nequit, quàm quòd Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremo cùm turdos videamus canoras esse aves, id manifesto potest esse argumento, has melancholico succo haudquaquam abundare. Quod cùm non ignoraret Galenus de quartanæ febris curatione ad Glauconem scribens, volatilibus vescendum suadet, quæ boni succi sunt, & in paludibus non degunt. Quibus nemo inficiari debet, quinetiam ibi turdos concedat Galenus, utpote qui ubique eorum commendaverit alimentum. Sed cùm te sane noverim in medendis morbis optime exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduum, non parum quidem sum demiratus cur à vivo fonte deflexeris ad rivulos, nisi fortasse, ut meam hoc modo experireris doctrinam. Quæ tametsi per omnia tuæ eruditioni non correspondet, non tamen adeo tenuis est, ut putes me alimentorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritiæ.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Jacobo Bosello Medico,
S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate & Saccharo antiquorum.

***Q**uod primum postulaveram, ut in his, quæ pollicitus fueris de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respondes, quod te tuum fateri errorem apertissime ostendit. Quo fit ut nunc facile cognoscam, haud meam me fefellisse opinionem, quòd putarim te à tuo Calepino esse delusum. quinetiam te plura tibi de re hac confinxisse, cum nullum Plinii de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec ullum verbum facias de Barbaria Insula illa, quam in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autem primum tibi respondendum fuerat, & deinde, si qua reliqua scribenda afferendaq; videbantur argumenta, de iis posthac tibi agendum fuerat. Hæc itaq; decere virum peritum & compotem mentis videbuntur. Atqui tu nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, novis quibusdam aliis argumentis pugnas, quib. fortasse putas meum adeo te occupaturum ingenium, ac illud à priori causa aversurum, ut nulla ejus posthac in me remaneat memoria. Astute sane ac prudenter meditaris, sed an recte synceréq;, tu ipse tibi conscius es. Cæterum tametsi ipso jure novis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi ubi prius debitum persoluisses, vel fassus esses mentis fortasse imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea, quæ recenter affers expavescere recusare sane non possum quin illis plurib. respondeam modis. In primis itaq; (ut rem ipsam statim aggrediar) scias velim, non fuisse tibi opus tantum temporis conterere in describendis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro scripserunt, cùm proculdubio scires, te nihil ad me scribere, quod multo antea non noverim atq; sciverim, ut mei in Dioscoridem commentarii (quos te legisse non ambigo) apertissime attestantur. Ibi enim libro tertio de Rhapontico agens, ea omnia quæ nunc in medium affers, ac si ab te nunc primum nascerentur, & ea me docere velles, à me fusius descripta sunt. Deinde ad ea quæ dicis, non aliam ob causam te eos omnes attulisse autores, qui de Rhabarbaro scripserunt, quam ut ostenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quam duobus Rhei generibus (ut tuis utar verbis) meminerint. & ideo hallucinatum esse Mesuem,*

Mesues defenditur.

quòd præter cæterorum sententiam tria Rhei genera descripserit, diviseritq; Barbaricum à Sinico, quæ quidem genera (ut tua fert opinio) nihil inter se differunt: respondeo teipsum, non Mesuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametsi, quotquot attulisti autores, ii duorum tantum generum Rhei meminerint, id sane haudquaquam impedire valet, quin hujusce medicamenti adhuc plura possint haberi genera, quum ii de pluribus meminisse nequiverint, quam de his, quorum notitia ad eos pervenit. Quo fit, ut hinc palam fit, quam infirmis rationibus Mesuem impugnare contendas. At si hæc, quibus uteris, argumenta ita vera essent, ut tibi falso persuades, non minus aberrasse Paulum, Avicennam, Rasim, quorum patrocinio niteris, quàm Mesuem, fateri cogeris. Siquidem cùm Dioscorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quinque alios omnes hunc docuerunt, nusquam de pluribus, quàm unius Rhei generibus meminerint. Et Paulus, Avicenna, Rasisq;, qui eos longe satis post tempore sequuti, Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil est quod impediat, quin velis nolis fatearis, hosce quoque magnos autores una cum Mesue aberrasse. Cujus manes si paulisper ad nos revocarentur, & abs te, ut ais, in judicium vocarentur, nihil mihi verendum est, quin longe plura acerbioraq; tibi responderet Mesues, quam à me hic breviter sunt allata. Quandoquidem diceret, quòd cùm is posterior vixerit, non solum non ignoraverit ea omnia, quæ iisdem descripta sunt autoribus sed etiam quòd longe plura didicerit, legerit, viderit, invenerit ac comprobarit, quam tu, qui tot secula post ipsum consenescis & hæc ignoras, eorum fortasse opinionem sequutus, qui nihil quicquam volunt nobis esse novum nihilq; antiquos latuisse, cùm tamen audacia hæc infelicis. cesserit quamplurimis. Atqui (si vera fateri debeam) non parum sum demiratus, quod adeo tuæ fueris addictus voluntati, ut tam petulanti licentia hac in re ausus sis infidelitatis arguere Mesuem, cùm omnium rei medicæ studiosorum consensu nemo ante ipsum tanta fide ac diligentia scripserit de exolventibus simplicibus medicamentis, quinetiam de compositis omnibus, quibus in morbis quibuscunque curandis quam felicissime utitur universus Medicorum cœtus.

Præterea.

Præterea ad id quod ad me scribis, quod si Barbaria (ut mea fert opinio) extra Indiam esset, Mesues proculdubio defendi posset, & quòd libenter à me audires quo Geographo autore alibi esse Barbariam intelligam, hoc sanè respondendum videtur, quòd cùm satis superque comprobaverim in meis in Dioscoridem commentariis Barbariam antiquis dictam esse Troglodyticam Aethiopia regionem, non esse hic opus eadem repetere, sed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere. Quantum autem Aethiopia ab India distet, qui rem Geographicam intelligunt, tibi facilè dicent: Quo postea fortasse fiet, ut non solum in hoc recognoscas errorem, sed etiam in eo, quod tam temere nunc primum asseras Barbariam, quam prius Gangis insulam faciebas, regionem esse in Patala Indici fluminis insula, contra Geographorum omnium sententiam. Nam qui scribat in Patala, sive (ut quidam vocant) Patalena esse Barbariam habeo profectò neminem. Sed ut adnotavit Ptolemæus in alia ejusdem fluminis insula civitas est (quemadmodum antea ad te scripseram) nomine Barbari, à qua Sini populi longius distant quàm tribus millibus & nongentis Italicis milliaribus. Nimirum (ut idem Ptolemæus est autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos sexaginta quinque intercedunt latitudinis gradus. Quibus palam est Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem. Siquidem quanquam concederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quam tibi fingis tua tantum defendenda opinionis causa, advehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno versareris errore, cùm Sinicum & Barbaricum idem esse censeas. Ideoq; velim, ne posthac ita mordicus teneas excogitatas à te tantum opiniones, sed ut facilius veritati acquiescas. Si vero secus feceris, & pertinaciæ potius, quàm rationi & veritati fueris addictus, nolim, ut ægre feras, si nihil de his tecum in posterum conferam. Adhæc quòd Rhaponticum Rha Barbaricum non sit, adeo nobis comprobatum esse scimus in commentariis nostris in Dioscoridem editis, ut opus nunc non sit hic plura ad hæc afferre argumenta: namque id adeo palam fecimus, ut scripserit vir quidam tempestatis nostræ clarissimus, extremæ esse dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æstimare. Etenim non solum hæc radix ex Ponto advehitur, quo à Rha fluvii accolis apportatur, sed etiam ex India, & Troglodytica regione, quam Barbariam veteres vocavere, ad nos defertur, argumento quòd quandoque eadem radix quam Ponticam vocamus, à Venetiis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Aegypti allatum, quo ex India, Arabia Aethiopiaque mercimonia deferuntur, reperiatur. Id, quod si nescis, si voles, rescisceris facilè, ubi hujusce facti negotiatores diligenter interrogaveris. Hoc itaque cùm non ignoraverit Myrepsicus ille Alexandrinus, qui tam diligenter scripsit de componendorum medicamentorum ratione, ubi catapotia quædam componit, capite 110. ad ventriculi, renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiscet, tanquam diversa medicamenta. Etenim cùm frustra (ut ait Aristoteles) fiat per plura, quod fieri potest per pauciora, non fuerat illi opus duo hæc admiscere medicamenta, nisi magnopere virium facultate ea inter se differre agnovisset. Atqui ne ægre feras obsecro, si tecum verbis quadantenus amariusculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipsum potius quàm in Matthiolum tibi rejiciendum putarim. Cæterum cùm nunc de Sacchara mihi tecum disputandum sit, degustata dulcedine, facilè hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui jocis hisce relictis ad Sacchari ipsius controversiam me confero, in qua, ubi (ut spero) è tuis te dejecero præsidiis, mihi plurimum gratulabuntur amici. Siquidem, cùm ad me scribas, quasi tibi infirmitatis conscius, quòd si fortasse in Rhabarbarici examine tuas superaverim vires, in hac secunda sacchari causa te neminem agnoscere, qui tuas possit vincere rationes, magno admodum honori mihi adscribent omnes, ubi me etiam in hoc vicisse intelligent, nisi id fortasse obstet, quòd junior seniorem vicerit jam fatiscentem. Ne autem diutius in hisce immoremur sermonibus, rem ipsam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cum Avicennæ tum etiam Rasis autoritate comprobare niteris, saccharum antiquorum à nostro plurimum differre, infirma satis ac inania esse respondeo: eo sanè argumento, quòd horum nemo Sacchari historiam descripserit, quinetiam nec quo pacto illud à natura procrearetur, & hoc arte fieret. At quanquam ii de utroq; Sacchara scribant, nusquam tamen scriptum reliquerunt, quòd alterum ab altero differat, & in diversis gignatur calamis: quinetiam nec quòd hoc è rore proveniat, illud ex arundinum succo exprimatur. Scripserunt quidem de utroq; Sacchara hi antiqui patres, non quòd in diversis natura calamis id gigni censerent, sed ut posteritatis memoriæ commendarent, Saccharum non solùm à nobis arte parari, tusis, decoctis & expressis calamis, sed etiam natura ipsius opera concretum in iisdem calamis reperiri. Etenim si scivissent ii, quòd Saccharum arte paratum aliud fuisset liquoris genus, aliud verò quod ipsa per se paravit natura, putandum quidem non est, quin hujusce differentiæ meminissent, quemadmodum sequenti capite silentio involvere noluerunt, quæ inter hoc & Saccharum Albaser sive Haoscer intercedit, differentiam, dum hujus historiam descripserunt. Scribit Dioscorides Elæomeli in Palmyris Syriæ è trunco cujusdam arboris per se manare: verum esse etiam homines, qui ut plus liquoris consequantur, arboris cortices tundant, & prelo liquorem exprimant. Præterea de papavere agens Opium scribit è vulneratis capitibus guttatim prodire. Atqui non deesse etiam subjungit, qui papaverum ipsorum capita unà cum foliis contundant premantq;, deinde & ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphura duo genera recensent Arabes, alterum suapte natura exiliens, erumpensq; gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens. Resina è Pinu quanquam per se facilè distillat alba nitidaq;, vi tamen ignis pix nigra copiosior fluit. Quo fit ut mirari non debeas, si iisdem è calamis, qui olim Saccharum per se fundebant, antea quàm ars naturæ opus præoccupasset, nunc hominum industria exprimatur, ut inde longè major accedat proventus. Cæterum videtur ab omni ratione alienum, quòd absq; ullo autorum testimonio, ullave conjectura sibi persuaserint quidam, quos te secutum video, Saccharum, de quo Græci meminere, è rore concrevisse, cùm tamen sciant, illud in calamis reperiri, & quod è calamis nostrum exprimatur. Ad id autem, quod inquis scripsisse Dioscoridem, Galenum, Plinium, Saccharum mel esse in calamis concretum, quodq; si mel est, & mel (ut Galenus inquit lib. 3. de alimentorum facultatibus) nec succus sit nec fructus, nec pars alicujus plantæ, quomodo fieri potest, quod hoc mel arundinum sit succus: respondeo: quòd Galenus hoc in loco de illo tantum speciatim scribit melle, quod apum artificio conflatur. Siquidem cùm ex plantarum floribus suum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipsis omnibus palàm sit, ne fortasse censerent homines, mel ex ipsis plantis provenire, rectè nos admonet, non esse mel illud aliquam plantæ partem. Cùm itaq; de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de Sacchara, quod à dulcedine mel impropriè appellarunt antiqui, antea quàm proprium ascriberent illi nomen, non est quod tuis subscribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quæ non parum contra te pugnat. Namq;, cùm dicat Galenus

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Patala sive Patalena ubi?

Rha Sinicū à Barbarico differt.

Rha ponticum etiam ex India afferri.

Saccharum.

Reprobata de Sacchara antiquorum sententia.

Lib. 1. c. 32.

Lib. 4. c. 6.

Caphuræ genera duo

Galeni sententia declarata.

Digitized by Google

Saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quàm Saccharum esse mel arundinum; facile palàm est hujusmodi mel nil aliud esse, quàm plantæ partem: cùm mihi haud verendum sit, quòd si scivisset Galenus Saccharum illud mel esse aereum, quin is hujusce mellis historiam ita facilè silentio involuisset, quemadmodum nec aerei mellis, quod manna posteriores vocaverunt, historiam non reticuit. Etenim si hoc idem non ignorasset Galenus, facilè scripsisset is Saccharum mel esse aereum, cadens super calamos ibiq; concrescens: nec pariter scripsisset Plinius Saccharum reperiri in arundinibus gummi modo concretum, id quod etiam scriptum reliquit Avicenna. Is enim cùm non ignoraret, Saccharum non solùm arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptum quidem ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaq; palàm fit, de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenum, & quòd impropriè Græcis Saccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodum & Saccharum nostrum, quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appellant Mauritani. Impropriè, inquam, quòd hoc ex rore, ut genuinum mel in aere non consletur, sed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissime testatur Strabo libro 15. de Indicis arboribus scribens his verbis: Refert Aristobulus, arbores ibi esse non magnas, quæ magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam jam omnibus notum est gingiber, quod conditum ad nos India mittit, nullo alio asservari liquore, quam siliquarum melle, quo etiam myrobalanos, myristicas nuces, & alia quàm plura condiunt ac præservant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cùm multorum testimonio jam notum sit in Insulis, quas Cannarias, & divi Thomæ appellant, in iisdem sanè calamis, à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per se gigni, & aperto arundinis latere, manare, & gummi modo coalescere? Quibus facilè subscribunt ii, qui hoc ævo in Indiam navigant. Etenim ad Barbecalam Indiæ utrunq; jam vendi affirmant. Dicas itaq; obsecro, quid ad hæc respondebis? Nonne Galenum dices perversissimè abs te, contra historiæ hujusce veritatem esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego non Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo. Cæterum quanquam hoc tantum argumento te omnibus jam defecisse viribus agnosco, nolim tamen te prius dare manus, quam tua omnia superaverim præsidia, quæ adversum me habes. Cùm itaq; scripserim contra sententiam tuam, cùm Saccharum antiquorum salis modo fuerit durum lapidosumq; fieri haudquaquam posse, ut manna vel roscidi mellis fuerit materia, eo argumento, quòd nusquam visa sit manna vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alibi salis modo obdurescerent, vel potius à sole contacta liquescerent, illico mihi objicis hoc esse falsum, & à Strabonis sententia, cui plurimum addictus videris, alienum. Siquidem cùm scribat is, quod super folia arundinum, non quidem super ipsa arundine Saccharum reperisset antiquitas, facilè palam fit, non manasse id ex arundinum medulla, sed super foliis è rore melleo provenisse. Ut autem firmius tuam hanc fulcias opinionem illud etiam addis, quod quamvis è rore ut manna gignatur, nihil est quòd prohibeat, quin concrescere possit salis modo, cùm in calidissimis fiat regionibus, ubi vehementissimo solis ardore non magno sanè negotio salis modo obdurescit; idq; eo magis tibi persuades, quod non parum ad hoc conferat foliorum arundinum adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas, quod manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non concrescat duritiem, cùm id aeris & cœli nostri clementia evenire non possit, cumq; non colligatur ab arundinum foliis, sed plurimum inveniatur super lapides, raroq; super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tua sunt partim objectiones, partim responsiones, sed profectò non vides, quàm sensibus pateant meæ rationes, quamq; tuæ contrario modo se habeant, cùm tantum sint conjecturæ & tuæ ipsius inventiones. Quæ quidem si veris niterentur rationibus vel probatissimorum auctorum testimoniis, non solum viriliter mecum pugnare videreris, sed longe magis ingenium mihi excitares. Atqui cum tam vetustis nitaris suffragiis, non magno sane studio te comprehendam. Cæterum ne fortasse putares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quam perverse Strabonis testimonium in medium attuleris, siquidem is (quod viderim, legerimq;) nusquam scriptum reliquit super arundinum foliis coalescere Saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι μελισσῶν μὴ οὐσῶν, ὁ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν. *id est, dixit, etiam arundinem mel sine apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissime probatur contra tuam sententiam, non in arundine, sed ab arundine gigni Saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animadverto, ubi ais, roscidum illud mel, quod super calamis durum salis instar invenitur, siccari ac concrescere ob ingentissimos Indiæ calores, quinetiam quod super arundinum foliis subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat argumento, quod cum in tepidioribus climatibus roscidum mel, quod in mannam concrescit, facile evanescit, quamprimum aliquandiu à sole illustratur, ac calescit, id quidem longe magis fieri necesse est, ubi solares radii calore longe majori regiones exurant. Sed & illud ab omni philosophia & ratione videtur alienum, quod roscidum mel multo magis concrescere possit super arudinum foliis, primo tantum excessu siccantibus, refrigerantibusq;, quam super lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi solet. Siquidem cum lapides frigidiores siccioresq; sint, quam arundinum folia, ut ubi à sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facile siccent, intelligere sane potes, quam tua valeant argumenta. Quinetiam illud, utpote falsum, explodendum videtur, quod manna longe minus cohæreat arborum frondibus quàm lapidibus. Etenim præter id quod omnes contra sententiam tuam affirmant, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maxime refragatur Gal. quippe qui lib. 3. de alim. facult. ex arboribus substratis pellibus à pastoribus legi mannam, non ex lapidibus affirmat, id quod etiam Athenæus ex Amyntæ libris testatur, libro 11. capite 18.* Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως· σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασιν ὥσπερ παλάθας Συριακὰς τρόπον παλάσσοντες, οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες, καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι, ἀποκλάσαντες ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις, ἃ καλοῦσι ταβαίτας, προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι, καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἄν τις μέλι πίνοι διείς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον. *id est Amyntas in primo de ponderibus Asiæ, de melle aereo vocato disserens, sic scribit: Unà cum foliis demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus sibi mutuo incumbentibus asservari solent. Alii autem in pilas redigentes component. Ubi autem jam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabætas appellant, prius rigant, mox percolatum bibunt, & simile est, ac si quis mel dissolutum bibat: hoc verò & multo dulcius est. Hæc ille. Præter id quòd scripserim ego Saccharum antiquorum nunc ad nos deferri, quòd modo arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodq; hæc vindemia eveniat, ne adulta jam arundines & Sacchareo liquore præ-*

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharum nostro etiam ævo sua sponte in calamis concrescit.

Objectionum confutatio.

prægnantes à quibus, non à juvenibus, Saccharum gummium modo antiquitus manare solebat adeo frequentes habeantur: Tu quidem hisce meis argumentis illico reclamas, & ea sane plurimum veritati refragari affirmas. Ideoque rationem à me expostulas, qui fiat, ut magis ab adultis quàm à juvenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi teneriores, rariores, & succo turgentiores habeantur, quàm qui consenescentes in dies sicciores inanioresque evadunt. Ut autem hasce tuas conjecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum esse, quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis Saccharum expresserint, ideoque id in causa non esse, quòd antiquorum Saccharum ad nos convehi desierit. Nam quum (ut asseveras) præclarissimorum autorum testimoniis satis superq; fuerit comprobatum, è calamorum radicibus Indos semper dulces elicuisse liquores, id facilius è calamis qui statim ad manus erant, elicere potuerunt, quàm fodiendo humum tam ingentium arundinum radices extirpare, quæ quidem (ut Strabo & Solinus testantur) tricenum, quiquagenumve passuum longitudine, tanta vero crassitudine, ut quibusdam diametrus sit ternum cubitorum. Hæc itaque sunt quæ adversum me scripta habes argumenta. Quibus respondeo facile magis esse rationi consentaneum succo prægnantiores esse adultiores arundines, quàm quæ annuatim proveniunt & exciduntur. Siquidem hæ dum crescunt majorem humoris partem in suum ipsius augmentum assumunt, ut apertissime videmus in omni arborum genere, quæ dum adolescunt, usque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos si ferunt simulac aliquandiu adoleverint, paucos admodum eos esse cernimus: quippe cùm continuo crescant, major humoris pars quem è terra assumunt, in earum transit alimentum, quod vegetabilis administrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quod omnes quæcunque extant arbores fœcundiores sunt, quum ad consistentiam usque pervenerunt, quàm antea. Etenim cùm tunc crescere desierint, nec subinde augmento opus sit, necesse sane est, ut id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem se recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per insensibiles digeratur vapores. Videmus enim aperte, quòd resinifera plantæ omnes, cujusmodi sunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ quinetiam gummiferæ, ut amygdalus, prunus, cerasus, resinam aut gummi haudquaquam fundunt dum adolescunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palam est ex iis arboribus, quæ perpetuo fructificant, fructusq; in tertium ac quartum annum servant, cujusmodi sunt aurantia, & medica mala. Harum enim plantarum fructus succi multo pleniores sunt ac suaviores quàm qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cùm & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrastus lib. 6. c. 16. de plantarum causis sic inquiens: Ubi plantæ in longitudinem augeri cessarunt, crispari deinde dilatariq; incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tædam picemq; aut resinam nullam penitus novellæ arbores habeant. Alimentum enim totum ad incrementa fructificationemq; absumitur. Quippe postea in tædam vertuntur, atq; omnino fructibus illum destinatum humorem magna parte usurpant. Tunc enim velut sordes naturales quædam hæc relinquuntur, cùm vis augendæ longitudinis desistit, & radix atque universa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaq; ratione plus Sacchari reperietur in arundinibus, quæ pluribus creverunt annis, quàm in iis quæ unius tantum anni spacio seruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premunturq; deinde antea quam consistant. Adhæc an Indi etiam antiquitus è Sacchariferis arundinibus, quæ nobis Saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nunc disputandum non est, quod nihil nostris conferat colloquiis. Atqui jam, id sane non reticebo, quod etsi tibi concederemus, quod non facimus, Indos antiquitus etiam arte parasse Saccharum, id tamen adeo exiguum fuisse diceremus, quod usq; ad Dioscoridis, Galeni & Pauli tempora, nihil illius ad nos convehebatur. Cujus rei magnum nobis potest esse argumentum, quòd longe numerosiores ea apud Indos haberentur arundines, quæ illæsæ adolescerent, quàm quæ quotannis secarentur. Nec his obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cùm non repererim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos unquam expressisse Saccharum, sed nasci has in aquis & ibi tantum ob cœli soliq; naturam, arborum radices & præsertim arundines esse dulces, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti quàm fluviali. Siquidem (ut ipse inquit) ea quæ apud alios & fructuum & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est, quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea quæ per ignem fit. Atqui hoc posteritatis memoriæ haudquaquam commendavit Strabo, ut nos admoneret, ex hisce radicibus apud Indos Saccharum fieri solere, sed ut regionis illius dulcedinem narraret, quanquam ille hanc de tam ingentibus Arundinibus historiam potius fabulosam, quàm veram censere videatur, quemadmodum & Plinius. Cæterum si hæc vera sunt, potius credendum est (ut Lucan. inquit) quòd ex hisce arundinum radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quàm ad Saccharum conficiendum, præsertimq; cùm in Syria, Cypro, Creta, Sicilia & in aliis sacchariferis insulis, unde nunc Saccharum ad nos convehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inveniri Saccharum, respondeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexisse, sed de his, quæ ad consistentiam usque crevissent, quanquam id in meo Isaaco nusquam profecto reperio. Quo fit, ut mihi persuadeam te fortasse in hoc esse delusum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ objicis, quòd si Sacchari historia apud antiquos ita se habuit, quemadmodum à me describitur, illud te plurimum demirari, quod id concreti liquoris Pontica nuce non esset major, cùm tamen aliarum arborum resinæ ac gummi portiones quantitate longe majori reperiantur, nil aliud tibi respondendum succurrit, quam ut naturam ipsam consulas. Nullus profecto mortalium novit hæc, præter illam: lusit enim illa, quatenus ei libuit, sui unius unicum exemplar, autor, sequestra, hera, administra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc si consulas, non solum hosce tibi dissolvet nodos, verumetiam dicet, quamobrem tam ingenti mole creavit Elephantos, tamque minima formicas. Atque si cum natura de his colloqui non possis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiscus raro masichen faba majorem gignat, cùm tamen arbor sit non infimæ proceritatis, cur ab arbore, cujus umbra centum obteguntur homines, caphuræ portiunculis non emanat amygdala nucis majoribus: cur longissima Cyparissus adeo exiguum semen gignat, ut fere oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopeponumque plantæ tam ingentes ferant fructus, cucumerum vero his longe minores, ego posthac tibi facile aperiam qui factum sit, quod Sacchari illius particulæ nucem Ponticam magnitudine non excedant. Dicis postremo, quòd saccharum apud antiquos tantum medico fuit usui, in cibis vero nunquam, putasque hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre sententiam, quum nostris plurimum veniat in culinarum usum. Sed hæc satis ridenda videntur. Etenim & si id

Arundines miræ magnitudinis.

Arbores quo tempore fœcundiores.

Arbores Indicę omnes radicibus dulces.

id Plinii testimonio in tuam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui scribat ex arundinum Sacchato homines ebrios fieri. Id quod manifesto est argumento, in potionum concinnamentis etiam antiquos suum addidisse Saccharum. At si responderes, quòd de cibis, non de potibus fuerit loquutus: dicerem ego id evenisse, quod Saccharum non curaverit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortasse ob ejus penuriam, quæ fiebat, ut vix ad medicamenta sufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Possem & alias afferre rationes, sed cùm satis superq; de re hac me dixisse putem, & jam fere in volumen excreverit epistola, ea quidem silentio non ab re involvere libuit. Eoq; præsertim, quòd in meis in Dioscoridem commentariis adeo Sacchari historiam expenderim, ut nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum Saccharum ab iisdem resudarit calamis, è quorum medullis nostrum conficitur. Verùm si his satisfactum tibi non sit, mannam, quæ quotidie uteris, accipito, & vehementissimis solibus exponito, vel in furnum conjicito. Id si feceris, nihil mihi verendum est, quin illico palinodiam sis meditaturus. Cæterum putaram de pinguedine te tuas ad me scripturum defensiones. Verùm cum videam illa omnia te negare, quæ Goritiæ non solum contra meam, sed adversus Galeni sententiam afferebas in medium, ne testes habeam, quorum præsidiis uti possim, id conscientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cùm sciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctissimo, collega tuo, te sæpius habuisse sermones, facile ab eo resciam, an plus mihi quàm tibi credere debeam. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Joanni Francisco Nascimbeno,
S. P. D.

Agitur de Resinis omnibus, quarum meminere Dioscorides & Galenus.

Quum eo natura sim ingenio, eaq; perpetuo voluntate, ut ubi studiosus quispiam, medicæ præsertim facultatis sectator, aliquid a me petierit, recusare non possim, quominus illi pro tenui mea facultate satisfacere adnitar, etsi nulla antea cum eo mihi intercesserit amicitia: viderer nunc profecto, non parum a meo deficere instituto, quin etiam boni viri officio, si ad ea, quæ à me petis de Resinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, silerem. Cum non solùm doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, jure mereri videantur, sed etiam quod magis est, nostra diuturna amicitia nulla unquam ex causa violanda, illud idem magnopere exposcat. Non miror autem, in censendis arborum quarundam resinis, multis in locis, ut scribis, te esse adeo implicatum, ut sine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cùm certo sciam, præter te non deesse doctissimos viros in plantaria facultate jam diu versatos, qui non solùm in resinis examinandis de pluribus dubitarunt, sed in earundem historia tractanda non parum etiam aberrarunt: argumento quòd resinarum genera ab ipsis speciebus nescivetunt distinguere, nec earum noverunt differentias: quinetiam quod veras vocabulorum, nomenclationumq; proprietates non intellexerunt. E quorum numero unus est Andernacus, quippe qui, ob harum fortasse ignorantiam, in vertendo Galeni li. de com. medic. secundum genera, adeo multa confundit, ut nihil mirari debeam, si tibi ac etiam aliis ille non parvum facesserit negotium in hisce censendis medicamentis. Verùm ut ad id, quod a me petis, veniamus, tibi sententiam meam illico exordiar. Scribis itaq; in primis legisse te apud Dioscoridem Pineam, Piceamq; resinam, quæ sua tempestate ex Gallia & Hetruria convehebantur, olim convehi solitas esse a Colophone celeberrima minoris Asiæ civitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ resinam nihil prorsus differre a Colophonia. Atqui (inquis) si id verum esset, tibi quidem non parum verendum fore, quin hac in re aberraverit Galenus, quum is apertissime scribat l. 3. de comp. med. per genera, Piceam, Pineamq; resinam a Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus esse præstantiorem. Id quod etiam l. 7. ejusdem voluminis iterum affirmavit. Quæ omnia (ais) magno nobis esse posse argumento, non parvam inter hasce resinas intercedere differentiam. Deinde scire desideras, an Galenus de pluribus resinarum generibus meminerit, quam Dioscorides: cùm tibi videatur is de pluribus proculdubio scripsisse, quòd præter eas, de quibus scribit Dioscorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgo vocant Seplasiæ Græcam, atq; etiam Hispanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quam quòd ex figulis impura sumitur, & ubi purgetur in frictam mutatur. Ad hæc scribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon physema illis vocatur, quæq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit ut non desit tibi suspitio, quin ibi lectio fuerit depravata, ubi non ambigo depravate vertisse interpretem. Quin etiam præter has meminisse Galen. (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq; quam omnino te ignorare fateris, etsi scias strobilum nil aliud esse quam Pinum. Atqui cùm in alio loco idem scribat Galenus πιτύϊνον φύραμα seu pinea &c. videtur quod nihil differat pinea ἀπὸ πιτυΐνου φυράματος, quum tamen idem Galen. lib. 3. de simp. medicam. facult. inter has manifestam interponat differentiam. His subinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderìq; tibi, inquis pineam hanc à cæteris differre, quod peculiariter περὶ πιτυΐνου φυράματος: de Strobilina, pineaq; idem meminerit Galenus: sed quòd non vides de tot resinarum generibus scripsisse Dioscoridem. Postremo haberi etiam apud Galenum inquis, Lentiscinam atq; Piceam, quæ an pix liquida sit, à me scire desideras: hæc deniq; sunt, quæ tuis literis à me petis. Verùm cum tam diligens fueris in enumerandis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit, quo minus Cyparissinæ memineris, cùm etiam hanc habeat Galenus. Cæterum anteaquam ex hisce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæpretium nobis est nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (ut video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaq; primum scias Colophoniæ resinæ duas haberi species, quarum altera, cruda, liquida, mollisq; est, ita sane à pineo vel piceo caudice ma-

Andernacus taxatur.

Resinarum implicata historia.

Colophoniæ duæ species.

manans: altera vero cocta sive fricta, perinde ac illa quæ nunc in Seplasiis omnibus Colophoniæ nomen retinet. Hac esse vera testatur ipse Galenus, lib. 7. de compos. medicament. per genera sic inquiens. Quoniam vero Piceam, & frictam resinam, & Colophoniam appellare consueverunt, sciendum erit aliam quandam esse Colophoniam Chiæ mastiche persimile aliquid habens, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hisce Galeni verbis facile palam est in Colophoniæ genere, coctam sive frictam alteram haberi siccam: crudam alteram, mollem, tractabilemq́; artificio nullo paratam, de qua prius speciatim ipse meminerat Galenus libro secundo ejusdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplastro disserens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, sicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suavitatem quandam referens, sicut Abietina, & colore mediocri prædita, nascitur admodum modica, atque ob id preciosa. Et libro tertio ejusdem operis, ubi de medicamentis nervorum egit, de Colophonia cocta sive fricta inter siccas resinas peculiariter scripsit sic inquiens: Omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam vocant. Præterea nolim te ignorare tres haberi resinarum species, quæ è Pino proveniunt, inter se differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia vero è nucibus, quas Græci στροβίλους vocant. E caudice manantium, altera quidem est omnium præstantissima liquida, mollis, albaq́; arboris ramentorum, foliorum, omnisq́; immunditiæ expers, & (ut Galenus inquit) thuris redolens, & ubique syncera, Colophonia proprie appellata. Ac ea est hæc de qua inter liquidas resinas meminerit Dioscorides. Altera sordida est & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon physema, quod hæc in ipsa arboris germinatione exudet. Hæc enim ea ratione exoleta provenit, quod tunc temporis universæ plantæ humor longe magis distribuatur ad nova germina producenda, foliaq́; novella nutrienda, quam ad aliud peragendum naturæ opus: quo postea fit, ut quæ eo tempore manat resina, cæteris deterior habeatur: quemadmodum de thure scribit Plinius quod Vere à Sabeis legitur. Hoc vero quam haud lateret Theophrastum libro 9. capite 20. de plantarum historia: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & si quæ resinam alia fundunt, cadendas esse post germinationem affirmant. Postrema vero est quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus provenit: Στρόβιλος enim pineam nucem designat, non pinum arborem ipsam, ut te tibi persuasisse video. Adhæc illud quoque te scire oportet, haberi in resinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam utrasq́; ex iisdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cum pingues liquidasve, tum etiam siccas ac exoletas proferunt resinas, ea nimirum ratione de qua superius diximus. Itaque in pinguium seu liquidarum genere ea præcipua esse videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi similis, quæ in æstate & autumno suis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter siccarum vero genera exoletarumq́;, ea in primis habetur, quæ Pityinon Physema vocatur, deinde quæ in fictilibus advehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideoque dicebat Galenus libro tertio superius citato, omnium esse siccissimam, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam dicunt, & huic etiam succedere, quæ ex figulinis impura & despumata sumitur. Quinetiam his ambabus sicciorem esse, quæ dicitur Pityinon Physema: Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodum Terebinthinam, alias vero inarescere, sicuti Storbolinam. Sed has sane omnes inter aridarum genera reperio descripta apud Dioscoridem, ut clarius postea intelliges. Postremo & illud etiam scire debes Andernacum minus recte vertisse πευκίνου φύημα id est, piceæ germinatio, quod Græcis πίτυς pinum non piceam designet. Cujus erroris seipsum accusat, cùm illud idem modo piceam, modo pineam germikationem vertat. Hæc itaq; præfari prius oportebat, quam petitioni tuæ responderem. Nunc vero ut ad rem ipsam me conferam, non video de pluribus resinis scripsisse Galenum quam Dioscoridem, quanquam hic non ita diligenter, ut Galenus, earum enarraverit species. Resinifera ergo arbores Dioscoridi, præter Cedrum, de quo is postea peculiariter scribit, plures quam septem non sunt, nempe terebinthus, lentiscus, pinus, larix, picea, abies & Cyparissus. De quarum omnium resinis idem Dioscorides speciatim meminit, nec de pluribus video scripsisse Galenum. Nec obstat, quòd apud ipsum plures videantur esse resinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioscoridem, ut est exempli causa Pityinon Physema, & quæ ex figulinis impura sumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec speciem, sed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus, in quibus asportantur aut majorem aut minorem præstantiam ostendit. Præterea, quanquam certum est, Dioscoridi Colophoniam aliam non esse, quàm pineam vel piceam, non tamen dicam ob id aberrasse Galenum, quod (ut inquiens) libro tertio de compositione medicamentorum secundum genera, Colophoniam à pinea & picea differre scribat. Quandoquidem, quamvis de siccis resinis agens differre asserat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea, quæ Pityinon Physema dicitur, nullibi tamen reperies, affirmasse illum à Calophonia differre pineam aut piceam, quæ selectissima sit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, proprie Calophonia appellata. Ideoque scire debes, quòd ubi eodem libro in tuo Galeno reperis, pineam resinam cæteris minus præstare, contra priorem ipsius Galeni sententiam, & eam ob causam infimum fere ibi habere locum, non esse id erroris Galeno adscribendum, sed interpreti Andernaco. Quippe qui perverse admodum illa Dioscoridis verba à Galeno ibi allata inverterit. Quandoquidem Dioscorides piceam, non pineam in penultimo collocavit loco sic inquiens. προάγει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη καὶ μετὰ ταύτην ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυίνη, καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ᾽ ἃς δευτεροῦνται ἥ τε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη. id est, Terebinthina resinas omnes antecedit, proxima lentiscina, & è pinu & abiete, has sequuntur picea & strobilina. Quibus palam est pineam resinam non postremum, ut tu ab Andernaco deceptus putas, sed tertium bonitatis locum obtinere. Cæterum quo pacto, fricta sive cocta parari debeat, non solum è pinea piceaq́;, sed & ex cæteris liquidis, diffusius scribit Dioscorides, quamobrem non est quod putes frictam fuisse illi incognitam. Quandoquidem hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideoque libro tertio ejusdem operis dicebat idem Galenus (ut antea diximus) omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii vero Colophoniam appellant: & libro septimo Pineam resinam, dicebat, & frictam & Colophoniam appellare consueverunt. Atque eam, quæ sordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam esse facile crediderim, quam ab abiete, piceaq́; manare diximus, cùm is inter aridarum species hanc etiam reposuerit. Nec aliam ob causam dicebat ille, quòd hæc, ubi à sordibus purgabatur, fricta fiebat, quàm quòd expurgari nequivisset, nisi ad ignem colliquesceret. Quo postea fiebat, ut cùm sui natura esset arida, non potuerit tam parvo temporis intervallo igne calefieri, quominus illico aridior fieret, cocta frictæ Colophoniæ similis.

Pineæ resinæ genera tria.

Pityinon Physema.

Resinarum liquidarum & aridarum differentia.

Andernaci versio improbatur.

Dioscor. de resinis omnibus, de quibus Galenus scripsit.

Alia versionis Andernaci reprehensio.

Resinæ pineæ præstantia.

De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata, meminit Dioscorides libro primo, cùm inquit: τῶν μὲν τοι ξηρῶν ἡ μὲν ἐστι στροβιλίνη, ἡ δὲ ἐλατίνη, ἡ δὲ πευκίνη, ἡ δὲ πιτυΐνη: id est; Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ ex abiete, picea & pinu exterunt. Quibus palàm est non solùm Strobilina meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina, quàm quæ πιτυΐνη φρυκτὴ vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quam quæ a picea abieteq; sicca colligitur. Quæ quidem, ut hoc etiam ævo, ad nos comportantur impura ac arida siccis arborum foliis & corticum ramentis vitiata, quibusdam in receptaculis è suarum plantarum corticibus paratis, ita nihil sanè prohibet, quin credamus eandem advexisse antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ postulas an picea resina, de qua scribit Galenus libro tertio de compositione medicamentorum per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sponte manantem. Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tædam contabuerunt, ut pluribus disseruimus in nostris in Dioscoridem Commentariis. Hisce itaq; cum rationibus, tum allatis Galeni testimoniis non solùm, quæ prius confusa de resinis videbantur, jam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quòd in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quodq; plura quam is habeat earundem genera. Quinetiam fortasse plura Goritiæ vel Utini de resinis te didicisse fateberis, quam Patavii, cùm ad me scribas, ibi te adinvenisse neminem, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiam addiscebas. Vale.

Aridæ resinæ à quibus proveniant plantis.

Galenum nihil à Dioscorid. in resinarum historia dissentire.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Joanni Francisco Nascimbeno Medico,
S. P. D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

Etsi antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis de nigri æris squama, à me petieras, de qua lib. 2. de compositione medic. secundum genera ca. 2. de gilvis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam evenisse, quod non semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quòd pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendisq; meis in Dioscoridem commentariis, nec ab hisce studiis sine jactura potuerim ingenium meum avertere. Atqui cùm otii nunc aliquid supersit, diutius sanè differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaq; velim, quòd quanquam non negligenter perlegi cum antiquorum, tum recentiorum libros, qui de metallicis scripserunt, non memini me tamen legisse apud quempiam reperiri æs, quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argenteove colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib. 34. capite 2. sic inquiens: Æris tria genera, Candidum argenteo nitori quam proxime accedens, in quo illa mistura prævaluit: alterum in quo auri fulva natura: tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est æs, cujus ratio reddi non potest: suo colore pretiosum ad jecinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaq; sunt æris colores de quibus meminit Plinius, qui longè diffusius de ære scripsit quàm cæteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio fit mentio, nisi quispiam fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cùm sit (ut ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit ejus squama & medicis usui competentior. Hæc fortasse opinio tibi non displiceret, præsertim ubi eam pluribus, efficacioribusq; rationibus augere adniterer. Nec dubito, quin te in hanc sententiam longè melius adducere possim, quam tui illi Præceptores, qui dicebant, imo nulla dubitatione (ut ais) affirmabant, illud esse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non subscribit sententia, nec etiam videtur astipulari Galenus, nolim sanè, ut ignorata hujusce rei veritate iis acquiesceres: ideoq; diligentius quæstionem hanc discutere oportet. Dioscorides libro quinto duas tantum æris squamæ species habet, de quibus disserit his verbis: Probatissima æris squama est, quæ in Cypriis ærariis ex clavis Cyprio ære confectis crassa decutitur, Helitis, id est clavaris propriè dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maximè approbantes crassam. De his duabus, nec de pluribus scribit Galenus libro nono de simplic. medic. facultatibus, & Paulus Ægineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorsus de nigri æris squama disserentes. Quo fit, cùm apud Gal. & cæteros æris squamæ duæ tantum habeantur species, ut necessario horum alteram nigri æris squamam vocaverit Gal. Quoniam autem in medicamentis parandis, præstantiora selectioraq; expeti solent, quum Helitis squama Dioscoridis testimonio probatissima sit, infirmissima verò altera, aliter sanè mihi censendum non est, quam quod Galenus pro nigri æris squama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo clavi fiebant, ad navium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec levi sanè ratione adducor ad credendum id proculdubio esse verum, quum certo sciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus clavi parabantur, alio non fuisse colore, quàm nigro: tum in primis quod non solùm æs rude, sed argenteum & ferrum suapte natura nigrum contrahant colorem, quamprimum in ignem conjiciuntur, tum deinde, quòd æs ipsum, simulac è sua fluit minera, coitq; vel in massam, vel in virgas digeritur, illico superficietenus nigrum reddatur. Sententiæ nostræ subscribit Plinius capite nono ejusdem libri sic inquiens: Exurente enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterum si à me percontareris, qui fiat ut æris squama, quæ ignium vi tantum nigrescat, ea longè magis præstet, quæ à repurgato elaboratoq; ære excutitur, è quo cacabi omneq; genus vasa parari solent, cùm tamen unum & idem sit æs, & ex eadem minera provenerit: dicerem id non alia evenire ratione, quàm quòd pro conflandis clavis, rudis tantum æris virgæ sumantur. Siquidem hæ, dum ignium vires experiuntur, ut inde clavi fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo postea fit, ut subinde malleis percussæ, crassiorem, pleniorem, solidioremq; exuant squamam, quam quæ decussa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, ut fieri quotidiè videmus in ærariis officinis, ubi varia vasorum genera

Æris genera tria.

Probatissimæ æris squamæ quæ.

Squama æris nigri est Helitis

Digitized by

nera malleo & incude, nullo accedente igne, conflantur. Etenim æris hujuſce ſquama cùm tenuis ſit & parum contineat excrementi, in quo major ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, ut Dioſcorides inquit, & fere inutilis in medicamentorum uſu. Ideoq; rectè dicebat Galenus, Helitem ſanè principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſsima omnium eſſe ſubſtantia. Quamobrem in ea perpetuo ſum ſententia, quòd ubi libro ſecundo de compoſitione medicamentorum per genera in giluo illo emplaſtro & in alio Hera ad ulcera contumacia libro quarto ejuſdem operis, æris nigri ſquama meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama æris rudis, non elaborati. Quippe quòd (ut prædiximus) expurgatum æs, è quo cortina, cacabi, lebetes, cæteraq; vaſa conflantur, tenuem admodum ſquamam remittunt, minimeq; excrementoſam: cujuſmodi eſt albi æris ſquama (ut Plinius eſt autor) quòd hoc non parum argenti contineat. Hæc itaq; ſunt, quæ tibi de re hac reſcribenda putavi, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſanè plurimum: at ſi fortaſſe ſecus evenerit, velim ut pro tua humanitate meam non accuſes ignorantiam, aut negligentiam, ſed quòd plura non reperorim, quæ viderentur meliora. Vale.

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Librum primum Epiſtolarum, ſeparatim & quidem ſecundo excuſarum, claudit Epiſtola Franciſci Parthini ad Matthiolum, quam nunc Apologiæ in Amathum præfixam invenies, hac in re auctorem imitati, qui ſuæ Apologiæ præfixit. At librum ſecundum, exorſa eſt Apologia & Cenſura in Amathum: quibus ſubjeci ea quæ ſequi vides, hujus te monere voluimus, nequid in Epiſtolis à nobis prætermiſſum, exiſtimares.

PETRI

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM,

LIBER SECUNDUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, BERNARDO DISSENIO Cronenburgio Medico.

S. P. D.

QUanta sit doctorum studiosorumq; virorum inter se συμπάθεια, mi candidissime ac doctissime Cronenburgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cùm non exiguus sit doctiss. virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per Epistolas gratulentur, partim me amore & benevolentia summa prosequantur, partim verò contra invidos obtrectatoresq; meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie noverunt, nec ulla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sanè habeo, cui plus quàm tibi me debere, sciam, utpote qui ad me non amandum modo, quod ipsum sanè per se maximum est, sed etiam absentem & ignotum tuis doctissimis scriptis defendendum, laudandum, colendumq; accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint qui tum scriptis, tum verbis (quæ eorum est humanitas) plurimum me collaudent, atq; etiam observent, ut non facilè commoveat quorundam invidorum ac perditissimorum hominum calumniis: præsertim cùm videam mihi non deesse clarissimos viros, qui me etiam nesciente contra horum rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primus causam meam contra Lusitanum illum suscepisti in doctissimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quinetiam innumeris sanè locis dignitatem meam, quibus potuisti amplissimis verbis, ornasti, & me cæteris, qui hoc nostro ævo de medica materia scripserunt (quæ tua singularis fuit benignitas) præferre voluisti. Tantis autem tuis beneficiis non videor mihi facilè respondere posse, nisi fortè ita sensurus es, ut me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria teneo. Quam nimirum memoriam colam benevolentia sempiterna, non solùm, dum vivam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monimenta tui beneficii permanebunt. Nosco quidem amplissimam tuam erga me humanitatem, nosco benevolentiam, quinetiam incredibilem amorem, quibus me tantopere prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, & propensam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etsi animo & corde sim par, verbis tamen & literis satisfacere non possum: Dum enim avide cupio exprimere, quàm me tibi devinctum putem, mihi nec stylus, nec oratio suppetit. Cognosco te cùm virum doctum, tum etiam officii plenum, meæ laudis ac famæ studiosum, frugi hominem, ac planè virum bonum integerrimumq; studiosum omnium virtutum. Id, etsi nunquam te de facie noverim, novi tamen ex tuis doctiss. monumentis, quæ de parandis componendisq; medicamentis posteritatis memoriæ reliquisti. Quandoquidem clariss. & amiciss. hominis præclara hæc ingenii ac doctrinæ monumenta aspiciens, eum sanè ipsum visus sum aspicere. Nam ipsa oratio & dicendi genus ejusmodi est, ut nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modestius, neq; venustum magis desiderari possit, vel in delectu cultuq; verborum, vel judicii acrimonia, vel dignitate & copia sententiarum. Apparet itaq; in te ipso, ut extat, quædam rara naturæ tuæ probitas & singularis integritas nullo obfuscata obtrectandi studio. Quod tamen est veræ atq; perfectæ virtutis proprium, cujus qui compotes sunt, cùm ipsi sibi confidant, alienas solent virtutes exosculari. Porro tuum de scriptis meis judicium, tanquam profectum ab homine doctiss. ac laudatissimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea est enim profectò jucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Atqui nescio, quonam modo possim tuam in me compensare beneficentiam, nisi pro virili dem operam, ut aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officiis, opera, consilio, authoritate, diligentia, studio pro tanta in me benevolentia præstare possum, semper me præstiturum polliceor. Cæterum quum Dioscorides meus elapso anno auctior illustriorq; iterum editus sit, additis quàm plurimis stirpium & animalium imaginibus, videamq; te ex tuis frugiferis scriptis ejus lectione delectatum esse plurimum: prætermittere quidem non potui, quin nunc exemplar unum ad te mitterem unà cum Apologia contra Lusitanum Amathum illum, quem tu tam pulchre ac tanto cum judicio compendiosissime cribrasti, quamq; ut legas maxime rogo ac peto. Duplex enim causa extitit, quæ ad hanc edendam Apologiam me plurimum induxit: Altera quidem, ut ne me tacente putarent nonnulli me alicujus erroris conscium esse, aut meis diffidere scriptis: altera ut noscerent omnes acerrimum tuum de Lusitano judicium. Ego hic Pragæ (ut meam tibi declarem conditionem) jam per quinquennium Sereniss. Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ

Phy-

Digitized by Google

Physicum ago, ubi etsi non minima sint cura, qua non parum mea impediunt studia, successivis tamen temporibus in literis & libris assiduus sum, paroq; nunc novas plantarum imagines prioribus longè majores elegantioresq;, quarum aliquot nunc ad te mitto, ut de his tuum feras judicium. Imperator Ferdinandus, & Serenissimus Archidux meus amplissimi in hoc opere cudendo mihi sunt Mæcenates, adeo ut facilè mihi persuadeam (modo Deus Optimus Maximus sit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorificentè perfecturum. Quanquam non parum vereor, ne una cum opere crescant & invidiæ: quod tamen non multi facio, magnam enim Philosophiæ habeo gratiam, quæ non modo ab omni solicitudine cæteruq; animi morbis me abducit, sed etiam contra omnes fortunæ impetus & invidorum latratus armat. Postremo id maxime rogo atq; etiam peto, ut eo in me amore, ea benevolentia semper esse velis, quibus semper antea fuisti, scilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defensor. Hoc si feceris, erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: Sed an quid opus est, ut te horter ad ea præstanda, quæ tua sponte præstas? Nunquid ego equo (ut ajunt) sponte currenti calcaria adhibebo? Literas si ad me scribere volueris Norimbergam ad Clarissimum Medicum ac Philosophum summum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæsaris aulam ad Clarissimum Julium Alexandrinum Suæ Maje. Archiatrum mittere poteris, nam illinc posthac ad me tuto deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio Kalend. Septembris.

BERNARDUS DISSENIUS
Cronenburgius Medicus,
PETRO ANDREÆ MATTHIOLO,
S. P D.

Antecedenti respondet Epistolæ.

Ecquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole, Vir multis nominibus Clarissime ac doctissime humanitatemne admirabilem, an insignem animi candorem, & incredibilem integritatem amoremq; mei, an potius simul omnia? Ne tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet despicias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus & apud Principes, Reges, imò Cæsares admirandus, ut me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditissimis, omniq; officiorum genere refertissimis non visere modo, verùm insuper magnopere prædicare, atq; ingenii tui fœtura, monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec est quòd de cunnabis quicquam mirer, quæ inter Viros ingenuos, probos, doctos, semper est solida, & adamantino quodam vinculo connexa, præsertim ejusdem fidei ac professionis, utcunq; delinquant malevoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua isthac calumniatrice ætate turba habetur. Nam ut de me verissime confitear, quando commentaria tua longe omnium doctissima in Dioscoridem legere ac relegere, atq; insuper icones elegantissimas typis ad vivum expressas contemplari cœpissem, mox quanti ingenii viribus, quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessoq; labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses, lapsus plerosq; etiam doctis non animadversos indicasses, ambiguam obscuramq; lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atq; ut summatim expediam, totum Dioscoridem redintegrasses, cognovissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolutè elaborata videbantur, quantumvis etiam maximi illi nominis atq; rarissimæ doctrinæ viri fuerint (etenim suam quoq; laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi juvandi studio jure consecutus est) ut continuo ad divinam penè indolem tuam, incomparabilem ingenii vim, uberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendamq; exarserim, ut quidvis maluissem quam tui amorem deserere. Scripsit de simplici Medicinæ materia hoc ævo Burnius Cordus, scripsit Otho Brunfelsius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatiss. atq; eminentissimi. Hos sequuti sunt Clariss. & peritiss. Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Brasavolus, Fuchsius, Mundella, Gesnerus, & si qui sunt alii in arte celebres. At revera omnes superat & post se longo relinquit intervallo unus, me judice, Matthiolus, ut postremus, ita facilè supremus: quia neminem habemus (liceat mihi sine aliorum detrimento quod res est pronunciare) in hac studiorum palæstra tibi conferendum, si modo non unam aliquam laudem, sed universas dotes tuas simul expendamus. Id præter purissimam dictionis facultatem, divitem verborum supellectilem, exactum ubiq; judicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehensibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modestiam, intrepidam admonitionem fidelem remediorum plerorumq; communicationem, similesq; dotes eximias, indubitata prorsus fide manifestum fit, quòd nemo huic disciplinæ amplius quicquam putet addendum, sed ad unum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu absolutum, post Dioscoridem, exemplar imitandum sibi proponant, dum ultro ac passim tibi gratulentur, te studiosè prosequantur, & adversus æmulos ac calumniatores quosdam (quia vix unquam tam inculpatum fuit seculum quin monstrum tale unum aut alterum produxerit) suo etiam periculo innocentiam pariter & industriam tuam tueantur. Atq; has præclaras virtutes quum ego quoq; in te, mi Domine, agnoscerem & intelligerem, tibi ne aut cuiquam, novum sive rarum videri debuit, si pro meis viribus obiter tui defensionem contra malignissimum Sycophantam & impium Apostatam, susceperim, qua sanè non egebas, nam nosti illud Horatianum:

> *Integer vitæ scelerisq; purus,*
> *Non eget Mauri jaculis nec arcu, &c.*

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imo colendum venerandumq; impulsus sim? Et rectè faciunt, qui simili honesto studio tenentur, quoniam ita demonstrandarum stirpium provinciam suscepisti, ita feliciter Iconas omnium expressisti, ut ab omni ambiguitate pariter & obscuritate vindicaveris, & pristinam laudem Dioscoridi, simplicium Parenti, asservaveris. Cæterum an primus inter plerosq; Clariss. Viros, uti scribis, causam tuam,

com-

contra Amathum Lusitanum susceperim, nescio: hoc tamen scio, hunc potiorem operam ex Commentariis tuis primo emissis latine in Dioscoridem, impudenter ac furtive sibi vendicasse, quod flagitium est improbum minimeq; dissimulandum. Praeterea eundem, per quem profecerat, impertissime, immodestissime, ac odiosissime nominatim insectari improbissimum est, & plane eorum qui omnem pudorem humanitatemq; exuerunt, cujusmodi perfidissimum testimonium de seipso praebuit nebulo à Christianismo ad Judaismum turpiter jamdudum desciscens. Certe hac temeraria improbitate & invidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quam solent, qui ex aliena gloria popularem invidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset: sed infelix dum te cepisse videretur, ipse misere captus est, suoq; invento malum sibi accersiit, adeo ut jure maximo, maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus idcirco, quem omnes Reipublicae utilitatem amantes & probi doctiq; homines exsibilent atque explodant. Si igitur innocentiam ac praestantiam ingenii tui utcunque tutatus sum, meumq; de pessimo calumniatore judicium Commentariis meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, ut qui tam sis vir munificus ac locuples, quod non aspernando foenore studium illud meum compensare volueris insigni laudum mearum praeconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere, nisi ignominiae notam subire velim. Proinde utcunq; sit, certe beasti me testimonio amoris, benevolentiae ac humanitatis tuae: Siquidem abunde tota epistola declaras, quo me amicorum loco habeas, habiturusq; sis sempiterna memoria, non modo dum vivas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficii mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebunt. Hoc si vere dicis, sicut omnino credo (alioqui non erat necesse id scribere non expectanti neque de facie unquam viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quàm universae Croesi opes, spondeoq; bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunque fortuna vehat: sed inviolabilem, sanctam, perpetuam adeoque immortalem fore: Neque enim me ullius juris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô utinam utinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genasq; amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta haec mihi felicitas; quanta laetitia, quanta voluptas? Verum quum id non possim, facio tamen quod possum: fruor eloquentissimis doctissimisq; commentariis tuis, in quibus vivam imaginem tui indubitanter expressam video: Hos jugiter ante oculos positos habeo, non illos quidem primo evulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolum, superiori Francofurdensium mercatu, ad nos misisti. Istis foveo amorem tui, istis memet veluti quotidiano speculo oblecto, quod dum intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animum tui desiderio flagrantem, quoad possum restinguo: Istis velut amoenissimis Musarum viretis fruor ac pascor ad satietatem: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuaeq; humanitatis tuae plenissima, qua equidem universam ad absolutam amicitiam necessaria tanquam sarta tecta explicantur. Hanc reposui inter ea quae animo meo charissima sunt, unde quandoq; eam repeto, novo me gaudio ejusdem relectione imbuturus. Quod autem tu rogas ac petis, ut Apologiam tuam contra Amathum, quem compendiosissime calamo meo cribratum asseris, legam: duas adjungens ejusdem editionis causas, quarum una est, ne quis aemulus alicujus te erroris conscium fore, tuisq; diffidere virib. tacendo, existimaret: Altera vero, ut omnibus judicium meum de Lusitano constaret: Legi itaq; non solum illam, sed insuper Censuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita sum recreatus, quasi coram duellum utrinq; spectatu dignissimum, assistente toto Herbariorum choro, praeside atq; judice Apolline, testibus Dioscoride, Cratera, Theophrasto, Galeno, aspexissem: in quo, DEUM immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnando imperitus, turpiter accepit, & nisi tu majorem vitae illius rationem, quàm ipse sua habuisses, jam in ipsa pugna occubuisset miser. Itaq; si quicquam sapit, cavebit omnem conflictum etiam cum imperitis parumq; exercitatis. Legi & alias editae Apologiae causas scripto tuo comprehensas. Porro quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuisse tam inertem, improbum, malignum, aut prorsus sine mente, qui tam iniquam suspicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenii excellentia clarissimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modestia aliorum errores castigans, ut omnium amore ac veneratione jure dignus haberi, vel hoc nomine uno, debeat. Nec credo ullum eorum, quos nominatim errorum admones, singulari saue urbanitate, imò cum laude ac honoris praefatione, tantillum commotum aut questum, quum tamen & Aristoteles unicum pene naturae miraculum, veritatis potius quàm amici Platonis rationem habendam esse judicavit. Quare ego Lusitani stultam arrogantiam, & prodigiosam insaniam, risu potius ac Ellebore explodendam & expurgandam, quàm scripto confutandam judicassem: attamen, quae tua sublimis est doctrina & animi ingens magnitudo, famaeq; tuendae laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac disertissimis rationibus semel convincendum conterendumq; censuisti: quod certe sic factum Apologia tua pariter ac Censura aeterno, ut nunquam exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis benevolentiaeq; tuae est, Vir syncerissime, quibus Cronebургium nominis tui, aut magis veritatis provehendae tuendaeq; studiosissimum, judicio acerrimo praeditum, significare voluisti. Id qualecunq; sit apud te, tuiq; similes exacta censurae viros, examinandum relinquo, quanquam tergiversari poteram, nisi decreto tuo tam impense faverem, aut saltem unice delectarer: mihi satis fuerit, si alienae laudis & doctrinae iniquissimum aemulatorem coloribus suis verè depinxerim. Atq; utinam idem tam copiose quam sceleratе illius confidens malignitas meretur. Et haec hactenus. Nunc paucissimis breviter vitae meae statum tibi exponam. Ego Italiam Anno 38. & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliosq; Medicos profitentes audieram, relinquens, recta (DEO propitio) ad patrios penates in Hollandiam florentissimam regionem redii: cujus laudes verissimo Elogio celebravit ter maximus Erasmus Roterodamus noster, ad finem Chiliadum, titulo Auris Batava: ubi dum annum unum artem exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Groningae urbis, quae profecto magnifica, opulenta, munita, ac bene instituta est, non ita procul ab Orientali Oceano, publico aere accersor. Hic annis novem commoratus multis equidem dolentibus, Coloniam Agrippinam perveni, adjuvante tunc institutum nostrum clarissimo medico Joanne Echtio amico meo charissimo: studiorumq; meorum per Italiam sodali conjunctissimo: In qua Academia etiamnum vivo, natus annos quinquaginta: miram fortunae improbitatem multipliciter expertus sum. Nulli Principum obstrictus, tametsi talium conditionum occasiones

non

non deſuêrint, quia ingenium meum aulis non perinde convenit, utpote liberum ac ſimplex, atq; eas alioqui formido, cogitans: Exeat è aula, qui pius eſſe volet. Quas ad me miſiſti Simplicium picturas, vehementer probo, ſimulq; laudo & prædico Summorum Monarcharum liberalitatem, ac propenſam in te juvando ornandoq; voluntatem, quibus dotibus ſeſe vere Reges declarant: nam niſi conatus ejuſmodi hac ratione juvarentur, non video quorſum literas & diſciplinas didiciſſe, eaſdemq; poſteritati, immenſa corporis jactura, tradere eſſet operæpretium, quibus conſtat omnis politia, rerum harmonia, philoſophiæ moderatio, hominum ſalus, quibus à reliqua mortalium fæce disjungimur, & ad Deorum beatitudinem ſenſim deducimur. Poſtremo quando maxime rogas, ut in amore benevolentiaq; tui perſeverem, & quæ ſequuntur in Epiſtola. Hoc tibi jurejurando affirmo Vir Excellentiſsime, me nulli tuorum amicorum ceſſurum, tametſi cæteris ſum inferior, etiamſi capitis periculum obeundum eſſet, meq; paratum eſſe pro virili improbiſsimorum nebulonum virulentam inſaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modo da operam, quod facis, ne temere hunc affectum concepiſſe videar, & me ſimiliter amare perge. Interim macte virtute, mi Matthiole, & qua cœpiſti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam provehere, eadem quæſo abſolvas, ut omnes natum te gaudeamus, Sacroſanctæ arti noſtræ gratulemur, ſimulq; calumniatorem tuum Luſitanum Amathum execremur. Certe admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quàm reprehendit nemo, quicquid amarulentus Amathus, quem facete & ſalſe Amathum vocas, inepte garriat. Hiis valebis Vir animo meo chariſsime, & ſi quid habes in manibus materiæ Medicæ, ejus me quæſo facies participem, ut iſtiuſmodi benevolentia magis tibi devincias Croneburgium, quem jam dudum totum obaratum addictumq; poſsides. Literis tuis amantiſsimis jamdiu reſpondiſſem, ſi ut mihi paratus calamus, ita promptus fidusq; fuiſſet nuncius. Iterum vale doctiſsime Matthiole. Coloniæ XX. die Martii, Anno M D LX.

MELCHIOR GUILANDINUS BORUSSUS, Conrado Geſnero Medico,

S. P. D.

PLato philoſophiæ pater, & divinioris ſcientiæ autor longè clariſsimus, itemq; Stoici omnes μαντείαν, hoc eſt divinationem introducunt per inſtinctum admittuntq; divinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor eſt, fervorq; lymphaticus per ſomniorum imaginationes, ac Chaldæorum obſervationes, Magorumq;, Brachmanum, Gymnoſophiſtarum, Druydum, atq; Augurum diſciplinam. Cæterum hi pleraſq; vaticinii partes & commendant & probant, quamvis Xenophanes, ac Epicurus λιθοβολίαν omnem è medio tollere conati ſunt. Hui dices, quo deniq; tam longè petitum exordium tendet? Cùm literas tuas, vir clariſsime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiiq; genere plenas perlegiſſem, adeo mihi mens argumentis, corpus autem armis teliſq; vacua relicta ſunt, ut qua deniq; ratione tot in me acutiſſima directa ſpicula viriliter propulſarem, oculis nequaquam circumſpicere poſſem, parumq; abfuit, quin παλινῳδίαν meditarer, & inſuper gratias agerem, planeq; tuo judicio acquieſcerem. Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modo diverſorum generum plantas denotare, verumetiam utranq; vocem prorſum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenſes Traſci & Traſi vocant, Genuenſes Ziziphas terreſtres, Hiſpani Juncum avellanam, Arabes deniq; Habbaziz, ſi Leoni Africam deſcribenti, itemq; Bellunenſi credimus) diſcrepare. *Mamiras & Holoconitis.* *Quod dum ita toto die anxie ſollicitèq; mecum ipſe cogito, rubore ſuffuſus interim aliquoties, non tam quòd ſententiam meam corruiſſe magnopere dolerem, quam quia minimè prævidiſſem, quibus eam fulcris contra adverſariorum inſultus communirem, ſenſim pater ille rerum omnium Sol, ex noſtro delapſus horizonte ad inferius hemiſphærium, ad latentes hactenus tot Antipodum myriades noſtris gentibus cognitas devolvitur, & mihi placidus membris omnibus ſopor undiq; circumfunditur. Interea inſomniis opprimor manifeſto liquidoq;, ac volitare circunquaq; incipio, veluti infeſto mari ventis pulſata navis: In terram univerſam excurro, è terra in cœlum efferor, univerſum tranſmitto mare, aerem pervolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum aſtrorum jungor choro, & quod mirum eſt, integro etiamnum in repentina & violenta adeo peregrinatione manente corpore: nec plane prius [illegible] deſino, quam in floridiſsimum pratum vaſtiſsimæ illius & remotiſsimæ Heſperidum populorum telluris, quam divinus Plato in divino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixe graphiceq; in Critia deſcribit: nec ſanè alia eſt ulla, quam quæ hodie Orbis novi, & Indicarum Inſularum terra firma Americæq; nominibus univerſo mundo innotuit, deſcendo, ubi, inter cætera, Dulcichinorum molem conſpicio magnam, Hippocratemq; ipſum, mirabile dictu, ſevero aſpectu gravem, manu dextera Balin illam Xanthi tenentem, ſiniſtra verò canos leniter pertractantem, voce deniq; alta Traſci à ſe Holoconitin appellari ſuccinentem intonantemq;.* *Traſci eſt Holoconitis Hippocr.* *Dum hæc ſic menti obverſantur, expergiſcor, ad meq; ipſum redeo, nec ſatis ſcio gaudione magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam planè capiebam delectationem, quòd quæ de die meditabunde ac magno adhibito ſtudio apprehendere neutiquam potuiſſem, ea, omni cura ſolutus, & aliud omnino agens, vera eſſe cognoviſſem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui divinationis partem unam ex ſomniorum imaginibus apprehendunt admittuntq;, quando & à Peripateticorum placitis alienum non eſt, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neq; poſſe veritatem contemplari: noctu autem ab hac ſervitute ſolutam, & in loco qui eſt circa thoracem convolutam, ad vaticinandum promptiorem fieri, & propterea inſomnia naſci. Angebar autem inſigniter, quòd quibus rationibus veritas in inſomnio agnita doceri poſſet, minimè perſpiciebam. Certum tamen erat arreptam ſemel opinionem & inſomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle unquam, ac nequicquam potius ad ea reſpondere, quæ tu in medium attuliſti, quàm culpam deprecari. Videbam enim rem eſſe arduam, vetuſtis novitatem dare, novis authoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtidiis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſuæ omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum adverte quæſo, & placidas mihi aures præbe, cognoſceſq; qualis ſe mihi inter angores hos conjectura, novam ſtabiliendi ſententiam, dum*

cuncta altius rimor scrutorq;, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod misi, βολβοκάστανον Tralliani dici nequeat: nec animadvertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Aeginetæ vocetur. Deniq; Holoconitin Hippocratis, Moly à Dioscoride appellari sentis. Verùm cavendum tibi est apprime, Gesnere jucundissime, siquidem undequaq; videris esse eruditissimus, ne dum mea studes convellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxie, in densissimas prolabaris tenebras, idemq; tibi eveniat quod Chymistis usu venire cernimus, qui jam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum omnium dispendio incubuerunt, incumbentq; posthac in posterum.

Dulcichinum est Mamiras. Nam si Dulcichinum, Mamiras est, ut profecto Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergentis natura, nequaquam βολβοκάστανον dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & βολβοκάστανον discrevit, utriusq; separatis locis mentionem faciens. Mamiras sanè libro medicinæ 2. cap. 5. nominat: βολβοκαστάνου autem libro 7. περὶ ἐμπυημάτων meminit.

Bulbocastanum. Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioqui celeberrimos, ἀντὶ βολβοκαστάνου, βαλανοκαστάνου substituentes, si quidem non tam vox ipsa βολβοκάστανον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χύτλον, nec τραχύφωνον, nec μαρύλιον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander utitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quamq; autoris eo loco propositum spectandum est, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præscribens, abstergentibus nutriendos præcipit, qualia sunt, Jus gallorum, phasianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiumq; avium. Ad hæc, si sanguis rejiciatur purus, jusculo ei incoquere mandat βολβοκάστανον, alicam, itrium, similaginem, & ejus generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modice obstruere & pectus lenire atq; abradere potis sint. At tantum abest Castaneas detergendi sarciendiq; vi pollere, ut nihil detergentibus & sarcientibus magis possit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκαστάνου æque esse novam atq; βολβοκαστάνου, & quod per magni refert, nullam planè possunt Castanearum glandes ἐμπυικοῖς utilitatem commodumve afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάστανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorum crassitiem mediocriter incidendi, adeo ut exscreationibus è pectore sit idonea. Quòd verò βολβοκάστανον vix alia esse planta possit, quam illa ipsa cujus semina ad te misi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, tum quia radice constat bulbosa, Castaneæ tamen similiori quam bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus verò substantia Castaneis simillima conspicitur, quæ res & nomini occasionem præbuit, ut composita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Castaneamq; mentiri videtur. Sed hæc leviora. Quod maxime me movet ut βολβοκάστανον credam herbam, cujus semina hoc titulo inscripsi, illud est, quia nomen in Græcia in hodiernum usq; diem retinet, Chiis ἀγριοκαστανίδας, Byzantinis ἀγριοκάστανα, Rhodiis βολβοκάστανα appellantibus.

Fallopii laus. Adstipulatur in omnibus meæ sententiæ, aut ego potius suæ, vir gravissimus, cum doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Faloppius Mutinensis, in ordine & numero scholæ Medicorum Patavinæ minime postremus, Anatomicorum hujus ævi facilè princeps, atq; in simplicium palæstra athleta invictus, imo vero in debellandis domandisq; Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Gesnere, quod damnes? Quis sensus est verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis urgeo, commoveri videris, siquidem errorem tuum agnoscis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non posse, sed nec Mamiras quidem recte βολβοκάστανον appellari. Verùm ne in novam figmenti suspicionem apud te incurram, quod vel ex nuda seminis figura argumentari veritus non es, radicem ejus bulbosam esse nequaquam tibi probabile videri, ideo radicem unam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam ut terræ mandes jubeo, cognoscesq; liquido Melchiorem tuum nihil minus scire quam nugari.

Bulbocastani descriptio. Foliis vestitur Crithamo similibus, cauliculo brevi, candidos flosculos in umbellis sustinentem, quibus semina angusta, & striata, canaliculatave, Cumino æqualia, succedunt. Non is sum, qui cavillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec, si scirem, vellim.

Matthæolus arguitur. Nondum eo dementiæ deveni, ut Matthæoli pellem, qui eo nomine male apud eruditos, nec immerito, audit, Borussiaco corio anteponam. Metamorphosis ista hactenus molesta mihi esse non cœpit, nec placet cum Evantha & Agriopa ex homine in lupum verti, rursumq; restitui sibi. Satius esset ejus generis hominis nasci nunquam, aut profecto in cunis emori præstitisset. Neq; enim res ulla majus bonarum literarum studiosis detrimentum apportavit unquam, quam ista eruditorum mentiendi audacia impunitasq;.

Doronicum vulgare, non esse Mamiras. Cæterum Doronicum vulgare non posse ab Aegineta Mamiras vocari, ut Fuchsius putat, consimili plane argumento priori comprobatur. Nam cùm sit verum Doronicum, ut descriptio attestatur, & doctissimi quiq; fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracastorius, Manardus: Cardanus, Mundella, Matthæolus, Brassavolus, Amatus & deniq; tota Medicorum schola clamitat, Mamiras profecto nullo pacto esse poterit, quando Avicenna Mauritanæ factionis princeps libro secundo tractatu secundo, separatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiran nuncupat, prosequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixe pertractet.

Doronicum duplex. Illudes tu nodum hunc, duo esse Doronici genera inquiens, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum seplasiarii Romanum vocant: sed te concedere quidem Orientale esse legitimum Barbarorum Doronicum, nostrum autem vel maxime ire inficias. Equidem non dubito, vir clarissime, quin utriusq; radices jamdudum conspexeris probeq; perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehenderis, quàm quæ est inter duo ejusdem alitis ova. Quòd vero Doronicum Romanum non sicut Orientale serveat, & linguam vellicet (quæ Ruellii opinio est) id nostri cœli soliq; temperiei ferendum esse acceptum, ut quiq; est eruditissimus, ita sententiæ huic promptissime accedit.

Saporum in radicibus dissimilitudo unde? Radices enim plantarum dissimilibus saporibus à terræ proprietate perfici, uti etiam in fructibus evenire videmus, credendum omnino est. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capiendo ederent fructus, uno genere essent in omnibus locis & regionibus omnium sapores.

Monobasites vinum. Sed animadvertimus in Insula Creta Monobasites vinum (Malvasium vocat vulgus) in Cirno Corsicum, in Campania Græcum & Lachrymam, circa Messanam in Sicilia Mamertinum, in Thracia maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, utrunq; Homeri testimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neq; omnibus partibus, Rhenanum, in Pannonia Ungaricum, reliquisq; locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtutesq; procreari, quæ non aliter possunt fieri, nisi cùm terrenus humor suis proprietatibus saporum in radicibus infusus, enutrit materiam, per quam egrediens ad cacumen profundat proprium loci & generis sui fructus saporem.

Chelidonium minus. Chelidonium minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariam minorem vocat,

cum

Digitized by Google

ordinis absoluti sit in calefaciendo & desiccando, si Aetio credimus, ideoq; magnam præ se fert acrimoniam, & gustum erodentem, cur, quæso, commanducando sæpe nullam prorsus nobis acrimoniam imprimit, idq; potissimum quòd in humido loco natum sit? Cur item Cicuta, Socratis maxime supplicio nobilis, in Germania, Galliis, in pluribusq; Italiæ locis ferè innoxia nascitur? An ob eam causam, quam Galen. libr. περὶ τροφῶν δυνάμεως secundo scriptam reliquit? Dicit enim Arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidere, adeo ut in cibis vel Rapis utilis habeatur: In Italia verò, ac minori Asia contra adeo acre, ut medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri potest ut Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Græcia ejusmodi viribus prædita nascantur, quales eis à veteribus contribuuntur, in Italia verò, Germania, & Gallia nocendi obliti proveniant. Comprobant id in primis insignia autorum testimonia, Plinius, 10 *Columella, Martialis, Galenus, Dioscorides, & cæteri, Perseam arborem in Perside exitiosam esse, translatamq; in Ægyptum, mutata natura in cibos receptam. Idem Belenio accidere literarum monumentis prodidit Aristoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in provincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba esse ignoras? At varietate regionis adeo perniciosam plantam evadere novum videri non debet, cùm & sexcentis aliis ejusmodi mutationes accidere constet. Summa summarum, quòd si terra generibus humorum non esset dissimilis, & disparata, non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Juncis essent odores, neq; abietes in Arabia Thure manarent, neq; Oleæ in Troglodytica regione Myrrha glebulas funderent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laser nasceretur, nec Cinnamomum & Cassia in Moluccis insulis ex Lauro decorticarentur, sed in omnibus terræ regionibus & locis, eodem genere, omnia procrearentur. Has autem varietates regionibus & locis, inclinatio mundi, & solis impetus proprius, aut longius cursum faciendo tales efficit* 20 *terræ humores, quas qualitates non solùm in his rebus, sed etiam in pecoribus & armentis discerni notius esse autumo, quam ut autorum testimoniis demonstrare habeam necesse. Illud in transitu adjecerim, nobiscum sentire Theophrastum & Plinium clarissimos rerum conditores, Calamum & Juncum odoratos, nequicquam a nostris harundinibus & Juncis discrepare, præterquam quòd fere compertum sit, ut quæ locis frigidis odore carent, ea fervidis odorata sint, ut Calamus & Juncus in Syria. Abunde satis, & latius etiamnum quàm res exigebat, demonstrasse me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorsus esse cum Orientali plantam, quando & nomen, & radicis effigies, & par utriusq; natura illud coarguunt, nullo alio quam majoris minorisq; discrimine. Itaq; Doronicum vulgare nequaquam Mamiras appellabitur, ut Fuchsio placet, cum Doronicum sit, Avicenna inter Memiren, quod Mamiras est & Doronicum differentiam adnotante. Quare cùm hactenus nihil obstare animadvertam, quò minus Dulcichinum Mamiras dici possit, non recantabo, nec dimovebor a mea senten-* 30 *tia, nisi tu exercitatiores in literaria palæstra athletas in arenam deducas denuo, qui id agant, ut tua & fulciant comprobentq;, & mea destruant confringantq;: quod ut facias, vehementer etiam atq; etiam rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus existimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionem convellas conscindasq;. Ridendus hoc loco Bellunensis, qui Dulcichinum ab Avicenna Granum Alzelin vocari asserit, non animadvertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem cap. 337. Simplici. medicamento. in siliquis nasci tradere. Habzelim (inquit) granum pingue est, magnitudine Ciceris, citrinum ab exteriore parte, album ab interiore, boni saporis, apportatur è terris Barbaris, nominaturq; Piper Aethiopicum (verùm Piper Aethiopicum re vera est aliud) in Barbaria dicitur Croni. Forma spectatur phaseoli siliqua & Grano minoribus. Color grani citrinum nigerve. Sapor acutus ad instar Piperis. Vis ejus gradu tertio calida, humida primo. hæc ille. Ex quibus planum fit, ingens esse discrimen inter Dulcichinum &* 40 *granum zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtam in medio foro Balsami laudes, & præclaras ejus virtutes (ut id genus hominum facere assolet) decantantem conspexisse, qui post longam inanium verborum seriem, siliquas quasdam faselo simillimas, breviores, aromaticum saporem præferentes, quibus semina nigra, faselo æqualia, sed minora inerant, pro Balsami fructu venditabat, quares & doctis, ut audio, imposuit, verum veterum Carpobalsamum cum jactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen medius fidius aliud nihil sint quàm Croni, seu Hab alzelin. Sed jam tempus est ut Holoconitin Hippocratis, Dulcichinum esse probem, & differre à Molyo, non solùm Dioscoridis, verum etiam auctorum omnium ostendam. Magna & vetus est eruditorum concertatio, cujusmodi planta sit, quam antiquissimus ille Græciæ vates, unicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinii judicio ingeniorum summi sententia, Mercurium Ulyssi tradidisse in remedium carminum Circes in decima Odysseæ Rhapsodia cecinit.*

50
> Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
> Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
> Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ovidius Transformationum quarto decimo ait,

> *Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.*
> *Moly vocant superi, nigra radice tenetur.*

Et meminit Lycophron in Alexandra obscuro poemate, μῶλυ φαιᾶς ῥίζα. Ubi Isaacius commentator ait, μῶλυ δὲ βοτάνη ἐστὶν τὸ ἄγριον πήγανον, quod & Suidas, Eustathius, & sectator ejus Erasmus duobus locis, præfatione in Aristotelis volumina Græca, & in proverbio, Neq; mel, neq; apes. Moly ἀλληγορικῶς interpretantur, radicis nigræ symbolo laboris molestiam significari affirmantes, qua pervenitur ad animi tranquillitatem virtutis absolutæ præmium. Diversum censuit, quisquis ille fuit, 60 *qui hos versiculos condidit, quos in Priap. lusib. extare observavi.*

> *Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit, Quem cum Moly vocant mentula Moly fuit.*

Theophrastus & Plinius herbam esse existimant, & nasci eam circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophrasti verba legenda sunt, καίτοι ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, non quemadmodum Gaza vertit, & omnes Græci codices habent, οὐ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, tum quia Homerus ita tradit, tum etiam quia Plin. difficulter erui ait, Theophrastum proculdubio sequutus, cujus verba refert ad unguem. Adjicit huic sententiæ calculum Homericus scholiastes, Moly appellatum esse scribens παρὰ τὸ μωλύειν, ὅπερ ἀμαυροῦν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἐκκόπτοντα τὴν ῥίζαν τὸν τίλλοντα θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀνασπῶντι. Quæ verba claro sunt argumento, non radicem ipsam evelli moleste, (ut plerique falso rentur) sed cùm mortis periculo eruentem se subjiciat, haud facilè à quovis

Cicuta ferè innoxia.

Poma mortis in Peru Sorba sunt.

Bellunensis error. Alzelis quid?

Aglaophotis Æliani.

Babaras Josephi ut colligatur.

effodi posse. ***Quæ cum ita se habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse nihil quàm Cynospastum seu Aglaophotin terrestrem Æliani, quæ, uti à te observatum egregie est, Babaras Josepho in Bell. Jud. hist. dicitur, & à Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradunt enim autores illi, Babaran.*** *seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rhizotomi manus fallere, oculosq; refugere, neque prius consistere quam mulieris menstruorum profluvio laborantis lotio fuerit conspersa: neque tamen hoc etiam modo retentam sine periculo evelli, quippe extrahentem præsentaneam mortem consequi, nisi ejusdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carentes, terram circum scarificare, circa radicemq; laqueo vinctam cani alligare, ac repente discedere, tandemq; nimio conatu sequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini persolventem vices illico commori, & nullo postmodum periculo radicem illam à quovis tractari posse. Vim ejus in expiationibus præstantissimam esse, ut etiam qui à spiritibus vexantur immundis, protinus liberari compertum sit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Persico latere, & in Judæa juxta Macheruntem oppidum quærendum. Neque enim dici posse quicquam longius à vero remotum arbitror, quam Moly, quod Homerus celebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicum, ut Tragus censet, quando Colchici flos lacteus non est: & Theophrastus insuper magnam inter Moly Homericum, & Colchicon Dioscoridis, suumq; Narcissum discrimen statuit. Sed ejusmodi errores, Trago fere fatales, toto opere passim. Homines sumus, fateor: sed parcius errare possumus, modo velimus: per incuriam multa committimus. Ut quimus ajunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ folia, radix non Cepæ magnitudine, sed parva. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortasse conjectura fretus, quod autor is libro de muliebribus morbis primo radicem ejus velut bulbum esse narrat, nec plane Olivæ parvæ dissimilem: quæ una Molyi à Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissime perspicio cum hac in parte, tum in aliis plurimis singulare illud ingenii tui quo polles, acumen. & fateor exosculaturum me fuisse, protinusq; ambobus, quod dici solet, pedibus in istam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus medicinæ coryphæus revocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset. Nam autor ille in libello quo obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur: ὁλοκωνῖτιδα vero herbam esse agrestem, & à Dioscoride ὀρεοκωνῖτιδα appellari, quasi dicas in monte natam. Quibus verbis perspicuum fit, nihil minus posse statui quam Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis unius esse stirpis nomina, quando quod Dioscorides Moly nominat, Hippocrates μώλυζαν nuncupat: contra quod hic ὁλοκωνῖτιδα, ille ὀρεοκωνῖτιδα. Quæres tu, ubi apud Dioscoridem ὀρεοκωνῖτις habeatur. Respondeo, nusquam. Falso igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Avicenna eodem libro quem supra indicavi cap. 748. in describenda Zedoaria, & Serapio cap 104. medic. simpl. in Dechon, id est, Panico, non Milio, ut male interpres vertit, & Plinius, non is qui naturæ em historiam condidit, sed alter, libro de re Medica quarto, capite ultimo in Spomelidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quæ nominati autores de iis plantis afferunt apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quam Pedacium Anazarbeum intelligant, profecto volumina, quæ hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in plerisq; videntur. Sed hæc per conjecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non esse Moly Dioscoridis, jam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μώλυζαν apud Hippocratem, Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin à Molyo separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate reddita, attestari videntur, nequicquam à Dulcichino dissidere. Reliquum est, ut pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamq; vera an falsa sint, quæ à Deo illo herbariorum Matthæolo traduntur, Moly ignotam esse Italiæ plantam dicenti. Ridere subinde mecum ipse soleo, Gesnere lepidissime, doctorum quorundam nostri ævi hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui ut fucum, nescio hercule quam laudatum, suæ prætexant ignorantiæ, frequenter fateri non erubescunt, multa se præterire, sed quæ nec aliis quidem pervia sint, ac si docta esset, si diis placet, ignorantia, ea nescire, quæ ab aliis hactenus prodita non sunt. Verum νῦν γ' ἐμὸν ἰδοὺ πρὸς ἰδίαν ἢ νίκην Aristophaneos Strepsiade, aut si mavis ἰδοὺ πρὸς τὸν Διόνυσον cum cæteris. Alterius ista instituti: alium hæc locum postulant. Dabunt tandem imperitiæ suæ pœnas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proxime commemoravi, Allium est simplex caput habens, & non divisum in spicas. Quem locum si Matthæolus apud Galenum legisset, ut profecto legere debuit, nunquam in Molyo, & suam & reliquorum ignorantiam accusasset. Nihil enim medius fidius allio isto sylvestri μονοπρόσωπον esse potest notius. Nascitur locis campestribus passim, foliis exilibus, gramini aut croco proximis, sed latioribus, tenuioribus paucioribusq;, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concavo, albicante, in cujus vertice σφονδυλῶδές quiddam inest. Flores candidi sunt, non plane iis dissimiles quos in Lilio convallium cernimus. Radix subjacet parva, Bulbosa, nullos in nucleos secta, sed simplex, & unica, allium olens & sapiens, quæ causa fuit ut à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque sub nomine secundo loco post Allium sylvestre depingeretur. Sed de omnibus satis à me dictum est, pleniusq; ac ab initio quidem putaram, nec pauca præter institutum: quare jam opportunum est classicum comprimere, receptui canere, contractisq; hujus epistolæ, sive potius libelli velis, sensim portui adnavigare. Illud currens notaverim, Moly à Dioscoride vocari, & Eringion, & Solanum soporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ utranque speciem, Montanam, & sylvestrem alteram. Nec me prætereunt, quam monstrosa sint, quæ Plinius de suo Molyo memorat, radicis 30. pedes longæ. Verum ego super eo alibi copiose. Hæc in transitu monuisse quid officiet? Habes igitur vir præstantissime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, sed ingenuam responsionem, quam ita accipias velim, ut ab eo qui te diligit sine aliquo fuco proficiscentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto judicio, tam hæc quam alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq; vel album, vel nigrum singulis porrigere: utrunq; enim æqui boniq; consulam, modo me ames, quod ut facias etiam rogo. Vale.*

Tragus arguitur.

Moly Dioscoridis non esse Holoconitin.

Oroconitis Dioscor.

In Matthæolum.

Moly Galeni.

Allium sylvestre.

Allium caninum Tragi.

CONRADUS GESNERUS Melchiori Guilandino, S. P. D.

PRo Epistola tua, erudita sane & prolixa, quanquam mihi cum voluptate legenti perbrevis tamen visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quod ad brevissimam meam tam copiose: quod ad subitaneam & familiarem, tam graviter & argumentose respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abundantia profectum interpretor. Tantus autem orationis tuæ apparatus est, ut perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimium simpliciter condita, itidem tibi contigisse, ut scribis, miror) sententiam omnino mutarem, & victum undiquaq; ut faterer, non parum absui. Id quod (ut mox initio dicam, ne prorsus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certe ingenue fateor. Dabo enim hoc honori tuo, ut victoriam tibi adscribam ejus rei, de qua tecum non certavi, sed interrogavi duntaxat, subdubitans: atq; hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam adversarium, sed ut præceptor discipulum vincas. In reliquis vero non æque, ut in progressu Epistolæ dicam, tecum sentio. Neq; vero me à te amando, colendoq; (hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ἐπιπληκτικῇ ῥητορείᾳ dimovebunt: non magis quàm ab Antisthene Diogenem baculus. Imo quòd tam audacter me increpas, quòd mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & pene tragico dicendi genere, equidem minime ægre fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inveniendæ veritatis fervore peccare, quam remissione nimia nullum in nobis rerum inquirendarum studium flagrare. Itaq; ut hoc tibi condono, & vicissim eodem erga te candore ac libertate, homini Helvetico & libere educato agendi, absq; ulla indignatione tua, jus egomet mihi sumo atq; postulo. Epistola mea, quantum memini, nimium forte familiaris, dubitationes tantum & interrogationes aliquas continebat: ut plenius instruerer de iis, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu vero ita commotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto (quod ajunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multum interest: adeo ut invicem contraria sint, ita ut ἴσα & [illegible]. Dubitare certe non est negare: neq; penitus ignorare, sed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philosophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: sed ignorantiam fateri primum, deinde in utramq; partem argumenta disquirendo conferre. Ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς, ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ λύειν δ᾽ οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν, inquit in prima philosophia Aristoteles. Et in lib. de longitudine ac brevitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu longe secus, ne inquirendo anxie veritatem in densissimas tenebras abeam, periclitari me ais: & stolidissimis hominum chymistis me comparas immerito: illi enim rem impossibilem quærentes merito non inveniunt: ego verò diligenti indagatione & hactenus in hoc ipso Stirpium genere quædam inveni, Dei gratia: & invenio subinde, nullis ante me literis, quæ ad me pervenerint, prodita. Dices fortassis discentem æquum esse credere & assentiri. Fateor: & in plurimarum rerum cognitione, doctore te frui licere mihi optarim. Sed discentium conditio duplex est, nam qui pueri vel tanquam pueri discunt, simpliciter & absq; demonstrationibus etiam, fidem autoritati præceptorum, ut filii parentum, adhibere debent. Qui vero methodi ac demonstrationis vim intelligendo consequi possunt, illos sane homini utcunq; amico, & autoritati absque certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorsus ἀφιλόσοφον est. In amicitia vera voluntati & benevolentiæ utrinq; habenda est mutua fides quàm syncerissime, ita ut neuter de alterius animo dubitet, etiamsi eventus aliquando non videatur respondere. Multa enim sunt causæ & circumstantiæ, propter quas multa secus quam institueramus eveniunt. Judicio vero & doctrinæ suæ, quamvis dubitationes in contrarium non desint, credere amicum postulare, ambitiosum est, & nervum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breviter comprehensis argumentis satisfacere, ac dubitationes meas dissolvere: sed oratorem te esse declarare mihi voluisti. Non erat quòd tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quasdam aut Græciæ plantas, mihi esse ignotas. Aut cur non Dioscoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophrastum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, singulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignorasse prorsus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probe calluisse miraris? Cur non te ipsum? qui forsan omnium hominum ad nostram usque ætatem diligentissime harum rerum cognitionem es persecutus: ad nos tamen si venires, Helveticas quasdam, alpinas & alias quasdam plantas (non dubito) vel prorsus, vel nominibus quibusdam, vel facultatibus, ante hac ignotas tibi ostenderem. Tu vero admiraris, Mamiran esse Dulcichinum aut Olocontin, non statim me tibi asserenti credidisse, idq; sine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) sine rationibus. Potuerâs saltem ex tam brevi & incompto Epistolio meo, etiamsi non expressissem, hoc tempore prorsus à stirpium historia alienum esse me cognoscere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atq; utinam feliciter & aliquo cum studiosorum fructu aliquando absolvam: Animalium historiam dico, cujus pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, ut vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ scribo, imo effundo, aliud agens, horas aliquot piscibus meis suffuratus scribo. Quòd si otium suppeteret, & eadem diligentia in plantarum historiam incumbere possem, quam nunc in pisces consumo, de paucioribus forte dubitarem, ac minus tibi sciscitando molestus fuissem: nec illos quos tu mihi profers, Tralliani locos ignorassem. Sed cavebo in posterum, quando jam novi ingenium tuum, ne importunius sciscitando, aut argutius dubitando, negocium tibi facessam. Quanquam nunc etiam non male hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc est, Dei beneficio) non admodum commoveor: & à bonis doctisq; viris amandis, inter quos minime postremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me absterreri patior. Tu quoque vicissim, si magno celsoque animo vir es, qualem te esse mihi persuadeo, non ideo me amare desines, quod aliter forsitan quam expectares tibi responderim. Magnum enim amicitiæ tuæ amissa dolorem mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragrasti: qui ingenio vales & indefesso semper studio omne genus librorum excutis, qui doctissimorum virorum amicitiis flores, multa non me tantum, sed publice omnes docere potes: idq; ut facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copiosasq; observationes, in stirpium histor. præcipue, in literas

mature referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atque etiam te rogo. Et quanquam tè velle simplicius proponere pleraque: si tamen opera precium videbitur interdum, ne hominum authoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdum reprehendendis, sive nominatim, sive opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoq; postremo in hoc scriptorum ordine, ubicunque dissenseris, pro arbitrio statues, totum enim in potestatem me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaveris, amabo te: si quid merito taxaveris, non irascar. Puerile profecto, ἄγροικον & nequaquam sapientis, ne dicam impii, viri est, sanctum amicitiæ jus propter aliquot herbas, earumve nomina, dissolvi, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graves, ut sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc fere exprobari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam ejus expetenti, saperdam vero (aut caseum, ut alii tradunt) ferre detrectanti, dixisse fertur: τὴν φιλίαν σου ὁ τάριχος διέλυσε. Nisi tu fortassis aliud etiam hic spectari putas, gloriam, ostentationem ingenii, quo nemo libenter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam solvere. Nos igitur istos φιλονείκους, videamus: & alter alterius post hac sententiam ac argumenta, placide tranquilleque (hoc est ἀπαθῶς, aut certe μετριοπαθῶς) audiamus: ut si fieri poterit, consentiamus per omnia: sin minus, salva amicitia, libere, simpliciter, candideq; inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, invidiæ, simultatum, aut calumniæ affectibus obnoxii, ut indoctissimi quidam docti hodie sunt. Amicitia vera animorum inter se vinculum est, virtutum ac pietatis ratione connexum, his igitur salvis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscisve qua vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpitus interire, quam sacrosancta amicitiæ jura, quorum autorem imo exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita ô mores. Non tecum mi Guilandine loquor nec te hujus criminis reum facio: sed alios nostri temporis homines, vix homines noto: qui mundo se deridendos præbent, dum vel in medicina nostra, vel aliis de rebus neq; magni momenti, & ad vitam ac pietatem minime necessariis litigantes, tumultuantur, insaniunt, cœlum terræ permiscent, neque somniantes tantum (ut tu somniabas) sed vigilantes ἐλληνομαχοῦσιν, ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil simplicius veritate, nihil simplicitate pulchrius, cum aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quam simplicissime: & ut in Areopago moris erat (neque enim major illius majestas fuit, quam amicitiæ inter viros bonos esse debet) ἄνευ πάθους καὶ προοιμίων: ut veritas ipsa nuda sic magis elucescat, quanquam enim fervore aliquo & justa æmulatione ingenium in astruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus sæpe amittitur veritas. Ego forte te omnium in hac palæstra exercitatissimum, aut nihil aut perpaucum docere possum, mi Guilandine: excitare saltem te & veluti obstetricando, ea quæ concepisti, quæque parturis, uberius, felicius & maturius in lucem ut edas: interrogando dubitandoq; efficere, quantum in me est, percupio, nam hoc etiam non cujusvis est, de unaquaque re commode dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea displiceo, quam tamen epistola tua propemodum mihi extorsit. Expectas forte ut ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attulisti, tandem refellam: ego vero non tecum disceptare, sed profecto abs te aliquid addiscere, & rationibus tuis intellectis cum ipse solidius tecum sentirem, tum apud alios iisdem argumentis uti, & sententiam tuam fulcire possem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipsa postulare, & tu quoq; petere videris, si quid in contrarium possem, ut depromam, ne facile de sententia semel non sine ratione concepta recedere videar, quod levitatis non judicii est, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) satisfacere conabor. Non deessent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abstinebo, cum mihi prolixiori esse, nec liceat: quanquam tu quoque in tuis astruendis probabilia multa, ut oratores solent, non undiquaque firma aut necessaria, protulisti. Quid pridem ad te scripserim, non equidem satis memini, neque Epistolæ ad te datæ copiam habeo: sed ex tua quæ scripserim, pleraque agnosco. Primum igitur in eo quod dubitavi an Mamiras Pauli, Bulbocastanum Tralliani forte esset, plene a te satisfactum mihi est: & plantas esse diversas facile agnosco, & tibi qui tam liquido id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas. At superiori æstate, cùm semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamira quidem Dulcichinum mittebas (ut nunc quoque senus) radiculas scilicet: eam vero Oloconitin Hippocratis esse negabas, quod ridicule rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapore fere nitroso, magnitudine, qua minimum genus viciæ. Schedæ inscriptio hæc erat: Oloconitis Hippocratis, quod et apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc vero in epistola tua, quæ prius separaveras conjungis: Trasi sive Dulcicinum recentiorum, Pauli Avicennaq; Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum forte dubitavi, possentne idem Bulbocastanon dici, quod radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximus (ut Matthiolus scribit) appareret: nunc vero penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiam sic appellare docuisti. & Quamobrem & assertam a te veram Tralliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo: & cum doctrinam diligentiamq; tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communia mihi & hæc & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamiras vero quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & rursus veteris alicujus Medici (non Hippocratis, qui Mamiran fortassis haud agnovit: sed Pauli vel Avicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia non Necyomantia, evocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent. Tu Mamiran Dulcichinum esse affirmas: aut potius somnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamira audiamus scripta: & an ea Dulcichino conveniant, consideremus. Mamiras (μαμιρᾶς, ultima circumflexa in prima declinatione, & servat alpha in obliquis) veluti radicula quædam est, οἷον ῥίζιόν τι, herba, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνούς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, abstergentis nimirum naturæ, Aegineta libr.7. Mamiram Avicenna libro secundo cap.487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem in quo est reflexio parva. & est acutius quam vena tinctorum, calidum & siccum in fine secundi gradus, abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem unguium. Succus ejus humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix ejus dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi & acuit visum sit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, proprie succus ejus. Radix etiam utilis est ictericis & lori ventris pungenti medetur: & est in eo provocatio. Hæc Avicenna. Quòd si vires Mamirâ perpendas, easdem omnic:

Mamiras & Bulbocastanum diversa.

Mamiras an Dulcichinum?

> Mamira & Chelidonii earundem virium.

omnes fere Chelidonio vel majori, vel minori, à veteribus Græcis adscriptas reperias, non dico Chelidonium Mamiran esse, vires convenire dico: nempe Chelidonium majus evidenter calfacit, & siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertii) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, radicis & succi usus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hæc omnia suo Mamiræ tribuit Avicenna: & insuper quod ungues albos (scabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam succus ejus naribus immissus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori adtribuunt. Non (inquam) Chelidonium Mamiran esse dico, sed viribus cum eo congruere: unde apparet, quantum à dulci humectante & inflante radice Dulcichinorum absit. Acutius (vel, ut vetus interpres habet, calidius) esse Mamiran Avicenna inquit, quam venas tinctorum. Eodem autem in lib. cap. 736. de venis tinctorum scribens (Arabice est Haruchsubagin) eadem prorsus de ipsis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit vires Mamiras, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, quæ primum calfaciendi ordinem non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commovebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum uteris, quod in Europa & nostris regionibus sapore, odore, viribus cæteris inferiora nascantur pleraque, videmus enim & experimur, eosdem primarum qualitatum ordines in nostris herbis reperiri plerisque omnibus, quos suis olim Græci attribuerunt: quòd si pauca quædam excipias, nihil hæc ad universalem sententiam infringendam faciunt. Possem hic evagari ad longam digressionem, sed non libet nec vacat. In Dulcichinis eximia est dulcedo: Mamiran dulcem esse nemo dixit, sed acrem & acrimonia abstergentem: qua quidem facultate remedia multa præstat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis utitur, nec uteretur profecto feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamira condylos, id est, nodos habent. Sic & Polypodii radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis distinguuntur, geniculatæ non sunt. Taceo Avicennam Mamiran lignum facere, quod Dulcichino nequaquam convenit, & Æginetam non radiculam, sed veluti radiculam. Apud Trallianum libro 2. cap. 5. ad exterendas cicatrices oculorum vox μαμιρᾶς in Græcis codicibus deest: à Gupylo ex Ægineta eum in locum recte reposita. Apud Nicolaum Myrepsum requiritur in Antidotum de Croco Esdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellii versione habet Mamera. Ætius quidem & Paulus in ejusdem antidoti descriptione (Fuchsio teste) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale, Paulo Arnabo aut Mamiras vocatur: eo Romanum durius & solidius est: Fuchsius. Sed profecto Doronicum, Arnabo & Mamiras, ut vocabula tria, ita res etiam tres diversæ sunt, ut ostendimus. Doronicum nostrum, ut vulgus medicorum appellat, quod in alpibus nostris & hortis etiam transplantatum, provenit, mollius est Romano & Orientali, ni fallor, ad manum enim peregrina nunc non habeo, nostrum molliculum esse scio. Ruellius apud Actuarium Mamiran interpretatus est Doronicum, ita ut lector suspicari possit, ipsius autoris eam interpretationem esse: quod fidi interpretis non est, & multis forte imposuit, sicut & Fuchsio Gyraldus Simeonis interpres: Erant (inquit Fuchsius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico esse putant, nam ita Simeoni Sethi careum appellatur: Nicolao autem Myrepso cuminum Aethiopicum. Atqui hoc non Simeon Græce scripsit, sed de suo adjecit Gyraldus interpres. carnabadium esse careum. Cæterum iisdem fere rationibus, quibus Dulcichinum non esse Mamiran negavi, Doronicum etiam vulgo dictum Mamiram esse negari potest. Jac. Sylvii etiam verba de Doronico ex Serap. non bona fide recitantur: Doron. (inquit ille) Serapioni est radix parva, foris subflava, intus alba, dulcis, calamo aromatico similis, calida, sicca ordine tertio, flatus, præcipue uteri, dissipat: cordis palpitationi confert, ipsumque roborat, venenosis ictibus auxiliatur, sumptum & admotum (cum ficubus) Hæc Sylvius. At Serapionis codex meus Argentinæ olim excusus, in voce Haronigi (Sylvaticus legit Varonig) cap. 325. neque dulce Doronicum, neque Calamo aromatico simile facit: sed reliquo, quæ Sylvius de eo tradit: Frusta sunt (inquit) crassitudine ramorum scetaragi, magnitudine nodi pollicis ad summum: & sunt venæ (radices) albæ intus, subcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graves: & deferuntur ex Sem ut plurimum. Et mox de viribus, eadem quæ jam ex Sylvio retulimus, scribit: (quæ certe cum Doronico hodie dicto sive Europeo sive Orientali, minime conveniunt:) & antidotis magnis admisceri ait, sicut & Avicenna libro 2. capite 210. Durungi vel Durunegi vocans: Est autem (inquit) frustum lignosum radicale, nodos habens, interius album, &c. Loco ejus ponitur Zurumbad æquale pondus aut duæ tertiæ ponderis ipsius de caryophyllis. Ex his verbis descriptionem Mamiræ & Durunegi, similem esse apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis instar, nodosum remedia vero ex utroque diversa: etsi utrunque calidum ac siccum sit, hoc ordine tertio: illud in fine secundi. Ergo veri Doronici seu Durunegi loco quandoquidem eo caremus, vel Galangam, vel Zedoariam, vel caryophyllos cum seminibus, quæ flatus dissipant, usurpabimus: His scriptis, apud Sylvaticum sic legi: Doronec radix est similis brancæ pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aspero: à qua similitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & adfertur ex India sed quia raro habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendum, quod est Doronicum Serapioni, ut paulo ante recitavi. Idem Sylvaticus alibi sine autore: Doronici (inquit) sunt radices parvæ, cujusdam herbæ similiter nominatæ, habentis folia parva, utcunque rotunda, & flores violaceos, nascitur in muris & cupis, (rupibus.) Et eandem esse Varonig, Arabice dictam sentit. Vulgare nostrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barbæ senis (quam vocant) floribus similes forma coloreque: quis forsitan cærulei quoque in specie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Mesuæ: Actuarius in eodem non habet. Doronicum vulgo dictum nimia dulcedine omnes fere radices, ita ut amaritudine Gentiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico suo nullam saporis dulcedinem ascripserunt. Quod si etiam tibi donarem Doronicum nostrum & veterum (sic enim Durunegi appello) tandem esse herbam, quoniam tamen, ut tu quoque fateris, nostro eadem vires non sunt, in remediis quæ veteres præscripserunt, non nostro utendum, sed aliis succedaneis de quibus dixi: inter quæ & Zurumbad est. Matthiolus in Serapione duo capita de diversis Zurumbet confundit: posterius sane videtur carpesium, & Zarnabo ab Avicenna dicitur: nam & festucas esse ajunt arboris cujusdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Avicennæ (Algieduar ipse nominat) eadem præstat quæ Aristolochia, & quæ Durunpi: sed efficacius quàm Durungi adversatur venenis, nominatim napelli (ut Antitora dici mereatur) viperæ, & aliis. Porro Zurumbad eidem est herba, vel lignum: ut Bellunensis emendat, simile Cypero, sed majus, & minus odoratum, calidum & siccum in tertio abscessu. Flatus dissolvit, impinguat, & aufert odorem vini, & aliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitum retinet. Adstringit naturam, (alvum intelligo) &

> Dulcichini & Mamiræ comparatio.

> Doronicum, Arnabo & Mamiras tria diversa.

> Zurumbad.

uteri inflationes pellit. Morsibus venenosis efficaciter medetur, Zedoaria in hoc propinqua. Ponitur autem loco
ejus adversus venena Durungi sesquialterum, & dua tertia (portiones) ponderis ejus de taraxaco sylvestri, &
dimidium ponderis ejus de granis citri. Vides quam cognata inter se natura ac viribus remedia sint, Zedoaria,
Zurumbed & Durungi: & quam iniq; facturus esset, qui pro aliquo istorum Doronicum nostrum supponeret:
Rutam ego malim, aut Aristolochiam, ex remediis qua nostra regiones ferunt, quam Doronicum nostrum pro

Zurumbed est Carnabadium.

veterum Durungi usurpari, sed Zedoariam pra caeteris probo. Caeterum quod Zurumbed Arabes, hoc Graci recen-
tiores Carnabadium dixerunt, ut ex Simeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine
tertio: concoctionem ciborum adjuvat, flatus dissipat, stomachum roborat, ventrem sistit, lumbricos interimit,

Zurumbeth alterum Serapio.

urinam cit, pituitam incidit, sed flavam bilem in calidis corporibus gignit. Porro Zurumbeth alterum Sera-
pionis (cap. 261 in mea editione) quod Arabice aliter in translatione Gal. Tarich adhueba vocari dicit: aroma
est calidum & siccum, prope tertium gradum. casia & cubebis virib. proximum, quod pro cinnamomo poni Ga-
lenus & Paulus autores sunt. Et Isaac filius Amram: Est (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id est, in
Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viridem & citrinum, similia foliis salicis: idem & ramorum color
est, odor citri. Calefacit, siccat, astringit, resolvit (flatus nimirum, potius quam apostemata, praesertim matricis,
ut in cap. 72. ex Mesarugie quidam transtulit) & adstringit ventrem. Est in eo astrictio una cum subtilitate &
caliditate. Eadem efficit qua nux moschata, sed est subtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum
oleo violaceo, si sternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica sua prodest. Hac Serapio. Unde ap-
paret, facultates easdem fere utriq; Zurumbeth suo eum attribuisse: & si forte erravit Matthiolus duobus ca-
pitib. in unum confusis, levem & ferendum hunc errorem esse. Sed prolixior sum, quam par sit. Certe Arabes
medici pleriq; sape res diversas in unam confundunt, & ex una propter nominum varietatem multas faciunt:
& scripta Graecorum inepte transferunt: quanquam in pluribus interpretes potius eorum, quam ipsi fuerint ac-
cusandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo aut res una & eadem sunt aut substitui invicem possunt. Zarnabum
simul & Zeduaris in antidotum diamoschu Actuarii recipiuntur. Zadara in diamargaru. Carnabadium
& zedoaria in antidotum auream Alexandri: ubi Fuchsius Nicolaum Myrepsum Carnabadii nomine intel-
ligere dicit cuminum Aethiopicum, idq; constare ex antidoto ejus 426. ubi ita interpretatur. Ego in ea an-
tidoto nihil tale invenio, & numerum a librariis corruptum puto: nec magna apud me Myrepsi autoritas est.

Cuminum Aethiopicu. Granum Alzelen.

Cuminum Aethiopicum certe carnabadium esse minime concesserim, sed in locum ejus forte succedere posse.
De Grano alZelen Bellunensis verba hac reperio: Granum alzelen vel adeZen, est granum quod apud Venetos
appellatur Dolceghini, & nascuntur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alZiZi. Ejus
sententia Leonem quoque (nescio quem) Africa descriptorem esse ais: Eruditus etiam & longe peregrinatus vir
Alexander Benedictus idem sentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Vi-
deo tamen Granum Zelim a Serapione describi cap. 327. & reprehendi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigro-

Croni.

rum confundunt. Ego Dulcichinos granum alzelin esse sentiam: Croni vel piper nigrorum, id quod tu etiam
sic appellas, sed cum grano alzelin contra Serapionis sententiam confundis, donec verisimiliora cognovero. An
non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum esse fateris, & Venerem stimulare? atqui hoc de grano al-
zelin scribunt. Convenit & color, albus interius, foris citrinus: & sapor bonus, videlicet dulcis. sed magni-
tudo ciceris, inquiens, non conveniet: atqui missa a te Dulcichini radicula parva sunt, & in Africa multo mi-
nores nasci testis est Alexander Benedictus, ubi & cicer forte majus habetur: si modo ciceris recte transtulit in-

Oloconitis & Oroconitis.

terpres. Quod si res eadem non sit, vires vero sint eadem, quid est quod digladiamur? Venio tandem ad Olo-
conitin & Moly Ολοκωνίτιδ@ τῦ γλυκείας ῥίζα, ἐςὶ δὲ ὡς ὁ βολβὸς σμικρὸν ἢ ὡς ἐλαία. Verba sunt Hippocratis
libro primo De muliebribus morbis. ubi a Dioscoride ὀροκωνίτιδ@ pro ὀλοκωνίτιδ@ scribitur. φασὶ δ' Διοσκορί-
δης τὴν ἐν ὄρει γινομένην ὀροκωνῖτιν ὀνομάζεσθαι, Galenus in Glossis. Ex quibus verbis miror putare te Guilan-
dine conjecturam meam Oloconitin Hippocratis, Moly Dioscoridis esse, destrui posse, quasi non etiam Moly
illud in montibus nasci possit, aut si in montibus non nascitur, quid tum postea? neque enim vel Galenus, vel
aliquis bonus autor hoc dixit: sed Dioscorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quarens, cur oro-
conitis diceretur, a montibus, sic dici eam conjecit, Moly quidem Theophrasti sive idem, sive aliquid est, apud
Pheneum & Cyllenam Arcadia montes nascitur. Quin potius Galeno credamus, cui ὀλοκωνῖτις est βοτάνη τις
ἀγρία λαχανώδης: hoc est olus quoddam sylvestre: (utpote & bulbosa & dulci radice,) olera autem quamvis
sylvestria, non herbas montanas, aut in altis tantum montibus nascentes appellamus: sed qua circa urbes &

Diosc. alter.

pagos, & in agris fere nascuntur. Dioscoridem dicat aliquis bonum esse autorem: esto sed Anazarbeum, cujus
de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hic non loquitur, quod tu non animadvertisti, sed
de altero recentiore, qui proxima ante Galenum atate (patris ipsius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis
dictionem exponere conatus est: ut ex Gal. in glossas prafatione apparet. Hunc vero tanquam minime bonum
autorem aliquoties reprehendit Galenus. Sed vehementius instas: Gal. (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait,
qua caeteris Moly dicatur, itaque infers, Moly Dioscoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam esse, non autem
Oloconitin ejus. Imposuit tibi forte Latinus interpres aliquis: certe Galenus Grace hoc non dicit, his verbis:
μώλυζα, σκόροδον ἁπλοῦν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας τινὲς δὲ μῶλυ hoc est, Molyzam vocat
Hippocrates allium capitis simplicis, non in spicas divisum. Aliqui vero Moly interpretantur: insinuans priorem
sententiam sibi magis probari, merito sane: nam Hipp. lib. 1. De muliebribus morbis facunditatis experimentum
hoc scribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξύσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρᾶν εἰ διὰ τοῦ στόματ@ ὄζεται. sic enim posteriora aliquot
verba legi oportere, & res ipsa & Cornarii interpretatio indicat, qua hujusmodi est: Caput allii derasum appone
pro pesso, & an odor per os transeat observa. Porro in simpl. medic. hoc censu, & μύλυ & μῶλυ a Galeno memoran-

Moly est ruta sylv. Myle Galeni est Moly Discor. Oloconitis est Moly.

tur: Moly ejus est, ruta sylvestris Dioscoridis, quam & ipse Moly vocari dicit in Cappadocia, a similitudine,
quam cum Moly servat radice nigra flore candido. Myle vero Galeni, proculdubio Dioscoridis Moly est, ra-
dice parva, bulbosa, vulvis utili. An vero eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioscoridis an Galeni lectio sit,
nunc inquirere tempestivum mihi non est. Plin. Molon appellavit, caule striato, foliis mollibus parvis: radice qua-
dranti ali, in qua per extremum allii caput extuberat. Eadem Syron, aut Scyron Plin. dicitur. Ego Oloconitin (sic
enim sine aspiratione scribere malo) Hippocratis, Dioscoridis Moly & Galeni Mylen eandem esse stirpem senten-
tiam nondum muto. Myle quidem a rotunditate radicis dici posse videtur. nam & μυλοειδὲς rotundum significat.

Caeterum

Cæterum an allium caninum Tragi, Dioscoridis Moly sit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præsentia non concesserim. Moly vel Morion Plinio libro vigesimo primo capite trigesimo primo, halicaccabus est, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Jam quod Moly idem esse cum Aglaophotide terrestri Æliani affirmas, uno duntaxat argumento, quod Moly etiam ut Scholiastes Homeri prodit, ἀνασπώμενον τῆς ῥίζης τῷ τίκτει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀνασπῶντι, quod Ælianus Aglaophotidi attribuit: non satis ad faciendam fidem mihi videtur: & possem verisimiles aliquot rationes contra te producere: sed nihil quam λογομαχία aut ὀνομαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipsæ nobis ignotæ sunt, ex remotis ad Orientem terra mariq; petendæ: ab incolis scilicet Arabiæ, à quibus forsitan aliquis ad Trogloditas, aut Indos remitteretur: semper enim longius refugiunt hujusmodi miracula, & tandem nusquam in natura reperiuntur. Hoc tantum dicam, non debuisse te asseverare tanquam luce meridiana clarius (sic enim loqueris) Moly Aglaophotin esse, sed ex conjectura duntaxat hoc proponere propter similem ab autoribus traditam radicis evulsionem, quæ conjectura tamen, ut dixi infirma est, nam & Mandragoræ radicem cum olim sic solitam erui, Eustathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoscyamum & ὀπὸν (Papaver nigrum forte intelligit) similiter, non tamen canibus, sed avibus alligatis, Ælianus alicubi tradit. De Bulbocastano, ut dixi, plane tibi subscribo: sed quæ de facultatibus ejus scribis, non satis assequor. Numeras enim id inter ea, quæ ob succi crassitiem vasa sanguinem continentia modice obstruere, & pectus lenire, atq; abradere queant. Et subinde, Castaneas vero (inquis) tantum abest detergendi farciendiq; vi pollere, ut nihil detergentibus & farcientibus magis esse possit contrarium: Et paulo post, Bulbocastanum, non aliam esse plantam quam ego assero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lenitiam in se habet, &c. At si crassi succi est Bulbocastanum, & obstruendi leniendiq; vi præditum, & farciendi, similiter ut alica, itrium, similago (quibus cum à Traliano numeratur) & reliquum genus emplasticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipsum, vel ullum aliud emplasticum dicemus? Trallianus non quibusvis purulentis, usum istorum commendat, neq; ut pus & sordes pulmonis abstergantur: sed in tantum, in quibus sanguis purus apparet, quem sisti & obturari meatus res postulat.

Aglaophotis.

Mandragoræ eradicatio.

Bulbocast. facultates.

Hæc habui in præsentia, quæ subito ad epistolam tuam mox ut accepi, respondere visum est: tu scriptionem tumultuariam & incomtam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum judicio submittere paratus sum: & te magis etiam in posterum, quam si nulla unquam inter nos controversia oborta fuisset, amabo.

MATTHIOLUM de facie non novi, neq; viri ingenium aut mores. Doctrina ejus & diligentia, ex editis in Dioscoridem Italice Latineq; Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut erravit, humanum hoc est, & nobis commune. Emendabit forte multa in posteriore editione, quæ nunc expectatur: αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem si quid in ejus scriptis est, quod reprehendas, modestius & simplicius ut facias rogo: neq; tam hominem, quam ejus errores vituperes.

Ἔλεγχ', ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martii die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, SENENSIS MEDICUS,

Gabrieli Faloppio Mutinensi Medico præclarissimo S. P. D.

Agitur de Bulbocastaneo, Oloconitide, Mamira, Traso, Moly, Doronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpesio, Baara, & aliis nonnullis simplicibus medicamentis.

INcidi nuper, nescio quo fortuito casu (præstantissime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Gesneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua se oblectarent salutatiuncula, quam seria (ut post modum vidi) disputatione inter se altercarentur. Ac primo aspectu quum utrimq; nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitavit, quod titulus utrimq; epistolæ jam statim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica nostra materia, cui rei (ut nosti) semper animum addictissimum propensissimumq; habui, ac totam versari in quorundam stirpium indagatione & facultate, nempe Bulbocastanei, Moly, Mamira, Oloconitidis, Doronici, Trasi, aliarumq; nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imo fortasse perquam paucis rei herbariæ studiosis hactenus innotuit. Fecerat id tum Gesnerus non infimæ eruditionis vir, & qui non inter postremos Medicæ facultatis professores numerari velit, ut nihil leve, nihil humile ab ejus officina expectandum putarem: Verum quantum hac in parte meæ postmodum satisfecerit opinioni, liquido cognosces ex his, quæ mox in medium allaturi sumus: Guilandinum vero tuum (mi doctissime Faloppi) eousque somniantem pertuli, dum adeo profundo immergitur sopori, vel potius extra seipsum, nescio, in quas remotissimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamvis sibi aliud ille persuadeat) una nocte somno abripitur, ut sui Gesneri, & omnium penitus oblitus, me ipsum quoque procacissime pungat, & importunius calcibus impetat. Et licet antea quoque sic de omnibus disceptaret, ut etiam

Gesneri laus.

Guilandinus redarguitur.

jam ipso tacente, facile deprehenderetur ejus somnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id somnium non manifestam, & contumeliosam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodum homines temulentos, & furiosos toleramus ut insaniant, dummodo neminem lædant. Si vero huc eorum spectet furor, ut nec manus à reliquis abstineant, tum eorum propulsamus injurias: Eodem quoque modo Guilandinum somniantem feremus, si aliud peccet nihil, nisi hoc solum, quòd noctes atque integros dies vigilans etiam stertat. Sin autem eo ejus erumpant somnia, ut intolerabilis in innocentes ejus sit petulantia, quis non hujuscemodi somniatorem excitet? Quis non Borussiacum hunc glirem ex stratu dejiciat? Nam profecto nihil aptius & verius in hujuscemodi sua disceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quam ut seipsum non hæc tam argute disputasse, & perpendisse, quàm vane, & futiliter somniasse fateatur. De me vero quam abrupte, & petulanter somniarit, ii optime judicabunt, qui hasce ejus legerint ineptias, quas postmodum toti orbi non erubuit divulgare. Quid, obsecro, commisi? Quodnam flagitium perpetravi? Quid contra me habet Guilandinus? cur tam aspere & repente in me invehitur? Certat cum suo Gesnero, nihil in me reprehendit, nulla usquam mei ante facta est mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, nescio quo maligno, ac virulento morsu ex improviso, relicto Gesnero, rabidi canis instar, dentes mihi injicit. Si quem vel levissimum meum recitaret errorem, non modo a doctissimo quovis homine, sed vel ab ipso Guilandino, cui nemo somniando fortasse par est, libenter & æquissimo animo corrigi, & emendari me paterer. Porro cum jam ita suas disseminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, easque in cæteros cerebrose congerat, satius judicavimus patefaciendam ipsius imperitiam, quam nostra tolerantia tantum impudentiam, & audacem inscitiam, & in præclarissimam artem Medicam, contumeliam sustinendam. Veruntamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, ut nullas inimicitias, a quibus maxime semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimillimum me plane illi præbebo, ut non persequi furiose videar personam, quod ipsum fecisse satis liquido constat, quin ut potius ejus errata removeam, ne ille Medicinæ candidatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuo in meis studiis sum venatus, ut ex meis qualibuscunque laboribus uberrima semper utilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, ut & suis intricatissimis, & involutis somniis studiosæ imponat juventuti. Atque quo syncerius fine omnibus conviciis, absque omni simultate agere paulisper cum Guilandino decrevi (mi præclarissime Faloppi) eo libentius hujus nostri sive colloquii, sive certaminis testem, judicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cujus rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissime hæc diffunduntur, clarissimum dant testimonium. Quorum nonnulli a te ex Patavina Universitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inviserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadem domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suavitate, lepore, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac pene immanem Borussum consistere posse. Et quantum te doctrina, & omni virtutis decore præcellere, tantum hunc ab iis laudibus non alienum solum, sed & animum iisdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum, si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter lætissimas segetes simul adolescant tribuli, Zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum propter. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris (mi eruditissime Faloppi) quod non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patavina Academia in te tam dudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quo major erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moveatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque causam hæc tuo judicio dedicata volui, ut pro tua modestia hominem domi tua admoneas, & tua humanitate revoces ab hac maledicendi licentia. Quòd si tuis non acquieverit consiliis, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatemq́ue ipsemet optime declarabit? Ad me quantum attinet, si nimirum, quemadmodum cœpit, conviciari, ac maledicere perrexerit, feram (ut potero) ejus protervitatem: At ipsius nequitiam & perversam omnium rerum ignorantiam facile detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam ... Guilandinus, quin eam sua epistola reprimeret, adeo ut ipsum compararet mulieri ... in foro vendentibus: Ego illam in me, & ... rei Medicæ disciplinam impune grassari, & injuriam permittam? Continebo scilicet illum somniatorem inter arctos fines, ne ad Americam illam evagetur, & somniando lasciviat. Quinetiam ne tibi fortasse diutius Hippocratem perturbet, dum tanti viri Manes compellere nititur, ut in suæ opinionis robur falsa pro veris afferant in medium. Sed prætermisso omni joco, rem ipsam, quæso diligenter agitemus, quam hæc nobis eructant somnia. Audi obsecro (mi Faloppi) ut tua te reficiat fortuna, nam Endymionem non sub dio, sed sub tuis laquearibus domi stertentem alas. Vide ne frustra te tandem ... & ne ita violenta, ita monstrifica, ita venefica sint ista somnia, ut pariter domum una nocte somniando ad Occidentales Indias in Americam transportent. At quid rem ipsam diutius differimus, quæ doctiss. simul & candidiss. requirit censuram. & quam serio & fideliss. Padua domi tua somniando in America reperisse lætatur Guilandinus? Neminem certe præter te habui (candidiss. Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis nostræ, nec mihi magis idoneus, magisq́ue paratus sese obtulit, cui libere meam hac in re sententiam, meumq́ue judicium (sit tamen citra omnem injuriam cum cæterorum venia dictum) recte sancteq́ue proferrem. Clamat Guil. & improbat novam Alexandri Trall. lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in utraq́ue lingua doctis restitutam, quod particulam, quæ in veteri exemplari, a quo nova & ultima prodiit editio, depravate legebatur βολβοκάστανον, ipsi βαλανοκάστανον vel verterint, vel restituerint. Sed mea sane sententia, inscite ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica se versatum ostendit. Quinetiam nec autores se legisse demonstrat, a quibus Alexander hoc est edoctus medicamentum, nec eos fortasse, qui idem ab Alex. acceperunt. Siquidem omnes in universum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (ut Diosc. & Gal. attestantur) adstrictoria vi, qua pollent, sanguinem rejicientibus maximopere conferunt. At cùm castaneæ omnium consensu in glandium genere habeantur, & iisdem sint prædita facultatib. quisnam fuerit tam vecors, aut amens, ut non judicet Goupylum & Andernacum recte legisse βαλανοκάστανον, non (ut Guiland.) βολβοκάστανον? Nam horum opinionibus recte

Facete.

Faloppius laus.

Guilandini nequitia.

De Balanocastano & Bolbocastano.

Goupylus & Andernacus defenduntur.

Digitized by Google

recte aſtipulatur Aetius, qui libro octavo capite ſexageſimo tertio ubi ad ſanguinis rejectiones curationem inſtituit, Caſtanearum corticem prabet, his verbis: βαλάνου φλοιὸς, καὶ μάλιστα τοῦ καρύου. A quo medicamentum hoc ſumpſiſſe Alexandrum, qui poſterior vixit, affirmare minime vereor, quemadmodum & alia plura, qua nunc pratermittimus. Praterea Avicenna, qui claruit poſt Alexandrum, curam rejectionis ſanguinis inſtituens, Caſtaneas ad id commendavit his verbis: Et quandoque admiſcentur eis ſtyptica aqualia, ſicut Caſtanea. Adhac quum Dioſcoridi Caſtanea Σαρδιανὰς βαλάνους καὶ Διὸς βάλανος, appellantur, cur non igitur Caſtaneas βαλανοκαστάνους, id eſt glandes caſtaneas Alexandro appellare licuit differentia cauſa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Iligneas glandes dicimus, ut etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Caſtaneaſq; nuces, quemadmodum & ipſi Graci μυροβάλανον, unguentariam glandem vocant. Quamobrem non eſt ullo pacto conſendum, loquutum eſſe Alexandrum de Bulbocaſtaneo Guilandini. Denique cum nullus habeatur inter antiquos, nec inter recentiores Gracos, qui uſquam Bulbocaſtanei meminerit, nec ejus hiſtoriam, vel facultates deſcripſerit, abſurdum ſane admodum videtur, medicamentum tam ignotum, obſcurumque in medium attuliſſe Trallianum, Medicum apprime circumſpectum, qui id prius per omnia deſcripſerit ac delineaverit, praſertim cum ſibi ſoli ſuum non ediderit opus, ſed ad totius Reipublica uſum. Nec me à mea removet opinione, quod Gracorum quidam, ut Rhodii (ſi tamen vera refert Guilandinus) herba cujuſdam radicem βολβοκάστανον appellent, alii ut Chii ἀγριοκαστανίδας, alii ut Biſantini ἀγριοκάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego ſemper admodum parvi feci, quod ignarum vulgus pro ſuo arbitrio non tantum plantis, ſed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioſcoridis avo factum invenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quod, cùm Alexander Rhodius non fuerit, ſed Trallibus Lydia oriundus, unde illi Tralliani cognomen, non video ſanè, cur potius Rhodios tantum, quàm Chios, Byſantinos, & alios totius Gracia populos fuerit imitatus, apud quos nulla unquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocaſtanei mentio. [Trallianus reſtitutus.] *Quo fit, ut vana ac futilis ſit Guilandini opinio, qui prater omnem rationem, & probatiſſimorum autorum teſtimonia βολβοκάστανον id legendum cenſet, quod jure recteq; βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum conſenſu legi debet. Quorum ſententiis maximè aſtipulatur C. Plinius ſecundus libr. 4. cap. 54. ſua Medicina, ubi ſic habet adverſus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Caſtanearum cum ſucco coquuntur, cœliacis, dyſentericis, ſanguinem rejicientibus bibenda haud inutiliter datur. Quamobrem non poſſum non admirari Geſnerum, quippe qui ita facile conceſſerit Guilandino, radicem illi miſſam, eſſe Tralliani Bulbocaſtanon, cùm nulla penitus in hac radice reperiatur adſtrictio: Quinetiam, quòd tantum in eo non emicuerit ingenii, ut explorare ac noſſe quiverit, in Tralliani codice hoc in loco manifeſtiſſimam ſubeſſe mendam, eoq; praſertim: quòd Andernacum & Goupylum haberet hujuſce rei indagatores. Cedit Geſnerus Guilandino, nihil reſpondens illi gratulatur, illi aſſentitur, illi gratias habet, ejus admirabilem veneratur doctrinam, candorem exoſculatur, quòd eum ad ſuas converterit fabulas.* [Geſneri ſynceritas reprehenditur.] *Caterum futile quidem, ac penitus inane eſt Guilandini argumentum (ut Geſnerus etiam annotavit) ubi inquit, nihil valere Caſtaneas ad purulentos, quòd nulla detergendi, farciendiq; facultate praſtent.* [Guilandini in re Medica inſcitia.] *Siquidem ſi Alexandrum diligentius, nec ita oſcitanter legiſſet, vidiſſet quidem illum eo in loco Caſtaneas non probaſſe ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum ulcera, neq; ad pus educendum, ſed ubi forte fortuna evenerit, quòd ii purum rejecerint ſanguinem, & ut tantum huic Symptomati occurratur. Nec prabet prater id iis Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medica ignarus exiſtimat, ut hoc alimento abradatur, abſtergaturq; pectus, aut pulmo, cùm cibus hac facultate praditus, ſanguinem rejicientibus non mediocrem poſſit inferre noxam, ſed ut ſanguis craſſior reddatur, & leviter adſtringatur ea, qua pollet, ſubſtantia craſſitie.* [Hiſtoria plantarum non ſufficit ad eas agnoſcendas.] *Neſcio profectò ubinam repererit Guilandinus, qui tot ſe fatetur peragraſſe regiones, & qui cum Apolline & Aeſculapio de re herbaria certare audet, Halicam, Itrium, Similaginem, vim habere abradentem. Non enim probat, à quo unquam tam temere ſcriptum ſit, ut ubi ſanguis rejiciatur purus, opus ſit abraſione. O felicem Guilandinum, O admirandum Oraculum, O Boruſſum omnium fortunatiſſimum, qui primus tam abſtruſa nobis reſerat arcana. Miror equidem, quinimo deteſtor, nonnullos, qui ut pra cateris excellere, & novi aliquid inveniſſe videantur, tales inanes apportant Chimeras, quas ut veras oſtendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, minimeq; veris autorum teſtimoniis adeo concinnant, ut non modo tyrones, & qui rebus novis maximè delectantur, & alliciuntur, decipiant, ſed etiam quandoq; ſeniores, & qui in re medica diu fuerint verſati.* [Animadverſio in Sophiſtas.] *Verumenimvero ſi ubi quis harum rerum peritus haſce nugas diligenter intueatur ac exploret, facilè horum impoſtorum fallacia deprehendentur: Tametſi enim primo ſtatim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen pervulgata & in manibus bonorum doctorumq; virorum jactata & excuſſa fuerint, facilè horum impoſtura, quid medullitus oleant, pra ſe ferunt, nummorum adulteratorum inſtar, qui quanquam tenuiſſimo auro circumtecti fraudem non ita primum oſtendunt, plurimis tamèn manibus agitati, perditiſſimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt.* [Fallacia à peritis facilè deprehenduntur.] *Hiſce itaq; rationibus, & probatiſſimis autorum teſtimoniis unuſquiſq;, qui livore non fuerit perfuſus, nec pertinacia potius, quàm veritati fuerit addictus, facilè adduci poterit, ut credat Alexandrum de Caſtaneis eſſe loquutum, non de bulboſa ac veteribus & recentioribus ignota illa radice, quam ille fortaſſe nec novit, nec unquam vidit. Qua radix, ſi (ut Guiland. aſſerit) craſſi ſucci fuerit, & obſtruere ac lenire facilè valeat, Halica, Itrii & Similaginis inſtar, non video profectò, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hic Guilandinus, quo faciliùs ſua patrocinetur opinioni, mi amantiſſime Faloppi, tua autoritate ſuam tuetur ſententiam, & te idem ſentire affirmat. Verum quamvis in te ſingularis ſit ſplendor, & ingenium omni doctrina & philoſophia genere agitatum & excultum, tamen nulli homini tantum unquam tribuerim, ut nunquam vel haſitet, vel non humanum aliquē committat lapſum. Talem qui de ſe conceperit exiſtimationem, divinam potius, quàm humanam ſibi autoritatem aſſerit. Hominum eſt non intentam ſic ubiq; habere aciem, quin aliquando hallucinentur.* [Homines & docti quandoq; hallucinantur.] *Liberalis autem & optimi inſtituti animi (qualem in te vigere non dubito) ſemper eſſe duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia. Quare mi doctiſſ. Faloppi, ſive falſo hac tibi adſcribat Guilandinus, quo faciliùs tanti viri gravitate ſuam obtegat imperitiam, ſeu vere id dixerit, facilè tuam eximiam eruditionem, qua in omni diſciplina genere abunde relucet & excellit, ab iſtius hominis confuſa ignorantia ſeparabo.* [Tuetur autor Faloppium.] *Patefacta & illuſtrata tot argumentis ipſa veritate, facilè tu pro tua egregia doctrina judicabis, quantum aberraverit, ut in pleriſq;, ita hac in parte Guil. ob idq; fortaſſe haudquaquam miraberis, ſi Boruſſ. hic immanis,*

me nasci nunquam sibi satius duxerit, vel in cunis emori, quum certo sciverit ab Hippocratis Manibus, quos excitaverat, admonitus, me sua temeritatis futurum esse domitorem. Atqui ego hunc vivum sua insolentia, inscitia, ac vecordia spectatorem perpetuo adversari velim. Quanta praeterea sit hujusce Borussi imperitia, arrogantia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quinetiam in suscitandis Hippocratis Manibus, quod illa omnia unam tantum designare plantam, vel radicem censeat, eos vero falsa attestari velit, ut suam inanem evehat opinionem, ex sequentibus facile palam fiet.

Oloconitidis examinatio.

Hippocrates gravissimus autor libro primo de mulierum morbis, ubi ad Secundas pellendas medicamenta describit, Oloconitidis meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem velut Bulbus, & parva velut Oliva, hanc in vino terito, duas dato, si vero major, una sufficit. Haec ille. Quibus facile arrogans Guilandini convincitur assertio, & Hippocratis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulceghinum vocant, neque Mamiram, non magno sane negotio palam fiet.

Hippocrat. verba ponderanda.

Verumenimvero sunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quòd à gravissimo sint prolata autore. Etenim cùm afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hisce verbis asserere, quòd alia sit Oloconitis quae dulcis non sit, sed amara fortassis, vel alterius saporis, aliàs non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentiae causa, & praecipue cùm dulcem appellaverit plantam, non radicem, id quod maxime impedit Oloconitidem, Trasum sive Dulceghinum esse non posse:

Rationes contra Guilandini sententiam.

Trasi enim planta dulcis non est, sed tantum radix, quae nullo unquam alio (quod sciverim viderimq;) sapore habeatur quàm dulci.

Trasorum examinatio.

Praeterea Trasorum radices substantia bulbosa non sunt, nec bulborum modo ullis velaminibus circuntecta, sed cortice quodam tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inhaeret, adeò ut nucleos potius referat, quàm bulbos. Adde quòd nunquam ulla Trasorum visa sit radix, quae Olivae magnitudinem aequaret, sed omnes longè minores habentur. Adhaec cùm jubeat Hippocrates ad pellendas Secundas unam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad summum, si parva fuerit una, maxime quidem hoc ipso indicare videtur radicem hanc vehemens esse medicamentum, quo sanè indigemus ad secundas trahendas.

Trasi temperantia.

Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non esse Trasum, quia primum caliditatis ordinem fortasse non excedit, nec ulla provocandi vi pollet, ac adeo clemens habetur, ut edatur à Veronensibus, in quorum agro frequentissima nascitur,

Trasum ubi plurimum?

praesertimq; à praegnantibus mulieribus, quae talia fere semper appetunt ad saturitatem usq;, nullo penitus incommodo. Postremo quum Galenus eo libello, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agrestem, & oleraceam esse herbam, facile quis nosse poterit Trasorum plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non esse Oloconitidem.

Mamirae examinatio.

Caeterum nec potest Trasum esse Mamira, quia Mamira Avicennae testimonio medicamentum acrius est, quàm Vena tinctorum, quae illi Chelidonium designant, & calidum, & siccum in fine secundi ordinis.

Mamirae facultas.

Praeterea Mamira Avicennae abstergit, mundat, provocat, attrahit, praesertim à capite pituitam, si mandatur, vel naribus sursum trahatur. Quinetiam praestat ad Icteritiam, & dolores intestinorum, quae omnia proculdubio in Traso desiderantur. Nec potest Trasum dici Mamira, eo quod radiculas geniculatas habeat. Nam id asserere ex hac tantum nota maximè fuerit absurdum, cum innumerae habeantur plantae, quae geniculatas edant radices.

Mamiram non esse Oloconitidem.

Porro nec Oloconitidem Mamiram esse putamus, quando haec Avicennae testimonio acutior est Chelidonio, illa verò Hippocratis autoritate dulcis.

Mamiram ab Anemone nihil distare.

Verùm si quis Mamirae notas ac facultates diligenter exploraverit, facilè conjicere poterit parum, vel fortasse nihil, ab Anemone distare. Etenim Dioscoridi Anemones radix est Oleae magnitudine, quae veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, & ea de causa succus naribus infusus, purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem & hebetudines emendat, sordida ulcera abstergit, lac provocat copiosum, menstrua cit vellere imposita, & lepras exterit. Quae omnia adeo cum Avicennae Mamira conveniunt, ut nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter se differant. Conferamus, obsecro mi Fallopi, Avicennam cum Dioscoride, ut clarius lucidiusq; nostra comprobetur opinio. Mamira (inquit Avicenna) nodosum est, acutius Chelidonio, abstersivum, mundificativum, & provocativum. Quibus optime recteq; correspondent, quae scribuntur à Dioscoride, cùm inquit: Anemone radix veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, sordida ulcera abstergit, lepras eximit, lac copiosum provocat. Item Avicennae Mamirae succus extrahit humiditatem crassam ex capite, & mundificat superfluitates cerebri: Id quod etiam Dioscorides de Anemone scribit cùm ait: Succus naribus infusus purgat caput.

Omnia quae per os pituitam deponunt dolori dentium conferunt.

Praeterea Avicennae testimonio Mamira confert dolori dentium, sed & idem videtur de Anemone annuere Dioscorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam fere omnia, quae mansa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, ut exempli gratia Pyrethrum, de quo scribens Dioscorides, Pyrethrum, inquit, pituitam elicit, ideo in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro 21. cap. 23. ubi apertissime Anemones radicem dentes sanare scribit, si commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquissimus Medicus cap. 2. ubi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Avicenna, mundificat albuginem & acuit visum. Cui maxime astipulatur Dioscorides, quòd scripserit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Ad haec inquit Avicenna conferre Icteritiae, quod in Dioscoridis Anemone non reperitur. Sed cùm à Galeno scriptum sit libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vasorum orificia reserare, nihil prohibet, quinetiam Anemone Icteritiam curare valeat, & menses remoratos pellere, ut Dioscorides inquit. His itaq; sic collatis, prorsus adducor, ut credam nihil aliud esse Avicennae Mamiram, quàm Anemonem Dioscoridis. Nam praeter hac (quod viderim legerimq;) nulla extat planta, quae magis suis facultatibus cum Chelidonio conveniat, quàm Anemone. Quod cùm animadvertisset Dioscorides, non longè à Chelidonio descripsit Anemonem.

Paulus notatur.

Nec nostri opinioni obstare videtur, quòd Paulus & Anemonis: & Mamirae meminerit. Siquidem is (sit tamen tanti autoris venia dictum) se parum in simplicium historia & cognitione fuisse versatum ostendit, quando ea, quae brevissime admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex se ipso haudquaquam depromit, sed modo ex Dioscoride, modo ex Galeno transcribit, quemadmodum, & alia omnia quae in suum volumen congessit. Quo fit ut mirari desinam, quòd quandoq; aberraverit Paulus in earum stirpium nomenclaturis, quae ab aliis, novis quibusdam describuntur nominibus. Id quod jamdiu novisse nostrae tempestatis eruditissimos quoq; Medicos non ambigo.

Avicenna notatur.

Eodem etiam pede claudicasse Avicennam animadverto, quippe qui nomenclaturarum varietate delusus (quibus pro suo arbitrio varii utuntur autores) bis Anemones meminit. Nempe primum

mum, capite 486. sub Mamira titulo & deinde capite 664. sub nomine Sakaik, quod pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diversas esse stirpes, quemadmodum in aliis nonnullis eundem simili lapsu cecidisse observavimus. Atque id plerunque iis accidere solet, qui ea ab aliis transcribunt, quorum nulla vel admodum tenuis est experientia. Hæc itaque si tum perpendisset Guilandinus, non adhuc suam in re herbaria deprehendisset ignorantiam? Tam ne temere cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, insultasset? Mirum mihi Faloppi doctissime, videri crebro solet, quosdam homines sui penitus adeo immemores, ut nescio qua facultate, quibus digitis aut unguibus, cœlum, terram, & omnia metiri contendant. Qui dum vano quodam tinnitu, & mera jactantia reliquorum nituntur explodere labores, ut nobis facilius suas commendent nænias, aliud nihil assequuntur, quam ut inaniter tinniendo omnibus suam retegant, quæ latebat, inscitiam. An non hunc fructum suæ temeritatis, & arrogantiæ nactus est Guilandinus? Audi, obsecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quam etiam Guilandinus in hoc seipsum vincat. Nam quo magis Guilandini epistolam perlego, eo plus ejus ridendam imperitiam detego. Ipse enim dum contra Bellunensem Granum Zelim apud Serapionem non esse Trasum, sive Dulcechinum perperam contendit, Aethiopicum piper (ut etiam Gesnerus annotavit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus uno & eodem capite scribit Serapio his verbis. Habzelin granum est pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum saporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum secundum varietatem est aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & est simile Faseolis in forma sua, nisi quia grana ejus, & cortex sunt minora Faseolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia, quæ de Aethiopico pipere Serapioni describuntur, ad Granum Zelin refert, & Bellunensem (quantum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quam aperte Serapio Aethiopicum piper tum notis, tum facultatibus a Grano Zelin distinguat. Denique cùm scribat Serapio HabZelin granum esse pingue, magnitudine ciceris, citrinum exterius, & album interius, boni saporis, quomodo quis imaginari poterit, ipsum dixisse, quod sit simile Faseolis, & quod habeat colorem nigrum & saporem acutum, sicut piper. Si (ut Guilandinus falso interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hisce verbis luce clarius palam est hic Serapionem piperis Aethiopici historiam describere. At cùm Guilandinus ad scribendum potius videatur adductus calumniandi causa, quam sustinendæ indagandæq; veritatis, magna sane cum ignominia autorum sententias ad suas invertit chimeras. Quod si fortasse negabit, fateri cogetur suam in Serapione inscitiam. Verum cum utrunq; illi magno dedecori ascribi possit, sua vel ignorantiæ, vel temeritatis pœnas merito dabit. Porro is Bellunensem deridendum temere clamat, quod scribat Habzelin nihil aliud esse Mauritanis, quam id quod Veneti Dulcichinum vocant. Sed mea quidem sententia non solum is longe magis deridendus fuerit, sed etiam acriter accusandus. Quippe qui Bellunensem & perperam, & citra omnem rationem deridendum censeat, & qui vel sua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortasse malitia corruperit. Bellunensis enim cum diu in Africa fuerit versatus, adeo ut Arabica lingua peritissimus evaserit, & ibi Trasum, vel Dulceghinum viderit, & nomen ejus Arabicum recte observaverit, quis præter Guilandinum adeo fuerit vecors ac temerarius, ut dicat hac in re ridendum esse Bellunensem? Quis ejus opinioni, & genuinæ interpretationi merito non subscripserit? Profecto nemo. Præsertim quum scribat Avicenna Granum Zelin calidum esse & humidum, quinetiam impinguare, & semen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubio adscribunt. His cum etiam subscribat Guilandinus, quid pluribus opus est ejus confutare petulantiam? Adhæc comprobatur Bellunensis sententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum asserit esse pingue id est carnosum, boni saporis, id est, dulce, citrino cortice & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obstat quod Dulceghini, qui in Veronensi agro proveniunt, ciceribus sint majores, quando qui Africam perlustrarunt, eosdem longe minores ibidem nasci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc a nobis contra Guiland. sententiam scribit Gesnerus, qui illum inconstantiæ astute notat, quod alias ad se Dulceghinum pro Mamira miserit, quod tamen negabat esse Oloconitidem, & eapropter Oloconitidis etiam semen Guilandinum misisse scribit, ex quo fortasse admirandum aliquod monstrum prodiit in lucem. Quod autem Doronicum cujus passim in Myropoliis est usus, Mamiras non sit, tametsi contrarium sentiat Fuchsius in Nicolai Myrepsi annotationibus, ego quidem non ambigo, dissentio tamen a Guilandino, quod Doronicum nostri usus, tam id, quod in Orientalibus provenit regionibus, quam aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellii, Leoniceni, Fracastorii, Manardi, Cardani, Mundellæ, Brasavoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quod jure aliquo admitti possit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris usus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmaverim, neque negaverim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenue legitimo nos carere. Cum enim Avicenna Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio suaq; vi valenter flatus dissolvat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari possit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur, qualitas, quam non obscura dulcedo, cujus nullus est inter Arabas qui meminerit. Cæterum inanis, & frivola est Guilandini ratio, quod velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minime vellicare, ut Orientale, quam regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (ut ipse asserit, & nos quoq; alias scripsimus) non desint plantæ, ac radices, quæ in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam vero insipidæ (ut constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic admittendum frivolum Guilandini argumentum, eo quod etiam Doronicum Orientale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine destituatur. Quod si degustasset Guilandinus, ut decebat tam admirabilem stirpium indagatorem, facile quidem errorem hunc evitare potuisset. Cæterum quomodo fieri possit, ut Doronicum & Mamira, unum & idem possint esse medicamentum (ut Fuchsius existimat) nulla prorsus est ratio, tum quod Avicenna de utroque diversis scripserit capitibus, tum quod medicamenta sint diversis prædita facultatibus, tum quod a nobis superius luce clarius comprobatum sit, nil aliud esse Mamiram quàm Anemonem. Nec obstat quod utrunque sit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera sunt medicamenta, quæ acredine pollent, & in qualitatibus conveniunt, nec tamen sunt eadem. Nec pariter obstat quod Doronicum & Mamiras, pa-

Animadversio in Guilandinum.

De Granō zelim.

Habzelin quid? Piper nigrorum.

Guilandinū calumniandi causa tantum scribere.

Bellunensis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinum esse legitimum.

Guilandinus à Gesnero notatus.

Probatur Doronicū non esse Mamiram.

Doronicum nostri usus adulterinum.

Doronici legitimi facultas.

Doronicū à Mamira differt.

rum

Medicamentorum similitudo plurimos fallit.

rum forma videantur differre. Etenim plura sunt (ut aliàs diximus) quæ, cum tamen sint diversa, adeò sibi facie correspondent, ut quandoq; peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Cæterum an Græcis Carnabadium idem designet, quod Mauritanis Doronicum, non adeo compertum habeo, ut mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepsicus antidoto 429. quod ex Hermodactylo, id est, de Behen, appellat, habet Cumini Aethiopici, hoc est, Carnabadii.

Carnabadii examinatio.

Actuarius verò in quodam antidoto ad cordis vibrationem, sensuum stuporem, involuntarios fletus, tremores, & terriculamenta (si tamen rectè interpretatur Ruellius) habet Carnabadii, id est, Doronici, sed mihi non constat, quum Actuarii Græcus codex non sit ad manus, quod hactenus à nemine (quod sciam) sit excusus, an illud, id est, Doronici, Actuarii sit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græce scribens, quid sit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit, facile conjicitur, nil aliud illi esse Carnabadium, quàm Cari semen. Quo fit, ut non parum sit ambigendum, quis horum rectius Carnabadium fuerit interpretatus. Antidota autem tam Nicolao quam Actuario descripta, utraque ad Cardiacam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus præstant. Quamobrem Actuarii sententiam probarem, si scirem illa Ruellii non esse verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium consensu, præsertimq; Serapionis & Avicennæ, ad cordis vibrationem mirifice confert, & cor ipsum admodum roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro, authorum omnium consensu desiderantur. Verum si quispiam argueret, quod in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quod utrunq; flatus propellat, quibus plerunq; hypochondriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabiliarii excitantur morbi, illi sane facile respondere poterit, non modo præstare Doronicum, quod legitimum sit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Avicennæ testimonio, sed ad ventris, & uteri dolores, à crassiori flatu excitatos. Nec tamen ob id velim me hæc omnino affirmare censeas. Cum enim nihil solidi, certiq; mihi sese offerat, quo vere asserere possem Carnabadium esse Doronicum, hanquaquam id ausim decernere, eoq; præsertim, quod hisce diebus nuper elapsis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus Constantinopoli, una cum plerisque aliis peregrinis ac raris simpl. medicamentis ad me miserit Aethiopicum Cuminum, cui Carnabadium inscriptum erat, ea fortasse ratione (ut puto) quòd ibi à Græcis ita Cuminum illud vocari audierit.

Orientale doronicum non esse Pauli Arnabonem, Zarnabum, Zurumbetum.

Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem esse existimant, quod nusquam apud Arabas legerim, viderimq; Doronicum addi in unguentis odoris gratia, nec quod eorum aliquis Cassia, & Carpesio illud viribus simile fecerit. Cæterum si Pauli Arnabonem, & Avicennæ Zarnabum rectè expendamus, nil aliud clarius veriusq; repræsentabunt, quàm postremum Serapionis Zurumbetum. Quamobrem manifeste hallucinatur Gesnerus in sua Epistola ad Guilandinum, dum falso in Zurumbeto me accusat.

Argumenta contra Gesneri opinionem. Carpesium.

Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cùm tam apud ipsum quàm apud cæteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quàm Cubeba. Nam ubi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Præterea quum Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, ut de Zurumbeto scribit Serapio, cadit peritq; Gesneri sententia, qui perperam in me invehitur, ac præter omnem rationem scribit, quòd duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim. Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cùm certo putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos jam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me hæc duo capita confudisse crediderim, quam quòd primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterùm cum legatur in principio hujus capitis Zurumbet, id est, Zedoaria sunt radices rotundæ similes Aristolochiæ, & idem de Zedoaria asserat Avicenna, non ab re mihi factum constat, si primum hoc Zurumbetum Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurumbetum primo loco descriptum conferat morsui venenosorum animalium, ut Avicennæ Zedoaria, non video sane quid obstet, quin hoc Zurumbetum Zedoariam designet. Quo fit, ut injuria me accusaverit Gesnerus. Etenim hæc ego hauduaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur.

Serapionis error.

Quippe Serapio primum sui Zurumbeti caput una cum Zedoaria confundit, vel quod similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, ut testatur apertissimè Avicenna, ubi de Zurumbeto egit. Verum enimvero, ut res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quòd in principio de Zedoaria, in processu vero ad calcem usq; de Zurumbeto tantum agat: Secundum verò non aliud esse medicamentum dicimus, quàm Pauli Arnabonem, & Avicennæ Zarnabum.

De Moly.

Verum, ut nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Moly, in quo censendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquum est (inquit) ut pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamq; vera an falsa sint, quæ à Deo illo Herbariorum Matthiolo traduntur, Moly ignotam Italiæ esse plantam dicenti.

Guilandini invidentia declaratur.

Quibus sane verbis suam in nos invidentiam apertissime declarat. Nam quanquam prius quasi jurejurando dixerit, non is sum, qui cavillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim, mentiri nescio, nec si scirem velim: hic tamen sui ipsius oblitus, sibi sane plurimum, non mihi imponit. Sed utinam Guil. hic sui sit memor, utinam hic cavillis & imposturis inanem gloriam aucupari nolit, utinam hic mentiri nesciat. Itane me dixisse, vel unquam cogitasse affirmat? Nusquam (me hercule) scripsi ego Moly esse plantam Italiæ ignotam. Scripsi quidem me hactenus in Italia reperiri non potuisse Moly, quod Diosc. delineationi responderet, nec scivisse ab aliis inibi fuisse repertum, aut aliunde eo advectum. Quæ verba quantum distent à Guil. calumnia, unusquisq; sanæ mentis facilime dignoscere poterit.

Guilandini calumnia. Moly descriptum.

Sed is rectè cavillis se ipsum fallit, cùm tam stolide hallucinetur, ut credat caninum Allium à Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Moly. Etenim Diosc. planta est Moly, quæ folia habet graminea latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris, & caulem candidum quaternorum cubitorum. At allium alterum à Trago caninum appellatum, folia gerit graminea angustiora, sursum spectantia, flore Lilio convallium æmulo, viola purpurea longe minorem, caulem viridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem. Quæ quidem notæ, si rectè expendantur, facile palam fiet, quam magna sit Guiland. vanitas, quam insolens inscitia. Sed quo autore ista proferuntur in medium? Unde ista erumpunt? Ex Gal. fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocr. clariora facit.

Guilandin. [illegible] perperam interpretatur.

O felicem interpretem, O admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μώλυζαν apud Hippocratem, μῶλυ interpretatur. Subinde verò, ut suam inanem comprobet opinionem, falso asserit Gal. eo in loco μῶλυ interpretari Allium, quum apertissimè scribat non μῶλυ sed μώλυζαν Hippocr. vocari, Allium capitis simplicis, non in spicas divisum.

Quæ

Quo fortasse utitur Hippocrates, quod aptius altero sit ad supponendum, & vulvis injiciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, ut probet Caninum Allium esse μῶλυ, illa Galeni verba in suam pervertit sententiam, id quod facile deprehendi poterit, si Galeni verba recte perpendantur, quæ ita scripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἀγλίθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id est, Molyza est Allium, simplex caput habens, & non divisum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maxime constat, non probasse Galenum eorum sententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipse apertissime dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud designare, quàm Allium simplex caput habens, cumque etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quod vulvas occludat, non referet. Quid igitur aliud profitetur Borussus ille, quam petulantiam, malitiam, maledicentiam? Quid aliud molitur quàm cavillis detrahere, obtrectare, autorum sententias evertere, & falsa pro veris asserere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, ut Matthioli pellem Borussiaco corio anteponam. Atqui tametsi hic stultissime (ut alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimum sapere demonstrat, quòd corium illud suum tanti faciat, præsagiens fortasse, sibi aliquando usui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum asservare poterit, & pro thesauro recondere. Nam quid valentius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Musicum suæ gentis utrem conflandum, quam Guilandini corium? O infœlicem hominem, qui putat non solum maledictis, sed etiam minacibus verbis terrorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ suæ pœnas, quas caveat, si non sapuerit, ne ipse primus experiatur. Vidi quidem longe antea, quam fortasse Guilandinus hunc Galeni locum, quamvis is temere me illum nec vidisse, nec legisse censeat. Legi sane, ac vidi, sed non ut ille perperam intellexi. Moly itaque Allium non est, sed Molyza Hippocratis, Galeni testimonio Allium designat integri capitis. Quo fit, ut si dixerim hisce rationibus, & autorum testimoniis persuasus, me hactenus Moly non reperisse in Italia, non propterea tam acriter accusari debeo, ut Guilandinus, qui tam admirandum monstrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facile Gesnero accesserim, quod putet Dioscoridis Moly esse Hippocratis Oloconitidem: Siquidem contrariis omnino constant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis est facultatis, adeo ut cum farina Lolii suppositum, apertas valeat occludere vulvas, illa vero maxime aperire. Certant inter se de Moly Guilandinus & Gesnerus, (sed ut ingenue fatear, & ut Gesneri viri alioqui non vulgaris pace dicam quod sentio) tanquam cum Tyresia talpa, cum hic uterque cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam sane non habeo, nec etiam quod probem Guilandini sententiam, qui temere (ut solet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexisse Homerum, quam Cynospastum, sive Aleophotin terrestrem Æliani, sive Baaram, de quo libro septimo capite vicesimo quinto de bello Judaico meminit F. Josephus: Sed falli decipique Guilandinum in hoc, ut etiam in cæteris, facile palam fiet: Siquidem Homerus in Odyssea Moly sui radicem nigram esse scribit, his versibus:

Guilandini petulantia.

Guilandini corium quibus utile!

Gesneri opinio reprobata.

Guilandini sententia de Moly Homerico improbata.

> ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
> μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Josephus Baaræ radicem flammeo colore nitescere asserit; adeo ut circa vesperas videatur veluti jubar fulgurans. Verum quoniam fabulosa perpetuo despexerim, etsi longe plura hic adversus Guilandini ineptias afferre possem, ea tamen potius silentio duximus prætermittenda, quàm in medium proferenda. Porro Gesnero gratias habeo ingentes, quòd contra Guilandinum causam meam susceperit, si tamen hoc ipsum fecit defendendæ potius veritatis, & nostræ vindicandæ calumniæ causa, quàm illius accusandæ insolentiæ. Hæc itaque sunt spolia (mi candidissime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quod te mirum in modum semper dilexerim, ac etiam plurimum observaverim, quem mihi fortuna dedit, non modò amplificatorem dignitatis meæ, sed etiam inimicorum ultorem. Quandoquidem præterquam, quod id mihi pollicentur tua in me præstita officia, non desunt sane studiosi isthinc ad nos remeantes, qui non solum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate, humanitateque plurimum commemorant: sed sæpe, ac sæpius audivisse Faloppium (quæ tua est beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publice disserentem, prædicant. Quamobrem si tu is es, qui tuis sententiis me sæpissime ornasti, qui tuis præconiis, qui summis tuis laudibus usque ad sydera me evexisti, verendum mihi non est, si quis tam impudens in posterum fortasse emerserit, qui nostris syncerissimis conatibus obesse voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maxime præstas, me absentem defensurus sis. Nam hæc omnia sic in te elucescunt, ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ virtutes. Interim me excuses velim, si vehementius, quàm nos decere putas, ac acrius quàm pro more antea consueverim, in Guilandinum dixerim. Siquidem cùm nullus hic offeratur lenitatis locus, severitate putavi reprimendam esse hujusce conviciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo objurgem, id ipsum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor. Pragæ Calendis Januariis.

Baara apud Josephum.

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM, *LIBER TERTIUS*

GULIELMUS QUACELBENUS CURTACEN. Physicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis quibusdam peregrinis Constantinopoli à Quacelbeno missis,

Non tam temere utilissimas tuas occupationes, reiq́ herbariæ jam tandem reviviscenti in primis necessarias, Doctissime Matthiole, interturbarem, nisi mihi de summa tua humanitate, qua ex æquo omnes prosequeris, vel ex sola Magnifici Domini mei Oratoris testatione constitisset, ut nihil vereri debeam, quin amicissime has primas meas salutationes sis accepturus. Neq; vero illa ab ignoto prorsus homine venient. Nam quamvis vix his præsens te præsentem conspexerim (prohibebat enim tui conveniendi cupidissimum familiarim tecum agere morbus, quo superiori itinere reversus Viennæ distinebar, gravissimus & diuturnus) absente tamen jam secundo Byzantium, atq; inde etiam ad Ponticā usq; Cappadociæ Amassiam comite usus sum assiduo & suavissimo, atqui nec comite tantum verumetiam præceptore fidelissimo, & ex quo emolumenti plurimum fructumq́ percepi. Luculentissimis profecto tuis in Dioscoridem commentariis totum debeo, quicquid hactenus de herbarum, aliorumq́ simplicium medicamentorum natura, solida cognitionis assequutus sum. Flagravi quidem ego ab ineunte ætate illorum cognoscendorum non mediocri desiderio, sed quod non parum relaxarunt doctissimorum nostri temporis de unaquaq; fere planta variæ atq; incertæ disceptationes Seplasiariorum, quibus Medicæ materiæ, curam atq; scientiam superiores Medici detestabili quadam sua vecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diversa sentientes Arabes: postremo quod nullus in universum prodiisset, cui velut certo in tanta via incertitudine ductori tuto confidi posset. Sed postquam semel in publicum editas eruditissimas tuas, plenissimasq́ in Dioscoridem enarrationes vel à limine tantum salutassem, recepto protinus animo, cæpi majori longe, quam antea unquam, rei herbariæ studio teneri, confirmata penitus in hoc animi sententia, nos talem in hoc scientiæ genere instauratorem nactos esse, qualem superioribus annis in anatomicis administrationibus doctissimum Andream Vesalium. Scripserunt de eadem materia ante illum complures, sed quos post se multis parasangis reliquit. Scripserunt quoque ante te non pauci atque hujus tempestatis Medici celeberrimi, sed qui libenter nisi philautia quadam transversi rapiantur, tibi palmam sint cessuri. Ita accurate, ita dilucide, ita ad numerum apposite omnia pertractas. Habuit Vesalius (ut in comparatione persistam) suos æmulos non ignobiles viros, habes & tuos, sed quos ut ille facile, pugnante pro te invicta perpetuo Veritate, retundes. Patiaris obsecro, doctissime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neq; unquam in animum inducas me leviter potius adulantem tibi, quam vere, atq; ex animo hæc scribere. Adulandi namq; nulla mihi necessaria causa incumbit, ut plurima sunt e diverso, quæ, ut quam optime tibi velle debeam, de te quam optime sentire, ac loqui, hortantur, atq; etiam impellunt: eruditio tua summa, judicium de re herbaria exactissimum, studium juvandæ Medicinæ, qua parte jam maxime laborat, indefatigatum, lucubrationes postremo tuæ laboriosissimæ, ex quibus eos progressus me jam fecisse in simplicium medicamentorum notitia sentio, facturumq́ indies majores spero, ut tandem illa ardenti meo cognoscendi desiderio satisfactum iri confidam: sed de his satis. Ad ea convertar, quæ potissimam huic epistolæ scribendæ causam dederunt, quæq́ quod, ad susceptum tibi negotium, proxime faciunt, non ingrata futura satis scio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbek non minori, quam ego noscendi res naturæ mirabiles studio captus, quo nescio an aliud homini libero & nobili convenientius excogitari possit, cum priori itinere præpropero & impræmeditato, multa sibi ad animum suum explendum defuisse animadverteret, secundo Byzantium remissus, de asciscendo in familiam suam inter cætera perito aliquo pictore, cujus opera adjutus, quæ minus commode avehere posset, depicta saltem, quam optime referret cogitabat, impulsus quoq́ ad hoc Serenissimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atq́ nostri, missis ex Oenoponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cujusmodi hic complures reperiri certum est, imaginibus, agebant. Constantinopolim igitur reverso, & diligenter sibi commissam provinciam tractanti,

Digitized by Google

ſtanti, quam non levem tantum promptiſſima tanto Principi obſequendi voluntas, ſed ſuavem etiam animus natura eo propenſus, faciebat, supervenerunt alteræ ejusdem inſtituti literæ à Gaſtalo Regio, tum temporis apud Venetos Oratore, quæ de transmittendo hinc tuo Acoro illum commonebant, quod quia non tam Principis, quàm tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non ſolum de mittendo Acoro, neq; de arboribus exoticis tantum, verum etiam omnis generis plantis raris (præcipue quæ in tuis commentariis, aut ipſo etiam Dioſcoride deſiderantur) & noſtro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficilima conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob duriſſimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino ſucceſſit pro animi ſententia, ſucceſſurum tamen non infœliciter ſperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucescerent, & ſtudium ſuum non ingratum Sereniſſ. Principi, neq; impenſas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic eſt ad iſta accommodiſſimus, Ponto herbarum omnium (ut pernoſti) parenti fœcundiſſimo, Aſiæ item & celebrioribus mediterranei Inſulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantiſſimum. In primis vero earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus pene orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum ſtudiis, qui mercium novitate præ cæteris hominibus, quos uſquam vidi, vel maxime delectantur. Porro cum hujuſmodi mercimonia nonnulla ad Sereniſſimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum ſuorum diſceſſum occaſione opportuniſſima, mittere conſtituiſſet, nam illius mandato emendas Viennæ ſuſceperat, adjunxit in tuam gratiam ciſtellam quandam in medicamentis inſtructam, quæ, ut ex tuis commentariis cognovimus, tibi optata jam diu advenient. De his ob id brevem narrationem adjiciendam putavi, quod, quædam ſint noſtris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, ſed tanta cum aliis quibusdam ſimilitudine conjuncta, ut vix à perito harum rerum inveſtigatore exactè diſcerni poſſint. Nomina & facultates, duo potiſſima ad cognoſcendam uniuſcujusq; rei naturam inſtrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à factitantibus hic medicinam Judæis, accepta conjunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perſcrutationem tibi commodaturum cenſerem. Nihilominus tamen omnia exactiſſimo tuo judicio perpendenda relinquo, illud unum iterum atq; iterum rogans, ut has meas primitias, velut meſſis è tuo ſemine propagata, benigniter ſuſcipere digneris.

Calamus vulgaris, eſt Acorus.

C A L A M U M vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis eſſe affirmas, nec male meo judicio illi convenienter Dioſcoridis deſcriptione, dominus Orator dato commeatu per Seplaſiarium quendam Fulginatem, cujus apotheca in Pera eſt, non procul à Nicomedia, ex vaſtiſſimo quodam lacu deferri curavit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantum una quidpiam angulosum velut caulis ſimile gerebat: vertice truncum, exaridumq;, ex latere vero oblique eminebat aliquid, non diſſimile, aut plantaginis capitello, aut avellanæ nucamento, digitalis longitudine, quod paucis poſt diebus, ad viriginei floris modum efflorescere viſum eſt, idq; paulo ante Calend. Majas, poſt vero aliud floris veſtigium nullum apparuit, licet plantas ampliſſimis vaſis impoſitas, affuſa indies ad ſemipedalem altitudinem aqua (ſic enim dicto lacus innaſcebantur) eam ob rem huc uſque dominus Orator aſſervari curaverit, ut idcirco omnino metuam, ne ſi florem Iridis ſimilem in Acoro requiras (cujus tamen non meminit Dioſcorides) verus hic ſit Acorus. Superiori Amaſiano itinere, non procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia diſterminat viginti pene dierum itinere, me herbam vidiſſe recordor, cui optime Dioſcoridis deſcriptio quadrabat, eamque habebat radicis diviſionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet guſtanti primum acris parum videbatur tanta tamen poſtea acrimonia non ſolum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, ut procul dubio ſi non Acorus fuerit, plantam aliam inſignem fuiſſe oporteat. Hujus ob id potiſſimum memini, quod è medio caulis eminebat, qui circa Calend. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum diſtuliſſet, ut auferendi recentiorem poteſtas eſſet, incidente ſub illo graviſſima domini Oratoris valetudine, dum illam ſollicitus obſervo, immemor deſignatum locum præterii. campus is erat vaſtus, non lacuſtris, ſed quem intumeſcens Halys aliquando inundaret.

Ruta ſylveſtris ſeu Harmel.

Altera herba R U T A eſt ſylveſtris, quam copioſiſſime toto itinere ab Amaſia ad Sangarium uſq; naſci vidimus, ignotam tunc temporis. at poſt tamen cognitam, intellecto hic ab Arabibus illius nomine. Harmel enim iſti, ut priores, qui de ea ſcripſerunt, appellant, eodemq; modo inducta cerebro velut ebrietate quadam rerum triſtium moleſtiam tollere aſſerunt.

Eliſſoth ſeu herba gladiolus.

Tertia hic vulgo E L I S S O T H, vocatur, id eſt, herba gladiolus. utuntur hac ad alvi dejectiones, quem vero humorem purgando potiſſimum trahat, ex imperito iſtius diſcriminis vulgo cognoſcere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neq; tutum videbatur, neq; conveniens.

Alumen Jameni.

A L U M E N Jameni, ſic à Perſiæ regione, unde advehitur nominatum, ut hic volunt, namq; aliter antiquum Arabicarum vocum in Avicenna interpretem exponere tenuimi, rem factitiam eſſe ex inſertis tranſverſim paxillis, aperte conſtat, cujus hic frequentiſſimus, præſertim in ocularibus equorum medicamentis, eſt uſus, hominibus quoq; non inuſitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blatta Byzantia.

B L A T T I A Byzantia ab ungue odorato, communiter hujus urbis Pharmacopolæ diſtinguunt; atque hæc, quæ mittimus Blattia. Quæ vero tuo libro depicta ſunt, ungues odoratos appellant.

Bozeth.

B O Z E T H an Alcyonii Mileſii ſpecies ſit, tuum eſto judicium. Dioſcoridis certè deſcriptio non male convenire videtur.

Cheſmezen ſeu Acacalis.

C H E S M E Z E N tam vulgare hic ad oculorum morbos eſt remedium, ut tritum ſit proverbium, Si doleant oculi habes Cheſmezen. Petrus Bellonius in Gallicis ſuis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim eſſe affirmat. Ex Ægypto ſane adferri certo mihi conſtat, eaq; abundantia, ut nummulo, quantam vix requiras, emere poſſis.

Chryſocolla.

C H R Y S O C O L L A quam mittimus, foſſilis eſt, rara iſtis officinis, nam plerunque ut noſtræ, factitia utuntur. De hac ſi quicquam noſtro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, noſtrati longe ad auri ferruminationem efficaciorem eſſe.

Caſtaneæ equinæ.

C A S T A N E A R U M ſpecies hic frequens reperitur, quæ ob id vulgo equinæ cognominantur, quod terna, aut quaterna devorata, pectoralium equorum morbis, tuſſi præcipue, & anhelitus difficultati opitulentur.

Cardamomum.

C A R D A M O M I ſpecies ex diverſis apothecis diligenter corraſimus, penes te ſit liberum de illis judicium

dicium. Turcæ hujus urbis incolæ commansis aliquot seminibus, vini odorem tegere solent, alioquin non sine vitæ periculo se proditur, si quando ad magistratus suos appellentur.

Carnabadium.

CARNABADIUM, *ubi de Ornithogalo agis, cum Actuario Doronicum esse sentire videris. Nicolaus autem Myrepsus aliquoties Cuminum Aethiopicum interpretatur, cui adstipulantur duo manuscripta Græce dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota cinamomum appellatio, ex cujus opinione jam illud mittimus.*

Coulcoul.

Caphura viva.

DE *Coulcoul. & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, nisi quòd Coulcoul, quibusdam in deliciis sint, præsertim quando recentes ex Aegypto advehuntur. Gummi quoddam resinæ genus à Persa mercatore Caphura viva cognominatum, ob id Dominus Orator, quantumvis magno emendum putavit, quod illius nullam adhuc apud quenquam, nisi sub alio fortasse nomine, mentionem factam intelligeret. Venerem in primis stimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphura, idem mercator referebat. Odor certe saporq; non mediocrem caliditatem possidere tantum testantur. Hic admonendus es, dum imprudentius vitreum vasculum in quo asservabatur tractarem, collisa ansula, particulam unam atq; alteram vitri liquori incidisse.*

Juncus odoratus.

JUNCUM *odoratum ob antiquitatem odore evanido à Judæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit. mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet.*

Lapis Bezahar.

LAPIS *Bezahar, è Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, ut ipsi referunt, sed vereor ne falsè, apportatur, precio ob id grandissimo, quòd rarior sit & illis non secus atq; Arabibus olim, præsentissimum adversus omne fere venenorum genus præsidium habeatur.*

Hæmatites

HAEMATITAE *nostro non male quadrarent Dioscoridis notæ, si de friabilitate tantum constaret: sed cùm ea non uno solum modo in rebus consideretur, nihil fortasse impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Judæis hic adhibeatur, ad quos conducere affirmat Dioscorides, qui, ut non sunt vulgares, ita non vulgaris hic quoq; est precii.*

Maslach.

MAHUMETANI *sua lege vini potu prohibiti, diversi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ vulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueverunt. Atqui nec istam tantum, verum immanem quoq; aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pavorem, conducere opinantur.*

Nux Farfalach.

NUCES *Farfalach ego tuas atq; Arabum, vomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quòd inter illas una sit cortice superiori intecta, qualem me illic vidisse non recordor.*

Nux Ægyptia.

NUCIS *quoddam genus ex Aegypto adfertur, cujus non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si vera hic narrant, quod, qui recens mollescit, illius regionis hominibus pro deliciis expetitur. Illud de eo mirandum est, in tantam postea duritiem evadere, ut aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in plannulis cardines circumvolvuntur.*

Nitrum.

NITRO *vèro longo jam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Aegypto se verum vidisse asserit, quod fidem aliquam mihi facit, cum ex Alexandria hoc nostrum advectum sciam, neq; cum quoquam fossilium, atq; nitro majori similitudine conveniat, verum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc advehitur, quantum putas nostris regionibus adjumenti accessurum?*

Glaucium.

SADETHZ *non minimi inter Judæos nominis medicus, apertissimo errore (ut ex Dioscoride patet) Glaucium esse contendebat, ego æruginis potius scolaciæ speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert, atq; ego profectò è sevo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotum non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere vidissem. Arabes hic Dembebe una vocant. Ocularibus vero compositionibus plerunq; solet admisceri.*

CASSABOUSSERIRE *Bellonius in dictis suis commentariis cum vulgo hic Pharmacopolarum Calamum aromaticum esse opinatur, meo quidem judicio absurdissime. Placet Avicennæ potius spodium esse, quod arundines vi ventorum & partium ad se invicem confricatione adustas esse, videtur judicare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non inepte dicere mihi posse videtur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum ut alia omnia priora ad tuum judicium relego.*

Zedoaria Indica.

POSTREMA *est Zedoaria Indica, ut præsentissimum ad quælibet pene venena creditum remedium, ita incredibili fere precio hic venale, ut si Arabum juramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari possit.*

HAEC, *doctissime Matthiole majori (ut ingenue fatear atq; ipsa orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quam cura & diligentia tumultuariè congesta, idcirco boni consulas. quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellam, ut ante ostendimus, pene necessario videbantur adjicienda. pro iis vicissim, nisi majores te occupationes alio avocent, liberrimum de omnibus tam missis quàm scriptis judicium tuum postulo. Latissimam præterea si placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illic aut desiderari novisti, aut improbas tantum corruptasq; prostare. Sic occasionem dabis commodissimam cognoscendi animi mei ad tua officia paratissimi. De herbis peregrinis, animalibus item & arboribus atq; aliis nonnullis libens quædam adjungerem. sed prohibet Epistolæ longitudo, quæ in justum jam prope volumen excrevit, eamq; ob causam molestam fore metuo. Quod si gratam tibi meam battologiam intelligam, scribam aliàs quam copiosissime. Interea Deus Optimus Maximus te Principi nostro Serenissimo ac publico Studiosorum Medicinæ bono, quam diutissime incolumem conservet. Constantinopoli VII. Calend. Aug. 1557.*

Digitized by Google

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Gulielmo Quacelbeno Curtacensi Physico.

S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censuq; quodam omnia expenduntur.

QUantum gaudii, quantumve voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantùmque debeam Clarissimo Augerio Romanorum Regis istic apud Turcarum Imperatorem Oratori, quòd tam pulchra, tam rara, tam preciosa ad me miserit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferenda, nulla dicendi facultate eloqui, nec ullo calamo exarare possum. Nam quid iis mihi gratius, quid jucundius, quid suavius, quid optatius, à quoquam donari potuit? Profectò nihil. Cùm nihil magis mihi unquam fuerit in optatis, quàm perpetuo Medicæ materiæ Studiosis aliquid novi, boni præclariq; comparare. Etenim studium augendi ac illustrandi Medicam facultatem, juvandiq; posteritatem, adeo me totum complectitur, ac detinet, ut spretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc solo tantum me oblectem soleriq; plurimum. Nam cùm Dei Optimi maximi munere lucubrationes nostras quotidie magis, ac magis inclarescere, non solum apud omnes præclaros rei Medicæ studiosos, sed etiam apud alios cujusvis facultatis doctissimos viros animadvertam, quis profectò mihi unquam persuadebit, ne præclarissimam hanc simplicium medicamentorum facultatem omni thesauro præferam? Quamobrem & Clarissimo Augerio, & tibi quoq; tantas habeo gratias, quantas studia erga me vestra ac officiosa voluntas requirit ac postulat. Fatebitur & posteritas (nisi fallor) se vobis plurimum debere, quod me in hoc tam necessario ac utili labore juveritis, si modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haud quaquam futurum censeo. Nam quicquid propemodum toto nostræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate consecuti sumus, id totum in ejus commodum collatum volumus. Hic paternus noster amor, quo mirifice erga eam affecti sumus, multis Clarissimis viris notus est, qui eo libentius nostros conatus summo studio adjuvant & promovent, quò magis posteritatis commodo ducuntur. Cæterum etsi nullis opibus, nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere quivero, enitar tamen, ut scriptis, ac præconiis nostris omnibus palam fiat, nos ingenue fateri, per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi meritò debeam, quod ita Commentarios nostros (quæ tua est humanitas) ad cœlos usq; evehas, & cæteris aliis præferas, quòd facile ex hoc animadvertam, ingenui animi tui ergà me voluntatem, ac beneficentiam esse haud vulgarem. Gaudeo sane abs te viro apprime erudito commendari labores nostros, non quòd hisce delecter commendationibus, ut præ cæteris evehi velim, verum ut hinc certior fiam me non incassum laborasse. Commentaria illa nostra nunc primum iterum in lucem prodierunt, aucta non modo sexcentis fere locis, sed quam plurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea accedit Apologia adversus Amathum Lusitanum, & censura in ejus enarrationes, quo fit, ut codex jam multum excreverit. At quum jam dudum mihi compertum sit, quanta animi propensione rem plantariam excolas, quantumq; hæc facultas tibi sit cordi, dabo sedulam operam, ut Venetiis ad te istùc nova hæc nostra perferantur. Curabo itaque ut mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti vocant) istic agentem, ut citius, & securius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio uti possis, donec tertio perficiantur Iconibus longe majoribus ac elegantioribus illustrata. Alo nunc hic sculptores plures, qui omni solertia, ac diligentia ad pictas excidunt tabellas, ut ex iconibus quas ad te mitto, facile conjicere poteris. Opus est magnum, magni admodum sumptus, ac laboris. Verum quum primum Deum Opt. Max. habeam, qui hac sua Clementia mihi infundit, nec Reges desint, nec Principes nostri, qui hac de causa mihi non mediocri liberalitate succurrunt, non vereor, quin rem hanc ad optatum deducā finem. Quo fit ut hinc conjicere possis, Candidissime mi Gulielme, quam magnô gaudio, quanta animi voluptate vestra hæc peregrina exceperim medicamenta, quum non solum magno sim captus desiderio, illustrandi hosce nostros labores elegantissimis imaginibus, sed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortasse nullis hactenus visa sunt. Quamobrem te rogo atq; obtestor per amicitiam nostram, per communia studia, per mortalium salutem, quibus maximo esse potes auxilio, ut tuam continue naves operam, ac diligentissime cures, ut si quæ istic reliqua sunt, quæ operi nostro profutura censeas, illa summo studio colligas. Porro quæ nunc à me desiderantur, hic per se annotata reperies. Atqui quum mihi facile persuadeam longe plura abs te inveniri posse, quàm à me peti, non vereor quidem quin tu & augendæ medicæ facultatis, & posteritatis causa, te totum ad hoc munus obeundum promptissimum exhibeas. Nec admodum fore difficile crediderim, ut ea quæ abs te inventa fuerint, huc ad nos adferantur. Quippe cum istic sit Venetorum Orator, ejus auxilio conferem, quòd omnia secure mitti Venetias possint ad Cæsaris Oratoris manus, qui postea per Veredarios, qui illinc quotidie ad nos veniunt, hæc omnia tuto mittere posset. Sed de his hactenus. Nunc vero ad ea me conferam examinanda, quæ à Clarissimo domino Augerio, nobis missa sunt, & à te tuis humanissimis literis mihi descripta.

Acorum verum. Calamus Aromaticus vulgaris usus quide

IN primis est Acorum, cujus non solum plures accepi plantas, sed imaginem ad vivum pictam, ad eo ut jam omnes Sole clarius nosse possint, Calamum vulgarem nostrum, nil aliud esse, quàm legitimum Dioscoridis Acorum. Quinetiam & palam fiet, eos toto errasse cœlo, qui Galangam Acorum esse contendunt. Desiderassem tamen, ut caulem quoque vel ejus Iconem misisses unà cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meministi. Siquidem haudquaquam crediderim, quòd tu qui non solùm doctrina, & eximia eruditione, sed etiam prudentia, ac ingenio præstas, capitula illa, & caulem tibi asservaveris, cùm proculdubio scireris hæc peregrina, rarissima ignotaq; esse omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatum velim, ut caulem illum una cum capitulis ad me mittas, si cupis hujusce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia vero planta, quam te invenisse ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiam, afferere non ausim, cùm planta non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam visis nisi temere meam afferre sententiam.

Sylv. ruta legitima. SYLVESTREM Rutam recte probamus legitimam esse Harmolam, quam omnibus illi respondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec noverim, hilari admodum animo accepi.

Elissoth videre. De ELISSOTH, quam etiam gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cùm nusquam hanc me vidisse meminerim. Recensebo tamen fortasse illam inter dejectoria medicamenta. Quare si forte fortuna interim cognoscere poteris, quem proprie nostri corporis exolvat humorem, & qua detur mensura, molestum tibi non ducas, id ad me scribere.

Alumen Jameni. ALUMEN Jameni res factitia est, ut ex insertis festucis quisquam conjicere potest. Atqui si vera fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcanthum putarem, quàm alterius generis alumen, quod nihil sapore à chalcantho differat, tum etiam quod chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino simile. Serenissimus Princeps meus allectus colore & rei novitate, id totum quod misisti ad se recepit, quo postea factum est, ut periculo facto comperire nequiverim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quod autem non putem hoc alumen, id esse, quod Arabes Jameni vocant, illud in causa est, quòd sciam nihil aliud Mauritanis esse Alumen Jameni, quàm alumen scissile, albi non cærulei coloris, quin etiam per se fossile, non arte paratum. *Alumen Jameni est alumen scissile.* Opinioni nostræ recte quidem astipulatur Serapio ex Dioscoride scribens, capitulo 420. ubi sic habet: Multa sunt Aluminis species, sed illa, quæ, quæ administrantur in medicinis sunt tres. Una est illud, quod dicitur Jameni, & est melior aliis, & melius ex eo est illud, quod est recens album, fortis albedinis, facile dividens se, & habens velut capillos albissimos. Serapioni subscribit Avicenna lib. 2. cap. 70. his verbis. Scissum vero est Alumen Jameni, & est album ad citrinitatem declinans. Quibus palam est, hoc alumen non esse legitimum Jamenum, sed Chalcanthum factitium potius, id quod facile comperies, si gallarum decocto aut diluto illud adjicies.

Blatta Byzantia. QUI Blattiam Byzantiam ab ungue odorato segregant, perperam meo judicio faciunt, cum Serapioni, & Avicennæ nil aliud designet Blattia Byzantia, quam unguem odoratum, vel conchulam Indicam, de qua libro secundo meminit Dioscorides. Verum cùm in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, scriptorum (ut mea fert opinio) errore repetita, cogitaverunt fortasse quidam differre inter se Blattias Byzantinas & odoratos ungues, quo postea factum est, ut ab impostoribus hoc Chonchylii genus, quod ad me missum est, pro Blattia Byzantia inventum sit, & subinde in medicum usum concesserit. At si medici vel Pharmacopæi in Serapione caput 151. & 442. in quibus de Blattis Byzantiis agitur, accurate legerint, facile hanc noverint imposturam.

Alcyonium Milesium. ALCYONIUM Milesium, quod Turcæ Bozeth vocant, nisi mea me fallit opinio, legitimum esse puto, quod pluribus illi respondeat notis. Quod ad me missum est, totum accepit Serenissimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Milesio sum destitutus, cum jam pridem sint mihi una cum illo alia Alcyonii species.

Chesmezê. QUOD seminis genus Chesmezen esse possit, mihi sane incompertum fateor. Nec tamen Bellonii sententiæ accesserim, qui semen hoc Acacalim perperam esse putat, quum nihil cum myrica habeat similitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc semen futuro vere, nisi aliud divinitus nobis accidat, ut quid inde proveniat, inspicere possim. Tu interim cui res ipsa plantaria plurimum est cordi, operam dabis, ut videas, an istbic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare possis, utrum semen sit arboris, fruticis, vel herbæ, quin etiam an ejus plantæ ramusculum consequi possis. Cupio præterea abs te scire hujusce medicamenti usum ad oculorum morbos, & an valeat frigida, vel in calida causa.

Chrysocolla. CHRISOCOLLAM tuæ omnino similem vidi alias Venetiis plurimum, sed si Chrysocolla notas à Dioscoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, nisi quod utraq; aurum ferruminet. *Equinæ castaneæ.* Placuerunt sane admodum Castaneæ, quas istic equinas vocari, ais, quòd anhelosis, & tussientibus equis maximo sint auxilio. Cuperem tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus Castaneis simili, an echinato concludantur involucro, & an ut nostratuto possint devorari in cibis.

Cardamomi vulgaris genera. QUID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis nostris posteritatum memoriæ mandavimus, non superest. Nec tantum otii nunc mihi se offert, ut altius Cardamomi & Græci & Arabici historiam expendam. Spero tamen me id brevi facturum non sine fructu. Quod si effecero fortasse ut velim, statim tibi meam probabo sententiam.

Cuminum Æthiopicū. ET SI semen quod Aethiopicum Cuminum esse censeo, istic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certo sciam, carnabadium esse carum, non possum tuæ acquiescere sententiæ, & ob id mihi facile persuaserim, ea verba in Actuario potius esse Ruellii, quàm Authoris.

Coulcoul est Staphylodendron. NUCLEUS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentissimus in Bohemia, Austria & Goritiensi agro nascitur. Hujusce fructus arbor Plinio Staphylodendrum appellatur: scripsimus nos hujus arboris historiam, ubi in Dioscoride de Pistaceis egimus.

Caphuræ viva quæ? LACHRIMAM, quam vivam Caphuram à Persis appellari scribis, plurimi facio. Cogitabo postbac sedulo an fortasse legitima sit Stacte, nam adeo odore placet, ut credam non obscura facultatis esse medicamentum. Explorabo itaq; rem hanc diligentius. Tu vero interim videas, an scire possis unde afferatur, ubi nascatur, & à cujus generis planta fundatur hic præclarissimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quo modo quave ratione sumatur, ubi frigeat Venus. Cæterum mihi rem gratissimam facies, si tantundem iterum ad me miseris.

Juncus odoratus. DE JUNCO odorato ita ad me scribis. Juncum odoratum ob antiquitatem odore evanido à Judæo quodam pro vero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet. Quibus minime correspondet id, quod facto periculo non solum mihi, sed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc juncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum dereliquit gustandum. Sed mirum quod tu, qui judicio, & experientia præstas, hanc potius impostutam odoratum Juncum esse putaveris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Juncum referat.

Lapis Bezahar. LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant, accepit in sui commodum Serenissimus Princeps. Ego jam dudum plures illi similes vidi lapides, sed an veri, vel adulterini sint profecto nescio. Atqui si Serapionem, & Rasim consulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum esse, nec est ut plura nunc de eo in

Digitized by Google

in medium afferam, cùm sententiam meam libro 5. nostrorum commentariorum in Dioscoridem, postquam de Lemnia Sphragide egimus, fusius declaraverim.

Qualiter friabilitas Hæmatitæ intelligenda sit

NON *est ut dubites, quin Hæmatites tuus sit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari possit, cum scribat Dioscorides Hæmatitem lapidem esse durum, sed quod cum frangitur, facile scindi possit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facile diducuntur, tum subinde non magno negotio teruntur in pulverem. Nascitur hic etiam in Bohemia, Misnia & Saxonia frequens. Sed tum duritia & præstantia hos plurimum superat, quod ex orientali plaga affertur.*

Massach Mahumetanorum.

MAHUMETANORUM *Massach minime parvi penderem pluribus de causis, si quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel mensura dari possit. Crediderim ego non uno tantum medicamento parari, sed pluribus quorum tum nomenclationes, tum facultates libenter abs te audirem.*

Nuces farfalach.

RECTE *quidem judicasti nuces farfalach eas esse quas Vomicas appellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myristicas nuces seligunt. Nam plurimum inter illas ad nos convehuntur.*

Nuces Ægyptiæ.

NUCES *alias quas ex Aegypto istuc afferri ais, ut à me nusquam hactenus visa, ita nec facultate cognita. Admiranda sane mihi est, non solum putaminis interioris duritia, sed multo magis nuclei, cum nihil is à durissimo quoque marmore distet. Cuperem quidem ut de earum viribus mihi aliquid adjungeres, curaresq; ut etiam hujus arboris ramusculus ad nos afferretur.*

Nitrum.

NITRUM *(ut ex Commentariis nostris in Dioscoridem tibi palam fiet) olim in Aegyptiis nitrariis ex Nili aqua factitium habetur. At quoniam Plinii testimonio constat, nitri cumulos tractu temporis lapidescere, facile adducor ad credendum, ut hoc tuum legitimum sit nitrum, cum illi omnibus notis correspondeat. Quamobrem quum juvandæ Reipublicæ promptissimus tibi sit animus, velim, ut negociatoribus, qui vel isthinc, vel ex Aegypto in Europam navigant, suaderes, ut hoc nitrum copiosum ad nos conveherent, multum enim utilitatis humano generi conferre poteris, si tua opera id nostra assequantur regiones.*

Sadethẽ non esse Glancium.

QUI *putant Sadeh Z esse Glaucium, mea etiam sententia plurimum falluntur. Nihil enim obstat mihi, quin tecum censeam compositum id esse medicamentum. At ego ex Sapone, ærugine & nonnullis fortasse aliis, quam ex Sevo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liquescat, sed arescat potius, magisq; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quam sevum. Videas tu interim, si parandi rationem ab aliquo consequi possis & unde istuc afferatur.*

Bellonii error.

ERRASSE *toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animadverto, quòd tam facile crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, ut ii Spodium sint Avicennæ. Nam tametsi antiqua Avicennæ lectio habeat, Spodium esse radices cannarum adustas propter fricationem suarum extremitatum, cùm ventus eas perflat, nova tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alsanna, quæ nobis Ligustrum designat. Cæterum si priorem versionem magis etiam probaremus, quam ultimam, quum Spodium illud cannæ radix combusta esse debeat, non ipsa canna, id quidem mihi maxime obstare videtur, quin hoc Avicennæ sit Spodium. Præterea si diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos judicabit, quam fricatione vel igne aliquo combustos? Scio autem te minime latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunq; imponantur, lapidescant. Quo fit, ut mihi facile persuadeam hoc calami genus in litore alicujus lacus scatentis petrifico succo provenire, qui subinde vel ventorum impulsu, vel alio quovis casu in lacum demersi in lapidem vertantur. Id quod facile palam fiet, si unde afferatur scire curabis, & etiam quomodo fiat, ut potius Lapis, quam calamus videatur.*

Zedoaria Indica quæ

ZEDOARIAM *Indicam cum nusquam hactenus noverim nec viderim, quid tibi de ea narrare possim sane non habeo. Veruntamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilq; saporis mandentibus derelinquat, qui ejus præstantiam ostendat, ægre quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præstare posse, ut Arabes illi prædicant. Idcirco decrevi omnino hujusce Zedoariæ aliquod periculum facere, vel in Gallis sylvestribus (ut de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porro nisi id agat à propria forma, mihi persuadere non possum, hanc Zedoariam tam admirandis præstare viribus ad superanda venena. Vidi tamen alias radices ex quibusdam cisalpinæ Galliæ montibus advectas, quam Antera (antitora potius) herba esse affirmabant, & ad venena omnia, quam maximè præstare ajebant, quæ nihil penitus à Zedoaria ista dissidebant. Verum cum illas nec olfecerim, nec gustaverim, ex visu tantum affirmare non ausim, Zedoariam hanc, & Antoram illam unam, & eandem esse radicem. Cæterum cùm Avicennæ scriptum esse animadvertam, Zedoariam una cum napello crescere, & idem de Antora fateri recentiorum quosdam, suadet profecto genius meus, ut credam Zedoariam hanc, & Antoram nihil inter se differre, quod compertum habeam una cum napello Antoram provenire: quamobrem demiror, quod isthic tam magno veniat pretio. Ob idq; te admonere operæ precium duxi, ut ab impostoribus, ac deceptoribus caveas, quorum infinitus est numerus. Nec velim hæc a me dicta esse censeas, ut te negotiandi modum doceam (Minervam enim mihi docere non licet) Sed ut cognoscas me hac in re etiam aliquid intelligere.*

Antitora.

Behen album.

PLACENT *non parum Behen albi radices, quòd notis nonnullis legitimum referant. Est Serapioni Behen radix contorta, odorata, & mansu lenta, quæ ex Armenia affertur. Avicennæ vero sunt frusta radicum lignosa. In tuis desideratur tantum odoris fragrantia, qui fortassis radicum vetustate exolevit. Cætera meo judicio correspondent, quo fit ut mihi persuasum velim, hoc Behen album esse legitimum, quousque aliud ad me non adferatur, quod magis odoris suavitatem fundat.*

Behen rubrum. Bistorta. Tormentilla

BEHEN *rubri radices nil aliud (mihi crede) sunt, quam Bistortæ seu colubrinæ radices. Nec ob id improbaverim, qui hasce radices Behen rubri loco in usum medicum traxere, quum sciam non obscura esse facultatis adversus deleteria medicamenta, & ad venenosorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus persuaserim Ben rubrum communis usus, Limonii esse radicem, nihilq; conducere ad cordis affectus, nec ad venena, ejus loco Tormentillam vulgo vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis semper addere soleo.*

Bdellii legitimi nota.

BDELLIUM *(teste Dioscoride) transflucidum esse debet, taurini glutinis in morem, suffitu odoratum, & gustu amarum. At cum tuum nigro sit colore, nulla in; parte pellucidum, nec suffitu odoratum, sed virus potius*

redolens,

redolens, cur id legitimum dicam non habeo Quandoquidem sola amaritudo, quæ illi inest, ut cæteris fere lachrymis, ac resinis non sufficit, aliis non adstipulantibus notis, ut adulterinum hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus. TAMETSI eorum opiniones detestatus sum, qui Ephemerum Colchicum legitimum putant esse Hermodactylum: cùm tamen neminem habeam qui Hermodactyli historiam scribat, an tuus legitimus dici possit, nec affirmare, nec improbare ausim. Rem itaq; mihi gratissimam facies, si diligentissime exploraveris ubi nascatur, & an istbic eo utantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea ut cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atq; etiam obsecro, ut plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera. RUBRICARUM tria illa genera vidi ac degustavi, eaq; nihil differre video à rubrica illa communi, quam Seplasiæ Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse censeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula istbuc advehantur, vel an alia sit rubrica vel terræ species: quæ ex Lemno asportatur. Cùm enim Lemnum, quod vulgo nunc Stalimene vocant, non longe absit Byzantio, facile fortasse poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, ut puto non desunt, qui quotidie istbinc eo navigent negociationis causa, quibus tuto rem hanc committere possis.

INTER hasce rubricas parvum quoddam inveni terræ frustulum, cujus color ad luteum potius, quam ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortasse hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimum adversus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliunde. Cæterum nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, ut legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

Zaccharum alhasser. SI ea quæ scripsimus de Zacchаro Alhasser in commentariis nostris in Dioscoridem expenderis, facile mecum senties id quod ad me misisti, adulterinum esse, quod nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Saccharea dulcedinis quicquam. Verum cum de his peregrinis difficile sit, tum recte negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram judicium, quum in eo sis loco (ut tuipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigis. Cures igitur ut intelligas, in quibus regionibus Zaccharum hoc proveniat. Ac etiam si fieri possit, ut suæ arboris ramusculus vel folium aliquod ad te afferatur.

Tutia. TUTIAM illam tuam, qua passim pro legitima utuntur Pharmacopœi, Cadmiam Botryten legitimam semper existimavi, ut ex nostris in Dioscoridem commentariis tibi palam fiet.

Argillada. CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocasiam esse, quam nostri Pharmacopœi Casiam ligneam vocant.

Lapis Armenus. LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quod cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenum Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe usus sum magno auxilio ad Melancholicos.

Herba tinctoria. POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non noverim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcæ utuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaq; ea sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere.

HIS brevioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declaravimus sententiam, non eam ob causam, ut tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, ut putem censuram nostram nulla controversia abs te probari debere, sed ut tibi tantum, id à me petenti satisfactum esse non ignores. Cæterum quod nihil peregrinarum stirpium, animalium, ac aliorum quorundam simpl. [illegible] nunc ad me missis adjunxeris, ne fortasse (ut ais) longiori sermone me obtunderes, vel molestiam inferres, non potui sane non ægre ferre. Quippe quum antea noveris, ex his, quæ in hac re præstiti, medicæ materiæ me adeo esse addictum, ut nullis machinamentis illinc avelli possim: cur igitur tibi putandum fuit, molestiam iis rebus nobis afferri, quibus præ cæteris, maxime delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris tibi ipsi forsitan accidat, dum plura quam possis, à te petam fieri. Quod si quandoq; evenire animadvertas, velim teipsum tantum accuses, quod nimia humanitate, ac fortasse liberalitate, ad id plurimum me excitaveris. Quæ nunc à nobis desiderantur, schedæ hisce nostris annexa annotata reperies, quibus cætera interim à te inventa, ut addas maxime rogamus. Vale, mi amantissime Gulielme, & ad me quam celerrime fieri possit, de omnibus fusissime scribas. Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, ut non solum posteritatis juvandæ causa te servet incolumem sed & sospitem, ac hilarem ad nos reducat, ut tua valeamus consuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decembr. Anno. M.D.LVII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Medicus, Michaeli Florino à Lambstein Medico S. P. D.

Disputatur quænam sint exanthematum, ac morbillorum causæ.

TAmetsi jam dudum nihil mihi jucundius, delectabiliusq; evenire posse putabam, quàm nostras facultates problematibus, quæ in medium afferebantur respondere, temporis tamen tractu factum est, ut rei domesticæ curandæ negotium, ægrotantium cura, & medicæ materiæ indagandæ labores, illinc me penitus diduxerint, quo fit, ut hac in re parum, vel omnino nihil præstare hoc tempore valeam. Verumenimvero, quum tibi viro doctissimo, & rei medicæ studiosissimo negare non possim, quin tuis petitionibus morem geram, nervis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandumq; erit: ea [illegible] lege quod si forte fortuna, ubi memoriam refricare conabor, caput, parieti impingam, id non mihi tantum sed imbecillitati etiam nostræ, nostriq; vitæ incommodis ascribere debeas. Nam si ea præstare nequivero, quæ velim, velis tu (obsecro) plura non exposcere, quàm à me præstari posse, cognosces.

PROBLEMA itaque dubiúmve tuum erat, an probanda, vel improbanda sit communis omnium ferè Medicorum sententia, de morbillorum ac variolarum quas vocant, causis, quæ pueros, adolescentes, juvenes & quandoque senes invadunt, quum proculdubio censeant, id plerunque evenire, menstrui maternive sanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (ut eorum fert opinio) dum matris utero gestamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione sane non obscura plurimum præstas, videbaris horum sententiæ prorsus refragari, argumentis quibusdam adversantibus, nec utiq; negligendis. Cæterum quum tantum tibi fidere non auderes, imo potius recusares, rogabas, ut quid in hisce difficultatibus sentirem, syncere afferrem in medium. Adduci quidem primum dicebas, ut in eorum sententiam ire non posses, quum Galeno scriptum sit, quinto Aphorismorum Comm. 37. fœtum in utero contineri ac nutriri purissimo præstantissimoq; sanguine. Id quod nos etiam scripsisse scimus libro primo de sanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile. Dicebas præterea, quòd si communis Medicorum opinio veritati consentanea esset, quum menstruus sanguis sit venenum, proculdubio sequeretur, omnes in universum infantes non solùm hujuscemodi corripi morbillis, sed etiam omnes iisdem suffusos nasci. Siquidem necessarium putabas eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis effervescentiam fieri debere, ne autem temere id tibi persuasum esse ostenderes, impossibile esse contendebas, venenosam illam qualitatem, tanquam naturæ humanæ infensissimum hostem, una cum vi adhuc tenella & ubi calor modicus imbecillisq; reperitur, in sanguine uniri ac sine pugna diu consistere posse. Quippe necessarium fore putabas, aut illico ob venenosam illam qualitatem succumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili quodam sermone hæc te in medium attulisse, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris. Proinde dicebas ingenue, menstruas dejectiones venenosas esse, & quoddam vitiati sanguinis excrementum singulis mensibus naturæ ope ac vi a puriore sanguine secretum, cujus tanta sit pernicies, ut contactu tantum illius novellæ vites vel arescant vel commoriantur, fruges steriles evadant, pereant & exurantur insita hortorum germina. Quinetiam fatebaris authoritatibus quibusdam abortire utero gerentes quæ menstruum sanguinem alterius fœminæ fuerint prætergressæ, quæq; eo sibi pudibunda infecerint: idq; conceptionis spem adimere iis, quæ utero non gerunt. Præter id asserebas canes, qui sanguinem menstruum degustaverint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem veteres non immerito dicebas menstruum sanguinem inter venena retulisse. Hisce itaq; rationibus fretus, non esse credibile asserebas fœtum in utero tenellum & quasi cereum ex eo sanguine venenoso nutriri ac inde alimentum capessere. Eaq; propter vanam eorum esse opinionem, qui morbillos, variolásve ex alimento menstrui sanguinis suam trahere causam existimant. Asserebas præterea id maximè eorum sententiæ refragari, quod multi inveniantur, qui non semel tantum, sed etiam sæpius hisce morbillis affecti sunt. Quo fit ut proculdubio censeas, non ex menstruo sanguine id evenisse, sed aut ex contagione & aëre, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidem infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionem, vel ob ejusdem ingentem copiam, quum infans sua voracitate plusquam par sit exugit, quippe, quod eo oppressa natura, facilè id in putredinem vertere possit, ac subinde morbillos excitare, perinde ac Aphthas, quæ etiam tumores sunt præter naturam. Adolescentes autem cruditatibus, ingluvie & voracitate accersitis, quod inde obstructiones, infarctus ac putredines oriantur, his morbillorum affectibus infestari censebas. Postremo causam, cur Senes quandoq; sexagenarii morbillis inficiantur, pariter in cruditates rejiciebas, non ex voracitate quidem, verum ex nativi caloris imbecillitate, & humidi substantifici (ut tuis utar verbis) defectu conquisitas. Hæc erat summa tuorum argumentorum, quibus opinionem tuam, à ratione & veritate non deflectere, satis superq; probasse putabas. Cæterum à tuis argumentis maximè dissentit opinio nostra, quòd Galenus ipse tuæ utiq; sententiæ prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtum sanguine menstruo eo tempore, quo utero geritur, ipse luce clarius demonstrat, lib. 1. cap. 7. de Symptomatum causis, ubi citta, sive pica, quæ prægnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim non modo nutriri fœtum bono, synceroq; sanguine, sed etiam tractu temporis (ut post ea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritatis memoriæ prodiderunt Paulus libr. & cap. 1. Aetius vero libr. 16. cap. 10. Præterea hoc idem apertissime testatur idem Galenus libr. 5. Aphorismorum, comm. 40. lib. de venæ sectione, adversus Erasistratum. lib. 2. de semine. cap. 1. ac etiam aliis in locis. Cui subscribunt Avicenna, Avenzoar, Haliabbas, & alii plerique Arabicæ familiæ authores, quo fit, ut ubi dixerit Galenus nutriri fœtum purissimo ac præstantissimo sanguine, explanatione sit opus. Nam mea sane sententia, nihil aliud velle Galenum semper putaverim, quam quòd fœtus nutriatur præstantiore puriore q; sanguinis menstrui parte. Siquidem (ut Aristoteles inquit: libro primo, de generatione animalium & eum fortasse secutus Avicenna libro tertio Fen. 21.) menstruus sanguis in fœminis utero gerentibus in quatuor, naturæ opificio, dividitur partes. Una enim transit simul cum semine ad ipsum procreandum fœtum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (ut etiam Galenus testatur libro de sectione venæ adversus Erasistratum) ibiq; in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quæ in prægnantis corpore consistit usq; ad horam partus. Id quod etiam fert Haliabbatis sententia. lib. 5. Theorica, ubi fœtum nutriri sanguine menstruo puriore, præstantioreq;, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissimè fatetur. His itaq; omnibus palam fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeo ut sine aliquo fœtus incommodo non solùm fiat illi accommodatissimum alimentum & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius fœtus generationem, ut Galenus pariter testatur libro secundo, de semine, capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite secundo & tertio, Libro de natura humana, capite decimo nono. Et libro tertio de usu partium, capite decimo, quibus in locis id apertissimè fatetur. Quo fit, ut non solùm nutriatur fœtus, dum in utero manet sanguine menstruo, sed ut etiam ex eo exordium suæ generationis ducat una cum semine, eoq; nutriatur postquam editus fuerit. Quippe satis superq; comprobatum esse censemus, lac in fœtarum mulierum uberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solùm infantibus optimum præbet alimentum sed etiam hecticæ febre, marasmoq; affectis saluberrimum est, quin etiam ad alia corporis incommoda præstat, quæ lubens prætereo. Quod minimè præstare posset, si ex venenoso sanguine (ut tu imaginari videris) generaretur. Quandoquidem si (ut inquit Gal. lib. 3. de alimentorum facultatibus) eos qui lac vel capræ, vel alterius cujuspiam animalis scamoniam, aut tithymalũ depasti, cibi loco sumpserint, alvi profluvio omnino affici debere: pari sane ratione sequeretur, ut omnes perirent, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustaverint, si ex venenoso sanguine fieret. Sed quum hoc

Problema an infans in utero sanguine menstruo nutriatur?

I. Ratio negativa.

II. Ratio.

III. Ratio.

Menstrui sanguinis malitia.

IV. Ratio.

V. Ratio.

VI. Ratio.

Senes sexagenarii aliquando morbillis ægrotare.

Responsio argumenti.

Fœtum nutriri præstantiori sanguinis menstrui parte.

Sanguis menstruus ad fœtus generationem concurrit.

Lactis in hectica febri facultas.

Lac capra rum tithymalum depascentium alvum exsolvit.

Sãguinem mẽstruum simpliciter venenatũ non esse.

hoc nuncquam (quod sciverim) evenerit, falsam omnino eorum sententiam existimaverim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quo fit, ut sequi necessarium non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamvis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo post tempore iis omnino affici debere, ut postea dicemus. Nec est quòd putes necessarium, ut eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis effervescentiam esse expectandam, quandoquidem (ut præmisimus, & paulo post dicemus) menstruus sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus: quibus non adeo afficitur natura, ut illi necessarium sit, statim in sanguine effervescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, sicut non ebullit mustum illico à vinaceorum expreßione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in utero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus 10

Quare quidam citius, quidam tardius morbillis afficiantur?

conclusus, obtususq́; cum magna humidi portione. Quum itaque per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, sive id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis effervescentia, & subinde varioli & morbilli. Cæterum quoniam hujuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore varius diversisq́; fit modis, nempe secundum infantium temperaturam, & regiminis ac aëris diversitatem, eapropter evenire non ambigimus, ut etiam diversis temporibus acquiratur hujus caloris ad agendum facultas,

Sanguis menstruus est vitiati sanguinis excrementum.

quo postea fit, ut aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis. Præter id non negamus, quin sanguis menstruus, qui quolibet mense per uteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamvis nobis minime fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tum quia Galeno aliisque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoriæ proditum sit, tum etiam quia omnia, ea quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt 20 cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel novellæ vites, vel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quævis plantarum genera insi[c]iantur, eorum contactu illico arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam quam plurima reperiuntur medicamenta salubria, omnisque veneni expertia, quæ sup-

An canes, qui sanguinem menstruum degustarunt, rabidi fiant.

posita vel illita, abortum & sterilitatem faciunt. Quod item canes, qui menstruum sanguinem devoraverint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quum sciam non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos catulos domi alant, quam ut, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibundis partibus inhærent. Nec proinde unquam evenit (quod certo sciverim) ut hujusmodi catuli, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierent. At concedamus canes, qui muliebres menses degustaverint, rabie consflictari, non quidem ob hoc unquam affirmare quis poterit menstruum sanguinem esse venenum, quum idem faciant aromata quæ maxime prosunt adversus venena, nempe piper ac 30

Sanguis menstruus qui omniũ pessimus.

Gingiber. Præterea non negaverim recentioribus quibusdam, ac etiam nobis, qui eorum placita sequuti sumus, memoriæ proditum esse, menstruum sanguinem præsertim biliosarum mulierum, ac facile rixantium, eos, qui sumpserant, variis afficere incommodis, ac Symptomatibus. Siquidem (ut ipsi fatentur) amentes, ac lunatici ii plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunq́; esse venenum, quoniam veneni proprium est necare eum, qui sumpserit. Verum quum plura habeantur, quibus continuo vescimur in cibis, quæ quandoque varios excitant morbos, quæ si fortasse negligantur, homines ad interitum

Vinum merum & alia quædam, quę in cibo sunt lethifera.

ducunt, ea inter deleteria medicamenta à nonnullis computantur. At quis ignorat vinum merum, passum, aquamq́; potabilem non esse venena, neq́; venenosa medicamenta? & tamen a quam pluribus inter venena relata sunt, quod sumpta liberalius, præsertim à coitu, balneo, cursu, vehementiq́; exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterum esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet quolibet mense expel- 40 litur à natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ab eo differat, quo alimur, dum utero gerimur, illico solvitur quæstio. Quòd si quis objecerit, non ergo generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cum ita purus à natura fuerit redditus, illi facile respondebimus, sanguinem illum non ita ad amußim ad puritatem synceritatemq́; esse redactum, quin aliquid adhuc menstruæ infectionis resipiat. Huic alia etiam

Fœtus excrementitio sanguine nutrit. Avenzoharis sententia pulchra.

accedit ratio. Quippe quum dicat Galenus libro primo, de Symptomatum causis, quòd fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id evenire, ut non solùm quicquid optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palàm omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam sanguine nutriri. Ad hæc, si Avenzoharis sententiæ adstipulamur, alio etiam modo sanguine menstruo inficitur. Nam (ut ipse testatur) quum sanguis menstruus continue in uterum feratur, & in universam ejus substantiam, ac corpus infundatur, nihil sanè mirum fuerit, si infans ibi continuo permanens, à menstruo hoc sanguine 50 aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamvis fictilia vitro circumlita, non facilè impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tandem combibunt, mediante fermenti qualitate, postquam ibi genitum fuerit & manserit diu, adeo, quòd si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in hujusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti instione, ibi fermentationem accipiet, quod minime consequeris, si in novum fictile conjeceris. Quo fit, ut hoc facile etiam fieri posit in fœtu in utero decumbente sanguine menstruo oppleto, à quo non læditur, tum quia uteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstrualis malitiæ resistit. Quibus omnibus palàm jam est pluribus modis in-

Morbillos fieri ex mẽstrui sanguinis alimento.

fici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in utero moratur. Quamobrem non ita facile nobis fuerit mirandum, quòd scripserin Avicenna, Avenzohar, Halliabbas, ac alii etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolosq́; plerunque fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum in universum placitis refragari nemo 60 debet, qui magis suæ modestiæ, synceritatiq́;, quàm arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimum fieri morbillos, ac varioles ex menstrui sanguinis affectu, non solùm quod aperte fateatur Avenzohar illud manifestißimum esse signum, quòd scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quod etiam hoc ratione comprobari posit, quum hic affectus in aliam causam, quam in prædictam rejici nequeat. Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palam est, hominem fere inveniri non posse, qui

Quæ plurimum ætate fiant morbilli?

hac lue non laboraverit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imò fere omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum usq́; in hosce incidere morbillos, adeò ut mirum admodum videatur, si aliquando forte fortuna acciderit, ut aliquis illæsus evadat. Quo fit, ut aliqua communis sit causa, quæ cum non posset asscribi causæ usus lactis, eo quòd lac humanum conveniat pluribus, non poterit igitur hæc causa re-

Digitized by Google

favrjici nisi in uterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quo fit, ut non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quod aliqui inveniantur, qui pluries hisce exanthematibus laboraverunt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis, tamen nihil prohibet, quin postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam causis a te in medium allatis infestentur corripianturq́. Nam minime negant authores, imo potius adstipulantur, quin morbilli, vel variolæ ab aliis etiam causis fieri possint. Reliquum est, ut meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoque sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate provenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse mirandum, quod etiam senes possint morbillis varioliśq; affici materna tantum infectione, tum maxime ex his, quæ superius diximus, tum etiam quod scripserit Galenus libro de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quod quamvis quandoque accidat, ut nulla ex frigidissimo potu juvenibus sensibilis accidat læsio, evenit tamen ut sensim, occulteque crescente vitio, ij manifeste læsionem sentiant, quum jam ætas senij progressu temporis accesserit. Quinetiam (ut authores comprobant) qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cùm alij per integrum annum, alii per septem annos, alij ad quadragesimum usque manserint, antequam in aliquod rabies incommodum inciderint. Potest enim inveniri corpus tam syncerum, tam robustum, tamque superfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati consistat, ut mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis effervescentia, quam diu perduraverit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarissime fit, ut senes hisce morbillis inficiantur, quod tuæ opinioni maxime refragatur, qui omnes causas in cruditates fere rejicis. Nam cùm senes cruditatibus longe magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, ut illi cæteris omnibus plus morbillis, ac variolis, essent obnoxij. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam revera ea corpora, quæ sicciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaq; de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes fere omnes ex accidenti abundant, raro iis contagiosos excitant morbos. Sed anhelandi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hic integras aliis connectere, sed ne longior fieret oratio, quam res ipsa exposcat, illa omnia silentio involuenda duximus, Vale.

Quæ de causa quidā pluries morbillis alliciuntur.

Authoris opinio de senibus morbillis affectis.

Qui a cane rabido demordētur, non omnes ante quadragesimū diem rabidi fiunt.

Cur senes raro morbillis inficiantur.

GASPAR NOEVIUS, ILLUSTRISSIMI Saxoniæ Ducis Electoris, Augusti Medicus, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Nœvius, nempe, de Scorpioide Polygala & Cytiso.

ETsi ex doctissimis tuis in Dioscoridem commentariis, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti, ac in perstringendis aliorum erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ aliis hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantia tua humanitate spem, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, quā excitus cogitabam ignotus etiam, tibique splendore nominis, ac fama doctrinæ impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longe nuper superasti, Pragæ tecū cùm essem, vir doctissime præstantissimeq;. Cùm enim ex Thaddæo Nemico amico communi, cupidum esse tui, amicitiamq; tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotiis e vestigio ad meum hospitium, meq; ita excepisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine junctus fuissem. Collocutus vero es mecum de studiis tuis communibus, ea humanitate, ut ad investigandum, quatum desiderabam, videbaris me quasi invitare excitareq;. Cœpi itaq; fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quàm me decuit, aut tua etiam admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentariis tuis, non me hercule ostentandi ingenij causa, multo minus, ut te virum doctissimum docerem. Quid enim (quod dici solet) sus Minervam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cujus video te esse studiosissimum, & præcipue de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis junxisti, motus fortasse similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis ejus herbæ, cùm illa Telephii capiti congruere potius mihi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, ut ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc ubertim, ex illo semine quod ex pago Saxo vocato prope Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, una cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animadvertam ex commentariis tuis, & illam tibi visam non esse. Dicebam præterea Cytisum Dioscoridis, cùm picturam nullam capiti junctam viderim, in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moveri me, quòd fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippe militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse & Galenus testatur, & exemplis, ubi frutice pro herba sit usus, confirmari potest, quamvis & eandem in agro Patavino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantemque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiaque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupide audiebas, nec ratione adductus, aversabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, ut contemplatis collatisque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam a te dissentirem, id ad te ut perscriberem. Et quamvis

De Scorpioide esse Telephiū.

Polygala.

Cytisus Diosc. est Melilotus officin.

Digitized by Google

mihi judicium de cultißimis doctißimisq; tuis scriptis non sumo, sum enim ab arrogantia illa, ut qui maxime, alienißimus. Quia tamen studiis in hoc genere tuis valde faveo, teque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia ad juvandum conatum tuum pulcherrimum utilißimumque reperiri poßit, me pro testificanda observantia gratitudineque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tunc libenter tecum contulissem, tum in simplici medicina, tum in aliis artis nostræ problematis, mihique dubiis, & non sine fructu, ut sperabam tua consuetudinis. Sed quia negotia tum utrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, rejecimus illa in tempus aliud, meque ut per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter es cum pollicitatione responsionis haud gravate cohortatus. Pro qua humanitate, quod me colloquio tuo doctißimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi studiisque meis in excellenti tua doctrina subsidii plurimum positum in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebræo singulis mensibus ad vos eunti, fecissemq; hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo vero nostro reverenti ad te has literas dare volui, testes meæ observantiæ, ut intelligeres memoriam tui me reverenter conservare. Adjunxissem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, nisi se ante sarcina librorum gravatum excusasset, sed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, ut voluisti, salutavi, is summis votis tuam expetat amicitiam, jußit te observantia summa resalutare. Defert autem tibi studium & voluntatem suam. His vale vir clarißime doctißimeq;, ac præstantißimum Medicum Gallum collegam tuum officiose nostro nomine saluta, ac Nœvios tui studiosißimos, teq; ob eruditionem excellentem suspicientes, commendatos habe. Dresdæ, vicesimo octavo January, M. D. LVI.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS medicus Gaspari Nœvio medico S. P. D.

Respondetur ad Nævii epistolam, & ejus solvuntur Quæstiones.

IDibus Febr. jucundißimas ac pariter humanißimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia conjunctus, quæ quidem tantopere me delectarunt, ut explicare satis nequeam. Tanta enim humanitate modestiaq; mecum agis, tot laudibus labores nostros extollis, tantaq; animi propensione (quæ tua est benignitas) me prosequeris, ut tametsi meam omnem impendam operam, ut propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, ut velim, hac in parte mihi satisfacere videar. Nec sane opus est, ut me tanta humanitate, beneficentiaq; collaudes, quod ad hospitium tuum, tui tantum invisendi salutandiq; causa accesserim, cum longe plurimum me tibi debere sciam, ob tuam illam mei cognoscendi voluntatem ac animi tui erga me benevolentiam, quibus me tam humaniter complexus & prosecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilq; suavius mihi accidere potest, quàm ut doctißimos, eruditißimosq; viros, in quorum albo jam dudum te descriptum habeo, sæpius invisere, & eorum amicitia, ac consuetudine frui poßim. Quotiescunq; enim eorum colloquio familiari me interesse contingit, simul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc discedens asporto. Quod etiam eo parvo temporis spacio, quo tecum hic eram, mihi evenisse animadverti, quum plura, quæ jam diu oblivioni tradideram, mihi in mentem cum mira suavitate revocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, siquidem non solum varia medicamenta, nunquam mihi antea visa nec cognita contemplanda ac inspicienda exhibuisti, sed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibusdam non contemnendis muneribus nobis donasti. Postremo cum te rogarem, ut judicium tuum de commentariis nostris in Dioscoridem, & plantarum iconibus nobis significares, cum magna dexteritate, ac singulari candore id præstitisti, ac deinde eandem sententiam literis modestißimis gravißimisq; ad nos perscripsisti. Quo fit, ut cognoscam me longe plura, ac majora tibi debere, quàm præstare poßum.

Objectio in Scorpioide.

Miraris autem primum & tibi rem novam videri significas, quod Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis utar) plantam adjunxerim, motus fortasse corniculorum similitudine in imperfectione descriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephii capiti congruere potius tibi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam nec excalfacientem, ut ex Galeni sententia astruo, sed cum adstrictione frigidam reperis in illa planta.

Responsio.

Hæc tua sunt, quæ tamen quantum faciant quantumve valeant contra sententiam nostram, nunc tibi palam fiat. Scias itaque, velim, talia mihi jam diu objecisse quosdam doctrina & ingenio clarißimos, quibus quum responderim, demonstraverimque ipsos in errore versari, nil deinde ulterius voluerunt objicere. Verum ne tantum verbis censeas meam me velle tueri sententiam, audias (obsecro) quibus contra te nitar rationibus.

Telephii descriptio.

Dioscridis Telephio scribens ultimo capite secundi libri sic habet. Telephium herba est Portulacæ similis, & caule, & foliis, alas binas in singulis foliorum geniculis annectit. Ramuli a radice seni septenive prodeunt, foliis referti ceruleis, craßis, lentis, carnosis, flore luteo aut candido. Nascitur in cultis, & maxime circa vites tempore verno. Hæc ille.

Scorpioidē & Telephium maxime inter se distare.

Quæ si perpenderis, & Telephii notas cum Scorpioide nostra comparaveris, facile sane conjicies in Scorpioide illa nullam esse notam, quæ cum Telephio convenire posset. Siquidem primum Scorpioidi illi nulla inest Portulacæ cognatio similitudove: nam huic folia sunt pinguia, lenta, ac crassa, quin & ejus ramuli pingues, lenti craßique spectantur, quæ tamen in Scorpioide nostra omnino desiderantur, quum tenuißimis, macerrimisq; tum foliis tum caulibus constet. Præterea Telephio addit Dioscorides alas binas in singulis foliorum geniculis, quæ sane in Scorpioide nostra nusquam visuntur. Ad hæc Telephium foliis crescit cæruleo colore suffusis, quod tamen in scorpioidis nostra foliis

nusquam

nusquam observare licuit. Præter id Telephij ramuli foliis referti sunt, Scorpioidis verò cauliculi foliis admodum paucis vestiuntur. His accedit neminem extare (quod sciverim) qui scripserit Telephium corniculos edere Scorpionum caudis similes. Quo fit, ut nullis (quod viderim) notis comprobari possit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum esse Telephium. Cæterum quod Scorpioidi conveniat nostra hæc imago, attestantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referunt. Quinetiam folia, quæ in ea planta, pauca raraq; visuntur, adeo ut (quemadmodum Dioscorides inquit:) eam potius herbulam, quàm herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis sese offert, qua conjicere possim, duci eos, qui aliter sentiunt, nisi fortasse vocabulorum similitudine deceptos (ut quandoq; fieri solet) Telephium pro Telyphono accipiant. Nam cùm hæc planta Scorpion etiam dicatur a radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus adversatur, credidere fortasse plura negligentes, nostram Scorpioidem legitimum esse Telephium. Ad ea autem, quæ dicis hanc plantam Scorpioidem esse non posse quod Scorpioides Galeno ex tertio sit excalfacientium ordine, hæc vero, quam nostris commentariis appinximus, frigida & adstringens gustu vel etiam fortasse experimento deprehendatur: Respondeo. Quod nec Telephium esse potest, cùm Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientium censu. Verum (ut ingenue dicam, quod sentio) cum hujusce herbulæ notæ notis omnibus (ut prædiximus) Scorpioidi correspondeant, crediderim potius evenire cœli vel soli causa, ut ea in regionibus nostris, præsertimq; in Germania nullum coloris signum præ se ferat, quàm quòd adulterina dici debeat. Siquidem (si Galeno credimus) ut Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo, gustu dulci deprehenditur, contra vero in Italia acerrimum. Et ut Chelidonium minus, e converso in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeo fit acre, ut in tertio excalfacientium ordine illud reposuerit Galenus, facile etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id evenire posse crediderim. Nam, ut Theophrastus etiam inquit: loci à locis differunt. Quamobrem nihil me movet facultas, quam huic herbulæ inesse scribis, præsertim cùm illam viderim, probaverimq;, nullam cum Telephio habere similitudinem, contra vero Scorpioidi maxime convenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellũt, ut credam herbulam hanc Telephium esse non posse, imo nec quamvis aliam plantam præter legitimam Scorpioidem. Verumenimvero nihil gratius mihi facere poteris, quàm si mihi afferas rationes quibus sententiæ nostræ refragaris, ut si forte me in errore versari noverim, possim te duce veritatem agnoscere. Nunquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris te Polygalam nostris commentariis appictam non adinuenisse, nec ob id putes velim plantam, quam pro Polygala quamplurimi rei herbariæ studiosi usurpant, me non vidisse ac etiam gustasse, cùm sæpius fuerit ad manus. Verum cùm tam paucis notis à Dioscoride describatur, ut arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur legitimam facere Polygalam non placuit illam nostris commentariis adscribere. Nolim tamen ob hoc ut à tua recedas opinione, nec ut adeo refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (ut polliceris) mittito. Siquidem si præter id quod folia habet lenticulæ, lac etiam provocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentariis adjungere haudquaquam verebor, te maxime authore. Porro ad id quod de Cytiso scribis, nihil aliud respondendum habeo, quàm quòd si ea quæ de Cytiso scripsimus paulo diligentius perlegisses, novisses quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculam esse, quàm herbam. Versabar enim & ego jamdudum in hujuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quàm vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperissemque Galeno, Columella ac Plinio Cytisum esse arbusculam, non potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verum cùm nulla usquam mihi se se obtulerit planta, quæ legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit ejus imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hic eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, ut quod aretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim, quòd in re Medica herbariaque me adeo versatum existimes, ut omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sane non sim, quod hoc fortasse, ut putas, ita præstare possim, sed ut à te excitatus doctior evadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (ut audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentavit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri possit, ut metallica illa per illum vel per alium ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idq; mecum ipse decrevi hoc anno, mense Majo vel Junio ad vallem, quam Joachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimumque virum, qui in indaganda metallorum historia, hac ætate, præ cæteris splendet, jam suum ultimum obiisse diem, quod sane mihi multum molestiæ attulit, cùm decrevissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum divertere. Auxit præterea molestiam quod a Nemico audierim, tam præclarum probumq; senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorem, illinc tantum soli non adinuenisse quo suum posset operire cadaver. Proh Dij immortales. Est ne hoc Christianæ religionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur universa fere Germania? Nescio profecto quid dicam, nisi quòd ubiq; jam sint plena dolis ac simultatibus omnia & ubi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cùm omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præsertim ubi non in eos viventes, sed in eorum cadavera tam vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sane responderim ratione, quam ut cum homine virtutibus admodum prædito lugeam præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, ut clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta ejus in me animi propensione, dicasq; illi velim ac etiam ut pollicearis rogo, me illi futurum perpetuo amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & observatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissime salutavi, qui e contra gratias agit, & vos pariter resalutat. Vale vir optime, ac doctissime, & me ama. Nam a me non solum adamaris quamplurimum, sed etiam observaris.

Pragæ VII. Calendarum Mart. M.D.LVI.

Telyphonum.

Telephij facultas.

Cur omissa Polygala non pingitur.

Cytisum arbusculam esse nō herbam. Trifolium equinum.

Deploratur Agricolæ interitus.

JOANNES HESSUS NORINBERGENsis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelsomini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrrhizæ, Hyosciami albi, Aluminis, Halosanthis, Lapidis Morochti, & aliorum quorundam.

Quanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter divinum illum laborem, quem non solum interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optavique ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, ut à te per literas si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquam autem ad nos venit Dominus Hieronymus DonZellinus, Philosophus & Medicus doctissimus, tuique studiosissimus, non tantum raram tuam eruditionem, de qua jam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, sed singularem etiam humanitatem, erga omnes summopere prædicans, hoc meum desiderium longe magis auxit, & tandem perfecit, ostensis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, ut deposito omni pudore, has ad te literas exararem, ut de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomum.

Cardamomo vero quam Arabum, tam Græcorum non puto nos omnino carere, ut autem rectius possis de hac re judicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas: Majus videtur omnibus notis descriptioni convenire: Minus est majori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu majoris, sed grana habent corticem, vel forte dixis carere capite. Nam quanquam sit inter illa species frequentissima, tamen rarissime suo cortici inclusa adfertur. His addidi & tertiam speciem, quæ forte ad Cardamomum Dioscoridis referri potest.

Carpesium.

Mitto tibi etiam verum Galeni Carpesium, ut puto, vides enim fructum hunc esse quasi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.

Gelsominum.

Gelsominum vulgo dictam plantam, ab Arabibus Jesemin esse dictam, quod flores oderatos albicantesque albæ violæ modo proferat, & ex ea unguentum Jasminum Dioscoridis esse parandum, ut credam, movet me authoritas Serapionis, qui omnes vires à Dioscoride descriptas attribuit suo oleo Zambacino: opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, gravius etiam spirat, ut quibusdam è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoio albis floribus minime competunt.

Succinum esse bituminis speciem.

Succinum non esse aliud, quam bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentem & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse videtur, cùm dixit, Succinum esse succum radiorum solis. Nam absque dubio non putavit, quod hic succus ipsis solaribus radiis, nihil præter qualitatem existentibus insit, sed quod radiorum fervore, pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerique in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falsa affirmasse, quòd sit succus arboris, manifeste ex natura rei comprobari potest. Cum omnes tales succi aqueæ sint naturæ, quare etiam si solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunque infusa, statim dissolvuntur. Cujus contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Romam 13. librarum pondere. Nos vero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & unciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, ut etiam Philemo rectissime sentit. Nam & nunc quoque inter arandum grandes glebæ eruuntur, multis à sylvis & littore passuum millibus.

Salsa parilla est Smilacis species.

Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, ut credam, historia & vires, quæ subscribam, me movent. Retulit mihi aliquoties doctissimus vir, & rei herbariæ peritissimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos unquam habui, fidelissimus, Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cùm aliquando negociorum suorum gratia, in patriam esset profectus, ut rediret Domino suo gratior, secum attulisse varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacissimum igitur Ducem ut intelligeret, an hæc planta etiam in Italia provenirett, vocasse se Ghinum & alium quendam Medicum, cujus nomen excidit, illosque communi judicio statim agnovisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam: quod etiam eventus comprobavit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude usus est, quem postea alii in Italia Medici sunt secuti, ut Romæ D. Gibertus Horschius Flander, qui singulis annis ad hunc usum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, ubi copiosissime nascitur, ita ut viderim sepes ex ea confici, magnum acervum hujus plantæ sibi curavit colligi. Neque hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset. Hanc eandem

Smilax aspera duplex.

historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebatque se huic dijudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquam aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quòd Italica sit levior & nodosa, Hispanica vero rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialistam, ut vocant, tales radices nihil planè ab Italicis differentes, una cum aliis mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine Salsaparillæ.

Glycyrrhiza vulgaris non est Dioscoridis.

GlycyrrhiZam vulgarem non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quod hæc vulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani similem, asperum, qui siliquas lentium modo russas habet & parvas. Nascitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia similis, nisi quòd ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.

Hyo-

Hyoſcyamum album jam per tres annos habui in meo viridario, habet folia variora & molliora, quam vulgaris, flos eſt candidus parum ad flavedinem tendens, ejus figura ſatis commodè eſt expreſſa in Dioſcoride. Anno 1549. Francofurti cum figuris impreſſo.

Hyoſcyamus albus.

Aluminis ſpecies omnes Puteolis cum D. Bartholomæo a Maranta diligenter inquiſivi, & inter alias reperimus ſpeciem liquidi aluminis, albo quidem colore ſed flaveſcente, ſpirantem odorem caſei putridi, quæ manibus lenteſcit. Quare ſæpe ſum ſuſpicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt Τυρῶδες, veriorem eſſe lectione Pliniana, qui legit πυρῶδες, quem omnes ſane interpretes poſtea ſunt ſequuti. Cùm hæc ſcriberem, volui revidere illam aluminis ſpeciem (nam ejus portionem aſſervo) & inveni non tantum amiſiſſe odorem, ſed majorem ejus portionem eſſe mutatam in Alumen plumoſum, ita ut manifeſte appareat, ex alumine liquido proceſſu temporis fieri plumoſum, ſicut etiam ex plumoſo fit ſciſſile, quod antea obſervavi.

Alumen.

Haloſanthos eſſe illud medicamentum, quod inepto & fabuloſo nomine nunc in officinis ſperma ceti vocatur, una cum D. Valerio Cordo, qui primus hujus ſententiæ author fuit, ſentio. Habet enim omnes notas à Dioſcoride & Plinio ſuo Haloſantho datas. Reperitur in ſtagnis mari adjacentibus, & per conſequens etiam in Nilo, quod tot oſtiis in mare influit, odorem gari habet, pingue eſt, & totum in oleo reſolvitur. mordax eſt, & ad colorem croceum vergit. Quod maxime verum eſt de hoc medicamento nuper e mari extracto nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eo exiſtimetur præſtantius, quo eſt candidius, certe nunc lavant, ut aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, ſicut Cordus in quodam tractatu de hac materia ſcripto, eleganter & doctè oſtendit.

Haloſanthos eſt ſperma ceti [illegible].

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, ubi etiam vulgo venditur, cujus portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc ſunt de quibus expecto accuratiſſimum E. T. judicium.

Lapis Morochtus.

Petiit porro a me nomine tua Ex. D. DonZellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recuſavi, cum ſcirem, quam rude eſſet chaos ſine omni ordine & delectu congeſtum. Nam non ſolum has plantas collegi, ſed communem operam præſtitit mihi egregius Medicus D. Johannes Prunſterus, qui ante paucos annos obiit. Hinc factum eſt, ut unica planta decies aliquando ſit repetita, prout eam in diverſis locis invenimus. His accedit quod aliquibus impoſuerim nomina, ut tunc eram inſtructus, de quibus nunc plane aliter ſentio. Tamen cùm inſtaret, malui inſcitiæ apud te reus fieri, quam quicquam quod poſceres, negare. His bene vale, & ut meas ineptias boni conſulas, meque tibi commendatum habeas, oro & obteſtor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno à Virgineo partu. 1559.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Joanni Heſſo Medico, Norimbergenſi, S. P. D.

Soluuntur propoſitæ quæſtiones, quæ in præcedenti epiſtola continentur.

ACcepi humaniſſimas literas tuas, ad 15. Calend. Martias, quibus, quod hactenus non reſponderim, non in cauſa fuit, quod reſpondendi argumento deſtituerer, quo plane abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer deſtinererq́, ac ſcirem tua ſcripta ejuſmodi eſſe, quæ mihi ab omni cura, & negocio vacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderanda eſſent, diutius reſponſionem diſtuli. Ac quidem vix tibi exponere poſſum, quantum voluptatis quantumq́ jucunditatis ex literarum tuarum lectione ceperim, neq́ id vero ea ſola de cauſa, quòd ſupra omnem expectationem meam tam doctum virum & rei plantariæ tam peritum, meis ſcriptis amicum mihi comparaverim, ſed etiam quod ab illo plura edoctus, & rebus a me prius nuſquam viſis humaniſſ.ſimè donatus. De judicio vero, quod tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicaq́ materia præſtantior videor (quando hoc ita accipio, ut id tuæ potius erga me amoris indicium eſſe putem, quam ullius mea doctrina, ac virtutis teſtimonium) habeo tibi magnas gratias. Cumq́ talis viri benevolentia ſatis mihi pro illuſtri teſtimonio ſit, magnifacio ſane ſynceram amoris erga me tui voluntatem, tibiq́ parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quam amoris erga me ſignificatio, quæ cùm in te ex tuis literis non mediocris appareat, multaq́ ſint præterea, quæ ego in te non probem ſolum, verumetiam admirer, nemini admirationi eſſe debet, ſi tua amicitia nihil mihi eſſe gratius affirmaverim. Fateor enim ingenue, nihil mihi tam fuiſſe unquam in votis, quam eorum amicitia frui, qui eo officio ſuam mihi ſynceritatem declarent, quo poſſim, ſi quid in meis ſcriptis aberratum, vel prætermiſſum fuit, id totum reſtituere, ac etiam ſupplere. Quod cùm a te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eaq́ benevolentia, & amore, ut meos labores non ſolum juves, ſed etiam plurimum ornes: velim quidem ita mihi favere fortunam, ut poſſem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo ſane plurimas, quo tibi palam facere poſſem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quod vero te ad me ſcribere ſignificas, ut de quibuſdam dubiis confirmeris ac erudiaris, ſingulari candore te id facere video. Nam etſi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus ſis, ut vix à me doceri poſſis, tamen collationẽ ſententiarum ac opinionum inter doctos utilem ac neceſſariũ eſſe exiſtimas. Gratiſſima itaq́ nobis tua hæc voluntas fuit, quæ dexteritatem judicii & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, reſpondebo.

Tua de Cardamomo ſententia mihi ſane nova non eſt, Ego vero, qui rerum ſcriptoribus adeo inhærere ſoleo, ut difficile illinc abduci queam, niſi veris ac probatis rationibus perſuaſus, non potui hactenus in hanc concedere opinionem, ut cum pleriſque aſſeverarem, hoc novum Cardamomi genus, cujus jampridem omnes apud me aſſervantur ſpecies, legitimum eſſe Arabum, vel Græcorum Cardamomum. Siquidem Serapioni (ut de Arabico primum diſſeram) majori Cardamomo requiritur, ut ejus capita roſarum capitibus ſimilia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra ſe grana parva &

Matthioli ſententia in vulgari Cardamomo.

angulosa concludant: id quòd in hujuscemodi Cardamomo nostro reperire nequeo. Nam præter id, quod ejus involucrum potius bulbum, vel ficum forma referat, quam rosarum capitulum, nullum intra se granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parva illa granula asserventur, sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumvestiuntur, ut passim in punicis malis cernitur. Ideoque nescio quo pacto possim a mea recedere sententia, nisi quis me in hac facultate præstantior, firmissimis argumentis, vel in hoc convicerit, vel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiam minus rectè descripsisse. Id quod difficile probari posse crediderim, cùm à nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita aperte describatur: cui tamen videtur subscribere Avicenna, cum inquit: Magnum Cardamomum est, sicut cicer nigrum quod cum frangitur, interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Bacca parum a Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori.

Cardamomi minoris Arabici notæ.

Quippe quòd Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, sed ita semina ut pleraque alia nuda oriantur. Idcirco si per notas a quoquam ferenda de omnibus sit sententia, non video, quo pacto æqui judices me damnare possint. Si qui vero conjectura aliqua aliter senserent, iis ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, vel eundem fortasse id ex aliis authoribus transcripsisse minus fide dignis. Atqui quum hanc conjecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquisse, si a te quemadmodum, & a cæteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, ut inde avelli non patiar, ubi abs te viro sane doctissimo, efficacioribus argumentis me conclusum cognovero. Præterea non est quod credam, Cardamomum hoc cum Græcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, ut quis putet, fortasse nihil ab eo differre.

Græcorum Cardamomum ab Arabico differre.

Quippe quod Dioscoridi Cardamomum nullo concludatur involucro, sed semen sit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo isto non reperiuntur. Siquidem facillime frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeo conspicua esse videtur, ut ea de causa vermes necare asserat) nec odoris violentia caput invadit, imo potius suavi fragrat odore.

Cardamomum Plinio Amomo simile.

His accedit Plinii autoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quinetiam eodem modo meti scribit in Arabia, quo fit, ut mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Græcorum Cardamomum Amomi modo raccmatim provenire.

Carpesium quid.

Piper nigrorum.

Piperis Æthiopici descriptio.

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Carpesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, vel stipulis tantum constare asserat, non siliquis, neque granis, non video, quo pacto tuæ acquiescam sententiæ, præsertimq; quum jampridem compertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quam Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui ejus historiam posteritatis memoriæ commendavit his verbis. Aethiopicum Piper Barbari nominant Croni, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamen minora habet, & cortices, siliquasue breviores, colore nigro & gustu fere acri veluti piper atq; e nigrorum plaga advehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeo conspicuæ sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, ut nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quòd mansum (ut mihi experimento constat) dentium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphylia (ubi Carpesii plurimum provenire testatur Galenus) sed ex Aethiopia afferatur.

Gelsimini examinatio.

Quod autem ad Gelsiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non possum a mea recedere opinione, iis semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dioscoridem commentariis, quæ nisi valentioribus solvantur argumentis, in eadem sententia semper mihi manendum proposui. Tu autem ut probes, Dioscoridis Jasmenum parari debere ex floribus Gelsimini nostri, ais ad hanc sequendam opinionem, te maxime moveri à Serapionis authoritate.

Jasmeni olei facultates.

Quippe qui suo oleo Zambacino easdem attribuat vires, quas Dioscorides Jasmeno assignavit. Id quod mihi Dioscoridem cum Serapione conferenti minime constare videtur. Inquit enim Serapio: Zambacinum oleum est juvativum in hyeme: sed si quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, verendum est, ne sanguinis fluxiones e naribus concitet. Hæc ille. Atqui longe aliter (si rectè sentio) Jasmeni facultates describit Dioscorides his verbis: Jasmenum usurpatur apud Persas inter epulandum odoris causa, nam toti corpori convenit, præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem desiderant. Gravius enim spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur. Hactenus Dioscorides.

Jasmenum oleum ex floribus Leucoii parasse antiquos.

Quæ omnia Leucoium album, cujus cum floribus suum ipse comparat Jasmenum præstare posse, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teste) valeat plurimum ad uteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in scirrhi modum indurucere, & idem pariter asserat Dioscorides, menstrua provocet, lienes minuat & podagricos juvet, quis etiam non cō..dat ius ejus oleum opitulari posse, qui laxationem calfactionemque desiderant? Adhæc cum Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præstat, adeo ut cum Gelsemino de odoris bonitate certare possit, tanto magis adducar ad credendum, ut in hac mea sententia minime decipiar, præsertim cùm Dioscorides Gelsimini nusquam meminerit. Etenim si Gelsiminum novisset ille, mihi nunquam persuadere possem, quòd vir tantus in describenda Medica materia facilè Princeps, ejus historiam & facultates non descripsisset, cùm non adeo vulgaris & inutilis sit planta, ut is eam ita facile silentio sibi prætereundam duxisset.

Leucoium Jasme Atticis appellari.

Præter id, si Jasmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inveniemus quidem Atticis Leucoium Jasmen appellare, unde postea Jasmenum oleum dictum, quod ex ejus paratur floribus. Postremo tametsi instaret quispiam Gelsiminum nostrum Dioscoridi fuisse cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam impropriè vocasse illum, ejus flores, ac Gelsiminum cum Leucoio confudisse.

Salsa parilla.

De Succino vero & Salsa Parilla quamvis jam pridem aliam (ut vidisti) nec sine rationibus sequutus sim opinionem, nunc tamen quum veram Succini originem a Borussis & salsa parilla historiam ab Hispanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eo magis nunc mihi clara lucidaq; sese offert, quo video me nunc a te viro doctissimo in hac nova opinione confirmari.

Hyoscyamus albus.

Hactenus album Hyoscyamum non vidi, si tua vel amicorum tuorum opera ejus semen consequi possem, faceres profectò mihi rem gratissimam, nam ex illa imagine in Dioscoride illo appicta non video, quo pacto mihi ipse satisfacere possim: confusa mihi in ea videntur omnia.

Alumen liquidum.

Placet mirum in modum castigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter posse locum illum legitime legi

nunc

nunc primum mihi persuadeo. Tantoq; magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animadverto Dioscoridis interpretum nullum id hactenus observasse. Verum tametsi mihi videatur impossibile, ut quis quantumcunq; Græcæ linguæ peritissimus, & in Dioscoridis lectione plurimum versatus, erratum illud animadvertere potuisset, nisi fortasse ut tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendisset, laudo tamen maximum ingenij tui acumen. Sunt mihi jam diu ad manum omnia aluminis genera, ab eodem Maranta transmissa, verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo casei odorem percipere potui, quo fit, ut hoc tibi tantum acceptum referam, quamvis videam id etiam ab Oribasio fuisse observatum, quod fortasse Diosc. codex, à quo ille transcripsit, hac menda vacaret.

Locus Dioscoridis in Alumine ex Oribasio restitutus.

Plura sunt, quæ me ancipitem reddunt in censendo salis flore. Primum est color quem in Spermate Ceti vocato, nusquam croceum, neq; russum, ut salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeo liquidum, ut Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficile quis asseverabit esse, ipso Sale usto tenuius. Postremo cùm Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inveniatur, nec usquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, ubi Sperma Ceti hoc ævo colligitur, non ita facilè adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiose dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia, quæ legitimo salis flori ascripsere Dioscorides & Galenus.

Flos salis. Sperma ceti.

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi videre licuit. Atqui quum nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Ulyxem Aldrovandum, ut illum ad me mittat.

Lapis Morochtus.

Quantum sane tibi debeam pro legitimæ Glycyrrhizæ fructu, non possum satis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequivi hactenus assequi, id nunc sum tua opera sine labore consequutus. Referam tamen illud tibi acceptum, ubi primum Valgrisius chalcographus meos recudet Commentarios, & ego ipsius plantæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbelle quidem Dioscoridis descriptioni fructus is adstipulatur, quo fit, ut non solum tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed ut jam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam; quanquam fortasse nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortasse causa, quod fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumeraverit plantas, id non ita facile mihi probandum est, quum manifeste scribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis esse aculeatis pinguibus, & tactu gummosis, quo fit, ut mihi potius credendum sit, habuisse Plin. Diosc. codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἰχίῳ pro ὀχίῳ legebatur, vel quòd is Græcæ linguæ non exacte peritus, (ut plerisq; aliis in locis animadvertimus) vocabulorum vocumq; similitudine deceptus in hoc etiam erraverit, quam quod mihi persuadeam, à fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponendi Glycyrrhizam inter aculeatas; præsertim cum pleræq; aliæ habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab aliis (quod sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ.

Glycyrrhizæ fructus aculeatus.

Plinii erratum in Glycyrrhiza.

Vidi non sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparasti labore: ob idq; gratulor tibi plurimum, quod plantarum cognoscendarum causa tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania solum, sed in Italia fere universa, ac etiam in Gallia. Mihi vero non minus gaudeo, quod ita possim (quæ tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortasse parvifacere, peto, ut quæ cum hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eo gratius & alacrius hoc tuum beneficium suscipiam & amplectar. Unum tantum in calce mearum literarum addam, nihil unquam in hac vita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimum mihi feceris, si & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum judicium libere mihi aperueris. Ego vicissim, quo majorem tibi adjungam animum pro mea mediocri & qualicunq; eruditionis æstimatione, libenter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studiis tam secretum & tam unice charum, quod ob tuam, quam mihi offers humanissimam amicitiam, tecum libenter & amicissime communicare nolim. De mea interim sententia, quam hac epistola familiariter tibi exposui, tuam quoq; audire censuram vehementer peropto. Vale.

CASPAR NOEVIUS MEDICUS
Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea, quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

De Armeno lapide semper dubius fui, quis esset, vir doctissime excellentissimeq;. Itaq; quum ex doctis de ipso quæsierim, ad me ex Italia Molochitem pro eo, ex Norico nuper Jaspidem viridem miserunt. Nec puto tibi excidisse, quòd aliquando coram ex te quis sit diligenter sim percontatus. Cùm itaq; hisce diebus cum Illust. Duce nostro Elect. Saxoniæ in venatione versarer, allata est ad ipsum Celsi. terra quædam species lævis, colore cæruleo perquam æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Lasuli passim vendunt. Hujus portiunculam ad te mittere placuit, præsertim cùm in perferenda & reddenda illa mihi operam suam ultro deferret Dominus Capitaneus Franciscus Zara, Italus, qui nobiscum per biduum in pagis est commoratus. Videtur autem descriptioni lapidis Armeni, non male convenire, nec dubitarem asseverare illum esse, si mihi de purgandi ipsius facultate constaret. Sed quia tu industria in indagandis simplicibus & eorum facultatibus explicandis omnes nostri seculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indigne obganniant) à te pro mea in te observantia vir doctissime rogo, ut nacto otio, ad me judicium tuum de illa perscribas. Vale, & Nœvium tui studiosiss. ama. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. IV. Calend. Julias, Anno 1558.

Terra cærulea.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Caspari Nœvio, Medico S. P. D.

Respondetur Nœvio & explicatur Matthioli de lapide Armenio censura.

Armenii lapidis examinatio.

COEruleam terram, quam Armenium lapidem esse meditaris, mi doctissime Nœvi, una cum tuis humanissimis literis accepi diebus hisce præteritis, sumq; in iis perlegendis plurimum delectatus, ob eam præsertim, quam erga te habeo, benevolentiam ac etiã observantiã. Ut autẽ in hac re, de qua meum judiciũ habere cupis, meã tibi declarem sententiã, etsi id (ut fortasse velis) à me præstari nõ posse sciam, ne tamen videar hunc subterfugere laborẽ, dicã ingenue quod sentio. Itaq; libere proferam, si rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adstipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem esse posse judico, primum quidem quod terra sit omnino non lapis, eaq; adeo inconstans ac friabilis, ut tam leviter tangi non possit, quin statim manus inficiat, id quod Armenio lapidi nemo antiquorum ascripsit. Nec puto Dioscoridem, Plinium, nec alios, qui de hujuscemodi lapide scripserunt, tam friabilem terram, quæ levissimo contactu statim dissiliat, tam improprie lapidem vocasse. Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei esse coloris, non omnino cærulei, Plinij authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem scribit infectum esse Chrysocollæ modo, illumq; optimum haberi, qui maxime viret, communicato colore cum cæruleo. Auget præterea opinionem nostram Avicenna, quum & ipse scribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cærulei coloris, quum tamen ipse non sit coloris omnino cærulei. His etiam accedit Mesues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obscurum. Horum ac nostræ etiam sententiæ astipulatur Georgius Agricola rei metallicæ peritissimus, qui in Armenio lapide, mistum colorem esse scribit ex viridi & cæruleo. Quo fit ut nihil habeam, quo persuaderi possim, tuam hanc terram, quæ cæruleo tantum colore cernitur, ipsoq; obscuro ac saturatiori, Armenium legitimum esse posse Nec me à mea revocat opinione Dioscoridis nostri codex, qui legit Armenum lapidem cæruleo esse colore. nam cùm viridi admodum saturato sit infectus, ut quasi cæruleus videatur, nihil mihi mirum videtur, si Dioscoridi Armeni lapidis color cæruleus describatur, cùm etiam dicat Plinius, distare à cæruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenue debeam, quem lapidem recte credam legitimum referre Armenum, nullum sane alium dicam quàm hunc quem ad te mitto. Est enim is colore maxime viridi non solum ad cæruleum vergente, sed cæruleis etiam maculis infectus, adeo ut à pictoribus, qui eo frequentissime utuntur, viride cæruleum vocetur. Præterea mihi, quemadmodum Doctori Gallo quoq;, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolensi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exacte præstare, quæ illi reddidit Alexander. Cæterùm mea semper fuit opinio Armenum, & Cæruleum ex eadem constari materia in terræ visceribus, nullamq; aliam inter eos intercedere differentiam, quàm quòd cæruleus fuerit magis excoctus. Etenim cùm sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cæruleæ maculæ videantur, ut in hisce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præsertim ubi aqua vel saliva eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione. Iccirco eos prorsus aberrare existimaverim, qui lapidem hunc Melochitem esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cæruleo, nec melancholicos juvet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur adversus nocivos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenum pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (ut fatetur Serapio Linacri authoritate) idem Armenus præstare potest. Atqui si à me percontateris, quid terram illam tuam esse putem, cùm Armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius factitium aliquem repræsentare colorem, ex cærulei fortasse pulvere lævigato & aqua subinde excepto, quàm per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce volui meam tibi aperire sententiam: tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare. Cæterùm si tibi pro tua in me confidentia satisfecerim, lætabor quidem, sin minus, minime tristabor, præsertim ubi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil novi nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus inusitatis, seu non ita communibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, ut si quid rari in eo genere tibi asservaveris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hosce duos, quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facile conjicere poteris, quàm recte ab invidis illis me defenderim, qui (ut scribis) mihi indigne obganniunt. At obganniant quantum velint, non tamen aliqua molestia inde afficiar, postea quam Dei Optimi Maximi auxilio non desunt mihi milites voluntarij, qui acerrime pro me pugnent, ut ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribam non habeo, id tantum abs te peto, ut quandoq; ad me scribere velis. sunt enim literæ tuæ mihi semper jucundissimæ. Interim precor tibi omnia fœlicia, petoq; ut clarissimo fratri tuo me plurimum commendatum facias. Vale. Pragæ.

XV. die August. Anno 1558.

Armenii lapidis calor.

Lapis Armenus legitimus qui

Armenus & cæruleus ex eadem fiunt materia.

Lapis qui passim pro Melochite venditur genuinus non est.

GEOR-

GEORGIUS MARIUS HERBIPOLENSIS Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibusdam aliarum imaginibus.

Cum mihi recitasset tuas literas Doctißimus Hieronymus Donzellinus, cum quo ob ingenij acutißimi magnas dotes, virtutum & scientiarum omnium, præsertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius singulari humanitate jam pridem contraxeram, nihil mihi visum est, jucundius à tanto viro accidere potuisse, vir Clarißime & excellentißime, quàm quòd eos sermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro sua virtute candide perscripserit, ut fortaßis expectationem tibi de me fecerit, posse me studio qualicunque, non deesse tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te unicum materiæ Medicæ vindicem semper ob oculos proposui. Etsi autem doctorum hominum notitia clarißima & maxima apud me semper fuit, tamen eorum, qui nostram artem exornarunt, semper esse volui observantißimus, è quorum numero cùm te ab hominibus audatis non nimiam obtinuisse laudem sciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluerit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, ut partim meam erga te observantiam, partim candorem animi, quo me solo beatum judico, intelligere poßis, quorum isto in amicitia nihil firmius arctiusque inter bonos esse potest, illa vero nihil pulchrius & rectius, quàm ut in judicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id studium summa dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate dignißimus, cùm me superioribus annis Medicinam doceret, & subinde nobis Dioscoridem cum Galeno communem esse vellet, in eas cogitationes venerat, ut de pingendis & scribendis plantis quæ picta hactenus à nullo essent, deliberaret, quod cum differret, & illi postea in manus venissent tui Dioscoridis Commentaria, ita illis semper delectatus est, ut quantum ego jam conicere possum, sui propositi sententiam mutarit, atque in eam spem venerit, non posse quenquam nostro seculo melius id præstare, quam teipsum, cui eam laudem jure deberi crederet. Cæterum cùm animadverteret nonnullas plantas non ad vivum & naturam à sculptore expressas, ita sui artificis picturis delectatus est, ut earum aliquot seorsim pingi voluerit, ea (ut dubium mihi non est) voluntate, ut eas tuo judicio & censuræ submitteret. Fuere ex illis ut paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero positum putaret, & alia addenda, quæ jam elegantißime recenti editione satis descripta & expressa sunt. Chamæleontes ambos, ita pictos asserebat, ut in tuis sculpturis album nigrum potius referret, & econtra, quod vivis plantis demonstrabat, idque vel Typographi, vel sculptoris vitio facile fieri potuit. Pyrethrum, & si non omnino dißimile, tamen aliud & multorum judicio verißimum ex lacubus Pisanis ostendebat. Saxifragiam longe aliam censebat, quàm picta hactenus à quovis esset. Venerat enim in eam opinionem, ut in Dioscoride non legendum putaret. Epithymo similis, sed Thymo, neque alienam plantam ab illa esse, quam Paulus pro Betonica describeret: cujus plantæ copiam proxima occasione vobis faciam. De Hermodactylo ita sentiebat, ut paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, ostendebatque aliquam quæ Bononiæ in secretis vallibus sinistræ partis non longe à Divi Michaelis æde creverat binis tantum foliis maculosis, quantitate ut in liliis, flore, ni fallor, subcæruleo, radice digito humano non omnino dißimilem referente, cujus copiam misissem, si nibi meorum librorum apud me pars aliqua fuisset. Hæc ex paucis (ut pauca vero omnia erant) ea animo ad te scribo, non quòd credam Ghini judicium tibi displicere, aut quòd male tantum virum jam mortuum apud te insimulare velim, qui ita tibi addictus erat, ut jam paucis diebus, antequam è vita in immortalitatem secederet, plurimas plantas ad te missurus fuisset, atque literis de sua sententia, quid de qualibet statueret, te rectius admonuisset. Utinam illius scripta non perpetuo latere possent. Vivit adhuc Bononiæ ejus frater chirurgus: vivit Doctor Camillus & Ulyxes qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notißimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit. neque ego si quid potero, quod sentio quam sit exiguum, operam aut studium prætermittam è studiosis Germanis illa inquirere, si quid ex picturis supersit & si hæ usui esse poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ descriptæ quidem à te, sed non expressæ simulachris erant, sed an easdem adhuc habeat nescio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchsium pervenerit. Verum de his melius pictor respondebit, cujus nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepessulanos scribam, quorum auditor ad annos fere tres fui. Siquid ibi esse posset, quod rei tuæ conduceret, scio neminem eorum nobis defuturum. Is solus locus Italiam adæquare, si non in quibusdam etiam superare, mihi visus: Herbarum singularium ita fertilis, ut Rorismarino, Lentisco, Terebintho, Chamelæa & aliis focum foveant incolæ. Unum interea te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne studium indefessum excolendæ hujus partis Medicæ nobis intermori sinas, pro quo nemo unquam te satis laudare, nec ullam satis gratiam posteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in posterum ama, ac commendatum habeto, quod ut facias rogo, si me tui observantiß. & tua necessitudine dignum esse judicaveris. Norimbergæ IV. Non. Septembris. M. D. LVIII.

Picea & Pinus. Chamæleon. Pyrethrum. Saxifraga. Hermodactylus.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Georgio Mario Herbipolensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti Georgii Marii epistolæ.

Literis tuis jamdudum respondere voluissem, Doctissime & humanissime Mari, nisi hisce diebus ob Cæsaris præsentiam, & Sereniss. Archiducis Caroli adversam valetudinem, nova & insolita negotiorum accessisset multitudo. Quæ quidem & si nunquam me tui facere potuerint immemorem, si tamen mentem & corpus mihi ad alia distraxerunt, ut magis accelerare non possem, id quod & meus in te invitabat amor, & tua singularis erga me postulabat humanitas ac benevolentia. Quis tuus hic erga me animus? ut longe majora mihi tribuas, quam ego in mea hac mediocritate sentire vel ausim, vel queam? Quod tametsi multi anteà tecum sentiant eruditissimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præsertim virorum benevolentia, quam ut tanta de meipso mihi audeam vendicare. In hac autem nostra Medicinæ facultate, in qua (ut fortasse non ignoras) non parvam ætatis meæ partem consumpsisse fateor, & si quantum hactenus potui, id mea sponte publicæ utilitati præstiti, tamen nescio, quo pacto ad illud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctissimorum virorum incredibilis benignitas me provocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis judiciis quo plus recreor, eo minus improborum nequitia vel calumniis lædor. Gaudeo itaque & summopere delector, non plane infrugiferas ac inutiles meas in publicum venisse lucubrationes. Quod tanto amplius de cæteris spero, quo copiosius tuo veritissimo judicio satisfactum animadverto. Nec tibi modo multum debeo, sed & Donzellino viro Clariss. & utrique amiciss. Qui si forte immodicus fuit, in meis decantandis laudibus ego id magis ipsius inter nos amicitiæ singularique humanitati tribuerem, quàm ut tantam de me complecterer foveremque existimationem. Nunc autem licet minora longè omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neque Donzellini in me potest inclinari favor, ut doctissima judicia fallantur, aut levi aliqua persuasione perstringantur. Quamobrem in posterum magis mihi connitendum censeo, ut vestræ amicitiæ & gravissimæ de me contestatæ existimationi respondeam, quam ut hactenus id satis à me factum putem. At certe ob id etiam gratior jucundiorque mihi est hæc tua de me opinio referta omni benevolentia, ac doctrina, quòd eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine sane excellenti & in hac plantaria facultate exactissimo judice, velut hæreditariam disciplinarum possessionem acceperis, & tuo judicio ac longo studio auxeris. Qui quem animum erga me semper gesserit, quidve de nostris in Dioscoridem Commentariis syncerissime judicaverit, testantur ipsius quam plurimæ ad me scriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reservo, ne tanti viri unquam me capiat oblivio. Quòd autem in nonnullis plantarum iconibus is à me dissenserit ut (ut inter ejusdem facultatis studiosos plerunque fieri solet) fateor ego ingenue, atqui ea modestia eaque animi synceritate, ut nihil unquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeo ut cum de his ad me aliquando humanissime scripsisset, tam candide, tamque solide pro ingenioli mei facultate responderim remque omnem, iis, quæ succurrebant, argumentis enucleaverim, ut deinde is non parum subdubitarit, utri nostrum danda esset palma. Censebat ipse quum fortasse legitimam piceam nunquam inspexisset, montanam pinum piceam esse. Id quod à me nunquam probari potuit, iis freto argumentis ac rationibus, quibus maxime contra Bellonii opiniones usus sum, in Commentariis nostris in Dioscoridem postrema editione excusis. Quos si perlegere non gravabaris, facile fortasse in nostram concedes opinionem. Etenim piceæ plia (Plinio teste) pini non sunt, sed abietis prorsus æmula. Nostræ etiam sententiæ fortasse subscribis, si de utroque Chamæleone primum Dioscoridis verba mente rectè conceperis, & deinde commentaria nostra perlegeris. Equidem minime conjicere possum, quomodo, qua ratione, quave authoritate à me dissenserit Ghinus, quum Dioscoridis ipsius testimonio, albus nullum gerat caulem, sed tantum niger. Ghini præterea Pyrethrum fateor me vidisse nunquam, ideoque, quid ad hoc respondeam, non habeo. Si autem tua opera id consequi potero, nihil mihi gratius præstare poteris. Sic namque (ut meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, ut hujuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cæteris muneribus præferam. Scio quidem Pyrethrum meum (ut etiam lectorem admonui) quòd careat umbella, à Dioscoridis Pyrethro satis differre. Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonstraverim. De saxifraga autem, auditis à Ghino doctissimis argumentis, non potui in ejus non concedere sententiam, adeo ut nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum. Est siquidem proculdubio (ut scite inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maximè confirmat Galenus (à quo non ambigo transscripsisse Paulum) libro & capite quinto de sanitate tuenda, ubi de vinis differit, quæ senibus accommoda magis habentur. Inquit enim: iis vero qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ & Cestri, qui in Galliis nascitur, est immiscendum: vocant autem herbam eam, saxifragon. Hæc ille. Plantam vidi habuique virentem quodam in fictili, sed aruit (ut ingenue fatear) mea negligentia. Cùm autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratissimam, si eam ad me miseris, ut humanissimè polliceris. Verus Hermodactylus, qui à Ghino jamdudum ad me est missus, frequentissimus hic in Bohemia provenit, cujus imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero. Cæterum erant & alia nonnulla, in quibus à me dissentiebat vir ille bonus, nempe in acuta spina, in Paliuro, & aliis quibusdam. Sed cum ad omnia rationibus adeo præstantibus à me illi responsum sit, ut in posterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quam quòd is meis acquieverit rationibus: nisi forte (ut aiis) morte præventus, id facere nequiverit. Scio quidem me maximam accepisse jacturam, cùm mihi è vivis sublatus est Ghinus, in quo maximè, & quamplures fulgebant animi dotes, inter quas præcipuũ locum sibi vendicabant, integritas, synceritas, humanitas, fides. Nulla unquam, in eo fuit invidia. Cujus rei hoc maximum omnibus præbebit indicium, quòd quum is decrevisset, ut rectè scribis, volumina quædam, quæ de plantis conscripserat, unà cum imaginibus in lucem edere, visis perlectisque commentariis nostris, non solum ad me gratulatorias scripsit literas, quòd illum prævenerim ejusque sublevaverim labores, sed quam plurimas misit plantas, quas illi sane refero acceptas,

ubi

Chamæleon.

Pyrethrum Ghini.

Pyrethrum Matthioli.

Saxifragia.

Betonica prima Pauli quæ?

Hermodact. verus nascitur in Bohemia.

Ghinus in quibus [illegible] dissentiebat à Matthiolo.

Lucæ Ghini laudes.

y Google

ubi earum imaginibus nostrum ornavimus Dioscoridem. Post autem illius interitum cùm antea non ignorassem, illi fuisse in animo, novas quasdam, de quibusdam plantis opiniones ad me scribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, scripsi ad Ulyssem Aldrovandum, virum sane insignem, ut diligenter perquireret, an nova illa opiniones, inter ejus scripta, reperiri possent, sed nihil (ut ille respondit) hujusce rei inventum est.

Est enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo delusum unquam putarem.

Hisce diebus quoque scripsi ad illum, ut Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, si tamen eas mihi profuturas putaverit, si vero secus censeat, ut tantum nomina mihi describat, namq; ex his facile conjiciam, an emolumenti aliquid ex iis mihi accedere possit.

De his, quæ pro juvandis rebus nostris, ad Montepessulanos Medicos scribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes.

Si quid itaq; ut spero, ab iis consequeris, id totum illico, ut mihi communicare non graveris rogo, & ubi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel ubicunq; locorum apud amicos tuos, aliquid puri pulchrive mihi comparare, nihil prætermittas obsecro, quin id agas sedulo.

Polliceor me vicissim, & omnia (ut decet) tibi accepta relaturum, ubi in commentariis nostris, de his aliquid differam.

Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maxime gaudeo, quod talem nactus sim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat.

Ego interim versa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor majora etiam præstaturum, ubi sese obtulerit occasio, Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M.D.LVIII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Georgio Hantschio Medico, S. P. D.

Describitur Ellebori nigri diluti parandi ratio ad Quartanarios.

Tametsi, mi Georgi, Joannem Nævium Clarissimum virum, Illustrissimi Saxoniæ Ducis, Sacriq; Imperii Electoris Medicum, de facie nunquam noverim, nec ulla hactenus mihi cum illo intercesserit necessitudo, nomen ejus tamen præclarum, eruditio non vulgaris, & erga omnes humanitas jam diu mihi nota sunt.

Nam præter ea quæ à Casparo Nævio viro doctissimo ejus fratre, ac collega, de ejus in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, non desunt quotidie hujusce regni proceres, ac nobilissimi viri, qui ad illum tanquam ad sacram anchoram confugientes, ubi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiverint, hi ejus doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quamplurimis extollunt.

Quo fit, ut illum quamvis absentem, non solum semper dilexerim, sed etiam observaverim.

Tanta enim inest virtuti vis, ut illos quos nunquam vidimus, nec cognovimus adeo amare, ac etiam colere compellat: ut non solum eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoveamus, sed etiam opes quandoq; pro iis effundamus.

Quamobrem pergratissimum mihi est, nunc abs te audire, Nævium ipsum datis ad te literis expetiisse, ut ejus nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanam febrem curandam memini in meis in Dioscoridem commentariis, illud sit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione posteritatis memoriæ mandaveram, an aliud alia ratione paratum, quodq; si aliud est, eundem instanter petiisse, ut parandi rationem à me peteres.

Quandoquidem cum jam diu mihi fuerit in votis, ut aliqua sese offerret occasio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare possem, quaq; me illi benevolum declararem, lætor sane nunc plurimum, me honestam habere causam, qua id quod maxime optaveram sim consequutus.

Atqui cogitavi, non tantum dilutum hoc, ab altero longe diversum, tibi simpliciter describere, sed etiam addere quibus medicamentis atrabiliarios succos præparare prius soleam, antequam Elleborismum illud ægris potandum præcipiam, ut tanto magis, de mea erga Nævium voluntate, tibi constare possit.

Cum itaq; signa aliqua coctionis apparebunt, vel sit id à natura sponte factum, vel concoquentibus medicamentis adjuta.

Syrupus ad quartanarios.

Sumito Asplenii
Adianti
Fumariæ
Melissophylli
Absinthij Pont.
Artemisiæ
Agrimoniæ
Pulegij — *singulorum manipulum.*
Thymi
Senæ
Florum Anthemidis
Bethonicæ
Buglossæ
Borraginis — *cujusq. manipulum semis,*
Rorismarini
Stœchadis
Epithymi
Radicum Cichorij
Intybi
Apij — *singulorum drach. sex.*
Fœniculi
Asparagi
Rusci
Pæoniæ
Anonidis
Eryngij
Angelicæ
Buglossæ
Borraginis — *singulorum drach. sex.*
Doronici
Seminum Anisi
Fœniculi
Ocimi — *cujusq. drach.*
Citrei mali

Cinnamomi selectissimi unciam.
Santalorum flavorum drachmas duas.
Agallochi drachmam unam.
Jubeto effervescere ad tertias in aqua, quod sufficit secundum regulam, tandemq. percolato, & deinde sumito.

Syrupi, de Fumaria
de Epithymo — *sing. drachmas tres.*
Bisantini
Acetosi de radicibus

Misceto simul omnia & fiat potus, propinatoq. diebus 15. continuis.

Elleborismum ad quartanarios.

Deinde Elleborismum sequens prabeto decimasexta die.
Sumito decocti præscripti uncias quinq.
Rha Barbarici optimi drachmam unam & seminis.
Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis scrup. quinq.

Junci Odorati
Zedoariæ — *sing. scrup. semis.*
Semen pæoniæ decorticatæ
Vini cretici drach. duas.

Tertio, quæ teri debent, & deinde misceto simul omnia, & die ac nocte macerato affuso decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cum hoc diluto dissolvito.

Electuarij lenitivi drachmas quinq.
Confectionis Amech drach. duas.
Syrupi de pomis Reg. Sabor. unciam.
Misceto hæc omnia diligentissime, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleborismum ad quartanarios, doctissimo Nævio mittendum, de cujus assidua in commentariis meis lectione plurimum quidem lætatus sum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores nostros, suo judicio probavit, ut illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, ut id potius sua erga me humanitatis amorisq. indicium esse censeam, quam ullum præstantiæ meæ testimonium. Reliquum est, ut tuis literis ita cum Nævio viro illo præclarissimo agas, ut certo intelligat Matthiolum sui habere amantissimum, nihilq. sibi esse tam charum, de quo Nævius perinde, ac ille disponere non valeat, Vale.

PETRUS

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Aliprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturq́ quid ibi tryphera designet.

Cum plurimum Galeni medicamentis utaris, quæ ad Chirurgicam spectant facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paratum nunc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri κατὰ γένη, postulasti à me quid ibi verbum illud tryphera designet. Cum tryphera (quod legeris) nusquam meminerit Galenus, nec unquam audieris trypheram compositum medicamentum in Emplastris addi. Ego vero tametsi locum istum nunquam expenderim, neq; fortasse accurate legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam doctos nunc primum agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putavi, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sententiam. At qui scire te primum velim, me minime mirari quod hac in re non parum forsan hæseris, in qua doctiss. quoq; viros Græcæ linguæ peritissimos in tryphera hac explananda non hæsitasse solum observavi sed etiam manifeste aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit sermonem, cùm fortasse (ut puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latine id explicare. Sed longe magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes fere Galeni interpretes acerrimas scripserit censuras, hac tamen ipse maxime est hallucinatus. Siquidem ubi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione ex carmine vertit, sic habet: Cerussæ libram unam, lithargyri, tryphera singulorum uncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifeste palam facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quam non solum, quòd vocabulum illud substantive à Damocrate sit positum, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sane inscitia illique fere comparanda, de qua libro primo, de Antidotis scribit Galenus. Ibi enim suo tempore Medicum quendam novisse ait, qui paraturus Theriacam, nesciensque quid ibi Hedychroum designaret à Pharmacopœis instanter petebat Hedychroum, ut herbam, vel aliud simplex medicamentum. Cæterum Cornario Lacunaq́; in vertendo Damocratis carmine, longe præferendus est Andernacus qui Latine hanc dictionem vertit. Nam ubi Cornarius habet lithargyri tryphera, Andernacus habet lithargyri mollis. Quandoquidem cùm proprie τρυφερὸν idem Græcis significet, quod Latinis delicatus, & idem fere sit delicatus, quod mollis, recte sane Andernaci versio præferenda est, ac etiam multo magis mihi probanda. Quo fit, ut ibi nihil aliud voluisse Damocratem existimaverim, quam ut ad suum album conficiendum lithargyrus delicata adderetur, id est, nitida, pura selectissima, & omni sorde, vel excrementis vacans. Audisti jam sententiam meam, cui, ut spero, facile acquiesces. Vale.

Emplastrũ album Damocratis. Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

Lacunæ erratum in explananda Tryphera apud Damocratem.

τρυφερὸν

HIERONYMUS HEROLDUS Norimbergensis, Petro Andreæ Matthiolo, S. S. D.

Agitur in hac epistola de Cytiso, Petasite, Mesue Eupatorio, Gratiola, Sisere, Antirrhinis Betonica alba, Lupino Hispanico, Flore sancti Jacobi, Lilio convallio, Aquileia, Panico pratensi, & quibusdam aliis, de quibus suam Heroldus declarat censuram.

Aliquoties, Clariss. D. Doctor, Excellentiæ tuæ nomine me appellavit & salutavit D. Donzellinus vir doctiss. & mihi amiciss. rogavitq;, ut ad Excellentiam tuam scriberem, & si possem simplicium numerum augerem, & si videretur, de quibusdam dubiis admonerem. Illud etsi mihi propter cursitationes assiduas difficile esset, scribere nempe tibi viro simplicium peritissimo, & qui forte jam diu quæ scribo, vel mitto, optime novisti, tamen ut petitioni ipsius satisfacerem, curavi quasdam herbas depingi, quas mitto, quum ipsas herbas habere non possim. Mitto etiam quasdam meas cogitationes consignatas, de quibusdam herbis & fruticibus, quas ut legas, & judices, rogo atq; ut humaniter ea expendas, etiam atq; etiam vehementer cupio, offeroq́, Excellentiæ tuæ studium meum, in omni officiorum genere promptissimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cùm copiose nascatur in Italia. ante aliquot annos, quum per Apenninum iter Florentiam, oblatus Cytisus quem agnoscens decerpebam ramulos, quos Ghino post ostendebam Pisis tum profitenti. Is idem mecum sentiebat, atq; in suo horto eum fruticem spinosum ex montibus translatum ostendebat, monstravit mihi eum etiam Conradus Gesnerus in suo hortulo, à quo facile pingi poterit.

Cytisus.

DE Petasite, nihil dubito, quin ea sit radix, quæ à Hieronymo Trago, Pestilenz Wurz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem. illi pediculo annascitur statim folium magnum, tandem radix serpit vehementer, & tandem plura folia plures etiam pediculos producit. Aequant folia, ut ipse vidi, magnam patinam, ut messores se à soliis æstu, iis interdum tueantur. Pulvis radicis drachmæ unius pondere datur in peste, magno adjumento mirifice sudorem ciet, est acris & amara ulcera maligna, tum in hominibus tum in equis mirifice sanari ea radice sæpe vidi. Folia utiliter equis anhelosis dantur.

Petasites.

GRATIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatorium Mesuæ, omnino enim descriptio & vires conveniunt, nam purgando magnam vim habet. In febribus cotidianis, & tertianis nothis, ut sæpe sum expertus, vires Centaurio minori admodum respondent.

Gratiola est Eupatorium Mesuæ.

Siser alterū est Secachul. SISER alterum depictum, sentio cum Cordo, quòd sit Secachul Serapionis, neq; quicquam quod repugnet habeo. In Suevia mulieres præparant maritis atq; usum norunt.

Antirrhini varietas. ANTIRRHINON, multiplex apud nos visitur, & illud Os leonis appellatum triplex est. Unum flore luteo, alterum purpureo, tertium albo. Inter hæc quod luteum florem habet, folia habet Anagallidis, de quibus in commentariis dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differentias tres habet.

Betonica duplex. BETONICA, apud nos duplex est. Altera albis floribus, quæ copiose in pratis quibusdam prope Ratisbonam crescit. Altera flore rubicante.

Fumaria duplex. FUMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera vero rubicantibus.

Lupin. Hisp. LUPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

Senecio duplex. SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, majorem & minorem. Majorem sæpe in alpibus vidi nec ullam differentiam vidi quàm magnitudinis.

Lilium convalliū. LILIUM convallium polyganati speciem cum Aloisio sentio.

Talietri est species Aquilegiæ. TALIETRI tres species tantum magnitudine differentes vidi sæpe in his regionibus, cujus speciem esse Aquilegiam non dubito, eam maximam inter quatuor eas puto. Sunt amarissimæ omnes, atq; foliis & floribus exiguum differunt: tantum quantitas differentiam constituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergæ. XIV. Martij. Anno, M.D.LIX

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Hieronymo Heroldo Norimbergensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ, & suam Matthiolus de prædictis omnibus, ac de quibusdam plantarum imaginibus, affert sententiam.

PLurimum sane debeo Donzellino Viro Clarissimo, quod non solum apud te maxime collaudaverit, ac pluribus fortasse quàm par fuerat, sed quod illud idem (quæ sua est humanitas) apud cæteros viros perpetuo facere soleat. Rogavi quidem illum pluries, ut te meo nomine salutaret, siquidem, quum ex ejus literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodum, & præ cæteris etiam pluris æstimari, propter eam quam erga me præ te ferebas benevolentiam, prætermittere quidem non potui quin Donzellinum ipsum rogarem, ut plurib. te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore gratiàs ageret. Cæterum quum is sæpe ad me scriberet, certiorem me fecit, de tua non vulgari peritia, & simpl. medic. cognitione, haberéq; te dubia nonnulla significavit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cùm is sim, qui pro mea consuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilq; nec gratius, nec optatius mihi contingere posse putem, quam ut habeam hujuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea vicissim ipsorum candida censura amicissimi subjiciam, DonZellinum ipsum magnopere rogavi, ut peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid novarum opinionum contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plantarum haberetis mihi fortasse, vel non visarum, vel incognitarum, candide de omnibus, ac liberè ad me scriberetis. Quod quum ab utroq; humaniter amiceq; factum sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

AD Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam plurimum diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decrevi. Fuerunt autem literæ tuæ mihi gratissimæ, tum quod tuæ in me benevolentiæ memoriam apud me perpetuo testatam relinquent, tum etiam quòd noverim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores juvare possit. Accepi sane congratulans plantarum imagines, quas ad me misisti, quæ eo mihi chariores sunt, quo rariores puto, daboq; operam ut una cum meis edantur, & eas ubi id effecero, & ut mei moris est tibi referem acceptas. Sed jam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim a me dissentis. Dicam itaq; de his sententiam meam candide ac libere, non tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec ut videar tuis aliorumq; refragari opinionibus si qua in re a te vel ab illis dissensero, sed ut mentem meam tibi syncere patefaciam. Quapropter velim ut ea omnia boni æquiq; consulas.

Cytisi imaginem cur in suo Dioscor. non appinxerit Matt. CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sane in causa fuit, quòd non solum ejus planta non esset ad manus, sed quod etiam dubitaverim, an legitima in Italia provenerit, ubi raram haberi omnino scribit Plinius. Ego vero hactenus nullam vidi, quæ omnes præ se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantam, quam pro Cytiso ad me misit Clariss. vir Lucas Ghinus rei plantariæ profecto acerrimus indagator, sed cum folia nullam ostentarent caniciem sed potius saturata virescerent, non duxi eam in meo libro pingendam. Tu vero si quam aliam habes, quæ folia gerat loti trifoliæ majora incana tota, dorso prominente, odore erucæ, recentium cicerum sapore, & ligni materie nigra ac fere ossea, illam proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor. Veram

Cytisum Marantha. Cytisum, quæ à Diosc. historia nihil prorsus variat, asserit se reperisse prope Neapolim in colle quodam doctiss. Bartholomæus a Maranta, in suo de methodo cognoscendorum simplicium libello, nunc primum in lucem edito, à quo si plantam fortasse (ut spero) consequi potero, edam ejus Iconem, illiq; ut decet, acceptam referam.

Petasitis examinatio. NIHIL præterea unquam dubitavi eos in errore versari, qui putant veram Dioscor. Petasitem, eam esse plantam foliis magnis quæ tam à Fuchsio quam à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidem Diosc. Petasites pediculus est cubito major, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ceu fungus dependet. Quæ quidem notæ, si cum Petasite Fuchsii, vel Tragi conferantur, nullo sane modo quis in re plantaria versatur affirmare poterit illorum Petasitem eam referre, de qua Dioscor. scribit. Nam præter id quod planta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non unum tantum folium, ut legitima Petasiti reddidit Diosc.) nusquam tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis, foliū producere ampliū Galeri modo, vel fungi instar dependens

Nam

tized by Google

Nam quis ignorat fungorum pediculum in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari longe sane aliter res se habet, cùm folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentem, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores fere spicatos ac papposos. Quæ nota si recte perpendantur, facile, ut spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequuntur opinionem, esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, unquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellasse Dioscoridem? An non omnino irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculum appellaret? Ego sane haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me unquam commovebit ratio, ut credam, hanc plantam esse Petasitem, eò quod agricolæ, ac messores æstivis caloribus, hisce foliis pro Galero utantur, quum sæpius etiam viderim personatæ foliis & aliarum plantarum eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, non ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus recte à quibusdam pingitur, eam quidem esse putaverim, quam a Plin. Personatam appellari scio. Hanc ego majorem Tussilaginem potius existimarem, pluribus tum notis, tum rationibus non infirmis motus. Idq; magis nunc affirmare ausim, cùm abs te certior sim factus, ejus radicem dari utiliter anhelosis equis. Siquidem ex Personata (ut Dioscorides est author) purulenta extussientibus mirifice auxiliatur. Adde quòd huic plantæ idem sit sapor qui in Personata ipsa reperitur. Atqui veram legitimamq; Petasitem fatetur se vidisse Ulricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprime eruditus in quodam Bohemiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cujus diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

Personata Plinii.

QUOD autem planta vulgo Gratiola dicta, Mesuæ Eupatorium (ut Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moveat, ut cùm illo sentiam, cùm neque facies neque facultas Eupatorio illi tantillum sane correspondeat. Huic enim Eupatorio, Mesuæ ipsius sententia, requiritur, ut planta sit cubitalis, foliis Centaurii minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cùm siccantur pallorem concipiant, quinetiam, ut in caulium summitatibus flores erumpant subflavi & oblongi, quibus notis prorsus gratiola caret. Namque ea cubitalis planta non est, sed supra palmi altitudinem raro assurgens, folia Centaurii minoris minime profert, sed Hyssopi potius, lævia, pinguiaq;, non aspera, æqualia in ambitu non serrata. Item flores in caulium cacuminibus Gratiola haudquaquam profert subluteos, sed inter folia in toto fere caule ex candido leviter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo distent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi judex esse poteris. At fortasse dices, convenire has plantas facultate, quòd experimento constat Gratiolam tum bilem, tum pituitam dejicere, sed quum non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sane ratio mihi sese offert, præsertimq; cùm videam dari à Mesue ad exolvendam alvum pulveris Eupatorii drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cùm tantum pulveris hisce herbæ scrupulum sumentes plurimum exolvantur.

Gratiola non est Eupatorium Mesuæ.

Gratiolæ descriptio.

Nec nostris rationibus obstat, quòd Gratiola ipsa sit amara perinde ac Eupatorium illud. Etenim quum amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minime concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non adstipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, jecur & viscera, Gratiola vero, ut ego sæpius animadverti, imbecillia reddit, quum violentum sit medicamentum. Quo fit, ut recte à Forojuliensibus vocetur Stanca Cavalo, quòd ejus pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror postremo quòd putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesuæ, quod alvum fere subducat perinde, ac Centaurium minus, cùm id nusquam scripserit Mesues, sed quòd tantum foliis illi plane respondeat. Legitimum itaque Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id, quòd omnium fere doctorum virorum consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuæ Eupatorium, nihil inter se differant, cæterum omnia sibi invicem correspondent.

Stanca cavalo.

Ageratum est Eupatorium.

SI altero nobis appicto Siseri folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsisq; violis longe majores, qui non Vere solum, sed per initia mensium prodirent albi ac parvi, in umbella Pastinacæ similis, semen vero ciceris magnitudine, rotundum, nigrum, succosum, & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis fere instar, ut in sphondylio, tecum profecto cum Cordo sentirem. Atqui quum hisce notis, quas suo Secacul ascripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto & tibi, & Cordo astipulari possim.

Secacul nō esse Siser alterum.

ANTIRRHINI genera quatuor, jam pridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiam, & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum icones dabuntur (ut spero) una cum novis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitaverim: siquidem tunc, non nisi una tantum Antirrhini planta fuit ad manus.

Antirrhinū quadruplex.

REPERIRI Betonicam flore albo, res nova mihi non est. At quoniam hujus nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cùm mihi persuaserim florum colores, speciem haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, ubi cætera correspondeant. Id quod etiam de Fumaria nunc dictum esse volo, quam jam diu novi ac vidi. Veruntamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem revocaris. Etenim facile adducar, ut de his etiam alias scribam.

Betonica flore albo.

Fumaria.

LUPINUS, quem Hispanicum vocas, luteo flore hactenus usquam mihi visus non est. Referam illum tibi libenter acceptum, si tua opera fieri possit, ut ad me transmittatur.

Lupinus Hisp.

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Jacobi vocant, quòd ad finem Julii florere soleat, majorem esse Senecionem facilè & tibi, & Trago concedam, quanquam in floribus & pappis nonnulla haberetur differentia. Id quod non multi facio, quum eadem in foliis & caulibus facies cernatur, idem sapor & odor in utraque planta appareat.

Flos sancti Jac. Senecio major.

QUOD Lilium convallium sit Polygonati species, non ita facile cum Aloisio sentiam, quòd geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationem accepit, quinetiam, quòd nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari possint, quemadmodum nec omnino ipsa folia, quæ Lilii esse videntur, ut hasce differentias rectè expendentibus facile constabit.

Liliū convallium non est Polygonati species.

QUUM Aquileia à recentioribus ita vocata planta sit, quæ ob ejus majestatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longe diffusius describi mereatur, quàm à Dioscoride factum sit in Thalictro, mihi sane, non ita facile persuadeam, hanc plantam legitimam esse Thalictrum, nec id tantum me movet, ad tuam conservandam sententiam, quòd Aquileiæ folia dissecta cernuntur Coriandri modo, cum hæc tantum nota id probare non

Aquileia.

Aquileiam non esse Thalictrū.

ausim. Miror praeterea, quòd asseras Aquileiam, ut caeteras illas species, de quibus meministi, esse amarissimam, quum mihi dum haec scribo, eam mandenti subdulcis prorsus deprehendatur: quod etiam à Fuchsio, video fuisse observatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis, inspicere, ideoque rem mihi pergratam facies, si eas mihi videndas transmiseris.

Panicum pratense.
Manna semen.

STIRPEM, quam pratense Panicum appellas, jam diu observavi, cum ea nihil frequentius in Italia proveniat. Attamen planta, à quo semen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthavv appellatur, nobis vero Manna panicum hoc sylvestre non est, sed graminis species quaedam, quae in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, veluti digitos, ut diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentariis, ubi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur haec planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum usum, veluti caetera Cerealia, ideoque illis frequentissimo est usui, quemadmodum Bohemis apud quos ego hoc semine pingui carnium jure concocto maxime sum delectatus in cibis. Nascitur sponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longe mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortasse etiam ejus imaginem, caeteris nostris addendam, curaboque plantam mihi afferri tui causa cum semine, ubi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Quae visa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo colligi mannam suaserunt.

Buphthalmum Cordi erratum.

PLANTAE illius imaginem, quam Cordus, minus recte Buphthalmum appellavit, nonnulli vero hallucinati (ut Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum esse censent, tam negligenter pictor ille tuus delineavit, ut à me, vel à quoquam, nunquam cognosci potuisset, nisi mihi abs te descripta fuisset. Erat profecto eadem planta, ipsa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (nascitur quidem frequentissima circa Pragam) qua tuae ad me allatae sunt literae, quo factum est, ut curaverim à pictore, quem domi alo, ad vivum statim depingi, tibi mittendam, ut videas quàm longe pictor ille tuus à scopo aberraverit. Dedi ego hujusce stirpis imaginem in postrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quòd Elleborum eam esse censeam, sed quod in aliqua verser opinione, hanc legitimam fortasse esse Consiliginem. Cùm itaque videam pictorem tuum in hac pingenda planta, plurimum ab ejus facie aberrasse, vereor quidem, ne in aliis etiam idem effecerit. Quo fit, non ausim curare, ut à meo delineentur pictore, nisi prius abs te mihi fuerit persuasum: vel plantas ipsas vivas fuerim consequutus: de quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctissime, de omnibus, de quibus ad me scripsisti, judicium meum. In quo, si tibi satisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at si secus eveniret, velim tamen, ut boni consulas, & id grato animo suscipias, quod tibi satisfaciendi gratia scribo. Velimq́, ut si quid melius habes, quo posset quispiam hisce meis argumentis ac rationibus obstare, id libere in medium afferas, cùm nunquam tam pertinax fuerim, & meis opinionibus addictus, quin potius veritati acquiescam, quàm mihi ipsi morem geram. Vale. Pragae XI. Calend. Maii, Anno M. D. LIX.

Consiligo.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Ulyxi Aldrovando Bononiensi Medico, S. P. D.

Agitur hac epistola de picea, Chamaeleonibus, Geranio bulbosae radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibusdam Castaneis, & nonnullis aliis plantis.

SUmma quidem voluptate affecerunt me literae tuae. Recognovi enim in illis tuam pristinam virtutem, conjunctam cum singulari erga me benevolentia. Quarum alteram semper in te admiratus sum: altera quum me antea delectaverit, tum vero praecipue in hoc tempore delectat: quo, cùm ego aulicis hisce negotiis impediar, nec regio haec variis sit plantis referta, quibus mihi ipse prospicere possim, tu tua opera opus meum, quod nunc prae manibus est, ex animo juvare niteris, plantis innumeris ad me transmissis, quae quidem magno sane illi erunt ornamento. Quod opus etsi difficillimum omnium est, quemadmodum & te sentire non ambigo, & ego re ipsa experior, tamen animo non deficio, quum Principum (quod multum est) & amicorum suffragia non deficiant. Utinam sic eventum meorum consiliorum fortunet Deus Optimus Maximus, quemadmodum mea causa nihil, neq; laboris deerit, neq; studii. Nec est, quòd te mihi tā vehementer excuses, quod tam diu ad me scribere neglexeris, veritus fortasse, ne de aliqua fidei tuae inconstantia subdubitarem. Cùm enim ego tantū te diligam, quantum literis exprimere non possum, non judico posse hoc accidere, in natura ingenua, & liberali, cujusmodi tua est, ut posteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus sum, me tibi esse cordi, quemadmodum quidem antea semper fui. Atqui non parum mihi moeroris adjunxit, quòd iis molestiis, de quibus scribis, impeditus, ad me prius non scripseris. Verum cùm (ut ajunt) rerum sit vicissitudo, omnino statuo, & confido, quòd sub novi Principis imperio, cujus electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & caeteris doctis viris, facile sint successura.

Ghini sententia in picea & sylvestri Pinu improbatur.
Cembro.

Caeterum perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profecto hujusce aetatis clarissimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortasse habuit neminem, in ea fuisse sententia, quod illud sylvestris montanique Pini genus, cujus ramusculum, una cum Cono, ad te nunc primum miseram quodque Ananienses, imò & caeteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgo appellant Cembro aut Cermolo, ipsa legitima esset Picea, de qua Dioscorides scribit ac etiam Theophrastus. Ac eo magis id mihi mirum videtur, quòd abs te nunc certior factus sum, ea ratione ita sensisse illum, quòd Picea (ut inquis) pini folio esse debeat. Id quòd nunquam, ni fallor, me legere memini apud ullum antiquorum, qui de stirpium historia scripserunt. Nam quamvis scribit Dioscorides Pinum & Piceam ejusdem esse generis, sed specie tamen differre, non ob id tamen nobis statuendum censeo, piceam pini foliis virescere. Verum potius censerem ego accepisse hic genus, pro omnibus Coniferis & resiniferis plantis, quae fere omnes iisdem sunt facultatibus praeditae. Quo fit, ut dixerit pinum & pi-

& piceam non genere, sed specie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioscorides [illegible] pro universali, ac (ut ita dicam) generalissimo Coniferarum arborum genere, facile quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipsemet Dioscorides scripta reliquit his verbis: Fagus & Ilex, & Quercus eidem generi assignantur, & consimile munus obeunt. Quæ verba si recte perpendantur, manifesto cuique palam fiet hic, quercum generaliter posuisse Dioscoridem, pro omni arbore glandifera, quum δρῦς non solum Græcis significet, quercum ipsam, sed in universum glandiferas quasque stirpes, è cujus genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non solum foliorum forma, sed fructu, cortice, & ligni materie inter se maxime differunt. Ideoq; eodem sane modo de pino & picea nobis fuerit censendum, præsertimq; cùm illarum qualibet diverso appelletur nomine. Quandoquidem si picea (ut ille censebat) è pinorum genere fuisset, non erat illi opus proprium habere nomen, sed tantum cognomento aliquo suam poterat depromere speciem, quemadmodum exempli causa populus, quippe, quæ cum complures habeat species, eas cognomentis distinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Libycam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, angustifoliam illam, alteram conjugalem, hanc item Tarentinam, illam sativam, hanc vero sylvestrem appellant, servato semper generis nomine. Quod eo magis fuisset in Picea observatum, si hoc pini genus, pro picea recepisset antiquitas, quod idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, resina, ac universa facie cultam referat pinum, tametsi nuces, nucleosq; tanquam diversum genus paulo minores proferat. At hæc quanquam Theophrastus, a quo fortasse Ghinus suum desumebat argumentum, ubi de foliorum convenientia differit libro primo, capite sexto, de historia plantarum scribit pinum, piceam, abjetem, cedrumque foliis esse in summitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id sequitur, quod ejusmodi arbores omnes pini foliis amiciantur, quum non desint aliæ plantæ, ut Juniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus visuntur, sunt tamen forma plurimum quidem à pini foliis distant. Eaque propter quemadmodum Abietis & Cedri folia, longe diversa à pini foliis sese nobis ostendunt, ita de picea foliis quibuscunque censendum putarim. Id quod luce clarius demonstrat Plinius libro decimo quinto capite vicesimo quarto, sic inquiens: Infecta pectinum modo (intellige folia sunt) picea abietique: & decimo ejusdem libri capite, taxum arborem scribit folia proferre abieti & piceæ similia. Id quod non solum firmissimum præbet argumentum, piceam folio esse abietis, non pini, quemadmodum & taxus, quod vir ille alioqui clarissimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioscorides, in re hac non parum fuerit hallucinatus, dum sibi persuasum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam esse piceam. Etenim, si pinum hanc diligenter expendamus, nihil magis mea sane opinione referre videtur, quam Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine aviumque expositum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorumque putamina non magno sane labore digitis friari possunt & avium rostro frangi, ut dulcibus illis pascantur nucleis. At si Ghinus, non adeo mature (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (quæ sua erat benignitas) fuit addictus, inspexisset, mihi quidem, haudquaquam aliter censendum est, quam, quod is qui candidissimus fidelissimusque rerum fuit indagator, suam hanc rejecisset opinionem. Cæterum quod demiratus sis, Marantum in sua methodo cognoscendorum simplicium, quæ non parum sum delectatus, in aspera Lonchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quamque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse. quod certo scias, eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi transmissam, ego sane non demiror, cum res ipsa illatam mihi injuriā apertissime præ se ferat. Quod vero id ægre feras, habeo tibi gratias, ut pote cui exprobranda displiceat calumnia. Atque respondebo ego illi adeo firmis argumentis, ut mihi minime verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoveam, eosque præsertim qui viderint, legerintque, quam humaniter de illo scripserim, quam benigne eum ipsum laudaverim, quamque honorifice collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpe seipsum fallit, quæ tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, ut hominem senem ac Philosophum decet, humanissime recensebo. Sed hactenus de his. Quod autem ad Chamæleones spectat, scias, pro certo velim, me non esse meæ opinioni adeo pertinaciter addictum, quin facile in tuam, ac cæterorum deveniam sententiam, ubi plantas fuerim conspicatus, quæ evidentioribus notis, quam meæ, Chamæleones referant, quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, quam quod hæ, vel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim ut pro tua humanitate, vel plantas ipsas, vel earum imagines a perito artifice delineatas, propriisq; coloribus pictas, ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter omnem carduorum naturam, inspicere umbellam, quæ aculeatis vigeat floribus. Geranium bulbosa ac subrotunda radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tam gratum quam quod gratissimum. antea enim id mihi visum non est, nec fortasse in Italia provenit, quum scribas, hoc ex Illyria esse allatum. Accepi & suberis ramusculum, sed jam alium erat ad manus glandibus refertus, Roma ad me delatus. Saxifragam folio Thymi, quam Æginetæ Veronicam puto. Dioscoridis Saxifragam jam cum cæteris esse sentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, sub capitolino colle in quibusdam ædificiorum ruinis, scioq; saxifragam illam appellasse quendam qui ea in expellendis renum calculis utebatur, sed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram sollicitus. Pulcherrima ac virescens jam est ad manus, proinde non est opus, ut mittendæ illius causa, tuos nunc fatiges amicos. Nitrum à Placentino Myropola tibi transmissum diligenter sum conspicatus, ut autem ingenue fatear, quod sentio, mihi potius salis speciem quandam præ se ferre videtur, quā nitri. Quod nunc ad te mitto. Constātinopoli ab Angerico Flandro viro ut doctissimo, ita & nobilissimo, & humanissimo Cæsaris Oratore ad me transmissum, substantia & sapore à tuo non parum distat, mihique adeo legitimum nitrum refert, ut nihil sit, quod (me judice) reclamet. Præter id transmisit ad me Guilielmus Quacelbenus ejusdem Oratoris nomine cujus Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum causa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis angustiora longioraque adeo ut omnibus sane notis Dioscoridis Acorum referant. His accessit Platani ramus, cui latiora, quàm antea viderim, insunt folia, pilulæq; vegetiores, quam in ea conspiciuntur Platano, quæ Patavij in horto Bembi virescit. Quo fit, ut facile putarim, plures etiam Platani haberi species. Allatum est quoq; una cum prædictis, Castanearum genus quoddam, cujus amplis. folium pentaphylli plane modo dividitur, fructus vero à vulgaribus

Δρῦς nomen universale omnium glandiferarum arborum.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Piceæ & abietis folia qualia.

Pinus Tarentina.

Lucas Ghinus non solum excusatur, sed etiam laudatur.

Lonchitis aspera.

Chamæleon.

Geranium bulbosæ radicis.

Suber.

Saxifraga legitima.

Nitrum.

Calamus odoratus.

Platanus orientalis.

Castaneæ equinæ. bus Castaneis nostratibus non admodum differt, est tamen aliquanto rotundior. Concluditur in echinato calice, crasso, raris ac firmis aculeis circumvallato, qui plurimum à nostrate differre videtur. Scribit ille hasce Castaneas, Constantinopolitanis ideo equinas vocari, quod anhelosis equis tussique laborantibus, maximo sint præsidio, ubi ab iis devorentur. *Harmola legitima.* Misit idem sylvestrem etiam Rutham, Harmolam quibusdam dictam, & alia quædam antea mihi prorsus ignota: quæ omnia, cum fortasse nusquam vidisse putem, diligenter asservo ad te transmittenda, cùm nuntius quispiam adsit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiscatur, inde enim facile ad te transmittentur. Mitterem ego hinc ad te quam libenter, per Cæsareos veredarios, si hasce capsulas quæ illos maxime impediunt, ferre non recusarent. Quotquot habeo amicos nunc continuo defatigare cogor, ut has vel illas ad me transmittant stirpes. Ita enim nunc mea studia exposcunt & plantarum imagines, quæ speciosiores majoresq; jam præ manibus sunt excudendæ. Proinde ne ægre feras obsecro, si tibi modo, sicut & cæteris factus sum molestior. Cupio admodum universam juvare Rempublicam: quam ob causam mihi fas esse crediderim, auxilium & consilium ab omnibus expetere. Si itaq; inter tuas plantas quas prope innumeras à te asservari scio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus esculentus & vomitorius, Phyteuma, Catanance, montana Nardus reperiri possint, rogo ut ea omnia quamtum poteris maturius ad me transmittas, vel ipsarum plantarum imagines. Dabo enim operam, ut quicquid auri, vel argenti hac in re exposueris, id totum tibi quam libentissime reponam. *Pyrethrum Ghini.* Ghini Pyrethrum reperi inter ea, quæ olim mihi misisti simplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum una cum radice, quòd te nunquam vidisse ais: quum autem posthac flores ediderit, integram tibi plantam conservabo mittendam, una cum alisma, quam ante petieras. *Alisma.* Nullo enim plane negotio id efficiam, cum utranque plantam abunde proferat Bohemicum solum. Dum Goritiæ agerem, misit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cujusdam ramusculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigrescentibus: *Lotus arbor.* quam plantam pro vera ac legitima Loto arbore, à Fabritio Garzono Medico Bononiensi se accepisse narrabat. Sed cùm tunc Bohemico itineri me accingerem negotiis occupatus, nescio quo pacto plantam neglexerim, & quo in loco recondiderim: nam domi posthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquam jucundo, baccis pulcherrima serie dispositis ac copiosis, quæ (ut audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cùm autem plantam hanc recuperare cupiam, velim, ut pro tua erga me benevolentia, Fabritium ipsum meo nomine alloquaris atq; ipsum roges ut tibi ramusculum ejusdem arboris iterum mihi mittendum det. Audio enim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto ut non solum me commendes, sed offeras, velimq; ut ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem vulgo nuncupent, & tuam de illa sententiam. *Oxyacanthæ fructus duplici nucleo.* Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non unum tantum nucleum, sed duos intra se concludunt, ut hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham esse negant, quòd ejus baccæ unum tantum ossiculum habeant, cùm proprium sit Oxyacanthæ plures habere, ut illi affirmant. *Consiligo.* Postremo facies mihi rem perquam gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad me scripseris, velim tamen ut antequam id agas, meam etiam de ea videas sententiam, ubi sum de Elleboro in Dioscoridem commentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt: si quæ interim sese offerant, de his alias ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Hieronymo Heroldo, Medico Norimbergensi, S. P. D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, venenatis sagittis, Eupatorio Mesuæ & Secacul.

Ellebori nigri altera species. ACcepi literas tuas una cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri speciem esse statuo, tu vero Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, mirorque quod tam deleteria facultatis hanc esse scribas, cum hujusce plantæ radicibus ego sæpe numero sim usus in atrabiliariis morbis magno sane juvamento, ubi alterius Ellebori purpureum florem ferentis non erant ad manus. Quinimo Tridentini Myropolæ atque etiam Forojulienses nullum aliud, quam hoc veratrum colligunt, quo postea Medici utuntur. Ideoque hanc nequaquam Consiliginem esse putarem, sed certam veratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat. *Florum colores in plantis quamquam species variant, genus tamen non immutant.* Nec quispiam mirari debet si nigrum veratrum diversas habeat species florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemadmodum in quam plurimis aliis plantis continue videmus. Hæc enim quanquam speciem variant, genus tamen immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum majus videmus reperiri flore albo melino ac purpureo, idemque spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis, in Jasmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dioscorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri species reperiri queant? Nempe ut hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter observavi) & altera herbaceos, & alia ex candido purpurascentes? *Consiliginis examinatio.* Cæterum qui Consiliginis historiam & ejus faciem notasque conscripserit, nusquam me legere memini, quo fit, ut eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temere Consiliginem esse statuunt. At fortasse dices à facultate facile cognosci posse, hanc plantam esse Consiliginem, quod in sanandis à pulmonia pecoribus, ubi in trajecta inseratur aure, quam belle consiliginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præsertim ubi alia non adsint nota, nisi Hieroclem, Absyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum scriberent idem efficacissime præstare, cujus hæc planta, si omnes ejus

nota

nota ac facultates diligentius expendantur, est proculdubio species. Namq; tametsi Dioscorides unam tantum nigri Ellebori speciem descripserit, id tamen naturæ obstaculo nunquam erit, quin alias quoq; Ellebori nigri procreavit species, ut in aliis quam plurimis (ut superius diximus) eam fecisse non ignoramus. Præter id, cùm planta hæc, ut tu etiam fateris, facultate quadam venenosa non vacet, perinde ac qualibet alterius Ellebori nigri species, miror sane qua ratione ducti, tam temere asserere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam esse consiliginem, cùm scribat Plinius deploratis in Phthisi ejus radicem præstantissimum esse medicamentum, sed tibi debere ex aqua, haberiq; assidue sub lingua. Hoc si sua cum Consiligine ii tentabunt, nulli dubium est, quin tabidos quoscunq; quam primum è medio tollant. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori esse speciem, quod ejus caulis in tertium perduret annum, & fruticis speciem induat, cùm nigrum Elleborum in montibus sæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno virescere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigro succo, ut hoc veneni genere contacta, feræ citius intereant, hactenus non audivi. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum succo venenum, quo illinendis sagittis utuntur Hispani venatores. Id, ut mihi experimento constat, ubi sanguinem contigerit, animalia quæcunq; paulo post interficit. Verum enimvero me in non parvam admirationem adduxit, quod si devoretur, nisi magna fuerit quantitas, nihil plane incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso vesci venatores affirmant, cùm purgationes alvi moliri cupiunt, ob idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere conquisitæ, nihil prorsus comedentes inficiant. Verum ubi facto à jaculo vulnere sanguini se immiscuerit, nullo alio antidoto servari animal potest, nisi devoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando plures audivi. Fabulari itaq; eos putarim vel æquivoce nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hoc illud quoq; præstare posse affirmant. Quandoquidem tantum abest ut nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, ut perforatis auribus vel lateribus immissum virus omne facile extrahat. Hoc sane pastores & rei rusticæ addicti, non ignorant, quippe qui boves pestilentia laborantes & à serpente demorsos insertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusq;, passim curant. Cæterum ad id, quod sententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Mesue descripto nondum assentiri possis, & ob id admones, ut diligenter Mesuem inspiciam, nil aliud nunc replicandæ operæ precium mihi videtur, nisi ut tu epistolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inspicias. Quod si præstiteris & potius veritatis indagandæ, quam mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multo antea Mesuem me diligenter legisse, accurateq; inspexisse facile intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quod cùm scribat Avicenna libro quinto Secacul, esse radices peregrinas Zingiber similes, quæ ex India advehuntur, id satis superq; affirmare crediderim, eos prorsus hallucinari, qui putant Secacul eam esse plantam quæ Fuchsio Siser designat. Atqui si hæc non sufficiant, non video sane, quo pacto tecum de his ulterius agam, præsertim, ubi neglectis argumentis nostris, quibus te respondere sperabam, nil aliud mecum agis, quam quod iterum ad Mesuem relegendum hortaris. Quem cùm antea satis viderim legerimque, parcas obsecro, si in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

Sagittæ illinuntur albi Veratri succo & ita venenatæ fiunt.

Cotonea mala antidotum ad venenatas sagittas.

Elleboro nigro sanatur quadrupedia pestilentia laborantia.

Secacul radix peregrina.

UDALRICUS LEONORUS MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur an Syrupi alvum dejicientes recte, secureq; dari possint pluribus continuis diebus, in diuturnis præsertim morbis.

Etsi sciam, Excellentissime Matthiole, te semper multis & gravibus tum in curandis ægris, tum in rei etiam medicæ (quam certe his temporibus egregie & fideliter illustrare & excolere juvas) publicis ac utilissimis occupari laboribus, de tua tamen in me humanitate & benevolentia tantam spem concepi, ut certo mihi persuaserim, quod si te his utilissimis lucubrationibus intentum, aliquantisper ab iisdem abstrahere videbor, amanter saltem sis laturus hanc morulam, præsertim vero cùm non tam proprii commodi, quàm veritatis & publicæ utilitatis coram te promovendæ gratia, rei ipsius dignitas ad te ut scribam, me compulerit. Sunt sane quidam medici, qui cùm cæteris doctiores videri volunt, semper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & si quid ab aliis ex ratione etiam factum conspexerint, id tamen ut soli sapere putentur, improbare non verentur. atq; ut suam fuco quodam obvelent malitiam, ubi diutius rationem & experientiam oppugnare se posse minime fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro suis firmandis opinionibus sat astute, at parum apte adducere solent. nam adducta vel nihil ex eorum re faciunt, vel si quid tamen facere videntur, ubi diligentius inspecta fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines novitatis potius ostentandæ, quàm veritatis tuendæ studio, vulgo placere volentes, multum sibi sapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam esse puto hos nostros adversarios, qui usum frequentiorem Syruporum alvum dejicientium, humanæ saluti nocentissimum clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum suadent, atq; ut novi quid (prout solent) adferre videantur, novum commentum veteribus inusitatum atq; contra eorum statuta receptum esse dicunt, adducentes & hoc Hippocratis: Concocta medicari atq; movere non cruda. Nobis vero ipsius rei experientia diversum testatur. Videmus enim quam plurimos in Germania Medicos, his syrupis summa cum laude & ægrotantium commodo uti, ipsi quoq; quotidie eorum experimur virtutem, ut quanto minus eos nocere dicere possumus, tanto magis, ut nulla alia medicamenta in diuturnis præsertim morbis conferre, profiteri cogamur, necesse est. Et quamvis nos illorum parum moveant vani strepitus, tamen ne reliqui etiam à tam salubrium medicamentorum usu istorum deterreantur clamoribus, negotium hoc tam utile, tam necessarium, tuum desiderat patrocinium, in quod ut illud suscipias perquam rogo ac intercedo. Quod si feceris, magna vo-

luptate nos afficies & opinionem nostram confirmabis, & præmunies, illos vero non mediocriter confundes & de manifesta pertinacia coargues, si in Syrupis tua publice eo abundius hac de re aperueris sententiam, nempe, Anrecte commodeq; dari possint in morbis, præsertimq; diuturnis, Syrupi alvum dejicientes pluribus continuis diebus, ut quam plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (ut ipsi dicunt & nos experimur) successu. Quin & an hoc fieri possit, præter celebratissimum Hippocratis & Galeni institutum, qui Concocta medicari, & non movere cruda præcipiunt. Quod si feceris, additis aliquot ejusmodi Syruporum formulis (sicut non dubito) non solum à nobis, sed à posteritate quoq; ut in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Ulrico Leonoro Medico, S. P. D.

Probatur dari posse Syrupos alvum dejicientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec esse præter Hippocratis, & Galeni institutum.

Quæstio an Syrupi alvum citantes frequenter dari possint in morbis?

DEficiunt propemodum ingravescente jam ætate caloris innati flammæ, quæ ad studia ante hac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, si tuis literis tam diu non responderim. Quæris à me, an commode recteq; dari possint in morbis, præsertimq; diuturnis, Syrupi alvum dejicientes pluribus continuis diebus, ut plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (ut illi dicunt) successu. Quin etiam petis an hoc fieri possit, præter Hippocratis & Galeni institutum, qui concocta medicari præcipiunt, & movere non cruda. Quæstio sane non vulgaris hæc est, & quæ mihi negotii non parum facessit, tum quod de his differere absq; labore nequeam, tum etiam quod non desint Medicæ facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem sequuti, hosce Syrupos non solum dari prohibent, sed maledictis & execrationibus detestentur: alii vero contra experimento & rationibus quibusdam nixi, eos cæteris fere præferunt medicamentis & secure recteq; dari posse contendunt. Namq; si hos vel dari prohibeam, vel præcipiam, non deerunt qui nostram improbabunt sententiam, & mihi fortasse laborem facient. Verum tametsi mihi laborem & periculum subeundum esse sciam, constitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quam laborem subterfugere & adversariorum morsus pertimescere. Existimo enim plures fore, qui nostram sententiam sint comprobaturi, quam qui eam convellere conabuntur. Erunt etiam alii opinionem nostram sequuti, qui non solum eam pro virili defendent, sed etiam æmulorum petulantiam compescent. Ut autem, quod de re hac sentiam, tibi explicare incipiam, in primis distinguendum est, de quo Syruporum genere nobis intelligendum sit, an scilicet de his, qui clementioribus parantur alvum dejicientibus medicamentis, cujusmodi sunt Cassia, Manna, Rhabarbarum, Rosarum dilutum numerosis macerationibus paratum, aut Syrupus ex eo confectus, aut ipse purus rosarum succus, Fumaria, Mercurialis, Epithymum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & hujusce classis alia: vel de his, quæ Scammonium, vel Turpetum, vel Pytiusam, vel agrestis Cucumeris succum, vel Elleborum, vel alia similia, quæ elective (ut ajunt) purgant, & proprie φάρμακα à deleteria eorum vi appellavit Græcorum antiquitas, excipiunt. Si itaq; de his, qui tantum clementissimis illis parantur simplicibus, intelligamus, haud dubie affirmabo, facile & recte dari posse hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus: nec esse id præter Hippocratis & Galeni institutum. Alios vero minime. Quandoquidem si recte Hippocratis verba expendantur, quæ sic habent, πέπονα φαρμακεύειν κινέειν, μὴ ὠμά, facile sane deprehendet quispiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quam non debere cum Pharmacis, id est, cum electivè purgantibus medicamentis immatura expelli, quod ejusmodi pharmaca, ubi humores incoctos repererint, eos non dejiciant, sed sanguinem inficiant colliquentque, ac perniciosa sint. Ejusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quæ clementiora sunt, nec electivè, nec fortiter purgant, nec ullo præterea modo sanguinem colliquare, vel inficere possunt: horum perpauca ipsis cognita fuere. Namque Cassiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus novit unquam. De Manna tamen meminit is libro tertio. de aliment. facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octavo, de simplicium medicamentorum viribus, sed utriusq; medicamenti dejectoriam facultatem ignoravit. Id quod posthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui recte sane clementiora hæc medicamenta Benedicta vocavere, quod nihil in eis repererint, quo sumentium corpora ullo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum utilitate hæc propinantur à medicis. Siquidem si negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur post hæc per universum corpus in venis, non sine ægrotantium discrimine. Ideoq; haud recte, mea quidem, sententia, hactenus contendere quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari non debere dejectoria medicamenta in morborum principiis, qui si scivissent, de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi proprie designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare velle, Syrupos alvum citantes in ægritudinum principio assidue diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quæ in ventriculo locisq; circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent evacuationibus. Sed cum in principio ea omnia medicamenta, quibus iidem Syrupi constantur, tuto dari possint, longe tutius dantur ubi jam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc esse institutum, sed Galeni. Quippe qui lib. 13. de Met. cap 15. de jocinoris phlegmone agens, jam ubi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare non docet assiduis medicamentis alvum dejicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, ubi phlegmon jam concoquitur, etiam valentioribus urinam moventibus medicamentis in cibis uti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino. &

Medicamenta clementia, quæ dicantur.

Medicamenta quæ elective purgant.

Nec Mannæ nec Rosarum dejectoriam facultatem novit Galenus.

Clementia medicamenta cum utilitate propinari in morborum principiis.

Galenum in jocinoris phlegmone quotidie dedisse medicamenta alvum dejicientia.

Smyrnio

Smyrnio & Meo, sicut etiam ventrem vacuare, si jocinoris cavum afficitur, Cnico cibis admisto, & urtica, & Mercuriali, & Epithymo, & Polypodio, & omnibus praeterea, quae modice alvum dejiciunt, magisque in remissionibus, tum his ipsis audacius, quam ante, utendum: tum vero quae his sunt valentiora, partim in Ptisana incoctis, partim tusis & in mollissimum pulverem redactis. Exhibenda vero & haec sunt, vel ex Ptisana, vel ex aqua. Ego namque etiam Polypodii aliquid in Ptisana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Haec ille. Quibus palam est à Galeni dogmate haudquaquam deviare Medicos, qui ubi in morbis signa concoctionis appareant, clementia medicamenta continuis quibusdam diebus in Syrupis exhibent, non solum in diuturnioribus, sed in aliis etiam morbis. Constat praeterea ex hisce Galeni verbis non modo perquam recte dari posse in Syrupis clementiora haec medicamenta, sed etiam ubi morbi intensio remittitur, id est, ubi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora, ut Elleborus Ptisana incoctus. Quo fit ut nihil sit quod prohibeat, quominus possimus etiam nos hujuscemodi medicamenta suo tempore propinare. & praesertim clementioribus admista, quòd haec praeter id quòd alvum dejiciunt, propria sua facultate manifestis subinde qualitatibus exuperantes humores praeparant, quum fere omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abstergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admistum facile separatur, & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute.

Nigrum veratrũ & Polypodiũ in Ptisana quotidie propinat Galenus.

Quid agãt electiva purgantia cum clementioribus admista.

Servari hanc medendi normam passim ab omnibus in universum Medicis, tam qui probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animadverto. Siquidem ubi datis prius Syrupis ad coctionem facientibus, ac exsolvente subinde pharmaco, febris non remiserit, ad alios statim properant, quorum vis humorem praeparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediunt, modo Syrupos propinantes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iisdem Rhabarbarum macerantes tenui linteolo exceptum & pluribus assiduis diebus propinantes. Caeterum perquam felicissime etiam dantur hoc modo alvum citantes Syrupi in frigidis admodum & pituitosis affectibus, quin etiam in iis qui ex adustis proveniunt humoribus, quorum concoctio vel tarde admodum, vel fortasse nunquam sit futura, ideoq; Avicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari praecipit. Quinetiam Dioscorides anno toto quotidie Bryoniae radicem drachmae pondere Comitialibus, attonitis & vertiginosis propinandam suadet. Ideoq; si fortiora & electiva purgantia medicamenta in hisce morbis non sine auxilio pravres dedere Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quominus nos in similibus morbis securius clementioribus utamur? ac etiam quandoq; ubi necessitas adsit, electivè purgantibus, ut Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil sane, nisi potius quorundam opinionibus, quàm rationib. & experientiae addicti esse velimus. Eadem etiam convenire (ut diximus) in adustis morbis nihil mihi verendum est, cum Galenus libro secundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamentis, ex quibus sanitas sequitur, prompte succumbere scribit, & id tam diu faciendum praecipiat, donec sanitas pristinae partis subsequatur. Id quod etiam repetit lib. 14. Methodi, cap. 9. his verbis, Communis igitur curatio est, ut humorem unde vitium est, natum illico vacues simili vacuationis genere ei, quae in aliis tumoribus supra est comprehensa, mox prohibere potissimum si fieri potest, ne de caetero ejusmodi succus in venis colligatur. Sin id fieri nequit, saltem cum omnino ex intervallis vacuare & simul particulam firmare, ne quid humorum redundantia ad eam confluat.

Medicos omnes in diuturnis febrib. uti in Syrupis Rhabarbaro.

Dioscor. anno toto vitis albae radicem epilepticis propinandã suadet.

Cancrum frequentibus medicamentis purgantib. curat Gal.

Quibus palam est nihil sane obstare, ubi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continue affluant, quin ii medicamentis alvum dejicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (ut Galenus inquit) ut ea iis misceantur, quae laesis languentibusque particulis robur conferre valeant. Cujusmodi sunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Rosarum succus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinae. Siquidem ubi frequentioribus evacuationibus aliquid non accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profecto noxius esset, quam frequenter evacuare. Atqui quum omnibus palam sit, quod in pituitosis morbis maxime conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Syrupi convenient, ubi in diuturnis affectibus pituita plurimum redundet. Quippe non solum iidem morbi materiam paulatim partim praeparabunt, partim educent, eo quo praediximus modo, sed peculiariter etiam extenuabunt.

Syruporum purgãtiũ utilitas.

Quod autem haec alvum ducentia medicamenta assidue sumpta corpora nostra extenuent, manifeste palam facit Galenus libro 6. cap. 8. de sanitate tuenda ubi obesos extenuare docet, his verbis. In his qui immodice sunt obesi, minuenda digestio est, augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digestio assidua ventris dejectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta quaecunque continent, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libro 3. Methodi in Jocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & hujusce classis aliis. Id quod apertissime declaravit Avicenna, Fen septima, quarto capite de corporis obesitate, sic inquiens. Et medicinae lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniam convertunt cibum à venis, & ideo quando administrantur, multoties fit virtus attractiva pigra, & consuescunt venae evacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad intestina, & quando sunt medicinae lenientes naturam, subtiliantes & diuretica, non pervenit ad venas res magna ex nutrimento. Haec ille.

Obesorum corpora assiduis purgantibus medicamentis extenuare docet Gal.

Quibus facile patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guajaci decocto medicamenta haec dejicientia assidue addunt, cùm nihil magis in hoc morbo conveniat: quàm extenuatio exiccatiove, quam perpetuo molimur cum Guajaci decocto. Nec valet eorum argumentum, quod ubi alvum ducentia illa eidem decocto admisceantur, illico deperdatur decocti ipsius propria facultas, qua sanari morbum Gallicum fatemur, quum facultas haec superari non possit, nisi alia fortasse alterius medicamenti propria facultate, quae illi fuerit contraria. Nam sicut manifestae ligni illius qualitates calida & sicca minime impediunt in jecinore calida & sicca temperie affecto, ut in morbo Gallico semper evenire non ambigimus, quominus vis illa occulta jecur ad suam temperiem naturalem restituat, ita nec ducentia alvum medicamenta id efficere valent, imo potius decocti ipsius vires augent, quod materiam continue minuant & exiccationem augeant, adeo ut non opus sit tam tenui victus ratione uti aegrotantes. His accedit multorum exemplum, qui cùm nullo alio medicamento, nec simplici Guajaci decocto pluries sumpto sanari potuerunt, ipso tamen dejectoriis medicamentis admixto, tandem sanati sunt.

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici dejectoria medicamenta cum Guajaci decocto misceri prohibent.

Purgantia medicamẽta cum Guajaci decocto magno dari auxilio.

Atqui animadvertendum est, quod in frigidis ac diuturnis morbis, ubi humores praeassati non sint, hi syrupi alvum moventes propinari non debent, nisi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorum humorum. Sed haec cum valde calidis & tenuium partium medicamentis facienda non est, quòd talium facultas concoquendi non sit, sed praeparandi, quae jam concocta sunt, vel concoqui coeperint.

Quid servandum in propinãdis Syrupis alvum dejicientibus

Quibus cũ medicamẽtis humorũ crudorum concoctio sit molienda?

cœperint. Namque si cruda adbuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperate calidis, ut Galenus docuit, in quarto de ratione victus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus ventriculo & hypochondriis adhibitis, ut idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Quæ in re maxime præstat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florum decoctum. Namq; his auxiliis fovetur naturalis calor, adeo ut quiescentibus ob id humoribus commode concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatusq; calor ad hoc maxime faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis valde medicamentis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, ut non concoquantur humores isti, sed potius putrescant.

Qua ratione quove tempore concocta præparari debeant?

Ubi vero concocta fuerit materia, vel saltem concoqui cœperit, securius calidioribus uti possumus medicamentis ad ejus præparationem conficiendam, una cum exolventibus alvum Syrupis, ut etiam antea dictum est. At ubi humores præassati fuerint, cum ii veram concoctionem pertransierint, quanquam vera concoctione tunc opus non est, oportet tamen nos innatum juvare calorem, quo incoctos humores cum præassatis conjunctos concoquat, adeo ut semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce Syrupos veniamus. Possem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiam ostendere, quod multi sint inter recentiores, ut Montanus ille clarissimus, qui hujuscemodi utuntur Syrupis experientiis docti, sed ne Minervam docere videar, lubens ea omnia prætereo.

Medicos omnes plurimum debere Mauritanis authoribus.

Addam autem tantum hoc, quòd plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hæc tam salubria ostenderunt medicamenta, quibus tutius uti possumus, tam in diuturnis quàm in acutis morbis, in quib. non nisi magno cum ægrotantium discrimine electivè dejicientia medicamenta propinari possunt. Nunc autem reliquum est, ut pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Syrupos parare soleam, in pituitosis & atrabiliariis affectibus, quinetiam in morbi Gallici curatione. Quod & sciam super vacaneum esse, quod non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Syrupos, ne tamen fortasse putares me hoc laboris velle subterfugere, hic habes, quo ego utor in pituitosis & Melancholicis affectibus.

Syrupi primi ad pituitosos affectus parandi ratio.

Sumito itaq;, Adianti
Aspleni
Betonicæ
Agrimonii
Intubi
Cichorii
Amaraci
Florum Stœchadis
Salviæ
Rorismarini — *Singulorum manipulum*

Radicum, Fœniculi
Petroselini communis
Asparagi
Eryngii
Centaurii majoris — *Sing. unciam.*
Polypodii contusi drachmas V I.

Seminum. Anisi
Fœniculi
Ammi
Coriandri — *Singulorum sesquiunciam.*
Agallochi drachmas II.

Santalorum Flavorum
Alborum — *Sing. drach. I I I.*

Fervefacito hæc omnia servato coctionis ordine, in aqua libris decem ad tertias, & subinde mundo linteolo percolato. *Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram.*
Cinnamomi electissimi drachmas X.
Florum cordialium Sing. unciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel stanneo vase angusti orificii, & affuso decocto præscripto ferventi, macerentur in calido loco, occluso vasis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item hujus diluti li. I I I.
Diluti Rosati pluribus rosarum macerationib. parati, vel succi rosarum puri, ubi dilutũ non esset ad manus l. II
Sacchari libras I I I.

Coquito ad tertias, nunc addito Rhabarbari selecti crassiuscule secti sescunciam Turpeti optimi semiunciam, & coquito usq; ad Julapii consistentiam. Demum sacculo lineo percolato, & vase mundo asservato.

Syrupi secundi parãdi modus.

Atqui si compendium desideras, hoc aliud parari jubeto, minori tempore ac labore.

Sumito, Foliorum, Senæ orientalis uncias. I I I I.
Absinthii Pontici manip. Semis.
Adianti
Asplenii
Intubi
Cichorii
Melissophylli
Betonicæ
Hyssopi
Agrimonii — *Singulorum manipulum.*
Radicum, Fœniculi unciam.

Petro

Petroselini
Apij
Asparagi
Polypodij
Eryngij
} *Sing. drachmas VI.*

Glycyrrhizæ mundatæ drach. III.

Seminis.
Anisi
Fœniculi
Apij
Ammi
} *Singulorum Semiunciam*

Cinnamomi selectissimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præstantissimi semiunciam.

Coquito omnia in aqua quod sufficit, servato legitimæ coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum sat fuerit ad conciliandum dulcedinem. Præbeto quotidie diluculo uncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis, & virium ratione.

Syrupus in melancholicis affectibus.

Cæterum ubi velis his uti medicamentis, in Melanchol. affectib. Epithymum & radicum nigri veratri cortices pro arbitrio. Quinetiam Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cum in dilutis, tum etiam in decoctis.

Syrupus Guajaci decocto admiscendus.

In morbi Gallici autem curatione ita parato.

Sumito
Fumariæ
Adianti
Espleni
Intubi
Agrimonij
Cichorij
Pulegij
Betonicæ
Melissophylli
Florum *Lupulorum*
Stœchadis
Borraginis
Buglossi
Rosarum rubearum
Radicum, *Glycyrrhizæ*
} *Syngulorum manip.*

Fœniculi
Borraginis
Buglossi
Centaurij majoris
} *Sing. unciam.*

Polypodij uncias IV.

Seminum *Anisorum*
Pæoniæ
Fœniculi
} *cujusq; semiunciam*

Corticum *Myrobalanorum*
Chebulorum
Emplicorum
Nigrorum
} *Sing. drach. X.*

Radicum Ellebori nigri unciam.

Zedoariæ drachmam.
Santalorum Flavorum
Alborum
} *Sing. semiunciam.*

Coquito omnia in aqua quod sufficit, servata legitimæ coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde, *Foliorum Sennæ orientalis libram*
Epithymi Cretici uncias IV.
Cinnamomi selectissimi minutim concisi unciam.

Excipito tria hæc fictili vel stanneo vase haud amplioris, & deinde affundito decocti præscripti ferventis lb. VI. & concluso vasis ore ne quid expirare possit in loco calido collocato, maceratoq; sic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito post hujusce Diluti lib. IV.
Diluti rosarum crebris macerationibus parati, vel succi rosarum puri ubi dilutum non sit manu, libras II.
Syrupi de pomis Sabor Regis libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciam. Et coquito deinde quousq; concipiat Julapij consistentiã, postea colato & asservato. Propinato mane binas uncias, & usq; ad tres. ubi adstrictior fuerit alvus, additis Guajaci decocti unciis quaternis quinisve. Quiescat deinde affectus, nec sudet. Vesperi sumat decocti Guajaci simplicis horis trib. ante cœnã uncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat ejusdem decocti uncias quatuor, & post horã capiat cibũ. Ubi autem compendiosius medicamentũ parari cupias, ita rem expedito.

Syrupus compendiosior.

Sumito,

Sumito, *Decocti primi Guajaci lib. VII.*
Foliorum Senæ Orientalis lib. V.
Rhabarbari selecti unciam.
Epithymi drachmas X.
Polypodij semicontusi uncias V.
Radicum { Borraginis, Buglossi, Glycyrrhizæ } Sing. sesunciam.
Seminis Anisi unciam.
Ammi semiunciam.
Florum cordialium singulorum unciam
Santalorum Flavorum, Alborum } cujusq; drac. III.

Coquito simul omnia, servato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prabeto diluculo senas uncias, nec affectum sudari finito. Reliqua expedito ut in altero diximus.

Hac boni consulas velim, mi Ulrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quod tibi gratificari possim, velim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissime. Vale. Pragæ.

JOANNES CRATO MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob malevolorum insectationes à Republica juvanda suis studiis se dimoveat.

Beneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimum plurimam amavi: ac cùm laborib. tuis sape suavissime perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq; si quo modo possem, in curriculo industria, in quo tibi malevolentia atq; impudentissima maledicentia, impedimenta quadam objiciuntur (etsi virtus tua confirmatione nostra non egere videatur) confirmare. Sed amoris atq; officij mei iter nescio quid impedivit, nec inepto movendi partes, qua sunt prudentia, mihi assumere volui. Cùm autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, ut Dioscorides illustrissimus ab ingenij tui prastantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atq; benevoli animi mei significatione tibi alcar addere visum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας Borussi, aut aliorum insectationes a laudabili instituto te dimovere patiaris. Minime recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde est ac insaniam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est grate, tua fama, Borussus ille conquisitis monstris vocabulorum ineptissime, parum apud bonos & virtutis rectiq; amantes nocuit. Leves si commovit, sua pessime consuluit. Unica autem Socratica ratio respondendi convenientissima videtur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, aquo animo pati, prasertim cùm vera proferre atq; tueri absq; altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id quod huic Epistola non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam praclarissima merita, valde amari, verumetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias ingenij tui dotes & virtutes intime novit, candidissime æstimat & perspectissimas habet. Hunc meum animum, si ulla re verius, atq; evidentius, quàm literis probare potero, efficiam, ut id quod sum, me tui studiosissimum & amantissimum cognoscas. Nobilem & prastantem virum dominum Sauramannum, ut ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris, magnopere peto: Bene vale. Vratislavia.

Contra Guilandinum.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Johanni Cratoni. S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia, & ejus nonnullæ discerpuntur calumniæ.

Non dixerim facile, mi Crato, quantū mihi placuerit tuum de Borusso illo impudentissimo judicium, non certe quòd gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis, sed quòd illorum testimoniis, apud omnes inclarescat nefarie & prope dixerim scelerate istos mecum agere, dum maledictis & virulentis scriptis invidiā mihi & laborib. meis facere nituntur. Id quod ita magno cum affectu, tamq; pertinace animo agunt, ut tanquā rabie correpti canes sic illis ira adversus innocentiā perciti latratib. & morsu, aut sicut tu prudenter dixisti, etiam calcibus tanquam asini quidam me impetant. Atq; utinam quanto strepitu spirituq; provolvunt criminationum maledictorumq; suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent,

Digitized by Google

possent, niterentur saltem, æquiore certe animo acciperemus etiam ea, quæ contra nostram sententiam afferentur. Sapienter tu quidem & amicissime præcipis, ne patiar à Berusis, vel aliorumcunque, maledictis, ac insectationibus à meo me demoveri instituto, verum ego ita vitam meam jampridem institui, ut nihil mihi magnopere metuendum existimarem, quod quidem à culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, ut à juvanda meis studiis posteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me avertere sinam. Etenim si pulchrum est (ut ajunt) laudari à laudato viro, putaverim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, prudentem virum neminem optare, quum id hominum genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Imo vero ab iisdem si vituperentur studiosi, & de Republica bene meriti, maximo id illis semper esse honori existimavi, cum hujuscemodi insidiatorum consilia, nihil aliud moliantur, quàm virtutem opprimere, veritatemque confundere, vitium vero (si tantum possent) extollere & mendacium fucatis sophismatibus ubicunque alere, ut præ cæteris hisce illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Hujus factionis principem locum obtinere hoc ævo Guilandinum, quem tu una cum cæteris merito vituperas, neminem jam latere censeo, qui ejus in me calumnias, criminationes, convitia, maledictaque omni sane fœditatum genere illita, in libello illo, non ita pridem Patavii edito, perlegerunt, à quo jam omnes tam ejus amici quàm inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est, tanquam à fœtore intolerabili nares non aliter avertunt, quam ab horribili quacunque latrina. Quàm autem, præter id quod malus est, etiam amens sit, palam facit infœlicissimi libelli vel titulus solus. Cum enim eum Apologiæ nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quæ à me contra eum in Epistola ad Celeberrimum virum Gabrielem Faloppium de Bulbo, Castaneo, Oloconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quæ mendax inscriptio pollicebatur, sed se totum addicit convitiis, nisi quod obiter mihi quædam errata, centum circiter numero (ut ipse inquit) objicit. Quòd si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quæ facile possem, tam angustam ei citra magnum meum negotium Europam redderem, ut vestigium in ea, quo pedem poneret, vix esset inventurus. Sed melius est me temperare, vel justissima ira mea. Jam vero quàm levibus armis contra me pugnat, dum errores (ut ille ait) quosdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorum scriptorum autoritate recenset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubie insignem pessimi hominis ubique impudentiam, & rei plantariæ imperitiam deprehendes, quotiescunque me erroris alicujus insimulat.

Laudatur Cratonis consilium.

Nebulonũ Sycophantarum quæ munus.

Guilandini apologia.

I. Confundere me imprimis duo medicamenta scribit, Folium & Malabathrum. Sed manifesti mendacii illum accusant studiosi omnes qui mea in Dioscoridem commentaria perlegerunt, ubi Syriaci folii & Indici Malabathri, non confuse (ut ille mentiri non erubescit) sed aperte, & perquam distincte ex Plinio memini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio convoluto, colore arido, ex quo oleum ad unguenta exprimebatur, alterum vero in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo, Græcis Μαλάβαθρον appellatum. II. Eadem præterea calumnia in Cassia, & Cinnamomo me falso insimulas, cùm tam aperte mentiri audeat, scripsisse Galenum Cinnamomum transire in Cassiam, non autem Cassiam, ut ego verteram, transire in Cinnamomum. Sed tam procacis nebulonis calumniam, quàm maxime detestantur Galeni ipsius verba lib. I c. 11. de Antidotis, quæ sic habent, [illegible] *id est. Quandoquidem autem dixi transire ex Galbana in Sagapenum, quicquid illius spumosum, consistens, albumque, facile in humorem dissolvitur, addendum etiam hoc sermoni est, & maxime propter similitudinem permutationis ex optima Cassia in Cinamomum. Nimirum vidi jam sæpius Cassiæ procera, quæque ita fœliciter excrevisset, ut ad fruticis magnitudinem perveniret germina exquisita plane similitudine Cinamomi, tam quo ad aspectũ, quàm corticis tenuitatẽ, aliasque certissimas Cinamomi notas quas tum gustu tum odoratu exploramus. Atqui longè etiam cumulatius c. 14. ejusdem l. idem recitavit Gal. sic inquiens.* [illegible] *id est, Cassia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex transmutatione illius Cinamomum, adeo ut conspiciatur quidem tota ipsa quasi arbor exquisita Cassia, germina autem quædam in ea Cinamomi continua ipsis Cassiæ ramis reperiantur. Hæc ille. Quæ quidem qui legunt, non sine indignatione & stomacho mendacissimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, sibi certo persuadentes, diutius hunc apud Aristophanem, mimum, histrionem, parasitumque, professum, quàm apud Dioscoridem & Galenum in plantaria præsertim facultate versatum.*

Guilandini objectio in folio & Malabathro explosa.

Calumnia in Cassia & Cinamomo confutata.

Cassiam transmutari in Cinamomum, non cõtra, contra Guilandini inscitiam.

III. Cæterum quàm etiam à Poetis explodenda veniat novi hujusce interpretis sententia in censendo Viburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, non plantæ alicujus singularis esse nomen sed cujuscunque in universum virgulti fruticisve proprium, ii facilè judicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi. Sed cum frutices virgultaque prope innumera habeantur, spinosa, rigida, obductique duritie ramis, nec ulla in parte obsequiosis, hujusce fabulatoris insolentia omnibus palam fit, qui nulli lentori obnoxii, sed veritati tuendæ addicti, rigidiori vultu hasce intuentur ineptias. Quibus præ cæteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandaque, inter recentiores facile primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Græci sermonis peritia, quàm plurimos antecellit. Is enim contra nugatoris hujusce fabellas, eam ipsam plantam Viburnum putat, cujus nos imaginem appingi curavimus. Non solùm quod flexilis, ac lenta valde omnibus suis partibus habeatur, sed etiam quòd in Gallia hactenus proprium retineat nomen. Siquidem Galli arbusculam hanc, una tantum detrita litera, suo idiomate Viurna vocant.

Guilandini sententia in Viburno improbata.

IV. Atqui an Armenius bolus (de Orientali & selectissimo loquor) quo passim utuntur Medici, terra sit Sinopica, non sine reprehensione respondebit Agricola præcellens fossilium indagator, quippe qui tametsi hæc olim à Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen invenit, importabatur, nihilo secius haberi alibi etiam inquit: in aurariis, argentariis, ærariis ferrariisque, metallis, in quibus in Ilua (ut alias diximus) Tyrrheni pelagi Insula, hujusce rubrica plurimum invenitur. Est enim hæc (ut Dioscorides inquit:) gravis, densa, ad jocinoris imaginem vergens, non autem (ut selectissimus Armenius bolus) levis, & butyri instar pinguis. Utimur & nos nostra Sinope, quam vilem, rudemque, bolum Seplasiæ appellant, ad

Calumnia in Armenio Bolo confutata, non esse Sinopicam terrã.

san-

Zedoariam vulgarem non esse Costum

sanguinis profluvium, quemadmodum & Galenus usus est, ubi Lemnia terra non erat ad manum. Quæ in re non obscuras sane vires retinet. Zedoariam præterea legitimum esse costum, ut impudens somniavit Guilandinus, negabunt proculdubio Dioscorides & Galenus. Ille quidem quod Helenii radicibus, quæ vegetæ magnæq; sunt, Costum adulterari scribat, hic vero quod pluribus in locis asserat Costum ex discussoria & adstringente constare facultate, & adeo eximii fragrantiæq; esse odoris, ut non minus ad unguenta odoratiora paranda ejus apud antiquos invaluerit usus, quam malabathri, amomi, casiæ atque myrrhæ quibus tamen tum notis tum facultatibus Zedoaria prorsus destituitur, cùm potius graviter, quam suaviter oleat. Adde quod Costo Galenus leviculam plane amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remissior gustu facile deprehendatur.

Saliuncam non esse Nardum Celticam.

VI. Saliuncam quoque non esse Celticam Nardum manifesto indicat Plinius libro 21. quippe qui uno & eodem capite, de utraque speciatim egit, tanquam de plantis inter se differentibus. Nec præter id, ea tantum iis dissident notis apud antiquos autores, sed etiam natali solo & viribus.

Dictamnũ album non esse Tragium.

VII. Nec minus in censendo albo Dictamno, quod Dioscoridis Tragium facit, hallucinatus deprehenditur sordidus hic Matthiomastix, cum Tragium Dioscoridi sit semine, folio, ramis, singulis Lentisco minoribus, Dictamni vero hujusce folia, triplo Lentisci foliis majora habeantur. Adde quod è Tragio lacbryma distillet, quæ illita spicula e vulneribus ejiciat. Id quod in alba Dictamno nusquam hactenus visum est.

Cneoron non esse Thymælæam neque Chamælæã Cneoron Theophrasti à Cneoro Dioscor. & Galeni differt.

VIII. Cneorum quod videat inter adulterinas Thymelææ nomenclaturas habere Dioscoridem, quodq; habeat Galenus libro nono, capite tertio de compositione medicamentorum ex Archigene καὶ κνέωρον ἔνιοι Χαμαιλαίαν καλοῦσι: quinetiam quòd scribat Plinius lib.23.cap.21. Thymelæam aliquibus Cnestrum, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotasse ignorabat, non sine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimvero, si tantum rei herbariæ peritiæ, quantum maledicentiæ haberet, facile quidem novisset utrumq; Theophrasti Cneoron, a Dioscoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius. Theophrasto duo Cneori genera descripta reperio. Album quidem odoratum & nigrum inodorum. Atqui utrunq; radice nititur grandi alteq; descendente, floretq; post æquinoctium autumni, & multo denique tempore floret, humiq; se spargit. Thymelæa vero Chamelæave ambæ graveolentes sunt, grandi altaq; radice haudquaquam nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procumbunt. Adde quod nigro Cneoro folia, Tamaricis reddidit Theophrastus. Sed ejusmodi folia, nec Chamelææ, nec Thymelææ insunt.

Cneorum Cassiam ab Igino appellari.

De hoc albi Cneori genere meminit Plin. lib.21.c.9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est Gaza. De altero vero Cneoro, de quo Dioscorides & Galenus scripserunt, in quo Gnidium granum nasci ait, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrast. statim simul ac de pipere egit, non autem, ubi tam diligenter Cneori historiam describit lib.6.c.2. de plantarum historia, utpote, qui Gnidium granum non ignorabat Cneori non esse fructum. Plura autem reperio plantarum similia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephium planta per se est, ita proprie appellata, verum & sempervivum tertium ipse quoq; Dioscoridi Telephium appellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides, Asarum Baccarem, & Asplenum Hemionium, cùm tamen Parthenium, Baccharis, Hemionium aliæ per se sint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur.

Guilandini ignorantia in cẽsendo Ben rubro.

IX. Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrum Mauritanorum una cum vulgo esse pronuntiat, cùm tamen nullis notis Ben ipsum referat. Feram tamen patienter, quæ hac in censura, de sylvestri beta contra me affert, quòd eadem de re, longe magis laceret Galenum, ut Plinium servet, qui aliorum fidem sequutus, in quamplurimis deceptus est. Is enim Limonium sylvestrem Betam esse ait. Quo fit, ut non Galenus neque Matthiolus, qui de Limonio satis superq; scripserunt, male herbarii (ut ille inquit asinus) Betam sylvestrem subtrahere cupiant, sed Plinius & Guilandinus, id facere nitantur.

Galenus à Guilandini impugnatione defenditur.

Sabinam Bacciferã reperiri.

X. Bacciferam Sabinam si nusquam vidit, tam summus plantarũ indagator, cur Fuchs. & Matth. reprehendit? Matth. scio ego è Baccifero ramo suam appinxisse Sabinam, nec vereor quinetiam Fuchs suam quoq; ex viva planta delineari curaverit. Sed hujusce tam severi Rhizotomi censuram inanem, infirmamq; pronunciant Avicenna, ac etiam Serapio, qui de Sabinæ baccis apertissime meminere, & in medicum usum vertere.

Guilandini calumnia in Cedro explosa.

XI. Porro jam ad stuporem usque hujusce calumniatoris insolentiam, infidelitatemq; demiror, quod mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnam bacciferam esse arborem. Hominis tam procacis mendacium deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem commentaria.

Veratrum album non esse consiliginem.

XII. Quid dicam etiam de hujusce blateronis in consiligine censura, ubi mentiri tam temere audet? Inquit enim, quinimo etiam affirmat, Plinio, Columella, Vegetio, Absyrtoq; Veratrum album Consiliginem vocari, cùm tamen horum nemo id ullibi scribat. Consiliginis radicem inquit Plinius deploratis in Phthisi præstantiss. esse medicamentum, sed bibi debere ex aqua haberiq; assidue sub lingua. Ubi autem legerit novus hic Aesculapius albo Veratro curari posse Phthisicos, subdiq; id Glycyrrhizæ vice sub lingua, recitet is inter cætera quæ refert, deliramenta.

Herbam Belladonnam non esse Mandragoram

Lætetur futura posteritas tantum se medicum habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis revocet ad vitam. XIII. Solanum majus, Italis herba Belladonna vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, unica tantum racemorum nota, cùm tamen, nec foliorum, nec florum, nec caulium, nec radicis usquam meminerit Theoph. Non enim planta ex racemis tantum, ut ex auribus Asini cognosci possunt, sed aliis pluribus notis.

Calumnia in somnifico Solano exclusa.

XIIII. Somnificum à Luca Ghino acerrimo simpl. indagatore Pisis mihi transmissum est sine floribus, crocatis baccis, folliculo obtectis, frequentibus caulibus, foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (ut Theoph. inquit) pilosis, & in ima parte latioribus, radice subalba, ut in sicca planta idem assignat Theophrastus, & ut Ghinus asserebat, saxosis locis & maritimis nascens. Has itaq; si perpendamus notas, vanam acerrimi sophistæ censuram, facile è suis dejiciemus præsidiis.

Rotundum piper non esse Cubebam.

XV. Rotundum piper Indicum jam negotiator factus, Theophr. Cubebam esse statuit. Sed videat diligentius oportet, invertatq; piperis acervos, si ad mentem revocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotundi piperis baccas, subrubro adhuc putamine obductas, minime rugosas ervi æmulas, tegmine, carneq; constantes (ut idem inquit Theophrastus) sicut laurina bacca. Cubeba enim intra putamen non carnem, sed nucleum includit, qui longe magis amarorem, quàm ullam resipit acredinem. Majori sane injuria affici non poterat Theophrastus, quam illi genuinum rotundum subtrahere piper, ac si tam notum aroma illi fuisset ignotum. XVI. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, quod is rotundum piper facit, apud Hippocratem respondebit Galenus quem ille temere reprobat, libro de obscuris Hippocratis vocibus.

Santala nostri usus legitima.

XVII. Santala nostri usus, contra hujusce convitiatoris opinionem, Mauritanorum esse Santala perpetuo crediderim, sed aberrasse eos in eorum temperamento, una cum cæteris doctissimis Medicis, non ambigo. Quæ de maro & amaraco scripserim qui legerunt in

meis

meis in Dioſcoridem commentariis, merito hunc damnabunt calumniatorem, & omnium mendaciſſimum promulgabunt. XIX. Fabariam, quam tam temere Telephium non eſſe me putaſſe cenſet, ſi quis Telephii modo calidam abſterſoriamq́; dixerit, hunc extremo laborare ſtupore, quis non aſſerat? Hanc ſi (ut in commentariis noſtris diximus) Telephium facere volumus, dicamus neceſſe eſt, hiſce facultatibus noſtram carere Fabariam, ob cœli ſoliq́; noſtri temperiem, ut de Cyrenaico Aro ſcribit Galenus. Sed Telephium Theocrito Nicandri Scholiaſta vocari Scorpioidem noſtram, nihil ſane moror, quòd plantis pro regionum more diverſiſſima ſint nomina. Sat quidem mihi eſt, hanc plantam Dioſcoridis Scorpioidem adeo per omnia referre, ut nulla prorſus nota ſit, quæ reclamet. XX. Cæterum quantum in cenſendis Dioſcoridis noſtri plantis valeat hujuſce Pſeudocrateva judicium, quis non noſcet in cenſendo Amello. Jam ſævientem illum in Vergilium video, virga una colligatis, ad ejus compeſcendam inſcitiam. Siquidem cùm is florem, non herbam deſcribat, ferula excipiendum hunc eſſe putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonii minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta ſententia accipiendum cenſet. An quiſquam, niſi ſtolidus amenſve, non videt nullam caulium ſylvam ipſamq́; ingentem (ut Vergilius idem ſcribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo ſaporis aſperitatem, quæ in hiſce plantis nulla reperitur, quinetiam florendi tempus præterea, quod tantum Vere ipſo inchoante floreat Primula veris ac pariter Chelidonium illud adventantibus ad nos hirundinibus, Amellus vero autumni tempore, intonſis à falce jam vallibus. Præter hæc cum florem, non herbam deſcribat Vergilius, de foliolis illis ſeſe in toto floris ambitu circumfundentibus ſcripſiſſe neceſſe eſt, non de herbæ cujuſvis foliis. Atqui ſane demiror, quod etiam ut tertium Amellum in medium afferret, majorem non attulerit Perſicariam, quòd huic longe evidentiora, quàm illis allatis plantis nigra illa ſtigmata in foliis videantur, ut numeroſiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterum cum te virum doctiſſimum eſſe intelligam, cui mihi non opus ſit, hæc omnia explanare figmenta, cumq́; jam ad nauſeam uſq; de his alias diſputaverim, plura hic Guilandini ſomnia nunc explanare non libuit, quinetiam ea potiſſimum cauſa, ne mea ingraveſcentis jam ætatis momenta, quæ in poſteritatis & Reipub. commodum mihi conferenda ſunt, in hiſce confutandis inanitatibus conteram. Boruſſum hunc divina eſſe indole facile intelligo, quòd non ſequi tantum naturam, ſed et præire, non illam explicare, ſed novam per ſeipſum condere velle videtur. Non dubito quin ubi ex India in Italiam redierit, modo interim elementa, tam ſublimem nobis non rapiant naturæ indagatorem, aliam naturam in Europam ſit allaturus, quæ inauditas plantarum animaliumq́; transformationes nobis pariat. Verum ſi hac duce ſuos etiam inhumaniſſimos non transformabit mores, non deerunt Reipub. vindices, qui Cacodæmonem hunc ad inferos repellant. Nam & in Hetruria Fraxinum naſci ſcimus, quæ non tantum virium facultate, ſed ligni etiam robore hujuſce Boruſſiacæ viperæ venenum coercere poteſt. Egregium vero excogitavit Symbolum, quo ad ſuum Oenopolium potantes alliceret. Quid enim ſtultius, quid inſolentius, quid deniq; inconſultius, quàm unius tantum hominis cauſa univerſam in ſe concitare regionem? Et quam regionem? Hetruriam nimirum quæ everti ſe imis à fundamentis oportere potius, quàm publicas, injurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorum obtrectatorumq́; Coryphæum, ſua è patria exulare publico montis Regii Academiæ decreto, quòd ſeditiones nonnullas excitaſſet. Ideo mirum nobis eſſe non debet, ſi eo in Italiam rejecto ilico ibi plura corrumpi & male admodum olere cœperit. Agaſonem Romæ, & in Sicilia primum (ut audio) egit, quòd tanta fuerit illi penuria panis, ut aliunde ſibi victum comparare nequiverit, quam ex allatis è montibus ſuo cum aſino radicibus, cum quo, cum tam diu verſatus ſit, nulli mirum videri debet, ſi aſininos induerit mores. Facinoroſum hominem nebuloni huic ſimilem nunquam ante genuiſſe Boruſſiam, facile intelligo ex illius gentis bonorum doctorumq́; virorum moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohemia, ac etiam in Polonia non parva mihi interceſſit conſuetudo. Inter quos ſunt Valerius Fidlerus, Matthias Stojus, ambo Boruſſiaci Principis Medici, Joannes VVillebrechius apud Sereniſſ. Ferdinandum, Archiducem Auſtriæ, &c. collega meus, Robertus Finckius Sereniſſ. Reginæ Poloniæ Phyſicus, Bartholomeus Vuagnerus, qui in ampliſſima Repub. Dantiſcana medicinam facit, & alii plerique, quos partim de facie partim ex ſcriptis novi. Horum doctrinam, humanitatem, pietatem, fidem, modeſtiam, inſignemq́; animi candorem, neſcio quibus verbis, prout merentur, extollere debeam. Quo fit, ut credam hoc monſtro patria pulſo nihil ibi poſthac facinoris fœtoriſve eſſe reliquum. Sed ignoſce obſecro mi Crato, ſi doloris juſtiſſimi vehementia longius provectus, moleſtias omnes animi mei, in tuum amiciſſimi mihi hominis ſinum ita confidenter effudi. Lenius enim mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cùm eſt, cum quo quaſi partiri eum, vel colloquio, vel per literas commode poſſum. Cæterum velim tibi perſuadeas me, eam amicitiam, ad quam me tui primum libelli jam ſæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper ſcripta humaniſſime ad me epiſtola invitavit, ſancte quoad vixero culturum, & ubicunque occaſio aliqua ſe dederit tua fama, & commodis tuis, omni ſtudio ſervuturum. Vale.

Fabariam non eſſe facultate Telephii.

Nicandri Scholiaſtæ Telephium quid?

Guilandini in Amello manifeſta inſcitia.

Fraxinum in Hetruria naſci ad coercendam Guilandini petulantiam.

Boruſſorum Doctorum laus.

THADDÆUS NEMICUS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid ſint baccæ piſcatoriæ, quas Germanicæ officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

TUus erga me amor, & benevolentia cum ſumma humanitate conjuncta, Doctiſſime Matthiole, facit, ut liberius de communibus noſtris ſtudiis, vel præſens, vel per literas, dum ita ſors fert, tecum colloquar. Quare etſi nihil mihi poſſit accidere gratius, tamen quod tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim, præter parem benevolentiam, & perpetuo memorem, pro tuis quamplurimis officiis erga me, voluntatem, aliquo animi angore afficior. Cui quidem, tum demum aliquid adjumenti & levationis adferre videor, quoties mihi in conſpectum propono, Deum & naturam ideo sane te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluiſſe, ut haberes & occaſionem bene merendi de cæteris, & liceret etiam ex tuo abundanti & perenni doctrinæ fonte, uberrimam haurire cognitionem. Id quia & mihi jam ſæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil eſt quod viciſſim nunc à me tibi præſtari poſſit, te rogare non deſinam, ut tantiſper meum in te redamando animum & benevo-

lentiam parem feras, donec majoribus aliquando officiis tibi eandem declaravero, quod ad præsentes literas attinet, cur eas ad te scribam, etsi conjectura adsequi potes, percontari me quidpiam ex te in doctrina simpl. (nam de his potissimum inter nos colloquia, & sermones miscere solemus) tamen ne diutius te detineam, ordine rem exponam. Paucis ab hinc diebus accessit quidam meam officinam Pharmacopœam, & petiit sibi vendi, nostro idiomate Gebulas, officinæ Cotulas Elephantulas vocare consueverunt. Et quoniam illas jam olim plene cognoscere desiderabam, hac recordatione vetus illud desiderium nova quadam & ardenti cupidine usq, eo in me exarsit, ut non conquiescerem animo, donec quidnam essent, ex te cognoscerem. Nam qui eas explicasset hactenus, quod sciam, vidi neminem. Solus Fuchsius præclara eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putavit. Sed verisimilius fortasse est, grana alicujus plantæ esse, de quo quidem, quæ tua sit sententia, malo potius te dicentem audire, quam incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos pisces, quod equidem sciam, nullius usus erat in Medicina. Solent autem eas miscere cum veteri caseo, melle & farina tritici. Inde formant globulos, seu pilulas pisi magnitudine, quas in flumen, ubi piscium concursus frequentior fieri consuevit, projiciunt. Alii hac sequenti compositione utebantur, qua & ego, dum essem adolescens, delectabar, non quod tenerer studio capiendorum piscium, quam quod vehementer admirarer artem & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compositio. Sumito Cotularum Elephantularum, Adipis agni, cujusq, semiunciam, casei antiqui sescunciam, & Canabini seminis unciam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cujusq, drachmas tres, farinæ tritici drachmas duas, mellis drachmas sex, Caphuræ drachmam unam. Hæc omnia in mortario in massam redigantur, & fiant inde catapotia pisi magnitudine, quæ fluminis placido injecta (ne videlicet rapidius flumen pisces alio abripiat & deferat, unde posthac tolli non possint) & à piscibus devorata, paulula interjecta mora, eos infatuant, ut hinc inde nunc in flumine discursent, nunc moveantur in orbem, magna cum voluptate adolescentum. Mox fatigati & jam fere exanimes, in summo fluminis natantes, reticulo piscatorio extrahuntur. Extracti subdito, vel exenterantur, vel in recentem aquam conjiciuntur, ejecta prius ex illorum ore pilula devorata quæ plerunq, adhuc in faucibus, ex ventriculo fortasse eorum rejecta, hærere solet. Plerique redeunt ad se, & quasi reviviscunt, quod etiam quibusdam accidit, si forte paulo diutius vel in flumine relinquantur, vel vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piscatoribus ejusmodi captura piscium odiosa est. Itaq, qui sic pisces capere desiderant, locum fluminis solitarium deligere solent, ubi nec à quoquam cõspici, nec in ejusmodi captura deprehendi possint. Quod vero ex illo pharmaco sic infatuantur & extinguantur pisces, si natura illarum rerum quæ in commistionem veniunt, consideretur, omissis interim cotulis, non ægre deprehendi potest. Duo enim sunt summa & præcipua, quæ circa illam compositionem in considerationem veniunt, quorum alterum est, quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant sunt hæc tria, farina tritici, mel & caseus: constat enim his plurimum pisces delectari: reliqua exitiosa sunt piscibus. Commiscentur autem delectabilibus ne fraus deprehendatur. Sed interfecturi muscas exhibemus Arsenicum melle mistum: hinc proverbium: Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida sunt & sicca, præcipue verò Cannabis caput ferit. Ac cotulas illas ejusdem esse facultatis, ac substantia calida & ignea ipse gustus indicat. Adeps seu Sevum sensus hebetat, & somnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate stupefacit, & Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maxime turbat. Itaq, non mirum, est, si pisces ex devoratione talis pharmaci sic veluti inebrientur & pereant. Sed ego cesso ulterius rationem compositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo judicio relinquo, & ut ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo. Bene vale. & me ut facis, ama. Pragæ.

Pharmacum ad capiendos pisces.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Thaddæo Nemico, à Hagek Medico S. P. D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoria bacca à Germanis Pharmacopœis Cotulæ Elephantinæ sunt appellatæ.

BOni consulas velim, quòd petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantisq, sim semper negotiis occupatus, quo fit, ut non dubitem, quin tu ipse meam excusaveris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa abs te in me cõllata officia, adeò ut voluntas, mihi non desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facile præstare possim. Equidem tametsi in indaganda describendaq, simplic. medic. historia consenuerim, tamen nihil unquam de rebus dubiis affirmare ausim. Ideoq, cùm id perpetuo vitaverim, nescio sane quo pacto in re non solum dubia, sed peregrina, & cujus historia hactenus nobis à nemine, quod sciam, tradita est, aliquid certi verique afferre possim. Baccas, quas pharmacopœorum vulgus, Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo, quinetiam earum vires. Sed à qua proveniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cùm prorsus me lateat, non est quod putes, id tibi aperire posse Matthiolum. Qui Alexandria Aegypti ad nos mercimonia convehunt, nudas tantum baccas ferunt, quarum permultæ suis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum pridem non animadvertissem, putabam has Tithymali alicujus esse fructus, quod Tithymalis omnibus necandi pisces certissima sit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius hasce baccas examinarem, nec iis necari pisces, sed in soporem, vel stuporem agi viderem, priorem coactus sum deserere sententiam. Quo factum est, ut posthac mihi persuaserim alicujus soporiferæ stirpis illius regionis, à qua deferuntur, eas esse fructus. Non tamen dicam Somniferi solani, Dorichnii, aut Mandragoræ, quod hoc minime compertum habeam, sed alterius fortasse plantæ, quæ si non genere sit comparanda, viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed non desunt præclaræ eruditionis Viri in Germania, qui ab animali Elephante eas vocari putent, quod in Germania perperam hæ Cotulæ Elephantinæ à Myropolis (ut puto) appellari cœperint. Scio quidem non deesse inter hos qui asserere non sint veriti, Elephantinas vocari quod Elephantis gratiss. sit cibus. Sed ii à veritate longe sane aberrant, ut statim audies. Allatæ primum sunt hæ bac-

Cotulæ Elephantinæ.

Tithymali omnes pisces necant.

hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum est ut nostro Idiomate vocatæ sint à Venetis negotiatoribus Coccole di Levante, id est, baccæ orientales. Coccolæ enim Itali, Venetiq; præsertim, nihil aliud designant, quàm baccas: nec aliud Levante, quàm Orientem. Hoc nomen postea in universam Italiam divulgatum est. Deinde verò cum à Germanis mercatoribus unà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocariq; eas audivissent Venetiis Coccole di Levante, iidem Italicam linguam sua aspera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipsas vocavere. Quam vocem, sive nomenclationem recipientes, subinde Pharmacopæi Cotulas Elephantinas has baccas Latine appellare cœperunt. Nomenclationis origo tam apud Italos, quàm apud Germanos sic habet. Nec est, quòd plura quam hæc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harum historiam (quòd sciverim legerimq;) hactenus descripserit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hisce baccis rationem attinet, ad fallendos pisces, etsi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis, usq; adeo sis ratiocinatus, ut nihil ferè addi posse crediderim, ne fortasse tamen subterfugiendi laboris causa, me nil de hac re ad te scribere velle putares, si id silentio præterirem, & ne potius assentatoris, quàm fidelis amici consilium me sequi censeres, si tuum in hac re judicium præ cæteris laudarem, relinquere sanè non possum, quominus meam, ut rogas, tibi de his aperiam sententiam. Placet sanè (ut ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caseo asseris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino semine censes, quòd hoc sua propria facultate somnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cùm adeo soporiferas esse sciam, ut sumentes in stuporem agant, easdem sanè calidas, igneas, siccasq; habere vires, non ita facilè mihi persuadere possum. Soporiferas esse has manifesto est argumento, quòd additis caseo tantum, & farina, ac subinde defruto, vel dulci vino excepta piscibusq; objecta, ii, paulò post stupidi fiant. Nec me à mea movet opinione amaror ille, qui gustu percipitur, quiq; te non absq; ratione calida, esse has ad credendum inducit, quod Opium, quo nihil validius est in sopore stuporeve excitando, amaritudine longa majori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (si Galeno credimus) quominus Opium sit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara sunt Papaverum capita foliaq; quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes sua frigiditate somnum conciliant. Caphuram præterea medicamentum esse frigidissimum, & sua ingenti frigiditate sumentes stupidos reddere, ut falsa Mauritanorum invaluit opinio, haudquaquam mihi persuaserim. Namq; cum non solùm accensa vehementissime flagret etiam in aquam projecta, sed quòd acutissimo sit odore, & usq; adeo tenuium partium, ut nisi diligenter asservetur facilè in auram evolet, quinetiam si mandatur, os tantum excalfaciat & siccet, non est, quòd credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura nostra reperiri posse. Talis itaq; cùm sit, tenuissimarumq; partium referta, rectè quidem medicamentis frigidiusculis admisceri Caphuram putaverim, non refrigerandi, nec stuporis inducendi causa, sed ut crassorum medicamentorum vires secum vehat & facilius introducat in corpus. Cæterum facit nunc Caphuræ ipsius mentio, ut silere non possim, me cum iis haudquaquam sentire, qui sibi persuadent Caphuram bituminis esse genus. Quandoquidem, præter id, quod scribat apertissime Serapio, hanc ingentissimæ arboris esse resinam, & ejus historiam pluribus diligentissime prosequatur, si ponatur in distillatorio vase, nec oleum, nec aquam mittit, sed hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendens ibi candidior, nitidior, selectiorq; cohæret. Id quod nullum præstat bituminum genus, siquidem hæc omnia artificio & igne facilè in oleum vertuntur. His paucis meam de orientalibus Baccis sententiam audisti, quinetiam de medicamentis iis admiscendis, nec plura nunc sese offerunt, quæ tuis petitionibus accommodare possim. Hæc si probaveris, lætabor sanè plurimum. Sin minus, ea boni consulas, opto, tanquam à me syncerissime prolata. Nec velim, ob id desistas de aliis etiam ad me scribere, ubi tibi sese aliqua offerat occasio: nam eo gratius nihil mihi unquam præstare poteris. Vale. Prag.

Piscatoriæ baccæ unde afferantur?

Cocole di Levante, id est, baccæ Orientales Piscatoriæ baccæ curà Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ

Orientalium baccarum facultas examinatur.

Caphuram non esse frigidam contra Mauritanos.

Caphura cur frigidis misceatur medicamentis?

Caphuram non esse genus aliquod bituminis.

GEORGIUS A TURRI, COMES ET LIBER BARO, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

NUper Matthiole doctissime, Praga cum Parente observandissimo, Goritiam incolumis redii, ubi quum aliquandiu commorati essemus, tandem pater ipse, ut gravissimum animi dolorem, quem ex tam recenti jactura (ut nosti) accepimus, cum ut publicas, tum privatas occupationes, aliqua ex parte rusticatione leniret, Rubiam se contulit, cum quo ipse etiam sum profectus. Illic postquam villæ amœnitatem, cœli temperiem, illiusq; rerum omnium oportunitatem, ac quantas tum voluptates, tum fructus & utilitates, res rustica secum afferat, paulò accuratius mecum ipse cogitassem, plane illorum explodendam esse sententiam cognovi, qui urbanis quæstibus addicti, agriculturam damnãt, eosq; sordidos, & minus liberales existimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis civilibus molestiis, omnibus cupiditatibus soluti, ruri vitam agant. Constat enim antiqua illa florentissima Romanorum ætate summos viros, qui ad gubernacula Reipubl. sedere consueverant, in agris commorari, & Nonis tantum modo diebus, unde etiam Nundinarum conventus sunt usurpati, ad res urbanas gerendas in Urbem per viatores evocari solitos. Neq; enim Quinto Cincinato obsessi Consulis liberatori vitio vertitur, quòd ab aratro ad Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud posteritatem laudis gloriaq; sunt consequuti, quod Pyrrho ex Italia pulso, domitisq; Samnitibus, ruri, quam intra oppidorum mœnia consenescere maluerint. Quinimo Cyrus ille præstans vir ingenio, & Imperii gloria Persarum Rex, summis haud injuria laudibus celebratur, propterea quòd incredibili solertia & diligentia suis manibus arbores conserere, easq; dimetiri & ordines in quincuncem dirigere solebat, ex quo ille à Lysandro Lacedæmone summæ virtutis viro, beatus est appellatus, quoniam virtuti suæ fortunam conjunctam esse cerneret. Cujus deinde exemplum secutus Diocletianus Imperio sponte sese abdicavit, atq; se in dulcia rura conferens, nullis persuasionibus potuit à rure beato avelli, sed assidue prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætissimos soles dicere consueverat, affulgere ruris habitatoribus. Deniq;, ut alios plerosq; præteream, potissimum autem Carolum V. Invictissimum Augustissimumq; Cæsarem adducam, qui rebus amplissimis gestis, Imperio Regnisq; florentissimis, incredi-

Agriculturam apud antiquos in magna fuisse existimatione. Reges & Consules agricolæ.

Carolus V. Romanor. Imperator.

bili animi magnitudine relictis, se in lectissimum quoddam Hispaniarum Cœnobium, hortosq; amœnissimos recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decrevit. Summi enim & præclarissimi viri animadverterunt, rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil uberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut jucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortasse quàm par est, ad te virum eruditissimum, non idcirco scripsi, quòd tibi minime persuasum esse verear, istos urbanarum rerum studiosos longe à vera solidaq; fœlicitatis usu aberrare. Sed ut intelligas, Parentem quoque meum non frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplis ad usum & habitationem ædificiis, verumetiam amplissimo leporario & amœnissimo pomario, ad voluptatem exornare instituit, in quo jam varia sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorumq; diversi generis surculos inserendos curavit, quæ nunc mira jucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaq; ex eorum aspectu non modica oblectatione afficior, frequenterq; novum ingredior pomarium, ex arbuscularum tum ordinibus, tum viriditate summam voluptatem capiens. Verum sicuti Marcum Catonem illum seniorem, non modo fructus, verum etiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum jucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atque eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & deniq; frugem optatam opportuno emitteret tempore. Ita mihi evenit, ut admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo, ex tam parvo cupressi semine (quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentariis es admiratus) aut aliis stirpium minutissimis seminibus, trunci ramiq; in tantam procreentur proceritatem, atq; in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantisq; omnibus varia & diversa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugesq; producat, quæ cum ad voluptatem & alimenta humana, tum in re medica præcipuum obtineant usum. Quo fit, ut me plena perfectaq; hujus pomarii voluptate frui non posse putem, nisi non modo ea, quæ cùm externe cernantur, & quotidiano percipiantur usu, etiam à peritis agricolis disci possunt, verumetiam vires & naturam frugum ipsarum arborum, cujus cognitionem eruditissimi duntaxat viri consequi solent, exacte percipiam. Cujus rei cùm incredibili tenear desiderio, neq; alius occurrat, per quem huic cupiditati meæ æque ac per te satisfieri posse putem, has ad te dare institui, obnixe petens, ut quemadmodum jampridem luculentissime tuis in Dioscoridem commentariis omnium elegantissime & copiosissime plantarum stirpiumq; historiam es prosequutus, tantoq; & ingenii acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraveris, ut jure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorumq; cujuscunq; generis viribus, usu, natura & facultate adhibeas. Quo uno officio me tibi usq; adeo devinxeris, ut si quem fructum aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctissimisq; scriptis tuis potissimum acceptum referam, Vale. Rubiæ.

Franciscus Turianus Comes, rei Agrariæ studiosus.

Petitio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Illustri Comiti Georgio à Turri, S. P. D.

Tractatur de Aymgdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

Erpaucis ante diebus, Illustris Comes ad te scripseram, cùm mihi tuæ literæ Goritiæ sunt redditæ, Jucundissimæ sanè illæ, & mihi gratissimæ, ut cui nihil optatius esset, quàm de te ex te ipso aliquid tandem audire. Nam postquam Praga profectus es, nihil de te neq; à te in eum usq; diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te istuc una cum Illustri patre sanum, hilarem sospitemq; pervenisse. Tua enim & patris tui salus quantum mihi curæ esse debeat, sciunt hic omnes, quos minime latet, quanta benevolentia, ac favore (quæ vestra est humanitas atq; benignitas) me semper complexi sitis. Cæterum velim te scire, me sæpè Deo Opt. Max. maximas agere gratias, quod Illust. patris tu meminerit patrocinio, cùm hunc facile conjiciam principis benevolentiam erga me indies non parum augeri, & invidorum, malevolorumq;, quibus ipsa virtus, & bonorum virorum commoda stomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi summopere id, quod de Amygdalis & Pomis tam humaniter à me petis, quippe quòd nihil aliud unquam magis optarim, quàm officia mea omnia in tua, illustrisq; genitoris tui conferre placita. Scribis itaq; (si rectè intellexi) esse tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores consitas esse Amygdalarum Malorumq; innumeras plantas. Quorum fructibus cùm plurimum delecteris, cupis per literas à me scire non solùm quomodo iis salubriter vesci possis, sed utriusq; arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & si forte eo scribendi genere, non satisfaciam, quod ingenii tui præstantia & res ipsa exposcere videntur, nolim tamen, ut id mihi negligentiæ ascribas, quum omni mea opera tibi morem gerere velim, sed si quid defuerit, id totum nostris occupationibus, ut ascribas, opto. Amygdalæ itaq; nuces, authorum omnium consensu, duorum sunt generum: Dulces scilicet, quarum in cibis est usus, & amaræ, quæ tantum medicamentis expetuntur. Dulcium item (ut observare poteris) plures sanè sunt species. Siquidem quædam magnæ sunt, quædam parvæ, quædam mediocres, quædam compressæ, quædam rotundiores. Item nonnullæ durissimo teguntur operimento, aliæ verò tam fragili, ut non solum dentibus, sed digitis confringi possint. Sunt itẽ quæ duplici constant nucleo. Quo fit, ut pro generis varietate aliæ alias dulcedine & suavitate superent. Fiunt ex amaris dulces, si stipite circumfosso, & in ima parte circumforato defluens inde humor abstergatur, dimittaturq; diu fluere, vel si circa radices apertas urina, vel suillum stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollesq;, ex amaris dulces Amygdalas creabis, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequenter ingeratur. Solet plerumq; etiam contingere, Amygdalarum plantas, parum esse

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarum species plures.

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

Duræ Amygdalarum putamina qua ratione fiant fragilia.

esse feraces, quod quidem maxime ægre ferunt cultores. Id si forte Amygdalis tuo in viridario virentibus acciдat, facile fructiferas reddes, si perforato arboris caudici calculum injeceris & ita librum inolescere permiseris, ut foramen concludat. Præstat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernum paxillum forti percussione inserere. Nec minus id facile consequeris, si perforata terebro radici tædæ præpinguis cuneum malleo adiges. Seritur Amygdalus vivi radice, avulso etiam ramo, & nuce ipsa. Ubi autem avulso ramo tibi serenda fuerit, effossa scrobe cacumen pro radice in terram figere jubebis, sic ut crassior lignosiorq; pars sursum spectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priusquam hyems invalescat. At si nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, nisi prius liquido fimo, vel aqua mulsa nocte una maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias. Cæterum nihil æque degenerat, quàm Amygdalus, ideoque aut plantam sæpius transferri, aut adultam inseri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facilime ante maturitatem, nocetq; illi plurimum Austrinum cælum. Sed audias rem scitu pulcherrimam. Democritus posteritatis memoriæ prodidit, nasci Amygdalas inscriptas, si aperto putamine quis nucleum illæsum tollat, & in eo quod libet scribat, involutumq; charta & iterum luto, ac suillo stercore nucleum terræ credat. Amarescunt dulces Amygdalæ, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Dulces (ut Galenus inquit libro II. de alimentorum facultatibus) nihil prorsus adstringentis facultatis sortitæ sunt, sola enim extenuandi atq; abstergendi vi pollent, quæ tum viscera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace sputis expectorant. Oleosæ tamen ac pinguis facultatis, ut juglandes participes sunt, cujus causa & ipsæ procedente tempore fiunt, ut illæ Oleosæ, quod eis longe minor insit hæc qualitas, quam juglandibus. Ex iis sane intelligi potest, quòd neq; ventri subducendo conferunt, neq; corpus multum nutriunt. Hæc de dulcibus Amygdalis Galenus. Quibus omnibus palam fit, quam ridenda sit eorum sententia, qui lacteum cremorem è dulcibus Amygdalis parari solitum dari minime debere anhelosis, cæterisq; pectoris & pulmonis vitiis laborantibus contendunt, quòd falso sibi persuadeant cremorem hunc omnino adstrictoriæ facultatis non obscure esse participem, eo tantum argumento freti, quòd magno sane auxilio Dysentericis propinetur, minime advertentes, id evenire (si tamen vera referunt) non quod ulla sit in Amygdalis (ut Galenus inquit) adstrictoria facultas, sed præter id quod alvum non subducant (ut ipse etiam scribit) sua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimum Dysenteria fieri solet, retundant, & intestinorum dolores mulceant. Hinc itaq; hos prorsus hallucinari Medicos facile comperies, qui falsa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem tussientibus, pleuriticis, anhelosis & asthmaticis contra Galeni & cæterorum probatissimorum authorum sententiam. Sed jam tu ipse judicare poteris, quàm magno duceretur errore censor clarissimus ille, qui coram te, tam elato supercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expressum adstringenti vi non mediocri pollere, & ideo in spirandi difficultate non esse propinandum. Hæc silentio involvenda non duxi, non tamen (ita me Dii ament) ut mea apud te crescat authoritas, sed ut cognoscas, non omnes de his recte disserere posse. Hinc itaque facile quis intelligere poterit, Amygdalas haudquaquam adstrictoria esse facultate, nihilq; magis earum cremore anhelosis, & quovis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodesse, cùm parum nutriant, attenuent, detergant, viscera expurgent, tum humores è pulmone & thorace educant ac promoveant. Præstant in cibis quæ jam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quòd minus oleosa substantia pinguedineq; sint referta. Præstant item quæ tam diu frigida fuerint macerata, ut facile delibrari queant, præsertim si cum scrobis devorentur. Sicca verò, quæ nullum expertæ sunt humorem longè minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effectæ, stomacho magis competunt. Lacteus earum cremor ex Sacchare paratus gratissimus est cibus & nutritioni idoneus, concoctuq; facilis, iis maxime utilis, qui ardore urinæ laborant. Auget Amygdalarum in cibis usus genitale semen, & visum etiam acuit, præsertim si cum Sacchare devorentur, vel in placentas conformentur ex Sacchare, quas Martiapanes vocamus. Torrefiunt etiam & in particulas dissecantur, & subinde Sacchero, vel melle ad summum cocto excipiuntur, fiuntq; inde retorridæ placentæ, quæ secundis mensis commode pro bellariis apponuntur. Teruntur cum amylo, tragacanthaq; lachrima & subinde lacte bubulo & Sacchare excipiuntur, miscenturq; simul donec consistant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibusdam ad id effigiatis reponuntur, quousq; tremulam quandam firmitatem consequantur. Tali sæpe eduliorum apparatu Principum, Heroumq; mensæ exornari solent. Atteruntur in marmoreo mortario ligneo pistillo unà cum Sacchare gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnum cum palato ineunt gratiam. Non desunt etiam qui hujusmodi offas tenuissima pasta circumvoluant, & deinde frigant in ferventi butyro & postremo Sacchari pulverem superaddant. Adduntur integra delibrataq; congelatis jusculis, quod non solùm esu placeant, sed quòd etiam decoris addant aliquid. Sumuntur unà cum malis, & in tenues secantur partes, miscenturq; jusculis, quæ ex vino, vel defruto, uvis passis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in usu sunt hyemali præsertim tempore. Teruntur delibrata & rosarum aqua perfusa in lapideo mortario & addita mica panis ex succo aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne coquum magis quàm Medicum hic agere videar, silentio involvendos duxi. Volui tamen nonnulla tibi describere, ut variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis uti possis in cibis. Virides Amygdalæ anteaquam ligneam contrahant duritiem, si devorentur, humida stomachi vitia emendant. Ideoq; nonnullis scio esse observatum, conferre plurimum ad prægnantium malaciam. Amygdalæ (Florentinus in Georgicis ait) ad legendum mauritatem fatentur, cum exterior earum cortex dehiscere incœperit, quæ si muria laventur, & candidiores evadunt, & diutius incorrupta asservantur ad usum. Si autem ægre corium exuant, paleis obruta continuo relaxabunt. Amaræ (ut de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etsi in cibis obsoniisq; nullum præstent usum, non tamen velim ut earum arbores tuo è viridario, si forte inibi aliquæ fuerint, tollantur, cùm plurimum expetantur ad medicamenta. Præsumptæ enim sex septemve numero (ut Dioscorides, Plutarchus & Athenæus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idq; refert idem Plutarchus apud Drusum Tiberii Cæsaris filium, quendam Medicum commessari solitum, qui omnes bibendi certamine provocabat, nemiq; cedebat in vini potu. Is tandem deprehensus est antequam biberet quina senave amara commesse Amygdala, quo minus temulentia tentaretur. Porro cum eas devorare vetuissent, nec pauxillum quidem in hujusmodi potu resistebat. Hæc tibi narranda mihi proposui, non quòd credam te adeo potationibus esse addictum, ut

Amygdalus sterilis quomodo ferax fiat

Quot modis feratur Amygdalus

Amygdalus facile degenerat.

Amygdalæ nuces quomodo inscriptæ nascuntur

Dulces incuria amarescunt.

Amygdalarū facultas.

Medicorū quorundam opinio explosa.

Amygdalarum dulciū facultas.

Lactei cremoris vis.

Martium panum facultas.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Offæ amygdalinæ.

Condimentum ex Amygdalis pro ferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcib.

Amygdalarum viridiū facultas.

Quo tempore maturitatem ostendunt

Amararum Amygdalarū facultas.

Amygdalæ amaræ crapulam arcent.

hoc indigeas medicamento, sed ut scias miram hanc ejus facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotant Germani & cæteri fere, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis devoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari ajunt copiosè frigida potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eadem tusa & illita vitia cutis in facie, nempe lentigines, jontos, impetiginesq́; detergunt. Menses admota cient. Illita fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent, Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia ulcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixta. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & urinam cient. Dantur utiliter sanguinem rejicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua pota vel in eclegmate cum terebinthi lacryma devorata. Calculosis ægreque urinam reddentibus prosunt ex passo hausta. Miscentur cum melle & lacte optime prius tusa, danturq́; subinde jocinorosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim ubi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Jocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisq́; humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos juvant, & uteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gummi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim ubi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis rejectionibus. Bibitur utiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirifice præstabit haustum, quinque vel sex unciarum pondere. Siquidem præstat magno juvamento contra vulvarum & uteri dolores. Strangulatus, conversiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati urinæ, suspiriosis, lienosisq́; mirifice prodest. Dolores capitis, gravitatem auditus, sonos incertos, tinnitumq́; discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie & eam erugat cum melle, cera & lilii radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & ulcera capitis manantia, surfuresq́; cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longe sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cum facilius commodiusque ab omnibus sumatur, tum etiam quod non adeo excalfaciat. Ideoque eo frequentius utimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, ut de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (ut Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, ut non solum eorum variã indicat forma, sed etiam sapor, quo fit, ut non omnibus una tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifeste percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba invenies, quinetiam quæ tres simul sapores plane referant, dulcem scilicet, acidum & acerbum. Ideoque cum sapores in malis varii sunt, varias esse etiam eorum facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idque utiliter usurpantur, ubi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habent ad refrigerandum utilem. Sed dulcia media sunt temperatura ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignavioraque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, ut varius debeat esse malorum usus, pro saporum varietate Utimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, ubi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis verò ubi hæc aucta admodum fuerint. Acidis utimur, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectum. Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis conventientiora esse judicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Forojulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansuq́; succosa. Cæterum etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaq́; tarde permeant & pravi sunt succi. Quæ verò belle matura in hyemem, & proximum ver asservantur, cæteris salubriora habentur. Sed longè magis cocta, quàm cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solùm sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoq́; maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, iis qui dejecta sunt appetentia, tardeq́; cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris, calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim ubi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarum & saccharo fuerint aspersa. Quo fit, ut nesciam qua ratione dixerit Averrhois (sit tamen cum venia tanti Philosophi dictum) poma quæcunq́; phthisim procreare, quum id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquam censor ille Senex, opinione fortasse potius, quàm ratione ductus, hac Averrhois sententia fretus, ubi poma à cœna sumenda probaveram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quàm Matthiolum, cujus tamen autoritas, ut tu qui aderas rectè nosti, non solùm à Principe accommodis verbis servata est, sed etiam confirmata, quod rejecta nova hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciaq́; Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt, bilem enim generant, nervos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præ se ferunt. Leguntur post Aequinoctium Autumni. Servantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Ubi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam ut aer liberius spatiari possit. Servantur etiam diu, ubi manu illæsa decerpantur, & marino musco involuantur singula. Conservantur etiam si hordei, vel milii acervis obruantur. Conduntur quoq́; diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, ut spiritus excludatur. Hoc enim modo asservata, talia post hyemem invenientur, qualia fuerunt condita. Servantur etiam illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisq́; milii, vel panici calamis unà cum siccis foliis. Ubi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo urina humana commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem urina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asininum stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaq́; permiseris quemq́; mala adolescere cœperint, tunc enim solvendus circulus est, & suo tempore quotannis [illegible].

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres, & gallinas necant.

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Malorũ varia genera.

Austera. Acida. Dulcia.

Austerorum usus.

Acidorum usus.

Dulcium odoratiorũ quis usus in cibis?

Mala quæ vitanda.

Mala quæ salubriora.

Malorum facultas.

Averrhois de malis sententia improbatur.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quo tẽpore legenda, quomodo asservanda.

Remedia adversus vermes.

Malus arbor fœcundior ut fiat.

Si caduca sint poma, fixa radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis sustineantur, tollanturque, quæ inutilia, & vitiosa videbuntur, hoc enim pacto relicta pleniora evadent, & arbor gravamine sublevabitur. Inseruntur Mala in sylvestri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde uberrima fiunt. Si erucæ accesserint, suffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam sulphure, id quod non solum hac in arbore operatur, sed etiam in cæteris. Hic itaque habes, mi Illustris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter sese obtulerunt describenda, in quibus si tibi satisfactum esse intellexero, erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimum. Vale.

Malorum caducorum remedia. Quibus in plantis malus inseri possit. Remedium contra erucas.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Casparo Peucero Medico, S. P. D.

Agitur de Hircis quibusdam lac copiosum præbentibus.

Memineram sæpè me legisse apud Aristotelem lib. 3. c. 20. de historia animalium, fuisse olim in Lemno Insula Caprum, è cujus mammis, quas geminas juxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, ut inde colostra conficerent. Idque etiam proli masculæ Capri illius evenisse. Sed quum hoc ostentis potius annumeret Aristoteles, adeo ut Lemnio illi pecoris domino consulenti, responderit oraculũ, amplius futurum peculii incrementum, putabam quidem, id non, nisi rarissime, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem evenire posse. Atqui nunc primum animadverto, hoc tam rarum non esse spectaculum, cùm uno & eodem tempore, hic in Bohemia diversis in locis tres hirci reperti sint, qui suis ex uberibus lac satis copiosum reddunt. Delatus est primus, cujus hic ad te imaginem mitto, ad Serenissimum Archiducem Principem nostrum, è cujus mammis ipse hactenus pluries lac copiosum emulsi. Nam cum qui

Tres Hirci in Bohemia reperti sunt, uno & eodem tempore lac præbentes.

hoc monstriferum animal attulit, jurejurando assereraret, lactis illius potu se Epilepticos aliquos curasse infantes, ut & ego medicamenti periculum facerem, illum domi mea alendum tradidit mihi Sereniss. Princeps meus. Atque jam certior factus sum, id proculdubio non esse falsum. Dedi ego lac potandum pluribus non solùm infantibus, sed etiam adolescentibus & adultis, quibus omnibus non parvum præstitit auxilium, quanquam infantibus magis, quam cæteris. Verum cùm sciam hircinum jecur, à quo sanguinis totius fons emanat, comitialibus adeo esse inimicum, ut si devoretur ab illis, illico deprehendantur, non possum profectò non mirari satis lac ipsum è sanguine genitum non solùm id non efficere, sed quod majus est, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, ut hic ex ejus imagine videre poteris, ubera ante testiculos, non longè à genitali ut de Lemnio illo scribit Aristoteles. Sed alter, quem ante paucos dies misit ad Serenissimum Archiducem, Illustris Heres Gulielmus à Rosenberg, vir quidem ut Romana origine Clarissimus, ita virtute & liberalitate splendidissimus, eo in loco ubera non habet, sed retro in utroque latere juxta testiculos, nec tantum lactis, ut ille alter reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis nascentur hædi suum sequuturi sint genus, nam plures ex iis capræ jam in utero habent. Hæc tanquam nova & nostris temporibus inaudita ad te scribere volui, ut cæteris isthic Medicis & naturalis Philosophiæ studiosis illa etiam impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas describere: plurimi enim sunt hic homines curiosi, qui videndæ novitatis causa & ubera tractarunt & lac emulserunt. Vale. Pragæ.

Lac hircinum Epilepticos sanare.

BALTHASAR KLEIN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conversum.

Etsi hactenus distulerim promissionem meam propter occupationes quasdam, vir Clarissime, tamen non existimabis illam me oblivioni tradidisse. Qui enim fieri possit, ut Matthioli obliviscar, viri cùm omni genere doctrinæ tum virtute præstantissimi? Equidem ut desint hæc tibi (ut sunt sanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non possis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuisti. Quare maxime persuasum tibi esse cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, unum nunc esse ex eorum numero, qui tui sunt studiosissimi. Utinam autem vicissim tibi mei sic placuerint mores, & consuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit doctorum) ut tuo judicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus censear. Sed de his alias.

Nunc ut datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conversum, & carbonem annatum lapidi, dignum utrunque admiratione & spectatu perpulchrum. Dicerem id ne argumenti loco mei in te amoris & observantiæ mittere, nisi tam vile esset. Non tamen dubito, quin tibi homini Philosopho, futurum

rum id sit haud omnino ingratum. Misissem aliquid mearum lucubrationum, ut tuum de iis judicium (quod permagni facio) cognoscere possim, sed describi non potuerunt tam subito, posthac, DEO dante, accipies. Vale Clarissime, Carissimeq; Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Balthasari Klein Medico,

S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

HAbeo tibi gratias (mi Doctissime Balthasar) non solum ob tuam, quam erga me ostendis, observantiam, sed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me transmisisti. Deinde cùm me videam abs te viro Doctissimo, qui Lipsensi Academia annis pluribus legendo, docendoq; maximo fuisti ornamento, tot laudibus commendari, non possum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac vita præclarius quispiam desiderare posset, quam laudari à laudatis & doctissimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Novi tuum erga me amorem non vulgarem, novi animi propensionem & tuam in mihi gratificando humanitatem, novi amplissimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de caussis non solùm fit, ut tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed ut apertissime cognoscam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breviter explicare. Est enim meo judicio, tam rarum naturæ artificium, ut ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longè mihi carius esse, quàm si auri purissimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namq; intuenti mihi etiam perquam diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, ubi verò dentibus experior, lapidem invenio non admodum durum, sed qui facilè dividi possit, quiq; etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sanè naturæ vis in transferendis transmutandisq; rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur quod hoc anno in quibusdam Bohemiæ montibus, ubi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina, repertus sit à fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facilè quispiam conjectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumq; saxum penetraverit, præsertim cùm nulla in vertice appareat rima. Oportuit sanè (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamq; habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemq; subinde longo admodum temporis tractu, exuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admiranda monstra in terræ cavitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus unà cum interiori materie: responderem ego haudquaquam agens agere posse in patiente non deposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Fossiles carbones longè antea vidi subdubitavique, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cùm carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, ut ex eodem lapide factum intelligam, mea jam omnis cessat dubitatio, quo fit ut mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, vel è pingui glutinosaq; terra fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cùm aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam verò (ut ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiose admodum scripsit vir doctissimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quòd hic de his pluribus tecum agam, præsertimq; cùm sciam hujusce metallicæ materiæ te esse peritissimum & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, ut, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareve existimes, ne prætermittas, quo minus hujusce generis aliquid mihi etiam iterum atq; iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, ut ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam utilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

Ligni in Armenium bolum mutatio.

Abies in centro saxei montis in lapidem conversa.

Fossiles carbones.

LAURENTIUS SPAN A SPANOW Medicus, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

Quæritur quid sit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidq; καλλίφυλλον.

PRo ea, quæ inter nos est haudquaquam simulata familiaritate, & obvio tuo in rem Medicam studio, nequaquam mihi liberum video, ut si quid dubii forte obveniat, vel talem tuam præstantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitiæ nostræ aliquid derogare illud videretur, & privari doctissimo tuo judicio & sententia nostræ professionis homines per me, flagitium existimo. Itaq; & tuo amori ac benevolentiæ communiq; commodo potius satisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cujus quidem veniam deprecari à te, qui non solùm æque audire jam, sed & cum judicio respondere paratus es, otiosam fore non ignoro. Recensebo igitur, quid velim, breviter. Hippocrates libro secundo de

de ratione victus meminit potus cujuſdam, quem κυκεῶνα vocat, ubi ſcribit, ὁ δὲ κυκεὼν [illegible], unde conſtat ipſius tempore in morbis etiam acutis, hanc ſorbitionem fuiſſe in uſu, quemadmodum hodie apud noſtros ptiſana eſt. Et ſi verò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuiſſe, κυκάω enim miſceo ſignificat, tamen ex quibus conſtiterit, divinare non poſſum, cùm autor ipſe porrò nihil dicat. Nec facile perſuaderi mihi patiar, eſſe Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados 11. ſcribit, quod Hecameda,

> ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
> οἴνῳ πραμνείῳ, ἐπὶ δ᾽ αἴγειον κνῆ τυρὸν
> κνήστι χαλκείῃ, ἐπὶ δ᾽ ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Nam vini fortis cum caſeo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates, planè non competere videtur, cùm autor abſtergentia, ſputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunq; conjuncta illis morbis, vini fortioris uſum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi ſtatuere poſſum, Et quia neq; apud recentiores ullam certam hujus mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura ſtirpium libro ſecundo capite decimo octavo ad finem Homericum tantum Cyceonem inſerit) abs te præclariſſime vir amanter & officioſe peto, ut, quid tibi conſtet, & mihi & meo nomine noſtræ facultatis ſtudioſis benigne & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoq; Hippocrates 7. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cujuſdam, cujus potus ſuppreſſam urinam exciverit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioſcoridem, Plinium & Theophraſtum non reperio. Ideo te quàm plurimum rogatum velim, ut tuam de hac planta exponas mihi ſententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam noſtram confirmabis, ut in officiorum commutatione, quæ à me præſtari poſſunt, devinctiſſimum tibi reddas. Vale.

κυκεὼν apud Hippoc. quid.

Calliphyllon apud Hippoc.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Laurentio Span, à Spanovv,
S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

TAmetſi ocii fere nihil mihi ſuperſit, præter ea, quæ ſenectus ipſa incipit jam afferre incommoda, cùm tamen ob tuam in me obſervantiam & meam erga te benevolentiam omittere non poſſim, quo minus tuæ de me confidentiæ omnibus modis reſpondeam, cæteris poſthabitis, epiſtolæ tuæ de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis reſpondebo. Sed an tibi ſatisfacturus ſim neſcio, quum Galenus antiquiſſimus, & graviſſimus Hippocratis interpres Cyceonem proprie, & ſingillatim deſcribere nequiverit. Is enim comment. ſecundo ſuper Hippoc. libro de victus ratione in morbis acutis (ſicuti à te obſervatum video) ubi Hippoc. Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortaſſe factum eſt. Nam cum lib. & Commento ſexto de morbis vulgaribus, de eo ſe latius tractaſſe sciret, non videbatur illi valde neceſſarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaq; in loco, quem te haudquaquam legiſſe animadverto, Medicos docet Hippocrates, dolores in univerſum curare, iis verbis. In doloribus proximum ventrem purgare & ſanguinis ventrem reſcindere, uſtio. ſectio, calefactio, refrigeratio, ſternutatio, ſtirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum fervefactum, acetum, ſal. Hæc ille. Quæ declarans Galenus, cùm ad Cyceonem deventum eſt, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quòd vinum dolores oculorum ex obſtructione orientes mitiget, ex Aphoriſmorum interpretationib. didiciſtis. Nunc verò & aliorum, quæcunq; eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob ſanguinis craſſitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum ſæpius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum ſumptum, confeſtim quidem manifeſte juviſſe, accedente deinde ſomno, in totum dolorem ſuſtuliſſe videritis. Vidiſtis autem me, non illico jejuno ſed aſſumpto cibo exhibere. At hoc loco utrunq; miſcuit Hippocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddam Cyceon eſt, quemadmodum apud Homerum didiciſtis: miſcentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium vinum habentibus: fortaſſe verò & cum polenta vinum miſcebant, neceſſario autem, & alia miſceri ex hoc nomine Cyceon, veteres ſignificare quiſpiam putaverit, ſi eos appellationem hanc in eum ſenſum magis accipere judicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum ſine cibo vino uti jubens, ut opinionem meam confirmarem, multis ſubito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum ut ſui veritus, magis cruciatum animadverti. Ego profecto vinum ſine cibo epotum læſum ire arbitrabar, & experientia idem teſtata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cùm in ſeipſum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex utrinq; mediocri mixtione, æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augeſcens, ſine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intenſa digerit. Hæc ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cyceonis ratione apud Hippo. Nam etſi dicat is FORTASSE VERO ET CUM POLENTA VINUM MISCEBANT, *non tamen id determinate affirmat. Nec ſufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam, eſſe quemadmodum apud Homerum didicerunt ejus diſcipuli, quippe quod hic non hujuſce mixturæ componendæ rationem afferat, ſed de vocabuli ſignificatione agat. Quo fit ut nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni ſcriptis tibi deſcribere poſſim. Verum ſi meam de Cyceone debeam dicere ſententiam, crediderim ego variis modis id apparaſſe antiquos, quod videtur etiam ſenſiſſe Galenus, cum dicit:* MISCENTIBUS QUIDEM ALIA CUM VINO, *&c. Nam quemadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem noſtrum paramus ex Cretico vino, ovis, Saccharo & butyri momento, quinetiam ex pane triturato, & carnium jure incocto, & addito deinde vino, ita ſuum Cyceonem ſuum paraſſe veteres haud dubitaverim, vel ex vino & ptiſana, vel ex eodem & polenta, ut Galenus ſuſpicari videtur, vel ex aliis fortaſſe edulis, quorum uſus apud illos extitit. Nam & apud Homerum (ut tu recte ſcribis) ex vino, caſeo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minime credendum eſt de eo Cyceonis*

Cyceon Hippoc.

Gal. de Cyceone ſententia.

Cyceonis facultas.

Matthioli de Cyceone ſententia.

Homeri κυκεών.

Calliphyllon Hippoc.

ceonis genere (ut rectè animadvertisti) intellexisse Hippocratem, quod ea mixtura compositio, nullo pacto, nec in victu acutorum morborum, nec in doloribus conveniat. De Calliphyllo autem dubitaverim quidem depravatè legi apud Hippocratem, καλλίφυλλον pro καλλίφυτον. Nam Galenus eo libro, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifesto est argumento, non καλλίφυλλον sed καλλίφυτον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legere Galenus, qui sic habet. καλλίφυτον ὅπερ καὶ καλλίτριχον καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeo ut credere nobis necessarium sit, vel in Hippocratica lectione subesse mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunq;, Galenus obsoletam hanc vocem καλλίτριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maximè Hippocratica doctrina astipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti se provocasse urinam, ipse scribit Hippocrates: Adianto enim ciendæ urinæ non obscura inest facultas. Hujus etiam sententiæ esse scio Julium Alexandrinum Cæsareum Archiatrum, virum ut doctissimum, ita & judicio summo præditum. Plura quàm hæc, non est quod à me expectes, non quod nolim omnibus modis tibi satisfacere, sed quòd nesciam quomodo meliora reperire possim. Vale.

Hippocratis locus restitutus.

JOANNES JORDANUS MEDICUS,
Petro Andreæ Matthiolo,
S. P. D.

Rationem Elleborismi parandi ad quartanam doceri petit.

Impudens tibi fortasse videbor, Doctissime & Excellentissime D. Matthiole, qui prorsus ignotus & nihil de te promeritus id à te ausim expectare, quod notissimis tantum & amicissimis tibi Medicis hactenus communicare voluisti. Verum fretus animi tui nunquam satis laudato candore, quo non amicis solùm, sed etiam universo orbi remedia longè præstantissima publicasti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispendio præstare posses & mihi esset optatissimum simul & maximè necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melancholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum usus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo evitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumenta, nihil tamen inveni, quod omni ex parte tutum Ellebori usum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationem tamen diluendi, seu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quam possum rogo, ut mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & præparatione utaris utroq; Elleboro, & amicos tibi Medicos uti docueris, hoc uno beneficio me tibi jam pridem devinctissimum, emolumento ex tuis doctissimis commentariis percepto, redditurus devinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi usui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absq; ulla prorsus exceptione. Mitto portiunculam ejus plantæ, quam nostrates Anturam vocant, ea admodum frequens in montibus hic nascitur. Utuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Avicenna vocari Napellum Moysi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulò latioribus. Toto habitu, longè alia planta videtur, quàm ea cujus picturam exhibes, capite de malua, quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, ut vidisti Grignanis ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desideres, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. DEUS Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissime servet incolumem, & semper ad meliora provehat. Genuæ Non. Novemb. Anno M D LIX.

Antora.

Napellus Moysi.

Dendromalache.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Joanni Jordano Medico,
S. P. D.

Epistola hæc sequens respondet præcedenti.

Quanquam te nunquã de facie novi, nec ulla hactenus mihi tecum intercessit amicitia gratissimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex iis cognoverim, quantum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suavius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil deniq; beatius, quam optimos, ac doctos habere amicos. Nostræ huic sententiæ favisse plurimũ DEUM Opt. Max. hinc facilè conjicere possum, quòd non desint quotidie optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi quem nunquam viderunt, scribant, & meam exposcant amicitiam. Quo fit, ut nullius impudentiæ te accusare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atq; etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Ut autem id quod à me petis consequaris, & me hominem candidum virtutumq; tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic annexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanis propinando jam pridem scripseram. Hac itaq; tibi satisfactum iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi ut scias

quod

quod eadem ratione album etiam Elleborum præparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Usus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerata, additis Pæoniæ seminibus, Zedoaria, & Schœnantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam usus sum, nec ullum ejus genus in pulverem contritum unquam dare potandum excogitavi. Atqui velim ubi medicamentum expertus fueris, illud cæteris, quos nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui me id in meis non recitasse Commentariis, vel avaritia, vel invidia persuasum. Id enim negligentia potius quadam prætermissum est, quam quod voluerim hoc medic. obtegere & mihi tantum asservare. Vidi Antoræ summitates, quæ longe chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus eas ad me misisses: hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex unguibus (ut ajunt) Leo cognosci potest & ego nunc aliter sentiam, quam quòd hæ summitates ejus sint Antoræ, quam puto appellasse Avicennam Napellum Moysi, nolo tamen id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram ejus plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego unà cum Napello, sed nescio, quomodo Chalcographorum, vel fortasse invidorum causa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi evenisse video in majori malva, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Malvæ genus arboream fuisse Malvam de qua veteres scripserunt, cujus rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmaverim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum cœnobio Grignani videram, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciverim, hanc ex hortensi ac vulgari malva, Monachi cujusdam mangonio ac diligenti quadam cultura instar arboris excrevisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, isthic sponte provenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quo fit, ut novarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac planta, vel ejus semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate præstiteris præter id, quòd mihi gratissimum feceris, non modicam fortasse laudem tibi comparaveris. Nam ubi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc ut quotquot fuerint isthic plantæ, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligentèr mihi asservares, quinetiam ut nullis parceres sumptibus. Curabo enim, ut nullo tua pecuniæ dispendio hoc abs te fiat, ut fusiùs Antianus, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpisti me amore prosequere.

Autoris excusatio cur antea eum non descripserit Elleborismum. Antora. Napellus Moysi. In Napello Moysi titulus immutatus Chalcographorum negligentia. In Malvâ majori titulus. Δενδρομαλάχη.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Julio Moderato, Pharmacopœo Ariminiensi
S. P. D.

Describuntur Cervini fungi historia, & vires.

Cum te rebus novis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hîc cervinum Boletum Bohemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil unquam audivisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet hujusce fungi memoria, quodq; reperiri non possit, nisi iis in sylvis, ubi plurimi habentur cervi, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt, sed quum hæc inaudita sint apud vos, nolim te in posterum latere cervini fungi historiam, & vires. Fungum itaq; hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, ubi cervino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunq; fieri solet excepto è vulva genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasse invenire nemo posset, ni cervi ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, ubi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus gravi odore præsertim recenter effossus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui sylvas frequentant, loca diligenter observant cervinis pedibus diducta effossaq; scrobe, fungos eximunt, & pharmacopæis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo trajectos siccant postea in umbra servantq; in medicum usum. His eadem ferè facies inest, quam in cæteris pectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula subnigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erecta virilis mentulæ forma, adeò ut in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur. Hic fungus in ciborum usum hactenus non venit, nec eo vescuntur Bohemi, sed eo iis in medicamentis utuntur, quæ venerem movent. Siquidem ad hoc plurimum illum valere putant, & præsertim qui humani genitalis faciem refert. In quem usum sicci pulverem ex dulci vino propinant, drachmæ, vel sesquidrachmæ pondere. Lactis ubertatem hunc etiam afferre ajunt ex ptisana vel muliebri lacte potum sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos fœminarum locos reserare tradunt, & vulvæ strangulatum avertere. Non desunt superstitiosæ mulierculæ, quæ iis abutuntur in amatoriis poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere cervinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quin etiam ad venenosorum omnium morsum, non modò potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graveolentia, quispiam facile judicabit. Optarem ut tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum seri vel transplantari posset. & inter cætera rara simplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viveret fungus. Sed postquam hoc nobis vetat natura, hunc siccum tibi asservato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Mysis aliquot frusta, quæ ut apud vos rara, ita sane cara tibi futura spero. Vale.

Cervinus Boletus. Cervini fungi historia. Cervinus fungus virilem mentulam referens. Fungi Cervini vires. Chalcitis & Mysi.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM,

LIBER QUARTUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Ulyssi Aldrouando Bononiensi Medico S. P. D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinii & antiquorum.

QUOD Epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus effers, facis illud tu quidem humaniter & amicè, & ego me hercule mihi ipsi plurimum hoc nomine gratulor, præsertim cùm Robertelii viri Doctissimi (ut scribis) judicio, non parùm, tum elegantia, tum doctrina alicujus nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio, qui tamen scripta mea, qualiacunque sint, aspernari non soleo. Atqui multo magis tuo nomine gaudeo, quod meis argumentis persuasus, jam de Picea & Pino in aliam transieris opinionem, adeo ut tecum ipse statueris (qua tua est humanitas) ubi in publicis lectionibus, de pinu & picea disserere tibi sese offerat occasio, meam non solùm auditoribus afferre sententiam, sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nunc præstare non valeam. Verum ut cognoscas, quam promptus sit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi, quæ nunc tibi à me scribi de Larice desideras, factu dictuque non admodum facilia sunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuæ satisfaciam voluntati. Quod itaque in commentariis nostris in Dioscorid. nulla dubitatione scripsi, Laricem nostram ab antiquorum Larice nihil differre; eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imo etiam credidisse videris, arborem quam Laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæsitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens Larix Plinii testimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & ejus lignum non ardet, flammamque non concipit, & ejus cortex lævior est quam picea, & sterilis est. Sed Larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valde crassum habet, & fœcunda est: ergo Larix vulgaris, non est Larix antiquorum. Major nota & est ex Plinii historia, & quod non ardeat, notum est apud Vitruvium. Minor propositio est etiam notissima, ut te non ignorare censeo. Nec decere oportet errasse Vitruvium, Palladium & Plinium, cum certo illis notissima fuerit Larix. Ad hæc, si vulgaris Larix esset Larix antiquorum, cum illa Agaricum proferat, tam notabile medicamentum, id sanè non prætermisisset Plinius, cum tam diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua sunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea sanè sententia (ut statim audies) firma non sint, sequitur ut nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur Plinio credam, Laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moveat, tum quod reperiam in resiniferarum arborum historia, pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere & satis confusè de his omnibus scribere, tum etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cùm tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ Plinii fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is ubi eas recenset arbores, quæ perpetuò virent: Sylvestrium generis, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Junipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter utraque genera sunt: Andrachne in Græcia, & ubique Unedo. Cætera verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyllirea, Licium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia, Sabina, Sylvestris Laurus, Phellodrys, Celaster ubique perpetuò folio vireant. Cæterum cum hæc omnia ex Theophr. l. 1. c. 15. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse vitio apud Theophrastum (ut plerunque id fecisse animadvertimus) Laricem verterit. Quo fit, ut hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.

Larix nostra eadem cum antiquorum.

Argumenta contra Matthioli sententiam

Responsiones ad argumenta Plinium pluribus in locis sibi contradicere, in Resiniferarum arborum histor. Plinius notatur.

Arbores quæ perpetua coma virent.

Præterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis quodque ejus cortex lævior sit, quam Piceæ, non satis quidem exploratum habeo, cùm Plinii ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, etsi fortasse ob non intellectam Plinii lectionem, in hoc aberraverint Ruellius, & alii docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quæ de Larice l. 16. c. 10. idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognoscet quispiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendam. Ut autem me vera narrare, & Laricem Plinii ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam in primis vulgatam Plinii lectionem, quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam, quam si tu addideris Plinio, statim eorum deprehenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (ut vulgatum legit exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læviorque cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. At Piceæ rariora sicciora que folia & teneriora & magis algentia, totaque horridior est, & perfusa resina. Hunc itaque locum si diligenter expenderis, non magno sanè negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse læviorem, & pungentia habere folia. Nam ubi Plin. ait, Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læviorque cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammaticæ non ignarus, affirmabit unquam particulam, ILLA, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea, si illa omnia, quæ sequuntur, Piceæ assignaret Plinius, non fuisset illi opus per transitivam disjunctivamque orationem paulò post dicere. Sed Piceæ rariora sicciora que folia. Nam hæc disjunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si vis hunc locum restituere, & omnibus reddere clariorem, ita tuum castigabis Plin. ex meo manuscripto. Illa crassior læviorque cortice hæc (id est, Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. At Picea, &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec ullum unquam verum illi dederis sensum, imo in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siquidem si de Picea illum loqui dicas, cum ait, Illa crassior læviorque cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cùm inquit, folio villosior,

Laricem non esse debere foliis aculeatis.

Ruellius notatur.

Plinii locus in Laricem restitutus.

fior, pinguior, densior, mollior, flexu. Sed quomodo fieri possit ut ea folia, quæ prius fecerat villosiora, pinguiora, densiora, molliora, illico fecerit rariora, sicciora, tenuiora & magis algentia tibi ipse tu judex esto. Quamobrem, si hæc omnia recte expenderis, illico animadvertes in vulgari, ubicunque edita sit, Plinii lectione, desiderari particulam, HAEC, non solùm ex Plinio manuscripto, sed ex depravato lectionis sensu. Quæ omnia cùm vera sint, falsum esse convincunt, Laricem esse cortice Piceæ laviorem & pungentia habere folia. Siquidem villosum & spinosum contrario modo se habent. Nam villi, pili sunt tactu mollissimo, qui quantum à spinis differant, haud te latere non ambigo. Ideoque Plinius cùm sciret Laricis folia non esse aculeata, eadem villosiora, pinguiora, molliora, pilorum modo habere scribit, quemadmodum in nostra visuntur Larice. Id quod eodem cap. repetit de Larice pariter scribens his verbis. Mas brevior & durior, Fœmina procerior pinguioribus foliis ac simplicibus atque non rigentibus. Nec velim putes dixisse Plinium, Fœmina non esse rigentia folia ad maris differentiam quod ibi, AT QUE, nil aliud significet quam etiam, id est, etiam non rigentibus quemadmodum in mare videmus. alias sibi ipsi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis superius rationibus. At si objiceres, eundem scripsisse Plin. lib. 16 cap. 24. Pino, Picea, Abieti, Larici, Cedro, pungentia inesse folia, cùm hæc videam transcribere illum ex Theophr. l. 1. c. 15. de plantarum historia, nec ibi Laricis ulla fiat mentio, vereor sane, ne Plinius ibi Theophrasti πίτυν Laricem verterit, ut alias in plerisque locis idem fecisse annotavimus. Quæ quidem perversione persuasus Theodorus Plinii potius sequutus errores, quam Græcam Theophr. fidem, Theophrastum ipsum in quamplurimis locis pervertit. Siquidem ubi Theophrasti codex habet, Ἀκανθώδεις δὲ ἐν τῷ ἄκρῳ, καθάπερ τὰ τῆς πεύκης καὶ πίτυος, καὶ ἐλάτης ἔτι δὲ κέδρου. Theodorus vertit, Pini quoque, Laricis, Abietis atque etiam Cedri extremitate pungentia folia insunt. Quod etiam fecit lib. & c. 2 de historia. Ibi enim Theophrastus habet. Οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza ut Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic solum πίτυν Laricem invertit, sed lib. 4. c. 6. & lib. 5. c. 1. & 9. cap. 1. & 2. de historia. Quinetiam de causis lib. 1. c. 21 & lib. 5. c. 24. & lib. 6. cap. 18. ac aliis plerisque in locis, quæ in Latino Theophrasto castigare poteris. Quòd autem Plinius Pinum sæpe perperam pro Larice acceperit, constat ex eo, quod lib 16. c. 10. scripsit his verbis. Laricis morbus est, ut tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium est hoc, non Laricis. Id quod apertissime comprobatur Theophrasti testimonio, qui lib 3 c. 10. de historia sic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars extrema candicis in tædam transiverit. tunc strangulare quodammodo, quod sponte accidit ubertate arboris largissima, quoad quis conjectare possit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio est. Hactenus Theophrastus. In quod hic in Bohemia, ubi ingentissimæ Pinorum sylvæ ubique ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco superius citato scribit, Laricem ustis radicibus repullulare nunquam. Piceæ vero contra. Quibus manifeste deprehenditur, hic etiam perperam Laricem pro Pino usurpasse illum. Etenim Theophrastus eodem lib. & cap. nuper citato, Pinum, inquit, adustis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, ut in Lesbo accidit incenso monte Pyrrheo, qui Piceis scatet. Ad hæc lib 24. c. 6. Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, doloribus dentium prodesse ex Dioscoride idem transcripsit Plinius. Atqui Dioscorides non ex Laricis foliis id parari medicamentum ait, sed ex Piceæ & Pini foliis. Sed de his alias fortasse plura. Quod autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud respondendum videtur quam quod cum in hujusce plantæ historia pluribus alioqui modis hallucinatus sit, non videam quo pacto ejus possim comprobare sententiam. præsertim cùm et hic ipse affirmanter scribat lib. 16. c. 25. Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilarescere. Theophrastus tamen lib 3. c. 6. de historia plantarum florere Pinum & Piceam, nec negavit nec affirmavit. Sed florere utramque, apertissime testantur Bohemiæ sylvæ, ubi florida quotannis conspiciuntur Pinus odore (ut ego mihi testis esse possum) haud quidem ingrato. Quo fit, ut Plinio mihi subscribendum non sit, præsertim cùm videam negasse illum Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Echium florem, cùm tamen hoc falsum esse sciant, non solùm rei plantariæ periti, sed coriarii ac vetulæ.

Plinii locus expositus.

Plinius sæpe πίτυν ex Theophrasto Laricem male vertit.

Theodorus notatur pluribus erratis.

Plinii errores in larice probantur.

Pinorũ sylvæ in Bohemia frequẽtissimæ.

Pinus florens.

Plinii error notatur.

Postremo negas antiquorum Laricem nostram esse posse, quod Plinii Vitruvii & Palladii autoritate, satis sit comprobatum. Laricem non ardere nec igne unquam accendi. Atqui velim ut si Plinio perpetuo tibi credendum statueris statuas etiam eidem Plinio credere proculdubio ardere Laricem, ubi igni admoveatur. Quandoquidem is lib. 16. c. 12. In Macedonia Laricem maxime cultam urere Macedones scribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus jam certior fies, quàm ille sibi constiterit Plinius in Laricis historia, quamque de ea fabulose scripserit Vitruvius, à quo Plinium transcripsisse, non ambigimus. Cæterum quàm vana ac futili ducantur opinione qui Vitruvii ac Plinii autoritate freti, Laricem nostram genuinam non esse contendunt, quod eam facile accendi comburique videant, præter Macedones ipsa manifeste testatur ratio. Siquidem cùm tam antiquorum quam recentiorum scriptorum consensu, præsertimque ipsius Vitruvii & Plinii Larix prapinguem liquidam & copiosam resinam fundat melli Attico colore, quæ perinde ac bitumen igni admota quam celerrime accenditur & vehementissime flagrat, ignari imo potius stolidi hominis est, credere Laricem prapinguem resinosam & resiniferam arborem, quæ (si Plinio credimus) facile tabescit in tædam quâ nihil est ad ignem accendendũ aptius, ignem respuere, cùm lapides ipsi, qui sui natura flammis nunquam flagrant, ubi tamen bituminoso succo redundent, ut Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturque in cineres. Id quod facile testabuntur Flandri, Brabanti, & alii plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hisce lapidibus suos perpetuo fovent ignes. Ideoque si vera esse consentimus quæ narrat Vitruvius de Castello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quod scilicet jussu Cæsaris admotis incensis virgarum fasciculis ac facibus. Laricea illa trabes admotum respuerint ignem, dicamus id evenisse non quod Laricis materia non comburatur, sed quod ventorum, aeris, nivium, pluviæ & algoris injuria, quibus Alpina regio illa quocunque ferè tempore afficitur, durior ac lapidosior facta, non ita facile accendi potuerit, præsertim quod omnis arborum materia, quæ solidior sit, non illico primo statim occursu facile accendatur. Etenim Larix soliditate ac duritie præ cæteris præstat quæ ubi aereis illis affectibus lapidosam quandam contraxerit naturam & ejus resina contabuerit, mirum sane non est si non ita facile accendatur. Ad id autem, quod si Larix antiquorum nostra fuisset Larix cum Agaricum proferat non prætermisisset Plinius maximus rerum naturalium indagator, quin de eo aliquam fecisset mentionem, nil aliud respondendum succurrit, quam quòd mihi nihil mirum sit id prætermisisse illum, cùm certo sciam alia longe majora notioraque ab eo esse prætermissa. Sed mirari potius debeo quòd in libro decimo sexto cap. octav. fuerit fabulatus, Galliarum glandiferas maxime arbores agaricum ferre, quod tamen ut falsissimum esse scimus, ita à nemine antea scriptum esse non ignoramus, ut in commentariis nostris in Dioscoridem de Larice agentes fusius diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni subesse mendam, quod scilicet ibi conifera, non glandiferas arbores legendum sit, ut impostor ille omnium impudentissimus ad Rosarium Polonum scribens fabulatur, & hunc Plinii locum se primum restituisse gloriatur. Siquidem ibi

Laricem ardere contra Plinium & Vitruvium.

Lapidibus ignorum loco ad ignem qui utantur.

Vitruvii testimoniũ impugnatur.

Plinii in Agarico erratum.

Guilãdinus.

dem ibi Plinius in universa illius capitis oratione de alia rerum scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proveniunt. Quo fit ut quum veterator ille locum hunc Plinii haud emendarit, non Plinium castigasse, sed ipsum castigatione indigere jam cognoscere. Cæterum si præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Picea cortice crassior, ut Plinius inquit. Si materiæ præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamq; conspiciemus, & ædium & navium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (ut Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore unà cum Plinio fatebimur. Si mansu ejus quoq; saporem degustemus, amaram illam cum Vitruvio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum projiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent judicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facile cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & universa Rhætia regione copiosissima habetur. Unde ad restituendum Naumachiarum pontem, Tyberius Cæsar (ut ipse testatur Plinius) ingentes Laricea trabes advehi curavit. Quinetiam observatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumento Laricem nostram esse genuinam ea, quam fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantia consistentia, quinetiam colore, odore, saporeq; nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius lib. decimosexto, cap. decimo, & lib. vigesimoquarto, cap sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atq; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Vitruvius. Siquidem is Laricis Resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis utilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricea adeò claræ apparent, ut Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non noverit. Resinam esse Larignam, de qua meminère Vitruvius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & ejus κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. decimoquinto, & lib. II. cap. I, & II. quinetiam lib. IV. cap. 14. pluribus sanè modis atq; testimoniis comprobatum esse reperiet, Resinam Laricea nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse de qua idem scribit Galenus, cujus etiam ævo Terebinthinæ loco usurpatur Larigna, ubi illa non esset ad manus. Quamobrem mirum nobis non sit, si posthac, ubi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, ubiq; penè ejus loco Larignæ invaluerit usus. Sed hæc ita solidè aperteq; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem unam & eandem esse plantam, ut nihil amplius hac in re non solùm tibi fuerit ulterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè asseverant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cujusq; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificaq; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, ubi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, quæ plurimum ii ducuntur, qui, ut præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq; moliuntur, quam ut novi inauditiq; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod ut consequantur, fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, ut studiosa juventus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris evehat ac colat. Sed ubi in eorum veniunt judicium, qui rem ipsam ubiq; exploratam habent, facile spongia veritatis detergitur impostura. At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellaverit? Quam qui in monte Libano viderunt, ut Bellonius, & qui Hierosolymam SALVATORIS *nostri tumulum peregre proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Unde rectè illi nomen à Græcis desumptum* κεδρελάτη *Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaq; est pestilens quorundam doctrina, quam cùm tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsamq; cernunt, nec ullis possint se tueri præsidiis, illicò ferarum more in furorem aguntur, more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi tantùm conviciis, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quo postea fit, ut dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant, & non solùm ab inimicis, sed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ sustinendæq; semper fuerim addictus, nihilq; mihi magis semper fuerit in votis, quàm Rempub. ac posteritatem juvare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes convitia, maledicta, pestilentesq; eructationes, potius æquo ac forti animo ferre decrevi, quàm à meo instituto desistere. Sed ne ægre feras obsecro, mi amantissime Aldrovande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cum haud me lateat, te virum esse integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te scribere præter ea, quæ de Larice disserui, ut ubi in hosce incideris Sophistas & contentiosos Sycophantas, meum sequaris consilium. Cùm probis, candidisq; viris longè consultius sit, malorum omne genus expediri, quàm ne tantillum quidem a veritate deflectere: quam qui opprimere student, ii sanè digni sunt, ut è medio tollantur. Interim velim, ut tibi persuadeas, te tantum tibi de me posse polliceri, quantum cognoveris à me posse præstari. Vale.*

Larignam resinam pro Terebinthina usurpaverunt etiam antiqui.

Laricem non esse Cedrum contra Guilandinum.

HIERONIMUS DONZELLINUS MEDICUS ac Philosoph. Petro Andreæ Matthiolo Serenis. Principis Ferdinandi, Archiducis Austriæ Medico.

S. P. D.

Consolatur Matthiolum adversus invidos & blaterones.

CUm omnium artium is usus sit ac finis, ut mortalium saluti & commodo serviant, ac famulentur, earum tamen nulla scopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis utitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, ut quæ alioqui noxia & perniciosa erant futura, ejus beneficio & commoda fiant & salutares. Sic itaq; ad Medicinam affecta sunt artes inferiores, ut earum ipsa veluti regina sit constituenda. At quæ nobiliores sunt & rationem

rationem ac contemplationem magis requirunt disciplinæ ac scientiæ, ejus ope & auxilio ita videntur indigere, ut sine ipsius fructu nec comparari, nec exerceri commode satis possint. Cum enim ingenii, ac Sapientiæ studia bonam valetudinem corrumpant ac labefaciant, & quod generaliter ab Aristotele est prolatum, Unius scilicet rei ortum, alterius esse interitum, huc etiam apertissime accommodari possit, quis non videt, solius artis Medicæ opera adjutos homines in Divinarum, atque humanarum rerum contemplatione versari diutius posse? Et quando humanus animus, si perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum scientiam pervenire minimè possit, ac verissimum sit illud, quod dixit Arist. in sedato ac tranquillo animo, facile prudentiam ac doctrinam imprimi & comparari, efficacius hac in parte Medicina quam Ethica subvenire nobis potest. Si animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certissimis rationib. Gal. confirmavit, ea vero immutare solius Medici sit opus, conficitur, non tantum corporis, sed animi quoque valetudinem à Medico tractari, quæ sane utraque ad sacra Philosophiæ studia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Aristotele recenseantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, ut commodius utrisque suffragari possint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeant, antea dictum est. Fortuita verò sine firma valetudine, ac robusta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi posse, satis patet, cujus certe sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaque non tantum artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem, nutricem, atque alumnam esse, quivis facile potest judicare. Cujus etsi multæ sunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus est sermo, quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὕλη seu φαρμακευτικὴ est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus, aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc sane primo inventam, ac reliquis antiquiorem esse, Gal. est author. Unde etiam apparet eandem cæteris destitutam utilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantū, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certe multos etiamnum solidæ Medicinæ imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos juvare, & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium rudes, atque ignaros, multa præstitisse in generis humani salutem, Gal. testis est luculentissimus. Quicquid vero aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc unicum scopum habent, ut medica materia rite atque opportune uti possint. Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamentorum sylva cum divites sunt, ac opulenti, tum vires & facultates singulorum habent perspectas, ut prudenter & cum mortalium emolumento illis uti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes, post morborum examina, post causarum, symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi sunt præmittenda, exactam investigationem, ad materiam ac remediorum penus tandem recurritur, sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Hujusce præterea Medicinæ partis ea est præstantia, ut multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se ac sola usuique nondum adhibita animum perficere atque omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad sese allicere ac delectare quam maxime possit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mundo sunt collocata. Et quamvis subjecti nobilitate, aliis Philosophiæ partibus, non antecellat, utilitate tamen, rerum varietate, scientiæ certitudine, illis non est inferior. Ignis itaque genera: aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium, lacuum, paludum qualitates, fossilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, arborum, animantium, ut piscium, avium, reptilium, quadrupedum rerumque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus novit, & contemplatur, inque eo potissimum elaborat, ut aut sola, aut simul mixta, ac variè præparata, & ad profligandos morbos opportune adhibita, ut scite Galenus dixit, ex ὕλης fiant βοηθήματα quæ sane præclaro Encomio Asclepiades insignivit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellavit. Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentius, nemo exactius, nemo diligentius, quam Dioscorides Anazarbeus, qui profecto in ea tradenda tam præclare est versatus, ut omnes tum æquales suos, tum antiquiores etiam suo lumine ita obscuraverit, ut neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac oblivioni tradita, tandem interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi uni ultro acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi jure merito concedunt. Unus mihi instar omnium futurus est Galenus, qui honorificum ac locupletissimum illi, his verbis testimonium impertitur. Inter omnes porro Diosc. mihi videtur perfectissime confecisse tractatum de medic. materia. Fuere quidem & antiquorum, & posteriorum plures qui aliquam Medicæ materiæ partem, putà de animalibus, aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti, at Diosc. universum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atque elaborarunt, quædam etiam addiderunt, ut solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoque fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infelici quodam fato fuit translata, hæc pars majus quam cætera, naufragium fecit. Id vero an ipsorum Arabum vitio, aut ex una in aliam linguam multiplici versione contigerit, certo divinare non possum. Illud omnino verum, medic. tam simplicium, quam compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, ut non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia fere fuerunt perplexa, ut superiorum ætatum Medici aut gravi inscitia oppressi errores minimè animadverterent, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes, ac consilii inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enavigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minime intelligentes, omni melioris profectus spe deposita, animum desponderent, ac secundo flumine navigantes turpissime se darent. Emersit vero tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tanto superioribus excellentius, quanto ea monstra, quæ majores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum enim invenit, quo ex eo Labyrintho se tandem evolveret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctissime MATTHIOLE, cum te unum, eumque summum, præcipuum, ac coriphæum, eruditi omnes sciant, illud tibi maxime gratulandum duxi. Tu enim heroico ac plane divino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam medicorum sylvam ingressus, immanes ex ea feras ejecisti, alias cicurasti, diligenter adeo excoluisti, ut ex horrida ac spinosa sylva, pulcherrimum atque amœnissimum effeceris viridarium. Fuerunt alii etiam, fateor, nostra hac ætate, ejus nemoris strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen uno omnes sunt inferiores, tibique uni palmam concedere syncero eruditorum judicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate purioris Medicinæ instauratores, crassa quædam, ac rudia hujus fabricæ lineamenta, at tu vivos colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cùm tota materiæ Medicæ tractatio duab. præcipue partibus absolvatur, quarum al-

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Lib. Ethi. I. & Reth. II.

Libro ad Thrasybulum.

Lib. de Sectis.

Galen. III. Methodi.

Dioscorides exactè materiam medicam tractavit.

Lib. de simplic. VI.

In Arabibus.

Matthioli commendatio.

Manardus ac Leonicenus.

Medicæ materiæ duæ artes.

tera singulorum vires, ac facultates docet, altera vero historiam exponit, tu utrunq; enarras, ut nihil prætermissum videatur. Præclarum sane hujus ædificii abs te jactum est fundamentum, cum Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cujus unius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec vero ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum ejus verbis restituis, sed quicquid etiam à posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inventum, in tuum illum veluti thesaurum ita reponis, ut quæcunq; ullibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere absolutissimo suis in locis apte collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades, scilicet ne rudibus, ac imperitis gravium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tam simplicia quam composita, non ita pridem inventa, quorum usus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu invidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex reconditis locis hæc in lucem profers, eorum vero energiam & rectam utendi rationem doces, quæ certe in re & liberalis & candidi animi egregium in primis specimen abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si universis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusq; fuit tuus hic labor, ut non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopæi, sed omnes etiam alii, qui ab honestis studiis minime abhorrent, tuum Dioscoridem tum voluptatis, tum utilitatis causa expetant, legant, ac manibus quotidie terant.

Triginta duo millia exemplaria vendita. Italicè primum scripsit Matth.

Memini certe, cùm optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse divendita & distracta, avidissime tamen à quam plurimis etiamnum flagitari, quasi vero nunc primum recens in lucem emittatur, ut facile appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentius atq; alacrius acceptum in publicum prodiisse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica in qua primo fuit scite scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum, quo communius, eo perfectius atq; præstantius esse, minime ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum fere omnium, quas Dioscorides tractat, vivas imagines adjecisti, quarum spectaculo non tantum eruditi, sed delectari etiam homines qui [illegible] ant. Id autem ut exacte perficeres, dici vix potest, quot labores, æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti, quot inaccessos montes ascendisti, quot valles, sylvas, nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ te, tuamq; vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis reprehendit, qui rerum atq; herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt, figuras describere aggrediuntur, quos nimirum ridens præconibus similes facit, qui fugitivi mancipii notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint unquam ante, imo si coram forte assistat, ne agnoscant quidem.

Lib. de simpl. 7.

Quandoquidem vero in opere eo, non solum modo tot tantaq; molestia & tam gravia incommoda, uti diximus, erant tibi sustinenda, sed in elaborando elimandoq; potissimum, & ut rite ederetur, curando, diversissimorum artificum opera diligentiaq; in primis necessaria foret, divinam hic providentiam, mehercle, satis admirari non possum, quæ quidem, ne honestissimis studiis & optimis conatibus tuis ullum omnino objiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidissimæ ac Illustrissimæ Austriacæ familiæ clientelæ oportune te insinuavit, cujus singulari liberalitate adjutus bene cœpto ædificio summum imponere colophonem posses. Maximam profecto lætitiæ causam superioribus diebus tuæ mihi literæ suppeditarunt, quibus pariter invictissimi Cæsaris Ferdinandi & simul Illustr. ac Generosiss. ejusdem filii Mæcenatis tui, Ferdinandi junioris, promptam adeo atq; alacrem in te voluntatem significasti, quorum splendidissimo munere tuus jam longe magis ac magis Dioscorides sit illustrandus. Post tot corporis labores, & tam graves ac assiduas animi curas, quid quæso superest quam legitimus tuæ virtutis fructus, gloria immortalis? bonorum scilicet atq; eruditorum virorum de consummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidam omnium hominum plausus? Nullus quippe nunc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominum vivens, cui non modo notum sit Matthioli nomen, sed etiam præclarum inprimis. Tu vivens & valens diuturna jam tot annorum frueris laude & gloria, id quod paucissimis sane conceditur, quo magis tibi etiam vel eo nomine est gratulandum. Dignus ante omnes profecto mihi videre, cui publico non solùm totius Italiæ, cujus peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur, ingenii nimirum tui & præstantiæ immortale monumentum. Nam si Demostheni de unica patria bene merito id honoris grati Athenienses detulerunt, quo magis illud tibi de immenso orbe optime merito debetur?

Contra Matthioli osores.

Si qui igitur sunt in hominum cœtu, ut multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum uberior proventus semper est.) qui de te secus, quam par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia jamdudum te vexari scio, id quod mihi accidit certe molestissimum. At quoties rem propius intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obscurum sane testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum judico. Una & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole, à mundi exordio ad hæc usq; tempora, bonorum & insignium virorum sors hæc fuit. Non ineleganter sapientissimus Aristoteles dixit, Τὰ ἐναντία παράλληλα μᾶλλον φαίνεται.

Lib. Rhet. III.

Nunquam enim magis conspicua est insipientium ac improborum cæcitas, vitium atq; inscitia, quam ubi prudentium & proborum opposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur. Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluvies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum sentina, malorum lerna, luto ac cœno secum volutantur. Hinc odium, invidia, calumnia, detrectatio, reliquaq; animi impotentia, quæ perditorum petulantia boni atq; honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoveri est æquum, rationes quibus tuum animum sustentes & consoleris, altius illic repetere, peropportunum duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maxime consentanea.

Ovid lib. Metamorphos.

Similes aliorum respice casus,
Mitius ista feres.

Pythagoras. Themist. in Sophista.

Pythagoras adeo sapientia dicitur excelluisse, ut Philosophorum omnium veluti parens merito habitus fuerit, idem tamen propter lividos ac turbulentos homines extorris semper in aliena vixit regione. Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenses propter Gylonem aufugit. Ex Locrensib. autem non unus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certe ratione, quàm quod tanti viri virtutem diutius tolerare nequiverint; ab his itaq; Tarento exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam graviori aliquo onere se levaturi in Megapontium detruserunt, ubi postquam ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interiisse perhibetur.

Socrates. Plato in Apolog. & in Phædro.

Quid vero optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plena sunt hominum

aures

nuret. Et profecto quid sapientibus ac bonis viris ab hominum stultitia sit expectandum, ejus unius exemplo est patefactum. Adhac Platonis divina prope ac cœlestis doctrina, quid aliud est, quam docta religio? ut vere olim Augustinus Platonicos, paucis demptis, fieri Christianos asseveraverit. Is tamen Philosophorum Deus ab imperita hominum turba tam indigne susceptus fuit, ut constanti fama celebretur, eum ter in Siciliam paranda pecunia ac victus causa navigasse. Cæterum quanta perpessus sit Aristoteles, pleni sunt Græcorum libri. Is enim etsi in humana sapientia ad miraculum usq; erat eruditus, innumeram tamen Sophistarum scholam in se concitavit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themistii tempestate adhuc extabant) illius existimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit injuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falso accusatus in Colchidem profugere est coactus, idq; ea de causa se facere affirmavit, ne Athenienses iterum in Philosophiam peccarent. Et quamvis de Atheniensibus optime fuerat meritus, perpetuo tamen ab eisdem exilio fuit mulctatus. Notum est, quid semel responderit, cùm à quodam se fuisse convitio affectum audiret, nempe, absentem me, si velit, flagellis etiam cadat. Quo quidem responso obtrectationibus se fuisse obnoxium, satis declarat. Hi duo postremi in maximorum Principum aulis sunt versati, sed quam feliciter, antiquorum docent monumenta. non paucis enim injuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille vero apud Dionysium Syracusanum est conflictatus, à quibus tamen summos honores, ac præmia obtinere merito debuissent. Post latas Atheniensibus sanctissimas leges, Solon diffugere est compulsus, ac pro insignis beneficii pie in patriam collati, mercede, ab obitu, apud Salaminem ejus cineres ignominiose dispersi sunt, ac dissipati. Quantus fuit in patria potissimum, & universa Græcia salute, ac libertate asserenda Demosthenis ardor studiumq;? quam infaustus contra ejus exitus? Hujuscemodi summorum virorum fortuna, locum fecit illi proverbio: Id optimo cuiq; Athenis accidere solitum est. Cicero literarum, sapientiæ atq; eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium transtulit, & ob res præclare feliciterq; gestas in Consulatu, Pater patriæ appellatus est. non multo post attamen summa injuria pulsus, cogitur exulare: restitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho judicatus truculentissime tandem necatur. Utinam vero meliorem fortunam expertus esset bonorum omnium nobilis author Hippocrates, is inquam quem Pætus in illa sua ad magnum regem Artaxerxem Epistola θεῖον ὑγιείης ἡνίοχον, σωτῆρα [illegible] ἡγεμόνα vocat, & à Jove genus suum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe esset vocatus ut pestem in ejus exercitu crudeliter grassantem sua arte curaret: recusavit barbaros Græcorum hostes infestissimos juvare, sibi minime licere testatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetivit, quorum etiam patrocinio periculum evasit. Quantum vero Romæ & Medicorum & Philosophorum odium, atq; invidiam sustinuerit Galenus, unus ab eo de præcognitione inscriptus liber demonstrat. Hi cùm vera Medicinæ scientia destituti essent, hujus lumen nequaquam tolerabant, quando ejusdem splendore cæcutientium tenebræ omnium oculis subjicerentur. Lucrum enim ambitionem, ac voluptates sectando, adulatoriam potius, quam Medicam artem exercebant, cumq; Galenus ob præsagia curationesq; plurimas cunctis jam esset admirabilis, ipsi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, sed Magia potius quadam ac divinatoria arte facta, impudentissime calumniabantur. Verum postquam solida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inscitia ac improbitas nulli non innotesceret, ipse nihilominus, ubi Quintum Medicum olim Romæ nobilissimum per summam injuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam juvenem in arte illa apprime exercitatum, una cum binis famulis è vita sublatum audivit, ab Eudemo Peripatetico admonitus, veneni periculum sibi imminere, relicta illico Roma in patriam reversus.

Plato.

Aristotelis quæ passus.

Solon.

Demosthenes.

Cicero.

Hippocrates.

Hippocr. in Epistola.

Galenus.

JAM si quis totam antiquitatem scrutetur curiosius, optimos quosq;, ac eruditissimos viros indignissime habitos animadvertet. Multa variaq; hujuscemodi ingratitudinis exempla suppeditant Plutarchi Paralleli, divinum illud ac præclarum opus in quo tanquam in speculo, verissimum esse id, quod dico, perspicue apparet. Cæterum ne nostrum hoc seculum honestis & egregiis viris æquius aut magis amicũ, quam ætas superior existimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui nostra memoria vixerunt: ut non minorem nunc, quàm unquam antea, in eximia inprimis ingenia & ingenua studia, ingratitudinem atq; odia exerceri, omnes clare intelligant.

CUM nostra tempestate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus ingentes opes capacis, & maxime constantis ingenii ad illustrandam Medicinam contulisset, & in Arabum censura ac Sophistarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis strenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, ut ne eorum morsus sentiret, perpetuo cum illis fuerit pugnandum, quemadmodum ex præclaris ab eo editis commentariis ac præsertim Antisophista apparet.

Leonicenus.

JOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoq; profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicinæ norma delirantium turbam minime habuit æquiorem. Is enim stirpibus, ac præsertim Indicis, in Medicinæ usum adoptatis, obsoleto antique nomine, & incerta virium potestate perobscuris, cùm eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui sibi adversarentur. Et quanquam in eruditissimi viri judicio docti acquiescerent, & oraculi loco apud illos ejus sententia haberetur, cùm tamen apologiis perpetuo ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hostes non defuisse est manifestum.

Manardus.

AT vero Matthæus Curtius, cùm Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, solertissima perspicacis animi vi publice interpretaretur, senioribus suæ ætatis Medicis somniare videbatur. Arabum enim, ac Sophistarum glandibus assueti, suaviorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac stupidi aspernabantur. Gravia igitur certamina sustinere est coactus. Et quamvis scribendo parum esset fœlix, de phlebotomia tamen rite instituenda, commentarium edere, ad ingentem eorum, qui sibi repugnabant Medicorum stuporem excitandum, fuerit cum summa necessitate compulsus.

Curtius.

JOANNIS quoq; Baptistæ Montani divina illa, quam in docendo sequebatur, methodus, quam profusis multorum cachinnis initio fuerit excepta, illi norunt, qui ejus tum fuerunt auditores. Sed quia cum summa eruditione invictum illi animi robur esset, brevi temporis spatio malevolorum invidiam superavit. Doctrina tamen sua adversarios multos & oppugnatores eum habuisse, testis ego sum locupletissimus, qui non sine ejus consilio, ac voluntate scriptis Apologiis veritatem ipsius dogmatum non semel propugnavi.

Montanus.

SED quid Andreas Vesalius? qui Anatomicen jam diu antea collapsam, & pene deperditam, cum viva voce, ac manu doctissima, tum suo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & restituit & illustravit, cum initio in Italia, superioris tempestatis errores passim ob oculos poneret, & rectam secandi rationem publice profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infensos. Ac passim primo lacessitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita sese defendit contra omnia adversariorum tela, donec illi ipsi re æquius perspecta, postmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui ante ipsum valide ubiq; oppugnaverant, palmam tandem in ea facultate ultro, ac lubenti animo illi concesserint.

Vesalius.

Plures interim in Italia aliisq; regionibus vivunt, qui Vesalio adhuc obsistunt, scilicet ne Herculi desint monstra, quibus conficiundis magis magisq; nomen ejus illustretur.

At cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim, quandoquidem una & eadem perpetuaq; bonarum artium calamitas, semper fuisse comperiatur? Unde etiam factum credo, ut non modo nostris temporibus, sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quam sano judicio adducti, explorata intus & in cute humana pravitate è turba frequentiaq; vulgi, ceu à valida quadam tempestate, & procella ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profecto, quanquam promiscuæ multitudini ignoti, Diis potissimum immortalibus amici, æqualibusq; viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neq; ægre permittunt, versutos & pravos homines in populo gloriam admirationemq; aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, longeq; principes severosq; admodum, & pergraves viros extitisse complurimos, autor est Cicero.

Offic. lib. I.

Tu igitur optime Matthiole, tantum abest, ut tuorum adversariorum impetu atq; invidia debeas commoveri, quin eadem de causa præcipue tibi gratulandũ censeo. Te siquidem eximiis illis viris similem esse declarant quos superius nominavi, quorum vestigiis tenaciter insistens, si in eosdem scopulos incidis, minime mihi mirum videtur. Nec vero si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quamcunq; navigationem mare, & secundos ex animi sententia ventos & onustas precioso auro naves tibi semper pollicereris? Nonne undarum jactationem, tempestatum procellam, Scyllam, Charybdimq;, & his omnibus periculosius naufragium, & graviorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronumq; incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de ejiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neq; illud à te est expectandum, ut communi sorte exemptus plane habeas neminem, qui tibi se opponat: neq; id postulare debes, cùm impetrari minime possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diverso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cælos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te tuaq; scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Utcunq; tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi sunt ἀνταγωνισταὶ, sic attamen in hoc teipsum consolaberis, quod grata posteritas nullis omnino affectuum præjudiciis occupata, de rebus tuis syncerius judicium feret. Hoc certe in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum, cum Hierosolymam denuo extruerent pari difficultate laborasse: Siquidem id non vulgare fuit fortitudinis specimen, gladiis accinctos, cementum & lapides comportare, una manu strictum ensem vibrare altera facere opus, trullam versare, atq; ita simul architecturæ dare operam, simulq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quo minus constanter infractisq; animis pergerent in cœpto conatu quoad tandem usq; pertinaci eorum assiduitate, hostium improbitas & rabies frangeretur. Idem profecto de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem jam diu Medicinæ partem restituis, altera vero adversariam hostium vim strenue repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi, hoc tuum studium impediunt ac remorantur. Porro autem, cum ego diligentius rem considero, adversarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorum ii quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut levioris aut contentionis studio tecum pugnant: Sed cum idem omnino ipsis, quod tibi, propositum sit & institutum, judicio hercle, non animi acerbitate vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neq; in re quicquam tibi accidit novum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum judico. Nil equidem aliud Galeno interprete divinus Hippocrates voluit, cùm judicium difficile pronunciavit. Ex qua potissimum difficultate & in Philosophia & in aliis scientiis tot sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito. Et cùm te natura humanum ac facilem noverim, te vicissim erga illos, ut par est, egregie affectum esse, æque mihi certum est.

Lib. Esdræ 2. cap. 4.

Matthioli adversarii duum generum.

Aphorism. primo.

Socratem ac Platonem, ubi bene de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non una tamen in re ab ipsis apertè dissentit, quinimo eorundẽ amicitiam sibi sacrosanctam esse haberiq; testatus, Veritatem tamen omnib. præferendam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salva incolumiq; necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera vero mihi est congrediendum, ejusmodi enim sunt, ut cum illis disceptare certareq; tibi putem indecorum. Utranq; Philosophiam isti ignorant, tam eam, quæ in natura rerum contemplatione versatur, quam quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur, solo nimirum mentis furore sola animi inconstantia, sola petulantia sola invidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permovetur. Talis cum sit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minime tibi est verendum, quippe cum perditissimi sint & Reipubl. labes & maculæ, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animum inducat? Eousq; enim se prodit eorum fœtor, ut omnium naribus excipiatur ab eoq; omnes tanquam à Mephiti quadam, ut sentina longe diffugiant. Animos habent teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc quo hæ meæ literæ exarantur atramento, fœdiores, ut indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaq; ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Ut tamen aliqua saltem ex parte levium homuncionum insolentia temeraria retundatur, jam speculum illis paravi, in quo improbitatem suam manifeste ac palam intueantur.

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia usq; & bonorum præceptorum monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, ut antiquos, maximè Græcos scriptores, mihi duxerim persequendos. Verum ubi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc seculum non parvum doctorum hominum proventum attulisse animadverti: illos quoq; mihi statui perlegendos, neq; facti me admodum pœnituit, quod in eorum numero plures inveni, qui & doctrina & facundia merito cum ipsa antiquitate sint proxime conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditionisq; luculentum testimonium dare deprehendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parum tamen (ut ingenue fatear) eorum me virorum authoritas permovit. Igitur quod me impulit, nihilominus ponderis apud alios quosvis habiturum ratus, conjunxi doctorum nostro ævo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cum primum enim in veteratorum manus pervenerint, eaq; viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium cito mutabunt. Nam cùm insignis sit stultitiæ argumentum, à sapientibus dissentire, ut meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo utendum censui. Deinde cùm in magnis laboribus ac diutinis vigiliis jam diu verseris, hoc levamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimavi. Nam ubi classicos authores videris tam præclare de te & loqui & judicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facile contemnes, & alacrius in tam fœliciter cœpto curriculo insistendum, gloriam tibi in meta propositam prope contemplatus, minime hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maxime gloria ducitur,

Cicer. pro Archia.

Digitized by Google

ducitur, nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorumq; desiderat, præter unicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo est, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam brevi, tantis nos in laboribus exerceamus? Certe si nihil animus præsentiret in posterum & si quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, iisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neq; tot curis & vigiliis angeretur, nec toties sanè de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoq; virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concutit atq; admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Scio equidem generosos animos, veramq; ac genuinam virtutem, nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed contentā esse se ipsa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimis ac publicam humani generis salutem, hoc in certamine tibi fuisse propositam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere 10 *absurdum non est, scilicet ut humani nihil a te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac statione discedas, in qua magno mortalium commodo divinum consilium ac providentia jam dudum te collocavit. Vale.*

In Heaut. ont. mo-umeno.

Hic habes candidissime Lector virorum nostra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clarissimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senensis.

Nicolaus Mutonus Mediolanensis, Medicus.

Sunt inter recentiores Victor Trincavellius, Aloysius Mundella, Lucas Ghinus, Nicolaus à S. Michaele, Augustinus Gadaldinus, Franciscus Camutius, aliiq; innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen singularis eruditionis & perfectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod sciam) 20 *præstantissimum ac multis jam seculis comprobatum Medicæ materiæ scriptorem Dioscoridem in Italicam linguam quam elegantissime vertit. Quo feliciter peracto labore commentaria adjecit, in quibus Medicæ materiæ scientiam, cum adusq; hac tempora in nocte densissima delituisset, tanquam interemptam nunc primum è caliginosis latebris in lucem revocavit, & eam veluti alio quodam partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, vestivit, & omni ornatu insignem reddidit.* Hæc ille in præfatione sui Serapionis.

Præterea in suis annotationibus in thesauros Pharmacopæorum, Matthioli authoritate fretus quamplurimos annotavit errores. Quis & in suis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis a Matthiolo omnia accepta refert. In Serap. & annotat. in thesauros.

Ubertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porro hoc in negotio non extemporarium dicasten egi, verum in exprimendis simplicium facultatibus & forma 30 *Galenum sequutus sum. In privata verò simplicium censura, eximium illum & eruditione & perfecta diligentia Matthiolum reddidi præcipue, quum in Dioscoride censendo hic & operam navarit singularem atq; adeo Colophonem addiderit.* Hæc in Epistola nuncupatoria super suas annotationes in Dioscoridem:

Item. *Quod si omnium longe in tractando Dioscoride acutissimo Matth. Senensi credimus, verum Acorum id esse probamus, quod officinis calamus odoratus nominatur.* Cap. de Acoro. Item: *Nec hodie Meon provenire in Italia præcellentiss. Matth. ait:* Cap. de Meo: Non modo his locis citat Matth. sed aliis sane innumeris.

Bernhardus Dissenius Chronenburgius, Medicus Coloniensis in libro suo de compositione medicamentorum.

Opinionum controversiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus in Comment. suis in Dioscoridem sustulit, dum Calamum usu quotidiano odoratum, verissimum Acorum ostendit, cujus doctrinæ utpote germanæ refragari ne- 40 *mo debet.* Cap. de Acoro in antid. hæmagogo. Item: *Solus Andreas Matthiolus, solide de Indica Nardo pronuntiat.* Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item. *Qui velet doctissimi Ruellii Commentaria, & hac ætate in plantarum scientia omnium principis Matthioli opus in Dioscoridem verset.* In diasatyrio.

Item, *Cæterum Matthiolus excellentis constantisq; ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atq; alteram Diosc. Artemisiam pronuntiarunt, Parthenium decernit.* In Syrupo de Arthemisia.

Item: *Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deesse, cui summi judicii & exquisitissimæ eruditionis vir, Matthiolus Senensis subscribit.* Cap. de Acacia. Item: *Huic sententiæ meæ adstipulatorem habeo Clarissimum Medicum, Andream Matthiolum, cujus verba quoniam impostvram simul omnem, ac rei veritatem indicant, hic adscribere operæprecium omnino duxi.* In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.

ITEM. *In summa, non quævis alia est recipienda. Pingit ejus exquisitam imaginem in Dioscoride suo Mat-* 50 *thiolus Senensis, vir ad unguem in arte absolutus.* In Syrupo de Eupatorio. Cap. de Bedeguar.

ITEM *Quam quidem fidem Matthiolus summus Medicus, & in Herbarum omnimoda, cognitione nemini secundus, comprobat.* In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.

ITEM. *Amathus Lusitanus frequenter odiosa confidentia virus invidentiæ suæ in Clarissimum modestissimumq; virum Matth. Senensem eructat, dum passim nimis intempestive hujus doctrinam super Comm. in Diosc. editis, coarguit & insectatur, quibus probata fidei hominib. nil aliud, quam malignum animum & perniciosam invidiam ostentat. Ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam atq; improbam, in se translatam operam alienam (quod crimen est longe omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid enim enarrationibus suis inservit, quod non justissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulandi studio dissentit, in graves manifestosq; errores imprudens homo prolabitur, cujusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acan-* 60 *thio, Coronopo, Helichryso, ac plerisq; aliis visitur. Multo satius fuerat, quo doctiorem se æstimaret, eo quoq; modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet.* In oleo Hypericonis. Cap. de Carduo Benedicto.

ITEM. *Primus ejus autor est, Petrus Andreas Matthiolus Senensis, celeberrima fama Medicus libro suo de curatione morbi Gallici.* In oleo ligni Guajaci.

ITEM. *Quanquàm mihi nemo hactenus extitisse videatur Judex æquior, quam Andreas Matth. qui l. 4. Diosc. c. 37. ejus figuram ostendens, Eupatorium hoc vulgare Avicennæ esse indubitanter pronuntiavit.* In Syr. de Eupat.

ITEM. *Postremo absolutissimam censuram suam edidit Matthiolus, indubitatis ipsius herbæ notis, quas impugnare contentiosi prorsus est ingenii. Etsi non negaverim in utranq; opinionem plantas rationibus quibusdam trahi posse. Sed tamen revera Phyllitis est decernenda quod ille idem Matthiolus oculis subjecta Hemionitidis genuina imagine demonstravit. Itaq; ambigere & contendere amplius desinant, quibus veritas cordi est.* In Oxymelite splenico Pauli, Capite de Scolop.

ITEM

Digitized by Google

ITEM Neſcio qua ratione adeo acer oppugnator Meſues ſit Manardus vir aliqui ſingulari humanitate, modeſtia, & eximia animi ſyncer tate & moderatione. Sed totam hanc diſſenſionem exquiſita doctrina ſuſtulit, perpetua memoria digniſſimus Matthiolus in Commentariis ſuis ſuper Dioſcoridem, quos legitent Medici, nam Seplaſiariis ſufficiat hæc aperuiſſe. In Diaſene Nicolai Cap. de Sena.

ITEM Sed Avicennæ defenſionem ſingulari ingenii modeſtia & eximia pariterequitate Matth. in Commentariis ſuis in Dioſc. ſuſcepit lib. 4. c. 27. quo etiam loco quatuor Aconiti formas conſpiciendas proponit, homo in ſimpl. cognitione ac medicina peritia clariſſimus. In Trochiſco è veſicariis diaphyſſalico. Cap. de Cicuta.

ITEM Cynogloſſum prorſus juxta Dioſcoridis ſcripturam apud Clariſſimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctiſſimis Commentariis ſuis in eundem ſtudioſiſſimè elaboratis, conſpicere qui poterit. In Trochiſco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.

ITEM Solus Matthiolus in Clariſſimis nuper editis Commentariis ſuis, ad vivum affabre Symphytum petræum expreſſit, è quibus petant plantaria rei ſtudioſi. In cerato ex pelle arietina. Cap. de Conſolidis.

ITEM Hanc opinionem ſimul & Fuchſium impugnat Matthiolus in doctiſſimis Commentariis ſuis ſupra Dioſcoridem conſcriptis, & omnino legitimum horminum iſthic affabre pictum oſtendit. In Oleo Salviæ.

Conradus Geſnerus Medicus Tigurinus.

PETRI Andreæ Matthioli Medici Senenſis præclariſſimi extat liber unus de morbi Gallici curandi ratione. Inſunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta autoris. Edidit & Commentario. longe doctiſſimos in libros ſex Dioſcoridis de Medica materia, qui ſæpius Italice editi, poſtremo ab ipſo authore in Latinam linguam tranſlati ſunt. Adjectæ inſuper ſunt huic operi innumeræ plantarum, & animalium imagines ad vivum expreſſæ. Ejuſdem extat Apologia, qua ſe ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Luſitano, Medico. Extant, & objectiones quibus ipſius Amathi errata patefacit. In Bibliotheca & Epitomis.

PETRUS Andreas Matthiolus Senenſis Dioſcoridem nuper in ſermonem Italicum convertit, & Commentarios eadem lingua copioſos & eruditos adjecit, ubi diligentiſſime quæcunq; de iiſdem medicamentis Galenus ſcripſerat, ſuo quæque loco recenſet. Plerunq; etiam Plinii & aliorum ſcriptis utitur, & recentiora medicamenta à Dioſcoride omiſſa ex recentioribus paſſim commode adjecit, & plurima ſua adverſus varios morbos & eximia quædam experimenta deſcribit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latine edendum. In præfationibus editis in Hieronymi Trapi Herbarium. Quin etiam infinitis fere locis Matthiolum citat, & ejus utitur laboribus libro de hiſtoria anim.

ITEM Petrus Andreas Matthiolus Senenſis, in Commentariis Italicis. ſuper Delphino Dioſcoridis Senam diligentiſſime deſcribit, & Ruellii errores refellit. Libro de hiſtoria quadrupedum, de Bove.

ITEM Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotavit Theophraſtum in Orobanche alicubi per imperitiam eſſe deluſum. Ibidem.

ITEM Nam Ruellii ſententiam de frutice illo amplexicaule. quem ſigillum Divæ Mariæ aliqui vocant, & ipſe alibi Malacociſſum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus jam optime reprehendit. Cui nos libenter ſubſcribimus. Ibidem.

ITEM Ego Matthioli ſententiis magis acceſſerim. qui Helychryſon apud Thuſcos abunde naſci ſcribit. In Tauro.

ITEM Matthiolus Ruellium reprehendit, quod hanc Cynocramben Atriplicem ſylveſtrem eſſe putaverit, cum Atriplex iſta libro ſecundo, poſt ſativam ſtatim à Dioſcoride commemorata ſit. Qua quidem in re cum Matthiolo ſentio. In Cane. Quin etiam innumeris fere locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus oviparis, & de volatilibus Matthiolum citat, & ejus utitur inventis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubienſis, Hiſpanus

PORRO veram Dioſcoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hiſce agris repertam, nuper miſimus ad Petrum Andream Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum ſimplicium, hac noſtra ætate indagatorem acerrimum. In annotationibus ſuper Dioſcoridem.

ITEM Servieron me no poco en eſte trabaio tam importante, los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nueſtros tiempos: el qual con increyble deſtreza tranſlado el meſmo Dioſcorides en lengua Toſcana, y le dio grandiſſima claridad con las ſingulares expoſitiones que ſobrelhizo de las quales nos aprovechamos el algunos lugares de nueſtras annotationes. Id eſt. *Non parum auxilii nobis attulerunt, in hoc noſtro tanti ponderis negotio Commentaria, Doctoris Andreæ Matthioli Senenſis, excellentis hujuſce tempeſtatis Medici, qui non ſolum quadam incredibili dexteritate in Etruſcam linguam eundem vertit Dioſcoridem, ſed maximum addidit illi ſplendorem ſuis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum noſtrarum annotationum.* In Epiſtola nuncupatoria ad Sereniſs. Philippum Angliæ, &c. Regem ſuper ſuo Dioſcoride Hiſpanice edito.

ITEM. Demas delo ſuſo dicho con los appellidos de aquellas plantas que ſuelen halliarſe en la Europa dimos juntamente ſus figuras y proprias formas paraq; por ellas pudieſſe conocer cada uno las bivas quando las tavieſſe delante. Para lo qual heximos diligentemente eſculpir todas aquellas figuras de nueſtro amico el Dottor Andreas Matthiolo, que fueron bene intendidas, y ſacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian mejorarſe. Id eſt. *Damus præterea una cum nominibus earum ſtirpium, quæ inveniri ſolent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: ut ex appictis hîc ante oculos objectis poſſet unuſquiſque ipſas vivas cognoſcere. Quapropter diligenter excudi curavimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noſter. Namque hæ ex vi[illegible] ris plantis appictæ ſunt tanta rei intelligentia, ut elegantiores fieri nequiverint.* In epiſtola ad lectorem ejuſdem libri Dioſcoridis in calce.

ITEM. Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la Univerſal materia medicina ly principalmente in aquella de los venenos deſcrive dos remedios excellentiſſimos contra todo genere de ponçonna, conviene à ſaber un Electuario y un oleo, los quales, por haver yo dellos viſto aemirabiles pruevas, he querido que ſe anadieſen à eſtas nueſtras annotationes. Id eſt. *Andreas Matthiolus in univerſali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea præcipue, quæ ad venena ſpectat, duo deſcribit remedia adverſus omne genus venena, nempe electuarium & oleum quoddam. Quorum uſu cum viderem ego admirabiles ſucceſſus, volui hæc omnia in has noſtras transferre annotationes.* In præfatione Sexti lib. ejuſdem Dioſcoridis.

Hiero-

Digitized by Google

Hieronymus Ruscellus Viterbiensis, in sua Epistola nuncupatoria super Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

Habbiamo noi per opera del Matthiolo fatti nostri (cioe Italiani) Tolomeo & Diosc. non solo mi glori, che i Latini non gli hebbero, ma diro anchora che Greci i stessi, Id est, Fecimus tam nostros (id est, Italicos) Dioscoridem & Ptolomæum opera & diligentia Matthioli: Et non solum meliores, quam habuerint Latini, sed dicam quam ipsimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunensis.

AD HAEC eundem Dioscoridem squallore, nævis ac maculis, quibus hactenus scatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere versatissimi & Doctorum approbatione Medici doctissimi, elatis atq; expurgatis, probe curatum, nitidum & tersum a nobis emitti: castigationes præterea quam plurimorum locorum ejusdem Matthioli solertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adjunximus.

In Epistola ad Lectorem in Dioscoridem Lugduni impressum.

Joannes Baccanellus Medicus Regiensis.

Libro de consensu Medicorum, ubi in calce de simplicibus medicamentis differit, honorifice Matthiolum sæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoq; citat authorem: A quo etiam Cinnabaris historiam prompsit.

Bartholomæus à Maranta Venusinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantà rei cognitioni videtur, quasi extremam manum imposuisse, ut pauca admodum, quæ suo niteri non sint restituta, desiderari possint.

In præfatione suæ methodi de cognoscendis simplicibus.

Medicinæ Studiosi quamplurimi, qui Patavii Philosophiæ Medicinæ diu operam navarunt, affirmant audivisse sæpe ac sæpius Clarissimos Medicos Joannem Baptistam Montanum, & Gabrielem Faloppium in suggesto legentes Matthiolum summis laudibus extulisse: Id quod ipse etiam attestari possum: Quin etiam Lucam Ghinum præclarissimum materiæ Medicæ indagatorem, Pisis, & Bononiæ magnis præconiis Matthiolum celebrasse.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS. Hieronymo Donzellino, Medico ac Philosopho S. P. D.

Respondetur Præcedenti Epistolæ

ACcepi literas abs te tuas, ut longas ita doctas, ita officii plenas, quæ me mirifice recrearunt. Recensuisti enim in illis pro summa prudentia tua, causas omnes, quibus dolore animus meus revocaretur à quibus quidem omnino acquiescere me, æquissimum fuit. Ulterius autem aliquanto quam par fuit, alicubi te, provexit amor in me tuus, dum recenses laudes operis mei, quas dum etsi meo me metior pede, non agnosco, amo tamen, quod una cum Themistocle nullum æstimem jucundius auspicium quam propria virtutis audire præmium. Quod autem eam epistolam, voluisti esse publicam, eo consilio censeo factum, ut testatam relinqueres tuam erga me summam apud omnes benevolentiam, tum vero, ut testimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam malevolentia intelligeres. Nimirum sic decet amicum candidum, ut non tantum domesticis officiis præsto sit, ubi periculum nullum suscipitur, sed etiam palam cum opus est, invidia in se partem derivans, sua sententia & calculo approbet recte facta, crimina diluat. Hic summum officium amici agitur. Sed sunt omnino blandi quidam, & prompti alias ad omnia, sed occulti, & parum fortes amici, qui levius ducunt deseri, ne dicam prodi à se veritatem, & innocentiam, quam publice agere negotium necessarii non admodum odiosum. Atq; his meliorem mentem precor, te vero amo de eo, quod causam meam tecum communem esse ducis, in eo non officiosus tantum amicus, sed quod pluris facio, magnanimus sane patronus. Vale.

JOANNES CRATO MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Probantur Matthioli defensiones, in Guilandinum, quædam vero pluribus asserenda censentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me benevolentia, & judicio recto de me. Ac ut id in præcipua parte felicitatis meæ, si qua est solida in rebus humanis, posui, ita ne improborum malevolentia ab hac sententia dimoverer, studiose sum adnixus. Idcirco cùm non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam singularem (quam ut par est magnifacio, atq; veneror) literæ tuæ præ se ferant, verumetiam candorem & propensionem voluntatis tuæ erga me testentur, gratissimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accurate, tam prolixè scriptas misisti, atq; iis amicitiæ tuæ fores benevolentissime patefecisti. Ego vero in tua benevolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis dedita & doctrinæ singularis admiratione expetivi, libentissime acquiesco, & operam daturus sum diligentem, ut studium & fidem meam puro, sine fuco, more majorum nostrorum tibi iis officiis, quæ à tenuitate nostra proficisci possunt, probem. Cæterum cum intelligam te impulsum odio atq; malevolentia, à bonitate tua non recessurum, nec propter aprum istũ hortulos tuos & satas arbores omnib. seculis profuturas, deserturũ, sane tibi hunc animũ gratulor, & ut Deus eum tibi conservet atq;

diutur-

diuturnum validumq; vitæ spatium ad excolenda hæc studia & perpetuum decus tibi conciliandi benigne concedat, oro. Vides quid ferat ubiq; furor juvenilis, & moribus insita petulantia. Ea ut feramus necesse est. Obsecro velles tua iis probari, qui neq; quod laudabile, neq; quid pium aut honestum, vel saltem cum humanitate conjunctum, vident? Nam si nihil nisi omnib. numeris absolutum ἢ τετράγωνον ἄψογον probandum est, quid reperietur in rebus humanis, quod possit probari? Quam securitatem de aliorum censura insectatores illi, si sua protulerint, sibi poterint polliceri? Exhibeat iste, si potest, integros in Dioscoridem Commentarios, & aliorum judicia subeat. Nam reprehendere quàm docere, esse facilius de veteri sententia notum est. Certe nihil do amori, nec (à quo natura, atq; institutione absum) auribus. Præclara atq; laudabilia exierunt in hoc genere opera. sed tuum (si quid judicare possum) mihi quidem τῶν ἐπιπολαζόντων βέλτιον videtur. Neq; propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odii & malevolentiæ toto pectore aversor, & doleo eum ingenium minime obtusum, cognitionem literarum haud parvam, studium conquisitionis non plane iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quidvis credere. Nec quisquam Justitiæ & moderationis laudem expetens, tam duras leges servis præscripsit, ut quæ displiceant, probent. Sed illud profectò injurium, & temeritatis atq; perversitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmaq; sunt, malevolentia convellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theon te displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsideratè pronunciat de multis, & judicii sui stoliditatem prodit, dum tui multo usu confirmati soliditatem evertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum discernis? An non manifesta est calumnia de Cassia in Cinnamomum transeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quam firma objectio, & Nemesianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius jactantia. Effert autem se immodicè βωμολοχίᾳ agrestis, de Beta sylvestri. Sabinam bacciferam hic, si fuisset et in horto quodam Civis nostri, grandem admodum ante paucos annos monstrare potuissem, & etiam nunc stare puto. Quid obsecro est occæcari malevolentia, si hoc non est, cum non majori, sed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Consiligine quando verbis autorum malè intellectis odiosè pugnat, eaq; veteratorie producit, quid aliud, quàm insulsas cavillationes & suam in arte Medica inscitiam prodit? Ad Solanum, si indormivisset, factum ab eo esset probe. Piper & Cubeba eum satis excitant. Utinam autem excuteret intelligentiam suam, cùm Galeno tantam tribuit oscitantiam, & Mari atq; Amaraci manifestum discrimen tuum ex Galeni sententia ante temerariam scriptionem considerasset, atq; ad censuram, de Santalis, Fabaria & Telephio rectius ex veritatis studio excitatum judicium attulisset. Sed de his satis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam parvum, atq; ineptum sit, quod non suos admiratores & approbatores reperiat, cumq; de multorum sermonibus mihi certò constet, Guilandinum suum theatrum in Italia habere, & quosdam δουλεύειν ἀλλ᾽ ἐν εἶναι φίλους rectissimum est, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλοσοφεῖν καὶ ἰδίᾳ πράττειν, dum illi invidia, malevolentia, morsuq; doloris lacerati conficiantur, vel si quid publicæ utilitatis studio suscipimus, nostra cum aliorum malis non misceamus, & quantum in nobis est, maledicentiam effugere studeamus. Est autem secundum Plautum, atq; non est in manu nobis, quin dicant non est, meritò ut ne dicant, id est. Hæc eò scribo, non quòd tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verum ne dum tuam innocentiam mihi atq; aliis probare cupis, in dictæ malevolentiæ incurras. Nam si hanc tuam Epistolam (id quod de scriptionis diligentia existimo, nec quò minus id fiat obsto) ederes, vereor ne dicturi quidam essent, te in reliquis, ad quæ non respondes, manus dare, quædam etiam minus attente (id quod in ista conviciorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) considerasse. De Malabathro afferre possent, Plinii autoritatem, non satis munitam esse bonis testimoniis. Ad illud Cassiam & Cinamomum unius plantæ corticem nihil responsum, De Bolo Armenica, quòd non ex Lemno afferatur nihil allatum. Zedoaria autem pro Costo ita alte in multorum animis radices egit; ut vix extirpari posse videatur. Mihi quidem a te evulsa est radicitus. Conquerentur de Saliunca, de Dictamno albo non satisfactum. Illud non animadversum, quod contendit in Cap. de Trago apud Dioscoridem legendum majora, non minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabuntur. In Limonio autem injuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Benrubrum appellatam) non esse Limonium. Tu verò existimare videaris illum statuere non esse verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilii, plantam quam ostendis esse concedent, quòd sit Aster Atticus Dioscoridis, pugnabunt. Hæc etsi scio cogitationis tuæ conprehensionem non effugere, tamen ut probarem tibi amicissimum studium meum monere, quod est amici, volui, neq; dubito ac potius certo scio, te in optimam partem accepturum, præsertim cum intelligas me, non alia voluntate quam tuum laudabile propositum consolandi confirmandiq; ita scripsisse. Quod autem & ad fidem initæ amicitiæ nostræ attinet, ita tibi eam præstabo, ut inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix sis habiturus. Vale. Vratislaviæ.

In Guilandini acerbitatem, & malevolentiam.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Joanni Cratoni Medico.

S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non satis firma videbantur, contra Guilandini calumnias.

Amicitiæ recentis, quæ mihi tecum contracta est, jam fructus uberrimos capio ex literis illis, quas superioribus diebus ad me dedisti: Plena enim sunt non tantum amoris in me tui, sed & officiorum ejusmodi quæ alere & conservare animorum conjunctionem in primis solent & possunt. Atq; ut de cæteris non dicam, monita tua, quibus exasperatum me adversarii importunitate ad lenitatem reducere conaris, quanti me facere oportuit? Nimirum sic decet candidum animum, quibus benè velis, eos ut non collaudes tantum, ubi quid rectè factum est, sed reprehendas lapsos, imminente autem periculo etiam moneas meliora. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erumpere in gemitum

mitum coegerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Grave est à vipera morderi, sed infinitis partibus Theonini dentis morsus molestior. Dii prohibeant, ne eum tu unquam experiaris. Adde quòd idem curationem perfectam nunquam recipit, ut ut purges, ut ut antidotis pugnes, serpit veneni vis, & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, semper tamen aliquid hæret. Non erat ille aper, ut putabas, qui vastasset hortulos meos: stant quidem incolumes, & immortales. Diis volentibus, labores mei cincti sepibus veritatis, vastariq; nequeunt. Me, me, non illos, dum planto, runco, irrigo, summaq; fide excolo viridarium meum, Theon iste ex aspidum genere venenosissimus, enutritus herbarum mearum succo (quæ mirum, ut illi in venenum venerint) inopinantem læsit. An non justus tibi videtur dolor meus, sic demorsi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in posterum si non compescam, saltem tegam & dissimulabo eum, quantum in me est. Sed enim veniam merebor interim, si quemadmodum Posidonius Stoicus, cùm omnino non dolere statuisset, exclamavit tamen: O dolor, nihil facis. sic & ego nonnunquam humanum quid passus quiritor, præsertim apud amicum, qualem te esse judico. Atq; hactenus impetrasti à me, quod maxime volebas, ut deinceps in scriptis meis mihi temperem.

Nunc ad eam partem tuæ epistolæ venio, quæ requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini objectionibus respondi. Nam ut singula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuisse recenset, id sanè integri operis fuerit, non Epistolæ. Hic tantum mihi fuit scopus cùm ad te scriberem, ut ex paucis ostenderem, qualia reliqua essent illius. Nec propterea dedi manus, quòd eo in loco hostem penitus conficere non volui, eum alio tempore, DEO volente, tractaturus.

Plinii autoritas defenditur.

Sed quæ deesse putasti meis literis, ea sic habent. De Plinii autoritate in Malabathro non satis munita, miror eorum, quos ais, iniquitatem, ne dicam impudentiam, qui ut gravi autori detrahant fidem, nulla alia causa inducuntur, quàm ut sibi, illo spreto & rejecto, fides habeatur. Agnoscis autem ipse id minime decere homines, qui docere se posse alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quòd, Galeno autore, dixerit, Cassiam & Cinnamomum unius esse plantæ corticem, non videbatur necessarium. Quum enim contra eum jam probaverim, Cassiam in Cinamomum transire, non autem è contra, ut ille tam temere mentiri non erubescit, sanè tibi & cæteris perspectum futurum, videbatur, intellexisse Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Cassiæ corticibus tantum, qui ex Cassia plantis eximebantur, quarum surculi extremi in Cinamomum quandoq; transibant. Namq; universalis hæc propositio esse non potest, absq; manifesta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbusculam à Cassia planta diversam facit.

Cassiam & Cinamomum non esse unius plantæ contra Guilandinum.

Bolus Armenius orientalis unde affectatur?

Armenium bolum cùm sciam ego, Constantinopoli ad nos advehi, & illuc apportari ex Lemno (si tamen Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihilq; deesse illi, quod Lemniæ terræ non conveniat, putabam hoc sanè haud te latere, nec ideo esse operæpretium, ut cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla est. Conquerantur in Saliunca quantum velint Guilandinici Theatri applausores. Mihi enim longè magis Plinio, quàm Marcello adstipulandum est, quippe qui post Plinium, Dioscoridem, & Galenum vixerit, ut ipsemet fatetur, nec ullam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem superq; mihi probatum existimo ab authoritate, à viribus, à natali solo, Saliuncam & Celticam Nardum, diversas esse plantas, nec uno tantum Marcello, ut Guilandinus, meas comparavi probationes. Maneboitaq; in sententia, nec inde me tantillum demovebo, nisi mihi clariora in contrarium afferantur.

Marcellus Veneta est moneta. Cur factum sit, ut putarint quidam Saliuncam & Celticam Nardum candem esse plantam.

Disceptationem hanc excitavit, (ut doctissimus Marcellus inquit) una tantum Dioscoridi addita vox, quæ nec una nec eadem in antiquis Græcis exemplaribus est. Sed in aliquibus, Σαλιούγκα, in aliquibus Ἀλιούγκα in quibusdam Ἀλιούγγια & in nonnullis duplicato λ, Ἀλλιούγκα legitur. Ex qua multiplici lectione facile quispiam conjicere potest, hic, ut in quam plurimis aliis locis animadvertimus, Dioscoridi subesse mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato, objicere posse eos contra meam sententiam putas, nempe legendum non esse, μαγέτιρα sed μαγγέτιρα, respondebit pro me Oribasius, qui ex Dioscoride transcribens μαγέτιρα non μαγγέτιρα legit, quemadmodum legerunt omnes quotquot sunt Dioscoridis interpretes, Hermolaus, Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitaverit.

Dictamnus albus.

Guil. in Tragio censura explosa. Plinius in describendo Tragio inconstantia.

Guilandinus Plinium sequutus, cujus fidem infirmare ejus sectatores, paulò ante audivimus, ut aliquid novi in disputationem afferre videretur, μαγέτιρα legendum somniavit, quòd is scribat, Tragium non lentisco, sed Terebintho esse simile, cujus folia cùm longe Lentiscinis sint grandiora, certat Guilandinus, μαγέτιρα legendum esse. Sed quàm feliciter Plinii sententiam in suam verterit, manifeste testatur ipsius Plinii in describenda Tragii facie inconstantia. Quippe is libro decimo tertio, capite vigesimo primo, Tragium Terebintho simile facit. Mox volumine vigesimo sexto, capite ultimo, Junipero simile esse scribit, magno in utroq; loco errore, de quo apertissime testantur Dioscorides, Galenus & Oribasius. Qui quidem omnes cùm præter hæc unà cum Plinio affirment, in Creta tantum Insula nasci Tragium, è suo illo asino cadit Guilandinus, cum quo radices Romam afferre solebat, quòd ubiq; locorum suum nascatur Tragium.

Tragium nasci tantum in Creta.

At si (ut inquis) lachrymas è Tragio manantes abstergere conabuntur adversarii, eadem opera Aethiopi nigredinem abstergant, & Nili alveo aquas. Certe Dioscorides, Galenus, Oribasius, Plinius, Tragii lachrymæ apertissime meminere, quorum abstergere scripta, nulla unquam Guilandinica poterit spongia. In Limonio fateor errorem, sed non mereris, mi Crato, non enim poteram nasum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon avertere, quo minus etiam oculos retorquerem, quo postea factum est, ut legendo sim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum esse Limonium, quoniam aliam afferant contentiosi illi, quæ evidentioribus notis à mea me amoveat opinione.

Limonium.

Aster Atticus.

De Attico Astere nihil respondebo, ni prius Amellum illud non esse verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præstare valeam, illico intelligent: ni fortasse Ruellii minus probandam versionem, quàm ipsius Dioscoridis verba complecti statuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumniis consulto respondenda putavi, & quidem paucis. Idq; ea de causa, ut tu vir alioqui doctissimus ex paucis his, conviciatoris illius infidelitatem temeritatemq; cognosceres. Sapientes omnia docere velle quenquam vani prorsus hominis consilium esse censeo. Ignaris itaq; cætera reservabo, ubi resipiscere cœperint, aperienda, facileq; ostendam sophistica esse omnia. Pertinacibus autem perpetuo tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quasi maternum lac, ut pravum hoc ingenii alimentum, tanquam in organa judiciorum transmutatum, nunquam postea deponere possint. Vale mi dulcissime Crato, & tu, quo cœpisti, me semper amore prosequere.

OO PE-

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Stephano Laureo Medico Cæsareo, S. P. D.

Exploditur Lacunæ consilium de propinando infantibus Armenio lapide scrupuli pondere.

Cum hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioscoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis versatissimo in Hispanicam linguam conversum, & annotationibus etiam illustratum, sed inter cætera cùm legeres in lapide Armenio ejus annotationes, mirabaris sanè plurimum, quòd scriberet Armenium lapidem scrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurii decocto, ad puerorum epilepsiam, admirabile esse auxilium. Cùm itaq; judicares Lacunam hominem, ut doctissimum, ita in curandis ægris esse exercitatissimum, (quanquam, hoc tibi vehementissimum videbatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina persuasus, videbaris ejus sententiam non omnino improbare. Nam cùm tibi antea compertum esset, & in Italia, & in Hispania haberi non obscuræ famæ medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certoq; auxilio pueris argentum vivum potandum exhiberent, quod tamen inter lethalia medicamenta recensent antiqui, putabas non esse mirandum, si præter medicam rationem, & tui ipsius opinionem tam feliciter in lactentibus pueris epilepsia vexatis, Armenio lapide uteretur Lacuna. Hæc dum mecum conferres, petebas, ut de re hac meam tibi exponerem sententiam. Atqui tametsi tuæ satisfaciendæ petitioni promptissimus esset animus, cùm tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego verò aulicis negotiis occupatissimus essem, pollicebar me tibi per epistolas satisfacturum, quam primum in Cæsaris aulam redisses. Nunc autem quum primum intelligam superioribus diebus, illuc te sospitem advenisse, ne pollicitationis meæ me immemorem esse censeres, committere sane non potui, quin illico sententiam meam, de re hac ad te scriberem. Si verò quid sentiam ingenue fateri debeam, nulla sese offert ratio, qua Lacunæ sententiam comprobare possim. Quippe experimento sine ratione facto, non video, cur ita facilè mihi subscribendum sit, præsertim ubi hoc in fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifestæ, notissimæ sunt omnibus. Scio ego non solùm Tralliani consilio edoctus, sed propria in curandis ægris experientia, Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ elective per vomitum, & per alvum purgant, nec quamvis diligenter lotum propinari posse etiam robustissimis viris, quo minus perturbet, & violentas moveat vomitiones, & alvi dejectiones, scrupuli vel semi drachmæ pondere haustum. Id quod manifeste fatetur Mesues: quippe qui scribat Armenium lapidem nocere stomacho, quinetiam cum subversione, & angore purgare, quo fit ut temerarium admodum esse censeam Lacunæ judicium, quod lactentibus infantibus Lapidis Armenii scrupulum propinare audeat, addito etiam Centaurii minoris decocto, amarissimo sanè remedio, & propterea abominabili pueris. Itaq; credas in posterum velim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondere haudquaquam usum esse Lacunam, sed incircumspecte id ex Aëtio transcripsisse, qui libro secundo, capite quadragesimo septimo, ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptum reliquit; Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis & sanguinem crassum habentibus datur. Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Revomunt enim, cùm vomitorium exstat. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis hoc modo, Centaurii fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec una supersit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi est. Hæc Aëtius ex Nichessone posteritatis memoriæ commendavit. Quibus tibi facile palam fiet, non solùm parum admodum sibi constitisse Lacunam, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, vel exiguam medicamentorum habuisse peritiam. Addam etiam (pace docti viri dixerim) quòd negligenter satis Aëtii verba expenderit. Siquidem cum is in universum melancholicis & sanguinem crassum habentibus, duodecimam drachmæ partem tantum exhibeat, miror sanè, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex centaurii decocto dare audeat Lacuna, cùm id tantum furiosis, maniacis, & sacro morbo vexatis dari præcipiat Aëtius. Atqui infantes nec maniaci, nec melancholici, nec furiosi fiunt, quo fit, ut de his haudquaquam intellexerit ille, sed de viris jam ætate adultiore iisq; robustis. Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ consilium modis omnibus reprobo. Ideoq; unius vel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cum Epilepsia, tum spirandi difficultate affectis admirabili sanè juvamento, rhodomelite, oxymelitєve, vel ptisana exceptum. Nam cùm illud revomant sumentes, (ut Nichesson ille inquit) nihil penitus periculi afferre potest. Nam scrupulo quatuor sexve posse ingulari infantes, ego sanè non ambigo. Utinam ad Lacunam perveniat hæc nostra epistola, anteaquam unquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum. Utinam eius fuisset judicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus argento vivo, fuisse illum animadverto. Quod quidem meo judicio securius dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quàm Armenium scrupuli pondere. Siquidem cùm nulla alia lethifera facultate (ut Dioscorides inquit) interimat, quàm quòd suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sane verendum videtur, minimam ejus quantitatem id moliri posse unquam, præsertim cùm sua gravedine, ac Sphærica forma, facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasavolus cùm clarus ætatis nostræ medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo scriptum reliquit. & eo tam feliciter usus sit alter quidam Clarissimus Medicus Patavinus, quanquam parandi, dandiq; rationem neminem unquam docere voluit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, vidi tamen dari sæpè illud scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægre parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed felici semper eventu. Datur vivum non extinctum, ut quidam putant. Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis & sæva excitat symptomata. Lavandum tamen primùm ex acerrimo aceto cum sale mixto mox tenui corio excipiendum, manibusq; tam diu premendum, quousq; per corii meatus excidat. Sic enim purgant,

Andreas à Lacuna Dioscoridem in Hispanicam linguam vertit.

Argentum vivum contra vermes.

Armenii lapidis dejectoria vis qualis.

Lacunæ opinio improbata.

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Aëtius.

Armenius Lapis qua quantitate sumendus.

Medicamentum ad puerorum Epilepsiam & spirandi difficultatem.

Argentum vivum secure dari posse potandum ad necandos interaneorum vermes.

De Frigimelica hoc est auditum.

Argentum vivum dari non sine auxilio ægre parturientibus.

Argentum vivum lavatur.

gant, qui eo uti volunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacuna medicamento sententiam, quàm non ut probes, sed ut judices ad te mitto. Magnifacio enim judicium tuum, & ingenii tui acumen, quibus hæc omnia me longè te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO,
Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus
Maranta Venusinus Medicus,

S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

CUm ad te librum meum, quem de ratione cognoscendorum simplicium conscripsi, paucis ante mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sanè id mihi perquam molestum fuit, quòd expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquam meorum laborum, ac laudis (si qua erat) gratulationem tui expectabam, quæ quanto jucundior ac gratior futura erat, tanto gravius, ac molestius fero, quo illa privor. Et cùm hoc ipsum cum amicis dolerem, extitere, qui non solùm suspicarentur, sed qui certo se quasi divinasse crederent, factum id à te esse, non tam quòd operosis negotiis, quæ ipse accusabam, distrahereris, quam quòd alieno à me animo esses, ejusq; rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum, affirmant. Ajebant enim te, si librum ipsum universum, ut credere par est, percurreris, omnino ejus lectione fuisse commotum, quod quædam de te in eo minus modestè aut honorificè, quàm vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eaq; sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrem ingrati animi crimen, hac in re non effugisse me affirmabant, non esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adjungentes, ab ejus opinione velle discedere, qui me non solùm magno amore sit prosequutus, sed summis etiam laudibus ornaverit. Illudq; crimen eo gravius esse & videri, quòd ea, quibus à te discrepo, nullum servans modum, aut modestiam, sed potius proterve, ac petulanter prosecutus sim: ut videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non est ullum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atq; sibi, vel gloriam, vel utilitatem, vel aliquid aliud, quam alteri quinquam maluerit, ipsam nullam fieri, ac funditus everti, asserunt. His quidem ego non mediocriter perturbatus sum, nam cùm mihi nihil unquam majori curæ fuerit, quàm ut primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus, quàm gratissimus erga te esse cognoscerer, & cùm nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, ut dignitatem atq; existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quòd sint nonnulli, qui me infenso à te, atq; inimico animo esse suspicentur & affirment. Ac tametsi grave est verè accusari in amicitia, longè tamen gravius semper duxi falso accusari. Cumq; mihi ipsi conscius sim, nihil à me unquam excogitatum esse, nedum commissum contra dignitatem, atq; amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, reprehensione non usq; adeo commotus essem, nisi inter cæteros, Joannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi judicii, maximæq; in hac nostra urbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cùm & mei amantissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimum re audiendus mihi fuit. Cognovi enim illum non ideo hæc dicere, quòd vellet me temeritatis, atq; impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem, illum pro honore atq; dignitate tua, malevolorum obtrectationes & invidias, si quando opus fuit, prostravisse, sibiq; perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cùm te non mediocriter observet, me autem plurimum diligat, putavit suas esse partes, me de ea re commonefacere, quæ (nisi provisum prius sit) immutare te mihi facile posset, quod ipsi (quæ sua est erga utrunq; nostrum benevolentia) tam esset molestum, quàm quod molestissimum. Itaq; ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodo apertius præ se ferre videntur, cœpi meæ illis mentis, ac consilii rationem reddere, atq; quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandemq; effeci, ut illum à priore sententia deducerem, atq; unà mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationem tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententia, ac res ipsa, non verba, ac literæ, æstimentur. Verum consuluit, ut ea de re ad te scriberem, meq; tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, ut si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio incidisset, futurum, ut eam protinus abjiceres. Illisq; etiam omnibus satisfactum iri, qui idipsum quoque modo sibi persuasissent. Obtemperavi igitur Pisano, atq; has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut observandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipuè esse, in quibus meam erga te, vel fidem, vel amorem eo in opere illi desiderant. Primum quidem quòd à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quòd in nonnullis acerbius asperiusq;, quàm amici officium exigere videatur, à te discrepaverim. Quæ duo, cùm ut spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planius ostendam, me nihil adeo unquam horruisse, quàm ingrati animi crimen. Atq; ad primum ne respondere quidem deberem, cùm cuivis notissimum sit, non propterea violari frangiq; leges amicitiæ, quòd ab amici sententia quandoq; declinemus. Id enim, ut à te peti minime solitum esse, certo scio, ità si à quopiam petatur, neq; ei concedere verus, ac minime blandus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quàm cum amico in iis rebus velle consentire, quas aliter esse quispiam sentiat, ac judicet? aut quæ major pestis in amicitia esse potest, quàm adulatio, blanditia, assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptum est, quod cum his, quæ à te scriptis tradita sunt, non ex omni parte consentiat, feci id quidem, non quòd odio quodam, ac simultate à te dissidere vellem, nec ut ex hujusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudemq; compararem, sed ut fidelis boniq; scriptoris munere fungerer, cujus est veritatem, quam putat apertam, ingenue, ac libere exponere, nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione, atq; investigatione ita laborare,

berare, ut non tanquam adversarium aliquem convincere, sed veritatē ipsam, quæ in primis est hominis propria, invenire studeat. Ex quo non à te solum, sed à multis aliis præclarissimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum, ne id commodi, quod ex perspecta veritate emanare solet, invidere hominibus viderer. Quis enim esse posset mei libelli fructus mortalibus, si dum amicis blandior, id celem, quod præcipue ab illis expetitur? Quæ etiam meorum laborum laus, si ea tantum scripsero, quæ vel à te, vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atq; exacte posteris sunt demandata? Nisi fortè eam provinciam, ideo mihi suscipiendam putassem, quod tua aliorumq; scripta meo testimonio confirmata, libentius lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed unde mihi hoc novum benevolentiæ genus? Unde hæc tam insitata beneficentia? unde adeo inauditum officium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclarissime, scribo, quòd putem displicuisse tibi, me à te in nonnullis rebus dissentire, sed ut obtrectatorum nugis iter intercludam. Novi enim te veritatis amantissimum, cupidissimumq;, & qui aliorum honestis laboribus non solùm non invideas, sed libenter eos etiam complectaris: & si quid in illis reperias, quod tu non prius excogitaveris, aut inveneris, idipsum non asperneris. Ut qui & scias & confitearis in quavis scientia posse indies nova excogitari, idq;, etsi in omnibus, præcipue tamen in simplicium medicaminum indagatione evenire, quod tu in eruditissimis tuis in Dioscoridem commentariis ostendisti. Cùm aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non solùm sponte oblatam non recusaveris, sed etiam libenti animo expetiveris, quod & in tuo opere suis locis ingenue aperteq; confiteris, cùm nulla in re, ne minima quidem, defraudare aliquem suo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando atq; in referenda gratia, prolixiorem, atq; liberaliorem, quam exiguitas officii postularet, te præbuisti. Cujus quidem rei, vel ipse testis sum, quippe cui longè plus tribueris, quàm res & veritas ipsa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, sed cumulatissime etiam retulisti, ut nisi pari studio erga te sim, & voluntate, non solùm ingratum, sed etiam impium ipse me existimem. Verum quanti te faciam, semperq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primum, dum inter mortales agebat, deinde ex multis aliis utriusq; nostrum necessariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratum esse persuasumq; habere, meum studium semper extitisse colendi tui atq; observandi, teq; existimare, nihil esse tam laboriosum, aut difficile, quod non pro te mihi susceptum, jucundum sit futurum. Hæc inquam, in te mea cum semper extiterit voluntas, idipsumq; tibi persuasissimum fuisse crediderim, induci ad credendum nullo pacto possum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me benevolentiam, tam levi causa refrixisse, quare nihil etiam est, quod aliorum suspiciones extimescam. Verùm quia (uti dicebam) ubiq; reperiri solent quædam pestes hominum, qui nihil æque student, atq; concordiam inter conjunctissimos disjungere, ne quid ejusmodi inter nos accidat, haud alienum esse existimavi, amici mei consiliis morem gerere, ut prius de his rebus ad te scriberem, meumq; erga te animum simplicem, atq; promptum aperirem, quam de me perfidia malevolorum tale aliquid garriat, constitutam quod inter nos concordiam distrahere possit. Sed ut ad secundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potissimum loca mihi ostendit Pisanus. (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda sit) quæ cùm perverse aliquo modo, quis interpretari possit, ignarus meæ erga te voluntatis, perversi animi calumniam non effugere fortasse existimabit. Sed ea cùm exposuero, meæq; sententiæ rationem reddidero, non dubito fore, ut quemadmodum Pisanus ipse, vir optimus atq; integerrimus, ita & quivis non iniquus rerum æstimator, boni consulat.

Lonchitis aspera.

Atq; illud mihi primum occurrit, quod de aspera Lonchite primo libro nostræ Methodi scripsi, ubi hæc leguntur verba. Hanc in doctissimis suis commentariis non depinxit Andreas Matthiolus, sed aliam, quam nescio, quo pacto a Luca Ghino pro Lonchitide ad se missam falso asserit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nude, ac simpliciter, uti sonare videntur, consideret, existimabit te a me, ut mendacem vanumq; scriptorem notari. At qui rem ipsam, nostramq; mentem potius æstimet, longè aliter rem se habere comprehendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quam meam admirationem manifestat. Admirabar sanè à te aliquid cuipiam tribui, quod scirem illum minimè sensisse, non autem asseverabam te minime vera docere. Cur enim in tam paucis verbis adeo inconstans essem, ut quem mendacii coarguerem, eundem doctissimum appellarem? Unde mihi per Deos immortales tecum adeo familiaris inimicitia, ut quasi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An vero mendacii notari dixerimus aliquem, cum dubios nos esse asserimus, cur ita scripserit? An hæc verba (Nescio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falsitatem ut nihil minus quàm falsum te esse significent? An tandem putas me tam ineptum, ut luculentiores contradicendi, calumniandiq; modos excogitare non potuissem? utq; nulla in brevibus verbis contradictione commissa, aliquem & falsum, & mendacem reprehendere valerem?

Plantæ à Ghino missæ Matthiolo.

Sed ut rem omnem à principio exponam. scito plantas omnes, quas a te Pisis Lucas Ghinus anno ab hinc nono misit, mihi prius ab eo fuisse ostensas, inscriptionesq;, quas singulis plantis apposuerat, non solum vidisse me, sed etiam descripsisse. Erant enim in illis descriptionibus ejus opinionum rationes, quas maximæ utilitati mihi, jam tum simplicium cognitionem magnopere expetenti futuras esse (ut certe quidem fuere) existimavi, easq; apud me vel nunc servo. Inter eas vero erat Lonchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt: Ego verò potius filicis genus, nam asperam Lonchitim veriorem agnosco, hactenus. Tu eandem depingis, fatenrq;, te illam vidisse studio, liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Pisis ad te misit. Ac tametsi non explices, pro Lonchiti aspera ab eo, ad te missam esse, id tamen non rudis lector ex verbis tuis facile colligat. Quam enim liberalitem in Luca agnosceres, si hanc de Lonchiti opinionem ei acceptam non referres? Cum igitur inscriptio illam non Lonchitim, sed filicis genus appellet, & videam non aliam sed eandem a te pro Lonchiti vera effingi, non potui non in summam admirationem adduci, quod quasi imprudens, nolensq; a Lucæ Ghini mente aberraveris. Sed te cùm virum ingenuum candidiq; animi cognoscerem, non malitiose, aut ex fraude, sed rationabili aliqua persuasione inductum in hunc errorem incidisse, credendum existimavi. Quæ ratio cùm esset mihi minus comperta, ut veram Lucæ sententiam, utq; veritatem ipsam, quam putabam, aperirem, dixi à te minus vere, nescio tamen quo casu, Ghino illam tribui de Lonchiti sententiam. Nam cùm ego aliam pro Lonchiti vera ostendere in eo opusculo vellem, idq; inventum Lucæ Ghino (à quo primum ejus rei sum admonitus) acceptum referre in animo esset, nisi ita de ea scripsissem, & Lucam, & te, & meipsum etiam inconstantem, variumq; reddidissem.

Lucam quidem, quod ei diversam ab ea, quam illi tu ascribis, opinionem tribuissem. Utrunq; verò nostrum, quia cum ea in re inter nos non constaremus, data esset lectori ansa, ut alterum nostrum men-

mendacii coargueret. Quare, ut ex tot angustiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te dissensissem. Quæ quidem dissensio, cum non tam circa rem ipsam, quam in exploranda Lucæ Ghini mente versaretur, existimavi æquo animo te laturum, si in re nullius fere momenti, casu nescio quo, falsum te esse tui amicissimus, atque amantissimus diceret. Nihil enim vetabat, ut vel pagella illa, in qua Lonchitis inscriptio erat, deperderetur, vel erosa obliterata ve ad te perveniret, ita ut ejus integram sententiam tibi videre non liceret, vel quòd eam semel tantum à te lectam, dum plantam ipsam depingendam sculpendamve prabes, rejecisses, tandemq; ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioso opere conficiendo quotidie struebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel ut quævis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipsa distraheret. Ac quemadmodum ea, quæ casu eveniunt criminis expertia esse debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri existimabam, quòd falsus in ea re appellarere, quam nec opinatus casus gubernavit. Hanc igitur meam extitisse mentem in illis verbis, vir clarissime, nullo pacto dubites velim. Deumq; testor immortalem, nulla me iniquitate, aut perversitate commotum, sed integro atque syncero animo ea protulisse. Quod si haud satis aptis appositisq; verbis, sed potius duris, ambiguisq; illud assecutus sum, in hoc accusare, atque reprehendi non à te solum, sed etiam à quovis facile patiar, meumq; erratum deprehensum jam, atque manifestum confiteor, quod tamen si criminosum est, inconsiderantiæ cujusdam negligentiæq; crimen est, non voluntatis. At ex verbis & literis mentem alicujus æstimare, calumniatoris officium est, nam ubi rerum testimonia adsunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras esse in rebus ambiguis, & obscuris interpretum explanationes, ubi autor ipse scriptorum suorum rationem, sententiæq; suæ expositionem perspicuam manifestat.

Jam puto me tibi planius exposuisse consilium meum, ac rationem reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non despero fore, ut (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verùm, cur ita senserim, ac quid potissimum me moverit, ut tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breviter exponam. Movit me quidem inprimis Lucæ Ghini autoritas, qui cùm in ea, quam tu depingis, asperitatem multam desideraret: nunquam pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandemq; adinventa illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, ut illam filicis genus esse crederet, hanc que, ut veram ac genuinam agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, ut de hac sententia Lucas deduceretur, rursusq; in pristinam reverteretur, quando in hac non asperitatem solum, sed omnes alias notas ita apposite Dioscoridis delineationi quadrare cognovit, ut nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimusq;, adeo se magnifice jactaret, atque ob nihil fere aliud, ita gaudio exiliret, quam ex hujus Lonchitis, quam verissimam existimabat, inventione. De qua intellexit in superius adducta inscriptione, cum inquit: se actiorem Lonchitim agnoscere. Habet enim hæc folia scolopendrii majora, longe magis divisa, ac multo asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quandam, Aspleni nihil habet, meo quidem judicio, Dioscoridis descriptioni congruum, nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex utraque parte lævis est: tantum abest ut scolopendrio asperiorem esse eam dicamus. Nisi forte idcirco asperam illam dixerimus, quod duriuscula, & quodammodo solida sunt ejus folia: Sed non ita se res habet, quando fieri non potest, ut vere dicamus, alterum altero asperius, nisi in utrisque insit asperitas, ut neque recte fiat comparatio nisi in asperitatibus ejusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Aspleno comparabimus, intueri primum debemus quodnam genus asperitatis in Aspleno sit, ut eandem sed majorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea invenio præter hirsutiem, seu scabritiem illam, quæ ex aversa fronde flavescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diversis vocibus, eandem rem voluit explicare Dioscorides, ut quod in Aspleno appellavit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Asplenii folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quod facile comprobatur ex varia interpretum versione, cùm noverint has duas voces τραχὺς & δασὺς sæpius apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, ut sine ullo discrimine alterum pro altero sumatur. Atque ut à proposito exemplo, non recedamus, quod in Aspleno Græce Δασέα Ruellius vertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursusque quod in Lonchiti jacet τραχύτερα, Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem fere est, quod Hirsutiora. Quamobrem adduci non debemus, ut diversam idcirco accipiamus asperitatem in Aspleno & Lonchiti, quod diversis nominibus utatur Dioscorides, cùm constet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (ut certe est) non video, cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrii similem, nedum majorem. Accedit huc, quòd neque magis divisa sunt folia ejus, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græce est μᾶλλον ἐσχισμένα, sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quàm numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligendum esse existimarem. Ruellius vertit, & multo magis divisa: sed clarius Marcellus, pluribus incisuris divisa. Sed quòd idem voluerit exprimere Ruellius ex aliis nonnullis Dioscoridis locis, ubi eadem verba leguntur, colligere est, præsertimque in tertio Aconito secunda speciei, ubi quod Græce habet μᾶλλον ἐπεσχισμένα reddit crebriore divisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam jam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, ut tu optime nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multo crebriore quàm platani folia sunt, divisione. Idem observare est in Ligustico, cujus folia Dioscorides dicit esse prope verticem graciliora καὶ μᾶλλον ἐπεσχισμένα.

Ligusticum

Ac nisi ad numerum divisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, ut Dioscorides dicit, sed majora debere esse folia ad summitatem: major enim divisio, majus etiam subjectum requirit. Verum quia Dioscorides asserit graciliora esse, & magis divisa, necesse est, dicamus, ideo macilentiora fieri, quia tenuius scinduntur. Ad quod animum cum advertisset Marcellus, tam in Ligustico, quàm in aliis supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit . Et pluribus incisuris divisa. Hoc non eo spectat, ut existimem, ubicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum divisionum significari. Scio enim quantitatem scissionum frequentius ab illis denotari, sed asseveramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem non aliter, quàm uti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adducta satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quænam quæso in tua Lonchiti divisio est? nullam enim inspicio, sed video quò mens tua tendat. Putas enim unicum duntaxat folium esse oblongum, utrinque divisum totum, id, quod à radice ad extremum acumen protenditur. Sed longe aliter, meo quidem sententia, asserendum est: nam quas tu divisiones appellas,

potius separata folia dicenda sunt, cum nihil sit, quod alterum cum altero connectat. At in Aspleno non item. Possumus namque in ea, quod ab radice oblongum assurgit, oblongum appellare folium, atque divisum dicere, quia ejus scissura ita sunt, ut ad extremum pediculum non perveniant: sed est portio adhuc, quæ sectam partem cum altera conjungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex aliis clarissime cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia divisaq; tribuit, sed potius folia lenticulæ, in ordinem utrinque digesta, adversa in se in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorum exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eademq; non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Sed si recte consideremus ea, quæ a Dioscoride tradita sunt, inveniemus in omnibus idem ab eo observatum esse, ut ubicunque perfecta esset, atque absoluta partis à parte separatio, dum modo illæ partes eandem effigiem, eandem quantitatem, saltem in pluribus obtineant, eas frondes appellaret: Non autem universam ex illis partibus compositionem, unicum folium vocavit divisum in plures particulas. Sic quinquefolio foliamenta tribuit, quina singulis pediculis, non autem unicum folium quinquepartitum. Sic etiam Viticem oleæ folia habere recte dixit, tametsi ex uno pediculo plura exeant, quemadmodum & filici ex uno pediculo cubitali folia exire multifida alarum avium modo expansa: non autem cubitalem illam longitudinem unicum folium existimavit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellum, qui id sibi persuaserit, reclamantibus omnino Dioscoridis verbis. Contra vero Ricinum vult habere folia Platani, majora tamen, quia non putavit appellanda esse separatim folia, quæ dividuntur quidem sed non ad extremum usque pediculum: ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylii similia pluribusq; incisuris divisa: universam multifidi folii compactionem unicum folium appellans. Sed hujusmodi exempla ita clara sunt, tibiq; tam sæpe perspecta, ut in illis immorari amplius non oporteat. Quod si igitur hæc vera sunt, nullo pacto scissis foliis tuam Lonchitim dicemus, sed plura habere folia parva, utrinque ex uno pediculo dodrantali, vel minore adversa in se, atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Si quis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera ostendat, quam tuam? At ejusmodi est, quam nos veram existimamus, multo enim magis, quam Asplenum divisa est, sive id pro majore divisione, sive pro crebriore accipiamus. Est præterea major & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur ejus cum Aspleno similitudo? Nempe circa substantiam & asperitatem & colorem. Neque enim potest esse in forma sive figura, quia diversam in ea constituit formam, major sive crebrior scissio. Quod eo magis tuam arguit, cujus omnis, ac sola cum Aspleno similitudo in figura est. Ex aliis enim, quæ subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo: Ut cum Trichomanem dicit esse filici similem, ad substantiam retulit, non ad figuram, quia subjunxit exilioremesse & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligimus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, superne herbacea est, inferne hirsuta & flavescens, ita & Lonchitis, in gradu asperitatis solum eam superans: cæteris etiam, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quod aculeus qui in nostra est, in summitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non evenit. Hæ sunt rationes, quæ in causa fuere, cur tecum in Lonchiti aspera minus consentirem, quæ si vera sunt, mihi gratissimum erit, sin minus, gratissimum etiam feceris, si probabilioribus rationibus effeceris, ut à mea sententia deducar. Ut enim ea mihi semper voluntas extitit, ut alios sine pertinacia refellerem, ita & refelli sine iracundia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quam veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, jam ad alia transeamus. Nam quod secundo loco diluendum est, quod autoritatem tuam videtur, nescio quomodo offendere, meumq; in te animum in suspicionem adducere, est id, quod in fine capitis decimi, secundo libro nostri opusculi de Chamæleone albo a te depicto diximus, ubi tuam picturam minus veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsii, hanc ut rectiorem (quanquam & suam etiam ex toto non acceptavimus) admittendam censuimus: hac nimirum ratione adducti, quod radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apponeris, Dioscoridis descriptionem magis (ut verba etiam mea referam) quam plantam ipsam integram forte contemplatus. Ex quibus sane verbis colligere aliquis posset, te a me reprehendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, easque tanquam a veris vivisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re multum mihi laborandum non est, ut hanc de me suspicionem dimoveam. Quando id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum provinciam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, aut impudentiæ mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas (hoc enim, ut difficillimum, ita & temerarium judico) sed partem aliquam ipsarum, quam summa etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adjungerem. Quod etiam audacius prosequerer in his, quæ semel, vel sæpius antea a me visæ fuerint. Nam si statuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel nasum, vel aures, vel aliud membrum adjungere licet, quo pulchrior universa facies spectetur, tametsi incerti sumus, an veram illius membri effigiem fuerimus assecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quod vel viderimus, sed nunc ejus partis facultas nobis non sit: vel non viderimus, duce tamen Dioscoridis descriptione accommodemus, dummodo clariorem ita ejus cognitionem forte speremus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione versatum, latere arbitror, non posse omnes plantas in una tantum regione haberi, sed necesse esse, ut à remotissimis partibus bona pars earum transmittatur. Atque eum, qui universam stirpium picturam ostendere aggrediatur, oportere, ut arescentium multarum ut cunque potest, picturam exhibeat. Transmittuntur autem, vel non integræ, vel non expansæ, vel non exacta jam ipsarum ætate, ut quandoque sine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque absolutæ transmissæ casu aliquo confringantur, separenturque ita partes, ut quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos semenve cum caule, aut ramulis, tandemque folia cum universa planta cohæreant, satis recte assequi non liceat, ut taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, saporem, substantiam, & quod caput est, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonstrarem, nisi idipsum, & tibi notissimum esse cognoscerem, & uberrime in meo libello transegissem. In his rerum angustiis moribundas exiccatasq; plantas, atque aliquam ejusmodi transmutationem possidentes, si, ut jacent, depingeremus, cum Dioscoridis descriptione non convenirent, atque ita, ut falsæ a quovis rejicerentur. Si nullo pacto illas depingendas esse existimaremus, vix paucarum effigies dare possemus. Consilium igitur est, ut considerato arescentis plantæ defectu, ac memo-

Marginal notes: Trichomanes. — Notanda Dioscoridis in foliorum divisura Phrasis. — Similitudo Lonchitis cũ Aspleno. — De Chamæleone albo. — Plantæ partes ut ad pingendæ.

Digitized by Google

memoria repetentes ejus imaginem, si contingat illam virentem aliquando vidisse, id addamus, quod ariditatis injuria abstulit. Quod si quando accidat, ut quod addendum est, minus rectè assequamur, non propterea damnari debemus, cùm id in paucis admodum evenire possit. Hoc ita verum est, ut à te ipso effectum esse, puto, negaturum non sis, nec si neges, facile id tibi concedatur. Fateris enim multas plantas à multis tibi missas esse, quæ viva virentesq; ex longinquis partibus ad te minime pervenire potuerunt, in quarum nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidem quicquam assequi posset, vere à te efformari potuisse. Nam Lycii ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Horminum sativum, & alia complures Pisis. Hemionitis Patavio, atq; ex aliis exteris nationibus, haud sanè pauca. Jam verò si virentium absolutam formam arescentes plantæ servarent, nunquam profecto Pistachiis serrata folia depinxisses in Latinis tuis commentariis, si illius cum pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cum tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commentariis sine ullis in ambitu dentibus, verius expressisti. Mutasti etiam Apii, quæ & Ichas dicitur effigiem, in iisdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetiis ad te Nicolaus à sancto Michaele miserat, (ut credere par est) assequi minus probe ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atq; ut nonnulla etiam ex aliis persequar, cum Trifolium Asphaltitem pingis, quis non animadvertat, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manus esse non potuisse, cùm nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idemq; de floribus Brassicæ marinæ, Sisimbrii aquatici, Aloes, aliarumq; nonnullarum stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet. Jam igitur ad rem ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamæleone albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui boniq; faciendum esse existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ vivæ penuriam, nonne in his verbis cum errore ejus excusationem apposuimus? Quæ excusatio, si à quoquam non admittatur, potius pertinacia fiet, quàm veritate. Quod autem me in suspicionem adduxit, ut crederem non extitisse tibi vivæ plantæ copiam, cùm illam depingendam tradidisti, fuit non solùm pictura, quæ cum his, quas sæpissime nos collegimus, non convenit, verumetiam, quia tuis in commentariis scribis quidem, ubi nigri Chamæleonis, quem putabas, ubertas proveniat, sed ubi albam videris, non apponis. Unde non ab re conjici quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem vivamq; hanc plantam videre, sed aliunde transmissam. At fieri potest, ut quandoq; radix sola, quandoq; folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo separatæ partes ad te pervenirent, quam cum pingere velles à Dioscoridis delineatione adjutus, eam ita, ut jacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stulta semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si vere id accusari debuerit, jam me ipsum primum reprehendant homines, qui in ea sententia, non solum tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi vero nulla fit injuria ab eo, qui id, quod scripsit injuriosum esse non noverat, cujusq; animus in tuis laudibus celebrandis ex aliis rebus tibi notus perspectusq; abunde est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neq; verò nunc iterum ita album Chamæleonem nostrum extollimus, ut tuam picturam omnino falsam judicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proveniat, ut à te depingitur, quod non solùm credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobavimus. Nam cùm tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atq; huc spectabant ea verba, quæ habent, Dioscoridis descriptionem magis, quam plantam integram forte contemplatus. Quæ verba etiam, cùm dubitanter, nec certo proferantur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectori reliquisse credendum, fieri posse, ut planta illa, ita inveniatur, ut à te depingitur. Quod quidem si explicate protulissem, jam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consideret, quin in ea, quæ nolit, nunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere,

> In Pistachiis error.
>
> Apii figura mutata.
>
> Trifolium Asphaltites.

Verum opere in longo facilè est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eo magis toleranda est, quòd in ea commoror urbe, quæ ut cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias fere omnes superat, ita bonarum artium professoribus destituitur, præsertimq; in hanc de simplicibus cognitionem, ita nemo est, qui operam dederit, aut dare cogitet, ut vix unum, aut alterum invenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus nostrum inspiciendum, atq; judicandum traderemus, sed me ipsum mei laboris, & autorem, & judicem esse oportuit, quo quid potuit esse infelicius? Scis enim sua quenq; Philautia ita decipi, ut non raro circumspectos quoq; homines, atq; alioqui temperatissimos, cæcos reddat, & in graves errores conjiciat. Sed cùm unus mihi esset Joan. Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi spes erat, & à quo non modo certam atq; integram de meo libello sententiam expectabam, sed etiam stabilem, & sine ulla assentandi, calumniandive suspicione integram, optatis meis adversa fortuna non respondit. Vix enim extremam manum operi imposueram, cum vir ille Patavium studiorum causa, profectus est. Itaq; inops consilii manu scriptum exemplar, Vincentio Valgrisio misi, ea tamen lege ut non prius typis committeretur, quàm à Gabriele Fallopio universum perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro sua in me benevolentia laborem hunc & libentissime susciperet, & quicquid in eo minus cohærens esset, quod vel ad res ipsas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed nescio quo fato factum est, ut operis ipsius dimidia fere pars excusa esset, quàm ei illud inspicere licuerit. Remisit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conscripseram ita, ut scis, respondens. Hos ego omnes præclarissimos viros, ejus rei testes optimos, gravissimosq; volo & do. Quæ cum fortuna, quam vitare nemo potest, gubernaverit, ipsa etiam horum omnium malorum culpam sustineat, me verò in tot incommodis satis superq; consolatur recta mea voluntatis, meorumq; officiorum conscientia. Hæc sunt, præstantissime vir, quæ mihi à Pisano ostensa sunt, tuam dignitatem offendere, quibus quidem ita satisfactum puto, ut omnem criminis suspicionem me expurgasse existimem. Nam etsi pauca quædam alia, ab aliis animadversa sunt, tamen leviora quidem sunt, quam ut de eis aliqua sit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuisse, ut tu eadem, quæ cæteri, de me suspicareris: cùm nec diffidam, ut si quid verè à me commissum esset, à te pro tua humanitate, & liberationem culpæ, & errati veniam impetrare. Quare hæc non tam tibi, quàm aliis, qui hæc commentari possent scribuntur. Peroq; abs te, ut non de his solum, in quibus aliqua tui mentio fit, sed si quæ erunt alia (erunt autem certe plurima) quæ à veritate ipsa abhorrere tibi videbuntur, ad me per privatas literas, amice (ut soles omnia)

> Joannes Vincentius Pinellus.

ſcribas, ut quod mihi ob locorum longinquitatem, ante quàm opus ipſum ederetur, non licuit, eo jam edito liceat: tandemq; per te, cum ſecundo edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum verſari incipiat, unde & obtrectatorum calumniis & exiſtimationi noſtræ conſulatur. Te verò etiam, atq; etiam rogo, ut me totum ſuſcipias defendendum, eamq; voluntatem, quam in me laudando ornandoq; tibi nunquam defuiſſe novi, perpetuam, ac conſtantem retineas. De me autem ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, nihil me ſpectaſſe ſemper, quàm ut nullum officii erga te ſtudiiq; munus prætermitterem. Quod ſi à quopiam mihi minus concedatur, mea mihi conſcientia pluris eſt, quam hominum ſuſpicio. Sed dabo operam poſt hac, ut omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me benevolentiam conciliandam augendamq; jam pridem traduxiſſe. Itaq; non in hac noſtra urbe ſolum, amicis meis omnibus, ſed etiam Faloppio, & ſæpiſſime Joanni Vincentio Pinello, proximeq; Jacobo Antonio Cortuſio, ornatiſſimis viris atq; utriuſq; noſtrum amantiſſimis, totum me patefeci, atq; his ſingulis ſæpè & accuratè ſcripſi, quàm nihil aliud ſemper maluerim, quam meam erga te obſervantiam tibi gratiſſimam eſſe. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus ſis: cujus me conſtantiæ fore, ut nunquam pœniteat, non deſpero. Quare has literas velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non Epiſtolæ, meq; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, ſanctiſſime eſſe obſervaturum, diligentiſſimeq; facturum, Vale, & me, ut feciſti, ama. Neapoli.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Bartholomæo Marantæ,

S. P. D.

Amice reſpondetur ad Marantæ excuſationem.

Fatearis oportet, mi Maranta, ſi tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino ſubeſſe cauſæ, cur tam multi unanimi conſenſu durioribus quibuſdam commentariorum tuorum verbis offenſum me eſſe, prædicent. Ita enim miſſis ad me, de re hac literis, ipſe teſtaris, multos ex amicis tuis fuiſſe, quibus minus modeſte & honorifice, quàm mea dignitas, noſtraq; poſtulabat amicitia, locutus de me eſſe videreris. Idq; in primis viſum eſt Joanni Antonio Piſano ſummi judicii maximæq; iſtic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis ſolùm, ſed omnibus cæteris viſum eſt, quotquot tuum adhuc ſcriptum legerunt, quos quidem eo ſeverius de iſta tui ſermonis acerbitate judicare credibile eſt, quo minus ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptumq; ad cenſendum judicium afferunt, qui citra omnem affectum, quàm, qui amore & benevolentia præoccupati, ad judicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium ſtudio corruptos judices, ſi noſtra diſceptetur controverſia, procul dubio victor ego. Sed ut nulla in re, non æquior ſim tibi, fingamus hos omnes, quod quidem prudenti viro nemini perſuadebitur unquam, fingamus, inquam, lectores libelli tui univerſos, non aut amore mei, aut odio tui, ſed malitia quadam ingeniorum conſpiraſſe, ad hoc, ut verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios judices, ſitq; penes te, ut deligas, quos maxime tuæ cauſæ favere exiſtimas, ſint ſanè illi amici intimi tui, quibus cum joca ſeriaq;, quod dicitur, ardua & occulta conſilia confers. Atqui hi jam ante, à me minime ſubmoniti, ſponte ſua liberoq; judicio uſi, quanquam majorem apud te gratiam iniiſſent, ſi probarent, quæ deſcripſeras, pronunciarunt tamen ab officio te receſſiſſe, quòd de amico, tam acerbe locutus eſſes. Hos certè inſimulare inſynceræ interpretationis, citra immodeſtiæ crimen non potes. Ut mirum videri cuipiam non immerito debeat, cùm ipſe, quid amici tui, de ſcripto cenſuerint tuo, recenſeas, cur dicas paulò poſt, tui oblitus opinor, nihil eſſe contra exiſtimationem meam ſcriptum, quod probus vir redarguat. Certe multi tui, ut tuipſe teſtis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te neceſſe eſt, ſed hoc quàm prudenter abs te, ſecusve dictum ſit, nunc non proſequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino eſſe, nec de nihilo ortum, quod multi paſſim dictitent. Etenim ſermones longè lateq; vagantes originem ducere alicunde neceſſe eſt. Idcirco fuiſſe aliquid omnino in commentariis illis tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento uno, nemo profecto dubitaverit. Verum tu ſuſpicioni huic ſuccurſurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas eſſe, ut ſonant, accipiendas, ſed mentem tuam animumq;, quo iſta ſcripſeris inſpiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumelioſa in me eſſe fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de ſcriptoris animo judicant, poſtquam jam ita conditi ſumus, ut feneſtra illa, qua cogitationes cujuſq; intueamur, quamq; Momus olim ille divinorum operum æſtimator deſiderari criminabatur, deſtituamur in univerſum omnes. Si negas ea contumelioſa eſſe, cur igitur ea inſpici & perpendi, ita ut natura ſua ſonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium uſu, ſed ex tuo tantum arcano conſilio depromendam cenſes? Niſi verò ea tibi tantum & Muſis arcanorum tuorum conſciis locutus ſis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, ut ratio proprietaſq; ejus linguæ poſtulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excuſationis in mores publicos introducere, ut ſimulacq; aliquis iracundia, aut quavis ſimili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nefas eſſe dicat, verba interpretari, mentem inſpiciendam eſſe. Hac via gravium virorum reprehenſionem non effugies. Dicis falſo me aſſeverare, quòd Lucas Ghinus eam plantam mihi miſerit pro genuina veraq; Lonchitide, quam ejus nomine in commentariis meis depinxi. Hæc verba non reprehendunt opinionem, quam ſequor in Lonchitide, nam id mihi moleſtum planè non eſſet, ſed ad fidem meam infirmandam, qua una ego re pretioſiorem nullam poſſideo, pertinent. Proponis in opere, quod etiam poſteritatem laturum ſperamus omnes (eſt enim eruditiſſimum) tu me, inquam, amicum tuum coloribus deſcriptum omnibus hominibus proponis, non tantum, qui nunc ſunt, ſed qui etiam poſt nos naſcentur, ut ſi inimicos graviſſimos tuos iiſdem illeviſſes, graviorem de ſe pœnam ſumi, vel à crudeliſſimo adverſario, potuiſſe negarent. Demus hoc ſanè, lapſum ſim pagella, ut tuis verbis utar, in qua Lonchitidis inſcriptio erat, eroſa obſcuritate ad me pervenerit, aut ſemel lectam, dum plantam depingendam prabeo, poſtea

Joann. Antonius Piſanus.

Excuſatio.

Matthioli querela.

sita abjecerim: breviter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuum ne erat, lapsum ita levem amici, tam severo, ac ad secutura secula duraturo supplicio vindicare? meam fidem omnibus suspectam reddere in re tam levi? Quid faceres, si quod gravius tibi crimen meum notum esset, id taceres scilicet. Caeterum vellem tantum te operae non posuisse in investigandis novis interpretationibus illis, à sono verborum tuorum plane alienis. Ais haec verba, N E S C I O Q U O P A C T O, dicti corrigere asperitatem. Ego vero id non intelligo: imo illa addita augere atrocitatem dixerim. Falso dixit Matthiolus transmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis nescio quo pacto, suspicionem auges, vafrone id consilio à levitate aliqua fecerim, subdubitans. Nam si fortuito casu, aut errore aliquo id factum a me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto, sed nescio quo casu: haec excusantis vox est, illa fidem in dubium vocantis. Itaque cum consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tum aliena ista tua expositio non excusat, macula meam innocentiam non levi abs te respersam esse. Quid vero si gravissimis testimoniis convicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si ejus manum & tibi, & aliis monstravero? Monstravi certe jam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego adversum te testibus utor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Ulysses Aldrovandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quod anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino haec herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc rejicere testem non potes, Ghini manum notissimam tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis. Quid autem ergo, an non poenitet jam in me tam imprudenter, & praeter omne meritum meum collatae suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandem missam esse inscriptione mutata, ignoravi. Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nunquam fieri potuisse, statuisti. Hocq; tam levi fundamento nixus, effudisti in amicum, quae in hostem non competebant, nisi certum explorasses omnia, quae propter ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meae rationem non habeam, proinde non est quod censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum praeter illius sententiam, ut quam primum vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendacii & temeritatis me accusaret. Sed haec non persequar ulterius. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum jam agnoscas, quod sive imprudentia, sive negligentia, obrepente nimirum in opere tam longo, somno, ut dici solet, commissum fuit erratum, certe fuit tibi invidiosum, in me longe gravissimum. Verum quicquid hoc est, quod offendere animum meum ulla ratione potuit, id totum dono amicitiae nostrae, dono Cortuso, dono Aldrovando, viris clarissimis, & utriusque nostrum amantissimis, dono Pinello nobilissimo aliàs homini, sed dedicatione commentariis tui longe nobiliori facto, ac cupidissimus, ut petis redeo ad perspectum illum tibi, saepe, mihi dulcem amorem tui, qui & si nunquam è pectore meo extinctus est, refrixerat tamen aliquantulum tristitia ob suspitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epistolae tuae partem, quae prior erat ordine, in qua offensum me esse arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis dissentias. Ego vero tantum abest, ut id aegre feram, ut magnopere gratuler tibi, quòd ita fideliter in medium labores, veritatemq; in profundo puteo, ut quidam Philosophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam suscepisti. In quo quidem labore socium te datum esse mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem aetate, ingenio summo, judicio peracri praeditum, laborum patientissimum, insuper ut sedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere conjunctis duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, ut juvent mutuo alii alios, exhortentur inter se, imbecilli succurrat robustior, fesso recentior, & in summa non tam quod gloriosum cuique factu, quam quod ad finem necessarium est, eligant: ita nos quoque veritatem unam nobis propositam singulari contentione uterque inquiramus: ejus non refert, quantum tu, quantum ego invenerimus, aut utrius inventa splendidiora sint, sed hoc necesse est, ut quisq; suo loco fideliter laborantes juvemus alter alterum suggerendo, monendo, exhortando, errata etiam nonnunquam comiter ostendendis. Ita enim fiet, ut collatis fideliter operis, utilitate privata posthabita, existimatione etiam aliqua ex parte, prae bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore specie hominibus elucescat. Quod ubi per nos factum erit, tum demum officio nostro perfuncti probe uterque fuerimus, tum abunde praemiorum receperimus, etiam si nulla alia commoda consequantur. Itaque nequaquam succenseo tibi, sed potius gratias quam maximas ago, eo sane nomine, quod quae reperisse te tuo studio, & labore utilia existimas, ea in medium profers, & me ubi à veritatis semita deflectere putas, meliorum admonendum censes. Quae quidem ego sequar etiam, ubi talia mihi esse persuasero, qualia tibi videntur. Sin autem vel sponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoque boni consules, opinor. Atque haec de officio utriusque nostrum, hoc loco dicta sint. Nunc reliquum est, quod officii mei est, id re etiam, & opere, ut exequar. Placet enim pauca quaedam huic sermoni attexere. Et primum quidem, quae ad defensionem eorum pertinent, quae à me antea observata in doctissimo commentario tuo minus firmis argumentis oppugnasti, deinde etiam observationes quasdam in eundem commentarium meas, amanter & candide recensebo. Utrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum interesse videtur. Auspicabor autem à Lonchitidis consideratione, quam me nec pinxisse nec nosse veram arbitraris. Ego vero meam, quam proxime ad descriptionem Dioscoridis accedere existimo. Libet autem prius verba illius autoris excutere. Id ut recte fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda est adhibendusque ad judicandum aequus lector, penes illum sit pronuntiare, uter melioribus rationibus suam sententiam stabiliverit. Inquit autor. Folia Scolopendrii emittit. Comparatio est foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua sit, necesse est. In quanam autem ea re consistat hoc dubium videtur, propterea quod tu in secundo tuorum commentariorum scripsisti, foliorum Lonchitidis asperae & Scolopendrii similitudinem, ad substantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces substantiam, quae comprehendi sensibus non potest: itaque si hoc vocabulo uteris, ut vulgo utuntur alii, non credo te cogitasse, quid tunc scripseris. Alicubi tamen reperio substantiam rei usurpari pro crassitie, aut tenuitate partium, sed quid tenuitas & crassities partium, ad simplicium faciem cognoscendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percontanti mihi quidnam tibi significaretur substantiae vocabulo: recitavit ordine verba ex eodem secundo libro tuo, cap. 12. Foliorum vero Lonchitidis, &c. quae sequuntur. Postea, cum, inquit, Maranta dicat substantiae similitudinem ex sequentibus

Gravissimis testimoniis cõprobare posse Matthiolum, Lonchitem asperam à Luca Ghino sibi fuisse missam.

Marantae laus.

Responsio ad Marantae argumenta in Aspera Lõchitide.

Lib. 3. c. 145.

Dioscoridis

Dioscoridis verbis intelligi, asperiora, majora, multoq; magis divisa, necessario voluit, vel asperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam sectionem, substantiam dici, aut certe omnia simul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordem te esse, ut amicus ille meus rectè divinarit. Itaq; fateor, me istum locum non intelli-gere, quippe cùm eum saltem sermonem didicerim, quo alii utuntur, præsertim hujusce facultatis professores, nescio divinare, quid ista nova ratio sermonis sibi velit. Dicam ergo ingenue, quam similitudinem in mea Lon-chitide & Aspleno deprehendam, nec utar dubiis, aut obscuris vocabulis, sed quæ tu, & quivis intelligat. Video in Aspleno folium multis segmentis divisum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aspleno ejusmodi segmen-torum situs est, quæ una ex parte media ubi vena cohærent segmenta, illis præcise ex adverso non opponuntur, quæ in altera parte sita sunt, sed aliquanto aut altius, aut humilius desinunt, nec eodem in puncto dextræ & sinistræ intersectiones venam per medium folium transeuntem contingunt. Talis fere etiam segmentorum, qui-bus folium Lonchitidis meæ distinguitur, ratio est. An ne tu hanc aliquam similitudinem putas? putabis certe, si modo præcepta illa, quæ in secundo volumine tuo tradidisti, ipse tueri voles: quo quidem in loco ad Asplenii & Filiculæ foliorum similitudinem esse ducis, ut eodem modo secta utraq; esse appareant. Nec repetam omnia, quæ tu ad confirmandam sententiam hanc eruditissime, eo in loco disputasti: Potius aliam adhuc, præter hanc similitudinem ostendam. Tam Asplenum, quàm Lonchitis mea, aversa parte asperis quibusdam punctis, folio adnatis flavescit. Raræ plantæ sunt, quæ tam insignibus notis comparari possunt. Jam tu voces similitudinem hanc, vel substantiæ, vel figuræ vel scindapsi, vel quocunq; alio nomine, mihi satis est similia folia esse. Nec enim aliud vult Dioscorides. Dices, at non per omnia similia sunt. Hic nihil respondeo. Nam liber ille tuus profecto doctissimus, qui secundus est ordine, patronus meæ causæ erit. Idem multis rationibus defendet, sufficere ad simi-litudinem, ut in aliquibus saltem congruant plantæ. Sequitur in Dioscoridis textu: Sed Asperiora majoraq;. Majora esse in mea Lonchitide nemini dubium est, asperiora quod sint negas. De [illegible] verò mihi rationi-bus tecum disputandum non est, sed provocandum utriq; nostrum ad sensum tactus. Is hujus controversiæ judex esto. Appingendam curavi propterea utriusq; plantæ imaginem, ut cognita ex pictura earum fa-cie & comparatis sibi vivis plantis rei herbariæ studiosi digitis tangant, de quo nos tam multis verbis discepta-mus. Hi omnes Lonchitim meam Asperam esse deprehendent. Nullam, inquis, est videre asperitatem. Vi-[illegible] sus sensum hic ut adhibeas, opus non est, tangas oportet, & sic asperitatem percipies, manibus non oculis. Illi enim de asperitate, & lævitate, hi de coloribus judicant, quanquam mea Lonchitis ita aspera est, ut oculis etiam id intueri liceat. Sed qui fit, ut tu mox oblitus scabram dicas, cum asperam neges? Quid est scabrum, quàm vehementer asperum & inæquale in superficie. Vide quo absurditatis delabaris, quod lævem esse antea assevera-sti, id nunc scabrum, hoc est insigniter asperum fateri cogeris. Læve est, quod cum tangitur digitum minimè retinet, sed lubrica superficie illum hinc inde oberrare citra offensionem permittit. Asperum verò digitum re-moratur superficiei inæqualitate offensum: idq; cum immodice facit, scabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læve & scabrum esse potest? Nec verò in eo tibi mens satis constitit, quod inquis, hirsutum scabrumve, quasi rem eandem hæc duo significent. Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, ajo esse: sin hirsutam, nego, non enim pilos vel villos ullos habet. Pergis, non fit rectè comparatio, nisi in asperitatibus ejusdem naturæ & speciei. Hoc videris mihi sepiam piscem imitatus, qui cùm elabi aliter piscatoribus non potest, atramentum offundit, obscuratoq; hac fraude aquis elabitur. Cum enim hic comprehensum te esse intellexisses, absudisti nobis caliginem obscuris verbis, quæ nemo intelligit. Quid vocas tu asperitates ejusdem naturæ & speciei? Certe, asperitas accidens est superficiei quorumcunque corpo-rum, & ideo omnia corpora superficiem habentia externam, conferri inter se quoad asperitatem & lævitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minus asperam, quam sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunque subjecto sit, posse cum cujuscunque corporis aspe-ritate secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de aspe-ritate ejusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes ejusdem generis sunt, & non differunt nisi se-cundum magis & minus, & quævis potest cum quavis conferri. Jam vero quam bene dixeris hirsutum eo-dem modo cum aspero, tu videris. Certe hirsutum est, quicquid villos extimæ superficie habet, qui villi si mol-les sint, lævem superficiem reddunt, si duriusculi, asperam. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læve esse potest. Lævitatis exemplum habes apud Plinium de sylvestri Brassica scribentem, libro vigesimosecundo, capite nono. Inquit enim, Folia habet bina, parva, rotunda, plantis oleris similior, candidior sativa, & hirsutior. Hir-sutum ergo vel asperum, vel læve esse potest. Proinde perperam tu idem esse hirsutum & asperum. Quod δασέα Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, benè factum ab utroq;. Asperum enim & scabrum, ut supra dixi, idem fere significat. Noli ergo tu interpre-tari τὸ τραχὺ hirsutum, cùm causam ejus nullam habeas, nisi quod sic transferri tuæ opinioni congruebat. Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertendum est, si vim Græcarum vocum rectè excutiamus. Apparet cuivis ad verborum proprietatem attendenti continuam fissionis quantitatem his significari. Μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, ut πλῆθος discretam. Sic-ubi verò hæc verba, μᾶλλον ἐσχισμένα rectè convertuntur, crebrioribus incisuris divisis, ibi impropriè locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes, ut mirari quispiam non immerito queat, cùm hic retenta propria si-gnificatione sermonis, commodè interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tam sis operosus in peregrina ex-cogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, jam converte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Quæ parte segmen-ta folii Aspleni venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eousq; molita est incisionem na-tura, ut in tantum separaret ea a media vena, ut puncto aliquo solùm illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoq; merito major incisio in hujus foliis esse dicitur, nimirum ea, non solùm ad mediam usq; venam adducitur, sed ulteriore divisura ab illa segmenta adeo separat, ut extremitate quam-dam sua solummodo illam contingant. Accipe Aspleni folium, & ejus sectiones aliquanto profun-dius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc simul ratio patet, cur tibi in meæ plantæ singula segmenta, singula folia visa sint, quippe si talia non viderentur, non rectè dixisset autor. Lonchitidis hujusce folia esse μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonstravi meam opinionem cum Dioscoridis verbis

Lonchitidis & Aspleni similitudo ex Dioscorid.

Hirsutum & scabrum non esse idem.

Asperitas quid?

Hirsutum quid?

Τραχὺ & τραχύτερα non idem significant

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, ut interpretandum.

10

20

30

40

50

60

verbis congruere. Venio nunc ad eum locum ubi quæ ego segmenta voco folii, ea tu separata folia esse affirmas: quem locum non dubito quin invito & adversante calamo scripseris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abest, ut pro te faciat, ut etiam magnopere obsit. Scribis inibi in Asplenio divisiones ad medium usque pediculum non pertingere. Id ego diligenter consideravi à te admonitus, ac aliter se habere deprehendi. Bina enim segmenta è directo posita nentiquam contingunt sese intercedente divisura usque ad ipsum pediculum. Sed demus contingere sive cohærere, & uniri invicem, an tu propterea folium sectione usque in pediculum medium desinente, dividi posse negabis? aut quod si dividatur, id folium esse noles? Dices posse quidem hoc fieri, sed ubi fiat, ejusmodi divisiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter divisionum profunditatem hoc totum, quod à radice assurgit, oblongum folium non dicitur. Sed parvi illi lentium instar orbiculi, qui nigro colore splendentibus colliculis utrinq; adhærent. Miror, me hercule, superstitionem hanc tuam in re tam levi, qui vocabulis, quæ sæpe alio atq; alio modo, prout res nata tulerit, usurpamus, ita alligas homines, ut eos vocabulis sese accommodare, non autem illa ad usum suum flectere oporteat. Quæso te si vel Dioscorides, vel quivis alius, Trichomanes aliis verbis describens, totum quod separatum à terra enascitur, folium diceret, illa autem lentis instar foliola, segmenta, num tu hoc magnum crimen esse putares? Aut si quis eo modo & in loco segmentum in aliqua planta, folii nomine, perspicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium sit, segmentum dicat, an tu hunc scelus magnum commisisse arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium est, divisiones ne an folia sint. num eas propterea indescriptas relinquemus? veventes ne hîs fortasse vocabulis magno piaculo abutamur. Dolendum certe, si rerum vocabula nos adeo adstringunt, ut rebus ipsis accommoda vocabula invenire non liceat: cùm contrarium potius fieri debeat. ut vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eadem q; non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Dicam, quia commodum erat Dioscoridi illic folii vocabulo uti, hic scissionis. Licet enim authori cuivis vocabulis ad rem præsentem aptis ad dilucidiorem explicationem. non uti tantum, se[illegible] etiam si res ita ferat abuti, cùm liquido constet rerum longe majorem varietatem esse quam verborum quibus illæ explicantur. Nam quoniam in Trichomane et pediculus, qui lenticulas illas sustinet, describendus peculiariter erat ob insignem illum ex nigro colore splendorem, eum appellavit perspicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim se melius putabat intellectum iri, quàm si venam diceret, aut nervum, aut pediculum. Ergo oportuit postea, ut, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem descripturus cum similem aliquo modo plantam reperisset, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocaverat. Nec conveniebat, quòd ob profundiorem incisionem à similitudine discederet, ut obscuritatem afferret Lectori. Discederet autem tota oratione à similitudine, si id folium vocaret in Lonchitide, quod in Aspleno esset sectio. Ideo necessarium erat folii nomen utrobique retinere, & comparationem postea corrigere, additis verbis, magis incisa satis erat. Placuit antiquis proprietas, superstitio non placuit. Satis erat illis sic uti nominibus, ut animi sensa aliis patefacerent. Si qui verba tantum ad amussim examinata captarent. rerum interea negligentissimi, eos indignos suis libris censuerunt. Incertum est, utrum & in Trichomanis descriptione & in Lonchitide propriissime voce folii Dioscorides usus sit. Ego sane indignum censeo ut de eo disputetur, cùm res ipsas, quas describere voluit, cognoscamus. Quid? quod in Filicula sectiones usque ad medium pediculum factas, non foliorum loco habet Dioscorides, sed incisiones nominat. Folium autem appellat oblongum illud totum, quod proxime à radice enascitur. Sic enim inquit in Aspleni descriptione. Folia Polypodii modo dividuntur. Ubi Polypodii folium intelligas oportet. Atque illud certe crebris incisuris usque ad medium nervum sectum est. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adstruere conatus es, id vides jam altero hoc meo refutatum. Quanquam non opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud propius ad manum, nimirum in Aspleno sectiones usque ad nervum fiunt, ut manifestum est cuilibet animum ad hoc advertenti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus est. Satis sit paucis probasse, Theorema illud tuum, quod stabilire tantopere conatus es, universale non esse ostensum itaq; hactenus abunde est. non valere tua argumenta, quibus eas, quas ego divisiones voco, folia separata esse confirmare conatus es. Unde jam dubium nemini esse potest, quoniam hæc mea planta per omnia Lonchitidis asperæ descriptioni congruat. Cæterum sumamus jam in manum tuam quoq;, & consideremus folium ne illi sit Asplenii, idq; majus, asperius, magisq; divisum. Si folium Asplenii est, quanam in re id illi simile dicemus? Inquis, non in figura & forma, addis, neq; enim potest esse in forma, sive figura, quia diversam in ea constituit formam, major sive crebrior incisio. Egregia vero hæc ratio est. An non audis Diosc. Asplenii folium simile esse Lonchitidis folio. eo excepto. quod hoc magis divisum est, asperius & grandius? Ait secundum quid similia esse, non secundum omnia. Cur tu igitur hoc objicis inopportune, quod ipse Dioscorides præoccupans diluit, sciens aliqua deesse similitudini? Itaq; hæc excepit, in reliquis similia esse va[illegible]luit. Jam secundum substantiam conferri plantas inauditum est. Qui scire possumus secundum substantiam plantas sibi similes esse, cùm substantia nec videamus, nec tangamus. Quin tu ut declares quid voces substantiam aut accidentia, aliqua profers sensibus obvia in quibus similitudo ea consistit? Hic colorem & asperitatem affers. Si similitudo in colore est, certe non apte Lonchitidem descripsit Dioscorides. Qui enim plantam aut res quasvis describit, eum comparare talia cum re delineanda oportet, quæ singularem aliquam cum ea convenientiam habent. Si conferat quasi in qualitate aliqua multis communi congruant. nihil certi intelligi potest. Asplenium altera parte lanugine quadam aurea flavet, altera viret, id et cum aliis non[illegible] commune est. Nimis ampla hæc comparatio habetur, nec satis depingens plantæ faciem. Sed consistat sane in ea re similitudo, non tamen propterea sequitur, tuam plantam Lonchitidem esse, ni etiam cætera adsint notæ quæ, ei à Dioscoride attribuuntur. Aspera est. Id vero ego penitus nego, nam lanugine quadam mollissima aversa parte obducta est quam si tangas, videris tibi holosericum tangere. Ergo tu mihi contra sensum communem, nolis asserere, asperum esse, quod villosum quidem, sed molle & perquam læve est tractanti. Hactenus nihil invenimus in tua Lonchitide, quod simile sit Aspleno, nisi colore, jam videamus num etiam ei majora folia sint. Hic prius mihi tecum disputandum esset, tuo exemplo quod folium vocare debeas. Nam quod tu eo nomine appellare videris, id video ego divisum esse incisuris, usque ad pediculum pertingentibus, ergo rami sunt, quæ tu folia, & folia sunt, quas tu divisiones esse censes, si nobis standum sit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & segmentorum disputasti.

Asplenii foliorum divisio.

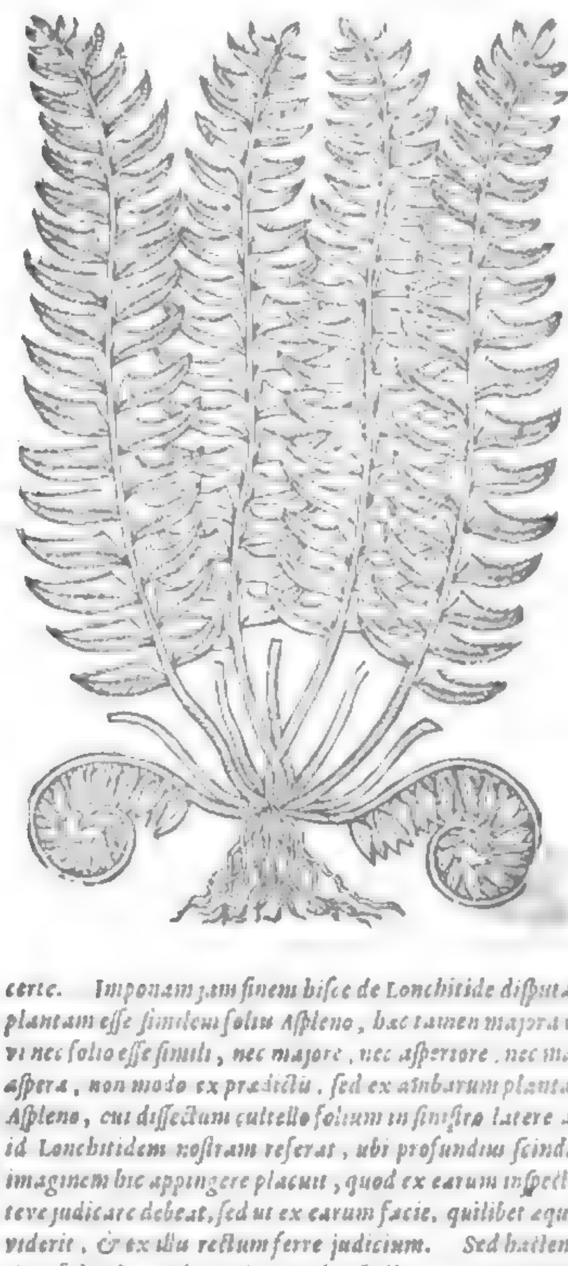
Cur alter in Trichomane, aliter in Lonchitide folia appellaverit Diosc.

Lonchitis aspera Marantæ examinatio.

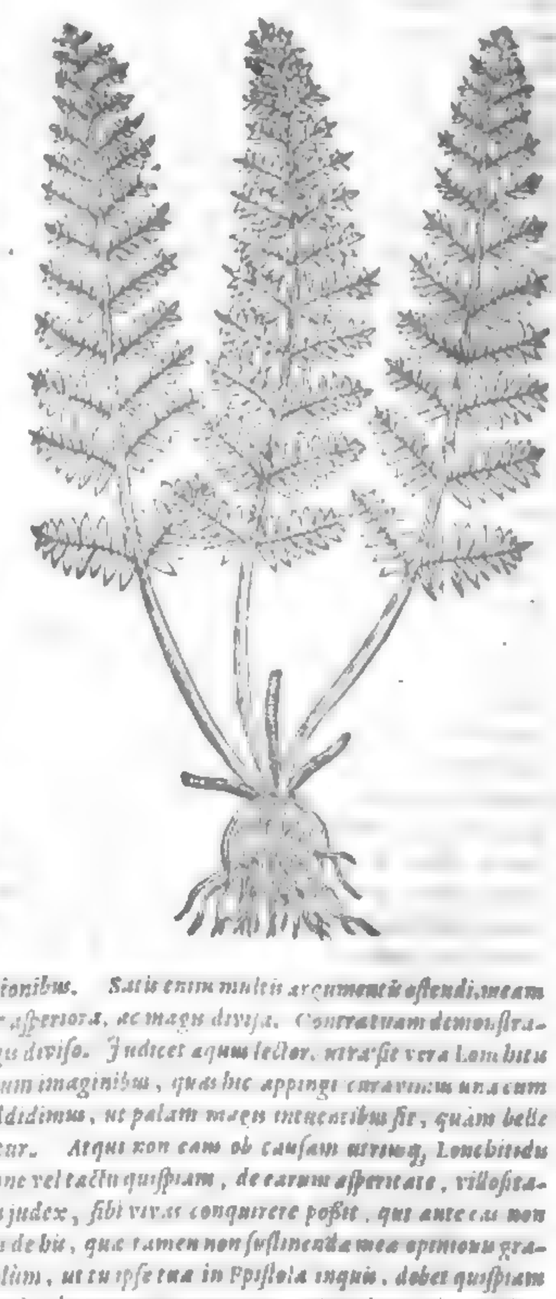
Secundum substantiam cōferri plantas inauditum est.

At relinquam hæc ego arma, quæ antea jam semel tanquam obtusa & inepta in te improbavi. Concedam tibi folium esse, quod tu sic vocas, & eodem id nomine appellabo. Quæro jam abs te, an illud majus sit folio Aspleni? Hic taces & aliud præter rem ac institutum affers. Ais plantam tuam majorem esse Aspleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum est, non planta cum planta. Quanquam nescio etiam, si planta cum planta conferretur, an tua major Aspleno esset. Jam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris utro placuerit modo, neutro ostendes, Folia tua magis incisa esse, quàm in Scolopendrio. Nam crebriore divisura secta esse non possunt, quia, ut tu dicis in Epistola, crebrior divisio majus subjectum requirit. Tuæ autem Lonchitidis folium ad oculum multò minus est, ut antea dixi, folio Aspleni. Cæterum profundiori divisura minime secta esse, tacitus ipse fateris, & sensus idem comprobant. Nihil nunc restat præter acumen illud in extremitate folii, cujus tamen non meminit Dioscorides, quo te tuearis, atq; illud in mea Lonchitide multo acutius est. Tuum ergo illud obtusum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutum non merebitur? iniquum id

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTÆ.

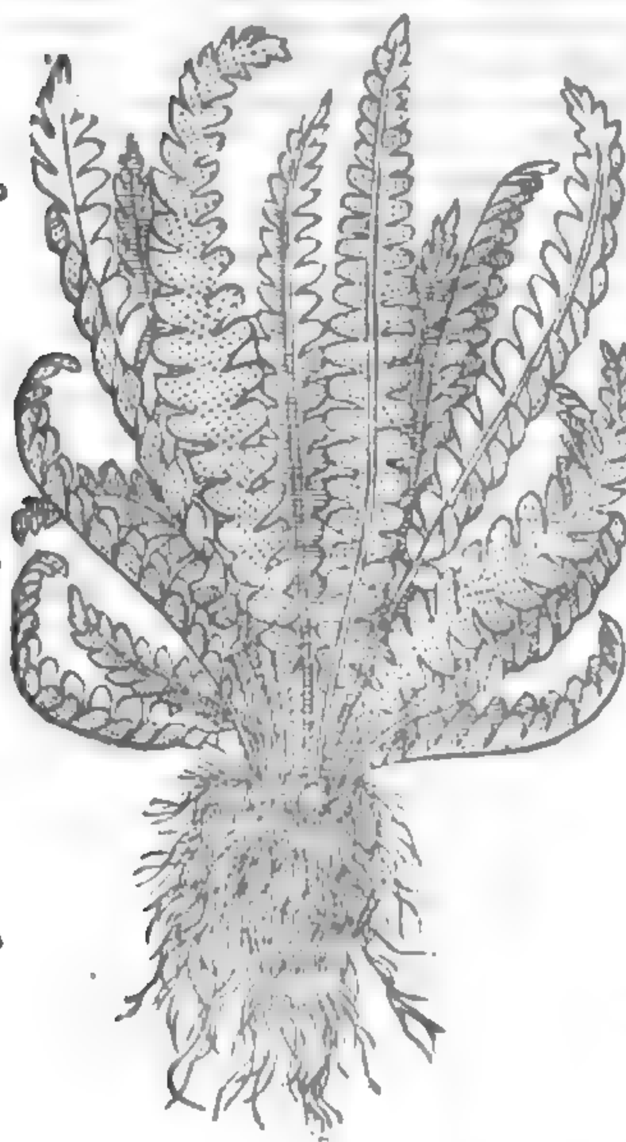
certe. Imponam jam finem hisce de Lonchitide disputationibus. Satis enim multis argumentis ostendi, meam plantam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen majora & asperiora, ac magis divisa. Contra tuam demonstravi nec folio esse simili, nec majore, nec asperiore, nec magis diviso. Judicet æquus lector, utra sit vera Lonchitis aspera, non modo ex prædictis, sed ex ambarum plantarum imaginibus, quas hic appingi curavimus una cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, ut palam magis intuentibus sit, quàm belle id Lonchitidem nostram referat, ubi profundius scindatur. Atqui non eam ob causam utriusq; Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quod ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositateve judicare debeat, sed ut ex earum facie, quilibet æquus judex, sibi vivas conquirere possit, qui ante eas non viderit, & ex illis rectum ferre judicium. Sed hactenus de his, quæ tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solùm, ut tu ipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed (ut ego puto) ad mortem usq; certare: quinetiam cuivis amicitiæ, consanguinitati, cæterisq; animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cujus causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum sit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliusq; divina providentia mortalibus concessit. Ac Sole potius nobis & igne, & aqua carendum esset, quam veritate. Sed jam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi injuriam fecisse videaris, ut quidam fatentur, te ipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facile calamum tantisper suspendisses, quousq; dulciora succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tam multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam revocasses, quæ scripseras libro & capite primo tuæ Methodi, ubi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & unam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atq; etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob causam (ut paulò ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis invenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæprecium fuisset, ut hic eadem uterer is excusatione, qua antea etiam usus es, cum dicebas, non verba scribentis, sed mentem esse æstimandam. Sed nescio, quo pacto hæc vera esse intelligas, cùm nihil sit, quod magis

Aspleni folium divisum cultro quam maxime Lonchitim referens.

Albi Chamæleonis examinatio.

magis internam animi voluntatem palàm facit, quàm verba. Facilè aliorum verba scriptaq; exploramus ac intelligimus, sed qui eorundem internas animi voluntates agnoscat, præter Deum habeo neminem. Ideoq; infirma satis apud me hæc tua excusatio est, utinam apud alios valere possit.

ASPLENUM

Nascitur planta, à qua imago illa mea delineata est, in Iapidia & Istria montibus, ubi nunquam plantam, albo Chamæleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quàm unum Echinum ipsumq; magnum, proferret. Oritur is è summa statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inversa, ipsum operiunt. Id attestari facilè poterit Georgius Liberalis Pictor, qui ex integra & viva planta, non ex mutila (ut tu suspicari videris) meam delineavit imaginem. Utinam Pictor alter Venetus, cui vèr..alis & Pistacii ramusculum delineandum dederam, tam sedulus fideliq; atq; Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas a me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus, ne ipsius egre ferrem negligentiam, si id rescivissem, revocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineavit, & excidendas curavit, non sine magna animi mei indignatione. Sed ut redeam unde diverteram, ego quidem, etsi Chamæleonem album, tot in radicis summitate processus habentem, nunquam conspexerim, tuam tamen haudquaquam impugnabo fidem. Quippe quod quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parum sæpius variare naturam in partium positione, præsertimq; vasorum ac nervorum, adeo ut facilè reperiamus hunc plura habere vasa arteriave, illum verò pauciora rarioraq;, eodem sanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi uni tantum generi assignentur, variant tamen quandoq; figura, quandoq; colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verum non ob id negaverim plures (ut tu rectè putas) me dedisse plantarum imagines, quæ è siccis plantis ad me transmissis delineari curaverim, sed affirmaverim etiam, quod aqua egelida maceratione contractas a siccitate rugas adeo in iis extenderim, ut hac ratione rediviva & parum admodum à viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamæleonem tuum, Dioscoridis Chamæleonem non esse, quòd illi hæc planta, è media radice sine caule suum proferat echinum, tua vero a radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cùm plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fit in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstineo. Tuum autem judicium, quòd illa Fuchsii imago rectius, quàm nostra Dioscoridis Chamæleonem album exprimat, parum sanè moror, cùm æquos judices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam judicabunt. Sed hæc omnia tibi quam libentissime condono, ut nostra conservetur amicitia. Cæterum cum Chamæleo albus nigrum mihi in mentem revocarit, dicam ingenue quid de illo tuo sentiam.

Chamæ. l... nigri examinatio.

Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaq; libro secundo, capite septimo tuæ Methodi, ubi quandoq;, pro regionum natura variari plantas scribis, me non parum in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, ut probarem alteram Carlinam nigrum esse Chamæleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc Planta venenata non sit, ut ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sanè quod quanquam fortasse in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, ut in Italia sit salutaris immutata natura, ut in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam aliis plantis, hac tantum de causa immutari nativas proprietates non ignoramus. Ac ut non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non una hæc tantum nota, sed etiam cætera consentirent, quarum cùm nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore versari concludis. Sed ut hoc ita magis probes, inquis (nescio quomodo) quòd nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt. Carlinam alteram nigrum esse Chamæleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulo longiorem non consideras? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflavescentem non aspicis? Saporem non gustas? Miror sanè quòd Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum acetariis sæpissime afferere solitus sit. & cætera adeo sensibus pateant, ut nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contradicere.

Carlinæ alterius ... es in acetariis.

His accedit, quòd hæc planta in campestribus siccis & clivosis tractibus (ut Dioscorides inquit) proveniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiosè rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, sese offerunt recusanda. Imprimis enim dum ejus umbellam examinandam mihi proponis, eam quidem potius aculeatorum capitulorum globum, quæ impropriè siliquas à te vocatas censeo, quàm veram umbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quòd (ut Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules nigrali crassitudine videantur. Quo fit, ut hisce deficientibus notis, non ita facilè consentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeo me probare velle scias, ut si alia mihi sese offerat plan-

ta, quæ magis genuinum referat, quam meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quòd (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem umbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleonti nescio quid authoritatis, si tamen cætera convenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico tibi sententiam meam pro judicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suum unicuiq; de re quacunq; judicium? Opinionum porro inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum vero nunquam. Præter hæc cùm non solum in prædictis me offensum a te plurimi judicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ii me eos fateri errores, de quibus modo clam, modo palam me arguis: prætereire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam dicam.

Objectio de Oxyacantha diluitur.

Sum itaq; imprimis demiratus, quod in Oxyacantha me non parum aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quum tamen planta, quam ego notis omnib. adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, ut in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Iapidia sylvis in Bohemia, Moravia, Ungaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissimæ visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cum non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (ut facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam a se inventam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quod nostra Oxyacantha viderit plantas sylvestribus pyris longe majores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit ut nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plantarum historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attollit, ut Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, ut cæteris sylvestribus arboribus pro soli & cæli natura evenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen simplici caudice, ramisq; & haud facile dissolubilis spectatur: quæ propria (Theophrasti ipsius testimonio) arboris sunt nota. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiam Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quos frequentissime fruticosæ caudice, multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quam cæli & soli natura. At tu cum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostram fruticare spectaveris, eandem in universum arborem esse negas. Si vero latius, ut nos, Europam quandoq; peragraveris, ac Ungariæ, Bohemiæ & Germaniæ sylvas, exploraveris, mihi quidem verendum non est, quin hanc jis revocaturus sententiam.

Amperlum.

Probarem nunc Amperlum meum genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis.

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas unam tantum existimant, quiq; caput de Iberide tanquam supervacaneum è primo Dioscoridis libro resecandum præcipiunt. Atq; ut hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libere hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animadvertissent, cum hanc velit Dioscoridem folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cùm nulla sit foliorum convenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata sint, illi vero angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cum ego una cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sanè prætermittere, quo minus sententiam meam, quam veram esse non ambigo evidentissimis tuear rationibus. Quod autem Iberis & Lepidium una & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per genera, ante & post Iambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygienus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Aegineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palam facit, Lepidium foliis esse parviusculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, ut in nostra visuntur Draba.

Drabæ sive Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

Sed magis demiratus sum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinando te præstitisti, non animadverteris, Drabæ caput multis sanè argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si hujusce plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facile conjiciemus (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cum nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facilè conjici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maxime arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quod hæc in Græco exemplari manu scripto lib. 2. habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed isthic Arabis appellatur, & alias isthic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maxime cum apud nullum alium scriptorem, neq; Drabæ, neq; Arabis mentio fiat. Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem. Quo fit, ut rectè doctiq; sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioscoridi accessorium putant.

Objectio in altera Acacia diluitur.

Porro ad ea quæ de secunda Acacia adversum meam habes sententiam, dicam ingenue, quod tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli vere floreat & fructum ferat æstate. Etenim præter id quod pro cæli & soli natura una & eadem planta hic citius illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas quippe qui scribat lib. XXIV. cap. XII. utriusq; Acaciæ semen colligi Autumno, quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si rectè perpendantur facilè quispiam hic colligere poterit, ante Autumnum fructum proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiam ejus adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, ut scripserit Dioscorid. Acaciam hanc

Aspalathus.

fructum ferre Autumno, quod eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum hac tantum ratione, quòd eam Aspalathrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (ut Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longe magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, uti nomenclaturis, quàm aliis evidentioribus notis: quum plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alterius Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit unquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quo fit ut nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostram

Aspa-

Digitized by Google

Aspalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam ægre feram. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promovenda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quàm quòd hæc, ipsius tantum veritatis Zelo publice edenda curaveris idq; feceris tuo ipsius genio persuasus, utpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cùm ego in eadem opinione jam consenuerim, essem quidem iis studiis, quibus me totum jam diu applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel majorum, vel etiam mei ipsius causa, ab hoc proposito desciscerem. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione nostra dissensiones æquo sanè animo accipio, non est ut posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cùm hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emendaverim, ac etiam in posterum emendare augereq; decreverim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra ullam amicitiæ injuriam. Hoc non solùm nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiam in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animadverto, cùm non parum in illos invehari, qui potius amicis blandiri adulariq; student, quàm iis veritatem declarare, & eorum errata retegere. NAM QUID TURPIUS *(inquis)* ESSE POTEST, QUAM CUM AMICO IN IIS REBUS VELLE CONSENTIRE, QUAS ALITER ESSE QUISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AUT QUAE MAJOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QUAM ADULATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? *Hoc ut clarius exponas, addis fidelis boniq; scriptoris esse munus, ut* VERITATEM, QUAM PUTAT APERTAM INGENUE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTUM, NIHIL SIMULATUM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQUISITIONE ATQUE INVESTIGATIONE ITA LABORET, UT NON TANTUM ADVERSARIUM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QUAE IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLUSTRARE STUDEAT. *Assentior in hoc tibi, mi Maranta, si modo hoc fiat fraterne, simpliciter, syncere, & citra ullam offensionis notam. Sed si hæc omnia cum amicis servanda sunt, considerandum est, an publice & in conspectu omnium, tam amicorum, quàm inimicorum, an privatim & secreto amici admoneri debeant. Hæc si recte sanctèq; judicabimus, facile cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, ut clam de erratis amicum commonefaciat nec unquam publice ab eo dissentiat, quomq; is tanti beneficii utilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit, ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasq; occulatur, licebit cuiquam posthac publice, vel ab amicis quibuscunq; dissentire. Hæc si fierent, non vereor, quo minus quàm plurimi reperientur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quam id agerent, audirent, quæ contra afferri possent argumenta, sæpe evenire posse, non ambigo, ut qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerent, in qua illum aberrasse censebant. Quo postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitiæ inter studiosos quotidie orirentur. Sed hæc ambitio facit, quam veritatem interpretamur. Rogas tu quidem, ut si quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotaverim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, id tibi per privatas literas amice (ut soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publice arguere tibi licere putes, te verò clam & privatim admoneri petas. Vellem sanè, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absq; aliorum damno tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonavi tibi ex animo, quæ non parum fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quod hæc ad me tantum spectarent: sed quæ ad Rempublicam spectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publice edita sunt, & ad Reipublicæ utilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, ubi à quopiam claudicare deprehendantur. Sequar itaq; ego in hoc institutum tuum, ne (ut tuis verbis utar) si dum amicis obblandirer, id cœlarem, quod præcipue à cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hic in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaq; librum tuum à capite ad calcem, non solùm ut viderem in quibus à me dissentires, sed quod ea lectione (ita me DEus amet) plurimum delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridariis, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentium manus sæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maxime miratus sum. Nam cum omnium consensu, id non parva sit præditum facultate: ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunq; ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunq; morbos, obstupui sanè, quòd illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaveris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longè magis perturbatus sum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum invenerim, quòd de Aconito ille ad tuam comprobandam opinionem non scripserit, cum tamen non solùm Galen. tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant. Dicis itaq; in primis, ut novam & ante hac inauditam comprobes opinionem, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum esse statuis, haustum homines quidem minime necare, nec id unquam à Dioscoride & Theoph. fuisse dictum, sed quod & oves, & boves, & jumenta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula vel folium genitalibus imponatur. Deinde ut tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris ejusdem Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solùm hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis à Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quæ cum contra Galenum esse statuas, tibi illico licere putas tam gravissimi autoris testimonium posse haud temere impugnare. Atqui consideranti mihi & in memoriam revocanti, quæ de Venenis in sextum Dioscoridis librum suum commentatus, nulla sese offert ratio, quæ impediat non posse homines eo necari veneno, quo boves, oves, pardi, tauri, equi, leones, tigres, ursi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porro si objicias, fortasse reperiri venena, quæ etsi quibusdam ab animalibus devorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, ut de Sturnis Cicutam comedentibus scribit Galenus, tibi quispiam facile*

Doronici examinatio, non esse Aconitum.

Aconitum thelyphonon Doronicum est Marantæ.

Aconitum Pardalianchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

respondebit non valere argumentum, quòd hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod non propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quòd hujusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, ut ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cujusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam devorare consueverat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, quòd Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cùm etiam Cantharides ad rabiosorum canum morsus, & Nerium ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia sint venena, si cuipiam alteri hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulo post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus (ut ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo posteritatis memoriæ hæc quæ sequuntur scripta reliquit.

Plinius de Aconito.

Sed antiquorum curam diligentiamque quis posset satis venerari, cùm constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum, & tactu quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum, quo interemptas a Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objicit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Hoc quoque tamen in usum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus adversari experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit, Mirumque, exitialia ambo per se cum sint duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imo vero & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venena ipsa sanentur. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu stupentque, pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resolvente, Ceditque Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantque gustu earum Pantheras, nisi hoc fieret, replerentur illos situs. Ob id quidem Pardalianches appellavere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plin. cujus verba si rectè expendas, non magno sanè negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuam, cum de ipso tantum Thelyphono Theophr. hæc scripserit. Plin. Hæc, inquam, si expenderis, non parva sanè injuria te Gal. affecisse fateberis.

Galenus defenditur.

Quippe qui l. 6. de simpl. med. facult. Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi fac. obtinere, & lethale esse medicamentum: ideoque in cibo potuque fugiendum. Prætereo Dioscor. Pauli, Aetii, & Avicennæ testimonia, quæ tibi maxime adversantur, cum notiora sane sint, quam a nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena hujusce Aconiti meminere. Nec places deinde, quòd scripseris non aliam ob causam hujusce Aconiti meminisse Dioscor. quam quòd palam faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud devorarint. Siquidem cum nonnullæ sint animalium horum partes, quibus ad varios morbos utimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscor. non fore Medicis inutilem quod objecto quadrupedibus hisce feris Aconito una cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent. Atqui docere Medicos hæc animalia veneno interficere, ut post hæc eorum partibus utantur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cùm animalia à serpentibus icta vel veneno interempta ubique corrumpantur, & præsertim ubi Aconitum devoraverint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit ut canes, qui cadavera veneno interempta voraverint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in usum Medicum trahenda sunt, haudquaquam veneno necari debent.

Animalia, quæ in Medicum usum veniunt haudquaquam veneno necanda.

Ego verò cùm mihi persuadeam, hoc haudquaquam ignorasse Dioscor. id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quam ut tam noxia pecori, hominique animalia facilè e medio tollerentur, & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia me maxime confirmat Plin. utpote qui loco superius citato infici carnes Aconito ait Pantheris objiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremo si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito hujusce novi Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostram concedes sententiam.

Doronicum non esse venenosum.

Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras, vel Lupos necabis. Canis meus devorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfacientium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuam habere scribis, quòd fortasse putes Doronicum, de quo Arabes scripsere, nihil a vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maxime pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quam mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cujus tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit.

Cneorum nec Thymelæam, nec Chamælæam esse.

Præter id non parum in Cneoro a te dissentire cogor, quòd cum quibusdam censeas, Theophrasto nil aliud designare Cneoron, quam Thymelæam & Chamælæam. Nam Thymelææ præter id quod nusquam folia odorata sunt, sed potius si digitis frientur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neque alte descendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamælæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quod Thymelæam esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum a Thymelææ folio absit, id facile, te jam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymelæam & Chamælæam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, ut non alia de causa quam odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas.

Casia Vergilii est Cneoron.

Hinc fit, ut mihi persuadeam Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quam Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ à Najade in corollis nectebatur, ut facilè testatur hoc carmen,

Tum Casia atque aliis intexens suavibus herbis.

NAM & Iginus (ut Plinius est autor) Cneoron Casiam vocat. Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Casiam a Theophrasto vocari ais, cum id fecerit Gaza Theophrasto nesciente. Præterea cùm antiquorum omnium consensu Gnidium granum è Thymelæa proveniat, putandum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si scivisset Cneoron esse Thymelæam cùm diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminisset. Meminit tamen is Gnidii grani, l. 9. ubi nihil pariter de Cneoro scriptum reliquit. Cæterum non negaverim, ob id Dioscor. Thymelæam, & Gal. l. 9. cap. 111. de compositione medicamentorum per genera, Chamælæam appellari. Sed è contra affirmaverim

Gnidium granum.

Theo-

Theophraſti Cneoron à Galeni & Dioſcoridis Cneoro plurimum diſtare. Has Cneori differentias proculdubio novit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioſcoridis Cneori meminit, lib. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum vriri ait. De Theophraſti verò Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Caſiam appellari Igino ſcribit. Plura enim ſunt plantarum nomina, quæ pluribus conveniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere ſciam, ne Minervam fortaſſe docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhuc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam ubi tu arboris radicem Zingiber eſſe aſſeveras, ille de Zingibere & Pipere ſcribens, lib. 12. cap. 7. Non ill, inquit: Piperis radix, quod vocant Zingiberi, alii verò Zingiberi, quanquam ſapore ſimile. Id enim in Arabia & Troglodytica naſcitur regione in villis, parva herba, radice candida, celeriter ea cariem ſentit, quamvis in tanta acritudine. Id quod pariter teſtantur
10 *Luſitani: & alii qui iis fuerunt in locis ubi Zingiber naſcitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Jaſme veniamus. In quibus cenſendis etiam à me apertiſſime diſſentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexiſſe Dioſcoridem, ſed de his, quas vulgò appellamus Gelſomini. Ac quoniam ego ſcripſeram, ſi de vulgari Gelſimino intellexiſſet is, haudquaquam prætermiſiſſet, quo minus de eo alicubi ſcripſiſſet, & hiſtoriam, & vires, cùm planta ſit viribus, non obſcuris referta, aperte ſententiam noſtram impugnare videris, cùm inquis, non eſſe hoc firmum argumentum, cum Dioſcorides multorum ſimplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ ſpinæ, Stybii, Amomis, Hirculi herbæ, ſylveſtris Lini, Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec hiſtoriam deſcripſit. Idq; ea tantum de cauſa feciſſe illum aſſeveras, quòd in medicum uſum hæc nunquam veniant, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deſerviant. Sed neſcio profectò, mi Maranta, quo ſuadente genio hæc ſcripſeris tu, qui tam diligenter*
20 *in Dioſcoride verſatus eſſe videris, cùm Aegyptia ſpina & Stibium in multiplici medicamentorum uſu, ipſi Dioſcoridi habeantur. Sed id ſanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmaviſſe, Aegyptiæ ſpinæ & Stibii hiſtoriam nunquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium deſcribit Caput. Ac pariter de Aegyptia ſpina lib. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud eſt, quàm ſpina Aegyptia quemadmodum declarat ipſemet Dioſcorides his verbis. Acacia in Aegypto naſcitur ſpina inſtar arboris fruticoſa, non ſe in rectum attollens: florem habet candidum, & ſemen Lupino ſimile in folliculis, ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in umbra. Spina decoctum ſolutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis eſt, tua ipſius verba contra te pugnare videntur. Nam ſi, ut inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meminiſti, plantarum, hiſtorias non deſcripſit Dioſcorides, quòd hæc in Medicum uſum nunquam veniant, neſcio profectò, cur tibi perſuaſeris eadem de cauſa Gelſimini hiſtoriam, non deſcripſiſſe illum, cùm hoc ad multa*
30 *utile habeatur, & ipſemet Dioſcorides ſcribat, Jaſmenum præter id, quòd odoris ſuavitatem toti corpori conciliat, ea corpora juvare, quæ excalfactionem laxationemq; deſiderant, & toti corpori convenire, cùm in balneas deſcenſum eſt. Non afferam nunc, in quàm multiplicem medicamentorum uſum veniat apud Arabas, quod hæc longè antea te ſcire, non ambigam. Poſſem quidem hic plura recenſere argumenta, quæ me inducunt ad credendum, Leucoii floribus, non Gelſomini Jaſmenum paraſſe Perſas, niſi de re hac fuſius diſſeruiſſemtum in Epiſtolis. Scio Atticis Leucoium appellari Jaſme, quo fit, ut à mea dimoveri non poſſim opinione. Quod verò Dictamnum, ut ſcribis contra Dioſcoridis & Theophraſti ſententiam, non ſolùm in Creta naſcatur, ſed in aliis etiam regionibus, non tibi facilè concedo. Nam tametſi ex ſemine è Creta allato Piſis, in horto Ghini provenerit Dictamnum, id tamen nil Theophraſto & Dioſcoridi detrahit, quum illi de Dictamno ſponte proveniente ſcribant, non de ſativo, cujus ſemen è Creta fuerit allatum. Plinium poſt in Perſica arbore ſequu-*
40 *tus, una cùm illo implicatus videris: quippe qui dicas Perſicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo uſq; ad florem duntaxat devenit, Hæc enim de Perſea Aegyptia intelligenda ſunt, non de Perſica noſtrate, quæ Rhodum ubiq; abundat fructu noſtrate, longè fortaſſe majore ſapidioreq;. Quinetiam in Myrrha à te diſſentire cogor, ubi Myrrham tenes, non eſſe odoratam, niſi fortaſſe incenſa ſuffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etſi non urantur, apertiſſime odorem reddunt. Atqui Myrrham quoq; eſſe, per ſe odoratam, id maximo eſt argumento, quòd ſtacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo eſt, adeo ſit odorata, ut eam per ſe tantum nullo addito odoramento, unguentum facere ſcribat Dioſcorides. Neq; aliam ob cauſam Myrrham in unguento Amaracino, Cinnamomo, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facile probatur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, in unguenti Nardini apparatu, ubi ſic habet. Juncus odo-*
50 *ratus ſpiſſamenti gratia adjicitur, ſicut propter odoris ſuavitatem, Coſtus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balſamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in unguentis repetiit. Nam cùm antiqui Moſcho, Ambaro, Zibetoq; vocato deſtituerentur, Myrrha, Balſamo, Amomo, Coſto, Nardo, Cinnamomoq; ad odorata unguenta paranda ſemper uſi ſunt. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus lib. 1. de Antidotis, ubi mineam Myrrham maxime bene olere ſcribit. Idem libro primo, capite quinto, de compoſitione medicamentorum per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi jubet, ut odoratoria reddantur. Idem præterea reperio poſteritatis memoriæ commendaſſe Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis teſtimonium affers. Siquidem is lib. 12. cap. 15. Cætero paſſim, inquit, è vulgo coemptam Myrrham in folles confarciunt, ipſiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis. Item lib. 13. cap. ubi ea quæ in Nardinum unguentum veniunt, recenſet. Omnia au-*
60 *tem, ait, (unguenta intellige) acutiora fiunt Coſto, Amomo, quæ maxime nares feriunt craſſiora Myrrha, ſuavioraq;. Et paulò poſt inquit, Myrrha & per ſe unguentum facit ſine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum eſſe odoratum, etſi minime ſuffiatur, id maximo eſt argumento quòd ſcribat Dioſcorides, mandi Agallochum vel ejus decocto os colluì commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc ævo Moſchum quibusdam confectionibus mixtum cotidie mandunt, adverſus oris graveolentiam. Teſtantur item Agallochum odoratiſſimum eſſe Luſitani, qui in Meridiem & Orientem navigant, quiq; ejus viderunt plantas, ut fuſius in commentariis noſtris diximus. Betonicam quoq; qua paſſim utimur in medicamentis hanc odoratam eſſe ſcribis lib. 2. cap. 5. niſi digitis atteratur, cùm tamen nunquam illam integram nec digitis attritam inodoram reperim. Catananceſ ſubinde radicem improprie in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati ſcribere videris, quòd ſcribat Dioſcorides adeo flecti Catanances radicem, ut milui exanimati ungues, non miluum ipſum*

Zingiber non eſſe Piperis radicem.

Gelſimini & Leucoii examinatio.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proveniat exploſa.

Perſeam à Perſica differre.

Myrrham odoratam eſſe, etiam non ſuffitam.

Agallochum odorem reddere etſi non ſuffiatur.

Betonica.

Catananceſ

[illegible]

totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calamitham mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud rectè (meo quidem judicio) faciunt, cùm id erroris depravatæ lectioni non Plinio sit adscribendum.

Plinii locus restitutus.

Præter id enim, quòd in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calamintham degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib. 2. cap. 5. de historia plantarum, & lib. 5. de causis cap. 8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facie verò Calaminthem referre. Namq; facies non immutat plantarum sapores, neq; facultates.

Galiopsis & Primula veris.

Videris in Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam à me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Commentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructum nigricantem aut fulvescentem facere Dioscor. censes, quod nunquam vere niger, neq; vere fulvus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissime viderim.

Salanum hortense. Verbenaca supina.

Supinam tuam verbenacam, perquam libentissimè spectarem, quam non longe à Bitonto Apuliæ à te inventam scribis. Verùm cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimum constare debeat dodrantis altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tuæ ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc nusquam scribit Dioscorides, sed ramum dodrantis altitudine proferre.

Eruum.

Eruum sanguinem per urinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio. sed in eo quòd venena non interficiant, nec suam (ut tuipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus à te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio.

Opinio de venenis explosa.

Siquidem tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, ut Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam: sunt tamen quam plurima, quæ propria sua facultate, vel (ut alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquam pauca admodum quantitate sumuntur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, ut brevi temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem convertunt, ut postea brevi temporis momento sumentes in necem trahant: Hujusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum à me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. 1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, ubi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venereorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medicamentorum facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. 3. cap. 22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt, calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum, quæ crassa terrenaq; essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palam est, universalem hanc tuam propositionem nihil prorsus concludere posse.

Citrii mali qualitas. Ovorum temperatura.

Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum una tecum affirmo. Sed in Ovo non parum à te dissentio, cujus album contrariam fere vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Gal. lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi sic habet. Temperatura porro Ovorum album symmetro frigidum est: itaq; eo utenaum, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suavissima, minimeq; mordacia, ut sunt universa sedis ac pudendorum ulcera contumacia: sed ut miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus assimilis est naturæ. Hæc ille.

Juniperini ligni ramenta, neque scobem non esse venenosam.

Juniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si utriusq; arboris ligni ramenta devorentur, perniciem afferre. Sed ut priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cùm Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam hujusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cùm non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Juniperi caput ubiq; fere depravatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cùm id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæterùm hoc adjungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Hæc itaq; sunt, mi doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalavi judicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non invidia, non petulantia, non injuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promovendæ opinionis causa, sed veritatis propugnandæ & juvandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ unicuiq; libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatissimisq; animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem invidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis leniter humaniterq; defendi. Sed invitus sanè (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deveni disputationem. Invitus, inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leve hujus animiq; certamen ullum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, hujusce facti culpam in te rejicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem ubi animadvertent, quòd non solùm eo libello & fidem nostram læseris & scripta pluribus in locis impugnaveris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab illata tibi injuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à priori dimoveris sententia, imo Epistola ipsa ad respondendum me provocas, non vereor quin illico judicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus judicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te movebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi injuria (ut prudens ille Pisanus) te admonerent. Sed longè aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quòd Epistola qualibet responsum petere videatur. Inhumani enim atq; illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, ubi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profectò, an hujusce facti culpam in te rejicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum vendendum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in utrosq; id erroris rejiciam. Porrò si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tua, & mea sortis eventum, quod tua tam male cesserit

Digitized by Google

ſerit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorisq; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, ut apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum eſt, quominus hæc omnia amicabiliter ſuſcipias, & certaminis noſtri cauſam abs te ortam agnoſcas. Quod ut facias rogo atque etiam obſecro, ne noſtris laboribus invidentes, diſſenſionibus noſtris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil unquam facturum, ſed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ noſtræ vinculum reſcindere valeat. Sum enim tui amantiſſimus & honoris tui tuæq; famæ ſtudioſiſſimus. Id quod multi docti viri, quorum hic conſuetudine fruor, atteſtari poſſunt. Nam demonſtrantibus illis, quæ tuo in libello adverſum me habes, ſuadentibusq;, ut acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non ſolum eorum ſuaſionibus morem gerere recuſavi, & cum eis pro te pluribus diſputavi argumentis, ſed laborem illum tuum, & illis, & cæteris quibuſcunque laudibus non minimis promovendum curavi. Ad te amandum promovendumq; excitavit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua ſingulari eruditione teſtimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq; utiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram poſteritatem juvare niteris. Quamobrem audebo te hortari, ut maneas perpetuo in ſententia. Tuæ illius Methodi lectione (ut antea faſſus ſum) mirum in modum ſum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, ut etiam longe magis me delectari poſthac putem commentariis tuis in Dioſcoridem editis, quod maturiori judicio majoriq; fortaſſe diligentia hæc eſſe edita putem. Utinam tam eſſem doctrina & eloquentia præditus, ut tibi auxilii aliquid conſiliive hoc in negotio præſtare poſſem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ juvandæ doctrinæ eſt mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum inidoneum me eſſe intelligam, & itineris diſtantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obſecro, ut animum hunc meum boni conſulas. At quoniam ejuſdem te eſſe in me voluntatis mihi certo perſuadeo, cùm ſciam iſtic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac utiles vireſcunt plantæ, velim ut pro tua ſingulari humanitate, ea omnia quæ noſtra Commentaria augere illuſtrareq; poſſe cenſebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino ſpero. Nam ſi tuam reſpexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq;, hæc omnia tibi facile perſuadebunt, ut illico votis meis ſatisfacere ſtudeas. Si deinde meum in re hac deſiderium etiam conſiderabis, illico cognoſces haberi fortaſſe neminem, qui me dignior ſit, cui hæc largiri debeas. Nullis enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius ſuis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia majoribus præconiis tibi accepta referat, quam MATTHIOLUS. *Tam honeſtam petitionem pluribus ab amico optimo exigere ſuaſionibus operæpretium non eſt, ne videar quaſi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipſo extorquere velle, quæ tantum ejus benevolentia ac liberalitate conſequi deſidero. De cætero ſat recte nos valemus, tametſi ingraveſcente jam ætate, non deſint quandoque ſenectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.*

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præſtantiſſime Matthiole, ſum admiratus plurimos ætatis noſtræ ſummos & clariſſimos Medicos, naturæq; indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoſcenda, & explicanda plurimum navarint operæ & laboris, intereà tamen aureæ illius aquæ, magni in primis & nunquam ſatis laudati remedii, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam ut cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe qua vires, ut ut illæ langueant, reſtituantur in tantum, ut rejuveneſcere utentes, vigoremq; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Ejus rei cauſam, in difficultatem ejus aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci ſciunt, vel tanquam ſordidos abhorrent, an in avaritiam & ſumptuum parſimoniam referam, dubito. Complures certe eſſe ſcio, qui cùm ipſi rem ita arduam, vel ignavia, vel mentis hebetudine non valuerint aſſequi, conatus in ea aliorum induſtriorum hominum ſummopere contemnant & elevent. Quorum ego impudentem & inſciam temeritatem deplorans, mihi ipſi gratulor, quòd in hujus Sereniſſ. Principis noſtri ſervitium adſcitus ſim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in ſecretioribus iſtis remediis parandis judicio & uſu plurimum poſſe conſtat, de hiſce & aliis familiariter conferendi & coram uberius diſſerendi ſit data occaſio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies converſando quam familiariſſime contracta, me non latet, te utcunque ſcribendi ſtudio & aliis curis occupatiſſimum, furtivarum tamen horarum quicquid eſt, ut plurimum rarioribus hiſce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, ut laborum nihil propriis etiam manibus peragendum ſubterfugias. Alunt foventque conatus noſtros focii ſtudiorum, itaque & ego tuo exemplo majore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquiſitione, varia lectione longaque experientia, nec ſine magnis ſumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non ut te docerem, quod ignorares, ſed ut hoc modo aliquid elicerem, quo ipſe eruditior redderer.

> Primus diſſolvendi auri modus per aquam fortem.
> Aqua Regia.

Porro noſti varias eſſe à diverſis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corroſione fortes dicunt, in aquam reſolvunt. Parantur iſtæ vulgo Chymicis ex Salis nitri una parte & dupla Chalcanti. Separatur his aurum ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: diſſolvitur enim argentum in aquam, aurum vero ſubſidet in fundo, pulviſculo nigro ſimile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, paretq; ut prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subſidet ſeparando in hac argentum calci ſimile, liqueſcit vero aurum in aquam vere aurei fulgentis nitidiſſ. coloris. Sed ne quis hac utatur, unice cavendum: viſcera enim omnia exederet. Habet Phi-

Digitized by Google

Alius solvendi Auri modus.

lippus Ulstadius descriptionem auri potabilis, quod Joannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis usurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aqua, qua solvitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus cùm summe sint corrosiva, nec veneno carentia, nullo pacto utendum consulerem. Nec tantum propterea, sed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio vivo, viridi si cupro, &c. Excogitavit ille quidem quicunque ejus fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem ejus adimendi, qua scilicet aquam illam redeuntem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, ut in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aqua fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiva & venenosa, ut frustra se quis ea a remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum vivum, quod libentissime, & facilime cum Auro unitur & remanet, sicut etiam, utcunque liquidum sit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potius materiam infundere, sæpiusq; abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & forte vis venenosa promptius auferretur. Alioqui hujusce credita medicinæ, cum tantis venenis præparata, usum non temere tentandum, nec admittendum esse constat. Alios ego novi, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed utrum confecerint, nescio. Utcunque vero res hæc se habeat, omnino ut sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium nativorum copia nobis suppeditet, & aquæ ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commoverit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, ubi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suoq; tempore visum, & inventum esse Craneum hominis, quod inter dentes sutura superioris partes multas aurei pulveris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius naturæ principiis Chymiam tradidit, quemq; ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, ut loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mire commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, ut experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum exuritur tetro suo, & maxime fœtenti odore (ut comburendo ossa pleraque solent) graviter nares feriat, omnemq; ambientem inficiat aerem. Habeo porro Argentinensis cujusdam medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque ulla re alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ. Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese usquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam ferventissimum sustinere oportet, quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resolvatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra una auri ad uncias duas olei. Sin vero, quod igne fortassis non undiq; pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique pulvere sub albo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille vini inde reciperet. Quam subtilissime verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel nive refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto undiq; teges. Per [illegible] *enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, ut dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo distillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos salvum & incolumem conservasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertice capitis, drachmam unam eius affundere, ac tantundem in malvatico bibendum exhibere. Neq; verò hæc ejus præparandi ratio, adeo absona videtur, cùm & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subjungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probavit Generosus & Magnificus Comes Julius ab Hardek, &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mæcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ aliis modis his sibi placeret, majoremq; spem faceret, & securius contendi & magis conferendi humanæ saluti, quòd liquor ille aureus absq; alio (ut alii solent) corrosivo addito pararetur. Itaq; laborem suscipi curavit, eoq; ad viginti septimanas progressus: ad ducentas ulnas majores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.*

Sed fata nescio quo contigit, ut artifex operis vita excederet, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tanquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi ejus desiderio allectus, vasculis exemptis, invenit ferramenta quadam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ utraq; ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atq; adeo guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc usq; diem videre est ferramenta ista ob hoc, a Magnifico Comite asservata. Unde proculdubio facile credendum, cùm guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longè facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus uterq; nostrum simul & gustavimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri jussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Curtinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, ut si quid aliud, purissimum aurum, quod visu jucundissimum erat: ex sapore verò nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum ejus à nobis fiebat, autorum promissis non adeo respondebat. Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullii, quæ edita partim, partim conscripta certum-

Aurum dissolvi cranei humani sale.

Humanorū capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

Aquæ aureæ ex vino variæ paratæ.

rum feruntur, sed aliis alia plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aquæ ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, horrendum & graviter olentem fœtorem exhibebat, ut non tantum vascula quibus continebatur, sed & ipsus cistas imo & conclavia adeo inficeret, ut Asam fœtidam quis accensam dejerasset. Utcunque tamen, & hæ, & passim aliæ sint inventa & usu probata, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma, constat nihil in rerum natura inveniri quod tam aurum, quam reliqua metalla promptius in aquam vertat & solvat, ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia. Neque enim unquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit præparatum) utcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem ejus substantiam in aquam convertet, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam convertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conveniunt, quod aurum, aut per ipsa salia solvatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exusta, salis aliquid (ut solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22. libro 1. dicens. OMNE QUOD SOLVITUR NECESSE EST SALIS AUT ALUMINIS, VEL EORUM CONSIMILIUM NATURAM HABERE: NEQUE INVENIUNTUR ALIA SOLVI PRAETER ILLA. IGITUR QUAECUNQUE SOLVUNTUR NECESSE EST PER ILLORUM NATURAM SOLVI. *id est, in aquam redigi. Quoniam autem major salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis parata aqua, sapore & odore fœtidissima sint, horribiles & arrosiva atque humanæ naturæ abominabiles, ideo plerique isti hactenus plurimum omnium sapere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, ut minimum in se corrosionis haberet, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo quam diligentissime reputans, in eam tandem deveni sententiam, cum experientia doceat* SALIS COMMUNIS *usum humano generi, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse ut neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conserventur putredini, quam maxime, sunt idonea: cùm inquam, ita se hæc habeant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & æque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeo rem, cujus investiganda semper avidissimus fui, varie per me & alios, quorum ad hoc opera utebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Cùm enim in valle mea Blavia, ubi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæq; cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (ut Chymici vocant) extructum habeo, quod locus in montibus (quos Sudetas Ptolomæus nuncupat) situs, ob sylvarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneus esset, illa laborarem: tum primo quidem, sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hæc mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex* SALE *communi, quo condiendis cibis utimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiusculum & grave confeci, in quo aurea lamina, vel ejus pulvis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam convertitur: adeoque subtilis ac tenuium partium evadit, ut etiam per alembicum facili igni ferri possit. Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodum dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbi sapiat. Usus sane sum eo sæpius fœlicissimo, Dei gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quòd nimium sit acre, vel urat, summe est penetrativum. Quare Apoplexia, Paralysi, tam linguæ, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & urinæ calculo, quem mirabiliter comminuit, ictericia & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potius remisisse, ut plurimum observavi, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopæ, tremori cordis & melancholicis mire subvenit. Medetur venenis omnibus, præsertim vero Mercurio infectis. Doloribus junctturarum ex morbo Gallico curatis, per unctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subvenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, ulcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam ubi calores adjuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inveniet. Rationem ejus conficiendi subjungam, non ut Minervam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe fœlicius versaturum sciam, sed ut hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, fœlicius à te obtineam: nempe ut si cujus momenti in usu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo judicio confirmes, meliora addas, diligenti & assidua rerum Medicarum inquisitione, in quam fœlicissime hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & nervos tecum eo intendas, scriptisque tuis, quod magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eo allicere contendas, ut suam quisq; huic adeo prisci decantata Medicina inquirenda, & denuo in medium afferenda, operam pro virili navet: ne ita summum hoc remedium, quo jam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum. Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimum Aurum, Sál commune & paucissima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secum commixta habet, exactissime purgandum est & separandum. Quod egregie præstat Antimonium, si simul liquefiant, vel fluxerint, ita tamen, ut pondus Stybii longè & decuplum mq; Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stibium, soloq; Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fusoribus parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regem illi vocant, exacte mundum reperitur: Acetum quoq; ut ad opus magis sit idoneum hoc modo distillandum. Accipiantur aceti vini acerrimi libra una, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermundurorum ad Salam fluvium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra una. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quo præter aquam nihil stillabit. Contrarium namq; accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantibus spiritus il-*

Omnem vim dissolvendi auri in salibus consistere.

Ratio dissolvendi aurum per oleum Salis communis.

Auri potabilis oleo salis parati facultates.

Auri penè parandi modus.

Acetum ad hunc usum quo pacto distillandum.

li subtiliores levi igne primi ascendunt & effluunt, aqua vero deinde sequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipsum vero tandem multo majorem requirit ignem quo sursum feratur. Separata autem, modo quo dixi omnia aqua, reliquum aceti per cineres destillandum est igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem usque abstrahendum: turbidum enim redditur, & adustionem redolet. Verum quam primum tertia, aut media pars excepta fuerint, urgendo cessandum, & reliqua adjicienda.

Sal quo pacto præparandum?

Demum salis, ut dixi, Halensis libram unam paucissimo aceto infundens, semper agitando, id vase fictili bene obturato, in loco calido repositum lente exiccetur, atque hoc tertio, aut quarto iteretur. Porro ad quamlibet libram Salis communis, misce hujus acidi salis unciam unam atque alteram. Sicq; destillationi sal præparatum habebis.

Fornax qualis esse debeat.

Fornax sit similis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua undique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen semper posteriori parti fornacis alteram adjunxi altiorem, quam, quod vigilias, & labori carbonum imponendi parcat, inepte pigrum Henricum artista nominant.

Vasa qualia requirantur?

Ex vasis maxime idonea est cucurbita, quæ Chymicis, quod ventre sit amplo, collo oblongo, & angustiore contorta, Retorta dicitur: quam undiq; limo munire oportet, ut ignis vim facilius sustineat. Simile fere est vitrum excipiendo præponendum, sed amplissimum, quod duas in se habeat libras aquæ distillatæ. Fictilis retortæ media pars sale ut dixi, præparato impleatur. Mox eidem, ut fieri solet, fornaci transversim imposito, altera continens aquam exterius opponatur. Ignis primis quatuor horis sit valde levis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ fluctibus similes in cucurbitam ex Retortæ rostro intrare videantur. Quod si fiet, simili modo ignis regatur, quamdiu illas videre licebit, quod plerunq; per sex horas durare solet. Deinde paulatim spiritus urgeto, ignem magis, atque magis augendo, quousque retorta penitus candescat, atque sic ignis per triduum, aut quo diutius eo melius conservetur, non habita ratione, quod nec guttæ, nec visibiles alii spiritus sursum ferantur. Licet enim nulli conspiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulveris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego cum, ut eo plus terræ istius albæ colligerem, per sesquialterum mensem simili igne urgerem, indies apponi, atque augeri observavi: atque, quod mirandum, singulis diebus per horæ, incertæ tamen, mediam partem, adeo gratus, adeoq; fragans odor, non in ipso tantum conclavi, ubi parabatur opus, sed & à longe, imo per integram aliquando domum percipiebatur, qui nec optimo etiam Moscogratiæ cedebat, quod ipse cum aliis Magnificis Dominis, quos, ut scis, hujus testes habeo, non sine magna admiratione sæpius deprehendi. Est autem terra ista adeo dulcis, ut si quis bene eam degustarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere possit. Credebam ego nonnunquam terram hanc esse alterum fumum, sive vaporem eorum, quos in igne genitos ad compositionem elixiris & dulcorationem liquoris solventis, &c. sæpius Geber Chymistarum Princeps requirit.

Separatio illorum quæ extiterunt ex proxima salis destillatione.

Facta priore hac destillatione, ex recipiente vitro omnia sunt eximenda, atq; partes inter se confusæ, mixtæ aquæ scilicet, aceti, olei, salis, & terræ istius dulcis ab invicem exactissime separandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita imposito capello in Balneum Mariæ, seu cacabum ferventé aqua plenum & lentissimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero ista alba, quam Cretam referre dicebam in cucurbita interea dum aqua separatur, paulatim concrescet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulcissimos, ignis patientes: liquescunt enim neque igne evaporant, qui tum parvulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro despumandis carnibus coci utuntur, bis in die, aut quoties concreti apparebunt, eximendi sunt & custodiendi. Pro maximo enim secreto quibusdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similiq; ratione pergendum, donec aqua omnis simul, & acetum per alembicum emanarit, quod gustu facile est deprahensu. Remanebit autem in fundo oleum salis limpidissimum, ex albo virescens, quod à facibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vasculum ex purissimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quam purissimum id esse, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo destillando, quod adhuc secum aquæ habet, separare. Hoc, inquam, est Oleum salis, saporis, ut prius dicebam, tuque ipse gustasti, Limonum, cui si laminas auri purificati imposueris, in cineribus calidis triduo sensim illud liquescet, & paulatim omne in aquam convertetur, coloris vere aurei, quæ tutissime intra corpus à quovis assumi possit. Si quis facilius, & citius aurum illo dissolui expetat, addat sali, quod à principio Retortæ diximus imponendum, aliquid salis nitri: Solvetur enim facillime, sapore manente eodem. Interea vero de ignis regimine sit plurimum sollicitus, levis enim error totum opus destrueret.

Austerus Auri potabilis sapor quo pacto corrigendus?

Sed cum, ut prius dixi, aqua hæc auri dum recens est, & nuper parata, aliquid quamvis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, plane statuissem, facere periculum, an crystallinis istis, quos dixi, lapillis adeo dulcibus aliquid illi gratiæ addi posset. Quod facile, cum ex eodem utraque sint parata sale, futurum sperarem. Sin minus succederet, extracto tamen Sacchari, cujus aliquoties inter nos mentio facta est, id facile præstari posset.

Saccharum qua ratione se ipso multo dulcius efficiatur?

Illud enim à facibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ non dissimiles, graviterque olentes, adeo ut pauci Sacchari tales adesse crederent, probe expurgatum, longe redditur subtilius: dulcedinem autem, pauca licet quantitate mixtum, aliis addit longe majorem, quam commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunq; per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro divendita & distracta. Habet enim præter alia in se hoc à plurimis desideratum, quod cuicunque liquori mistum, facile eo dissolvitur, & omnibus partibus exacte miscetur, neq; unquam subsidet: quod in parandis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideoq; variis varie illis gratiam conciliare conati sunt, alii enim uvis passis id efficere sperarunt, alii vasi recipienti Juleb infundere, cui spiritum i. vini distillans misceant, sed quam fœlici successu ista tentarint, ipsi viderint. Verum hujusce cum experientiam ego sæpius fecerim, atq; ad hanc rem plurimum conferre sciam, ne quid meorum te lateat, rationem ipsius conficiendi subjungam.

Sacchari præparatio.

Perficitur vero quicquid ad hoc requiritur potissimum, aceto distillato. Namque si Sacchari parum aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositum, totum liquescere & dissolvi videbitur, cui si vinum addes sublimatum, brevi partes illæ puriores à facibus adeo separantur, ut ab illis facile diffundi possint, rubeumq; assumit colorem. Quod si quis solidiorem ipsius consistentiam exoptet, in cucurbita cineribus tepidis imposita lente destillando, id facile impetrabit, sed vitrum ubi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum, si miscueris auro nostro potabili, non dubito, quin dulcius id & gratius gustui, contemperata ejus acerbitate, effeceris.

Tinctura auri.

Jam si non substantiam, auri dissolutam desideras, sed potius ejus tincturam, quam laudibus prosequitur in sua Chirurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculum feceris, non ita magno labore

ex no-

ex nostra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cum inquit, salsedine à resoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, spiritu vini excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porro nunc maxime inquirendum videtur, inq; eo cardine totum versatum negotium. Utrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diversè parata sunt aurea aqua, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut rectè illius loco exhiberi possit. Quamvis autem de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsismet autoribus, adeo eam celantibus, ægre quid solidi, ac certi nobis statui possit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, privato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet plerosq; autores Chymicos, ubi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & unanimiter asserere quod illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, projiciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam sed etiam in liquida forma sumpta (ubi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, juventutem & prosperam valetudinem ad multos annos conservet. Adeoque unam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & aurum potabile nulloq; penitus differre, nisi ipso fere usu, nimirum quod alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta projectum, illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, juventutem conservet, & vires restauret. Experientia autem certa mihi & aliis constat, neq; quisquam hæc rectè tractans inficias ire poterit, quin pleræque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verum ad uberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores rependunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos, & prosperam valetudinem conservandam visæ, quidem sæpius, ut dixi, aquæ similes debita adhibita ratione usurpatæ plurimum profuisse, sed qui omnes promiscue morbos istis curarit, dentes elapsos, & ungues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, ut vereor, encomiis ejus Chymistæ in hoc, ut in plerisque solent, nimium indulgeant) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit. Unde equidem quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamen ideo usum ipsius omnino abjiciendum censeo. Cùm enim auri pulvis Avicenna & reliquis Medicis ad affectus cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infusionem, & ejus candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longe plus præstabit, si in partes adeo subtiles & penetrantes omnes venas redigatur. idque maxime si absque rosione effecerit. Est altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quod etsi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus) facile factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alii miscent, eaq; paulatim rursus exhalante, in fundo auri pulvis residere debet. Quod tamen, si rectè paretur, aut per Alembicum ascenderit, minime evenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, ut dixi, non docendi nomine scribuntur, nec ut aliis, quorum forte aliud est de his judicium, illa præferam. Quamvis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medicum usum plurimum conferre possunt, aliisq; altius illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abjicienda arbitror. Unice enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cum, ut vitæ usuique mortalium consulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec forte semper omni ex parte ad vota res succedat, invidentes rodendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neq; tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quum hoc nostro infelici seculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores felicissimi, horum morsus non effugiant, quid mirum, hæc ubi ad vota, non adeo facile perfici possint, ab illis (ut ignota pleriq; carpunt) reprehendi, calumniisq; dilacerari? Alterum est hominum genus invidum, & inutile terræ pondus, his non minus reprehensione dignum, qui ingenio licet laboreq; suo & industria aliquid operæpretii efficiant, partim tamen ambitione adducti, ut habeant quo præ cæteris excellant: partim avaritia, & lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum scriptorum, quasi non eadem, aut meliora multo veteribus sint prodita, pro secreto, & quasi mysterio in privatum sibi thesaurum possident & celant, neq; in publicum usum proferunt. Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præstantissime Matthiole merito beatissimus, Tu omnium observatione, favore & benevolentia dignissimus. Tantum enim abest te aliorum in Chymicis inquirendis sudores naso suspendere, improbare, vel calumniari, ut ipse quoq; domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, ubi otium datur, sedulo oblectas, illisq; tantum profeceris, ut à te parata aqua, quas à restaurando vitali spiritu, Aquas vitæ vocant, tam in Serenissimi Principis nostri, quàm aliorum Magnatum Bohemorum manibus in dies versentur, & summi remedii loco merito habeantur. De fidelitate verò tua inventa ad publicum usum divulgandi, non est quòd dicam, cùm scripta tua clarissima abunde testentur, tibi, plenum rimarum cùm sit (ut cum Terentio loquar) undiq; illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam secretum, tam rarum tecum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te celatum sit, certo affirmare ausim. Argumento inter reliqua est Stibii calcinati usus, quem dum alii pro maximo secreto occultare studebant, tu primus, quod sciam, literis propalasti. Merito igitur præclarissime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te scribere videor, in certam spem veniens, te, si quid hujus ad rem Medicam, ejusve cognitionem augendam facere sperabis, id exacto tuo & acri judicio confirmaturum, rerum usu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monstraturum, & si quæ tibi de auro potabili conficiendo sunt alia hisce meliora, mihi & usui publico fideliter communicaturum. Quod ut candide, ingenue, ac liberaliter facias, pro familiaritate nostra minime dubito, & per illum, quo te prosequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ utilitatem oro & obtestor, Vale. Pragæ.

Lapis philosophorum.

Elixir, & Aurum potabile idem.

In Chymistas.

Auri pulvis Avicennæ.

Stibium calcinatum.

ta, quæ magis genuinum referat, quam meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quòd (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem umbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid authoritatis, si tamen cætera convenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro judicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suum unicuiq; de re quacunq; judicium? Opinionum porro inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cùm non solum in prædictis me offensum a te plurimi judicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ii me eos fateri errores, de quibus modo clam, modo palam me arguis: prætereire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam dicam.

Objectio de Oxyacantha diluitur.

Sum itaq; imprimis demiratus, quòd in Oxyacantha me non parum aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quum tamen planta, quam ego notis omnib. adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, ut in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Iapidia sylvis, in Bohemia, Moravia, Ungaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissime visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cùm non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (ut facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inventam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd nostra Oxyacantha viderit plantas sylvestribus pyris longe majores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit ut nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plantarum historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attollit, ut Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, ut cæteris sylvestribus arboribus pro soli & cœli natura evenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen simplici caudice, ramosoq; & haud facile dissolubili spectatur: quæ propria (Theophrasti ipsius testimonio) arboris sunt notæ. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiam, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequentissime fruticosæ caudiceq; multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quam cœli & soli natura. At tu cum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostram fruticare spectaveris, eandem in universum arborem esse negas. Si vero latius, ut nos, Europam quandoq; peragraveris, ac Ungariæ, Bohemiæ & Germaniæ sylvas, exploraveris, mihi quidem verendum non est, quin hanc sis revocaturus sententiam.

Ampelum.

Probarem nunc Amperlum meum genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis.

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas unam tantum existimant, quiq; caput de Iberide tanquam supervacaneum è primo Dioscoridis libro resecandum præcipiunt. Atq; ut hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libere hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animadvertissent, cum hanc velit Dioscoridem folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cùm nulla sit foliorum convenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata sint, illi verò angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cùm ego una cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sanè prætermittere, quominus sententiam meam, quam veram esse non ambigo, evidentissimis tuear rationibus. Quod autem Iberis & Lepidium una & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per genera, ante & post Iambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hyginus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Aegineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palàm facit, Lepidium foliis esse parviusculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, ut in nostra visuntur Draba.

Drabæ sive Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

Sed magis demiratus sum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinando te præstitisti, non animadverteris, Drabæ caput multis sanè argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si hujusce plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facile conjiciemus (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cum nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facilè conjici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quod his in Græco exemplari manu scripto lib. 2. habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed istic Arabis appellatur, & alias istic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neq; Drabæ, neq; Arabis mentio fiat. Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem. Quo fit, ut rectè doctèq; sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioscoridi accessorium putant.

Objectio in altera Acacia diluitur.

Porro ad ea quæ de secunda Acacia adversum meam habes sententiam, dicam ingenue, quod tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli vere floreat & fructum ferat æstate. Etenim præter id, quod pro cœli & soli natura una & eadem planta hic citius illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas, quippe qui scribat lib. XXIV. cap. XII. utriusq; Acaciæ semen colligi Autumno, quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si rectè perpendantur facilè quispiam hic colligere poterit, ante Autumnum fructum proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiam ejus adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, ut scripserit Dioscorid. Acaciam hanc

Aspalathus.

fructum ferre Autumno, quod eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantum ratione, quòd eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (ut Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longè magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, uti nomenclaturis, quàm aliis evidentioribus notis: quum plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alterius Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit unquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quo fit ut nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostram

Aspa-

Aſpalathum alterum faciam. Hac abs te, mi Maranta (ſi veritatem fateri debeam) haudquaquam ægre ferrem. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum eſſe cognoſcam, & in ea promovenda occupatum, mihi quidem aliter perſuadere non poſſum, quàm quòd hac, ipſius tantum veritatis Zelo publice edenda curaveris idq; feceris tuo ipſius genio perſuaſus, utpote, qui proculdubio cenſebas ſententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoſcendam, conferre poſſe. Atqui cùm ego in eadem opinione jam conſenuerim, eſſem quidem iis ſtudiis, quibus me totum jam diu applicui, omnino indignus, ſi vel amicorum, vel majorum, vel etiam mei ipſius cauſa, ab hoc propoſito deficerem. Ideoq; ſi nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione noſtra diſſenſiones æquo ſanè animo accipio, non eſt ut poſthac putem, te mihi ſuccenſere, ſicubi pariter à te diſſentiam. Nam cùm hanc ob cauſam à meipſo etiam diſſenſerim, & ob id plura in commentariis noſtris emendaverim, ac etiam in poſterum emendare augereq; decreverim, nec mihi ipſi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (ſi tuam ſequi debeam ſententiam) citra ullam amicitiæ injuriam. Hoc non ſolùm nulla dubitatione hactenus te feciſſe, ſed etiam in poſterum facturum eſſe, ex tua hac epiſtola animadverto, cùm non parum in illos invebaris, qui potius amicis blandiri adulariq; ſtudent, quàm iis veritatem declarare, & eorum errata retegere. NAM QUID TURPIUS (*inquis*) ESSE POTEST, QUAM CUM AMICO IN IIS REBUS VELLE CONSENTIRE, QUAS ALITER ESSE QUISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AUT QUAE MAJOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QUAM ADULATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? *Hoc ut clarius exponas, addis fidelis boniq; ſcriptoris eſſe munus, ut* VERITATEM, QUAM PUTAT APERTAM INGENUE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTUM, NIHIL SIMULATUM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQUISITIONE ATQUE INVESTIGATIONE ITA LABORET, UT NON TANTUM ADVERSARIUM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QUAE IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLUSTRARE STUDEAT. *Aſſentior in hoc tibi, mi Maranta, ſi modo hoc fiat fraterne, ſimpliciter, ſyncere, & citra ullam offenſionis notam. Sed ſi hac omnia cum amicis ſervanda ſunt, conſiderandum eſt, an publice & in conſpectu omnium, tam amicorum, quàm inimicorum, an privatim & ſecreto amici admoneri debeant. Hac ſi rectè ſancteq; judicabimus, facile cognoſcemus, ſynceri veriq; amici eſſe munus, ut clam de erratis amicum commonefaciat nec unquam publice ab eo diſſentiat, quomq; is tanti beneficii utilitatem ſpernere videatur. Hoc ſi fecerit, ne Reſpublica, & futura poſteritas defraudetur, veritasq; occulatur, licebit cuiquam poſthac publice, vel ab amicis quibuſcunq; diſſentire. Hac ſi fierent, non vereor, quo minus quàm plurimi reperientur, qui ab edendis aliorum erratis abſtinerent. Quandoquidem ſi antea, quam id agerent, audirent, quæ contra afferri poſſent argumenta, ſæpe evenire poſſe, non ambigo, ut qui in alium ſcribere ſe paraſſent, eadem in re ſe hallucinatos agnoſcerent, in qua illum aberraſſe cenſebant. Quo poſtea fieret, ne tot lites, tot diſſenſiones, tot inimicitia inter ſtudioſos quotidie orirentur. Sed hac ambitio facit, quam veritatem interpretamur. Rogas tu quidem, ut ſi quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotaverim, vel à veritate ipſa abhorrere mihi viſum fuerit, id tibi per privatas literas amice (ut ſoleo) ſignificare velim. Sed neſcio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publice arguere tibi licere putes, te verò clam & privatim admoneri petas. Vellem ſanè, mi Maranta, ſi poſſem etiam in hoc gratificari tibi: ſed quo pacto, quæ mea non ſunt, abſq; aliorum damno tibi condonare poſſem, nulla quidem mihi ratio ſeſe offert. Condonavi tibi ex animo, quæ non parum fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quod hæc ad me tantum ſpectarent: ſed quæ ad Rempublicam ſpectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publice edita ſunt, & ad Reipublicæ utilitatem ſpectant, publicis etiam defenſionibus, & annotationibus indigent, ubi à quopiam claudicare deprehendantur. Sequar itaq; ego in hoc inſtitutum tuum, ne (ut tuis verbis utar) ſi dum amicis obblandirer, id cœlarem, quod præcipue à cæteris expetitur. Poſſem & cætera, quibus ibidem tuam tueris ſcribendi libertatem, hic in meam trahere ſententiam, ſed cum ea legi debere in Epiſtola tua, ab omnibus mihi perſuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaq; librum tuum à capite ad calcem, non ſolùm ut viderem in quibus à me diſſentires, ſed quod ea lectione (ita me DEus amet) plurimum delectarer, & ſemper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridariis, inter roſas, & amœniſſimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentium manus ſæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maxime miratus ſum. Nam cum omnium conſenſu, id non parva ſit præditum facultate: ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoſcunq; ictus, ad epota venena, & peſtilentes quoſcunq; morbos, obſtupui ſanè, quòd illud in atrociſſimum ocyſſimumq; permutaveris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianches Græci vocant. Sed longè magis perturbatus ſum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum invenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non ſcripſerit, cum tamen non ſolùm Galen. tibi contradicat, ſed omnes quotquot ſunt authores, qui de Aconito Thelyphono ſcripſerunt, cum Galeno conſentiant. Dicis itaq; in primis, ut novam & ante hac inauditam comprobes opinionem, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum eſſe ſtatuis, hauſtum homines quidem minime necare, nec id unquam à Dioſcoride & Theoph. fuiſſe dictum, ſed quod & oves, & boves, & jumenta, ac in ſumma quadrupedes omnes eodem die, ipſius Theophraſti autoritate, interficiat, ſi tantum radicula vel folium genitalibus imponatur. Deinde ut tua opinionis augeas argumentum, probare niteris ejuſdem Theophraſti verbis, Thelyphonum hauſtum non ſolùm hominibus nihil nocere, ſed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis à Theophraſto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenſeri. Quæ cum contra Galenum eſſe ſtatuas, tibi illico licere putas tam graviſſimi autoris teſtimonium poſſe haud temere impugnare. Atqui conſideranti mihi & in memoriam revocanti, quæ de Venenis in ſextum Dioſcoridis librum ſuum commentatus, nulla ſeſe offert ratio, quæ impediat non poſſe homines eo necari veneno, quo boves, oves, pardi, tauri, equi, leones, tigres, urſi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines ſuperant. Porro ſi objicias, fortaſſe reperiri venena, quæ etſi quibuſdam ab animalibus devorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, ut de Sturnis Cicutam comedentibus ſcribit Galenus, tibi quiſpiam facile*

Doronici examinatio, non eſſe Aconitum.

Aconitum thelyphonon Doronicum eſt Marantæ.

Aconitum Pardalianchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

respondebit non valere argumentum, quòd hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod non propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quòd hujusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, ut ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cujusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam devorare consueverat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, quòd Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cùm etiam Cantharides ad rabiosorum canum morsus, & Nerium ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio, Quæ tamen cum lethalia sint venena, si cuipiam alteri hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulo post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus (ut ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo posteritatis memoriæ hæc quæ sequuntur scripta reliquit.

Plinius de Aconito.

Sed antiquorum curam diligentiamq́; quis posset satis venerari, cùm constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum, quo interemptas à Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objicit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Hoc quoque tamen in usum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus adversari experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit, Mirumq́; exitialia ambo per se cum sint duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imo vero & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venena ipsa sanentur. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu stupentq́; pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resolvente, Ceditq́; Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq́; gustu earum Pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidem Pardalianches appellavere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plin. cujus verba si rectè expendas, non magno sanè negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuam, cum de ipso tantum Thelyphono Theophr. hæc scripserit. Plin. Hæc, inquam, si expenderis, non parva sanè injuria te Gal. affecisse fateberis.

Galenus defenditur.

Quippe qui l. 6. de simpl. med. facult. Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi fac. obtinere, & lethale esse medicamentum: ideoq́; in cibo potuq́; fugiendum. Prætereo Dioscor. Pauli, Aetii, & Avicennæ testimonia, quæ tibi maxime adversantur, cùm notiora sane sint, quàm a nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena hujusce Aconiti meminere. Nec placet deinde, quòd scripseris non aliam ob causam hujusce Aconiti meminisse Dioscor. quàm quòd palam faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud devorarint. Siquidem cùm nonnulla sint animalium horum partes, quibus ad varios morbos utimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscor. non fore Medicis inutilem quod objecto quadrupedibus hisce feris Aconito una cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent. Atqui docere Medicos hæc animalia veneno interficere, ut post hac eorum partibus utantur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cùm animalia à serpentibus icta vel veneno interempta ubiq́; corrumpantur, & præsertim ubi Aconitum devoraverint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit ut canes, qui cadavera veneno interempta voraverint, in rabiem agantur.

Animalia, quæ in Medicum usum veniunt haudquaquam veneno necanda.

Proinde animalia quæ in usum Medicum trahenda sunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cùm mihi persuadeam, hoc haudquaquam ignorasse Dioscor. id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quàm ut tam noxia pecori, hominiq́; animalia facilè è medio tollerentur, & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia me maximè confirmat Plin. utpote qui loco superius citato infici carnes Aconito ait Pantheris objiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremo si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito hujusce novi Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico procul dubio in nostram concedes sententiam.

Doronicum non esse venenosum.

Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras, vel Lupos necabis. Canis meus devorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfacientium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuum habere scribis, quòd fortasse putes Doronicum, de quo Arabes scripsere, nihil a vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maxime pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quàm mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cujus tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit.

Cneorum nec Thymælæam, nec Chamælæam esse.

Præter id non parum in Cneoro à te dissentire cogor, quòd cum quibusdam censeas, Theophrasto nil aliud designare Cneoron, quàm Thymelæam & Chamelæam. Nam Thymelæa præter id quod nusquam folia odorata sunt, sed potius si digitis friantur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neq́; alte descendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quod Thymelæam esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum à Thymelææ folio absit, id facile, te jam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymelæam & Chamelæam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, ut non alia de causa quàm odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas.

Casia Vergilii est Cneoron.

Hinc fit, ut mihi persuadeam Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quàm Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ à Najade in corollis nectebatur, ut facilè testatur hoc carmen,

Tum Casia atque aliis intexens suavibus herbis.

NAM & Iginus (ut Plinius est autor) Cneoron Casiam vocat. Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Casiam à Theophrasto vocari ais, cùm id fecerit Gaza Theophrasto nesciente. Præterea cùm antiquorum omnium consensu Gnidium granum è Thymelæa proveniat, putandum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si scivisset Cneoron esse Thymelæam cùm diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminisset. Meminit tamen is Gnidii grani, l. 9. ubi nihil pariter de Cneoro scriptum reliquit. Cæterum non negaverim, ob id Dioscor. Thymelæam. & Gal. l. 9. cap. 111. de compositione medicamentorum per genera, Chamelæam appellari. Sed è contra affirmaverim

Gnidium granum.

Theo-

Theophrasti Cneoron à Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias proculdubio novit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, lib. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum nasci ait. De Theophrasti verò Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conveniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere sciam, ne Minervam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhuc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam ubi tu arboris radicem Zingiber esse asseveras, ille de Zingibere & Pipere scribens, lib. 12. cap. 7. Non est, inquit: Piperis radix, quod vocant Zimgiberi, alii verò Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia & Troglodytica nascitur regione in villis, parva herba, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamvis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alii qui in fuerunt in locis ubi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Jasme veniamus. In quibus censendis etiam à me apertissime dissentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quos vulgò appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is, haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cùm planta sit viribus, non obscuris referta, aperte sententiam nostram impugnare videris, cùm inquis, non esse hoc firmum argumentum, cum Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuia arboris, Buxi, Aegyptia spinæ, Stybii, Amomis, Hirculi herbæ, sylvestris Lini, Pyracantha & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idq; ea tantum de causa fecisse illum asseveras, quòd in medicum usum hæc nunquam veniant, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deserviant. Sed nescio profectò, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tam diligenter in Dioscoride versatum esse videris, cùm Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum usu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmavisse, Aegyptia spinæ & Stibii historiam nunquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium describit Caput. Ac pariter de Aegyptia spina lib. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quàm spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis. Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructum expressum siccatur in umbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est, tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, ut inquis, Thuia, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quòd hæ in Medicum usum nunquam veniant, nescio profectò, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsimini historiam, non descripsisse illum, cùm hoc ad multa utile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Jasmenum præter id, quòd odoris suavitatem toti corpori conciliat, ea corpora juvare, quæ excalfactionem laxationemq; desiderant, & toti corpori convenire, cùm in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quàm multiplicem medicamentorum usum veniat apud Arabas, quod hæc longè antea te scire, non ambigam. Possem quidem hic plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum, Leucoii floribus, non Gelsomini Jasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusius disseruissem, tum in Epistolis. Scio Atticis Leucoium appellari Jasme, quo fit, ut à mea dimoveri non possim opinione. Quod verò Dictamnum, ut scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solùm in Creta nascatur, sed in aliis etiam regionibus, non tibi facile concedo. Nam tametsi ex semine è Creta allato Pisis, in horto Ghini provenerit Dictamnum, id tamen nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quum illi de Dictamno sponte proveniente scribant, non de sativo, cujus semen è Creta fuerit allatum. Plinium post in Persica arbore sequutus, una cùm illo implicatus videris: quippe qui dicat Persicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo neq; ad florem duntaxat devenit. Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, quæ Rhodus ubiq; abundat fructu nostrate, longè fortasse majore sapidioreq;. Quin etiam in Myrrha à te dissentire cogor, ubi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortasse incensa suffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etsi non urantur, apertissime odorem reddunt. Atqui Myrrham quoq; esse, per se odoratam, id maximo est argumento, quòd stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, ut eam per se tantum nullo addito odoramento, unguentum facere scribat Dioscorides. Neq; aliam ob causam Myrrham in unguento Amaracino, Cinnamomo, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facile probatur ipsius Dioscoridis testimonio, in unguenti Nardini apparatu, ubi sic habet. Juncus odoratus spissamenti gratia adjicitur, sicut propter odoris suavitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrham redolens. Id quod etiam aliis in unguentis repetiit. Nam cùm antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoq; vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamomoq; ad odorata unguenta paranda semper usi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, ubi mineam Myrrham maxime bene olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de compositione medicamentorum per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham iis interponi jubet, ut odoratoria reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ commendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidem is lib. 12. cap. 15. Cætero passim, inquit, è vulgo coemptam Myrrham in folles confarciunt, ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis. Item lib. 13. cap. ubi ea quæ in Nardinum unguentum veniunt, recenset. Omnia autem, ait, (unguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maxime nares feriunt crassiora Myrrha, suavioraq;. Et paulò post inquit, Myrrha & per se unguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minime suffiatur, id maximo est argumento quòd scribat Dioscorides, mandi Agallochum vel ejus decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc ævo Moschum quibusdam confectionibus mixtum cotidie mandunt, adversus oris graveolentiam. Testantur item Agallochum odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem navigant, quiq; ejus viderunt plantas, ut fusius in commentariis nostris diximus. Betonicam quoq; qua passim utimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis lib. 2. cap. 5. nisi digitis atteratur, cùm tamen nunquam illam integram nec digitis attritam inodoram reperirim. Catanances subinde radicem improprie in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati scribere videris, quòd scribat Dioscorides adeo flecti Catanances radicem, ut milui exanimati ungues, non miluum ipsum

Zingiber non esse Piperis radicem.

Gelsimini & Leucoii examinatio.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proveniat explosa.

Perseam à Persica differre.

Myrrham odoratam esse, etiam non suffitam.

Agallochum odorem reddere etsi non suffiatur.

Betonica.

Catananceς

totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calamintham mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud rectè (meo quidem judicio) faciunt, cùm id erroris depravatæ lectioni non Plinio sit adscribendum. Præter id enim, quòd in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminth† degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib. 2. cap. 5. de historia plantarum, & lib. 5. de causis cap. 8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facie vero Calamintham referre. Namq; facies non immutat plantarum sapores, neq; facultates. Videris in Galeopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam à me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Commentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructum nigricantem aut fulvescentem facere Dioscor. censes, quod nunquam vere niger, neq; vere fulvus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissime viderim. Supinam tuam verbenacam (perquam libentissime spectarem) quam non longe à Bitonto Apuliæ à te inventam scribis. Verum cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimum constare debeat non [illegible] altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tuæ ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc nunquam scribit Dioscorides, sed ramum dodrantis altitudine proferre. Ervum sanguinem per urinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio. sed in eo quòd venena non interficiant, nec suam (ut ipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus à te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio. Siquidem tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, ut Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam: sunt tamen quam plurima, quæ propria sua facultate, vel (ut alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquam pauca admodum quantitate sumuntur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, ut brevi temporis spatio [illegible] augeantur, dum in seipsa corporis humiditatem convertunt: ut postea brevi temporis momento jumentes in necem trahant: Hujusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & aliud genus plura. Atqui si hæc tantum à meipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. 1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, ubi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venenorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medicamentorum facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. 3. cap. 22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt, calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum, quæ crassa terrenaq; essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palam est, universalem hanc tuam propositionem nihil prorsus concludere posse. Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum una tecum affirmo. Sed in Ovo non parum à te dissentio, cujus album contrariam ferè vitello facultatem possidere audio hanc sententiam me adducit Gal. lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi sic habet. Temperatura porro Ovorum album symmetro frigidum est: itaq; eo utentur, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suavissima, minimeq; mordacia, ut sunt universa sedis ac pudendorum ulcera [illegible]: sed & miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus assimilis est naturæ. Hæc ille. Juniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si utriusq; arboris ligni ramenta devorentur, perniciem afferre. Sed ut priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cum Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam hujusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit Dioscoridis codici subesse mendam: præsertim cum non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Juniperi caput ubiq; fere depravatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cum id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæterùm hoc adjungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis sunt lectionibus.

Plinii locus restitutus.

Galiopsis & Primula veris.

Solanum hortense.

Verbenaca supina.

Ervum.

Opinio de venenis explosa.

Citrii mali qualitas.

Ovorum temperatura.

Juniperini [illegible] non esse venenosam.

Hæc itaq; sunt, vir doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalavi judicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non invidia, non petulantia, non injuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promovendæ opinionis causa, sed veritatis propugnandæ & juvandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ unicuiq; libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatissimisq; animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem invidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis leniter humaniterq; defendi. Sed invitus sanè (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deveni disputationem. Invitus inquam, quod cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leve humanumq; certamen ullum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, hujusce facti culpam in te rejicient, qui tuam illam Me[illegible] legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem ubi animadvertent, quòd non solùm eo libello & fidem nostram læseris & scripta pluribus in locis impugnaveris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab [illegible] [illegible] pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à priori dimoveris sententia, imo Epistola ipsa ad respondendum me provocas, non vereor quin illico judicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amarusculis quibusdam argumentis mihi infensus indicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te movebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi injuria (ut prudens ille Pisanus) te admonerent. Sed longè aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quòd Epistola qualibet responsum petere videatur. Inhumani enim atq; illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, ubi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profecto, an hujusce facti culpam in te rejicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum vendendum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in utrosq; id erroris rejiciam. Porro si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tuæ, & meæ sortis eventum, quod tua tam male ces-

serit

Digitized by Google

ferit opinio, & cogat ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorisq́; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, ut apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum eſt, quominus hæc omnia amicabiliter ſuſcipias, & certaminis noſtri cauſam abs te ortam agnoſcas. Quod ut facias rogo atque etiam obſecro, ne noſtris laboribus invidentes, diſſenſionibus noſtris latentur. Pollicеor tibi, mi Maranta, non modo me nihil unquam facturum, ſed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ noſtræ vinculum reſcindere valeat. Sum enim tui amantiſſimus & honoris tui tuæq́; famæ ſtudioſiſſimus. Id quod multi docti viri, quorum hic conſuetudine fruor, atteſtari poſſunt. Nam demonſtrantibus illis, quæ tuo in libello adverſum me habes, ſuadentibusq́;, ut acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non ſolum eorum ſuaſionibus morem gerere recuſavi, & cum eis pro te pluribus diſputavi argumentis, ſed laborem illum tuum, & illis, & cæteris quibuſcunque laudibus non minimis promovendum curavi. Ad te amandum promovendumq́; excitavit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua ſingulari eruditione teſtimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq́; utiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram poſteritatem juvare niteris. Quamobrem audebo te hortari, ut maneas perpetuo in ſententia. Tua illius Methodi lectione (ut antea faſſus ſum) mirum in modum ſum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, ut etiam longe magis me delectari poſthac putem commentariis tuis in Dioſcoridem editis, quod maturiori judicio majoriq́; fortaſſe diligentia hæc eſſe edita putem. Utinam tam eſſem doctrina & eloquentia præditus, ut tibi auxilii aliquid conſiliive hoc in negotio præſtare poſſem, facerem quidem id ex animo, tanta tua juvanda doctrina eſt mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum inidoneum me eſſe intelligam, & itineris diſtantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obſecro, ut animum hunc meum boni conſulas. At quoniam ejuſdem te eſſe in me voluntatis mihi certo perſuadeo, cùm ſciam iſtic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac utiles vireſcunt plantæ, velim ut pro tua ſingulari humanitate, ea omnia quæ noſtra Commentaria augere illuſtrareq́; poſſe cenſebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino ſpero. Nam ſi tuam reſpexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq́;, hæc omnia tibi facile perſuadebunt, ut illico votis meis ſatisfacere ſtudeas. Si deinde meum in re hac deſiderium etiam conſiderabis, illico cognoſces haberi fortaſſe neminem, qui me dignior ſit, cui hæc largiri debeas. Nullis enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius ſuis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia majoribus præconiis tibi accepta referat, quàm MATTHIOLUS. *Tam honeſtam petitionem pluribus ab amico optimo exigere ſuaſionibus operæpretium non eſt, ne videar quaſi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipſo extorquere velle, quæ tantum ejus benevolentia ac liberalitate conſequi deſidero. De cætero ſat recte nos valemus, tametſi ingraveſcente jam ætate, non deſint quandoque ſenectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.*

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præſtantiſſime Matthiole, ſum admiratus plurimos ætatis noſtræ ſummos & clariſſimos Medicos, naturæq́; indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoſcenda, & explicanda plurimum navarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni inprimis & nunquam ſatis laudati remedii, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam ut cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe quæ vires, ut ut illæ langueant, reſtituantur in tantum, ut rejuveneſcere utentes, vigoremq́; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Ejus rei cauſam, in difficultatem ejus aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci ſciunt, vel tanquam ſordidos abhorrent, an in avaritiam & ſumptuum parſimoniam referam, dubito. Complures certe eſſe ſcio, qui cùm ipſi rem ita arduam, vel ignavia, vel mentis hebetudine non valuerint aſſequi, conatus in ea aliorum induſtriorum hominum ſummopere contemnant & elevent. Quorum ego impudentem & inſciam temeritatem deplorans, mihi ipſi gratulor, quòd in hujus Sereniſſ. Principis noſtri ſervitium adſcitus ſim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in ſecretioribus iſtis remediis parandis judicio & uſu plurimum poſſe conſtat, de hiſce & aliis familiariter conferendi & coram uberius diſſerendi ſit data occaſio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies converſando quam familiariſſime contracta, me non latet, te utcunque ſcribendi ſtudio & aliis curis occupatiſſimum, furtivarum tamen horarum quicquid eſt, ut plurimum rarioribus hiſce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, ut laborum nihil propriis etiam manibus peragendum ſubterfugias. Alunt foventque conatus noſtros ſocii ſtudiorum, itaque & ego tuo exemplo majore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquiſitione, varia lectione longaque experientia, nec ſine magnis ſumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non ut te docerem, quod ignorares, ſed ut hoc modo aliquid elicerem, quo ipſe eruditior redderer.

Primus diſſolvendi auri modus per aquam fortem.

Aqua Regia.

Porro noſti varias eſſe à diverſis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corroſione fortes dicunt, in aquam reſolvunt. Parantur iſtæ vulgo Chymicis ex Salis nitri una parte & dupla Chalcanti. Separatur his aurum ab argento, ideoq́; Separatrices aquas vocant: diſſolvitur enim argentum in aquam, aurum vero ſubſidet in fundo, pulviſculo nigro ſimile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, paretq́; ut prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subſidet ſeparando in hac argentum calci ſimile, liqueſcit vero aurum in aquam vere aurei fulgentis nitidiſſ. coloris. Sed ne quis hac utatur, unice cavendum: viſcera enim omnia exederet. Habet Phi-

Alius solvendi Auri modus.

lippus Ulstadius descriptionem auri potabilis, quod Joannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis usurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aqua, qua solvitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus cùm summe sint corrosiva, nec veneno carentia, nullo pacto utendum consulerem. Nec tantum propterea, sed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio vivo, viridi si cupro, &c. Excogitavit ille quidem quicunque ejus fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem ejus adimendi, qua scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, ut in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiva & venenosa, ut frustra se quis ea a remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum vivum, quod libentissime, & facilime cum Auro unitur & remanet, sicut etiam, utcunque liquidum sit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potius materiam infundere, sæpiusq; abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & forte vis venenosa promptius auferretur. Alioqui hujusce creditæ medicinæ, cum tantis venenis præparata, usum non temere tentandum, nec admittendum esse constat.

Aurum dissolvi cranei humani sale.

Alios ego novi, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile confiare posse sperant, sed utrum confecerint, nescio. Utcunque vero res hæc se habeat, omnino ut sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium nativorum copia nobis suppeditet, & æque ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commoverit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, ubi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suoq; tempore visum, & inventum esse Craneum hominis, quod inter dentes suturæ superioris partes multas aurei pulveris habuerit admixtas.

Humanorũ capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius naturæ principiis Chymiam tradidit, quemq; ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, ut loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mire commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa repertantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, ut experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maxime fœtenti odore (ut comburendo ossa pleraque solent) graviter nares feriat, omnemq; ambientem inficiat aerem.

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

Habeo porro Argentinensis cujusdam medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque ulla re alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ. Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, in vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese usquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam ferventissimum sustinere oportet, quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resolvatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra una auri ad uncias duas olei. Sin vero, quod igne fortasis non undiq; pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique pulvere sub albo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille vini inde reciperet. Quam subtilissime verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel nive refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto undiq; teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, ut dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo distillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos salvum & incolumem conservasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertice capitis, drachmam unam ejus affundere, ac tantundem in malvatico bibendum exhibere. Neq; verò hæc ejus præparandi ratio, adeo absona videtur, cùm & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solis per reiterationem calcinationis, rationem subjungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probavit Generosus & Magnificus Comes Julius ab Hardek, &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mæcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cùm præ aliis modis his sibi placeret, majoremq; spem faceret, & securius utendi & magis conferendi humanæ saluti, quod liquor ille aureus absq; alio (ut alii solent) corrosivo addito pararetur. Itaq; laborem suscipi curavit, eoq; ad viginti septimanas progressus: ad ducentas ulnas majores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.

Sed fato nescio quo contigit, ut artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tanquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi ejus desiderio allectus, vasculis exemptis, invenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ utraq; ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atq; adeo guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc usq; diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asservata. Unde proculdubio facile credendum, cùm guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longè facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus uterq; nostrum simul & gustavimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri jussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Curtinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, ut si quid aliud, purissimum aurum, quod visu jucundissimum erat: ex sapore verò nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus.

Aquę aureę ex vino variæ paratæ.

Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum ejus à nobis fiebat, autorum promissis non adeo respondebat. Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullii, quæ edita partim, partim conscripta cir-

cum-

tum feruntur, sed aliis alia plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aqua ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, horrendum & graviter olentem fœtorem exhibebat, ut non tantum vascula quibus continebatur, sed & ipsas cistas imo & conclavia adeo inficeret, ut Asam fœtidam quis accensam dejerasset. Utcunque tamen, & hæ, & passim alia sint inventa & usu probata, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma, constat nihil in rerum natura inveniri quod tam aurum, quam reliqua metalla promptius in aquam vertat & solvat, ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia. Neque enim unquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit præparatum) utcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem ejus substantiam in aquam convertet, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam convertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conveniunt, quod aurum, aut per ipsa salia solvatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exusta, salis aliquid (ut solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22 libro 1. dicens. OMNE QUOD SOLVITUR NECESSE EST SALIS AUT ALUMINIS, VEL EORUM CONSIMILIUM NATURAM HABERE: NEQUE INVENIUNTUR ALIA SOLVI PRAETER ILLA. IGITUR QUAECUNQUE SOLVUNTUR NECESSE EST PER ILLORUM NATURAM SOLVI. *id est, in aquam redigi.*

Omnem vini dissolvendi auri in salibus consistere.

Quoniam autem major salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis parata aqua, sapore & odore fœtidissima sint, horribiles & arrosiva atque humanæ naturæ abominabiles, ideò plerique istis hactenus plurimum omnium sapere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, ut minimum in se corrosionis haberet, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo quam diligentissime reputans, in eam tandem deveni sententiam, cum experientia doceat SALIS COMMUNIS *usum humano generi, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse ut neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conserventur putredini, quam maxime, sunt idonea: cùm inquam, ita se hæc habeant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & æque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeo rem, cujus investigandæ semper avidissimus fui, varie per me & alios, quorum ad hoc opera utebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Cùm enim in valle mea Blavia, ubi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminaq; cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (ut Chymici vocant) extructum habeo, quod locus in montibus (quos Sudetas Ptolomæus nuncupat) situs, ob sylvarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneus esset, illa laborarem: tum primo quidem, sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex* SALE *communi, quo condiendis cibis utimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiusculum & grave confeci, in quo aurea lamina, vel ejus pulvis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam convertitur: adeoque subtile ac tenuium partium evadit, ut etiam per alembicum facili igni ferri possit.*

Ratio dissolvendi aurum per oleum Salis communis.

Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodum dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbi sapiat. Usus sane sum eo sæpius fœlicissimo, Dei gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quòd nimium sit acre, vel urat, summe est penetrativum. Quare Apoplexia, Paralysi, tam linguæ, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & urinæ calculo, quem mirabiliter comminuit, icteritia & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potius remisisse, ut plurimum observavi, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopa, tremori cordis & melancholicis mire subvenit. Medetur venenis omnibus, præsertim vero Mercurio infectis. Doloribus juncturarum ex morbo Gallico curatis, per unctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subvenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, ulcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam ubi calores adjuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inveniet. Rationem ejus conficiendi subjungam, non ut Minervam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe fœlicius versaturum sciam, sed ut hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, fœlicius à te obtineam: nempe ut si cujus momenti in usu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo judicio confirmes, meliora addas, diligenti & assidua rerum Medicarum inquisitione, in quam fœlicissime hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & nervos mecum eo intendas, scriptisque tuis, quæ magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eo allicere contendas, ut suam quoq; huic adeo priscis decantatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili navet: ne ita summum hoc remedium, quo jam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum.

Auri potabilis oleo salis parati facultates.

Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimum Aurum, Sal commune & paucissima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secum commixta habet, exactissime purgandum est & separandum. Quod egregie præstat Antimonium, si simul liquefient, vel fluxerint, ita tamen, ut pondus Stybii longè & decuplum usq; Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stibium, soloq; Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fusoribus parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regem illi vocant, exacte mundum reperitur: Acetum quoq;, ut ad opus magis sit idoneum hoc modo distillandum.

Auri præparandi modus.

Accipiantur aceti vini acerrimi libræ duæ, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermundurorum ad Salam fluvium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra una. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quæ præter aquam nihil stillabit. Contrarium namq; accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantibus spiritus il

Acetum ad hunc usum quo pacto distillandum.

ll

ex nostra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cum inquit, salsedine à resoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, spiritu vini excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porro nunc maxime inquirendum videtur, inq; eo cardine totum versatur negotium. Utrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diversæ paratæ sunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut recte illius loco exhiberi possit. Quamvis autem de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsismet autoribus, adeo eam cœlantibus, ægre quid solidi, ac certi nobis statui possit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, privato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet plerosq; autores Chymicos, ubi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & unanimiter asserere quod illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, projiciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam sed etiam in liquida forma sumpta (ubi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, juvenilem & prosperam valetudinem ad multos annos conservet. Adeoque unam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & aurum potabile nulloq; penitus differre, nisi ipso fere usu, nimirum quod alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta projectum, illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, juventutem conservet, & vires restauret. Experientia autem certa mihi & aliis constat, neq; quisquam hæc recte tractans inficias ire poterit, quin pleraque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verum ad uberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores rependunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos, & prosperam valetudinem conservandam visa, quidem sæpius, ut dixi, aqua similes debita adhibita ratione usurpata plurimum profuisse, sed qui omnes promiscue morbos istis curarit, dentes elapsos, & ungues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, ut vereor, encomiis ejus Chymistæ in hoc, ut in plerisque solent, nimium indulgeant) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit. Unde equidem quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamen ideo usum ipsius omnino abjiciendum censeo. Cùm enim auri pulvis Avicenna & reliquis Medicis ad affectus cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infusionem, & ejus candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longe plus præstabit, si in partes adeo subtiles & penetrantes omnes venas redigatur. idque maxime si absque rosione effecerit. Est altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quòd etsi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus) facile factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alii miscent, eaq; paulatim rursus exhalante, in fundo auri pulvis residere debet. Quod tamen, si recte paretur, aut per Alembicum ascenderit, minime evenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, ut dixi, non docendi nomine scribuntur, nec ut aliis, quorum forte aliud est de his judicium, illa præferam. Quamvis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medicum usum plurimum conferre possunt, aliis[illegible] aliius illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abjicienda arbitror. Unice enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cum, ut vitæ usuique mortalium consulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec forte semper omni ex parte ad vota res succedat, invidè eos ridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neq; tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quum hoc nostro infelici seculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores felicissimi, horum morsus non effugiant, quid mirum, hæc ubi ad vota, non adeo facilè perfici possint, ab illis (ut ignota plerìq; carpunt) reprehendi, calumniiq; dilacerari? Alterum est hominum genus invidum, & inutile terræ pondus, his non minus reprehensione dignum, qui ingenio licet laboreq; suo & industria aliquid operæpretii efficiant, partim tamen ambitione adducti, ut habeant quo pro cæteris excellant: partim avaritia, & lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum scriptorum, quasi non eadem, aut meliora multo veteribus sint prodita, pro secreto, & quasi mysterio in privatum sibi thesaurum possident & celant, neq; in publicum usum proferunt. Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præstantissime Matthiole merito beatissimus, Tu omnium observatione, favore & benevolentia dignissimus. Tantum enim abest te aliorum in Chymicis inquirendis sudores naso suspendere, improbare, vel calumniari, ut ipse quoq; domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, ubi otium datur, sedulo oblectas, illiq; tantum profeceris, ut à te paratæ aquæ, quas à restaurando vitali spiritu, Aquas vitæ vocant, tam in Serenissimi Principis nostri, quàm aliorum Magnatum Bohemorum manibus in dies versentur, & summi remedii loco merito habeantur. De fidelitate verò tua inventa ad publicum usum divulgandi, non est quòd dicam, cùm scripta tua clarissima abunde testentur, tibi, plenus rimarum cùm sit (ut cum Terentio loquar) undiq; illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam secretum, tam rarum tectum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum sit, certo affirmare ausim. Argumento inter reliqua est Stibii calcinati usus, quem dum alii pro maximo secreto occultare studebant, tu primus, quod sciam, literis propalasti. Merito igitur præclarissime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te scribere videor, in certam spem veniens, te, si quid hujus ad rem Medicam, ejusve cognitionem augendam facere sperabis, id exacto tuo & acri judicio confirmaturum, verum usus, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monstraturum, & si quæ tibi de auro potabili conficiendo sunt alia hisce meliora, mihi & usui publico fideliter communicaturum. Quod ut candide, ingenue, ac liberaliter facias, pro familiaritate nostra minime dubito, & per illum, quo te prosequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ utilitatem oro & obtestor, Vale. Pragæ.

Lapis philosophorum.

Elixir, & Aurum potabile idem.

In Chymistas.

Auri pulvis Avicennæ.

Stibium calcinatum.

PE.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Andreæ de Blavv Medico,

S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

ETsi & sermonis spurcitie & affectata caligine obtenebrarunt scripta sua Magistri Chymici, reperiuntur tamen ingeniosi homines hoc seculo, qui ex illis ipsis obscuris libris, non tantum veterum autorum sententiam colligant, verumetiam opera mirifica, cum ad metallorum perfectionem, tum ad hominis sanitatem, vel conservandam, vel instaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum solum attrahit, argentum vivum solum aurum admittit, cætera metalla respuit omnia: sic ejusmodi ingenia ad veri scientiam nata, mirum quibus occasionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, utilem & veram doctrinam extrahant, falsam respuant: cùm interea alii noctes diesq; laborantes nihil discant, nihil inveniant. Cæterum inprimis admirabile mihi tuum ingenium videtur Vir Clarissime, qui ista in ætate, adhuc juvenili, præter absolutam artium omnium cæterarum, Medicæq; præcipue cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, ut non solum antiquos Philosophos obscuriss. intelligas, sed etiam experientia & usu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc seculum tam artem præstantem, speculationis Philosophicæ partem fere nobiliss. scriptis edoceas. Ita enim æstimo ex scripto eruditiss. tuo quod proximè mihi tuo nomine oblatum, continebat insignia quædam præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cum avidissime aliquoties perlegissem, dignum judicavi, quod meo Epistolarum operi inscreretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum a me ægre feras. Decet enim te, cum possis, publice tuo ingenio prodesse multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet nihil habeo, quod aut contradicam, aut te dicam splendidius: omnia enim uti lucide ita & verissime explicasti. In primis autem illud plenum est ingenii & acuminis, quòd omnes dissolvendi auri modos ad Salia mineralia redegisti. Itaq; omnino tecum sentio, quod qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem utuntur eos proculdubio id in Sal primo redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craniis humanis Sal destillasse. Sic de cæteris cogitandum, seu herbæ sint, seu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem esse convertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non est, quin eæ sint maximæ, cujusmodi a te eruditissime recensentur. Ausim dicere, neminem Medicum absolutum esse posse, imo ne mediocrem quidem, qui in hac nobilissima destillandi scientia non sit exercitatus: id cum alibi, tum inprimis in Chronicis morbis est animadvertere, ubi tota massa sanguinea in universo venarum ambitu corrupta est, & referta multorum morborum seminariis: hi, inquam, morbi citra metallica devinci vix possunt. Ea enim sola vi ignis ita attenuantur, eamq; penetrandi vim acquirunt, ut habitum totius hominis facile permeent: cum interea cæteræ plantæ consq; ignem non sustineant. At qui ejusmodi morbos citra scientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ii plerunq; re infecta cum magno dedecore & suo, & artis Medicæ desistunt. Nec desunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Ut reliquos taceam, Montanus certe nostra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit destillationibus, ut non solum iis ad ægros curandos usus sit, sed etiam libros multos de illis composuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, si tantum bonum fata hominibus non amplius invidebunt. Interea te hortor, ut tu in eo genere juves studia discentium. Nec vero patiaris te dimoveri calumniis levissimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi sit Serenissimus Archidux, qui te cum ob alias excellentissimas dotes tuas, tum vero ob Chymicæ artis peritiam; qua quidem quam plurimos, difficillimos casus curare te iudices experimur, amplo stipendio in aulam adscitum conduxit. Nec desunt alii proceres regni hujus, qui te amant & suspiciunt: quorum favore fretus facile est contemnere stoliditatem & malitiam eorum, qui chymicæ arti detrahunt. Hæc paucis ad tuum scriptum libuit respondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingravescente jam ætate non semper æque commoda utor. Vale.

Sales offe humani capitis.

Montanus libros composuit de destillationibus, & en seculi sime latet.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI

EPISTOLARUM MEDICINALIUM, LIBER QUINTUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Jacobo Antonio Cortuso Patricio Patavino S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

IUcundissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, idq; ipsum sane multis de causis. Primum quod tuæ, id est, viri optimi atq; doctissimi. deinde, quod elegantissimo numeris nostro Italico idiomate contextæ sunt. Præterea quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habeant. Postremo quod lucri utilitatisq; plurimum, præter omnem expectationem & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum singularem mihi esse intelligo, quem incredibili amore ac benevolentia (quæ tua est humanitas) me prosequi animadverto, sed quod à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate pleraśq; raras sim consequutus plantas, quas antehac à nemine consequi licuit. Hucum certe sciam decoris plurimum nostris Commentariis in Dioscoridem esse accessurum, non dubito etiam quin rei herbariæ studiosi te plurimum sint collaudaturi, ubi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaq; nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui si mihi optata Deus concesserit, efficiam profecto, ut ne te pœniteat hæc in me contulisse: sin autem (ut humana sunt) mea spes me forte frustrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officii fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propensionem simili aliquo munere me posse compensare. Sed quum nihil sit ad manum, quòd te dignum existimem præter me ipsum solum, me tibi totum offero, ac voveo. Sed hactenus de his.

QUOD autem ad plantas attinet, rescribam, ut petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam syncerissime significabo, quæ legitimæ genuinæq;, quæq; spuriæ videbuntur. Sed id sane faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quod autem posse me aliquid singularis judicii ad te scribere, sed ut petenti tibi morem geram. Verum hac conditione id à me accipias velim, ut, ubi tuo acriori judicio, me fortasse de his minus recte judicasse animadverteris, non sileas, sed quid melius sentias mihi significes. Sic enim fiet, ut discussis ventilatisq; omnibus inter nos veritas tandem elucescat in medium.

RHABARBARI imago coloribus ad vivum ornata, una cum ejus historia, à Persis allata, ut rara, ità mihi cara est. Hanc illico pingi excudiq; curavi, quod ejus inspectionem plurimos delectaturam non ambigo. Rhabarbari imago.

ELATINEN quam nunquam ante me vidisse memini, una cum floribus, quo diligentius inspicio, eo liberius genuinam esse statuo, nec quicquam in ea videre est, quod legitimæ non correspondeat. Elatinê.

MEDIUM Dioscoridi & Plinio folio est Iridis, sed his subesse mendam jam in suspitionem me adducit Oribasius. Quippe qui Medium Intubi esse folio ex Dioscoride scribit. Cui satis hæc planta, quam ad me transmisisti adstipulari videtur. quamq; Dodoneo Violam Marianam vocari scribis. Hanc plantam multis in locis plurıes mihi visam recordor, sed haudquaquam animadverti legitimum eam esse Medium quod in Dioscoride & Plinio legere me memineram, Medium Iridis folio esse debere. Etenim Græcus Dioscoridis codex qui ad manus est, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴριδι. Sed Oribasii codex ὅμοια σέριδι habet. Quo fit ut cum hæc planta complures habeat notas, quæ ad amussim Medio correspondent, facile tecum sentiam legitimum eandem esse Medium: præsertim cum abs te edoctus sim eam in saxosis & opacis tractibus nasci. Atqui gratum admodum mihi feceris, si semen tua opera consequi potero. Quod cum tantum sexto mense à satu germinet, optarem, ut quam citissime fieri possit, ad meas perveniret manus. Medium. Locus Dioscoridis restitutus.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnosco esse legitimam, sed integram omnibus suis partibus desidero, ut ad vivum delineari possit. Hoc præstare sane facile poteris, cùm hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, virescere intelligam. Gingidium.

PLANTAM, quam cum Tripolium esse censeres, Venetiis in littore maris conservisti, locis, quæ allidit unda, & ibi summa cum diligentia educasti, quamq; nunc mutata sententia Marinæ violæ speciem esse censes, nusquam me vidisse recordor: ideoq; nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam scribere possum. Verumtamen cum non sine speciali naturæ artificio delineatam esse animadvertam, crediderim hanc profecto ad multa, quæ ignoramus, esse utilem. Tripolium.

Scammonium.

SCAMMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Cæsareus Orator Augerius, quæ jam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen observabo: quod si videro tuæ illam esse similem, non te posthac gravabo ut illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, ut me certiorem facias, unde ad te allata esset. Nam in Italia nasci Scamonium, hactenus non audivi.

Periploca.

PERIPLOCAM serpentem ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui subscriptum erat Doricnium repens. Sed cupio abs te audire cum florum, tum etiam fructuum historiam.

Sesamoides minor.

SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquam vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deest illi nota quæ legitimæ non correspondeat. Folia enim habet Coronopo majora, hirsutioraq;, caules dodrantales, in quorum summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tuum de semine & radice testimonium: nec me ab hac unquam removebit opinione, quod hæc planta folia habeat Coronopo majora. Siquidem Oribasius μακρότερα, non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi depravate legi Μικρότερα.

Elleborina.

QUAM Elleborinam plerisq; ais vocari, nonnullis vero veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus qui primum Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego vero notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrii genus aliquod facere possim. Cupio autem edoceri, quo argumento hanc herbam veneficam appellent. Quin etiam vere venenosa sit, an venefica dicatur, quod fortasse ea utantur quidam ad veneficia & fascinationes.

Spina alba.

SPINÆ albæ folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantam: solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.

Thlaspi.

SCIO non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi mittis, idem tecum sentiant. Atqui si cum Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligenter conferatur, non video sane quibus argumentis in legitimum Thlaspi transmutari possit, cum nulla fere nota in eo videatur, quæ illi legitime conveniat. His accedit seminis non obscura amaritudo, nulla penitus acredine prædita, quæ in Thlaspi semine maxime requiritur. Non tamen negabo, Thlaspi, quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (ut Galenus est autor) Thlaspi Cappadocium. *Cretico non esse simile, nec alii cuicunque, quod passim ubiq; nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera. Cæterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerum sit, ego sane decernere nequeo, cum (quod sciverim legerimq;) ejus historia a nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio ulla fiat, quam in tuo vehementem esse reperio.*

Smyrnium Creticum. Macerona.

Nisi SMYRNII Cretici integram videro plantam, & recentem ejus radicem diligenter inspexero, affirmare sane non ausim, eam Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, ut hactenus semper, vulgo vocatam Maceronæ plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamen mihi facies si integram hujus plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus hujusce plantæ partibus diligenter inspectis: quod is sim, qui non meis opinionibus, sed veritati me perpetuo addixerim.

Papaver corniculare flore rubro.

PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Moravia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus eo præsertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quam procul autem a mari distet hæc regio, sciunt hic omnes. Quod aureo flore a Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quam maritimis locis: quanquam fortasse in mediterraneis etiam alicubi proveniat.

Acanthiũ.

Alteram ACANTHII habeo stirpem, folio tuo longe majori. Quod tantum Soli pinguedine ariditateve factum esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum faciei differentia, utraq; enim verum genuinumq; refert Acanthium. Simulac fui contemplatus Aethiopicum SESELI, quod etiam a Julio Moderato Seseli Æthiopicum. *Armino mihi transmissum est, illico inclinavit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quam meum, quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.*

Amomum.

AMOMI historiam Plinio adeo confuse describi animadverto, ut nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, foliis Punicæ mali: quibus non parum correspondent arbusculæ folia, quam Plinii Amomum appellas. Sed cum scribat is hanc plantam uvas, non baccas proferre, non ita facile adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinii. Itaq; si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, ut ad me scribas, perquam maxime rogo. Quin etiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proveniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cujus ramusculum quam libentissime viderem cum suis floribus ac fructibus: vel si hoc fieri nequiret, ob plantæ fortasse raritatem, vellem saltem ejus iconem inspicere a diligentissimo pictore delineatam.

REPENTEM herbulam foliis Helxines argenteo quodam nitore splendentibus, nusquam me vidisse recordor. Itaq; non est ut de ejus historia & viribus quicquam a me expectes: eam tamen adstrictoriæ esse facultatis, Argentina. *non ambigo. Huic si nomen mihi inveniendum foret, eam quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.*

Gẽtianula.

GENTIANULA (ut ita dicam) nascitur circa Pragam copiosissima, cujus plures habeo species magnitudine tantum differentes.

Polygoni genus.

STIRPIS illius ramusculum, quam quidam (ut inquis) Ambrosiam esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quæ persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam. Centum grana. *Nascitur hic copiosa. Officinæ centum grana a copioso semine vocant. Laudatur decoctum ejus ex aceto ad dentium dolores.*

Pentaphyllum. Sanicula dentata 2.

PENTAPHYLLUM illud magnum radice alba magnoq; naturæ artificio nodulis & laciniis elaborata. Dentariæ speciem faciunt quidam. Memini hujus ego in meis in Dioscoridem Commentariis inter Symphyta, dixiq; a Germanis Saniculam albam appellari. Cæterum aliam nosco ego dentariam, folio quinque etiam apicibus diviso, cujus nigræ baccæ Coriandri seminis magnitudine habentur, ubi duæ vel tres devorentur, sumentes illico dementant & in delirium agunt. Vidi ego quosdam, dum Goritiæ agerem, quibus jocandi causa hæ baccæ datæ fuerant, qui triduo perpetuo delirio laborarunt: laborassentq; fortasse diutius, nisi nostris auxiliis ad mentem revocati essent.

PLANTAM radice odorata & adstringenti, quæ foliorum facie Agrimonium refert, nostrates mulieres,

Digitized by Google

liares, si recte memini, herbam divi Gulielmi appellant: quemadmodum vestrates S. Christophori vocant. Hanc quanquam diligenter sum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam serere iuberet. Praferunt eam quidam ad Strumas, si frequenter devoretur, vel hauriatur in potu.

Herba divi Gulielmi.

NON dixerim facile, quam mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgo appellant nostri SFERRA CAVALLO. *At eo mihi carior est, quo omnibus suis partibus ornatior accessit. Omnia in ea adeo integra incorruptaq; sunt, folia, caules, flores, siliqua radix, ac si nunc primum è terra decerpta essent, qua omnia ad vivum delineari excudiq; curabo. Nam non vereor quam plurimis: perquam gratissimam futuram ejus imaginem præsertim Chymia & Magia studiosis. Hi sane ingentes tibi habebunt gratias, quod tua opera, ac studio hac planta in communem omnium conspectum venerit in lucem.*

Sferra Cavallo.

PETROSELINI Macedonici plantam, una cum ejus imagine ad vivum delineata, magna cum animi voluptate sum contemplatus, quod antehac a me visa non sit, itaq; eam rarissimi muneris loco habeo. Rem ipsam ob ejus raritatem multifacio, pluris tamen fidem tuam, qui scribis legitimam esse plantam, quod scias (ut mihi persuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro esse allatam, ubi Petroselini plurimum nasci scribit Galenus.

Petroselinum Macedonicum.

NUNC primum in Marino Bryo me perperam damnasse Plinium animadverto, inspecta tum ejus planta, tum imagine, quam a virenti recentiq; cespite delineatam agnosco. Est enim lactuca crispæ adeo per omnia similis, ut merito a piscatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putassem herbam per omnia Lactuca similem tum improprie Bryon appellasse Plinium, cum nihil, cum marino arboreòve Musco similitudinis habeat. Sed ea tantum causa hanc censeo Bryon appellasse illum, quod Concharum testis & lapidibus inhærens, virescat & vivat.

Bryon Marinum Plinii.

Quanquam OENANTHE *utraq; mihi valde placeat, quòd novarum plantarum inspectione plurimum delectari soleam, est tamen quod in utraq; desiderari putem. Prima enim cujus folium Pastinacæ æmulum una cum integra imagine ad me misisti, legitima Oenanthe dici posset, si radix quæ fere nihil magnitudine, ac facie à Filipendula radice abest, crassior, tuberosiorq; spectaretur. Altera vero Oenanthen tuberosa tantum radice referre videtur, folio minime. Dico tibi sententiam meam, cui nolim acquiescas, nisi probaveris.*

Oenanthe.

NARCISSORUM *omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborumq; imagines, vivis ac genuinis delineata coloribus gratissima mihi fuerunt. Cupio tamen vivas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquando alere. Id quod singulari tua diligentia me consequuturum spero. Itaq; ubi Bulbos mihi comparare poteris, id ut diligenter facias, obsecro.*

Narcissus. Hyacinthus. Bulbi.

APII *Orientalis semen, suo posthac tempore seram. Cum vero adoleverit, sabulosa terra (ut doces) ea ratione operiam, ut albescat, qua Cinaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere solent. Experiarq; postea an in obsoniis eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam.*

Apium Orientale.

CONFERVAM *de qua libr. 27. cap. 8. meminit Plinius, sæpe fontibus innatantem vidimus, ac etiam inde exemptam diligenter inspeximus. Non tamen animadverti, de ea ita aperte scripsisse Plinium. Quare plurimum tibi debeo, quod tua opera jam me doctiorem esse agnosco.*

Conferva.

RUTAE *sylvestris, quam Armolam Apuli vocant, habeo Constantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Cæsarei Oratoris Medico mihi transmissam cum floribus & capitulis: sed una & eadem planta cum tua esse videtur.*

Ruta sylvestris.

PLINIANI *Pelacini plures plantæ in quodam amici mei horto hic cum siliquis contortis & floribus virentes spectari possunt, quæ nullis notis a tuo differre videntur.*

Pelacinum.

TRIFOLII *Asphaltidis semen quod polliceris, erit mihi gratissimum, non quod inde plantas alere cupiam, ad vivum delineandas, cum hoc jam diu factū sit, sed ut hanc herbā ad morbos curandos copiosam ad manum habeam.*

Trifolium Asphaltite.

PRAETER *eas plantas, de quibus ad me scribis, reperi in ipso capsulæ fundo alias quasdam, inter quas erat* PORTULACAE *arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddam spinosum, ac ea etiam stirps, cujus siliquæ ferreo venabulorum mucroni similes habentur, quibus utuntur venatores apris, ac ursis invadendis. De Portulaca alias meam dicam sententiam: nunc enim nihil est, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, sed longe fortasse magis placebit cùm floridam ejus plantam inspexero, intelligamq; in maritimis nasci. Cretamum aculeatum nondum antea vidi, quare charum mihi est. Ignota etiam mihi est, quæ mucronatis siliquis provenit. Lonchitidis hanc tertiam adderem, quod lanceæ omnino speciem siliqua referant. De viribus si quid habes, id plurimum abs te doceri cupio.*

Portulaca arbor. Glaux. Cretamus aculeatus. Gramen spinosum.

JUNCUM *quem Plinii Spartum facere quosdam scribis, ubiq; examinandum mihi proposui. Sed cùm in montibus Carthaginensis Hispaniæ citerioris asserat in siccissimis locis nasci Spartum, non in littore maris, ut Iuncum; ego Hispanicum Spartum ab hoc longe satis differre, non ita facile horum placito adstipulari possum. E Sparto strata rustica fieri scribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & pastorum vestes, quæ omnia è suo Sparto in ea Hispaniæ regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc crassissimo Junci genere vestes parari queant. Ex Hispanico Sparto calceamenta contexta sæpius vidimus, sed placidiore satis, quam istius Junci materie.*

Spartum.

MITTO *ramulum Pisani suberis, cujus folia non parum à Romano distant. Pisanum enim spectatur folio longe productiore acuminatioreq;, adeo ut is potius Ilicis quam suberis videatur, tantum potest cæli soliq; natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam si recte memini Romanum ut folio breviore, ita glande compactiore, & rotundiore spectatur. Ubi autem Roma Suber cum glandibus tuum tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum esse audio id ad me delineandum, ut mittas, quam maxime rogo. Hoc itaq; est, mi amantissime Cortuse, candidum liberumq; tui Matthioli judicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmissis: quod si fortasse ullibi claudicare deprehenderis, velim ut pro tua humanitate manum illi adjungas: quod si (ut spero) feceris, sane mihi gratissimum feceris. Quam magno tenear videndi desiderio Cedri è monte Libano ramusculum, id quod tua opera fieri promittis, non ita sane facile dixerim. Ideoq; cupio abs te certior fieri, an illum consequendi aliqua certa sit spes. Audio enim simulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam observavi. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter pollicaris scripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos qui iis in locis agunt, ut si quid pulchri variq; ibi reperierint, quod ad hanc nostram spectet facultatem, id ad te mittant, tantum (qua tua est benignitas) mea causa. Sed faxit Deus Optimus Maximus ut quas me tibi habere gratias certo scio, quandoq; cumulatissime referre valeam.*

Suber. Cedrus Libani. Larix.

QQ 4 Episto-

Palma. Musa. Remedia ad lentigines.

Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam involucrum, quod Elaten appellant: quinetiam illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cefaglionem. Expecto & musæ iconem a clariss. Faloppio, cui ut me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum est ut pro lentiginib. delendis in Nobilissima illa Virgine, cujus virtutes mihi tantopere collaudasti, aliquid remedii scribam. Sed scias velim difficile ejusmodi maculas adeo deleri posse localibus medicamentis, ne posthac tractu temporis repullulent, præsertim æstivo tempore, cùm causa in ipso hæreat sanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti scrofæ lactis illitu. Præstat idem sulphuris oleum, cujus parandi rationem scripsimus l. nostro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiam Tartarini olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus pressum, & cum Bryoniæ succo illitum. Præstat ad id nucis unguentariæ oleũ, quo unguentarii ad multa utuntur. Fit oleũ e lacertis quod ego sum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas vivas decem, & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in Balneo ferventis aquæ vas vitreum, quod Lacertas, & oleũ exceperit, aperto ore, & ita dimitto horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, ut diutius hæreat. Vale.

JACOBUS CAMENICENUS, MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Continet Epistola secti cujusdam hydropici historiam.

Ex quo tempore te in has regiones ultra Alpes transmisere Dii immort. clariss. Matth. non nos tantum, qui in hac urbe amplissima medicinam facimus, verumetiam è longinquis locis, ad te tanquam ad Themidis oraculum confugiunt plerique Medici consulturi in rebus dubiis, tuam summam prudentiam, judicium, eruditionem, consilium. Quo fit, ut multi ægri morbis gravissimis liberentur, qui pessum irent, nisi te hominem tanta doctrina, experientia & humanitate etiam præditum ad manus haberemus. Cùm autem hac in urbe recens casus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas nosti, causas domo excedere possim, ut tecum coram colloquar, putavi me a bonitate tua hac schedula facile tantum impetraturum, ut tuam, mihi sententiam de hac ipsa, quam dixi, re exponeres, eamq; literis consignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione facilius recolere, & amicis etiam meis discendi cupidis communicare potero. Res autem de qua judicium tuum audire cupio, sic habet. Hisce diebus ego & amici aliquot mei, secuimus cadaver hominis, qui diuturno morbo laboraverat. Is autem & hydropicus postremo effectus erat. Resecto autem ventre, cùm transiissemus musculos abdominis, invenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & intestina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuisse video. Mox inde respeximus ad hepar, tanquam in eo causam morbi manifestam visuri. Id reperimus grande, colore nigricante, & fere tali qualem in splene aliàs conspicimus. Folliculus fellis plenissimus erat bile. Hepatis vena in parte ejus cava, priusquam in communem illum caudicem portæ desinunt, omnes obstructæ erant, lapillis eas distendentibus foris nigris, intus flaventibus. Porro & ille meatus, qui ex folliculo fellis in intestinum desinebat, lapide ejusmodi obstructus erat. Hunc cùm exemissemus, nihilomagis tamen bilis effluxit: coaluerat enim foramen illud desuetudine bilem ad intestina mittendi. Hanc istius meatus obstructionem ego causam fuisse video itteritia, cum qua hic homo ante hydropem longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitum venarum bile, quæ purgari per intestinum debuisset. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar est, liberrimus erat. Cæterum Hepar ipsum tota sua convexa superficie adnatum Diaphragmati conspiciebatur, interveniente membrana quadam crassa & firmissima, nata fortasse ex calore æstuante in ejusmodi quasi crustam externam, superficie hepatis. Nam & idem æger perpetuo de insigni calore dextri hypochondrii queri solitus erat. Jam a te erudiri cupimus, nunquid etiam apud veteres ejusmodi lapillorum mentio aliqua facta sit. Galenus quidem, quod meminerim, lapides in renib. & vesica tantum, interdum vero etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Jecinore generetur, id aut nescivit aut si scivit, certe scriptis non prodidit. E Georgio Bohemiæ Rege, adhuc hodie folliculus fellis post mortem exemptus extat, in quo, loco bilis lapis durus continetur, hæmatitæ lapidi colore similis. Res miranda, profecto & digna, de qua te audiamus. Neque enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te possit. Vale.

Secti cadaveris hydropici cujusdam Hist. Lapilli in Jecore inventi. Fellis meatus lapide obstructus. Jecur tota convexa superficie septo transverso adnatum. Georgii Bohemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Jacobo Cameniceno Medico, S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

Pergratum sane abs te mihi factum est, mi Camenicene, quòd de inventis in secto illo Hydropico me certiorē reddideris, & præsertim cùm de lapillis in Jecinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ Facultatis scriptores, ulla (quod legerim viderimq;) posteritatis memoriæ sit facta mentio: quanquam id facile fieri posse, ut postea dicam, non ambigo. Colligi plurimum in Ascite hydropicorũ aquam inter Peritoneum & intestina, ut Gal. fatetur, cum l. qui dicitur Medicus, tum etiam 5. de locis affectis, mirum non est sed magis mirum, quod quidam ut inquis, de re hac dubitaverint. Nam cùm id manifeste asserat Gal. ac etiam Avicenna, cur dubitare debuerint sane non video, sed eorum jam cessabit dubitatio ubi abs te audient sub peritoneo aquam esse repertam. Testimonium enim tuum adeo sensibile est, ut si quis posthac dubitare perseveret, is pertinax omnino dici mereatur. De Jecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandum est. Intumescit enim hoc viscus obstructionib. accedentibus. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primum implet, & infarcit, auctus deinde in omnem ejus substantiam se diffundit, & eam posthac perinde, ac vasa obstruit: quod si rursum adhuc plenior multo cumuletur, in amplam molem jecur totum distendit, & tumidum admodum reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiam mirum videri debet cùm ex infarctu crassescat sanguis, & visceris facult. omnes robur amittāt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excrementa, quæ ad lienem transmitti postulabāt, in ipso hærent Jecinore, & ejus non solum permutant colorem, sed etiam substantiam. De lapillis autem in in venis repertis, quæ ex jecinoris cavitate interiore, in vena Portæ caudicem desinunt, si meā tibi dicam sententiā, nulla mihi sese offert ratio, quæ non consentiat, id fieri in jecore posse facile, quemadmodum in renib. vesicā & articulis. Namq; tametsi id non dixerit Gal. hoc tamen nihil obstat, quo minus etiam in jecore, ut in renibus, oriri calculi possint. Quippe cùm in jecore eadem sit materia crassa glutinosave calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cujus vi lapidescat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Gal. l. de renum affectuum dignotione, Lapidem in homine à calore generari, eoq; vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (ut ille inquit) sufficere potest

Jecoris præternaturalis magnitudinis causa. Facile calculos in Jecore gigni posse. Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

tepida

tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis est ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: est enim crassities ad generandum lapidem singulariter accommodata. Sin tenuior est vehementiori, tunc plane indigebit caliditate sive naturali, sive præter naturam, qua durescat in terram. Siquidem calor tenues materiæ partes dissolvit, atq; ita ubi valuerit, lapidem confirmat. Hæc ille. Quibus palam est, non esse præter naturam, si in jecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non desit materialis causa, nec efficiens, nec instrumentalis, quibus ii in eo generari possint, cum eo obstructo, quandoq; crassa, quandoq; glutinosa, quandoq; ambo simul ibi hæreant excrementa, calor non deficiat, nec vasorum cavitas, in qua calculi gignantur. Nam si crassus glutinosusve succus, qui in renib. lapidescit, ex jecinore per venã cavam fertur in renes, nihil sane prohibet, quo minus in eo lapidescere possit, ubi hæserit diutius. His rationib. itaq; fretus crediderim ego lapides in jecore ut in renib. frequentiss. gigni. Sed quoniam propter visceris insensibilitatem non excitant dolores, nec expelluntur extra corpus, nec videri possunt, nec tangi, quemadmodũ qui in renibus & vesica fiunt, sed in occulto delitescunt in Medicorum considerationem non veniunt. Quo fit, ut his ignoratis quandoq; mirentur Medici, cur iis in morbis, qui ex jecinoris infarctu oriri solent, nihil penitus curare valeant ullo medicamentorum genere. Lapidem amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petruccia jecinore Pandulphi Tyranni conjugis Senis repertum esse scio, in quem interitus illius causam rejiciebant Medici. Sed in felle nasci lapides testatur Fernelius vir nostra ætate præclarissimus, qui lib. vj. de partium morbis sic habet. Calculus in cysti fellis plerunq; concrescit niger, sed levis, & qui aquæ immersus innatat. Origo illi est e flava bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempestive vacuata, nec novæ influxu renovata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit, cum uterq; Cystis ductus obstruitur. Hujus quidem neq; manifesta sunt nota, neq; gravia symptomata, quibus certo ac facile detegi possit. At suspectus is esse debet, quibus gravis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cùm hydropicus ille suus diutius admodum laborasset, nec medicamentis expugnari potuisset morbus, nil mirum si Lapillus in ejus felle fuerit inventus, qui ductum illum occluderet, qua bilis in intestina deferri solet, quinetiam si posthac coaluerit ductus ubi ducendi munus cessavit. De felle autem Georgii Bohemiæ regis in totum lapidem converso, res miranda (ut putas) non est, quod id etiam in pluribus fiat. Nam ut Fernelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mire propensus, post decessum sine felle & sine cysti inventus est, in cujus sede calculus ingens consederat. Quinetiam fuisse alios scribit, qui post diuturnum icterum, oborto alvi profluvio hujus naturæ innumeros calculos instar pisi aut hordei granorum, per alvum emiserunt. Quo fit ut quandoq; hallucinari possint medici, qui, ubi per alvum excernere lapillos quempiam viderint, hos in intestinis exortos censent. In bubulo felle reperiri sæpe lapides juglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipse testari possum, qui plures a Laniis exemptos mihi comparavi, ad varios morbos curandos, ut in nostris in Dioscor. Comm. fusius disseruimus. Verum mirum omnibus videri posset secti jejur convexa superficie septo transverso fuisse adnatum, nisi monstrifica plora in aliis etiam humani corporis partibus sæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapsu, an morbo (ut tu suspicari videris) hoc fuerit factum. Potuissem pluribus hanc tractare quæstionem, sed quoniam nec opus esse videtur, nec otium abundat, boni consulas rogo epistolæ brevitatem. Vale.

In Jecore esse omnia quæ Lapidẽ gignere possunt.

Cur morborum causas ignorẽt quandoq; Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Jecore inventus repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis Lapideum factum. Calculos & fel e per alvum quandoq; excerni. Bubuli fellis lapides.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Joanni Mathesio S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

De humanitate tua, qua usus es erga me superiori æstate, cùm ad me aliquot metallicorum species mitteres, jamdudum tibi egissem gratias, nisi me & aulæ negotia, & operis mei editio impedisset. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, ubi occasio mihi sese aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miseras erat Magnes, cui Theamedem inesse VVillebrochio dixeras, propterea quod una ex parte ferrum, quod alia attrahebat, repelleret. Verum ego, cum ejus periculum facerem, nihil tale deprehendi. Ferrum enim undiq; attrahebat. Itaq; errorem tunc intervenisse credo cum VVillebrochio traderes. Nam & ipse mihi retulit duos te Magnetes habuisse, quorum unus simplex esset, alter vero etiam Theamedem contineret. Unde facile fieri potuit, ut illos imprudens inter se permutares. Rogo autem pro summa humanitate tua, ut si quam portionem Magnetis, cui Theamedes conjunctus sit, habes, eam mihi mittas. Id enim nunc mihi tam gratum erit, ut magni id thesauri loco sim apud me repositurus. Erant tibi missurus exemplar commentariorum meorum in Dioscoridem, sed nullum mihi nunc ad manum est, quare id alio tempore a me expectabis. Epistolarum opus meum sub prælo est. Id quam primum edetur ad te transmittemus. Salutat te VVillebrochius collega meus, qui superiore æstate meo nomine te istthic convenit. Vale.

Magnes Theamedẽ altera parte habens.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Balthasari Pepulo Myropolæ Bononiensi. S. P. D.

Traditur exactissima Theriacæ parandæ ratio.

Etsi jam diu mihi persuasum habeam istic non deesse præclarissimos Medicos, & in simpl. med. cognitione peritissimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca me longe magis auxilio esse, ac suis consiliis adjumenti plurimum Reipub. afferre valeant, adeo ut tibi opus haudquaquam sit, nostra expetere auxilia, vel consilia: quum tamen tot precibus petitionibus, ac literis a me efflagitaris, ut hac in re te juvem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad hujusce Antidoti conficiendi apparatum, ad te scribam sententiam, non potui tibi non morem gerere, præsertim cùm videam te in ea versari opinione, ut ubi fueris meis auxiliis destitutus, nunquam à Senatoribus te consequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quare res mihi tanto jucundior accidit (quanquam fortasse de me plura tibi pollicearis, quam reipsa præstare valeam) quod non solum causas, quibus ad hoc movearis, mihi significaveris, sed & audiam abs te, quam istic mea scripta in Dioscoridem magni fiant, dum mihi tam aperte asseveras, omnes fere doctos viros & rei Medicæ studiosos qui in tuum concedunt Myropolium, ut tuorum simpl. med. pro Theriaca ipsa conficienda inspiciant apparatum, mea semper secum afferre Commentaria, ut iis ducibus agnoscant, quæ vera sint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, existimantes se tuta via fœliciter procedere. Cæterum ut in hac tua sane laudabili petitione tibi morem geram, ignorare sane primum nõ debes, me in ea semper fuisse sententia, hoc ævo minime à nobis parari posse Theriacam ex iis simplicibus, ea fœlicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec si

Theriacam à nobis ea felicitate parari non posse, qua putaverit antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

paretur eadem præstare, quæ illa præstitit: quod multis destituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt antidotum. Namq; quanquam in horum defectu supposititiis pro more utimur, (ut quidam putant) à Galeno constitutis; non ob id tamen nobis putandum est, his assumptis optimam parari posse Theriacam. Quandoquidem hæc tametsi in apparentibus manifestisq; qualitatib. cum iis convenire videantur, quæ nobis desiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus mea sententia, nulla caret planta, ita facile illis correspondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conscripta, quæ viribus per omnia illi correspondeat, quæ ab ipso Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nam & ipsius Galeni tempore (ut ipsemet scriptum reliquit lib. 1. de Antidotis) quamvis plures essent Romæ homines admodum divites, qui sibi hanc Antidotum parari curabant, quod eo tam fœliciter uti Imperatores scirent, non eam tamen iisdem viribus præstantem consequebantur ob simpl. quorundam defectum, quæ tantum apud imperatores ipsos extabant. Nec eam tantum ob causam parum de supposititiis confido medicamentis, sed quod libellus ille, in quo de his tractatur (ut inferius de carpobalsamo agentes diffusius disseremus) falso sit Galeno ascriptus. Quo fit ut qui illius doctrinam ubiq; sequuntur, perperam suam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adstipulor, qui volunt non debere parari Theriacam, quum fieri eo modo nequeat, quo antiquitus tum ab Andromacho, tum à Galeno parari solebat. Sane major pars med. ad ejus parandi rationem necessariorum sunt nobis ad manus, atq; ea de causa Theriacam scio antehac à quam plurimis & Venetiis, & Patavii aliisq; Italiæ locis esse paratam, pararíq; quotidie summis approbantib. Medicis. Quamobrem si in hisce civitatibus, ubi nihil temere à Myropolis parari solet, & ubi ars Medica primas tenet, ii qui Reip. præsunt, clarissimorum Medicorum consensu parari Theriacam jubent: non video profectò, quid tibi soli obstare possit, cur tu etiam eandem parare nequeas, ubi præsertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meministi, autoritas, & omnibus jam diu constet de tua singulari industria & fide. Ut autem (quum nihil esse reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc possit) id quod desideras fœliciùs consequaris, conabor plura tibi in mentem revocare, quæ fortasse rei Medicæ studiosis non ingrata erunt, actuis & Reip. commodis non inutilia. His itaq; rationib. nullum esse censeo, qui secus sentiat, præsertim quum Viperei pastilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti bases esse videntur, vobis ubiq; sint ad manus. Atqui si quis inveniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationem impediret, ob causas superius recitatas, is sane exercitus Præfecto esset comparandus, qui suos milites loricas ferreas induere prohiberet, quod bombardis non resistant, ac si lanceis, gladiis, ac sagittis non esset obstandum. Tibi itaq; Theriacam (ut spero) confecturo expedit, ut simplicia omnia tam legitima, quam quæ supponenda erunt, magna cum diligentia & judicio summo tibi examinanda proponas. Quod ut faciliùs agas, hic statim meam de omnibus tibi aperiam sententiam.

Librum de supposititiis medicamentis non esse Galen.

Theriacam etiam à nobis parari posse.

Theriacæ bases.

Radices quales esse deb. aut?

RADICES sint oportet extenso cortice non rugoso. hoc etenim earũ maciem ostendit, & quod in tempore competenti nõ fuerint effossæ, vel fortasse sub calentib. admodũ solib. exiccatæ: & quæ nec vetustate, nec carie exoleverint.

Fructus qui præstantiores?

FRUCTUS, virgulta, & germina, vegeta plenaq; esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina cortices & involucra.

Semina quæ probentur?

SEMINA probantur, quæ gravia ac plena habentur, quod ex eo conjiciemus, quod tentum corticem habeant, non rugosum.

Liquores & succi.

LIQUORES & succi neq; diuturnitate arefacti sint, neq; suas qualitates obscuras habeãt, has dico quas gustu olfactuq; percipim9. De his cum satis in univers. dictũ sit, dicemus nunc speciatim de omnib. à longo pipere incipientes.

Piper longum.

PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrem aqua macerari jubet. Solvitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porro præstantissimum nullis adulteriis vitiatum Venetiis copiosum visitur, id peculiariter domesticum vocant: namq; Sylvestre etiam ostendunt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimumq;.

Piper longum domesticum, & Sylvestre reperiri.

OPIUM quod passim in Seplasiis prostat, legitimum (quantum video) non est. Nam si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lactea papaverum capitum lachryma colligitur, illudq; præstantissimum habetur, quod fuerit densum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facile aqua diluitur, læve, candidum, neq; asperum, neq; grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasia utuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens, aut ex luteo nigricans, asperum potius quam læve, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accensum non modo nigram, sed nigerrimam edit flammam. Quo fit ut credam communis usus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscor. Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscor. ac etiam Gal. Opium legitimum non est, quod ex lactea tantum papaveris lachryma parabat antiquitas incisis cuteteniis cultello capitibus: sed succus pressus concretusq; è tusis iisdem papaverum capitib. Opio longe imbecillior. Posset tamen ad antidota usurpari legitimi Opii vice, si tamen imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solùm salivam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguã adeo vexat, ut plerunq; vesiculas excitet. Id quod sane non obscurum præbet adulterii indicium, quod sc. aut Glaucii aut Chelidonii succum admistum habeat. Curent itaq; Pharmac. vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra serant papavera, & Opium sibi conficiant, vel saltẽ selectiss. Meconium habeãt, quo in legitimi Opii defectu tu in tua paranda Theriaca uti poteris.

Opiũ quod passim habetur, non esse genuinum.

Meconium ab Opio differre.

Rosæ.

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suavitate præstant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiscant, & eo siccari ordine, quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIUM herba quod palustrem Trisaginem etiam vocant, jam adeo vulgaris est notitiæ, ut nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in aliis etiam regionibus nascitur non contemnendum. Optimum sane jam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens, & cæteris quæ gustaverim acutius. Proh dolor quam in magno versati sunt errore Medici quamplurimi qui ante nos claruerunt, Allium sylvestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semẽ.

NAPI semen an hortensis vel sylvestris Theriacæ sit admiscendum non erit ab re disserere. Nam tametsi Galenus sylvestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec sativi aperte meminit, sed dulcis, quum scribit talibus verbis: ᾗ γλυκερῆς σπέρμα[illegible] βουνιάδ[illegible], & dulcis seminis Napi: id quod palam facit Andromachum potius immiscuisse sativi Napi semen, quam agrestis. In agresti enim (quod sciverim) nulla percipitur dulcedo sed potius acuta quedam amaritudo: in sativo vero contra. utimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea junior Andromachus, qui ex parte suam transcribit Theriacam, habet Napi tantum simpliciter, quemadmodum & Damocrates, quod etiam

Domestici Napi semẽ præstantius contra venena, quam sylvestre.

Digitized by Google

etiam hos arguit de domesticorum Naporum semine intellexisse: Nam cum Napus sativus sylvestrisq; habeatur, quum simpliciter ponitur, rationi consonum videtur, ut potius de sativo sit intelligendum, quã de sponte nascente. His accedit Diosc. Medicæ materiæ facile Principis magnifacienda authoritas. Etenim l. 2. de sativo Napo scribens, ita de ejus semine scriptum reliquit. Napi semen potum venenorum vires hebetat, antidotisq; admiscetur. Quas tamen vires sylv. de quo scripsit l. 4. usquam reddidit, sed tantum ad urinas secundasq; ducendas commendavit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus utilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plin. deinde lib. 20. c. 4. postquam primo loco sylvestris Napi meminit & illum prætulit Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad urinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant, Raphano & Rapo simile, seminis præclari contra venena, ob id in Antidotis utuntur illo. Quibus palam est de sativo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad unguem Raphanum refert, gustu vero saporeq; quam maxime rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit l. 1. de Antidotis, ubi simplicia, quæ in Theriacam adducuntur expendit, sumendum esse sylvestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertum haberet, id quod suo ævo ex Creta afferebatur, propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quum nos eo destituamur, suaderem sane ut sativi semine uterentur Pharmacopœi, & id tantum suis admiscerent Antidotis, quod palàm fit tantorum præclarissimorum virorum autoritate præstare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

IRIS omnium præstantissima est Illyrica: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facile Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Rejicienda est Libyca, tum quod amarescat, tum quod Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, quantum abest cadaver a vivo corpore. Nascitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parum recedit, qualis est. quæ in Apulia provenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quum Illyrica sit omnium efficacissima, ea tantum tibi fuerit seligenda. *Iris Illyrica præstantior cæteris.*

AGARICUM (ut Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desiit convehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiam circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino, Tyrolensiq; Comitatu, ubi montes ubiq; Laricibus sylvescunt: partim vero affertur ex Norico tractu aliisq; circumjacentibus regionibus, quibus sane in locis præstantissimum provenit. Non autem multum refert, aut quo in loco crescat, aut a quo afferatur, modo præstantissimi notas habeat. Paulo prafertur albissimum, friabile, minime lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendum censemus leve, rarum, primo statim gustu dulce, mox amarum adstringens, ac etiam subacre. Quod autem tale non fuerit, rejicere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam veluti nervis intersectum acerbumq; maxime improbatur. Quo fit, ut Dioscorides l. 6. inter deleteria medicamenta, id quod tale fit, reposuerit. *Agaricum in Agro Tridentino Agaricum copiosum. Agarici optimi notæ.*

CINNAMOMUM jam diu defecit, ut in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus, quanquam non sine errore sibi persuadet Fuchsius, lib. de Compos. medicamentorum, Lusitanum Amathum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cynnamomum (ut suis verbis utar) in capsis Canellæ refertis, quæ ad nos convehuntur. Adhac nihil minus hallucinatur, dum sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cujus non solùm authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum fit, Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaq; in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiæ duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiam caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, ut quidam credidere: ut q; in nostris in Dioscor. commentariis latius differuimus. *Cinnamomum. Pro Cinnamomo quid supponendum.*

GLYCYRRHIZAE succus ex Creta & monte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, à quo tamen non longe abest Italicus. *Succus Glycyrrhizæ.*

OPOBALSAMUM nomine tantum cognoscimus. Periit enim jam diu quod in Judæa habebatur. Memphi tamen (ut audio) in quodam tantum viridario alitur, sed liquoris non valde ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quo fit, ut jam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, ut in commentariis nostris in Dioscoridem fusius dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur, quod si quis expendat, facile comperiet, non modo id esse adulterinum, sed Balsami ne tantillum quidem in se continere. Animadvertant itaq; Pharmacopœi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti ævum, adeo ut scriptum reliquerit, l. 9. de plantarum histor. id omne quod in Græciam advehebatur, non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideoq; Galenus narrat lib. 1. de Antidotis, quum non ignoraret Opobalsamum diversis modis adulterari posse, ita ut difficulter pateret ementi fraus, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluitq; synceram hujus lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porro affertur jam (ut audio) de occidentalibus Indiis liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt, Balsamum appellant, quod notas quasdam Balsami præ se ferat. Verum quum (teste Strabone) Balsami lachryma lacteo fit colore, crediderim potius novũ hunc liquorem Stacten esse præstantis Myrrhæ, quam Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, urinas, & menses cit, suspiriosos juvat, & cæteras fere, ut ajunt præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putaverim, si quis eo Balsami vice uteretur ad Antidota præsertim, quum non modo quam plures habeat Balsami facultates, sed etiam, quod Stactem ad unguem referat. Stacte enim substituitur Galeno, & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami loco oleum Caryophyllorum supponendum suadent, quorum sententiæ nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sane probarem, si legitimam haberemus Myrrham, sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, à quibus non dissentimus: omnes enim hujusmodi liquores Aromatis plurimum resipiunt, & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius l. de compositione medicamentorum, in hoc parum sibi constare videtur, quod primum dixerit, ubi de supposititiis medicamentis egit, Opobalsami loco Stactem supponi debere ubi verò vipereos conficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit, Leucoii succo pro Opobalsamo uti suaserit: Sed quam magno ducatur errore, inferius latius dicemus, ubi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam. *Opobalsamum. Impostorũ fraus. Balsamum adulterabatur etiã Theophr. tempore. Balsami novum genus. Stacten Balsami vice supponit Galenus. Quid Balsami loco substituendum? Fuchsii opinio explosa.*

MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeo rara est in Europa ut difficile admodum sit, invenire qui eam usquam viderit. Quæ enim Seplasiæ utuntur, si inter Myrrhæ genera fuerit admittenda omnium sane vilissima erit, eaq; fortasse quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, præter modum exoleta *Myrrha. Myrrhæ selectio.*

retorrida. Praestabit itaq; ea uti, cum praestantior ad manum non sit: sed delectu opus est, nempe, ut in hoc genere ea tantum seligatur, quae odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verum si Stacte syncerissima esset damnum nil sane commodius optari posset.

Crocum.

Crocum praestantissimum in Austria.

CROCUM Corycium Lyciumve ex Olympo monte decerptum, quod (ut Dioscorides & Gal. testantur) caeteris est praestantius, quod sciam, ad nos non advehitur. Primas in Italia tenet quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur. Praestantissimum esse constat, quod in Germania provenit, circa Viennam Austriae Metropolim. Sed difficulter transit ad Italos, tum quod copiosum non sit, tum etiam quod Pannones, qui Aromatum & Croci usu admodum delectantur, illud in suas convehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes fere tum notas tum qualitates quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopoei pro virili qui Antidota parant, ut è Vienna ad eos adferatur, vel saltem selectissimo utantur Aquilano.

Zingiber.

ZINGIBER (ut Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac aetate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quum cariè Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superlinunt, ut teredinum foramina obstruant. Eligatur itaq; Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum, solidum, carie vacans, intus album, & sapore acerrimum. Facile enim Zingiber carie contabescit, quod (ut Galenus inquit) recrementitia quaedam illi insit humiditas, quae facile computrescit.

Rhaponticum.

Rhabarbarum, pro Rhapontico imponendum.

RHAPONTICUM legitimum, ut in commentariis nostris in Diosc. scripsimus, nostra hac aetate in Italiam afferri coepit. Nec desunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopoei, qui selectissimum vendunt. Ubi vero quis adeo ab Italia procul abfuerit, ut illud consequi non possit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quam magni Centaurii radicem, ut recentiorum quidam censent. Quandoquidem Rhabarbarum praeter id, quod polleat odoris fragrantia, praestat mirum in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurii radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, ubi de substitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurii radix. Quippe praeter id, quod semper crediderim librum illum esse spurium pluribus de causis, quas postea referam, credi sane par est, quod, si Gal. simpl. med. indagator acerrimus Rhabarbarum novisset, nullum aliud quam illud suppeditasset medicamentum, ut Rhaponticum non esset ad manum: imo fortasse nunquam Rhaponticum suae Theriacae admiscuisset. Odoratum enim Rhabarbarum est, ut diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Avicenna inter Arabes facile Princeps suae Theriacae Rhabarbarum admiscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus qui quum tam diligenter de medicament. compositione scripserit, ut sequuta aetatis Medici suis plerunq; utantur medicamentis, censendum sane non est, quod fuerit is (ut Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeo ignarus, ut nesciret, quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, praesertim, quum is utriusq; saepe meminerit & in Hedychroi compositione utrunq; addiderit. Velim itaq; ut tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longe efficacius tibi comparaveris.

Quinquefolium. Tormentilla

QUINQUEFOLIUM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, ut quidam existimant, cujus nusquam (quod sciam) meminere antiqui. Qui vero aliter sentiunt, hallucinantur una cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopoei Tormentillam suam, non habere usum, in aliis medicamentis à recentioribus inventis, siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha. Marrubiũ.

CALAMINTHA, MARRUBIUM Nota sunt omnibus, in & Italia praeclara nascuntur. Inter Calaminthae genera praecellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

Petroselinum.

Quid pro Petroselini Macedonici semine supponendum?

PETROSELINUM Macedonicum, non adeo magnifecit Galenus, quin velit ejus loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim Tibi vero si Petroselinum Macedonicum quandoq; deerit, ne peiorem existimes Theriacam futuram, si aliud imposueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, praesertim si recens adhuc imponitur. Quamobrem quum nos tam Macedonico, quam caeterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnii semen, cujus in Comment. nostris, in Dioscoridem editis, imaginem appinximus, substituendum esse putavimus, nam praeter id quod Serpentium morsib. opem ferat, iisdem omnibus facultatib. pollet quibus & Petroselinum.

Stoechas. Stoechas Cretica.

STOECHAS non ex Creta tantum & Stoechadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia provenit in Gargano monte non omnino rejicienda. Galenus Creticam caeteris quae in insulis proveniunt, praefert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quae tamen si recens adveheretur, principem facile locum obtineret. Caeterum cum convehi non possit, nisi longo temporis tractu facile situm contrahit. Quo fit, ut una cum Galeno Creticam aliis praeferam.

Costum legitimum non haberi.

Angelica Costo similis.

Angelicam pro Costo supponi posse.

Costus amarus.

Pseudocostus.

Fuchsii opinio improbata. Mentha Saracenica.

COSTUM quod legitimum sit, nusquam (ut ingenue fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quaedam circumferuntur radices, quae aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illi paribus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutius fuerit ejus loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costum esse crediderim (ut quidam male sentiunt) sed quod jam sexcentis experimentis constet, & venenis adversari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas praestantissimas facultates, ne longior sim, quibus praeclarissima haec radix pollet. Sunt etiam doctissimi viri & rei herbariae peritissimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Costo similem faciunt, quod praestet eximia odoris suavitate, gustu sit acris, leviculam (ut Gal. inquit) habeat amaritudinem & venenis ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non possum non etiam inhaerere, quod ratione & experimento fulciatur. Veruntamen quum scribat Gal. Costum adeo esse acre, ut diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicae duplum ponderis addere. Fuchsius Medicus aetatis nostrae clarissimus, lib. de Comp. med. in Comp. Aurea Alexandrina dicit, quod quoties Costi mentionem simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarum appellatum intelligere. Veruntamen quum apud Graecos tantum nigri & albi Costi fiat mentio, quemadmodum & apud Plinium, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchs. libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliae monte per Italiam circumferunt, sapore quam amaro. Scribit quidem Galenus levissimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolute pronunciaverit, censendum sane non est, ut neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus una cum illis hallucinatus deprehenditur. Caeterum non desunt rei herbariae imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam mentham Graecam, quidam ut Tusci, Salviam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Utriusq; Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in altero

stirpium historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod sciverim) qui Costi notas & historiam sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sane fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriave in suum transtulerit librum, & legitimum esse probaverit.

Piper nigrum.

PIPER nigrum nullis, quod sciverim, imposturis fraudem admittit. Tanto tamen præstantius fuerit, quanto ponderosius. Quod enim grave ponderosumq; est & corticem tenuiorem habet ac minus spectatu rugosum, id sane optimum censetur.

Dictamnus.

DICTAMNUM quotannis è Creta Venetias affertur. Eligatur recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum & undiq; tomentosum, gustu fervens & odoratum.

Juncus odoratus.

JUNCI odorati flores defecerant fere etiam Galeni avo, qui causam in Camelos refert, quod eos avidissime depascantur. Ego vero causam potius rejiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, ut credam Camelos adeo universam regionem illam erodere, ut nihil fere supersit florum Junci odorati ac si locustarum ingentissimus numerus accederet. Palea itaq; & calami ratio habenda erit, quum floribus destituantur. Sed hæc recentia esse oportet, odorata, & quod mansa gustui acri probentur sapore: quæ enim diu asservata sunt, facile (ut Galenus inquit) inodorata evadunt, & universam exuunt acredinem. Quo factum est ut primus crederet Fuchsius, qui fortasse odoratum juncum ætate exoletum degustaverat, has, quæ circumferuntur paleas esse adulterinas: Sed quum deinde vel recentes gustasset, vel ex Commentariis nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore, libro de Compositione medicamentorum in nostram devenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsere, pariter in hoc hallucinati sunt, ut alibi de his diffusius diximus.

Monachorum error.

Thus.

THUS adeo copiosum ex Alexandria Ægypti ad nos affertur, ut verendum non sit, quin optimi plurimum habeamus. Eligatur clarum, album, leve, rotundis granis concretum & quod igni admotum facile accenditur.

Terebinthina resina.

TEREBINTHINA resina quæ legitima sit, nostra tantum ætate ad nos ex Cypro, Chio & aliis quibusdam Ægei maris insulis afferri cœpit. Cujus loco Larigna usi sunt Medici qui præteritis temporibus claruerunt. Porro quorundam studiosorum Medicæ materiæ diligentia ac ope, qui eo navigaverunt, postea factum est ut revixerit Terebinthina. Afferebatur primum cocta fictilave, vel quod esset advectu aptior, vel quod impostoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida, ut per se ab arbore manat jam frequens facta est. Hanc itaq; tantum expetant, qui Theriacam conficiunt, nam cruda hic opus est. Galenus libro primo de Antidotis Chiam cæteris præfert, quòd & odore & sapore alias omnes præcellat. Fuchsius libro de Compositione medicamentorum scribit, Lariceam resinam Terebinthinæ proximam esse eaq; tuto uti posse Pharmacopœos, ubi legitima Terebinthina defecerit. His præterea additis Officinas omnes magno errore solam Abietinam pro Terebinthina substituere, quum ea longe sit inferior: sed (ejus pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidem falsum sane est, quod Laricea resina Abietinam præcellat bonitate. Quippe Dioscorides lib. 1. cap. de Terebintho aperte contra Fuchsii sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina, resinas omnes antecellit: proxima Lentiscina, & e Pinu, Abieteq;. Et capite sequenti ubi in universum de resinis disserit. E Picea (inquit) & ex Abiete resinæ cæteras antecedunt, odoratæ enim sunt, atq; thuris odorem imitantur. Id quod postea idem repetivit Galenus lib. 3. de compositione medicamentorum per genera, ubi in resinarum facultatibus fatetur, se nihil à Dioscoride dissentire. Præterea & illud falsum esse convincitur, quòd officinæ omnes Abiegnam pro Terebinthina supponant, quum omnibus rei Medicæ studiosis Pharmacopœisq;, nulla alia resina pro Terebinthina uti Seplasias jamdudum constat, quam ea quæ è Larice manat, ut pluribus in Commentariis nostris in Dioscoridem nobis memoriæ proditum est. Adhæc abietina perexigua est nec ubiq; venalis inveniri potest. Ego quidem hanc pro Terebinthina semper suppeditandam suaderem, quippe quod Therebinthinam quadam odoris gratia superet, quod adstringat, pelluceat, & longe magis amara sit quam acris: Sed hanc fortasse nusquam vidit Fuchsius.

Fuchsii opinio explosa.

Abietinæ resinæ præstantia.

Casia odorata.

CASIA odorata, quam Canellam vocamus, præstantissima copiosaq; habetur in universa fere Europa: delectu tamen opus est, facile enim indicabit gustus an suis præstet viribus: Siquidem ea efficacissima fuerit, quæ non modo gustu acri deprehenditur, sed dulcis & odorata. Quæ autem talis non fuerit, rejicienda est, aut enim fraudem aliquam passa est, aut exolevit.

Nardus Indica.

NARDUS Indica legitima frequens reperitur, sed fecit loci distantia ne ad nos afferatur suis dotibus usq; adeo prædita. Eligenda quæ recentior fuerit, levis, largam gerens comam, colore flavo, odorata, Cyperum redolens, brevi spica, amaro sapore linguam siccante, & quæ diu suam odoris gratiam conservet. Si vero hujusmodi non sit ad manum, Celticam quam recentem, odoratam, præstantissimamq; habemus, tuto supponere possumus. Quippe hæc Dioscoridis testimonio, præter id quod Syriacæ omnibus suis viribus æquipolleat, urinam magis provocat, & Stomacho utilis est. Nec obstat quòd scripserit Galenus, Celticam Nardum Indica ac Syriacā esse imbecilliorem. Quandoquidem hanc supponi haudquaquam suaserim, ubi optima Indica sit ad manus, sed ubi tantum vel deficiat, vel evanida suas non asservaverit vires.

Nardus Celtica.

Polium.

POLIUM verum non diu est quod in Medicorum rediit usum, utriusq; imagines quis intueri poterit in Commentariis nostris in Dioscoridem. Montano tamen utendum tanquam præstantissimo.

Seseli.

SESELI quatuor est generum, nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri præfert. Videtur tamen Dioscorides præferre Aethiopicum, quod scripserit esse Massiliensi acrius odoratiusq;: quin & multa odoris suavitate pollere. Id quod periculum facientibus facile constabit.

Styrax.

STYRAX qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Pisidia, aut Cilicia advehatur, quid veri referam nescio. Galenus illum prætulit, qui ex Pamphylia in calamis conclusus afferebatur, adeoque magnifecit ut scriptum reliquerit libro primo, de Antidotis, tantum distare hunc à vulgari, quantum a vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto ut unusquisque Medicus semper præcipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxisse haudquaquam crediderim, quam à calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, syncerusq; est, quum ejus plurimum ibi reperiatur, quod imposturis non vacat, quamobrem scrutinio opus est: Eligatur itaq; pinguis, flavus, resinosus, albicantibus grumis, quam plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum molitur melleum fundit liquorem inditumque prunis suavissimum mutat vaporem, ejusmodi apud unguentarios habetur.

Styrax adulteratus. Styracis optimi notæ.

Fuchsi-

Fuchsii opinio explosa. Lib. 1. c. 68.

Fuchsius l. de Comp. medicamentorum. Styracem Calamitem liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quam quod in calamis adveheretur. Verum, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridi lachryma est arboris malo Cotoneæ similis, eaq; cæteris præstat, quæ flava sit resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facile conjici potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem melli similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, sed arida compactáve. Porro ridiculum fuerit dicere, Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sane videretur, qui diceret Caricas, palmulásve esse liquidas eo quod ferantur in cadis, lagenisve vini vel olei modo? Nimirum non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quam, quòd ne suavissimus ejus odor expiraret in auram: quemadmodum (ut Theophrastus est author) ii faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipsi enim hujusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor visq; expiraret.

Thlaspi.

THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum ascivit, quod in Cappadocia nascitur. Verum non omne, sed id tantum quod in Tauro provenit. Nobis autem quum Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico uti licebit: quod enim in Italia nascitur (ut Galenus inquit) non longe abest a Cretico.

Ammi.

AMMI verum jam nemo fere est, qui non noverit, revixit enim nostra ætate. Ejus imaginem ad vivum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentariis.

Chamædrys Chamæpitys.

CHAMAEDRYS CHAMAEPITYS omnibus nota sunt, nec longe distant à Creticis Italica.

Fuchsii opinio improbata.

HYPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit, hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeo ut jam nullus sit in Italia Pharmacopœus, qui legitimam Hyppocistim non noverit. Nascitur copiosa in Patavino agro & in Apennino monte. Nec est (ut Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchæ non absimile. Præterita ætas insolato hircinæ Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam usa est: Erroris causa in Aphros rejicitur, quippe qui Cistum Hirci Barbulam appellaverint. Quo factum est ut erraverint Seplasiæ, sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quam hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα dicunt. Ubi autem Hyppocistis ad manus non sit, Acaciam, vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscor.

Tragopogon. Malabathrum. Atractylis.

MALABATHRUM quod folium etiam vocant, jamdiu ex India ad nos advehi desiit: quapropter Galenus consulendus erit. Is, enim lib. 8 simpl. med. ubi folium absit, Indicam Nardum vel Casiam [illegible] edit at. Fuchsius Medicus insignis lib. de Comp. med. in Aurea Alexandrina Atractylon herbam pro Malabathro substituit, succidaneorum (ut ipse inquit) codicem sequutus, quem falso, ut ingenue dicam quod sentio, Galeno adscribunt: quanquam in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum repererim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Præterea quoniam, ut ipse ait, Atractylis in Germania non provenit, nisi in hortis sata, Carduum benedictum substitui præcipit. Sed proh Dii immortales, quanta est hic Fuchsii ineptia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quam quod in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiam reperiri nisi satum. Cæterum quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis posset dubitare an conveniat potius Casiæ pondus augere, an Spicæ, quum Casiam & suas Cinnamomi vices hic explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimaverim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sane ingenio & doctrina præclarus, postquam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas: Macim ex Avicennæ sententia recte supponendam etiam esse existimat: id quod ego facile concesserim.

Fuchsii opinio rejecta, Cardui Bened. substituentis.

Celtica Nardus.

CELTICA nardus, quamvis & ipsa jam primum revixerit, adeo nota est omnibus ut nullus jam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, jucunde odorata, numerosis radicibus cohærens, & plena quæ non facile frangitur. Adulteratur (ut inquit Dioscorides) imposita herba simili, quæ ab odoris gravitate Hirculus vocatur. Sed facile fraus deprehenditur. Namq; herba candidior est, sine caule, brevibus foliis, radice neque amara, neque odorata.

Hirculus.

Gentiana.

GENTIANA, quæ in Italia provenit non longe suis dotibus (ut Galenus inquit) à Cretica distat, præsertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur solida, rugis vacans & odore caput feriens.

Anisum.

ANISUM præstat recens plenum non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno præfertur Creticum, nobis Italico uti licebit, ubi Creticum defuerit. Siquidem & in Apulia & in Flaminia provenit non rejiciendum.

Fœniculū.

FOENICULI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, utrunq; tamen odor[illegible]tum. Verum quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper utendum suaserim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetiis appellatum, nostrate longe crassius & dulcius, quod tamen ignavius ad Antidota conficienda putaverim, quum parum sane acredinis gustui relinquat.

Fœnic. Barbaricum. Meon.

MEON quod legitimum sic credidimus jamdudum non oriri in Italia, nec eo aliunde convehi, quod scripserit Plinius meon sua ætate non crevisse in Italia, nisi à Medicis satum iisq; perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet usque ad Plinii ævum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsa frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ se ferre videatur, in legitimi Mei locum a peritis rei herbariæ Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi odorata, contra vero hæc potius graviter oleat, nec adeo sit acris, ut quis eam statuere possit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id a tantorum virorum sententia discedere ausi sumus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli soliq; fortasse nostri causa evenire potest. Adhæc quum scribat Dioscor. si ejus plusculum quam par sit sumatur, capitis dolorem inferre, hinc etiam indicium sumi potest graveolentiam quandam Meon obtinere. Nascitur planta hæc passim fere in tota Italia, & præsertim in montibus. Ea tamen cæteris præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte convehitur. Apuli Imperatricem vocant quod suis fortasse præstantiss. viribus tam præclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc præter alias fac. ad viperarum & aliarum ferarum venenosos ictus: itaque hac uti poteris tanquam legitimo Meo, ubi tuam paraveris Theriacam.

Imperatrix herba.

Terra Lemnia.

TERRA LEMNIA, quæ ex Constantinopoli ad nos convehitur, sive sit, quæ pro legitima à mercatoribus venditur, sive quam à Turcarum Imperatore tanquam thesaurum asservari ajunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeo ut omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terra Lemnia sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hanc, quam bolum Armenum nunc Seplasiis vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, ut fusius disseruimus in nostris super Dioscoridem Commentariis.

CHAL-

Chalcitis, Sory, Misy, Melanteria in Misnia habentur.

CHALCITIS etsi rara habeatur in Italia, & in aliis fortasse regionibus, reperitur tamen optima & copiosa in Misnia Bohemiæ contermina quibusdam in metallis, ubi ea, & Chalcanthi minera foditur, una cum Misy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meum copiose refertum habeo, non solum in mei ipsius usum, sed etiam amicorum, qui hæc & alia à me petere solent. Qui Theriacam in Italia conficiunt, Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalciti supponunt: quod ubi Chalcitis ad manum non sit, facile concedo, cum Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, sed longe melius est Chalcitim addere. Sunt è recentioribus, qui potius velint sine Chalciti Theriacam parare, quam addere Chalcanthum, quum (ut ipsi ajunt) non alia de causa Chalcitis in Theriacam veniat, nisi ut hæc nigro fiat colore. Quamobrem scribit Cordus, se quandoque Theriacam parasse absque Chalciti, quæ gustu longe gratior evasit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, solidi aliquid non habeo. Veruntamen quum sciam Chalcitim & Chalcanthum, ex eodem fluxisse metallo, easdemq; habere vires, ne Andromachi sententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum suaderem.

Chalcanthum.

Amomum.

AMOMUM quod legitimum sit hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem novi Medicæ materiæ studiosum, qui illud usquam se vidisse fateretur. Ideoq; semen illud quo pro Amomo perperam quidam utuntur Pharmacopœi, de quo etiam plura diximus in commentariis nostris in Dioscoridem, omnino a medicorum usu fuerit abdicandum. Præstabit itaque Amomi loco Caryophyllos substituere, quod Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adstringant & exiccent. Sunt qui codicem de substitutis medicamentis Galeno ascriptum sequuti, Acorum pro Amomo suadeant supponendum, quorum opinio minime improbanda videtur, quum Acori radix, quam seplasiæ falso Calamum odoratum vocant, & odorata sit & acris, ac præter id, adstringat sicc[illegible]. Quinimo etiam sit hæc legitima sententia Galeni libro sexto simplicium medicamentorum ubi scriptum reliquit Amomum Acoro similem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos rejicerem, quippe qui longe magis præstare videantur, & [illegible] omnes facultates habeant. Fuchsius libro de componendis medicamentis, ubi simplicia, quæ in Theriacam veniunt, expendit, quum eo pervenit, ubi racemosi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accusat his verbis. Botryos Græce βότρυς. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Compositionem tradidit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo, de antidotis uvæ convertit. Alii omnes & cumeis Cordus, racemosi. [illegible] vocem, cum Amomi dictione conjungentes, quasi vero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: Quod certe Dioscorides non [illegible] sed [illegible] appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interjectum comma erunt, hoc nimirum modo [illegible], [illegible], ut nos convertimus, ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo & Botry. Vera esse, quæ affirmamus, adeoque locum hunc Andromachi esse legendum & sic interpretandum unus Nicolaus Myrepsicus abunde docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi scriptum reliquit. [illegible], id est, Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neque est, ut quispiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per [illegible] ut sæpe alias & hic Nardum Gallicam intellexisse. Nam quum ejus paulo post in hac compositione fiat mentio, non potest nec etiam debet hic repeti. Celticam autem rectissime Nicolaus Botryn nominat, quod copiose in Gallia præsertim juxta Lutetiam proveniat, atque hinc est, quod Ruellius hanc herbam Parisiensibus matronis melius, quam Seplasiariis notam scribat, quod scilicet odoris gratia vestimentis, pannis & linteis curiose interponant, ut hinc odoris suavitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palam est, sibi persuasisse Fuchsium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbam, cujus meminit Dioscorides libro tertio. Nos vero a Fuchsio viro alioqui clarissimo, hac in re prorsus dissentimus, & ipsum tantum hallucinatum putamus. Siquidem junior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in solutam transtulit orationem, hujus stirpis nusquam meminit, sed Amomi tantum simpliciter. Nec etiam Damocrates, qui post ipsum hoc quoque è viperis Antidotum carmine descripsit. Præterea libro primo de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter descriptam recitat Galenus, ubi sane nulla Botryos fit mentio. Adhæc, ubi Galenus singulatim simplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quod sciverim legerimq;) nunquam inter ea recenset, nec ejus quoque alias meminit: Quin nec ubi Theriacam ad Pamphilianum scribit Botrym admiscet, neq; Gallicam, neque Græcam. Præter id Paulus & Actuarius qui ex Andromacho, vel fortasse Galeno transcribunt Botrym, haudquaquam admiscent, quum tamen Græci fuerint, & proprii sermonis periti. Cæterum Avicenna, Serapion & alii si qui sunt Arabes, suis in Theriacis Botrym nusquam enumerant. Quo fit, ut Fuchsio hac in sententia adstipulandum non sit, quum in tam manifesto versetur errore. Nec obstat, quod Nicolaus Myrepsicus, ut ipse refert, in sua Theriaca, primo statim loco descripta Botrym habeat Gallicam: quandoquidem (ut Fuchsius ipse, qui Nicolai codicem vertit, millies testatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum scatet mendis. Fieri enim facile potuit, ut Nicolaus Græci sermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum nec Fuchsius intelligit, vel quod scriptorum negligentia, vel Authoris fortasse imperitia, hoc loco depravatus sit codex. Verum erroris causam potius in Nicolaum quam in scriptores rejiciendam putaverim, quod is in eundem lapsum etiam inciderit in altera Hedychroi compositione, ubi statim post Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarumque indicia, quod plura etiam admiscet medicamenta, quam exposcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluviatiles Cancros, Clematidem, Ervum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi sententiam addidit Nicolaus. Quibus palam est Theriacam hanc adulterinam esse & non Andromachi, sed Nicolai. Qui tamen ubi secundo aliam ex Andromacho describit Theriacam, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterum ridiculum sane fuerit Nicolai lapsum fulcire Ruellii authoritate, qui tot annorum centenis post Nicolaum claruit: ipse autem quum esset Gallus, nec alibi unquam rei herbariæ operam dedisset, quam in Gallia, recte de Gallica Botry scripsit, quod alia fortasse, quam Gallica non perlustraverit loca, quemadmodum Fuchsius de Germanica, nos vero de Italica scripsimus. His itaq; rationibus, ac tantorum præclarissimorum virorum testimoniis palam fit, præstantissimos illos Galeni interpretes, quod racemosum, seu racemiferum Amomum habent, nullo errore fuisse ductos, & perperam a Fuchsio esse impugnatos. Qui si negabit Amomum racemiferam esse plantam, ut annuere videtur, id quoque esse falsum facile constabit. Siquidem Dioscor. in Amomi cap. statim occursu sibi habet: [illegible]: id est, Amomum exiguus frutex est, ex ligno se convolvens in racemi modum. Et paulo inferius, ubi

Caryophyllos Amomi loco substituendos esse.

Acorum legitime pro Amomo substitui posse.

Fuchsii de Amomo non satis ponderata opinio.

Opinio Fuchsii [illegible], dum Botrym Ther. addit.

Nicolai Myrepsici erratum.

Ruellius in Gallia tantum herb. studuit.

Galeni interpretes defenduntur.

Libro 10. Capite 14.

Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑπόπυρρον, μικρὸν, εὔθραυστον, βοτρυῶδες *: id est. Ponticum vero subrufum est, parvum fragile, racemosum: Item paulo infra, ubi deligendi notas affert, ita inquit* ἐκλέγου σπερμάτων πλῆρες, ἐμφερὲς βοτρυδίῳ *: id est. Eligito seminis plenum, uvæ parvæ simile. Dioscoridi subscribit Plinius lib. 12. c. 13. ubi sic inquit: Amomi uva in usu est. Indica vite labrusca, ut aliqui existimavere &c. Pretium uvæ in libras X. LX. friato vero Amomo XLVIII. Præterea libri de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi amomi fit mentio, ubi de Theriaco sale agitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse uvæ modo racemosum, & eos omnes una cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botryn herbam Theriacam addi putant, contra Gal. & Andromachi sententiam. Qui quum non ignoraverit illud esse præstantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrumque, uvæ constans, de industria racemi feri meminit, ne quis confractum, quod fraudes facile admittat admisceret: Id enim (ut inquit Plinius) integro longe minus æstimabatur.*

Phu.

Cubebas vulgares esse Carpesium

PHU omnibus notum ubique fere locorum provenit. Pontico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus. Præstabit itaque nostrate uti nempe majori. Cæterum si Carpesium esset ad manus, fœlicissime pro Phu suppeditari posset. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ passim in Myropoliis habentur, esse Carpesium. quippe quod Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neque bacca, neque Corimbus, sed festuca quædam, vel caulis vel fortasse radicis, ut alibi posteritatis memoriæ commendavimus.

Carpobalsamum.

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsii opinione explosa Leucoii radicē supponit.

CARPOBALSAMUM verum hactenus mihi videre non licuit: namque id quo passim Seplasiarii utuntur, adulterinum est, ideoque in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: præstabit tamen ejus vice Cubebas, quæ passim in Myropoliis habentur substituere. Si enim Cubebas mandas, dentibusque conficias, fervorem sane non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balsami fructu (ut ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo astipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Compositione aurea Alexandrina, Leucoii radicem supponendam præcipit, quæ tamen radix si recte expendas, nullam, quæ illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec fervens ore, nec ulla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possum, quin in libro illo, quem falso Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis, Leucoii radix Balsami vicem gerat. Quod tamen a peritis & rei Medicæ studiosis, non ita facile probatur: quippe, quod librum illum diligenter examinaverint, ac subinde noverint (ut inquit Sylvius præclarissimus Medicus) non esse Galeni, sed proculdubio spurium.

Librum de substitutis medicamentis non esse Galeni ostenditur.

In ipso enim statim initio Græcus codex, qui ad manus est, Galenum citat, quod firmissimum præbet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Præterea Anacardi mentionem facit, cujus nusquam meminit Galenus, nec alii priores Græci. Postremo multa supponit absurdissima, quæ, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis judicii expers dici profecto posset. Nam quid absurdius dici potest, quam pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi sylvestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamæleæ radicem, pro cervi cornu, Caprinum cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dii immortales) pro Lemnio sigillo Sandaracam pernecans medicamentum, pro Polygoni succo Erucæ semen, quod calidissimum est, & alia hujus generis detestanda plura? Quid postea stolidius, ac ineptius, quam supponere pro Chamæmelo Anthemitem, pro Elaterio sylvestris cucumeris succum, pro Opio succum papaveris, & pro lapide Pyrite lapidem ignivomum? Quomodo (Dii boni) fieri unquam potest, sic deficiat Chamæmelum, ut substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quam Elaterium. Sed proh hominum ignorantiam atque amentiam: Eo enim furoris pervenere quidam, ut sibi persuaserint Galenum tam admirandum gravissimumque, Medicæ materiæ lumen, & simplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum, has scripsisse nugas, eo fortasse tantum argumento freti, quòd hæc omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Commentariis ea accepisse fatetur. Sed dicant ii ingenue quæso, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profecto hallucinantur, quod infirmissimum (ut Aristoteles inquit) ab authoritate sit argumentum. Quippe non magno sane negotio fieri potuit, ut quis sciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par est, nisi quis fortasse stolidus Paulum sibi similem fuisse credat & hæc tam absurda stolidaque, eum non perpendisse. At si magis rationi se credere dixerint, profecto salva res est. Quippe nulla unquam erit ratio, quæ peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu sunt versati, & Pauli gravitatem expenderint, suadere possit, tam absurda tam inepta, tamque execrabilia Galeno scriptis fuisse mandata. Sed parce, mi Balthasar, si plus quam Carpobalsami examen poposcerit, digressi sumus. Nam & hæc tibi scire conveniet.

Hypericū.

HYPERICUM omnibus notum, ubique fere locorum nascitur. Italicum Galeni testimonio non longe distat a Cretico. Brasavolus autem quum falso putasset, Hypericum Dioscoridi flore esse albo, scribit nostras hoc non esse legitimum. Sed qua ratione is delusus fuerit, sat alias dictum est.

Acatia.

Acatiæ loco quid supponendum?

ACATIA Legitima destituimur. Seplasiarii autem supponunt succum è sylvestribus prunis expressum, & in tenues quasdam placentulas insolatum. Hic Fuchsio & Cordo probatur, supponiturque Acatiæ vice. Nos vero veterum potius opinionem sequuti, quam vulgarem, una cum Dioscoride Acatiæ loco, vel Rhou folia, vel Lentisci nis foliorum succum, vel Hypocistim supponenda censemus.

GUMMI illud hic intelligo quod ab Aegyptia Spina quam Acatiam vocant emanare ajunt. Id enim declarat Andromachus quum ait.

Δάμνου τὸ μέλαν δάκρυον ἀκάνθης αἰγυπτίας *: id est. Misce atram lachrymam quam Spina remittit.*

Probatur Gummi e sylvestri Pruno, vel cotonea malo, vel ex austero Ceraso.

Ideoque, quum Lachryma hæc atro sit colore, nullo pacto censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (ut in commentariis nostris in Dioscoridem fusius scripsimus) Aegyptiæ spinæ gummi non est, sed diversarum aliarum stirpium lachryma. veruntamen quum & ipsum spisset & refrigeret, vulgari hoc utendum suaderem, idque magis probarem quod ex sylvestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Ceraso fluxerit.

Cardamomū duplex.

CARDAMOMUM omne genus, quo antiqui Græci utebantur, jam diu defecit. Placet tamen id supponi debere, quo passim utuntur Seplasiarii. Atqui quum Seplasiarii majus & minus Cardamomum habeant, majus semper putarim suppeditandum. Siquidem hoc non solum odore & acredine præstat, sed aliquid amaroris etiam resipit.

Daucum.

DAUCUM probatur Creticum, sed hac ætate (quod sciam) ad nos non convehitur. Convehi tamen non magno negotio posset, si quandoque Pharmacopœi plus insudarent comparandis legitimis medicamentis, quam

cumulan-

Digitized by Google

cumulandis pecuniis. In Cretici penuria potest supponi Italicum, vel Sylvestris Pastinacæ semen. Quandoquidem (ut Galenus scriptum reliquit) Daucum & Pastinaca parum vel fortasse nihil viribus inter se differunt. Fuchsius in libro de Compositione medicamentorum in Diasatyrii compositione. Creticum Daucum sola radice ad usum Medicum præstare censet. Cætera vero Dauci genera semine tantum. Cæterum dissidet ab eo Dioscorides. Quippe is, tametsi, postquam de omnium generum semine ejusque viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorum injurias: nusquam tamen Cretici Dauci semen supervacuum esse dixit. Dioscoridi subscribit Galenus. Siquidem is variis locis in libro de Compositione medicamentorum secundum locos, Dauci Cretici semen medicamentis admiscet. Id quod etiam expetit Theriaca. Namque semine tantum hic opus est, ut ipsemet Galenus præcipit, non radice.

Dauci locô quid suppo- nendum?

Fuchsii opinio impro- bata.

G A L B A N U M *non omnibus in Myropoliis syncerum reperitur, quapropter scrutinio opus est. Eligatur itaque cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, minime lignosum, gravi odore, seminis & ferulæ nonnihil retinens adjectum, & quod neque valde humidum, nec nimis aridum fuerit.*

Galbani optimi notæ.

S A G A P E N U M *quod synceri faciem præbeat, non ita facile inventu crediderim. Scio tamen reperiri legitimum sed rarum. Eligito pellucens, fulvo forinsecus colore, intus vero albo, & gustu acri. quod enim tale fuerit, syncerissimum erit, sin minus, imposturis vitiatum.*

Optimi Sagapeni notæ.

O P O P A N A X *quod omnes legitimi notas præ se ferat, facile quis sibi comparare poterit, qui simpl. med. fuerit peritus. Syncerum interne albicat, aut subfulvescit, foris vero ad Croci colorem vergit. Visitur præterea leve, pingue, gravi odore & sapore quam amarissimo. Synceritatis indicium præbet, si digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admisit, non ita facile dissolvitur.*

Opopanax. Synceri Opopanacis notæ.

ASPHALTUM Judaicum esse debet ex Sodomæo lacu advectum. Præteritis nuper annis synceri in Italiâ parva fuit copia: Sed jam legitimum afferri cœpit.

Asphaltum Judaicum.

C A S T O R E U M *rarum reperiri solet in Italia, quod fraudem aliquam non admiserit. Selectissimum ex Pannonia, Austria, Styria, ac etiam Bohemia, consequi quis posset. In Pannonia enim & Austria Danubius multos alit Castores, in Stiria vero Dravus, & in Bohemia Albis, qui inde permeat ad Saxones.*

Castoreum.

C E N T A U R I U M *tenue appellat Andromachus junior. quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba est vulgo nota, & passim ubique fere proveniens. usus est florescentis coma.*

Centaurium minus.

A R I S T O L O C H I A *tenuis mea sane sententia ea est quam Clematitem appellant, ut fusius diximus in Commentariis nostris in Dioscoridem. Sola hæc [illegible] Dioscoridi appellatur. & (ut Plinius scribit) cæteris præstantior est. Sed quum ea destituamur, longa vel rotunda recte supponi potest, utraque enim venenis adversatur.*

Aristolochia tenuis.

M E L *Galeno probatur, quod in Græcia provenit, nempe Atticum ex Hymetto monte & omne fere aliud quod in adjacentibus colligitur locis: nihil tamen hoc impedit. quum in aliis etiam regionibus mel præstantissimum reperiri possit, ut ipsemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & aliis quibusdam Ægei maris insulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas ostendit. Sunt etiam in Italia loca quædam ac pariter in Sicilia, ubi præstantissimum habetur. Quo fit ut cujusvis loci mel sumi possit, si tamen notas omnes admiserit. quæ selectissimi mellis indicium præbent. Eligatur itaque bimum. Hoc enim vetustiore, ac etiam recentiore, longe præstantius est. Ideoque aberrant, qui putant vetustate mel fieri optimum: amarescit enim (ut Galenus inquit) quod veterascit, & ingratum gustui redditur. Sit præterea odoratum, sapore dulcissimum, atque etiam acre, colore pallidum vel flavum, crassum substantia non sit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quam par sit, sed sibi ipsi unitum, & tanto præditum lentore, ut si rude, vel digito auferatur visci modo fere in longum trahatur antequam secedat. Tale enim quod fuerit, præstantissimum dici poterit.*

Mel quod optimum?

Mel quod eligendum.

Mel vetustate amarescit.

V I N U M *eligatur odoratum, & quod firmissimum esse experientia compertum est. Aquosum autem & viribus imbecille, facile acescens, & quod vetustate amarorem contraxit, omnino fuerit vitandum. In summa (ut Galenus inquit) Vinum id generosissimum est quod tenui pellucidaque substantia visitur. colore aureo, odoratum, quodque multam aquæ mixturam exposcit. Nam hujusmodi vina firmissima sunt, & Antidotis utiliter admiscentur. Quo fit ut Pucinum, Vipacum & alia hujuscemodi vina, quæ circa Japidiam proveniunt ad Antidota conficienda semper aptissima putaverim. De his plura dicta sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem. Cæterum si Creticum vinum, quod fraudem non admiserit, sit ad manus, eo sane præstantius non invenies. Est enim hoc vinorum omnium non solum odoratissimum, sed præstantissimum etiam ad roborandas in universum omnes corporis vires.*

Vinum quod optimum?

Vina quæ circa Japidiam proveniunt optima.

Creticum vinum omnium optimum.

V I P E R E I *pastilli, de quibus fusius superius dictum est, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ quibus à maribus dignoscantur notis, facile quis dignoscere poterit, ex libro de Theriaca ad Pisonem, quem Galeno adscribunt: Ibi enim ita scriptum reperitur. Viperæ fœminæ subrufæ sunt & perquam agiles cervice elata. oculis subrubentibus inverecundis, atque intus, feris, in caput latius, quam mares. quem etiam excedunt universa corporis mole, earum [illegible] excernens meatus suum propius Caudam obtinet situm. Mari duo tantum insunt Canini dentes, fœminæ vero plures. Id quod Nicandro libri illius author acceptum referre potest: Nam is ita scribit:*

Viperei pastilli.

Viperarum fœminarum notæ.

[illegible]

Hoc est soluta oratione. Masculi quidem supra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes, at plures semper fœminæ insunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eadem sint dissecanda, coquenda ac paranda, quinetiam & Pastilli ex eis conficiendi. diffusius recitavit Galenus libr. 1. de Antidotis his verbis: Viperas, non ut aliqui faciunt æstate media, neque statim ubi cavernas egressæ fuerint venari convenit. Æstate siquidem earum carnes sitim excitant, statimque ab egressu frigidæ, siccæ & extenuatæ sunt. Opportunum itaque tempus est, quod iis medium intercedit, quodque Andromachus ipse significavit: id est, Vere quidem finiente, nondum tamen æstate incipiente: vel si ver quo ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo post Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes sunt rejicere oportet, aliarum vero caput & caudas abscindere, quæ partes venenatæ plures esse videntur & duras paucasque carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, si id quod utrinque amputabimus, quatuor digitorum mensuram non excedat. His peractis reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleque detracta, aquis primo abluendum atque in vas fictile conjiciendum est. Deinde aqua pura super infusa & Anethum, quod tunc viget, injectum olla, ut coquatur prunas subjicientes, vel arida ligna, quæ quod fumum non edant, [illegible] Græci vocant, vel quod

Viperas quo tempore venandum?

Viperarum præparatio.

melius

melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem si suo tempore viperas ceperis tantillum immittere oportet: sin æstate jam incipiente, nihil. Omittere insuper eas convenit, quæ maritima loca, quave in aliqua salsa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ hujusmodi viperas acceperit, sitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctæ fuerint, ac si quis ipsas comedere vellet, ab jure primum eximemus, deinde earum carnes ita à spinis avellemus, ut spinam aliquam non accipiamus, avulsas carnes conteremus, iis deinde panis ex purissima farina confecti optimeq; siccati, qui præcipue & bene fermentatus sit & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscebimus. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis, hanc mensuram servandam præcipiunt, ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit. Alii, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego vero quandoq; quartam, quandoq; quintam panis imposui. Cæterum nisi bene coctus fuerit, periculum aliquod acoris imminet medicamento. Melius est igitur panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori exiccasse. Verum quum

Pastillorum viperinorũ apparatus.

viperas & panem conjunxeris diligenterq; adeo subegeris, ut nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint, nam crassi cum difficulter siccescere soleant & carnem putrescere sinunt: quamobrem panem quoq; ante siccatum torrere satius est, & non quemadmodum ante nos qui Cæsari Theriacam faciebant, viperarum jure maceratum: quam rem ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exacte jam subactis admiscere. Citius namq; pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum acceperunt. Si tamen cella, in qua pastillos arefacies in superiori domus parte ad meridiem conversa, vel saltem ad Septentrionem non respiciat, ut Solis radios tota pene die accipiat. Tales enim in loco commode siccescant statim à compositione ibi collocati, quo solares radii pervenire non possunt. Frequenter autem ipsas convertere opus erit ut æqualiter utraq; ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescant. Postea vero quam exiccati fuerint maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longius, quam prius à Solis radiis, sæpeq; denuo convertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad summum dies: deinde

Pastilli viperei quibus in vasis recondẽdi.

post hoc tempus, donec Theriacam conficere volueris recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro siquidem & auro nihil fraudulenter admisceri potest, stannum autem plumbo adulteratur, quod vitare conveniet, non solùm in hac antidoto, sed in quibuscunq; aliis medicinis quemadmodum si purum non fuerit. Cæterum longe melius est haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis uti. Quanquam non multum detrimenti capiunt etiam si peracto anno atq; etiam multo post eis utaris. Recte namq; principio siccati ad tertium quartumq; annum integre perseverant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde pulvisculus quidam, qui ipsis obnasci atq; obduci consuevit, mundis linteolis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiam si multum temporis intercesserit non inutiles esse. Hactenus Gal. Fuchsius lib. de composit.

Fuchsii opinio explosa Opobalsamum addentis.

medicament. vipereis pastillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptam refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non possis Fuchsium non mirari, quòd non solùm præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quòd etiam medicamentum addiderit, quo jam penitus diu destituimur.

Scillini pastilli.

Pancratiũ.

SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Ervi farina conficiuntur, sed nos quum veram non habeamus Scillam (ut in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus) Pancratium accipimus, nempe Cæpe illud, quod Seplasiæ omnes legitimam Scillam esse putant. Verum quum admodum parum inter se differant Pancratium & Scilla, ea sane Scillæ loco tuto uti possumus. Cæterum legitimum Ervum non ita facile omnes habent Seplasiæ, nec etiam omnes, qui se rei herbariæ peritos putant, legitimum novere. Quapropter omnimodam navent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, ut verum sibi comparent.

Scillinorũ pastillorum parandorũ ratio.

Id enim facile assequentur, quum jam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio sic habet. Scillam principio succulentam accipies cujus folia penitus jam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest acquisite confectam. Ipsam postea multo calidoq; cineri subjectam non prius extrahas quoadusq; circumposita pulticula crusta fiat. Quod si ubi hæc agis furnus aliquis adsit, una cum pane Scillam illuc inferre potes, inde quum obducta puls jam exaruerit ipsam extrahes, & conteres. Satis assam vero Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Ubi vero Scillam diligenter attriveris, candidam Ervi farinam admisce, nam quæ candida non est, amara supra modum esse consuevit. Cognitum autem unicuiq; existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligenter eam lævigare. Scilla vero sesquipondere farinam superet opus est: dico autem sesquipondere, ut si duas farinæ sumas, Scillæ tres accipias partes. Postremo simul atq; rotulas tenues ex hac mixtura conformaveris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum vipereorum ad meridiem vergente repones: quas tamen non in Solis radiis collocabis. Verum sicut de pastillis viperæ dictum est, ita de his quoq; cætera perage.

Hedychroum.

HEDYCHROUM (ut Gal. inquit) quomodo parari deceret, neq; Andromachus docuit, neq; complures alii, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeo ut Medicus quidam Romæ Galen. ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsamq; ex sola librorum lectione se compositurum confidebat, ab unguentariis Hedychrum peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentum. Cæterum postea factum est, ut Gal. diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiit in lucem. Sed mirum sane videtur, quod omnes Græci, qui post Galen. claruerunt, nempe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicol. Myrepsicus

Pauli, Aetii Actuarii & Myrepsici erratum.

à Galeno aberraverint. Siquidem Paulus Opobalsamum non habet, sed Carpobalsamum, & præter Gal. sententiam Rhoem etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admiscet. Præterea Actuarius exacte recteq; describeret, nisi Nardum majori pondere, quam par sit imponeret. Postremo Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi compositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera vero Rhabarbarum ex Avicenna fortasse, & Botrym pro Maro, ac calamo continet, quin etiam Rhaponticum præter omnium sententiam. Cæterum non deest suspitio, quin hic codex scateat mendis. Siquidem, ubi Galen. Phu

Nicolai locus restitutus.

pontici meminit, Nicolaus habet Phu simpliciter, & statim ab ipso Phu Rhei pontici, quo fit, ut fuerit suspicandum Rhei particulam illuc illegitime accessisse. Is enim quisquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi suspicandum videtur) quum fortasse ignoraret particulam Pontici cum Phu esse copulandam, Rhei particulam interposuit, tanquam is qui sibi persuaserit, esse id à scriptoribus prætermissum. Sed hoc non animadvertit Fuchsius.

Adhuc

Adhæc palam fit, Nicolai Græci sermonis imperitia, quod post Amomum statim addidit Botrym. Nam quum hoc loco sicut in Theriaca (ut fusius superius diximus in Amomi examine) in Græcorum authorum libris ἀμώμου βότρυς scriptum reperisset Nicolaus, nescivissetq; Amomum, racemiferam esse plantam, perperam βότρυν ab Amomo disjunxit, & aliud per se medicamentum, nempe Botrym designare sibi persuasit. Id quod Fuchsium etiam in errorem vocavit. Porro Arabes Hedychroum trochiscos Alindaracon appellant. Verum & ipsi in quam pluribus aberravere, descivereq; ab Andromachi & Galeni placitis. Quamobrem Galenum tantum consulere oportet, & ei per omnia subscribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni sententia hoc modo. HABET Hedychroum, Aspalathi, Asari, Amaracíq; cujusq; drachmas duas, Calami odorati, Junci rotundi odorati, Costi, Phu pontici, Cinnamomi, Opobalsami, Xylobalsami, cujusq; drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Casiæ, Myrrhæ, Croci, cujusq; drachmas sex, Amomi drachmas duodecim, Mastiches drachmam unam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & deinde formentur pastilli, qui demum siccari debent, ut de vipereis & Scilliticis dictum est. Reliquum est, ut de quibusdam medicamentis, quæ in hujusce magmatis compositionem admittuntur, tibi nostram exponamus censuram.

Hedychroi genuina parandi ratio.

Aspalathus.

ASPALATHUS Dioscoridis testimonio nascitur in Istro, & Rhodiorum Insula, quinetiam in Creta, ut alii scribunt. Quo fit, ut non magno negotio inde afferri posset, si tamen juvandæ Reipublicæ magis in hominibus invalesceret ardor, quam augendæ pecuniæ. Quum autem eo nunc destituamur, non displicet eorum opinio, qui pro Aspalatho supponunt Viticis semen, quod non modo excalfaciat & siccet Aspalathi modo, sed quod etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallochum substitui ejus loco suadeant, quorum placitis facilius etiam subscribo.

Marum.

MARUM an legitimum habeamus, non mihi satis constat, quamvis non desunt, qui Marum illud Amaraci genus esse velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribusq; foliis provenit. Quibus non videtur omnino refragandum ut in commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius ante diximus. Quo fit, ut crediderim non longe aberrasse, qui hoc Amaraci genus pro Maro suppeditaret. Siquidem testatur Galenus, libro 1. de Antidotis, se jussisse confici Amaracinum unguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quo postea factum est, ut unguentum illud tametsi minus odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioscorides scribit, Marum vires habere Sysimbrii consimiles, quapropter poterit quispiam etiam ejus loco Sysimbrio uti, cui non placeat Amaracum addere.

Calamus odoratus.

CALAMUM ODORATUM non eam esse radicem, qua sub calami odorati nomine utuntur Seplasiarii, adeo validissimis argumentis docuimus in Commentariis nostris in Dioscoridem, ut nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Cæterum, quum ego jam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medicamentis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Calamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quum tractu temporis diligentius accuratiusq; rem expendissem, reperissemq; scatere librum illum absurdissimis, ineptissimisque documentis quamplurimis (ut in præcedentibus dictum est) in aliam venire sententiam postea coactus sum. Quamobrem minime quidem recte factum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est, arboreum Muscum, quum, huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantum insit facultas: Calamo vero contraria: quippe, qui & menses ciet, & urinas, & aqua subter cutem opem mirificam ferat. Quid autem ejus vice suppeditari posit, ex veterum testimoniis mihi non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substituunt: Non ea propter, quod velim hoc esse verum Calamum odoratum, sed quoniam Acorum non solum odorato Calamo vires obtineat pares, sed quod etiam venenis resistat. Nec alia sane ratione factum putaverim, ut Acorum in Calami odorati locum receptum sit, tum a Medicis, tum à Pharmacopœis, quàm, quod quum priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorum semper ejus loco suppeditarent. Quo postea facile factum est, ut se totum in Calamum commutaverit. Præterea si quis radicem expendat, quam ob odoris præstantiam Angelicam vocant, fortasse non difficilius licebit eam in Calami odorati locum substituere. Ciet enim urinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute laborantibus, & (ut sexcentis constat experimentis) adversatur venenis, & venenosorum animalium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiam qui Melanthii semen proponant, quorum opinionem etiam non improbamus: sed magis priora placent.

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

Angelicæ vires.

Sphagnum.

Xylobalsamum. Cubebæ.

XYLOBALSAMUM quod in Myropoliis habetur, adulterinum est, & ex Myrto (mea sententia) decerptum. Verum quum lignum seminis vires habeat, Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse diximus. Adhæc recte quoq; factum crediderim, si quis flavum Santalum substitueret, vel Caryophyllorum pediculos, hoc Itali vulgo vocatos Fusti di Garoffani.

Ratio miscendorum medicamentorum quæ in Theriacã veniunt.

RESTAT modo dicendum, quo ordine, quave ratione Theriaca recte probeq; parari debeat, quum ad manus fuerint omnia, quibus præstantissima hæc Antidotus parari solet. Id enim facile assequemur, si Galenum consulamus. Quippe is lib. 1. de Antidotis Theriacæ compositionem nos docet his verbis. Primum itaq; dissolvenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempe Myrrha & Crocus; si tamen ita facere tutius tibi visum fuerit, nec ipsum, quia humidus sit contundere. Succi autem omnes ideo vino macerantur, ut & dissolvi queant & facilius lævigari, Sagapeni dico, Panaces, Papaverisq;, cujus liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quum humida tibi visa fuerit, nec ad contundendum facilis, Hypocistidis item & radicis dulcis succus. Thlaspis autem, & Napi semina primo quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium una cum aliis contundendis ipse quoq; conjiciebam. Inde vero quum ipsa pilæ concavitati adhærere ob tenacitatem sedulus animadvertissem, melius esse duxi sola in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare, quoad exacte dissolverentur, dissolutaq; postmodum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur ac diluuntur, admiscere. Thus quoq; per se solum in mortario seorsim leviter comminuere satius est, ne in placentam [illegible], tum ubi comminueris & excusseris promptum habere, quo reliquis vino maceratis, cùm placuerit ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure lævigare necesse est. Hæc igitur quo diximus pacto omnia præparentur, atq; humida quidem ex vino dissolvantur, sicca vero in pulverem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt, Resinam Terebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tum Styracem, & Galbanum [illegible] pistillo ferreo [illegible], Melleq; crudi paulisper instillabis,

hæc simul atq; effuderis, & manibus complanaveris, mellis aliquantulum, Resinæ quoq; liquefactæ affundes atq; ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nondum mel admiscere, sed adaperto vase, quod aquæ innatat, ut elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adjicies, & commiscebis, quousq; spissa esse satis videantur. Atque ita paulo post in mortarium magno cochleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robustusq; aliquis homo tunc ipsa commisceat. Ac postea, quam bene inter se commixta, atq; in unum corpus redacta fuerint, densaq; jam quodammodo videri cœperint, mellis moderate decocti, & proculdubio despumati partem quandam superimmittes, postea contusarum medicinarum portionem quandam, deinde rursus mel inseres: postea liquefacta sed tepida infundes. Postremo quicquid pulveris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaq; tudecula commiscendo: cum vero tudeculæ ductu in mortario omnia cojerint, tum in pilam transferenda sunt, atq; ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum vero subinde Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, neve difficulter se inde ab attollentibus resistat. Ut igitur opus expedite procedat, imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter inungere conveniet, atq; Opobalsamum hac una in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citius in ūnum corpus simplicia coeunt, dumq; hoc facimus, pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinque dies rursus in Sole ipsam eodem modo commiscebimus, eandemq; sex septemve dierum spatio interjecto, iterum atque deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem compleantur. Hactenus quæcunque conscripsimus ad Theriacæ vim augendam pertinent, quæ vero mox subjungam ad colorem. Danda namq; est opera, ut nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciam, quisquis tamen hunc colorem non consequitur, irridetur, quanquam nulla coloris qualitate medicamenti vis imminuetur. Nigra vero Theriaca non erit, si Chalcitis flava luteave, dum uritur evaserit: Chalcitis enim particula quantumvis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoq; in re frustretur, iis quæ dicam mentem adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capias, multo plures assare conveniet hoc modo. Conjice in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta, postea succensis carbonibus, ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cumq; liquefactam videris Chalcitim, ac quæ levissima & spumosa pars ejus est innatare, statim ollam ab igne amove humiq; colloca, nec ut aliquando solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis, mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flavusq; color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in umbra donec frigeat omittenda. Hinc postea id solummodo capies, quod superne spumeum fuerit, quodq; neq; luteum, neq; flavum, neq; pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum ejus, quod probaveris accipe atq; comminue, & num quis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones, Talem namq; Chalcitim exiguam invenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendamq; Theriacam requirebantur, omnia jam absolvimus. Hactenus Galenus.

Color Theriacæ niger unde.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS.
Jacobo Antonio Cortuso Patritio Patavino,
S. P. D.

Agitur de quibusdam plantis à Cortuso Matthiolo transmissis.

Tuis literis ubique humanitate, & benevolentia refertis, quibus ad me rescripseras, nihil hactenus respondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam ut referta suavissimis plantarum, ac florum odoribus, ita sane jucundissima mihi fuerunt, spatiabor itaque nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi sese offert, est.

Gingidiũ.

GINGIDII integra planta, quæ quo perfectior altera, quam prius ad me miseras, eo gratior mihi est. Nihil enim imperfectum, mutilumq;, ingenii hominis desiderium explere potest. In priore altera nil aliud videri poterat, quàm foliorum, & caulium facies. Jam nunc video genuinum Gingidium non esse Cherophyllum, ut mea semper fuit sententia contra Fuchsii & Ruellii opinionem.

Cherophyllum. Medium.

VIOLAS Marianas Dodonei, legitimum esse Medium jam facile consentiam, cum nasci eas inter saxa tuo ipsius testimonio factus sim certior. Semen quod mittis terræ committam ad finem Autumni, & posthac observabo diligenter quam diu latitet anteaquam germinet.

Scamoniũ.

SCAMONIUM quod antea miseras, è Syria (ut putaram) esse allatum; quam libenter audio, sed ejus flores, quos una, cum aliis plantis ad me te transmisisse scribis, nondum ad manus meas pervenerunt. Dolerem sane si aliquo impedimento alicubi detinerentur, quo ad me deferri nequirent.

Thlaspi.

QUOTQUOT Thlaspi tibi sunt genera, septem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus posthac naturam, quod in fingendo Thlaspi tanta artificii varietate uti voluerit.

Periploca.

PERIPLOCAE repentis historiam perquam diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria transferre decrevi. Sed gratissimum mihi feceris, si unam, vel alteram ejus siliquam ad me transmiseris.

Smyrnium

SMYRNII Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sane ne quispiam in itinere eam nobis abstulerit: quod sciam non deesse nostris laboribus invidentes, qui nostrarum plantarum furtis invigilant. Semen quod à te missum habeo, suo tempore feram, quanquam in Bohemico solo raro peregrina proveniant, quæ uno, vel altero anno non degenerent.

Veneficum Scolopendrium.

DE VENEFICO Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea, quæ petieram, respondes: cum tamen pollicearis, id alias te facturum, expectabo donec major mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.

Marum legitimum.

PULCHERRIMAM, ac rarissimam plantam, quam Arabs ille infidelis perperam Symphytum petræum vocabat, omnino tecum sentio, legitimum esse Marum. Habet enim omnes Mari notas adeo perspicuas,

ut

Digitized by Google

ut Tireſia cacior fuerit, qui hanc non agnoſcat eſſe Marum. Folia illi ſunt Amaraco candidiora, & flores Origano ſimiles. Primo guſtatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris ſequitur ſapor: qui tamen (ut Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc ſtirpis imaginem gratiſsimam futuram cenſeo omnibus rei herbariæ ſtudioſis. Noſcent enim poſthac quantum facie Marum ab Amaraco diſtet.

Cytiſus.

IMAGO quam à Maranta Cytiſo delineatam eſſe ſcribis, videtur genuini Cytiſi faciem non ineleganter referre: ſi tamen è ſolo ramuſculo integram plantam judicare liceat. Hic cùm accedat etiam Marantæ teſtimonium, qui Cytiſum à ſe inventum diligentiſsime deſcribit, facile adducor ad credendum, ſtirpem hanc genuinum eſſe Cytiſum. Velim autem, ut ſi ab Aegidio Cumano nobiliſsimo viro Cytiſi illius ramuſculum non nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cum enim tuis literis factus ſim certior, me plurimum amari ab illo (qua ſua eſt humanitas) non dubito, quin hujuſce rei me compotem facturus ſit.

Rhabarbarum.

NON parum ſane placet intellexiſſe Rhabarbari hiſtoriam, quam una cum ejus icone antea ad me miſiſti, à Joanne Baptiſta Ramuſio in lucem editam, homine meo quidem judicio integerrimo, docto, & omni genere virtutum claro. Placuit mihi ſemper admodum Ramuſi ingenium. Nam ad virtutem tantum à natura factus mihi ſemper viſus eſt. Ille primus Salviam mihi videndam obtulit gallas ferentem, tuæ ad me miſſæ ſimilem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus eſt antiquorum, qui meminerit.

Salviam gallas proferre.

Piſtacium.

PISTACII è tuo viridario ramuſculum, eam ob cauſam ad me miſſum exiſtimo, quod à Maranta fortaſſe excitatus, tibi non placeret Piſtacii imago, quæ in priori Commentariorum noſtrorum editione pictoris cujuſdam infidelitate minus recte appicta conſpicitur. Verum ſi Commentaria noſtra poſtremo edita is diligentius inſpexiſſet, non fuiſſet illi opus emendare, quæ nos multo antea tempore emendavimus: nec tibi hujuſce ſuſcipiendi laboris cauſam dediſſet.

Irionis plures haberi ſpecies.

PLURES eſſe Irionis ſpecies jam diu animadverto. Nam & tua hæc planta Irionum generi notis omnibus correſpondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non deſint blaterones, qui eam damnent. Folio enim Erucæ ſylveſtris, cauliculis lentis, floribus luteis, ſiliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, ſemine Naſturtii exiguo, urentis guſtus, nec alibi naſcitur quam juxta urbes, rudera & hortos, quæ omnia ſuo Irioni reddidit Dioſcorides. Tua majoribus conſpicitur ſiliquis, grandiore ſemine refertis, quo fit, ut cenſeam meam fœminam, tuam marem eſſe Irionem vel è contra fortaſſe.

Elichryſum.

NIHIL dubito quin planta cujus ego imaginem dedi, legitimum ſit Elichryſum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibuſdam diverſum, quod etiam ſæpe hic in Bohemia vidi, Creticum vero nunc primum tua liberalitate agnoſco.

Pimpinella major.

MAJORI Pimpinella noſtrate, quam quidam Sanguiſorbam vocant, ubiq; hic prata referta ſunt: quemadmodum & in Ungaria, ubi copioſiſsimum naſci vidimus.

Melilotum.

NE dubita quin MELILOTUM tuum, legitimum ſit. Nam præter id, quod ejus notæ omnes legitimo correſpondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum eſt.

Cauda vulpina.

CAUDAM Vulpinam, Græcis Ἀλωπέκουρον vocatam, è Lagopi eſſe genere tecum ſentio. Sed an hæc Ἀλωπέκουρος ſit, de qua meminit Plin. lib. 21. cap. 11. non ita facile aſſeram, niſi ejus folia perpetuo vireſcere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna ſunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda ſit anceps quidem ſum: cum is inter eaſdem plantas Heliotropium habeat, cujus planta circa finem Autumni emoritur, nec citius repullulat, quam media æſtate.

Plinii erratum.

Sempervivum magnum.

MAGNI illius ſempervivi imaginem, cujus plantam Corcyra iſtuc tranſmiſſam eſſe ſcribis, magna cum admiratione ſum contemplatus ob rei novitatem. Juſsi in lignea tabella perquam diligenter eam delineari à peritiſsimo pictore, ut exciſa edatur in lucem.

Dactyli Palmæ Elate.

DACTYLOS ſuis racemis hærentes, una cum eorum involucro, quod Palmam Elaten vocant, à clariſsimo Faloppio accepi ſuperioribus diebus, quibus nihil mihi gratius eſſe poterat. Quo tempore eaſdem imagines cum tuis literis mihi etiam ſunt allatæ. Placent quidem icones ad amuſsim appictæ, ſed longe magis Elate ipſa ſicca, & Dactyli ſuis racemis hærentes. Debeo Faloppio non ſolum de hoc munere plurimum, ſed quod etiam Muſæ ſummitatem una cum fructibus & icone ad me tranſmiſerit: quinetiam & Mixæ ramuſculum, hærentibus adhuc Sebeſtenis. Hæc enim tam rara, tamq; paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longe ſunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium ſtudioſorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit unquam, quod non voluerim commune eſſe omnibus. Elates hiſtoria quam deſcribis, gratiſsima mihi eſt, quod una cum imagine Commentariis meis plurimum ſplendoris addere poſſit.

Muſæ imago Mixa.

Smilax glandifera.

ARBORIS ramum, quem Smilacis eſſe cenſes, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophraſtus, adeo deſcriptioni correſpondet, ut facile conſentirem è genuina Smilacis arbore eſſe reſciſſum, ſi glandes haberet. At quia ſterilis cùm ſit, cogor etiam à meipſo diſſentire.

Viſnagha è Syria.

PLANTA, quam Syri à quibus eam afferri ſcribis, Viſnagham vocant, cujusq; umbellæ feſtucis utuntur Hiſpani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiſcini dentiſcalpii vice: quod non ſolum tenaces, ſed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræſentare videntur, quam domeſtica Paſtinacæ ſpeciem. Si itaq; ab unguentariis, qui ejus umbellas Venetiis vendunt, ſemen habere poteris, facile comperies ubi ſatum enaſcetur, an ego, vel qui Meum, vel Ammi eam eſſe cenſent, rectius judicaverint.

Verbaſcum folio corniculati papaveris.

VERBASCUM folio corniculati Papaveris, de quo meminit Dioſcorides, tua tantum liberalitate nunc primum agnoſco. Placent inter cætera flores, quod in aureo meditullio purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbaſcum vidi in Japidiæ montibus, flore in univerſum purpureo à Blattaria diverſum.

Chamæleo niger.

EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuæ per omnia ſimilem accepi ſuperioribus diebus, una cum ipſa planta, ab ipſomet Maranta, una cum Muſæ icone. Verum ſi ſententiam meam ſyncere tibi narrare debeam, plura ſunt, quæ in Maranta Chamæleone deſideranda videntur: quibus cùm fuſius alias ſcribere ſtatuerim ad ipſummet Marantam, non eſt ut de ea tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumenta, quæ huic Chamæleoni non parum refragantur.

Angelicæ ſemen.

ANGELICAE radice nigra ſemen, curabo ut habeas. Naſcitur enim copioſa in noſtra Bohemiæ montibus, & in Miſnia nobis conterminia.

Glaux.

PLACUIT mirum in modum GLAUCIS hiſtoria. Cùm enim jam intelligam in Veneti maris

litore provenire hanc, folio (ut apparet) Cytisi candidiore, flore aureo, facile adducor ad credendum, quòd hæc quam misisti legitima sit Glaux.

Equiseti plures species.

EQUISETI plures, quàm duas, haberi species, nunc primum animadverto, ex hac quam à te missam inspicio. Respondet namq; Equiseti majoris descriptioni omnibus suis notis, adeo ut credam tuam hanc genuinam esse Dioscoridis Hippurim, quod radice sit lignosa, & planta vegetior ac firmior tota.

Solanum Somnificū.

CUR Somnificum Solanum appellaveris eam stirpem, mihi novam, quam antea miseras, quamq; quidam luteum Hyoscyamum rectè (meo quidem judicio) esse censent, nunc primum intelligo. Quare eos accusabo, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem in vulgarem converterunt usum.

Seriphii Absinthii examinatio.

SERIPHIUM absinthium, quod Alexandria Aegypti allatum esse scribis, pulcherrimum mihi visum est. Nam longe magis Abrotanum parvum, id est, fœminam, refert, quam Seriphium, quod ad mare in Italia provenit. Hoc enim non adeo tenuis herbula est, nec Abrotano parvo simile, quanquam sapore, odoris graveolentia, & seminis exiguitate, Seriphio correspondet. Quinetiam quod tantum in maritimis locis proveniat. Cæterum cùm tuum, hoc non solum minori Abrotano correspondeat, & pumila admodum sit planta, sed etiam in Aegypto proveniat, ubi nasci Seriphium una cum Dioscoride testatur etiam Plinius, adducor facile ut credam, id esse genuinum Seriphium Dioscoridis. Nec me ab hac amovebit opinione, quod absurdum admodum credere videatur, pro Olivaramo, tam exiguam herbam detulisse in sacris Isiacis sacerdotes, cum id tanquam addititium ex Dioscoride non transcribat Oribasius, & alia plura sint in hoc capite depravata: quædam vero ex aliis autoribus addita, quæ non ad Seriphium, sed ad Ponticum Absintium spectant. Male autem legitur in hoc capite nasci Seriphium copiosissimum in Tauro monte juxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit, qui prorsus non fuerit stupidus, quod nihil sit absurdius, quam marinum Absinthium in montibus nasci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Absinthii Pontici historia, ad Seriphium translatum est, quemadmodum & illud, quod ejus pabulo maxime pinguescant pecora. Siquidem hoc, ut Theophrastus inquit lib. 9. cap. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia scriptorum infidelitate, temeritatiq; sunt ascribenda.

Seriphii caput Dioscoridi pluribus in locis depravatum.

Centauriū Marinum.

QUOD Marinum Centaurium appellas, sunt qui marinam Anagallidem vocant. Alias hanc plantam vidi, sed tanquam ignotam neglexi: si quid ulterius scripseris de ejus facultatibus, id erit mihi gratissimum.

Gelsiminū.

GELSIMINI vulgaris fructus quem misisti, Lupino non absimilis, eo magis placuit: quo rarior habetur, nec id crederem, nisi viderem ipse, & te hujusce rei haberem autorem. Nusquam enim audivi Gelsiminum fructum ferre.

Buxus sylvestris.

SYLVESTRIS Buxus, res nova etiam mihi est, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionem fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alteri Buxo correspondeat.

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam ejus in me dicta jam calamum in eum stringere statueram, quum tamen illum se per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidem meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentissimis consiliis libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobilissimi causa, Marantæ amicitiam conservare, si tamen ille honoris mei rationem habeat, & suum recognoscat errorem. Scio quidem vos esse homines, qui famæ existimationisq; meæ rationem habeatis. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Julio Moderato, Ariminensi Pharmacopœo, S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

Burungi examinatio.

ACcepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare scribis quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, quum varia de eo sint Scriptorum opiniones, obiq; petis, ut in re hac meis te juvem consiliis. Ego vero ne videar hoc laboris potius subterfugere, quam quod putem tibi fortasse ac cæteris satisfacere posse, recusare sane non possum, ob tuam singularem erga me observantiam, quin tibi hic aperiam, quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati sunt. Varia sane ac diversa (ut rectè ad me scribis) extant de Burungi recentiorum placita. Atqui tametsi plerìq; in censendo hoc medicamento non parum laboraverint, nullum tamen reperio, qui rectè (quantum conjicere possum) exposuerit, quid Mauritanus designet Burungi, tanta est apud Arabas interpretum confusio. Siquidem Luminare majus vocatum Burungi Cubebas interpretatur, sed ejus mihi haud placet opinio, tum quod frivolis admodum nitatur rationibus, tum etiam quod rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta. Cordus deinde cujus doctrinam in componendis medicamentis omnes fere sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admiscet. Sed qua ratione, quave authoritate id fecerit, silentio præterit, quo fit, ut nec illi sit assentiendum. Monachi qui in Damascenum Commentaria edidere, etsi primo fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Burungi, Melissam tamen, vel Cubebas ejus loco sumendas suadent, quanquam & ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea ut suam tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quendam (ego hunc Sylvium crediderim) novarum interpretationum accusant, quod dixerit nosci posse Burungi Melanthium designare ex Avicenna ac Serapione, qui Nigellam habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter (ut Monachi solent) negantes affirmant Avicennam, Serapionemq; (perperam tamen) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterum hoc falsum esse convincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec aliis duabus sequentibus Burungi meminerit. Quo fit, ut non ignorantiæ tantum, sed etiam mendacii sint arguendi. Monachorum opinionem pariter & errores videtur sequutus Fuchsius vir alioqui doctissimus, tum quod & ipse Melissam imponat, tum etiam quod scriptis mandaverit Avicennam quinto canone in hujusce Antidoti descriptione Burungi etiam præter cætera meminisse, quum tamen id (ut prædiximus) sit falsum. Quandoquidem in exemplari nostro, quod est ad manum ab Andrea Bellunensi restitutum, nusquam extat Burungi mentio. Quo fit, ut non possim non

Luminaris majoris opinio explosa.

Cordi sententia improbata.

Monachorum opinio nō accepta.

Fuchsii erratum.

non mirari Fuchſium alioqui doctiſsimum, prudentiſsimumq́; virum, quin & Monachorum ſectatorem acerrimum, quod iis hic tantam adhibuerit fidem, ut eorum potius crediderit teſtimonijs, quam quod vellet tantum ſubire laboris, ut hoc loco Avicennam inſpiceret. Quod autem, nec Avicennam inſpexerit, nec legerit, id manifeſtum prebet indicium, quod ſcripſerit Anacardina deſcriptionem apud Avicennam in nullo prorſus variare ab hac, quam deſcribit Damaſcenus, ob idq́; magis hanc Avicennæ, quam Damaſceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falſum deprehenditur. Siquidem longe alia eſt Avicennæ deſcriptio, quum Spodium, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Aniſum admittat, quorum non meminit Damaſcenus. Nec è contra capiat Chepulos, Caſtoreum, Coſtum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus ſuam idem conficit Damaſcenus. Præter id cenſet idem Fuchſius Serapionis authoritate fretus Burungi, ſive Berungi Aphris, nil

10 *aliud deſignare, quam Meliſſophyllum, quod ipſe Meliſſam ſuo Arabico idiomate Bedarungie & Bedarungi vocet, & ut ſuam tueatur ſententiam, dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inſcitia eſſe omnino depravatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quum nil aliud Aphris ſit Bedarungi, quam Ocimum. Sed ipſe (quantum video) non omnia apud Arabas perluſtravit. Siquidem tametſi id ſcriptum reliquerit Avicenna, Serapio tamen Ocimum Bedarungi nuſquam appellat, ſed Berengemiſch, Berendaros & Berendarog, ut facile apud ipſum videre eſt. Raſis vero libr. 21. Continentis Badarungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Baſilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabice Baduraig. Quæ omnia facile oſtendunt, nihil ſolidi ab Aphris adeptum eſſe Fuchſium, quo recte probari poſſit Burungi eſſe Meliſſophyllum. Cæterum nec eorum argumenta probanda putaverim, qui Melanthium pro Burungi admiſceri contendunt, eo quod Avicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quum ii (ut prædiximus)*

> Ocimum, Bedarungi Aphris.

> Melanthiũ pro Burungi non ſumendum.

20 *præter nigellam alia plura habeant ſimplicia, quorum nulla Damaſceno ſit mentio. recte ſane haudquaquam affirmari poteſt, an Nigella potius, quam Cardamomum, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Aniſum, quorum ii ſpeciatim meminere, Burungi loco fuerit uſurpandum. Cæterum ut tandem meam de Burungi tibi aperiam ſententiam, putaverim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Avicenna ſecundo Canone Doronicum deſignat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Avicennæ teſtimonio. cor mirifice roborat animumq́; hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui ſe Medicum profitetur, medicamenta ea, quæ ad cordis præſtant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos. quum ſpiritus attenuent, clarioresq́; reddant, ea tamen intelligo, quæ facultate ſunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Chalcographi lapſus, qui D. in B. nimia fortaſſe manus properantia vertit, dum characteres connectebat. Namq́; ubi D. inverſum fuerit, in B. mox converſum videtur,*

30 *quo fit, ut Durungi non Burungi legi debeat.*

> Durungi non Burungi legendũ.

> Doronicũ.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Medicus, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Examinantur quedam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

40 *Paraturus Trypheram Saracenicam magnam Joannis Damaſceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Scitaragi ſive (ut quidam legunt) Sitharegi, quidve pro Origano Perſico fuerit immiſcendum, quum hactenus à nemine in hiſce conſendis medicamentis tibi fuerit ſatisfactum. Quare re non poſſum petitioni tuæ non morem gerere, tum ut cognoſcas me tuam de me confidentiam, non parvi facere. tum etiam ne ſi ſilerem, fortaſſe cenſeres Arabum medicamenta me non ita exacte exploraſſe perinde ac ea, de quibus Dioſcorides ſcripſit. Ut itaq́; de Secacul in primis meam ad te ſcribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul eſſe Eryngium, ac pariter eos (ut Manardus Ferrarienſis) qui hoc idem exiſtimant eſſe Polygonatum. Etenim Piſi folia, ut Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpuraſcentes violæ majores, ſed minores. albicantesq́;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine. & indicis longitudine. Contra verò Polygonatum, quod multo longioribus ſit radicibus. Adhæc (ut teſtatur ipſe Joannes Damaſcenus, ac pariter Serapio, ubi de Secacul, ſaccharo, vel melle aſſervando ſcribunt) ejus radices cinereo exterius cernuntur colore, ſolida intus matrice, atq́; nervoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur, quum candida admodum ſit, fragilis, & nulla intus matrice. Quod autem non ſit Eryngium, in Commentariis noſtris ſatis ſuperq́; probavimus, præſertim quum Secacul nuſquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix eſt Indica: Hoc enim teſtatur Avicenna lib. 5. ubi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ convehuntur ex India, & fit ex eis, quum ſunt recentes conditum in loco ſuo. Apud nos autem humectantur in primis in aqua calida: Quæ etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur. ubi de pluribus Sacchero, & melle aſſervandis egit. Quibus palam eſt Secacul radicem eſſe peregrinam, quæ ex India olim convehebatur. Sed quum jam diu ad nos convehi deſierit, cogimur ejus loco alio quopiam uti medicamento. Quamobrem ſuaderem ego, ut pro Secacul Paſtinacam, tum ſativam,*

> Secacul examinatio.

> Secacul radix eſt Indica.

> Loco Secacul ſupponenda Paſtinaca.

60 *tum etiam ſylveſtrem ſupponeres: quum Paſtinaca utraq́; iis fere viribus præſtet, quas ſuo Secacul aſcribunt Mauritani. Cæterum Seitaragi ſive Sithargi. ſive Sythragi (Synonyma hæc ſunt apud Arabas) plura quidem deſignare nemini fuerit ambigendum, qui ejus hiſtoriam apud Serapionem & Avicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni eſt Seitaragi quam Dioſc. Iberis ſive Lepidium, Avicenna tamen Seitaragi tria genera clariſſime explicantur, quum inquit: Et ille qui eſt Indus, ſunt fruſta ligni parva, tenuia, & cortices ſicut Caryophylli: Et ille qui eſt fructus declinat ad rubedinem, nigredinemq́;: Et Saitaragi quidem oritur in parietibus antiquis, ubi non foditur. neq́; aratur. & habet folia ſicut folia Naſturtii, & in æſtate ſunt folia plurima, quorum ſapor, & color aſſimilatur Cordumeni. Hæc ille. Quibus clare ſatis patet tria eſſe Avicennæ Seitaragi genera: quorum poſtremum nulli dubium eſt, quin legitimam Iberim deſignet. Interpretis tamen error unicuiq́; patebit, ubi legitur hanc plantam odore, & ſapore eſſe Cordumeni: Quippe non Cordumeni, ſed Cardami, id eſt,*

> Seitaragi examinat. Seitaragi triplex.

> Interpretis Avicennæ erratum.

Monachorum sententia explosa.

Nasturtii legendum est. Quæ vero medicamenta ex iis, quæ nostris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quod sciverim) recte explicavit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidere: Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quàm Indicam Casiam, veterem Avicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Avicennæ volumina restituit, libro 5. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quum in prima, tum etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliisq, nonnullis, ubi Gerardus modo Casiam simpliciter, modo Casiam Indicam vertit, Casiæ hujusce loco Arabicum nomen Saitaragi sive Sythragi restituit. Id quod fecisse eum arguit, quòd Arabicæ linguæ peritus pro certo sciverit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterum cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaragi genus, de quibus meminit Avicenna, ad nos advehatur & in Myropoliis extet: statim sese mihi censendas obtulerunt odorata festuca illa Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garoffani, &c. quin & fructus illi Caryophyllis tumidiores insipidioresq, quos Italica Seplasia Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocant.

Caryophyllorum festucæ Saitaragi primum genus. Antophylli Saitaragi secundum genus.

Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus vero secundum Saitaragi genus apud Avicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorum ita nobis appellata priori Avicennæ descriptioni, quam maxime congruere videntur, quum ait: Sunt frusta ligni parva, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verum puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quum Caryophylli cortices non sint, sed fructus, & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putaverim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parva & tenuia, odorata, tanquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium est, frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abunde reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ à Gerardo perperam (ut alia innumera) cortices sint translata, quum cortices etiam putamina appellentur.

Locus Avicennæ restitutus. Brasavoli opinio non accepta Saitaragi Carpesium censentis.

Ideoq, a Brasavolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenii dissentire cogor, quippe qui minus recte existimaverit Seitaragi primum genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens ejus proventus habeatur in Syria: Saitaragi vero primum genus Indicum sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commendatur, nec ullam cum Caryophyllis habet cognationem neq, similitudinem, sed omnia sunt illi (ut Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Avicenna de Cubebis scribens cap. 38. secundi libri, nil aliud scribat quam Carpesium, nullo sane pacto rationi consentaneum videtur, quod Saitaragi illi Carpesium designet.

Antophylli

Atq, si fructus, quos Italica Seplasia Antophyllos vocant, parumper expendamus, non sane absurdum videri debet, si hos dicemus facile esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorum genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstant, ideoq, recte Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. His itaq, rationibus mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quam Caryophyllorum festucas, sive pediculos, quod odoris sui fragrantia, & virium robore maxime hic ad rem faciant.

Origanum Persicum.

Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certi afferam in præsentia sane non habeo: nam Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliosq, qui ante, vel post claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quos legerim viderimq,) hactenus non reperi, tametsi apud Arabas illud sæpius invenerim descriptum in compositis medicamentis, præsertimq, apud Avicennam, qui ejus tamen non meminit, lib. 2. ubi de Origano peculiariter scripsit. Origanum itaq, Persicum (ut tibi meam aperiam sententiam) à loco omnino dictum putarim, videlicet quod apud Persas proveniat: sicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Judaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortasse, ut puto, aliam ob causam Persicum Origanum hic prætulit Avicenna, nisi quod certe sciret ea in regione provenire Origanum omnium præstantissimum. Namq, apud Persas diu floruisse Avicennam maxime testatur Bellunensis.

Origanum nostrate.

Nos autem quum Persico omnino careamus, Cretico ejus vice securius uti possumus, quàm nostrate, tum cum legitimum Origanum non sit, tum quod nec ea, quæ Creticum, præstare possit. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Petro Spezzalancio Pharmacopœo, Compatri suo, S. P. D.

Examinantur simplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

MAgno sane sum desiderio, ut tuo in Myropolio, quo solo hic Goritiæ utor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepsici paratum habeas. Nam etsi rara sint in Italia Seplasia, quæ Antidotum hanc parare soleant, quod pauci vel nulli fortasse reperiantur Medici, qui eo utantur, quum tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas ejus ad varios morbos facultates, eoq, sexcenties usus sim, ipso carere non possum. Velim tamen (ut tua semper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inveniri possit. Namq, ut nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hic tibi statim aperiam.

Nicolai loca restituta. Asarum.

Primum itaq, animadvertere te oportebit, quod ubi Nicolai codex interprete Fuchsio semen Intybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longe magis consentaneum probandumq, videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi, qua pollet, urinam cit, cutem subeuntes aquas ejicit & menses trahit, quo fit ut longe utilius huic Antidoto veniat admiscenda, quam Intybi semen, cujus facultas est refrigeratoria.

Centaurium majus & minus.

Præterea tametsi recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente, Centaurium majus tantum admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua versio, quæ majus & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centaurium minus menses, & partus extrahit, quinetiam nervorum vitiis succurrit: Galeno item jocinoris obstructiones reserat, & induratos lienes sanat. Quod maxime pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus

ribus præstandis præfertur coma floribus referta. Alterum vero, nempe majus, quod passim pro Rhapontico usurpant Seplasiæ, radice sola pollet. Nuper has radices recentissimas a Gargano Apuliæ monte ab Antiano Herbario allatas te comparasse scio, nec aliunde advectas vidi ego unquam præstantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderosas, sanguineo succo prægnantes. Solent enim cito humorem amittere, ubi calido & sicco loco reponantur. Si itaq; cupis incorruptas eas diutius asservare, vel in melle sepelias, vel in magno milii acervo tela cera superillita circumpositа reponas. Adhæc caveas, velim, ne in admiscendo Elleboro, Fuchsii opinionem sequaris. Ille enim alioqui vir clariss. quod in antiquo Græco Myrepsici ipsius codice legerit ἑλενίου μέλανος credidit non ἑλενίου legi debere, sed ἐλλεβόρου. Nam quum adjectivum μέλανος nulla prorsus ratione, cum Helenio convenire posse cerneret, non absq; manifesta ratione mendam subesse putavit. Atqui longe alia sum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborum admiscendum censeam, ea omnino ductus ratione, quòd præter id quod sciverim Græcum Nicolai codicem numerosis admodum ubiq; scatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laboriosum medicamentum, alvumq; non sine incommodo dejiciens præstare possit, præsertim quod ventriculo sit insensissimus, nec menses ciere valeat, nisi pro glande suppositus. Contra vero Helenium, Quandoquidem id Dioscoridis testimonio menses & urinas ciet, expellit, & stomacho utile est: quæ omnia Antidotus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, ut credam, imo omnino mihi persuasum habeam, dictionem ἑλενίου amovendam esse, neque immutandam sed dictionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (ut mea fert opinio) non μέλανος, sed μελανθίου legendum est: adeo ut prætermittas nolim, quin Melanthium etiam admisceas cum Dioscoride & Galeno opinioni nostræ astipulantibus, qui Melanthium flatus discutere, urinas ciere, & menses elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, prætermittendum non duxi, quin tibi indicarem quæ mea semper fuerit opinio, in hoc censendo medicamento. Ego itaque quum Sinonis nusquam meminisse Rei Medicæ scriptores animadverterim, non Sinonis, sed Sisonis legendum esse putavi. Sison enim Dioscoridi libro tertio exiguum semen est, quod in Syria nascitur Apio simile, oblongum, nigrum, fervens, cujus facultas est lienem absumere, urinas ducere remoratosq; menses trahere: Id quod maxime expetit Antidotus Hæmagogos. Quo fit, ut a Fuchsio dissentiam, qui Sinonem facit sylvestris Petroselini semen, cujus etiam nullus probatus author (quod sciverim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis dissentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quum nulla mihi sese offerat ratio, cui adstipulari queam. Verum quum Sison ex Syria afferri desierit, Cari semen usurpandum censerem, quod pariter excalfaciat, urinas pellat, flatus extinguat, & concoctionem adjuvet: quod & ut facias velim. Est etiam tibi animadvertendum, quod, ubi Græcus Myrepsici codex habet ἐλελισφάκου, id est, Salviæ, Latinus habet Sabinæ. Atqui quum utraq; menses eliciat, partus & urinas extrahat, non multum referre videtur, an una vel altera admisceatur. Verum tamen cum Sabina omnium consensu longe magis Hæmagoga habeatur, quam Salvia, quod non solum valentissime pellat menses, sed etiam sanguinem per urinam trahat, non possum tibi non persuadere, ut Sabinam pro Salvia adjicias. Postremo etsi Græcus idem codex ex hac Antidoto Carpobalsamum excludat, quum tamen Latina versio id admittat, suadeo ut pro Carpobalsamo, quo omnino destituimur, vulgares addas Cubebas. Hæc itaq; si feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimam Hæmagogum paratam habeamus. Vale.

Centaurii magni radices è Gargano monte optimæ.
Fuchsii opinio improbata.
Helenium.
Melanthium.
Sisonis non Sinonis legendum.
Fuchsii sententia non accepta.
Sinonis loco substituendum Cari semen.
Sabina & Salvia.
Cubebæ pro Carpobalsamo.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Petro Azaiglæ, Cæsaris Ferdinandi Pharmacopœo.
S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

Tametsi (ut ex tuis accepi literis proxime ad me datis) jam diu in componendis omne genus medicamentis maxime versatus sis, & in iis etiam cognoscendis non parum insudaveris, non tamen ob id inquis, tam clare hac in re ea omnia te esse hactenus assequutum, ut plura adhuc non supersint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quum nunc in paranda aurea Alexandrina, nonnulla tibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi solidiq; hactenus à recentioribus, qui de medic. compos. scripserunt, traditum sit: postulas a me, ut meam tibi de his describam opinionem, quod fortasse (ut scribis) tibi persuadeas, me hac in re operam tuam cæteris omnibus plus juvare posse. Ego vero quamvis in medicamentis censendis, tantum me præstare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamen tuæ petitioni unquam refragabor, non quod te docere possim, vel velim, quum mihi jam diu persuasum habeam, te Seplasiarium esse exercitatissimum, & rei Medicæ peritum, sed ut cognoscas quanta tibi satisfaciendi mea sit promptitudo, quantaq; te prosequar benevolentia. Primum itaq; quantum ad Zedoariam spectat, mea semper fuit opinio, quod legitima ad nos non afferatur, si ex notis quibus suam Zedoariam describunt Arabes, ea nobis censenda sit. Siquidem Avicenna una cum napello crescere Zedoariam scribit, & radicum portiones esse ait similes Aristolochiæ. Cæterum an longæ, vel rotundæ, id manifeste explicat Serapio, quippe qui Zedoariam scribat radices habere similes Aristolochiæ rotundæ à qua longe sane abest Zedoaria, cujus passim est usus. Atqui si meam de Zedoaria censuram tibi ingenue declarare debeam, velim non ignores me eam radicem veram, legitimamq; tum Avicennæ, tum Serapionis Zedoariam esse censere, quæ Antora, sive (potius ut puto) Antitora nonnullis vocatur, quod plurimum valeat contra Toram (ita enim Napellum appellant quidam) ut suam valere Zedoariam scribit Avicenna. Misit ad me jampridem has Antitoræ radices pro vera, legitimaque Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacensis Medicus apprime doctus, & in simplicium medicamentorum cognitione diligenter versatus, quæ, ut tu etiam vidisti, quum hic eras cum Invictissimo Imperatore Ferdinando utriusque nostrum Domino Clementissimo, non longe a rotunda Aristolochia distare cernuntur. Cujusmodi etiam fuere aliæ nonnullæ, quas è montibus, qui Galliam ab Italia disterminant, allatas vidi, tametsi Orientalibus illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non solum testantur Arabes, sed omnes fere nostræ tempestatis rei herbariæ periti, quippe omnes uno ore clamant, Antoram sive Antitoram præclarissimum esse medicamentum contra venena: Id quod Quacelbenus ipse

Zedoariam communis usus non esse legitimam.
Antoram sive Antitoram legitimam esse Zedoariam.

(ut

(ut tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmavit, & ob id incredibili fere pretio ab Arabibus, qui eam Constantinopolim comportant, vendi scribit. Verum quanquam hisce radicibus Seplasia omnes prorsus destituuntur, nolim tamen ut putes me ad te scribere hæc, ut alio quopiam medicamento, quam vulgari Zedoaria earum vice te uti velim, sed ut tibi declarem aperiamq́; quæ sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quum innumeris constet experimentis nostri usus Zedoariam, præstare mirum in modum ad venena, venenosorumq́; animalium ictus, quin & pestilentem auram proculdubio arcere, nihil sane mihi sese offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco convenientius substitui posset, quam nostri usus Zedoaria, quæ (ut censeo) merito legitimæ locum sibi vendicavit.

Locus Nicolai restitutus.

Prudenter præterea animadvertisti Codicum Nicolai variam esse in quampluribus lectionem, ut in hac habetur Antidoto. Quandoquidem ubi Græcus codex habet ἐλελισφάκου: id est, Salviæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliunca, perperam tamen me judice, quippe qui hunc errorem semper rejecerim in imperitos scriptores. Facit aurea hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delachrymantes oculos, ad dolorificos dentium rheumatismos, confert tabe laborantibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem rejicientibus, auxiliatur resolutis: prodest item uterinis affectibus & urinæ stillicidiis. Quæ omnia facile Salvia per se præstare potest, Saliunca vero minime. Siquidem, Plinio teste, hujus radix præstat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, ut cum Leoniceno, Ruellio, Fuchsio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem esse plantam, quod (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioscoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortasse depravatum habuerint. Quippe Dioscoridis Græcus codex, qui ad manus est antiquissimus ἀλιούγγια habet, non σαλιούγκα ut fortasse legerunt optimi illi viri. Constat præterea (ut Plinius est author) non solum forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, sed etiam facultate & natali solo. Ut autem de forma primum & quantitate disseram, Saliunca planta est foliosa, & adeo densa ut fere manu pressa videatur, quinetiam adeo brevis ut necti sane non possit. At Celtica Nardus nec foliosa visitur, nec densa, nec adeo brevis est planta, ut necti nequeat, quum teste Dioscoride in fasciculos probe colligatur, cujusmodi est, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in fasciculis. Adhæc Saliunca radicibus numerosis cohæret, contra vero altera. Præter id si Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conspicies, quæ Celticæ Nardo conveniant. Postremo si natale etiam solum considerandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncam in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam vero Nardum in Istria, Carinthia, Stiria & in Liguriæ Alpibus. Quo fit, ut maxime hallucinari deprehendantur, qui censent Saliuncam & Celticam Nardum eandem esse plantam. At si tibi forte objiceret quispiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quod Saliunca nil aliud ibi designet: illi facile respondere poteris, id à ratione abesse plurimum, quod Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ cum iisdem cum Celtica sit viribus, ea quidem supervacua accederet. His itaq; facile eorum deprehenditur error, qui Salviam hac in Antidoto non addunt.

Leoniceni, Ruellii, Fuchsii & Cordi opiniones non acceptæ.

Saliuncam à Celtica Nardo differre.

Saxifragia.

Betonica Pauli.

Venio nunc ad Saxifragiam, cujus plures habentur species, ut te non ignorare non ambigo. Verum quænam inter cæteras seligi possit, neminem habeo, qui recte decernat. Proinde si Dioscoridis Saxifragia uti volemus, hæc ea sane fuerit, quæ Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert hæc (ut ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi majores, vel Satureia. Ego vero quum legerim apud Dioscoridem, Saxifragiam plantam esse Epithymo similem, putavi quidem aliquam hic subesse mendam: attamen quum mihi persuaserim adeo tenuia illi inesse folia, ut Epithymi modo capillamenti speciem referrent, hac tandem persuasus opinione, herbam quandam nascentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendosq́; maxime utilem, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curavi. Cæterum quum tractu temporis Pauli Betonicam primo loco descriptam repererim, legerimq́; hanc ad renum vitia usurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animadverterem illi folia esse Thymi, nasciq́; inter saxa, quinetiam exiguum esse fruticem: illico inclinavit animus facile scriptorum lapsu evenisse, ut in Dioscoridis codice, qui passim habetur, Epithymo pro Thymo perperam legeretur. Quo postea factum est, ut hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaq; si consequi valebis (est enim in Italia jam omnibus cognita) securius admiscere poteris, ubi vero eam consequi nequeas, suaderem ut pro ea Ononidis radicis cortice uteretis, quum huic maxima frangendi calculos insint vires. Quod deinde de albo & rubro Arabum Behen censendum putem, id facile intelliges ex meis in Dioscoridem commentariis. Caremus nos proculdubio legitimis hisce radicibus, quo factum est, ut ego rubri Behen loco Tormentillæ vel Bistortæ radicibus semper sim usus, pro albo vero minoris Plin, quæ si tibi fortasse non placebunt, poteris cum Avicenna utriusq; Behen loco securius fortasse supponere, vel tantundem Horminii, vel dimidium ponderis linguæ avis.

Dioscoridis locus restitutus.

Pro saxifragia Ononidis cortex.

Behen album & rubrum.

Quid pro Behen supponendum?

Acorum.

Cæterum quantum ad Acori radices attinet, cum adeo validissimis argumentis nobis comprobatum sit, Calamum Aromaticum vulgaris usus legitimum esse Acorum, ut nullus mihi supersit ambigendi locus, id semper tibi ad manus esse poterit. Nec putarim unquam eorum frivolam complecti opinionem, qui majorem Galangam legitimum putant esse Acorum, præsertim si memineris te videre, apud me Acori radices Constantinopoli allatas, cum integris foliis Iridi æmulis: quanquam (ut Dioscorides tradit) angustioribus. Id quod falsam eorum explodit sententiam, qui contendunt hasce Acori radices, radices esse odorati Calami. Testis enim tu tibi esto, an ea planta Calami aliquid gerant, an folia ipsa tantum. Cæteris vero profecto id attestari poterint Clariss. D. Augerius Flandrus, Cæsareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atque etiam Gulielmus Quacelbenus ejus Medicus, qui hisce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas unquam proferre scribunt, sed caulem angulosum, è cujus latere aliquid emergat plantaginis capitulo non absimile, quod paulo post ad virgines floris modum florere soleat. Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum esse putant a Ruellio fortasse falsi. Quippe is Carnabadium Doronicum esse censet, sed falso, quemadmodum etiam Aetium falso citat, quod nusquam (quod legerim viderimq́;) Carnabadii meminit. Nemo enim inter Græcos de Carnabadii viribus scribit præter unum Simeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum est, & siccum ordine tertio, utile vero est ad concoctionem ciborum & flatuum discussionem, stomachum firmat, ventrem sistit, lumbricos necat, urinam movet, pituitam scindit. Hæc ille. Quæ si conferamus cum his, quæ de Caro scripserunt tum Græci, tum etiam Arabes, nihil profecto à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & siccantium ordine statuit, quinetiam qualitatem moderate acrem possidere, itaq; & flatus extinguere, ac urinam cire posse, inquit: non solum semen, sed etiam plantam.

Galangam majorem non esse Acorum.

Carnabadium. Ruellio Doronicum male.

Carnabadium esse Carum.

Carum

Cæterum Dioscoridi stomacho est utile, & concoctionem adjuvat. Serapioni autem, & Avicennæ, à quibus Simeon ipse Sethi cæteriq; [illegible]teriores Græci plura desumpserunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem sistit. Quibus palam est, nil aliud esse Carnabadium quam Carum. Atqui posset aliquis huic nostræ sententiæ refragari Nicolai Myrepsi testimonio fretus, quod is in Antidoto quadringentesimo vigesimo nono quod ex Hermodactylis inscribitur, habeat Carnabadii, id est, Cumini Aethiopici. Huic tamen ego facile responderim, verba illa, id est Cumini Aethiopici, ignari alicujus esse expositoris, ut alia complura: vel Nicolaum ipsum ea ratione esse delusum, quod tanta Aethiopici Cumini seminis, & Cari sit similitudo, ut alterum ab altero minime secerni possit, nisi quis utrunque degustaverit. Est adhuc ad manus Aethiopicum Cuminum, quod tu etiam degustasti, Constantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me missum, quod adeo semen Cari refert, ut nisi mihi gustanti Cumini nostr[illegible] saporem referret, ego nunquam a Caro differre censerem. Quo factum sane crediderim, ut Nicolaus horum seminum similitudine fuerit hallucinatus. si tamen is (quod mihi suspectum est) ibi Cuminum Aethiopicum fuerit interpretatus. De Macedonisio autem quid sentiam nil aliud habeo, quam quod putem Macedonicum designare Petroselinum, quum quid sit Macedonisium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedonisii loco Petroselinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non est mihi Fuchsio adstipulandum, quippe qui velit pro Macedonisio ejus plantæ inaudiendum esse semen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olim atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum esse Smyrnium alias docuimus. Sed quum fortasse audierit Fuchsius, Seplasiis hujusce plantæ semen vocari Macedonicum, sibi fortasse persuasit de hoc intellexisse Nicolaum. Quod autem factum sit, ut Smyrnii semen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde evenisse putarim, quod Petroselini Macedonici penuria in ejus successerit locum: Siquidem quum jam Macedonicum Petroselinum diu ad nos afferri desierit, Medici qui præterito ævo claruerunt, Smyrnii semen in locum supposuerunt, quo postea factum est, ut tractu temporis Macedonici nomen sibi usurpaverit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam esse censent Dioscoridis Hipposelinum, non est hic nobis repetendum, quum in Commentariis nostris in Dioscoridem, id adeo fuerit comprobatum, ut nullus supersit ambigendi locus. Atqui nolim ut putes me hæc in medium attulisse, quod tibi atq; cæteris interdicere velim, ut in posterum caveatis ne Smyrnii semen legitimi Petroselini loco huic admisceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maxime conveniat, sed ut sciant omnes hoc Smyrnii non Petroselini esse semen, minusq; Hipposelini, ut putat quidam.

Locus Nicolai restitutus. Carnabadium, non esse Cumini Æthiopici.

Macedonisium est Petroselinum Maced.

Hipposelinum.

Smyrnii semen cur Macedonicum vocetur.

Smyrnium non est Hipposelinum.

De Libystico profecto tacere decreveram, quum sciam te non ignorare, quid legitimum sit Libysticum, nisi cæteros admonere voluerim, qui hæc fortasse legent, hallucinari eos, qui pro Libystico Hipposelini semen, quod falso quidam Libysticum vocant, suis compositis medicamentis passim admiscent. Revixit tamen hac nostra ætate (ut te haud latere scio) Libysticum, quorundam rei herbariæ studiosorum diligentia, & jam in Italia frequentissimum habetur, unde facile quis illud consequi poterit, nisi adeo erroribus antiquis fuerit addictus, ut hoc neglexisse videatur.

Libysticum.

Nunc reliquum est, ut dicam Latinum codicem antiquum, neque Sapphyrum, neque Smaragdum, neque Jaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quo fit, ut non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortasse habeantur. Ideoque nec temere factum putarim, si hæc non admiscerentur, tum quod semper crediderim lapides, quantumcunque levigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temere factum dicam, si quis magis vulgarium opinionem sequutus, quam rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortasse nihil afferant auxilii, nocere tamen non possunt. Vale.

De pretiosis lapillis authoris opinio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

Recte tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quum omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, frugi homo, & qui non solum amicis omnibus officiis gratificari cures, sed etiam Rempublicam ipsam juvare. Etenim etsi id antea noverim, ex ea maxime quæ mihi tecum jam diu intercesserit, necessitudine: novi tamen longe magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, ubi lactis sero opus sit, id suo usui accommodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quod nusquam extet apud Dioscoridem & Galenum, vel alium quemcunq; Medicæ materiæ scriptorem, serum coagulo à caseo separatum expeti debere ad medicamenta: tum etiam, quod hoc seri genus acescat facile, & brevi computrescat. Proinde hosce arguis Myropolas, qui ejusmodi sero utuntur, & præsertim ubi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Mesui appellatur, quod tibi persuadeas præter id, quod hoc serum sit parandis medicamentis inidoneum, evenire sane non posse, quin acescat, putrescatq; priusquam dilutum illud perficiatur quinq; dierum termino. Adhæc eos quoq; damnandos censes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris separant medicamentis, quod putent, id nullam vel omnino modicam admittere coctionem, postquam fuerit maceratum. Hoc ut probes, ais Medicamenta, quæ simul macerantur, adeo sibi invicem uniri, ac colligari, ut si subinde ferveant, vel elixentur, ea minime resolvi posse in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatemq; brevi admodum indigent coctione, quemadmodum resolvuntur, ubi prius macerata minime decoquuntur ex aqua: nisi illud servetur institutum, ut quæ tenuissimæ sunt substantiæ, postremo imponantur, & parvo temporis momento conserveant. Et ut tuam authoritate etiam comprobes sententiam, Mesuem non postremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in parando Syrupo de Glycyrrhiza, omnia quæ in eum veniunt medicamenta simul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla

Adiantū

Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis nisi postremo loco addi debet. Hoc itaq; Mesui exemplo fretus, eos maxime hallucinari existimas, qui per se medicamenta macerari jubent, quæ facile longa coctura resolvuntur, ut eorum dilutum postremo addant fervefaciendum ne dissolvatur, contra ipsius Mesuis sententiam, qui si secus sensisset, cum fuerit in parandis medicamentis omnium diligentissimus, haud unquam permisisset, quin alicubi de hac meminisset. Atqui quum tibi ipsi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam consulere voluisti, ac de his omnibus meam audire sententiam, veritus fortasse, ne tuis argumentis deciperêris. Quamobrem petis ac rogas, ut ad te scribere velim, an probanda, vel improbanda tua mihi videatur opinio. Ego vero qui tua causa longe majora præstare nunquam recusaverim: quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeo exercitatus, ut de his ita præclare disserere valeam, quemadmodum tu tibi fortasse persuades: ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & hujusce artis omnino ignarus, dicam de his candide, & ingenue quod sentiam. Ut autem brevibus, quæ à me desideras aggrediar, si libere veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omnino adstipulari sententiæ, quamvis partim experientia, partim authoritate niti videatur. Experientia quidem, quod compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facile corrumpi, perinde ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate vero, quod nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quàm illius, quod per Oxymel conficitur. Siquidem hisce, quas in medium affers rationibus mihi non constat, rem hanc ita se habere, ut tu tibi persuadere videris. Quapropter altius hæc mihi trutinanda videntur, nec ita temere fortasse proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte dividitur, non ita facile corrumpatur, acescatq; perinde, ac illud, quo passim utimur, quum tamen id ego non parandi rationi, sed Oxymellis tantum tribuerim, quod proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, servare incorrupta: sit sane ut nec putarim in causa esse coagulum, ut serum communis usus, una vel altera tantum die acescat, quum lac ipsum purum, cui nihil coaguli admixtum sit, eodem temporis spatio acidum fiat & corrumpatur. Præterea quum nusquam legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in usum medicum haudquaquam esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati, Commentar. 4. de victus ratione in morbis acutis: ipsumq; ibi non solùm causo laborantibus ad exoluendam alvum, ejiciendamq; bilem præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit: nec id alia sane ratione, quam differentiæ causa, quodq; serum cui Oxymel admiscetur magis alvum exolvat, quam quod simplex fuerit. Is enim quum in eo morbo exolvere alvum desideret, valentius quam simplex & commune serum præstare possit: ne quis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit utendum, ac etiam quomodo id fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum hujusce seri (ut tu tibi persuadere niteris) Galeni ævo extitisset usus, non fuerat illi opus, ut seri illius conficiendi rationem describeret, nec ut peculiariter illud afferret in medium. Quod autem simplici sero per coaguli vim à lacte sive caseo separato sæpe usus sit Galenus, facile conjici potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro tertio de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atq; etiam sal sero esse adjungendum, ut magis ac fœlicius alvum exolvat. Id quod supervacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus nunquam ullo alio sero fuisset usus, quam quod per Oxymel paratur. Etenim quum id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis heminæ, à quo sejunctum fuerit, nulla sane ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atq; etiam sal sero illi addidisse, qui in ipso apparatu mellis plurimum admiserit, præsertim quum præcipiat is tantum mellis esse injiciendum, quantum citra stomachi eversionem suavitatem inducat. Idem præterea conjici potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo 64. idem scribit Galenus, ubi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifeste arguit, quòd ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuis authoritas, cui plurimum videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei, id est, serum, quod à caseo fluxerit, recipere Myropolas præcipit. Quo fit, ut nostri usus serum minime impugnandum esse putem. Namq; si Oxymel, mel ipsum, saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiam diutius ab acore servari possit. Nec mihi persuadere possum, quod tantus author Mesues eo fuisset usus, si (ut tu arbitrari videris) à Medico usu id esset explodendum. Proinde serum quodcunq; in medicum usum experi posse arbitror, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parum enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnici semen, an per ficulneum lac, an alio quovis modo fiat. Quum sane non ignorem (ut antea dixi) si unicuiq; istorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus unumquodq; incorruptum asservari possit, vires quoq; illi augebuntur. Sed si quis in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, utpote qui plerunq; serum accipiunt, quod non parum casei in se continet, ut plane albus indicat color, qui in hujusmodi conspicitur sero. Quod itaq; tale fuerit, merito à medico usu tollendum est, nisi tantisper ferveat prius, quousq; quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum evadat. At tu quum ea nitaris opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parandam antidotum illam in communi sero medicamenta diebus quinq; macerant, ea sane non improbanda ratione, quòd ejusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minime improbare ausim, quum potius Mesues ipse, qui hujusce erroris extitit author, mihi sane videatur improbandus. Cæterum id erroris facile vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat. Quod autem ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, ut dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidem horum sententiam haudquaquam improbaverim. Nam quum vis ipsa exolvens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est, si diutius decoquatur, quin tenues illæ partes in auram evaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facile resolvitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subjecto raro consistit, omnia ejusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facile subscribam, quòd medicamenta diversa diversarumq; partium, ubi simul macerentur, adeo simul coeant, ac colligentur, ut nulla posthac coctione possint earum dissolvi facultates. Nam tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diversas optime miscere, adeo ut ex omnibus una tantum resultet, & veluti concretam faciat actionem: jubet tamen, si quæ fuerint imbecillia, ea minus valenter esse coquenda.

Serũ quod cum oxymelite paratur cur non corrumpatur

Serum vi coaguli paratum antiquis etiam fuisse in usu

Serum communis usus non improbandum.

Serum quo modo parari debeat in conficienda Hamech antidoto.

Ideoq;

Ideoq; tum Mesues ipse, tum Medicorum omnium cœtus exoluentem Rhabarbari vim potius maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi potest, quam coctione, à cæteris facultatibus separant. Quod autem tua opinio mihi recipienda non sit, id plane in causa est, quod nullum sit tam solidum compactumq; plantarum medicamentum, quod coctione non dissolvatur, & cujus tenuissimæ partes si plus quam par sit, decoquantur, non abeant in vaporem, ut etiam tibi ipsi constare non ambigo. Si itaq; exempli causa coquatur Rhabarbarum, in quo natura varias, ac diversas simul colligavit tum substantias, tum facultates, ignea à terreis separantur, & facile vehementi coctione in auram resolvuntur: non video quid prohibere possit, quin hoc idem etiam cuilibet diversorum medicamentorum diluto arte parato, ubi diutius quam par sit efferbuerit, evenire possit. Quinimo si dilutum quodlibet ferveat longe magis evanescet, eo argumento, quod maceratione tenuissimæ tantum medicamentorum partes à cæteris excipiantur, quæ quum suapte natura facile fervefacta resolvantur: nemo sane qui ratione nitatur, tuæ poterit astipulari sententiæ. Hinc enim fit, ut Mesues dilutum illud confectionis Hamech brevi admodum tempore fervefieri jubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi possit Mesues in parando Syrupo de Glycyrrhiza, nisi vel depravata sit lectio, vel ipsum peritis non ignaris Pharmacopœis scripsisse dixerimus. Idcirco si quis pertinacia potius quam rationi non fuerit addictus, hic facile in nostram concedet sententiam. Si vero contra tam pertinax fuerit, ut suæ nolit refragari opinioni, poterit is senæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot uncias insumere. Deinde vero dilutum ad medias coquere tantundemq; illius altera die ebibere, hoc si fecerit facile sententiam mutabit, cogente eum experimento. Cæterum mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica materia attribuere soleo, hæc ignoraveris. Ideoq; te ea à me expetiisse censeo, ut experireris quantum consilii in medicamentis parandis præstare possim. In quo si tibi satis fecerim, non parum sane lætor: Si vero secus evenerit, tuam de me accusabis opinionem. Vale.

Rhabarbari dejectoria vis maceratione non coctione excipienda.

Syrupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutum quod libet si coquatur vires amittere.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Balthasari Cleuselio Myropolæ
S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Antidoto Diatriasantalo, in Pastillis de violis & in Philonio persico adduntur.

Laudavi semper (mi Balthasar) apud omnes diligentiam & solertiam tuam in parandis compositis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum usum asservas, quod non solum selectissima cujuscunq; generis simplicia tibi comparare soleas, sed quod etiam, ubi dubium aliquod sese offerat in libris de medicament. compos. quorum scripta passim sequuntur Myropolæ, statim rei medicæ peritos consulas. Video id nunc apertissime ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsici antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalum appellatur. Quinetiam in Pastillis de violis & in Philonio quod Persicum appellavit Mesues. Porro dubitas in primis Cordi dispensatorium sequutus, quo nullum præstantius esse putant Germani Pharmacopœi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharũ repetatur, & an ubi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasse adsit menda: adeo ut non sine ratione putes aliquod aliud, simplex medicamentum, ibi pro sacchara esse desiderandum, quum præsertim non desint (ut ais) qui non saccharum, sed Zaccarum, id est: Psyllium legi debere contendant, Matthæi Sylvatici pandectis persuasi, quippe qui Zaccaram ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi statim exolvam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoscas, qui Psyllium pro sacchara addi jubent. Hujusce antidoti, ut prædiximus, author est Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, cujus Græcus codex hac in antidoto sacchari nusquam meminit, nec item Latinus, quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui una cum Mesuis operibus haberi solet, non bis, ut Cordi dispensatorium, Saccharũ admittit, sed semel tantum statim à rosis. Quo fit, ut perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit drosati, vel Syrupi rosacei loco, ut Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Sacchara hanc Antidotum excipit, ut nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, sed Drosato rosaceo, ut magis refrigeret ac roboret. At Cordus quum sciret hanc antidotum nunc ubiq; parari in solidis orbiculis, vel oblongis particulis, quas Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosacei vice eidem addidit. Quo postea factum est, ut ii qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendamq; subesse crediderint. Cæterum si quæreres quam ob causam in antiqua Nicolai versione additum sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, responderem hoc proculdubio addidisse Medicos, qui jam diu ante nos claruerunt, ut gustui Antidotus gratior, ac suavior esset, quum in pulvere propinatur ex stillatitiis aquis, vel carnium jure, vel modo quocunq; alio: Quo fit ut Saccharum non sine ratione additum sit. Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius hujusce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triasantalum sic. Pulveribus paratis additur Caphura cum parte ipsius pulveris post Saccharum contritum ut melioris sit saporis. Hæc ille. Verum enimvero non solum Saccharum addendum putarim, ut Antidoti pulveris magis gustui placeat, sed ut diutius à carie & situ conservetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, è Nicolai ipsius sententia, ut Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubio hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quum Psyllium contritum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quam Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborandum refrigerandumq;, ad jecinorosos, hydropicos ac splenericos facit sane non video: præsertim quum scribat Mesues Psyllii medullam deleteriam esse ex quarto excalfacientium ordine. Nescio profecto qua ratione, quave authoritate Sylvaticus ille Zaccarum Psyllium fecerit, quum ea vox nec apud Græcos, nec Arabas nil aliud designet quam Saccharum. Nam tametsi id ex libro Dynamidis perperam Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat Sylvaticus, ne Syllabam tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Sylvatici sententiam tueretur, quum nil aliud quam Zaccara simpliciter habeatur ibi absq; ulla authorum commentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quam Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quod autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zuccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quod is temere Nicolai sententiam per-

Diatriasantalon.

Zaccara. Psyllium.

Cordi erratum.

Responsio ad tacitam quæstionẽ.

Error quorundam Psyllium addentium.

Zaccara non est Psyllium.

Sylvatici erratum. Cordus notatur.

Violacei pastilli qui parandi.

verterit. Etenim ubi in fine Zuccharum addidit, ibi sane admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Saccharum commutarit, ut nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is brevitati nimium indulgens & celerius quam par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, si saepe [illegible]dem impegerit. Sed eam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quae ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoio parari debeant, quum scribat Cordus contra communem usum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sane paucis tibi aperiam, si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos, an Mesuis parare volueris. Etenim si Nicolai Pastilli tibi conficiendi sunt, Leucoium album accipito. Si vero quos Mesues habet, purpureas violas desumito. Id quod per te facile cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sane haudquaquam ignorare debes, Medicos in universum omnes, nullos alios in suum vertisse usum quam qui Mesui describuntur. Proinde velim ut hosce, quos haud recte neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui iis utuntur medicamentis decipiantur, & aegri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab iis satis longe absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo jam flaccescentibus, turpeto, manna & Glycyrrhizae succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi vero (quod plurimum distat) ex albis Leucoii floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaveris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si recte expendantur, contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortasse ambiget. In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papaver album commiscendum sit, si Mesuis librum legeris, ubi de sanguinis rejecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium Persicum afferens, papaver album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quae refrigerent, & fluxiones cohibeant, cujusmodi est papaver. Quo fit ut hallucinari Fuchsium in hoc perinde ac in multis aliis facile quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset, non ita in Cordum invectus fuisset, & rei veritatem proculdubio agnovisset. Recte autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quum pro infrenando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illi sane opus non est addere piper, ut magis incalescat, ubi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur. Postremo quod Fuchsii sententiam improbes, quod non solum in antidoto è Santalis Nymphaeae flores pro Caphura substituat, sed in caeteris compositis medicamentis, quae Caphuram accipiunt, recte te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quae nulla astipulante ratione ita proferuntur temere. Sed de his fortasse latius alias. Utitor tu interim Caphura, ubi medicamenta, quae Caphuram admittunt, parabis & Fuchsio suae Nymphaeae flores relinquito. His paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profecto, ut spero, non aberraveris. Vale.

Philonium Persicum.

Fuchsii sententia explosa.

Fuchsii erratum.

JOANNES ODORICUS MELCHIORIUS Medicus, Petro Andreae Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hispania reperta, & de Belonio apud Aristotelem.

Binas à te accepi literas ejusdem propemodum argumenti, quae etsi gratae mihi quidem fuerint eo nomine, quod memorem te mei esse testabantur, dolore tamen non levi animum meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sane libenter, perturbari te plurimum quorundam calumniis & obtrectationibus, quos praeter meritum & expectationem non satis aequos tuorum scriptorum reperisti judices. Hic ego si moestitiam meam, quae mihi perlectis literis tuis plenis illis justissima querimonia, oborta est, referre omnem velim, modestiae profecto finem excedere judicer, tuisque auribus non citra adulationis suspicionem nimium tribuere. Illud certe asseverare non dubitem, nunquam me, ex quo tempore vitali hoc spiritu divina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo neque etiam putare majorem me dolendi causam habuisse unquam. Primum enim te de ingeniis, de valetudine, de salute hominum tam benemeritum, ita convitiis proscindi, ferebam iniquissime, praesertim, quem ego mihi ex omnibus hac aetate, non tam omni officiorum genere colendum, quam syncero amore & tacita veneratione quadam prosequendum elegeram. Deinde à tua unius injuria ad considerationem nostrorum temporum transiens usitatam illam hodie invehendi in optimos quosque impunitatem, in universum deplorabam. Videas enim licet quamcunque in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui nostra aetate editi publice in Bibliopoliis prostant, copiam alio argumento propemodum constare nullo, quam quod conviciantur viris undequaque doctissimis & bonis, eam consuetudinem, tam profecto detestandam, ita nunc invaluisse animadvertimus, ut nullum sit tam abjectum ingenium, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditissimi cujusque laudem & applausum hominum promereri se posse non speret. Nec falluntur unquam profecto spe sua. Nam simulatque aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter coepit quispiam, haud dubie reperiuntur subito (ut est ad novitatem, & contentionem rerum cognitarum pronissimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, caeterisque longe superiorem: reprehensum vero illum alterum ob ignorantiam à meliore magistro redactum in ordinem, esse existiment. Haec caeca & inepta praecipitiaque hominum judicia audacissimo cuique tradunt animum debacchandi in quoscunque: certo nimirum eam esse populi levitatem & inconstantiam, ut repente atque turgidi quidpiam fastuosa oratione commendatum, aliorumque castigationem promittens, in medium prolatum est, id cum applausu omnes obviis, quod ajunt, ulnis libentissime excipiant. Quo fit, ut commendaturi jam libellos emptoribus hoc tempore illorum venditores, hoc potissimum nomine vendibiliorem efficiant, cum in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum sententias esse. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnib. facile fides, & magno accursu mox divenduntur exemplaria. Hi mores, inquam, & haec plebis inscitia haecque profligatorum hominum impudentia & arrogantia, impedimento discentibus maxime sunt & reliquam vitam quam addiscendis & tractandis vita bonis artibus summa cum voluptate eramus transacturi, importunissime perturbant omnem, & ex dulci longe acerbissimam reddunt. Atque ideo cum nunc in tot malorũ cogitationem, occasione doloris tui devenissem, duplicata mihi aegritudo animi est, dum & tuam, non bene affecti causam, & publicam imprimis vicem deploro. Scribis pertaesum jam te tot laborum quos publicae utilitatis gratia susceptos & exantlatos, cum qui etiam & gloriosam senectam tibi parituros esse existimasses, nunc videas probrorum & convitiorum occasiones tantum dedisse. Idque nunc tandem senilib. annis contigisse quereris, in quib. cum praeter caetera incommoda, quae illa fert aetas, molestiarum abunde tibi domi nascantur tua, etiamsi

Digitized by Goo

etiamsi aliunde nihil adversi sese ingerat in pace te, & otio sine odiis & invidia, atq; obtrectatione optime factorum
conscientia munitum pie & religiose decebat vivere. Equidem fateor si obscuro genere vitæ olim probato Græcorum
præceptum illud λάθε βιώσας sequi, & tibi vivere tantum, non etiam prodesse Reipub. commentando statuisses, nunquã
hoc fuisse eventurum, ut homines ambitiosi hoc tempore violando honore & oppugnanda dignitate sexij tui gloriam
sibi & famam aucuparentur. Qui possent enim invidere, si opes tu omnes tuas domi diligenter obseratas, tibi tuisq;
usurpares tantum? Verum quando amplissimos thesauros ingenij tui, foras omnibus conspiciendos protulisti, tuarumq;
divitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc est, candide docendo omnibus nationibus patefecisti: non est
mirum tam ampla bona, tam splendida, tam omnium oculis exposita, imo omnium manibus contrectata indies, mo-
visse alicui ex tam multis ad invidiam animum, quæ cum is ipse desideres maxime, nulla tamen ratione se consequi
10 *posse consideret, tibi ea jam liberaliter divino munere contigisse doleret summopere. Dolor ille in odium vertit, odium*
ad calumnias, & convitia reperienda ingeniosos vel quoslibet facit. & nunquã non sicut in scirpo nodum, ita in quan-
tumvis bene dictis & factis reprehensionis aliquam causam, quærit & invenit: aut certe invenisse credit. Hæc causa est
invidiæ, qua te flagrare dicis. quæ quidem ejusmodi est, ut nemo omniũ hominum sit, qui non eadem de causa sibi con-
cilia tam omnibus votis exoptet, eamq; si contingat in summorum bonorum numero ponat. Dices, at gravis illa mihi
seni est: Ad hæc etsi dicere multa possem: viridem nempe adhuc tibi senectam esse, & vivendi robore præditam, & com-
plura alia in eandem sententiam: tamen aliud est, quo magis niti, tuosq; te canos (quãquam ne illi quidem annoso
adeo prodierint multi) consolari inprimis velim, nimirum ut cogites in virtute t a & recte factorum conscientia,
tuorumq; pulcherrimorum & utilissimorum operum contuitu acquiescere te toto animo debere. In his enim rebus soli-
da inprimis & nunquam peritura laus potissimum consistit: nec est sane homini finem bonorum omnium serio spectan-
20 *ti, præter has externorum commodorum magnopere quippiam expetendum. Illa enim sola sunt tua, non tantum in*
hoc brevi spatio vitæ, quod hic degimus, contra omnes fortunæ vicissitudines duratura constanter, sed & apud Deum
Optimum Maximum immortalia tibi in cælo præmia comparatura. Ejusmodi fundamentis cum optima spe confiden-
tissime inniti possis, cave aliunde ut tibi pendendum esse arbitreris, ut ab inconstanti hominum judicio, rumore vulgi,
applausu populari, laude vel vituperio cujusspiam: quæ indignis sæpenumero blandiri quam indulgentissime quotidia-
na experientia comperimus omnes. Hæc cum pro tua prudentia perspecta tibi abunde sint, opus est avertere te jam
posthac oculos atq; aures, animumq; simul, a vultu & a sermone ignobilis & stolidi vulgi, nec ex illorum judicio colli-
gere, quid sentire, quid gaudere, quid dolere de te ipse debeas. In te descendas ipse oportet, tuaq; bona nosse, & recte,
hoc est tuo, & non aliorum judicio ea æstimare consuesce. Deprehendes nimirum in te, quæ si in alio quopiam cernere
posses, beatum illum profecto & summe fœlicem esses prædicaturus. Neq; immerito sane. Nam si rem recte cogitare &
30 *contemplari animo attentius velis, quanta te lætitia perfundi necesse est, quoties meministi tot laborum, molestiarum*
& itinerum, cursitationum, vigiliarum, quæ omnia publicæ utilitatis gratia suscepta, & infracto animi robore tam
multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imo vero toti hominum societati, qua terrarum orbis patet, tam bene, tam
utiliter, & fœliciter cesserunt. Jam quid tibi spectatu jucundius est, quam cum cernis in generosissimis quibusq; no-
stri seculi mentibus jam emicare passim radios doctrinæ, de luculentissimo ingenii tui lumine accensos, discussa nimi-
rum superiorum annorum caligine: quæ contecta & obvoluta delituerunt omnia & per doctissimos Commentarios
tuos in lucem sunt prolata? Sane quoties majorum nostrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cum in cæteris
artibus capessendis, tum vero etiam in Medicina addiscenda miserrimam conditionem fuisse judico. Ut enim tunc
fœlicissima prodisse ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis suprimus apposita: Tibi cæteris reb. omni-
bus abunde instructi jam ad medendum accesserant, instrumentorum notitia, quæ ex antiquis autoribus petenda ad
40 *hanc rem necessario requirebantur, destituebat medicaturos. Quæ quidem ex re insignis calamitas & innumera dam-*
na in universum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu respiciens ille mundi &
rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis hac in parte succurrere nostris
necessitatibus statuit. Extiterunt igitur hoc ævo linguarum externarum periti, & in antiquorum lectionibus exerci-
tatissimi viri non pauci, quorum nomina doctis omnibus nota sunt. Hermolaus Barbarus. Nicolaus Leonicenus, Joan-
nes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchsius, Antonius Musa, Jacobus Sylvius, Aloysius Mundella & aliquot
præterea alij, qui omni diligentia, studio, vigiliis & laboribus hoc unum enixi sunt maximopere omnes ut auxilia
Medica a veteribus descripta in cognitionem, & usum tandem revocarent. At deerat adhuc qui extremam his cona-
tibus manum imponeret, & quasi judex quidam diversissimarum opinionum quibus illi inter sese dissiderent, cujus
tandem judicio, altercantibus inter se tot excellentissimis viris, staret hæc ætas nostra, ut certa indubiæ veritatis posses-
50 *sione frueretur. Hic tu Matthiole divina procul dubio providentia ad eam rem destinatus, id unum omnibus optantibus*
nobis, doctissimo calamo tuo erudire ætatem nostram cœpisti. Idq; ut faceres fœlicius, cæteris, omnes dotes, quæ ad vi-
rum tantas res suscepturum pertinerent, in te cumulatissime divinitus collatæ sunt. Summa doctrina, summum inge-
nium, excellens judicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in urgendis semel susceptis laboribus
constantia, ardentissimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Molituro rem tãtam nihil
defuit. Atq; ideo quam primum admirandum illud opus tuum typis excusum in hominum manus pervenit, tanquam
Gorgonei capitis aspectu præ admiratione quasi obstupuerunt omnes, quibus eadem de materia scribere animus erat,
depositoq; de manu calamo, & scribendi proposito mutato in te unum ora animosq; converterunt. Tanta apud omnes
eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suscepisti autem hoc negotium ea ratione tractandum, ut
meliore quisquam hominum id tractare nequiquam posset. In authorem enim antiquissimum commentarios scribere
60 *instituisti, qui quidem solus propemodum ex vetusto illo seculo relictus erat, diligens scriptor rerum ejusmodi. Diosc.*
dico, quem Gal. inter omnes eos, quorum scripta ad illum ætatem pervenerant, approbat & laudat maxime. Nemo
quippe Græcorum hominum remedia in usum conferre potest commode, cui Diosc. non ad unguem edisciatur. Qui enim
posset? cum præter illum, quas res quib. verbis indicarint nemo tradiderit alius. Itaq; jam eo deventum erat, ut quidam
etiam magnæ existimationis Medici non jam clanculum apud suos, sed palam in cœtibus publicis negarent manifesto,
posse quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid causæ est? Quia nimirum Diosc. lectione neglecta, quibus
instrumentis Gal. uti existimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxiis & laborantibus, peropportune tu sane nobis
affuisti. Introducti enim tua opera in Diosc. lectionem, quo pacto Galeni consiliis utiliter medicando uti possemus, di-
dicimus. Itaq; debere se tibi hac de re quotquot sunt elegantioris Medicinæ studiosi omnes fatentur unanimiter. Ita
autem nobis Diosc. declarasti, ut una cum illo & Galenum & cæteros Græcos ac Arabes omnes, ubi opus erat, diligen-
tissime contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam à nobis quicquam desideraretur. Quare

tum

tione simul factum est ut & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati sint, quorum intelligentia plurimum erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam obiter, & velut aliud agens fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, ut Dioscoridis lectionem bonis ingeniis planam redderes, tum vero etiam cum multa essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulo post illa fœlicia Græcorum tempora inventa, earum etiam rationem habendam esse ducens, singulas per occasionem opportunam notis omnibus diligentissime descripsisti, vires enumerasti, utendi modum fidelissime docuisti. At vero ut nulla non in re cæterorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & summa industria ad vivum expressæ additæ sunt, ut vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel conspectas quidem antea, sed è memoria lapsas in mentem rursus revocare, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quãta tibi cura adhibenda fuit, ut optimos quosq; pictores, & quod longè difficilius fuit, sculptores quoq; undiq; optimos, ut nunc continuo facis, conquireres? Hic tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad recte pingendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum jactura exercens. Jam vero tot numero tamq; varias res ut investigares, quantas molestias perferre te oportuit, tot peragrare magno cum sumptu regiones, excelsissimos ac præruptos scandere montes, sub ardentissimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per sylvas, per marium, ac fluminum littora. Vitam sæpe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diversis & longinquissimis regionibus commorantes, exquisita plantarum exempla magna sane cura asservata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentioribus quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbariis crassiori satis, ac rudi omnino facie pinxerunt, ut Lonicerus, nunc primum quamplurimas recudi curaverint ex iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item si nonnulli qui post te de plantarum historia, ac viribus scripserunt, nullis alius stirpium imaginibus sua exornaverint scripta (ut Lacuna in suis Hispanicis comm. quas etiam Lusitanus ille alter ex tuis fere prorsus deprompsit) quam iis quæ tuis viridariis apertissime radicitus extirparunt? Id fortasse magis mirum quamplurimis videbitur, quod hisce apertissimis furtis tuorumq; laborum depopulationibus visis, non solum illis non irascaris, sed potius plurimum tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratias, quod tuos tanti fecerint labores, ut illos tanquam patentes thesauros deprædari haudquaquam sint veriti: ea ratione fretus, quod dum ii se ditari illustrarisq; satagunt, tum, non illorum, splendor in illis emicare videatur. Sed hæc si aggrediar dicere, obliviscar epistolam scribere. Me illud saltem dicere necesse est. Fortis hoc omnino animi fuisse & ardentis cum veritatis amore, tum studio provehendi publicè boni tantas nimirum offensiones magnorum hominum incurrere te sustinuisse, quos de errore convictos nominatim reprehendere palam ausus es. Odiosa quidem hæc res & tibi sane parum utilis. Dicere tamen verissime hoc omnes possumus, nisi id fecisses, nequaquam tuos libros tam multis usui futuros fuisse. Quanquam enim a te omnia rectissime inventa, & firmissimis rationibus, ac veterum scriptorum authoritate confirmata sint, ut nemo jam de veritate dubitet, qui ea attente legerit, vides tamen, quæ vulgo sit discentium in perpendendis rationibus ignavia, ac negligentia. Nam quod quisq; alicujus nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore consideratione tanquam certum arripiunt. Atqui si reprehendi quempiam animadvertunt ab alio, ibi primum quasi coacti excitant mentem, & rationes, & argumenta, quæ ex utraq; parte adducuntur, tunc demum diligentius expendunt. Id cum pro tuo exquisitissimo judicio optime intelligeres, non dubitasti veritatis gratia te ipsum præcipitare, & odia & inimicitias multorum, quos amicos te habere, nisi communis boni majorem rationem ducendam esse censuisses, privatarum tuarum rationum magis intererat. Hæc commemoravi eo prolixius, ut ostenderem recordationem tanti operis, tamq; laboriose confecti in deliberationibus tuis opponere te debere calumniis perditorum hominum magis, quam æstimare fœlicem te ex bono domestico tuo, quam ex alieno malo infœlicem. Calumnia enim non tibi malo est, sed illi, qui tam male affecto & corrupto ac perdito est animo, ut convitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium sapientum & magnorum hominum inde usq; a mundi primordiis semper aliqui reperti sunt oppugnatores, iiq; non pauci numero, & per quos illorum virtus, prudentia, studium, patientia, ingenium deniq; ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adjunctas esse voluit, veræ virtuti & sapientiæ, quæ quidem certe morsibus & invidiæ malevolorum semper fuit obnoxia. Quinimo plane optabilius est vituperari a talibus, quorum calumniis præter omnem rationem affici te animadverto, quam summis ab iisdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudaverint, quam qui per omnia eis simillimus sit. At enim mori tibi, potius ipsa & fortunarum omnium discrimen adeundum sit, quam illis, moribus, instituto, ingenio, assimilari ut optes. Fuerunt profecto, & sunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cum tanti essent, ut amplitudinem, & præstantiam tuam concipere omnino facile possent, & senserunt, & loquuti sunt semper de te honorifice & amantissime. At unum tantum inter multos commemorem, qui tamen unus plurimorum loco ab omnib. nobis haberi merito debet. Illustrissimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir, Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenissimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, ut a latere suo nunquam, nisi invitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam tantũ & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanisq; negotiis, sine tuo consilio decernere nihil voluit unquam. Tanti enim fecit, non solum eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti judicii, ut quem cum eo comparemus, hoc seculo non facile alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiævalle vixisti, ubi tuam industriam, fidem, benignitatem morumq; tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ familiæ, aliis cæteris, & toti in universum populo, ut abiturum inde magna multitudine, cum viri, tum etiam matronæ una cum liberis flentes longe satis per agrum illum te prosequuti sint benefactorem & patrem solenni voce appellantes. De Goritiensib. vero, apud quos annis duodecim Medicinam fecisti, quo illi in te animo fuerint, pervagata jam in omnib. terras propemodũ fama est. Ut enim non recenseam omnia quot illi & quales suæ erga te observantiæ notas ediderunt. Nam præter id, quod dum illic viveres honestissimum stipendium tibi sponte contulerant, ac instituerant, palam etiam tum omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus una cum facultatibus omnibus una nocte interiret: nimirum postridie ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid suppellectilis objecerunt, alii etiam pecunias non modicas ad sublevandam illam ingentem jacturam contribuerunt. Fuitq; tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, ut eodem die post tantam factam jacturam rerum omnium, ditior mox quam prius fueras, effectus sis. Sed major fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos, quam ut sufficere tibi hæc præmia putarent. Ideo Magistratus Nobilium decretum publicum fecit, ut tibi illico annui spatii stipendium ab ærarii præfecto persolveretur. Quippe innumeris meritis tuis devincti, & misericordia tam subita calamitatis affecti, non tantum sublevari te, sed & territum consolari,

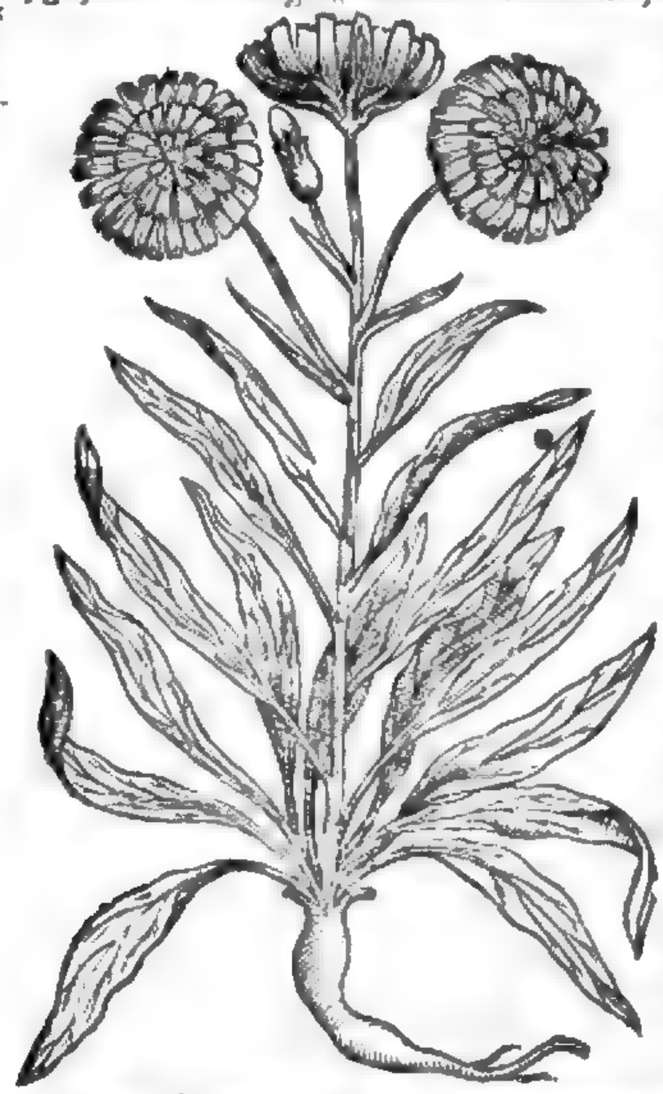
consolari, sua pietatis humanitatisq; esse partes censuerunt. Deinde ubi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, ut te Serenissimi filii Medicum esse voluisset, ut testarentur ad ultimum constantissimam suam erga te benevolentiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palam professi, neminem se Medicum sibi ascituros, nisi quem tu eis nominasses. Postremo datæ sunt literæ ad Serenissimum Archiducem, quibus impense petierunt ab illo, ut si quando vel ob senium, vel ob quemcunq; casum alium aulicos labores amplius sustinere non posses, non liceret tibi demigrare alio, quam Goritiam: scilicet ut cum te vivo & valente frui non possent, ossibus saltem & cineribus tuis sua in civitate conditis extrema pietatis officia præstarent. Tanta in colendo & amando te constantia in homines quantumvis pios humanissimosq; cadere non posset, nisi ea a virtutis admiratione ortum duceret. Vides, doctissime Matthiole, abunde te a non paucis honoratum esse, idq; ab honoratis viris, ut tibi jam istis caniculaarum latratus obesse magnopere non possint. Verum ut non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quod Invictissimus totius Christiani orbis Imperator, te tuosq; præclarissimos in Dioscor. Commentarios tanti faciat, ut non tantum amplissima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes libros donaverit? Exemplum sequuti liberalissimi Imperatoris ipsius filii, & omnes totius Bohemiæ proceres magnam sane vim pecuniæ ad eandem rem tibi contulerunt, visis præclarissimis plantarum, & animalium figuris ad vivum delineatis, quibus sane pares hactenus non extant, nec fortasse in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Jam vero, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quam tu tamen nec captasti unquam, nec magnifecisti (quæ tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia, in Hispania, in Germania nemo jam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animoq;, Comm. in manibus habeat, imo jam eo ventum est, dedecus ut summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna vero laus in ejus lectione plurimum profecisse: contendentibus nimirum jam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Unde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentissimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius a prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium esse divendita, accurrentibus nihilominus ad emendum usq; tam multis, ac si nunc demum in lucem ederetur prodiret. Eam fortunam ullius unquam libri fuisse, nemo est, qui asseverare audeat. Quinetiam videas jam instrui ubiq; hortos insignium plantarum refertissimos, quas ex tuis libris cognitas magnis sumptib. aliunde ad se apportatas domi quisq; suæ summo studio & assiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortasse omnibus videri queat, jactari jam hoc vulgo a mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquissimas & diversas mundi regiones adeunt, ubiq; locorum haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant, alii in Persia, in Aegypto, alii cum Alexandriæ, tum etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari ejus inspectione dicunt. Ipse quidem audivi, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraice scriptum reperisse a docto quodam Hebræo translatum. Cæterum quid dicam de pietate summa, ac liberalitate ingenui animi tui? nescio profecto quid magis: cum in minori satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei domesticæ angustia, sua prosequi studia non poterant, in publicis Italiæ Academiis propriis aluisti pecuniis magnis e te laboribus conquisitis, libros illis innumeros coemisti, Doctoratus insignia persolvisti, atq; his postremo peractis, eos omnes honestissimis in locis collocasti. Ipse quam plurimos audivi Materiæ Medicæ studiosos, Patavium Goritia reversos, ubi tecum fuerant plantarum cognoscendarum causa, vel te fortasse tantum videndi, allecti præclari nominis tui fama, qui non solum tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in ostendendis censendisq; plantis facilitatem sunt admirati, sed magnis quoq; ubiq; præconiis tuam decantabant liberalitatem humanitatemq; summam, cum præter id quod in conquirendis demonstrandisq; plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nusquam laborum pertæsus inspici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos a te esse ajebant, perinde ac fratres amantissimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum totumq; adeptus, spernere cæteros citra ullam jacturam tuam, tuto & facile potes. At dices: optabile erat omnium consensu recte facta approbari, & paribus studiis certatim laudari illos, qui de omnibus in universum benemeriti essent. Equidem sic existimo cum te esse virum, in quo cohonestando omnes simul elaborare merito conveniebat. Verum tanto honore dignus cum sit, si non agnoscens te tantum, asinus quispiam calcib. feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo decessisse arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: siquidem cum nullo conferri possunt magis apposite, quippe qui non reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, ut de summorum virorum monumentis sententias ferant, sed a stolidis quibusdam ac impudentibus, extremeq; ignaris hominibus. Qui cum vix communi sensu præditi sint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius sapientiæ arcem tenerent, non modo censent omnes, damnant, pronunciant, nihil nesciunt, ut est inscitia nihil impudentius, vel arrogantius, verumetiam, quod longe detestabilius est, ubi, quod justis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conviciis & maledictis omniq; criminum genere optimorum & doctissimorum virorum labores insectantur. Verum hos obscurabit & opprimet tandem fama splendorq; nominis tui. Et sane jam vidimus quibusdam per summam ignominiam & dedecus silentium impositum per Magistratus publicos esse. Vix enim annus elapsus est, cum scripto in te acerbissimo libello quodam, ubi eum editum esse comperit Senatus Venetus, non tantum gravibus sub censuris vetuit ne distraherentur exemplaria, sed ut igni imposita cremarentur, mandavit severissime. Itaq; jam & summi Monarchæ & amplissima illa Respublica pro tuo honore depugnant. Quo futurum facile non dubito, ut brevi repressi, manus dent adversarii isti tui. Aut si quid omnino magni conentur efficiantq;, tempus ipsum profecto tandem posteritasq; doctorum hominum scriptis semper æquissima, meritam tibi gratiam, dignasq; laudes referet. Cum enim hæc ætas, tuq; ipse atq; invidi tui fatali mortalitatis lege transierint, novumq; successerit seculum, tunc sine nominis statusq; dignitate, aut respectu, sola existimabuntur ingenia, nec considerabit lector cujus, sed quale sit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritasq; deterrebit, nec inimicorum calumnia avertent, nec munera opesve corrumpent, nec officia, aut odia, amorve seducent ac perturbabunt judicaturos de scriptis homines. Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à recte judicando abducunt, obstaculis, per se ut sunt considerabuntur. Tunc si quis post fata superest sensus, ut est (ne) candida utraq; de tuis scriptis judicia experieris, recipiesq; tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verum ne sine aliquo fructu, unde commodi vel beneficii aliquid ad Rempublicam per te redire possit, hæc nostra ad te perveniat epistola, plantam quandam siccam ex Hispaniis ad me transmissam, una cum eius imagine ad te mitto, quod nihil sane magis mihi nunc sit in votis, quam ut herbam hanc vivam virentemq; conspicere possim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te esse neminem: quo fit ut aliquam hujusce herbæ notitiam abs te consequuturum me sperem, si tamen alibi quam in Hispania nascatur. Qua-

Digitized by Google

propter te plurimum rogatum velim, quod si quam illius cognitionem habes, id mihi (ut soles cum cæteris) amanter significare velis. Namq; digna est ut ob admirabiles ejus facultates ubiq; habeatur in hortis. Imaginem hanc una cum herba & radicibus ex Hispania misit ad me clariss. Cæsareus Medicus, Petrus Cannizerus cum hac inscriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu, fœlicissime lascivire visa est. Illius siquidem radix dodrantalis, simplex & unica nonnullis circumquaque prodeuntibus fibris innititur, crassitudine sativæ Pastinacæ, ipsa carnosa rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur simplici, subnigro, aspero, tenui: hic simulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiscit. Candida eadem intus est, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore succo gustu subdulci qualis fere in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffunduntur, carnosa longa, acuminata, colore viridi languescente, singulaq; ex intervallo disposita. Caules gerit plures teretes, graciles ac duriusculos, in quorum summitatibus herbacei prodeunt calices longiusculi, torosi atq; teretes, cuspide toto ambitu denticulata: è qua Majo mense lutei prodeunt flores adeo numerosis foliis dense stipati, ut numero, ac longitudine latitudinis angustiam abunde pensent, ubi vero prorsus explicata fuerit, orbem radiatim circinantes adeo pulchri visuntur, ut aureo colore, & figura solem exprimere videantur. Ineunte autem solstitio planta hæc deflorescit, mirabili facta transmutatione. Namq; calices ipsi globoso horrent aristarum agmine, quæ acie disposita glumis continuo excubant, ut semina ipsa densiori congerie intra aristarum vallum munita statuto à natura tempore demum prosiliant. Provenit in montib. uliginoso solo mortalibus opem latura. Namq; præsentaneo remedio adversus viperarum cæterorumq; venenatorum morsus ictusve, ac pestiferos morbos quoscunq;, tam è foliis quam è radice succus desumitur, præbeturq; potandus. Comitialibus etiam ingruente insultu mire affectus subvenit. Cardiacis idem datur & vertiginosis. Enimvero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quinetiam lactens radicis succus oculorum aciem acuit. In summa, tota planta magni est ad omnia usus. Hæc sunt quæ plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizerus, addebat hanc in Catalonia a quodam servo Aphro a Cervero Ilerdano viro nobili pretio emptam primum fuisse ostensam. Nam quum quidam (ut ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc noverat propinato ejusdem succo, incolumes servabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, ut vafriores quidam observantes a longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint inventis rescissa nuper herbæ reliquiis, & repertis quibusdam hujus herbæ plantis à quibus humo tenus folia rescissa erant, certiores facti sunt se plantam adinvenisse, quam quærebant. Ea deinde effossa, factoq; succi in aliquibus periculo divulgata est. Quoniam autem vipera cujus venenum superat hæc herba Hispanice Scurzo appellatur, posthac eadem SCURZONERA nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellavere. Mihi vero nihil carius esse poterit, quam si tua opera in ejus cognitionem devenniam. Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te quæram. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quod ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenii succo inficere: idq; hoc pacto vulneratorum sanguini congrediens occidere posse. Verum quo pacto id fieri possit haudquaquam intelligo, quod non solum à nemine scriptum sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam sed quod scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putavi, quod tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, ut te hortarer ad urgendos susceptos labores tuos. Sed excrevit jam nimium Epistola, quam ne aliàs occupatissimo tibi negotium facessat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

Planta ex Hispania allata.

Plantæ historia.

Vires.

Quo pacto primum in Hispania inventa.

SCURZONERA.

Quæstio de Helenio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Joanni Odorico Melchiorio, Serenissimæ Reginæ Bohemiæ Medico, S. P. D.

Respondetur ad præcedentem Epistolam, & declaratur quid Belenium significet apud Aristotelem.

Tametsi solatii plurimum mihi attulerunt humanissimæ literæ tuæ, quod modis omnibus contra invidorum obtrectatorumq; morsus, me confirmare & quasi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeo lenire potuerunt, quo minus vicem meam adhuc dolere perseverem. Non quod videam à pessimo nebulone citra causam omnem non solum nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conviciis probris & maledictis petulantissime impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quod tuis dulcissimis verbis, tua dicendi scribendiq; facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulseris. Sed quemadmodum tu, quem filii loco dilectissimi semper habui, amoris in te nostri omnib. tuis officiis haud immemorem te exhibes: ita nunquam obliviscar ego, unum te semper extitisse, qui me ex animo dilexeris, observaverisq; quam maxime. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi vicissim modis omnibus perpetuo respondebo. Dicant scribant agant, latrent contra me hi perditissimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta,

ledicta, criminationes, contumeliasq́;, non tamen ob id à studiis juvandæ Reipublicæ, propagandæq́; veritatis me avertent, nec unquam satis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntq́;, quin contra innatam eorum malignitatem continuo in medium doctorum virorum emergant, & elucescant. Te si haberem, quo cum studia mea communicarem, ut antea solebam, nihil mihi putarem evenire posse beatius. Hæc enim in studiis voluptas socium requirit, sine quo quanquam illa quidem manca non est, esset tamen ea procul dubio hilarior, uberior, dulciorq́;, mihi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortasse conjunget nos Deus Opt. Max. antequam a corpore animam disjungat. Ille autem cum animi mei vota in conspectu habeat, tui vice, paucis ante diebus socium mihi addidit Joannem VVillebrochium Borussum Medicum, hominem ut literarum, ita virtutis inprimis studiosum. Is in aulam Sereniss. Principis nostri nunc primum ascitus est, ut mihi animalium historiam meditanti aliisq́; interim negotiis occupatissimo sua opera sit auxilio. Nec dubito quin conjunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis proposituri simus. Est enim Sereniss. Princeps noster adeo hujusce instaurandæ historiæ studiosus, ut multis jam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantum antiquorum ea de re consulant, sed in ipsis animalibus oculati testes quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorumq́; omnium imagines ex ipsis vivis animalibus calamo perquam diligentissimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaq́; tanto principe autore habebunt jam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suæ professionis, qua hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam. Quanta enim ingenii excellentia Principem hunc divina providentia ornaverit, vel ex eo manifestum est, quod cum in Philosophorum libris adductus inde maturius ad majorem, Regni nimirum administrandi gloriam magnopere versari non potuerit, ita tamen de naturis rerũ & sentit, & disserit, ut non tantum intelligere Philosophorum decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus & observationibus propriis contradicere audeat. Unde fit sæpe, ut non illum a nobis, qui nomen titulumq́; doctrinæ gerimus, sed nos ab ipso de rerum hujusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit. Sed ne redeam unde diverteram, ego mea studia persequar, nec ab illis unquam me separabo quousq́; anima separetur a corpore, ne posthac temporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cujus imaginem una cum historia & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Joannes Hessus Medicus qui conquirendis comparandisq́; stirpibus plantis, universam fere peragravit Europam, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quam quod gratissima quum una cum imagine integram siccæ herbæ plantam ad me transmiseris, in qua omnia viva sum contemplatus, quæ ea in imagine mortua fere apparebant. Ex illa enim non solum veram veramq́; omnium partium delineationem sum magna cum voluptate contemplatus sed radicis saporem ac etiam odorem degustare licuit. At doleo profecto plurimum, quod tuæ petitioni, ut velim, satisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi visa non est & si fortasse visa, non tamen cognita. Memini quidem talem fere me conspexisse plantam in Goritiensi agro quodam in prato, parum ultra Sontii fluminis pontem quam cum a longo Tragopogonum censerem, alia postea reperta est. Verum an hæc illa fuerit planta affirmare sane non ausim, quod foliorum imaginem in mentem revocare nequeam, nec radicem viderim effossam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogoni æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeo ut Tragopogoni species dici posset, ni folia Cichoraceæ plantæ speciem referrent, caules longe aliter quam in Tragopogono se haberent, & ni radix crassior, succosior & lacte prægnans haberetur. Porro vetant hæc ne Scurzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non desunt præterea, ut audio, in Hispania rei herbariæ fortasse non ignari, qui hanc plantam Chondryllam esse censent, tum quod foliis eam referat tum etiam quod Chondrylla ex vino pota viperarum morsibus succurrat. Atqui cum flores Cichorii non sint, radix amara non sentiatur, sed dulcis, & ejus natale solum circa montium cacumina uliginosis locis habeatur, non possum horum subscribere sententiæ. Quo fit, ut putem hanc proprii suipsius generis esse plantam, cujus nulla apud antiquos extet historia, quemadmodum & aliarũ multarum, quæ nostris temporibus repertæ sunt. De hujusce herbæ inventione, eandem historiam quam tibi retulit Hispanus ille qui herbam hanc tibi reddidit, narravit etiam mihi, dum hac æstate istic agerem, clariss. mus Rhyera Cæsareus Physicus, cujus testimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre censeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem ut semen a Cannizero peteres. Hoc enim consilio id quod plurimum desiderare videris, facile consequeris. Hoc si tibi comparare curaveris, & Medicos & rei herbariæ studiosos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuo tibi devincies. Sed ad Helenium venio, de cujus venenosa facultate te dubitasse non miror, quod ipse de eodem longe antea dubitaverim. De qua re dum alias cum docto quodam amico, & rei herbariæ studiosissimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere, sed Belenium, Aristotelis testimonio, qui l. 1. de plantis sic habet, Βέλενον δὲ τὸ θανατηφόρον τὸ γινόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: id est, Belenium vero quod perniciosum est in Persia natum in Aegyptum transplantatum & Palæstinam fit edendo. Atqui (quantum conjicere possum) Aristotelicam hanc lectionem doctis viris depravatissime legi constabit, quum ibi Aristoteles de Perseæ arboris fructu, vel de ipsa Persea potius scribere videatur, quam de alia quavis planta. Nam hoc idem de Persea scribunt Diosc. & Gal. Idq́; eo magis mihi persuadeo, quod nusquam apud antiquos scriptores repererim, qui Belenii meminerint. Porro si conjectari licet, an veram liber ille ad Pisonem de Helenii veneno nobis referat historiam, dicerem ego satis dubiam esse illius libri fidem, quod non solum certo sciam librum hunc non esse Galeni, tum quod de trifolio Asphaltite fabulose satis scripserit, ac etiam in aliis quibusdam non parum claudicare observaverim. Nisi fortasse autor libri illius de alio Helenii genere intelligat, de quo l. 1. scribit Diosc. præsertim cum dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioraq́; de his quæ ad te scribam, non habeo. Nam de incertis quicquam affirmare non ausim, nec etiam divinare possum. Cæterum cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compensare valerem, id commode fieri posse succurrebat, si rarum etiam aliquid tibi mitterem: quo factum est, ut hanc tam rari incognitiq́; animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminisse reperio, tibi mittendam decreverim. Emit autem id Serenissimus Princeps meus paucis ante diebus à Theoderico quodam Neus Celomensi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicum spectaculum. Ajebat Neus ille ex Peru Occidentalium Indiarum regione, a quodam mercatore Antverpiam primum esse allatum, & inde Mittelburgam Selandiæ civitatem. Refert hoc animal partim Camelum, partim vero Cervum, adeo ut recte quidem Græco idiomate ἐλαφοκάμηλον appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à cervice ad caudam sex pedum est: altitudo vero à dorso ad pedis plantam quatuor tantum. & colli longitudo a scapulis ad cervicem, duum. Capite, collo, ore, superioris præsertim labri scissura, ac genitali Camelum fere refert. At caput oblongius est, aures habet Cervinas, oculos bubulos,

Animalium historiam instaurari.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

Matthioli de Scurzonera censura.

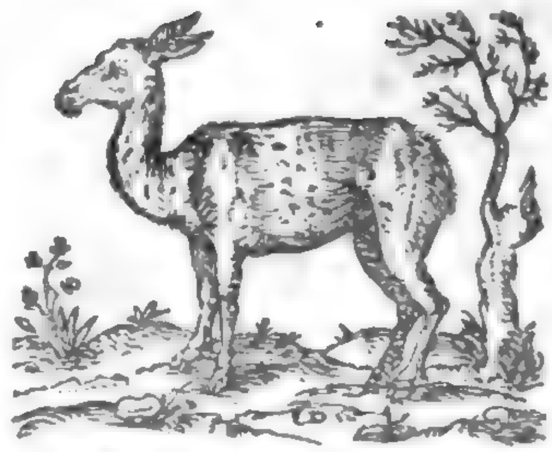
Helenium.

Belenum, quid?

Aristotelis locus restitutus.

Lib. de Theriaca ad Pisonem dubia fides.

Ἐλαφοκάμηλος & ejus historia.

bubulos. Anterioribus dentibus in superiori mandibula caret, sed molares utrinq; habet ut bisulca fere omnia & ut illis etiam ruminat. Dorso est sensim prominente, quod per injuriam à pictore neglectum est. Scapulis prope collum depressis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda brevi spithamæ fere longitudine quibus omnibus cervum fere refert, quemadmodum etiam cruribus præsertim posterioribus. Pedes illi bisculi sunt, diducta anteriori parte divisura. Ungues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem crassam abeunt. Nam pedis planta non ungue sed cute, ut in multifidis & in ipso Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, ut Camelus, & testes substrictos habet. Pectore est amplo, sub quo ubi thorax ventri connectitur, extuberat globus, ut in Camelo, vomicæ similis è quo nescio quid excrementi sensim manare videtur. Color colli, cervicis, pectoris & anteriorum crurum est illi albus. Reliqui vero corporis subruber, vel ex nigro rufescens. Rostro tamen est nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac mansuetum est animal, sed frigoris impatiens, ut alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit sed miro admodum ingenio ab illata se vindicat injuria. Nam ubi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat non calcibus, aut morsib. se defendit, sed vomitu, vel cibi vel humoris in vexantem retrorsum cum impetu ejaculato, ob protensam colli longitudinem. Salacissimum hoc esse animal, id mihi conjecturam facit, quod cum sui generis fœmellis sit destitutum, magna cum prurigine capris se commisceat, non tamen erectis, ut alias capræ

Aristoteles arguitur.

hirco ascendente solent, sed humi ventre accubantibus, ita cogente animali anterioribus cruribus. Itaq; superascendens coit, non autem ut falso de retro mingentibus animalibus affirmat Aristoteles, aversis clunibus. Id quod etiam falsum esse de Leone observavimus, illi dum coiret astantes. Adeo Venere vernali autumnaliq; tempore stimulatur hoc animal, ut illud viderim ego humile quoddam præsepium avena refertum conscendisse, cui aliq; illi magno cum murmure tam diu confricasse, quousq; semen redderet, pluribus una hora replicatis vicibus. Non tamen concepere ca-

Indica ovis.

præ hujusce animalis semine refertæ, quod ut puto vi coactæ illi prostiterint continuo balantes, tum quod hoc cum animali earum non conveniat species. Indicam ovem appellabat hoc animal, qui illud ad nos advexit. At qui a nostris ovibus quantum distet, tu ipse judicare poteris. Sed de Cervocamelo hactenus. Ubi vero alia rara afferentur, nihil prætermittam, quin te de eis certiorem reddam. Quod ut tu etiam facias (ut cœpisti) plurimum opto. Vale

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Aliprando Spezzalancio Chirurgico
S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotiis è Cynoglosso.

QUum catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionem nunc in tui Myropolii usum parare decreveris, petis à me quid significet ibi COZUMBRI, & an pro eo liquidi Styracis fæcem, ut inquit autor Luminaris majoris, vel Styracem rubeam, ut inquit Cordus, vel ut quidam alii præcipiunt, Thymiama, quod vulgo Itali Pharmacopœi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cum videas tot varias hominum sententias, nec ab iis te explicare valeas, longe tutius facturum te putas, si de re hac me consulas, quam si eorum sequaris confusiones. Ego vero etsi non adeo multum in censendis examinandisq; compositis medicamentis hactenus insudaverim, perinde ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in

Pro Cozumbri, Styrax.

hac re simpliciter sentiam. Quod est ut pro Cozumbri selectissimum imponas Styracem, non liquidum tamen nec ejus fæcem, ut perperam scribit ille, sed quem à calamis in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cum Dioscoridis, tum etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, & interceptæ voci mirifice medea-

Styrax soporiferæ facultatis.

tur, quinetiam cum præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum, in hase Catapotiis utiliter additur. Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facile testatur Gal. l.12.c.1. de Methodo medendi l.6 comm. quinto, de morbis vulgaribus de aurium doloribus agens: & lib.2.cap.1.de Comp. medic. 2 locos, de dolore capitis febricitantium disserens. Quippe omnibus iis in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissime fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo in Styracis capitis calce. Quibus palam est in Catapotiis de Cynoglosso nihil convenientius, ac magis legitime pro Cozumbri addi posse, quam selectissimum Styracem calamitem.

Catapotiorum e Cynoglosso facultas.

Namq; Catapotia hæc rheumatismis, tussi distillationibusq; peridonea sunt, non solum quod medicamenta excipiant hisce affectibus convenientia, sed quod præter id soporifica eorum facultate quibus omnibus refertus est Styrax destuxiones cohibeant, quibus hæc symptomata plerunq; excitari solent. Sententiæ nostræ astipulatur Simon Januensis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrum Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepsici authoritas, quippe is l.32.de Catapotiis omne genus agens ubi ad soporifera devenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tussim purulentas excreationes, ad arteriacos & destillationes omnibus Styracem admiscet. Quo fit, ut eo magis meæ inhæream opinioni, quo evidentiores sunt rationes quæ in hanc me trahunt sententiam. Placeret qui-

Styrax rubeus Germanis quale Cordi erratum.

dem hic Valerii Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi jubet, si tamen pro rubeo flavum, utpote præstantissimum intelligeret. Sed cum ipse Germanus fuerit, & sciam ego Germanicas Seplasias nihil aliud quam Thymiama, quod Dioscorides Narcaphthum vocari censeo, Styracem rubeum appellare, vereor sane ne ipse quoq; pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de selectissimo Styrace intellexisse, erravit tamen, cum sciret quid apud suos Myropolas rubeus designaret Styrax, quod illis manifestam errandi ansam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excusem: præsertim cum mihi certo persuadeam, Cordum in hoc Jacobum Manlium esse secutum. Namq; Manlius simulac perperam exposuit Cozumbri fæcem esse Styracis liquidi mox subjunxit Arabicum nomen secundum Compositorem nil aliud designare, quam rubrum Styracem seu Thymiama, seu Thus Judæorum. Quæ ut inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita ridenda & rejicienda videntur. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Jacobo Antonio Cortuso Patritio Patavino, S. P. D.

Examinantur quædam plantæ & restituitur Dioscoridis locus in Osyride.

GRatæ mihi literæ tuæ tantum ne? imo vero peroptatæ & dulces, quod iis intelligam, quanta me prosequaris benevolentia, quantaq; ingenui animi tui liberalitate continuo perseveras cum novas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eo majorem capio voluptatem, quo dulcior est fructus quem ex his capere soleo. Magnus earum catalogus mihi palam facit, quam diligens in iis comparandis fueris, quamq; sedulus in juvando labores nostros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere scio. Sed cum ea non sim facultate, ut hanc tuam erga me benignitatem solus compensare queam, dabo modis omnibus operam, ut non solùm præsentes rei plantariæ studiosi, sed etiam posteri tibi se plurimum debere fateantur. Quod ad censuram harum plantarum attinet, utinam ea essem doctrina, eo ingenio, eaq; in plantaria facultate experientia, ut recte, ac aliquo cum judicio de omnibus judicare possem. Cupio enim non tantum tibi petenti morem gerere, sed mihi ratiocinanti etiam satisfacere. Verum etsi sciam, id à me non ita exacte, ut velim præstari posse, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram libenter quod sentio, ne si nunc id facere recusarem, viderer negligentior factus. Primum itaq; ad eam venio, quam quibusdam SIDERITEM Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem sententiam, nihil est quod me moveat. Folia enim quæ Salviæ majora sunt non minora, quæq; longe magis Betonicam referunt, quam Marrubium vel Salviam ipsam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam sylvestris potius Hormini esse genus, quod plures ejus habeat notas.

Siderites Heraclea.

FOLIA quorum subscriptio est BETA SYLVESTRIS, Spinachii potius folium referunt, quàm Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium, sylvestrem Betam appellavit.

Beta sylv.

LAMPSANAE profecto speciem refert illa, qua Chirurgicos uti ais tam fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsere Diosc. & Plinius, cujus nos imaginem dedimus.

Lampsana.

TORAM non esse Aconitum Pardaliancħen plures indicant notæ, de quibus cum fusius nobis dictum sit in ipsius Aconiti appendice in commentariis nostris in Dioscoridem, non est ut hic pluribus tecum agam. ALIAM vero plantam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri simili aversa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non male censebat. Siquidem Cacalia folia fert alba, magnaq;, & tussi & scabriciei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeo per omnia illi similis, ut nisi folia oblõgiora essent, ac majora paulo, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardaliancħe folia requiruntur Cyclaminis, Cucumeris ve minora, ac subhirsuta, atqui hæc longe majora spectantur, alba lanugine, ut Bechium, aversa parte obducta & tactu lævia. Adde quod herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quo fit, ut ego Lucæ Ghini sententiam sequutus Cacaliam hanc esse censeam.

Toram non esse Aconitum Pardaliancħen. Cacalia.

POTERIUM Dioscoridi large fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximus, foliis parvis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius plantæ ramusculus, quam quibusdam Poterium appellari scribis, large fruticare plantam non indicet, non spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentus, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterii plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constantinopoli allatam, ab Augerio Serenis. Cæsaris Ferdinandi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari possit.

Poterium.

HERBA cui inscriptum est Split splec, splet, Corydalis, & tertium Fumariæ genus nusquam antea mihi visa est. Scio tamen Corydalis meminisse Galenum libr. 11. de simplic. medicam. facult. de Corydo id est, Galerita ave scribens, quam herbam colicis convenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cum ejus notas non descripserit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verum cum non sine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari censeam, gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula conjecturas mihi impartiri volueris.

Corydalis.

PLANTAM quæ summis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum distincta, lentes racematim sine folliculis proferens, & quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim ut rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longe alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed ubi in Italia nascatur, & quibus sit prædita facultatibus, quam libenter abs te audirem.

Lens aquatica altera.

LAPPAGO Plinio ita appellata folio est Anagallidis. cui folia inesse oblonga, nec ullibi in ambitu serrata, nemo est qui nesciat. Sed planta, quam Lappaginem nonnullis censeri scribis, folia habet rotunda, circumquaq; denticulata, Pimpinellæ nostratis modo. Id quod me maxime adducit ad credendum, eam haudquaquam esse Lappaginem.

Lappago.

SAGITTA, quam Magonis testimonio, Pistanam Græcis appellari, & inter ulvas nasci scribit Plin. copiosa hic in Bohemia provenit circa Muldam fluvium, qui Pragam transit, media inter Ulvam & Typham appellant eam. Hic Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbam sylvanam appellat, quanquam folio dissimili.

Sagitta.

GERANII imaginem radice rotunda, cujus primo loco meminit Dioscorides, jam diu misit ad me Ulysses Aldrovandus. Nunc vero tua liberalitate & herbam ipsam & radicem inspicio. Plantam ille ex Dalmatia sibi allatam referebat, Sed an tua illinc ad te pervenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum scire desidero.

Geranium.

LONCHITIDIS asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, jam primum animadverto. Nihil tamen à mea differt, nisi quod tua nil magis folium divisum habeat, quam Scolopendrium, & minor satis est planta, in cæteris vero nihil similius, nihilq; æqualius, adeo ut putem meam marem, tuam fœminam esse, quod mea omnib. suis partibus vegetior, grãdior, firmior, distinctiorq; sit quam tua. Nam fœmininum genus imperfectius est, quo fit ut in animantium fœminis capitis suturæ non ita, ut in viris, perspicue cernantur. Tuam non novisse Diosc. ex hoc animadverto, quod suam faciat folio Aspleno magis divisam. Id quod in mea apertissime videtur, in tua vero minime. Hanc non credo usquam vidisse Marantam. Nam si ejus aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni.

Lonchitidis asperæ altera.

ALATERNUM scribit Plin. foliis haberi inter Ilicem & oleam, quib. cum minime correspondeant ramuli illius folia, quem ad me transmisisti, nihil dubito, quin tu id recte animadverteris, quum videris folia illi esse in cacumine

Alaternum.

spinosa

Attinia. *spinosa & olea perquam longe minora. Idem dicam de Attinia, cum ramusculum ad me transmissum folia habeat Lauri, non Ulmi, & flores umbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Ulmi generum excelsissima recensetur, ac sterilis. Quo fit, ut illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minime comprobare queam.*

Fucus marinus. *PLANTA cujus titulus est Fucus marinus albicantibus ac tomentosis foliis, alias Goritia fuit ad manum. Ut tebatur ea quidam circumforaneus ad Enterocelas, sed an fucus Marinus sit non ita facile decernam, præsertim cum sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu oriri etiam eam in agro Forojuliensi in sicco Tiliaventi fluvii alveo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, non in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui lib. 8. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libr. 19. cap. 23. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel ejus aliquod genus, quod folia illi sint crassa, alba, & adeo spissa lanugine obducta, ut pro tomento in quis commode uti possit.*

Gnaphalium.

Ononis flore luteo duplex. *ONONIS flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamen. Sed jam primum ex hac tua animadverto, eandem aculeatam reperiri. Est enim proculdubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hic Ononidem reperi, flore ubiq; candido, quam alibi nusquam videre licuit.*

Aster Atticus. *ASTER ATTICUS flore in ambitu purpureis foliolis circumsepto, in medio vero luteo, nascitur hic ubiq; copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia, ac interim videbo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astere imaginem invehuntur.*

Spina alba. *PLACET sane Spina alba stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderem. Contemplabor diligentius omnes ejus notas, deinde meam solidiorem de ea asseram censuram.*

Cytisus. *Vidi CITISI florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas quin alium quoq; ab Aegidio Cumano, viro ut nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac vivas inspicere.*

Verbena. *VERBENAM quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, una cum aliis nonnullis, quæ annotavi in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cum tamen Verbenacam singulari tantum ramo radiceq; sola constare, nec ullibi humi repere scribat Dioscor.*

Clymenū. *Cui CLYMENUM inscriptum reperi, planta sane est (ut inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compresso tamen, pinnulis herbaceis utrinq; secundum longitudinem se diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plantis. Siliqua Genistæ vel viciæ modo, in longum protensa crassiore tamen longioreq; & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transversim sese diffundentibus: quas quidem notas, si diligenter quispiam intueatur, facile cognoscet, hanc plantam non esse Clymenum. Ego sylvestre Pisum potius appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, ut in Polyporum piscium cirris, à quibus quam longe distent hujusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, non dubito sane quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, ut potius meæ velis acquiescere censuræ, quam tuo ipsius judicio. His accedit, quod nusquam Dioscoridi scriptum sit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus hujusce sylvestris Pisi modo.*

Pisum sylv.

Chamæsyce. *CHAMAESYCEN, quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cum tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioraq;, nec semen sub foliis proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum iis astipulari, qui eam Chamæsycen esse censent.*

Corchorus. *CORCHORUS (ut Theophrastus inquit, libr. & cap. 7. de historia plantarum) ob amaritudinem in proverbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omni prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius à Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille convoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt, quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarorem resiperent folia. Qui vero eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quæ nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, non nigros, & semen non Milio, sed Echio simile, nil sane vereor quin aliter sentirent.*

Circæa.

Clematitis alterius, altera species. *PLACUIT summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semen consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quod in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suavitatem percipere, quinetiam ut omnes ejus partes folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem.*

Osyris. *OSYRIDIS stirpem perquam diligentissime sum contemplatus, quæ quamquam quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respondere videatur, nempe quod tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, ut ille, inquit, terna, quaterna, quina, senave, sunt tamen quædam, quæ me movent, ut non ita facile fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim in primis Galeni, Pauli, & Aetii autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commode parari scopas. Quibus parandis planta quam misisti, inidonea satis apparet ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatemq;. Deinde tametsi rara in surculis sunt illa folia lini æmula, non levi tamen conjectura mihi constat, hæc verba Dioscoridi esse addita, γ', δ', ε', ἢ ϛ', cum hæc non legat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manus antiquissimus Dioscoridis codex manu scriptus, in quo hæc verba non reperiuntur, Μέλανα καὶ λεπτὰ ἐμβαλλόμενα ὡς εἰς ἀγγεῖα γίνεται. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mendas. Quo fit, ut potius ad credendum meus inclinet animus, Osyridem eam esse plantam, quam vulgo nos appellamus Beluedere, quam aliam quamcunq; quam hactenus viderim. Est enim hæc saturate viridis, ramulos ferens tenues folia prorsus lini æmula, & ad scopas parandas adeo idonea, ut plurimi sint, qui hac tantum causa eam ferant & alant.*

Dioscoridis locus emendatus.

Beluedere.

Suber. *DUM hæc scriberem, allatus est ad me, una cum tuis literis, Suberis ramusculus glandibus refertus quem Romæ ad te missum dicis, ut abs te petieram. Quo fit ut continue tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facile dixerim. De cæteris non est, ut nunc meam expectes censuram: nam cum partim mihi ignota sint, partim vero adeo mutila, ut difficile judicari queant, non ægrè feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed alias fortasse id præstabo, cum quietior fuerit animus. Reliquum est, ut clarissimo Marco Antonio Caballino*

ballino me plurimum commendes, & ne ægre ferat meo nomine ſignifices, ſi nunc ad ejus humaniſſimas literas non reſpondeo. Agnoſco certe me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Martino Guidottino Pharmacopœo Tridentino, S. P. D.

Docetur ratio parandæ antidoti quam Mithridaticam nominant.

LEgi literas tuas, quas una cum lapide Aſio pulcherrimo ad me miſiſti, verum non tam hac de cauſa te nunc id me ſcribere animadverto, quam quod me conſulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quum non deſint ſcopuli, quos tamen ſi poſſes, vitare velles. Sed utinam tam prudens, tamq; exercitatus ſim nauclerus, ut meo conſilio te adeo juvare poſſim, ut naviculam tuam in portum illæſam reducas. Faciam tamen, ut gratificer tibi, periculum, cum tibi omnino perſuadeas, te neminem me habere præſtantiorem, cui te committere poſſis.

PETIS itaq; primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem ſequi debeas. Nam cum videas Andromachi Theriacam cæteris prætuliſſe Gal. putas fortaſſe te recte facturum ſi Mithridatis antidotum paraveris, quæ ab eodem Andromacho deſcribitur. Quæ quidem ſententia, & ſi haud infirmis nitatur rationib. ſunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto Andromacho alias Philoſopho ac medico clariſſ. eſſe præferendum. Nam ſi ex medicament. præſtantia ac viribus, judicium ferendum eſt, cum capiat Damocratis compoſitio Agaricum, Stœchadem, longum & album piper, Balſami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Aſarumq;, quibus omnibus altera deſtituitur, veniantq; hæc omnia præter Aſarum etiam in Theriacam, quod venenis mirifice reſiſtant, non cenſeo haberi quenquam qui aliter ſentiat, quam quod ea, quæ Damocrati deſcribitur, alteri ſit præferenda. De his autem, quæ ad ſuccedanea ſpectant, meam intelliges opinionem ex hac Epiſtola ad Balthaſarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalſamo, Coſto, Malabathro, Carpobalſamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroſelini ſemine ſupponendum ſit, ibi diffuſius ſcriptum reperies.

Mithridatis antidotus à Damocrate deſcripta cæteris præſtantior.

DE ACORO nihil etiam dicam, quod antea à me ſatis ſuperq; comprobatum ſit in meis in Dioſcoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris uſus legitimum eſſe Acorum.

PRAETEREA animadvertas oportet, haberi hujuſce antidoti compoſitiones quæ Aſari loco Ari legunt, ſed mea quidem ſententia longe utilius Aſarum, quam arum capit. Eſt enim Aſarum odoratum medicamentum, Nardo fere proximum, quin & Opobalſamo, & Carpeſio facultatibus proximum. Quod facile comprobatur Galeni teſtimonio. Quippe qui lib. 2. de comp. medic. ſecundum locos, ubi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Aſaro Carpeſium ſupponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni ævo in Theriaca utebantur. Et lib. 9. ejuſdem voluminis cap. 3. in quodam medicamento ad hydropem Opobalſamum Aſari loco ſupponendum ſuadet. Quo fit ut Cordo tibi aſtipulandum non ſit, qui Arum Aſari loco imponit.

Aſarum imponendum non Arum.

Cordi erratum.

CYPHIS, de quo etiam meam expoſcis ſententiam, Aegyptiorum antiquorum thymiama diu tantum extitit, cujus ſuffitu Solem placare venerariq; ſolebant in ſacris. Quod magno nobis eſt argumento, antiquiſſimum medicamentum eſſe Cyphim. Cæterum ſequuta ætas non ſolùm Cyphi uſa eſt pro ſuffitu ad aëris infectiones arcendas, ſed etiam ad antidota, quæ ſumuntur in corpus, & per ſe quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variæ ac inter ſe pugnantes compoſitiones quod hæc plura, quam illa admittat medicamenta, altera vero ab altera ponderum numeris variet: quemadmodum videre eſt apud Dioſcoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, Aetium, Actuarium, Nicolaum Myrepſicum, & alios pleroſq; quibus omnibus fere ſingularis habetur Cypheos compoſitio. Præclariſſ. tamen ætatis noſtræ medici Damocratis Cyphim cæteris anteponunt. Quorum placitis eo utilius nobis adſtipulandum eſt, quò præſtantius medicamentum ejuſdem authoris eſſe cenſemus, qui ſuæ conficiendæ antidoti, ejuſdem Cypheos ſibi propriam compoſitionem paravit. Quæ ſic habet

Cypheos variæ compoſitiones.

Sumito.
- Uvæ paſſæ pinguiſſimæ detractis cortice & vinaceis contuſæ & ſubactæ.
- Terebinthinæ igne torrefactæ, ſingul. ℥. iij.
- Myrrhæ.
- Floris Junci odorati cujuſq; ℥ ß.
- Cinnamomi, ℈. iiij.
- Unguium Bdellii.
- Spicæ nardi.
- Caſiæ ſelectiſſimæ.
- Cyperi.
- Baccarum Juniperi magnarum, ſingul. ℈. iij.
- Aſpalathi, ℈. ij. ß.
- Calami odorati, ℈. viiij.
- Mellis, quantum ſat eſt.
- Vini odorati parum.

Cypheos parandi ratio.

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino ſubiguntur ad mellis conſiſtentiam, deinde uva paſſa per ſe ſubacta additur, ſimulq; tritis mellis quod ſat eſt infunditur, cæteraq; in pulverem trita inſperguntur. Et inde demum formantur paſtilli & in umbra ſiccantur. Porro ne in his parandis ullus committatur error, ſunt quædam, quæ te diligenter inſpicere oportet. Quorum in primis occurrit Uva paſſa, quæ (ut puto) ea minima eſſe non debet, qua paſſim utimur omnes. Quippe præter id, quod laborioſum eſſet, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil fere ubi hæc fierent pulpæ reliquum eſſet, quo fit, ut de majori Uva paſſa mihi perſuadeam intellexiſſe Damocratem, quam nos Zibibum vocamus Damaſo Syriæ allata, vel de Scybelitica huic ſimile, quam è Pamphylia advehi ſolere ſcribit Galenus libr. 2. de aliment. facultatibus. Iis enim plurimum ineſt carnis, quæ ſi fortaſſe non eſſent ad manus, præſtabunt, quæ ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibuſdam Aegei pelagi Inſulis ad nos comportantur. Nam uvæ omnes, quæ inſolatæ ſiccantur, paſſæ in univerſum Galeno appellantur, quæ eo præſtantiores habentur, quo generoſiores ſunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cum hic pulpa plurima opus ſit, majores ac pinguiores ſunt deligendæ.

Uvæ paſſæ quæ imponendæ? Zibibum.

CUM

CVM flore odorati junci omnino destituamur, quod etiam sua ætate evenisse scribit Galenus, præstabit uti recentioribus ipsius foliis, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

Cornarii erratum. **Quid pro Bdellio substituendum? Belzoinũ.** **Styrax.**

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscor. lib. 1. Namq; ubi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera unguibus sit simile. Ideoq; recte hic Damocrates Bdellij ungues immisit. Cornarius tamen ubi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur, unguium Bdellij loco ungues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quod Bdellium ignoraverit suos etiam habere ungues. Cæterum cum (ut puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, ut in commentariis nostris in Diosc. fusius disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de supposititiis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnum supponit, sed cum nulla sit Sphagni cum Bdellio communis facultas, id sane probare non ausim. Ego vero potius Belzoinum nobis vocatum supponerem. Est enim gummi perquam odoratum, quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidisse antiquos haud unquam dubitarem. Nec ab re factum mihi videretur, si & Bdellij loco selectissimus adderetur Styrax. Quippe hic maxime suis facultatibus cum Bdellio convenit. Quo factum esse censeo, ut illico post Styracis caput de eo tradiderit Dioscorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tussientibus prodest, vulvæ spiracula laxat, menses ciet, & discutientib. malagmatis utiliter admiscetur. Quibus facultatibus præstare Bdellium maxime testatur Dioscorides. Reliqua quæ supponi debent, si quæ tamen supponenda erunt, ea in epistola invenies, quam ad Pepulum scribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis censuram.

Philonio Persico an piper albũ, an papaver album addendum? **Cordus defenditur.**

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Persico addi debeat album piper, an papaver album, quod non parva sit de hac inter Myropolas controversia, id tibi respondebo, quod superioribus diebus responderam Balthasari Cleosello Serenissimi Principis mei Pharmacopœo, idem a me petenti quod est, ut Mesuem consulat. Nam ubi de sanguinis rejecti curatione agit, Philonij hujusce compos. instituens, papaver album, non piper album imponit. Ita enim habet Mesuis codex, qui ad manus est. Id quod non sine ratione factum videtur, quod ubi sanguis abrupto vase fluat, nullo pipere opus sit: sed quæ sua frigida vi, sanguinem crassiorem reddant, & fluxiones sistant. Recte itaq; faciunt (ut mea fert opinio) qui piper negligentes, papaveris semen addunt. Nam cum ad coercendam opij malitiam & croci, & castorei satis excipiat antidotus, non video cur opus sit addere piper, ut magis incalescat, ubi potius refrigeratione sit opus. Quo fit ut Fuchsius alioqui doctissimus haud recte Cordum reprehenderit, quod papaver non piper admiscuerit. Ponito itaq; tu audacter albi papaveris semen, & ne cures aliorum errata imitari.

Electuarii e Sebestenis parandi ratio contra Cordum.

QVÆRIS item, an in compositione Electuarij de Sebestenis Montagnanæ aberraverint Luminaria Manlij & aliorum in aqua ponderibus, quod fere impossibile tibi videatur, ut tam parva aquæ quantitate, quæ vix sufficit ad maceranda ea omnia medicamenta, posse quempiam illa omnia macerare, coquere, ac dissolvere. Qua in re vellem sane tibi satisfacere, si id Medici munus esset non Myropolæ. Sed cum ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultius tibi fore sperarem, si de re hac teipsum consuleres. Quod si feceris, cum sciam te seplasiarium esse exercitatissimum, nihil sane vereor, quin tuus statim tibi suasurus sit genius, ut aquæ pondus augeas, ubi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas non sufficiat. Cæterum ubi medicamentum parare decreveris suadeo, ut genuinum autorem sequaris non Cordum. Nam etsi electuarium hoc Montagnanæ is referat acceptum, longe tamen id ab ejus compositione evariat, quod genuinum Sebestenorum, Prunorum, Tamarindorumq;, quinetiam seminum frigidorum decoctum tantum excipiat. Cordinum vero (ut ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris sententiam, & seminum frigidorum duplum habeat.

Serum quod præstantius? **Seri ab acore conservandi ratio.**

QVÆRIS præterea an serum, quo uti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præsertim quibus paratur confectio Amech passim vocata, sumi debeat, quod à caseo separatur, dum premitur, an illud, quod expresso caseo coquitur, & casei reliquiis, e quibus recocta paratur, secernitur altero longe clarius. Hæc tua quæstio est. Verum si recte considerabis, nil aliud esse serum, quam partem lactis aquosam à butyro, & caseo omni separatam, illud proculdubio legitimum, ac purum erit, quod à casei & butyri reliquiis prorsus fuerit expurgatum. Tale enim est, quod expresso caseo coquitur, & à recocta secernitur. Sed nec id quidem præstabit pro iis macerandis medicamentis quinq; assiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conscripsit. Acescet enim serum hoc, quod tandiu manserit anteaquam coquatur, & antidotum acidam reddet, nisi ab initio tantum sacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine servare possit. Quamobrem recte serum à caseo separabant antiqui, additis ferventi in fictili novo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continue ficulneo ramo versantes, ut secundo libro docet Diosc. Verum ut diffusius, ac clarius parandi, servandiq; seri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epistolam, quam superioribus mensibus Bono Baldino Pharmacopœo exercitatissimo Viennæ commoranti miseram, quod is etiam de parando sero plura à me esset percontatus. Ex ea enim facile intelliges seri cujusq; explicationem.

Unguentũ Alabastri.

PRAETER id à me etiam scire desideras, an unguentum Alabastri, quod describitur à Jacobo Manlio in suo Luminari, illud sit unguẽtum Nardi spicati ut ipse nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus est SALVATOR NOSTER CHRISTUS. Nam cum unguentum hoc, quod Galbanum, resinam Terebinthinam, Colophoniam Sabinam & Hederæ gummi excipit gravissime, non suavissime oleat, non parum dubitandum tibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed non ab re quidem dubitas. Ego enim longe antea animadverteram id esse falsum, quod in sacris literis habeamus, tantam fuisse unguenti fragrantiam, ut universa domus repleta sit suavissimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuisse emptum, ut proditor dixerit Judas, posse illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui si meam tibi debeam aperire sententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuisse pretiosissimum, quod antiqui parabant (ut habet Diosc.) ex Malabathro, Nardo, Junco odorato, Costo, Amomo & Opobalsamo.

Unguentũ quo inunctus est JESUS à Maria Magdalena.

Hoc enim Romanorum luxu parari solitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Gal. tum l. 6. de sanitate tuenda, tum etiam 8. de Methodo medendi: ubi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proveniunt. Quo fit, ut putem Mariam Magdalenam hoc unguento haudquaquam fuisse destitutam, utpote quæ mundanis delitiis ac voluptatibus se totam prius dedisset. Fiebat olim hoc unguentum pretiosissimum, omnium præstantissimum (ut Gal. est autor locis superius citatis) Laodiceæ Asiæ urbe, unde postea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes, quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho, Ambaro, & Zibetto, quæ partim ex India partim ex Aethiopia, partim ex aliis longinquis regionibus voluptatis & lasciviæ gratia ad nos afferuntur ad suavissima unguenta, quibus non solum mulieres utuntur, sed etiam viri. Tantus invaluit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cum antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi aromatis omnium suavissimis parare odoramenta, quib. postea delicatæ uterentur mulieres quorũ posthac exolevisse usum facile crediderim, simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum

afferri cœperunt, cum illis suaviora, odoratiora, pretiosioraq́ haberentur, nil mirum, si neglectis illis, sequuta posteritas priorum loco hac in usum vocaverit.

Spinæ albæ & Arabicæ loco quid supponendum.

CAETERUM ad ea quæ quæris, an in Syrupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos destitui putas, addi possint Caryophyllatæ radices, aliud quidem respondere non possum, quam quod hoc optime factum crediderim. Siquidem non solum hæ Caryophyllorum odore, quo prædita sunt, vitales spiritus non parum recreant, sed aliis non vulgaribus facultatibus huic Syrupo quam maxime conveniunt. Prosunt enim epotæ Cœliacis, Stomachis, Dysentericis, & cruenta expuentibus, menses cohibent ac cæteras quascunq; fluxiones, adeo ut Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, sintq; præter id suaviter odoratæ.

Mumia an in usum medicum conveniat. Mumiam duplicem esse contra Bellonii sententiam.

QUÆRIS ultimo loco, an Mumia, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos affertur in usum medicum conveniat, ubi Arabicis compositis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæstioni, & si satis superq; responderimus in nostris in Dioscoridem commentariis, ubi errare eos diximus, qui siccas humanorum corporum carnes, vel ossa pro Mumia suis interponunt medicamentis, non tamen ob id prætereo, quin novi aliquid de Mumia ad te scribam, ut scias præter Pissasphaltum aliam Mauritanis esse Mumiam, qua ii olim utebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi sese offerunt scribenda, contra Bellonii sententiam. Scribit itaq; is, & longis contendit ambagibus, maxime hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud designare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balsamo, & aliis foliis fortasse aromatibus paratum, quo apud Syros, Aegyptios & alias iis conterminas nationes hominum cadavera infarciri solebant, cùm sibi perperam persuadeat, nullam usquam extare Mumiam præter Pissasphaltum. Præterea spiculis quibusdam occultis me pungit, quod scripserim posse & apud nos parari Mumiam, si defunctorum corpora hujuscemodi odoratis medicamentis condirentur, & deinde Aegyptiorum more linteis, fasciisq; colligerentur, & idoneis collocarentur in sepulchris. Sed quam magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus sane Arabum testimoniis facile comprobari potest. Etenim Rhasis libro de Arabicis nominibus, authoritate Isach, Mumia, inquit, est nomen Persicum, & est res nigra confecta, & est etiam alia res reperta in sepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaveribus, ut vermes non approximentur eis. Rhasi subscribit Serapio capite 293. primo statim initio ubi sic habet. Mumia sepulchrorum fit, cum Aloe, Myrrha, & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani simul cojerint. Hæc ille. Quibus nunc facile cognoscet ille, si hæc quandoq; perleget, suam in Mumia ignorantiam, nec longas posse peregrinationes docere quenquam, ubi bonorum authorum lectio, experientia & judicium absint. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Medicus, Joanni Viscero Dembdingensi S. P. D.

Tractatur de vertigine, Occipiti dolore, stupore, pilorum defluvio, & glandibus in inguinibus exortis.

UNam potissimum habeo causam, vir doctissime, à qua orti sint affectus ii quibus vexaris, nempe vertigo, Occipitii dolor, stupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atq; in inguinibus obortæ, eamq; externam, & à frigore tantum genitam. Au enim præterita hyeme, dum Germania Patavium venisses, frigora ibi te adeo magna perpessum fuisse in pedib. præsertim & cruribus, ut partes eæ fere stupidæ redderentur, & quamvis frigora longe majora, diuturnioraq; sint in Germania, quam Patavii, & in universa fere Italia: in Germania tamen suis hypocaustis inclusi ab ingentissimis frigoribus diu se tuentur homines, in quibus sua tractantes negotia, hyeme perpetuo ferme morantur. Ea propter factum existimo, ut quum præterita hyeme studiis assiduam operam impenderes, in eo loco fortasse nunquam vel raro calefacto, nervi in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, ut plurimum inde noxæ contraxerint. quæ postea cerebro per os communicata, vertiginem effecit, stuporem, & Occipitii dolorem. Nec sane mirum, cum dicat Hippocrates: Frigidum inimicum est ossibus, dentibus, nervis, cerebro & spinali medulla. Frigus enim exterius adveniens non modo vertiginem, sed quandoq; apoplexiam, Epilepsiamq; procreat, ut Gal. est autor. lib. de morborum causis. Quod autem vertiginis & horum morborum causæ eædem esse possint, comprobatur ejusdem Galeni testimonio lib. qui dicitur Medicus, ubi sic habet. Caligines oculis infusæ & vertigines, cognata sunt vitia morbo comitiali, ab eisdemq; causis prodeunt, atq; easdem sedes occupant. Idem III. Aphor. inquit. Vertigines quoq; cerebri læsiones consequuntur, sicuti & apoplexiæ. nam & hæc passio fit, cum caput repletur pituita: Quod facile evenit cerebro plusquam par sit refrigerato. Quandoquidem oppresso diminutoq; ejus calore, quæ eo deferuntur, tum alimenta, tum excrementa concoqui recte nequeunt, quo fit, ut inde excrementitia pituita plurimum oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaq; dicebat Paulus vertiginem affectum nasci, cum frigidus glutinosusq; humor cerebrum occupat. Hinc quoq; & occipitii dolor fit & in brachio quandoq; levis ille stupor, hincq; glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbens, immutata partis ipsius temperie dolorem excitat. Nam, ut Gal. inquit lib. 2. de Symptomatum causis nullum corpus offenditur à propria natura. Adde quod etiam ex flatu in cap. genito, ob partis refrigerationem possit utiq; fieri dolor hic ex Galeni sententia, II. de comp. medic. sec. locos, cum inquit. Et adhæc alia est capitis doloris causa, cum scilicet in quibusdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuosus spiritus innascitur. Et quarto Aphorismorum Aphorismo LXX. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obstructionem, vel spiritu flatuoso habente in parte ipsa generationem, qui quidem flatuosus spiritus non modo doloris causa esse potest, sed etiam ipsius vertiginis, cum dicat Gal. 3. de locis affectis: quod ubi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum, tum spiritus in eo fieri omnibus in confesso sit. Porro ex eadem etiam pituita nervorum in brachium excurrentium originem quadantenus obstruente oritur levis ille stupor: quemadmodum & glandulæ ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namq; hæc semper à crassis proveniunt humoribus. Nec profecto mihi unquam persuaserim, quod hæc à Gallica lue originem duxerint, cum mihi sæpius affirmaveris, te nunquam scortis vacasse, nunquam cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubasse, nunquam penis ulceribus, nec pustularum eruptionibus, nec compaginũ dolorib. laborasse. Neq; illud meæ opinioni repugnare videtur, quod tibi quandoq; & capilli & barbæ

TT pili de-

Nõ omnes quibus pili defluunt Gallica lue laborare.

Continentiam à venereis, juvenibus plurimum nocere.

pili decidere conspiciantur. Non enim solo pilorum defluvio Gallica lues deprehenditur, cum (ut Gal. est autor 1. de comp. med. sec. locos) ab aliis etiam causis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluvio afficiuntur, iis in universum decidunt, & cutis ubiq; glabrescit, quod vitiosus humor in jecinore sedem habens, non in caput tantum, sed in universum feratur corpus. Verum tibi id nunquam accidit: cum per temporis intervalla non ex universo corpore, sed tantum è barba & cap. aliqui modo decidant pili, modo renascantur. Quin potius ideo illud factum esse crediderim, quod cutetenus in facie & cap. facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quæ ubi pilorum radices arefecerit, est causa, ut ii postmodum decidant. Namq; id mali, aut humidi defectu, aut succi pravitate contingit. His igitur rationibus compulsus, adversam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primum, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putaverim. Sed auxit fortasse morbum secunda etiam causa: nempe longa coitus abstinentia, quæ juvenes multoties in magnum ducit discrimen. Ait enim Haliabbas, si spermatica superfluitas sui aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus extensio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore gravitas. Id quod etiam ante dixerat Gal. 6. de locis affectis, c. 5. his verbis. Equidem novi quosdam quibus hujusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis usu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt, nonnulli etiam Melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrem cum fatearis longo jam tempore à Venereorum usu te abstinuisse, certissimum hinc sumi potest argumentum, quòd etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhœa. Cæterum quibus medicamentis quove regimine victus reliquum noxæ curari tolliq; possit cùm ejus non parum sustulerint, & Guajaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate usus es certoq; sciam te ex iis majus longe commodum reperisse: ni æstus & Sirius jam præsens, quæ mente conceperamus ad finem usq; prosequi interdixissent, nostrum illud consilium esset, ut proximo autumno, Sept. præsertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. At si fortassis id negotii invitus susceperis, non nisi multum tibi profutura putaverim Patavina balnea. Sed cum eo brevi te conferre decreveris, sintq; ibi Medici omnium præclarissimi, & qui suorum balneorum vires præ cæteris norunt, non est cur hac in re plus consilii à me expectes, nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medic. seriem, ne videar (ut in communi proverbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quod hoc facere recusaverim subterfugiendi laboris causa: cum non te latere existimem, me ea qua potui maiori humanitate te primũ suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenii expetebant tui & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adiisse, atq; omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse. Quod si ultra nobiscum manendi tibi daretur facultas, pro viribus aniterer, ut omne meum officium apud te testatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quod si Patavii futura hyeme (ut putas) moram traxeris, omnino hypocaustum tibi parari cures ne denuo frigoris & algoris noxam expertus in eosdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis adventum te prorsus evasurum spero Dei Optimi Maximi munere, si modo Medicorum consiliis obsequi statueris. Vale.

JOANNES VISCERUS VEMDINGENSIS, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ.

Cum in animum revoco mihi, vir clarissime, dulcissimum ac suavissimum convictum, quo per menses aliquot, quibus tecum fui, non sine maximo sanitatis & studiorum fructu & commodo, frui licuit, recoloq; eruditissimos sermones ac doctissima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementi, mehercle, tui desiderio animum meum percelli sentio, & ad vestras amœnissimas valles hinc, si possem mox avolare cupio. Multa enim sunt, quæ me alliciunt, cœli salubritas, loci pulcherrimus situs, vina suavia: in primis vero præclaræ tuæ virtutes atq; eruditio præstans. Turpe tamen æstimo, vitamq; ob hoc acerbiorem duco, quod tot tantisq; beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affecisti, nulla ratione respondere potuerim, nec adhuc ulla gratitudinis meæ signa edere possim. Agnosco enim ita officiis tuis me tibi devinctum, ut & usu & proprietate, ut Jurisconsultorum verbis utar, me totum tuum esse profitear. Animi certe gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meaq; studia & officia serviliter offero, & quod solum possum nunc præsto. Omnibus cum quibus sum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, solertiam in medicando insignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenii suavitatem & animi candorem, in convictu familiari comitatem humanissimam, in sermone leporem dulcissimum, meis convictorib. quotidie prædico: idq; faciam semper dum spiritus hos reget artus & si Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, ut omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincavellio & Bellacato scriptum tuum de causis symptomatum quib. adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: uterq; consilium tuum & approbavit & laudavit. Hinq; authorib. ante quinq; dies aquam Patavinam bibere cœpi, etsi fere desistere à proposito coactus fuissem: nam primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni industria, excernebatur: verebar igitur ne obstructiones aliquas in venis, aut hepate gigneret, quod repositione hujus aquæ in corpore fieri solere audio. Quarto tamen die aqua sibi viã invenit adeo ut nunc satis fœliciter tota reddatur. Quando completa fuerit ista medicina, scribam quid ex ipsius usu commodi acceperim. Semen Senæ & si qua alia semina habeas rariora summopere oro, ut mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchsio. Vale.

PETRUS

Digitized by Google

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS MEDICI,

IN LIBRUM SUUM, DE MORBI GALLICI CURANDI RATIONE,

PRÆFATIO.

CUm valle quadam ſecreta, locisque deſertis ab omni ſequeſtratum penitus medicorum convictu fato me continerem, cenſuiſſemq́; , ſicut olim Philoctetes, diutius in ſolitudine mihi permanendum, per hyemem noſtræ diſciplinæ memoriam literis propagare non alienum putavi, ut & nobis ſolatium, & lecturis pro virili utilitatem pararemus, ne quando non ſolùm vitæ in obſcuro tranſactæ, ſed etiam temporis amiſſi reddenda ratio foret. Nam dum tempus ferebat, & herbæ, arbores, virgulta, cæteraq; id genus in collibus, pratis, & convallibus germinabant, quæ aliquid medicinæ conferre videbantur, ea conſectabar, ſolatiiq; loco mihi tunc erat, hæc vacuum partim ſub umbra, ut flaceſcerent, collocare, partim æneis & vitreis organis igne ſubdito in puriſſimas aquas redigere: ſicut ardente jam Syrio domi ſubtiliſſimæ naturæ liquorem, ſummoq; pretio comparatos medicamentorum potus conficiebam. Longum eſſet antidota, collyria, cataplaſmata, quibus tunc inſudabam, ſigillatum connumerare. Nec ab induſtria vacuus autumnus erat: per altiſſimos namq; montes ſedulo gradu radices utriuſq; Veratri, quod Helleborum Græci dicunt, Dictamnique bezoardici perſcrutabar, herbarumq́; ferme omnium, quarum apud Medicos nomen eſt celebre paſſim, gramina radicitus extirpabam. Nec minus, prout occaſio ſeſe ingerebat, & abietis oleum ſummo odore præditum, vulneribusq; conglutinandis aptiſſimum, & ex larice cum Agaricum, tum gummi liquidum, ex quibus ſumma male habentibus medicina ſalutem promittit, colligebam. Nunc vero cum hyems in autumni locum ſucceſſerit, per Brumam quid aliud agendum supereſt, quam quæ à diverſis authoribus de medicina tradita fuerint, memoriæ commendare, ſive aliquid ſcribere? Sed cogitanti mihi aliunde mortuorum memoriam minimè pendere, niſi ex monimentis literarum, dubius diſtrahebatur animus, Commentariane conſcribere in eminentiſſimos medicinæ Profeſſores, an aliquid meo Marte cudere deberem: nec ſane quid potius eſſet præſtandum ſuppetebat: nam primum ſatis vulgare videbatur, ab altero detinebat negotii magnitudo. Quæ dum egomet mecum diſquiro, forte fortuna in manus inciderunt, quædam de morbo, quem Gallicum dicunt, a neotericis conſcripta, quibus cùm multa mihi comperta adjici, & pleraq; meliora fieri poſſe viderentur, accepiſſemq́; jam calamum exaraturus opuſculum, quod meo judicio poſſet nonnihil laborantibus opis afferre, Franciſcus Aliger præſto fuit, in quo præter fidem, mirificamq́; in me animi inductionem, ſumma inerat comitas. Mutua igitur data accepraq; ſalute, confectisq; tribus aut quatuor ſpatiis in tepidario ſedimus, ubi poſt familiarem ſermonem friget, Franciſcus huc evaſit. FRANCISCUS. Et otium tuum, & hyemis ſolitudo hortantur, ut te pro ſumma inter nos benevolentia, quod jam dudum concupieram, ſed pudore pene ſubruſtico deterritus non audebam, tot alioqui negotiis diſtrictum diutius interpellare, nunc obteſter, de morbo gallico diligenter ut diſſeras. Nam hæc opuſcula, quæ circumferuntur potius aliquando infirmitatem, quam ſanitatem patientibus exhibent, quæ quidem tanquam deterrima deteſtor: nec me hercule injuria. Quid etenim præter ſuffitus illinitionesq; vivi argenti (extinctum, quod vivum eſt, dicunt) quibus mea ſententia nihil eſt deterius, in ſe habent? A te verò cumprimis originem, cauſam, cognationem, principium, qualitatem prædicti mali, deinde victum, abſtinentiam, quam ſuſtinere debeat affectus, tum potiones, medicamenta, Pharmaca, fomenta, quibus hujuſmodi noxa fere plerunq; ſolet expugnari, deſidero, nulla alia de cauſa, niſi, ut ubi primum talia fuero diligenter expiſcatus, tanquam planus improbiſſimus ſecundarum partium, ſtatim primarum fiam. Proinde vide quid agas.

Hæc te prius scire volui, ne postea dicas non prædictum. ANDREAS. Bene profecto & ex usu nostro id sermonis nunc incidit, quippe de his me percunctaris, quæ jamdudum scribere conceperam animo: calcaria igitur equo sponte currenti (ut ajunt) addidisti. Nam quod tu perplexe minitaris postea videro: quamvis (vere dicam) nimium oneris nobis imponis, quasi vero cæteros in hac cura medicos excellamus. Tu quidem mi Francisce, qui tantum mihi tribuis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice: tametsi vellem aliquando consore, quod credis esse, aut futurum brevi speras: sed certe (ingenue dicam quod sentio) nihil in me video signi, quo possim quandoq; id futurum mihi promittere. Sed de his hactenus. Verum antea quam hi sermones se altius efferant, ut viva tantum Veritas cœlestis spiritus gratia ore nostro proferatur in lucem, in primis Deo Optimo Maximo invocato colloqui incipiamus.

DE MORBI GALLICI CURANDI RATIONE DIALOGUS.

ENARRATIO.

OMnipotens pater (ut Hesiodus) antiquorum pervicaciam perspiciens, Pandoram cum dolio malis referto terris immisit. Denuo memoria patrum, ut effrenatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo quem Gallicum vocamus, Italiam bellorum procellis concussam confecit. qui postea contagione vulgatus est. Quidam Deo cum sit summa bonitas, mala tribui non debere contendunt, proinde gentium colluvione aerem infectum producunt. Habes originem, nunc causam cognosce, de qua medicorum præstantissimo cuiq; diversa sententia est. ut non possis, quis vero propius accesserit facile conjicere: quippe quoniam philosophantes plerique in Saturni Martisq; aspectu cum retrograda Venere causam conjiciunt. cujus conjunctionis tanta fuerit malitia, ut non immerito morbus inde processisse sit visus. Fuere qui corruptum cœli tractum sanguinem in atram bilem convertentem causam fuerint. Nonnulli morbum Gallos, cum per montem Salvium iter facerent, à fœminis leprosis per coitum primitus contraxisse, eorum postea intemperantia atram bilem pituitamq; procurante, memoriæ prodiderunt. Inde putarunt medicinam plerique profitentes malum Elephantiæ non absimile, qui Cornelii Celsi, Galeni, Paulique Aeginetæ sententiis videbantur inniti. Nonnulli melancholicos varos, quos etiam morbillos dicunt, aut malum mortuum dixerunt. Nos vero multis eisdemq; potentioribus argumentis convincemus. hunc morbum ab Elephantia plurimum distare. Cæterum morbillos melancholicos, sive malum mortuum. quis sanæ mentis dixerit, qui noverit morbum Gallicum sævas nervorum distentiones, juncturarum dolores ossium putrescentium corruptiones, & ulcera sequi malignitatis supremæ? Quibus omnibus sane convincitur, nobis accessisse ægritudinem novam.

FRANCISCUS. Agis perplexe mecum, tardiusculus sum, quamobrem cum hæc abs te differi verbosius velim, tum illud inprimis, quod minus est triviale, quibus scilicet signis Medicus ille, qui laborantem sit suscepturus hunc morbum à sanguine, aut a bile aut a pituita, aut ab atra bile cognoscet procedere, quoniam mihi satis compertum est à quatuor humoribus hunc foveri posse.

ANDREAS. Recte tu quidem Francisce, & vere: neq; enim ab isto morbo, ni ita esset, ut dixi, tanta contagio, tanta nobis impenderent mala: quoquo te verteris, hæc noxa præsto est, nullo pacto excluditur, semper intempestiva, semper molesta est. Verum tibi mos geratur. Nonnullos plerunq; videmus pustulis, & tuberculis exilibus subrubeis totum corpus aspersum gerentes, quibus sub alis & in inguinibus, abscessus corporis turbinati, quadam malignitate subito emerserunt. Quod Galen cum a sanguine, tum à bile fieri credidit his verbis, sexto Aph. libr. Sublimiores pustulæ, atq; tubercula, ab humore calidiore generantur. Hæc ille. Sed is morbus, cum a sanguine fovetur, humoris benignitate levioribus curatur remediis. Sunt qui maculas tantum rubeas in luteum tendentes colorem monstraverint, quibus & in faucibus & circa pubem, nunc erisypelas nunc Persicus ignis, & Phthiriasis nova quadam specie se efferant: hi fere biliosi circa frontem dolore conflictantur. Pituitæ vero, & atræ bilis signa sunt dolor in occipite, distentio nervorum, crurum vexatio liventes & verrucosæ suppurationes è gypso præterea concretis nodis affecti, nocte magis quam die torquentur. Unde non abnuerim, morbum Gallicum a quocunq; foveri humore, præsertim cum viderimus omnes species apostematum, cutisq; exulcerationis, & malorum ulcerum, ab expertis chirurgis, ejusdemq; doctissimis viris, eorundem monimentis annotata, huic complicari, quibus raris, aut nunquam fortasse remedia monumentis literarum prodita Gallica malignitate contulerunt. Omnia itaq; (ut uno verbo dicam) morborum genera, quæ à medicis describuntur, possunt cum Gallico concurrere. tantum etenim inest virus, ut ubi primum jecur occupaverit, mortales illico in morbos paratos fieri detrudat. Si quod etiam corpus occupaverit, infeceritue, aliqua ægritudine prius imbutum, in suam malitiam brevi convertit eam. ut scelerum multitudine nobis tam virulentam pestem à diris immissam non immerito videar dixisse. Sed nunc quod pollicitus sum. Nonnulli medicinæ interpretes non contemnendi tempestate nostra. pluribus priscorum monumentis innixi, morbum Gallicum esse Elephantiam omnino voluerunt. Quorum sententiæ non accedentes. dicimus testimonio eorum, qui de Elephantia conscripserint, semper ex ea pedes ægrotantium intumescere. Celsus etenim his verbis utitur: Summa ejus cutis inæquabiliter crassa, tenuis, dura mollisq;, quasi squamis quibusdam exasperatur corpus emacrescit, pedes intumescunt. Galenus etiam de medicis diffinitionibus sic autumat: Elephas est affectus, qui cutem crassam, & inæqualem reddit, tum colorem lividum in albo oculorum facit, exeduntur pedum, manuumq; summæ partes. sanies defluit livida, & male olens. Plin. etiam l. 26. c. 1. naturalis historiæ sic: Diximus Elephantiasim ante Pompeii Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam a facie sæpe incipientem. in nare primo veluti lenticula, mox invalescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui. dura ceu scabie aspera, ad postremum vero nigrescente, & ad ossa carnem apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Hæc equidem dicta si recte perpendimus, maximum discrimen inter hos innuunt, cum dicant, quod summa cutis est inæquabiliter crassa tenuisq;. Quod morbo Gallico laborantib. fere non evenit, nam quamvis sint tubercula, pustulæve in corpore fere toto, summa tamen cutis æqualis apparet. Addūt Elephantiam prope nares semper oriri: at Gallicus colem, testiculosq; quam primum infestat. Postremo Elephantiaci maximos in pedibus patiuntur tumores, sicut etiam pedum, manuumq; partes exeduntur: at in Gallicis secus est.

Omnia morborum genera cū Gallico cōcurrunt.

Morbum Gallicum non esse Elephantiā.

Digitized by Google

FRANCISCVS. Quid tu hæc mihi? quasi vero cum imperitissimis rerum omnium sermonem habeas: nam quotusquisq́; est, qui tibi talia differenti tacitus assentiatur? Verum ut ad me redeam, quod ex autoritatibus veterum persuadere conaris, aliter esse experientia compertum habeo. Romæ dum essem, nonnullos vidi turba prætereuntium expositos in Aurelio ponte, juxta molem Hadriani, morbo Gallico male affectos, manibus exesis, naribusq́;, tum detritis omnibus articulis, inæquali summa cute. quo fit, ut aut hunc morbum Gallicum non fuisse dicas, aut Elephantiam Gallicum morbum fatearis præter sententiam.

ANDREAS. Noli tam superbe: ne dicam subabsurde, dicentem compellare, cum tu, si recte memoria teneo, superius cum omnibus humoribus conglutinari, ego cum omnibus ægritudinibus habere cognationem dixerimus. Quod cum ita sit, qui fieri potest, ut annuat, Elephantiam pedum potius, quam aliarum corporis partium malum? Quod si superioribus verbis parum credideris, adducam Gal. ad Glauconem l. 2. c. de Cancro, talia dicentem: Sæpius cancer ad varices decurrit. & quandoq́; ad cutim universam expellitur, fitq́; is morbus, quem Elephantem nominant. Quid igitur obstat, cur non iis Gallicis, quos adduxisti, tum humoris admistione melancholici, tum medicorum præterea negligentia, Elephantia accesserit? Quin etiam Avicen. III. sui Canonis, Elephantia, ait, est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in venis varicum. Item Rasis in lib. divisionum sic: Elephantia accidit in pede, & crure, ita quod quando confirmatur, non habet curationem. Subsequitur iis Avenzoar: Dicitur Elephantia, quia taliter disponuntur pedes, ut assimilentur pedibus vel tibiis Elephantis. Causas autem ejusmodi ægritudinis paucis VI. Aphor lib. Comment. 21. aperuit Galenus, cum dicit: Varix autem est, cum venæ latiores fiunt in coxis, & cruribus, quod ex crasso, & melancholico humore contingit.

FRANCISCUS. Hoc me judice nihil ad rem: nam Galenus de varicibus tantum, non de Elephantia loquitur.

ANDREAS. Sat tibi erit audire Avicennam, Gal. interpretem, asserentem III. Can. Elephantiam esse in pedibus augmentum, secundum modum, qui accidit in venis varicum: quod non aliter à Galeno superius percipi videtur, cum dicit: Fitq́; is morbus, quem Elephantem nominant. Ejusdem sunt sententiæ neotericorum pleriq́;, quorum rationes plurib. explicare longum foret. Elephantia igitur cum in cruribus, & pedibus plerunq́; versetur, & morbus Gallicus cum in pudibundis particulis, tum deinde per totum corpus emergat idem esse non possunt. Non tamen inficias eo Gallicum morbum Elephantiæ accedere posse, sicut etiam contra. Nam secundum Galenum Elephantiæ duæ sunt species: cum enim asserit cancrum ad varices decurrere, pedum Elephantiam excitare comprehendit: cum vero ad cutim universam, Elephantiam in toto corpore, quam ab Arabia autores Lepram appellant. Verum cum ab eisdem causis atq́; humoribus non minus una, quam alia eveniat, de his tecum indifferenter sum locutus: nam de ægritudinum nominib. parum curandum censemus (ut Galenus) cum aderit morborum curandi ratio. Isach enim in suo Viatico: Constantinus ac pleriq́; alii excellentiores unam tantum Lepræ speciem Elephantiam dixerunt, cum quatuor lepræ à quatuor humoribus ingruant. Prima causatur ex sanguine combusto, quæ alopecia dicitur. Secunda à pituita corrupta, non absimilis Tiri serpentis, à quo nomen accepit, excoriationi. Tertia ex bile combusta fit leonina calidior aliis, oris distinctionem terribilem tanquam faciem leonis efficiens. Quarta & ultima ab atra bili, quæ cum ægrotantium crura ad Elephantum speciem tumeant, Elephantia dicitur. Quibus liquido patet, Elephantiæ duas esse species, ægritudinem scilicet pedum peculiarem, tum etiam Lepram, de qua Plinius & Celsus dixerunt: quia cum ista complicantur, macula per totum corpus, ossa corrumpuntur, & articuli decidunt. Ideoq́; bene Galenus: Exeduntur ex ea manuum, pedumq́; summæ partes. Quamobrem liquido patet, cum unaquaq́; Elephantia, manuum, pedumq́; tumorem, articulorumq́; casum complicari ac alteram in cruribus & pedibus, alteram prope nares oriri. Non igitur recte morbum Gallicum Elephantiam diceremus.

FRANCISCUS. Cogor autoritatibus, rationibusq́;, quas attulisti mihi, omnino assentiri: Quo fit ut te facile patiar isto modo differentem.

ANDREAS. Atqui res maxima agitur, quæ pluribus indigeat autoritatibus: neq́; mihi tantum tecum esse sermonem judico: volo igitur ut sese efferant ii sermones nostri: quamobrem me pluribus ratiocinantem feras. Nunc ut ad rem redeam, Rasis libro divisionum: Quando ait cum Elephantiæ magnificantur eminentiæ, non recipit curationem. Item Almansoris nono: Hæc passio postquam inveterata fuerit, ad sanitatem omnino redigi non potest. Cui astipulatur Avic. inquiens Elephantiam malignam esse, quæ parum sanescit. & oportet, ut dimittatur cum dispositione sua. Quibus omnibus cum sit comprobatum, inveteratum Elephantiacum nullis medicamentis sanescere, liquido patet Gallicum ab hoc plurimum discrepare, utpote qui tam vetus, quam recens a nobis recte curetur. FRAN. Confundis, me judice, orationem, neq́; possum recte conjicere, an de Elephantia Arabum, an Græcorum loquaris. ANDR. De utraq́; profecto mi Francisce loquor: neq́; Arabum, neq́; Græcorum morbum Gallicum esse Elephantiam puto. FRAN. Cur igitur Gal. 11. de simpl. medicina, Cap. de carne, quem Elephantia jamdudum torserat haustu vini, in quo forte fortuna vipera quadam vitam cum morte commutaverat, diebus caniculæ curatum fuisse memoriæ prodidit, cum tu inveteratum Elephantiacum nullis medicamentis sanescere contendas? ANDR. Hoc totum nihil ad me: quippe quod asserit, prodigii loco habetur. Nam Gal. idem l. 2. ad Glauconem videtur aliter sentire cum dicit: Viperas etiam decoctas ex oleo, sale aspersas modico, perinde ac anguillas in cibum recte dabis: quæ morbi initio omnia tentabis: quippe inveteratam Elephantiam, radicibusq́; innixam, reprimes potius, quam curabis. Iterum VI. Aphor. Comment. 47. inquit, in altero Elephantem inchoantem. primo per Venæ sectionem, & purgationem se curasse. & singulis deinde annis hunc purgasse una tantum purgatione, qua tamen omissa statim morbum redivivum fuisse. Nos autem plerosq́; à morbo Gallico, tum recenter contracto, tum cum malis perniciosisq́; accidentibus inveterato curavimus, qui postquam convaluerunt, purgativam potionem nunquam acceperunt, & iis tamen nequaquam morbi accidens aliquod redivivum fuit. Quo argumento istorum morborum differentia aperte convincitur: Nec hoc tantum dixisse sufficit: alia est addenda ratio, Galeni autoritate nixa. qui lib. de tumoribus asserit, Elephantiam a melancholico sanguine in atram bilem temporis intervallo converti, cujus os fœtidum argumentum fuerit, & horribilitas in vultu. Morbus igitur Gallicus cum à quocunq́; humore defluat, & Elephantia sit tantum sanguinis melancholici, longe ab eo diversus comprobatur. Et quoniam præmisimus medicorum multorum sententia, morbum quem Gallicum dicunt, cum pituita & atra bile tantum habere consortia: propterea multi ab ejusmodi morbo non emergunt: quippe quoniam sanguineus humor aliter quam biliosus curatur, & discrepat in curatione pituita ab atra bili, ut inferius docebimus. Nam si biliosum & melancholicum iisdem medicamentis, quibus sanguineum & quem pituita male habet curaverimus, aggressi fuerimus, magis mortem quam valetudinem promittemus. Quod nonnullorum Empiricorum uno pharmaco omnes homines curantium inscitia, sive dementia potius deprehenditur, teste Galeno, qui primo Aphorismorum

sic ait. Quod si aliorum humorum fiat evacuatio, & non eorum qui corpora nostra molestant, contrarium evenit, neque enim confert, & graviter ferunt. Quamobrem morborum causas altius investigandas recte patet. Quod asserit idem Gal. 1. Aphor. libro. Morbos ait inprimis maxima diligentia indagandos quoniam si recte conjiciantur, quæ sit adhibenda proprie medela facile conjiciemus. FRAN. *Bene sane & ex sententia dixisti: quo fit, ut non possim istorum non detestari judicium, qui nunquam se satis evasisse vim morbi ducunt, nisi in Empiricorum manus inciderint, qui nullo discrimine ætatis, habitudinis, sexus, eodem medicamento mortales curant, sive potius urunt.* ANDR. *Quod minus arbitror non est absurdum: nam & ejusmodi hominum genus, ea promittunt se præstaturos, quæ unquam ne somniarunt quidem, nedum præstiterint, paucis pecuniis conducti. Est etenim tanta morbi malitia, graveolentia, contagiosa vis, ut non injuria medici, quorum existimationem plurimi faciunt, id empiricis condonent, id est, tonsoribus, Judæis, & circumforaneis pharmacopolis, nihil omnino purgationis agnoscentibus, præter unam colocynthidem, quam ut filiolam semper amplexantur. Sed ad propositum revertamur. Memoria teneo nonnullos me legisse, qui morbum Gallicum pituita tantum dixerint complicari, idque astruere non dubitarunt hoc argumento: Hominem quendam defunctum membratim inciderant, cujus juncturis magna vis pituitæ suberat. Quod quamvis dederim fuisse, nihil est tamen, nam præmisimus, cum quovis humorum Gallicum morbum conglutinari. Huic igitur cum multa laborasset pituita vivens, quæ suapte natura ad juncturas semper defluit, mortuo id evenisse non est mirum. Nam Gal. VI. Aphor. Semper, inquit, in articulis compagibusque humor pituitosus acervatur, quem mucronem appellant. Quod si dixissent, ex viginti incisis eodem morbo confectis hæc omnibus apparuisse signa, satis apud me ponderis haberet. At ego dum essem Romæ à Sancti Spiritus diversorio curationi ægrotantium conductus, mecumque esset Bernardinus Hispanus, Bartholomæusque, quem noveris, ad Xenodochium incurabilium sancti Jacobi sæpius accessimus, ubi multos morbo Gallico jam defunctos articulatim obtruncavimus, ex quibus plerosque, nulla penitus inventa pituita deprehendimus. Sed ut procedat oratio, sub idem fere tempus ligno, quod Indicum dicunt, iis prudentiores medici temere medebantur: quod meo judicio, experientia magis quam ratione procedebat. Nam lignum ut inferius explanabimus, biliosis & melancholicis minime competit, cum sanguineis & phlegmaticis maxime conveniat, Gal. VI. Aphor. sic dicente: Carnes habentibus humidas famem adhibere convenit, fames enim exiccat corpora. Unde nec audiendi sunt à Germania medici, qui morborum generibus fere cunctis, hoc ex aqua decocto medentur. Nam apud Germanos apprime ventri deditos, plerunque, quod hoc curæ genus successerit, non est mirum, cum cuncti eorum morbi fere ventris indulgentia eveniant. Verum quod superest videamus. Hunc morbum ætate patrum, sicut diximus, irrepsisse constat: nec miremur, cum sæpe alias in aliis morbis idem usu evenerit. Nam Plin. 26. hist. natur. Cap. 1. sensit, inquit, & facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos non Italia modo, verum & fere universa Europa morbos, tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum, Galliasque, aut Hispanias magnopere vagatos. Celsus etiam sæpe ait incidere genera morborum, quorum causa & natura ignorantur. Cæterum fons hujusce mali ab hepate est, namque cum eo gradatim ascenderit, omnes inficit humores, sed magis atrum bilem & pituitam. Quod cum ita sit, nunc nomen ejus unde primum defluxerit, differamus.*

FRANCISCUS. *Istud abs te tacitus desiderabam. Nam quamvis quapiam supra dixeris, pluribus tamen verbis sigillatim nomen explicandum videtur, ut cum vigilantiam patrum mirificam cognoverimus, qui nobis industria summa comparaverint hoc malum, quo nomine appellaverint etiam non nesciamus.*

ANDREAS. *Jocaris tu quidem: sed mehercule extra jocum hoc unum scias, ante Caroli Francorum regis adventum, nec morbum novisse Italiam, nec nomen audivisse. tunc primum Gallorum intemperantia, victorumque temeritate conjuncta superbia, sacra prophana juxta habentium, hic morbus invasit: præsertimque cum per Campaniam populabundi vagarentur: nam (ut nosti à Sallustio dictum) victoria non saltem insolentes efficit, verum etiam sapientiores corrumpit. At eorum furor, vecordiaque processit eo, ut non ab intactis, non a religiosis, non ab infectis injuria vim abstinerent, sana infectaque muliercula juxta habebantur, nihil sibi officere posse ducentes: quæ est ejus gentis mira superbia, innataque vanitas. Forte fortuna dum mœchantur inciderunt in quasdam morbo confectas contagioso, quem (ut par erat) contrahentes, nec à meretricibus abstinentes tum in deterius prolabebantur, tum sanas, quod deterius, inficiebant: inde vulgari morbus cœpit, ut veluti continens incendium provincias totius orbis momento temporis invaserit. A Gallis igitur quoniam primum emerserat, dici Gallicus jure is morbus ab omnibus est cœptus, præterquam, quod Galli nomen hoc patriæ infame non agnoscentes, Parthenopium à loco dixerunt. Porro quocunque nomine appelletur, coitu inprimis, & unius lecti consortio contagiosus, primum pene viris inficit colem, scrotum, & inguina infestat. Os autem vulvæ fœminarum quibusdam crustis, & exulceratione, statim corrumpit, ex quo gravis odor & pus virulentum maxime defluit, ut nares sint propius accedentibus non immerito continendæ. Nam sunt qui crediderint contrahi noxam non solum coitu, ac lectuli consortio, verum etiam solo odore. Quibus refragatur Nicolaus Massa, nulla aliquando contagione Gallicum fieri ducens, sed evenire ex affectis humoribus, aliisque Causis nonnullis, ut febres, cæteræque ægritudines indies eveniunt: unde non immerito sibi videtur, quo magis suam astruat sententiam, exempla puerorum non lactentium, quos ipse curaverat, ne totum hoc scilicet lacti infecto ascribatur, apposuisse. Addidit etiam plerosque hoc morbo affectos, quorum colem & scrotum neque pustulæ, neque exulcerationes unquam aggressæ sunt. Quam sententiam nos improbantes, asserimus duplici de causa fieri potuisse, tum quod materia non mordax primo jecur occulte serpens invaserit, inde diffusa totum corpus sævis accidentibus corripuerit parva temporis intercapedine: nam ex subagitatione verendorum pori laxantur, & commode ingrediens inde virus hepar occupat, ut Conciliatori diffe. 177. de lepra differenti placuit: tum vero fieri potuisset, ut osculo, complexuque, dum venerem exercerent, inhærentes, haud difficulter inficerentur. Nam mirum non est ex anhelitu posse quempiam noxam contrahere, si Plinio credimus, qui lib. 26. cap. 1. sic scribit de morbo lichenas appellavere græco nomine: latine, quoniam à mento fere oriebatur, joculari primum lascivia, ut est procax natura multorum in alienis miseriis, mox & usurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, descendentem vero & in colla pectusque, ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros, & primum Tib. Claud. Cæsaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam Persino equite Romano quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut servitia, plebesque humilis, & media, sed proceres veloci transitu osculi. Id si quis dederit paucis osculis fieri potuisse, tanto magis continuo complexu, jugique osculo dabit. Nam & pueros familiariter cognati deosculantur, ulnis gestant, secum habent: inde tenelli delicatique, tum pituita multa imbuti, contagioni sunt obnoxii. Consentaneum fuerit igitur morbum Gallicum sola contagione per mortales grassari. Nam Astronomorum apud me jamdudum est explosa sententia, qui constellationib. hoc totum tribuunt: quippe quoniam si*

Morbum Gallicum cum sola pituita non complicari.

De morbi Gallici contagione.

vera dicerent, cum magis atq; magis indies invalescat hoc malum, necesse esset quoq; quotidie fere eosdem fieri stellarum concursus, quod quam consentaneum sit, ipsi viderint. Certe sanctissimus ille vir Damascenus, quo cum libentius erraverim, quam cum iis vera dixerim, in Aphorismis, sic contra Mathematicorum sententiam superius enarratam testatur: Nulla res sub cœlesti globo, vel circulo posita, quocunq; gradu mutetur circulus, ultra revocatur in ateri(?) illud ad illud qualitatis, & quantitatis, in quo fuerit in ipso circuli motu. Hæc ille. FRAN. Vere meo judicio nonnulli morbum Gallicum non esse ægritudinem novam asserentes, a veritatis via penitus diverterunt. Nam diebus elapsis Aggregatoris cujusdam Lugdunensis de Medica materia opus ad manus meas devenit, quod dum lego, quædam de morbo Gallico oculis meis sese offerunt. Quamobrem novi aliquid addiscere desiderans, quod de re ipsa ibi scriptum inveni, diligenter excerpsi. Omnib. igitur deinde perscrutatis, maxime aberrare mihi videbatur: nam & morbum Gallicum appellare Mentagram ausus est eadem Plinii autoritate, quam tu contra Massam adduxisti. Nam si Mentagra (quod morbi genus Græci lichenas appellant) fœminas, servos, plebemq; humilem, ac mediam non invasit, verum proceres tantũ veloci transitu osculi, Aggregator ipse viderit, quomodo rectius dicatur Gallicus. Nam tempestate nostra, nullis immunibus relictis, per mortales grassatur. ANDR. Ingenue tu quidem, quamvis etiam alia ratione ejus opinio confutari possit. Præmisimus enim, Gallicum sæpius in verendorum particulis oriri, at lichen quoniam mentum invaserat, Mentagræ nomen sibi vendicaverat. FRAN. Laurentium quendam Phrisium diebus istis offendi, qui Augusto mense præterito, de morbo Gallico suum opusculum omnibus aperuit: quo fere tantum syderum aspectibus morbum evenisse fatetur, ac deinde digestivis, solutivisq; pharmacis non omissis, linimentis argento vivo carentibus istum pellere morbum attestatur: quod quidem perpulchrum videtur, cum omnes fer. Medici Mercurium invehant. ANDR. Hic etenim, quem affers, penitus ignorantia refertus dici par est, nec una tantum veritas ab eo elici potest. Nam ea quæ scripsit, potius somnia, quam experta dici possunt. Putat enim suis linimentis Gallicum morbum fugare, quo nil est deterius, quibus quidem pene levis scabie curari poterit. Semel ejus tantum perlegi librum, qui mihi postmodum tantam nauseam evocavit, ut ipsum è domo nostra perpetuo exulare decreverim. Quod superest, sicut arbores plerunq; solent in vere frondescere, variisq; florum generibus ornari, ita diversicoloribus pustulis humanum corpus fœdabatur: quas si medicorum cura pervigil expulerat, denuo nihilominus repullulabant, sine certo temporis intervallo continuis ulceribus diffundebantur, aut glandulas flantes, & tubera ex se gignebant aut ossa penetrantes vitiabant: quanquam sine his etiam superiora nonnunquam fiebant. Multi, quos morbus male habebat, noctu magis quam interdiu intolerabili frontis dolore, nervorum, compagumq;, ac tibiarum distentione torquebãtur. Nunc omnia se mitius habent, tum quod non ita morbus sit noxius, tum quod jam a medicis vera monstrentur huic excogitata remedia. Nam, ut in aphorismis Damascenus, ex mutatione stellarum in longitudinem vitia & consuetudines mutantur. FRAN. Satis quæ abs te primo loco petieram, explicasti. Superest, ut de medicinis ejus agamus. Attentum interea auditorem me præstabo. AND. Fiat ut vis. Jam dudum morbum Gallicum ex quatuor humorum oriri aliquo tenes: aut enim in sanguine, aut bile versatur, aut pituita, aut cum atrabile commiscetur. Quæ quatuor, quanquam inter se colligata, atq; implicita sint genera, tamen ex singulis certa medicamentorum species nascuntur. Hæc omnia sigillatim cum decrevimus agere, latius declarabimus: tamen videtur altius quædam prius repetere consentaneum.

Gallicum morbum non esse mentagram.

Divisio Medicinæ.

D*ividitur Medicina in tres partes, cujus prima διαιτητική, secunda φαρμακευτική, tertia χειρουργική, à Græcis recte dicitur, secundum Celsum, ex Dioclis, Carystii, Praxagoræ, Herophili, Chrysippiq; sententia, ut esset quæ victu, quæ medicamentis, quæ manu mederetur. Hæc in hujusmodi curatione nobis omnia necessaria sunt. Nam nequaquam meo quidem judicio, recte curatur is qui maxima abstinentia, longioribus medicamentis & solerti manuum cura morbo non oppugnaverit, quoniam vix supra dicta sufficiunt. Sed quoniam quadrifariam, id est, per quatuor humores hunc divisimus, sigillatim medicinas iis applicabimus.*

De morbo Gallico sanguineo.

M*orbus itaq; Gallicus cruori admixtus sine compaginum dolore, plerumq; exulceratis pudendis, abscessus corporis, quæ Græci apostemata dicunt, interdum in dextro, nonnunquam in sinistro inguine, aliquando utrinq; gignit: qui rubentes calidiq;, & nonnihil intumescentes continuam febrem sæpius gignunt. Nonnunquam per totum fere corpus, circa collum potissimum, frontémve, pustulæ subtumidæ rubeo colore subfusæ solent emergere, oculi rubent, venæ intenduntur, præter consuetudinem dulcescit os, cætera membra torpent, à nona noctis ad tertiam diei horam malum ingravescit, arteria sive pulsus concitatius moventur, urina vero subrussa admodum spissa deprehenditur: præsertimq; considerabis ætatem, corporis habitudinem, regionis tractum animi tempestatem, præcedentem victum, & his similia. Quæ si sanguinis dominium præ se tulerint, fies certior. Enimvero cum morbum misceri cum sanguine cognoverimus, triplici via curationi insistemus, quippe diæta, potioneq; non omissa, per unctiones, suffitumq; primo loco tentabimus. Ligno vero ab Indis accersito quod Guajacum dicimus deinde: postremo aqua nostra philosophica curationem perficiemus, qui tamen modus medendi verbosius infra patebit, nunc alias curationes explanabimus. FRAN. Hoc abs te expeto. ANDR. Tacitus omnia etiam audies. Aer primum omnium sit frigidus & siccus, hunc rosacea, plantaginis acetosa aquis, aceto commixtis, suffitu præterea sandalorum, camphoræ, myrtillorum, rosarumq; salubriorem reddes. Cibus sit boni succi, id est, ex obsoniis bonum procreantibus, malum vero sanguinem puriorem facientibus. Simila panis fermentatus, sale cõditus, diligenter in clibano tostus Carnes vitulinas affectus edat hœdos non aspernetur: pullos denique, Gallinaceos appetat: aucupii omne genus ex montibus, pratis, & sylvis petitum, præter coturnices, quibus (si Plinio credimus) ex veneno sumitur cibus. Horum carnes tum assas, tum elixas, prout ejus appetit stomachus, recte dabis conditas amygdalis, medulla panis, acriq; vino. Ordei cremore, alica, tum pane intrito ex aqua vel carnium jure fruatur. Iis adjici potest lac amygdalinum, aqua ex ordeo succoq; malorum aureorum, quæ hodie Arancia dicimus, sive vino acri confectum. Quandoq; pisces huic etiam conferunt parvi, saxatiles, sabulosi, ex aceto elixi. Trunculi etiam, cum petiolis hœdorum, vitulorumq;, ex vino punicorum malorum, & pusca decocti, congelatiq;, ut provocetur appetitus, recte dantur. Ex oleribus spinacia, borago, lactuca, intybus, lupulus, cicorea, scariola, acetosa, portuloca, cucurbita etiam ex vino acri, vel succo arantiorum condita. Legumina, vero lac, lacte confecta, bulborum omne genus, & obsonia pipere aspersa, ut piper linguam adurentia, vitanda sunt omnia. Fructus ferme omnes fugiat, præter pruna damascena. Pyra etiã & poma decocta, tollendæ nauseæ gratia sacchаro aspersa in cibum iisdem non negaverim. Conferunt tamen cydonia prunis tosta, quippe quæ & stomachi exhalationes prohibeant, & concoctio-*

Victus ratio

nem adjuvent. Quod si æger sine febre fuerit ova sorbilia ex aqua decocta cortice libera, cum acri succo dabis. Evenit plerunq; ut affectus oris exulceratione non mediocri cibum conficere non possit: huic pullorum gallinaceorum intritum, medulla panis: addita lac amygdalinum, & jus carnium imbecillarum, ex cyatho propinatis. Potio sit vinum album, sive rubeum, lene, decocta aqua dilutum, sive berberorum, sive punicorum malorum succus. Quod si post hanc siti male torquebitur, ℞. tamarindorum, prunorum damascenorum, sebesten, ordei, florum lupulorum, sem. quatuor frigidorum majorum, singulorum unciam florum violarum manipulum. Hæc omnia in aqua libris 10 coquantur ad quartam, post hæc exprimantur, expressioniq; succi citri, vini granatorum, vini herbariorum singulorum unc. j fs. addantur, & fiat cum sacchara potio longa. At si patientis innatant, quæ confecerit stomacho, tunc is illinatur oleo cydoniorum malorum, nardino, ac etiam mastichino. Sex horis, aut ad summum septem, per noctem dormiat. Die vero, si fieri potest, somno abstineat. Pilæ ludus ante prandium per horam hunc exerceat: deambulatio sit concitatior usq; ad sudorem, quippe quoniam curationi morbi Gallici exercitatio plurimum confert. Bis die cibum capiat a prandio septem horarũ decurso spacio. exilior sit cœna. Pro virili tristitiam expuat ægrotus, & lætitiam complectatur. FRAN. Quid tandem caussæ esse dicam, quamobrem medic. pondera, etiam juxta præscripta antiquorum, præsertimq; Cornelii Celsi quem semper in manib. habes, quem tantopere miraris, & pro viribus æmularis alioqui, non dirigas? AND. Quasi vero è media suburra sermones nostros ex[illegible]tes: non est ita. Hæc enim quamvis tecum agam. Consentinis tamen & Brutiis Luciliano more arbitramur eloqui. Pingui igitur (ut ajunt) Minerva: cum præsertim si volueris nimis obsoleta, quæ tu requiris, denuo in lucem proferre, mira non obscuritates modo sed tenebræ etiam sint secuturæ. Nam quibus vulgo medici nominibus in componendis utuntur, & nos uti quis vetat? Sed nos ad propositum. Iis ita se habentibus, urina si erit admixtione biliosa, non admodum spissa, ante venæ incisionem, accipiat pro alvi lenitione floris cassiæ drachmas 10. sive electuarii lenitivi tantundem: si fuerit spissior, & subrussa. violarum, malvarum, betæ, mercurialis, singulorum accipiatur manipulus, & ex aqua tribus libris omnia decoquantur, & per clysterem infundantur, quibus additæ prius fuerint cassiæ cribratæ drach. 10. olei violacei unc. ij. sacchari rubei unciola, ovíq; vitellus. Clystere deinde reddito, ex vena hepatis quantum sufficit sanguinis extrahatur. FRAN. Quæso me interpellantem sustineas, quippe nunquam satis attendi, quis modus sit mittendo sanguini, quis cruor syncerus, qui infectus. Nam si Cornelio credimus, crassus & niger vitiosus, pellucens autem & rubens est integer: idemq; præcipit tamdiu sanguinem mittendum, quoad is pellucere incipiat: Sed vereor ut nostrorum corporum imbecillitas ferre possit: quamobrem hæc abs te differi latius velim. ANDR. Mos geratur. Recte quidem Cornelius Celsus: nam si fuerit niger sanguis & crassus donec colorem immutaverit, recte mittetur. Quod si diutius idem perseveraverit, supprimendus est ne patientis deficiat anima. Nam dicit hæc Averrois vij colliget, cap. de cura synochæ: Ars imitatur naturam, sed ipsa nunquam in laudabili crisi usq; ad syncopen evacuat. Propterea clinicus chirurgo mittendo sanguini semper assistat, ne hæsitatione timidius demittentis scalpellum fiat, ut summa cute tantum lacerata exiliat sanguis subtilior subsidatq; crassior. Ad hæc illud accedit, quod si pelluceat, est statim supprimendus, etiam præter quod jusserit absens medicus. Nam operarii chirurgi non recte agunt, qui à mandatis ne transversum quidem unguem nunquam audent aberrare, sua ignorantia haud sanguinem agnoscentes. Nam Hippocratem ij quidem non attendunt primo Aphor. dicentem: Et vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, & confert, & bene tolerant: sin minus, contra. Hinc deterior habitudo, medicorum dedecus, & ægrotantium mors. Si vero ætas, & vis corporis, ejusmodi venarum incisionem tergiversantur, cucurbitulas (cute prius incisa) scapulis & clunibus admovebimus. Cæterum, ut materia digeratur, quæ plerunq; sanguis putrescit, hic syrupus recte septies propinatur qui conficitur ex rheubarbari electi drach. ij. florum violarum, boraginis, buglossæ, capillorum Veneris, lupulorum, radicum intybi, singulorum manipulo, ordei semuncia, seminum com. frigid. minorum, sing. drach. ij. tamarindorum, prunorum, sebesten, singulorum drach. vj. Contundantur sic omnia leviter, macerenturq; ex aqua fumiterræ, lupulorum, & intybi, triduum deinde bulliant ad decoctionem quartæ partis, tum colentur, & prælo diligenter exprimantur: cremori sacchari quantum sufficit addatur postea defæcentur, & fiant syrupi septem, qui plurimũ jecinori conferunt. Quod si impendio voluerimus parcere ℞. syrupi de cicorea compositi, de fumoterra, rosati, singulorum unc. ij. fs. aquarum lupulorum, intybi, fumiterræ, singulorum unc. v. & fiant syrupi septem. Qui etiam sic fieri possunt ℞. syrupi de succo citri, de lupulis de fumoterra, de succo intybi singulorum unc. ij. aquarum portulacæ, intybi, lupulorum, violarũ singularum unc. v. Digesti materia hoc potu securius evacuari poterit ℞. electuarij lenitivi drach. iij. de succo rosarum, psyllio, singulorum drach. ij. syrupi rosati solutivi unc. j fs. & cum decocto florum, & fructuum cordialium fiat potus. Vel sic: ℞. Mannæ electæ unc. ij. dissolvitur ex decocto florum & fructuũ cordialium & indantur diacatholiconis drach. iij fs. electuarij rosati Mes. drach. ij syrupi de cicorea compositi unciola, & fiat potus. Vel sic ℞. Rheubarbari electi drach. ij. spicæ nardi dimidium scrupuli, nocte una macerentur ex aquis lupulorum & intyborum, accedatq; pauxillum vini aromatici albi: deinde facta vehementi expressioni mannæ mastichinæ unc. ij fs. addãtur: diacatholiconis præterea, electuarij de sebesten sol. sing. drach. de psyllio drach. j. syrupi violati unc. ij. & fiat potus. Ægro sic perpurgato cucurbitulæ, quæ sanguinem inter cutem exhauriant, ferro prius scarificata cute conveniunt: juxta illud Gal. c. de hirudinum curatione, & cucurbitulis: Eæ, inquit, purgatis prius corporibus utiles quidem, sed in repletis (quæ plethorica Græci vocant) prætermittenda sunt: debent itaq; scapulis apponi utrinq; prope spinam, natibus, & fœminibus. Postremo die cubiculo se contineat æger. FRAN. Quid tu? Quantum video, ægro pro ægroto pro libidine uteris: quod si rescivérit Grammaticorum turba, tanquam Judæi cogent te in verba sua jurare: namq; præcipiunt ac jubent, ægrotum corpore affectum dici debere: ægrum vero cujus animus sit perturbatus. ANDR. Quasi tu sis ex Grammaticis unus, ita videris eorum partes suscipere. Quod si mihi stomachum feceris, adducam vel sexcenta inte poetarum testimonia: quibus si minus credideris, Ciceronem citabo. quid hoc? credis tibi cum imparatis rem esse? Sed uno ero contentus, ne tibi multitudine verborum sim molestior. Virg. l. III. Æneid. Aut ægra trahebantur corpora. Quem testem si tanquam poetam repudiaveris, Cic. in familiaribus ad Pætum: Statui ne ægro tibi quidem parcere. cum is scilicet Pætus Podagra laborasset. FRAN. Perge qua cœpisti. ANDR. Quiescat igitur æger in lecto. Lectus, quo cubat, eodem suffitu, quem superius exposuimus, foveatur. semelq; vel bis ad summum quotidie pro viribus isto linimento tibiæ, dorsum, & brachia inungantur. Recipe unguenti rosacei. Mes. unguenti triapharmaci in mortario plumbi ex oleo, & aceto rosato subacti, singulorum libram mercurii extincti unc. vj. sublimati drach. ij. camphoræ drach. fs. & fiat in mortario linimentum. Sive, Recipe adipis porcini, butyri recentis, sing. l. liquefiant omnia lento igne, ex aceto postmodum & aqua rosarum tum plantaginis spathula lignea unius horæ momento subagitentur. Deinde ejectis aquis, & aceto, addantur unguenti triapharmaci (ebullito prius lithargyro ex aceto) unc. vj. unguenti sandalini unc. vj. unguenti sandalini unc. iiij. mercurii extincti unc. viij. camphoræ scrup. ij. &

fiat

fiat unctio. Quam si efficaciorem volueris, sic efficies. Recipe unguenti rosacei Mes. libra pondo, butyri recentis unc. vj. unguenti triapharmaci superioris unc. iiij. sandalini unc. ij. saponis nigri unc. iij. olei amygdalini dulc. unc. ij. mercurii extincti unc. vij. sublimati drach. ij. succi brassicarum, scabiosæ, fumiterræ, singulorum drach. iiij. & conficiatur in mortario linimentum. Porro haud sis insciens, patientem tantisper superioribus unctionibus inungi debere, quoad putaverimus omnino materiam consumptam. Quod cum ita sit, dierum numero diffinire qui possumus? Signa tamen certissima dabimus, quibus certo scias, illinitum satis: cum dentes dolent, os exulceratur, lingua tumescit, dolores medicamentis cadunt, distentio nervorum desinit, & totum corpus lassatur, satis illinivimus: quibus perceptis, cibo superius dicto, potuq; liberalius affectum fovebimus, quod tamen ad peritiorum medici assistentis sententiam rejicio. Interea si cor ægri deficere videbitur, hoc remedio obviam ibis. ℞. Aquæ rosaceæ, violaceæ, buglossæ, boraginis, acetosæ, melissæ, sing. ℥. aceti rosati, vini malorum punicorum singul. ℥ ß. pulveris cordialis temperati ℈. croci ʒ. & fiat Cataplasma cordi applicandum. Sed evenit ex hujusmodi unctionibus, propter humorem qui ex toto corpore ad os redundat, ut fauces exasperentur guttur, exulceretur, & gingivæ male habeant, tametsi sanguineis minimè id fiat. Primis igitur diebus id diligenter per os ejiciatur: nam si malignitatem peccantis materiæ retinuerit æger, nunquam sanescet. Colluat ergo os aqua ex ordeo, melle rosaceo admixto, sive aqua odoracea & diamorone, sive aqua intybi & syrupo rosaceo. Sed si dolor cum rubore & inflammatione non mediocri circa guttur ægrum male torserit, lacte caprino, in quo ex igne candens chalybs deferbuerit, fiat gargarisatio: nam mirificè dolorem sedat, ac incendium extinguit. A septima die syrupo rosaceo cum aqua plantaginis, lactucaq; totum os foveat. Mundabimus, & ad cicatricem perducemus exulcerationes, ex aqua plantaginis, admixto melle rosaceo, & alumine. Postremo poteris idem perficere gargarissatione tali. ℞. Aquæ fabrilis ℔. vij. plantaginis, vini cydoniorum malorum, sing. ℥ iij. balaustiarum, myrtillorum, sumach, rosarum sing. manip. caudæ equinæ, manip. ij. aluminis ʒ. & bulliant hæc ad tertiæ partis consumptionem, post colentur, & addantur diamoronis, mellis rosacei, singul. ℥. ij. & fiat gargarissatio. Quibus remediis si morbi malignitas nequaquam parebit, scapulis & natibus, incisa cute, per cucurbitulas materiam divertes: quin etiam si necessitas compulerit, ex vena capitis, sive brachii, protinus sanguis mittatur. FRANC. *Bene sane, & ex usu ægrotantium gargarissationes addidisti, quibus exulceratum guttur & os sanesceret. Empiricorum etenim turba, cum sibi traditum perunxerint, faucibus ilico morbos emergentes, nullis medicamentis discutiunt: quorum inscitia plerumq; evenit, ut momento temporis edentuli penitus fiant.* ANDR. *Hoc nihil est: vidimus enim multos edentulos, insuper lientericis, dysentericis passionibus miris jugiter male torqueri, quibus etiam succubuerint: quamvis non negaverimus, hæc si in corpore athletico fiant, corrigi statim recte non debere inde enim sæpe sequitur perfecta salus in validis: at exilioris ciboi valentes sæpius unoquoq; die recte dabis, vinumq; rubeum dilutum fabrili aqua propinabis, stomachum & alvum oleo cotonei mali, rosaceo, myrtillo, nardino, spinamq; hircino cervinove adipe perunges: lac præterea chalybeatum, sive jus capitis vervecini addito melle, & oleo rosaceo, adipeq; hircino per clysterem infundes. Quod si casus ejusmodi desperationi proximus fuerit, Athanasiam vel Philonium affectus bibat. Somni præterea difficultas vim maxime deprimit. Sic igitur affectis, ex semine papaveris contrito lactucæq; aqua cremorem in potum recte dabis. Accedet temporibus & brachiis spongia, ex collyrio ejusmodi. ℞. Vini cretici cyathum medium succi hyoscyami ℥. ij. croci elisci ℈. quæ subigantur in unum corpus omnia: rectius tamen ex eo spongiam naribus apposueris. Cæterum donec laboraverit, nec culcitras, nec vestes in quibus cubuerit unquam mutaveris. At si nihil venter excreverit, per clysteres lenitivos alvus ducatur. In pristinam sanitatem redactus æger, hac lotione calida totum sibi corpus lavet. ℞. Vini albi odoriferi ℔. x lixivii ℔. v. rosarum, myrtill. camomillæ florum salicis sing. m. ij. quæ decoquantur ad tertiam. Deinde strigilibus puris bene siccatum, per illam diem conquiescere jubebis. Eidem gallinaceis pullis, & carnibus boni succi, vires pristinas parvo temporis intervallo revocabis. Solet plerunq; medendi genus hoc, morbum Gallicum non solum recenter contractum verumetiam inveteratum discutere. Sed quoniam nonnunquam ulcera putrida, excisa, carcinomati proxima, quæq; serpunt more phthiriasis, morbum Gal. sequuntur, cum eo etiam ut ossa vitientur, manus operam male affectus desiderat, sine qua frustra remedia omnia tentabimus. Quam ne desideres, multis in calce tractabimus.*

De biliofo morbo Gallico.

Jam satis de morbo Gallico sanguineæ qualitatis dictum puto, reliquum est, ut agamus de bilioso, qui cum pudenda cujuspiam invaserit, ulcere statim virulento serpente, carioso, cum rubore & inflammatione non mediocri debacchatur. Pustulæ se exterius ingerentes, citreum colorem referunt. Pus fertur ex his fœtidum, admixta sanie citrina, virulentaq; Accedit pruritus, dolorq; qui non mediocriter affectum pungit. Frons a dextro tempore, magis quam sinistro a tertia potissimum ad nonam diei horam, summo tentatur dolore. Guttur ut plurimum tumet erisypelate. Nonnunquam vero is morbo in Phthiriasim commutato, adeo palatum male habet, ut cibus & potus per nares ascendendo defluat: macies totum inficit corpus fiuntq; tabificis haud dissimiles: vultus & oculorum album, croceum contrahunt colorem; accedit febricula quæ tertianæ tenorem, sive ethicæ modum referens solet affectos exercere: at urina ad citrinum tendit. Brachii vena pulsu veloci frequentior & dura deprehenditur. Amaror & siccitas mira inest ori. Quod si corporis habitudo præcedens, victus, ætas, regio, & tempestas anni concurrerint, materiam biliosam facile conjicere poteris. Porro curatio morbi prædicti ad frigidum & humidum tendentia postulat, quæ ne tibi multitudine verborum sim molestior prætermitto. FRAN. *Non adeo simpl. medicinæ rerum sum expers, ut quæ morbo isti bilioso in regimine victus, ac sex rerum non naturalium conveniant, facile non agnoscam: nam & multa, imo fere cuncta, quæ sanguineo conferre hodie mecum es collocutus, huic etiam adhiberi possunt. Perge igitur recto tramite.* ANDR. *Bene profecto. Igitur cum bilem deprehenderis, medicamentum quod leniat hujusmodi poteris conficere ℞. Floris Cassiæ ʒ. elect. Lenitivi, de sebesten sol. singul. ℈. j. addatur iis sacch. & in troch. redigantur. Vel si delicatius per potionem volueris agere, ℞. Syrupi ros. solutivi ʒ. iij. mannæ elect. unc. ʒ j ß. aquæ violarum ℥. ij. & fiat potio. Si urina spissior feretur, hepatica vena utiliter scindetur, eo modo quo sup. At si tenuior pro libidine sanguinis missionem poteris prætermittere, quamvis per urinam non possumus id recte judicare. Nam quosdam biliosis curavi, quibus etsi subtilior urina, tamen crassior sanguis ut niger facta incisione ferebatur. Non igitur fuerit absurdu fortasse semper iis sic affectis sanguinem mittere, cum, teste Avicenna, phlebotomia sit evacuatio universalis. Nam sanguinem bonum statim supprimemus, infectum vero tamdiu sinemus defluere, quamdiu eundem retinuerit colorem. Quod attestatur Albucasis Cap. de utilitate phlebotomiæ, dicens: Nam sanguis si est niger, tunc dimitte ipsum exire, donec rubeat: & similiter si vides ipsum grossum, tunc dimitte eum, donec subtilietur: & similiter si est acutus, donec auferatur acuitas ejus. Hæc ille. Post venarum incisionem, ut materia concoquatur, quinquies vel potius septies syrupus is hauriatur. ℞. Scariolæ, intybi,*

cicorea, lactucæ, portulacæ, acetosæ florum violarum, sing. manip. j.ß. seminum com. frigid. ma. unciam, rheubarbari electi ʒ. ij. radicum centaureæ majoris ʒ. ij. spicæ grana tria seminis papaveris albi, floris nenupharis, sing. ℈. ij. ß. sandalorum omnium ʒ. iij. contundantur una rheubarbarum spica, radices, semina sandaliq; in aqua libra unius ponderis, intybi, & fumiterræ, & lupulorum, per dies continuos tres macerentur postmodum ex libris tribus aquæ ordeaceæ, & libra una vini malorum punicorum, cum prædictis herbis, ad mediam concoquantur. Addantur ii flores ad finem fere decoctionis, postea colentur, & exprimantur prælo. expreßioni sacchari ℥. vij addantur, inde fiunt syrupi vij. Vel ℞. Syrupi acetosi simpl. syrup. rosarum ex infusione, syrupi de fumoterra, singulorum, ℥. ij ß. aquarum intybi, acetosæ, lupulorum, fumiterræ, sing. ℥. vj. misceantur hæc omnia. fiantq; syrupi vij. Qui sic etiam fieri possunt: ℞. syrupi de acetositate citri, de succo intybi, oxysacchara. sing. ℥. iij: violati, ℥. iij. violati, ℥. ij. aquarum cicoreæ, intybi, portulacæ, fumiterræ, lactucæ sing. ℥. v. & fiant syrupi vij. Enim vero cognoscens materiam jam digestam, ℞. seminum quatuor com frigidorum maj. sing. ℈. ij. seminis papaveris albi ℈. iij. Contusis deinde in mortario lapideo ex unciis duabus aquæ egelidæ intybi, & fumiterræ, exprimas cremorem, cui syrupi rosacei solutivi ℥. ij. Electuarij ros. Mes. diacatholiconis, sing. ℈. iij. addes, quam potionem affecto propinabis. Vel ℞. Diacatholiconis ℈. iij. elec. de psyllio, confectionis Hamech, sing ℈ ij ß. & cum infusione ℈. j. rheubarbari præparati ex aqua intybi, & fumiterræ fiat potus. Sic aliter fieri potest. ℞ Syrupi rosacei solutivi, sy. de cicorea compositi, mannæ electæ, sing. ℥. elect. lenitivi ℈. iij. de succo rosarum ℈. ij ß. rheubarbari subtiliter pulverisati ℈. mediam. spicæ gra ij. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium, fiat potio longa. Reliqua poteris superioribus recte conjicere. Cæterum tibiæ, cum cætera corporis compagines hoc unguento illiniantur: ℞. unguenti rosacei Mes. libram, ex aquis florum pomorum hesperidum, quæ hodie arancia vocant, sive florum myrti, rosarumq; damascenorũ, sing. quantum sufficit. Hæc spathula lignea per horam subagitabis, postremo projectis aquis in mortario marmoreo, pomata tum odorifera, tum recentis ℥. vj. saponis damasceni odoriferi minutim incisi ℥ ij. unguẽti triapharmaci ex oleo rosaceo omphacino. & aceto rosato ℥. iij. musci ex aqua rosacea ʒ. semis camphoræ ʒ. ij pulveris cypri ℈ iij. mercurii extincti ℥ vj. sublimati ℈. iij. sandalorum alborum ℈. j. adjectis in unguentum rediges. Si vero pauperibus consulere volueris. ℞. Arvinæ porcinæ libram, butyri recentis ℥. ij. liquefiant simul ad ignem. ex aqua postea solatri, portulacæ, sempervivæ, & aceto rosato, ex vase fictili ligneo baculo subagitentur, dehinc projectis aquis, addantur unguenti triapharmaci superius dicti ℥. iij. cerusæ lotæ ℥ mercurij extincti ℥. v. sublimati ℈ ij. & fiat diligenter linimentum. Reliqua superius diximus. Hoc etiam morbi Gallici contractam recenter noxam, sine unctionibus discuties. ℞. Aquæ rosarum l. ij. plantaginis, solatri, sing. l. j. ß. vini granatorum, succi uvæ acerbæ, sing. l. ß. aquarum scabiosæ, fumiterræ, sing. ℥. tres, mercurij sublimati ℥. ij. Mercurius in pulverem tenuißimum redactus, prædictis aquis maceretur: Hæc deinde omnia ex vase vitreo, igni succenso ferveant. non alio mehercule pacto, quam decocta aqua ex ordeo fieri solet. Hoc quidem egelido omnes corporis compages laventur, brachiaq; cum tibiis, à genu, & à cubito, donec dolores cum cæteris evanescant. Diebus lotionis è cubiculo pedem male affectus non efferat, sed caveat omnia perinde ac si inungeretur. Hinc etiam quæ præmisimus accidere solent, oris scilicet ulceratio, defectus animæ, ventris deductio, somni difficultas: quibus omnibus quo pacto fuerit occurrendum declaravimus. Enimvero non ab re fuisset ostendere, quantum hoc morbo affectis invehat detrimenti curatio per lignum, quod superius declaravimus, præsertim si Gallicus in macie affectus fuerit, nisi id inferius afferere decrevissem. FRAN. Satis superq; te disserentem de sanguinis, bilisq; qualitate, tulimus: quamobrem jam pituita se ingerat.

De morbo Gallico pituitoso.

ANDREAS *Omnibus igitur ægrotantibus, quos pituita malè habet, variæ pustulæ per totum corpus emergunt, nisi fortasse sanguinis aliquid adjectum fuerit: quia pituitæ natura (ut dixit Gal. 6. Aphor.) ad juncturas potißimum decurrit: unde omnium non solum juncturarum, verum etiam articulorum intolerandi dolores fiunt, qui occiput potißimum tibiasq; male habent, noctu magis quam interdiu, id est, a tertia hora noctis ad nonam potißimum torquentur. Horror est in capite, cæterisq; membris: at cum materia salsior accedit, tota inguina, cum coleis, vultumq;, tum volas manuum, pedumq;, impetigo arripit. Quod si cum sanguine complicatur, ut plerumq; vidimus, circa collum, gulamq;, sub alis, inguinibus, & pedum compagibus quadam glandulæ strumis haud dißimiles emergunt, os albescit, sensus obtunduntur, bucca multo fluore insulso, acri, nonnunquam salso redundat, nares mucosæ, stomachus male concoquit, urina alba, spissaq; fertur, vena subsidit. Quod si corpus, ætas, cæteraq; ejusmodi à pituita fuerint, morbum admixtum esse phlegmati conjicies. Requiritur huic ergo curationi primo loco sex rerum non naturalium regula ad siccum & calidum declinans. Cubiculum sit meridiano, sive exorienti soli expositum, cujus aer, præter æstatem, quotidie bonis odoribus suffiatur. Nec absurdum fuerit hæc omnia in pilam redacta per hyemem manibus affectum gestare. ℞. ladani electi unciam, ligni aloes ℥. ß. ambræ ℈ ß. galliæ muscatæ, styracis Calamitæ, benzuini. sing. ℥. ij ß. serpilli, amaraci. satureiæ, sing ℈. ij. quæ terantur omnia, & ex aqua lavendulæ in pilam subigantur. Cum vero inedia, teste Damasceno, Celsoq;, medicina potißimum nitatur, de ea primum erit sermo. Nec diversis cibis pro libidine uti decet affectum, neq; nimia inedia torqueri: nam Avicenna 1. Can. fen. iij. c. vij. nihil deterius esse ait, quam diversa nutrientia simul adjungere, & cibi sumendi tempus prorogare, nec cum sumpseris postremum, primus jam incipiat concoqui cibus. Hæc ille. Nos enim in primis præcipimus famis tempus semper expectandum, cum eo tamen, ne desiderium cibi nimis urgeat: quoniam teste Principe, loco quo supra, inedia nimia stomachum malis humorib. inficit, & imbuit. Panis sit ab omni mixtione, gravitate, humiditate, asperitate, graveolentiave sequestratus. ideo jubemus fieri ex farina pura boni tritici, & quod sit fermentatus, bene coctus. biduanus, triduanus, quatriduanus & sale mediocriter conditus: neq; recoctus ab re fuerit, quem, cum de ligno Guajaco tractabimus, paucis absolvemus, nisi fortasse ventris nimia subductio obstiterit. Carnes edat vitulinas, hadinas, vervecinas: agninas vero fugiat, quod pituitosum sanguinem reddãt. Nec à venatione abstineat, utpote cum damæ, hinnuli, lepusculi, maxime sint ex usu. Nec aucupium spernat. nam perdices, porphyriones, attagenæ, phasiana, turdi ficedulæ, palumbuli, merulæ conferunt: quamvis grues, anates, anseres, querquedulæ, aucupiiq; omne genus in stagnis & paludibus degentis noceant. In cibis etiam caveat pisces, quoniam teste Principe comedendi non sunt, quod facillimè corrumpantur, & humores corrumpant, & pituitam gignant, præsertim post exercitium. Ova etiam recentia ex jusculo sumpta proficiunt. sicut abhorrent eadem frixa, duraq;. Lac lacteq; confecta fugiat. Ex leguminibus cicerum decocto tantum perfruatur, additis amaraci, menthaq; foliis. Ex oleribus petroselino, fœniculo, serpyllo, salvia, mentha, rore marino, melissa, amaraco, tanaceto, satureia, arthemisia, origano, calamento, pulegio, & si quæ alia calida fuerint. Ex radicibus baucia, pastinacæ, radices petroselini, fœniculi, recte in cibum sumuntur. Allium, cæpas, bulborum omne genus, radiculam, raphanum, erucam, sinapi, quod insient & inna-*

innatem stomacho, & sanguinem adurant, fugiat. Ex jusculis amygdalarum, panem decoctum ex jure carnium conducentium, dare poteris. Ex fructibus conferunt palmulæ, ficus, nuclei pinei, pistacia, amygdala, cydonia decocta, additis fœniculo, & coriandro: sicuti poma, pyra, chrysomela, cerasa, cum sint humiditatis & frigiditatis maxima, non mediocre his inferunt nocumentum. Ex conditis myrobalani chebuli, cortices citri, gingiber, hyringi, & acori radix, nux myristica, cubeba, carpobalsamum, crocus, lignum aloes. Utatur in potu vino albo, sive subrubeo leni, juxta illud Avic. 1. Can. c. de eo quod comeditur & bibitur, qui sic: Scias etiam quod ex vinis illud est melius, quod inter vetustatem & novitatem est æquale, & quod ad rubedinem trahit, bonum habens odorem, æqualis saporis, & quod non est acre, neq; dulce: dulcia enim ad faciendas oppilationes sunt velocia, quoniam natura attrahit ea, antequam digerantur. Nec post cibum hoc bibendum est, quia est ex rebus magis impedientibus concoctionem, quoniam digeritur velociter, & facit penetrare cibum indigestum, & facit hereditare oppilationes, & putrefactiones. Quod si Gallicum sitis ille habuerit, is post cibum talem potionem pitisset. ℞. Ligni aloes ℈.ij. cinnamomi ℈.j. coriandrorum præparatorum ʒ.iij. jujubarum, sebesten singul. ℥. liquiritiæ rasæ ʒ.j. florum cordialium m.j. Hæc omnia ex aqua ℔.x. ponderis, usq; ad tertiam concoquantur, inde colentur, & addantur sacchari ℥ vj. & fiat juleb longum. Nec audiendi sunt nostrates Empirici, qui quoties ægrotis visum fuerit, vinum rubeum, nec minus album subausterum iisdem propinant: sed suæ sententiæ rationem viderint. Nobis vero qui traditus est æger, nec nimium cibo repleri debet, nec nimium fame torqueri, teste Hippocr. Aphor. II. sic asserente: Non satietas, non fames, nec aliquid quicquam quod modum naturæ excesserit. Gal. quoq; astipulante 1. de regimine sanitatis, qui, Duæ, ait, sunt intentiones sanativæ diætæ, una scil. repletio evacuatorum, altera vero evacuatio superfluitatis. Magna igitur cum diligentia horum affectibus succurrendum censeo. quamobrem si major appetitus extiterit, quam pro viribus stomachi, adhuc etiam famescentibus cibo finis est imponendus, ut intemperantia comedentis a cibo, neq; venarum pulsus invalescat, neq; spiritus difficulter reddatur. Nec edendum prius, quam bene concoctum fuerit: id enim septem horarum intervallo plerumq; fit. Porro cibus nisi levitas intestinorum accesserit, sit liquidior. Si quis debilitate stomachi bis quotidie comedere fat non habet, proportione tribus vicibus voret. Prandium sit prolixius quam cœna. A somno surgentibus superfluitates corporis expellantur. Laventur manus, & facies, ex aqua salviæ, primulæ veris, amaraci, lavendulæ, sive vino odorifero. Corrigatur alvi nimia subductio, clysteribus lenientibus, & balanis ex melle confectis: aut æger aliquando ℥.ij. uvæ thymiæ ex syrupo violaceo contritæ, addito nonnihil olei dulcium amygdalarum, tribus ante cibum horis sumat. FRANC. Sol jam columnas Herculis spectans exhausta clepsydra, nos admonet, ut vela jam contrahamus, remos inhibeamus, & portum despiciamus: quæ sequuntur igitur in pauca conferas. ANDR. Libero te ista cura, nam quod times propulsabo facile, quippe abiturum decenturus, cubiculum, culcitras, vestesq; tibi jam paravimus. Sed ut redeam unde diverteram, huic opus est pila, similibusq; corpus exercere: nam Gal. l. 1. inde confecto, pilam summis laudibus extulit. Cornelius etiam Celsus non unquam prætermisit, cujus exercitii laudes si sigillatim coner connumerare, dies me profecto defecerit. Ad hoc illud accedit etiam, quod plurima non solum Galen. verum etiam plerìq; alii, multis in locis de pila monumentis literarum commendata non immerito reliquerunt. Nam per deos immortales quid dici potest conducibilius. hac superflua quæq; digeruntur, pila naturæ vim provocat, eadem virtutes amissas reficit, corpus exiccat, spiritus exhalationibus noxiis liberat, poros corporis aperit. Plurimos deniq; vidi morbosos, qui exercitio tantum sanitatem receptam referre merito possent. Morbosi igitur corpus pila, aut quovis alio tali ludo exercendum est, donec citra lassitudinem concalescat, & hoc eo tempore, quo mundius sit, quod teste Principe tum videtur esse, cum jejunum sit, ne mali subsidentes humores exercitio tali diffusi, venas atq; intestina corrumpant. Qui si forte eo tempore subsidere deprehendantur, evacuatione aliqua primitus depellantur. Posteaquam se satis exercuerit æger, cibum capiat, secundum quem conquiescat usq; quo satis concoxit, ea tamen lege, ne post cœnam statim cubitum se recipiat, quippe tres horas ad minus ægroto præstolandum. Cum vero lecto se dederit, horis septem, sive octo ad summum dormiendum. Somniculosis etenim (ut inquit Princeps II. Can.) sequitur animæ torpor. At si jejunus obdormiverit, repletur fumo caput & vaporibus a feculentis superfluitatibus elevatis. FRANC. Quid hoc? ergo nec saturo, nec jejuno dormiendum? Nam quæ est hæc fabula? eo redigis me tuis sermonibus, ut nunquam, aut saltem parum conquiescam. Mori me hercule satius est, quam somno toto illo tempore non conquiescere. ANDR. Atqui somnum non prohibeo, nisi qui nimius. Nam cum dico, neq; jejuno, neq; repleto dormiendum, perinde est ac si dicam, quiescendum quando id tempus postulat, ita præcipiente Cornelio Celso. Et Avic. tertia 1. c. VII. sic inquit: Non ideo post comestionem est dormiendum. FRAN. Quid hoc monstri est? Avic. sibi ipsi diffidet quantum video: secundo enim Cantica dicit: post cibum est dormiendum immediate accumbendo, donec ad locum digestionis pervenerit cibus assumptus. ANDR. Recte tu quidem, nihilominus duobus modis hoc explanare non dubitabo. Primo quidem scias hoc Principis dictum (si recte ex Arabica in Romanam linguam translatum est) quadam lege intelligi debere: quippe quoniam, quando a somno abstinere omnino non possumus, dicit accumbendo nobis dormitandum: quæ quidem fuit Averrhois sententia. Secundo modo potest hæc contradictio translatorum, aut impressorum errore evenire. Nam si legeris IX. Cantic. textum ab Andrea Belunensi recognitum, qui Arabicæ linguæ fidus fuit interpres, leges profecto. Non est quoq; post cibum & comestionem dormiendum: quod unusquisq; sanæ mentis credere potest. Hinc igitur est, ut plerìq; Avic. exponentes in aliquibus locis maxime dubitaverint. Quod vero ... cavillatis neq; saturo, neq; jejuno dormiendum, canones comprobant. Princeps .II. 1. c. IX. habet quod super vacuitatem dormire, est malum quia est dejiciens virtutem: & super repletionem est malum antequam à superiori ventre fiat descensio, quoniam replet caput vaporibus, & somnus erit cum frequenti revolutione de latere ad latus. FRAN. Assentior tibi tantum in præsentia, verum altas hoc totum videro: tu dic hoc primum, quomodo sit corpus somno componendum. ANDR. Bis Avic. quod quæris explanavit III. 1. 7. cap. ac 9. In septimo: Sic oportet præterea ut super dextrum latus dormiat pauxillo tempore, deinde revolvatur super sinistrum, & postea revolvat se super dextrum. Nono vero: Sed quæ ex figuris somni est melior, est ut super dextrum incipiat latus, & deinde ad sinistrum revolvatur: quod si ejus inceptio super ventrem fiat, auxilium fert magnum in digerendo, propterea quod calorem retinet naturalem. FRANC. De die postquam concoxerit, poteritne somni tantillum capere? ANDR. Nihil minus: Nam Princeps tertia primi: In die quoq; dormire est malum, generat enim ægritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colorem, & gravat splenem, laxat nervos, & generat pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres. Quo fit ut dies vigiliis, nox quieti sit nata. Nam Paulus Ægineta, in præceptis de tuenda valetudine, c. 97. dixit: Nocturno autem somno haud alius melior est: siquidem nox suapte natura, tum humore, tum tranquillitate somnum alliciens, concoctionem perfectam efficit. Et Averrhois in Commento Cantica: Tempus matutinæ refectionis est totum tempus somni. Cornel. Cels. l. 1. nocte dormiendum, die vero vigilandum suadet. FRANC. Hujus argumenti

ſtare velis? ANDR. Ita faciam. Primum in hac re illud edico tibi, mulierosi corpus in deterius ſemper labi, teſte Conciliatore diff. CXXIII. ſic aſſerente: Coitus ſuperfluitas, & frequentia omnem pravam corporis acquirit diſpoſitionem. Ariſt. quoq; IV. probl. Coeuntes exolvuntur, & infirmiores fiunt. Gal. 2. de ſpermate: Non ſolum à ſeroſa humiditate privari omnes animales particulas accidit ex ſuperfluo coitu, ſed & vitali ſpiritu. Et prin. XIII. tertii: Coitus eſt ex rebus magis nocentibus ſtomacho, & dimiſſio ejus eſt ex rebus maxime conferentibus. Ariſt. etiam quarto probl. Plurimo coitu utentes manifeſte in oculis, & anchis patiuntur. Et Princeps tertia tertii Cap. V. Multiplicatio coitus eſt res nocibilior oculo. Et Almanſoris quarto: Qui coitu ſæpe utitur, oculorum habet concavitatem. Poſt repletionem ſuperflua eſt venus. Haliab. V. Theor. Si cibo homo repletus aut potu coitu utatur, debilitas ejus fit corpori, enervatio nervis, dolor in genubus, viſcerum oppilatio, generanturq; abinde humores groſſi. Cujus uſus ſi hoc fiat modo frequens, & aſſiduus, hydropiſis ſequitur, aſthma, & tremor. Nam nihil obſtat quod Paul. Aegin. l. de tuenda valetudine, poſt cibum, & ante ſomnum præcipiat concumbendum, nam nonnullam vult eſſe inter eos diſtantiam, quâ corpus neq; repletum, neq; vacuum dici poſſit. Idem etiam voluit Gal. in arte medicinali, cum dicit: Tempus autem ad coitum opportunum eſt, cum in exceſſuum omnium mediocritate corpus fuerit conſtitutum. Cui aſſentitur Avicen. XX. tertij dicens: Et oportet etiam ne coitus fiat ſuper repletionem, quia prohibet digeſtionem & debilitat: neq; coeat aliquis cum adeſt vacuitas, hoc eſt enim nocibilius, & oneroſius naturæ, & magis pernecans calorem innatum. FRAN. Sat habeo: ſed dicas quæſo, quanta temporis intercapedine inter coitus uti nobis par eſt: nec ab re te percunctor, ſcimus etenim quoſdam ſingulos noctu unius ſpacio fœmellas ſingulas iniiſſe decies, citra noxam. ANDR. Abeant ij, quos attuliſti mihi, in malam crucem, cum hac ſua intempeſtiva venere, nam mihi conſilium non placet, aliorum explere luxuriam, mihi dum noceam, cum creberrimam ægrotationes pernicioſa, ſenectusq; matura ſubſequantur. Unde Cicero: Luxurioſa juventus maturam tradit ſenectutem. Item lib. de ſenect. Libidinoſa etenim, & intemperans adoleſcentia affectum corpus tradit ſenectuti. Galenusq; in arte medicinali, ſic inquit: Venereorum vero juxta Epicuri ſententiam, nullus eſt uſus ſalubris: re autem vera confert, ſi tantum intervalli in eorum uſu adhibeatur, ut neq; reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe homo quodammodo ſenior factus melius ſpirare videatur. Quod caput eſt tandem ſic habeto, nullam capitaliorem peſtem eſſe, quam corporis inſatiabilem voluptatem. Sed ad curationem morbi Gal. redeamus. Servatis igitur ſex reb. non naturalibus, materia pituitoſa digerenda videtur hoc ſyrupo: ℞. Amaraci, ſalviæ, origani, menthæ, abſynthij, eupatorii, fumiterræ, baccaris, lavendulæ, calamenti, pulegii, thymi, ſatureiæ, ſticados ſing. m. j. calami aromatici, zedoariæ, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri, ſing. ℈. ij. Rheubarbari electi ʒ. ij. ſpicæ, ſquinanthi, ſing. ℈. ß. ex aquæ ℔. iij. ad medium decoquantur, inde colentur, addanturq; ſyrupi de fumoterræ, de ſticados, mellis roſ. ſing. ℥. iij. & fiant ſyrupi vij. ſunt qui errant, mea quidem ſententia, nolentes haurire decoctionem, ſed appetentes ſyrupos ex aquis elaboratis. Quippe majorem decoctionis vim comperi. Verum ut & illis morem geramus. ℞. Syr. de ſticados, oxymellis comp. mellis roſati, ſing. ℥. ij ß aquarum ſalviæ, lavendulæ, amaraci, ſing. ℥. ix. & fiant ſyr. vij. vel ℞. Oxymellis ſimp. ſyr. de ſticados, de praſſio, de abſynthio, ſing. ℥. ij. ß. aquarum abſynthij, praſſii, ivæ, meliſſæ, & fiant ſyr. vij. Facta digeſtione, ut ad extrahendam materiam procedamus. ℞. Rheubarbari electi ʒ. ij. agarici præparati ʒ. j. aloes hepaticæ lotæ ʒ. j. ß. turbit gra. x. hermodactylorum gr. vj. gingiberis gr. iij. ſpicæ gr. iij. hæc ſimul ex aqua ſalviæ libra macerentur per noctem, deinde ad medium concoquantur, poſtea colentur, & accipiantur decoctionis iſtius ℥. v. vel vj. ſecundum virtutem ægrotantis, dulcoreturq; cum ℥. oxymellis ſimpl. & fiat potio. Vel ſic: ℞. Rheubarbari electi, agarici præparati, turbit albi & gummoſi, ſing. ʒ. ß ſpicæ granatriæ, gingiberis, hermodactylorum, ſing. ʒ. contundantur hæc omnia leviter, & infundantur inde aq. lavendulæ, vel amarici ℥. vj. decem horarum ſpatio, inde comprimantur & expreſſioni addantur, electuarij lenitivi ʒ. ij. diaſimconis, electuarij Indi. ſing. ʒ. ij. ß. & fiat potio, additis mellis roſacei ʒ. iiij. Tertius iis etiam accedit modus. ℞. Rheubarbari electi ℈. j. ſquinanthi gran. v. redigantur hæc in pulverem, cui addas agarici præparati ℈. ij. turbit gran. v. gingiberis gran. iij. aloes lotæ ℈. j. elect. lenitivi ʒ. ij. diaſimconis ℈. & cum ſaccharo fiat paſtillus. Ex quibus primum medicamentum validius comperi, quamvis difficilius ſua amaritudine hauriatur. FRANC. Quid autem de phlebotomia nobis faciendum videtur? nunquid iis etiam adhibebimus, Avicen. teſtimonio fulti dicentis: Phlebotomia eſt evacuatio univerſalis, quæ multitudinem evacuat humorum, multitudo vero eſt argumentum humorum ſuper æqualitatem ipſorum in venis. AND. Recte tu quidem ex Avicenna: nam ſubſequitur Ugo de Senn. quod iſta evacuatio univerſalis intelligi debet ex humore, qui continetur cum ſanguine in ipſis venis: & de his locutus eſt Princeps: quoniam humores extra venas ſecus naturam provenientes, potione potius ſunt eliciendi. Morbus igitur Gall. à pituita, cum magis in juncturis, quam in venis exiſtat ſanguinis miſſio per inciſionem venæ videtur ſupervacanea. Dicitur enim phlebotomia evacuatio univerſalis, quod omnes univerſaliter educat humores, & neq; aliquem eligat. Pharmacum vero à forma ſpecifica evacuans eligit illum quem ſibi proprium eſt evacuare. Cum autem pituita ſit in membrorum compagibus coacervata & indigeat potione, particulariter eligi phlebotomiam penitus relinquam. FRAN. Sententiæ tuæ non acceſſerim, tametſi ſexcentos adduxeris autores, quippe in te ipſum hæc omnia militant, cum ſuperius totius mali fomitem Jecur dixeris. Jecur igitur, cum ſit totius ſanguinis purioris hoſpitium, utiliter in his morbis nimirum exhauritur. AND. Nihil agis, nam hæc omnia minimo (ut ajunt) digito proſternam: nam quod tu dicis, recte fieret, ſi materia calida foret, Nam Rhaſis ſic VII. Alm atteſtatur: Oportet autem cavere quantum poſſibile eſt, ne phlebotomia in tempore calidiſſimo, aut frigidiſſimo fiat: neq; phlebotomentur ij, quorum ſtomachus & hepar in frigiditate diſtemperata exiſtunt. Præterea multos oſtendimus, qui diutinum morbum ignominiæ cauſa diſſimulaverunt, quibus minime ſanguis mittendus eſt. Nam princeps in corporibus, quæ prolixas perpeſſa ſunt ægritudines, cavendum eſſe à phlebotomia affirmavit. FRAN. Quamvis mea te exagitem ſententia, aſſentior tamen, nam apud Galenum legitur, quod ij qui per totum corpus humorum multitudine gravantur, minime ſanguinis miſſionem pati debeant. ANDR. Utiliter igitur ſi puſtulæ per totum corpus emerſerint, ſanguinem inter cutem pituitoſum poteris per cucurbitulas extrahere. Nunc autem ad linimenta, quæ huic conferunt morbo. ℞. Radicem ebuli, hederæ, dictamni, gentianæ, inulæ, bryoniæ, hermodactylorum, ſing. manip. contundantur hæc omnia leviter, & ex vini cretici ℔. xij. ad tertiam decoquantur. Inde addantur amaraci, baccaris, camomillæ, abſynthij, hypericonis, lavendulæ, origani, thymi, nepitæ, pulegij, calamenti, ſing. m. j. ß. iterum ferveant ad medium, inde accedat florum, roriſmarini, primulæ veris, ſalviæ, ſing. ma. & bulliant leviter una parvo temporis intervallo, poſtmodum colentur, & prælo expreſſis indantur, olei roſacei, camomillini, anethini, hypericonis, coſtini, ſing. ℥. j. ß. ſalis terebinthini ℥. vj. reſinæ pineæ ℥. iij. & bulliant uſq; ad perfectam vini conſumptionem, denuo addantur, cum tolluntur ab igne, croci ʒ. ij. cinnamomi, calami arom. ligni aloes, ſtyracis calamitæ, ladani, benzuin, ſing. ℈. cinnabaris ℥. mercurii extincti ℥. vj. ſublimati, ℈. ij. arvinæ porcinæ libra, ceræ quantum ſufficiat, & fiat fortiter agitando linimentum. FRANC. Hæc tametſi con-

gruant, tamen quidpiam brevius desiderarem. ANDR. Mos gerendus est tibi. Igitur ℞ axungiæ porcinæ colliquatæ lib. j. butyri recentis ℥. vj. olei laurini ℥. iiij. olei vulpini, hypericonis, terebinthini, sing. ℥. v. styracis liquidæ elotæ cum aqua camomillæ & vino cretico, ℥. ij. olei de sulphure ʒ. iiij. cinnabaris ℥. j. ß. mercurii extincti ℥. vj. sublimati ʒ. j. ceræ quantum sufficiat, & fiat unctio. Quod si compendium magis affectas, ℞. Axungiæ colliquatæ libram, unguenti Agrippæ, marciatonis olei laurini, terebinthini, singulorum ℥. iij. mercurij extincti ℥. vj. sublimati ʒ. ij. & fiat in mortario illinimentum: sed istorum primum laudabilius, meo quidem judicio semper fuerit. FRAN. Memini quosdam se dicentes suffitu, laconicoq; tantum sanatos. ANDR. Quamvis nonnullis id evenerit, multi tamen succubuerunt. Ideoq; nisi cum de ægroto desperatum fuerit, suffitus omnino sunt excludendi, teste Galeno, sic dicente: Ægritudo quæ non habet nisi unam viam ad curandum, velit nolit infirmus, oportet quod per eam transeat, & primo Aphor. Hippocrates: Extremis morbis, extrema exquisite remedia optima sunt. Quamvis non negaverim suffitus me tentasse successu laudabili, in hominibus videlicet athleticis: qui quidem suffitus fuerunt hujusmodi: ℞. Cinnabaris ℥. iij. myrrhæ, thuris sing. ℥. aloes hepaticæ, sandarachæ, styracis calamitæ, benzuin, sing. ℈. iij. misce, & fiat pulvis crassior. Item alioquin. ℞. Cinnabaris ℥. iij. myrrhæ, thuris, aloes, ladani sing. ℥. j. contundantur in pulverem, & cum styrace liquido subigantur, inde fiant trochisci juglandis magnitudine, qui singuli suo tempore sigillatim prunis subditi colliquescant. Item ℞. cinnabaris ℥. ij ß. auripigmenti, cadmeæ argenteæ. sing. ʒ. iij. thuris, aloes, myrrhæ, styracis calamitæ, ladani sin. ℥. misceantur hæc omnia, & in pulverem crassum redigantur: erit enim hoc aliis potentius. Etsi superius in athleticis tantum hoc fieri debere affirmavimus, accidit mihi tamen aliquando hoc fecisse felici successu etiam in corporibus delicatis, & debilibus: & fuit ejusmodi ℞. Cinnabaris ℥. ij. auripigmenti, ℈. ij. dictamni albi, tormentillæ, gentianæ, ben albi & rubei, angelicæ, sing. ℈. iiij. sem. citri, sem. acetosæ. sem. ocimi, doronici, sing. ℈. ij. cinnamomi, gariofilorum, calami aromatici, croci sing. ʒ. ij. thuris sandaracæ, styracis calamitæ, benzuin sing. ℈. ß. aloes. ℈. iiij. redigantur hæc omnia in pulverem, vel cum theriaca formentur trochisci. Posteaquam male se habentes perpurgati fuerint, cubiculo claudantur, & sub conopæo nudi carbonibus accensis incumbentes altius sedeant: quos semuncia pulveris prædicti, sive unius trochisci fumus, nisi vix ægrotis difficilius patiatur, per horam torqueat: nec satis decidi potest, quoties id tentandum: ideo non alio mehercule pacto, quam si eundem innuxeris, id observare poteris. FRANC. Quod si anima defecerit? poteritne agere conopæo: an illum caput educere? ANDR. Recte quidem, modo ne sæpius id fiat. Sed pergamus, quæ cœpimus. Quoties suffitus per diem sit tentandus, corporis habitus, anni tempus, ætas decursa, sexusq; poterunt nos edocere. Sed ut fortius hoc ferant, initio cataplasma, quod superius enucleavimus, est applicandum cordi, horaq; ante suffitum ova bina recentia sorbeant affecti, aut cochlear unum syrupi de corticib. citri liguriant, aut trochiscum contra id omne ejusmodi vorent. ℞. Pulveris electuarii Conciliatoris, pulveris diamusci dulcis, diamargaritonis, sing. ʒ. ij. inde cum aqua melissæ, & saccharo fiant cum ignotro. bisci. Evenit etiam plerumq;, ut tam suffitu, quam unctionibus utentium bucca exulceretur, quibus ea poteris applicare remedia, quæ superius diximus: quamvis hoc addere non alienum putaverimus ℞ Rad. prunellorum sylvestrium m ij. cymarum rubi, rosarum, myrtillorum, sumach, caudæ equinæ, sorbariæ, pilosellæ, gariofilatæ, millefolii, trinitatis, foliorum oleastri, ordei balaustiarum sing. manipulum, ireos, rubeæ fullonum, consolidæ utriusq; centaureæ majoris, sing. ℈. iij myrobalanorum citrinorum, conorum cupresi, sing. ℥. Contundenda leviter contundantur, & bulliant ex libris x. aquæ ferrariorum fabrorum, vini granatorum, succi cotoneorum, aquæ plantaginis sing. libra, ad medium concoquantur, inde addantur cum jam pene concoxerint, aluminis rochæ ℥. ij. nitri ℈. ij. diamoronis, mellis rosacei, sing. ℥. iiij licij ℥. ij. hæc colentur, inde expressum servetur in vase vitreo, ex quo subinde sibi colluat os affectus. Verum enimvero plerosq; vidimus ægrotantes, quibus os totum adeo depravatum Empiricorum incuria erat, ut cancri speciem accepisse unusquisq; sanæ mentis dixerit: illis etenim quamvis superior gargarissatio consentanea fuerit, hoc tamẽ conducibilius arbitramur. ℞. Decoctionis prædictæ ℔ iij unguenti ægyptij ℥. ij. ß. dissolvanturq; simul, inde frequentius os colluatur. At si gingivarum accesserit & exulceratio, unguento tanto prius ægyptio perungantur eædem, mundificat enim cum primis, & ut sæpius experientia comperi, redundantem malitiam reprimit. Quod si materiæ superfluitas medicamentis superius enarratis, haud facile cesserit, cucurbitulis, clysteribus, lotionibus, frictionibus, sibulis non parum doloris ingerentibus, & cæteris id genus est ab ore divertenda malitia. FRANC. Post oris exulcerationem accedunt dentibus gingivarum mira discidia, ut ij parum à casu abesse videantur. Adde spectaculum, quod etiam sputorum fœditate continentibus nauseam commovent, ut non immerito tale spectaculum fugiant omnes. AND. Ita est: tunc hoc pulvere non erit eis absurdum succurrere. ℞. Squillæ assatæ. pulveris levissime testacei, cornu cervini usti ossis sepiæ. ossium dactylorum combustorum. consolidæ utriusq;, rosarum, sumach. sing. ℈. cinnami, thuris. mastiches, sandarachæ sing ℈ j. ß. aluminis exusti ʒ ij. corallorum rubeorum & alborum, sing. ℈. iiij. musci grana vj. Omnia redigantur in pulverem, ex quo frequentius cum gingivis tum dentes fricentur. Superfluum fuerit de reliquis disserere, de quibus satis dictum superius.

De morbo Gallico Melancholico.

A Pituitoso ad melancholicum nunc igitur deflectat oratio: quamobrem tibi persuadeas velim malum hoc atra bili commixtum, modo supercilia, modo craneum, nec non brachia per casse, tuberibus durissimis ab apostematibus, quæ Græci schirrhos appellant, non dissimilibus infestare: quin etiam per totum corpus emergunt liventes pustulæ verrucarum speciem repræsentantes. Sinistrum tempus per noctem male habet, inde vigiliæ, color plumbeus, inflammatio thoracis, debilitas stomachi, splenis gravitas, aut dolor, aut durities urget: urina fertur alba, plumbea sive subrussa, tendens ad nigrum colorem: vena brachij exilis, & tardior: nigra excrementa dejiciuntur: excreatio plenior: ructus sunt acidi: crura, varices, tumor pedes invadunt, ut elephantiacos referant: quibus eadem fere confert vivendi formula, quam superius, cum de pituitoso dissereremus, explicavimus: ut tamen non sit alienum, quæ sequantur annectere. Si perspexeris igitur a fæce sanguinis in melancholicum versi hoc fieri, sinistræ manus venam, quam salvatellam recentiores appellant, sive varicum, sive quam saphenam vocant, recte scindes. Prodest etiam sanguisugarum ad ora venarum, quas hæmorrhoidas Græci vocant, applicatio. Quod quidem si à biliosa adustione pendere videatur, sanguinis missio penitus fugienda decernitur. Cucurbitulæ etiam cum balneo, quando est error sanguinis crassioris, convenire possent: quanquam Princeps quarta primi dixerit, cucurbitularum quidem juvamentum in corporibus grossum habentibus sanguinem est parvum, quoniam ex istis non extrahitur sanguis sicut oportet: imo qui ex eo vehementer est subtilis: & hoc accidit quia resolvuntur Spiritus illius membri, & sic calorem naturalem debilitando, resolvendo etiam de humido substantifico, membra debilitant. Huic obstat sententia Haliabbas cum nono Practicæ cap. VIII. cucurbitulas melancholiæ conferre testetur. Hæc quidem ratio bifariam distrahitur, quippe & sine scarificatione

vatione capitis humores derivando, cucurbitulæ melancholicis conferre possunt, & ex balneo cutis incisione, subitaneum sanguinem, qui prius fuerat crassior recte exhauriunt, tum ægritudines melancholicæ per totum fere corpus versantur. Unde Germani ganeis confecti, propterea que varicosi, ac elephantiaci, hypocaustis inclusi, quibus sanguis crassior plerumque subtilior fit, inutiliter curantur. Quo fit, ut ex balneo non negaverim, melancholicis potissimum, (si tamen purgatis corporibus id fiet) scarificata prius cute, cucurbitulas. Optime sic ergo eos purgabimus. ℞. Epithymi Cretensis, folliculorum senæ, capillorum Veneris, florum boraginis, buglossæ, violarum, rorismarini, melissæ sing. man. rad. centaureæ majoris, polypodii, rheubarbari, sing. ℈. j. succi scabiosæ ℥. iij. radices contundantur, & ex aqua ad mediam decocta diligenter exprimantur, instillentur inde syrupi epithymi & fumiterræ quantum sat est, fiantque syrupi v. aut vij. Vel, ℞. Syrupi de fumoterra, mellis rosacei, de lupulis, de epithymo, sin. ℥. ij. aquarum fumiterræ, buglossæ, lupulorum, melissæ, sin. quantum sufficiat & fiant syrupi v. aut vij. Quinetiam, ℞. syrupi bizantini compositi, de epithymo, de fumoterra, sing. ℥. ij. ß. aquarum fumiterræ, capil. Veneris, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing. ℥. & fiant syrupi numero v. FRANC. Recte tu quidem: verum quod magis concupiscit animus meus, reticet. ANDR. An dicis syrupum, quo plerumque sine ullis unctionibus, aut aliis ejusmodi medicamentis ad sanitatem perduximus quosdam male affectos? FRAN. Istum ipsum. ANDR. Quamvis in gurgustio cordis mei delituerit hactenus ut ita dicam, te tamen jubente protrahatur in lucem, mihi etenim meum tibi reconditum fuerit unquam. Viventib. igitur adhuc anguibus, posteaquam extremitates utrinque quatuor digitos mensura à cætero corpore gladio secueris, permittes totum sanguinem defluere, mundatas inde carnes, lavatasque ter in aceto, tum liquore buglossæ, citratæque, suscipies theriacæ optimæ ℥. viij. succi fumiterræ, lupulorum, intyborum, buglossæ, sing. ℔. ij. polypodii recentis corticum citri sing. ℥. v. hæc omnia ex vitreo vase, per Balneum mariæ, in cujus fundo quantitas arenæ resideat, subdito vapore ignis, in aquas purissimas rediges, quarum iij. ℥. æger, addita uncia syrupi de corticibus citri vel de epithymo, quotidie diluculo sumat. In syrupis a xl. die multos (ut prædiximus) Deo duce curavimus. Est etiam, quod imprudens silentio pene præterieram, non prætermittendum, quo minus æger septimo quoque die catapotia voret hellebori, quæ constabunt inferius, cum purgationes humoris melancholici te docuero. ℞. igitur myrob. Indorum ℈. ij. florum buglossæ epithymi, sing. man. polypodii recentis semunciam, contundantur hæc prius, deinde ex sero caprino decem horarum spatio macerentur: sedulo expressis omnibus, addantur expressioni confectionis Hamech. ℈. iiij. diacatholiconis, diasenæ, sing. ℈. ij. succi fumiterræ. ℥. j. syrupi de epithymo ℥. v. fiat potio. Secundo modo. ℞. Elect. lenitivi, conf. Hamech, sin. ℈. iij. pulveris senæ ℈ succi fumiterræ ℥. syrupi de buglossa. ℥. v ex aqua fumiterræ fiat potio. Vel. ℞. Myrobalanorum Indorum ℈. j. ß. epithymi Cretensis, rheubarbari, sing. ℈. contundantur hæc leviter, deinde die nocteque in aqua fumiterræ buglossæque macerentur, exprimantur, expressioni addas electuarii lenitivi, diacatholiconis sing. ℈. ij. confect. Hamech. ℈. ij. elect. indi ℈. syrupi de epithymo ℥. hinc fiat potio. Nunc quoniam satis de potionibus est dictum, superest ut de Catapotiis agamus, quæ superius tibi pollicitus sum. ℞. Igitur: rad. nigri veratri recentis ℈. iij. dauci, anisorum, piperis, sing. ℈ florum buglossæ ℈. ß. musci. gr. vj. epithymi ʒ. ij. contundantur hæc omnia leviter, inde diem noctemque, ex vini cretici ℔. v. macerata, potenter exprimantur. Hujus expressionis ℥. iij. pulveris pillularum fumiterræ, cochiarum, aurearum, sing. ℈. ij. ß. suscipias, subagitesque, inde permittas exiccari: porro siccas & iterum in pulverem redactas, ex eodem vino cretico macerabis, ut supra, & hoc quater. Catapotia autem ejusmodi sigillatim sumenda sunt drachmæ pondere. Quinetiam potest ingeri catapotium, quod ex præcipitato conflatur. FRANC. Quidnam hoc verbi est? ANDR. Est quidam pulvis è mercurio conflatus hoc pacto ℞. Aqua, qua aurum ab argento dividitur, ℔. iiij. argenti vivi ℔. j. ß. hæc vase vitreo, ore angusto, collo obtorto, undique argilla præmunito, quod ab altero recipiatur, imponantur, compages inde vasorum luto figulino sedulo obturentur, ad hæc subdatur ignis ex carbonibus conflatus, ut semper ingravescat, donec quo tota defluxerit aqua. Post hæc phialam frangas, in cujus fundo residentem placentulam rubeam, leviter extrahens, quod album inhæserit projicias, rubeum vero in pulverem redigas. Verum enimvero quoniam ex pulvere isto plurima possent contingere noxa assumentibus ipsum, nisi prius debita fieret præparatio. ℞. ℥. ij. prædicti pulveris, & macerentur per noctem in aqua plantaginis, & acetosæ, sing ℥ ij. inde summo mane aquas exhauriens, & novas superinfundens, ad ignem in vase æneo, sive testaceo colloces. ferventes ferrea vel lignea spathula non cesses agitare, quousque in pulverem non difficulter omnia redigantur, ex quo poteris cum libuerit in morbum Gall. tam pituitosum, quam melancholicum, catapotium tale componere. ℞. Electuarii Conciliatoris ʒ. ß. margaritarum, hyacinthorum, sing. gr. v pulveris præcipitati gr. v. pulveris diamusci, diamargaritonis sing. ʒ ß. & fiant catapotia quinque numero, quæ hora ante diluculum sumantur, inde lecto se contineat æger horas quinque, brevi mihi crede, Gallici dolores, hoc catapotio eliduntur. Pituita etiam & atra bilis vomitu, nec non alvi dejectione evanescent. Ad hæc sunt plurima morborum genera quæ curavimus tali pulvere: nam non solum saniem carnemque putridam delet aspersus, verumetiam non difficulter ulcera ad cicatricem deducit: pestilentiam etiam pauxillo theriaces addito, succoque tunicis herbæ quam Carduum benedictum vocant, sive electuario de gemmis, ante ejus confirmationem mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicosve, quos à cacodæmonibus incursari vulgo credebant, eodem curavimus. Quid pluribus immoror? Quartanæ confectos sacchare buglossato sive theriaca, mithridatove additis facta digestione aliqua, hora ante accessionem quinque vel septem granorum pondere, pro ætate, & pronis corporis affectis, hoc pulvere liberavimus. Quin etiam valet coli. & iliorum doloribus adhibitus, nam quosdam stercus per os ejicientes sanavimus. Pauli Æginetæ monimentis innixi, qui ait: Aliqui quidem medicorum argentum vivum extinctum dederunt in ileo. Quam quidem autoritatem Princeps ij. Cant. cap. de argento vivo annotavit. Fascino idem adversatur: pluribus ad hæc virtutibus est insignis, quas cum plus otii nactus fuero, tibi sigillatim connumerabo: fortasse tunc jucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto pulverem cum auro, vivoque argento, sine aqua superius explanata possis conficere: nunc quoniam tempus urget, unctiones virium maximarum differam. ℞. Fumiterræ recentis man. iiij. radicis ebuli, buglossæ, melissæ, sing man. ij. terantur omnia cum libris duabus arvinæ porcinæ, ℥ x. butyri recentis additis: inde in vase figulino vitreato loco uliginoso dies quindecim reserventur, ut computrescant: inde liquefiant igne subdito: demum liquefacta colabis omnia ex linteolo: postmodum. ℞. Olei rosacei, camomillini, terebinthini, sing ℥. ij. styracis liquidi, ex aqua fumiterræ eloti ℥. iij. lithargyri argentei ℥. v. resinæ albæ ℥. iij. mercurii extincti ℥. vij. sublimati ℥ iij. & fiat ex mortario unguentum. Vel. ℞. Radicis hellebori nigri recentium libram hellebori albi ℥ iij. radicis arthanitæ ℥. vij. contundantur cum axungia & butyro, & ut supra denique omnia fiant. Inde accipe hujus adipis libram, olei rosacei, capparis, terebinthini, sing. ℥. j. ß. sulphuris ℈. iiij. hellebori nigri redacti in pulverem ℈. iij. lithargyri aurei ℥. iiij. styracis calamitæ liquidi ex succo fumiterræ loti, ladani, sing. ℥. j. ß. resinæ pineæ ℥. iij. mercurii extincti ℥. viij. sublimati ℈. iij. inde fiat ut supr. Vel. ℞. Quatuor aut quinque nigros angues excoriatos, evisceratosque, decisis utrinque extremitatibus, minutim concisos,

quos vas vitreum oris angusti capiat, quod postea obturato ore ponas in caldario aqua refertum, hoc sinas diem noctemq; fervere, postmodum repertum liquorem colabis: extractum qui fluxerit commisce ℔ ij. illius adipis confectis ex radicibus hellebori, & arthanita, addas mercurii extincti ℥.viij. cinnabaris ℥. sublimati ℈.iiij. theriaces ℥.vj. & fiat ut supra. Servabis hoc diligentissime: majoris etenim ponderis est, quam tu fortasse reris. Propterea consentaneum omnino fuerit olei sulphurati, cum aqua melissa, nonnihil agrum diluculo bibere: quippe quoniam, ut superius explicatum fuit, magnum ex eo percipitur juvamentum. FRANC. Nimirum volo ne oleum hoc, quod tantopere collaudasti, intactum relinquas: In hoc etenim in præsentia mihi sunt omnia. ANDR. Tibi nihil invitus dixerim. Vitreum igitur vas tintinabulo (campanam hodie appellant) non absimile, illitum figulari luto, à terra unius cubiti mensura, æneo vel ferreo filo suspendens, sub quo metretam vitream majoris circumferentia, cujus medio inversus fuerit cyathus, statues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis ex igne candentem sustineat, ex qua sulphur accendatur. Hoc dum comburitur recentius superaddatur: inde fiet, ut ex fumo ascendente suspensum vas brevi temporis intervallo guttatim in inferiorem paropsidem distillet oleum. quod diligenter collectum, vitrea conservabis ampulla: nam plurimi semper apud me ponderis fuit: nec me hercule injuria, quippe non solum confert huic morbo, sed haustum per hebdomadam, stomachi intestinorumq; torminibus ex materia ventosa frigidiorive provenientibus medetur, splenis vitia corrigit, vulva, urinaq; difficultatibus succurrit ex aqua tamarisci, vel capil. Veneris quantitatis guttarum sex. Quinetiam tres vel quatuor guttæ ex aqua absynthij, lumbricos fugat. Item contra scabiem, impetiginem, lichenam, strumasq; illitum valet. Doloribus quidem podagricis, frigidis mirum in modum fert opem. Præterea male curatis ex morbo Gallico, ad extrahendum vires ejusmodi potum ut diximus plurimum prodest. Nunc autem mercurij, quem vivum argentum dicunt, vires tibi paucis absolvam. Avicenna secundo. Can. frigid. & humidum esse dixit in secundo gradu. Paulus vero Ægineta calidũ & siccum asserit in quarto. Verum nos cum Gebere, qui de rebus metallicis optime conscripsit. dicemus mercurium humidum & frigidum palam caliditatem siccitatemq; clandestinam in se habere. Probatur hoc ab eodem Gebere cap. de essentia mercurij, cum dicit: In argento vivo similiter necesse est superflua demi. habet enim corruptionis causam terream, & adustibilem. Item l. 2. cap. de coagulatione mercurij: Habet similiter sulphuris partes naturaliter sibi mixtas, quas removere per artificium non est possibile. Quam quidem sententiam nobilis etiam Arnoldus agnovit, libro qui dicitur Rosarius philosophorum, dicens: Manifestum est igitur quod argentum vivum continet in se sulphur suum bonũ fixum, ex quo coagulatur in aurum & argentum, secundum diversum disponendi modum. Et Arist. in Meteor. Argentum vivum est aqua, quæ admiscetur cum terra nimis subtili sulphurea admixtione forti, donec non quiescat in superficie plana, & hoc est ex siccitate magna, quæ inest illi, & ideo non adhæret tangenti. Quibus omnibus satis constat, terram talem sive sulphur esse calidæ & siccæ complexionis. Cognoscitur etiam hoc sua dissolutione incisione, penetratione, atq; corrosione, quæ quidẽ omnia & caliditatem & siccitatem maximam ostendunt. Nam de eo Diosc. proprio capite sic autumat. Virtus, inquit, argenti vivi est homicidialis corrodendo intestina. Et aggregator: Argentum vivum corrodit omnia, cui obviat ex membris intrinsecis. Quod autem sit frigidum & humidum, licet per Avicennam hoc comprobari possit, apparet hoc etiam experimento. Cognoscitur in primis mira ejus frigiditas per tactum ejus, deinde per operationes, quibus agit in humano corpore: nam non legitime extinctum maxime repercutit, ac nervis, ut Avicenna asserit, dum tremorem, stuporem, convulsionem atq; paralysim causat, magnum affert discrimen: quæ quidem omnia à frigiditate maxima, quæ illi inest, eveniunt. Humiditatem verò ejus ostendunt superiores autoritates cùm dicant, quod est aqua viscosa. Nam & hoc non sufficeret, nisi quotidie ipsum videremus ossa corrumpere, carnemq; & nervos putrefacere, eorum scilicet ægrotantium quibus Empiricus aliquis mercurium ipsum inunxit. FRAN. Hanc quidem sententiam aliqui minime comprobant & putrefactionum non tantum mercurio verum totum morbi venenositati tribuunt. AND. Falsa quidem ratio ista mihi videtur. Nam si mulieres inspexeris, quæ ex eo pigmenta conficiunt, ut pulchriores hominibus appareant, eis quidem dentes fere omnes tum cariosos, tum deniq; putrescentes invenies. Concordia tamen hac Geberis autoritate inter discrepantes de mercurio est imponenda. Inquit enim ipse, argentum vivum manifestum est quod mercurius appellatur. antiquorum usu est aqua viscosa, substantia subtilis, alba tincta per calorem temperatissimum, unita tali unione per minima, quousq; humidum contemperetur à sicco, & siccum æqualiter ab humido, & quousq; calidum contemperetur à frigido, & frigid. æqualiter à calido. Gal. tamen in VIII. simpl. sibi nil de eo cognitum fuisse testatur, non alia mehercule de causa, nisi quod tanta in eo dissidia sibi comperta erant, ut non facile quid potissimum de eo scriberet inveniret. Inde sapientes Mercurio Planetarum instabilissimo, propter variam ipsius ostentationem, instabilitatemq; compararunt. Unde gelle Plato: Dotavit res natura proprietatibus, omnino enim quodlibet secundum quod movetur a specie sua agit quod proprium est: utiq; enim nullius rei est actio propria, nisi quam species regulat. Verum hoc totum certificare (Mesue sententia) non est medici, sed illius qui se altius agit. FRAN. Sat habeo, verum quid ita in mercurium omnes medicinæ Professores veluti conjurati styli acerbitatem distrinxerunt? ANDR. Nihil dictu facilius est: Hunc namq; doctores compertis noxiis viribus, de quibus superius, merito videntur abdicasse. quamvis revera sit innocens, modo recte extinguatur: nam quæ superbiunt circumforanei ac pleriq; alij, non extinctionem sed occultationem recte dixeris: quippe cum horum unguentum, in quo erit admixtum mercurij, nonnihil ex vase lento liquefeceris, igne in fundo coeuntem mercurium liquido deprehendes. Inde fit, ut si quis unguento tali fuerit imbutus, ad interiora progressus rursus coeat: nam naturalis calor facile in priorem vivacitatem ipsum restituit: quo fit, ut prava corporibus accidentia eveniant. FRANC. At vide quam insolenter se jactitent isti pharmacopolæ, quanto molimine circumferantur: diceres in his sitam mortalium sanitatem: quorum inscitiam nuper chirurgus quidam summus meus aperuit: testatus est enim ex cruris osse corrupto pumilionis cujusdam, qui decies à diversis Empiricis inunctus fuerat, argentum vivum non semel emanasse. AND. Hoc mihi novum non est, nam & operanti mihi sæpius accidit. FRAN. Quonam igitur pacto extinguitur? AND. Quamvis satis superius quod petis insinuasse me tibi crediderim, tamen non erit incommodum, hæc eadem vel ulterius explicare. Tantum igitur tibi persuadeas velim. veram mercurii extinctionem non aliunde pendere, præterquam a præcipitatione: hac etenim via frigidit. & humiditatis fit expers, quarum causa, quas superius diximus, ægritudines procedunt: nec fieri potest ut præcipitatione mortuus semel mercurius reviviscat. Hac etenim arte frigid. & humiditate privatus in calcem rubicundiss. fertur. Ideo dicebat Rhasis Almans. V. Argentum vivum quando extinguitur ardens est & corrosivum & tale est cum præcipitatur: nam male olentia ulcera corrodit, & mundificat sine dolore: quod si alio quin extinguatur, idem non efficit, sed potius repercutit. FRAN. Quid ergo? cum argenti vivi extincti memineris, utiq; de præcipitato intelligi vis. ANDR. Etenim, non enim repercutere morbos ad interiora melius, sed omnino purgationib. prius diducere, tum unguento mundare. Verum dum istis immoror, cataplasma pparare

Digitized by Google

drappum imprudens præterieram, quod brachiis & tibiis decem diebus applicatum, sine ullis unctionibus morbum Gallicum delet. FRAN. Expecto quid hoc si velis. ANDR. ℞. Igitur emplastri de pelle arietina, quod inguinaria herniæ doctores applicari præcipiunt, ℥.iiij. emplastri triapharmaci ad ignem confecti, diachilonis majoris, singul. ℥.vj. resinæ pineæ, ℥.ij. liquefiant hæc ad ignem, & cum infrigidari cœperint, merc. extincti, ℥.v. cinnabaris, ℥.ij. sublimati, ℥.iij. addantur, & longo temporis intervallo spatula citra ignem commisceantur, & (ut mos est) ex linteolis fiat (ut ita dicam) sparadrappum: hoc tibiis à genu, brachiis vero à cubito, donec signa remotionis advenerint, applicetur.

De Morbo Gallico à quocunque humore contracto.

FRANC. Etsi diffusius hucusque de hujusmodi morbo uniuscujusque humorum admixto disseruisti, vellem tamen ut potius illum, quem tibi secretum ascribis, quo quidem etiam unumquemque morbum Gallicum recenter contractum fugas, mihi propalare digneris. Hoc te tamen ægrè ferre non permittas, cum ego tibi non solùm corpus ipsum, verum & vitam jamdudum dicaverim. ANDR. Decreveram omnino mi Francisce nemini secretum hoc unquam aperire: tibi tamen virtutum tuarum munere, etiam majora dicere non dubitabo. Cum igitur aliquem ab ejusmodi morbi jaculis recenter vulneratum offenderis, ipsum ejusmodi pharmacum quadraginta dies absorbere jubebis. Assumitur enim calidum in aurora, pondere ℥.vj. pro vice. ℞. Igitur myrobalanorum embilicorum, bellericorum, Indorum, sing. ℥. flor. borraginis, buglossæ radicis, ipsarum flor. violarum, cicoreæ, camomillæ, sing. man. succ. fumiterræ, boraginis, endiviæ, buglossæ, lupulorum, sing. ℥.iiij. succi pomorum dulcium, ℥.viij. uvæ thyminiæ, jujubarum, prunorum sebesten, sing. ℈.x. liquiritiæ mundæ, ℥.ij. polypodii quercini, sticados, rad. acori, sing. man. j ß. sem. fœniculi dulcis, ℈.iij. scolopendriæ, capillorum Veneris, callitrici, polytrici, sing. man. folliculorum senæ, epithymi, fumiterræ, sing. ℥.ß. agarici boni, ℈.xviij. hellebori nigri, ℈.xiiij. aquarum intybi, capill. Veneris, fumiterræ, buglossæ sing. ℔.iij. vini granatorum, ℔.ß. radic. inulæ, hederæ, fœniculi, apii, cicoreæ, sin. ℥.j.ß. chamæpityos, sticados, chamædr. sin. ℥. squinanthi, ℈.ij. eupatorii, ℈.iij. rheubar. ℈.iiij. addita aqua pluviali q. s. arte & igne bulliant omnia, postmodum linteolo spissiori colentur, prælo que exprimantur, & addito sacchari q. s. fiat potus longus. Unaquaque tamen decima die dum pharmacum hoc assumserit æger, accipiat ad materiam expellendam, ʒ ß. istius conf. ℞. Turbit, hermodact. rutæ agrestis, sin. ℈.iij. diagridii. ℈.iij. gariof. gingiberis, cinnam. sin. ℈.ß. piperis, gr.ij. squinanthi, spicæ, epithymi, salis gemmæ, sin. ℈.ß. sandal. citrinorum, alb. rub. crocei, sin. ʒ.j. mannæ electæ, ℥.ß. rheubar. ℈.ij. Zedoariæ, ʒ.ij. sacchari, ℥.viij. & cum aqua buglossæ ad ignem fiant trochisci. Scias enim pro certo, multos hoc remedio fuisse sanatos. Reliqua vero superius explicavimus.

De curatione morbi Gallici per lignum Indicum.

SEd quoniam, quemadmodum medela duceretur ab extincto mercurio, atque ab omni genere pharmacorum, satis explicatum arbitror verbis superioribus, sequitur ut hac ligni Indici medicam. persequar, quæ pertinent ad novos medicos, quibus utuntur homines nunc potissimum, se tutius curari sic arbitrantes. Lignum igitur quod alii Indum, alii vero Guajacum, nominant, ex Taprobana, America, Indiaque petitum nostratibus medicis intervallo locorum minus compertum est. Quidam putarunt Avicen. II. canonis indictione Karon, hoc lignum rememorare, dicentem: Karon est lignum Indum, cujus allatio ad terram nostram multiplicatur, & est magni juvamenti in negotio fracturæ, torsionis, & dislocationis: non ab re fortasse, nam Princeps ex Arabia genti Indorum propior erat. Quamvis Romæ, mihi sub Hadriano VI. Pont. Max. degenti, fratres ab India cucullati exulceratarum tibiarum remedium quærenti affirmarint jurejurando lignum duodecim cubitorum altitudinem explere, crassitudine ulnarum duarum, folia plantagini non dissimilia, corticem cum nigrum, tum subcineritium, flores luteos, fructus rotundos, acidos, quorum species olivæ figuram redderent, habere. Præterea morbum Gall. similem, medicos illius oræ discutere viridi ligno, ex quo, quod nigrum corticem gereret, palmam haberet. Nos quoniam viridi caremus, cariosum dimittentes, id eligimus, quod aqua non innatet, propinquius radicibus. Medium valentius compertum est, quod in superficie sandalorum citrinorum colorem medio nigrescente referat. Idem croceum debilius admodum, fœminis & pueris reservant, cujus naturam vimque, cum nemo satis rectè descripserit, ad unguem cognoscere quis poterit? quamvis ab usu caliditatem, siccitatemque manifesto deprehenderimus, cum ejus decoctum bibentium guttur & stomachus patiantur incendium. Superioribus etiam diebus siccioris habitudinis homines vidi, morbo Gallico laborantes, ligni potatione cum et hicam febriculam, tum tamen incurrisse. Resina præterea gummi non absimile ab eo in igne projecto, flammis obnoxium, emanare videtur, nec non decoctio prima ejus pinguis, & crassa colorem lactis referens, magnum corpori nutrimentum præstat: unde bibentes quamvis inedia torqueantur, rarius fame vexantur. Postremo per evaporationem ab eo non modicum manat oleum. Cum sit igitur omnib. persuasum, resinas omnes, oleumque fundentes arbores, caliditatis & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc (utcunque sit) non labore modo, nam à proprietate (ut asseruimus) in ejusmodi morbo videtur agere. Novi enim medicum quendam, dicentem ægrotos potius medicinæ inediæ, quam ligno sanitatem receptam referre debere. Qui tamen frustratus est, cum quercus decoctionem eadem inedia nullo successu cuidam dedisset. FRAN. Diebus istis, sicut jam prius, non videtur hujusmodi lignum male habentibus conferre: nam plerique ejus decoctum assumentes, non sanantur. ANDR. Evenit hoc exhibentium incuria: nam fere omnes, ut male affecti inediam arduam abhorrentes decocto hoc perfruantur, quotidie carnes, extra canones eis exhibent. Perverso igitur ordine ruunt omnia. FRANC. Ex eo olei conficiendi rationem, quam jamdudum pollicitus es, exspecto. ANDR. Hoc igitur ligno tesseratim conciso, novum fictile refertum vas, operculo testaceo punctim pertuso obturetur, quod diligenter argilla circumlitum, excipiat altera testa vacua, terra defossa ad os usque, superiori desuper incumbente luto conglutinata, ut per operculum flammarum vi circumcirca æstuante, in vacuam quatuor aut quinque horarum spacio defluat oleum, & posteaquam deferbuerint, aperiens, offendes obrutam refertam aqua oleo innatante: quo si papulas, exulcerationes, tubera, compagum & nervorum doloribus inunxeris, juvamentum non modicum præstabit. Aqua vero oleo subsidens, diluculo, vespereque pota loco decoctionis ℥.iiij. ponderis, quatuor horis ante cibum, mirum in modum confert: magis tamen si syrupus accesserit ejusmodi. ℞. Rheub. elect. ℥.ß. rad. centaureæ majoris, ℈.ij. spicæ squinanthi, sing. ʒ.ß. ligni, aloes, sandal. rub. sing. ℈.j. rad. hyringi, ℥. herbæ tunicis, man. ij. sem. ebuli, ℈.iij. hellebori nigri, ℈. florum cordialium, sticados, sing. man. ij. Omnia contundantur leviter, & ex vini cretici, aquarum intybi, & fumiterræ, sing. ℔.iij. dies octo macerentur, postmodum decoquantur ad tertiam, inde prælo exprimantur, expressioni sacchari, q. s. addatur, & fiat syrupus, cumque prædictæ destillationis ℥.iij. sive ligni decoctionis de qua dicemus, ℥.v. bis in die, summo mane scil. & inclinato jam sole bibat affectus ante cibum quatuor horis. Quod si decoctionem volueris audire, paucis absolvam. ℞. Guajaci concisi, ℔.ij.ß. aquæ pluviæ, ℔.xxx. ex quibus frustula biduum macerentur, quæ nova vitreata testa cooperculo prædita capiat ad bulliendum lento igni: spuma calida, quæ interea fit, patientis ulcera curantur, membrorum compagibus dolore percitis eadem utiliter adhibetur, ac etiam tuberibus, pustulisque

Olei ex ligno Guajaco conficiendi ratio.

opem afferre videtur. Facta despumatione lignum prædictum decoquas, quousq; supersit tertium. Cum autem tepuerit, linteolo spissiore coletur, conservetur quod inde fluxerit urnula vitrea bene obturata, ne scil. vis evanescat. Hujus decocti pro syrupo xl. dies diluculo quatuor horis ante prandium, nec minus inclinante jam sole quatuor horis ante cœnam, ℥.v. sigillatim tepidas bibat. Ad hæc ℔.xxx. cœlestis aquæ ligno primæ decoctionis accedant, ut ferveant eadem olla tecta cooperculo, quousq; ℔.xx. tantum fiant, & ritu primæ decoctionis in vase oris obducti servato, hanc poterit affectus, c[illegible]stituerit, sive tepidam, sive frigidam sumere. Quod superest, si primam decoctionem cum syr. rhebarbari prædicto biberit affectus, citius valebit. At si vino lignum incoquere placuerit, majori cum utilitate curam efficies. Nam in pituitosis felici successu ego sæpius periculum feci. FRANC. Quid hoc? Percepi à peritioribus medicis ligno isto curantibus, affectos in hac cura vinum bibentes nullo pacto sanitatem adipisci. ANDR. Recte tu quidem, at non minus ego, cum decoctionem ex aqua morbosi biberint. Verum enimvero vinum decoctionis ejusmodi nullo pacto obesse poterit, efficitur enim ex concoctione medicina valentior, quod adhuc neminem tentasse puto, at ego sæpius in frigido morbo felici successu periculum feci. FRAN. Sequere igitur. ANDR. ℞. Guajaci recentis concisi & electi, ℔.ij. rheubarb. electi, ℈.ij. rad. centaureæ majoris, ℈. folliculorum senæ, man. squinanthi, ʒ.ß. contusa hæc omnia ex ℔.xx. vini albi odoriferi, & ejus aquæ dimidio biduum macerentur, inde decocta colentur, non alio mehercule pacto, quam quo superius est dictum: hoc sine præcedenti syrupo uti poteris. Ad hoc ℞. Guajaci recentis, ℔.j. quam ex vini albi levioris, ℔.xv. per diem macerabis, ita ut postea bulliant omnia, quousq; restent, ℔.x. tunc infundas desuper aquæ ferventis, ℔.xv. quæ simul cum vino bulliant, quousq; ℔.xx. tantum reliqua sint. Postmodum colentur, serventurq; in potum prandentisq; cœnantisq; affecti. Sic curabis quos non solùm victus tenuitas, sed etiam aquæ austeritas terret: neq; absurdum fuerit autumni tempore concisum lignum quindecim dieb. cum uvis ad bulliendum ponere, nam nonnullos ex hujusmodi potu sanatos percipies. Tu etiam optime consultum fuerit, si post decocti potionem ante prandium spatio unius horæ cochlearis dimidium illius electuarii abligurierint. ℞. Ligni prædicti subtiliter pulverizati, ℥. sandal. rubr. ligni aloes, thymi, florum buglossæ, boraginis, ocimi, sing. ʒ.j. pulveris diarhodonis abbatis diamusci dulcis, diambræ sing. gr.x. & cum syrupo de corticibus citri in pituitosa materia, vel cum syrupo de cicorea composito in sanguinea, quantum sufficiat, ex arte tum fiat electuarium. Verum ut res quam tractamus ad calcem tandem decurrat, de regimine sex rerum non naturalium summatim dicemus. Hos igitur oportet diebus viginti bis die tantum comedere, nil aliud assumentes, quam panis recocti binas uncias, accedat uva thyminia præterea tantundem, bibant aquam sive vinum decoctionis secundæ prædicti ligni. Transactis hisce diebus, panis albi bene fermentati sine sale clibano tosti, ℥.ij tantundemq; carnis aut assæ aut elixæ, pullorum gallinaceorum, sive aucupii ex sylvis aut montibus petiti prandeant, cœnent vero thyminias uvas, recoctumq; panem, ad trigesimum diem. Qua transacta ℥.ij. panis albi, carnesq; prædictas ponderis ejusmodi, & prandere, & cœnare recte poterint. Cubiculum, quo se continet æger, per æstatem orienti sit expositum: per hyemem tepidarium, vel locus maxime clausus, ubi continue lignorum boni odoris fiat ignis. Nec inde egrediatur nisi à quadragesimo die: nocte dormiat horis sex, aut ad summum septem. Diluculo primam ligni decoctionem ex aqua cum illo syrupo, sive vini absq; syrupo bibat, statimq; lecto cubans peristromate, vestibusq; sudorem provocet, quem calescentib. linteolis, posteaquam satis superq; desudaverit, abstergat. Inde subucula, vestibusq; pelliceis munitus, linteo capite obvoluto, præcedens hora spacio prandium, surgat, tum lotis manibus, facieq; mundata, decoctione primi ligni, nares & aures purget, deambulans per cubiculum: cui si alvus suppressior fuerit, balano mellis, clysteréve ex prima decoctione ligni, addito sale, oleoq; camomillino & violaceo poteris eandem ciere, quo reddito statim prandeat: pransus quiescat, legat aut ludat, meridianum somnum pro virili declinans: angorem nec minus reliquos animi morbos fugiens, exhilaretur. FRANC. Recoctum panem jamdudum ingessisti nobis, nec quis sit satis explicasti. ANDR. Imprudens præterieram. ℞. Pollinis farinæ triticeæ quantum volueris, non sine fermento congruo, quam subactam quatuor digitorum crassitudinis quoquoversum, longitudinis duarum spithamarum in pastillos formabis, decoques in clibano usq; ad non completam coctionem, extrahes deinde, & posteaquam deferbuerint, acutissimo cultello poteris in tenuissimas partes secare, quas ex aqua rosacea, & sacchare prius maceratas, in tabula sigillatim collocabis, furnoq; iterum mandabis, ut legitime concoquantur. Porro priusquam prædicti ligni decoctum sumant, pro morbo pharmacis & syrupis superius enarratis sunt muniendi: quin etiam si morbus expostulaverit, sanguis prius erit mittendus. Verum posteaquam ad quartum decimum diem perventum fuerit, sumat pituitosus, postridie ejus diei purgationem hanc: ℞. Agarici præpar. turbit elec. hermodactyl. sing. ʒ j. gingiberis ʒ.ß. hellebori nigri, gr.v. contusa per noctem, ex aqua absynthii, melissæ & fumiterræ, exprimantur, expressioni socientur elect. lenitivi, ℈.iij. conf. Hamech, diafinic. sing. ℈.j. & fiat potio addita rhodomellis, ℥. Vel ℞. Polipodii quercini, ℈.iij. sem. ebuli contriti, ℈.j. folliculorum senæ, epithymi, thymi, sticados, amaraci, asari, flor. salviæ, sing. pugillum, fiat decoctio in qua colliquescant elect. lenitivi, ℈.iij. confect. Hamech, elect. Indi, sing. ℈ j ß. agarici prap. ʒ ß. trifera persica, ʒ.j. syr. de fumoterra, ℥.ß. fiat potio: quam trigesimo etiam die iterum dare tibi erit expediens. Quod si Gallicus adhæserit sanguini, hoc pharmaco poteris uti. ℞. Rheubar. electi, ℈.ij ß. ex aqua intybi & vino cretico, cum nardi spica: permaneant sex horas, hæc omnia superioribus liquoribus infusa, deinde facta fortis expressione, diacatholiconis addantur, ℈.iij. elect. ros. Mes. ℈.iiij. de succo rosar. ℈ ß. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium fiat potus, addita syr. violacei, ℥. quem hauriant cum quinta decima, tum etiam trigesima luce. Quo die purgationes æger exhauserit, carnes elixas prãdeat, ejusdem ponderis, ejusdemq; qualitatis: nec minus pane vescatur, ex jure carnium prædictarum: bibat jus tantum earundem, die vero sequenti iterum redeat ad ligni potationem, quam supra sæpius meminimus. Transacta quadragesima luce liberalius poteris hunc habere. Postridie parum è cubiculo procedat. Quæ sequetur die domo pedem efferre poterit, statim cubiculo se tamen restituens. In sequentibus diebus, gradatim sic se habens, negotia sua brevi peraget, cum tamen ut diutius cibos sanguinem adurentes, in stomacho putrescentes, pituitamq; gignentes aversetur. Sed quoniam cum his qui ligno curantur actum fuerit optime, si in ethicam, aut in tabem non inciderint, non esset absurdum, dieb. exactis quadraginta restaurandarum virium gratia per mensem quotidie duabus horis ante prandium cochlearis dimidium istius electuarii assumere. ℞. Nucis Indicæ recentis, ℥.vj. nucleorum pineorum præparatorum, amygdalarum dulcium, pistaciorum, singul. ℥.j. seminis peponis mundati, ℥.v. seminis papaveris albi, ℥.j.ß. uvæ thyminiæ ex aqua violacea, ℥.ij. pinidiorum, sacchari violac. nenufarini, singul. ℥.iij. hæc omnia terantur optime lapideo mortario, & ex syrupo violaceo composito fiat electuarium. At nonnunquam fit, ut non ita exacte curentur: ergo catapotium tale poterunt tribus vel quatuor mensibus post assumptionem ligni semel in hebdomada duabus horis ante crepusculum, ℈ j. pondere sumere. ℞. Myrobalanorum omnium, troch. colocynthida, masticis, diagridii, hermodactylorum, turbith, agarici præparati, sing. ℈.j. origani, cymini, sing. ℈.ß. rheubarb. ℈.j.ß. spicanardi, zingiberis, singul. ʒ.j.

salis

salis gemmæ ʒ.ß. hellebori nigri ℥.ij. polypodij quercini ℈.j. seminis ebuli. sing. ℈.iij. pulveris hieræ simplicis, diamusci dulcis, sing. ʒ.ij. aloes elotæ ℥.ij. theriaces ℈.ij. Contusis contundendis cum syrupo de fumoterra fiat catapotiorum trochiscus. Verum ut mea consilia tibi credam omnia, si etiam per aliquot menses electuarium cum pulvere ligni confectum quotidie, vel alternatim affecti assumerent, ab omni derelicta malignitate liberarentur.

De curatione morbi Gallici per aquam philosophicam.

R*Eliquum est cognita ingentis tui mira facundia, cognitoq; amore, ac fidelitate, quibus me semper prosecutus es, ut ea quæ alicui nunquam dicere volui, tibi condonare non derelinquam. Morbum igitur Gallicum sanguineum, cholericumq; recenter contractum poteris hac aqua philosophica discutere. ℞. Aloes hepaticæ lotæ ex succo intybi ℔.j. rheub. electi. radicum centaureæ majoris (rheuponticum vulgus appellat) sing ℥.ij ß quatuor communium frigid. maj. excoriatorum, sing. ℥.iiij. capillorum Veneris recentis, man. iiij. uvæ thymniæ ℥.vj. pulpæ sebesten, cassiæ extractæ, sing. ℥.vij. pulveris trium sandalorum, aromatici rosaci, sing. ℥.j. succi rosarum puri, intybi. cicoreæ. fumiterræ, lupulorum, scabiosæ, sing. ℥.vj. liquoris malorum punicorum, berberorum, sing. ℔.j. succi boraginis ℥.viij. syrup. de cicorea compositi, de buglossa, de fumoterra, sing. libræ pondo: contundenda contundantur & in vase sublimationis vitri constato è succis vino & liquoribus prædictis, dies octo macerentur. Porro per balneum ferventis aquæ, cui harena quantitas sit commixta, sublimetur aqua. Verum vas ipsum operculo rostrato sit tectum. cui phialam vitream diligenter, ne quid ex commissuris expiret, copulabis, accedente ex lignis seu potius carbonibus igne: ex quo cum clara tota defluxerit aqua, & rubentior appareat, phialam removens, huic similem vacuam statue, quod fluxerit to um serva. Nam sanguineo biliosoq; recenti malo plurimum liquores ejusmodi prosunt. At in morbum pituitosum, melancholicumq; quo valentius est nihil accipe agarici præparati ℥.iiij. aloes elotæ ex succo fumiterræ ℥.jx. catapotii de aromat ℥.iiij. myrobalanorum omnium, sing. ℥.j. senæ, epithymi, melissæ recentis, florum cordialium. sing ℥.iij. hermodactylorum, turbit, sing. ℥.iiij. ivæ arthriticæ, baccaris, sticados, chamædryos, salviæ, primulæ veris. origani, satureiæ. sing. man. iiij. radicum centaureæ minoris, rheubarb. sing ℥ j. rad. hellebori nigri recentis ℥.vj. gingiberis, nucis myristicæ gariofilorum, cinnamomi, cubebæ. carpobalsami, calami aromatici, croci. sing. ℈.j. succi radicum ebuli, succi radic. inulæ. succi arthanitæ, succi absynth. succi eupatorii. succi bugl. succi fumiterræ. succi melissæ, aceti squilltici, sin. deunx. vini creticis, ℔.x. theriaces optimæ. ℔.ij. pulpæ sebesten, libræ pondo: contundenda contundantur, & cum succis & liquorib. in vase vitreo magno commisceantur, & sic dies octo permaneant, inde sublimentur, sicut superius diximus. Quod si efficacius in atram bilem desideraveris, tres aut quatuor angues, longos, nigros, excoriatos. exenteratosq; cum multo sale. temporis aliquo spacio. tum aceto perfricatos, ut una colliquescant, addere poteris. Nam hoc non solo morbo Gall. sed lepræ, multisq; aliis ægritudinibus, quas nunc prætermittendas duximus, maxime confert.* FRANC. *Aveo scire quonam pacto sublimatio talis sit ægrotantibus exhibenda.* ANDR. *Cùm rectè cognoveris aliquem morbo Gallico calidiori confectum, sex rebus non naturalibus observatis, ut diximus, factaq; prius phlebotomia, si necesse fuerit. non minorem huic inediam imperabimus, quam in quos illinimus. Post hac æstate potest hanc assumens per domum deambulare: bruma vero urgente cubiculo se continere: nec interdico quo minus pilæ unius horæ spacio ante cibum loco clauso se exerceat. Sumat singula quoq; die luce apparente sanguinem sive biliosus. syr. rosati, de succo citri. sing. ℥ ß. olei de sulphure, gr. x. quibus addantur primæ sublimationis limpidæ. ℥.ij. ß. rubentis vero ℈ iij. quod eligendum bibat decem diebus, inde unoquoq; die provocet sudorem. At si cognoveris humores non vocari potione hac decimo die ℞. Elect. lenitivi. ℈.iiij. rosacei Mes. diaf. sing. ℈.ij. & ex rheub. infusione. ℈ pauxilliq; syrupi de succo citri: fiat potio. Postridie vero rursus ad syrupos redeat. ad alios x. dies: quæ omnia si nihil eduxerint. veret æger diluculo rheub. ℈. addita thymniæ uva: dehinc sublimationem prædictam bibat. extendatq; syruporum haustum in trigesim. diem. ex quo denuo solutiva potione purgetur, si vero sublimationi parere humores videbuntur (quod in multis sæpe deprehendi) alterum purgationis genus supervacaneum fuerit. Idem præstare poteris in frigida quoq; aqua, si prædictam aliam sublimationem cum syr. de fumoterra, & de sticados, non omisso tamen sulph. oleo propinabis. Si autem res postulaverit. decimo quoq; die peculiaribus pharmacis evacuentur ab humoribus affecti.* FRANC. *Quid si ante trigesimum diem sanatus fuerit, debetne potionem ad præstitutam diem extendere?* AND. *Neutiquam: quippe quosdam decimo potu curavi: sed corruptiores ad eam diem possunt accedere: corruptiores autem dico, qui longiori tempore hoc morbo fuerint affecti.*

De Chirurgia.

Q*Uoniam nunc de purgationibus his, quæ tum inedia. tum etiam potionibus fiunt. satis diximus: reliquum est, ut de Chirurgia agamus. Manus etenim opera ab antiquis maxime culta, Homeri Corneliiq; Celsi testimonio comprobatur. sine qua Gall. perpauci possunt sanescere. Nam corporis abscessus ab hoc morbo, qui verendorum, inguinumq; partes infestant, duab. de causis minime sunt repellendi: nam inguen jecinoris & splenis emissarium rectè dicemus. Apostemata ergo inibi tumentiam repercutere qui possumus? quum Avic. IV. primi sic asserat: si vero membrum apostemosum membri principalis emunctorium fuerit, sicut loca glandulosa in collo, quæ sunt emunctoria cerebri. aut ascellæ quæ sunt cordis, aut inguina, quæ sunt hepatis, nullo modo erit applicandum aliquod. quod refrenet: accedit materiæ malignitas. quam si nostratibus credimus, cataplasmatib. cohibere minime conari debemus.* FRANC. *Quid igitur erit præstandum?* ANDR. *Pro virili laborandum, ut malagmatibus maturescentia secanti ferro, ac etiam aliquando actuali cauterio aperiamus, feci totius corporis tanquam fenestram patefacientes. Quod si prædictum malagma quæris, est ejusmodi:* ℞. *Fol. malvæ, brancæ ursinæ, violarum, sing. man. rad. bryoniæ recentis ℥.ij. bulbos liliorum binos. Hæc aqua rectè coquantur, terantur, incernanturq;: quibus accedant adipis porcini ℥ ij. butyri recentis, ℥.ß. olei de lilio, hypericonis. viol. sing. ℥.j.ß. fœnograeci ℥ vj. & ex jure herbarum radicumq; prædictarum subactum cataplasma calidum applicetur: quod cum in calidis, tum etiam in frigidis corporis abscessibus valere conjecimus. At si materia sclerotica esse videbitur, ejusmodi alterum conficias.* ℞. *Rad. althææ ℥ ij. rad. bryoniæ recentium ℥.j.ß. bulbos lilior. tres, chelidoniæ, m.ß. ficuum siccorum, ℥.ß. bulliant hæc omnia in aqua quantum sufficiat postmodum conterantur & incernantur: indantur deinde axungiæ porcinæ. olei de lilio, butyri recentis, sing. ℥.ij. frumenti trit. vel siliginei, ℥.iiij. allii decocti sub prunis. ℥.j.ß. farinæ frumenti, fœnograeci. seminis lini. sing. ℥.iij. ammoniaci dissoluti in aceto. ℥.iij. & conficiatur emplastrum: nec exspectandum quousq; cutis summa per se deducatur. tanta etenim est morbi malitia, ut affectum locum in Carcinoma plerunq; sua malignitate præcipitet. Satius igitur fuerit scalpello jam nigrescens aperire, quod præparabimus facta incisione prima die albumine ovi. ac pulverib. conducibilibus, inde per tres vel quatuor dies digestivo de terebinthina, & ovorum vitellis. inde hoc utemur mundificativo.* ℞. *Terebinth. claræ ex aqua fumiterræ, ℥.iiij. vitellos ovi binos, mellis rosacei, syrupi de fumoterra, sing. ℥.ij. farinæ or bi ℥.iij thuris. mastices, aloes hepaticæ, sing. ℈.ij. rad. peucedani, ℈.j. & fiat mundificativum. Si volueris virtutem majorum mundificationem, accedat*

unguen-

unguentum apostolicum: vel si adhuc maximam, Aegyptium. Attamen hoc unum scias, praecipitatum mercurium cum aquali pondere aluminis exusti commistum, mirifice mundificare. FRANC. Quid? ad cicatricem obducendam valebit idem? ANDR. Non, sed triapharmacum cera, tum opem praestabit: vel hoc, quo valentius nihil est, administrabis. ℞. Rosarum, myrtillorum, balaustiarum, caudae equinae, seminis plantaginis, singul. man. j. myrobalanorum citrinorum, conorum cupressi, sing. ℥ ß. acaciae, hypocistidos, sing. ℈ iij. Haec omnia prius contusa, tribus diebus macerentur in aceto fortissimo, postmodum in eo bulliant quousq; medietas evanescat, tunc quidem praelo exprimantur, expressum deinde cum oleis rosaceo & myrtino copulabis, lithargyrio minioq; additis ceratum ad ignem conficies, addita tutiae semuncia. FRANC. Plerunq; fieri solet, ut a morbo Gallico exulcerationes sordidae, corrodentes, spongiosaeq; saepius ossa corrumpant: his quibus remediis obviam eundum fuerit, explana mihi. ANDR. Bifariam procedit haec curatio: nam si ligno ab Indis petito curare fuerit consilium, pluribus diebus praecipitato pulvere mundificanda sunt ulcera. Nam quamvis ipsius potione materia peccans evertatur, tanta est tamen materiae ulceribus conjuncta malignitas, ut nisi quis optimus operarius accesserit, vix possint ad cicatricem deduci. At si per unctionem, suffitumve procedis, ea tamen prius, quae ossa penetrarint, curare oportet ulcera, corosiva quippe, cavernosa, quaeq; his similia. Ad ossa non accedentia, unguento, suffituq; deleantur, sed os corruptum omnino abradatur, cauterioq; inuratur, juxta illud Avicen. IV. quarti, cap. de Corruptione ossis sic dicentis: Necesse est fricare ipsum, & radere, aut cauterizare, perveniendo ad ultimum corruptionis ejus, ut cadant cortices corrupti, & remaneat sanum. Itaq; cum certissimis argumentis ossis vitium deprehenderis, aut incisione & cauterio poteris operari, aut cauterio tantum. Sane in obductioris ulcere spongioso, corruptiorique, novacula penetrandum erit usq; ad os incidendo carnem affectam, quae diligenter utrinq; postea deducta, linimentis ex albo ovorum, & pulveribus obducentibus cicatricem per vim infarciatur: inde fiet, ut postridie ejus d[illegible] subjiciatur os totum nostris oculis vitiatum, quod cum videris, bene secans ferro putredinem cariosam deduces, & sanum a vitiato separes: inde candenti ferro, carne madidis stuppis praemunita, os ustulabis: Si vero latius patebit ulcus carnem prius incidere fuerit inconveniens [illegible] cute deficiente, non poterit nisi frustulatim, idq; difficiliter ab osse deduci, non sine maximo sanguinis fluxu. Sat erit igitur candenti ferro, quod minima fiet sanguinis mistione, carnem ad os usq; vitiatam comburere. tunc enim ex linimentis ejusmodi medicamentum curabit, quod combustum fuerit. ℞. [illegible]ermicis liquidi ℈ iij. ex aqua solatri sive plantaginis, [illegible]ellos ovi tres, butyri recentis ℥ ij. olei rosacei, omphacini, [illegible]olaii, nenupharini, singul. ℈ ij. Misce simul omnia haec & fiat unguentum, quod locis ustulatis mirum in modum confert. At ulcera circumstantes particulas triapharmaco ex oleo aceto q; rosaceo, ac lythargyrio, [illegible]ortario plumbeo [illegible] ingentiam cauterii vim illinies: quam operationem si quis reformidaverit, poteris quorundam sententia per euphorbii pulverē eodem pervenire. [illegible] putaem non sit verisimile ut in profundo ulcere valeat [illegible] aut ejusmodi quippiam. [illegible] cauterium, quod curans D. Angelum Illustr. Reverendiss. Cardinalis Trident. erariis Fiscalem, deprehendi, qui quamvis hoc morbo minime teneretur, ex calce tamen equi plurimo temporis spacio contracto, & inveterato ulcere laborabat sinistro crure. Multa medicorum manus, satis honesto conducta salario, ex circumvicinis civitatibus ad eum frustra confluebat: quo factum fuit, ut is salutem pene desperans, mihi se curandum tandem tradiderit. Postridie ejus diei, quoniam ulcus ejusmodi a cute & carne fere spoliatum erat, quinq; medicis astantibus, vitiosam carnem cum osse corrupto cauterio concremavimus. Difficile dictu est, inter curandum quanta fuerit viri constantia conjuncta prudentia: enimvero, (quod dictum citra invidiam fuerit) C. Mario praestantissimo viro aequiparavimus non solum Angelum, verumetiam merito praetulimus: quippe qui non solum teneri se noluerit, sed crus immotum nullo doloris argumento praebuerit. Sed ut ad rem redeamus, patuit quamobrem remediis caeterorum nunquam cessarat malum: ad medullam namq; pervenerat vis morbi, circumvicina queq; corrumpens: quod tamen omne quicquid erat in eo noxii, Deo dante duorum mensium spacio curavimus. FRANC. Hujus etiam curae argumento innixus, tantum mihi polliceor brevi consore, ut nostrates non solum, verum etiam praestantissimos quoq; medicos antecellas. ANDR. Agnosco miram animi tui in me inductionem, qua fit, ut nostra tibi majora videantur quibus (ingenue dicam) laudari a laudato viro, virtutesq;, quas ne agnoscam quidem, mihi tribui facile patiar. FRANC. Saepius fauces palatumq; vidimus affectorum malignis ulceribus, serpentibus, exesisq; teneri, quae quo pacto sint oppugnanda, vellem libentius abs te audire. ANDR. Fiat ut vis. ℞. igitur aquae cujus virtute aurum ab argento dividitur ℥ ij. rosataeq;, hyosciami sing. ʒ iv. inde misceas. Aut ℞. Aquae saponis ℥ ij. vitrioli Romani ʒ iij. salis ammoniaci ʒ j. vitriolum & sal diluantur optime, & fiat aqua. FRANC. Qui fieri potest ut aqua quas dixisti partes ulceribus circumstantes non laedant? ANDR. Styli lignei summitatem tomento circumligabis qua madefacta ex aquis superius enarratis illinies ulcera, quae cum coeperint mundari os affecti sibi colluant ex aquis consolidantibus, quas superius tibi pluribus explicavimus. Quin etiam pustulis verrucosis ejusdem morbi plurimum confert, nam decidunt statim resolvunturq;. FRANC. Solent plerunq; durissimae stantes glandulae aegrotos male habere, quibus quid apponendum sit scire desidero. ANDR. Inprimis illud scias, istorum tuberum duas esse species, quorum altera carni adhaerescens diaquilone magno de gummis, aliisq; discutientibus emplastris cum per resolutionem, tum quidem per suppurationem curantur nonnunquam. Altera procedens ab osse difficillime sanescit, nisi cauterium adhibueris: quam curationem cum plerique aversentur, cauterium potentius adhibeas, quo quatuor horarum aut quinq; spacio dolore modico urgente macerabitur, ac destruetur caro. ℞. igitur aquae primae, quae fit sapo, ℔ iij. vitrioli Romani, vitri, salis ammoniaci, sing ℥. quae diligenter una dissoluta, ex testa decoquantur ad sordium crassitudinem, tunc adde opii thebaici ʒ i. ß. deinde torreantur igne tamdiu, ut lapidescant: effracta aula lapillos adhaerentes obturato vase vitreo conservato, quippe noxius est aer adventitius, quo statim in aquam convertuntur. FRANC. Apicem tuorum in me immortalium meritorum hoc addidisti: quo fit, ut nihil aliud abs te nunc expetam, nisi ut saepius ad te accedam, quo tempore omnes circa morbos ex viridario tuo fructus colligere possim. ANDR. Libentissime quidem, ut prius cognovero auditorem attentum te praestitisse. At nunc reliquum est tantum, ut curandi corporis necessitate ad coenaculum accedamus.

INDEX EORUM QUÆ IN ANDREÆ MATTHIOLI POSTERIORIBUS TRACTATIBUS, NIMIRUM EPISTOLIS, APOLOGIA ET DE LUE VENEREA SCRIPTO, CONTINENTUR.

A.

B.

Digitized by

INDEX.

zed by Google

INDEX.

Digitized by Google

Olea-

Digitized by Google

INDEX

INDEX.

FINIS.

Ad 4 [illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google